

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03980

HUMASH BET YEHUDA

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מקראות גדולות
חומש

בית יהודה

ספר

בראשית

מן

חמשה חומשי תורה

עם שנים וחמשים מעלות ופירושים חד:

<p>פ"י רש"י במרובע מנוקד
פ"י רש"י בהעתקת ע"ט.
בשפה קלה אשר ירוץ הקורא בו.
פ"י רש"י מפורש ע"ט. כביאור
אשר יפרש כשמלה כל דברי רש"י מתחל ועד
כלה בתורה.
מקדש אם (הערות והארות) בע"ט
שבלעדם לא יבין כל איש את המשמ הנכון. וכבר
זהב ל"בית יהודה" הוא.
פ"י שפתי חכמים טבאר כל דבר הקשה במידות
רש"י ויל מבעיה"ח ספר שפתי ישנים.</p> | <p>(א) חמשה חומשי תורה נדפס באותיות גדולות. כלו חדשות וברורות וכן גם השעמים ואותיות כל הפירושים וההעתיקות הלקופים והח' מגילות עם פירושיהן וכ"ו — הכל חדש ומזוהר. בסדר יפה ונפלא. עם הפטרות. סוגה ומדויק עצהו"ט.
(ב) תרגום אונקלוס על התורה.
(ג) התרגום אונקלוס מנוקד לפי הדקדוק עם הדגושים.
(ד) פירוש רש"י בשלימות מאת רבינו שלמה יצחקי ויל. ככתבו וכלשונו.
(ה) פ"י רש"י במרובע (עוד הפעם).</p> |
|--|---|

ויתר המעלות המה מכארים בדרך ב' כאשר תחוינה עיניכם

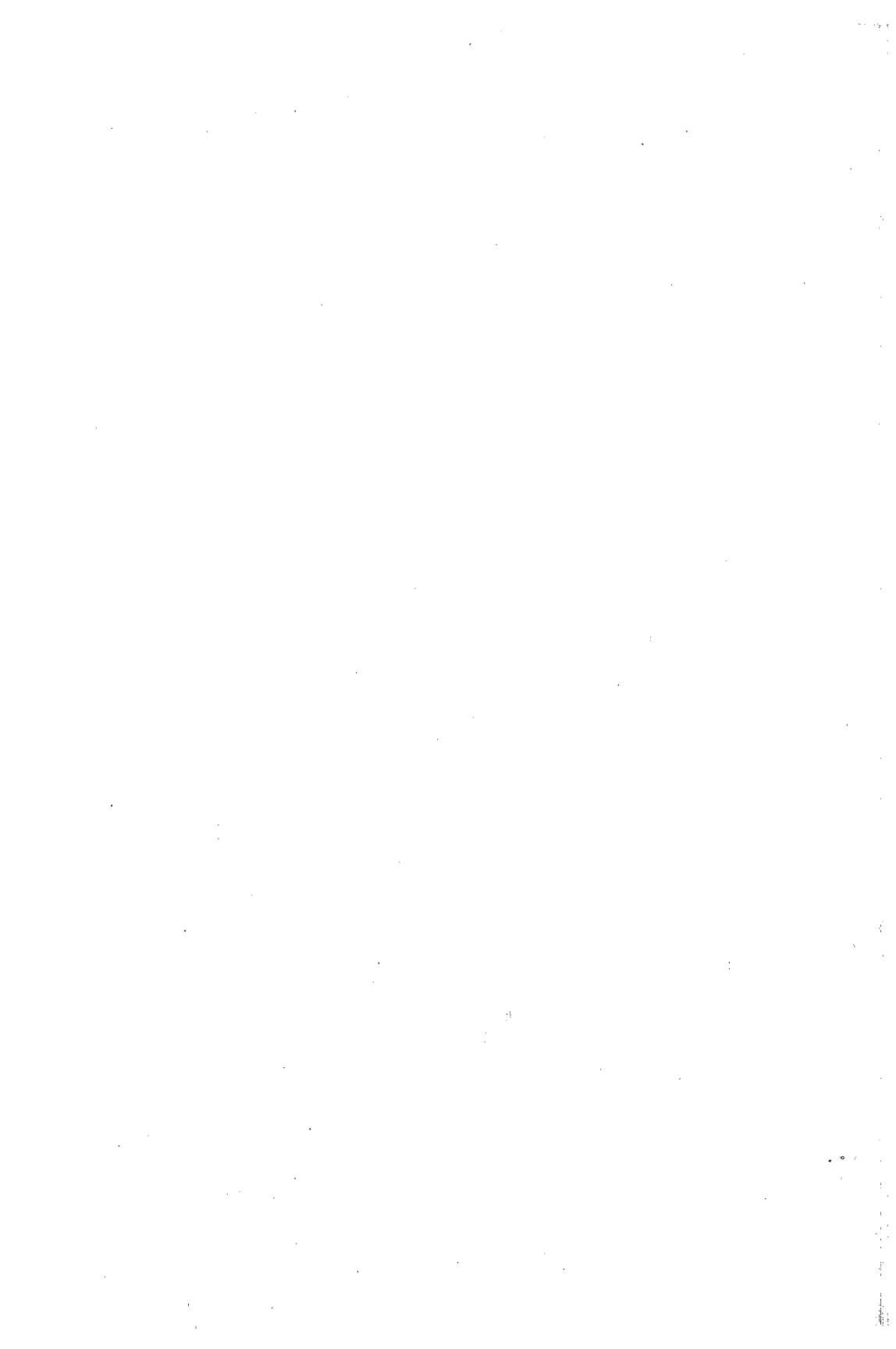
פיעטרקוב

בהוצאת ובדפוס של מרדכי צעדערבוים נ"י
שנת תר"פ לפ"ק.

CHUMESZ BEJS JEHUDA

5-cio ksiąg Mojżesza z komentarzami i przetłumaczeniem Raszi Część I
Własność M. Cederbauma.

W drukarni M. Cederbauma w Piotrkowie 1920 r.

חומש בית יהודא

- (לא) החמש מגילות עם הטעמים ; פירושים על החמש מגילות
- (לב) פ'י רש"י על כל החמ"ג .
- (לג) פ'י רש"י במרובע (עוד הפעם)
- (לד) פ'י רש"י במרובע מנוקד
- (לה) פ'י רש"י בהעתקת ע"ט . כשפה קלה ומצוחצחת .
- (לו) פ'י רש"י מפורש ע"ט . כביאור אשר יפרש בשמלה כל דברי רש"י מהחל ועד כלה בהחמש מגילות .
- (לז) פ'י שפתי חכמים על כל החמ"ג .
- (לח) פ'י מצודות דוד ^{כל ש"ש וקולות מהל סג} _{מ"ס ריבא הלל ב סג הלל}
- (לט) פ'י מצודות ציון ^{מ"ס דוד אלשיך ז"ל}
- (מ) תולדות אהרן מראה מקומות בש"ס על החמ"ג
- (מא) קול יעקב מהרב המגיד מדובנא ז"ל .
- (מב) תרגום שני על מגילת אסתר .
- (מג) פ'י פתשנן הכתב על התרגום שני .
- (מד) מצח אהרן מכאר התרגום שני בלשון צא המדוברת מועתק על עברי מיישם .
- (מה) משלי ישראל על קהלת הוא פירוש יקר ומשלים חדשים מתוקים ועדכים על לב הקורא .
- (מו) עברי מיימיש על כל החמש מגילות .
- (מז) כוכב מעקב על הפטרות מועתק על ע"ט .

- (אא) פ'י הרשב"ם מריבנו שמואל כ"ד מאיר נכד רש"י .
- (אב) פ'י בעל המורים מריבנו יעקב ב"ר אשר וצ"ל .
- (אג) פ'י דעת זקנים מרבותינו הגאונים בעלי התוס' ז"ל .
- (אד) תולדות אהרן על התורה מראה מקומות מכל פסוק בש"ס .
- (או) מנין המצוות מספר אלה המצוות למחר"מ האגוז ז"ל .
- (אז) פירוש לתורת אלהים . הוא פירוש והתרגום קצר ומזוקק שבעתים בע"ט קלה ומסודרת וברורה .
- (אח) עברי מיימיש על הפטרות . מלוקם מאת גדולי מפרשים ומדרשים .
- (אט) משלי יהודה פירוש ומשלים נעימים המושכים לב הקורא . להגות כתורת ה' . מהה"מ מדובנא ז"ל .
- (אפ) משלי יוסף
- (אק) משלים על התורה
- (אכ) משלי חכמים
- (אד) משלי נחמיה
- (אז) ליקומי יקרים על הפטרות על ע"ט
- (אח) ליקומי יוסף
- (אט) ליקומי יהודא
- (אז) ליקומי נחמיה
- (אח) ליקומים על התורה
- (אט) ליקומי מרדכי

- (אפ) ספר הישר על התורה מועתק על ע"ט . יעדער וואס וועט דאס ליינען וועט נרום תענוג האבען .
- (אק) מצות השם על תרי"ג מצות ג"כ מועתק בע"ט . דברי יעקב זאל פאר שמיין די תרי"ג מצות קב"ים צו יו"ן . אונ מיר האבן יעדע מצות גישמעלם אויף יו"ן ארם .
- (אז) מיר האבן טיפף גיוען פ'י לקומי יקרים מועתק על עברי מיימיש . כ"ד יעדער זאל פאר שמיין דיא חידושים פון דיא תורה . מלוקם וקסודר פשטים נפלאים ומתקנים ממוכחי המפרשים הראשנים והאחרונים . היינו :
- (אח) אלשיך הקדוש . (ג) אור החיים הקדוש . (ג) אור תורה . (ד) אהבת שלום . (ס) אור פנימשה . (ו) אורי וישעי . (ז) אהות דר' עקיבא . (ח) אבן עזרא . (ט) אמרי בינה . (י) אהבת עולם . (יא) אור עולם . (יב) בעל המורים . (יג) בארמיה חיים . (יד) ברית מנוחה . (טו) גלי רויא . (טז) זוהר הקדוש . (יז) זרע קודש . (יח) חשב האכוד . (יט) חסד לאברהם . (כ) חכם הרזים . (כא) ישמח משה . (כב) ילקוט ראובני . (כג) ילקוט הבקב . (כד) כלי יקר . (כה) כלי המדה . (כו) מדרש תנחומא . (כז) מגלה עמוקות . (כח) מאור עינים . (כט) מדרש הנעלם . (ל) מדרש רבות . (לא) מורה נבוכים . (לב) מבשר צדק . (לג) נועם אלימלך . (לד) נהל קדושים . (לה) ספורנו . (לו) ספר הסידים . (לז) עשרה מאמרות . (לח) עוללות אפרים . (לט) עבודת הקדוש . (מ) עבודת ישראל . (מא) פענת רוא . (מב) פרקי היבלות . (מג) פנים יפות . (מד) ציוני . (מה) צמח צדק . (מו) צרור המור . (מז) צירה לדרך . (מח) קדושת לוי . (מט) רמב"ן . (נ) ריקאנטי . (נא) רביד הזהב . (נב) שליה הקדוש . (נג) שערי אורה . (נד) שפתי קדושים . (נה) שפתי צדיקים . (נו) שפתי כהן . (נז) תרגום יונתן . (נח) תרגום ירושלמי . (נט) תוצאות חיים . (ס) תשובות חן . (סא) חיקוני נהר . (סב) תורת אמת .

- (אא) ספר הישר על התורה מועתק על ע"ט . יעדער וואס וועט דאס ליינען וועט נרום תענוג האבען .
- (אב) מצות השם על תרי"ג מצות ג"כ מועתק בע"ט . דברי יעקב זאל פאר שמיין די תרי"ג מצות קב"ים צו יו"ן . אונ מיר האבן יעדע מצות גישמעלם אויף יו"ן ארם .
- (אג) מיר האבן טיפף גיוען פ'י לקומי יקרים מועתק על עברי מיימיש . כ"ד יעדער זאל פאר שמיין דיא חידושים פון דיא תורה . מלוקם וקסודר פשטים נפלאים ומתקנים ממוכחי המפרשים הראשנים והאחרונים . היינו :
- (אד) אלשיך הקדוש . (ג) אור החיים הקדוש . (ג) אור תורה . (ד) אהבת שלום . (ס) אור פנימשה . (ו) אורי וישעי . (ז) אהות דר' עקיבא . (ח) אבן עזרא . (ט) אמרי בינה . (י) אהבת עולם . (יא) אור עולם . (יב) בעל המורים . (יג) בארמיה חיים . (יד) ברית מנוחה . (טו) גלי רויא . (טז) זוהר הקדוש . (יז) זרע קודש . (יח) חשב האכוד . (יט) חסד לאברהם . (כ) חכם הרזים . (כא) ישמח משה . (כב) ילקוט ראובני . (כג) ילקוט הבקב . (כד) כלי יקר . (כה) כלי המדה . (כו) מדרש תנחומא . (כז) מגלה עמוקות . (כח) מאור עינים . (כט) מדרש הנעלם . (ל) מדרש רבות . (לא) מורה נבוכים . (לב) מבשר צדק . (לג) נועם אלימלך . (לד) נהל קדושים . (לה) ספורנו . (לו) ספר הסידים . (לז) עשרה מאמרות . (לח) עוללות אפרים . (לט) עבודת הקדוש . (מ) עבודת ישראל . (מא) פענת רוא . (מב) פרקי היבלות . (מג) פנים יפות . (מד) ציוני . (מה) צמח צדק . (מו) צרור המור . (מז) צירה לדרך . (מח) קדושת לוי . (מט) רמב"ן . (נ) ריקאנטי . (נא) רביד הזהב . (נב) שליה הקדוש . (נג) שערי אורה . (נד) שפתי קדושים . (נה) שפתי צדיקים . (נו) שפתי כהן . (נז) תרגום יונתן . (נח) תרגום ירושלמי . (נט) תוצאות חיים . (ס) תשובות חן . (סא) חיקוני נהר . (סב) תורת אמת .

הוספה חדשה

- (אב) אפי' יהודה . (סד) גליא מסכת . (סה) דרכי יוסף . (סו) הגיון לב . (סז) משנת ר"א . (סח) עיר דוד . (סט) עשרת יו"ן . (ט) פ'י צדיק . (עא) רשב"ם . (עב) שער בת רבים . (עג) עמרת שלמה .

מבדיל בין מים למים: ו יעש אלהים את הרקיע ויבדיל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי יום:

מפריש בין מים למים:
ו יעבד יי את רקיעא
ואפריש בין מים די
מלמעל לרקיעא ובין מים
די מעיל לרקיעא ויהוה

בעל הטורים
(1) מעל לרקיע. ד' במסור הכא ויחד ויהי
קול מעל לרקיע במרכזה דמוקדל כמנו
רש"י

בית יהודא

ג ירופפו כל יום ראשון וכשני ד יתמוהו מנערתו כאלם
שמשחמום ויעמד מנערת המלאים עליו: ברוך המים: כ
כאלמעל המים ד שם הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו
בין הרקיע למים שם הארץ הלא מלמד שם תלוים במאמנו
של מלך: (1) ויעש אלהים את הרקיע. ו תקנו על
עמודו והיא עשיתו כמו ז ושמה את לפרניה: מעל
לרקיע. על הרקיע לא נאמר אלא מעל הרקיע לפי שהן
תלוים באויר. ומחוי מה לא נאמר כי טוב כיום שני
ח לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום השלישי והרי
התחיל בה בשני וכבר שלא נגמר אינו במילואו וטובו וכו'
שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת ככל

פון הימערל זענן גענוען שוואר (פ' יום ראשון) דעם גאנצן
ערשטן טאג (ב'שני יתקורו פ'ג'רת) און דעם אנדערן טאג
האָבן זיי זיך געוואנדערט פון דעם געשעיי ויום הקב"ה הט
גמאקטן (פ'דס שמשחתים ג'ע'ד כ'ג'ת המאמם ג'רו) וויא
אמענטש ווערט פארן וואנדערט און דערשטאקן און פ'לייבט
שטיין פון דעם פ'לוצנדיגען געשעיי ויום אמענטש הט אויף
אים אפשארקן געשעיי גמאקן און גמאכט אמר'א אויף
אים: און אזוי גענוען ביי די הימערל און אמר'ה הט אויף זיי
אגעשעיי גמאקן זענן זיי געבליבן שטיין פעקט און שטארק:
והרף המיסו. אין די וואסר, זאגט רש"י קען מיינט (פ'אפע
המים) אין מייטען וואסר (ש'ש תפרש בין מים העליונים לרקיע)
פון די אויבערשטע וואסר ביו צום הימערל אין און נויט

(כ'בו בין הרקיע למים שעה הארץ) וויא ווייט עם איז פון הימערל ביו צו די וואסר וואס אויף דיא יקרד (הא'לפ'ת ש'הם
המים במארו של קנה) פון דאן לערנן מיר אז דיא אויבערשטע וואסר זענן אין דערלויפטן וואגן זיי זענן נישט אויף דעם הימערל
גאר זיי אוינגען אין דערלויפטן נויט דר קנה הקב"ה האט און גמאקן: (1) ויעש אלהים את הרקיע. הקב"ה האט גמאכט
דעם הימערל רש"י (תקנו של עמוד) ער האט פ'רעשט דעם הימערל ער זאל פ'לייבן פעקט שטיין (הואו שטיין) דעם
היימיש ער הט גמאכט דעם הימערל (כ'בו) וויא עם שטייט אין פסקו (ש'ש'תה את צפ'רניה) מיינט קען נישט זיא זאל מאכען
אירע געניל, גאר קען מיינט זיא זאל פאר'רעסערין ופאר'רעסערין דיא גע'לויבער לרקיעו. זאגט רש"י (של הרקיע
לא נאמר) עם שטייט נישט אין פסקו די וואסר וואס אויף דעם הימערל (א'א' מעל לרקיע) גאר עם שטייט די וואסער וואס
אויבער דעם הימערל (כ'פי ש'הן תליון באר) נויט די וואסער אוינגען אין דר לויפטן אויבער דעם הימערל, פ'רעגט רש"י
(והפני מני לא נאמר ביו ביום ג'ט) פאר וואס שטייט נישט פי טוב ביי דעם אנדערין טאג וויא עם שטייט ביי ארע
טאג, ונעקערט רש"י (כ'פי ש'הא ה'ה נמר מלאכת המים) נויט די ארבעט פון דיא וואסר איז נישט פ'רעטיג גענוען אין גאנצן
דעם צווייטען טאג, דריבער שטייט נישט הקב"ה האט גזעקן עם איז נישט (ער יום ש'ש'י) ביו צום דריטן טאג איז פ'רעטיג
גוראון די ארבעט פון די וואסער (והרי התחיל מה בשני) די ארבעט פון די וואסר האט הקב"ה אנגע'ווארן דעם אנדערן
טאג און דריבער נאמר אינו במילואו וכו') און אנדער וואס איז נישט פ'רעטיג איז דאס נישט וויין פאר'רעסערין און
גוטקייט שטייט נישט ביי דעם אנדערן טאג פי טוב (ב'ש'ש'י) און דעם דריטען טאג (ש'גמ'תה מלאכת המים)
יום די ארבעט פון די וואסער איז גע'נדיגט גע'וארן (והתחיל ונמר מלאכה אחרת) און אין דעם דריטען טאג הט הקב"ה

שפתי חכמים
הגדולה תיקון לטובין וא"כ ספיר מציא ראוה על שהוא ג"כ לטון
תיקון ועוד שהוא תיקון האשה דהא גל"ה אסורה לנשא אלא ע"י
ניוול זה מותרת להנשא. (כח"י) ול"י דל"ק ולא מידי דל"ע מודו דלטון
עשוי הוא לטון תיקון כדמיינת בגמרא ראוה ממיטופת לא עשה
רגליו ולא עשה את שפתיו והא דלגניו ר"א ר"ע אי תיקון אי מגדל
היינו כדמפרש מעשיותו בגמרא וע"ש ויתר: ה ואל"ת הוי"ך תלה זה
בכאן וי"ל דל"ז היינו אומר דקיע לא קיים לזיו של הקב"ה כי
הקב"ה אמר יי רקיע וגו' דלמעט שיהיה הפרש בין מים העליונים
לרקיע כמו שיש מרקיע עד מים ההתחונים והרקיע לא עשה כל אלא
מים העליונים סיו מומע על הרקיע כמו שגמרו שאל"ה ג"כ את עשה
לזיו של הקב"ה כמו שגמרו ג'בי ע"ר פ'ר כספון וכו' לא נאמר כי כי
טוב אכל עכשו שפרש רש"י על הרקיע לא נאמר אלא מעל וכו' משמע

הוא גמאכט אצווישען שיידי בין המים אשר סתתת
לרקיע צווישן דיא וואסער וואס זענען אונטער דעם
פ'ר שפ'ריווטנג ובין המים אשר מעל לרקיע און צווישן
דיא וואסר וואס זענן אירך דאס פאר שפ'ריווטנג

פירוש לתורת אלהים
ויהי מבדיל בין מים למים און דר הימערל זאל זיין אצווישן
שיידי צווישן דיא אויבערשטע וואסער און צווישן
דיא אונטערשטע וואסרן: (1) ויעש אלהים את הרקיע
זאט האט גמאכט דאס פאר שפ'ריווטנג ובדיל און

ספר
ב'רעקט יד קון ער נש הט גמאן און מ'א'רע זייער און וויינט
און עם טוב איז וייער באנג. און קון שטייט איר און ג'רעקט
איין גרוב אויף דעם פ'ק'ד און באקראפט גיין ברוך הרקיע. און
גאט וויינט אלץ וים קון גמאן און גיט ב'נייטם זך צו גיין
מיר

10 1 2

בראשית א בראשית

אונקלוס

מֵאֵרֶת בְּרִיקוּעַ הַשָּׁמַיִם לְתַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֵתֶת

נְהוֹרֵין בְּרִיקוּעַ דְּשָׁמַיָא
לְאֵתֶת בֵּין יוֹמָא וּבֵין
לַיְלָא וְהָיוּ לְאֵתֶת

בעל הטורים

(וד) מֵאֵרֶת . חסר בלא נכרח לאור הלא שנים . ויכח לא נכרח הלא כדי שלא יעבדו למטה הם חסיה יודיה

בית יהודא

דְּרִיבְעָר שְׁמִיטָא אִין פְּסוּק בְּרִאשִׁית בְּרֵא אֱלֹהִים , צוּ עָרְשֵׁט
הַט הַקב"ה בְּשֵׁאפֵן אֵת הַשָּׁמַיִם , צוּ וָסִם שְׁמִיטָא דְר נְוֹאֲרָט
אֵת (רְבִיבֵת הַתְּלִדִיקִים) צוּ וָמָן אִוְנָן בְּאֵדָן וְעוֹן הַקב"ה
הַט בְּשֵׁאפֵן דִּי הַיִּמְרָעֵן הַט עַר בְּשֵׁאפֵן אֵרְצֵן נֹסִם וְעָנָן אִוְפֵן
דִּי הַיִּמְרָעֵן (וְאֵת הַמֶּרְקֵן) מִיִּבְנֵט מִעַן אִוְפֵן (רְבִיבֵת הַתְּלִדִיקִים)
צוּ וָמָן אִוְנָן בְּאֵדָן וְעוֹן הַקב"ה הַט בְּשֵׁאפֵן דִּי עָרְדָּ , הַט
עַר בְּשֵׁאפֵן אֵרְצֵן נֹסִם דִּי עָרְדָּ בְּאִרְפָּה אֲרוּסְקָעֵן : וְהָיוּ מֵאֵרֶת .
זֶאמַט רַש"י (חַסֵּר וְאִין בְּתִיב) דְר נְוֹאֲרָט מֵאֵרֶת אִין גְּשֵׁרִיבָן
אָן וְוֹאִין , קָעֵן מִעַן לִיִּבְנֵט מֵאֵרֶת , אֲפִלְכּוּבְנֵי , זֶאמַט רַש"י .
עַם אִין אִוְנָן יוֹם שְׁהוּא יוֹם מֵאֵרֶת) וְוִיִּר מִיִּשְׁוֹאֲף קוּמַט
אֲנַעֲפִלְכּוּבְסַעַר טָאג אֲסַכְרָה פְּתִיבִיקוּרֵת) מִיִּשְׁוֹאֲף קוּמַט
דִּי אֲנַעֲפִלְכּוּבְסַעַר אֲסַכְרָה (קְרוּפֵן בֵּין קְלִיבְרִיקוּעַ קִנְדָר (הוּא שְׁשִׁיבֵי)
דָּס אִין נֹסִם מֵרֵת הַיִּבְנֵן גִּדְעוּבְנֵט (בְּרִיבְרֵי הוּי מִתְּנַעִים עַל אֲסַכְרָה
שְׁלֵא מִפְּרִי פְּתִיבִיקוּרֵת) מִיִּשְׁוֹאֲף קָעֵנָן דִּי מִעֲקִישְׁטֵן פִּין מִשְׁבַּר
פִּאסְטֵן דִּי קְרִאָקִישׁ אֲסַכְרָה (קְרוּפֵן זֶאָל גִּיט פִּאָרְן אִוְפֵן דִּיא
קְרִיבְרִיקוּעַ קִנְדָר : וְגַבְדִּי בֵין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה) . זֶאמַט רַש"י

את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה :
יהי מארת . חסר וי"ו כתוב על שם הו"ו יום מארה לופול
אסברה בתינוקות הוא ששנינו גד' הו"ו מתנינים על אסברה
שלא תפול בתינוקות : להבדיל בין היום ובין הלילה.
משננו האור הראשון תכל בשבעת (ל"א זב') ימי בראשית
משמו האור והחשך הראשונים שניהם יחד בין ביום בין
בלילה : והיו לאותות . כשהמאורות לוקין סימן רע הוא
לעולם שנאמר (ירמיהו י) מאותות השמים אל א תהוה וגו'
בעשותם רעון הקב"ה אין חסם לריבין לילדא מן הפורעות:
ולמועדים . על סם העתיד שעתידים יורחל להטוות על
המועדות והם נעמים למעלה ב הלכנה : ורמישם . שמוט
החמה עליו ושמוט הלכנה חלו רבי ג יום שלם : ושגים.
לסוף שס"ה ימים (ס"א ורביע יום) וגמרו מהלכתם ב"ב
ד מולות המשמרתם אותם והוא ענה . ומזורים ומתחילים

(משננו האור הראשון) דאם אין נוענען נאקבעם נוי די ערשטע
לויבטקייט פון ערשטין טאג איז בעהאקטיון גיווארען (אב"י בשישה ימי בראשית) אבער די ערשטע דריי טעג (שמיש
האור והחשך הראשונים שניהם יחד בין ביום בין בלילה) האבין בעדוים די ערשטע לויבטקייט מיט דיא פוסקערנים גידיע
צוואמען , פריא טאג אונג בייא נאכט ועיין פסוק דו : ויהי לאותות . די בעליבטקייטן נוענען זענען זיין צו צייכונג , זאגט
רש"י (פשימארות פאר) ווען די בעליבטקייטן נוענען געשלאגען נוי ווערן פונקטן (סימן) און צו צייכונג , און דאס
אישליכטער צייכין פאר דיא נוערעט (שגאבד) וויא עס שמיטט און פסוק (מארות השמים אל תחת) פאר די צייכונג וואס
נוערען געטאן אין די בעליבטקייטן נוס ווענען אין הימער זאפט איר וידיו גיט שרעקען (פשיטקעס רצין הקב"ה) ווען איר נועט
מאקן דעם ווירען פון הקב"ה (אין אפס ארביים קראג פון הפרעגרות) בארפט איר גיט זארגען פאר די שטראקא וואס דיא
צייכונג פון הימער ווייזן , זעקן מיר אז די צייכונג פון דיא בעליבטקייטן נוי ווען איר פונקטן (סימן) און צו צייכונג , און דיא
בעליבטקייטן נועט מען וויסן ווען נועט זיין יום טוב , זאגט רש"י (על שם השחר) ווענען דיא ימים טובים וואס וועלן
זיין (שעתיים) ישראל העשומות על המעגלות) הקב"ה האט געוואקסט אז ער נועט געבויטן די וידיו ויא זאלן מאכין
ימים טובים (הם נענים זב"ד תבנה) אונג דיא ימים טובים ווערן געצויגט נאך דעם מוזר פון דיא קבנה : וזלמיים . אונג
צו טעג , זאגט רש"י (שבוש המהקח חצי יום) דיא זיגן בעדיקט (לייבט אהאליבין טאג נאָוועלף שעה) (שמיש) הלבנה רצין
אונג די קבנה בעדוים ולייבט אהאליבין טאג נאָוועלף שעה (הרי יום שלם) צוואמען איז אַנאָנצער טאג , אַנאָנצער מעת
לעת נסיד אונג צוואנציג שעה : וישגו . אונג יאָהרין , זאגט רש"י (לסוף שמה ימים) אין ענדע פון דריי הונדערט פינף
אונג נעכטיג טעג (ויהיו המעגלות בשנים עשר מילות השעתיים אותם) גנדריגען ויא זיגער נאנג מיט דיא צוועלף מילות וואס
בעדיקן אונג פינף זוי (ויהי שנה) דס הייסט אַיאהר וגם ווענען דא צוועלף מילות פירען די זיגן מיט די קבנה , ווען דיא זיגן מיט די קבנה גייען דורך
דיא אַלע צוועלף מילות פון אַיאהייב מיל סטה ביי גנדע מיל גיט און גענדיקט אַיאהר ווערן ווערן ווערן פּעם שנה לפרד

מקוץ ר"ל דולגל לאותן מקודם ואח"כ תייתן כביע : ת ק"ל והא
כבר מינו ויבדל ללוטם וכו' : א ש"ע ש"ס חסה חסם סולבו דלכ"י
השמיים : ב ש"סא ממזכיר שני המאורות כדוע לחכמו העיבור ולכן
תלה הטועמים בשמיים : ג ר"ל יום שלם דלוינו ט"ע שעות : ד ש"ס"ה
ימים קאי על החמה וזאת הלכנה שסם ט"ד ימים מובלטים בשנת
פירוש לתורת אלהים

שפתי חכמים

מקוץ ר"ל דולגל לאותן מקודם ואח"כ תייתן כביע : ת ק"ל והא
כבר מינו ויבדל ללוטם וכו' : א ש"ע ש"ס חסה חסם סולבו דלכ"י
השמיים : ב ש"סא ממזכיר שני המאורות כדוע לחכמו העיבור ולכן
תלה הטועמים בשמיים : ג ר"ל יום שלם דלוינו ט"ע שעות : ד ש"ס"ה
ימים קאי על החמה וזאת הלכנה שסם ט"ד ימים מובלטים בשנת

דעת זקנים

או מולו מיהא נברא שאמר להווא קרא . דאשכחן גבי ספר
תולדות אדם הרדשנין מלמד שברא הקב"ה דור דור וחכמו
אעפ"י שלא נבראו אותן הדורות מי"ב נשמתם ומולם הראה לו :

בריקוע השמים אין דעם פר שפרייטונג פון הימער להבדיל
צו מאכען אפ שירין ביו הים צווישן טאג ובין הלילה אונג
צווישן נאכט והיי זיי זאלן זיין לאהות צו צייכן [שמיים]
ולמטעדים אונג צווא דיא ימים טובים [שני טעם]

ולמים אונג צו טעג אהאך נאר ווען מיט דער קבנה
קען מען צייגן דיא ערשטן ווערן דיא זיגן אין
האלקון מעת לעת אונג די קבנה איז אהאלקון מעת
לעת ולייבט דאם איין נאָנצער טאג ישנים אונג יאָרין

הישר

אגוד עטמם נייבניג יאר אונג געווען . קינן אונג ווי קינן איז אלס
גווארען פערציג יאר איר ער גייען קינן אין אלעם אונג ער קינעם
איב"ר אלץ געשניטן אונג פירט זוי מיט פד שפאנד אונג דיקהא אונג
ווייסקט מיט זיין תקנה אז גאט וועט פד בארעך די קינעטשן ווען
זענן איר פד ער יאָר אונג וועט ברענגן איין פכוד און ויא אונג קינן
שרייבט

זיי דס וואסער פון פיך גיחון אונג עס ווערען פד זורין פון ויא
רבייא העלים . אונג אין דיא נעלעך צייט איז גיט גראטין קיין
הכובא אונג די מעקשין דאָבן גאר גיט צו עקן אונג אלץ מעקשין
האבען גווייט און געוואקסען דערנער . דאן גאט הַט פד פרוקט
די ערד פון ווענען די גבירה ווען אָרם האָט פאר אַרדן : אונג

הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי
 טוֹב: וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם
 רִבְעִי: פ - וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל
 הַמַּיִם שְׂרִיץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף
 עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רִקְיַע הַשָּׁמַיִם:
 כ א וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתְּנִינִים
 הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְ
 הַרְמִשֵׁת אֲשֶׁר שְׂרָצוּ הַמַּיִם

הַחַיָּה וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיִּרְא
 אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וַיְהִי-עֶרֶב
 וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם רִבְעִי:
 כ א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל
 הַמַּיִם שְׂרִיץ נֶפֶשׁ חַיָּה
 וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל-הָאָרֶץ
 עַל-פְּנֵי רִקְיַע הַשָּׁמַיִם:
 כ א וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתְּנִינִים
 הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל-נֶפֶשׁ
 הַחַיָּה וְאֵת הַרְמִשֵׁת אֲשֶׁר
 שְׂרָצוּ הַמַּיִם

תולדות אהרן

ויחי עבד עס: ואלמר חולין כ: ויכלה
 כהנא עד גלה כ: ככ:

בית יהודה

קָטַעַנְעָר גַּמְאָכְט דִּי רִיבְשֵׁינְקִיטִים פֿון דִּיא רִיבְשֵׁי
 (הַרְבֵּה צְבָאִית) הָט הַקְּבִי"ה נַעֲמָרֵט אִירַע פֿעֲדִיגֶר (הַרְבֵּס
 בַּעֲתָה) אִיר צו גַּעֲרֵהֲיִנְעוּ: (כ) וַנֶּפֶשׁ תְּהוּ... דִּיא וַאֲסֵר זֹא
 וַיִּירָמְעוּ נֹארוֹסְקֵיגֶבּוּן אַקְרַעֲפֶער (שְׂתָהָא בַּה חַיָּה) אִין דַּעַס
 קַעֲרָפֶר זֹא וַיִּין אַרְעֵפּוֹנְג: וְשִׁרְיָן זֹאכְט רִשָׁ"ו (כַּל דְּבַר חֵי)
 וַעֲדַעַר לַעֲפֶעֲדִיגֶע זֹאךְ (שְׂאֵרֵי גְבוּהֵי פֿון דַּרְזֵין קִרְיֵי שְׂרָיִן) הָט
 אִין גִּיט הַזִּיק פֿון דִּי עֲדַר רִקְטָט דִּר פֿסֻקִים שְׂרָיִן (בַּעֲרָף) בִּינֵיא
 פֿלִיחֶעֲדִיגֶע זֹאכְט (גֶּבּוּן וְזִבְרִים) פֿלִיגֶען, וְעַרְבֵן גִּרְוֹן שְׂרָיִן
 הָעוֹף (בַּשְּׂקָצִים) בִּי דִי מֵיאָרְבִּים זֹאכְטוּן (גֶּבּוּן בְּרַלִּים וְחִפְשִׁינְן
 רִתְלִינִים) מִרְבִּינְן, וְזֹאכְצִין, וְעֹרֶעַס (וּבַבְּרִיחַ) בִּינֵיא אַקְרַעֲפֶער
 אֲשֶׁנְקֶע (בִּיבִיצֵא בַּרֵּם) אִין גַּאךְ אֲנִיעֲרֶע זֹאכְטוּן וַיִּוא דִּי זַעֲנֵן
 מֵינִים מֵינִים (רִגִּים גְּדֹלִים שְׂבָבִים) דִּיא גְרוּסַע פֿיִשׁ וְעַנְעֵן וְעַנְעֵן
 מֵינִים מֵינִים מֵעוֹן דַּעַס אֲרִיזוֹן מִיט זִיין גֶּבּוּן וַיִּין וַיִּין
 (הַרְבֵּה אֵת הַתְּקֵהָה) אִין עַר הָאֵס גַּעֲתֵרְבֵּת, דִּיא גַּבְהָה (וּפְלִתָה
 פֿון אִיר אַסְעֵהָה פֿון דִּיא צִדִּיקִים וְעוֹן מִשִׁיעַת נַעֲמֵט קוֹמַעוּן
 דִּי בִיזִיעַ פֿיִשׁ וַיִּואֲשַׁעוּן גַּעֲמֵאָרִין גַּאךְ אֲנִיעֲרֶע גְרוּסַע פֿיִשׁ
 וַיִּוא זִיין זַעֲנֵן (לֵא יִתְקַסֵּם הַעֵלִים בַּגְּבִיחִים) וַיִּואֲמַט דִּיא וְעַנְעֵשׁ

שתי חכמים

שני המאורות הגדולים והח"כ אמר את המאור הגדול וגו' (נח"ל)
 השתא אחי ספיר דלא חביב יהא כוכבים או ועס את הכוכבים:
 פ ח"ל גסס חיה משמע דמיס הוליאו גסס חיה ולקמן כ' ויברא
 אלהים וגו' לכך פ' גסס חיה כה חיות כלומר שהמים ויגו את הנוף
 שוקל את גסס החיות שוקל כו הקב"ה וזה שפירש"י לקמן ואת כל
 גסס החיה גסס פיש כה חיות וקול עי"ל דק"ל והלא חיות אח"כ נבראו
 מן האדמה לכך פ' גסס חיה כה חיות ומה שהולך לפרש כן עוד
 (בספוק כ"א) י"ל לפי שנכתב כה"ל היודיע משמע שהוא חיה ממש
 היינו פ' שפסע שנית סוף פ' כן מדכ' אשר כה"ל המים ומה שפ' גכ'
 גסס חיה כה"ל חיה כה"ל חיה כה"ל חיה כה"ל חיה כה"ל חיה

פירוש לתורת אלהים

ויבליגה אונ צו גִּינוֹעֲמִיגֶבּוּן בִּינֵיא מֵאֵן אִין בִּינֵיא נֹאכְט
 וְיִבְלִיגִי בִּין הָאִיר וּבִין חֹשֶׁךְ אִין צִוּוּשֵׁן שִׁידִין צִוּוּשֵׁן
 דִּיא לִרְיִבֵט אִין צִוּוּשֵׁן דִּר פֿינְצִמְעֶרְקֵשׁ וַיִּרְא אֱלֹהִים פֿי
 טוֹב אִין גַּמְאָכְט הָט גַּנְעֵהָן עִם אִין גַּמְאָכְט: (כ) וַיִּאמֶר אֱלֹהִים
 אִין גַּמְאָכְט הָט גַּנְאָמְט יִשְׂרָאֵל וַיִּיא אֲלֵן וַיִּירְדִּמְיָגֶבּוּן הַמַּיִם
 דִּר וַיִּואֲסָקֶן שְׂרָצוּ אִין וַיִּירְדִּמְיָגֶבּוּן גַּנְשׁ תְּהָה אִין אַלְרִיבֵן וְזוּם

ספר

עדה גרויגס איין זין צו לָקַח אִין לָקַח רִיבְשֵׁי דַעַס זוּן לָקַח. אִין זִיא
 גְרוּיגֵס גַּאךְ אִין אִין זִיא רִיבְשֵׁי אִים תּוֹבֵלֵט קֶן. אִין זִיא וְעִרְטֵם גַּאךְ
 מִיין פֿרָאָן אִין גְרוּיגֵס אַקְאִסְטֶר אִין רִיבְשֵׁי וַיִּא גַּנְשֵׁת וַיִּא אִין גַּמְאָכְט
 מִיין פֿר שְׂרָיִן אִין גְרוּאָרֵט צו מִיר אִין וִיסְבֵּן. אִין לָקַח אִין אֲלֵם
 וַיִּואֲרָן אִין קֶן אִין גַּמְאָכְט וְעַרְבֵן אִין זִיין זוּן וְחַבְלֵט קֶן פֿירְט אִים

רש"י
 (מ"ו) ח הרכבה גבולה להפסיק דעתה: (כ) גפוש חיה.
 סיהא כה ב חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גבוה י מן
 הארץ קרוי שרץ. בעוף כגון זנזובים שבהאים כגון נמלים
 כ והיוסוסין ומולטים וכדברות ל כגון חולד ועכבר וחומט
 וכיוצא בהם וכן הדגים: (כא) התנינים. דגים גדולים
 כבים. וכדברי אגדה (פ' ספיה) הוא כן לויתן וכן וגו'
 שבראש זכר וקבה והרג את הנקבה ומלחה ללדיקים לע"ל
 נ טחם ופרו וירבו לא יתקיים העולם כפניהם. התנינים
 (מ"ו) ח הרכבה גבולה להפסיק דעתה: (כ) גפוש חיה.
 סיהא כה ב חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גבוה י מן
 הארץ קרוי שרץ. בעוף כגון זנזובים שבהאים כגון נמלים
 כ והיוסוסין ומולטים וכדברות ל כגון חולד ועכבר וחומט
 וכיוצא בהם וכן הדגים: (כא) התנינים. דגים גדולים
 כבים. וכדברי אגדה (פ' ספיה) הוא כן לויתן וכן וגו'
 שבראש זכר וקבה והרג את הנקבה ומלחה ללדיקים לע"ל
 נ טחם ופרו וירבו לא יתקיים העולם כפניהם. התנינים
 (מ"ו) ח הרכבה גבולה להפסיק דעתה: (כ) גפוש חיה.
 סיהא כה ב חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גבוה י מן
 הארץ קרוי שרץ. בעוף כגון זנזובים שבהאים כגון נמלים
 כ והיוסוסין ומולטים וכדברות ל כגון חולד ועכבר וחומט
 וכיוצא בהם וכן הדגים: (כא) התנינים. דגים גדולים
 כבים. וכדברי אגדה (פ' ספיה) הוא כן לויתן וכן וגו'
 שבראש זכר וקבה והרג את הנקבה ומלחה ללדיקים לע"ל
 נ טחם ופרו וירבו לא יתקיים העולם כפניהם. התנינים

לְמִינֵהּ בְּהֵמָה וְרִמָּשׁ וְחַיֵּי הָאָרֶץ
 לְמִינֵהּ וַיְהִי־כֵן: כֹּה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים
 אֶת־חַיֵּי הָאָרֶץ לְמִינֵהּ וְאֶת־
 הַבְּהֵמָה לְמִינֵהּ וְאֶת־כָּל־רִמָּשׁ
 הָאֲדָמָה לְמִינֵהּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי־
 טוֹב: כִּי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֵׂה אֶת־

חַיֵּי הָאָרֶץ לְמִנֵּה כַּעֲשֵׂר וְרִמָּשׁ
 וְחַיֵּי הָאָרֶץ לְמִנֵּה וְחַיֵּי
 כִּי: כֹּה וַיַּעַבְד׃ יְיָ יְיָ חַיֵּי
 הָאָרֶץ לְמִנֵּה וְחַיֵּי כַּעֲשֵׂר
 לְמִנֵּה וְחַיֵּי כַּעֲשֵׂר וְרִמָּשׁ
 וְחַיֵּי הָאָרֶץ לְמִנֵּה וְחַיֵּי
 אֲדָמָה לְמִנֵּה וְחַיֵּי וְחַיֵּי
 נַעֲשֵׂה אֶת־אֵימָה בְּעַלְמָה

תוספות אחר

ואם כל מה ש... ומה ש... ומה ש...

רש"י

וכרא מיום ראשון צ ולא הולכו חלה להולאים: גפיש חיה.
 טוה כה ק חיות: ורמש: הם שרצים מהם נמוכים
 ורוממים על הארץ ושרצים חללו נגרום שאין הלכו
 יוכר: כל לטון רמש ושרץ בלשונו קוממור'ים (רעטון):
 (כה) ויעש: תקום בלבוש ר בתיקון ש ובקומת:
 (כו) נעשה אדם: ענותותו של הקב"ה למדנו מכלן

בית יהודה

ערששען טאג (ווא דערצום אלא דערצום) די ערד הט גאר
 גערארפט ארויסגעפן פון זיך אצין וום אין אר אוי געווען
 פישאן: וקש'ה ורהו: מינט מען (שש'ה פה חיה) אקערער
 וום רעפט: וקש'ה: זאגט רש"י רמש מינט מען (שרצים
 שש'ה נמוכים) שרצים וום זענן גידעריג (קראש'ים על דערץ)
 אונ וויא קריגען אויף די ערד (נראים פאלו נגרום) עם
 זעקט'אויס וויא וויא זעקען זיך אויף די ערד (שאין הלכו
 גי'ר) עם אין גיט צו דערקענען אז וויא גייען (כ' רש"י) רמש
 'שרץ' מינט מען די רעקערענדיג זאגן וום קרוב אויף דיא
 (תקום בתיקון) ער האט וויא געמאכט מיט ווייניג וויקען
 הייק, וויא זענן גיט פישאן וויאן קומט וויא אקאל'ט אונ זאגן
 ארויסגעקומען פון די ערד אקאס, אקיה, אונ אזוי אוי
 הקב"ה האט נאָמט מיר געווען מאַכן אַמענש'ט, זאָמט רש"י

חכמים

לעיל (פי') נפש בוחה בה חיות זל' נפשים דלמן גמי חיות הארץ
 כפר הים הכל נכרא כיום הארץ עם נפש החיות כיון דכהי חילא
 וגי' אבל גמי' דגים וטופות לא נכרלו כיום ראשון חלה הכח שכינ
 להשרות הטף בלא נפש החיות מדתים ויברא וגי': ר' לכונו שם
 היו שולאים חיות מתהלס אוי רוח לחיות נזכר כן היה מתהלס לחיות
 כן: ש' זל' עשהה כל קומתן מתהלס דקיל כיון כמותה ויהי כן לז'

פירוש לתורת אלהים

בשעפעניש גמחה וקמש פיה אונ ווידמונג וחתה
 ארץ אונ חיות וואס זאלן ויין אויף דר ערד למינה צו
 איר מין ויהי בן אונ עם אוי אוו גי'וארען (וי'י'י'י'):
 (כה) ונש' אלהים הט גאט בשאפן אתמה הארץ די חיות
 וום גייען אויף דר ערד למינה צו איר מין ואת מהמה
 למינה אונ דר בהמה צו איר מין ואת כל רמש הארץ אונ
 ארץ ווידמונג פון דר ערד למינה צו ויין מין (פי' ט'י')
 וברא אלהים כי טוב אונ גאט האט ג'עהן עם אוי
 נש'ה אדם לאמער בשאפן אמענש'ט בצלמנו אין

ליקומו יהודה

(כו) ויאמר אלהים נעשה אדם וגי'. דער ווהר דערצ'יש
 אבא'ר אין איינער געקוקן צו רבי שטיין בן יחאי אונ הט
 גנאמט צו אים, שטייען וום מינים דער פסק ויאמר אלהים נעשה
 אדם, הקב"ה הט געזאגט מיר וועלן מאכן אמענש'ט, איך דיא
 רגע הט רבי שטיין קיינע געיען, איך ער געווען שפאק בוארש
 צו וויסען ווער עם האט אים גערופן, האט רבי שטיין געזאגט
 צו גייען דברים, ווייל מען האט מיר גיט גערופן רבי שטיין,
 גאר שטיין, איז געווען אז הקב"ה אציון האט מיר גערופן
 אונ ער וויל מיר זאגן סודות אין דעם פסק נעשה אדם,
 גוט: (כו) ויאמר אלהים אונ גאט האט ג'ואגט

משלי חכמים

(כו) ויאמר אלהים נעשה אדם וגי'. דער ענין פון ווארט
 נעשה, מיר וועלן מאכן, למשל אנכיר וואס האט
 געהאט ווייניג געשעפטן אין ענדער געשעפט אין געווען
 אא'רצשער וום הט געפירט דעם געשעפט, אונ זיין פרמעטן
 נום אין עטוב איז אויך געווען אייגענשאפט צו כ'א מענטשן
 אוינער הט אבטונג געגעבן אויף זי'ער, איינער אויף בא'רד,
 איינער אויף בר'ר'ג'ען, איינער אויף עסי'נווארג, איינער
 אויף משקה, וועלכע סחורה איינער איז געקומן גי'פון,
 האט מען אים געשטיקט צו דעם מעקש וואס גי'הער צו די
 סחורה, איינער האט גי'ואלט עסן איז ער געזאגן צו דעם
 זאבן, ארץ מענטשן האבן געזאגט וום די ארץ ארצ'יש

ספר הישר
 אים, אונ אז די ווייניג פון ל'קד האבן דר תקום אז ווייניג זאן
 ל'קד הט דר ש'אפן ווייניג וון חובל בן אונ דעם ג'עש'ר פאסער
 ג'ון האבן זיי אים פינ'ר גאט אונ האבן זיך פון אים אפ ג'עש'ר.
 אונ אז ל'קד איז געק'ן צו די ווייניג אונ הט זיי געגען זיי זאלן
 אים צו הערן האבן זיי גיט ג'רא'ם, אונ ל'קד זאגט צו זייני ווייניג
 ק'דה אונ אלה, אר ג'י'סס וואיל אז ארד האב דאס גיט ג'סאן
 פמוד גאר ארד פון זען אדם אונ האב גיט געק'ן אונ מיין ק'רד
 דם מיר גנא'ם אז דס איז אר'י' מה, האבן זיך די ווייניג ווייניג

וואס גי'הער צום עסי'נווארג, אונ אזוי איז געווען ביא ארץ
 אקראפ'ן אונ גי'פען דאס איז גיט ווייניג, גאר דאס גי'הער

וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־ הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־ הָאָרֶץ: כו וַיְבָרָא אֱלֹהִים אֶת־

וּבְבִיעֵרָא וּבְכָל אֶרְעָא
וּבְכָל רִמְשָׁא דְרַחֲשֵׁי עַל־
אֶרְעָא: כו וַיְבָרָא יי ית

תורה דהרין

ויבאר אלהים בראשית יום השמיני (א) לפי
כך:

רש"י

ד ולהשכל: וירדו בדת היום. וכל היום לי ירדו ה לטון
ירודה וזה רודה כחיות ובהשמות לא וזה נעשה ירוד לזניסה
והחיה מוסלת בו: (כו) וירא אלהים את האדם בצלמו.
שדמו העשו לו ו שהכל נכרא במחמור וזאת כחצו כדיום
שלאמר (תהלים קלט) ותשת עליו כפנה נעשה כחצו מטעם
העשויה ע"י רוסם שקורין קווי"ץ (וככ"ו קווי"ץ) וכאז כל"ה
שטעמפעל) וכן הוא חומר (חיוב לה) תהפך כחומר חותם:

בית יהודה

אין די פיש פון זכ, זאגט רש"י (נש קלשון הוה) דר ווארט
וַיְבָרָא הַט צוויי פויגלען (לשון ריבוי) געוועזענען (לשון יחיד)
אַרְבָּעִינְדֶּערִין (קנה) אוב דר מענטש איז זוכה (רודה) בראית
וּבַבְּהֵמָה) וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ אונ אוף די בהמות
ואף די פיש אונ אוף די פויגל (לא זכה) אויב ער איז ניש
זוכה (נעשה) רודד (לפניהם) ווערט ער דערנענדערט פאר ווי
(והיתה כושפת בו) אונ דיא תיה געוועזענע אויף אים:
(כו) וַיְבָרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ. הקב"ה ה' פשאפען
דעם מענטש אין זיין פארעם, זאגט רש"י אין זיין פארעם
ה'ט גמאכט פאר דעם מענטש (שכלל נקרא בפרש"י) אַלְע
האט גמאכט עס זאך אזו ווערן איז אזו גמאכט (יהוה נברא בבריית)
אונ דר מענטש איז פשאפען גמאכט מיט דיא הענט
פון הקב"ה (שלאמר) וויא עס שטייט אין פסוק אדם הראשון ה'ט
גמאכט געווען ה'ט גמאכט (בפסגש הששיה ע"י רש"י) ווי פמאכט
ה'ט געט (נעשה בהיתם) ער איז גמאכט געווען אין אהתימה
וואו אפארעם (אין אהתימה) וואו אפארעם (אין אהתימה) וואו
ווערט גמאכט מיט אַנְעִיבִּיכּוּנְטִין קטעקפילר ותימחו (קין) דיא אויפר)
אונ אזו האט אייב גמאכט (תהפך כחומר חותם)

שפתי חכמים

טוב ללם ותמונה כדמיון כדמיון ותמונה אונטס רואים לכך
מפרש בדומם שלנו ור"ל העשו לנו כמו שמי' כסודך על מלת כללנו
בדומם העשו לו וכל דפרש"י כסודך ללם דיוקן וכלו הי' כחות
דיוקן שגרה אל' לנפוליס כשגלה ללם כך מלא את האדם וע"ל
ממס כל לבן פרש"י ללם דיוקן וכלו ממס דכתיב כללנו כללם
מלאים כפי כללנו קאי על הדומם העשו לו וכללם אלהים קאי על

לוקיטי יהודה

ווען מען דעם געוועזענעם דעם טרע זענען אראם געקוקן פון הימל
זייער פיל מלאכים אונ האבן זיך געשעפעט ארום איינע מיט
אנרויסע שלחה ווי מען שטייט בייא אחוזה פון אהרן מיט
אפלה, אונ הקב"ה מיט זיינע מלאכים זענען אויך אראפגעקוקן,
אונ הקב"ה ה'ט מיט געברענגט דעם פאטער פון רבי פרושקדאי
ער זאך אויך הערן די תורה פון זיין ווען, דס איז געווען אין די
נאכט שבעות, אונ ביי הקב"ה איז געווען אנרויסע שלחה מיט
די תורה פון רבי פרושקדאי גלייך ווי עס איז געווען דיא שלחה
שפעטער זענן מיר נאך אפארע געקוקן צוא דיא מוסטר פון רבי
גישאקדאי ווען די האט דעם געווען, ויא ה'ט פאר איינע
ניש געקעט תורה, האט דעם מוסר געוואנט צוא איינע עס איז מיר
פֿעקעט אַלע מאהל לעינען, האב אויך געוואנט: צו מיינע תברים

משלי חכמים

אונטער ווער האנט היינט דס זייא גינען, דאס געלפיקע
אוי גינען בייא דס אנשאפונג פון דער וועלט, די הקב"ה
האט געגעבן אפח אונ אנטארט און געטע זאך, די נאטור
זינס גינען ע"י זאך, איינע און הקב"ה האט געוואלט פשאפען
דעם מענטש, אונ אין אים זאלן זיין אַלע נאטורן פון אַלע
פישעגעניש, דרייבן ה'ט הקב"ה געוואנט צוא זייא געטע
אדם מיר ווע"ן מאכן אַמענטש, געדערער פון אויך וועט
געבן פון זיין נאטור צו דעם מענטש, ווייל געדערער ה'ט
גהאט צושאפן אויך זיין נאטור גלייך וויא זיא וואלט געווען
זיין אייגענעם, ווי דר מלא זאגט ק"ן פֿעכיו וכי, זיין שפארק ווי אַלייב:

דעם מענטש אין זיין פארעם, זאגט רש"י אין זיין פארעם
ה'ט גמאכט פאר דעם מענטש (שכלל נקרא בפרש"י) אַלְע
האט גמאכט עס זאך אזו ווערן איז אזו גמאכט (יהוה נברא בבריית)
אונ דר מענטש איז פשאפען גמאכט מיט דיא הענט
פון הקב"ה (שלאמר) וויא עס שטייט אין פסוק אדם הראשון ה'ט
גמאכט געווען ה'ט גמאכט (בפסגש הששיה ע"י רש"י) ווי פמאכט
ה'ט געט (נעשה בהיתם) ער איז גמאכט געווען אין אהתימה
וואו אפארעם (אין אהתימה) וואו אפארעם (אין אהתימה) וואו
ווערט גמאכט מיט אַנְעִיבִּיכּוּנְטִין קטעקפילר ותימחו (קין) דיא אויפר)
אונ אזו האט אייב גמאכט (תהפך כחומר חותם)

דמות דיוקן ודוק"ט ע"י בראש"י: ד קל"ח פול ללם יס גוף ולללטיס
און ללם דוק"ט ה"ל קרין כדמיון וכל"ה הוא לי יורה. (נח"ל)
ועל דלן כתיב וירדו וכללם הוא לי יורה וכללם כתיב וירדו הוא לבן רדיה
אלל כדכתיב עס המלאכים הקטין אותו ונורר כחיו ירוד אפילו מדת
היס ולא הולך להלכו חית האלן דכ"ה הוא אלל כדכתיב עס האדם
הגים דעמו פלס וכה וסי' לדין ימי' רודה כחיות ובהשמות: ו (דכ"ט)

פירוש לתורת אלהים

יס ובעוף השמים אונ אין די פויגלען וועגן איינער דעם
הימל ובבהמה אונ אין די בהמות ובכל הארץ אונ אייב
דר נאנער ערד ובכל הרמש אונ אייב אַלע ווידמונג
הרמש על הארץ וזם ווידמונגן אוף דר ערד (עיו וסי'):
(כו) וַיְבָרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ אונ נאט האט
ווען ער האט געגעבן דיא תורה אוף דעם בארן סיני, אין אצייט
פרושקדאי, דאס איז געווען דיא נאכט ווען רבי פרושקדאי איז
גערשט צום ש"ש, מיר זענען געקוקן בייא דעם ש"ש אונ מיר האבן
אויאגדער ווען די רבנן לעינען ניס תורה ביי דעם פיש וויא איר
מיר וועלן אנדרייבן לערנען תורה זיא זאך ניש פארשטיין אז איר

ספר הישר

אונ צוויי אונ זעכציג יאר אונ גינען זיין אונ רוקם אים תנ"ך.
אונ תנ"ך האט פיקה אונ זעכציג יאר אונ זיין רוקם אים תנ"ך.
נאך דעם עולם ווי תנ"ך דער מאנט זאן נאט אונ רוקם נאט אונ
פר שטייט אַלע פֿענשען מיט ווער גלייך זענען. אונ ער שטייט זיך
אף פון זיין גלייב אונ פאר פארט זיך פר מענטשן. אין אַרבעט
צייט ארום קומט צו אים אפלאך פון דרייעל אונ זאגט צוא אים
שטיי אף אונ זי ארום פון זיין הויז אונ זיין שפארק די קענישען
אונ לעבן זי דעם וועג פון נאט, אונ תנ"ך שטייט אף אונ זייט

דעסוועגן וואס דער שאטן מאכט אס ניש ריכטיג גלייך צו די זאך וואס דער מענטש מאכט, עס איז נאר עפעס אהנלייכונג, אין די בשאזונ פון
דער וועלט איז דער מענטש ווי אטאמן פון הקב"ה, אלץ וואס הקב"ה האט בשאפן מאכט דער מענטש אויך אוי, הקב"ה האט געוואלט די ערד זאל
אויסגעבן אלע ערליי תבואות און ערד פרוכטן אונ בויער, דער מענטש פלאנצט אויך בויער, אונ ציטת ארום ריכטיג, תבואות, ערד פרוכטן,
הקב"ה האט געמאכט בעליחטונגען, דער מענטש מאכט אויך בעליחטונגען, דער כלל אז פון וועט ניש בערעכענען וועט פון זען אלץ וואס הקב"ה
האט בשאפן, און דער מענטש דער שאטן פון הקב"ה אונ מאכט אויך דאס זעלביגע, דאס האט הקב"ה געוואלט מיר וועלן מאכן אפטיש, דער
מענטש וועט זיין בצלמו, אונזער צו, אלץ וואס מיר מאכן וועט ער אויך מאכן, נאר ניש גלייך ווי הקב"ה האט געמאכט, הקב"ה האט בשאפן
אלץ פון נאר נישט, אונ דער מענטש נישט די סאכרעיאלין וואס הקב"ה האט בשאפן אונ זענערט זי אונ מאכט אויך אפטישן ווי הקב"ה האט
בשאפן, דאס איז כדמיון, עס זעהט אים עס איז גלייך ווי מיר האבן געזאגט:

הָאָדָם בְּצַלְמֵהּ בְּצַלְמֵם
 אֱלֹהִים בְּרָא יְהוָה דְבַר
 וַנִּקְבְּא בְרָא יְתְהוּן :
 כח וּבְרִיךְ יְתְהוּן יְיָ וַאֲמַר
 לְהוּן יי פוּישׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ
 יְת אַרְעָא וְתִקְוּפוּ עַלְהּ
 וְשִׁרְמוּ בְּגוּנֵי יַמָּא
 וּבְעוֹפֵי דְשָׁמַיָא וּבְכָר

אדם בצלמה בצלמם
 אלהים ברא יתה דבר
 ונקבא ברא יתהון :
 כח וברוך יתהון יי ואמר
 להון יי פושו וסגו ומלו
 ית ארעא ותקופו עליה
 ושירו בגוני ימא
 ובעופי דשמאי ובכר

הו"א כלל אלוים טעוניהו ית : ויבקר אורם
 כסא קיל יצמות סס גיטין מר קידושין
 עס : ומלוא חל יצמות סס קידושין עס : ורדו
 כדגס ספדרין כס : ובעוף כסאס ספדרין עס :
 רש"י

בעל הטורים
 (כז) ה'אלם . אלויות ארמה שבעל סם הארמה . ארם וטורקין ארם דם מרס : זכר . גנינו כרכס
 נקוסה בני' בעללה : (כח) ורדו כדגת סיס . כ' כמכורה הכל וולדך ורדו גת פלמחיס חלו זכמס

בית יהודא

דו פינט פאקקערט גניארן וויא די לייס וועאקסן ווס אין
 אהתימיה ואין אהתימיה זענן די אלויות פאקקערטו : ובעלם
 אלוים ברא איהו . זאגט רש"י (פירש לך הכתיב) דר פסוק
 דערצייגט דיר (שאוהו צלם בתקנתו לו) דר פאקעס ווס אין
 גנינון גרייט צו מאכן אין אים דעם מענטש (עלם דייקו ויצרו
 דוא) דס אין דר פאקעס פון דעם בילד פון זיין פשענער
 פון הקב"ה גאר מיר זאגן פון האפן אקטות צו מיינען אז
 הקב"ה איז אז אביד' וויא אקענטש , דארפן מיר וויסען
 זיא איז פבוכו' געזענען פון הקב"ה מיט הקמה אונ מיט
 גוטע מדות , דס הייסט פון גישה איז דער בילד פון הקב"ה :
 ונכר ונקבה ברא אורם . הקב"ה קט זיזא פשאפן אוקר מיט
 האט פגעט רש"י פון דעם פסוק זעמט אים הקב"ה האט
 ווייטער זאגט דער פסוק (ונוח אחת מצלעותיו) הקב"ה האט
 גענומן איין ריש פון אדם ס רישע אונ פון דיא ריש קט ער
 פשאפן תהיון . זאגט רש"י (פדרש אנדרה) דר מדרש זאגט
 (שפראו שני פדצופים ביה ראשיתה) אין אנהייב האט הקב"ה
 פשאפען דעם מענטש ווארסן מיט צווייא פנינים איין פניס
 זאקדעס ווען אדם איז איינגעשלאפען האט הקב"ה
 אפגעשניטען איינעם פון אנדערן זענן וויא גטוארען צווייא
 פאקקערט ווען אדם איז איינגעשלאפען האט הקב"ה
 מענטשן (פשוט) של מקרא) דער פראקטער פשט פון פסוק
 אדם מיט תוה זענען פירע פשאפן גיטוארן דעם זעקסטן טאג
 וילא פירש לך כיצד בריאתו) אונ איצט זאגט גיט דער
 פסוק וויא אזו זיי זענען פשאפן גטוארען (פירש לך במקום אחר)
 גאר אויף איין אנדער ארט זאגט דר פסוק וויא אזו זיזא
 זענען פשאפן גטוארן : (כח) ונקבשהו . זאגט רש"י חסר וא"ו ,
 אין דעם טוארט נקבשה פיעט אנהיי' מיינעט מען נקבשה ,
 ער זאל זיא זיא געמן , דער מאן זאל אין זעמן זיין ווייב

בצלם אלהים ברא אותו . פירש לך שאלות כלל המתוקן
 לו כלל דיוקן וילדו הוא : זכר ונקבה ברא אותם . ולסלן
 הוא אומר (בראשית ג) ויקח אחת מלעותיו וגו'
 מדרש אגדה שזכרו שני פרלופים בריאה ראשונה ואחר
 כך חלקן . ופשוטו של מקרא כלן הודיעך שזכרו שניהם
 בשתי ולא פירש לך כולל כדויותו ופירש לך במקום אחר :
 (כח) וכבשה . חסר וי"ו ללמדך שזכר כובש את הנקבה

דעת זקנים מבוערי התוספות
 (כח) וכבשה . חסר וי"ו ללמדך שדרך האיש לכבוש את הנקבה
 שלא תהיה יצאנית לגרום תקלה לערוה . כמו שעשתה לאה
 שהרגילה גרמה תקלה לבתה . וכל מי שמצנעת עצמה בתוך
 הבית ראויה להנשא לבת' שנאמר כל כבודה בתמלך פנימה וגו'
 כלומר שתנשא למי שכתוב בו ושבת . וראויה להעמיד ממנה
 כהנים גדולים שנאמר בניך כשתלו ויתים שנמשחים בשמן ות :

ק"ל חלל ככר נאמר נעשה חסד כללנו וי"א כללנו ליל : ז 6
 כהנים גדולים שנאמר בניך כשתלו ויתים שנמשחים בשמן ות :

פירוש התורה אלהים

פירוש התורה אלהים
 ויהוה איז גיטפארדין , ווארום עס קען דורך אינו ארום קאמען
 אאויגליק , אז די כוסער וועט זעהן מיר לערנען גוט , וועט זיא
 פארשטיין אז איר ווייסן איז גיטפארדין וועט זיא גערס שפארדין
 פר צער , פו די צייט , האבן זיי אנהאלטן לערנן בראשית פרא
 אהיום וגו' , זיי האבן גואנט הארץ ויהיה תורה נבחרת , הארץ ,
 די ערד , מיינט מען דעם מענטש'ס ער איז פון ערד , ווען ער
 ווערט גיפארטן איז ער תורה נבחרת , ווייסט , זייער אויגן זענען
 פארמאקט , איז אים פינגער , וויאמר אלהים יהו אור , הקב"ה
 דעם גיטאנט ער זאל עפענן די אויגן אונ ער גיט אים אפליכטימקייט
 אין די אויגן , ווען דער מענטש שפארמקט גייט די נשמה ארויף
 צו ערד , די מוסר האט גיטאנט צו די ברען עס איז גיט אפליכטימקייט

באשאפען דעם מענטש אין זיין פארם (ע' רש"י)
 בצלם אלהים אין צלם פון גאט האט ער אים פשאפן (ע' רש"י)
 זכר ונקבה אוקר מיט אנהקה האט ער זיי פשאפן (ע' רש"י) :
 (כח) ויברך אותם אלהים גאט האט זיי גיבענמישט ויאמר
 להם אלהים אונ גאט האט צו זיי גיזאגט פרו כרובי פרו
 אייך ויבנו אונ מערמ אייך ויכלאו את הארץ אונ דער
 פולט דיא ערד ויכשה אונ באצווינגט זיא (ע' רש"י)
 וירדו אונ גנוועלטיגט פדגת הים אין די פיש פון ים ויעשה
 צו איר אדם צו איר ליבסטיגקייט אונ דר גוף גייט צו זיין אדם זיא

מצות השם
 ארום פון זיין ארם ווי ער איז געווען פו בארען אונ גיט צו מענטשן
 אונ שפארמקט אונ לערניט זיי ווי זיי זאלן דייגן נאם :
 זייצו אונ ער גיבט אין אלי שטעט אזו צו זאגן וועלער מענטש עס
 בערעט צו וויסן די וועט צו אים זאל קיפן צו מיר וועל
 וויא פאלד עס גייט אר . ין צוואנציג יאהר אונ מען האט גיטש
 התנועה

מצות השם
 ארום פון זיין ארם ווי ער איז געווען פו בארען אונ גיט צו מענטשן
 אונ שפארמקט אונ לערניט זיי ווי זיי זאלן דייגן נאם :
 זייצו אונ ער גיבט אין אלי שטעט אזו צו זאגן וועלער מענטש עס
 בערעט צו וויסן די וועט צו אים זאל קיפן צו מיר וועל
 וויא פאלד עס גייט אר . ין צוואנציג יאהר אונ מען האט גיטש
 התנועה

וּבְכָל-יְמֵי חַיֵּי הָרְמִיָּה עַל-הָאָרֶץ :
כִּי יֹאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם
אֶת-כָּל-עֵשֶׂב וְזֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל-
פְּנֵי הָאָרֶץ וְאֶת-כָּל-הָעֵץ אֲשֶׁר-
בּוֹ פְרִי-עֵץ וְזֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה
לְאִכְלָהּ: 1 וְלְכָל-חַיַּת הָאָרֶץ וְלְכָל-
עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלְכָל רֹמֵשׂ עַל-

חַיֵּי הָאָרֶץ
 כִּי יֹאמֶר אֱלֹהִים
 הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם
 אֶת-כָּל-עֵשֶׂב
 וְזֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר
 עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ
 וְאֶת-כָּל-הָעֵץ
 אֲשֶׁר-בּוֹ פְרִי-עֵץ
 וְזֶרַע זֶרַע לָכֶם
 יִהְיֶה לְאִכְלָהּ:
 1 וְלְכָל-חַיַּת
 הָאָרֶץ וְלְכָל-עוֹף
 הַשָּׁמַיִם וְלְכָל
 רֹמֵשׂ עַל-פְּנֵי
 הָאָרֶץ

ה'א' וכל חיה מסתדקת על : כל חיה
 מסתדקת על : וכל חיה מסתדקת על :

בעל הטורים

תרוו חף כדגת הים ואם לאו ורדו גת כלומר תתעבדו לנפשתי : (כט) פרו עץ . כל בטוריה אשר פרו עץ פרו עץ הדור רמז למד חלק
 האלף ממנו האלה' אחרוב הים :

בות יהודה

נָרַךְ יְהוָה בְּרָאךְ אֶינִי הַאֲרֶץ דִּי נַמְכָּה וַיִּזְוֵן טוֹיִים וְשָׁמַיָּא
 תְּהָא יוֹצְאָנְתָא זִיא זְאֵר נִישׁ וַיִּזְוֵן אֲרֻסִי וַיִּשְׁעֵנְדִי
 אוֹסְקֵר דִּיא שְׁמַגְב וְעֵדֵר לְמַדְרָךְ נֶאֱדָךְ קוּמַט דְּרַךְ פְּסֻק דִּיךָ
 צוֹ לְעִרְבְּנֵךְ (שְׁהָאִישׁ דְּרַבֵּי לְפָדֵי) דְּרַךְ בּוֹאן עֵד עַר קָעַן גִּישׁוֹן
 וַיִּזְוֵן טוֹיִים צוֹ מְשֻׁמֵּשׁ וַיִּזְאֵר דִּיךָ בְּהַקְשָׁעֵן מוֹט אִיסוֹ
 (מַצְנָה עַל פְּרִיָה וְרִבְיָה) אִיז עַר נְבֻאֵט צוֹ הַאֲבָן קוּבֵדֵר (וְהָא
 (כט) וְלָכֶם יִהְיֶה לְאִכְלָהּ וְלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ . דִּי נִרְאֹז זְאֵר וַיִּזְוֵן
 בְּהַמּוֹת וְחַיַּת לְמַאֲכָל) הַקְבִּיָּה הָאֵט לְיַיִךְ נְבֻאֵט דִּי מַעֲנַשְׁשׁן צוֹ
 פֻּן פְּעִדָּךְ (וְהָא רִשְׁפָּה לְאָדָם וְלְאִשְׁתֵּי בְרִיָה וְהַאֲבָדוּ בִּשְׂרָ) הַקְבִּיָּה הָאֵט
 גִּישׁוֹן לְכַד קָשָׁה מֵעַן זֶה אֲלַל בְּרַכָּה לִישׁ וְעוֹד

שלא תהא ולאית ועוד ללמדך שהיום שדרכו ח לכבוש
 מלווה על פרוה ורביה ולא האשה : (כט) לכם יהיה
 לאכלה ולכל חית הארץ . השוה להם בהמות וחיות
 למאכל ו ולא האשה לזרם ולאשתו להמית בריה ו לאכול
 (האשה) אפער אשהו איו ניש גבאטען צו האבן קובדער :
 צו זייך צום עקון אונ צונא אלע חיות צום עסין והשקה קום
 חיות אלע חיות אונ חיות אלע זאלן עסין גלייך דיא נראז
 הקב"ה האט ניש גלייבט צו אדם אונ ויין טוים זייא זאלן

חכמים

וכו' ולד'א לכד קשה דל'כ הל'ל וככשה פרו רכבו ורדו : ש מוכחי
 פ' ונאחר טעסיה חותם הכחוק למאכל הנה כמו בלא הותר לחיה
 לאכול רק טעסיה והאלימות ולא את האדם ומכחיק רכבו כדגת הים
 אחס רודים בהם ולא הם ככל כך לא הותר לזרם לאכול רק טעסיה
 והאלימות ולא להמית בהם יקרא דורדו כדגת הים וכשך וזו לא
 להסיר אכילה קטיויה אלא להאכילה (וע' כפ' ד' מיתום) : י משע

פירוש פסוקים אלהים

השמים אונ די פינגר פון ערד אונגער דעם הימל וקבל
 חיה אונ אלע חיות הרמשת על הארץ נום קרובט אויף
 דר ערד : (כט) ויאמר אלהים אונ קאט המ גאמט תהי
 נתי ליכם את כל עשב איה קאב איה גיגעען אלע
 קביומר זרע זרע וואס ויין זאלן ווערט גנויעט אשר
 על פני כל הארץ וואס איו ארץ דר ערד ואת כל העץ אונ
 איתריכע ערליי כום אשר בו פרי עץ וואס ארץ אים
 וואקסט פירות פון כום זרע וום דרונן איו פר האנדן
 זאלן זרע וום ווערט גנויעט ארץ אונאנדר ארץ למם
 יתה לאכלה זאל דם ויין צו איה צו עסן : (ל) וכל חית
 הארץ אונ צו אלע חיות פון ערד ערד וכל עוף השמים
 אונ צו אלע עופות נום זענן אונגער דעם הימל וכל
 אשר בו נפש חיה וואס האט אין ויה אחיות קאב איה
 מצות השם
 התנהג איו סען עובר איה קר כמרה אונ קען איו פוסל דיא
 מצות עשה דיא נכרא שרייבט איו ביו צוואציו יאר ויזם
 הקרוב ברך דוא אונ ווארש מאמער וועט ער חתונה האבן
 אפער איו עם גייט אונקען דאם צוואציקטו יאר אונ דעם פונקט
 האט נאך גישט חתונה עיהאם אונ שלשם אים הכביה אונ ויין
 ויזען גרם ווארשן ער ווייסט או ער ויזען ניש פאן דעם
 ויזען פון האם ביה וואס ער ויזען אונ ויזען אונ ויזען אונ ויזען אונ

ספר הישר

איה אים זאלן . אונ אלע מענטשן ווארשן ויה איו אונ קוקט צו אים
 אונ בעטון ויני כויד . וימירך אונ חתוך כוניתם אויבר די מענטשן
 דאךר האפס כויד . אונ די כבואה פון קאם ווארש ארץ אים . אונ
 האט נאך גישט חתונה עיהאם אונ שלשם אים הכביה אונ ויין
 ויזען גרם ווארשן ער ווייסט או ער ויזען ניש פאן דעם
 ויזען פון האם ביה וואס ער ויזען אונ ויזען אונ ויזען אונ ויזען אונ

**הַאֲרִיץ אֲשֶׁר-בּוֹ נִפְשׂוּ חַיֵּיהֶּ אֶת-כָּל-
 יָרֵק עֵשֶׂב לְאֹכְלֵהּ וַיְהִי-כֵן: ֹא וַיֵּרָא
 אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה וַהֲמַנְה
 טוֹב מְאֹד וַיְהִי-עֶרְבַּ וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם
 הַשְּׁשִׁי: ִּב אֵינִכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ**

**נִפְשָׂא חַיֵּיהָ יָת כָּל יָרֵק
 עֵשֶׂבָא לְמִיכָלָהּ וַהֲמַנְה כֵּן:
 לֹא וַחֲוָא יוֹמֵת כָּל דִּי עֵבֶד
 וְהָא תְּקוּן מְחֻדָּא וַהֲמַנְה
 רַמְשׂ וַהֲמַנְה עֶפְרָ יוֹם
 שְׁשִׁיתַיִ: * וְאֵשְׁתַּכְּלֵלוּ
 שְׁמַיָא וְאָרְעָא וְכָל
 הַרְאִי וַיֵּרָא אֱלֹהִים מַגִּילָה ט: וַיֵּרָא עֶפְרָ
 שַׁבְתָּ מַת עֶשְׂרֵת מוֹסְבִּים דְּף ס' דְּוַיֵּרָא:
 וַיְכַלֵּן שַׁבְתָּ קִימָה**

בעל הטורים

(ב) יום הששי ויכלו השמים וראת בטס כד' אורות שחתם בו מנטיב וכן וכמתו השמים ותכל הארץ לראת בטס כד' אורות שחתם העולם בטס רש"י

בית יהודה

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֵלָיו וְיָעַר פְּרִיִישׁ (אף) כָּד יִרְק
 עֵשֶׂב יֹאכְלוּ יְהִד פְּרִיִישׁ כָּאֵר אֲלֵעַ צוֹמֵמֵן וְאֵלָיו עֲסוּן דִּי גִרְאָא
 פִּון פִּעֵרָד (וְקִשְׁבָּאָר בְּגִי נַח דְּמִיר דְּהַם בְּשִׁיר) אֹנוּ וְעֵין נַח מִישׁ
 וַיֵּינַע קִינְדֵּר עֲנָן אֲרוֹיִסְקֵעֵמֵאָנָן פִּון דִּי תְּבָה הָא תְּהִבְתָּ
 וַיֵּיֵא אֶרְלִיבִט צוֹ עֲסוּן פְּרִיִישׁ (שְׁנַאָמַר) וַיֵּיֵא עִם שְׁשִׁיט אֵין
 פְּסוֹן וְכָל רַמְשׂ אֲשֶׁר הִיא חַי) אֲלֵעַ לְעִקְרֵיִע וַאֲכֹן וַיֵּס קִרְבָּן
 אֹפֵר דִּי אֶרֶד וְעֵין וַיֵּין צוֹ אֵיִף צוֹם עֲסוּן (כִּרְקָה עֵשֶׂב שְׁהִתְחִי
 לְאֶדָם הָרִאשׁוֹן) אֹזוּ וַיֵּיֵא אֵיִף הָאָב עֶרְלִיבִט צוֹ אֶדָם הָרִאשׁוֹן
 עֶרֶד וְאֵל עֲסוּן אֲלֵעַ מִיִּנִים גִּרְאָא (בְּחַיִּי לְכָס אֶת לַ) הָאָב אֵיִף
 אֵיִף גִּעְעָבן אֲרִיץ צוֹם עֲסוּן אֲפִיִרָו דִּי פְּרִיִישׁ פִּון דִּי לְעִבְרִיִעַ

כשר אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם ב וכשנלו בני נח
 התיר להם כשר שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו' כירק
 עשב שחתתו לאלים הראשון נתתי לכם את כל: (א) יום
 הששי. הוסיף ה' כשתי בגמר מעשה בראשית לומר
 שהתנה עמנה ע"מ ל' שיקבלו עליהם ישראל חמשה' הוסיף
 תורה ד"א יום הששי שכולם בו תלוים ועומדים עד יום הששי
 הוא שמי בסיון (ס"א סביוס') בסיון שקבלו ישראל התורה
 כתחוקו כל יצירת בראשית והשש כאלו נכרא העולם עתה
 וזהו יום הששי כה"א שאותו יום ל' בסיון) המוכן לנתן תורה:

(ה) יום הששי הגמר בעשה בראשית ווען הקב"ה האמ
 ויענייט דם בשאפניג צו אֲלֵעַ נְעָקֵס טַעַג הָאָט עֶר גִּרְוִיָן אַה' בִּין דַּעַם וְעִקְסָן טַאָג. אֹנוּ עִם שְׁשִׁיט נִיט יוֹם שְׁשִׁי
 גָאָר יוֹם הַשְּׁשִׁי (זכר) צוֹ זִמְנֵין (שְׁהִתְבַּה עִקְסָה) הָאָב הָאָט גִּרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן
 אֹפֵר דַּעַם תְּנַיִא (שְׁקִבְלוּ עֲלֵיהֶם וְרָאָה) אֹיִב דִּיֵּא יוֹדִין וְעֵין אֵיִף דִּי גִרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן
 חוֹקִישִׁים פִּון דִּי תְּרָה וְאֶפְרָ אֹז דִּי וְרִיָן וְעֵין נִיט הָאָרְטוֹן דִּיֵּא תְּרָה וְעֵט דִּיֵּא וְעֵטִי צוֹרִיק חוֹקִישׁ וְעֵין וַיֵּיֵא עִם אֵיִד
 גִּוְעֵין (דְּרָר אַחֵר) גָּאָר אֲפִישׁ אֵיִף דְּרִיבֵּר שְׁשִׁיט יוֹם הַשְּׁשִׁי. מִישׁ אַה' (פְּרִיִישׁ תְּלִיִים וְיִבְרִיָם עַד יוֹם הַשְּׁשִׁי) אֲלֵעַ וַאֲכֹן וַיֵּס
 הָקֵב"ה הָאָט בְּשַׁאֲפָן הָאָבן נוֹרֵאֵט אֵיִף דַּעַם וְעִקְסָן טַאָג (הִיא שְׁשִׁי בְּסִיָן) אֵיִף דַּעַם וְעִקְסָן טַאָג אֵין סִיָן. אֹיִב
 דִּי וְרִיָן וְעֵין גִּעְעָבן דַּעַם וְעִקְסָן טַאָג אֵין סִיָן (שְׁבִיָב וְאֵי בְּסִיָן שְׁקִבְלוּ עֲלֵיהֶם וְרָאָה) אֵיִף תְּרָה (אֵי תְּרָה) וְאֹדֵם דַּעַם
 וְעִקְסָן טַאָג אֵין סִיָן וַיֵּס אֵין דַּעַם טַאָג הָאָבן דִּיֵּא וְרִיָן גִּעְעָבן דִּיֵּא תְּרָה (תְּתוֹקוּ כִּל גִּבְרִית בְּרֵאשִׁית) וְעֵין גִּשְׁאִרְקָט
 גִּוְאָרָן אֲלֵעַ וַאֲכֹן נוֹאֵס וְעֵין בְּשַׁאֲפָן נוֹרֵאֵן אֵין דִּיֵּא עֶרְשִׁשׁ עֵקֵס טַעַג (וְהַשֵּׁב כָּאֵיִל גִּבְרֵא הַעֵלֵם עֵתָה) אֹנוּ עִם אֵין גִּוְעֵין
 עֶרְעֵבִיבִט לְרִיָן וַיֵּיֵא דִּיֵּא וְעֵטִי נוֹאֵלֵט בְּאִמְאָם בְּשַׁאֲפָן גִּוְאָרָן (וְהוּוּ יוֹם הַשְּׁשִׁי בְּהַ) דְּרִיבֵּר שְׁשִׁיט יוֹם הַשְּׁשִׁי מִישׁ אַה'
 (שְׁאִיתוּ יוֹם וְאֹז בְּסִיָן) נוֹיִשׁ קַעַן מִיִּנִים דַּעַם וְעִקְסָן טַאָג פִּון סִיָן (בְּמִנְיָן לְפַסְפוֹ תְּרָה) דְּרָ טַאָג אֵין גִּוְעֵין גִּרִּישׁ קַעַן
 וְאֵל אֵין אִים עֵגְבָן דִּי תְּרָה דַּעַם וְעִקְסָן טַאָג אֵין סִיָן וְעֵין דִּי וְרִיָן הָאָבן גִּעְעָבן דִּי תְּרָה בְּאִמְאָם הָאָט הָקֵב"ה

ואכן אף: (א) יום הששי. דר ועקסטר טאג. זאגט רש"י
 ויענייט דם בשאפניג צו אֲלֵעַ נְעָקֵס טַעַג הָאָט עֶר גִּרְוִיָן אַה' בִּין דַּעַם וְעִקְסָן טַאָג. אֹנוּ עִם שְׁשִׁיט נִיט יוֹם שְׁשִׁי
 גָאָר יוֹם הַשְּׁשִׁי (זכר) צוֹ זִמְנֵין (שְׁהִתְבַּה עִקְסָה) הָאָב הָאָט גִּרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן
 אֹפֵר דַּעַם תְּנַיִא (שְׁקִבְלוּ עֲלֵיהֶם וְרָאָה) אֹיִב דִּיֵּא יוֹדִין וְעֵין אֵיִף דִּי גִרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן אֵיִף דִּי גִרְוִיָן
 חוֹקִישִׁים פִּון דִּי תְּרָה וְאֶפְרָ אֹז דִּי וְרִיָן וְעֵין נִיט הָאָרְטוֹן דִּיֵּא תְּרָה וְעֵט דִּיֵּא וְעֵטִי צוֹרִיק חוֹקִישׁ וְעֵין וַיֵּיֵא עִם אֵיִד
 גִּוְעֵין (דְּרָר אַחֵר) גָּאָר אֲפִישׁ אֵיִף דְּרִיבֵּר שְׁשִׁיט יוֹם הַשְּׁשִׁי. מִישׁ אַה' (פְּרִיִישׁ תְּלִיִים וְיִבְרִיָם עַד יוֹם הַשְּׁשִׁי) אֲלֵעַ וַאֲכֹן וַיֵּס
 הָקֵב"ה הָאָט בְּשַׁאֲפָן הָאָבן נוֹרֵאֵט אֵיִף דַּעַם וְעִקְסָן טַאָג (הִיא שְׁשִׁי בְּסִיָן) אֵיִף דַּעַם וְעִקְסָן טַאָג אֵין סִיָן. אֹיִב
 דִּי וְרִיָן וְעֵין גִּעְעָבן דַּעַם וְעִקְסָן טַאָג אֵין סִיָן (שְׁבִיָב וְאֵי בְּסִיָן שְׁקִבְלוּ עֲלֵיהֶם וְרָאָה) אֵיִף תְּרָה (אֵי תְּרָה) וְאֹדֵם דַּעַם
 וְעִקְסָן טַאָג אֵין סִיָן וַיֵּס אֵין דַּעַם טַאָג הָאָבן דִּיֵּא וְרִיָן גִּעְעָבן דִּיֵּא תְּרָה (תְּתוֹקוּ כִּל גִּבְרִית בְּרֵאשִׁית) וְעֵין גִּשְׁאִרְקָט
 גִּוְאָרָן אֲלֵעַ וַאֲכֹן נוֹאֵס וְעֵין בְּשַׁאֲפָן נוֹרֵאֵן אֵין דִּיֵּא עֶרְשִׁשׁ עֵקֵס טַעַג (וְהַשֵּׁב כָּאֵיִל גִּבְרֵא הַעֵלֵם עֵתָה) אֹנוּ עִם אֵין גִּוְעֵין
 עֶרְעֵבִיבִט לְרִיָן וַיֵּיֵא דִּיֵּא וְעֵטִי נוֹאֵלֵט בְּאִמְאָם בְּשַׁאֲפָן גִּוְאָרָן (וְהוּוּ יוֹם הַשְּׁשִׁי בְּהַ) דְּרִיבֵּר שְׁשִׁיט יוֹם הַשְּׁשִׁי מִישׁ אַה'
 (שְׁאִיתוּ יוֹם וְאֹז בְּסִיָן) נוֹיִשׁ קַעַן מִיִּנִים דַּעַם וְעִקְסָן טַאָג פִּון סִיָן (בְּמִנְיָן לְפַסְפוֹ תְּרָה) דְּרָ טַאָג אֵין גִּוְעֵין גִּרִּישׁ קַעַן
 וְאֵל אֵין אִים עֵגְבָן דִּי תְּרָה דַּעַם וְעִקְסָן טַאָג אֵין סִיָן וְעֵין דִּי וְרִיָן הָאָבן גִּעְעָבן דִּי תְּרָה בְּאִמְאָם הָאָט הָקֵב"ה

שפתי חכמים

דעת זקנים מבעלי התוספות

דוקא להננות כזיה לא התיר להם אכל ממה מחלים מותר להם לאלה
 וה"ת מ"ל לרש"י דהא כתיב הנה נתתי לכם את כל עשב וגו' וי"ל
 בדוכותו הוולו ולידן לאסור לו אמה' כל אמתיון כס' ד' מיתות ואי
 גס כהמה שמתה מחלים אסורה להם למה לרדף להוסיף על אמה'ת
 פסיעה שאסור לו אכל אם נאמר דנגלה שמתה מחלים מותר לו
 שפיעה שאסור לו אכל אם איהם מתה כגן: כ כ' כל' הא רחוק על שהכשר
 ל"פ' לך כרא שמים וארץ: ט ע"ז דף ג' שבת דף פ"ח:

(א) ויכלו. בנין שאנו אומרים אותו בעמידה לפי שהוא עדות
 להקב"ה שברא עולמו בששה ימים ועדות מעומד דכתוב ועמדו
 ב' האנשים. ואיתא בפרק כל כתבי בשעה שאדם אומר ויכלו
 שני מלאכים המלוים לו לאדם מנחיים וירחים על ראשו ואומרים
 הוולו ולא המתה ה"א כמו כן אכר מן החי גמי מותר הוולו ולא
 נאכר לאלים הראשון שחיי כשנלו בני נח הולך להחיי הכשר: ל פ"י לך כרא שמים וארץ: ט ע"ז דף ג' שבת דף פ"ח:

פירוש לתורת אלהים

גוש נהי ערב עם אינו נוארן אבינו נהי ביקר אינו עם
 אינו נוארן מארן יום הששי דר ועקסטר טאג (ש"י י"ח):
 (א) ויכלו י"י וענן נוארן פר לענד ער הט אוס גלאמט
 דם בשעפנש השמים פון די הימין והאמין אנו ערד וכל
 דרם הישר

גגעבן אַת כָּל יָרֵק עֵשֶׂב אֲלֵעַ גִּרִּיִעַ קְרִיִיטֵר לְאֹכְלֵהּ צוֹא
 עֲסוּן וַיְהִי כֵן אֹנוּ עִם אֵין אֹזוּ גִּוְוֹרְאָרְעַן (ש"י י"ח):
 (א) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֹנוּ גָאָמַר הָאָט גִּוְוֹרְאָרְעַן אֶת לְ אֲשֶׁר עָשָׂה
 אֲרִיץ וַיֵּס עֶר הָט בְּשַׁאֲפָן וַהֲמַנְה טוֹב מְאֹד עִם אֵין וַיֵּיֵרָ

דב"י אונ פערציג יאר אונ האט גסאן טישט אונ צדקה און נאר
 ניי פאלק אונ הם זיי גפרים אין גאמס וועט:
 נאָרְה אֵין דִּי הַאֲוִיָּע וְעֵין דִּי קִינְדֵּר פִּון תְּנַח מִשְׁתַּלְחָה אֲלֵיִשְׁעַ
 אֹנוּ אֲרִיִמְלָךְ. אֹנוּ דִיֵּא טִישְׁטֵר מִלְּבַב אֹנוּ גִּעְשָׁה. אֹנוּ
 מִשְׁתַּלְחָה וַיִּנְיַם לְמַךְ. אֵין דִּר צִיט אֵין גִּשְׁאִרְקָן אֶדָם הָרִאשׁוֹן
 גִּיין הַיִּנְדֵּרְעַם אֹנוּ דְּרִיִּיס גִּיָּר אֲלֵם. אֹנוּ שַׁת מִישׁ תְּרָה אֹנוּ
 מִשְׁתַּלְחָה

אֵיִל מְגַשְׁשִׁין קִרְבָּן הָעֵין וַיֵּין קְרִיִיטִישׁ אֹנוּ בִּקְוֵן יוֹם צוֹ אִים בִּין
 דְּרָר קִרְד. אֹנוּ אֵיִף אֲלֵי שְׁרֹדֵת קִמְטֵן אֹנוּ בִּקְוֵן וְךָ צוֹ אִים אֹנוּ
 בְּקִעְרֵן פִּון אִים אֵין עֶר זֵאָל קִמְטֵן אֵיִפֵּר וַיֵּי אֵין בְּרִיָד קִעְרִינֵם וַיֵּי
 קְרִיִיטִישׁ צוֹ וַיִּסָּן גָּאָמַס וְעֵין אֵין הָט גָּאָמַס צְרִיִיָן וַיֵּי שְׁלֹמֶ
 אֹנוּ עִם אֵין גִּוְוֹרְאָרְעַן אֵיִף דְּרָר עֲרִיִט וְעִם אֵין טַעַג פִּון תְּנַח. אֹנוּ
 בְּמִלְּךָ אֹנוּ תְּנַח קִמְטֵן אֵיִפֵּר דְּרָר בְּאֵצְרֵן וְעֵטִי צְוִיִי הַיִּנְדֵּרְעַם
 7 2 1

אלהים אתיום השביעי ויקדש
 אתו כי בו שבת מכלל מלאכתו
 אשר ברא אלהים לעשות : פ
 ואלה תולדות השמים והארץ
 בהבראם ביום עשות יהוה אלהים

שביעאה וקדיש יתה
 ארבי בה נה מכלל
 עבדתה די ברא יי
 למעמד : ד ארין תולדות
 שמאי וארעא פד
 אתפריאו פיומא די
 עבד יי אלהים ארעא
 תו"א אלה תולדות ויהא כד מנחות כתיב
 ביום עשות מעשה יי

בעל הטורים

גבולו כל המלאכה ויהי השולל מזהם הוצרך לכתוב שבת ויהי חת אברהם כמו שם במדבר על עתה יהיה זקוק לכתוב את בראשית מכלל וזוהי המכונה יהיו מסורים בידך (ד) בהכרח. אלויות בהכרח בזכות אברהם נכרחו שמים וארץ :

בית יהודאי

השבע וירד להם עומר לנגלות וכשני להם מסנה. וקדשו כמן שלא ירד כלל בשבת והמקרא כתוב ר ע"ש העמיד : אשר ברא אלהים לעשות. הנולדה ש שהיתה ראויה לעשות בשבת ככל ועשהו בשבי כמו שפורש בב"ר : (ד) אלה האמורים לתעלה : תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלל או נכרחו דעם מן איו וניעון די בקרה פון שבת (קדיש יי) אונ הקב"ה דר מן איו גיש גמאנגען פון היקוע אום שבת (התקרא קרוב על העמיד) דר פסקו איו לעשרין און וום גם ויעש ויין. דעריייל איו גיין מן וניעון. ואשר ברא אלהים לעשותו. וואם הקב"ה האם בשאפן צו שארן (הכלאה) שיהיה ראויה לעשות בשבת) די ארבעט וואם הקב"ה האם די ארבעט שארן שבת (כפ" וישאח בשש) קט ער גמאון פרייטאג אפילו פר פרייטאג אונ פר שבת (כמו שמפרש בהראשית רבה) ווא עם ששויט אין מדרש : (ד) אלהו. ואגט רש"י (אלה האמורים להעשה) די ואכן וואם ששויט פריער וניעון (תולדות השמים והארץ) גמאון ובעשאפן גמאון פון די היקוע אונ פון די ערד (בהבראם ביום עשות ה') אלהים ארץ ושמים) ווי ויערען בשאפן גמאון אין דעם שאג וום הקב"ה קט בעמאכט דיא ערד אונ דיא היקוע (דקדק ששויט נקרא בראשון) דער פסקו

שפתי חכמים

אבל הכה לא היה בשבת יותר ממכשר וימים רק עומר לנגלות. וי"ל דמה שירד היום בכל יום הוא ברכה וזהו ויקדש שקדשו כמן שלא ירד בו כלל ואפי' הכי ברוב ברכות כמן כי מכל מקום בשבי נכללה בו ברכתו ופי' ברובו ולא ברכתו בראשונה (רש"י) וי"ל ברוב כמן פ"ו שלל הסרית דאח כשאר ימים אם היה נזר היה מסרית ליום המחרת כדכתיב ויחירו וגו' ויום תולעים ויבשת ופי' אם לא היו חוללין אלא חצי עומר והיהו עומר וחלי לנגלות ליום השבת לא היה מסרית וזהו חות' ברכה : ר (נח"י) ודבר מזהו הוא בשבי ששכיל יודעת היום שסוף לומר מועט דהיינו מ' שנה וכחז' הנהו מעשה בראשית ויבדך ויקדש לסיק כ"ל כוונת זו הדרוש שהש"י קודם את יום השבת שלא לעשות בו דבר מלכרי הטעם' כגון מלכרה ומשא ומתן ואפי' הלך ודבור לא היה ככחול ופי' שדברה תורה נבד ויהי' שיעלה על כל האדם

פירוש לתורת אלהים

השביעי אונ גאם גמאנגעש דעם זיבעמען טאג
 ויקדש אותו אונ ער האם אים גיהייליגט (ישו רש"י)
 פי בו שבת מכלל מלאכתו ווארום אין אים פרומר אין
 שבת קט גאם גרועט פון ארע וייגע ווערג אשר ברא
 אלהים וום גאם האם בשאפן לעשות צו מאן (ישו רש"י) :
 (ד) אלה דיא דאויע וואם אויבען איו גישמאנגען
 תולדות וניעון דיא גיבירט השמים והארץ פון היקוע
 אונ ערד בהבראם א' וויא וניעון בשאפן גמאון גמאון
 ביום עשות יי אלהים ארץ ושמים אין דעם טאג א' גאם

שבת, אונ ער ויעש ויהי מוצאי שבת צוריק אריין גיין אין גיהנם ספר
 צו ויען דם פנים פון תלך אבער וויא קענען ניש צו גיין צו אים
 פריחת גרום פחד ומוקא. די ער פחד פון גאם איו וניעון און
 פ"ו פנים. ויבדך אונ בידך איו אין טאג צו ווי ארום גמאנגען וניעון
 גיין צו אים אפי' קענען ניש צו גיין צו אים
 גאם דיין אונ אפי' אונ בחמה אונ ווי איי' ב"ר דעם ארבען
 ריב צו חקן. אונ א' ע' איו צו אונ צו אונקסר בשלשן אים. אונ
 גיין צו אים אפי' קענען ניש צו גיין צו אים
 גאם דיין אונ אפי' אונ בחמה אונ ווי איי' ב"ר דעם ארבען
 ריב צו חקן. אונ א' ע' איו צו אונ צו אונקסר בשלשן אים. אונ

בראשית ב בראשית

אונקלוס

אֶרֶץ וְשָׂמָיִם: ה וְכָל עֵשֶׂת הַשָּׁמַיִת
מִרְם יְהִיהּ בְּאֶרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׁמַיִת
מִרְם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה

וְשָׂמָיִם: ה וְכָל עֵשֶׂת
הַשָּׁמַיִת מִרְם יִצְמַח
כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה
וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׁמַיִת
מִרְם יִצְמַח כִּי לֹא
הִמְטִיר יְהוָה

הו"א וכל שמי מלוי ס:

בית יהודה

רש"י

בראשון. ד"ל בהבראש בה' בראש ב' שנה' (אע"פ כו) ביה
ה' לור עולמים כב' אחריות הללו כ' השם יר' שמי עולמים
ולמדך כ'ן שהעולם הוא ב' בראש בה"א (א"ר כמו כנו
סה"א פתוחה למינה כך העולם פתוח למינה כששנה ועולם
הבא' בראש ביה"ד לומר שלדקום שבאותו זמן מוטעים כמו
י' שהיא קטנה בלחותות) רמו כירדו הרשעים למטה לרחות
סחת ד' כה"א זאת שנתומו מכל לרדיו ופתחה למטה
לסוף עד ל"ה הוא ואינו לסוף קודם ואינו נפעל לומר העמים
והיא עם ישישית אין פסוק ב' (ה' צור עמיתים) מיט דעם
לרדיו מיט ד'א אונקלוס (ש' השש' ק'ה) פון דעם י'א נה
ל'ערוגת ד'ה ד'ר פסוק (ה' עמיתם הנה ב'ראש בה') די ווערט
פ'תחה ל'ס'ת' אזו וויא ד'ר ה' אזו אונקלוס פ'ד העולם פ'תח
מ'עמיתים ו'ס מ'תח'ת' (ו'ע'ם ת'א ב'ק'א ב'יה) אונ ע'ע'ם
ש'א'ה'ו ו'ס מ'עמית' צו זאגן די ד'קום ו'ס ווערן זיין אין ד'א
ב'א'ת'ת' וויא ד'ר ה' ו'ס ע'ר אזו דער ק'ע'ק'ט'ר אזו פון
ב'ווארן מיט דעם אזו ד'ר ה' (כ'ס'ו) צו נ'ווייזן ז'ע'ר אונקלוס
זע'ן דעם י'ה'ק'ם (ב'ה) ז'ת' ס'ס'ת'ו'ק'ה מ'ל' (ד'ק'ה) וויא ד'ר
אזו ג'אר אונקלוס אזו ע'ר אפ'ען (ל'ר'ת ד'ר' ש'ס) צו נ'ווייזן
זאגט רש"י (פ' ק'ס' ש'ק'ק'ר'א) ווא ע'ם ישישית אין פסוק ד'ר
נ'ווען (י'א'ו ק'ש'ון ק'ר'ם) מ'ר'ם אזו ג'ט ד'רשיש'ש פ'רוע'ר

סאג, ויען הקב"ה הט נאמט עם זא' ויערן אהישיש' אזו
נ'ווארן ד'ר הימ'ע'ל מיט א'ע'ע זאקן ו'ס ג'ק'ע'רן צו'ס ה'ק'י'ר',
אזו ויען הקב"ה הט נ'ע'נאט עם זא' ויערן אש'ר' אזו
נ'ווארן ד'א ע'ר מיט א'ע'ע זאקן ו'ס מ'ע'ר'ן צו ד'א ע'ר',
ג'אר ו'י האבן ג'ט ארויסק'ע'בן ו'י'ש'ע'ע זאקן מ'י צו ווע'ד'ר
צ'י'ט וואס הקב"ה הט ג'ע'ת'י'ק'ן וויא זא'ן ו'י'ש'ע'ע זאק'ען
ארויסק'ע'בן אז'ה ד'ר ווע'ם (ד'ר' א'ה'ר) ק'א'ה אש'ש' אזו
(פ'ה'ק'ר'א ב'ה' ב'ר'א'ס) פ'ה'ק'ר'א'ס אזו צ'ווי ווע'ק'ט'ר ב'ה' ב'ר'א'ס,
א'ע'ע זאק'ן הט הקב"ה פ'ש'ט'אן מיט ד'עם א'ת'ר ה' (ש'נא'ב'ר)
וויא עם ישישית אין פסוק ב' (ה' צור עמיתים) מיט דעם
לרדיו מיט ד'א אונקלוס (ש' השש' ק'ה) פון דעם י'א נה
ל'ערוגת ד'ה ד'ר פסוק (ה' עמיתם הנה ב'ראש בה') די ווערט
פ'תחה ל'ס'ת' אזו וויא ד'ר ה' אזו אונקלוס פ'ד העולם פ'תח
מ'עמיתים ו'ס מ'תח'ת' (ו'ע'ם ת'א ב'ק'א ב'יה) אונ ע'ע'ם
ש'א'ה'ו ו'ס מ'עמית' צו זאגן די ד'קום ו'ס ווערן זיין אין ד'א
ב'א'ת'ת' וויא ד'ר ה' ו'ס ע'ר אזו דער ק'ע'ק'ט'ר אזו פון
ב'ווארן מיט דעם אזו ד'ר ה' (כ'ס'ו) צו נ'ווייזן ז'ע'ר אונקלוס
זע'ן דעם י'ה'ק'ם (ב'ה) ז'ת' ס'ס'ת'ו'ק'ה מ'ל' (ד'ק'ה) וויא ד'ר
אזו ג'אר אונקלוס אזו ע'ר אפ'ען (ל'ר'ת ד'ר' ש'ס) צו נ'ווייזן
זאגט רש"י (פ' ק'ס' ש'ק'ק'ר'א) ווא ע'ם ישישית אין פסוק ד'ר
נ'ווען (י'א'ו ק'ש'ון ק'ר'ם) מ'ר'ם אזו ג'ט ד'רשיש'ש פ'רוע'ר

שפתי

לעל במאמר יהי מפורות את השמים לרבות תולדותיה ואת הארץ
לרבות תולדותיה ויש לומר דלי לאו קרי' בהבראש ה"א לבראיה
שמי' ה' מלאך וכו' לתולדות השמים לכל תולדה ויתולדה היה מלאך
מוחזק כמו שהו מחולקים שבעל כסאל'ו מן השם כל שבעל לכן כתיב
אלה תולדות וגו' ללמד כי במאמר בריאת שמים בברא'ו גם התולדות
כמו תולדות שמים כיון כי ויבא את חמה ויחמר כ"ך ויבא את
ב'וומים: ב ואלת מלי ד"ל הוא וס' הלל כ"ה רמון ל"ה דרש כלל

ליקוטיו על התורה

שבת הייולי ויש שבת. ד'א וינקם ויאכד'ע'ר'ע' טען ז'ע'נען ג'י'ע'ב'ע'ן
ג'וואר'ין פ'ר ד'עם ג'ה'פ' מיט ד'י נ'ש'ק'ה צו זא'ב'ן, ד'ר מ'ע'נ'ס' ב' ד'אר'ף
אין ו'י אר'ב'ע'ס'ין צו ש'פ'י'ע'ן ד'עם ג'ה'פ', אזו פ'ון ד'ק'ס'ט'ו'ע'נ'ין ד'אר'ף
ע'ר ש'פ'י'ע'ן ד'י נ'ש'ק'ה א'י'ד', ע'ר ד'אר'ף ד'א'ק'ע'נ'ן ז'ע'נ'ע'ן ת'ר'ח',
ווי מ'י' צ'י'ט ע'ר ווע'ם ג'א'ר ק'ע'נ'ע'ן, א'פ'ע'ר ד'ע'ר ס'א'ג ש'ב'ת אזו
ג'י'ע'ב'ע'ן ג'וואר'ע'ן ד'ע'ר ע'י'ק'ר נ'אר פ'ר ד'י נ'ש'ק'ה, ד'ר'י'ב'ר ה'ס מ'ע'ן
א'י'ם ג'י'ב'א'ס'ין ע'ר זא'ל מ'י'ן אר'ב'ע'ס' מ'א'ן ע'ב'ת, א'פ'ע'ר ד'א'ם ע'ש'ין
פ'אר ד'ע'ם ג'ה'פ' זא'ל ו'י'ן ג'ה'י'ם פ'ון פ'ר'ו'ס'א'ג, ע'ר זא'ל ד'ע'ם ש'ב'ת
ה'י'ל'י'ק'ע'ן נ'אר ו'י'ם פ'ק'ה אזו ת'ר'ח', ד'ע'ר ש'ר'ח'ן ע'ר'ו'ך ש'ב' י'ב'ס
פ'ע'ר'ג'ע'נ'ע'ן צו ש'ל'א'פ'ן ב'י' ס'א'ג, ד'ע'ר א'י'ז נ'אר פ'אר ד'י מ'ע'נ'ש'י'ן
מ'ק'א'ב'ת' ווא'ס ז'ע'נ'ע'ן ב'ש'ע'פ'ס'י'ם א'נ'א'נ'ע' ו'י'א'ה מ'י'ס פ'ר'ו'ס'ה, ו'י'א'
אזו זא'ל ש'ל'א'פ'ן א'ב'ו'ס'ו'ל נ'אר א'פ' צו'ר'ע'ק'ע'ן ד'ע'ם ג'ה'פ':

ספר הישר

אלי מענטשין ב'ק'ין ו'ך צו ד'ר ג'ר'ד אזו זא'ב'ן ד'ר מ'ל'ך זא'ל א'י'ב'י'ג
ל'ע'ב'י'ן: ו'י'ת'י' אין א'ס'א'ל אזו ת'ה'ה הא'ם ג'ע'ר'ע'י'ם א'לי ש'ר'י'ם אזו
א'ע'ע מ'ע'נ'ס' מ'ן א'א'ס' ו'נ'ע' ר'ופ'ם א'מ'ל'א'ך פ'ון ה'י'מ'ע'ל צ'ו'א ת'ה'ה אזו
זא'ג'ט אזו פ'ע'ן זא'ל א'י'ם א'ר'ו'ף נ'ע'מ'י'ן א'ו'ף ד'ע'ם ה'י'מ'ע'ל: ב'ע'ת אין
ד'ר צ'י'ט אזו ת'ה'ה הא'ם ג'י'ת'ק'ר'ם ד'י, ב'ר'א'נ'ע' ה'ר ד' פ'ון ד'ע'ם מ'ל'א'ך
אזו ע'ר א'רו'ם ג'י'נ'א'נ'ע'ן אזו הא'ם א'י'י'ג'ע'ווא'מ'ל'ם א'לי מ'ע'נ'ש'י'ן אזו
זא'ג'ט צו ו'י' א'י'ד' ב'י'ן ב'א'נ'ע'ר'ס נ'וואר'י'ן צ'ו'א ק'י'ב'ן אין ה'י'מ'ע'ל א'ב'ו'ס'
א'פ'ר א'י'ד' ו'י'י'ם ג'י'ט ו'ע'ל'ק'י'ן ס'א'ג ע'ס' ו'ע'ט'ש' ו'י'י': ו'ע'ק'ה אזו א'צ'ו'ב'ר

ולא מרסם בהבראש כלל אס כן יוכל להיות שדורס גיב כד"א וי"ז
לפי' הראשון קרי' בהבראש חס"פ' דקח' בהבראש ביום עשית וגו'
אלכ' לפי דבר אחר קרי' חס"פ'ה דקח' השמים והארץ בהבראש ר"ה
לומר כד"ל בה'א: א' חלל בלא אז' לא סיני ויעשין חו"ס סה"א וזו"ס
ב"י"ד כ"ן תי"ך ל'כ' עשיתם ופי' דל"א קס"ם ל"ה' ג'א'ר ביום עשית
לכן פי' ל'מ'ך כ'ס'ל'ם וכו' ולטעם הראשון קס"ה למה ג'א'ר בהבראש
בה"א לכך פי' ד"א: ה' עשין עש"ם אחר מ'נ'מ'ו'ת ד'ך כ"ע: ה' פ"א

פירוש לתורת אלהים

האט בשאפען ירוש ערד מיט דעם הימל (ש"ו וס"א):
(ה) וכל שמי בשעה אונ די בומוך מרם יתיה ב'ארץ אזו נאך
ג'ט ג'ווע'ן א'ו'ף ד'ר ע'ר'ד ו'כ'ל ג'ש'ב' מ'ש'ק'ה א'י'ד' ד'י ק'ב'י'ו'ס'י'ב'ן
פ'ון פ'ע'ל'ד מ'ר'ם י'צ'מ'ח ה'ט נ'א'ה ג'י'ט ג'ש'פ'ר'א'צ'ט (ש"ו וס"א)
כ'י ל'א ת'ק'ס'י'ר ו'י' א'ל'ה'י'ם ע'ל ה'א'ר'ץ ו'א'רו'ם ג'א'ט ה'ט נ'א'ה ג'י'ט
ג'מ'א'כ'ט ר'ע'נ'ג'ן א'ו'ף ד'ר ע'ר'ד א'י'ז פ'ר ו'וס ה'ט ע'ר נ'א'ה

מ'ס ד'ר א'זו ו'א'זו ש'י'ב'ה ל'ש'ב'ת ט'ע'נ'ט, מ'ע'ן ד'אר'ף ה'א'פ'ו' ש'ב'ת ד'ע'ם
ו'א'ס ר'ע'ר'י' ת'ה'ה א'נ'א'נ'ע' ו'ו'א'ך, א'פ'ר ב'ג'ל'י' ב'ת'י'ם ס'ב'ר'ו'ם ב'ג'ל'י'
ד'אר'פ'י'ן פ'ר ב'ר'י' ז'ע'ן ד'ע'ם נ'א'נ'ע'ן ש'ב'ת נ'אר מ'י'ס ת'ה'ה אזו ת'פ'ק'ה
אזו זא'ל ש'ל'א'פ'ן א'ב'ו'ס'ו'ל נ'אר א'פ' צו'ר'ע'ק'ע'ן ד'ע'ם ג'ה'פ':

אלי מענטשין ב'ק'ין ו'ך צו ד'ר ג'ר'ד אזו זא'ב'ן ד'ר מ'ל'ך זא'ל א'י'ב'י'ג
ל'ע'ב'י'ן: ו'י'ת'י' אין א'ס'א'ל אזו ת'ה'ה הא'ם ג'ע'ר'ע'י'ם א'לי ש'ר'י'ם אזו
א'ע'ע מ'ע'נ'ס' מ'ן א'א'ס' ו'נ'ע' ר'ופ'ם א'מ'ל'א'ך פ'ון ה'י'מ'ע'ל צ'ו'א ת'ה'ה אזו
זא'ג'ט אזו פ'ע'ן זא'ל א'י'ם א'ר'ו'ף נ'ע'מ'י'ן א'ו'ף ד'ע'ם ה'י'מ'ע'ל: ב'ע'ת אין
ד'ר צ'י'ט אזו ת'ה'ה הא'ם ג'י'ת'ק'ר'ם ד'י, ב'ר'א'נ'ע' ה'ר ד' פ'ון ד'ע'ם מ'ל'א'ך
אזו ע'ר א'רו'ם ג'י'נ'א'נ'ע'ן אזו הא'ם א'י'י'ג'ע'ווא'מ'ל'ם א'לי מ'ע'נ'ש'י'ן אזו
זא'ג'ט צו ו'י' א'י'ד' ב'י'ן ב'א'נ'ע'ר'ס נ'וואר'י'ן צ'ו'א ק'י'ב'ן אין ה'י'מ'ע'ל א'ב'ו'ס'
א'פ'ר א'י'ד' ו'י'י'ם ג'י'ט ו'ע'ל'ק'י'ן ס'א'ג ע'ס' ו'ע'ט'ש' ו'י'י': ו'ע'ק'ה אזו א'צ'ו'ב'ר

בראשית ב בראשית

אונקלוס

לית למפלח ית אדמתא :
ו יעננא דיהה סליק מן
ארעא ואישקו ית פל
אפי אדמתא : ו יברא ית
אלהים ית אדם עפרא
מן אדמתא ונפח
באפוהי נשמתא דחיי

את האדמה: וואד יעלה מן הארץ
והשקה את כל פני האדמה :
ו ייצר יהוה אלהים את האדם
עפר מן האדמה ויפח באפוהי נשמת

הוא' והיכל סוכה יא' ליה ס' תענית ח' ויילד' ב' ברות סא עיננין וז' סוכהין וז' ח' ח' מן ז' מהסב :
בעל המורים

ארץ וסמים. ב' נכסו' הכל אויך הוה על ארץ וסמים למה הוה על ארץ וסמים כבכול טעם ארץ וסמים : (1) ואל' ב' נכסו' הכל
ואויך ואיד' כיון לנפשו רמו למה סתרו' למה נקרא סמו ארץ וסמכויות ומכרם לכס כדי כיון לכס הקב"ה מטר : (1) ויילד' ב' ית מלא
יחד סת ויילד' ה' חלום ס' חלום מלא סמו לו סמי ילד' וילד' וילד' ה' חלום מן החלום לו חית ספדה סת סמו לזס חל' ילד'
חלד : ויפח באפו נשמת חיים. ס' ח' חות : נשמת. ד' ויפח באפו נשמת. כל אשר נשמת רוח חיים. כל ח' נשמת רוח חיים. ואם לאו נשמת

בית יהודה

חלום : (1) וואד יעלה. לענין ל ברייתו של אדם העלה
התחום בו והשקה ענינו לשרות העפר ונכרה חסם כנכל זה
שמות מים וחס' לם את העסה אף כיון והשקה וחס' ו
ויילד' : (1) וייצר. סתי יצירות ויצרה ולעולם הזה ויצירה
ב לחסיית המתים אבל בזהמה שאינה עומדת לדין לא
נכתב בלויורה סתי ויולד' : עפר מן האדמה. לזכר עפרו
מכלם ס' חלומה מלרובת רוחות שכלל מוקוס סימות סס
תסא קולטתו ע' קבורתו. ל"ח עפרו ממנו ס' נלמה בו
(שמות כ) מוצה חלומה תעשה לי הלוחי תהא לו כסרה
ויוכל לעמוד : ויפח באפיו. עשאו מן התחמוטס ומן

הקב"ה נוס ער איז אלהים אנוניעליטיק אונ ארויכטער אוף
די גאנצע וועלט : (1) וואד יעלה. זאגט רש"י (לענין ברייתא'
ש' ארם) גום בעשאפען דעם מענטש (תעלה בתהום) הט
הקב"ה ארויפגעפרינגט דעם אפגרינד (השקה התהום) אונ
דר תהום הט אנגעטרנקן די וואסען וויא זאלן נאם מאכן
די ערד (השקות העפר) צום צונויניקן די ערד וי' וואד' ווערן
נוייה אונ צוואקט אנגעליכט (נקרא אדם) אונ פון די ערד
איז פשאפן געווארן דער מענטש (נגד' הוה) ווי דר קנעטער
נום קנעט אשייט (שנתן מים) ער ניקט וואסער אין די מערה'
(ואסר בך נש את העיסה) נאכדעם קנעט ער די טייג (אף באין)
דא הט אויך הקב"ה אונ געאון (השקה וחסר בך וייצר)

פריער הט הקב"ה אנגעטרנקען נאם געמאכטו דיא ערד
רש"י דריבר שטייט וייצר מיט צוויי יודין ווי"ה הקב"ה האט אים פשאפן (שתי יצירות) צוויי פשאפונגען (יצירה לעלם
(הוה) איין פשאפונג צו דיא וועלט (ויצירה לקחיית המתים) אונ דם אנדערע פשאפונג צו די צייט ווען די מתים ווערן
לעבעדיג ווערען (אך בפתחה שאינה עומדת לדין) אבער אפהמה ווייל זיא וועט נישט אויפשטיין צום משפט (לא נכתב
בצירוףה שני יודין) שטייט נישט פון איר פשאפונג צוויי יודין נאר עס שטייט וייצר מיט איין יוד : נשק מן האדמה. זאגט
רש"י (צבר עפרו מכל האדמה) הקב"ה הט גנומן גיסלאך ערד פון די גאנצע ערד (מארבע רוחות) פון דיא פיר וויסן
וועלט, אונ האט פון ווי געמאכט דעם מענטש (שקד' מקום ששבת) אוף וועלכען ארט ער זעט שאארבן (שם תהא קדמיה
לקבורה) דארטן זאל אים די ערד צוגעבען ער זאל אין איר פאנגראפן ווערן (דרב אחר) נאך אשש ארץ (בש' גפרו מקום
שנאפר בו מופת אדמה תעשה לי) ווי דעם ארץ וואס פון די ערד זעל זעלבע ערד פון קען גמאכט
דעם מופת (שנאפר בו) פון דעם ניקטס און גמאכט גווארין (מיב אדמה תעשה לי) דיא זאלעס מאכן צו מיר אנופנת פון
ערד טאמער וועט ער וויקניען (תהוה לז' פפרה ויובל' עמוד) הלא זאל' די ערד מכפר ויין ויינע עבירות אונ ער
זאל קענן בעשטיין ובלויבן לעבון אוף דר וועלט : ונפח באפיו. הקב"ה האט אריין געלאזן אין ויינע נאדערעכער
אעפרייען אשעס (שאיא פון העלוינים וזן תהיהחיים) הקב"ה הט גמאכט דעם מענטש פון די אויבערשטע אונ פון דיא

פריער הט הקב"ה אנגעטרנקען נאם געמאכטו דיא ערד
רש"י דריבר שטייט וייצר מיט צוויי יודין ווי"ה הקב"ה האט אים פשאפן (שתי יצירות) צוויי פשאפונגען (יצירה לעלם
(הוה) איין פשאפונג צו דיא וועלט (ויצירה לקחיית המתים) אונ דם אנדערע פשאפונג צו די צייט ווען די מתים ווערן
לעבעדיג ווערען (אך בפתחה שאינה עומדת לדין) אבער אפהמה ווייל זיא וועט נישט אויפשטיין צום משפט (לא נכתב
בצירוףה שני יודין) שטייט נישט פון איר פשאפונג צוויי יודין נאר עס שטייט וייצר מיט איין יוד : נשק מן האדמה. זאגט
רש"י (צבר עפרו מכל האדמה) הקב"ה הט גנומן גיסלאך ערד פון די גאנצע ערד (מארבע רוחות) פון דיא פיר וויסן
וועלט, אונ האט פון ווי געמאכט דעם מענטש (שקד' מקום ששבת) אוף וועלכען ארט ער זעט שאארבן (שם תהא קדמיה
לקבורה) דארטן זאל אים די ערד צוגעבען ער זאל אין איר פאנגראפן ווערן (דרב אחר) נאך אשש ארץ (בש' גפרו מקום
שנאפר בו מופת אדמה תעשה לי) ווי דעם ארץ וואס פון די ערד זעל זעלבע ערד פון קען גמאכט
דעם מופת (שנאפר בו) פון דעם ניקטס און גמאכט גווארין (מיב אדמה תעשה לי) דיא זאלעס מאכן צו מיר אנופנת פון
ערד טאמער וועט ער וויקניען (תהוה לז' פפרה ויובל' עמוד) הלא זאל' די ערד מכפר ויין ויינע עבירות אונ ער
זאל קענן בעשטיין ובלויבן לעבון אוף דר וועלט : ונפח באפיו. הקב"ה האט אריין געלאזן אין ויינע נאדערעכער
אעפרייען אשעס (שאיא פון העלוינים וזן תהיהחיים) הקב"ה הט גמאכט דעם מענטש פון די אויבערשטע אונ פון דיא

שפתי חכמים

יתקף ואמון כח כמו ואת חולי הארץ : ל דקל' דהא לעיל כתיב
כי לא העמיר ס' כיון שעדין לא נכרה האדם וכלן כתיב ואל
זעלה וגו' שמעט סתם מטר אל"ס שעדין לא נכרה האדם : מ סא
דחק רש"י ולא מפרס סתם מטר דהיינו המים שעל הארץ מקום
הסמים היינו מים דקיים כל לא העמיר דהיינו סתם מטר סתם
גנוס שעל הארץ ש"מ דקיים סתם כנראה האדם לא העמיר והוא אד עלה
פיקוטי יוסף

יתקף ואמון כח כמו ואת חולי הארץ : ל דקל' דהא לעיל כתיב
כי לא העמיר ס' כיון שעדין לא נכרה האדם וכלן כתיב ואל
זעלה וגו' שמעט סתם מטר אל"ס שעדין לא נכרה האדם : מ סא
דחק רש"י ולא מפרס סתם מטר דהיינו המים שעל הארץ מקום
הסמים היינו מים דקיים כל לא העמיר דהיינו סתם מטר סתם
גנוס שעל הארץ ש"מ דקיים סתם כנראה האדם לא העמיר והוא אד עלה
פיקוטי יוסף

(1) וייצר הי' אלהים וגו' : דריבר שטייט וייצר מיט צוויי יודין,
ווי"ה הקב"ה הט בעשאפען דעם מענטש מיט צוויי יצורים,
אוצר הקע' אונ אצור מוב, דער מדרש זאגט דריבר שטייט
וייצר מיט צוויי יודין ווי"ה דער מענטש איז פשאפן גווארן צווא
צוויי וועלטן, צו עלים תהא אונ צו ע"ס תהא, נאך אשש ארץ
דריבר שטייט וייצר מיט צוויי יודין, ווערן די צוויי פשאפונג
קום נענען פשאפן גווארן מיט איין קאל, מיט איין בעשאפונג,
אדם אונ תהא, ווען אדם אונ תהא נענען בעשאפן גווארין ונענען
זי' געווען וויא מענטשן פון צוואנציג יארה : נפח באפיו נשמת

(1) וייצר הי' אלהים וגו' : דריבר שטייט וייצר מיט צוויי יודין,
ווי"ה הקב"ה הט בעשאפען דעם מענטש מיט צוויי יצורים,
אוצר הקע' אונ אצור מוב, דער מדרש זאגט דריבר שטייט
וייצר מיט צוויי יודין ווי"ה דער מענטש איז פשאפן גווארן צווא
צוויי וועלטן, צו עלים תהא אונ צו ע"ס תהא, נאך אשש ארץ
דריבר שטייט וייצר מיט צוויי יודין, ווערן די צוויי פשאפונג
קום נענען פשאפן גווארן מיט איין קאל, מיט איין בעשאפונג,
אדם אונ תהא, ווען אדם אונ תהא נענען בעשאפן גווארין ונענען
זי' געווען וויא מענטשן פון צוואנציג יארה : נפח באפיו נשמת

ספר הישר

צו דריין מיט זי' אונ זענן געאנגן מיט אים אונ דיא שרי' נוס
זענן אחרים געאנגן האבן זי' איר צוויי'ס די מענטשן ווי פיל עס
איז נידה מיט תהא : ויהי אונ אד' עס איז נקיפון דר נאכטער סאג
אוי

צו דריין מיט זי' אונ זענן געאנגן מיט אים אונ דיא שרי' נוס
זענן אחרים געאנגן האבן זי' איר צוויי'ס די מענטשן ווי פיל עס
איז נידה מיט תהא : ויהי אונ אד' עס איז נקיפון דר נאכטער סאג
אוי

וְהָיָה בְּאֲדָם לָרוּחַ חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: חו"טע ממלא: ה ונציב יי אֱלֹהִים וַיִּנְתֵּן אֶת הַחַיִּים לְכָל הַבְּהֵמָה וְלִכְלֵאֵם וְלִכְלֵאֵם וְלִכְלֵאֵם

בעל המורים
ה' כחל נבטו: האדם נפש חיה ר"ח

ר"ח ויחי האדם חיים ככ: ויטע ה' פסחים עד נדלים ט:

רש"י

בית הודא

אויבערשטע (גוף קו ספחתיים) דר קערנר פון מענטש אוי פון די אויבערשטע נפון ערד) וויא אַלע קהמות און חיות (נישט פון העלוינים) און די נפש און פון די אויבערשטע וויא אַלע מיאבוס (היי שקלים ראשון נדראו שמים ורקין) וויי דעם גרשון פאן עגן פשאפן גווארן די הימל און דיא ערד (פאשני גרא קרע געוויינט) דעם אנדערע פאן קאט הט הקב"ה פשאפן דעם הימל קרע פר דיא אויבערשטע (פשיש) דעם דריטען פאן (הקאה תבשלה לתהומים) הט הקב"ה גאקט די וואסר זא פארנאמישט ווערען צו איין ארט און די שרקהעלש זא געקו ווערן צו די אויבערשטע און עס זא וואקסן גרא און פרוקסן פר די אויבערשטע (ברביעי גרא מאורתי געוויינט) דעם פערטן פאן הט הקב"ה (פחמיש וישני הכוב לתהומים) דעם פינפטן פאן האט הקב"ה פשאפן פון דעם ווארער פיש און פינגל פאר די דריקר הט הקב"ה געמוזט פשאפן דעם זעקסטן פאן און דיא אויבערשטע ווארען און הקב"ה גיש און גשאן (יש און גשאן) ווארט ביי דיא פנשאפונג פון דר וועלט (שהיו אלו רבים על אלו בקריאת יום ארד) ווארעם איינע נדיא הימל ארער די ערד ווארט געווען מעהר פון די אנדערע מיט דיא פשאפונג פון איין פאן. אז איין דעם זעקסטן פאן ווארט געווען פשאפן פון דיא אויבערשטע אַליון, ווארטען דיא אויבערשטע פשאפונגען געווען דריי טעג און דיא אויבערשטע פשאפונגען ווארטען געווען צוויי טעג. און און און ווארטען דיא אויבערשטע פשאפונגען אַליון, ווארטען דיא אויבערשטע פשאפונגען ווארטען געווען נאר צוויי טעג: וְלִנְפֹשׁ חַיָּה: צא אַלע עדיגע זאך, זאגט רש"י (אך בהמה תהי נקרא נפש חיה) קהמות און חיות ווערן און גערופן נפש חיה, ווי עגן און לעבדיגע זאך, זאגט רש"י (אך אדם היה שפיתו) נאר דיא לעבדיגע נפשות אוי לעבעדיגער פון אַלע קהמות און חיות און עופות (שפתו פי' דעה ודבור) וויי דר מענטש הט שפיה און הקמה און קען ווירן: (אז נתקדם זאגט רש"י (בדבורי) של ערן נפש את הן) הקב"ה הט געפלאנצט דעם גאנצען איין געווען ווייט פון ערד, זאגט רש"י (אם האמר) און דוא וועסט זאגן (הרי כבר נאמר) עס שפיש דאך שוין פרויער (ווקרא וגו') את האדם וגו') הקב"ה הט פשאפן דעם מענטש צו נוס שפיש איינע נאך אמהר די פשאפונג פון מענטש, ענקערט רש"י (איהא) און האב געקו איין דיא בריוותא פון רבי אייזיק דר ווקן פון רבי יוסף הגלילי (משפשים נפשות מרות שפיתיהו דרשית קבו) איין די בריוותא אייזש רבי אייזיק און דרייטע און בריוותא מרות נוס די תורה ווערט גערעכנט מיט זינא (וה אמת קבו) און דאס איין בריוותא מדה פון דיא צווייט און דרייטע מרות נוס פלאכטרו בעשתי אז עס שפיש איין דר תורה זאגט און דר נאך

העלוינים גוף מן התחתונים וכמה מן העלוינים. לפי שנים ראשון נכראו שנים וחרץ. בשני ברא קרע לעלוינים בשליש תראה היבשה לתחתונים. ברבעי ברא מאורות לעלוינים. בחמישי ישראו המים לתחתונים הווקק בששי לכרמות בו מעלוינים ומתחתונים ואס לכו ס קלה במעשה בראשית כהיו אלו רבים על אלו כבריאת יום אחד: לנפש חיה. אף בהמה ומה נקראו נפש חיה וז של אדם היה שכולן שנתוסף לו דעה ודבור: (ח) הקב"ה (ה) במוחה פ של ערן נפש חיה הגן. ואס תאמר הרי כבר נא' צ ווקרא וגו' את האדם וגו' רחיתי כבריאתה של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"ב מדות שהורה נדרשת וזו אחת מהן כלל

פשאפן די פערציקטונגען אין הימל ביי דיא אויבערשטע הקב"ה פשאפן פון דעם ווארער פיש און פינגל פאר די דריקר הט הקב"ה געמוזט פשאפן דעם זעקסטן פאן און דיא אויבערשטע ווארען און הקב"ה גיש און גשאן (יש און גשאן) ווארט ביי דיא פנשאפונג פון דר וועלט (שהיו אלו רבים על אלו בקריאת יום ארד) ווארעם איינע נדיא הימל ארער די ערד ווארט געווען מעהר פון די אנדערע מיט דיא פשאפונג פון איין פאן. אז איין דעם זעקסטן פאן ווארט געווען פשאפן פון דיא אויבערשטע אַליון, ווארטען דיא אויבערשטע פשאפונגען געווען דריי טעג און דיא אויבערשטע פשאפונגען ווארטען געווען צוויי טעג. און און ווארטען דיא אויבערשטע פשאפונגען אַליון, ווארטען דיא אויבערשטע פשאפונגען ווארטען געווען נאר צוויי טעג: וְלִנְפֹשׁ חַיָּה: צא אַלע עדיגע זאך, זאגט רש"י (אך בהמה תהי נקרא נפש חיה) קהמות און חיות ווערן און גערופן נפש חיה, ווי עגן און לעבדיגע זאך, זאגט רש"י (אך אדם היה שפיתו) נאר דיא לעבדיגע נפשות אוי לעבעדיגער פון אַלע קהמות און חיות און עופות (שפתו פי' דעה ודבור) וויי דר מענטש הט שפיה און הקמה און קען ווירן: (אז נתקדם זאגט רש"י (בדבורי) של ערן נפש את הן) הקב"ה הט געפלאנצט דעם גאנצען איין געווען ווייט פון ערד, זאגט רש"י (אם האמר) און דוא וועסט זאגן (הרי כבר נאמר) עס שפיש דאך שוין פרויער (ווקרא וגו') את האדם וגו') הקב"ה הט פשאפן דעם מענטש צו נוס שפיש איינע נאך אמהר די פשאפונג פון מענטש, ענקערט רש"י (איהא) און האב געקו איין דיא בריוותא פון רבי אייזיק דר ווקן פון רבי יוסף הגלילי (משפשים נפשות מרות שפיתיהו דרשית קבו) איין די בריוותא אייזש רבי אייזיק און דרייטע און בריוותא מרות נוס די תורה ווערט גערעכנט מיט זינא (וה אמת קבו) און דאס איין בריוותא מדה פון דיא צווייט און דרייטע מרות נוס פלאכטרו בעשתי אז עס שפיש איין דר תורה זאגט און דר נאך

שפתי חכמים

תהי'ו דלתי' ה' אס הכהנה נכרה אפי' סל נכר עפרה: א פאשקו מתי' שפי מקודס דאס מפסט הוקרא שמת סל נמוט עשבים וחינוט לא סן גל סל שר מקויות וסל דהאריר רש"י זומר נעט ח' סן סל תעטה זומר דמקדס קאו על ויסס סס את האדם: צ אפפי' שקטוא ער סל על ויור ס' אלוס את האדם מי'מ הנותן עס מקטוא ער האדם ספי' ויעט וגו' במוחה על ערן וזו יהיה סז' וס מפרטי וסל ס' זאקס ס' עשבים עלי' ססס בריאתו מהיכן וכו' וחר וכו' ויור ס' עפר מן האדם וגו' וגם וולח' לו ג'ס אכל אס מפי' מקדס ל' קדמון כל' מקדס ולי' סל היתה הלמיחה בעטרו פירוש לרבות אלהים

וא"כ לון זה מפרשו וסיה קסס על הקרא למס הסקס כמה שאלמ ויעט ס' אלוס כיון סכבר נעטו אפי' מקדס פי מורס ויול נמי אופכ' כשלאס אי סוס מקדס פי מלקדמן כתרונמו ויחא מה סכחכו כלן ויעט וגו' כפי ויור וגו' כמדרשו ויור יזירה לטוסי' ויזירה לטוסי' להודיע סהאדס נכרה לתענוגי עוסי' ותענוגי עוסי' דלתי' תקסס למס נעטן כעדן מוקדמון אס לא ככיל תענוגי האדם אכל עכשו ספי' מקדס במוחה סל גולל כל להורות אלא כלום מקדס סס מניחו סל אדם ואל להודיע על תענוגי עוסי' ואדרבה יומא אופכ' חללה סיכרא את האדם ככיל שיתענג לתענוגי עוסי' ולי' קסס למס ליקומו יוסף

אָפּטעס, דער מדרש זאגט אין די שפאס צפירי אין ביי איינס נישטארברין אקירי, ביי דעם פינפטן אין גינפטן אין אפיקורוס, ער איין געקויפן מנחם אַלע זיין, דער ווייל אין געקויפן רבי יוסי בן גלפאטא און כנחם אַלע זיין, דער אפיקורוס הט געקויפן רבי יוסי' זאקס, הט דר אפיקורוס גינאקס צו רבי יוסי' נוס זאקס, הט רבי יוסי' געוואוסן ווייל מיר זענען פארויקערט און הקב"ה אז גענאקס צו רבי יוסי' און דען ניש גינג פאר דעם אַלע זיין ציטר נוס מצער, זיין רבי ביי דעם נארעשטיים, אז אנדערענע גלי ווערט צו

הישר

אלי שרים איין עצה נהאמטין אז קען זאל און מאכען מחשבת דעם יהוה פון הנהך פיר אפיקור און זיין פארטס אים, עגן נהאמטן אַלע שרים און הקב"ה אס גאנצם דעם האקען אים נהאמט פיר אפיקור: בעש און מחשבת סוס אַלע נוס ריכטם פליג אין און

נשפת חיים אַלע עדיגין אַמון דס איין דיא נשמה ויהי האדם דר מענטש און גווארן צו אַלע עדיגין נפש: (ח) ויטע וי איהוים בו גען: מקדס און נאט הט גפלאנצט אַנארטן אין: ערן פון מן'ה וייט וישל שם את האדם אשר

דער פאשער וועט זעקן זיין ווקן בעילם פאן, הט דר אפיקורוס ער האט וואס זיין ווקן אין גישטארבין, פיקסו נאך געקען אים

ספר

אין הנהך ארוף גנאנגן און דעם הימלע מיט איין שמוקס וינד און מיט פייערדיגע פיקר און מיט פייערדיגע ביינ וועגען, און סוף הט געקעם און דער ערד דריי הונדערט פיקר און זענען רבי יאר, ויהי און און הנהך איין ארוף גנאנגן און דעם הימלע האבען

שם אלה האדם אשר יצר: ט ויצמח
 יהוה אלהים מן האדמה פל-עץ
 נחמד למראה וטוב למאכל ועץ
 החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב
 ורע: י ונהר יצא מעין להשקות
 את הגן ומשם יפדו יהוה לארבעה

מלמדמו ואשנו תמן ות
 אדם די ברא: ט ואצמחי
 אלהים מן האדמה פל-עץ
 נחמד למראה וטוב למאכל
 ועץ החיים בתוך הגן ועץ
 הדעת טוב ורע: י ונהר
 יצא מעין להשקות את
 הגן ומשם יפדו יהוה לארבעה

בעל המורים

הלך מהם חלחל של עולם: (י) יפדו: ב' נמשא' סבל ופדו' ודל מרשעו יפדו כעטמה אדם

בית יהודה

פלל אנו נאכדעם ששיטת די פקשה פון דר נאך ווי די נאך
 אוי נאכאט גווארן (והו פקש' של ראשון) אוי די פקשה דר
 פקש פון דעם פריערדיגען פלל, פריער ששיטת אין פסוק
 (והו פקש' אלהים את האדם) הקב"ה הט פשאן דעם מענטש
 פריער (פלל) דם אוי אפלא, הקב"ה הט פשאן אומגעשט' פקש
 פריער (מסוק) די תורה הט פארמאכט אונט הט גוט געשריבן
 פון נוס דר מענטש אוי פשאן גווארן וועט פקשה (ו) אונט
 תורה הט פארמאכט אונט הט גוט געשריבן וועט מעשים

סלאחריו מעשה הוא פקשו של ראשון ויבדל את האדם וכו'
 זכו כלל סתם בריאתו מוכיח וסתם מעשיו חור (פי' ויבדל ה'
 אלהים וגו' ויבדלו לו ג'ע ויבדלו בנ"ע) ופל עליו תרדמה
 השומע סבור שהוא מעשה אחר (ואינו אלא פקשו של ראשון
 וכן אלא הכמות חור וכמה) ויבדל ה' וגו' מן האדמה כל חית
 השדה כדי לפרש ויבדל אל האדם לקרות סס וללמד על העופות
 טכבראנו מן הרקק: (ט) ויצמח. לענין קטן הכתוב מדבר:

אמאקל געשריבן הקב"ה הט פשאן אומגעשט' אונט האט
 דר מענטש האט געמאן (והו פקש' הט די תורה נאך
 געשריבן וויא אז דר מענטש אוי פשאן גווארן אונט נוס
 אלהים), הקב"ה האט פשאן דעם מענטש פון ערד (נצמח לו ג'ע גערן) אונט ער הט גמאכט נואקאן פון וויגעשריבן אומגעשט' אונט
 אונט געשריבן ג'ען גערן) אונט הקב"ה הט אריינגעשריבט דעם מענטש אין ג'ען (נפל עליו תרדמה) אונט הקב"ה האט
 גווארפן אויף אים אפשארקען (שלאף) (השק"ה סבור שזוא פקשה אחר) דער נוס הערט דיא רייד מיניש ער דאס אוי
 אנדערצוילאנג פון איין אנדער מענטש (קאנל) אונט דם אוי גיט פון איין אנדער מענטש (קאנל פקשו של ראשון) דאס אוי
 נאר ארום געשריבן דיא דערצוילאנג פון דעם ערשטן מענטש (הו אצל תהמה) ביי די בהמות אונט חיות ששיטת אויף אוי
 אין פסוק, פריער שרייבט דעם פסוק הקב"ה הט פשאן בהמות אונט חיות, נאכדעם שרייבט דער פסוק נאך אומגעשט' אונט
 (ויער ה' ג'ען מן האדמה פל חית הקדמה) הקב"ה האט פשאן פון די גערד אלע בהמות אונט אלע חיות (קרי פקשה) ער נאך
 נאכדעם געשריבן (נבא אל האדם לקרות שם) הקב"ה הט געבריינגט צו אים אלע בהמות חיות עופות ער נאך וויא
 דרויפן געמיטן (והישר על העופות שגברא בן הרקק) אונט דער פסוק (ויערט אונט) אז די עופות זענן פשאן גווארן פון
 שטייערע פלאעט ווארום פריער ששיטת אין פסוק די עופות זענן פשאן גווארן פון נאכט, נאכדעם נאכט דר פסוק דיא
 עופות זענען פשאן גווארען פון ערד, נאר הקב"ה האט אויסקעמיינט ערד פון נאכט אונט פון נוי פקשה דיא
 עופות, נאכדעם וויא דר ג'ען אוי פשאן גווארן (נפל) שם את האדם אשר יצר) האט הקב"ה אריין גשאן אין ג'ען
 דעם מענטש קום ער האט פשאן: (ט) ויצמח. זאנט רש"י (זען ג'ען תהיו מדרגה) דר פסוק הייבט אויפ' אן שמועסין
 שפתי חכמים

סמך וועט וגו' לקרא דוויח ולא אלא ויבדל וע"ז פי' רחמיכו: ק דהוי
 ליקומי יוסף
 פראבין, קענען דין די שארבוטס צוגאבן קענען? עס ששיטת
 דאך אין פסוק פלל יצר תפקעם דו ועסם ווי צושפרייטן ווי
 די פליס פון אפשפער נוס ווערן צובראכן אויף אייביג, הט רבי
 יוסי געזאגט דיא ערדענע פליס נוס זענען געמאכט פון ערד מיט
 נויסאך אונט ווערן געבריקט אין פייער, אויב ווי ווערן צובראכן
 קענען זיי גיט צוריק פאנצן וערין, אונט געזענענע פליס קום זענען
 געמאכט פון פייער ופון אש אונט ווערן געבריקט אין פייער
 אז ווי ווערן צובראכן קענען זיי צוריק פאנצן וערין, אוואנדער,

אין מיטן גארטן זען הרעת סוב ורע אונט דער בום נוס
 דעם צווישן שייך פון נויסאך אונט ביי דעם בום האט
 יוצא מען אוי ארום גגאנגן פון דעם גערן בהשקות את
 ספר הישר

מתיישב האבן די מע פישן אז געקעט פון נאכט וועט אונט האבן
 ג'רדס אונט געל'ת איינר' ביי דעם אנדערן אונט האבן מ'רד נעמען אן
 נאט אונט האבן נוס געקעט פון נאכט מתיישב אונט אנדערן מ'רד נעמען אן
 וויקצון

קאמט אויפן האט וויא געלייגט תקפה אונט ש'ל' ווי אזי מען ווא'
 דין נאט אונט הט גיט אפ געקעט פון נויסאך וועט נוס געקעט אונט
 גיט לייעס. אף ווערן אז עס אוי געקעטן אין סוף זאקען פון
 14 2 ב'

ראשונים: י שם האחד פישון הוא
 הסובב את כל ארץ החוילה אשר
 שם הנהב: י ונהב הארץ הוא
 טוב שם הגדלה ואכן השתם:
 י ושם הנהר השני גיחון הוא
 הסובב את כל ארץ כוש: י ושם
 הנהר השלישי התקל הוא התקל:

ל'ארבעה ישי נהרין:
 י שום חד פישון הוא
 מקור ית כל ארעא
 דחוילה די תפן דחבא:
 י ונהבא דארעא ההיא
 טוב תפן גדלה ואכני
 כורלא: י ושום נהרא
 התניא גיחון הוא מקור
 ית כל ארעא דכוש:
 י ושום נהרא התיתאה
 דינתת הוא מתקל
 תוא

1011 הל'ן יומ' פד: וכן הוסיף
 1012 מוקל גדולה פא:

בעל המורים

(י) הדלות, ב' כסא' הכא ואיך ועטו כשן הדולה מלמד סאכנים טובות ומרגלות ידו עם הכן:

בית יהודה

פון נאכטן, פון גן עדן: ובהנה הנהן. מיינט מען (באמצע
 הנהן) אין מיינטען גן עדן הט הקב"ה געפ'אנצט דיא צוויי
 בוימער, דעם עין תרשת אונ דעם עין החיים: (יא) ופישון,
 זאגט רש"י (פישון היא נהר) פישון איז דער טייך גילום
 (דער מצרים) דר טייך גילום איז אין מצרים (על שם שמימי
 מתקרבין) אונ ווייל די נואך פון גילום נערען אלע נאחר
 גבעות'שט זעלבן ופישון את הארץ) אונ די נואך הייבן
 זיך אף אין דער הייבן אונ טרינקען ובענישען דיא לאנד
 (נקרא פישון) דריבער נערט דער טייך גרופן פישון, נוארם
 פישון איז דער טיישט מערהרעגן (כמו) וויא עם שמיטט אין פסקו
 (ובש' פ'רש'ו) עם נועלען זיך קעקען זיינע בייטער (דבר
 אחר) נאך אפשט איז דריבער רופט מען דעם טייך גילום
 (שנאמר אל' מצרים) נוארם עם שמיטט אין פסקו ביי דיא מצרים
 (שהיא בג'ר' פשתן) ווייל אין אים נואקסט פלאקס
 נואם ארבעטן פלאקס: (יג) גיחון, זאגט רש"י דריבער רופט מען
 דעם טייך גיחון (שהיא הנהר דהוקה) ווייל דיא נואך פון
 דעם טייך גיחון אונ פרויען ורוישען (הקמיתו דהוקה מאד) אונ
 ניון פרויבונג איז וויסער גרום (כמו) וויא עם שמיטט
 אין פסקו (וב' ג'ת) אויב אקאס נועט שמוסען אפענטשן אדער
 אפקמה (ש'עננה דהוקה דהוקה) נוען ער גייט שמוסן
 פרוקט ער מיט פשם דער נואך גיחון איז וויא דער נואך
 גיחון (שהיא הנהר דהוקה) נוען ער דיא יוד וויא פשם אונ
 פשעו (הוא הסובב את כל ארץ כוש) דר טייך גיחון גייט ארום
 די גאנצע לאנד פוש: (יד) ונהב, זאגט דריבער רופט מען דעם
 טייך התקל (שמימי חרין נהרין) ווייל דיא נואך פון דעם טייך
 זענן שארף אונ גרינג:

שפתי חכמים

ונו: ד' דל'כ ל'ל לנכח בתוך הנה דהא כתוב ונחמ וכו' ולענין
 סגן קאמר: ש' קל' דעיון סהוא גילום הייל לכוזיב כסס יומר

פירוש לתורת אלהים

דארמן הט ער יך צו שייך ויהי לארבעת ראשים אונ ער
 איז נוארן צו פיר הובט וואסרן: (יא) שם האחד פישון דר
 גאסן פון איין טייך איז פישון דס איז דר טייך גילום
 אונ פאר נואם נוערט ער געוויפען פישון דאס איז
 לשון מערען ווייל גיחון נואך נוערן גבעות'שט אונ
 מערן זיך אונ גייען אף אונ טרינקען אן דס לאנד
 היא ער דר טייך הסובב רינגל'ט ארום את כל ארץ

התוילה דס לאנד חוילה אשר שם הנהב: (יב) ונהב הארץ תהוא טוב אונ
 דס נאך פון דעם לאנד איז גוט שם הגדלה פון דארמן קומט ארום דאס
 קריסטאל ונאכן השתם אונ דר שמיין עתה דאס איז או
 איין אכן טוב: (יג) ושם הנהר השני גיחון הוא ער
 דער טייך הסובב את כל ארץ כוש רינגל'ט ארום דאס לאנד פוש:
 (יד) ושם הנהר השלישי הוא התקל: הוא הנהר קדמת אשר
 דער טייך גייט אין מוכח

ספר הישר

בשאלת אונ גאט האם געצערקט אף זיי אונ עם איז נים נוען
 גיין זיאונג אונ קיין שניידונג אונ פון דעס נוענין האבן זיי נים אפ
 געקעט פון ש'ענען נוען. אונ פ'כוכל דס בדיקעט וואס ער דס
 זון פון מרש'לח אל'ם נואכן דהוקה אכס אונ נעכניג יאר. אונ

עם
 15 2 ב"י

קָדַמְתָּ אֲשׁוּר וְהִתְהַדָּר הַרְבִּיעִי הוּא פָּרַת: מו וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וַיְנַחֲהוּ בְּגִן-עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ: מז וַיִּצַו יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ-הַגֵּן אָכַל תֹּאכַל: יי וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא

לְפָדוּ נִחְמָה דְּזִתְהוּ וְנִחְמָה לְפָדוּ אֵלֵהּ הוּא פָּרַת: מו וַיִּקַּח יי אֱלֹהִים יְת אָדָם וְאִשְׁרָהּ בְּנִיחָה דְעֵדֶן לְשִׁמְרָהּ וְלְעִבְדָּהּ: מז וּפְקִידוּ יי אֱלֹהִים עַל אָדָם לְשִׁמְרָהּ מִכָּל אֵילָן וְנִחְמָה מִכָּל עֵץ הַגֵּן אָכַל יי וּמֵאֵילָן דְּהַדַּעַת טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל: יי

תו"א ונסתה הכישרי במוצות נה: ויאלו ה' הסודות נה: על האדם מסודות נה:

בית יהודה

וּפְרָתוּ. רש"י זאגט דריבער רופט מען דעם טייך פֿרַת (שמימי פֿרין ורדין ופֿרין אַת הַקָּדָם) ווייל דו וואַסער פֿרוקטפֿארין אונ קוערן אונ מאַכן קעניג דעם קעניגש ווס טרויקט זיי: ופֿוש וַאֲשֵׁרוּ. זאגט רש"י די באַנד פֿוש אונ די באַנד אַשור (עדין לא קיט) זענן באַמאַלס נאָך גיט געווען (קבֿהּ הַבְּקָרָה ע"ש קבֿהּ) נאָר דער פֿוסק שרייבט זאגט רש"י (וּמִדְּבַרְהָ שֶׁל אַשׁוּר) דר טייך הַקָּדָם גייט אין פֿרַת (הַחֵשֶׁב ע"ש בָּלֵם) דר פֿעקטער פֿון אַלע טייכן (הַנְּגַד ע"ש אַלע אַרץ וַיִּשְׂרָאֵל: (טו) וּבְנִחְוָה. זאגט רש"י (קָקַח בְּרָבְרִים נָאִים) הַקָּבִ"ה דאַט גענוגן אָדָם מיט גוטע רייד (וּפְקִידוּ לְיָנֵם) שפתי חכמים

פֿרַת. שמימי פֿרין ורדין ומכין את האדם: כוש ואשור. עדיין לא היו ב וכתב המקרא ע"ש העתיד: קדמת אשור. מורסה א של אשור: הוא פֿרַת. הסבוב על גוש ב המוכר על שם א"י: (טו) ויקח. ג ליהו בדברים נאים ופתחו פֿרַת. שמימי פֿרין ורדין ופֿרין אַת הַקָּדָם) ווייל דו וואַסער פֿרוקטפֿארין אונ קוערן אונ מאַכן קעניג דעם קעניגש ווס טרויקט זיי: ופֿוש וַאֲשֵׁרוּ. זאגט רש"י די באַנד פֿוש אונ די באַנד אַשור (עדין לא קיט) זענן באַמאַלס נאָך גיט געווען (קבֿהּ הַבְּקָרָה ע"ש קבֿהּ) נאָר דער פֿוסק שרייבט זאגט רש"י (וּמִדְּבַרְהָ שֶׁל אַשׁוּר) דר טייך הַקָּדָם גייט אין פֿרַת (הַחֵשֶׁב ע"ש בָּלֵם) דר פֿעקטער פֿון אַלע טייכן (הַנְּגַד ע"ש אַלע אַרץ וַיִּשְׂרָאֵל: (טו) וּבְנִחְוָה. זאגט רש"י (קָקַח בְּרָבְרִים נָאִים) הַקָּבִ"ה דאַט גענוגן אָדָם מיט גוטע רייד (וּפְקִידוּ לְיָנֵם) שפתי חכמים

שפתי חכמים

דכס זה מוכיר שכחו של נהר וכו' קל למה נהרה או כל להודיע את גדולתו יותר מנכסאר הנהרות בשמות שלהם ומכסר אה"ל לכסאר הנהרות גנוי מפרס בשמותיהם הכסא שלכן גיחון סהיה סולך וכו' וזה יתורן למה מסך רש"י הכתוב למתלה מפרס שנות הנהרות ואח"כ קדמת אשור וכו': ת וזה דלא פ"י כן נבי ארץ החולה ונאלכו שם אדם חולה כפי נח וי"ל החולה דכסר י"ל שם המוח וכל על שם אים דכסר הוא סולך בארץ מלרים א"כ איד קרלו חומו כסר האים חולה ועוד כיון שכסר סולך כה"ל הדיעה החולה ע"ש שם המוח הוא ומה ריקומי יהודה

ריקומי יהודה

(יו) וּמֵעֵץ הַדַּעַת וְגו' מות חסרת. וועקטע שפארדין און שפארדין, ווייל יעדער קעניגש הייבט אן שפארדין פון דער רגע וואס ער ווערט געקרוין, די רגע וואס ער איז געצויגען געווארען האט ער געהאט צוא לעבן וועבציג יאר, און איין שעה שפטיגער האט ער צוא לעבן איין שעה ווייניגער, און די שעה ווס ער האט אפגעקומט איז ארישפארבעטן דער קעניגש שפארבט און עקט, שפארבט און לעבט, די ארבע וואס גייט אונזען איז זא ווישפארדין, ווי דער תנא זאגט הלודים למת, די ווס זענען גיבארין מתין שפארדין, ענדער קעניגש ווס קריגט אויף דער וועלט, איז ווי אפצויגעלע וואס ווערט געמאנגען איז אפצויגען אויב די קלאינטע איז אפצויגען שפירט זא בארד זא זא איז געמאנגען, און אויב די קלאינטע איז אפצויגען און זא האט ארם ארם צוא שפירינגען שפירט זא גיט בארד איר געפאנגענע אפאם, נאָר ווען זא וויל ארישפירן פון קלאינטע און קען זא ארישפירן, באמאס ווייס זא אז זא איז געפאנגען דער וועלט איז ער אפגעקומענער, דער קעניגש קען גיט אראם איר וועל ארויף אין הימלע ביוסן אין הימלע, איר וועל ווסן אין נאָר די קלאינטע איז אפצויגען ער קען ארם שפיר געווען אין

זייט פון אשור ויהנהר הרביעי און דער פערדער טייך הוא פרת אין דער טייך פרת (שניו הי"י): (טו) ויקח יי אלהים את האדם און האט גענוגן דעם קעניגש וניחאו בנו עדין און האט אים געגעט אין דעם גארטן פון דעם עדין לעבדה צו דיין זא וילשמרה און צו היטן זיא: (טז) ויצו יי אלהים על האדם און האט האט געמאנג דעם קעניגש לאמר צו נאגען מכל עץ הגן פון אפערליי ביימער ווס וואקסט אין גארטען אכל האכל ואלקסטו עסן: (יז) ויצו חרבת פון דעם בוס ווס אז מען עסט פון אים ווייסט מען אצווישן שיד צווישן גוט און שלעכעץ לא האכל ואלקסטו גיט עקען

הישיר

וועט און שפירט פון אינער שפירטקייט: נוגד ווי דאס קינד איז איר געוואקסן געווארן און עס איז געמאנג און וועט פון זיין שפירט פארט און איז געווען דעם פארטיג מיט גאט ביה. און אין דר צייט האבן זיך די קעניגשן געטרעט מיט זיין און ספיקטע און צייר דעם דעם אנהערן געטרינג דעם שלעכטן וועג און האבען וידער געשפירט אן גאט. און אפטיילער דעם זיך גמאנט אין

תֹּאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ
 מוֹת תָּמוּת: י' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים
 לֹא טוֹב הָיוּת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה
 לוֹ עֵצֶר כַּנְּגֵדוֹ: י"ט וַיַּעַר יְהוָה אֱלֹהִים
 מִן־הָאָדָמָה כַּלְחֵית הַשָּׂדֶה וְאֵת
 כַּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיֵּבֵא אֶל־הָאָדָם
 לְרֹאוֹת מֵהַיִּקְרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר

תיכור מנה ארי בזמא
 דתיכור מנה מיבת
 תמות: י' יה ואמר יי
 אלהים לא תקין למנהו
 אדם בלחודוהי אעפיד
 לה סמך לקבלה:
 יט וברא יי אלהים מן
 ארעה כל חות בראות
 כל עופא דשמיא ואתה
 לות אדם למחזו מה
 יקרי לה וכל די הנה
 תרא לא טוב ימות סא סג:

רש"י

ד ליכנס (ב"ר): (יח) לא טוב היות וגו'. (ב"ר) שלח
 יאמרו שתי רשויות הן הקב"ה בעליונים ויחד ואין לו זוג וזה
 בתחתונים ואין לו זוג: עור כנגדו. וזה עור לא וזה ה' כנגדו
 להלם: (יט) ויצר וגו' מן האדמה. (חולין כו) היא
 יצירה היא עטיה האמורה למעלה ועש' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה' ה'
 וגו' חלל כל אפוס' שהעופות נבראו מן הרקק לפי שאמר
 למעלה מן המים נבראו וכאן אמר מן האדמה נבראו ועוד
 ללמדך כחן שבעתו ויורקן מיד כל ביום כביאם אל האדם
 לקרות להם שם וכדברי אגדה (ב"ר) יצירה זו לשון ריבוי
 וכבש כמו [הדרסי כ] כי תור אל עיר שכבשן חתה ידו של
 אדם: וכל אשר יקרא לו האדם נפש האדם וגו'.

בית יהודא

ער הט אים איבערנעקעט ער זאל ארוין גיין אין בן ערן:
 (יח) ולא טוב. עם איז ניש גוט דר קענש זאל זיין אריין
 אוף די ערד (שלא יאמר שמי רשויות הן) מען זאל ניש זאגן
 עס זענן דא צוויי געטער (הקב"ה הייזר בעליונים) הקב"ה איז
 איין גאט אוף די מלאכים וס זענן אין הימעל (וואו יז וצו)
 אונג ער הט ניש נאך איבעם צו זוף (וזה בתחתונים) אונג
 אדם איז אגאט אוף די גוס זענן אונטען אויף דיא ערד
 (וואו יז וצו) אונג ער הט ניש אפאר נאוייבן צו זוף: י' ועור
 כנגדו. זאגט רש"י (ק"ה ע"ג) אויב אדם קועט זוכה זיין
 קועט זיא זיין אהר"ה צו אים (א"ה) אויב ער קועט ניש
 זוכה זיין (כנגדו) ק"ה) קועט זיא זיין אים דערקענען
 צו שטרייטן מיט אים אונג אזו קועט זיין ביי אלע מענער
 (היא ויצרה היא עשיה האמורה למעלה) וואס דא שטייט ו צר

אונג וויבערו: (יט) ויצר וגו' מן האדמה. ויי"ט רש"י
 הקב"ה האט בשאפן אונג וואס פריער שטייט וועש אלהים
 אוף די ערד. דס איז אלץ דס ועלמינע (אלה) נאר צו נוס
 די פיניאל (קא ופרש ש'עופות נבראו מן הרקק) דער פסוק קומט דערמיין אז די פיניאל זענען געשאפן גווארן פון
 שישכע גלאטע (פי שאמר ש'עופות נבראו) ווייל פריער זאגט דר פסוק דיא פיניאל זענן געשאפן גווארן פון
 גוואסר (ובא) אחר מן הארץ נבראו) אונג דא זאגט דער פסוק ויער לכרך פארן נאך לערונט דר דא דער פסוק (שכשעת צירוף)
 פון גוואסר פון פינדע, פון ערד אונג פון גוואסר ויער לכרך פארן נאך לערונט דר דא דער פסוק (שכשעת צירוף)
 מיד כל ביום) בארד וויא זיא זענן געשאפן גווארן אין דעם ועלמינע טאג (הביאם אל האדם לקרות להם שם) הט הקב"ה
 זיי געברוינגט צו אדם ער זאל זיי רופן זענן (בדברי אגדה) דר פירש זאגט (יצירה ו' לשון ר' R'
 וואס שטייט דא אין פסוק מינט מען גענערעלשטיגייט אונג איין געמען (כ"ה) וויא עס שטייט אין פסוק (פי תצור אל עיר)
 אז דו קועסט בענערוין אששאת דו אששאת זיא איין געמען. הקב"ה האט געברוינגט אלע חיות בהמות עופות צו אדם
 (שקבשן חתה ידו של אדם) ער האט זיי איבערנעמען אונטער די האנט פון אדם, אדם זאל גענערעלשטיגן אוף אלץ: וכל

שפתי חכמים

דבר שקין טו ממש אל"ף הסימיו שמתקם את דעתו למחשבה אחרת
 כעין הלקחה השמיני שמתקין מוקדם למקום: ה קול' דמתחיל
 כתיב עור וח"כ כתיב כנגדו משמע להיות נגדו להלם עמו: ו נכאלס
 דזה לא קאי אלא על כריאת בהמות וזאת סתיו ביום השני לאשתי

הקב"ה הוא: ד (כ"ה) והא דלא פי' הרב זה לטיל על פסוק וסס
 כל משו סהוא קוב"ה יותר לטוטו לפי שלשון לקחה שיד דוקא
 כדבר המומרי או כ"ה מלן פסם דעס וכוני אכל האדם עיקרו
 סמדת והסכל ולא טעוק ואין לי לקחה שיד על המדע והסכל סהוא

פירוש לתורת אלהים

פון אים כי ביום אכלך מבני אדם טעם טאג נוס
 דו קועסט פון אים עקן מות תמות וקעסטו שטארבן:
 (יח) ויאמר יי אלהים אונג גאט הט גנאגט לא טוב עם איז
 גוטגוט היות האדם לבדו דר קענש זאל אריין ויין [י"ח י"ט]
 אששאת לו עור איך וייר אים פאךן אהר"ה כנגדו ביי אים

ספר
 אפ גאט אונ זענען נאך גנאנגן שלעכטי תאוות. אוף חיות אונ
 בהמות האין פו דארבען זייער ווע. וירא אונ גאט הט געזען
 אז אלץ האמן פו דארבן זייער ווע געט גאט גנאגט איך וועל אפ
 פעלען דעם מענטשן חס איד האב בשאפן אונ אוף אלע חיות

הישר
 בהיות אונ עופית. אונ ועלכער מענטש עם איז גענאנגען אין
 גאטס וועג איז געשאפן אריין דאס הט גנאגט דס שלעכטס
 איז די מענטשן. אפר נח הט גפיון חן אין מאסם איין. אונ גאט
 ב"ה הט אים דרייטען נח עם זאל פון אים אונטער ארויס קאפן:

1 3 גימור בי

עֲשֵׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־
 הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא־
 תֹאכְלוּ מִכָּל־עֵץ הַגָּן׃ וַתֹּאמֶר
 הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחִשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן
 נֹאכַל׃ וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־
 הַגָּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ
 וְלֹא תִגְעוּ בוֹ פֶּן־תָּמָתוּן׃ וַיֹּאמֶר

אֱלֹהִים וַאֲמַר לְאִתְתָּא
 כְּקוֹשְׁטָא אֲרִי אָמַר יי
 לֹא תִיבְלוּן מִכָּל־אֵיבָן
 וַיִּנְתָּא׃ וַיֹּאמְרַת אִתְתָּא
 כְּהוּנָא מִפְּרִי אֵיבָן וַיִּנְתָּא
 גִּיבוּר׃ וַיִּמְפְּרִי אֵילָנָא
 דִּי כְּמַצִּיעוּת וַיִּנְתָּא אָמַר
 יי לֹא תִיבְלוּן מִפְּרִי הָעֵץ
 תְּכַרְבוּן בְּהָ דִּירָא
 תִּמְוֹתוּן׃ וַיֹּאמֶר הוּנָא

תולדות אהרן
 אהרן אליהו סנהדרין עט :

רש"י

כל ונתחיה לה : ערום מכל . לפי ערמותו וגדולתו ש היתה
 מפתחו ערום מכל ארום מכל (כ"ר) : אף כי אמר וגו' .
 שמא חמר לכס ת לא תחלונו מכל וגו' . ואע"פ שחמר חותם
 אכולים א משאר פירות הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו
 זיכא לדבר בכותו העץ : (ג) ולא תגעו בו . הוסיפה על
 הלווינו לפיכך בזה לדי גרשונו הוא שח" (משל ל) אל תוסף

בית יהודא
 ז"ה אייגער מיט דעם אַנדערן ווען אַלע בַּהמות אונ מיזת
 זעקן (וּנְתַחֵיהָ לָהּ) הָט עַר גַּעְזֵלֵיקָט זיך צו פֿרעזעקן מיט מיה
 וּנְאִיב עַר גַּעְזֵלֵיקָט אָז הַקְבִּי"ה הָט גְּזָאָט אָז מַעַן וועט
 עָסִין פּוֹן עֵץ הַדְּרֵעַת וועט מַעַן שְׂמַאָרְבֵן . הָט עַר גַּעְזֵלֵיקָט
 זיִא נֹאכַל גַּעְזָן אַפּרִי פּוֹן עֵץ הַדְּרֵעַת אונ גַּעְזָן צו אָדָם וועט
 אָדָם עָסִין אונ וועט שְׂמַאָרְבֵן וועט עַר גַּעְזָן מְהַר פּר אַוּיִיבֵן׃
 זְעִידִים מַכְּלוּ . (לְפִי עֲרַמְתֵּיהּ וּגְדוּלְתֵיהּ הַדְּרֵעַת כַּפְּלֵתָהּ) זיין שְׂמַאָרְבָּא
 (עָרָם מַכְּלוּ) נוּיִיל עַר אִיז גַּעְזָן קְרִיגֶנֶר פּוֹן אַלֶּע (אָרֵיז מַכְּלוּ)
 דְּר שְׂלֵאָנֵג הָט גְּזָאָט צו מְהַר (שְׂמָא אָמַר לָכֵס לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל־
 עֵץ הַגָּן) וְאָמַר הָט הַקְבִּי"ה גְּזָאָט צו אִייה אִיר זְאָלֵט גִּישׁ
 זָאָט רש"י (אָף עַר פִּי שְׂרָבָה אֹתָם אֹכְלִים מִשָּׂאֵר פִּירוֹת) אָפִילֵי דְר
 פּוֹן אַלֶּע בּוּיָמְעַר . פּוֹן דַּעֲסֵמְוֵיגֵן הָט עַר אִיר גַּעֲבֶרענט נוּיִיל
 (הַדְּרֵעַת הַדְּרֵעַת עֲלֵיהּ דְּרָבִים) עַר הָאָט גְּזָאָט נוּיִילֵט אַרְיִין קִישָׁן
 דִּי פִירוֹת פּוֹן אִיר פִּיל רִייד (כְּדִי שְׂתִיבְבֵנוּ) זיִא זְאָלֵט אִים עֲבָרֵרִין
 (וְיָבֵא לְדַבֵּר בְּאִתְהֵי הָעֵץ) וועט עַר קִישָׁן רִיידִן מִישׁ אִיר פּוֹן
 דַּעַם בּוּיָם׃ (ג) וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ . אִיר זְאָלֵט גִּישׁ אָנְרִיגֶנֶר דַּעַם בּוּיָם
 , זָאָט רש"י (הוֹסִיפָה עַל הַחַיִּיבִי) זיִא הָאָט גְּזָאָט צוֹם
 שְׂלֵאָנֵג מְעַהֵר וּוּיִא זיִא אִיר גְּזָאָט גְּזָאָרְעֵן , זיִא אִיר גְּזָאָט
 גְּזָאָרְעֵן אַרְיִין אִיר זְאָלֵט אִים אָפִילֵי אָנְרִיגֶנֶר אִיר זְאָלֵט
 (לְפִיכָּךְ בְּהָ דִּי לִדִּי גְרָעוּ) דְרִיגֶנֶר זיִא זְאָלֵט גְּזָאָט
 צוֹם שְׂלֵאָנֵג זיִא אִיר גְּזָאָט גְּזָאָרְעֵן זיִא זְאָלֵט אִים אָפִילֵי
 גַּעֲזָקוֹן מִיגְרֵרִין וּוּיִיגֶנֶר מִאָקוֹן פּוֹן דִּי רִייד וְאָם הַקְבִּי"ה
 הָט גְּזָאָט , גִּישׁ גַּעְנוֹג גִּישׁ זְאָלֵט אָנְרִיגֶנֶר דַּעַם בּוּיָם
 זיִא הָט אָפִילֵי גַּעֲזָקוֹן אִירֵךְ דִּי פִירוֹת פּוֹן דַּעַם בּוּיָם
 (הוּא שְׂמַאָרְבֵן) דָּאָם זָאָט דְר פִּסְקוֹ (עַל תִּיבָּה עַל דְּרִיבִי)
 דוּ וְאָקָט שַׁפְתֵי חַכְמִים

אִיז גַּעְזָן , אָז וּוּיִא זיִין הַקְבִּי"ה אונ גְּזָאָקִיט אִיז גַּעְזָן
 אִיז עַר גַּעֲבִיקָט גְּזָאָרְעֵן מְעַר פּוֹן אַלֶּע : וְאָף כִּי אָמַר וגו' .
 עַר הָט וְאָמַר הָט הַקְבִּי"ה גְּזָאָט צו אִייה אִיר זְאָלֵט גִּישׁ
 זָאָט רש"י (אָף עַר פִּי שְׂרָבָה אֹתָם אֹכְלִים מִשָּׂאֵר פִּירוֹת) אָפִילֵי דְר
 פּוֹן אַלֶּע בּוּיָמְעַר . פּוֹן דַּעֲסֵמְוֵיגֵן הָט עַר אִיר גַּעֲבֶרענט נוּיִיל
 (הַדְּרֵעַת הַדְּרֵעַת עֲלֵיהּ דְּרָבִים) עַר הָאָט גְּזָאָט נוּיִילֵט אַרְיִין קִישָׁן
 דִּי פִירוֹת פּוֹן אִיר פִּיל רִייד (כְּדִי שְׂתִיבְבֵנוּ) זיִא זְאָלֵט אִים עֲבָרֵרִין
 (וְיָבֵא לְדַבֵּר בְּאִתְהֵי הָעֵץ) וועט עַר קִישָׁן רִיידִן מִישׁ אִיר פּוֹן
 דַּעַם בּוּיָם׃ (ג) וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ . אִיר זְאָלֵט גִּישׁ אָנְרִיגֶנֶר דַּעַם בּוּיָם
 , זָאָט רש"י (הוֹסִיפָה עַל הַחַיִּיבִי) זיִא הָאָט גְּזָאָט צוֹם
 שְׂלֵאָנֵג מְעַהֵר וּוּיִא זיִא אִיר גְּזָאָט גְּזָאָרְעֵן , זיִא אִיר גְּזָאָט
 גְּזָאָרְעֵן אַרְיִין אִיר זְאָלֵט אִים אָפִילֵי אָנְרִיגֶנֶר אִיר זְאָלֵט
 (לְפִיכָּךְ בְּהָ דִּי לִדִּי גְרָעוּ) דְרִיגֶנֶר זיִא זְאָלֵט גְּזָאָט
 צוֹם שְׂלֵאָנֵג זיִא אִיר גְּזָאָט גְּזָאָרְעֵן זיִא זְאָלֵט אִים אָפִילֵי
 גַּעֲזָקוֹן מִיגְרֵרִין וּוּיִיגֶנֶר מִאָקוֹן פּוֹן דִּי רִייד וְאָם הַקְבִּי"ה
 הָט גְּזָאָט , גִּישׁ גַּעְנוֹג גִּישׁ זְאָלֵט אָנְרִיגֶנֶר דַּעַם בּוּיָם
 זיִא הָט אָפִילֵי גַּעֲזָקוֹן אִירֵךְ דִּי פִירוֹת פּוֹן דַּעַם בּוּיָם
 (הוּא שְׂמַאָרְבֵן) דָּאָם זָאָט דְר פִּסְקוֹ (עַל תִּיבָּה עַל דְּרִיבִי)
 דוּ וְאָקָט שַׁפְתֵי חַכְמִים

ערומוס למל"ל האלם ואשמו אלף הכונה מלכד סהוי ערומוס סוי
 מתחילס כדרך חס האשמו : ש דקשה לרש"י למע האמר מכל וגו'
 אלף לפי ערמותו כוי רל מתוך סהיס ערום מכל לכן סיה ארום מכל :

פירוש לתורת אלהים
 אף פי אמר אלהים מאמער האט אייך גאט גיאנאט
 לא תאכלו מכל איר זאלאט גיש עסקען דיא פירות פון
 אלע ביימר וואס וואקסן אין דעם גארטן [פיון כט"] :
 (ב) ותאמר האשה אל הנחש האט דיא אשה גיאנאט
 צום נחש מפרי עץ הגן נאכל דיא פירות פון די ביימר
 וואס וואקסען אין גארטן עסקען מיר יוא : (ג) ויפרי

ת סלי אפטר לפרס כ"ס מפני שהא תחלת דבור : א כ"ה הרא"ש ח"ט ג
 סלא נודע מן הכתוב מוכרה הוא דלכ"ל נהי סוי זולתו וזין סו רליה
 דלמא סו חוללין מומיני עסקים וזרעוני גינם ונרלה דסוכתת רש"י
 פירוש לתורת אלהים
 העץ אשר בתוך הגן אונ דיא פירות וואס וואקסן אף
 דעם בוים וואס ער איז אין מיטן גארטן אמר אלהים
 האט גאט אונן גיאנאט לא תאכלו ממנו איר זאלאט פון
 אים גיש עסקען ולא תגעו בו אונ איר זאלאט אים גיש
 אן ריבון פן תממותו מאמער וועט איר שמארבן [עיון כט"] :
 (ד) ויאמר הנחש אל האשה האט דר שלאנג גאנאט צו די

אשה

ה' הערה אן דער אקשיא ממה נפשך . איר חוה האט געוואסט או הקבי"ה האט גיש גיאנאט מען זאל גיש אנרירען דעם בוים , צו וואס האט זיא
 גיזאנט גינען צווייטנס האט זיא דער געוואסט או איר אנרירען וועט זיא גיש גיאנאט מען זאל גיש אנרירען דעם בוים , צו וואס האט זיא גינעסטן פון עץ
 דיעת , ווי אור האט זיא זיך געלאזט בארין פון שלאנג פון עסק ארביין פון עסק ווייל זיא איז גיש גיאנאט פון אנרירען או זיא האט געוואסט
 זיא איז גיש גיאנאט גינען איר גיש אנרירען איר גיש אנרירען פון עסק ארביין פון עסק ווייל זיא איז גיש גיאנאט פון אנרירען או זיא האט געוואסט
 דאן חוה גאר גיש געמירט איר זיא רייד פון הקבי"ה האט געבאטן מען זאל גיש אנרירען , פון ווס שטייט זאם גיש אין די חוה , צווייטנס
 איר איז גינען , ווען הקבי"ה האט געבאטן צו איר עס וואס זיא וואס איז גיש גיאנאט פון אנרירען , צו אנרירען דיא קשיות מוין מיר זאנן
 האט איר איז גינען , ווען הקבי"ה האט געבאטן מען זאל גיש אנרירען דעם בוים , וריבער האט חוה געוואסט צום שלאנג הקבי"ה האט געבאטן מען זאל גיש אנרירען דעם בוים , ווען
 געטייט הקבי"ה האט געבאטן מען זאל גיש אנרירען דעם בוים , וריבער האט חוה געוואסט צום שלאנג הקבי"ה האט געבאטן מען זאל גיש אנרירען דעם בוים , ווען
 בוים און מען זאל אים גיש אנרירען , אונ זאל גיש אנרירען דעם בוים , וריבער האט חוה געוואסט צום שלאנג הקבי"ה האט געבאטן מען זאל גיש אנרירען דעם בוים , ווען
 געבאטן מען זאל אים גיש אנרירען , אונ זאל גיש אנרירען דעם בוים , וריבער האט חוה געוואסט צום שלאנג הקבי"ה האט געבאטן מען זאל גיש אנרירען דעם בוים , ווען
 ווי ווען האט גינען או פון אנרירען זיא זיא גיש גיאנאט מען זאל גיש אנרירען דעם בוים , וריבער האט חוה געוואסט צום שלאנג הקבי"ה האט געבאטן מען זאל גיש אנרירען דעם בוים , ווען
 עסי איר , נאר פון דעספונען האט זיא גיש געטראפן וואנן צום שלאנג או זיא סאר גיש אנרירען דעם בוים , ווייל דער שלאנג האט איר גיש געטרענט
 ווענען אנרירען דעם בוים , ווען זיא גיש געטראפן רייוון איבעריגע רייד זיא האט נאר געטראפן ענערין איר וואס מען די פירות פון בוים אנרירען אונ מען ענט
 זייען נאר גינעסטן פון אלע ביימער מביטן פון עסק ארביין אונ פון דעם עץ דיעת שארין מיר גיש פסק , און פון אנרירען וואלט זיא גיש דערמאנט וואלט דאך
 גיש געקומען צום שלאנג ער זאל איר אשמוש איר דעם בוים , אונ ווייל דער שלאנג האט געוואסט או אנרירען דעם בוים מען זאל גיש אנרירען דעם בוים , ווען זיא וואלט
 איר אשמוש געטאן איר דעם בוים ווא זאל איר אנרירען דעם בוים ער קענען איר בארען זיא זאל איר עסין פון דעם בוים ווי דער סף איז גינען :

הַנְּחִישׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֵאמֹת תִּמְתּוּן:
הִי בִי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכַלְכֶּם
מִפִּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם
כַּאֲלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע: וַתֵּרָא
הָאִשָּׁה בִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל וְכִי

לֵאמֹתָ לֹא מוֹת תִּמְתּוּן:
 הִיא אָמְרָה לְיָדְעֵי קָדְשִׁי וְיָדְעֵי
 בְּיוֹמָא דְתִיבְרִינִי כְּנִינָה
 וְתִפְתָּחַן עֵינֵיכוֹן וְתִהוּן
 כַּכְּבְּרִינִי וְסִימִין בִּין טַב
 לְרָע: וַתֵּרָא אֶתְתָא
 אִרְי טַב אִינִי לְמֵאֲכָל
 וְאִרְי אִסִּי הוּא לְעֵינִין

רש"י

בית יהודא

על דבריו: (ד) לא מות תמותון. דחפה עד ב שנגעה
 זו אמר לה כשם שאין מיתה כנגישה ג כך אין מיתה כחכילה
 (ז"ר): (ה) כי יודע. כל אומן שזאל את בני אומנתו מן
 העץ אלך ד זכר את העולם (ז"ר): והייתם כאלהים.
 יולרי עולמות: (ו) והרא האשה. ראתה דבריו של נחש
 ה והנלו לה והאמינתו (ז"ר): כי טוב העץ. לטות ו

נוקטט עסין דיא פירות פון דעם בוים אונקער אז תהי נוארט
 דעם בוים: ווארט דאך דר שטאנג ניש גקעטט מאכן מיט
 פון עץ הדעת. זיא נוארט מורא האפען זיא נועט שטארבן:
 שונא את בני אומנתו: ועקר מייקט דר מייקטעךס נים
 ארבעטען די געקניגע ארבעטט נואם ער ארבעטט
 (פון העין אפיל) הקב"ה קט אוך געקען דיא פירות פון דעם בוים
 דריבער הט ער גקענטט שאפען אונקערט, אז איר
 נועטט עסין די פירות פון דעם בוים: ונקיטם כאלהים.
 נועטען: (ו) ונתרא האשה. דיא אשה ונתרו האט
 געקען נאנט רש"י (ראתה דבריו שפ' נחש) זיא האט
 געזען: דיא בריד פון שטארבן זיא שטארבט ניש פון
 דעם אונקערען העץ (קח) הט זיא גהאט געזאגט
 ווערענדיגן (הקאמיטו) האט זיא אים געקנייבט אז זיא
 נועטט עסין די פירות פון דעם בוים נועט זיא
 אונקערט: ופי מל-

שפתיה חכמים

ולא אל חוה אף אדם לזו לחוס ובשעת לזיוו לחוס הוכירה גם על
 הנגישה כי ידע גפס דעתן קלות והיא היתה סבורה בלתי שש"י
 לזו גם על הנגישה. וזוהי בפרש"י הוסיפה על חוה ופי מה שזוה
 לזו אדם כשם הקב"ה לא הוסיפה כלום אף הוסיפה לה להשיב
 לנחש וזוהי ממה ששאל ממנה שחאל לא שאל אותה אלא על הכירה
 ולא על הנגישה. וז"ל כשראתה האש שאל ממך כנגישה לפי סברתה
 ולזויה מן בעלה או לקחה גם מן הסרי וזללה ודוק. ופי מוקדם עוד
 מה ראי' הוא מן הנגישה על הכירה בשמאל הנגישה היה בזוה
 סבור דחפה אותה עד שנגישה אל הכירה ופי' וז"ל דהאשה
 סברה כשען הוא כמו סם המות של מי שיאל ממנו ומות כמו מי
 שיאל מען המיטט ספרי עלמו הוא הכותן בו מיט כך הסרי זה הוא
 סם המות ולכן אמרה לא נחשו בו כי הוא מושג בחוש טיט סם המות
 חריפוס שחף כנגישה ממיית וסברה האשט זה הסרי כ"ה ופי' דחפה
 אותה הנחש. ואמר כשם שאין מיתה וכו'. מלתי: ד דקשה לרש"י
 ארדכא היה לו לאקב"ה להכילה כדי שיהיו קמיוס ויודעיו עוב ורע
 ומתרח כל אומן שזאל בני אומנתו: ה דקשה לרש"י מה ראתה עכשיו
 של ראתה מקודם לכן דהא לא אלה עדיין מן העץ. ותרא פי'
 ותמונתו: ו ר"ל למה לא מפרש רש"י כסדר שאמר לה הנחש ונקתו

גיש פקעהרין אויף זייער בריד: (ד) ולא מות תמותון. דר
 שטאנג הט גזאנט צו תהי איר נועטט ניש שטארבן, זאנט
 רש"י (דחפה עד שנגעה בו) דר שטאנג הט אשטוט נשאון
 תוהין אויף דעם בוים ביו זיא הט אונקערירט דעם בוים
 (אמר לה) דר שטאנג הט גזאנט צו תהי (ק"שם שאין מיקה
 גנגיטה) אזו וויא מען שטארבט ניש אז מען רירט אן דעם
 בוים (פק און מיקה באכילה) אזו וועסטו ניש שטארבן אז דו
 נוקטט עסין דיא פירות פון דעם בוים אונקער אז תהי נוארט
 דעם בוים: ווארט דאך דר שטאנג ניש גקעטט מאכן מיט
 פון עץ הדעת. זיא נוארט מורא האפען זיא נועט שטארבן:
 שונא את בני אומנתו: ועקר מייקט דר מייקטעךס נים
 ארבעטען די געקניגע ארבעטט נואם ער ארבעטט
 (פון העין אפיל) הקב"ה קט אוך געקען דיא פירות פון דעם בוים
 דריבער הט ער גקענטט שאפען אונקערט, אז איר
 נועטט עסין די פירות פון דעם בוים: ונקיטם כאלהים.
 נועטען: (ו) ונתרא האשה. דיא אשה ונתרו האט
 געקען נאנט רש"י (ראתה דבריו שפ' נחש) זיא האט
 געזען: דיא בריד פון שטארבן זיא שטארבט ניש פון
 דעם אונקערען העץ (קח) הט זיא גהאט געזאגט
 ווערענדיגן (הקאמיטו) האט זיא אים געקנייבט אז זיא
 נועטט עסין די פירות פון דעם בוים נועט זיא
 אונקערט: ופי מל-

ללא הוליל אלא לא תכלו מען הן כיון שראה שאלו עשיתי
 ורעויוני איך כל ליל אלא ודאי ראה חורם אכולי פירות אך שראה
 חורם אכולי כסריגוני ר"ל מהתחייבם כלו ומגפן לא תכלו ומחילן אחר
 שיהו עומד אלא ודאי חורם כיון שראה חורם מןהט
 אכלו ומקלסם לא תכלו היה לו מקום שאלה אם זה הוא מוסר סבורה
 שכלמא שאין מוכיט כשאר פירות או מפני לזיוו הש"י שיהו כלא
 תכלו מען עץ הן רק ממקלתן וק"ל: ב דאל"ל היך האמינה לו
 כנה שמלא לא מות תמותון ולא עמדה להכשיו: ו וחימה והיא
 ענינה היתה ויולה לנות ספרי הוים גדול והקב"ה אמר ביום אלכך
 ממנו מות תמות עוד ופי להקשות אם על הנגישה ומותו כ"ש על
 הכירה דל"ל לנכילה בלא נגישה ופי' למלא לא תכלו מען ופי'
 תנשו בו ונראה דה"פ על הכירה וימותו ועל הנגישה יכלו בחולי מיד
 ופי' ייבא הולך וזמות וימות גיב בלוטו ופי' ופי' כשראתה של
 מלתי על הנגישה ודאי לא תמות עוד. ופי מקשה מאי ראה הוא
 זה לנחש שדחפה את האשט עד שנגעה בעץ ולא מזה הא באמת לא
 וסבורה אלא על הכירה ולא על הנגישה והאשט עממה למה לא יראה
 לנכסה כיון שהיה יודע עממה של לזו חוס כ"ש על הכירה לנכ
 ופי' מתי דעתה דאשט שסוסיסה על לזיוו וי"ל לזיוו היה אל אדם

ליקוטי יקרים

אִשָּׁה לומר תמותון איר נועטט ניש שטארבן (ש"י רש"י):
(ה) כי יודע ויארומם נאט ווייסט פי ביום אכלכם ספני אין
דעם טאג נואם איר נועטט פון אים עפען ונפקחו
מעיניכם וועלען געפיניט ווערען אייערע אויגין
והייתם כאלהים אונאיר נועטט ויין אזו ווי נאט יודעי טוב
רע איר נועטט וויסען גוטס אונ שיעלכעם (ש"י רש"י):
(ו) ונתרא האשה אונ דיא אשה האט געזען (ש"י רש"י)
פי טוב העין למאכל דר בוים איר נחש צו עפען (ש"י רש"י)
וכי תראה אונ ער אין גליסמיג צו דיא אפען (ש"י רש"י)

(ו) ונתרא האשה וגו'. תהי הט ביו איצט גמיניט אז דר בוים
 נען בלשתי איר ווי אפען בואער, די פירות נעען צום גען,
 אונ דער בוים איר האלץ, דר בער אז הקב"ה האט גזאנטט מען
 זאל ניש עסן פון דעם בוים. ער גמיניט מען זאל ניש עפען
 די פירות פון דעם בוים, דס איז געקען וייל ווי הט מורא
 בהאם צו גיין צום בוים, אפר איצט אז יאר הט אונקערירט דעם
 בוים אונ אין ניש גשטארבן, איז זיא גזאנגן געמישער צום בוים
 אונ הט אים געשטארבט הט זיא געקען די האלץ פון בוים איר
 אונקערירט ווי אפען בואער אונ הט פארשטאנען אז די האלץ איז
 גוט צום עסן. ונויט דעם הקב"ה גמיניט די האלץ זאל ניש
 עסן אונקער די פירות מען מען עסן דריבער דעם זיא אונקערירט
 געמליכט פירות אונ האט געזען ונתרא, זיא דעם געקען. מייקט
 מען זיא הט פארשטאנען ווי געם שפייט אין עסיק ופי'

ראה דברך הקב"ה, פיין הארץ האט געקען פיל חכמה:

הגדת: ה וישמעו את קול יהוה
אלהים מתהלך בגן לרוח היום
ויתחבא האדם ואשתו מפני יהוה
אלהים בתוך עץ הגן: ט ויקרא
יהוה אלהים אלי האדם ויאמר לו
איפה: י ויאמר את קלך שמעתי
בגן ואירא כיעירם אנכי ואחבא:

לחן זרזון: ה וישמעו את
קול מיקרא דנו אלהים
מתהלך בגינתא בגינתא
ויבא ואישמר אדם
ואתתה מן קדם יי
אלהים בגן אינן גינתא:
ט ויקרא יי אלהים לאדם
ויאמר לה אן את:
י ויאמר את קל מיקרא
שמעית בגינתא ודחילית
ארי ער טי לאי אנא
תרא וקרא ה' סהדין נת:

בית יהודא

תנחומא: (ח) ונשמעו. זאמט רש"י (ש קדרש אגדה כבים)
פיל קדרשים זאמן דרשות אוף דעם פסוק (וכבר קדוים
בביתנו על מכונים בבראשית רבה ובשאר קדרשות) אונ די
קנים האבין געשעעלט ועד דרש אוף זיין ארדענונג אין
קדרש רבה אונ אין אנדערע קדרשים (זאמן לא באתי אלא
לפשוטי של מקרא) אונ איה פון געקומן לערנען גאר דעם
פראקטיון פשט אין פסוק (ולאגדה תנישבת דברי המקרא) אונ
דעם דרש וום זעצשאין דאי רייד פון פסוק ודבר דבר על
אפני ועד זאך זאל זיין געקעט אוף זיין ארדענונג:
ווישמעו: י וי האבין גיהערט, קרענט רש"י (פה שקיע) וום
האבן ווי גהערט (שמעו את קול הקבה שקיה מתהלך בגן) ווי
האבין גיהערט די שטימע פון הקבה וויא ער גייט אין
גארטן: (לרוח היום), צו די זייט פון טאג (לאחר רוח שהשקיע

רש"י

זה שלקה העולם על ידו: (ח) וישמעו. יש מדרשו
אגדה רבים וכבר סדרוס רבותינו על מכונים כב"ר
(וכשר מדרשות ואני לא בחתי אלא לשטונו של מקרא
ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו:
וישמעו. מה שמעו שמעו את קול הקבה מה של מתהלך
בגן: לרוח היום. ללאו רוח שהשטם בזה משה (ס"א)
לשם זדוק כי כן עיקר) וזו היא מערבית שלפנות ערב חמה
במערב וחס סהמו בששירות (שם לח): (ט) איכה, יודע
היה היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נכבד
להשיב אס יעושהו פתאום (כ"ר) וכן בקין אמר לו (בראשית
ד) אי הכל אחיך וכן בצלעם (במדבר כב) מי האנשים האלה
עמך ליכנס עמכם בדברים מ וכן בחוקיהו בשלומו מרוךך

(ווי היא געקרייט) דס איז דיא מערב זייט (שקיעת ערב חמה
בפערט) נוארום פארין נאכט איז די זונן אין מערב זייט (דעם
קרה בעשירות) אונ זיי ואדם אונ תהו האבן גינדריקט אין דיא
זעקונסט זעה פארין נאכט ודאס איז די זעה פון דרייא ביו פיר
פארין נאכט: (ט) ויאכה. וואו פוינט, זאמט רש"י
(יודע היה היכן הוא) הקבה'ה קט געוואקסן וואו אדם איז
ואלא ליכנס עמו בקדרים) גאר הקבה'ה האט גינאויאש אריין
גיין מיט אדם מיט אונטערן (שעט גיט נוקם קעטש אב יגעלשורו פתאים)
ווארום אוב הקבה'ה וועט אים פארצויגן שטראפן וועט ער דר
שטראפן ווערן אונטערן (קרא נאך זאך זאל זיין געקעט אוף זיין
ארדענונג) זעט גיט נוקם צו געפערן (בגן בגן אמר לו אי
הכל אחיך) ווי האבן גיהערט (מי האנשים האלה שקיה)
ווער זענן דיא מענטשען ביי דר (ליכנס עמו בקדרים) הקבה'ה
קט געוואקסן אריין גיין מיט בלעם אין אשמונים (בן
בתקוה) פון מראדף פלארן צום מלך תוקנהו קט אוף הקבה'ה
גערענט שפתי חכמים

וא"ת דכאן וכן בצלעם מי האנשים וכו' מי כדי לכנסו עמו בדברים וכו'
בלק מי' כדי להטעותו. י"ל שחטם נמו הוא כדי לכנסו עמו בדברים אלא
ששם נתן עטם על ההנכסו שהוא להטעותו ששם ח"א לפשט שלא

ל כוסף מלת הוי כי בזולת זה תורה על הזמן שהוא וסופו ש"ן ואמר
סהים שמת ממתוך חסרה ש"ן: מ ר"ל דהקב"ה חפן ממנו שומרא
טעמיה ויהררה הטובה בלבו דהקב"ה רולה בתשובתו ואלו חפן כמיתתו.

ליקוטי יהודא

(ח) וישמעו את קול ה' ויגו ויתחבא. די גמרא זאמט דיא
בבואה פון הקבה'ה קרמט גיט אין חוץ לארץ, וייל חוץ
לארץ איז טמא, דריפער האט דר נביא יונה גוואלט אנשלאפן
אין חוץ לארץ וייל אין חוץ לארץ וועט הקבה'ה גיט זאמן צוא
אים נביאות דס גייסן מיר פון ספרי מוסר דר אדם וום אוף
אים ווערט גסאדן געבירט, ויערס דר אדם טמא, דריפער ווי
אדם איז תיה האבן גערטס הקבה'ה גייט, האבען זיי מוצא
גהאט הקבה'ה וועט זיי פלעגן ווערן די זייד וום זיי האבן גסאדן,
האבן זיי זיך בעהאלטן צווישן זיי, בווער, וייל וויא האבן
גריקענט אוף דעם אדם וועט הקבה'ה גיט קופן וייל דר אדם
איז טמא ווארען פון זייערע זינד, אונ אין אפת איז הקבה'
גיט נקמן ביו צו זיי גאר פון גייסן קט הקבה'ה מיט זיי גרעם:
האב מיה גפארקשטן פי גירום אנכי ווארום איה פין נאקיש
ואחבא אונ איה האב מיה בהאלקשען: (יא) ויאמר

פירוש לתורת אלהים
(ח) וישמעו את קול יי אלהים אונ זיי האבן גהערט דאס
קול פון גאט מתהלך גייט בגן אין גארטן לרוח היום צו
דר זייט וום די זונן קומט אהין צו אונטער גיין דס איז
מערב זייט וותתחבא האדם ואשתו קט ער זיך בהאלקשין
אדם מיט זיין ווייב כפני יי אלהים פאר גאט בתוך עץ
הגן צווישן די ביימער פון דעם גארטן: (ט) ויקרא
יי אלהים אל האדם האט גאט גרופן צו אדם ויאמר לו
אונ ער קט צו אים גאמט אפה נוי פריסטו (ש"י ט"ז):
(י) ויאמר האט אדם גינאמט את קלך שמעתי בגן דיין
קול האב איה גהערט אין גארטן ואידיא אונ איה
נאקיש ואחבא אונ איה האב מיה בהאלקשען: (יא) ויאמר

אלהים | אל-תנחש פי עשית זאת ארוך אתה מכל-הבהמה ומכל חית השדה על-גהנך תלך ועפר

תו"א אלוז אלה סוטה ע בזכות ח:

רש"י

(יד) כי נשית זאת. ומאן שאן מהפכים בזכותו של מסית שאליו שאל למה עשית זאת הוה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמוד על דברימי שומעין (סנהדרין כט): מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם זה מבמה חקלאי מחיה פ לא כל שכן העמודו רכותו חלם סם' בזכות (דף ח) ללמד סימי עיבורו של נחש צ שבע שנים: על גהנוך תלך.

בית יהודה

תנחשו תנחשו ואל איה ניש איבער ביעין: (יד) ופי עשית זאת. ונייה דו האסט דם גמאקו, ונאנט רש"י פר ניש האט ניש הקב"ה גפרענט דעם ש"אנג קב"ה עשית זאת) פר נואם האסטו דאם גמאקו, טאשער וואלט דר ש"אנג נוף גרעכט גמאקט (כאם) פון דאנען ווייסן מיר (שאן) מקפידים בנבנה של משה) אז אינער גרענגט זיין חגר צו אנעבריה וזכט מען ניש פר אים אזכות טאקער איז ער גערעכט (שאלו) שא"ה

למה עשית זאת) ווען הקב"ה וואלט גרענג דעם ש"אנג פאר געשערין דרביי רבב (דברי המלמד) אז דר רבי ונאנט אזוי אויך רש"י ווערעט רייד דארף מען הערן. גענוים מוז מען הערן דיא רייד פון רבי, אז דו והקב"ה האסט גמאקט מען ואל ניש עסין פון עין הדעת און אויך האב געזאגט מען ואל עסין פון עין הדעת, גענוים האט מען דוף געזאגט פאר'ען ניש מיד, דריבער האט הקב"ה גאר ניש גערעט מיט דעם ש"אנג נאר ער הט אים פאר'ד געפארבט, הקב"ה האט געזאגט צום ש"אנג דו וואלט זיין געפארבט (כ"פ הבהמה ומכל חית השדה) מעהר פון אלע בהמות און מעהר פון אלע חיות פאר'ען פארענט רש"י וואס ביהמה נתקבל משה לא כל שכן) אז דער ש"אנג איז געפארבט גווארן מעהר פון דיא בהמות איז ער דאך געפארבט מעהר פון די חיות גענוים, ווארדן די בהמות בסקתה בזכות) האבן דיא רבנן גערענט דעם דרש אין דיא פסקה גערענט אונז אז אש"אנג איז מעהרות מיט איר קינד

שפתי חכמים

אלא לענו"ס אלא מדאמר לה ויהיית כאלהים ש"מ דהיינו עוב"ס: פ"י' שנתקלה בימי עוור שלה יותר מבמה סימי עבורה של כהמה יותר מעבורה של חיה: צ"פ' דומי עבורה של חתול כ"ב יומים וימי עבורה של חיה שנה א"ל' כהמה גרוע מחיה ז"פ' כן יבא הנחש אכורה מבמה ז' פעמים נמלא סימו עבורה שבע שנים ואל' מכל חמה ר"ל ארי או אפשה שפורס לג' שנים ולע"י שנה דל"כ כמות

פירוש לתורת אלהים

האסט דאם גמאן ארוך אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה. ונאנטו ויין פאר פארבט מיינ פון אלי בהמות און פון אלע חיות פון דעם פעלד (ש"י רש"י) על גהנוך תלך אויף ריין בוך ונאנטו גיין (ש"י רש"י). ועפר האכל כל ימי חיה און עקר ונאנטו דוא

ועש אפאהל גען איין עסינוואג, ואל ער גאר שפירן אפשם פון ערד, די דרישע עבירה וואס ער הט גוואלט פארם ואל שפארן און ער גאר געקען תרה פאר אמינב, דריבר הט הקב"ה גואנט איה וועל מאנך שאפם צו'שען דור און חיה:

משלי חכמים

נקופט אשטוב מיט אקראם אין אנאם נוס דארטן וואהנן ניש גביר'ס נאר מיטשעלע בעלי' בהים, בעלי' מלאכות, און הט גנוקטן מוידר רב'ה און הט איינגעקופט אלע מינים עסינוואגן. מעהר, ברוש, און נוס מען דארף נאר צום עקען, צוקער, קאווע, פהע, פוטער קען, און אלע מיטארענאלע נוס בעלי' מלאכות דארפען. און ונייה אין די נאם זענען נאר גווען מיטשעלע בעלי' בהים און בעלי' מלאכות נוס זיי קופן אלען בוס'לאכטווי, דריבער הט ער פיל גביר'וט און פארדינט, איי'ה'ל' אוי דר זיהן גמאנען אין שפאט אין ארבעט נאם, הט ער גוועהן אפארטירן סוחר שטייט אויף אפלאין און ארום אים שטייען פיר מענטש'יג, איז ער אוף צוגמאנן זעהן נוס מען שטייט און נוס מען זעהט, הט ער גוועהן דר סוחר הט גביר'וט ויער פיר מאטאזיע זוכן אויב'לאך, פינגער'לאך, שפיר'קעס, נוס מען מיינט זיי זענן גרי'אנטשע, שפיר'צייגן פר ניקע קינד, ויער'ל'ר'ך באאזורשע, דווקאקס, הי'ר'ר'ך, נוס

אל הקב"ה אהסו וגו' וק"ל: ע ואל' כל מסית שבעות יספור עליו כעטנה זו יל דווקא נחש שלא לנטוש שלא להסית ולא נעטם אלא לפי טבל חקלה על ידו לופך סידך לומר דברי הרב וכו' אבל מסית שבעות כחמה שלא להסית נמלא כסבוכי עובר על מות השם טוב שלא להסית וכסו יש קל'ת ישוב לתמוה כרא"ס מתי' אלא מורי זע ומן מלאחי כסם מרש"ל (חוקני) ואל' הט ק"ל דמין מסית

ליקוטי יוסף

הט גמאקו, איין גביר'ה איז גווען וואס ער איז אר ינגאנען אין גן עדן און הט ניש גפרענט ביי הקב"ה אויב ער ואל אריין גיין, פר דעם איז ער נישארטס גווארן, דעס זענן אפגעהאפט גווארן יונגע מיט אונ ער מוז קריגן איה קום פיר, די צרייטע גבירה ער הט גרעט לישון דרע אוף הקב"ה, נר הט גמאנט: ונייה הקב"ה הט געזען פון עין הדעת דריבער האט ער געקענט בשאפן דיא וועלט, אז ער נישטראפט גווארען דיא מיד וואס האט גרעט לישון הרע ואל זיא זען נאר ערד, און אפילו ער פון ערד, די דרישע עבירה וואס ער הט גוואלט פארם ואל גואנט איה וועל מאנך שאפם צו'שען דור און חיה:

האט געפארבט, איינע דעם ש"אנג, און צוא אדם האט הקב"ה געפארבט מיט אמינע גמאקט, פריער האט הקב"ה גוואנט צוא אדם אויב ער וועט עסין פון עין הדעת וועט ער נישטארבן אבער ביי זיי לעבן וועט ער ווישער זיין אין גן עדן און וועט לעבין מיט פארגעניגען און רהויג, און איינע האט הקב"ה אים געפארבט מיט איינע קב"ה, און מען האט אים ארום געטריבען פון גן עדן ער ואל ארביטן דיא ערד, דער זענען איז כמ"ש ע"ס איז גמאק'ה גווען אנרוסער גביר און אפוקס, דער גביר האט געהאט נאר איין זיהן, דער זיהן איז גרויס גווארן, האט ער גוואלט זיין זיהן ואל לעבין רהויג, און ואל האבין פרקס, אפילו ניש רייע צו ערען, נאר גרוסקה נאר ער האבן, דער עיקר איז גווען ביי דעם גביר. דער זיהן ואל לעבין רהויג אן ארבע, ער ואל קענין עפעס און שפארן צו'ר צייט, ער ואל קענן זיין שפענדיג אין דר היום, ער ואל ניש דארפן פארען אין וועט נאך סוחר'ה קויפען און פארקויפען, דער גביר הט

תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ : מו וְאִיבָהּ אִשְׁתְּךָ וּבִין אִשְׁתְּךָ וּבִין הָאִשָּׁה וּבִין זָרְעֶךָ וּבִין זָרְעָהּ הוּא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עַקֵּב : ס מו אֶל־הָאִשָּׁה

חַיֶּיךָ : מו וּדְכַבּוּ אִשְׁתֵּי פִינְךָ וּבִין אֶתְתָּא וּבִין פִּנְדָּה וּבִין פִּנְדָּה הוּא יְהִי דְכִיר לָךְ מַה דְּעֵבְדִתְּ לִיה מִלְּקַדְמִין וְאַתְּ תַּחֲוִי נְטוּר יְהִי לְסוּפָא : מו לְאַתְתָּא אֲמַר אֶסְגָּהּ

ר"מ ואיכה אשת סופא ט: אל האשה שרובין ק: בעל הטורים

(טו) עקב. ג'. דין וארך הגדול על עקב. והוא יגדל עקב. זה שרובין על נחש הכל על שמש גדול שאכל מן העולם והו גס אים שלומי וכו' הגדול עליו עקב ועוד אמרו גבי ברכת הסכסכים א"ע שדימה יהודה לחריה ופתליה לאלה חזר ויבטלם כולם ויבטלם אחת דכתיב איש אשר

בית יהודה

גְּחֹזֶק מְלֶכְו. אוף דיין בייך וזא"ע אסו גיין רגלים לוי לו ונקצעו דר ש"אנג האט געהאט פים אונ זיי זענן איינע אפגהאקט גנויאן: (טו) וְאִיבָה אִשְׁתֵּי. אפיניך שאפט וועל איך שאהן. הקב"ה הט גאנגט צום ש"אנג (אפה לא רבנות אלא שפחות אדם בשיאכ"ה הוא תחלה) דו האקסט גאר געמיינט אים וועט פריער זיין פון גיין ברכת וועט ער ש"אנגן (תשאי את הרה) וועקסטו געמן תרה"ק פאר אווייב (ווא פאך דער א"ת תחלה) אונ ווס דרייבשט גקופן פריער צו תרה איז גאר גרוען ווייל דו ווייבסט (שג"כ קלות להפתות) ווייבך קען מען גרינג איבער ריידן (יודעות לפחות את בעליה) אונ זיין ווייבסטן

רגלים היו לו ק ונקללו: (טו) ואיבה אשית. אתה לא נתכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא ר תחלה ותשא את חוה ש ולא זאת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהסכים דעתן קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן לפיכך ואיכה אשית: ושופרך. (סופא ט) וכתהך. כמו (דברים ט) ואכות אותו ותרונמו וספית יהיה: ואתהך תשופנו עקב. לא יהא לך קומה ת ותשכנו בעקבו וף משם תמינתו א ולסון תשופנו כמו קפ בהס (ישעיה ט) כשהנחש כל לנשך הוא נושף כמין שירקה ולפי שהלסון נוטל על הל' ב כ' לון כשיפה

וועל איך מאקען אפיניך שאפט צווישן דיר אונ תרה: וישפחה עם ש"איש אין פסוק (והוא אהרן) אוף האב אים צושאישין (והרמב"ם) דר הרגום שייקשט (ישפית יהיה) אוף האב אים צו ש"אנגן: ואתה תשפנו עקבו. אונ דו וויבסט אים פייסן אין טריש (יא יחא דך קוה) דוא וועקסט גיס האנגן אויפגהייבונג תמיתתו) אונ פון דעם טריש וועקסטו אים אוף קעגן תרגמן קערקערן (ישין תשפנה) דער ווארט תשפנו (כמו) וויא עם ש"איש אין פסוק (נשך בהם) ער תש אפ"אז נקאן אוף זיין אפגה"ש (ישפחה) ווען דר ש"אנג קומט פייסן (הוא ינשף כמו ש"ירקה) סקעט ער אונ גאר אים וילפי ש"אישון גוף על שפתי חכמים

אויף דעם מאנען (לפיך ואיבה אשית) דרייער איז דערשטיש (בפתחך) ער וועט דיר צו ש"אישין (כמו) וויא (והרמב"ם) דר הרגום שייקשט (ישפית יהיה) אוף האב אים צו ש"אנגן: ואתה תשפנו עקבו. אונ דו וויבסט אים פייסן אין טריש (יא יחא דך קוה) דוא וועקסט גיס האנגן אויפגהייבונג תמיתתו) אונ פון דעם טריש וועקסטו אים אוף קעגן תרגמן קערקערן (ישין תשפנה) דער ווארט תשפנו (כמו) וויא עם ש"איש אין פסוק (נשך בהם) ער תש אפ"אז נקאן אוף זיין אפגה"ש (ישפחה) ווען דר ש"אנג קומט פייסן (הוא ינשף כמו ש"ירקה) סקעט ער אונ גאר אים וילפי ש"אישון גוף על שפתי חכמים

מכל החיה וישתוק מכל בעמה: ק דל"כ מאי על גחזק תך הלא מעיקרא נמי קבי הוה. ר"ח"ס: ר' ר"ח"ס למה לא ירא הנחש שחל חלל מזה תחלה דהא לא נתן בחטלה ו"ל דנחש סבר דדוך הכיט שמכדות את בעליהן ומתנין להם חטלה. ומהו גם הוה חלל את חטלה חטלה וימות וכו' ונתלה חוה שימות הוא לא חטלה לכן לא הנחש היה סבור שלא ייטעה הוא לאכול. וע"ל דסבר הנחש אדם מלווה שלא לאכול מעל לך וימות הוא אכל השמש אינה מלווה כי דוקא לאל חזק הקב"ה ונתן הדעת עוב רע לא חטלה לכן אף אם חטלה הוא לא תמות: פ דל"כ מאי ויכיה אשית דמשמע קדשי אלהותה: ת דק"ל הא הקב"ה קלל לאדם כפי"ע וא"כ למה שפחה קללהו כל אדם בקללתו כי נחש ומתוך דהכל קללהו של נחש הוא ונחאי שלו כלומר לא יהיה לך קומה וכו' והר"ס פי' דל"כ מה ענין ואתה תשפנו עקב בקללתו כל נחש כל לא קללהו הוא זו ונעל גחזק תך לא נפק דהתם לקולות רגלי הוה דלתי הכל א סויה לוקס בקומת יקוס כתב רמב"ם תשופנו: א דקשה לרש"י דמשמע שאין חילוק בין אדם לנחש אלא הוא יכתב רגליו ויגדש שופנו עקב והרי עוד ים הפסוק בנייהן שלם ממות הנחש והנחש אינו ממות את האדם א"כ ל"פ משם תמינתו ה"א"ס. ר"י דקשה לרש"י דמיון דלעיל כתיב ישתך ראש וכו' והוה הוא מותה וכו' חכ"כ תשופנו שח"כ ג"כ משון וסופך וא"כ א"כ יכתב הראש ודאי מת הנחש. ואם יאשטו עקב אונו תשכנו הכל לון אחד הוא ולמה משמע כאן לון מיתה וכו' וכן לון מיתה וכו' פי' וף משם וכו': ב פי' דקשה לרש"י למה לא נאמר כפי' תשכנו והר"ס פי' א"ע שישופך הוא לון כתיבה וכו' נוסף אלא גראש ותשופנו לון שירקה שאינו נוטל רק נחש"מ מ"מ מנחש הכתוב מדרך פירוש לתורת אלהים

(טו) אל האשה אמר וגו' פי' ר' שלמה ברבי משה שחיהו בעצבון ובעמל כל יומיו. ור"ח"ס מאי איכתיב לי הרבה שפחות לשמשני. ת"ל והרונן על כרחך תרה הרח. ור"ח"ס תרל בושפי ואל בעצב תלוי בניו. ור"ח"ס אשמודר עצמי מליקף לבעלי ת"ל ת"ל אשודר ור"ח"ס אכופ צירי ולא אוקף לו. ת"ל והוא ימשל בך בשל כרחך תוקף לי: והוא ימשל בך. אמרינו בב"ד כיול משטלה מכל צד ת"ל לא יחבול דיהים ורכב. ופי' ד' יצחק יכיל ממשלה מכל צד שיהא לו רשות למשכן אשתו ת"ל לא יחבול דיהים ורכב. ואשה נקראת דיהים כדכתיב ויהי שוחין

עָסוּן וְיִוּא לְאָנָּן דְּוּ וְעַסְמִי לְעַבְעָן : (טז) וְאִיבָהּ אִשְׁתְּךָ אֶפִּינְדָּה שְׂאָפִט אִשְׁתֵּי פִינְךָ וּבִין אֶתְתָּא וּבִין אִשְׁתְּךָ וּבִין זָרְעֶךָ וּבִין זָרְעָהּ הוּא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ עַד וְעַסְמִי לְעַבְעָן : (טז) אֶל אִשְׁתְּךָ אֲמַר צו דִּי אִשָּׁה הָט נָאִט גְּחֹזֶק מְלֶכְו מְעַרְוִין חכמים

עָסוּן וְיִוּא לְאָנָּן דְּוּ וְעַסְמִי לְעַבְעָן : (טז) וְאִיבָהּ אִשְׁתְּךָ אֶפִּינְדָּה שְׂאָפִט אִשְׁתֵּי פִינְךָ וּבִין אֶתְתָּא וּבִין אִשְׁתְּךָ וּבִין זָרְעֶךָ וּבִין זָרְעָהּ הוּא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ עַד וְעַסְמִי לְעַבְעָן : (טז) אֶל אִשְׁתְּךָ אֲמַר צו דִּי אִשָּׁה הָט נָאִט גְּחֹזֶק מְלֶכְו מְעַרְוִין חכמים

פאריוער סוחר וייגע אלע סחורות אונ קט ויזא גנובן צו זיך אין קראם, דר פאטר הט פון דעם גאנצן גשעפט גאר ניש גוואוסט, דר יונגער פאמן הט געזעהן ער פארקופט גאר גוט פון די גייגע סחורה, גרשטונג קומט קיינער גיש קאפן, אונ דער נוס קוקט קאפן געזעהט די סחורה אונ היינט זיי אונעק צוריק, אונ דס איז גיווען וועגען צוויי סבות, גרשטונג איז די צירינג פון די אלטע מאטע, צווייטיגסט

מזשי קען מיינט זיי זענען גארענע, אונ נאך פי' אונעקע זאקען, זיי זענן דעם יונגן מאן געזען, אונ דר סוחר הט זיי וואלווי פארקופט, הט ער געזעהן די זאקען זענען זייער שיינ, קט איינער אומעקער איינערעט זיין ווייב קען זא' די מאטאזע זאקן קאפן זיי וועלן פון דעם בייך ווערן, איז ער גאנצן גשווינט אהיים אונ קט פאר' קופט די סחורה פון זיין קראם, אונ גט נקושט פון דעם

לִיטָא אַרְעָא בְּדִיקָה
 פֿעמל תִּכְלֵינָה כִּל יוֹמֵי
 חַיֶּיהָ: יֵה וְכֹבֵדֵי וְאַמְדִּין
 תַּצְמַח לָהּ וְתִיכּוֹל יֵת
 עֲשֵׂב פֶּא דְחַקְסָא:
 יֵש בְּזַעְתָּא דְאַפְקָה תִּיכּוֹל
 תו"א עט"ו פסחים ק"ח: וק"ו ודרד
 פסחים ע"ט: זעטת ח"ד זכרות כ"ז:

אַרְוֵרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָהּ בְּעֵצְבוֹן
 תֵּאכְלֶנָה כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ: יֵה וְקוֹץ
 וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָהּ וְאֵכְלָת אֶת־
 עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: יֵש בְּזַעְתָּא אֲפִיךָ תֵּאכְל

בעל הטורים

(יח) וק"ו ודרד תלמיח לך. על אדמת ישראל מדבר זעכו"ס ע"כ סק"ו ודרד לשרל רח"ו כאלן ק"ו ודרד סק"ו העכו"ס תלמיח לך:

בית יהודא

ש"ק (קה) ויין לייב ג"אקט: (יח) נאריה האדמה בעבורה. די ערד נועט ויין פארפליכט פון דייןעטנוענין (פעלה לך דברים ארורים) די ערד נועט דיר אויפבריינגען פארפליכטע זאקין (ג"ו נה"ם) ודיינען (פרעישן) ויואציון (והמליט) וקליינע נוערעס) קש"ע לויצא תהבית (געה) דס איז גלייך ווי איינער איז גינוראין אהר"ש"י ונאגבב אנד"ן ארועתו והבירות מקליות שד"ם ש"ק פק"ם) אונג מענשישן פליכן די פרוסט וואס דער ה"ש"י קט פ"א וי"א געזויגן: י"א פליכן דיא מוטער וואס זיא קט אויפגעצנדענעט אזו אונק"ו, אזו נועט מען פליכן דיא ערד ק"ס ויא גיט עסין צו די רשעים: (יח) וק"ו ודרד פ"משים לך. (ה"אק"ו) פון די ערד נועט וואקסן פו דיר דערנר (פשתורעה) מיג' וועט די נועט וואקסן ויין דיא ערד גיט ארויסוואקסן נאר, עס וועלען קוין וואקסן קוין ודרד, מינים דערנער וואס מען נועט וי"א גיט קעגן עסין וי"א זענען וואבל"ת א"ת עש"ב השדה. די נועסט עסין די גראז פון פעלד, עקל"א ב"ק"ה נאמר לו הנה נתתי לכם את פ"ה עש"ב וז"ל (ט) בי"א די ב"ק"ה ווען הקב"ה קט געבט שיש צו אדם האט דאך אים הקב"ה גיט מער צוגעקומט נאר ער נועט עסין גראז ווי עס אייך אלע פון פעלד וואס ווערין זענעט (א"א מה אכור בין בראש הנה"ו) נאר דא אין דעם פריערדיגען פסוק צוא נאריה האדמה בעבורה) די ערד נועט ויין פארפליכט פון דייןעטנוענין (בעצבוו התגבר) מיט פרויערקייט אונג מאטערעלעש וועקסן זיא עסין (נאחר העצבוו) נאך דעם פרויערקייט אונג מאטערעלעש דערנר (פשתורעה) קמית או ירקות ג"ה) אז די וועסט זענען אין דיא ערד און ארבעט אדער אונגעט גערטער פרוכטן (היא תצמיח לך קוצים ודרד"ם) נועט זיא ארויס וואקסן דערנער (ושאר עש"ב השדה) אונג אונדערע פעלדער גראז און ב"ק"ה האבל"ת אונג גיט וועלע עדיין וועקסן זיא מוין עסין: (ט) ג"ה

דעת זקנים מבעלי התוספות

כמה דכ"פ בלעמא דאתי ופ" לא תאסור כליון וחתני שאם אירם אשה לא יניחה איש עונה באירוסין זמן מרובה: (יח) ארורה האדמה בעבורך. פ" בתאותך מלשון בעבור הארץ כמו שאמר אחר כך וק"ו ודרד: (יח) בזעת אפך. נמצא בספר ר' יהודה החסיד שזו הקללה אינה מתקיימת אלא בעבודי אדמה ולא במלכים ושוים. אבל בעצב תלדי בנים מתקיימת בכל הנשים. ולפי שהאשה הפאה וההפסאה לפיכך קללתה מרובה:

מל מיני וטענים שזרעם אלא אלו לך ליד לפרט להכליל ע"י תקון: ח וק"ו ודרד ל"ד ח"כ מתי ובלעת עש"ב העסה והלא ח"ן פירוש לתורת אלהים

דיינע לעב טאג: (יח) וק"ו אונג דערנער ודרד אונג דוקסל"ן תצמיח לך נאר זיא שפראצען צו דיר (ש"ו ש"ו) ובל"ת א"ת עש"ב השדה אונג די וואקסט עסין דאס גראז פון דעם פעלד: (יח) בזעת אפך תאכלי ל"ת מיט דעם חכמים

תדרש דערנווייז קוקט אן איינע מאדע, איז די אלטע מאדע נאר גיט ווערט, איז פארפלאן דס באצע געלט, אונג מען דארף זיין אקענער מען זאל וויסן ק"ס צו קאפן, אונג די באס וואו ער וואהנט איצט איז גיט דר ארט פון די סחורה אונג גיט פון די קאפער, אונג מען דארף פארן אונג פארן איי דא"גאן דארטן צו קאפן די סחורה, דרייבן האב איך דעם האנרי"ה גיט גוואלט, נאר אָב"ר אז מיין וועג

מוש"י קאפן, ווייל יעדער מענטש מוז עסן, אונג ווייל גבירים קויפן א"ין מיט אפארי"ה אין מארק, דרייבער האב איך גמאכט די קראם אין אנאם ק"ס אין איר וואהנן מישעלע בעלי בתים אונג בעלי מאכות, זיי וועלען פיי אים קאפן ביסלאבנוויי, אכר דר האנרי"ה פון דיא מאשאצע צירונג, אונג די העלעה גייט קען מען גשוונט בייך ווערן, אָב"ר אז די העלעה גייט גיט אונג דיא סחורה ל"ת עש"ב

בראשית ג בראשית

אונקלוס

לָחֵם עַד שׁוֹבֵךְ אֶל־הַאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ כִּי־עֵפֶר אֶתְהָ וְאֶל־עֵפֶר תָּשׁוּב : כִּי וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חוּהַ כִּי הוּא הִיְתָה אִם כָּל־חַי : כֹּה וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם

לחמא עד דתיתוב
ל ארעא
אתגריהא אני עפרא
את ולעפרא תתוב :
כ ויקרא אדם שם אשתה
חוה אני היא הנת אמי
דכל בני אנשא : כה ועבד
יהוה אלהים לאדם ולאשתה
תראה כי עפר עשה יי
תראה כי עפר עשה יי

בעל המורים

(כ) ויקרא וגו' אשתו חוה. ט"ש שמחה וכו' שאמרו " קצין סוהה ירדו לעולם פי' נעלי נשים :

בית יהודה

אפיך . לחקר שמתייהו בו הרבה : (כ) ויקרא האדם. חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמו ולא הפסיק אלל ללמדך טע"י קריאת שמות נודונה לו מהו כמו שכתוב ולאדם לא מלא עור כנודו לפיכך ויפל תרומה וע"י טכ' ויהיו סנייה ערומים סמך לו פרשת המשל להודיע שמתוך שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים בתשמיש תאלוה לה וכל עליהם כחשבה ובממה : חוה. ופול על לזון חוה י שמחה את ולדותיה כאשר תאלמר מה הוה לאדם (קהלת

הקרה) נאמקתם ווי דו וועסט האפיון פויל געארבעט ביי דיא ערד אונ ביי די תבואה וועסט עסין פרושונג. ויקרא האדם. זאגט רש"י (חור בריה לענינו הראשון) דר פסוק גייט איצט צוריק צו דער זאך וואס ער האט פריער געשעמעסט (ויקרא האדם שמוה) אדם הט גרויפן געפון צו אלע סבהות מילת עופות (י"א הפסיק) דר פסוק הט אויפגעקערט אין מיטן צוא שמועטן פון די געמען (לענד) ד"ה צו לערנען (שעל בני קריאת שמוה) ווענין דיא געמען נום אדם הט גערופן (נודיה לו הנה) און צו אים געקומן ויין ווייב מנה (קמו שריב) ווייב עס שטייט אין פסוק (ויקרא לא קרא ער פנדה) צו אדם האט ער ניש גיפונען אהעלפערין וואס נאר קענען ויין גענין אים ואדם הט ניש געפונען אפאר צו נרו (ויקרא ויבל תרביח) דריבער האט פון אים ארום אונ הט פון איר געמאכט ויין ווייב מנה (ועל בני שבת) ווייב געקומען אונ ווען ווענין געפונען אפאר צו נרו (ספר לו פרשת תהיה) האט מען וויסען (שמתוך שראה אותם ערומים) ווייל דער שלאנג הט געזעהן מנה און נאקעט (נראה איהם עסקים בפשמיש) אונ ער האט געזעהן ווייב אדם מיט מנה פהעפענין נוד (נראה לה) האט ער געזאקסט צו איר (ובא עליהם כפחשבה ובמרה) און ער געקומן אונ ווי אים פאלשענדיג אונ מיט הקמה אונ לשון מנה) מנה אונ מנה און איין ווארט. לעפן שבתה את (נראה) זיא ניש אלעבערדיקייט און אירע קינדער (פאשר תאמר) ווייב דו זאגסט (קה הנה קאדם) וואס און געווען מיט

שפתי חכמים

ר"ל דקל לרשי' דה"ל לקרותה חוה וט"פ נופל וכו' :

טס אלל קון ודרדק : מ לא טחלל לחס מעורב צויע :

פירוש לתורת אלהים

שנויים פון דיין פנים וועסט דו האבן ברוט צו עסן עד שובך אל התדמה ביו דו וועסט ד"ה ויידר קערען צו דר ערד כי ממנה לקחת נוס דו ביסט פון איר גרויפן גנוארן כי עפר אתה ווארום דו ביסט ערד דו ביסט פון ערד פשאפן גנוארן ואל עפר תשיב אונ צוא דער ערד אנטסטן און ד"ה ויידר קערען : (כ) ויקרא האדם שם אשתו חוה אונ אדם הט אנטאן געשען ויין ווייב מנה כי היא היתה אם כל חיי ווארום זיא און געווען די מוטער פון אלי לעבדינו פון אלי מענטשן (תרגום) : (כא) ויעש יי אלהים לאדם ולאשתו אונ נאם הט גמאכט צו אדם

ויקומי יהודה (ים) כי עפר אתה ואל עפר תשוב. דר ארשר שריבט הקבה קום נואם צו אדם אז דו וועסט באנין שניער ארבעטן ביו די שטחים וועט ער ייסן פון דיין פנים באיאל וועסט האבן ברוט צום עסען, דס וועט זיין אין דיין באנין לעפן ביו דוא וועסט צוריק קערן אין די ערד, און ווייל אדם האט ניש גנוואסט פון וועלן מאסערעאל ער און פשאפען גנוארן, דריבער הט אים הקב"ה גמאכט כי עפר אתה, דו ביסט ערד, אונ פון די ערד און גנוארן פלייש, פריער, ארבעט, וועל איד האב אין דיר אריינגעבלאזן אנשמה, אונ אז די נשמה נעמט פון דיר ארום גיין וועסט צוריק ווערן ערד, אונ אז וויא אנטאלד שמיד הט גמאכט אפלי פון אשמיט וולבער, אז די בלי וועסט אלס, צושמעלצט ער די בלי אונ מאכט פון איר די ועלביגע בלי אנייע, און הט הקב"ה גמאכט צו אדם ווען איד האב ד"ה געשאפן פון דיא ערד ביטט ווען אנייע בלי אשמיגע, איצט ד"ה צושמעלצן נאך וועל פון דיר באבן צוריק ערד, נאכדעם אז כו"ט אלע מענטשן נום שפארבן אונ וועלן

משלי

הט שון די נארטיגייט נאמאן אונ הט שון נקופט אונרבע מחורה, אז איד וועל אים צוריק מאכען אזא אהמדיה ווי ער הט נהאט פריער וועט דס געבן פון די מאטאניע זיין און נאמאן פארבארן, דריבער האב איד גמזוט אים גאך געלט געבן, אונ קויפען נאך אונרבע מחורה, אונ קויפן אקראם איהם אפארטאנע גאס און איד וועל אים

לענען ווי אזו ער זאך האנדלען, ער וועט אפילו מויון איצט באנין שויער ארבעטן, נאר אוב ער וועט מיה פאלען וועט ער זיין גאר גליקליך, וועט פון זיין גארעלעקייט זיין אגרויסע חקמה אונ פון דעם אומגלויק וועט ווערן אנליך, דאס ועלביגע און געווען ביי הקב"ה ווען ער האט פשאפן דעם ערשטן איינציגען מענטש און דר וועלט הט הקב"ה

הַאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם: כְּדוֹנֵיגְרֵשׁ
אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקְדָּם לְגִן־עֵדֶן
אֶת־הַפְּרִזִּים וְאֵת לֶחֶט הַחֶרֶב
הַמֵּתֵהֶפֶכֶת לְשֹׁמֵר אֶת־דַּרְךְ עֵץ
הַחַיִּים: סָד *וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חֹהֶה
אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר

בְּאֲרֵעָא דְאֲתַבְרִי מִתַּמָּן:
 כְּד וְתַרְיָךְ יָת אָדָם וְאִשְׁרֵי
 מִקְדָּמֵינּוּ לְגִינְתָא דְעֵדֶן
 יָת פְּרוּבִיָא וְיָת שְׁנַן
 חֶרְבָא דְמֵתֵהֶפֶכָא לְמִשְׁמֵר
 יָת אֹכְלָה אֵילָן סִיָּא:
 * וְאָדָם יָדַע יָת חֹהֶה
 אִתְהִיָה וְשִׁדְיָתָא וַיֵּלֶידֶת
 יָת קַיִן וַתֹּאמֶר תְּקַיִתִי
 בְּעַל הַמְּרוּרִים

וח' תיבות פה הספוק כנגד הח' בגדי כלאוסי:
 (כד) נשאר. נוערין לילין עין מוויקין
 רש"י רומין:

תו"א וזה לט סהדין ס:

בית יהודה

(כד) מקדם לגן עדן. כמורחו מ של ג"ש חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי חבלה: החרב המתהפכת. ולה נלהט לזנים עליו מלכנס עוד לגן. תרגום להט שן כמו שלף שנחא וכלשונו עליו מ"מא [קלינגע] ומרדכי אגדה יש וזהו אוני בלא חלא לשוטו: (ה) והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה ס קודם שחטא ונטרד מנ"ע וכן הסרוון והולידה שחס כתוב וידע אדם נשמע שלאחר שנערך ע היו לו בניס: קין.

זוי וענין גיט צום פלשט פון פסוק: (כד) ונקדם לגן עדן. זאנט רש"י ופסקיהו של גן עדן אין מןרה זייט פון גן עדן (היץ לגן) אויסקווייג פון גן עדן: ואת הפרזים. דם זענען (פלאכי תבלה) שלעקמי מלאכים: והחרב המתהפכת. אשווערד נים קערט זיך אין אלע זייטן (נה לבט) אונ דער שווערד קט אפלאנק (קארי) גלייך מלפנים עור (גן) צו מאכען אמורא אוף אדם ער זאל גיט אריין גיין אין קארטין (תרגום לבט שגן) דר תרגום טייטשט דעם ווארט לכהט געשארפט, אוי דער טייטש לכהט תהרב, דעם שארפן שווערד (כמו) וויא שווערד (מקדשי אגדה) יש. גם וענין דא מןרשים אוף דעם דעם פלשט אין פסוק: (א) והאדם ידע. זאנט רש"י (כבר קודם הענין של עקרה) אדם קט זיך בהעפמ מיט זיין נוייב תרה פרנער איידער דאס אלץ ורום שטייט פרנער אוי גווען (כבר קודם הענין של עקרה) אדם קט זיך בהעפמ מיט זיין געווינדט אונ איידער זייא וענין ארויסקערניגן גווארן פון גן עדן (וכן הסרוון ובלילה) מנה אוי מעוברת גווארן מיט קין אוי גן עדן אונ זיא קט אים גבארין אוי גן עדן (שם כתב גבע אדם) אז דיא תורה נואלש גשריגען גודע אדם (נשפט) נואלשן מיר מייגען איצט גאר דיא אלע זאכן האט ער זיך בהעפמ מיט מנה (שלאחר שנערך דיו לו גנים) נאכדעם ווי ער אוי ארויסקערניגן פון גן עדן זענען צו אים גבארין גווארן אוי קינד. באצער אז עם שטייט גודע, מיינט כען ער האט זיא שויי לאנג געוואקסט, עם איז שוין לאנג געוואקסט, עם איז שוין לאנג געוואקסט, עם איז שוין לאנג געוואקסט.

שפתי חכמים

דעת זקנים מבעלי התוספות
 (כד) להם החרב. זו ניהום המתהפכת מחמין לצונן ומצונן

של ומדע ועתה פן ישלח וכו' הוא קרוב לטעות לכניות וכו' ודוק: ס ויהיה מ' מקדם פירושו מפתח סוד והיינו מורחו של גן חוץ לגן ר"ל הכרובים היו חוץ לגן דלת היו מורחו של גן ולפנים ממנו היה האדם כנס לגן עדן כאלו חלו חמר ואת הסכך ככל וק"ל: ג דלהט. גיט כמו מראה מנוטס ומראה בלא חרב לא משכחת לך פי' חרב המתהפכת זהו לט כללו חמר ואת הסכך המתהפכת שיש לה להט כספיקה: ס דק"ל דהיינו וידע אדם גבר"י תחת סוד"י: ע אה דנקט גבי לט גיט ס' נקט אחר שנערך ידעט משום דהוא משמע שאחר שנערך ידעה הא קודם לכן לא ידעה והרי לגיל כתיב זאת הפעם וגו' ופס"י ממלד שאל וכו' משמע דלף קודם

פירוש לתורת אלהים

את הבה עין חסיים צוא היטען דעם ווען פון דעם עץ החיים קיין מעגנש זאל גיט קעגען קומען צוא דעם עץ החיים: (א) והאדם ידע אונ אדם האט זיך בהעפמ מיט זיין נוייב תרה ופסר אונ זיא אוי ווארן טראגען ותלד את בנו אונ קיין גיבארין קין (ישו הי"י) ותאמר אונ זיא האמ גוואנט קייתי איך האב

אוי פון איר בשאפן גווארן: (כד) ויגרש את האדם אונ ער קט פאר טריגן דעם מעגנש וישגן מקדם לגן עדן אונ קט גמאקט רוחן אין מןרה זייט פון אוסן ווייניג פון גן עדן את הפרזים די מלאכי חבלה ואת לחט דם שארף תהרב המתהפכת פון דער שווערד וואס אוף נוי"ל דעם זייט מען קערט זיא קט זיא אשארף לשומר

משלי

אויף אדם אוף זיין נוייב אונ אויף דעם שלאנג, נאכדעם ווי דער בעס פון הקביה אוי געשטימט גווארין, קט הקביה גוואנט אויב אדם נועט נוייט זיין אין גן עדן אונ ער נועט עסין פון עץ החיים אונ ער נועט לעבן אייביג, סאך נועט ער זינדנען, נועט ער אין גן עדן געברעייג גיט קעגן זיין אונ זיין נשקפה אל"יין זאל זיין אין גן עדן נועט אוף גיט קעגן זיין נוארעם ער נועט לעבן אייביג, נועט די נשקפה פון אים קיין מאהל ארום גיין, דרייב קט הקביה אים ארום געטרעגן פון גן עדן, אונ מען קט אים גענען שווערע ארבעט צו זיין פרנסה, מיט שוויים נועט ער בעקאן זיין שטיקל פרויט,

נועט ער זיין דערנווייטערט פון צו זינדנען, אונ אז ער נועט נוייטער פארנין וואס הקביה קט גיבאטן, נאכדעם ווען ער נועט שארארין נועט זיין נשקפה קעגען קומען צוא דיא געקסע דעקחה, נועט נאך זיין אטקה פו אים רום קט געקסין פון עץ חבדע, ווי דר הנא זאנט (אין מסכת אבות) טוב תורה, עם דרך ארץ, עם אוי גיט פו דעם יוד, ער זאל לערנן תורה אונ זאל ארבעטן אוף פרנסה, נוייט ער נועט זיין בשעטיגט מיט די בידע זאכין וועט ער פארנעטן צו זינדנען, אונ דרייב איז דער שלאנג געלויבט גווארן אונ עם איז אה גהאקט גווארן זיינע פים אונ, ער כוונ גיין אוף

בְּבֵרָא (בין) קָדָם יי :
 בְּנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה : ב וְתִסַּף
 לְדַתְּ אֶת־אֲחִיו אֶת־הַבְּלִוְיָהִי הַבֵּל
 לְעַה צֵּאן וְקִזְן תִּיהָ עֵבֶד אֲדָמָה :
 וַיְהִי מִכֵּן יָמִים וַיָּבֵא קִזְן מִפְּרֵי
 הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה : ד וְהַבֵּל
 הֵבִיא גַם־יְהוָה מִבְּכֹרוֹת צֵאָנוּ

תו"א וסופו ללמד יצמות סב : והכל הביא זבחים סופ :

רש"י

בית יהודא

דעם קיבד קון (על שם קניתי) ויירא זיא הט גאנז קניתי
 איך האב אים גקאפט : ואת הוא זאנז רש"י (כפול) וויא עם
 נוארזט געשטאנן עם ה' , מיט גאט , תנה הט גאנזט (שפרא
 אחי ואת איש) ווען הקב"ה הט בשאפן מיה אונ מיון מאן
 (קבדו בראש) הט הקב"ה אציון אונז בשאפן (אכלי ביהוה) אבער
 ביי דעם קינד (שזאפס) אנו עבד) זענען מיר שותפים מיט
 הקב"ה : ואת קון את אחי את הכלו . (שלושה אחים) , דרייא
 מאהל שטייט דר נוארזט את (ברבים) דס מערן צו מערן
 עם קון) מיט קון איז גבארן גווארן אצווייליג , אשאכט איז
 גבארן גווארן מיט קון וועס הכל גילדו שפטים) מיט הכל זענן
 גבארן גווארן צוויי טעכטער (לכד גאמר וחסד) דריבער שטייט
 ביי הכל דער נוארזט ותוסף , זיא האט גמערט , וייר זיא
 הכל הט געפישערט שפעטן , זאנז רש"י (לפי שנתקללה הארקה
 דריבער הט ער זיך אפגעשניידט פון איר אונ האט זיא גיט
 פון די ערקנע פריקטן הט ער געבריינגט (ניש אנדה שאמרת)
 פלאקס (קבר אחרי) נאך אפשט איז (מפרי) פון דיא פרוכט
 (באיה שפא גילדו) ווערען פירות עם איז אים געקומן אין

על סס קניתי : את ה' . כמו עם ה' כשברא אחי ואת אחי
 כלדו דבראו אבל כזה פ שותפים אנו עמו (כדה לל) : את
 קון את אחי את הכל . ג' אחי ריבוייה הם מלמד
 שתאומה נולדה עם קון ועל הכל נולדו שתיים לכך נאמר
 צ ותוסף (3"7) : (3) רועה צאן . לפי שנתקללה הארמה
 ק פירט לו מעבודה : (ג) מופרי הארמה . מן ר הגרוע
 ויש אגדה שאומרת ש זרע פשתן היה (ד"א מפרי מאוזה שבה

נאך איינעם (מלמד) דער פסקי ערונגט אונז (שחאקה נוקדה
 גבארן גווארן מיט קון וועס הכל גילדו שפטים) מיט הכל זענן
 גבארן גווארן צוויי טעכטער (לכד גאמר וחסד) דריבער שטייט
 ביי הכל דער נוארזט ותוסף , זיא האט גמערט , וייר זיא
 הכל הט געפישערט שפעטן , זאנז רש"י (לפי שנתקללה הארקה
 דריבער הט ער זיך אפגעשניידט פון איר אונ האט זיא גיט
 פון די ערקנע פריקטן הט ער געבריינגט (ניש אנדה שאמרת)
 פלאקס (קבר אחרי) נאך אפשט איז (מפרי) פון דיא פרוכט
 (באיה שפא גילדו) ווערען פירות עם איז אים געקומן אין

שפתי חכמים

הגלה מהם ד"ל משום החמאה והסלב והנכניה והלמר דהוא מותר מ"ס
 היה עוסק במלאכה זו : רד"ק לרש"י דהיה לו לכתוב מלאכה פרי האדמה
 כ"ש א"ל הכל מנכורות אלו ומתניבין : ש דק' למח כ' מפרי האדמה
 היה לו לכתוב או מפרה או מפרה העין א"ל שהיה פרי מדבר שהוא
 כמו אדמה שאין גופו מלווין דלמיתין כנמלא שאין גופו מלווין בקרל
 אדמה ופשתן . נמי אין גופו מלווין וקרא ג"כ עץ שנמלא ותשמת
 כשפתי העין לכן אמר מפרי האדמה שהוא פרי כמו מן הסך והוא

לכן בא עליה וכו' נמי יוחא מיל' לרש"י דוהאדס ידע ככר קודם
 שנטרד קאי אף עץ הסריון הולידה דלמא על הפתמים לחזיה קאי אלא
 יזל דא"כ ל"ל קרא דוהאדס וגו' והא ככר שמעין ליה מוקרא דזאת
 הפעם וגו' : פ כ' ג' שותפים י' זאנז רש"י (לפי שנתקללה הארקה
 דריבער הט ער זיך אפגעשניידט פון איר אונ האט זיא גיט
 פון די ערקנע פריקטן הט ער געבריינגט (ניש אנדה שאמרת)
 פלאקס (קבר אחרי) נאך אפשט איז (מפרי) פון דיא פרוכט
 (באיה שפא גילדו) ווערען פירות עם איז אים געקומן אין

פירוש לתורת אלהים

ויבא קון מפרי האדמה וגו' האט קון גבראכט פון
 דער ערד אמנחה צוא גאט [שי מ"א] :
 (ד) והכל הביא גם הוא אונ הכל האט אויך גבראכט
 מבכורות צאנו דיא שאף ויאם זענען צום ערשטען
 גיבארען גווארען ופחלביהו אונ פון די פעטסטי
 וישע יי אל הכל ואל מנחתו אונ גאט האט זיך
 גיקערט צוא הכל אונ צוא ויין מנחה [שי מ"א]

בשאפן איש אפגעבש' את יי מיט גאט [שי מ"א] :
 (ב) ותוסף ללקח אונ זיא האט גמערט צוא גיווינען
 את אחי את הכל ויין ברויער הכל [שי מ"א] .
 ויחי הכל הכל איז גווען איין פאסטיה פון שאף [שי מ"א] .
 וקון תיה עבד אדמה אונ קון איז גווען איין עובד
 אדמה ער האט גיאקירט אונ גיווינעם : (ג) ויחי מקץ
 ימים אונ עם איז גווען אין סוף פון עסקליכי מען

משלי חכמים

ויעוין ווען אדם נוארזט יוש געווינדט , נוארזטין מענטשין
 גיט בארפין ארבעטן , נאר די שפאנגען נוארזטין גיארבעט
 פון ווערמאנען , אבער אז דער שפאנג האט אריינגעפון
 ויין גיבט אין אדם אונ דיא מענטשין ווערין שון שטענדיג
 וינדען דריבער האט הקדוש ברוך הוא צוא זענען פון
 שפאנג נייע פיס אונ זייער בריד אונ זיא אונ דער
 מענטש זאל מוון אציון ארבעטן , ער זאל גיט האפן צייט
 צוא וינדען :

ויעוין בויך , נוארום די נמרא זאנז ארוסין קענעט הט דיא
 ווערש פרארין דורך די קלצה פון שפאנג , ווען דר שפאנג
 וואלט גיווען ווי ג' איז פריער גווען ער נוארזט קענעט גיין
 אונ ריידן אונ האפן פארשפאנד נוארזט די ווערש פון אים
 גהאט ארוסין געזען , נעדר מענטש נוארזט גענוגט צו זיך
 צוויי שפאנגען איינעם נוארזט ער געשיקט אין דיא וויישע
 לערער ער זאל אים ברענגען ברויאנטון , נאך פעריר ,
 איינעם נוארזט ער איינגעשפאנט צו ויין ארבעט , דס נוארזט

וּמַחְלֵבֶהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל-הַבֵּל וְאֶל-
 מִנְחָתוֹ: ֹ וְאֶל-לֶחֶן וְאֶל-מִנְחָתוֹ לֹא
 שָׁעָה וַיַּחַד לֶחֶן מֵאֵד וַיִּפְלוּ פָנָיו:
 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-לֶחֶן לָמָּה תָרַד לְךָ
 וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ: ֹ וְהִלֹּא אִם-תִּיטִיב
 עֲשֵׂאת וְיֵאֵם לֹא תִיטִיב לַפְתַּח חַטָּאת

וְהוֹת רֵשָׁא מִן קָדָם יי
 לְחֵבֶל וְלִקְוֹר פְּנֵיהֶ: ֹ וְלִמְחֵן
 וְלִקְוֹר פְּנֵיהֶ לֹא הוֹת רֵשָׁא
 וְתִקְוֶה לֶחֶן פְּנֵיהֶ
 וְאֶתְכַבִּישׁוּ אִפּוּהֵי:
 וַיֹּאמֶר יי לֶחֶן לָמָּה תָרַד
 לְךָ וְלָמָּה אֶתְכַבִּישׁוּ
 אִפּוּיךָ: ֹ וְהִלֹּא אִם תִּיטִיב
 עוֹבְדֶיךָ יִשְׁתַּבַּח לְךָ וְיֵאֵם
 לֹא תִיטִיב עוֹבְדֶיךָ לְיוֹם

ה'ר"א כלוא אם ככבות סא יומא יב קיובין סא: לפתח חטאת יומא כ קיובין ל סכודין לא נהסל:

בית יהודה

האנט קט ער זיי געבריינגט אקערן (לא טוב ולא מוכתר) ער
 קט ניש געקריבן עם זאל זיין די גוטע אדער די בעסטע גאר
 אפילו עם איז גווען דיא גרנסטע קט ער אויך גענוגן:
 (ד) וישעו, איז דערטייטש טרופן ער קט זיך גקערט (ובו זאל
 מנחתו לא שעה) צו זיין מנחה לא שעה, מיינט מען אויך
 לא פנה, ער האט זיך ניש געקערט צו זיין מנחה (ובו זאל
 וכן שעה מעלי) איז אויך דערטייטש (בה געליט) קער דוך
 הבל (קרה אש וקרה מנחה) עם איז אראפגקווען אפיער
 זאגט רש"י (מקראו מירושל) דר פשט איז ווא דר פרנבם

שפתי יוסף

חלום שאינו עץ הא כולד חלל זה וזע פסמן שהוא חלום ועץ
 מרסעל: ת כלומר כמה ידע שמה ללו ומעשר ירדה אש וכו':

ליקוטי יוסף

(ד) וישע ה' אל הבל ואל מנחתו וכו'. מ'פשי החזקה פדענין
 פאר תם קט הקב"ה ניש אגענוגן די מנחה פון גון אונ די
 מנחה פון הבל קט ער אגענוגן. גון קט געארביט די ערד קט
 ער געברענגט פון די ערד פרוקטן, הבל קט געפטרט שפעין
 קט ער געברענגט שפעין, נאר וועגן צוויי פטמים קט הקב"ה
 ניש אגענוגן דיא מנחה פון גון, די תורה זאגט (אין סדרה
 תצק) אגענוש זאל ניש זאגען מין פה נשין חקקה אונ דיא
 שפתיקייט פון מיינע הינט מיר געגען זיין פארקייטן,
 נאר געדער פנעש דארף וויסן אז דר פה נדי חקקה אונ דיא
 שפתיקייט קט אים הקב"ה געגען, אלץ איז אפמנה פון הקב"ה,
 דריבער באקד ווי הקב"ה שפענט דעם מענטש די פתנה, דארף
 ער קיבן באקען צו הקב"ה, דריבן קט הקב"ה זאגט די ערשט
 צייטיגע פירתי ובפירתיים זאל מען ברענגן און בית הכסוף, דר
 ערשטער גון זכר ניש ווערט גיארן ודער בכורו איז ער היילי,
 ראשית דגנה, די ערשטע אקור ותבואתו זאל מען געבן תרומה,
 בעשר, דר פנעשט דארף ניש תענה האבן פון געדער זאך פון
 ער געברענגט פירתי צו הקב"ה, בייקן איז אקט ניש אונ גווען,
 פירער קט עם זאם געטען פון די פרוקטן ויהי מקץ ימים, אין
 אצייט שפעטער קט ער אצט געברענגט פון די פרוקטן אפמנה
 צו הקב"ה, נאך אפעל איז גווען מנחה לה, ער קט געברענגט
 אלץ איז ווערט נדי, נאר ער שפענט אפמנה צוא
 קט געברענגט די ערשט געברענגע שפעטען, אונ ער האט ניש
 קט אים געגען אפמנה באקט ער צו הקב"ה פאר דיא מנחה,
 דריבן קט הקב"ה אגענוגן זיין מנחה:
 (ו) הלא אם תיטיב שאת, דיא קט געזאגט צוקמן די מיינסט
 מנחה פון הבל, אויך באקט גאר זאל ניש זיין, הלא אם תיטיב,
 איז מנחה וואס איז פארזאגט פון אפגענוש, אויב דר וועסט
 גאר פון מיר, וועל איך דך לייב האבן אן אפמנה אויך דארף ניש
 מען זאל מיר געבן מתנת, ואם לא תיטיב, אונ אויב דיא
 וועסט זיינע בעשים ניש פארברענען לפתח חטאת רובץ, צוא
 דר פיר קט דר האסט שון געזאגט, נוס דיא קאסט שון אגען
 זיבליגען, לייט שון דר גיך דרף צו מאכן וויסער זיבליגען,
 ווארום דר אפמנה פון אלץ יונד איז אונ דר געזעש געזאגט
 אז דריבן קט דיא קט וועסט, אינ ער ניש אפגענוגן אויך אלץ
 נוס איז אויך דר וועסט:

רש"י

לידו לא טוב ולא מוכתר: (ד) וישע, ויפן, וכן ואל מנחתו
 לא שעה לא פנה וכן ואל ישעו אל ישעו וכן (אויב יד) שעה
 מעליו פנה מעליו: וישע, ירדה אש ת ולחמה מנחתו:
 (ו) הלא אם תיטיב, כתרומתו פירוסו: לפתח חטאת

ישעו איז אויך דערטייטש (אל יפנו) זיי זאלן זיך ניש קערן
 אפ פון אים: וישעו, הקב"ה האט זיך גקערט צו די מנחה פון
 פון היקל אונ קט פארברענט זיין מנחה: (ו) הלא אם תיטיב,
 אויב דר וועסט ניש זיין דיא וועסט שאהן תשובה וועט

דעת זקנים

מבעלי התוספות
 לחמין על הרשעים: (ד) וישע ה' אל הבל ואל מנחתו,
 מכאן תשובה למינים שפותרים בזה"ב, דבמה שעה אלו והרי

פירוש לתורת אלהים

עם איז אראפ געקערט אפיער פון היקל אונ קט פון
 פקענט דיא מנחה: (ד) ואל קט ואל מנחתו אונ צו קון
 אונ צו זיין מנחה האט ער זיך ניש גקערט ומ'שעו
 וימר לקון מאד אונ עם האט צוא קון פאר דראסען
 ויפלו פניו אונ עם איז איין גיפאלן זיין פניו עש"י:
 (ו) ויאמר יי אל לך אונ קאט קט גזאגט צו קון לפתח
 קה ווארום ואל דך פאר דריסען ולמה גפלו פניך אונ
 ווארום זאל איין פאלן זיין פניו: (ו) הלא פון וואר
 אם תיטיב אז דר וועסט בגוטיגען מאהן תשובה שאת
 וועל אויך דיר מוהל זיין ואם לא תיטיב אונ אז צוא
 וועסט ניש בגוטיגען ניש מאן תשובה לפתח פיו צוא
 דיא מיר פון גיהנם וועט גיין מיט דיר זיין זינד
 דארטן וועסטו געקון זיין שפתיקייט ואלף אונ צו דיר
 השקתו איז זיין געזאגט דר גיך דרף געזאגט המיד
 צו דיר ער זאל דך אן רייצען צו עבירות ואמה תפיל
 בו אונ דר געקענט געוועלטיגען אין אים אז דר וועסט

הקב"ה, דריבן קט הקב"ה זיין מנחה ניש אגענוגן, אבר הבל
 גזאגט מנחה לה, אז ער ניש אפמנה צוא הקב"ה, נאר הקב"ה
 קט אים געגען אפמנה באקט ער צו הקב"ה פאר דיא מנחה:
 (ו) הלא אם תיטיב שאת, דיא קט געזאגט צוקמן די מיינסט
 מנחה פון הבל, אויך באקט גאר זאל ניש זיין, הלא אם תיטיב,
 איז מנחה וואס איז פארזאגט פון אפגענוש, אויב דר וועסט
 גאר פון מיר, וועל איך דך לייב האבן אן אפמנה אויך דארף ניש
 מען זאל מיר געבן מתנת, ואם לא תיטיב, אונ אויב דיא
 וועסט זיינע בעשים ניש פארברענען לפתח חטאת רובץ, צוא
 דר פיר קט דר האסט שון געזאגט, נוס דיא קאסט שון אגען
 זיבליגען, לייט שון דר גיך דרף צו מאכן וויסער זיבליגען,
 ווארום דר אפמנה פון אלץ יונד איז אונ דר געזעש געזאגט
 אז דריבן קט דיא קט וועסט, אינ ער ניש אפגענוגן אויך אלץ
 נוס איז אויך דר וועסט:

רבינן ואלה ידת שוקתו ואתה תמשל
 בו: ה ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי
 בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל
 אחיו ויהרגהו: ט ויאמר יהוה אל
 קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי

דינא חמאת נמיר
 ודיעתיד לאתפרעא מנה
 אם לא תתוב ואם תתוב
 ישתבך קך: ח ויאמר
 קין להבל אחי ויהי
 במהיותו פתקלא וקם
 קין בהבל אחוהו
 וקטלה: ט ויאמר וי לקין
 וכן הבל אחיך ויאמר לא

בער המורים

(1) תקותו. כי כנסתו הכא ואלך אני לדווי ועני תקותו וכו' סאח'ל כי תקותו סן תקותו של רשעים לעזרה מלאמר ואלך תקותו רש'י

כירת יהודא
 מען דיר מוחל זיין: ולפ'ח חסאת רובין. זאנט רש'י מען
 מיינט לפ'ח קברך חסאתך ש'מור) ביו צו די מיר פון דיין
 קבר איז געווען דייעע זינד מען זאל דיך ש'מראפן: ונאל'ך
 ח'שקתו. (של חסאת דהא ויהי רע) דר ג'ר'סמונג פון דעם
 זינד ופון זינד הרעו וועט זיין צו דיר (תמיד ש'מק ישתא
 ד'חש'לקך) דר ז'ר הרע ש'טעג'ינג ג'ר'סמונג צו דיר ער
 זאל דיך מאכן זינד'דיגען: ונאל'ך תמש'ל ב'ו. אונ דר וועסט
 קעגן ג'ר'סמונגען אויף אים, זאנט רש'י מען מיינט (אם
 ש'מאק'ען אוף דעם ז'ר הרע: (ח) ויאמר קין. ווס האט קין
 ריב וצ'ח) קין הט אנגעהויבן מאכן אקרינ מיט הבל (התעל'ל
 ג'ר'סמונג צו מאכן אפ'ב'ר ואפ'ראעטישע צו הבל ער זאל אים
 קעגן קעגן קעגן (והט ב'יה מ'ר'ש' אג'דה) אוף ער פסקו איז
 די מ'ר'שים צו וויסן ווס האט ג'רעט קין צו הבל (אך זה י'שבו של מ'קרא) נאר דס איז דר פ'שט פון פסקו: (ט) ויאמר הבל
 אחיך. הקב'ה הט ג'אנט צו קין ווא איז דיין ברוד'ר הבל, הארט רש'י הט דען הקב'ה ניש ג'נויאקט אז קין האט אים
 ג'עמ'ר'קט נאר (הכנס עמי ב'ד'ר'י דת) הקב'ה הט ג'וארט אריין גיין מיט קין מיט גושטי רייד (ואל' י'שב ויאמר אני ה'ר'מתי

רובין. לפתח קברך חסאתך ש'מור: ואל'ך
 תשוקתו. של חסאת הוא יסה"ר תמיד שוקן ומתחזה
 להכשילך: ואתה תמשל בו. חס תלנה תתגבר
 עליו: (ח) ויאמר קין. נכנס עמו בדברי ריב ומנה
 זה להטעול עליו להרוג. ויש כזה מדרש אגדה אך
 או יסובו על מורא: (ט) ויאמר הבל אחיך. להכנס
 עמו בדברי נחת אולי יסוב ב ויאמר אני הרגתי

ת'רצה תיגבר ע'רו) אויב דו וועסט ווערן וועסטו דיך קעגן
 ג'נויאקט צו זיין ברוד'ער הבל? זאנט רש'י (נכנס עמי ב'ד'ר'י
 ג'ר'סמונג צו מאכן אפ'ב'ר ואפ'ראעטישע צו הבל ער זאל אים
 קעגן קעגן קעגן (והט ב'יה מ'ר'ש' אג'דה) אוף ער פסקו איז
 די מ'ר'שים צו וויסן ווס האט ג'רעט קין צו הבל (אך זה י'שבו של מ'קרא) נאר דס איז דר פ'שט פון פסקו: (ט) ויאמר הבל
 אחיך. הקב'ה הט ג'אנט צו קין ווא איז דיין ברוד'ר הבל, הארט רש'י הט דען הקב'ה ניש ג'נויאקט אז קין האט אים
 ג'עמ'ר'קט נאר (הכנס עמי ב'ד'ר'י דת) הקב'ה הט ג'וארט אריין גיין מיט קין מיט גושטי רייד (ואל' י'שב ויאמר אני ה'ר'מתי

שפתי חכמים

ת דק' לר'י מני לפתח דעס גנבי דענס אזי שייך פתח ווע'ס
 לפתח קברך דעיונו לער חוטט קבר: א [ק'ל של מפרש קראתה היא
 האמירה לאל ש'מ נכנס וכו'] ככ' מפרש לפי קין עובר דלחנה היא
 והכל היה רועה ולא היה חסד וכו' ק'ל חסד וכו' לאל להכל
 מקום בכל הטעם ולא היווה לעשות אלנו וע'י כן כלו לוידי ריב:
 ב ואל דלח מפרש' כן לטעל גני אלס י'ל גנבי אלס לא שייך לעמר

דת וקנים מבערי התסמונות

צהרג מיר. אלא ע'כ צ'ל שקבל קרבנו וכו'נו לעוה"ב: (ח) ויאמר
 קין אל הבל אחיו. פ'י ש'ספר לו דברי הקב'ה ומה שאמר לו
 והראה לו הירשב על אשר לא שעה אליו כמו אל
 הבל. השם הבל ויקם קין על הבל אחיו ויהרגהו ב'קנאוהו.
 ובשם השם יוסף קרא ש'מתינו ויאמר קין וגו' כי מתחלה היה
 ירא ממני קין מכשערו והיה נצמר ממני. וכשנמר לו ויתברך
 הלא אם תטיב שאת מיר ויאמר קין אל הבל אחיו שאמר לו
 כי הקודש ברוך הוא נתרצה לו ושם מעליו אפו. ומשם ואל'ך

חשב הבל שכבר נתקדשה דעתו ולא נשמר ממנו מילך עמו:

פירוש לתורת אלהים

ויעלען קענסטו דיך ש'מארקין אוף אים אונ
 אים גיט פאל'גין: (ח) ויאמר קין אל הבל אחיו אונ
 קין האט ג'נויאקט צוא זיין ברוד'ער [פ'יו ט'פ'
 ויהי אונ'עם איז ג'נווען בהיותם בשדה אז וי'א זע'ען
 ג'נווען אין פ'ערד ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו איז
 קין אוף ג'ש'מאן אוף זיין ברוד'ר הבל אונ הט אים
 ג'מ'ר'קט: (ט) ויאמר וי אל קין הט ג'אנט ג'נויאקט צוא קין
 אי הבל אחיך וי'א איז דיין ברוד'ער הבל [פ'יו ט'פ']
 ויאמר הט קין ג'נויאקט איה ווייס גיט ווי ער איז השומר
 ג'ראקט וועגן מיר גוש אדר ש'ענקט, א'ך די מענש'ען ווס איה ווייס זיין זעגן מיינע ש'נא'ים, ונאני א'אה פ'ע'נא'י, מיט מיניע
 פיינד

ויעלען קענסטו דיך ש'מארקין אוף אים אונ
 אים גיט פאל'גין: (ח) ויאמר קין אל הבל אחיו אונ
 קין האט ג'נויאקט צוא זיין ברוד'ער [פ'יו ט'פ'
 ויהי אונ'עם איז ג'נווען בהיותם בשדה אז וי'א זע'ען
 ג'נווען אין פ'ערד ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו איז
 קין אוף ג'ש'מאן אוף זיין ברוד'ר הבל אונ הט אים
 ג'מ'ר'קט: (ט) ויאמר וי אל קין הט ג'אנט ג'נויאקט צוא קין
 אי הבל אחיך וי'א איז דיין ברוד'ער הבל [פ'יו ט'פ']
 ויאמר הט קין ג'נויאקט איה ווייס גיט ווי ער איז השומר
 ג'ראקט וועגן מיר גוש אדר ש'ענקט, א'ך די מענש'ען ווס איה ווייס זיין זעגן מיינע ש'נא'ים, ונאני א'אה פ'ע'נא'י, מיט מיניע
 פיינד

הערה (ח) ויאמר קין אל הבל אחיו. ווען הקב'ה האט ג'נויאקט צו קין לפתח חסאת רובין, דער ווען דער יציר הרע'ל ליגט ביו מיר, דיך צו
 מאכן זינדיגען, ואל'ך חסותו, אונ צו דיר אין זיין ג'ר'סמונג, ער זאל דיך פארלעדין פון דייער וועלפ'ן, אונ די קענסטן אויף אים
 ג'נוועלפ'ענען, האט קין ניש ג'נוואקט אויף וועסטן גיטן די רייד פון הקב'ה, ער האט ניש ג'נוואקט ווען איז דער יציר הרע, ויאמר קין, האט אים
 ג'נויאקט (אדער געשראכטן) די רייד פון הקב'ה גיטן געוויס אל הבל אחיו, צו זיין ברוד'ער הבל וי'א האט אים מאכן זינדיגען אונ
 פארלעדין פון דער וועלט, אונ וויל הקב'ה האט ג'נויאקט צוא זיין וועסט אויף אים ג'נוועלפ'ענען, ווא האט קין געזינען צו ווע'
 ג'נוועלפ'ענען אויף זיין ברוד'ער רבל, דריבער האט קין אים ג'נהרגט, האט הקב'ה ג'נויאקט צוא קין א רבל אחיך, ווא האט קין ג'נוואקט, פאר ווע'
 האט ג'נהרגט הבל, ער איז דאך דיין ברוד'ער, זיין גושטי פריינד, ניש אויף רבל האט אים ג'נוואקט מיניע רייד, האט קין געזענען אל ריעה, ווא
 איז האט ניש ג'נוואקט וועסטן דו מינסט, איך האב געזענען אז דו מינסט הבל, אז דו האט געזענען א'ך האט געזענען דו מינסט (חומר אונ) האט
 א'ך געדארפט הישען מיין ברוד'ער, דוא האט דאך אים געדארפט הישען, דוא האט מיר געדארפט זאגן וועסטן דוא מינסט, הקב'ה האט אבער
 געזאט אשטען צו קין פאר וואס האסטו מיר ניש געזענען וועסטן מיין א'ך, ווער איז דער יציר הרע, אונ געווינען הרגת מין אברוד'ער.

הַשֹּׁמֵר אֶתְּי אֲנֹכִי : וַיֹּאמֶר מֶה
 עֲשִׂיתָ קֹל דְּמִי אַחֲדָה צַעֲקִים אֵלַי
 מִן־הָאֲדָמָה : וְעַתָּה אַרְוֵר אֶתְּה
 מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצַתָּה אֶת־פִּיהָ
 לְקַחַת אֶת־דְּמִי אַחֲדָה מִיָּדְךָ : י כִּי
 תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תִסַּף־תֵּת
 כֹּחָהּ לָךְ גַּע וְגַד תִּהְיֶה בְּאַרְצְךָ :

וְדַעַת הַשֹּׁמֵר אֶתְּי אֲנֹכִי :
 וַיֹּאמֶר מֶה עֲבַדְתָּא בְּךָ
 דְּמִי וְדַעַת דְּעֲבַדְתִּין לְמַסְכָּה
 מִן־אַחֲדָה־גְּבִילִין קְדָמִי מִן
 אֲרַעָא : וְעַתָּה אֲרַוֵּן לִימָת אֶת
 מִן־אֲרַעָא וְדַפְתַּחַת יָת
 פִּיבְהָ וְקַבִּילַת יָת דְּמִיהָ
 דְּאַחֲדָה מִן־יָדְךָ : י כִּי
 תַפְלַח בְּאַרְצָא לֹא תוֹסִיף
 לְמַסְכָּה חִיבַת לָךְ מִסְכָּמַל
 וְגַדִּי תִּהְיֶה בְּאַרְעָא :
 תר"א קול דמי סכסדין לי :

בער המורים

ותשקותו של הקדוש ב"ה על ישראל שנאמר אני לדודי ודודי לי ועלי השקותי : (י) זעקום . כי נכסרה הכה ואדך על כן הם זעקום וגו' וכו' .

בית יהודה

והטאתי לך : לא ידעתי : נעשה כגונב כ דעת העליונה : השומר אחי . לטון תימנה הוא קול כל ה"א הנקדוה כחטף פתח : (י) דמי אחיך . דמו ודם זעמיתו . ד"א עשהו בו פלעים הרבה ד שלא היה יודע מהיכן נפשו וולאה (סנהדרין לו) : (יא) מן האדמה . יותר ממה שתקללה הוא ככר ה כעונה ונט כזו הוסיפה ו לטעום : אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו' . והכני מוסף לה קללה ללא תוסף תת כמה (ס"א הכל דבור אחד ממן האדמה ע"כ) : (יב) גע וגד . אין לך רשות לדור

אחיהו . הארש רש"י . עם הט גבארפש ששיין (כס אחיהו) דיא : בלוש פון זיין ברודער , בלושין מיינט פוען דאך פיה בלוש , באר מען מיינט (דמו ודם זעמיתו) זיין בלוש אונ דיא בלוש פון זיגע ברודער נוס ויאקטן פון אים גבארן גבארן (דבר אחר) באך אפשט אין דריבער ששייט דמי , די בלושין , שיעשה בו פלעים הרבה) וייל גיט אים געמאכט פיל וואנדן וואס פון וייל איז ארויסגעגאנגן פיל בלוש (שלא היה יודע מהיכן נפשו יצאה) וייל גיט אים געמאכט פון זעקען ארש וועט זיין געשח ארויסקיין , דריבער הט ער אים געבויט א פיל ארשער : (יא) מן האדמה . מער פון דיא גבארן וועגען איר זינד (ונם פון הוסיפה קמטא) איצט הט דיא ערד צוגעגעבן באך אונד אויף איר פריערדיגע זינד (אשר פצתה את פיה) וייל זיא האט געקונט איר מול (קחת את דמי אחיך) צוגעבן די בלוש פון זיין ברודער (התני מוסף קה קללה אצלך) איצט וועל איר געבן צו דיא ערד באך אקלעה מיט דיר צונאמען (לא תוסף תת כמה לקח) זיא זאל דיר גיט מער געבן איר פת : (יב) גע וגד . (אין לך רשות לדור בכמיהם אהר) , דיא טאקסט גיט וואקען שיעבדיג אוף איין ארש .

שפתי חכמים

ה"י בעון שהולאה עץ עשה פרי וכשתקלל אדם נפקדה גם הוא על עונם אבל לא על עון זה שפלתה את פיה שעינין לא תקללה על עון זה ואין ואמר רובו אמת ויתר מקללת השלמה : ו (כמ"י) נראה דה"ל להכריז לשון פתחה היינו פתחה ויתורה וזה הטעם וכמ"י שהוספות סנהדרין ל"ז שאין רשומו ניכר כלל :

פירוש לתורת אלהים

אחיאנכי בין איה דענדר היטר פון מיין ברודר (י"ג) : (י) ויאמר הט גאמ גאמט מה גשית וואס האסטו גמאן קול דמי אחיך דם קול פון זיין ברודערס בלוש צעקום אלי בן האדמה שרייט צו מיר פון דער ערד (י"ג) : (יא) וקחת אונ אצונך ארוי אהה פון האדמה אקלעה זיין פאר שאלקען פון דר . ערד (י"ג) אשר פצתה את פיה וייל זיא הט געבויט איר מול לקחת וגו' צו געבן פון בלוש פון זיין ברודער מינה פון זיין האנד (י"ג) : (יב) כי תעבוד את האדמה או דו וועסט ארבעטן דיא ערד לא תוסף זאל זיא גיט מען געקען איר קראפט צו דיר גע ונד פון וואקעלט אונ פון מריגן ואלסטו זיין אויף

יג ויאמר קין אליהוה גדול עוני
 מנשוא: יד הן גרשת אתי היום מעל
 פני האדמה ומפניך אסתר והייתי
 נע ונר בארץ והנה כל מצאי
 ידהגני: טו ויאמר לו יהוה לכן כל
 הרג קין שבעתים יקם וישם יהוה

יג ואמר קין קדם יי סני
 חזכי מקמי שבק: יד הא
 תריבמה יתי יומא דין
 מעל אפי ארעא וכן
 קדמך לית אפישר
 לאפמרא נאחי מפלמל
 ונני פארעא ויהי כל
 די שפחנני יקמליני:
 טו ואמר לה יי לכן כל
 קמיר קין לשבעה דרין
 יתפרע מניד וישוי יי

הו"א גדול עוני מהלדיו קא עירובין סו: וסוינו נע מהלדיו לו: וסיה כל מדיס מה: בעל המורים

(יד) מולאי. כ' במסורה הכל ואורך כי מולאי מלא חיים וזה שחולל לנמינימיס בה סמא דמיו למשמחיליס בה סמא דמותא וזהו וסיה כל מולאי והרגני רש"י

בית יהודא

(יג) גדול עוני מנשוא. (בפתיחה) מיש וואונקער הט קין דם
 געזאגט, איז דען מיין זינד אזוי גרויס ניש מוחל צו זיין
 (אפה סונג ציגנים וחתנים) דו שראנסט דיא אויפערשעשע
 אונג דיא אויפערשעשע, דו האסט פשאפן די הימעה אונג די
 עקר אונג ארץ נוס אונג דעם הימעה אונג ארץ נוס אונג די
 עקר (עניני אי אפישר למען) אונג מיניגע זינד קענסט ניש
 טראגן, ווער נועט דיר גיש ר'און אז דו נועסט וועלן מיר
 שייקען מיין זינד: (טו) נגון כל הורג קין. דרייבד נועט זיין
 נוער עס נועט הרגנן קין, נוס נועט זיין אז מען נועט הרגנן
 קין. שפייט ניש אין פסוק, זאגט רש"י (וה אהר מן המקראות
 שגזרו דבריהם וזימו ולא פירשו) דר פסוק איז
 זיי מיניגע (לכן כל הורג קין) דרייבד נוער עס נועט הרגנן קין
 נועט צו אים גשאתן נוען (כך נקה ענישו) אזוי אונג אזוי נועט
 ניש ארויס גערעט נוס זיין שטראף נועט זיין: ושבעתים יקם
 בארד שטראפן קין (אסוף שבעה דורות אני נזקם נקמתם ממנו) אז
 נועט איה אים שטראפן (שבעתים יקם) דר סוף פון דעם
 הרגנן קין (אסוף שבעתים יקם) דר סוף פון דעם פסוק נוס ער
 זאגט אין זיבען דורות שפעט נועט קין
 געשטראפט ווערן (והוא נקמת ה' על קין) דס מיניגט מען
 קין נועט גשטראפט ווערן ווייל ער האט געהרגט זיין ברודר
 הרג (מרגו) דערנען מיר (ששתתם מקרא) דער אנהייב פסוק
 נוס זאגט לכן כל הורג קין (לשון נקמה הוא) איז דס
 געשטראפט ווערן

במקום א': (יג) גדול עוני מנשוא. בתמיסה ז אהת טוען
 עליונים ותחנכים ח ועויו א"ל לך לטעון (כ"ר): (טו) לכן
 כל הורג קין. זה א' מן המקראות שקלרו דבריהם ורמזו
 בו ולא פירשו לכן כל הורג קין לטן גערה כל ישעה לו כך
 זיך עונשו ולא פי' עונשו: שבעתים יוקם. איני רואה
 להגסס מקין עכשויו לטוף שבעה דורות איני מוקס נקמתו ממנו
 שיעמוד למך מבני בניו ויהרגוהו וסוף המקרא שאלמר שבעתי
 יוקם. והוא נקמת הכל מקין למדנו שחלת מקרא ל' י גערה
 קין. שפייט ניש אין פסוק, זאגט רש"י (וה אהר מן המקראות
 שגזרו דבריהם וזימו ולא פירשו) דר פסוק איז
 זיי מיניגע (לכן כל הורג קין) דרייבד נוער עס נועט הרגנן קין
 נועט צו אים גשאתן נוען (כך נקה ענישו) אזוי אונג אזוי נועט
 ניש ארויס גערעט נוס זיין שטראף נועט זיין: ושבעתים יקם
 בארד שטראפן קין (אסוף שבעה דורות אני נזקם נקמתם ממנו) אז
 נועט איה אים שטראפן (שבעתים יקם) דר סוף פון דעם
 הרגנן קין (אסוף שבעתים יקם) דר סוף פון דעם פסוק נוס ער
 זאגט אין זיבען דורות שפעט נועט קין
 געשטראפט ווערן (והוא נקמת ה' על קין) דס מיניגט מען
 קין נועט גשטראפט ווערן ווייל ער האט געהרגט זיין ברודר
 הרג (מרגו) דערנען מיר (ששתתם מקרא) דער אנהייב פסוק
 נוס זאגט לכן כל הורג קין (לשון נקמה הוא) איז דס
 געשטראפט ווערן

שפתי חכמים

ז וחסר ה"א התימה כי לא יתכן בניחותא ופי' מנשוא ע"פ פי' שטחא
 חטא גדול שאין ראוי לסליחה ללא' ה' מגדול החטא ע"פ ואך
 יאמר הן גרשת אותי הכי חסד על חטא וראוי לזה: ח (ללא' כס
 מהרס"ט) ע"כ כי עמד הסליחה למען מורא ר"ל מחרה שעמד הסליחה
 ואין אלנך סוס העדר ומונע למען אז תורא חבל מלך כל' אין כידו
 למחול רק כפי דת נמוס חוכמא לעשות וזו מיד כסחטא חסוד כלשך
 אכדתי אכדתי ויוסף למחול וכך אמר קין אהת טוען וכו' והכל כרשודך
 ואין מי מוחס בידך ועויו אי אהת יכול לעטון ותרסו לומר ח"ו אסעסער

דעת וקנים מבעלי הרוסות
 (טו) לכן כל הורג קין. פשטיה דקרא הכי לפי שדחה קין דואג
 שיהרג א"ל הקב"ה כל הורג קין לאחר שבעה אנקום מהורגו.
 ולפי"ו ה"פ קרא דלקמיה ואמר למך לנשו היה מקונן למך על
 עצמו כי איש הרגתי לפצעי זה קין שהיה גדול בקומה וילד
 בשנים. לפצעי להורתי כלומר לפצעי ולמותי כי אמר הקב"ה
 שבעתים יוקם כל הורג קין. ולמך שבעים ושבעה. וא"כ אפילו
 וילד למך שבעים ושבעה בנים כולם ימותו באותו עין:

הסליחה מחמת שחול נגד חינוס ואין הסליחה בידך: מ' דהל"ל אהסע לו כך וכך: י' און פירוש כל הורג קין שבעתים יוקם דהא
 למך הרג את קין ולא נעשה צו נקמה סיבה לאחר שבעתים אלא פירוש לתורה

דער ערד דו מארקסט ניש וואונקען אונג איין ארמ:
 (יג) ויאמר קין אל יי הט קין גאנגט צו נאמ גדול עוני
 מנשוא איז דען גרוס מיין זינד צו פר מראגן [שיי רש"י]
 איז דען ניש מיניגע דו ואלקסט מיר מוחל זיין: (יד) הן
 גרשת אתי וגי דו פר מרייבסט מיה היינט פון די ערד
 אפמניך אסתר אונג פון פר דיר קען איה מיה דען פאר
 גארן והייתי אונג אז איה נועל זיין גע נגד אויף דיא
 ערד והיה עם נועט זיין כל וגי נוער עם נועט מיה
 גאונגט לכן דרום כל דער נואס נועט הרגנן קין [שיי רש"י]
 סוף פון זיבען דורות נועל איה מיה נזקם זיין פון אים [שיי רש"י] ניש יי אונג נאמ האט נאמן אז איינין
 לבה"ב

(טו) ויאמר לו ה' לכן כל הורג קין וגי'. דר מדרש זאגט ויא
 עס שפייט ביי הקב"ה דר ווארש לכן, איז אשבעה, הקב"ה
 הט בשווארן אפע בשעפטיש נוס זענן גינען איה דר נועלש זיי
 זאגן ניש הרגנן קין, נאר אין זיבען דורות שפעט נועט קין
 געהרגט ווערען:
 נישם ה' לכן את. חכמי האמת זאגן איה דעם שפעטן פון
 ערד יודישען פון נר נוען דר נועלש גיבארן זענן דיא אפע
 צווייא אונג צוואנציג אהיות פון דיא תורה, ווייל דער מוח פון

לָקַח אֹת לְבַלְתֵּי הַכּוֹתֵאֲתוֹ כְּלִי מִצֵּאוֹ : מִיָּיִא קֹן מִלְפְּנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאַרְצֵי-גוֹר קְדָמַת-עֵדֶן :

לָקַח אֹתָא בְּדִידָא דְכֵּלֵּי לְמִקְסָמָא יְתִיהָ כְּפֵי דְיִשְׁשִׁיבְחָנָה : מִן וַיִּפְקֵי קֹן מִן קֳדָם יְיָ וַיֵּשֶׁב בְּאַרְעָא בְּלֵי וּבְמִלְפָּנֵי דְיְהוָה עֲבִידָא עֲלוֹהֵי מִלְקָדְמִין רְשִׁי

תולדות אהרן ויבט בלחן סוסריון ט :

בית יהודה

הוא שלח מהם זרים מוזקתו וכיוצא בו (ט"ז ה) ויאמר דוד כל מכה ובוסי ויגע בלמור ולא סי' מה ישעה לו אבל דבר הכחוש ברמו ב כל מכה ובוסי ויגע בלמור ויקרב אל השער ויבכשו ו' ואת העורים וגו' וגם אחתם יכה על אשר אמרו העור ופסוק לא יכל אל תוך הכזית המכה את אלו חזי אעטנו רחם וסר כחן קצר דכריו וזכר' (יח ו) סי' יהיה לרחם ולשר : וישם ה' לקין אות . חקק לו אות משמו בן בזמחו [ס"ח] ד"א כל מולאי יהרגני הבהמות והחיות אבל בני אדם עדיין לא היו שירא מהם רק אביו ואמו ומסה אל היה ירא שהרגוהו אלא אמר עד עכשו היה פחדתי על כל החיות כמ"ס ומורח' וגו' ועכשו בככל עון זה לא יראו ממני החיות ויהרגני מיד וישם ה' לקין אות החיור מוראן על הכל : (טז) ויצא קין . ולא בהכחש ב כנובש דעת העליונה : ברארץ גור . בחרץ שכל הגולים נדים סס : קדמת עדן . סס גלה

פון הקב"ה (שלא תהא בְּרִיה מוֹקְרָה) אֲרַע בְּשַׁעֲפַעֲנֵי שַׁעֲוֹן זַאֲרֹן מוֹרָא הַאֲבֹן צוֹ סַאֲרֹן אֲשַׁאֲרֵן צוֹ קֹן , בְּיוֹ צוֹם וַיִּבְעִשְׁטִין דוֹר , דֵּר וַיִּבְעִשְׁטֵר דוֹר וְנַעַם אִים תְּרַגְּנֹן (כִּי־צִאָה בּו) אִיו אֲנִי־כִי־אִיו אִיו דָּא אִין אִיוֹ אֲנִדְעֵר פִּסְקוֹן (וַיִּאֲמַר דָּוִד קֵל בַּפֶּה יְבוֹסִי וַיִּגַע בַּצְּנִיר) דָּוִד קָרַד מַעֲנַמְט דֵּר מַעֲנַמְטֵשׁ וְנָאִם וְנַעַם שְׂאֲרָאֵן דַּעַם יְבוֹסִי אִובִי אִובִי וְנַעַם אֲנִרְיֵרֵן וְאִיוֹן נַעֲמָן דַּעַם צַנּוֹר דַּעַם סַאֲרָעִם) (וְלֹא פִרְשׁ מִה נַעֲשֶׂה יֵי) אִובִי דָוִד הָט גִּיט גִּיט גִּיט וְנַעַם גִּטְאֲהוֹן וְעֵרְעֵן צוֹ דַּעַם מַעֲנַמְטֵשׁ (אֲבָל דְּבֵר הַקְּלוֹב בְּרַחֵם) גָּאֵר דֵּר פִּסְקוֹן שְׁמוֹנַמְטֵס אִויִפּוֹן וְאִובִי (קֵל בַּפֶּה יְבוֹסִי) וְנַעַר עַם וְנַעַם שְׂאֲרָאֵן דַּעַם יְבוֹסִי (וַיִּגַע בַּצְּנִיר) אִובִי עַד וְנַעַם אֲנִרְיֵרֵן וְאִיוֹן נַעֲמָן דַּעַם צַנּוֹר דַּעַם סַאֲרָעִם (וַיִּקְרַב אֵל הַשֶּׁעַר וַיִּכְבְּשֵׁנוּ) עַד וְנַעַם נַעֲמָנְעִין צוֹם מוֹיִעֵר פּוֹן שְׁאֲמַאֵם אִובִי וְנַעַם אִים אִויִנְעָמְעֵן (וְאֵת הַפְּסָחִים) אִובִי עַד וְנַעַם נַעֲמָנְעֵן עַד דִּי בְּרִיִּבְעָא אִובִי צוֹ דִּי דְאִהֲמַע (וַיִּבֶם אִתְּמֵם יְהוָה) אִובִי וְיֵי וְנַעַם עַד אֲוֶה שְׂאֲרָאֵן וְתִרְגְּנֹן (עַל אֲשֶׁר אֲמַרְוּ הַעַר וְהַפְּסָחִים) וְיֵיִלֵּי דֵּר בְּרִיִּבְעָאֵר אִובִי דַּעַר דְאִהֲמַעֲרֵר זַאֲרֹן שְׁטוֹב (הַמַּכֶּה אֶת אֱלֹהֵי) דֵּר נִים וְנַעַם שְׂאֲרָאֵן דִּי אֲרַע מַעֲנַמְטֵשׁ (אִני אֲשַׁעֲנֹו רֹאשׁ וְיִשָּׂר) וְנַעַר אִים מַעֲנַמְטֵשׁ עַד זַאֲרֵי וְיֵין אֲשַׁלְּצִשְׁטֵר (כַּאֲן בְּצֵר דְבָרִין) דָּא אִין סַפֵּר שְׁמוֹנַמְטֵל הָאֵט דַּעַר פִּסְקוֹן אֲשַׁעֲקִירִישׁ דִּי וְיֵי פּוֹן דָּוִד (וַיִּבְדְּהִי הַבָּיִת פִּירֵשׁ) אִובִי אִין סַפֵּר דָּבָר תַּלְמִים הָט מַעַן נַעֲשִׂירִיבְעֵן (וְהָיָה קְרִיאֵשׁ) וְיִשָּׂר) וְנַעַר מַעֲנַמְטֵשׁ וְנַעַם וְיֵין אֲשַׁלְּצִשְׁטֵר : וְנַעַם אִין אִיוֹן הַקְּבִ"ה הָט גִּטְאֲהוֹן אֲצִיבֵן צוֹ קֹן , וְנָאִם אִיוֹן נַעֲמָן דֵּר צִיבִין (חַקֵּק יֵי אִית מַשְׁבֹּוּ בַּצְּנִיר) הַקְּבִ"ה הָט אִויִנְעָמְעֵן אִיוֹן אִית פּוֹן וְיֵין נַעֲמָן אִין דַּעַם שְׁטַעֲרֵן פּוֹן קֹן דְבֵר אַחֵר) נָאֵה אֲשַׁשׁט אִיוֹן קֹן הָאֵט גִּיטְאֵט (קֵל מוֹיִצֵּי בְרַחֵם) וְנַעַר עַם וְנַעַם מִיֶּה רַעֲרַעַן וְנַעַם מִיֶּה תְרַגְּנֹן (הַתְּכַחֲמוֹת מַתְּחִילוֹת) עַד הָאֵט מוֹרָא נַעֲהַאֵט דִּיא גַּחְמוֹת אֲרַעֲרֵר מִיֶּה וְנַעֲרַן אִים תְרַגְּנֹן (אֲבָל קִנִּי זִים עֲדִין יֵי הָט שְׂאֲרָאֵן) אֲבָעֵר מַעֲנַמְטֵשׁ וְנַעַם נָאֵה גִיט נַעֲמָן עַד זַאֲרֵ בְרַחֵם פִּירֵשׁ וְיֵי מוֹרָא הַקְּבִ"ה (קֵל אֲבִיו אִיוֹן) גָּאֵר וְיֵין פִּאֲשָׁר אִובִי מוֹשֵׁר וְעַן נַעֲמָן (וְהָיָה לֹא הָיָה גֵיט שְׁתַּרְתַּחוּ) אִובִי פֵר וְיֵי הָט עַד דְבָהּ גִיט מוֹרָא נַעֲהַאֵט וְיֵי זַאֲרֹן אִים תְרַגְּנֹן (אִיאָ אֲפֵר) גָּאֵר אִיוֹן הָט קֹן נַעֲהַאֵט (עַד עַכְשָׁיו הָיָה פִּתְרֵי עַל בֵּל מַתְּחִילוֹת) פּוֹן אִיוֹטֵט אִיוֹן נַעֲמָן מוֹיִן מוֹרָא אֲוֶה דִי מִיֶּה , הַתְּכַחֲמוֹת אִובִי מִיֶּה מוֹרָא פִּירֵשׁ אֲוֶה מִיר מוֹרָא נַעֲהַאֵט (נַעֲשִׂישׁוּ בַשְּׂבִיל יֵי) אִובִי אִין זַאֲרֵ וְנַעַר עַד עֲבֹדְהוֹן וְנַעֲרַן דִּי מִיֶּה פֵר מִיר גִיט מוֹרָא תַאֲבֹן (וְהִרְגִינוּ מִיֶּד) אִובִי וְיֵי וְנַעֲרַן מִיֶּה בְּאֵרֵד תְרַגְּנֹן (וְהָיָה אִין אִיוֹן אֲוֶה) הַקְּבִ"ה הָט גִּטְאֲהוֹן אֲצִיבִין צוֹ קֹן (הַהוֹיֵר מוֹרָא עַל תַּבֵּל) עַד הָאֵט צוֹרִיק גִּיטְעֵבֵן דִּי מוֹרָא פּוֹן קֹן אִיוֹטֵט אֲרַעֲרֵשׁ פִּשְׁעֵעֲנִישׁ : (טז) וַיֵּצֵא קֹן . זַאֲרֵט רְשִׁי' (וְיָא בְּהַקְּנִיעֵה) עַד אִיוֹ אֲוֶרְעָקְעֵנְאֲנֵן פּוֹן הַקְּבִ"ה נִידְעֵר 'נַעֲשִׂיאָנַעַ , וְטָרְוִיעִירִיבו (כַּנְגִיבֵי דַעַת הַעֲשִׂירִיָה) וְיֵיִא עַד גִּיטְתֵּי דָאֵם וְיִוִּקְשִׁיאֲשַׁט פּוֹן הַקְּבִ"ה וְיֵרֵר הָאֵט וְיֵין נַעֲמַמְטֵט שְׁרוֹיעִירִיבו אִובִי נִידְעֵרִיבו גִּיטְתֵּי וְיֵי עַד הָט תְרַשָּׁה אֲוֶה דִיא זִיבֵד נִים עַד הָט שְׂאֲרָאֵן) אֲבָעֵר אִין הַאֲרָץ הָאֵט עַד . קִיִּין תְרַשָּׁה נַעֲהַאֵט , גָּאֵר עַד הָט נַעֲמַמְטֵשׁ הַקְּבִ"ה וְיֵיִים גִיט וְנָאִם עַד סַרְכַּאֵט אִין הַאֲרָץ : וּבְאַרְצֵי גוֹר (בְּאַרְצֵי גוֹר בְּאַרְצֵי שֶׁשׁ) אִין דִיא זַאֲרֵט וְנָאִם אֲרַעֲרֵ פִּירֵשׁ יַעֲנַעֲ אֲנִי־אִוִּיפּוֹן דְאֲרַשְׁעֵן : וְקְדָמַת עֵדֶן . אִין מוֹרָח זִיט פּוֹן עֵדֶן (שֶׁשׁ נָהָה אֲבִיו בְּשִׁנְיֵשׁ בִּנְן עֵדֶן) וְנַעַם וְיֵין פִּאֲשַׁעֲרֵר

שפתי חכמים

אין כל י לא יקבל הכל נקמתו מקין אלא עד ז' דורות ונמו שמוכיח סוף המקור ונעטתים יוסק קולו לקין ולא חסורג חת קין . ויעיל לזכר חזק פי' כל סורג קין יוסק כשעתיים ח"כ סי' קשה למה יוסק כשעתיים ויחר מולך וקחם ס"כ מלת כשעתיים יוסק הוא ענין כש"ע ששקב"ם יוסק מקין עד ז' דורות וע"כ זה אחד מן המקראות שקלרו וכו' : כ ר"ל דלמן דער הכתוב ברמו ומקוסו אחר מפרש

ליקוטים על התורה

פירוש לתורת אלהים
לבלתי הכות מען אים נים תרגנן כל מוציא ויער עם וועט אים נפונן (ש"ו י"א) : (טז) ויצא קין אינ קין ארום גגאנגן פון פון נאט אונ ער איז געקן בארץ אין לאנד גור קדמת עדן אין מורח וייט פון דעם גען (ש"ו י"א) :

יער יוד איז גינגען גווארן צו לעבן תורה ונאם איז דער צלם אלהים , אונ אז ער זינדירט ווערען די אלהיות ביסלאביווי אפ געמקעט , אונ אז ער מרשק תשובה קומען די אלהיות ביסלאביווי צוריק , אונ וייל קין האט גיטאון תשובה גאר ניש מיט דעם גאנצן הארצין קט הקב"ה אים צוריק גינגען גאר אין אות פון אצף בית , דעם אלו ו' ווייא קען האט גינגען צו יתר ער זאל הייבן יתרו , אונ וייל ער האט און וך געהאט דעם אלו ו' וועט יתרה על ק' תית תאק , אייער מורא וועט נין און אצף תית , צלם אלהים .

מען אים נים תרגנן וויא עס שמיים אין פסוק ומוראכם ותקבם די תיות וועלען פאר אייך מורא האבן אז איר יועט האבען דעם צלם אלהים .

וַיִּבְרַח קַיִן אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָר וַתֵּלֶד
 אֶת-חֲנוֹךְ וַיְהִי בִּנְיָה עֵיר וַיִּקְרָא שְׁמֵם
 הָעֵיר כְּשֵׁם בְּנֵי חֲנוֹךְ: ִי וַיִּוְלַד לְחֲנוֹךְ
 אֶת-עֵוֶרד וְעֵוֶרד יָלַד אֶת-מַחֲוִיאל
 וּמַחֲוִיאל יָלַד אֶת-מֶתוֹשָׁאֵל
 וּמֶתוֹשָׁאֵל יָלַד אֶת-לָמֶךְ: ִי חַמִּישִׁי
 יֵשׁ וַיִּקְהִילוּ לָמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שְׁמֵם

דינתא דעון: י וידע
 קין יה אתתה ועדיאת
 ויליבת ית חנוך ותנה
 בני קרתא וקרא שמא
 דקרתא כשום ברה
 חנוך: י ואתיליד לחנוך
 ית עירד ועירד אוליד
 ית מחויאל ומחויאל
 אוליד ית מתושאל
 ומתושאל אוליד ית למך:
 יש חמישי ית ויקהילו
 לה למך שתתי נשים
 נשיוןשום קדא עדה ושום
 רש"י

בית יהודה

ואדם איז ארויסקערפיען גנוארן פון גן עדן איז ער אויך
 פארקריבן גנוארן אין מורה זייט פון גן עדן (שגמרה) ויזא
 עם שמיש אין פסקי נישפן פקדס גן עדן חקב"ה האט
 גמאכט דרעהן אין מורה זייט פון גן עדן די מלאכי הקדש
 (דשמוז את שמירת דרך מבוא חנו) צו הישען דיא וועגן ווען
 מען גייט דורך איר צום גן עדן, פאר ווען הט מען געהיט
 נאר דעם מורה זייט (ששש קמיר שקה שם אדם) פון דעם
 קעגן מיר דערנן אז אדם איז געווען אין מורה זייט פון גן עדן
 (קפיט) אונ מיר געשינען (רית נהרות קולות) דער פקדס את
 דרדוקים) דר מורה זייט האט גערעכעט פון שמיש אצ"ע
 רוצחים ווען געקויפן אין מורה זייט (שגמרה) וויא עס
 שמיש אין פסקי (וא דרדוקי בישא יגור) מורה שמש) משה הט
 אפגעשעידט דרייא שטעט אין מורה זייט וויא די זונן

אזוי כשגורש מנן עדן של ויסקן מקדס לג"ע וגו' לשומר את
 כמורת דרך מבוא חנו ט"ס ללמוד שהיה אדם שם ס ומלמו
 וזה מורחה קולטת כ"מ את הרומחוס שלומר (דברים ד)
 אז יבדול משה וגו' מורחה שמש. ד"ה בדרך נוד כ"מ שלמד
 היתה הארץ מודעשת תחתיו והכריות אומרים סורו
 מעליו וכו' כהרג את חמוניו) ויהי. קין וכו' עיר פ ויהרא סס
 העיר לזכר בנו חנוך: (יח) ועירד ילד. יס מקום שהיה אומר
 בזכר הילד ויס מקום שהוא אומר ילד שהלידה משמשת שתי
 לשונות לידת האשה ניסטר"ח כלעו זוריעת תולדות האדם
 ראוונד"ר כלעו כשהוא אומר הוליד האשה הפעול מדבר
 בלידת האשה פלוגי הוליד את אשתו בן או בת וכשהוא אומר
 ילד מדבר בזריעת האדם והוא כלעו הגידיד"ר: (ט) ויקח

האט געקריגט אפגעשפילן אפגעקויפן גיט וויא ער
 גרעכעט גנוארען פון שמיש דער אחר) נאך אפשאט אז פארין
 ארט מן איז געמאכען הט די עיר געשערט אונשער אים
 צום אנדערין (סודי בעליו) גייט אונזעק פון אים (יה שגמרה
 יח) ויהי. קין בונה עיר: מן הט געראקט אפשאט אפשאט
 (קורב בנה חנוך) צו געדיינגען זיין זון חנוך: (יח) ועירד ילד.
 זאגט רש"י (יש מקום שהיה אומר הוליד) עם ועענן דא פסקים ווען
 געבארין (יש מקום שהיה אומר ילד) עם ועענן דא פסקים ווען
 שתי גשונות) ויארם עם ועענן דא צווייטעליי געבורטן (לידת
 זרע ווען גייט ארום פון מאן, פון די זרע וערעט שאפאן דם קינד ביי
 דיא מנהיגט אין בויף (בשהיה אומר הוליד) אז מען
 זאגט הוליד (בששן דעלי) ער האט געמאכט געבארין (קדבר
 את אשתו בן א' בת) מען זאגט גענער מאן האט געמאכט זיין ווייב זאג'
 אומר ילד) אונ אז מען זאגט ילד, ער הט גבארין (קדבר
 פון מאן, פון די זרע וערעט גבארין דאס קינד ביי די מנהיגט אין בויף: (יש
 ויבטח לו דמך. דרך הט גננמן צוויי ווייבר.

שיושב-אוף אין דר פריה, ויער עם איז געווען ארצות ווען
 איז אפגעראפען אין אייגע פון דיא דרייא שטעט איז ער
 גוד (פל מקום שגדף היתה העיר) און נע"בוען
 (בבביות אורחות) אונ אצ"ע אפגענישן האפן גזאנט איינר
 ית אחיו) דס איז דר מעקלש ווען הט געקריגט זיין ברודר:
 זאגט רש"י (יש מקום שהיה אומר הוליד) עם ועענן דא פסקים ווען
 געבארין (יש מקום שהיה אומר ילד) עם ועענן דא פסקים ווען
 שתי גשונות) ויארם עם ועענן דא צווייטעליי געבורטן (לידת
 זרע ווען גייט ארום פון מאן, פון די זרע וערעט שאפאן דם קינד ביי
 דיא מנהיגט אין בויף (בשהיה אומר הוליד) אז מען
 זאגט הוליד (בששן דעלי) ער האט געמאכט געבארין (קדבר
 את אשתו בן א' בת) מען זאגט גענער מאן האט געמאכט זיין ווייב זאג'
 אומר ילד) אונ אז מען זאגט ילד, ער הט גבארין (קדבר
 פון מאן, פון די זרע וערעט גבארין דאס קינד ביי די מנהיגט אין בויף: (יש
 ויבטח לו דמך. דרך הט גננמן צוויי ווייבר.

שתי חכמים

לכן זרעונו אלו גם כן נפשת הראשון כי שם נלה אחי ולפי הראשון
 קשה למה נאמר כאן וזה הילול כמדת. מוסד"ל: פ ללמוד דויהו
 בזוג ער קאי על קול אלו על מנחם סמך לו דל"כ מלא כעס כט

סיך אלו ממי ש"א נזכר המוקף אכל הכא כחוב מלפני ה' (ל) ש"ד דבר
 המוקף בו כי מלא כל הארץ כבוד: ס דל"כ למה היו הנולדים
 כשגורש ולא כיום ארצות: ע ול"א למה דל"כ למה אמר קדמת

פירוש לתורת אלהים

(י) וברע קין את אשתו אונ קין הט זיה בהעפמט מיט זיין
 ווייב ותמר אונ זיא איז ווארן קראגן נתלד את אונ זיא
 האט גיווינען חנוך ויהי בונה עיר אונ קין האט גבושעט
 אשטאט וקרא שם אונ הט גרופן דעם נאמן פון דער
 שטאט קשם בני וויא דער נאמען פון זיין זוקן חנוך:
 (יח) ויולד לחנוך אונ עם איז גיבארען גנוארן צו חנוך
 גיבארן מתושאל אונ מתושאל האט גיבארין למך:

הַאֲחֵת עֵדָה וְיִשָּׁם הַשְּׁנִיטָה צִלָּה : תַּנְיָתָא צִלָּה : כ וילידת
כ וַתֵּלֶד עֵדָה אֶת־יִבְלָה הוּא הָיְתָה אֵבִי
יִשָּׁב אֵהָל וּמְקָנָה: כ" וְיִשָּׁם אֶהָיוּ יִבְלָה

רש"י

לו למך . לא היה צ לו לפתח כל זה חלה למדת מסוף הענין
 שקיים הקב"ה הכנתו שחמר כשעתים יוקם קין ועמד למך
 לחמה שהוליד בנים ועשה דור שביעי והרג את קין זה שאמר
 כי איש הרתי לפעמי וכו' : שתי נשים : (כ"ר) כך היה
 לכן של דור המבול אחת לפניה ורביה ואחת לתשעים זו
 שהיא לתשעים זו שזקקה עם של עקרון (כ"ר) כדי שתקצר
 ומקוצעת ככלה ומאכליה מעטים והכרתה נוספה וחבלה
 כלל לזמנה וזה שפי' חיוב (כד כ"ר) רועה עקרה לא חלה והלמנה
 לא ייטב כמו שמופיע באגדת חלק : עדה . היא של פריה
 ורביה על שם שמונה עליו ומוסרה מאללו [כ"ר] ממאללו
 עדה תרגום של סורה : צלה . היא של תשמיש על שם
 שזשבת תמיד כללו דברי אגדה הם ככ"ר : (כ) אבי יושב
 אהל ומקנה . הוא היה הראשון לרועה בהמות במדברות
 וישב אהלים חסד כלן ומקם כן בשביל המרעה ולא וכסלה
 המרעה במקום זה הולך וחוסד חבלו במקום אחר ומדחס
 אגדה בזה חסד לפיכך חלילה כמה דלת אמר (יחזקאל
 ח) כמל הקנאה והוא חסד חוסס ככור ועובד לומר

בית יהודה

זאנב רש"י (לא היה לו לפתח כל זה) די תורה האט מיט
 געדארפט שרייבן די ארבע זאנבן מיט פ'קום ווייפער (אלא
 פ'קום איז זיינע ווייפער פ'קום מיר פ'קום קום פ'קום איז געווארן מיט
 הקב"ה הט גמאחן וויא ער הט צוגעזאגט (שאמר שבעים
 יקם קין) הקב"ה הט גמאנאט (ווען עס וועט גמארין ווערען
 דר זויגעטער דור פון מן וועט מען הרגנו קין עמד לפ'ק
 פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום
 וויא זויפער דור : באמאס הט פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום
 דאס איז נוס פ'קום האט גמאנאט (כי איש הכתי לפעמי) איה
 האב פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום פ'קום
 הט גמאחן זיווי ווייפער : זאנב רש"י (כד היה דרוין של דור
 המבול) אז איז געווען דר פירער פון די מענטשן ווס ועגן
 גווען אין די צייט פון מופל : ויערער מאן הט גמאחן זיווי
 ווייפער (אחת פ'קום פ'קום) איין ווייב הט ער געווען ער זאל
 מיט איה האבן קינדער (אחת למשימש) אונ איינע זאל זיין
 צום פערקעניגען פון משימש הטקה (ו) שהיא למשימש דם
 ווייב נוס ער האט געהאלטן צום פארקעניגען פון משימש
 געבען מרגען אנעלכע זאנב ווערען אעקרה אונ זאל ווערען
 געווען געזינען וויא אפ'קה (ופ'קה פ'קום) אונ ער האט איה
 ווייב (נאבלה פ'קום) איז איה גווען דערווייטערט אונ מרייערין וויא
 גמאנאט (רועה עקרה לא ה'לד) דער מאן מיטערט מיט גושע
 קיין קינדער האבן (נאבלה לא נ'ש) אעקר דם אנדערע ווייב נואם
 זיין איז וויא אעקרה ווייב וויא איז וויא אעקרה ווייב נואם
 ווייב נוס איז גווען צו קינד האבן הט געמיינט עדה (של שם
 נאבלה פ'קום) אונ זי איז גווען אפ'קה פון איהם (עדה תרגום של סורה)
 דר תרגום "עדה" איז עדה דערמיטש אפ'קה (צלה היא של משימש)
 דאס ווייב נוס מען הט גמאנאט צום פערקעניגען
 האט גמאנאט צלה (על שם שוישבת תמיד בצלו) ווייב זי איז
 אערה הט בראשית רבה) אז ווערט גמאנאט אין מדרש : (כ) וְאִבִּי
 יִשָּׁב אֵהָל וּמְקָנָה (וייב איהל ומקנה) וְאִבִּי רש"י (הוא היה הראשון
 לרועה בהמות במדבר) ער איז גווען דער ערשטער פון די
 ווערט ער גערופן אבי, דער פאטער דר ערשטער (וייב איהל ומקנה)
 אין געזעצטן ופארקעניגען אויף דעם ארם אהודש אונ אויף
 זיינער שעפסין (וכפ'לה המרעה במקום זה) ווען עס היה זיה
 שוין אויפגעשטן דיא גמא פון דעם ארם (ויער הרועה איהל ומקנה)
 געזעצטן אויף איין אנדער ארם אונ אזו שווער זיי שטענדיג (וכד'רש אגדה)
 זאל דעם האט געמאכט ווערער צו די געבורה וזה (כמה דלת אמר)
 געבורה וזה נוס הט דער ערשטער הקב"ה (וכן אחיו) אונ אזו
 האט גמאחן זיין ברודר (חוסס ככור ועובד לומר געבורה אהלים)

שפתיו חכמים

השנת זקנים מבעלי התופפות
 (יש) ושם חכמי צלה . פירש"י שדוכן ליקח ב' נשים אחת
 לתשמיש ואחת לפריה ורביה . ואותה של תשמיש משקין אותה
 כוס עקרון . ופי' בדלת היתה אחת של תשמיש . וקראי לי דואר
 כתוב אח"כ צלה גם היא ילדה . וי"ל דלחכי כתוב גם כלא
 אף צלה שנבחרה לתשמיש ילדה ולא הועיל לה כוס של
 עקרון :

השנת זקנים מבעלי התופפות
 (יש) ושם חכמי צלה . פירש"י שדוכן ליקח ב' נשים אחת
 לתשמיש ואחת לפריה ורביה . ואותה של תשמיש משקין אותה
 כוס עקרון . ופי' בדלת היתה אחת של תשמיש . וקראי לי דואר
 כתוב אח"כ צלה גם היא ילדה . וי"ל דלחכי כתוב גם כלא
 אף צלה שנבחרה לתשמיש ילדה ולא הועיל לה כוס של
 עקרון :

פירוש לתורת אלהים

ווייבר שם האחת דר נאמן פון איין ווייב איז גווען עדה
 ויש השנית אונ דר נאמן פון דר צווייט איז גווען צלה :
 (כ) וַתֵּלֶד עֵדָה הַט גמאנאט יבבל הוא היה ער אין גווען
 דר ערשטער נוס ויצן איז געזעצט אונ פאסין די פיה :
 יבבל הוא היה ער אין גווען פון זיין ברודר איז גווען
 ערשטער נוס ויצן איז געזעצט אונ פאסין די פיה :

קנה . קנה" וקנה" און קנה" איז געווען דר נאמן דר נאמן דר נאמן דר נאמן
 דר נועם , זיינע זינד זאל פארקעניגען זיין איהבי , אונ זיין
 אייגענעם וזהו פון זיין ווייב האט ער אויף ניש געווישן קנה ,
 גאר תנח"ך :

(כא) ויש אחיו אונ דר נאמן פון זיין ברודר איז גווען
 ערשטער נוס ויצן איז געזעצט אונ פאסין די פיה :

הוא היתה אבי כל תפיש כנור ועובב:
 כב וצלה גסיהוא ילדה את תובל
 קין למיש כל יחורש נחשת וברזל
 ואחות תובל קין נעמה: כג ויאמר
 למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי

תו"א ויאמר למך מסתדין לה:

בית יהודה

ער הט געהארטן אפירור אונ אפיפיר אונ האט געשפירט
 צו די עבירה ורה: (כב) ותובל קין. זאגט רש"י (תב"ב
 אונקנ'י יש' קין) ער הט פארבעקערט דיא ארבעט פון קין
 (תובל) לשון פלגין תובל איז דערמיטש בש"א, געווייך
 (תב"ב) וחקקו אקמרו יש' קין) ער הט אריון געטאקן פשמים
 אונ הט פארבעקערט די ארבעט פון קין ואזו וויא בשמים
 פארבעקערט דס פסיון, וען קין הט געהרג'ט ויין פרודער
 ה'ה' הט ער גיט געהאט פלגים מיט ווס ער זאל אים הרג'ן,
 איז געקומן תובל קין (געשט' ק' ויין ר'זעזים) אונ האט
 געמאכט פלגים לשונק'ן וקיסן פילן שפיזען מיט זאל
 האבן מיט נוס ריג'ט צו הרג'ן אקעניש'ן: ופ"ט ד' חורש
 נחשת וברזל. זאגט רש"י מען מיינט (פחדד אייניגה נחשת
 וברזל) ער הט געשארפט די ארבעט פון קופער אונ אייזן

רש"י
 לעבודת אלילים: (כב) תובל קין. תיבל אומנוט של קין.
 תובל ל' תכליו תיבל והתקין אומנוט של קין לעשותו כלי ויין
 לרזמים: לומש כל חרש נחשת וברזל. ש מהלד
 אומנוט נחושט וברזל כמו (אויב טו) ולטוס עיניו לי חורש
 קיני ל' פועל בסגול אלל לשון פועל בזריי סהרי נקוד קמך
 אונ טעמו לומטה כלי מהלד ומלחמ'ה כל כלי אומנוט נחשת
 זכרול: נעמה. היא ת אשתו של נח ככ"ר: (כג) שמען
 קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש לפי סהרג את קין
 ואת תובל קין כנו סהיה למך סומח ותובל קין מוסכו ורהה
 את קין וזמרה לו כחיה ואמר לאכזו למשוך בקסת והרגו וכיון
 טיעע סהול קין זקנו הכה ק' אל ק' ספק את כנו בזיניהס
 והרגו והיו נשיו פורשות ממנו והוא מפיסן: שמען קולי.

זיינע אויגין און מיר און קוקט שטארק און מיר, האנט
 רש"י פון פסקו זעהט אומס תובל קין הט גיט געמאכט דיא פלגים
 נאר גשארפט אונ געפיצט, ווער הט זיי געמאכט? דריבער זאגט רש"י
 דצירי שהיו נקוד קמך קמך דבינו בצירי ופענו צמטה) אונ מיינט רש"י חורש מיט אסגור איז דערמיטש די ארבעט,
 חורש מיט אצור איז דערמיטש ד' ארבעטער נוס ארבעט די קופער אונ אייזן זאגט רש"י און דער חורש שטייט גיט
 חורש, דיא ארבעט פון קופער אונ אייזן, נאר עס שטייט חורש אונ די גריג'ה דער מרביא שטייט אונטער די רייש
 איז דערמיטש חורש ד' ארבעטער, איז גריג'ה וויא אין פסקו נואמט געשטאנען לומש חורש ק' נחשת וברזל, ער
 שארפט אונ ארבעט אלע פלגים פון קופער אונ אייזן (פלימר מתדד ומצחצח ק' פלי אומנוט נחשת וברזל) ער שארפט אונ
 פיצט אלע פלגים פון קופער אונ אייזן נוס ער הט גמאכט: ובעצה, והיא אשתו של נח, נעמה איז געווען דס ווייב פון נח:
 (כב) ושמען קליון. זאגט רש"י (שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש) אונ מיינט פון דער ארבעט זיך אפגעשויידט פון
 אים, זיי האבן גיט גמאכט וואהנען מיט אים (אפי שהרג את קין) ווייל ער האט געהרג'ט זיין וזידע קין (ואת תובל
 קין) אונ זיין וזהו תובל קין האט ער און געהרג'ט (שהיה קמך סומא) קמך איז געווען פלג'ד (ותובל קין בנו מושב) אונ
 זיין וזהו תובל קין הט אים געפירט (והרג את קין) אונ תובל קין האט געזעהן פון ווייזן איינער גיט נוס איז געווען קין
 (ונדמה לו כחיה) האט תובל קין געמיינט אנה גיט (זאמר) לאכזו למשוך בקסת) הט תובל קין געזאגט צו זיין פאטער
 למך ער זאל שיקען מיט זיין פילגענוביגין, אונ ער הט גשאסין אויף קין (והרג) אונ האט אים געהרג'ט, וויא זיין
 זענו גקופן גענשער האבן זיי געזעהן דאס איז קין (וכיון שרבע שהיו קין נקוד) וויא למך הט געוואסט דס איז זיין וזידע
 קין (היה פ' אל פ'ה) הט ער אקלאפגעטאקן מיט איין האנט און די אנדערע (וקפץ את בנו בזיניהס) האט ער מיט די הענט
 אקלאפ געטאקן אויף זיין וזהו תובל קין (והרג) אונ האט אים געהרג'ט ורהי נשיו פורשות ממנו) האבן זיינע ווייבער
 זיך אפגעשויידט פון אים (והיו כפיסין) אונ ער האט זיין איבערגעבעטן ושמען קליון. הערש מיין שטיימקע (השפעמי

זיינע אויגין און מיר און קוקט שטארק און מיר, האנט
 רש"י פון פסקו זעהט אומס תובל קין הט גיט געמאכט דיא פלגים
 נאר גשארפט אונ געפיצט, ווער הט זיי געמאכט? דריבער זאגט רש"י
 דצירי שהיו נקוד קמך קמך דבינו בצירי ופענו צמטה) אונ מיינט רש"י חורש מיט אסגור איז דערמיטש די ארבעט,
 חורש מיט אצור איז דערמיטש ד' ארבעטער נוס ארבעט די קופער אונ אייזן זאגט רש"י און דער חורש שטייט גיט
 חורש, דיא ארבעט פון קופער אונ אייזן, נאר עס שטייט חורש אונ די גריג'ה דער מרביא שטייט אונטער די רייש
 איז דערמיטש חורש ד' ארבעטער, איז גריג'ה וויא אין פסקו נואמט געשטאנען לומש חורש ק' נחשת וברזל, ער
 שארפט אונ ארבעט אלע פלגים פון קופער אונ אייזן (פלימר מתדד ומצחצח ק' פלי אומנוט נחשת וברזל) ער שארפט אונ
 פיצט אלע פלגים פון קופער אונ אייזן נוס ער הט גמאכט: ובעצה, והיא אשתו של נח, נעמה איז געווען דס ווייב פון נח:
 (כב) ושמען קליון. זאגט רש"י (שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש) אונ מיינט פון דער ארבעט זיך אפגעשויידט פון
 אים, זיי האבן גיט גמאכט וואהנען מיט אים (אפי שהרג את קין) ווייל ער האט געהרג'ט זיין וזידע קין (ואת תובל
 קין) אונ זיין וזהו תובל קין האט ער און געהרג'ט (שהיה קמך סומא) קמך איז געווען פלג'ד (ותובל קין בנו מושב) אונ
 זיין וזהו תובל קין הט אים געפירט (והרג את קין) אונ תובל קין האט געזעהן פון ווייזן איינער גיט נוס איז געווען קין
 (ונדמה לו כחיה) האט תובל קין געמיינט אנה גיט (זאמר) לאכזו למשוך בקסת) הט תובל קין געזאגט צו זיין פאטער
 למך ער זאל שיקען מיט זיין פילגענוביגין, אונ ער הט גשאסין אויף קין (והרג) אונ האט אים געהרג'ט, וויא זיין
 זענו גקופן גענשער האבן זיי געזעהן דאס איז קין (וכיון שרבע שהיו קין נקוד) וויא למך הט געוואסט דס איז זיין וזידע
 קין (היה פ' אל פ'ה) הט ער אקלאפגעטאקן מיט איין האנט און די אנדערע (וקפץ את בנו בזיניהס) האט ער מיט די הענט
 אקלאפ געטאקן אויף זיין וזהו תובל קין (והרג) אונ האט אים געהרג'ט ורהי נשיו פורשות ממנו) האבן זיינע ווייבער
 זיך אפגעשויידט פון אים (והיו כפיסין) אונ ער האט זיין איבערגעבעטן ושמען קליון. הערש מיין שטיימקע (השפעמי

שפתי חכמים

סס כלי המחשבה והסודות והמוסר שכולם הם הנושאים והשגות אלו:
 ואלה מנל לרש"י י"ל. דוכותיו דאל לכך נקראת נעמה על סס
 שמעתיש נעים וסיהי נוסט וזכורו יכן סיה אלס כן למה ממה כמבול
 ליקומי יוסה
 (כב) ונחות תובל קין נעמה. דער ילקוט ראובני שריב"ט,
 נעמה הט געהאט אפאן ער הט געזיין שומען פון זיין
 איז גיבארן געווארן אשפדיא ד' קל'ה פון ד' א' שדים, אונ נעמה
 איז די מוסער פון אלע שדים:

זאמר נחכות לומר לא כהכל שהי רועה טיבוט וזו אומנוט גדולה:
 ש כלנו כזה כפרש שהמקור מוסרס הוא וסכי קאמר לוסט וסורס
 כל כלי נחושט וברזל וסוסין מלח כל כלי אומנוט לומר לי אומנוט
 פירוש לתורת אלהים
 הט גמארמ'ט די פיר'ג'ן מיט די ארג'ן: (כב) וצלה אונ
 צלה גס היא ויא און ילדה את תובל האט תובל קין תובל
 קין לומש ער האט גשארפט ק' חורש אל' מיינקטער
 שארפט נחשת וברזל פון קופר אונ פון אייזן [ישו וס"י]

נחות תובל קין אונ דיא שוועקטער פון תובל קין האט
 ווייבער עדה אונ צלה הערש צו מיין קול איר ווייבער פון למך
 איז געווען נחשת וברזל און האט געהרג'ט קין ווייבער פון למך
 איז געווען נחשת וברזל און האט געהרג'ט קין ווייבער פון למך

שִׁמְעוּ קוֹלִי נִשְׂא לְקוֹלִי
 אֲצִיחָא לְמַמְרֵי דְאֵי נְבִירָא
 קְמַלִית דְּבִדְרֵיהּ אֲנִי
 סְבִיל חוֹבִין וְאִתְּ דִּיא
 עוֹלִמָא חֲבָרִית דְּבִדְרֵיהּ
 יִשְׁתַּיְצוּ זְרָעֵי : כִּד אֲרִי לְשַׁבְעָא דְרִין אִתְרִין לְמִן חֲלָא לְלִמְךָ בְּרַחֵ
 רש"י

נִשְׂא לְקוֹלִי הַאֲזִינָה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ
 הֲרַגְתִּי לְפָצְעֵי וַיִּלְד דְּחַבְרָתִי : כִּד כִּי
 שִׁבְעָתַיִם יִקְסִיָּקוּן וְלִמְךָ שִׁבְעִים
 יִשְׁתַּיְצוּ זְרָעֵי : כִּד אֲרִי לְשַׁבְעָא דְרִין אִתְרִין לְמִן חֲלָא לְלִמְךָ בְּרַחֵ

בית יהודה

לשמעתי לי להשמיע וכי ארש אשר הרגתי לפניו הוא נהרג וכי
 אני פלעתי מיד סיהא הפלע קרוי על שמי וילד אשר הרגתי
 להבורתי נהרג כלומר ע"ה הבורתי בתמימה והלא סוגג אני ולא
 מויד לא זהו פלעי ולא זהו חבורתי: פצעי. מכת הרב או
 חן מקאדור"ה כלעו (כד) כי שבעתים יוקם קוון. קון
 שרר מויד תלה לו עד' ד' דורות אני שרגתי סוגג לא כ"ס
 שיתלה לי שבעיות הרבה: שבעים ושבעה. לשון רבוי
 שבעיות החלו לו כך דרש רבי תנחומא. ומדרש בראשית
 רבה לא הרג למך כלום ושמו פורשות ממנו משקימו פריה
 ורבה א לפי שגורה גזירה לכלות ורשע של קין הלאה שבעה
 דורות אמרו מה לנו וילדות לכהלה למחר המבול בל וסוטף
 את הכל ב והוא אמור להן וכי ארש הרגתי לפניו וכי אני הרגתי
 את הכל שהי' ארש בקומה וילד בשנים סיהא זרעי כלה בלאתו
 עון ומה קון שררר תלה לו שבעה דורות אני שלא הרגתי לא

תפשימיש' איר נאָלט מיך הערען וום איה ניעל' איה ואַן
 אונ איר נאָלט איה מיט מיר בהעפֿן וכי איש אשר הרגתי
 לפניי היא נהרג' דר מענטש נואם איה איה אים געהרגת
 איז ער דען געהרגת נואמן צו מיין וואנד, איה זאל' ניען
 אים געשטראַפֿט ניערן (כי אני פצעתי מויד) האב איה דען
 אים וויילענדיג געהרגת (שהא הפצע קרוי ע' שש"י) ויין
 שטארבן זאל גרויפֿן נערען אופֿ מיין נאמן איה האב אים
 געהרגת (ילד אשר הרגתי) אונ דעם קינד נום איה האב
 געהרגת (חבירתי נהרג) איז ער דען געהרגת נעוואן דם
 זאל' הייסן איה האב אים געהרגת (כיוצר על גדי הביתר)
 דורך מיין בייר' נענען ווי געהרגת נעוואן (פקמיה) מיט
 אוריאנער הט לִמְךָ דם געואַנט נערא שונג אני ולא בידד'
 איה האב דאך דם גטאון ניש גערין ניש וויילענדיג (לא יהי)
 פצעי גיטרוי בחברתי) וום איה האב געהרגת מן איז דם ניש
 מיין וואנד אונ נום איה האב געהרגת דם קינד איז דאָם
 ניש מיין בייר', נוען איה נואָלט זיין געהרגת גערען נואָלט
 געוואָלט ווי הייגן, הט דאך הקב"ה ווי געוואָלט הייגן
 נוערען: פצעו. (מפת הרב או חין) אז מויד שפֿאָנט איינעם
 דם הייסן פצעו: (כד) וכי שבעתים יקם קוון. לִמְךָ האט
 גואַנט צו זיינע נויפער קון שררר מויד נתלה לו עד שבעה
 דורות) קון נום ער האט געהרגת ויין ברודר הכי' וויילענדיג הט אים הקב"ה נואַרט בויז ויען דורות (אני שרררתי שניג)
 איה וום איה האב געהרגת ניש וויילענדיג (לא פל שפֿן שפֿתה' לי שבעיות הרבה) איז דאך געוים אז הקב"ה רשע מיר
 נואַרט פֿיל מאַר' ויען דורות: (שבעים ויען דורות) זיען אונ זיענדיג דורות נועט קען מיר נואַרט, זאָנט רש"י
 לִמְךָ הט ניש געמינט מיט ארעבענעגן ויען אונ זיענדיג (קשו' רבוי שבעיות אחו' לו) ער האט גאר געמינט צו זאָנן
 אים נועט הקב"ה נואַרטען פֿיל מאַר' ויען דורות, האט יוה אים ארויסקערעט פון מויד' זיען אונ זיענדיג מאַר'
 זיען דורות (פך ברש רבי תנחומא) איז הט גערענט דער מדרש רבי תנחומא, אונ אין פֿדר'ט רבה איז אנדערש
 גערענט נואַמן (לא הרג לִמְךָ פֿלח) לִמְךָ האט קיינעם גהרגת (קשו' פֿרש'ת מַגְנֵי מַשְׁקִימוּ פֿרְיָהּ הַרְבֵּה) אונ זייע ווייגד
 האָבן זוך אָפֿגעשטייגט פון אים, נאָכדעם נוען די מַגְנֵי צו האָבן געקאָרד, האָבן זייע מיגד
 קיין קינד נואַרט האָבן (פֿל שפֿן שפֿתה' נוקה לכלות זרע' של קון) אַחַר שבעה דורות) ווייל' זיין איז געוואַפֿט גיטראַרין אז
 הקב"ה הט גוור נוען די קינד פון קון זאל' פֿארלענדט נערן נאך דעם זיעשטן דור (מַרְדֵּי) האָבן דיא נויפער פון
 לִמְךָ גואַנט (מה אני ילדות לכהלה) צו נואם אַפֿן מיר האָבן נאך קינד' זיין זאָלן פֿארלענדט נערן (לִמְךָ המבול בא)
 מאַר'ן וואַדער איין אנדער טאגן נועט קומען אַמבֿר' (ישופף את הפֿל) אונ נועט פֿאָפֿר' זיען אונ דערנאָך רייגען אַרְע
 מענטשען (והיא אימר קוון) אונ לִמְךָ זאָנט צו זיינע נויפער
 צו מיין וואַנד, איה זאל' פֿר אים געשטראַפֿט ניערען (כי אני הבנתי את הכי') האב איה דען געהרגת הכי' (שהיה איש
 בקומה) נואם ער איז גויען הויה וויא אומגעוואַקסענער מענטש (נלד בשנים) אונ אין וואַרין איז ער גויען אַפֿנד
 ווייל' דער מדרש זאָנט הט געלעבט נאך פֿאָפֿר' מעגו (שהיה זרעי פֿלח באהרי עין) פֿאר די זינד אַפֿן מיגע
 קינדער פֿארלענדט זינגן (ומה קון שרר' (הרעט) אַמבֿר' מן נואם ער האט אַפֿר' געהרגת ויין ברודר הכי' נתלה לו שפֿתה'
 דורות) נואַרט מען אים ויען דורות (אני שפֿן שפֿתה' לי שבעיות הרבה)

שפתי חכמים

רשע לכך פירש נעמה היא אשתו של נח ורוב נשים אחר אחי האב:
 וק"ל: א (נח"י) אין לו כבד' שלפניו ולע' שררר סוף וזו מלעו
 לחרג' למה עסקו בפריס ורבים והוליד עד הנה וס' תי' כדו לקיים
 המלוא וע' ברה"ס: ב ואל"ת נתלה פרש"י לכך פירש המונו לפי
 שגורה גזירה על זרעו של נח וכלן משמע דבשכל המבול היו
 פורשות וי"ל ששיו' היו יודעות שיכל המבול בימי זרעו של למך
 וסוכרות היו שהוא למך בן מתשלל מורע של קין הי' אבל טעות היה

פירוש לתורת אלהים
 וילד אונ דם קינד נום איה האב אים גהרגת לחברתי
 איז ער דען גהרגתי נואמן דורך מיין בייגן (ש' יע"ש):
 (כד) כי שבעתים אז קון הט געהרגת ויין ברודר הכי'

במזיד הט נאט גיהאלמן ויין נקמה בוי זיגן דורות
 ולמך אונ לִמְךָ אונ איה האב דאך גהרגת בשונג
 שבעים ושבעה איז שוין אפֿל שפֿן אז נאט נועט ויין

וּשְׁבַעָה: כִּה וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת-
 אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ
 שֵׁת כִּי שֵׁת-לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר
 תַּחַת הַבֶּלְלִי כִּי הִרְגוּ קַיִן: כִּי וַלְשֵׁת גַּם-
 הוּא יִלְדֵּךְ בֵּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֶנּוֹשׁ
 אֲזַי הוֹחֵל לִקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: כִּי שָׂשִׁי

שְׁבַעִין וּשְׁבַעָה: כִּה וַיֵּדַע
 אָדָם עוֹד יֵת אֶתְתָהּ
 וַיֵּלִידַת פֶּר וַקְרַת יֵת
 שְׁמָה שֵׁת אַחֵר אֶמֶר יֵת
 לִי יֵי פֶר אַחֲרֵן חֲפָץ
 הַבֶּלְלִי דִקְשָׁמְלָה קַיִן:
 כִּי וַלְשֵׁת אֶת הוּא אֶת־לִיד
 פֶּר וַקְרָא יֵת שְׁמָה אֶנּוֹשׁ
 בְּכֵן בְּיוֹמָהּי חֲלוֹ בְנֵי
 אִינְשָׁא מִלְּצִלָּהּ בְּשָׂמָה
 תו"א י' ע' ימנוה עפ' :

בית יהודה

איז דען גיט גענוים אז מען וועט מיר נואמן פיל מאהר
 זיבען דורות זאגט רש"י (וזהו קל וחומר שג' נשמות) דאס איז
 אנארגעשער קל וחומר (אם פון אויב) עם זאג' ווי קלמך
 זאגט (אין הקב"ה טובה את הולכי) וועט הקב"ה קיין קאל' גיט
 אפגעמען פון דעם מענטש ווס ער איז שוידרדיג פאר וויינע
 זינד (ימננים את דברו) אונ הקב"ה וועט קיין מאהר גיט
 קעגען האלצן זיינע רייד ווי ער האט גערעט: (כה) ויבדע
 אדם וגו'. זאגט רש"י (בא יל' קלמך אצ"ל אדם הראשון) קלמך
 איז געקומען צו אדם הראשון (קב"ה ע' ינשו) אונ ער האט

כ"ט שותלו לו שבעות והכזה וזה ק"ו של שעות ג א"כ אין
 הקב"ה גובה את חובו ומקיים את דברו: (כה) וידע אדם וגו'.
 כל' לו למך אלל אדם הראשון וקבל על נשיו אמר לה וכי
 עליכס ללקק על גויתו ע' מקום ד' אתם עשו מלותכס והוא
 יעשה את שלו אמרו לו קשטו עמך תחלה והלא פרכת מאשך
 זה מהו ושלמים טהה משקנסה מיתה על ידך מיד וידע אדם
 וגו' ומיה עוד ללמדך שמתוספה לו תאוה ה על תאוות (ככ"ר):
 (כו) אז הוחל לטון חולין לקרא את שמות האדם ואת שמות

רש"י

געמקרת אופ זיינע ווייבער ווס זיי האבין זיך אפגעשניידט
 קלמך וק"י עקבים דקדק ע' ויגרה שג' פקום: איר דארפט קלענן
 אעצה וועגן דיא גנה פון הקב"ה (אחם עשו מצותכם)
 איר טוה'תם ווס איר זענט גיבאטין גיטארין, איר זאג'ט האבען
 קינדער (והוא יעשה את שלו) אונ הקב"ה זאל' טארן דאס
 זייניגע (אקרו לו) די ווייבער פון קלמך האבין געזאגט צו אדם
 מאשקפה זה מאה ושלמים שגרה) עם איז דאך שוין הונדערט
 נוייב (משגגנסה מיתת ע' דק) ווייל וועגן דיר הט הקב"ה
 גיור גיטונען מענטשן זאל'ין שטארבן (קד ונבדע אדם) בארד
 הט אדם זיך גהעפט מיט זיין נוייב (פריד עיד) פאר ווס שפייט
 אית אשתו (קלמך) דר ווארט עיד (שנתוספה לו תאוה) עם
 איר זאגט פאר אדם זענען נוייב מער נויא עם איז גיטונען
 פריער *): (כו) ואז הוהו: זאגט רש"י (לשון חליון) עם איז
 גיטארין (קרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו שג'
 דעת זקנים מבעלי התוספות

אז הוחל לקרוא בשם ה'. פ' ישיבע לשקר כולשין אז
 קין שהק"ו אינו אלל בעבור הטעם וזה מהרסל' כי וזית מה דעתו
 שג' סוף דס האדם וגו' אצ"ה עכב הנירה שפיתלו לו דורות אני
 רשון שפירש ממנו משום ריחה מה השיב להס אדם וי"ל להשיב להס
 מעתה מי שאלל עוס וכו' מהרסל' : ה פ' בתחלה לא הית' לו תאוה
 אלא כשראה את חוה אלל עתה טוסס לו תאוה על תאוה דגס ככלל
 היחה לפניו תאוה היחה עליו תאוה ולי' דוכותה הוא למה לא
 אמר בקרא ותהר עוד אשתו ולוהות על הקלה שתקלה חוה כענר
 השיכור ולמה כ' עוד גבי וידע דמלתא דפסיקתא הוא דלאן כתיבן בלא
 תשמיש אלא לדרשה שמתוספה לו תאוה וכו' ע"ל דלא סידר לטעמא

שפתיה חכמים

אלא כל אלא בינו זרע על למך מן משולח וקל' : ג אלל לפי
 התחומא אינו של שעות משום שאלות ק"ו אינו מטעל שבעתים יוקס
 של למך וי"ל שחמר כלבו מה קין שהרג כחומר, וה' רחיל למות מיד
 עכ"ל עכ"ל שבעט הגורם בתפלה : ד וקסא לפי פ'י
 ונפני ענשה עבירה אתה שהרג ועשה עוד עבירה ויטעל פ"ו אלא
 על תאוה מי שאלל עוס וכו' מהרסל' : ה פ' בתחלה לא הית' לו תאוה
 אלא כשראה את חוה אלל עתה טוסס לו תאוה על תאוה דגס ככלל
 היחה לפניו תאוה היחה עליו תאוה ולי' דוכותה הוא למה לא
 אמר בקרא ותהר עוד אשתו ולוהות על הקלה שתקלה חוה כענר
 השיכור ולמה כ' עוד גבי וידע דמלתא דפסיקתא הוא דלאן כתיבן בלא
 תשמיש אלא לדרשה שמתוספה לו תאוה וכו' ע"ל דלא סידר לטעמא

פירוש לתורת אלהים
 נקמה אופ האלמן פיל קאל' זיך דורות: (כה) ויבדע
 אדם וגו' אונ אדם האט נאך אפאל זיך בהעקט מיט
 זיין ווייב ותלד בן אונ זיא הט גיבארן אזוהן ותקרא
 את שמו הט זיא גרויפן זיין זאמן שת כי ווארום זיא
 הט גיזאנט ש' לי זאט האט מיר גטאן זבע אחר איין
 אנדערע זבע גאט האט מיר גיעגעבן איין אנדערען
 וזהו פמת הכל אופ דעם ארט פון הכל ווס גזן הט
 אים גברות: (כו) וילשת וגו' אונ צו שת איז אויך
 גיבארן גוט די אזוהן גיבארן את שמו אונ ער הט גרויפן

אז הוהו: זאגט רש"י (לשון חליון) עם איז גיטונען
 פריער *): (כו) ואז הוהו: זאגט רש"י (לשון חליון) עם איז
 גיטארין (קרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו שג'
 דעת זקנים מבעלי התוספות
 אז הוחל לקרוא בשם ה'. פ' ישיבע לשקר כולשין אז
 קין שהק"ו אינו אלל בעבור הטעם וזה מהרסל' כי וזית מה דעתו
 שג' סוף דס האדם וגו' אצ"ה עכב הנירה שפיתלו לו דורות אני
 רשון שפירש ממנו משום ריחה מה השיב להס אדם וי"ל להשיב להס
 מעתה מי שאלל עוס וכו' מהרסל' : ה פ' בתחלה לא הית' לו תאוה
 אלא כשראה את חוה אלל עתה טוסס לו תאוה על תאוה דגס ככלל
 היחה לפניו תאוה היחה עליו תאוה ולי' דוכותה הוא למה לא
 אמר בקרא ותהר עוד אשתו ולוהות על הקלה שתקלה חוה כענר
 השיכור ולמה כ' עוד גבי וידע דמלתא דפסיקתא הוא דלאן כתיבן בלא
 תשמיש אלא לדרשה שמתוספה לו תאוה וכו' ע"ל דלא סידר לטעמא

אז הוהו: זאגט רש"י (לשון חליון) עם איז גיטונען
 פריער *): (כו) ואז הוהו: זאגט רש"י (לשון חליון) עם איז
 גיטארין (קרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו שג'
 דעת זקנים מבעלי התוספות
 אז הוחל לקרוא בשם ה'. פ' ישיבע לשקר כולשין אז
 קין שהק"ו אינו אלל בעבור הטעם וזה מהרסל' כי וזית מה דעתו
 שג' סוף דס האדם וגו' אצ"ה עכב הנירה שפיתלו לו דורות אני
 רשון שפירש ממנו משום ריחה מה השיב להס אדם וי"ל להשיב להס
 מעתה מי שאלל עוס וכו' מהרסל' : ה פ' בתחלה לא הית' לו תאוה
 אלא כשראה את חוה אלל עתה טוסס לו תאוה על תאוה דגס ככלל
 היחה לפניו תאוה היחה עליו תאוה ולי' דוכותה הוא למה לא
 אמר בקרא ותהר עוד אשתו ולוהות על הקלה שתקלה חוה כענר
 השיכור ולמה כ' עוד גבי וידע דמלתא דפסיקתא הוא דלאן כתיבן בלא
 תשמיש אלא לדרשה שמתוספה לו תאוה וכו' ע"ל דלא סידר לטעמא

ה' הערה ווארס יעדערע זאך וואס איז גענון דעם שכל פון מענטש פון זיין דיא תאוה צו דער זאך זייער גרויס, מיט דעם שכל האט אדם דעם
 גיטארן וואס ער האט זיך אנגעשיידט פון זיין ווייב צו וואס זאל ער ביבארן קינדער אונ זיא זאלן שטארבן, דריבער האט הקב"ה
 געשטראפט זיין תאוה ער זאל וואס זיך בהשפין צו זיין ווייב:

ה' זה ספר תולדת אדם ביום ברא
 אלהים אדם בדמות אלהים עשה
 אתו: ב זכר ונקבה בראם ויברך
 אתם ויקרא את שמם אדם ביום
 הבראם: ג ויהי אדם שלשים ומאת
 שנה ויולד בדמותו כצלמו ויקרא
 את שמו שת: ד ויהיו ימי אדם
 אחרי הולידו את שת שלמה מאת
 שנה ויולד בנים ובנות: ה ויהיו כל
 ימי אדם אשר חי תשע מאות שנה
 ושלושים שנה וימת: ו סי ויהי שת

די: * דין ספר תולדת
 אדם ביום ברא י
 אדם בדמות אלהים
 עשה ויהי: ב זכר ונקבה
 בראם ויברך יתחון
 ויקרא את שמם אדם
 ביום הבראם: ג
 ויהי אדם שלשים ומאת
 שנה ויולד בדמותה
 כצלמו ויקרא את
 שמה שת: ד ויהיו ימי
 אדם פתר האליה ויהי
 שת שלמה מאת שנה
 ויולד בנים ובנות: ה
 ויהיו כל ימי אדם אשר
 חי תשע מאת שנה וימת:
 ו ויהי שת ויולד יתחון

ת"א זה ספר סגולות לה עבודת סוכים ה: זכר ונקבה בדמות סא עירובין יח מלגה ט כימות סא כמכות יח: ויחי אדם עירובין יח:

בית יהודה

פון די עבודת זרות מיט דעם נאמען פון הקב"ה (לעשיהו
 אגליים) ויי האפען גמאכט ובוודא זרות (ולקריהו אגרות) אונ
 זיי האבין גרופין דיא עבודת זרות ואונ צוא פיר מענטשין
 "נאשער": (א) וזה ספר תולדות אדם, זאגט רש"י (ווי היא
 ספרת תולדות אדם) דאס איז די דערצוילונג פון די מענטשן
 וואס זענען גיפארטן גיפארטן (וולדן אגדה יש רבים) דרשות
 שפיים שנקרא הוליד) דר פסקו זאגט אונז דעם זעלביגן טאג
 (ג) ושלשים וימת שנהו. זאגט רש"י (עד פאן פירש מן האשה)

שפתי חכמים

דעוד אלא כשהפעולה כמנהג הפעולה הראשונה לזכות על
 תפיסת הפעולה כונו בני לאה לזכות וזאת עוד תיכף אחר לידה
 ראשונה אבל ככל שפירש מחמת קיל טנה לא הולידה שם עוד אלא
 וידע אדם את אשתו וגו' או לקוחים שניים כונו בני עמרם שפירש
 מאלשתו כי ב' ליקוחין שניים ודוק יל: ו שהרי כתיב זה ספר
 תולדות אדם ביום ברא וגו' משמע לכיום שנברא הוליד תולדות ויחי
 ציוס בראו לבן עם תולדות אדם ולא עם בנות אלהים הכל אחריו
 עשה אותו וסני ויהיו בניו סוף ספר תולדות אדם שב אל והאלים ידע את חסותו ותלד את קין וסבל: ז דקל והלא ביום שנברא הוליד
 לתורת אלהים

זיין נאמן אגושי אז דענטש קאל היחל איז ווארן אן
 גהוהן לקרא צו רופן דיא זעמן פון די מענטשן אונ
 פון דיא עבודת פורקים פאם: זי אין דעם נאמן פון
 הקב"ה די לייט פון דר וועלט האבן אן גהוהן מאמן
 עכומ"ז אונ האפען זייא רופן געטער: (א) זה ספר
 תולדות אדם דאס איז דאס דער צוירונג פון דעם
 גיבורט פון דעם מענטש ביום ברא אלהים אדם אין
 דעם טאג ווס נאמט הט בשאפן אפענטש [עי יח].
 בדמות אלהים עשה אותו אין דעם זלייבענעש פון נאמ
 האט ער בשאפען דעם מענטש: (ב) זכר ונקבה בראם
 אונקר מיט אקבה הט ער זיי בשאפן ונקבה אותם אונ
 ער הט זיי גיפענטש ויקרא את שמם אדם אונ ער הט

העצבים כשמו של הקב"ה לעשותו חלילים ולקרנות אלהות:
 (ח) זה ספר תולדות אדם. זו היא ספירת תולדות אדם.
 ומרשי אנדה יש רבים: ביום בראו וגו'. מניח שכיום
 שנברא ר הוליד: (ג) שלשים ומאת שנה. ז עד כהן

זענו דא פיר און דעם פסקו: ופיהם בראו. זאגט רש"י (מניד
 וואס אדם איז בשאפן גיפארטן האט ער גיפארטן קודער:
 ביו הונדערט מיט דרייסיג יאהר איז אדם גווען אפענשיינדט

דעת זקנים

דעת זקנים מבעלי התוספות
 יחל דברו: (א) זה ספר תולדות אדם. שאפי' סגול הספר
 מסר לו הקב"ה לאדם הראשון. ובת"כ מסוק ואחבת לרעך
 כמךך אר"ל זה כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר זה ספר
 תולדות אדם גדול יותר. פי' אספיה דקרא קאי בדמות אלהים
 עשה אותו דמקרא דר"ע לא שמעיתן אלא עדלך סני לחברך

לזלכי ביום ברא למיל לא הוליד אלא תולדות אדם בדמות אלהים
 ידע את חסותו ותלד את קין וסבל: ז דקל והלא ביום שנברא הוליד
 לתורת אלהים

גרופן זייער נאמן אדם ביום הבראם אין דעם טאג ווס
 זיי זענן בשאפן גווארן: (ג) ויהי אדם שלשים שנה
 אונ אדם הט גלעבט הונדערט מיט דרייסיג יאר ויולד
 אונ ער הט גיבארטן בדמותו אין זיין גלייבען כצלמו ווי
 זיין פארם ויקרא את שמו אונ ער הט גרופן זיין נאמן
 שת: (ד) ויהיו אונ זיי זענן גווען זיי אדם אחרי הולידו
 את שת די טענ פון אדם נאך דעם אז ער הט גיבארטן
 שת שמונה מאות שנה אכט הונדערט יאר ויולד בנים
 ובנות אונ ער הט גיבארטן זיין אונ מעבטער: (ה) ויהיו
 אונ זיי זענן גווען כל ימי אדם ארי טענ פון אדם אשר
 חי וואס ער האט גילעבט תשע מאות ושלושים שנה גיין
 הונדערט אונ דרייסיג יאר נכמת אונ ער איז גיפארטן:

שָׁנָן וְאוֹלִיד ית אָנוּשׁ :
 י וְחַיָּא שַׁת פִּתְר דְּאוֹלִיד
 ית אָנוּשׁ תַּמְנִי מֵאָה
 וְשִׁבְעֵי שָׁנָן וְאוֹלִיד בְּנִין
 וּבָנָן : י וְהָיוּ כָּל יוֹמֵי
 שַׁת תְּשַׁע מֵאָה וּתְרַמָּא
 עֶשְׂרִי שָׁנָן וּמֵית :
 וְחַיָּא אָנוּשׁ תְּשַׁעִין שָׁנָן
 וְאוֹלִיד ית קִנְנָן : י וְחַיָּא
 אָנוּשׁ פִּתְר דְּאוֹלִיד ית
 קִנְנָן תַּמְנִי מֵאָה וְחֲמִישׁ
 עֶשְׂרִי שָׁנָן וְאוֹלִיד בְּנִין
 וּבָנָן : י וְהָיוּ כָּל יוֹמֵי
 אָנוּשׁ תְּשַׁע מֵאָה וְחֲמִישׁ
 שָׁנָן וּמֵית : י וְחַיָּא קִנְנָן
 שְׁבַעִין שָׁנָן וְאוֹלִיד ית
 מֵהֶלְלָאֵל : י וְחַיָּא קִנְנָן
 פִּתְר דְּאוֹלִיד ית מֵהֶלְלָאֵל
 תַּמְנִי מֵאָה וְאַרְבַּעִין שָׁנָן
 וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן : י וְהָיוּ
 כָּל יוֹמֵי קִנְנָן תְּשַׁע מֵאָה
 וְעֶשְׂרִי שָׁנָן וּמֵית :
 וְחַיָּא מֵהֶלְלָאֵל שְׁתֵּין
 וְחֲמִישׁ שָׁנָן וְאוֹלִיד ית
 יָרֵד : י וְחַיָּא מֵהֶלְלָאֵל
 פִּתְר דְּאוֹלִיד ית יָרֵד
 תַּמְנִי מֵאָה וְהֵלְתִין שָׁנָן
 וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן : י וְהָיוּ
 כָּל יוֹמֵי מֵהֶלְלָאֵל תַּמְנִי
 מֵאָה וְתְשַׁעִין וְחֲמִישׁ שָׁנָן
 וּמֵית

חֲמִישׁ שָׁנָן וּמֵאָה שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת־
 אָנוּשׁ : וַיְחַי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
 אָנוּשׁ שִׁבְעֵי שָׁנָן וַיִּשְׁמְנָה מֵאֹת
 שָׁנָה וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת : י וַיְהִיו כָּל־
 יַמֵּי־שֵׁת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְתִשַׁע
 מֵאֹת שָׁנָה וַיָּמָת : ס וַיְחַי אָנוּשׁ
 תְּשַׁעִים שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת־קִנְנָן : י וַיְחַי
 אָנוּשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קִנְנָן חֲמִישׁ
 עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיִּשְׁמְנָה מֵאֹת שָׁנָה
 וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת : י וַיְהִיו כָּל־יַמֵּי
 אָנוּשׁ חֲמִישׁ שָׁנָן וְתִשַׁע מֵאֹת שָׁנָה
 וַיָּמָת : ס י וַיְחַי קִנְנָן שִׁבְעִים שָׁנָה
 וַיֹּולֵד אֶת־מֵהֶלְלָאֵל : י וַיְחַי קִנְנָן
 אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מֵהֶלְלָאֵל
 אַרְבַּעִים שָׁנָה וַיִּשְׁמְנָה מֵאֹת שָׁנָה
 וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת : י וַיְהִיו כָּל־יַמֵּי
 קִנְנָן עֶשְׂרִי שָׁנָן וְתִשַׁע מֵאֹת שָׁנָה
 וַיָּמָת : ס י וַיְחַי מֵהֶלְלָאֵל חֲמִישׁ שָׁנָן
 וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֹּולֵד אֶת־יָרֵד : ס י וַיְחַי
 מֵהֶלְלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יָרֵד שְׁלֹשִׁים
 שָׁנָה וַיִּשְׁמְנָה מֵאֹת שָׁנָה וַיֹּולֵד בָּנִים וּבָנוֹת :
 י וַיְהִיו כָּל־יַמֵּי מֵהֶלְלָאֵל חֲמִישׁ וְתִשַׁעִים שָׁנָה

דעת זקנים מבעלי התוספות

לא תעביר. ובה בן עזאי ואמר שאף אם הוא אינו חושש לכבוד עצמו יש לו לחוש לכבוד חבריו. לפי שרואה דמות חבריו ואינו רואה דמות עצמו. ולזה אמר שמקרא זה כולל יותר ממקרא דואהבת לרעך כמוך :

פירוש לתורת אלהים
 (ו) ויחי און שת המ גלעבמ הונדרמ מיט פינף יאר : (יח) ויחי ירד און ירד המ גלעבמ שתיים ושלשים ומאת שנה

אונקלוס

ומית: יי וְחַיָּא יַרְדְּ מֵאָה
 וּשְׁתַּיִן וְתַרְתִּין שְׁנֵין
 וְאוּלִיד יַתְּ חֲנוּךְ: יי וְחַיָּא
 יַרְדְּ פִתְר דְּאוּלִיד יַתְּ
 חֲנוּךְ פִּמְנֵי מֵאָה שְׁנֵין
 וְאוּלִיד פְּנִין וּבְנֵין: כו וְהוּוּ
 פִּל יוֹמֵי יַרְדְּ תַשְׁעֵי מֵאָה
 וּשְׁתַּיִן וְתַרְתִּין שְׁנֵין
 ומית: כא וְחַיָּא חֲנוּךְ
 שְׁתַּיִן וְחַמֵּשׁ שְׁנֵין וְאוּלִיד
 יַתְּ מְתוּשֶׁלַח: כב וְהָלִיךְ
 חֲנוּךְ בְּכַחֲלָתָא דְּיֵי פִתְר
 דְּאוּלִיד יַתְּ מְתוּשֶׁלַח
 תֵּלַת מֵאָה שְׁנֵין וְאוּלִיד
 פְּנִין וּבְנֵין: כג וְהוּוּ פִּל
 יוֹמֵי חֲנוּךְ תֵּלַת מֵאָה
 וּשְׁתַּיִן וְחַמֵּשׁ שְׁנֵין:
 כד וְחָלַף חֲנוּךְ בְּכַחֲלָתָא
 דְּיֵי וְלִיתְהוּ אֲרִי (לֵא)

בעל המורים

(יח) הנה בשמים עדי' בגימ' חנוך וסה"ו
 בגי' מוטעוין שלקח הקב"ה א' ממותן של
 קודם דור המטבול ו' של אחר דור המטבול
 לדיקו חנוך ופחם והעלם לשמים שיעורו
 עליו ובתר בחנוך סבה דור שביעי
 שהקב"ה חסד בשביעות וכן משה סבה
 שביעי לאסת כחזב כיה ומשה עלה אל
 האלוהים:

וּשְׁמַנְהָ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ס יי וַיְהִי
 יַרְדְּ שְׁתַּיִם וְשָׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאָה שָׁנָה
 וַיּוֹלְדֵהוּ אֶת־חֲנוּךְ: יי וַיְהִי־יַרְדְּ אַחֲרֵי
 הוּלִידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמַנְהָ מֵאוֹת
 שָׁנָה וַיּוֹלְדֵהוּ בָּנִים וּבָנוֹת: כו וַיְהִי כָל־
 יַמֵּי־יַרְדְּ שְׁתַּיִם וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְתַשְׁעֵי
 מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ס כא וַיְהִי חֲנוּךְ
 חֲמִשָּׁה וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלְדֵהוּ אֶת־
 מְתוּשֶׁלַח: כב וַיִּתְּהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת־
 הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת־
 מְתוּשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלְדֵהוּ
 בָּנִים וּבָנוֹת: כג וַיְהִי כָל־יַמֵּי חֲנוּךְ
 חֲמִשָּׁה וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת
 שָׁנָה: כד וַיִּתְּהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים
 וַאֲיַנְנֵהוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים: ס

בית יהודא

פון זיין ווייב: (כד) ונתחלף חנוך. ונאמר רש"י (צדקתה)
 חנוך איז איצט גנויען אצדק וקף בדימיון לשוב ויתרשיעו ער
 איז אבר גנויען קריג מיט זיין דעה, ער זאל צוריק קענן פון זיין
 פרומקייט אונ זאל זינדלען ופסקה סיבה הקב"ה וסלקו והפיתו
 קודם זיגנו דריבד הט הקב"ה באיילת אונ הט אים צוגענומן
 פון דער וועלט אונ, ער איז גישטארבן פון זיין צייט ויהי
 לששנה תרביב במיתתו דריבער האט דר פסוק גענועדערט פייא
 אוף דער וועלט (למאות שנה ו) צוא דערפילען ואום צוא לעפון זיגען יאהרון: ופי לקח אוז אלו אליוהים. ווארום הקב"ה
 האט אים צוגענומן פון דער וועלט (למנו ומנו) פאר זיין צייט (כמו) ווי עס שאייט אין פסוק הקב"ה הט גזאמט צום נביא
 וזמא"ל (הגני ילקח מקד את פחדם גיגורו) איף וועל צוגעמען פון דיר דם דאסטינג פון זיגען אויגן. הקב"ה הט גמיינט

רש"י

פירט מן האלה (כ"ד) ויתהלך חנוך. (כ"ד) ח לדיק
 היה וקל (כ"א וקבל) בדעתו לשוב להרשע לסיכך מיהר
 הקב"ה וסלקו והמיתו קודם זמנו וזהו שניה הכתוב במיתתו
 לכתוב וליונו בעולם למלכות שנתו: כי לקח אותה. לפני
 זמנו כמו (יחזקאל כד) הכני לוקח מנך את מחמד עיניך:

שפתי חכמים

אלכ למה לא הי' לו בנים עד עשוי: ה ר"ל כיון דכתיב ויתהלך חנוך את האלוהים א"כ היה לדיק ולמה מת קודם זמנו אלא סקל בדעתו

פירוש לתורת אלהים

הונדערט מיט צוויי אונ זעקציג יאר ויולד אונ ער
 הט גבארן חנוך: (כא) ויהי חנוך חנוך הט גלעעבט חמש
 וששים שנה פינף אונ זעקציג יאר ויולד אונ ער האט
 גיבארין מתושלח: (כב) ויתהלך חנוך את האלהים אונ
 חנוך איז גבאנגן מיט גאט ער איז גנויען גוט אונ פרום
 גנויען פי לקח ווארום גאט הט אים צו גנומן (שינו נ"י):

שביעי כה ויחי מתושלח שבע ושמונים
 שנה ומאת שנה ויולד את למך:
 כו ויחי מתושלח אחרי הולידו את
 למך שתים ושמונים שנה ושבע
 מאות שנה ויולד בנים ובנות:
 לו ויהיו כל ימי מתושלח תשע
 וששים שנה ותשע מאות שנה
 וימת: ס כה ויחי למך שתים ושמונים
 שנה ומאת שנה ויולד בן: כט ויקרא
 את שמו נח לאמר זה ינחמנו

אמית יתה יי: כה ויחי
 מתושלח מאה ותמנן
 ושבע שנים ואוליד ית
 למך: לו ויחי מתושלח
 פתר האוליד ית למך
 שבע מאה ותמנן ותרתין
 שנים ואוליד בניו ובנות:
 לו ויהו פל יומי מתושלח
 תשע מאה ושתיים ותשע
 שנים ומאת: כה ויחי למך
 מאה ותמנן ותרתין שנים
 ואוליד בן: כט ויקרא ית
 שמו נח למימר דיו
 ינחמנא מעובדנא

תולדות אהרן
 זכ ינחמנו משהליו קב:

רש"י

(כח) ויולד בן. מ שממנו נכסה העולם: (כט) זה ינחמנו. ימיה ממנו את עלבון ידינו עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה והוא הכין להם מוהיתא החרן קוליס וזרדריס כשולעים חטים מקללתו של אלה"ר וכימי נח נחה וזה ינחמנו. וחס לא תפרסחו כך יאין טעם הלשון נופל על השם

בית יהודא
 דם ווייב פון ויחזקא נועט שטארבין פאר איר צייט: (כח) ויולד בן. ער הט גיבארין אוזרין (שעבנו בקנה השלם פון דעם זיתן איז גיבאקט גענווארען די וועלט: (כט) נח וינחמנו. רש"י זאגט וינחמנו איז צוויי וועטער נח (נח מנח) ער נועט אפלאזין ונאפטאקון פון אונז (את עצבון דבינו) די שרייערע ארבעט נוס אונזערע הענט ארבעטין (ער שלא בא מר"ש) האבן ווי ניט גיהאט פלייס צום אקערין. ויזיא האבן נח הט אגגעגרייט פלייס צום אקערין (והיתה הארץ מוציאה קוצים ותרדמים לשוועים השם) אירר נח איז גיבארן גיבארן אז מען האט גענוגט אין די ערד וויינט הט גענוואקסן דערנר (מקללתו של אדם הראשון) פון דער צייט נוס הקבה"ה האט געפארבט דיא ערד ווייר אדם הראשון האט געענדיקט ווייבן נח (קנה) אונ ווען נח איז גיבארין גיבארין האט דיא ערד גערהקט פון די קרבה (והי תפארו) דאס מיינט מען וינחמנו. וינחמנו איז צוויי וועטער (נח מנח) ער הט אונז גיבאקט רועען, זאגט רש"י ויחם לא תפארו (בך) אוב דו וועסט ניט אזוי שייטשין דעם ווארט וינחמנו (נח מנח) גיבאקט רועען אונז, זאגט רש"י ויחם לא תפארו (בך) אוב דו וועסט ניט אזוי (אין פנים הלשון גיבאקט ער פאסט ניט דר טעם צום נאמן, דרייבן האט מען אים געוויפן נח ווייר וינחמנו, ער וועט אונז דעת וקנים מבעלי התוספות

בית יהודא
 דם ווייב פון ויחזקא נועט שטארבין פאר איר צייט: (כח) ויולד בן. ער הט גיבארין אוזרין (שעבנו בקנה השלם פון דעם זיתן איז גיבאקט גענווארען די וועלט: (כט) נח וינחמנו. רש"י זאגט וינחמנו איז צוויי וועטער נח (נח מנח) ער נועט אפלאזין ונאפטאקון פון אונז (את עצבון דבינו) די שרייערע ארבעט נוס אונזערע הענט ארבעטין (ער שלא בא מר"ש) האבן ווי ניט גיהאט פלייס צום אקערין. ויזיא האבן נח הט אגגעגרייט פלייס צום אקערין (והיתה הארץ מוציאה קוצים ותרדמים לשוועים השם) אירר נח איז גיבארן גיבארן אז מען האט גענוגט אין די ערד וויינט הט גענוואקסן דערנר (מקללתו של אדם הראשון) פון דער צייט נוס הקבה"ה האט געפארבט דיא ערד ווייר אדם הראשון האט געענדיקט ווייבן נח (קנה) אונ ווען נח איז גיבארין גיבארין האט דיא ערד גערהקט פון די קרבה (והי תפארו) דאס מיינט מען וינחמנו. וינחמנו איז צוויי וועטער (נח מנח) ער הט אונז גיבאקט רועען, זאגט רש"י ויחם לא תפארו (בך) אוב דו וועסט ניט אזוי שייטשין דעם ווארט וינחמנו (נח מנח) גיבאקט רועען אונז, זאגט רש"י ויחם לא תפארו (בך) אוב דו וועסט ניט אזוי (אין פנים הלשון גיבאקט ער פאסט ניט דר טעם צום נאמן, דרייבן האט מען אים געוויפן נח ווייר וינחמנו, ער וועט אונז דעת וקנים מבעלי התוספות

סיה וכו': ש דקשה לרש"י למה נאמר כלן עפי כן מנשאר תולדות ולא כתיב ויולד את נח אלא כן ל' בניו: י אלא תרעה לפרס ל' נחמה און טעם השם נופל על שם נח דקרה משמע לנח נקרה נח מנח וזה ינחמנו ונח אונז ל' נחמה ואין טעם השם נופל על השם אלא היול לקרותו מנחם דאן הוי שפר טעם השם נופל על השם. והא ללא דהא עדיין ינחמנו למרום ולרום ולדוש לכן קאמר זה ינחמנו זה יניח

(כח) ויולד בן. ולא כתיב ויולד את נח כמו באהרן רמו שממנו יבנה השלם שכל העולם נהרב בימי המבול והוא ובניו נשארו. ד"א מתושלח הצדיק נתן לו עצה שלא ימהר לקרוא לו שם. לפי שאנשי הדור מכשפים היו. ויהיו מכשפים אותו אם ידעו שמו: קאמר יניח ממנו את מעשיו דהא עדיין לא ינוחו מעשיו ידוהס פירוש לתורת אלהים

דיקומו יוסף
 (כח) ויחי מתושלח וגו'. דער ילקוט ראובני שייבט מתושלח האם גיהאט אפגעברן וואס ער האט מיט איר געקענט הרגן סווערן מניקים מיט איון מאהל, ווייר און דעם שווערר איז גינען אויפגעקריגט דר נאמן פון הקבה"ה דער שם הכפיש'שו, אונ ווען מתושלח איז גיבארען דעם יויג'ר געקענט הרגן מיט דעם שווערר, איין מניק און גיט, אונ דר שווערר איז גינען ביו אהרנים אבינו איז געקען און דר וועלט, מיט דעם שווערר הט ער געפלאגן דיא פיר מלכים ווען ער הט מיט אונ צו יעקב, אונ ווען עשר האט פארקענט צו יעקב די מלכה, הט יעקב געקען צו עשו די שווערר, אונ און דיא שווערר איז גינען נוס די האקט וועסטו איין נעמען אלע מלכות, אפילו זאגן ווען דער מלך איז גינען האט מתושלח געקענט, אונ ער איז גינען איין גן ערן געבון זיין פאסער, נאכדעם איז ער צוריק געקען און דער וועלט אונ הט געקענט נאך פערעקן יאד: (כט) ויקרא את שמו נח. דער ילקוט זאגט ווען אדם הראשון איז באשאפען גיבארען פרייפאג האט ער גיין פינגער געהאט.

דיקומו יוסף
 (כח) ויחי מתושלח וגו'. דער ילקוט ראובני שייבט מתושלח האם גיהאט אפגעברן וואס ער האט מיט איר געקענט הרגן סווערן מניקים מיט איון מאהל, ווייר און דעם שווערר איז גינען אויפגעקריגט דר נאמן פון הקבה"ה דער שם הכפיש'שו, אונ ווען מתושלח איז גיבארען דעם יויג'ר געקענט הרגן מיט דעם שווערר, איין מניק און גיט, אונ דר שווערר איז גינען ביו אהרנים אבינו איז געקען און דר וועלט, מיט דעם שווערר הט ער געפלאגן דיא פיר מלכים ווען ער הט מיט אונ צו יעקב, אונ ווען עשר האט פארקענט צו יעקב די מלכה, הט יעקב געקען צו עשו די שווערר, אונ און דיא שווערר איז גינען נוס די האקט וועסטו איין נעמען אלע מלכות, אפילו זאגן ווען דער מלך איז גינען האט מתושלח געקענט, אונ ער איז גינען איין גן ערן געבון זיין פאסער, נאכדעם איז ער צוריק געקען און דער וועלט אונ הט געקענט נאך פערעקן יאד: (כט) ויקרא את שמו נח. דער ילקוט זאגט ווען אדם הראשון איז באשאפען גיבארען פרייפאג האט ער גיין פינגער געהאט.

**מִמַּעַל שָׁנוּ וּמִמַּעַל צָבֹן יִלְדוּ מִן הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר אֶרְרָה יְהוָה: לְוַיְחִי לְמֶלֶךְ אַחֲרֵי
 הוֹלִידוֹ אֶת־נַח חֲמִשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה
 וְחֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלַד בָּנִים וּבָנוֹת:
 לֹא וַיְהִי כִּלְי־מִי־לְמֶלֶךְ שִׁבְעָה וְשִׁבְעִים
 שָׁנָה וְשִׁבְעָה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ׀
 לְבִנְיָה־נָח בְּחַי־חֲמִשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלַד**

ומלאות ידנא מן ארעא
 די למטה יי: ל ויהי למלך
 אחר הולידו את נח חמש
 מאה ותשעים וחמש שנים
 ואוליד בניו וכוונן: לאותו
 כל ימי מלך שבע שבע
 ושבעין ושבע שנים
 ומות: לא ויהי נח פר
 חמש מאה שנים ואוליד

תולדות אהרן

ויחי נח מסהדין סמ:

רש"י

ואתה לריך לקרות שמו נחס: (לכ) בן חמש מאות שנה.
 ח"ר יודן מה טעם כל הדורות הולידו לק' שנה וזה להמש
 מאות אמר הקב"ה אס ב רשעים הם יאכדו במים ורע (ס"א)
 זרע של לדיק (זה) ללדיק זה ואם לדיקים הם אטריח עליו
 לעשות תצות הרבה כזכ את מעיני ולא הוליד עד חמש:
 מאות שנה כדי שלא יפח הדלול שזכניו ראוי לעונש
 ל לפני המבול (כ"ר) דכתיב (ישעיה סז) כי האער בן מסה
 שנה ימות ראוי לעונש לעתיד וכן לפני מ מתן תורה: ארת

תירוחו איז דער ווארט נח איז נישט דערשיינטש מרייטשין וואתה
 צדיק לקרות שמו נחס) ונענין מרייטשונג קס מען אים
 געדארפט רופין נחנס, מנחס איז דערשייטש מרייטשונג:
 (לכ) וכן חמש מאות שנהו, (אמר בני יודן) בני יודן קט
 גזאנט (מה פסע קל הדורות הולידו קטאה שנה וזה קטמיש
 מאות) קטע קענטשין פון אדם ביו נח האבען אגנהויבין
 געפארן קינדער ווען זייא זענן אלט געווען הונדערט יאהר
 אונ פאר הונדערט יאהר אונ נח קט אגנהויבין געפארען
 קינדער ווען ער איז אלט געווען פינף הונדערט יאהר, דער
 תירוחו איז (אמר הקב"ה) הקב"ה האט ארף בארף
 די קינדער פון נח וועלן זיין רשעים (ואבדו במים) וועלן זיי פארפארין ווערן אין דעם וואסער פון מבול (ובע צדיק נח)
 וועט דאך שרעקט זיין דעם צדיק נח (ואם צדיקים הם) אונ אויב זיי וועלן זיין צדיקים (אמרית עזי געשית מות הרבה)
 וועל איך אים ונתן מטרתי זיין צו מאסין פיה תבות פאר זיינע אלע קינדער (קבש את כנעני) דרייבן האט הקב"ה איינ-
 גהאלטשן דעם קנזא"ל ובען פון נח ער זאל קיין קינדער נישט האבין (ולא הוליד עד חמש מאות שנה) אונ ער קט קיין קינדער
 גיבארין ביו ער איז אלט געווארן פינף הונדערט יאהר וואג דער מבול איז געווארן מיט הונדערט יאהר שפעטער, ווען
 נח איז אלט געווען זעקס הונדערט יאהר (קבר) שלא הא פת הדור שבעניו ראוי געשיין נפת נח ער וועט זיין דער אצטער
 פון נח'ס קינדער זאל ביו צום מבול נאך נישט אלט זיין הונדערט יאהר, אפילו ער וועט זיין ארבעט וועט ער אור
 נישט געשטראפט ווערן (ודתים) ווארנס עם שמיט אין פסקו (כי תעזר בן מאה שנה ימות) אז איינער וועט אלט זיין הונדערט
 יאהר אונ וועט שטארבן וועט מען זאגן, ער איז יונג גישטארבן, אבך פאר הונדערט יאהר וועט קיין שטארבן,
 זייל ווען משיח וועט קומן וועט הקב"ה נישט שטראפן דיא מענטשן וואס זענן נאך נישט אלט הונדערט יאהר (ובן לפני
 במת הורח) אונ אזוי איז געווען איינער דיא תורה איז געגעבן געווארן, קט הקב"ה נישט געשטראפט דיא מענטשן וואס

שפתי חכמים

זילנו על עיניו דינו שלא היה להם כלי מחרסו והוא הכין להם והא
 דקדים עלתו דינו למטה ודינו שלא כמ"ש בקרא י"ל דעלכו קחי
 על מה שהוליא אחין קוליס ודלדריס ומיד כשנולד נח משה הקדים
 אותה קללה לכל תוקן המחריסם לא היה אלף עד שניול נח משה הקדים
 רש"י וטורס עט שכן ראוי להיות נמי בקרא קול"ל: ב השקס משה'ס
 פיה י"ל דמרה אס יסו לדיקים יסו יסו בקרא ויחר מעשרה וסו
 מנינים על כל העולם ולא סו לדיקים לחיבת שהיו כן פרסי' כפרסת
 ארס גבי תפלת אכרסס ובע פחות מ"י לא כיוק שהיו דור המטל
 שמונה סו נח וכוני ונשסס אלף הלילו משמע שסס סו עשרה סו
 מלילין. (דל"ג) י"ל דעשרה לדיקים לא שוליו שלא יכא מבול כלל רק

ליקוטי יוסף

נאר דעם נבאמן פינף, זייל ער איז געווען און פון ערן אונ קס
 נים קי ארסם ארבעטן, נאכדעם ווי ער קס געווען נים אונ איז
 ארויסגעשריבן געווארן פון נח ערן איז געווארן שבת, נוצאי שבת
 קס ער קס געדארפט אנהייבן ארבעטן די ערד זענן וייערע הענט
 ופון אדם אונ תרוח געשטארפט געווארן אונ עס זענן געווארן פינף
 מיט געניג, דרייבער מוצאי שבת ווען מען זאגט, תבדקה, אונ
 מען דארף פארדין גיין ארבעטן קאכן מיר ארף דיא פינער אונ ארף
 די געניג וואס זענן דאצאלס געמאכט געווארן אונ מיר דאנאען
 קס מען געדארפט מיט דיא הענט, אונ ווען נח איז געווען און
 מען געזאגט אז ער וועט ארף זיין אצדיק אונ הקב"ה וועט מאכען
 אדער געווען זענן צו די ערד ארבעט אין זיין וכות, דרייבער נח

הקב"ה פיר דר מוכה פון די פינער מיט די געניג, אונ דיא קינד
 דר וועלש זייל ער איז געווען און ווען נח איז געווען און צו צדיק מרושעל קאס
 מען געזאגט אז ער וועט ארף זיין אצדיק אונ הקב"ה וועט מאכען
 אדער געווען זענן צו די ערד ארבעט אין זיין וכות, דרייבער נח
 קס אים געווען נח

בית יהודא

מרייטשין, דר ווארט נח איז נישט דערשיינטש מרייטשין וואתה
 צדיק לקרות שמו נחס) ונענין מרייטשונג קס מען אים
 געדארפט רופין נחנס, מנחס איז דערשייטש מרייטשונג:
 (לכ) וכן חמש מאות שנהו, (אמר בני יודן) בני יודן קט
 גזאנט (מה פסע קל הדורות הולידו קטאה שנה וזה קטמיש
 מאות) קטע קענטשין פון אדם ביו נח האבען אגנהויבין
 געפארן קינדער ווען זייא זענן אלט געווען הונדערט יאהר
 אונ פאר הונדערט יאהר אונ נח קט אגנהויבין געפארען
 קינדער ווען ער איז אלט געווען פינף הונדערט יאהר, דער
 תירוחו איז (אמר הקב"ה) הקב"ה האט ארף בארף
 די קינדער פון נח וועלן זיין רשעים (ואבדו במים) וועלן זיי פארפארין ווערן אין דעם וואסער פון מבול (ובע צדיק נח)
 וועט דאך שרעקט זיין דעם צדיק נח (ואם צדיקים הם) אונ אויב זיי וועלן זיין צדיקים (אמרית עזי געשית מות הרבה)
 וועל איך אים ונתן מטרתי זיין צו מאסין פיה תבות פאר זיינע אלע קינדער (קבש את כנעני) דרייבן האט הקב"ה איינ-
 גהאלטשן דעם קנזא"ל ובען פון נח ער זאל קיין קינדער נישט האבין (ולא הוליד עד חמש מאות שנה) אונ ער קט קיין קינדער
 גיבארין ביו ער איז אלט געווארן פינף הונדערט יאהר וואג דער מבול איז געווארן מיט הונדערט יאהר שפעטער, ווען
 נח איז אלט געווען זעקס הונדערט יאהר (קבר) שלא הא פת הדור שבעניו ראוי געשיין נפת נח ער וועט זיין דער אצטער
 פון נח'ס קינדער זאל ביו צום מבול נאך נישט אלט זיין הונדערט יאהר, אפילו ער וועט זיין ארבעט וועט ער אור
 נישט געשטראפט ווערן (ודתים) ווארנס עם שמיט אין פסקו (כי תעזר בן מאה שנה ימות) אז איינער וועט אלט זיין הונדערט
 יאהר אונ וועט שטארבן וועט מען זאגן, ער איז יונג גישטארבן, אבך פאר הונדערט יאהר וועט קיין שטארבן,
 זייל ווען משיח וועט קומן וועט הקב"ה נישט שטראפן דיא מענטשן וואס זענן נאך נישט אלט הונדערט יאהר (ובן לפני
 במת הורח) אונ אזוי איז געווען איינער דיא תורה איז געגעבן געווארן, קט הקב"ה נישט געשטראפט דיא מענטשן וואס

זילנו על עיניו דינו שלא היה להם כלי מחרסו והוא הכין להם והא
 דקדים עלתו דינו למטה ודינו שלא כמ"ש בקרא י"ל דעלכו קחי
 על מה שהוליא אחין קוליס ודלדריס ומיד כשנולד נח משה הקדים
 אותה קללה לכל תוקן המחריסם לא היה אלף עד שניול נח משה הקדים
 רש"י וטורס עט שכן ראוי להיות נמי בקרא קול"ל: ב השקס משה'ס
 פיה י"ל דמרה אס יסו לדיקים יסו יסו בקרא ויחר מעשרה וסו
 מנינים על כל העולם ולא סו לדיקים לחיבת שהיו כן פרסי' כפרסת
 ארס גבי תפלת אכרסס ובע פחות מ"י לא כיוק שהיו דור המטל
 שמונה סו נח וכוני ונשסס אלף הלילו משמע שסס סו עשרה סו
 מלילין. (דל"ג) י"ל דעשרה לדיקים לא שוליו שלא יכא מבול כלל רק

נח את־שם את־תם ואת־יפת :
ו ׀ ויהי כִּי־החל האדם לִרְבֹּעַ עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה וּבָנֹת יִקְדּוּ לָהֶם : **בַּיּוֹרָאוֹ**
בְּנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי
טָבַת הַנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל
אֲשֶׁר בָּחָרוּ : **וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יִדְוֹן**

נח את שם את תם ואת יפת
 ופת : ׀ ויהוה כד שריאו
 בני אנושא למסגו על
 אפי ארעא ובנתא
 אתילידו להון : ׀ ויהו
 בני ברבנא ית פנת
 אנושא ארי שפירן אנון
 ונסבו להון נשון מכל
 די אתרעאו : ׀ ויאמר
 יהו לא יתקם ברא בינשא

ת"א וי' כי מניסו : כהנא טו : ויאמר ה' כסודיון קו קח :

בית יהודה

וענן גיש אלש גינוען הונדערט יאקרי: ואת שם את תם ואת
 יפתו. פרענט רש"י (בראשית יג' ה' ה' ה' ה') ופת און דאך גנוען
 דער אלץטער זיהן פון נח פר וואס שטייט ער צום לעצטן
 נאך א פתחה אפה דרש'ת את שהיא צדיק) נאר פריער דרמאנט
 מען דעם זיהן נוס און צדיק (ונוצר בשווא מרז) און ער
 איז גיבארין גינארין נמר'ת (שארבהם יצא מנגה) און אנהרם
 אבינו איז פון אים גיבארין גינארין, און נוייל נאך שם איז
 גיבארין גינארין הם, דריער שרייבט דר פסוק הם יתא שש,
 דריער מוז נפת דערמאנט ווערן דער לעצט: (ב) ובני
 האלהים. ונאנט רש"י (בני השמים והשופטים) בני האלהים
 מיינט מען די קינדער פון די שרים און די קינדער פון די
 שופטים (דבר אחר) נאך אפ'שם איז (בני האלהים) מיינט מען
 הם השרים הנלזים בשמימותו יש מ'א) די פלאכים וואס
 ווערין גישקט פון תרדוש ברךה הוא זיי זאין אראפ גיין פון
 אף צומישט מיט דיא מענטשן (כפ' אלהים שבתקרא) א'ע
 ווערט איהם וס שייטט און פסוק (לשון ברה) מיינט מען
 הערשאפט און גרופקייט (ויה יוכיח) פון דעם פסוק לערנען
 כור אז עס איז און, הקב"ה האט געזאגט צווא משה ואתה
 תהיה לו לאלהים) דיא וועקט זיין צו אהרן איין אלהים, אהערר, נאך
 זעה איה האב דיה גענען דו זאלקסט זיין אהערר צו פרעה: ובי
 מובות תהיו. וכי יתן אנש (מפת כ'רים) עם שפירט און
 פסוק טבת (שפירט מטיבין איהת מקושטת ל'כנס להפטר) אז מען
 פלעגט געצירען אפ'ה יוא זאל גיין צו דער חשפה חתונה
 האבין (תהי דר) נכנס ובועה תהיה) פלעגט קומן דר אלץטער
 אונ פלעגט מיט איר מונה זיין פרער פאר דעם מאן: ומכל
 אשר בחרו. זיי האבן גנומן ווייבר וועלכע זייא האבן גינארט
 גענען און האבין מיט זיי מונה גינוען (אף תהי תבהמה)
 רוחי באדם. ונאנט רש"י מען מיינט (לא יתבעם וירבי רדוי ע'י
 בשבי האדם) הקב"ה הט געזאגט מיינע גיבארין
 וועלן אין מיר גיש שטרקן א. גיש גרינג וועגן דעם מענטש
 (יעולם) אייביג (יאורך נוס) און אלאנגע צייט (הנה רוחי
 בך) גינגען זיך מיינע געבארקין אין מיר (אם
 קחשתי את אבותי אף זאל זיי פאר דיאן זיין ופר לענדון

רש"י
 שם ואת חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא חלל בתחלה
 אתה דורש נ את שהוא לדיק ונולד כשהוא מהול ושארברה
 ילא ממנו וכו' (ב'כ'): (ג) בני האלהים. בני השמים
 והשופטים. ד"ל בני האלהים הם השמים ההולכים בשליחותו
 של מקום חף הם היו מתערבים בהם. כל אלהים שבמקרא
 לשון מרות וזה יוכיח (שמות ד) ואתה תהיה לו לאלהים (שם
 י) ראה נתתיך אלהים: כי טבת הגנה. אמר רבי יודן
 טבת כתיב כשהיו מטיבין ס אותה מקושטת ליכנס לחופה
 היה גדול נכנס ובעלה תהלה (ב'ר'): מכל אשר בחרו.
 חף ע בעולת בעל חף הזכר והבהמה (ב'ר'): (ג) לא ידון
 רוחי באדם. פ לא יתרעם וירבי רוחו עלי כשכל האדם:
 לעולם. לאורך ימים צ הנה רוחי בך כדרכי חם להשחית

דעת זקנים מעבלי התוספות

(ג) לא ידון רוחי באדם. כשעולה נשמתו למעלה איני
 אחזירה להם. דבר אחר איני בורא עוד נפש לאדם:
 טושין וע"ש: נ וקשה לתשוב יפת אתר חם וי'ל שלא רצה להסתיק
 מהר"ל: ׀ מכלן מעטין אית הכרות פי' דעת חשמה דעתה סז
 טבת ר"ל מקושטות כמו ועטרין יבט שבת עתה ועוד טבת חסר הוא מ'י
 יודך כלומר דלה סז טובות מלא שם יודות דהיינו טבתות סכן
 מקושטות ולא כולן ככל פי כתיב טובות מלא ו' סז חשמה שחמיה סז
 טבת ר"ל מכל אשר בחרו ל'ל אלא שם לבעול אשר בחרו לזכר ולבהמה.
 (נח"י) הקשה הר"ם דכדקוין דף י"ג חשמה שלא נכסלו
 באל"כ איש כ'ל דכני אלהים שם השמים חטאו ולא אשר השם
 דהא קמי אירכא כל אלהים לסיך נקט הכי ס'י' גדול נכנס ובה"ס
 חסר שמה אלוהות חלוקות ס'י' ז' וי"פ פי' כ'י באל"כ כמו ויעבור
 ועקב ברחל ס'י' כענין רחל: צ ואל"כ שולט ממש וי"ל דזה
 ח"ס דמשמע לא ידון וגו' לטולם אבל מ"מ לזון חרוך ידון ואל"כ
 כתיב וסזו יעוין ק"ך טבה ס'י'ע סגגורה טבה: לאלתר
 נכר פריש'י' לאורך ימים ר"ל

פירוש לתורת אלהים

גינען פינף הונדערט יאקרי ויילד נח האט נח
 גיבארען שם און חם און יפת (פי' רש"י):
 (א) ויהי עם איז גנוען פי החל האדם לרבו על פני הארמה
 אז דיא מענטשען האבן זיך אן גהובן מערן און דר
 ערד יבנת ילדו להם און עם איז צו זיי גבארן גינארין
 פעקטער (ב) ויראו און זיי האבן געזעהן בני האלהים די
 קינדער פון די הערן און פון די שופטים ית בנות האדם
 די פעקטער פון די מענטשן פי מובות תהי זיי זענן שיינ
 וקחו להם נשים האמען זייא זיך גנומן ווייבר מכל אשר
 בחרו פון נוס זייא האבן זיך אום דר וויילט(מ'ש"י):
 (ג) ויאמר ה' הט גאט גזאנט לא ידון רוחי באדם עם וועט
 גיש צענקין מיין וועלען אין מיר באדם אום ווענען

גינען פינף הונדערט יאקרי נח האט נח
 גיבארען שם און חם און יפת (פי' רש"י):
 (א) ויהי עם איז גנוען פי החל האדם לרבו על פני הארמה
 אז דיא מענטשען האבן זיך אן גהובן מערן און דר
 ערד יבנת ילדו להם און עם איז צו זיי גבארן גינארין
 פעקטער (ב) ויראו און זיי האבן געזעהן בני האלהים די
 קינדער פון די הערן און פון די שופטים ית בנות האדם
 די פעקטער פון די מענטשן פי מובות תהי זיי זענן שיינ
 וקחו להם נשים האמען זייא זיך גנומן ווייבר מכל אשר
 בחרו פון נוס זייא האבן זיך אום דר וויילט(מ'ש"י):
 (ג) ויאמר ה' הט גאט גזאנט לא ידון רוחי באדם עם וועט
 גיש צענקין מיין וועלען אין מיר באדם אום ווענען

בראשית ו בראשית

אונקלוס

והיו באדם לעולם בשגם הוא בשר
והיו ימיו מאה ועשרים שנה
והנפלים היו בארץ בימים ההם
וגם אחר־יכן אשר יבאו בני

הדון גדמי לעולם גדיל
האנון בשרא ועובדיהון
פישיא ארכא יהיבת
דהון מאה ועשרין שנין
אם והובון : ד גבריא
הון בארצא גיומיא
האנון ואף בתר פון די

תראי בשגם הוא חלוני קלט :

בעל הטורים

(ד) הנפלים ג' נפוסים א' מלא נפלים היו בלחץ חסד ושם ראו את הנפלים מלא בני ענק מן הנפלים חסד זהו סיחון ועוד כו' כדליתא כנדה סיחון ושג בני שמוהו ושאל ושאלו מן השמים זימיו דור המנוול לכן כתיב כן הנפלים היו בלחץ חסד :

בית הידרא

אדער איך זאל אפ ווי רבמנות הנונין (לא יתקן גדיו זה גרתי לעולם) די קריב וועט ניש וויין אין מיר אפ אייביג (לאדך קריב) אפ אלאמקע צייט : ופיקם הוא קשרו . זאגט רש"י בשגם איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען בשגם מיט אסגול אונגער ווי עס (פזמר) איז ביינט מען (בשכיל שגם ואת בו) ווייל דר פער איז אפ דא אין דעם מענטש (שהוא בשר) ער איז פלייש (ואת על פי בן) פון דעסנווענין (אני נבע לנני) איז ער ניש אונטער טעניג פד מיר (מה אס יתקן אש או דבר קשור) ווי וואלט גיווען אז ער וואלט גיווען פון פיער אדער פון איין אנדר שטארקע זאך וואלט ער געוויס געווינדקט (פוצא בו) איז אונאנט גיפין מיר אין איין אנדר פסקו בעד שצמתי (בדבר) ווי אפ דא בוכרע פון אפ געשטאנען (כמו שנקמה) איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען שקמתי מיט אסקנה (כן שצמתי כדבר עמי) איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען שצמתי (אף בשגם כמו בשגם) דא איז אפ אזו אפילו עס שטייט בשגם איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען שגה אדך קריב אפ) ביו הונדערט מיט צוואנציג יאהר וועל איינהאפטן מיון פנים פון ווי , סאמער וועיין וויא סאקו השוקה (זאם לא יושב) אויב וויא וועלן ניט מאקן תשובה פלייצונג (זאם האמרי) אויב דו וועסט זאגן (משנולד יפס עד הפולא איז אלא מאה שנה) פון דיא צייט זאם יפת איז גיבארן גיווארן ביו צום מבול איז נאר גיווען הונדערט יאהר וועלט נאך צוואנציג יאהר) . געשעקט רש"י (אין מקראם וסאדור בתורה) אין די תורה איז נישא וויט שטייט פריער איז גיווען פריער , אדער זאם שטייט שפעטער איז גיווען שפעטער , נאר אסאך שטייט פריער וויא איז גיווען שפעטער , אונג שפעטער וויא איז גיווען פריער (פריער גיבור גיבורה שנה קודם שהיו נח תולדות) די גיבורה זאם הקב"ה האט גוזר מיט צוואנציג יאהר , דאס האט הקב"ה גוזר גווען צוואנציג יאהר פריער איידר בלז האט אנגעהויבן צו געבארן קינדער ווען מיני פריער עולם) אונג אזו גיפין מיר אין ספר סדר עולם (גוש פריש אגדה רביס בלא רדון) אפ דעם פסקו לא רדון זענען דא פיר רזשות (אך זה איז גיווען שפעטער , אבער וואס איך האב געזאגט איז דר ריקאיער קראער פישט איז פסקו : (ד) הנפלים : זאגט רש"י פאר וויט האט מען די שטארקע מענטשן גערופן גיפלים (על שם שגפלו) ווייל וויא זענען געפארן (והפילו את העם) אונג וויא האבן געמאכט פאלין די מענטשן פון דער וועלט ואין דעם מבול (והקשו עברת לשון ענקים הוא) אויף רש"י הקדוש רופט מען זיי ענקים , רועין : ופנים החסו . אין דיא צייטן (בפי דור אגיש וכו' קון) אין די צייט פון אגיש אונג אין דיא צייט פון די קינדער פון קין (וגם פסוקין) אונג אנדערעס האבן זיי אפ געווינדקט (אף על פי שרא בפקדן של דור אגיש) אפילו וויא האבען געזעהן ווי דר דור פון אגיש זענן פארלארן גינארין שגפיה

ואם לרחס ק לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם כלומר לאורך ימים : בשגם הוא בשר . כמו בשגם בסגול ר כלומר בשביל שגם זאת זו שהוא בשר וועל"כ איז נבעל לפני ומה אס יהיה אס אזו דבר קשה . כיואל זו (שופטים) עד שקמתי בדורה כמו שקמתי . וכן שאתה מדבר עמי כמו שאתה אף בשגם כמו בשגם : והיו ימיו וגו' . עד ק"ך שנה אחר כך להם חמי ואם לא שזכו אביהם עליהם מכול ומה מוטולד יפת עד המבול איזו הלא מאה שנה איז מוקדס ומזומר בתורה (ספסחים ו) כבר הית הגורה גורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות וכן מלוגו בסדר עולם . ויש מדרשי אגדה רביס בלא ידון אבל זה הוא להנחש פשוטו : (ד) הנפלים . על עס שנפלו ושהסילו ת את העולם ובלשון עברית לזון ענקים הוא : בימים ההם . (ז') זימיו דור אגיש וכו' קין : וגם אחרי כן . א אטע"פ שראו כחזקו של דור אגיש

בשגם הוא בשר . נוסדירקן הוא משה חושבנה דיון כחושבנה דיון . והיו ימיו וכו' ימי משה . ובל דה"פ הדרא לא רדון רחוי באדם עד שיבא ומה שיהיה לו יצר סוב דהיינו לב בשר כדרכיב ונתתי לכם לב בשר וזהו בשגם הוא בשר :

דעת זקנים מבעלי התוספות

לא ידון לאורך ימים אלא לאורך : ק משמע דעדין לא עלתה מתחשבה להסתייג דחיי ונמה לא פי' לא אמינין לו עוד וכו' ועוד מכל לרשי זה יל משום דחי פי' כן הי' משמע כסדר עלה מתחשבה להסתייג ודאי זה איז סהרי ארבי' כתיב ויזערו ה' אמהה את האדם שהיו אמירה ראשונה אבל קודם לכן לא עלה מתחשבה להסתייג וכו' : ר"ל שהיו בסגול סכוא לזון נס וגם שקמתי בשג"כ כמו שקמתי בסגול סכוא זהו סיס משמע עש' בשביל שגם הוא בשר כמו אחר זון פון אס אחר לך הוסיק זאת וקל"ז : ש' זכר רלה לומר רהנו . ר"ל זכרם למדו מנעושים העולם שהרגו ז"כ כלומר שהנפלים אפס היו בימי דור אגיש קון כללו מן העולם כשזקי עליהם את מני מיוסוקים : ת פי' זל' הנפלים תואר העם הוא וזכירום שספלו בני אדם גבורות מהרס"ל (נח"י) ובל העיקר כמ"ס בל' בלא כסוק וסם ראונו את הנפלים וזל' ענקים מנני שמוהו ושאל ושאלו מן השמים זימיו דור המנוול מן העולם ר"ל מוטולד סלון עסם שמים : פירוש לתורת אלהים

שפת חכמים

דעם מענטשן לעולם איין לאנגי צייט [ש' גש'] בשגם הוא בשר ווייל ער איז נאר פלייש [ש' גש'] והיי יסיו וועלען זיין וויינע טעג מאה וועשיים שנה הונדערט מיט צוואנציג יאהר [שיו גש'] :

(ד) הנפלים דיא ריוון היי בארץ זענען געווען אין לאנד גיטים ההם אין דער צייט [ש' גש'] וגם אחר כך אונג אויך נאך דעם [שיו גש'] אשר יבואו ווס זיי זענן גיקופן פני האלהים די קינדער פון

האלהים אל פנות האדם וילדו
 להם המה הגברים אשר מעולם
 אנשי השם: מפמיר ה וירא יהוה כי
 רבה רעת האדם בארץ וכל יצר
 מחשבת לבו רק רע כל היום:
 וינחם יהוה כי עשה את האדם

עלין בני ברבני לות
 בנת אנשא וילידו להון
 אנון גבריא דמעמא
 אנשין דשמיא: הוהא יו
 ארי סניאת בישת אנשא
 בארעא וכל יצרא
 מחשבת לבה לחוד
 ביש כל יומא: וותב יו
 במימיה ארי עבד ית
 הווא ירה כי מילא: סכודין קת יו
 קע סוכב כד קיודין ל כמלה סו:
 וינחם ס' סכודין קת:

בית יהודא

אינגוס ויציא שלישי העולם די נואסר פון ים אוקיגוס האפן
 זיה אויפגעוויפן אונ האפן פארפרייט אדרטיל וועלט,
 פון דעקסנועגען (לא נכנע דור הכפול למיזם) זענן די
 מענטשן פון נח'ס צייט גיט אונטערשטיג גווארן צו הקב"ה
 אונ האפן גיט אפגעלעבט פון זיין צו טאהן תשובה:
 ואשר ביאאו, ווען די בני האלהים האפן זיך בהעפט מיט
 די פנות האדם הוי וידות ענקים פמירט) האפן זיי אויך
 גאפן ריזען וויא זייערע פאטערס זענן גווען: והבדילום
 די זשאנקע, זיי זענן גווען זשאנק (פמירט פמירט) צום
 זינדלען צו הקב"ה: ואנשי השם, מענטשן נוס זענן גווען
 בעוואקט אויך דר וועלט מיט זייערע געמען (אותם זשאנקו
 געשכח) די מענטשן נוס זייערע געמען זענען ארויסגעריסט
 גווארן אין פסקו, דהיינו ערד, מהוואל, מהוואל (שאנקו
 שגמחו) זיי זענען אפגעמקט גווארען ודאס איז מהוואל

רש"י
 טעלה אוקיגוס והיא שלם העולם לא כנע דור המבול לנמוד
 מהס: אשר יבאו. היו יולדת ב ענקים כמותס: הגבורים.
 למודו כמקום: אנשי השם. אותם סקכו בשמות ערד
 מחוילא מחושלל ג סקכו ע"ש אכדן שנמוחו והותסו ד"א
 אנש שמון כשמונו את העולם: (ו) וינחם ה' כי עשה.
 נחמה הית' לפיו כשכחו בתחתוים שחילו היהמן העלויים
 היה ד ממירדן ככ"ה: וירעצב, האדם: אל לבו. של מקום
 ד עלה במחשבתו של מקום להעבירו זכו תרסו אוקלוס.
 ד"א וינחם הסכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת
 הדיון עלה במחשבתו לפיו מה לעשות באלו ד שטעס בלך.
 וכן כל ל' יהוס שמקרא ל' נמלך מה לעשות (במדבר כג)
 זכר אדם וינחם (דברים לב) ועל עבדיו וינחם (שמות לב)

זע שם אכדן) זייערע געמען וויזען אויף זייער פארפרייט
 וירחמי) זיי זענען אויסגעריסן גווארן ודאס איז מהוואל
 (אנשי שבמון) מענטשן פון פארנויקסונג (ששאנו את העולם)
 זאגט רש"י (הקפה היתה לפני שגראו במחשבותים) הקב"ה
 יעדן און די דעם הימערט) ושאירי הית מן העלויים) ווען דער
 גר געמאכט זינדלען א"ע מלאכים (בבראשית רבה) אזו שטייש
 דער מענטשן הט געטווערט דורך די הארץ פון הקב"ה,
 (דה תרגום ארקלום) אים שטייש דער תרגום אונקלוס (דבר אחר)
 (הקפה מחשבתו של מקום) דס טראכטונג פון הקב"ה איז
 דברמים גמרת לרין) פריער אים דיא הארץ פון הקב"ה גווען
 פון הקב"ה פוהל גווארן מיט משפט, צו זשאקאען דיא
 טראכטן (מה געשות באדם שגשג בארץ) וואס ער זאל
 (וכן כל לשון נחמה שבמקרא) א"ע ווערט נחמה נוס שטייש
 טראכט וואס ער זאל טאהן, עס שטייש אין פסקו (ובן אדם
 אדער ער מוהט, גאקעס טראכט ער אנדערש צו זאגן
 ונתקם) הקב"ה וועט תרסה האפן אויף דיא זשאקאען נוס ער
 הט נמאדן צו זייער קעקט, אונ ער וועט טראכטן מיט זיי

שפתי חכמים
 גס אחרי כל היו רעים ותאוים (נח"י) יש מקשו דבי עקב על
 פסוק ואכדס מהר פי' סכב דור המבול לא היו נלס ממי לנמוד
 ע"ש: ב דגס אחר כל דינו דור המבול היו ג"כ ומניו היו סרי כלס
 טעסס המבול על מי אוקיגוס ומעס אשר יולדו בני האלהים ומסס
 נולדו הענקים ססס וק"ל: ג הינו מחוילא והותסו היינו מחושלל
 דל"ע למה קרא אותן אנשי השם והס אנשי גולעס: ד סהרי סמירד

כי רבה רעת האדם בארץ עם מערס זיה דס שלעקב פון
 די מענטשן אויך דר וועלט נבל יצר פחשבת לבו אונ אלי
 גראנגן אונ דס בטראכטונג פון זיין הארצן ברע כל
 היום איז נאר שלעקב צו טאן אלי מעג: (ו) וינחם יו
 הט נאט זיה גמרייקט פי גשה את האדם בארץ נוס ער
 האט זשאקאען דעם מענטשן אויף דער ערד (פי' גמ"י)

די הארץ אל פנות האדם צו די מעקטר פון די מענטשן
 וילדו להם אונ ויאי האבן גיבארן אזעלכי ריזן וויא
 ויאי זענן המה הגבורים דס זענן די גבורים (שיו גמ"י)
 אשר פועים אנשי השם זיי זענן פון אייבג אזעלכי לייט
 נוס זיי זענן פאשייד גווארן מיט וייערי געמאן (פי' גמ"י)
 (ה) גירא יו אונ נאט האט גזעהן (שיו גמ"י)

בְּאֶרְצָן וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לְבוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־ בְּרָאֹתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף

אֲנִישָׁא בְּאֶרְעָא וַאֲמַר בְּכִי מִרְהָ לְמַתְּ בַר תְּקַפְּהוֹן בְּרַעְיִתָּהּ: וַיֹּאמֶר יְיָ אֲמַחֶה יְת אֲנִישָׁא דִּי בְרָאֹתִי מֵעַל אֲפִי אֲרַעָא מֵאֲנִישָׁא עַד בְּעִירָא עַד רֶחֶשָׁא וְגַד רִישׁ׃

בית הודא

וינחם ה' על הרעה (שמואל ח טו) נחמתו כי המלכתי. כולם לשון מחסבה חסרת הס: ויתעצב אל לבו. נתאבל על אבדן מעשה ידיו כמו (ט"ז ע"ב) נעלב המלך על לבו. וזה כתבתי לתוכבת אפיקורוס אחד ששאל את רבי יהושע בן קרחה ח"ל לון חתם מרודים ששקב: ה' רואה את הטולד אמר לו הן אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו אמר לו נולד לך בן זכר ממויך אמר לו הן אמר לו ומה עשית אמר לו שמחתי ושמחתי ואת הכל. ח"ל ולא היית יודע שסופו למות אמר לו בשעת הדוחה הדוחה בשעת אכללא אכללא. אמר לו כך מעשה הקב"ה ח"ה ח"ש שגלו לפניו ספוסן לחטוא ולאבדן לא נמנע מלבראן (וע' ברא"ס) בשביל הדקיקים מ העמולדים לעמוד מהם: (ז) ויאמר ה' אמחה את האדם. הוא עפר ואבוא עליו מים ואמחה אותו לכך נאמר לשון מחוי: מאדם עד בהמה. חף הסי הסמיתו דלכס (ב"ר) ד"ה הכל

אנדרעש צו טאקו, נאך שטייט אין פסקו (ונחם ה' על הרעה) הקב"ה הט תרעה נעמאט אוף די שיעקטט נוס ער האט גנוא"ט טאקו צו דיא יודין, נאך שטייט אין פסקו (נחמתי כי הפלתי) אוך האב דרעה ווס אוך האב גמאכט גמא"רץ פאר אפלוך (פ"ח) די אלע ניוחומים (לשון פקשבה חסרת הס) מיינט מען איין אנדער פראקטנג. נוס וויא מען הט פריער געשראכט: ויתעצב אל לבו, ונאנט רש"י (נעלב על לבו) פגשעה ד'ה) הקב"ה הט געטרויערט נוס עם וועלן פארלאזן נוען די בישענעניגען נוס זיינע הענט האבן בישאפן (ג"כ) וויא עם שטייט אין פסקו (נעצב הפלך על לבו) דר קלף דוד הט געטרויערט אוף ויין ויהן נוס ער איז פארלאזן גווארן פון אויך, רש"י זאגט (ויה פקחתי לתשובת המינים) דאס האב איך געטרויערן צו ענפעלן דיא אפיקורוס (אפיקורוס אהר שאל) איין אפיקורוס הט געפרעגט ביי רבי יהושע בן קרחה (אמר ליה) דר אפיקורוס הט געזאגט צו רבי יהושע (אין אהם

מדיים שהקב"ה רואה את הלב) דר זענט נוס מוכה וואהר (אמר לו הן) רבי יהושע הט געזאגט צום אפיקורוס אוך לויב אפיקורוס האט גזאגט צו רבי יהושע (הוא פתים) עם שטייט דאך אין דיא תורה (ויתעצב אל לבו) הקב"ה הט געטרויערט אין הארצן נוס די בישענעניגען פון דר וועלט וועלן פארלענדט ווערען, הקב"ה האט דאך פריער געזאגט אז עם וועט אזו ויין צו וואס הט ער גויא בישאפן (אמר לו) האט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס (אמר לו הן) הט דער אפיקורוס גזאגט נא (אמר לו) האט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס (מה עשית) נוס האסטו געטאן (אמר לו) האט דר אפיקורוס גזאגט (שפחתי ושמחתי את לבו) אוך האב מיר געפרייט אונ אוך האב פהיליך גמאכט אנדערע מענטשן (אמר לו) האט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס (והא הי"ת יודע ששופו למות) האסטו דען נוס געזאגט אז דאס קינד וועט אמהל שטארבן (אמר לו) הט דר אפיקורוס גזאגט (בשעת הדוחה הדוחה) ווען עם איז דיא צייט צו זיין פרייף, דאך מען ויין פרייף (בשעת אכללא אכללא) ווען עם איז די צייט צו טרויערן דאך מען טרויערן (אמר לו) האט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס (אמר לו) האט גטאמן הקב"ה (אף על פי שגילו קטנו) אפילו ער הט געזאגט (שסופן להטוא וקאדן) דער סוף וועט ויין אלע וועלען זינדליגען אונ ער וועט זייא פארלענדט, פון דעסנוועגען (א) נכניע מלכאן) הט הקב"ה ויי בישאפן. נאך אשעם איז פו נוס הט הקב"ה בישאפן די וועלט (בשכיל העדקים העתידים לעמוד מהן) ווייל פון די רשעים וועלן גפארען ווערן צדיקים אוף, די רשעים וועלן פארלענדט ווערן אויך דיא צדיקים וועלן בלייבן, אויב די וועלט וועט בלייבן לשון איין ערד צדיקים: (ז) ויאמר ה' אמחה וגו'. הקב"ה הט גזאגט אוף וועל אפמעיקן דעם מענטש (היא זכר) דער מענטש איז ערד (זאביא עליו מים) וועל אוף אוף אויס גריינגען וואסער (ואמחה אותה) וועל אוף אויס אפמעיקן אונ צוקוועלשין (לכך נאמר לשון מחוי) דרייבן זאנט דר פסקו אמחה, אוף וועל אפמעיקן, אמחה אויך לשון מחוי, צוקוועלשען, צווייבן: ומאדם עד בהמה, מענטשען אונ בהמות (אף הם השחיתו דרכם) נוארם בהמות תולת עופות האקן אוף קנה גווען ניש מיט וועל ער מין (דכר אהר) גאפישט אויך דרייבען זענן בהמות תולת עופות אויך פארלענדט גווארען (הכל נבא בשביל הקדש)

גזאגט נוס אז הקב"ה זעהט פריער נוס שפעטער וועט ויין (אמר לו) דר אפיקורוס האט גזאגט צו רבי יהושע (הוא פתים) עם שטייט דאך אין דיא תורה (ויתעצב אל לבו) הקב"ה הט געטרויערט אין הארצן נוס די בישענעניגען פון דר וועלט וועלן פארלענדט ווערען, הקב"ה האט דאך פריער געזאגט אז עם וועט אזו ויין צו וואס הט ער גויא בישאפן (אמר לו) האט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס (אמר לו הן) הט דער אפיקורוס גזאגט נא (אמר לו) האט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס (מה עשית) נוס האסטו געטאן (אמר לו) האט דר אפיקורוס גזאגט (שפחתי ושמחתי את לבו) אוך האב מיר געפרייט אונ אוך האב פהיליך גמאכט אנדערע מענטשן (אמר לו) האט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס (והא הי"ת יודע ששופו למות) האסטו דען נוס געזאגט אז דאס קינד וועט אמהל שטארבן (אמר לו) הט דר אפיקורוס גזאגט (בשעת הדוחה הדוחה) ווען עם איז דיא צייט צו זיין פרייף, דאך מען ויין פרייף (בשעת אכללא אכללא) ווען עם איז די צייט צו טרויערן דאך מען טרויערן (אמר לו) האט רבי יהושע גזאגט צום אפיקורוס (אמר לו) האט גטאמן הקב"ה (אף על פי שגילו קטנו) אפילו ער הט געזאגט (שסופן להטוא וקאדן) דער סוף וועט ויין אלע וועלען זינדליגען אונ ער וועט זייא פארלענדט, פון דעסנוועגען (א) נכניע מלכאן) הט הקב"ה ויי בישאפן. נאך אשעם איז פו נוס הט הקב"ה בישאפן די וועלט (בשכיל העדקים העתידים לעמוד מהן) ווייל פון די רשעים וועלן גפארען ווערן צדיקים אוף, די רשעים וועלן פארלענדט ווערן אויך דיא צדיקים וועלן בלייבן, אויב די וועלט וועט בלייבן לשון איין ערד צדיקים: (ז) ויאמר ה' אמחה וגו'. הקב"ה הט גזאגט אוף וועל אפמעיקן דעם מענטש (היא זכר) דער מענטש איז ערד (זאביא עליו מים) וועל אוף אוף אויס גריינגען וואסער (ואמחה אותה) וועל אוף אויס אפמעיקן אונ צוקוועלשין (לכך נאמר לשון מחוי) דרייבן זאנט דר פסקו אמחה, אוף וועל אפמעיקן, אמחה אויך לשון מחוי, צוקוועלשען, צווייבן: ומאדם עד בהמה, מענטשען אונ בהמות (אף הם השחיתו דרכם) נוארם בהמות תולת עופות האקן אוף קנה גווען ניש מיט וועל ער מין (דכר אהר) גאפישט אויך דרייבען זענן בהמות תולת עופות אויך פארלענדט גווארען (הכל נבא בשביל הקדש)

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) ויתעצב אל לבו. אמר ר' אחא בר' חנינא כיון שראת יתברך גולטו חרב כביכול ישב לו והיה מתאבל. ר' מוסב על האדם שלא נתאבל אלא על לבו של אדם שנתן שאר בעיניה ואמר אני הוא שנתתי אני הוא ששעיתי. וירדתי כי יצר לב האדם רע: (ז) אמחה את האדם. פרש"י אדם הוא עפר אביו עליו מים ואמחנו מדכרוב לשון מיהוי ולא כתיב אשמיד או אכלה.

מאומה ועשו ענה במחשבתו לחקור עליו מה לעשות בו לא סנהפס מחשבתו לדעת וספק עליו. המבול סברה חסד זה כתיב ויאמר ה' אמחה את האדם וספק עליו. המבול סברה חסד זה כתיב ויאמר ה' ממחשבתו מזה"ל למזה"ל הוא מה סאמר אמחה את האדם ד"כ ויאמר אמחה את האדם מבעול ל' ונחם נא' ואלה ה' אחמה וגו' אלא ואלו חללה דבר הוא וכוון סבא חללה הדבור משה שעדין לא פסק עליהם כל הדין אלא שנגזר לחקור מה לעשות בהם: ז' ואל ש מחתי בטלמי ומוחתי אהם את מחמתי: ז' וקשה היך ממהט מעשה הקב"ה למעשה כפר ונס וי"ל כזה ה' לדחות המין הכל כמות לא הו' המבול דומה לנכסל כי הכן אונ' נשם תועלת אלא בשעת מדות ועוד וק"ל: ויול"ו קשה ה"ל אדם וקמה לפ' ד"ל וכו' ופי' הכיב אחר קשה ה"ל אדם ונס בהמה לכ"פ חף סה וגו'. מהרש"ל:

הוא בשביל הדקיקים וכו' מהרש"ל: ט' ועוד בשביל דקיקים דל"כ מדות והרשעים לתועלת שימחו דקיקים מהם ח"ש"ל כהוא כמו ועוד וק"ל: ויול"ו קשה ה"ל אדם וקמה לפ' ד"ל וכו' ופי' הכיב אחר קשה ה"ל אדם ונס בהמה לכ"פ חף סה וגו'. מהרש"ל: פירוש לרורות אלהים (ז) ויאמר יי' האמ גזאמט גזאמט אמחה את האדם וגו' ארי מענטשן ווס אוף האב בישאפן וועל אוף אפ מעיקן

ויתעצב אל לבו נאמט האט גטרויערט בייבול אויף דעם נוס משעיה דייין וועלן פה לוריין וועלען (ש"י ד"ה):

עוֹפָא דְשָׁמַיָא אַרְי תְּבִית בְּמִימְרֵי אַרְי עֲבַדְתָּנוּ : יְהוָה אֱשִׁיפָה בְּחַיִּים קָדָם יי פ פ פ

הו"א כי נתתי סוכריו קח : וזה מלא סוכריו עס :

רש"י
נכרא כשכול האדם וכיון שהוא כלה מה לזרז באלו : כי
נחמתי כי עשיתם, השכתי מה לעשות על אשר עשיתם :
סכלת פרשת בראשית
כי עשיתם. הקב"ה זמנתי לה עשות על אשר עשיתם
איך האב געמאכט :

פירוש לתורת אלהים
פון דר ערד מארש פון מענישן עד בהמה פון בהמות
עד הקש פון דעם וויךמינונג ועד עוף השמים אונ פון
די עופות נוס אונקר דעם היקל וועל איך אלו אפ

משרי
(ח) ונת מצא חן וגו'. דער ענין איז למשל אפעה תבית
האט געארפט מאכט פון זיך אפ, איז ער געמאנגן
אין גאס וזך אשניידר, אין די זעלביגע צייט איז אשניידר
איך ארויסגעמאנגן אין גאס וזך ארבעט, האבן נוי פויע
גטראפן איינר דעם אנדערן אין גאס, אונ דער בעל הבית
הט געען דעם שניידער דיא צייג ער זאל אים מאכט דיא
קאפאטע, דער שניידער הט געמאכט דיא קאפאטע, דער
בעל הבית הט אים פאראלט, האט דער שניידר געטראפן
נוס ער הט געקענט, די קאפאטע איז אבער נישט גוט גמאכט

הפטרות בראשית (בישועיה סימן מב)

בְּהֵאמֵר הָאֵל וַיְהִי בֹרָא הַשָּׁמַיִם וְנוֹמִיָהֶם רַקַּע הָאָרֶץ וַצִּאצִּיאִיהָ נְתַן נִשְׁמָה לָעַם עֲלֵיהָ וְרוּחַ הַלְלוּכִים בָּהּ : אֲנִי יְהוָה קְרָאתִיהָ בְּצַדִּיק וַאֲחֻזָּק בְּיָדָהּ וַאֲחֻזָּקָה וַאֲחֻזָּקָהּ

פירוש ע"ט
בה אמר האל וי אוו הט געמאכט בורא השמים ונומיהם
ער הט פשאן היקלן אונ הט וויא אום גצונען
רקע הארץ וצאצאיה ער הט פר שפרייט די ערד אונ
אלע זאען וואס גייען ארום פון דר ערד גיטו נשפה
קעם גליה ער גיט אנשמה צו דעם פאלק ווס אוף איר
רויח הלוכלים פה אונ איין רוח קרוישה גיט ער צו דיא
ווס גייען פר אים אין גושן וועג דר גאט הט גמאנט
צוא מיר ישעיהו אני וי קראתיה בצדק איך גאט האב
דיה ישעיהו גרופען מיט גירעכטמקייט וואזוק בידה

אונ עס שטייט נישט רקע הארץ, ער הט פרשפרייט די ערד, נאר עס
במובן בעל יום תמיד משה בראשית, הקב"ה מיט ניון נוסקייט
ערשטע וועקס טעג, ווען הקב"ה זאל חיו אפ סאקן ניון השקפה איין רגע פון דער וועלט, וועט דיא גאנצע וועלט פארלענדט
ווערן, דר אונטערשיד איז, ווייל יעדער בעל מלאכה מאכט נישט
שליד נעמט א שטיק וויכר אונ מאכט פון דיא וויכר אליינער, די וויכר הט דר גאנצשמיד נישט פשאן, ער הט נאר געמאכט
דיא צורה, אדער א סאאלאר קעמט אבערס אונ צו שניידט ניא אוף שטיקן אונ שטיקן אונ צוואמען אשאק, די ברעט האט דער
סאאלער נישט פשאן, ער הט נאר געמאכט אצורה, דריבער קען
אברעט ווי ניא איין ווען, די וויכער בלייבט וויכער וויא זיא איז
גרייכט ניא אוף ברעט אונ ער וועט נאקן ער לויט דאס וויכער
די וועלט פון גאר נישט, עס זאל ווערען היקלן, וועט נישט
נישט ווי גיטוהאן פון גאר נישט, און אכאנ ווי הקב"ה הט
נישט ניון וואס צוריק ציען, וועט פון אלץ ווערען וויכס

הפמרת בראשית

לברית עם לאור גוים: לפקוד עינים עורות להוציא ממסגר אסור מבית פלא ישבר
 חשך: אני יהיה הוא שמו וכבודי לאחך לא-אתן ותהלתו לפסילים: הראשונות תהיה
 באו וחדשות אני מניד במרם תצמחה אשמע אתכם: שירו ליהוה שיר חדש
 תהלתו מקצה הארץ וירדו הים ומלאו אים וישביהם: ישאו מדבר ועליו חצרים
 תשב קדר ירנו ישבי סלע מראש הרים וצנחו: ישימו ליהוה כבוד ותהלתו באים
 יגידו: יהוה בגבור יצא פאיש מלחמות יעיר קנאה וירע אף יצרים על איביו ותגבר:
 החשתי מעולם אחריש אתאפק פיולדה אפעה אשם ואשאף נח: אהריב הרים
 ונבעות וכליעשכם אביש ושמתי נהרות לאים ונאגמים אוביש: והולכתי עורים
 פדרכך לא ידעו פנתוכות לא ידעו אדריכם אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים

פירוש ע"מ

אונ האב אן גנומן ביני הענד ואצרה וצרה לקרית עס
 אונ איה האב דיה פאשאפין אונ האב דיה געגעען
 דו זאלסט אום קערען מיין פאלק צוא מיין תורה
 לאור גוים דו זאלסט דר לייכטין צו דא שבתים פון
 ישראל וום אומליכר שבת פאזונדר ווערט גרופען
 גוי פלסח עינים עורות דו זאלסט עפינען די פלינדע
 אוגען וואס זעהן גיט מיין גבורה זיי זאלן זיה אום
 קערן צו מיר להוציא ממסגר אסור דו זאלסט אום ציהן
 פון דעם געענקניש דעם גבינדענס מבית פלא יושבי
 חשך פון דעם תפיסה הוו זאלסט דו אום ציהן דא
 וום ויצן אין דר פינצמרגיש דארך דעם טום זייערי
 אוגען וועלען געפינט ווערן צו זעהן מיני גבורות
 וועלן זיי ארום גיין פון דעם גלות וום און זיי וועט
 קומן אני יי הוא שמי איה בין גאט אונ דאס איז מיין
 נאמען וכבודי לאחך לא אמן וועל איה מיין כבוד גיט
 געבן צו קיין אנדערן ותהלתו לפסילים אונ מיין רוב וועל
 איה גיט געבן צו די ביכר איה וועל גיט לאזן דא
 עובדי פוכים זאלן מושל זיין אין מיין פאלק אייג
 אונ זאלן זאגען דער עבודת פוכים איז גרום אונ
 העלפט זיין הראשונות די ערשטי זאכן וום איה האב
 מבטים גווען צו אברהם און דעם גלות מצרים אונ
 האב אים גזאגט ונם את הגוי אשר נעבדו דו אנכי ואחרי
 כן יצאו ברכיש גדול דם פאלק וום וועט ארבעטן מיט
 די ישראל וועל איה גאט משפטן אונ דר נאך וועלן
 די ישראל ארום גיין פון דעם גלות מיט פיר גומס
 זענען דאך דא זאכן גיבומן אונ איה האב מקנים
 גיווען מיין הבטחה אונ היינט חדשות אני פניד זאג
 איה נייע זאכן צו מיין פאלק ישראל צו מבטים זיין
 זיי און דער גאולה פנים תצמחה אשמע אתכם איינר
 די גאולה מוט שפלאצן מו איה איה מאכן הערן דם
 זאגט ער און דר צייט פון דר גאולה שירו לי שיר
 חדש וינגמ אונ לובט איר ישראל פר גאט איין נייע
 גזאנג תהלתו מקצה הארץ זיין לויב וועט זיין עק
 וועלט ירדו הים ומלאו די וום נידערן אונ פארן אין
 שיפון איכר דעם ום אונ די וום וואגן און דעם דר
 פילונג פון דעם ום דם מיינט מען די וואס מאכן
 אנרוסן קאסען אזו גרום ווי דר פלאץ פון איין הוו

הפמרת בראשית

רמישור אלה הדברים עשותם ולא עובתים: נסנו אחר וכו' בשת הבמחים בפסל
האמרים למסכה אתם אלהינו: החרשים שמעו והעורים הפטו לראות: מי עור פני
אם עבדי וחרש פמלאכי אשפת כל עור כמשלם ועור כעבד יהוה: ראית רבות ולא
תשמר פקום אזנים ולא ישמע: יהוה הפץ למען צדקו ויגדיל תורה ויאדיר: ע"ב
והוא עם בזו ושמיו הפח בחורים פלם ובכתי כלאים החבאו היו לבו ואין מציל
משפה ואין אמר השב: מי בכם יאזין זאת יקשיב וישמע לאחור: מירנתן
למשופה למסכה קרי יעקב וישראל כזונים הלא יהוה זו הטאנו לו ולא יאבו בדרך
הלוד ולא שמעו בתורתו: וישפך עליו המה אפו ועזו מלחמה ותלחמתו מסביב
ולא ידע ותבשר בו ולא ישישם על לב: וייתה פה אמר יהוה פראת יעקב ויצרנה

פירוש קראת קרי פירוש
גמ געוויסט אשים פחשך לפניהם לאיר איה וועל טוען
פר ווי דאס פינגערניש צו אלעקטמקייט ופגששים
למישור אונ די קרימע וועגן וועל איה טוען פר ווי
צו אגליקקייט אלה תדברים עשיתם דס זעגן די זאכן
וואס איה וועל טוען צו די ישראל ולא עובתים אונ
איה וועל ווי גיט פר לאון נסנו אחר וכו' בשת הבמחים
בפסל זיין ווערן פאר רוקט ווערן ארוינטר זיה אונ
ווערן פר שעמט ווערן די נוס פאר זיבערן זיה אין
די בילדער פון דר ווען אונ פון דר רבנה האומרים למסכה
אשים אלהינו די נוס זאגען צו די גאמסע בילדער איר
זענט אונזר נאט די ווערן פאר שעמט וועל ען דאס
זאגט ער צו די ישראל החרשים איר ישראל נוס איר
זענט גלייך ווי טוב פון צו הערן גאמס רייד שפע
הערט גאמס רייד וינקרים אונ איר ישראל נוס איר
זענט גלייך ווי בלונד פון צו זען גאמס נאמט מצות הכישו
לראות קוקט צו זען גאמס תורה אונ מצות מי עור
פי אס עבדי ווער איר בלונד צווישן איה גאר מין
קנעכט איר ישראל האלט די גביאים פאר בלונד
איר זאגט ווער איר נאך אונ בלונד ווי דר גביא וחרש
פמלאכי אשפת אונ ווער איר נאך אונ טוב צווישן איה
אז ווי מין שלים נוס איה שיק אים גביאות זאגן צו
איה דעס האלט איר פר טוב אונ דר אמת איר דס
איר אללין זענט בלונד אונ טוב אבר קעתיד וועט
זיין מי עור ווער עס איז גוען בלונד צווישן איה דר
וועט האבן מקבל גוען זייגע ויסורים אונ וועט זיין
כמשלם גלייך ווי ער איז ווארן אפ גיצאלט גאר זיין
ביין אונ וועט זיין ריין פון עבירות וער פגוד יי אונ
דר בלונד נוס צווישן איה איז גוען וועט אזו גיט
זיין גלייך ווי גאמס קנעכט ראית רבות ולא תשמור פיר
זעהונג המה איר ישראל פאר זיה צו גוען אונ וויקט
גיט אראמט זיה דר פון געמן נאט צו פאלגן אונ איר
וויקט גיט הימען צו קומן אין מייגע מעשים אונ
אום צו קערן זיה צו מיר איה נאט בין מיה מתעסק
פחית אונם צו עפענן איבערע אויערען דורך מייגע
גביאים ולא ישמע אונ קיין מאן פון איה הערמ גיט
צוא מייגע רייד זאגט ושעיה יי הפץ למען צדקו נאט
ווי עפענן איבער אונערן פון וועגן זיין גרעקמקייט

הפטרות בראשית

ישראל אל תירא כי אנכי ה' קראתי בשמך ליאתה: פירושך בפנים אתה אני
 ובגדרות לא ישמפוך פירושך כמו אש לא תפנה ולתכה לא תבצרךך: פי
 יהיה אלהיך קדוש ישראל מושיעך נחמי כפרך מצרים פוש וסבא תחתיך: מאש
 קרם בעיני נכבדת ואני אהבתך ואתן אדם תחתיך ולמים תחת נפשה: אל תירא
 פי אתה אני ממורה אבא זרעה ונמצערכ אקפצך: אמר לעפון הנני ונתיון אל
 תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ: כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתו
 יצרתיו אף עשיתו: הוציא עמ' עור ועינים יש וחרשים ואזנים כמו: כל הנזונים נקפצו
 יחדו ויאספו לאפים מי בתם יגיד זאת וראשנות ישמענו ותנו עדיהם ויאצקו
 וישמעו ויאמרו אמת: אתם עלי נאם יהיה ועבדי אשר פחרתי למען תדעו

פירוש ע"מ

פי בראשית נקב ויזכר ישראל אזי האמ גיאמט נאמ
 דיין בורא דו נקב אונ דיין באשעפך דו ישראל
 אל תירא פי הנלמד דו נאמט קיון מורא גימ האבן
 דען איה האב דיה אום גלייזט פון דעם גלות מצרים
 קראי נשפך לי איה איה האב גירופען דיין נאמען
 דאס דוא ביסט מיון פי מבור בפנים איה אני אז דוא
 ביסט איבר גפאן אין דעם וואסר פון דעם נם בין
 איה דאך גנוען מיט דיר ובגדרות לא ישמפוך אונ אז
 דוא האסט גוואנט צווישן די מצרים אונ צווישען
 אנדערע עובדי פוכבים נים וענין און פיר גנוען און
 ווי די וואסרן פון די טייכן האבן ווי דאך דיה גימ
 גקאנט פר פלייזן אונ פר לענדן און פי תלך כמו אש
 לא תפנה אז דו וועסט לעתיד גיין אין פייער דען איה
 נאט וועל שיקן לעתיד אנדוסע היץ וועסטו דאך
 גימ פאר פרענט ווערן ולתכה לא תבצר דך אונ דער
 פלאם וועט גימ פר ברענן אין דיר פי אני וי אלתיך
 קדוש ישראל דען איה בין נאט דיין נאט דר הייליגר
 פון ישראל וישפך דיין העלפך נחמי כפרך מצרים איה
 האב גירעפען דיין אוים ליוונג דוא מצרים דוא
 ביסט מחוב גנוען צו פאר לענד גערן האב איה
 גירענן די פכורים פון מצרים איין פכרה פאר דיר
 זענן ווי גמיים גווארן אונ דו ביסט ניצל גווארן כיש
 יקא תחתיך כול אונ סבא וענין גירעפען גווארן אוף
 דיין ארמ מאשר בקרם גימי נכבדת פון ווענין דס דוא
 ביסט חשוב גנוען אין מיני אונן דרום ביסטו גווארן
 גיערליכט אוף דר וועלט ואני אהבתך אונ איה האב
 דיה לוי ואתו אדם תחתיך ולואמים תחת נפשה אונ איה
 מן געפן אמענשא אוף דיין ארמ אקויגרייך פון די
 עפ'ום אויף דעם ארמ פון דיין לייב אל תירא וי' דו
 נאלסט קיון מורא גימ האבן דען איה בין מיט דיר
 פסוקה וי' פון מוכח גימ וועל איה ברענגען דייע
 קינדך אונ פון מצרב גימ וועל איה דיה איין נאמלן
 אמר לעפון הנני וועל וועל וועל און דעם צפון ווינד גיב
 די גליות נים וענען פר טרייבן אין צפון גימ יתמיו
 אונ צום דרום ווינד דס ער אוי שמארק וועל איה
 אים זאגן אל תכלאי פר מייך גימ פון צו ווונען מיט
 שמארקיים צו ברענגען מיני פר טרייעני ישראל

ואלה

וְתִמְאִינוּ לַי וְתִבְּיֵנוּ כִּי־אֵנִי הוּא לָפָנַי לֹא־נֻצַר אֶלָּה וְאֲחֵרֵי לֹא יִהְיֶה :

פירוש ע"מ

וְתִמְאִינוּ פ'ר שְׁמִינן דָּאמ אִיהַ אֶלְרִינוּ בִּין אִינוּ נֵאמַת אונ' עָם אִינוּ גַיט פִּאר הַאנְדָּין נֵאד אִינוּ נֵאמַת לַפְּנֵי לא נוצר אֵל וְאֲחֵרֵי לא יִהְיֶה פִּרְעַר אִי אִיהַ הָאב בְּשִׂאפִין אֶלְרֵי בִּאשְׁעִפְּנִישׁ אִינוּ קִיין וְאֵד גַיט נֵאמַת חוּץ מִיר וְאִרוּם עָם אִינוּ גַיט דָּא קִיין נֵאמַת חוּץ מִיר :

אונקלוס בראשית ו נח

וְאִינוּ תוֹלְדַת נֵח נֵח וְאֵלֶּה תוֹלְדַת נֵח נֵח אִישׁ צְדִיק גְּבֵר וַפְּאִי שְׁלֹום הָהָה תו"א אִישׁ הָיוּ עֲבוֹדַת מוֹכֵסִים כַּח זְכוּתִים קִי :

בער המורים

(ט) אלה תולדות נח. ד' דמטיכוי אלה תולדות השמים אלה תולדות נח אלה תולדות שם אלה תולדות יעקב. כמיון פסל שלפניו אלה תולדות השמים פסל תהו וכו'. אלה תולדות נח פסל דורות שלפניו. אלה תולדות שם פסל בני חם וכו' ית. אלה תולדות יעקב פסל עשו וזלופו : נח נח וגו' . ג' ק' קהי נח כפסוק שראה ג' שלמות ד"א שה' משלם סבל אחד הלוי ג' בזכותו נח הלוי ג' בניו שהם כס וחס ויפת לויאל הלוי הנגס מושל ושרים בתום ארוב הלוי שלם רעו הלויס התימני וכלוד הכשויו וזופר העמתי. ד'א נח לשוים נח

רש"י

(ט) אלה תולדות נח נח איש צדיק. הואל והזכירו ספר שבזוח א' נח' (משלי ו) זכר לדיק לזכרה ד"א ללמדך שיעקר תולדותיהם ב של לדיקום מעמים טובים :

וְאִנָּה רִשִׁי וְהוּאֵל וְהַקְּרָד (ספר בְּשָׁחָה) וַיִּוּיֵה הַקְּבִי"ה דַּעֲרַמְאֵתָּה נָח. דַּעֲרַצְיִיבִיטָּה עַד וַיִּוּיֵה לְיוֹב, אֵז אֶדָּר אִינוּ גִוִּינָן אֶצְדִּיק (שְׂאָפֵר) וַיִּוּיֵה עָם שְׂשִׁיט אִינוּ פִּסְקֵר (זכר צְדִיק לִבְרָחָה) אֵז מְעַן דַּעֲרַמְאֵתָּה דָּעַם דַּעֲרַמְאֵתָּה מְעַן פִּרְעַר מְעַן אֶצְדִּיק מְעַן אִים קַעֲמִישׁין (דָּרָר אַחַר) נֵאדָּה אִזְמָדָה קִעֵן מְעַן וְאִנָּעַן (לִבְרָחָה) שֶׁיַּעֲקֵר תוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל צְדִיקִים מְעַשִׂים טוֹבִים) דָּעָר פִּסְקֵר קוֹמֵט דִּיק לִעֲרֹנָן בִּין צְדִיקוֹם וְעֵרַט גֵּרַעֲבֵתָּה דָּעָר עֲקָרָה קוֹיָדָּרָה וַיִּישַׁרְעָה גַוְשָׁה מְעַשִׂים וְנִוֵּארוֹם וְעָדָּרָה צְדִיק הָט צְוִינָן אֶצְדִּיקוֹיָא קוֹיָדָּרָה, פִּון גִּוּף אִינוּ פִּון דִּי נְשִׁמָּה, פִּרְעָרָה שְׂמוּנַעֲטָתָּה דָּעָר פִּסְקֵר פִּון דִּי קוֹיָדָּרָה הָט נָח הָאֵם גֵּבֵרָה, וְאִנָּה צְדִיק (אֵלֶּה תוֹלְדוֹת נֵח) דָּאָם וְעַנְעָן דִּיא קוֹיָדָּרָה פִּון נָח נָח וַפּוֹן וַיִּוּיֵה נְשִׁמָּה, וְעֵרַכְּעָה וְעַנְעָן דִּיא קוֹיָדָּרָה פִּון נָח/ם נְשִׁמָּה ? נָח אִישׁ צְדִיק תְּמִים וְגו' , וַיִּנְיַע פִּרְמָקָיִטָּה דָּס וְעַנְעָן וַיִּנְיַע קוֹיָדָּרָה, נֵאכְרַעֲסֵם דַּעֲרַצְיִיבִיטָּה דָּר פִּסְקֵר דִּיא קוֹיָדָּרָה פִּון נָח/ם

דעת וקנים מבעלי התוספות

(ט) אלה תולדות נח נח. נח לינונים נח לתחתונים וכל שנכפל שמו בידוע שהוא צדיק כמו אברהם אברהם. ומקשינו בירושלמי והכתוב תרח תרח ומשני הודא אמרה שעשה תרח תשובה: איש. פתח ר' תנחומא נרי צדיק עץ חיים בשעה שנסתלק אדם מן העולם בלא בנין הוא מיצר ובושה מפני שלא הנמיר דורות אומר לו הקב"ה יש לך פרי התורה אשר יעית כשבתה בני פרי צדיק עץ חיים בניו אין כתוב כו' אלא עץ חיים וזהו הוא התורה שקרא עץ חיים גם פסוק זה מוכיח אלה תולדות נח איש צדיק אלה תולדות נח שם חם ויפת אין כתיב כו' אלא איש צדיק ואמר ר' ל' לא מן נח עד שראה את כל העולם כולו בישובו וראה שביעם אומות ויצאים אין בבר' פ' ל' ו' שכל מי שנא' בו תמים בידוע שנשלמו פירושו לתורת אלהים

פירוש לתורת אלהים

(ט) אֵלֶּה תוֹלְדוֹת נֵח דָּאָם וְעַנְעָן דִּיא קוֹיָדָּרָה פִּון נָח נָח אִישׁ צְדִיק תְּמִים הָיִה נֵח אִינוּ גִוִּינָן אֶמְאַנָּה

מִוָּהֵט קִיין אַרְבַּעַט, אונ' ער מוהט ווי אין דר מְשַׁנָּה שְׂשִׁיט אָפִיסוֹל וְנִוֵּאָר, אונ' שְׂאָפִין אִוָּה דִּיא עָרָד, עַד גַיט גַיט אִינוּ אֶלְעַ עֲבִיבוֹת אונ' מוהט אֶלְעַ מְצוֹת וָם הַקְּבִי"ה הָט גִּבְרִיאֵלִין מִיִּם זָרִים הַיְוִיָּלָקוּטִים, דָּעָר מְעַמְשִׁין וְעָרַט דַּעֲרַמְאֵתָּה אֶצְדִּיק וָם עַד אִינוּ נָאר גַיט פִּאר הַקְּבִי"ה אֶלְרִינוּ, אָפֵרַע פִּאר מְעַמְשִׁין גַיט, עָם וַעֲטֵי וְיָד קוֹיָדָּרָה אָפֵרַע וְעַנְעָן פִּון אִים עַד זִאל אִוָּה קִיאָה וּיֵי, עַר מוהט, וְנִוֵּארוֹם קַעֲנַעַן דָּעַן אֶלְעַ מְעַמְשִׁין וַיִּוּיֵה אָפֵרַע וְוִנְדֵקְרַעַט פִּון דָּעָר וַיָּעֲלֵם, אִוִּי אֶצְדִּיק אִינוּ גִוִּינָן נָח.

ספר הישר

אִינוּ גִּבְרַעַיִן יִאר אִינוּ גִּישְׁמֵאַרְבָּן יָרֵד דָּר וּ: פִּון מְהַלְלָאֵל יָרֵד יָרֵד הָט גִּבְרַעַיִן בִּין הַנְּדִקְרַם צְוִיין אִינוּ וְעַכְבָּיו יִאר. אִינוּ אֶלְעַ מְעַמְשִׁין וָם וְעַנְעָן גִּבְרַעַיִן אִינוּ נֵאמַת וַיָּעַן אִינוּ גִּישְׁמֵאַרְבָּן אִינוּ דָּר צָיִים. וְיָרֵד אִינוּ גִּת אִינוּ אֶלְעַ מְעַמְשִׁין פִּיר הַנְּדִקְרַם אִינוּ גִּבְרַעַיִן יִאר. וְעַנְעָן אִים גִּישְׁמֵאַרְבָּן אֶלְעַ פִּרְעָרָה אונ' נֵאמַס פִּאָרְכְּמוֹנֵעַ לְיִים אונ' עָם אִינוּ נָאר אִיוָּר גִּבְרַעַיִן מִרְשַׁעַת אִינוּ נָח. הָאֵם גַיט בִּיה גִּזְמָם צוּ מְהַלְלָאֵל אִינוּ צוּ נָח וַיָּאָרֵן בִּין אִינוּ אִזְרֵעֵן אִינוּ אֶלְעַ נֵאמַס, קַעֲרַם אָפֵרַע דִּיא שְׂעַמְשִׁין מְעַשִׂים אִינוּ אִיר וְעָם

תָּמִים הָיָה בְּדִרְתוֹ אֶת־הָאֱלֹהִים הַתְּהַלְּלָנָה: יוֹלֵד נַח שְׁלֹשָׁה בָנִים

**בְּדִרְתוֹ בְּחַלְתָּא דְּוֵי
תְּהַלְּלָנָה: יוֹאֲלִיד נַח**

תו"א תמים היה עיוונו ית מוסדין קט
עבורת כלבים ו נח ונחם קטו:

בעל המורים

לכרות נח לעליונים נח לתחתונים נח בשו"ס: נח בשו"ס: תמים היה. ה"א עולה לגנוח כ' לומר שתי תמים בכל כ' זרות שחלש על
אברהם אבל משפט אברהם לא נחשב תמים: את האלוים התהלך נח. ס"ח חכם וזה שגמרו ולוקח נשמות חכם:

בית יהודה

גוף (יו"ד נח ש'שלה גנים) נת הט גיבאן דבוי ויהו את ישם
את הם ואת ופתו: וברוחקו: נת אור ננוען אצדוק אין
זינוע דורות, הארץ רש"ו געוים אין נת ננוען אצדוק
נאר אין זינוע דורות גיט איך דיא דורות נוס זענען ננוען
פאר אים אונ גיט אין דיא דורות נוס גאך אים, געפערט
רש"ו (יש פרובותו דורשים איהו לשיבת) עם זענן דא רבנים
נואם זאגן דער נוארט בדרותיו איז אצ"וב אור נח, אפילו
אין זינוע דורות נואם אצ"ע מענטשען זענן ננוען רשעים, פון דעקטווענען אין ער ננוען אצדוק (פ"ל ישנו שאיזו היה
בדור צדוקים היה צדוק יתרו) ננוען נת נוארט ננוען אין אדור צדוקים נוארט ער געוים ננוען מער צדוק (ק"ש שרדשים
איהו קצ"א) אונ עם זענן דא רבנים נוס זאגן דער נוארט בדרותיו שאיז צו שאנדער פ"ל נח (פ"ל דרוז היה צדוק) בוי
זיין דור נוס אצ"ע זענן ננוען רשעים אין ער ננוען גרעכנט אצדוק (נא"י היה בדרו ל"ל אצ"ב) ננוען נח נוארט ננוען
אין דיא צייט פון אברהם (לא היה נחש-קללים) נוארט ער גיט ננוען גרעכנט פאר אצדוק: ואת האלוים התהלך. הו"ל נת אין
גבאגן מיט נאט, זאגט רש"ו (ובאברהם היא אימר) בוי אברהם זאגט דר פסוק ואברהם האט גאט גאטאט (א"ש תתקומי
לציון) איך בין גבאגן פאראים פריער פאר הקב"ה, זאגט רש"ו (נת היה צדוק סעד לתקופה) נת היה בדרו פ"ט הקב"ה
זאל אים העלפן זיין פרום (אך אברהם היה מתוק ומתקן בצדקו אברהם האט זיך געשאנקט אין זיין
פרומקייט פון זיך ודער מדרש זאגט רש"ו איינער גייט אין גאט איך זיך מיט זיך גוויי קינדער, זעט קליינעס
קינד הארט ער ביי זיין האנט אונ פריט אים, דעם גרעסערן קינד ראטט ער גיין אלזין פאראים, און אין ננוען בויא נת
מיט אברהם, נת אין גבאגן מיט הקב"ה, אונ הקב"ה האט אים געפירט אין די פרומקייט ער זאל זיין אצדוק, אפער

שפתי חכמים

ואחר כך יולד נח וגו' ונח
מהר"ל וק' יסוף דורשין לנגלי כיון שיהיה לדיק וי"ל שהוא סומך על
את האלוים כמו שפרש"י ז"ל ויודך שזרע לבנה מפרש לקרא
אברהם בני אברהם כתוב התהלכתי ולא נתנוותו לפי שיה' לו עסק
להכניס הכרות תחת כנפי שכינה אבל נח לא היה לו עסק עם בני
העולם רשעים ומורים כתב את האלוים כלו' ע"ה' לו סוס
עסק ל"א עם האלוים מהר"ל (נח"ו) ואפשר ננו. הדיקוסה לו להל"ל
בדורו וזמאנך דברותיו משמע כלל השירה דורות שחלש עד נח
ס"ו לדיק תמים לך אמר מ"ל לנח ומ"ל לנגלי לפי ממשות אלו
שירה דורות ס"ו לדיק אבל וכו' ואפשר ננוי נדשא פליגי דער סכר
לדברותיו קאי על עשרה דורות שחלש עד נח ומר סכר על עשרה
שנים מורים אלו ס"ו לדיק גמור אלל לפי דברי האל"כ מתי כ"ס דקאמר מ"מ כ"ס דברותיו קמוינלו נור סכר דברותיו לטבותי" הוא
לדתי לומר אל דברותיו סכר רשעים וכו' לו ללמוד משהיה אפי' הכי ס"ו לדיק כל כ"ס א"ו וכו' ומ"ל לננוען הוא לדתי וכו' לדיק
לעיל אבל כ"ע מורי אלל ס"ו דבור לדיקוס ויחזקו דתקתי כמו שהיה עכשוו לא ל"ל נחשב כללוס וכו' וכו' שאלו ס"ו דבור לדיקוס ס"ו לדיק
יותר לפי שאינו דומה מי שגדל בתוך לדיקוס ננוי שגדל בתוך רשעים והא דררס דברותיו מה מניינוס לנגלי וזה מניינוס לבנה אפי' שאר
לנח הכרע אס לנגלי אס לבנח משום דהו דברותיו סכר דברותיו קאי איהו דסמוך ל"ל לומר שסו ס"ו בונן דורותיו סכר רשעים וכו' ס"ו
ומ"ס דברותיו קאי אלדיק ללעיל מניי' כללו אמר לדיק דברותיו שפרסו לדיק לפי דורו וזהו לנגלי ב"ל ספק: ד דלת האלוים
התהלך נח משמע ללא היה לכונו אלל בדיקוס שאר אדם שס כי אס אלוים לבד וכו' פורט מניי' אדם לפי שסו כולם רשעים והא
שמה לנח ממשעה רשעים נח לא ס"ו לדיק כל כך אלל לדיק סעד אלל אברהם מתחוק לבקרו מאליו לפי שס' לדיק גמור והא

דעת זקנים

הולכין בשביעות כמו שמצינו באברהם ע"ה שהיו קצ"ה שנים
ונח שהיו תשע מאות וחמשים שנה והם ה' שנים לתרים על
השביעות י"ל שיש לחשוב שהיה שנה' נח תמים והיינו
כשאמר ה' ית' לעשרת הדבה והנה נתעסק בת מאה ועשרים
שנה, ורש"י שנה ח' אחר המבול הרי כך ת"ע סלק שנת
המבול שאינה נחשבת לפי שחשבו בת סדרי בראשית ורגשארית
הולכום לשביעות: היה. כל מקום שנאמר בו היה ראה עולם
חדש ופרנס אחרים נח יוסף משה איוב בכלל נאמר היה ובכלל
תמצא עני דרבים הללו:

דעת זקנים מבעלי התוספות
הולכין בשביעות כמו שמצינו באברהם ע"ה שהיו קצ"ה שנים
ונח שהיו תשע מאות וחמשים שנה והם ה' שנים לתרים על
השביעות י"ל שיש לחשוב שהיה שנה' נח תמים והיינו
כשאמר ה' ית' לעשרת הדבה והנה נתעסק בת מאה ועשרים
שנה, ורש"י שנה ח' אחר המבול הרי כך ת"ע סלק שנת
המבול שאינה נחשבת לפי שחשבו בת סדרי בראשית ורגשארית
הולכום לשביעות: היה. כל מקום שנאמר בו היה ראה עולם
חדש ופרנס אחרים נח יוסף משה איוב בכלל נאמר היה ובכלל
תמצא עני דרבים הללו:

ליקוטים על התורה

ווי דער זוהר זאגט **ג'נת** ננו נרמיה נאשכר"ה בפולקא
דמאורי"ה נת הט זיך געהאלטן אונ האט זיך פשע זאינט
נאר צו אצדוק הקב"ה, אונ אזו זאגט דער אונקל נח איש
צדוק, זיך אצדוק אין נת איז נאר ננוען אין זיין צייט איינר
אזף דער נועמט, את האלוים התהלך נת, נת איז גבאגן
גערנקט די מענטשן זיי נא"ן זיין פרום, אונ ווי אזו זיי נא"ן
דאן געווארן, ווייז ער האט זיי גיט זאגט מוסר, אונ ער
גנווען זונת, עבודת ירה, ונ"ה, אונ אצ"ע זענן פרעגט
גמ' ווייז נת איז שו"דיג ננוען נוס עם איז גווארען אצ"ב

ספר הישר

ספר הישר
ספר אין דער פרי איז פר נאכט, אבר די מענטשען האבען גיט
גווארט צו העלפן אונ זענן ננוען הארט אקצ"ב: וק"ש אונ נאט
ביה קם נאמן צו זיי אצייט הנגדנס אונ צוואנגען יאר אונ זיי
ויעלן ברשה האגן אף די שלעכטן מעשים אונ נת דר ויהן פון
ק"ק האט גיט גוואלט נעמען קיין ווייב ווארום נת האט גאטם אצ

אַת־שָׁם אֶת־תֵּם וְאֶת־יַפֶּת :
וְהַשְׁחֵת הָאָרֶץ לְפָנֵי הָאֱלֹהִים
וְתִמְלֹא הָאָרֶץ חָמָס: יִבְרְאוּ אֱלֹהִים
אֶת־הָאָרֶץ וְהָיָה נִשְׁתֵּתָה כַּיַּי־
הַשְׁחִית כָּל־בְּשָׂר אֶת־דַּרְכָּם עַל־

תִּתֵּתָ בְּנֵי יֵת שָׁם יֵת
 חֵם וְיֵת יַפֶּת: וְיֵת תַּחֲבֹלֶת
 אֶרְעָה דָּם: וְיֵת מִלִּיּוֹת
 אֶרְעָה חַמּוֹפִין: יֵת וְחָוָה
 יֵת אֶרְעָה וְהָיָה
 אֶת־תַּחֲבֹלֶת אֶרְעָה תַּחֲבֵלוּ כָּל
 בְּשָׂרָה אֶנְשֵׁי יֵת אֶרְחָה
 הוּא וְשֵׁת סִדְרֵינָהּ: יֵת הַפְּתוּחִים
 יֵת וְעַתְּמָהּ סִדְרֵינָהּ: יֵת חֵם
 יֵת חֵם יֵת חֵם יֵת חֵם יֵת חֵם
 יֵת חֵם יֵת חֵם יֵת חֵם יֵת חֵם

בעל המורים

(יא) ותמלא הארץ... ב' דמיוני הכל ויזך ותמלא הארץ חותם סהרין עלמה היתה מלאה מהם שהיו יולדות מהם כפרם אחד והיו נכלשים תחת הקרקע ור"ל ממלכיות ועלום ר"ל הארץ עלמה היתה מלאה חמס שה' א' מפקד כיכול אלל הכרו והבטחונן עמו ור"ל הספקד מניס

בית יהודא
 אַבְרָהָם אִינוּ אַלְיִין גִּיּוֹעַן אַצְיֻק אִין דִּי הֵיִף פִּון הַקְּבֵ"ה:
 וְהַתְּבַרְכָּה (לְשׁוֹן יִבְרִי) הַתְּבַרְכָּה אִינוּ דְעֵרְמִי יַבְשׁ עַר אִינוּ גַּמְאָגְנָן
 (וְהָיָה שְׂמוֹשׁוֹ שֶׁ לְשׁוֹן פְּלִשְׁתִּין קָבֵד) דָּם אִינוּ דִּיא פְּעֻדְיֻנְגְּב
 פִּון לְשׁוֹן גִּיּוֹן וְעַתְּמָה עַר שְׂעִישׁ אִין לְשׁוֹן קָבֵד וְשׁוּעִירוּ י)
 (מִשְׁשָׁפֵת לְכַפָּא וְיַשְׁעִיבֵר לְשׁוֹן אַחַד) דְּעֵר וְקָרַשׁ תְּהַתְּבַרְכָּה
 פְּעֻדִיגְשׁ וְעוֹרְעַשׁ גְּעֵשׂוּמִשְׂשֵׁאוֹ תִּבְרָא וְעַם נְעוּשׁ וְיִזְיוֹן וְלִשְׁעֵבֵר
 וְעַם אִינוּ גִּיּוֹעַן מֵישׁ אִינוּ וְקָרַשׁ (קִיס הַתְּבַרְכָּה לְכַפָּא) שְׂמַיִיא־דִּיאֹוֹהַ
 אִוְג גִּיַּא דָּם אִינוּ לְכַפָּא אִינוּ עַר זֵאֵא (הַתְּבַרְכָּה בְּחַ לְשְׁעֵבֵר)
 נַח אִינוּ גַּמְאָגְנָן, דָּם אִינוּ עֵבֵר, עַם אִינוּ שׁוֹן גִּיּוֹעַן (הַתְּבַרְכָּה
 קָבֵד עֵבֵר דִּי לְכַפָּא) דִּו זֵאֵאֲשׁט פְּעֻטְן פִּר דִּינְעָה קַנְעֻבְט, דְּיֵאֵם
 אִינוּ קָרַשׁ גִּשְׂמָאָגְנָן תְּהַתְּבַרְכָּה, וְקָרַשׁ גִּיּוֹעַן לְשׁוֹן עֵבֵר, וְקָרַשׁ
 מְעַן מִיּוּשְׁשׁוֹן תְּהַתְּבַרְכָּה עַר הַאֵשׁ גִּבְעִישׁוֹ (דְּיֵאֵא שְׁבוֹ) שְׁבֵרֵאֲשׁוֹ
 וְכֵא, וְהַתְּבַרְכָּה פִּון עֵבֵר) וְעוֹרְעַשׁ (לְכַפָּא) עַם נְעוּשׁ יִזְיוֹן עַר נְעוּשׁ מַתְּבַרְכָּה יִזְיוֹן: (יֵאֵם וְהַתְּבַרְכָּה) וְאָמַר רְשׁוּ"י (לְשׁוֹן
 קְדוֹת וְעֵבֵר דְּרֵה) וְיֵזַעְעֵר עֵבֵר וְיֵזַעְעֵר וְיֵזַעְעֵר זִנְה וְיֵזַעְעֵר הַאָבֶן וְיֵזַעְעֵר גִּיּוֹעַן זִנְה וְיֵזַעְעֵר הַאָבֶן וְיֵזַעְעֵר הַאָבֶן וְיֵזַעְעֵר זִנְה וְיֵזַעְעֵר
 וְעַתְּמָהּ וְפִאֲרִיבְרִיבְרִיבְנָהּ, עֵבֵר וְיֵזַעְעֵר עֵשׂוֹשִׁי (כַּיִּי הַשְׁחִית כָּל בְּשָׂר־אֶת דִּי־כו) יֵעֲבֵד בְּשִׁיעֲבֻיגְשׁ הַאֵשׁ פְּרַדְאָרְבָּן
 וְיֵזַעְעֵר עַם שְׂעִישׁוֹ אִינוּ קְסָבָן אִינוּ הַאֵשׁ מְגֻנָה גִּיּוֹעַן נִישׁ מֵישׁ וְיֵזַעְעֵר מִין, אִוְג בְּיֵזַעְעֵר עֵבֵר זִנְה שְׂעִישׁ אִוְיֵק דִּר וְקָרַשׁ הַשְׁחִיקָה (כַּיִּי־
 צוֹ אִים: וְעַתְּמָהּ הַרְרִין הַקִּסֵּם, דִּיא עֲבֵד אִינוּ פִּהֲלָה גִּיּוֹאֲבֵן קִיסֵם וְגִלְדוֹ וְעֵר עַם אִינוּ גִּיּוֹעַן שְׂאֲרַקְעֵר הַשׁ אִוְעֵקְעֵעֵנְגֻמְכוּ פִּון
 דְּעַם לְשׁוּבָאָקְעֵרִין (שְׁבֵרֵאֲשׁוֹ) וְיֵזַעְעֵר עַם שְׂעִישׁוֹ אִינוּ קְסָבָן (יֵזַעְעֵר הַקִּסֵּם אִשְׁרֵי בְּכַפְיָהֶם) דִּי מְעַנְשֵׁשׁוֹן פִּון גִּינְהָ הַאָבֶן גִּמְאָהָן לְשׁוּבָה:
 פִּון דִּי רֹחַ וְיֵזַעְעֵר אִינוּ גִּיּוֹעַן אִינוּ וְיֵזַעְעֵר הַקִּסֵּם: (יֵזַעְעֵר הַשְׁחִית כָּל בְּשָׂר־ו) וְאָמַר רְשׁוּ"י (וְאֵלֵי אֵתְּהָה תֵּיב יֵזַעְעֵר גִּמְאָהָן לְשׁוּבָה):

בלדקו מאליו: התהלך. לשון עברה והוא שמושו של לי
 בלשונו וכד משמשת להבא ולשעבר בלשון א' קוס התהלך
 (שם יג) להבא והתהלך נח לשעבר התפלל בעד עבדך
 (ש"א יב) להבא וכל התפלל אל הבית הזה (מלכים א' ח)
 ל' עבר אלא שהיו"ו שבראשון הוספו להבא: (יא) ותשחית.
 לשון ערוה ח וע"א (ספדרין ז) (ס"א ערוה כי השחית כל
 כשר את דרכו וע"א) כמו (דברים ז) פן תשחיתון:
 והמלא הארץ חמוס. ש בל (ס"א שנאמר ויהיה ג) ומן
 החמוס אשר כפיהם: (יב) כי השחית כל בשר.
 אינו לְכַפָּא, עַר זֵאֵא (כָּא וְהַתְּבַרְכָּה אֶל הַבַּיִת וְהוּא) אִו
 מְעַן מִיּוּשְׁשׁוֹן תְּהַתְּבַרְכָּה עַר הַאֵשׁ גִּבְעִישׁוֹ (דְּיֵאֵא שְׁבוֹ) שְׁבֵרֵאֲשׁוֹ
 וְכֵא, וְהַתְּבַרְכָּה פִּון עֵבֵר) וְעוֹרְעַשׁ (לְכַפָּא) עַם נְעוּשׁ יִזְיוֹן עַר נְעוּשׁ מַתְּבַרְכָּה יִזְיוֹן: (יֵאֵם וְהַתְּבַרְכָּה) וְאָמַר רְשׁוּ"י (לְשׁוֹן
 קְדוֹת וְעֵבֵר דְּרֵה) וְיֵזַעְעֵר עֵבֵר וְיֵזַעְעֵר וְיֵזַעְעֵר זִנְה וְיֵזַעְעֵר הַאָבֶן וְיֵזַעְעֵר גִּיּוֹעַן זִנְה וְיֵזַעְעֵר הַאָבֶן וְיֵזַעְעֵר הַאָבֶן וְיֵזַעְעֵר זִנְה וְיֵזַעְעֵר
 וְעַתְּמָהּ וְפִאֲרִיבְרִיבְרִיבְנָהּ, עֵבֵר וְיֵזַעְעֵר עֵשׂוֹשִׁי (כַּיִּי הַשְׁחִית כָּל בְּשָׂר־אֶת דִּי־כו) יֵעֲבֵד בְּשִׁיעֲבֻיגְשׁ הַאֵשׁ פְּרַדְאָרְבָּן
 וְיֵזַעְעֵר עַם שְׂעִישׁוֹ אִינוּ קְסָבָן אִינוּ הַאֵשׁ מְגֻנָה גִּיּוֹעַן נִישׁ מֵישׁ וְיֵזַעְעֵר מִין, אִוְג בְּיֵזַעְעֵר עֵבֵר זִנְה שְׂעִישׁ אִוְיֵק דִּר וְקָרַשׁ הַשְׁחִיקָה (כַּיִּי־
 צוֹ אִים: וְעַתְּמָהּ הַרְרִין הַקִּסֵּם, דִּיא עֲבֵד אִינוּ פִּהֲלָה גִּיּוֹאֲבֵן קִיסֵם וְגִלְדוֹ וְעֵר עַם אִינוּ גִּיּוֹעַן שְׂאֲרַקְעֵר הַשׁ אִוְעֵקְעֵעֵנְגֻמְכוּ פִּון
 דְּעַם לְשׁוּבָאָקְעֵרִין (שְׁבֵרֵאֲשׁוֹ) וְיֵזַעְעֵר עַם שְׂעִישׁוֹ אִינוּ קְסָבָן (יֵזַעְעֵר הַקִּסֵּם אִשְׁרֵי בְּכַפְיָהֶם) דִּי מְעַנְשֵׁשׁוֹן פִּון גִּינְהָ הַאָבֶן גִּמְאָהָן לְשׁוּבָה:
 פִּון דִּי רֹחַ וְיֵזַעְעֵר אִינוּ גִּיּוֹעַן אִינוּ וְיֵזַעְעֵר הַקִּסֵּם: (יֵזַעְעֵר הַשְׁחִית כָּל בְּשָׂר־ו) וְאָמַר רְשׁוּ"י (וְאֵלֵי אֵתְּהָה תֵּיב יֵזַעְעֵר גִּמְאָהָן לְשׁוּבָה):

שפתי הכמים
 בְּיָד הַרְעִישׁוּ וּמוֹכִיחַ וּמוֹנִיחַ וְלֹא הוּא' יֵאֵם אַחַד יִלְמַד מִמְעַסִּיהֶם לִמְיָךְ
 אֶל לִרְוִי סַעַד: הוּא מְוַזְנֵן הַתְּפֵלָל: ו' ר' ל' סַעַד לִי מְעַלָּה הַתְּהִלָּה
 דְּבִטּוֹס הוּא לַי כְּבֵד: ו' ר' ל' אֵם אֵל הוּא יִזְיוֹן עַל הַתְּפֵלָל הוּא מְיִרוֹשׁ
 גִּיכ לְשַׁעֲבֵר (קִילוֹר וְנִירַח) וְלֹא יֵקְלָתוּ שִׁמְיֵי הַיּוֹ"ו שִׁבְרָשׁוֹ הַחַי
פירוש התורה אלהים
דְּבִיא קִנְרָה שְׂמָר אֶת חַם אֹנֵב יַפֶּת: (יֵאֵם) וְהַשְׁחֵת דִּי
 עֲבֵד אִינוּ וְנִירָרִין פִּאֲרִיבְרִיבְרִיבְנָהּ פִּאֲרִיבְרִיבְנָהּ גַּמְאָהָן (שְׂמֵי שְׂמֵי)
 וּתְמַלֵּא הַאָרֶץ חָמָס אֹנֵב דִּי עֲבֵר אִינוּ וְנִירָרִין פִּוֹר מֵישׁ רֹחַ
וְיֵאֵם הָאָבֶן אִיִּיגֵר: דְּעַם אֶרְעָקְרִין גִּינְיֻרְיָהֶם: (יֵזַעְעֵר וְיֵאֵם)
 אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ חָמָס גַּמְאָהָן גִּינְיֻרְיָהֶם דִּי לְיֵישׁוּס וְעַתְּמָה אֹף
 דִּר עֲבֵר וְהָיָה נִשְׁתֵּתָה עַם אִינוּ וְנִירָרִין פִּאֲרִיבְרִיבְנָהּ פִּי
 הַשְׁחִית כָּל בְּשָׂר וְנִירָרִין פִּוֹר מֵישׁ אֱלֹהִים אֶת לְיִיבֵר הָאָבֶן פִּר דִּי אֶרְעָקְרִין אֶת
 דִּרְפֵו וְיִזְיוֹן וְעַתְּמָה וְיֵזַעְעֵר עַל הָאָרֶץ אֹף דִּר עֲבֵר (יֵזַעְעֵר).
ספר הישר
 גַּמְאָהָן צוֹ נַח נְעַם דִּיר אֶנְיִיב אִנוּ הָאָב מֵישׁ אִיר קִנְרֵדֵר, דְּעַר
 אִיר הָאָב גִּינְיֻרְיָה אִו דְּרֵא בִקְסֵם פִּירוֹם אִין דִּיֵם דִּיר אִנוּ דְּרֵא מֵישׁ

דיון
 הערה (* למשל ה"ק"ז או דערמישע ער איז געגאנגען, דעם ווארש הלך קען פוען ניש מישישע אנדערש, נאר עבר, ער איז געגאנגען, און דער
 ווארש הלך הייסט גרינג, ערשטנס ווייל הלך איז דער מינונג ער איז געגאנגען מיט זיין אייגענעם ווילען, עס האט אים קינדער
 געטייט צו דעם ע"א, און דער ל' פון הלך איז און ארנש [אן אינשול], אבער דער ווארש, התהלך, איז דערמישע ער איז געגאנגען גיוראין ער איז
 גינען געטייט צו גיין, אדער וויא עס איז גינען ביז נח, הקב"ה האט אים געפרעם און געטייט ער זאל זיין פרום (די וועלט זאל דורך אים צוריק
 געכאפט ווערן) אדער וויא עס איז גינען ביים אברהם ער אליין האט זיך געטייט צו זיין פרום, דריבער ווערט גערופן דער ווארש התהלך לשון כבד,
 שוער, ווייל דאס גיין איז שוער גינען, און דער ל' פון התהלך האט ארנש [איןשול] (זיין) בשעתו חכמים שערם בכח"י שמושו הלך ל' באשר
 כתבתי שני הראסות כאחד טובים) [המשקילים טובים]
 ב"א

אונקלוס

עַד אֲרָצָא: יַי וְאֲמַר יִי
לְנֶחֱם קַיָּא דְנִל בְּסַרְא עַל
לְקַדְמֵי אֲרָצָא אֲנִימָא יִי
אֲרָצָא סַמּוּפִין כִּין קַדְמֵם
עוֹבְדֵיהוֹן בִּישׁוּאֵי וְדֵא
אַנְיָ מַחְבְּרֵיהוֹן אִם אֲרָצָא:

הָאָרֶץ: יִי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ כֹּן
כָּל-בֶּשֶׂר בְּאֵל לִפְנֵי כִי-מִלְאֵת הָאָרֶץ
חַמָּס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מִשְׁחִיתָם אֶת-

תו"א ויחמר אלוהים סמדין קח :

בעל הטורים

הטוב עם האדם ומוחן תחת הקרקע עם אורחותיו והנוסח ביד בלימה והמרוח האפרסמון ולוחם הכל: חמס. כי יי נח נולד שפרע להם מזה
במזל. חמס בני' גיהנם נולדו שברוחו ידונו: (וי) ויחמר אלוהים לנח קן כל בשר. רמז לו לינו המבול שם בניו קן מים ויל של מטר
וקן של תגבורת: כי מלאה הארץ חמס מפניס. בנימוס' גלוי עריות: והגני. ג' חמס' והגני עפחותם והגני חומר לבנות בית בשנים והגני
מקובשת שנים עמים. חמר הקב"ה אבי אחרת לבנות שיהיה עולם בניו וקללו מעפוסם והגני עפחותם. והגני מקובשת לומר קן שכל יבאר טוב
לומר עומד אלה כולם נחלבו: ממשותם. בני' הוא שפסע עפחות: ממשותם את הארץ. ר"ת מלא לומר לך שפחות קובמן שיהיה גבוהה מלא חמה:
רש"י

בית יודא

מינון אפילו בהמות חיות עופות הארץ ויהי עוף בקעש ויגדל
ונועף ביט מיט ויגדל מין: (וג) וקן כל בשר. וזאת רש"י
כל קקום שאפיה מוצא ונית וע' ידה ויהי וזו דו געפיקסט
די צווייא עבירות זנות אונ עבדות וזה (אנה) הניקא בא
לעקום קקסט אפנה איה דר נועש' והרע' מטיח ורעיס)
אונ ויא הרע' נקטע אונ ש'ענקעט וצדיקס אונ וישעיסו:
וכי מלאה הארץ חמס. די ער' איה פוק' מיט ג'לה. הארש
רש"י פריער זאגט דר פסקן ויי הארן גהאט דריי עבירות,
עבדות וזה, זנות, ג'לה, פאר וזאם האט הקביה גזאמט
אפ' על הג'לה ד' גזר דין פון מבור' איה געחח'תת נוקרין גאר נועקן די עבירה פון ג'לה נועקן דיא צווייא עבירות
ונעבדה וזה אונ גזרת וזאגט הקביה נאך גנווארן. נאך נועקען די דריטע עבירה פון ויזה'ה קט הקביה ניש גנווארט
נוארטן: וזה הארץ. זאגט רש"י (קט' מן הארץ) את הארץ איה דערשטייטש מן הארץ, פון דיא ערד, (דריטה לוי) איה
אפ'ליכטן איה (פ'אפ'ת את הער) איה דערשטייטש מן הערין, אז איה נוער' ארויסקנין פון די שאטט (ה'ה את דג'לו) איה
דערשטייטש ער איה נאקאן גענוארין מן דג'לו, פון ויניע פיס, (ד'ך אחר) נאך אפ'שט איה (את הארץ) איה דערשטייטש עם
הארץ, מיט די ערד (שאף ש'אפ'ה שפ'תים ש'ע עינק מ'אפ'ישת)

משרי חכמים

דמי אכל בהמוסן דחורס אין חילוק דחוסון הוה ניי גזון ועיין בכ"ק
דף ס"ב: י' ר"ל מדכתיב את דרסו ו' דרך גזרו עריות הוא כדכתיב
דרך גזר בעלמס וסא ללא קטע ניי דרסו מבוט כדכתיב על הארץ ולא
דרסו שבס: א' איה ר"ל שמל כל מיט חפ' אלה כדכתיב עליהם
גזירת מות איה אלה מוט המון: ל פי' דרסו. להרוג רשוס ועבוס
שסרי עד עכשוו א' הרור רשוס ועבוס מהרס"ל: מ' ואל' וסרי לניל
פי' כ'ע שפחה מולא זנות וכו' משמע דמבוט זנות מוט וי'ל סא וס'
גרס דלי לא סא אלה גול לחוד לא סיה נחתם אלה על רשוס ולא על
טובוס ורי לא ס'י אלה זנות לחוד לא ס'י נחתם כל אפ' על הרשוס
אכל השתא דסיו שטיס נחתם על הרשוס ועל הטובוס ומוכרח התי'
לחוקן קן לזל"ג הספוקס סתרי אסדרי דפתחה חמר כי השפתי כל
בשר את דרסו וגו' ויחמר אלוהים לנח קן כל בשר בא לפני משמע

ליקובתו יהודא

(וג) ויבאר הקט גזאמט גזאמט צוננת מן כל בשר דר סוף פון
א'ע' לייב'ר איה פר מיר גקוקין פי מלאה הארץ נווארום
די ערד איה גנווארן פול מיט רוט פון ויאי (שיי ישי).
והני משחיתם את הארץ אונ איה וועל ויי פר דארבן פון
דר ערד ארד און איה דר פשט והני משחיתם את הארץ
אונ איה וועל ויי פאר בארבן מיט דר ערד (שיי ישי):
נאך אנאמען. קין כל בשר, ער מאכט אענדע, פון א'ע'
האט ער געמאכט אענדע פון אייגעניע מענטשען,
המתן נוס ער מאכט אסוף פון כל בשר, פון א'ע' מענטשען,
רש'ת נר'ויב'גיסו צו מאכען אסוף פון א'ע' מענטשין מיט
פישעגעניש, צו פארשטיין דס נוואר'קן. למשל אסוחר
דישר
גנוון געזעה פ'ר אויב. אונ געזעה פון אונ גנוון אונ קט נח אים
גנאנגן אונ קט גנוון אויב איה וי' הייסט געזעה אפ'ס'טע פון
גנוון. אונ געזעה איה א'עס ווען איה הונד'רען אפ'ס'ט יאר אונ
גנוון. אונ א'עס גנוון פ'ר הונד'רעס גנוון אונ גינגיג פשע'ת ער קט
גנוון איה א'עס גנוון פ'ר הונד'רעס גנוון אונ גינגיג פשע'ת ער קט

פירוש לתורת אלהים

(וג) ויבאר הקט גזאמט צוננת מן כל בשר דר סוף פון
א'ע' לייב'ר איה פר מיר גקוקין פי מלאה הארץ נווארום
די ערד איה גנווארן פול מיט רוט פון ויאי (שיי ישי).
והני משחיתם את הארץ אונ איה וועל ויי פר דארבן פון
דר ערד ארד און איה דר פשט והני משחיתם את הארץ
אונ איה וועל ויי פאר בארבן מיט דר ערד (שיי ישי):

פירוש לתורת אלהים

נאך אנאמען. קין כל בשר, ער מאכט אענדע, פון א'ע'
האט ער געמאכט אענדע פון אייגעניע מענטשען,
המתן נוס ער מאכט אסוף פון כל בשר, פון א'ע' מענטשען,
רש'ת נר'ויב'גיסו צו מאכען אסוף פון א'ע' מענטשין מיט
פישעגעניש, צו פארשטיין דס נוואר'קן. למשל אסוחר
דישר
גנוון געזעה פ'ר אויב. אונ געזעה פון אונ גנוון אונ קט נח אים
גנאנגן אונ קט גנוון אויב איה וי' הייסט געזעה אפ'ס'טע פון
גנוון. אונ געזעה איה א'עס ווען איה הונד'רען אפ'ס'ט יאר אונ
גנוון. אונ א'עס גנוון פ'ר הונד'רעס גנוון אונ גינגיג פשע'ת ער קט
גנוון איה א'עס גנוון פ'ר הונד'רעס גנוון אונ גינגיג פשע'ת ער קט

פירוש לתורת אלהים

נאך אנאמען. קין כל בשר, ער מאכט אענדע, פון א'ע'
האט ער געמאכט אענדע פון אייגעניע מענטשען,
המתן נוס ער מאכט אסוף פון כל בשר, פון א'ע' מענטשען,
רש'ת נר'ויב'גיסו צו מאכען אסוף פון א'ע' מענטשין מיט
פישעגעניש, צו פארשטיין דס נוואר'קן. למשל אסוחר
דישר
גנוון געזעה פ'ר אויב. אונ געזעה פון אונ גנוון אונ קט נח אים
גנאנגן אונ קט גנוון אויב איה וי' הייסט געזעה אפ'ס'טע פון
גנוון. אונ געזעה איה א'עס ווען איה הונד'רען אפ'ס'ט יאר אונ
גנוון. אונ א'עס גנוון פ'ר הונד'רעס גנוון אונ גינגיג פשע'ת ער קט
גנוון איה א'עס גנוון פ'ר הונד'רעס גנוון אונ גינגיג פשע'ת ער קט

הָאָרֶץ: יַעֲשֶׂה לָךְ תַּבֵּת עֲצֵי־גֹפֶר
קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתְּבֵה וּכְפָרֶת
אֶתָּה מִבֵּית וּמְחוּץ בַּכֹּפֶר: מִן זֹה
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֶתָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
אַמָּה אַרְבֵּי הַתְּבֵה חֲמִשִּׁים אַמָּה
רֵחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָה:

יַעֲבִיד לָךְ תַּבֵּתָא
 דְּעֵשִׂין דְּקַדְרִים מְדוּרִין
 תַּעֲבִיד יַת תַּבֵּוֹתָא
 וְתַחֲפִי יַתָּה מִנֵּוּ וּמִכְפָּרָא
 בַּכֹּפֶרָא: מִן זֵה וְדִין דְּתַעֲבִיד
 יַתָּה תַּבֵּת מֵאָה אַמִּין
 אַרְבָּא דְּתַבֵּוֹתָא חֲמִשִּׁין
 אַמִּין פְּתֵיחָה וְרֵחְבָּתֵין אַמִּין

תולדות אהרן
 עשה לך סנדליון עש

בעל המורים

(טו) וזה אשר תעשה על המזבח לומר כשם שהמזבח נחמד כן אהיה לריך לכבוד מוכח לכפר עליו כשתלך:

בית יהודה

דר אקער גייט אין די ערד (במזרח וּבְמִשְׁמַשׁוֹ) איז און קאמפֿינס
 וְיִוֹאֲרִין אִין דִּיאַ עֵרֶד: יִוֵּד וְעֵשָׂה לָךְ תַּבֵּתוֹ. פֿרעקנט רש"י
 (הַרְבֵּה רֵיחַ וְהַצֵּהָה לְפָנָיו) פֿיר מוֹיִלֶעֶן אִין דָּאךְ גִּוְעֵן צוֹ
 הַקִּבְיָה עַר זָאָר רֵעֲמִישׁוֹן נַח פֿון מִבְּוֹר (וְלִפְתָּה הַסְּרִיחַ בְּכַנּוֹן וְהוּ)
 צו וּסְ הַט הַקִּבְיָה אִים מְטִינִים גִּוְעֵן צו פֿאַהֲעֵן דִּי תַּבֵּה,
 אַנְפֿעקט רש"י דִּי תַּבֵּה הַט נַח גְּעִמִּישׁוֹן מֵאִכּוֹן (כְּדִי שְׂרָאֲהוּ
 אֲנִישׁ דִּוֵּר הַמִּבְּוֹר שֶׁלֶק בַּהּ מֵאָה וְעֵשְׂרִים שָׁנָה) דִּי מַעֲמִישׁוֹן
 נִים זַעֲנֵן גִּוְעֵן אִין דִּי צִיִּישׁ פֿון גַּם וְעֵלָן זַעֲנֵן נַח אַרְבַּעַט
 בִּי דִי תַּבֵּה הַנּוֹבְדֶערט מִישׁ צִוּוּאָנִיצִיג יִאָהֶר (שׂוֹאֲלִין אֹתוֹ מַה
 קִרְיָה אֲזַכֵּר לָהֶם) וְעֵשׂ עַר זַאָנִין צוֹ וִיִּיאַ (עֵמִיד הַקִּבְיָה הַקִּבְיָה
 אִין זֵי וְעֵלָן דָּם הַעֲרִין (אֲזַי יִשׁוּבֵה) מֵאָמֶער וְעֵלָן זֵי וִיךְ
 דִּר זַאָמֵן פֿון דִּיאַ הָאָרֶץ אִין גּוֹפֶר, פֿרעקנט רש"י (וְלִפְתָּה מִמֵּן זֵה) פֿר
 וּסְ הַט מֵעַן גִּדְּאָרְשֵׁת מֵאִכּוֹן דִּי תַּבֵּה פֿון גִּוְעֵן הָאָרֶץ,
 אַנְפֿעקט רש"י (עַל שֵׁם גְּפִירִית) וִיִּיאַ גּוֹפֶר אִין דַּער וְעֵרְבִיגֶע
 וְעֵרֶן דִּוֵּרֶךְ וּנְאֻסֶער מִישׁ שְׁוֹעֲבִיר: וְקִינִים, (מְדוּרִים מְדוּרִים)
 נִים זַעֲנֵן מִיִּישׁ מֵעַן אִין דִּר תַּבֵּה זָאָר וִיִּין פֿיר עֲרֵיִיאַ וּוּאָהֲנִיגֵן
 רש"י (וְפֶתַח בְּרִשׁוֹן אֲרָמִים) אִין אֲמֶנֶד אַרְם זַאָמֵט מֵעַן אִוִּיף
 פֿעק פּוֹפֶר (וּמְצִינֵה בְּמִקְרָא בְּמִקְרָא) מִיר גַּעֲפִינֵן אִין דִּי מִקְרָא

המחרישה נמוחו ונטעסו: (יד) עשה לך תבת. הרבה
 ריחו והללה לפני ולמה השריחו בזנין זה כדי שיראו
 אלשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה ושאלו אותה מה זה
 לך והוא חומר לסע עמיד הקב"ה להכזיב מכול לעולם אולי
 ישובו: עצי גפר. כך שמו ולמה ממנו זה ע"ש גפרית
 ש סגנור עליהם להמחות בו: קנים. מדורים מדורים לכל
 בהמה ויהי: בכפר. זפת כל' ארמי. ומליוו בזמ' כופרא.

בית יהודה
 דר אקער גייט אין די ערד (במזרח וּבְמִשְׁמַשׁוֹ) איז און קאמפֿינס
 וְיִוֹאֲרִין אִין דִּיאַ עֵרֶד: יִוֵּד וְעֵשָׂה לָךְ תַּבֵּתוֹ. פֿרעקנט רש"י
 (הַרְבֵּה רֵיחַ וְהַצֵּהָה לְפָנָיו) פֿיר מוֹיִלֶעֶן אִין דָּאךְ גִּוְעֵן צוֹ
 הַקִּבְיָה עַר זָאָר רֵעֲמִישׁוֹן נַח פֿון מִבְּוֹר (וְלִפְתָּה הַסְּרִיחַ בְּכַנּוֹן וְהוּ)
 צו וּסְ הַט הַקִּבְיָה אִים מְטִינִים גִּוְעֵן צו פֿאַהֲעֵן דִּי תַּבֵּה,
 אַנְפֿעקט רש"י דִּי תַּבֵּה הַט נַח גְּעִמִּישׁוֹן מֵאִכּוֹן (כְּדִי שְׂרָאֲהוּ
 אֲנִישׁ דִּוֵּר הַמִּבְּוֹר שֶׁלֶק בַּהּ מֵאָה וְעֵשְׂרִים שָׁנָה) דִּי מַעֲמִישׁוֹן
 נִים זַעֲנֵן גִּוְעֵן אִין דִּי צִיִּישׁ פֿון גַּם וְעֵלָן זַעֲנֵן נַח אַרְבַּעַט
 בִּי דִי תַּבֵּה הַנּוֹבְדֶערט מִישׁ צִוּוּאָנִיצִיג יִאָהֶר (שׂוֹאֲלִין אֹתוֹ מַה
 קִרְיָה אֲזַכֵּר לָהֶם) וְעֵשׂ עַר זַאָנִין צוֹ וִיִּיאַ (עֵמִיד הַקִּבְיָה הַקִּבְיָה
 אִין זֵי וְעֵלָן דָּם הַעֲרִין (אֲזַי יִשׁוּבֵה) מֵאָמֶער וְעֵלָן זֵי וִיךְ
 דִּר זַאָמֵן פֿון דִּיאַ הָאָרֶץ אִין גּוֹפֶר, פֿרעקנט רש"י (וְלִפְתָּה מִמֵּן זֵה) פֿר
 וּסְ הַט מֵעַן גִּדְּאָרְשֵׁת מֵאִכּוֹן דִּי תַּבֵּה פֿון גִּוְעֵן הָאָרֶץ,
 אַנְפֿעקט רש"י (עַל שֵׁם גְּפִירִית) וִיִּיאַ גּוֹפֶר אִין דַּער וְעֵרְבִיגֶע
 וְעֵרֶן דִּוֵּרֶךְ וּנְאֻסֶער מִישׁ שְׁוֹעֲבִיר: וְקִינִים, (מְדוּרִים מְדוּרִים)
 נִים זַעֲנֵן מִיִּישׁ מֵעַן אִין דִּר תַּבֵּה זָאָר וִיִּין פֿיר עֲרֵיִיאַ וּוּאָהֲנִיגֵן
 רש"י (וְפֶתַח בְּרִשׁוֹן אֲרָמִים) אִין אֲמֶנֶד אַרְם זַאָמֵט מֵעַן אִוִּיף
 פֿעק פּוֹפֶר (וּמְצִינֵה בְּמִקְרָא בְּמִקְרָא) מִיר גַּעֲפִינֵן אִין דִּי מִקְרָא

הכמים

ומניל דמיס חמין סיו ויזל מלכותי סכא ויטכו סמיס ובחשמושיס
 כתיב וממת סהנך סככמ סה לטלן סנח סמחוס סדא סכתיס לפניו וסמחוס

למה לא נחמד עם לכן לריך גם לפי רשון מהרש"ל: ס ר"ל מיס
 וסמחין לינו סלח סמפיריס סכאנך וסחלון מיס חמין סמה סח סת סעולס
 פירוש לתורת אלהים

פארט אין לייפציג אונ קושט סחורק פאר עטליכע טונענד
 רובל, אונ ברענגט אהיים אונ פארקושט זיי, דאס הייסט
 גיט אענדע פון גישעפט, ווייל ער וועט נאך אמאקע אונ
 נאך פיר מאהלף פאן אין לייפציג קושט סחורק אונ וועט זיי
 פארקושן, אונ דר האנדל גייט אזו, מען זאל קושע אונ
 פארקושן, אפר אז ער פארקושט די סחורק אונ ער ווייל גיט
 מער האנדלען, דס הייסט קין, אענדע פון געשעפט, ביי
 דעם פירונג פון דר וועלט איז אה אזו, מענטשן שאראן,
 אפילו טונענדער איהר, דאס הייסט גיט אענדע, ווייל
 עס ווערן גיבאן אנדערע מענטשן אונ דר פירונג פון דר
 וועלט איז אזו, מען זאל געבן ווערן אונ שאראן, אפר
 מען זאל שאראן אונ אנדערע מענטשן זאל גיט סחורק
 גיבאן ווערן, דס הייסט קין, אענדע, זאל געבן קין
 מיר איה זאל מאכין אסוף פון אלע באשעפעניש, איה זאל
 ווייל אלע זענן שטעקט, נאר פון דעקסווענען וועל איה גיט
 איה פארלענדן אונ פון דיר וועלען גבארען ווערן אנדרי
 מאכן אהתק נוי עס שטייט ווייטער אין די סמכות:

(יד) עשה מאה צו דיר אקאסמן פון פומסן האלץ (ט"ו)
 קנים תעשה את התבה קאמערן זאלסטו מאכן אין דר
 תיבה צו איטליקען מין בהמה באוונדער אונ צו
 איטליקן מין סיה באוונדער וכפרת אותה מבית ומחוץ
 בגפר אונ דוא זאלסטו זיא ארום קלעפען פון
 אינווייניג אונ פון אויכן ווייניג מיט פעה (ט"ו ט"ז):
 (טו) וזה אשר תעשה אותה אונ אזו זאלסטו זיא שלש
 מאות אמה דריי הונדערט איילין אויך התבה זאל זיין
 דר לענג פון דר תיבה חמשים אמה רחבה פופציג איילין
 זאל זיין איר ברייט ושלשים אמה קומתה אונ דרייסיג
 קל כשר פא רפני, דר גער הרע, דר ששן איז נקומען פו
 אלע פאר לענדן אונ עס זאלן קיין אנדערע גבארען ווערן,
 סאחון נוי דר ששן ווייל, די מענטשן אונ בשעפעניש וועל
 עקעקע, זיי וועלן פלייבן איה דר וועלט, דויפער זאלסטו

ספר הישר

אלט גויען פינף הונדערט פיה אונ נינציג יאר. גינת אין יאר
 צייט האט נאם גינאם צו נח אונ צו סחורשח אונ צו זאנען.
 שטיים איה אונ רופט אום אלי מענטשען זאלן היקן דיא הייל
 מאקר וועלן זיי זאם היקן פון שטעקסין וועל וועל איה נייא

קיער. אונ די דריי קיעדער זעין איה גוואקסן אונ זענן גנאנגן
 אין נאסס ווען אזו נוי סחורשח אונ נח האבן זיי גיערניש אונ
 לקח דיע סאקר פון נח און גישארבן אין דער צייט. אונ לקח
 איז אלס גויען זיך הונדערט ובעציג יאר. אונ נח איז דעמאלסט

מִן צִדְדֵי הַתְּעִישָׁה לַתְּבֵה וְאֶל־אִמָּה תְּכַלְכְּנָה מִלְמַעְלָה וּפְתַח תְּתֵבָה בְּצַדָּהּ תְּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תְּעִישָׁה: וַיֹּאמֶר ה' הֲנִי מֵבִיא

בעל המורים

(טו) לה. בני' לאור האבן: ושלטום. ב' במס' הכל אולד ושלטום ובעו רמז למ"ד שהגלוס נטעו כתיבה מרובעת ד"ל שכוונת הדגלוס לזלו: תעשה ואני. סמך ואני לתעשה לומר שאני אשייך

בית יהודא

זאנש מען אוך אופ פעה בופר. זאגט רש"י (בתקתי' של משה) ביי דעם קאסטן נואם ויבדד קט אין אים אבייגעווייגט משה'ן אריין צו שפע'ן אים אין טויה גי'ום על י'י שקויו דמים תשים) וייר' די נואסר איז געווען שוואך (ד'ה בחימר כפופים ופתח פתחים) איז געווען גענוג. עם זאל זיין פג'ה עפ'ט אינווייניג מיט ליים אונ אויסקווייניג מיט פעה (ועוד) וועגן צאף אונאף קיט ליים אונ אויסקווייניג מיט ליים (כה' שלא גי'ת אהו צדיק ריח רע של פעה) דר צדיק משה זאל גי'ט שפעקן דעם שפעקן ריח פון פעה (אך בא פג'ה תתקן הריח בריח זקנה מריח ופחיתו) אבער די ביי גת וייר' די נואסער איז געווען מאגן שפארק קט ער שפארקט פג'ה עפ'ט אינווייניג אונ אויסקווייניג מיט פעה: (טו) וצדדו. אבער ווייכטונג ניש איריים (ה"ו) עס וועגן דא רב'ן נואם זאגן אפענסקער האט מען געמאכט אין די תיבה (ניש איריים) אונ עס וועגן דא רב'ן ניש זאגן (און פ'ה פ'ה פ'ה איריים) מען האט גע'ויגט אין דער תבה אפרי'אנט אונ פון דעם פרי'אנט גי'ן וועגן לייטיג אין דר תבה: וי'אל אפה תעב'ה פלפ'ק'ה. זאגט רש"י (בסנה' משפ'ע ועוד) איז געווען פון דר תבה זענן איינגעבויגן נואם העכער איז געווען שפע'לער (ער שרוא קצר מלפ'ה ועיבד על אמה) ביז הויבן איז געווען גאר שפאל' גאר איין אייר' די ברייט וועגן די וועגט פון דער תבה געווען אוך דר באך אונ הויבן איז געווען אנאף פון איין אייר' (פ'ה ש'ה'ה המים תמשה מבאן ופבאן) די נואסר פון דעם רענין זאלן קעגן אראפרייגן פון דיא וועגט אונטערן. פון דער זייט אונ פון דר זייט וועגן דר תשים. דיא טיר פון דיא תבה זאל זיין ביי דער זייט (שלא יפ'לו ויפ'לו השמים קה) דר רעגען זאל גי'ט אריינגעקען אין דער תבה: ונתחיים שני'ם שפ'ל'ש א. זאגט רש"י (ש'ש ע'לו'ת וז'ל ג'ו) דרייא שטובין איינע איבער די אנדערע (ע'לו'ת פ'אדם) די אויבערשטע שטובין זענען געווען פון מענטשן (אפגע'ס פ'דור) די מיטלעסטע שטובין זענען געווען צום ווארען (מתחיים זק'ה) דיא אונטערן ש'ע שטובין זענען געווען צו מוסק: (יו) וואני הגני מביא. הקב"ה הט גואג'ט (הגני מוכן לתפסים עם אותם ש'רווני) אוך פון

רומה: מן נהור תעפיד לתבותא וללמחא תשכללבה מלעלא וברעי' דתבותא פכסרה תשני מדורין ארעין תניין ותליתאין תעבדה: י ואנא הא אנא מיתי ית רש"י

כתיבתו של משה ע"י שהו המים תסוס ע דיה כחומר מכפסים ופתח מוכחון פ ועוד כדי שלא יריח אהו דלוק ריח רע של זפת אבל כלא מפני חוק המים וזפת מביא ומכחון: (טו) צדדו. צ' אל חלו ו"אל ח'ן עובדה המאירה להס (ב"ר סס): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויה משופע וטלה עד שהוא קצר מלמעלה ומעלה על אמה עד ק סיווכו מוסק למטה (סא"ח) (מכאן ומכאן) על צדדה תשים. שלא יפלו הגשמים ר כה: התחיים שנים ושלשים. ג' עליות זו על גב זו עליונים לאלס חלומים למדור תחתיו' לזבל (סס): (יו) ואני הגני מביא. הגני מוכן ש

אונטערן איז געווען אפרי'אנט אונ פון דעם פרי'אנט גי'ן וועגן לייטיג אין דר תבה: וי'אל אפה תעב'ה פלפ'ק'ה. זאגט רש"י (בסנה' משפ'ע ועוד) איז געווען פון דר תבה זענן איינגעבויגן נואם העכער איז געווען שפע'לער (ער שרוא קצר מלפ'ה ועיבד על אמה) ביז הויבן איז געווען גאר שפאל' גאר איין אייר' די ברייט וועגן די וועגט פון דער תבה געווען אוך דר באך אונ הויבן איז געווען אנאף פון איין אייר' (פ'ה ש'ה'ה המים תמשה מבאן ופבאן) די נואסר פון דעם רענין זאלן קעגן אראפרייגן פון דיא וועגט אונטערן. פון דער זייט אונ פון דר זייט וועגן דר תשים. דיא טיר פון דיא תבה זאל זיין ביי דער זייט (שלא יפ'לו ויפ'לו השמים קה) דר רעגען זאל גי'ט אריינגעקען אין דער תבה: ונתחיים שני'ם שפ'ל'ש א. זאגט רש"י (ש'ש ע'לו'ת וז'ל ג'ו) דרייא שטובין איינע איבער די אנדערע (ע'לו'ת פ'אדם) די אויבערשטע שטובין זענען געווען פון מענטשן (אפגע'ס פ'דור) די מיטלעסטע שטובין זענען געווען צום ווארען (מתחיים זק'ה) דיא אונטערן ש'ע שטובין זענען געווען צו מוסק: (יו) וואני הגני מביא. הקב"ה הט גואג'ט (הגני מוכן לתפסים עם אותם ש'רווני) אוך פון

שפתי חכמים

עניה בו אף וטוכו דכתיב כלן שמו מחומות ונעשו קרים גמרה פרק חלק וס'ק דר"ה: ע ואל'ת ויהיך תלאו זה ככלן וי'ל דכלא פ'י לדעיל לא היה קשה למה לא היה כלן מנו דכתיבו של ושה לפי שכלא'ם נמו מחולקים היו שפתי הכא' ה' כופר והסת היה זפת אבל עתה שפיר'ם' לכופר היינו זפת אם כן למה לא ה' גם כן ההם ומכפסים ומכחון כמו הכל. וע"ל דכלא זה הייתי אומר לכופר טוב יותר מחומר וכוזע וזפת הלאך חומר מכפסים וזפת מכחון טוב כמו כופר מכפסים ומכחון אבל כיון שפיר'ם' לכופר זפת הוא אל"כ קשה למה לא היו שוין: פ דקל' וכי כמים רמים יגרע בזה שיעשה גם כן זפת מכפסים ומכפס' כד' כו' וקשה והלא גם כן דלוק ה' לך מ'י אבל כלן וכו' מדרס'ל: צ' זכר לשון להרים דהיינו דבר המאיר ו"אל ח'ון התיבה: ק ר"ל ואל יפלו לחזק ואל'ת למה לא היה עשה טוב ויעשה אותה חזק ועבה כל כך עד שלא יכנס בו המים וי"ל דנהו שפיר'ם' ועומד על אמה היינו חזק אמה לפי שבות כלל חזק י' אפשר לחזק בחזק ואם יעשה אותה כולה חזק יפלו בה הגשמים אבל עתה שאינו חזק אלא אמה כחזק ורובו אינו אלא שבות שכלמה הוא טעם לפי סרך אורך התיבה נעשה מ' אמות ורחבה כל היתה כ' אס ג' אמות: ר רל"ת והא פתחי הספיעות למעלה הם: ש דקל' דכלן פירוש לתורת אלהים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) ואל אמה וגו'. פ'י שלא יתעבבו הגשמים וירקבו התיבה. ואל'ת כיון שרחבה אמה יתעבבו כ"כ פ'י הרב יוסף קרא דקאי אצדד תעשה לתיבה כל'י שאותו צדד יחד סמך לאמה מן מכפסים ומכחון כמו הכל. וע"ל דכלא זה הייתי אומר לכופר טוב יותר מחומר וכוזע וזפת הלאך חומר מכפסים וזפת מכחון טוב כמו כופר מכפסים ומכחון אבל כיון שפיר'ם' לכופר זפת הוא אל"כ קשה למה לא היו שוין: פ דקל' וכי כמים רמים יגרע בזה שיעשה גם כן זפת מכפסים ומכפס' כד' כו' וקשה והלא גם כן דלוק ה' לך מ'י אבל כלן וכו' מדרס'ל: צ' זכר לשון להרים דהיינו דבר המאיר ו"אל ח'ון התיבה: ק ר"ל ואל יפלו לחזק ואל'ת למה לא היה עשה טוב ויעשה אותה חזק ועבה כל כך עד שלא יכנס בו המים וי"ל דנהו שפיר'ם' ועומד על אמה היינו חזק אמה לפי שבות כלל חזק י' אפשר לחזק בחזק ואם יעשה אותה כולה חזק יפלו בה הגשמים אבל עתה שאינו חזק אלא אמה כחזק ורובו אינו אלא שבות שכלמה הוא טעם לפי סרך אורך התיבה נעשה מ' אמות ורחבה כל היתה כ' אס ג' אמות: ר רל"ת והא פתחי הספיעות למעלה הם: ש דקל' דכלן פירוש לתורת אלהים

פירוש לתורת אלהים

אייגען זאל ניין איר הייך: (טו) צדדו תעשה לתבה אפענסקער זאלסטו מאגן צו דער תיבה אונ אמיר זאגן דס איז אזו איין זאגן מוב ווס המ צו ויי גלאקסן ואל אמה תכלנה מלמעלה אונ ביז צו איין אייר זאלסטו זיא פר קעגן פון אויגן דיא דעק פון דר תיבה זאל ניין אימלייכס מאל שפיעער ביו עם זאל פון אויגן גאר ברייט זיין איין אייר ופתח התבה בצדה תשים אונ די טיר פון דר תיבה זאלסטו מאקען אין דער זייט ספר

אייגען זאל ניין איר הייך: (טו) צדדו תעשה לתבה אפענסקער זאלסטו מאגן צו דער תיבה אונ אמיר זאגן דס איז אזו איין זאגן מוב ווס המ צו ויי גלאקסן ואל אמה תכלנה מלמעלה אונ ביז צו איין אייר זאלסטו זיא פר קעגן פון אויגן דיא דעק פון דר תיבה זאל ניין אימלייכס מאל שפיעער ביו עם זאל פון אויגן גאר ברייט זיין איין אייר ופתח התבה בצדה תשים אונ די טיר פון דר תיבה זאלסטו מאקען אין דער זייט ספר

גיס פקענין דים שפעקן איז אף גשאמס נת אונ מתו שלח אונ האגן קסאן אזו ווי גאס המ ויאי גואג'ם אבר די קענטשן קאבען

גיס פקענין דים שפעקן איז אף גשאמס נת אונ מתו שלח אונ האגן קסאן אזו ווי גאס המ ויאי גואג'ם אבר די קענטשן קאבען

את המבול מים עלי הארץ לשתת
 כל בשר אשר בו רוח חיים מתחת
 השמים כל אשר בארץ ינוע :
 והקמתי את בריתי אתך ובאת
 אליה תבוא אתה ובניך ואשתך
 ובשר בניך אתך : ומכל החי מכל
 בשר שנים מכל תבוא אל התבה

מזפנא מיה על ארעא
 לתכלא כל בסרא די
 בה רוחא דחיי מתחות
 שמיא כל די בארעא
 ימות : יה ואקם ית קימי
 עפק ותעול לתבותא
 את ובניך ואתך ובשר
 בניך עפק : יש ומכל דיחי
 מכל בסרא תרון מכלא
 תעיל לתבותא קמא

תודרות אהרן

ובאת אל עם עב : ומכל החי עבודת נוכסיה
 נא ונחיה קו :

רש"י

להסכים עם אותם ת שזרזוני ואמרו לפני כזר (תהלים
 ח) הכל אנוס כי תזכרנו : מבול . שכלה את הכל שכלכל
 את הכל שהכולל את הכל מן הגבוה לנמוך או זהו לשון
 אונקלוס שחרס טופלא שהיה את הכל והביאם לכלל שהיא
 עמוקה לכך נקראת שער שנטעו שם כל מתי מזול (ס"א)
 מימי וכן כתיב מס"ל ב"ח"ז ב"מ"ט (שבת) : (יה) והקמתי
 את בריתי . (ב"ר) ברית היה לך על הפירות שלא
 די ברכו ויעשו וטל יסנהו ורעוטיס בדור : אהה ובניך
 ואשתך . האנסיס לכל הנשים לכל מכלל שאלכרו
 ד בתשמיש המטה (סס) : (יש) ומכל החי . אפילו ה שדים
 (חגיגה טו) : שנים מכל . מן הפחות שנהסו לו לא

בית יהודא

גרייט צום איינשטימען מיט די מלאכים וואס האבן מיה
 געווארנט (ואריד קפני קבר) אונ האבן שוין לאנג געזאגט
 פאר מיר (מה אנש בי תוכרנו) וום אויז דר מענטש ווערט
 די זאקט אים געדינקען , איצט זעה איה זיי זענן גרעכט
 גווען : (מבול) . דעם וואסר הט מען גערופן מבול (שפ"ה)
 את הכל) ווייל ער הט א"ץ פארפויגט (שפ"ה את הכל) ווייל
 ער הט א"ץ פארמישט (שהויביל ית הכל מן התבות קמא)
 ער הט א"ץ אונגעקענען פון די הויכע ארשטן אין דיא
 גיערענע ארשט (יהי לשון אונקלוס שנתקם מן נא) דער
 פרנס אונקלוס שייטשט דעם ווארט מבול , אמאראיינצינג
 (שהציר את הכל) דער מבול הט א"ץ פארפויגט (התבוא
 קמא) אונ הט געברוינגט אין קבר (שהוא עמיקה) וום זיא
 שגער (שגער שם כל פתי מבול) ווייל אלע מתים פון מבול
 פון מבול זענן אריינגעאסן גווארן אין קבר : (יה) והקמתי
 את בריתי . זאגט רש"י (ברית היה לך על הפירות שלא
 אפאריווערונג פון הקב"ה אה די עסקינארך וואס ער וועט
 פארשויבערן ווערן (ולשא וברגורו רשעים שברד) די רשעים
 ואשתו . זאגט רש"י (האנשים קבר) אין דיא תבה זאלען
 נפלא שגארן בתשמיש המטה) פון באנען ווייסן מיר דיא
 געשאקט דיא מענער זיה בהקעפעטן מיט זייערע ווייבער :
 אה אריין געקעט אין דר תבה : זענעם הכל) . זאגט רש"י

אזי מיה גיערעג (קבר נקראת שגער) דריבר רופט מען קבר
 זענן אריינגעשאקט גווארען אין קבר ואונ אלע וואסער
 את בריתו . זאגט רש"י (ברית היה לך על הפירות שלא
 אפאריווערונג פון הקב"ה אה די עסקינארך וואס ער וועט
 פארשויבערן ווערן (ולשא וברגורו רשעים שברד) די רשעים
 ואשתו . זאגט רש"י (האנשים קבר) אין דיא תבה זאלען
 נפלא שגארן בתשמיש המטה) פון באנען ווייסן מיר דיא
 געשאקט דיא מענער זיה בהקעפעטן מיט זייערע ווייבער :
 אה אריין געקעט אין דר תבה : זענעם הכל) . זאגט רש"י

פירוש לתורת אלהים

דכסוי : (יש) ומכל החי . פרש"י (רבות שדים ומוצא בב"ר
 שרצה שיקרא להכנס לתבה אמר לו נח לך ובקש בן זוגך לפי
 שכל הנכנסין או איש ואשתו הלך ומוצא פתחה שהיא הממונה
 על בני אדם להתחתם ולהרם ממנו אמר לו מנסבת לי אמר
 דגוסה וכל דגש מתיא לו י' ס' העול או אוח ככל וא"כ לפי'
 מה הכל היו כאלו כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'

פירוש לתורת אלהים

ואני שמעתי הוה רועה וגם אני וכלמי מעלה לא שיד זה ח"ו שאחר
 יסייעו ומתוך דואני ק"ץ על הסכמות הנולדים שהסכימו כבר כן אני
 מסכים עמכם ח"ו דק"ל לומר כ' ואני סניי ככל לשון קו"ל : ת ר"ל
 שנמלך הייתי כנולדים חס אעשה את האדם והיו זמרים מה אנוס
 כי תזכרו וגו' ועשו מסכים אני עמכם : א דבי"ח מולת מבול
 דגוסה וכל דגש מתיא לו י' ס' העול או אוח ככל וא"כ לפי'
 מה הכל היו כאלו כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'
 מלת אוח כתיב מלת מבול כלל דסינו ככלול ולפי'

לשתת כל בשר וגו' צו פאר בארבען אלע לעפעדיגע
 בשעפגש מתחת השמים אונקטר דעם הימול כל אשר אלץ
 וום אוף דר ערד זאל פר גוין : (יה) והקמתי את בריתי
 אתך איה וועל בשמעטיגן מין ברית מיט דיר (יש"י)

ספר
 ספר מיר . פון זענען וייערי שלעכמי מעשים אונגונ איה וייל זיא
 פר בארבען פון דער ערד אונ דוא נח נעם צו דיר פירמסן האלץ
 אונג ואקסם גוין וייל די וייקסם אונג ואקסם דיר מאכן און גרוסן

הוישר
 קאספן . אונ אוף ואקסמו כאנן דעם קאספן דריי הונדרט איילן
 די לענג פירציג איילן די ברבים אונ דרייסיג איילן די הייה אונ
 ואקסם מאכען איין סיר אין דער זייס עס זאל אובן ויין איין אייל

לְהַחֲיוֹת אֶת־ךָ וְנִקְבָה יְהוָה :
בַּמְהוּרָה לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה
לְמִינֵהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הַאֲדָמָה לְמִינֵהוּ
שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת :
כִּי וְאַתָּה קֹדֶשׁ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר
יֵאָכֵל וְאַסַּפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם

עֲמִיד דְּבַר וְנִקְבָה יְהוָה :
 בַּמְהוּרָה לְזִנְהוּי וּמִן
 בְּעִירָא לְזִנְהוּי וּמִפְּלֵ
 רֶמֶשׂא דְאֲרַעָא לְזִנְהוּי
 תַּרְוִין מִכָּלָא יַעֲלוּן לְזִנְהוּי
 לְחַיָּוּתָא : כִּי וְאַתָּה סַב לְךָ
 מִכָּל מַאֲכָל דְּמַתְאֲכֵל
 וְהִנְדוּשׁ לְזִנְהוּי וְיְהוּי קֹדֶשׁ

תולדות אהרן

למחיות אחד עשרה נוסבים ו נה זמנים קוב :
 מספוק כסדרין ו :

בעל המורים

בשמיטה שאלנוהו כן לא היה יכול לעשות אחרת : (וע) להחיות אתך זכר ונקבה מהעוף למיניהו . כמו של העוף ישכון אללו ושה"ס ושלח את היונה מהחו מלמד שיהיה סמוכה אללו : להחיות אתך . כתי' לא תרופס ולא תחוסר ארץ : (כא) ולסה . ג' זנבה' הנה ונבי יוסף ולסה לנדה ולסה ולגמלוסה אין מספר . כמו נבי יוסף שכלל הוא לבדו והגזורים לנדה כך נח ונביהו והמחיות והכסאות כל א' לבדו לנל א' מאלל ושה הוא ולסה ולגמלוסה שסבסס זמרותו לנלסל ומאלל לנלסל וכן ללל מין ונמן :

בית יהודה

נת נתקן גיש ווייניקער פון צוויי (אחד זכר ואחד נקבה) איין זכר און איין נקבה פון יעדער מין : (כ) ומדעוין למיעדו . זאנט רש"י קען מיינט (אויך פדריק פמיניקס ויא השחיחו

דרבס) די בהמות מיות עופות ונאם האבן זיך בהעפט נאר לעבן אין די תבה , פון וואגען וועט נח וויסען ווערעקע האפען גיש מענה געוען (ומאלקס באא) אלע בהמות מיות עופות און אלע לעבעדיגע זאכן זענן אלעין געקומן צו דיא תבה די נוח האבן מענה געוען און די נאם האבן גיש מענה

דעת זקנים מבעלי התוספות

לו מה תתן לי אי מנסיבנא לך אמר לו כל מה דברותנא אינסיבא ליה מיד נכנסו לתבה , והיונו דאברוי אינשי מה דפסלל שיקרא פהתא נסבא . מסגל לשין סגולה :

פירוש לתורת אהרם

מכל בשר פון אלע לייבך שנים מכל פון אימליקעס מין ואלקטו צווייא ברענגן אין דער תיבה להחיות אתך זייא ואלען בלייבען לעבין מיט דיר זכר ונקבה יחיד דיא צווייא ואלען ויין אונר מיט אונקבה (עיו רש"י) : (ב) מהעוף פון דיא עופות למיניהו צוא וייער מין ומן הבהמה למיניהו און פון די בהמות צו וייער מין (עיו רש"י) מכל רמש האדמה למיניהו פון אלע ויודמונג פון דיר ערד צו וייער מין שנים מכל יבאו אליך צווייא פון אימליקן מין זאלן קובן צו דיר להחיות ויי זאלן לעבן בלייבן : (כא) ואתה חח לך און דו ואלקט געמען צו דיר מכל מאכל אשר יאכל פון אימליקן עסין ווארג נוס ווערט געעסן ואספת אליך און דו ואלקט דאס צו דיר איין זאנג ווי איר וועט זיין אין די תבה :

הישר

הלו נוסד אין דר תיבה ארין און איר וועל דיר איין זאמלן ארץ בהמות און חיות און עופות און וועלן ארום רינגלן דיא תיבה און דו ואלקט זיך זעצן אונקס דיא מיר פון די תיבה און וועלן בהמות ארד עופות נוס וועלן הארין פר דיר זאמלן ויי געמין און געבן צו דייע קינדך כדי דייע קינדך זאלן זייא ארין ברענגן אין דער תיבה ארין דאס איז אסיון אז ויי האפען גחשו ויער מין , און וועלעקע בהמות און חיות און עופות ונאם וועלן נאר שטיין פר דיר ואלקטו נים געבן אין דר תיבה ארין . דעם אנדערין סאג זענן געקומן בהמות און חיות און עופות און האבן זיך נשעפעס פר דר תיבה איז נח ארום געזאנגן און האט זיך געעצט לעבין דר מיר פון דר תיבה . און וועלן בהמיות און חיות און עופות נים האבן געאקט קט נח ויי געבן און געבן

ליקוטי יוסף

(כא) ואתה חח לך מכל מאכל אשר יאכל וייער מין ואלקטו צווייא ברענגן אין דער תיבה להחיות אתך זייא ואלען בלייבען לעבין מיט דיר זכר ונקבה יחיד דיא צווייא ואלען ויין אונר מיט אונקבה (עיו רש"י) : (ב) מהעוף פון דיא עופות למיניהו צוא וייער מין ומן הבהמה למיניהו און פון די בהמות צו וייער מין (עיו רש"י) מכל רמש האדמה למיניהו פון אלע ויודמונג פון דיר ערד צו וייער מין שנים מכל יבאו אליך צווייא פון אימליקן מין זאלן קובן צו דיר להחיות ויי זאלן לעבן בלייבן : (כא) ואתה חח לך און דו ואלקט געמען צו דיר מכל מאכל אשר יאכל פון אימליקן עסין ווארג נוס ווערט געעסן ואספת אליך און דו ואלקט דאס צו דיר איין זאנג ווי איר וועט זיין אין די תבה :

ספר

דיא בריים , און זאלסט זיא אים שטימיקן פון אינווייניג און פון אוסען ווייניג מיט פניך , ונאני און איר וועל ברענגען אסובל גס זאל פאר בארפן אלדינג וקס עם איז אוף דר ערד , און דיא נח מיט דייע קינדך זאלסט איר ברפן אין דער תיבה ארין און איר זאלסט איין זאמלען פון אלע בשפענישו צווייא אסאן און אנויב און זאלסט וייא ברענגען אין דער תיבה ארין כדי גס זאל זיין אנדערעקע איר דער וועלן , און אוך זאלסטו ברענגען מיט פון אלע עסין ווארג כדי איר זאלסט האפען צוא געבן , און אוך דיא בהמות און חיות און עופות זאלן אוך האבן צו עסין : בעת אין דר צייט איז געשאפן מתישלה דר זון פון חנוך , און מתישלה מתישלה איז אלס געווען ניון הודקעס ניון און נעקציג יאר נאך דעם אז מתישלה איז געשאפן קט גאס געזאנג עם נח קום דו און בייך

לְאִבְלָהּ: כִּי וַיַּעַשׂ נֹחַ כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ יְהוָה בְּן־עֵשָׂה: שְׁנֵי ז' וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בְּאַיְתָהּ וְכָל־בֵּיתָהּ אֲלֵה־תְּבָרָה בְּיַאֲתָהּ רְאִיתִי צְדִיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה: ב מִכָּל־הַתְּבָרָה הַמְהוֹרָה תִּקַּח־לְךָ שְׁבָעָה

וְהָיוּ לְמוֹכָר: כִּי וַעֲבַד נֹחַ כָּל־דִּי פִקִּיד יִתְּתִי לְךָ עַבְדָּא: א וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ עוֹלָא אֲתָּה וְכָל־אֲנֶשׁ בֵּיתָךְ לְתִבְוֹתָא אֲרִי יִתְּךָ חַיִּיתִי זָפֵאי קִדְמֵי בְּדָרָא הַדִּין: ב מִכָּל־בְּעֵרָא דְכִיָּא תִּסַּב לְךָ שְׁבָעָא שְׁבָעָא

ת"א כי חוקי עולמותיו: מכל הכהנים מסודרים קה

רש"י

בלו ז וכל שהתיבה קולטתו הכניס בה: (כז) ויעש נח. זה בניו ח התיבה (סנהדרין קה): (ח) ראיתי צדיק. ולא נאמר דעיק תמים. מכלן סלומים מקלת שכוה של חס כספיו וכולו שלא כספיו (כ"ר): (ב) המהורה. העתול' להיות טורה לישאל למדנו מן שלמד נח טורה (עירובין יח): שבעה שבעה. כזי סיקריב יומה קרובן כללמו:

בית יהודה
גנוען (ובל שבתה קולטתו הכניס בה) די לעבדו יגע ואבנן נוס די תבה האט זיי צוגענוען. קט נח זיי ארוינגעבריינגט צו זיך, ונייל די האפן גיט מענה גווען, און די נוס האפן צוה גווען קט די תבה זיי גיט צו גענוען: (כב) ויעש נח. נח קט גמאכט, ואגט רש"י (זה גנון התבה) דם מיינט מען ער האט גמאכט די תבה (ככל אשר צוה אלהים בן עשה) אזו וויא ער קט גמאכט אלע זאכן ווס הקב"ה האט אים גמאכט: (א) וראיתי צדיק. פקעט רש"י וילא גאבר צדיק (כז) פאר קט האט הקב"ה גיט גמאכט צו נח דיק האב אויך געזעהן אזו די גיט אצרוק תמים וזוי עס שטייט אין אנהייב פירנה, געפערט רש"י (כפאן) פון דאנען ווייסען מיר (שאוקרים) מקצת שבתו של אדם (בגמיו) אז מען וויל לויבן אפענטש מיט גוטע מעלות אונ מודת אונ דער מענטש שטייט דארטון אונ וועט אונ הערן וויא מען וועט אים לויבן, זאל מען אים גאר לויבן מיט אביסל פון זיינע מעלות וכליל שלא בגמיו) אבער ווען דער מענטש שטייט גיט דארטון אונ הערט גיט וויא מען לויבט אים מען מען אים לויבן מיט זיינע אלע גוטע מעלות נוס ער קט דרויער ונייל הקב"ה קט גרעט צו נח, קט ער אים גאר גמאכט דו גיט אצרוק, אונ האט גיט געזאגט דאס גיט אצרוק תמים: (ב) והמהורה. דיא ריינע, וואס מען מען זיא עסין, הארט רש"י איידער נח איז ארויסגעגאנגען פון די תבה קט מען אלע בהמות גיט גמאכט עסין, אונ ווען נח איז ארויסגעגאנגן פון די תבה האט מען אלע בהמות געמעגט עסין, ווס דען זאגט די תורה "המהורה" די ריינע וואס מען מען זיא עסין, וועלכע קט נח גיט געמעגט עסין, געפערט רש"י מען מיינט (קשתרת לרוב סתרה ישיבה) דיא בהמות תיות עופות וואס ווידן וועלן זיי מעגן ווען עסין, וועלכע עסין איז דאך אקטוא פון וואן האט געוואסט נח וועלכע בהמות תיות עופות וועלן ווידן עסין אונ וועלכע וועלן זיי גיט טארן עסין, געפערט רש"י (לפינו שפיר נח תורה) פון דאן ווייסן מיר אז נח האט געלערנט תורה: לעבדו שבעה זיבען אונ זיבען, האט רש"י צו נוס האט געבראפט אזו פיר, געפערט רש"י (כדי שיקריב פהם כרבו בציאתי) שפתי חכמים

דעת קנים מבטלי התוספות
(ב) מכל הבמה הטהורה. פרש"י העתירה להיות טורה לישאל למדנו שלמד נח טורה תמימה מוא דארטין בובחים כל אלה ואשתך וגו' עדיין לא כל אל התיבה אלא זה בניו התיבה: מ דלל"כ הויל יעול לכדוק אותם שהיו אחד מן סימני טהרה הוא קורקן נקף וזין ילדע אלא לחת שמיטה. קקסה הויל וזית מניל שלמד נח טורה ללמח מה שלמד ז' משום שהתיבה לא קלטה אלא ז' זוגות ומחרן למפוטו כל עמאר שמיטע לכל שלא דקו כמנין אין התיבה קולטן ולי אכשר שמנין העמולין לא היה אלא גיט ומנין שהטורים לא היה אלא ז' אלא ודלוי זוגות הרכה היו משני המינין ולקח נח מן הטורים שבעה ומן טמאים שנים ומסוכן ודע אלא שלמד טורה ודייקא נמי קרל דמנין תקח לך שמיטע הקסה הויה ביד נח ודוק ז' ז' דמה שמאר בקרל ז' ז' היינו רל דנין כולס היו ז' פירוש לתורת אלהים

כתיב כסא ד תקח שבעה שבעה כל רל כולס בלו אף אותם שהחיתו דרכם אלא שכל שהתיבה וכו': ח דקלל דויעס נח שמיטע שכל אל התיבה כמו שאמר הקב"ה וזיל לכל אה"כ וואכער וזיל כל נח כל אלה ואשתך וגו' עדיין לא כל אל התיבה אלא זה בניו התיבה: מ דלל"כ הויל יעול לכדוק אותם שהיו אחד מן סימני טהרה הוא קורקן נקף וזין ילדע אלא לחת שמיטה. קקסה הויל וזית מניל שלמד נח טורה ללמח מה שלמד ז' משום שהתיבה לא קלטה אלא ז' זוגות ומחרן למפוטו כל עמאר שמיטע לכל שלא דקו כמנין אין התיבה קולטן ולי אכשר שמנין העמולין לא היה אלא גיט ומנין שהטורים לא היה אלא ז' אלא ודלוי זוגות הרכה היו משני המינין ולקח נח מן הטורים שבעה ומן טמאים שנים ומסוכן ודע אלא שלמד טורה ודייקא נמי קרל דמנין תקח לך שמיטע הקסה הויה ביד נח ודוק ז' ז' דמה שמאר בקרל ז' ז' היינו רל דנין כולס היו ז' פירוש לתורת אלהים

ואמלען ויהי לך להם לאכלה אונ דאס זאל זיין צו דיר אונ צו זיי צו עסין: (כב) ויעש נח אונ נח קט גימאן ער קט גבוועט די תיבה ככל אשר צוה אלהים אזו ווי גאט קט אים גמאן בן גושא אזו קט ער גמאן: (א) ויאמר יי לנח קט גאט גמאנט צו נח בא קום גיי ארביין אתה וכל ספר

צו זייני קינדן אזו מואל זיי ארביין געפן אין דר תיבה ארביין אונ וועלכי פון זיי זענן געשאפן קט נח זיי פר לאנט. אונ דר ווייל איז גקען אין לעפעפערט מיט אירע צוויי קלייני געפערטלעך

אויס אויך איינס אנקבה און האפן אלז דריי פאר נח גיקענט דער וייל גינן אז געשאפן די צוויי קלייני געפערטלעך אונ האפן גשלאפן דעם גרויסן לעפעפערט אונ זענן אלז דריי געשאפן גיווארין

הערה (כ) ויעש נח וגו'. פאר וואס שטייט אין פסוק צוויי מאל נח האט געמאכט ויעש נח, נח האט געמאכט בארעם שטייט נאך אנהאל פן עשה, אזו האט נח געמאכט, נאר אזו פיינט דער פסוק, מיר ווייסן התבה האט געמאכט וואס נח ערשטע זאכן, שייט וואס מאכט די תבה, וויא אזו ער זאל וואס מאכט, דיא לינג, דיא רביש, וויא דר פסוק, אונ נאך אונלעבט התבה, דאס אלען וואס נח געקענט פארן, נאר וואס הקב"ה האט אים געמאכט פון בהמות, חיות, עופות, אונלעבט וואס האבן גיט מענה גווען, נח וואכער וועט נח בארעם שטייט נאך אנהאל אליון

וועט 1 6 1א 1ב

**שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן הַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר לֹא מְהֻרָה הוּא שְׁנַיִם אִישׁ
וְאִשְׁתּוֹ: ג גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה
שִׁבְעָה זָכָר וְנִקְבָּה לְחַיּוֹת יַרְעֵ-עֶלְי
פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ: ד כִּי לַיּוֹמִים עוֹד
שִׁבְעָה אַנְכִי מִמְטִיר עַל-הָאָרֶץ**

**דָּבָר וְנִקְבָּה וּמִן בְּעִרְיָה
דְּלֵא (אִיתְהָא) דְּכִיָּה הִיא
תְּרִין דָּבָר וְנִקְבָּה: ג אַף
מֵעוֹפֵי דְשָׁמַיָא שִׁבְעָה
שִׁבְעָה דָּבָר וְנִקְבָּה
לְנִקְבָּה וְנָעַם עַל אִשְׁי כֹּל
אַרְבַּע: ד אֲרֵי לְרֵמִין וְרֵמִין
עוֹד שִׁבְעָה אָנָּה מִחַת
מִמְטָרָא עַל אֲרֵבָא אַרְבָּעִין**

ר"ל א' לחיות ירע זעוד סוכים ה נח
זכרים ק"א: רש"י

בית יהודה

ער זאל מ'קריב זיין פון זיי קרננות ויען ער וועט ארזינגיין פון דיא תפק: (ג) ג'ג מערף בשמים וגו' זאגט רש"י (בפחיתים הקרבן מדר) דר פסוק מיינט גאר פון די עופות ויום מען מעג זיי ויסון זאל נעמען זיבען פאר פון יעדער מין (קודם קום פון הקפולש) מיר זענען עופות פון קהמות אזו וויא קהמות קט גם געדארפט נעמען זיבען פאר פון שחורות, אז עופות זענן אויף גווען זיבען פאר גאר פון קהורות: (ד) ו' ימים עוד ששקחה: הקב"ה האט גאזגט גאך הקב"ה גוארט זיבען טאג, זאגט רש"י (אוי ששקחה נבי אגלי ש' בתשלחה הצדיק) ווייל און דעם טאג איז גשארבן דר צדיק מתשלחה דריבער האט הקב"ה גוארט מיט דעם דם ששארבן פון מתשלחה (שם) הקב"ה ביי הקב"ה איז גווען אשארבן מען זאל ניט געבען פכוד דעם צדיק גאך זיין ששארבן ועלב הפרקיערות האט ער אוינגעהאטן דעם וועט רעכענען דר יאהרין פון מתשלחה ויתמצא ששם קלים ווען נת איז אלט גוארען זעקס הונדערט יאהר און דאמאלס האט אנגעהויבן דר מבול: ו' ימים עוד. פרעגט רש"י (מהו עוד) צו נום ששטיש דר ווארט עוד, גאך, געקערט רש"י (ו' ימן אחר זמן) אזויט גאך אזויט (וה ניספ על מ'אה דעת וקנים מבעלי היתוסנות

שפתי חכמים

דהיינו ג' זוגות ואחד נשאר בלא זוג והא דכתיב בקרא ז' ז' לזא למימרא ששז ז' זוגות אלף ז' עופות ואותן ז' יסוד היו אש ושם שים אש ואשתו דהיינו שש עופות ואותן שים היו אש ואשתו ה"ז גבי ז' ז' ואל"כ נשאר אחד בלא זוג וש"י קשה למה נשאר אחד בלא זוג אלף כתי ששקרי וכי ואתו וכו' זכר ומלחיה (אלף הוא יגד המדר"ג ט"ש ובת"ש בסמוך) (ק"ל) קבלתי הטעם שגם היתוסנות מן היתוס לרקוב ל' עולות ל' זוגות שגולו מן שפתי האש ואשתו ו' בניו שם נשתיים אולי חטאו במחשת וד' כקצות כשכל ל' זוגות הילע לקרוב תורה כי ד' לריון להודות וכי' וסם ואשתו שחטאו בשמועם כתיב הקריב עליהם עולה ומחטא לכל אחד ואחד וילא כוס ז' זוגות זוג אחד לקיום המין כמו בשחוליס ומח"ל זוגית חטאו כוס כוס דברים אמרים וכו' וסם: כ אלף למה לא כתיב גבי עופות טעמים וזכי כהמה שחם וילמוד הכמות מעופות שפתי גם לעל הקדים עופות להמות דכתיב מטעוף למינהו ומן הכמה למינה יל דלנך הקדים כהמות טעורין וכתיב בן ז' ז' לרמו לו דמש"ה לזה שוקט טעוריס ז' כתיב שיקריב קרבן אלף ז' הוא כתיב עופות ברישא לז כוס אמינהו נעשום קרבן לזה ליקח ז' ז' דה"ל כהמות דומיה כמו משום להחיות זרע לזה ליקח כשהם משים נקט כהמות ברישא פירוש לתורת אלהים

זִיבְעֵן אֹנֶן וַיִּבְּן אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ אֲמָאן מִיַּם אַוּרִיב: (ש"י)
ומן הבהמה אשר לא שחורה הוא אונן פון דיא בהמות ויום וועלן גיט זיין מהור שנים זאלסמו נעמן צווייא איש ואשתו אמאן מיט אוריב: (ג) גם אוף מערף השמים פון דיא עופות וואס אונקער דעם הוקערל (ש"י)

ספר

געווארען פון ווער ארם און דער ווייל זענען דיא צוויי קליינע לעמפעלער נאקען צו נת און האבן געקניעט פ' אים און דר לעמפעלער איז אנגלאפן צווייא דיי לייגן און ווי נת קם דר געווען פון ארין שיקען דיא איה תבה, זאגט דער פסוק אוי וישע נח, נת האט נישאטן כלל בשר צוה אותו אלהים, ווי הקב"ה האט אים נישאטן, וישע נח וואס ער האט געקענט מארן, און כלל אשר צוה אותו אלהים, און וויא הקב"ה האט אים נישאטן, און דיא תבה דיי בהמה ווי בהמה, וזע עופות וים האבין גיט מונה וניסן, מן עשה, אוי האט הקב"ה געשאטן הקב"ה הם געשיקט צו אים, און דיא תבה דיי בהמה וים האבין גיט מונה וישע נח: ע

בשעמעישי

ווען האט ער נוף ויקער פאר ווינדערס דרוף און נת איז אויף גשפאטן אים קם גענעץ די צוויי קליינע לעמפעלער אין דער תיקה אריין, און נת קם אריין געזאגט אין דער תיקה פון ארץ

אונקלוס

אתו אל-התבה מפני מי המבול :
 ה מן-התבהמה הטהורה ומן-
 הבהמה אשר איננה טהרה ומן-
 העוף וכל אשר-רמש על האדמה :
 ט שנים שנים באו אל-נח אל-התבה
 זכר ונקבה כאשר צוה אלהים את-
 נח : ויהי לשבעת הימים ומי
 המבול היו על-הארץ : י בשנת
 שש-מאות שנה לחיי-נח בחי'ש

בגוהי עמה לתבותא מן
 קדם מי מופנא : ה מן
 בעירא דביא ומן בעירא
 די ליתתא דביא ומן
 עופא וכל די רחש על
 ארעא : ט תרין תרין עליו
 לות נח לתבותא דכר
 ונקבא פמא די פקיד יו
 ית נח : ויהו לזמן
 שבעת יומין ומי מופנא
 הו על ארעא : יא בשנת
 ששת מאה שניו לחיי נח
 תו"א מן הכהמ ספחים ג בתרא קנן :
 וסי לשבעת ספחיו קמ : כמות שש
 ל"ה יח :

בער הטורים
 (י) לשבעת הימים : בגימ'ו למי אל
 מתולס :

בית יהודא

רש"י

בזוהדר (לפי שנקראו בתשמיש הקטנה) נוי"ר דיא מענדער
 האבין גיט מקטנט זיך פריעקטין מיט זינערע נוייער אין די
 תבה (מפני שקטלם שדיי בצער) נוי"ר אקענטש פאר גיט
 האבין פערקעניגט אין די צייט ווען די וועלט האט צער :
 וקפני מי המבול . פאר די וואסער פון מבול , זאגט רש"י
 ואף נח מקטני אפנה הרה) נח איז אויף גינרוען קלויין אין זיין
 קלויבין נער הט ווייניג געקלויבט אז עם וועט זיין אמבורא
 (מאמין ואינו מאמין שקבא המבול) ער האט געקלויבט עם נח
 (נח נכנס לתבה עד שדחקוהו המים) ער איז גיט אריינגעגאנגן
 דער תבה : (ט) וקבא אל נח . זאגט רש"י (מאליה) זיי זענען
 נוי"ו , זאכר מיט אנקבה , אזו זענען זיי געקומן צו די תבה ,
 ענדערשט רש"י (פולס הישוו בקבן נח) אין דעם צאהר פארנוייו צו קומען , זענען גינרוען אלע מינים גלייך וכן תהות היו
 שנים) פון דם ווייניקשע איז גינרוען צוויי איין זכר און איין נקבה , און פון טהורים זענען גינרוען זיבן זכרים און זיבן נקבות :
 (יא) ובחיש השני . אין צווישן חדש . רבי אלעזר זאגט מען מיינט

לפי שאסרו בתמימים המועה מן מפני שהעולם שרוי בצער :
 מפני מי המבול . אל נח מקטני אמנה היה מאמין
 ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו
 המים : (ט) באי א נח . ג מאלהיו : שנים שנים : כלס
 הושוו בזמני זה מן הפחות היו שנים : (יא) בחודש זושני :
 רבי אליעזר חומר זה מרחשוון ליהושע חומר זה אייר

שפתי חכמים
 ומ"ש בליאטו גם כן וילא נח ונניו אף על פי שמוחר בתמימים היה
 היינו לפי שכן היה דואג לעסוק בפריה ורביה אחר המבול כדפי"ס
 רש"י לקמן עד שנתן הקדוש ברוך הוא אות שלא יעלה עוד מבול
 אבל הרא"ש ל"ג כל דבר זה ע"ש : ג דל"כ ובדואו מנעיל : ס דל"כ
 מקשה לך הא כתיב מן הסהמה והטהרה חקך לך סענה : סענה :
 ונניו וגו' כלומר מ"ה כלא האטום לכד והטעם לכד ולא ממשו (ג"ה)

אונ דיא ווייכר פון זיינע אהו מיט אים זיין
 זענין גקומן מיט אים אל תיבה אין דר תיבה מפני מי
 המבול פאר דעם וואסער פון דעם מבול (ישו רש"י :
 ח) מן הבהמה הטהורה פון דיא בהמות טהורות וכן
 תבהמה אשר איננה טהרה אונ פון די בהמות נוס זענען
 גיט טהור וכן היוף אונ אזו אוף פון דיא עופות וכל
 אשר רמש על האדמה אונ פון אלס וואס מריקט אוף
 דר ערד : (ט) שנים שנים צוויי פלוקור פאר וויים פאי

הישור
 אייך צו אף מעקן אייך אונ צו פד ריססן פון די ערד . הלא פד
 וואר די נאך וואס אייך הובא אייך גרעם וונדערקט אונ צוואנגט
 יאר בוז תינפס גען פאנ אונ איר האט גיט גיוואלס גערין דיא
 ביידי פון גאט אונ אונדער וויקל אור גלייבן לעבן . אונ זיי זאגן
 ווייכר צו נח מיר זענן מינים אלע מקטלשין דא אונ מיר וועלן

**הַיּוֹם בְּשַׁבְּעַת-עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
 בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל-מַעֲיֵנוֹת תְּהוֹם
 רָבָה וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ׃
 יב וַיְהִי הַיּוֹשֵׁם עַל-הָאָרֶץ אַרְבָּעִים
 יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה׃ יג בַּעֲצֵם הַיּוֹם**

**בְּיַרְחָא תַנְיָא בְּשַׁבְּעַת
 עֶשְׂרָא יוֹמָא לַיְרַחָא
 בַּיּוֹמָא הַזֶּה נִבְקְעוּ
 כָּל מַפְוְעֵי תְהוֹמָא רַבָּא
 וְכַוְי שְׁמַיָא אִתְפְּתַחוּ׃
 יב וַהּוּה כְּמַרְא נְתַת עַל
 אַרְעָא אַרְבָּעִין יַמְמוֹן
 וְאַרְבָּעִין לַיְלֹון׃ יג בְּכַבְרֹן
 הַיּוֹמָא נִבְקְעוּ כָּל מַפְוְעֵי
 תְהוֹמָא יוֹמָא זֶה׃**

בעל המורים

(יא) בשבעת עשר יום לחודש. זה יכלו וימינם שבוע ממנין טוב לחודש יחד המוביל: וארבת השמים. בנימני' שלח שני כוכבים ממנום: רש"י

בית יהודא

דעם חדש' אייר: ונבקהו. זענען גישפאטן גינארין די קנאראין ויאסער (הוציא מיביקו) זיי זאלן ארוסקען זייערע ויאסר: ותהום ברהו. דער גרוסקער אפגרוג, דאנט רש"י (פדה נבגד ברהו) ווי זיי האבן געזינדליקט אזו האט הקב"ה זיי געשפראכט (הם חסאי בקב"ה געת האדם) וויא האבען געזינדליקט מיט (ברכה' געת האדם), די שפאטקעס פון דיא פעקטישן איז גיווען גרום (נרקי ברהו' ברהו) הט הקב"ה זיי געשפראכט מיט מענזות תהום ברהו, הקב"ה הט ארויס גענוקען די פ' ויאסר פון גרוסקי תהום (אפגרוג) צום פארשפאטן די וועלט: (יב) ויהי היום על הארץ. עם אזו גיווען רעגין אוף דיא ערד פערציג טאג, פערעט רש"י

(סנהדרין קח): נבקעו. להוליא ע מיימיה: תהום רבה. מדה כנגד מדה הם טמאו כרבה רעת האדם ולכן כהתהום רבה: (יב) ויהי הגשם על הארץ. ולהלן הוא צומרו ויהי המזל חלל כשהורידן הורידן כרהמים אס יחזרו יסוהו וסמי כרבה וכסלא חזרו היו למוול: ארבעים יום וגו'. אין יום ראשון מן המניין לפי שאין לילו עמו שהרי כתיב ביום הזה נבקעו כל מעינות מנלחו ארבעים יום כלום ככ"ח וסכלו לרבי אליעזר שהטדים ממנין כסדרן אחד מלוא וסכלו חזרו הכר י"ב ממרתקו וכו"ה מסכליו: (יג) בעצם היום הזה. למדך הכתוב שהיו בני דורו

(קל"ח) דיא אפיר ויהי המבול) אונ ויישר (אין פסוק יז) שמיט רופש קען דא רעגין אונ ויישער רופש קען מבול, ענפערט רש"י (אף גשחוריק) נאר אזו איז גיווען קב"ה הט אנגעזויבן אראפ גידערין דעם רעגין (הורידן ברהמים) הט ער גמאכט גידערין מיט רחמנות, איז דאס נאר גיווען אנקען (יא) ויהי היום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה: ער וועט מאכן ויאסרין די פעלדער (קראי חור) אז וויא האבן קיין חרשה געהאט (הוי קב"ה) איז גינארין פון דעם רעגין אפמול: ארבעים יום וגו'. דאנט רש"י (און יום ראשון מן המנין) דער ערשטער טאג וום אין אונ האט אנגעזויבן גיין דער רעגין קוערט נישט געצייילט צו די פערציג טעג (פי' שאין מלו עמו) ווייל דער רעגין האט נישט אנגעזויבן גיין פון אנהייב נאכט נאר פון פריא טאג (שהיי ברת) ווארום עם שמיט אין פסוק (ביום הזה נבקעו כל מעינות) אין דעם טאג זענען גישפאטן גינארין אף קנאראין ויאסער, דרייבד הויבט קען אן ציירין די פערציג טעג פון די נאכט ויאס גיהער צום אנגינגהטין טאג (מקראו ארבעים יום) פלום בעשען השמים בפקלו לרבי אליעזר) נאך רבי אליעזר וום ער זאגט דער רעגין האט אן געהויבן גיין ובעצעהטן טאג אין השון האבין זיך געזינדליקט דיא פערציג טאג דעם אכט טאג אונ צוואנציגטן טאג אין פסלו (שהתדשים נמינס פסדר) ווארום דיא חדשים ווערען געצייילט פסדר (אחד קלא) איין חודש איז פוהל, דרייסיג טעג (אחד חפר) אונ איין חודש פעלט אטאג, ער איז נאר גיין אונ צוואנציג טעג, אונ דער חודש השון איז גיין אונ צוואנציג טעג (הוי שנים עשר כפרהשק) האט אין חודש השון גערעגונט צוועלף טעג (ושמנה וישישים כפקלו) אונ אין חודש פסלו הט גערעגונט אכט אונ צוואנציג טעג, צוואנץ איז פערציג טעג: (יג) ובעצם היום הזה וגו'. זאגט רש"י (למדך הכתוב) דער פסוק לערנט דיה (שהיי בני דורו אומרים) די מענטשין וום זענען גיווען אין די צייט פון גח אונ פון

שפתי חכמים

דעת זקנים מבולי התוספות (יב) ארבעים יום. פירש"י יום ראשון אינו מן המנין לפי שאין לילו עמו שהרי כתיב ביום הזה נבקעו כל מעינות ומצאו ארבעים יום כלים ככ"ח מסכליו. ולא יזכור לי שהיה הוא עצמו פסקו הגשמים. לכך נ"ל דיום ראשון מן המנין והתחילו גשמים מאור ליל ליל ראשון כי מביים הוא אין ראהו שהיו בהרבה מקומות ביום וביום הוא ר"ל מלייל שלפניו כמו ביום השביעי. וכן כל מלאכה לא תעשה בעצם היום הזה ולפי זה כלים הארבעים יום ככ"ח מסכליו. וכן מצאתי בסדר עולם וזה לשונו ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה ויהי הגשם על הארץ. עד מתי עד כ"ז כסכליו. ויגברו המים מקצה חמשים ומאת יום עד מתי עד א' בסיון וכו'. וא"כ ע"כ טוב סוכר שיום ראשון הוא מן המנין: פירוש לתורת אלהים

גח איז אף גיווען נעקס הונקערט נאר בחוקש השני אין דעם אנדערען חודש בשבעה עשר יום לחודש אין זיבצעמן טאג אין חודש פריס היה אין דעם זעלבליגען טאג נבקעו זענען ווארן גישפאטן פל מעינות תהום רבה אף געווארן פון דעם גרוסקי אפ גרוסקי וארבות השמים

ספר

היושר דר תיבה אוי צו זאגן. אענדט אז איהר נעקס שון דיא צרות פון אייער ליבר נייקס איה תשובה טאן צו זאגט ביה ווארום האט

הַזֶּה בָּא נַח וְשֵׁם־וְחָם וְיֶפֶת בְּנֵי־נֹחַ
 וְאַשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נָשִׁים בָּנָיו אֵתָם
 אֶל־הַתֶּבֶת: י הַמָּה וְכָל־הַחַיָּה
 לַמִּינָה וְכָל־הַבְּהֵמָה לַמִּינָה וְכָל־
 הַרְמִשׁ הַרְמִשׁ עַל־הָאָרֶץ לַמִּינָהוּ
 וְכָל־הָעוֹף לַמִּינָהוּ כָּל צִפּוֹר
 כָּל־כָּנָף: ט וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־

יֹמָא תְּרִין עָאל נַח וְשֵׁם
 וְחָם וְיֶפֶת בְּנֵי נַח וְאַתְתָּ
 נַח וְשְׁלֹשָׁא נְשִׂי בְנוֹהֵי
 עִמּוּהוּן לְתִבּוֹתָא: י הַמָּה
 וְכָל הַחַיָּה וְכָל
 הַבְּעִירָא לַמִּינָה וְכָל רַחֲשֵׁי
 הָרְחִישׁ עַל אֲרֶעָא לַמִּינָהוּ
 וְכָל עוֹפֵי לַמִּינָהוּ כָּל צִפּוֹר
 כָּל הַכָּנָף: טו וַיֵּצְאוּ עִם
 נַח לְתִבּוֹתָא תְּרִין תְּרִין
 מְכַל

רש"י

בית יהודה

אומרים חילו חלו רואים אותו נכנס לתיבה פ' חלו שזכרון
 אותה וסורגין אותו חלו הק"ה חלו מניסו ויטו כלס
 ונראה דבר מיוקוס: (אד) צפור כל כנף. דבוק הוא צ
 כסור של כל מין כנף לרבות חגבים (כנף כל ל' לטלה כמו
 ויקרא א') ושם אותו בכנפיו ששפי' נולדה עולה חף כלץ

מבוא האבין נזאמט (איו אנו רואים א' ח' נכנס תיבה) ווען מיר
 וועלן זען נח גייט אריין אין די תבה (אנו שרין איתת)
 וועלן מיר צופרעכין די תבה (והרגין אותה) אונג נח וועלן
 מיר תרגון (אמר הקב"ה) קט הקב"ה נזאמט (אנו כנפיו לעיני
 כולם) איה וועל אריינבריינגן נח אין די תבה ווען ארי וועלן
 זעהן (נראה דבר מיוקוס) אונג מיר וועלן זעהן וועמעם הייד
 וועט בלייבן, מיינע צוא זייערע: (יד) וצפור כל כנף, זאמט
 זאמן איין זאך, (צפור ש' כל מין כנף) ארי מיינט פליהדיגע
 היישערקין זענען אויף זעקלמן, (כנף זה הוא לשון נוצה) דעם
 פסק (ו'שע ארתו) ער זאל אים ודעם טאקבו צושפארטן
 (שאפילו נוצה עולה) אפילו דיא פלעדערין פון די טאהב פאר
 פלעדערין (אף כאן צפור כל מין מביאת נוצה) דא מיינט מען

שפתי חכמים

וכו' ומפרש והולך למה לרוך למכת כנף דפסיטא הוא שום לעוף כנף
 ועוד חף ט"ך לומר כל כנף וכו' יס לנזור כל הכנפים כעבול ומתוך כל
 מין כנף לרבות חגבים דגם להם יס כנף כנף כמשמעות שור לא
 משמע חגבים דהא לאו צפור הוא ומסתעף פירש חלו לא היה דבוק

זואת היתה לתגורת המעיינות: פ' דל"כ כיום הזה מעבא ליה דומיא
 דכיום הזה דלעיל: צ' כלומר אל חומר צפור כפי' וכפ' כפי' דהא גס
 לנזור יס כנף א"כ דלוי כל ש' הוא כפי' א"כ קחמר שור כל כנף
 גא עמו לתיבה כי לא יתכן להיות כנף בלתי עוף חלו דבוק הוא

ליקוטי יקרים

פירוש תורת אלהים

מיט שם חם ויפת די קינדר פון נח ואשת נח אונג דם
 וייוב פון נח ושלשת נש בניו אונג דיא דריי ווייבר פון
 זינע זיהן אהם מיט זיי אל תבה צו דר תיבה [ש"ש]:
 (יד) הבה זינא דיא מענטשן וכל תמיה אונג אימליקע
 ערליי חיה למינה צו איר מין וכל תהמה למינה אונג
 אלע בהמות צוא איר מין וכל הרמש אונג אימליקעס
 ערליי ווידמןונג הרמש על הארץ וום קריקט אף דר
 ערד למינה צו זיין מין וכל היף למינה אונג אימליקס
 מין עוף צו זיין מין פל צפור אלע ערלייא פויגל כל כנף
 פון אימליקס מין וום הט פליגל אפילו היישערקין:
 (טו) ויבאו אל נח אל תמיה אונג זיי זענען גקמן צו נח

(טו) ויבאו אל נח וגו'. דר מדרש שוחר טוב שרייבט
 בפי' ווי האט נזאמט ווען הקב"ה הט נזאמט צו נח ער
 זאל אריין זעמן אין די תבה פארנווייזן, איז גקמן דר זאך
 צו נח אונג הט אים גיבעט ער זאל אים אריין זעמן אין דר
 תבה, קט נח נזאמט צום שער הקב"ה הט מיר גפאטן איה
 זאל גאר אריין זעמן אין דר תבה פארן, נוי ברענג צו דיר
 אפאר וועל איה אויף אריין זעמן אין דער תבה, דער זאך
 איז גבאנגן וזן אפאר, הט ער פגעניגט דעם שרייממל,
 דר שריממל זאמט צום שער פון וואנג קוקסט, האט דער
 שער נזאמט איה גיי פון נח, איה האב גיבעטען פיי נח ער
 זאל מיר אריין זעמן אין דר תבה, הט נח גיזאמט איה זאל
 פלעגען גאה אייגס וואס ער זאל זיין מיט מיר אפן זוג
 ואפארן גיי איה וזן אפן זוג, אוב דו וויקסט זיי דו מין פן
 זוג, הט דער שריממל נזאמט צום שער דעם וועקטו מיר
 זעמן אן איה וועל זיין פון זוג, האט נח שער נזאמט
 וואס איה וועל פארדיגען זאל גייערען צו דיר, האט דער

ספר הישר

אין צו נזאנגן צו דר תיבה האפן די חיות אונג בהמות יתרות.
 אונג דר זענן הט גיידרס אף זיי ערציג סאג אונג פערציג זעמס
 אונג דם וואסר הט זיך וייער גשארקט אף דר ערד אזו זענען
 אום גשארקען אלי מענטשן אונג בהמות אונג חיות אונג עופות:
 ניהו אונג עם אין זענן גרוס צער צו אלי וום זענן ווען אין דר
 תיבה אונג די תיבה איז ישער צו פלעקן געווארן, אונג אלי וואס:

איר איש תשוקב גמא אין די הדידרס אונג צוואנציג יאר. אצונד
 וועט גיט גאט איה גיט צוא הערין אונג איר וועט גיט מצליח
 זיין מיט אייער הייד: ונגש אונג אלע מענטשן געגענן צו דר
 תיבה אונג האפן זיא גוואלט צו ברעקן פרי ווי זאלן אין איר אריין
 גיין פקחט דעם רעין אונג גאט האט גישיקט אלי חיות אונג
 בהמות זיי זאלן ארום רינגלן די תיבה אונג וועלעך מענטש וום

הַתִּבְּהָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכְּלֵי־
 הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים :
 מִי וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכְּלֵי־בָשָׂר
 כָּאֵל בְּאֲשֶׁר צִוְּהָ אֶתְּוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֵּר
 יְהוָה בְּעֵדוֹ : שְׁלִישִׁי יוֹי וַיְהִי הַמַּבּוּל
 אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם
 וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתִּבְּהָה וְתָרַם מַעַל

מִכְּלֵי בִשְׂרָא דִי בְּהַ רְחִיקָא
 דְּחַיִּי : מִי וְעֲלִיָא דְּבִר
 וְנִקְבָּא מִכְּלֵי בִשְׂרָא עֲלִיו
 כְּמֵא דִי פְקִיד יְתֵיהּ יוֹי
 וַאֲנִי יוֹי (בְּמִימְרֵה) עֲלִיהִי :
 יוֹי וְהוּהּ מִן־פְּנֵי אַרְבָּעִין
 יוֹמִין עַל אַרְעָא וְסִיבִיא
 מִיָּא וְנִמְלֹו יְתַ תִּבְּוִתָּא
 תוֹרָא וְהִבְאִס וְכִי זְמַנִּים קָטַן :

(עו) והבאס וגו' ע"ס זכובל לומר כמו זכבן
 והבאס וגו' ע"ס זכובל לומר כמו זכבן
 עלו מאלהס ק"ל התם נמי עלו מאלהס
 וזהו כמ"ד עלו מאלהס והלא כמ"ד
 עטורא העלס :

רש"י

אסור כל מין מראית נוחה : (עו) ויסגור ה' בעדו . הגין
 עליו ק שלא שצדקה הקוף התיבה דוכים ואריות והיו
 הורגים בהם ושמשו של מקרא סגר כנגדו מן המים
 וכן כל בעד שמקרא ל' כנגד הוא (בראשית כ) בעד כל רחם
 (מ"ד כ) בעדן ובעד בניך (לויב ז) עור בעד עור (תהלים
 ג) מגן בעדי (ש"א יב) תפלה בעד עבדיך כנגד עבדיך :
 (ז) והרם מעול הארץ . משוקעת היתה ע' במים י"א
 חמה כספיה טעלה המשוקעת מקלחה במים ומקראות

בית יהודא

אין די תבה צוא נח ועיני ראב"עו : (מז) ויסקור ה' בעדו .
 ואגם רש"י הגין ע"י שאלא (ש"ר) הקב"ה הט געשיצט אופ
 נח אונ אופ די תבה מען הט זיא ניש צופראכן (תקוף התבה
 דובים ואריות וקרו הורגים בהם) הקב"ה הט געשיצט פערין
 אונ לייפין ארום די תבה אונ זיי האבן גהרגת אלי קענישין
 נוס האבן גינואלט צופרגען די תבה ודס מיינט מען הקב"ה
 הט פאר אים פר ש"אסיון (הפשוט של מקרא) דער פשט אין
 פסקו איז סגר כנגדו בן המים) הקב"ה הט פר אים פרשלאסן
 די וואסר זאל גיט אריון גיין צו אים אין די תבה וכן כל בעד

בעד מיינט מען כנגד . אנטקענין . צו פארהאלטן . דיא זאך
 זאל גיט קומען צו אים , וויא עס שטייט אין פסקו (כי צדור צדור
 מושער לייב דס קינד זאל גיט קעגן אריוסגיון וגיבאריון ווערין . נאך שטייט אין פסקו (ונקרה תדלת בעדו ובעד כגוף) דוא
 זאלק"ט פארשליסען דיא מיר גענוין דיר מען זאל גיט קעגען אריון קומן צו דיר . דר שישן הט גיזאנט ועד בעד עיר) מיט
 איין הויט פארשליסען מען די אנדרע הויט . דוד המלך הט גיזאנט צו הקב"ה מען בעדי , דוא האסט געשליסען אפאנציר
 גענוין מיר , די יודין האבען גיזאנט צום גבויא שמואל (הפלה בעד עבדיך) דו האלט בעדן גענון דיני קנעכט : (יו) ותרם
 מעל הארץ . די תבה הט זיך אויפגהויבן פון די ערד , זאגט רש"י (משנעשת היתה במים אבת עשרה אמה) דיא תבה איז
 גיווען מטיף אין וואסער ערף איילין (כספיה טעלה המשוקעת מקלחה במים) ווי אשיף וואס איז בעדארין מיט סחורה אונ

שפתי חכמים

יה אשכ"ח זהו מ"ש מתחלה והקמתו וגו' ולולי זה לא תוכל : ר נח"י
 פי" ע"י שיהו לעשות התיבה ולבנות לתוכה זה הוא סגירתו מן המים :
 ש דק"ל הלא לאחר מ' יום כבר גזלו המים וגמלו לא נמשאה התיבה

שפתיקרא לשון כנגד (דוא וואא עם שטייט אין פסקו דר ווארט
 זאל גיט קומען צו אים , וויא עס שטייט אין פסקו (כי צדור צדור
 מושער לייב דס קינד זאל גיט קעגן אריוסגיון וגיבאריון ווערין . נאך שטייט אין פסקו (ונקרה תדלת בעדו ובעד כגוף) דוא
 זאלק"ט פארשליסען דיא מיר גענוין דיר מען זאל גיט קעגען אריון קומן צו דיר . דר שישן הט גיזאנט ועד בעד עיר) מיט
 איין הויט פארשליסען מען די אנדרע הויט . דוד המלך הט גיזאנט צו הקב"ה מען בעדי , דוא האסט געשליסען אפאנציר
 גענוין מיר , די יודין האבען גיזאנט צום גבויא שמואל (הפלה בעד עבדיך) דו האלט בעדן גענון דיני קנעכט : (יו) ותרם
 מעל הארץ . די תבה הט זיך אויפגהויבן פון די ערד , זאגט רש"י (משנעשת היתה במים אבת עשרה אמה) דיא תבה איז
 גיווען מטיף אין וואסער ערף איילין (כספיה טעלה המשוקעת מקלחה במים) ווי אשיף וואס איז בעדארין מיט סחורה אונ

פירוש לתורת אלהים

צו דר תיבה שנים שנים פארן נויים מפל הבשר אשר בו
 רוח חיים פון אלע וואס האבן אלעבעדיגע אטום :
 (מז) ותבאים אונ די וואס זענען גקומן זך ונקמה מפל
 בשר באו זענען גקומן אזכר מיט אנקבה באשר ציה
 אורח אלהים ווי גאט הט אים גראמן גיסורין יוֹי אונ גאט
 הט פר ש"אסין די תיבה בעדו פון וועגן אים (ש"ש"י) :
 (יו) ויהי המבול אונ דער מבול איז גיווען ארבעים
 יום על הארץ פערציג טעג אויף דער ערד וירבו
 המים אונ דיא וואסער האבען זיך גימערט וישאו את

הוא דרשין כמו כל אסור כפף וזהו ממעטין דבר שאין לו כפף ותבאים
 ג"כ היו ממועט מפני שלא קראו אלו : כ קל"ח דל"ח מלו ויסגור
 ד' בעדו הרי כבר עשה התיבה וכנסם כחלוה כמו שמוסו כדי להלל על
 פירוש לתורת אלהים
 צו דר תיבה שנים שנים פארן נויים מפל הבשר אשר בו
 רוח חיים פון אלע וואס האבן אלעבעדיגע אטום :
 (מז) ותבאים אונ די וואס זענען גקומן זך ונקמה מפל
 בשר באו זענען גקומן אזכר מיט אנקבה באשר ציה
 אורח אלהים ווי גאט הט אים גראמן גיסורין יוֹי אונ גאט
 הט פר ש"אסין די תיבה בעדו פון וועגן אים (ש"ש"י) :
 (יו) ויהי המבול אונ דער מבול איז גיווען ארבעים
 יום על הארץ פערציג טעג אויף דער ערד וירבו
 המים אונ דיא וואסער האבען זיך גימערט וישאו את

ספר הישר

וואסר גשמיט גיוארען אונ די תיבה הט שון גרים . אונ דער
 רעגן הט שון אוף גיערש . ונקרא אונ נח רופס צו אים ביה נאך
 מער אונ זאגט איך בעט דך גאט ציה אים פון דעם פר שליסונג
 אינארי לייבך . דען איך בין שון גוער מיר פון זיפון . וישבע אונ
 גאט ביה הט צו גיערש דיא רייד פון נח אונ זאגט צו אים אונ
 דאס יאר וועט דר פליט ווערן קעמלט וועמטו ארים גיין : ויהי
 היום אונ אז עם איז גקומן דר פאג נוס גאט הט צו זיי זאגט

עגן גיווען אין דר תיבה האבן זיך דער שראקו . די לייבן האבן
 גפרים די אקסין האבען גשיינן אישליכר אוף זיין קול אונ אוף
 נח אונ גייע קינד האבן גשיינן אונ גוויינט אף : דער צרה :
 ונקבל אונ נח מיט תפלה צו גאט אונ זאגט איך בעט דך גאט
 העלף אונ דען מיט האבען קיין פת גיט צו ליידען דס ווס הט
 אונן ארום גימנילם . אונ גאט האט צו גיערש דס קול פון נח
 אונ גאט הט גמאכט איכר פארן איין ווינט אוף דר ערד איז די

אונקלוס

ואתקמת מעל ארעא :
 יה ותקיפו מיא ויגיא
 לחדא על ארעא ומהלכא
 תבותא על אפי מיא :
 יש ומיא תקיפו לחדא
 ל חדא על ארעא
 ואתקפאין כל מורי
 רמיא די תחות כל
 שמיא : כ חמש עשרו
 צמין כל עלא תקיפו
 מיא ואתקפאין מורי
 בא ומית כל בשרא
 דרמש על ארעא פעא
 תר"א חמש עשר וימא כל
 רש"י

הארץ : י ויגברו המים וירבו מאד
 על הארץ ותלך התבה על פני
 המים : י ויהמים גברו מאד מאד
 על הארץ ויכפו כל ההרים
 הגבהים אשר תחת כל השמים :
 כ חמש עשרה אמה מלמעלה גברו
 המים ויכפו ההרים : כא ויגוע כל
 בשר ו הרמש על הארץ בעוף

בית יהודה

קענטשן נום זיא איז אביסול אין וואסער ונקראות שלפנינו
 ויכיהו) אוב די פסקנים וואס שטיינען ווייטער ווייזן דעם
 רעכענונג ווי פיל איינן טיף די תבה איז געווען אין וואסער :
 (כ) ורמש עשרה אמה מלמעלה. זאגט רש"י (פסקנה של כל תבה כל ההרים) איבר די הייה פון אלע הויכע פערן איז געווען

שפתי חכמים

סלפנינו ויכיהו : (יח) ויגברו : ת מאליו :
 (כ) חמש עשרה אמה מלמעלה. למעל של כל גובה כל
 (כ) ורמש עשרה אמה מלמעלה. זאגט רש"י (פסקנה של כל תבה כל ההרים) איבר די הייה פון אלע הויכע פערן איז געווען

שפתי חכמים
 סתמנות לא היה מפני המבול שנתך סמי' יום אלא מאליו כלומר
 שהיה המבול עולם מאליו ומפני זה המבול המים זדוק והלאה
 תיך כע"ל שהיו כבר ספקו השמים מסוף מ' יום ו"א זומר בתוך
 מ' יום היה המבול זה שהיו כתוב ויגברו המים על הארץ ק"ן יום
 פירושו לתורת אלהים
 אוב זיא איז ווארין אוף גיהובן פון דר ערך (שיו מ"א) :
 (יח) ויגברו המים אוב די וואסר האבן יוה גשמתקט
 פון זיך ועל פערט גורו מאד על הארץ אוב זיא האבן
 זיך זייער גיפערט אופ דער ערך נמלך התבה על פני
 המים אוב דיא תיקה איז גימאנג אופ דעם וואסער :
 (יט) והמים גברו מאד מאד על הארץ אוב דיא וואסערן
 האבן יוה זייער גשמתקט אופ דר ערך גיכסו אוב זיי
 זענין ווארן פאדעקט כל ההרים הגוהים אלע הויכע
 פערג אשר תחת כל השמים וואס זיי זענין אונטר דעם
 הימל : (כ) חמש עשרה אמה וגו' פ"פצ"א איינן הוה גברו
 המים האבן זיך די וואסרן גשמתקט פון אובן ויכמו
 ההרים אוב זיי האבן פדעקט די פערג נאך דעם אז
 דם וואסר איז גלייך גינארן מיט דיא שפיץ פערג
 איז די וואסרן נאך העכר געווען פ"פצ"א איינן איבר
 די שפיץ פערג : (כא) ויגוע אוב עם איז פר גאנגן כל
 וואסר געשטרעקט אוב עם האבן זיך אופגעהוין ווארן

ככל אלה משוקטומו' : ת דל"כ אלא היה המבול המים מפני
 המבול סמי' בתוך מ' יום סך היל' הסוף ולכתוב קבל ויהי המבול
 מ' יום על הארץ ויגברו המים ויכפו מלך כל הארץ וישאו את הקיפה
 ומרס מעל הארץ ותלך גוי' ל"ו להכי כתוב ויגברו המים לכסף לומר
 ליקומים על התורה

יזה ויגברו המים : זאגט רש"י מאליהו : פון זיך אליון
 וואס מינט רש"י "פון זיך אליון" גאר מיר ווייסן אז
 עם קומט צוזאמן אויבט מיט פייער , אוב דער ווינט איז
 גשטארק פון דעם פייער , פארקלעט ער דעם פייער , אוב
 אויב דער ווינט איז קלענר פון פייער , פארקלעט ער
 דעם פייער , וואסר מיט פייער , איז אופ אזו , אויב דער
 וואסר איז קלענר פון פייער , פארקלעט ער דעם פייער ,
 אוב אוב דר פייער איז קלענר פון וואסר , פירקומט ער אום
 דם וואסר , אז עם קומן צו זאמן ווינט מיט וואסער , אוב
 דר ווינט איז גשטארק פירקומט ער אום דם וואסר , אוב אוב
 דער ווינט איז גיט גשטארק אז ער קומט אריין אין וואסער
 הייבט ער אויף דאס וואסר , גשטארקט זיך דם וואסער אין
 דער הייה , דא פיי דעם מבו' שטייט דיא וואסר האט זיך
 גשטארקט , דא פיי דעם רש"י די וואסר האט זיך גשטארקט
 זייער עם איז צוגעקומן נאך וואסער , אז עם קומט צו נאך
 וואסר הייסט וויכד , די וואסער איז קער געווארן , ויגברו
 הייסט פון וואסר האבן זיך גשטארקט , זיי זענן גשטארקער
 געווארן פון ווי זיי זענן געווען פריער , פון זיך אליון , וויא
 אזו , זייער עם איז אריין אויבט אין דעם וואסר האט דער
 וואסר געשטרעקט אוב עם האבן זיך אופגעהוין ווארן

הישר

אז וי זאמן ארזם גיי פון דער תיקה זענן זיי אזי ארזם גנאנגען
 אוב איינשטער איז גנאנגען צו זיין וועג אוב זיין ארזם . אוב נח
 מיט זייער קינד זענן געווען אופ וייער ארזם אוב האבן געדינט
 גאט אזי זייערי קעב פאג , וכוש אוב כוש דר זון פון חם האט
 גענון אריין אופ זיין עלטער אוב ויא געווען אים און אוב מיט גיט
 אים אראפן גארוד צו זאנען אז די פאטערען האט געווען אין
 דר זעלבן צייט האבען וויכד געזען גט און גאט ביה , אוב עם
 איז געגעבן געווען צו כוש דם העכער פון ארזם אז ער איז מיט

תיה ארזים גינאנגען פון גן עדן . אוב אז ארזם הראשון איז
 גשטארקט האט מיט געגעבן דם העמדל צו הניך דעם זון פון יקר .
 אוב אז הניך איז ארזם גנאנגען אופן הניך האט מיט געגעבן דם
 העמדל צו זיין ויזן מתושלח , אוב אז מתושלח איז גשטארבן
 האט נח גענון דם העמדל אין דר תיקה אריין אין דאס העמדל
 געווען ביי נח . אוב גשעט זיי זענן ארזם גנאנגען פון דער תיקה
 האט חם גענון דם העמדל פון זיין פאטער אוב האט עם ביהאטן
 פון די בייכר . אוב חם האט געווען כוש האט ער אים געגעבן דם
 העמדל

וַבְּבִהְמָה וּבְכִלְיֵי הַשָּׂרָץ
 הַשָּׂרָץ עַל־הָאָרֶץ וְכָל הָאָדָם׃
 כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רֹחַ חַיִּים בְּאִפּוֹ
 מִכָּל אֲשֶׁר בְּחַרְבָּה מִתּוֹ׃ כֹּה וַיִּמַּח
 אֶת־כָּל־הַיְקוּם וְאֲשֶׁר וְעַל־פְּנֵי
 הָאֲדָמָה מִכָּל־עַד־בִּהְמָה עַד־
 רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמְחוּ מִן־
 הָאָרֶץ וַיִּשְׁאַר אַדְנָת וְאֲשֶׁר אִתּוֹ׃

עֲבָדָהּ וּבְכִלְיֵי הַשָּׂרָץ
 הַשָּׂרָץ הַשָּׂרָץ עַל־אֶרֶץ
 וְכָל הַיְקוּם׃ כֹּה כָּל־דִּי
 נִשְׁמַת רֹחַ חַיִּים חַיִּים
 בְּאִפּוֹ הִי מִכָּל־דִּי
 מִכָּל־אֲשֶׁר מִתּוֹ׃ כֹּה וַיִּמַּח
 אֶת־כָּל־יְקוּמָא דִּי עַל־פְּנֵי
 אֶרֶץ מִכָּל־עַד־בִּהְמָה
 עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹפֵא
 דְשָׁמַיָא וַאֲתִמְחִיאוּ מִן
 אֶרֶץ וַאֲשְׁיָר אַדְנָת בְּרַם נַח

HAL E' 5107

בעל הטורים

(כג) וישאר אך נח. חין מיעוט אחר
 מיעוט אלא לרבות לומר שפך שוב נשאר:
 כך נח. כג"י שוב:

הוא"ל כל אשר יומא עב סוטע עב: מכל אשר יקדושו יג סטדרין קח וצחם קוג כבודו מו: וימח את
 כלות סא שבת קוג עירובין יח סטדרין קח:

בית יהודה

רש"י

די וואסער הויך פונפפצן אוילין (למחר שהחישו במים קראשו
 הקרים) נאכדעם וויא די וואסער איז גלייך גינארין ביו די
 שפיצען פון די הויכע בערג, וויא דער פסוק זאגט ויכנסו
 הקרים, פריער זענן אדע בערג פדעקט מיט וואסער,
 די וואסער איז עקומען הויך ביו צום שפיץ פון העקסטן
 בארג, נאכדעם הט זיך דיא וואסער געהויבן אין גרויך
 אונ ביז אנדערע בערג איז גיווען דיא וואסער מער ווי פונפפצן
 זאגט רש"י מען מיינט (נשפה של רוח חיים)
 וְאֲשֶׁר בְּחַרְבָּהּ, וְהָיָה וְעָנָן גִּיּוּעַן אוֹף דִּיא מְרִיקְעִישׁ, וְעָנָן
 גִּישְׁאָרְבִּין וע' רד"ק ע"פ ופח פאפיון ויא דגים בשמים) אבער די פיש וואס אין ום זאגט
 וְאִנּוּ אִינְרֵי שִׂיבּוֹן זֶענֶן גְּבֻרֵיבּוֹן לְעוֹבֵן׃
 (כג) וימחו, זאגט רש"י (ישין ויפגעל הווא) וימח איז
 דערמיטש גר האט געמאכט אפגעקוי (וירא מגורת נחון נחון)
 זך הט געמאכט פ' בתה שסופה (וירא) ווארט וואס געדינט זיך מיט אה' (גזון בנה מוח קנה)
 אזוי וויא בנה, ער
 הט געמאכט, מוחה גר הט אפגעמעקט, קנה גר הט גקופט (פשרו נחון וי' יוד בראשה) אז עם קומט
 אין אנהויב אוי"ו מיט אוי"ו נחון, וימח, (זקן בקר בהירוק תחת הי"ד) ווערט געפינטלט אהירוק אונטער דיא יוד:
 וְאֵף נַח. זאגט רש"י

ההיא א לאחר שהטו המים לראשי ההרים: (כז) נשמרו רוח
 חיים. נשומה ב של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא
 ג דגים כזים (סטדרין קח): (כג) וימח. ולא ויפגעל
 כל הווא וזונו ל ויפגעל הווא מגורת הויפן ויבין כל
 מיכה ו ססופה ה"א כגון כנה מוחה קנה כשהוא
 מוחן וי"ו ד' בראשה נקוד בחירק תחת הי"ד: אך נח,
 ביו פונפפצן אוילין איבער דעם שפיץ פון העקסטן בארג,
 אוילין דיא הויך, געדער בארג גאך ניון הויך: (כז) ונשפת רוח חיים
 איבער ויערר מענטש ווס הט אין זיך אפגעדייקוים: ויאשר בחרבה, וְהָיָה וְעָנָן גִּיּוּעַן אוֹף דִּיא מְרִיקְעִישׁ, וְעָנָן
 גִּישְׁאָרְבִּין וע' רד"ק ע"פ ופח פאפיון ויא דגים בשמים) אבער די פיש וואס אין ום זאגט
 וְאִנּוּ אִינְרֵי שִׂיבּוֹן זֶענֶן גְּבֻרֵיבּוֹן לְעוֹבֵן׃
 (כג) וימחו, זאגט רש"י (ישין ויפגעל הווא) וימח איז דערמיטש גר האט געמאכט אפגעקוי
 (וירא מגורת נחון נחון) זך הט געמאכט פ' בתה שסופה (וירא) ווארט וואס געדינט זיך מיט אה'
 (גזון בנה מוח קנה) אזוי וויא בנה, ער הט געמאכט, מוחה גר הט אפגעמעקט, קנה גר הט גקופט (פשרו נחון וי' יוד בראשה)
 אז עם קומט אין אנהויב אוי"ו מיט אוי"ו נחון, וימח, (זקן בקר בהירוק תחת הי"ד) ווערט געפינטלט אהירוק אונטער דיא יוד:
 וְאֵף נַח. זאגט רש"י

דעת וקנים מבעלי התוספות

(כג) וישאר אך נח. נמצא בשם ר' יהודה חסיד מכתב רבו
 לענע פאלג מן המבול. א"י ז"ח עולה בנימטריא עוב:

שפתי חכמים
 ואין סכרא לומר שתגרות האשפן היה מומי המבול והשני מן התהום:
 א לא לנעלה על שטח הארץ כי קודם זה כתיב ויכנס כל החרוס
 הגטוהים שם כנה אלים משטח הארץ רא"ס: ב (הראשית) כל אשר
 על פני המים על פני המים כל שיש בו נשמה של רוח חיים אכל
 ח"ל נשמה דהא אין לנשמות נשמות ודוק גבי אדם כתיב ויפח חיים באדם
 ח"ל נשמה דהא אין לנשמות נשמות ודוק גבי אדם כתיב ויפח חיים באדם
 ח"ל נשמה דהא אין לנשמות נשמות ודוק גבי אדם כתיב ויפח חיים באדם
 ח"ל נשמה דהא אין לנשמות נשמות ודוק גבי אדם כתיב ויפח חיים באדם

שפתי חכמים
 ואין סכרא לומר שתגרות האשפן היה מומי המבול והשני מן התהום:
 א לא לנעלה על שטח הארץ כי קודם זה כתיב ויכנס כל החרוס
 הגטוהים שם כנה אלים משטח הארץ רא"ס: ב (הראשית) כל אשר
 על פני המים על פני המים כל שיש בו נשמה של רוח חיים אכל
 ח"ל נשמה דהא אין לנשמות נשמות ודוק גבי אדם כתיב ויפח חיים באדם
 ח"ל נשמה דהא אין לנשמות נשמות ודוק גבי אדם כתיב ויפח חיים באדם
 ח"ל נשמה דהא אין לנשמות נשמות ודוק גבי אדם כתיב ויפח חיים באדם
 ח"ל נשמה דהא אין לנשמות נשמות ודוק גבי אדם כתיב ויפח חיים באדם

פירוש לתורת אלהים
 בשר ארץ הרומש על הארץ וים ויידמענדר זיך אוף דר
 ערד בעוף עופות ובהמה ובהמה אונ בהמות אונ חיות
 ובכל השתת השרץ על הארץ אונ ארי ויידמנגונג וים מוט
 ויידמנגן אויף דר ערד וכל האדם אונ אלקע מענטשן:
 (כג) כל אומילוקים אשר נשמט רוח חיים באפיו וואס איז
 פאר האנדען אלקעבעדיגען אטום אין וייגע נאו
 לעקער מפל אשר בחרבה פון ארץ אונ אויף דער
 ספר הישר

פירוש לתורת אלהים
 בשר ארץ הרומש על הארץ וים ויידמענדר זיך אוף דר
 ערד בעוף עופות ובהמה ובהמה אונ בהמות אונ חיות
 ובכל השתת השרץ על הארץ אונ ארי ויידמנגונג וים מוט
 ויידמנגן אויף דר ערד וכל האדם אונ אלקע מענטשן:
 (כג) כל אומילוקים אשר נשמט רוח חיים באפיו וואס איז
 פאר האנדען אלקעבעדיגען אטום אין וייגע נאו
 לעקער מפל אשר בחרבה פון ארץ אונ אויף דער
 ספר הישר

קעניד. אונ אז כוש הט גיוינן נקרו ד הט כוש אים געגען דט
 קעניד. אונ גאט האט אים געגען קראפט אונ שטארקייט אונ
 פלעגט מאפן חיות אין פעלד. אונ נקרו דט גב אים אין כחפח

קעניד. אונ אז כוש הט גיוינן נקרו ד הט כוש אים געגען דט
 קעניד. אונ גאט האט אים געגען קראפט אונ שטארקייט אונ
 פלעגט מאפן חיות אין פעלד. אונ נקרו דט גב אים אין כחפח

בַּתְּבָה : כִּי וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל-הָאָרֶץ הַמַּיִשִׁים וּמָאתַיִם : חַי וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-נֹחַ וְאֶת כָּל-הַחַיָּה וְאֶת-כָּל- הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתְּבָה וַיַּעֲבֹר

וְדִי עֲמָה בַּתְּבֹתָא :
כִּד וְתַקִּיפוּ מִיָּאֵל אַרְעָא
מַאָה וּמְסֻשֵׁין יוֹמִין :
א וְזָכִיר יְיָ יְת נֹחַ וְיֵת
כָּל חַיָּתָא וְיֵת כָּל בְּעִירָא
דִּי עֲמָה בַּתְּבֹתָא וַאֲעֵבֵר

רש"י

לכד נח וזו פסוקו ומלמד אגדה (ב"ר) גונח וכוהה דס
ז מעורח הכהמות והחיות יש אומרים שאחר מנוחת לאחרי
הכינוש ועליו נאמר (מסילי) הן לזיק בלחין וסולס:
(ח) ויזכור אלהים. זה הסס מדת הדין הוא והפכה
למדת רחמים כ"ח. תפלת הלדקים וסעקתן של רשעים הוספת
מדת רחמים למדת הדין שנאמר (בראשית ו) וירא ה' כי
רעה רעת האדם וגו' (ויאמר ה') אמחה והוא סס מדת
רחמים: ויזכור אלהים את נח וגו'. מה זכר להס
לכהמות וכות שלא הסחיתו דרכס קודס לכן חולל שמשו
בתיבה: ויעבר אלהים רוח. רוח תמוזעון מ והנחה

בית יהודא

(כבר נח) כען מוינט נאר נח איז געבליבן (נור פשוט) דס איז
דער פראקטער פיש (מדרש אגדה) דר מדרש ואגמ (לחם
וניהה דס מפורח בהמיות רחמים) נח קט געוויקטש און האט
געשפיעטן בלאט פון די ארבעטש וואס ער האט געהאט מיט
די בהמות און חיות ואל נח איז געווארן (נח איז געווארן
צו בראכין פון זיין ארבעטש (נח אוקרים) עם זענען דא רבין
נוס זאבין (שאמר מילולת (אמר) נח קט פארשפעטיגט צוגעבן
עסין דעם לייב (הפיש) קט דער לייב אים געטאקן אפיים
(ועליו נאמר) און נח איז געוואנט געווארן דר פסקן (הו צדיק
בארץ ושקם) אפילו דער צדיק ויערש געשטראפט און די
ויערש (א) וינוח אלהים. ואגמ רש"י (הה פשט) מרת הדין

דיא דער נאמען אלהים ווייזט און דין וואויף שפראכונג ווען
(הנהפך למדת רחמים על ידי תפלת הצדיקים) און נעמען די
בתמנות וויא די שטייט אין פסקן וינוח אלהים את נח,
זה אין אים דערנוועקט בתמנות (ורשעון של רשעים) און
דיא זינד פון דיא רשעים (הרפכת מרת הרחמים לבדית הדין) ויערש
(שנאמר) ווי עם שטייט אין פסקן (נראה כי רבה רעת האדם בארץ) וואס
דאמאקט האט הקב"ה בתמנות וויא ער האט געווען אז דיא
האדם) קט געוואנט ה' (הויא שם מרת רחמים) דאס איז דער
אפמקען פון דער ערד און נאס און האב פשאמין וינוח
חיות עופות (מה זכר לבהמות) ויערשין זכות קט הקב"ה
דערנוועקט צוא דיא בתמנות חיות עופות (נכדת של
קודס קודס) און דעם זכר לבהמות ויערשין זכות קט הקב"ה
שטייט בתמנות) און אין דער תבה האבין זיי זיך גיט
ואגמ רש"י רחמ מוינט מען גיט אויבנט נאר (ויח תהומוין)

שפתי חכמים

מה טעם נבולו למה נקוד חיר"ק תחת הוי"ו: ז ואל"ת מיל לנשי"י כל
זאת וי"ל לכיבוש אך נח ואלו מיעוט הוא ולכן כחן סוס דבר למעט
אלה כל עמלו סוס המעטות סחיתו סחי" גונח כ"י ה (קל"ח) מהכא
מכחט שאל המעטות סחיתו מנמנן לל כל יד המוקיין לאל"כ
סוהו פ"י על עמלו (כח"י) ואל דלמטרין לכני מוני זכות י"ל דסוס
אלה מיעוט עכירה ואל על נב דלמטרין מכ"ס מכות דף כ"ו כל
דעם דמירי סככ לידו עכירה ויכל מונס לכך אולטרין ג"כ לזכות
נמי לל סני משוס דסוי קתה כמי סליוו מלווה וועשה ללא
סרז וסרעו כלרן מנר סקף סכסוס וחס סכסרו סנמסו י"ל דמעמס
קבלו סכסרו ואל סגורת סס"י: ס דקסס לנשי"י לוי סיס

דעת קונים מבעלי התוספות

(א) ויעבר אלהים חיות רוח שנאמר' בו מרחפת הרוח על המים
בשעת המבול והחורר חיות רשעו בתחלה ואחור רוח הנוכר
זכות וכן משמע מזה שאמר אחריו של שמש כחיכה
לכל מי מעט מעט רכס קודס לכן לא סני משוס דלון זה פעולת מלוס
אלה מיעוט עכירה ואל על נב דלמטרין מכ"ס מכות דף כ"ו כל
דעם דמירי סככ לידו עכירה ויכל מונס לכך אולטרין ג"כ לזכות
נמי לל סני משוס דסוי קתה כמי סליוו מלווה וועשה ללא
סרז וסרעו כלרן מנר סקף סכסוס וחס סכסרו סנמסו י"ל דמעמס
קבלו סכסרו ואל סגורת סס"י: ס דקסס לנשי"י לוי סיס

פירוש לתורת אלהים

הט גדרעקט דעם זכות פון נח ואת כל החיה און זכות
פון אלע חיות ואת כל הבהמה און אלע בהמות אשר
איתו בתבה נוס זענן מיט אים אין דר תיבה געווינין.

(כד) ויגברו המים על הארץ און די וואסערן האבן זיך
גישטאראקט און דר ערד המשיש ומאת יום הוהגערט
מיט פיפציג מאג: (א) וינוח אלהים את נח און גאמ

ספר

און קט מוקיין געווען די חות פון גאם. און נברוד איז געטען
אין דר שפאטש ויער נוס קט גביאם ויער ויקרליך און האט
מלקחה געקען מיט אלץ פינגס און האט ויא גמאכט אונטער
סעני. און נברוד איז ויער פערצית און אלע מלקחות און איז
ויער גרוס געווארן. וקל און אלע פקלקר האבן גערעש פון אים
מקנות. און זענן אלץ ביי אים געבליבן זיין און דר שפאטש שניג
און נברוד איז מושל אונטער אלע קינד פון נח און זענן געווען
אונטער זיין האנד אונטער זיין עצה און דס גאנצן לאנד איז
געווען און עצה און איין בריד: און נברוד איז געווען נאך מער

אלהים לוח על הארץ וישבו המים:
 ויסקרו מעינת תהום וארפת
 השמים ויפלא הגשם מן השמים:
 וישבו המים מעל הארץ הלך
 וישב ויחסרו המים מקצה המימים

וי ריקא על ארעא ונחו
 מיא: די ואסתכרו מבוגי
 תהומא וכוו שמיא
 ואתפלי ממרא מן שמיא:
 ותבו מיא מעל ארעא
 אזלין ותיבון וחסרו מיא
 מסוף מאה וחס שיין
 תו"א וישבו המים ר"ה יב סהדין קה
 זכום ק"ג:

בעל הטורים

(ב) וילכל הגשם ב' נמוס' הכל וארך וילכל העם מנסתא לומר לך שזכות יסלאל כלל הגשם: (א) וסב. ג' הכל וארך וילכל יולא וסב על רש"י

בית יודא

אין דורך גענאנגען פון הקב"ה. הקב"ה הט זוף פעררהינט פון זיין פעם נואם ער האט געהאט: ועל הארץ אוף די ערד, זאגט רש"י מען מיינט ועל עסקי הארץ דעם פעם נואם ער הט געהאט אויף די זאכן נואם אין געשאטן גיטארן אוף די ערד: ונישפחו. עם אזי שטייל גיטארן (כמו) ווי עם שטייט אין פסקו (פשוט חמת הפסק) עם אזי שטייל גיטארן דר פעם פון מלך (לשון נבחת חמה) פעררהינט פון פעם: (ב) ויסקרו מפינות. די קנאלען זענן פארמאכט גיטארין, זאגט רש"י (קשנפתחו פתיב פל מפינות) ווען די קנאלען זענען געעפנט (ובאן) אונ דא בייא דא פעם פארמאכונג (אין קריב בל) שטייט גיט ארין שלש בהם צורך עולם) ווייל גיט ארע קנאלען זענן פארמאכט גיטארין וואס דאס ווערט בארן ווי זענען גיט פארמאכט געווארן (לען חמי מפינות) דאס הייסע קנאלען נואסער נואם זענן אין פקרא (ויצא פקו) און נאך אנערבע וואסער: וינפלאו. אין דערשטייט וינפלאו. עם אזי פארמאשען גיטארין, עם הט אויפגערט (כמו) וויא עם שטייט אין פסקו (לא תכלא בתמיד) זאלסט גיט פארמאכט וויאוינהאטען דייעע חממות (לא יקלה מקו) וועט גיט פאר גיטארין מיט פופציג טעג (תחילו חסור) האבין אנגעהאבן די נואסער צו ווערן ווייניגר (והוא פקרה בסיון) דאס איז געווען דר ערשטער טאג פון חודש סיון (ביצר) וויא אזי (בשבעה ימי) טאגס איז געווען געווען גיט אויפגערט צו גיין דער רעגן (הרי שמיטה ימים טהלים) איז געווען דרייטע טעג פון חודש פקרו (תשעה ימי)

עברה לפניו: על הארץ: על עסקי הארץ: וישבו. כמו (חסתר) (ב) כבוד חמת המלך הנחת חמה: (ב) ויסכרו מעינות. כשפתחו כתיב כל מעינות וכלן חין כתיב כל לפי ששתיירו משה חזון טעם בהם לורך לעולם י כגון חמי טכריא וכיוצא בהם: ויבלא. וימנע כמו (הטלים) (מ) לא תכלא רחמך (בראשית כג) לא יכלה ממך: (א) מקצה חמישים ומאת יום. התחילו לחסור כ והוא אחד בסיון כילד ככ"ז ככסלו פסקו ל הגשמים הרי ג' מנסלו וכ"ט

גיטארן שטייט אין פסקו ארע קנאלען זענן געעפנט גיטארין ארע קנאלען זענען פארמאכט גיטארין ויפלי ששטייט דאס מאכט גיטארן. די קנאלען נואם דאס ווערט בארן ווי זענען גיט פארמאכט געווארן (לען חמי מפינות) דאס הייסע קנאלען נואסער נואם זענן אין פקרא (ויצא פקו) און נאך אנערבע וואסער: וינפלאו. עם אזי פארמאשען גיטארין, עם הט אויפגערט (כמו) וויא עם שטייט אין פסקו (לא תכלא בתמיד) זאלסט גיט פארמאכט וויאוינהאטען דייעע חממות (לא יקלה מקו) וועט גיט פאר גיטארין מיט פופציג טעג (תחילו חסור) האבין אנגעהאבן די נואסער צו ווערן ווייניגר (והוא פקרה בסיון) דאס איז געווען דר ערשטער טאג פון חודש סיון (ביצר) וויא אזי (בשבעה ימי) טאגס איז געווען געווען גיט אויפגערט צו גיין דער רעגן (הרי שמיטה ימים טהלים) איז געווען דרייטע טעג פון חודש פקרו (תשעה ימי)

דעת חכמי מבעלי התוספות

עכשוו ונחו המים: (ג) וחסרו המים מקצה חמישים ומאת יום. היינו באחד בסיון ונתנה התיבה בהרש השביעי הוא סיון שהוא שביעי באחד לכסלו שפסק בו הגשמים שאין לפרש שביעי לזירדת גשמים דהיינו מרחשון וזוהי שביעי אייר שהרי עם כל זה חשוב ארבעים ימים ומירידה ק"ם יום מתגברת לא תמצא שהיו כליו עד אחד בסיון וא"כ לא נחה התיבה מאייר עד שבעה בסיון ונתנה בי"ז ימים לאחר שפסק תגברת בעשירי וגו' והו אב שהוא עשירי למרחשון שבו התחילו הגשמים לירד שאין לפרש עשירי להפסקה והוא אלוו שהרי פרש"י ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח וגו' מקץ ארבעים יום משנראו ראשי ההרים, וא"כ לפירושו ולפי המקראות יש ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה ואם הייתי אומר שלא נראו עד אלוו בשתחשוב יום אחד מן המצאם ליום באחד במרחשון, וכן בראשון באחד לחדש נראו וגו' הרבו פני המים מכאן משל"ט שהוא מרחשון קרוי ראשון אלא ודאי עשירי הוא אב ובאחד פני נראו ראשי ההרים (ל' אליהו מכאן דשביעי הוא אב ועשירי הוא אב א"כ מהפסקת התגברות דהיינו א' בסיון עד שנראו ראשי ההרים דהיינו אחד באב יש ששים יום משל"ט למעלה מן ההרים היו המים מכלל דבששים יום חסרו המים מ"ו אמות דהיינו אמה ב"ו ימים, וא"כ בסל"ט ימים חסרו ארבע אמות בס"ו ימים משתחילו לחסור נחה על ההרים א"כ תמצא שהיתה משוקעת במים אחד עשר אמות כל

שפתי חכמים

רוח מנחם הא כתיב אל"ף וישומו המים וזה אילו דהא כתיב וישו ויולו מים אל"ף סוכתו ואל רוח מנחם אל כתיב על הארץ והרי סיו המים על הארץ ויולו עבר הרוח על פני הארץ אבל כל מה שהיה רוח מתחמין חמי שבעי דעל הארץ פ"ו על עסקי הארץ ר"ל בעל הענין רוח מתחמין שבעי על הארץ פ"ו על עסקי הארץ: ואל"ף כיון ללורך עולם הס למה לא נכראו משעת מים כראשית ו"ל קדוש הטובל לא היה נרדף לעולם לפי שאין הכוונה נעשו מלשון וק"ל: ב דל"ה תימא שאו ככל וחוקים אבל אחר המבול נעשו מלשון וק"ל: ב דל"ה תימא שאו ככל סיו חסרום וזה אל"ף דתימא שסוף ק"ו יום כלו לחסור סערי המים סיו הלך וחסור עד כ"ו לחודש סניו שבו נשטף הארץ אלף התחילו לחסור: ל ואל"ף ואל לעיל פירש"י כ"ח ככסלו פסקו הגשמים כ"ב דמיס כ"ח ככסלו לפי שאין יום רלסון מן המנין היינו כל נחשב כיום שלם לפי שסוף לילו עמו דלכתיב כיום סה נעקעו ו"ו כיום ואל

פירוש לתורת אלהים
 פון דעם הימיעל ויפלא הגשם מן השמים אונ עם אין ווארין פון מואסן דר רעגין פון דעם הימיעל (פי מ"ו): (ג) וישבו המים מעל הארץ די נואסער הט צוריק געקערט פון די ערד ויהסרו אונ זענען גיטארן ווייניגר מקצה פון סוף חמישים ופאת יום הונדערט אונ פופציג טאג הישר

ניעבר אלהים רות על הארץ אונ עם אין דורך גענאנגען אויפן פון מתייסקונג אונ ווילין דר ערד וישבו המים אונ די נואסער זענן גיטארן גשמיט: (ב) ויסקרו אונ זיי זענען ווארן פון שטאפט מעינות תהום די קנאלען פון דעם אפ גרונד וארבת השמים אונ דיא פגענסער ספר

קאסער פון פרנבא אונ זיי הם אים גווען אין און און תרה אז דגמאס אלט גווען ויפציג יאר. אונ תרה הם אים אנאפען געען ארבע ווארוב ארבע איז שייש דהך צו זאגן אז דר פלך

קאסער פון פרנבא אונ זיי הם אים גווען אין און און תרה אז דגמאס אלט גווען ויפציג יאר. אונ תרה הם אים אנאפען געען ארבע ווארוב ארבע איז שייש דהך צו זאגן אז דר פלך

ומאת יום: ד ותנה התבה בחדש השביעי בשבעה עשר יום לחדש על הרי אררט: ה והמים היו הלוך

בעל המורים

יבשת המים והסוף ללוא וכו'. זה הוא שאלמו שמויבת הסוף וז"ל נהר דבור כמו וכו' וכו' דכא ארובי ביה אף חסם נמו: (ז) ותנה צ' במסורה ותנה התיבה ותנה עליוס הקודש נחה על איהס אכר נשאר בתיבה זה הוא וזמנה עליוס הכוונ: אררט ג' במסורה ככא ומיוס גבי סמחוב ויהי וגו' בית נחור חלוצו וגו' והמה נמלטו ארץ אררט וחולו' לקח נכר חמד מן התיבה אמר דין חלוא דמיוסיה לנח מנופגא. נסכור לטון נכר:

בית הודא

(מקבת) ביון אוב צוואצונוי טענ פון חודש מבת (הרי שששים ושנים) איו צוויי אוב דרויסויג טענ אוב דו פיר תלשים שבט ארד יוסן איר זענען הונדערט מיט אפציעהקן טענ אוב דו צוויי אוב דרויסויג טענ איו צוואקען הונדערט פופציג טענ: (ד) ובחודש השביעי דעם זיבעטן חודש דס און דר חודש סיון (הוא שביעי לפסח) דס זיו דער זיבעטר חודש פון כסלו (שבו פסקו הנשפים) ווס אין אים ואין פסלו' קט אויפגהערט גיון דער רעיון: ופשקתה עשר יום, דעם זיבעצעהקטיון טאג אין סיון האט די תבה גערוהט אוף די פערג אררט, זאגט רש"י (בפא' אהר' גמ' ד) פון דעם פסקן קענען מיר רעגנען (שהיתה התבה משפעת במים עשתי עשרה אמה) דוא תבה איו עם ששית אין פסקן (בגשורו באתר לחיש דעם ערשטן טאג דו שפיצען פון דוא פערג וכו' אב) דעם צעהקטיון חודש מיוזט צוילין פון חודש מרתקטיון איו אב דו צעהקטיון חודש (לירובת נשמים) ונען דר קטיון האט אנהויבן גיון אין חודש מרתקטיון (קחם היו נבחרים על הקרבן השל עשרה אמה) אוב דו וואסר איו גיונען הויף איבער די פערג פופציעקן איילין (הקרי' מים אהד פסיון עד אהד בא' דו וואסר קט געפלט פון ערשטן טאג סיון ביו דעם ערשטן טאג אב (מו אמה) פופצין איילין (לפי יום) אין זעכציג טעג (סיון אוב תמוז) זענען זעכציג טעג (הרי אמה קארקת ניר) ביו זיבעטן טעג אין סיון האט גאר געפלט פון איילין וואסר (מאז שפשיעה עשר ב' ד) זעקן מיר פון ראש חודש סיון ביו זיבעטן טעג אין סיון האט גאר געפלט פון איילין וואסר (ונתה התבה ליום התקרות) אוף האקטיון טעג ודס איו דו זיבעצעהקטיון טאג אין סיון קט דו תבה גערוהט געשאקטן אוף די פערג אררט (בפ' אהר' שפתי עשרה אמה) נעקן מיר אז דוא תבה איו גיונען טיגף

רש"י
מטבת הרי ל"ב ושכט ואדר ומסן ואיר ק"ה הרי ק"ג: (ד) בחודש השביעי. סיון והוא כביעי לכליו שכו פסקן הגמנים: בשבעה עשר יום. מכלן אתה למד שהיתה התיבה משוקעת במים י"א אמה סהרי כתיב בעשירי באחד לחם נלחו ראשי ההרים זה אכ שהוא עשירי מרחשון לירידת גמנים וסס היו גבוהים על ההרים חמש אמה וחסרו מיוס אחד כסיון עד אחד כאכ חמש עשרה אמה לששים יום הרי אמה ל' ויוס נמלא סב' כסיון לא חסרו אלא ל' אמות ונחה התיבה ליום המחרת למדת שהיתה

גיונען טיגף אין וואסער זעף איילין (שחרי קתרי) ווארום אין צעהקטיון חודש (נכאו ראשי הקרוב) זענן גיונעקן גיונארען מען דעם חודש אב (שהיא עשרי לפתיון) אז זענן מייגט אן נשמים) ונען דר קטיון האט אנהויבן גיון אין חודש מרתקטיון (קחם היו נבחרים על הקרבן השל עשרה אמה) אוב דו וואסר איו גיונען הויף איבער די פערג פופציעקן איילין (הקרי' מים אהד פסיון עד אהד בא' דו וואסר קט געפלט פון ערשטן טאג סיון ביו דעם ערשטן טאג אב (מו אמה) פופצין איילין (לפי יום) אין זעכציג טעג (סיון אוב תמוז) זענען זעכציג טעג (הרי אמה קארקת ניר) ביו זיבעטן טעג אין סיון האט גאר געפלט פון איילין וואסר (מאז שפשיעה עשר ב' ד) זעקן מיר פון ראש חודש סיון ביו זיבעטן טעג אין סיון האט גאר געפלט פון איילין וואסר (ונתה התבה ליום התקרות) אוף האקטיון טעג ודס איו דו זיבעצעהקטיון טאג אין סיון קט דו תבה גערוהט געשאקטן אוף די פערג אררט (בפ' אהר' שפתי עשרה אמה) נעקן מיר אז דוא תבה איו גיונען טיגף

שפתי חבמים
גולה אל מ"ג יום א' הוא נחב א"ל נשאר מנרחשו י"ב יום ויוס מסר וזמכליו כ"ז יום וזליה כי לא פסק גמס עד למוקדו של כ"ח יום ותקף אותה לילה ליום ראשון הרי מ' יום נכר קרוי ל"ח לפי שהיו עיני גמנים ודעוין בליל כ"ח וקרוי כ"ז לפי שמסכן ביום כ"ח הרי מ' ומסלו ליל ג' לילה שאלחו וכן כ"ט משעת עס לילה שאלחריו וזו' הוא ל' ללכטו שבו כ"ן גמנים חל"ל נמוז לירידה שהיו לא כלו מ' יום על גמנים וק"ו יום על תנורת עד א' כסיון און סכלא סק"ן יום היו מ' על ירידה וק"ו על תנורת אלף או כולל על גס או כולל על תנורת ואלף סהיו על גס א"ל ימינו סהיו

דעת זקנים מבעלי התוספות
זה פירש"י. וק' הא דפרי' מקין ארבעים יום יפתח נח דהיינו משנראו ראשי ההרים ד"ב והנה איש שלח ו' יום לאחר אותם ארבעים יום מדוע לא מצאה מנוח והלא היתה יכולה להיות נחה על ההייום לכך פירש"י והרי מקין ארבעים יום ששלחלו המים לחסור ולפי עניות דעתו צ"ל שהיו אוליג' על ההרים שנראו כבר וכן היה מנישה ויחסרו המים מקצה הנש"ס ובאת יום והוא אחד כסיון והנה התיבת בראש השביעי ב"ו כסיון וארבעים יום אחר שהתחילו המים לחסור ויפתח נח הלוך התיבה הוא כ"ו בתמוז וישלח את הערב מיד ולא עשה שליחיה והיא המתין ו' ימים וישלח את היונה והיה ז' בתמוז ולא מצאה זיונה מנוח. ואומר א"י שגם רמז לתלחת החרבן שהיה בשבעה עשר בתמוז שהובקעה העיר ולא מצאו ישראל מנוח בו שנקראו יונה והמתין עוד שבעה ימים ומצאה זית כדכתיב והנה עלה זית מרף בפיח ואחריו היום "ז"ל שנאור ראשי האיילנות והמתין עוד שבעה ימים וישלח עוד והוא הדין אם שהוא ז' לירידה באחד לחדש ולא יספה שוב אלו עוד כי מצאה מנוח על ראשי ההרים שנראו באותו היום והא לך ששים יום מפסקת התנורת. עד שנראו ראשי ההרים מים לפ' יש"י מאחד כאב שנראו עד אחד בששירי המים ששים יום כמו לפירש"י וכן מצאתיו בסדר עולם כמו שפירשתי. אמנם אין זה לשונו. אבל קשה לו דמאז שצ"ל שהיו אילנות על ההרים ונראו קודם שנראו ההרים כדפ' רש"י מדוע לא כתב וכן ראיתו האיילנות כמו שכ"ב יום דראשי ההרים. וכי הימא שלא נשאר שום אילן כי אם אית כדכתיב ומה וגו' כי כן משתמע לפירש דגבי וימסע דקם שבעככנס נח ביריבה הנסים עמו וזאת שנשאר בכות שפתודין לעשות מפרותיו שמן למאור גם כרם עתודיו לעשות כפרותיו נכמים. ומיהו יל' ששים היה לו תקנה בהנמסת ומורת לתבה אבל לות לא היה יכול נח לעשות תקנה זו כי התיבת בשנת המבול יותר מכרם ולכן נשאר זית ולא כרם:

פירוש לתורת אלהים
אין זיבעטען חודש פשקתה עשר יום לחודש אין דעם זיבעצעהקטיון טאג. פון דעם חודש על הרי אררט אוף די פערג אררט: (ה) ותמים אונ די וואסרן קי' הלוך זיי

הישר
היפל אונ צו די שפיטקן ווינען אז איו נויסר שפעיען בקיטס פון מנחת וייס אונ איו גילאפן אונ קט אין גשומגען פיר שפיטקן פון פיר וייסן. האקן זיך פיר ווינדערס אלע חקמים אונ מכשמים

ספר
מכשמים פון נקרוז אונ האבון גיגעטן אונ ספרגעקן ביי תבת קיטס פון מנחת וייס אונ איו גילאפן אונ קט אין גשומגען פיר שפיטקן אונ מכשמים אונ געשען אוף גרוהען ווינען אויגען צום

עַד יִרְחֵא עֵשִׂי רָאָה וַחֲסוֹר עַד הַתְּחִלָּה הָעֵשִׂירִי בְּעֵשִׂירֵי בְּעֵשִׂירָא בְּחַד לְיִרְחֵא אֶתְחַזַּוּ רִישֵׁי טוֹרָה: בְּאַחַד לְחֹדֶשׁ נִרְאוּ רֵאשֵׁי הַהָרִים:

רש"י

משוקעת י"א חמה בזמן שעל ראשי ההרים: (ה) בעשירי וגו' נראו ראשי ההרים. ולו כ' ושערי לבסלוו שפסק שהתחיל הגשם. וז"ל ה' הוא כולו כ' ועשירי לבסלוו שפסק הגשם כשם שאתה אומר כמדק השביעי סיון והוא שביעי להפסקה אי אפשר לומר כל על כרחק שביעי אי אתה מונה אלל להפסקה שהרי כלו ארבעים סיון ו' ירידת גשמים ומהם ומשמש על תבניות המים עד אחד כסיון ולס אתה אומר שביעי לירידה חין זה סיון ב והעשירי ח"ל למנות אלל לירידה שחס אתה אומר להפסקה והוא ללול אי אתה מולל בראשון בחלד לחדק הכרוב המים מעל הארץ שהרי מוקף ארבעים משכרלו ראשי ההרים שלל את העורב וז"ל יום החולל שלמות היוםה הרי שום ומשכרלו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה וז"ל כללול נראו מללל שחרבו במרחשון והוא קורא אותו ראשון וחין זה אלל תשרי שהוא ראשון לכריאת עולם ולרבי יהושע הוא ניסן:

בית יהודה
 אין נואקר יצ"ח איילין, דרבור אז אוף די פערק ארנט נום די נואקר אין נויען טעג פונגעקן איילין אז עם אין נאר ווייניגער ניווארין פיר איילין אין נאך נויען טעג יצ"ח איילין פון דעקסטווענין הט דיא טבה געקענט שטיין (שע"י ראשי ההרים) אוף די שפיטצען פון דיא בערג, זעהן מיר אז די טבה איי נויען טיף אין נואקר יצ"ח איילין: (ה) ובעשירי וגו' נראו ראשי ההרים, דר צעהנשער חודש (ה חב) נט אין דער חודש אב (שהיא עשירי דבר השלשון שהתחיל בהשם) דם אין דר צעהנשער חודש אז מען הויבט אן ציילין פון חודש השלשון נום אין אים ואין השלשון האט אנגהויבן גיין דער רעגון, זאגט רש"י (ואם תאמר דר אלא) זאמר וועסטו זאגן דעם צעהנשון חודש מינט מען אלא עשירי דבר השלשון שפסק בהשם און אלא אין דר צעהנשער חודש פון פס"ו נום אין אים הט אונגעקערט דר רעגן (פ"שם שאתה אובר בחודש השביעי סיון) אזו וויא דר זאנקסט דער זיבעטער חודש מינט מען סיון (היא שביעי דבר השלשון) און דר זיבעטער חודש פון די צייט נואם

מען קען ניש אזו זאגן (על פירק שביעי אי אפה מונה אלא דבר השלשון) דעם זיבעטער חודש טו מען ציילען נאר פון דעם חודש נום דר רעגן הט אין אים אויפגיהערט דאס אין פון חודש פס"ו (שהרי לא פ"ו ארבעים יום של ירידת גשמים) נווארם די פערציג טעג נואם אין זיי הט זאנקענט (מפאת תמימים של תבניות המים) און דיא הונדערט פנציג טעג נואם אין זיי האט געשארקט דעם נואקער האגן זיך גיענדונט דעם ערשטן טאג אין סיון (ואם אפה אובר שביעי לירידה) און אזו דר וועסט זאגען מען מינט דער זיבעטער חודש פון דר צייט נום דר רעגן האט אנגעהויבן גיין ופון חודש השלשון (אין זה סיון) אין דאך דר זיבעטער חודש ניש סיון נאר אייר (העשירי אי אפשר למנות אלא לירידה) און דעם צעהנשון חודש קען מען ניש אנדערש ציילען נאר פון השלשון ווען דער רעגן האט אנגעהויבן גיין (שם אפה אומגעהערט) נווארם אזו דר וועסט זאגן מען מינט דעם צעהנשון חודש פון פס"ו ווען דר רעגן הט אויפגיהערט (היא אלא) אין אלא דער צעהנשער חודש (אי אפה מונה) וועסטו ניש געמינען עם זאל אויפגעקומען (בראשון באחד לחודש) דעם ערשטען חודש דאס איז תשרי דעם ערשטן טאג אין דעם חודש (הרבי הביט בעל הקרן) זאל האבן מרחיקן פונדארין די נואקער פון דיא ערב (שברי מוקף ארבעים יום משכרלו ראשי ההרים) נווארם אין גענער טעג פון די צייט נום דיא ערב (שהרי מוקף ארבעים יום משכרלו ראשי ההרים) הט נח אויפגעשויקט פון די טבה דעם עורב ודיא קראוה (ואחד עשר ימים) און אין אים צענאנציג טעג (החילוק) האט נח צענווארט (בשליחות היותה) ביי דיא טאהב ארום שיקען, דאזאלס הט נח געזען אז די ערב איז שוין מרחיקן והרי ששים יום משכרלו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה) זעהן מיר פון דר צייט נואם דיא שפיטצען פון די בערג זעגן געזען געווארן ביי דיא ערב איז מרחיקן געווארן פון דיא ערב איז צענאנציג טעג, צוויי חודשים (ואם תאמר באלא נראו) אז דר וועסט זאגען די שפיטצען פון די בערג זעגן געזען געווארן ראש חודש אלא (מפ"א שחרבו פני ההרים) אין דאך דיא ערב מרחיקן געווארן ראש חודש השלשון (והיא קריא איהו ראשון) און ער רופט דעם חודש השלשון דר ערשטער חודש (ואין זה) און דר חודש השלשון איז ניש דר ערשטער חודש (אפ"א תשרי) נאר תשרי איז דער ערשטער חודש (שהיא ראשון לכריאת עולם) ער איז דר ערשטער חודש אז מען ציילט צו די געשאפטונג פון דר וועלט (לרבי יהושע) דרא ניסן) נאך רבי יהושע מינט מען דעם ערשטן חודש ניסן, אז מען ציילט פון יציאת מצרים איז ניסן דר ערשטער חודש ועיין רש"י פסוק יא 3

שפת'י
 כולן על תבנית א"כ מ' יום לחוד וקין יום על תבניות המים וזה היה כסיון וכל כחליה יום עשירי יום עשירי ראשי ההרים וז"ל חסיון ארבעים יום תחלה מ' יום עשירי ל' גשמים וזכורום עם כל' סחולל כשלימות יום יעלו ס' ומני טבב ואלול חמס כל' ניש יום סוכות

פירוש לתורת אהיים

איין טאג אין דעם חודש נראו ראשי ההרים זעגן געזען געווארן די שפיטצען פון דיא אלע בערג: (1) ויהי אונג

ספר
 מכתשים אויף דער זיך. און די חקמים האבן פאר שטאנן די זאך און איינ' זאמט צום אנדערן דם קינד נום אין גבולן געווארן היינטיגע נאמס צו מרד דאס קינד וועט גרויס ווערן און וועט שטרין און ווייני קינדער וועלן ארפן דם לאנד. און אלי חקמים און מכתשים זעגן געזאגן אהיים: וירי און עם אין גיבוקען אין דר פרי. זענען נויא אלע אף געשאפטן און אלע האבן זיך איין געזאמלט אין ראש היום איין זעגן צו האמפון. דם איינ' זאמט

הישר
 צום אנדערן דם נום מיר האבן געזען נויסם דאך גמרוד דר פון ניש און אז עם וועט קענן צום סוף וועט ער צו אינז זאגן פון נואם האט איר מיר ניש מודיע נויען וועט ער אזו זאל קאנען שטרעפטן: זעקחה און אצונד לאנגן מיר גיין צו גמרוד און מיר זאלן אים דר ציילן נום מיר האבן געזען. און נוי האבן אזו גסאן און זעגן קענן און האבן זיך גביקט צו אים און האבן געזאמט פון האבן געקערט אז עם איז גבולן געווארן איין זון צו מרד. און

ו יוֹהֵי מִקֵּץ אַרְבַּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ
 אֶת-חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה :
 וַיִּשְׁלַח אֶת-הָעֹרֹב וַיֵּצֵא וַיֵּצֵא וַיֵּשׁוּב
 עַד-יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ :

וַיִּהְיֶה מִקֵּץ אַרְבַּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ
 אֶת-חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה :
 וַיִּשְׁלַח אֶת-הָעֹרֹב וַיֵּצֵא וַיֵּצֵא וַיֵּשׁוּב
 עַד-יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ :

תולדות אהרן

וישלת את העורב סנהדרין קח :

בעל הטורים

(1) יבוסת. בנימטרוח נהל כרות אל הקדוש ב"ס מנחמן חסה בשלוחות אחרת כוונתו לכוון יבשת ארצות חסיה:

בית הורדא

(10) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבַּעִים יוֹם . עַם אִיזו גִּוְעִין אִיזו אַנְדְּרֶע פֶּרְצִיג
 מְעַנֵּי (וּשְׁנַרְיָא רַאשֵׁי הַקְּרִים) פּוֹן דִּי צִיט נֹס דִּיא שְׂפִיזְעֵן
 פּוֹן דִּי פֶּרְצִיג זַעְנָן גִּוְעִתָּן גִּוְאֶרִין . הָט נח גִּיפְפִינִט יֵאת חַלּוֹן
 בַּתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה) דָּעַם פֶּעֲקֻסְמֶר נֹס עָר גַּם נִמְאֻכְט אִיז דִּי
 תֵּבָה (צִוְחֵר) צו אַפְּעֵיבִיבְנָג . וַיֵּא הָה פְּתַח בַּתֵּבָה הַגִּישִׁי
 לְבִיחָה וַיִּצְיֵחָה) מֵעַן מֵינְט נִט דִּי מֵר פּוֹן דִּי תֵּבָה נֹס אִיזו
 גְּמַאכְט גִּוְאֶרִין צוֹם אֲרִיִּין גִּיין אֹנֵב אֲרוֹם גִּיין : (11) וַיִּצְיֵא רַשִׁיטוֹ .
 דִּי קָרָאָה אִיז אֲרוֹם גְּעֵנֵאנְטֵן פּוֹן דִּי תֵּבָה אֹנֵב בְּאֶדְרֵי צִוְרִיק
 גְּעֻקְמֵן , זְאָגְט רִשִׁי (12) וַיִּפְתַּח וַיִּפְתַּח בַּתֵּבָה רַחֵל הַלֶּךְ
 בְּשָׂרְהִיתָה) דִּי קָרָאָה אִיז גְּעֵנֵאנְטֵן וַיִּפְתַּח וַיִּפְתַּח אֲרוֹם דִּיא תֵּבָה
 שְׂרָהּה חוֹשְׂדֵּי עַל פִּתּוּ (13) דִּר קָרָאָה הָט חוֹשְׂדֵּי גִוְעִין אִזו גַּם
 פּוֹן דִּי תֵּבָה (כְּמוֹ שְׂשִׁנְטוּ בִּפְתָחֵי הַקֶּרֶן) וַיִּי מֵר הַאֲבֵקֵן גְּעֵרִינְט
 זְאָגְט רִשִׁי (שְׂשִׁנְטוּ כִּפְשִׁיעֵי) בִּרְאָכְט מֵינְטֵן בִּיז דִּי נִוּאֵר אִיזו
 אֲרוֹם גְּעֵנֵאנְטֵן פּוֹן דִּיא תֵּבָה אֹנֵב צִוְרִיק גְּעֻקְמֵן צו דִּיא
 (אֲבָדְ מִדְּרַשׁ אֲבָדְרֵי אֲבָדְרֵי אֲבָדְרֵי אֲבָדְרֵי אֲבָדְרֵי) מִכּוֹן הָה
 הַעֹרֹב לְשָׁרְהִיתָה אַחֲרָה) דִּר קָרָאָה אִיז גִּוְעִין גְּרִישׁ צוֹא
 אִיזו אֲבָדְרֵי שִׁקְוֵן קוֹם הַקְּבִי"ה הָאָט אִיז גְּשִׁקְטוּ (פְּשִׁקְטוּ
 גִּוְאֶרִין וַיִּשְׁלַח אֶת-הָעֹרֹב וַיֵּצֵא וַיֵּצֵא וַיֵּשׁוּב עַד-יְבֹשֶׁת הַמַּיִם
 מֵעַל הָאָרֶץ) אִיז דִּי צִיט פּוֹן אֲפִירוֹ
 קָרָאָה , אֹנֵב הַקְּבִי"ה הָאָט גְּזֵאָגְט צו אֲפִירוֹ עַד-יְבֹשֶׁת הַמַּיִם
 מֵעַל הָאָרֶץ) דִּיא קָרָאָה

שפתי חכמים

וגם האילות הדיקים נעקרו ומוחו בניו המנובל כדמשמע במדרש
 וזכו כל: ע ר"ל דחלון זו עשויה כדי להאר: פ ר"ל לעל כתיב
 פתח וכלן חלון ומתוך ולא זכו וכו' (קל"ח) ואשני סעס פי' איתי
 כמסוקים ים' אומרים חלון ויש אומרים חלון עובד מהבא משמע שהוא
 חלון ויש' לנטיח לאחיס מנוירת נהלים כאלו אמר אשר עשה לאוסה
 כלו' לא לביעה וכו' ואל"ת אל"כ ליה סניך' לאורו של אכן טוב ויש'
 בעבור הלילות וכעבור הימים שהחלון היה סגור כדמשמע מופסת
 וגו' : צ וזמנו לה שמלת יבשת כתיב סגור אהרן מות חשבי דהוא

פירוש לתורת אהרנים

האט מיה פינדן דען פון אלע קהמות מהורות אונ
 פון עופות מהורות האט ער דיה גיהייסן אין דער
 תיבה אררין געמן ויזן פאר אונ פון די ממאות נאר
 איין פאר . אונ דו האקסט מיה אוף פינדן דען דוא
 שיקסט ניש פון די מינים נוס דו האקסט צו ויזן פאר
 אונ ווען עס וועט אפילו איינער פון וייא אום קופן
 וועט נאך פון דעם מין בלייבן אונ שיקסט מיה נוס
 דו האקסט פון מין מין מער ניש נאר איין פאר
 אונ אז איך וועל אום קופן וועט דאך אויף דער
 וועלט חסר ניין אבאשעפעניש ער יבשית הפים ביו

הישר

נייער פו וואונדערס דרוף אונ מיר האבן זיך דר שראקן . אזוי
 האבן מיר ביי פראקט דו נאך אז דס בשייס אז דס קינד נוס איז
 גברין גיארן צו תבת נועם ווען גרויס אונ שארק וועט בייא
 קופן גרויס אונ וועט האבן מדינת ער מיש זיינ קינד'ר ועתה
 אונ אצונט דאנטי . גיאר מיר האבן דיר מודע געווען דו נאך נוס
 מיר האבן געקן . איז אונר צוה אז אדונינו נאל געבן צו תבת

שרת חשבי מנחם הכל' יום : ס שאן לומר משנה התיבה ועשרי
 עשירי להספק דומיא דכשבו שהא שביע להספק ויהיה שקע י"ב
 אמות ועל דל"כ ה' לו לעל כתיב מקרא זה ולא למיך אל נראו
 ראש הרים כ' הלא"ס אך קסא מארס שבלות יונה ה' חכר מ"ו וס
 מנכראו ראשי הרים מודע לא מנאס הינס מנוק נהק רגלה סבי לא
 נסאר עד חסרבו הסים קר י"ד וס ווסתמח נראו כל ראשי הרים
 הגבוים והפלים וגם קת מהאילות הגבוים וכו' נראה אף שנראו
 קראשי הרים כיון שלא חרבו קת משום' לא יכלה לעול על החרב

עַם אִיזו גִּוְעִין מִקֵּץ אַרְבַּעִים יוֹם אִזו עַם הָאָמֵי זֵיך אֹם
 נְלָאָגְט פֶּרְצִיג מֵאָג פּוֹן דָּעַם מֵאָג נֹס זַעְנִין גִּוְעִתָּן
 גִּוְאֶרִין דִּיא שְׂפִיזֵן פּוֹן דִּיא פֶּרְצִיג וַיִּפְתַּח נח אֶת חַלּוֹן
 הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה הָט נח גִּיפְפִינִט דָּם פֶּעֲקֻסְמֶר פּוֹן דִּר
 הַתֵּבָה נֹס עַר הָט גְּמַאכְט : (11) וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֹרֹב אֹנֵב
 עַר הָאָט גְּשִׁקְטוּ דָּעַם רַאב זַעְנָן אֹבֵב דִּי נִוּאֵקְעִרִין
 אִיזו גְּמֵינְעֵרֵט גִּוְאֶרִין וַיִּצֵא אֹנֵב עַר אֲרוֹם גְּמַאכְט
 אֹנֵב צִוְרִיק גִּיקוֹפֵן דְּעַר רַאב אִיזו גְּפִלּוֹן אֲרוֹם דְּעַר
 הַתֵּבָה אֹנֵב הָט גִּיט גִּוְאֶרִיט גִּיין אִין שְׁלִיחֹת פּוֹן נח .
 אִין מִדְּרַשׁ שְׂמִיט דִּר רַאב הָט גְּזֵאָגְט צו נח הַקְּבִי"ה

ספר

מיר זענן געקסן צו אים קופן אונ מיר האבן געקסן אונ פסדיקן
 אונ זענן געווען לוסטוי . אונ אז מיר זענן אהיים געבאנן שלאפן
 האבן מיר אויף גורבן אנגריי און צום הישל האבן מיר געזען
 אז עס איז קופן איין דריסר שטיקן פון מקורח פון דארט גייט
 און די ונקן . איז נאכט פון אונ שארק אונ טש אונשלינגן פיר
 אונדריסן שטיקן . איז א מיר האבן דס געקן האבן מיר זיך

ח וישלח את היונה מאתו לראות
הקלו המים מעל פני האדמה :
ט ולא מצאה היונה מנוח לבקר
גולה ותישב אליו אליהתבה כי
מים על פני כל הארץ וישלח ידו
ויקחה ויבא אתה אליו אליהתבה :
י ויחל עוד שבעת ימים אחרים ויבא
שלח את היונה מן התבה :
יא ויבא אליו היונה לעת ערב והנה

מיה מעל ארעה : ח וישלח
ית יונה מלפניה למחוי
הקליאו מיה מעל אפי
ארעה : ט ולא אשפבת
יונה מנה לפרסת בגלה
ותבת לותה לתבותא
ארי מיה על אפי כל
ארעא ואשיט ידה
ונסבה ויאעיל יתה לותה
לתבותא : י ואוריך עוד
שבעא יומין אחרנין
ואסיף שלח ית יונה מן
תבותא : יא ובאת לותה
יונה לעפן רמשא ויהא

והוא יושלח את היונה מן התבה עוד שבעת ימים ואוריך עוד שבעת ימים ואסיף שלח ית יונה מן התבה : יא ובאת לותה יונה לעפן רמשא ויהא

רש"י

(ח) וישלח את היונה. לכוף ז' ימים סהרי כתיב ויחל יעודו ימים אחרים מכלל זה אהיה למד שאף בראשונה יחולו ז' ימים וישלח. חן זה ל' שלמות ק ללל' שלוח שלחה ללכת ללכה וכוו ויבא אל קלו המים שאם תמלא מנוח לא תשוב אליו : (י) ויחל. ל' המתנה וכן (איוב כט)

נה אהיה למד פון דעם פסוק לערנן מיר (שאף בראשית) ביי האם ער אויף גענווארט זיבען טעג : ענישלו. זאנט רש"י געשיקט די טאהב זיא זאך אים קומן זאגן אנטווארט אוב די וואסר איז גרינגר גווארן, וויא אזי וועט אים דיא טאהב דעם זאגן, זיא קען דאך גיט גיידען (אזא לשון שירה) גאר קען בייגט אונעקשיקען זיא זאך שוין גיט צוריק קומען (שירה) געבט בדרקה) נח קט זיא אונעק געשיקט זיא זאך גיין איר וועג (ובו גיאה אס קרז במים) אונ דורך דעם וועט ער זויקען אוב די וואסר איז גרינגער גווארען אדער גיין (שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו) אויב זיא וועט געפיגען אוארט זיא צו גיין וועט זיא גיט צוריק קומען איר די תבה, אז זיא איז צוריקגעקומען קט ער געוואסט אז די וואסער איז נאך פארשפרייט אוף דיא גאנצע ערד ווייא עס שטייט פאר'ר אין פסוק טו : (י) ויחל. (לשון תמננה) ויחל איז דערשייטש

בית יהודא

האבן צו אים געבריינגט פרויט אונג פלייש : (ח) וישלח את היונה זאנט רש"י (לכאף שבגה ימים) אין עניני זיבען טעג באקדעם וויא ער קט געשיקט די קראה, האט ער געשיקט די טאהב (שפתי בתים) ווארומ עס שטייט אין פסוק וביי דעם אונערין מאהל שיקען די טאהב (והחל עוד שבעת ימים אחרים) נח קט גענווארט נאך זיבען טעג אונערע (מכל דעם ערשטען מאהל שיקען דיא טאהב (והחל שבעת ימים) (אין דר לשון שירה) דעם וישלח מיינט מען גיט ער האט געשיקט די טאהב זיא זאך אים קומן זאגן אנטווארט אוב די וואסר איז גרינגר גווארן, וויא אזי וועט אים דיא טאהב דעם זאגן, זיא קען דאך גיט גיידען (אזא לשון שירה) גאר קען בייגט אונעקשיקען זיא זאך שוין גיט צוריק קומען (שירה) געבט בדרקה) נח קט זיא אונעק געשיקט זיא זאך גיין איר וועג (ובו גיאה אס קרז במים) אונ דורך דעם וועט ער זויקען אוב די וואסר איז גרינגער גווארען אדער גיין (שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו) אויב זיא וועט געפיגען אוארט זיא צו גיין וועט זיא גיט צוריק קומען איר די תבה, אז זיא איז צוריקגעקומען קט ער געוואסט אז די וואסער איז נאך פארשפרייט אוף דיא גאנצע ערד ווייא עס שטייט פאר'ר אין פסוק טו : (י) ויחל. (לשון תמננה) ויחל איז דערשייטש

שפתי חכמים

אליהו ועוד מדלל כתיב יעשה האלף אלף יעשה היום ר"ל שבתי אליהו מהרש"ל : ק דלל שיר' ל' שלמות אלף כבר דעת ועל לא רלס רש"י לרסם סהרי כתיב כהדלף ללחו שלמות הים סהרי כתיב ילוא טוב ופס"י הולך ומקוף וכו' (קל"מ) דעס לא כלל לראות הקלו המים לך אפשר לומר דלל שלחו לראות הקלו המים אלף אלף לייך העצמה לפי שהים המים על פני כל הארץ ואם היה שלחו או היה מנוי פירוש לתורת אלהים

דעת זקנים מבעלי התוספות
(יא) והנה יודע יית ספר בפייה. מלשון כל ספרי צמחה יבש שהיא מתפרש סמדר ולכן ידע נח כי קלו המים. שאם לא כן אלא על הגדול מנא ידע והלא שמא על המים מצאו אלא לפי שראוהו סמדר ידע כי מאיין נמלו :

באשר ימלא כשביל שמיים כתיבה ומה שלל שלחו מיד אחר פירוש לתורת אלהים

דיא וואסר זעגן אום גיטריקונגט גיווארן (ע' רש"י) :
(ח) וישלח קט ער אונעק גשיקט די טאהב פון אים (שירה) לראות צו זעהן הקלו המים אויב וויא זעגען גרינגער גווארן די וואסרן מעל פני האדמה פון דר ערד (שיו רש"י) :
(ט) ולא מצאה היונה מנוח לבקר בגולה אונ די טאהב האט גיט גפונן ארוואנג אר אירע פים תושב אליו אל התיבה אונ זיא קט זיך אים אונגעקערט צו אים צו דר התיבה כי פים על פני כל הארץ (ווארומ די וואסרן איז נאך אוף

דער גאנצער ערד וישלח ידו ויקחה אונ ער האט אום גשטרעקט זיין האנד אונג האט זיא גנאגן גיבא אויף אליו אל התיבה אונג ער קט זיא גיבראקט צו זיך אין דר התיבה : (י) ויחל עוד שבעת ימים אחרים אונג ער קט נאך גווארט אונגערע זיבן טעג וויא ער האט גיט גערט שלח את התיבה פון התיבה אונעק צו שיקון דיא טאהב פון דר התיבה : (יא) ותבא אליו היונה אונג דיא טאהב איז צו אים קומען לעת ערב פיר נאכט והנה עלה

הישר

וואול געלין די זאך אונג קט גשיקט נאך תרח אונג גואנט צוא תרח. עס איז מיר גואנט גווארן אז התיבונק נאכט איז ביי דיר

ספר
פיל געלד פו יוין קינד אונ מען זאל דעם קינד אום ברענגן איידר עס וועט אויף וואקסן אויף דער ערד : וישמע אונג נקרוז איז

(* הערה אונג אוי מינט דער פסוק וישלח את העורב, נח האם אויסגעשיקט דעם קראה, ויצא יצוא טוב, ער איז גאר אויסגעגאנגען אין ער בארד צוריק געקומען, אונ ער איז פון ספר געשיקט גווארן ער יבשת המים, ביז די צייט וואס די וואסער איז אויסגעשקרוקט גווארן דורך אליהו הנביא :

מִרְבָּה וַיִּתֵּן תְּבִיר נְחֹת
 בַּפְּנוּמָה וַיַּדְע נֹחַ אֲרִי
 מִלְּמִינֵי מִיָּא מִעַל אֲרָעָא:
 יֵד וְאֲזִרְהוּ עוֹד שְׂבָעָא
 וַיִּמְכֵן אֲחֶרְיָנִי וַשְׁלַח יַת
 וַיִּנְהַל וַלֵּא אֲוִיפַת לְמַתְנוֹב
 לַתְּהָה עוֹד: יֵד וַתְּהָה בְּשַׁת
 מִצָּה וַחֲדָשׁ שְׁנַיִן
 בְּקַדְמָאָה בְּחַד לְיִרְחָא
 גְּנוּבֵי מִיָּא מִעַל אֲרָעָא

עֲלֵה־זֹת טָרֵף בְּפִיָּה וַיַּדַּע נֹחַ כִּי
 קָבְו הַמַּיִם מִעַל הָאָרֶץ: יֵד וַיִּיחַל עוֹד
 שְׁבַעֵת יָמִים אַחֲרֵים וַיִּשְׁלַח אֶת־
 הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסְפָה שׁוּב־אֵלָיו עוֹד:
 יֵד וַיְהִי בְּאַחַת וַשְׁש־מְאוֹת שָׁנָה
 בְּרֵאשִׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ חֲרָבוּ הַמַּיִם

ת"א ויחל נח

בעל המורים

א. טרף. ב' בנח. ה' טרף ויראנו מה המים ל' טרפה אף ה' טרף. טרף כי קלו המים:

רש"י

בית יהודה

לִי שִׁמְעוּ וַיִּחַלוּ וְהִרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (יא) טָרֵף בְּפִיָּה...
 אומר אני שזכר היה לכן קוראו פעמים ל' זכר ופעמים ל'
 נקבה לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקבה ר כמו (שה"ש ה)
 כיונים על אפיקו מים רחוקות (יחזקאל ז) כיוני הבאיות
 כולם קומות (הושע ז) כיונה פותה: טָרֵף. הטף שומדש
 אגדה ל' מזון ודרשו (עירובין יח) כסיה לשון מחמרת חמרה
 יהיו מזונותי מורוין כותב בידו של הקד"ה ולא מתוקין
 כדכש בידו כשר ודס: (בב) ויחל. הוא ל' ויחל חלה סוה
 ל' ויפעל וזה ל' ויתפעל ויחל ויתמין או ויחל ויתמקן:
 (יג) בראשון. לר"ה הוא תשרי ולרבי יהושע הוא ניסן

ווארשן וקבו ל' שפשו ויחלו. אמר אזו הט איוב גאגט וויא
 האבן מיך גהערט אונ האבן גווארט (תה"ב יג ב'הקרא)
 אונ פיל מאהל איז דא אין פסקנים דער ווארט נח"ל
 ווארט (יא) וטרף בפייה. הארט רש"י טרף, ער האט
 גמאפט איז לשון נכר, בפייה אין איר מויל איז לשון גמקה
 גאט רש"י (איפר ג'ג) איה זאג (שוקר תה) די טאקאב איז
 גנוען אזקר (קבו קרא) לשנים לשון נכר דריקר רופט אים
 דר פסקן טאקאה' מיט לשון נכר, טרף, ער הט אפגערוקען
 (ופעמים לשון גמקה) גאר נוס רופט קען אים אטאה'ל
 מיט לשון גמקה. בפייה, אין איר מויל (לפי שפ"ה יונה) שפמקרא
 לשון גמקה) ווייל אפע טאהבין ווערן גערופן אין פסקן מיט
 לשון גמקה (כמ) וויא עס שטייט אין פסקן (פיונים על אפיקו
 זיין וואישן זיך ורוחצות איז לשון גמקה) גאך שטייט אין
 טאהלין אפע ברוקען והומות איז לשון גמקה (כמ) וויא עס
 איבערערענט: וטרף. איז דערשטיש (הפ) געמאפט (ומדרש
 נדרשו בפייה לשון מאמר) בפייה מיינט קען וויא הט גאגט
 מירין בונה) אפילו מיינט שפיו ווערן ויין בישער וויא דער
 (מידו של הקב"ה) פון די האגט פון הקב"ה וויא מהגין פדבש)
 איוב וזיא ווערען ויין פון אגענטשנים האגט: (יב) ויחל. (הוא
 ווארט וזיא לשון ופעל) ויחל איז ווי דר ווארט וופעל, ער
 איז ווארט דער ווארט וופעל, ער איז געווארן גווארן, ער
 הט געווארט, ויחל ויחל ויחל, ויחל איז געשטישט ער איז
 ער האט אבער געמוקט ווארשען: (יג) ובראשון. אין דעם

מִס רוחצות) וויא די טאהבן ווס ועגן פייא די ווערן וואסר
 גייגו בגאיות פיקס הומות) וויא די טאהבין פון דיא
 פויה) וויא אפע ברוקען והומות איז לשון גמקה (כמ) וויא עס
 איבערערענט: וטרף. איז דערשטיש (הפ) געמאפט (ומדרש
 נדרשו בפייה לשון מאמר) בפייה מיינט קען וויא הט גאגט
 מירין בונה) אפילו מיינט שפיו ווערן ויין בישער וויא דער
 (מידו של הקב"ה) פון די האגט פון הקב"ה וויא מהגין פדבש)
 איוב וזיא ווערען ויין פון אגענטשנים האגט: (יב) ויחל. (הוא
 ווארט וזיא לשון ופעל) ויחל איז ווי דר ווארט וופעל, ער
 איז ווארט דער ווארט וופעל, ער איז געווארן גווארן, ער
 הט געווארט, ויחל ויחל ויחל, ויחל איז געשטישט ער איז
 ער האט אבער געמוקט ווארשען: (יג) ובראשון. אין דעם

שפתי חכמים

ועד וכו' מתירן גמי למה החילוי? וימס עד שכלת היום ה'ל'
 לטוח מיד כיון שלא הלך העורב בשלחות כלל אלא שלא היה
 שלחות העורב לראש ולסוף ימיה ה'ל' ושלח כמו ושלח משה את
 חותנו ויזניהם שאין הכוונה להשיב בלוחו דבר נזק לא פי' כי כלום
 אכל בשלחות היום. שלחו לראות שהיא כעין שלחות הולך לפטר:
 כלומר רוב וכו' אלא כתיב טרפה כסיה מויל היום ה'ל' ועמם גם על
 זכר ויחל וזיא זכר היום נחל לו לנכות טרף ל' זכר: י' של לא מלשון
 הריגה כולל יטרף אך מפני שכל טורף הוטרף נקרא הוטרף טורף.
 פירוש לתורת אלהים

ויה אלהים בן אילי בירט בום טרף גמאגט בפייה אין
 איר מויל ויא הט גמקראגן אפלאט פון אילי בירט בום
 אין מויל וידע נח הט נח גוויקט פי קלו המים מעל הארץ
 אז דס וואסר איז גרינגר גווארן פון דר ערד (י"ג):
 (יב) ויחל עיד שבעת ימים אחרים אונ ער הט נאך גווארט
 ספר

גברין גווארן איז אונ אזו איז געווען גווארן איה דעם הימל דרום
 אונד ג' דס ק'ר. אונ איה וועל דיר געבן פיל נאך אונ וילקר
 אונ תרח געפערט אבער ווער וועם גרשען דס געלד: ויהי אונ
 זאלט

מַעַל הָאָרֶץ וַיִּסַּר נֹחַ אֶת־מַכְסְּהָ
 הַתִּבְּהָ וַיֵּרָא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי
 הָאָדָמָה: "וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַשְּׁבַעַה
 וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יִבְשֶׁה הָאָרֶץ:
 רַב־עִים מִוַּיִּדְבַר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר:
 מִן צֵאת מִן־תִּבְּהָ אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ
 וּבְנֶיךָ וּנְשֵׂי־בְנֶיךָ אִתְּךָ: "כֹּל־הַחַיָּה
 אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בֶּשֶׂר בָּעוֹף
 וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־
 הָאָרֶץ הֵוצֵא אִתְּךָ וְשָׂרְצוּ בְּאָרֶץ

וְאֶעֱדֵי נֹחַ יְתַחַפְּאֵה
 דִּתְבוּתָא וְחִזְאוּתָא נְגוּבוּ
 אִפִּי אַרְעָא: יד וּבִירְחָא
 תַּנְנִינָא בַּעֲשָׂרִין וּשְׁבַעַה
 יוֹמָא לִירְחָא יְבִישֶׁת
 אַרְעָא: טו וּמְלִילִי יי עִם
 נֹחַ לְמִימְרֵ: טז פּוֹק מִן
 תִּבְוּתָא אֶת וְאִתְתֵּךָ
 וּבְנֵיךָ וּנְשֵׂי בְנֵיךָ עִמָּךְ:
 יז כָּל חַיָּתָא דְעָמְרָה מִכָּל
 בְּשָׂרָא בְּעוֹפֵא וּבַבְּעִירָא
 וּבְכָל רֶחֶשׂא דְרַחֲשׁ עַל
 אַרְעָא אִפִּיק עִמָּךְ
 וְתִילְדוּן בְּאַרְעָא וַיִּפְשׁוּן
 וַיִּסְבוּ

תולדות אהרן

מט מן ספסדיון קמ :

רש"י

בית יהודא

מיינט מען דעם חודש תשרי (ולרבי יהושע הוא ניסח קאד
 רבי יהושע מיינט מען דעם חודש ניסן והרבות מיינט מען
 (נעשה כמין שיש שקרבו פניה של מעלה) די ערך איז גווארין
 וויא זייס, נוס איז פון הויבין פארטריקונט: (יד) וּשְׁבַעַה
 וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ. דעם זיבען אונד צוואנציקסטן טאג איז
 אנדערין חודש (וירידתן בחודש השני בשבעת עשר יום) דער
 רעגען הט אנגעהויבען גיין דעם זיבעצעהנטען טאג איז
 אונד צוואנציקסטן טאג איז אנדערען חודש, מיט ערף טעג
 שפעטער, מיט ערף טעג מעהר וויא איהר (אלו אחד עשר יום) דס
 זענן די ערף טעג (שהחמה יתרה על הלבנה) וואס
 דר יאהר פון די ריבנה איז דרייא הונדערט פיר אונד פופציג
 טעג אונד דר יאהר פון דיא זיבן איז דריי הונדערט פינף אונד
 זעכציג טעג (שמששם דור המבול) שנה תמימה (היה) דער
 שפראך פון די מענטשן נוס זענן דערטריקונטן גווארן אין
 אונד זעכציג טעג: (נעשה גרוד הלבנה) דיא ערך איז
 סרטיקען גווארן וויא זיא דארף זיין: (טז) וְאִשְׁתּוֹ וְאִתְּךָ
 וּבְנֵיךָ אִתְּךָ מִן צֵאת אַרְוִים גִּיין פון דר תבה מיט
 גווארן ווי זאין יוד בהעפעטען מיט זייערע ווייבר: (יז) הֵוצֵא
 (הוצא איהר) אונד מיר לייגענען הוצא מיט איהר (הוצא איהר)
 דעם שפראך הוצא מיינט מען זאג צו וויא זיא זאין ארויס

(ר"ה י"ב): חרבו. נעשה כמין טיט סקרמו פניה של מעלה:
 (יד) בשבעה ועשרים. וירידתן כהלכה השני ב"ז אלן
 י"א ימים שהחמה יתירה על הלכנה שמשפט דור המבול
 טעה תמימה הוה: יבשה. נעשה גרוד כהלכתה:
 (טז) אתה ואשתך וגו'. חיס ואשתו כלן התייר להם
 אשמים המטה: (יז) הוצא. הוצא כתיב הוצא קרי. ב הוצא
 אנדערן חודש, אונד די ערך איז סרטיקען גווארן דעם זיבעען
 אונד צוואנציקסטן טאג איז אנדערען חודש, מיט ערף טעג
 שפעטער, מיט ערף טעג מעהר וויא איהר (אלו אחד עשר יום) דס
 זענן די ערף טעג (שהחמה יתרה על הלבנה) וואס
 דר יאהר פון די ריבנה איז דרייא הונדערט פיר אונד פופציג
 טעג אונד דר יאהר פון דיא זיבן איז דריי הונדערט פינף אונד
 זעכציג טעג (שמששם דור המבול) שנה תמימה (היה) דער
 שפראך פון די מענטשן נוס זענן דערטריקונטן גווארן אין
 אונד זעכציג טעג: (נעשה גרוד הלבנה) דיא ערך איז
 סרטיקען גווארן וויא זיא דארף זיין: (טז) וְאִשְׁתּוֹ וְאִתְּךָ
 וּבְנֵיךָ אִתְּךָ מִן צֵאת אַרְוִים גִּיין פון דר תבה מיט
 גווארן ווי זאין יוד בהעפעטען מיט זייערע ווייבר: (יז) הֵוצֵא
 (הוצא איהר) אונד מיר לייגענען הוצא מיט איהר (הוצא איהר)
 דעם שפראך הוצא מיינט מען זאג צו וויא זיא זאין ארויס

שפתו הכמים

עוד ו' ימים ויבשו יותר מהרעל: ב מהרעל פי כו גם כלל ו'

פירוש לתורת אלהים

דעם ערשטן חודש באחד לחודש איין טאג אין חודש
 הרביעי המסלל מעל הארץ זענן אום גיטריקענט גווארן דס
 וואס פון דר ערך ויסר נח את מקמה התיבה אונד נח הט
 אפ גסאן דיא דעק פון דר תיבה ויבא אונד ער האט
 גייעהן והנה חרבו פני האדמה דאס וואסער איז
 אום גיטריקענט גווארן פון דר ערך אונד די ערך איז
 גווארן אזוי ווי ליים אונד איז פון אונדן פארטריקונטן
 גווארן: (יד) וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי אונד אין דעם אנדערן חודש

ספר

יאקסם מיר לאזן צייט דריי טאג איה וועל מיר פוילש גיין מיט
 גיין ווייב אונד גערוד הט אים געבען צייט דריי טאג. אז עס איז
 גערוד דר דרייטן טאג הט גערוד געקומען צו תרח אזוי צו זאגן
 שיק מיר דין קינד פון דעם גערוד וואס איה וועל געבן. אונד אים

תניחתי ויאמר יהוה אל-לבו לא
 אסף לקבל עוד את-האדמה
 בעבור האדם כי יצר לב האדם
 רע מנעריו ולא-אסף עוד להכות
 את-בשרו כאשר עשיתי: כב עוד
 כלימי הארץ ורע וקציר וקר והם

ברעוא ית קורבנה ואמר
 יי במומרה לא אסף
 למיכט עוד ית ארעה
 פדיל חובי אנשוא ארי
 יצרא לבא דאנשוא ביש
 מזערה ולא אסף עוד
 לממחי ית פל דחי כמא
 דעבדית: כב עוד פל יומי
 ארעה וזועא וחצדא
 תולדות אהרן
 כי יד סוכה כב מניגה טו קדומא ל

בעל השורים

א"ת בגדיו אלל כוגדו ורח' ה' את רוח הניחוס שפתיון יתון רוח ניחוח. ל"א רמו סנכס עמו רוח ג"ע כשהרוח רוח בגדיו אז ורח' ה':
 מנערו. ג' במס' הכא ואודך רחם מלמחה מנערויו שאלן מואכ מנערויו. שמוערויו לריך חסל להלסח עם יתס"ל ואס יגכר עליו ונלחו
 שאלן מואכ מנערויו ושוקט הוא על שמרו: (כב) וקליר. ב' במס' עיני כפ' ויגס:

בית יהודא

ואל מקריב ויין פון ויי אקרנן: (כא) ומנערויו. ונאנש רש"י
 (מנערויו פתיב) עם ששיטס מנערויו אן אומ"י קען מען הייגען
 מנערויו. פון זיין אויפגועקין (מלשגער קצאת מבעי אמו) ווען
 דס קינד דערנועקט זיך ארויס צו גיין פון זיין מושקעס
 בויה (גפן ב' ארע) אוי שוין גנעבן גנוואן אין אים דר
 יצר הרע דורפבער אוי ער גיט שרד"ג ווס ער זינדעט:
 ולא אוסף ולא אוסף. (כפ"ה הק"ר) דרייב קט הקב"ה גזאנט
 צונוי מאהל לא אוסף. איך וועל גיט מעהר פריבען דיא

קרבן מהס (כ"ר פ' כ"ו ופ' ל"ד): (כא) מנערויו.
 מנערויו כתוב מנענער ללחח ממעי אמו יתון כו יר הרע:
 לא אסף. ולא אסף. כפל הדבר לשבוטה ד הוא שכתוב
 אשר שכבוטה מעבור מי נח ה ולא מניוזה כה שכבוטה אלל וז
 סכפל דבריו והיא שכבוטה וכן דרשו חכמים במסכת שבוטות
 (דף לו): (כב) עוד כל ימי הארץ וגו' לא ישבתו.
 ו' עתים הללו שני חדשים לכל אחד כמו ששנינו חזי

עדר, איך וועל גיט מעהר שאלן א"ע לעבעדיגע מיט
 צונוי מאהל יא אדער צונוי מאהל גיין אוי גרייך וויא מען
 הקב"ה קט געזאנט (אשר נשבעתי כעבוד מי נח עוד על הארץ)
 מעהר ויין אוף דיא עדר (ולא מיצניו בה שבעיה) אונ מיר גפיגן גיט אין פסוק די שבוטה פון הקב"ה (א"א וז שפ"ל דבריו)
 נאר דאס וואס הקב"ה קט גזאנט צונוי מאהל לא אוסף (והיא שבעיה) דאס אוי דיא שבוטה וכן דרשו חכמים במסכת
 שבעיה) אזו הקב"ה דיא חקמים געלערונט: אין דיא נמרא שבעות: (כב) ועוד פל יי הארץ וגו'. זאנט רש"י (שש
 עתים הללו) דיא זעקס צייטן ווס ששיטס אין פסוק קעלש, ווארעס, וזקער, ווייטער, וזיהוג, אונ שגיש, וועס ויין
 (שני חדשים פל אחד ואחד) צונוי חדשים צו געדער צייט
 פירוש לתורת אהר"ם

שפתי חכמים

לפרס זה על ויכן מונח או על ויעל עולות. ויגל לפרס דודאי דיע
 נח שקריב קרבן לה' כמו הכל סהקריב קרבן על הטונס שהיה לו
 מחת הש" מנ"ש נח שנילו מנעול שיהא קרבן כחוסס מורס
 דארטעס לריבין לזוחו אך קסה לרש"י מ"ש שהיה טולה מכל
 הסהטה הטורס ומכל עוף הסהור די לו שיהא קרבן כשנילו ושכיס
 ספחיס : ד ל"ל דלא אוסף חד לקלח סהדמה להסחית ג' ספחיס
 משמע להסחית ג' ספחיס על מחרשה וגס משמע להכות כל חי אלל כפל
 לשבוטה מקרא דוקטונוי את כריתו דסחל משמע דכבר כרת כרית

דעת זקנים מבעלי התוספות
 אחון שדבוק במינו וכו ליכנס מן התיבה: (כב) עוד כל
 ימי הארץ. אקרא דלעיל קאי דלא אוסף להכות את כל חי וגו'
 עד הנה דרכי להאריך עד שבתים אי עד שבעים ושבעה
 כדאשכחן גבן קון כי עוד כל ימי הארץ וגו':

אין ולא אוסף עוד להכות את כל חי פאשר עשיתי אונ איך
 וועל גיט מערען נאה ציא שאלן א"ע לעבעדיגע
 בשעפענש אונ ווי איך האב גיסאן: (כב) עוד כל ימי
 הארץ פל ומן די וועלט וועט שמיין ואלן דיא זעקס
 צייטען וואס ווייטער ששיטס קיין אויף הערענג
 האבן רע דיא צייט פון ווייגן וקציר אונ די צייט פון
 שגיש וקור אונ די צייט פון קעלש ויהם אונ הייז וקמ

היושר

ער אוי א"לס גרויבן גיין אונ דרייסיג יאר אונ זיא קט גרויבן און
 אונ ריפס אים לום. אונ וי קט גרויבן איין סאכסר אונ מען קט
 וי גרויבן מלכס אונ זיא קט גרויבן איין סאכסר אונ מען קט זיא
 גרויבן שק"י. אונ קטן איין א"לס ווען צווי אונ פערציג יאר כשבת
 אז שק"י איז גבדרין גינארן אונ אכרס איז א"לס גרויבן צעהן יאר

ווערן: ותרח אונ תרח קט גינאון אכרס מיט די מוסר אונ די
 גרויבן אונ האס ויי בהאלקון אין איין הייל. אונ נאס ב"ה איז
 גרויבן מיט אכרס אין דער הייל אונ אכרס איז גרויבן גנוואן אונ
 איז גרויבן אין דער הייל געזען יאר. אונ דרוו דן פון מרח דר
 קיינער פון אכרס ווס א"לס געלער פון אכרס קט גינאון אנויב

**וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וַלִּילָה לֹא יִשְׁבֶּתוּ :
ט" וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נַח וְאֶת־בְּנָיו
וַיֹּאמֶר לָהֶם פֶּרוּ וּרְבוּ וּמְלְאוּ אֶת־
הָאָרֶץ : בּוֹמְרֵאכֶם וְחַתְכֶם יִהְיֶה־עַל**

ה'א' ויום וילק מסדניו נח : ומולדס טס שבת קאט :
בית יהודא

**וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹמָא וְקִיץ
וְסִתְיָא וַיּוֹמָא וְלִילָיא לֹא
יִבְמַלְיוּ : " וַיְבָרֵךְ יי ית
נַח וַיֵּת בְּנֹהֵי וַיֹּאמֶר לְהוֹן
פְּרִישׁוּ וְרִבּוּ וּמְלְאוּ ית
אֶרֶץ : בּוֹמְרֵאכֶם וְחַתְכֶם
וַיִּמְתְּכוּן תְּהִי עַל כָּל**

רש"י

תשרי ומרחשוון וחזי כסליו זרע . חזי כסליו וטבת וחזי שבט
ו קור וכו' כב"מ (דף קג) (ס"א עוד כל ימי כולומר המזר
כמו עוד טומאתו זו) : קור . קשה מהורף . חורף . עת
זרע טעורים וקטניות מהרסין להתבטל מהר . ו קור הוא
הזי שבט ולדר והזי ניסן (מהרש"ל קטיר הזי ניסן ולאיר
והזי סיון) : קיץ . הוא זמן לקוטת תחלים זומן שמייכסוים
אותן כשדות וטמו קיץ כמו (שמואל ב עז) והלחם והקרו
לאכול הכערים : חום . הוא סוף ימות החמה הזי אב ואלול
והזי תשרי שהעולם חם ביותר כמו שסגנונו במסכת יומא
שלהי קישוף ח קשימוקיא : ויום ולילה לא ישבתה
מכלל שכתבו לו ימות המנוול שלא שמואל המולות י ולא
יכר בין יום וכן לילה (כ"ל פכ"ה ס' לד) : לא ישבתה .
לא יסקפו כל אלה כ מלהמנהג כטדרן : (ב) והרבות
הט קען ואלקט דיבע גערינגעס און דם עסין (החם דוא
אזי הא"ב אב און אר"ה און הא"ב תשרי (שע"ה) חם
בחסכת יומא) וויא מיר האָבן גע'ערינגט און די גע'ברא יומא
שע"ה קיץ קשה בקיץ) די היץ פון ענדער זומער אזי
ישבתה . מאן און נאכט וועט גיט שיערער נוען . עם
פל ימות (הבאר) פון זאבן וויסן מיר דעם אנאָבן יאהר נום
נוער'ט (שמיש רבנות) דיא מ'זרות זענן געשאַנען און זענן
קען האט גיט דערקענט צווישען טאג און נאכט . ולא ישבתה .
צווישן נוען גיט אויפקענען צו יון און זויגער אָרדענג בון וויא
ר'אָנג דיא נוע'ט נועט שטיין : (ב) ונתקבו . אזי

וקצי (פסל) הא"ב תשרי און נאמן מר'חשוון און הא"ב פסל
(קע) זועט קען תבואה דא' שיעוקט קען פון ארץ ישקאלו
וקצי כסלו וסבת וקצי שבט) הא"ב פסל און נאמן סבת
און הא"ב שבט (קור) אזי קע"ט קור קשה מחורף קור אזי
קע"שער פון חורף והרף עת זרע שיערים וקטניות החריפין
להתבשר אחר חורף אזי די צייט נום קען פארזועט גערשען
און ארבעט נום זענן געשווינט צייטי (קור) קע"ט . אזי
הא"ב שבט און ארץ בון הא"ב ניסן (קציר) דר שניט פון
תבואה אזי הא"ב ניסן און איר און הא"ב סיון קיץ הוא
זמן לקוטת תחלים קיץ נוערס גערופען דיא צייט נום קען
קצווינט ארצא די פייגן פון די בויער (זמן שיערשין ארץ
בשדות) און די צייט זום קען מריוקנט די פייגן אין פע'ד
רופט קען און קיץ (כט) וויא עם שטייט אין פסק (ה'ה'ח
נתקין לאב'ו ה'גרים) דאס ברזיט און דיא געטרוקנעט פייגן
סוף ימי חקרו) דס קען ווער רופט קען חום והיינו דאס
ביותר) דאמאלס אזי דיא נוע'ט שטארק נוארעם (כמו ששני
שע"ה קיץ קשה בקיץ) די היץ פון ענדער זומער אזי
ישבתה . מאן און נאכט וועט גיט שיערער נוען . עם
פל ימות (הבאר) פון זאבן וויסן מיר דעם אנאָבן יאהר נום
נוער'ט (שמיש רבנות) דיא מ'זרות זענן געשאַנען און זענן
קען האט גיט דערקענט צווישען טאג און נאכט . ולא ישבתה .
צווישן נוען גיט אויפקענען צו יון און זויגער אָרדענג בון וויא
ר'אָנג דיא נוע'ט נועט שטיין : (ב) ונתקבו . אזי

שפתי חכמים
ויוזם לקיוש ולמה סוכרו להטו מדברי קבלה דלשר נסבעתי וכו' וזע וטמא י'ל דמלוחו הכתי לא משמעט שהוא ל' טבעת אלא
הנחמה בעלתא עמיה סוכרו להטו מדברי קבלה דלשר נסבעתי וק"ל
כ"ל : ו זל מורף הרא"ס : ז' כ"ג חזי סיון תמוז וחזי אב . והוא
ני' כ"ל : ז' חזי של קיץ הכרית עדין קיים הס ממחית קור החורף
אלא בטחוף קיץ נתחממו ומנאס כטחוף קיץ נסעיקור של קיץ
וכן קור קיץ מורף ג"כ על זה הדרך דהא כפרת המקבל משמע
שהמורף הוא חוקו וטרי של סתמו ועמי לינה ויך כתב הכא שקר
קשה מהורף אלא שמפס ג"כ על זה הדרך וכו"מ מדברי הרא"ס :
ש' ואף קא' על כל ה' עמים מטוס דלמחל דפטיאס הוא דכל אותן
עם עמיס שטלוין בחרן דגס הקור והטוס סוכת מלואים מתהפסת
מגולתו הוא גזמן הקיץ ויחר מהמורף וכדתי חרן מבוטס כמיס
אזי שם הסך הגלון הכרי המעט וזי על כל פני חרן אלף נקט אמי
יוס ולינה שטינ תלויון בחרן (ורא' מוס א' וכו' מו' ימי בראשית
ששטא המלרות האלוסיס אף שטיס חרן מטוס כמיס) לא הוי
למי שלא שמוס וכו' : י כתב הרא"ס אן אס קן יונל לראות בחדר
כתשי אן חטי המיס שהוא קיץ י"כ מודס ועוד מהסיק ידע מספר
ימיס שחמר ויסי מקו מ' וזי ועוד וימנ אלף סיוכס וגו' ארץ חרן
פדחה כתי אור וחד' ראהס אן ש' מקוס לנח ומה תועלת התיבס
כתלון אס לא הוסי אור וכו' והניס הדכר נקישאל אפי' דמיס שלא

פירוש לתורת אלפים
און זוקער ויהרף און ווינקער ויום ולילה און טאג און
נאכט לא ישבתה זאלין גיט געשאַנערט ווערין פון צו
פירקען זיך אזויא וויא זויגער סדר אזי (י' יט"א) :
(א) ויברך אלהים את נח ואת בניו ואת גאמ' הט גע'נעשט
ספר
בשעת אז שריי און גבירן גווארן . און אין דר גלבר צייט אזי
אָבנס און זיין כוסר און די זויגערין ארום זאגן פון דר הייל

שמשו המולות היינו טלל היתה נועות הגלגלים אלא במקום שחי'
השמש עומד עם היום אור כל י"ב חדש ולא היום אלא היום כאלף ימיס
שהוא י"ב שעות וכו' י"ב שעות לילה אלא חזי הכרתי הוסי אור וחזי
כדור הוסי חודך כל י"ב חדש כמו שהיה בתחלת הכרתי קודם
בתחיל המולות כנגלגוס ויח כסככוס כתיבס מפיני ימי המנוול הוסי
המשמ על חרן כדכתיב בעלם הוסי הוסי וגו' וכן דייקן לנשא שלחמו
שלא שמש המולות ולא אמרו שלא חלבו המולות אזי המולות חלבו
אך יוסוללה לא הוסי כשאר ימיס וזי שנקט רש"י ולא ניכר בין יום וסין
לילה כולומר במקום א' הוסי כולו יום ובמקום אחר הוסי כולו חך ובפיני
ששמש הוסי על חרן חרכו פני הדממה מחוס השמש אף שחי' כתיב
י"ב חדש וכוס ימורו כל קשיות הרא"ס אך מה שיקשה וזמן דיע
מספר ימיס וכו' אפשר שחי' משער המינס ע"י שיעור וזמן כ"ס"
בעל סקידוס כפרשת ויחסי אר' ע"י כלי שיעור קטרוין בלא (ויניס
זייגר) שחי' לא כיון שסחמה היחה זרחת בתלון התיבס כי לא לנחם
עשאו ימי לא הוסי חן יוסכ כח דך לנד' דלחר ניער מלון או ע"י
בעלוי מיס חון דלחמי' משבורה ראשונה חטור טו' או ע"י
ערכוס ויתרגולוס כמו דלחמי' טו' כתיב לשבו בינס לבחכמן בין י"א
וכן לילה אז ע"י טולל אכן טו' (כ"ט) כ"ס" ברא' ע"י ג"א' דיא
וכמי שחמר גבי מנה דרבו ע"י מנין הוסי יודע חיות יוס ואומת
לילה וכו' ודוק וז' יחלנו נלחלו מתלמתי : כ' בלא תפסו ישמחו

פירוש לתורת אלפים
נח מיס זיינע קינד'ר יאמ'ר להם און ער דאמט צו וייא
גאָמט פריפרה'פערט אייך ריבו און קערט אייך ויגלאו
את הארץ און דער פיר'ט דיא ערד : (ב) ויבראכם און
איינער פאר'כם וחתכם און איינער אָנ'כם יהיה על כל
הישר
דען נמרוד הם שון פאר נעסין אן אָבנס . און אברם אזי אר'יס
גאָמט פון דר כתיבה אזי ער זאגן צו נח און צו זין וזן יש

כָּל־חַיֵּי הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם
בְּכָל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־
דָּגֵי הַיָּם בַּיּוֹדְכֶם נָתַנּוּ: ג כָּל־רִמְשׁ
אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאִכְלָה
כַּיֶּרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל:
ד אֶדְבָר בְּיַשׁוּר בְּנִפְשׁוֹ דָּמּוּ לֹא־תֹאכְלוּ:

חַיֵּי אֲרֵעָ וְעַל כָּל
עוֹפֵי דְשָׁמַיָא כְּבָר דְּיִ
תְּרַחֵשׁ אֲרֵעָ וּבְכָל נִוְנֵי
יַמָּא בַּיּוֹדְכוֹן יְהוֹן כְּסִירֵין:
ג כָּל רִחְשָׁא דְהוּא חַי
לְכוּן יִהְיִי כְּמִיכָל פִּירוּק
עֵשֶׂבֵי יְהִיבִית כְּכוּן יְת
כְּרָא: ד כָּרֵם בְּשָׂרָא
בְּנִפְשָׁה דְיָהֵה לְכָא
ח' הוּא כִירֵק עֵשֶׂב סִמְדֵרִין ט ט' מ' נח ט: ט' ט'
כָּל סִמְדֵרִין ט:

בית יהודא

רש"י

וזמנתכם כמו תראו חתה (איוב ו). ואגדה לשון חיות (סנהדרין) את שבת קלה שכל זמן שהתנוקב בן יומנו חי אין חתה לרוד וסומרו מן העכברים עוג מלך הכסנן מת לרוד לסומרו מן העכברים שגאמר ומווראס ותחכם יהיה אימתי יהיה מוראס על החיות כל זמן שאתם חיים: (ג) לכם יהיה לאכלה. (סנהדרין קט) שלא הרשיתי לאדם הראשון כשר אלא ירק עשב ל ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל: (ד) בשר בנפשו. חסר להם חזר מן הסימ' כלומר כל זמן שנספחו בו

דער שייטש (אימיסכס), איינער מורא (כמו) נוויא עם שטייט אין פסוק (תראו חתה) איר נועט זעןן אשרעק (אגדה) לשון חיות) די נקרא זאגט ותחכם מיניט מען איינער לעבעדיגקייט (שכר זמן שתנוקב בן יומנו ט) אזוי באנגט וויא מען לעבט אפילו אקורד נוס אזוי אקט נאר איין טאג (אין אהה צורה לשומרו מן העכברים) בארף מען אים ניש הישען פון מייזי (עוג מלך הבשן מה) אז דר מענטש שטארבט אפילו ער איז גרום וויא עוג מלך הבשן (צורה לשומרו מן העכברים) בארף מען אים הישען מייזי זאָרן אים ניש עסין (שטארב) ווארום עם שטייט אין פסוק (ומווראס ותחכם חתה) איינער מורא נועט זיין אויף נועט זיין איינער מורא אויף דיא חיות (כ' זמן שאתם חיים) אזוי באנגט וויא איר לעבט: (ג) ולכם יהיה לאכלה. ארץ נואם ער זאל עסין פלייש נאר נראו האט ער געמענט עסין ירקום) אפער צוא אויף (ירק עשבו) הראשון האב איר ניש ערלויבט ווי אויף האב גיגעבן צוא אדם הראשון די נראו צום עסין: (ד) וישר בנפשו. זאגט רש"י (אמר להם אבר מן החי הקב"ה האט געמאטן זיין זאלין ניש אפשיידטן אשטיק פלייש פון

שפתי חכמים

לשון שפתי ומנוחה משום דלא שייך לשון מנוחה אלא על הטועל שטופה בכר בו שייך ל' מנוחה שפתי מנאלאס. אכל הפעולה ענינה דבר על עתים און שייך לומר שפתי אלא פירושו לשון הספקה: ל' (קל"ו) ומה שפתי לנה הכשר יותר מאלאס נלע"ד לפי

שמקודם היו האדם והבהמה שוין כולם מעשה י' ילרס מן האדמה וזמן לזה יתרון על זה ולמה ימית האחד את חבירו אכל כוונת הטוב שחטאו כולם וז' רחמי שאלכו כולם אלא שנתקיימו בנותח נח וזהו הסי' לו יתרון על הכל' וכו': ט' מ' כ' הרה"ט הטסחא הנוונה שגאלתי

ליקוטי יוסף

(ג) כל רמש אשר הוא חי וכו'. הקב"ה האט גזאגט צו נח פון איינט אונג נויטער נועלן מענטשן מענין עסין פלייש, די נבמרא זאגט עם הארץ אסור האכור בשאר, פארציטיגני עמי הארצים, נוס זענן גווען ווי די בהמות האפען זיי ניש גטאן אט עסין פלייש, נויאל די בהמה איז גווען פשעטער פון זיי, דרייפר האט ער ניש געמנט שעקטין אבהמה אונג עסין איר פלייש, אונג די זעקן דורות פון אדם ביז נח נוס זענן גווען ברוסע לשענים, זענן געווען ניש נוערט גווען זיי זאלן עסין פלייש, ואפילו דיא בהמות חיות עזופות באפען אוף געווינדגיש נוי רש"י זאגט אין אנהייב ספרה פון דעסקוועגען זענן די מענטשן פערן גווען פון זיי דרייפר קט הקב"ה זיי ניש געראויפט צו עסין פלייש, אפער זאכדעם וויא נח איז געקומן פון די תבה אונג הקב"ה קט גווען די שפעטעריגע מענטשן נועלן ניש זיין אט שעקט אונג נוס שפעטער נועט הקדוש ברוך הוא זיין ממיר גווען צוא עסין פלייש:

הישר

נאם ביה אונג האבן גדי'ם אפ גשפר. אונג זיי האבין נאר פאר געסן ז' אן גאט נוס ער קט ז' בשאפן אונג אייפליכר בוינדר קט ויה גיבאכט איין אפ גאט פון האלץ אונג שטיינר ווס ער קאן ניש היידן אונג ניש העקן. אונג נבדיר מיט ניגע קנאכט אונג תבת מיט ז' יו באנץ הונג האבן ז' אן גווען צו דינג ז' אפ גשפר. ניהי אונג צו תבת אונג גייען צוילקא אפ גשפר. אונג אייפליכען

חַיֵּי הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם זָאָר וִיין אויף ארץ חיות
פּוֹן דָּר עֶרֶד אֹנֶן אֲרֵעַ עוֹפוֹת וּוּם אֹנֶרְךָ דָּעַם הַיָּמַל
בְּכָל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאָדָמָה אֹנֶן אֲרֵץ וְנוֹאם דִּיא עֶרֶד טוֹט
וְוִידְמַעְגֵּן וּבְכָל דְּגֵי הַיָּם אֹנֶן אֲרֵעַ פִּישׁ פּוֹן דָּעַם יִם
בְּיָדְכֶם זֵעְנֵן אֲרֵץ אִין אִינְיַעַרַע הַעֲנַד גִּיעְגֵן גִּוֹוֹאָרְן ט' רש"י:
(ג) כָּל רִמְשׁ אֲשֶׁר הוּא חַי אִימְלִיכֶם וְוִידְמַעְנֹנְג וְנוֹאם עַם
לְעַבְבֵם לָכֶם יִהְיֶה לְאִכְלָה זָאָר צו אִייה וְוִיין צו עַסֵן יִרְק
עֵשֶׂב אָזו וְוִיא דִּיא נְרִיעַ קְרִיטְעַכְאַעַר גִּמְתִּי לָכֶם
אֶת כָּל הָאֵב אִייה אִייה דָאָם אֲרֵץ גִּיעְגֵּעְנֵן [וִיין טש"י]:
(ד) אָן נִייעֶרְטִי בְּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ אָז דָּס חַיִּוֹת אִין נָאָךְ דָּא אִין
דָּעַם כְּפִלִּישׁ דָּס מִיַּיְנִט מְעַן אֲבָר מֵן חַיִּי. אֹנֶן וְוִידְר
וִיין עֶסְעַר אֹנֶן עַם נִוְעֵלן וִיין צִדְקִים אֹף, דְּרִיפֶער הָאָט
סִפֵּר
אונג גערינט פון זיי גאטס מוסר. אונג קיין שום מענטש דעם ניש
גוי'ס, אונג אברם האט בדינט נח מיט שום זיין אונג דרייסיג
יאר. אונג אברם קט דר קענט נאם ביה ונד ער איז אטם גווען
דריי יאר. אונג אברם איז נוס גווען אונג גנאנגן אין גאטס וועג
פון אין פוט אריין אזוי ווי נח אונג שום האבן אים גלעיינט. אונג
אלע מענטשן נוס זענן גווען אף דר ער האבן בונד גווען אן

אונג גערינט פון זיי גאטס מוסר. אונג קיין שום מענטש דעם ניש גוי'ס, אונג אברם האט בדינט נח מיט שום זיין אונג דרייסיג יאר. אונג אברם קט דר קענט נאם ביה ונד ער איז אטם גווען דריי יאר. אונג אברם איז נוס גווען אונג גנאנגן אין גאטס וועג פון אין פוט אריין אזוי ווי נח אונג שום האבן אים גלעיינט. אונג אלע מענטשן נוס זענן גווען אף דר ער האבן בונד גווען אן

וַאֲךָ אֶת־דַּמְכָם לַנְּפִשְׁתֵּיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֲדַרְשְׁנָהּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֲדַרְשֶׁנּוּ אֶת־

תכלון: ה וברם ית
ד מכון
אתבע מיד פל חיתא
אתבעינה ומיד אנשא
מיד גבר דישוד ית דמא
דאחיהי אתבע ית

ה"א וך' את דמא קמא לא סהדין מ:

בעל המורים

(ה) וך' ג' בנס' הכל ויודך וך' את עמאה ארץ לחוחכס . וך' את הדבר . לומר כמו שפסוק דהרוב עלמו כד אסור לקבל עלמו והוא וך' את דמכס לנפשתיבס וך' את הדבר שפילנו הדבר אדרוב . וך' את עמאה לומר כמכל חיה אדרבנו בין עמאה בין עמור:

בית יהודה

לא תחלו הכסר: בנפשו דמו. עבוד נפשו בו: בשר בנפשו לא תאכלו. הכי אכר מן החי וחק נפשו דמו לא תחלו הכי דם מן החי: (ה) ואך את דמכם . חף ע"פ שהתחייב לכם גילול נשמה כזהמה את דמכם אדרוב דם נוספוך דם עלמו: לנפשותיבס. חף החוקק עלמו ס ח"פ שלא ילא ממנו דם: מיד כל חיה . לפי שהטלו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלול בהן שנאמר (התילים מט) נמכל ככהמות כדמו לפיכך הולך להוטר עליהן את החיות: ומיד האדם . מיד הוטר כמזיד

בו לא תאכלו בנפשו) אוז לאכג ווי דאם קעפון איז אין דיא ביהקה טאר מען גיט אפשיטנידין פון איר אפשיקור פלייש אונ עסין: ובנפשו דמו, די בלוט איז זיין קעפין בעיד גנשו בו) אוז לאכג ווי די ביהקה קעפט, איז דס בלוט איר קעפן: ובשר בנפשו, ווען דס פלייש קעפט (לא תאכלה) זאל מען די פלייש גיט עסין (הרי אכר מן החי) מען מיינט מען זאל גיט אפשיטנידין אפשיק פלייש פון ארבעדיגע ביהקה וואך בנפשו דמו לא תאכלה) ווען דס בלוט קעפט זאמט איר דס בלוט גיט עסין (הרי דם מן החי) דס בלוט פון ארבעדיגע זאך וואך זאלט איר גיט עסין וואך דס בלוט פון אפשיקע ביהקה האבן נת

מיש וייבע קינדער גמעט עסין: (ה) וואך את דמכם . זאמט גיטת נשמה ביהקה) אפילו איה האב אייך ממני גינען צו דרנגען אבהמה אונ עסין איר פלייש , פון דעסטוועגן (את דמכם אדרוב מהשופך דם עם דם) אייך וועט פארניקען זיין וויין בלוט, און איינע בלוט, ער וועט זיך ארין הרגן, ויעל איה פארשטין זיין בלוט, איה וועל שטראפען זיין מיתה: זאמט רש"י, אף החיוב אפילו ער האט זיך דעשטויקט (אף על פי שלא יצא ממנו דם) אפילו עם איז גיט ארויסקלאנגן פון אים בלוט וועט ער איה נשטראפט ווערן: ומיד כל חיה, אפילו אחיה וועט הרגן אפענקיש וועט זיא געהרגת ווערן (פי' שחטאי דור במבול) ויולל דיא מענטשין וואס זעגן גינען אין דיא צייט פון מבול (פאר דעם מבול) אונ האבין גינדריגט (הרפקרו קמאך חיות רעות לשלול ביהם) זעגן זיי גינען בקר וברייא צו אלע שפעכע חיות אונ דיא חיות האבין אויף זיא געוועלטיגט אונ האבין גינעסין פון זיא (שנאמר) ויא עם שמיית אין פסוק (בנפשו ביהמות נדמו) ויולל, ויא זענען געווען גלייך צו בהמות, דריבער האבין די חיות איה זיי געוועלטיגט (בפיה הוצרך להזכיר גלגלו את סמיות) דריבער האט הקב"ה געדראפט זאגן די חיות זיי זאלן קיין מענטשין הרנגען: ומיד האדם, מיינט מן

זאמט רש"י הקב"ה הט געזאגט צוא נת (אף על פי שהתחייב לכם גיטת נשמה ביהקה) אפילו איה האב אייך ממני גינען צו דרנגען אבהמה אונ עסין איר פלייש , פון דעסטוועגן (את דמכם אדרוב מהשופך דם עם דם) אייך וועט פארניקען זיין וויין בלוט, און איינע בלוט, ער וועט זיך ארין הרגן, ויעל איה פארשטין זיין בלוט, איה וועל שטראפען זיין מיתה: זאמט רש"י, אף החיוב אפילו ער האט זיך דעשטויקט (אף על פי שלא יצא ממנו דם) אפילו עם איז גיט ארויסקלאנגן פון אים בלוט וועט ער איה נשטראפט ווערן: ומיד כל חיה, אפילו אחיה וועט הרגן אפענקיש וועט זיא געהרגת ווערן (פי' שחטאי דור במבול) ויולל דיא מענטשין וואס זעגן גינען אין דיא צייט פון מבול (פאר דעם מבול) אונ האבין גינדריגט (הרפקרו קמאך חיות רעות לשלול ביהם) זעגן זיי גינען בקר וברייא צו אלע שפעכע חיות אונ דיא חיות האבין אויף זיא געוועלטיגט אונ האבין גינעסין פון זיא (שנאמר) ויא עם שמיית אין פסוק (בנפשו ביהמות נדמו) ויולל, ויא זענען געווען גלייך צו בהמות, דריבער האבין די חיות איה זיי געוועלטיגט (בפיה הוצרך להזכיר גלגלו את סמיות) דריבער האט הקב"ה געדראפט זאגן די חיות זיי זאלן קיין מענטשין הרנגען: ומיד האדם, מיינט מן

שפתי חכמים

דעת זקנים מבעלי התוספות
(ה) וך' את דמכם וכו'. אחרת לחונק עצמו ואמר בב"ד יכול אפי' כחנניה שימאל גזירות התמוז לומר אך פירוש יכול אפילו כמו אלו שמסרו עצמן לקדוש השם שלא יוכל לחבול בעצמו אם הוא ירא שלא יוכל בעצמו לעמוד בניסיון ת"ל אך כי בשנת השמר יכול למסור עצמו למיתה ולהרוג עצמו. וכן בשאול בו קיש שאמר לערו שלוח חרבך ודקרני בת וכו' ת"ל אך שאם ירא אדם ששא יעשו לו יסורין קשים שלא יוכל לסבול ולעמוד בניסיון שיכול להיות את עצמו. ומכאן מביאין ראיה אותן ששחטין התניק בשנת הגזירה. ויש שאוסרין ומפרשים כן יכול כחנניה והבירו שכבר נמסר למיתה עצמו למיתה ת"ל אך פי' שאינו יכול לחבול בעצמו כלל ושאלו ובעשה ברב אחד ששחט הרבה תניקות בשנת השמר כי היה ירא שיעבדום על דת והיה רב אחד עמו והיה כופס עליו ביותר והרג אותו רב במיתה משונה וכן היה שתפסוהו עוב"ם והיו פושטין עורו ונתנתין חול בין העור והבשר ואחר כך נתפסלה הגזירה ואת לא שחט אותן התניקות היו ניצולין:

עצמו נפשו דמו או זיין בלוט איז נאה מיט דעם נפש דם מיינט מען דם מן החי לא תאכלו זאלט איר גיט עסן דאס ווארט בנפשו גייט ארויף אונ אראפ: (ה) וך' אונ בייקרט את דמכם איינער אייגן בלוט לנפשו: ויכס צו אייבער לייקר אדרוש וועל איה פארשטין (פי' גיט) מיד ווען אחיה וועט אים ברגענגן אפענקיש וועל איה

פירוש לתורת אלהים

פארשטין פון איר דם בלוט פון דעם מענטש (ש"יז"א) ויכס האדם ווען איינר הרגת דעם אנדרן כמזיד אונ עם איז דרויף קיין גזרות ניקא וועל איה פארשטין וועל איה אללין דעם רוצח שטראפן מיד איש אחיו פון און אפענקיש נוס הט זיין חקר ליב ווי אברגור אונ האט אים גהרגת פשווג אדרוש וועל איה פון אים הישר

פארשטין פון איר דם בלוט איז נאה מיט דעם נפש דם מיינט מען דם מן החי לא תאכלו זאלט איר גיט עסן דאס ווארט בנפשו גייט ארויף אונ אראפ: (ה) וך' אונ בייקרט את דמכם איינער אייגן בלוט לנפשו: ויכס צו אייבער לייקר אדרוש וועל איה פארשטין (פי' גיט) מיד ווען אחיה וועט אים ברגענגן אפענקיש וועל איה

חורש הט ער נדינס אבוונדרן אפ גאט אונ האם מקריב גינען צום אפ גאט אפנינגס אונ אנשטאנק . אונ אזוי האט ער גאטן איסל'כן חורש צו זיין אפ גאט, אונ האט זיך בגלים צו זיי אונ צו נדינס, אונ אלע מענטשען פון דור האבין איה אזוי גאטן

חורש הט ער נדינס אבוונדרן אפ גאט אונ האם מקריב גינען צום אפ גאט אפנינגס אונ אנשטאנק . אונ אזוי האט ער גאטן איסל'כן חורש צו זיין אפ גאט, אונ האט זיך בגלים צו זיי אונ צו נדינס, אונ אלע מענטשען פון דור האבין איה אזוי גאטן

נפֿש האָדם: ו ישפֿך דם האָדם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בַצֵּלִם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם: ו וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ

נפֿשאַ דאַנשאַ: ו דיִשוד
דַמאַ דאַנשאַ בַסְתְּרין
עַל מִימַר דִּיעֵינאַ דִמַּה
וְתִשָּׂד אַרִי בַצֵּלֵמַא דִּי
עַבְד יֵת אֲנַשָּׂא: ו וְאַתֶּן

תוֹרַא שׁוּפֿר דַס יַעֲמֹת סַב סַבְדִּלְרִין וּ נְו עַב: כִּי בַלַס בְּרֹחֵס סַב יַעֲמֹת סַב אַחֵס: וְאַתֶּם פְּרוּ וַיַּעֲמֹת סַב סַב סַבְדִּלְרִין וְנַ עֲרֹדַס כּוּבִיסַס: ה

בית יהודא

אין מענטש וועט טרעגן דעם אנדערן וויילעדיג און עס וועט קיין עדרות זיין, זאגט הקב"ה וועל איך פארשטיין דאס בלאט פון דעם געהרגעטן: וימר איש אחיו, אויב א מענטש וועט טרעגן זיין פרוער אדער זיין נישטן פריינד (שהוא איך לו פאה) וואס ער האט אים ריב ווי אברודער (הרגו שוגג) און ער האט אים געהרגט גוט וויילעדיג, זאגט הקב"ה (אני אדרש) איך וועל פארשטיין זיין בלאט (אם לא יגלה ויבגש על עניו פמחול) אויב ער וועט גוט פאר טריקען ווערן פון זיין ארט און ער וועט גוט טאקן תשובה קען זאך אים מוחל זיין די וינד, וועל איך אים שטראפן (שאף השוגג צורך פפרה) אפילו דער וואס ונדריגט אונקערין

ואין עדים אזי הרגוש: מיר איש אחיו, מיד שהוא אויב לו כחח הארגו שוגג אזי ארום אם לא יגלה ויבגש על עניו למהל שרף הארגו ריב כפרה און אם עדים לחיבו גלות והוא אזי ככע הקב"ה דורש ממנו. כמו שררו כבודתו והאלהים אנה לידו במסכת מכות הקב"ה מומנן לטוקד אחד וכו': (ו) בארם דמו ישפך. אם יש עדים המיחוה אחס למה כי בלס אלהים וגו': עשה את האדם. זה מקרה חסר וריב להיות עשה העושה את האדם וכן הרבה במקרא: (ו) ואתם פרו ורבו. (כתובות ה) לפי פשוטו ע הראשונה לכרעה וכאן

לחיבו (ליות) אויב עס איז נישט עדרות אז ער האט אונטערשטענדיג צו הקב"ה מיט תשובה (הקב"ה דורש מכן) וועט תקדוש ברוך הוא פארשטיין פון אים דאס בלאט פון דעם געהרגעטן (כמו שררש רבתינו) וויא די נהאבין געטרענט אויף דעם פסוק (והאלהים אנה ריב) גאט האט אונקערניש צו זיין האנט (הקב"ה ממשן פפונק אחר) הקב"ה פריינגט צו זאמען דעם מענטש וואס האט געהרגט אונקערין ופשוט) מיט דעם מענטש וואס האט געהרגט זערין ופמיידו און אויף ביידע איז גוט מיינען עדרות נעם הט גוט מעה קעואסט גאר הקב"ה, דער נוס האט געהרגט פשוט אזי גוט פאר טריקען גיווארין און דער מענטש וואס האט געהרגט במויד איז גוט געהרגט גיווארין, אויף האט הקב"ה צוואמען געבריינגט די צוויי מענטשן, דר מענטש נוס האט פריער גהרגט פשוט אזי גאר אויף ארץ ישראל, און דר מענטש וואס האט פריער געהרגט במויד שטייט אונטער געטן און דער מענטש מיט דעם לויטער פאלט אויף דעם מענטש נוס שטייט אונטער און ער ווערט געהרגט, און איצט זענן דא עדרות, דער נוס האט געהרגט במויד איז געהרגט גיווארין און דער וואס האט פריער געהרגט פשוט ווערט איצט פארשטייבן: (ו) ופאדן דמו ישפך. (אם יש עדים) אויב עס זענען דא עדרות וואס האבין מיינען ווי ער האט געהרגט א מענטש במויד, וויילעדיג (היתורה אקס) זאגט איר בית דין אים טרעגן (שהוא פאר וואס? כי בצלם אלהים עשה את האדם וייר הקב"ה האט געמאכט דעם מענטש אין זיין נאטירליכען בילד: וישל את הקדם, כי האט גמאכט דעם מענטש, זאגט רש"י (זה מקרא חסר) אין דעם פסוק פעלט אונארט (צורך להיות) עס דארף זיין, עס דארף שטיין אין פסוק (עשה העשה את האדם) דער נוס האט גמאכט דעם מענטש, הט ער אים געמאכט אין נאטירליכען בילד, אין די געטליכע הייליגקייט (וכן רבה בבבא) פיל פסוקים זענן דא וואס אין זיי פעלט אונארט: (ז) ואתם פרו ורבו. הארט רש"י הקב"ה האט דאך זיין איין צוואנגט צווא גט ואתם פרו ורבו, ער זאגט אונטער דאס אים איצט נאך א מאהל, ענטפערט רש"י (לפי פשוטו) נאך דעם פראסקטן פשט (בראשית בברכה) דאס ערשטע מאהל האט הקב"ה זיא געפענטשט זייא זאמען זיין פרוקטפאר און געמערט (פאן לציו) און איצט האט הקב"ה זיי גיפאסטן זייא מוין וזה

בארף אויך בעטן מען זאך אים מוחל זיין (זאם אין עדים אונקערין ער זאך מוין פטרשטיען ווערן אין דיא ערי מקלט (הוא אדרש ברוך הוא פארשטיין פון אים דאס בלאט פון דעם געהרגעטן) וויא די נהאבין געטרענט אויף דעם פסוק (והאלהים אנה ריב) גאט האט אונקערניש צו זיין האנט (הקב"ה ממשן פפונק אחר) הקב"ה פריינגט צו זאמען דעם מענטש וואס האט געהרגט אונקערין ופשוט) מיט דעם מענטש וואס האט געהרגט זערין ופמיידו און אויף ביידע איז גוט מיינען עדרות נעם הט גוט מעה קעואסט גאר הקב"ה, דער נוס האט געהרגט פשוט אזי גוט פאר טריקען גיווארין און דער מענטש וואס האט געהרגט במויד איז גוט געהרגט גיווארין, אויף האט הקב"ה צוואמען געבריינגט די צוויי מענטשן, דר מענטש נוס האט פריער גהרגט פשוט אזי גאר אויף ארץ ישראל, און דר מענטש וואס האט פריער געהרגט במויד שטייט אונטער געטן און דער מענטש מיט דעם לויטער פאלט אויף דעם מענטש נוס שטייט אונטער און ער ווערט געהרגט, און איצט זענן דא עדרות, דער נוס האט געהרגט במויד איז געהרגט גיווארין און דער וואס האט פריער געהרגט פשוט ווערט איצט פארשטייבן: (ו) ופאדן דמו ישפך. (אם יש עדים) אויב עס זענען דא עדרות וואס האבין מיינען ווי ער האט געהרגט א מענטש במויד, וויילעדיג (היתורה אקס) זאגט איר בית דין אים טרעגן (שהוא פאר וואס? כי בצלם אלהים עשה את האדם וייר הקב"ה האט געמאכט דעם מענטש אין זיין נאטירליכען בילד: וישל את הקדם, כי האט גמאכט דעם מענטש, זאגט רש"י (זה מקרא חסר) אין דעם פסוק פעלט אונארט (צורך להיות) עס דארף זיין, עס דארף שטיין אין פסוק (עשה העשה את האדם) דער נוס האט גמאכט דעם מענטש, הט ער אים געמאכט אין נאטירליכען בילד, אין די געטליכע הייליגקייט (וכן רבה בבבא) פיל פסוקים זענן דא וואס אין זיי פעלט אונארט: (ז) ואתם פרו ורבו. הארט רש"י הקב"ה האט דאך זיין איין צוואנגט צווא גט ואתם פרו ורבו, ער זאגט אונטער דאס אים איצט נאך א מאהל, ענטפערט רש"י (לפי פשוטו) נאך דעם פראסקטן פשט (בראשית בברכה) דאס ערשטע מאהל האט הקב"ה זיא געפענטשט זייא זאמען זיין פרוקטפאר און געמערט (פאן לציו) און איצט האט הקב"ה זיי גיפאסטן זייא מוין וזה

שפתי הכמייב

פרו ורבו הוא פי' לו ויכך רוחם אלהים וכן נמי קרא ללעל פסוק א'

ליקומו יקריב

(ו) שופך דם האדם פאדם וגו'. די גמרא זאגט אויב מען זעהט א מענטש איז גוסס, טאר מען אים גוט אקרייען, מאסר דורך דעם אקרייען וועט ער שטארבען מיט אפגוט פריער, דרייער אין קוין אונטערשייד אויב איין מענטש הרגת דעם אנדערן מענטש מיט איין מאהל, אדר אזי אים מצער, און דורך דעם צער ווערט קורצער זיין לעבן, דרייניג אויב איינער נעמט אנדערע דאס פרוקט פון זיין חבר, אדער ער פארשטעמט אים צווישען מענטשן, ווענען דאס פארשעמויג אדער ווענען דאס צער נוס אים פעלט פרוקט ווערט אים קאליע דס בלאט, און ער ווערט גיפאכטוויג געהרגט, וועט ער נישטאפט ווערען, דאס זאגט דער פסוק שופך דם האדם, ער פארניקט דאס בלאט פון א מענטש, קעגט נאך איצט, נאר נויף ער וועט דורך דעם שפעטער

לפסותיכם למי' ע עסוכר פסוק דפי בראשית ויאמר להם

פירוד לתורת אלהים

פארשטן את נפש האדם דעם נפש פון מענטש [ש"י]: (ו) שופך דם האדם דר נוס פר גיסט בלאט פון א מענטש דהיינו ווען איינר הרגת א מענטש במויד אונטע איז פאר האנדלען עדרות דרוף באדם דמו ישפך זאל דורך מענטשן זיין בלאט פראקטן ווערן בית דין זאל אים קאנן אויב ברענגן כי בצלם אלהים ווארום אין פארעם פון גאט עשה את האדם האט גאט פשאפן דעם מענטש: (ז) ואתם פרו ורבו און איר פרוקטפאר איך קראנק און שטארקט פאר זיין צייט, האט ער דאך אים שופך דם האדם, ער פארניקט דאס בלאט פון א מענטש, קעגט נאך איצט, נאר נויף ער וועט דורך דעם שפעטער

ספר הישר

הט ער געמינט אז דס איז נאם און ער וויל אים דיין און האט גידיט די ויגן אנהענגן פאן און הט תפלה גיטן צו אר און

הַתְּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ: 11 וְהַקְמַתִי
 אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא-יִכָּרֵת כְּלִי-
 בָּשָׂר עוֹד מִמִּי הַמַּבּוּל וְלֹא-יִהְיֶה
 עוֹד מַבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ: 12 וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים וְאֵת אֹתֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר-אֲנִי
 נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל-נֶפֶשׁ חַיָּה
 אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם: 13 אֶת-
 קַשְׁתִּי נִתְּתִי בַעֲנָן וְהַיְתָה לְאוֹת
 בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ: 14 וְהָיָה

מבשר נפקי תבואת לכל
 חית ארעא: 11 ואתם ית
 קמי עמכון ולא ישתמיצי
 כל בשרא עוד ממי
 מופנא ולא יהי עוד
 מופנא לחבלא ארעא:
 12 ויאמר יי דא את קנם
 די אנא יהב בין מימרי
 וביניכון ובין כל נפשא
 חיותא די עמכון לדרי
 עלמא: 13 ית קשתי
 יהיהת בענא ותהי לאת
 קנם בין מימרי ובין
 ארעא: 14 יהיה בענתי
 תולדות אהרן

ולא יכח שטפות ט' ולא יהיה שטפות טס:
 רש"י

בית יהודא

ארום גמאנאען פון די תבה (לְהִבִּיא שְׁקָצִים וְרַמְסִים) די עזופת
 נום זענען שפא אונ די נואם קריקען גינערוי געבין די ערד:
 ויהי הארץ ארץ נום לעמא ארץ די ערד אפילו מוזיקן נום
 גיי ווערן גיט גערעכנטס צווישען לעבעדיגע זאכן: ויאמר
 אלהים. נום זענען איצט מיט אייך גיווען אין די תבה שאפן
 הילוף עם תבריות) נום זיי גייען גיט מיט מענטשן צו זאמן:
 (יא) ונתקיימת: זאנאט רש"י הקב"ה נח גזאנאט (אעשה קיום
 אייביג אונ זאל גיט געשטרעקט ווערן (וזהו קיום) נואם וועט
 שפסטיים ורלוד) ווי עם שמיטט נוייטער אין די פסקים: (יב) ולדרת
 נאמן. עם פעלן דיא נאמן אין ווארט דורות (איש דורות
 געדארפט דעם צייכן פון רעגן בליגן לפי צדדיקים נטורים
 קלף יהודה) וויא דיא צדיקים נואם זענען גיווען אין דיא צייט

התבה. להביא שקצים ורמסים: לכל חית הארץ.
 ל: ביא המוזיקן שארן ככלל החיה אשר אתכם שאין הילוכן
 עם הכריות: (יא) והקיימתם. אעשה קיום לבריותי
 ק ומוח קיומו את הקפת כמו שמסיום והולך: (יב) לדרת
 עולם. ככתב חסר שיש דורות שלא הולכרו לאות ר לפי
 שלדיקים גמורים היו כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה

לבריתו איה ווער מאכן מיין פערבינדונג זאל בלייבן איה
 זיין דיא דערקאלטונג (את תקשתי) דעם רעניגונגין (כמו
 עולם). זאנאט רש"י (תקשתי) דער ווארט דורות איז אן
 שאר רעצנדק לאות). עם זענען גיווען דורות נואם האבן גיט
 קלף) נוייר זיי זענן גווען אפגעה צדיקים (כמו דורו של חזקיהו

חכמים

לאות הקפת וק"ל והרמ"ס כתב דה"פ הואל וכתב לדרת חסר קריין
 לדרת כנמ"ץ תחת הל"ית ופתח תחת הו"ש לטון דירה רש"י
 לכל משפחה ומשפחה הדכים בעולם את קשתי כתיב כתיב ולחסי'
 כטון יחיד לומר שיש דורות וכו' ומרש"ל פי' אלו ככתב לדורות
 מלא הטו אמיעל כל הדורות לשלמי עד הולכרו לאות חבל עשיו

שפתי
 אכל נח לא דע כלום בדבר. הרמ"ס: צ שקלים הם עופות עמאליס
 שחומר כסם שקן הם ורמסים כעשמיטן. מרש"ל: ק דק"ל והלא
 כבר כתיב ואני הכני מוקס את בריתי: ר ו"ל דכך פירושו לדרת
 עולם את קשתי כתיב בעתן ר"ל כוון שהדורות חסרים הם כעשים
 לריבין לאות הקפת וכוון שהדורות מלאים הם לדיקים און לריבין

פרוש לתורת אלהים

גיןאנאט ואת אות הברית דאם איז דער צייכין פון דעם
 ברית אשר אני נותן ביני וביניכם נואם איה טוא געבען
 צווישן אייך ובין כל נפש תיה אונ צווישן אלע נואם
 האבן אין זיך אכיות אשר אתכם נום זענען מיט אייך
 דורות עולם ביז צו אייביגע דורות: (יג) את קשתי נתתי
 בענן מיין רעבין בויגן האב איה גיגען אין ווארקין
 ויהיה לאות ברית אונ דאם זאל זיך אצייכן איה דעם
 ברית נום איז ביני ובין הארץ צווישן מיר אונ צווישן
 דר ערד צווישן דער וועלט: (יד) ויהי אונ עם וועט

לכל חית הארץ צו ארע עיות פון דר ערד דם מיינאט
 בען די מוזיקין: (יא) ונתקיימת את בריתי אתכם אונ איה
 וועל בשמעטיגין מיין ברית מיט איה אונ נום איז
 דר קיום דם איז דר רעגן בויגן ווי נוייטער וועט שמיטין
 ולא יכרת כל בשר עוד אונ עם זאל שון מער קיין קאל
 גיט פאר שגמייען ווערן אלע לייבר ממי קיין דורך
 דעם וואסר פון דעם מבול ולא יהיה עוד מבול אונ עם
 זאל שון מער קיין מבול גיט זיין לשחת הארץ צו פר
 דארבין דיא ערד: (יב) ויאמר אלהים אונ נאמ האמ

הישר

האבן זיך דארס בנעצט. נחלי אונ זיי האבן אן גרויפן צו מאכין
 ציגל אונ ויילן בואן די שפאם אונ דעם מרדס אונ דם בואן איז
 גווען צו ויירר שפענען אן נאם אונ פראכטן אין הארץ מלחמה
 צוא האלפן מיט נאם אונ ארויף צוא גיין איה דעם הימל. אונ
 זיי זענן גיווען פחות אונ אין פתח הם גוואסן מיר וועלן ארויף
 גיין איה דעם הימל אונ וועלן דארס מלחמה האלפן אונ דיא

גפעלן. ויתקבצו אונ אלי משפחות האבן זיך איינגעמאקלם איין
 ערד פון זעקס קאל הינדערט טויזנט מענטשן זענען גמאנאט אונ
 האבן גנבון אפריים לאנד צו בואן דיא שפאם אונ דעם מרדס
 אונ האבן נוקם אופן גאנצן לאנד האבן זיי גיט געבון און איין
 לאנד ווי און מרדס וויס אין לאנד שבער. אונ די לענג פון דעם
 לאנד איז און טוי צוויי יאר באגט אונ זענן גמאנאט אלע אהרן אונ

בְּעֵנֵי עֵנָן עַל־הָאָרֶץ וּבְרֵאתָהּ
הַקִּשְׁתָּ בְּעֵנָן: ַּוּוּכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי
אִשָּׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבִין כָּל־נֶפֶשׁ
חַיָּה בְּכָל־בֶּשֶׂר וְלֹא־יְהִיָּה עוֹד
הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל־בֶּשֶׂר :
ַּוּוְהִיתָה הַקִּשְׁתָּ בְּעֵנָן וּבְרֵאתִיהָ
לְזַכַּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין
כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בֶּשֶׂר אִשָּׁר עַל־

עֵנָנִי עַל אֶרֶץ וְהִתְחַוֵּי
 כִּי שָׁמַיִם בְּעֵנָנִי:
 וְהִתְחַוֵּי יַת קִשְׁתִּי בֵּין
 לִבִּי וּלְבִינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ
 חַיָּה בְּכָל־בֶּשֶׂר וְלֹא־יְהִיָּה עוֹד
 הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל־בֶּשֶׂר:
 וְהִתְחַוֵּי בְּעֵנָנִי וּבְרֵאתִיהָ
 לְזַכַּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים
 וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אִשָּׁר עַל־

ארעא

בית יהודה

פון זונקנהוי דר קרף פון והנהיג (דורה ישל רבי שמעון בן יוחאי) און די צדיקים ווס זענען גווען אין די צייט פון רבי שמעון פון יוחאי וואס מיינט רש"י דרת קמר, און די דרת וואס פאלן צדיקים דארף מען דעם רעגנבויגן צו ווייזן דיא מענטשן זענן ווערט עס זאל ארף זיי קומן אמבול גאר ווייל "הקב"ה ווס רעגנבויגן דריבער ברויגט זיי ניט אמבול אבער ווען דיא דורות זענען פוהל מיט צדיקים, דארף מען קען ניט קומן אמבול: (יד) זענען ענן. הקב"ה זאגט מיר וועט קומן אפראכטונג איה זאל פארנוואקען אונ פאר פר מיר דר רעגנבויגן: (טו) ובין אלהים ובין כל נפש חיה. וועט זיין (פון מדת הדיון של בעלה ובעולם) צווישען דעם מדת ווארום אין פסקו דארף זיין געשריבן (בני ובין כל נפש חיה) ווערשר זאגט הקב"ה דארף שטיין ביני, צווישען מיר, פאר דערין זאל ווי מדרש (בשבתא מדת הדיון ופירי אהרם) ווען דער מדת הדיון קומן פארין ארף איה ער זאל איה געשולדריגען

רש"י

ודרוו סל רבי שמעון בן יוחאי (ב"ר): (יד) בענני ענן. כשתעלה במחשבה לפני להביא ש חסד ואהרון לעולם: (טו) בין אלהים ובין כל נפש חיה. בין מדת הדיון של מעלה ובעולם סוסה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה. אלף זכו מדרשו כשתבא מדת הדיון לקטרג עליכם (לחייב ווארום און דעם רעגנבויגן, ווארום און דעם זכות פון די צדיקים בשבתא מדת הדיון לפני להביא חסד ואהרון בעולם) ווען פייא מיר וועט קומן אפראכטונג איה זאל פארנוואקען אונ פאר פר מיר דר רעגנבויגן: (טו) ובין אלהים ובין כל נפש חיה. וועט זיין (פון מדת הדיון של בעלה ובעולם) צווישען דעם מדת ווארום אין פסקו דארף זיין געשריבן (בני ובין כל נפש חיה) ווערשר זאגט הקב"ה דארף שטיין ביני, צווישען מיר, פאר דערין זאל ווי מדרש (בשבתא מדת הדיון ופירי אהרם) ווען דער מדת הדיון קומן פארין ארף איה ער זאל איה געשולדריגען

שפתי חכמים

מכות לדת חסד לדכות עסק לשה"ה הם לרעים לאות אבל לדכות עסק לשה"ה הרעים בעולם און לרעים לאות: ש פי להי בענני ענן לאו ענינים ממש קאמר אלף כלומר אס יסיו ראיס למכול ותעלה כמתעבה לפני להביא חסד ואהרון בעולם ונראה וגי' ולא יסיה עוד

וגי' אלף אי פי ענינים ממש למה אמר ולא יסיה עוד הימים למכול וכל בשביל אסיה ענינים על הארץ ראיס סס למכול (הענינים) גיל דיוקו דרש"י הוא מוכתב ענן על הארץ סימס הענן אל הארץ ולי מה סיכות יס לענן אל הארץ הליל בענני ענן כענינים ל"ס סאיו לי ענן

פירוש לתורת אלהים

זיין זענני ענן אז איה וועל מאכן וואקענן אונאלקין אז עס וועט ארף גיין אין מחשבה פר מיר איה זאל ברענגן אפיניצאטענענש אונ איין פאר לירונג ארף דר וועלט ונראה הקשט פאן וועט ווערן גיעהן דר בויגן אין דעם וואקען: (טו) ווכרתי את בריתי וועל איה גיעהען מיין ברית אשר ביני וביניכם ובין כל נפש חיה ווס איז צווישען מיר אונ איה אונ צווישען אלע וואס האבן אסיות בכל בשר אין אלע בשעפגלש ולא יתיה עוד

זיין זענני ענן אז איה וועל מאכן וואקענן אונאלקין אז עס וועט ארף גיין אין מחשבה פר מיר איה זאל ברענגן אפיניצאטענענש אונ איין פאר לירונג ארף דר וועלט ונראה הקשט פאן וועט ווערן גיעהן דר בויגן אין דעם וואקען: (טו) ווכרתי את בריתי וועל איה גיעהען מיין ברית אשר ביני וביניכם ובין כל נפש חיה ווס איז צווישען מיר אונ איה אונ צווישען אלע וואס האבן אסיות בכל בשר אין אלע בשעפגלש ולא יתיה עוד

הישר ספר אנדרי פמה האם גיאמס מיר וועלן ארף גיין איה דעם היקל אונ מיר וועלן דארף שטעלן אונר אא גאט אונ מיר וועלן דארס אים דינן אונ די דריטע במה האם גיאמס מיר וועלן ארף גיין ארף דעם היקל אונ וועלן שסן מיס פילין. אונ גאט סס גויקס ווערען שלעכטי מחשבות. אונ די מנישען האבן געהן אז מען זאל בואן די שטאט אונ דעם סורס. אונ בשעת זיי האבין אן גהרן צו בואן האבין ויזא גבואם ארויסען שטאטס אונ אגריסען

הישר ספר אנדרי פמה האם גיאמס מיר וועלן ארף גיין איה דעם היקל אונ מיר וועלן דארף שטעלן אונר אא גאט אונ מיר וועלן דארס אים דינן אונ די דריטע במה האם גיאמס מיר וועלן ארף גיין ארף דעם היקל אונ וועלן שסן מיס פילין. אונ גאט סס גויקס ווערען שלעכטי מחשבות. אונ די מנישען האבן געהן אז מען זאל בואן די שטאט אונ דעם סורס. אונ בשעת זיי האבין אן גהרן צו בואן האבין ויזא גבואם ארויסען שטאטס אונ אגריסען

הָאָרֶץ: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-נֹחַ זֶה אֶת-הַבְּרִית אֲשֶׁר-הִקְדַּמְתִּי בֵּינִי וּבֵין כָּל-בְּשָׂר אֲשֶׁר עַל-הָאָרֶץ: פִּשְׁטֵי יַי וַיְהִי בֵּי-יָנֹחַ הַיְצֵאִים מִן-הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וַיִּפֹּת וְחָם הוּא אָבִי כְנָעַן: יֵשׁוּשָׁה אֵלֶּיהָ בְּנֵי-נֹחַ וּמֵאֵלֶּיהָ נִפְצָה כָּל-הָאָרֶץ: כִּי-יִחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה

ארעא: " ויאמר יי קדם די את קדם די אקמית בין מימרי ובין פישת בשרא די עד ארעא: יה והו בני נח די נפקו מן תבואתא שם וחס וחס וחס הוא אבוי דכנען: יש תלמא אלוין בני נח ומאלוין אתבדרו כל ארעא: כ ושרי נח גמר פלח בארעא ובניב תו"א וימל נח סנדליו פ :

בית יהודא

רש"י

(אני רואה את האות ונוכר) ועל איה זעהו דעם צייכין ודעם רענענדיגין אונ ועל געדיינגן אז איה האב גשווארין איה זאל מער קיין מפול גריינגען אוח דער ווערט: (יח) וזאת אית הברית, זאגט רש"י (הראשו תבואת ואמר זה הברית האת ששפרתי) הקב"ה האט געוויזען צו נח דעם רענענדיגן אונ אונ האט געזאגט צו אים דאס אז איה דער צייכין וואס איה האב דיר גזאגט: (יח) וחס הוא אבי כנען. פדעקט רש"י (קפה רוצרף יופר פאן) צו וואס בארף מען דא זאגין אז חס איז דער פאטער פון כנען, גיטפערט רש"י (פי שמוסט פון דיא שברות פון נח (שקבל קה חס) וואס חס הו ירות חס) אונ מען האט גאך ניש געשריבען ווער זענען גיווען דיא קינדער פון חס (ליא ודענו שפגען בנ) האבין מיר דאך ניש געזאגט אז כנען איז דער וזהו פון חס, אונ מיר ווערין זעהן פון האט געווינדט צו נח אונ נח האט געפירט כנען. (ווערין מיר פרעגן חס האט געווינדט) האט אבי כנען (כנען) דריבער בארף דר פסוק דא זאגין חס איז דער נח חס זוף אליון פראסט גמאכט (שנה לו גמאכט תורה בנטיעה איין אנדער מין בוים, גיט אוינגיגארטן: נאיש האדמית. דיא גאנצע ערד, די גאנצע ערד איז גיווען זייגע (כמו) שפתי חכמים

אתכס) אני רואה את האות ונוכר: (יח) זאת אית הברית. הראהו הקסת ואמר לו הרי האות שאמרתי: (יח) וחס הוא אבי כנען. למה הולך לומר כאן לפי שהפסרה עסקוה וזכה בשכרותו של נח שקלט בה חס ועל ידו תקבל כנען ועדין לא כתב תולדות חס ולא ידענו שכנען כנו למיכך הולך לומר כאן וחס הוא אבי כנען: (כ) ויחל (כ"ר) עשה עמנו חולין תסה' לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת: איש האדמה. אלוהי האדמה כמו (רות א) איש א ששפרש' עסקוה ובאה בשברותו שפ' נח) וייל די פרשה האט באמאלס געווינדט צום פאטער (נע' רד) נתקבל כנען) הו ירות חס) אונ מען האט גאך ניש געשריבען ווער זענען גיווען דיא קינדער פון חס (ליא ודענו שפגען בנ) האבין מיר דאך ניש געזאגט אז כנען איז דער וזהו פון חס, אונ מיר ווערין זעהן פון האט געווינדט צו נח אונ נח האט געפירט כנען. (ווערין מיר פרעגן חס האט געווינדט) האט אבי כנען (כנען) דריבער בארף דר פסוק דא זאגין חס איז דער נח חס זוף אליון פראסט גמאכט (שנה לו גמאכט תורה בנטיעה איין אנדער מין בוים, גיט אוינגיגארטן: נאיש האדמית. דיא גאנצע ערד, די גאנצע ערד איז גיווען זייגע (כמו) שפתי חכמים

נח הליל אלא ויעט כרס: א (קל"ט) דלון לפרס אים של נעמי חסני ריקותים על התורה (כ) ויחל נח איש שברותו. דר מדרש הנחומא שרייבט ווען נח איז געקומען פלאנצען דעם נוינגארטן, איז גקוקן דר ששון אונ חס גזאגט צו אים נח חס טוקסטו, חס נח גזאגט איה פלאנצן אוינגיגארטן, חס דר ששון גזאגט צו נח חס וועט זיין מיט דעם נוינגארטן, חס נח גזאגט דיא טרויבן פון נוינגארטן ווען זיס צום עסין, אונ פון זייט ניש ארום זאגט אז מען טרויבט דעם וואסט ווערט מען פריידיג, חס דער ששון גזאגט צו נח מיר ווערען זיין פיידע שותפים אין דעם נוינגארטן, האט נח גזאגט צום ששון דו זאגסט איה הערפן צו די פלאנצונג, איז גיבאנגן דר ששון אונ חס געהרגת אישעם אונ דיא בלוט האט צו גאסע, אין נויין גארטן, נאכדעם חס צו געהרגת ארייב אונ חס זיין בלוט גאסין אין נוינגארטן, נאכדעם חס צו געהרגת אמאלפע אונ האט די בלוט גאסן אין נויין גארטן,

נח הליל אלא ויעט כרס: א (קל"ט) דלון לפרס אים של נעמי חסני ריקותים על התורה (כ) ויחל נח איש שברותו. דר מדרש הנחומא שרייבט ווען נח איז געקומען פלאנצען דעם נוינגארטן, איז גקוקן דר ששון אונ חס גזאגט צו אים נח חס טוקסטו, חס נח גזאגט איה פלאנצן אוינגיגארטן, חס דר ששון גזאגט צו נח חס וועט זיין מיט דעם נוינגארטן, חס נח גזאגט דיא טרויבן פון נוינגארטן ווען זיס צום עסין, אונ פון זייט ניש ארום זאגט אז מען טרויבט דעם וואסט ווערט מען פריידיג, חס דער ששון גזאגט צו נח מיר ווערען זיין פיידע שותפים אין דעם נוינגארטן, האט נח גזאגט צום ששון דו זאגסט איה הערפן צו די פלאנצונג, איז גיבאנגן דר ששון אונ חס געהרגת אישעם אונ דיא בלוט האט צו גאסע, אין נויין גארטן, נאכדעם חס צו געהרגת ארייב אונ חס זיין בלוט גאסין אין נוינגארטן, נאכדעם חס צו געהרגת אמאלפע אונ האט די בלוט גאסן אין נויין גארטן,

הישר

גאט זאגט צו די וויבצין מלאכים חס שטייען צום ערשטן פאר דעם פסא הכבוד אז צו זאגן לאון מיר גידיען אונ פר מישען וועריר רייד פרי וי זאלן גיט קשנן פר ששון יס אבי נר רעט צום אגדרין אונ גאט אונ מאן, נרה אונ גס אונ אונ גען פון דעם פסא: אן און ווייטער פר געסען ויז דס לשון אונ איבער ווייסט

פילן זינגען גייען רום ווי בלוט האט אינר גזאגט צום אגדרין צאנדק האבן מיר שון דר שלאגן אלי חס זינגן אין הימל אונ דס איז אלץ פון גאט ביה כדי וי זאלן פר מיליגן ווערין פון דר ערד: וזכנו אינ ויי באן די ששאט אונ דעם סודק אונ פאן אז פון פאט צו פאט ביי חס און דר פולס גיטארן פיל פאט אונ

וַיַּטַע פָּרֶם: כִּי וַיִּשֶׁת מִן־הַיִּין וַיִּשְׁכַּר
וַיִּתְגַּל בַּתּוֹךְ אֶהְלֶה: כִּי וַיִּרֶא חָם
אָבִיו כֹּזֵעַן אֶת־עֲרוֹת־אָבִיו וַיִּגַּד לְשֵׁנֵי־
אֶחָיו בַּחוּץ: כִּי וַיִּקַּח יֵשָׁם וַיַּפֵּת אֶת־
הַשְּׂמֶלֶה וַיִּשְׂמוּ עַל־שֵׁבֶם שְׁנֵיהֶם

פָּרְמָא: כִּי וַיִּשְׁתִּי מִן־
חִמְרָא וַרְוִי וַאֲתַגְלִי בְּנִי
מִשְׁבַּגְתָּה: כִּי וַהֲוֵא חָם
אָבִיהִי כֹזֵעַן יַת־עֲרוֹתָא
דְּאָבִו הִי וַהֲוִי לְתַרְוִי
אֶחָוִיהִי בְּשׁוּקָא: כִּי וַיִּקַּיֵּב
שָׁם וַיַּפֵּת יַת־פְּסוּתָא
וַשְׁוִי עַל־פְּרָף תַּרְוִיהוֹן

הוא יטע מן בשרת מ סכר ע: וירא חם
 וכתביו עס: ויקח שם סכריו עס:

בעל הטורים

(כ) ויטע ג' בנפס' ויטע כסס. ויטע ה' אלהים גן בעדן. ויטע אכל. לרבו רשותו מהיון לקח הטיעה מג' וכן אברהם לקח האשל
 מוג' ע: (כח) סין. בניו יללה: ויתגל. אמותיו גלויות סגלו בראש גלויה ע"י הויו:

בית יהודא

דער מאן פון ג'קמי, נח איז געווען דער מאן פון די ערד:
 נישט פראס, נח קום גפלאנצט אנוויינגאמאן, זאגט רש"י
 (פלאנצט פתח) ווען נח איז אנוויינגאמאן איז דער פתח
 (הקיא עכו וכו' וכו' וכו' וכו') האט ער מיט זיך גענומען
 צווייגן פון וויינשאטקאן און צווייגן פון פייגלבויער:
 (כא) זאגט רש"י (אגדה פתח) מיר היינען אה"ו
 און עס איז געשריבען אה"ה (ה'ו צעשרת השמים שגראו
 על שם שגראו שגראת אה"ה) דאס ווייט אויף די צעהן
 פשטים וואס זייא ווערן גערופן אויף דעם זאמען שומרון
 פרישירן גרארן פון ארץ ישראל טייל ר' האבן גערופן פיר
 זייא האבן גערופן זאמען וויין: ויתגל (לשון ויתפצל)
 קום אבי בעדן. רש"י זאגט (כס סכריו אימרי) עס זענען דא
 בננים וואס זענען דא בננים וואס זענען דא בננים
 וויין פאטער קום (כך הויכר על הכר ויתפצל) דרייב קום נח
 דער מאנען זיין נאמען און האט אים געפירט פאר
 רש"י זאגט (יש אימרי סכר) עס זענען דא רבין
 האבן נאך קינדער (יש אימרי) אנדערע זאגן (הביל) קום
 שפתי

עמיו: ויטע כרס. כסכנס לתיבה הכניס עמו ומורת
 ויחורי ב תלמיס (כ"ר): אהלו. אהלה חכמה רמו
 ל' שביטס שנקראו על שם שומרון ג שנקראת אהלה ד סגלו
 על עסקו היין שחומר (עמוס ו) השותם בזמרו וין:
 ויתגל. ל ויתפעל: (כב) וירא חם אבי כנען. (כ"ר)
 יש מרבותיו אומרים כנען ראה והגיד לאביו לכך הוזכר
 על הדבר ונתקלל: וירא את ערות אביו. יש אומרים
 הרסו (סנהדרין ע) וי"א רעבו (כ"ר): (כג) ויקח שם
 און שומרון ויערט גערופן אה"ה (שגיו על עקני ג'ו) זיי זענן
 ויין (שגראו) ויין עס שייט אין פסוק (שגראו כנען וין)
 ויתגל איז דרשיטיש ער איז אפגערעט גווארן: (כב) וירא
 דא בננים וואס זענען דא בננים וואס זענען דא בננים
 וויין פאטער קום (כך הויכר על הכר ויתפצל) דרייב קום נח
 דער מאנען זיין נאמען און האט אים געפירט פאר
 רש"י זאגט (יש אימרי סכר) עס זענען דא רבין
 האבן נאך קינדער (יש אימרי) אנדערע זאגן (הביל) קום
 שפתי

חכמים

לחולד עוד כן רבינו אלף מדעטע נטיעות המביאין לידי תאוה ולא מלינו
 שוספרי המביאה לידי תאוה כמו התאנה כנ"ל ז"ל ע"ז שאלו מוננו אדם
 הרשעון תאנה הים סוף ויתפירו עלה תאנה גוי' בזה שקלול בזה נתקנו
 ומת אורח ע"ן גלבס בחלות הנומית כנ"ל וידע אלם עוד א"ת אשתו
 וסרס"י הוסף תאוה על תאוה מסוס הכי פירס"י שסגניס עמו ומורת
 ויחורי תלמיס ורס"ס מביא כסס ר"י מרגוליו"ס מזה הכניס דוקא
 אלו לפי שמורות ויחורי תלמיס מתקללון עפי ממויס לשיכר הכניס
 יוחר משאר חילנות: ג (ק"ל) ביחוקל ותלנה כניס ונכות ושמותיהן
 שומרון אהלה וירסוליס ומדכת פ"ן אהלה כניסו אהלו רמו לגלות
 שומרון: ד ולפי' יחל לטון ויתגל סהוא ל' גלות: ה כסמון אורח ח'
 פירוש תרורת אלהים

וַיַּטַע פָּרֶם און האט ג'פלאנצט אנוויין נאָרשען:
(כא) וַיִּשֶׁת מִן־הַיִּין וַיִּשְׁכַּר און ער האט ג'פראווען פון דעם
 וויין וועט זיין, דו זאמסט וויסן איידר דר פּענשט פּרונקט
 וויין איז ער רהיב און שטייט ווי אשעט, אוב ער פּרונקט
 דס וויין מיט אַמאס, ווערט ער שטאַקט ווי אַרִיב, אוב ער
 פּרונקט מער ווי די קאס ווערט ער שיפור און פּאַרזט און
 די ערד און ג'פלאטע אין ג'פלאטע און ער ווערט געשטאַמט
 וויא אַחור, אז ער ווערט שטאַקט שטור טאַנצט ער און
 אַשפּרונקט ווי אַמאַלפּע, און רעט נוס ער דאַרף נישט ריידען
 און טוהט וואס ער דאַרף גיט טאַקן, און ארעסטווענען
 קום ער אַרץ נאָרשען צו נח ווי עס שטייט אין די פּסיקיס:
וַיִּתְגַּל בַּתּוֹךְ אֶהְלֶה און זיי האבן
 ג'קלירד דעם ווייטמו על שכם שניהם און זיי האבן
 די שר

לחולד עוד כן רבינו אלף מדעטע נטיעות המביאין לידי תאוה ולא מלינו
 שוספרי המביאה לידי תאוה כמו התאנה כנ"ל ז"ל ע"ז שאלו מוננו אדם
 הרשעון תאנה הים סוף ויתפירו עלה תאנה גוי' בזה שקלול בזה נתקנו
 ומת אורח ע"ן גלבס בחלות הנומית כנ"ל וידע אלם עוד א"ת אשתו
 וסרס"י הוסף תאוה על תאוה מסוס הכי פירס"י שסגניס עמו ומורת
 ויחורי תלמיס ורס"ס מביא כסס ר"י מרגוליו"ס מזה הכניס דוקא
 אלו לפי שמורות ויחורי תלמיס מתקללון עפי ממויס לשיכר הכניס
 יוחר משאר חילנות: ג (ק"ל) ביחוקל ותלנה כניס ונכות ושמותיהן
 שומרון אהלה וירסוליס ומדכת פ"ן אהלה כניסו אהלו רמו לגלות
 שומרון: ד ולפי' יחל לטון ויתגל סהוא ל' גלות: ה כסמון אורח ח'
 פירוש תרורת אלהים

וַיַּטַע פָּרֶם און האט ג'פלאנצט אנוויין נאָרשען:
(כא) וַיִּשֶׁת מִן־הַיִּין וַיִּשְׁכַּר און ער האט ג'פראווען פון דעם
 וויין וועט זיין, דו זאמסט וויסן איידר דר פּענשט פּרונקט
 וויין איז ער רהיב און שטייט ווי אשעט, אוב ער פּרונקט
 דס וויין מיט אַמאס, ווערט ער שטאַקט ווי אַרִיב, אוב ער
 פּרונקט מער ווי די קאס ווערט ער שיפור און פּאַרזט און
 די ערד און ג'פלאטע אין ג'פלאטע און ער ווערט געשטאַמט
 וויא אַחור, אז ער ווערט שטאַקט שטור טאַנצט ער און
 אַשפּרונקט ווי אַמאַלפּע, און רעט נוס ער דאַרף נישט ריידען
 און טוהט וואס ער דאַרף גיט טאַקן, און ארעסטווענען
 קום ער אַרץ נאָרשען צו נח ווי עס שטייט אין די פּסיקיס:
וַיִּתְגַּל בַּתּוֹךְ אֶהְלֶה און זיי האבן
 ג'קלירד דעם ווייטמו על שכם שניהם און זיי האבן
 די שר

די שר
 זייא אום ג'פלארען פיל פּענשטן איך דער זאך: און קאט אה
 ש'אש: די רבי פתית פּענשטן און שפראמט זייא נאך ויגרי
 פּענשט: און נאך ויגרי פּענשט. דיא ערשט פתית וואס זיא
 האבן נאמט אן זיי וועלן א זיך גיין אף דעם הויף און וועלן
 די שר

וַיִּלְכוּ אַחֲרֵינִי וַיִּבְסְוּ אֶת עֵרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרֵינִי וְעֵרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ: כִּי וַיִּיקָן נֹחַ מִיֵּינוּ וַיִּדַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנָוֹ הַקָּטָן:

וַאֲזַי מַחֲזִירֵי וַחֲפִיאוּ יָת עֵרְוַת דַּאֲבוּהוֹן וַאֲפִיהוֹן מַחֲזִירֵי וְעֵרְוַת דַּאֲבוּהוֹן לֹא הוּוּ: כִּי וַאֲתַעַר נַח מַחֲמַרָה וַיִּדַע יָת דִּי עֵבֵד לָהּ בְּרַה וְעִירָא: ת"א וְעוֹרֵי אֲבִיהֶם כִּמְדוּ כִּסּוּ עֵבֵד קַב: וַיִּיקָן נַח מִסִּדְרֵי יָד:

בית יהודה

רש"י

רש"י (אין פהיב ורקה) עם ששיט גיט אין פסוק ויקחה, ויי האבן גענומן וביידע זיידן דס קלייד (פלא ובהק) נאר עם ששיט ער האט גענומן ויידע זי שם שנתאמן בבהרה יותר מיפד) דר פסוק דערנאט אונז אויף שם אז ער האט זיך געשפארקט צו טארן די מצוה מער ווייא אין פרוידער יפת (קד) זבי בניו לשלית של ציזית דרפיער האבן דיא קינדער פון שם נדי וירדון וזכה גווען צו האבן דיא מצוה פון פלית מיט ציזית (נפ) דה קבורה זכניו) אונ גת הט וזכה גווען ויינע קינדער זאלן ווערען פגראבן ושגאמר) וייא עם ששיט אין פסוק הקב"ה הט געזאגט (אפן זניג מקום שם קבר) אויך ווער געבן צו נגזר זאל דארטן האבן אארט צו פגראבען ווערען ונגזר איז פון יפת קינדער) וחס שבה את אביה) אונ ויינע קינדער (בן יתב) אשר את שרי מצרים ואת גלות בוש) דר פהך אשר נועם פרען דיא געפאנגענע פון מצרים אונ די פארטרופענע פון פיש (בערני הנקנים) אינגעל אונ געווען אויף אינגען, פרעגט רש"י (קה) נאמר פנים שניה) צוא נואם ששיט נאך אקארה אז וישר פנים איז גווען אויף אינגען (פלכד) דער פסוק דערנאט אונז (ששפארבו אצלי והצרכי) געקען נאנט צו וייער פארט אונ וייא האבן געדארפט זיך זייער פנים אויף אינגען וייא זאלן גיט זעקן זיין ערנה: (כד) ונגזר נאמן. הארט רש"י איז דען חם געווען דער וינגקטער, ער איז דאך גווען דער מוטערסער, זאגט רש"י מען מיינט גיט קטן קליין אין יאהרין, נאר קען מיינט (הפאל) והקוי) דר ערנסטער (כפי) ווי עם ששיט און פסוק

ויפת. אין כתיב ויקחו אלא ויקח (סנהדרין ע) לימד על סם שנתאמן במזוה יותר מיפת לכך זכרנו לעלית של לזית ויפת זכה לקבורה לבניו שגמר) (וחוקל) לט) אתו לגזו מקום סם קבר. וחס שבה את אביו נאמר בזרעו (גשיה כ) כן ינהג מלך אשור את שבי מלחם ואת גלות כוש נעריים ונקיים ערום ויפוך ו וחטופי שת וגו': ופניהם אחרונות. למה נאמר פסם שניה מלמד ששקרבו אלא והזרכו להפוך עלמם לכסותו הפכו פניהם אחרונות: (כד) בנו הקטן. הפסוק והזכוי כמו (ירמיה מט) הנה

שפתי חכמים

ולרזועת של הפילן דמטע דמלות לזית זכו כה מדבור ממוט וי"ב לעלית של לזית לחדו ותכלת לחדו דמטוס כסיו של זכו זכו לעלית עט לזית של לבן ומטוס דיבור של אברהם זכו תכלת: ז דל"כ לזית קרא אותו קין והלא גרול מיפת פוח סברי קרא מונה אותו קוים יפת ואין לומר ממוט משכוחו כמ"ס רש"י ויולד נח את שם וזת

אפרטנו: ו וחטופי לטון גילוי. סת לטון ערוה כלומר בגילוי ערוה סתוי ערומום וזי היה להם עבד כמות ערומו חל יפת שכסה זכה ג"כ לבכוי דמיון דמורה וחס שנתאמן במזוה וזכה שכלמה זכה לעלית של לזית וזכה דמטוס כסיו שגמר שחמר אברהם לבניו חם ממוט ועד שרוך נעל זכו בניו לפני מלות למוטין של תכלת

פרוש לתורה
וענין גימאטריא אונקלוס וויילכס ויבסו את ערות אביהם אונ ויי האבן צו געדעקט די ערנה פון וייער פארט ופניהם אחרונות אונ וייער פנים איז גווען ארוינטר אז ויי זענען גקומן נאקנט פון אים אונ האבען זיך בראן געט אום קערן צו אים זיי זאלן אים צו דעקן

ספר

ווי סען דיין אפ געשער איז פון זיי גווארן חיות אונ די אגדרי פתח נוס ויי האבן גוואנט אז זיי וועלן אויף גיין אויף דעם הימל אונ וועלן שישן מיט פיילן די זענין גברת גווארן איינער דורך דעם אנדרן אונ די דריטע פתח נוס האבן גוואנט מיר וועלן גיין אין הימל צרין מלכה האבן דעם גאט ביה פיר שפתיים אויף דר באגער וועלן. איבער דעם חם מען גרונק דעם אים בגל ויול דארט האט גאט ביה פיר מישם די רייד פון דר באגער וועלן אים דעם אים איז אין לאנד שער: אונ דעם סדרם וואס די מענטשן האבן גוואנט דעם די ערד אין זשלינגן אדרים חלק אונ אפער דעם פיר געשער וועלן. איבער דעם חם מען גרונק דעם אים חלק איז איבער געזען אונ עם איז געשארבן פיל מענטשן פנים אים וואס דעם גאר קיין צאל ניט אונ נאך דעם אז גאט ביה דעם ויא צו שפתיים אויף דר באגער וועלן דעם ויך אפ גש ילם באוועגט אין פלג און האט געקניגט ויך יוד: ונ דיא קעניגט פון גרודר האבן אים גרונקן אכרף: אונ קיט דעם אים געקניגט ויך

ווי סען דיין אפ געשער איז פון זיי גווארן חיות אונ די אגדרי פתח נוס ויי האבן גוואנט אז זיי וועלן אויף גיין אויף דעם הימל אונ וועלן שישן מיט פיילן די זענין גברת גווארן איינער דורך דעם אנדרן אונ די דריטע פתח נוס האבן גוואנט מיר וועלן גיין אין הימל צרין מלכה האבן דעם גאט ביה פיר שפתיים אויף דר באגער וועלן. איבער דעם חם מען גרונק דעם אים בגל ויול דארט האט גאט ביה פיר מישם די רייד פון דר באגער וועלן אים דעם אים איז אין לאנד שער: אונ דעם סדרם וואס די מענטשן האבן גוואנט דעם די ערד אין זשלינגן אדרים חלק אונ אפער דעם פיר געשער וועלן. איבער דעם חם מען גרונק דעם אים חלק איז איבער געזען אונ עם איז געשארבן פיל מענטשן פנים אים וואס דעם גאר קיין צאל ניט אונ נאך דעם אז גאט ביה דעם ויא צו שפתיים אויף דר באגער וועלן דעם ויך אפ גש ילם באוועגט אין פלג און האט געקניגט ויך יוד: ונ דיא קעניגט פון גרודר האבן אים גרונקן אכרף: אונ קיט דעם אים געקניגט ויך

כה ויאמר ארור פגען עבד עבדים יהיה לאחיו: כי ויאמר ברוך יהוה אלהי שם ויהי פגען עבדא ליפת יישרי ייפת אלהים ליפת וישכן באהלי

כה ויאמר לי' פגען עבד פלח עבדיו יהי לאחיו: כי ויאמר ברוך יהוה אלהי שם ויהי פגען עבדא ליפת יישרי ייפת אלהים ליפת וישכן באהלי

בעל הטורים
(כה) עבד עבדים יישרי ייפת אלהים ליפת וישכן באהלי

הו"א ויאמר ארור סבדוין אל: יפת אלהים ייפת וישכן באהלי

בית יהודה

האב דיה נגעפן דר קלעקשער צווישן די געזעקר אונ דר ערנסטער: (כה) וארור רשעו. הארט רשעו פר ויס הט נח געפלאכט פגען, נאר נח הט געזאגט צו הם ואתה נדבקה לי שלא אליד פון רביעי זשעשען) דו האסט מיר געמאכט איך זאל ניט קעגן געמאכט און אזאן אפערשטען ער זאל מיר געדריגען, דריבער (אירר) נאך דריבער זאל ויין פארפלאכט דיין פערטער זעהן (הריות משמש אהרןשע של אהי הדרגים) ער זאל מווען געדריגען דיא קינדער פון דריבער צוויי אפערשע ברידער (שהשם עליהם מרבה עבדתי בעתה) וייה פון היינט אונ נויטער מווען זיי זיך פארירט ויין מויה צו געדריגען פערשט רשעו (ומה דעה הם ששכרו) צו ויס האט הם געמאכט קהם לאחיו) הם הט געזאגט צו וייניג ברידער (אוןס הראשון שני בניו של לוי) אדם האט נאר געמאכט צוויי זיין (והבן נח את נח) האט איינער געזאגט דעם אפערשטען ושבול ירשת העולם וייהל פון הט געזאגט אליון וישכן פון נאגעט וועלע (ואבינו יש וישלשה בנינו) און אונער פאטער הט דריי זיין וועט נעגער פון איין אונדאגן נאר אונדאגן וועלע (ויעדו מבקש פון רביעי) אונ ער וייה נאך האבען אפערשטען זעהן, אונדער ירושה זאל נאך קלענער ווערן, נעדר פון אונד זאל נאר האבן אפערטיר וועלע: (כו) וברוך ה' אלהי שם. געזעקט זאל ויין הקב"ה ויאם ער איז דער גאט פון שם (שעידר לשמרו בהסתריו זורע) ויס ער וועט היטן צו טאהן ויס ער הט צוגעזאגט צו די קינדער פון שם (כתת קדם את ארץ פגען) ער זאל געבן צו זיי די הארד פגען וייהו. (קהם פגען געם עובד) אונ פגען זאל ויין פון די קינדער פון שם צו געבען זיי פאראקעס אונ זיי צו געדריגען: (כו) ויפת אלהים ליפתו.

קטן נתיחד בניו סווי: (כה) ארור כעקן. אתה גרמת לי ח שלא אוליד בן רביעי אחר לשמתי ארור כעק רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים שזועל עליהם עורה עבודתי ומתנה. ומה ראה הם שסרסו מ' אמר להם לאחיו אלס הראשון שני בניו היו לו והנה זה את זה שכלול ירושת העולם ואבינו יש לו ג' בניו ועודנו מבקש פון רביעי: (כו) ברוך ה' אלהי שם. שעתיד לשמור הכשתחו לזרעו י לתת להם את ארץ כעקו: ויהו. להם כעקן למס עובד: (כו) יפת אלהים ליפת. מתורגס יפת ורחוב:

פער קיין קינדער האבן, זאגט רשעו ויאמר קהם לאחיו) הם הט געזאגט צו וייניג ברידער (אוןס הראשון שני בניו של לוי) אדם האט נאר געמאכט צוויי זיין (והבן נח את נח) האט איינער געזאגט דעם אפערשטען ושבול ירשת העולם וייהל פון הט געזאגט אליון וישכן פון נאגעט וועלע (ואבינו יש וישלשה בנינו) און אונער פאטער הט דריי זיין וועט נעגער פון איין אונדאגן נאר אונדאגן וועלע (ויעדו מבקש פון רביעי) אונ ער וייה נאך האבען אפערשטען זעהן, אונדער ירושה זאל נאך קלענער ווערן, נעדר פון אונד זאל נאר האבן אפערטיר וועלע: (כו) וברוך ה' אלהי שם. געזעקט זאל ויין הקב"ה ויאם ער איז דער גאט פון שם (שעידר לשמרו בהסתריו זורע) ויס ער וועט היטן צו טאהן ויס ער הט צוגעזאגט צו די קינדער פון שם (כתת קדם את ארץ פגען) ער זאל געבן צו זיי די הארד פגען וייהו. (קהם פגען געם עובד) אונ פגען זאל ויין פון די קינדער פון שם צו געבען זיי פאראקעס אונ זיי צו געדריגען: (כו) ויפת אלהים ליפתו.

שפתי חכמים

הם זאל יפת דואל הם הוא הפחות שכלום ומהרשע מירט דקסס ליה ואלס כן הוא הקטן דכתיב ויהי נח בן תובל ונאות אונ וגו' וכתוב ונח בן תרם כן הוא וסכנוו סיה וגו' וכתוב כס בן ק' סנה נתיחיס אחר הגויל ש"ע סגול כס סנה תק"פ סנה לחיו ס"ג סהו הקטן עכ"ל: ח זמן דלוגו סכסו סוכתו מנחן ונדכתיב ארור כעקן ונמה קלל לנעמן אלס מוסס סהס את אכיו לכך אמר אתה גרמת לי וכו' ומאן דלמר רשעו סוכתו מתיכתיב וירא חס וכתוב סהס וירא אורח סכס מה להלן סרעטת קף כאן סרעטו וסא דקלל את כעקן סא וסא סוי רעטו וגם סרסו סרסו סהס סהס מוס סלל קלל להם בעלמו לפי סכתוב ויכרך אלהים את נח ואת פון קללה כעקוס סרסו מהרשע"ל: ש זאל"ת מתיכין ראה הם סמקקס נח בן רביעי ויפתג ל ויפתעל סלוגר סנה סתפעל את עלמו כלומר סנח עם אשתו כלומר כקטו אכר כאלו סנה וסו סהס כיו סמקקס בן רביעי וק"ל ויעל סתפעל יסוב אחר על זה וסיהס כלחד עוסיס (ועו' מנ"ל): י סא דמסרסיס סקרא על זרעו על סס וסל על סס עלמו כיל מוסס דכתיב ויהי כעקן עכד למו ויהי קל על סס סה"ל ויהי כעקן עכד לו

דעת זקנים מבועלי התוספות
(כה) ויאמר אמרו חז"ל עת שהיה נח בחיבה נתן בלבו ואמר מי יתן לי הוינו עבדים שיהיו הם וישבנו ונבדום משמשין לפניהם. ואמר כשאצא מכאן מה שאני מוליד עושה אותם עבדים לפני ה' כעקן וסרסו אכר נח אתה כעקנעני מלחולוד בן רביעי לששורתי עבד לאחוד הרי בנך הדריעי יהיה עבד לאחיו. ואם תאמר למה קלל כעקן ויהי מכל שאר בניו עבד לאחיו. דאמר סרסו נחאח כרפי"א אלא למ"ד חס רביעי מה תאמר. והתקם ר' אהרן מצא במדרשי שהם ראה וספר לאחיו כמלעגי ולא עשה דרך כבוד. אך בשוק גלה הדבר ושמעו כעקן הנבונה ורביעי היה"ד את אשר עשה לו בנו הקטן של חס דבני בניו הרי הם ככניסו שהרי הם עצמו לא היה הקטן שהרי הכתיב מונה אותו אמצעי אלא ר"ל קטנו של חס והוא כעקן ולכך כתיב וירא חס אכיו כעקן אכיו של עבירה. ולמאן דאמר סרסו קורא חס בנו הקטן מלומר הבונו כמו הגה קטן נתיחד בניו. ועוד אמרינן בפרקי ר' אליעזר מה ראה לקלל בנו עבדו דכתיב חס וכבוד אב ויבדד אדוניו וה"א חס בן יכבד אב הרי זה מוט ואם לאו יהיה עבד לאדוניו. ד"א לכך קללו כעבד לפי שהיה ראשין שראה הדבר והיה מוטל עליו מדה כנגד מדה. ולכך כתיב נמי עבד עבדים ב' עבדות ששעבד

גאט יגלו שם דער גאט פון שם וואס ער וועט היטען ויין הקטחה צוא ויני קינדער צוא געבן ויין דאם לאנד פגען ויהי פגען עבד למו אונ פגען וועט ויין אקגעקט צוא וי: (כו) יפת אלהים ליפת גאט זאל

אחרו עבדות ולא עשה ושיעבד אחיו לעשותה לכך נתקלל בעבד פירוש לתורת אלהים
(כה) ויאמר האט נח ויאמט ארירי פגען פאר פלוכט זאל ויין פגען עבד עבדים יהיה לאחיו אקגעקט וואס דינט זאל ער ויין צו וייני ברידער (ויין טע"ל): (כו) ויאמר אונ נח האט ויאמט בריד וי גילוכט איו

ספר
ג'ט סמ"ד צו גאט ביה אונ סמס נאך פער שילקין אונ סמס נאך לעקנין עלע קייטשטישן שילקין. אונ ברידער דין ויין פארד איו נאך גורען בריד פון ויין פאסר אונ מאכט אייך זינדיקן בעקשון איה דעם זאם די קייטם אפיש' מרשנים גאט רשע. און דער צייט איו גוראקן אפמלחה צווישן די קינדער פון הם. איהר ביה

קטע"ר וי וי האבן ניוטעט צו זיך אזי פדרלעך דר מלך פון זיגם פון דער משפחה פון שם איו אריס גיאגין מלחמה צו האלשין מיש די קינדער פון הם אונ היס ויזא נמאכט און סרסו פועני אונסר ויין מאכד אונ איהר די פלגה שפעס איו לאנד פקד מאכט ער איהר אונסר פועני אונ גו האבן אים גידיגס וועלעך יאר אונ

שֵׁם וַיְהִי כִנְעַן עֶבֶד לָמוֹ : כֹּחַ וַיְהִי־נֹחַ
 אַחַר הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
 וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה : וַיְהִי כְּלִי־יְמֵי־נֹחַ
 תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה
 וַיָּמָת : פִּי אֱלֹהִים תוֹלְדֹת בְּיַמֵּי־נֹחַ
 שֵׁם חָם וַיִּפֹּת וַיִּוְלְדוּ לָהֶם כְּנָנִים אַחַר
 הַמַּבּוּל : בְּבִנְיַת יֶפֶת גֹּמְר וּמֹגֵג וּמְדִי
 וַיִּוֹן וַתְּבַל וּמִשְׁדֵּי וַתִּירָם : י וּבְבִנְיַת גֹּמְר

בְּמִשְׁפַּחַת דָּשֵׁם וַיְהִי
 כִנְעַן עֶבֶד לָמוֹ : כֹּחַ וַיְהִי־נֹחַ
 אַחַר הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ
 מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה :
 כֹּחַ וַיְהִי־נֹחַ כְּלִי־יְמֵי־נֹחַ
 תִּשְׁעַ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה
 וַיָּמָת : פִּי אֱלֹהִים תוֹלְדֹת
 בְּיַמֵּי־נֹחַ שֵׁם חָם וַיִּפֹּת
 וַיִּוְלְדוּ לָהֶם כְּנָנִים אַחַר
 הַמַּבּוּל : בְּבִנְיַת יֶפֶת
 גֹּמְר וּמֹגֵג וּמְדִי וַיִּוֹן
 וַתְּבַל וּמִשְׁדֵּי וַתִּירָם : י

הוֹרֹת אַהֲרֹן
 צִי יֶפֶת יוֹמָא :

רש"י

בית הוֹרֹת
 עַד זֶמֶן דְּעָרְבֵי־יִשְׁרָאֵל צוֹ נִפְתָּה וַיִּשְׁבֹּן בְּאֶרְצוֹ שְׁשֹׁם מְיֻנֵּס מִעַן
 (שְׁשֹׁם שְׁבִיבְתוֹ בְּיִשְׂרָאֵל) הַקְּבִי"ה זֶמֶן אֲחֵינּוּ וַיִּוֹן רֹהוּבֵי וַיִּוֹן
 גְּעֻזַת־הָאֵשׁ וַיִּוֹן פִּית הַמִּקְדָּשׁ אִין דִּיא גְעֻזַת־אֵשׁן פִּון שְׁשֹׁם
 בִּי דִי יוֹדִין (וּמְדִי שְׁבִיבְתוֹ) דִּיא חֲקִימִים דְּעָרְבֵי־נֹחַ (אֶחָ עַד פִּי
 שְׁשֹׁם אֲחֵינּוּ) אֲפִילֵי הַקְּבִי"ה נֹעֵשׂ דְּעָרְבֵי־יִשְׁרָאֵל צוֹ נִפְתָּה
 וַיִּוֹן נֹעֵשׂ וַיִּוֹן רִיחַ (שְׁשֹׁם בִּיבֵל שְׁשֹׁם מְכֻנֵּי יֶפֶת בֵּית שֵׁנִי) אֹנֵג
 בְּאֶרְצוֹ דְּעַם אֲנִדְרֵעֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פִּון דְּעֻזַת־אֵשׁן (אֶחָ
 בְּמִקְדָּשׁ רֵאשִׁין שְׁבִיבְתוֹ שְׁלֹמֹה) אִין עָרְשִׁין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נֹאֵם שְׁלֹמֹה
 הָאֵשׁ גְּעֻזַת־הָאֵשׁ (שְׁשֹׁם מְכֻנֵּי שְׁשֹׁם) נֹאֵם עַד אִין גִּוְעוּן פִּון
 קִינְדֵר פִּון שְׁשֹׁם וַיִּוֹן נֹעֵשׂ עַד לְמֹוֹ . אֹנֵג בְּנֵעֵן נֹעֵשׂ וַיִּוֹן אֲקֻנְעֵט צוֹ שְׁשֹׁם (אֶחָ מְשִׁיבֵי גְנֵי שְׁשֹׁם) אֲפִילֵי נֹעֵשׂ דִּיא
 כְּנָנִים . פִּון דְּעֻזַת־אֵשׁן נֹעֵשׂ פִּון בְּאֶרְצוֹ דְּעַם אֲנִדְרֵעֵן (וּוֹ פְּרִים) . דִּיא בְּאֶרְצוֹ

וישכון באהלו שם ישרה שכוחו בישראל ומדרש
 חכמים אע"פ שיפת אלהים לפת שכנה כורש שהיה מצני
 יפת בית שני לא סרתה זו שכנה והוכן סרתה במקדש
 ראשון שכנה שלמה שהיה מצני סס : ויהי כנען עבד .
 אף משגלו ב צני סס ומכרו להם עבדים מצני
 כנען : (א) ותיירם . ל זו פרס (בראשית רבה) :
 דר מלך כנען נואם נועש ויון פון די קינדער פון יפת נועש
 שרתה בי שביבחה הט נוש גערוקט דיא שביבחה און דעם בית
 המקדש ראשון שגבה שלמה) אין ערשטן בית המקדש נואם שלמה
 דיא קינדער פון שם : ויהי כנען עבד למו . אונג בנען נועש
 קינדער פון שם ודי יודין נועש פארטריבען נועשן פון באנד
 פארקופט נועשן כנענים צו די יודין ויי זאלן ויון אקנעט בייא

דעת וקנים מעבלי התוספות

חם לאחיו וכנען לאחיו . עבד עבדים שאינו יוצא מתורת לעולם
 ודי גרם לו כל הקללה הוואת שרייה לאביו . וכן עתיד הקב"ה
 לפרע מנביו ולבוותם כדכתיב את שבי מצרים ואת גלות כוש
 גרים וקנים יחדיו ערום ויחף וישופי שת ערות מצרים שהוא
 יולד אותן בביו ערומים . אבל יפת שכבד אביו פרע לו האל
 כשיבא גוג ומגוג וישפלו הקב"ה ומכסה עליו שבא' הרהי ביום
 ההוא אתן לגוג שם מקום קברי . (רוחם) פרע לכלני שם
 בשעה שנכנסו בני אהרן להקריב נשפחה נשמתן ולא גופן
 ולא לבושהיהן לפי שהיו מבני בניו של שם כמששרף

שפתי חכמים

א"ע משום דכתיב אלהי סס ולא מלגיו שגמור אלהי גבי יחיד אלה
 דוקא גבי אמונת מייחד שמו כגון אלהי ישראל אלהי העברים כדון
 מפורש וזכרו של סס : ב דאי כוונת הוללות הרי כבר כתיב לך
 ס' אלהי סס וגוי מה קיל פעם שנית ויהי כנען עבד לנו חלף אף
 משגלו וכו' . ואל"ת שכלי יפת אלהי יפת אלהים נופת ויהי כנען
 עבד לנו ואל"ת ויטמן כהלי סס אלה לומר דך אף משגלו וכו' :
 ל ואל"ת למה מפורש תירם יותר מהאחרים י"ל לפי שפי' לעיל אע"פ שיפת

מנהריב מלך אשר נשרף בלא גבדו לפי שהיה מורע :

פירוש לתורת אלהים

ברייט מאכן צו יפת וישכון באהלו שם אונג זאל מאכן
 רוחן ויון שביבחה אין דיא געזעלמן פון שם [שיו גמ'] .
 ויהי כנען עבד למו אונג בנען זאל ויון אקנעט צו אים :
 (כח) ויהי נח אחר המבול אונג נח האם גילעבט נאך
 דעם מבול שלש מאות שנה וחמשים שנה דריי הונדערט
 מיט פופציג יאר : (כט) ויהי כל ימי נח אונג איו

גיוען אלע מאן וואס נח הא געבט תשע מאות שנה
 וחמשים שנה ניון הונדערט מיט פופציג יאר נומות
 אונג ער איו גשטארבן : (א) ואלה תולדות בני נח אונג
 דס וענין די גבירט פון דיא קינדער פון נח שם חם
 ויפת ויולדו להם כננים אחר המבול אונג צו ויויא
 גבורין גווארען קינדער נאך דעם מבול : (ה) ממלאת
 הישר

גבירט אין ויון פאטרס חו אונג צוועלף אפ געשר זען גישטאנן
 אין פון שריד אונג אין דעם יאר איו אבדס אלס גיוען ניון אונג
 פערציג יאר אונג נחור הא געבט הונדערט אבס אונג פערציג
 יאר אונג אז אבדס איו אלס גיבארן פופציג יאר איו גר ארויס
 גנאנגען פון נח'ס הויז אונג גיט צווי ויון פאטרס הויז אונג אבדס
 הא גיבט נאם ביה אונג איו גנאנגען אין ויון נעג אונג נאם ביה
 איו גיוען מיט אים אונג תרח איו נאך גיוען פארשאליק ביים
 מלך נחור איו דר צייט אונג תרח'ס נאך גריגט וי גיט אפ געשר
 דעם געזען גיוען אים האצן אונג איו שפיון אונג אבדס איו אביו

ספר
 ויי געבין אים צינען געט אין דער צייט איו גשטארבן נחור דר
 און פון שריד אונג אין דעם יאר איו אבדס אלס גיוען ניון אונג
 פערציג יאר אונג נחור הא געבט הונדערט אבס אונג פערציג
 יאר אונג אז אבדס איו אלס גיבארן פופציג יאר איו גר ארויס
 גנאנגען פון נח'ס הויז אונג גיט צווי ויון פאטרס הויז אונג אבדס
 הא גיבט נאם ביה אונג איו גנאנגען אין ויון נעג אונג נאם ביה
 איו גיוען מיט אים אונג תרח איו נאך גיוען פארשאליק ביים
 מלך נחור איו דר צייט אונג תרח'ס נאך גריגט וי גיט אפ געשר
 דעם געזען גיוען אים האצן אונג איו שפיון אונג אבדס איו אביו

אֲשַׁכְנֶנּוּ וְרִיפַת וְתַגְרָמָה: דּוּבְנֵי יוֹן
 אֲלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ פְּתִים וְדַדְנִים:
 הַמְאֵלֶה נִפְרְדּוּ אֵינִי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם
 אִישׁ לְלִשְׁנוֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵיהֶם:
 וּבְנֵי חָם פּוֹשׁ וּמְצָרִים וּפּוֹט וּכְנַעַן:
 וּבְנֵי כּוּשׁ סְבָא וְחַוִּילָה וּסְבַתָּה
 וְרַעְמָה וּסְבַתְכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׂבָא
 וְדָדָן: הַיְכּוֹשׁ יֵלֵךְ אֶת־נִמְרֹד הוּא
 הַחַלְלֵל לְהַיּוֹת גְּבַר בְּאַרְיָן: הַיְכּוֹשׁ
 הָיָה גְבַר־צַיִד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן

אֲשַׁכְנֶנּוּ וְרִיפַת וְתַגְרָמָה:
 דּוּבְנֵי יוֹן וְאֲלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ
 פְּתִים וְדַדְנִים: הַמְאֵלֶין
 אֶת־פְּרִשׁוֹ נְגוּת עַמְמֵי־א
 בְּאַרְצֵהוֹן גְּבַר לְרִישׁוֹנָה
 לְזֹרְעֵיהֶון פְּעַמְמֵיהֶון:
 וּבְנֵי חָם פּוֹשׁ וּמְצָרִים
 וּפּוֹט וּכְנַעַן: וּבְנֵי כּוּשׁ
 סְבָא וְחַוִּילָה וּסְבַתָּה
 וְרַעְמָה וּסְבַתְכָא וּבְנֵי
 רַעְמָה שְׂבָא וְדָדָן: הַיְכּוֹשׁ
 אֲוִיָּדִי יֵת גְּמֹרֵד הוּא
 שְׂרֵי לְמַהֲוֵי גְבַר תְּקִיף
 בְּאַרְעָא: הַיְכּוֹשׁ הוּא
 גְּבַר תְּקִיף קָדָם יְיָ עַל־כֵּן

ת"א ובי חם כחכות קוב מוטס לו:
 ממדח סידודין 21

בית יהודה

רש"י

פְּרָטָע: (ח) וְלַהֲיוֹת גְּבוּר. גְּבוּרֹד הָאֵם אֲנֻנְהֵיבֵעֵן זַיִן
 אֲשַׁמְאֲרֵעֵי. זָאגְט רִש"י דַּר פֶּסֶק מַיִיט זַיִן שְׁמֵאֲרָקִישׁ
 אִיז נְוֵעֵן (לְהַסְרִיד כֶּל הַעֲלָם עַל הַקְּבִירָה) צוֹ מֵאֲכָן וַיִּנְדָּעֵן
 דִּי בִמְאָנָע וְעֵלְט אִוִּיף הַקְּבִירָה (בְּעֵצַת דּוֹר בְּהַלְלָה) עַר הָאֵם
 גְּעָבָן דִּי עֵצָה צוֹ מֵאֲכָן דְּעַם מְאָרְעַם נוֹי עַם שְׁמִיט נוֹיטֵר
 אִין דִּי פֶסֶקִיבֹ: (ט) וְגַבֵּר צַיִד. זָאגְט רִש"י (עַד דְּעָבָן שֶׁל
 בְּרִית בְּפִי) מַיִט זַיִן מוֹרֵד וְקִיט זַיִנָע רִירֹד הָאֵם עַר גַּפְאָנָען
 אֲנֻנְהֵיבֵעֵן זַיִן זָאֲלֵן וַיִּנְדָּעֵן צוֹ הַקְּבִירָה: וְלִפְנֵי הוּא. פַּר גָּאֵט
 אֲפִיטוֹ הַקְּבִירָה וְעָקַט אֲנֹן וַיִּיטֵם אֲרִיץ: וְעַל כֵּן יִבְרָו. דְּרִיבְעֵר
 קְעֻנְטִישׁ נֹס וַיִּנְדָּעֵן צוֹ הַקְּבִירָה מַיִט עֲצוֹת פְּנִים (וְלִבֵּי רַבִּי) עַר
 נוֹיטֵם עַם אִיז דָּא אֲנָאֵט (וּפְרַכְוֵן לְפָרֵד בֵּי) אֲנֹן עַר מַיִט
 גָּאֵר צוֹר שְׁכַרְעֵרְעֵנָען אִים (זָאגְט) וְעֵרְט אִוִּיף אִים גְּעוֹאֲנָט עַר
 אִיז (בְּנִרְוֹד גְּבוּר צַיִד) וַיִּיאֵר גְּבוּרֹד דְּרִי שְׁמֵאֲרָקֵר פֶּאֲנָגֵר

(ח) לַהֲיוֹת גְּבוּר. לְהַמְרִיד מִכָּל הַעוֹלָם עַל הַקְּבִירָה עֲבַלְתָּ דוֹר
 הַסֶּלְהֵינֵי (ט) גְּבוּר צַיִד. לֵד דַּעְתּוֹן לֵל כְּרִית כְּפִי וּמַטְעֵן לְמַרְוֹד
 מַמְקוֹס: לִפְנֵי הוּא. מַתְכוּוֹן לֵל לְהַקְטִיעוֹ עַל פְּנִי: עַל כֵּן
 יִאמְר. עַל כָּל אֲדָם מַרְשִׁיעַ עֲצוֹת פְּנִים יוֹדַע רְבוּנוֹ
 וּמַתְכוּוֹן לְמַרְוֹד כּוֹיִאמֵר זֶה כְּמַמְרֹד גְּבוּר לִיד (ב"ר):

וְעַנְבָּאֲרָטוֹ מְקִינְטִישְׁעֵן (וְהַסְקֵן לְפָרֵד בְּקִרְבָּה) עַר הָאֵם זַיִן
 (מַתְכוּוֹן לְהַקְטִיעוֹ עַל פְּנִי) עַר הָאֵם גְּוִיאֵט דְּעֵרְעֵרְעֵנָען הַקְּבִירָה
 אֲפִיטוֹ הַקְּבִירָה וְעָקַט אֲנֹן וַיִּיטֵם אֲרִיץ: וְעַל כֵּן יִבְרָו. דְּרִיבְעֵר
 קְעֻנְטִישׁ נֹס וַיִּנְדָּעֵן צוֹ הַקְּבִירָה מַיִט עֲצוֹת פְּנִים (וְלִבֵּי רַבִּי) עַר
 נוֹיטֵם עַם אִיז דָּא אֲנָאֵט (וּפְרַכְוֵן לְפָרֵד בֵּי) אֲנֹן עַר מַיִט
 גָּאֵר צוֹר שְׁכַרְעֵרְעֵנָען אִים (זָאגְט) וְעֵרְט אִוִּיף אִים גְּעוֹאֲנָט עַר
 אִיז (בְּנִרְוֹד גְּבוּר צַיִד) וַיִּיאֵר גְּבוּרֹד דְּרִי שְׁמֵאֲרָקֵר פֶּאֲנָגֵר

חכמים

לְהַלִּיץ הַחַל לֵיל שְׂהַרֵי הוּא לֵיל הוּא מַתְחִיל לְמַרְוֹד בְּהַקְּבִירָה שְׂעִידִין
 בְּיַמֵּי אֲנֹס הוֹחֵל וְכו' אֲלֵא הוּא מַעֲנִין חִלּוֹל חִלּוֹל הַסֵּס כְּפַרְסִיָּה
 (נח"י) וְגַדְהֵס לֵי הַמּוֹכַרְתָּ הוּא לְפַרְשׁוֹ מַעֲנִין הַתְּחִילָה לְדִי הוּא מַלְשׁוֹן
 מַרְדַּ תְּרַחֵי לִמֵּה לֵי הַכִּי הַלֵּל הוּא הַחֵל לְהוֹת גְּבוּר לִיד לִפְנֵי ה' מַלְל
 אֵם הוּא מַלְשׁוֹן הַתְּחִילָה אֲלֵם וְהַכִּי פִירוּשׁוֹ הוּא הַחֵל ר"ל הַיֵּה הוּא
 הַמַּתְחִיל לְהוֹת גְּבוּר לְהַמְרִיד כִּי הוּא הוּא גְבוּר לִיד לִפְנֵי ה'
 מַתְכוּוֹן לְהַקְטִיעוֹ וְעַל עַם: ג' דְּקָל הַא כָּל מַקְוֵס הוּא לִפְנֵי ה':

פירושו לתורת אברהם

דְּעַם גְּמֹרֹד הוּא הַחֵל לְהוֹת גְּבוּר בְּאַרְיָן עַר הָאֵם
 אִן גְּוִיאָהֵן צוֹ זַיִן אֲשַׁמְאֲרָקֵר אֲוִיף דְּר וְעֵלְט (י' מַיִט)
 (ט) הוּא עַר אִיז נְוֵעֵן גְּבוּרֹד אֲשַׁמְאֲרָקֵר אֲנֹן אֲנָגֵר (י' מַיִט)
 לִפְנֵי יְיָ פַּר גָּאֵט עַר הָם גְּוִינְוֵלְטָם גָּאֵר דְּעַרְעֵרְעֵנָען
 הַקְּבִירָה עַל כֵּן דְּרוּם יִבְרָו וְעֵרְט גְּוִיאָהֵן אֲוִיף אֲוִיאֵר

הישר

פִּין גָּאֵם הָם גְּרַהֲטֵם אִיף אֲבָרָם דִּי יַעֲבֵעַ נִאֲכָם אֲנֹן אֲבָרָם נִאֲכָם
 וַיִּי אִיף דְּעַם גְּנָנָען דּוֹר דּוֹר וַיִּי הָאֲנֹן גַּפְאָנָעַם מַיִט נִאֲרַהֲטִים
 אֲנֹן קַעֲנֵן נִיִּם דְּעַם וַיִּאֲרָקֵן גָּאֵם שְׁבָרָא שְׁמִים נִאֲכָן אֲנֹן וַיִּי אֲבָרָם
 דְּעַם גְּנָנָען דִּי אֲלַע וַאֲכָן הָם כִּי צָרְעֵן גְּנָרְקִים אִין אֲבָרָם אֲנֹן
 אֲבָרָם הָאֵם לִיא תִיִּין לִישָׁע גְּעִצִין פֶּאֵר נִקְטַעַם אֲנֹן תְּחַת קַעֲנָם
 אֲרַהֲטִים אֲנֹן תְּשַׁרְט דָּם מִלּוֹ וּסְ מִקַּו הָאֵם נִתְאֲכָם מַיִט דְּר הָאֲכָן אִין
 דְּעַם חֲרָר. וַיִּרְקֵן אֲנֹן תְּחַת אִיז גְּנָנָען אִין תְּחַת אֲבָרָם וַיִּי דִּי אֵם
 גְּעַסְטֵר וְעָנָן וְעֵרְטֵן הָם עַר גְּנָנָען אִין זַיִן וַיִּי אֲבָרָם גִּיט אֲרַהֲטִים פִּין

פִּין דִּי מְקַנְטִישׁוֹן יַעֲנָן וַיִּאֲרָן פַּר שְׁבָרִיטֵי דִי אִינְגֵּלִין
 דִּי וְאוּנְוֹנָע פִּין דִּי פְּעֻלְקֵר בְּאַרְצֵיהֶם אִין וַיִּיעֲרִי לְעַנְדֵר
 אִישׁ לְלִשְׁוֹ אִימְלִכֵי אִוִּיף הָם גְּהָאֵם אֲפּוֹנְגֵרֵר לְשׁוֹן
 לְמַשְׁפּוֹחַם צוֹא וַיִּיעֲרִי מַשְׁפּוֹחַת בְּגִייהֶם אִין וַיִּיעֲרִי
 פְּעֻלְקֵר: (ח) וְכּוֹשׁ יֵלֵךְ אֶת־נִמְרֹד הוּא גְּבוּרֹד גְּבַר בְּאַרְיָן

ספר

עַרְד אֲנֹן אֲלַע מְקַנְטִישְׁעֵן אֲנֹן אִיז אִוִּיף: וַיִּבְנֵן אֲנֹן תְּחַת גְּעַעֲרָם
 צוֹ זַיִן וַיִּי אֲבָרָם דְּר עַם אִיז בִּי אֲנֹן אִין שְׁבָרָע דְּעַי הָאֵם אֲנֹן
 בְּאַרְצָהֵן אֲנֹן אֲבָרָם נִאֲכָם צוֹם גַּפְטֵר וַיִּוִּי מִיד דָּא הָם גְּנָנָען תְּחַת
 אֲבָרָהֵן אֲנֹן הָאֵם אִים אֲרִיין גְּעַשְׁרָם אִין אִינְוִינְקִישְׁעֵן הָרָף אֲנֹן
 וַיִּוִּיט אִים דִּי צְוֵעֵלְף גְּרִיפֵם אֵם גַּפְטֵר אֲנֹן אִוִּיף קְלִינְעֵנָע גָּאֵר אִן
 אִיין צָאֲרָה אֲנֹן תְּחַת נִאֲכָם צוֹ אֲבָרָם דִּי דְּאוֹנָע הָאֲנֹן בְּשִׁאֲפֵן דִּי
 גַּנְעָע וְעֵלְט אֲנֹן תְּחַת בְּרָקִים וַיִּךְ צוֹ אֲלֵי זַיִנֵי אֵם גְּעַשְׁרָ אֲנֹן אִיז
 פִּין דְּאֲרַם אֲרַהֲטִים גְּנָנָען אֲנֹן אִיף אֲבָרָם. וְרוּם אֲנֹן דִּי גְּבוּרָה

וְאֶת־כַּסְלָחִים אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִשֶּׁם
 פִּלְשֶׁתִּים וְאֶת־כַּפְתָּרִים: ס וּכְנָעַן
 יֶלֶד אֶת־צִידֹן בְּכֹרֹו וְאֶת־חֵת:
 טו וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־
 הַגִּרְזִי: י וְאֶת־הַחִי וְאֶת־הָעַרְכִּי
 וְאֶת־הַסִּנִּי: יא וְאֶת־הָעֲרֹדִי וְאֶת־
 הַצְּמֹרִי וְאֶת־הַחֲמָתִי וְאֶת־נַפְצֹו
 מִשְׁפָּחוֹת הַכְּנַעֲנִי: יב וַיְהִי גִבּוֹל
 הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בְּאַבְתָּה גִרְזָה עַד־
 עֵזָה בְּאַבְתָּה סֹדְמָה וְעַמְרָה וְאַדְמָה
 וְצִבְיִם עַד־לָשָׁע: יג אֵלֶּה בְנֵי־חָם
 לְמִשְׁפַּחָתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם

פִּתְרוּסָא וְנִת פִּסְלוּחָא
 דִּי נִפְקוּ מִתַּבְּנִן פִּלְשֶׁתָא
 וְנִת קְפוּטָאִי: טו וְכְנַעַן
 אֹלִידִי וְנִת צִידוֹן בְּכֹרֵה
 וְנִת חֵת: טו וְנִת יְבוּסָא
 וְנִת אֱמֹרָאִי וְנִת גִּרְזָאִי:
 י וְנִת הַחִי וְנִת עַרְכָאִי
 וְנִת אֱנְרוֹסָאִי: יא וְנִת
 אֲרֹדָאִי וְנִת צְמֹרָאִי וְנִת
 חֲמָתָאִי וְנִת עֲרֹדִי
 אֶת־פִּדְרוֹ וְרַעֲיָת פְּנַעֲנָאִי:
 יב וְהוּהוּ תְחוּם פְּנַעֲנָאִי
 מִצִּידוֹן מְטָאִי לְגִרְזָה עַד
 עֵזָה מְטָאִי לְסֹדְמוֹ וְעַמְרָה
 וְאַדְמָה וְצִבְיִם עַד
 לָשָׁע: יג אֵלִין בְּנֵי חָם
 לְרַעֲיָתָהוֹן
 פְּאַרְצֵתָהוֹן פְּעַמְמִיָהוֹן:

ירשבו

י

בית יהודה

רש"י

מחליפין ומכבד נשותיהם פ' חלו לאלו ויאלו מהם פלסחים:
 (יח) ואחר נפצו. מהלה נפלו צ משפחות הרבה: (טו) גבול.
 סוף חרזו. כל גבול לו סוף וקצה: באבכה. סס דבר ולי:
 כחדס האומר לחברו וזה גבול שניע עד אשר תבא לגבול
 סלוגי: (כ) ללשונותם בארצותם. חשפ"י שחלקו

פסלוחים האבן מונה גווען מיט די טייכער פון דיא פֿתרוסיס
 אונ דיא פֿתרוסיס האבן מונה גווען מיט דיא טייכער פון
 די פֿסלוחים (ונצאו מקם פֿלשתיים) פון וויא איז גבארן גווארן
 די פֿאך פֿלשתיים: (יח) וְאַחַר נִפְצוּ. זאגט רש"י מען
 מיינט (וואָס נפצו משפחות הרבה) פון דיא מענטשען זענן
 פֿאַרשפּרײט געווארן פֿיר משפחות: (יט) גִבּוֹל וְהוּהוּ. זאגט
 רש"י גבול מיינט מען (סוף ארצו) דיא ענדע פון ווין לאנד
 מיינט מען דער גרענעץ. ביי דעם גרענעץ איז די ענדע פון לאנד:
 קומען, בואבא מיינט מען ניט דיין קומען, נאר מען מיינט קומענדיג, וויא מען קומט צו גר, צו סדום, זאגט רש"י
 (וְהוּהוּ גִרְזָה) מיר געפֿעלט צו זאגן בואבא איז דער טייטש דיין קומען, נאר מען מיינט (פֿאַרם האַינר לחברו) וויא אַמענטש
 זאגט צו זיין חבר (גבול זה בניתי) דער גרענעץ ווי לאנד ציהט זיך און לאנג (ער אָשר תבא לְגִבּוֹל פֿלוגי) ביז די וועסט
 קומן צו זענעם גרענעץ: (כ) וְלִשְׁנֹתָם בְּאַרְצוֹתָם. זאגט רש"י (אף על פי שְׁחֲלָקוּ לְלִשְׁנֹתָם וְאַרְצוֹתָם) אַפֿילו דיא מענטשען

שפתי חכמים

גם חלל כונת הקרא שנותן סימן והכלל סוהו הכסלומים אשר יאלו
 דעס לא מלינו כסלומים אחר מוזכר במקרא: צ' דל"ז ואחר גמלו

היחל שאין הסס מלה עברית לא פירש כלום: פ' (מ"ח) דל"ז חלל
 ממשלום נכד חלל וכסלומים ילד את פלסתיים ולא אשר יאלו משס

פירוש לתורת אלהים

מענטשען זענען פֿר שפֿרײט ווענן פֿר שפֿרײט ווענן פֿר שפֿרײט:
 (כ) אֵלֶּה בְּנֵי חָם לְמִשְׁפַּחָתָם דִּי וְעַד־דִּי קִינְדֵר פֿון חָם
 צווא זייערי משפחות ללשוותם צוא זייערי לשונות

דארטען זענען ארום געקומן די פֿלשתיים (שיו ח"י):
 (יח) וְאַחַר אֹנֶן דֵר נָאָה נִפְצוּ זענען וואָרן פֿר שפֿרײט
 משפחות הכנעני דיא משפחות פון כנעני אונ פון דיא

ספר הישר

גשלינגן פֿיר שפֿרײט און וויא מיר האָבן דער צײַלס אונ אונזער
 חס זיין פֿאָר און דיר מירד גווען אונ גינארט עד חס גבראָס
 אונזער קונד אונ און גירוד חס דר דר הערס חס אין אים גברענט
 דר צאָרן אונ חס גבאָס מען זאל פֿרענגן תּרַחַח פֿר אים אונ מען
 חס גבראָס תּרַחַח חס גירוד גוואָס צו תּרַחַח האַסוּו הערס חס
 דִּי קִינְדֵיפֿים האָבן גוואָס אונ אונזער זאָג מיר דעס אַבֵּת אֵין ווי
 תּרַחַח חס און דר צאָרן גירודס זייער ביי גירוד חס תּרַחַח גוואָס
 חס און אֵין אַבֵּת וואָס דִּי קִינְדֵיפֿים האָבן גוואָס דִּי אֵין חס

אִים אים פֿרענען אונ צריין וואָרן און אַבֵּת אַבֵּת צו פֿר דִּרְעִינִי.
 נקל אונ אֵין קִינְדֵיפֿים אונ שפֿרײט אונ גבֹוֹרִים פֿון אַבֵּת שפֿרײט
 אַבֵּתִינִי דעס קִינְדֵיפֿ אַבֵּת צוּא זענן אַבֵּת אונ אַבֵּת וִיך
 אֵינגוואַמילט אונ האָבן זיך גִישְׁמַעְתֵּם פֿון ווייטנס אונ עס אֵין
 גִיט אֵין גִבּוֹלִין גִיין שׁוּם מענטש וּס ער נאָל גִיט קומן צו זען
 אַבֵּת אונ און מען האָט גבראָס אַבֵּת פֿון דער תּפֿיִסָה האָבן
 דִּי מִשְׁפָּחִים גוואָס אַרױני עס אֵין דאָר דר מענטש וּס מיר האָבן
 גִינְהוּ בִשְׁעַת עַר אֵין גִבּוֹרִין גוואָס חס אֵין גוואָס שפֿרײט אֵין

ויער

2

8

7

בְּנֵי יִתְחָם: כִּי וַלְשֵׁם יִלְדָּה נִסְחָהוּ אָבִי
 כָּל־בְּנֵי־עֵבֶר אֲחִי יִפְתַּח הַגְּדוּלָּה:
 כִּי בְּנֵי שֵׁם עֵינָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד
 וְלֹד וְאַרְם: כִּי וּבְנֵי אָרְם עֵוִן וְחֹל
 וְנִתְר וְמֶשֶׁ: כִּי וְאַרְפַּכְשָׁד יִלְדָּה אֶת־
 שָׁלַח וְשָׁלַח יִלְדָּה אֶת־עֵבֶר: כִּי וְעֵבֶר
 יִלְדָּה שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי

כִּי וְלִשְׁם אֲתִילִיד אֲתִי הוּא
 אֲבוּהוּן דְּכָל בְּנֵי עֵבֶר
 אֲחוּהִי דִיפְתָה רַבָּא:
 כִּי בְּנֵי שֵׁם עֵינָם וְאַשּׁוּר
 וְאַרְפַּכְשָׁד וְלֹד וְאַרְם:
 כִּי וּבְנֵי אָרְם עֵוִן וְחֹל
 וְנִתְר וְמֶשֶׁ: כִּי וְאַרְפַּכְשָׁד
 אֲלִיד יִתְשַׁלַּח וְשַׁלַּח
 אֲלִיד יִתְעֵבֶר: כִּי וְעֵבֶר
 אֲתִילִידוּ וְרִינֵן בְּנֵינֵן שׁוּם
 חַד פֶּלֶג אֲרִי פִּיּוּמֹתִי
 תו"א וְשֵׁם יִלְדָּה מַסְדִּין טַט

בית יהודא

רש"י

וְעָנָן צִוְיָאִילִישׁ גְּנוּאָרָן צוּ בְּעוֹנוֹתֵיכֶרע שְׁפָאָרְבָּן אֹנָן בְּעוֹנוֹתֵיכֶרע
 לְעֵבֶר פֿון דַּעס־פֿונִיעֵנע (פֿלֶס בְּנֵי חָם) זַעֲנֵן אֲלֵע דִּיא
 קִינְדֶר פֿון חָם, אֲלֵע הָאָבִן גֵּהֶאט דִּיא נֶאטוּר פֿון זײַער
 פֿאָטֶר חָם: (כֹּא וּבְנֵי כָל בְּנֵי עֵבֶר, בְּהֶר, הִיָּה שֵׁם) שֵׁם
 אִיז גְּנוּעַן דֶּר פֿאָטֶר פֿון אֲלֵע מַעֲקִישׁוֹן וּזֶס הָאָבִן גֵּעוֹאֲהֶנֶם
 אױף דִּיא אָנְדֶרע זײט פֿון מִיָּד פֿרַת: וְאַחֵי יִפְתָּה הַגְּדוּלָּה
 זַאָט רִשׁ"י (אִינִי יִרְבֵּי) אױף גְּנוּיִם גִּיט (אִם יִפְתָּה בְּרִדּוֹ אִישׁ)
 אױף וְעָנָן זַאָט מַעַן דַּעַם וְאַרְם הַגְּדוּלָּה, אױף יִפְתָּה אֲדֶר
 שְׁעָרָה אַחַר הַפֿיּוּל (צְנוּיָא יִאָהֵר נֶאָךְ דַּעַם מְבֹרָךְ אִיז שֵׁם אֲלֵט
 יִפְתָּה אִיז גְּנוּעַן דֶּר אֲרִישְׁטֶר (שְׁחָרָה בְּן חֶמֶשׁ מֵאוֹת שָׁנָה הָיָה נֶחֱ
 שֵׁם מֵאוֹת שָׁנָה) אֹנָן וְעָנָן דַּעַר מְבֹרָךְ הָאֵם אָנְגֵּהוּיבֵן אִיז נֶחֱ
 בְּן מֵאוֹת שָׁנָה) אִיז דֶּאָךְ דֶּר אֲרִישְׁטֶר וְזֶהֲנֵן פֿון גַּח אֲלֵט גְּנוּעַן
 הַגְּדוּלָּה יִאָהֵר וְעָנָן דֶּר מְבֹרָךְ הָאֵם אָנְגֵּהוּיבֵן (שֵׁם לֹא הִגִּיעַ
 לְמֵאָה דֶּר שָׁנָה) אַחַר הַפֿיּוּל) אֹנָן שֵׁם אִיז אֲלֵט גֵּעוֹאֲרֶען
 הַגְּדוּלָּה יִאָהֵר אִיז צְנוּיָא יִאָהֵר נֶאָךְ דַּעַם מְבֹרָךְ, אִיז דֶּאָךְ
 יִפְתָּה גְּנוּעַן אֲרִישְׁטֶר פֿון שֵׁם מִיט צְנוּיָא יִאָהֵר: וְאַחֵי רַבָּא.)

לְשׁוֹנוֹת וְחֲרוֹזוֹת כּוֹלֵם בְּנֵי חָם הִס: (כֹּא) אָבִי כֹל בְּנֵי
 עֵבֶר. הִסְרָק הִיָּה חָם: אֲחִי יִפְתָּה הַגְּדוּלָּה. אִינִי יוֹדַע
 חָם יִפְתָּה הַגְּדוּלָּה חָם טַט כִּסְהוֹ אֲזוּרַס טַט בְּן מֵאוֹת סְנֵה וְגו'
 סְנֵתִיס אַחַר הַמְּבֹרָךְ הוּי אֲזוּרַס יִפְתָּה הַגְּדוּלָּה סְהִרִי בְּן ח"ק סְנֵה
 הִיָּה נַח סְתַחמִיל לִחְלוּדִי וְהַמְּבֹרָךְ הִיָּה בְּסֵנֶת טַט מֵאוֹת סְנֵה
 כְּמֹלָה סְגוּלָּה בְּכּוּיִס בְּנֵי בְּן מֵאוֹת סְנֵה ר' וְסַס לֹא הִגִּיעַ לְמֵאָה
 עַד סְנֵתִיס אַחַר הַמְּבֹרָךְ: אֲחִי יִפְתָּה. וְלֹא אֲחִי חָם

שפתי חכמים

דעת וקנים מבעלי התוספות

קאי על אותן הנכרסם לעיל שם בני כנען דלכ"ל לא הליץ אלא וחקר
 נספדו דודאי קאי על אותן דלעיל ל"ל מספחות הכנעני אלא מאלה
 נספדו מספחות סרסם ר"ל על שר מספחות וקאי על ג' בני נח סרס"ס:
 ק' דלפי פסוקו של קרא משמע דעכ"ט שם אדם הוא א"כ למה אמר
 דעכ"ט דעכ"ט הו"ו ל"ל דעכ"ט ל"ו שם אדם הוא אלא עכ"ט סרסם
 דעכ"ט ר"ל עכ"ט סרסם: וזו ואלה חכ"ל כל מספחה ומספחה סיוולת ממנו אט"כ
 עכ"ט ר"ל עכ"ט סרסם: ר' ואל"ת מה סוכמה זו דלמח"ס ה"ה בן מאלה סנה כסכ"ה המנוול וסם ה"ה בן ק' ב' סנה אחר המנוול ופס"ה ה"ה בן

אחי כל בני עבר וכי לא ה"ה סם אלא אחי בני עבר לנד והלא גם
 ודלא כפי' הרס"ס ספי' אחי בני עבר בן כנו דמתי' רמותא דעכ"ט והא כל
 עכ"ט ר"ל עכ"ט סרסם: ר' ואל"ת מה סוכמה זו דלמח"ס ה"ה בן מאלה סנה כסכ"ה המנוול וסם ה"ה בן ק' ב' סנה אחר המנוול ופס"ה ה"ה בן

אֲנִרְרָה זַיִט מִיָּד אֲחִי יִפְתָּה הַגְּדוּלָּה שֵׁם אִיז דֶּר בְּרוּדֶר
 פֿון יִפְתָּה וּזֶס יִפְתָּה אִיז גְּנוּעַן דַּעַר עֲרִישְׁטֶר (עִי' מִי' א'):
 (כֹּד) וְאַרְפַּכְשָׁד אֹנָן אֲרִישְׁטֶר הִס גִּיבֶאָרְעֵן שְׁלַח אֹנָן
 שְׁלַח חָם גִּיבֶאָרְעֵן עֵבֶר: (כֹּה) וְעֵבֶר יִלְדָּה אֹנָן צוּ עֵבֶר
 אִיז גִּיבֶאָרְעֵן גְּנוּאָרָן צְוּיָא וְזֶהֲנֵן שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג דֶּר נֶאָבִין
 פֿון אִיִּבְקָם אִיז גְּנוּעַן פֶּלֶג כִּי בְּכּוּיִם גִּבְלָהֶם הֶאָרִין וְאַרְם

בְּאִרְצוֹתֵם אִיז וְיִיעֲרִי לְעֵבֶר גְּנוּיָהֶם אִיז וְיִיעֲרִי פֶּעֲקָרָה
 הָאֲמִישֵׁע וְזִי וְעָנָן צוּ מִיִּילֵט גְּנוּאָרָן אױף פִּירֵ לְשׁוֹנוֹת
 אֹנָן אִיז פִּירֵ לְעֵבֶר וְעָנָן זײ אֲלִיד דִּי קִינְדֶר פֿון
 חָם: (כֹּא) וְלִשְׁם יִלְדָּה גַח אֹנָן צוּא שֵׁם אִיז אױף
 גִּיבֶאָרְעֵן גְּנוּאָרָן אָבִי כִּי בְּנֵי עֵבֶר שֵׁם אִיז גְּנוּעַן דַּעַר
 פֿאָטֶר פֿון אֲלֵע דִּי וּזֶס הָאָבִן זײַךְ בְּעֵצֵם אױף דַּעַר

הישר
 נצו אונ גמרו'ד חט גבאשען מען נאך נעמען קרן מיט אברם אונ
 מען נאל אריין נוארפין און גבאשען אובן. ונקחה אונ ד' קנעטם
 האבן גנאפן אברם אונ קרן אונ פאן אזס פון זיי ד' קנעט'דין אונ
 האבן גבינן זיי'י קנעט אונ פיס אונ האבן זיי אונקאפף אובן
 אריין נוארפן אונ נאם כיה חט. זיך דער בארייט אברם אים
 אונ גירעטם צו אברם אונ באשירטם אברם פון פייער אונ פון
 אברם און מער גיט פ' ברענט נאר די שפירי'ן זוס, ער און נענען
 גבינן אונ אריין די קנעטשין וזס האבן זיי אריין נוארפן און
 קאפף אובן און אף גנאנען אפאטם פון פייער צו זיי אונ נענען
 פ' ברענט נוארפן צוילעף קענטשין אונ אברם און נענען און אקאד

ספר
 ניער בחמטת גימסא אריין מיון קינד האב איך גנאפן דם קינד
 פון מיון דיקטם אונ האב דם גיבאקט אונ דרוף חט מיר מיון
 גיררר ויהו קרן איון מצה גנאפן אונ קרן איון אלט גנוען צוויי אונ
 אקציון יאר אונ קרן האם אים נאר קיון מצה ניש גיעבען דרוף
 אונ מרח חט גנאקט פרי ער זאל גיעב' נועקן פון דעם טוש. חט
 גמרו'ד נאקטם צו מרח דר פר וזס זיון ויהו קרן חט יוד איון מצה
 גנעבן דר פר זאל מען אים פאר ברענין מיט אברם אונ קרן חט
 זיך גבא און און הארץ נועם אברם גיעב' ניעצו וועב וועב איד איד
 מיט אים גיעב' ווערן פון פייער אונ און מרח חט האם אריין גייעט
 די זאך און זיון ויהו דרן חט ער און געקטם צו בריינן דר פון:

בְּיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וַיִּשַׁם אֶחָיו יַקְמָן׃ כּוּ יַקְמָן יִרְדַּ אֶת־אֱלֹמֶרְדָּ וְאֶת־שֶׁלֶף׃

בית יהודה

רש"י

זאקט מען גיט ישם איז געווען דר ברודר פון הם (שאלי שאינים
 פברו את צדיקים) די בידע ישם מיש גת האלפן יוד ברודר
 ווייל זיי בידע האבן געגעבן פברו צו זייער פאמיל (ות ברה)
 אונ הם הט פארשעקט דעם פאטער, דרויבער ווילען וויא
 אים גיט האלפן פראברדער: (כה) ונפלהו. זאקט רש"י
 (כתבבני השלשית) דיא שפראכען זעבן פארמישט געווארן
 (קפ"ה) פון הפקעה) אונ ווי זעבן פארשפרייט אונ פארשפרייט
 גווארן פון דעם פאמיל (ותפלגו בקל העלם) זיי זעבן צוטיילט
 גווארן אויף דיא גאנצע וועלט, זאקט רש"י (פברו שיה
 עבר נביא) פון באקען לערנן מיר אז עבר איז געווען אנביא
 (שפרא ישם בני גל ישם הערוד) ער האט געוואקט צו רופען
 שפעטער (ושנינו בפבר עלים) מיר האבן געלערנט אין ספר
 פלג איז דיא וועלט צוטיילט געווארן (שאם תאמר בתחלת
 זעבן די מענשען געטיילט געווארן, אונ עבר איז ניש געווען
 גווארן) (ועבן אנדריינגונג צו דר זוף האט ער גערופן דעם
 זאמן הכי יקמן אחיו צעיר פאמיל) ויין ברודר יקמן איז געווען
 גבארן פיר משפחות איידער דיא מענשען זענען געטיילט
 האט גבארן פיר קינדן (ואבר פד ידיו כל הערין שפה אחת)
 געעמט איין שפראכע אונ מיען האט געבאלט דעם סאקעס
 מענשען זעבן געטיילט גווארן אין די לעצטע יאהרן פון פלג,
 בארד ווי ער איז גבארן גווארן, גאר ער איז געווען אנביא
 די מענשען געטיילט גוואקען אין מיטן יאהרן פון פלג, אונ
 באקען, אונ ווען עבר היט געוואקט וועבן געטיילט.
 צוטיילונג, אונ עבר איז גיין נביא געווען, ענפערט רש"י
 מענשען געטיילט גווארן (הא בא הכתרב קמחם אלא לפרש)
 אין וועלכע צייט פון פלג'ס לעבן זענען די מענשען געטיילט
 ווען ער איז גבארן געווארן, אונ דאס קען דאך ניש זיין
 מיר (שששנת בית פלג געווארן), אונ דאס קען דאך ניש זיין
 מיר ניש זאמן סאמער האט מען אים פריער גערופען איין
 אים גערופן פלג וועבן איין אנדריינגונג, דאס קען ניש זיין,
 ווען ער האלט בארד ביי דעם שפראך, ער גערופן פלג
 געווען אנביא, ער געוואקט איידער פלג וועט שפראכען
 פר נום הם מען אים גערופען יקמן (ששה גרו יקמין עיגל)

שאלו טיהס כדלו את אביהם וזה בזה: (כה) נפלה.
 תכלכלו הלשונות ופסלו מן הבקעה ותפלגו ככל העולם
 למדנו שהיה עבר נביא שקרא שם בנו ע"ש העתיד ושמו
 בסדר עולם שבסוף ימיו תפלגו ש שאל"ת בתחלת ימיו
 ת הכי יקמן אחיו צעיר ממנו והולד כמה משפחות קודם
 לכן שחומר ויקמן ילד וגו' ואח"כ ויהי כל הארץ וגו' וא"ת
 בחמש עשר ימיו לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש הא למדת
 ששנת מות פלג תפלגו: יקמן, שהיה עניו ומקטין
 א עצמו לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו:

דעם זאמן פון ויין זיהן ווענען דיא זאך וואס וועט זיך
 סדר עולם (שפ"ה) ויין געפילט) אין דיא לעצטע יאהרן פון
 זאמן וואס דעם פון דעם זאמן אין אנהייב יאהרן פון פלג
 זעבן די מענשען געטיילט געווארן, אונ עבר איז ניש געווען
 גווארן) (ועבן אנדריינגונג צו דר זוף האט ער גערופן דעם
 זאמן הכי יקמן אחיו צעיר פאמיל) ויין ברודר יקמן איז געווען
 גבארן פיר משפחות איידער דיא מענשען זענען געטיילט
 האט גבארן פיר קינדן (ואבר פד ידיו כל הערין שפה אחת)
 געעמט איין שפראכע אונ מיען האט געבאלט דעם סאקעס
 מענשען זעבן געטיילט גווארן אין די לעצטע יאהרן פון פלג,
 בארד ווי ער איז גבארן גווארן, גאר ער איז געווען אנביא
 די מענשען געטיילט גוואקען אין מיטן יאהרן פון פלג, אונ
 באקען, אונ ווען עבר היט געוואקט וועבן געטיילט.
 צוטיילונג, אונ עבר איז גיין נביא געווען, ענפערט רש"י
 מענשען געטיילט גווארן (הא בא הכתרב קמחם אלא לפרש)
 אין וועלכע צייט פון פלג'ס לעבן זענען די מענשען געטיילט
 ווען ער איז גבארן געווארן, אונ דאס קען דאך ניש זיין
 מיר (שששנת בית פלג געווארן), אונ דאס קען דאך ניש זיין
 מיר ניש זאמן סאמער האט מען אים פריער גערופען איין
 אים גערופן פלג וועבן איין אנדריינגונג, דאס קען ניש זיין,
 ווען ער האלט בארד ביי דעם שפראך, ער גערופן פלג
 געווען אנביא, ער געוואקט איידער פלג וועט שפראכען
 פר נום הם מען אים גערופען יקמן (ששה גרו יקמין עיגל)

שפתי חכמים

פלג דעין שהיה בסוף ימיו אין דרך לקרא למת שם אחר כעבור
 המקרה שקרה בשנת מותו או סמוך למיתת אלו ודלי בתחלת ימיו
 וקרא אותו ע"ש העתיד: א דקסא לרש"י מין דמשני הקרא גלית
 בניו של עבר דכחיו ועבר יולד שני בניו ולא נקט הקרא כמו שאר
 העולמים כמו ותרפסד ילד וגו' ויקטן ילד וגו' אלא לכי סינה וכתב
 ועבר יולד שני בניו הקרא ע"ש מחמת של עם המחזיק וא"כ קסא
 בשלמה פלג נתן דמקום עטם לומר הקרא פלג אלא יקמן מיט קסא
 ע"ש שהי מקטין את עצמו וכל זה נראה עבר כרו"ק אשר עליו. והרא"ש
 כתב טעם מפני שזו השם גזור מהקטנות פירש שם זה יותר משאר

ק"ג או ארבע שנה אחר המטל ויש לומר משום דכדורות הראשונים
 כל בניו שכולדו היו מולידין שנה אחר שנה כדלמיתין כפי כן סורר
 ומורה ואחר שהודיעו שגולה שם בשנת תק"ב למה שנתים אחר המטל
 למדנו שם שם האחרון כי יסת וחס וגולד בשנת תק"ט ותק"א לחי
 נח וק"ל: ש ויחזק ידע אלא נחלה סיה: נח ר"ל ולא נחלה סיה אלא
 כן היה המשפט בתחלת ימיו וקראו כן ע"ש המשפט הכי יקמן וכו'
 וזה"ל חמש עשר ימיו ר"ל וקודם לזו היה לו שם אחר אלא כשארע
 המשפט קרא שמו כן לא בא המטל וכו' אלא בסוף ימיו תפלגו והשאל
 פ"ל דלמה קודם לכן היה לו שם אחר אלא כשארע המשפט הקרא

פירוש לתורת אלהים

איין זיינע טעג איז די לשונות פארמישט גווארען
 אונ זיי זענען פראשפרייט גווארען אונ זיי זענען ציא

איין זיינע טעג איז די לשונות פארמישט גווארען
 אונ זיי זענען פראשפרייט גווארען אונ זיי זענען ציא

ספר הישר

ואת אקם: ויקם איז מרוד אוף געשפאקען אונ איז געגאנגען אוף
 זעבן דיא זאך האט ער געזעהן אז אברם גייט ארם אין פיער
 אויז אונ נאך האט איז ברוך איז פרא געניט דעם פיר זוף דרוי פיער
 פרו נדעם: ביצו אונ נכרוד געניט פון זאל אים זעבן אברם פון
 פיער האבן די קניקס געניקט אז סמן זאל אים אים זעבן האבן
 זיי ניש געניט דען דער פלאם איז געגאנגען קעגן זיי זעבן דיא
 קניקס אפפלאקן גווארען פון אים דעם ער געניט נ צו זיי אייניקס

איבן דריי טאג אונ דריי טעג אונ איז ארם געגאנגען אונ זעבן
 קניקס פון מרוד האבן דעם געזעהן זעבן די קניקס געניקט איז
 האבן אים געניט מיר האבן זעבן אז אברם גייט ארם אין פיער
 גאר די שפריק זיס ער איז געווען געבוינדען זעבן יוא פרא געניט
 גווארען אונ אז מרוד דעם דעם דער הערסט דעם ער ניש גווארען
 געבוין אונ האט געשקט אנדערע הערין צו זעבן די קרא נג זאך
 זענען די געגאנגען צוריק אונ האבן אים געוואס אז די זאך איז

וְאֶת־חַצְרוֹתַי וְאֶת־יְרֵחַ: כו וְאֶת־
הַדְּרוֹם וְאֶת־אֲזוּל וְאֶת־דְּקָלָה:
כז וְאֶת־עֹזַבַל וְאֶת־אֲבִימָאֵל וְאֶת־
שָׁבָא: כח וְאֶת־אוֹפֵר וְאֶת־חַוִּילָה
וְאֶת־יוֹבֵב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יִקְטָן: לו וַיְהִי
מוֹשְׁבָם מִמִּשְׁאֵי בְּאֵרֶה סְפָרָה הַר
הַקָּדָם: לא אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפַּחְתָּם
לְלִשְׁנֹתָם בְּאֶרְצֹתָם לְגוֹיֵיהֶם: לב אֵלֶּה
מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם
וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בְּאֶרֶץ אַחַר
הַמְּבּוּל: פ שְׁבִיעִי יֵאָדָּו וַיְהִי כָּל־הָאָרֶץ
שְׁפָה אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים: נו וַיְהִי

שְׁפָה וַיְהִי חַצְרוֹת וַיְהִי
יְרֵחַ: כו וַיְהִי הַדְּרוֹם וַיְהִי
אֲזוּל וַיְהִי דְקָלָה: כז וַיְהִי
עֹזַבַל וַיְהִי אֲבִימָאֵל וַיְהִי
שָׁבָא: כח וַיְהִי אוֹפֵר וַיְהִי
חַוִּילָה וַיְהִי יוֹבֵב כָּל־אֵלֶּיָן
בְּנֵי יִקְטָן: לו וַיְהִי
מוֹשְׁבֵיהֶם מִמִּשְׁאֵי
סְפָרָה הַר מִדְּיָבָה:
לא אֵלֶּיָן בְּנֵי שֵׁם
לְרִשְׁיָתָהֶן לְרִשְׁיָתָהֶן
לְאֶרְצוֹתָהֶן בְּעַמְמֵיהֶן:
לב אֵלֶּיָן וַיִּרְעִית בְּנֵי נֹחַ
לְתוֹלְדוֹתָהֶן בְּעַמְמֵיהֶן
וּמֵאֵלֶּיָן נִפְרְדוּ עַמְמֵיהֶם
בְּאֶרְעָא בְּתַר מוֹפְנָא:
א וַיְהִי כָּל־אֶרְעָא לְשִׁישׁ
חַד וּמִמְלַל חַד: ב וַיְהִי

בעל המורים
(א) שפה אחת. כנימטרוס לשון הקדש:
(ב) הכא ואידך והכלים ודברים
הרבה שהרבו לדבר הכלים הרבה:
רש"י

בית יהודא

לְהַשְׁמִיד כָּל־הַמִּשְׁפָּחִים הַלְלוּ דְרִיבְעֵר הָט עַר וְזָכָה גִּוְעֵן עִם
יֵאָדָּו פִּין אִים נְבָאָן וְעֵכָן דִּי אֲלַע מִשְׁפָּחֹת: (כו) וְחַצְרוֹתַי
וְאֲזוּל רִשְׁיִי (על שם קֹזְבֹו) דְר אֲקַט וְזָא עַר הָט גְּעוֹוֹאֲהֵנִט
הָט מַעַן גְּעָרְפֵן חַצְרוֹתַי (דְּכִי אֲבָדָה) אוֹז וְאֲנִט דְר כְּדָרְשׁ:
(א) וְשָׁבָא אַחַת. אִינן שְׁפָרְבָקַע, וְאֲנִט רִשְׁיִי דִי שְׁפָרְבָקַע
נֹחַ וְזֵי תֵאָבֹן גְּעָרַעט אִיז גִּוְעֵן לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ וְדְבָרִים אַחָדִים
(וְאֲמָרוּ) וַיֵּאָדָּו הָאָבִין וְאֲנִט (לא קָל דְּהִנֵּי שְׁבָדֹר לוֹ אֵת הַגּוֹיִם)
אִסְקָרְוִיבֹן פִּר יוֹךְ אוֹוֹאֲהֵנִיבֹן אִין הִימְעָרָה (עֲבָרָה לְקֹבֵעַ וְעֲבָרָה
מֵאֲבָקֵן מִיט אִים מִלְּחָמָה (דְּכָר אַחַר) נָאָה אֲפִשֵׁט אִיז דְּבָרִים
אַחָדִים מִיִּישָׁט מַעַן וַיֵּאָדָּו הָאָבִין גְּעָרַעט (עַל וַיְהִי עֵלְמֵס אוֹף
שְׁפַתֵי הַחַמִּים

(כו) חצרות. ע"פ ב מקומו דברי אגדה (כ"ר).
(א) שפה אחת. לשון ג הקודש: ודברים אחדים.
כאן בעלה אחת ואמרו לה כל הימוני שיבור לו את
העליונים נעלה לרקיע ועטפה עמו מלחמה. ד"א על יהודו
ד של עולם ד"א ודברים אחדים (כ"א דברים חדים)
וְאֲנִט רִשְׁיִי (בְּאֵז בַּעֲצָה אַחַת) וַיִּעֲבֹן גְּעָרְבֵן מִיט אִינן עֲבָדָה
גִּיט אֲלִין אִיז בְּעִשְׁתֵּינָן גְּעוֹוֹרֵן פִּין אִים, עַר זָאָר קַעֲבֵן
עִמּוֹ מִלְּחָמָה) מִיז וְעֵלְוֵן אֲרוּפְגִיבִין אִין הִימְעָרָה אוֹנ מִיז וְעֵלְוֵן
אַחָדִים מִיִּישָׁט מַעַן וַיֵּאָדָּו הָאָבִין גְּעָרַעט (עַל וַיְהִי עֵלְמֵס אוֹף

שמות: ב דל אשי המקום שהיו עם ומלכו בכל יום על המיתה
שאלוהים רישון: ג דל לשון אחר היה לה ספס אחד דהא הכל
פירוש לתורת אלהים
די נאנצוי וועלט שפה אחת איין לשון ויי האבן אלי
גרעט לשון הקודש ודברים אונ איינצגי רייד (י"ט מ"י):
(ב) ויהי אונ עם איז גווען בנסתם אז ויי האבין גצוויין
מקדם פון מברח זייט צו ויבן אארט ויי ואלין דארמיין
הישר

אוי יקטן: (כו) ויקטן ילד אונ יקטן הם גבאריין וכו':
(כב) ומאלה אונ פון די מעממשן נפרדו הגוים בארץ אחר
המבול וענו ווארן צו שייך די פעלקר אוף דר ערד
נאך דעם מבול: (א) ויהי אונ עם איז גווען כל הארץ
ספר

אונ צירם אים אבנם פון פייער איר ויטם גיט שפארבען וענו
גבאנען די קענעם אים ציען אים איז אוף גבאנען אוף ויי דער
פלאם אונ וענו פון ברענס גווארן: ויך אונ אז נמרוד הם געווען
די קענעם קענין גיט צו גיין צום פייער הם ער גיררן צו אבנם
אונ ונאם צו אים אבנם דר קענעם פון נאם וואס הם בשאפען
הימל אונ גירד ויי ארזם פון פייער אונ קום צו מיר אונ אבנם
הם צו גיערש דר רייד אונ איז ארזם גיבאנען פון פייער הם
גשירד מיט וינע קענעם געווען אז אבנם איז ארזם גיבאנען עם
אוי מער גיט פון ברענס גווארן פון אבנם יאר די שפירק ויז ער

אוי צירם אים אבנם פון פייער איר ויטם גיט שפארבען וענו
גבאנען די קענעם אים ציען אים איז אוף גבאנען אוף ויי דער
פלאם אונ וענו פון ברענס גווארן: ויך אונ אז נמרוד הם געווען
די קענעם קענין גיט צו גיין צום פייער הם ער גיררן צו אבנם
אונ ונאם צו אים אבנם דר קענעם פון נאם וואס הם בשאפען
הימל אונ גירד ויי ארזם פון פייער אונ קום צו מיר אונ אבנם
הם צו גיערש דר רייד אונ איז ארזם גיבאנען פון פייער הם
גשירד מיט וינע קענעם געווען אז אבנם איז ארזם גיבאנען עם
אוי מער גיט פון ברענס גווארן פון אבנם יאר די שפירק ויז ער

בְּנִסְעֵם מִקָּדֶם וַיִּמְצְאוּ בְקַעֲהַ
בְּאֶרֶץ שֵׁנֶעַר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ אֶרְדֵּהוּ הִבָּה נִלְבְּנָה לְבָנִים
וּנְשָׂרְפָה לְשָׂרְפָה וַתְּהִי לָהֶם
הַלְבְּנָה לְאֶבֶן וַתַּחֲמֹר הִיָּה לָהֶם
לְחֵמֶר: וַיֹּאמְרוּ הִבָּה נִבְנֶה לָנוּ

בְּמִצְרָיִם בְּקַדְמֵיָהּ
 וְאִשְׁפָּחוּ בְקַעֲתָהּ פְּאֵרְיָהּ
 דְּבַלְלָהּ וַיִּתְּיבוּ תַחֲנָן:
 וַיֹּאמְרוּ נִבְרָה לְחִבְרָה
 תְּבֹנְרָמִי לְבָנִינוּ וְנִשְׂרָפְנוּ
 בְּנִירָא אִיבְדָּתְמָא וְהִתְהַלְתָּ לְהוֹן
 לְבָנֵינָא לְאֶבֶן וְחִימְרָא
 הִיָּה לְהוֹן לְשֵׁנִי: וַיֹּאמְרוּ
 תְּבֹנְרָמִי לְבָנֵינָא בְּרָפְיָה

ת"א טעם שבת קוד: כסע נסעס מעלה י
 עפוסס חכבסס ויט חולסן טע:

בעל הטורים

(כ) בנסעם. כי בנסע' הכל ואיך בנסעס מן המהמה זה הוא שדרשו רז"ל אותו היום טרו מחארי ה' משל לחינוך שבורח מן הספר. פ"י
 בנסעס מוקדם שנסעו מקדמונו של עולם: (א) ארץ אל רעשו הכה. ס"ת שנוס מפני פלוס יתירה פקיס להס חטא: לאפן. ב' במסורה הכל
 ואיך וימת לבו בקרבו ויהי לאפן גבי נכל מה להלן מיתה חף כאל מיתה שיותר היה קשה להס מן היות כשנפלה לבסו מן המגדל:

רבי הירא

נאך אפשט איז דברים אחרים מיינט קען (דברים חדים)
 שארפע רייד (אפרו) זיי האבן גזאנט (ארה לאפך ותרנ"ו שנה
 פרקיע ב'תמוס) אלע טויטענד ועקס הונדערט ועקס אונ
 פופציג נאך ווערט איינגעבויגן דר הימל' (שש ששעה
 קימי המביל) ווי הקב"ה ק"ש גמאקן ווען דר מפי" איז גווען
 (בוא נעשה לו סמכות) קומט מיר ווערן מאכן אהובן סארעס
 ביו צום הימל, וועט דר הימל' גיט קענן איינגעבויגן
 ווערן: (ב) ופנקסס מקדס. זיי זענן אונגעקענעווען פון מורה
 גיט (שקוי יושבים שם) זיי זען ביו איצט בענעסן ווערואהקטו
 אין מורה גיט (פדקתיב למעלה) וויא עס שטייט פריער (נרד)
 מישקס גוי' הר תהרס) וייער זיינגט ווואהקטו איז גווען
 קעבן דעם פארן גוס אין מורה גיט (נעסעו מישקס להר' ק"ס
 מקלס) וויא האבן אונגעקענעווען פון מורה גיט צו זיבען אארט
 (ולא קצוא אלא שגער) זיי האבן גיט געפונען אזו אגרויסן פלאץ, ביו וויא זענען גאקסן אין שגער: (ג) ואיש א"י גבתי.
 מיינט קען (אמיה לאמיה) איין פאלק האט געזאגט צו דאס
 צו פוט, פוט קען גזאנט צו געבן: (ד) ויהי עיניו עיניו,
 הוהקתה היא) ווא עס שטייט דער נוארד' הבה, מיינט קען
 (ובתקביר) אונ דו כונענשען בעקעסן זיך איין קענענש' צום
 (או למשא) אדער צו קראן אומה' וקבנים, אינדר' פאר וואס
 ווייל אין קבל' איז גיפא שטיינער (שהיא בקעת) ווייל' קבל'
 איז אינדעריווער ארט: וז' שרפה לשרפה, מיר ווערן דיא ציגור'
 חכמים

א' קשה איז היל' בכרכים אחרים משה' קאמר ד"א וכו' וחו קשה
 סול' ודרכים אחד מה אחרים מ"ה פ"י ד"א וכו' ר"ל דמייס חדיס וכו'
 מוכרס'ל: ה' דשכל זה נסעו סרו' ב' אל' ומלאו קעס משמע
 דמהמה בקסו זה: ו' יל' דוכחו מדכחיב אחריו ונלט סס שפסס
 פירוש לתורת אלהים

קאנין וואהקען אלע צו ואמן וגיפאזא קמעה פארן שגער
 קאבין זיי גפונין אמאל אין לאנד שגער וישבו שם
 און זיי האבן זיך דארטן בונעט: (ג) ויאמרו איש אל
 בעהו אונ וזיי האבן גזאנט איינר צום אנדרון הבה
 ברייט אייה אן נלבנה לבני מאמיר מאכען ציגל' ונשרפה
 ספר

אברס. ויאמר הם אברס גזאנט צו זיי בוקס אייה צום גאט ק"ס
 הם בשאען די גאנצע וילקס אונ גייט אין זיין וועג דען ער הם
 מק' מצ' ווען פון פייער אונ גאט ביה בשאפס אלע ציביר אונ
 בשוקמס אלע די גוס פ' וזקערו זיך אף אים פון אלע קרענק.
 אונ עס איז איין גרוס פ' וזקערהג: גווען אונ אברס איז גיזיל'
 גוואקן אונ קען איז פ' בעקמס גוואקן: וזמן אונ גקראד גיט צו
 אברס פיל מלית' איה צוויי קעקמס וס זענן ביי אים ווען איינר
 הם גתיקן עין אונ דר אנדר' אל' ציגל' אף אלע שדרת' האבין

עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה
 לנו שם פון נפון על פני כל הארץ:
 ויבד יהוה לראות את העיר ואת
 המגדל אשר בנו בני האדם:
 ויאמר יהוה הן עם אחד ושפה

וכבדא ורישה ממי עד
 צית שמאי ונעבד לנא
 שום דיקמא נתפבר על
 אפי כל ארעא: ה ואתנני
 יי לראת פרעא על עובדי
 קרמא ומגדלא די בנו
 בני אנשא: ו יאמר יי

תולדות אהרן

ונעשה לנו ספריון קט: וירד ס' ספריון סס:

רש"י

סורפוס אותם כבשן: לחומר. לטוב הקור: (ד) פן
 נפוזן. שלא יבוא עלינו שום מכה להפילנו ז מכלן:
 (ה) וירד ה' לראות. לא הולך לך חלל כלל ללמד
 ללוינים שלא ירשעו כגדון עד שיראו ויבינו. כמדרכ רבי
 תנחומא: בני האדם. חלל בני מי שמא בני חמורים
 ונמליס חלל בני חלם הראשון שכפה את הטובה ואמר האשה
 אשר נתתה עמדי חף חלו כמו בטובה למרוד במי שטפטים
 געבארשט ונמלסם כן המבול: צו יינדיען צו הקב"ה ונס ער האם
 זו יש עמלסם טעם אחד ה וטעה לחת כלולס וזכר זה החלו

בית יהודא
 פרענען (כך עישה הקבנים) אזו מאכט מען די ציונל (שופים
 איהם בדרשן) מען פרענט זיי אין אקאלבתיובין: (ד) ויפוזן.
 מיינט מען (מסות בקיר) צו פקעלעבן די ווענט: (ה) ופן נפוזן.
 מיר האבן מוכא (שלא גביא עיני שום פכה פהסינע מפיאן)
 מאקער וועט הקב"ה פרענען אף אויב אמכה אונ וועט
 אויב פארשפרייטן פון דאן אף די מאנצע ערד: (ה) ויבד ה'
 לראותו. זאגט רש"י (לא הוצרך לפר) הקב"ה האט גיש
 געבארשט אראפגידערן צו זעהן ווען ער איז געווען אין
 הימיע האט ער אויך געזען (אלא פא געמך דריינים) נאר
 דריבער איז הקב"ה אראפגעקומן זעהן צו זעהן די זיינים
 ונס ווערט פאר זיי געמישט (עד שגרא ווינו) פון זייא ווערן
 זעהן אונ פארשפרייט אז ער איז מאקע שולדיג, אזו שטייט
 מען קען ער פון פסק די קינדער פון מענטשן (אלא בני מי) נאר וועמעס זען קינדער האבען
 געפאקט (ש"כ בני חמורים ונמליס) סאמער האבן געפאקט די קינדער פון איינלעך אדער פון מענטשן? (אלא בני אדם
 הראשון) נאר מען מיינט די קינדער פון אדם הראשון האבן געפאקט דעם סאמעם (שפחה את טובה) ער האט פארטייקנט
 די טובה ונס הקב"ה האט אים געטאן והקב"ה האט אים געגען אנויב פון זיין טובה (וועגן וואס האט געזעהן אשך נבטת
 ערדי) אונ ער האט געזאגט צו הקב"ה דס ווייב ונס דו האסט מיר געגען וואס הייסט הלאוי וואלסטו זיא מיר גיט געגען
 (אף אלץ פפ בטיה) דיא מענטשען האבן אף געלייקנט דיא טובה ונס הקב"ה האט מיט זיי געטאן (לכירי) בטי הששפיעם
 טובה ופאקטס כן המבול) צו יינדיען צו הקב"ה ונס ער האט זיי געגען פיל גופים אונ האט זייא גערעכטע פון מפר: (ו)
 (ו) וכן עם אחד. זייא זען איין פאלק וכל טובה ויש עמלסם שגם אחד הם ושפה אחת לכלם) דס מאנצע גופים אונ וואס
 איז דא ביי זיי איז נאר ונס זיי זענן איין פאלק אונ אלע האבן איין שפראכע וירבד ה' החלו לעשות) אונ דיא נאך איז

שפתי חכמים

וכו' שבעת כלי למרוד בעקב"ה בנו המגדל וכלן מי' שלא יבוא עלינו
 וכו' חלל חלל ודלו זה קלי אמלת עיר (ג"ל) מי' שהוא טעם על המגדל

רעו: ז זה קלי דוקא אמלת עיר כטוב לפניי אבל לא קלי אמלת
 מגדל דל"כ סותר זה מה שפ"י לעיל דכ"ס חללים כאלו בענה אחת

פירוש תולדות אהרם

צו זעהן די שפאט ואת המגדל אונ דעם מורם (ע"י ר"י)
 אשר בנו בני האדם וואס דיא קינדער פון
 דיא מענטשען האבען גיבועט (ע"י ר"י):
 (ו) ויאמר יי אונ גאט המגדל הו עם אחד איין פאלק
 נאר די טובה איז פון האבדן מיט זיי וואס זיי זענן
 איין פאלק ושפה אחת לכלם אונ איין לשון איז צו זיי
 אלץ וזה החלם לעשות אונ דס המגדל גורם געווען ונס זיי

לאמר געווען איין אדם אשפאט וימגדל אונ אמורם בשמים
 אונ דר שפויץ פון דעם מורעם זאל גרייכן ביו אין
 הימל ונעשה לנו שם אונ מיר ווערן זיה מאקען אשם
 פן נפוזן על פני כל הארץ מאמר ווערען מיר צו שפרייט
 ווערין אף דר נאנצער ערד עם זאל אף אויב גיט
 קומן עפיים אשפאק צו פר שפרייטן אויב פון דאן:
 (ה) ויבד ה' לראות את העיר אונ גאט המגדל ואת

ספר הישר

צו זיין פאטער ירח דו ווייסט וואס אז נמרוד'ס יעצום וועלען
 מאכן פו ליערען מיון נאמען פון דר וועלט. אצינד נאך איה ריר
 מיר זאמן פון דאן אונען גיין צום לאד' גענען. ווארום סאמר
 וועסט אף געלעבט ווערען אויב מיר דען גוט מחמת לבישפאס
 המגדל דיר גאטן פבור. אונ אונ מען וועט דר נאך טאן פיל
 טובות איז דס איין נארטיקייט ווארום דס מאנצע גופים פון
 דר וועלט תקלפם גיט אז עם קומט דר צאקן פון גאט ביה א נ
 אצינד פון גוט מיינע רייד אונ לאנגן מיר גיין צום נאכד פנען
 אונ סוד פועט דיען דעם גאט ונס המגדל בשאפן אף דער
 ערד אונ פו אף די נארטיקייט ונס דרא ביקס גיך דעם נאך
 גלאקסן אונ ווי אכרם המגדל ויעקום צו הייזן המגדל נאך אונ זיין

מיר ווען איין אדם פראקטערין אונ אכרם איז אלס גינען צוויי
 אונ פופציג יאר אונ אז ער איז ארום גינאנען פון פייער איז
 נמרוד גינען אף דער מוכה שפיל אין פלג. אונ אלעו דר
 קענט פון אכרם ונס נמרוד המגדל אים געשענקט איז געווען אין דר
 צייט ביי נמרוד המגדל ער הערשט ווי אנוקיי המגדל איין געזען גינען
 מען זאל אכרם טייטן איז אלעו גלאנגן צו אכרם אונ המגדל אים
 מודיע געווען אונ זאגט צו אים שפוי אף אונ אשפאק אונ המגדל
 אונ אזו המגדל דעם נמרוד אונ אזו המגדל אונ אונקיי פוהר
 געווען. אונ ווי אכרם המגדל ער הערשט די רייד פון אלעו המגדל ער
 זיך פנענען צו נח אונ צו זיין ויהוה שם אונ איז גינאל גווארן. ויבא
 אונ תרה בקום צו נח צו זעהן זיך מיט זיין ויהוה. אונ אכרם זאגט

עֲלֵי־כַן קָרָא שְׁמָהּ בְּכָל בְּרֵי־שָׁם
 בְּכָל יְהוָה שִׁפְתַי כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם
 הִפִּיצֵם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ: פ
 אֱלֹהֵי תוֹלְדֵת שָׁם שָׁם בְּנֵי־מֵאֵת
 שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד שְׁנַתִּים
 אַחֵר הַמְּבֹרָךְ: י וַיְחִי־שָׁם אַחֲרֵי
 הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמִשׁ מֵאוֹת
 שָׁנָה וַיּוֹלֵד בְּנִים וּבָנוֹת: ס

קָרָא: ט עַל כֵּן קָרָא
 שְׁמָהּ בְּכָל אֲרָץ תְּיָן
 בְּכָל יְיָ שִׁפְתַי כָּל אֲרָעָא
 וּמִתְמִן יְהוָה עַל פְּנֵי עַר
 אֲפִי כָל אֲרָעָא: י אֲלֵין
 תוֹלְדֵת שָׁם שָׁם כֵּר מֵאֵת
 שְׁנִין וַאֲוִלִיד ית אַרְפַּכְשָׁד
 תְּרַתִּין שְׁנִין כְּתֵר טוֹפְנָא:
 יא וַחֵיָא שָׁם כְּתֵר דְּאֲוִלִיד
 ית אַרְפַּכְשָׁד חֲמִשׁ מֵאֵת
 שְׁנִין וַאֲוִלִיד בְּנִין וּבָנִין:
 בעל המורים

(י) שנתים אחר. ב' דסנתי הכא ואידך
 שנתים לפני רשע שנס במטל הוה
 רשע גדול:

הו"א ככל עס סד: כי עס כלל עס קט: ומשם הפילס עס קו קט: אלה תולדות עס עס עס:

בית יהודה

רש"י

מִשָּׁם. הקב"ה הט ווי פארשפרייט פון דארטן (בעולם הזה)
 אוף דר וועלט (מה שאמרין פון בנין) וואס ווי האבן גזאנט
 טאמער וועלן מיר פארשפרייט ווערן (תקנים וליהם) דאס
 איז אוף וויא געקומן (הויא שאמר שלימה) דס איז נוס דער
 מלך שלימה הט גזאנט (מגורת רשע היא תבואה) דיא זאך
 וואס דער רשע הט פאר איר מורא, דס קומט אוף אים:
 (ט) וּמִשָּׁם הִפִּיצֵם. אונ פון דארט הט ער ווי פארשפרייט,
 זאנט רש"י (למד) דר פסוק לרענט אונז (שאין ליהם חלק
 געילם הבא) דיא מענטשען נוס האבן געמאכט דעם טארעם
 האבן גיט עולם הבא, דס מיינט דר פסוק פון דארטן, פון
 זאנט רש"י (וכי איז קשה) וועלדע עבירה איז שווערער
 גטאן די מענטשן נוס זענן דערטרונקען גווארן אין מבור'
 אדער ווי עבירה פון דיא מעמאכט דעם טארעם (אוי לא פשוט דר בעקרי) דיא מענטשן פון מבור' האבן
 גיט אויסקגעזיגן ווייערע הענט צו הקב"ה וויא האבען גיט
 גערעט שיעקטם אוף הקב"ה (ואלו פשוט ידיהם בעקרי) אונ
 די מענטשן פון טארעם האבן אויסקגעזיגען ווייערע הענט צו
 הקב"ה (לרעם בו) צו שטרופן מיט הקב"ה. איז דאך
 די עבירה פון דיא מענטשן פון טארעם גווען גרעסער פון
 די עבירות נוס דיא מענטשן פון מבור' האבן גטאן, פון
 דעסטונעגען (ואלו נשפט) דיא מענטשען פון זענן דערטרונקען
 גווארן אין מבור' וויא לא פשוט דר בעקרי) דיא מענטשן פון
 דיא מענטשן פון טארעם זענן גיט פארלארן געווארן פון דער
 וועלט, פאר וואס איז אז גווען? (אלא שדור המבור' דין
 גלגלים) נאר דער דור המבור' ווייל ווי זענן גווען
 גלגלים (והיתה מריבה ביניהם) איז שטענדיג גווען קריג
 צווישען וויא (לכך נאבדו) דריבער זענען וויא פארלארן
 גווארן (ואלו) אפער דיא מענטשן פון דור המבור' ופון טארעם
 (הוי נהלים אחת ודברים אחרים) איין שפאך אונ אייגענליי
 רייז, מיט גוטע אונ מיט פריינדשאפט, מיט דעם מויל אונ מיט
 דעם הארצן גלויב, דריבער זענן וויא געליבען אויף דער
 וועלט (למדת ששנאויה מהלכות וגדול השלום: י) שם
 בן מאה שנה. כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר

מה שאלמו פן כפון תקיים עליהם הוא שאמר שלמה
 (משלי י) מגורת רשע היא תבואה: (ט) ומשם הִפִּיצֵם.
 למד שאין להם חלק לעולם"ב וכי איז קשה של דור המבור' או
 של דור הסנהה חלו לא פשוט יד בעיקר וחלו פשוט יד בעיקר
 להלכה בו וחלו נשפטו וחלו לא נאכדו מן העולם אלא שדור
 המבור' היו גלגלים והיתה מריבה ביניהם לכך נאכדו וחלו
 היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם שנאמר שפה אחת ודברים
 אחדים. למדת ששנאויה מהלכות וגדול השלום: (י) שם
 בן מאה שנה. כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר

עולם הבא, הט ווי אוף הקב"ה פארשפרייט, דערנווישערט,
 (של דור המבור' או של דור המבור') דיא עבירות וואס האבן
 אדער ווי עבירה פון דיא מעמאכט דעם טארעם (אוי לא פשוט דר
 בעקרי) דיא מענטשן פון מבור' האבן גיט אויסקגעזיגן ווייערע
 הענט צו הקב"ה וויא האבען גיט גערעט שיעקטם אוף הקב"ה
 (ואלו פשוט ידיהם בעקרי) אונ די מענטשן פון טארעם האבן
 אויסקגעזיגען ווייערע הענט צו הקב"ה (לרעם בו) צו שטרופן
 מיט הקב"ה. איז דאך די עבירה פון דיא מענטשן פון טארעם
 גווען גרעסער פון די עבירות נוס דיא מענטשן פון מבור'
 האבן גטאן, פון דעסטונעגען (ואלו נשפט) דיא מענטשען פון
 זענן דערטרונקען גווארן אין מבור' וויא לא פשוט דר בעקרי)
 דיא מענטשן פון טארעם זענן גיט פארלארן געווארן פון דער
 וועלט, פאר וואס איז אז גווען? (אלא שדור המבור' דין
 גלגלים) נאר דער דור המבור' ווייל ווי זענן גווען גלגלים
 (והיתה מריבה ביניהם) איז שטענדיג גווען קריג צווישען
 וויא (לכך נאבדו) דריבער זענען וויא פארלארן גווארן
 (ואלו) אפער דיא מענטשן פון דור המבור' ופון טארעם
 (הוי נהלים אחת ודברים אחרים) איין שפאך אונ אייגענליי
 רייז, מיט גוטע אונ מיט פריינדשאפט, מיט דעם מויל אונ מיט
 דעם הארצן גלויב, דריבער זענן וויא געליבען אויף דער
 וועלט (למדת ששנאויה מהלכות וגדול השלום: י) שם
 בן מאה שנה. כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר

פירוש לתורת אלהים

יחולד לבנות העיר אונ וויא האבן פר מיטען צו בויען
 דיא שטאמט: (ט) על פי דרום קרא שמה בכל האמ
 ער גירופען דעם האמען פון דעם מארל בבל כי
 שם בבל וי שפת כל האמין ווארם דארטען האמט נאמ

יחולד לבנות העיר אונ וויא האבן פר מיטען צו בויען
 דיא שטאמט: (ט) על פי דרום קרא שמה בכל האמ
 ער גירופען דעם האמען פון דעם מארל בבל כי
 שם בבל וי שפת כל האמין ווארם דארטען האמט נאמ

ספר הישר

ס"ף פון די רבוי יאר הט זיך גאט צו אים פארוועגן אונ הט צו
 אים אונ גזאנט איך בין דר גאט ווס הט דיק אונ גזען פון אור
 פשרים אונ האב דיק מצוי גווען פון אצט פארטיג אונ אז דרא
 וועסט צו הערן מיין גאט וועל איך מאכן פאלן אלי רביעי פינד
 פון פר דיר איך וועל מערן בייעי קנדר ווי די ששען אין היכל
 אונ וועל שיקן איין ברכה אין אצט בייעי מעשם. אונ אצונד
 שטיי אוף אונ געט בייך ווייב אונ אלדריג ווס דר דאס אונ גיי

ס"ף פון די רבוי יאר הט זיך גאט צו אים פארוועגן אונ הט צו
 אים אונ גזאנט איך בין דר גאט ווס הט דיק אונ גזען פון אור
 פשרים אונ האב דיק מצוי גווען פון אצט פארטיג אונ אז דרא
 וועסט צו הערן מיין גאט וועל איך מאכן פאלן אלי רביעי פינד
 פון פר דיר איך וועל מערן בייעי קנדר ווי די ששען אין היכל
 אונ וועל שיקן איין ברכה אין אצט בייעי מעשם. אונ אצונד
 שטיי אוף אונ געט בייך ווייב אונ אלדריג ווס דר דאס אונ גיי

אונקלוס

יב וְאַרְבַּעַת הַיּוֹלָדוֹת הָיוּ תְּלָתִים וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
 וַיּוֹלֵד אֶת־שִׁלְחָה: יג וַיְהִי אַרְבַּעַת
 אַחֲרֵי הַיּוֹלָדוֹת אֶת־שִׁלְחָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים
 וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים
 וּבָנוֹת: ס יד וַיִּשְׁלַח הוּא שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
 וַיּוֹלֵד אֶת־עֶבֶר: טו וַיְהִי־שִׁלְחָה אַחֲרֵי
 הַיּוֹלָדוֹת אֶת־עֶבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים
 וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים
 וּבָנוֹת: ס טז וַיְהִי־עֶבֶר אַרְבַּע
 וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־פִּלֶגֶשׁ:
 יז וַיְהִי־עֶבֶר אַחֲרֵי הַיּוֹלָדוֹת אֶת־פִּלֶגֶשׁ
 שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
 וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ס יח וַיְהִי־פִלֶגֶשׁ
 שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־רֵעוֹ: יט וַיְהִי־
 פִּלֶגֶשׁ אַחֲרֵי הַיּוֹלָדוֹת אֶת־רֵעוֹ תִּשְׁעַת
 שָׁנִים וּמֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים
 וּבָנוֹת: ס כ וַיְהִי רֵעוֹ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים
 שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־שָׂרוּג: כא וַיְהִי רֵעוֹ אַחֲרֵי הַיּוֹלָדוֹת
 אֶת־שָׂרוּג שֵׁבַע שָׁנִים וּמֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים
 וּבָנוֹת: ס כב וַיְהִי שָׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד

יב וְאַרְבַּעַת הַיּוֹלָדוֹת הָיוּ תְּלָתִים וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
 וַיּוֹלֵד אֶת־שִׁלְחָה: יג וַיְהִי אַרְבַּעַת
 אַחֲרֵי הַיּוֹלָדוֹת אֶת־שִׁלְחָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים
 וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים
 וּבָנוֹת: ס יד וַיִּשְׁלַח הוּא שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
 וַיּוֹלֵד אֶת־עֶבֶר: טו וַיְהִי־שִׁלְחָה אַחֲרֵי
 הַיּוֹלָדוֹת אֶת־עֶבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים
 וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים
 וּבָנוֹת: ס טז וַיְהִי־עֶבֶר אַרְבַּע
 וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־פִּלֶגֶשׁ:
 יז וַיְהִי־עֶבֶר אַחֲרֵי הַיּוֹלָדוֹת אֶת־פִּלֶגֶשׁ
 שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
 וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת: ס יח וַיְהִי־פִלֶגֶשׁ
 שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־רֵעוֹ: יט וַיְהִי־
 פִּלֶגֶשׁ אַחֲרֵי הַיּוֹלָדוֹת אֶת־רֵעוֹ תִּשְׁעַת
 שָׁנִים וּמֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים
 וּבָנוֹת: ס כ וַיְהִי רֵעוֹ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים
 שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־שָׂרוּג: כא וַיְהִי רֵעוֹ אַחֲרֵי הַיּוֹלָדוֹת
 אֶת־שָׂרוּג שֵׁבַע שָׁנִים וּמֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים
 וּבָנוֹת: ס כב וַיְהִי שָׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֵד

ספר הישר

צום לַאֲבִיב קִנְעָן אִין וְאֶלְמַס דְּאָרְס וַיִּצְטַן אִין דְּאָרְס וַעֲלֵי אִיך צו
 דִיר זַיִן אִיִן נָאֵם אִין אִיך וַעֲלֵי דִיר דְּאָרְס בְּעִנְיָן אִין אֶבְרָם
 אִין אִיך גִּשְׁאָמָן אִין הָם גִּנְבָן זַיִן וַיִּיב אִין אֶלְדִּינָג נִס עַר הָם
 גִּינְאָם אִין אִין עֲנַאֲבָנָן צוּם לַאֲבִיב קִנְעָן אִין וַיִּי נָאֵם הָם אִים
 גִּינְאָם אִין אֶבְרָם אִין אֶלְס גִּרְוִן פִּקְרָה אִין פִּסְפְּצִיג יֵאֵר בְּשִׁמְרַת
 עַר אִין אֶרֶס גִּינְאָנָן פִּון תְּרוֹן אִין אֶבְרָם אִין עֲקֻבָּן צוּם לַאֲבִיב
 קִנְעָן אִין הָם יוֹד בְּנֻצְמָם אִין אִיִן שְׁשָׂאֵם אִין גִּינְמָם זַיִן בְּצַעֲמָם
 צוֹרִישֵׁן דִי קִינְדֵר פִּון קִנְעָן נִס זַיִן וַעֲנִין גִּנְבָן דִי וַיִּזְכֵּר פִּון לַאֲבִיב:
 וַיִּבְרָא אִין נָאֵם הָם יוֹד בְּרִיִּין צוּ אֶבְרָם בְּשִׁמְרַת עַר הָם יוֹד בְּנֻצְמָם

את נחור: כן ויהי שרונג אחרי הולידו
את נחור מאתים שנה ויולד בנים
ובנות: ס כי ויהי נחור תשע ועשרים
שנה ויולד את תרח: כה ויהי נחור
אחרי הולידו את תרח תשע
עשרה שנה ומאת שנה ויולד בנים
ובנות: ס כי ויהי תרח שבעים שנה
ויולד את אברהם את נחור ואת הרן:
כז ואלה תולדות תרח תרח הוליד
את אברהם את נחור ואת הרן והרן
הוליד את לוט: כח וימת הרן על
פני תרח אביו בארץ מולדתו באר

נחור: כן ויהי שרונג בְּתֵר
דְּאוֹלִיד יֵת נְחוֹר מֵאֵתֵן
שְׁנַיִן וְאוֹלִיד בְּנֵי וּבָנָו:
כז וְיֵהִי נְחוֹר עֲשָׂרִין
וְתִשְׁעֵי שְׁנַיִן וְאוֹלִיד יֵת
תֵּרַח: כה וְיֵהִי נְחוֹר בְּתֵר
דְּאוֹלִיד יֵת תֵּרַח מֵאֵה
וְתִשְׁעֵי עֶשֶׂר שְׁנַיִן וְאוֹלִיד
בְּנֵי וּבָנָו: כו וְיֵהִי תֵרַח
שִׁבְעִין שְׁנַיִן וְאוֹלִיד יֵת
אַבְרָם יֵת נְחוֹר וְיֵת הָרָן:
כז וְאוֹלִין תּוֹלְדֵי תֵרַח
תֵּרַח אוֹלִיד יֵת אַבְרָם יֵת
נְחוֹר וְיֵת הָרָן וְהָרָן אוֹלִיד
יֵת לוֹט: כח כֹּה וַיָּמָת הָרָן
עַל אִפֵּי תֵרַח אֲבִיהִי
בְּאַרְעֵי מוֹלְדוֹתָהּ בְּאַרְעֵי

דכמראי
תולדות אהרן
ואלה תולדות סס טו:

רש"י

מ המכול: (כה) על פני תרח אביו. כחיו אכיו (כ"ר)
ומ"א י"א ש"י אכיו מת שקבל תרח על אברהם בנו לפני
נמרוד על סכתת את כלמיו והסליכו לכבשן האס והרן יוסב
ואומר בלבו אס אברהם גולח אני משלו ואס נמרוד גולח אני

בית יהודא
פרידען ביא מענששין, איז דאס פון הקב"ה געקומט
אגרושע מצוה: (כוח) ועל פני תרח אביו. ואנט רש"י (במתי
א"ב) הרן איז גישטארבן ווען זיין פאטער תרח האט
געקעמט (בגדרש) אגדה יש אומרים אין מדרש זאמט מען
(שגל יחי אביו מה) הרן איז גישטארבן דורך זיין פאטער
ובמקרת פאר נמרוד און זיין ווען אברהם (על שקפת את צמיו)
נייט אברהם הט צוא גראכין דיא צלמים פון תרח (השליכרה)
און האט געטראכט אין תאראין (אס אברהם צאמט איהם
מש"י) ונ"ל איה זיין פון אברהם מענששין (ואס נמרוד נוצח)

(שקבל תרח על אברהם בנו לפני נמרוד) תרח הט געקלאגט
נייט אברהם הט צוא גראכין דיא צלמים פון תרח (השליכרה)
און האט געטראכט אין תאראין (אס אברהם צאמט איהם
מש"י) ונ"ל איה זיין פון אברהם מענששין (ואס נמרוד נוצח)

שפתי חכמים

אס קן למס כפולו ולא היו דלים יחד חף על גב שטין אחד
מכין לשון הארל אלא מפני שכל כהס ריב וכו': מ רלונו לפסד דמס:

פירוש לתורת אלהים

תרח שבעים שנה אונ תרח האט געקעמט ויבעצוג יאר
ויולד את אברהם אונ ער האט גיבארן אברהם אונ נחור
אונ הרן ורן וגו' אונ הרן הט גיבארן לוט: (כח) וימת
הרן על פני תרח אביו אונ הרן איז גישטארבן פר זיין
פאטער לעבן בארץ מולדתו אין דעם לאנד פון זיין
גיבאט בארץ פשרים אין דעם מאל פון פשרים (מי"א):

הישר

הערט אז די מענששין פון פרום האבן מורד גויען אין פדרלעמיר
אין נמרוד גיבן מלחמה האלשן מיט פדרלעמיר פרי צו מאכען
איהם אונטער מעניג אונטער זיין האנד אונ נמרוד הט איינגעמאכט
אלע זיינע קעעקס ויבען סויענעם מאן אונ גויס צו פדרלעמיר
מלחמה האלשן אונ פדרלעמיר אז איהם אפגענין גגאנין מיט
פיגא סויעניקס מאן אונ זיי מאכן אפמלחמה אין פלער פון קב"ה דען
קב"ה איז צווישן שנייה אונ גילס איז פון נמרודס חיל גפאלן ונקס
סווינד אונ מאן סברין דר זין פון נמרוד איז איהן נמרוד גווארן:

אונקלוס

**כְּשֵׁדִים: מַפְטִיר כַּמּוֹ וַיִּקַּח אֲבָרָם וַנְּחֹר
 לָהֶם נָשִׁים וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ אֲבָרָם שְׂרִי
 וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נְחֹר מַלְכָּה בַת־הֶרֶן
 אֲבִי־מַלְכָּה וְאֲבִי־יִסְכָּה: לִּיתְהִי שְׂרִי
 עֲקָרָה אֵין לָהּ וְלָד: לֹא וַיִּקַּח הֶרֶח
 אֶת־אֲבָרָם בְּנוֹ וְיָאֵת לְלוֹט בְּן־הֶרֶן בְּנֵי
 בְּנוֹ וְיָאֵת שְׂרִי בְּלָתוֹ אִשְׁתּוֹ אֲבָרָם**

**דְּכַסְדָּא: כַּמּוֹ וַיִּקַּח אֲבָרָם
 וַנְּחֹר לָהֶם נָשִׁים וְשֵׁם
 אִשְׁתּוֹ אֲבָרָם שְׂרִי וְשֵׁם
 אִשְׁתּוֹ נְחֹר מַלְכָּה בַת־הֶרֶן
 וְאֲבִי־מַלְכָּה דִּי־יִסְכָּה: לִּיתְהִי
 שְׂרִי עֲקָרָה לִּיתְהִי וְלָד:
 לֹא וַיִּקַּח הֶרֶח אֶת־אֲבָרָם
 בְּרַח וְיָאֵת לְלוֹט בְּנֵי הֶרֶן
 בְּנֵי הֶרֶח וְיָאֵת שְׂרִי
 בְּלָתוֹ אִשְׁתּוֹ אֲבָרָם בְּרַח
 תו"א חבי מלכה מעילה יד: ותרי שרי
 יעמות סד:**

בעל המורים

(כט) שרה. ב"ח ב"ש ב"ג. זשוא בנימטריא יסכה זו היא רמו למה שחז"ל יסכה זו שרה :

בית יהודא

אויב גמרוד נועט אויספרייען, אַבְרָם נועט פאַרברענגט ווערן
 (אני משלוח) נועט אויך ויין פון גמרוד'ס מענטשן ויבשניצה
 אַבְרָם) אונ ווען אַבְרָם איז גרעשעט גווארן פון פייער אונ
 איז ניט פאַרברענגט גווארן (אָרור ו'ו קָהר מ'ש' מי אַתָּה)
 ק'ט קען גינאָנט צו הָרָן צו ווערן פּוֹרָן, צו אַבְרָהָם אָדער
 צו גמרוד (אָר רָקִים מ'ש' אַבְרָם אָב) האָט הָרָן געוואָנט אויך
 פּוֹר צו אַבְרָהָם (הַשְׁלִיכְדוּ דְבָרְכֵינוּ הָאֵשׁ) האָט מען אים
 אַרײַנגעוואָרפֿן אין פּוֹר (וְנִשְׂרָף) אונ ער איז פאַרברענגט
 גווארן (וְהָרָה אִיר בְּשָׂרִים) דָּאס מײַנט מען אור פֿשָׁדִים, דער
 אַבְרָהָם (וְיָבִיחָם פִּירֵשׁ אִיר בְּקִרְיָה) מְנַחֵם זָאגט אור איז
 אונ אויז איז דערשטישט (פֿאַרויבס פּבּוֹד ה'י) אַפּוֹרִיז דײַא מענטשן
 הַקְּבִיחָה (וְכֹן) אונ אויז איז דערשטישט (מֵאֲרִית צִעֲפֵנוּ) דײַ
 צומיקרן איר) יַעֲרֵךְ דָּאָה אונ מײַפֿער טאַהֶל ווערט גערופֿן אור:
 איר גרופֿן יסכה (על שֵׁם שְׂמֹכֶה בְּרַח הַקָּדֹשׁ) ווייל ויז האָט
 מען האָט איר גרופֿן יסכה (שְׂמֹכֶה סוֹכִין בְּקִרְיָה) ווייל אַלְעֵ

משלו וכשנילא אברם אמרו לו להרן משל מי אתה אמר להם
 שהן משל אברם אזי השליכוהו לכבשן האש (וכשר וזהו אור
 כשדים ומנחם פי' אור חקעה וכן (ישעיה סד) בלורים
 כדור ה' וכן (סס יא) מאורת לפעונו כל הור וקטע עמוק
 קרוי אור: (כט) יסכה. זו שרה על שם שמוכה ב ברוח
 הקודש ושהכל סוכין ביסיה (ס"א) כמו שנאמר וירחו אותה
 שרי פרהע) ועוד יסכה לשון נסיונות (וכן הוא סנהדרין לג

פייער פון פשדים וזאם מען האט אין אים אריינגווארפן
 דערשטישט אטאהל, אַפּוֹרִיז דײַא מענטשן פֿאַר אַרײַנגעוואָרפֿן
 וואס וואהענן אין די טאהל'ן וואָלן אויך געבין פּבּוֹד צו
 דָּאָה ווא דער גרענענדיגער שְׂמֹכֶה וואהנט (ק'ל הור וקבע
 וינעקן מיט רוח הקודש וואס נועט ויין, נָאָה אַשְׁמַע אִיר נוֹס
 גענעטשן אויפן געקאָקט אויף איר שײַנגלייט (ערוך) נָאָה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ל) ותרי שרי עקרה. ק"ל אין לה ולד למה י. וי"ל דאיצטריך
 לומר דאפילו מקום יציאת הולד לא הוה לה כדאמרין אברהם
 ושרה טומשוטין היו ונקיטו שגא הבריו אל צור הצבתה ואל
 מקבת בור נקרתם. ד"א אין לה עכשיו ויהיה לה לאחר זמן
 כדאמר' ותהי ותלד שרה ודומה לזה וכל אשר אין לו ספור
 וקשקשת דרשינן במס' חולין אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחיו:

נסיונות משום דק"ל למה לא קרא אותה כשם העלם שלה שרי אלא

פירושו לתורת אלהים

(ל) ותהי שרי עקרה אונ שָׂרָה איז גנוען אַעקָרָה אין לָהּ
 וְלָד ויז האָט. קיין קינד גיט גַּהֲמָט: (ל"א) וַיִּקַּח הֶרֶח
 אֶת־אֲבָרָם בְּנוֹ אונ הֶרֶח האָט גנוען ויין ווְהָרָה אֲבָרָם
 וְיָאֵת לָהּ בְּנוֹ הָרָן בְּנוֹ אונ לֹט בְּנוֹ וְהָיָה דָר וְהָרָן
 פּוֹר הָרָן וְיָאֵת שְׂרִי בְּלָתוֹ אִשְׁתּוֹ אֲבָרָם בְּנוֹ אונ ויין שְׂנֹר
 נוֹס ויז איז גנוען דָּם נוייב פון ויין ווְהָרָה אֲבָרָם

הישר

וַיַּעֲבֹד יָר אֵר גָּאם הָם זֶךְ פּוֹרְיוֹן צו אים אין דָּם גַּעֲבִינֵנוּ
 יָאֵר אונ זאגט צו אים אויך פּוֹר דַּר גָּאם נוֹס אויך האָב דִּיך אִים
 גִּצְיָנוּ פון אור פֿשָׁדִים צו גַּעֲבֵנוּ דִיר דָּם דִּאוֹנֵעַ לֵאמֹר אַצְנֵד גִּי
 אין פּוֹרֵי ווען אונ האָלט פּוֹר הַשּׁוֹנֵג דַּעַן צו דִיר אונ צו דיני
 קינד נועט אויך גַּעֲבֵנוּ דָם לֵאמֹר פּוֹר פּוֹר מַעֲבִים פּוֹר אין פּוֹר
 פּוֹר: וְיָאֵת אונ דו וְאִלְמָס קוֹרָן מִיט פּוֹר צו דיין פּאַשְׁעֵר אונ
 מִיט גְרִיבִּינֵים אונ דיין פּעֲרֵקֵר דֹר נֵאָל זֶךְ וְיִדְעֵר קַעֲרִין אין

דעם

שפתי חכמים
 סכתו מתיים חכר הטובל קאי חיוול אח חרפכשד וגם קאי אשם כן
 מלח טנה: ג ו'ח' מנל' לרש' ו'טק' מלח נקפחה כזה שפי' יסכה זו
 שרה וי"ל דסוכתו מנה סכתו לכשו אבי מלכה ואני יסכה ח"כ
 קרלה מונה בני הרן וז"ל מנה לא מנה גם שרה גם היא היתה בת
 הרן לכן פי' יסכה זו שרה עו"ל דשרה כ"כ דלח' ב"ש הוא ב"ג
 שהוא כמנין יסכה וק"ל הוא דפירש' בשם יסכה ג' עטמים משום דהי'
 מנייהו ומקט' ח"ל דהתם בנמ' כפרק כן סוכר ומורה דורש שני
 עטמים לכן הכיחם רש"י והא דמופ' רש"י על גל הגנולה וכו' עוד לשון

(כט) ויקח אברם ונחור להם נשים אונ אַבְרָם מײַט גְחֹר
 הָאָרָן גנוען ווייב' שֵׁם אִשְׁתּוֹ אַבְרָם שְׂרִי דער נָאָרָן פון
 דָּעם נוייב פון אַבְרָם איז גנוען שְׂרִי וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נְחֹר
 מַלְכָּה איז דר נָאָרָן פון דָּעם נוייב פון נחור איז גנוען
 מַלְכָּה בַת־הֶרֶן דִּי טַאָבְטֵר פון הָרָן אָבִי מַלְכָּה הָרָן איז
 דִּר פּאַקֵר פון מַלְכָּה אונ דר פּאַקֵר פון יסכה (ש"י):

ספר

אונ גמרוד איז אַפּוֹרִיז גנוען צו ניו לֵאמֹר אונ איז גווארן
 אַפּוֹרִיז עגינע צו פֿרִדְרֵקֵמֵר פּוֹר טעג אונ פֿרִדְרֵקֵמֵר דָּם זֶךְ
 אַס גַּעֲבִיט צו ויין לֵאמֹר אַס דָּם גַּשְׁקָם ויניע הערן צו די מַלְכִים
 נוֹס ונען אררם אים צו אַיִרֵךְ דַּר מַלְכָּה פון אַקֵּסר אונ תִּדְעֵל דר
 מַלְכָּה פון אררם אונ מאַכט מִיט וי אין זוכרתיים אונ אַלְע האַפּינ
 אים צו גַּעֲבִיט: דְּבַשְׁתָּ אֵם אַס איז גנוען דָּם פּאַפִּישְׁע יָאֵר אֵז
 אַבְרָם איז גנוען אין כַּנְּזָן אונ אַבְרָם איז דַּעֲמָאִישְׁ אַלְט גנוען

בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאוּר כַּשְׁדִּים לְלֶבֶת אֲרָצָה כְּנַעַן וַיְבִיאוּ עַד-חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: לִבְיָהוּנָן יְמֵי-תְרַח חֲמִשׁ וְשָׁנִים

וּנְפִיקוּ עִמְהוֹן מֵאֲרָא
לְכַסְדֵּי לְמִינֵי לְאַרְצָא
דְּכַנָּעַן וַאֲתוּ עַד חָרָן
וַיִּתְּבוּ תַּחְן: לִבְיָהוּנָן וְיָמֵי

רש"י

להדיא) כמו שרלשון שררה: (לִב) וַיֵּצְאוּ אֹתָם. וַיֵּלוּ
תַרְח וַאֲכַרְם עִם לוֹט וְשָׂרִי: (לִב) וַיּוֹמַת תְּרַח בַּחָרָן.
לְאַחַר שִׁילָא אֲכַרְם מֵחָרָן וּבִלְלַחְךָ כְּנַעַן וְהוּא עִם וַיַּחַר מִשְׁטָמִים
עַנֵּה שְׂהָרִי כְּתוּב וַאֲכַרְם בֶּן חֲמִשׁ עָשִׂים וְע' עַנֵּה בְּלִחְתּוּ
מִחָרָן וְתַרְח עִם שְׁעָשִׂים עַנֵּה הוּא כְּשִׁמְלוֹ אֲכַרְם הַרִי קַמֵּ"ה
לְתַרְח כְּשִׁילָא אֲכַרְם מִחָרָן עַדְיָן נִשְׁאָלוּ מִשְׁתוּמֵי הַרְבֵּה
וְלַמֵּה הַקִּדְּסִי הַכְּתוּב מִמִּתּוּ עַל תְּרַח לִיחְתּוֹתָם עַל אֲכַרְם עַל
יֵהָא הַדְּבָר מְפּוֹרָס לְכָל ס וַיִּחְמְרוּלָא קִיּוּם אֲכַרְם חַת
כְּכּוּד אֲכִיז עַשְׂתִּיחוּ זָקֵן וְהַלְךָ לוֹ לְפִיכְךָ קִרְאוּ הַכְּתוּב מַת.
(ס"א עוֹד) שְׂהִשְׂעִימִס אֲף כְּמִיַּיְסִס קְרוּיִס מִתִּיִס וְהַלְדִּיקִיִס
אֲף כְּמִתְחַתָּן קְרוּיִס חִיִּים שְׂחֹמֵר וְכַתּוּב בֶּן יִהוּדַע בֶּן אִישׁ

אֲשָׁעִים אִיז פֶּאָר נִוָּאס מֵעֵן תָּאִס אִיר גְּעֵרֻפִין וְקִבָּה וְעַל שָׁם
נְסִיכָתָּה וְעַנְיָן אִיר גְּרוֹסְקִינִיִס (כְּמֵו שָׁרָה לְשֵׁיִן שְׁרָה) אִזוּי
וְיִי מֵעֵן תָּאִס אִיר גְּעֵרֻפִין שָׁרָה וְעַנְיָן אִיר גְּרוֹסְקִינִיִס:
(לֹא) וַיֵּצְאוּ אֹתָם. וְיִי וְעַנְיָן אִיר גְּעֵרֻפִין עֵנָאָנְעָנְעִין מֵשֵׁי וְיִי, מִר
וְיִיִּסִין גִּישׁ וְעֵר נִוָּר מִישׁ וְעַנְיָן, וְאַתְּ רִשִׁי" (נִצְאָה תְּרַח
וְאַרְבָּב עִם לוֹט וְשָׂרָה) תְּרַח אִוָּב אֲבָרְם וְעַנְיָן עֵנָאָנְעָנְעִין מִישׁ
לוֹט אִוָּב שָׂרָה: (לֹב) וַיִּנְשָׂא תְּרַח בְּחָרָן. תְּרַח אִוָּב גִּישְׁאֲרַבְרָן
אִין חָרָן, וְאַתְּ רִשִׁי" פִּון דִּי פִּסְקִיִם מִיַּנְט מֵעֵן תְּרַח אִין
גִּישְׁאֲרַבְרָן אִין חָרָן פִּרְעֵר אִידַעַר הַקְּבִ"ה קָם גִּישְׁוֹאָנֵט צו
אֲבָרְבָּהָם עַר זֹא" אֲרוּיִס גִּיִּין פִּון חָרָן, אִוָּב אִין אֲבָת אִין גִּישׁ
אִזוּי גִּישְׁוֹאָנְעִין, נָאָר (וְאַתְּ) שְׂעָאָ אֲבָרְם מִחָרָן וְכָא לְאַרְן כְּנַעַן)
גִּאֲבָרְבָּהָם וְיִי אֲבָרְם אִין אֲרוּיִסְגְּעֵנָאָנְעָנְעִין פִּון חָרָן אִוָּב אִין
עַר אִין גִּישְׁוֹאָנְעִין אִין כְּנַעַן מֵעֵן וַיִּוּא וְעַבְדִּי וַיִּהְיֶה, וְאַבְרָם אִין

תְּרַח גִּישְׁאֲרַבְרָן (שְׂהָרִי כְּתוּב) וְיִוָּאָרְם עִם שְׂעָשִׂים אִין פִּסְקוֹ (וְאַבְרָם בֶּן חֲמִשׁ עָשִׂים וְשָׂרָה לְשֵׁיִן בְּצַחֲתָהּ) אֲבָרְם אִין
פִּון חָרָן (וְתַרְח בֶּן חֲמִשׁ עָשִׂים וְשָׂרָה לְשֵׁיִן הֵיָא כְּפִיִּיִד אֲבָרְם) תְּרַח אִין
אֲלֵט גִּישְׁוֹאָרְבִי וַיִּהְיֶה וְעֵן אֲבָרְם אִין גִּישְׁוֹאָרְבִי וְיִוָּאָרְוִין (כְּרִי מֵאָה וַאֲרָבַעִים וְחֲמִשָּׁה לְחֵרֵב כִּשְׂעָאָ אֲבָרְם מִחָרָן אִין תְּרַח
אֲלֵט גִּישְׁוֹאָרְבִי פִּינְקָה אִוָּב פִּרְעֵר גִּישְׁוֹאָרְבִי וְעֵן אֲבָרְם אִין אֲרוּיִסְגְּעֵנָאָנְעָנְעִין פִּון חָרָן וַאֲנֵן תְּרַח הָאִס גִּישְׁוֹאָרְבִי צְוִיִּיא
הַגְּעֵרַשׁ מִיַּנְט וַיִּהְיֶה (עַדְיָן) גִּישְׁוֹאָרְבִי חֲרָבָהּ אִין דָּאָךְ נָאָךְ גִּישְׁוֹאָרְבִי עַד תְּרַח פִּיר וַיִּהְיֶה (וְעַבְדִּי וַיִּהְיֶה) כִּיז צו
זִיִּין שְׂעָאָרְבִין (לְקִיָּה הַקִּדְּסִי כְּתוּב מִיַּחְתּוֹ שְׁל תְּרַח לְיִצְחָאָהּ) שְׁל אֲבָרְבָּהָם פֶּאָר נִוָּאס הָאִס דַּעַר פִּסְקוֹ גִּישְׁוֹאָרְבִי תְּרַח אִין
גִּישְׁוֹאָרְבִי פִּרְעֵר אִידַעַר עַר הָאִס גִּישְׁוֹאָרְבִי אִו אֲבָרְבָּהָם אִין אֲוֵעִקְגֵּנָאָנְעָנְעִין פִּון חָרָן, וְעַנְפֵּרַשׁ רִשִׁי" (שָׂרָה) הֵיָא
הַדְּבָר מְפּוֹרָס (לֹב) דִּי תְּרַח וְיִוּא גִּישׁ מֵעֵן זֹא" וְיִוּסֵעֵן אִין אֲבָרְבָּהָם אִין אֲוֵעִקְגֵּנָאָנְעָנְעִין פִּון חָרָן וְעֵן דַּעַר פִּאָשְׁעֵר הָאִס
גִּישְׁוֹאָרְבִי, אִו אִין דִּיא תְּרַח וְיִוּאָט גִּישׁ גִּישְׁוֹאָרְבִי דָּאָם שְׂעָאָרְבִין פִּון תְּרַח פִּרְעֵר פִּר אֲבָרְבָּהָם אֲרוּיִסִיִּין פִּון חָרָן,
וְיִוּאָט מֵעֵן גִּישְׁוֹאָרְבִי אִין דִּי תְּרַח שְׂעָשִׂים תְּרַח אִו אֲבָרְם שְׂרָה לוֹט וְעַנְיָן גִּישְׁוֹאָרְבִי אִין חָרָן, וְאַבְרָם עָשִׂיִים אֲבָרְם שְׂרָה
לוֹט וְעַנְיָן אֲוֵעִקְגֵּנָאָנְעָנְעִין פִּון חָרָן, אִין דָּאָךְ תְּרַח אֲרִיִּין גִּישְׁוֹאָרְבִי פִּון חָרָן (וַיִּמְכְּרוּ) לָא קִיּוּם אֲבָרְם אִין פִּסְקוֹ (אֲבָרְם)
וְעֵט מֵעֵן וַאֲנֵן אֲבָרְם הָט גִּישׁ מִכְּוִיִם גִּישְׁוֹאָרְבִי וְיִוּאָט בְּכּוּד אִב (שְׂהִיחַו וְגִן וְחֶדֶל לוֹ), עַר הָאִס גִּישְׁוֹאָרְבִי אִין אֲלֵטָן מְפּוֹרָס
אֲרִיִּין אִו אִין פִּון אִיס אֲוֵעִקְגֵּנָאָנְעָנְעִין וְאַפִּילוֹ אִין אֲבָת הָאִס אֲבָרְם עֵנְעֵנְעֵט אִזוּי סִאָהָ, עֵרְשִׁטְוִסִם הָאִס אִיס הַקְּבִ"ה
גְּעִיִּיִס עַר זֹא" אֲוֵעִקְגֵּנָאָנְעָנְעִין פִּון פִּאָשְׁעֵר, צְוִיִּישִׁוּסִם וְיִוּאָט תְּרַח הָאִס נָאָךְ דִּאֲמַאִלִּים גְּעִיִּיִט עֲבֹרְבָהּ נָחָה, אִו אֲבָרְם
אִין גִּישְׁוֹאָרְבִי אִין גִּישְׁוֹאָרְבִי נָאָר לְיִעִנְגֵּנְדִיב דִּיא פִּסְקוֹסִם אִין דָּאָם גִּישׁ שְׂוִין פִּאָר אֲבָרְבָּהָם (לְמִיָּה קְרוּיִי חֲתוּבָהּ מֵר) דִּרִּיפֵּר
שְׂוִיִּיִב דַּעַר פִּסְקוֹ תְּרַח אִין גִּישְׁוֹאָרְבִי, וְאַבְרָם עָשִׂיִים עָשִׂיִים דַּעַר פִּסְקוֹ אֲבָרְם שְׂרָה לוֹט וְעַנְיָן גִּישְׁוֹאָרְבִי פִּון חָרָן אִין כְּנַעַן,
נָאָךְ אֲשָׁשִׁים קַעֲמֵן וַאֲנֵן דִּרִּיפֵּר שְׂעָשִׂים וְיִהְיֶה תְּרַח בְּחָרָן, תְּרַח אִין גִּישְׁוֹאָרְבִי אִין חָרָן (שְׂרָשְׁעִים אֲף בְּחִיָּתִים קְרוּיִים
מֵהִיִם) לְשָׁעִים (וְעֵרִין גְּעֵרֻפִין מֵהִיִם אֲפִילוֹ וְעֵן וְיִי לְעַבְדִּי) וְעַנְיָן גִּישְׁוֹאָרְבִי (שְׂרָשְׁעִים אֲף בְּחִיָּתִים קְרוּיִים מֵהִיִם)
לְעַבְדִּיִם אֲפִילוֹ וְעַנְיָן גִּישְׁוֹאָרְבִי (שְׂרָשְׁעִים) וְיִי עִם שְׂעָשִׂים אִין פִּסְקוֹ (וְיִהְיֶה בֶּן יִהוּדַע בֶּן אִישׁ חַי בְּבִנְיָהּ
דַּעַר וְזִהָן פִּון יִהוּדַע אִין גִּישְׁוֹאָרְבִי דַּעַר וְזִהָן פִּון אֲלֵטְגֵּרִיִעִין מִקְּנִישׁ, אִין דָּאָךְ אֲלֵטָאָ אֲלֵעַ מֵעֵנְשִׁין וְעַנְיָן וְיִהָן פִּון

שפתי חכמים

יסכה נ"כ לכון כסוכות שהוא לטון שרי. מלואת: ס כ' הרא"ס לא
הכניתי כעד חיוזמן הוא משם אל ששם כמו אחרים מהו לפיכך
קראו הכתוב מהו והוא כיוונו לא נכתבה התורה ולא מומן מהלך
כתובת התורה מהו ומהלך לא קיים אחרים מהו אל חלם זקלאר
והלא כלום כתיב ויחמר ה' אל אברהם כך לא ר"ה יחל למעוד עם
כפיו ולכנל גודלת הכ"י ע"ל ול"ג קלא' אחרת מן כתובת התורה

פירושי לתורת אלהים

וַיֵּצְאוּ אִוָּב וְיִיָּא עַנְיָן אֲרוּם גִּישְׁוֹאָרְבִי תְּרַח מִישׁ אֲבָרְם
אֲתָם מִישׁ וְיִי מִישׁ לוֹט אִוָּב מִישׁ שְׂרִי מֵאִיר פְּשָׁרִים אִוָּם
דַּעַם מֵאִיר פִּין פְּשָׁרִים לְלֶבֶת אֲרָצָה כְּנַעַן צו גִּיִין צוֹם

הישר

אִוָּב נִשְׁפָּעֵר אִין חָרָן וְיִי אִין חָרָן פִּאָשְׁעֵר מִישׁ דַּעַם וְיִיִּב אִין
אֲרִיִּיִג וְיִי אִין גִּישְׁוֹאָרְבִי צוֹם אִין אִין גִּישְׁוֹאָרְבִי מִישׁ דַּעַם אֲרִיִּיִג מִישׁ אִין
חָרָן פִּרְעֵר יִאָר אִין גִּישׁ וְיִי בְּהַפְּסֵם צְוִיִּיא אִין וְיִיִּב גִּישְׁוֹאָרְבִי מִישׁ
פִּון דַּר שְׂפָאָס חָרָן צו אֲבָרְם אִין אֲבָרְם הָאִס וְיִי גִישְׁוֹאָרְבִי דַּעַם
מִסְּפָר פִּון גִּישׁ כִּיָּה:

וּמֵאֵתֵיךְ יִשְׁנָה וַיָּמַת תְּרַח בְּחֶרֶן : תְּרַח מָאֵתָן וַחֲמֵשׁ שָׁנָיו

וּמֵאֵת תְּרַח בְּחֶרֶן : פ פ פ

פ פ פ
קִנְיָה בְּלִילֵי סִימֹן כִּי יִסְכֶּה לֹוֹט סִימֹן
וּמִפְּטוּרָה רֵבִי עֲקֵרָה בִּשְׁעֵה סִימֹן כ"ד :

בֵּית יְהוּדָה

רִשִׁי

חֵי : בְּחֶרֶן . הַגּוֹזֵן הַסּוֹכֵה לֹוֹמֵר לֶךְ עַד אֲכַרְס חֶרֶן אִף
שֶׁל מִקּוֹס : חֲסֵלַת פְּרֻשֶׁת נַח

אֵיפְדוּנֵיךְ מִעֲבָדֶיךָ , גָּאֵר מִעַן מִיִּבְנֵיךְ עַד אֵיךְ יִגְוִעוּ אֲזוּחָן פּוֹן
אֲצִדִּיק נְוֵאֵם עַד לְעֵבֶשׂ אִיבִיב , אֲדַעַר מִעַן מִיִּבְנֵיךְ בְּנִיחָה
אֲזִינִי אֵיךְ יִגְוִעוּ אֲצִדִּיק : וּבְחֶרֶן . וְאֵתָּה רִשִׁי (הַגּוֹזֵן הַסּוֹכֵה)

דִּיר (עַד אֲכַרְס חֶרֶן אִף שֶׁל מִקּוֹס) בִּיזֵי דִי צִיִּיט נְוֵאֵם אֲכַרְס
אֵיךְ אֲרוּסָה עֲבָדֶיךָ יוֹדֵךְ מִיִּשׁ אֲלֵמָנְגֵה בּוֹן (לֹוֹמֵר לֶךְ) צִוּוּאִין
אֵיךְ אֲרוּסָה עֲבָדֶיךָ פּוֹן חֶרֶן אֵיךְ הַקְּבִי"ה יִגְוִעוּ מִיִּשׁ פְּעַם אִוִּיף דַּעַר וְעֵלֵט :

אֵיךְ אֲרוּסָה עֲבָדֶיךָ יוֹדֵךְ מִיִּשׁ אֲלֵמָנְגֵה בּוֹן (לֹוֹמֵר לֶךְ) צִוּוּאִין
אֵיךְ אֲרוּסָה עֲבָדֶיךָ פּוֹן חֶרֶן אֵיךְ הַקְּבִי"ה יִגְוִעוּ מִיִּשׁ פְּעַם אִוִּיף דַּעַר וְעֵלֵט :

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

מִנְעִית אֲבִיךְ אֵלֶּךְ בְּעֵטֶר זֶה סֵלִין אֵיךְ רֹוֹס שְׁתַּקֵּם אֶת אֲבִיךְ עִמָּךְ
שֶׁל חֲעֵשֶׁה עֲלֶיךָ . יֵלֵךְ אֲבִיךָ כִּמוֹ בְּהֵלֵם רֶחֶםֶס דְּכֹחֵי וַיִּקַּח תְּרַח
אֶת אֲכַרְס בְּנֵי וְגו' וּמִיִּשׁ כִּמוֹ שֶׁלֵּק אֲחִוֵּי מֵאֲחֵר כְּשֵׁדִים זֶה חֵיטוֹ

מִנְעִית אֲבִיךְ אֵלֶּךְ בְּעֵטֶר זֶה סֵלִין אֵיךְ רֹוֹס שְׁתַּקֵּם אֶת אֲבִיךְ עִמָּךְ
שֶׁל חֲעֵשֶׁה עֲלֶיךָ . יֵלֵךְ אֲבִיךָ כִּמוֹ בְּהֵלֵם רֶחֶםֶס דְּכֹחֵי וַיִּקַּח תְּרַח
אֶת אֲכַרְס בְּנֵי וְגו' וּמִיִּשׁ כִּמוֹ שֶׁלֵּק אֲחִוֵּי מֵאֲחֵר כְּשֵׁדִים זֶה חֵיטוֹ

פִּירוּשׁ דֵּרֹוֹת אֱלֹהִים

שְׁנַיִם וּמֵאֵתֵיךְ יִשְׁנָה צְנוּיִי הַוּנְדַעְרַט מִיִּשׁ פִּינְגָה יֵאָמֵר וַיָּמַת

שְׁנַיִם וּמֵאֵתֵיךְ יִשְׁנָה צְנוּיִי הַוּנְדַעְרַט מִיִּשׁ פִּינְגָה יֵאָמֵר וַיָּמַת

תְּרַח בְּחֶרֶן אֲוֵן תְּרַח אֵיךְ (שְׁמֵאֲרָבָן אֵיךְ חֶרֶן (ש' ח') :

הַפְּטוּרָה נַח (בִּישְׁעִיה סִימֹן נַח)

רֵבִי עֲקֵרָה לֹא יוֹלְדָה פְּצָחֵי רֵבִי וְצָחֵלֵי לֹא יִחְלָה פִּי-רַבִּים פְּנֵי-שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי כְּעוּלָה
אָמַר יְהוָה : מִתְּחִיבֵי מִקּוֹם אֶחָדָה וִירִיעוּת מִשְׁפָּנוֹתֶיךָ וְשׁוֹ אֶל-תְּחַשְׁבֵי הָאֲרִיבֵי
מִתְחַבֵּיךָ וַיִּתְדַמְּךָ סוֹמְךָ : פִּי-רַבִּים וְשִׁמְאֵל תִּפְרָצוּ וְרַעְדָה גוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נִשְׁפּוֹת
וַיִּשׁוּבוּ : אֶל-תִּירָאֵי פִי-לֹא תִבּוֹשׁוּ וְאֶל-תִּפְלָמוּ פִי-לֹא תִחְפּוּרֵי פִי בִשְׁת-עֲרֹמְךָ תִּשְׁבַּחֵי
וְחֲרַפְתְּ אֲלֵמְנוּתֶיךָ לֹא תִזְכְּרֵי-עוֹד : פִּי בַעֲלֶיךָ עֲשֵׂה יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֵאֲרֶךְ קִדּוּשׁ
יִשְׂרָאֵל אֲרִיבֵי כִּי-הָאֲרִיבֵי יִקְרָא : פִּי-כִּי-אֵשֶׁה עֲוֹנֶבָה וְעֲצוּבֶת רֹוֹס קִרְאֶךָ יְהוָה וְאֵשֶׁת
נְעוּרֵים פִּי תִמְאֵס אָמַר אֱלֹהֶיךָ : בְּרַגְעָה קָמוּ עֲזָבְתֶיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדוּלִים אֲמַרְבֶּךָ : בְּשִׁעְרָה

פִּירוּשׁ ע"פ

יִשְׁבִּיבוּ אֲוֵן וַיִּסְמֵי שְׁמַעֲטָה נְעוּלָה וַיִּבְאֵעֲצָן אֲלֵתִירָאֵי
פִּי לֹא תִבְשִׁי דוּ וְאֶלְכֵט קִינִי מוֹרָא גִיט הַאֲבֵן דַּעַן דוּ
וְעֵקֶט שׁוֹן קִינִי מֵאֵל גִּיט פִּאֲרִשְׁעֵמָה וְנַעֲרַעַן וְאֵל
תְּקַלְפֵי פִי לֹא תִחְפּוּרֵי אֲוֵן דוּ וְאֶלְכֵט דִּיךָ גִיט שְׁעִמִּין
צוּ וַיִּוִּינִן בֵּינִי בֵּינִי דְרֹוֹלָה דַּעַן דוּ וְנַעֲמָט שׁוֹן מַעַר גִּיט
פִּר שְׁעֵמָט וְנַעֲרַעַן פִּי בּוֹשֶׁת גְּלוּמָה תִּשְׁכַּחֵי דַּעַן דוּ בּוֹשֶׁה
פּוֹן בֵּינִי וַיִּנְקִיטֵי וְנַעֲמָטוּ פִּר גַּעֲסוֹן וְחֲרַפְתְּ אֲלֵמְנוּתֶיךָ לֹא
תִזְכְּרֵי עוֹד אֲוֵן דַּס לְעֵקֶטְרֹוֹנְג פּוֹן בֵּינִי אֲלֵמְנָה שְׁאֵפֵט
וְנַעֲמָטוּ גִיט גְּדַעֲנָקִין גֵּאֲרָה פִּי בּוֹשֶׁה עֲשֵׂה דַּעַן בֵּינִי
הֵאֵר וַיִּאֵם דִּיךָ הָאֵם דִּיךָ בְּשִׁאֲפֵעַן אֲוֵן הָאֵם דִּיךָ גְּרוֹס
גְּמַאכְט וַיִּצְבֹּאת שְׁמֵי גֵאֵט דַּר הֵאֵר אֲבִיךָ אֲרִי חֲזִילוֹת
אֵיךְ וַיִּין נֶאֱמָן וַיִּזְלַע קְדוּשׁ יִשְׂרָאֵל אֲוֵן בֵּינִי אֲוֵם לִינִיר
אֵיךְ דַּר הֵיילִיגְרָה פּוֹן דִּי יִשְׂרָאֵל אֲרִיבֵי כִּי הָאֲרִיבֵי יִקְרָא דַּר
גֵאֵט פּוֹן דַּר נֶאֱמָר וְנַעֲמָט וְעֵקֶט עֲרֹוֹט עַד גְּרוּפֵן פִּי כִּי-אֵשֶׁה
עֲוֹנֶבָה וְעֲצוּבֶת רֹוֹס קִרְאֶךָ . יֵלֵךְ דַּעַן וַיִּי אֲאִשֶׁה נְוֵם זֵי אֵיךְ
פִּאֲרָה לֵאמֹר גְּוִאֲרַעַן פּוֹן אֵיךְ מֵאֵן אֲוֵן זֵי אֵיךְ מִיִּשׁ
אֲמַרְדּוּגֵי גְמִיט אֲוֵן הָאֵם דִּיךָ גֵאֵט גְּמַרְבֵּאֵעַן וְאֵשֶׁת
נְעוּרֵים פִּי תִמְאֵס אָמַר אֱלֹהֶיךָ אֲוֵן אֲוֵן וַיִּי אֲ אֵשֶׁה דַּס זֵי אֵיךְ
וְנַעֲרַט פִּאֲרַמְיוֹאֶסֶת פִּי אֵיךְ מֵאֵן אֲוִיף אֲקִרְיֵנֵה
צִיִּיט אֲוִיף הָאֵם גֵּאֵט בֵּינִי גֵאֵט אֲוִיף דִּיךְ יִשְׂרָאֵל
בְּרַעַב קָמוּ עַל-יְדֵי אֵיךְ אֲקִרְיֵנֵה רַבֵּעַ הָאֵם אֵיךְ דִּיךָ פִּר
לֵאמֹר וּבְרַחֲמִים גְּדוּלִים אֲמַרְבֶּךָ אֲוֵן מִיִּשׁ גְּרוֹיִם דַּעַר
פִּאֲרַמְיוֹאֶסֶת וְנַעֲלֵ אֵיךְ דִּיךְ אֵיךְ וְאֲמַרְבֶּךָ בְּשִׁעְרָה

נֶאֱמָר וְשִׁעְנָהוּ רֵבִי עֲקֵרָה לֹא יִלְדָה וַיִּנְגַד דוּא וְרֹוֹשְׁלִים
וַיִּאֵם דוּא פִּיִּסְט גְּלִיף גְּוִעוּן בִּיז אֲהַעַר וַיִּיא
אֲ אֵשֶׁה עֲקֵרָה דַּאֵם זֵי אֵיךְ גִּיט גִּיבְאֲרַעַן פְּצָחֵי רֵבִי
וְצָחֵלֵי לֹא יִחְלָה עֲפִין בֵּינִי מוֹרָ אֲוֵן וַיִּנְגַד אֲוֵן קִרְיֵנֵה הוֹךָ
מִיִּשׁ בֵּינִי קוֹל דוּ וְרֹוֹשְׁלִים דַּס דוּ פִּיִּסְט גְּלִיף גְּוִעוּן
וַיִּיא אֲ אֵשֶׁה דַּאֵם זֵי אֵיךְ קִינִי שְׁמַעֲרַצִין גַּעֲהֵאֵם
צוּ גְּבִאֲרָן רַבִּים בְּנֵי שְׁמַעֲטָה מִבְּנֵי כְּעוּלָה דַּעַן דוּ קִינְדֵר פּוֹן
דַּר פִּרְוִיִּקְטֵר שְׁמַאֵט וְרֹוֹשְׁלִים וְנַעֲלֹון וַיִּין מַעַר וַיִּין
דִּי קִינְדֵר פּוֹן דַּעַר בְּמֵאֲנָה שְׁאֵט אֲפֵר וַיִּי אֲוֵן הָאֵם
גֵאֵט גֵּאֵט מִחֲזִיבֵי מִקּוֹם אֶחָדָה דַּר בְּהִיטֵר דַּס אֲרַט
פּוֹן בֵּינִי נַעֲעֵלְט דוּ וְרֹוֹשְׁלִים וִירִיעוּת מִשְׁפָּנוֹתֶיךָ וְשׁוֹ אֵל
תְּחַשְׁבֵי אֲוֵן דִּיא אֲוֵם הַעֲנַג פּוֹן בֵּינִי רֹוֹאֲנֵג לֵאמֹר וַיִּיא
גִּיבִיגֵט וְנַעֲרַעַן אֲוֵן פִּר שְׁפָרְהִיט וְנַעֲרַעַן וַיִּיא דוּא
וְאֶלְכֵט גִּיט פִּאֲרָה מִיִּרְבֵּן פּוֹן צוּ גִיבִיגֵט מִחֲזִיבֵי מִקְרָוֵה
דַּעַר לְעֵנְגֵר בִּיבֵעַ וַיִּתְרַבֵּעַ וַיִּתְרַבֵּעַ וַיִּתְרַבֵּעַ אֲוֵן בֵּינִי
פִּלְעַקֵר שְׁמַאֲרַק דַּס מִיִּבְנֵי עַד דִּי שְׁמַרְיֵק נְוֵם הַעֲנַג
אֵיךְ עַק גַּעֲעֵלְט אֲוֵן פִּלְעַקֵר וְעַנְג צוּ גְּבִנְדֵן אֲוֵן דִּי
פִּלְעַקֵר שְׁמַעֲטָה מֵעַן אֵיךְ דַּר עַד צוּ שְׁמַאֲרַקֵן
דַּס גַּעֲעֵלְט אֲוֵן דְרוֹס הִיִּים אֵיךְ דִּיר דַּר בְּרִיִּיטְעֵן
בֵּינִי גַעֲעֵלְטֵעַן פִּי יִמִּין וְשִׁמְאֵל תְּחַרְצֵי דַּעַן אֲוִף דַּעַר
רַעֲמָר וַיִּיא אֲוֵן אֲוִף דַּר לִינְקֵר וַיִּיא וְנַעֲמָטוּ דִּיךְ
שְׁמַאֲרַקֵן וְחַדָּה גִיט יִירָשׁ אֲוֵן בֵּינִי קִינְדֵר וְנַעֲלֵעַן
יִשְׁנָה דִּי פִּלְעַקֵר פּוֹן דִּי עוֹבְרֵי כּוֹבָבִים וְגֵרִים נִשְׁמִית

הפסרת נח

קצף הספרתי פני רגע מלפני ובחסד עולם רחמתיך אמר גאליך יהוה: כי מי נח ואת
לוי אשר נשבעתי מעבר מיריח עוד על הארץ בן נשבעתי מקצף עליך ומגער
בך: כי החרים ימושו והנבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימושו ובכרת שרומי
לא תמוט אמר מרחמיך יהוה: כאן מסיימין הספרדים

עניה סערה לא נחמה הגה אנכי מרביץ בפרך אבניך ויסדתיך בפסירים: ושמתי
בכפר שמשתיך ושעריך לאבני אקדה וכר נבונה לאבני חפץ: וכל בניך
למודי יהוה ורב שלום בניה: בצדקה תבונני רחמי מעשק פירא תיראי וממחיתה
כי לא תקרב אליך: הן נור יגור אפס מאתי מיגור אתך עליך יפול: הגה הו כתיב
אנכי בראתי חרש נפת פאש פחם ומוציא כלי למעשהו: אנכי בראתי משחית
לחבל: כל כלי יוצר עליך לא יצדח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי זאת נחלת
עבדי יהוה וצדקתם מאתי נאם יהוה: הוי פיר צמא לבו למים ואשר אין לו כסף

פירוש ע"מ

בצדקה תבונני דורה דער צדקה ווס דו וועסט מען
וועסטו ווערען אן גברייט מיט אלים גומין בחמי
מעשק דער ווייטער דיה פון רוב וזלה] כי לא תיראי
וועסטו קיין מורא האקען ומחיתה אונ פון אבראך
וועסטו אוף דר ווייטערט ויין כי לא תקרב אליך דען
זיא וועט גיט גיגענען צוא דיר הו גר יגור אפס מאתי
מורא וועט האבן פר גזרות רעות דר ווס איה בין
גיט מיט אים מי גר אתך עליך יפול ווער עם האט זיה
אוינגאמירט צו מלחמה האקטן מיט דיר דר וועט
פאלן פר דיר אכר מי גר אתך עליך יפול ווער עם הט
גוואנט מיט די ישראל אין דיין עניות דער וועט
רוען מיט דיר אין דיין עשירות פלומח אז עם וועט
דיר וואל גיין תנה אנכי בראתי חרש נפת פאש פחם
ומוציא כלי למעשהו איה גאט האב בשאפן איין איין
מיינסטר דאס ער פלאמט אין דעם פייגער פון דיא
קולן אונ ציהט אום אפלי דס זיא איז ראוי צו דעם
בערפעניש וואס מען הט זיא גימאכט פון דעסט
וועגן זאנכי בראתי משחית למבל אונ איה האב ווידער
בשאפען אפרבארךר ווס פרבארבט דיא פלי דאס
מיינט ער איה האב אן גרייזט דעם פיינט אונ איה
האב אים ווידער אן גברייט אפרעניות פלי כלי יוצר
עליך אלי פלים זיינו ווס וועט גשארקט וועגן פון
דייניט וועגן צו מלחמה האקטן מיט דיר לא יצלת
וועט גיט פגליקען וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי
אונ אימליקס לשון וואס וועט שמיינן מיט דיר צום
משפט וועסטו שולדיג מאכן ואת נחלת עבדי וצדקתם
מאתי דס איז די נחלה פון גאטס קגעכט אונ ווייגער
גרעכטיקייט ווס וועט זיי קעגן פון מיר נאם: אז
זאנט גאט הוי דס שרעי איה אום פלי צמא לבו למים דס
אימליכר דארשטייגער זאל גיין צום וואכר דס און
די תורה ואשר אין לו כסף אונ אפילו דר ווס האט
גיט קיין זילכר לבו שברו וזאנכי גייט קושט אונ עסט
זלכו שברו בלא כסף וזאנכי חסיר אונ גייט קושט אן וזלכר

דפסתי פני רגע מסד מיט פיר צאקען האב איה פאר
בארען מיין שכינה איין רגע פון דיר וחסד עולם
רחמתיך אונ מיט אונ אהסד ווס וועט אייבג גווערן
וועל איה מיד דר בארמן אוף דיר אפר גאליך: אז
הט גאנט גאט דיין אום לייזר כי מי נח ואת לי דען
אזו ווי די וואכר פון נח אזו איז צו מיר די שבעה
אשר נשבעתי מעבר מיר עוד על הארץ דס איה האב
גשווארן איה זאל גיט בעגענען דאס וואכר פון נח
אוף דר ערד הו נשבעתי מקצף עליך ומגער בך אזו שווער
איה פון צו צערען אוף דיר אונ צו שרייען אין דיר
ישאל כי החרים ימושו דען ווי די בערג וועלן ווערן
אפ גמאן והנבעות תמוטינה אונ די הייה וועלן ווערען
גניינט אפילו עם וועט זיה אום האקען דער זכות
אבות ואמהות פון דעסט וועגן וחסדי מאתך לא ימושו
וועט מיין חסד גיט ווערען אפ גמאן פון דיר וברית
שלומי לא תכיס אונ דר פריחות ברית פון מיין שלום
ווס איה האב דיר מקמים גווען וועט גיט ווערען
גניינט אפר מחסה: אזו זאנט דיין דר פארמדיגער
גאט: עניה סערה לא נחמה הגה איה ארמיע דס איר הארץ
איז גשמוריקט פון וועגן פיר צרות אונ זיא איז נאך
גיט גמרייקט גווארן ביו אהער דס מיינט ער דיא
שזאמ ורושלים הגה אנכי מרביץ בפרך אבניך דו וואקסט
וויסן דס איה גאט וועל פלאקטען מיט שמייגער
פון נופך די ערד פון ירושלים ויסדתיך בפסירים אונ
איה וועל דיה גרונדפעסטן מיט דיא שמייגער וואס
הייסן ספיר ושפתי בכפר שמשתיך דייע פענסטער
ווס דו זון שיינט דורה די שווען וועלן זיין פון
ישענד זאנכי אקדה אונ דייע בווערן וועלן זיין פון
אנעלכע ברייאנטין ווס האבן אפייגער קאליער וכל
גיבול לאבני חפץ אונ גאר דיא שמייגער פון דיין גבול
וועלן זיין פון שייגעע שמייגער וכל גבול לחידי: אונ
אלע דיין קינד וועלן ווערען גאטס תורה ורב שלום
בניה אונ עם וועט זיין פיר דר עולם פון דיין קינד

לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר גון והלב: למה תשקלו לכו
 בלוא לכם ויניעכם בלוא לשבעה שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדישן
 נפשכם: המו אונכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם חסדי
 דוד הנאמנים: הן עד לאומים נתתו נגיד ומצוה לאומים: הן גוי לא תדע תקרא
 וגוי לא ידעוך אלה ירוצו למען יהיה אלהיה ולקדוש ישראל פי פארך:

סודש אחר שרד
 משלי יהודא

פירוש ע"מ

אוג אן פר בייטונג די הורה נואם ויא אוי פֿעסער
 גון והלב פון גוין און מיךָ דמה תשקלו כסף בלא להם
 ווארום נאלט איר גורם ויין איר נאלט וועגן אייער
 זיךָר צו אייערע פיינט אן פרוט גיערש אום זיסט
 ויניעכם בלא לשבעה און אייער מידניקייט דאם אוי
 אייער נגמט ווס איר מיד זיה אויב רעס נאלט איר
 אוועק געבן ניט פון אן זעסן וועגן שמי שמוע אזי
 ואכלו טוב ליבערשט הערש מיה אונ עקט גומס דם
 מיינט מען לערינט די הורה דם ויא אוי גוט ותתענג
 בדישן נפשכם און לאו זיה מתענג זיין מיט פעמטיקייט
 אייערי זיךָר המו אונכם ולכו אלי גיינט אייערי אויערן
 און גייט צו מיר שמעו ותחי נפשכם הערש צו מיינע
 הייד דען וועמ לעבן בלייבן אייערי זיךָר ואכרתה
 לכם ברית עולם און איה וועל פאר שניידען צו איה
 אכריות ברית אויף אויבג חסדי דוד הנאמנים דאם
 איה גאט זאל בצאיען צוא דוד הכהן פאר זיינע
 גלויבטי חסדים וס ער הט גמאן הן עד לאומים נתתו
 איין עדות צו די קניינריכן האב איה אים געבן
 ער זאל ויאי שמתאפען און זאל עדות נאגען אוף
 זייערי שלעכטי מעשים אקגען זייער פנים נגיד
 ומצוה לאומים איין האר און אשאפער צוא דיא
 קניינרייה האב איה אים געגען הן גוי לא תדע תקרא
 איין פאלק נואם די וועסט עם ניט קאגען וועסטו
 רופן צו דיין דינסט ווען דוא ישראל וועסט מיר
 נאמ צוא הערען גוי לא ידעוך אלה ירוצו און אוי
 פאלק ווס וועט דיה ניט קעגען וועלען זאפען צוא
 אויף ברגעגען דיר מס דאם וועט זיין זפשו אלהיה
 פון וועגען גאט דיין האר דאם ער ווערט גירופן
 אויף דיר וקדוש ישראל פי פארך און וועגען דעם הייליגן פון די ישראל נואם ער גיט דיר שייגיקייט:

למה תשקלו כסף בלא להם גוין, למשל אסתר הט גבאוינים
 און בארד נאה דעם דאוינען, איידער ער הט גיעסן,
 הט ער געווען דעם שטימו פון קראם און אוי גנאנגן צום קראם,
 און הט גיעפענט די טיטען, אוי בארד אריין גקופן אייער און
 הט גקופט סחורה, איידער דער מענטש אוי ארויסקגענגען פון
 קראם אוי גירוען אוי אנדער סחר, און אז זענען געאנגען
 סחורים אייער נאה דעם אנדערן, מיט אלע סחורים הט מען
 גיבאפט גויען, פיל האבען געקופט סחורה פיל האבען גיט
 גקופט, דס הט זיה אונקעניגן בי שעה דרי נאה האלפן טאג,
 נאכדעם האבען אונקענעם אריין צו קופען סחורים זאנט דער
 קרעטער מיר דאכט זיך איה האב היינט נאר גיט געסן, ווייל
 ער הט גיהאט פארקעניגן פון פיל גויען און ער גויען זאט,
 אז ער הט נאר גיט געקופט אז ער הט גיט געסן, אויף מאנגן
 אוי דר קרעטער גויען אין בית הכדרש, נאך דעם דאוינען זאנט
 אייער צו אים די גיט אהבה מאן אוי חבה משנית, פר ווס
 גייסטו גיט צום פיל לערנען אפיק משניות, זאנט ער גלויב
 מיר מין חב איה וואלט לערנען אפיק משניות, נאר עס
 הונקערט מיר שטארק, הט דער חב צו אים גואנט אויף דיר
 אוי גואנט גווארן דר פסוק וס דר נביא ישעיה הט גואנט למה
 תשקלו כסף בלא להם, פר ווס געכטן ווען איר הט גידארפט
 וועגן געלט וס קאפן סחורה און געבן געלט, הט איר גקענט
 זיין אגאנצן טאג בלא להם, אן פרוט, די האקט גיט
 גיעסן הט דיר נאר גיט געהוינגען, אפילו פון דעם פארדינסט
 ווס די האקט פארדינט וועסטו אגענטל איה גיט האבין, זיין
 חלקים וועלן זיין גויען און קינד צונעמן, ווס האסטו פון דעם
 ווס זיי גסין און סרינקען ווען דר מענטש שטארבט ווס הט ער
 פון דעם ווס ער הט גלאן ארוסקען פארמעגען פר זיין גויען און
 קינד, ויניעכם, אייער מאמענטעל, אז דר מענטש מאפערט
 זיך צו לערן תורה, ווס די הורה וועט איר מיט נעמען מיט
 אייער נשמה, בלא לשבעה אז איר זעסט גיט זאט ווילט איר זיט
 אנהייבן לערן תורה, שמעו ותחי נפשכם, הערש גיט תורה
 וועט לעבן אייערע נשמות בעולם הבא און איר וועט לעבן
 מיט די נשמות צוואקען בעולם הזה:

מנין המצות במסר לך יש כה משה עשה זאת

ב (עשה כ) למול את הבן שנא' זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין ורעך אחרך המול לכם כל זכר וגו'

וַיֵּלֶךְ אַבְרָם בְּאֶרֶץ דְּבַר אֱלֹהֵי יְהוָה
 וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן-חַמְשֵׁי
 שָׁנָיִם וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן׃
 הַוַּיִקַּח אַבְרָם אֶת-שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת-
 לוֹט בֶּן-אָחִיו וְאֶת-כָּל-רְכוּשָׁם אֲשֶׁר
 רָכְשׁוּ וְאֶת-הַנְּפִישׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בְּחָרָן
 וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנַעַן וַיְבֹא
 אֶרֶצָה כְּנַעַן׃ וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ

הו"א ואת סכפ סכנדין מט עבודת סוכסו ט ויעבור סוכסו ל :

בית יהודה

בענוויין אז עם איז אזוי , ויארום יעקב קט נאמט (פך קבין ישראלי) מיט דיר וועלן זיך פענשן די יודין , אויב איינער וועט וועלן פענשן דעם אגדערין (אכאר) וועט ער זאגן (ישקף אהרם באפרים ובקנשה) גאט זאל דוה טאהט דו זאקסט זיין ווי אפרים אונג מנשה : (ה) וישר גישו בקרון . הארט רש"י האט דען אפרים געמאכט מענטשן אין חקו , גאר מען מיינט (שהקנין סחת קנפי חשבינה) ער האט געמאכט חול לשון קונה וכוונס : (ו) ויעבר אברם בארץ . כנס ח פיר מענטשן פון די פשרים זיי זאלן ווערין גרים , זיי זאלן דיין צו הקב"ה (אפרים קניור את האנשים) אפרים הט קניור מיווען מענער (ושרה קניית הנשים) אונג שרה האט מענר גווען ווייבער (עליהם תהתב קאלו עשואם) אונג דער פסוק דעכונט אונג זיי ואוף אפרים מיט שרה זיי זיי וואלן די מענטשן פשאפן (והפשוטו שר מקרא) דער פראקטער פשט פון פסוק מען מיינט (גדים ושפחות שקנה) דיא קנעכט אונג די דינקטען ווס זיי האפן געקויפט אין חקן (כפי) ווי עם עשויט אין פסוק (ישלח את פל הקבד הזה) ער הט גימאכט דס נאצי פארקענין , מיינט מענער האט געקויפט ופרזאמאליט דאס באגע פארקענין גאך עשויט את פסוק (וישרא עשה חל) די יודין וועלן מאלן פארקענין (לשון קנה וכוונס) מען מיינט די יודן וועלן קויפן אונג פראמאן פארקענין אונג רייקקייט : (ו) נעבור אפרם בקרין . נאמט רש"י (נכנס לתובה) ער איז

שפתי חכמים

ולא גילה לו הנקום מיד כדי לת לו סכר וכו' עכ"ל . (גדה לדרך) וכל ג"כ כפרוזה וס רק כדי עם מווי מור"ס וס סהטניו של לחכה קאי על הארץ הנכר מקודס דיינו לא גילה לו הארץ דללו חלנו טיאל נמשט מאלן דכר שמה טיטול עליו לחכה גס גבי חק נא את כקר את יחידך וגו' מלת לחכה עליו את המלוה סחוכי רש"י עם דיינו מלות העקרה (ויסיה לו ג"כ סכר חטוב המלות) : ז הכוחו מדתיב סכפ אכר עטן כחון גלסון רבים טיינו אכרסס ופרס : ז מסוס דכל ועבור סמקרא מטמע דענר הארץ ולא דר סס הולך לפרש דלס

לחרן ושהה שם חמש שנים ויצא ועל אותה יציאה קא מהדר

פירוש לתורת אלהים

אשר רכשו אונג וייער פארקענין וואס זיי האבן פאר זאמולט ואת הנפש אונג אלע פענשן וואס זיי האבן איין גזאמולט אין חקו דס מיינט מען דיא קנעכט אונג די דינקט מיידין ווס זיי האבן יוד גקופט (ישו טי"ו) ויצאו עקבת ארצה כנען אונג זיי עקען ארום גגאנגן פון חקן צו גיין צום לאנד כנען ויבאו ארצה כנען אונג זיי זעגען גקרון אין לאנד כנען : (ו) נעבור אפרם בארץ אונג אפרם איז אריין גיקווען אין לאנד אונג האט הישר

מיט ענין שפואמט און האב איך כירא סאמר וועלן די סקרים מיה ברקענין פרי דוה צוא נעמן פר אוניווי . דרום ואלסטר זאגן אז איך פון זיין בירקד ווער עס וועט דוה פקענין פרי מיר זאמן

זרעית ארעא : י ואל
 אברם פמא דמקרי
 עמה יי ואל עמה לוט
 ואברם פר שבעין וחמש
 שנין במפקה מהרן :
 ה ודבר אברם ית שרי
 אתתיה וית לוט פר
 אחיהו וית פל קנייהו
 די קנו וית נפשתא
 דישעפידו לאורי תא
 בחרן ונפקו למייל
 לארעא דקנען ואתו
 לארעא דקנען : י ועבר
 אברם פארעא עד אתר
 רש"י

מה) כך יברך ישראל לחמו יסימן אלהים וכמנחה :
 (ה) אשר עשו בחרן . שהכניס תחת כנפי השכינה
 אברהם מנייר את האלפים ושרה מניירת הגסים ז ומעלה
 עליהם הכתוב כאלו עשאוט (לכך כתיב אשר עשו) ופסומו
 של מקרא עבדים ושפחות שקנו להם כמו (שם לא) עשה את
 כל הכבוד הזה (לשון קנין) (במדבר כד) וישראל עושה
 חול לשון קונה וכוונס : (ו) ויעבר אברם בארץ . כנס ח
 פיר מענטשן פון די פשרים זיי זאלן ווערין גרים , זיי זאלן דיין צו הקב"ה (אפרים קניור את האנשים) אפרים הט קניור מיווען מענער (ושרה קניית הנשים) אונג שרה האט מענר גווען ווייבער (עליהם תהתב קאלו עשואם) אונג דער פסוק דעכונט אונג זיי ואוף אפרים מיט שרה זיי זיי וואלן די מענטשן פשאפן (והפשוטו שר מקרא) דער פראקטער פשט פון פסוק מען מיינט (גדים ושפחות שקנה) דיא קנעכט אונג די דינקטען ווס זיי האפן געקויפט אין חקן (כפי) ווי עם עשויט אין פסוק (ישלח את פל הקבד הזה) ער הט גימאכט דס נאצי פארקענין , מיינט מענער האט געקויפט ופרזאמאליט דאס באגע פארקענין גאך עשויט את פסוק (וישרא עשה חל) די יודין וועלן מאלן פארקענין (לשון קנה וכוונס) מען מיינט די יודן וועלן קויפן אונג פראמאן פארקענין אונג רייקקייט : (ו) נעבור אפרם בקרין . נאמט רש"י (נכנס לתובה) ער איז

דעת וקנים מבעלי התוספות

עמך ונברו לשון המברך : (ד) ואברם בן חמש שנים וגו' . וקשה שהורי ברית בין הבתרים היה לאהר יציאתו מחרן ובפ' בא פרעה קרא דויהי מקץ שלשים שנה וגו' שיש שלשים שנה מברית בין הבתרים עד שנולד יצחק ואברהם היה בן מאת שנה כשנולד יצחק וא"כ לא היה אברהם בין הבתרים כי אם בן שבעים . וז"ל ששתי יציאות היו בפעם ראשונה כשהיה בן שבעים וילך ארו לום ובאותה עתה נשבה לום ואברהם כבש המלכים ומיד היתה ברית בין הבתרים כי כן נמי פירש"י גבי אהר הדברים האלה כל מקום שנא' אהר סמוך דויהו מוד שכבש המלכים ונמצא שלא היה כי אם בן שבעים באותו שנה ואהר ברית בין הבתרים חור

(ד) וילך אברם אונג אפרם איז גגאנגן פון דעם לאנד וואס ער איז גיווען פארש דבר אלו יי און וויא נאמט קט צו אים גרעט וילך אלו לום אונג לוט און אוק מיט אים גגאנגן ואברם פן חמש ושבעים שנה באיתו מהרן אונג אפרם איז ארט גיווען פירג אונג ויבעצויג יאר און ער איז ארויס גגאנגן פון חקן : (ה) ויקח אפרם את שרי אשתו אונג אפרם האט גינומן זיין טייב שרי ואת לום פן אחיו אונג לוט זיין פרודרס וזהו ואת פל רכישם

דער געזעט אפ דיין פון יעג בים פארקין פון פיר . הם אפרם גקרימט אין פיר קט , גנומן און זיין טייב שרי איז ויער שין . זאמט אפרם צו שרי נאך דעם אז גאט ביה קט דוה פשאפן

עד מקום שכם עד יאקוב מורה
 והכניעני אז בארץ: ויבא יהוה אל
 אברהם ויאמר לזרעה אתה את
 הארץ הזאת ויבן שם מזבחת ליהוה

שכם עד מישר מורה
 וכניענא פבן בארעא:
 ויבא יהוה אל
 אברהם ויאמר לזרעה אתה את
 הארץ הזאת ויבן שם מזבחת ליהוה

רש"י

בית יהודה

לחוכה: עד מקום שכם. להסתכל על בני עשוק מ כשיבאו
 להלחם כשם: אלוה מורה. הוא שם הרחוק הר גריזים
 והר עיבל י שם קבלו ישראל שבועת התורה: והכניעני
 אז בארץ. היה הולך וכובש כ את א"י מורשו על שם
 שבהלךו של שם נפלה שבהלך נח את הארץ לכניו שנאמר
 (בראשית יד) ומלכי זדק ל מלך שלם לפיכך ויאמר אל
 אברהם לורעד אתה את הארץ הזאת עתיד אני להחזירה לבניך
 שם מורשו של שם: (י) ויבן שם מזבוח. על צורת הורע

אריבנענאנען אין לאנד: עד מקום שכם. מיו צום ארט
 שכם (התפלה על בני נאקב כשיבאו לתחם שכם) אברהם
 הט מיוען מיט גבתיא אז די קינדער פון נאקב ויעשו האפין
 אנטקחה מיט די קינדער פון שכם דריבער הט ער אין שכם
 געמישן צו הקב"ה די קינדער פון נאקב ואין איין געזען
 די מקחה: ואין מורה(הוא שכם) ארון מורה אין שכם
 והראוי בר גריזים נבר עגל שכם גבוי: ישאל שבועת התורה
 הקב"ה הט געווען צו אברהם דעם בארן גריזים אונ דעם
 בארן עיבל, ביי די צוויי פערט האפין די יודין מיישווארן צו
 הקב"ה וי אלוין האמיין דיא מורה: והכניעני אז בארץ. דער
 וכובש את ארץ ישראל מרעה שש שם) דער פכניי הט דאמאס
 שם נפלה כשחלק נח את הארץ גריזים ויען נח הט צומיילט דיא
 צו זיין וזקן שם (שנאמר) ווי עס ששייט אין פוסק ונפליי זדק משה
 אקל איז שם דר ויהוון נח(שפיר) דריקר. ויבא יהוה אל אברהם
 אז אברהם על שם הקב"ה נאמט צו אברהם (וירעד אתה את הארץ
 למחוריה לבניך) איך ויעל דיא לאנד צוויקענען צו זיינע
 פון שם: (י) ויבן שם מזבוח. ואמר רש"י (על בשרית הורע וצל
 בשרית ארץ ישראל) אברהם האט געבאנט דעם מזבוח

דעת זקנים מבעלי התוספות

שפתי חכמים

קרא ואברהם בן חמש שנים וגו' וכן מצאתי בסדר עולם בפי'
 וזה לשונו אביו אברהם היה בהפלגה בן מ"ח שנה וכשדבר
 הקב"ה עמו בין הברזים היה בן חמש שנים שנאמר ואברהם בן
 חמש שנים ושבבים שנה בצארו מחורן נמצא מהפלגה וזה שיצא
 אברהם מחורן ב"ו שנים ע"כ"ו. ואציאת שנת קא: (י) והכניעני
 אז בארץ. פירש"י שהיה הולך לכבוש מדינה של שם שהארץ
 ששלך לך פירש"י כי קרא ורחברו שבע שנים נבנתה המצרים
 נתן לבנו המלך אלא שהיה מבונה מכל טוב על אחר מישבת
 בצדו וכן מסוק ברחם פרק ואלו נאמרן אלבאו מישבו ורחברו
 שהרי מארץ ישראל נפלה בחלקו של חם. ויכל דמיונה היא
 שהרי בת"כ מסוק מפני זה וכו' והכניעני לישב בארצם וזה
 יותר מן המצרים כיצד י שנבנית חברון קודם צוין מצרים

און פירושו כך אלא נכנס לחוכה ומנול לרש"י לפרש כן י"ל דדיק
 מדכתיב בדרך ולא כתיב הארץ או י"ל דדיק מדכתיב עד מקום ככס
 ושם הוא בדרך כנען: ו שם דקס לרש"י למה לא השמענו ככחו שבא
 לסוכות שהיא ראשונה בגבול ארץ ישראל כדמשמע לקמן כפי וישלח
 ועו"ה השלח א"ל דק"ל למה לאמר עד מקום ככס ולא כתיב עיר ככס
 כדכתיב נח יעקב ויבא עיר ככס ועו"ה שכל להסתכל וכו' ומנ"ה
 נקט מוקם לכל המתפלל לרוב לקבוע מקום לתפלה וללא כהר"ה
 ספי' דל"ל עד מקום ככס ל"ל הרה"ס וכו' א"ל כיון שאברהם ידע זה
 נקט מוקם לכל המתפלל לרוב לקבוע מקום לתפלה וללא כהר"ה
 כדכתיב א"ל למה לאמר ארץ ואבני הולך חברון כ"י לא נתת זרע
 וגו' שהיה שמונת בני זרע וי"ל שמי"ה היה דואג שומך הדבר
 שלא יולד עד הוקעה ויקם אלוהים את מנוחו ע"ס: ו דק"ל הא
 כתיב עד מקום ככס עד אלוה מורה וכו' וע"ה שם הוא למה קראו
 אלוה מורה ומרשם הרחוק הר גריזים והר עיבל וכס כתיב אלוה
 מורה כפי' דהא שם קבלו וכו' כי אלוה לשון אלה ומורה ל' הוראה והוא
 מורה. מרש"י: כ דק"ל דלו מיעוט הוא משמע דבניו אברהם
 היה בדרך אבל ארץ כל היה בדרך והא דבניו משה עדיוהיה בדרך מש"ה
 נח כדפירש"י לקמן (ו"ה י"ח) ומלך שלם אז מלך ירושלים ומ"ה שבהלךו של שם
 שנים נבנתה און זה קושא לרובא לניגור אגדות הלכות און ו"ל של א"י
 שם דקלואן היה הולך וכובש את א"י משמע במשמעות הלשון שכל ארץ
 שירושלים ונבוליה בחלקו של חם נפלה והא דנקט רש"י היה הולך
 כל כנען כן זה ויותר נכון מיעוט שם גפירשם מדעוהיה הלכות וק"ל
 כאלו מ"ה שם אלא שם א"י וזרע אס אלה חסר הנהניו יש להניח
 להניח סימן שנה הטיור הו לפני האחרת ואלו הוא הסומן פיר
 מכוון אלא שם שנה חכרון ומס שנה נוטן אס כן א"ל כל ליתן סימן
 שם הטיור נכנס חסר סימן שם הטיור נכנס חסר סימן לפני נוטן שנה חס

הוכרס לפרש דלו ולא קודם אלא היה הולך וכובש: ל לוינו שם כן
 א"ל ע"ה שם סותר מה שפירש"י גבי ורחברו שבע
 חסר דכפירש"י לקמן (ו"ה י"ח) ומלך שלם אז מלך ירושלים ומ"ה שבהלךו של שם
 שנים נבנתה און זה קושא לרובא לניגור אגדות הלכות און ו"ל של א"י
 שם דקלואן היה הולך וכובש את א"י משמע במשמעות הלשון שכל ארץ
 שירושלים ונבוליה בחלקו של חם נפלה והא דנקט רש"י היה הולך
 כל כנען כן זה ויותר נכון מיעוט שם גפירשם מדעוהיה הלכות וק"ל
 כאלו מ"ה שם אלא שם א"י וזרע אס אלה חסר הנהניו יש להניח
 להניח סימן שנה הטיור הו לפני האחרת ואלו הוא הסומן פיר
 מכוון אלא שם שנה חכרון ומס שנה נוטן אס כן א"ל כל ליתן סימן
 שם הטיור נכנס חסר סימן שם הטיור נכנס חסר סימן לפני נוטן שנה חס

פירוש לתורת אלהים

ויבן בוינון צו אברהם ויאמר און הט גאמט וירעד אתה את
 הארץ הזאת ויעל ארץ עיבל דם לאנד
 ורם דר פכניי עמיט ארץ עיבל פון די קינדער פון
 שם ויבן שם מזבוח ליהוה ויבן שם מזבוח ליהוה

גייצגען עד מקום שכם ביו דיא שמאט שכם [פי' רש"י]
 עד ארון מורה: ור אינגוקומן ביו דעם פרון מורה [פי' רש"י]
 והכניעני דר רינעני איז דענסמאל געווען אין לאנד: ויבא יהוה אל
 אברהם ויאמר: (י) ויבא יי אלא אברהם אונ גאמט הט

הישר
 שרי און חם יא געגעבן אין אקאסין אריין: ויבא און ארץ
 כייס יי גע ל מ וענין גאמטן קיון מפרש האפין די נקבט פון
 קלך געקענט צו ארץ ווס האקטוב אין אקאסין געזין איך ויעלען
 פיר געזן ווס אין אקאסין דיא. דם ארץ ויבא יי געמט אקאסין

ספר
 צען און ארץ הט גאמט צו א"י ויעל עייס און ארץ
 צו ע"ה ויין ארץ ויבא יי געמט און ויעל פון מצרים ויעל
 פירש"י און מיר נאמט איר זאגט אז איך בין איר ברודר. און
 דאך הט יך ארץ ארץ וי גע פר לאום גערט ער הט געקען

הַבְּרִיאָה לְאֵלֵינוּ: הַיְיַעֲתֶק מִשֵּׁם הַהֶרְהָה
 מִקְדָּם לְבֵית אֵל וַיֵּט אֶהֱלֵה בֵּיתִי
 אֶל מִים וְהֵעִי מִקְדָּם וַיִּבְרַן יָמָם מוֹנֵבָה
 לַיהוָה וַיִּקְרָא בַּיָּמִים יְהוָה: מ וַיִּפְעַ
 אֲבָרָם הַלֹּדֶךְ וַנְּסֹעַ הַנִּגְבָּה: פ וַיְהִי

ה ואסתפק מתמן למוקד
 ממדינה לבית אל ופרם
 משפנה בית אל
 ממוערה ועי ממדינה
 ובנה תמן מוקדה קדם
 יי וגלי בשמא דיי
 ונמרי אברם אזל ונמל
 לדומא: י והיה כפני
 תרא ויהי רעב ס"ק פ

בער המורים

(1) הגרסה. ב' צום' הכא וחדך בעקב לוור כספ שגרה לאברהם כנגלה כך נראה ליעקב כנגלה:

בית יהודא

אונ האט געזאגט דאס ווייל ער הט אים צו געזאגט
 צו געבן קינדער אונ צו געבן ארץ ישראל: (ח) ונעמק
 משאו. ער הט אפגעזעקט פון דארטן (אקלי). ויין געזאגט,
 (אקלי לבית אל) אונ ער הט אים געשעקלט (בביתוהי בית
 אל) אין מורה זייט פון בית אל (נמצאת בית אל בגבעה) אין
 בית אל געווען אין מערב זייט פון געזאגט (היא שפארט)
 דאס זאגט דר פסק (בית אל מיס) בית אל אין געווען אין
 מערב זייט פון געזאגט (אקלי). ויין געזאגט, זאגט רש"י
 (אקלי פתיב) עס איז געשריבען אהלה מיט אה, איז
 דערמיטש איר געזאגט (בתורה נטה איה אשתו) פריער
 אה ש"י) נאקדעם הט ער געשעקלט דם געזאגט פאר זוך: נ
 גען האט געזאגט מיט בוכה (שפתייו בן דרש"י שם ער עין
 אונ געצויגן (פ"ק) ביס"אקווינו (יושב פאן הודש אוימה) ער
 מיס גישה אקלי בקום אה) אונ ער האט אונעק געצויגן
 ויין געזאגט, אונ אזו האט ער גיטאקן פיר מאהל (ק"ל
 נקטת דרש"י שם ארץ ישראל) ער האט געצויגן צווא גיין
 אין דרום זייט פון ארץ ישראל (והוא צד דרש"י) דם איז

ועל צורת מ"א: (ח) ויעתק משם. נ האלו: מ מקדם
 לבית אל. במורה כל בית אל מנאלת בית אל במערבו
 הוא שנאמר בית אל מוס: אהלו. אהלה כתיב בתחלה
 געה את אלע ער אשתו וחס"כ את שלו. צ"ל: ויבן שם
 מוצב. ונכחל שעתידו בניו פ להכיל שסעל עון עכן
 והתפלל שם עליהם: (ט) הלוד ונסוע. לפרקוס ושב
 כלן חדס או ותר ווסע משם וועה האלו במקום אחר וכל
 מסעיו הגנה צ ללכת לדומה של א"י והוא ללד ירושלים

דערמיטש איר געזאגט (בתורה נטה איה אשתו) פריער
 אה ש"י) נאקדעם הט ער געשעקלט דם געזאגט פאר זוך:
 גען האט געזאגט מיט בוכה (שפתייו בן דרש"י שם ער עין
 אונ געצויגן (פ"ק) ביס"אקווינו (יושב פאן הודש אוימה)
 מיס גישה אקלי בקום אה) אונ ער האט אונעק געצויגן
 ויין געזאגט, אונ אזו האט ער גיטאקן פיר מאהל (ק"ל
 נקטת דרש"י שם ארץ ישראל) ער האט געצויגן צווא גיין
 אין דרום זייט פון ארץ ישראל (והוא צד דרש"י) דם איז

דעת זקנים מבעלי היתוסות

וארבעים שנה שישבו ישראל במדבר לאחר שחרבה מצרים לפי
 שבררו חלק לאברהם הצדיק ואמר לו ינשא אלהים אתה בתוכנו:
 (ח) ויט אהלה. פירש רש"י אהלה כתיב מלמד שבתחלה כתיב
 אהל אשתו. ווא"ת ויהנה בתוך אהלה דנה מאי דרשיה ביה. ו"ל
 דשדחת השבטים גלו ע"י יין דכתיב השותים במדקוי יין והם

שפתי יחכמים
 מאחר שני אנשים הכנים ועי' חזן לרוב להכא סתירה אלל דהאי
 פ'י' סתירה מוננה וכו': מ דק"ל למה ביה עשיו מונח דחי משום
 גילוי סתים כדמוס קברא א"כ לבנות ג"כ מונח נחזר כי כס
 נראה לו השי"ב לאמרו לו לך ר"ל וא"כ כלל נכח שם ויחא ה'
 מ"מ גילוי סתים ס"ל לכן מ"ש"י. לו אורע ר"ל ע' רבנים ועל הארץ
 שאמר לויעך אתן את הארץ הכי סתים שכות הבנים ובכרת הארץ
 כ"י הנראה אליו כי כנין המונח היה על הנראה
 דק"ל דעתקה לא שייך בנפ שיש בו רוח חיה אלל לי יראה מ"ש"ל ויקח
 אדרס וגו' או לו נסיעה כמ"ס ויסע אהרם וגו' ועו"ל האלו היה מעתיק משם: ס ר'נוג לפרט שגלות מקדם דבוק הוא גמלת ההרה
 ומרעס באיה מקום היה הכר אלל אינו חוזר על ויעתק משם והלרעס באיה מקום היה כמעותו וכוונתו מולכתיב אחריו בית אל מוס
 והעי מקדם וחי פירושו הוא על נסיעתו מהיכן היה ארץ. היה בית אל מוס כמסע מקדם לבית אל ארבעה קודם שנסע היה בית אל מוס
 וכיון שהיה במדבריו של בית אל אלל כיון שנסע משם נרוח אחרת לא היה כן א"כ מקדם דבוק גמלת ההרה וזהו שנקט רש"י נמלא
 בית אל מוס לוומר דעכשוו א"ס מה דכתיב בית אל מוס וזון להקשות כיון דקדם פ"י צמורה הל"ל נקדם מקדם משמע דקחי
 על הרה שהיה עומד מקדם לבית אל לכן פירש"י במדבריו של בית אל ויהיה מ"ס דמקדם כמ"ס נעזן מקדם שפירושו במדבריו: ע ווא"ת
 מנ"ל לנחל אופק וי"ל הוא"ל וארזינן במדבר דמדיב הדס לככל את אשתו ויחר מנפ"ו א"כ דחי טעם כדאמריה: פ ר"ל"ת חמה בנה
 עוד מונח דהא כבר בנה מונח על צורת הורע ועל צורת הארץ. (ק"ל"מ) נלעד' שהקב"ה הראה לו לרה זו וחרת משאר לרות דהוי
 כמו שומר במתנתו ש"ל לויעך אתן את הארץ שהוא על תנאי שאם יחטאו בניו כמו עכן שיפלו בידם: צ דק"ל דהלוד ונסוע משמע שנסע

וע"ל דוכחהו הוא מדכתיב לה' הנראה אליו דק"ל הנראה אליו מיותר אזו מיותר הנראה אליו מיותר הנראה אליו על הנראה
 כנראה אליו עכשוו צורת הבנים ובשורת הארץ וק"ל: נ דק"ל דעתקה לא שייך בנפ שיש בו רוח חיה אלל לי יראה מ"ש"ל ויקח
 אדרס וגו' או לו נסיעה כמ"ס ויסע אהרם וגו' ועו"ל האלו היה מעתיק משם: ס ר'נוג לפרט שגלות מקדם דבוק הוא גמלת ההרה
 ומרעס באיה מקום היה הכר אלל אינו חוזר על ויעתק משם והלרעס באיה מקום היה כמעותו וכוונתו מולכתיב אחריו בית אל מוס
 והעי מקדם וחי פירושו הוא על נסיעתו מהיכן היה ארץ. היה בית אל מוס כמסע מקדם לבית אל ארבעה קודם שנסע היה בית אל מוס
 וכיון שהיה במדבריו של בית אל אלל כיון שנסע משם נרוח אחרת לא היה כן א"כ מקדם דבוק גמלת ההרה וזהו שנקט רש"י נמלא
 בית אל מוס לוומר דעכשוו א"ס מה דכתיב בית אל מוס וזון להקשות כיון דקדם פ"י צמורה הל"ל נקדם מקדם משמע דקחי
 על הרה שהיה עומד מקדם לבית אל לכן פירש"י במדבריו של בית אל ויהיה מ"ס דמקדם כמ"ס נעזן מקדם שפירושו במדבריו: ע ווא"ת
 מנ"ל לנחל אופק וי"ל הוא"ל וארזינן במדבר דמדיב הדס לככל את אשתו ויחר מנפ"ו א"כ דחי טעם כדאמריה: פ ר"ל"ת חמה בנה
 עוד מונח דהא כבר בנה מונח על צורת הורע ועל צורת הארץ. (ק"ל"מ) נלעד' שהקב"ה הראה לו לרה זו וחרת משאר לרות דהוי
 כמו שומר במתנתו ש"ל לויעך אתן את הארץ שהוא על תנאי שאם יחטאו בניו כמו עכן שיפלו בידם: צ דק"ל דהלוד ונסוע משמע שנסע

פירוש לתורת אלהים

אונ דיא שפאמט עי איז געווען פון מוקד זייט [ש"י כס"י]:
 ויבן שם מונח עין אונ ער הט דארטן גבועט אמנאם צו
 גאט ויקרא בשם ויבן אונ ער הט גרויפן גאטס נאמן [ש"י כס"י]:
 (ט) ויסע אברם אונ אברם האט גיצענען הלוד גיין
 ונסע אונ ציהען הנגבה צווא דרום זייט [ש"י כס"י]:
 (י) ויהי אונ עם איז גווארן אהונגער אין לאנד [ש"י כס"י]:

צו גאט וואס ער האט זיך צו אים בווינען [ש"י כס"י]:
 (ח) ונעמק משם הרה אונ ער הט בארונקט פון דארטן
 זיין גצעלט צום בארג דער בארג איז גיווען מקדם
 פון מוקד זייט פון דער שפאמט בית אל ויס אהלה
 אונ ער האט גינייגט זיין גצעלט בית אל מיס ברת אל
 איז געווען אין מערב זייט פון זיין גצעלט ויהי מקדם

הישר

דס אברם צו זיין וואגס איך וועל אייך געבן ווי פיל איר ווילם
 נאר איר זאגט דעם קאסטן גיט גע' עין. אבד' יין האבען זיך
 גישפארקט מיט גווארד גע' עין דעם קאסטן אונ זעקן או' עס
 ליגט

דוע איך גע' עין. אונ ווי פיל איר ווילם צו קאסטן געבן
 וועל איך געבן. געשפערן די הערען פון פרה צו אברם זיין
 קאסטן איז פיל מיס געדי גע' עין גיב אונד דר פון איין עפעס
 7 9 ב"י

יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יִפְתִּי-מִדְּלָה אֶת־
יְהוָה כִּי-יִירָאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרַיִם
וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתְךָ
יָחִיו: וַיֹּאמְרֵינָה אַחְתִּי אֶת־לְמַעַן
יִיטַב-לִי בְעַבְדְּךָ וְחַיְתָה נַפְשִׁי
בְּגִלְגָּל: שֵׁנִי יְהִי כְבוֹד אֲבָרָם

אורי אשתא שפירת הווי
 את: י יהוה פד (כי אר)
 יחוויתיה מצראי וייראו
 אתתה דא ויקפלוני יתי
 ויהיך יקמוני: י אמרי
 כען אחתי את פדיל
 הייטב לי פדילך ותתקום
 נפשי פתחמכי: י יהוה
 פד על אברם למצרים

בעל המורים

(יב) ימו. כי נחם הכא וארך ימיו דגן ופרחו כגון שניו ימיו ארך ימיו לך מתנות שדות וכרמים: (יג) אחותי את. כי נחם הכא וארך ימיו דגן ופרחו לנחמה אחותי את לומר שאברהם וגם כרה היו גדולים בחכמה:

בית יהודא

וויים איה או דו ביוט שיון (פשוטו של מקרא) דר פראקסר
 פלשט פון פסוק מיינט מען (הנה נא הנה השנה) עם איו
 דקוקן די צייט (ששט דראג על פקד) נום מען דארף זארגין
 וועגין דיין שיינקייט נודעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את
 איה וויים שיון לאנג אז דו ביוט שיון (ועשיו אנו פאים פון
 אששים שחורים קטגורים) אנו איצט קוקן מיר צווישן מענטשן
 נום זעקען שטראקע אנו מיואסיה (אחרים של בשים) דוא
 פריידר פון די פולשים (ולא הרגנו פאשה יפה) זיי זענן נישט
 סורי נא) אזו אפלייכן שטייט אין פסוק רוב האם גראנט צו די
 מיר, איין נא איו דערשטייטש פעקשן דר צווייטער נא איו דערשטייטש
 איה, דא קען מען איה שייטשען נא איה פעט
 דיה, אנו נא איצט: (יג) זלענן יושב לי בעיניך. גם זאל מיר
 גוט זיין פון דיינענוועגען, זאגט רש"י אברהם האט
 געמיינט (יהוה לי פתחה) דוא מצרים וועלען מיר זעקען
 פתגות ועיין בלוקוים: (יד) ויהי קבוא אברם מצרים
 רש"י (הנה לו לומר קבואם מצרים) דר פסוק הט גראפט
 זאמין אנו עם איו נוען ווען וויי זענען זעקוקן אין מצרים

זעשטו של מפרק הסה ר נא הויע הסעה שים לראו על פיך
 ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את ועכשו אלו באים
 צון אשום שחורים ש ומוכערים אחוים של כוסים ולא
 הורגו כלשה יפה. ודומה לו (בראשית יט) הנה נא אלוני
 סורו נא: (יג) למען יושב לי בעבודך. יתנו לי ת מתנות:
 (יד) ויהי קבוא אברם מצרים. היה לו לומר כבואם

שפתי חכמים

ותים סולין אותו או על עסקי אשתו כי. וללא כהלאם שתי
 שכר ילא הקול סיהי אחוה: ה דקל' הא לון שייך כלא טענה
 רק שלא יסרגוה ויו הללה ולא טענה וכן פי' יתנו לי מתנות ואל'
 דמשמע שאברהם בלה במתנות ואל לקח נבי יתנו לי מתנות ואל'
 מחוט ועד שרדך נעל לא אהא אף ע"פ שמו דהו סיה שלו סהי
 נעלו מן הנולדים חסיה לא רלה במתנות כל' במתנות חס סהיו רולה
 דלמי שזא במתנות יתוה וז' דמתנה טועט רלה ע"ד כל סהולס

כא משמע לי סוס ודמתי לו טבר לנ"ס ד"א כו' מהסל"ס ד ר רל'
 לפי' לריך לחלק הכ' הנה נא הויע הסעה וכו' ומלת ידעתי הוא
 התמלת ענין ידעתי זה ימים רבים וזהו מייחתי לזהו שמתקין הכתוב
 ודומה לו הנה נא אלוני סורו נא הויע הסעה שחורים אהם לנת' לב
 על רעשם וכו': ש ואל'ם שזכרונך לא היו אשום שחורים ואע"כ
 אמר אחתי נא אחותי יפה ככה תיך אברהם ירמנו זה שאמר רק לון
 ירחת אלהים בעיניו סוס ופרש"י אכסאוי שכל' על עסקי אכילה

פירוש לתורת אלהים

הנה נא ידעתי אצורך וויים איה כי אשה יפת מראה את
 אז דו ביקם איין אשה פון שיון גשמאלט (שיו רש"י):
 (יב) והיה אנו עם נועם ויין כי יראו אותך המצרים אז די
 מצרים וועלן דיה זעהן זאמרי אנו זיי וועלען זאגען
 אשמו ואת דם איו ויין וויים פון אברהם ויהוה אהי אנו
 זיי וועלן מיה סרגנו ויהיך ימי אנו דיה וועלן וייה
 לאון זעקן פדר זיי זאגן דיה זעמן פון איינעם פון זיי
 פר אנויב אפר איין אשה איש איו ביי זיי אוד אסור:
 (יג) דרום אפרי נא זאג אחתי את דוא ביקם מיי
 שוועקסאר למען דרום יושב לי בעבודך עם זאל מיר גוט
 זיין וועגען דיר ויהיה נפשי בגלגל אנו עם זאל לעקען
 מיון לייב פון דיינעט וועגן: (יד) ויהי אנו עם איו
 אזו ער זאל פון מצרים אנטלופין, הקב"ה טוהט אפר נישט

ליקובי יוסף
 (יג) אמרי נא אחותי את וגו'. אברהם הט גראנט צו שרה
 ויער עם נועם דיה פקענין זאלקטו זאמין דו ביוט מיינע
 אשנוועקסאר, אנו איה ביו דיין אשפערער פרוידער, אז די
 מצרים וועלן מיינען דו האסט קיין מאן, נועם מען דיה
 וועלן זעמען פאר אנויב, אנו דער מנהג איו דוא
 אפרזאקנישע לעקער נוער עם וויי זעמן אנויב, הייבט
 ער אן אריון צו קומען צוא ארבע אלטערין און שטוב, אנו
 אוב זיא הט נישט אלטערין, קומט ער צו די מענטשין וואס
 זיא איו ביי זיא, אנו דאס אריון קומען דאקטס אלטאנגע
 צייט, אפארה אפאנצער יארה, אנו ער גוט איו אנו זייה
 פתגות, אברעם וועקט דער שווער אנו זיי האבן חתונה,
 האט אברהם געשאנען ביי שרה נועם איה איו זיין, עם
 וועלן אנהייבן אריון קומן צו אים מענטשין וואס וועלען
 רעקענען זעמען שרה פאר אנויב, אנו זיי וועלן פריינען
 פתגות וועט ער האבן צייט צו טראכטן וועגן אעצה ווי
 זאן וויא דער מענטש טראכט, הקב"ה האט מיואלט טייוון

הוישר

זאגט דר מענטש נום הט דיה גראנט אהר ער ער דיר.
 הט זיא גראנט ער איו מיי פריידר זאמ' פריעה צו איר אף אנו
 איו כייפ' מיר זאגען אים דר הייבן אנו פאן צו אים אזו אפבד
 וואס

אנו שרייבן איה תפלה גיפאן צו גאט ביה. אנו גאט ב"ה
 זעקט דר תפלה פון שרי אנו הט געשקט אפלוך מציל צו זיין
 שרי. אנו פריעה איו גיפוקן אנו הט זיי געזעט זעקען שרי אנו

מִצְרַיִם וַיֵּרָאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת־
הָאִשָּׁה כִּי יִפָּהּ הוּא מֵאֵד׃ טו וַיֵּרָאוּ
אֹתָהּ שְׂרֵי פְרַעֲה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־
פְּרַעֲה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרַעֲה׃
טז וַיִּלְאָכְרֶם הַיִּטִּיב בְּעַבְדֵּה וַיְהִי־לָהּ
צִאֵן וּבָקָר וַחֲמֹלִים וְעַבְדִּים וַשְּׂפֹתֹת
וְאֵתֶנֶת וַגְּמָלִים׃ יז וַיִּבְנַע יְהוָה אֶת־

וַחֲזוּ מִצְרַיִם ית אֹתָהּ
 אֲרֵי שְׂפִירָה הוּא לְחָדָא׃
 טו וַחֲזוּ ית הַבְּרִבְרֵי פְרַעֲה
 וַשְּׂפִחוּ יתָהּ לְפְרַעֲה
 וַאֲדַבְּרַת אֹתָהּ לְבֵית
 פְּרַעֲה׃ טז וַיִּלְאָכְרֶם אֲוִיטִיב
 בְּדִילָהּ וַחֲזוּ לָהּ עֲאֵן
 וְתוֹרִין וַחֲמֹרִין וְעַבְדִּין
 וְאֵמְתָן וְאֵתָנָן וְגְמָלִין׃
 יז וַיִּבְנִי יי על פְּרַעֲה

תולדות אהרן

ולאֵסֶה מִיִּזְעָה נָט׃ וַיִּבְנַע ה' עַבְדֵּיךָ יו׃

רש"י

ת מלרומה אלה למד שהעמין אותה בחיבה וע"י שתכשר
 את המכס שפחו ורלו אותה׃ (טו) ויהללו אותה אל
 פרעה. הללוה בניסה לומר הגונה א זו למלך׃
 (טז) ולאכרם הויטיב. פרעה בעבדה׃ (יז) ויבנע ה'
 וגו'. כמכת רחמן לקח ב שהשתמש קשה לו (כ"ל) ואת

אנן האָבֵן גִּזְעָהָן שְׂרָה׃ (טו) וַיְהַלְלוּ אִתָּהּ אֵל פְּרַעֲה׃ האָבֵם
 וַיֵּא גִזְעֵיבֵם צו פְּרַעֲה׃ עֲנַפְרָט רש"י (הַלִּיף בִּינִיקָם) דִּיא
 (לְצַד הַגִּזְעָה וְזִי צִיָּה) אֵנן האָבֵן גִּזְעָהָן זֵיא פִּאָסֵם צו זֵיִן
 פְּרַעֲה האָם גִּעְשָׁתָן גִּזְעָם צֵיא אֲבָרֵם פֻּן שְׂרָה'ס וַעֲמִין׃
 קָשָׁה לוֹ (זו) הַקְּבִ"ה הַם גִּשְׁאָנָן פְּרַעֲה מִיט אֵזוּ אֲמַכָּה עַר זֵיא

חכמים

שלא יכילו באכור אלא ומשה נתרצות נמי לוס כיון שיאמר להם שהיא
 ספק אשת איש בדולי לא יכבו חללה ליל עיון בחוקיו׃ ת וק' למה
 לא ע"י רש"י זה נשיל על יורד אכרס מלרומה ועל ויהי כאשר הקריב
 לכה ה"ל להקשות למה לא כתיב וירדו ויקרבו אלם משום דשפוט
 ליה כיון שמזכיר אכרס גס שרה ועל אשבי כיתו ככלל כיון שהיא
 עיקר הכית א"כ האם נמי יומת הכי וי"ל דלעיל ליק מיהי משום
 שאכרס היה עיקר ולכן תלה הכל באכרס אכל הנה היה שרה
 עיקרת שרהי אכרס היה מנקס מונסה אמרי לא אחותי את א"כ
 ה"ל ויהיה עכשיו עקרת הכית והי"ל כנחש כלומר ללג הפחות
 להשות שרה לאכרס וק"ל ומהר"א ע"י דוק הכא שייך למידק הכי
 משום דהאי קרא מיידי בשרה דכתיב ויראו הנאמרים את האשה
 דלא מיידי באכרס מיהי אכל קרא קרא מיידי באכרס ועוד דאוסף
 השב עטי׃ א דל"כ ה"ל לפני פרעה או לפרעה׃ ב כ"ד מיהי

פירושי תולדות אלהים

גִּזְעָהָן כְּבֵיא אֵז אֲבָרֵם אֵיִן גִּזְעָהָן אֵיִן מִצְרַיִם (עֵיִן רִש"י).
 וַיֵּרָאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת הָאִשָּׁה כִּי יִפָּהּ הוּא מֵאֵד אֵיִן דִּי מִצְרַיִם
 הַאָבֵעֵן גִּזְעָהָן דִּיא אִשָּׁה אֵז אֵיִן אֵיִן וַיִּיעַר שְׂרֵי׃
 (טו) וַיֵּרָאוּ אֹתָהּ שְׂרֵי פְרַעֲה הַאָבֵן וַיֵּא גִזְעָהָן דִּיא הַאָבֵן
 פֻּן פְּרַעֲה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֵל פְּרַעֲה אֵנן וַיֵּיא הַאָבֵעֵן וַיֵּא
 גִּזְעָהָן צו פְּרַעֲה וַיֵּיא הַאָבֵן גִּזְעָהָן גִּזְעָהָן וַיֵּיא אֵנן
 הַאָבֵן גִּזְעָהָן וַיֵּיא אֵיִן דִּיא אֵיִן צוֹם מִלְּךָ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית
 פְּרַעֲה אֵנן דִּי אִשָּׁה אֵיִן גִּזְעָהָן וַיִּזְעָהָן צוֹם הוּוּ פֻּן פְּרַעֲה׃
 (טז) וַיִּלְאָכְרֶם הַיִּטִּיב אֵנן צוֹא אֲבָרֵם הַאָם פְּרַעֲה גִזְעָהָן
 גִּזְעָהָן אֵיִן וַיִּיעַר אֵיִר וַיְהִי לוֹ אֵנן עֵם אֵיִן גִּזְעָהָן צו
 וַחֲמֹרִים אֵנן אֵיִן וַיִּיעַר וַעֲשָׂתָן אֵנן קִנְעֵבֵם אֵנן
 וַיִּבְנַע יי אֵת פְּרַעֲה גִזְעָהָן גִּזְעָהָן וַיֵּא בֵּיתָה אֵנן גִּזְעָהָן הַאָם

ספר הישר

אנן כְּנַעֲנִים אֵנן שְׂפָחָתָן אֵנן אֵז פְּרַעֲה הַם גִּזְעָהָן גִּזְעָהָן צו
 שְׂרֵי אֵיִן גִּזְעָהָן אֲפִלְאָךְ אֵנן הַאָם אֵיִן בְּחֵיִר גִּזְעָהָן אֵיִן עֵם אֵיִן
 אֵנן וַיִּיעַר אֵנן אֲבָרֵם מִכֹּחַ וַיִּיעַר פִּיל אֵנן אֵיִךְ שָׂאָה אֵנן רִיבְרֵר

בית יהודא

ואכרם אונ שְׂרָהוּ (אֵלָא קְבִיר) כָּאֵר דִּר פִּסוֹק דְּעִרְוֵנָה אֵיִן
 (שְׂהַמִּין אִתָּהּ בְּמִתָּה) אֲבָרֵם הַאָם בְּעִהֲמִטִּין שְׂרָה אֵיִן
 אֲקִאִסְטִין הַאָבֵן דִּי מִצְרַיִם גִּזְעָהָן נָאֵר אֲבָרֵם אֵיִן גִּזְעָהָן
 אֵיִן מִצְרַיִם וַעֲלֵ דִי שְׂתַבְּנֵי אֵת הַקָּבֵם אֵנן נִיִּיִר דִּי מִצְרַיִם
 הַאָבֵן גִּזְעָהָן צו אֲבָרֵם וַיֵּי וַיִּיעַר וַעֲמִין וַעֲמִין וַעֲמִין עַר
 הַם אֵיִן אֲבָרֵם וַיֵּי וַיִּזְעָהָן וַיֵּי פִיל מִקָּם וַיִּזְעָהָן עַר
 בְּאֵרָה גִּעֵבן (פְּרַעֲה וַיֵּרָאוּ אֹתָהּ) הַאָבֵעֵן וַיֵּי גִעֵבֵנָה דְּעֵם הַאָבֵעֵן
 רש"י פְּרַעֲה אֵיִן דָּאָה דִּיאִטִּין נִט גִּזְעָהָן וַיֵּיא אֵזוּ הַאָבֵן וַיֵּי
 שְׂרֵי צוֹיִישָׁן וַיֵּי הַאָבֵעֵן גִּזְעָהָן דִּיא שְׂרָה אֵיִן שְׂרָה
 אֵנן פֻּן אֲבָרֵם׃ (טז) וַיִּלְאָכְרֶם הַיִּטִּיב (פְּרַעֲה בְּעַבְדֵּהּ) פְּרַעֲה
 (יז) וַיִּבְנַע ה' וגו'. וַאֲנֵם רש"י (בְּכִפַּת רִגְלָן לָקַח שְׂהַמִּיטִיב

שפתי

לכנות והנה כלמיטע דהיינו חמלה ושחיה וכוונד והא ראיה ללקמן
 כתיב והרכוש קח לך והכיב לו אכרס הריומוי ירו וגו' ולא תאמר
 אני השחרתי את אכרס ועי"ל דהגיס חומדות ממון ולכך אמר לה
 אמרי לא וגו' כדי לייסר אכל לא היה בדעתו לוקח ממנו ועי"ל דעכשו
 לא היה לו עושר לכך היה נועל מתנות כמו שפירש"י לק' ב כספון וילך
 למסויו לפרע קפוחיו אכל גו' מן כסוה ה"ל עושר מיהי אפילו מה
 שנתן מן הדין וישל לא נעל משום שזא מתנות ויהי ק"ל. יש משקום
 והואך היה אכרס רואה להכשילם באיסור א"ל כמה שיאמר להם שהיא
 אחותו וי"ל שאמר להם שהיא אחותו אכל מ"מ היא אשת איש ובעלה
 במדינת סוס וזה יתורן מני מה שאמר ויהיה נכפי כגלגל לא ה"ל
 אלא ויהיה נכפי אלא הכי היה אמר אכרס לברה אני מדבר שאת
 אחותי וא"ל את ובעלך ה"ל מןך ואני מתוך ומנקס אותו אזי אמלא
 אותו ויתן לך עט או שמא מת הוא ותנשא לאיש אחר ומיה יהיו אחי

ליקוטי יוסף

אֲבָרֵם הַאָם אֵז עַר דִּיאָרָה נִיט וַזְעֵן עֲצוֹת וַיֵּי אֵזוּ עִרְוֵמִיטִין
 וַיֵּי מִיט שְׂרָה דֵם עֲרִישָׁעֵה הַם הַקְּבִי"ה גִּשְׂעֵרְטֵה דִי עֲצָה פֻּן
 אֲבָרֵם נִיט עַר הַאָם עֲרַעֲכֹנָט עֵם וַעֲמִין אֲבָרֵם דִּיאֵרֵיִן פִּין
 קִשָׁה וַעֲמִין פֻּן אֵיִם גִּעֵמֵן שְׂרָה הַם הַקְּבִי"ה גִּמְאָכֵם
 פְּרַעֲה הַם פִּאָדֵר עֲשִׂשְׁקֵם מַעֵן זֵיא צו אֵיִם בְּרִיִּיגֵעֵן שְׂרָה
 אֵנן פְּרַעֲה הַם פֻּן דְּעַסְתִּיבֵינִי עֲשִׂשְׁקֵינִי וַיֵּי מִתְּנָה אֵיִן
 נָאֵר עַר הַם עֲשִׂשְׁקֵינִי פִּאָרְקֵרְטֵם אֵלָע גִּזְעָהָן פִּרְעֵר מִתְּנָת
 גִּאָכְרֵם הַאָבֵן וַיֵּי חֲתוּנָה וַיִּיִיר וַיֵּיא וַעֲמִין נִיט בְּרִיִּיבֵם
 אֵיִךְ דִּי מִתְּנָת אֲבָרֵם דַּעַר מִלְּךָ קִעַן פִּרְעֵר גִּעֵן דִּי אִשָּׁה
 צו וַיֵּי גִאָכְרֵם עֲגִבִין מִתְּנָת אֵנן אֵזוּ הַם פְּרַעֲה עֲשִׂשְׁקֵינִי
 וַיֵּיא עֵם שְׂמִיט אֵיִן דִּי פִּסוֹקִים׃

אֵיִם דִּי הַאָם אֵיִם גִּזְעָהָן צוֹן וַיִּיעַר שָׂאָה אֵנן רִיבְרֵר
 וַיִּבְנַע מִיִּדֵן וַיִּזְעָהָן וַיִּבְנַע אֵיִן וַיִּיעַר אֵנן קִנְעֵבֵם אֵנן

בראשית יב לך
פרעה נבעים גדלים ואת ביתו על-
דבר שרי אשת אברהם: ויזקרא
פרעה לאברהם ויאמר מה זאת
עשית לי למה לא הודת לי כי
אשתך הוא: יט למה אמרת אהתי
הוא ואקח אתה לי לאשה ועתה
הנה אשתך קח ולך: כ ויצו עליו
פרעה אנשים וישלחו אתו ואת

מכתשין ברכבון ועל
 אגש ביתה על עיסק
 שרי אשת אברהם: ויזקרא
 פרעה לאברהם ויאמר מה
 דא עבדת לי קמא לא
 חודתא לי ארי אשתך
 הוא: יט למה אמרת
 אהתי הוא ודברית יתה
 לי לאתו וכשן דא אתתך
 דבר ואל: כ ופקיד
 עלוהי פרעה גוברין
 ואלוהו יתה ונת אתתה

תו"א וכו' עליו כוטה טו :

בעל הטורים

(ט) ולך. ה' במס' הכא ואורן הגה רבקה לפיך קח ולך כהנ ולך בחבשג השונות. מלמד סתיה לרקת כמו האלות. וקח משענתו
 בידך ולך המגלה חכר קרחת בה קחנה בידך ולך מלמד שש"ט שאינו מפרש ככאן שנתן לו מתנות כמו בחבימלך ודלו נתן לו וזה קחנה
 בידך ולך שנתן דבר היתון מיד לך :

רש"י

ביתו. כתרומו ועל חכס ביתיה (ומדרשו לרבות כותליו
 ועמודיו וכליו כו"ל) על דבר שרי. ע"פ דברה
 ג וזמרת למלךך כך והוא מכה: (טו) קח ולך. לא
 כחבימלך שח"ל הגה חרזי לפיך חלל ח"ל לך ואל תעמוד
 שהמנרים טופו ומה הם שגא' (יחזקאל כג) וזמרת כוסים
 ורמת: (כ) ויצו עליו. על אודותיו ד לשלחו ולשמרו:

בית יהודה

גיש קעגן ויך פהקעפן צו שררה ויאת ביתו. זאגט רש"י
 (פטרובו) וויא דר פרגום טיימשיט ויז' אגש ביתיה) אופ די
 קענטשין פון פרעה'ס שטוב האט אופ הקב"ה געברוינגט
 אזו אפכה וויא אופ פרעה (וידברשו) אונ דר מדרש זאגט
 (קרבנות כהק"י ועמודיו וכו') אויף די ווענט פון פרעה'ס
 שטובין אונ אופ דיא זייגן פון זייגע שטובין אונ אופ זייגע
 פל"ים, אופ אר"ן איז גווען כמות: ועל דבר שרי. זאגט רש"י

(על פי דבריה) וועגען אירע בייד (ואמרת למלךך ויהי מקרה)
 (יט) ויך ויך. זאגט רש"י (דא באבימלךך שאמר לו הגה חרזי
 גזאגט צו אברהמקען מיין לאגד איז פאר דיר דאא מעקסט וואהקען ווא דו וויקסט (אזא אגמר יז) אבער פרעה האט
 גזאגט צו אברהמקען גיט מיין לאגד זאקסט גיט נוארשן (שחמקרו) שטופי יבקה הם) ווייז פרעה האט געוואקסט
 אז די מצרים האבן שארק ל"ב ונתת האט ער מורא געהאט שאמער נועם מען ברנגן אברהמקען מען זאל געמען שרדן
 פאר אצוייב, דריבער האט פרעה גזאגט צו אברהמקען וויא ארום פון מיין לאגד: (כ) ויצו עליו. זאגט רש"י (על
 אודותיו) וועגן אים, פרעה הט גזאגטן די מעקשון וועגן אברהמקען (וישחיו ועקרו) וויא זאלן אים בעלייטן אונ זאלן

שפתי חכמים

זוה אוחו דלמח זוה אוחו שניחוהו לילך לשלו ולח עכבוהו ומנח
 לשמרו ולכך פי' ושלחו כתרומו ואלוהו פי' לשמרו ואלתי קשה
 מכל לתרום לפרס כן ולכך פירש"י כד מלוד טעון ממלות א"כ
 הוהיל והכחו מספר אוחו והולך בכחו ודלו ילאחו סיס ג"כ דהך

פירוש לתורת אלהים

אמרך אהתי היא ווארום האקטו גיזאגט זיא איז מיין
 שנוקסמר זאקח אהתי לי לאשר דרום האב איה זיא נגמין
 צו מיר פאר אצוייב ועתה הנה אשקד אונ אצונל אז
 זיא איז דיין וייב קח קעם ויך אונ גוי אנועק (יש"י):
 (כ) ויצו עליו פרעה אנשים פרעה הט גיזאגטן מענטשין
 פון וועגן אברהם מען זאל אים בלייטן אונ מען זאל
 אים היטן וישלחו אתו אונ זיא האבן אים בל"ים ואת

הישר

הט פרעה גילאקט ריפצן אברהם אונ זאגט צו אים זיס איז דס נוס
 דו האקט מיר גיזאגן פר נוס האקטו מיר גזאגט אז זיא איז דיין
 שנוקסער אצונל אז איה ווייס וואו זי איז דיין וייב: נעם זי אונ
 גיי דיר ארום פון מיין לאגד אונ פרעה נעבט איון זינג פרוי אונ
 גיט זיא צו שרי פאר איון דיקסט אונ אברהם איז אופ גלישפאנין
 אונ איון אויף גזאגטן פון מצרים אונ אלע דאס זייגע אונ פרעה

אונקלוס

אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֵׁר־לוֹ : יג * וַיַּעַל
 אֲבָרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־
 אֲשֵׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ תַנְחֵבָה : יו אֲבָרָם
 כִּבְד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּבָּסֶף וּבַזֶּהָב :
 יו יִיָּדָה לְמִסְעָיו מִיָּנֵב וְעַד־בֵּית־אֵל

וַיַּת כָּל דִּילָה : * וַסְּיִק
 אֲבָרָם מִמִּצְרַיִם הוּא
 וְאִתָּתָהּ וְכָל דִּילָה וְלוֹט
 עִמָּוָה לְדֵרוֹמָא : * וְאֲבָרָם
 תַּנְחֵבָה לַחֲדָא בַּבְּסֵפָא
 בַּבָּסֶפָא וּבַזֶּהָבָא : * וַיִּיָּדָה
 לְמִסְעָוָהּ מִיָּנֵב וְעַד

תולדות אהרן

ויק' ספר' י :

רש"י

בית יהודה

וישלוהו. כתרומתו ואלויו: (ח) ויעל אברם וגו'
 הנגבה. לכה לדרומה של ח"ה כמו שאמר לעזר' הולך וכסוע
 הנגבה לנהר המזרחי ומ"מ כשהוא הולך ממזרחים לדרך כנען
 מדרום ללפון הוא מהלך שדרך מזרחים בדרומה של ח"ה כמו
 שמוכיח במסעות ובגבולי הדרך: (ב) כבד מאד. עשון משאו':
 (ג) וילך למסעיו. כשחזר ממזרחים לדרך כנען היה הולך
 ולן בלחכסיות שלן כהם בהליכות למזרחים למדך דרך ו ארך
 שלא ישנה אדם מאחסיא שלו. ד"ל (ב"ר) בחזרתו פרע

שארץ מצרים בדרושה של ארץ ישראל) נוארם די לאנד מצרים
 ובגבולי הארץ) וויא עס איז פערזענען פון דיא ציהונג נוס וידון
 צו גיין צום לאנד כנען און וויא עס איז פערצייכנט דיא
 מצרים איז גווען פלאדין מיט דיא מקלות ווס מען קום אים נעכטן
 איז ער געגאנגן אין דעם זעלביגן וועג וואס ער איז געגאנגען
 אונגער האט געקעניגט אין די זעלביגע נאכט היינער נוס
 צו מצרים (לכך דבר ארץ) דיא תורה דערצייגט אונד וויא
 אדם מאכטא (שלו) אפגעניש זאך נישט ענדערן ויין נאכט הווי,
 נאך אפעס איז דריבער איז אברהם געגאנגן צוריק אין דיא
 פון מצרים צו כנען האט ער פערצייגט אין דיא

אום הישען אין וועג בין ער וועט ארויסגיין פון לאנד
 מצרים: וישלחהו. זאגט רש"י (פסוקים) וויא דר פרנס
 טייטשט (אין ח"ה) וויא האבן אים פערלייט: (א) ויעל אברם וגו'
 הנגבה. זאגט רש"י (בא בדרושה של ארץ ישראל) אברם
 קט גוואלט קומן אין דרום זייט פון ארץ ישראל (כמו שאמר
 למעלה) וויא דר פסוק קט גאנגט פריער (הולך ונסיע הנגבה)
 ער איז געגאנגן אונג געצויגן צו דרום זייט (לכך המורה) צום
 פארן מזרח (הפך קיבוץ) פון דעספונענען (כשהוא הולך
 מצרים לארץ כנען) אז מען גייט פון מצרים צום לאנד כנען
 וכדום) הוויא (הפך) מוז מען גיין פון דרום צום צפון
 איז און דרום זייט פון ארץ ישראל (כמו שמוכיח במסעות
 האבן געצויגן ווען וויא זענן ארויסגעגאנגען פון מצרים
 געקעניגט פון כנען: (ב) וכבד מאד. (מעין משאית), אברם
 איז גווען געגאנגען צום זייגע ציהונג, זאגט רש"י מען מיינט
 נאכט (הנה הדרך) איז ער געגאנגען צום כנען (הנה הדרך)
 פון כנען צום מצרים (וזה באפסות שלן פהם בהקביתו למצרים)
 ער האט ער וויא געקעניגט ווען ער איז געגאנגן פון כנען
 אברהם קט גאאון פון זאקען וויסען אפירונג (שלא ישנה אדם
 ער זאך אייביג איינשטיין אין איין נאכט הווי (דבר אחר)
 זעלביגע וועג (בתורה פרע הקביתו) ווען ער איז געגאנגען
 צוריק פון מצרים צו כנען האט ער פערצייגט אין דיא

שפתי חכמים

כבוד וכו' שפתי רש"י מלת כבד מלוד קודם מלת ויעל אברם
 שלא על סדר הקהל: ה דקיל דהא אברם כדום היס לדרך מזרחים
 בדרומה של ארץ ישראל היס וזכרנוהו על עולם וא"כ הליל ועל

דקומו יקרים

(א) ויעל אברם. ממצרים וגו'. די תורה דערצייגט, ווען
 אברם איז גיווען אין מצרים אונג ער קט געזען ווי גרום
 די שוקאף איז און מצרים, וויא די תורה זאגט מצרים איז
 ערנת הארץ, דר שענדל ליקשאר ארט פון די גאנצי וועלט,
 די גרעסטע שוקאף פון דער וועלט איז און מצרים גיווען,
 דריבער ווי אברהם האט זיך גאר אפגעפערטיגט פון פרעה
 און איז ארום געקומן פון מצרים, איז ער געגאנגען מיט
 איין מאהל נישט אפגעשעצט ערצין בין ער איז ארויסגעקומן
 פון נאנצין לאנד מצרים און איז אריינגעקומן אין לאנד
 כנען, אפילו ער איז גיווען שווער פערצייגט מיט זיך פער
 אונג לאנד אונג בהמות, פון דעספונענען קט ער נישט גרוהט
 בין ער איז געקומן אין כנען. אבער אז ער איז געקומן אין
 כנען וויא רש"י זאגט ער האט געגאנגען צו זייגע ציהונג,
 פארמירלי, ווי רש"י זאגט ער האט געגרייט אהודש און
 איין ארט, נאכדעם איז ער געגאנגען צום איין אונדער ארט
 בין ער איז געקומן צו ניון ערשטין ארט, דער זוהר זאגט

ספר

קט נאמן צו זייגע קעגט אז ווי זאלן גיין אים בליישן אונג
 אברם קערט וויכער צום לאנד כנען אי דר שפאט אריין ווי ער
 קט גאנצט דעם מופת און ארץ וויא זי געקענט איז גיווען צום
 פארמירלי: ונס און ארץ צילוש ווי בירדעס ון פון דען איז און
 גיווען פון שפא אונג ריכר דען גאם בית קט אים פנוסימס אין
 זכות פון אברם, און ווי זיי זענען געסען האבן זיך און גרייזן צו
 קריין די פאסטיכער פון לזט מיט די פאסטיכער פון אברם. דען
 זייער נוסם איז גיווען פיל און ארץ דר קערד איז נישט אזוי פיל פאשע

עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שָׁם אֵהְלֹת
 בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי :
 וְאֵל-מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה שָׁם
 בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם
 יְהוָה : שְׁלִישִׁי הַ יְהוָה לֹלוֹט הַהֶלֶךְ אֶת-
 אַבְרָם הָיָה צֵאוֹ וּבִבְקֵר וְאֵהְלִים :

בית אל עד ארתא
 די פרום תמן משפנה
 פקדמיתא בין בית אל
 ובין עי : ד לאתר מדפחא
 די עבד תמן פקדמיתא
 וצלי תמן אברם בשמא
 דיי : ה ואת ללוט דאזיל
 עם אברם הנה עאו

תולדות אהרן

עד המקום עתיק סס : וגם ללוט ז"ק ס :

רשיי

הקפתו : מנגב . ארץ מלרים ז כדרומה של ארץ כנען :
 (ד) אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם . ושם קרא
 סס ח אברם כסס ה' . וגם יש לומר ויקרא סס עכשוו כסס
 ה' (ה) ההולך את אברם . מי גרס סהותה לו זזת

נאמט היזער וואס ער האט פיי זייא געבארנט ווען ער איז
 געגאנגען פון גנען צו מצרים : ומנגב געד בית אל . אברם איז
 געגאנגען פון דרום ביז בית אל , ווארום (מצרים בדרומה
 של ארץ כנען) מצרים איז אין דרום זייט פון לאנד כנען :
 (ד) ואשר עשה שם בראשית ויקרא שמו . אברם איז געגאנגען
 גמאכט וואשר שם בשם ה' (וס ער האט דאמאזיס דארטן
 מוזט פון הקב"ה ווען ער האט גערופן דעם נאמן פון הקב"ה *) (וגם יש לומר
 איצט ווען אברם איז צוריק געקומען צו דעם ארץ האט ער
 הארט רשיי עם שמיט דאך שוין אז ער איז געגאנג מיט
 פאר וום האט ער זוכה געווען צו האבן אזו ארייקייט העלפרה

חכמים

של תקעה כיון לכך עשה מוכח וקרא סס ח"כ למוס נאמר גם
 כן ויקרא סס וגו' ל"פ ושם קרא סס וכו' וז"ל דקרא וואס

שפתי
 לכן לר"ק ז"ל לפי שהלוי מהרש"ל : ז וק"ל וסא לעיל כתיב סגגה
 וטו"פ ארץ מלרים וכו' כלומר מנגב קאי על מלרים וק"ל : ח לל"ח

פירוש לתורת אלהים

בית אל עד המקום אשר היה שם אהלה בתחלה ביז דעם
 ארם ווס זיין געזעלט איז דארט פריער גיווען ביז
 צווישן דר שטאט בית אל אונ צווישן דער שטאט
 עי : (ד) אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה צו דעם
 ארם ווס ער האט צום ערשטן דארט גמאכט דעם
 מזבח ויקרא שם אברם בשם יי אונ ווס אברם האט דארט
 גרופן נאמטס נאמן : צו דעם ארם האט ער זיך גצונן אדר
 מען קאן אזו זאגן ויקרא שם אברם בשם יי אצונדערט
 האט אברם אור דעם ועלפן ארם נאך אקאל גטאן
 רופן נאמטס נאמן : (ה) וגם ללוט ההלך את אברם אונ אור
 צו ללוט וואס ער איז גיגאנגען מיט אברם ה"ה איז

ליקוטי יקרים

גוייטערין פון די טומאות , אזו ווי אמענש קען נישט גיין
 אין אנאס וואס איז אין איר דא אשעקעטער בית פון
 אנארפארנע אדער אנדערע מיואסע זאכן , אזו קען נישט
 די נשמה זיין אוף אארט וואס איז טמא פון עבירות , זיא
 קען נישט הערין דעם ריח פון אעגריה , דריבער ווען אברם
 אבינו איז געקומען אין מצרים האט אים הקב"ה נישט אויפ
 גהאלטן אין מצרים , נאר הקב"ה האט פאלד ארץ אנגענויט
 עס נאר ווערן מיט איין מואה , ווי אברם איז נאר אייניג
 גקומן אין מצרים איז פאלד שרדע גענוגן גיטארן צו פרעה .
 אונ הקב"ה האט פאלד גוישלאן פרעה מיט די נקעים , אונ
 פרעה האט פאלד אברמהען ארוםנשיקט פון מצרים ער זאל
 נישט דארפן טאגן זיין אין די טומאה :

געווען צאו ובקר שאף אונ רינדער אונ געזעלטן (פ"ט"א)

הישר

גייא אונ קלוב דיר אים איין ארם דו זאג'סט דאמ'ס זיצן אונ ווער
 עס וועט דיר שלעכטס פאן נאקטו מיר סודיע זיין וועל איך מיד
 נאקס זיין איין זיי נישט דו זאקסט דיר דר ווייטערן פון מיר .
 אזו אז אברם האט אים געט די רייד צו לוס אזו לוס אוף גישאנן
 אונ האט אוף געזען זיינר אזו אונען לאנד פאר ביים ריבן אונ
 האט געזען אזו דא גאר איין געט געשרעקט לאנד נישט פאר
 פגעשען אונ אוף געט פיה : ונך איז לוס אונען לאנד נישט פאר
 אברם אונ זיינ'ס דארט זיין געזעלט אונ לוס האט גוואונט אין
 סרום אונ אברם איז געזען אין פלון פון פקרא וואס איז אין

ספר
 צו ביידע איז די פאסטער פון אברם זענען נישט געגאנגן פאשען
 אין פריער פקדור אבר די פאסטער פון לוס זענען ווא געגאנגן
 פאשען אין פריער פקדור אונ אז די איינוואונערס פון לאנד
 האבן דר זען אז לוס פאסטער פאשן אין זייער פקדור
 זענען זיי גקניב צו אברם אונ האבן זיך מיט אים געריגט . האט
 אברם גאמט צו לוס ער האט הייסט זיינע פאסטער פאשן אין
 פקדור פקדור . דו ווייסט דאך איך ביז איין גר צווישן דר
 קניגער פון כנען איז ווי קאנעט דס פאן אונ ווי לאנד נאך וועט
 זיין דאדורך איין קרי צווישן אונ שיד דך אף פון מיר אונ

הערה

ווארום אברם האט געבאט צווי מכות , דעם ערשטן מוכח האט ער נבאחט אין סכס , אונ דארפן שמיט נישט אז ער האט געווען
 דעם נאמט פון הקב"ה , דעם אנדערן מוכח האט ער נבאחט אין בית אל , ביא דעם מוכח שמיט ער האט געווען (פאר דאס כנענים)
 דעם נאמט פון הקב"ה אונ אזו האט אברם געבאט שפעריג , איך ועלכן ארם ער האט נבאחט אמוכח האט ער געווען פאר די מענטשן פון
 דעם ארם , דער מוכח איז נבאחט אזו דעם נאמט פון הקב"ה , דער אנדערער מוכח איז ווען צווישן בית אל אונ ע , ביא דעם מוכח האט
 אונ ביא דעם מוכח האט ער נאך נישט געווען דעם נאמט פון הקב"ה , וואס דער פסק דער מוכח וואס צווישן בית אל אונ ע איז געווען דער ערשטער מוכח וואס אברם האט
 אברם אנשעכטן חפיו דעם נאמט פון הקב"ה , וואס דער פסק דער מוכח וואס צווישן בית אל אונ ע איז געווען דער ערשטער מוכח וואס אברם האט
 זיי אים געווען דעם נאמט פון הקב"ה , אונ צו דעם מוכח איז איצט אברם געקומען :

וְלֹא יִשְׂא אֶתֶם הָאָרֶץ לְשִׁבְתָּ יַחְדָּו
 כִּי־יִהְיֶה רַבְשָׁם לָב וְלֹא יִכְלֹו לְשִׁבְתָּ
 יַחְדָּו: וַיְהִי־יָרִיב בֵּין רֵעֵי מִקְנֵה
 אֲבָרָם וּבֵין רֵעֵי מִקְנֵה לֹוֹט וַתִּכְנַעַנִי
 וַתִּפְרֹזִי אֵלַי יָאֵב בְּאֶרֶץ: ה וַיֹּאמֶר
 אֲבָרָם אֶל־לֹוֹט אֲלֵינָא תְּהִי מְרֻבָּה
 בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רֵעֵי וּבֵין רֵעֵיךָ כִּי

וְתִרְוִי וּמִשְׁפָּנוּ: וְלֹא
 סוֹבְרֵת יִתְהוֹן אֲרֵעָא
 דְּמִיתָב פְּחֵדָא אֲרֵי הוּהוּ
 לְנִיבְהוֹן סָנִי וְלֹא יִכְלֹו
 דְּמִיתָב פְּחֵדָא: וְהַתָּה
 מַעֲוֹתָא בֵּין רֵעֵי פְעוּרָה
 דְּאֲבָרָם וּבֵין רֵעֵי פְעוּרָה
 דְּלֹוֹט וּבְנֵעֲנָנָה וּפְרֻזָּה
 בֵּין יָרִיב בְּאֶרֶץ:
 ה וַיֹּאמֶר אֲבָרָם לִלְוֹט לֹא
 כַּעֲן תְּהִי מַעֲוֹתָא בֵּינָא
 וּבֵינְךָ וּבֵין רֵעוּתִי וּבֵין

בעה המורים

(1) ולא נשא... ב' נוסחה הכל ואיך ולא נשא דוד ומספרם שסוף להם כעס הרבה אין מספר: (1) רועי... ב' נוסח' הכל ואיך ולא נשא רועי את לאני... מנלמד שהוכיחם על שלא היו רועים הלאן כראוי וש"י היה הרוב וכו' ולא דרכו רועי את לאני:

בית יהודיא

עם אברהם) נוויל ער איז געגאנגען מיט אברהם: (1) וְלֹא יִשְׂא אֶתֶם הָאָרֶץ... זאגט רש"י מן מיינט (לא תוקח וכלה תחפיק מרעה למינהם) די ערד הט גיט גקענט במקום גענוג פישערונג וקראח ווי פיר ווישער בהמות האבן געארבט עסן (קישון קצר הוא) גם איז אפגעקוקן פשער פסוק (ויערד) דרוםקע ערין מען דארף צו געבן אווארט אין דעם פסוק (בבא) בלייד וויא עס ווארט געשטאנען (לא גשא איהם בקרחה הארץ) עס הט זיי גיט געקראמטן דס פישערונג פון די ערד (קמיה פתב ורא גשא בלשון זכר) דריבער איז גשריבן אין פסוק ורא גשא, ער גייט אהר דעם ווארט מרעה ופישערונג ווס פערט אין פסוק, ווארום אז דער ווארט "גשוא" ווארט געגאנגען אויף דעם שווארט "הארץ", די ערד הט זיי גיט גארפט האט גארפט הארץ איז רשון בקבה: (1) ויהי ריב... עם איז געווען קרויג, פאר וואס איז געווען אקרויג, זאגט רש"י (קפ' שקרי רשיו של לוט רשעים) נוויל דיא פאסטקוער פון לוט זענן געווען רשעים (ומרעה בהיתם בשדות אחרים) זיי האבן געפישערט זייערע בהמות אין פערטע פערד (רש"י אברהם היה בלתיים איהם על הגל) אונ דיא פאסטקוער פון אברהם האבן געפישערט די פאסטקוער פון לוט פון אברהם (הם אומרים) אונ די אקביה הט געגען די פארד צו אברמען (לו אין ירש) אונ אברהם האט גיט ווער עם זאל אים רישון (קמ"ט וישע) וועט לוט אים רישון (והיו זה גל) געגען מיר דאך גיט, עם גהער דאך ארץ צו לוט (תקרחב איהם) אונ דער פסוק זאגט

חכמים

מרעה ר"ל דגשא קאי אמרעה לשון זכר: ב רואם לרעה למה היה הריב ולמה נלמד פתח והכנעני יושב בארץ ל"ט סבו וכו' והכתוב אומר והכנעני פי' הקב"ה היה משיב זה ואין להקשות היה לטעם לומר עדיין אברהם מוליד ורש ד"ל דעדיפא מניח קחמר דלמי פירוש לתורת אלהים

פירוש לתורת אלהים

להדיותך לזוהו מקום הולך למקום דקרא עס ככר עס ה' ע קד' דשא ככר חתיב ויעל אברהם וכו' ווט עמו: י דקד' דהרי הארץ על הרוב בלשון נקטה ור"ל לא הל"ל נשא לשון זכר ויעד קשה וכו' חסר זה סהרץ אינה יכולה לטעול וטעא עט חלם ל"ט להספיק

(1) ולא ישא איהם הארץ אונ עם הט גיט גקאנט ליידין זיי די ערד לשבת יחדו זיי זאלן ביי אגאנדה וואגן די ערד הט גיט גקענט במקום זיין פאשע פר ווישער בהמות וועגן פי קיה רשעים רב ווארום ווישער גומץ איז געווען פיר ולא יכלו לשבת יחדו אונ דרום האבען זיי גיט גקענט ביי אגאנדה וואגן: (1) ויהי ריב בין רשעי מקנה אברהם ובין רשעי מקנה לוט אונ עם איז געווען אקרויג צווישן דיא פאסטקוער וואס האבן גפאסיט

הישר

צו זאגן ג' ע אף צו מיר אונ ארד וועם מיר העלפן דר שלאגן די שפטם פון דרום דען זיי האבן אן מיר מורב געווען שון דרייזעקן יאר: ובעלי די פיר קלבים זענן אף גגאנגן מיט ווישער חלילת און ווי אכס הנדרשים מאן אונ האבן דר שלאגן אקע מענטשן פון סדום אונ זיי דאך איד געגן לוט דעם ברויטקע זון פון אברהם

אֲנִישִׁים אֲחִים אֲנָחְנוּ: הֲלֹא כֹל־
 הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפְרָד נָא מֵעַלִי אִם־
 הַשְּׂמָאל וְאִמְנָה וְאִם־תִּימֵן
 וְיִשְׁמְאֵלָהּ: וַיֵּשֶׁא לֹדֹם אֶת־עֵינָיו
 וַיֵּרָא אֶת־כָּל־בְּכֹר הַיְרֵדָן כִּי בָקָה

דער ווען ער נעמט אהן
 אנהא: ה' הלא כל ארעא
 קדמוך אתפרש פון
 מלכותי אם את לצפונה
 ואם קדומא ואם את
 קדומא ואם לצפונה:
 ו זקוף לודם ית ימיהו
 ויהוה ית כל מישר ירדנה
 ארי כלה בית שקוה
 רש"י

ה' א"י א' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:

בית יהודה

(ה' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 ויבטן עיניו ויפרישו אז יושב בארץ דר פגענו אונ דער פריזו
 זענן דאס ארץ זעסן ונעוואלנט און דעם אונד וילא זכה
 בית אברם ערין) אברם קט באמאלס נאך גיט זוכה גווען
 די לאנד: (ה' ואנשים אחים: זאנט רש"י זוכה קום לודם
 זענן גיט גווען קריבר נאך לודם און גווען אברם פרועדעס
 זיהן (פ' ארץ אברה) דר קרדש זאנט (ד' ימים בקמח קנים)
 אברם אונ לודם האבן אויסגעזעהן וויא פרועדער קען קום גיט
 געזענט דערקעגן וועלכער איז אברם און וועלכער איז לודם:
 (ט) ואם השמאל ואימנה: אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם

הספרו אז יושב בחרץ ולא זכה בה ל אכרס עדיין (כ"ר):
 (ח) אנשים אחים: מ' קרובים ומ"א דומין בקלסתר פנים:
 (ט) אם השמאל ואימנה: ככל אשר תשב (אשכ) לא
 אתה קמ ג ממך ואעמוד לך למגן ולטור וסוף דבר הוהך לו
 שנאמר וישמו אכרס אם נסבה אחיו וגו': ואימנה: אימין
 את עממי כמו ואשמאלה אשמאל את עממי וז"ל היה לו
 לינקר ואימיה כך מלתי אכרס אחר (ש"צ י"א) אם יש
 להמין ואין קודם להמין: (י) כי כלה משקה: ארץ

אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)

אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)

שפתי חכמים

כחמים: ג דקל דלכרה אונר אנשים אחים ועכשו אמר אם
 השמאל ואימנה דוממע טרופה ליתרמק כי יז חיה טרופה כחמים
 ויבטן עיניו ויפרישו והלא כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:

לירדו: טל דעו טרופה להוליד מ"מ הרי הכנעני מו: ל (ג"א)
 דל"כ יתן להם אכרס רשות לטות ככל מקום טרופה: מ דקל
 ויהא לאו אחים היו אלא קרובים ולפי המדרש ליל דלחם כמו

פירוש לתורת אלהים

איה וועל מיה פון דיר גיט דר ווייטערן אונ איה
 וועל דיר זיין צו איה איה אז דו וועסט פרארפן (ש' עיני):
 (י) וישא לודם את עיניו אונ לודם קאמ איה גרוהן זינע
 אונן ויבא את כל פני מרדון אונ קט געזעהן דעם גאנצן
 פלאץ פון דעם ירדן פי כולה פסקה אז זיא איז

פריינד: (ט) הלא כל הארץ לפניך דם גאנצע לאנד איז
 פ' דר הפ' נא מעלי שירי דיה אפ פון מיר אם השמאל
 וגו' אז דו וועסט גיין צו דער לינקר זייט וועל איה
 גיין צו דר רעכטער זייט און אז דו וועסט גיין צו דר
 רעכטער זייט איה וועל גיין צו דער לינקער זייט

ספר הישר

אונ גאר זיין גוסם מיט דעם גוסם פון סרום: אונ דר קנעכט פון
 אברם איז גווען אין דער צייט אין סרום איז ער בקיטען אונ קט
 דר צייט צו אברם נוס די אנשי עולם האבען געזאגן צו סרום
 אונ אז זיי האבן פאנגען לודם אונ ווי אברם קט דעם דער קערט
 איז אברם אונ גושא אין מיט זיינע דברי הידוערעס אונ אבערן
 פאן נוס זען גווען מיט אים אונ האבן נאך גיאנס די צייט פון
 עולם אין דער נאכט אונ האבן פיר דרשליקען אונ אברם קט אונ
 גקערט דעם גוסם פון סרום אונ איה לודם מיט זיינע קרדער אונ
 מיט זיין גוסם אונ עס קט גיט געעלט פון לודם גוסם איין וואך
 אונ אז אברם קט נוק אונ גקערט אהיים איז אפס דר סוף פון

אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)
 אברם קט זאנט צו לודם (כ' אשם יבמות י: וישא לודם כל ב' כרובים י: ויכל מיר עס: ה' כל עס: י' כל עס:)

וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו: יב אַבְרָם
 יָשָׁב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְלוֹט יָשָׁב בְּעָרֵי
 הַכְּפָר וַיֵּאֱהֶל עַד-סְדוֹם: יג וְאִנְשֵׁי
 סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד:
 יד וַיְהִי וַאֲמַר אֶל-אַבְרָם אַחֲרָי
 הַפְּרָד-לוֹט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ

גבר מלנת אחוהי:
 יב אברם יתב בארעו:
 דכנען ולוט יתב בקירו:
 מישרא ופרם עד סדום:
 יג ואנשין דסדום גישין
 בממונהו וסגין
 בגויתיהו קדם ייחדא:
 יד ויי אמר לאברם אחראי
 דאתפרש לוט מעמה
 זקוף בען עינך וחיזי מן

תו"א ויהאנל נט ויהאנל נט: ואנשי סדום יומא טס סנהדין קו קט עזרות כוכבים יט: וס' אמר ויהאנל נט:
 בעל הטורים

(יא) ויפרדו איש מעל אחיו אברם. ס'ית שלום לומר כדי לטעות שלום נתפרדו וגם רמז לו סהיה שלום לבניו וזה שאמר אל תחר את מואב: (יב) אברם. ב' ר"פ הכא ואורך אברם הוא אברהם. וזהו שדרשו ר"ל כ"ג שגא' בו הוא הוא בלדקו מתחלה ועד סוף וזהו הוא אברם הוא אברהם בלדקו מתחלה ועד סוף וע"כ אברם ישב לפרד מלוט הרשע: (יג) ואנשי סדום. ג' ריש פסוק הכא ואורך ואנשי קדם שהיון לו ואורך ואנשי תמיד יבדלו ועבדים בלדן. פי' ואנשי קדם ובשר כשרה זה אבר מן החי זהו ואנשי תמיד יבדלו סהיה מוהיבים להיות קדושים שלא לעמו וגם הקוברים לוקטו אברי הסדומים. ואנשי סדום רעים וחטאים מה היה רעתם מעבדים העובדים בלדן שלא יבטחו להם אורחים וזהו ואנשי תמיד יבדלו ועבדים בלדן הם הסדומים המבדילין ומעבדין העובדים בלדן: ותפוס. ד' במסורה הכא ואורך ובשר פושטם וטפסו וזהו ומוזני ס' וכלו וטפסו חלדן וטפסו וטפסו בעדת לדיקום. פי' רעים וחטאים על"כ פושטם וטפסו

בית יהודא

דיא ווערט (אמר) ארט הט געמאנט (אי אנשי לא באברקם ולא בארעו) איך וויר גיט אברקמען אונ וויר גיט זיין גאט: (יב) וינאנשי. זאגט רש"י (קח אהלי'') ארט הט אומגשפרייט געצאלטין פאר זיינע פאסטוקער אונ פו זיינע בהמות ביו סדום: (יג) וינאנשי. סדום רעים וגור'. דיא מענטשן פון סדום זענן גווען שילעכטע ויא' ע' פי' לא גיבע לוש מלשפוט זי'הם פון דעסמאנען הט' ארט געווארט וואהנען מיט זיי (ורב' זי' ג'טרו מפאן) די רבנן זענען פון דעם פסוק (ושם רשעים ירקבו) דערמאנט דעם נאמען פון ארבע דארף מען פאר' דערמאנען אונ זא'ר זאנן און אף אים זיין נאמען זא'ר פארפויבט זיערען אונ ער זא'ר גאר גיט דערמאנט זיערען צווישען מענטשן, וויא מיר זעהן דא אין פסוק וויר' מען האט דער מאנט סדום הט מען פאר' דערמאנט זיערען שילעכטע מעשים: רעים) (בגמ' די מענטשן פון סדום זענן גווען שילעכט מיט זיער גוף ואפ' אזו אטופה נוס האט קיין געלט געמאכט, גאר צו בעמיהען והפרית זיין דעם קענפער זיערען, האבן זי'א אויך גיט געמאכט והתפאייבו (בגמ' און זי' זענען גווען זינדיג מיט זיער נעמט, גענעגט גענעג'ט געלט, קיין זדקה געבט, ומאדו, זיער זינדיג וי'רעים רבנים והתפאייבו (לפרו בו) זי' האבן געוואקט עס איז דא גאנט נוס האט בשאפן דיא וועלט, אונ זי'א האבן געזינדיגט גאר אים צו דר זעיערען: (יד) ואתרי הפרד לוט. נאכדעם ווי ארט איז אוועקגענואנען פון אברקמען, זאגט רש"י (פי' וכן שהרשע עמו) אזו' האבן

אמר אי אנשי לא באברם ולא באלהו: (יב) ויאהל. נטע אהלים קר לעווי ומקרה עד סדום: (יג) ואנשי סדום רעים. ותפס' לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותיהו (יומא לח) למודו ר מכלן (ומשלו') עס רשעים ירקב: רעים (סנהדרין קט) בלוטש: וחטאים. בממונס: אה' מאוד. יודעים רכונס ומחכמים לזרוד בו: (יד) אחר הפרד לוט. כל זמן שהרשע עמו היה הדבור פורס ממנו. (ולעיל

דר נאמען פון דיא רשעים זא' פארפויבט זיערען, אז מען זיינע שילעכטע מעשים. ארע מענטשן זא'רען אים פ'וכין אונ זא'ר זאנן און אף אים זיין נאמען זא'ר פארפויבט זיערען אונ ער זא'ר גאר גיט דערמאנט זיערען צווישען מענטשן, וויא מיר זעהן דא אין פסוק וויר' מען האט דער מאנט סדום הט מען פאר' דערמאנט זיערען שילעכטע מעשים: רעים) (בגמ' די מענטשן פון סדום זענן גווען שילעכט מיט זיער גוף ואפ' אזו אטופה נוס האט קיין געלט געמאכט, גאר צו בעמיהען והפרית זיין דעם קענפער זיערען, האבן זי'א אויך גיט געמאכט והתפאייבו (בגמ' און זי' זענען גווען זינדיג מיט זיער נעמט, גענעגט גענעג'ט געלט, קיין זדקה געבט, ומאדו, זיער זינדיג וי'רעים רבנים והתפאייבו (לפרו בו) זי' האבן געוואקט עס איז דא גאנט נוס האט בשאפן דיא וועלט, אונ זי'א האבן געזינדיגט גאר אים צו דר זעיערען: (יד) ואתרי הפרד לוט. נאכדעם ווי ארט איז אוועקגענואנען פון אברקמען, זאגט רש"י (פי' וכן שהרשע עמו) אזו' האבן

חכמים

ירקב דלריך לומר אהם לרעה: ש וילעין ליה בנזרח כפי חלק דגבי יוסף כתיב ואך אעשה רעהם הגדולה האחת והתם מיירי כנףו וכתבי כפי' חלה גבי שער ולא יקרא עלך כל' ס' וזהו כך חסא והתם מיירי בזמן והת' חסא חסא להפך ע"פ ברייתא (ס) דילעין לט

יחד ונטע לוט ממנו: ק כלומר הרעה אהלים הי"ל ונטע מה הכנר עד סדום: ר ר"ל מדכתיב ואנשי סדום רעים וחטאים ולא לריך למכת כלל אלא משום דלריך להכיר ואנשי סדום כדכתיב ויהאל עד סדום כ' נמי ונאנשי סדום רעים וחטאים ומהו למד עליהם ע"פ דעס רשעים

פירוש לתורת אלהים

זייט אונ איז גיגאנגען נאך מערב זייט (שיו ט"ז) ויפרדו איש בעל אחיו אונ אברם מיט לוט האבען זיך אפ גשייד איינער פון אנהרן: (יב) אברם ישב אברם איז געסן אין זאנד' גען לויט ישב בערי הכפר אונ לוט איז געסן אין דיא שטעט פון דעם פלזן ויהאל אונ ער האט גיבאכט גיעלעטען פון זיינע פאסטוקער וועגען אונ פון זיינע בהמות וועגען אונ דיא

זייט אונ איז גיגאנגען נאך מערב זייט (שיו ט"ז) ויפרדו איש בעל אחיו אונ אברם מיט לוט האבען זיך אפ גשייד איינער פון אנהרן: (יב) אברם ישב אברם איז געסן אין זאנד' גען לויט ישב בערי הכפר אונ לוט איז געסן אין דיא שטעט פון דעם פלזן ויהאל אונ ער האט גיבאכט גיעלעטען פון זיינע פאסטוקער וועגען אונ פון זיינע בהמות וועגען אונ דיא

הוישר

קם גואנט איך שווער ביי כתיב אהם לרעה: ש וילעין ליה בנזרח כפי חלק דגבי יוסף כתיב ואך אעשה רעהם הגדולה האחת והתם מיירי כנףו וכתבי כפי' חלה גבי שער ולא יקרא עלך כל' ס' וזהו כך חסא והתם מיירי בזמן והת' חסא חסא להפך ע"פ ברייתא (ס) דילעין לט

אונ אברם גיט אים צעניגלי פון זאק רוב. דין דר מלכי צדק איז גי'ען איין פון פו' נאם ביה: ונשאו איך האבן געגעבט אלע מלכים פון סדום צו אברם אונ האבן צו אים גיאנט ער זאל זיי אים קערן ד' מענטשן אונ דם גיטם זאל זיי אים אברם אונ אברם

וְרֵאָה בְּיַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אַתָּה שָׂם
צִפְנָה וּנְגִיבָה וְקִדְמָה וַיִּמָּה: 10 כִּי
אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֵאָה
לָךְ אֶתְנַנְהּ וְלִזְרַעַךָ עַד-עוֹלָם:
11 וּשְׁמַתִּי אֶת-זְרַעַךָ בְּעַפְרֵי הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אִם-יִכְלֹ אִישׁ לְמַנּוֹת אֶת-
עַפְרֵי הָאָרֶץ גַּם זְרַעַךָ יִמְנֶה: 12 קוֹם
הִתְחַלֵּךְ בְּאָרֶץ לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי
לָךְ אֶתְנַנְהּ: 13 יְיָ וַיֹּאמֶר אַבְרָם וַיָּבֹא
וַיֵּשֶׁב בְּאֵלְרֵי מְמֵרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן

אתרא דאת תמן לצפנא
ולדרומא ולקדימא
ולמערבא: 10 כיון
ארעה די את חזו לך
אתננה ולכניך עד עולם:
11 ואשתי ית כניך סגיאן
בעפרא דארעא כמא
די לא אפשר לגבר
למנני ית עפרא דארעא
אף כניך לא יתמנן:
12 קום תלך בארעא
לארפה ולרחבה ארי
לך אתננה: 13 יה ופרס
אברהם ואתא ויתב
באלרי ממרא אשר די

תו"א קום כחלו שם קום כמא טו עו פי
קמסליו קיא:

בעל הטורים

יחדו יכלו הכל אם ישבו תשובה כלכותי ותעוים אלך וישבו יהוה בעדת לדיקום כלכותי ותעוים בעדת לדיקום: (יד) לפונה ונגבה וקדמה וימה. ולעסק אמר ויהוה וקדמה ולפונה ונגבה ולכרסם המחול לשראות וכות הקרבנות שנשחטים בלפון ולעסק הראה שנותנתו ועברו

בית יהודא

שה' לזט אללו וכתיב וירא ה' אל אברהם בחוזה שעה ת כשר היה וק"ל: (טו) אישר אם יוכל איש. כשם שא"ל לעמר להמנות כך זרעך לא ימנה: (יז) ממרא. א אס אלס:

פירש משה) זענען די רייד פון הקב"ה געווען אפגעשיידט פון אבראממען, פריענט רש"י (ו) זענען שפחה לזט אללו וכתוב בנרא' ה' אל אברהם פריער שייט הקב"ה איז געווען געווארן צו אבראממען און דאמא"ס איז דאך לזט געווען מיט אבראממען, ענפערט רש"י (באמת) שפחה פאר דעה דאמא"ס איז לזט דעם הקב"ה געמינט (פירש שאי אפשר לע"ה לכניה) אזו וויא אזו וועט מען דינען קינדער אויך גיט קענען צייען:

שפתי

לו לט וזה כל לו מפני שהיו בחלום שהיו שפתי ומה למד מהם ועוד פרש"י הדיע עמנו מלמדנו עמנו של עולם נמנע קודם לכן לדיקוסיה: א כנ"ו

מורס עיך בלחך וסיוו כמנון וגבי ויפך כ' ומטאחי לאלהים וסיוו כנוף: ת כנו שמוכח מתוך פרש"י שפי' לטל על שחי שפתי ומה כתיב

פירוש לתורת אלהים

אוף ווערען גיצייקט אזו וויא געם איז גיט מיגלדיך אמענשא זאל קענן צייען דעם שטוב פון דר ערד אזו וועלן דינען קינדער אוף גיט קענן גיצייקט ווערן: (יז) קום שטייא אוף תתפלל פארגז גיי דאך אין לאנד לארפה ולרחבה צו איר לענג און צו איר פרייט פי לך אתננה דען צו דיר וועל איה זיא געבען: (יח) ויחל אברהם און אברהם האט גמאכט געעלמן ויבא און ער איז גקומן גושב פאלוגי ממרא און דעם זיך געזעט אין פלון ממרא אשר בתדרו ויאם דר פלון איז אין דער שטאט חקרון וגו' שם מופת לך דעם ער דארטן גבושט

אתה שם אונ זעה פון דעם ארט ווס דו ביסט דארטן צפונה צו צפון נייט ונגבה און צו דרום נייט וקדמה און צו מזרח נייט וימה און צו מערב נייט: (טו) כי את כל הארץ אשר אתה רואה דען דאס גאנצע לאנד וואס דו זעהסט לך אתננה וועל איה דיר דס געבן ילחקה און צו דינען קינדער עד עולם כיון אייבך: (טז) ושמתי את זרעך בפפר הארץ און איה וועל טאן דינען קינדער אזו ווי די שטוב פון דר ערד אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ דען אז אמענשא וועט קענען צייען דעם שטוב פון דר ערד גס ונגד וימה וועלן דינען קינדער

ספר הישר

און אברהם איז אלס געווארן אפס און ויצגיב יאר און שרי איז נאך געווען אין עקרה אין די פגע און אז שפתיים געווען אז ויא איז אין אים שפתיים ריון דעם יא גגענען איר ד נסם דער און דעם יא גגענען צו אברהם איר פאן פר אנויב און אז שרי דעם געווען: 10 דער איז מעקרת געווארען דעם שרי גמאכט אין איר הארץ אז דער איז בעסער פון מיר. און שרי ונאם ציא אברהם כיון קלאג איז אף דר דען אין דער צייט אז דוא האקס געשפן גאט בית

און די מעקשיון פון פרום האבן געגען דס חלק צו דיא קענשטן פון אברהם אזו ווי אברהם דעם גואט. בעת אין דער צייט דעם זיך גאט בית וויסער באווינען צו אברהם אין חקרון און דעם צו אים געווארן דו וואקסט זיך גיט פארקענען דיין שער איז גייער פיל. און איה וועל זיך גיט פר לאוין כיון איה וועל זיך דעם שישן און וועל טאן דינען קינדער אזו וויא וויא ששעוין פון חיל און וועל געבן צו דינען קינדער די לענדער ווס דו זעהסט מיט דינען און.

וַיִּבְנֶה-שָׂם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: פ רביעי
 יד וַיְהִי בַיּוֹם אֲמַרְפֶּל מֶלֶךְ-שֹׁנַעַר
 אַרְיֹן מֶלֶךְ אֱלֶסָר כְּדָרְלַעְמֹר מֶלֶךְ-
 עֵילָם וְתַדְעֵל מֶלֶךְ גֹּיִם: ב עשוי
 מִלְחָמָה אֶת-בְּרַע מֶלֶךְ סֹדֶם וְאֶת-
 בְּרִשָׁע מֶלֶךְ עַמּוּרָה שְׂנֵאָב
 אֲדָמָה וְשִׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ-
 בְּלַע הַיֵּא-צֹעֵר: ג כֹּל-אֵלֶּה חֲבֵרֵי-אֵל-

בְּחִבְרוֹן וּבְנֵי תַמָּן
 מִדְּבָרָא קִדְמָא יי: * וְהָיָה
 בַּיּוֹמִי אֲמַרְפֶּל מֶלְכָא
 דְּכַבְל אַרְיֹן מֶלְכָא
 דְּאֱלֶסָר כְּדָרְלַעְמֹר
 מֶלְכָא דְעֵילָם וְתַדְעֵל
 מֶלְכָא דְעַמְמִי: ב סִדְרוֹ
 (כ) עַבְדֵּי קְרָבָא עִם בְּרַע
 מֶלְכָא דְסֹדֶם וְעִם בְּרִשָׁע
 מֶלְכָא דְעַמּוּרָה שְׂנֵאָב
 מֶלְכָא דְאֲדָמָה וְשִׁמְאֵבֶר
 מֶלְכָא דְצִבְיִים וּמֶלְכָא
 דְּבְלַע הַיֵּא צֹעֵר: ג כֹּל
 אֵלֶּיִן אֲתַבְּנָשׁוּ לְמִישַׁר

ה'ו"א ויחי בניו ערובין כג מגילה: עשו מלחמה מגילה סג: בעל הטורים

היום וסינו דכתיב וירא ישראל את הוד הגדולה וגו' וישראל סבל: (יח) ויבן סם מוצה. וסמך ליה ויחי בימי אמרפל מלך סנער וגו' עשו מלחמה כגו שעריון ויהי קודם סבלו למלחמה והיינו דכתיב יזכור כל ממוחתי ועולתי ידענה סלה יתן לך ככלבך וכל עמך יימלא נרנה כשופתך וכנס אלהינו נגלו: (כ) ה' דסמיה. ככל אולדך ויחי בימי שופטים ויחי בימי אשורוס גו' כלאי רש"י

בית יהודא

וַיָּאֵם הָאֵשׁ גְּעֵהִיָּין כּוּמָא: (א) וְאֲמַרְפֶּל וְזִמְט רִשְׁי' (הוא
 נְקִרְדֵּי) אֲמַרְפֶּל אִינוּ נְקִרְדֵּי, פֶּר נֹס רֹפֵט מִעֵן אִים אֲמַרְפֶּל
 (שִׁאֲבֵר לְאֲבָרְהָם פֶּר לְתִירָה כִּבְשֵׁן הָאִישׁ) וְיִירָא עַר הָאֵשׁ נְזִאֲמָט
 מִעֵן זֵאל אֲבָרְמֵעֵן אַרְיֹן וְנִאֲרָפֵן אִינוּ קִאֲדָה אֹבִיָּן, מִעֵן זֵאל
 אִים פֶּאֲרִבְרֵעֵן: וְנִאֲרָה גֹיִם. זִמְט רִשְׁי' (מְקֹם יֵשׁ שְׁשָׁמוּ גֹיִם)
 עִם אִינוּ דְּמָה אֲאָרְט נֹס מִעֵן רֹפֵט אִים גֹּיִם (עַל שֵׁם שְׁתַּתְּקִבְצוּ
 שְׂמָה כִּפְתָה אֹבִיָּת) וּמְקֹאֲמֵהוּ נִוִירָא אֹפֶה דְעִם אֲרָט הָאֵשׁ אִינוּ
 (וְהִמְלִיכוּ אִישׁ עֲלֵיהֶם) אֹנֵן וְיִירָא הָאֵבֶן אֹפֶה זִירָה גְעֵמֵאֲט אִינוּ
 מִעֵנְשֵׁשׁ פֶּאֲר אֲמַרְפֶּל (וְיִשָּׁמוּ תִדְעֵי) דְעַר נִאֲמֵעֵן מִן מִלְּה אִינוּ תִדְעֵי: (ב) וְכִרְטוּ. הָאֵשׁ מִעֵן אִים גְּעֵרֹפֵעֵן נִוִירָא עַר אִינוּ
 גְּנִוִיעֵן (רַע לְשִׁמְטִים) וְרַע לְבִרְיָהוּ שְׂעֵקֶט צִנְעִין הִקְבִּיָּה אֹנֵן
 בְּרִשָׁע (שְׁתַּנְּפֵי בְּרִשָׁעִי) נִוִירָא עַר אִינוּ גְּנִוִיעֵן מִישׁ וְיִוִי שְׂעֵקֶטִים
 גְּעֵרֹפֵעֵן שְׂנֵאָב (שְׂנֵאָב אֲבִי שְׂשִׁמְטִים) נִוִירָא עַר הָאֵשׁ פִּינְט
 הָאֵשׁ מִעֵן גְּרָפֵן שְׂמֵאֲבֶר (שֵׁם אֲבִר לְעֹפֶן וְלְקֹפֶן) וְלְמִיָּוֵד בְּהִקְבִּיָּה
 מִישׁ וְיִ קִעֵן פִּלְהִיעֵן אִינוּ הִימְעֵל אִינוּ וְנִעֵשׂ הִאֲלֵשֵׁן מִלְחָמָה

(ח) אמרפל. הוא נמרוד שאמר לאברהם ב פול לתוך
 כבש האש (כ"ז): מלך גוים. מקום יש סמנו גוים על סם
 שנתקבלו שמה נכמה אמונת ומקומות והמליכו אים עליהם
 וסמו תדעל (כ"ז): (ג) ברע. רע לשמים ורע לכריות:
 ברשע. שנתעלה כרשעו: שנאב. שנהל אכזי כשסמס:
 ששמאבר. סם ג אכר לעוף ולקפון ולמרוד בהקב"ה: בלע.

פארנאומר'ט מענ'טשען פון פיר פערקער אונ פון פיר ארשער
 מענשען פאר אמרפל (וישמו תדע'י) דער נאמען פון מלך איז תדע'י: (ב) וכרטו. האט מען אים גערופען נויירא ער איז
 גנויען (רע לשמים) ורע לבריהו ש'עקט צענען הקב"ה אונ
 ברשע (שתנפ'י ברשעי) נויירא ער איז גנויען מיש ויוי ש'עקטם
 גערופען ש'נאב (ש'נאב אבוי ש'ש'מט'ים) נויירא ער האט פינט
 האט מען גרפ'ן ש'מאבר (ש'ם אב'ר ל'ע'פ'ן ו'ל'ק'פ'ן) ו'ל'מ'י'ו'ד ב'ה'ק'ב'י'ה
 מיש וי קע'ן פ'ל'ה'יע'ן א'ינו ה'ימ'ע'ל א'ינו ו'נ'ע'ש' ה'א'ל'ע'ש'ן מ'ל'ח'מ'ה

שפתי חכמים

ולא סם מקום דכתיב ענין אסכול וממלא: ב דקל וסא נמרוד מלך
 סנער הוה כלכתיב ויחי ראשית ממלכתו ככל וסוא סנער: ג ריל דעסע

דעת זקנים מבעלי התוספות
 (א) אריון מלך אלסר. מכאן רמו למה שאמרו ח"ו הלכה כשמואל
 ברבי וברב באיסורי אריון הוא שמואל וקרא אריון על שם
 שהלכה כמותו ברבינ אריון לישן מלכות הוא כמו לא ריבא
 ולא בר ריבא וה'ם אריון מלך אלסר

פירוש לתורת אלהים

דָּעִם קִינְג פִּין סֹדֶם אֹנֵן מִישׁ בְּרִשָׁע דְעִם קִינְג פִּין
 עַמּוּרָה אֹנֵן מִישׁ שְׂנֵאָב דְעִם קִינְג פִּין אֲרִיָּמָה (מ'י'י)
 אֹנֵן מִישׁ שְׂמֵאֲבֶר דְעִם קִינְג פִּין צִבְיִים (מ'י'י)
 וּמִלְּה בְּלַע אֹנֵן מִישׁ דְעִם קִינְג פִּין דְר שְׂמֵאֲט בְּלַע
 דָּאֵס אִינוּ צֹעֵר: (ג) כֹּל אֵלֶּה חֲבֵרֵי אֱלֶע דִּיא מִלְּכִים
 הָאֵבֶן זִירָה בִּאֲרֵקֶפֶט אֹנֵן וְעִנְעֵן צו אֲנֵאָבֵד גִּקְסֵן אֵל

אמובח צו נאט: (א) ויהי אונ עם איז גנויען בימי אין
 דיא מענ פון אמרפל דר מלך פון ש'נער (מ'י'י רש"י).
 אריון דער קיניג פון אלסר. כְּדָרְלַעְמֹר דְעַר
 קִינְג פִּין עֵילָם אֹנֵן תִּדְעֵל דְעַר קִינְג פִּין דְעִם
 אֲרָט וְנֵאֵם מִעֵן הָאֵשׁ אָן גְּעֵרֹפֵעֵן גֹּיִם (מ'י'י):
 (ב) עשו וי האבן נאמאט אמלקמה את ברע מיט ברע

ספר הישר

אז ער נא דיר געבן קינדער ונארום האקסו נים גינעסין אופ
 מיר אז נאט ביה נאל דיר געבן קינדער פון כיר אונ ונען אד
 שוה אקסם נאנען צו הקר סם ויא פר שעמין מינע רירי פר דיר
 אונ דו זאקסם איר דר פר גאר נים נאט זאל צו'ישן אונן משפ'טן
 איה דעס ונס דו סוקס מיר. אונ אקסם זאנאט צו ש'רי דירן דיקט
 איז ביי דיר אין האנד סוא מיט איר ונס דיר וואל גע'עלס דע
 ש'רי ויא גע'ינע'ס איו ד'קר אנט'אקס'ן פר ש'רי אין ד'ע'ר מ'ד'ר א'ת

ספר הישר
 אז ער נא דיר געבן קינדער ונארום האקסו נים גינעסין אופ
 מיר אז נאט ביה נאל דיר געבן קינדער פון כיר אונ ונען אד
 שוה אקסם נאנען צו הקר סם ויא פר שעמין מינע רירי פר דיר
 אונ דו זאקסם איר דר פר גאר נים נאט זאל צו'ישן אונן משפ'טן
 איה דעס ונס דו סוקס מיר. אונ אקסם זאנאט צו ש'רי דירן דיקט
 איז ביי דיר אין האנד סוא מיט איר ונס דיר וואל גע'עלס דע
 ש'רי ויא גע'ינע'ס איו ד'קר אנט'אקס'ן פר ש'רי אין ד'ע'ר מ'ד'ר א'ת

עֲמֹק הַשְּׂדִים הוּא יַם הַמֶּלַח :
י שְׁתַּיִם עֵשְׂרֵה שָׁנָה עֲבָדוּ אֶת־
כְּדָרְלֶעֶמֶר וּשְׁלֹשׁ עֵשְׂרֵה שָׁנָה
מָרְדּוּ: וּבְאַרְבַּע עֵשְׂרֵה שָׁנָה בָּא
כְּדָרְלֶעֶמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּבְנוּ
אֶת־רֶפְאִים בְּעִשְׂתַּרְתַּת קַרְנַיִם וְאֶת־
הַזּוּזִים בָּהֶם וְאֶת הָאִימִים בְּשָׁוֶה

חֲקָרָא הוּא אִתְר יִמָּא
 דְּמִלְחָמָא: וּפְרִתִי עֵשֶׂר
 שָׁנָן פְּלַחוּת כְּדָרְלֶעֶמֶר
 וְחֶלֶת עֲשָׂרִי שָׁנָן מָרְדּוּ:
 ה וּבְאַרְבַּע עֲשָׂרִי שָׁנָן
 אִתָּא כְּדָרְלֶעֶמֶר וּמִכְבִּיא
 דְּעֵשְׂרֵה וּמְחֵוּת גְּבִרָא
 דִּי גַעְשְׂתַּרְתַּת קַרְנַיִם וְיַת
 פְּקִיפָא דְּבִהַמְּתָא וְיַת
 אִימֵתְנִי דְּכִשּׁוּה קַרְנַיִם:

תו"א שְׂדֵים עֲמֹק סַבְּתָא יָם: אִתְ כְּדָרְלֶעֶמֶר
 מִלְּחָמָא: מִלְּחָמָא:

בעל המורים

במדקס כטולס היתה כוונתו וי (ה) ובארבע עשרה. כי ר"ש הכא ואיך (נ"ב יח) וכ"ד לנגד חוקיה עלה כמחזיק לומר לך כסס ככזו האלוות על חוקיה ונפלו כילו כך כזו על ארבעה ונפלו כילו:

רש"י

בית יהודה

סס ד העור: (ג) עמק השדים. כך שמו על סהוי זו עדות הרכה ה ומרורי אגדה יס: הווא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים ו לתוכו ועשה ים המלח ומ"א חומר שנתבקשו העורים סביבותיו וממסכו ו יאוריס לתוכו: (ד) שתיים עשרה שנה עבדו. ה' מלכים הללו את כדלעומר: (ה) ובארבע עשרה שנה. למרחק ח כל כדלעומר לפי שהוא ה' בעל המעשה נכנס בעובי הקורה: והמלכים. אלה שלשה מלכים: הזוזים. הסט ומזומים:

(ג) עמק השדים. זאגט רש"י (כז ש"ב) אזו איז דר באַשְׁעֵן פון דעם מאַהַל "שדים" (על שם שְׂדֵי בו שדית תרגמה) ויזיל אין דעם מאַהַל איז גווען פיל פּעֶדֶר (וּפְדָרְשׁ אַנְדֵּה תְּרַבֵּה) עַם זַעֲנָן דא פיל דרשנות אהף דעם וואָרט השדים: וזיא ים המלח. זאגט רש"י אַיִצָּט איז גאָה גיט גווען דאַרְטָן דער ים המלח, גאָר (נאָטח נָפוּ) אין אַיִצָּט שְׁפַעֶשֶׁר (נִכְשֵׁף הַיָּם חֲתִיבוּ וְנִכְשֵׁה ים המלח) האָט דר ים זיך אַרײַנגעזײגן אין דעם מאַהַל, איז דאַרְטָן גוואָרן דר גוואָרענער ים וּפְדָרְשׁ אַנְדֵּה אִימֵר) דר מָרְדֵּשׁ זאָגט (שְׁתַּבְּקֵהוּ הַעֲזָרִים סְבִיבֵיהּ וְנִכְשֵׁבוּ יאוריס תְּרוֹכוֹ) די שְׂטִינער נוס זענן אַרום דעם אָרֶץ זַעֲנָן גְּשָׁמָאָן גוואָרן אונ פיל טייכן האָבן זיך אַרײַנגעזײגן ים: (ד) וְשְׂתַיִם עֵשְׂרֵה שָׁנָה עֲבָדוּ. צוועלף יאָהר האָבען דעם מָרְדּוּ כְּדָרְלֶעֶמֶר (וּבְאַרְבַּע עֵשְׂרֵה שָׁנָה כְּסָדְדוּ) דעם (כא כְּדָרְלֶעֶמֶר) איז געקומן כְּדָרְלֶעֶמֶר צו האַלְטֵנן מִלְּחָמָה אים הַטְּ מַעַן צו עוֹנֵדְנִיט (נִכְנַס בְּגִיבֵי הַקּוֹרָה) דרײַגער איז ער (וה) וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ. אונ דרייאַ מְלָכִים זענן געקומן מיט שְׂפָרֵי חַכְמַיִם

שפרי חכמים

כך שמו ואין לו סם ועל אהר: ו כי לא יתכן שיהיה עמק וים כזוין אחד: ו פי' כי מלת הוא מורה שהוא עלמנו היה ים לא שנמשך ים לתוכו דאס כי ט ים מבעל: ה ר"ל כמלת למרחק שלא הפרס המקרא כי שמים עשרה שנה עבדו ובשלוש עשרה שנה נעבדו מרדו ובארבע עשרה שנה נעבדו כל כדלעומר וכו' דא"ל הו"ל וכו"ג כמ"ב אה"כ ובארבע עשרה שנה נעבדו לך מפ' למרחק ר"ל דמיט י"ג שנה מרדו לא קאי אלוותו י"ב שנה דלעול אלא י"ג שנה כפי' מרדו ועל אותו י"ג שנה אמר אה"כ וכ"ד שנה: ס דיוק מדמכיס הכא כפאליס ואיניס ומכיס גביהו הזוזים וכפי' דכריס כמכיס כפאליס ואיניס פירוש לתורת אלהים

לו כפאליס לטופר: ד דיוק רש"י מדכנס בלע היא לוער דאס הוא סס אדס לא טייל לזימור היא לוער וא"ל רש"י הכתוב הכתוב הכתוב שמוסס סל מלכיס אלו להודיע רשעטס י"ל מלחל הכויר כקרא גס כן שמו של מלך לוער א"ז מה שכויר הכתוב שמוסס סל מלכיס אלו להורות על רשעטס ואפשר שאלך לוער לא היה רשע ושמנו לא היה מוכיח על רשעטו כמ"ס בלע אמלטה לא וכו' כדמ"ש"ר ס: ה (רס"א) ר"ל לפי שנכנס השדים סה"ל הודיעה ולא פי' הכתוב כלומר מקום היה ים עמק המדיום לכ"ס וכו' (נח"י) וכל דהכר פי' סס העלם סלו על סס התואר סבו וכו' עמק השדים

עמק השדים צו דעם מאַל־יוֹם עַר הַיִּיטְמַ שְׂדִים הוּא יַם הַמֶּלַח דָּס אַצוֹנֶדֶר אִיז דאַרְטָן דַּר יַם הַמֶּלַח (שׂיין רש"י):
(ד) שְׂתַיִם עֵשְׂרֵה שָׁנָה צוֹעֲלֵף יָאָר עֲבָדוּ הָאֲבָן דִּי פִּינֶף מְלָכִים קְרַע אונ ברשע אונ שְׁנָאָב אונ שְׁמֵאָבֶר אונ דַּר מְלָךְ פון צוער גִּידְנִיט אונ זעָנָן אונְטֶר מַעַנְג גווען צו כְּדָרְלֶעֶמֶר וּשְׁלֹשׁ עֵשְׂרֵה שָׁנָה אונ דְּרִיִּיצָן יָאָר כְּרַדִּי הָאֲבָן זײ מוֹרֶד גווען: (ה) וּבְאַרְבַּע עֵשְׂרֵה שָׁנָה אונ

עמק השדים צו דעם מאַל־יוֹם עַר הַיִּיטְמַ שְׂדִים הוּא יַם הַמֶּלַח דָּס אַצוֹנֶדֶר אִיז דאַרְטָן דַּר יַם הַמֶּלַח (שׂיין רש"י): (ד) שְׂתַיִם עֵשְׂרֵה שָׁנָה צוֹעֲלֵף יָאָר עֲבָדוּ הָאֲבָן דִּי פִּינֶף מְלָכִים קְרַע אונ ברשע אונ שְׁנָאָב אונ שְׁמֵאָבֶר אונ דַּר מְלָךְ פון צוער גִּידְנִיט אונ זעָנָן אונְטֶר מַעַנְג גווען צו כְּדָרְלֶעֶמֶר וּשְׁלֹשׁ עֵשְׂרֵה שָׁנָה אונ דְּרִיִּיצָן יָאָר כְּרַדִּי הָאֲבָן זײ מוֹרֶד גווען: (ה) וּבְאַרְבַּע עֵשְׂרֵה שָׁנָה אונ

הישר

וייער ספרן דייניג קינד. אונ איז דס ויבדלים נוס איד האב געבן צווישן מיר אונ דיר און דאס וואָסס זאָגן בשעתן איר זכרים דוא אונ גאָר דיר דייניג קינד. אונ אז גס וועט נעבירען

ספר זײן נאָמען וּשְׁמֵאָל. אונ אז אַרְבֵּה אִיז אַלֶּס גוואָרען זײן אונ זײ זענען יאָר דעם זיך גאָס זײַנען אונ קען צו אים גאָסס אִיך וועל געבן זײן ויבדלים צווישן כיר אונ צווישן דיר אונ אִיך וועל

קְרִיתִים: וְיָאתָ הַחֲרִיבֵהֶרְרָם שְׁעִיר
 עַד אֵיל פֶּאֶרְזוּן אֲשֶׁר עַל־הַמְדְבָר:
 וַיֵּשְׁבוּ וַיִּבְנֵאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפַּט הוּא
 קִדְשׁ וַיִּבְנוּ אֶת־כַּל־שָׂדֵה הָעֵמֶלְקָן
 וְגַם אֶת־הָאֵמֶרִי הַיֵּשֵׁב בַּחֲצֵצוֹן
 תִּמְרָ: הַ וַיִּבְנֵאוּ מִלְךְ־סֹלָם וּמִלְךְ־
 עַמְרָה וּמִלְךְ־אֲדָמָה וּמִלְךְ־צַבִּיִּים

וַיָּת הַחֲרִיבֵהֶרְרָוּ דִּי בְּמִוְרָהוֹן
 דְּשְׁעִיר עַד מִיִּשְׁר פֶּאֶרְזוֹן
 דְּמִסְמִיד עַל מְדְבָרָא:
 וַיִּתְּבוּ וַיִּבְנוּ אֶת־וּלְמִישְׁר פֶּלְזוֹן
 דִּינָא הוּא רְקָם וּמְחוּת ית
 כַּל חֲקֵל עַמְלִקָּה וְאֵמֶרִי
 אֶמְרָה דִּי תִיב בְּעֵין
 קְדִי: הַ וַיִּבְנֵאוּ מִלְכָּא
 דְּסֹלָם וּמִלְכָּא דְּעַמְרָה
 וּמִלְכָּא דְּאֲדָמָה וּמִלְכָּא
 דְּצַבִּיִּים וּמִלְכָּא דְּקִדְשׁ

בית יהודה

וענן די ומומוים: (ח) ויבקרם. זאמט רש"י בהרנס מיינט
 מען (וכר שנה) אוף וייגער פארן וואל פארן. (פטרנבו מישור)
 אוף איר פארן מיינשט דר פרגנס מישור. אנזייכר פלאץ.
 דר גלייכער פלאץ פון פארן. זאמט רש"י (ווארד זא) אוף
 זאג (שאון איל לישון מישור) איר אוי גוט דערשייטש אנזייכר
 פלאץ (אלא מישור של פארן איל שמו) דר גלייכר פלאץ פון
 פארן אוי גוען ויין נאמען איר (ישל פקרא אגויי שמו) דר
 גלייכר פלאץ פון מברא אוי גוען ויין נאמן אגויי ישל יבדן
 דר גלייכר פלאץ פון מברא איר (ישל ששים אכל שמו) דר גלייכר פלאץ פון ששים
 אוי גוען ויין נאמען אבר וויא עם שטייט אין פסוק אבר
 הששים (וכן בעל גד) און דר גלייכר פלאץ פון גד (בעל שמו)

(1) בהררם. זהר שלהס: איל פארן. כתרנומו מישור
 וחומר הני שחן איל לשון מישור. אלא מישור של פארן
 איל שמו ושל מורח אלוני שמו ושל ירדן ככר שמו ושל שטים
 אכל שמו אכל השטים וכן בעל גד בעל שמו וכולם מתורגמין
 מישור וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אלל המדבר
 כמו (במדבר 3) ועליו מטה משה: (1) עין משפט הוא
 קדש. על שם העמיד שעתידה ומה וחרון להפסד שם על
 עסקי אמות שמו ומה מי מרביה. ואוקלוס תרגמו כפשוטו
 מקום שהיו בני המדינה מתקבלים שם לכל משפט: שדה
 העמלקי. עדיין לא נולד עמלק ונקרא על שם העמיד:
 בחציון תמר. הוא עין גדי מקרא מלא (כד"ה 3)

אוי גוען ויין נאמען בעל (וכילם מתורגמין מישור) אלע
 פלאץ (וכל אהר שמו ע"ה) און יעדער גלייכער פלאץ האט
 מן דבר (במה) וויא עם שטייט אין פסוק (ועליו מטה משה): (ח) ועין
 משפט היא קדשו. זאמט רש"י דר ארט האט גהייסן קדש,
 דעם וואס גרנט ויין (שעתידן משה ואתר) דעשפט שם על עסקי אמות (העין)
 גוען אוי קדש וענן דעם קנא"ו ונאסער (הסם מי מריה) דס וענן די ונאסער וואס וענן וויא האבן די יודין געקריגט
 מיט משה און אהרן. אונ משה מיט אהרן וענן גש"ראפט גוארן (וואונקלעס פרגנס פשוט) דר פרגנס מיינשט וויא דר
 פראקטער מיינונג אוי אין פסוק (קחם שריי בני הבריה מתקבצים שם לכל משפט) קדש אוי גוען אארט וואס א"ע
 מען געווישן פון לאנד פלעגן דארטען צוזאמען קומן צום משפט. ווייל דארטן וענן גענן די בנינים פון לאנד, דרייער המ
 מען גערופען דעם ארט. עין משפט: ושרה העמלקי. דיא פעלד פון עמלק. זאמט רש"י (שבין לא נולד עמלק) עמלק
 אוי דאמאלס נאך גיט גוען נפארן (ונקרא על שם העמיד) דר ארט ווערט גערופין אוף דעם וואס וועט ויין, ווען עמלק
 אוי געקומען אוף דר וועלט אונ ער אוי גרויס גוארן האט די פעלד גקענט צו עמלק: ופחציון פטר. (הוא עין גד).
 מציון פטר אוי דער ארט עין גדי (ונקרא מלא דה דרבה) תמים ביהשפט) אין ספר דברי תמים ביא דיא דערצייאונג
 שפתי חכמים

וזמומים ודלי הוויס סינו ומומוים: י דקל וכל על מלת אלוני מורח גנו מתורנס מישור ואל"ה אס חד מנייהו פירושו מישור ודלי השני ללא
 פירוש תורת אלהים

שנה קריתים: (ח) ואת החריב און דיא חורבים פהררם
 אין וייגער פארן שער עד איל פארן ביו דעם פלון פון
 פארן ווס עד המ גהייסן איל פארן אשר על ווס עד
 אוי בייא דער מדבר: (1) וישבו אונ וויא האבען
 זיה וויידער גקערט ויבאו אונ וויא וענן גקומען
 צו דעם ארט עין משפט היא דס אוי קדש (שיו רש"י)
 ויני אונ וויא האבן גישלאגן את כל שדה העמלקי אלע

ויערין אוי נר אז ער וועט אלס ווערן אכט פאן זאג מען אים
 בשניידן אונ דס נאז ויין אויין ויקהיים אוף אייביג אונ דו זאלסט
 פער גיט גרופן ווערין אכרם גיקרט אכרם. און דיין ווייב זאג
 פער גיט ויערן גרופן שרן נאר שרה אונ איר וועל מערן איערי

וּמֶלֶךְ בַּלַּע הוּא צִעַר וַיַּעַרְכוּ אֹתָם
 מִלְחָמָה בְּעַמְּךָ הַשָּׂדִים: 1
 כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתַדְעֵל מֶלֶךְ
 גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעַר וְאַרְיוֹן
 מֶלֶךְ אֶלְסַר אַרְבַּעַה מְלָכִים אֶת־
 הַחֲמִשָּׁה: 2 וַעֲמַק הַשָּׂדִים בְּאַרְת
 בְּאַרְת חָמֹר וַיָּנֹסוּ מֶלֶךְ־סֹדֶם וְעַמְרָה
 וַיִּפְלוּ־שָׁמָּה וְהַנְּשֹׂאִים הָרָה נָסוּ:

היא צעור וסדרו עמהון
 קרבא במישר חקליא:
 עם כדלעומר קרבא
 דעילם ותדעל מלכא
 דעמיון ואמרפל מלכא
 דבבל ואריון מלכא
 דאלסר ארבעה מלכו
 דקביל חמישא: ומישר
 חקליא ביריו ביריו
 מלכו חמרא וערקו
 מלכא דסודם ועמרה
 ונפלו תמן ודאשתארו
 כטורא

בית הורא

רש"י

כיהוספט: (ט) ארבעה מלכים וגו'. ואעפ"כ ב נלחו המועטים להודיע שגבורים היו ואעפ"כ לא נמנעו אברהם מלרדוף אחרים: (י) בארה בארה חבור. בארות רכבה היו שם שנטולין משם אדמה ל לביט של בנין. ומדרש אגדה שהיה הטיט מוגבל בהם ונעשה גם למלך סודם שלא משם מ לפי שהיו באמות מקלטן שלא היו מאמינין טייל אברהם מאור כשדום מכבשן האש וכיון שלא זה מן החמוני הרה באברהם למפרע (כ"ג): הרה נסו. להר נסו. הרה כמו להר כל חיבה שרובה למ"ד בתחלה הטיל לה ה"ל כסופה. ויש חילוק בין הרה להרה שה"ל שסוקף התיבה עומדת במקום למ"ד שברשה חבל (ס"א ז) אינה עומדת במקום למ"ד ונקודה (ס"א לנקוד) פת"ח תחתיה והרי הרה כמו להר אז כמו אל הר ואינו מפרש לאיזה הר חלל שכל א' גם כאשר מלח הר תחלה כשהוא עומק

פון מלך יהושפט ששייט אין פסוק תציון חמור איז עין גדי: (ט) וירבעה מלכים וגו'. (ותף על פי מן צדדי המיניין) פון דעקסטונען האבן די נויניגער מלכים איינגענומען דיא מערערע ווי פיר מלכים האבן איינגענומן די פינף מלכים וירדויק שגבורים היין מיר זאלן וויסען דיא פיר מלכים זענן גווען שטארקע (ותף על פי מן) פון דעקסטונען (לא נקנע אברם מלדוף אחרים) קט אברם גיט מורא געהאט צו זאלן זאך וויא, ווייל ער האט זיך פארנוקערט אויף הקב"ה: (ו) ופארות בארות חמור. זאנט רש"י (פארות תרבה תרה שם) דארט איז גווען פיל גריבער (שנישלין משם אדמה שמים של בנין) מען פלעגט געקען פון וויא זייים צום מאהערין (ומלך אנדרה) דער מדרש זאנט (שירה השיש נעלה בהם) אין דיא גריבער איז גווען געקענטע זייים שישערע (נעשה גם למלך סודם שצא שמים) צום מלך סודם איז גאון געארין אנס ער איז ארויס געקומן פון זייים גרוב (פי שניו באמות מקצתן שלא היו באמינין שניצול אברם מאור בשמים מבלש האש) ווייל עס זענן גווען אביסל פערער ווס האבן פיער ווס נמלוד האט אים אריין געארפן אין קאלף אויבין אין אור בשמים (וכיון שצא זה מן החמור) אז וויא האבן געזען דר מלך סודם היינט געקענט ארויסקיין פון דיא זייים געקענט ארויסקיין פון דיא זייים (האמינו באברם נקשרת האבן ווי געזעליבט אז אברם האט געקענט ארויסקיין פון דיא זייים זאנט רש"י עס איז גלייך וויא עס וואלט גווען געשרייען (תרה נסו) וויא זענען גלאפין צום בארן (הרה כמו תרה) אז עס ששייט תרה איז גלייך וויא עס וואלט געשטאן תרה וכל תיבה שצריבה למ"ד בתחלה) געזער נוארט נוס דארף האבן אלמ"ד אין אנהייב נוארט (הפי לה ה' בסופה) האט דיא תורה געשעקט אה' אין זאנט נוארט, געענט רש"י בייא לזש ששייט דר מלך האט גזאנט צו לזש תהרה חמלט, צו וואס תער מלך אה' אנהייב וויא עס איז גיט גלייך דר נוארט תרה צום נוארט תרה. עס איז אמת (שהיא שבוט: תרה עמדת בקבום למ"ד שבראשית) דר ת"א וואס און נעגער ווארט געשטייט זענען דעם למ"ד וואס דארף זיין אין אנהייב נוארט, אז עס ששייט תרה איז גלייך וויא עס וואלט געשטאן אנהייב נוס פר אלמ"ד מיט אמת, נאר פר אלמ"ד בקבום למ"ד נקודה פחת תהמה) דער ת"א איז עגדע ווארט געשטייט אנהייב נוס פר אלמ"ד מיט אמת, נאר פר אלמ"ד מיט אמת (ותי תרה בכו תרה) אז עס ששייט תרה איז גלייך ווי עס וואלט געשטאן תרה (ואי כיון אה' תרה) אדער עס איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען אל תר, צוא אברא, וואלט געשייט אה' תרה אדער עס ששייט גיט צו וועלען פארן וויא זענן גלאפן אקאל מל אחד גם באשר תר תחה) נאר יעדער איז גלאפן צו וועלען פארן ער קט שפתי חכמים

הל"ל וטבעט שמה כמל"ש וטבע ירמיוס לטוט וט"ק בין דחמור הכה נמה לא מוט עס כטבעט דחמור דסינו טיט לא לים בארות הכה שנטולין משם אדמה לעשות חמור: מ' דלפי א' סקס יבארות חמור שמנע פירוש רתורת אלהים

פירוש מישור לים ואומר אני וכו': ב דק"ל למה נרדף למימר ד' וכו' לא ראונו לרבעי הם לים אע"פ וכו': ל דק"ל ככל לטון בארות בארות וט"ק כיון דבארות של חמור הים ע"כ איז למה חמור וט"ל שמה פירוש רתורת אלהים

שדים: (ט) את מיט כדלעומר דר מלך פון עילם
 אונ מיט תדעל דער מלך פון גוים אונ מיט אמרפל
 דר מלך שנער אונ מיט אריון דר קינג אלסר ארבעה

וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רְכֻשׁ סָדוּם וְעַמּוּרָה
 וְאֶת־כָּל־אֲבָלָם וַיִּלְכּוּ: י וַיִּקְחוּ אֶת־
 לֹט וְאֶת־רְכֻשׁוֹ בֶן־אֲחִי אַבְרָם וַיִּלְכּוּ
 וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסָדוּם: י וַיָּבֵא הַפְּלִיט
 וַיֵּיגַד לְאַבְרָם הָעֵבֶרִי וְהוּא שָׂכֵן
 בְּאֵלְנֵי מְרָא הָאֵמֹרִי אֲחִי אֲשַׁכֵּל

לְמוֹרָא עֲרָקוּ: י וַיִּשְׁכּוּ
 ית כָּל קְנִינָא דְסָדוּם
 וְעַמּוּרָה וְיֵת כָּל מִיבְלָהוֹן
 וְאֵלְוֹ: י וַיִּשְׁכּוּ ית לֹט
 וְיֵת קְנִינָה פִר אַחוּהִי
 דְאַבְרָם וְאֵלְוֹ וְהוּא יֵתֵב
 בְּסָדוּם: י וְאֵתֵא מְשִׁיבָא
 וְחִוִּי לְאַבְרָם. עֲבָרָא
 וְהוּא שְׂרִי בְּמִישְׁרֵי מְרָא
 אֲמוֹרָאָה אַחוּהִי דְאֲשַׁכֵּל
 ר"א ויבא הפליט ויגיד לאברהם העברי והוא שכן באלני מרעא אחי אשרכיל

בעל הטורים

(יג) ויבא הפליט. בעל"א בשעה שהפליט הקב"ה למחלל ממקומו חתו כבשות מיבאל להטילו עמו ופלטו הקב"ה מידו. וכן ביחזקאל כח א"ל הפליט מירושלים לאמר הוכחה העיר:

רש"י

בית יהודא

פְּרָגֵר גַּבְרָאן, אָבֵעֵר אִז דְּר מִלָּאָה הָט גְּעָהִיטן צו לֹט
 עַר נָאֵ אֲמַטְרֹפִין צוּם פֶּאָרְג, הָט עַר גִּיט גְּעִמְיִנט עַר
 זָאָ לִיִּיפֵן צו וְעֵלְקֵן פֶּאָרְג עַר וְעַט פְּרִיעֵר טַרְעֵפֵן, נָאֵר
 דְּר מִלָּאָה הָט גְּעִמְיִנט לֹט זָאָ לִיִּיפֵן צו דָּעַם פֶּאָרְג וְנָאֵם
 עַר נוֹיִים שׁוֹיִן, דְּרִיבְעֵר הָט עַר אִים גְּעִמְוִט זָאָן מִיט צִוְוִי
 הַהִיִן, הַקְּהָה, אִיִּין ה' אִין אֲנִיִּיב נִוְאָרְט אִונ אִיִּין ה' אִין
 סוֹף נִוְאָרְט, עֵם זָאָ זײַן גְּזִיִּיך וְהוּא עֵם נִוְאָט גְּעִשְׁטֶאנְען
 דְּהַקְּהָר הַקְּלֵט, צו דָּעַם פֶּאָרְג וְנָאֵם דוּ נײַקִּט שׁוֹיִן זָאִָטְנֵן
 אֲנִיִּיִפֵן, דְּר ה' וְנָאֵם אַנְדֵּע וְנִוְאָרְט אִז פֶּר אֲמִיִּי אִין
 אֲנִיִּיב נִוְאָט, אִונ דְּר עֲרֵשְׁרָה ה' פִּין הַקְּהָה, אִז אֵה'
 אִיִּיִיעֵה, צו דָּעַם פְּעוֹאָסְטִין פֶּאָרְג גְּעִבִּין אַבְרָהָם, דְּרִיבְעֵר
 אִין אֲנִיִּיב נִוְאָרְט (לְכָתוּב הַקְּהָה אִי הַכְּדָבָרָה) עֵם אִז
 פֶּאָרְג (אִי) אִדְעֵר (כְּמוֹ) וְהוּא עֵם נִוְאָט גְּעִשְׁטֶאנְען (אָ הַרְר) צו דָּעַם פְּעוֹאָסְטִין
 צוּם פְּעוֹאָסְטִין פֶּאָרְג, אִדְעֵר הַכְּדָבָרָה אִז אִוִּיך גְּזִיִּיך
 וְהוּא עֵם נִוְאָט גְּעִשְׁטֶאנְען אִז הַכְּדָבָר אִדְעֵר לְהַמְדָּבָר, צו דָּעַם פְּעוֹאָסְטִין מְדָבָר, צו דָּעַם פֶּאָרְג אִדְעֵר צו דָּעַם מְדָבָר
 וְנָאֵם מְעַן שְׁמוֹעֶסְט פִּין אִים אִין דִּי פֶּרְשָׁה: (יב) וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסָדוּם, זָאָמְט רִש"י (וְיָמֵר עוֹ זֹאת) וְנָאֵם הָאֵם אִים גְּעִבְרִיִּינְט
 מְעַן זָאָ אִיהֵם פֶּאָרְגֵן וַיִּשְׁכְּחוּ בְּסָדוּם) נוֹיִיִּעַ עַר אִז נְעַמְסִין גְּעוֹוֶאָהִנְטוּ אִין סָדוּם: (יג) וַיָּבֵא הַפְּלִיטוּ, זָאָמְט רִש"י (לִפִּי
 פְּשׁוּטוֹ) נָאֵךְ דָּעַם גְּזִיִּיפֵן פֶּשֶׁט (וְהָעִיב) פֶּלִיט אִז עוֹב פֶּר נָאֵם רֹקֶט מְעַן אִים פֶּלִיט (שֶׁפֶלֶט מִן הַמַּלְחָמָה) עַר אִז אֲמַטְרֹפִין פִּין דִּי
 מִלְּחָמָה (וְהוּא שְׁבָתָה בִּי בַק עוֹב נִשְׂאָר מִתַּר הַרְפָּאִים) דָּאֵם אִז נָאֵם דְּרַפְסִיק זָאָמְט נָאֵךְ עוֹב אִז גְּעִבְלִיפֵן מִן דִּי אִיבְעִרִיבֵן
 רְפָאִים (וְהוּוֹ נִשְׂאָר) דָּם מִיִּינֵט מְעַן עַר אִז גְּעִבְלִיפֵן (שֶׁאֵל הַרְהוּ אֲמַרְפֵּל הַבְּרִיִּי כְּשֶׁהוּוֹ רְפָאִים גְּעִשְׁתִּירִי קְרַנְטוֹ) אֲמַרְפֵּל
 מִיט וַיִּזְעַק חֲבָרִים הֶאֱפֵעוּ אִים גִּיט גְּעִבְרָתָהּ (וְעוֹן זִיִּיא הֶאֱפֵן לִישְׁאָן דִּי רְפָאִים אִין עִשְׂתִּירֹת קְרַנְטוֹ, אִז שְׁמִיט אִין
 מְדָרְשׁ מְגִחֻוּמָא (וּמְדָרְשׁ בְּרֵאשִׁית בְּרָה) אִין מְדָרְשׁ רַבָּה שְׁמִיט (זֶה עוֹב שֶׁפֶלֶט כְּדוּר הַמְּבֹרָה) דָּעַם פֶּלִיט מִיִּינֵט מְעַן עוֹב, פֶּאָר
 וְנָאֵם רֹקֶט מְעַן אִים פֶּלִיט, נוֹיִיִּעַ עַר אִז גְּרַעֲשַׁעַט גְּנוֹאֲרִין פִּין מְבֹרָה (וְהוּוֹ מִתַּר הַרְפָּאִים) דָּם מִיִּינֵט מְעַן עַר אִז גְּבִלְיָן
 פִּין דִּי רְפָאִים (שְׁאָמְר) וְנִוְאָרְט עֵם שְׁמִיט אִין פֶּסֶק דִּי גְפִיִּים, דִּי רִיזְעוּ, דָּאֵם זְעַן דִּי רְפָאִים זְעַן דְּעִרְבִירִיגֵן גְּעוֹוֶאֲרִין
 אִין מְבֹרָה אִונ עוֹב אִז גְּרַעֲשַׁעַט גְּנוֹאֲרִין פִּין מְבֹרָה (וּמִכְמוֹן) שְׁבָתָה אַבְרָם וַיִּשְׂא אֶת־שָׂרָה עוֹב הָט גְּעַמְרָאֶט אַבְרָם וְעַט
 גְּעִבְרָתָהּ וְעוֹב אִין דִּי מִלְּחָמָה נִוְעַט עַר גְּעַמְרָה שְׂרָה פֶּר אֲוִיִּיב: וְהַעֲבָרָה, זָאָמְט רִש"י דְּרִיבְעֵר הָאֵם מְעַן גְּעוֹוֶאֲרֵן אַבְרָמֵן

ה"א בראשית לכתוב ההרה או המדברה פתרונו כמו אל
 ההר או כמו לההר (להר) ומשמע לאותו הר הידוע
 ומפורט בפסוק: (יב) והוא יושב בסדום. מי גרס
 לו זאת ויבאנו בסדום: (יג) ויבא הפליט. לפי
 פשוטו זה עוב ב שפט מן המלחמה והוא שכתוב כי
 רק עוב נשאר מיתר הרפאים והוא נשאר שלא הרגוהו
 אמרלא ומצרו כשהכו הרפאים בשמרות קרנים
 תחומאל ומדרש ב"ר זה עוב שלט מדרו המכול וזהו
 מיתר הרפאים שלא הרפלים ס' היו בחרז ונ' ומתכוין
 שיהרג אכרס ע ויחל א שרה: העברי:

זָאָמְט רִש"י (וּכְשֶׁהוּוֹ נִוְאָה' ה' בְּרֵאשִׁית אֵה' אִז עֵם שְׁמִיט אֵה'
 גְּעִשְׁרִיפֵן הַקְּהָה אִדְעֵר הַכְּדָבָרָה (פְּתוּרִי) אִז דְּעַר מִיִּוִּנְג (כְּמוֹ) וְהוּא עֵם נִוְאָט גְּעִשְׁטֶאנְען (אָ הַרְר) צו דָּעַם פְּעוֹאָסְטִין
 פֶּאָרְג (אִי) אִדְעֵר (כְּמוֹ) וְהוּא עֵם נִוְאָט גְּעִשְׁטֶאנְען (הַקְּהָה) צוּם פְּעוֹאָסְטִין פֶּאָרְג, אִדְעֵר הַכְּדָבָרָה אִז אִוִּיך גְּזִיִּיך
 וְהוּא עֵם נִוְאָט גְּעִשְׁטֶאנְען אִז הַכְּדָבָר אִדְעֵר לְהַמְדָּבָר, צו דָּעַם פְּעוֹאָסְטִין מְדָבָר, צו דָּעַם פֶּאָרְג אִדְעֵר צו דָּעַם מְדָבָר
 וְנָאֵם מְעַן שְׁמוֹעֶסְט פִּין אִים אִין דִּי פֶּרְשָׁה: (יב) וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסָדוּם, זָאָמְט רִש"י (וְיָמֵר עוֹ זֹאת) וְנָאֵם הָאֵם אִים גְּעִבְרִיִּינְט
 מְעַן זָאָ אִיהֵם פֶּאָרְגֵן וַיִּשְׁכְּחוּ בְּסָדוּם) נוֹיִיִּעַ עַר אִז נְעַמְסִין גְּעוֹוֶאָהִנְטוּ אִין סָדוּם: (יג) וַיָּבֵא הַפְּלִיטוּ, זָאָמְט רִש"י (לִפִּי
 פְּשׁוּטוֹ) נָאֵךְ דָּעַם גְּזִיִּיפֵן פֶּשֶׁט (וְהָעִיב) פֶּלִיט אִז עוֹב פֶּר נָאֵם רֹקֶט מְעַן אִים פֶּלִיט (שֶׁפֶלֶט מִן הַמַּלְחָמָה) עַר אִז אֲמַטְרֹפִין פִּין דִּי
 מִלְּחָמָה (וְהוּא שְׁבָתָה בִּי בַק עוֹב נִשְׂאָר מִתַּר הַרְפָּאִים) דָּאֵם אִז נָאֵם דְּרַפְסִיק זָאָמְט נָאֵךְ עוֹב אִז גְּעִבְלִיפֵן מִן דִּי אִיבְעִרִיבֵן
 רְפָאִים (וְהוּוֹ נִשְׂאָר) דָּם מִיִּינֵט מְעַן עַר אִז גְּעִבְלִיפֵן (שֶׁאֵל הַרְהוּ אֲמַרְפֵּל הַבְּרִיִּי כְּשֶׁהוּוֹ רְפָאִים גְּעִשְׁתִּירִי קְרַנְטוֹ) אֲמַרְפֵּל
 מִיט וַיִּזְעַק חֲבָרִים הֶאֱפֵעוּ אִים גִּיט גְּעִבְרָתָהּ (וְעוֹן זִיִּיא הֶאֱפֵן לִישְׁאָן דִּי רְפָאִים אִין עִשְׂתִּירֹת קְרַנְטוֹ, אִז שְׁמִיט אִין
 מְדָרְשׁ מְגִחֻוּמָא (וּמְדָרְשׁ בְּרֵאשִׁית בְּרָה) אִין מְדָרְשׁ רַבָּה שְׁמִיט (זֶה עוֹב שֶׁפֶלֶט כְּדוּר הַמְּבֹרָה) דָּעַם פֶּלִיט מִיִּינֵט מְעַן עוֹב, פֶּאָר
 וְנָאֵם רֹקֶט מְעַן אִים פֶּלִיט, נוֹיִיִּעַ עַר אִז גְּרַעֲשַׁעַט גְּנוֹאֲרִין פִּין מְבֹרָה (וְהוּוֹ מִתַּר הַרְפָּאִים) דָּם מִיִּינֵט מְעַן עַר אִז גְּבִלְיָן
 פִּין דִּי רְפָאִים (שְׁאָמְר) וְנִוְאָרְט עֵם שְׁמִיט אִין פֶּסֶק דִּי גְפִיִּים, דִּי רִיזְעוּ, דָּאֵם זְעַן דִּי רְפָאִים זְעַן דְּעִרְבִירִיגֵן גְּעוֹוֶאֲרִין
 אִין מְבֹרָה אִונ עוֹב אִז גְּרַעֲשַׁעַט גְּנוֹאֲרִין פִּין מְבֹרָה (וּמִכְמוֹן) שְׁבָתָה אַבְרָם וַיִּשְׂא אֶת־שָׂרָה עוֹב הָט גְּעַמְרָאֶט אַבְרָם וְעַט
 גְּעִבְרָתָהּ וְעוֹב אִין דִּי מִלְּחָמָה נִוְעַט עַר גְּעַמְרָה שְׂרָה פֶּר אֲוִיִּיב: וְהַעֲבָרָה, זָאָמְט רִש"י דְּרִיבְעֵר הָאֵם מְעַן גְּעוֹוֶאֲרֵן אַבְרָמֵן

שפתי חכמים

שמעתי הו מלאים. טעם לכן אמר ויבא וכו' מהרש"ל: ג לא שלט
 מדרו המכול דהא כתוב וישאר אך נח ואשר חתו תכנס משמע לא
 זולתם: ס ר"ל הרפאים היינו ענקים וזולתם הם ג"כ ענקים שזו
 כדור המנוול והוא נשאר מאותן ענקים שכדור המנוול ופי' וישאר אך
 נח שהיה גנח הכמות אשר חתו תכנס: ע דק"ל כפי המדרש מה עטס הי' לטוב

דעת זקנים מבעלי התוספות
 (יג) ויבא הפליט. זה מיבאל ולמה נקרא שמו פליט שכשהפיל
 הקדוש ברוך הוא סמאל וכת שלו אחו בכנפיו לחפלו עמו
 ופלסו הקב"ה מידו ועלו אמרי ויחזקאל בא אלי הפליט מירושלים:

נח שהיה גנח (כדפ"ט"ט) ש' ואשר חתו פי' מאשר חתו עם מטרחה
 פירוש לתורת אלהים
 גְּנוּסִין אִונ זִיִּיא זְעַנְעוּן אֲמַטְרֹפִין גִּוּוֹאֲרִין: (יא) וַיִּקְחוּ
 כְּדָרְעוֹמָר מִיט דִּי דְרִיִּי מְלָכִים וְנָאֵם זְעַנְעוּן גּוֹוֶען
 מִיט אִים הֶאֱפֵן צו גְּעוֹוֶאֲרֵן אֶת כָּל כְּהִיט גָּאֵר דָּאֵם
 גּוּטִין פִּין סָדוּם אִונ פִּין עַמּוּרָה וְאֵת כָּל אֲבָלָם אִונ
 גָּאֵר זִיִּיעֵר עֵסִן וְוֶאָרְג גּוּטִין אִונ זְעַן אֲוִיִּעַק גִּיבִיאָנְגִין:
 (יב) וַיִּקְחוּ אֶת לֹט וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסָדוּם: (יג) וַיָּבֵא הַפְּלִיט
 גְּנוּטִין מִיט זִיִּיך לֹט דָּעַם וְהָטֵן פִּין דָּעַם כְּדוּרָר פִּין
 ב"י

וְאֵתִי עֶזְרָה וְהֵם פְּעָלֵי בְרִית אַבְרָם : יְוָשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבַּח אֲחִיו וַיִּרְקַח אֶת חֲנִכָּיו וַיִּלְדֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עֶשְׂרִי

וְאֵתִי עֶזְרָה וְהֵם פְּעָלֵי בְרִית אַבְרָם :
יְוָשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבַּח אֲחִיו וַיִּרְקַח
אֶת חֲנִכָּיו וַיִּלְדֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עֶשְׂרִי

בית יהודא תו"א וירק את נדרים לב :

הנהר (כ"ר) : בעלי ברית אברם . שכרנו עמו ברית (ס"א ד"ח שסחיו לו עלה על המולה כמו שמסורה במקום אחר) : (יד) וירק . כתרנומו פ' וריו וכן (ויקרא כו) והירקותי אתרכוס חרש חרודין שחרכי עליכם וכן (שמות עו) חריו חרבי וכן (תהלים לו) והרק היתו וסגור : חניכיו . חניכו לכוי (ס"א קרו) זה חליעור שהחכו למוות והוא לטון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד עמו וכן (משלי כב) הוֹדֵךְ לַעֲבָד (במדבר ז) חנכת המזבח (תהלים לו) חנכת הבית ובלע"ז קורין לו חלניכיו"ר (אונקטרוסיקטון) וכרס"י כ"י חסטריוני"ר (כוס ערשטען מנאל כרויכטען) : שמונה עשר וגו' . (נדרים לב) רבותינו אמרו חליעור לכדו היה צו והוא מנין גימ' של שמו : עד

שכרי (שקא מעבר הנקרא) נוייל ער איז געקומן פון די אנדערע זייט מיין פרת ובעלי ברית אברם . (שקרא עכו ברית) . עבר אשכול מקרא אונקט געמאכט אפדערפירדיג מיט אברקטען . זיי זאלן זיין צוגאקען גושע פרייזען . (יד) נקרא . זאגט רש"י (פרטנמו) וויא דר פרטנמו פרייזען נגרו , ער האט זיין געוואפענט , אברם האט זיי געגען שווערדין , שפיזען , פיר אונגרונין , און נאך פלייס נוס מען דארף צו אמלקומה (קין) און אזו שפיט (הקריקטי אהרבים קרב) איז דערמיטש (אנדען אהרבי גלבים) איך וועל מיה וואפענען מיט מיין שווערד אויף אייך , איז והירקותי דערמיטש וואפענען און וירק איז אויף דערמיטש ער הט געוואפענט (קין אויך חרבי) און אזו איז דערמיטש אויך חרבי , איך וועל מיה וואפענען מיט מיין שווערד (קין וירק היתו) איז אויף דערמיטש דו וואפענען מיט איין שפיז : חניכו , זיין מענטש , איינער ווערער אברם הט אים געמאכט האט אים גערעכט צו מארן מוצה (יהא קשון התחילת בניסת האדם) אז אמענטש הייבט אן אריין צו גיין אין איינע זאך ווערט דס גערעפן חנוך , בעניט , איינגעוואהנט צו דער זאך (ואו פלי זאגמנת שהיא עמיד לעמוד ביה) אדער איינער געמאכט פלי צו אברקטען מיט איר , און די פלי אדער פלי מענטש וועלן גלייבן פיי די זאך , ווערט דס גערעפן חנוך , בענייהונג , איינגעוואהנט (קין) דעם קינד , און אזו וויא דו וועסט אים געוויינען אין דער יוגענד וועט דס פרייבן אויף זיין נאנצן רעגן (הנחית המנוחה) דיא בענייהונג פון מוצה (הנחית הבית) דיא בענייהונג פון שטוב : ושמונה עשר ושלש פארוז . דרייא הונדערט אקטצען (רבהינו אקרו) דיא רבון אבערן געוואנט (שפיז קבדו היתו) אענטש אקרו (והוא קינן גימטריא של שפיז) דאס איז דער צאהל פון זיין נאמען , דס ווארט אענטש דרייא

שפתי חכמים

שבא אברהם ואלי שמעיה לוט שמעיה לוי ראשון שלט מהמלחמה וכו' והגיד אברהם כשביל שמעיה קמה כחמרל ומכרו סהנו לחותו אבל לפי המדרש למה אמר לו אלה ליל ומתחילתו : פ מהא דסרי"ח : פ' שבלח רחין לחוק ולפרס חריו חרבי מלכות וירק את חניכו חזוני חרבי כחרי כחלה כונת רש"י דהכא א"ל לפרס חרבי ל"ו זיין מלכותו חת חניכו חזוני נמי לחוק ולפרס כל חרבי ל"ו זיין כדי בלא חקסו חת חניכו חתמסע פ' פירוש מלכות הקראלות אבל שפתי חכמים ככל מקום הוא לטון הדיק נכד מהכל וזה לוקט רש"י כפ' שבלח רחין לחוק ולפרס וכו' ור"ק (יש' בראש"ס פי' אחר) : צ (מסר"ן) ק' וכה און מקרא יולא מרדי שפוטו שבא' שמנה עשר וגו' למלחמה מיטען וריקן וזוס סיחור כל החומים כדון חורס דכתיב הלכו עמו כדי להסדיל המלכים שלא יתחוקו כנגדו וקף ע"ג דהוא לכדו הים ג"כ מנלח חותם כי אין מעורר לה' מ"מ לקחם כדי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) וירק את חניכו וגו' . אשאר להם אברם לבלתי אנו יוצאין מי האיש הורא מעברות שבידו וכן יושבו כחיה כיון ששמעו כך הלכו וחזרו להן ולא נשאר עם אברם כי אם חליעור עבדו אמר לו הקב"ה לאברם חניכו אותך כולן חידו אני נתון כח חליעור כנגד כולו זמנין אבותי של חליעור יעלו למנין י"ח ושלש מאות וכן מסוב כפ"ד דנדרים ועוד מסוב וירק את חניכיו בז אבר שמואל אבר שחוריקן בוחב פי' כדי שלא יחא לבם נוטה אלא להצלות נפשות :

פירוש לתורת אלהים

מקרא אחי אשכול ואיתי עזר וואם מקרא איז גווען דער ברודער פון אשכול און פון עזר והם און זיי עזר און אשכול און מקרא זענען גווען בעלי ברית אברם וזיין האקען מיט אברם בורת ברית גיווען :

(יד) וישמע אברם כי נשבח אחיו און אז אברם האט דער הערט אז זיין פריינד איז גפאנגן גווארן נקב את חניכיו האט ער גוואפניגט זיינע וונגען ולידו בית וואס זיי זענן ביי אים אין הון גקארן גווארן שפיז

ספור מספר עשרת שלמה

איז גיפארין אהיים הט ער געבאנקט אברם פאר דעם עסין און פריינדען נוס ער האט פריא אים געגעבן געשריבן אגאנצין חודש , אברם הט געזאגט צו גמרוד דיא מוז מיר פצאלהין געלט פ'ר דעם עסין און פריינדען , גמרוד הט געזאגט צו אברם איך האב גייערש אויף דיר אז דו גיפט עסין און פריינדען אוקומסט צו אלע מענטשין ווס קומן צו דיר און שטוב , רייכע און ארעמע , פאר נוס זאל איך זיין ערנער ביי דיר פון אלע מענטשין , האט אברם געזאגט צו גמרוד עס איז אקט איך גיב עסין און פריינדען צו ארעמע און רייכע אוקומסט , אבר גאר צו מענטשין , ניש צו אגאל .

איז געווען פאר וואס האפין די קליים געפאנגען זינט , ער הט דאך מיט זיין קיין מלקומה גהאט , און פ'ר נוס הט אברם זיך איינגשטעלט אין סגנת נפישת צו רעטמין זינט , אמענטש דארף זיך דאך גיט פ'ר זאן אויף אנט , גאר ר'ר ספר עברות שלמה שרייבט עס הט אקמה גיפארטן גמרוד איז געקומן צו אברקטען , אברקטען הט אים פריינדליך צוגענומען , גמרוד הט גיבעטן מען זאל אים געבין עסין , מען הט אים געגעבן עסין און פריינדען , גמרוד איז גווען ביי אברקטען אגאנצין חודש , ער הט גיגעסין געשריבן ביי אברקטען , איינער גמרוד

הוֹצִיא לָחֶם וַיִּזֶן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל
 עַלְיוֹן וַיִּבְרַכְהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם
 לְאֵל עַלְיוֹן כִּנְהָ שְׁמַיִם וְאָרֶץ :
 כ וּבְרֹךְ אֵל עַלְיוֹן אֲשֶׁר־מִנֵּן צִדִּיק
 בְּיָדָהּ וַיִּתֶּן־לּוֹ מֵעֵשֶׂר מִכֶּל : חַמִּישֵׁי
 כ"א וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סֻדִּים אֶל־אַבְרָם תֵּן

לָחֶם וְחֶמֶר וְהוּא מְשַׁמֵּן
 קָדָם אֵל עַל אֵה :
 יט וּבְרִכְהָ וְאָמַר בְּרוּךְ
 אַבְרָם לְאֵל עַלְיָהּ
 דְקִנְיָנָה שְׁמַיָא וְאָרְעָא :
 כ וּבְרִיךְ אֵל עַלְיָהּ דְמִסַּר
 סְנַאֲרָה בְיַדָּהּ וַיִּתֵּב ?
 חד מִן עֵשְׂרָא מִכֶּל־אֵ :
 כ"א וַאֲמַר מֶלְכָא דְסֻדּוּם
 לְאַבְרָם חב לִי נַפְשָׁתָא

תו"א וסוף כן נלמד ל: וינכרתו נדיים עם אבות י: וכרו אל נדיים עם: חן לי נדיים עם:

בעל הטורים

(וט) ברוך אברהם לכל עליון: ז' פסוקים בתורה שכתבו בהם ברכה להקב"ה. ברוך ה' אלתי עם, וכרוך אל עליון. ויאמר ברוך ה' אלתי אלתי אברהם. ואקדו ואשתחוה לה' ואברך. ויאמר יתרו ברוך את ה'. ואללת ושבעת וכברכת את ה'. ולגל אמר ברוך. ובהם ק' תיבות כנגד ק' רש"י

ת סן צן נת (נדרים לב): לחם ויין. כך עושים לניגועי מלחמה והרחק לו סוף כלבו עליו על א שהרג את בניו. ומ"א רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו עם בניו: (וט) קונת שמים וארץ. כמו (תהלים קמו) עושה שמים וארץ ע"י עשיתן קנאן להיות שלו: (כ) אשר מנן. אשר המנין וכן (הושע ה) אמנך ישראל: וירח לו. אברהם ב מעשר מכל אשר לו לפי שהיה כהן: (כא) תן לי הנפיש. צו אברקמן אז ויניע קנודר ונע"מן אמארה אין ורש"שים ופע"ה צו אמנהחו אונ ויין צוא גיטמן אוף דעם מננב: די ערד. זאנט רש"י (כ"ב) ויניע ער האט געמאכט די הימל' מען מינט: (כ) ואשר מנן. איז דערשטישט (אשר המנין), ער האט ונע"ה דוך וידון איבערגעבען: נותן לי (אברהם) מעשר כפל ארץ נוס ער האט געהאט (רש"י) שהיה כהן ויניע מל"כי צדק

מל"כי צדק: ולחם ויין. ברויט מיט ויין וכה עושים געניע מל"קמה) אזו מוהט מען צו די מענקלשן נוס קומן פרמאטערט פון אמל"קמה, מען גיט זיי ברויט מיט ויין (ומהא' די שאין בלבו עליו ע"י שררה את בניו) מל"כי צדק האט געווינען צו אברקמן אז ער איז נישט בייז אוף אים נוס ער האט געהערט. ויניע קנודר (וקרש אברהם) דר ברו"ש זאנט (כ"ב) ויניע ע"י המנחות הנסכים שיקריבו שם בניו) מל"כי צדק האט דערמאנט מקריב ויין קרננות צו הקב"ה די קרננות ונע"מן ויין ברויט: (יש) וקנה שנים וצדק, ער האט געקויפט די הימל' אונ. הקב"ה האט געמאכט געשעפן די הימל' אונ ערד (ש"י) איבערגעבען (כ"ב) אמנך ישראל) איז אויף דערשטישט אויף אשר לו. אברהם האט געגעבן צו מל"כי צדק אצעהנטלי פון איז גווען אכהן: (כא) וכן לי הנפיש. דער מל"כי סודם האט

שפתי חכמים

א"כ למה לא הוליד להם בשר ולאן לשחוט להם להלכילם והר"ם פי' דל"כ למה הוכיח שחוליד להם ויין דסא דרך סקרא כ"מ של להוכיח אלה להם לגד מנו וחקקה פי' לחם ויבא חסון וכל קניי ויבא לכלל להם וגו' ו"ל לומר ויין אלה שם לרכיני לניעי מלחמה: ב' ידקל מי ליקרובים על הטורה

ויכס וירדסס וגו': ת ר"ל דמלך שלם רשוי תיבות למופע עם: א דכתיב אחרי הסווא חת כדלעומר וברלעומר אז מלך עליס ועלס הוא מניע עם וחסומה סו' הוא ועמו מניע סו' סו' וסא דפי' רש"י כך עושו לניעי מלחמה פי' שאל"ה כדי להלכילו כדרך האורחים פירוש לתורת אלהים

(כ) ויתן לי מעשר מכל. ויניע אברהם האט געמאכט צו די פעלקר אונ האט זיי בעקענט געמאכט אז עם איז דא אגאט אוף דר וועלט, דרייבן אצעהנטלי פון די אל"י פעלקר האט הקב"ה געגעבן צו אברהם אמתנה, דס איז ארץ ישראל ונוס אין איר האפיין געוואהנט ויבען פעלקער נוס זיי זענען אצעהנטלי פון די ויבאיי פעלקר נוס זענן דא אוף דר וועלט. דס מינט דר פסקי. ויתן לי מעשר מכל, הקב"ה האט געגעבן צו אברהם האט געמאכט פעלקער פון אלע פעלקער:

שם דר וזהו פון נח אונ מען האט אים גירופען מל"כי צדק מל"י שלם דער מל"י פון ורש"שים הוציא לחם ויין האט ארויס גימראגן ברוט אונ ויניע צו אברהם (ט"ו) ויהא כהן לאל עליון אונ ער איז גווען אכהן צום אייברשמן נאמו: (יט) ויברכהו שם האט געגעבן שם צו אברהם ויאמר ער האט גאנט ברוך אברהם לאל עליון געגעבן שם נאל ויין אברהם צו דעם אייברשמן נאמו קנה שמים וצדק וואס ער האט פשאמען הימל' אונ ערד (ש"י) נאמו אשר מנן צדק ווס ער האט איך געגעבען דיינע פאליידיגער אין דיינע הענט ויתן לי מעשר מכל אונ ער האט געגעבן צו שם מעשר פון גאר ויין פאר מען

ספור מספר עשרת שלמה

וועלכר איז ריש נאר דורך פונקערע צייטן: נוס מענטשין האבן אוף זיי געהאט, ווען אמל"כ דאס איז גמורוד איז געמאכט צוריק פון די מל"קמה מיט סדום אונ ער האט דארט געשראפן זוט, האט ער אים געפאנגען אונ קט אים געבונדן מיט קייטן אונ האט געשראכט ער וועט אים ארום פירן פאר אלע מענטשין אונ וועט זאגן דס איז אברהם, ער האט אים געבונדן מיט קייטן ווייל ער האט אוף אים גשריבן אפאלישיר

אונ אברהם האט בארד בקאנט גמאכט אוף די נאמיני וועלט אז גמורוד האט מודה גווען אז ער איז גיין נאמו אונ ווער עם וויל קען קומען צו אים וועט ער אים ווייזן דס קוויטעלע פון גמורוד, די וואך איז גווען פאר גמורוד ארוםע שאנרע, גמורוד האט גווען ער קען נאר נישט קאן צו אברהמען, נאר ער האט גוואקט אז ריש מיט אברהמען האבן אנלייכן פנים קען האט נישט געקענט דערקענען וועלכער איז אברהם אונ

תאמר אני העשרתי את אברהם :
כד בלעדי רק אשר אכלו הנערים
והלך האנשים אשר הלכו אתי
ענר אשכול וממרא הם יקחו חלקם :
ס טו אחר והדברים האלה היתה

תימר אני אעשרתי את
אברהם: כד לחוד (בכל הס'
בר) מדאכלו עולמא
והלך גבריא די אזלו עמי
ענר אשכול וממרא הם
יקבדון חלקהון: א פתר
פתמא האלון הנה
תולדות אהרן
כענין עק מולדס:

בית יהודא

רש"י

ווארום הקב"ה הט מיר צו זענאנט ער וועט מיר בייך מאכן
(שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק הקב"ה הט זענאנט צו
אברהמען (ואמר) איה וועל דיר בענישן ומיט געלט,
ווייס איה קעניס אז איה וועל בייך ווערן, נאכדעם וועסטו
זאגן גיט הקב"ה הט מיר בייך זעמאכט, נאר דו האסט
מיר בייך זעמאכט: (וכד) ונקניסו. די יונגען (עבדי אשר
הלכו אתי) מינע קנעכט ווס זענן זענאנען מיט מיר אין דיא
מלחמה אונ ענר אשכול ממרא, זיי ווערן זעמן ווייט חלק
(אף על פי ששבעי נכנסו במלחמה) אפילו מינע קנעכט זענן
גנאנען מיט מיר אין די מלחמה (שאמר) וויא עס שטייט אין
פסוק (הוא ושבדיו ויבס) אברהם מיט זיינע קנעכט האבן
גשלאנען די מיר מלכים ונער ודבריו ישבו על הפנים ששטרו
ענר מיט זיינע עבדים זענן גווען ביי מיר אין דערתיים צו

השעניא לעשרני שנאמר וברכך וגו': (כד) הנערים .
עבדי ה אשר הלכו אתי ועוד ענר אשכול וממרא וגו'
ואע"פ שעבדי נכנסו למלחמה שנא' הוא ועבדיו ויבס וענר
ומכרו יבשו על הכלס ו לשמור אפי' הכי הס יקחו חלקס
וממנו למד דוד שאמר (ש"ל ל) כחלק הוורד למלחמה
וכחלק הוושב על הכלס יחדו יחלוקו ולכך נאמר (סס)
ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחוק ולמשפט ולא כאמר
ולאס לטי שכבר ניתן החוק בימי אברהם: (א) אחר
הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר אחר סמוך אחר
מוטל: (ב"ר) אחר הדברים האלה אחר טעמיה לו כס זה
שהרג את המלכים והי' דואג ואומר שאל קבלתי שכר על כל
לדקותי לכך אמר לו המוקס אל תירא אברהם אנכי מגן

הישען מיין פארמענין אונ זיי זענן גיט גווען אין דיא מלחמה
בין די זאבן ווס איה האב געבריינגט פון די מלחמה (ומכני לביד דוד) פון אברהמען האט געווען דוד חלקה ער זאל
איה אזו טאהן (שאמר) דוד הט זענאנט צו זיינע מענישן (כחלק תירד במלחמה ויחלק היושב על הפנים יחדו יחלוק) דיא
מענישן ווס זענן גנאנען אין די מלחמה אונ די מענישן וואס
זאלו וף לבייך מיט זיינן ווס מען הט געבריינגט פון דיא מלחמה (לכך) פארמען שטייט אין פסוק ויהי
מהיום ההוא ויבס) עס איז גווען פון דעם טאה אונ נאך פון פריער ופאר דעם טאהן ויבס) חזק וקשטשט) ער
נאכהן דאס צו שיינע זאל ויין צו אגענען אונ אמשפט (וילא נאמר ודלחה) פון ווס שטייט גיט דוד האט זעמאכט אז
אויף איה ווייט אונ עס שטייט גיט ווער האט זעמאכט דעם דין פריער, נאר אזו מינען דר פסוק ויהי מהיום ההוא (ומכני-
לביד דוד רין איז זעמאכט ווערן פון דעם טאה אונ פריער וקני שבכר גיט חזק בייט אברהם ווייל דער דין איז געגען
גווארן אין די צייט און אברהם און די מענישן וואס הישען אין דערתיים דס פארמען און די מענישן ווס זענן גנאנען אין
די מלחמה זאלן זעמען אנלייבן חלק מיט די מענישן וואס זענן גווען אין דיא מלחמה, דרייבן (ונשטת חזק וקשטשט)
הט דוד דאס נאכט פאר אחוק אונ אמשפט אוף ווייטער, דר דין זאל אזו בלייבן ביי יעדן איה אייביג: (א) ואחר
הדברים האלה. זאגט רש"י וי' קקום שנאמר אחר סבחה) ווא עס שטייט אחר איז די זאך גווען נאנט צו דיא פריערדיגע
זאך (אחר פתג) אונ ווס עס שטייט אחר, איז דיא זאך גווען ווייט נאך די פריערדיגע זאך (אחר הדברים האלה) נאך
די בייך נאך די זאך וועלכע זאך (אחר שנעשה לו גם זה שהרג את המלכים) נאכדעם וויא עס איז צו איהם זעמאן
גווארן דר גוט ער האט גייהרנט די מלכים (וזהו דואג ויאמר) שמה קבלתי שכר על פי דוד (א) הט אברהם זענאנען אונ ער
הט זאגט טאמער האב איה שוין אפגענומן מיין שכר פאר זיינע גאנצע פרויבטיש (לכך) אחר זיי חלקים) דרייער האט
הקב"ה זאגט צוא אברהמען (אל תירא אברהם) אברהם זאלעסט נישט מורא האבן (אפי' מן קד מן העניש שאי תעניש על כל אותך

הישען מיין פארמענין אונ זיי זענן גיט גווען אין דיא מלחמה
בין די זאבן ווס איה האב געבריינגט פון די מלחמה (ומכני לביד דוד) פון אברהמען האט געווען דוד חלקה ער זאל
איה אזו טאהן (שאמר) דוד הט זענאנט צו זיינע מענישן (כחלק תירד במלחמה ויחלק היושב על הפנים יחדו יחלוק) דיא
מענישן ווס זענן גנאנען אין די מלחמה אונ די מענישן וואס
זאלו וף לבייך מיט זיינן ווס מען הט געבריינגט פון דיא מלחמה (לכך) פארמען שטייט אין פסוק ויהי
מהיום ההוא ויבס) עס איז גווען פון דעם טאה אונ נאך פון פריער ופאר דעם טאהן ויבס) חזק וקשטשט) ער
נאכהן דאס צו שיינע זאל ויין צו אגענען אונ אמשפט (וילא נאמר ודלחה) פון ווס שטייט גיט דוד האט זעמאכט אז
אויף איה ווייט אונ עס שטייט גיט ווער האט זעמאכט דעם דין פריער, נאר אזו מינען דר פסוק ויהי מהיום ההוא (ומכני-
לביד דוד רין איז זעמאכט ווערן פון דעם טאה אונ פריער וקני שבכר גיט חזק בייט אברהם ווייל דער דין איז געגען
גווארן אין די צייט און אברהם און די מענישן וואס הישען אין דערתיים דס פארמען און די מענישן ווס זענן גנאנען אין
די מלחמה זאלן זעמען אנלייבן חלק מיט די מענישן וואס זענן גווען אין דיא מלחמה, דרייבן (ונשטת חזק וקשטשט)
הט דוד דאס נאכט פאר אחוק אונ אמשפט אוף ווייטער, דר דין זאל אזו בלייבן ביי יעדן איה אייביג: (א) ואחר
הדברים האלה. זאגט רש"י וי' קקום שנאמר אחר סבחה) ווא עס שטייט אחר איז די זאך גווען נאנט צו דיא פריערדיגע
זאך (אחר פתג) אונ ווס עס שטייט אחר, איז דיא זאך גווען ווייט נאך די פריערדיגע זאך (אחר הדברים האלה) נאך
די בייך נאך די זאך וועלכע זאך (אחר שנעשה לו גם זה שהרג את המלכים) נאכדעם וויא עס איז צו איהם זעמאן
גווארן דר גוט ער האט גייהרנט די מלכים (וזהו דואג ויאמר) שמה קבלתי שכר על פי דוד (א) הט אברהם זענאנען אונ ער
הט זאגט טאמער האב איה שוין אפגענומן מיין שכר פאר זיינע גאנצע פרויבטיש (לכך) אחר זיי חלקים) דרייער האט
הקב"ה זאגט צוא אברהמען (אל תירא אברהם) אברהם זאלעסט נישט מורא האבן (אפי' מן קד מן העניש שאי תעניש על כל אותך

שפתיה חכמים

הלו איה גיט כפי ר"ל תיבוי דלמר לעיל סה השנחס אשר הלכו
אתו ענר אשכול וממרא חמי כפי ר"ל סה יקחו חלקס ומכרו
קשר עוד פסע עיני סה יקחו חלקס ודלי קאי על ענר אשכול וממרא
דלי קאי על השנחס אשר הלכו אתו סה הויל חלקס דסא ככר כתיב
וחלק השנחס אלא ודלי סה יקחו חלקס קאי על ענר אשכול וממרא
לחוד: ו סוכתו מודכתי לעיל וסא שזן חלוניו ממרא וגו' ווס
בעלי ברית אברהם וכתיב כתיב ושמע אהרם וגו' וידוקו וגו' ואלו

דיק. מלכותי ווס אהק שמע מחוט ועד שרוך נעל מילתה
כפי עולמו הוא ויפוטו אלו אשכח לעלמן מן השני ווס אהק
מנית גניזן אי נמי דק"ל סה ככר היה כידו ולא' ה"ס לו לומר ווס
אהק אלא על כרחך ווס אהק מנוח שחזן לו מנית גניזן וק"ל:
ה ר"ל לדידך לחוק קשרה ל' חלקס סה פירוש בעלדי רק אשר
הכלו כענינים היינו עבדים אשר הלכו אתי כדכתיב לעיל הוא ועבדיו
זה אשר הלכו אתי ל' רש"י הוא ומה דכתיב קשרה וחלק השנחס אשר

פירוש לתורת אלהים
ואם אהק מלך אשר לך אונ אוב איה וועל זעמן פון א"י
ווס איז צו דיר ווען דו וועסט מיר וועלן זעמן שבר
פון ביינע אוצרות וועל איה גיט זעמן וילא תאמר אני
הקשרתי את אברהם אונ דו זאלעסט גיט זאגען איה האב
בייך גמאכט אברהם ווארום נאט הט מיר צו זאגט
גר אלזין זאל מיר בייך מאכען: (וכד) בלעבי בנייער

**דבר יְהוָה אֵלֶיךָ אַבְרָם בְּמַחְזֵה
 לְאמֹר אֶל־הִירָא אַבְרָם אֲנֹכִי מִן
 קֵד שְׂכָרְךָ הִרְבֵּה מְאֹד: כִּי־אָמַר
 אַבְרָם אֲדֹנָי יְהוָה מַה־תִּתְּנֵנִי לִי
 וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עִרְרִי וְכֵן־מִשְׁקֵב בֵּיתִי**

בעל המורים

פְּתַנְנָא דְבֵי עִם אַבְרָם
 בְּנִבּוּאָה לְמִימְרָא לֵא
 תְּדַחַל אֶת הָרָם מִימְרֵי
 תְּקוּף לְךָ אֲנִי לְחַדְוָא
 בְּוֹאֵמֵר אַבְרָם יְיָ אֱלֹהִים
 מַה תִּתֵּן לִי וְאֲנִי אֲזִיל
 בְּלֵא וְקֵד וְכֵן פְּרִנְסָא
 הִדִּין דְּבִגְיָתִי הוּא

(ג) עירי. ב' נאם. הכל ואורך כתב את האם הוא עירי ביהויון. שהראה גלות יהויון שאברהם ולא מאור כשדים והם גלו לכשדים שהוא בית יהודה

לך מן העונש שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת ומה שאתה דואג על קבול סכרך סכרך הרבה מאד: (ב) הולך עירי. מנחם בן סרוק פירשו לאון יורש והכר ל' ער ועונה (מלאכי ב) עירי בלא יורש כלשר האמר (איוב לא) ובכל תבואתי תשרם תעקר שרשיה כך לאון עירי הסר בנים וכלו "דטענעפאנט" (קידרלזא) ול"ע עונה מגזרת (סיר ה) ולכי ער ועירי לאון חורבן וכן (תהלים קלו) ערו ערו וכן (הכקוק ג) ערות יסוד וכן (ירמיה נא) ערער תתערער וכן (לפניה ב) כי ארצה ערה: וכן משק ביתי. כתרגומו שכל ביתי נזון על פני כמו (בראשית מא) ועל פיך יצק אפוטופא עלי ואלו ה"י בן כי בני ממונה על עלי:

בנפשיה שְׂכָרְךָ איהו ויעל איהו דרי שְׂרִיעֵן דו וועקט ניש געשטראפט ווערען אויף דיא אַלע מענטשן ניש דו האפט געהרגט (ומה שאתה דואג על קבול שְׂכָרְךָ) אונ וואס דו זארגסט פאמער האפט שוין אפגענומען ביין שְׂכָר (שְׂכָרְךָ הרבה מאד) ביין שְׂכָר איז ווער פיל, די האפט נאך פון ביין שְׂכָר נאר ניש גענומן: (ב) וְהוֹלֵךְ עִרְרִי, זאגט רש"י (גנחם בן סרוק פירש' לשון יורש), גנחם בן סרוק זאגט עירי איז דערטייטש אוירש וְהוֹלֵךְ דו ער ויענה אזו אַנְדֵיִיקן שטייט אין פסקו ער וועגן, איז ער דערטייטש אוירש, קט אַבְרָם זאגט וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עִרְרִי, איה גיי עירי (בלא יורש) אן אוירש והאמט רש"י אז דו ווארט עירי איז דערטייטש אוירש קט דאך גראפט שטיין אין פסקו אַבְרָם קט זאגט וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ בְּלֵא עִרְרִי, איה גיית אן אוירש, אז עס שטייט אין פסקו געפערט רש"י (פאשר האמר וְכָל תְּבוּאֹתֵי תִשְׂרָשׁ) וויא מען זאגט אין פסקו אין מיניג אַלע תְּבוּאֹת תִשְׂרָשׁ, מיניג מען (תעבר שְׂרָשָׁה), מען וועט אוסריין דיא ווארט, דערטייטש איין ווארט, אונ אויסווארטן, ארויסגען די ווארטן (פך לשון עירי) דו ווארט עירי האט אויף צווייט שטייטען, עירי איז דערטייטש מיט אוירש אונ אן אוירש (תפר גנים) אז עס פֿעֿלט איינעם קינד וויקט ער אויף עירי, זאגט רש"י (וְלִי נְרָאָה) מיר גיפֿעלט צו זאגען (ער ויענה תבואת וְלִי ער) דער ווארט ער איז אזו וויא עס שטייט וְלִי ער, מיין הארץ איז געווען אוסריי, ליידיג אונ וויקט פון שְׂרָשָׁה (עירי) לשון הוֹלֵךְ (קידרן) עירי מיניג מען וויקט וְכָל עִרְרֵי עִרְרֵי אונ ערו ערו מיניג מען איה זיי האבן וויקט נאכט, דעס פונאמענט (בן עִרְרֵי תִשְׂרָשׁ) איז אויך דערטייטש וויא האבן צו ווארפן אונ וויקט נאכט (בן כי ארצה עדה) איז אויך דערטייטש זיי האבן דעס מען בוים צו ווארפן אונ וויקט נאכט, וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עִרְרִי, קט איה אַבְרָם געמינט איה זיי וויקט אין קינד, וְכָל מִשְׁקֵב בֵּיתִי, זאגט רש"י (פֿתַנְנָא) ווי דר תרגום מיטייט (ובר פֿתַנְנָא תבין דבבית), וויא עס שטייט פון מיין שטוב, דר מענטש וואס מיניג שטוב מענטשן ווערען דורך אים געשטימט (ומה) וויא עס שטייט אין פסקו פֿעֿה קט זאגט צו יוסף (וְגַם פֿיך יִשַׁק כִּי עִמִּי) דורך ביין מויל דורך בייער רייד זאל געשטימט ווערען מיין זאגטע פֿאָק (אפטרופא שלי) מיין אַפֿצטער אין שטוב איז אַפֿצטער (קאלי קה ל' בן) ווען איה ווארט געהאט אזויהן (קנה בני מבוה על שלי) דעת וקנים מבעלי התוספות

(א) אל תירא אברם, ונמצא כשהרג את המלכים כשהרגת נשמתו של יצחק עלתה למרום נתמטפו וכיתו אמר לו ית' בערת קוצים מן הכרם אל תירא אנכי מן לך ולכך אומרם מן אברהם ובשעה שנקד יצחק פרחת גשמתו עלתה למרום ונצחו וחזרו ונחיתו לכך תחקו מניה

**פָּרוּשׁ לְתוֹרַת אֱלֹהִים
 אַבְרָם בְּמַחְזֵה אֵין דַּעַר שִׁיין לֵאמֹר אֵין צוֹא נִאָעֵן
 אֵל תִּירָא אַבְרָם דֵּא וְאֵלְמֵס דִּיה דֵּא פֿאַרְבֿרְשֵׁן
 אַבְרָם אֲנִי מִן אֵיה בֵּין בֵּיין בֵּאִשְׁרֵיעֵר (ג) שִׁי
 שְׂכָרְךָ הִרְבֵּה מְאֹד בֵּיין שְׂכָר איז וַיַּעַר פֿיל: (ב) וְאֲבִיר
 אַבְרָם קט אַבְרָם זאגט אֲדֹנָי אֱלֹהִים נִאָם מִיין הֵאָר פֿה
 תִּתֵּן לִי וואס טוג מיר דס וואס דו וועסט מיר געבן
 וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עִרְרִי אונ איה זיי אן קינד וְכֵן מִשְׁקֵב בֵּיתִי**

(א) אל תירא אברם וגו'. דער מדרש זאגט פאר דנייא זאכין קט אברם מירא געהט, גרשטונס מאמר קט ער גהרגט מענטשן ניש זעגן גווען צדיקים, פיל מענטשן, אדער אפילו נאר איינס, אונ ער וועט פו דעס גישטראפט ווערן, איה די מוזא קט אים הקב"ה גענפערט אל תירא אברם, זאגט ניש מירא האבן אברם, די מענטשן ניש דו האפט געהרגט זעגן גווען לשעים, די צווייטע מוזא איז גווען פאקטער די פריינד אדער דיא גוטע פריינד פון דיא געהרגט ווערן אים הרגון, איה דעס האט אים הקב"ה גענפערט אזכי כן קד, איה וועל איה דיר שיען, עס מוזא געהאט וויאל הקב"ה קט אים גשאן אגס פאמר וועט ער אים שְׂכָרְךָ הִרְבֵּה מאד, ביין שְׂכָר איז ווער פיל וויא עס וואס זעגען ווייט פון דיא גוטע פארייקן, אונ עס איינט

עס וועט קינער דיר גיין שיעקסס פאן, דס דריטע קאט גר הקב"ה אים אפגעבען פון זיין שְׂכָר, האט הקב"ה זאגט אזו גווען פריער, רמב"ל דער מנהג איז אין דיא שיעקס ניש דיא קרעקער צו מאכין הוצאת אג פארן ימים ביו אין

הוא דמשק אליעזר: ויאמר אברהם
 הן לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי
 יורש אתי: והנה דבר יהוה אליו
 לאמר לא יירשך זה כי אם אשר
 יצא ממעיך הוא יירשך: ה ויציא
 אתו החוצה ויאמר הכט...נא

דמשק אה אליעזר:
 ויאמר אברהם הא לי לא
 יתבת ודך והא בר ביתי
 ירית יתי: ד והא פתגמא
 די עמה דמימר לא
 ירתך דין אלהין פר
 דתוליד הוא ירתך:
 ה ואפיק יתה לברא ואמר
 אסתכי כען לשמיא ומני
 בער המורים

בכל: (ה) ויולא אתו הסולא. בנימיריא

ר"א הוא דמשק יומא כמ: וכנס בן שנת קמ: יי חמ שנת סס: ויולא אורו שנת סס נדריס ט:

בית יהודה

ויאלט מיין ויהו גווען דר ארצער פון מיין שטוב: דמשק.
 זאגט רש"י (פי התרגום במשק היה) וויא דער תרגום
 מייטשט איו אליעזר גווען פון דמשק (דפי מדרש אברהם)
 אים דמשק אליעזר: ארצער פון דמשק (דפי מדרש אברהם)
 וויא דר מדרש זאגט דריבער רופט מען אים במשק אליעזר
 (שרדף הכללים עד במשק) ווייל ער הט געזאגט די מרכים
 ביי דמשק (ובגמרא שגני דרשו) אונ אין אינגער גמרא הט
 מען גערעכנט דר ווארט דמשק איו צוויי ווערט: דר"ה
 ובמשק"ה ער שפעט און גיט מיינקען, קען מיינט ויהו
 ובמשקה מותרת רבו פתורים) ער שפעט נער לרעוונט תורה

דמשק. לפי התרגום מדמשק ה' ולפי מדרש אברהם שרדף
 המלכים עד דמשק ובגמ' שלנו דרשנו סותריון דולה ומסקה
 מותרת רבו לחמרים: (ג) הן לי לא נתתה זרע. ומה
 תועלת בכל אשר נתן לי: (ד) הו יוצא אתו החוצה. ומה
 לפי פשוטו הוילאו מהללו לוחך לראות הכוכבים ולפי מדרשו
 חמר לו לא מאלכסנדריות שלך שריות במולות שאיך עתיד
 להעמיד בן אברהם אין לו בן ו אהל אברהם יש לו בן וכן
 טייל לא תלך אהל שרע תלך אמי קורא לכס ס' אחר ושתנה
 המול ד"ה הוילאו מהללו של עולם והגדיהו למעלה מן הכוכבי'

רש"י

פון זיין רבי מאברהם אונ ער גיט מיינקען אער לערונטן די
 קאסט מיר קינד דגעבען (במה תועלת בכל אשר נתן לי)
 געבן: (ה) ויציא אתו החוצה. זאגט רש"י (דפי פשוט)
 הקב"ה האט ארויסגענומן אברהמן פון זיין געזאגט אין נאם
 גויא דר מדרש זאגט (אמר לו) הקב"ה הט גזאגט צו אברהמן
 (שראית פתגמא שאיך עתיד להעמיד בן) דא האסט געטו
 אברהם געזאגט (אבל שרע מרד) אפער שרע געט געבראן
 קינד געבראען (אבל שרע מרד) אפער שרע געט געבראן
 געבן (ויתתה הפול) וועט געברעט ווען דער מלך דבר אחר)
 ארויסגענומען אברהמן פון דר ווערט (והגדיהו למעלה מן
 שפתי

עגד ותניו לא קאמר ש"מ שסאלרו סס לעמוד את הכלים: ז אטע

פירוש לתורת אלהים
 אונ מיין הווי שפייזער הוא דמשק אליעזר איו אליעזר
 וואס ער איו פון דמשק אבר איה נאל האבן אונדן
 וואלט מיין זיהן גווען דר ממונה: (ג) ויאמר אברהם
 אונ אברהם הט גזאגט הו לי לא נתתה זרע צומיר האסטו
 גיט געגעבען קיין קינד והנה אונ בן ביתי מיין הווי
 מענטש יורש אתי וועט מיר ירשן: (ד) והנה אונ דבר
 יי אלו לאמר דיא רייד פון נאם איו גווען צו אים און
 צו זאגן לא יירשך זה עם וועט דיר גיט ירשן דער
 פי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך וואס וועט ארום
 גיין פון דייע געדעים דיין קינד וועט דיר ירשן:
 (ה) ויציא אתו אונ ער האט אים ארום געצווען

וקמן איו דמשק מייטש אמויקסט, עיין ביק פחו אונ

משלי
 (ג) ויאמר אברהם הן לי לא נתתה זרע וגו'. אברהם אבינו
 הט געזאגט אן הקב"ה האט אים צו געזאגט ער וועט
 האבן קינד וועט ער געוויס האבן קינד, ער הט זיך
 גאר געוואונדערט פר נום דאגרט און זאגט, פר נום הט ער

התורה מיט אנדערע מענטשן: (ג) הן לי לא נתת זרע. דא
 נוע"כע הירף ווע"ל איה האבן פון אלץ נום דו וועסט מיר
 גאך דעם פראקטען פשט מיינט מען (הוציא מתיא לחיץ)
 (תראת הברבים) ער זאל נעון די שפען (דפי מדרש) אונ
 צא פאצטעניגה שלך) גייא ארום פון דייע שפען געווינג
 און דייע מצות און דייע מצות אז דו וועסט קיין זיהן האבן אברהם און לי
 אברהם וועט און אברהם אונדן (שרי לא תרד) שרי וועט קיין
 איה קורא אונדן (אמי קורא אונדן שם אחר) איה ווע"ל איה רופן אנדערע
 אפישט איו (הוציא מתיא ש"י עולם) הקב"ה האט
 אונ ער האט אים אויפגעוויבן אפער די שפען

שפתי

ס"ה לו ישמעאל כעוד שנקרא אברהם דכך הכל מן הכחות איש קרוי

ליקוטי יוסף
 די פאבריק, שיקט מען איון קרעמער ער זאל קופין סחורה
 פאר זיי אלע, דיא נאנצע הוצאה רעכונט ער איה זייערע
 סחורה, אונ זיין פרדיקט איו, זייער סחורה הט ער אמויקסט
 אן הוצאות, דס זענדיקט איו גווען ביי אברהם, די נאנצי
 וועלט הט גלעבט איו זיין זכות ווי עם שטייט איו סדרש
 רענין איו גווען איו זכות פון אברהם. ממה איו זיין זכות,
 אפילו שפען נום זענן גווען איו אפנה איה דעם נם אוב זיי
 האבן געבעטן זיי זאלן גערעכטעט ווערן און זכות פון
 אברהם זענען זיי גערעכטעט גווארן, אונ דער קנאקער
 וואס הט גווערן אברהמן איו ער געוונד גווארן ווען
 במדרשו דארף דאך זיין אז אברהם זאל האבן לעבן אונ
 ברכות איה די וועלט אמויקסט, אונ דר שר פון זייער מצות
 זאל גלייבן צו עולם הקא, דריבער הט הקב"ה גזאגט צו
 אברהמן אונדי מן דך, איה ווע"ל דיר געבין אלץ אמויקסט
 אברקמען אונדי מצות זענן מיר צו עולם הקא:

יהודה

גאך גיט די קינד נום הקב"ה האט אים צוגעזאגט, דער
 תירוץ איו די במרא זאגט פר נום זענן גווען אינגוין ספרים
 שרע דוקא בתל אהא עקרות, ווייל הקב"ה וויל די ספרות
 פון די צדיקים, ווען צדיקים דארשן אונד, גיט זיין נום

בראשית טו קך

אונקלוס

הַשְׁלִימָה וְסֵפֶר הַבְּרִיתִים אִם־
תֹּכַל לְסַפְּרָם אֲתֵם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כִּהְיִיתָה
וַיִּרְעַךְ: וַיְהִי־אֲמֵן בִּיתְהָה וַיַּחֲשֶׁבֶת לִי

פּוֹדְבִיָּה אִם תְּכַוֵּן לְמִמְנֵי
וַתַּחַן וַיִּשְׁמַר לַהֲפָדִין וַיְהוּ
בְּנֵיךְ: וַיְהִי־אֲמֵן לְמִימְרָה
דְּיָי וַחֲשֶׁבֶת לְיָהּ לְיָבוֹ:

תוי"א והאמין כה' שבה לו :

בעל המורים

אונקלוסנויך: כה יהיה ורעך, פי' כשהיה לו עוד כ"ה שנים כמניין כ"ה יהיה לו זרע שהרי בכרית בין הכתרים היה אברהם בן ע"ה שנה: יהיה. גוי' כלבים לומר כך שאין דור כהן בו ל' לדקים וכן אמר נמנין יהיה יהיו לדקים בורעך שגוף' ויאמר לו כה יהיה ורעך: (ו) ויחשבה ג' ויספרה ככה ויאריך ויחשבה לזונה גבי תמר. ויחשבה עלו לשטרה גבי חנה. היינו רלכ' יאה חלקו עס מי כחומים איתו ואתו כי שברו תמר בעטל שחשדה יהודה וילאו מונתה פרו וחרש טילאו מוס מלכיס ונפיליס. חנה בעטל שחשדה עלו זכרה וילא מונתה שמואל. כעטל שחשדה לזונה ולספרה נחשב לתן לדקס. (ח"א ה"א)

רש"י

והו' לשון הבטח ח מלמעלה למטה: (ו) והאמין בה' לא שאל לו אות על זמתי על שאל על ירושת הארץ שאל לו אות וחמר לו כמה לדע: וירחשבה לו צדקה. י' הקב"ה חשבה לחברם לזכות ולזכות על האמונה שהאמינו בו. ד"א כמה אדע אל שאל לו אות אלא אמר לזכרו בחיוב זכות ותיקומו כה' אמר לו הקב"ה בזכות הקרבנות:

בית יהודה

(והו' לשון הבטחה) דם איז דערשטייטש פון קארט הבטחה ויהבנ נא (הבטחה הבטחה) אראפגעקען פון אויבין אראפ אונטערן: (ו) והאמין ביה'. אברהם הא געזאגט גוט הקב"ה זאגט איז אמת (א' שאל לו אה' על זמתי) ער הא גיט געשען ביי הקב"ה ער זאג' אים געבן אציבן אז עס וועט אזו זיין, אז ער וועט האבן קינדער (אפ' על ירושת הארץ) אבער אה' דעם גוט הקב"ה הא אים צוגעזאגט ער וועט ירשנן די' האנד קענן (שאל לו אה') האט ער געשען פון הקב"ה ער זאג' אים קענן ירשנן ויאמר לו בקה' שדע' אונז ער הא געזען צו הקב"ה מיט נואם ווייס איה אז איה ווע' די' האנד ירשנן: וירחשבה לו צדקה. י' זאגט רש"י. (הקב"ה חשבה האברהם לזכות וצדקה על האמנה שהאמין בו) הקב"ה האט געברוכט צו אברמען אפרוקאייט אונז אהערציקייט איה' דעם גוט ער הא געזען גע' איה' איה' נאך אפשט איז נואם אברהם האט זאגט צו הקב"ה יבקה אדע' מיט נוס ווייס איה אז איה ווע' ירשנן די' האנד קענן (א' שאל לו אה') ער הא גיט געשען אציבן ער זאג' וויסען אז דיא וויד פון הקב"ה איז אמת (אפ' איה' איה' איה' ער האט זאגט פאר הקב"ה (הי' דע' איה' זכות ותיקומו בה) זאג מיר דורך ווע' זכות ווע' מיגע קינד קענען זיין אין ארץ ישראל (אפ' לו הקב"ה) האט הקב"ה זאגט צו אברהם (בזכות הקרבנות) אין דעם זכות גוט וויא ווע' מקרוב

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) כה יהיה ורעך. א"ר תנחומב בשם ר' אחא אי העולם חסד שישים צדקים כמנין יהיה:

שפתיה חכמים

בך ואין ראוי לירש אותו: ח א"ר ובה' חכמי ובעיני אל נחם הנחשות וכו' וי' דה"פ ובעיני אלו הנחם ובה' חכמי בעיניו אלו ונכרו דגם זה מלמטה למעלה וי' מאל כל הארץ כבודו מלאה ויהא"ס פי' דה"פ אין הנכסה האמור פה אלא מלמעלה למטה: ש ר"ל וכו' תעלה על זכות אברהם גיבוי היה ואם כן מהל ליה למכתה והאמין בה' ומתוך לא שאל לו אות ואין להקשות למה לא ביקש אות על שאלו הכנים כמו על ירושת הארץ כבר תי' רמב"ן ורש"י תי' כי בירשת הארץ לא היה עתה הבטחה אלא ספור כדכרי בעלמא אזי ה' אמר הלאחך מאור כשדים על דעת לתת ק"ח הארץ הזאת לנשמה משה' ביקש ממנו אות על הבטחתו קודם שישע' לו כמה כסים כי שמח קולו בער הכנסים שבעשו לו אל על הכנים היה הבטחה אחר הכנסים משה' לא ביקש שום אות וכו' ויהי רצוה דבני כוס לא שאל אות על מדרש רות' שיהוא איתו החולה ואמר לו לא לאמנעגייט טלך וכו' אכרס איתו מולד וכו' וזה ראה אכרס אמר לא ביקש אות כי אין ק"ח אות גדול מזה משא"ס גבי הבטחת הארץ משה' ביקש ממנו אות על זה ועוד יש לומר דמשום הכי נכנס ספק לאברהם על הבטחת ירושת הארץ כיון שלא כלל הבטחת ירושת הארץ עם הבטחת הכנים אלא חלקן אל גלטימ נכנס ספק כל אכרס על ירושת הארץ נ"ל קול' (ויק' חמרה) לפי שגראה שגלת והאמין בה' הוא מומתת שאתר שצדקה לא דבר כלום על מה שא"ל ה"י כה יהיה ורעך שפיטא שהאמין לו"א שגלת והאמין לאו נופי' אצטרך אלא למידק מניח ר"ל על זה דוקא האמין ולא שאל אות אכל וכו' י' פי' דבית ויחשבה וכו' שכה אל השם ית' ונלה לו שכה אל אברהם לא שגלת ויחשבה שכה אל אברהם ונלה לו שכה אל השם והוכחו כי מלת דקדק איתו נופל אלא מהגדול להקטן מהגדול מתחסד עם הקטן ולא מתקן אל הגדול (רייק) אמר זה לפי שאם היה חזר לאברהם שפיטא ששאלו מלה היה רואה כמולו שאלו מוליד היה מתחסד ללקדק ולא שהיה ראוי לכך כ"ס שמולו מנגד לו לזה אמר הקב"ה וכו': ו בך פי' הקרא אדע כמה חורשנה כלו' בעטל איה זכות ככה הרש"א אכל איה יודע איה וימישכ לפי' והאמין בה' וכו'

פרוש לתורת אלהים

פון זיין גיצעלט הויצה אהר דער גאם [יין טי'] ויאמר אונז ער האט גיאגט תבס נא השמיכה קוק צום הוימל וספיד הפוכבים אונז צייל די שמיכה אים וכל לפיך איהם אוב דו וועסט ויי קענן ציילן ויאמר לו האט ער צוא אים גיאגט כה יהיה ורעך אזו וועלען זיין בייגע

פון זיין גיצעלט הויצה אהר דער גאם [יין טי'] ויאמר אונז ער האט גיאגט תבס נא השמיכה קוק צום הוימל וספיד הפוכבים אונז צייל די שמיכה אים וכל לפיך איהם אוב דו וועסט ויי קענן ציילן ויאמר לו האט ער צוא אים גיאגט כה יהיה ורעך אזו וועלען זיין בייגע

משלי

הקב"ה דיא זאך בוי ויזא בעשין בוי אים ער זאג ויי דיא זאך געבין, דר ענין איז למשל אגודת הט אפאר' גמאכט אהתנהגה, ווי די א"ע נעמט זענן שוין גוען, האט ער זאגט צום אבריו ער זאג' פה ש'סין דעם טעם ער זאג' קיינעם גיט אבריו לאוין אונז ער זאג' זאגן בוי טעג אונז הישען, וויי' דער גביר איז גינען וייער ריך, האט מען גיהערש פון דיא תורה אין די אנגעשן שאט אונז אין דיא קיינע שטייער'לך נוס זענן גיט ווייט פון די' שטאט, וירביר

הקב"ה דיא זאך בוי ויזא בעשין בוי אים ער זאג ויי דיא זאך געבין, דר ענין איז למשל אגודת הט אפאר' גמאכט אהתנהגה, ווי די א"ע נעמט זענן שוין גוען, האט ער זאגט צום אבריו ער זאג' פה ש'סין דעם טעם ער זאג' קיינעם גיט אבריו לאוין אונז ער זאג' זאגן בוי טעג אונז הישען, וויי' דער גביר איז גינען וייער ריך, האט מען גיהערש פון דיא תורה אין די אנגעשן שאט אונז אין דיא קיינע שטייער'לך נוס זענן גיט ווייט פון די' שטאט, וירביר

צדקה: שישו ויאמר אליו יהוה
 אשר הוצאתיך מאור בשדים לתת
 לך את הארץ הזאת לרשתה:
 הויאמר אדני יהוה במה אדע כי
 ארשנה: ה ויאמר אליו קחה לך
 עגלה משלשת ועז משלשת ואיל
 משלשות וגוזל: ויבחה לו את כל-

ו יאמר לה אנה יי
 דא פק תך מאורא
 דבשדאי למפן לך ית
 ארעה הדיא למירתה:
 ה ויאמר יי אלהים במה
 אדע ארי אירשתה:
 ו יאמר לה קרב קדמי
 עגלון תלתא ועזין תלתא
 ודכרין תלת ושפניא
 ובר יונא: ויקרב

תולדות הרון

ויאמר הרון בנותו חנה וזנוה לא נולדו
 לו: וקה יי עגלה סס:

בעל המורים

(ח) בנה אדע. כמה באת' ב"ש מ'ן ועולה. לחשכן ח' לך נגור על בניו גורת ח'. חשכן כמה אדע ססס כ"ב סנים לא עבר אש
 כהודע ושנעים סיו' כגלות:

בית יהודה

ויין קרבתו: (ט) ונגלה בש' ש' ז. דר מרדכי זאנט הקב"ה
 הט גזאנט צו אברמען ער זאל בריינגן שלשה עגלים דריי
 קעלפער רבון שלשה פרים) דס ווייזט אוף דיא דרייערליי
 אקסין. נים די יידן וועלן אפאיהל דארפן בקרוב ויין פיר יום
 הכפורים) דער אקס נום מען איז אים מקרוב יום פפור (ופר
 תעלם דער של צבור) אונ דר אקס נום מען איז אים מקרוב
 ויי האפן ערנדיקט (ועגלה ערפה) אונ דיא קאפ' וואס מען
 ניש ווער עס הט אים קערנף ווייא עס שפייט אין סוף
 אויף דיא דרייערליי ציענע וואס די יידן וועלן מקרוב ויין,
 אונ דעם שעיר נום יעדער מענטש בריינגט אוף זיינע אויגד:
 וואו משלשו. אונ דריי אילים (אשם ורא) דער אשם נום מען
 דר שעפס וואס אפענטש בריינגט אקרפן תפאת אוף זיינע

רש"י

(ט) עגלה משלשת. (כ"ה) שלשה עגלים רמו ל'
 פרים פ' ויה"כ" ופר העלם דבר של כבוד ועגלה ערופה:
 ועז משלשת. רמו לשעיר הנעשה בפנים ושעירי מוספין
 של מועד ושעיר ל הטאת יהוד: ואיל מושורש. חסס ודאי
 ואשם הלוי וכנסה של הטאת יחיד: ותור וגוזל. תור וכן
 אקרפן ווען פון א"ע יידן איז פארקעפן גווארן אדון אונ
 בריינגט אז מען געפינט אנערדנתיק מענטש אונ מען ווייס
 סדרה שופטים: ווען משלשהו. אונ דריי ציענע רבון) דס ווייזט
 אויגער איז שעיר הנגשה בפנים) דר שעיר וואס מען איז אים
 קרשים. אונ די שעירים נום מען איז מקרוב יעדער יום טוב,
 וואו משלשו. אונ דריי אילים (אשם ורא) דער אשם נום מען
 מען בריינגט אוף אפקע צבורה (ויבחה של הטאת יחיד) אונ
 שפתי

חכמים

סעלמין סירוסה אף שלא יהיה להם זכות כי כדאי זכות אבות שירשו
 את הארץ וכמו שפירש"י ר"ע וזרחי לכל אם יתקיים בידם כי ספק
 אללו בלויס זכות יתקיים בידם כי ספק ויעד אם לא יהיה להם זכות
 לא יתקיים בידם לכן אמר כמה אדע וגו' ודוק: ל כתב הא"ס
 א"ש' שאינה כחה לנפירת כל ישראל דומיא דפרים ושעירים ללעול
 מ"מ נחמה שיהיה כחה על כל חוטא וחוטא מישראל כפרת כל ישראל
 מקרי ולי' משום דלמין לדיק בלדן אשר יעשה טוב ולא ימטא מש"ס

פירוש לתורת אלהים

(מ) ויאמר אליו אונ ער האם גזאנט צווא אים קחה לי
 עגלה משלשת נעם צו מיר דריי. קעלפער ועז משלשת
 אונ דריי ציען וואו משלש אונ דריי וויידער ותור אונ
 אאלמע מאהב וגיאל אונ איינגע מאהב דס הט הקב"ה
 קרבו גווען צו אברם אז דירף דעם זכות פון דיא
 קרבנות וועלען די ישראל רשענין ארץ ישראל:
 (*) ויבחה לו את כל אלה אונ ער הט דיא אעלע גנובמען
 ויבחה אותם בתוך אונ ער האט וייא צווא שנימען אין

כי תפול הקושי' ללעיל אך לא לאמין כגמולות הוא כעלמו ומי' סעלמין
 סיבה טובע ולא שחר כל מבוטס משאל' בירוסת הארץ ששחר נטרך
 בלוח זכות ותקויו כה ופי' זה נובל לפרש ויחטבה אברהם לו
 להשי"ת לזקקה ולכך מפרס ויחטבה קודם הדי' ול'ל דגנו זרעו
 האמין שתיק' ס רעו אף שלא יהיה בהם שום זכות וכמו שדרשו ואת
 הגור לא בחר רמו לשרלל שתיקומו לעולם וכמו דכתיב חלי אכלה
 כס והכסו רז"ל חלי כלין וסס אונס כלין חלי כירוסת פארץ א"ש'ס

פר אצדקה אונ פר אונכות אוף דר אמונה נום ער הט
 וקרובט אין אים: (ו) ויאמר אליו הט ער גזאנט צו אים
 אני יי איה בין גאט אשר הוצאתיך מאור בשדים נום איה
 האב דיה אום גצוגן פון אור בשדים לתת לך את הארץ
 הזאת לרשתה צו געבען דיר דאס לאנד צווא ורשען
 ויא: (ח) ויאמר אונ ער האט גזאנט אדני אלהים
 גאט מיון האר במה אדע כי אירשנה דירף וואס
 וועל איה ווייפן אז איה וועל דאס ורשען (י' מ"א):

משלי

צום טויער, פון די קארעשע איז ארויסקעאנגען איינגער
 מאן אונ הט אנגעקלאפט אין טויער, דר היטר פרענט ויער
 ער איז, ער זאנט איה בין דעם בקרוב אונ בין נקומן
 צו די חתונה. די ארעמע לייט האפן זיך צו אנהאלטן
 ארום דיא קארעשע, אונ ווי מען הט געפמעט דעם טויער
 אונ די קארעשע איז אריינגעפארן וען אעלע ארעמע לייט
 מיט אריינגעקאפן אין הויף אונ זענן אריין נקומן אין קיה,

דער גבור הט געהן דיא א"ע ארעמע לייט נום זענן אריין
 געזומן, הט ער גרענט דעם היטער וויא אזו זענן וייא
 אריינגעקומן, הט ער גיזאנט ווייל דער זינה פון גביר איז
 שפעט געקומן אונ מען הט געמוזט פון זיינעשונענין עפענן
 דעם טויער האפן ווי זיך צוגעשעפענט צווא ויין קארעשע
 אונ זענען אריינגעקומן אין הויף, הט דער גביר גיזאנט
 ווייל דירף מיין זינה זענען ווי אריינגקומן זאל מען ווי נעבן

וְאֵתָהּ תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם
 תִּקְבְּרָה בְּעִיבָה טוֹבָה: מִן־דָּוָר רְבִיעִי
 יָשׁוּבוּ הַנְּהָה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֵזֶן הָאִמְרִי
 עַד־הַנְּהָה: יִוְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בְּפֹאֶה וְעַל־מָה

שְׁנַיִם מִן־וְאֵתָהּ תִּיעוֹרֵר קֹת
 אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּתְקַבֵּר
 בְּסִינּוֹ טוֹבָה: מִן־וְדָרָא
 רְבִיעִי עֵאָה יתובון הָכָא
 אֲרִי לֹא שְׁלָיִם חוֹבָא
 דְאִמְרָאָה עַד כְּעֵן:
 וְיִוְהִי הַשֶּׁמֶשׁ עַל־מָה

ת"א וזהו חסדו ברבותו מן מועד קטן כט: ודור רביעי עריות ב: בעל המורים

(טו) ודור. ב' מוסררה הכא ואיך דור הולך ודור בא. מ' דור הולך בזמן שילא ביד מוסרין ודור אחר בא לרשת את הארץ. ודור'ל רביעי ישובו הנה. ר"ל שנים יהיו שמה ואז ישובו הנה: (י) ועלמה היה וכהנה תגור. ר"ל בסיק חסדו סהרה לא בגלותו שדומין לחסדו:

בית יהודאי

קען מיינט (ר"ל) מיט פיל גע'ט (כ"א שטאמער) וויא עס שטייט אין פסוק (וועלן און מצרים) דיא יודין האבן זיך דינג געמאכט די לאנד מצרים: (טו) ואתה תבוא. הקב"ה האט געזאגט צו אברקמען דו וועסט שטארבן אונ וועסט קומן צו דייע גע'טערין מיט פרידען (ו'א תראה ק' אלה) די א'ע זאכן נוס וועט זיין מיט דייע קומ'ר וועסט ניש זעהן: ו'א אבתיקו. פ'קענט רש"י (א'בו ע'ד עבודה זרה) זיין פאטער הט געדינט עבודה זרה (והיא ממשו' שבה א"י) אונ הקב"ה זאגט צו אברקמען ער וועט קומן צו זיין פאטער (ל'ק'ד ש'עשה תרח תשובה) דר פסוק ל'ערות ד'ק אז תרח הט ג'טאהן תשובה: ת'ק'ר ש'יבה מ'כרת. הקב"ה הט זאגט צו אברקמען דו וועסט פ'ראבן ווערן מיט אנוגע' א'טער (ב'ש'ר) הקב"ה הט אים זאגט (ש'עשה ויש'עאל תשובה ב'מיט) ויש'עאל' וועט פ'אהן תשובה ביי זיין ז'עבן (ו'א ז'א ע'שו ת'רבות ד'בה ב'מיט) אונ ע'שו וועט ניש ווערן אר'ע אונ

שטאט (שמות יב) וינלו את מלכים: (טו) ואתה תבוא. ולא תראה ק כל אלה: א אל אבותיך. אביו ע"ו והוא מכשרו טובא חלוי ר למדך עששה תרח תשובה: ת קב'ר בשיבה טובה. כשרו שיעשה וישמעאל תשובה בזימו ולא יאל עשו למרבות רעה בזימו ולפיכך מת ה' שנים קודם זמנו וכו זיום ש מרד עשו: (טו) ודור רביעי. א'אחר סיגלו למלכים יהיו סס ג' דורות והרביעי ישובו לארץ הזאת לפי שד'ארץ כעטן ה' מדבר עמו וכתר ברית זה כדכתיב לתת ק' את הארץ הזאת לרשתה וכן ה' ועקב ירד למלכות אל וחשוב דורותיו יהודה פרץ ומלרונ ולכך בן הררונ תמבאי ה'ארץ ה'ס: כ'י לא ש'לם עון האמורי. להיות משתלח מאלו אזי חותו זמן ש'חן הקב"ה נכרע מלחמה עד שתמלח סחתה שנאמר (ישעיה כו) כחסאסה כשלחה תרבינה: (י) ויהי השמש באה. כמו (כדכשית מכ)

לאנג וויא אברקם וועט ז'עבן (פ'ק'ד מת המש' שנים לפני זמנו) זיין צייט. ער זאל ניש זעהן וויא ע'שו וועט ארשע (ובו ביום מ'ד ע'שו) אין דעם טאג ווס אברקם איז געשארבן אזי ע'שו ג'ווארן ארשע: (טו) ודור רביעי. זאגט רש"י (א'אחר ש'ג'לו למצרים ויהיו ע'ם ב'ש'ה דורות) נאכדעם וויא זיין וועט פארטריקען ווערן אין מצרים אונ זיי ווע'ן דארטן זיין ד'בייא דורות (ו'ר'ביעי ישובו ק'רץ ה'ארת) אונ דר פ'ע'ר דור וועט צוריק קומען אין לאנד פ'נען אונ אין פ'נען הט ער גמאכט מיט אים דעם פאר'ג'וונג (כ'דכתיב) וויא עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט זאגט צו אברקמען (תת ק' את הארץ הזאת ל'רשתה) א'ק ווע'ל דיר געבן די לאנד דו זאלסט ויא ר'ש'אן ו'ר'ע'ר זאגט דר פסוק (ישעיה ה'ה) זיי ווע'ן צוריק קערן אהער, אין דעם לאנד וואס דו ביזט אינעם (וכן ה'ה) אונ אזי און ג'ווען (ע'קב נ'ד למצרים) ע'קב האט גע'נדערט אין מצרים (צ'א תשובו דורותיו) ווע'ן מיר ר'קעבן זיינע דורות. ה'ה'ה, פ'רץ, ה'צרון זעגן ג'ווען אין מצרים (וע'קב בן ה'צרון) כ'פ'א הארץ ה'ה) אונ ק'ב דער וזהו פון ה'צרון ו'ר פ'ע'שער דורח איז אריין גקומען אין לאנד פ'נען: ופ'י'א ש'ם ע'ן הא'ב'ר'ו. ווארומ עס איז נאך ניש גאנץ פ'ה'ר געווארן די מאס מיט די זינד פון אמורי (יהיה ב'שתלח מ'ארצו) ער זאל ווע'ן זיינע זינד ארויסגעש'קט ווערן פון זיין לאנד (עד אזוה זמן) ביז דיא צייט וואס וועט קומען דער פ'ע'ר דור (ש'א'ן ת'ק'ה ג'רע מאומה) הקב"ה ש'טראפט ניש אגאנצע פאל'ק (עד ש'שתלמא ס'א'ה) ביז עס וועט פ'ה'ר איר מאס מיט זינד (ש'נאמר) ווארומ עס שטייט אין פסוק (ב'סאסא' ב'ש'קה ת'רבינה) ווען איר מאס וועט פ'ה'ר דאמא'ס ש'קט הקב"ה אקריג אויף דעם פאל'ק זיא זאל א'וועקע'שקט אונ פארטריבן ווערן פון איר לאנד: (יז) ויהי השמש באה וגו'. הארט רש"י ויהי איז דערשטיש'ט ער איז ג'ווען ר'שון ז'ר'ו. כ'אה, זיא

שפתי חכמים
 אינו מקיים: ק פ' העדות והעניו לכל הגרות גם הוא ה' בכלל גרות כי מיר כשולח ילקח החתולו מתו שכן: ר בנימוחם ולא תתנים מללא אמר כתר הכי אלא למדך וכו' מהרש"ל: ש (פ'ל'ע) דתוב פירוש לתורת אל'הים
 נאך ווע'ען זייא ארום גיין מיט פיל פאר'מ'עגין:
 (טו) ואתה תבוא אל אבותיך בשלום אונ דוא וועסט קומען צו דייע גע'טע'ען מיט ש'לום אונ וועסט ניש זעהן דאס ג'רות [פ'יו רש"י].
 ת'ק'ר ב'ש'קה טובה דוא וועסט פאגראקען ווע'ען מיט אנוגע' ע'ט'ער [פ'יו רש"י]:
 (טז) ודור רביעי ישובו הנה ויש'בו הנה אונ דאס פ'ע'ר דור וועט וי'ער קע'ען [פ'יו רש"י]

וזה עשו מן השדה והוא ע"ק ודו"ל בר'הס וזהו יום מת אכרס כמו שדרשו רז"ל מהעטניו נא ע"ש כש"ס: ת ו'א' ויהי דור חמישי היה עקב מיוודי מלכים היה ועקב יהודה פרץ מלרון פירוש לתורת אל'הים
 צו דעם לאנד פ'נען כ'י לא ש'לם ע'ן האמורי ווארומ עס איז נאך ניש גאנץ די זינד פון דעם אמורי זיי האבן נאך ניש גטאן אזו פיל ע'בירות זיי נא'ן דו'ך דעם פאר ש'קט ווע'רען פון ויע'ר לאנד עד הנה ב'יו אין יע'נער צייט פון דעם פ'ע'ר דור דענס'טמאל וועט ע'רשט פאר פ'ול ווע'רן זיי ע'ר מאס אונ הקב"ה ש'טראפט ניש ק'ין אומק' ב'יו עס וועט פאר פול איר כ'אס: (יז) ויהי און עס איז ג'ווארען השמש באה

שפתי חכמים
 אינו מקיים: ק פ' העדות והעניו לכל הגרות גם הוא ה' בכלל גרות כי מיר כשולח ילקח החתולו מתו שכן: ר בנימוחם ולא תתנים מללא אמר כתר הכי אלא למדך וכו' מהרש"ל: ש (פ'ל'ע) דתוב פירוש לתורת אל'הים
 נאך ווע'ען זייא ארום גיין מיט פיל פאר'מ'עגין:
 (טו) ואתה תבוא אל אבותיך בשלום אונ דוא וועסט קומען צו דייע גע'טע'ען מיט ש'לום אונ וועסט ניש זעהן דאס ג'רות [פ'יו רש"י].
 ת'ק'ר ב'ש'קה טובה דוא וועסט פאגראקען ווע'ען מיט אנוגע' ע'ט'ער [פ'יו רש"י]:
 (טז) ודור רביעי ישובו הנה ויש'בו הנה אונ דאס פ'ע'ר דור וועט וי'ער קע'ען [פ'יו רש"י]

היה והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה :
יה ביום ההוא פרת והזה את אברהם
פרת לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנחל מצרים עד-

ובבלא הנה והא תנור
ד תנן ובעור דאשתא
דעדא בין פלגיא הארץ :
יה ביומא ההוא גזר יי עם
אברהם קום למימר לבניך
והבית את ארעא דהא מן
גהרא דמצרים ועד
גהרא

רש"י

בית יהודא

אין אונטערענאנגען ו'לשון גקבה, פר נוס שטייט זשון זקר אונ זשון גקבה ביי איין זאך, ענפערט רש"י (כמו נהיה הם מריקים שקינם) אין אויף אקלשא אין פסקו נהיה אין דערשייטש ער אין גווען וואוינער, הם מריקים שקינם, זיי האבן אויפגעליידיגט זייערע זעק פילע מענטשן, בארף דאך שטיין אין פסקו נהיה, זיי זענן גווען, פר נוס שטייט נהיה, ער אין גווען, מוז מען זאגן דא פלעין דיא צווייא נוערער דער זיי אונ אזו בארף שטיין אין פסקו נהיה דער זה ופשעהו הם מריקים שקינם, די זאך וויס נוישר נועט שטיין אין גווען אין דיא צייט ווען זיי האבן גלייך גמאכט זייערע זעק, גאך אז אנגלייבן שטייט אין פסקו נהיה הם קוקרים איש) אין אויף די זעלביגע קלאש, נהיה, ער אין גווען, אין אייגר, הם קוקרים, זיי פגראבן, אין פיל, גאר דא פלעין אויף די נוערשער נהיה דער זה, די זאך אין גווען נוען זיי האבן פגראבט דעם מענטש, דא אין דעם פסקו דא זאך אין גווען אין די צייט ווען די זון אין אונטערגעגאנגן; דעה, (חשך היום), דער טאג אין פינקשער גווארן: והנה תנור, זשון, ארויף ווי פון אאויבין, זאנט רש"י (רבו לו שפלו במלכות עובדי אילים בגינתם) הקב"ה הט געוויין אברקען די מלכים ווס זענן געצין דיער נועלען געמישטע נוערען אין גיהנם (באה פעמו מעלה) ביי דעם נוארט באה שטייט דיא גנינה אויבין אויף די בי (לכה הוא מנאר שפאה כפר) דריבער מייטשט מען פארה זיא אין שוין אונטערענאנגען (ואם דיה פעמו לבשה בצרף) אויב דיא גנינה נוארט שטיין אויף דעם אלף (היה מנאר שהיא שקבת) נוארט מען געמייטשט דעם נוארט באה זיא גיט אונטער (ווי אפשר לומר בן) אונ דא קעגן מיר גיט אזו זאגן (שהרי כפר פתיב ויהי השמש לבא) עס שטייט דאך שוין פריער די זון האט אנגעוהבן אונטערגיין (ומשכן מנור עשן לאחר מפאת היתוך) אונ דער רויך איז שפעטער דורכגעגאנגען (מקדא שפבר שקארת) אין דאך דיא זון שוין גווען לאנג אונטערענאנגען (וה חלוק כפר תיבה זשון גקבה שפודרה שתי אויבות) ועדער נוארט וואס אין זשון גקבה נוייפלדיק געשפראכען אונ דער פונדאמענט פון נוארט איז צוויי אותיות (כמו) אזו וואי "בא קם שבי", (בשפסעם קמעה) אז די גנינה איז ביי דעם ערשטן אות (זשון עבר הווא) אין דערשייטש עס אין גווען (פגין זה) אזו וואי דער נוארט באה נהיה השמש באה, דיא זון אין שוין אונטערענאנגען (והגין רחל באה) דה"ל איז שוין געקומן (קפה איהיה) ביין בינומל האט זיך אויפגעשטעלט (נהה שבה בקתך) ביין שוועגעדין האט זיך צוריק געקערט (בשפסעם לבשה) אונ אז דיא גנינה אין אונטען אויף דעם צווייטן אות (הוא זשון הוה) איז דס אאיינטיגע זאך (דער שגשגש עבשיו והלצה) אזאך נוס ווערט איצט גמאהן (כמו באה עם הצאן) דה"ל קומט מיט די שעפסין (פערב היא באה) אקענד קומט זיא (ובבבבך היא שבה) אין דער פריה קערט זיא צוריק: (יה) ו'לזרעך נתתי וגו'. צו דייען קינדער האב אויף געגעבן די לאנד, הארט רש"י דערנווייל האט אברהם קיין קינדער ענאנט אונ הקב"ה האט זיי קאך גיט געגעבן די לאנד, פאר נוס זאגט הקב"ה לזרעך נתתי, צו דייען קינדער האב אויף געגעבן די לאנד, דריבער זאגט רש"י (אביהוה ש"ב תב"ה פאזו היא עטייה) וואס הקב"ה זאגט אין גלייך וואי עס איז שוין גמאהן גווארען, אז הקב"ה האט געזאגט צו אברקען ער וועט האבן קינדער אונ ער

שפתי חכמים

כלל ויעל דועק זקן הוה ולא חסיד דור אלף נחשב כמות ועל דכימי יעקב לא היה שעבוד כלל אלף כימי יסודה התחיל קלת הסעודו כמו שפורס"י כפי ויהי ויסיה ועבדום וענו אותם דקם עס דור רביעי:

פרוש לתורת אלהים

אז דיוונן איז אונטער גמאנגען ו'לשם היה אונ עם אין גווארן אפעפיל ונהה אונ תנור עשן איין אויבן מיט ריך ולפיד אש אונ פלייער איש עבר בין הגזרים האלה איז אויך גפארן צווייטן די שטיק: (יח) ביום ההוא אין דעם זעלביגן טאג פרתי יי את אברהם פרתי לאמר הט גמאט פורת פרתי גווען מיט אברהם אזו צוא זאגען

הַנְּהַר הַגְּדוֹל לְנֹהַר פְּרָת׃ וַיֵּאֱתֵר הַקִּינִי
 וַאֲתֵר הַקִּינִי וַאֲתֵר הַקִּדְמֹנִי׃ כ וַאֲתֵר
 הַחֲתִי וַאֲתֵר הַפְּרִזִי וַאֲתֵר הַרְפָּאִים׃
 טו וַאֲתֵר הָאֱמֹרִי וַאֲתֵר הַכְּנַעֲנִי וַאֲתֵר
 הַגְּרָנְשִׁי וַאֲתֵר הַיְבוּסִי׃ ס טז וְיִשְׂרָיִל
 אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יִלְדָה לוֹ וְלֵה שִׁפְחָה
 מִצְרַיִת וְשִׁמְהָ הֵגָר׃ כ וַתֹּאמֶר שְׂרָיִל

נְהַר רַבָּא נְהַר פְּרָת׃
 יֵשׁ יֵת שְׁלִמְאֵי יוֹת קִינֹאִי
 יוֹת קִדְמוֹנֹאִי׃ כ יוֹת חֲתֵאִי
 יוֹת פְּרִזֹאִי יוֹת גְּרָפֹאִי׃
 כו יוֹת אֱמֹרֹאִי יוֹת
 כְּנַעֲנֹאִי יוֹת גְּרָנְשִׁאִי יוֹת
 יְבוּסֹאִי׃ * וְיִשְׂרָיִל אֵשֶׁת
 אַבְרָם לֹא יִלְדָת לֵהּ
 וְלֵה אֵמְתָא מִצְרַיִתָא
 וְשִׁמְהָ הֵגָר׃ כ וַתֹּאמֶר

בעל המורים

(f) ושׂר׳ כ׳ נמש׳ ושׂר׳ אשת אברהם
 חשוכה כלמהות׃ ולה׳ ד׳ נמש׳ ובה׳ עט
 חשוכה עט עבדסה מלמד סהות
 ותלך ותתע שמוה לגלגלי אביה ויהיו
 קטורה זו הכר וזה הוא ולה אמר
 עלי גלגלם׃ ולה גפון ארבע איברי
 ג׳כ במכות ושמעאל׃

רש״י

היא עשויה (כ״ר)׃ הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא
 בזק לא׳ קורארו גדול מע׳פ שהוא ממוחר כד׳ נהרות
 היוצאים מעדן שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת משל הדיוט
 עבד מלך מלך הדבק לשמור וישמחו לך׃ (ט) את
 הקיני. (כ״ר) עשר חומות יש כאן ולא נתן להם אלא
 שבעה גוים והשגלה אדום ומואב וזמון וחס קיני קיזוי
 וקדמוני עתידים להיות ירושה לעתיד הנאמר אדום ומואב
 משלוח יס וכו׳ עמון משמעתם (שכניהם י״) (כ) ואת
 הרפאים. ארץ עוג ב שגאל כה (דכניהם ג) ההוא יקרא
 ארץ רפאים׃ (f) שפחה מצרית. בת פרעה היתה
 כשראה נסים עששה לשרה ג אמר מוטב שתהא בתי שפחה

וועט זיי געפן די לאנד געגנט אין גל״יה וויא די קינדער
 זענען שוין דא אונ זייא האבן שוין דיא לאנד געגען׃ ונתקח
 הקיני׃ דר גרויסער טייף, דס איז דער טייף פרת, זאגט
 רש״י דר טייף פרת איז גיט אוי גרויס, גאר מען מיינט
 גיט גרויס אין די יוינג אונ אין דיא ברייט, גאר מען מיינט
 ער איז גרויס אין תשובות ופיערעקייט (פי שרוא דבוק זאגן
 ישׂראל) טייל דער טייף פרת איז געפן ארץ ישׂראל (לפסוק
 קוראדי גרוי) דרויער רופט אים דר פסוק גרויס וטייער,
 געשעצט (אף על פי שרוא מאחר בארבעה נדחות היצאים
 מעדן) אפילו ביי די פיר טייכן ווס גייען ארויס פון גען,
 דערמאנט מען דעם טייף פרת דר געשער פון אלע פיר
 טייכען (שגאלר) וויא עס שטייט אין פסוק (הנהר הרביעי

בית יהודה

הוא פרת) דר פערטער טייף איז פרת (פישׂר הדייט) עס איז
 אוף אפ״ה (הרב גשחור) באהעפט דיה צו אשׂרה (וישׂתחו׳ ק׳)
 זאגט רש״י (ישׂר אבות ישׂ פאז) דא זענען געצ״ילט צעהן
 קט הקיני׃ גאר זאגען פערטער (וישׂתחו׳) אונ דיא דרייא
 עתידים להיות ירושה לעתיד) דס ווערן יודין גרשׂן
 (אדום ומואב משלוח יס) דיא יודין ווערן שיקען
 וואסציהען ווערע הענט אינצוגעבן אדום אונ מואב
 (ובני עמון משמעתם) אונ דס פאלק עמון
 ווערן מוון הערן אונ פאלען וואס דיא יודין ווערן
 זייא טייסן טאהן׃ (כ) ואת הרפאים. ארץ עוג׃
 גערופן די לאנד פון די רפאים׃ (א) ושפחה מצרית׃
 זאגט רש״י (בת פרעה היתה) הקר איז גווען
 אשאכטער פון פרעה ופסׂרא נים געשע׳ צו שפחה
 מצרית ווען פרעה האט געזען די נסים (מוטב
 שתהא בתי שפחה בפרת נה) עס איז בעסר מיין
 טאכטער

חכמים

אמר ויהי דבר זה חכם מרקים׃ ב נל דעוג סהי אמורי
 דמיט עוג מלכי אמורי מלך על הים חכם רפאים והוא היה מוכי
 אמורי ונקרא יתר הרפאים מפני שמלך עליהם ולוי תימח
 ואת הרפאים זה

אמר ויהי דבר זה חכם מרקים׃ ב נל דעוג סהי אמורי
 דמיט עוג מלכי אמורי מלך על הים חכם רפאים והוא היה מוכי
 אמורי ונקרא יתר הרפאים מפני שמלך עליהם ולוי תימח
 ואת הרפאים זה

פירוש לתורת אלהים

(יט) את תקיני דם לאנד פון קיני וכו׳ (א) ושׂר׳ אשת
 אברהם לא ילדה לו אונ שׂרה דאם ווייב פון אברהם
 חמ צו אים קיין קינד גיבארין וקה שפחה מצרית אונ צוא
 איר איז גווען אדינקסט פון מצרים (ישׂו רש״י).
 וישׂקה אונ איר נאמן איז גווען הקר׃ (ב) ותאמר שׂר׳

אנדער פאן וואלסט זיא גיבארין קינד, אונ וויא זיא האט
 קיין קינד, דריפר הט זיא גזאנט עצהני ה׳ מלכת, הקביה
 נאטור קען איה האבין קינדער, דריפר פא גא א׳ שפחתי,
 מיין צער, צווייטנס וועט הקביה זעהן אז איה וויא גיט
 איהאט אדינקסט פון דיא מצוה צו האבין קינד ווי הקביה
 האט מיה אף גהאלטן פון צו גיבארין קינד, אבער עס דר
 זאקסטו קומען צו מיין דינקסט, גרשׂטנס וועט הקביה זעהן
 איהאט אדינקסט פון דיא מצוה צו האבין קינד ווי הקביה
 האט

אֶל-אַבְרָם הִנְהִינָא עֲצֵרְנִי יְהוָה
 מִלְּדַת בֵּא-נָא אֶל-שְׁפַחְתִּי אוּלֵי
 אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל
 שָׂרִי וַתִּקַּח שָׂרִי וַאֲשֶׁת אַבְרָם אֶת-
 הַגֵּר הַמִּצְרִית שְׁפַחְתָּהּ מִמֶּקֶץ עֵשָׂר
 שָׁנִים לְיִשְׁבֵת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
 וַתִּתֵּן אֶתָּה לְאַבְרָם אִישָׁה לְךָ
 לְאִשָּׁה הִיא וַיְבֵא אֶל-הַגֵּר וַתֵּהֵר וַתֵּלֶד

שרי אברהם הא פען
 מנעני מלמלך עול
 פען לנת אמתי מה אם
 אתבני מנה וקפיל אברהם
 דמלמד שרי : ו דגרת
 שרי אפת אברהם ית הגר
 מצריהא אמתה מסוף
 עשר שנין למתב אברהם
 פארעא דמנען ויהבת
 יתה לאברהם פעלה : ו
 לאנתו : ו ונל לנת הגר
 ועדיאת ונתת ארי

תולדות אהרן
 מקץ פסד יבמות טו :

בעל הטורים

(ג) לשת. ב' בנים' הכא ורודך אבר נסה לשת ער מי כנשא אשה ושהה עמה ו' טווס ולא ילדה הטינו לשת ער יבא אחרת ואין יבמה

בית יהודא

בדיקה בבית אחר) אונ ג'ט אפרינעסען אין איין אנדער
 ג'טוב : (ב) ווארף אגנה מלמד : טאמער פון איר ווער איה
 אויך געבאטן ווערן (לויב על מי שאין לו בנים שאינו בני
 אביו היום) דר פסוק לערונט אונד דער מענטש נוס קט קיין
 קינדד איז ער ניש געבאטן נאר צו ווארפן : וואגה מלמד :
 זאגט רש"י שרה קט געזאגט (בוכות שאינם יצתי ביהוה
 גיחה) ווייל איה ווער אריינגרינגן אין מיין שטוב אשנא
 נאפריגדו אינ דם טוה איה גאר וועגען מיין שטוב אשנא
 האבן קינדד, טאמער אין דעם זכות ווער איה אויך זוכה
 זיין צו האבן קינדד : וקלל שרי, צו דיא שטיקמע פון שרי
 (לויב תקדש שבה) אברהם קט געטרט די שטיקמע ודי רייד
 פון שרה ווייל זיא קט גרעט מיט רום תקדש, פון הקב"ה
 באהעפטן מיט הגר : (ג) ונתקה שרי : זאגט רש"י (תקתה בך ביום) שרי קט גענומן דיא הגר מיט גוטע רייד (אישך
 שוכתך ירדכך ביום קדוש ביהוה) ווארף צו רייד דו האסט זוכה גווען דיא ווארשט דויה פהעפטן מיט אונד אהיינדיגען מענטש :
 מן קין גשר שנים : הארט רש"י צוא וואס בארף דיא תורה דערצייגן די צייט ווען שרה קט געפען צו גר צו אברהם,
 געפען רש"י (בואד תקבוע אשה ששהקת עשר שנים ולא ילדה בבלה) עס איז אברש וישמע צייט צוא אשה אונד זיא
 קט געוואהנט מיט איר מאן זעהן יאהר אונד זיא האט קיין קינדער גבארין, בארף דר פאן געמען איין אנדער ווייב :
 וישבת אברהם : זאגט רש"י (בגיד) דער פסוק זאגט אונד (שאין ישיבת הוצה לארץ עלה מן הבגין) די צייט וואס אברהם
 האט געוואהנט מיט שרה אין הוצה לארץ וואיסער ארץ ישראל איידער ער איז געקומן אין כנען, דאס איז ניש
 גערעכנט גווארן צו דיא זעהן יאהר (פי שלא נאמר לי ואישך קניי גדו) עד לשבא לארץ ישראל) ווייל תקב"ה האט ניש
 צוגעזאגט אברקמען אז ער וועט יאהר אגרושע פאלק ביה ער וועט קומען אין ארץ ישראל, אז ער וועט קומען אין ארץ
 ישראל וועט ער האבן קינדער אבער ניש פריער, דריבער
 איז גקומן אין ארץ ישראל : (ד) ויבא אל הגר ונתרה : אברהם
 איז גקומן אין ארץ ישראל : (ד) ויבא אל הגר ונתרה : אברהם

שפתי
 עלזה כלומר שראה מטוס שנטו לה לשרה וקול : ד קל ובי אם
 סבר תלד תהא היא בנייה ומרדד דממה זיין פ' טביחה : ה הוכחתי
 מנחמו לקול ערי הוליל לפני אלה ה"פ לקול הכא לשרי דהטינו

ליקוטים על התורה

קט אים צו גנאט, טאמך וועגן דעם וועט תקב"ה איה מיר
 אוף דוקנות האבין אונ ווער איה זוכה זיין צו האבן אקינד
 פון אברקמען, אונ הקב"ה קט אבר איה גבארין שרה פון
 צו האבן קינדד ביה נאכדעם ווי אברהם וועט זיין געמלד,
 אונ וועט ארש ווערן הונדערט יאר, וואס איה גייט אונעם
 דר יצר הרע פון מענטשין, וועט יצחק גיפארין ווערן
 הילוי, אונ ער וועט זיין הילויג פון דר מונט וואס שרה
 וועט מיט אים מעגערט ווערן :

צבות זה ולא נצורה צבית אחר : (ב) אוילי אבנה מומנה .
 לימד על מי שאין לו בנים שאינו צבוי אלא הרום : אבנה
 מומנה, זכות דו שאכנס לרתו לתוך צבתי : לקול שרי.
 (ב') לרוח ה הוקדש טב : (ג) ותקח שרי : לקחה
 בדברים ו אסרוד שוכית לידכך ביום קדוש כזה (ב') :
 מקץ עשר שנים : מועד הקבוע לנשה טטהתה ז עשר
 שנים ולא ילדה לכעלה חייב לנשא אחרת (יבמות טד) :
 לשבת אברהם וני' : מגיד שאין יבמת חוזה לארץ עולה
 לו מן המנין לפי שלא נאמר לו ואשך לנוי גדול עד שיבא
 לא' : (ד) ויבא אל הגר ונתרה . מביאה ח' ראשונה

אוי אריינגעגען גווארען די עצה אין שרה אברהם זא' זיה
 קט גענומן דיא הגר מיט גוטע רייד (אישך
 שוכתך ירדכך ביום קדוש ביהוה) ווארף צו רייד דו האסט זוכה גווען דיא ווארשט דויה פהעפטן מיט אונד אהיינדיגען מענטש :
 מן קין גשר שנים : הארט רש"י צוא וואס בארף דיא תורה דערצייגן די צייט ווען שרה קט געפען צו גר צו אברהם,
 געפען רש"י (בואד תקבוע אשה ששהקת עשר שנים ולא ילדה בבלה) עס איז אברש וישמע צייט צוא אשה אונד זיא
 קט געוואהנט מיט איר מאן זעהן יאהר אונד זיא האט קיין קינדער גבארין, בארף דר פאן געמען איין אנדער ווייב :
 וישבת אברהם : זאגט רש"י (בגיד) דער פסוק זאגט אונד (שאין ישיבת הוצה לארץ עלה מן הבגין) די צייט וואס אברהם
 האט געוואהנט מיט שרה אין הוצה לארץ וואיסער ארץ ישראל איידער ער איז געקומן אין כנען, דאס איז ניש
 גערעכנט גווארן צו דיא זעהן יאהר (פי שלא נאמר לי ואישך קניי גדו) עד לשבא לארץ ישראל) ווייל תקב"ה האט ניש
 צוגעזאגט אברקמען אז ער וועט יאהר אגרושע פאלק ביה ער וועט קומען אין ארץ ישראל, אז ער וועט קומען אין ארץ
 ישראל וועט ער האבן קינדער אבער ניש פריער, דריבער
 איז גקומן אין ארץ ישראל : (ד) ויבא אל הגר ונתרה : אברהם
 איז גקומן אין ארץ ישראל : (ד) ויבא אל הגר ונתרה : אברהם

חבמים

רוח הקודש : ו כיון דשקר האדם הוא דעמו ולא וכל לקחת דעמו
 כ"א בדברים טובים מוכר דעמו לריוו : דא"כ מקץ עשר שנים לל' :
 ה הוכחתי מנחמו לקול ערי הוליל לפני אלה ה"פ לקול הכא לשרי דהטינו

פירושי רתורת אלהים
 קט שרי גנאט צו אברהם הנה נא עצריני מלדת נאמ
 קט מיה אוף גהאלטן פון צו גבארין פא נא אל שפתי
 קום צוא מיין שפחה אוילי אגנה מננה טאמער
 ווער איה גבועט ווערען דורך איר (ש' טז) .
 וישמע אברהם לקול שרי קט אברהם געערט צום קול פון
 שרי : (ג) ותקח שרי אשה אברהם אונ שרי דם ווייב פון
 אברהם קט גנומן איר דינסט הגר די מצרית (ש"ט) .
 חקץ יצחק שנים לשתת אברהם בארץ כנען פון סוף פון זעהן יאר וואס אברהם איז געגעסן אין לאנד כנען (ש"ט) .

כי הרתה ותקל גברתה בעיניה:
 ותאמר שרי אל-אברם המסי
 עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך
 ותרא כי הרתה ואקל בעיניה
 ישפט יהוה ביני וביניך: ויאמר

עדיאת וקלת רבננה
 בעיניה: ה וואמרת שרי
 לאברם דין די עקד אנא
 יהבית אמתי לק נחות
 ארי עדיאת וקלית
 בעיניה דין דיני וביניך
 ויאמר אברם לשרי הא
 תו"א ותמר שרי ר"ה י"ב ק"ג :

בעל הטורים

ח"ל עולה מן המזון דכתיב לשפת אברם בלחן כענין. מ"י כשישכ ער בלחן כענין: (ד) הרהה, כ"ג כפרסה מלאן רמז לפרוסה ר"ס שהכניסה
 בה עין הרע והפילה וזמרה ותעברה: (ה) חמסי, כ' במסורה חמסי עליך. חמסי ושפתי על ככל תלמוד וישנה לזון מקום שרה לזון חמור
 כפרה כי שרה עקרה ולזון עקרה ומה שרה הכניסה להה אף ישראל העבירה לזון לזריות:

בית יהודא

ראשונה פון דעם ערששען קאהל נוס אברם איז געווען פון
 איר איז זיא מעיגפרת גנוארן: עתקל גברתה בעיניה: ויאמט
 רש"י (אברהם) הקר הט גאמט (שרי) וז אין סתרה פנלואה
 שרי איז אין דערשטיג וואן הארציון גיט אזו פרום ניו זיא
 נוינט זיך פרום פיר מענטשען (פראה עקמה פאלי דוא צנרת)
 זיא נוינט זיך פרום (ואינה צנרת) זיא איז אפער גיט פרום
 (שלא זקתה דריוון פל בשנים הללו) נוייר זיא וואהנט מיט
 אברקען פיל יאהרין אונ זיא הט גיט זוכה געווען צו זענען
 מעיגפרת פון אברם (אני נתפברתי מפניה ראשונה) אונ אר
 בין מעיגפרת גנוארן פאר דעם ערששען קאהל: (ה) חמסי
 עליך. שרה האט גאמט צו אברקען (חמס העיני לי עליך
 אני כפיל העיני) דעם שפחא פון דעם רויב נוס איז גאמקען
 גנוארן צו מיר נוס איה בין געוויבט גנוארן פון קינדער

(כ"ר): ותקר גברתה בעיניה. אמרה שרי וזון סתרה
 כגויה מראה עממה כאלו היא לזקת ואינה לזקת שלא
 זכתה להריון כל השנים הללו ואולי נתעברתי מן מביאה ראשונה
 (כ"ר): (ה) חמסי עליך. חמס העשילי עליך אני מטיל
 העושי בהתפללת להקב"ה מה תתן לי ולאני הולך עירי
 לא התפללת אלא עליך וזהו לך להפסל על שינוי והייתי
 אני נפקדת עמך ועוד דכתיב וזהו חמס מומי שאתה שומע
 כ צוויי וסומק (כ"ר): אנכי גתתי שפחתי וגו' ביני
 וביניך. כל כיוצא בזהקרה חטר ל זה מלא קרי בזה צוידך
 (ר"ל מוכח לנכסה) שהכניסה עין הרע בציבורה של הגר
 והפילה עברה הוא שהמלך אומר להגר הכך הרה והלא
 ככה הרתה והוא מנכר לה שאתה אלא מלמד שהפילה

גאביון דם נוארף איה אויף דיר, דו גועסט פאר דעם
 גיריט) נוען דו האסט געעסן צו הקב"ה אונ דוא האסט גאמט
 (ואל התפללת אלא עליך) האסטו גאר געעסן אויף איה (וזהו לך
 והייתי אני נפקדת עמך) געוויבט גנוארען מיט
 ריי (שאתה שומע ביוני וישתק) דו העקמט נוי איה הקר
 צו איר זיא זאט מיה גיט פארשעמען: ונכי נתתי שפחתי וגו'
 שפחתי און פסקי דר נוארש גינה פעלש דר אנדערער יוד
 וביניה) אירעסטו זייגענען וביניה דרשון נקבה, דאס מיינט מען הקר, שרה
 אונ צווישען דיר הקר (שהבניה עין ברע בעבניה של הקר
 פון הקר הט הקר מפיל נוען דאס קינד (הוא שפחא איה
 נועסט מעיגפרת נוען נהלא גבר הרתה) זיא איז דאך געווען
 איר דר מלאך זיא נועט מעיגפרת נוען (אף כפיל השפחתי
 הקיין תראשון) גאר דר פסקי דערונט אונז אז הקר האט מפיל

גשארפט נוערען (פשהתפללת ונקב"ה מה תתן לי ואני הולך
 צו אים נוס נועסטו מיר געבן איה גיי דאך אריון און קינד
 (ואל התפללת אלא עליך) האסט געארפט פוען און אונז ביינע
 (והייתי אני נפקדת עמך) געוויבט גנוארען מיט
 ריי (שאתה שומע ביוני וישתק) דו העקמט נוי איה הקר
 צו איר זיא זאט מיה גיט פארשעמען: ונכי נתתי שפחתי וגו'
 שפחתי און פסקי דר נוארש גינה פעלש דר אנדערער יוד
 וביניה) אירעסטו זייגענען וביניה דרשון נקבה, דאס מיינט מען הקר, שרה
 אונ צווישען דיר הקר (שהבניה עין ברע בעבניה של הקר
 פון הקר הט הקר מפיל נוען דאס קינד (הוא שפחא איה
 נועסט מעיגפרת נוען נהלא גבר הרתה) זיא איז דאך געווען
 איר דר מלאך זיא נועט מעיגפרת נוען (אף כפיל השפחתי
 הקיין תראשון) גאר דר פסקי דערונט אונז אז הקר האט מפיל

שפתי

ליל אלא למדרש סוטה עור שמה הגר ותמר הא כולד אלא שנתעברה
 מביאה ראשונה והוא כאלו היתה עור בתולה ונתעברה מ"מ מדמוך הגר
 אל ותמר אכזה למדרש הגר ותמר אבל לא שחר גמס הא כולד אלא
 נתעברה מביאה ראשונה משאכ שחר גמס שזון נתעברין מביאה
 ראשונה כלו שנתעבה לה גס: מ"א' מניל דמסי ותקל כולד לנחא מביאה
 הריון הוא ותקל ואל מביאה ביאה ראשונה ויל' חלשית הל"ל ותמר
 ותקל וגו' ע"ל דלוי מביאה הריון למה ותקל לנחא שרה עקרה

פירוש לתורת אלהים

ותמן איתה לאברם אישה אונ שפחתי איר געען איר דיגקט
 הקר צו איר מאן אברם לו לאשה צו אים פר אנוייב:
 (ד) ויבא אל הקר אונ ער איז גקומען צו הקר ותמר אונ
 זיא איז מראן גנוארן ותמר אונ אז הקר הט געען
 פי תקתה אז זיא איז נוארען מראן ותקל גברתה בעיניה
 איז נוארען גרינג איר הארינקע און אירע אונגען
 דם הייסט זיא הט זיא גהאלטן פר נישט (וי' ט"ז):
 (ט) ויאמר אונ זיא האט גנואמט שרי צוא אברקם
 גרינג עליך מיין ברובונג איז אויף דיר (פיו ט"ז):
 אנכי נתתי שפחתי בחיקך איה האב געעבין מיין שפחה
 אין דיין שום ותרא פי תקתה אונ אז זיא האט געען
 זיא איז נוארן מראן ואל בעיניה בין איה גנוארן
 גרינג אין אירע אונגען ישפט זי ביני וביניה גאט
 נאר משפטען צווישען מיר אונ דיר (פיו ט"ז):
 (ו) ויאמר אברם הט אברם גאמט צו שרה תהי שפחתיך
 גינה דיין שפחה איז אין דינע הענט, גיש לת הבוב

אֲבָרָם אֶל־שְׁלֹחַי הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ
 עֲשִׂי לָהּ תַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וְתַעֲנֶה שְׂרִי
 וְתִבְרַח מִפְּנֵיהֶּ: ז וַיִּמְצְאֶה מְלֹאךְ
 יְהוָה עַל־עֵין הַמִּים בַּמַּדְבָּר עַל־
 הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר: ח וַיֹּאמֶר הַגֵּר
 שִׁפְחַת שְׂרִי אִי־מִזֶּה בָּאת וְאַנְה
 תִּלְכִּי וְהִיא אָמַר מִפְּנֵי שְׂרִי גְבֵרְתִּי
 אָנֹכִי בְּרַחַת: ט וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֹאךְ
 יְהוָה שׁוּבִי אֶל־גְּבֵרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי
 פַּחַת יְדֵיהֶּ: י וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֹאךְ יְהוָה
 הַרְבֵּה אֶרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ וְלֹא יִסְפָּר
 מִרְבּ: י"א וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֹאךְ יְהוָה

אמתיה בידך בידך עבדי לה
 פדתקין בעיניך ועניתה
 שרי וערכת מן המדבר:
 ז ויאמצאה מלאך
 על עיני דמי במדבר
 על עיני מלאך דחבר
 הויאמר הגר שפחת שרי
 מן את אתי ואתי ואת
 אזלא אמרת מן קדם שרי
 רבותי אנה ערקא
 ערקת: ח ויאמר לה
 מלאך דיי הגביר לנת
 ר בן פניך ויאשתעבדי
 תחות ידך: ויאמר לה
 מלאך דיי אסגאה אסגי
 לת פניך ואת ותבונן
 כספי: י ויאמר לה מלאך
 ה' ויאמר לה מלאך

ה' ויאמר לה מלאך

בעל הטורים

(1) על עין המים, ב' בנס' דין ואודך
 הכה חכמי לזכ על עין המים, טוב הוא
 התפלל על המים כדכתיב מקול מוחלים
 בין משאכוס שם יתנו לדקות ה' וכן התפלל
 כל העיר מפני ששרה הכיורה את שמעאל

נמשלה למים כדכתיב שפני כמים לכך: (ח) ברחת, ב' בנס' הכל ואיך מקול פרס ורובני קפת בורחת

בית יהודה

גווען דם גרששע קינד ואונ קוען קען ניש זאגן דער מלאך
 קט קעמינגט הנה הרה, דו ביזט איצט מעגערת, דם האט
 דאך דר מלאך איר ניש געדארפט זאגן, דם קט זיא דאך
 אזיין געוואקסן: (1) ונתענה שרי, שרי קט געפינינגט הנה,
 מיט נוס, זאגט רש"י (הנה קט מעגערת ביה קבוצה) זיא האט
 מיט איר שווער געארבעט: (ח) זיא מנה באה, זאגט רש"י
 דר מלאך קט איר געברענגט (מתוך באה) פון געברענגט ארט
 קומט (אף) גאר צו נוס קט ער איר געברענגט (ליפון לה פתח
 דעם פֿרענען וועט ער מיט איר אריינקומען אין אשמועס
 שטאמט גענו מנה אני באה) ווא איז דר ארט נואם דו וועקט
 מלאך גרוי, זאגט רש"י (על כל אמהיה) אויף געקער זאך נוס קען
 קען געדארפט זאגן צו הנה (הנה שולח לה מלאך אחר)

שפתי חכמים

הוכר וכלן שם ויד בין הגו' וכו' ה"ק קרי ב' בינך הגו' בלתי
 כי י' הנח מורה על ה' ה' וס' נקוד בש"ה שהוא נוכח לנקבה

ויהיה לנוכח הגר שאף להגר אמרה כן וכו': מ דלכ"כ מאי זה
 מבע"ל כי המים היו לעולם כתולת המיכה הטורה על השלה כמו

בשניה מן מיט איר אזו וויא עם גפעלט אין בייני
 אונגען וועגה שרי אונג מיט האט זיא גפינינגט דאם
 הייסט זיא קט מיט איר שווער גארבעט שנתרבת מפניה
 איז הנה אנטלאפן גנוארן פר איר: (1) ונמצאה מלאך
 זיא אונג עם קט זיא גפונען אמלאך על עין המים במדבר
 ביי אקנואל ברגען פון נואמר אין דר מדבר על העין
 גדרה שיר ביי דעם קנואל ברגען נוס איז אויף דעם
 נועג ווי מען גייט צום ארט שור: (ח) ויאמר אונג דר
 מלאך קט צו איר גזאגט מיט דעם קשון הנה שפחת
 שרי דו שפחה פון שרי אי מנה באה פון געברענגט ארט
 קומקסמו וננה תלכי אונג וויא הין גייקסמו (עין כס').

והאמר אונג זי קט גזאגט מפני שרי גברתי אנכי בורחת פון
 פאר מיין הארינגטע שרי אנטלאך איה: (ט) ויאמר לה
 מלאך זיא קט גזאגט צו איר אמלאך פון גאט (ע' רמ"ז)
 שובי אל גברתי, קער דיה ווי דער צו דיין הארינגטע
 ורתעני פתח דיה אונג זיא אונגער מ: זיא אונגער איהע
 הענט: (1) ויאמר לה מלאך זיא אונג אמלאך פון גאט קט
 צו איר גזאגט פון גאמט וועגן תרבה מערבן איהע את
 גהג איה ועל מערבן בייני קינדך וליא קסר מרוב אונג זיא
 ווערן ניש קענען גציילט ווערן פון וועגן פילקייט:
 (יא) ויאמר לה מלאך זיא אונג אמלאך פון גאט קט צו איר
 גזאגט הנה הרה אז דו וועקט דיה אום קעקן וועקסט

הַנֶּהְךָ הָרָה וּיִלְדֶתָ בֵּן וְקָרָאתָ שְׁמוֹ
 יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עֲנִיָּךְ׃
 וְיְהוָה יְהִיָּה פָּרָא אָדָם יָדוּ בַּכְּרוּיָךְ
 כָּל בּוֹ וְעַל־פָּנָי כָּל־אֲחָיו יִשְׁכֹּן׃
 וְהִתְקַרָּא שְׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיךָ
 אֶתָּה אֵל רֹאֵי כִי אֲמַרְהָ הַגִּם הַלֵּם

דיי הא אית מעדיא ותלדין בר ותקרין שמה ישמעאל ארי קביל יי צלותיך: י יהוה יהא מרוד באישא הוא יהא צרה קבא וידא דבני אנשא יהון צריבין להוציא אפי כל אחויה ישרי: י וצדיאת בשמא דיי דמתמלל עמה אמרת את הוא אהא דחוי כלא ארי אמרת תברם

בער הטורים

לפיכך ברמו ישראל מפניו כי רומי קסת הוא ושמעאל דכתיב ביה רובע קסת: (וא) וקראת. ד' כנסי' הכא ווארן וקראת אחכס הכרעס וקראת את שמו עמו אל וקראת יוסעס חמוטס שמי קריאה ישמעאל קראת הכרעס אלכ' יי קריאת עמו אל קראת יוסעס:

רש"י

לכך נאמר מלאך כלל חמישה וחמירה: (וא) הנך הרה. כשתשובי תהרי נ כמו הנך הרה להשת מנוח (טופסיוס ו): וילדת בן. כמו וילדת ס ודומה לו (ירמיה כב) יושבת כלכנון מוקנתת בחרום: וקראת שמו. כווי הוא ע כמו שומר לזכר וקראת את שמו יוסק: (יב) פרא אדם. אהוה מדכרות פ לוד כמו שכתוב ויהי רובע קסת ויבש בצדכר פטר: יוד בול. לטסיוס: ויד כל בו. הכל שונאין אותו ומתגרין בו: ועל פני כל אחויו ישכן. סהיה זרעו גדול (ב"ר): (וג) אתה אל ראי. נקוד חספ קמ"ן מפני שהוא סס דבר אלוה הראיה שרואה צ' בעלכון

בית יהודיא
 קסת הקב"ה געשיקט צו איר איין אנדער מלאך (לפך נאמר מלאך ע' פל אמירה נאמירה) דריבער שמיים ביי יעדו ויאמר דר נוארט מלאך: (וא) והנך הרה. ואנט רש"י דר מלאך קסת גזאנט צו הנך (קשתשבי מתיקה) אז דו וועסט צוריק גיין צו שרה דעס נאך אמאהל מעפנת ווען פון גבראען (כמו הנך הרה דעס נאחט פון דס ווייב פון מנוח האט איה דר מלאך געואנט הנה הנה: דו וועסט מעפנת ווערן: ויילדת בן). ואנט רש"י (כמו) עם איין גרייך ווי עם ווארט גשטאן ויילדת. רש"י תארט אין פסוק ויילדת איין דאך אעבר, דו האסט גבראין, צו ריבער ואנט רש"י דו שוואיין ווערן געוויינגט ווי קליון, גרייך וויא עם ווארט גשטאן שמיים אין פסוק (ישבת בלכנין מקנתת בארנים), איז איה גרייך וויא עם ווארט געשטאען יושבת מקנתת בארנים: וקראת שמו. (צווי הוא) דר מלאך קסת גזאנט צו הנך דו ווארט רופען דעם נאמן פון דיין וזהו ישמעאל (כמו שפאר גרר וקראת שבו יצחק) אזו ווי הקב"ה האט גואנט צו אברקמן דוא ווארט רופען דעם נאמען פון דיין וזהו יצחק, אונ צו אנקבה ואנט מען וקראת דוא ווארט רופן, ואונטר דעם ת איז נישא אנקדה: (יב) ופרא אדם. אווילדער מענטש (אהוב מקדורת לצד חיות) ער וועט רייב האבען וואהנען אין דר מברך אונ פאנגען חיות (כמו שכתב) וויא עם איז געשריבען אין פסוק (ויהי רובע קשת) ער פלעגט שיקען מיט דעם פייר-אונג-בויגין וויבש קמבר פארן) אונ ער איז זעקסן געוואהנט אין מברך פארן: (יג) ויהי האנט וועט זיין אוף ארע מענטשען (לסטים) ער וועט זיין אנגריינד כל ביז. אונ דיא האנט פון ארע מענטשען וועט זיין אוף אים (הכל שונאים אותו ומתגרין בו) ארע ווערן אים פיינט האפן אונ ווערען רייצין מיט אים, מלחמות צו מאכען מיט אים: ונע פני כל אחיו ישבין. אבער ארע פרידער צוזאמען ווי מירקלישע פאלק צוזאמען ווערען וואהנן מיט פרידען, אייגר דעם אנדערען וועט גיין לעבעכס: טאהן (שקיהו ויהי גוי): זיינע קינדער ווערן זיין גרויס אונ פון ווארט ראי איז געשיקלט מיט אהשת קמין, ראי, מען נאר גיט מייטישן ראי מיין זעקן (כפני שרוא שם דבר) ווייל דר ווארט ראי ווערט דא געשיקטשט זעקן, ודער נאמען זעקן איז אוף שישון עברית ראיין אר ראי מיינט מען (אזאת הראיה), דער ועהנדריגער גאט, דער גאט וואס ווערט אריין (שרואה בעלבוני של עיניבין) ער זעקט דס שעמונג פון דיא

שפתי חכמים

עלן כבוד כש"ל תחת התי"ו מ"ע ל' צוויי הוא כמו שלמר לזכר וקראת: פ וקראת פרא דכתיב פראוס במדבר. (מחל) כרי' וכזכר ולפי' אל' ידו בכל לנסעים אלל לחל' שפי' פרא אדם כחו נפשות חס כן לריך לחוק ולפי' פי' אחר על ידו בכל וזמק סס: צ (יג"א)

כר סכרה על הסריון עעבר סהרי כר הטלה כפישי' לעל: ס סגול' והל' כסגול' וכו' סהו סינוי ואל תחמה על סה"ל סחמ' החי' כי כמותו ויבט כלכנון מוקנתת כלריום ססס ג"כ סינוי ונקוד סה"ל תחת התי"ו: ער ר"ל ארע פירוש לתורת אלהים

איתליבען ווערן זיין אין אים אלע ווערן אים ייגנט האבין אונ ווערען זיה מיט אים רייצין וגי פני כל אחיו ישבין אונ קענען אלע זיינע ברידער וועט ער רופען דאס הייסט זיינע קינדער ווערען זיין גרום אונ פיר פאלק: (וג) ותקרא שם יי תדובר אליה: אונ זיא קמ גרופן דעם נאמן פון גאט דר ווס האט גרעט צו איר אהא אריא דו גיסימט גאט ווס דו וועקסט

מראין ווערן ויילדת בן אונ דו וועסט גיבארין אוי וקראת שמו אונ ווארט רופן גיין נאמן ישמעאל פי שבע יי אל יגוד וארוים גאט האט גיהערט דיין פיין: (יב) והיא יהיה פרא אים אונ ער וועט זיין אווילדער מענטש ער וועט רייב האפן צו זיין אין די סך דורות אונ צו חספן חיות ידו בכל זיין האנט וועט זיין אין אלע ער וועט זיין אנגריינד כל בו אונ די הענט פון

רֵאִיתִי אַחֲרֵי רֵאִי: יד עַל־כֵּן קָרָא
לְבִאֵר בְּאֵר לַחֵי רֵאִי הַגֵּה בֵּין קָרָא
וּבֵין בְּרֵד: טו וַתִּלְד הֶגֶר לְאַבְרָם בֶּן
וְיָקָרָא אֲבָרָם שְׂם־בְּנֵו אֲשֶׁר־יִלְדָה
הֶגֶר יִשְׁמַעֵאל: טז וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים
שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדְתָּהּ הֶגֶר אֶת־
יִשְׁמַעֵאל לְאַבְרָם: ס"ז וַיְהִי אֲבָרָם

ת"א ואברהם בן שמונים יז :

בית יהודא

פארשעמטע (דער אהר) נאך אבט איז (א ראי משמע שהיא רואה הכל) אר ראי מינט מען ער איז אבאט ווס ער זעקט ארין (אין שום דער רואה אהר) אונעם איז נישא אמענטש נוס זאל אים זען: ודגה הלוא: זאנט רש"י (ישן תיבה) מיט אוואנדער: דיא ונקרש "הגה היום" קט הגר זאנט מיט אוואנדער (ווי ספרה הויב) האב אוך דען געטראכט (שאר היום בספרות דאיתו שלוחו של קרס) אפילו דא אין דר מדבר וועל אוך אויך זעקן די שווימס ופלאכוס פון הקב"ה (אחרי ראי איהם בביתו של אברהם) נאכדעם וויא אויך פלעג זיי זעקן ביי אברהם אין שטוב (ששם הויה רגילה לראות פלאכוס) דארט ופוי אברהם אין שטוב בין אויך געוואנט גווען זעקן פלאכוס, נאנט רש"י (תדע שפירקה רגילה לראות) אויך וועל דיר וויזען אז הגר איז געוואנט זאפער מוז נמיה) ווארום מנהג קט גאר איין מאהל גווען ווייל מיר האבן גוועקן אמלאך (ווי רבקה ארבעה חד אחר זה דעם אנדערן אונ זיא קט גאר ניש געשאקין: יוד) ופאר (פאר אמלאך נישא אהמו זקח) דאס איז דער ברונען נואם (טו) ונקרא אברהם שם וגו'. זאנט רש"י (אך על פי שלא שבע קט ניש גיעקט דיא רייד פון מלאך נואם ער קט געוואנט (שפירקה ווס הקדש עליו וקרא ישמעאל) פון דעםטוועקן האט ער דר נאמען פון דעם קינד דארף זיין ישמעאל: (טז) ויאברהם

רש"י

של עלובין (ס"ד ל"א אהה אל ראי זממעט שהוא רואה הכל ואין סוס דבר רואה אותו): הגם הלום: לשון תימה וכי סבורה הייתי שחף הלום צמדכרות לחיטי שלוחו של מקום אחר רואי אותם בביתו של אברהם שסם הייתי רגילה לראות מלאכים ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנחם ראה את המלאך פעם אהת ואחר מות ממות וזו ראתה ל' זה אחר זה ולא סרדה: (יד) באר לחי ראי: כתרומו צלחא דמלאך קינא אהמו עלה: (טו) ויקרא אברהם שם וגו'. אע"פ שלא שמע אברהם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל שרתה רוח ק הקודש עליו וקראו ישמעאל: (טו) ואברהם בן שמונים שנה וגו'. לשכחו של ישמעאל

גווען צו זעקן פלאכוס (שגברו עליהם ראה את המלאך פעם אחת אמלאך האט ער נאנט צוא זיין ווייב מיר וועלן שטארבן וזיא קרבה) אונ הגר קט גוועקן פיר פלאכוס איינעם נאך דעם אנדערן אונ זיא קט גאר ניש געשאקין: יוד) ופאר (פאר אמלאך נישא אהמו זקח) דאס איז דער ברונען נואם (טו) ונקרא אברהם שם וגו'. זאנט רש"י (אך על פי שלא שבע קט ניש גיעקט דיא רייד פון מלאך נואם ער קט געוואנט (שפירקה ווס הקדש עליו וקרא ישמעאל) פון דעםטוועקן האט ער דר נאמען פון דעם קינד דארף זיין ישמעאל: (טז) ויאברהם

שפירי

בשלמה בית אברהם לחיטי מלאכוס בשלל זקת אברהם וסרה אהל צמדכר אל נמלא כו אס כחור רואה צעלנו וכו': ק [סס] ריקומי מורדי' (א) ויהי אברהם בן השנים שנה וגו'. ווען אברהם איז אלט גווארן זיין אונ בנייביג נאחר קט הקב"ה גוואנט צו אברהם העלסט גוין פאר מיר: פאראויס אוך זאל דיר גיט דארפן העלפן מיה צו דיגן: ורהה תמים: וועסט זיין נאמן ווארום בוי איצט אז אויך העלף דיר מיה צו דיגען: איז דאך דיין דיגן מיה: גאר העלף: ווייל אויך העלף דיר טאהן די מצות: ויעקט דאך יעקב מנצח געטאהן דינה אויב ויירע: אבר פון היקט אונ ווייט: וועל אויך דיר גיט העלפן צו די מצות טאהן: גאר דו וועסט אלץ טאן אלעין: וועסט זיין נאמן אונ וועקן דו נאכטם גיט מורא האבן פו דעם יצור הקט: וועל אויך דיר געבן דיא מצוה מילה: פו דו וועסט זיין געפילט וועסט פאר דעם יצור הקט: גוין צו אברהם אונ ונקרא אברהם שם פון האט אברהם גרופען האט גווארן ישמעאל: (טז) ויאברהם בן שמונים שנה וישש שנים אונ אברהם איז אלט גווען זעקס איג אכציו: וזר בלדת הנראית ישמעאל לאברהם אז הגר האט

שהיה

בְּיַתְשָׁעִים שָׁנָה וְתִשַׁע שָׁנִים וַיְהִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָם וַיֹּאמְרָאֵלֹו אֲנִי אֵל שְׁדֵי פְלֶחַ קְדָמִי וְהוּוּ שְׂדֵים: הוּיָא מִנּוּחַ כִּד: סְהַלְךְ דְּרִימִס 63

אברהם פר תשעין ותשע שנים ואתגלי יי לאברהם ואמר ליה אנה אף שדי פלח קדמי והו שדים: הויא מנוח כד: סהלך דרימס 63

רש"י

נכתב להודיע שה' בן י"ג שנה ר כשנימול ולא עכב: (6) אני אל שדי. חני הוא שם די בלחכותי לכל בריה ש לפיכך התיקן לפני וזהו' לך לחלוה ולסמרון וכן כל מקום שהוא במקרה פירושו כן די שלו והכל לפי הענין: התיהלך לפני. כתרוננו פלח קדמי הדבק בעבודתי: והיה תמים. חף זה זוויו חסר זוויו היה שלם בכל נסיונותיו וה לפי מדרשו התיהלך לפני במלות מילה וכדבר הזה תהיה תמים שכל זמן שהעלה כך היתה בעל מוס לפני ד"ח והיה תמים עכשיו אלה חסר ה' אברים א' ז' עינים ז' אזנים וראש הגויים לך אלה על שנתך ויהוה

בית יהודא
נוס די תורה שרייבט ווי פול יאהר אברהם איז אַכט געווען ווען ישמעאל איז גיבארן געווארן, דס איז צוא לויבן וישמעאל (הדוריע שגיהה בן שלש עשרה שנה בשנתו ולא עכב) מיר נאָרן וויסן ווען אברהם האט געמאכט ישמעאל איז ישמעאל אַכט געווען דרייבען יאהר אונד ער האט גיבארט זיין פאטער ואדער הקב"ה אונד ער האט זיך געקאָנט פֿיל זיין: (א) וְאָנִי אֵל שְׂדֵים, נאָנט רש"י הקב"ה האט געזאָגט צוא אברהם (אני דוא שדי) ב' באַהדתי קִדְךָ (גרוה) איה ב'ין דר גאט וואס מיין געשטיקקייט קען געבן צעגונד צו יעדער פֿשענענש אַליין נוס ער באַרף (ר' קצ"ב) דערהער קצ"ב דריבער זאָלסטו זיין פֿר מיר (וְאָהִיהָ לָךְ מֵאֵלֹהִים וְיִפְסְדוּךָ) אונד איה וועט זיין צו דיר אַנאָט הייפֿען מען יאָר דיר קיין שְׂרָעכטסט טאָהן (וכו) פֿל מקום שהיִיא בְּקִרְבָּה) אונד אזו איז אין אַלע אַרְטער וואו עס שטייט אין פֿסקו דר וואַרט שדי (פֿירוש פֿך) איז אזו דער מיינונג דרי (ש"י) מיין גענוגען נוס איה קען פֿאָהן אונד געבן (וְהַכֹּפֵּר צִי הָעֵינַי) אונד אַליין אַרְט מיען זעהן פֿון וואָס די פֿסקים שטויסן: וְהִתְהַלַּךְ קִדְמִי, נאָנט רש"י (פֿתְרָנוּבוֹ) ווי דער מרגנע מיינטשט דיר פֿהעפענין צו מיין דריינגונג: הַיְהִי תָמִים, זאָלסטו זיין גאַנץ, נאָנט רש"י (פֿאָר נַה צוויי צדד צוויי) דאָס איז אין גיאט נאָך דעם אַנְדֵרין גיאט, הקב"ה האָט אים אין קאָל גיבארט אונד נאָך אַמאָהל גיבארט (הַיְהִי שְׁלֵם בְּכָל נְסִיוֹתָיו) דו זאָלסט זיין גאַנץ אין מיינע אַלע פֿרויבונג ונס איה וועט אַלע פֿרויבן (וְלִפִּי קְדָשְׁךָ) אונד ווי דר מירש זאָגט האָט הקב"ה גיזאָגט צו אַבְרָם (וְהִתְהַלַּךְ קִדְמִי בְּמִצְוֹת קִיָּה) דו זאָלסט זיין פֿאר מיר אונד זאָלסט פֿאָהן אונד זאָלסט פֿאָהן (וְיִבְרָךְךָ מֵהַיָּם) אזו דו וועסט פֿאָהן דיר וואָך (מִתְּחִילתָּ תָמִים) וועסטו זיין גאַנץ שְׁפֵלֵךְ (וכו) שְׂרָעלִיָּה פֿך) וואָרום אזו זאָגט וויא דוא האָט נישט צראַגענומען דאָס שטיקלֵה הוּיט (אַתָּה) פֿעל מוס קִדְמִי (הייקסטו פֿיר מיר אַמענעשט מיט אַפֿעלער דרָךְ אַהר) צוויי אַפֿשט איו (וְהָיָה תָמִים) דו זאָלסט זיין גאַנץ שְׁפֵלֵךְ אַתָּה חסר אונגין (שְׂמִי אֲנִים) צוויי אונגין וואָס הַיְהִי אונד דר גלִיד (*) (וְאִיכִסְךָ אֵת אֵל שְׂדֵים) וועט דיר געבן נאָך אַיין אַות צו זיין גאַנצען וואָך וואָס פֿערעפט פינג, אונד פינג אַתּוּתֵיךָ וועט זיין אין זיין גאַנצען. גענין דוא פינג גלִידערֵהוּ (וְהָיָה

הייפֿען מען יאָר דיר קיין שְׂרָעכטסט טאָהן (וכו) פֿל מקום שהיִיא בְּקִרְבָּה) אונד אזו איז אין אַלע אַרְטער וואו עס שטייט אין פֿסקו דר וואַרט שדי (פֿירוש פֿך) איז אזו דער מיינונג דרי (ש"י) מיין גענוגען נוס איה קען פֿאָהן אונד געבן (וְהַכֹּפֵּר צִי הָעֵינַי) אונד אַליין אַרְט מיען זעהן פֿון וואָס די פֿסקים שטויסן: וְהִתְהַלַּךְ קִדְמִי, נאָנט רש"י (פֿתְרָנוּבוֹ) ווי דער מרגנע מיינטשט דיר פֿהעפענין צו מיין דריינגונג: הַיְהִי תָמִים, זאָלסטו זיין גאַנץ, נאָנט רש"י (פֿאָר נַה צוויי צדד צוויי) דאָס איז אין גיאט נאָך דעם אַנְדֵרין גיאט, הקב"ה האָט אים אין קאָל גיבארט אונד נאָך אַמאָהל גיבארט (הַיְהִי שְׁלֵם בְּכָל נְסִיוֹתָיו) דו זאָלסט זיין גאַנץ אין מיינע אַלע פֿרויבונג ונס איה וועט אַלע פֿרויבן (וְלִפִּי קְדָשְׁךָ) אונד ווי דר מירש זאָגט האָט הקב"ה גיזאָגט צו אַבְרָם (וְהִתְהַלַּךְ קִדְמִי בְּמִצְוֹת קִיָּה) דו זאָלסט זיין פֿאר מיר אונד זאָלסט פֿאָהן אונד זאָלסט פֿאָהן (וְיִבְרָךְךָ מֵהַיָּם) אזו דו וועסט פֿאָהן דיר וואָך (מִתְּחִילתָּ תָמִים) וועסטו זיין גאַנץ שְׁפֵלֵךְ (וכו) שְׂרָעלִיָּה פֿך) וואָרום אזו זאָגט וויא דוא האָט נישט צראַגענומען דאָס שטיקלֵה הוּיט (אַתָּה) פֿעל מוס קִדְמִי (הייקסטו פֿיר מיר אַמענעשט מיט אַפֿעלער דרָךְ אַהר) צוויי אַפֿשט איו (וְהָיָה תָמִים) דו זאָלסט זיין גאַנץ שְׁפֵלֵךְ אַתָּה חסר אונגין (שְׂמִי אֲנִים) צוויי אונגין וואָס הַיְהִי אונד דר גלִיד (*) (וְאִיכִסְךָ אֵת אֵל שְׂדֵים) וועט דיר געבן נאָך אַיין אַות צו זיין גאַנצען וואָך וואָס פֿערעפט פינג, אונד פינג אַתּוּתֵיךָ וועט זיין אין זיין גאַנצען. גענין דוא פינג גלִידערֵהוּ (וְהָיָה

שפתי חכמים

ר שחיי הכהנים הם כן ל"ט כשנולד אהוה וכשנולד היה פ"ח שנה ואל"ת וכל לקמן כדכיה חכמי זמננו ומשמאל בנו כן י"ג שנה ופ"ל דמ"ה נכפל ללמד שהכהנים עשיתו מעשר ועל זה עשה זה מוסל מלות הכס ולא עשיתו וילת חכמי זמננו וק"ל ז"ל ומהרש"ל מ"י דמהר"א לא היה שמעון דהוא כן י"ג שנה מלכת לעת דושה שיעור ויו גדולות ומה"ש לא עיכב ומה"ל קרא שמעון ששיר: ש פ"י אברהם אמר להקב"ה רכש"ע חל אהול אל אהיה נמאס בעיני הכהנים לכן אמר לו הקב"ה חלי הוא שאלמתי לעולמי די וכו' מהרש"ל: ת ר"ל דהא כתיב התיהלך לפני וא"כ היה תמים ל"ל ומש' דלך זה פ"י כן דליווי אמר ליווי הוא כל'ו' היה שלם בכל נסיונותיו: א סס האכריס המכרססים הענייה ואלו כהנים ביד האלה ומרוב לדקות מהרס בידו דכתיב רגלי חסדיו ישמור כסאדם מתנבד ועל ידו סוף סקדוש ז"ה מוסרם בידו הכה"ס: ב' שאדם בשרותו וכלו היה חסר מהס ואל"ל הקב"ה דלכל יהיה בשרותו וק"ל והלא היה חסר ג"כ הלל דהא עליל לג היה נלחמן לפניך ואח"כ וכרות עטו בכריות וגו' אלמלא דלפילו לפני

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) התיהלך לפני. לפי וגו' נתוספה ה"א על שמו ונעשה שלם והמים למספר רמ"ח אברים שבאדם, וכן מספר כבשד"ם פרק ר' דנדרים אמר רמי בר' אבא כתוב אברהם וכתוב אברהם בתחלה המליכו הקב"ה על רמ"ג אברים ולבסוף על רמ"ח ואילו זה שחיי עינים ושתי אזנים וראש הויה ובה וראה כמה גדול כת של מילה כראיתא בפרק שריה נדרים ויתמר בכבילתא כה שאין קורא הכתוב אברהם וברע בשמים אחר שיעשה כמו שמיניו ביעקב שנקרא יעקב אחר שקראו הקב"ה ישראל מפני ששמו של אברהם ושרה הראשון לא נתקצר לגמרי אך נתוספה אות אחת של ה' על שמו ולתקן השם ומכיון שנתקבץ שנתקבץ הראשון אבל יעקב נקרא לו שם חדש שמו של יצחק מפני שלא נקרא לו שם אמרו שלכך לא נתיקן שמו של יצחק מפני שלא נקרא לו שם אלא מפי הנבורה שגא' וקראת את שמו יצחק:

ווי' ללא חסידים רב חכמים הגלויים ועי'ל דמתיב ומלאת את לבט

פירוש לתורת אלהים

שָׁנָה וְתִשַׁע שָׁנִים אונד אזו אַבְרָם איז אַלְט גְּיווארען זיין אונד נייַגעציג יאָר ווּוּךְ יי אַל אַבְרָם האָט זיך גאַט פֿאוּוויזן צו אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלֹו אונד האָט גְּוואָגט צו אים אַני אַל שדי איה בּוֹן דְּעַר אַלְטֵקֵמִיגֵדֶר גאַט [עיון רש"י] הַתְּמַדָּה לִפְנֵי דְרוֹם גיי פֿר מיר צו מייני גְּעֵדֵיגונג וְהָיָה קָמִים אונד וַיְהִי גַאנְץ אין אַלְע מיינע פֿרויבֵען וואָס איה וועל דיר פֿרויבֵען זאָלסטו נישט פֿהררר זיין נאָך

(*) הערה ווייל יעדער יוד דארף זיין הייליג ווי הקב"ה האט נישטאין קלוזים מהו, איר זאלט זיין הייליג, דארף ער בענוטצען יעדער גליל צו הייליגע זאכן, און זאל זי נישט מספא זיין מיט עבירות, און אלע גלילער קען דער מענטש הישען זיי ואלין נישט מספא ווערין, נאר די אייניקל און שווער צו הישען זיי ואלין נישט ווען וואס סאט און אעבירה, די אויערין וועגן שווער צו הישען זיי ואלין נישט וואס מען מאר נישט, און דאס גליל און שווער צו הישען פון אעבירה, ווארום אסאכל ווערס פון זיך אליין קשו אבר, האט זיך שוין זי ווען געקערט פון ארץ [זיין כסדר מוסף] אזו דער גליל שוין מספא, וויאזוי דריבער האט הקב"ה צוגעזאגט אברהמען זיינע אייניקל און זיינע אויערין און זיין גליל, זאלין אלע אליין גענוס ווערין וויא זאל נישט מספא ווערין:

אתך במאד מאד ונתתך לגוים
 ומלכים ממה יצאו: שביעי והקמתי
 את בריתי ביני ובינה ובין זרעך
 אתריך לדורותם לברית עולם להיות
 לך לאלהים ולזרעך אחרך:
 ונתתי לך ולזרעך אחרך את
 ארץ מגידך את כל ארץ כנען
 לאחות עולם והייתי להם לאלהים:
 ויאמר אל אברהם ואתה

חדא חדא ואתננה
 ללגוין ומלכין דשלימין
 בעממא ממה יפקון:
 ואתקם ית קמי ביני
 מימרי ובינה ובין זרעך
 פתרה דבריהון לקים
 עלם דמיהו לך לאלקא
 וללגוין פתרה: ואתן
 לך וללגוין פתרה ית
 ארעא התבותך ית פל
 ארעא דכנען דאחסת
 עלם ואתה יהו לאלקא:
 ויאמר יי לאברהם ואתה

תולדות אהרן

ליום לן ימות כח סד ק: ואלה הם סהדין
 על עזרות וטובים כל כו מנחם כו:

רש"י

בתחלה שלח היה אב אלף לארם שהוא מקומו ועכשו אז
 לכל הטובם וחפילו ר"ש שהיה בו מתחלה אל זה ממקומה
 שאף יו"ד של שרי נתרעמה על השכונה עד ד שהוסיפה
 ליהובט שאלמר (כמדבר יג) ויקרא משה להוטע בן יוקן
 יהושע: (ו) ונתתך לגוים: וישראל אודוס ישמעאל
 כבר ה' לו ולא היה מבשרו עליו: (ז) והקמותי את
 בריתי: ומה הוא הכרית להיות לך לאלהים: (ח) לאחוזת
 עולם: ומס אהיה להם לאלהים אבל (כר ישראל) הדר
 בחולה לתרץ ה כמו שאין לו חלוה: (ט) ואתה: ואלו זו
 מוסרף על ענין ראשון אני הגה בריתי אתך ואתה היו זכיר

בית הורא

אב אלא לארם שהוא מקומו: ויורה אין אנהייב אין ארם גווען
 ופאקטער נאר צו ארם וואס דאס איז ויין ארם, האט דאך
 געבראכט שטיין דר ר' אברם, (נעשיו אב לך העולם) אונ
 איצט איז ער גווארן אפאקטער צו די גאנצע וועלט. דאך
 שוין גיט ארם אין זיין גאמן, פון דעקסטוועניג ונאפילו
 ה' שהיה בו פתחה) אפילו דר ר' וואס ער איז פריער גווען
 אין זיין גאמן (לא ונת מקיפה) קט זיה גיט גערייט פון איר
 ארם, אונ דר ר' איז געבליבן אין ווארט אברקם און שוף
 יוד של שרי ותרעמה על השכונה) אפילו דר יוד פון ווארט שרי
 איז ביז גווען פונקט אזוי הקב"ה פון וואס מען האט אים
 ארוסקענומן פון שרי אונ מען קט גשריבן ערה (עד שהוסיפה
 ויאל עם שטייט אין פסקו ויקרא משה דוושע בן גון דוושע)
 איה וועל דיר געבן עם זמר פון דיר גבארין ווערן פערקער
 ווארונג וישמעאל איז שוין לאנג גווען גיבארין וילא דיה
 מיט אברקמען וועגן וישמעאל, נאר הקב"ה קט געמוינט
 אויפגעשעלן מיין פארבינדונג (פרוה הכרית) וואס איז דער פאר
 בינדונג (קחית לך לאלהים) איה נאר צו איה אגאט: (ח) ונתת
 לארם: אירונשה אויף אייביג (ולשם אהיה לכם
 אלקים) דארט אין ארץ ישראל וועל איה ויין צו איה אגאט
 (אבר פו ישראל תרד בהוציא לארץ) אבר דר יוד וואס וואהנט
 גיט אין ארץ ישראל (קמי שאין לו אלוה) איז בלייה ויאל ער
 ווארט קיין גאט געהאט: (ט) ואתה ויגו: זאגט רש"י
 (ויו ומוסרף על ענין ראשון) דר יוד פון ואתה ציהט צוואמן
 דעם פסקו מיט דעם פריערדיגן פסקו, אונ אזוי האט הקב"ה
 גזאגט צו אברקם (אני הנה בריתי אתך) איה האב גמאקט מיין
 פארבינדונג מיט דיר (ואתה הו נהיר דשפרת) אונ דו

שפתי

עומד לפני ה': דר הל"ח למה לא נקרא שמו אברהם והי"ל להחליף ה'
 חתח ר' ומה לא היה לו ה' ממקומו ומתוך כדי שלא תהי"ט על
 הקב"ה שברי אל י"ד של שרי נתרעמה: ואל דוז סו"ד משה אפשר
 משום דעמיר לינתן בשמו של יהושע מ"ה זכ וק"ל וי"ל סו"ד
 פירוש לתורת אברהם
 אייבעגן ויבער הייט לחיות לך לאלהים צו ויין צו דיר
 אגאט: (ח) ונתתי לך וללגוין אתך אונ איה וועל געבן
 צו דיר אונ צו בייגע קינד נוס וועלן ויין נאה דיר
 את ארץ מגידך דאס לאנד פון דיין וואגונג את כל ארץ
 כנען לאחיות עולם דאס גאנצע לאנד כנען צו איין
 אויביגע ארץ ויהיית לךם לאלהים אונ איה וועל ויין צו
 וי אגאט: (ט) ויאמר אלהים אל אברקם קט גאט גזאגט
 צו אברקם ואתה את בריתי תשמור אונ דו ואלקט הימן

עומד לפני ה': דר הל"ח למה לא נקרא שמו אברהם והי"ל להחליף ה'
 חתח ר' ומה לא היה לו ה' ממקומו ומתוך כדי שלא תהי"ט על
 הקב"ה שברי אל י"ד של שרי נתרעמה: ואל דוז סו"ד משה אפשר
 משום דעמיר לינתן בשמו של יהושע מ"ה זכ וק"ל וי"ל סו"ד
 פירוש לתורת אברהם
 פרוקטבארן ונתתך לגוים אונ איה וועל דיר געבין צו
 פערקער פערקער וועלן פון דיר ארום קומן (ויי ויין)
 וימלכים ממה יצאו אונ מלכים וועלן פון דיר ארום גיין
 דם הייסט ויי וועלן פון דיר ארום קומן: (ז) ונתת את
 את בריתי ביני ובינה אונ איה וועל באשטעמיגען מיין
 זיבערהייט צווישן מיר אונ צווישען דיר ובין זרעך
 אחרך אונ צווישן בייגע קינד נוס וועלן ויין נאה
 דיר לדורותם לברית עולם וייער גברקט צו איין

את בריתי תשמר אתה וזרעך
 אחריו לדורתם: ואת בריתי אשר
 תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך
 אחריו המול לכם כל זכר:
 ונמלתם את בשר ערלתכם והיה
 לאות ברית ביני וביניכם: י ובין
 שמונת ימים ימול לכם כל זכר

ות קימי תשמר את וזרעך
 בתרך דרריהון: י דא
 קימי די תפירוין בין מימרי
 וביניכון ובין בניך בתרך
 מגור לבון פל דכורא:
 י ונתגזרון ית בשרא
 דערלתכון ותהי (נ"י)
 ותהי לאת קים בין
 מימרי וביניכון: י וב
 תמניא יומין ותגזר (נ"י)
 יגור לבון פל דכורא
 תו"א המול לבס שבת קלו ירושון ט: וז
 שבת שבת ט: וז

רש"י

בית יהודה

לשמרה ומה היא שמירתה זאת בריתי אשר תשמרו המול
 (כס וגו'): (י) ביני וביניכם וגו'. אחס על עכשיו:
 ובין זרעך ואתה. העמידו המול אחריו: המול:
 כמו המול ו כמו שחטה אומר עשות כמו לעשות:
 (יא) ונמלתם. כמו ז ומלתס והגוף זו יתורה ליסוד
 המול זו לפקדים כגון ל של נוסך ול של נוסא ומלתס כמו

ואלקס זעקו אקטונג געבן צו היטען דעם פארבינדונג ומה
 היא שמירתה) מוט נוס זאל זיין די היטונג ואת בריתי אשר
 (שמרה) דס איז דר פארבינדונג נוס איר נאלט היטען (המול
 לכם) איר נאלט מלה זיין איינע אלע זכרים: (י) וביני
 וביניכם. צווישן מיר אונ צווישן אייך (ואתם של עקשיו) די
 מענטשען נוס זענען שוין דא: נבין זרעך אחריו. אונ צווישען
 דינע קינדער נאך דיר (העמידו המול אחריו) נוס זענען
 גפארן זענען נאך דיר: (המול). (כמו להמול). המול איז גלייך
 אומר עשות כמו לעשות) אזו וויא דא וואקסט ביי דעם ווארט
 צו טאקן, אזו דארף מען מייטשען דעם ווארט המול וויא
 דוקדוקי: (יא) ונמלתם כמו ונמלתם. רש"י זאגט מען זאל
 איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען ונמלתם, איר זאלט
 ונמלתם איז איבעריג (ליסוד) צום פראקטיק פון ווארט,
 צוישניווייא ונמלתם קומט אריין דר נון איז אזו ווארט
 גושף (בייסיקן אונ דער נון פון ווארט נישא ונמלתם). אמא

שפתי חכמים

סהו ל לזיוי אלס סהו לזיוי סהרי כתיב אחריו ומלתס: ז כלומר
 מתת רשותו של הקב"ה כניכול וך הס דכרי הג"א: ז אט"פ
 פירוש לתורת אלהים

מיון זיבערהייט אונ נוס זאל זיין דס הימן דו ואלקס
 מל זיין אלע דינע זכרים וויא ווייטער שטייט אפה
 ונקוד אחריו דו אונ דינע קינדער וואס זענען זיין נאך
 דיר לדורותם צו זייער גיבורם: (י) ואת בריתי אשר
 תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו דאס איז דר ברית
 נוס איר ואלט הימן צווישן מיר אונ צווישן איינער
 קינדער וואס זענען זיין נאך אייך המול לכם כל זכר צו

שפתי חכמים
 סהו ל לזיוי אלס סהו לזיוי סהרי כתיב אחריו ומלתס: ז כלומר
 מתת רשותו של הקב"ה כניכול וך הס דכרי הג"א: ז אט"פ
 פירוש לתורת אלהים
 מיון זיבערהייט אונ נוס זאל זיין דס הימן דו ואלקס
 מל זיין אלע דינע זכרים וויא ווייטער שטייט אפה
 ונקוד אחריו דו אונ דינע קינדער וואס זענען זיין נאך
 דיר לדורותם צו זייער גיבורם: (י) ואת בריתי אשר
 תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו דאס איז דר ברית
 נוס איר ואלט הימן צווישן מיר אונ צווישן איינער
 קינדער וואס זענען זיין נאך אייך המול לכם כל זכר צו

מצות השם

אז מיר זענען איין עס גדוש אונ מיר באקן זיין אג גשיר פון
 אנדער פלגער דאך דאך הם ער אונ גהיטן מלה זיין קרי מיר
 זאקען האבען דעם צייקען איה אויגער צייב דוי גבירא שרייבם
 (מנחת דב' ס"ג) ווען דוד בלעף איז זיך גימאנגען איין מאהל
 באדען אונ ער איז גישטאנען גאמס האט ער זיך באשטראם
 וואס פאר איין מצוה קען ער אויס האבען ווארס קרין תורה
 קען ער דא ניש גלעיען ווארס מען טאר דאך ניש גלעיען
 אונ קרין מצוה ציצית האט ער אויך ניש גיהאט ווארס ער הם
 פון זיך דאס ארבע ספנות אויך אויס גיטאן האט ער גרס צער
 גיהאט האט ער זיך דער מאנס אז ער איז גימילת הם ער זיך
 זייער גיפרייט אונ האט אויך דעם גימאנס דאס קאפסל מילתים
 (מקצנצת על השמינית) ווייל דיא מצוה מילה איז באקאן גימאנען
 קען זאל מלה זיין דעם אקטון פאג:

אז מיר זענען איין עס גדוש אונ מיר באקן זיין אג גשיר פון
 אנדער פלגער דאך דאך הם ער אונ גהיטן מלה זיין קרי מיר
 זאקען האבען דעם צייקען איה אויגער צייב דוי גבירא שרייבם
 (מנחת דב' ס"ג) ווען דוד בלעף איז זיך גימאנגען איין מאהל
 באדען אונ ער איז גישטאנען גאמס האט ער זיך באשטראם
 וואס פאר איין מצוה קען ער אויס האבען ווארס קרין תורה
 קען ער דא ניש גלעיען ווארס מען טאר דאך ניש גלעיען
 אונ קרין מצוה ציצית האט ער אויך ניש גיהאט ווארס ער הם
 פון זיך דאס ארבע ספנות אויך אויס גיטאן האט ער גרס צער
 גיהאט האט ער זיך דער מאנס אז ער איז גימילת הם ער זיך
 זייער גיפרייט אונ האט אויך דעם גימאנס דאס קאפסל מילתים
 (מקצנצת על השמינית) ווייל דיא מצוה מילה איז באקאן גימאנען
 קען זאל מלה זיין דעם אקטון פאג:

דְּרֹתֵיכֶם יִלֵּיד בְּיַת וּמִקְנַת לְכַסְף
 מִכָּל בְּיִנְכָר אֲשֶׁר לֹא מוֹרְעָה הוּא:
 יִהְיֶה הַמּוֹלָה וְיִמּוֹל יִלֵּיד בְּיַתְךָ וּמִקְנַת
 כַּסְפְּךָ וְהִיתָה בְּרִיתִי בְּבִשְׂרָכֶם
 לְבְרִית עוֹלָם: יִהְיֶה וְעָרַל וְזָכַר אֲשֶׁר
 לֹא יִמּוֹל אֶת־בֶּשֶׂר עָרְלָתוֹ וּנְכַרְתָּהּ

דְּרֹתֵיכוֹן יִלְיֵדִי בְּיַתָּא
 וּזְבִינִי כַסְפָּא מִכָּל בְּיִנְךָ פִר
 עִמָּמִין דְלֵא מִבְּנֵיהּ הוּא:
 יִהְיֶה אִתְּנִיבָא וְיִמּוֹלֵן (כ)
 מִגְזֵר יִגְזֵר (יג) יִלְיֵד בְּיַתְךָ
 וּזְבִין כַּסְפְּךָ וְהִיתֵי בְּרִיתִי
 בְּבִשְׂרֵיכוֹן דְקָיִם עֲלֵיִם:
 יִהְיֶה וְעָרַל דְכּוֹרָא דִּי כָּא
 וְנִכְרְתָה יַת בְּשַׂר עָרְלָתָהּ

תו"א המול ימול ימות פס עורח כוכבים
 לו מנחה מב : ועל זכר שבת כה
 קדושין טו : רש"י

בית יהודא

כמו וישאבתם) דר נוארס וגמ'תם אין ווי דר נוארס וישאבתם .
 וישאבתם אין דערשייטש איר זאלט פראגן , וישאבתם אין
 איה דערשייטש איר זאלט מ'ה זיין (אָפּל ימול) אָפּער דר
 נוארס 'מול' ווס שייטש ווישער אין פסוק, וכן שמונת
 ימים ימול , קען מען דאך נישט פויששין ימול ער זאל מ'ה
 זיין , אָפּער פון אַכט טאג , קען דאך נישט מ'ה זיין , מוּ מען
 פויששין ימול (לשון יפג) ער זאל גשאקן ווערן , ער זאל
 געפ'ה'ן ווערן (כמו) וויא עס שייטש (יעשה) ער וועט גשאקן
 ווערען (אָפּל) ער וועט געעסין ווערן : (יב) וילידי בתי .
 מיינט מען (ש'ד'תו השפחה בבית) אויב אויב קט געקופט

ונשאתם אבל ימול לשון יפסל ח כמו ועשה מ יאכל (ברש"י
 יסן איו) : (יב) יליד בית . טילדתו הספחה בכזית :
 ומקנת כסף . שקנאו משנולד : (ג) המול ימול יליד
 ביתך . כאן כפל עליו י ולא אמר לשמונת ימים ללמדך
 שיש יליד בית מוול לאחר [ס"ב ח לאחד] שנה ימים ל כמו
 שמונת במ' שבת (דף קלח) : (יד) וערל זכר . כאן
 למד שהמילה בזהו מקום בו שהוא ניכר בין זכר לנקבה
 (כ"ר) : אשר לא ימול . משניע לכלל עונשין ב וכרתה
 אבל אביו אין עטש עליו כרת אבל עובר בעשה : ונכרתה

אָפּגענישע דיקט , אונ די דיקט האט גפארן אָפּן זָכר ,
 וּמִקְנַת כַּסְפּוֹ , מיינט מען (ש'ג'א' מישניד) דר יוד הט גקויפט
 גנוראין , באַרף מען אים מ'ה זיין ווען ער ווערט אַלט אַכט
 פסוק האט דא נאך אַמאה'ל געזאגט מען זאל מ'ה זיין דעם
 קינד נוס ער אין ילידי בית אָדער מקנת כסף (ולא אָפּר
 לשמנה ימים) אונ דא זאגט נישט דר פסוק מען זאל אים מ'ה זיין
 צווא אַכט טעג (ל'מ'ה' שיש ילידי בית גבו' אָפּר שמונת ימים)
 דר פסוק גערונט דיר , עס קען אַמאה'ל זיין אפ'יו דאס קינד פון
 די גענישע דיקט אין גפארן גנוראין ביי דעם יוד אין
 שטוב , פון דעסוועגען קען אַמאה'ל פ'רעפען מען זאל אים
 עס שייטש אין דיא גמרא שפ'ת : (יז) וְיִגְדַלְךָ רִשְׁי
 ש'הוּא ניכר פון זָכר (גמ'ה) מען באַרף מ'ה זיין דעם קינד
 צווישן זאָקן און אַבְקָה : וְאֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל , וואס ער וועט זיך
 נישט מ'ה זיין (משנע ג'ל'ש' עושין וְנִכְרְתָהּ אִתּוֹ אַדָּם
 קינד וועט אָפּער ווערן אונ ער וועט קומן צו די באַרף געש'ראַפּט
 אויף גבירות ואו ער וועט אָפּערן גנוראניג זאָהר
 דאמא'לס וועט זיין נשקה אָפּגענישטען ווערן פון איר פאלק
 פאר די עבירה נוס ער קט זיך נישט מ'ה זיין
 גנען (אָפּל אָביו אין קענט פ'ת עליו) אָפּער דער פאטער ווערט
 נישט גש'ראַפּט מיט קרת ווייל ער קט נישט מ'ה גנען זיין
 וזון (אָפּל ע'ר פ'ש'ה) ער קט אָפּעריה ווייל ער האט נישט
 גקניט גנען דיא מ'נה צו מ'ה זיין זיין זון : וְנִכְרְתָהּ גַּפְשׁוֹ .

אָפּגענישע דיקט , אונ די דיקט האט גפארן אָפּן זָכר ,
 וּמִקְנַת כַּסְפּוֹ , מיינט מען (ש'ג'א' מישניד) דר יוד הט גקויפט
 גנוראין , באַרף מען אים מ'ה זיין ווען ער ווערט אַלט אַכט
 פסוק האט דא נאך אַמאה'ל געזאגט מען זאל מ'ה זיין דעם
 קינד נוס ער אין ילידי בית אָדער מקנת כסף (ולא אָפּר
 לשמנה ימים) אונ דא זאגט נישט דר פסוק מען זאל אים מ'ה זיין
 צווא אַכט טעג (ל'מ'ה' שיש ילידי בית גבו' אָפּר שמונת ימים)
 דר פסוק גערונט דיר , עס קען אַמאה'ל זיין אפ'יו דאס קינד פון
 די גענישע דיקט אין גפארן גנוראין ביי דעם יוד אין
 שטוב , פון דעסוועגען קען אַמאה'ל פ'רעפען מען זאל אים
 עס שייטש אין דיא גמרא שפ'ת : (יז) וְיִגְדַלְךָ רִשְׁי
 ש'הוּא ניכר פון זָכר (גמ'ה) מען באַרף מ'ה זיין דעם קינד
 צווישן זאָקן און אַבְקָה : וְאֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל , וואס ער וועט זיך
 נישט מ'ה זיין (משנע ג'ל'ש' עושין וְנִכְרְתָהּ אִתּוֹ אַדָּם
 קינד וועט אָפּער ווערן אונ ער וועט קומן צו די באַרף געש'ראַפּט
 אויף גבירות ואו ער וועט אָפּערן גנוראניג זאָהר
 דאמא'לס וועט זיין נשקה אָפּגענישטען ווערן פון איר פאלק
 פאר די עבירה נוס ער קט זיך נישט מ'ה זיין
 גנען (אָפּל אָביו אין קענט פ'ת עליו) אָפּער דער פאטער ווערט
 נישט גש'ראַפּט מיט קרת ווייל ער קט נישט מ'ה גנען זיין
 וזון (אָפּל ע'ר פ'ש'ה) ער קט אָפּעריה ווייל ער האט נישט
 גקניט גנען דיא מ'נה צו מ'ה זיין זיין זון : וְנִכְרְתָהּ גַּפְשׁוֹ .

שפתי חכמים

ל כגון סקס ספחה משנתעבר וילדה שבת אנו דוחה את השבת :
 מ (ה'ר"ס) דל"ג זכר ל"ג (נח"י) ול"ג דה"ס דל"ג זכר ערל אלה
 ודאי להכי לא כי זכר ערל משום דהוה משמע דלשון הוא לזכר
 ולא לנקבה ודעפי שהמלה שייך גם גבי נקבה ולא להורות מקום
 הערלה אבל השתא דכתיב וערל זכר משמע דכתי להורות מקום הערלה
 וה"פ שהערלה היא בנקום שמזכיר בין זכר לנקבה וע"ס : ג דלי

שפתי חכמים משמעוהו אנו לי ליווי מ"מ ליווי הוא : ח הפ"א בקמ"ז
 וכלומר שהוא הימול עלמנו לא המל את אחרים כמו ומגלתה ש"כ
 וזהו בקרא הטועל : ש ועשה יאכל בלר"י תחת היודין : י דהא
 לגולה ג"כ כתיב כל זכר לדורותיכם יליד בית וגו' וכתוב כן ח'
 ימים וגו' וכל כפל שר יליד ביתך ולא כתיב ח' ימים : ב ר"ל ליום ח'
 כמו שפתי עס שחלקו שנים ספחה מעוברת זה ספחה זה עוברת :

פירוש לתורת אלהים

ויקנת כסף אונ דר נוס דו האסט אים גקופט פון דיין
 געלד ויהיה ברית ב'שרכם לברית עולם אונ מיין
 זכרהייט זאל זיין אין איינערע לייבך צו איין אייגן
 זכרהייט : (יד) וְיִגְדַלְךָ זָכַר אונ אָכְרוּס אין פ'ר ש'אָפּט
 אָשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בֶּשֶׂר עָרְלָתוֹ וּס ער וועט נישט פ'שניידן
 דאס פ'לייש פון זיין פאר ש'אָפּטאָנג ונכרתה תפיש ההוא
 בשפתי זאל ווערין פ'ר ש'טין דס לייב פון איר פאלק
 את ברית הפ' ער קט פ'ר ש'אָפּט מיין ברית [ח' ט"ז] :

לדורותיכם אַלע זכרים צו איינערע דורות יליד ב'ית דר
 ווס וועט גפארן ווערן ביי דיר אין הוּו דס אין אזו
 אָפּר ווס די שפחה קט אים גיבארן ביי דיר אין הוּו
 ויקנת כסף אונ דס קופונג פון דיין געלד נאך דעם או
 ער אין גיבארן גווארן מ'ל ב'ו גנר פון אַלע פ'רעמדע
 פ'עלדק'ר אָשֶׁר לֹא מוֹרְעָה הוּא ווס ער אין נישט פון דייע
 קינד : (ג) המול פ'שנימן ימול ער זאל ווערן פ'שנימן
 יליד ב'יתך דער וואס אין גיבארן גינארן אין דיין הוּו

(*) הערה נאך אסטם אין ש"י דאס ווארט ימול [בין שמה ימים ימול] אין דערמיטש ער זאל מלה זיין מינוט מען דער פאטער (אדער דער מוהל)
 זאל מלה זיין דעם קינד ווען ער וועט אלס ווערן אַכט טעג (לשון יפג) ער זאל פאזן (כמו) ווי (יעשה) , יאכל ער זאל פאזן , ער זאל עסין :
 ב"י יב 12 (ח"א)

וַיִּפֶּשׂ הָהוּא מֵעַמִּיּוֹת אֶת־בְּרִיתִי
 הַפֶּר : ס מו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־
 אַבְרָהָם שְׂרֵי אֲשַׁתְּךָ לֹא־תִקְרָא
 אֶת־שְׁמָהּ שְׂרֵי כִּי שְׂרָה שְׁמָהּ :
 מו וַיְבָרַכְתִּי אֶתְּהָ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה
 לְךָ בֵּן וַיְבָרַכְתִּיהָ וְהִוְתָה לְגוֹיִם מִלְכֵי
 עַמִּים מִמֶּנָּה יְהוּי : י וַיִּפֶּל אַבְרָהָם

וַיִּשְׁתַּיֵּץ אֲנָשָׁא הָהוּא
 כְּעַמִּיּוֹת ית קִבְּוֵי אֲשֵׁנִי :
 מו וַיֹּאמֶר יי לְאַבְרָהָם שְׂרֵי
 אֶתְּבָרַךְ לֹא תִקְרֵי ית שְׁמָהּ
 שְׂרֵי אֲרֵי שְׂרָה שְׁמָהּ :
 מו וַיְבָרַךְ יתָהּ וְגַם נָתַתְּ
 מִמֶּנָּה לְךָ בֵּר וַיְבָרַכְתִּיהָ
 וְהִוְתִּי כְּגִבְשִׁין מִלְכֵי
 הַשָּׁמַיִם כְּעַמִּיּוֹת מִמֶּנָּה
 יְהוּי : י וַיִּפֶּל אַבְרָהָם עַל

ת"א"א חת בדיחי ויבמות עב סנהדרין לא נט
 עב : ש"י בדיחות י"א ו'א"י : סנה
 בדיחות : ו'א"י סנהדרין : ע"א : ויפול סנהדרין
 ע"א :

בעל המוריס

(יז) הכר. שנים במס' הכא ואחריך וחת מלות הכר שדושה אותו כמדרש על המוסך ערלתו כמו הכר להכא בכרית מילה אף מלותו הכר בכרית מילה :

בית יהודא

זאמט רש"י (הה"ק עירי רמת קודם ופנה) קרת מיינט קען
 ער גייט אריין און קינד אונ ער שטארקט פאר זיין צייט :
 (טו) ולא תקרא את שמה שריו . זאמט גיט רפון איר נאמען
 שריו דעם שפע שריו יי ולא לאתרים ווארום אז דו זאמט צו
 איר שריו , מיינטט זיא איז שריו , מיינ הערשאפטן , נאר
 ביינע אריין , איהרע הערשאפט ווערען ערשט געקוינט אז
 נארה איהר דיר אריין , אבער זיא האט קיין שררות
 אויף אנדערע מענטשען (כי שרה פתח שמה) איר נאמען
 נאר זיין שרה (שמה שרה על כל) ווייל זיא נעמט
 הערשאפט אויף אלע מענטשען : (טז) ויברכתי אותה . איה
 האב זיא געענטשט (ופה היא ויברכה) ווס אז דיא ברכה

רש"י

הנפש . הולך עירי ומת קודם זמנו (סכת קה) : (טו) לא
 תקרא את שמה שריו . למשמע שרי לי ולא לאחרים כי
 שרה סתם שמה שמה על כל (בכרות יג) :
 (טז) וברכתי אותה . ומה היא הברכה שמורה על נעורותיה
 שנלמד (לקמן יח) היתה לי עדנה : וברכתי . בזכות
 שדיס כשנלכה לכך עז משה של יצחק שהיו מרננים
 עליהם כשהוא חסופי מן הסוק וחומרים כגוה הוא הביאה
 כל אחת בנה עמה ומניקה לא הביאה והיא הניקה את
 כולם הוא שנלמד הניקה בנים שרה . ז"ר רמזו במקל :
 (יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק . זה ת"א לטון

עם אזי געזאמט און פסקו שרה הט געזאמט (היתה לי עדנה)
 עם אזי צוא מיר ציריך געקומן מיינ ויגענד : ויברכתי . אונ איה האב
 זאמ קענען וייגן קינד מיט אירע פריסט (ש"י ויברכה ק"ד) ווען זיא האט דאס געזארפט (כי דא שמה שריו אין דעם
 טאב נוס אזי גיווען דיא בעודה פון זיחקס ברית שרה געזארפט די ברכה זיא נאר קענען אריין וייגן קינד (שהיו
 מברכים געדיקט) ווארום מענטשין האבן גרעט אוף אברהם מיט שרה , זיית האבין גיזאמט (שהביאו חסופי מן השוק) זיי האבין
 געבריינגט אפגעמירע קינד פון נאם (ווארמס בגנו היא) אונ זיית זאמין דאס אזי אונזער קינד (הביאה לי אחת בנה עמה)
 די ווייער נוס זענען געקומן צוא דיא בעודה האט גערעכע ויבריינגט מיט זיך איר וייגענד דיע קינד (ויניקה לא הביאה)
 אונ די וייגעריקס דיא האמען האבן זיי מיט געבריינגט והיא הניקה את בניהם אונ שרה האט געעבן זיי . ז"ל קינד
 (היא שפאמר) דאס זאמט דער פסקו (הניקה בנים שרה) שרה האט געעבן וייגן קינדער , זיא האט דאך נאר געהאט איין
 קינד , פו נאם זאמט דער פסקו בנים קינדער , נאר קען מיינט דיא פרעמדע קינדער (בראשית כ"ה ק"ב) בנקצות אין
 קודש שטייט אפסיל פון דעם ד"ש : (יז) ויפיל אברהם על פניו ויצחק . זאמט רש"י (זה תרגם אונקלוס חרדי לשון שפחה)

שפתי חכמים

הכרסה סקודס לכן והוא הנעורע : ע דל"ז מאי וברכתי את לך לית
 סנ דהא על וילת מניקא את כנס ו'א"י שרה כשחיה נעורותה

פירוש לתורת אלהים

(טו) ויאמר אלהים אל אברהם אונ נאמ האט גזאמט צו
 אברהם שריו אשתך דיין וייב שריו לא תקרא את שמה
 שריו זאמט גיט רפוען איר נאמען שריו כי שרה שמה
 דען שרה אזי איר נאמען : (טז) ויברכתי אותה אונ איה
 ווער זיא בענטשט אונ פון איר ויברכתי אונ איה וועל
 דיר געבן אזוקן וגם חת ויברכתי אונ איה וועל
 בעען זשון זיא ויהיה לגוים אונ זיא נעמט זיין צו פעלקר
 עם וועלן פון איר ארום קומן פעלקר מלכי צמים מלכה
 יהי קניגו איהר פעלקר וועלן פון איר זיין (פי ט"א) :

ליקוטי נחמיה

(טו) שריו אשתך לא תקרא את שמה שריו וגו' . די גרוסקייט פון
 ווייער זענן דא צווייערליי , עם אזי דא אאשה נוס איר
 גרוסקייט אזי פון איר מאן , ווייל איר מאן איז אפלה אזי
 זיא אפלה , אונ עם אזי דא אאשה נוס זיא אריין אזי
 אפרינגעטן , אאשכר פון אפלה , ווען אברהם האט גרופן
 זיין ווייב שריו , אזי דערשטישט אירע גרוסקייט קומט פון
 מיר , פון אברהם , אברהם איז אאשה , האט ער זיא גערופן
 שריו , האט חכ"ה גזאמט צוא אברהם זאמט גיט רפון דיין
 ווייב שריו , ווארום איר גרוסקייט איז ניט כון דיר , איר
 גרוסקייט איז פון איר אריין דרייער זאמטט זיא רפון שריו :

(יז) ויפיל אברהם על פניו איז אברהם גיביען אף זיין פנים ויניק אונ האט זיך גברייט ויאמר מלכו אונ האט זיך

אתו לברית עולם לזרעו אחריו :
 כול־ישמעאל שמעתיה הנה אברכתני
 אתו והפריתי אתו והרביתי אתו
 במאד מאד שנים־עשר נשיאם
 יוליד ונתתיו לגוי גדול : כ"ו ואת
 בריתי אקים את־יצחק אשר תלד
 לך שרה למועד הזה בשנה
 האחרת : כ"ז ויכל לדבר אתו ויעל
 אלהים מעל אברהם : כ"ח ויקח
 אברהם את־ישמעאל בנו ואת כל
 ילדי ביתו ואת כל־מקנת כספו
 כל־זכר באנשי בית אברהם וימל

לקים עלם לבנותי
 בתרוהי : ועל ישמעאל
 קבלתי צלותך הא
 פרכית יתה ואפש יתה
 ואסגי יתה לחדא לחדא
 תרין עשר ברבניא יליד
 ואתגנה לעם פני : כ"ו ונת
 קנמי אקים עם יצחק די
 תליד לך שרה לזמנא
 הדין בשתא אחרנמא :
 כ"ז ושיצי למללא עמה
 ואסתלק יקרא די
 מגלוידי דגד : כ"ח :
 כ"ג ודבר אברהם ית
 ישמעאל פרה ונת פר
 ילידי ביתה ונת כל וביני
 כספה כל דכורא באנשי
 בית אברהם ויזר ית

בעל המורה

(כ"א) ואת בריתי אקים את יצחק . אקים טעניקין אשר קדם יליד מבטן :

רש"י

המילה תהא מסורה ותרעו של יצחק : (כ) שנים עשר נשיאם . כעננים וכלו א כחו (משלי כה) נשאים ורוח : (כ"ב) מעל אברהם . לשון נקיה הוא כלפי שכונה

וואלקין (כ"א) ויאה עם שפויט אין פסוק (נשיאים ורות) האש נבארט שפויט הקב"ה אין אונעקענעאנגן (מן אברהם) אברהם , ונאמט רש"י (ישן נקה) הוא גלפי שכינה) פאר

דעת וקנים מבועלי התומסות

(כ"א) ואת בריתי אקים את יצחק . אקים נטוריניו אשר קודש ירד מבטן :

בית יהודה

נגעפן גנאבן נאר צו דיא קינד פון יצחק : (כ) וישנים עשר נשיאים . ונאמט רש"י דריבער הט הקב"ה געזאמט דעם נוארט נשיאים נוייל נשיאים אין אמאה דרשיטיש וואלקינס צו נוייון (בענים קב"ה) ויי וועלן פארקענדט ווערן ויאה די וואלקין (כ"א) ויאה עם שפויט (נשיאים ורות) פון אברהם , פאר וואס שפויט מעל אברהם , פון איבער הקב"ה אין דאס אישינער נוארט , צוזאגען מעל אברהם ,

שפתי חכמים

לרד לבי הוי' דאלו נמוס סחוק ס"ל לנקרי לחוק בנת ' ו ומה ענין ה' אלה על סס ה' נסיונות וזון לפתס ה' נסיונות רק עס ה' של מילה ו' וק' של אברהם ושרה ובהאי טענאל לחוד לא סגי דקאמר

ב־קרא כמי לחוק עשה ונראה לנמוס לחוק נקרא כן : א [קל"ג] דל"כ לנה לא קרא אותם שנים ככני ועקב שהוא לשון גבורה או פירוש לתורת אלהים

וועל איה באשמעטיגן מיט יצחק אשר תגד לך שרה
 למועד הנה בשנה האחרת וואס שרה נועם גיבארין צו
 דיר צו דר ועל־ביר צייט אין דעם אנדעקן יאר
 (כ"ב) ויכל לדבר אתו אונ ער הט אום גלאוט צו רייזן
 מיט אים ובעל אלהים מעל אברהם אונ גאמס פבוד הט
 זיה אפ גמאן פון אברהם : (כ"ג) ויקח אברהם את ישמעאל
 בנו אונ אברהם הט גנטיק ויין וזון וישמעאל ואת כל
 ילידי ביתו אונ אלי ויניע קנעקט וואס זענען גבורען
 גנארין אין ויין הוון ואת כל מקנת כספו אונ אלי די ווס
 ער הט גקופט פאר ויין געלד כל זכר באנשי בית אברהם
 אלי וקרים פון דעם הויו געזונד פון אברהם ויגיל את
 בשר ערלחם אונ ער הט פר שטימין די ערלה פון וייער
 פלייש בעצם היים הנה אין מיטין העלן מאג (ש"י) .

את בשר ערלתם בעצם היום הזה
כאשר דבר אתו אלהים: מפמ"ר
כי ואברהם בן תשעים ותשע שנה
בהמלו בשר ערלתו: כה וישמעאל
בנו בן שלש עשרה שנה בהמלו
את בשר ערלתו: כי בעצם היום

בשרא דערלתהון בברן
 ויבא הדין כמא די מליף
 עמה יי: כי ואברהם
 בר תשעין ותשע שנין
 פד גור פשרא
 דערלתה: כה וישמעאל
 ברה בר תלת עשרי
 שנין פד גור ית בשרא
 דערלתה: כי בברן ויבא
 הדין אתגור (י"ג גור)

בית יהודא

ולמדנו (כ"ר) שהלדקים מרכבתו של מקום: (כג) בעצם היום. כי כיום שלטוס ביום ולא כלילה לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הללטים ושלא יהיו אויביו וכני דורו אומרים אילו ראוהו לא נהמורו למול ולרייס מנזוהו של מקום: וימל. ל' ב' ויפעל: (כד) בהמולו. כהפעלו. כמו ג' בהדרס (לגיל ז') (כהמולו). מעל אברהם סכין ואחז בערלתו ורזה לחתוך והוה התיירא שהוה זמן וקן עשה הקב"ה שלח ידו ואחז עמו שנאמר וכרות עמו הכרית לו לא נאמר אלא עמו. כ"ר רש"י ימן: (כז) בהמולו את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך כשר שכבר נתחנך ע"י תשמיש. אכל ושמעאל שה' ילד הווקח לחתוך ערלה ד' ולפרוע המילה לכך נאמר כי את (כ"ר): (כז) בעצם היום הזה. שמלחו לאברהם

פון איבער אברהם (ק"פדנ) אונ מיר לערען פון דיא צוויי נועקער משה אברהם (שהצדקים קרבתו של שקיה) כג"כ ה"ה הקב"ה רותם אף די צדקים ואז וואו אפעקטש אף ויין ריישטינגן, אז וואו אריינטיאגן וואהין ער גייט ציהט ער דעם מענטש נוס ויצט אף אים מיט זיך, אז די צדקים וואהין זיי גייען ציהען זיי מיט זיך די לעינה: (כג) ובעצם הייסו. זאגט רש"י מען מיינט (בד בים שפ"טה) ער הט זיך און וויגע אלע מענטשן געמל"ת אין דעם זעלביגן טאג נוס ער איז געווען געווארן ער זאל זיך מל"ה זיין (י"ב) ולא בצ"ה) ער הט מל"ה געווען זיך מיט וויגע מענטשן ביי מאג גיט ביי נאכט (לא געווארן אף מן הגוים). ער הט גיט מול"ה געהאט פו די פעהער טאמער ווערן וויא אים הרגון אין די פאר טעג נוס ער מיט וויגע מענטשן ווערן זיין שונא פון דעם מל"ה זיין (לא מן העצנים) און ער הט גיט מול"ה געהאט דיא גוים ווערן באקן פון אים (יש"א י"דו אי"הו וי"ג פקום) און אז ער ווארט זיך און וויגע אלע מענטשן מל"ה געווען ביא נאכט ווארטן וויגע פינגר און נאך אנדערע מענטשען געזאגט ווען מיר ווארטן געהן אז ער וויר זיך מיט וויגע מענטשן מל"ה זיין ווארטן מיר אים גיט גלאזן אהין נוס זיין נאט האט אים נאכטן, דריבער הט אברהם מל"ה געווען זיך מיט וויגע מענטשן ביא טאג און אלע האקן געהן: (י"ג) (יש"א ו"פ"ט). ונ"ר מיינט מען ער האט מל"ה געווען זיך און וויגע מענטשן: (כד) ובהמולו (הפ"ט) געווען ער איז געווארן געווארן, ווען ער איז געמל"ת געווארן, דורך איין אנדערען, דורך הקב"ה (כ"ג) וואו עס שטייט בהפ"ט, ווען זיין זענן בעשאפן געווארן, דורך איין אנדערען, דורך הקב"ה (נ"פ) אברהם פ"ו: אזוי געזען ורצה ה"ה) אברהם הט געווען אמערס און הט אנגענוגן דיא הויט פון די מל"ה און האט געווארט אפגענוגן (וה"ה געווארן) און ער האט מול"ה געהאט (ש"ה י"ג) ווייר ער איז געווען איין אפטר מאן וועה ע"ה געווארן: נוס הט הקב"ה געווארן און ער (ד"ה ע"ה) ער האט אפגענוגן דיא הויט פון די מל"ה און געהאט אים געמל"ת מל"ה צו זיין (שנ"ב) וויא עס שטייט אין פסוק (ברות ע"ה הפ"ה) ער הט אפגענוגן מיט אים דעם קרית (ו' לא נאבר) עס שטייט גיט ער הט אפגענוגן צוא אים (ו"ג) נאר מיט אים: (כה) ובהמולו את בשר ערלתו. זאגט רש"י (באברהם לא נאמר את) ביי אברהם שטייט גיט דער ווארט את (לפי שלא היה חסר אלא החתך בשר) ווייר ביי אברהם האט גיט מעהר געמל"ת נאר אפ צושניידן דיא אויבערשטע הויט פון די מל"ה (ש"כ"ר נתפ"ק י"ג י"דו תשמש) ווייר די הויט איז געווען צוקנועקשט דורך דעם תשמיש, האט זיך דיא הויט אין גאנצן מיט איין מאהל אראפגענוגן (א"ל ושמאל שקיה נ"ר) אבער ושמאל נאט ער איז געווען אקור איז די הויט געווען צוגענוגן צום גליד (הויבן החרף המל"ה ולפרוע המל"ה) הט מען געמוט אפגענוגן דיא אויבערשטע הויט און דיא אויבערשטע הויט אריבערבייגן עס זאל גיט צוריק אריבער אריבער (לכך נאמר ב' את) דריבער שטייט ביי ושמאל את בשר ערלתו ודער ווארט את ווייזט (את הפ"ה לער"ה) נוס עס איז פהעפט צו די ערלה וצו די אויבערשטע הויט האט מען אויך געווארט פארריקטען, אריבערבייגן: (כו) ובעצם היום הזה.

שפתי חכמים

סריס ודאסיס יכו: ב כלומר אפ"י: סה"כ דנגס אינו געזין כעד אלא מבנין קל כלומר סמל את אחרים: ג מבנין נסעל סקיל: המילה כמו בהדרס סקלו בהרואה וסו"כ ל' נעל: ד דכל ארין ונמן רטין

דעת חכמים מבעלי התוספות
 (כו) בעצם היום הזה. ר"ג אומר שלח אברהם וקרא לישם בן נח ומל אותו ואת ישמעאל בנו ומרוו בעצם כבודו של יום. ולא עוד אלא בעשר של חדש השבעי הוא יום הכפורים נאמר

פירוש לתורת אלהים

(כה) וישמעאל בן שלש עשרה שנה בהמלו את בשר ערלתו און זיין וזהו ושמעאל איז אל"ט געוועזען דרייצעהן יאר אז ער הט אפ גענוגן דס פלייש פון זיין ערלה: (כו) בעצם היום הזה אין דעם לומסקריקייט

כאשר דבר אתו אלהים אזו ווי נאט הט מיט אים גערעמ: (כד) ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמולו בשר ערלתו און אברהם איז אל"ט געווען זיין און גיינציג יאר בשעת ער האט זיך מל געווען דאס לייב פון זיין ערלה:

הזֶה נִמּוֹל אֲבָרְתָם וַיִּשְׁמְעֵאל בְּנֹו:
כִּי וְכָל־אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יֵלִיד בְּיָת וּמִקְנֵת־
כֶּסֶף מֵאֵת בְּיָנְכָר נִמְלוּ אֹתוֹ: פפפ

אֲבָרְתָם וַיִּשְׁמְעֵאל בְּרָהּ:
מִן וְכָל־אֲנָשֵׁי בֵיתָה יֵלִידֵי
בֵּיתָא וּזְבִינֵי כֶסֶף מִן
פֶּר עַמְמִין אֲתִנְוֵרֹו (כ)
גִּזְרֹו עֲמֵה: פ פ פ

קכ"ו נמלו' סימן מנכד"ב סימן : ונפטרין לנה האמר בישיעו סימן מ' :

בית יהודא

אֲבָרְתָם אִיז אֲבָט גְּוֹאֲרִין בְּיִין אֹנֵי בְּיִזְעִיג וְאִהֲר (ו) וַיִּשְׁמְעֵאל
שִׁדֵשׁ קִשְׁרָה שְׁקָד אֹנֵי אִין דְּעֵם זַעֲבִיבִין מֵאֵה אִיז וַיִּשְׁמְעֵאל
אֲבָט גְּוֹאֲרֵעֵן דְּבִיזְעִיעֵן וְאִהֲר (נמלו אֲבָרְתָם וַיִּשְׁמְעֵאל בְּנֹו) אִיז גְּעַמְרֵת גְּוֹאֲרֵן אֲבָרְתָם אֹנֵי זִיין וְהִין וַיִּשְׁמְעֵאל :

שפתי חכמים

הן [קכ"ו] ואע"ג דלארין כ"פ הערל לא נחסי פריעה לאברהם
קיימה הוא מעמנו כמו שקיס כל התורה לכל מילה מוסד דודע
היה שפתי להלכות עשה לא קיס עד שפלוס וזו יסוס מלוס
ועסה : ה וז"ל הכי לעול ג"כ דכתיב בעלם הוסי הוסי וז"ל
כיום שפלוס וכתיב אחריו ולאברהם כן תפסיס ותשע סנה וגו' וז"ל
דס"א עדין לא כלתה לו סנת ז"ס סיס והא דכתיב ולאברהם כן ז"ס
עד בעלם הוסי הוסי למודך סנו כיום מלאו וגו' :

רש"י
ז"ט סנה ה ולשמעאל שלם עשרה טיט נמול אברהם
וישמעאל בנו : חסלת פרשת לך לך
אֲבָט גְּוֹאֲרֵעֵן דְּבִיזְעִיעֵן וְאִהֲר (נמלו אֲבָרְתָם וַיִּשְׁמְעֵאל בְּנֹו) אִיז גְּעַמְרֵת גְּוֹאֲרֵן אֲבָרְתָם אֹנֵי זִיין וְהִין וַיִּשְׁמְעֵאל :

דעת זקנים מבעלי התוספות
כאן בעצם נאמר להלן בעצם ונאמר להלן הענו את נפשותיכם
בעצם היום הזה מה להלן וז"ל אף כאן וז"ל ובכל שנה ושנה
הקב"ה רואה דם בריתו של א"א ומכפר לנו על כל עונותינו.
ואתמר כב"ה שנמל אברהם סכין ואחו בערלתו וכשבא להתוך
היה מתירא מפני שהיה זקן וסייעו הקב"ה כביכול שלה ירו
ואחו עמו עשא' וברית עמו הברית מלמד שעורו :
סנה סייעו דמקל סנה ככולה לכן לר"ך למיכה

פירוש לתורת אלהים
פון דעם מֵאֵה נִמּוֹל בְּרָהּם וַיִּשְׁמְעֵאל בְּנֹו אִיז וְאִהֲרֵעֵן
בְּשִׁנְיִטְעֵן אֲבָרְתָם מִיט זִיין וְהִין וַיִּשְׁמְעֵאל (פ' כ"ט) :
(כז) וְכָל־אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ אֹנֵי אֲרִי מֵאֵהֵן פֹּון זִיין הִוִּין גִּזְרֹוד

הפמרת לך לך (בישיעה סימן מ')

לְמַה תֹּאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתַּרְהָ דְרַכֵּי מִיְהוָה יִמְאַלְתִּי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹוד :
הֲלֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עֹלָם | יְהוָה בֹּרָא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעָף וְלֹא
יִינָע אִין חֶקֶר לְתַבּוּנֹו : יָתֵן לַיַּעֲף פֶּחַ וּדְאִין אֹנִיָּם עֲצֻמָּה יִרְבֶּה : וַיַּעֲפֹו נַעֲרִים
וַיַּנְעֹו וּבַהֲרִים כְּשֹׁד יִכְשֹׁלוּ : וְקֹוֹן יְהוָה יַחֲלִיפֹו לָהֶם יַעֲרֹו אֲבָר פְּנִשְׁרִים יִרְוִצוּ וְלֹא
יִנְעֹו יִלְרֹו וְלֹא יַעֲפֹו : הַחֲרִישֹׁו אֱלֹהֵי אֵיִים וְלֶאֱמִים יַחֲלִיפֹו לָהֶם יִגְשֹׁו אֵין יִדְבְּרוּ וַיַּחֲדֹו

פירוש ע"פ

זאנט ישיעה פון גאטס וועגן למה האמר יעקב ונארום
נאקסטו פאלק פון יעקב זאגן ויתברך ישראל אונ
דו ישראל נאקסט בייך אין גלות נסתרה דרכי פי עם
אין פר בארגען מיין גוסר וועג פון פר גאט פלומר
ער האט מעלים גוען פון פר זייני אונן ארץ וואס
מיד האבען אים גרינט ומאלתי משפטי יעבור אונ פון
פר גאט אין מיין גוסר משפט אנועק גפארן פלומר
ער הט אויגו גיט גצאלט דאס גוטס וואס ער האט
גקערט צו פצאלן צו אינגערי עקטרין אונ צו אויגו
אזו זאקסטו ישראל אין גלות אבער דו פעלקסט הלא
דעת פאר וואר ווייטסטו שוין גוט אליין וואל אם לא
שפטי ווען דו האסט שוין גיט גקערט פון קיין אנדרן
ווייטסטו דאס אליין וואל אלהי עולם : אז גאט אין
אנאט אף אייבג בורא גפוח האגן לא ייעף ולא ייגע ער
הט בשאפן די עקן פון דר וועלט אונ הט יוד גיט
מיגע גיוען אונ גיט גמיד אין תהי להטתו עם אין
גיט פאר האנדרן קיין פארשטונג צוא זיין פאר
שטענדיקייט נוא אזו אנאט נוס הט אזו אפס אונ
אזו אפכמה דר ווייטט וואל פון וועסט וועגען ער

זאנט ישיעה פון גאטס דם מיינט ער גדי ער זאל מכה
זיין אייערי פשעים אונ צו געזען אייערי זינד דורה
דיא יסורים אבר אייער סוף וועט גוט זיין יתח ליעף
פח דען גאט גיט דעם מידן פח זאין אוינס עצמה ירפה
אונ צוא דעם וואס האט קיין פח גיט מוש ער
מערן שטארקייט אזוי וועט אייה גאט אוד געבען
שטארקייט ויגעו געריס אונ זיי וועלן ווד מידן דיא
נוס זעגן אום גליידיגט פון מצות ויגעו אונ וועלען
מיד ווערן ובחורים פשוט יכשלו אונ דיא יונגען פלומר
די רשעים נוס זעגן גוען שפארק גלייה וויא דיא
יינגן די וועלן גשטורכיגט ווערן וגי : יחליפו לם אונ
די נוס האפן צו גאטס הי"ף די וועלן פר ביימן איין
בייעם פח יעלו אבר פנשרים זיי וועלען אף פגעגען
אונ בקומן פליגעל אזו וויא אדרערס ירוצו ולא ייגעו
זיי וועלן רופין אונ וועלן גיט מיד ווערען ילכו ולא
ייעפו זיי וועלן גיין אונ וועלן גיט מיד ווערן זאקסט
ווייטט ישיעהו חרישו אלי אים שוויינט צו מיד אונ
פעלקר פלומר שווייגט גדי איר זאלט קעגן הערן
מייגע רייד זאמס יחליפו לם אונ דיא קניגרייה לאגן

הפטרות לך

למשפט נקרה: מי העיר ממזלח צדק וקראתי לרנני ותן לפניו נזים ומלכים וְךָ
 ותן פעפר חרבו פקש גרף קשתו: ירדפם יעבור שלום ארח ברנליו לא יבוא: מי
 פעל ועשה קרא הדרות מראש אני יהיה ראשון ואת אחרונים אניהוא: ראו אינם
 וייראו קצות הארץ וחדרו קרבו ונאתיו: איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק:
 ויחזק חרש את צנה מחליק פמיש את חולם פעם אמר לרבך טוב הוא ויחזקתו
 במסמרים לא ימוט: ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך ובע אברהם אהבי:
 אשר החזקתיך מקצות הארץ ומאציליה קראתיך ואמר לך עבדי אמה בחרתיך
 ולא מאסתיה: אלהיה לא כירעמך אני אלהי ששתע בי ואני אלהיך אמצתיך אף
 עזרתיך אף תמכתיך בימין צדקי: הן יבשו ויפלטו פל תנחמים פך יהיו כאלו
 ויאבדו אנשי ריבה: תבקשם ולא תמצאם אנשי מצתה יהיו כאלו וכאפס אנשי

פירוש ע"מ

פר בייטען פח יגשו אז יבדו לאון ויאי נגעהן אהער
 און לאוען ויאי דענקטמאל היידן יהיו למשפט נקרה
 לאמיר נגעהנען מיט אנדר צו משפט פלוטר צום
 ניוכח נאנט נאר מי העיר מנחה ווער האט דען דער
 וועקט דעם אברהם צו פגענגן אים פון דעם לאנד
 אהם נום אוף מנחה וייט פון דער וועלט און דאס
 גיעכטמייט וואס ער הט גימאן דס איז גמאנגען
 פר וינע פים אין אלע ערטער ווי ער איז גמאנגען ומו
 לפניו גיט דר דאויער הט געגען פר אים דערלעוקער
 מיט די איבריגע אדר ומו פער חרבו ער הט געגען
 און האט גישלאגען מיט זיין שווערד פיל הרוגים
 אזו ווי שטוב פקש גרף קשתו און מיט זיין בוגן הט ער
 דר שלאגן פיל מענטשן דס ווי זעגן גאלען אזו ווי
 אום גקלאפט שטרויא ירדפם יעבור שלום ער האט זיי
 נאך גמאט און איז איהר גפאקען בשלום אן איין
 מכשור ארח ברנלי לא יבוא אין אזו אנוענ נום ער איז
 פריער גיט גנוויינט צו קומען מיט וינע פים מי פעל
 ועשה ווער האט דאס אים גווערעך און גמאן קריא
 הדרות מראש דר נאט נום האט גרוקן די דורות פון
 אן הייב פלוטר דער נאט וואס האט בשאפען אדם
 הראשון דר נאט האט דאס אלץ גמאן צו אברהם
 נאנט ושעיהו פון נאטס וועגן אני יי ראשון איה נאט
 בין גווען מיט די ערשטע לייט צו טוען ווי אונ צו
 העלפען ויאי ואת אחרונים אני הוא און מיט דיא
 אונמערשטע פלוטר מיט איה וישראל וועל איה אוף
 זיין צוא העלפן איה כאי אים דיא אומות עובדי
 פוכבים וועלן זעהן די נבירות נום איה נאט וועל
 טוען צו די וישראל ויבוא און ווי וועלן מורא האבן
 קצות הארץ וחדרו די עקין פון דר ערד וועלן ציטערן
 קרבו ונאתיו ווי וועלען געהען און וועלען זיה איין
 ואמלן אייגר צום אנדרן און וועלן קומן צו מלחמה
 האלען מיט די וישראל איש את רעהו יעזרו איין מאן
 וועט העלפען זיין חכר ולאחיו יאמר חזק און צוא זיין
 ברור וועט ער נאגן שמתיה דיה צו דער מלחמה
 דען זיי וועלן מיין מאמר וועט זיי ווייער אפ נאט

קעגן העלן נישום קרש את צורה און דר מיניקטער פון
 איין וואס גיט אום דעם דמות פון פוכבים וועט
 שמתארקן דעם גאלד שמיר נום בדעקט די בילדער
 מיט גאלד פחליק פמיש את חולם פעם און דר נום טוט
 זיא גלאט מאכן מיט דעם האמר דעם דאויען וואס
 טוט זיא מיט איין מאל אקלאפט אים לרנני ער וועט
 זאגן צו דעם פהעפטונג דס מיינט מען די ערד נום
 מען פהעפט און מען לייט צו צו איר מיט שטיקער
 איין איינס צום אנדרן וועט ער זאגן טוב היא דס איז
 גוט צוא לייטן דר מיט ויחזקה במסמרים לא ימוט און
 ער וועט שמתארקן די דמות מיט נעגל פדי ויא זאל
 זיה גיט אום גליישען אזו וועלן די עובדי פוכבים
 שמתארקן אייגר דעם אנדרן צו גיין מלחמה האלען
 מיט די וישראל ואתה ישראל עבדי איה דו וישראל דו
 ביסט מיין קנעקט יעקב אשר בחרתיך דו יעקב וואס
 איה האב דיה אום דר ווייילט ובע אברהם אהבי דוא
 ביסט פון די קינדער פון אברהם מיין לייב האבר אשר
 החזקתיך מקצות הארץ נום איה האב דיה גנומן צו מיין
 חלק פון דעם עק וועלט ומאציליה קראתיך און פון
 אירע גרוסע אהרן האב איה דיה גרופען (בני בכורי
 וישראל) ואמר לך עבדי אמה און האב גמאנט צו דיר דו
 ביסט מיין קנעקט בחרתיך ולא מאסתיה איה האב דיה
 אום דער ווייילט צו מיר און האב דיה גיט ממאם
 גווען דרום איז מוטל אוף מיר צו העלפן דיר זאג
 איה דיר אל מירא מי עמד אני דו ואלקט קיין מורא גיט
 האבן דען איה בין מיט דיר אל הששתע ואלקט גיט
 זיין גליה נוי וואקס פלוטר ביין הארץ זאל גיט צו
 גיין פאר מורא מי אני אלהיה דען איה בין ביין נאט
 אמצתיך אף עזרתיך איה האב דיה גשמתארקט און דיר
 גיהאלפען אף בחרתיך גימין צדיק און האב נאך דיה
 אונטר גלענט מיט מיין העכטי האנד הו יבשו ויפלטו
 פל תנחמים פך דוא ויאי וועלן מבווש ווערען און פאר
 שעמט ווערן דיר אלזי נום האבן זיה אן גרייזט אן
 דיר יהיו כאלו ויאבדו אנשי ריבה זיי וועלן זיין אזו ויאי
 גישט און וועלן פאר לאקו וועלן זייער קריג לייט

מלחמתה : כי אני יהוה אלהיך מחייתך ומינתך האמר לך אליהו אני עזרתה : אל תרואי תולעת ועקב מתי ישראל אני עזרתה נאסיהוה וגאלה קדוש ישראל : הנה שמתה למורג חרוץ חדש בעל פהיות תדוש הרים ותדק ונבעות במין תשים : תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אתם ואתה מגיל ביהוה בקדוש ישראל תתהלל :

פירוש ע"מ

לפניך נועם זיון דר הייליגר פון די ישראל תנה שפתיך למורג חרוץ בון איה גאט האב דיה ישראל גמאל צו זיון קארב האלץ חדש אנטיגם בעל פהיות נוס ער המ פיר מיינר און שפיצן דער קארב האלץ אזו זייער שארף אונ שנייט פיר אפער אז ער נוערט אלט נועהן טעמפע זיגע שפיצן שנייט ער שון ניש אזוי פיר תדוש הרים ותדק דו נועמט דרעשן דיא פערג אונ נועמט זיי צו דינן גבעות פמוץ תשים אונ די הוף נועמטו מוען אזו ווי פלענוי תגרם דו נועמט זיי ווינט שובלן גלייה ווי מען ווינט שובעלט תבואה אקעגן דעם ווינט ורית תשאם אונ דר ווינט נועמט זיי אנועק מראגן וסערה תפיץ אונ דר שמורם ווינט נועמט זיי פר שפתימן ואתה מגיל בני אונ דו נועמט דיה פרייען מיט גאטם הילף בקדוש ישראל תתהלל מיט דעם הייליגין פון די ישראל נועמטו דיה רופן אונ בארמן :

תבקשם ולא תמצאם אנשי משה דו נועמט זיי ווען אונ נועמט זיי ניש גפונן דייע קריג לייט יהיו כאון וכאפס אנשי מלחמה ווי וועלן זיין אזו ווי גאר ניש די מאגן נוס האגן גוואלט מלחמה האלמן מיט דיר כי אני יי אלהיך ממוין ימיד דען איה גאט בין דיין גאט נואם שטארקט דיין רעכטע האנד האמר לך אל תירא אני עזרתה נוס זאגט צו דיר דו זאלסט קיין מורא ניש האגן דען איה וועל דיר העלפן אל תירא תולעת יעקב דוא זאלסט קיין מורא ניש האגן דיא מושפחה פון יעקב נוס דו ביסט שלמה אזו ווי אונערמיל נוס המ קיין כל ניש גאר אין מור אזו המ איר אוד קיין פח ניש גאר מיט אייערי תפלות מתי ישראל איר מאגן פון ישראל אדר איר גצירטע לייט פון ישראל המ קיין מורא ניש אני עזרתה נאם יי איה וועל דיר העלפן זאגט גאט ויגאד קדוש ישראל אונ דיין אוים

בראשית יה וירא

אונקלוס

יה * ואתגלי לה יי יח" וירא אליו יהוה באלני ממרא ב"מ שרי ממרא

ת"א וירא אליו סוטה יד מליעה פו :

רשב"ם

(א) וירא אליו ה' האך שבאו עליו שלשה אנשים שהיו מלאכים שברבה מקומות כשנראה הלאה קורא כלשון שבינה בכתוב שכל על הכותית שנמסקה עתלחו וזלחו מכירו : וירא אליו ה' ס"ת אוה

בעל הטורים (א) וירא אליו סמוך גמלו אלל וירא מלמד שגראה לו בשביל המילה ד"ה גמלו אהו סמוך ליהוה ויבש פתח הוהל כחוס הוה זה שחולל שאכרסה ויבש על פתח גיהנם וזלחו מניה לני שנמלו לזכנם שם חון מתי רש"י

בית יהודא

(א) וירא אליו וגו' הקב"ה איז גועהן גווארן צו אברהם זאגט רש"י לבקר את החיה) צוגעווען דעם קנאקטן הקב"ה איז געקומען צו אברהם ווערן נוס ער מביט אל רבי המא ברבי הניבא זאגט (יום שלישי למיתתו הרה) דם איז וברא הקב"ה השאל בשלום) איז געקומען הקב"ה אונ האט אים פון ממרא הארט רש"י צו נוס דאק די תורה דערציילן ענפערט רש"י (הוא שנתן לו נצה על המילה) ווייל ממרא

(א) וירא אליו . לבקר א את החולה (כ"מ פו) אמר רבי חמא בר חנינא יוס שליטי למילתו היה ב וכל הקב"ה וסאל בשלמו : באלוני ממרא . הוא שנתן לו גווען דר דרישער טאג וויא אברהם הט זיה מלה גווען געפרענט נואם ער מאקט : ובלאגן ממרא) אופ דעם פלאץ אופ וועלען ארש הקב"ה איז גועהן גווארן צו אברהם ווען דעת זקנים מבעלי התוספות

שפתי חכמים

א ואם חלמך מגיל לנשי" וייל דרש"י דייק מדכתיב וירא אליו ה' ואלה כתיב וירא ה' אל אברהם כהוה אל נא כלמך אל ואלה חכמי דקאי אפרשת מילת לגליל וחסד כתיב מביט אל אברהם וז"ל למה נראה אליו וזון לומר שזוה לו המילה דהא ככר ערש למה נראה אליו דייק מדלא מפשט אח"כ הספוק למה נראה אליו ליבוקרוב על התורה

(א) וירא אליו כתיב וירא שנתן לו עצה על המילה יתיבה ובי אדם חובב וזיך כבארהם ונתנסה בעשר נמויות ועמר בבנין ולא שאל עצה אדם על המילה אזה לו וכבר מל את עלמו וכני ביתו אלל ודאי לבקר את החולה אס כן מתמנה וכו' לבקר את החולה (רי"ק) יש להקשות למה פירש"י לבקר את החולה ולא אמר לבקר את החולה לפי שמכאן אנו למדן מזה ביקור חולים ומשל לבקר את החולה ולא לסיחוהו אכרסה כלכד : ב כיון דממסח זה נגלה אליו כדי לבקר אח"כ סברא הוא פירוש תלמוד אלהים

(א) וירא אליו וירא גאט האט זיה פאנווין צו אים צו אברהם גאלגני ממרא אין פלון פון ממרא (ש"י ט"ז)

קורה ששייט וקר אנשי ביתו גמולו אהו) א"ע זקרים פון זיון בגי בית האגן זיה אים מל גווען : (באלוני ממרא) רש"י שרייבט איפער דעם האט זיה גאט צוא אים פאנוויען אין פלון פון ממרא ווייל ממרא

ספר הישר

איו נעמיסן אין די סיד פון געלעט אונ נעהם אז דריי מאגן קופן פון ווייטן אונ אברהם שפייט אויף אונ דאש וויא אקעגן אונ

אונ גאט ב"ה זיה זיה פאנווין צוא אברהם אין פלון ממרא אונ שיקט דריי פלאגים זיי זאגן אים פריגן . אונ אברהם ב"י 12 9

מעל עבדה: ד יקחנה מעטמים ורחצו בגליכם והשבענו תחת העין:

תעבר מעל עבדה: ד יסבון פגון ועיר מנא ואסחו ב ג י כ ון ואסתכו תחות תחות איקנא:

ת"א יקח נא מעטמא סס: ורחצו מעטמא סס:

בעל הטורים

(ד) יוקח. ג' במסורה הכא ואודך ברזל ומעפר יוקח גם שבי גבור יוקח. פ' וגם הכי לדוק ומכור יוקח בזכות יוקח נא מעטמא סס. ברזל מעפר יוקח פ' ברזל חרב של פורעניות יוקח ומשחלל שגשגלו לעפר בזכות אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר. יוקח נא מעטמא סס גמט' מכתן וכו' לברר: ורחצו בגליכם. כ' במס' הכא ואודך כהאי פרשה גבי לוע מהכא ליפסין שמשם לע"א מאלוט הקדים לכה לרחוהו ואברהם רש"י

בית יהודה

פזאנט "אדניו" מייגע העררן צו קענטישן (דער אסר) נאך אפישט קען מען זאגן (קדש הוא) דר נוארס "אדניו" איז הייליג (תורה אביר ל'קב"ה) אבדקס הט נואנט דעם נוארס "אדניו" צו הוי הקב"ה, ער הט געבען צו הקב"ה (נתקמין לי עד שרעין ויבנים את הארזים) ער נאל דא נוארשן ביו ער וועט לויפן צו די אורחים ונעקסן אונ וועט זיי ברוינגען צו זיך אין שאטב, נאך דעם פישט איז דאך אקשאני די ווערשער (אל תגבור) האפן געראקט שטיין פריער פאר וורן ל'קראקס, פריער הט ער געבען ביו הקב"ה ער נאל גיט אונעך גיין נאכדעם איז ער גלאפן צו די פראכט, זאנט רש"י (נאך ער פ' שקרוב אסר וורן ל'קראקס) אפילו דיא ווערשער אל נא מעכור אל נא גאט זענן געשריבן נאך וורן ל'קראקס, פון דעם וועגען האמטיר קידם לבן תורה) דס זאגן צו הקב"ה די זאקסט גיט אונזעך גיין איז גווען פריער פאר וורן ל'קראקס, אינדער ער איז גלאפן צו די פראכט (וורן נתקמין לי עד דום דאך שטיין פריער שטייט שפעטער (כמו שפירשתי אצל לא ידון רוחי באדם) וויא איך האב נאנט ביוא דעם פסקו לא ידון רוחי באדם (ענכב אסר ויודך נח) דער פסקו שטייט נאך דעם פסקו ויודך נח (יא אפשי לומר) אונ מען קען גיט אזו זאגן (אלא אם בן קודם זכות מצא ויעשרי שרה) נאר פריער האט הקב"ה נאנט אל ידון רוחי באדם געווען אונ ער האט גורן גייען גיין נאך ווערשן שעה, נאכדעם איז גווען ויודך נח, הט נח אנטעווינג צו גלאפן אינדער וועין רש"י בראשית ו' (וישתי תלשונות בבקראשית רבה) אונ די צווייט שטייט זענן געווען אין פדרש רבה: (ד) ויקחנא, עס זאל גנוגן ווערען נאכדעם וואסערן (על ידי שתי דורה אשלים, זאנט רש"י ויירא אברהם הט גאאפן דיא מצנה דורה אשלים (נתקמה שלם לבניו על ידי שליח) הט הקב"ה בצאקט צו זיגע קינדר אוך דורה אשלים, ווען דיא יודין האפן געראקט נואסר און דר מדר, הט הקב"ה זיי געבען דס נואסער דורה אשלים (שגאמר) וויא עס שטייט אין פסקו (נורס משה את דר בך את משה) משה הט אויפגעט גיין וויין האנט אונ האט געשאפן דעם שטיין איז ארויסגעגאנגן נואסר פון שטיין נאכער דס ברויט הט אבדקס אליון געבען צו די אורחים, וויא עס שטייט אין פסקו אבדקס האט גזאנט וואקחה פת לחם, איך ווער געבן אששוקל ברויט אונ ווער אייך געבען איך זאלט אונשערעקען דס הארץ, הט הקב"ה אליון געבען ברויט אין דר מדר צו דיא יודין, וויא עס שטייט אין פסקו הקב"ה הט גזאנט צו משה איך ווער מאכן רעגען ברויט פון הימעל: (ו) ורחצו בגליכם. איר זאלט נואשן איינער פיס, פר וואס הט אבדקס גהויפן וויא זאלן נואשן ווינערע פיס (בבקר שעה צדקים) ויירא אבדקס

שפתי הכמים

הוא בעלמו של אמר וקחה פת לחם הקדיש נתן לחם ג'כ בעלמו והמטיר להם המון. מוהר"ל: ז (נח"י) תמוה בעיני דוח הפסוק לאחר כפרת מקח והוא לפרעניות ואלו כ"ד פ' הי כולו: פסוק מ"ח כולם והכית כלו וכו'. והוא של כרסה שזהו אברהם של מרים כדפי'רש"י סס וכן כ"ח הנה פסוק עליו כ"ח עניו לה שהוא ג'כ פסוק פירוש לתורת אלהים

אז דער עלצטער וועט נאך אונזעך גיין וועלעך שון די איבריגע ממילא בלייבן שמוין מיט אים (ש"י): (ד) ויקח נא עם זאל גינאמן ווערן דורה אשלים אביסל נואסר ורחצו בגליכם אונ וואשט איינערע פיס (ש"י רש"י) והשבענו אונ לענט זיך אונסער פתח הגין אונסער דעם

אזכר גפירש אונסער דעם בוים אין נואסר אריין אונ אז דס עם דאך האפען סב"יה. אונ דער פנים (פוחת שרייבט נוער איז בייא אונז גערס וויא יודקס אבוב עיה האט ער

ספר הישר

אריין ויקח אונ נאך דעם זענען זיי גאנגן ויער ווען ווי זיי זענען גשיקט אונרן: א' פ' ז'ים זענען ווען די איינוואנר פון סרוס ונמורה אונ פון א' פ' ז'ים זענען ויער שפעטס אונ זינגען זיב אונ דר צענדן גאט ב'ה מים ויער אונקערדוקים אונ איך אז עס פלעג קיין אפגעקער קע"ש מים סחורה צו פר קאן

יִי הַיְפָלֵא מִיְהוָה דְּכֵר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב
אֵלָיְךָ כְּעֵת תְּהִה וְלִשְׁרָה בְּךָ שְׁנֵי
סוּ וְתַבְחִישׁ שְׁרָה וְלֵאמֹר לֹא צַחֲקֵתִי
כִּי יִרְאָה וְיֵאמֶר לֹא כִּי צַחֲקֵתִי :

הו"א למועד כ"ס יח :

רשב"ם

האגדה : (טו) כי צחקת, אלא צחקת רוב כי שאחר לא מתפרשים אלא. שהיו כי משמש בארבעה לשונות אי דילמא אלא דהוא, וכן לא תשתנה לאיתרשם כי היום התרשם, לא תקפוז את ידך כי פחה תפחה וגו' :

שבהם : ואני זקנתי, שאמרתי אחרי בלתי וגו' : (יד) והפלא מה' . ששלחני אליך דבר : וכן ואל המפור על פנים נפרות ואש מאת ה' מן השמים . הראשון שבבטוח הוא גבריאל והשני שבבטוח הוא הקביה' . וכן מפורש בספר

בית יהודה

(שְׁרָה) היא אַמְרָה וְאֵדִי (גן) שְׁרָה הֵט גְּעוֹנָמֵט מִיּוֹן הַעֵר וּמִיּוֹן מֵאֵן אִיז אֲרֵט , נִבְרַר שְׁמֵינֵר וְנֵעַט אַבְרָהָם זִיּוֹן בִּיּוֹן אֹחַ שְׁרָה וְיִיזֵי זִימָא נִאָמַט אֹחַ אִים עַר אִיז אֲרֵט , דְרִיבְרֵר הֵט הַקְּבִי'ה גְּנָאָמֵט צִו אַבְרָהָם שְׁרָה הֵט גְּנָאָמֵט אֹחַ זִיז זִימָא אִיז אֲרֵט : (יד) וְהִפְלֵאוּ . וְאָמַט רִשְׁוִי צִו גְּעוֹנָמֵט (וּיִזֵּי דְרַר תַּרְגֻּמֵס שִׁימִשְׁט) הַקְּבִי'ה אִיז דְעַן אֹאֲרָה פִּי צִו גְּעוֹדֵקֵמֵט פִּיּוֹן הַקְּבִי'ה (כִּי שִׁמֵס דְרַר מוֹפְלָא וּבִפְרָד וּבְכֻסָּה מִכְּנֵי מַלְאַחַת כְּרִצוֹנִי) אִיז דְעַן דָּא אֲזִאָרָה וְנִס זִימָא זִיּוֹן אֲוִיאָנְדֵר אֹנֵה אֲפִיעֵינִישׁ דָּא מִיר אֹנֵה צִו גְּעוֹדֵקֵמֵט פִּיּוֹן מִיר זִאָרָה נִיט שְׁלִקְבֵעֵי דָךְ אֲחֵמֵלָא : צִו דִּיא אֲוִיכְעוֹנְעֵצְמֵט זִימָא אִיךָ וְנִיאָם אִיךָ אֲוִיאָרָה אִיז דִּיא וְעֵבְרִיבִיעַ צִימֵט וְנֵעַט שְׁרָה הָאֲבַעֵן אֲזִוּהָ : (טו) וְכִי יִרְאָה , פִּי צַחֲקֵתָּ . וְנִיאָמַט רִשְׁוִי (הַרְשִׁאוּן) דְעַר וְעִרְשִׁיעֵר וְנִיאָמַט "כִּי" (מִשְׁמִשׁ שְׁלֹן דָּהָא הִיא) . אִיז דְרִטִימִשׁ וְנִיאָרֹם , (שְׁלֵחָה) שִׁעֵם (דְרַר) , עַר נִיט אֲשַׁעֵם צִו דְעַר זִאָרָה (וְתַבְחִישׁ שְׁרָה) שְׁרָה הֵט גְּעוֹלִיקֵמֵט , זִימָא הֵט גְּנָאָמֵט עֵם אִיז לִיקֵעַן זִימָא הֵט נִיט גְּעוֹלִיקֵמֵט (כִּי יִרְאָה , כִּי שְׁרָה) וְיִיזֵי דְרַר אֲבָרָה גְּעוֹלִיקֵמֵט (הַשְׁמִי מִשְׁמִשׁ בְּשְׁלֹן אֲרָא) דְעַר גְּעוֹדֵרֵר וְנִיאָמַט "כִּי" אִיז דְרִטִימִשׁ נִבְרַר (וְיִיאָרָה לֹא כְּדְרַרָה הִיא) אַבְרָהָם הֵט גְּנָאָמֵט צִו שְׁרָה עֵם אִיז נִיט וְיִיאָרָה וְיִיזֵי (כִּי צַחֲקֵתָּ , אֲזִי דְרַר דְרַר הֵט גְּעוֹלִיקֵמֵט) שְׁמֵינֵר (וְנִיאָרָה) דְעַר וְנִיאָמַט "כִּי" הֵט

שהרי היא אמרה ואלוהי זקן : (יד) והפלא . כתרומתו היחסי וכי טוס דבר מופלא ומופלא ומופלא ומופלא ממני צ מלעשות כרלוני : למועד . לאותו מועד המועד שקבעתי לך אתמוול למועד הזה בשנה האחרת : (טו) כי יראה וגו' כי צחקת . הראשון משמט ל' דהא הוא שנותן טעם לדבר ותחשבה שרה לפי שמהם והסני שממט בלשון אלא ויאמר לא כדכריך הוא אלא לזקת שאמרתי וכיוצא בו

קענן סתקון ויזיא איך ויזיא : (אֲזִימָר) . (אֲזִימָר) יִיזֵי דְרַר הַקְּבִי'ה אִיז דִּיא אֲוִיכְעוֹנְעֵצְמֵט זִימָא אִיךָ וְנִיאָם אִיךָ אֲוִיאָרָה אִיז דִּיא וְעֵבְרִיבִיעַ צִימֵט וְנֵעַט שְׁרָה הָאֲבַעֵן אֲזִוּהָ : (טו) וְכִי יִרְאָה , פִּי צַחֲקֵתָּ . וְנִיאָמַט רִשְׁוִי (הַרְשִׁאוּן) דְעַר וְעִרְשִׁיעֵר וְנִיאָמַט "כִּי" (מִשְׁמִשׁ שְׁלֹן דָּהָא הִיא) . אִיז דְרִטִימִשׁ וְנִיאָרֹם , (שְׁלֵחָה) שִׁעֵם (דְרַר) , עַר נִיט אֲשַׁעֵם צִו דְעַר זִאָרָה (וְתַבְחִישׁ שְׁרָה) שְׁרָה הֵט גְּעוֹלִיקֵמֵט , זִימָא הֵט גְּנָאָמֵט עֵם אִיז לִיקֵעַן זִימָא הֵט נִיט גְּעוֹלִיקֵמֵט (כִּי יִרְאָה , כִּי שְׁרָה) וְיִיזֵי דְרַר אֲבָרָה גְּעוֹלִיקֵמֵט (הַשְׁמִי מִשְׁמִשׁ בְּשְׁלֹן אֲרָא) דְעַר גְּעוֹדֵרֵר וְנִיאָמַט "כִּי" אִיז דְרִטִימִשׁ נִבְרַר (וְיִיאָרָה לֹא כְּדְרַרָה הִיא) אַבְרָהָם הֵט גְּנָאָמֵט צִו שְׁרָה עֵם אִיז נִיט וְיִיאָרָה וְיִיזֵי (כִּי צַחֲקֵתָּ , אֲזִי דְרַר דְרַר הֵט גְּעוֹלִיקֵמֵט) שְׁמֵינֵר (וְנִיאָרָה) דְעַר וְנִיאָמַט "כִּי" הֵט

דעת זקנים מבועלי הווספות

אם אמרה שהוא זקן י"ל ר"ל שמוחן ואינו בוסס : (יד) למועד אשוב אליך . מכאן רבו למה שאחז"ל כי בוסס נולד יצחק למועד בנימי' בבוסס : כעת היה . פירש"י כעת הזאת שהיה חיים לשנה הבאה מדלא קרי בעת היה חיה לית שהאשה יולדת והיינו לתשעה חדשים וחיה קרי ביה לאשה יולדת כ"א שלש מפתחות לא נספורו שלש . של תחית המתים . של גשמים . ושל חיה . השתה דקרי בשל לאמר שאהם חיים וקיימים , ונ"ל דששת רש"י בשמט סדר העולם ומבילתא דהכי אחרם הוה במ"ו בניסן דבר הקב"ה עם אברהם , במ"ו בניסן באו מלאכי השרת לבשר שרה . במ"ו בניסן נולד יצחק ואמרינן נמי בב"ד לוישי ועשי עונות הוה אמרה שפסח היה וכן משמע בפרשת מילה לעיל דכתבי אשר לך שרה למועד הזה בשנה האחרת אמנם כל זה פלוג אדרפק קמא דר"ה דמטיק למועד אשוב אליך דקאי בחג הסוכות וקאמר למועד ראשון אברהם אבינו ובפקר השוכר את הפועלים אמר' דביום השלישי למילתו באו המלאכים אצלו ואו נתבשרה שרה והוא דאמרינן בר"ה דקאי בחג ר"ל שני ימים לפני החג . ועוד דבר"ה מטיק נמי בר"ה נפקדה שרה רחל ותנה ונה כשמת רש"י ז"ל דהכא ואי קשיא לשישה דהתם מאי לשישה הוה בשנה האחרת בין דבסוכות קאי וקא"ב לפסח א"ב באיתה שנה היה"ל דסברא ליה כו' והושע דאמר בניסן נברא העולם ולהני קרי פסח פירוש לתורת אלהים

שפתי חכמים
שרה שמעט לה ילדה אלא לוי' חכמים ולע"קו"ל : צ' (מהרמ"ם) מרס"ו כמעט שלא לפרס היפלא לשון פלא ותימה ור"ל וכי יש לתמוה ולהתפלא מן הס' שפיעה דבר חידוש סוף כתרומתו וכו' להנרמס ק' אך וילקט מ"ש קדוש ביהוה סוף היפלא ור"ל יחכמי' על חזקת שרה לפי שהיא אמרה ולדני זקן וממעט שהוא דבר מנעט סתור ור"ל היל' היפלא מנ' דבר או סוד ה' תקור מנח"ל לפי לשון פלא ותימה א"ש ל"פ לעולם היפלא כתרומתו והיכתיב ור"ל חכמי' על דברי שרה שהוא מנעט רל' לומר וכי יש דבר וכו' מלעשות כרלוני כי כל דבר המוסכם מלפני הוא מופרד מנעטו כמכרסה שחם יכול לשמט כמכרסה יכול לומר אני יודע שיהיה זה ומה שלא כמר רש"י כפי' לשון פלא ותימה מנעט דל"ל היל' היפלא על ה' וגו' דלני תימס שרין לומר ותר לשון על ותו סוף שרה לא אמרה בלשון תימה רק הפליטה דכרסה שהוא מנעט ואך יתכן על זה תשובת

שהיה דהיינו פסח . וגם לפרכי ר' אליעזר דביום הכפורים נמו' למילתו באו המלאכים אצלו ואו נתבשרה שרה והוא דאמרינן בר"ה דקאי בחג ר"ל שני ימים לפני החג . ועוד דבר"ה מטיק נמי בר"ה נפקדה שרה רחל ותנה ונה כשמת רש"י ז"ל דהכא ואי קשיא לשישה דהתם מאי לשישה הוה בשנה האחרת בין דבסוכות קאי וקא"ב לפסח א"ב באיתה שנה היה"ל דסברא ליה כו' והושע דאמר בניסן נברא העולם ולהני קרי פסח פירוש לתורת אלהים

(יד) והפלא מן דבר אי' דען פאר האנדין אואך עם אַל' ויין פּר הוֹרֵן אונ אַפ גְּשִׁיד עֵם אַל' נִיט גְּטוּעֵן וְנֵעֵרֵן ווי מִיין רִצוֹן לְמוֹעֵד צו דְרַר צִימֵט וְנִיאָם אִיךָ הָאֵב דִּיר גְּעֵכְטֵן גְּנָאָמֵט אֲשׁוּב אֵלָיְךָ וְנֵעֵרֵל אִיךָ וְיִידֵרֵר קֵעֵקֵעֵן צו דִּיר קֵעֵת אִזוּ וְיִיאָרָה דְרַר צִימֵט אִיבְרָה אֲזִאָרָה מִתָּה אִזוּ אִיר וְנֵעַט אֲלֵעַ לְעֵבֵן יִלְשָׁרָה בּוּ אִזוּ צו שְׁרָה וְנֵעַט ויין אִזוּ הָאֵם גְּנָאָמֵט לֹא צַחֲקֵתִי אִיךָ הָאֵב נִיט גְּשִׁיעֵמֵט כִּי הָאֵם גְּנָאָמֵט צו שְׁרָה לֹא עֵם אִזוּ נִיט וְנִיאָרָה פִּי צַחֲקֵתִי סֵפֶר הַיִּשְׂרָאֵל

(יד) והפלא מה' דבר . הקב"ה הֵט גְּעוֹנָמֵט צו אַבְרָהָם פּוֹן מִיר בִּירְאָה אֲזִיזֵי גִיּוֹן אֲזִאָרָה מִיט אֲוִיאָנְדֵר , וְנֵעַן שְׁרָה וְנִיאָמַט גִּיבְרִיאֵעַן אֲזִוּהָ אִיז אִיר יִיזֵעֵד וְנִיאָמַט דָּאֵם קִיּוֹן וְנִיאָנְדֵר נִוּעֵן , דְרִיבְרֵר הָאֵם אִיךָ גְּעוֹוִיאָרָה בּוּ שְׁרָה וְנֵעַט אֲרֵט וְנֵעֵרֵן , אִזוּ אִיךָ דְרַר אֲרֵט זִאָרָה זִימָא גִּיבְרִיאֵרֵעַן אֲזִוּהָ , וְנֵעֵרֵן אֲרֵט וְנֵעֵרֵן דִּיא פְרוֹמִיקִימֵט פּוֹן שְׁרָה אִזוּ דִּיא גְרוֹזְקִימֵט פּוֹן הַקְּבִי'ה :

אזוּן : (טו) ותבכיש שרה אונ שְׁרָה הֵט גְּעוֹלִיקֵמֵט לֵאמֹר יִבְרָהָה וְנִיאָרֹם זִי הָאֵם זִיזֵה גְּפִארְקֵטֵן וְיִיאָמֵר אִזוּ עַר סֵפֶר הַיִּשְׂרָאֵל

דר מדבר . אינ שְׁרָה דם ויזייב פון אַבְרָהָם הֵט גְּשִׁיעֵמֵט אֲלֵעִזֵר . קרין סרוס צו עֵם . אונ כְּשֵׁנָה אֲלֵעִזֵר אִיז גְּעוֹלִיקֵמֵט מִיין סְרוֹס

די שְׁמֵינֵט צִימֵט אִזוּ הָאָבֵן זִךְ אַפּ גְּנִיפֵן וְיִיעֵר גְּעֵדֵר אִזוּ הָאֲבַעֵן אִים בְּהִלְקֵבֵן גְּנִיפֵט אִין אִים אַל גְּעֵזֵן דְרַר דִּיר אִזוּ הָאָבֵן אִים בְּהִלְקֵבֵן גְּנִיפֵט אִין

מִן וַיִּקְרָא מִשֵּׁם הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקֹפוּ עָלָיו
 פָּנָיו סָדָם וְאַבְרָהָם הִלְךָ עִמָּם
 לְשִׁלְחָם: וַיְהִי הָאָמֶר הַמְכַבֵּה אֶת־
 מִן אַבְרָהָם אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה:

מִן וַיִּקְרָא מִשֵּׁם הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקֹפוּ עָלָיו
 וְאַתְּכִיבֵיאוּ עַל אֶפְרֵי סָדָם
 וְאַבְרָהָם אָזַל עִמָּהוּן
 לְשִׁלְחוֹתָיו: וַיְהִי הָאָמֶר
 הַמְכַבֵּה אֶת־אַבְרָהָם דִּי

תולדות אהרן
 סוף עמס מיעוס פו: ו/אמר ויחל לה:

בעל המורים
 (טו) על מני סדום. ס"ח מיל ששעור מיל הל' עמס ללחם דשעור
 לזיס מיל: סוף עמס ללחם ו'. מלמד שהכניסה מלה ללדוקים:
 אני מאברהם, מה שאני רוצה להפוך את סדום ואני יודע שכניו ישמרו דרך ה' ויבכו להביא עליהם את אשר דבר לאברהם לחת להם את ארץ כנען ואילו
 העיריות מכללה בניו הם כדרכיהם בנבול בני כנען ב'פ' נח ויהי נבול הכנעני מצדן באבה גררה עד ענה באבה סדומה ועומרה אומה וצבאים עד לשע'. ואיך
 רש"י

רשב"ם
 (טו) ויקראו משם האנשים, שנים מהם הלכו לסדום כדרכיהם ויבאו שני המלאכים
 סדומה ונדלו שבהם היה לדבר עם אברהם, וזהו שכתב בזה"ל אבר המכסה
 אני וגו' וכן אברהם עורנו וכוונת לפי ה' ופוקים אלו מדרש שלושין: (א) המכסה
 ה' ויבכו להביא עליהם את אשר דבר לאברהם לחת להם את ארץ כנען ואילו
 העיריות מכללה בניו הם כדרכיהם בנבול בני כנען ב'פ' נח ויהי נבול הכנעני מצדן באבה גררה עד ענה באבה סדומה ועומרה אומה וצבאים עד לשע'. ואיך

ברת יהודא

פיר פייטשען אי אויבן ד'קמ' ופאמערן א"א ונארו דהא
 (ו'נארוס): (ט) ע'שקייפו, זאגט רש"י וקר השקפה שבמקרא
 ל'דעה' ווא עס שפייט אין פסקן דר ווארט השקפה, מיינט
 מען, ער קוקט צו טאקן ש'עקעס חוץ בתשוקה פקיען קרש'ה
 נאר, דר ווארט השקפה נוס שפייט בימי משיח, נוס יידון
 פעטין ביי הקב"ה זאקסט קוקען אוף אונז פון דיין היינטיגע
 ווארטינג, דס איז צו גושען, נאר פר נוס שפייט דר לשון
 השקפה, אז השקפה איז קוקען צום ש'עקען, און מען
 מיינט הקב"ה זאקסט קוקען צו גושען, קען דאך שייטן איין
 אנדער ווארט, זאגט רש"י דריבער שפייט דער ווארט

משמש כדרכו לעשות אי דילמא חלל דהא: (טו) וישקיפו.
 כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהסקיפה ממשון קדש
 (דברים כו) סגדול כח תמנות עינים שהופך מדת הרגו
 לרחמים: לשלחם. ללוותה ק כסבור ארומים ר הס:
 (י) המכסה אני. בתמיה: אשר אבני עושה. כסדום
 לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו אני נתתי לו את
 הארץ הואת והמסה כרכין הללו שלו ה שלאמר נבול הכנעני
 נולדו ונו' בואכה סדומה ועמורה ונו'. קראתי אותו
 אברהם ש אז המון גוים ואשמיד את הבנים ולא אודיע

השקפה צו נויזון (שגדול כח בתניה עינים) דער זכות פון
 זקנו ר'המים) אפילו קען הקב"ה דארף זיין אויף אפגעשט, אונ
 מען דארף אוף אים קוקען צום ש'עקען,
 אז דר מענטשן זען דעקדק אוף אים קב"ה צום גושען: וישקיפו
 ארתיים) ויזיל אברהם הש קעמיינט זיין זענן מענטשען
 היינענדיג: (י) והמכסה אני. זאגט רש"י (במקרא) מיט
 און אנדער הש הקב"ה דס נאקט, קען דען זיין אויך זאך
 דס פארדעקן פון אברהם אונ זאך אים נוס זאקען (איש אני
 עושה בסדום) וואס אויך וועל טאקן מיט סדום (לא יפה לי
 לעשות דבר זה שלא מדעתי) עם איז נוס שייין פר מור
 אויך דס טאקן פון זיין וויסען: אפי' נתתי לי את הארץ הואת)
 אויך האב געגעבן צו אברהם קען דיא באנד ע'המשש
 רבנים) אז אונ דיא פירף שפעט זענען ווינע (שנאמר) וויא עם
 שפייט אין פסקן (ג'ה' הנגעני מצדן) ביאך פדופה
 רבנים) דר גענעצן פון געני, איז פון צידון ביו מען
 קוקט צו סדום אונ עמורה, ווען נאך אונאך מוז אויך
 זאקען אברהם קען נוס אויך וויל טאקן צו דיא פירף
 שפעט (קראתי איהו אברהם) אויך האב אים געווען
 אברהם ווייל ער איז (אב הייני גוים) אפאשער
 פון פיר שפעטער, זען דאך די און מענטשן פון דיא
 פירף שפעט זיינע קינדער (אישמיר דס הבנים) אויך
 וועל דען הרגון די קינדער ויל אודיע זאב שיהא
 אורבין) אז מען קען וועל נוס זאקען דעם פאטער
 נוס ער איז מוין פאטער פריינד, זאגט הקב"ה

השקפה צו נויזון (שגדול כח בתניה עינים) דער זכות פון
 זקנו ר'המים) אפילו קען הקב"ה דארף זיין אויף אפגעשט, אונ
 מען דארף אוף אים קוקען צום ש'עקען,
 אז דר מענטשן זען דעקדק אוף אים קב"ה צום גושען: וישקיפו
 ארתיים) ויזיל אברהם הש קעמיינט זיין זענן מענטשען
 היינענדיג: (י) והמכסה אני. זאגט רש"י (במקרא) מיט
 און אנדער הש הקב"ה דס נאקט, קען דען זיין אויך זאך
 דס פארדעקן פון אברהם אונ זאך אים נוס זאקען (איש אני
 עושה בסדום) וואס אויך וועל טאקן מיט סדום (לא יפה לי
 לעשות דבר זה שלא מדעתי) עם איז נוס שייין פר מור
 אויך דס טאקן פון זיין וויסען: אפי' נתתי לי את הארץ הואת)
 אויך האב געגעבן צו אברהם קען דיא באנד ע'המשש
 רבנים) אז אונ דיא פירף שפעט זענען ווינע (שנאמר) וויא עם
 שפייט אין פסקן (ג'ה' הנגעני מצדן) ביאך פדופה
 רבנים) דר גענעצן פון געני, איז פון צידון ביו מען
 קוקט צו סדום אונ עמורה, ווען נאך אונאך מוז אויך
 זאקען אברהם קען נוס אויך וויל טאקן צו דיא פירף
 שפעט (קראתי איהו אברהם) אויך האב אים געווען
 אברהם ווייל ער איז (אב הייני גוים) אפאשער
 פון פיר שפעטער, זען דאך די און מענטשן פון דיא
 פירף שפעט זיינע קינדער (אישמיר דס הבנים) אויך
 וועל דען הרגון די קינדער ויל אודיע זאב שיהא
 אורבין) אז מען קען וועל נוס זאקען דעם פאטער
 נוס ער איז מוין פאטער פריינד, זאגט הקב"ה

שפתי חכמים

הספד וד"ק: ק (מהרמ"ש) ר"ל שלא תטעה לומר שגלת
 ללחם הוא כמו כסלת פרעה שכלת מרשותו דל"כ
 היה הנוקרה מוסרם דהא כבר כ' וילינו מסס
 אוף חזר אח"כ הולך עמס ללחם ו"ק
 שהרי הס לא הו כסות אברהם ה' הוא בוקש
 מסס אל זא שעבור ונו' ל"פ ללוות וכו':
 ר ר ואס תאמר וסא בלאו קרא דלכלת
 אנו ידענו שכסר שאורחים הס כיון שהכין להם
 סעודה לאכול וזון להם מוס לתרון ו"ל
 ע"י כסבורה והספיה ה"א שהגיס דכדס
 שהס מולכיס לכן קאמר ככניס הסס ארמים
 וכו'. הס"א"ס: ש דאי לא פ"א חלל
 עמס רשאון לכד ה"א מה שעולת הוא
 שלו ומה שלא יעולת

דעת זקנים מבעלי התוספות

שנה אחרת: (י) המכסה אני וגו' ואברהם
 הו יודע, אמר אילו לא היה עתיד
 להוליד בנים לא הייתי מכלה לו משמש
 סדום כי לאדם שימרת בלא בנים שיצוה
 אותו לשמור דרך ה' ולקבל שכר מה לו
 לללות משפטים אבל אברהם הו יודע
 וגו' כי ידעתו וגו', ולפי שהיה לגוי
 גדול אגלה לו דין של סדום כי יודע אני
 בו כי למען דין שאעשה ברשעים הללו
 יצוה את בניו לשמור דרך ה' ולעשות
 צדקה ומשפט למען הביא ה' וגו'.
 ויזכר לירש את הארץ שאם לא יהיו
 שומרים משפט וצדקה לא יזכר לה:

פירוש לתורת אלהים

דו האמט יוא גשפעט: (טו) ויקראו משם האנשים
 אונ די מענטשען (מלאכים) זענין אוף
 גשפאנין פון דארטן וישקיפו אונ האקן
 גלגנט על פני סדום אוף סדום
 זאברהם הולך עמם לשלחם אונ אברהם
 איז ספר הישר

האם ער געקן אז אפגעשט פון סדום האקט
 מלחמה מיט איין ארימאן אונ ג'ה'ס אפ דעם
 ארימאן די קליידער אונ א' אפגע

הערה אין פסקו איז אויך דער פסוק, הקב"ה
 האט גיוואנט צו אברהם פאר וואס זאכט
 שרה אונ גלויבט נוס אז זיא וועט
 האבן אהרן און, אברהם איז געקומען
 צווא שרה אין געזאלט אונ האט איר
 געשעפט פאר וואס זיא אברהם האט נוס
 גיוואנט צווא שרה אז האט געזאלט
 אונ האט גיוואנט איר אונ נוס געלאכט,
 ווארום זיא האט מורא געהאט פאר
 אברהמען פאר אברהמען פון סדום
 געלאכט, דריבער האט ער גיוואנט
 צו איר און ווייס אז די האט געלאכט,
 אבער ווען שרה וואלט וויסען אז
 הקב"ה האט גיוואנט צו אברהמען אז זיא
 האט געלאכט וואלט זיא נוס געלייגט
 נוס צו זיא ווען זיא האט נוס געלאכט:

הַבְּצִעְקָתָהּ הַבְּאֵה אֶלֶי עֵשָׂו וּבָלָה וְאִם-לֹא אֶדְרָעָה: כִּב וַיִּפְנוּ מִשָּׁם

וַיֵּדְוּוּ הַכִּי קַבְלֵהוּ
 דְעֵלֵת לְקַדְמֵי יַכְדוּ
 אַעֲבַד עֲבָדוֹן וְגִמְרָה וְאִם
 לֹא תִיבִין וְאִם תִּיבִין לֹא
 אֶתְפָּרַע: כִּב וַיִּתְפָּיֵאוּ
 רְשָׁי

רשב"ם

שלוחם הללו אני שולח בשביל ועקר סדוק כמו שאמר ללעלה ומשני סדוק רעים וחמסים: (כא) עשו כלה פסק יש בנתיים להחיות את הרבר כלומר א"כ עשו אעשה אותם כלה:

בית יהודה

שלא יפסקו דיני גפשות אלא בר' (ק) וזו יאמרו גיש פסקנו אדון צו סרנגן אפועיגיש סיידין וזו וועלן וויסן אזו רוקטיוג קלייה ווי וזו וואלטן אליון ועדן (ככ) כמו שפירשתי פקדשת הפלחה ווי עם שמיים אין דר סדרה גת וקפטיט אי פסוק חו דק"ר (אחר) נאך ווערט אזו (אדרה נא לסיף מעשה) הקב"ה קט גינאמט איה וועל אראם גערנון ועדן דעם סוף פון וויגעט עבירות (הבצעתה) אוב ווי איר געשריט ווי דס געשריי פון דאם האנד ווי מען שרייט איה דאס (אנד) (הבאה אל) ווס דאס געשריי אזו עקומען צו מיר (עשו) האבין זיין אזו גיטאמן (וועל עינן עבדים בקרבם) און זיי ווענען גרייט ווישער צו זינדען (בלה עני עשה קדם) וועל איה מאכן אין ווי אפאר קענדונג וואס לא געדרו בקרבם אוב ווי וועלען גיש בלייבן אדער עינן גיטורין) וועל איה וויסן ווס ווייא צו טאן, וועלעך יסורים איה זאל איה ווי קריגעלען איה דר וינד נים זיי האבין געווינדקט (ולא אפכה איהן) און איה וועל זיי גיש פרענדן (וכו' צא בו מציון בקרב אחי) מיר געפינען איה איה אגדער ארט האט איה הקב"ה אזו גענאמט ווען דיא ויבן האבט געמאכט דעם געל' קט הקב"ה גענאמט צוויי איה ויבן (הבאה אל) דער עירך מערדן) דעם אראפ דינען צירונג פון דיר (ואדעתה מה אעשה לך) וועל איה וויסען וואס צו טאן מיט דיר (והפיקך יש הפסק פסקו פון עשו דריבער אזו דא אפאקען) צווישען עשו און בלה (קר) להפידו תיהם מן הקרחה מען זאל אפשיידען דעם וואקט געשן פון וואקט פלה (והפיקך דרשי) הבצעתה די בכפן זאגן הבצעתה, וויא איר געשריט זאל מיינט מען (עצמת ריבה אחת) דס געשריי פון משה (ושהגיה מיתה) מיתה מיטה זיין האבין וויא הבצעת מיט גרוסע יסורים גע' שנהנה מען (לעני) ווייא זיא האט געעבן עסין צו אאקעם מאן (מפולש בתלך) ווי עם שייט אין דיא גמרא סנהדרין און פרק חלק: (כב) ונקפו משאו. וזו ווענען אונזען גענאגען פון דארטין (מקלם) שאקרה ליום שם) פון דעם ארט וואס אהרבה

שפתי חכמים

כריך גשני העשנים. מהרש"ל: ת לאו לומר דמלתא ואלהם מוק לה אלא משום וירדה כחם שורד מכסלו לכי: לראות ולחקור בדבר דל"כ מה ד"ל חרדה לסוף משעים קחי כדאזי ואומר ד"ל חרדה לא ועוד שלא היה על לפש לומר על ידיהם על מלת חרדה נא אלא על מלת חרדה וזה דל"כ גשני העשנים מוקס לעשם וזו אלא על דן חרדה אלא היורה היתה לראות אם עשו העוירה לכך מילא ד"ל וכו' ולפי ד"ל קשה ה"ל לומר חרדה נא וחרדה לכך נריך גם לעשם לראון מהרש"ל: א לנונו לתוך

ליקומי בחמיה

אזכ עם אזו גיטא עענען צדיקים זאל ויין גענוג צוויי צדיקים איה און מיינ ווקן, און אוב עם אזו גיטא צוויי צדיקים זאל ויין גענוג איין צדיק און דס בין איה, ווי עם שמיים אין פסקו צדיק יסוד עולם, אפילו גמר איין צדיק אזו עד דר פונדאמנט פון דוועלט, אזו בארד גהערט גינארן אשמימע פון הימערל און: קט גענאמט ווארד דיר רבי שקוען. הקב"ה אזו אין הימערל און אזו גזר גזרות און דו גיט איה דיא עקר און גיטא קבמל די גזרות, ווי עם שמיים אין פסקו רצון רציון געשען, הקב"ה טיהט דעם וויין

משלים על התורה

עבירות, איינער זינדקט קליינע עבירות און עד זינדקט אדע טאג, אזו גיט גוט ווי דער גבאי זאמט מיישכי העון במבלי שוא, וזי עקדען די עבירות מיט אדינעם שפריקול וקבעות העבירה חזקה: דא זינד ווערן נאכדעם גמרא וויא די שפריק פון אונארן, זיי טיהען קליינע עבירות, גמרא ווייא זיי טיהען די עבירות אלע טאג, ווערען צוואמען געלייגט אלע עבירות, ווערט פון זיי איין עבירה ארויסען אפארה קט איינער איה, עבירה נאר זיי עבירה אזו ארויסען אזו איה גיט גוט, און אז עם זאל טרענען איינר טיהט עבירות אלע טאג און עקר עבירה אזו ארויסען אזו געוויס גיט גוט, און אזו אזו ווענען ביי סדוק, ועקת וגי' פי קפה, דס געשריי ווס מען

דקיה לו לכתוב הלשכתם כמו בכתיב לטל ותחטא ולמה כתב לטון נקיסה אלא וכו': ב דל"כ מה עשו אלא ככר כתיב ותחטא כי כדה חלד דמשמע ככר עשו: ג מהשפיות עמונה וזו עמון אותם כדעם והסודרים ככר אותם עד שנתה ויגיל דריעה היתה י"ל מגיחה שום דבר אשר לא נקטע עמון גבי גמרה והגמרה אומש לעשם לעשם רבלין קשה וזו אולט ספיקא קמי קדי' עשם עשו אעשה בהם כלה לכן פי' לעקת ריבה וכו' אם הוא כדריעה שאמרה סגלא כדון הרגוה ואלים שהרגו כדון אדעה מה אעשה וכו' אלז פירוש לתורת אלהים

הבצעתה אוב אזו וויא איר געשרייא (שיי) הבאה ווס אזו נקומן צו מיר עשו האבן ויין גמון (שיי) בלה וועל איה זיי פאר לענדן וואס לא און אוב וויא וועלען תשובה טון אדעה וועל איה וויבן ווס איה זאל טון וזי איה וועל זיי גיט פר לענדן נאר איה וועל גצאלט געמן פון זיי מיט יסורים: (כב) ונקפו משאו פון די קענשאשן וואס האבן מורא פר איהם:

ספר הישר

דיא האקט מוך גביילט וויקסמו נאך פיי מיר דר פד שפר האט דר קינשפן אן גיבן אלעזר און פירט אים צום דיין ווס הייפט שקרא צו מישפט. קט דר קינשפן גנאמט פר דעם דיין אזו האבן איה טאן צו דעם קינשפן און גר וויל מיר גיט בצעאלן. קט דר דיין גנאמט צו אלעזר דר קינשפן זאמט גאט פד גיס וויקסמו אים גיט באצאלן דיין אזו איז פיי און דר קט. ווי אלעזר קט דר קעט די יריד פון דיין קט אלעזר איה גיבן דיין און שפיון און קאט געשלאגען דעם דיין און שפיערען אזו פון דיין און געאנגען ב' ווס פון שפיערען און אלעזר זאמט צום דיין אזו גיס אזו פיי שרייט איה סוף און געזוכה אזו פיי, מען שרייט איה וויא אלע

הַאֲנָשִׁים וַיִּלְכוּ סְדֻמָּה וְאַבְרָהָם
 עֹדְנֵנו עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה: כִּן וַיִּגַּשׁ
 אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵף תִּסְפְּהַ צְדִיק
 עִם רָשָׁע: כִּד אֲוִלֵּי־יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים
 בְּתוֹךְ הָעִיר הֲאֵף תִּסְפְּהָ וְלֹא־תִשָּׂא

מִתְּפוֹן גְּבִרְיָא וְאַזְרֵי
 לְסֻדּוֹם וְאַבְרָהָם עַד כַּעֲנַן
 מִשְׁמַשׁ בְּצִלּוֹ קֳדָם יי:
 כִּן וַיִּקְרַב אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
 הֲבִרְנִי תִשְׁצִי וְצִפְאָה עִם
 חֵיבָא: כִּד מְאִים אֵוִית
 חֲמִשִּׁין וְצִפְאִין בְּגוֹ קְרַתָּא
 תְּבִרְנִי תִשְׁצִי וְלֹא

בעל הטורים

(כד) לדיקס. הלדיקס. ד' כנגד ד' ויניס סיוו כסדום וכולס חסרים
 דכסי דכחא הוו:

רש"י

ליוס סס: וַאֲבִרָהָם עֹדְנֵנו עֹמֵד לִפְנֵי ה'. והלא לא
 הלך לעמוד לפניו אלא הקב"ה ב' אללו ואמר לו זעקת
 סדום ועמורה כי רבה והיא לו לכתוב וה' עולמו עומד
 לפני אברהם אלא תיוקן סופרים ד הוא זה (ב"ר) (אשר)
 הפכו לו ז' לכתוב כן): (כג) ויגש אברהם. מנינו
 הגשה למלמה (ש"ר) ויגש יואב וגו' הגשה לפיוס ויגש
 אליו יהודה ה' והגשה לחפלה (מ"א יה) ויגש אליהו הכזיח
 ולכל חלה כנס אברהם לדבר קמות ולפיוס ולחפלה: ה' האף
 תספה. הגס תספה ולתרגום של אונקלוס שתרגמו לטון
 רוגז כך פירושו האף יטויך שתספה לדיק עם רשע:
 (כד) אולי יש חמשים צדיקים. עשרה לדיקס לכל

רש"י

(כב) עומד לפני ה'. לפני המלאך לכבש פניו: (כג) תספה. חבלה כדכתיב
 אספה עלימו רעות חצי אכלה בם: אכלה ככל לשון של אספה: (כד) בתוך

בית יהודא

הט וזי געלויט: וואָבְרָהָם עֹדְנֵנו עֹמֵד לִפְנֵי ה'. אַבְרָהָם איז גָּאָךְ
 גַּעֲשָׂאָנן פֿר הַקְּבִ"ה, פֿרַעֲנֵט רִשְׁוִי וְהִלָּחֵא לֹא הִדָּךְ לַעֲמִיד
 לְפָנָיו אַבְרָהָם איז גָּאָךְ גִּישׁ גַּעֲנָאָנְגֵעֵן עַר זָאָר שְׁטִיין פֿר
 הַקְּבִ"ה (וְלֹא הַקְּבִ"ה פֿאַ אַזְלוֹ) גָּאָר הַקְּבִ"ה איז גַּעֲקוּמֵעֵן צו
 אִים (וְאִפֵּר לֹא) אִיג עַר הַט גָּזָאָנְט צו אִים (וְנִקְרַת פֿרוֹס וְעִבְרִית
 פֿירִדְבָּה) דָּס גַּעֲשִׂרִי וְנֹאָם קֵעֵן שְׁרִיט אִיף פֿרוֹס אִיג עֲמוּזָה
 איז פֿיר (וְהָיָה לִי כְּחֹבִב) הַט דָּעַר פֿסוּק גַּעֲבֹרַפֿט שְׁרִיבִין
 (וְהָיָה עֹדְנֵנו עֹמֵד לִפְנֵי אַבְרָהָם) הַקְּבִ"ה שְׁטִיט גָּאָךְ פֿר אַבְרָהָם
 (אֲלֵא תִקֵּן סוֹפְרִים הִיא וְהָיָה גָּאָר דִּי סוֹפְרִים וְנֹאָם שְׁרִיבִין דִּיא
 סִפְרֵי תוֹרוֹת הַאָּבְעֵן דָּס פֿאַרְרִיבֵט אִין דִּיא סִפֵּר תוֹרָה אִיג
 הַאָּבִין גְּשִׁרְיָן וְאַבְרָהָם עֹדְנֵנו עֹמֵד לִפְנֵי ה', אַבְרָהָם שְׁטִיט
 גָּאָךְ פֿאַר הַקְּבִ"ה, וְיִישׁ עִם אִיז גִּישׁ צו שְׁרִיבֵעֵן וְהָיָה

(כג) ויגש אברהם. וְנֹאָמֵר רִשְׁוִי (מִצִּינֵי הַגִּישָׁה לְמִתְקַדֵּם) מִיד
 גַּעֲפִינֵעֵן דָּעֵם וְנֹאָרֵשׁ הַגִּישָׁה וְיִישׁ, עַר הַאָּט גַּעֲנֵעֵנְטוּ, אִז מִעֵן
 גַּעֲנֵעֵנְט צו אַמְלִיחָה, וְיִישׁ עִם שְׁטִיט אִין פֿסוּק וְיִישׁ
 יוֹאָב הַט גַּעֲנֵעֵנְט צוֹא מִתְקַדֵּם (הַגִּישָׁה קָפִים) אַמְאָהֵל שְׁטִיט דָּעַר
 עִם שְׁטִיט אִין פֿסוּק (וְיִישׁ אֲזִי וְיִדְרָה), וְהִתְדָּה הַאָּט גַּעֲנֵעֵנְט
 צו יוֹסֵף עַר זָאָר אִים אִיבְעֵרְבַעֲטִין (וְהַגִּישָׁה לְמִתְקַדֵּם) אַמְאָהֵל
 שְׁטִיט דָּעַר וְנֹאָרֵשׁ וְיִישׁ, גַּעֲנֵעֵנְט צו גַּעֲטִין הַקְּבִ"ה, וְיִישׁ עִם
 שְׁטִיט אִין פֿסוּק (וְיִישׁ אֲזִי וְיִדְרָה תְּבִיאִי) אֲזִי וְיִדְרָה תְּבִיאִי הַאָּט
 גַּעֲנֵעֵנְט מִישׁ תְּפִלָּה פֿאַר הַקְּבִ"ה (וְיִישׁ אֲזִי בְּכֵס אַבְרָהָם) צוֹא
 דִּי אֲלֵעַ דְּרִי וְנֹאָרֵשׁ אִין אֲרִיבְגַעֲבֵנְטוּ אַבְרָהָם פֿאַר הַקְּבִ"ה:
 (דְּבַר קְשׁוֹת) צו גִּידִין הַאָּרְשַׁע כִּיד פֿר הַקְּבִ"ה (וְיִישׁים) אִיג צו
 אִיבְעֵרְבַעֲטִין הַקְּבִ"ה (וְהַגִּישָׁה) אִיג צו גַּעֲטִין בִּי הַקְּבִ"ה:
 וְהָאָף תִּסְפְּהָ מִישׁ תְּפִלָּה מִעֵן הַגִּישָׁה (וְיִישׁים) דָּעַן דָּאָם אִוִּיךְ
 קָאָן צוֹא פֿאַרְרִיבֵעֵנְדוּ דָּעֵם צְדִיק מִישׁ דָּעֵם לְרַשַׁע (וְהַתְּרַגְמוּ
 שֵׁל אֲנִיקְלִים שְׁתַּרְגְּמוּ לְשׁוֹן רוֹגֵז) אִיג וְיִישׁ דָּעַר תְּרַגְּמוּ מִיִּישְׁשׁ
 וְנֹעֵט דָּר פֿעֵם דִּיךְ אַבְרָהָם (שְׁתַּקְפָּה צְדִיק עִם לְרַשַׁע דְּרוֹ אֲלֵמֵט פֿר
 לְעַגְרֵן דָּעֵם צְדִיק מִישׁ דָּעֵם לְרַשַׁע: (כד) וְאִישׁ יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים:

שפתו חכמים

כספר אלא לא כוונה אחרת ולא היה לו לכתוב ואברהם עולמו עומד
 ולא היה לו לומר אלא ה' עומד אלא סבירה הכתוב ולא קראם תקון
 סופרים אלא עשה דקדוק ופירשו סהם כתיוב ל' הרשעאל: ה (מ"ח)
 רבים ומקשים על ראיה זו דלא הרכ גופים פי' לקמן עבדך אליו

פירוש לתורה אלהים

צֹאֲרָעֵן רַעַט דִּיךְ אֵן תִּסְפְּהָ דוֹ אַבְרָהָם פֿאַר דְּבִרְיָן
 דָּעֵם צְדִיק מִישׁ דָּעֵם לְרַשַׁע: (כד) אִישׁ יֵשׁ חֲמִשִּׁים
 צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הַעִיר פֿילִיבִיבֵט אִין פֿאַר הַאֲבִרְיָן פּוֹקְצִיג
 צְדִיקִים אִין דָּר שְׁמָאָט תִּתָּא תִּסְפְּהָ וְנֹעֲסִין דָּעֵן פֿאַר
 דְּבִרְיָן וְלֹא תִישָׂא לְמִקְוִים לְמַעַן חֲמִשִּׁים צְדִיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּה
 אִיג וְנֹעֲסִין גִּישׁ פֿר גַּעֲבָן צו דָּעֵם אָרְבִּי פֿון וְנֹעֲעֵן דִּי

משלים על התורה

אֲלֵעַ קָאָן, וְיִישׁ וְיִישׁ שְׁתַּקְפָּה שְׁרַעֲבֵט צוֹא מִעֵנְשֵׁן אֲלֵעַ
 טָא, אִיג גִּישׁ גָּאָר קָלִינֵעַ שְׁרַעֲבֵט, וְתַסָּאֵן סִי בְּכִדָּה
 יַעֲדֵר וְיִדְרָה וְיִישׁ וְיִישׁ שְׁעוֹר, וְנֹאָרֵשׁ
 אִיג רִצִּיחָה:

וְאֵל גַּעֲשִׂינֵעֵן אִין דָּעַר גַּעֲרִיבֵט אִין דָּר אֲרִיבֵט פֿר וְיִישׁ וְיִישׁ
 גַּעֲרִיבֵט מִעֵן זָאָר גִּישׁ גַּעֲבָן אֲשֶׁמְטַקֵּל בְּרוּם צוּם אֲרִיבֵט כְּבִי עַר
 וְאֵל

ספר הישר

אִיךְ אִזוֹ דָּעַר מִשְׁפָּט בְּצִפְאָט מִיד פֿאַר דָּעֵם בְּרוּם וְיִישׁ מִעֵן הַאָּט
 אִיךְ גְּלָאָט, אִיג אֲלֵינֵךְ הַאָּט גְּלָאָט שְׁטִיין דָּעֵם מִעֵנְשֵׁן בִּימִים
 דִּין אִיג גִּישׁ וְיִישׁ וְיִישׁ, אִין דָּר צִיִּם הַאָּט וְיִישׁ וְיִישׁ גַּעֲרִיבֵט
 אִין סִאָבְשֵׁר אִיג מִעֵן הַאָּט אֲנִימֵן גַּעֲבֵט פֿלִישִׁת, אִיג דִּיא
 פֿלִישִׁת אִין דָּר בִּיאָפֵט גַּעֲרִיבֵט דָּעֵם אִיךְ פֿון פֿרוֹס יִישׁ גַּעֲרִיבֵט פֿר
 אֲוִיב, דָּעַר וְיִישׁ אִין גַּעֲרִיבֵט אִין אֲרִיבֵט קִיין פֿרוֹס, כְּבִי עַר
 שְׁמָאָט שְׁמִלְכֵעַ מִעֵן, אִיג דִּיא מִעֵנְשֵׁן מִעֵן פֿרוֹס הַאָּבְעֵן אִים
 ב"ו

לְמָקוֹם לְמַעַן חַמְשִׁים הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: כִּי חִלְלָה לְךָ מַעֲשֵׂתוֹ בְּדַבַּר הַזֶּה לְחַמֵּית צְדִיק עִם-- רָשָׁע וְהִיָּה בַצְדִּיק כְּרָשָׁע חִלְלָה לְךָ הַשֵּׁפֶט כְּלִי-הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה

תְּשׁוּבָה לְאַתְרָא בְּדִיל
חַמְשִׁין וּפְלִיין דִּי בְנֵיהּ:
כִּי קוּשְׁמָא אֲנִין דִּינָה
כְּלִי מַעֲשֵׂי בְּתַרְנֻמָּא הָדִין
לְקַמְיָא וּפְלִיָּה עִם חִיבָא
וְהִי וּפְלִיָּה פִּי חִיבָא
קוּשְׁמָא אֲנִין דִּינָה דִּדְנִין
(י"י הָדִין) כִּל אַרְעָא דִּיא
תְּרִיא חִלָּה לְךָ עֲשֵׂהָ טוֹבִים ד :

רשב"ם

חֵסֶר . סוּם וּמֶלֶךְ סוּם הָיָה רֹאשׁ לְכָל הַמַּלְכוּת שֶׁבְּמִקּוֹם הַזֶּה : (כח) הַשּׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ . שֶׁלֹּחַ כָּאן לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט :

בית יהודה

רש"י

ו כרך וכרך כי ה' מקומות יש : (כח) חלילה לך . ואל"ת לא יעלו ו הצדיקים את הרשעים למה תמות הצדיקים : חלילה לך . הולין הוא לך יאמרו כך הוא אומנתו שוטף הכל לצדיקים ורשעים כך עשית לומר ח המכול ולומר הפלגה : כדבר הזה . לא הוא ולא מי כיוצא בו : חלילה לך . לעולם י הכא : השופט כל הארץ . נקוד בחסוף פתח"ס ה"א של השופט לשון תמים וכי מי שהוא שופט לא יעשה

שִׁמְרָא אִין דָּא מוּפְצִיג צְדִיקִים (שְׁשֶׁה צְדִיקִים לְכָּךְ בְּרַךְ וּבְכַרְךָ) צִעֲרֵה צְדִיקִים צוּ יַעֲדֵר שְׁמָטָא (פי הַגֵּשׁ מִקְרִיבֵיהּ רַשׁ) וְנֹאדוּם אִם זַעֲנֵן דָּא פִּינָה שְׁמָטָא : (כח) וְהִלְיָהּ קָדָם . פֶּאֶר מִישְׁעֵן זֶאֶל וִינן צוּ דִיר (וְאֵם תִּמְרֵר) אִוִּיב דִּיר וְנִעֲשָׂךְ זַאֲנָן (לֹא נִצְלוּ הַצְדִּיקִים אֶת הַרְשָׁעִים) דִּי צְדִיקִים וְעוֹלִין גִּיט רַעֲטָן דִּי רַשָּׁעִים (קָמָה תְּמִית צְדִיק עִם רַשָּׁע) פֶּר נִוּם זֶאֲרַקְסָטוּ בְּרַגְגֵּן דִּי צְדִיקִים: יַחֲלִיָּה קָדָם . (חֲלִיין הִיא קָדָם) דָּם אִין פְּרַאקְסָט פֶּאֶר דִּיר (וַיִּאמְרוּ) מַעַן וְנִעֲשָׂךְ זַאֲנָן (כִּי הִיא אִימְרָה) אִזוּ אִין בֵּינן פִּירֻגְגָּן (שִׁטְפִּים

הכל) עַר פֶּאֶרְפִּיִּיצָא אֲרִיץ צְדִיקִים אֲנִן רַשָּׁעִים , מַעַן וְנִעֲשָׂךְ זַאֲנָן (כִּי שְׁשֶׁה צְדִיקִים וְיִדְרוּ בְּכִפְלֵי וְיִדְרוּ בְּכִפְלֵי) דִּיר הַאֲקָסָט אִזוּ נְטָאן צוּ דִיא מַעֲנִישְׁטֵן וּוּם זַעֲנֵן דִּערִשְׁרִיגְקֵן גִּינוּרִין אִין בְּבִרָא אֲנִן צוּ דִיא מַעֲנִישְׁטֵן (וְאֵם דִּיא הַאֲקָסָט וְיִיא פֶּאֶרְפִּיִּיצָא אִין דִּער וְנִעֲשָׂךְ . דִּיא הַאֲקָסָט דִּערִשְׁרִיגְקֵן צְדִיקִים מִישׁ רַשָּׁעִים וְדִר הַאֲקָסָט גִּיִּיאִוִּין נִת מִישׁ וְיִיגִי קִינְדֵּר נָאֶר פֶּון וְעִיגִין עִם זֶאֶר קִעֲנִן עֲזִירִק וְעִיגִין אֲנִיעֲרִיטִין וְיִבְרָךְ בְּהוּם . אִפִּירֵוּ אִזוּ וְיִי דִיא זֶאֶר וְאֶר זֶאֶר אֲרַקְסָטוּ אֲרַךְ גִּיט טָאן (לֹא וְיִיא) גִּיט דִּיר פֶּון וְיִיגִין דִּיא מַעֲנִישְׁטֵן מִן סוּדוּם זֶאֲרַקְסָטוּ אִזוּ גִיט טָאן (וְיִיא בְּרִיצָא בִּו) אֲנִן גִּיט וְנֹאֵם אִין בְּרִיצָא צוּ דִיא זֶאֶר וְאִפִּירֵוּ עִם וְנִעֲשָׂךְ אִזוּ שׁוּרְעָן בִּיין אֲנִיעֲרֵעַ מַעֲנִישְׁטֵן זֶאֲרַקְסָטוּ אֲרַךְ גִּיט אִזוּ טָאן וְזִוְוִלְקֵהָ קָדָם . (אִפִּירֵוּ לְעִילָם בְּרִיָּא) אִפִּירֵוּ צוּ עוֹרָם הַבָּא זֶאֲרַקְסָטוּ אֲרַךְ גִּיט אִזוּ טָאן , לְרִיךְ צוּמְאֲכִן דָּעֵם צְדִיק צוּם רַשָּׁע : וְהַשּׁוֹפֵט כִּל הָאָרֶץ . זֶאֲנִשׁ רַשָּׁיִי (וְיִבְרָךְ בְּכַפְפָּה פִּתַח הָאֵשׁ הַשּׁוֹפֵט) דִּיעַר הָאֵ פֶּון וְיִאֲרַם הַשּׁוֹפֵט אִזוּ מִישׁ אַחֲשָׁף פִּתַח (לְשׁוֹן תְּמִירָה) דָּאֵם אִזוּ

בְּרִיצָא צוּ דִיא מַעֲנִישְׁטֵן וּוּם זַעֲנֵן דִּערִשְׁרִיגְקֵן גִּינוּרִין אִין בְּבִרָא אֲנִן צוּ דִיא מַעֲנִישְׁטֵן (וְאֵם דִּיא הַאֲקָסָט וְיִיא פֶּאֶרְפִּיִּיצָא אִין דִּער וְנִעֲשָׂךְ . דִּיא הַאֲקָסָט דִּערִשְׁרִיגְקֵן צְדִיקִים מִישׁ רַשָּׁעִים וְדִר הַאֲקָסָט גִּיִּיאִוִּין נִת מִישׁ וְיִיגִי קִינְדֵּר נָאֶר פֶּון וְעִיגִין עִם זֶאֶר קִעֲנִן עֲזִירִק וְעִיגִין אֲנִיעֲרִיטִין וְיִבְרָךְ בְּהוּם . אִפִּירֵוּ אִזוּ וְיִי דִיא זֶאֶר וְאֶר זֶאֶר אֲרַקְסָטוּ אֲרַךְ גִּיט טָאן (לֹא וְיִיא) גִּיט דִּיר פֶּון וְיִיגִין דִּיא מַעֲנִישְׁטֵן מִן סוּדוּם זֶאֲרַקְסָטוּ אִזוּ גִיט טָאן (וְיִיא בְּרִיצָא בִּו) אֲנִן גִּיט וְנֹאֵם אִין בְּרִיצָא צוּ דִיא זֶאֶר וְאִפִּירֵוּ עִם וְנִעֲשָׂךְ אִזוּ שׁוּרְעָן בִּיין אֲנִיעֲרֵעַ מַעֲנִישְׁטֵן זֶאֲרַקְסָטוּ אֲרַךְ גִּיט אִזוּ טָאן וְזִוְוִלְקֵהָ קָדָם . (אִפִּירֵוּ לְעִילָם בְּרִיָּא) אִפִּירֵוּ צוּ עוֹרָם הַבָּא זֶאֲרַקְסָטוּ אֲרַךְ גִּיט אִזוּ טָאן , לְרִיךְ צוּמְאֲכִן דָּעֵם צְדִיק צוּם רַשָּׁע : וְהַשּׁוֹפֵט כִּל הָאָרֶץ . זֶאֲנִשׁ רַשָּׁיִי (וְיִבְרָךְ בְּכַפְפָּה פִּתַח הָאֵשׁ הַשּׁוֹפֵט) דִּיעַר הָאֵ פֶּון וְיִאֲרַם הַשּׁוֹפֵט אִזוּ מִישׁ אַחֲשָׁף פִּתַח (לְשׁוֹן תְּמִירָה) דָּאֵם אִזוּ

שפתי

קמות ובאמת ש"ס הוא וז"ל ויגשו בני יוסה והוא ביושע י"ד : ו לחון קריאוס רבים אלף עשרה דקרקרין עדה : ו ז"ל שגראה שפתי סוחר סהדו דבתחלה אמר ולא תשא לניקוס משמע שאל על הרשעים הפלג ואח"כ אמר חלילה לך וכו' להמית לדיק עם רשע משמע שלא תפגל אלף על הצדיקים ומתוך ד"ק ואל"ת לא יעלו וכו' : ד וז"ל שדור העגול נשחרו נה וניצו ואין ואמרו כדן הוא אומנתו להמית לדיק עם רשע וגם כדור הפלגה לא המית כולם אלף ויין אותם וז"ל כך ואמרו כדור העגול היו גם יותר לדיקוס ושפטם אך נה וניצו נשחרו לקיום המין אבל בלא הכי היה שוטף הכל אפילו נה וכמקום שאין שוטף הכל ומחון אפו יאל על איזה אקלים לכך אפי' הוא נמלה כל האקלים לדיקוס ורשעים וכו' ה"י בודאי כדור הפלגה . עיין בהר"ם מה שהקשה וס' להמית שא"כ ואמר לו השם מחמת שאין אומנתו כן ושפט"ם הם אומנתו כן א"כ אפילו אם לא אומנתו לדיק עם הרשע אלף סיגלו הצדיקים עדיין ואמרו כך הוא אומנתו לנפוק הכל וכו' ופי' של דהאי חלילה אלדלעל קאי חלילה לך משמות שלל נפוקים נכות הצדיקים הנמלאים כי

יאמרו העולם כך הוא אומנתו שוטף הכל הצדיקים ורשעים יחד כי אינם יודעים שהם נשפט לישע לכל רק חסודים שם הצדיקים נשפטו עמדם ואח"כ יבדו לשתן חמור להמית לדיק עם רשע שאלו קבר עם מה שלמולת המינו שהיו לא אמר עד כאן אלף סיגלו הצדיקים את המקום אלף סיגלו הצדיקים עמדם חסודם ואל"ת הוא נמשך על חלילה לך החסודים ואל"ת לא יעלו הצדיקים את הרשעים אבל הנהי לעשות כלום כללית חלילה לך שהשט כל הארץ לא יעשה משפט ואחר שטיקן פי' המקראות שב ל' מלת חלילה כע"ל . ויש קצת ישוב ג"כ במה שכתבתיו וקול : של וקול דשפטו של קרא משמע דאברהם אל היה מתפלל אלף שלא יעשה עוד כיוצא בהו ולא היה מתפלל על אחי סדום ואל"כ אך אמר בתפלתו אפילו יש חמשים לדיקוס ש"מ על אחי סדום היה מתפלל לכן פי' לא הוא ולא כיוצא בו דל' הוא כולל עמדם לעתיד ולהוה ר"ל היה מתפלל גם על שיהיה כשהיו מושחין שלא ימות לדיקוס עם רשעים וזה שא"כ חלילה לך לעולם הבא לרבות הכאון : י י"ל כדאמרנו בתקן דאשוי סדום חין לטם חוק לעולם הבא ומתשעל פי' אם כך הוא כעולם הזה כי

פירוש לתורת אלהים

והיה בצדק פרשע אנו דער צדיק זאָר ויין גלייך וויא
דָּר רַשָּׁע חִלְלָה לְךָ פֶּר מִישְׁטֵן צוּ דִיר הַשּׁוֹפֵט כִּל הָאָרֶץ
לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט דִּיעַר וְנֹאֵם אִין אַרְעֻקְמֵר פֶּון דִּער

מוּפְצִיג צְדִיקִים וּוּם אִין פֶּר הַאֲבָדִין דִּרְיָן (שׁיין רש"י) :
(כח) חִלְיָה לְךָ פֶּאֶר מִישְׁטֵן צוּ דִיר מַעֲשֵׂה בְּדָבָר הַזֶּה פֶּון
צוּ מִוּן אִזוּ אֲנִיָּה לְחַמֵּית צוּ מִישְׁטֵן אַצְדִּיק מִישׁ אַרְשָׁע :

ספר הישר

זַאֲרַקְסָטֵר בְּרִין אִין פְּלִמִּית דִּיא סַאכְטֵר פֶּון גִּיט וְיִד דִּער
בְּאִרְיִים אֲרַךְ דָּעֵם אֲרִימָאן אִין אֵם זַעֲנֵן עִסן אֲנִן מְרִיגְקֵן
אִין קִינְדֵּר זֶאֶר גִּיט וְיִוּסן אֲנִן אִזוּ קָם וְיִ: טָאן פִּיל טַעַג בְּשֵׁשֶׁת יוֹם
אִין גְּמִאָנִן מִישׁ דָּעֵם קִרְיִי זֶאֶר וְנֹאֲסֵר קָם וְיִ אֲרִינִן גְּמִיגְגֵם דָּם
בְּרוּם אִין קִרְיִי אֲנִן בְּשֵׁשֶׁת יוֹם אִין דוּרְךָ גְּמִאָנִן לְעַבְדֵּי אֲרִיפָאן
קָם וְיִ אִים גְּמִיגְגֵם דָּם בְּרוּם . אֲנִן דִּי טַעֲנִישְׁטֵן מִן סוּדוּם הַאֲבָדִין וְיִ
פֶּר וְיִבְרִיעֲרָם אֲרַךְ דָּעֵם גְּמִיגְגֵם וְיִ אִזוּ עַר לְעַבְדֵּם . אֲנִן עִם וְעִנְנִן
גְּמִאָנִן דִּרְיִי קָם טָשְׁטֵן אִין הַאֲבָדִין וְיִ בְּהַלְטֵן וְיִ דָּר אֲרִימָאן אִין

זַאֲרַקְסָטֵר בְּרִין אִין פְּלִמִּית דִּיא סַאכְטֵר פֶּון גִּיט וְיִד דִּער
בְּאִרְיִים אֲרַךְ דָּעֵם אֲרִימָאן אִין אֵם זַעֲנֵן עִסן אֲנִן מְרִיגְקֵן
אִין קִינְדֵּר זֶאֶר גִּיט וְיִוּסן אֲנִן אִזוּ קָם וְיִ: טָאן פִּיל טַעַג בְּשֵׁשֶׁת יוֹם
אִין גְּמִאָנִן מִישׁ דָּעֵם קִרְיִי זֶאֶר וְנֹאֲסֵר קָם וְיִ אֲרִינִן גְּמִיגְגֵם דָּם
בְּרוּם אִין קִרְיִי אֲנִן בְּשֵׁשֶׁת יוֹם אִין דוּרְךָ גְּמִאָנִן לְעַבְדֵּי אֲרִיפָאן
קָם וְיִ אִים גְּמִיגְגֵם דָּם בְּרוּם . אֲנִן דִּי טַעֲנִישְׁטֵן מִן סוּדוּם הַאֲבָדִין וְיִ
פֶּר וְיִבְרִיעֲרָם אֲרַךְ דָּעֵם גְּמִיגְגֵם וְיִ אִזוּ עַר לְעַבְדֵּם . אֲנִן עִם וְעִנְנִן
גְּמִאָנִן דִּרְיִי קָם טָשְׁטֵן אִין הַאֲבָדִין וְיִ בְּהַלְטֵן וְיִ דָּר אֲרִימָאן אִין

(כ"י ב'רם) יַעֲבֹד דִּינָא :
 כו וַיֹּאמֶר יי אִם אֲשַׁבַּח
 בְּסֻדּוֹם חֲמִשִּׁין וּפְאִין בְּגו
 קִרְתָּא וְאֲשַׁבּוּק דְּבַר
 אֲתֵרָא פְּדִילִי הוּן : כו וַיֹּאמֶר
 אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָא כְּעוּ
 אֲדִירִי לְמַלְאֲכָא קְדָם יי
 וְאֵנָּה עֲפֹר וְקָטַם :
 כה מֵאִים יַחֲסוּן חֲמִשִּׁין
 וּפְאִין חֲמִשָּׁא תַתְּחַבֵּל
 בְּחֲמִשָּׁא יֵת פֶּה קִרְתָּא
 וַיֹּאמֶר לֹא אֲחַפֵּל אִם
 אֲשַׁבַּח תַּפְּן אֲרַבְּעוּן
 תּוֹרֹת אֲהֵרן

מִשְׁפָּט: כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם-אֶמְצָא
 בְּסֻדּוֹם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר
 וְנִשְׂאתִי לְכָל-הַמָּקוֹם בְּעִבּוֹרָם :
 כז וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲיֵהיֵינִי
 הוֹאֲלֵתִי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי וַיֹּאנְכִיעַפֶּר
 וַיֹּאפֶר : כח אֲלֵי יַחֲסוּן חֲמִשִּׁים
 הַצְּדִיקִים הַמִּשָּׁה הַתְּשׁוּחִית
 בְּחֲמִשָּׁה אֶת-כָּל-הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא
 אֲשַׁחֵת אִם-אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים

וכאמרי סהדוין עו : וזכאני עפר סוטה יו :
 רשב"ם (כו) ויאמר ה' המלאך

בעל הטורים

(כז) ואנכי עפר ואפר . מאלן זכה לאפר פרה ועפר סוטה . עפר בגימ' לטוטה בש"ן שמאל ואפר בגימ' כפרה . עפר ואפר . פ' בכו"ס . גמ' וזכרן כלובב וזממתי על עפר ואפר וזש"ה גדול מה שגמ' כלובב מונח שלאמר בלכנס :
 רש"י

בית היודא

מִשְׁפָּט אֲפֵת) דר ווס בארץ מִשְׁפָּט אֲנִינְעִי וְנִעֲלָם וְאֵל גִּישׁ
 מִשְׁפָּטִין אֲפֵת : (כו) וְאִם אֶמְצָא בְּכָדוֹם גו' . אִיב אִיךְ וְנִעֲלָ
 גְעִינָן אִין סָדוֹם פּוֹפְצִיג צְדִיקִים וְנִשְׂאֵתִי דְבַר הַקְּבִיב (וְנִעֲלָ
 אִיךְ גִּישׁ פִּאֲרִדְעֵנְדוּן דְעֵם גִּאֲצֵן אֲרָט (קֶלֶה הַבְּרִיבִים) צו אֲלֵע
 פִּינָה שְׁטַעַט (פִּי שְׁטַדוֹם תִּתֵּה בְּפִדְלוֹן בְּרִשְׁבִּיחַ מִינְיָם תִּתֵּה
 בְּהַ הַבְּרִיבִים) נוֹיִרִי סָדוֹם אִין גִּוּוֹעֵן דִּי גְרַעֲשָׁע אִין דִּי שְׁטַנְקִיעַ
 פִּין דִּי אֲלֵע פִּינָה שְׁטַעַט דְרִיבְרָעֶר רִוּפֵשׁ מִעוּן אֲרִין אִיךְ דְעֵם
 אִיין אֲנִדְעֶר שְׁטַאט פִּין דִּיא פִּינָה שְׁטַעַט גִּישׁ אִין סָדוֹם . וְנִעֲט
 אִיךְ הַקְּבִיבִי גִישׁ פִּרְרִיבְרָעֵנְדוּן דִּיא אֲלֵי פִינָה שְׁטַעַט : (כז) וְהוֹאֲלֵתִיו .
 שְׁטַיִט וַיִּזְעַק מִשָּׁה) מִשָּׁה הָט וַיּוֹרֵאֵשׁ : וַיֹּאנְכִיעַפֶּר וְאִפְרִי : אַבְרָהָם הָאֵם גִּוּוֹעֵן
 אִיךְ הָאֵם שִׁין לֵאמֹר גְּעִעֵנִשׁ וַיִּין עֲרֵד דִּירָה דִּי מִלְכִיבִים וַיֹּאֵם
 אִיךְ גְּעִעֵנִשׁ וַיִּין דִּירָה בְּקָרֹד וְנִעֲלָ עַר הָט מִיך גִּוּוֹאֲרָפִן אִין
 מִיר גִּישׁ וַיְהִיאֲשַׁעֵן וַיִּאֲלֵעֵן דִּיבִיעַ בְּתַמְנֹת וַיִּיא אִיךְ הַעֲלִפִּין : (כח)
 וְנִשְׂאֵתִי בְּחִמְשָׁה יוֹי' . (נִרְעָלָה הֵן תְּשַׁבֵּחַ לְקֶלֶה בְּרָךְ) . עַם
 קִמֵּט דְבַר אִוִּים יִין צְדִיקִים אִיךְ וַיַּעֲרֵב מִיִּשְׁטָאט וַיִּאֲפֵה צְדִיקוּ
 פִּין דִּי וְנִעֲלָם וְנִעֲטֵשׁ דִּיר מִישׁ גְּרַעֲשָׁעוּן מִישׁ וַיִּיא צוֹאֲמֵעוּן .

כ מספט אמת : (כו) אם אמצא בסדום וגו' לכל
 המקום . לכל הכרכים לפי סדום היתה מטרפולין והסודה
 מכולס תלה זה הכתוב : (כז) ואנכי עפר ואפר . וכבר
 הייתי רצוי להיות עפר ע"י המלכים ואפר ע"י מרוד
 לולי רחמך אשר עמדו לי : (כח) התשחית בחמשה .
 והלא הן ע' לכל כרך וחתה צדיקו של עולם תלטרף עמהס :

נאמן פון סדום ואון איב די פופציג צדיקים וועלן זיין אין
 און הקב"ה גיט פֿרֿרֿענדיגן דיא אַלֿי פֿינָה שְׁטַעַט : (כז) וְהוֹאֲלֵתִיו .
 אַבְרָהָם הָאֵם גִּוּוֹעֵן (וְאִפְרִי) : אַבְרָהָם הָאֵם גִּוּוֹעֵן (וְאִפְרִי) : אַבְרָהָם הָאֵם גִּוּוֹעֵן
 אִיךְ הָאֵם שִׁין לֵאמֹר גְּעִעֵנִשׁ וַיִּין עֲרֵד דִּירָה דִּי מִלְכִיבִים וַיֹּאֵם
 אִיךְ גְּעִעֵנִשׁ וַיִּין דִּירָה בְּקָרֹד וְנִעֲלָ עַר הָט מִיך גִּוּוֹאֲרָפִן אִין
 מִיר גִּישׁ וַיְהִיאֲשַׁעֵן וַיִּאֲלֵעֵן דִּיבִיעַ בְּתַמְנֹת וַיִּיא אִיךְ הַעֲלִפִּין : (כח)
 וְנִשְׂאֵתִי בְּחִמְשָׁה יוֹי' . (נִרְעָלָה הֵן תְּשַׁבֵּחַ לְקֶלֶה בְּרָךְ) . עַם
 קִמֵּט דְבַר אִוִּים יִין צְדִיקִים אִיךְ וַיִּאֲפֵה צְדִיקוּ פִּין דִּי וְנִעֲלָם וְנִעֲטֵשׁ
 דִּיר מִישׁ גְּרַעֲשָׁעוּן מִישׁ וַיִּיא צוֹאֲמֵעוּן .

דעת וקנים מבעלי התוספות

(כז) ואנכי עפר ואפר . ראוי אני להיות עפר במלחמת ארבעה
 מלכים . ואפר באור כשרים לולי רחמך אשר הצלתני :

יש חילול השם אפילו לעולם הבא שאין סוף חילול השם מ"מ לא
 מאלא טעם לדבר למה תסחיה לזיוק עם רשע עכ"ל : כ זומה סתאנד
 לפרש היא תמימה הוא לומר כזי מני שהוא שופט וכו' ולא ספק לו מה
 הוא אע"פ שהוא מנלל השופט בתמימה הוא קאי על מלות לא יפסס :

ספי' היא של הסופט לשון תימה הוא שרואה להודיע שה'א תיממה

פירוש לתורת אלהים :
 נאנצער וועלעט זאל גיט מון קיין מִשְׁפָּט אֲפֵת (ש"י) :
 (כו) וַיֹּאמֶר יי הָאֵם גִּוּוֹעֵן אִם אֶמְצָא בְּסֻדּוֹם חֲמִשִּׁים
 צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר אִיךְ וְנִעֲלָ גִּוּוֹעֵן אִין סָדוֹם פּוֹפְצִיג
 צְדִיקִים אִין שְׁטַאט וְנִשְׂאֵתִי לְכָל הַמָּקוֹם בְּעִבּוֹרָם וְנִעֲלָ אִיךְ
 מוֹחֵל יִין צו גִּאֲר דָם אֲרָט פִּין וַיִּיעֲרֵשׁ וְנִעֲלָו (ש"י) :
 (כז) וַיַּעַן אַבְרָהָם הָט אַבְרָהָם גְּעִעֵנִשׁ וַיֹּאמֶר אִין עַר הָט
 גִּוּוֹעֵן הֵן נָא הַיִּאֲלֵמִי לְבַר אֵל אֲדִירִי אִיךְ וַיִּירֵב רִיבְדָן צו

מִיין הָאֵר וַיֹּאנְכִיעַפֶּר אִין אִיךְ בִּין עֲרֵד אִין אֵשׁ (ש"י) :
 (כח) אֲלֵי יַחֲסוּן חֲמִשִּׁים הַצְּדִיקִים הַמִּשָּׁה פִּירִיבִיכֵם וְנִעֲלִין
 וַיִּין גִּמְיֵעֵרֵשׁ פִּין דִּיא פּוֹפְצִיג צְדִיקִים פִּינָה
 הַתְּשׁוּחִית בְּחִמְשָׁה אֵת כָּל הָעִיר וְנִעֲסֵמוּ דַעַן פֶּר בִּאֲרָבָן
 פִּין וְנִעֲנֵעֵן פִּינָה דִיא גִּאֲצֵעֵן שְׁטַאט (ש"י) :
 וַיֹּאמֶר הָט גִּוּוֹעֵן אִם אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים
 וְנִשְׂאֵתִי אִיךְ וְנִעֲלָ גִישׁ פֶּר בִּאֲרָבָן אִין אִיךְ וְנִעֲלָ דִיאֲרָבָן

הישר

וַיִּצַח אִין דִּר מִיר הָט דַּעַר קִמְשָׁט צו אִיר גִּוּוֹעֵשׁ גִּיב מִיר אִין
 שְׁטַיִקֵל בְּרִישׁ אִין גִּיב מִיר אִיךְ אֲבִיבֵל וַיִּאֲפֵר . הָאֵם דִּיא וַיִּנְג
 פִּרִי אִים גְּעֵבֵן . וַיַּעַן דִּי שְׁטַאט לִישׁ דִּר פִּין גִּוּוֹעֵן וַיִּיאֲרֵן אִין
 הָאֲרָבָן זִק אִין טִאֲבִילֵט אִין הָאֲרָבָן דִּי וַיִּנְג פִּרִי גִבֵּרֵם . שָׁם צִבֵּת בַּת

ספר
 וַיִּצַח אִין דִּר מִיר הָט דַּעַר קִמְשָׁט אֲרָטֵה אִין גִּוּוֹעֵן אִין וַיִּנְג
 פִּרִי הַאֲבֵעֵן אִיר דִּי שְׁטַאט לִישׁ אִיךְ אִין גִּוּוֹעֵן . דִּי מִשְׁעָה אִין
 אִין גִּוּוֹעֵן אִין מִינְשָׁל אִין גִּיבִיבֵעֵן קִיין אֲרָטֵה אִין אִים בִּאֲרָט
 גִּאֲטֵם גִּוּוֹעֵן . אִין וַיִּיר דַּעַר קִמְשָׁט הָט גִּוּוֹעֵן אִין וַיִּנְגֵּעַ פִּרִי

אונקלוס

וחמשה: כט ויסקף עוד לדבר אליו
 ויאמר אולי ימצאון שם ארבעים
 ויאמר לא אעשה בעבור
 הארבעים: ל ויאמר אלנה יחר
 לאדני ואדברה אלני ימצאון שם
 שלשים ויאמר לא אעשה אם
 אמצא שם שלשים: לא ויאמר הנה
 נא הואלתי לדבר אל-אדני אולי
 ימצאון שם עשרים ויאמר לא
 אשחית בעבור העשרים: לב ויאמר
 אלנה יחר לאדני ואדברה אל-

וחמשה: כט ויסקף עוד לדבר אליו
 ויאמר אולי ימצאון שם ארבעים
 ויאמר לא אעשה בעבור
 הארבעים: ל ויאמר אלנה יחר
 לאדני ואדברה אלני ימצאון שם
 שלשים ויאמר לא אעשה אם
 אמצא שם שלשים: לא ויאמר הנה
 נא הואלתי לדבר אל-אדני אולי
 ימצאון שם עשרים ויאמר לא
 אשחית בעבור העשרים: לב ויאמר
 אלנה יחר לאדני ואדברה אל-

ברם

רש"י

בית יהודא

(כט) אולי ימצאון שם ארבעים, וימלטו ל' הכרכים
 ל' וכן ל' יולו ג' מהס' או כ' יולו ב' מהס' או י' יולו
 א' מהס': (לא) הואלתי, רליתי מ' כמו וואל משה:
 אויב עם וועלען זיין צוואנציג צדיקים (צדני שנים מהם) וועלן
 צדיקים (צדני אחת מהם) וועלן זיין רעסטין נאר איין שטאט:

(כט) ואולי ימצאון שם ארבעים. טאמאר וועט נאר געפינן ווערן
 פערציג צדיקים (הקלטי ארבע פריים) וועלן גרעעטע ווערן
 פיר שטעט (הן ישרים צדני שלש מהם) אויב עם וועלען זיין
 דרייסיג צדיקים וועלען זיין רעסטין דריי שטעט (או עשרים)
 זיין רעסטין צוויי שטעט (או עשרה) אויב עם וועלן זיין עטקן

חכמים

פעס אחד עיר ופעס אחד מקום ופעס אחד לכל המקום וע"ש: מ אין
 להקשות למה לא פי' מיד כן. אהאלתי רלשנסה ו"ל דל"כ היו דבריו
 של רב"י סותרין זה את זה דלא לקמן כפ' אלה הדברים כתיב
 הואל משה ופרש"י שם החטיל כמו הנה לא הואלתי אי"ב ש"מ

שפתי
 משפט: ל (נח"י) זה לשון מהר"י קולון בשורש קנ"ב פי' שאברהם
 ביקש שאל ונאל בעיר אחת חמשים צדיקים אפי"ה יולל המקום ר"ל
 שם כולל לה' עירות וכו"ש אם יולל בכל עיר ועיר והב"ה הודה
 לדבריו וחסוף לומר ונשאתי לכל המקום ר"ל אף לפרטים וכו"כ אמר
 לפרוש לתורת אלהים

גפינן פינף אונ פערציג: (כט) ויסקף עוד לדבר האמ
 אברהם גקערט נאה צוא ריינן ויאמר אונ ער האמ
 גזאנט אולי ימצאון שם ארבעים פילויקט וועלן דארטן
 גפינן ווערין פערציג וועט זיין פיר שטעט צוא
 צעהן צדיקים לאון ניצול ווערין פיר שטעט ויאמר
 האמ נאמ גזאנט לא אעשה בעבור הארבעים איך וועל
 גיט מ'זען פון וועגן די פערציג או איך וועל גפינן
 אפילו נאר פערציג וועל איך זיין גיט פיר דארטן
 פון וועגן די פערציג: (ל) ויאמר אונ אברהם האמ
 גזאנט אל נא יחר לאדני עם נאר גיט גרימן צו מיין
 הארן ואברהם גיט איך וועל ריינדען איני ימצאון שם

שפתי
 דין אונ האבן די גוים די זאך דר צוילען. הם ב'ס דין צו
 זיי גזאנט מען נאל זיא אונ פרענגען האבן זיך איינגענוממען אלי
 שטאט גיט אונ האבן זיא אונ געמירט מיט האניק. אונ האבן
 די זייג פרוי דארט געשטעלט זיי די גינן ווען. זען צו איר אלי
 גינן גרימן אונ האבן זיא צו שטאכען אונ זי הם ויער גשריען
 אונ קינד הם איר גיט געזעט זיא אונ אף גיט דר פארקום א פר

הושר
 איר. אונ איר געשני און איך גזאנט צום היקל: וירא אונ גאט
 ב"ה וקחם ויגידו שטעטם פחשבת. אונ ארדינג וואס זיי ספינן
 און נאר ארבע דעם וייל זיי האבן גיט: ברוך אונ גרוס שנה,
 אונ ויגידו זיך דא שטעט צוויי פלאצים די פלאצים זיין געשען
 אונ גאט ב"ה אונק צוויי פלאצים די פלאצים זיין געשען
 צו אברהם די דאוני פלאצים האבן א פר געקום דרום: ויגידו

ספר
 דין אונ האבן די גוים די זאך דר צוילען. הם ב'ס דין צו
 זיי גזאנט מען נאל זיא אונ פרענגען האבן זיך איינגענוממען אלי
 שטאט גיט אונ האבן זיא אונ געמירט מיט האניק. אונ האבן
 די זייג פרוי דארט געשטעלט זיי די גינן ווען. זען צו איר אלי
 גינן גרימן אונ האבן זיא צו שטאכען אונ זי הם ויער גשריען
 אונ קינד הם איר גיט געזעט זיא אונ אף גיט דר פארקום א פר

**הַפֶּעַם אֵילָנִי יִמְצְאוּן שֵׁם עֵשְׂרָה
וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחֲת בְּעֵבֹר הָעֵשְׂרָה:
לִגְוִיֶּיךָ יִהְיֶה פֶּאֶשֶׁר כְּלָה לְדַבֵּר אֵלַי
אֲבָרְתָם וְאֲבָרְתָם שָׁב לְמִקְוֵמוֹ:**

בָּרַם זְמַנָּה תְּדַא מַאי
יִשְׁתַּחֲוֶהוּן תַּמָּן עֵשְׂרָה
וַאֲמַר לֹא אֶהְבֵּל כְּדִל
עֵשְׂרָה: לֵי וַאֲסַבֵּל זְוִקְרָה
דִּי כְּד שִׁיעֵי לְמַלְאָא עִם
אֲבָרְתָם וְאֲבָרְתָם תַּב

רש"י

(לג) אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא בקש אמר דור הנבול היו ה' נח ובניו ונסיהם ולא להלילו על דורם על ט' ע"י לירוף כבר בקש נ ולא מאל: (לג) וילך ה' וגו' כיון שנסתלק השניגור הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין נסתלק הסניגור ו הסקטיגור ומקטור ולפיכך ויבאו ב' המלאכים סדומה להשחית. א' להשחית את סדום וא' להלילו את לוט והוא אחוז שבא לרפאות את אברהם והסליטי שבא לבשר את שרה כיון

בית יהודא
(א) ואי' ימצאון שם עשרה. סאמר וועט דארטן ויין זעקן ציריקים, פרענגר רש"י (וע' פחות לא בקש) פר וואס האט אברהם גיט געגעסן אוף ווייניקר פון זעקן (וע' ויילא אברהם קיט געשכאכט דור הכפף הוי שמונה) ביי דער דור ווס אוף זיי איז געקומען דער פבול זענען געווען אכט צדיקים (נח דביו ונשיהם) בת מוש וינגע דביו ויהן אונ ווינערע ווייגר (יע' הצילו על דת'רם) אונ זיי האבין גיט געקענט רעטען ווייגר דור (וע' תשע' על יד' ציריק) אונ אויף ניון צדיקים אונ קען זאל צירעקענן הקב"ה צו דיא ניון אונ מען זאל רעטען איין הקב"ה האט גיט פגעווען ועיין שחית: (אג) ונג'ה ה' וגו'. (פין) סדום איז שטייל געווארן, ער קיט גיט געהאט ווס צו ריינדן אברהם איז אויף צוריק געגאנגן אוף ניון ארש (נג'ה ה' וי' און דער מ'זיין אויף אוועק געגאנגען קאמפאר) אברהם דער קסר מסת' אוף די פינג' שפעט (קס'יק' ונבוא שני געווי מ'לואים) איז צוא פרענדן (אנד' להשחית את ק'ציל' את לוט) אונ איין מ'לאך איז געקומן רעטען לוט (הוא מ'לאך ווס איז פרינג' געקומן אברהם) (והשלישי שפא

שפאט (כבר בקש ולא מצא) קיט שוין אברהם געבעטן, אונ ש'שפתק הפניגור) ווי דער מ'זיין אברהם ווס קיט געגעסן פאר (ק'ק' על מ'זיין) איז דער ויין אונגעגאנגען: ואברהם שב למקומו. פאר דער ויין איז אוועק געגאנגען (נסתלק הפניגור) איז דער קסר מסת' אוף די פינג' שפעט (קס'יק' ונבוא שני געווי מ'לואים) איז צוא פרענדן (אנד' להשחית את ק'ציל' את לוט) אונ איין מ'לאך איז געקומן רעטען לוט (הוא מ'לאך ווס איז פרינג' געקומן אברהם) (והשלישי שפא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לג) אולי ימצאון שם עשרה. פירש"י ותשעה ע"י צירוף כבר בקש ולא מצא ולא ידענו מאי שנא דבני מ"ה כתיב לא אשחית ובני מ' ו' כתיב לא אעשה והדר כתיב לא אשחית גבי עשרים ועשרה. לכך נראה לפרש קראי הכי. ויאמר אברהם אולי ימצאון שם חמשים צדיקים מנין שלם להמשה כרכים והשיב הקב"ה א' אמצא וכי' ונשאתי לכל המקים כרכים כלומר דכיון שהיו מנין שלם אסכל לעונם ולא אשחיתם וגם לא אדונם ביסורין. ויאמר אולי יחסרון המשה דהיינו תשעה לכל כרך וכרך ואתה תצטרף עם כל תשעה ותשעה ותשלם המנין. והשיב הקב"ה לא אשחית אם אמצא שם ארבעים ותשעה כלומר לא אשחיתם אך אדונם ביסורין מכיון שלא ימצא בהם מנין שלם בלא צירוף. ויאמר אברהם אולי ימצאון שם ארבעים דהיינו מנין שלם לארבעים כרכים. וכן לשלש כרכים ואמר הקב"ה לא אעשה בעבור הארבעים ולא בעבור השלשים כלומר אסכל ולא אעשה להם שום דבר לא אשחיתם ולא יסורין כיון שהמנין שלם וגם הם יהיו רוב הכרכים. ויאמר אברהם אולי ימצאון שם עשרים דהיינו מנין שלם לשני כרכים וכן עשרה לכרך א'. ויאמר הקב"ה לא אשחית בעבור העשרים וכן בעבור העשרה פ' לא אשחיתם לגמרי אמנם אדונם ביסורין מאחר שלא יהיה זה כי אם המיעוט של המשה כרכים א"ע שהמנין שלם לשינוי א' ולא והייה פירש"י על תשעה וצירוף לא שאל אברהם כמציא עשרה שרדי כבר בקש ולא מצא וחקר מה יהיה הצירוף מועיל ולא מצא מדברי הקב"ה שיהא הצירוף מכפר כמו מנין שלם והצירוף אינו מציל כי אם מהשחית ולא מהיסורין. וי"א שגל פחות מעשרה לא

שפתי חכמים

הואלתי מ' החתול כמו שפרש"י והואלתי הכי פירושו רלתי וקל': נ דכיון שמינו גבי חמשים שביקש ע"י לירוף כמו שזכרנו לעיל חולי יחסרון חמשים לדיקוס חמשה אל' ביקש על ט' וע"י לירוף אל' לא לרף עוד לבקש טדלי' אם זמאלה ט"י לדיקוס לא יסחית עיר אחת אך עיר סהק"ה לא מאל' הוא מדברי רש"י כלומר כיון שלא הלל אפי' עיר אחת ודאי לא מאל' וכי'. י מ מקשים על פירש"י לל' דרש"י לפרס חמשים לדיקוס לל' וזי' לל' וזי' לל' וזי' לל' גמתי' וזי' לל' חמשים לדיקוס זה והלפת על כל ה' ערים הים מתפלל ונתחלה הים מתפלל על החמשים לתת סכנון שלם ט' ל' לל' אהר וחדת מן הכרכים וחרו ופחת וכדי שיוכל להלל הכל הים כוונתו ומל"ם סדומ' זל' ולא ידעתי מי הכניסו להרר בני"ם כו' ונכרי' דרש"י לייק מרשני הכניסו לנשנון לנשנונים כתיב לא אעשה לעשונים כתיב לא אשחית אלא ודאי. וז"ל דמתחלה שביקש על ט' לירוף על ה' כרכים כתיב לא אשחית כ"ל לא אשחית אחת לגמרי אבל מ"מ יסורים אסח' עליהם כיון דע"י לירוף הוא וכשיבקש אח"כ מ' על כל לירוף על ד' כרכים כתיב לא אעשה משמע לא אעשה לגמרי אפי' יסורין לא אכיל עליהם וכן גבי ל' נמי כתיב לא אעשה כיון דכלל לירוף הים ואח"כ כשיבקש על כ' ועל י' כתיב לא אשחית כשינסע משמע חלל יסורין אכיל אפי' רשעים בלא לירוף מ"מ כיון דהכרכים לא. הו' אלא ה' והי' מסה הו' רשעים בלא לירוף הו' רשעים אפי' דכינו שנים הו' בכל א' וזי' ל' כלל לירוף כתיב לא אשחית אבל יסורין אכיל אפי' אפי' דמתחלה בקש על כל הכרכים ואח"כ על ארבע ואח"כ על ששה ואח"כ על שנים. ואח"כ על אחד וקל' ס' פ' כל גמתי' טס"י

פירוש לתורת אלהים
צו מיי'ן האר ונדב'רה אף הפעם איה וועל רידי'ן נאר
ד'ס קאר אולי ימצאון שם עשרה פ'לוייכט וועלי'ן דארטן
נפי'ן וועני'ן זעקן לא'ן די זעקן מצי' ויין איין שפאט
ויאמר קיט גאט גיזאגט לא אשחית בגבור ה'שירה איה

הישר
אונ געקעניקט. אונ די מלאכים האבן גאזט: צו ל'ם שטיי אוף אונ גיי צוריס פון דר שפאט מיט אפי' ווס צו דיר נקער דען גאט ב'ה וועט פ'ר דארבן די שפאט. אונ די מלאכים האבן גנגען ל'ט מיט ויין ווייב אונ קינד'ר אונ זיגן אים ארום פון דר שפאט

אונ די מלאכים זענן אוף געשצאן פון אברהם אונ זענן געקען געקען קיון סדום צו אביקט אונ ל'ט איז געקען אין מועד פון סדום. ווי ל'ט קיט זיי דר וועקן קיט ער ווי געקען זיי נאקען גיין צו אים אין שטוב אביין זענן זיי געזאגן צו אים אונ האבן ב'י אים געקען

שלישי יט א ויראו שני המלאכים סדרמה בערב ולוט ישב בשער סדרם וירא לוט ויגם לקראתם וישתחו אפים ארצה: ב ויאמר הנה

הו"א ויבאו שני מלאכי ה' :

בית יהודה

זאנן פיריהן אז זיא וועט גפארן אויהן (פון שפעה פליריה) וויא ער הט אפגטאן זיין זאך צו וואס ער איז געשיקט געווארן (נסתלק לו) איז ער ארויפגעגאנגן אין הימערל : (א) והמלאכים זאגט רש"י (והלכו לקראם אנשים) ביו איצט רופט ווען זיי אנשים, מענטשן פשההתה שפיה עהם קראם אנשים) ווען הקב"ה איז גינען מיט זיין, רופט מען זיין אפגש, מענטשן, ופיי הקב"ה זענן זיי גרעכנט נאר וויא מענטשן אבער איצט אז די שכינה איז אונגעגענגאנגן פון זיי רופט מען זיי מלאכים (דבר אחר) נאך אפשט איז ואצ"ל אברהם שפחה גדול והיו המלאכים תדירים אצלו כאנשים) ווען זיי זענן גינען ביי אברהם קום זיין פון זיין פרוקאייט איז אזוי פיל וויא מענטשן (קראם אנשים) האט ער זיי גערופן (קראם מלאכים) רופט ער זיי מלאכים : ובעיניו. פרעגט רש"י ויכי כל כך שדו המלאכים מתקדמו לקדוה אזו לאנג האבן דיא מלאכים געדארפט גיין פון הברון ביז סדרם וויא מלאכי רחמים הו"ו) נאר זיי זענן גינען רחמנות דיגע מלאכים געווארט סאמער וועט אברהם קענן געפונען זוכה אוף זיי, זענן זיי געקוקט אדון זום מען האט זייא געשיקט : וירוש ישב פערט אראזי נאך די יוד, צו ערנן (אזוהו היום נגדה שלט פראשפט אוף זייא וישב ווארט זיין דערמיטש ער זיצט פראשפט פון אשופט פראשפט : וברך לוט וגו'. זאגט רש"י (כיבית אברהם לבד החור ע"ה האהבים) לוט האט זיך אברהם מען נאר ווען אורחיים אונ קען זאל זיי אריין נעמען (ב) והנה נא אדוני. לוט הט גזאגט צו די מלאכים ויום ער הט געמיינט זיי זענען מענטשן (הנה נא אהם אדונים לי) איר זענט איצט

לאתריה: א ועלו תרין מלאכיא לסדרם ברמשיא ולוט יתב פתרעא (ב) פתרע) סדרם ונחז לוט וקם לקדמותיהון וסגיד על אפוחי על ארעא : ב ואמר פבעו גען רבוי

רש"י

טענה שליחותו נסתלק לו : (ה) המלאכים. והלכו קראם עז אנשים כשהיתה שכניה עמהם פ קראם אנשים. ל"ח כל אברהם שכחו גדלו והיו המלאכים תדירים אללו כלאשם קראם אנשים ואלל לוט קראם מלאכים : בערב. וכי כל כך שרו המלאכים מהכרון לסדרם אלל מלאכי רחמים היו וממתונים שמה ויכלל אברהם ללמד עליהם סגיוורא : ולוט ישב בשער סדרם. ישב כתיב אורחיוס כז מיוסו שופט ק עליהם (כ"ר) : וירא לוט וגו'. מביט אברהם למד ר לחזור על האורחוס : (ג) הנה נא אדוני. הנה נא

גינען גרויס אונ מלאכים פלענען צו אים שפענדי קומען אפיר פיל וויא מענטשן (קראם אנשים) האט ער זיי גערופן (קראם מלאכים) רופט ער זיי מלאכים : ובעיניו. פרעגט רש"י ויכי כל כך שדו המלאכים מתקדמו לקדוה אזו לאנג האבן דיא מלאכים געדארפט גיין פון הברון ביז סדרם וויא מלאכי רחמים הו"ו) נאר זיי זענן גינען רחמנות דיגע מלאכים געווארט סאמער וועט אברהם קענן געפונען זוכה אוף זיי, זענן זיי געקוקט אדון זום מען האט זייא געשיקט : וירוש ישב פערט אראזי נאך די יוד, צו ערנן (אזוהו היום נגדה שלט פראשפט אוף זייא וישב ווארט זיין דערמיטש ער זיצט פראשפט פון אשופט פראשפט : וברך לוט וגו'. זאגט רש"י (כיבית אברהם לבד החור ע"ה האהבים) לוט האט זיך אברהם מען נאר ווען אורחיים אונ קען זאל זיי אריין נעמען (ב) והנה נא אדוני. לוט הט גזאגט צו די מלאכים ויום ער הט געמיינט זיי זענען מענטשן (הנה נא אהם אדונים לי) איר זענט איצט

דעת וקנין מבעלי התוספות

התניו שהו עשרה כדאי להציל הויר בזכותם (א) ויבואו שני המלאכים סדרמה וגו'. אמר להם למה באתם אמרו לו כי משחיתים אדנתנו כי אמרו ב"ה אים נאמר ללוט צא מן המקום ולא נלה לך המעם לא ישיב אלני ולי שגלו משחיתין של הקב"ה דנם ית' ונדרה מכוונתו קל"ה שנים ואנ"פ שכוונתם לפוצה כי המלאכים נדונין כדבר קל מפני החכמה יתירה שבהם כמו שמצינו במשפחות אפקית וכחיהו שתין פולסי דנורסי דהויה יודע מה בלבו של אדם כו'. והרב ר' יהודה חסיד אמר פסם אחד לפי שלמלה עונשין כבן ז"ל מלקין ארבעים חסר אחד שלשה פעמים ז"ל ולמעלה אין עונשין כי אם כבן עשרים ולכן מלקים ששים שהם שלשה פעמים עשרים :

שפתי חכמים

מקם דברי הסגנון מפני שאין חפן בנות הטעם וכשתתק אז הן לו דלתיך מי"ש הכא מכל הנסחאות שאין כתיב כס ויך ע רלונו לתוך ביה דנמשתי מן הקדש סוף מלאכים ממש סבלו לטוב מלאכים וזה א"ל סברי לוט מלות ספה וז"ל נראו לו כדמות אנשים כפי מי קראם אנשים כי כלומר בקריאת הטעם נלד לא שחשטעו מהשפעת ומה שקראם גבי אברהם אנשים אלו מפני כבוד השכינה אבל גבי לוט שלא היה השכינה קראם מלאכים נגד השכינה לכן אמר זה פשוטא הוא שמהמלאכים חזין נחשבים לכלום נגד השכינה לכן אמר ד"א ולד"ק ק' א"כ קראם ככל מקום אנשים וכי תימנה לא היינו יודעים שהיו מלאכים א"כ יקראם מלאכים ואי משום להודיענו שהיו תדירים וכי לא ידעוין אברהם לדיק נמור ויחר מלוט לכן לרין לטעם ראשון. מהרש"ל : צד קול' למה כתיב חסר דלון לדרוש כחן כמו גבי אברהם וא"כ למה כתיב חסר וז"ל פ"י כדוהו יום כלומר ששיבתו היה חסרה קודם לכן : ר' זל"ל מנ"ל רש"י סהים בושט כדאשכחן גבי בושט וע"ל' מדכתיב אל"כ וימטעו שטעו שמהם סהים שופט :

לנמרי וילי מדכתיב ישב בצער וחסם סער הוא מקום ענין צו ר' זל"ל סהים מדקדק כמלות סהרי לא היה מדקדק על ע"ז

פירוש לתורת אלהים

האט לוט דער זעקן דיא מלאכים ויגם לקראתם איז ער אויפגעשטאען אונ גלאזן אקעגן זיי (ש"י רש"י) וישתחו אונ הו"ו זיך גברקט מיט זיין פגנים צו ער ערד : (ב) ויאמר ער האט גזאגט הנה מינגע העדין (ש"י רש"י)

ספר

הט זיך דר פארקיש איף ארע סוכסער ווס זענן איךר גליפיען אין סדרם זום האבן גיט גוואלש ארום גיין פון סדרם. אונ וויא זי הט גשאן אפיק הניסר זיך איז פון איר גווארען אפשיק ואל"ץ. אונ לויט איז אונקלאפען גווארן מיט זינגע צוויי סעקסר ווס זענן איבער געפלען אין דער הייל פון גדיקס אונ זענן דאסם געקיסען געקליבע טעג : פגת און דער צייט. וי אברהם גאנגען פון פלון

גקערט צו זיין ארם : (א) ויבואו שני המלאכים סדרמה זענן די צוויי מלאכים גקופן אין סדרם (ש"י רש"י) בעקב אין אבינוט [ש"י רש"י]. ולוט וישב בשער סדרם אונ לוט איז געקען אין דעם מוטער פון סדרם וירא לוט

זורו כען לבית עבדכון וביתו ואסחו רגליכון ותקדמון ותתקבצו ויאמרו לביתם אלהן ברחוקא נבית לא תאמרו בהון פחדא רשב"ם (ג) כי ברחוב גלן. אלא ברחוב גלן.

וירא כען לבית עבדכון וביתו ואסחו רגליכון ותקדמון ותתקבצו ויאמרו לביתם אלהן ברחוקא נבית לא תאמרו בהון פחדא רשב"ם (ג) כי ברחוב גלן. אלא ברחוב גלן.

הו"א ויפצרו במאד ויסרו

רש"י

אתם אלוים של לי אתר שעברתם עלי. ד"א הנה לא לריכים אתם לתת לז על השטים הללו של יכורו צכס ווו היא עלה נכונה: סורו נא. עקמו את הדרך ת לביתו דרך עקלתון של יכורו שאתם נכנסין סם לכך נא' סורו (ב"ר): ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואח"כ לרחוץ. ועוד שמהו לוט את אברתה אמר להם תחלה ורחצו רגליכם חלף כך אמר לוט את אברתה אמר להם סוס ויראו שכבר רחצו רגליהם ועלילו עלי ויאמרו כבר עברו שני ימים או שלשה שבאו לביתך ולא הודעתנו לפיכך אמר מוטב שיתעבכו כזו בחבק רגליהם שהיו נראין כמו שבאו עכשו לפיכך אמר לנו תחלה ואח"כ רחצו: ויאמרו לא. ולאברהם אמרו כן תעשה מכלן שמסרתי לטען ואין מסרתי לגדול (ב"ר): כי ברחוב גלן. הרי כי משמם בלי אלה שמארו לא נסור אל ביתך אלא ברחובה של עיר גלן: (ג) ויסרו אליו. עקמו את הדרך לזד ביתו: וזמעות

בית יהודא

מיינע הערין (אחר געבורתם ע"ה) ויירא איר זענט געאנגן פאר ביי מיר (דער פחד) נאך אפישט איו (הנה נא יריכים אתם לתת לז) איר דארפט אויפ גוט פראכטן אין הארצן אכטונג צו געבן ע"ה הישמים הללו שלא יבירו בקם) אויף די הישעים ווי זאלן אויף גוט דערקענן אז איר זענט פראקטער (ווי זייא עצה נכונה) דם אז די דעקטיגע עצה (סורו נא) פארקום אז פון וועג צו מיר (נקטמו את הדרך לביתם) איר זאלט פראקטיקען די וועג, איר זאלט גיין צו מיון שטוב (דרך עקלתון) מיט אקרויטע וועג (שלא יבירו שאתם נכנסים שם) ווי זאלן גיט דערקענן אז איר גייט אריין צו מיר אין שטוב (לפני נאכר סורו) דריבער הט רזש צו ויירא זענט סורו, קערט אונטע פון גלייכע וועג: ווינו ורחצו רגליכם. איר זאלט נעקטיגען אונ וואשן איבער פיס, פארענט רש"י (וכי דרכן של בני אדם גלין תחלה ואחר כך לרחוץ) איו דער פון פירונג ביי מענטשן פריער זאל מען נעקטיגען נאכדעם זאל מען וואשן די פיס? (ועוד שיהיו אברהם אמר להם תחלה רחצו רגליכם) אונ מיר

זעהען אברהם הט נאנט צו ויירא פריער זאלט איר וואשען בויים (נאך פך אברזש) נאר אזו האט רזש ביי זיך געפראכט מענטשן פון פדום ווערן נעקטע צו מיר אין שטוב אונ זיי ווערן נעקן דיא מענטשן האבן געוואשענע פיס (נעצלו ע"ה) ווערן ויירא זיך קרוינען מיר (ויאמרו) אונ ווערן נאגען (כבר שוין ארבער צוויי אדער דריי טעג וויא זיי זענן געקומן צו דיר אין שטוב אונ דוא האסט אונן נאר גיט נאנט (לפיכך אפר) דריבער האט דוט געזאגט (וישב של עקביו פאן באבק רגליהם) דם אזו פערט ויירא זאלן דא זיין מיט דיא שטוב אויף זייערע פיס (שהיו נראין כמו שבאו עקשו) עם זאל אויסגען זן ויירא זענן אויפן נקמן (לפיכך אפר לינו תחלה ואחר כך רחצו) דריבער האט רזש צו ויירא זענען נעקטיגט נאכדעם און דר פריה וועט איר וואשן די פיס? (ויאמרו לא) ויירא האבן נאנט צו רזש מיר ווערן יט געקטיגן ביי דיר (וואברהם אפר בן תעשה) פאר וואס צו אברהם האבן ויירא נאנט דר זאלטס טאהן וויירא דוא האסט נאנט וואונ ויירא האבן געטאהן פאלד ויירא אברהם האט גזאנט אונ פאר ווס ביי רזש האבן זיי פריער געזאגט מיר ווערן גיט געקטיגן ביי דיר, אונ נאכדעם האבן ויירא גענעקטיגט בייא איסו, זאנט רש"י (מפאן) פון דאנקען זערגען מיר (שקפריין) קאפן ואין פפרבין (גדוה) אז אפראסטער מענטש פטע מען זאל אים טאהן אזאך וועגען זיין פבוד זאל מען גיט טאהן פאלד סיידין ער פטע שאקל, אפר אז אפרויסער פאט פטע מען זאל צו אים טאהן אזאך וועגען זיין פבוד זאל מען פאלד טאהן: וכי ברחוב גלן. זאנט רש"י (ברי כי משמש בשוין אלא) דער ווארט כי איו דערשוישט נאר (שאמרו לא נסור אל ביתך) זיי האבן נאנט צו רזש מיר ווערן גיט גיין צו דיר אין שטוב (אלא ברחוב גלן) נאר מיר ווערן נעקטיגען אין דיא נאם פון שטאט: (ג) ויסרו אליו. זאנט רש"י (נקטמו את הדרך לצד ביתו) זיי האבן פארקרויט דיא וועג, ויירא זענן געאנגן מיט אקרויטע וועג צו אים אין

שפתי חכמים

מדקדקים ליה לרחימה: ש ופירושו עתה שעברתם עלי אתם אלוים פירוש לתורת אלהים סורו קערט אייף אפאונג גייט אין מיון הויו (שיו ט"ה) ולינו אונ נעקטיגט איפר ורחצו אונ וואשט איבער פיס והשפתים והלפתם לברככם אונ איר וועט זיך פערדן אונ איר וועט גיין צו אייער וועג ויאמרו אונ זיי האבן

ספר

מכר צום צאנד פלשתיים אונ בעזעט זיך אין נקר. אונ אברהם איז דעמאלט אלס נוען דונדרם יאר אונ עם איו ווען דם פינה אונ צוואנגעניקטע יאר אז אברהם איז געשען אין לאנד פנען אונ געשעט אברהם איו נקטיגען קיין נר דם אברהם נאנט צו שרה דר זאקטם איה מיר זאקן איה בין בירוד כתי מיר זאלן

אונקלוס

וירו לותה וערו לביתה
ועבד להן משתי
ופטיר אפא דהון ואבדו:
ד עד לא שכיבו ואנשי
ברתא אנשי סדום אקיפו
עד ביתה מעולימא ועד
סבא כל עמא מבופח:
ה וקריו דדוט ואמרו לה
אן גבריא די אתו לותה

אליו ויבאו אל ביתו ויעש להם
משתה ומצות אפה ויאכלו: ד מרם
ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום נסבו
על הבית מנער ועד זקן כל העם
מקצה: ה ויקראו אל לוט ויאמרו לו
איה האנשים אשר באו אליך הלילה

בעל הזמרים

רשב"ם

(ד) כל העם מקצה. לחודע שאפילו כ' או עשרה שאמר אברהם לא נמצא בהם: (ג) ומלות. ב' בנס'. דין ואורך לוי אש ומלות מולד שפסח היה וזרען (יחזקאל ל כב) ערלים ישכבו (איוב כ א) יחד על עפר ישכבו. מ' ערלים ישכבו העני"ם סמס כחשי סדום כי על סדומים וכיוצא בהם לאמר אותו פסוק: ונקלה. כ' בנס'. כל העם מקצה כי נלכדה העיר מקצה גבי ג' לומר לך שראויין חלו למסות חלו ועוד כי נכסכו מחלן נלכדה גם עיר מקצה:

רש"י

בית יהודה

אפה. סמס א היה: (ד) מרם ישכבו ואנשי העיר
אנשי סדום. כך נדרש ככ"ו מרס' ששכבו ואנשי העיר
היו כזיהם ס' מלאכים שהיו ערלים ללוע מה מיכס
ומעסיים והוא חומר להם רובם רשעים עומם מדכרים
זהם ואנשי סדום וגו'. ופשוטו של מקרא ואנשי העיר
אנשי רשע ב נסכו על הבית ועל שהיו רשעים וקראים
אנשי סדום כמו שזמר הכתוב ואנשי סדום רעים וחתמים:
כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה שאין אחד מהם

שטוב: ונמצית אפהו. ער הט געפאקט מצה, (פסח ירה)
ווייה עם איז גווען פסח: (ד) ופרס' לשכבו ואנשי העיר אנשי
סדום. הארט רש"י צו וואס שטייט טאפאלע ווערטער
„אנשי העיר אנשי סדום“ מען ווייס דאך די מעגלישן פון
שטאט זענן די מענטשן פון סדום, געקענט רש"י (פ' דב' ד'ש
בבראשית ב'ה) אזי ווערט ג'ערקט דר פסוק אין מדרש
ב'ה (מרם ישכבו ואנשי העיר הו' ב'הם של מלאכים) איידער
זיי האבן זיך געלייגט האבן די מלאכים גערעט מיט לוט
וועגן די מענטשן פון שטאט (ש'הו' ש'אלים ל'לוט מה מיכס
ובעשיהם) זיי האבן גערעט ביי לוט וואס זענן די מענטשן
אונד לוט הט צו זיי געזאגט (רויב' רשעים) דס מערסטע פון זייא זענן רשעים (ע'ים מ'ב'ים מהם ואנשי סדום) ווען דיא
מלאכים האבן נאך גערעט מיט לוט זענן גוקען די מענטשן פון סדום און האבן בעלאגערט דיא שטוב פון לוט, אזו
מיינט דר פסוק פ'רם וישכבו ואנשי העיר, איידער זיי האבן זיך געלייגט האבן זיי גשונקסט פון דיא מענטשן פון שטאט
(ואנשי סדום נסבו על הבית) אונד די מענטשן פון סדום האבען בעלאגערט די שטוב, די ווערטער ואנשי העיר ניהער צו
מרם ישכבו אונד אנשי סדום ניהער צו רובסו (ויפשוטו של מ'ה'ה'א) אונד דער פראסטער פ'ש'ט אין פסוק מיינט מען (ואנשי
העיר אנשי רשע נסבו על הבית) דיא מענטשן פון שטאט ווייז זיי זענן ש'לעכט מענטשן דריבער האבן זיי בעלאגערט
די שטוב פון לוט (ג'ל' נסבו רשעים נקראים סדום) ווייז
מען ווייז זאגען מענטשן רשעים, זאגט מען מענטשן פון סדום (כמו שאמר הכתוב) וויא דר פסוק זאגט (ואנשי סדום
רעים וחתמים) די מענטשן פון סדום זענן גווען ש'לעכט אונד
פון איין עק שטאט ביי צום אנדערן עק שטאט (שאין א'ה'ד

שפת י

לו לומר טאו אל בית עבדכם: א ואל לאמר גבי אברהם לוי וטשי
ענות ולא חומר מלות סהי סמס היס וסיה לו לומר ענות מלות
פירוש לתורת אברהם

הכמים

י"ל לדברה לזו שטעטע מלה עשורה לפי כבוד הארוכים וק"ל:
ב אנשי רשע כלומר כשולח לומר רשעים חומר אנשי סדום שלמים

ועש להם משתה אונד ער המ צו זיי גמאכט אפליצייט
ומצות אפה אונד ער האט גמאקען מצות דען עם
אזי גווען פסח ויאכלו אונד זייא האבען גימאן
גלייך וויא גיגעסען: (ד) פ'רם ישכבו זייא האבען
זיך נאך גוט געלייגט ואנשי העיר אונד דיא שטאט
לויט (ש'י' נס'י) אנשי סדום די מענטשן פון סדום נסבו

על תביתו האבען ארום גרינגלמט דאס הויו מצר
ועד ז'הו פון יונג ביו אלמט כל העם פקצה אין
גאר דס פאלק פון איין עק ביו אין אנה'ה' (עיינ'ה'י):
(ה) ויקראו אל לוט אונד זיי האבן גרופן צו לוט ויאמרו
לו אונד זיי האבן גאנמט צו אים אתה האנשים אשר באו
אליה הלילה ווא זענן דיא לויט נוס זענן צו דיר

הישר

פגעצן בין ברדער אונד מיר ווען אים דער הייבן איבער דעם
גאנצן לאנד ווייל ער איז דיין ברודר. אונד אבימלך לאומ רשען
צו אברהם אונד אברהם איז גקומען פר אים. אונד אבימלך זאגט
צו אברהם איה האב גפאסטן מען זאל סאן ווס דיא וויילסט נאר
אונד זיין פון דיין ש'למיס'ס וועיין. אונד אז אברהם איז אונק
גנאנגן פון אבימלך הם מען אים נאך גפראגען די פמלת ווי עם

וַיִּצְיָאם אֵלָינוּ וַיַּדְרֵעָה אֹתָם: וַיִּצְא
 אֲלֵהֶם לֹט תַּפְתַּחָה וְהַדְלַת סָר
 אַחֲרָיו: וַיֹּאמֶר אֶל־נָא אַחֵי תִרְעוּ:
 הַיְהִינָא לִי שְׂתֵי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא
 יָדְעוּ אִישׁ אֹצִיאָהֶנָּא אֶתְהֶן אֵלֵיכֶם
 וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם וְקַ
 לְאִנְשֵׁים הָאֵל אֶל־־־תַּעֲשׂוּ דְכָר
 כִּי־־עַל־־כֵּן בָּאוּ בְּצִל קַרְתִּי:
 ט וַיֹּאמְרוּ גַשׁ הַלָּאָה וַיֹּאמְרוּ הַאֶחָד

וַיִּצְיָא אֶפְקִינֵן לְוִתְנָא
 וַנְדַע יְתַהוּן: וַנִּפְק
 לְוִתְהוּן לֹטָא לְתַרְעָא
 וְדָשָׂא אֶחָד בְּתַרוּהֵי:
 וַנֹּאמֶר בְּבַעֵי כַּעַן אַחֵי
 לֹא תַבְּאִישׁוּן: הֵי הָא כַּעַן
 לִי פְרִתִין כַּעַן דִּי לֹא
 יָדְעוּנֵן גְּבַר אֶפְקֵי כַּעַן
 יְתַהוּן לְוִתְכוּן וְעַבִּידוּ
 לָהֶן כַּדְמָן בְּעֵינֵיכוּן
 לְחַד לְגַבְרָא הַאֲלֵינוּ לֹא
 תַעֲבִדוּן מִדְעַם אַרְיָ עַל
 כֵּן עָלֵי בְּמִלְכֵי שְׂרוּתֵי:
 ט וַנֹּאמְרוּ קַרְבַּת דְּהִלָּא
 נֹאֲמָרוּ חַד אֶתְא

רשב"ם

(ה) ונדעה אותם. משכב זכור. וכן בפלגש בגבעה: (ח) כי על כן. על אשר באו: (ט) גש הלאה. כדכתיב קרב אלך כי כי קדשתך חקוק לזכר רש"י

בית יהודאי

וַאֲנֵן כַּעַן דְּבָרָךְ גִּיט אַזוּ סְאָהֶן (שְׂפָאִילוּ צִדִיק אַחַד אֵין בְּהֵם) אֶפְרִילוּ אֵין צִדִיק אִינוּ גִיט גְּוִעֵן בִּין וַיִּי: (ה) וַנְדַרְעָה אֹתָהֶם. (בְּמִשְׁבֵּב יָקָר) מִיר וְעֵינֵן מִיט וַיִּיא מְנַחֵה זִין (כַּפֹּא) וַיִּיא עֵם שְׂטִיט אֵין פְּסוּק (אֲשֶׁר לֹא יָדַע אִישׁ) וַנֹּאם וַיִּישְׁתִּין גִּיט פִּון אַמְאָן, וְעָתָן מִיר דְּר וַנֹּאֲרַט יְדִיעָה, וַיִּישְׁתִּין, מִיִּינַט כַּעַן וְנִזְנִית: (ח) וְהֵאֵלֵינוּ, וַנֹּאֲט רִשְׁ"י (כַּמֵּן הַאֲלֵהָ) לְבִיחָה וַיִּיא עֵם וַנֹּאֲרַט גַּעֲשִׂישָׁאנֵן הַאֲרָחָה דִּי מְעַנְשִׁין: וְכִי עַל כֵּן בָּאוּ. לֹטָא הָא דִּיא מְנַחֵה וַאֲרַט אִיר סְאָהֶן פִּון וְעֵינֵן מִיִּין כְּבוֹד (עַל אֲשֶׁר בָּאוּ בְּעִלְעָק וְאִין מִיִּין שְׂטוֹב) וַתִּרְגַּם בְּסִפְלֵי שְׂרוּתֵי אֹהַף בְּצִל קוֹרְתֵי אֹהַף דְּעַם וַנֹּאֲרַט קוֹרְתֵי, מִיִּישְׁשַׁט דְּעַר תִּרְגַּם שְׂרוּתֵי, אִינוּ שְׂרוּתֵי אֶדְרִמִּישְׁשַׁט אֶבְעִלְעַק, בְּמִלְכֵי אִינוּ דְּעַר־מִיִּישְׁשַׁט אֶשְׂמִיעֵן: (ט) וַיֹּאמְרוּ גַשׁ הַלָּאָה. כַּרְבַּת דְּהַלָּאָה) גַּעֲנֵעַן צוּ וַיִּישְׁתִּיר (כְּבוֹרַב לְצִדִיקוּ) גַּעֲנֵעַן צוּ דִּי וַיִּישְׁתִּין, גִּיט אֲנוּעַק אֹהַף אֲזִיזִים (וְתַתְּרַחַק מִכֵּן) אֹהַף וַאֲרַטֵם דִּירָךְ דְּעֵין וַיִּישְׁתִּירְעַן פִּון שְׂפַרְתֵי חַכְמִים

מוסה בידם ג שפילו לדיק אחד אין בהם: (ה) ונדעה אותם. במשכב זכר ד כמו אשר לא ידעו אדם (ב"ר): (ח) האל, כמו האלה: כי על כן באו. כי הטובה הזאת תעשו ל: כזו ה על אשר כלל קורתו תרגום בטל שרותי תרגום של קורה שרותי: (ט) ויאמרו גש הלאה. קרב להלאה ו כלומר התקרב ללדדן והתרחק ממנו וכן כל

וַנֹּאֲמַם צוּ דִּי מְעַנְשִׁין פִּון סְדוּם (כִּי מְנַחֵה הוּאֵת תַּעֲשׂוּ לְכַבוֹדִי) בְּצִל קוֹרְתֵי) וַיִּישְׁתִּיר וַיִּישְׁתִּיר גַּעֲנֵעַן נִקְוִין אֵין דְּעַם שְׂאֲטֵעַן פִּון מִיִּין מִיִּישְׁשַׁט דְּר תִּרְגַּם בְּסִפְלֵי שְׂרוּתֵי, (תִּרְגַּם עַל יְדֵיהֶן שְׂרוּתֵי) אֹהַף דְּעַם וַנֹּאֲרַט קוֹרְתֵי, מִיִּישְׁשַׁט דְּעַר תִּרְגַּם שְׂרוּתֵי, אִינוּ שְׂרוּתֵי אֶדְרִמִּישְׁשַׁט אֶבְעִלְעַק, בְּמִלְכֵי אִינוּ דְּעַר־מִיִּישְׁשַׁט אֶשְׂמִיעֵן: (ט) וַיֹּאמְרוּ גַשׁ הַלָּאָה. כַּרְבַּת דְּהַלָּאָה) גַּעֲנֵעַן צוּ דִּי וַיִּישְׁתִּיר (כְּבוֹרַב לְצִדִיקוּ) גַּעֲנֵעַן צוּ דִּי וַיִּישְׁתִּין, גִּיט אֲנוּעַק אֹהַף אֲזִיזִים (וְתַתְּרַחַק מִכֵּן) אֹהַף וַאֲרַטֵם דִּירָךְ דְּעֵין וַיִּישְׁתִּירְעַן פִּון שְׂפַרְתֵי חַכְמִים

רשעים היו: ג ר"ל וכי אפשר דבר זה שמוקם קטן כזה דליונו מה מסוג כמות ומוקם כל אכזי כסיר ומתוך שאין אחד מהם מוסה בידם וכיון שלא מיחו כחי כאלו הם עולמי עשו: ד וזאת מניח לרש"י ור"ל מדכתיב אח"כ הנה נא לי שתי בנות וגו' משמע דבם הם היו פירוש לתורת אלהים

גִּקְוִין בִּין נֹאֲכַת הוִצִיאָם אֵלָינוּ וַנְדַרְעָה אֹתָם צִי וַיִּיא אַרְוֹם צוּ אִוְנֵן אֹהַף מִיר וְעֵינֵן בְּשְׂלֵאָפֵן וַיִּי (שִׁין וְשִׁין):

(ו) ויצא אלהם לוט הפתחה אונ לוט אין ארום גנאנן צו וי צו דר מיר והדלת סר אחריי אונ די מיר המ צר פאר שלאסען נאך ויר: (ז) ויאמר אונ ער האמ גנאמ אל נא אם תביע איה בעמ איה מיינע פריינד איר נאמט גיט איבלן: (ח) הנה נא לי שתי בנות אשר לא ידעו איש עם איז פר האנאן צו מיר צוויי מעבדך ום וי ווייסקן נאך גיט פון קיין מאן וי האנן נאך קיין מאנן גיט גיהאמ אוציאה נא איהן אליכם איה נועל וייא אום ציהן צו איהר געשו להן פסוב בעיניכם ספר

אין נאמס גנאנן אין אייפלעך אנטשלאסן גווארען איה דר שפיל אונ אין געשלאסן ביו אין דר פרי אונ געשען ער אין געשלאסען קם וך אים נדלקת או איין מלאך פין היפל אין געקוין צו אים

מקשים מתחלה כענין הזה דליונו משכב זכר: ה (ג"ל) הלכתי וכי כשכל זה כלל לוט שלל יעשו להם דבר הכי לא היו נדפסים קודם לכן חלשתי סודם: ו ר"ל ללשון גש משמע שיקרב אליהם והלאה משמע שיתרחק מהם לך מפרש קרב להלאה כלומר לך מחמתו

אונ מוט צוא וייא וייא עם איז ווארל גינעלן אין איינריי אונן בק לאנשים האל אל תעשו דבר נאר צו די מאנן נאמט איר גיט מאן קיין שום ואך כי על כן באו בצל קורתיה הן דיא מנחה זאלט איר מאן פון מיון כבוד וועגן ווייר וייא געגען גקוין אין דעם שאמאן פון מיון פאקאן ווייר וי וועגן גקוין צו מיר אין הו: (ט) ויאמרו אונ וי האנן גנאמט גש הלאה גנעקן ווייסקר גנעקן אופ אויט אונ דר ווייסקר דיר פון אינן וי האבען אופ אים גשרינען אונ האבען גנאמט מיר פקען נאך דיר גיט וי אזו המ דיר דר פילט כיון הארץ דו נאלקט ויין אמרין אויף הישר

אין האמט איין בלאסע שנוערד אין דר האנד האמט ער וך ווייט דער שראקען אונ נאמט צום מלאך ום האב איה גענידעט. המ דר מלאך גענעקט פו ום האקסן גנאנן שרה צו וך אין שטוב

בְּאֵלֶיךָ לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עִתָּה נָרַע
 לְךָ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מֵאֵד
 וַיִּנְשׂוּ לְשֹׁבֵר הַדֶּלֶת : וַיִּשְׁלַחוּ
 הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט
 אֲלֵיהֶם הַבַּיִתָּה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגְרוּ :
 וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַבַּיִת
 הָבּוּ בַּסְּנוּרִים מִקְּמָן וְעַד־גְּדוֹל וַיִּלְאוּ

לְאֵתוֹתָיָהּ וְהָא דִּין
 דִּינָא פְּעוּ נְבִיאֵשׁ לְךָ
 מִדִּילְהוֹן וְתִקְיִפוּ בְּבִבְרָא
 בְּלוֹט לְךָ דְּחָדָא וְקָרִיבֵי
 לְמַתְבַּר דְּשָׂא : וְאִישִׁימוּ
 נְבִרְיָא יְתִידִיהוֹן וְאִתִּיאוּ
 יְתִי לֹט לְיַתְהוֹן לְבִיתָא
 וְיַת דְּשָׂא אַחֲדוּ : יִי וְיַת
 בְּבִרְיָא דִּי בְּתַרְע פִּיתָא
 מִחוּ בְּשַׁבְרִירְיָא מִזְעִירָא
 וְעַד בְּרַפָּא וְלִיאוּ לְאִשְׁפָּחָא

רשב"ם

לשנות ממימי היוצר ובכמה מקומות / לא נלא מכול כמו [נלאו] כלכל 45
 אכל . וכן וזה כי נראה כי נלאה מאד אל הבית ובא אל מקדשו להחלל
 ולא יוכל . וכן תנסה דבר אריך תלאה ועצור במלוי כי יוכל . כלומר בשביל
 שנה אורך הק"מ ביטורים אתה נלאה . כלומר אין אתה יכול להיות שיהיה

הלאה . כלומר ברח לך מעלנו : בא לגור . לוט היה זר בסדום : נרע לך
 פה . יותר מהם נעשה לך רעה : (יא) בסדום : סבת ערווה ושמתון : וילאו .
 סורשיל לא יכלו עוד לנצח הפחד . לא בקש הפחד . וכן נלאה מצרים לשנות
 מים פון היוצר . לא יכלו לשנות מאחר שיהיה הדם וכן מוכיח לבסוף ולא יכלו

בית יהודא

אונן (ובן פ"ה הלאה שבמקרא לשון רבוא) ווא עס שטייט אין
 פסקו הלאה , איז דערשטייטש ווייס (כפי) וויא עס שטייט
 אין פסקו זכה הלאה , פארשפרייט ווייס (הנה החצי ספק
 הלאה) די פירן זענן פון דיר אונ ווייטער (גש הלאה) געזען
 ווייטער (המשך הלאה) ציה דיר ווייטער (דבר גש הלאה) דאס
 איז אפראקטער ווארט (אמרו) צו אונן (אין חוששין דר)
 עס הארט אונן ויט פד דיר (רויפה לו) אגלייכען צו דעם
 ווארט גש , שטייט אין פסקו (קרב אליה) געזען צו דיר
 ווייא אונקען (אל תבש בו) זאקסט גיט געזענען צו מיר
 (כן גשה לו) איז אויף דערשטייטש געזען אונקען גוי אונקען
 פון מייגעטווענין (אשבה) וועל אויף האפן אארט צום זיצען
 (המשך לצדין בעבירי) ציה דיר אוף אונט פון מייגעטווענין
 (ואשב אצדק) וועל אויף זיצען געזען דיר (אתה מלין על
 הארמים) דו וויקסט ביי אונן געטן וועגן דוא אורמים (אך
 דיין הארץ פון געטען פון אונן וועגן זיי . זאגט רש"י על
 זיי געטן זיינע מעקשר (אמר לו גש הלאה) האפן זייא נאנט צו אים
 גיט געטען גיטען ווייטער , גיט אונקען (לשי' נחת) מיט נאנט
 צו אים (האחר פא לגור) אייגן איז געקומן בייא אונן וואהנן
 אריינצוגער צווישען אונן ודו האקסט קיין פריינד אונן קיין פריינד
 ביי אונן וואהנען (וישפוט שפוט) אונן דוא בייט גווארן אשופט
 נארויקער (שנעשית בוכים אונן) דו בייט גווארן אשפראך
 דו בייט געקוקט אונן מאכן פרום : ודקרו . ווערט גערופן
 זאנוקעסעם צום פירמאכען אונן געזענען היקסט דלת : (יא) ופתחו .
 (היא תקלי שבו נקנים ויזצו) דאס געזענען
 וואס מען גייט אריין אונן ארויס ווערט גרופן פתח : ופתיחים .
 (פפת ערוון) דו פלאכט האפן זיי פליינד געמאכט : וקצי'
 שפתי חכמים

הלאה שבמקרא לשון ריחוק כמו (במדבר יז) זרה הלאה
 (ט"ז כ) הנה החצי ממך והלאה . גש הלאה המשך הלך
 בלבון לע"ו טרטי"ו דנו"ש (ווייטע פון אונן) ודבר מופס
 הוא לומר אין אנו חוששין לך דומע לו (ושעה סה) קרב
 אליך אל תבש בו . וכן (ושעה מע) גשה לי ואשפה המשך
 ללדון געבורי ואשכ אלך . ארס מלין על האורחין ארץ
 מלאך לכך . על שאמר להם על הבנות אמרו לו גש הלאה
 לשון נחת ועל שהיה מלין על האורחים אמרו האחד כל
 לגור . חסד נכרי : יחדי אהה ציינו שבת שבת ללך ושפט
 שפט ונעשית מוכיח ח ארות : הרדת . דגור הסובבה
 לנעול ולפתוח : (יא) פתח . הוא החלל שבו כנסין ויואלין :
 בסדורים . מכת ערוון : מקמן ועד גדול . (כ"ר

כלאף לבק) וויא אזו הט דאס טראכטונג פיהר געמאכט
 זאגט רש"י על הבורח) וס לזט האט געזאגט צו זיי ער וועט
 גיט געטען ווייטער , גיט אונקען (לשי' נחת) מיט נאנט
 צו אים (האחר פא לגור) אייגן איז געקומן בייא אונן וואהנן
 אריינצוגער צווישען אונן ודו האקסט קיין פריינד אונן קיין פריינד
 ביי אונן וואהנען (וישפוט שפוט) אונן דוא בייט גווארן אשופט
 נארויקער (שנעשית בוכים אונן) דו בייט גווארן אשפראך
 דו בייט געקוקט אונן מאכן פרום : ודקרו . ווערט גערופן
 זאנוקעסעם צום פירמאכען אונן געזענען היקסט דלת : (יא) ופתחו .
 (היא תקלי שבו נקנים ויזצו) דאס געזענען
 וואס מען גייט אריין אונן ארויס ווערט גרופן פתח : ופתיחים .
 (פפת ערוון) דו פלאכט האפן זיי פליינד געמאכט : וקצי'
 שפתי חכמים

ונמלא שטח מתקרב לאותו מקום שאולך לנס : ז יחדי מדכתיב

פירוש תורת אלהים

דיא לגור וישפוט שפוט דו ביסט
 אפרעמדר מעגש אונ איין איינציגער ווס דו ביסט
 גיקומן וואן צווישן אונן אונ ווילקסט אונן ריקשן
 אונ שטרמאפען שמה נרע לך מהס אונן וועלן מיר דיר
 עקור טאן אייךר צו זיי ויפצרו באיש בלוט אונ זייא
 האפן זיה גישטארקט ארר גשפארט אוף לזט ויגיש
 לשביר דלת אונ זייא האפן גינענדט אונ האפען
 ספר

גוואלדי צו פהען די מיר : (ו) וישלחו האנשים את ידו
 אונ דו מלאכים האפן אום גשטרעקט ווייטרי העגן
 גביאו את לזט אליהם תקיפה אונ זייא האפן גפראקי
 לזט צו זיי אין הזו ונת דלת קרוי אונ די מיר האפ
 זיי פד ישאמאן : (יא) ואת האנשים אשר פתח הבית אז
 די מאפן פון פרום וואס זענן פד דר מיר פון דעו
 הזו הבו בנעורים האפן זיי גישלאפן מיט הלצה האפן
 היישר

די געזענע נאכט ארייס פאר טויזענט דארט אין הזו . אונ :
 עס איז געזען דיר דר קרי איז געלד אוף זשאנא מיט שרע

אריין דען זיא איז דס ווייב פון אברהם . אונד נאג איך דיר אז
 דו זאקסט שרע אום קענען צו אברהם אונ עס איז גווארן אין

תראה: יי ואמרו ובריא
 ללוט עוד מן לך הלא
 חתנא ובניך ובנותך וכל
 די קה בקרנא אפיקון
 אתרא: יי ארי מתבין
 אנחנא ית אתרא חדון
 ארי סניאת קבלתהון
 קדם יי ושחנא יי
 לחבלותה: יי ונפק לוט
 ומלייל עם חתנתי ומבי
 בנתה ואמר קומו פוקו

למצא הפתח: יי ואמרו האנשים
 אל לוט עוד מי לך פה חתן ובניך
 ובנותיך וכל אשר לך בעיר הוצא
 מן המקום: יי כי משחתים אנחנו
 את המקום הזה פיגדלה צעקתם
 את פני יהוה וישחתנו יהוה
 לשחתה: יי ויצא לוט וידבר אל
 חתניו ולקחתי בנותיו ואמר קומו צאו

בער הטורים

(יב) (מי לך) פה . כדומ' בוש רמו לבוש
 טולא ממנו: (יג) קומו לאו מן הטוקוס
 ב' בנים' הכא וזיך קומו לאו מתוך
 עמי מלמד שחלקו ישראל לכות ומהם
 שלא היו רחוקים ללאת ומתו בשלשה ימי
 חמה:

רשב"ם

וחשבה בלבך ואמרת ועשור במלין מי וכול: (יב) עוד מי לך פה . השוד לך קרובים כשר סוכד אלו שכבית:
 (יג) וישלחנו משקל רגש . ואפי' שכל שליחות של שלוחים החוורים כחוב בהם וישלח משקל רפי כחוב כחב

רש"י

הקטנים החמלו בעזירה תחלה שלאמר מנער ועד זקן
 לפיכך התחילה הפורענות מהם: (יב) עוד מי לך פה .
 פשוטו של מקרא מי לך עוד בעיר הולאת מ הון מאשך
 ובנותיך שבעית: הון ובניך ובנותיך . אס יס לך הון
 או בנים זבנות הולא מן הטוקוס: ובניך . בני בנותיך
 הנשואות וכו' עוד מאחר שטוין ככלה כזאת מי לך
 שתתון פה ללמד סיגוריא עליהם שכל הלילה היה מליץ
 ב עליהם שכות קרי ביה מי לך פה: (יד) חתניו . שתי
 בנות נשואות חתניו לא לו בעיר: לקחי בנותיו . שחותן

ועד גדילן . ואגם רש"י (הקטנים) התחילו בעזירה (הנה) די
 קהינע ודי וינגע מענטשן האבן פרינער אנגעהויבן וינדינן
 (שנאמר) וויא עם זמן פסקון (מנער ועד זקן) עם זענען
 געקומן צו דיא שטוב פון לוט פון וינגע ביז אַלט, פרינער
 וינגע נאכדעם אַלטערע (לפיכך התחילה הפורענות מהם)
 דריבער הא זיך אנגעהויבן די שצאף פרינער פון די וינגע
 ודי וינגע זענען פרינער בלינד נוארן נאכדעם די אַלטערע:
 (יב) ועוד מי לך פה . ואגם רש"י (פשוטו של מקרא) דער
 פראקטער פישט פון פסקון, די מלאכים האבן גאנגט צו לוט
 (מי לך עוד בעיר הולאת) וועמען נאך האקסטו אין די שטאט.
 חתיץ מאשךך ובנותיך שבעית) אויפער דיין ווייב אונ דינגע
 נאם יס לך הון או בנים או בנות) אוב דוא האקט אין שטאט
 זאקסטו ארויס זעקסן פון דעם ארט: ובעיקרו . ואגם רש"י
 מענטש וואס האבן חתונה גהאט, דינגע אוינגלאך (מדרש
 האבן גאנגט צו לוט (מאמר שיעוש נבזה בואה) או ווי שתינען
 קענטסטו נאך פגענען אמורל צו געבן פאר ווי (קרי ביה מי
 לך פה) מיר צו ריידן גאטס פון ווישטענענען: (יד) וחתניו . וינגע
 אין שטאט סדרים צוויי מענטשן וואס האבן חתונה געהאט:
 וזקחי בנותיו . צוויי חתנים וואס האבן געדארפט חתונה
 שפתי חכמים

בני בניו וי"ל מדכתיב חתן תחלה ואח"כ בניך ובנותיך משמע דקאי
 בניך ובנותיך על חתן דהיינו בנות הנשואות: כ וסא דפי לעיל
 שאמר לוט סוכוס רשעים יעל מתחלה אמר כן אלכל אח"כ בערסה
 פירוש לתורת אלהים

וכל אשר לך בעיר אונ אלץ וואס דוא האקסט אין
 שטאט הוצא מן המקום ציא אויס פון דעם ארט:
 (יג) כי משחתים אנחנו את המקום הזה ויארסו מיר ונעלן
 פר דארבן דס דאזינגע לאנד מי גדלה צעקתם צו פני
 יי וניייל עם איז גרום דס גשריי פון די עננים פאר
 גאט אור די לייט פון דעם ארט וישלחנו יי לשחתה
 אונ נאטקטם לשוקט אונ: צו פר דארבן יוא: (יד) ויצא
 לוט אונ לוט איז ארום גי'אנגן ויברר אל חתניו אונ ער

מקסן ועד גדול פון קרייזן פיו גרום וולאו למצוא תפתח
 אונ ויי זענען מיר גינווארען צוא גפינן די מיר:
 (יב) ויאמרו האנשים אל לום האבן די מלאכים גאנגט
 צוא לוט עוד מי לך פה בעיר נאך איז פאר האנדען
 צו דיר דא אין דער שטאט חתיץ דיין ווייב אונ
 דינגע מענטשן וואס זענען פיי דיר אין הון (י' רש"י)
 חתן ובנותיך שבעית) אוב דוא האקסט נאך איין
 אויפדעם אדר איין וזהו אדרע מענטשער (ש"י רש"י)

ספר
 אונ הם גרופן שרה איז וי בקבון פ' אים . אונ אבדקתם אז איה
 געבן פר אבישךך אונ ער זאגט צו יי ווס איז דס רים איר האט
 5 14 ב"י

מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַמְצַחֲךָ בְּעֵינַי חַתָּנָיו: 10 וְכִמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה וַיֵּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בָנֶיךָ הַנִּמְצָאִים פְּנֵי־תַסְפְּהָ בְּעוֹן הָעִיר: 11 וַיִּתְמַהֲמַה וַיִּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִידֵי־אִשְׁתּוֹ וּבִיד שְׁתֵּי בָנָיו בַּחֲמֶלֶת יְהוָה עֲלָיו וַיִּצְאֵהוּ וַיִּנְהָהוּ

מִן אַתְרָא תְדִין אַרְיִי מִסְחֵל יִי יִתְקַרְתָּא וְהוּהוּ כַמְחִיף בְּעֵינַי חַתְנֹהֵי: 10 וְכַמְסַק צִפְרָא הוּהוּ וְדַחִיקוּ מִלְּאֲבָיָא בְּלוֹט לְמִימְרֵי קוּם דְּכַר יִתְּ אִתְּתָךְ וַיִּתְּ פְּרִתִּין בְּנֵיךָ דְאִשְׁתְּכֶחַן וּמִהֵימְנָא עֲשֵׂה דִילְמָא תִלְמִי בְּחֹבֵי בְרָתָא: 11 וְאִתְעַפְּבִי וַאֲתַקִּיפוּ גְבַרְיָא בְּיַדָּהּ וּבִידָא דְאִתְתָּהּ וּבִיד פְּרִתִּין בְּנֵיךָ בְּרַחֵם (י"י) כִּד חֵם) יִי עֲלוּהֵי וְאִפְקוּהֵי

ת"א י"א ויאלץ פסחים טז : הנמלכות יבמות טז :

רשב"ם

משקל דגש . לשי שהוא שילוח של השוחה כדכתיב וטן בחמות אשלח בם . ישלח בהם ערוב : (טו) וכמו השחר עליה . נכתב מסוק זה בשביל שכתב פסחים

בית יהודא

האבן מיט זיינע צוויי מעקער נום ער קט גהאט אין שטוב (שאזון שפּבית ארוסות קח) די מעקער נום לומ האט גהאט אין שטוב זענן גווען בלות צו זיי : (טו) וניאצו . (פּתְרָגוּט) וניאצו איז דערשטייטש וויא דער פּרָגוּט זאגט (וּדְחִיקוּ) מְרִירָה) זיי האבן אים געאייקט ער זאל גשוויקט ארויסגיין פון סדום : (הנמצאות) . מיינט מען (הקובנות קח בפות להצילם) (וּמְרִישׁ אַגְדָּה לֵשׁ) עס זענן דא מדרשים אוף דעם (וּרְאֵת הַנְּמִצּוֹת) (וְהָיָה יְשׁוּבָה לְשֵׁי מִקְרָא) דאס איז דיא איינזעצונג ופּשְׁטוֹ פון פּסוק : (תְּהִיָּה קֶלֶה) דוא נועקט זיין פארלענדט (עד תום כל הדיור מתורגם עד דרפּ פל דרא) אוף די וערטר תום כל הדיור . שטיקשט דר פּרָגוּט דרפּ פל דרא . ביי דער זאנער דור (נועט פארלענדט ווערן) איז "פּר" דערשטייטש פארלענדט ווערן . תּפְּסָה איז דערשטייטש דוא נועקט פארלענדט ווערן : (טז) וּנְחַמְסָהוּ . ער האט זיך

שפתי חכמים

סמלנאכטס רויזס להסחית הים מלין עליהם מהרש"ל : ל אכל אין לומר חתני לוקמי בנותיו הכל אחד הוא דזה פטועא חס חתניו הו

פירוש לתורת אלהים

האט גירעט צוא זיינע איידעמעס [שיו רש"י] ויאמר אונ ער האט גאנגט קומי שטייט אויף צאו מן המקום הנה גייט ארום פון דעם ארץ כי משחית יי את העיר ווארון גאט נועט פאר דאך'ן די שטאט ויהי כמצחק בעיני חתניו אונ עס איז גווען אזוי וויא אנלעכער ביי זייני איידעמס אין די זאגן : (טו) וכמו השחר עליה אונ אזוי ווי דר מארגן שאפען איז אוף גמאנגן וניאצו המלאכים בלוט לאמר האבן גאייקט די מלאכים אוף לומ אונ האבן גאנגט קום שטייט אוף קח את אשתך ואת שתי בנותיך הנמצאות נעם דיין ויביב ספר הישר

אונ גאט ביה חס צו גהערט די תפלה פון אברהם אונ קום ויאי גשקם איין רשיאח : פגת אין דר צייט אז אברהם איז געשען אין נדר . קום גאט ב"ה גרענקם שיה אונ ויא קום גווינן אונ צו אברהם אונ אברהם קום אים אנאבן געבען יצחק אונ ווי יצחק איז אלס גווארן אבם פאג קום אברהם אים פּשְׁטוֹן אזוי ווי אבם קום אים גפאקן . אונ אברהם האט גימאכט איין נואעס סעדה פשעט מען קום אונטווייניג יצחק אונ אף דר סעדה איז געשען

מחויב לעיר: ויהי כהוציאם אתם ההוצאה ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחריה ואל תעמד בקרי הכפר היתה המלט פני תפסה:

ואשרוהי מברא קברתא:
ויהיה כד אפיקו יתהון
לברא ואמר חים על
נפשך לא תסתכי
לאחוריה ואל תקום בקר
מישרא למורא אשתוב

רשב"ם

והיה כי המכוס אחרי מחשבת בדרך, גם שלא להסתכל במלאכים ובמשפחה
שלא לצורך כדמתיב מות נמות כי אלהים ראוי. וכן בעקב כי ראוי אלהים

השמש יצא על הארץ ולוה בא צוירה לחיותי שכל כך הפחיתו לו המלאכים
בשגל הבחו בשמים: (וי) אל הביט אחריו. בשגל צער חתוך כשער.

רש"י

פארנאמט (כדי להצדיק את מיטו) עד זמא רעשטין זיין געזעט:
לעבדו. די מלאכים האבן אנגענוקן דיא הענט פון לויט
מיט זיין נויב און זיינע טעקער. זאגט רש"י (אחד מהם
היה שלמה המלך) איין מלאך איז געווען געשיקט צו רעשטין
לויט (מברא קברתא את קדום) דר אנדערער מלאך איז געווען
געשיקט צו פארקערן קדום (קברתא נאמר) דריבער זאגט דר
פסקו נויאבר המלט עד הט גזאגט נאויגער הט גזאגט צו
לויט אנטלויף און רעשטע דיין רעפן (ולא נאמר נויאבר און
דר פסקו זאגט לויט זיי האבן גזאגט: (וי) והקמט על נפשך.
דר מלאך הט גזאגט צו לויט (דיך קהציע נפשית) גענוג פו
דיך דו נעקסט רעשטין זיינע מענטשן (אל תחיס על תבנית) עם
זמא דיר לויט זיין אשאר דאס געזעט: ואל תביט אחריה.)
זאגט לויט גיט קעקען אונטער דיר (אתה תרשעת עמה) דו
און דיא נועקסט גערעשטע אין דעם זכות פון אברהם (איה
קברא קראת בפירענתם קראת נצור) דו ביזט גיט נוערש צוא
קברתא הפירו. און דעם גאנצן פלאץ (כבר תברך) און דעם
(אנך אברהם ברח) אנטלויף צוא אברהם (שוא יושב ברח) עד
(וינתק משם הרה) עד הט אויסקערקטן זיין געזאגט פון דארטן און האט אים
(ואף עשוי היה יושב שם) עד הט אויסקערקטן זיין געזאגט פון דארטן און
אשר היה שם אהלו בתחלה) ווען אברהם איז געקומען פון מצרים
געשטאנען זיין געזעצט אין אונטער ווען עד איז געקומען זיין געזעצט
אפילו אין פסקו שטייט אברהם האט געמאכט געזאגט ביו הברון, אבער
פיר געזאגט און זיי האבן זיך געצויגן ביו הברון, אבער געוואהנט האט
אפארקען ופון דעם ארט (וכן פיר אפוס שפסקיא) ווא עס שטייט אין פסקו
דעם ארט (וכן והקמט קר) מיינט מען (ששששש שטייט) פון

להליל את ממונו: ויחזיקו. (כ"ר) א' מהם היה שליח
להלילו והזירו להפוך את סדום לכך נאמר ויאמר המלט ולא
נאמר ויאמרו: (וי) המלט על נפשך. דיך להליל נפשות
אל תחוס על המנון: אל תביט אחריו. אתה הרשעת
עמם ב וזכות אברהם אתה ם נילול חייך כדאי לראות
צפורענות ואתה נילול: בכל הכבוד. כבר אירדן: הורה
המלט. אלל אברהם ברח שוא ויבד ער שנאמר ויעתק
משם הרה. ואף עשוי היה יושב שם שנאמר אל המוקס
אשר היה שם אהלו בתחלה ואת"פ שכתוב ויאהל אברהם וגו'
הלים הרבה היו לו ונמשכו עד הברון. המלט לשון השמטה
וכן כל ההלטה שבמקרא אשמו"ר (עונסולפסען) בלעז וכן
(ישעיה סו) והמלוטה זכר שנשטט העובר מן הרחם (התלים

האקט געזעצט מיט זיי צוואמען (ובכות אברהם אתה נצור)
קברא קראת בפירענתם קראת נצור) דו ביזט גיט נוערש צוא
קברתא הפירו. און דעם גאנצן פלאץ (כבר תברך) און דעם
(אנך אברהם ברח) אנטלויף צוא אברהם (שוא יושב ברח) עד
(וינתק משם הרה) עד הט אויסקערקטן זיין געזאגט פון דארטן און האט אים
(ואף עשוי היה יושב שם) עד הט אויסקערקטן זיין געזאגט פון דארטן און
אשר היה שם אהלו בתחלה) ווען אברהם איז געקומען פון מצרים
געשטאנען זיין געזעצט אין אונטער ווען עד איז געקומען זיין געזעצט
אפילו אין פסקו שטייט אברהם האט געמאכט געזאגט ביו הברון, אבער
פיר געזאגט און זיי האבן זיך געצויגן ביו הברון, אבער געוואהנט האט
אפארקען ופון דעם ארט (וכן פיר אפוס שפסקיא) ווא עס שטייט אין פסקו
דעם ארט (וכן והקמט קר) מיינט מען (ששששש שטייט) פון

שתי חכמים

דלא לקחו בנותיו ולמה היה לרדך לכתוב: מ כמו פסר"י בעלמו
בסמוך גבי המלט על נפשך: ג ואל"ה והא לעיל מיידי כתיב פן תספה
בעון העיר משמע שלא הרשע עמם. (מהרמ"ם) ואל"ה דה"ק
פן תספה בעון העיר את משאר בעיר עמם וזה לא יועיל וזה
הכנסת דהא אהלו וכות לא לדיק עלמו אינו מועיל לזה כדמלניו
שעל פחות מעשרה לדיק לא ביקש כו' להליל כל העיר כשדלם
ונכסו בעון העיר כיון שנשארו עמם ומי"ש ר"י וזכות אברהם אתה
נילו ר"ל שתייה כולו לא הרשעת עמם ואלו אין אתה
ראוי לנשע כשדל עמך ולכן תא מוס ואתה ניול אבל את משאר
בעיר אלל אפס עמם ענין שטיי ואל יועיל לזה וזה
אברהם. וע"ל למ"ש רש"י הכא חייך כדאי לראות כו' מנילא לק"מ

לפי"ו לעיל נמי הי"ק פן תספה בעון העיר לפי שזיך כדאי לראות
צפורענות ואל"ה תהיה נעם אם משאר בעיר כמו שארע לזכות
וק"ל: ם ם מוקסו העולם אל פס"י גבי ויזכר אלהים את אברהם
שזכר ללוט שזכר ידע ששרה אשתו כו' ואל"ה כו' מני לפרט מוס
הא עמא ניול שזכר וכות עלמו וקסא נמי למה הסורו שלא יביט
אחוריו. (מהרמ"ם) וי"ל דלא לוי וכות אברהם שהיה לויך גזול כ"כ
שהוא כדאי להליל את לוט מתייה מרה כנגד מרה שמילוי לוט מן
המיתה במה של גילה כו' לא סה לוט כדאי להליל מותר שמילוי
כשדל עמך ואל"ה עמם עמך ואל"ה חסר שאינו לויך גזול כ"כ
מאברהם ואל"ה מלו וכות בעמך וזכות אברהם דוקא ואל"ה ויזכר
אלהים את אברהם להליל את לוט לפי פס"י הג"ל חלל כדשריטו

פירוש לתורת אלהים

דיין לייב גנוג פון דיניגט וועגן צו מציר זיין נפשות
דו זאלסט גיט מיט האבן און קיין געלד אל תביט
אחריה דו זאלסט גיט אבריק געבן אינטער זיך ואל
תעמד בכל תפך און דו זאלסט דך גיט שטעלן אין
גאנצען פליון הרה המלט צום פארן ווער אנטריגן

לעיר און זיי האבן אים גלאזט פון אוקן ווייניג פון
דר שטאמט: (וי) ויהי און עם איז געווען כהוציאם אתם
ההוצאה אז זיי האבן זיי ארום געזען און דער גאם
ניאבר הט גזאגט דר מלאך ווס איז געשיקט גווארן
מציל צו זיין לוח המלט על נפשך מאך אנטריגען

הישר

זיין ברודר נחור זענן געקומן פון תרן חוץ ווס זיי האבן זיך געפרייט
בשעת זיי האבן געזען עם איז געברען איין ווען צו אברהם פון
זיין נוייב שרה. זענן זיי אענדג געקומען צו אברהם און האבן
נגעטן

שם ועבר און גרסע שפירת איה אביסלך און פכ"א און האבן
נגעטען און געברען און האבען זיך געפרייט אין דעם מאך ווס
מען הט אנטוייגט יצחק. און תרה דר פאטר פון אברהם און
ב"י

אונקלוס

בְּיָמֵינוּ אֲפָדָה אֲפָדָה אֲפָדָה
 הַדִּין בְּדִיל דְּרִיבָה
 לְמַהֲפָד ית קָרְתָא
 דְּבִלְעִיתָא עֲלֵהּ: כַּד אִתְּחִי
 לְאַשְׁתּוּב תַּמּוֹן אֲרִי לָא
 אֲבִיד לְמַעַבְד פְּתֻנְמָא עֵד
 מִיתָדָה לְתַמּוֹן עַד פִּן קָרָא
 שְׁמָא דְקָרְתָא צוּעֵר:
 כַּד שְׁמִישָׁא נִפְקַע עַל אֲרַעָא
 וְלוֹטָא עַל לְצוּעֵר: כַּד וַיִּי
 אֲמַר עַד סְדוּם וְעַל

נִשְׂאֵתִי פְּנִיךָ גַם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבִלְתִּי
 הִפְכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
 כִּי מֵהָר הַמַּלְט שְׂמָה פִי לֹא אוֹכַל
 לַעֲשׂוֹת דְּבָר עַד־בְּאֵךְ שְׂמָה עַל־
 פִּי קָרָא שְׁם־הָעִיר צוּעֵר: כִּי הַשְּׂמִישׁ
 יֵצֵא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צוּעֵרָה:
 כִּי יִהְיֶה הַמַּמְיָר עַל־סְדוּם וְעַל־

תו"א ו' הממיר סדומו ומ' קד :
 בעל המורים

רשב"ם

(כג) השנים ילא וגו', הספוק מתחיל ב' א' ומסיים כה"ל ממלך שה"ל ה' רש"י

ה' הממיר . המלך נביראל : מאת ה' שכינה ממש . וכן הוא בכ"ר בית יהודה

אין לך להקפיד אם תניחנה אם תניחנה ומהי נפשי בה : (כא) גם לדבר הזה . לא דייק שאתה נולד אלף חף כל העיר גדול בגלגל הפכוי . הוסף את ר כמנו עד בוואי אחרי רואי מדי דברי בו (ירמיה לא) : (כב) כי לא אוכל לעשור . זה עונש של מלאכים על שמרו כי משחיתים אהנו ותלו הדבר בעלמון לפיכך לא זוו ממש עד שהוקפו לומר שאין הדבר ברשות : כי לא אוכל . לשון יחוד מכלן אלהים למד שהאחד הוסף והאחד מניל ש שאין שני מלאכים לטחוס לדבר אחד : על כן קרא שם העיר צוער . על ס ת והוא מלער : (כד) וד' הממיר . כל מקום שנאמר וד' הוא וזית א דונו : וד' ענינו ש' מלאכים דאם אין דער שפראך פון די מלאכים וועלן פארבראָרן ותיחיו דערב' בעצמ' האבן זיי אנגעקאָנגען אונ מיט ווייער פת (לפיכך לא זיי מיש' דרייב' האבען זיי זיך געגען גיווען עניניש צוא זאגען (שצין דערב' בישתין) אז דיא זאך איז גיט אין ווייער פת אונ גיט אין ווייער ווייען : ופי לא אובל . זאגט רש"י (שצין הייר) . איה קען גיט זאגט איינר מלאך האט פראקערט דיא פיר שפעט (האחד מצויל) אונ איין מלאך האט גערעמעט לוש (שאין שצין מלאכים נשליחים דערב' איהר) צוויי מלאכים ווערן גיט געשיקט צו איין זאך : ועל פון קרא שם העיר צוער . ער שם יהיה מקצרה) ווייל זיא איז ווייניג מענטשען אונ קליין : (כד) וד' הממיר . זאגט רש"י (פל' פיקוס) שפתי חכמים

ד' הקפיד אם תניחנה עם בראך פיי דיר גיט ניון אזו אקרוסע זאך אז דו וועסט די שפאטס קאמן ותיחי נפש ביה אונ איה וועל' לעפען אין איר : (כא) וגם לדבר הזה . איה וועל' די זאך איה קאמן (לא ביה שפאטה ניצול) גיט ענגונ פו דיר ווס דו ווערסט גערעמעט (אזא אף פל' העיר אציל בעגלך) נאר אפילו די נאנצע שפאטס צוער וועל' איה קעטען פון בייגעטוועען : וקפיו . זאגט רש"י קען מיינט (האפך אנו) גלייך ווי עם וואלט געשטאנן לבלתי האפך אנו . איה זאל' גיט פארקערן (כמו) ווי עם שטייט אין ספוק (עד ביא) ביו איה וועל' קומן אחרי רוא' נאכדעם ווי איה האב געזעהן (כדי דברי בו) ווען איה רייד פון אים : (כב) וכי לא אוכל לעשור . זאגט רש"י (על שפארו פי משיחתיים אנהנו) ווייל זויא האבען געזאגט מיר די זאך איה זיך . גלייך ווי זויא טען דאם מיט ווייער ווייען גיט אונזען געוירט פון דארטען (עד שוועקו ליכר) ביו זיי זאך איז גיט אין ווייער פת אונ גיט אין ווייער ווייען : ופי לא אובל . זאגט רש"י (שצין הייר) . איה קען גיט זאגט איינר מלאך האט גערעמעט לוש (שאין שצין מלאכים נשליחים דערב' איהר) צוויי מלאכים ווערן גיט געשיקט צו איין זאך : ועל פון קרא שם העיר צוער . ער שם יהיה מקצרה) ווייל זיא איז ווייניג מענטשען אונ קליין : (כד) וד' הממיר . זאגט רש"י (פל' פיקוס) שפתי חכמים

הפסוקו של מקרא על סופיה דקרא דהא ע"כ ל"ל דרשא הקרא סוף לפי מדרשו כ"ל י"ל שגדאס שלפי מדרשו קשה הלא מלער השני כטול הוא דליל לומר שני פעמים שפוטחיה מועטים לכך הלא הפסוקו שללא מלער פירוש עיר קטנה : ר' (ממש) שלח תעשה לפרש הוסף אחרי שזה ג"כ פי' אחד על מרכב בעדו אבל לא יתכן כלל : ש' אבל מדלעל דלחוי וואמר המלעט על נפקד ולא כתיב

הפסוקו של מקרא על סופיה דקרא דהא ע"כ ל"ל דרשא הקרא סוף לפי מדרשו כ"ל י"ל שגדאס שלפי מדרשו קשה הלא מלער השני כטול הוא דליל לומר שני פעמים שפוטחיה מועטים לכך הלא הפסוקו שללא מלער פירוש עיר קטנה : ר' (ממש) שלח תעשה לפרש הוסף אחרי שזה ג"כ פי' אחד על מרכב בעדו אבל לא יתכן כלל : ש' אבל מדלעל דלחוי וואמר המלעט על נפקד ולא כתיב

פירוש לתורת אלהים

קען גיט טוען קיין שום זאך ביו דו וועסט קומן אהין על גו דרום ווייל לוש הט גזאגט (והיא מצערה) קרא שם העיר צוער האט מען גירופען דעם נאמען פון דער שפאטס צוער : (כג) השמש יצא על הארץ אונ אז דיא זונן איז אויף גנאנגען איה דער ערד ולוט בא ציערה אונ לוש איז גיקומן אין צוער : (כד) וי' הממיר אונ גאט האט גשאקט רעגענן אויף סדום

זאך איה איה טו דיר די זאך איה צו ליב לבלתי הפכי את העיר אשר דברת איה זאל' גיט פו קערן די שפאטס וואס דוא האסט גזאגט אונ גיט גינגו ווס דו וועסט ניצול ווערן וועל' איה נאך אפילו מצויל ניון די נאנצע שפאטס פון בייניט וועען : (כב) מהר איירי המלט שמה ווער אנברין דארטן אנמלוף געה אהין פי לא אוכל לעשות דבר עד ביאך שמה ווארום איה

הישר

גנאנגען הקר מים ושפאטס קיין מצרכים אונ האבען זיך דארט פונעם איג הקר הט גנאמן : צו איר ווען רש' יצאל אצ"יב זיא האט גלייפן קריכה אונ סקריכה גווינט פיר ווען איז איין סאכער נאך

ספר גנאנגען הקר מים ושפאטס קיין מצרכים אונ האבען זיך דארט פונעם איג הקר הט גנאמן : צו איר ווען רש' יצאל אצ"יב זיא האט גלייפן קריכה אונ סקריכה גווינט פיר ווען איז איין סאכער נאך

הַשָּׁמַיִם: כִּי וַיַּהֲפֹךְ אֶת-הָעָרִים הָאֵלֶּה וְאֶת כָּל-יְשֻׁעָם וְאֶת כָּל-יְשֻׁבֵי הָעָרִים וְצִמַח הַיַּאדְמָה: כִּי וַתִּבַּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נָצִיב מִלַּח: כִּי וַיִּשָּׁבּ אַבְרָהָם בְּבֶקֶר אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-עָמַד שָׁם אֶת-פְּנֵי יְהוָה: כִּי וַיִּשְׁקֶף עַל-פְּנֵי סְדוֹם וְעִמּוֹרָה

כה ויהפוך ית קרנא ית האלון וית פל מישרא וית פל יתבי קרנא ו צמחא דארעא: כי ואתכביצת אתה מבתרומי ונתת קמא דמלחא: כי ואקדים אברהם בצפרא לאתרא דשמש תמן בפלו קדם וי: כה ואסתכי על אפי סדום ועמורה ועל פל תולדות אהרן ויסקר לה מליצא פו: ומכט כריות נד: ויבטס כריות ו יומא נח: בעל השמים

וילין קודם סילא השמים: (כז) ותבטס אשתו. כגועמורה סילא עריות: רש"י

רשב"ם
בחנומא: (כח) וישקף, לדת אה נמצא שם עשרה וניצולו אה סאו:
בית יהודה

לכח מן השמים: (כה) ויהפוך את הערים וגו'. ארבעתן ויבטס כסלע אחד והספן ממעלה לנטע סלעמר (לחוב כח) בחלומי סלע ודו וגו': (כו) ותבטס אשתו מאחוריו. ומחריו הל סלע: ותדו ויהוה כזוב מלח. (כ"ז) במלה חטאה במלה לקחה חמר לה תני מעט מלה לאורחוס הללו אל"ף המנהג הרע הוה אתה כל להנהיג במקום הוה:

הקב"ה הט גנאנט התני מכתיר קדם פון השמים) איה נועל מאכן רענענען צו איה ברזש פון הימערל: (כה) ויהפוך את הערים וגו'. ואנט רש"י (והפכה העירות יושבות קבלע איה) די פיר שפעט זענען גיווען געבאהן אוף איין שטיין (הפוך) מ'קבלעה ד'פסח) הט דער מ'אף אויפגעקערט דעם שטיין פון אויבן אוף אונטן זענען א'ע געטרעט גיווארן (שנאמר) ווי עס איז געואנט אין פסוק (ב'פסטיש שפח דרו וגו') דר מ'אף הט אויסקגעצויגן וויין האנט און האט אנגענומן דעם שטיין וואנט רש"י (ב'אחריו שפ דרו) דס ווייב פון לוט האט געקוקט נציב פסח) איז ויא גווארן אשטיק ווא'ין, ואנט רש"י (ב'פסח) האט ווא'ין איז ויא געשטראפט גיווארען (אמר קת תני קעט מלח ווא'ין צו דיא געסט (ב'קבה לו) הט דאס ווייב גנאנט צו לוט ש'עקעטען מנהג. ווי'אטו אויף אויפפרען אויף דעם ארץ ווא'ין געקעטען פון סדום מען זאל געבען עסין צו פרעמדע שפתי

אונ האט אים איבער געקערט: (כו) ותבטס אשתו מאחוריו. פון אינטער לוט צו זעהן ווס איז געווארן מיט סדום (תהי נציב פסח) איז ויא גווארן אשטיק ווא'ין, ואנט רש"י (ב'פסח) האט ווא'ין איז ויא געשטראפט גיווארען (אמר קת תני קעט מלח ווא'ין צו דיא געסט (ב'קבה לו) הט דאס ווייב גנאנט צו לוט ש'עקעטען מנהג. ווי'אטו אויף אויפפרען אויף דעם ארץ ווא'ין געקעטען פון סדום מען זאל געבען עסין צו פרעמדע שפתי

ח. זה ודנפרית אינו מטר ל"פ בתחלו ופי': ה דק"ל למה לא תבין ליקומים

מאחרים אלא ס"פ כשיטה מאחוריו היתה מכות. ומטהר"ל פירש פירוש לתורת אלהים

(כד) ויהפוך את הערים האל אונ גר האט פד קערט דיא אלע שפעט ואת כל הכפר אונ גאר דעם פלון ואת כל יושבי הערים אונ אלע די ויצר פון די שפעט וצבת האדמה אונ דאס שפראצונג פון דער ערד: (כו) ותבטס אשתו מאחוריו אונ דאס ווייב פון לוט הט אפליק געגען פון אינטר אים פון אינטר לוט ותהי נציב מלח אונ זי איז גווארן אשטאנד ואלץ (ש"י): (כז) ויששב אברהם בבקר אונ ער האט זיך גיפערקט אברהם אין הר פרי אל המקום אשר עמד שם את פני יי צו דעם ארץ ווס ער איז דארטן גשטאנן פאר גאט: (כח) וישקף על פני סדום ועמורה אונ ער האט

לוקומים
(כו) ותבטס אשתו מאחוריו ותהי נציב מלח, דער ספר מעשי ה' שרייבט די מענטשען ווס גייען אין דר מדרג וואס דארטן איז קיין ערד גאר ואמר, אז עס קומט אשטאנדער ווינט אונ ער הייבט אויף דעם ואמר און דער הייף אז דר ואמר געפונט אהויבע נאך שיש זיך דר ואמר אוף די נאך פון עס נוערט אהוקר פארג ואמר, אונ אז נוערן פארשיט מיט דעם ואמר די הייווענדר ווס גייען אין דר מדרג, אונ זיי שטארבן אויפער דעם ואמר, דריפר געפון די ריווענדר אין די מדרג מיט זיך פ'ר שפעקונג חוקק אונ זיי שפעקען אריין דר שפעקונג און דעם ואמר, הייבט אונער ואמר פארן אוף די שפעקונג נוערט אוף דיא שפעקונג פערנער ואמר, דער ווייב אנט'זייען זיי אונ נוערן גערעכעט. מיר זעהן אוף דס זעלפטיגע ווען עס שטייט הייבט אן דר שטייט פארן אוף אמענטש קען איהר אים נוערען פארג שטייט אשווענער ער זאל אים גיטקען אראפ ווארפן פון זיך, דיא אוף דיא פיר שפעט ארעגין מיט שוועפער אונ ווא'ין, דיא דרייבר הט דער מ'אף גנאנט צו לוט צוויי וונגן די וא'אט וא'אט גיט קוקען זאל ער גיט סאמער נועל ארופשפריצען אטראפען פון סדום

הורד ואנט אין סדרה גנבים עס איז געפארן פון הימערל גמרא ואנט דיא ווא'ין פון סדום מאכט ב'איד דיא אונען, דיה גיט שפעטן אוף דעם פ'אין, ווא'אט גאר רופן, אונ קוקען זאל ער גיט סאמער נועל ארופשפריצען אטראפען פון סדום

סדר
גנאנן הט זיי געפערט ער איז גנאנען אין פערד אריין חיות ישימן. אונ אברהם איז גינעטן אוף דעם קעמלע דין ער האט גשווארן צו נין ויב פ'דה אז ער זאל עס אראפ גיין פון קעמלע

אונ אברהם האט גינאנט צו ישימא'אס ווייב גיב מיר אפיקעל וואסר צו ס'גיגן הט זיא גענערט איה האב גיט קיין וואסר אונ ברזש אונ ויך האב גאר גיט גערענט אברהם נער יג איז גאר ויא שלאגט

חמרא ונשכוב עמה
 ונקים מאבנא בגין :
 לא ואשקיעה ית אביוהו
 חמרא פדיליא הוא
 ועשת רבתיא ושכיבא עם
 אביוהו ולא ידע
 במשכבה ובקומיה :
 לדיחיה ביומא דבתרוהי
 ואמרת רבתיא לוערתא
 הא שכיבית רמשא עם
 הו"א ובקומיה ביר גב סרויה יא :
 בעל המורים

נשקה את אבינו יין ונשכבה עמו
 ונחיה מאבינו ורע : לא ותשקין את
 אביהן יין בפליה הוא ותבא
 הבכירה ותשכב את אביה ולא
 ידע בשכבה ובקומיה : לד ויהי
 ממחרת ותאמר הבכירה אל
 הצעירה הן שכבתיו אמש את

כאן תשמש הטעם חף להלן וזהו מה
 שחמרו וזל שנחשו לעריות בשאלת
 יסליו : (ג) ונחיה : (ג) במסורה ב' שעות וקודם עמו קודם ו' שעות וקודם חלית כעוד ששנתו חזק ועל כן לא ידע בקומיה אבל רות לא
 (ל) ובקומיה : נקוד על הו"א לומר שכבה עמו קודם ו' שעות וקודם וחסר חזק ועל כן לא ידע בקומיה : שעות על כן ידע בקומיה :
 (לז) הצעירה יין שכבתיו אמש : ס"ת למפרע סיכה לומר יך שישן היה ולא הכניס בה :

רש"י

(לג) ותשקין וגו' : יין ודמין להן במערה ח הלואי מהן
 שני אומות : ותשכב את אביה : ובלשונה כתיב ותשכב
 עמו לעריות לפי שלא פתחה בזנות אלא אחותה למדתה
 פוסק עליה הכתוב ולא פירש גמורה : אבל בכורה שפתחה
 בזנות פרסמה הכתוב במפורש : ובקומיה של בכורה נקוד
 לומר שבקומיה ידע מן ופעל"כ לא נסמר ליל שני מלשנות
 (א"ר לוי כל מי שהוא להוט אחר בזלמוס של עריות לסוף

כאן תשמש הטעם חף להלן וזהו מה
 שחמרו וזל שנחשו לעריות בשאלת
 יסליו : (ג) ונחיה : (ג) במסורה ב' שעות וקודם עמו קודם ו' שעות וקודם חלית כעוד ששנתו חזק ועל כן לא ידע בקומיה אבל רות לא
 (ל) ובקומיה : נקוד על הו"א לומר שכבה עמו קודם ו' שעות וקודם וחסר חזק ועל כן לא ידע בקומיה : שעות על כן ידע בקומיה :
 (לז) הצעירה יין שכבתיו אמש : ס"ת למפרע סיכה לומר יך שישן היה ולא הכניס בה :

בית יהודא

מבוי : (לג) ותשקין וגו' : יין ודמין להן במערה ח הלואי מהן
 שני אומות : ותשכב את אביה : ובלשונה כתיב ותשכב
 עמו לעריות לפי שלא פתחה בזנות אלא אחותה למדתה
 פוסק עליה הכתוב ולא פירש גמורה : אבל בכורה שפתחה
 בזנות פרסמה הכתוב במפורש : ובקומיה של בכורה נקוד
 לומר שבקומיה ידע מן ופעל"כ לא נסמר ליל שני מלשנות
 (א"ר לוי כל מי שהוא להוט אחר בזלמוס של עריות לסוף

איר שנועקטור הט איר גרעוונט (חיסר ע"יה בפתחו) הט דר
 געשריבן איר שאנד אזי זיא אזי גע'עעען מיט איר פאטער,
 די ארעטע (שפתחה בנות) נוס זיא הט אנגע'הויבן צו מונה
 ותשכב את אביה, זיא אזי גע'עעען מיט איר פאטער, זאגט
 נוס שטייט ביי די ארעטע אזי געשיקט'ט (זאמר שפסקתה ידע)
 דעם ער גע'עעען אונז ער האט גע'עוואקסט אז זיא האט מיט
 פון דע'פסקווען הט ער זיך גיט געהיט זיא אנדערע נאכט
 גע'אקן (זאמר בבי לוי) כפי לוי האט גע'אקט (כפי מי ש'עווא' להיט

שפתי חכמים

האומות והכל תכתי : מ ו'אית והא כתיב ולא ידע שבכסה ובקומיה
 וי"ל מתחלה לא ידע שבכסה ובקומיה ואח"כ בליל שני כשהתחיל
 לשנות יין היה נזכר מה שעשה ואל"ס שמה מהר"ל : (ג"ל) ו'אית
 למה כתיב ובקומיה מאחר שידע וי"ל שז"ל בקומיה ממתנו ידע אבל
 לא ידע שבכסה : (מהר"ם) אבל קשה על זה דלפ"ז ידע בקומיה
 ממתנו והדרר קושיא לזכותה הא כתיב לא ידע שבכסה ובקומיה אלא
 ה"פ בשעת קומיה ממתנו לא ידע ובקודם כה לומר שח"כ טרע לו

כיון שנתן עיניו בממון לכן חשבה לו לטובה ודו"ק : ח כתב הרא"ם
 חל"ס לתמוה ל"ך הניח דעת מי שאמר כנראה שיהיה רעה ומנין היה
 להם יין במערה אלא מתוך שהיה להם הרבה היו כוננים אותו
 וימנעו מזה והפס דעת רבי יודן בר סימון שאמר נעשה להם מעין כו'
 שגראש מזה דל"ס שמים נחנכו : ורש"י פירש בכיפה שפתחה בזנות
 ש"מ לשם זנות נחנכו ולא לשם שמים ומי"ן דעת רש"י אפי' לדברי
 האומר לדבר זנות נחנכו וזמן ל"ס הקב"ה יין כדי להלואי מהס ב'

פירוש לתורת אלהים

אביה אונז זיא אזי גע'עען מיט איר פאטער ולא ידע
 בשכבה ובקומיה אונז ער האט גיט גע'וויקט פון איר
 לייגין אונז פון איר אוף שטיין : (לד) ויהי ממחרת
 אונז עם אזי ג'ווען אויף דעם אנדערן פארגען
 ותאמר הבכירה אל הצעירה האט גא'אגט די ע'לצטע את

ליגין מיט אים ביי זאמן ויחיה במבוי אונז מיר ווע'ען
 דער גערין פון אונזער פאטער זיך קוינדער :
 (לג) ותשקין את אביהו אונז וי' האבן אן גע'עעען
 זייער פאטער מיט וויין די ע'לצטע נאכט (פיו י"ג)
 ותבא הבכירה אונז די ע'לצטע אזי גיקויבן ותשכב את

הישר

אונז אכר'הם הם גשמי'תאם אביה'ה נוס זייער קעקט האבן אים
 גגז'ת דעם ג'ווען : הם אביה'ה צו אים נאגט אוף ש'וער ביי
 נאם ביה נוס הט גשמי'תאם דעם נאג'ע ווע'ען אז אוף האב גיט
 ג'עקט פון דר זאך זייערש דעם דיי'תאם פאג : וי'תאם אונז
 ידע'ה דר ווע'ן פון אכר'הם אזי אלט ג'ווען ויבן אונז דרייסיג יאר
 א' ו'ש'ענאל ג'ווען צו זי'תאם אונז נאגט צו אים איר ב'ן אלט ג'ווען

נוי ער איז ג'ווען פריער : אונז אכר'הם אזי גע'עען אים פ'לשתיים
 זעקס אונז צוואנציג יאר : אונז דיא קענעם פון אכר'הם האב'ען
 דא'ים ג'ע'אקטן פרישע ברוינס : אונז דיא קעקט פון אביה'ה
 האבן זיך ג'ע'קט אונז ג'ע'ען ביי זיי דעם ברו'סן ויאמר ברוינס ווס
 די קעקט פון אכר'הם האבן ג'ע'אקט אונז אביה'ה דעם ז'ם ג'ע'ען
 אזי ער ג'ע'ען מיט פ'כז אונז צוואנציג ג'ע'עען צו אכר'הם :

אָבִי נִשְׁקָנוּ יוֹן גַּם־הַלִּילָה וּבֹאֵי
 שִׁבְבִי עִמּוֹ וּנְחִיָּה מֵאֲבִינוּ זָרַע :
 לֹא וּתִשְׁקֶנּוּ גַם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־
 אֲבִיהֶן יוֹן וּתְקַם הַצְעִירָה וּתִשְׁכַּב
 עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבִקְמוּתָהּ :
 לֹא וּתְהָרִין שְׁתֵּי בְּנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן :
 לֹא וּתְלַד הַבְּכִירָה בֶּן וּתִקְרָא שְׁמוֹ
 מוֹאֵב הוּא אֲבִי־מוֹאֵב עַד־הַיּוֹם :

אֲבִי נִשְׁקָנָה חֲטָרָא אִתּוּ
 בְּלַיְלָה וּנְחִיָּה מֵאֲבִינוּ
 צִמָּה וּנְקִים מֵאֲבִינוּ
 בְּיוֹם : לֹא וּתִשְׁקִינָה אֶת
 בְּלַיְלָה הַהוּא אֶת אֲבִיהֶן
 חֲטָרָא וּקְמוּתָהּ זֵרָמָא
 וְשִׁכְבָּתָהּ עִמּוֹ וְלֹא יָדַע
 בְּשִׁכְבָּתָהּ וּבִקְמוּתָהּ :
 לֹא וּתְהָרִין שְׁתֵּי בְּנוֹת
 לוֹט מֵאֲבִיהֶן : לֹא וּתְלַד
 רַבְרָא בְּרַת וּקְרָת שְׁמָהּ
 מוֹאֵב הוּא אֲבִי מוֹאֵב
 דְּמוֹאֵבָא עַד יוֹמָא דִּין :
 תר"א מואב בן לוט סויוס יב :

רשב"ם (15) עד היום, בימי משה, וכן כל עד היום עד ימי הספור שכתב את הדבר :

בית יהודה

(לסוף מאכלין אהוּ בְּקִשְׁרוֹ) מֵאֲכָס מֵעַן אִים עֵסִין פּוֹן זִיוֹן
 לְיִיב, אִיו עַד מוֹנָה מִיט נִינְעָ אִיוּעִנְעָ טַעֲבִטָּר; (לז) וּבּוֹאֵבּוֹ,
 (נו) שִׁפָּא הִיבָהּ צִנְעָה) דִּיא אִלְצִטְעָ נִוּיָא זִיא אִיו גִּט פִּרְסֹם
 גִּנְעוּן אֹנָה הָט זִיא גִּט גַּעֲשִׁמִט (פִּרְקִיָּה שְׁמֵאָבִיָּה דִּיא) הָב
 זִיא גַּעֲרֹפֶן דְּעָם קִינְד מוֹאֵב זָאָרְן וּנְוִסן אִז זִיא הָאָט
 דְּעָם קִינְד גִּבְרָאִין פּוֹן אִיר פִּאָטָר (אָבִי צִעֲרָה) אָבַעַר דִּיא
 וּיְנַעֲרַע (קָרְתָּהּ בְּרִישׁוֹן) הָאָט דְּעָם קִינְד גַּעֲרֹפֶען מִיט
 (קִבְרָהּ שִׁבְר בִּיבִי מִשָּׁה) אִיו דִּי צִיט פּוֹן מִשָּׁה רַבּוּנֵי הָט זִיא

רש"י
 מהכילים אותו (מכשרו) : (לו) ותהרין וגו' . אף ע"פ שאין
 האשה מתעברת מביאה ראשונה ללוט שלטו י בעצמן והולידו
 ערותן (ס"א עדותן) ללוט ונתעברו מביאה ראשונה :
 (לז) מואב . זו שלא היתה נעוטה פירמסה שמאזכה הוא
 אבל זעירה קראתו כל נקיה וקבלה שכר בימי משה שנאמר

שפתי חכמים

מסכיכה וקמה כמו סל"ג כל לטטו כספת קמה נודש לו
 דממילא נודע לו גם מסכיכה שאין קמה כלל סכיכה ומ"ט חס"י
 לומר שסכונה ידע ר"ל לטפוקי בון סכיכה ליה ידע ודק' :
 י פ"י רכעו דמתרגומין רכעה למשלת . ויש גורסין עדותן כללית
 ליקומי יהודא

דעת וקנים מבועלי התוספות
 (לז) ותהרין . פירש"י אע"פ שאין מתעברת אשה מביאה ראשונה
 אלו שלטו בעצמן והוציאו ערותן . עדותן גרסין בר"פ בתוליהן
 וראיה מבר"ר ואלה בתוליה בתו עדות בתו . ולא גרסין ברי"ש
 כמו שראו הגולם

פירוש לתורת אלהים

דַּעַר וּנְנַקְמַטַע הוּ שִׁבְבִי אֲשֵׁשׁ אֶת אֲבִי אִיהָ בִּין גַּלְעָנָן
 גַּעֲשִׁינן מִיט מִיין פִּאָטָר גַּעֲשִׁינן בּוֹ גַם הַלִּילָה לְאִמָּר
 אִים אִן מִרְגַּמְן מִיין הִינְמִינְעָ נִאָכַט אוֹף וּבִאִי
 שִׁבְבִי גַמּוֹ אֹנָה קוֹם לֹג מִיט אִים וּנְחִיָּה מֵאֲבִינוּ אֹנָה
 מִיר וּנְעִלְן דַּר גַּעֲרָן פּוֹן אֹנָרָה פִּאָטָר זִירַע קִינְדָּר :
 (לח) וּשְׁשִׁין גַם בְּלַיְלָה הַהוּא אֶת אֲבִיהֶן יוֹן אֹנָה זִיָּא
 הָאָבִין אִן גַּמְרִינְקַט דִּי נִאָכַט אוֹף זִיָּעַר פִּאָטָר מִיט
 וּוּיִין וּתְקַם הַצְעִירָה וּתִשְׁכַּב עִמּוֹ אֹנָה זִי אִיו אוֹף גַּשְׁמֵאָבִין
 דִּי וּנְנַקְמַטַע אֹנָה אִיו גַּלְעָנִין מִיט אִים וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָּתָהּ
 וּבִקְמוּתָהּ אֹנָה עַר הָאָט גִּיט גּוּיטָט פּוֹן אִיר לְיִינְן
 אֹנָה פּוֹן אִיר אוֹף שְׁמִיין (לז) וּתְהָרִין שְׁתֵּי בְּנוֹת־לוֹט אֹנָה
 גִּי וְעַרְן טְרָאָן גִּנְוֵאָן דִּי צִנְוּיָא טַעֲבִטָּר פּוֹן לוֹט
 מֵאֲבִיהֶן פּוֹן זִיָּעַר פִּאָטָר : (לז) וּתְלַד הַבְּכִירָה בֶּן אֹנָה דִּי
 עֲלִצְמַע הָט גִּבְרָאִין אֹוִן וּתִקְרָא שְׁמִי מוֹאֵב הָט זִיא
 גַּרְפִּין זִיוֹן נִאָבִין מוֹאֵב הוּא עַר אִיו דַּר פִּאָטָר פּוֹן
 מוֹאֵב פּוֹן אִים קוֹמֵן אַרוֹם דִּיא אוֹמָה מוֹאֵבִים עַד

(לז) וּתְלַד הַבְּכִירָה בֶּן וּגוֹי, דַּר אֲלִישָׁף שְׁבִיבֵט דָּם נִוֵאָרַט
 מוֹאֵב צו צִיָּעַר אוֹף מִסְפָּר קָטָן וּקְרִינְעָם צִאָהֵל מִאִיו
 פִּיר . דִּי אִיו זַעֲסָם . א אִיו אִינִים . ב אִיו צִנְוּיָא . צ עֲנֵאָבִין אִיו
 דְּרִיָּוִעִקָה, דַּר נִוֵאָרַט מוֹאֵב זַעֲרַעֲכֻמִּט פִּיר אִינִים
 אִיו פִּעֲרָעִקָה, דַּר נִוֵאָרַט דַּר־אִיו אוֹף פִּעֲרָעִקָה, וּוּיָא פּוֹן
 מוֹאֵב אִיו גִּבְרָאִין גִּנְוֵאָרַעַן דַּר־חֲמֵלָה . דִּי וּנְנַקְמַטַע הָאָט
 גַּעֲרֹפֶן אִיר וּזְהֵן בֶּן עַמִּי, דַּר נִוֵאָרַט בֶּן עַמִּי פִּטְרַעֲכָט פִּיר
 אֹנָה צִנְוֵאָנְצִיָּה . ב אִיו צִנְוּיָא . ג אִיו פִּינְהָ . ע אִיו זִיָּעַר . מ אִיו
 פִּיר . י אִיו אִינִים . אֹנָה דִּיא פִּינְה אוֹתוּתָה בֶּן עַמִּי . אִיו
 צִנְוֵאָמֵעַן פִּיר אֹנָה צִנְוֵאָנְצִיָּה . דַּעַר נִוֵאָרַט רַחֲמֵסִים אִיו אוֹף
 פִּיר אֹנָה צִנְוֵאָנְצִיָּה . ר אִיו צִנְוּיָא . ח אִיו אָבִט . ב אִיו צִנְוּיָא .
 ע אִיו זַאָבִין . מ אִיו פִּיר . דַּר נִוֵאָרַט רַחֲמֵסִים אִיו אִינִים .
 צו זַאָבִין אִיו פִּיר אֹנָה צִנְוֵאָנְצִיָּה . וּוּיָא פּוֹן עַמּוֹן אִיו גִּבְרָאִין
 גִּנְוֵאָרַט דַּר־חֲמֵלָה רַחֲמֵסִים . אֹנָה וּוּיָא אָבְרָהָם הָט גַּעֲוֵאָקַט אִז
 פּוֹן לוֹט וּנְעַט אַרוֹם קוֹמֵעַן דַּר אֹנָה רַחֲמֵסִים דְּרַבִּיר טַעַן עַר
 אִיו אֹנְעִקְרַעֲנֵאָבִין פּוֹן חֲרָן הָט עַר מִיט גַּעֲבִינָן לוֹט, וּנְעַן
 לוֹט אִיו גַּעֲפֵאָבִין גַּעֲוֵאָבִין הָט עַר אִים גַּעֲרַעֲשִׁט, פּוֹן סְדוֹם
 הָט עַר אִים גַּעֲרַעֲשִׁט, אֹנָה וּנְעַן עַר הָט מוֹנָה גִּנְוֵעַן מִיט
 זִיָּעַר צִנְוּיָא טַעֲבִטָּר, אֹנָה מוֹאֵב מִיט עַמּוֹן וּנְעַן גִּבְרָאִין
 גִּנְוֵאָבִין, וּנְעִלְן שׁוֹן גִּבְרָאִין וּנְעִלְן דַּר־חֲמֵלָה רַחֲמֵסִים אִן לוֹט
 דְּרַבִּיר נִוִּעַ אָבְרָהָם, הָאָט אָבְרָהָם אֹנְעִקְרַעֲעִזוֹן אֹנָה הָאָט
 סוֹדוֹת גִּט גַּעֲוֵאָקַט אִיו דִּי זַאָךְ פּוֹן לוֹט מִיט

ספר הישר
 אז עד זאל זיה בשלידין און זאל מיה ב'ענידין און איך האב
 גטאן
 16 14 14 ב"י

דרייזעקן יאר אז נאם ביה הם נאגים אנוש פאטיר אברהם
 16 14 14 ב"י

לחיה לצעיריהם הוא ילדה בנות קרא
 שמו בן עמי הוא אבי בני עמון עד
 היום: ס כ * ויסע משם אברהם
 ארצה הנגב וישב בין קדש ובין
 שור ויגר בגרר: ג ויאמר אברהם
 אל שרה אשתו אחתי הוא וישלח
 אבימלך מלך גרר ויקח את שרה:
 ג ויבא אלהים אל אבימלך בחלום

לה וזערתא אף היא
 ילדת בר וקבת שמה
 בר עמי הוא אברהם
 דבני עמון עד וימא דין:
 * וימל מתמן אברהם
 לארעא דרומא ויטיב
 בין רקם ובין חנא
 ואתותב בגרר: ג ויאמר
 אברהם על שרה אחתה
 אחתי היא וישלח
 אבימלך מלך גרר
 ודבר ית שרה: ג ואתא
 מימר מן קדם יי לנת
 תו"א כו עמי כ"ק סס סו"ס סס:

רש"י

בבני עמון (דברים 5) אל תתגר עם כלל וממאז לא הסיר
 חלל שלא ילחם עם חבל לנערן התיר לו: (א) ויסע משם
 אברהם. כשראה שחרבו הכרכים ופסקו העובדים והשבים
 כס עלו לו משם ד"ח להתרחק מלוע שזאל עליו סס רע שזאל
 על כנותיו (כ"ד): (3) ויאמר אברהם. כאן לא נטל
 רשות חלל על כרחה שלא בזכותה לפי שכבר לוקחה לבית
 פרעה ע"י כן: אל שרה אשתו. על שרה אחתה. וכיוצא
 בו (ש"א ד) אל חלק ארון וגו' ואל מות חמיה. שיהיה בלשון

הקב"ה הם גזאבט צו משה מיט די זיגדר פון עמון זאלסטם
 דיה גאר גיט רייזין, זאלסט זיי גיט שרעקן אונ גיט מצער
 זיין (ובמאב לא התיר אלא שלא יתחם כב) אויף מואב האם
 הקב"ה געפאסן גאר מ'חמה אונען צו געמען זייער לאנד
 זאל מען גיט (אב' צעצ'ען התיר לו) אבער זיין מצער זיין,
 ארבעטן מיט זיי, שטען מען: (א) ויסע משם אברהם. זאגט
 רש"י (לשרא'ה הכרבים) אז אברהם הט גזעזון דיא
 שפעט זענן וויסט געווארן (ופסקו העובדים והשבים) אונ
 מענטשן דורך פארער ורייזענדיער) זענן גיטא אין דעם (ועב
 נסעו יו משם) האט ער אונגעגעזיגן פון דעם ארס (דבר אחר)
 דעם ארס (התרחק מלוע) ער זאל זוף הערנוייטערען פון לוח
 אשעקשור נאמען (שפא על בנותיו) אז ער האט מנוח גווען
 לא נפל רשות) אויב הט אברהם גיט געעטן שרה זיא זאל
 על קרחה שלא במרחה) גאר אפילו זיא הט גיט געוואלט האט
 זיא אזי אשונעסטר (לפי שברר יתקח לבית פרעה על ידי כן) ווייל עס האט
 געזא פרעה אונ אזי פון אים גרעקטן אונן: זאל שרה אשתו. זאגט רש"י
 גאר ווער עס האט אים געפרעגט אוף שרה וואס זיא אזי מיט אים,
 (וכיוצא בו) זאל אזי אונארט שטייט אין פסק (אל תבך ארון וגו') ואל
 מען גיט אל'צו, גאר מען מיינט ע"ל, פון וועגן, פון וועגן דעם ארון
 אונ פון וועגן איר שווער-פאטער.

שפתי חכמים

והוא הוא אלה בחולו בני תכנוס ויזמן אלה עדות בני: כ ועל
 פירוש לתורת אלהים
 ויבט אונ אברהם האט זוף בועצט זין קהל זיין
 שור צווישן קהל אונ צווישן שור ויגר בגרר אונ ער
 האט גיוואנט אין דער שטאט גרר: (ב) ויאמר
 אברהם אל שרה אשתו הט אברהם גזאבט אונ זיין
 ויטיב שרה אחתי הוא זיא מיין שוועסטר (מיו חס)
 וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה אונ אבימלך דר
 קניג פון גרר האט געקט אונ האט גנאמן שרה:
 (ג) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום וילקח אונ אמל'א פון
 גאט אזי גקומן צו אבימלך אין חלום פון דר נאכט

הישר

ברענג אים אוף אקרפן צו מיר וואלט איה גיט פ'ר מיידן צוא
 פאן דס. גאר איה וואלט פאן מיט גרוס שפחה. אונ גאט ביה
 הישר וואלד זיי דאווע רייד ווס יתקח הם גרעט צו וישלח
 אזי די וואלד געפ'ען גאט ב'ה צו פריגן אברהם מיט ד'ס

הַלִּילָה וַיֹּאמֶר לוֹ הַנֶּה מֵת עַל־
 הַאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בַעֲלַת
 בְּעַל־י וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ
 וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הַגּוֹי גַם־צַדִּיק תַּהְרִיגֵנּוּ
 הַהֵלֵא הוּא אֲמַר לִי אֶחָתִי הוּא וְהֵינִי
 גַם־הוּא אֲמַר הָאֵתִי הוּא בְּתָם־לִבִּי
 וּבְנִקְוֹן כִּפִּי עֲשִׂיתִי זֹאת וַיֹּאמֶר
 אֲלֹו הָאֱלֹהִים בְּחֹלֶם גַּם אֲנִכִּי
 יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לִבְכֶךָ עֲשִׂיתִי זֹאת

אֲבִימֶלֶךְ בְּהֵמָּה דְלִילָיָה
 וַיֹּאמֶר לָהּ הֲאֵתִי מֵת
 עַל־עֵינֶיךָ אֵתִי מֵת
 דְּבִרְתָּא וְהוּא אֵתִי מֵת
 גַּבְרָא י וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא
 קָרַב לְבִתָּהּ וַאֲמַר יי הַעַם
 אֵתִי זְבִילִי תִקְשֹׁלִי הַהֵלֵא
 הוּא אֲמַר לִי אֶחָתִי הוּא
 וְהֵינִי אֵתִי אֵתִי הוּא אֲמַר
 אֵתִי הוּא בְּתָם־לִבִּי
 וּבְנִקְשָׁאוֹת יָדִי עֲבָדְתִּי דָּא
 וַיֹּאמֶר לָהּ מִיֹּמֶר מֵו
 קָדָם יי בְּהֵמָּה אֵתִי
 קָדָמִי לִי אֵתִי בְּקִשְׁמוֹת
 לְפָנֶיךָ עֲבָדְתִּי דָּא וּמְנַעִית

הו"א עת מוט ט : ויהי צלום כמזכור סא קידובין ט : אלני גווי צ"ק זכ מוט ט : סא הוא צ"ק טט מוט טט : בעל הטורים רש"י

(ד) גווי גם לדוק תהרגי סי' אש תהרגי אולי גם אברהם הדוק תהרגי רש"י

(ה) ואבימלך לא קרב אשה. להעיר מה שהקפיד אומר על כן לא נחמך נגוע רש"י

בית הורדא

(ד) ולא קרב אשה. ואבימלך האט גיט געגענט צו שרה , זאגט רש"י (במלך קניז) אמלך האט אים גיט געזאגן זיין צו שרה (כמו שזאגט) וויא הקב"ה האט גזאגט צו אבימלך (לא נתתיך לגיט אשה) איה האב דיה גיט געגען גיט געזאגן דו זאגסט זיא אנדריקט : ורגוי גם צדיק תהרגי : (אף אם הוא צדיק) אפילו ער איז גרענט (ספרקניז) וועסט אים איה תרגון (שפא בד ורפך צאבד האיכות דהם) שאמער איז אזו דיין פירונג דו זאגסט תרגון פלעקער אויבזאגט , אפילו זיי האבן גאר גיט געזענדעט : פך עשית לדור הבבלי ודודו הפלגה) אזו האסטו געזאגן צו די מענטשן וואס דו האסט זיי דערשרעקט און מבול , אונ צו דיא מענטשן וואס וועל איה איה זאגן (שברעם) דו האסט זיי געזענדעט (שלא דבר) גאר אן אוינד (קמי' שפתי איה ד'תרגי) אזו וויא דוא זאגסט דוא וועסט מיה תרגון , אפילו איה קאב גאר גיט געזענדעט : (ה) זנס היאו , זיא האט איה גזאגט אוף אברהם ער איז מיין ברודער , זאגט רש"י (תפית צדיק גזעלם תחזירום) די קעניקט אונ די מענטשן וואס היטען די קעניקען אונ די אויבען (את פוקם שאלתי) וויא אלע האב זיך גערענט וואס איז אברהם מיט שרה (ואשר לי) אונ וויא האבן גיר גזאגט (אתי היא) ער איז איה ברודר : נתקם לבני . מיט דיא גאנצען פון מיין הארץ (שלא דמייתי דחסיא) וואס איה האב גיט געשראקט צוא זינדען : ובנקיון פשו' . אונ מיט מינע ריינע הענט (קמי' אן סתפא) איה פון ריין פון זינד (שלא נגעתי בה) איה האב זיא גיט אנגעזענדעט : (ו) (נדעתי כי בתי לבכך וכו')

על : (ד) לא קרב אשה . המלך געט ל כמו שאמר לא נתתיך לנשים : הגוי גם צדיק תהרגי . אף אם הוא לדוק תהרגו שם כך דרכך לאבד האומות חס כן עשית לדור המבול ולדור הפלגה אף חזי אומר שהרגתם על לא דבר כשם שאתה אומר להרגי : (ה) גם הווי . לרבות עבדים וגמלים וחמרים כו שלה את כלש שאלתי ואמרו לי אחיה הוא : בתם לבבי , שלא דמיתי להטוא : ובנקיון כפי . נקי חזי מן הטוא שלא נגעתי בה : (ו) ידעתי כי בתם לבכך וגו' . אמת שלא דמיתי מתחלה

דו האסט זיי פארשפרייט אוף די גאנצע וועלט (אף זני איה) וועל איה איה זאגן (שברעם) דו האסט זיי געזענדעט (שלא דבר) גאר אן אוינד (קמי' שפתי איה ד'תרגי) אזו וויא דוא זאגסט דוא וועסט מיה תרגון , אפילו איה קאב גאר גיט געזענדעט : (ה) זנס היאו , זיא האט איה גזאגט אוף אברהם ער איז מיין ברודער , זאגט רש"י (תפית צדיק גזעלם תחזירום) די קעניקט אונ די מענטשן וואס היטען די קעניקען אונ די אויבען (את פוקם שאלתי) וויא אלע האב זיך גערענט וואס איז אברהם מיט שרה (ואשר לי) אונ וויא האבן גיר גזאגט (אתי היא) ער איז איה ברודר : נתקם לבני . מיט דיא גאנצען פון מיין הארץ (שלא דמייתי דחסיא) וואס איה האב גיט געשראקט צוא זינדען : ובנקיון פשו' . אונ מיט מינע ריינע הענט (קמי' אן סתפא) איה פון ריין פון זינד (שלא נגעתי בה) איה האב זיא גיט אנגעזענדעט : (ו) (נדעתי כי בתי לבכך וכו')

דו האסט זיי פארשפרייט אוף די גאנצע וועלט (אף זני איה) וועל איה איה זאגן (שברעם) דו האסט זיי געזענדעט (שלא דבר) גאר אן אוינד (קמי' שפתי איה ד'תרגי) אזו וויא דוא זאגסט דוא וועסט מיה תרגון , אפילו איה קאב גאר גיט געזענדעט : (ה) זנס היאו , זיא האט איה גזאגט אוף אברהם ער איז מיין ברודער , זאגט רש"י (תפית צדיק גזעלם תחזירום) די קעניקט אונ די מענטשן וואס היטען די קעניקען אונ די אויבען (את פוקם שאלתי) וויא אלע האב זיך גערענט וואס איז אברהם מיט שרה (ואשר לי) אונ וויא האבן גיר גזאגט (אתי היא) ער איז איה ברודר : נתקם לבני . מיט דיא גאנצען פון מיין הארץ (שלא דמייתי דחסיא) וואס איה האב גיט געשראקט צוא זינדען : ובנקיון פשו' . אונ מיט מינע ריינע הענט (קמי' אן סתפא) איה פון ריין פון זינד (שלא נגעתי בה) איה האב זיא גיט אנגעזענדעט : (ו) (נדעתי כי בתי לבכך וכו')

שפתי חכמים

דכתיב בסמוך ותחשוך למשועט המנועה היה מוסף ואילו הכל משועט למשועט לא קרב : כן כן הוא מניחם וקפי על אנשים מנועים הגמלים פירוש לתורת אלהים (ה) הלא פיר וואר הווי אפר לי אחימי הוא ער המ ביר גזאגט זיא איז מיין שוועסטער ויהיא גם היא אונ זי האט אוף גזאגט אוף אברהם ער איז מיין ברודר (וי' גי') . פקם לבני מיט גאנצען פון מיין הארץ ובנקיון כפי אונ מיט ריינען פון מינע הענט עשיתי זאת האב איה דאס גיזאגן איה פון ריין פון אוינד דען איה האב אן איה גיט אן גערענט : (ו) ויאמר אליו הלאים האם גאט צוא אים גזאגט פתלים אין

פול ומחרת פתים וזה להתרחק מנוע נסע לגרר לתקום ישוע . מוסף : ל (נמ') הולך לנפש כדי שלא תקום קרלו אהדני פירוש לתורת אלהים ויאמר לו אונ ער האט צו אים גזאגט הנה את דו וועסט שטארבן על האשה אשר לקחת וועגין די אשה וואס דו האסט גנובן והוא בעלת בעל אונ זיא איז איין אשת איש : (ד) ואבימלך לא קרב אליה אונ אבימלך האט צו איר גיט געזענדעט ווארונם דער מלך האט אים גיט גזאגט איר אן ריין ויאמר אונ אבימלך האט גזאגט הגוי גם צדיק תהרגי אונ אפאלק ווס און אפילו גרענט מוסטו אוף תרגון (וי' גי') :

ספר דישר

ישמעאל וך געזין פאך בפי' ד גים ביה . איז געזין ד' גי' ייא

ואך . נתי פתים אונ גיט איז געזין דער פאך וואס אלע פ' גי' גי' 2 15 7

אִיךָ אֵינָא יִתְדָה מְלִטְחָמִי
 קְדָמִי עַל כֵּן לֹא שְׂבַקְתִּיךָ
 לְמַלְכָּךְ דְּתַתָּה: וְיַכְנֹן
 אֲתִיב אִמַּת גְּבֵרָא אֲרִי
 גְבִיָא הוּא וַיִּצְלַנִי עֲלֵיךָ
 וַיִּתְּחִי וְאִם לִיתְדָה מִתְּחִיב
 דַּע אֲרִי מִימַת תְּמוּת אִתָּה

ה'ר"א מחטו לי ממות עס: ועתה עס כשב כ"ק
 עס ממות עס: כי נבוא כ"ק עס:

בער המורים

כי הוא פסע וגרס לי זאת: (ו) ותפלל. ג' רפין כמסורה סכא
 זאירך ויסגוד לו וישתחו ותפלל וזאירך ותפלל בעדו תמיד מלמד
 עסו סביבך לךך לבקש לאברהם שתפלל בעדו וחסו ויסגוד לו
 וישתחו ותפלל ולא בזהוה עשה לנד אלא תמיד

רש"י

ב להטות אבל קיוון כפיס ם חין כחן (הדא חמרה משמט
 ירוס יס כחן): דלא נתתירך. לל מנך היה שלל נעטת כה
 אלא השכתי חני חותך מחטוט שלל נתיי לך כה וכן (לקמן
 לא) ולא נחמו אלהים וכן (שופטים טו) ולא נחמו אביה
 לבוא: (ו) השב אשתך ואל תהא סכור שמא
 דו חתונה בעיניו ולא יקבלנה או ישאך ולא יתפלל עילך (ח"ל
 אבימלך ומי מפרסמו שלל נעטתי כה ח"ל). כי נביא
 יהוא. ויודע שלל נעטת כה לפיכך ויתפלל בעדך (כ"ק כב):

גאר איך האב דרך פארמישן גויט גלאזיון דו וואָסט וינדיון
 אַנגריען עפֿן גלאַזני אַלהים) אונג אזו איז דערמיטשט וואָ
 געטני אביה לבוא) איר פאָטער הט אים גיט געגעבן גלאזיון
 צו איר מאן (וואָ תהא סבור) אונג דוואַ וואָסט גיט מיינען
 (וואָ יקבלנה) אונג ער וועט זיא גיט צוריק געמען (או
 גיט געגעבן פון דייערשטוינגן). ער וועט זיא צוריק געמען (אמר
 געגעי ביה) ויער וועט אים זאָגען אונג פארזיעריון אז איך
 אבימלך (כי נביא יהוא) אַברָהם איז אַבְרָהָם (וידוע שלא געגט
 שפתי

והממורים וק"ל: ב ג' דעל הילול גס אנכי ודעתי כי כתיב לנכך ונגיוון
 כפיך עשית זאת כמיש אבימלך בעלנו: ם וזאת סוף סוף הוא נקי
 מן החטא: כהרי לא עשה שבעירי. וכל כך אמר הקב"ה נקיות החטא
 גלאו מנך הוא כאשר אמרת אלא ממני הוא כי אתה היית שוכב עמה

רש"י

והממורים וק"ל: ב ג' דעל הילול גס אנכי ודעתי כי כתיב לנכך ונגיוון
 כפיך עשית זאת כמיש אבימלך בעלנו: ם וזאת סוף סוף הוא נקי
 מן החטא: כהרי לא עשה שבעירי. וכל כך אמר הקב"ה נקיות החטא
 גלאו מנך הוא כאשר אמרת אלא ממני הוא כי אתה היית שוכב עמה

פירוש לתורת אלהים

חלום גם אנכי ידעתי איהך נויים איהך פי בהם לבקש
 גשית זאת אזי מיט באגאקייט פון דיין הארצען
 האסט דו דם גיטאון ווארשך גם אנכי איהך קחטוא לי אונג
 איהך האב דוה פר מיטיון פון צו וינדיון צו מיר (שי
 על כן לא נתתיר לנגיע אלהיך דרום האב איהך דיר גיט
 געגעבן כח צוא אן ריקן זיך צו איר: (ו) ועתה אונג

ספר הישר

זי דר עשון נקשר צו זיין איהך די עעמישן. אונג גאט ביה זאגט
 צו אים פון וואגן קומסטו. געפערט דר עשון צו גאט ביה אונג
 זאגט איהך האב גישונקט איהך דער וועלט. זאגט גאט ביה צום
 עשון וך זאגסטו מיר איהך די עעמישן נוס זענען איהך דר. עירד.
 ענפערט דער עשון אונג זאגט צו גאט ביה איהך האב געקו אַלע
 עעמישן דען דיר אונג געגען דיר גאר אין דער צייט אזוי
 בדראקן צו האבן פון דיר איין וואך דען אַברָהם דר ויזן פון מרח
 איינר ער הט גהאט קורנער הט ער גבוואט מקובלות אונג האט
 פֿלייש אונג נויין איז געוונד, אָבער גאר פֿר אַגעוונקן. גיט
 דו באַקסט גיט זיין גיין אַף מיר, אַיך האב דאָך דיא פֿלייש
 3 15

רשב"ם

איה: (ו) כי נביא הוא. לשון נביא שפחים. רבי אציל ומדבר את דברי ואני
 אהוב את דבריו ושומע תפוחו: ותפלל בעדך. שהרי היה צריך רחמים
 ככתוב לפני כי עזר עזר וגו':

היה צריך לחפלו כדכתיב ותפלל בעדו תמיד:

בית יהודה

דמיך מתקחה קחטוא) עם איז אַמַת דו האסט גיט געטרקאט
 איז אַנהייב צו זינדיון (אַלל נקיות פֿפֿים אין פֿאן) אָבער ריינע
 הענט נפון געוהר האסטו גיט נויא הט דאָך גיט גוואַלט גיין
 צו דיר אונג דו האסט זיא אַנוועקגענומען פון איר ברוךער,
 הייסט דם אַנגֿה, אונג דו הייסט אַנגֿה, אונג קום דו זאָקסט
 דו האסט זיא גיט אַנגֿעריקט: גלאַ געפֿירן. איה האב דיר
 גיט געגעבן גויט גלאַזטו דו וואָסט זיא אַנגֿירען (איה האב דיר
 שלא געגט ביה) עם איז גיט גווען מיט דיין פרומקייט קום דו
 האסט זיא גיט אַנגֿעריקט (אַלל קישטי אַזי אַוּך מִחטוא)
 (וואָ נתיי קך פֿח) איה האב דיר גיט געגעבן פֿח דואַ וואָסט זיא
 גתנו אַלהים) גאט הט אים גיט געגעבן, גיט גלאַזן (וכן גלאַ
 קומען צו איר: (ו) והשב אשת האיש. גיב צוריק דאס נוייב
 צו איר מאן (וואָ תהא סבור) אונג דוואַ וואָסט גיט מיינען
 (וואָ יקבלנה) אונג ער וועט זיא גיט צוריק געמען (או
 גיט געגעבן פון דייערשטוינגן). ער וועט זיא צוריק געמען (אמר
 געגעי ביה) ויער וועט אים זאָגען אונג פארזיעריון אז איהך
 אבימלך (כי נביא יהוא) אַברָהם איז אַבְרָהָם (וידוע שלא געגט
 שפתי

חלום גם אנכי ידעתי איהך נויים איהך פי בהם לבקש
 גשית זאת אזי מיט באגאקייט פון דיין הארצען
 האסט דו דם גיטאון ווארשך גם אנכי איהך קחטוא לי אונג
 איהך האב דוה פר מיטיון פון צו וינדיון צו מיר (שי
 על כן לא נתתיר לנגיע אלהיך דרום האב איהך דיר גיט
 געגעבן כח צוא אן ריקן זיך צו איר: (ו) ועתה אונג

חלום גם אנכי ידעתי איהך נויים איהך פי בהם לבקש
 גשית זאת אזי מיט באגאקייט פון דיין הארצען
 האסט דו דם גיטאון ווארשך גם אנכי איהך קחטוא לי אונג
 איהך האב דוה פר מיטיון פון צו וינדיון צו מיר (שי
 על כן לא נתתיר לנגיע אלהיך דרום האב איהך דיר גיט
 געגעבן כח צוא אן ריקן זיך צו איר: (ו) ועתה אונג

פירוש לתורת אלהים

חלום גם אנכי ידעתי איהך נויים איהך פי בהם לבקש
 גשית זאת אזי מיט באגאקייט פון דיין הארצען
 האסט דו דם גיטאון ווארשך גם אנכי איהך קחטוא לי אונג
 איהך האב דוה פר מיטיון פון צו וינדיון צו מיר (שי
 על כן לא נתתיר לנגיע אלהיך דרום האב איהך דיר גיט
 געגעבן כח צוא אן ריקן זיך צו איר: (ו) ועתה אונג

משלי נחמיה

(ו) על כן לא נתתיר לנגיע אלהיך דרום האב איהך דיר גיט
 געגעבן כח צוא אן ריקן זיך צו איר: (ו) ועתה אונג
 חלום גם אנכי ידעתי איהך נויים איהך פי בהם לבקש
 גשית זאת אזי מיט באגאקייט פון דיין הארצען
 האסט דו דם גיטאון ווארשך גם אנכי איהך קחטוא לי אונג
 איהך האב דוה פר מיטיון פון צו וינדיון צו מיר (שי
 על כן לא נתתיר לנגיע אלהיך דרום האב איהך דיר גיט
 געגעבן כח צוא אן ריקן זיך צו איר: (ו) ועתה אונג

אִישׁר־לֶךְ: ה' וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ בַּבֶּקֶר
 וַיִּקְרָא לְכָל־עַבְדָּיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ
 הָאֲנָשִׁים מֵאֵד: ה' וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
 לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־עָשִׂיתָ לָּנוּ
 וּמַה־חָטָאתִי לָךְ כִּי־הִבֵּאתָ עָלַי וְעַל־
 מְמַלְכָתִי חֲטָאָה גְדוֹלָה מֵעַשִׂים
 אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי: וַיֹּאמֶר
 אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי

וְכִי דִי לָךְ: ה' וַאֲקֻדִים
 אֲבִימֶלֶךְ בַּצֶּבֶק וַיִּקְרָא
 לְכָל עַבְדָּוָיו וּמְלִילֵי יָתֵן
 פִּיהָ פֶּה תִּמְצִיא הָאֲלֵפִין
 קִדְמֵיהֶן וַיְדַבְּרוּ בְּנִבְרִיאָה
 לְחֶדְאָ: ה' וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
 לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לָהּ מַה
 עָבַדְתָּ לָּנוּ וּמַה חָטָאתִי
 (כ') חָטָאתִי לָךְ אֲרִי
 אֲוִיתָהָ עָלַי וְעַל מְמַלְכֵי
 הָרְבָא וְכִי עִבְדִּין דִּי
 לֹא קִשְׁרוּן לְאַתָּה עָבַדְתָּ
 עָבַדְתָּ עִמָּדִי: וַיֹּאמֶר
 אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מַה
 רָאִיתָ אֲרִי עָבַדְתָּ יָת

רש"י

בית יהודא

וְהַפֶּה בַּצֶּבֶק דְּרַיבֶּר וְרַעַשׁ עַר פֶּעֻשָׁן פִּין וַיִּזְעַשְׁוּוּעָן: (ט) וּכְשֶׁם אֲשֶׁר לֹא נִשְׁחַל. אֲעֻרְבֶּךָ וְאֶבְרָם נָא אִין גִּישׁ
 גִּטְאָרְן גִּוּוּאָרִין הָאֲסִטוּ גִעֲטָאָרְן מִישׁ אִינְן (פֶּה אֲשֶׁר לֹא
 הִרְבֵּה לָא עַל בְּרַה) אִין אֲסִפְהָ וְנָא אִין בָּהּ גִּישׁ גִּעֲקֻמָּעֵן
 וַיִּעָן דִּיר (עֲצִירָתָּה כִּי נִקְרָה) אֲלַע רַעֲבֶר וְנָא אִין דָּא אִין

(ט) מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הורגה לנפ
 על זריה פ כחה לנו על ידך עזרת כל נקבים כל זרע
 אוֹרָה אֲבַעֲשַׁעֲעִישׁ (בִּפְהָ לָנוּ עַל בְּרַה) אִין אִין אִין גִּעֲקֻמָּעֵן
 מִעֲנִישׁ וְעָן פִּין אֲפִרְהֲאִישׁן וְנִוּאָרְעֵן אִין הָאֲבִין גִּישׁ אֲרִי־קִנְעִיעָן

שפתי חכמים
 דמנכי מי נכח הוא ס"פ אל תהיה ספור כו': פ אלל אין לפרט
 פירוש לתורת אלהים
 גִּטְאָרְבָן אִין אֲלֵךְ וָוִס צוֹ דִיר: (ח) וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ
 בַּבֶּקֶר אִין אֲבִימֶלֶךְ הָט וַיִּהְיֶה גִפְעֵי־עֶרְט אִין דִּר פְּרִי
 וַיִּקְרָא לְכָל עַבְדָּיו אִין עַר הָט גִּרְפֹּן אֲלַע וַיִּינַע קִנְעֻמְתָּ
 וַיְדַבֵּר אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם אִין הָאֵט גִּירַעַט
 אִין דִּי רִיד אִין וַיִּזְעַר־וּ אִין אִין וַיִּירָא הָאֲנָשִׁים פִּיר
 אִין דִּיא דִיא וַיִּינַע מִעֲנִישׁוּעָן הָאֲבָעֵן וַיִּזֵּר וַיִּזְעַר
 שְׁמֵאֲרִיק גִּיפְאֲרִקְטִין: (ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם
 אִין אֲבִימֶלֶךְ הָט גִּרְפֹּן צוֹ אֲבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ אִין עַר
 הָט צוֹ אִין גִּנְאָט מַה עָשִׂיתָ לָּנוּ וְנָא הָאֲסִטוּ אִין

דמנכי מי נכח הוא ס"פ אל תהיה ספור כו': פ אלל אין לפרט
 פירוש לתורת אלהים
 גִּטְאָרְבָן אִין אֲלֵךְ וָוִס צוֹ דִיר: (ח) וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ
 בַּבֶּקֶר אִין אֲבִימֶלֶךְ הָט וַיִּינַע גִּפְעֵי־עֶרְט אִין דִּר פְּרִי
 וַיִּקְרָא לְכָל עַבְדָּיו אִין עַר הָט גִּרְפֹּן אֲלַע וַיִּינַע קִנְעֻמְתָּ
 וַיְדַבֵּר אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם אִין הָאֵט גִּירַעַט
 אִין דִּי רִיד אִין וַיִּזְעַר־וּ אִין אִין וַיִּירָא הָאֲנָשִׁים פִּיר
 אִין דִּיא דִיא וַיִּינַע מִעֲנִישׁוּעָן הָאֲבָעֵן וַיִּזֵּר וַיִּזְעַר
 שְׁמֵאֲרִיק גִּיפְאֲרִקְטִין: (ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם
 אִין אֲבִימֶלֶךְ הָט גִּרְפֹּן צוֹ אֲבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ אִין עַר
 הָט צוֹ אִין גִּנְאָט מַה עָשִׂיתָ לָּנוּ וְנָא הָאֲסִטוּ אִין

משלי נחמיה

נְעִיבִינְט דִי פִלִּישִׁי מִישׁ דִּי נוֹיִן וְרַעַשׁ פִּר מִיר גִּישׁ וַיִּין, הָאֵב
 אִין וַיִּי גִעֲקֻמָּט, הָט דַּעַר דִּיאָאָר גִּוּוּאָט נוֹיִל דִּיר הָאֲסִט
 בָּהּ גִּישׁ גִּעֲטָעֵן אִין גִּעֲטָר־נִקְוֹן דְּרַיבֶּר פִּינַעֵר אִין מִיר אִין
 דִּיר אִין זָאָר דִּיר דִּיר וַאֲלִיט גִּישׁ עֲסִין דִּיא פִּלִּישִׁי גִּישׁ טִרְיִקְוֹן
 אִין וַיִּין, וְנִוּאָרִים אִין דִּיר וַאֲלִיט שׁוֹן גִּעֲטָעֵן וְוֹאֲלִט גִּישׁ
 הֶעֱלֵפֵן מִיִּין פִּיזְעָרִין וְנִוּאָרִים דִּיר וַאֲלִיט גִּעֲטָעֵן שְׁמֵאֲרִיעָן,
 דִּס וְעִלְבִּינַע אִין דָּא גִּעֲטָעֵן פִּי אֲבִימֶלֶךְ, עַר הָט גִּעֲטָעֵן דִּיר
 גִּרְעִס הֶעֱלִיחָה פִּין אֲבָרְהָם, הָט עַר גִּעֲטָעֵן אֲבָרְהָם הָט
 דִּיר וַיִּין, וְנִוּאָרִים אִין דִּיר דִּיר הָט אֲבִימֶלֶךְ גִּוּוּאָט גִּעֲטָעֵן
 שְׁרָה פִּר אֲוִיב, וַיִּעַן אִין הֶעֱלִיחָה זָאָר קִינָן אִין אִין אִין
 הָט הֶקֱבִי"ה זִיק גִּעֲטָעֵן אִין אֲבִימֶלֶךְ, אִין הָט גִּנְאָט
 צוֹ אִין דִּיר הֶעֱלִיחָה פִּין שְׁרָה קִעֵן גִּרְהָ הָאֲבִין אֲבָרְהָם וַיִּזְעַר
 גִּישׁ דִּיר הָט אֲבִימֶלֶךְ גִּעֲטָעֵן צוֹ הֶקֱבִי"ה דִּירָאָט גִּישׁ וַיִּין
 כִּיִּין אִין מִיר וְנִוּאָרִים אִין הָאֵב זִיא גִּישׁ אֲנַעֲרִירִט, הָאֵט
 כִּיִּין אִין דִּיר גִּעֲקֻמָּעֵן וַאֲלִיט דִּיא גִּישׁ אֲרִירִיעָן וְנִוּאָרִים אִין
 מִיר גִּישׁ גִּעֲטָעֵן אִין אִין דִּיר וְנִוּאָט פִּין אֲבִימֶלֶךְ:

ספר הישר
 פִּקְרִיב נוֹיִן קִרְבַּנִּית אִין הָט תִּסְדִּי נִקְאָט רַעֲפִין דִּיר גִּנְאָט
 צוֹ אֲלַע מִעֲנִישׁוּעָן וָוִס וְעָן אִין דִּיר עִרֵד, אֲבִי אֲוִיב אִין גִּישׁ אִין
 שׁוֹן גִּבְרִיעָן גִּעֲטָעֵן צוֹ אִין אִין וַיִּזְעַר הָט עַר דִּיר גִּרְהָ פִּר
 לָאָט אִין הָט גִּנְאָט אֲרִירִס סִטְהָ פִּי דִיר וַיִּזְעַר פִּין לָאָר אִין
 אִין גִּישׁ בִּיהָ הָט, עַר זָאָר פִּי גִּישׁ אִין פִּין אֲלַע וָוִס עַר הָט
 גִּנְאָט גִּשְׁעֵת עַר הָט אֲסִטוּ גִישׁ וַיִּזְעַר הָט עַר פִּר דִּיר גִּישׁ
 פִּקְרִיב וַיִּזְעַר מִיִּין יִשׁוּב, קִרְבִּין, זָאָט גִּישׁ בִּיהָ צוֹב שְׁלֹס אִין וַיִּין
 אֲבָרְהָם מִיִּין גִּעֲטָעֵן אִין, אִין וַיִּין גִּבְרִיעָן גִּישׁ דָּא, אִין אִין וַיִּין
 אִין אִין וַיִּין אִין אִין אִין פִּקְרִיב וַיִּין דָּס וַיִּזְעַר וַיִּזְעַק פִּר
 מִיר וַיִּישׁ עַר גִּישׁ פִּר מִיִּין צוֹ סִין דָּס דִּיאָט: גִּישׁ אִין דִּיר
 צִיִּישׁ אִין גִּישׁ דִּיר כִּי פִּין גִּישׁ בִּיהָ צוֹ אֲבָרְהָם אִין זָאָט צוֹ
 אִין גִּישׁ כִּיִּין אֲנַעֲרִירִיעָן וַיִּזְעַר דָּס וָוִס דִּיר הָאֲסִט לִיב וַיִּזְעַר אִין

עשית את הדבר הזה: ויאמר
 אברהם כי אמרתי רק איני רואה
 אלהים במקום הזה והרגוני עלי
 דבר אשתי: וגם אמנה אחתי
 בת-אבי הוא אדל לא בת-אמיו ותהי
 לי לאשה: ויהי כאשר התעו אתי

פתגמא הדין: ויאמר
 אברהם ארי אמרתי
 להוד לית דחלמא דני
 באתרא הדין ויקטלני
 על עיסק אתתי: ויברם
 בקושטא אחתי בת אפא
 היא פרם לא בת אמיו
 זהות לי לאנתו: ויהנה
 פד מעו עממא פתר
 תולדות אהרן
 וגם אמנה סמלון נח:

רשב"ם

בעל הטורים

(יב) אחותי בת אבי. כי בני בניו הם כבנים והיא היתה בת הדין בן
 תרח: אך לא בת אבי. לא אחותי ממש שיצאה ממנו אפי' והיא מותרת לי
 ותהי לי לאשה: (יג) כאשר התעו אותי. הגלתי ממקומי שנא' קל לך מאד
 וזהו שכתב ארמי אובד אבי משום שהגזע משם כי התעו אותי ואובד אבי כפי
 לשון הוא כדכתיב תעיתי כשה אובד צאן אובדות היו עמי ורעהם התעום:
 אברי לי. אברי עלי:

(יא) והרגוני ב' בנים' והרגוני על דבר אשתי והרגוני ושבו אל רחמם
 גבי ירכעם משום ויטלם שפחות הוסיפו לעו"ל ומוסר הכל כתיב
 וזהו שכתב ארמי אובד אבי משום שהגזע משם כי התעו אותי ואובד אבי כפי
 לשון הוא כדכתיב תעיתי כשה אובד צאן אובדות היו עמי ורעהם התעום:
 אברי לי. אברי עלי:

בית יודא

וואם ווי דארפן ארויסקענן (ש' ר"ט) ביי דיא מאנער איז
 פארבאליסן גווארן די זייערע (ו'ש' רמ"ג) מען הט ניש קענעט
 מ'שתיין וויין (ר"ע) עס איז דיא צוזאם ניש ארויסקענאנגען
 (ו'א'ו"ס) די איינען זענן פאר מאקט גווארן (ו'ח"ס) דר גאז
 איז פארבאליסן גווארן: (יא) זיך אין זייערע אלוהים אברהם
 האט גלאזט צו אבימלך איהר קאב געזאגט ביי מיר אין
 הארצין איר האט ניש מוזא פאר גאט, ווארום (אפגאיי
 ש'א' ג'ע"ר) אז אמאסט קומט אין אששאט (ש' ע'ק'י אפ"ה
 ו'ש'ת'ה שווא"ן איהר) דארף מען אים פרענען אויב ער וויל
 ע'ש'ן פרייגען (א' ע' ע'ק'י אשתי שווא"ן איהר) אדער מען
 דארף אים פרענן זענען וויין נוייב, די אשה נוס איז גקומן

זאל קעניס ורעו וואזיס וואוסט: (יא) רק אין יראת
 אלהים. חסכמאי שבה לעיר על עסקי חכילה וסתיה
 שולחן אותו או על עסקי אשתו שולחן אותו (ב"ק סס)
 אשתך היא או אמותך היא: (יב) אחותי בת אבי היא.
 וכן אב מותרת לבן נח שאין אבות לעו"ל. וכדי לאמת דבריו
 צ' השיבו כן. וז"ל ואלה בת אחיו ריחה. בני בניו הרי
 הן כבנים והרי היא בתו של תרח. וכן הוא אומר ללוט כי
 חכמים אחים אנתו: אך לא בת אמי. הן מלכ אחרת
 היא: (יג) ויהי כאשר התעו אותי וגו'. אונקלוס
 תרגם מה שמרגס. ויש ליישב עוד דבר דבר על אופניו

מיש דיר (אשקף היא) דאם איז דיין נוייב (וא אהרית היא)
 זויקען: (יב) ואחותי בת אבי היא. זיא איז מיינע אשנועסקער
 אונ אשן ב'ת מענ בעמען פאר אנויב דיא מאקשער פון זיין
 פגעניס קען מען ניש וויסען ריקטיג ווער איז דער פאשער פון
 קינד נוייב זיי זענן מנה מיט פיר מענער (וכדי לאמת
 דבריו השכים כן) אונ אמאט צו מאכן זיינער רייד וואס ער
 הט גזאגט זיא איז זיינע אשנועסקער, האט ער זיין
 גזאגט זיא איז מיינע אשנועסקער אונ אנויב (וואס אמר)
 אונ אויב דוא וועסט זאגן אברהם איז געזאגט ליגן (והלא
 בת אחתי היתה) זעהן וויא אייגענע קינדער אונ שררה וואס
 זיא איז גווען דיא מאקשער פון זיין פרייער קינד
 הייסט זיא די מאקשער פון תר'ה, הייסט זיא דאך
 אשנועסקער פון אברהם (וכד היא אמר' ללוט) אונ אז
 האט אברהם גזאגט צו זיין נוייב וואס ער איז גווען
 איהרין פון הרן אפרודר פון שררה (כי אנשים אהים
 אנחנו) מיר זענן פרייער: ודף לא בת אמי. גאר
 זיא איז ניש אמאקשער פון מיינע אהר'ה (הרן פאס
 אהר'ה) הרן איז גבארן גווארן צוא תרח פון איין
 אנדער נוייב, גיט פון די נוייב וואס אברהם איז גבארן
 גווארן: (יג) ויהי כאשר התעו אותי וגו'. זאגט רש"י
 (אונקלוס תרגם מה שכתבם) דר תרגום שייקשט דעם
 פסוק גאך. זיין מיינונג (ו'ש' ע'ש'ב) ער דבר דבור
 ע' א'א'יניו) אונ מען קען גאך טייטשן דעם פסוק
 שפתי חכמים

אלא דיור בעלמא: צ' כלומר היה לו לומר בת אחי היא ולא היה
 צ"ל בת אחי אלא כדי לאמת את דבריו הרשומים שמר אמותי היא

פירוש לתורת אלהים
 ידבר יהוה נוס דו האסט גטאן די וואך ווי פארקסטו
 אויס דאס צוא טוען: (יא) ויאמר אברהם האט
 אברהם גיזאגט כי אמרתי ווארום איהר קאב
 גטראבט בק ניייערם אין יראת אלהים במקום הוה עם איז
 גיט פרי האנרן גאמס פארקט אין דעם ארש' ישו ט"ו.
 ויהרגוני על דבר אשתי אונ מען וועט מיהר הרגן אונ ויילן

ספר הישר
 פרי אהרן עינה פרי נאש' בה: ונבא אונ אברהם איז גקומן אין
 געזעלט פון זיין נוייב שררה אונ זעצט זיך אנדער פאר איר אונ
 זאגט צו איר אונז' ויהי יצחק אין שון גרים אונ גיזאגט גאר נ"ב

אלהים מבית אבי ואמר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי אל כלי המקום אשר נבוא שמה אמרילי אחיהוא יידיקחאבימלקד צאין ובךך ועבדים ושפלות ויהן לאברהם

עובדי ידיוותי קרובי לדחלתה מבית אבי ואמרת לה דין (י"ד) מיכרותיך די תעבדי עמי ככל אתרא די נהך לתמן אמרי עלי אחי הוא: יי ודבר אבימלקד עאנותרין ועבדין ואממן ויהב לאברהם ואתיב

רש"י

בית יהודא

ועבר ווארט זאל זיין גערעט און זיין ארבענגיג, אונ אז מיינט דר פסק, אברהם הט גאנאט צו אבימלקד (קשה צויהי קבה מבית אבי) ווען הקב"ה הט מיה ארויס גענומען פון זיין פאטערס שטוב (להיח משפט) ונד מקום געקום איה זאל גיין אין דער וועלט פון איין ארט צום אנדערין ארט (וידעתי שאבדור במקום רשעים) אונ איה האב געוואקסט איה וועל גיין און אוערבע ארשער ווס די מענטשן ווען רשעים אונ עם קען זיין זיי וועלן מיה הרגנן מיון וייב זאל צו זיין פריי ווערן ווארט לה זה חסדך, האב איה גאנאט צו איר דס אזי דיין טובה ווס דו זאלסט מיר טאהן דו זאלסט זאגן דו ביזט מיינע אשונקסטער ביזטו פריי אן אמאן, וועט מען מיה גיט הרגנן; ופארש העטו, זיי האבן מיה פארבראנדעט אין דער וועלט, זאגט רש"י (לשון רבים) התנו, זיין, מיינט מען דאך פיר (נאל תמה) זאלסט דיה גיט וואנדערין (פי הרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים) ווארום אין פיר ארשער ווערט גערעט און געטליקייט אונ אז איה ערשאפט מיט פילקייט, עם שטייט אין פסקו (אשר הברו אלהים) זיין וועגן געמאנען אלהים, (אט אלהים חיים) לעבעדיגע נאשער (אליהם קדושים) הייליגע נאשער (וכל לשון אלהים זשון אלהים) דער ווארט אלהים איז דערשטימט פיר נאשער, (ובן) אונ אזו שטייט נאך אין פסקו (ובח אדני יוסף) ער הט גענומן, די העררין פון יוסף האבן אים גנומן, הט דען יוסף גהאט פיר העררין, ער האט דאך גאר געהאט איין הערר, פוטיפר (אדני האדונים) די העררין איבער דיא העררין ודאס מיינט מען הקב"ה ווס ער איז דער הערר איבער אלע העררין (אדני הארץ) דיא העררין פון לאנד (ובן בלתי עמו) די אייגענטימער פון דיא פלעי פמיס פון דיא זאך ווערן גווען מיט אים (והגיד בקצו) עם אין געזאגט גווארן צו דיא אייגענטימערס ודי פלעי פמיס פון אקס, איז אלע גערעט מיט פיר פאכען צאהל, ווייל דאס איז אבדור וויא פיי אונז אין היינט דר מנהג צו אמעקשן וואס מען דארף אים געבן בלוד רעט מען איר, זיי, איהן (ואם תאמר מהו לשון הקדש) אוב דוא וועסט זאגן וואס מיינט מען חתעה פארבראנדעט, זאגט רש"י (פי הגולה ממקומו ואינו מישב) ווער עם ווערט פארטריבען פון ארט ארט איז גיט פונעם און איין ארט קרוי חתעה (תעיתי פשה איהר) איה האב געבראנדעט וויא אפארלאנדעט שעפט (תעו בלוי איה) וויא וועלען אונ געבראנדעט ווייל וויא האבן גיט צו עסן (נצאו ויתעו בקבש אכלם) וויא וועלען ארויסגיין אונ בראנדען צו ווערן זייער עסן; וואמרי לוי, מיינט מען עפעס, דוא זאלסט זאגן אויף מיר איה פיי דיין ברודער (ובן וישאמי) איש המקום לאשתו מיינט מען עע אשת) די מענטשען פון דעם ארט האבען געפרענט פייא ויחק און זיין וייב וואס זיא איז מיט אים (ובן וימר פרעה לבני ישראל) פיי אוי ויגיד וויא עם וואלט געשטאנען ער פיי וישאל) פרעה הט גזאגט וועגן די יודין (פון יאמרו לי אשה הרגתה) טאמער וועט מען זאגן און מיר אאשה האט אים געברענגט; (יד) עומת זאכרסו. אבימלקד

פירוש לתורת אלהים

אבי אן גאט הט מיה פר אירט פון מייין פאטערס הונו גונד האב איה גוויקט אז איה וועל גיין דורך אוערבע ערמך ווי עם איז פאר האנדן רשעים ואמר לה האב איה צו איר גאנאט זה חסדך אשר תעשי עמדי דאס איז דיין חסד ווס דו זאלסט מיט מיר

דיער האב גאר אים אגלין אונ שרף וויינט אין דער וועלט נאכט, אונ אברהם איז געגאנגען מיט זיין וויין ויחק ער זאל אים איהן ברענגען פראקלען ער איז ווי גאט האט אים גפאשען, אונ אברהם געקט מיט זיך זיין וויינען איינר הט געהימען וישאמי

וַיֵּשֶׁב לוֹ אֶת עֵרָה אִשְׁתּוֹ: 10 וַיֹּאמֶר
 אַבְימֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב
 בְּעֵינֶיךָ שֵׁב: 11 וְלֵעֵרָה אָמַר הִנֵּה
 נָתַתִּי אֵלַיךָ כְּסֵף לְאַחֶיךָ הִנֵּה הוּא־
 לְךָ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אִשָּׁר אֶתְּךָ:

יה ית ערה אתתה: 10 ויאמר אבימלך הא ארצי קדמך בדתמין בעיניך טיב: 11 ווערעה אמר הא יתבית אלך סרעיו דכסף לאחיה הא הוא לך פסות דיקר (עיניו) חרף דשלחית ודברתיך דחיות יתיה וית

הו"א סה סוף מגילה טו כח ז"ק 25 :

רשב"ם

(טו) ולשרה אמר. דברי פיוסם ותנוסום הנה לקחתי אותך בתחלה לא בראש ולא בכח אלא כמנהג נשואין שהרי נחתי מהר ומתן אלה כסף לאיך בשביל שהייתי סבור שהנה אחך כמו שאמרת לי ולא זהו משן ש צאן ובקר שהנן אבימלך לאברהם לבסוף אלא קודם שהביאה ארץ ביתו שאפילו פרעה שנענש יותר חביב בו ולאברהם הדיקס בעבורה קודם נישואין וכ"ש מהר ומתן ודרכיבית ונדגדג נחן לאביה ולאמה: הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אחך ואת כל. אלה כסף שנחתי לאחך בחתילה כבוד גדול הוא לך ובמסות עיניהם של כל בני ביתך אשר אחך וגם לכל העולם שלא יסתכלו בך

בעל הטורים מולל והסת חסר שונים רשעים כל כך כמו עו"ל: (טו) ולשרה. ב' כנוס' ולשרה אמר ולשרה בן שכתוב בלאן גבי שרה הסה סוף לך כסות עינים כמו שיהיה בן לשרה שיהיה לו כסות עינים דכתיב ויהי כי זקן ולקח ותכסין עיניו מראות:

אבימלך: נחתי אלך כסף. מתחלה דרכיבית בפרעה ומתן ודרכיבית הרבו עלי מהר ומתן ודרכיבית ונדגדג נחן לאביה ולאמה: הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אחך ואת כל. אלה כסף שנחתי לאחך בחתילה כבוד גדול הוא לך ובמסות עיניהם של כל בני ביתך אשר אחך וגם לכל העולם שלא יסתכלו בך

רש"י

לאברהם. כדי ק שיתפייס ויתפלל עליו: (טו) הנה ארצי לפניך. אבל פרעה אמר לו הנה אשחך קח ולך. לפי שנתיראל שהמלכים טפופי זמה: (טו) ולשרה אמר. אבימלך לכבודה כדי לפיסה ר הנה עשיתי לך כבוד זה נחתי ממון לחיך שאמרת עליו אחי הוא הנה המזמן והכבוד הזה לך כסות עינים: רכל לאשר אורך. וכמו עגיהסם שלל יקילוך שאלו השיבותך ריקנית יש להם לומר לאחר שמתעלל בה החזירה עכשיו שהורכתי לבזוז ממון ולפייסך

בית יהודא
 האט געבען פומגנן צו אברהם (קדי שחפייס) ער זאל איבערנעבען ווערן (ויהפלי עיניו) וועט ער בעטן צו הקב"ה פון ווינעטענענען: (טו) הנה ארצי לפניך. מיון לאמר איז פאר דיר, זאגט רש"י (אך פרעה אמר לו) אבער פרעה קט גזאגט צו אברהם (הנה אשחך קח ונדך) דא האסטו דיין נויב געט זיא אונ גויא אונקע פון מצרים (לפי שנתיראל) נוייל פרעה קט מורא געהאט פאמער ווערן דיא מצרים שלעכטס פארן צו אברהם מיט שרה (שמתמצרים לשווי זקו) נוייל די מצרים האבן שטארק לויב גזנתו (טו) ולשרה אמר.

(אבימלך) אבימלך קט גזאגט צו שרה (לכבודה כדי לפייסה) כבוד ויה) איה האב דיר גשארן דעם כבוד (נתתי ממון לאחיה) וואס די האסט גזאגט אוף אים ער איז מיון פרודער (הנה המזמן והכבוד הזה לך כסות עינים) דאס געלט ווס איה האב געבען אונ דעם כבוד וואס איה גיב צו איה וועט זיין פאר קען: זאלע אשה אהרן. צו אלע אלוטע ווען מיט דיר זאלעך דיר ניש קריג האטען אונ ונט פארשעמען (שאלו השובותיך ריקנית) ווען איה נראט דיר אונקענע שיקט לודיג (יש להם לומר לאחר החזירה) גאכדעם וויא ער האט מיט איה מונה ווערן קט ער זיא צוריק געבען (ששוי שרעבתי) לבזוז ממון ופייסך

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) הנה נתתי לך אלה כסף לאחך. אלה כסף לאמר כמו וואלפך חכמה כסף לשון חיבור כי נכסף נכסת. והפי הנה נחתי ולמדתך. עצה טובה וחמורה על אדות אחך. לאחך על אחך על אדות אחתי שאמרת עליו אחי הוא [עד] הנה. וי"ט אלה כמו שגבר אלפך כסף לשון חיבור כדפרשית הנה הוא לך כסות עינים אחר שם דאח שאח קוראה לו לשון כבוד וגנות הוא שלא לומר בעלי הוא ולמי תאמר בן לכל אשר אחך כבוד לאנשים אצרך שיועדים שבעלך הוא. ואת כל תוכחת אבל לכל מכיריו בדבר תורתי ותוכיח שלא תאמרי אחר הוא שלא תבא לידי תקלה:

שפתי חכמים
 שאלו שני פעמים מ"ה הולך להשיב לו. מהרש"ל: ק דאי על לקחת אשתו הני לא נגע בה וכלול לא לקח (נח"י) הא לאכימך הולך לפיסי את אברהם ולא בן פרעה י"ל דפרעה מוסר גמור היה כי אברהם מעלמו התחכם וזמנר לשרה אמרי נא אחותי את כו' אבל הנה ששאלו אשחך היא או אחותך היא וירא שמה אהרונהו היה מוכרת לומר אחותי היא ולפיה לא ללקח פרעה רק בזמנת ראתן שהשמיט קסה לו ואחר שהשיב לא הולך עוד לפרוסה אבל אחימלך גם אחר שהשיב ופייסו ונתן מתנות אלה"ס כי עלור עלר לפי שה' קרוב לומר כהם ששאלו אשחך היא וכמנ"ל אכסנני שדא לעור כו': ר כלומר לאחך אשחך לא נתן לאברהם אלא כדי שיתפלל עליו כמו שפי' לעיל ודף אמר לשרה לך כסות עינים לך היא לך אברהם

אלה כדי לפייסה. והקסה מהרא"ם ואס חלמנר מ"ל לרש"י שנתנס לאברהם כדי לפייסו ולמאכסנתנס לאברהם ע"מכן נתנס סויריו לכבודה.

פירוש תרורת אלהים

אונ האט געבען צו אברהם כדי ער זאל איבער געבען ווערן וישב לו את שרה אשתו אונ קט ווייר גקערט צו אים זיין נויב שרה: (טו) ויאמר אבימלך קט אבימלך גזאגט הנה ארצי לפניך מיון לאמר איז פר דיר פסוב בעיניך שב ווי עס איז דיר וואל געבען ביי נעץ דיר: (טו) ולשרה אמר אונ צו שרה האט

אונ האט געבען צו אברהם כדי ער זאל איבער געבען ווערן וישב לו את שרה אשתו אונ קט ווייר גקערט צו אים זיין נויב שרה: (טו) ויאמר אבימלך קט אבימלך גזאגט הנה ארצי לפניך מיון לאמר איז פר דיר פסוב בעיניך שב ווי עס איז דיר וואל געבען ביי נעץ דיר: (טו) ולשרה אמר אונ צו שרה האט

הישר

דער ששן אין נשטאמפס פון איין מאן מיט אנדערע געמיס אונ זאגט צו אברהם צו פיססן איין נאר אנדער איין אום געלעבטער מענטש

ספר דר ווען פון הקר אונ דער אנדער קט געייסען זאלער. אונ ווי אברהם איז געגאנגן מיט יום וון יצחק אוף דעם ווען איז געקען

וְאֵת כָּל זִנְבַחְתָּ: יִזְוִיתְפִּלְל אֲבֹרְתָם
אֶל־הָאֱלֹהִים וְרָפָא אֱלֹהִים אֶת־
אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִמְהַתָּיו
וַיִּלְדוּ: יִכְיֶי־עֶזְרָעֶזֶר יֵד וְהַבְּעַד כָּל־
רְחֵם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ: עַל־דְּבַר שְׂרָה

כִּי הִעֲבֹדָה וְעַד כִּי מָתָה
 וְאִתְּרַת אֲתוֹכְחַת: יִזְוִילִי
 אֲבֹרְתָם קָדָם יְיָ וְאִשִּׁי יְיָ
 נִתְּ אֲבִימֶלֶךְ וְנִתְּ אִתְּתָהּ
 וְאִמְהַתָּה וְאִתְּרוֹחֵי:
 יֵד אֲבִי מִיחַד אֲחַד יְיָ
 שֶׁאֵפִי כָּל פֶּתַח וְכִלְדָּא
 לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־עֵיסָם

ר"א ותפלל ב"ק: כי עזר עזרעזר ח ב"ק: כס: בעד כל ב"ק: כס:

רשב"ם

לנבא לומר אשה זו מנתה הפקר נהג בה אבימלך כי הכל ידעו כי דרך כבוד פקחה ובעל כרחו החזיר: כמות עיניו שלא יראו כי לנבא כדכתיב וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ וכשם שכלים באדם לבנותו כתב

לנבא לומר אשה זו מנתה הפקר נהג בה אבימלך כי הכל ידעו כי דרך כבוד פקחה ובעל כרחו החזיר: כמות עיניו שלא יראו כי לנבא כדכתיב וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ וכשם שכלים באדם לבנותו כתב

בית יהודה

אֲבִימֶלֶךְ מִטְעֵן (ק"ו) יִדְעִים) וְנִעְרָן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן (שֶׁשֶׁל קְרָחִי
 חֲשִׁיבִיחִי) אִיךָ הָאֵם דִּיךָ נִעְמֵטָא עֲוִירָא עֲבָרָן (ע"ג ד' י"ג)
 אֹנָם מִיט אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם
 גְּוֹאֲרָן אֹנָם מִיט אֹנָם בֵּין אִיךָ גְּוִיחֵיטָא גְּוִיחֵיטָא: וְאִתָּא פִּלְא .
 אֹנָם מִיט אֹנָם קָדָם כָּל בְּרָא עֲרֵיטָא מִיט אֹנָם מִעֲבָרָא מִיט אֹנָם
 עֲבָרָן עֲבָרָא אִיךָ דִּר נִעְרָן (נִיחֵיחִי) נִעְרָא וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 אֹנָם אֹנָם אֹנָם וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 וַיִּקְרָא אִיךָ אֹנָם וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 צֹמֵס וַיִּרְדָּן אֹנָם צֹמֵס וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 נֹסֵם פִּלְא אִיךָ צֹמֵס וַיִּרְדָּן אֹנָם אִיךָ הָאֵם דִּיךָ נִעְמֵטָא עֲוִירָא
 (קָדָם) וַיִּקְרָא קָדָם מִקֹּדָם בִּירָד דְּקָרִים) אֹנָם וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 דִּר וַיִּקְרָא תִּקְחָה מִיִּזְמָא מִעֵן צֹמֵס בְּעִוְוִיחֵיטָא דָּאָם רִיקְטִיחֵיטָא

יודעים יהיו שעל כרחו הסובוהו"ק וע"י כס: ואת כל. ועם כל בציא העולם: ונבחת. ויחל לך פתחון פה"ל להתוכח ולהראות דברים נכרים הללו ולכון תוכחת כס"מ ברור דברים ובלעז אשפורפיר (הוא אשפורפיר להלן ל"א ל"ז ערליטעקן. כעשיון. כעשטיומען) ואונקלוס תרגם כפטים אחרים ולסוין המקרא כך הוא גופל על התרגום הזה הוא לך כמות של כבוד על העמים שלי ששלטו כך וככל אשר אתך ועל כן תרגומו וחזית יתוך וית כל דעמך. ויש מ"א אכל ישוב לסוין המקרא פירשתי: (יו) וילדו. כתרגומו ואתרוחו. כפתחו קב"כ: והולידו. והיא לידה שלהם: (יח) בעד. כל רחם. כנגד כל פתח: על דבר שרה: ע"פ דבורה ש של

אֲבִימֶלֶךְ מִטְעֵן (ק"ו) יִדְעִים) וְנִעְרָן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן (שֶׁשֶׁל קְרָחִי
 חֲשִׁיבִיחִי) אִיךָ הָאֵם דִּיךָ נִעְמֵטָא עֲוִירָא עֲבָרָן (ע"ג ד' י"ג)
 אֹנָם מִיט אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם
 גְּוֹאֲרָן אֹנָם מִיט אֹנָם בֵּין אִיךָ גְּוִיחֵיטָא גְּוִיחֵיטָא: וְאִתָּא פִּלְא .
 אֹנָם מִיט אֹנָם קָדָם כָּל בְּרָא עֲרֵיטָא מִיט אֹנָם מִעֲבָרָא מִיט אֹנָם
 עֲבָרָן עֲבָרָא אִיךָ דִּר נִעְרָן (נִיחֵיחִי) נִעְרָא וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 אֹנָם אֹנָם אֹנָם וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 וַיִּקְרָא אִיךָ אֹנָם וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 צֹמֵס וַיִּרְדָּן אֹנָם צֹמֵס וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 נֹסֵם פִּלְא אִיךָ צֹמֵס וַיִּרְדָּן אֹנָם אִיךָ הָאֵם דִּיךָ נִעְמֵטָא עֲוִירָא
 (קָדָם) וַיִּקְרָא קָדָם מִקֹּדָם בִּירָד דְּקָרִים) אֹנָם וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 דִּר וַיִּקְרָא תִּקְחָה מִיִּזְמָא מִעֵן צֹמֵס בְּעִוְוִיחֵיטָא דָּאָם רִיקְטִיחֵיטָא

פון דר וואך (וואנקלויס תרגם כפטים אחרים) דער תרגום טיימשיש
 פשט פון תרגום וועט אזוי מיינען דער פסוק (תהי היא לך
 דעינים שלי שששטו בך וברך אשר אתך) ויולד איהך האב
 געווען מיט דיר (נעמן) דריבער טיימשיש דער תרגום
 איז געווען מיט דיר (והש קודש אגדה) עם איז דא דרשות איהך
 האב געשריבען דעם פשט נאך דעם לעזון פון פסוק: (יו) וילדו.
 טיימשיש מיינט מען גיט ויזא האבען קינדער גיבארן נאר
 זייטער לעבער. ועגן געפינט גווארן אה האבען ארויסגעגעבן
 מיינט מען זייער געבורט נום ויזא האבן גארן: (יח) בעד כל
 זיזא ביז איצט פאר האלטן אלע מענטשליכע אפענוגען: (שפתי חכמים

אמר כך וק"ל: יי ואין לומר שמירוש על אדות שרה כמו על דבר
 אשר לא קדמו וגו' שהרי כתוב לשל גס אכזי ידעתי וגו' ואחשון
 אותך ומטות לי דמשמע שלא עזר הקב"ה כח לשמע אלה לאבימלך
 בלבו והבא כתוב כי עזר ה' בעד כל רחם וגו' אלה על כרחך
 לר"ך לומר על פי דבורה של שרה עשה זה ומעשה מה שפירש רש"י
 לעל בני וינעם ה' את פירשה וגו' על פי דבורה של שרה מסתא

י"ל שמדכרי הסם שאל הסב אמת האם כי נבוא הוא ותפלל בעדך
 ידענו שכל עלמו של אבימלך לא היה אלא לייסו כדי שתפלה עניו
 ומסתמא המתנות נמי נתן לו כשביל זה. וי"ל דלי משום כבודה למה
 כנסם לאברהם לשרה הוה לו ליקנס ולא לאברהם כי זה היה לה
 לכבוד ותה לפי דברי אבימלך אלה ודלי עיקר תנינה לאברהם הוה
 כדי להסתכל עניו ודכרי עש שרה לא היה אלא לכבודה ולמיסה

פרוש לתורת אלהים

וְאִתְּרַת אֲתוֹכְחַת: יִזְוִילִי
 אֲבֹרְתָם קָדָם יְיָ וְאִשִּׁי יְיָ
 נִתְּ אֲבִימֶלֶךְ וְנִתְּ אִתְּתָהּ
 וְאִמְהַתָּה וְאִתְּרוֹחֵי:
 יֵד אֲבִי מִיחַד אֲחַד יְיָ
 שֶׁאֵפִי כָּל פֶּתַח וְכִלְדָּא
 לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־עֵיסָם

גִּיט מְבוּחָה וְנִעְרָן בִּיזָא וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן (שֶׁשֶׁל קְרָחִי
 חֲשִׁיבִיחִי) אִיךָ הָאֵם דִּיךָ נִעְמֵטָא עֲוִירָא עֲבָרָן (ע"ג ד' י"ג)
 אֹנָם מִיט אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם אֹנָם
 גְּוֹאֲרָן אֹנָם מִיט אֹנָם בֵּין אִיךָ גְּוִיחֵיטָא גְּוִיחֵיטָא: וְאִתָּא פִּלְא .
 אֹנָם מִיט אֹנָם קָדָם כָּל בְּרָא עֲרֵיטָא מִיט אֹנָם מִעֲבָרָא מִיט אֹנָם
 עֲבָרָן עֲבָרָא אִיךָ דִּר נִעְרָן (נִיחֵיחִי) נִעְרָא וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 אֹנָם אֹנָם אֹנָם וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 וַיִּקְרָא אִיךָ אֹנָם וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 צֹמֵס וַיִּרְדָּן אֹנָם צֹמֵס וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 נֹסֵם פִּלְא אִיךָ צֹמֵס וַיִּרְדָּן אֹנָם אִיךָ הָאֵם דִּיךָ נִעְמֵטָא עֲוִירָא
 (קָדָם) וַיִּקְרָא קָדָם מִקֹּדָם בִּירָד דְּקָרִים) אֹנָם וַיֵּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן
 דִּר וַיִּקְרָא תִּקְחָה מִיִּזְמָא מִעֵן צֹמֵס בְּעִוְוִיחֵיטָא דָּאָם רִיקְטִיחֵיטָא

ספר

יִצְחָק אִין גִּשְׁמֵאט פִּין אִיזִיגֵן פִּין . אִין וְאִנְם צִי יִצְחָק פִּין
 וַיִּאָדָם וַיִּוֹסֶעַן דִּעֵן גִּיט אֲדָר הָאָסָפֵי גִיט יִתְעֵשֶׁת דָּם בִּינֵן פִּאָסְטֵר
 אִין אֲדָרְחָא נִאר וְנִס גֵּר פִּירָם דִּיךָ אִים בְּרִיעֵן אֲצִינָא פִּין וְנִס
 וְאִסְפֵּס אִים גִּיט צִי הִיעֵן אִין יִצְחָק הִיעֵשֶׁת דִּי בִירִד אִין וְאִנְם
 נִאר גִּיט . דָּם אֲבֹרְתָם גִּיאָם צִי יִצְחָק פִּין קִינָד יִין גִּיאָם פִּין
 אִים אִין הִיעֵר גִּיט צִי נִייעֵ בִירִד דִּעֵן עֵר אִין אִשְׁפֵּס אִין וְנִס

מענטש ווס דו ייחס אום ברענען דיין אייגענען ווקן ווס נאם
 ב"ה קט דיר געבען אף דער געלעב פו וואר דו ווייסט וואו
 אז נאם ב"ה וועט גיט וואגן דו וואקסט אום ברענען דיין ווקן .
 און אברהם פו שטייט וואו אז דס איז דער שם . און ויל אים
 אראפ פירן פון נאםס וועג . און אברהם קט גט נאםס צוא
 הערען דו בירד פון ששן . און נאך דעם איז דר ששן געווען צו

אִשְׁתְּ אַבְרָהָם: סָכָא וַיְהוֹה פְּקֹד
אֶת־יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה
לְיִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר: כ וַתַּהַר וַתֵּלֶד
שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לְקַנְיָהּ לְמוֹעֵד

הו"א ו' פקד ר"מ י"א ל"ב העניית חתולה
 ה"א ו' פקד ר"מ י"א ל"ב העניית חתולה

בעל המורים

(א) ו' פקד. כ"מ סג' ו' הו' וזית דעו שלמדו עליה סגוריא וזמרו אם לא חתן לה עתה בן א"כ תחטר את סקן שגורת וענו
 ארום ח' שנה משיסה לו זרע והוא בן מלאה עתה זרע וזרעו שיתחיל מעשה. ד"א שאמרו כמות לוע נתעברו מולדת איסור מלכין ושרה
 לא התעבר מלכרסה. ד"א שאמרו כסדרה עם אבימלך וזכירי ואם טורה הוא ומתה ומרעב זרע. ומע סלא נאסר לומר סמירת
 פרעה לפי שכלן היה ממוטע ימים ולא היה חסר כי אם ביאה: פקד את שרה. כ"מ ח' כל העקבות פקד:

בית יהודה

שָׂרָה נְוִיָּא וְיִיָּא וְיָהּ קַמְּנֵהוּ יִשְׂרָאֵל: (א) וְיָהּ פְּקֹד אֶת שָׂרָה וְזָרָא.
 זָאֲבָט רִשְׁוִי (סַפְּר פְּרִשְׁתָּהּ וו) דְּרִיבְעֵר לְשִׁמְיִט דִּי פְּרִשְׁתָּהּ זָאֲבָט
 צוּ דִּי פְּרִשְׁתָּהּ פְּרִשְׁתָּהּ (לְפָרְדָּה) דִּיהּ צוּ לְעָרְוֹן (שְׂבִיל מַבְבָּשׁ
 בְּחַמִּים עַל חֲבִירֵי וְהוּא צְרִיף לְאִתּוֹ דְּבָר) דְּר מַעֲנִישׁ לֹס פְּעֻשׁ
 בִּי הַקְּבִי"ה עַד זָאֵל שְׂמֵרָן אֲטוּבָה זִינן חֲבָר אֲנִי עַד אֲרִיזִין
 אֲבָרְךָ אֲוִיךָ פְּסָאֵר דִּי טוּבָה וְפִנן דְּעַמְטִינְעֵן קַמְּנֵהוּ עַד פְּסָאֵר וְזָה
 גִּישׁ גְּעַשְׁטֵנן קָאֵר פְּסָאֵר זִינן חֲבָרֵי (וְהוּא גִּינְתָּהּ תַּחְלָה) וְנִעְרַשׁ
 עַד פְּרִשְׁר גְּעַשְׁטֵנן וּפְרִשְׁר גִּישׁ הַקְּבִי"ה דִּיא טוּבָה אִים
 גְּאֲבָרְעֵם זִינן חֲבָרֵי (שְׂנֵאֲמֵר) וְיִיא עִם שְׁמִיט אִין פְּסָאֵר וְיִתְפַּלֵּל
 אֲבָרְכֵם קַמְּנֵהוּ עַד אֲבִימֵלֶךְ פִּר אֲבִימֵלֶךְ מִיִּת וַיִּבֶע שְׁטוּב
 מַעֲנִישׁן וְיִיא זָאֵל מְבָאֲרִין קִבְדָּעֵר (וְרַסְמִי גִישׁ וו) פְּקֹד אֶת

שרה: (א) ו' פקד את שרה וגו'. (כ"ק כז) סמך
 פרעה זו ללמדך שכל המצבש רחמים על חבירו והוא
 צריך לזכותו דבר הוא נענה ת תחלה שנאמר ותפללו וגו'
 וסמך ליה ו' פקד את שרה שפקדה כבר קודם שריפא את
 אבימלך: פקד את שרה כאשר אמר. כהריון: כאשר
 דבר. כלילה והיכן הוא אמר' והיכן הוא דבור. אמר' ויאמר
 חלום אכל שרה אשתך וגו'. דבור היה דבר ה' אל אברהם
 ככרית בין הכתרים או נסח נאמר לא יירשך זה וגו'. והביא
 היום שמה: ויעש ה' לשרה כאשר דבר. ב. ב. לכתרה:
 (כ) למועד אשר דבר אהו. רכי יודן ורכי ממא רכי

רש"י

שרה) און עם שמיט פאָרד גאַנט הקב"ה האַט גַעווינקט
 אַבימֵלֶךְ אַיִנער הקב"ה הַט גַעווינקט אַבִּימֵלֶךְ מִיט זַינע
 צוֹא שָׂרָה זַינן זָאֵל גְּבָאֲרִין: וְכַאֲשֶׁר אָמַר. מִינֵיט מַעֲנֵן וְיִיא
 דְּבָרֵי. מִינֵיט מַעֲנֵן וְיִיא הַקְּבִי"ה הַאֵט גְּעָרַעֵשׁ (בְּיָרְדָה) זַינן וְנִעַשׁ גְּבָאֲרִין אֲזִינֵן (וְהַיִּתְּן הַיָּא אֲמִידָה וְהַיִּתְּן הַיָּא דְּבָרֵי) וְיִיא אִין
 גְּנִיעֵן דָּם זָאֲמִין אֲנִי וְיִיא אִין גְּנִיעֵן דָּם רִיבִין, זָאֲבָט רִשְׁוִי (אֲמִידָה) דָּאֵם זָאֲמִין אִין גְּנִיעֵן וְיִיא עִם שְׁמִיט אִין פְּסָאֵר (וְיִיא אִין
 אֲזִינֵן אֲפֵל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ) הַקְּבִי"ה הַאֵט גְּזָאֲבָט צוֹא אֲבָרְכֵם אֲבָעֵר בִּינן נְוִיָּא שָׂרָה וְנִעַשׁ הַאֲבָן אֲזִינֵן (דְּבָרֵי) דָּם רִיבִין
 אִין גְּנִיעֵן וְיִיא עִם שְׁמִיט אִין פְּסָאֵר (קִיָּה דְּבָר ה' אֵל אֲבָרְכֵם) דִּי רִיבִיר פִּון הַקְּבִי"ה אִין גְּנִיעֵן צוֹא אֲבָרְכֵם (מְבָרִית הַקְּבִי"ה)
 בִּי דַעַם פְּאַרְבִּיבִינְדֵן נִים הַקְּבִי"ה הַאֵט גְּמַאכְט מִיט אֲבָרְכֵמֵן וְיִיא עִם שְׁמִיט אִין קְרָבָה קֶה לֶךְ פְּסָאֵר (אִין פְּסָאֵר טו) (שְׁמֵס
 גְּזָאֲרֵי) דְּאַרְשֵׁן אִין גְּזָאֲבָט גְּנִיעֵן וְנִיעַשׁ צוֹ אֲבָרְכֵמֵן (לֵא יִרְשָׁהּ וו) דְּר נְאִיבְעִירֵן וְנִיעַשׁ דִּיהּ גִּישׁ גְּרִשְׁוִין, גָּאֵר דְּעַר וְנִיאָם וְנִיעַשׁ פִּון
 דִּיא גְּבָאֲרִין וְנִיעַשׁ וְנִיעַשׁ דִּיהּ גְּרִשְׁוִין (וְהַיָּא הַיָּוֵשׁ מִשְׁרָה) אֲנִי הַקְּבִי"ה הַט גְּעָרַעֵשׁ וְנִיעַשׁ דַּעַם יִירֵשׁ פִּון שָׂרָה: וְנִיעַשׁ ה' לְשָׂרָה
 כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר. (אֲבָרְכֵם), הַקְּבִי"ה הַט פְּסָאֵר צוֹ שָׂרָה וְיִיא עַד הַאֵט גְּעָרַעֵשׁ צוֹא אֲבָרְכֵם: (כ) וַתֵּלֶד אֲשֶׁר דִּבֶּר. צוּ דְּעַר

דעת זקנים מבעלי הרוספות

מה עיבורה בלא צער אף לידתה בלא צער:
 (ב) ותהר. מה עיבורה בלא צער אף לידתה בלא צער:
 הוא דלא לא עשיו אומי דהא כפסח לריכה לילך ובראש השנה
 קודם שריפא את אבימלך וקשה מה בל להשימועו שקודם שריפא את אבימלך ריפא את שרה אלא ודאי טעא להסמיטעו כל המצבש כיו
 רא"ס. כתב הרא"ס תימא דמהכא משמע שאין כלן מקומו לאל"כ מאי סמך פרעה זו דקאמר ואין סמך כן סהרי בע"ל גניסן כשר
 המלאך את שרה ובת"ו זו הפכה סודס ויטול לוט עם כנותיו וכסנעסא מעשה לוט עם כנותיו מיד כסע אברהם ויש לו כנרר וס
 נלקחה שרה ועל הס בעל כל רחס לבית אבימלך והתפלל אברהם עליהם ונתרפאו ובראש השנה נקדסה שרה כיו כל הסופרים האלו
 נמשכים זה אחר זה על הסר ומה זה שאמר סמך פרעה זו וכו' וחזין כיון דכתביה' פקד את שרה לשמעט שפקד אותה קודם שריפא
 את אבימלך א"כ לא היה לו להקדים אלא ללמדך וכו': אה סקסא מברא"ס חל"ס על תמונה למה לא פירש כן גבי כאשר אמר להכריע ולא
 לשרה וחזין ואפטר מנין שאמר חתמה לא אה וגו' שזו הסופרים להכריע חתמה לא רכח לשרה וגבי כאשר אמר לומר למה היה
 ריך לשרה מכיון שאמר גבי דיבר היה דבר ה' אל אברהם אלא כדי להודיע ההפך כיון וישע ה' לשרה כאשר דיבר וכו' לומר כאשר
 דיבר שהראשון שב להכריעו ושהני למועד כמו שכתב אחר זה: זה ב' ור"ת ל"ל לרש"י לפרש זה וכו' דר"ל א"ע"פ שלא אמר הקב"ה לא

שפתי חכמים

נפקא מגורה שזה נ"ל: ת וחס תחטר נוח הוכחה יש מלאך לילגא
 מה שפקדה עתה לפי שעתה היה המועד שקבע לו הקדוש כבוד
 קודם שריפא את אבימלך וקשה מה בל להשימועו שקודם שריפא את אבימלך ריפא את שרה אלא ודאי טעא להסמיטעו כל המצבש כיו
 רא"ס. כתב הרא"ס תימא דמהכא משמע שאין כלן מקומו לאל"כ מאי סמך פרעה זו דקאמר ואין סמך כן סהרי בע"ל גניסן כשר
 המלאך את שרה ובת"ו זו הפכה סודס ויטול לוט עם כנותיו וכסנעסא מעשה לוט עם כנותיו מיד כסע אברהם ויש לו כנרר וס
 נלקחה שרה ועל הס בעל כל רחס לבית אבימלך והתפלל אברהם עליהם ונתרפאו ובראש השנה נקדסה שרה כיו כל הסופרים האלו
 נמשכים זה אחר זה על הסר ומה זה שאמר סמך פרעה זו וכו' וחזין כיון דכתביה' פקד את שרה לשמעט שפקד אותה קודם שריפא
 את אבימלך א"כ לא היה לו להקדים אלא ללמדך וכו': אה סקסא מברא"ס חל"ס על תמונה למה לא פירש כן גבי כאשר אמר להכריע ולא
 לשרה וחזין ואפטר מנין שאמר חתמה לא אה וגו' שזו הסופרים להכריע חתמה לא רכח לשרה וגבי כאשר אמר לומר למה היה
 ריך לשרה מכיון שאמר גבי דיבר היה דבר ה' אל אברהם אלא כדי להודיע ההפך כיון וישע ה' לשרה כאשר דיבר וכו' לומר כאשר
 דיבר שהראשון שב להכריעו ושהני למועד כמו שכתב אחר זה: זה ב' ור"ת ל"ל לרש"י לפרש זה וכו' דר"ל א"ע"פ שלא אמר הקב"ה לא

ליקוטי מרדכי

(א) ו' פקד את שרה וגו'. דר מורש זאבט פיר נויבער
 עקרות זענן דערמאנט געווארען פוּר הַזְּבִי"ה וַיִּיא זָאֲבָט
 מַעֲבִרָתָהּ וְנִיעַשׁ אִין דַּעַם זְכוּת פִּון שָׂרָה, דְּאַרְשֵׁן מִיִּת וְיִיא
 אִין פִּיר עֲקָרוֹת זענן מַעֲבִרָתָהּ גִּינְאָן, אֲסֻעֵר שָׂרָה, וְנִיעַשׁ
 מַעֲבִרָתָהּ וְיִיא זָאֵל מְבָאֲרִין אֲזִינֵן (וְהַיִּתְּן הַיָּא אֲמִידָה וְהַיִּתְּן הַיָּא דְּבָרֵי) וְיִיא אִין גְּנִיעֵן דָּם זָאֲמִין אֲנִי וְיִיא אִין גְּנִיעֵן דָּם רִיבִין,
 זְכוּת פִּון שָׂרָה שְׂמֵרָן וְנִיעַשׁ מַעֲבִרָתָהּ זָאֲמֵר אִין מַעֲבִרָתָהּ
 גִּינְאָן אִין וְיִיעַר זְכוּת, עִם אִין מַעֲבִרָתָהּ אִין מַעֲבִרָתָהּ
 גְּעָרַעֵשׁ אִין אֲפִרְעָמֶדֶע שְׂטוּב וְנִיאָם עַד הַט גְּעָרַעֵשׁ דַּעַם
 חֲפִית, אֲנִי עַד הַאֵט גְּבָאֲרִין פִּיר מַעֲנִישׁן זענן וְנִיעַשׁ אֲרוּם
 הַיִּשְׁר

ווייען שָׂרָה אִשְׁתְּ אֲבָרְכֵם דָּאֵם נְוִיָּב פִּון אֲבָרְכֵם:
 (א) וַיִּי פְּקֹד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר אֲנִי גָאֵט הַט גְּעָרַעֵשׁ
 צוֹ שָׂרָה אֲזִינֵן וְיִיא עַד הַט גְּזָאֲבָט אֲזִי זָאֵל מְבָאֲרִין
 וְנִיעַשׁ יִי לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲנִי גָאֵט הַאֵט גְּבָאֲרִין
 צוֹ שָׂרָה אֲזִינֵן וְיִיא עַד הַאֵט גְּעָרַעֵשׁ צוֹ אֲבָרְכֵם (ו' י"א):
 (ב) וַתַּהַר אִין אִין מְבָאֲרִין גִּינְאָן וְנִיעַשׁ שָׂרָה לְאַבְרָהָם
 בעל הפית עַד הַט אֲבָעֵר נִיט גְּעוּוֹאכְט וְנִיעַר אִין דְּעַר בעל
 סַפְּר
 אֲנִי מַבְבָּשׁ אֲבָעֵר פִּארְעֵן גָּאֵט גְּבָאֵם, אֲנִי אֲבָרְכֵם שְׂרִיט אִין

אונקלוס

אֲשֶׁר־דָּבַר אֶתְּוֹ אֱלֹהִים: ג וַיִּקְרָא
 אֲבֹרְתָם אֶת־יְשׁוּ־בְנֵוֹ תְּנוֹלְד־לוֹ
 אֲשֶׁר־יִלְדֶה־לוֹ שָׂרָה יִצְחָק: ד וַיִּמַּל
 אֲבֹרְתָם אֶת־יִצְחָק בְּנֵוֹ בֶן־שְׁמֹנֶת
 יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֶתְּוֹ אֱלֹהִים: חמישי
 ה וַאֲבֹרְתָם בֶּן־מֵאֵת שָׁנָה בְּתוֹלְד־
 לוֹ אֶת־יִצְחָק בְּנֵוֹ: י וַתֹּאמֶר שָׂרָה

מִלִּיד יְתֵהּ יי: ג וַיִּקְרָא
 אֲבֹרְתָם יֵת שׁוּם בְּרָה
 דֵּאֲתִילִיד לָהּ דֵּי־לִידֵת
 לָהּ שָׂרָה יִצְחָק: ד וַיִּמַּל
 אֲבֹרְתָם יֵת יִצְחָק בְּרָה
 פִּר תְּמִנַּי יוֹמִין פְּמֵא דֵי
 פִּקִּיד יְתֵהּ יי: ה וַאֲבֹרְתָם
 פִּר מֵאֵת שָׁנִין פִּר
 אִיתִילִיד לָהּ יֵת יִצְחָק
 בְּרָה: י וַאֲמַרְת שָׂרָה

תולדות אהרן

וימל יצחק בן שנים: ט: כאמר ארם קרובין ט: ט
 ואברהם בן שנים: ט: וסאמר מליפת ט: ט
 רש"י

ויזן אומר מלמד שולד לט' חדשים שלא יזמרו מזבחו של
 אבימלך הוא ורבי חמא אומר לו' חדשים): למועד אשר
 דבר אהרן. למולל יהיה חת המועד ג אשר דבר וקבע
 כשאמר לו למועד חסוב אליך שרט לו שרטיה ככולל ואמר
 לו כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה חסרת חלד: (לוקינו .

מעוברת גוארין: וקריבין. זאגט רש"י (שָׂרָה ויו איקבין
 פון אברהם: ונאמר אֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהִים. הארש רש"י פו וואס
 אָדער לו, צו אים, דריבער זאגט רש"י דר פריבוס שיישט
 אֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהִים (אֶת הַמַּוְדָּע גַּרְעַם אֲשֶׁר יִצְחָק אִין דו
 זעלבנדיג צייט וואס הקב"ה האט אים די צייט צו געזאגט
 צו אברהם צו די צייט ווער איהר מיד צוריקקערען צו דיר
 וואגט (אָפֶר לו) הקב"ה האט געזאגט צוא אברהם (בְּשֵׁשֶׁת־

בית יהודה

צייט ווס הקב"ה הט גערעט, כפי ידן ורבי קמא קריבען,
 כפי ידן זאגט (בְּמַלְאֵךְ שְׂנַיִד קִשְׁשָׁה קִדְשִׁים) דער פסוק
 קְרֹבֶנְשׁ אִינוּ יִצְחָק אִין גְּבֹאֲרִין גּוֹאֲרִין צו גוין קִדְשִׁים וויא
 שָׂרָה אִין מִיט אִים מְעוּבֶרֶת גּוֹאֲרִין וְשֵׁאֵל יִאָקְרֹוּ בְּפִתֵי שַׁל
 אֲבִימֶלֶךְ הָיִתָּ מִעַן זֶאֵל נִישׁ זָאָן שָׂרָה אִין מְעוּבֶרֶת גּוֹאֲרִין
 פִּון אֲבִימֶלֶךְ, כפי קמא זאגט (שְׁשַׁבְעָה קִדְשִׁים) יִצְחָק אִין
 גְּבֹאֲרִין גּוֹאֲרִין צוא זיבען קִדְשִׁים וויא שָׂרָה אִין מִיט אִים
 שְׁלוֹ דִּוְכָה לו) דר פנים פון יצחק אִין גְּרֵעֵן גְּלִיבֵךְ צום פנים
 שְׁשִׁיט אִתּוֹ, עַם דִּאָרְתָּ דָּקָה שְׁשִׁיט אִתּוֹ, מִיט אִים, אָדְעֵר לו
 (דְּפִלִּי גֵיחִ) וואס גר האט אים גוויא צייט גרעט (אֶת הַמַּוְדָּע
 זעלבנדיג צייט וואס הקב"ה האט אים די צייט צו געזאגט
 צו אברהם צו די צייט ווער איהר מיד צוריקקערען צו דיר
 וואגט (אָפֶר לו) הקב"ה האט געזאגט צוא אברהם (בְּשֵׁשֶׁת־

שפתי חכמים

יירשך זה וגו' אלא לא לזכרהו אלא לא לזכרהו סוסיס הירש סוסיס
 מ"מ ועש"י לנשה אע"פ שכל דבר אלא לזכרהו. מהרש"ל:
 ג קלל למה כתיב אהו בחוליס סיה לו לזנק בחוריק תחת סול"ף
 דהא טס אברהם ה' הדמור ועל זה פי' דלומר קמי' המועד ופי' שחן
 ליקוטי מרדכי

אטיש אונ מען הט גערעטן, אונ גר ווייס ניש וועלכער אִין
 דר בעל הבית, ווי גר אִין געשטאנן אונ געקוקט איהר די
 מענטשן הט מען געגעבן איהר דעם טיש אונ אונזער ליסול מיט
 פיר ער"י שפייזן אונ מען הט די שיסול געשטיערט געבין
 איינס אונ גר הט אנגעוועפן שיינ' חלקים צו די מענטשען
 ווס זענן געעסן געבין טיש, הט גר געוואקט דס אִין דער
 בעל הבית, דאס זעלבנדיג זאגט דער פסוק אִין גווען ביי
 שָׂרָה, וחי' פלד את שָׂרָה, הקב"ה הט גערעקט שָׂרָה זיא
 זאל ווערן מעוברת, אונ ווייל מיט איר זענן מעוברת גווארן
 גאך ווייבאר אִין איר זכות, דריבער וועש' ה' יִשְׁרָאֵל, האט
 הקב"ה גמאקט אצויבען ביי שָׂרָה, מען זאל ווייסן אז גאר
 זיא אִין דר עיקר באַשֶׁר דָּבַר, ווי הקב"ה הט גרעט, ווס
 הט הקב"ה גרעט ווי עס שייט ווייט אִין פסוק מי מל"ה
 לְאֲבֹרְתָם הַיּוֹנֵקָה בָּנִים שָׂרָה, ווער הט גרעט אז שָׂרָה וועט
 געבן וויין פיר קינד, דס הט גרעט הקב"ה, צו ווס הט
 הקב"ה גווארן דעם גס? אז אַלֶּע ווייבאר אונ אַלֶּע מענטשן
 וועלן נעהן אז שָׂרָה אִין די אקטייערן פון דעם וויינען צו
 פיר קינדער, אונ אַלֶּע ווייבאר האבן נאר צו געבן וויין איין
 עקרות ווס זענען מעוברת גווארן אִין איר זכות:

ספר הישר

ויאָדער הט אברהם זאָגט צו יצחק האב גאר קרין מירא ניש פֿר
 דעם שייך דען דר שָׂרָה דס געמאקט ביי מיר זאָגטן איבער
 פארען

צְחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כְּלִי-הַשְּׂמֵעַ
 וְצָחַק-לִי וְהִתְאַמְרַמִּי מִלֵּד לְאַבְרָהָם
 הַיְנִיקָה בְּנִים שָׂרָה כִּי-יִלְדָתִי בֶן
 לְזָרְקָנוּ: ה וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעֲשֶׂה

הָדָא עֲבַד דְּיָי כִּפְּ
 דְּשִׁמְעַ וְיַחְדֵּי לִי: וְאַמְרַת
 מֵאֵן מִהִי מֵן דְּאַמְרַ
 לְאַבְרָהָם בְּנִים דְּתִנִּיק
 כִּינֵן שָׂרָה אֶרֶי יִלְדִית
 כִּרְסִיבְתוּהִי: ה וְרָבָא
 רִבְיָא וְאַתְחִסִּיל וְעֲבַד

ת"א ויגדל הילד כפוסים קוט מהסדתי כ:ט

בעל הטורים

(1) מלל. כי כתיב לנפול הכא וזכיר שומר מה מלל מדבר משמלת ארס לומר שכוונת הכתוב היה נפול ארס. מלל בניי' ק' לומר כעושה לברכה בן ק' היניק בניו שרה:

רש"י

סויה זו איוקינו שלו דומה לו: (1) ויצחק לי. ישמע עלי. ומדרש הגדה הרבה עקרות נפקדו עמה הרבה חולים נתפסלו בו כיום הרבה תפלות נענו עמה ורצ שחוק היה בעולם: (2) מי מלד לאברהם. לי שכן ד' וחסיבות כמו (ישעיה מ"ח) מי פעל ועשה (ישעיה מ) מי ברא אלה ראו מה הוא ומי הוא (ובמה הוא גדול) שומר הכעוהו הקב"ה מבטיח ועושה: מלל. סויה הכתוב ולא אמר דבר גימטרי' שלו ק' כלומר לסוף משה לאברהם: היניקה בניו שרה. ומזה כיום לשון רבים כיום המשמטה הביאול השרות חת כבינה עמוה והיניקה אותם סהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסתי הביאה מי השוק: (3) ויגמל. לסוף כ"ד חגש (גיטין

רשב"ם

(1) צחוק. שמחה של תפוח: (2) ותאמר מי מלל לאברהם. כלומר ידוע ויבנו כל השומעים מי האחרים שמלל לאברהם למה לו בן משרה כי היניקה בעים שרה אחרי נקמתה ולקונו של אברהם כי אין גדול כאלהים: (3) ויגמל.

בית יודא

סאג ווען די זוכן וועט קומן צו דעם צייטן וועסטו גפארין אזויק: (1) ויצחק לי. זאגט רש"י מען מיינט גיט ער וועט ר'אכין צו מיר. נאר מען מיינט (ישמח עלי) ער וועט זיך פרייען וועגן מיר. וועגן דעם גס ווס הקב"ה חט מיר גפארן (קדוש אגדה) דער קדוש זאגט (הרבה עקרות נפקדו עמה) פיל עקרות זענן געביינגט גווארן צוואמען מיט שרה וויא זאלן אויך האבן קינד, אג אין דעם זעלביגען סאג וויא יצחק איז גפארין געווארן האבן וויא אויך גפארין זיינער קינדער (הרבה חולים נתפסאו בו) פיל קנאקע זענען געווען גווארן דעם סאג (הרבה תפלות זענן געווען זענן געגעבעט גווארן מיט דיא תפלה פון שרה ורב שחוק היה בעולם) פיל פרייד איז גווען דעם סאג אויך דר וועלט:

(2) ומי מלל לאברהם. ווער חט דס געבעט צו אברהם, זאגט גווארען אויך אריב אג אגריסקייט פאר הקב"ה (כפי) וויא אזו זאגן גאר הקב"ה (מי ברא אלה) ווער חט געקענט פארן ווער ער איז (מי הוא שומר הכעוהו) ווער איז דס דער וואס צו געזאגט אג האט גפארן: וועלן. פגענט רש"י (שהיה דבר) ווער דעם פסוק האט געגעבעט אג האט געשריבן אג, אג חט גיט געשריבן דער, געגענט רש"י (גמטריא סאג) ווער דער זאגט מיר פגעבעט הגדענט. (כפי) מלל פאר אברהם ווען אברהם חט געגעבעט וואר איז יצחק גווארן געווארן היניקה בניו שרה. שרה וועט זיין קינדער, פגענט רש"י (מהו בניו לשון רבים) פאר ווס שטייט קינדער, פיל קינדער, זיא חט דאך גאר געהאט איין קינד, געגענט רש"י (פיר בהשקפה) אין דעם סאג וויא אברהם האט געזאגט דיא קענדה דיא ביאוי תשרות גינהן עקרה) האבען דיא שרות געפריינגט זיינער זיינענדיגע קינד מיט זיך וויא היניקה איהם) אג שרה חט אגיגעזען אלע קינדער זיינער (שערי אומיות) די שרות האבען געזאגט (לא תדה שברה) שרה האט קינד גיבארען (אלא מסופ) ביאוי מין היניקן גאר וויא האבן געפריינגט אפגעבעט קינד פון גאס אג זיי זאגען דאס איז זייער קינד, דריבער חט הקב"ה גפארן אגם שרה חט געקומען אזו פיל מירך אין די בריקט אן צו זיינען פיל קינדער: (3) ויגמל. ויצחק איז ענטפוינגט גווארען

שפתי חכמים

סיפול הדיבור על קביעת המוסק וק"ל: ד שנות מי כולת מה וסיה משמשת גס למעלה וכסד כנו מה רב עובד מה גדלו מעשיך רל"ס. ול"ל דאי כפשת מה חזרה מי מלל הלא הקב"ס מלל אלה לשון שנת וכו': ה (מחש"ל) למה לא כתיב ותגמל אלא ויגמל הילד מעמלו לפי

ליקוטי נחמיה

(ח) ויגדל הילד ויגמל. דר אלשיך פגענט צו ווס שטייט דר ווארט ויגדל גער איז גרום גווארען, אז מען זאל גיט זאגן יצחק חט אפגיבעט חזיק גיט ווייל שרה האט קיין מירך געהאט אין די בריקט, ווייל זיא איז אין אמת גווען א"ט, דריבער זאגט דער פסוק ויגדל ויגמל, ווייל ער איז גרום גווארן דריבער חט ער אפגיבעט זייגן, דר נאשור איז פון אקינד אז ער וועט אלס פיר אג צוואנגיג דורשען ווייל ער גיט מעהר זיינען:

דעת זקנים מבעלי התוספות

והיינו ברך הנמול לשמונה: (1) ותאמר מי מלל, ותאמר לשון שבח ורומה לו אמרו צדיק כי טוב פי' שבונו לצדיק ה"נ שבתה שרה לאתו שמלל לאברהם היניקה בניו שרה דהיינו הקדוש ברך הוא. ד"א מי מלל, מי יאמר לאברהם שיש בו

פירוש לתורת אלהים

שרה צחוק עשה לי אלהים חט שרה גאוגט אפרייר חט מיר גאט במאמך כל השומע ווער עס וועט דס הערין יצחק לי וועט זיך פרייען פון מיינט וועגן (פי ט"ח): (1) ותאמר אג זיא האט גאוגט מי מלל לאברהם ווער האט גירעט צוא אברהם היניקה בניו שרה שרה זאל גינער זיינער (שערי אומיות) די שרות האבען געזאגט (לא תדה שברה) שרה האט קינד גיבארען (אלא מסופ) ביאוי מין היניקן גאר וויא האבן געפריינגט אפגעבעט קינד פון גאס אג זיי זאגען דאס איז זייער קינד, דריבער חט הקב"ה גפארן אגם שרה חט געקומען אזו פיל מירך אין די בריקט אן צו זיינען פיל קינדער: (2) ויגמל הילד ויגמל אג דר וואקסן גווארן

ספר הישר

איה דעם דרישען סאג חט אברהם איה נהיהן זינע איהן חט ער דר ועין פון וויישען דס ארס ווס גאט חט אים וואקס איהן חט ער געקען לשמין איהן דעם ארס אפגיבעט זייל פון דער ערד

אג איז ווארן אנטפוינגט ווייל אברהם משמח גדול ביה:

אֲבָרְתֶם מִשְׁתֶּה גְדוֹל כְּיוֹם הַגִּמְלָל
 אֵת יִצְחָק: 8 וְהִירָא שָׂרָה אֶת־בֶּן
 הָהָר הַמְצֻרִית אֲשֶׁר־יִלְדָה
 לְאֲבָרְתֶם מִצְחָק: 9 וְהִיאֹמֵר
 לְאֲבָרְתֶם גְּרֵשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֵת־
 בְּנֵיהָ כִּי לֹא יִירֵשׁ בְּנֵי הָאֵמָה הַזֹּאת
 עִם־בְּנֵי עַם־יִצְחָק: 10 וַיֵּרַע הַדָּבָר

אֲבָרְתֶם מִשְׁתֶּה רַבָּא
 כְּיוֹמָא דְהַתְחַסִּיף ית
 יִצְחָק: 8 וְחִזַּת שָׂרָה ית
 בַּר הָהָר מְצֻרִיתָא דִּי־יִלְדִית
 לְאֲבָרְתֶם מִצְחָק: 9 וְהִיאֹמֵר
 לְאֲבָרְתֶם מִצְחָק פְּרוֹךְ אֵמָתָא
 הַדָּא וְיַת בְּרֵיהּ אֲדִי לֹא
 יִרֵשׁ יתָּא בְּרֵיהּ אֵמָתָא הַדָּא עִם
 בְּרֵי עַם יִצְחָק: 10 וְהִיאֹמֵר
 פְּרוֹךְ אֵמָתָא לְהַדָּא פְּעִינֵי
 אֲבָרְתֶם

רשבי"ם

גבול מן הדרום כדכתיב בשמואל עד גמלך אחריו כיום הגמל ששעה או משעה
 פ'ו שמיניו בשמואל כאשר נבחרו הביארו שילה וקרבנות עמו: (ט) מצחק.

בעל המורים
 (ט) מלחק. בני' להרג זהו פ'חול' כסו' וירא חן קו כדו להרגו.
 (י) גרש. ג' כנס' גרש האדם. גרש לך. כלל גרש וגרש. גרש
 להגר מניסו נעשה ומשתלבו כיום וזכרו להגרש משם:

בית יהודא

וער קט אויפ'הערט צו זיניון (פ'ו): כ'ד (ה'ש'ש) צו ענדע פיר
 אונ צונאנציג קרשים: ומשתה גדולו. אגרוסק פענדה.
 קען מיינט ש'ש דר'י' (הדר) אוף די קענה זענען גיווען
 די קרעסקע מענשלין, עם און גיווען (שם, עבר, אביב'ד):
 (ט) ומצחקו. זאגט רש"י (ש'שון עבודת פוב'ים) ש'רה קט
 גזעקן ישמעאל' רינט עבודה זרה (בני ישראל) ווי עם ש'ייט
 אין פסוק (קריבו צ'צחק) ווי זענען אוף געשטאנן דיען צום
 ענף (דבר אחר) זאך אונד האט ש'רה גזעקן ווי ישמעאל'
 אין מונ'ה (מצחק אין ש'שון ג'וי ג'י'ת) מצחק מיינט קען מונ'ה
 זיין (קמ' דא'ת אפר) ווי די זאגט אין פסוק פוי פו'ש'רע ויא
 קאט ג'זאגט אוי יוסף ער איז געקווען (צ'צחק ב') צו מונ'ה
 ז'ר'ת מענשלין (מצחק איז ש'שון ר'ציה) מצחק מיינט קען
 געזאגט (קריבו ג'ה תע'ים וישחקו פ'ג'רו ו'וי) זא'ען דיא יונגע
 מיר זעקן ווער עם וועט זענען הר'גון: (י) עם בני וגו'. זאגט
 אנטווארט וואס ש'רה האט גע'עפערט צו אברהם דער ווען
 (מ'ד) קענסטו ר'ענען (ש'היה מ'ריב עם יצחק על ה'ר'ויש)
 ווא'ר איז כ'דור ז'נס' (פ'י ש'נים) ישמעאל' האט געזאגט
 ירושת (ווי'זאם ב'ש'ד'ר) ביי'דע זענן ארויסגע'נאנגען און פ'ע'ד
 אונ-בו'יגן אונ קט גישאסין פיי'קען אוי יצחק ער זאל אים
 ביי'דע ז'ק'ם, וויא עם זאכט דער וואס ש'קט מיי'ל'ן ווא'ר
 זאגט דער פסוק ש'רה קט גזעקן ישמעאל' מצחק, ער שיקט
 שפתי חכמים

רש"י

עה): משתה גדול. שהיו סס גדולי הדור ו סס ועבר
 ואכילמך. (כ"ד): (ט) מצחק. ל' ע"א כמו טע' (שמות
 לז) ויקומו לחק. ד"ל לטון גילוי ערווה כמה דתימא
 לחק כו. ד"ל ל' רעה מה דתימא ט"ז) ויקומו לא
 הנערים ו יזחקו לפניו וכו': (י) עם בני וגו'. מתסוכת
 שרה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני אהה למד שהיה
 מריב עם יצחק על הירושה ואומר אני בכור ונטול פי שנים
 ויזלזלם כשדה ונטול קשתו ויורה זו הליט כד"א (שלי כו)
 כמתלהלל היורה וקול וגו' ואומר הלא מצחק אני: עם בני

זיין מיר (דבר אחר) זאך אונד האט ש'רה גזעקן ישמעאל'
 הר'גון (קמ' דא'ת אפר) וויא דיא זאגט אין פסוק ויאב האט
 מענטשין אויפ'ששין אונ מאקען אמ'ר'קמה פר אונז ווע'ען
 רש"י (מת'שבת ש'רה פי ל' ירש בן האמה עם ב'נ') פון די
 פון די דיקט וועט ניש ג'ע'ען צו זאמען מיט מיין ווע'ק' (אח'ה)
 ישמעאל' האט גע'קריגט מיט יצחק וזענען דיא ירושה
 הר'גון (קמ' דא'ת אפר) וויא דיא זאגט אין פסוק (במת'לה'ת
 ב'יא יצחק אג'י) אונ ער זאגט אויך טיה דם צום זאקן, דם
 מיט פויל'ען אויף יצחק: ועם בני עם יצחק. הארט רש"י צוא
 דעת זקנים מב'ערי התיספות

לחלוות והוא כמו מלילות: (ח) כיום הגמל את יצחק. כיום
 הגמל את יצחק והיינו לשמונה ימים:

מלחק דמשמע כולו כדלוי הו ב'י וק"ל. והקסו טרא'ס ואמר אם
 ש'על' ד'וי רק א' ה'ל' כדלוי מ'טו מלחק אלא אמר לטון כולל
 בדברי הכו' ד'ל' לומר הקב"ה עשיו' או רשע או לוי' או רשע ואמר
 פירושו לתורת אלהים

הגש האמה הוואת ואת בנה פאר מ'ריבו דיא
 דיקט מוד מיט איר זון כ'ל יירש בן האמה הוואת
 עם בני עם יצחק דען עם זאל ניש ג'ר'ש'ן דר זון פון
 דער דיקט מיט מיין זון מיט יצחק ג'י' ישי':
 (יא) ויב'ע ה'ב'ר כ'איד ג'ע'י אברהם אונ עם איז ווי'ער
 איב'ל גפאל'ן די זאך איז די אונ'ן פון אברהם על
 הישר

ז'ר'ת מענשלין (מצחק איז ש'שון ר'ציה) מצחק מיינט קען
 געזאגט (קריבו ג'ה תע'ים וישחקו פ'ג'רו ו'וי) זא'ען דיא יונגע
 מיר זעקן ווער עם וועט זענען הר'גון: (י) עם בני וגו'. זאגט
 אנטווארט וואס ש'רה האט גע'עפערט צו אברהם דער ווען
 (מ'ד) קענסטו ר'ענען (ש'היה מ'ריב עם יצחק על ה'ר'ויש)
 ווא'ר איז כ'דור ז'נס' (פ'י ש'נים) ישמעאל' האט געזאגט
 ירושת (ווי'זאם ב'ש'ד'ר) ביי'דע זענן ארויסגע'נאנגען און פ'ע'ד
 אונ-בו'יגן אונ קט גישאסין פיי'קען אוי יצחק ער זאל אים
 ביי'דע ז'ק'ם, וויא עם זאכט דער וואס ש'קט מיי'ל'ן ווא'ר
 זאגט דער פסוק ש'רה קט גזעקן ישמעאל' מצחק, ער שיקט
 שפתי חכמים

שהיה לטון כ'ד ח'סו' שמעיק מעלנו פסק מניק שמו'ס כ'לכ
 אמו ע'ל: ו' פ'י טרא'ס דכ'י'א מ'זו ל'מ א'ם ח'סו' סע'ודו גדולה
 ז'יני'ט או כ'ח'סו' רובו מספ'ר אלא להודיע גדולו עול'ט כ'ו' עם:
 ז' מ'נ'ש' ד'וי רק א' ה'ל' כדלוי מ'טו מלחק אלא אמר לטון כולל
 בדברי הכו' ד'ל' לומר הקב"ה עשיו' או רשע או לוי' או רשע ואמר
 פירושו לתורת אלהים

הגש האמה הוואת ואת בנה פאר מ'ריבו דיא
 דיקט מוד מיט איר זון כ'ל יירש בן האמה הוואת
 עם בני עם יצחק דען עם זאל ניש ג'ר'ש'ן דר זון פון
 דער דיקט מיט מיין זון מיט יצחק ג'י' ישי':
 (יא) ויב'ע ה'ב'ר כ'איד ג'ע'י אברהם אונ עם איז ווי'ער
 איב'ל גפאל'ן די זאך איז די אונ'ן פון אברהם על
 הישר

פר אברהם מיט צו נאם ביה אונ אברהם זאגט צו ישמעאל אונ
 א'ל'ע'ר זעקט איר ע'ש'ם האקען ווי גע'ע'ר'ט גיין מיר זעקן נאר
 ניש קט אברהם גע'וויס'ט אז ישמעאל' אונ א'ל'ע'ר ד'ראקען ניש
 גיין

כיום צום הגמל. אונ אברהם זאגט צו יצחק מיין קינד זעקסטו
 ע'ש'ם פון ווי'שן. קט יצחק גע'ע'ר'ט איר זעק און פיי'ער'דיקע
 וי'ל אונ אונ'א'ק'ן קט אברהם ש'יין ג'ויס'ט אז יצחק איז פו'ויל'יק'ט
 ספר

**וַיִּקַּח לְחֶם וְחֶמֶת מִיָּם וַיִּתֵּן אֶל־הַגֵּר
שָׂם עַל־שִׁמְכָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיִּשְׁלַחַהּ
וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע׃
מִן וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֶמֶת וַתִּשְׁלַךְ
אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶתֶד הַשִּׁיחִים׃
מִן וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִיְנַגַּד תְּרַחֵק**

בצפרא ונסיב צחמא
ורקבא דמינא ויתב להגר
שני על פתחה וית רביא
וישלחה ואזלת ותעת
במדברא (מיא במדבר)
פאר שבוע: מן וישלחו
מינא מן רקבא ורמת ית
רביא תחות חת מן
אילנות: מן ואזל ותיבת
לה מינא ארחיקת (מי)

רשב"ם

כדכתיב כי גר יהיה ורעד וגו' ויצחק הבטחתי: (יד) ותעת במדבר באר שבע, לפיכך ויכלו המים מן החמת שאלו הלכה ורך ישר היה מספיק לה

בית היורא

בביאת פון שרה: (יד) ויתם וחתת מים. ברוש אונ אקרינור
וואסר ואפאכארן וואסערן (ולא ספף וקוב) אבר וויצער אונ
גאד' קט ער זיי ניש געגעבן (רפ' שרה שניא) ויולד אברקם
קט פיינט גהאט וישעאלין (על שר' צהרבות רעה) ויולד ער
אזי גוטאן ארש' ואת הילדו. זאגט רש"י (אף הגר שם
על שקמה) אפילו דעם קינד קט ער אויף געטאן אויף איר
פלייע (שהקניסה בו שרה בין רעה) שרה קט אין אום אריינד
געקוינט אעצן הרע וואקרוהן תפה) קט אים אגעגעבן אהיין
קראקייט (ולא יבד' ליה' בריקין) האט ער ניש געקענט גיין
גבראקענט. זאגט רש"י קען מיינט (היה קלילה בית אביה) זיא
אקטערין: (טו) וינכיז המים. די וואסר האט זיך אוםגראוון
פיל: (טז) ומנגדו. מיינט קען (מרחיק) פון ווייטן: ובגפחו
שיסובג (והוא קשין רחבת חץ) ווארפן מיט אפילו נערט גרופען

בעל המורים

(טו) ויכלו. כי במסו' הכל יורד ויכלו כלם תהיה. ויכלו כמסו' ימי. כיון שכלו המים ימי כלו ויכלו כמסו' כמותה למא' מנוגה מזד'. רש"י

רש"י

(יד) לחם וחתת מים. ולא כסף והנה לפי שהיה שואל
כ על שאל לחכות רעה: ואת הילד. (ז"ר) אף הילד
שם על שמנה ל שהכניסה בו שרה עין רעה ואחותו חמה
ולא יוכל לילך ברנלו (ז"ר) (ז"ר) ותלך ותעת. חזרה לגלו
בית מ חביה (ז"ר) (טו) ויכלו המים. לפי שדרך
חוליס ל שחת הרבה: (טו) במגד. ם מרחוק (ז"ר):
כמטחוי קשת. כשתי סימות והוא ל' ריית חן כל' משנה

מיט די פים: ותעה ותבעו. זיא איז געגאנגען אונ האט
זיא האט פארבראקענט צערוק צו דיא גבולה נרות פון איבע
(רפ' שרה חזים לשחת ררבה) ויולד קראקע טריקען
קשהו. זאגט רש"י קען מיינט (שפתי טיהרה) ויולד צוויי אסר
סיה קשת (קשין משנה) אין דעם קשין פון די משנה ששיט

שפרי חכמים

דעם לו קת שומם לשון וללה בת קול יו"ה מנו דרשו גבי אה"ר
על ספוק לקול אשתך שהיה מללית עליו בקולם וכו': כ ולפסוקו
שלא ילא לתרבות רעה לתם לא נתן לו כסף והנה וי"ל לזכרם סיה
סטר בניעוט זמן חסר שילא הרעו מערת ארבעו אללי מהרש"ל.
ולפי פיו מהרש"ל טעם כפי' א' לקינו לפי שאין הפסוקו חילק על המורש
הי"ל לרש"י לכתוב טעם מהרש"ל שרלה להסביו וכו' דמספיק לפסוקו ולמדכו ולא הי"ל לרש"י לכתוב רק טעם שומפס למדתו לכך
ודי"ק: לא דקרא ואת הילד קחי אדמוען ליה ולא על ויתן אל הכר דל"ץ שם על שמהו אף הילד הוה ליה למנות כדחלו וספסחו
והדר ותסר את הילד וגו': מ (ממ"ש) דייק ותלך שמעט ולרנויה כהרעל לשון הילכה בכל מקום וחסר כן. חסר ותעת משמע
שלא ידעם לסיק את שיהיה תועה וכו' הוה חרי מיני דסברי אהדדי וכו' מתחלה ותך קודם שיהיה תועה וחסר' ותעת וגו' ח"כ
ותך ל"ל פסוקו שהלכה כלא תעות הדרך עדין ותו דכוותה ככתוב לומר שעתה כמדבר ועי"כ לא היה לה ניש וזכר הספור
אלה אילי שהלכה בדרך ל"ם שותפת סיה ככוונה ו"ם ותך ותעת שהלכה לתעות ככוונה דסייעו שחזרה כו' ו"ם ותעת הוא ע"א
והוא ע"ד ויהי כאשר התינו וגו' וכמו שפ"א כד טע עמויה בת ע"א כו': ג (ממ"ש) דייק דה"ל ויכלו הלכה והמים כמ"ש תהיה
ויקח לקח וחתת מים ויתן וגו' דמסתא נתן אברהם האכילה והספיה לפי ערך הרחיו זה לזה א"כ היה רחיו להיות משהו כלים כעס חסר
כשוה ל"ם סבל לאורות ששה ויהי מדחי ולא לפי ערך האכילה והיינו לפי שדרך חוליס וכו' ולכ"א ויכלו המים ולא הלכה. (גמ"ן)
קבלה על די"ל מולא כתיב ולא היה עוד מים לשחות ולשון ויכלו משמע פתאים שלא כעיתון: ם לא לכוך נגד כפסוקו דמחי' מ"ז כוה
לשגלמא לפיכך מרחוק א"ם שנתן הספוק א"כ טעם כי אברה וגו' אל חלואו זה אברה וגו' ותו מליני שיהיה ל' לנגדי תמיד כסוף נשן נשן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) ויכלו המים. פירש"י לפי שדרך חוליס לשחות הרבה,
והימה דאמר' במציעא דעד יעקב אבינו לא היה חוליס. י"ל
דגד יעקב לא חלה אדם מעצמו. אך זה לא חלה אלא כחמת
שרה שהכניסה בו לין הרע:

דעת זקנים מבעלי התוספות
(טו) ויכלו המים. פירש"י לפי שדרך חוליס לשחות הרבה,
והימה דאמר' במציעא דעד יעקב אבינו לא היה חוליס. י"ל
דגד יעקב לא חלה אדם מעצמו. אך זה לא חלה אלא כחמת
שרה שהכניסה בו לין הרע:

פירוש לתורת אלהים

אברקם אין דער פריא וקח אונ ער האט גנוקין
לחם וחתת מים ברוש אונ אקאגר וואסר (י"ז) י"ז.
ניתן אל הגר אונ ער האט גיגעבען צוא הגר
דאם ברוש מיט דעם וואסער שם על שקמה ער
האט גיטאן אויף איר אקסעל ואת הילד אונ דם
קינד קט ער אוף גיטאן אויף איר אקסל (ש' י"ז).
וישלחה אונ קט וי אונקעקשיקט ותלד זי איז גגאנגין

אונ איז פר בראקענעט גיטאן אין דער מדבר פון
באר שבוע: (טו) ויכלו אונ זיי ונענין אום גגאנגין הפים
מן תחמת דאם וואסער פון דעם לאגיר (ש"י י"ז).
וישלח את הילד אונ זיא קט אונקע גיטאן דאם
קינד תחת אמה השיחים אונקער איינים פון דיא
גיטער: (טז) ותלך אונ זיא איז גגאנגין ותשב לה
מנגד אונ זיא קט זיך געצעט פון נייטן תרחק

הישר
עם איז פ' הא ב'ני ד'ר אין בארן איז טחשבה ואלקסו פ' מיר
גים פ' מירון. געפירט וקחם צו אים מ'ן אפטר דא' שיעור איר
אז ווי קאם ב"ה קעבם אונ ארמיו שיהיה ל' לנגדי תמיד כסוף נשן נשן

הישר
עם איז פ' הא ב'ני ד'ר אין בארן איז טחשבה ואלקסו פ' מיר
גים פ' מירון. געפירט וקחם צו אים מ'ן אפטר דא' שיעור איר
אז ווי קאם ב"ה קעבם אונ ארמיו שיהיה ל' לנגדי תמיד כסוף נשן נשן

בְּמִטְחֵנוּ קָשֶׁת כִּי אִמְרָה אֶל-אֲרָאָה
 בְּמֹות הַיָּלֵד וּתְשֹׁב מִן־הַדֶּשֶׁל
 אֶת-קִלְהָ וּתְבַדְּךָ: " וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
 אֶת-קוֹל הַנְּעָר וַיִּקְרָא מִלֵּאָד:
 אֱלֹהִים וְאֶל-הַגֵּר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר
 לָהּ מַה-לָּךְ הַגֵּר אֶל-תִּירָאִי כִּי-שָׁמַע
 אֱלֹהִים אֶל-קוֹל הַנְּעָר בְּאֵשֶׁר הוּא:

אֲרָחִיק בְּמִינְךָ קִשְׁתָּא
 אֲרִי אִמְרִת לָא אֲחִיזִי
 בְּמֹותא דְרַבֵּיָא וַיְתִיבִת
 כְּקַבֵּל וַאֲרִימַת יַת קִלְהָ
 וּבִבְכַת: " וַיִּשְׁמַע קְדָם יי
 יַת קִלְהָ דְרַבֵּיָא וַיִּקְרָא
 מִלֵּאָבָא דִּי לְהַגֵּר מִן
 שָׁמַיָא וַאֲמַר לָהּ מַה לָּיְךָ
 הַגֵּר לָא תְדַחֲלִי אֲרִי
 שָׁמַע קְדָם יי יַת קִלְהָ
 דְרַבֵּיָא בְּאֵתֵר דִּהוּא
 ר'ו"א י עמ' ר"ס י: :

רש"י

זההת שנת שנים לה אברהם עד המלון: (טו) כמפשוטו. כתרנגום: (יו) באשר

בית יהודא

הוא שם. לפי שלא יזכה רואה אותו שהרי נמרחקה מאותו מקום הוצרך
 (שקטמ"ח באשפת) אז איינער בהקצט זיך מיט זיין ווייב רוקשט
 מען דס היטית באשפתו, ער דס אריין גישאסין אין זיין ווייב
 (על שם שבתו ידה קחין) נוייל די זרע שיקט ארום פון זך
 ווי אפירי פון בוגין. זאגט דער פסוק הַגֵּר תֵּנֶה יָדְךָ גְעֻזָּת
 נוייט פון וישמעאל ווי נוייט עם איו צנוויא אויסשוינג ,
 דהיינו אפירי שיקט צנוואציג אוילין נוייט, איו זיא געסין
 פערציג אויין נוייט, זאגט רש"י (ואם תאמר) אזב די נועקט
 זאגן ופרענין (היה לו לכתוב) דר פסוק דס דארקשט שצייבין
 במשתי קשתי, אן אנאי, זאגט רש"י (משפט) הוציא ליקטם
 בקיא) אנאי דארף אריין קוקן אין דעם נוארט במשתי עם
 הס"ע (כגורת) דאס איו פון נוארט קיא נויא עם ששייט אין
 געדארקשט ששיין במני הס"ע זאן אנאי אין די צוגברענג
 פון ששיין, אין די שפארטין פון ששיין, פון דעקטווענין
 בשביר) זיי נוערן צובראכן אונ שאקלען זיך וויא אישבור (כן)
 איו אן אנאי, פון דעקטווענין ששייט במני מיט אנאי: ויתשב
 הויסקה דהרבחין ווי זיא האט געזען וישמעאל איו זאגט צום
 (ויו) נאת קול הנער. זאגט רש"י (וכפי) תפלת החילה
 קראנקר אריין בעט פון זיינעמווענין איו בעסר פון די תפלה
 קראנקין איו פריער צום אגעגענומן נוערן וויא די תפלה פון
 אנדערע וואס בעשען פאר דעם קראנקין: ובאשר הוא שם.

רש"י

הטעם באשמו ע"ש. שהזרע יורה כחך וא"ת היה לו לכתוב
 כמסתי קשת ומספס הוי"ו לוכנס לכלון כמו (שה"ש ז) בחנוי
 הסלע מגורת (ישעיה יט) והיתה חרמת יהודה למלכים
 לתהא מגורת (תהלים קט) ויחונ ויוטבו כשכור וכן (שם סה)
 קלוי חרץ מגורת קלה: ורשב מגד. כיון שקרב למות
 הוסיפה להתרחק: (יז) את קול הנער. מכאן טיפה
 תפלת החולה ע מתפלת החרים עליו והיא קודמת להתכל
 (כ"ד): ב באשר הוא שם. (ר"ה טו) לפי מעשים שהוא
 עושה עכשיו הוא גדון פ ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות

זא"ר ששיין בפיפטיין (כמו) ווי עם ששייט אין פסוק בתניין
 פסוק (והיתה ארבת יהודה למלכים לקיא). צו אפראה, האט
 פון ששיין, אין די שפארטין פון ששיין, פון דעקטווענין
 בשביר) זיי נוערן צובראכן אונ שאקלען זיך וויא אישבור (כן)
 איו אן אנאי, פון דעקטווענין ששייט במני מיט אנאי: ויתשב
 הויסקה דהרבחין ווי זיא האט געזען וישמעאל איו זאגט צום
 (ויו) נאת קול הנער. זאגט רש"י (וכפי) תפלת החילה
 קראנקר אריין בעט פון זיינעמווענין איו בעסר פון די תפלה
 קראנקין איו פריער צום אגעגענומן נוערן וויא די תפלה פון
 אנדערע וואס בעשען פאר דעם קראנקין: ובאשר הוא שם.

שפתי חכמים

לא שמע לקולה. והא דלמריין כפי' דנכוח ולוקים ר"י לנפשי
 ומשני אין חכום מתור עלמו מביח האסורין ל"ל משום דלא מלי מכוין
 אכל אז מלי מכוין עפי דעוף. ר"ס: פ מה שקשה מכלן על בן סורר
 ומורה שהוא יטוון על שם סופו כפרסה כי תלא אפרסה כ"ל. כתב

וע"כ הוא לשון קירוב וכלן אמר א"כ הרחק וגו' וחס דברים סותרים
 ל"פ דמנגד ב"ח הוא הדין כמו מן נגד שהמ"ס בחיר"ק פ"י כמו
 מן ור"ל דלא יבנה טבח הילך בקרוב אלא מרחוק הרחק כמעטוי
 וגו' ודוק: עי ר"ל הא גם הוא כדמתיב ותשא קולם ותנד ולמה

פירוש לתורת אלהים

האט אן גינומען זיין תפלה (ש"י כס"י)
 ויקרא מלאך אלהים אל הגר מן השמים האט איין מלאך
 פון זאט גרופן צו הַגֵּר פון דעם הימל ויאמר לָהּ אונ
 ער דס גראנט צו איר מה לָהּ הַגֵּר גוים איו צו דיר הַגֵּר
 אל תיראי דו זאלסט דיה גימ פארבטן כי ישמע אלהים
 אל קול הנער ווארום זאט דס גימ געקומן דס קול פון דעם
 יונג באשר הוא שם דארטין וויא ער איו (ש"י כס"י):

קשתי נוייט אזו נויא צוויי בוגין שרום כי אפרה
 נוארום זי דס זיך גימראכט אל אראה בטות תילד איה
 נועל גימ זעקן איו דעם שטארקן פון דעם קינד נששב
 מניג אונ זי דס זיך געזעט פון דר וויימן (ש"י כס"י).
 ותשא את קולתה ותבך אונ זי דאט אוף גרופן איר קול
 אונ דס גוויינט: (יז) וישמע אלהים את קול הנער זאט
 האט גיהערט דאס קול פון דעם יונג ער

ספר דישר

יצחק דס אים געגענין ששייער אונ גוים אונ אפרקם דס גנומן
 דס האלץ אונ דס גלייט אופן מופת אונ דס גינומען זיין וויין
 יצחק אונ וויל אים גינדען אונ גלייען אופן האלץ זאגט יצחק
 צום פאטער בידך מיה גימ אונ קיפס אונ גימ צו ווארום מאמר
 נועל איה זיך די שבעער פיר דעם פאטער נועל איה פיר שוועבען

האנקן איו מיו הארץ אשעלמי משקפה אונ איה זאן גילובט
 איו זאט ב"ה גוים ער דס זיך אים דער ווייט איו מיר איה זא"ר
 זיין אפרקן עולה פיר אים. אונ אפרקם דס זיך ויער גיפרייט
 אוף די בריד פון יצחק אונ זען גנאנגן אונ גקרבן צום ארץ ווי
 זאט ב"ה דס גנאנט. אונ אפרקם הייבט אן צו בויגן אמונת אונ

**שם: יי קומי שאי את הנער והחונק
את ידך בו כילגוי גדול אשימנו :
ויפקח אלהים את עיניה ותרא
באר מים ותלך ותמלא את החמת
מים ותשקאת הנער: כויהי אלהים
את הנער ויגדל וישב במדבר ויהי**

**תפון: יי קומי טוילי ית
רבני ואתי ופי ית יתך
כה ארץ גלים בני אשונת
ש וקל יי ית עינתה
נחות בירא דמיא ואזלת
ואמרת ית דקפא פיא
ואשקיות ית רביא :
כ ויהי מיטרא דיני
בסעדה דרביא ורביא
ויתב במדברא והיה**

רש"י

בית יהודה

לפי שהיו מלאכי הסרת מקטרגים ואומרים רשע"ע מי שתחיד זרעו צ' להמית בניך כלמא חתה מעלה לו חמר והוא משיבס עכשוו מה הוא לדיק או רשע חמרו לו לדיק אמר להם לפי מעשויו של עכשוו חמי לנו וזה כבשר הוא שם והוכיח המית חת ישראל כלמא כשהגלם נכודלנר שנחמר (ישעיה כ"א) משא בערב וגו' לקרחת למח החיו מים וגו' כשהיו מוליכין אותם אלל ערביים היו ישראל אומרים לשבאים בבקשה מכס הוליוכוו אלל בני דוגמי ששעאל וירחמו עליהו (בס"ס) אורחות דוגמיס א"ת דוגמיס אלל דודיס ואלו יולאסי לקרחתם ומוביחון להם כשר ודג מלוח ועודות נפומיס

מען מיינט (לפי מעשים שהיו עושה עקשיו הוא גדון) ער נערט נמשקט נאך די מעשים וואס ער טוהט אויפט קלא לפי שהיו עתיד לעשות) גייט נאך די מעשים וואס ער טוהט טאן (לפי שהיו בראי השרת מבשרים) וייל די מלאכים האבן גמסרת אויף אים (ואמרים) ווי האפען גמאנט רבוננו של עולם (מי שעתיד ורעו להמית בניך בצבא) דר מענטש נוס וייגע קינד נועלן אומה"ל סרגון בייגע קינד מיט דארקש (אתה נשקח צו צאר) וויילסט אים געבון אברונען וואסער צום טרינקען (והוא משיבס) אונ הקב"ה געפערט זיי (עקשיו כה דא) וואס אזוי ישקמאל אויפט (צדיק אי קש) אצדיק אדר אושע (אפרו לו צדיק) האפען די מלאכים געמאנט אויפט אזוי ער אצדיק וואיפט האט ער נישט געוירקט מיט וואסער, אונ הקב"ה געמאנט צו דיא מלאכים (לפי מעשיו של עקשיו אני דני) איך נישט אים נאך וייגע אויפטיגע מעשים (והו באשך הוא שם) דס מיינט מען (באשך הוא שם) וויא ער איז דארטן אין ווארד (והיך המית את ישראל בצבא) ווען האפען די קינדער פון ישקמאל געטרקט די וידיו מיט דארקש (בכודלנר) ווען נכודלנר קט זיי פארטרענען פון ארץ ישראל (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (משא בשר), דאס איז דיא נבואה אויף די ערבים (ששנאמ"ל) (לקרחת צבא נאמר מים) געגען דעם דארשישטן הט איר פונקט פונענען וואסר (פשהו מליכין אותם אצל ערביים) ווען מען האט געפירט דיא יודין געבין די ערבים וואראבערן (הוי ישאל אפרים לשבאים) האפען די יודין געמאנט צו דיא פאנגער (בבקשה מכס) מיר געטען פון אויך (הוליוכוו אצל בני דוגמי ושקמאל) פירט אונ צו דיא קינדער פון אונער פערטע פערטע (ויחבדי עמינו) וועלען זיי אוף אונד דנקנות האבן (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (אירחית דודנים) דיא ווען פון דיא דודנים (אל דודנים) נאמקט נישט וייגען (אז דודים) נאר זאמקט לייגען דודים, פערטערס (ואוי יוצאים לקראתך) אונ דיא קינדער פון ישקמאל זענען ארויסגעמאנגען גענין דיא יודין (ומביאים להם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כ) ויהי רובה קשת. היה מסיל ומשליך החצים בקשתו ורומת לו ורבו. וי"מ רובה לשון ילד כדמחרי"ג רביא. וכן יקבילו הרויבין תשובתן במסכת חולין והפי' ויהי הילד קשת בעל קשת:

כן לכן נראה שלא היו יכולין לקטור עליו ממעשים שבוו כי אין ב"ד הוא שחומר מדרשות הלכות הן אם לא שהוא מושב כשהוא שואל מעשיו אלל מן כי שם וועלע ולישמעאל לא הוה כי אם י"ו שם וסא ללא קטורו ממעשים שבוו ע"ס העתיד י"ל דלמעשים שבוו עכשוו עשה תשובה כשף יעו כמו שפירש' (למן כשר' חיי שרה גבי ויקברו אותו יתכן וישמעאל ודוק ל"ל: צ' וז"ל וסא כתיב לא ומתו אבות על בנים י"ל שקה"ס סאל למלאכי הסרת אס עשה מערה במים כלומר: אס הוא לדיק במים או רשע והסתי' לו לדיק הוא במים פירושו לרדת אלהים

**ועון אברונען מיט וואסר ומלך אונ זי איז גימאנגן
ומלא את חמת מים אונ הט דר פירט דעם לארל מיט
וואסר ומשך את הנער אונ זי הט אן גמירענקת דעם
יונג: (כ) ויהי אלהים את הנער ויגדל אונ נאט איז גווען
מיט דעם יונג אונ ער איז אוף גוואקסן גווארן נישב**

שפתי חכמים

הר"ס אלל יס לתמוס למה לא קטרו עליו ממותן עבדות שבוו וקטרו עליו ממותן עבדות שמעוד לעשות ולא הוא אלל בניו ותירן וסמא י"ל שסאלה הוה חתה אליה דר"ס דלנו עליהו דר"ס וסלר הוועשין שדרכו קרא דמלך לגנאי. אלל כעניי נראה שדוק הוא שחומר מדרשות הלכות הן אם לא שהוא מושב כשהוא שואל מעשיו אלל מן כי שם וועלע ולישמעאל לא הוה כי אם י"ו שם וסא ללא קטורו ממעשים שבוו ע"ס העתיד י"ל דלמעשים שבוו עכשוו עשה תשובה כשף יעו כמו שפירש' (למן כשר' חיי שרה גבי ויקברו אותו יתכן וישמעאל ודוק ל"ל: צ' וז"ל וסא כתיב לא ומתו אבות על בנים י"ל שקה"ס סאל למלאכי הסרת אס עשה מערה במים כלומר: אס הוא לדיק במים או רשע והסתי' לו לדיק הוא במים פירושו לרדת אלהים

(יח) קומי שמיני אוף שאי את הנער הייב אוף דיין יונג וחתונקי את ידך בו אונ בגרייף בייני הענט אין אים כי לגוי גדול אשימנו ווארום איך וועלע אים מאכן צו אנרום פאלק: (יט) ויפקח אלהים את עיניה אונ נאט הט געפונט אירע אויגן נפרא באר מים אונ זי הט דר

ספר

דאס קרפן אונ אברקה האס אזוי גסאן אונ יצחק הט ווייפער נאנט צום פאטער אין דער צייט אז דו וועסט מיר מקריב ויין ואלקסטו געניען איין זיכעל אש אונ ואלקסטו עס פונענען צו מיין מוסער שרד פו איין גשמאך אונ ואלקסטו איר נאמען אז אונער וזהו איז איין נשיאק צו נאט ביה נערט דו ואלקסטו איר ניש נאמן געשעט זיא וועט זיין אוף איך דייך ארם. מקאר נקיע ויש זיא

הישר
ארא פאנן אונ וועט שפארבן איך מיר. אונ אברקה הט נקיעס די ביידי פון יצחק אונ הט אוף גוועזן זיין קול אונ הט נויניס מתחת שפתו. אונ יצחק האט ווייגער געווינט אונ הט געמאנט מירן פאטער אייז שוא דעם רצון פון נאט ביה אזוי ווי ער רב געמאנט אונ דס בארן פון אברקה אונ פון יצחק זענען געווען פריילעך אונ נאר די אונן האבן גוויינט אונ אברקה הט רב נרן

תִּשְׁקַד בִּי וּבְכָרִי וּבְכָרִי
 פְּרִי פְּטִיבוֹתָא דִּי עֲבָדִית
 עֲמִדָּה פִּתְעָבָד עֲמִי וְעַם
 אֲרַעָא דִּיאֲתוֹתְכִתָּא בְּהַ:
 כִּי וַאֲמַר אֲבִרְהָם אֲנִי
 אֲבִיָּם: כִּי וַאֲזַיְחָ אֲבִרְהָם
 יֵת אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵימָק
 פִּירָא דִּמְיָא דִּי אֲנִיסוּ
 עֲבָדִי אֲבִימֶלֶךְ: כִּי וַאֲמַר
 אֲבִימֶלֶךְ לֹא יִדְעִית מָאן
 עֲבָד יֵת פִּתְגָמָא קִדְוִי
 וְאִתְּ עִת לֹא חֲוִית לִי וְאִתְּ
 אֲנִי לֹא שְׁמַעִית אֶלְהִין
 וְיִמָּא דִּין: כִּי וְדָבַר
 אֲבִרְהָם עֲאן וְתוֹרִין וִיתֵב
 לְאֲבִימֶלֶךְ וַגְּזָרוּ תְּנִיחוֹן
 קָם: כִּי וַאֲקִים אֲבִרְהָם
 יֵת שְׁבַע חוֹרְפִן דְּעֵאן
 בְּלַחְדוּדֵיהֶן

וּלְנִינִי וּלְנִכְדִי כַחֲסָד אֲשֶׁר־עֲשִׂיתִי
 עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר־נָרְתָה בְּהִ: כִּי וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם
 אֲנִכִי אִשְׁבַּע: כִּי וְהוֹכַח אֲבִרְהָם
 אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֲדוֹת־בְּאֵר־הַמַּיִם
 אֲשֶׁר גָּזְלוּ עִבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ: כִּי וַיֹּאמֶר
 אֲבִימֶלֶךְ לֹא יִדְעִיתִי מִי עָשָׂה אֶת־
 הַדְּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִנְדַּתְתָּ לִּי
 וְגַם אֲנִכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְּלִיתִי הַיּוֹם:
 כִּי וַיִּקַּח אֲבִרְהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
 לְאֲבִימֶלֶךְ וַיְכַרְתּוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:
 כִּי וַיֵּצֵב אֲבִרְהָם אֶת־שְׁבַע כְּבָשֶׁת

בעל השורים

(כג) לנכד . בנימטריא בן בני :

רשב"ם

עמח לכרות ברית עמו . וכן כל בעת התיא צריך לפרש לפי המאורע : (כג) ולנכדו . בן בני

בית יהודה

נַעֲמָאשׁ אֲמִלְחָמָה מִיֵּשׁ דִּי פִיר כְּלָבִים אֲנִי וַיִּי זַעֲנִן גַּעֲפִאלֹן
 אִין נִיין תַּאנְשׁ (נִפְקַדָּה אִשְׁתּוֹ לְקִינִיּוֹן) אֲנִי אֹחַ וַיִּין אֲלִיָּסֶר הַט
 וַיִּין טוִיב צוּא אִים גִּיבְאָן אֲוִיָּן , פִּון דִּי אֲלַע זֹאקַע הַאט
 אֲבִימֶלֶךְ גִּיבְאָסֶט אִזֵּי הַקְּבִ"ה אִין מִיט אֲבִרְהָמֵן : (כג) וּלְנִינִי
 וְנִכְדִּיו . צוּ מִיין זֹהֲרִן אֲנִי צוּ מִיין אִינִיקוֹלִי , פִּר נִוּאֵם הַאט
 בְּתַמִּי הַאֵב עַל תְּבִין בְּיוֹ צוּם אִינִיקוֹלִי הַט מִעַן לִיבִי דִּי קִינְדִּר , אֲנִי
 אֹחַ וַיִּישְׁעֶרְדִּיעַ קִינְדִּר אִין גִּיט דַּעַר זֹאקַר פִּון דַּעַם זִינְדַע : וּבְחֶסֶד אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי עִמָּךְ . אִזֵּי וַיִּי דַּעַר חֶסֶד נִוּאֵם אִין הַאֵב
 גִּטָּאן מִיט דִּיר (שְׁאֲמַרְתִּי לָךְ הִנֵּה אֲרִצִי לְפָנֶיךָ) אִין הַאֵב גִּזְאָמֵט צוּ דִּיר מִיין לְאִנְדִּר אִין פִּר דִּיר דוּ מַעֲנַסֵּט וּוּאֲהִינְעִן וּוּאֵן דוּאֵן
 וַיִּוֹלְקֶט : (כד) וַיִּתְּחִיל . (תְּנִיבִת עֲמִי עַל פִּךָ) אֲבִרְהָם הַאט זִיךְ אֲבִיסוֹרִי אִזֵּי וַיִּי גַעֲרִינִט מִיט אֲבִימֶלֶךְ וַעֲנִן דַּעַם פִּרְגִּיעַן
 פִּירוּשׁ לְתוֹרַת אֱלֹהִים

דוּ וַאֲלַקֵּט גִּיט פִּעֲלִשְׁעִן לִי צוּ מִיר וּלְנִינִי אֲנִי צוּא
 מִינִיעַ קִינְדִּר וּלְנִינִי אֲנִי צוּ מִינִיעַ אִינִיקוֹלִי פִּתְסֶר
 אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי עִמָּךְ אִזֵּי וַיִּי דַּר חֶסֶד נִוּם אִין הַאֵב מִיט
 דִּיר גִּטָּאן דַּס אִזֵּי נִוּם אִין הַאֵב דִּיר גִּזְאָמֵט מִיין
 לְאִנְדִּר אִין פִּאר דִּיר דוּ מַעֲנַסֵּט וַיִּצִין וַיִּי דוּ וַיִּוֹלְקֶט
 תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וַאֲלַקֵּטוּ מִיט מִיר אֹחַ אִזֵּי מִוִּעֵן חֶסֶד
 וְעַם הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָרְתָה בְּהִ אֲנִי מִיט דַּעַם לְאִנְדִּר נִוּאֵם
 דוּאֵ הַאֵסֵט דְּרִינִין גִּוּוּאָמֵט : (כד) וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֲנִי
 אִשְׁבַּע הַאט אֲבִרְהָם גִּזְאָמֵט אִין וְעַל שְׁוֹעֲרִין :
 (כד) וַיִּוֹכִיחַ אֲבִרְהָם אֶת אֲבִימֶלֶךְ אֲנִי אֲבִרְהָם הַאט
 אֲוִיבִיבִתָּ הַאט מִיט אֲבִימֶלֶךְ עַל אֲדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם

ספר הישר

אֲבִרְהָם אֲנִינְדִּר גַּעֲנִין מִיר דִּיךְ לֹאן נִיין דַּעַר פִּארִינְגִּירִים אִין
 וַיִּי נִיין: גַּעַת אִין דַּר צִיִּים הַט גִּאֵם בִּיה זִיךְ פִּאִיוִין צוּ אֲבִרְהָם

וַיִּקְרָא אֱשֶׁם בְּנֵים יְהוָה יֵלֶךְ עִוְלָם : לִד וַיִּגַּר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים

בבאר שבע וצ"ל תמו
בש מא דין אברהם
דעלמא: ליד ואתרוב
אברהם בארע פלשתאי
רש"י

ת"א ויקרא טס סוטע טס :

בית יהודה

ויטע אהלי חסדנו : ויקרא שם וגו' . על ידי אותו אצל
נקרא שמו של הקב"ה : כלל העולם משלו לאחר שחולל
וכותים אמר להם : ברכו למוי שחללתם משלו סבורים אתם
משמלו חללתם משל מי שמור והיה העולם חללתם (סוטה)
(י) : (לד) ימים רבים . מרובים על של חברון כחברון
עשה כ"ה שנה ולכן כ"ו שנה ב"ו ע"ה שנה היה זלאתו
מחרן אותה שנה ויבא וישב בזלוגי ממרא שלא מלינו קודם
לכן שתישכב אלף טס שכלל מקומותיו היה כלארה חונה
ונוטע ויחך שגאלמר ויעבר אברהם . ויעתק מסס . ויהי רעב
ויור אברהם מלירומה . ונזמרים לא עשה חלק שלשה חודשים
שהרי שלחו פרעה מיד ויחך למסעיו עד ויבא וישב בזלוגי
ממרא אשר בחברון . טס ישב עד שנהספה סדום מיד ויסע
מסס אברהם מפני בזושה של לוט וזכא לארץ פלשתים וכן
ל"ט שנה היה ששהי כשילוחו בזוא אללו המלאכים
הרי כ"ה שנה ובזאן כתיב ימים רבים מרובים על הראשונים
ולא זכא הכתוב לסתום אלף לפרש וזכא היו מרובים עליהם
שתי שנים או יותר היה מפרשם ועל כרחק אוים יתרים
יותר משנה הרי כ"ו שנה מיד ילא ממש ויור לחברון ולאותה
שנה קדמה לפני עקידתו ש של יצחק י"ב שנים כך שנויה

געפינען דעם נוארט נטיעה ופלאנצין בייא געצעלשען
אוך (שנאכט) ווי עס שיינט אין פסקנ (ניטע אהלי אפני) ער
האט געפלאנצט אויפגעשטעלט דיא געזאלטן פון זיין
פאאין ודי פיר נוערשען גובו כל מיני פירות" דארפן שייין
נאך דעם נוארט פרדס גיט נאך דעם נוארט לאקסנאוו
נוקרא שם וגו' . ואזט רש"י ע"ה ימי אותה אש"ל דורך דעם
אש"ל (נוקרא שמו של הקב"ה אלהי ל"ה העולם) איז גערופען
נווארן דר נאמען פון הקב"ה ער איז דר גאט פון די נאנצע
נוועלט (אחרי אפלאנצין ושתיה) נאכדעם וויא גיט האפען
אפגעגעסן אונ אפגעטרונקען (אמר ל"ה) קס אברהם נאמען
צו זיי פריי מי שאנאלתם משה) איר דארפט דאקען דעם
נוס איר האט געקען פון זיינע (קבורים אפס שטיי אפלתם)
איר מיינט איר קס געקען פון מיינע (מש"ל מי שאפרי יהיה
העולם אפלתם) איר קס געקען פון אברהם נוס ער קס בשאפען
די נועלט נאר מיט זיינע רייד ער קס נאמען אוף ארץ עס
זאל בשאפען נוערן איז פלאפען נוארן : (לד) ימים רבים .
מיינט מען (קבורים על של חברון) אין לאנד פלשתים האט
אברהם געוואהנט ליינענער וויא ער האט געוואהנט אין
חברון (קבורים על כ"ה שנה) אין חברון האט
אברהם געוואהנט פינף אונ צוואנציג יאהר אונ אין לאנד
פלשתים האט ער געוואהנט זעקס אונ צוואנציג יאהר (שנה)
ארויסגעגאנגען פון חרן איז ער אלט געווען פינף אונ
אין דעם געליבן יאהר איז ער געקומען אין פנען אונ איז
מצינו קודם לכן שתישכב אלא שם) מיר גליבן גיט פריער אז
מקומותיו) נוארם אויף אלע ארטער ווא אברהם איז געגאנגען (היה באיחה) איז ער געווען וויא אפאטס (היה ר' יצחק ר"ל)
ער קס געקומען אונ געצויגן אונ געגאנגען (שנאכט) וויא עס שייט אין פסקנ (ניטע אהלי אפני) ער האט געגענגען
אין לאנד וועקט מיט) אברהם האט אפגעקעט זיין געזאלט זיין געזאלט פון דארשן און אברהם ארץ (ניטע אהלי אפני) ער האט
מצינו) עס איז געווארן געוואהנט איז אברהם געגאנגען אין מצרים (ויקרא) לא עשה אלא ששנה חדשים) אין מצרים ארץ
אברהם געווען נאר דרייא חדשים (שנה ששה) פרעה ביר) נוארם פרעה זט אים באר' ארויסקעלשקט פון מצרים (היה למקומו
עד ויבא וישב באר' מברא אשר בחברון) אונ אברהם איז געגאנגען צווא זיינע צויהנן ביו ער איז געקומען צוריק
אין פנען אונ האט זיך פאנענצט און אלזוי מברא און אין חברון (ישם לשב עד שנהספה סדום) אונ אין אלזוי מברא אונ
ער געוואהנט אין סדום און פארקערט נוארן (ניטע אהלי אפני) ער האט געקומען אין סדום (אפני)
בשעה של חט) ווייל ער האט זיך געשעמט צו וואהנן געבען לזט (ובא לארץ פלשתים) אונ ער איז געקומען אין לאנד
פלשתים (ובן צ"ם שנה חנה) דאמאלס איז אברהם אלט געווען ניין אונ גינציג יאהר (שנה ששה) למקומו פאר אפני
המלאכים) נוארם דעם דרשען מאג נאך זיין מלה זיין זענען צו אים גקומן די מלאכים . פון פינף אונ זענענדיג יאהר ביו
ניין אונ גינציג יאהר (תרי כ"ה שנה) איז פינף אונ צוואנציג יאהר (ובא פתיב ימים רבים) אונ דא שייט . ער איז געווען
אין פלשתים פיל יאהרן (מרובים על הראשונים) מעהר וויא די ערשטע יאהרן (ולא בא התחבב חסדים אלא רפוש) אונ דער
פסקנ קומט גיט זאנען אפארמאקטע זאך מיר זאלען גיט וויסען מיט ווי פיל יאהרן ליינענער , נאר דר פסקנ וויי מיר
זאלן וויסען מיט ווי פיל ליינענער (ואם היו מרובים שתי שנים או יותר) אויב עס נואלט געווען מער מיט צווייא יאהר אדער
מיט מעהר וויא צווייא יאהר (היה אפריש) נואלט אונ באר' אונ פיל יאהר (ועל פיה אים ימים) זכא משנה)
געוויס איז גיט מער נאר מיט איין יאהר (תרי כ"ו שנה) איז זעקס אונ צוואנציג יאהר (ניטע אהלי אפני) ער האט געקומען
נאך די זעקס אונ צוואנציג יאהר איז אברהם אונגעגאנגען פון פלשתים צוויין אין חברון (ואותה שנה קדמה לפני יצחק)
ש' יצחק י"ב שנים) אונ פון דעם יאהר ביו דיא אברהם פון יצחק איז געווען צוועלף יאהר (בד שנה פסקנ ע"ם) אז

בו שנים ויחשי שנה היה בצאתו חברון) ווען אברהם איז
ארויסגעגאנגען פון חרן איז ער אלט געווען פינף אונ
אין דעם געליבן יאהר איז ער געקומען אין פנען אונ איז
מצינו קודם לכן שתישכב אלא שם) מיר גליבן גיט פריער אז
מקומותיו) נוארם אויף אלע ארטער ווא אברהם איז געגאנגען (היה באיחה) איז ער געווען וויא אפאטס (היה ר' יצחק ר"ל)
ער קס געקומען אונ געצויגן אונ געגאנגען (שנאכט) וויא עס שייט אין פסקנ (ניטע אהלי אפני) ער האט געגענגען
אין לאנד וועקט מיט) אברהם האט אפגעקעט זיין געזאלט זיין געזאלט פון דארשן און אברהם ארץ (ניטע אהלי אפני) ער האט
מצינו) עס איז געווארן געוואהנט איז אברהם געגאנגען אין מצרים (ויקרא) לא עשה אלא ששנה חדשים) אין מצרים ארץ
אברהם געווען נאר דרייא חדשים (שנה ששה) פרעה ביר) נוארם פרעה זט אים באר' ארויסקעלשקט פון מצרים (היה למקומו
עד ויבא וישב באר' מברא אשר בחברון) אונ אברהם איז געגאנגען צווא זיינע צויהנן ביו ער איז געקומען צוריק
אין פנען אונ האט זיך פאנענצט און אלזוי מברא און אין חברון (ישם לשב עד שנהספה סדום) אונ אין אלזוי מברא אונ
ער געוואהנט אין סדום און פארקערט נוארן (ניטע אהלי אפני) ער האט געקומען אין סדום (אפני)
בשעה של חט) ווייל ער האט זיך געשעמט צו וואהנן געבען לזט (ובא לארץ פלשתים) אונ ער איז געקומען אין לאנד
פלשתים (ובן צ"ם שנה חנה) דאמאלס איז אברהם אלט געווען ניין אונ גינציג יאהר (שנה ששה) למקומו פאר אפני
המלאכים) נוארם דעם דרשען מאג נאך זיין מלה זיין זענען צו אים גקומן די מלאכים . פון פינף אונ זענענדיג יאהר ביו
ניין אונ גינציג יאהר (תרי כ"ה שנה) איז פינף אונ צוואנציג יאהר (ובא פתיב ימים רבים) אונ דא שייט . ער איז געווען
אין פלשתים פיל יאהרן (מרובים על הראשונים) מעהר וויא די ערשטע יאהרן (ולא בא התחבב חסדים אלא רפוש) אונ דער
פסקנ קומט גיט זאנען אפארמאקטע זאך מיר זאלען גיט וויסען מיט ווי פיל יאהרן ליינענער , נאר דר פסקנ וויי מיר
זאלן וויסען מיט ווי פיל ליינענער (ואם היו מרובים שתי שנים או יותר) אויב עס נואלט געווען מער מיט צווייא יאהר אדער
מיט מעהר וויא צווייא יאהר (היה אפריש) נואלט אונ באר' אונ פיל יאהר (ועל פיה אים ימים) זכא משנה)
געוויס איז גיט מער נאר מיט איין יאהר (תרי כ"ו שנה) איז זעקס אונ צוואנציג יאהר (ניטע אהלי אפני) ער האט געקומען
נאך די זעקס אונ צוואנציג יאהר איז אברהם אונגעגאנגען פון פלשתים צוויין אין חברון (ואותה שנה קדמה לפני יצחק)
ש' יצחק י"ב שנים) אונ פון דעם יאהר ביו דיא אברהם פון יצחק איז געווען צוועלף יאהר (בד שנה פסקנ ע"ם) אז

ער האט גפלאנצט אבנים אין באר שבע (ישו מ"י)
ויקרא שם בשם יי אל עולם אונ דורך דעם אש"ל איז
גערופען געווארען דער נאמען פון גאט ער

שפתי חכמים

תכנו לפני איממך שהרי היה להם עדים וק"ל : ש מה שזיך לפרש
ספר הישר
דעם אל אונ האט מקריב געווען פאר איין חברון עולת פאר
יצחק אונ אברהם האט געשענענען פון דעם פלעם אויף דעם
טובה זה לזמן למר ע"י עדים ח"כ עטס דעכדי אכרסה שלא
ער קס בשאפען היסל אונ ערד . אונ גאט ב"ה קס און גבריים
דעם אל פיר ער זאל זיין אין חברון פיר יצחק קס אברהם געבן
4 16 ב"י

יזמן סניאין: * ויהי
 בַּתֵּר פִּתְרֵמִיָּה הַאֲלֹהִים וַיִּי
 נְסִי ית אֲבֵרְהָם וְאִמְרָה
 אֲבֵרְהָם וְאִמְרָה הִיא אֲנִי:
 ת"א ויהי אחר סנהדרין פט: וסאלים
 מגילג: לז:

רשב"ם

(א) ויהי אחר הדברים האלה, כ"ט שנה אחר הדברים האלה מתובר אל הפרשה שלמעלה. אחר הדברים האלה שהרג אברהם המלכים אמר לו הקב"ה אל תירא אברהם מן האומות, ויהי אחר הדברים האלה שנולד יצחק ויגד לאברהם לאמר כו' וכוונתו ילד את הבקה, וכן אחר הדברים האלה שהגיד מרדכי על בנתו ותרש בדל הטלך וכוונתו שיהיה שרצה להרוג את מרדכי והועיל לו מה שהציל את הטלך וכוונתו הן, או כן אחר הדברים שכבת אברהם בריח לאביטל לו ולעט ולכבוט של אברהם נתן לו שבע כבשות הזאן וזרה את של הקב"ה על זמא שהרי ארץ פלשתים נתן לאברהם וגם בתושע משילום על ערי חמשת

הרני פלשתים גורל ככסד בגול ישראל והקב"ה צוה עליהם לא תחיה כסד נשמה לכן והאלהים נסה את אברהם קתרו ועצרו כדכתיב נסה דבר אלך תלחה, על נסותם את ה', ססה ומריבה, בחנני ה' ונסני, כלומר נתנאיתו בבן שנחתי לך לכרות ברית ביניכם ויבן כהנים, ועשה לך והולתו לטולה וראה מה הועילה כריתות ברית שלך וכן מצאתי אח"כ בם' של שמאל, ויהי ארון ה' בארץ פלשתים שבעה חדשים, כתיב את שבע כבשות הזאן תקח מרדי אמר לו הקב"ה את תחת לו שבע כבשות חייך שכנו עשויים שבע מלחמתם על בם כן ונצוהו אותן, ו"א חייך שכנו הזרנים שבע זדיקים מבניך

בית יהודא

איו נ"רעונקט אין סדר וע"ס: (א) ואחר הדברים האלה, הארש רש"י נאך ונע"כע ביידי (ש' מרבותינו אוקרים) עם זענן דא רבנן נום זאנן (אחר דקב"ו של ששון) נאך דיא ביידי פון זש"ן (ש"הה קב"ה וזאמר) עד הט געשקרת פאר הקב"ה אונזי הט נאקט (מקל סעידה נאקט) פון דיא נאנצע סעידה נום הועילה כריתות ברית שלך (לא תקריב לפני פה אדם או אי' אהד) האט ער גיט מקריב גווען פאר דיר גיט איין זאקס אונז גיט איין זשעפס (אמר לו) הט הקב"ה גואנט צום זש"ן (קדש עשה זאך בשביל ב'ו) די נאנצע סעידה הט דאך אב"ה'ה געמאכט נאר ווען זיין וזקן (א"ל ק"ת אי"ה לו) אז

צסדר עולם (כ"ר): (א) אחר הדברים האלה, יש מרבותינו חומרים (סנהדרין פט) אחר דכרוי של טען שהיה מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או חיל אחד חמרו לו כלום עשה חלל כשכיל צנו חילו הייתי חומר לו וזכח אותו לפני לא היה מעכב וי"א אחר דכרוי של ישמעאל שהיה מתחרל על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה חמר לו יצחק כזכר אחד אהה מיראני חילו חמר לו הקב"ה וזכח עמוך לפני לא הייתי מעכב: הגנני. כך היא עניינים של הסידים לשון עמוה הוא ולשון

איך נואלט זאנן צו אים (ובח אותה קב"ה) שיעכט בייין וזקן אונזיגעהאלטען נאר ער נואלט אים פאר'ך געשאקטען (גיט דקרוי זש"ן) נאך די ביידי פון זשעמא"ל (ש"הה מתפאר על יצחק) וישמעאל'ה האט זיך פער'היט אונז גרויס געהאלטען זענן זש"ן (ש"ה בן י"ג שנה ולא מיחה) ער איז אלט גווען דרייצעהן יאהר ווען קען הט אים געקריב אונז ער האט גיט געששעט, ער הט זיך געזאמט מ"ה זיין (אמר לו יצחק) הט זאקס געזאמט צו זשעמא"ל (באמר אהד אותה קב"ה) דיא זאקס אונז מיר אמורא ווענען איין ג'רד ביומט טיערער ביי הקב"ה פאר מיר (א"ל א"ר לו הקב"ה) ווען הקב"ה זאל צו מיר זאנען ויבח ער'ך קב"ה זאל די' שיעקטען פון מיינעטוענען (לא הייתי מיבב) נואלט איך גיט אונזיגעהאלטען איך נואלט טיף באה"ך גראמט שיעקטען: *) והגנני. זאנט רש"י (פ' היא גנייתם של הסידים) אונז ענפענען די פרומע קענען זש"ן (ענה הדיא) דם נוינט אונז דעם געששעט (זש"ן ויבן) אונז אונזעקערייט צו סאקן וואס קען

שפתי חכמים
 היה י"ב שנה אחרי כן ו"א למה נאמר אחר לך מפרש אחר דכרוי של טען כו' ולא אחר הדברים שהיה עין אברהם לזימלך דמניך פירוש להורח אלהים

אב"ה'ה ויאמר אליו אברהם אונז ער הט צו אים גינאנט אב"ה'ה ויאמר הט אב"ה'ה גינאנט דא ב"ן איך זאן משלי חכמים

זאת משום פסוק שלחתי אחר ויהי אחר הדברים האלה וכו' סהוא סמוך לכל מקום שכתוב אחר: הוא סמוך כדפי' רש"י פ' לך ד' וזה פירוש להורח אלהים

אונז עם איין גווען אחר הדברים האלה נאך די ביידי (ש"ה) והאלהים נסה את אברהם אונז נאמ' האט גפריבט צו

ספר הישר

(א) והאלהים נסה את אברהם וגו', מפרשים פרענען פאר נום איז די עקדה גווען אקטיוו נאר פון אב"ה'ה אונז גיט פ'ר יצחק, נאר ער ענין איך צוויי מענטשען זענען געשטאנען אין גאס, איינער איז גווען אזוהן פון אבייבן מענטש נום ער איז גווען זייער אנטווער מענטש נום האט געגעבען פיל זעקת, דער אנדערער איז גווען אזוהן פון אבארגען מענטש, דער צווייט איז געשטאנען אונז צו די צוויי מענטשן געשן אב"ה'ה, האבן ביינע געגעבן אנ"יבט דב"ה אברקע, איינער איז געשטאנן פון נויטען אונז האט זאל געבען אונז אברקע דב"ה, אונז דעם אנדערן זאנער איך

יב"ה אונז נאנט דם גיבט פון אל זאל זיין אזו השב ביי גאס ב"ה איך וואלט געשפרענגט דם בלום פון יצחק, אונז איך זאל נום אב"ה'ה'ה קם גאנן פייס מכות קם ער אלץ אונז גאנמ, אונז עם איז גווען השב ביי גאס ב"ה ג'רד ווי אב"ה'ה'ה האט מקריב גווען זיין וזקן יצחק אונז גאט ב"ה קם געגעש אב"ה'ה'ה מיט זיינע קינדער איך דעם פאג, אונז דר' זש"ן איז געזאנען צו ש"ה אונז האט זיך געשאקט וויי און אונזער זאן וינער ג'דערט אונז נאנט צו א"ר פ'ר וואר דו ווייסט נאר גיט זיך געוואנקערט אונז דעם באריינט וזקן ווי קומט דאס ער

* הערה דער ספר ענין דרך שרייבט מען קען זאנען דיא תורה מיינט אחר הדברים האלה, נאך דיא ביידי וואס איז גווען פון אברהם מיט אביסלך, האט קב"ה געפרובט אברהמען, פירער האט קב"ה גיט געקענט פרובען אברהמען, אונז זאנען פון אים ער זאל ברענגן זיין וזקן יצחק פאר אקריב, ווייל פיל מענטשען האבען געוואנט שרה איז מעוברת גווארן פון אביסלך אונז יצחק איז גיט ג'רד וזקן פון אברהם נאר דער וזקן פון אביסלך, אונז איצט אז מען וועט זקן אברהם גיט שעכטן יצחק וועלען אלע זאנען עם איז אמת שרה איז מעוברת געווארן פון אביסלך אונז אברהמען איז געווארן צו אביסלך אז יצחק איז גיט וזקן גיט ער אים הרגנן, אבער ניש הקב"ה האט דאס אים גערימען, אבער איצט אז אברהם האט געווארן צו אביסלך ער זאל קיין שעכטעס פאן צו זיינע קינדער, קען מען דאך שוין גיט זאנען אז יצחק איז דער וזקן פון אביסלך, ווי אזוי קען אברהם הרגנן אומן פון אביסלך, ער האט דאך געווארן צו אביסלך ער זאל קיין שעכטעס פאן צו זיינע קינדער, אונז אלע האבען געוואנט אז אברהם איז אברקע אונז ער וועט דייען זיין שבעה, דריבער איז איצט אמת געווארן אז שרה איז גיט מעוברת געווארן פון אביסלך ווארעם אב"ה'ה'ה האט גיט געזענען, אונז יצחק איז דער וזקן פון אברהם, אונז אונז אונז גיט אברהם אים שעכטן ווייל הקב"ה האט אים גערימען, אונז עס קען זיין אז דאס איז געווען דער זיינע פון הקב"ה מיט די עקדה עם זאל געוואנט ווערן אז יצחק איז דער וזקן פון אברהם גיט פון אביסלך:

הֲיֵנִי כִּי יֹאמַר קַח-נָא אֶת-בְּנִי אֶת-יְחִידָה אֲשֶׁר-אֶהְבֵּת אֶת-יְצִהְקוּךָ לְךָ אֶל-אַרְצַי הַמִּדְבָּר וְהַעֲלֵהוּ לְשֵׁם רְשָׁבִים

ב וַיֹּאמֶר דְּבַר עָשֵׂן יִרָה
 בְּרַךְ יְת וְיִחִידָהּ דִּי רַחֲמֵת
 יִת יִצְחָק וְאִיזֵל לְךָ?
 יִצְחָק פּוֹלְחָנָא וְאַמְסָקָהּ
 בַּעַל הַמְּוִרִים
 (ב) אַל אֲרַץ הַמְּוִרִים . בְּנֵי בְרוּשָׁם :

ד"א שארון מחזיר את שרה פלשתים שבעת הימים : נחם . קיפס אריאה :
 (ב) המוריה . האמורה ארץ הממורי . הרבת אלפינו ספרים . וימש חושך כמו

ואלו הן שמשון חגני ומנחם שאול ושלושה בניו . ד"א יחיד שבניו מחזירים
 שבע משכנות ואלו הן אהל מועד ובללז נוב ושילה ובענן ובית עולמים תרין

בית יהודה

וְנָעַם אִים הַיִּיפֹן : (כ) נַחַן נָא . וְנָאנְט רַשׁוּי (אֶל-נָא אֵינְא
 לְשׁוֹן בְּרַשָּׁה) דְּר נְוֹאֲרָם נָא נֹס דָּא שְׁמַיִם מִיִּנְטָם מִעַן נְבַעְפֵּן
 (אמר לו) הקב"ה הט געזאנט צו אברהם צו אברהם (קוף) איה
 געט פון דיר (עמוד ל' קנה נכסיו) דו וואָסט געשטויבן ביי
 די פרובונג ושל א יאקרו הראשונות לא קנה בקו פמש) מען
 זאל גיט זאגן ביי דוא ערשטע פרובונג בינזש געשטאנען
 נויז' זיי גענען גרויסע אונ ישוערע זאקן , וועט
 מען איצט זעהן אפילו ביי די גרעסטע אונ ישוערשטע זאך
 קענסטו אויך געשטויבן צו סאזון וועגען די יויפשאפט פון
 הקב"ה : וְאֵת בְּנֵהוּ . (אמר לו) אברהם הט געזאנט צו הקב"ה
 (שני בנים יש לו) איה האב גוויי זיהן (אמר לו) הט הקב"ה
 גזאנט צו אברהמען (את בנך) זיין אינגלינג (אמר לו) הט
 אברהם געזאנט צו הקב"ה (נה יחיד לאב) יצחק אי
 איינציגער צו זיין מוסער (נה יחיד לאב) אונ ישמעאל
 איז איינציגער צו זיין מוסער (אמר לו) הט הקב"ה גזאנט

צו אברהמען (את בנך) דעם קינד וואס דו האסט ליב
 איה האב ליב ביידע קינדער (אמר לו) הט הקב"ה געזאנט
 פרענט רש"י (נחם לא גלה לו מתחלה) פאר נוס הט הקב"ה
 רש"י (לא זעקבו פתאום) נוען הקב"ה נואנט זאגען צו
 פארמישטן פון שרעק וחתה בעתי געיו ותסתר) זיין
 גזאנט , נאך אפעס איז (בדי' תבכי עליו את המצוה) הקב"ה
 אברהמען דר קרן איז בייא אים אזו ליב אז ער ווי' גיט
 (ויעתן לו שר על כל דבור ודבור) אויף יעדער נוארט נוס
 שר : וַיִּצְחַק בְּהַרְיוֹהוּ . ד"א אונ אזו שטייט (וכן) אונ אזו שטייט
 המורה) צו פארהן ד"א שטוב פון הקב"ה (דעם בית המקדש
 על שם שמש הרקיע היצחק קיפס) די רבן זאגן דריבער
 איז געשטאנען דר בית המקדש אונ דארשען זענען געסן
 תרבו על שם עבודת תשבות) דר מרגם זאנט דריבער הט
 מען געריכטש קברות אונ אין די קטורת זענען געווען
 אונ געריכטש בשמים : וְהַעֲלֵהוּ . זאנט רש"י (לא אמר לו
 זיין וזהו יצחק) לפי שלא היה קמץ הקבה לשחט) נויז'
 קר ששחטו (היה) הקב"ה האט גאר גזאנט אברהם זאל
 מען מאכט מיט אברהען עולה אונ וויא אברהם האט
 מיט אים וויא מען מוקש מיט אעלהו , עס האט גאר גפעלש
 מען זאל אים שעקטן (אמר לו הירדו) הט הקב"ה געזאנט

רש"י

וְנָעַם אִים הַיִּיפֹן : (ב) נַחַן נָא . וְנָאנְט רַשׁוּי (אֶל-נָא אֵינְא
 לְשׁוֹן בְּרַשָּׁה) דְּר נְוֹאֲרָם נָא נֹס דָּא שְׁמַיִם מִיִּנְטָם מִעַן נְבַעְפֵּן
 (אמר לו) הקב"ה הט געזאנט צו אברהם צו אברהם (קוף) איה
 געט פון דיר (עמוד ל' קנה נכסיו) דו וואָסט געשטויבן ביי
 די פרובונג ושל א יאקרו הראשונות לא קנה בקו פמש) מען
 זאל גיט זאגן ביי דוא ערשטע פרובונג בינזש געשטאנען
 נויז' זיי גענען גרויסע אונ ישוערע זאקן , וועט
 מען איצט זעהן אפילו ביי די גרעסטע אונ ישוערשטע זאך
 קענסטו אויך געשטויבן צו סאזון וועגען די יויפשאפט פון
 הקב"ה : וְאֵת בְּנֵהוּ . (אמר לו) אברהם הט געזאנט צו הקב"ה
 (שני בנים יש לו) איה האב גוויי זיהן (אמר לו) הט הקב"ה
 גזאנט צו אברהמען (את בנך) זיין אינגלינג (אמר לו) הט
 אברהם געזאנט צו הקב"ה (נה יחיד לאב) יצחק אי
 איינציגער צו זיין מוסער (נה יחיד לאב) אונ ישמעאל
 איז איינציגער צו זיין מוסער (אמר לו) הט הקב"ה גזאנט
 צו אברהמען (את בנך) דעם קינד וואס דו האסט ליב
 איה האב ליב ביידע קינדער (אמר לו) הט הקב"ה געזאנט
 פרענט רש"י (נחם לא גלה לו מתחלה) פאר נוס הט הקב"ה
 רש"י (לא זעקבו פתאום) נוען הקב"ה נואנט זאגען צו
 פארמישטן פון שרעק וחתה בעתי געיו ותסתר) זיין
 גזאנט , נאך אפעס איז (בדי' תבכי עליו את המצוה) הקב"ה
 אברהמען דר קרן איז בייא אים אזו ליב אז ער ווי' גיט
 (ויעתן לו שר על כל דבור ודבור) אויף יעדער נוארט נוס
 שר : וַיִּצְחַק בְּהַרְיוֹהוּ . ד"א אונ אזו שטייט (וכן) אונ אזו שטייט
 המורה) צו פארהן ד"א שטוב פון הקב"ה (דעם בית המקדש
 על שם שמש הרקיע היצחק קיפס) די רבן זאגן דריבער
 איז געשטאנען דר בית המקדש אונ דארשען זענען געסן
 תרבו על שם עבודת תשבות) דר מרגם זאנט דריבער הט
 מען געריכטש קברות אונ אין די קטורת זענען געווען
 אונ געריכטש בשמים : וְהַעֲלֵהוּ . זאנט רש"י (לא אמר לו
 זיין וזהו יצחק) לפי שלא היה קמץ הקבה לשחט) נויז'
 קר ששחטו (היה) הקב"ה האט גאר גזאנט אברהם זאל
 מען מאכט מיט אברהען עולה אונ וויא אברהם האט
 מיט אים וויא מען מוקש מיט אעלהו , עס האט גאר גפעלש
 מען זאל אים שעקטן (אמר לו הירדו) הט הקב"ה געזאנט

צו אברהמען (את בנך) דעם קינד וואס דו האסט ליב
 איה האב ליב ביידע קינדער (אמר לו) הט הקב"ה געזאנט
 פרענט רש"י (נחם לא גלה לו מתחלה) פאר נוס הט הקב"ה
 רש"י (לא זעקבו פתאום) נוען הקב"ה נואנט זאגען צו
 פארמישטן פון שרעק וחתה בעתי געיו ותסתר) זיין
 גזאנט , נאך אפעס איז (בדי' תבכי עליו את המצוה) הקב"ה
 אברהמען דר קרן איז בייא אים אזו ליב אז ער ווי' גיט
 (ויעתן לו שר על כל דבור ודבור) אויף יעדער נוארט נוס
 שר : וַיִּצְחַק בְּהַרְיוֹהוּ . ד"א אונ אזו שטייט (וכן) אונ אזו שטייט
 המורה) צו פארהן ד"א שטוב פון הקב"ה (דעם בית המקדש
 על שם שמש הרקיע היצחק קיפס) די רבן זאגן דריבער
 איז געשטאנען דר בית המקדש אונ דארשען זענען געסן
 תרבו על שם עבודת תשבות) דר מרגם זאנט דריבער הט
 מען געריכטש קברות אונ אין די קטורת זענען געווען
 אונ געריכטש בשמים : וְהַעֲלֵהוּ . זאנט רש"י (לא אמר לו
 זיין וזהו יצחק) לפי שלא היה קמץ הקבה לשחט) נויז'
 קר ששחטו (היה) הקב"ה האט גאר גזאנט אברהם זאל
 מען מאכט מיט אברהען עולה אונ וויא אברהם האט
 מיט אים וויא מען מוקש מיט אעלהו , עס האט גאר גפעלש
 מען זאל אים שעקטן (אמר לו הירדו) הט הקב"ה געזאנט

שפתי חכמים

לית : ת פי חל נא סאמר כן אלא לטון עקשה דלא מלינו כמנה
 פירוש לתורת אלהים
 גבריית צו טאן נוס דו וועסט מיר שאפן : (ב) ויאמר
 אונ ער הט גזאנט כח געס נא איה געט דוה (עיו כ"י)
 משרי חכמים
 מיה גיט נויז' ער הט זענען פון זיין פאטער דיא גושע מדה
 זינע צו געבען נדבות , דריקר גיט ער אוף גושע נדבות ,
 אבער דר אנדערער , זיין פאטער איז קארג אונ גיט און
 קאפעקע צו אארעם מאן , פון נואגען הט זיה גענומען צו
 זיין וזהו דו גושע מדה צו געבן זאקס , יצחק איז געפארן
 גזאנן פון אברהם , האט אברהם אים געלערנט וויא נויז'
 יעדער קענטש דארף זיין פרום אונ ער גיט אים דערציילט
 וויא ער האט זיה געזאן אריינזאפען אין פייער , וועגען

מקומות לא סאזנו לי עקשה סראס : א כזי שלא אמרו הקב"ה סעריף
 את בנך זיין וזהו את יחידה זיין איינגעגען אשר
 אהבת וואס דוא האסט ליב את יצחק (י"י כ"י)
 ספר הישר
 נוס אברהם האט היינט גזאן צו זיין וזהו יצחק . אברהם הט
 גזאנט זיין מוכות אונ הט אוף דעם מוכות יצחק קריב געזען
 אונ שר הט אים גיערש די רייד פון ששן אונ הט גענויגט
 אז דאס איז אמת אונ שר הט גענויגט אונ געשריגען ארום
 בישר געזייגן איז איר זיהן אונ פאלט איה דער , קרד אונ וואפס
 ערד אוף איר קאפ אונ זאקס סין וזהו יצחק איה וואפס גזאנט
 ד"א ארץ הממורי . הרבת אלפינו ספרים . וימש חושך כמו

לְעֵלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר
 אֱלֹהִים: וַיִּשְׁבַּח אֲבָרָהָם בַּבֶּקֶר
 וַיַּחֲבֹשׂ אֶת־חֲמורוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי
 נַעֲרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנֵוֹ וַיִּבְקַע
 עֲצֵי עֵלָה וַיִּקַּח וַיִּלְךְ אֶל־הַמָּקוֹם

קדמי תפון לעלתא על
 חד מן מוריאי די אימר
 סוף: ג ויאקדים אברהם
 בצפרא וורו ית חמרה
 ודבר ית תרין עולימוהי
 עמה וית יצחק ברה
 ויצלח אעי לעלתא וקם
 תולדות אהרן
 ויסקם פסחוס ד סכסדיו קה מולינ 65
 רש"י

בית יהודא

צו אברהם נעם אים אראפ פון מופת: ואחד הקריוס. ארף
 איינע פון די בערג, הארט רש"י פאר נום האט הקב"ה
 פארד ניש געזאגט אויף וועלכען בארג, געקענט רש"י
 (הקב"ה פהא וישאח לצדיקים) הקב"ה מאכט וואנדערין
 ואדער נוארשן דיא צדיקים (אחר פה קנהה קום) נאכדעם
 זאגט ער זיי וקף זה) דם ארץ טיהם הקב"ה (כדי צדקות
 שקרו) צו מעהרן ויעשר שבר (קבו) אונ אזו קט הקב"ה נאזנט
 צו אברהםקען דו זאלסט גיין (אל הארץ אשר ארצה) צו דיא
 לאנד קום איה וועל דיר נויטן, אונ הקב"ה קט אים גיש
 געזאגט פארד צו וועלכע לאנד ער זאל גיין (קבו ביהנה)
 צו אים (וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך) דוא
 זאלסט רפען צו איר וצו ניהנה) דם רופנג וואס איה וועל
 ער זאל רופען: ג) וישבם. אברהם איז אויפגעשאטען פריה,
 דיא מענה: ו) ויחבשו. ער האט געשפאנט דעם איינר (היא
 געבאטן צו איינם פון זיינע קנעכט דם קנעכט זאל שפאנען דעם
 נום אברהם האט געהאט צו הקב"ה ער זאל געשווינט טאהן
 שני נערו, צוויי בעדיענס, דם זענן גווען וישפאע אונ
 אמתמיד קום טאר גיש ארויסקיין אין וועג אן צווייא מענטשן
 זיה דערנויטשערען וועגן זיין מענטשליכע בעדערפענעש
 (תיה השני עמי) וועט דער אנדערער זיין מיט אים: ו)
 (תרגמו וצלו) דר תרגום שייטש וצלו, ער האט געשפארטן
 די הארץ (כמו) וויא עם שייטט אין פסקו (וצלחו תהבנו).

אחד ההרים. הקב"ה מתחיל הלדיוקים (ס"א) משהא
 לדיוקים) וחל"כ מנלה הם וכל זה כדי להרכות שברן וכן
 (לעיל יב) הארץ אשר ארצה וכן בזונה (יונהג) וקרא אליה
 את הקריאה: ג) וישבם. נודרו למוהו (סכסוס ד):
 ויחבשו. הוא בעלמו ולא ליה לאחד מעבדיו שחאבה
 מקללת השורה: את שני נעוריו. (כ"ר) ישמעאל ואליעזר
 שאין אחד חובב ראוי ללאת לדרך ב בלא ב' אגטוס טאס
 ילטרך האחד לנקבו ויתרחק ויהיה השני עמו: ויבקע.
 תרגומו וכלה כמו (כ"ב יח) וכלהו הירדן ב' לשון ביקוע

אונ אזו איז גווען פריא דעם גביא ויקה, הקב"ה קט נאזנט
 זאלסט רפען צו איר וצו ניהנה) דם רופנג וואס איה וועל
 ער זאל רופען: ג) וישבם. אברהם איז אויפגעשאטען פריה,
 דיא מענה: ו) ויחבשו. ער האט געשפאנט דעם איינר (היא
 געבאטן צו איינם פון זיינע קנעכט דם קנעכט זאל שפאנען דעם
 נום אברהם האט געהאט צו הקב"ה ער זאל געשווינט טאהן
 שני נערו, צוויי בעדיענס, דם זענן גווען וישפאע אונ
 אמתמיד קום טאר גיש ארויסקיין אין וועג אן צווייא מענטשן
 זיה דערנויטשערען וועגן זיין מענטשליכע בעדערפענעש
 (תיה השני עמי) וועט דער אנדערער זיין מיט אים: ו)
 (תרגמו וצלו) דר תרגום שייטש וצלו, ער האט געשפארטן
 די הארץ (כמו) וויא עם שייטט אין פסקו (וצלחו תהבנו).

שפתי חכמים

דעמו ולך עשה אבל אז לא היום מתורק בדעתו לא היום עושה:
 (ח"י) ב"ל דכטעוה קוהו לא סגי דל"כ חל זה כך ויודך חבר אהבת
 ומדאמר את ש"מ חלקו אחו והיונו שכל פטם סביב הקב"ה על שאלת
 אכרסו וטעמה כתרף לחוד לא כגו דל"כ הול"ל חיפכא קח את יצחק
 את כך את ויודך אשר אהבת דהוה נמו מעשה למוה: ב וכן
 לא היו לו אלא שני נערים אלא נערו המיוחדים לו מהם ישמעאל

פירוש לתורת אלהים

ולך ער האט אל ארץ המוריה צום לאנד מוריה
 דאם איז ורושלים ותהלוה שם לעולה אונ בקרענג
 אים דארמען ארף פאר איין עולה (ש"י טש"י).
 על אחד ההרים אשר אמר אליה ארף איינם פון דיא
 בערג וואס איה וועל דיר זאגן: ג) וישבם אברהם
 בבקר אונ אברהם האט זיה געפערטט אין דר פריא
 ער קט זיה מעהו גווען צו דר מענה ויחבשו את המורו

ספר הישר

געט שפארטן איידר די ארף הישר דיר דר צווען בוי די ביסם
 גראס געזארגען אונ צוצנד איז גווארען פר קרשם מין פרייד צו
 פריעקטיג דען עם איז גווען מין קרשםקייט צו דיר איד האב
 זייער פיל גרוקן אונ געשען צו קאם ב"ה ער זאל מיר געבען איין
 זון אונ קאם ב"ה קט מיר צו הערשט אונ קט מיר געבען אויך צו
 ניכטיג יאר. אונ אצנד ביסמו געזארגען מין ווקן צו איין שעקם
 מעשער אונ צו גאר איד פרייקט מיר מיט די רייד פון

ואליעזר. עיין קלמן כפ' בלק מה שמרשתי גבי שני נערים דלעט
 למה שינה כש"י פירוש דעתם מזה. ומהרש"ל פ' דלעט שהיה
 רוחו נבוטה והיה לרוב לשונות פ' שבו משמטס זק את זה אכל
 אכרסו טעמה כתרף לחוד נמו מעשה למוה: ב וכן
 ע"לנו רק שלא היה יחידו של ילטרך חלח מעמיו לקביו שמוס היה
 לקח שני נערו עמו לך פ' עטם זה ע"ל: ג ונראה לי דמיו

אונ ער האט אל ארץ המוריה צום לאנד מוריה
 דאם איז ורושלים ותהלוה שם לעולה אונ בקרענג
 אים דארמען ארף פאר איין עולה (ש"י טש"י).
 על אחד ההרים אשר אמר אליה ארף איינם פון דיא
 בערג וואס איה וועל דיר זאגן: ג) וישבם אברהם
 בבקר אונ אברהם האט זיה געפערטט אין דר פריא
 ער קט זיה מעהו גווען צו דר מענה ויחבשו את המורו

משלי חכמים

דריקער אז עם איז געקומען הקב"ה קט געהייסען מען זאל
 יצחקו שעקטען אונ מקריב זיין אקרבן איז יצחק שון גווען
 גכויט דם צו טאן, קאר פיי אברהם איז דם גווען אפראבע.
 פון נואגען קט אברהם געלערונגט צו מקריב זיין אקרבן זיין
 איינציקען ווקן נום איז צו אים געבאן גווארן צו הינדערט
 יארה, דם ער וועט מער ניש האבן אזו אויך, זיין פאטער
 איז געווען געווען דרייער, גאר דאם ארץ קט ער זיה
 אר"יין אום געלערונגט, אונ צו יעדן זאך וום אברהם האט
 האט געפרויבט אברהםקען יעדער מאהל מיט אשטאקענע

וַיֵּשֶׁם עַל־יִצְחָק בְּנֵוֹ וַיִּקְחֵהוּ בְּיָדוֹ אֶת־
הָאִשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיִּלְכְּוּ שְׁנֵיהֶם
יַחְדָּו: וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אֲבִרְהָם
אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הַנְּנִי בְנִי
וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאִשׁ וְהַעֲצִים וְאַיִה
הַשֵּׂה לְעֹלָה: וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם
אֱלֹהִים יִרְאֶה־לָּךְ הַשֵּׂה לְעֹלָה בְנִי

וַעֲתָא וְשׂוּי עַל יִצְחָק
בְּיָדָהּ וְנָסִיב בְּיָדָהּ יָת
אִשְׁתָּא וְיָת סַפְיָנָא וְנִלְכְּוּ
תְּרֵינֵי הוֹן בְּתֵרָא (כ"י)
כַּתְּדָא: וַיֹּאמֶר יִצְחָק
לְאֲבִרְהָם אָבִי וְיֹאמֶר
אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה אִנְיָ בְּרִי
וַיֹּאמֶר הִנֵּה אִשְׁתָּא וְאַיִה
וְנִן אִימְרָא לְעֹלָתָא:
וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם קְרָם יִי
בְּרִי הִנֵּה אִימְרָא לְעֹלָתָא
תְּרֵי"א כַּסָּה לְנִיבֵל סַכְלֵרִין סָא: חֲלִיסִים
יִרְאֶה כְּרֹחַ סָא:

רשב"ם

ויאמר לא יהי כמו לא יאחל שום ערבי: (1) המאכלת, סבין, עיש וחברי האכל בשר:

בית הוודא

רש"י

וַיִּנְעֹדוּ קוֹמְעוֹן צוֹרִיק: (ו) וְהַמַּאֲכֶלֶת, (סבין), אֲמִנְסֶר, פֶּאֶר
נוֹם רֹפֵשׁ מִעַן אֲמִנְסֶר מַאֲכֶלֶת (על שם שִׁאֲרֵת בְּפִשָּׁה) וַיִּוֹלֵט
זֵיא פֶּאֶר צִעֲרֵט דֶּם פְּלִיִּישׁ (כָּמָא דְתִּיבָא) וַיִּוִּי דָר פֶּסוּק וְאָמַט
(וְחֲרִי תִּכְרִי בִּישׁ) מִיִּין שְׁוֹעֲרֵד וְעֵשׂ עִסִּין וּפִאֲרִצְעֵרֵן
פְּלִיִּישׁ, מִיִּין שְׁוֹעֲרֵד וְעֵשׂ תְּרַגְּוֹן מִעֲנִישְׁוֹן (וְשִׁבְרִישְׁתָּהּ בְּשֵׁר
לְאַבְרָהָם) אִוִּן וַיִּוֹלֵט דָר מְסַעֲרָה מִאֲכַט בְּשֵׁר דֶּם פְּלִיִּישׁ צוֹם
עִסִּין, וַיִּוִּיֵר מִעַן שְׁעִבֵט מִט אִים (דְּרָר אֲחֵר) נִאָה אֲפִשֵׁט אִוִּי
אִים גְּוִיאֵט שׁ נִכְסֵן וַיִּצְחָק וְעֵשׂ גִּעְרֹפֵעַ מַאֲכֶלֶת (על שם
שְׁבֵר פִּוִּן דִּי עֲבָדָה: וְנִלְכְּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו). הָאֲרֵט רִשְׁ"י צוֹ
שְׁהֲרָד לְשִׁחַט אֵת בְּנֵי) אֲבִרְהָם וַיֹּאמֶר עַר הֵט גְּעוֹוִאֲסֵט אִו עַר
שְׁעִבֵטֵט מִיִּין זִוְהָן (הִנֵּה הַרְדָּף בְּרִצְוֹן וְשִׁחַטֵט אִוִּי עַר
בְּדָרָה) אִוִּי וַיִּצְחָק נֹס עַר הָאֲט נֶאֶר נִישׁ גְּעַרְבֵט אִו מִעַן
וְעֵשׂ מִיִּישׁ (וְרָעָה וְרָבָר לֹא הִשָּׁחַת) הִנֵּה אִוִּי וְעֵשׂ (וְאָמַט רִשְׁ"י בְּלֹמֶר)
וְעֵשׂ אִוִּי סַעֲרֵר וְנִוִּילֵעַן דְּעַם שְׁעִפֵס (וְאָם אִין שָׁה לְעֹלָה בְּנֵי)

חכמים

אחוז סבין כחמשנו ל"פ עוד ע"פ שזמרל כ"ו (ומי"ש) והל' דל"ה סגי
כפי' בתרל' לחוד דלפ"ו ל"ח סגקרא סמל'ת ואל' אוכלת ואל' סבין
ל"קו"ש נחמ"ה

(ח) וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאִשׁ וְהַעֲצִים וְנִי, כִּיִּן נִאָמַט צוֹ דְּעַם בְּאֶרֶב
הָאָרֶץ וַיִּזְעַק צְוִיִּי מִעֲנִישְׁוֹן בְּתִרְבָּאֵן דִּי הָאָרֶץ דִּי פִּייעֵר
דְּעַם מְסַעֲרָה, אִיִּצֵט אִו אֲבִרְהָם הֵט גְּעִהוֹסִיעַן וַיִּזְעַק צְוִיִּי
מִעֲנִישְׁוֹן זִוִּי וַיִּצְחָק זִוִּי וַיִּצְחָק אִוִּי דְּעַם אֲרֵט מִט דְּעַם
אִיִּרָה, אֲבִרְהָם מִט יִצְחָק וְעֵשׂ גְּעִנֵטֵט גְּעִנֵטֵט צוֹם בְּאֶרֶב, הֵט
יִצְחָק גְּעַרְבֵטֵט דִּי הָאָרֶץ, אֲבִרְהָם הֵט גְּעַרְבֵטֵטֵט דִּי פִּייעֵר
מִט דְּעַם מְסַעֲרָה, הֵט יִצְחָק גְּעִנֵטֵט צוֹם פֶּאֶסָר אִוִּי עֵנָה
אִיִּצֵט אִו דֹּו בְּיִקֶּשׁ תְּקִרְבוֹ וַיִּין אֲקָרְבָן, זָאָן מִיר וְוִאֲהִיִּן גִּיעִי
מִיר, אִוִּב מִיר גִּיעִי צוֹ אֲרֵט וְס דְּאֲרֵטֵט וְוִאֲנֵט מִעֲנִישְׁוֹן
וְעֵסֶטֵט דְּאֲרֵטֵט קוֹפֹן אֲשַׁעֲפֵס צוֹ אֲקָרְבָן, צוֹ נֹס מְרִאֲנֵט מִיר
דִּי הָאָרֶץ מִט דִּי פִּייעֵר, מִעַן וְעֵשׂ דָּאָה דְּאֲרֵטֵט פֶּעֻקֵטֵט
הָאָרֶץ מִט פִּייעֵר אִוִּי, גִּיעִי מִיר צוֹ אִוִּיִּסִיעַן אֲרֵט נֹס מִעַן
וְעֵשׂ דְּאֲרֵטֵט נִישׁ פֶּעֻקֵטֵט הָאָרֶץ אִוִּי נִישׁ פִּייעֵר, וְעֵשׂ מִעַן
דָּאָה אֲשַׁעֲפֵס גְּעוֹיִים נִישׁ פֶּעֻקֵטֵט, וְוִא אִוִּי דְר' שְׁעִפֵס, הֵט
מִעַן דָּאָה דְּעַם שְׁעִפֵס גְּעוֹיִים גְּעַרְבֵטֵטֵט מִעַן פִּוִּן דְּעִרְהִיִּים
דְּעַם הָאֲט אִים אֲבִרְהָם גִּיעִפְעֵטֵט הַקְּבִי"ה וְעֵשׂ זְעָהן
מִיִּוִּבִּנְעֵטֵט, אֲרֵעֵר מִעַן זָאָל וַיִּזְעַק צוֹוִאֲמֵן הַקְּבִי"ה וְעֵשׂ זְעָהן
דְר' שְׁעִפֵס, אֲרֵר מִעַן וְעֵשׂ זָאָן דִּי וְעֵרְשֵׁר בּוֹזְקֵדֵר הַקְּבִי"ה
וְעֵשׂ זְעָהן דְּעַם שְׁעִפֵס, מִיִּין זְוִהָן, דִּי צְוִיִּי וְעֵרְשֵׁר מִיִּין
זְוִהָן, זָאָמַט אֲבִרְהָם צוֹ יִצְחָק, מִיִּין זְוִהָן, הַקְּבִי"ה וְעֵשׂ זְעָהן עַם זָאָל זִוִּי אֲשַׁעֲפֵס צוֹ אֲעֹלָה:

ספר

בין חברין אונ ארץ דעם ויען ויען זיא האם באענינים הם זיא
בפרכעם וייסם איר ניש וים מען הם נאמן צו מיין זיהן יצחק

שפתי
בדלשכחן ואלו את הירדן: ד הוא דלרין לשני טעמים דלפי טעם א'
קשה לקרוא אותו אוכלת ל"פ שמכרת וטעם ה' לחוד ק' לקרוא

פירוש לתורת אלהים
דאם הארץ וישם על יצחק בנן אונ ער האט גנובן
אויף זיין זיהן יצחק נסח בידו את האש ואת המאכלת
אונ ער האט גנובן אין זיין האנד דאם פיער
אונ דאם מעסער וילכו שניהם יחדו אונ וענען
גנבאנען ביידע באנאנד: (ו) ויאמר יצחק וגו'
אונ יצחק האט גיואנט צו זיין פאטר אברהם אבי
טאמי ויאמר האט אברהם גיואנט הנני בני דא בין
איד מיין זון ויאמר אונ יצחק האט גיואנט הנה האש
והעצים דא איו פאר האנדן פיער אונ הארץ וציה
השה לעולה אונ נוי איו דם לעמלע צו איו עולה:
(ח) ויאמר אברהם אונ אברהם המ גואמם אלהים יראה
לו השה נאט וועט ווייזן אונ וועט אום דר וויילן צו
אוף דעם האט אים אברהם געפערט הקב"ה וועט זעהן
מיינונגען, אדער מען זאל וואגען צוואמן וועט זעהן
דר שפעס, אדר מען וועט זאגן דו ווערטר בוזנדער הקב"ה
וועט זעהן דעם שפעס, מיין זיהן, דו צוויי ווערטר מיין
זיהן, זאגט אברהם צו יצחק, מיין זיהן, ה' הקב"ה וועט זעהן עס זאל זיין אשפעס צו אעולה:

ספר
דיינע רייד נוס דו האסט גבאמען מיינע אונען ווייזן אבער מיין
כח"ץ איו פריינד אונ דר נאך איו זיא אוף גלשאגן אונ גנאנען

תַּעֲשֵׂה לִּי מֵאוֹמֶה כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי
 כִּי־יִירָא אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא
 חֲשַׁבְתָּ אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי׃
 וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא
 וַהֲנֶה־אֵיל אַחַר נֶאֱמָר בַּסֵּבֶךְ׃

ולא תעבד ליה כדעם
 ארי כען ידעני כי
 ידעית ארי דחלא דני
 את ולא מנעתי ית בך
 ית יחידך מני י יחידך
 אברהם ית עיניו ית
 אילין ונחא וקא דכרא
 פתר א חיד באינני
 תו"א כי ירא חסד לא כחלא יק

רשב"ם

כלבו וירא זה המלאך בא בשליחותו של הקב"ה וימין כי איל זה חתם בני
 ולכן נאחז בסבך שאוכל לקחתו ולהקריבו. וכן קדמו שרים אחר נגמס ושבו
 העבים אחר הגשם. ואח"כ ובא הגשם. וכן ואחר באומשה ואחרן כולם פירושם

(כ) כי עתה ידעתי. כלומר עתה אני רואה ונתפרסם לכל העולם כי
 ירא אלהים אתי: (ג) וירא והנה איל. עובר לפניו: אחר נאחו בסבך
 בקרינו. כלומר אחר כן ראה את האיל מיד עברו נאחו בסבכי היער חשב

בית היודא

באתי לבאן) אויב עם איז אין בין איה אונקלוס. אהער גקומן
 (אעשה בו חקכה ואצייא מנגנו מעש דם) איה נועל אים מאכן
 אביסול אשגוט מיש דעם מעקר עם זאל ארויסקוין אביסול
 ג'וט (אפר יו) קט דר מלאך גזאנט צו אברהם (אל תעש לו
 מאיבה) זאלסט אים גאר ניש מאהן (אל תעש בו כום) זאלסט
 ניש מאכן איז אים אפעער: ופי עתה ידעתי. ויראום איצט
 וויים איה זאנט רש"י (אמר רבי אבא, אמר לו אברהם)
 אברהם האט געזאגט צו הקב"ה (אפרש לפניך את שמי)
 איה נועל פאר דיר אויסריידן וזאגט איה טראכט אין מיין
 הארצן (אחמו) אפרת לי כי גיבך. איה קד דר (כע) געקען
 האסטו געזאגט צו מיר דא קינדער ניש יצחק נועט האבן
 נועלן גערופן נועלן דייער קינדער, נועט דאך יצחק האבן
 קינדער (והורתי ויבכתי) גאכדעם האסטו גזאנט נח לא את
 אימר (כי) איצט זאגסטו צום מיר (אל תשלח ידך אל הער)

רש"י
 כן להנס בחתי לכהן אעשה לו חסדה ואוליף ממנו מעט
 דם הא"ל אל תעש לו ממומה אל תעש בו מום: כי עתה
 ידעתי. א"ר חבא ר"ל אברהם הפרס לפיך את שמי
 חתמו חמרת לי כי ביהאן יקרא לך זרע ודורת חמרת
 קח לא את בך עכשו אתה אמר לי אל תשלח ידך אל הגער
 חמר לו הקב"ה לא חסלו בריתי ומולא שפתי לא אשנה
 כשאמרת לך קח מולא שפתי לא אשנה לא חמרת לך שחטנו
 אלא העלנו חסתיך אחרתי: כי עתה ידעתי
 מעתה יש לי מה להשיב לטען ולחמות התמהים מה היא
 חמתי אלך יש לי פתחון פה עכשו שרואים כי ירח אל הים
 אתה: (ג) והנה איל. מוכן היה לכך ו משת ימי
 בראשית: אחר. אחרי שאמר לו הנלאך: אל תשלח

גנך) געם דיין וזהו יצחק בריינג אים פר אעשה ופשוו אתה
 זאלסט ניש אויסציהען דיין זאגט צום דעם קינד זאלסט
 צו אברהם (לא אפלה בריתי) איה נועל מייגע רייד מיין
 מייגע לעפען ומיין מולא האט גערעט נועל איה ניש ענדערן
 אים שיקען (אלא העלתי) איה האב דיר גאר גזאנט דו זאלסט
 האקט אים שוין אויפגעבריינגט (אחתי) געם איהם זאגט: ופי עתה ידעתי.
 ויראום איצט וויים איה (משתה יש לי מה
 להשיב לשמן והואמה) איצט האב איה ניש צו ענפערן דעם ששן אונ דא
 פערקר (תתמהים) ניש וואנדערן זיך אונ פערנען
 (מה היא חמתי אפרת) פאר וואס איז מיין ליבשאפט צו דיר
 איז ניש לי פתחון פה עכשו) איצט קען איה וייר
 ענפערן מיש אאפעע: (שראין כי ירא אלהים אתה) זיי
 ודוא ביזן גאנאטם פארקומיערן: (ג) והנה איל. זאגט רש"י
 פון די גרשטע זעקס טעג ניש די נועלסט איז בשאפן גווארן
 רש"י מען מיינט (אחרי שאמר לו הפלאך אל תשלח ידך)
 גאכדעם וייר דר מלאך האט גזאנט צו אברהם דו זאלסט

שפתי חכמים

עד הנה לא היה לשני שם מאלת כלל מעולם רק עכשו כ"י
 מטעם זה קורא אותו הסמוך כך לך הולך למש ג"כ לנים א'
 שזולת ומסמכת וכו' א"כ הוא סל לכל סני: ה וק' וכו' הולת:
 דם הוה נום א"ל י"ל אברהם אמר אוליף ממנו דם. אקריב אונ
 א"ל הקב"ה אל תולוי ממנו דם ואלטרס סבר של ד' כחולת דם:
 א"ל א"כ אקריב ממנו אבר א' א"ל אל תעש בו מום מהש"ל:
 ו הוה לו כמוב וירא איל אחר נאחו והנה למה לי אלא מלמד
 שהיו מוכן לכך וכו': ו כלומר דלמר קאי אלטע ולין כלן מקומו
 מביח למה נוס התרגום סהרי תרגם ווקר אברהם עעתי כתר אלין

דעת וקנים מבעלי התוספות
 ישרא אכליו וכותה בעה"ז: (ג) אחר נאחו. פסיקתא אמר
 לו לאברהם ראה בניך העומדים אחרך כשיוה מסובכין ונאחווין
 בעבירות מה ידו עושין בקרנות ירו תוקעין אותן לפני ואני
 אוטר להם עקרות יצחק ואוכה איתן. ברין וזה עסקי של שופר
 מכנים בור ומציא בור כך בניך אפילו יש להם כמה קמינורין
 אני אכנים אותם בור ולא אשבע להם. ולכן אמר משה לישראל
 השופר סניגוריא הוא לכם תקע שופר בראש השנה כדי שיזכור
 וה"ק קרא וישא אברהם את עינו אחר וירא והנה איל נאחו ועל זה מביח

פירוש לתורת אלהים
 נאל תעשלו מאיפחדו זאלקסט צו אים גאר ניש מון (כי) איה
 כי עתה ידעתי ויראום אצונך וויים איה כי ירא
 אלהים אתה אז דוא גיטם אגאטם פארקומיער
 ולא חשבת את בך את יחידך מני אונ דוא האקט
 ספר
 שם גביר און איז גאנצן זאגט אונ האבן זיי ניש געשינען. דער
 ויירל און געזען דר ששן ווי איין קענטש אונ זאגט דאס וואס

הישר
 איה האב דיר גזאנט אז אברהם האט מקריב נועלן יצחק איה
 ליגט אונ נוי שלח דם דר הערם האט ים זיך וייער גפריש
 איו

יְהוָה יִרְאֶה: 10 וַיִּקְרָא מְלָאָךְ יְהוָה
 אֱלֹהֵי אֲבֹתָהֶם שְׁנֵית מִן־הַשָּׁמַיִם: 11
 וַיֹּאמֶר כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי
 יֵעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
 וְלֹא חָשַׁבְתָּ אֶת־בְּנֶךְ אֶת־יְחִידֶךָ: 12
 כִּי־יִבְרַךְ אֲבִרְכְּךָ וְהִרְבָּה אֲרַבְּהָ
 אֶת־זַרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכִחֹל
 אֲשֶׁר עַל־שֵׁפֶת הַיָּם וַיִּרְשׁ זָרְעֶךָ אֶת

אֲבֹתָהֶם קְדָם יְיָ פְלֶח: 10
 וַיִּקְרָא מְלָאָךְ דְּנִי
 לְאֲבֹתָהֶם תְּנִינֹת מִן
 שָׁמַיָא: 11 וַאֲמַר בְּמִימְרֵי
 קִיּוּמֵי אֲמַר יְיָ אֱלֹהֵי הַדְּבָרָה
 דִּי עָבַדְתָּא יְיָ פְתַח־מַא
 הַדִּין וְלֹא מִנְעַתָּא יְיָ
 פְתַח יְיָ יְחִידֶךָ: 12 וְיִבְרַךְ
 אֲבִרְכְּכָךְ וְאֶסְבָּאָה
 מִחַיֵּי יְיָ בְּנִיָּךְ כְּכֹכְבֵי
 שָׁמַיָא וְכִחֹל דִּי עַל פִּיָּה
 וַיִּרְשׁוּן זָרְעֶךָ יְיָ

תולדות אהרן
 וכוהל אמר בצלח ד

בעל המורים

(י) והכזה ארבה את זרעך. ג"פ כתיב זרעך כפ' זו כנגד ג"פ זרע סקראו ישראל. זרע כרך ה' בני זרע אברהם וכותיב זה כרך את אברהם ככל. זרע קדם ונשתה כנגד יצחק שקדם שמו של הקב"ה. כלל זרע אמת כנגד יעקב שהיה נמשח לכהן אמת וכותיב אמת ליעקב.

בית יהודא

היום הזה שִׁבְעָה הַמִּקְרָא וְיִי מַעַן מַיִינָט אִין דִּי אֲלֵע פִּסְקוּס
 נֹס שְׁטִיטָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה, בְּיּוֹ דְעֵס טָאג, בְּיּוֹ וְעַלְכֵּן טָאג 2
 (שְׁבַע הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים הַקִּיָּאִים אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה) לֹא אִין אֲלֵע
 צִיּוּנָן וְעַד דִּי מַעֲשִׂינָן וְנֹס קִינָן אֹהַף דְעַר נִשְׁכַּח לִינְעֵן דְעֵס
 פִּסְקוּס (אֲמִרְתִּים) זָאנְעֵן וְיִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה, בְּיּוֹ דְעֵס טָאג (עַל
 הַיּוֹם שְׁעִימְרִים בּו) אֹהַף דְעֵס טָאג נֹס וְיִי זָאנְעֵן דְעֵס פִּסְקוּס,
 אִיִּיבִיג זָאנְט מַעַן בְּיּוֹ דְעֵס טָאג, אִיִּיבִיג לִיִּינְט הַיּוֹם דְעֵס
 דְעֵס פִּסְקוּס אִין הַוּוּדְעֵרֵשׁ יִאְהֵר לִשְׁעִמְטֵר זָאנְט עַר אִוִּיף עַד
 הַיּוֹם הַזֶּה, בְּיּוֹ דְעֵס טָאג (וְיִבְרַךְ אֲבִרְכְּךָ וְהִרְבָּה אֲרַבְּהָ) כְּכֹכְבֵי
 שָׁמַיָא הַקְּבִי"ה זָאנְט דִּי עֲבָדְהָ אִין וְעִנְעֵן דִּי עֲבָדְהָ זָאנְט עַר יְעַדְרָה יִאְהֵר מִחַל־זִינִן דִּי וְיִדְוִין וְיִנְעֵרַע עֲבִידוֹת וְנֹאס וְיִאִם
 זָאנְטן גָּאָהֵן (וְיִבְרַכְּךָ אֲבִרְכְּכָךְ) אִין הַפְּרִינְעִינֹת אִין עַר זָאנְט יִוִּיא רַעֲשִׁינָן מִן צִדוֹת (כְּפִי שְׂאֲמַר הַיּוֹם כְּכֹכְבֵי דִירוֹת בְּרָאִים) אֲלֵע דּוֹרוֹת
 נֹס וְעַלְכֵּן קִינָן אֹהַף דְעַר וְעַלְכֵּן אִין עַם וְנֵעַט קִינָן דְר טָאג נֹס אִין אִים אִין גְּנוּוֹת דִּי עֲבָדְהָ זָאנְט וְיִאִם (כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכִחֹל
 אֲשֶׁר עַל־שֵׁפֶת הַיָּם) גְּנוּוֹתן וְעִנְעֵן הַקְּבִי"ה וְעַר־זִינְטן וְיִנְעֵרַע וְיִנְעֵרַע וְיִנְעֵרַע אֹהַף דְעֵס בְּאִרְגִּי שְׁטִיטָה אִים פִּאֵר דִּיא
 אִוִּינָן וְיִי יִצְחָק לִינְט גְּעִיבִינָן אֹהַף דְעֵס מִזְבֵּחַ, אִין דְעַר פִּיִּיעַר בְּרַעֲנֵט גְּעִיבִין אִים אִין אֲבִרְכְּךָ שְׁטִיטָה גְּעִיבִין אִים אִין הַאֲלֵט
 אִוִּינָן צִדִּי דִי גֵאָמַט צוּ גְּעִיבִין דְעֵס מַעֲסַר, וְעַד עַם דְאֶעֱרַט נֹאךְ צִוּוִּיא מְנוּשִׁין וְנֹאִט יִצְחָק גְּנוּוֹת גִּישְׁאֲכִטִּין אִין דְעַר
 פִּיִּיעַר וְנֹאִלְשֵׁן אִים פִּאֲרַבְרַעֲנֵט אֹהַף אִשׁ, דְרִיבֵּעַר אִין בִּיאַת הַקְּבִי"ה גְּלִיָּיף וְיִי יִצְחָק וְנֹאִט פִּאֲרַבְרַעֲנֵט גְּעִוִּארִין, אִין דִּי
 אִשׁ מִן אִוִּי נֹס לִינְט אֹהַף דְעֵס מִזְבֵּחַ אִין בִּיאַת הַקְּבִי"ה גְּלִיָּיף וְיִיא דָאס אִין דִּיא אִשׁ מִן יִצְחָק: (י) וְכִבְדָה אֲבִרְכְּכָךְ: 13 צִוּוִּיא
 גְּרָכֹת (נֶחֱמַת גָּאָב וְנֶחֱמַת לְבָן) אִין בְּרַבָּה צוּם פִּאֲסָר וְצוּ אֲבִרְכְּמַעַן אִין בְּרַבָּה צוּם וְזִקְן וְצוּ יִצְחָק: וְיִבְרַכְּהָ אֲרַבְּהָ.

כמו עד היום הזה שִׁבְעָה הַמִּקְרָא שְׁכָל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים
 הַקִּיָּרְתִּים אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה אֲמִירִים עַד הַיּוֹם הַזֶּה עַל הַיּוֹם
 שְׁעִמְדִים בּו. וּמִ"ה' יִרְאֶה עֲקִידָה וּלְסֻלֹחַ לִישְׂרָאֵל כְּכֹכְבֵי שָׁמַיָא
 וְלִחֹלֵל מִן הַפְּרִינְעִינֹת כְּדִי שְׂאֲמַר הַיּוֹם הַזֶּה כְּכֹכְבֵי הַדּוֹרוֹת
 הַבָּאִים כְּכֹכְבֵי ה' יִרְאֶה אֲפִרְוֹ שֶׁל יִצְחָק לְכוֹר וְעוֹמֵד לְכַפְרָה:
 (י) בְּרַךְ אֲבִרְכְּךָ. אֶחָת לֹאֵל וְאֶחָת לְבָן: וְהִרְבָּה אֲרַבְּהָ.

דעת וקנים מבעלי התוספות

ישחשב לפני אפרו של איל כילו היה אפרו של יצחק ונשבע לו ומיד הורידו מל המזבח ואחר שהורידו אמר לו הן לי
 התמך על הרבר הזה. אל מן הדין אין לי למסור חותמי מכיון שלא שאלת אותי בשעת מעשה ועוד שכבר נשבעתי לך
 אמנם אעשה חסד עמך וליעקב בן בנך אסמרטו הה"ד תהן אמת ליעקב חסד לאברהם כלומר תהן אמת שהוא חותמי של
 פרוש לתורת אלהים

כה אֹהַף דְעֵס פִּאֲרַג יְיָ יִבְרַח וְעַמִּי וְיָךְ גָּאָמַט בְּנוִיִּין
 צו זִינִן פִּאֲרַק: (טז) וַיִּקְרָא מְלָאָךְ יְיָ אֶל אֲבֹתָהֶם שְׁנֵית מִן
 הַשָּׁמַיִם אִין אֲמִלְאָךְ מִן גָּאָמַט קִינָן צו אֲבִרְכְּךָ
 דָּס אֲבִרְכְּךָ מִאֵל מִן דְעֵס הַיִּמְלָא: (טז) וַיִּאֲמַר אִין
 עַר קִינָן גָּאָמַט כִּי נִשְׁבַּעְתִּי אִיָּה הָאֵב בִּי מִיר וְעַלְכֵּרְכֵם
 גְּשׁוּוֹאֲרֵן גָּאָם יְיָ קֵעַט גָּאָמַט כִּי יֵעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדְּבָר
 הַזֶּה דְרוּם וְיִיִּיל דוּ הַאֲקֵט גִּישְׁוֹעֵן דִּי זָאךְ וְלֹא חָשַׁבְתָּ
 סַפֵּר

דר היום האין דִּי גְעַרְעַנְטֵם וְיִי אִין עֲלֵה קֵט מַעַן וְיִי גָאָמַט אִין
 זִיא אִין אֲנֵעַק גְּנִינְעִין קִינִן חֲבָרִין אִיָּיף וְיָכֵן חֲתִירִים מַעַן קֵט אִין
 אִין אִין אִין גָאָמַט זָנְעִין וְיִי אִיָּף גְשְׁמֵאֵן אִין זָנְעִין גְּנִינְעִין קִינִן

שַׁעַר אֵיבֹיו: יְהוֹה תִּפְרְכֵנוּ בְזַרְעֶךָ כָּל
נְוֵי הָאָרֶץ יַעֲקֹב אֲשֶׁר שָׁמַעַתְ
בְּקֹלִי: י' וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרֹו
וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל-בְּאֵר שָׁבַע
וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שָׁבַע: פ מַפְטִיר
כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֵד
לְאַבְרָהָם לְאֹמֶר הִנֵּה יִלְדָה מִלְּכָה
גַּם הִיא בְּנִים לְנִתְוֹר אַחִיךָ: כא אֶת-

קָרוֹי סְנֵי אֵי הַזֶּן :
 י' וַיִּתְּפַרְכֵנוּ בְּדִיל בְּנֵיךָ
 כ' עֲמִימֵי דְאֶרְצָא דְחַדָּף
 ד' קַבְלֵתָא לְיִמְרֵי :
 י' וְתַב אַבְרָהָם לְנֵת
 עֲוִלְיִמֹהִי וַקְמוּ וַאֲלוּ
 כְּתִדָא לְבְאֵר שָׁבַע וַיְהִי
 אַבְרָהָם בְּבְאֵר שָׁבַע :
 כ וַהֲוֵה פְתֵר פְּתֵנְמִיא
 הָאֵלִין וַתַּחֲנִיא לְאַבְרָהָם
 לְיִמְרֵי הָאֵלִילְדַת מִלְּכָה
 אַף הִיא בְּנִין לְנִתְוֹר
 אַחִיךָ: כא יֵת עֲוִץ בּוֹכְרָה

בעל המורים

וכוונתו ב' במס' דין ואיך וכחול ארבע ימים וזהו שגמור כי מינו העץ וינו עניו שהעניו ג"כ בלתי ימים: (יח) עקב אשר שמעת בקוילו. ס"ח ברות:

בית יהודא

צוויי מאר מעהרין (אחת לאב ואחת לבן) דר פאטר ואברהם איז געקערט געווארן מיט קינדער ואברהם הט גהאט זיפערן קינדער אויפער זיפקו, אונ זיפקו איז גימקערט גווארן מיט קינדער: (יט) וישב אברהם בבאר שבע, זאגט רש"י (לא רשיבה פקיש) מען מיינט ניש גאר אין באר שבע האט ער געוואהנט (שש"י בקברון הנה יושב) ונארום אברהם הט געוואהנט אין קברון (ויב ששים לפני עקדתו של יצחק) צוועלף יאָהר פריער פאר די עקדה פון יצחק (נאָא בבאר שבע והלך לו לקברון) איז אברהם ארום געגאנגען פון באר שבע אונ איז געגאנגן אין קברון (כמא שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויגר אברהם בבאר פלשתים) אברהם הט געוואהנט אין באר פלשתים (ימים רבים) פיר יאָהרין (מירובים פיש קברון הראשונים) מער וויא דיא ערשטע יאָהרין וואס ער האט געוואהנט אין קברון שפירשטן קמקלה) וויא עס שטייט פריער (כא דר'): (כ) ואחרי הדברים האלה יגד וגו' (עקב רש"י) (בשריבה התיירה) ווען אברהם איז צוריק געגאנגען פון באר שבע ווירא אברהם קהרית (יאָהר) גיט אברהם געהאט אונ אונ געוואנט (אזי הנה בני שחום) ווען מין זעהן וואס גישאקטן געווארען (כבר הנה הולך בלי גנים) וואס ער דאך אונעק געגאנגען פון דער צוועלף יאָהר קינדער (הנה התיירה) אשה כהנית ער אשכנזי (וכבר) איך האב אים געבראָשט געגען אנווייב פון די מעקשער פון עגר אדער פון אשכנזי אָהר פון ממרא (בשריבה) חכמה שנויִרה רבקה פת וגו') האט הקב"ה אים אָנגעזאגט עס איז גיבארין געווארען רבקה אונ וויא וועט זיין דאס ווייב פון יצחק (והיו הדברים האלה) דס זענן דיא בריד (הרררר) דברים שהיו על ידי העקדה די גטבאקשע בריד נוס זענן געווען דורך די עקדה: (גם היא) זיא אויך, מען מיינט (אף היא השתהה כששחיהתה שפתיים)

שפתיים

לעכו. ואסער טגס מהרא"ם כיון לזה ע"כ: (ס) [ח"י] וג' דה"ס כשיי בכרכו לזכור אלה כונת עליו ואחר כונת אברהם וזה אחת לאב ואחת לבן: י' כתב מהרא"ם ולא ידעתי מי הכריחו לרש"י ז"ל שמעון בן יחזקאל אמרו ששינו מקובן והלכו למדור לפני ויעדך היושבים לפניך כי אנשי מופת הם; (כא) את עוץ בטרור. אומרים במדרש זה איוב שנא' איש פירושו לתורת אלהים

דעת וקנים

דעת וקנים מבטלי התוספות הקב"ה בשביל חסד שאמרת לעשות לאברהם: (ס) וישב אברהם. ויצחק הוכן ח"ך שלחו בלילה מפני עין הרע שכן נחניה מישאל ועזריה מושבע שיצאו מטרון כבשן האש לא נחפשו להיכן הלכו. וי"א בחלק שמתו בעין הרע. ומשום ר' יהושע הכהן הגדול הו"ד שבע נא יהושע הכהן הגדול אתה פירוש לתורת אלהים

נרשינען דיא שפעט פון וייגע פיינד: (יח) והתפרכו בורקה כל נויי הארץ אונ וויא וועלען זיך בענטשען אין דייגע קינדער אלי פעקקער פון דער ערד יעקב אשר שבעת בקולו ווייר דוא האסט גיהארקט צוא מיון קול: (יט) וישב אברהם אל נערי אונ אברהם האט זיך ווייך גקערט צו וייגע יונגען ספר

גינאט מיון בושער וויא אזי האסטו מיד פאר לאסט אונ פיסט אונעק גנאנגן אונ אברהם אונ יצחק האגען גינטייט אין גרויס גוויין אונ אזי קענטען גיינען אייך מיט וויא אף שרה אין גרויס גוויין:

הפטרת וירא

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶלְיִשָׁע מַה אֲעִשֶׂה לְךָ הַיּוֹדֵי לִי מִה־יִשְׁלַחֲנִי לְךָ כִּי בִּפְתִית וְתֹאמַר אֵין
 לְשִׁפְחָתְךָ כֹּל בְּפִית כִּי אִם־אֶסְכֹּךְ שָׁמֹן: וַיֹּאמֶר לְכִי שְׂאֵל־לְךָ בָּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת
 פֶּרֶשְׁכֹּנְכִי שְׂכִידִי ק' בָּלִים רַקִּים אֶל־תִּמְעָמֵי: וּבָאת וּסְגַרְתָּ הַדְּלֶת בְּעֵדֶךָ וְיִדְבַּרְכֶּנּוּ
 וַיִּצְקֶת עַל פְּתֵי־הַבָּלִים הָאֵדָה וְתִמְלֵא תַּסְיֵעִ: וְתִלְךָ מֵאֵתוֹ וְתִסְגַּר הַדְּלֶת בְּעֵדֶךָ וּבְעַד
 פְּנֵיהֶם הֵם מְנִישִׁים אֱלֹהִים וְהִיא מִיִּצְקֶת מִוַּצֵּקֶת ק' וַיְהִי כַּמְלֵאת הַבָּלִים וְתֹאמַר אֶל־
 בְּנֵה הַגִּישָׁה אֶל־י עוֹד כֹּל־י וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵין עוֹד כֹּל־י וַעֲמֵד הַשָּׁמֹן: וְתִבְנֵא וְתִגְד
 לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְּבִי אֶת־הַשָּׁמֹן וְשִׁלְמִי אֶת־נִשְׁכֵי־יִשְׁד' ק' וְאֵת בְּנִיכִי וּבְנִידִי ק'
 תַּחֲוִי בְּנוֹתָ: וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֵר אֶלְיִשָׁע אֶל־שׁוֹנֵם וְשֵׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וְתַחֲזִקְבֹו לְאֶבֶל־
 לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עֲבָרוֹ יִסַּר שְׁמָה לְאֶבֶל־לָחֶם: וְתֹאמַר אֶל־אִשָּׁה הַגְּדוֹלָה וְעָרְבִי כִּי
 אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עָבַר עָלַי תְּמִיד: וַעֲשֶׂה־נָּא עֲלֵי־קִוִּי עֲלֵי־קִוִּי וְנִשִּׁים לֹו
 שֵׁם מִמֶּה וְשִׁלְחֹן וּכְפֵא וּמְנוּרָה וְהִיא בְּבֵאֵי אֶלְיִנֹו וְיִסַּר שְׁמָה: וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֵא שְׁמָה
 וַיִּסַּר אֶל־הַעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב שְׁמָה: וַיֹּאמֶר אֶל־נִחוּזִי נַעֲרֹו קְרָא לְשׁוֹנְמֵית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־
 לָהּ וְתַעֲמֵד לְפָנָי: וַיֹּאמֶר לֹו אִמְרָנָא אֱלֹהִים הִנֵּה חֲרַדְתָּ אֶלְיִנֹו אֶת־כָּל־חֲרַדְתָּ הַזֹּאת
 מַה לַּעֲשׂוֹת לְךָ הַיּוֹשׁ לְתַכְרֶכֶּה אֶל־הַפְּתָךְ אוֹ אֶל־יִשַׁר הַצְּבָא וְתֹאמַר בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִכִי

פירוש ע"מ

אונ בצאר ביין אנטלייער ואת ויגיד אונ דוא אונ
 בייגע קינדך תחיי בנחור ואלמ אור זיה דר גערין
 מיט דעם איפרנגן ויהי עם איז גווען איין טאג ובעבור
 אלישע אל שונם איז אלישע געקומען צו דר שטאט
 שונם ושם אשה גדולה אונ דארטן איז גווען איין אשה
 חשובה דאס איז גווען אבישג השינמית שוועסטער
 ותחוק בי לאכל לחם הם זי אים שטארק געבען ער זאל
 ביי איר ברות עסין ויהי מרי עברו איז גווען וען
 ער פלעגט דארטען דורך פארן יסור שמה לאכל לחם
 פלעגט ער אפ קערין אהין אין הו אריין צו עסין
 ברות ותאמר אל אישה הם זי גואגמ זו מאן הנה
 נא ובעמי כי איש אלהים קדוש הוא איה וויים אר דער
 נביא פון נאמ איז אהוילינגר מאן עובר עלינו תמיד ער
 קומט צו אונז תמיד נעשה נא עלות קיר קפנה לאמר
 טאבען פון ניוניז וועגין איין אובר שמיגל מיט
 אקריגע וואגט נישים לז שם משה ושלחן וכפא ובמורה אונ
 לאמר אים דארטן טוען איין געט אונ אמיש אונ
 אשטור אונ איין לייבטור ויהי אונ עם וועט ויין
 בואו אלינו אז ער וועט קופן צו אונז יסור שמה וועט
 ער אפ קערין אהין ויהי מיום איז גווען איין טאג ויבא
 שמה איז ער גקופן אהין ויסר אל העליה וישכב שמה
 אונ ער הם אפ גקערט אור דעם אובר שמיגל אונ
 הם זיה דארטן גלייבט ויאמר אל נחיו בערו אונ האט
 גואגמ צו גיחיו ויין וינג קרא לשונות הואת רוף צוא
 די שונמית נקרא ליה הם ער גרוופן צו איר ותעמוד
 האט ויא זיה ששעלמט פאר אים ויאמר האט אלישע
 גואילט צו גיחיו אפד נאג נאר צו איר הנה דו האסט
 גואילט פון אונזערט וועגין צו בווען צו מיר איין
 אובר שמיגל מה ווס פר אטורה פדארפסט דו האגן
 מיר זאלן דיר טוען תש האסטו עפים צו רייזן צום

צוויי קינדך צו זיך צו קעכט איבך דעם וואס איה
 האב אים ניט צו זאגן ויאמר אלהי אלישע הם אלישע
 גואגמ צו איר מה יש לך בבית ואג מיר ווס איז דא צו
 דיר אין שטוב ותאמר הם זי גואגמ אין לשפחתך כל
 בבית עם איז ניט דא צו דיין דינסט קיין שום ואך
 אין שטוב בי אסוד שמן בייערט אביסל בוקל אור
 איין מאר זיה צו שמימן ויאמר הם ער גואגמ לבי שאלי
 לך בלים מן הרוח גיאי אנטליי בלים צו דיר פון דער
 נאם מאת כל שכינה פון אלע בייגע שקנים בלים רקים
 ליידיגע בלים אל תמעיטי דו ואלקט ניט מינערין
 ובאת וסגרת הדלת אונ ואלקט קומין אונ ואלקט צוא
 שליסין די מיר בעדו ובעד גנוד פר דיר אונ פר בייגע
 קינדך ויצקת על כל הכלים האלה אונ ואלקט ניסן אויף
 די אלע בלים ותמלא תסייני אונ די פולע בלי ואלקטו
 אנועק רוקין אונ ואלקט געבען אנדרי בלי
 אליידיגע אורף דעם אלקט צו דר פילין זי אבך די
 פלי פון בוקל ואלקטו שטעלן אורף איין ארט ומלך
 מאתו אונ ניא איז אנועק גנאנגן פון אים ותסגור הדלת
 בעדה ובעד בניה אונ הם פר שלאסן די מיר פר איר
 אונ פר אירי קינדך הם מנישם אליה ווי האגן גנעהנט
 צו איר די ליידיגע בלים והיא מוצקת אונ זיא האט
 גנאסען ויהי כמלאת הכלים עם איז גווען אז די בלים
 זעגן דר פילט גווארן ותאמר אל בנה תגישה אלי עור כלי
 הם זי גואגמ צו איר ויהן גנעהן נאך צו מיר אבלי
 ויאמר אליה איז עור כלי הם ער גואגמ צו איר עם איז
 ניט דא נאך אבלי ובעמיר השמן איז גבליבן שמיין
 דער בוימיל עם הם אורף גהערט צו גיין ותבא ומגד
 לאיש האללים איז זי גקופן אונ האט עם גואגמ צו
 דעם געמליבן מאן ויאמר הם ער גואגמ לבי מכני
 את השמן גיי פאר קור דעם בוקל ושלמי את נשוד

ישבת: ויאמר ומה לעשות לה ויאמר גיחזי אבל בן איזבלה ואישה זקן: ויאמר
 קראלה ויקראלה ותעמד בפתח: ויאמר למועד הזה פעת היה אתי את ק' חכמת
 בן ותאמר אל-אדני איש האלהים אשר-תכונ בשפתה: ותמר האשה ותלד בן
 למועד הזה פעת היה אשר-דבר אליה אלישע: ויגדל הילד והיה היום ויצא אל-
 אביו אל-הקצרים: ויאמר אל-אביו ראשי וראשי ויאמר אל-הנער שאהו אל-אמו:
 וישאהו ויביאהו אל-אמו וישב על-כרפיה עד-הצחרים וימת: ותער ותשכיבהו
 על-מפת איש האלהים ותסגר בעדו ותצא: ותקרא אל-אישה ותאמר שלחה נא לי
 אחד מן-הנערים ואחת האתנות וארוצה עד-איש האלהים ואשובה: ויאמר מדוע
 אתי את ק' הלכתי הלכת ק' אליו היום לא-חדש ולא שבת ותאמר שלום: כאן מסימין הספרדים
 ותחבש האתון ותאמר אל-נערה נהג וג' אל-תעצרי לי לרפב פי אם-אמרתי לה:
 ותלד ותבא אל-איש האלהים אל-הר הפרטל והיה פראות איש-האלהים
 אותה מנגד ויאמר אל-גיחזי נערו הנה השונמות הלזו: עתה רויזנא לקראתה ואמר-
 לה השלום לה השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום: ותבא אל-איש האלהים
 אל-ההר ותחזק ברגליו ויש גיחזי להדפה ויאמר איש האלהים תרפה-לה כרנפשה

פירוש ע"מ

מלך אפר צום הובט מאן תאמר המ זי גזאנט בתוך
 שמי איה ויין צווישען מיין פאלק אונ צווישען מייגע
 קרובים אונ קיין מענטש טוב מיר ניט קיין שלעקין
 דס איד נאל פבראפן קלאגין אופ אים ויאמר האט
 אלישע גזאנט צו גיחזי יפה לעשות לה אונ וואס דען
 זאלן מיר טוען אקעגן דר טובה וואס זיא המ אונז
 גטאן ויאמר גיחזי המ גיחזי גזאנט אפל פאר וואר
 בן אזי לה זיא האט ניט קיין ווהן ואישע זקן אונ איר
 מאן אזי אלס ויאמר המ אלישע גזאנט קרא לה לרופ
 זי ויקרא לה אונ ער המ זי גרופן ותעמד בפתח המ זיא
 זוף גשמעלט אין דר מיר ויאמר המ אלישע גזאנט
 צו איר למועד הנה צו דר צייט איךר אינאר גבת היה
 אזו ווי דו לעקסט היינט אזו וועסטו איךר אינאר
 אין דר צייט אוך לעבן את חכמת בן וועסט דו האלען
 אין ווהן ותאמר האט זי גזאנט איה דעמ דיה אל אדני
 זאג ניט אזו מיין האר דס איה וועל האלען איין ווהן
 דען קישון (חובבת) אזי משמע ניט אופ לאנג איש
 האלהים דו געמליכר מאן אל תכונ בשפתה דו זאלסט
 מיר ניט געבן אזו זאגן ווס וועט ניט זיין אויף
 לאנג תמיר האשה תמלד בן אזי די אשה טראגענדיג
 גווארן אונ המ גרוארין אזווען למועד הנה צו דר צייט
 גבת מיה ווס זי המ דר לעבט בשלום אשר ודך אליה
 אלישע וואס אלישע האט גרעט צו איר ויגדל הילד
 איין דר וואקסן גווארן דס קינד גיחזי מים אזי גווען
 אקטאג ווצא אל אבי אזי ער ארום גנגאגען זיא זיין
 פאטער אל תקצרים צו די שניטרים ויאמר אל אבי ראשי
 ראשי אונ המ גזאנט צו זיין פאטער מיין קאפ טוט
 מיר וויי ויאמר אל הנער המ דר פאטער גזאנט צו איין
 יונג שיאהו אל אמי טראג אים צו זיין מוטער וישאהו
 ויביאהו אל אמו המ ער אים גמראגן אונ האט אים

מִרְחֵלֶת וַיְהִי הָעֵלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִנֵּד לִי: וַתֹּאמֶר הַשְּׂאֵרֵתִי בֶן מֵאֵת אֲדָנִי הֲלֹא
אָמַרְתִּי לֹא תִשְׁלַח אֵתִי: וַיֹּאמֶר לְגִחְזֵי חֲנָר מִתְנַוֶּה וְכַח מִשְׁעֵנְתִּי בְדֶרֶךְ וְלֶךְ כִּי תִמְצֵא
אִישׁ לֹא תִכְרַכְנוּ וְכִי יִכְרַכֶּךָ אִישׁ לֹא תִעַנְנוּ וְשָׂמֶת מִשְׁעֵנְתִּי עַל-פְּנֵי הַנֶּעֱר: וַתֹּאמֶר
אִם הַנֶּעֱר חִי-יְהִי וְחִי-נִפְשֶׁה אִם-אֲעֻזְבֶּךָ וְיָקָם וְיִלְךָ אַחֲרָיִךְ: וְגִחְזֵי עָבַר לְפָנֵיהֶם
וַיֵּשֶׁם אֶת-הַמִּשְׁעָנָה עַל-פְּנֵי הַנֶּעֱר וְאִין קוֹל וְאִין קֶשֶׁב לְקִרְאָתוֹ וַיִּגְדְּלוּ לֵאמֹר
לֹא הִקְיִן הַנֶּעֱר: וַיִּכְאֵ אֱלִישֶׁה הַבְּיָרֵה וְהִנֵּה הַנֶּעֱר מֵת מִשְׁכָּב עַל-מִטָּתוֹ: וַיִּבְלֵ וַיִּסְגֵר
הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּר אֶל-יְהוָה: וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל-הַיַּלֵּד וַיֵּשֶׁם פָּיו עַל-פְּיוֹ וַיַּעֲנֵו
עַל-עֵינָיו וְכַפְּיוֹ עַל-כַּפְּיוֹ כַּמִּי כִּי וַיִּנְהַר עֵלָיו וַיְחַם בְּשַׁר הַיַּלֵּד: וַיִּשְׁב וַיִּלְכֵד בְּפִית אַחַת
הַיָּה וְאַחַת הַיָּה וַיַּעַל וַיִּנְהַר עֵלָיו וַיִּזְוֹר הַנֶּעֱר עַד-שִׁבְעַ פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנֶּעֱר אֶת-
עֵינָיו: וַיִּקְרָא אֶל-גִּחְזֵי וַיֹּאמֶר קָרָא אֶל-הַשְּׂנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתִּבְלֵ אֲלֵיוֹ וַיֹּאמֶר
שְׂאֵי בְנָה: וַתִּבְלֵ וַתִּפֹּל עַד-רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת-בְּנָהּ וַתִּצָּא:

פירוש ע"מ

אונ האם אים אן גנומן אין וייגע פים ויגש האט
גיחוי גנעהקט אוועק שמופן זיא ויאמר האט דער
געטליכער מאן גזאנט הרפה לה לאו איר אפ מי דען
איר גמיט איז איר פר ביקרמ ניי אונ גאט האט
עם פאר הולצן פון מיר אונ האט עם מיר גיט גזאנט
וואמר האט זי גזאנט השאלתי האב איה דען געטמין
איין ווהן פון מיין האר הלא פר וואר איה האב
דאך דיר גזאנט לא דו נאקסט מיה גיט גארין מיט
אזוי אזוהן וום וועט גיט לאנג לעפען ויאמר האט
אלישע גזאנט צו גיחזי חטר סתיד גורמ אן דייגע
לענהן אונ עם מיין שטעקן אין דיין האנד אונ
גיי זי אז דו וועסט גיפיען איין מאן נאקסטו אים
גיט גענטשען נאקסט אים קיין שרום גיט געפען
זיי אונ אז איין מאן וועט דיה גענטשען נאקסטו
אים גיט געמפען ושפת אונ נאקסט מווען מיין
שטעקן אור דעם פנים פון דעם יונג וואמר האט
גזאנט די מוסר פון דעם יונג הי זי אזוי ווי גאט
לעבט אונ אזו ווי דו לעבסט אוב איה וועל דיה
פר לאון דו מוזט אלעין גיין מיט מיר וקס איז ער
אור גשטאנן אונ איז גגאנגן נאך איר וחתוי עבר
אונ גיחזי איז איהר גפארן פר גיי וישם אונ האט
גטאן דעם שטעקן אור דעם פנים פון דעם יונג
ויען אונ עם איז גיט גווען קיין קול אונ איין פר
געמונג וישב האט ער זיה אום גערט אקעגן אים
אונ האט גזאנט צו אים לא דר יונג האט זיה גיט
אויף גוואקט ויבא איז אלישע גקומן אין שטוב ויחז

אונקלוס

מתה איש מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־
 יִכְלֶה מִמֶּנּוּ מִקְבֹּר מֵתָהּ: וַיִּקַּם
 אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְעַם־הָאָרֶץ לְבְנֵי־
 הַתּ: וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אֲמִישׁ
 אֶת־נַפְשְׁכֶם לְקַבֵּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי
 שְׁמַעוּנִי וּפְגַעוּ־לִי בְעַפְרוֹן בֶּן־צֹחַר:
 וַיִּתְּן־לִי אֶת־מַעְרַת הַמַּכְפֵּלָה
 אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בְּקִצְיָה שְׂדֵהוּ בְּכַסְפָּא

תו"א מערת עירובין טו :

רשב"ם

קמט : במכר קברו . במקום שקברין שרי הארץ והרי לך קבר מוטם :
 (פ) מרת הכפלה . כל הקשה קריה מכפלה כמו כבד וזרין וכו מוכיח
 למה שלמרו שמתי ארץ ישראל חיים תחלה דהכא כתיב מתך והתם כתיב יחיו מתוך פי' מתוך דהכא יחיו מתוך דהתם : לא יכלה . כי
 כח' אורזן בשנת עברתו יכלה על כן לא יכלה מנך מקבור מתך כי לרזך כל האדם לירא מן המות ואם לא יתן מקום קברה גם לו
 לא יהיה מקום קברה :

בעל הטורים

(א) מתך . ד' ב' חסוריה הלא ג' וחד יחיו מתוך וג' דהכא חסרים
 דכחז מת איורי והסוף דהתם מלא דאיורי כתיב ויש כחן כמי
 למה שלמרו שמתי ארץ ישראל חיים תחלה דהכא כתיב מתך והתם כתיב יחיו מתוך פי' מתוך דהכא יחיו מתוך דהתם : לא יכלה . כי
 כח' אורזן בשנת עברתו יכלה על כן לא יכלה מנך מקבור מתך כי לרזך כל האדם לירא מן המות ואם לא יתן מקום קברה גם לו
 לא יהיה מקום קברה :

רש"י

ב הקברות : (א) לא יכלה . לא ימעל ל כמו (תהלים מ)
 לא תכלה רחמך . וכמו (לעיל ה) ויכלה הגשם : (ח) בפשט .
 רזנכס : ופגעו לי . לשון בקשה כמו (רות ה) אל תפגעי
 בי : (ט) המכפלה . בית ועליה על גבוי . ד"א משפולה

בית יהודא

אויביבער בית הקברות : (א) וְאֵל קִבְרוֹ . מיינט מען וְאֵל
 יקבעו ער וועט גיט פארביידן (כפ) ווי עס שטייט (לא תכֵּן
 בהקדו) זאלקס גיט פארמיידן דייער רחמנות (וּכְמוֹ) אונ ווי
 עס שטייט (וַיִּכְלֶה הַגֵּשֶׁם) דר הענן איז פארמיטען גינארן .
 די תמים האבן זאגט צוא אברהם צו וואס דארפסטו קופין
 אפלאץ צוא אבית הקברות . מיר וועלען דיין ווייב שרָה גיט
 פאמיליע פון אונז , אונ קלויב דיר אויס דעם פעסטן קבר , אונ
 פנראב דארשען שרָה'ן , איין מענטש פון אונז וועט דיר
 דאס גיט שטערן , אפילו דיר וועט געפעלן אזו אקבר וואס
 איינער הט אים אנגעגרייט פאר זיך , אז דו וועסט זאגן דר
 וויקסט דעם קבר וועט מען דיר אים געבן ודס מיינט מען
 קמבמר קברינו קבור את מֵתָהּ , אונ דעם פעסטן פון אונזער
 קברים פארנראב דיין שטיין איש ממנו איז קברו לא יכֵּן מֵתָהּ .
 איין מענטש פון אונז וועט זיך פארמיידן פון דיר זיין
 איינעם קברו , ווייל די תמים האבן צו אברחמיו ויער שיינ
 (ה) וַיִּשְׁכְּבוּ . מיינט מען (צונכס) איינער וועלען : ופגעו לי .
 (קשון בקשה) ופגעו איז דרמיטש פעטין (כפ) ווי עס שטייט
 אין ספוק (אל תפגעי בי) זאלקס מיר גיט בעטען : (ט) והמכפלה .
 די טאפעלע , זאגט רש"י (בית ועליה על גבוי) עס איז גויען
 צוויי שטובן איינע אוף די אנדערע (דבר אחר) נאך אפשט איז
 דריבער ורפט מען דיא טאפעלע (שקפיה בוגרות) זיא איז

שפתי חכמים

מעטים הם : כ דל' דלון לשון אחוזה נוכל אלא כדבר שיש בו ממש
 לא על קבר שהוא כור תולד לכן פירש' אחוזה קרקע לקבר ואחוזה
 קלי אקרקע . והל"ם פי' לחוזה שיש על קרקע שהוא תחת רשות
 ליקומים על התורה

איז . קען מען וויסען פון דעם קבור ווס מען גיט אים , ווס
 מער קבור מען גיט אים , איז אזויבן אז מען הט מער מורא
 פר אים , ווייל זיין שרעכטקייט איז גרוס אונ קען פיר שארן
 סאקן , דריבער ווען די בני חת האבין גינארט געבן קבור
 צו אברהם , האבן זיי זאגט צו אים זאלקס גיט מיינען אז
 מיר נעבען דיר קבור ווייל מיר האבען מורא פר דיר טאמער
 וועסטו אונז טאן שרעכטס , גיין . מיר נעבען דיר קבור ווען
 דיין פרומקייט ווייל דו ביט אנשיא אלהים , דו ביט גיי
 הקביה אויה אנשיא דריבער מענטשן אויסקרייבן אקמם
 קברתה פאר שרָה וועלכין קבר דו וויקסט :

קבור את מתי מלפני צו בגראבן מיין מת פון פר מיר שקעיני הערמ איר מיה צוא ופגעו לי בעפרון בן צוחר אונ
 בעט פון מיינט וועגען עפרון דעם וזקן פון צוחר : (ט) ויתן לי את מערת המכפלה אונ ער זאל מיר געבן
 די מערת המכפלה אשר לו ווס איז צו אים אבד פקצה שרה וואס דאס איז אין עק פון זיין פעלד (עי"ט) .

מלא יתננה לי בתוככם לאחותי
 קבר: ועפרון ישב בתוך בניחת
 וען עפרון החתי את אברהם
 באוני בניחת לכל באי שער עירו
 לאמר: לא אדני שמעני השדה
 נתתי לך והמערה אשר בו לך
 נתתיה לעיני בני עמי נתתיה לך
 קבר מתה: יבישתחו אברהם לפני
 עם הארץ: יידיבר אל עפרון

שלימים יתננה לי ביעיכו
 לאחסות קבורא:
 ועפרון יתב בגו בני
 התאה ואתיב עפרון
 התאה ית אברהם קדם
 בני התאה לכל עלי תרע
 קרתיה למימר: יא לא
 רבוני קביל מיני תקלא
 יהבית לך ומערתא די
 יבה לך יהביתיה לעיני
 בני עמי יהביתיה לך
 קבר מתה: יב וסגיד
 אברהם קדם עמי א
 דארעא: יג ומליה עם
 רשב"ם

פנינו שדה עפרון אשר במכפלה: בכסף מלא. בכל שווי: בחיובם. לעיניכם ותחזו עינים: לאחות קבר. שהתרו כלכם לקבור בה מת: בריצה השדה ובמכירה אני נתון לך במתנה כל השדה והמערה: (יב) וישתחו אברהם. לעפרון לפני עם הארץ:

בית יהודא

גיועו געסאפאליט מיט פארן. אלע קתים נום זענן גענוען אין איר פגראגען זענן גיועווען מאן אונג נויב: ופגפג קלאז. פאר פגלען געלט (אשכנז פגל שגרה) איך נועל פצאהליו דם באגעע נוערט ווי פיה דער קעלער איז נוערט (בן דוד אפר לארונה) אונג אזוי קט דוד הקדש געזאגט צווא ארונה איך נועל פויא דיר קופין דעם פלאץ (פגפג קלאז) פר פגהלען געלט, וויא פיה ער איז נוערט: (י) וועפרון ישבו. זאגט רש"י (כתוב עזריהם) דעם טאג האגען דיא חתים געמאכט דעם עפרון פאר אשטר ואגלעטיון ארף וויא (בגני השיבתו של אברהם) וועגען די גרוסקייט פון אברהם (שגרה צדק יו) ווס ער קט גרארפט מיט אים בידיון (ענה צדקה) איז ער גרום גיווארען: וכל עמי מענטשן פון שאטם האגען זיך גישעקט פון זייער ארבעט פון שגרה: (יא) ורא ארץ. גיט וויא דו זאגסט מיין הערר שפתי

מ בזוגות (עירובין נג): בכסף מלא. אשכנז כל שוויה וכן דוד אמר לארונה (דה"א כא) בכסף מלא: (י) ועפרון ישב. כתוב חסר אותו היום מנוהו שטר עליהם נ מסני השיבותו של אברהם שה' לרדך לו עלה לגדולה: לכל באי שער עירו. שכולן בעלו ממלכתו וכלו לגמול חסד לשרה: (יא) לא אדני. לא תקנה אותה בדמים: נתתי

הסכה הי"ל לקרותו עמי בשם סכה העקרות לומר מערה בית ועליה או מערה בנין כפול לומר מערה זוגות או מערה זוגות כפולות לכן פ"י שניה ור"ל שקראת כן ע"ש שיש בה איהם עניות עם כפלות בנין זוגות ולא ע"ש הענין עמו או כדי לקרר לבלול כמות מפתה ב' עניות דתי מנייהו מפתק ועד"ו ה"י גבי קרית ארבע וק"ל: דלאס הוה כתיב בוי"ו יושב הוה ביעוני והוה משמעוהו יושב כבד וגם יושב עשיוו כחוק בני חת כסוה אלל אס כתיב חסר יושב כבד עבר משמע שכבר בני חת עמסה כסוה ולא הוה לפי שאותו הוה יו"ו: (יב) ויראה עמסה זה משעוהו לטון דכאן כתוב באי שער עירו ויפגס וישאל תשקק דשכס כתיב יולאי שער עירו אלל דהכא והתם כדכא קמ"ל דהכא קמ"ל שאפילו מי שחיל מלאכה בעל מלאכתו וכל לגמול חסד והתם קמ"ל שאפילו מי שסיה לו כחוק

שפתי חכמים ססה כה"ל לנסוף כמו הכא לא יכלה דכאן אין לו שום משמעות אס הוא לו כליון וק"ל: מ (ממ"ט) ב' פירושים אלו הם ב' מ"ד בעירובין פרק כ"ד מעברין וכוונתם שלא נעשה לפי מערה עלמה כפולה מערה לפנים ממערה או מערה ע"ג מערה דל"כ מערה הכפולה מבע"ל דלא פ"י מערה שיהא כפולה מאחר שלא היה תי"ו המורה על הסמיכות והדבקות וה' הנקדה של חובת כפולה היה מוסב על המערה אבל השאל דכתיב מערת בת"ו הסמיכות והדבקות גם המפלה הוא שם דבר של כפלות פ"י מערה של כפלות אחר סהיה כה למר ע"ל כפלות הכנין בית עליה ע"ג ולמר ע"ש כפלות הזוגות ורש"י לא הכריז כוונת איהם קרוב לפשוטו על מקרא ולכן הביא גם שניהם כי שניהם כא' עונים וע"ל דרש"י ס"ל דעל כ"א לנדד קסא למ"ל לקרות המערה שם שם סמפלה ע"ש ואינו עיקר

פירוש לתורת אלהים

ונאקסט זיא גיט קופין פר געלד שגני הער מיה צוא השדה נתתי לך דאם פגעלד איז גליוה נויא איך נואקט דיר שוון לאנג גגעבן אמתנה והמערה אשר בו לך נתתיה אונג דיא הייל נום איז איז געלד טו איך דיר געבן לעיני בני עמי נתתיה לך פאר ד' אוגין פון מיין פאלק טו איך איך נויא דיר געבן קביל מחד פגראב : ין מת: (יב) וישתחו אברהם לפני עם הארץ אונג אברהם האט זיך גביקט פר דעם פאלק פון דעם לאנד: (יג) ובפר אף עפרון אונג ער קט געלט צו עפרון פאניו

בכסף מלא פר וויפל געלד נויא איז נוערט יתננה לי נאל ער נויא צו מיר געבן בתנאים צווישן איך לאתת קבר פר איין ארוב ארף אקבר: (י) וועפרון ישב בתוך בני חת אונג עפרון איז גינעסען צווישן דיא בני חת (ש"י רש"י). ובען עפרון החתי את אברהם אונג עפרון החתי האט געגפגט צו אברהם אגני בני חת איך די ארען פון די בני חת ווי האבן גיהערט לכל באי שער עירו צוא אלי וואס קופן אין טועד פון ניון שמיאט (ש"י רש"י). לאמר צו זאגן: (יא) לא אדני גיט אזו מיין האר דו

אונקלוס

יה לאברהם דזכייתו
 לעיני בני התאה פני
 עלי תנע קר פיה
 יש נבחר פן קבר אברהם
 ות שרה איתיה פמערת
 בקר פפלה על אפי
 מקריה היא תברן
 פאנעא דנען: ויקם
 מקריה ונערהא די היה
 ליה נבנהם לאחסנה
 קבריה מן פני התאה:

כביב: יה לאברהם למקנה לעיני
 בנייתת בכל באי שער עירו:
 ואתריכון קבר אברהם את שרה
 אשתו אל מערת שרה המכפלה
 על פני ממרא הוא חברון בארץ
 כנען: ויקם השדה והמערה אשר
 בו לאברהם לאחות קבר מאת

רשב"ם

סוד שובר. סוד בכל מקום: (יח) לאברהם למקנה. קם פאור נתינת הכסף כדכתיב ונתן הכסף וקם לו אבל לאחות קבר מאת בני חת לא קם והוחזק

בית יהודה

לאברהם למקנה וגו' דר נויאט ויקם גהער צום אנדערען ש לאברהם למקנה וגו' (יח) בכל באי שער עירו. פסוק, און אזו בארף מען זאגן דעם פסוק דיא פעלד און דר קעלער ווס אין פעלד פארקויפט געטוארען: (יח) וכל באי שער עירו. זאגט רש"י

שפתי חכמים

כתוב בן כי לאברהם למקנה חינו דבוק עם פסוק הקודם מפני פסוק העומים: ש למקנה לאכורה קשה ממנו? הוי פסוקו ח"ש ולקמן חין דרך רש"י להביא דבר כהנס וחי פסוקו לא ח"ש ח"כ למה הביא לפסוקו וכו' לר"ך דלקדק בכל מקום שמתיר רש"י שיהיה. וי"ל ללפסוקו ללד ויקם שדה עפרון וגו' עד השדה אשר בו וגו' מותר הו"ל ויקם שדה והמערה וגו' לאברהם למקנה וגו' למ"ל שדה עפרון חטו עד השדה לא ידענו שהיתה שדה עפרון לך לר"ך לומר תקומה היתה שדה של עפרון ויקם שמתלה היתה בוד הדיוט להיונו עפרון ולמדרש תקומה ל' וכו' קשה כיון דכבר אמר ויקם שדה עפרון למה הוסיף פס' ב' השדה והמערה וגו' הו"ל ויקם שדה עפרון וגו' והמערה וכל הפן וגו' גם לפי' תקומה וכו' חין לו

ליקומי יקרים

ויט וצחתי בן קבר אברהם את שרה אשתו. דער ילקוט ראובני שבייבט דר מערת המכפלה אין געבין טיר פון בן גרן און ווען מנה און גישארקאן און אדם הט גזכט אארט אין צו בענדאבען הט גר געפינן דעם קעלער, ווי ער איז אראפגעקומען אין קעלער הט גר געשעקט ארית פון בן גרן, הט גר אראפאט אריתו ווייטער ביי אונטער דעם בן גרן, איז אראפגעקומען אקור פון הימער גנג פר דיר ביו דעם ארט, און ווען אדם איז גישארקאן, ויין זיהן שט הט אים דארטין פנדאמין, און מלאכים האפען געהיט דעם ארט עם זאל אין אים קוינער אריתו קומען ביו אברהם הט דעם קעלר נקופט, און ווי אברהם הט אראפגעשארקאן שרה אין דעם קעלער זענען אדם מיט מנה אויפגעשעקטען פון ווייטער ארשער. און האפן ניוואט אריתו פון דיא מערה, ווי האפן נזאמט צו אברהם עם און זענען פאר אונד אין דעם קעלער וועגן אונזער זינד ווס מיר האפן גינדריגט אהער ביון נוייב שרה מיר זאלן אונד פאר אור אורד שעמען וועגען אונזער זינד, הט אברהם גיזאמט צו אדם מיט מנה

נחמיה

מקנות. דם ועבדיעט און ווענען פיי די מערת המכפלה, הקב"ה האט געשינקט די מערת המכפלה צו עפרון. און ווען עפרון נואט קיין געטש נעמן פיי אברהם, און אברהם און שרה, זיך און אברהם זענען און ראה, וואס און פנדאמין גיטארן אין די מערת המכפלה פון עפרון ווען ח"ה וואס ווי געדינקט די אבות נואט ער געדינקט דעם אורד וואס ווי זיגען, נואט דערמאנט גיטארן דער גאמן פו גרן אור.

בַּיְיָהֶם : ׀ כַּד ׀ יֵאָבְרָהֶם זָקֵן בְּאֵי
 בַּיָּמִים וַיְהִי־בָרַךְ אֶת־אֲבָרְהָם
 בְּכַל־׀ : בְּיֹאמֶר אֲבָרְהָם אֶל־עַבְדּוֹ
 זָקֵן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלֵל בְּכַל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים
 בְּנֵי יָדְךָ תַּחַת יָרְכֵי׀ : גְּיֹאשְׁבֵיעָדְךָ

אֶיֶבְרָהֶם סִיבֵעַל בַּיּוּמִן
 וַיִּי בִרְרַךְ יֵת אֲבָרְהֶם
 בְּכָל־אֵי : בְּיֹאמֶר אֲבָרְהָם
 לְעַבְדֵהָ סְבָא דְבֵיתָהּ
 דִּישְׁכִימַת בְּכָל־דִּי לָהּ שִׂינוּ
 בְּעֵן יָדְךָ תַּחַת יָרְכֵי׀ :
 גְּיֹאשְׁבֵיעָדְךָ בְּמִימְרָא
 תּוֹרָא וְאֲבָרְהֶם זָקֵן וַיֹּמַר כֹּה קִיְוֹטָן עַבְדִּי
 מִעֵילָפְ עַבְדִּי מִהַדְרֵיָן קֵן : כַּד רָתֵת
 סוּסַס הַ קִיְוֹטָן עַבְדִּי כַּרְתִּי לוֹ עַבְדִּי וַיֹּאמֶר
 אַלְבַּרְסֵס וַיֹּמַר כֹּה : וְהַשְׁכִּירַתְּ שַׂבְּוֹתַת לַחֵ׃

בעל התורים

סוקס לערער על המערה : (ה) וְאֲבָרְהָם זָקֵן . וסמך ליה וסי' כרך
 כסאוקן ולא יטול עוד ללדת ולבא ליעא וליתן אז כולך לברכס וסי'
 כרכו : גא בינוס , כסבא בנינון וניוס סיני ברכו כון שניל יאכס
 (ב) הנושל . ב' בים' הכל ויאךר חס רוח הנושל יעלה עילך שאלך
 אברכס חפניו חס רוח הנושל אז סוס חוכם יעלה עילך מקונך אל
 תנח חלף לך ללרמי : כל ירך . בני' מילא שהשכעו בנימל :
 רש"י

רשבים
 באברהם עד שקבר שרה אשתו או יוסק לאחות קבר מאת בני חת : (א) בא
 בויסם , והיו הגיע עת להשיא את בנו בחיו : וה' ברך את אברהם . להודיע
 האמור לפינוי שלא שלח עבדו לקחת אתם משפתחו מחמת חוסר נשים בארץ
 כנען שלא היו רוצים להורגו לו שהרי נחברך בכל וכל העולם מתאים להורגו
 לו אבל הוא לא רצה כי אם משפתחו . והוא שאמר העבד וה' ברך את אדני
 מאד ויגיד לולך והוצרך לפי החלה ברך את אברהם בכל . כמו וחס אבי כנען :
 (ג) שים גא נייך תחת ירכי . כון בויס' כששבעע ציעקב כריוחת בריח ושבעוע

בית יהודא

(בְּקֶרֶב בְּוִסָם) צִוְיָשִׁיעִן אִשְׁעָ עֲמַנְטָשְׁשֵׁן וְנָאֵם וַעֲנֵן זְעָקוּן אִין
 שְׁטָמַת (בְּקַעֲמֵי בְּוִסָם) וַעֲנֵן וַעֲנֵן זְעָקוּן זְעָשָׁמָן (הֶקְרָבִי לוֹ)
 הֵאֵט עֲפָרוֹן אֲרִין פְּאָרְקֻיפְט צִוְיָ אֲבָרְהָמֵן : (א) וְבָרַךְ דַּעַר
 אֲבָרְהָם בְּכָל־׃ זָאֵמַר רִשְׁׁי (בְּכָל־עֵבֶד בְּנִמְטָרָא בְּן) דְעֶר
 וְנֹאֲרַת בְּכָל־בְּטָרַעֲמַט צָנוּוִי אֹמֵן פּוֹפְצִיג וַוִיא אִין וְנֹאֲרַת בְּן
 בְּטָרַעֲמַט אִיָּוָה צָנוּוִי אֹמֵן פּוֹפְצִיג , הַקִּבְּיַת הַט גַּעֲבֵעְנֵימְשֵׁשׁ
 עַד הֵאֵט גַּעְהַאט אִזְוִיָן (הַיָּה צִדִּיק דְּחִישָׁיו אִשְׁרֵה) הֵאֵט עַד אִיִּם
 גַּעֲבָרָקַמַּת גַּעְבָן אַנוּיִב : (ב) וְזָקֵן בֵּיתוֹ . זָאָמַר רִשְׁׁי (לְפִי שְׁרֵי־אֵד
 וְנֹאֲרַת בֵּיתוֹ , זָקֵן בֵּיתוֹ) , דְעֶר אֲלֵפְשַׁעֶר פּוֹן וַוִין שְׁטוּב . וַיְכִיֻן
 וְזָאָמַר רִשְׁׁי (לְפִי שְׁהַשְׁבֵּעַ צִדִּיק שְׁמוּרָא בְּיָדוֹ חָפֵץ שֶׁמִּצְוָה אִין חַפְצִין)
 אַזְוָה וְנָאֵם אִין אַמְצִיגָה (בְּיָדוֹ מִפְּרֵי הָאֵז מִזְוִיהָ אוֹ מִזְוִיהָ תְּפִלִּין) וְתַמְלִיָּה הַיָּתִיהָ
 מְצִיגָה רֵאשׁוּבָה (לֵד) דִּיא מְצִיגָת מַיִיָּה אִין בִּי וַוִין גַּעְרָה דִּיא עַרְשֵׁשׁ
 מְצִיגָה אִין עַל־צִדָּה (וְהָאֵד לֵד־עַל־צִדָּה) אֹמֵן דִּיא מְצִיגָה אִין צִדָּה
 שַׁפְתֵי חַכְמִים

בָּרַךְ כּוֹלס וּבְמַעֲמַד כּוֹלס ת הִקְטוּ לוֹ : (ג) בְּרַךְ
 אֵת אֲבָרְהָם בְּחַל־׃ כֹּלס עולה בנינו' כן ומאחר שהיה לו
 אז היה לו זקין להסאלו אשה : (ב) זָקֵן בֵּיתוֹ . לפי שהוא
 לדון קוד לו : תחת ירכי . (שבעות לח) לפי שהשכעו
 לריך שיעול בידו חפך של מלוא כנען ספר תורה אז תפילין
 והמילה היתה מלוא רשעוה לו וזכא לו ע"י אשר והיתה
 אבְּרָהָמָה בְּכָל־׃ מיט אִזְוִיָּן (וְאֶחָת הַשְׁהַרָּה בְּן) אֹמֵן וַוִיִּל
 גַּעֲבָרָקַמַּת גַּעְבָן אַנוּיִב : (ב) וְזָקֵן בֵּיתוֹ . זָאָמַר רִשְׁׁי (לְפִי שְׁרֵי־אֵד
 וְנֹאֲרַת בֵּיתוֹ , זָקֵן בֵּיתוֹ) , דְעֶר אֲלֵפְשַׁעֶר פּוֹן וַוִין שְׁטוּב . וַיְכִיֻן
 וְזָאָמַר רִשְׁׁי (לְפִי שְׁהַשְׁבֵּעַ צִדִּיק שְׁמוּרָא בְּיָדוֹ חָפֵץ שֶׁמִּצְוָה אִין חַפְצִין)
 אַזְוָה וְנָאֵם אִין אַמְצִיגָה (בְּיָדוֹ מִפְּרֵי הָאֵז מִזְוִיהָ אוֹ מִזְוִיהָ תְּפִלִּין) וְתַמְלִיָּה הַיָּתִיהָ
 מְצִיגָה רֵאשׁוּבָה (לֵד) דִּיא מְצִיגָת מַיִיָּה אִין בִּי וַוִין גַּעְרָה דִּיא עַרְשֵׁשׁ
 מְצִיגָה אִין עַל־צִדָּה (וְהָאֵד לֵד־עַל־צִדָּה) אֹמֵן דִּיא מְצִיגָה אִין צִדָּה
 שַׁפְתֵי חַכְמִים

דעת זקנים מבוערי התוספות
 (א) ברך את אברהם בכל . כוכת הפרשת מעשר כד"א ויהן
 לו מעשר מכל :

ל' עמידה עמוד השדרה . והר"ם וסי' הכינו דוקס סבית
 למן קנין לפרשי' דססס . וחיוו כן וחמיס מנין להס זה : ת מפני
 שבי"ת ככל מוקס מורס על וזקני מניסן שאלו חוך וקבוס שייך גמקוס
 סכלין סכלין מנלמלסן וכו' דלסי' סוביל סכל כמיס לעיל ולמה כתב
 מה ענינו ללחן והס דלס כפי' סכל לכוידועו סססן נחסכ כל
 ליקושי יקרים
 פון אייבֶּרְהָם וְנֹאֲרַת בֵּיתוֹ עַד זָאֵל אִיָּוָה שְׁיִיבָעֵן אִיָּוָה
 זִיבָד אִין גִּבְרִין אִיר זִאָמַר אִיָּוָה גִּבְרִין מְעַהֵר שֵׁט גִּבְרִין אִיר
 בְּאֵד צוּרִיק גַּעְבִּימָנְגָעֵן אֹחַף וַוִין אֵרֵט . חָנַח הַט גִּבְרִין גִּיְוִיָּאֵשׁ
 צוּרִיק גִּיְוִין בִּזוֹ אֲבָרְהָם הַט אִיר גַּעְבִּימָנְגָעֵן בִּזוֹ דִּי הַאָבָד אֹמֵן
 הַט אִיר גַּעְפִּירַת צוּאֵ אִיר אֵרֵט , נֶאֱבָרְכַם הַט עַד גַּעְפִּירַת
 שָׁרָה אוֹחַף אִיר אֵרֵט גַּעְפִּין חָנַח :
 (א) וְאֲבָרְהָם . זָקֵן וכו' . דער מדרש תנחומא שְׁיִיבָעֵן
 לְמִשְׁלַח אַמְרֵי הַט גִּבְרִין אִשְׁרֵי נֹס עַד הַט אִיִּם שְׁמַאֲרַק
 לֵב גַּעְבִּימָנְגָעֵן אַמְאֲרַל הַט דַּר מַלְךְ גִּיְוִיָּאֵט צוּס שֵׁר וְזָקֵן זָאֵל
 אִיָּוָה דִּיר גַּעְבָן , וְנֹאֲרַת אֹמֵן בְּאֵד הַאָסֵטוֹ עֵגֻבֵן , גַּעְבִּיקַת
 אֹמֵן דִּירְגִּימָנְגָעֵן אִשְׁטָטוֹ , פִּעְלָרֵד אֹמֵן וַוִיָּגַעְעֵרְטֵנְר הַאָסֵטוֹ ,
 גִּבְרִין אִיר נֹעֵל דִּיר גַּעְפִּין אִזוֹ אָקָרוֹן וַוִי מִיָּן קִיְוִין אִיר , אִזוּ
 הַט גִּיְוִיָּאֵט הַקִּבְּיָת צוֹ אֲבָרְהָמָה , וְזִיָּבָר אֹמֵן בְּאֵד גַּעְבִּיקַת
 גַּעְפִּין אִזוּ אָקָרוֹן וַוִי אִיר הַאָב , דִּנְיֹאֵל הֵאֵט גַּעְבִּימָנְגָעֵן אִיר
 אֲבָרְהָם זָאֵל אִיר אֵרֵט וְעֶרְעֵן אֹמֵן דִּיא הַאָר פּוֹן וַוִין קֵאֵם
 זָאֵל וַוִיִּם וַעֲרִין

הס אמר במעמד כולס ולא לן רלס לפרס רש"י כמו סי' לעיל
 ככל משמע סכא כחתינ' ח' חתי מלרסס במעמד כוּן : א (ג) דלזכ"ס
 פירושו לתורת אלהים
 מאת פון דיא בְּנֵי חַת : (א) וְאֲבָרְהָם זָקֵן בְּאֵי בַּיָּמִים
 אֹמֵן אֲבָרְהָם אִין אֵלְמַת גִּיְוִועֵן עַד אִין גַּעְבִּימָנְגָעֵן אִין
 דִּיא יֹאֲרַעֵן וַיִּי בְּכַד אֵת אֲבָרְהָם בְּכָל אֹמֵן גֵּאֵט הֵאֵט
 גַּעְבִּימָנְגָעֵן אֲבָרְהָם מִיִּס אֲלֵעֲרֵלִי בְּרָכוֹת [ש"י רס"ו] :
 (ב) וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם אֵל עַבְדּוֹ אֹמֵן אֲבָרְהָם הֵאֵט גִּיְוִיָּאֵט
 צוֹ אִין וַוִין גַּעְבִּיקַת וְזָקֵן בֵּיתוֹ דְעֶר עֲרִיִמְעֶר פּוֹן וַוִין
 הַזִּין הַמִּשְׁלֵל בְּכָל אֵשֶׁר לוֹ דְעֶר וְנָאֵם הֵאֵט גִּיְוִיעֵרְטִימָנְגָעֵן
 אִיָּבְעֶר אֲלֵרִיגֵן וְנָאֵם צוּאֵ אִיִּם אִין שִׁים גַּא יָרַךְ חַת
 וַיְכִי מוֹה נֹון בִּין הַאָבָד אֹמְנָה מִיָּין דִּיר [ש"י רס"ו] :
 (ג) וַיֹּאשְׁבֵיעָדְךָ בְּנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאַלְהֵי הָאָרֶץ אֹמֵן אִיָּוָה וַוִיעַל

אֹמֵן דִּירְגִּימָנְגָעֵן פִּעְלָרֵד אֹמֵן וַוִיָּגַעְעֵרְטֵנְר הַאָסֵטוֹ אִיר נֹעֵל דִּיר
 הַקִּבְּיָת דִּי הַאָר פּוֹן וַוִין קֵאֵם וְזָקֵן וַוִיִּם , הֵאֵט הַקִּבְּיָת גַּעְבִּיקַת
 זָאֵל וַוִיִּם וַעֲרִין
 כִּשְׁרִי
 אָפְסֵר אִין עֲפִרַת דִּי מְקַבֵּל הַמְקַפָּה פְּאָרְקֻיפְט , אִיר שוֹן
 אָפְסֵמְעָקַת גִּיְוִיָּאֲרַעֵן דְעֶר נֶאֱמָעֵן פּוֹן גַּעְפִּרין אֹמֵן עַם אִין פִּאָר־
 שְׁרִיבֵעֵן גִּיְוִיָּאֲרַעֵן דְעֶר נֶאֱמָעֵן פּוֹן אֲבָרְהָם , גִּבְרִין גַּעְעַם פּוֹן
 עֲפִרַוֹסֵן נֶאֱמָן אִין גַּעְבִּיבֵיעֵן אִין דִּי תוֹרָה צוֹ גַּעְעֵיבֵיעֵן דָּאֵם
 אִיִּמְרֵקַת נֹוס עֲפִרַוֹן הַט גִּיְוִיָּאֲרַעֵן , עַד הַט פִּאָר קִיּוֹפֵט אִזוּ
 ב"י
 11 17

שלישי ויפקח העבד עשרה גמלים
 מגמלי אדניו וילך וכל טוב אדניו
 בידו ויקם וילך אל ארם נהרים אל
 עיר נחור: ויברך הגמלים מחוץ
 לעיר אל-באר המים לעת ערב
 לעת צאת השאבת: ויאמרו
 יהוה אלהי אדני אברהם הקרה
 נא לפני היום ועשה הסד עם אדני

פתיגא קדון: ודבר
 עבדא עשרה גמלין
 מגמלי רבוניה ואזל וכל
 שפר רבוניה בידה קם
 ואזל לארם די על פרת
 לקריתא דנחור: ויאשרי
 גמליא מפרא לקריתא
 לבאר אדמיא לערב רבישא
 לערב דנפקו מלתיא:
 ויאמרו יהוה אלהי דרבוני
 אברהם זמין פער קדמי
 ויקח דין ועבד מיבן עם
 רבוני

בעל הטורים

כ"א' כהליכא וחדא כחורס: (י) וכל טוב: כ' כנס' סבל אורח וכל טוב
 דמסק אלישור לקם חס נוסב דמסק: (יב) עם אדוני אברהם: ס"ח מוס'
 רש"י

רשב"ם

אברהם: (י) וכל טוב אדוניו, האנשים החשובים של בית אברהם הוא שנה'
 פניו והאנשים אשר עם: (יא) ויברך הגמלים: שני ברכים יש בגמל זה על

בית יהודא

ווארט רק מיינט מען ווייניגער צו מאכן (בני אינו הורז) מיין
 זינקן נועט גיט גיין צוריק אין תרו (אבל גיבט בן בני סופ'
 270) אבער גיבט נוס ער איז מיין ווהקס ווקן ומיין אייניקל'
 נועט קומען צוריק און תרו: (י) ויגמלי אדוניו, פון דיא
 קעמליע פון ויין הער, פון אברהם, זאגט רש"י (גברון
 היי משאר גמלים) די קעמליע פון אברהם קט מען דערקענט
 פון אברהם קעמליע (שקרו יוצאין ויבאין) דיא קעמליע פון
 אברהם זען ווייערע מיינער נוען געשטאמען (אפני הנה)
 פישעקען אין פרעקע פערער: וכל טוב אדוניו בידו, וכל
 האט געשריבן אוף אפאפיר ויין גאנצין פארקומען שיינקט ער
 ער זאל ווייזן דעם פאטער פון דיא פרוה, אז ווי נועלע זעקן
 ווי שיקען זייער גוטער פאר א צווייטע זעקן: (יב) ויאשרי ארם
 גינגען ווייטען צוויי טייכען: (יא) ויברך הגמלים, ער האט
 אוף דעם גראו ווייטע דר קעמליע איז הויך, איידער ער

אינו חוזר אבל יעקב בן בני סופו לחזור: (י) מגמלי
 אדוניו: (כ"א) ככרוו, ככרוו היו משאר גמלים שהיו וילאין ומומין
 ה מסני הגול סלא ירעו כשדות אחרים: וכל טוב אדוניו
 בידו. שטר מותה כח דליחך ו על כל אבר
 לו כדי שיקפלו לשלות או: ארם נהרים: בין
 שתי נהרות ושבת: (יא) ויברך הגמלים. הרעילס:

ויעגען גולה (שלא ירעו בשדות אחרים) ויזא זמן זוף גיט
 זאגט רש"י (שפר כתיבה פתח ויצחק ע"כ אשרי) אברהם
 צו זיין ווקן ויצחק דעם פאפיר קט אברהם געבן צו אפיינער
 ויזא ביה ויצחק נועט זיין (פרי שיקפלו לשלות או פתח) ויער
 זאגט רש"י (פון שתי נהרות ויברך) דיא שטאט ארם איז
 געפאמט געווען די קעמליע (הרעילס) ער האט זיי געוויינט
 זיינט זוף פיינט ער איין דיא קנייה, נאקדעם מיינט ער ווקן:

חכמים

ה"י היסא זכרי הויקא שולכו בין שדות אחרים שאני: ו דהספקו
 לקאמר ויך: וכל טוב אדוניו בידו נשמע דרבותא קאמר רש"י שהיך
 עדיין סוס כל טוב אדוניו בידו וחי סוס ספי כרשותו מה כל לגמרו
 סבל טוב אדוניו שד בידו כי מאי רבותא איכא ועי"ל לא הודיעני
 הקרא כפרסא שלמי זה סבל טוב אדוניו כרשותו א"ו שטר מותה נתן
 לנחש, והרש"י כ' דלג"כ ח"ך היה בידו דודאי לא נתן כל מנוט
 כרשות אלישור ואין לנחש וסא כתיב ויתן אברהם את כל אשר לו
 לנחש דשמע דעד שסאל לא נתן לו שטר מותה לנחש דכבר פירש"

פירוש לתורת אלהים

צו ארם נהרים אל עיר נחור צו דר שפאט פון נחור:
 (יא) ויברך אונ ער האט גימאכט קניינן דיא קעמלין
 אוסען ווייניג פון דער שפאט אל גאר פנים בייא
 דעם גרוינן וואסר: (יב) ויאמר אונ ער האט גיאמט
 וי גאט אפיו דר גאט פון מיין האר אברהם הקרה

יהודא

קומען ראש השנה, הערוין דעם גייעס תון, מען האט זיך
 דערנוארט עם איז נקומן ראש השנה, מען האט אפגראווינט
 שפתיים מען האט אפגעלייענט מען קריט אונ דעם תון ער
 זאל אנטאהן דעם קטלא אונ גיין צום עמוד, דר ווייל האט
 מען געזען ווי ער זאגט צום מילדער ער זאל אנטאהן דעם
 קיטור אונ פליט אונ צוויין צום עמוד, דאווענען מוסף, זען

שפתי
 בקרבו אום סלא ליקח דסינו מננות עבר אסכול וממלא דהיו בעלי ביתו
 וא"כ מומלא ננו ה"ה דכתיב סלא וקית משבעתי אם לא תאכס ללכת
 וגו' קאי ננו על ענה אסכול וממלא: ה מדכתיב ויפתח הגמלים שמע
 דער עטיוו היו זמונין וק"ל, ושל"ג דלון הקט"ל מות פק"ה ע"י
 כהנתן של דריקוס כדאי כדולין ו"ל דלעפ"כ זמס ה"הם סלא ואלכו
 אשלו מלידו רשות הכתיב וסא עסקי כי ממתחא בעינים מתיאישין
 מוס ח"ך אלישור עבד אברהם מרוב חסדותו סהיס בו לא ראל ליהנות
 משל אחרים ספי' מן הממזר, והרש"י ח' שפין סמוכין על סוס

אוף דר זאך: (י) ויפקח אונ דר קעקעט הא גנומן
 אעיקן קעמלין גמלי פון דר קעמלין ווייניגין האר וי' וי' וי'
 וילך ער איז גיגאנגען אונ ער האט מיט גיגומען
 גאר דם גומץ פון זיין האר אין זיין האנד (פיו רש"י)
 ויקם אונ ער איז אוף גשטאמאן אונ ער איז גיאנגען

משלי

(יב) ויאמר ה' אלהי אדני אברהם וגו'. מפרשים פירענין
 דער ענין פון אברהם מיט אליעזר איז רמזל איז
 אשש"ט קט מען גראדאט אטון, ווי האבן גימאכט אלאנגע
 צייט ביו זיי האבען געזענען אטון ווי זיי האבן גימאכט,
 געווייליקה העקט מען צום פעקטיון אטון ראש השנה יום
 פפור, ארע מענטשין פון שפאט האבען געווארט עם זאל

אֲבָרְתָהּ: יֵה הַיָּה אֲנֹכִי נֹצֵב עַל-עֵינַי
הַמַּיִם וּבְנֹת אֲנֹשִׁי הָעִיר יֵצְאֹת
לְשָׂאֵב מַיִם: יֵה הַיָּה הַנְּעֹר אֲשֶׁר
אָמַר אֵלַיה הַטִּינָא כִּדְךָ וְאַשְׁתָּה
וְאִמְרָה שְׁתָּה וְגַם-נִמְלִיךְ אֲשֶׁקָה
אֶתְּהָ הַכְּחַת לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וְכֵה
אֲדַע פִּי-עֲשִׂית הַסֵּד עִם-אֲדָנִי:

דבונא אברהם: יי הא
אנא קאם על עינא דמיא
ובנת אנשי קרתא נפון
לממלי מיא: יי ותתי
עולמתא דאימר לה
ארביני גען קולתיה
ואשתי ותימר אשת ואה
נמליך אשקי ובה ונמלא
לעבדך? יצחק ובה
אדע ארי עבדת מיבו

תולדות אהרן
וכס הכהן הענין ד:

בעל הטורים

לומר כשכר ויקח לא מעט מים ענהו על המים וכסוף דליה של חסד
ס"ת דמים שלמה בזכות דמו שספך כסהל העקידה עניו: (יד) ובה
ג' בתם' כהל ולוהך ובה יוסו עניי עמי. ובה חן יקרה. פי' ובה
רש"י

רשב"ם

וב זה וצריך להבין כי ענין קודם שישהת פגני נבחו והוא שאמרו הכהנים
בשמיחה חזינו ונגדו כסלפ' ניכר: (יד) אהה הובחה. כלומר אהה שובחתי
חלע כי עשית חסד אט תהיה לדקת גומלת חסדים ובה חן יקרה נתון

בית יהודא

(יד) ואברהם הובחת. ראויה היא לו) זיא פאקט פאר יצחק
(שקחה גוקת תסדים) זיא וועט פאקן חסד וקבלי ויבנס ביהיה
של אברהם) אוי זיא ווערט זיא זאל אריינקומן צו אברהם
אין זשאב (לעילן הובחת בירק) הובחת אוי דערטיימיש
דאס אוי אנגעבעט צו הקב"ה (הודע לי בה) דורך דעם צייגען
חסד מיט מיין בערר אברהם (אט תהיה ממשפחת) אויב זיא

שפתי חכמים

בס רבי נחמיה ברכת דיימוקי שאל' הקב"ה לאברהם והיה ברכה
בכרות מסורים כידך ולאברהם מסרם לנחם וע"ל שסנכסוס אבר
קנה לאהט שנתן הכהנים לנחם כזאת עשר שנים לאחר מותם שנה
חזון נכסים נתן לו קודם מיתו ק"ל: ז לא סע"י סס"י דע זכ אלף
סוא התלה דכר שמתחיל ל' שזויע זכ בה יעשה חסד. ומתכ"ל

ליקוטי יוסף

(יד) והיה הנערה וגו'. ארבעה חט גוואטס אז אנערה קען
גיט אנשעפין וואסער אונ געבין פריגען צעהן קעמלען
דריבער קש גענוקטן צוא צעהן קעמלען צעהן קעמלען
יעדער קענשט זאל זיך פלעגשטיגען גאר מיט איין קעמל'
פיינדן זיא אוי אצנדקת ווס דס וואסער וועט זיך אויפהייבן
פון פרוגען אין דערהייך גענין אוי, וועט זיא צופינקן די
קעמלען צום פרוגען אוי די קעמלען וועלן א"יין פריגען,
אונ אויב עס וועט טאקי אזוי זיין, וועט ער וויסען געוויס
אז זיא אוי אצנדקת אונ פון אברהם משפחה, ווייל אין
די צייט אוי פריגען ווען דיא וואסער זאל זיך אויפהייבן
גענין אויס גאר פון אברהם משפחה, דריבער ווי ער האט
געזעהן דעם סימן, ווי זיא אוי וויסען צום פרוגען קט דיא
וואסער זיך אויפגעהויבן אין דערהייך אונ זיא קש געעפן
פריגען די צעהן קעמלען ניט צו ארשטן פון ווערטיגעני
קט ארבעטן קעראפט זיא אוי פון אברהם משפחה דריבער
קט ער אוי פאלר געגענין דיא מתנות, ער האט אוי גאר
געפרעגט וועמעס טאקטער זיא אוי, אויב זיא אוי גאט
צו אברהם אדער ווייט, דין מדרש זאגט ווי עס אוי גאט
רוהען גאר זיא זאל גיין צו דיא פרוגען 'שעפין וואסער:

יהודא

תפלה, די תפלות זענען געווען פאר פאקעמע, האט מען
געבענכט אז ער וועט דארפן אפפלה פו זיין ווהנס זונג,
וועט ער געוויס מופלא זיין גרוסע תפלות, נאכדעם אוי
גינארען פאקעמע, ער קט פאר זיין ווהנס זונג גאר ניט
געבענין, ער קט גואגט צוא אלעזר הקב"ה וועט געוויס

שהיו

(יד) אהה הובחת. ראויה היא לו שיהא גומלת חסדים
וכדלי לוכנס בזכותו של אברהם ולשון הוכחה ביררת
אפרובוט'ט כלעוו (דוא האסט בעשעידען): ובה אדע, לשון
ז תמהה הודע לי כה: כי עשית חסד. אט תהיה מומספתחו
דו האסט אויפגעקריבן: דאגט רש"י (ישן תהנה)
זאקסטו מיר מאגן וויסן (פי עשת חסד) אז דוא האסט גשאקן

דעת וקנים מבעלי התוספות

השבה עם נעמי מושי מואב ואל' ע"פ שרות לא היתה מעולם לשם
קורא לה לשון שבה מפני נעמי ההולכת עמה: (יד) ובה אדע.
פירש"י שהוא לשון התנהו' והימה לה"ר משה דאמרין בעלמא
שלשה שאלו שלא כהגון חובבי אלויער עבר אברהם ולפירש"י
לא שאל שלא כהגון:

פירוש לתורת אלהים

זא איך געט דך מאך פריגען פאר מיר היינט
ועשה אונ מוא גיגאר מיט מיין. האר אברהם:
(ג) הנה איך שמיא בייא אדע קוואר וואסער
זבנת אונ דיא קעמלעך פון דיא משפחה לייט
גייען ארום שעפען וואסער: (יד) והיה איר עם
וועט זיין דס מיינדל ווס איך וועל צוא איר זאגן
יהי נא כדך ויאשה גייג דיין קרוג אונ איך וועל
פריגען וואמרה אונ זיא וועט זאגען פריגען אונ דייגע
קעמלען וועל איך אדע אן פריגען איה זיא האסטו
בווערט צוא דיין קעמלע צוא יצחק (פי' רש"י).
דקה אדע אונ איך געט דך דארך איר זאל איך
וויסן פי עשת אז דו האסט גטאן חסד מיט מיין
האר אז זיא וועט זיין פון זיין משפחה אונ וועט
זיין הגון צו אים וועל איך וויסן אז דו האסט גטאן

דעם קאג פארין נאכט, האט מען פון היקל' איר גיט גי'אט

משלי
אלע פיין גינארן אוף דעם טון, אונ האבן גואגט צו אים.
מיר ווארפן אוי פיר' תרשים אוף דעם קאג ראש השנה מען
זאל הערין זייגע תפלות, האסטו געשעפעט דיין פשוטר
דאווענען מוסף? דס זעלביגע אוי געווען פיי אברהם, פאר
אזייער' קט ער גשאקן תפלה, פאר סדום האט ער גטאן

אונקלוס

טו ויהי הוא טרם בקה לדבר ותנה
 רבקה יצאת אשר יקדה לבתואל
 בן מלכה אשת נחור אחי אברהם
 וקדה על שכמה: טז והנער טבת
 מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה
 ותרד העינה ותמלא כדה ותעל:
 יז וירץ העבד לקראתה ויאמר

עם רבובי: טו ותנה הוא
 עד לא שיצי למלכא
 והא רבקה נפקת
 דאתילידת לבתואל בר
 מלכה אשת נחור אחי
 דאברהם וקולתה על
 כתפה: טז ועולממא
 שפירת חיזו (י) שפירא
 למחזו) לחדא בתלמא
 וגבר לא ידעה ונתת
 לעינא וימלאת קולתה
 ומלקת: יז ויהמ עבדא

הו"א וכד על ע"ז ט: והנער יצמות סא:
 רשב"ם

יצחק היה תאמר כי כן וסא אשה אחות סלא הובחת: (פז) ואיש לא ידעה.
 אפילו מפנה חירובין כי צנועה היית:

בעל הטורים

לה כלי כסף וזהב ואכן יקרה כן איתך ככל ר' הוגא בשם רבי יוסף
 הכן יקרה היתה משקלה בקט: (טו) לא ידעה. כי כמי' הכל ואלדך
 והמלך לא ידעה בין כלרסה סוף כלרסה סוף הכל נמי:

רש"י

והוגנת לו אדע כי עשית הסד (ב"ר): (טו) בתולה. ממקום
 בתולים (ב"ר): ואיש לא ידעה. שלא כלרסה לפי שבנות
 הנכרים היו משמרות מקום בתוליהן ומפקירות עלמן ממקום
 אחר העוד על זון שקינה מכל: (יז) וירץ העבד
 לקראתה. לפי שראה שעלו ח המים לקראתה. (ב"ר):

טעבטער פון די פנענים פלעגן הישען דעם אָרט פון דיא
 לקראתה ה"ס סין העבד אחרים בשעל שהמים עלו לקראתה. כן
 מלאחי בשם מהר"ר אברהם מופאז. ומהרש"ל פי' ח"ל נראה
 סדך הוא הפסג של ק"ה שומד אלל המעין ממש אלא רחוק ממנו

שפתי חכמים

פ"י דלז"כ ה"ל ניוסח ממש: ח דק"ל למה נאמר לקראתה ביום סבב
 מלאה הסד ועלתה מן הכאר הל"ל וירץ אחרים סבבי נס העבד הוה
 שומד על הכאר אללס דכתיבי הסה אנוכי נכס על סין המים אלא

ליקוטי נחמיה

(טו) נבדה ע"ה שקמה. צו נוס דערצאייזט די תורה או רבקה
 קט גהאליטן דעם קרוג אוף איר אקסיה, צו טווייזן איר
 גוטקייט צו מאן הסד, אלע גשרות פלעגן פהאליטן ווייניג
 קריני וואסר, טווייל זיי האבן מורא געהאט אין זונע ווייניגדיג
 זועלין מענטשלין אויפשווינגען ביי זיי די וואסער, יעדערער
 זועט פלעגן אפוסול וואסר אטרונק, זועלן זיי מזיון עטליכע
 מאה"ל צוריק גיין צו די ברוגן אנשעפן וואסער, אונ רבקה
 קט גיט פעהאליטן איר קרוג, נאר זיה קט אים געהאליטן
 אוף איר אקסיה, אונ זוער עס קט גיבעטן אפוסול וואסר
 אטרונק קט זיה אים געגען:

רבקה מיט ביין האר: (טז) ויהי אונ עם איז גווען
 הוא ער האט נאך גיט פר קענט צו ריינד ויהנה רבקה
 יצאת רבקה איז ארום גינאנגען אשר וואם זיה איז
 ווארען גיבארין צוא בתואל בן מלכה בר זון פון
 מלכה אשת נחור אחי אברהם דאם ווייב פון נחור
 דער ברויער פון אברהם וקדה על שכמה אונ איר
 קרוג אויף איר אקסעל: (טז) והנעדה אונ דאם
 מיידל איז ווייער אשיין גשטאלט בתולה זיה איז
 אבתולה ואיש לא ידעה אונ קיין מאן האט זיה גיט
 ברוגען אונ האט דער פירט איר קרוג מיט וואסער
 דער קנעכט איז גיבאפען אקגענין איר (ע"ז ט"ז).

משלי יהודא

דרידר קט ער פיי זיך געטראכט אין אז ארויסע זאך בין
 זיך גיט זיערס איר נאל מיד ארוימישען, אפילו מיט
 תפלה אויך גיט, נאר אליעזר זיס ער קט דעם ענין פון
 יצחק'ס זיוג גיט אזוי גוש פארשטאנען האט ער מ'פלא
 גווען צו תקדוש ברנה הוא, אונ תקדוש ברנה הוא האט
 אים געווינען אז ויין תפלה איז גיט גייסלי, דריבער
 איידער ער האט געזינגט ווינע רייד איז רבקה גינאן
 צוא אים:

בשפלאפען נהר אונ זיה האט גינדערט צום קוואל
 אונ האט אוף גבראכט: (יז) וירץ הנער לקראתה אונ
 משלי יהודא
 שיקען זיין מלאך פר דיר אונ די זועסט נעמען אאשה פאר
 מיין זימן, אפער דר קנעכט זוינער אלאיער, ער קט זיך
 געשטעלט מתפלל ויין פר זיין הערר אברהם, אונ האט
 גיבעטן ביי הקב"ה ער נאל סאחן הסד מיט אקסיה, נאר
 דר אמת איז, עס איז גווען ארויסער ארויסער שייך פון
 אליעזר צו אברהם, טווייל אברהם קט געוואקס אז אאשה
 פר יצחק גויער צו הקב"ה, דאס מוז הקב"ה אליין סאן,
 טווייל הקב"ה מוז ברוינגען פון יצחק די יודישע פאלד,
 16 17

הַגְּמִיאֲנִי נָא מֵעַט־מִים מִבְּרֶךְ :
 יִהְיֶה אֲמֹר אֶתְּהָ אֲדֹנָי וְתִמְהַר וְתִרְדּוּ
 בְּרֶכֶה עַל־יְדֵהָ וְתִשְׁקְהוּ : יֵשׁ וְתִבְרַךְ
 לְהַשְׁקֵתוּ וְהֵאמֵר גַּם לְגַמְלִיךָ
 אֲשָׁאֵב עַד אִם־כִּלְוֹ לְשֵׁתָת :
 כִּי וְתִמְהַר וְתִעַר בְּרֶכֶה אֶל־הַשְׁקֵת
 וְתִרְצֵן עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לְשָׂאֵב
 וְתִשָּׂאֵב לְכָל־גַּמְלֵיוֹן : כִּי וְהָאִישׁ

לְקַדְמֹתֶיהָ וְאָמַר אֲשַׁקְנֶנּוּ
 (כ"י אֲשַׁמְעֵנִי) כֵּן זָעִיר
 מִיָּא מְקוֹלֵתֶיךָ : יִהְיֶה אֲמֹרָת
 אֶשֶׁת רַבּוֹנִי וְאוֹחֵיֶיךָ
 וְאוֹחֵיֶיךָ קוֹלֶתֶה עַל יְדֵהָ
 וְאֶשְׁקְתָה : יֵשׁ וְשִׁיִּצִיֶיךָ
 לְאֶשְׁקוּתֶיהָ וְאֵמַרְתָּ אֵהָ
 לְגַמְלִיךָ אֲמַלִּי עַד דִּי
 ס פ ק ו ן לְמִשְׁתֵּי :
 כִּי וְאוֹחֵיֶיךָ וְנִפְצַת קוֹלֶתֶה
 לְבֵית שְׁקִיא וְרַחֲמַת עוֹד
 לְבִירָא לְמַמְלֵי וּמְלֵת לְכָל
 גַּמְלֵיהוּ : כִּי וְנִבְרָא שְׁחִי
 תו"א הגמליני שנת עו :

בעל המורים

(יט) ותכל כ'י כמס' הכל ואידך ותכל דוד וגו' ללאת אל אכסלוס כי נחם על זממיו כי מת. ותכל דוד ללאת לנחם ותכל להסקותו כי שמה כוס מלשון השתה שמה והחיו כמו חיו בישהב סן שבה. וישתמר חוקת עמרי. מלשון ספר כלל משוחם ומחם על שמרה לו זאת הנערה. והפסח

רשב"ם

(יט) גם כנספך שאב. הבין שומן לו הקיפה מה שביקש : (כ) וזמר. כמו ותערה כמו וחבל ותכלה מנורת וקר ערה מן : השוקת. מלשון וישק צאן צבן. שם דבר כמו בישת מלשון גם בוש לא יבוש : (כא) והאיש משתאה. מלשון שפרו כלל משוחם ומחם על שמרה לו זאת הנערה. והפסח

בית יהודה

וואסער פון ברוינען האָבען זיך אויפֿגעוויפֿן געזין איר :
 והגמיאני נא קעם פֿיבֿן זאגט רש"י (לשון גמליה) וזפֿין :
 מאך מיך אָנזען אָביסל וואָסער פֿון ביין קרוג : (יד) ותמַרד
 בְּרֶכֶה. זיא האָט אַראָפֿגענידערט איר קרוג (שעל שפֿען פֿון
 איר אָקסיל : (יט) ועד אם כֿלו. האָרט רש"י מען קען ניט
 מיינשן אַם פֿרו אוב זיא וועלן געדינגען טרינקען, זיא
 וועלן דאָך געוויס געדינגן טרינקען, דריבער זאגט רש"י
 (ברי אַם מֿשמש בֿלשון אָשֶׁר) דר נוארש אַם איז גלייך ויא
 עס נואַט געשטאָן אָשֶׁר, (עד אָשֶׁר פֿרו לשתות) ביז זיא
 וועלן געדינגן טרינקען : ואם כֿלו. (תרגום אונקלוס די ספֿוק)
 דער תרגום מיינט דיא ווערשער עד אַם פֿרו ביז דיא

הגמיאני נא. לשון גמעה המו"ר כלעו (שלוקקען
 שורפען) (יה) ותרוד ברה. מעל סאמה : (יט) עד
 אום כלו. (יח) אם שמע כל' אש' אום כלו. ת"ח
 די ספוקן שזו היא גמר שתייה מ' כשסחו די ספוקן
 (כ) ותער. לשון נפלה והרבה יש כלשון מסנה המערה
 מכלי אל כלי ומקרא ש' לו דומה (החלוס קומה) אל תער
 נפשי (יעה נג) אשר המערה נמות נפשו : השקת. אכן
 הלולה שמוחם זה הגמליה : (כא) משהתאה. לשון שתייה
 כמו שז' ערס. תסאה שממה (יעשהו) : משהתאה. משהומה
 ומתכלה על שראה דכרוי קרוז להלולה אכל איש וידע אש

רש"י

קעמלען וועלן האבן גענוג געטרינקן (ש'י היא גמר שתייה)
 זיא האָבען גענוג געטרינקען, טרינקען זיא ניט מעהר :
 אויפֿגען, ליידיג מאַכען (תרגום יש בֿלשון מיעה) אין
 אַ פֿרו ער ניט פֿון איין פֿלי אין דיא אַנדערע פֿרו וְנִבְרָא
 נפֿשו זאָקט ניט אויפֿגען מיין נשמה, זאָקט ניט
 האָט אויפֿגעליידיגט זיין נשמה צום שטאַרפֿן :
 גענואַרן אינווייניג אַרבע, אין די רינגע ניטס מען אַרײַן
 רינגע : (כא) וּשְׁתָּאָהוּ. זאָגט רש"י (לשון שְׁתָּאָה) וויקט
 וויקט (תשעה שפֿטה) עס איז שטאַרק וויקט געוואָרען :
 וויקט אונ דערשטאַקן ער שראָה דרייִן קרוג (הבֿלית) ווייל ער
 גליק (אָבֿז עו יו יודע) ער האָט אָפֿער ניט געוואָקט (אם
 מֿשפֿיח אַתְּרֵהּ היא אם לא) אויב זיא איז פֿון אַתְּרֵהּ

שפתי חכמים

הורגל כללו כסוס כלעלל גבי טעב ככזת האלה היה רץ
 לקראתה ואמר ראוי היה לביט אכרסס סכאי המנס עוליס
 לקראתה כמו לכרסס עכ"ל : פ' ולא מלז כליה כי מרגוס כלס

ורש"י דייק מלכותו ורץ ועבד וגו' עבד דכזת קרו לל דהא כל
 עטנין מחשבי ממנו (וכמ"ס לקמן והאם משתאה וגו' ויאמר
 בת מי את) אלא כעבור שיהי עבד אכרסס וידע אכרסס
 פירוש לתורת אלהים

וואָסער אונ זיא האָט גינאָגט צוא דייעקע קעמלען
 וועל איר אור אור אן שיעקן עד אם פלו לשתות ביז זיא
 וועלון פאר לענגען צוא טרינקן : (כ) וּפְחָדָה וְתִעַר
 בְּרֶכֶה אֶל הַשְׁקֵת אונ זיא האָט גאָייקט אונ זיא האָט
 אום גילידינגט איר קרוג צוא דער טרינק קאריטע
 תרגון אונ זיא איז גילאָפֿען צום ברויגן אן צו שיעפין
 תשעה : לל גליליון אונ זיא האָט אן גשעפט צו אַלע

וואָסער אונ ער האָט גינאָגט איר בעט דיה מאַך
 מיך אן זיפֿען אָביסעל וואָסער פֿון ביין קרוג :
 (יד) ותמַר שְׁתֵּה אֲדֹנָי אונ זיא האָט גינאָגט טרינק
 מיין האָר וּפְחָדָה אונ זיא האָט גאָייקט אונ זיא האָט
 אַראָפֿ גינדיערט איר קרוג פֿון איר אָקסיל אזייר
 איר האָגט אונ זיא האָט אן גטרענקט אים : (יט) וְתִבְרַךְ
 לְהַשְׁקֵתוּ אונ זיא האָט פֿר לענט צו אן טרינקן אים

בראשית כד היי שרה

אונקלוס

מִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ מִחֲרִישׁ לְדַעַת הַהַזְלִיחַ יְהוָה דְּרַבּוּ אֱסִילָא: כַּבֵּינְהוּ כְּאִשְׁר כְּלָו הַגַּמְלִים לְשַׁתּוֹת וּנְיָקָה

רשב"ב

ישן תימה אי אפשר מפני שהא"ת שבו אל הנה בשלשן שהיה, וזכר ע"פ
אמרה לו ברכת השקות את נפשו עד לאחר שהיה ואו התחיל להיות מתפשט

מנוספתה חברה הם האם לזר, ואל תמנה כתי' של
משתחה. שאין לך תוכה שתחלת יסודה ש"ן ומדברת בלשון
מתפלל תי' מפרסדה בין שתי חיותיו של עוקר היסוד
כגון משתחה מגזרת שחה משתולל (ישעיה נט) מגזרת שולל
וישתמוס (שם טז) מגזרת שמונה. (מזכה ו) וישתמר הקות
עמרי מגזרת וישמר חף כחן משתחה מגזרת משתחה וכסם
שחתה מולא בלשון משמוס כדכח ועלם ואלס ועל מהשכות
כמו (חובב יח) על יומו נכמו חררויס (ירמיה ב) כמו
שמים (דניאל ד) השתמוס כעשה הדא כך תפרש לשון
שחיה כדכס ככול ועל מחשבות. וחוקלוה חרנס לשון שהיה
וגברא שחי סודא ועומד במקום אחד לילות. הגלגליה ר'
דרכו וזון לתרנס שחי חרבו חובי לבי שחיה שחון חל"ף נוספת
בלשון שחיה: משתחה לה. משתמוס עליה כמו (לעיל
כ) חרבו לי חחי הוא. וכמו (לחמן כו) וישאלו חחי המקוס

בית יהודא

משפחה (פאמילינע) אנדר גיין (וצ"ל תחנה בתי' של משפחה)
א"רסט דיק גוט וואונדערין פאר ווס שטייט משפחה מיט
אמ"ו אונ גוט שטייט מיט משפחה, אן אמ"ו נשאין זך
תיבה שתחלת יודיה ש"ן ובדברת בלשון מתפלל שאין תי'
בפרדיה בין שתי אחריות של עקב תמיד) ווארום נוארט
זוס דער אנהייב פונדאמענט פון נוארט איז אשון אונ זך
נוארט ווערט גערעט מיט דעם לשון מתפלל ועם איז
געשאתן געווארן קומט אריין אמ"ו צווישען דיא צווי
אחריות פון נוארט וועלכע זענן דר עקב פונדאמענט פון
נוארט (בגון מ"תהרה) דער עקב נוארט איז שמה קומט אריין
דער תי' צווישן י"ט אונ אמ"ר, אונ זך נוארט משה"ל ר'
(מקובל שולץ) איז פון נוארט שולץ (נחשתים מקובל שמשה)
נחשתים איז פון נוארט שמחה (נחשתים קהות עקרי מקובל
נחשתי) נחשתים איז פון נוארט נחשת, איז די אלע ווערטר
קומט אריין אמ"ו אין נוארט נאר די שון (אף פון משפחה
מקובל שמה) משתחה איז פון נוארט שמה קומט אריין דער
אז וויא דו געקומט דס נוארט מיטום (ד"רם בבח"ה נא"ס) ובע"ל משה"ל
פארשטומט אונ פארשטומט (בב) וויא עם שטייט אין פסוק
ווערן די לעצטע ודי שפעטערדיגע מענטשן (שבו שמים) דיא היקלען
ועין דערשארקין אף איין שעה (כך תפרש לשון שאתה, פארנוויקט
אף קאב מיה דערשארקין אף איין שעה (כך תפרש לשון שאתה, פארנוויקט
(בא"רם בבח"ה בב"ה) פיי אמעניש'ט ווס איז דרשארקין אונ פארשטומט, איז
לע"ז וויא ער איז דא עייט פארנוויקט פון שרעק (נא"גל'ים תרגום דער תרגום טייכשט לשון שתייה)
פארנואקטן, אף דעם נוארט וואיש משפחה, טייכשט זך
תרגום (נב"ר'א שחי) דר מעניש'ט האט זך פארנואקט (שחי וע"ד זקנים אחר)
ער האט זך פארנואקט אונ איז נישטאען אף איין ארט
לראות הגלגליה י"ח דרב"ה. צוא ועזון אוב הקב"ה האט געקלעקט
זיין ווע, זאמט רש"י (ווא"ל זקנים אחר) לשון קען מיט טייכשט
ער הט געטרונקן (שברי איי) לשון שתייה משפחה איז ער
דערשטייטש שתייה, טרינקען, איז נישט אמ"ר, זאמט רש"י עם
איז לע"ז וויא עם נוארט שטיין משפחה עליה, ער האט זך
געוואנדערט אף איר (בב) וויא עם שטייט אין פסוק (א"ר'
לי אחי דא) זאמ אף מיר ער איז מיין פרודער (בב"ב)

דעת זקנים

זקנים מכעלי התוספות
(כב) ויקח האיש נום זה, וחכם ר' משה דורש מקרא זה לפי
פשוטויקה האיש נום זה ושני צמירים ביודלתת עליה אסתיה
הגונה ויאמר בת בית את וכשהגירה לו מיטפתה את תננם לה
והכתוב קצו דרבינו כחמישינו בכמה מקומות, וכן מוכיח בספור
דרבינו דברני ואשאל ואחר ואשים, וגם כאן לא כתובויקה האיש
נום זה ויתן על ידה:

שפתי כמבים

גמרא: י רעל ליל ה' ככלתא לפי התרגום שמי' לי סהייס שהזכר
הוא טהי או סהה ומכא ה' תחא הו"ד למ"ד הפעל או תת
ה"ל למ"ד הפעל אבל אם הוא לשון סתיה שהזכר שלו הוא
טסה ה' כל ג' חיותו טעותות כן מפורשות מננת משתחה
נום זה ויתן על ידה:

תי' צווישען שון אונ אמ"ו וק"ש שמה כוצא לשון כטיקום)
פייא אמעניש'ט וואם איז דער שרואקין אונ
(על ימנו נעשו אחרונים) אף זיין טאג ווע"ן דערשארקין
דיא היקלען ועין דערשארקין גווארין (אש"רובים שפ"ה ד"א)
אוז אק"ס טייכשט דעם נוארט שאתה, פארנוויקט
אונ פארשטומט, איז לע"ז וויא ער איז דא עייט פארנוויקט
פון שרעק (נא"גל'ים תרגום דער תרגום טייכשט לשון שתייה)
פארנואקטן, אף דעם נוארט וואיש משפחה, טייכשט זך
תרגום (נב"ר'א שחי) דר מעניש'ט האט זך פארנואקט (שחי וע"ד זקנים אחר)
ער האט זך פארנואקט אונ איז נישטאען אף איין ארט
לראות הגלגליה י"ח דרב"ה. צוא ועזון אוב הקב"ה האט געקלעקט
זיין ווע, זאמט רש"י (ווא"ל זקנים אחר) לשון קען מיט טייכשט
ער הט געטרונקן (שברי איי) לשון שתייה משפחה איז ער
דערשטייטש שתייה, טרינקען, איז נישט אמ"ר, זאמט רש"י עם
איז לע"ז וויא עם נוארט שטיין משפחה עליה, ער האט זך
געוואנדערט אף איר (בב) וויא עם שטייט אין פסוק (א"ר'
לי אחי דא) זאמ אף מיר ער איז מיין פרודער (בב"ב)

פירוש לתורת אלהים

זינעך קעג'ין: (כא) והאיש משתחה לה אונ דר מאן
אליעזר נואר זך פאר וואונדערין פון איקענט וועגן
ניייל ער האט געעקן עם איז נאהרנט זינעך רייד
זאלן בגלוקט ווערן נאר ער הט גוט גוויסט אוב זיא
איז פון משפחת אברהם אוב גיט פחריש ער נואר
שטייל שוויגן צו וויקסן אוב גאט הט בגלוקט זיין
וועג נוס ער איז גאנגען אונ אוב ניט: (כב) ויהיא ונעם עם
נואר ווי די קעקל'ין האב'ין פר לענט צו טרינג'ן נחמה
מזו ער איר זעבן אמתה, ניייל מען טאר גיט געקען פון
זאמט רש"י (ווא"ל זקנים אחר) זקנים וגם איז אקסנת ותי' ו:
אונכי

זינקיין ווסה
(כא) והאיש משתחה לה וגו'. ווי מיר היזבן פיער נאקט
אז דער סימן פון אלעזר איז געווען אויב די נוארט
קועט זך אויפהיפ'יג געבן די גזרה, אונ געוויס איז אז
געווען, ווארום עם איז גוט מעגליך איין גזרה זאל קענען
אנשעפן נואסער פר זעהן קעמלען, וואם הט אלעזר זך
געוואנדערט, אויב הקב"ה הט געקלוקט זיין ווע, אנדער
גיין, נאר אלעזר הט מוכא געהאט טאקער האט זיא דאס
מיט שפתה נשאן, אויב ק"ש ער איר פאך געב'ין פחניה,
ער הט געטרנאכט אויב ער איר טאק אצהת איז פון
אברהם משפחה, וועט זיא דאך זיין דס ווייב פון זצ"ק
טעג ער דאך איר געב'ין פחניה, אונ אויב זיא איז אמשפחה
אמשפחה אוינקוט, ווארום: גם איז אקסנת ותי' ו:
2 18 ב"י

הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה: רביעי כו וַיֹּאמֶר
בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם
אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חֶסְדּוֹ וְאַמְתּוֹ מִעַם
אֲדֹנָי אֲנֹכִי בְּדַרְךְ נָתַנִּי יְהוָה בֵּית
אָחִי אֲדֹנָי: כח וַתֵּרֶץ הַנַּעֲרָה וַתֵּלֶךְ
לְבֵית אִמָּהּ בְּדָבָרִים הַאֵלֶּה:
כט וַלְרַבְקָה אֵחָ וַיִּשְׁמוּ לָבֶן וַיֵּרֶץ לָבֶן

וּסְגִיד קָדָם יי: כו וַיֹּאמֶר
 בְּרוּךְ יי אֱלֹהֵי דְרַבּוּנִי
 אַבְרָהָם דִּי לֹא מָנַע
 מִיבֹתָהּ וּקְיֻשְׁמָהּ מִן
 רַבּוּנֵי אָמָּה בְּאִרְחַת מְקַנָּה
 דְּבַרְנֵי יי בֵּית אַחֵיהּ
 דְּרַבּוּנֵי: כח וַתֵּרֶץ
 הַנַּעֲרָה וַתֵּלֶךְ
 אֶל־אִמָּהּ בְּדָבָרִים הַאֵלֶּיךָ
 כט וַלְרַבְקָה אֵחָא וַיִּשְׁמָהּ
 לָבֶן וַתֵּרֶץ לָבֶן וַיִּלְוֵהּ לָבֶן

בעל הטורים

לה זמית השקלים: (כט) ולרַבקה. ב' במס' מד ר"פ ולרַבקה אח וחד ס"פ ותסין מורת רוח לילחק ולרַבקה שכחו עיניו מעשן ע"א של עשן אכל לרַבקה לא הויק לפי שהיא רחמה כן כבית אביה שהיה כומר לע"א וע"כ הקדים הכתוב עס ילחק לומר שלא היו מורת רוח לרַבקה כמו לילחק. א"כ רמז למ"ט הנושא אשה ידוק אחרים שרוב בניו דמוין לחמי האם וכשכלל שהיה אחיה רשע ילדה עשו ולרַבקה אח ושמו לבן

בית יהודה

מספוא (לבן) תבן וישעריים) דהיינו ששרייתא גערלשטיין: (כו) וַתֵּלֶךְ הַנַּעֲרָה מִעֵן דְּרַבָּה הַקְּטוֹנָה דִּי נִוְעָג וְנָאֵם אִישׁ גִּוְעֵן גְּרִיט פֿון מִיגעשן וועגען (דְּרַבָּה הַקְּטוֹנָה) דִּי גְאִיבֶע וְנִוְעָג (באחיה דְּרַבָּה שְׂרֵייתא דְּרַבָּה) אִישׁ דִּי נִוְעָג נִוּם אִיךְ הָאָב גְּדַארַפֿט גִּוִּן (ובן כ"פ) בֵּית רַבֿ"ד וְהָיָא תַּקְּשָׁמִישׁ בְּרַאשׁ הַתִּיבָה וַתֵּלֶךְ וַתֵּלֶךְ בְּפִתְחֵי וועלְפֿער וְנָארַט עִם הַיִּיבֵט וַיָּךְ אֵן מִיט דִּי אִוְתִית ב. ה. ה. אִוּן זַיִט אַוּן זַיִט נִוּם פֿון עִיקָר וְנָארַט, זַיִט אַוּן זַיִט נָאר פֿערדינג צום וְנָארַט, אִוּן זַיִט זַיִט גְּעִיזִיכִיג אִוּן זַיִט מִיט אַפֿתַּח (בְּדָבָרִים בְּדָבָר הַפְּשׁוּט) שְׂמֹעִטִין דִּיא ווערטר פֿון זַיִט דערמאנט גווארן אַז אִישׁ אִוּן אַנדער אַרט (אז שְׂרֵייתא מְבִירָה פֿון וועלְפֿע זאך דער פֿסוק שְׂמֹעִטִים, וְהָיָא דִּיא שְׂרֵייתא בְּרַבָּה: (כח) לְבֵית אִמָּהּ. זאגט רש"י (דְּרַבָּה בְּנֵיִשׁ הַתִּיבָה לְבֵית לָבֶן בֵּית לְיִשָׁב בִּי מְלֻכָּתוֹ) פֿארזיטִין אִישׁ גִּוְעֵן דִּר מְהֵבֶה דִּיא נִוּיבֶער פֿֿעלְען אַקָּן פֿעוועדערע שְׂרֵייתא צו וַיִּזְעַן בֵּית יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע, דְּרַבֿעֵר שְׂרֵייתא אִישׁ נָאר צו דִּיא שְׂמֹעִטִין פֿון אִישׁ מוֹשֶׁר (רַאשׁ חֶסֶד מְרִיבָה אֵלֶּיךָ) וְנִוּם אַפֿאַקטער דִּיא עִפְשִׁים צו זאגן, זאגט רש"י אִישׁ נָאר צו דִּיא מוֹשֶׁר: (כט) וַתֵּרֶץ. לָבֶן אִישׁ נָארַט אִישׁ גִּוְעֵן וְנָארַט אִישׁ עַר גְּעִלְאָפֿן, אִישׁ עַר גְּעִלְאָפֿן (וְעַל פֿה ר'ץ) אִוּן וועגן וְנָארַט אִישׁ עַר גְּעִלְאָפֿן, שְׂפָרִי

חכמים

לית דלחייב גבי רחל ותנד לזכיה משום שמתה אמה. כ"ל: ע (ומ"ט). אין כונת רש"י להקשות למה רן וכו' ותנד הקיפה כ"ל אמר עשיר וכו' רק רחל ליישב לתקן ל' הפסוק שהוא מוסרס ומתוך דליל חמלה ויהי כראות וגו' וכשתנו וגו' ואח"כ וירן כסדר ערלה ושמע מחמתו ואח"כ רן גם לא יתכן לומר רן מחמלה ואח"כ ראה חסד ושמע מרבקה ואח"כ ויבא אל האיש וגו' ונדולה מוה שאמר ויהי כראות כחמלה הענין הדיל להסמיך וירן ויבא ולא להפסיק כמ"ט ויהי כראות וגו' ל"ט וירן למה רן ויבא לך נכתב הפסוק כסדר זה ליקוטים על התורה

(כו) אֲנֹכִי בְּדַרְךְ נָתַנִּי וְגו'. דר קפ"ר אהל יעקב שרייבט רמ"ש'ל אסותר הט גערדינגען אפיהר ביי אפיהרמאן ער זא' מיט אים פארין אין מאסקווע, דר סוחר איו קיין מא' גיזען אין מאסקווע, דר פיהרמאן הט אייגענשאפט דיא פערד אוב הט געזעצט אגוי ביי די פערד, ער זא' פארין מיט דעם סוחר, הט דער סוחר געזאגט צום פיהרמאן, די זאפט ווישען איך קען ניש ריידין רוסיש אוב ער קען ניש ריידין ווידיש, אוב איך בין אין מאסקווע קיין מא' גיזען, איך וועל צו אים ניש קעגען ריידין אוב ער צוא מיר וועט אויך ניש קעגען ריידין וועלְפֿע שטאט אין מאסקווע ווייס איך אויך ניש ווי אזוי קען איך מיט אים פארין, האט דער פיהרמאן ניזאגט צום סוחר, דוא האט מיט דעם גוי נאר גיט זום צוא ריידין דיא זאגעט וועג, ער ווייס דיא וועג וועג ניש שטעלען גיט אין שטעט אוב אין דערפער אויך איין פערד אוב ניש וועג

ואם גיט גייען ביי מאסקווע, אוב ער וועט זיך אין מאסקווע פונט אויך גיט, ער וועט פארין גייען ביי מאסקווע, אוב וועג ניש שטעלען גיט אין שטעט אוב אין דערפער אויך איין פערד אוב ניש וועג

אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעֵין: לִוְיָהוּ
 בְּרֵאת אֶת־הַנְּזֹם וְאֶת־הַצְּמִדִים עַל־
 יָדָיו אַחַת וְכַשְׁמַעוּ אֶת־דְּבַר רַבְּקָה
 אַחַתוּ לֵאמֹר כֹּה־דָבַר אֵלַי הָאִישׁ
 וַיָּבֵא אֶל־הָאִישׁ וְהָיָה עֹמֵד עַל־
 הַמַּלְיִם עַל־הָעֵין: לֵא וַיֹּאמֶר בּוֹא
 בְּרוּךְ יְהוָה לְמַה תֵּעַמַד בַּחוּץ
 וְאַנְכִי פָנִיתִי תְּבִית וּמְקוֹם לְגַמְמִים:
 לֵב וַיָּבֵא הָאִישׁ תְּבִיתָה וַיִּפְתַּח

דברא לנת עינא: לויה
 פד הוא ית קדשא וית
 שריא על ידי אחתה
 זכר שמע ית פתגמי
 רבקה אחתה למימר
 פדון מגל עמי נברא
 ואתא לנת נברא והא
 קאם עליו גממיא על
 עינא: לא ואמר עול
 פריקא די לטא את
 קאם פברא ונא פניתי
 כי תא ואתר פשר
 גממיא: לב ועל נברא
 תביתא ושרא גממיא
 רשב"ם (ב) ויפתח כמו אל יתחלל
 וזנר כפסחא, היתר חבישהו:

בעל המורים

זתהוין מורת רוח לזחק וזרבהק: (א) ומקום ב' הכא ואדוך ומקום לזכר יוקו. כשכל מקום לזכר שראה מה שנתן ללחוחו פינה מקום
 לגמולא: (ב) ויפתח ב' הכא ואדוך ויפתח על הלוותה ידותיה ככנין הכית מוס הכה לשון לזכר אף הכה היו הגמולא של אברהם מלוזין ומסומנים

בית יהודא

את הנזם וכו', ויביא לכו הים גזעין דעם גאלידעגס גאז
 רינג אונ די ארעמקבעדער נוס זיין שוועסטער הט בעקומען
 פון אליעזר (אמר עשיר הוא יהוה) הט רבן געזאגט געווען
 אז דער מענטש ביהוה נאז פאר אטרינג וואסער גיט ער
 אזעלכע מתנות (ונתן עיניו במיני) האט ער גגעבען זיינע
 געלט פון זליענער, וויא פיר ער נועט נאר קענען: (א) וער
 הגמלים. אליעזר איז געשטאנען געבן דיא קעמלען (לשמרון)
 גליהם) ער שטייט געבען זיי מיינט מען (לשמעון) זייא צו
 די שטוב, זאגט רש"י ער הט געמיינט ער האט זיא ליידיג
 געמאכט (געזעצת פוקבים), פון דיא געצין פילדער *:

שפתי

זוהי כראות את הנזם אמר עשיר וכו' שניכרין בזה דברי מות שכוונתי
 לתקן לשון הפסוק מיהיה לו סדר וחומר כזון ומתקנו כדוספתו כחולע
 לזוהי תיבות כדרכו כדכד כדכדו מקומות לכפי דכדכי רש"י דלזוהי סיה כוונתי

פירוש התורות אלהים

מענימש אוף דר גאס צו דעם קוואל ברוגן (ע' רע"ג):
 (א) ויהי אונ עם איז גווען אז ער האט גזעין דעם
 גאז פאנד מיט די ארום בענדלך אוף די הענט פון
 זיין שוועסטער האט ער גזאגט דער איז איין עושר
 האט ער פייא אים גוואלט אים נאקען ניין געלד
 גיכשמי אונ אז ער האט גהערט די הייד פון רבקה
 לאמר צו זאגען מה דבר אזו האט דר מענימש צו מיר
 הרעט ויבא אונ ער איז גקומן צו דעם מענימש אונ
 ער איז גשטאנען פיי דיא קעמלען פון דעם קוואל:
 (א) ויאמר אונ ער הט גזאגט קום דו געגעשטער
 פון גאט לקח פר נוס שטייטסו אוף דער גאס זאנכי
 פניתי אונ איך האב אום גרויט דיא שטוב פון דער
 עבודת פוקבים אונ איין ארט צו דיא קעמלען:
 (א) ויבא האיש תביתא ויפתח אונ דער מאן איז גקומען אין הזיו אריין אונ הט געפינגט די מייגלר פון דיא

קעמלון
 (א) הערה וזנכי פניתי הבית, דער ווארט זנכי איז דאך איבעריג, דער ווארט פניתי אליין איז דאך דערשיינט איך האב ליידיג נעמאט, נאר
 ווייל לבן האט געעכונט די מתנתו וום אליעזר האט געגעבן צו רבקה אז דאס גיטל וואסער וואס זיא האט אים געגעבן,
 דיריבער האט ער געעכונט געווען אז אליעזר וועט קומען צואו אין שטוב אונ וועט עסין אונ נעכטיגען וועט דיא מתנתו ויין ויער זיא וואס ער וועט
 געבן

בראשית כד היי שרה

אונקלוס

הַגְּמֵלִים וַיִּתֵּן תָּבֶן וּמִסְפָּא לַגְּמֵלִים
 וּמִים לְרִחֵן רִגְלָיו וְרִגְלֵי הָאֲנָשִׁים
 אֲשֶׁר אֵתוּ: לֹא וַיִּשֶׂם לְפָנָיו לֵאמֹל
 וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל עֵד אִם־דְּבַרְתִּי
 דְּבָרִי וַיֹּאמֶר דְּבַר: לֹא וַיֹּאמֶר עֵבֶד
 אֲבֹרְתָם אֲנִכִּי: לֹא וַיְהִיָּה בֵּרֶךְ אֶת־
 אֲדֹנָי מְאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתֵּן־לּוֹ צֵאן וּבְכָר

ויהב תבן וימספא לגמלים
 ומים לרחן רגליו ורגלי האנשים
 אשר אתו: לא וישם לפניו לאמול
 ואמר לא אכל עד אם דברתי
 דברי ואמר דבר: לא ואמר עבד
 אבורתם אנכי: לא ויהיה ברך את
 אדוני מאד ויגדל ויתן לו צאן ובכר

הר"א ויאמר עבד ב"ק ע"ג :

רשב"ם

(כ) עד אם דברתי דברי . אחרי שראה שהמכס הקב"ה עפ"י לא היה לו להתעסק באכילה ושתייה תהלה: (לה) ב"ך את אדוני . הצ"ח הקדים למעלה ב"ך את אברהם בכל ויגדל וכפ' אנשי המלכות היו חלוצים להודונו עמו ויתנו כפרון והוא הרגיש ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי כי נטילת ידים ברכת המזוגל וכו' חשב כי יגדל שום של ברכה לטובה ולעקוף ולא לרעה וכן היה לו שבא המלאך והקריס סם המוות ללד בתואל ואכל ומת . ו"מ שנתנו לו דבר אסור ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי עד אברהם אדני ואני אוכל דבר אסור :

בית יהודה

(ל) ועד אם דברתי דברי . זאגט רש"י (הרי אם משמש קלשון אשר וקלשון ב"י) ויזיל דר ווארט אס איז דערשייטיש אויב , דאס הויקט עס איז גיט אגענוקט זאך , גאר אויב עס וועט אזו זיין , אונ דא קען מען גיט שייטשען אס דברתי דברי אויב איה וועל ריינען מיינען רייד , ער וועט דאך גענוים אויב , גאר וויא עס ווארט געשטאנען אשר דברתי דברי , אדער עס ווארט געשטאנען פי דברתי דברי (כ"ב) וויא עס שטייט אין פסוק (עד פי יבא שילה) , פון קשיט וועט קומען (זה שאמר דברתי דברי) דס איז וואס די חכמים האבן געזאגט (פי משמש פארבע קטנות) דר ווארט פי האט פיר שייטשין

בעל המורים

וכרוס לכל שהיו שלו שהמנוח לא היו רועים שדות אחרים: (ג) ויבסס כתיב מלמד שנתנו לו סם המוות בקצרה וימורו עליו לאכול כ"י שלא ירגיש : ויבסס : כ' דמנוי הכא ודורך ויבסס כפרון רמז סרלו להגותו עבד אברהם אדני ונתנו בניתו שלא לאכול עד שהדבר דברי ברכת ויתנו כפרון והוא הרגיש ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי כי נטילת ידים ברכת המזוגל וכו' חשב כי יגדל שום של ברכה לטובה ולעקוף ולא לרעה וכן היה לו שבא המלאך והקריס סם המוות ללד בתואל ואכל ומת . ו"מ שנתנו לו דבר אסור ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי עד אברהם אדני ואני אוכל דבר אסור :

רש"י

פיסס שלא ירעו בדרך שדות אחרים (כ"ר) : (ג) עד אם דברתי . הרי אס משמש בלשון אשר ובלשון כי ק כמו (לקמן מט) עד כי יבא שילה ו"ש חו"ל כי משמש בד' לשונות

ופירוט משמש ב"ל אשר דכיון דאס כמו כי סא פי איני משמש אלא בד' לשונות וסס אלא דליגה: אי דאס אכל לא אס ו"ש מניל דאס משמש ב"ל אשר ומתוך ו"ו אי"ב ש"ע דאס משמש ב"ל אס חף פירוט דתורת אלהים

חכמים

שפתי חכמים

הבית מיותר דמה לו כזה שנתקרא לא ה"י פנוי ע"ס מוקס ל"ון ולגמלים די : ק דק"ל דאס משמע דסמק לו אס דובר והא דובר ומתוך אס משמש ב"ל אשר וכלי כי כמו עד כי יבא שילה דהיינו אס ליקומי יהודה
 (כ) ויבסס לפניו לאכול וגו' . דס קרשטע דארפין מיר וויסן פר וואס האט אריבער גיט גינארטש עסין פון ער האט פריער דערצויילט וועגן זוס ער איז גקומן , צווייטונס איז די קרשטע רייד זיינע געווען ער איז אגעקעט פון אברהם , גאר וועל ד"רן הט געזען די מתנות ווס אריבער האט גיגעבן צו דרקה , אונ ער האט געמיינט אז אריבער הט גיגעבן די מתנות מאר דעם פיסול אריבער צו מרינגען וואס דרקה הט אים געגעבן , הט ער געהאט אגרויסע אפעמט צו דעם פארמעיגן פון אריבער , דריבער הט ער געמאכט ארוםע סעודה , וועט ער מאגן פון אריבער פיר געלט , ווי אריבער הט גיגעבן די פיר מתנות עסין וואס שטייט אוף דעם טיש , הט ער פארשטאנן וואס ד"רן מיינט , דריבער האט ער וויא גזאגט צוויי זאכין , ערשטונס וועל איה איה זאגען וועגן זוס איה פון צו איה גקומן , וועגן אריבער , וועט ווערן פון דעם שרדך וועל זיך עסין , וועט גיט ווערן פון דעם זאלט איר וויסן איה פון גאר אגעקעט , פון איה גיט גוואהנט צוא אזוי אריבער סעודה , אונ סאר גיט געבן אזו פיר געלט וואלט איר וויסן איה פון גאר אגעקעט , ווייל דס געלט איז פון מיינע :

געבן , נאר ווייל ער וועט גיט וויסען וועמען צו געבן דריבער איז לבן גילאזן צו אליעזר אונ ער האט אים געבעטן צו זיי און שטוב , אונ האט גוואלט צו אים , אנכי איר סוף אלץ פון דיינעוועגן , אפילו פניתי הבית , ליידיג מאכין די שטוב , ריין מאכין , האט אויך קוינער גיט געפאן , נאר איר , נאכדעם ויזאת המלכים , האט לבן אויס געשטאנן די קעמלען , אונ גיבעטן שטרויא אונ פיסעוונג פאר דיא קעמלען , אונ געבריינגט וואסער צו וואשן זייערע פיס , דאס האט לבן אליין געשטאן פאר די אלץ ארבעט האט לבן געטרעט צו געקומן ארויסע מתנה , וויא ער האט שפיעטער געזעט אז גיט פאר די וואסער האט אליעזר געבעטן די מתנות צו רבקה נאר ווייל זיא וועט זיין אכלה פון רבקה האט ער שוין גוואלט : ויס געזעט אונ ארבעט איז גווען אומאס , ווי דער סוף איז גווען אליעזר הט צו רבקה געבעטן נאר מתנות אונ צו לבן האט ער געבעטן מתנות , ויס שפיען אונ פרוכט , גיט וועגן די מתנות האט אים געלויבט אזו פיל גאר ארבעטן :

וְדָבַר וַעֲבָדָיו וַאֲמָרוּ וְנִמְלִין וְחִמְרוּן: לֹא וַיִּסְתַּדַּת שָׂרָה אֶתֶּת רַבּוּנֵי בַר לְרַבּוּנֵי בַת־רַדְסִיבַת וַיִּתֵּב לָהּ יַת כָּל דִּיקָה: לֹא וַיִּקְבַּע עַלֵּי רַבּוּנֵי כְּמִימְרָא כְּאֵ תִסַּב אֶתֶתֶא לְבַרֵּי מִבְּנֵי כְּנַעֲנָאֵי דִי אֲנָא יִתֵּב כְּאַרְעָה: לֹא אֲלֵתֶן לְבֵית אֲבָא תַזִּיל וְלִרְעֵיתִי וְתִסַּב אֶתֶתֶא לְבַרֵּי: לֹא וַאֲמָרִית לְרַבּוּנֵי מְאִים

רשב"ם
 אך אינו חפץ: (כל) ויהן לו את כל אשר לו.
 לא יחלקו איתו עמו:

וְכִסְפָּא וְזָהָב וַעֲבָדָם וַיִּשְׁפָּחַת וַיִּגְמְלֵים וְחִמְרוּם: לֹא וַתִּלְד שָׂרָה אֶתֶּת אֲדָנִי בֵּן לְאֲדָנִי אַחֲרֵי וַקְּנָתָהּ וַיִּתֵּן לָהּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ: לֹא וַיִּשְׁבַּעַנִּי אֲדָנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנֹת הַכְּנַעֲנָאֵי אֲשֶׁר אֲנִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ: לֹא אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תִלְדְּךָ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחַתְּ אִשָּׁה לְבָנִי: לֹא וַאֲמַר אֶל־אֲדָנִי אֶל־יִתְּלֶךָ

רשב"ם
 אך אינו חפץ: (כל) ויהן לו את כל אשר לו.
 לא יחלקו איתו עמו:

רש"י

והאחד אי והוא אס: (לו) ויהן לו את כל אשר לו. סטר מתנה הראה להס: (לו) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אס לא תלך תחלה אל בית אבי ולא תחכה ר לנכת חסריך: (לט) אלי לא תלך האשה. חלי כתיב אשה רבני מבנות הכנעני. וְאֵת רש"י אֲלֵיָעוּר הָאֵם נִשַּׁת נְעַנְיָאֵשׁע שִׁמְכָעֵר, או זויא וואַרְשָׁן דָּאֵם אַבְרָהָם וַיִּיא רַבְּקָה, נָאֵר אִזוּ הָאֵם אֲלֵיָעוּר צו וַיִּי גְעֻנָאֵשׁ הָאֵם נִשַּׁת גִּיין פְּרִיעֵר צוּא מִיין פֶּאָטֶרְעַם פֶּאָמִירְעֵע וְאִמְסָטוּ נִשַּׁת נְעַמֹן פֶּאָטֶרְעַם פֶּאָמִירְעֵע וְהָא תֵּאבָה לְכַתֵּב אַחֲרֶיהָ אִזוּ וַיֹּא נְעֻמִם יִצְחָק פּוֹן אִזוּ אַבְרָהָם אַבְרָהָם וְאֵתֶּן לָהּ תֵּלְךָ הָאֵשֶׁרֶט.

בית יהודא
 (ד) ויהן לו את כל אשר לו. אברהם האט געגעבן צו יצחק ארץ נוס עד הרקט (שפיר נקנה הרקט להם) אלא עור האט זויא געוויזען דעם פאפיר נוס אוף אים האט אברהם געשרייען אז ער שיינקט זיין גאנץ פארמיגען צו יצחק: (ד) ולא תקח אשה רבני מבנות הכנעני. וְאֵת רש"י אֲלֵיָעוּר הָאֵם נִשַּׁת נְעַנְיָאֵשׁע שִׁמְכָעֵר, או זויא וואַרְשָׁן דָּאֵם אַבְרָהָם וַיִּיא רַבְּקָה, נָאֵר אִזוּ הָאֵם אֲלֵיָעוּר צו וַיִּי גְעֻנָאֵשׁ הָאֵם נִשַּׁת גִּיין פְּרִיעֵר צוּא מִיין פֶּאָטֶרְעַם פֶּאָמִירְעֵע וְאִמְסָטוּ נִשַּׁת נְעַמֹן פֶּאָטֶרְעַם פֶּאָמִירְעֵע וְהָא תֵּאבָה לְכַתֵּב אַחֲרֶיהָ אִזוּ וַיֹּא נְעֻמִם יִצְחָק פּוֹן אִזוּ אַבְרָהָם אַבְרָהָם וְאֵתֶּן לָהּ תֵּלְךָ הָאֵשֶׁרֶט.

שפתי חכמים

כאן אס כמו כי דיטנו חסר: ר תקן כזה ג' נעניס האחד שהכתיב מלת תלך לא חל מלת לא כלל כתיב אס לא תלך אל בית אבי ומני שאלת לא חל לך קטר עס מלת אל וסכ' ולא תחכה אהס וכו' שבוולת זה היה משמע שאל תלך אל בית אבי מיד תפטר ומשעתי בין תחכה בין לא תחכה והסוף מלת תחלה מניס שבוולת זה משמע שאל תתקן מבוולת הכנעני ואח"כ תלך ולא תחכה אהס פטור גכ' זוינו כן שחין לו היתר כלל אס לא שילך תחלה ולא תחכה ומאמר ולקחת אשה לבני

דעת זקנים מבעלי התוספות
 (לס) אלי לא תלך האשה. פירש"י ו"ל שלכך כתיב אלי חסר וא"ו למירש א"כ שריתה בת אליעזר וכו'. ותמימה שגם ר' שלמה פ"י על קרא דנקיט משבוטתי זאת ותקח אשה לבני מבנות עבר אשכול וממארה וגם הם נעניעים היו. ו"ל שבדנתקימה כבר הקלה שרתי הוא עבד אבל הם לא היו עבדים. ועוד ו"ל דילא ביה מילתא שפיר למשיא לבנו בת עבדו. ועוד אמרין בב"ד אליעזר בנו של הם היה. ובפירקי ר' אליעזר אומר אליעזר עבד אברהם הוא עוב מלך הבשן והכי איתמר התם וקן ביתו של אברהם אכינו היה אליעזר וכתב עליו עבד עולם וכשגמל חסד

פירוש לתורת אלהים
 עם יצחק הוציאו להורות עולם ותן לו הקב"ה שכרו בעולם

מירוש בשווארן ער ר"ז צו מיר גאנאט לא תקח דוא ואלקסט ניש געמין אנוייב צו מיין וזהן פון די שפעטר פון כנעני נוס איה וויץ אין ויין לאנד: (לח) אם לא סיידן דו ואלקסט גיין צו מיין פאמאס הוא אונצו מיין משפחה ולקחת אונ דוא ואלקסט געמין אנוייב צו מיין וזהן: (לט) ואמר אל אדני אונ איה האב גאנאט צו מיין

צו אים געגען שאף אונ רינדער אונ ויבֶּרֶר אונ גאָרֶד אונ קנעכט אונ דינסט מיידר אונ קעמלן אונ אייזון: (לו) ותלך שרה אונ מיין הארם ווייב שרה האט גבארן אונ צו מיין האר נאה איר עלמער ויגון אונ ער האט אים געגען אלדינג וואס איז צו אים ער האט אים געגען אשטר מתנה: (לז) ובשבעני אונ מיין האר האט

יהודא
 האט מיר גשקט אהער אין די ששאט נוענין אשדוף פר ויין איינציגן וזהן ער נועט דעם וזהן געבן ויין באנצין פארמעגן, אונ אויב איר וויילט ניש דעם שרדוף נועל איה גיין אין איין אנדער ששאט, האבן זיי גאנאט מיר וויילן ניש דעם שרדוף נוענין צוויי זאכן, ערשטנס אויב עס איז אמת וזיא דוא גאנאט, פר נוס טוהט ניש דער גביר אשדוף מיט זיין וזהן פון ויין ששאט, נעוים איז דא אפעלר אין דעם שרדוף אונ די גאנאטע מענטשין ווייסן דעם פעלר, דריידר האט מען דיר

משלי
 (ט) נאומר אל אדני אצי וגו'. נאנט רש"י דר נוארט אצי ששיט אן ווא"ו קען מען ליעגען אצי, צו מיר, פר נוס ששיט דער נוארט אצי, צו מיר, אוף דעם ארנט בייא דעם דער צווייג, ניש רייער נוען ער האט גערעט מיט אברהם מען, דער תירוץ איז, למשל אנביר האט אמאהר געשיקט אשדון וזגען אשדוף פר ויין איינציגען וזהן, דער שרדוף איז גקומן אין אנוישע ששאט אונ איז ארוינגאנגען צו גבירים אונ האט זיי דערציילט דער גביר פון געבע ששאט

וְאָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבָרְכֶם אִם
 יִשְׁרָנָא מִצְלִיחַ דְּרַכֵּי אֲשֶׁר אֲנֹכִי
 הֵלֵךְ עֲלֶיהָ: מִגְּהֵנָה אֲנֹכִי נֹצֵב עַל־
 עֵין הַמַּיִם וְהָיָה הָעֲלָמָה הַיְצִיאַת
 לְשָׂאֵב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינֵינָא
 מִעַט־מַיִם מִכַּפְּךָ: מַדּ וְאָמַרְהָ אֵלָי
 גַּם־אֲתָה שְׂתֵה וְגַם לְגַמְלֹךְ אִישָׁאֵב
 הוּא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִכִּיתָ יְהוָה לְבֶן־
 אֲדָנִי: מַדּ אֲנִי טָרַם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־

וְאָמַרְתִּי יְיָ אֱלֹהֵי דְרַבּוּנִי
 אֲבָרְכֶם אִם אֵית פְּעוּן
 בְּעָנָא קְדָמְךָ לְאִצְתָּהּ
 אֶרְחִי דִּי אֲנָא אֲזֵל עֲלֶיהָ:
 מִגְּהֵנָה אֲנָא קָאָם עַל עֵינָא
 דְּמַיָּא וְהָיָ עוֹרְמַתָּא
 דְּתַפּוּק דְּמַמְלִי וְאָמַר לָהּ
 אִשְׁקִינֵי בְּעוּן זְעִיר מַיָּא
 מִקּוֹלְתֶךָ: מִדּ וְתִימַר לִי
 אַתְּ אַתְּ אִשָּׁתָּה וְאַתְּ לְגַמְלִיָּה
 אֲמַלִּי הוּא אֲתָתָא דְּזַמְּוִן
 יְיָ לְבֶן דְּרַבּוּנִי: מַדּ אֲנָא עַד
 לָא יִשְׁצִיתִי לְמַלְלָא בְּלִבִּי
 וְהָאֲרַבְּקָה וּפְקַתִּי וּקּוֹלְתָהּ

בית יהודא

איז ביי הקבי"ה בעסער (מתקנתן של בניס) פון די תורה פון
 די קינדער פון די אבות (שהרי פרשה של אליעזר נפלה בתורה)
 די פרשה פון אליעזר שטייט צוויי סאדור אין די תורה
 (והרבה גוף תורה לא נתתי אלא ברמזה) אונ פיר זאכן אין
 די תורה ווס זייא זענן די עקרים פון די תורה אונ זייא
 שטייען אין די תורה נאר אויפן וואנק, מיט אויבערזען

רש"י
 ומותרן של בניס שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה
 והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמזיה: (מד) גם אתה
 גם לרבות חכמים עמו: הוכיח: בורר והוליע וכן כל
 הוכחה שמקרא ברור דבר: (מה) טרם אכלה. טרם
 שאני מכלה וכן כל לשון הווה פעמים שהוא מדבר בלשון
 וְאָרַם אֲדַר מִיט אַאיבערזען אַז: (מד) וגם אתה שרתו.
 מְרִינְקֵען, זאגט רש"י (גם רבובת אנשים שעמו) מיט דעם ווארט גם, אויך, קט זיא געמיינט דיא מענטשן ווס זענן
 מיט אליעזר וועט זיא אויך געבן מְרִינְקֵען: והוכיח: זאגט רש"י מען מיינט (בדרך הוהדי) הקבי"ה האט אויסגעקלעבט
 אונ קט געמאכט וויסען אז רבקה וועט זיין דאס ווייב פון יצחק (וכן כל דרכה שפסקה בדרך דבר) אונ ויא גם שטייט
 דער ווארט הוכחה אין פסוק מיינט מען דערקלערט אויך גענויס דיא זאך: (מה) וטרם אכלה. זאגט רש"י אפילו
 עם שטייט אכלה, איך וועל ענדיגען, פון דעסמטוועגן האט אליעזר געמיינט (טרם שאני מכלה) איידער איך ענדיג, (וכן כל לשון הווה)
 אונ אזו געפירן מיר ביי נעדר ששענדיגע זאך (פעמים שהיא מדבר בלשון עבר) אפאדור ווערט געקעט

שפתי חכמים

אשכול וממלא נמי תורכים היו דהיו אמורים וי"ל מ"מ ט היתה הקלה
 מ"מ ט לתורת אלהים
 זאמר אונ איך האב גאנגט יי דו ביסט דער
 גאט פון מיין האר אברכהם אם ישך אויב דוא ווילסט
 בגלגלן מיין וועט וואס איך גיי אור איר: (מג) הנה
 איך וועל שטיין ביי דעם קוואל ברונן וואסר והיה
 אונ עם וועט זיין דס מיידע קום וועט ארום גיין צו
 שעפין וואפתי אונ איך וועל צו איר זאגן איך קעט

יהודא

זייענן אלץ, צו מיר, אליעזר האט אזו גערעט זיי זאלן גיט
 נועלן, וועט יצחק קוקן אלץ, צו מיר, אונ וועט געקן מיין
 סאקטער, ווייל אליעזר האט גהאט אפאקטער אונ ער קט
 גניארט וצחק זאל געקן זיין סאקטער, איצט וועלן מיר פיר
 שטיין פאר וואס לכן אונ בתואר האבן גאנגט מיר קעגן גיט
 זאגן גיט מיר קעגן גיט זאגין שלעכט, שלעכט קענען מיר
 גיט זאגן, ווארום וויא אליעזר דערצייגט איז דער שרדף
 אנליק פיר רבקה, מיר קענען גיט זאגן גיט, ווייל עם איז
 אזוי גיט אונ אליעזר איז קוקטן ביז צו אונ קען זיין עם איז
 דא אפער, די נאנטע מענטשין ווייסן דעם פלעסער אונ
 וויילן גיט סאקן דעם שרדף, דרייבן איז אליעזר קוקטן צו
 אונז, איז דר שרדף גיט גיט:

משלי
 זועלן, פיר וואס זאמען מיר גיט וועלן? געוויס נייטקוט אז
 מיר דארפן גיט וועלן, דס זעלביגע איז דא געווען בייא
 אליעזר, דיא צוויי זאכן, ווי אליעזר קט דערצייגט דיא
 בייקויש פון אברקמען אונ ער גיט אלץ אנדעק צו זיין ווילן
 יצחק, האבן זיי שוין געהאט צוא פקענן אז דר שרדף מיט
 יצחק איז אזוי אנליק, נום בייקוט געקוקט אזו ווייט ביז צוא
 אונז פיר וואס שרדף גיט אברקה אשדוף פון זיין שפאט, דס
 צווייטע אז דו זאנקט אויב מיר ווילן גיט דעם שרדף וועקט
 גיין אין איין אנדר שפאט, פיר קום איז ביי מיר אמינגונג מיר
 זאלן גיט וועלן, געוויס פארשטיקטו אז מיר דארפן גיט
 וועלען, דארפן מיר וויסן פאר גיט קט סאקי אליעזר אזוי
 גערעט, דרייבן זאגט דר פסוק אלץ אן ווא"ו מען זאל קעגן

לְפָנַי וְהִנֵּה רַבָּקָה יִצְאֶת וּבִכְהָה עַל־
 שִׁבְמָה וְתִרְדּוּ הָעֵינַיִת וְתִשָּׂאָב וְאָמַר
 אֵלָיָה הַשְּׂקֵנִי נָא: מִן־תִּמְהֵר וְתִוָּרֵד
 בְּכֹה מֵעַלְיָה וְתִאמֶר אֶתָּה וְגַם־
 גְּמֻלָּךְ אֲשַׁקֶּה וְאֲשַׁת וְגַם הַגְּמֻלִים
 הַשְּׁקֵתָה: מִן־וְאֲשַׁאל אֶתָּה וְאָמַר
 בְּתִי־מִי אַתָּה וְתִאמֶר בְּתִי וְאֵלֶּכֶן
 נִחֹר אֲשֶׁר יִלְדֶה־לָּו מִלְּכָה וְאֲשֶׁם
 הַנָּשִׁים עַל־אִפָּה וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ:
 מִחַ וְאֵקֵד וְאֲשַׁתְּתוּהָ לִיהוָה וְאֵבְרָךְ
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אַבְרָהָם אֲשֶׁר

על כתיבתה ונחתת לעיני
 ונחת ואמרת לה
 אשקני נא: מן ואחיות
 ואחיות קולתה מנה
 ואמרת אשת ואף גמולך
 אשקני ושתתי ואף
 גמולך אשקני את:
 מן ואשאלית יתה ואמרת
 בת מן את ואמרת בת
 בתוילך בר נחור דיגידת
 לה מלכה ושותי קדשא
 על אפה ושדיא על
 ידה: מח וכרעות
 וסגדית קדם יי וברכות
 ית יי אלהה דרבוני
 תוא ודה על עבודת מוכס בט:
 בעל הטורים
 (מ) ואם הנוס. חסר יו"ד לומר טלף
 נגע בכשרה (ואפי' לא יו"ד אלכטותיה)
 מחמת לנשות:
 רשבים (מח) בדרך אמת. שנאמנו דבר
 הקב"ה לעשות חסד לאברהם ולכסם:

בית יהודא

וויא דיא ואף וואלף שוין גנוען (קמו) וויא עס וואלף
 געשטאנן (פרס פלתי) איידער איה האב גענדיגט (נפגעים
 שפדבר קלשון עהר) אונ אמאהר נוערט גערעט וויא דיא
 ואף נועט זיין (פרס אכלה) איידער איה נועט גענדיגען (קמו)
 וויא עס שפייט אין פסוק (פי אפר איוב) איוב האט געזאגט
 דער קלשון עבר) עס איז גנוען (קח נעשה איוב) אזו נועט איוב
 טאהן (הרי קלשון עהר) עס נועט זיין (פירוש שניקה קלשון תיה)
 אונ דער מיינונג פון ביידיע ווערטער פון ווארט אפר אונ
 דיה איוב) איוב פלעגט זאגן (אוי ווארט) טאמער האבען
 טאהן, ער פלעגט פאררוב זיין קרנות פון ווייטשוועגען,
 איז, אונ עס נועט ווייטער זיין ווי אריבער איז אויף אזו נוען,
 צוא ריידען, אונ רעט אויב דיא געלמיגע ווערטער נאך
 נוערטער, איז דס גנוען, אונ עס איז, אונ עס נועט זיין:
 זיא איז, אז זיא האט מיר גזאגט זיא איז דיא טאמער פון
 בפרך) ער האט גזאגט אנדערש פון וויא ער האט געזאגט
 געגען דיא מנהגות נאכדעם האט ער גערעכט וועקט טאמער
 זאלן אים גוט אנגעקען וואסמאן איז די בריד וויאמיר) זיא
 נועלן צו אים זאלן (אך נכת'ת) וויא אזו האטמיר איר

עבר כמו טרס כליות ופעמים שמדבר בלשון עמיד כמו
 (איוב א) כי אמר איוב הרי לשון עבר. ככה יעשה איוב
 הרי לשון עמיד ופי' מניח ל' הוסיף כי אומר הרי איוב חולי
 תעלו בני וגו' ויהי עושה כך: (מ) ואשאל וואשים.
 טנה הסדר שחרי הוא תהלה נתן ואח"כ טאל אלף טלף
 יתפסוהו בדכרו ויאמרו היאך נתת לה ועדין אינך

פירוש לתורת הרלוים

צו ביידיען צו מיין הארץ ונהגה איז רבקה ארום
 גמאגען ופכה אונ איר קרוג נואר אוף איר אקסל
 ותחד אונ זיא האט גנידירט צום קנואל גרויג אונ האט
 אן גשעפט ואמר אליה השקני נא אונ איה האב צו
 איר גזאגט איה פעט דיה מאה מיה אן טרוינגען:
 (מ) ותמחה אונ זיא האט גאייקט אונ האט פון איר
 אראפ גנידערט איר קרוג ותאמר אונ זיא האט גזאגט
 טרוינג אונ בייגעקעטלן וועל איה אויף אן טרוינג
 ואשת אונ איה האב גטרוינג אונ דיא קעמלן האט
 זיא אויך אן גטרוינגט: (מ) וואשאל אתה אונ איה

האב זיא גפרענט ואמר בת מי את אונ איה האב
 גזאגט נועקט טאמער ביסמו ותאמר אונ זיא האט
 גזאגט איה בין דיא טאמער פון בתואל דר ונהגן פון
 נחור אשר ילדה לי מלכה ווס מלכה האט צו אים גזארין
 וואשים אונ איה האב גטאן רעם נאז באנד אוף איר
 נאז אונ די ארום גענדרק איה אירע הענד (מ'מ'):
 (מח) וקולד וואשמתה לני אונ איה האב גקניט אונ
 גקניט צו גאט וואפנד אונ איה האב גלוקט רעם גאט
 פון מיין האר אברקם אשר נתתי ברה אמת ווס ער
 האט מיה גפירט אין רעכטן וועג גלחה צו נעמען

הַתַּחֲתִי בְּדֶרֶךְ אֵמֶת לְקַחַת אֶת־בֵּית־
 אֱתֵי אֲדֹנָי לְבָנִי: מִטָּ וְעַתָּה אִם־יִשְׁכַּם
 עֲשִׂים חֶסֶד וְאֵמֶת אֶת־אֲדֹנָי הַיְיָדֹוּ
 לִי וְאִם־לֹא הַיְיָדֹוּ לִי וְאִפְּנֵה עַל־יָמִין
 אֲנִי עַל־שְׂמֹאל: וְיַעַן לָבָן וּבֵתוֹ וְלֹא
 וַיֹּאמְרוּ מִיִּתְּוָה יִצְחָק הַדָּבָר לֹא־נוֹכַח
 הַדָּבָר אֵלֶיךָ רַע אִרְטוֹב: וַיִּהְיֶה
 רַבְּקָה לְפָנֶיהָ קָח וְיָלַד וַתְּהִי אִשְׁתּוֹ
 לְבָן אֲתֵיבָהּ כַּאֲשֶׁר דָּבָר יְהוָה: וַיְוִיֵהוּ
 כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבְדָּהּ דֹּאבְרָתָם

אברהם דבר בני באברה
 קשום למיטב ית פת
 אהיה דרפוני לבנה:
 מט ויען אם איתכון
 עבדן מינו וקשום עם
 רפוני הול ליואם לא הול
 לי ואתפני על ימינא או
 על שמאלא: ויענת
 לבן ובתואל ואמרו מן
 קדם יי נפק בתנא בית
 אנהא יקלון למקלא
 עמך פיש או טוב: ויהא
 רבקה קדמה דבר ואיזיל
 ותהי אשתא לבר רפונה
 כמא די מלא: ויביתוה
 כד שמע עבדה דאברהם

ר"א וישן לבן מועד קטן יח:

בעל השורים

(מט) על יען או על שמאל. [עם היותו הסובל בגימ' שמעאל ועמון ונחש. עם האמות]:

רש"י

יודע מי היא: (מט) על ימין. מכנות שמעאל:
 על שמאל. מכנות לוט שהיה יושב לשמאלו של
 אברהם (כ"ד): (ג) ויען לבן ובתואל. רשע היה
 וקפץ להשיב לפני אביו: לא נובל דבר אליך.
 למחן בדבר הזה לא על ידי תשובת דבר רע ולא
 ע"י תשובת דבר הגון לפי שטיכר שמה' ולא הדבר לפי

לפי אביו) איז ער ארויסקעלשפונגען צו ענגערין פריער פיר
 דיר (לפי דבר ה'הו) מיר זאלן דיא זאך ניש וועלן (לא על ידי
 ניש ענגערין די זאך איז שטעקט אונ מיר קעגן דיר ניש
 פירוש ר'הורא אלהים

אין טאקט פון מיין הארם פריינד צו זיין ויהן:
 (מט) ויפחה אונ אצונד אוב איר וועט מונען חסד
 ואמת מיט מיין האר ה'הידו לי זאנט מיר זאם לא ה'הידו
 לי אונ אוב ניש זאנט מיר ויפחה על מיין אונ איר
 וועל מיר קעגען איר דער רעקטער וויט אונ וועל
 געגען פון דיא טעקטער פון נישקעאל או על ששאל
 אדער אויף דער לינגע וויט אונ וועל געגען
 פון דיא טעקטער פון לוט וואם איז גיזעקען
 אין דער לינגע וויט פון אברהם: (ג) ויען לבן ובתואל

משלים על התורה
 (נא) הנה רבקה לפניך קח נדה. למשל אנכיר קט אפאל
 ניוואלט געמן אפגעטע בתולה פראוויב, האט ער
 גשקט אשדכן צו אירע אלטערן אויב זיי ווילן דעם שדוך.
 האבן זיי געזאגט מיר ווילען דעם שדוך נאר אויב דר גביר
 פלעשטיש ער זאל זיא געמען אזו וויא זיא ניש, קליידונג
 אונ צירונג זאל ער איר געבן, קט דער שדכן גיזאנט דר
 גביר וועט איר נאך געבן אדאנק, ווארום איר וועט ארעם
 אז איר וועט אנהייבן מאכן קליידר וועט דס פארעין איר,

(מט) על ימין או על שמאל. אל שאר קרובים שיש לאדוני: (ג) לא נובל דבר אליך רע או טוב. לא המתירה ולא הכנין תלוי ברצוננו כי על כרחנו רוצים

בית יהודא

געגען די פתנות ויעד הן אינה יודע מי היא) דו האסט דאך
 נאך ניש געוואסט ווער זיא איז: (מט) ועל ימין. אופ
 רעקטס צו געמען (מבנות ושמאל) פון ושמאלס טעקט:
 ועל שמאלו. אופ לינקס צו געמען (מבנות לוט) פון די טעקט
 פון לוט (שהיה יושב לשמאלו של אברהם) לוט קט געוואהנט:
 אין די לינגע וויט פון אברהם: (ג) ויען לבן ובתואל. זאנט
 רש"י (רשע הוה) וויא זאלן איז גווען ארשע (הקצין להשיב
 זיין פאטער: ולא נובל דבר אירון. מיר קעגן ניש ריידן צוא
 תשובת דבר רע ולא על ידי תשובת דבר קטון) מיר קעגן דיר
 ענגערין דיא זאך איז ניש (פי שטיכר שמה' יצא הדבר) וויא

אונ ער האט געגענטערט לבן אונ בתואל (פי מ'י).
 זיאקרו אונ זיא האבין גיזאנט פון נאט איז ארויס
 גגאנגן דיא זאך לא מיר קעגן ניש היידן צו דיר בע
 או טוב ביין אדר גוטס פחמת דעם זאלן מיר ניש
 וועלן די זאך: (נא) הנה רבקה איז פאר דיר נעם
 זיא אונ גיית ותהי אשה לבן אדניך אונ זיא זאל זיין
 אטויב צו דיין הארם ויהן פאשר דבר יי אזו ווי נאט קט
 גרעם: (נב) ויהי אונ עם איז גווען ווי דר קעקט פון
 אברהם קט גהערט ווייערי הייד גישתרו ארצה לני אונ

אונ אז דר גביר וועט איר געבן קליידר, אין איין טאג וועט
 זיא האבין אלע קליידער וואס זיא בארף, אונ מאנגן וועט
 קעגן זיין די בתונה, לבן אונ בתואל האפען אדיר גיזאנט
 צו אדניך אויב דו ווילסט געמען רבקה אזו ווי זיא איז אן
 קליידר אונ איז צירונג קענסטו זיא געמן, ווי אדניך האט
 דס גהערט איז ער גווען נאנט צוא פרידען, ווארום ווען
 לבן אונ בתואל זאלן איר הייבן מאכן קליידר פיר רבקה וואלט
 דס געדאענט פיר תבשים, קט אדניך ווי געווען אז ער

תֵּלֶךְ: 11 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-תְּאֵהָרֹן:
 אֵתִי וַיְהִי הַצְּלִיחַ דְּרַפִּי שְׁלַחֲנִי
 וְאַלְכָה לְאֲדָנִי: 12 וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא
 לְנֶעֱד וְנִשְׁאַלָה אֶת-פִּיהָ: 13 וַיִּקְרָאוּ
 לְרַבְּקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הַתְּלַכִּי עִם
 הָאִישׁ הַזֶּה וְהִתְאַמְרְ אֵלָיִךְ: 14 וַיִּשְׁלַחֲנָה
 אֶת-רַבְּקָה אֶחְתָּתָם וְאֶת-מִנְקַתָּהּ
 וְאֶת-עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת-אֲנָשָׁיו:
 15 וַיִּבְרְכוּ אֶת-רַבְּקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ
 אַחְתְּנוּ וְאֵתֵּךְ הִנֵּי לְאֵלֶיךָ רַבְּקָה וַיִּירָשׁ

וַיֹּאמֶר רְהוֹן לֹא תֵאָהָרֹן
 וְהִי וַיִּי אֶצְלָה אֶרְחִי
 שְׁלַחֲנִי וְאַיִקָּה לְוִית
 רַבּוּנִי: 12 וַיֹּאמְרוּ נִקְרָו
 לְעוֹלָמְתָא וְנִשְׁמַע מַה
 דְּהִיא אֲמַרָה: 13 נַה וְקָרוּ
 לְרַבְּקָה וַיֹּאמְרוּ
 הַתְּיַלְוִי עִם נִקְרָא הַדִּין
 וְאַמְרַת אִיזִיר: 14 וַיִּשְׁלַחֲנָה
 יֵת רַבְּקָה אֶחְתָּהוֹן וְיֵת
 מִנְקַתָּהּ וְיֵת עֶבְדָּא
 דְּאַבְרָהָם וְיֵת גְּבֻרָהּ:
 15 וַיִּבְרְכוּ וְיֵת רַבְּקָה וַיֹּאמְרוּ
 לָהּ אַחְתְּנָא אֵתֵּךְ הִנֵּי
 לְאֵלֶיךָ וְרַבְּנִי וְיִרְתֹּן
 בְּנִי

רש"ם

בעל הטורים

ושאלה אשה משכנתה ומרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושפלות ושפחה על
 ביוכם ועל בנוחיהם: (ט) וה' הצליח דרכי. את הקב"ה רוצה שיהא איתור
 כבוד שאין זה עקר הצלחה אם יתכבד: (י) נקרא לעשר. אם תרצה להחשב
 ימים או עשור כדברינו או מיר ליד כדברך דרך ארץ אמן כן בלומר אלהי שוקב"ה חסן ביוזו
 או אע"פ נאמר לה התלכי עם האבש הזה או עם אדם אחר
 לאחר ימים או עשור שפנתה הוא כפון שפנתו נחמה שנים עשר חדש לפרנס את עצמה: (יג)
 ויתר אלהי לאלפי רבקה וירש ודק. מפר יצא אוחם הבנים שנאמר בהם בשעת עקרה
 וירש ודק את שער אויביו. זהו מ' ו' וספ' כר שמעון קרא:

(ט) אל תחירו אותו וי'. ס"ת ליה סלווה: (יג) עם האבש הזה.
 ס"ת משה לרנום שהלך כדת משה וישראל: (ט) את הוי' היי בנינו כה
 ימים או עשור כדברינו או מיר ליד כדברך דרך ארץ אמן כן בלומר אלהי שוקב"ה חסן ביוזו
 או אע"פ נאמר לה התלכי עם האבש הזה או עם אדם אחר
 לאחר ימים או עשור שפנתה הוא כפון שפנתו נחמה שנים עשר חדש לפרנס את עצמה: (יג)
 ויתר אלהי לאלפי רבקה וירש ודק. מפר יצא אוחם הבנים שנאמר בהם בשעת עקרה
 וירש ודק את שער אויביו. זהו מ' ו' וספ' כר שמעון קרא:

בית יהודא

רש"י

בפ' פ' (ש"י) ונארום בר דין איז או אפתי'ה נוערש אפ'ת:
 ג'ט מען איר צייט פון צו אפתי'ה צוועף קדשים ויא זאל
 צוהר'ישע פ'ר זוף אינע קלאירונג אונ צירונג: ווא צשור.
 (צ'פ'ה קדשים) אדער צעהן קדשים (וואס תאמר ימים ממש)
 טאמער נועסמו זאגן ימים מיינט מען מען, ז'בן מיט דיא
 מוטיער האבן געשען פיי אלאיער רבקה זאל יאך ויין אין
 מען גיט זאגען ונארום (אין ד'ך תב'ש'ם ג'ב'ש' ד'ך מועט)
 אונ ויזא זאלן זאגן (קאם לא תר'עה) אוב דו
 נועסט גיט ווע'ן מיר געבן (תן לי כ'ר'יה מזה) גיב מיר מער פון וויא פיל איך האב פריער געעסן אז
 מען האט אים ווייניג גיט געגעבן נועט מען דאך אים מער גענוים גיט געבן, אז ווי האבן פריער געשען רבקה זאל
 ג'ויבען אין ד'ר'היים נאר אפאר טאג האט אלאיער גיט געווא'לט וויא אזו האבן נאכדעם געגען אויף צעהן טאג
 אדער נאך מערה אויף צעהן קדשים, דס נועט ער דאך גענוים גיט ווע'ן, דריבער מוזין מיר זאגען (ימים) מיינט
 מען ויאהר, א צשור מיינט מען צעהן קדשים: (גז) ונשאלה את פ'ר. מיר ווע'ן איר פ'רעגן, זאנט רש"י (מבא) פון
 דאגען צ'ערען מיר (שאין בשיאין את האשה אלא מ'ר'עה) מען מאכט גיט געמען אישה צוא אמאן נאר אויב זיא וויל
 דעם מאן: (גח) ותאמר אלהי. רבקה האט געזאגט איך ווע'ל גיין מען דעם מעש'ש ואלאיער (בעצט) פון מ'ין
 מיינונג א'יין (קאך אם איינס רוצים) אפילו איר ווילט גיט: (ס) ואת ה'י אלא'י רבקה. (את הרבקה תקב'ו איתה ב'ר'כה)

זמן י"ב חדש לסרנס את ע'מה ב'כ'ט'ט'וס (כ'ט'וב'ט'ו):
 או עשור. י' הדשים ואל'ת ימים ממש אין דרך המצקסים
 לנכס דבר מועט ואס לא תר'נה תן לנו מרוב'ה מזה:
 (גז) ונשאלה את פ'רה. מכלאן שאין משיאין ג' את האשה
 אלא מדעה (כ"ר'): (גח) ותאמר אלהי. מעלמוד ד' וסף
 אס איינס רוצים: (ס) את ה'י לאלפי רבבה. את
 ד'ר'היים אפאר טעג וי' צ'שור) אדער צעהן טעג, דס קען
 דו מענטש'ן נוס בעטן איז גיט דערשטייגער ויזא זאלן פריער
 נועסט גיט ווע'ן מיר געבן דס ק'יינע געבעט (תן לי כ'ר'יה מזה)
 מען האט אים ווייניג גיט געגעבן נועט מען דאך אים מער
 ג'ויבען אין ד'ר'היים נאר אפאר טאג האט אלאיער גיט
 אדער נאך מערה אויף צעהן קדשים, דס נועט ער דאך
 גענוים גיט ווע'ן, דריבער מוזין מיר זאגען (ימים) מיינט
 מען ויאהר, א צשור מיינט מען צעהן קדשים: (גז) ונשאלה את פ'ר.
 מיר ווע'ן איר פ'רעגן, זאנט רש"י (מבא) פון
 דאגען צ'ערען מיר (שאין בשיאין את האשה אלא מ'ר'עה) מען
 מאכט גיט געמען אישה צוא אמאן נאר אויב זיא וויל
 דעם מאן: (גח) ותאמר אלהי. רבקה האט געזאגט איך ווע'ל
 גיין מען דעם מעש'ש ואלאיער (בעצט) פון מ'ין
 מיינונג א'יין (קאך אם איינס רוצים) אפילו איר ווילט גיט: (ס)
 ואת ה'י אלא'י רבקה. (את הרבקה תקב'ו איתה ב'ר'כה)

שפתי חכמים

לשל אמר לא נוכל ואי ויכר שנוה' ילא הדבר: ד ר'קל למה כתיב
 אלך ולא כתיב קן או כן דהא הם שזלו אותה התלכי עם האיש.
 פירוש לתורת אלהים

איר צירונג אפר תלך דר נאך נועט ויא גיין (ש"י ט"ז):
 (גז) ונאמר אונ ער האם צוא ויזא גזאנט איר זאלט
 מ'ה גיט וזפן וי הצליח דרכי נאם הט בג'ק'קט מ'ין
 נועג שליחי ואלכה לאר'י שיק מ'ה אונ איך ווע'ל גיין
 צוא מ'ין האר: (גז) ויאמרו אונ ויזא האבן גזאנט
 קאמער רופען דאם מיי'רל אונ ווע'לן ויא פ'רעגן
 נוס ויא נועט זאגען דרוף מ'ים איר מול (ש"י ט"ז):

איר גזאנט התלכי עם האיש היה דו נועסט גיין מיט דעם
 מאן ותאמר אלהי אונ וי הט גזאנט אף וויל גיין (ש"י ט"ז):
 (גכ) ונשאלו אונ ויזא האבן פ'רעגן פ'רעגן ויער ש'נועס'ר
 רבקה מיט איר וי'יער'ין ואת ע'ד אב'ר'הם ואת אנש'יו
 אונ דעם ק'יינ'ט פון אב'ר'הם אונ וי'נע' מא'ע'ן:
 (ס) ויברכו את רבקה אונ ויזא ה'י'י'ן גי'רע'מ'ט'ם

איר גזאנט התלכי עם האיש היה דו נועסט גיין מיט דעם
 מאן ותאמר אלהי אונ וי הט גזאנט אף וויל גיין (ש"י ט"ז):
 (גכ) ונשאלו אונ ויזא האבן פ'רעגן פ'רעגן ויער ש'נועס'ר
 רבקה מיט איר וי'יער'ין ואת ע'ד אב'ר'הם ואת אנש'יו
 אונ דעם ק'יינ'ט פון אב'ר'הם אונ וי'נע' מא'ע'ן:
 (ס) ויברכו את רבקה אונ ויזא ה'י'י'ן גי'רע'מ'ט'ם

מַעַל הַנְּמֹלִים: סה וְתֹאמַר אֶל־הָעֶבֶד
 מִי־הָאִישׁ הַזֶּה הַהֵלֶךְ בְּשָׂדֵה
 לְקִרְאֹתֵינוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדָנִי
 וַתִּקַּח הַצִּעִיר וַתִּתְּכֶם: סו וַיִּסְפֹּר
 הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
 אֲשֶׁר עָשָׂה: סו וַיְבָאֵהוּ יִצְחָק הָאֱלֹהִים

וְאֶת־רַכִּיבֵי מַעַל נְמֹלִים:
 סה וַתֹּאמֶרְתָּ לְעֶבְדָּא מִן
 עֶבְדָּא דִּיכִי דִמְהֵלֵךְ
 בְּסַחֲרֵי לָא עֶבְדִּי מִתְּנָא
 וַאֲמַר עֶבְדָּא הוּא רַבִּינִי
 וְנִסִּיבֵי ת עֵי פִּא
 וַתִּקַּח צִיִּיאַת: סו וַאֲשַׁתֵּי
 עֶבְדָּא לְיִצְחָק יִתְּכֶה
 פִּלְּהֵי רַבִּי מִיָּא דִּי עֶבֶד:
 סו וַאֲשַׁרְתָּ יִצְחָק לְמִשְׁבָּנָא
 תו"א וַיְבִיאֵהוּ יִצְחָק בְּיָמֵי

רשב"ם

ביעותא דגמלא כדמרש"ם בפסחים: (סח) הויה: מרחוק נהיל צומר כן וכן בעל
 החלומות הויה בא אבל כשאדם בקרוב אומר הפן הרע הויה: (סו) ויספר העבד
 ליצחק: הודיע נסום ששנושו לו לדעת כי בת מזלו הויה:

בעל המורים
 אדם דכתיב מלא אשה מלא טוב: לפנות ערב. ב' בחסורא הכא
 אידך ויהי לפנות ערב ויחן כמיס רמו למה שאחיל טובלים מן המנחה
 ולנועלה דמה סכא מנחה שילחן מין תלחית המנחה סף הסח נמי מנחה:
 (סו) ויבאה. ב' בחסורא בספר בראשית וכתיב חסר ועולה כ"ד מלמד
 שרהה סכונה מנשן גלגל סילה נוב געשון בית ראשון בית שני לעתיד
 רש"י

בית יהודא

הדר) זיא קט גועהן ער איז שוין (תַּמְסָהּ כַּפְּיֵי) האט זיא
 זיך געוואנדערט אויף אים: וַתַּפְּלֹא. זאגט רש"י זיא איז
 גיט אראפגעפארן פון עקמועל גאר (הַשְּׂמִימָה עֲצָמָה לְאָרֶץ
 זיא האט זיך אראפגעלאזן צו די ערד (קַתְּרֵיבֵי) וויה דער
 פרגום זאגט (וְאֶת־רַכִּיבֵיהֶּ) זיא האט זיך אראפגעבויגן (הַשְּׂמָה
 עֲצָמָה לְאָרֶץ) זיא האט זיך אראפגעבויגן צו דיא ערד (וְאֵל
 הַיָּדֵיהֶּ עַד תַּקְרָבֶיהֶּ) אָפֶּר ויא איז גיט געקומן ביז צו די ערד
 (כַּמֵּו) וויה געט שטייט אין פֶּסוּק (חֲסִי נִי כַּדָּךְ) שוויש דער
 פרגום (וְאֶת־רַכִּיבֵיהֶּ) בייגן איוין, עס שטייט אין פֶּסוּק וויה שְׂמִימָה
 שוויש דר פרגום (וְאֶת־רַכִּיבֵיהֶּ) ער הט אראפגעבויגן (לְשׁוֹן בִּישָׁה
 לְאָרֶץ) אראפגעבויגן צו די ערד (וְדֹפְקֵיהֶּ) גלייך צו דר זאך
 ער גיט אראפגעווארפן (וַעֲרָךְ בּוּי) צו דיא ערד (וְלִמְדָה) קען
 שוויגט (אם יפה לארץ) אויב ער נועט איינגעבויגן ווערען
 די ערד: (סח) (תַּמְסָהּ) זיא איז פֶּדעקט געווארן ופון זיך
 (תַּמְסָהּ) זיא איז געווארן (כַּמֵּו) וויה עס שטייט אין
 צו פראגן גווארן: (סו) (וַאֲמַר הָעֶבֶד) נִקְהֵה לו גיסים געשען (וְ
 גַעֲבָרָאֵן אִין וויע) (שְׂמִימָה לִי הָאָרֶץ) וויה דיא ערד פון תָּרֵן
 אונ וועגן ווין פֶּסָה איז צו אים געשיקט גווארען ופון היממעל
 יִצְחָק הט געפרייגט רַבְּהִין אִין גַּעֲצָאֵשׁ (וְהָיָה הָיָה שָׁרָה

את יצחק. רחמה אותו הדור ח ותוהא (ס"א) ותמהה)
 מפניו (ב"ר): ותפל. השמימה עלמה לחרץ מ כתרנומו
 ואתרכיבית הסתה עלמה לחרץ ולא הניחה עד הרקקט כמו
 העי לא כדך ארכיבי (ס"ב) ויעט מוטע ואתרכי ל' מוטע
 לחרץ דומה לו (תהלוס לו) כי יפול לא יוטל י כלומר אס
 יקה לחרץ לא יגעט עד הרקקט: (סח) ותתכם. לשון
 ותתפעל כמו ותשכר: (סו) ויספר העבד.
 (ב"ר) גלה לו נקסם ב געשעו לו סקפלה לו החרץ וסגדמנה
 לו רבקה בתפלחה: (סו) האלה שרה אמו. ויבאה
 האלה והרי היא שרה אמו כלומר ונעשית דומת ל שרה
 שטייט אין פֶּסוּק (כִּי יִפֹּל דֵּא יִטֵּל) אפילו ער נועט פארן נועט
 שוויגט (אם יפה לארץ) אויב ער נועט איינגעבויגן ווערען
 די ערד: (סח) (תַּמְסָהּ) זיא איז פֶּדעקט געווארן ופון זיך
 (תַּמְסָהּ) זיא איז געווארן (כַּמֵּו) וויה עס שטייט אין
 צו פראגן גווארן: (סו) (וַאֲמַר הָעֶבֶד) נִקְהֵה לו גיסים געשען (וְ
 גַעֲבָרָאֵן אִין וויע) (שְׂמִימָה לִי הָאָרֶץ) וויה דיא ערד פון תָּרֵן
 אונ וועגן ווין פֶּסָה איז צו אים געשיקט גווארען ופון היממעל
 יִצְחָק הט געפרייגט רַבְּהִין אִין גַּעֲצָאֵשׁ (וְהָיָה הָיָה שָׁרָה

חכמים

בין סולנות שפחה מ"ה מזה ראה מוסר שמו בעל מרש"ל:
 ד' דל"כ הולך ידעה שהוא יחזק שפלה מעל הגמל: ש' מדכתיב
 ותפול מעל הגמל ולא כתיב מהגמל או ותפול לארץ אלא משמע מעל
 גב הגמל בעל גמל אכל לא על הארץ: י' א"פ שפול לא יושך לארץ
 כמו שפסוק והולך לא יגעט וכו': ב' ספן מקבילן הפעולה מחזר ספן
 מנזין נשעל כך מלת ותתכם הוה מתפעלת ונקבלת פעולה מחזר: ל' הדוב
 ליקומי נחמיה
 (סו) ויבאהו יצחק האלה וגו'. די תורה דערצייגט אפילו
 אַלְעִזֵּר הָיָה דערצייגט צו יצחק די גיסים וים אים זענן
 גטאן גווארן און וועט אונ די פרוגקייט פון רַבְּהִין, ווי זיא
 קט ליב צו טאן חסד, פון דעקטוועגן האט יצחק גאָר גיט
 גווארט חתינה האָבן ביז ער הט זיא גריער געבויגט אין די
 שטוב וואו ווין מושער שָׁרָה הט געוואהקט צו זען אוב זיא
 קאט דיא גושע מרות פון ווין מושער. ויאכדע ונקת את
 רַבְּהִין. קט ער מיט איר חתינה געהאט:

שפתי
 סוגיות הגמרא שהרי מלנינו גבי אסתר שמיה ראה שהוא לזקת
 מדכתיב ויהי אומן את הדסה וכתיב והוא לג בין הדסהים מה הסח
 דקוסי סף נח וכו' ובלג מביא ראה מואסר וכו'. אכל אין נ"ל.
 וי"ל דקוסיס ל' כי דלי מנחה ס"א דיבור ולא תפלה דהא לעיל
 כתיב תפלה לעני קבל לשוח כדעה עם מי דיבור אלא ע"כ תפלה
 קטע ולי מסכא לזוח סוף משפח ב' ות שוח כלומר סהך לטויל
 פירוש תורת אלהים
 איבע אוגען אונ זיא האט גינעקן יצחק (ש"י רש"י).
 ותפול מעל הגמל אונ זיא האט זיך אן גהוּבן אראפ
 צוא גלייטשען פון דעם קעמל: (סח) ותאמר אל העבד
 אונ זיא קט גאָגט צו דעם קעקט מי קאיש ווער
 און דער מוה וואס גייט אין פֶּדֶר אַתְּעִנֵּן
 אונ וי י י אונ דער קעקט האט גווארן יצחק ער
 איז מיין האר ותפת הצעיר הקטם אונ זיא האט
 גנומען דעם שפרייט מוה אונ האט זיך פֶּדעקט
 צו יצחק אַלִי די וואָן וום ער נא גטאן (ש"י רש"י).
 גיפראקט אין ווין מושערס גינעלם (ש"י רש"י).

מִדְּוֵן עֵיפָה וְעַפְרָה וְחִנְדָּה וְאֵבִידָע
 וְאֵלְדָעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קַטּוּרָה׃
 וַיְהִי וַיָּתֵן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֵׁר־לוֹ
 לַיְצַחָק׃ וַיִּלְבְּנֵי הַפִּילֹגְשִׁים אֲשֶׁר
 לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מִתְּנַת

מִדְּוֵן עֵיפָה וְעַפְרָה וְחִנְדָּה
 וְאֵבִידָע וְאֵלְדָעָה כָּל־אֵלֵי
 בְּנֵי קַטּוּרָה׃ הַיְיָיִתֵּב
 אַבְרָהָם יָתֵב כָּל־דֵּיפָה
 לַיְצַחָק׃ וַיִּלְבְּנֵי לַחֲיִיתָא
 דֵּי לְאַבְרָהָם יֵהֵב אַבְרָהָם
 תו"א וי"א אברהם סבדורין א"ל ונלני
 כ"ג א"י סבדורין א"ל
 רשב"ם (1) הפילגשים. הגר וקטורה
 מתנות. ממן הרבה. קדמה אל
 ארץ קדם. שירוש בניו נחלוהו שיש לו שם
 רש"י

בית יהודא

דעם לשון פון פסקא (שפירש למשורין לשון מנהג) דר פתגום
 מייששט דעם נוארט אשורים, מתנות וקאמפאניעס, פיר
 מענטשען צענאמען זענן זיי דען ארבייג ניווען קאמפאניעס,
 דאס איז דאך נאר אנטרעפונג, זאגט רש"י (ואם האמר)
 אויב דו וועסט זאגן (ש"א"י פון) עם איז ניש אזוי (מפני הארץ
 שאינה יסודית) נוייל דער ארץ פון אשורים איז ניש דר עיקר
 פון נוארט, עם דארף שטיין הוי אשורים (ברי נגה תבית
 שאין בראשם ארץ) עם איז דא ווערטער ניש עם דארף ניש
 זיין אין אנהייב ארץ (נתחילה ארץ בראשם) אונ עם איז
 צוגעגען גווארן א ארץ אין אנהייב נוארט (כמו) ויא עמי
 שטייט אין פסקא חומת ארץ (שהוא מן נגה רגלים) דו ווארט
 ארץ איז פון נוארט נגה רגלים, צוגבראקענע פיס, איז
 דער מייששט חומת ארץ, דיא צוגבראקענע מאקער, דארף
 דאך ניש זיין דער ארץ, עם דארף שטיין חומת ארץ, פון
 דעקסנוועגען שטייט דר ארץ צוגארברעטען דעם נוארט

אונקלוס אין לי ויסבו על ל' התקרא. ספירס למשורין לשון
 מנהג. ואל"ת שאינו כן מפני האל"ף שאינה יסודית הרו לנו
 כיצות שאין בראשם אל"ף ונחוספה אל"ף בראשם כמו חומת
 ארץ שהוא מן נגה רגלים וכמו אסוף שמן שהוא מן ורחלת
 וסכת: ולמשום. הם בעלי אהלים המתפורים חכה ואלה
 ונוסעים ארץ כדחליי אצלנו וכן הוא חומר (ש"ל) והנס
 נעושים על פני כל הארץ שכן למד' וט"ו מתחלפות זו
 בזו: (ה) ויהן אברהם וגו'. (כ"ד) וי"א נמניה ברכת
 דייחיקי נתן לו 'צ שמר לו הקד"ה לאברהם והיה ברכה
 הכרעות מסורות בדרך לברך את מי שתלה ואברהם
 מסרס לאלה: (1) הפילגשים. את מי שתלה ואברהם
 היתה איהם פלגט אחת. היא הנה הוא קטורה. כשם
 ככתובה. פילגשים ר בלא כתובה כדלמרינן בסנהדרין
 (דף כח) כשמיס ופילגשים דלוד: נתן אברהם מתנות.

(וכמו) אונ ויזא עם שטייט אין פסקא אסוף ששון (שהוא מן
 מיט פוימא"ר, דארף שטיין אין פסקא סוף ששון, פון דעקסנוועגען שטייט דר ארץ צו פארברעטען דעם נוארט,
 אזוי איז ביי אשורים ווענין רמב"ן: (1) ופילגשים) זאגט רש"י (הם בעלי אהלים) דיא בראשית זענען ניווען מענטשען ויאם
 האבן געווארנט אין געארטען (התפורים אנה ואתה) ויאם זענן פארשפרייט אוף די פילדער אביסל אוף דעם ארץ,
 אביסל אויף איה ארץ (ונעשים איש בארץ אפרתו) ויעדערער ציהט מיט זייענע געזעצטען (וכן היא ארץ) אזוי
 זאגט דר פסקא (והנה נמשלים על פני כל הארץ) אונ זייא זענן פארשפרייט אויף דיא גאנצע שטיק ארץ (שכן למד ונתן
 מתחילתו זו בזה) אלמד מיט אונן ווערן פארטאקשט איינער מיט דעם אנטרענען, נטושים איז דער מייששט פארשפרייט,
 אונ לטושים איז אויך דער מייששט פארשפרייט, ויאם זאגט רש"י נאך דעם פסוק פסוק חרנס, ניש נאך זיין פסוק: (ה) ויהן אברהם וגו'.
 (אמר רבי נתנהו), רבי נתנהו האט געזאגט (ב"ב ת"י נ"ג) אברהם האט געגעבן צו יצחק און פאפאר געשריבן
 אז ער שיינען אים די מתנה ניש הקב"ה האט אים געשיינקט (שאמר לו הקב"ה לאברהם הנה נתנה לך) הקב"ה הט געזאגט
 צו אברהם דו זאלסט זיין די ברכה (הברכות מסודות ב"ב) דיא ברכות זענן געגעבן אין ביין האנט (לברך את מי שנתנה)
 דו זאלסט קענען וועמען דוא וועסט וועלן (ואברהם יסרו יצחק) דס הט אברהם געגעבן צו יצחק, יצחק זאל קענען
 בענטשן וועמען ער וועט וועלען: (1) הפילגשים) זאגט רש"י (חסר כתיב) עם פעל"ט איז ניש דארף שטיין מיט צווייא
 וידין הפילגשים, אונ עם שטייט נאר איין יוד הפילגשים, עיין כס' ב"ש (שלא היתה אלא פילגש אחת) אברהם האט
 נאר געהאט איין פילגש (היא הקר היא קטורה) הקר אונ קטורה דאס איז דיא זעלבדיגע (נשים בפתובה פילגשים בלא
 הפתובה) נוייער זענן גענומן גווארען מיט אמתונה מיט קידושין אונ אפתובה, פילגשים זענן אן מתונה אן קידושין אן
 פתובה (דלמרינן בסנהדרין) פילגשים ופילגשים (דוד) ויזא מיר זאגן אין סנהדרין ויזא מיר ווייער אונ פילגשים פון דוד:

דעת וקנים מבטלי התוספות
 (ה) ויהן אברהם את כל אשר לו ליצחק. התמה היכי עבד
 הכיזא אברין אמר לאעבורי אחמתא און מברא בישא
 לברא מוא דלא ודיע מאי ויעא נפיק מניה וכתוב יבין
 צדיק ורשע יבש וקל בעלמא דקים אברהם אביו אפילו עדתי
 תבשילין. וי"ל דאברהם רישמאל נים היו ואמרין דגר אינו
 יורש את הביו אביו לא מוכריו תורה ולא מוכריו ספרים
 מה"ד שמואל. וקדם שנלודו האחרים כבר נתן לו כדכתיב לעיל ויהן לו את כל אשר לו: (1) נתן אברהם מתנות. אמרו בפ'
 חלק שמות במטאה מטר להם פי' שיהו יכולין להוכיר שם המפורש במטאה הנהגה ולא יזיק להם גם היום יש שמאלים שכתבין
 בשם ומכוברין אותה במטאה. וקשה לה"ר משה היאר אים וצדיק כאברהם ילמד השם לרשעים לכן פי' ה"ר יעקב בה"ד נחבין
 שם סומאה שם השדים שמשבעין אותן באודניהם הממונים עליהם לעשות כל מה שרועים כמו ספר ביל"ד ושם סומאה נקרא על
 פירוש להרדת אלהים

דך אסורים ולטוסים מעל' מה היו ולקמר אלף ס' וכו': צ קל
 והלא כבר נתן כל אשר לו ליצחק. ודיחיקי פי' משלן עתיק וסוף
 כלומר זה הקד"ה. א"י זו מלת כן לא תאף קפי כלומר וסוף
 המתה קיימת שהחוק אותו כנכסים עתון לו כבר וקל' ק כלומר
 שלא נכתבו החסרות אלף הגר. מלמתי: ר קל' לפי' סתפגס דמכי

פירוש להרדת אלהים
 (1) ולבני אונ צוא דיא זין פון דיא קייפס ווייער
 פון אברהם נתן האט אברהם געגעבען מתנות
 וישלחם אונ ער האט ויזא אונקע נשיקם פון זיין
 (ח"א) 1 19 ימ ב"י

1 19 ימ ב"י

וַיִּשְׁלַחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדוֹנוֹ חַי
 קְדָמָה אֶל-אֶרֶץ קְדָם: וַיֹּאמֶר יְמִי
 שְׁנַיִם-חַיִּי אֲבָרְהָם אֲשֶׁר-חַי מֵאֵת
 שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים:
 הַיּוֹנֵעַ וַיָּמָת אֲבָרְהָם בְּשׁוֹבָה מִטּוֹבָה
 זָקֵן וְשִׁבְעֵי וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוּנוֹ: מִיִּקְבְּרוּ
 אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנֵיו אֶל-
 מַעֲרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל-עֵדָה עֶפְרָיִם בֶּן
 צֹחַר הַחֲתָנִי אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מַמְרָא:
 הַיְשֵׁדָה אֲשֶׁר-קָנָה אֲבָרְהָם מֵאֵת
 בְּנֵי-חֵת שְׂמָה קְבֹר אֲבָרְהָם וְשָׂרָה

מתני ושחזון מעל
 יצחק בניה בעוד דהוא
 קים קי דומא לארע
 מדינחא: ואלפיו ימי שני
 חיי אברהם דחיא מאה
 ושבעין וחמש שניו:
 ה ואתנגיד ומית אברהם
 בסיבו מבא סיבו ושבע
 וימין ואתפגיש לעמה:
 ה ויקברו ויתה יצחק
 וישמעאל בגוהו במערת
 כפלהא בתקד עפרון בר
 צחר חתנה די על אפי
 ממרא: י סקלא די זבן
 אברהם מן בני חתנה
 פפון אתקבר אברהם

תולדות אהרן

ויקברו במלך י: ספרה אב קיסרון 3

רשב"ם

(ח) בשיבה טובה. כמו שאמר לו הקב"ה ואתה תבוא אל אבותיך בשלום חקבר בשיבה טובה שלא ארע העינו בימיו

בית יהודא

ועתה אברהם מקנינו. וזאת רש"י (בירושלמי) אונקלוס
 בקנו זאמן (שם מופיעה פסר קדם) אברהם הט צו ויי געגען
 די שמת הטומאה ונייא צו מאמן פשוטו (דבר אחר) גאך
 אפשט איז (פה שנתנו) על אדאת שרה ושאר פתנות שנתנו לו
 דבל ית קדם) ארע מתנות נוס מען הט געגען צו אברהם
 נוען שרה אונ ארע אנדערע פתנות הט ער געגען צו דיא
 קינדער פון חתר דאס איז קטורה (שלא רצה ליהנות מהם)
 אברהם האט נים געוואלט תנאה האפן פון דיא פתנות:
 אונ זיבעציג יאהר (בו מיה פון שבעים) נוען ער איז אלט
 יתן שבעים פון חמש בלא חסא) אונ נוען ער איז אלט נוען
 (ט) יצחק וישמעאל. וזאת רש"י (בבבא) ישמעאל תשובה
 פון דאן ווייסן מיר אז יש יצחק האט גמאן תשובה
 עתה יצחק קנינו) דריבער האט ער גלאזט יצחק זא"ר גין ביי די צויה ריגער פאר אים (וי יצחק מדיה שפאקרה

רש"י

כי רבותינו סס ש טומאה מוסר ת להס (סס לא). ד"א
 מה שניתן לו על אדות סרה ושאר פתנות שנתנו לו הכל
 נתן להס סלא רעל לויסנות מהס: (ו) מאת שנה ושבעים
 שנה וחמש שנים. בן ק' כול ע' וכן ע' כסו' ה' כל
 חטא: (ט) יצחק וישמעאל. (ב"ר) מכלן שנתנו ושמעל
 תשובה והוליד חת יצחק לפניו א והיא סיבה טובה שנאמר

(ו) וקמת שרה ושבעים שנה וחמש שנים. הונדערט פינף
 נוען הונדערט יאהר איז ער נוען ונייא זיבעציג יאהר
 יתן שבעים פון חמש בלא חסא) אונ נוען ער איז אלט נוען
 (ט) יצחק וישמעאל. וזאת רש"י (בבבא) ישמעאל תשובה
 פון דאן ווייסן מיר אז יש יצחק האט גמאן תשובה
 עתה יצחק קנינו) דריבער האט ער גלאזט יצחק זא"ר גין ביי די צויה ריגער פאר אים (וי יצחק מדיה שפאקרה

שפתי חכמים

הוא סיני הגר על קרי לה אשה וי"ל הא דקרי לה אשה לפי שהיא
 לה כחוסה כמו אשה ואל דקרי לה פלגס ויל סלא לקחה אל לטכסה
 כפלמא ולא לפרה ורביס ויל פלגס סלא אשה כלומר לטכסה ולא
 לפרה ורביס וז"ל: ש פ"י ומשה שדים אל סס שמשלם לזכורו
 כעומאה דודע סיס דנסיס הללו לא סיוו מזהים כערה ולך לא מסר

דעת זקנים מבועלי התוספות

עם רוח הטומאה כראמרין במס' הנוגה הלן בבית הקברות כדי
 שתשרה עליו רוח טומאה רמז לוח שהרי מתנות כתיב חסר
 וא"ו והוא עולה בגימטריא למדע להשביע השדים. מה"ר משה:

פירוש לתורת אלהים

זון יצחק או ער האט נאך גילעקט אל ארץ קדם
 ציוס לאנד פון סורח נייט: (ו) ואלה אונ דאס איז
 דיא לעב טאג פון דיא יארין פון אברהם וואס
 ער הט גילעקט מאת שרה הונדערט יאר ושבעים שנה
 אונ זיבעציג יאר וחמש שנים אונ פינף יארין (ט) כ"י:
 (ח) ונוגע אונ ער איז ווארן פר באנגן נוסת אונ אברהם
 איז גישטארבען אין אנטקע געקשר זקן ושבע אלט אונ
 זאט מיט פיר יארן וואספ אל גיין אונ איז ווארן איין

גמאן צו זיין פאלק: (ט) ויקברו אותו יצחק וישמעאל
 בגייו אל מערת המכפלה אונ וייא האגען אים בקראבין
 יצחק מיט ישמעאל וייני זין אין דר מערת המכפלה
 אל איז דעס פעלד פון עפרון דר זון פון צוחר
 חתני אשר על פני ממרא נוס איז פאר ממרא (ט) כ"י:
 (י) השדה אשר קנה אברהם מאת בני חת שם פעלד וואס
 אברהם הט גקופט פון די בני חת שמה דארטן איז
 ווארען פאקראגען אברהם מיט זיין וייבי שרה:

אשרתו: ויהי אחרי מות אברהם
 ויברך אלהים את יצחק בנו וישב
 יצחק עם באר לחי ראי: פ שבעי
 ואלה תולדות ישמעאל בנו
 אברהם אשר ילדה הגר המצרית
 שפחת שרה לאברהם: ואלה
 שמות בני ישמעאל בשמותם
 לתולדתם בכר ישמעאל נבית
 וקדר ואדבאל ומבשם: ומשמע
 ודומה ומשא: מן חדר ותימא יסור
 נפיש וקדמה: מפטיר מן אלה הם בני
 ישמעאל ואלה שמותם בתצריהם

אשרתה: ויהי
 פטר דמית אברהם
 ויברך יי את יצחק ברה
 וישב יצחק עם ברא
 דמלאך קמא אתחזי
 עליה: ואלון תולדת
 ישמעאל בר אברהם די
 ילדת הגר מצריתא
 אמתא דשרה לאברהם:
 ואלון שמות בני
 ישמעאל בשמותיהון
 לתולדתיהון בוכרא
 דישמעאל נביות וקדר
 ואדבאל ומבשם:
 ומשמע ודומה ומשא:
 מן חדר ותימא יסור נפיש
 וקדמה: מן אלון אגון
 בני ישמעאל ואלון
 שמותיהון בפצחיהון

תו"א ויהי אחרי מות אברהם ואלה שמות בני

רשב"ם

היי בנו אברהם תולד את יצחק כלומר זה הוא עיקר תולדותו של אברהם כמו פרק תולדות את תצרון וגי' כיצד

בית יהודא

באברהם דם איז דם גושע אלשער ונס הקב"ה הט צונגעזאגט
 צו אברהם: (יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו'. נאכדעם
 וויא אברהם איז געשטארבן קש הקב"ה געענטשט זיין ויהן
 יצחק (נחפו תצרון אלהים) הקב"ה הט געטרוקט יצחק
 וויא מען טרויקט אברהם (קדר אחר) נאך אפשט איז ואל ע"י
 שפסר הקב"ה את תצרות אברהם) אפילו הקב"ה הט געגען
 אלע פרקות צו אברהם ער זאל מען גענטשן וועמען ער
 נועט וועלן, פון דעסטוועגן (תקרא קדר את יצחק) הט ער
 מרא געהאט צו גענטשן זיין ויהן יצחק (כפני שפסר את אשר
 יצא מקנו) ווייל ער הט געזען עשו נועט פון אים געבארן
 אשר יושב בגו' זאל קומען דר בע"ה הבית פון דיא פרקות
 איז געקומן הקב"ה צו יצחק אונ האט אים געענטשט:
 וויא זיין זעגן געבארן געווארן איינער נאך דעם אנדערן:
 ווס האבן ניש אמאדער ארום (ותרנגו) דר תרנגו טוישט
 פתחה) דיא שפעט זעגן געווען אפענע (כפני) וויא עס ש"ש
 הכמים

באברהם: (יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך
 וגו'. נחמו ב תחומי אכלוס (כוסה יד) דער אחר
 אף על פי שמסר הקדוש ברוך הוא את הנכרות
 לאברהם נתיירא לברך את יצחק ג מפני שפסר
 את עשו ואל מנמו חמר יכל בעל הנכרות ויברך
 את אשר יצט בעיניו וכל הקדוש ברוך הוא וברכו:
 (ג) בשמוהם לתולדותם. סדר ד לידת זא"ז:
 (עו) בחצריהם. כרכיס שאין להם חומה ותרנגומו
 בפלחיהן שהם מפולחים ל' פתיחה כמו (תהלים לה) פלחו

ויערו (אמר) הט אברהם געזאגט (כא בע"ה תצרות ויברך את
 אונ זאל גענטשן וועמען ער נועט וועלען (ויא תקב"ה ויברכו)
 (יג) ובשמותם תולדותיהון. מען מיינט יסור ד' ד' ד' ד' ד' ד'
 (מז) ובתצריהון. מיינט מען (כרבים) שאין קום חוקה) שפעט
 (בפצחיהון) אין ויער (אפעקמיט) (שם ספיצחיס) גשין פתחה)
 שפתי

הוכי יצחק קודם ישמעאל כיון שהוא הגדול: ב (נח"י) דאס"ד כרכו
 כפשוטו להם חמר כלי אחרי מות מוס לו הם כלבו בחייו או לאחר מותו:
 ג ואל"ה ואל לעיל פירש"י דאברהם נתן ליצחק הנכרות ויכל דנתן לו
 פירוש לתורת אלהים

(יא) ויהי אונ עם איז געווען נאך דעם טויש פון
 אברהם ויברך הט נאט געענטשט זיין ויין יצחק (י"ח):
 (יב) ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם אונ דאס זענען
 דיא קינדער פון ישמעאל דער זון פון אברהם
 אשר וואס הגר המצרית דיא דינקט פון שרה הט
 קיבארין צו אברהם: (יג) ואלה שמות בני ישמעאל

וּבְמִילַתֶּם שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂאִים
 לְאִמְתֶּם: וְיֹאמְרָה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמַעְאֵל
 מֵאֵת שָׂגָה וְשְׁלֵשִׁים שָׂגָה וְשִׁבְעַ
 שָׁנִים וַיִּגְדַּע וַיָּמָת וַיֹּאכְלֵף אֶל־עַמּוּי:
 יְיָ וַיִּשְׁכְּנוּ מִחַיִּילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר־עַל־
 פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאֶבְרָה אֲשֶׁר־הָיָה עִלְיָהּ
 כָּל־אָחִיו נָפְלָ: פ פ פ

ובכרביהון תרין עשר
 ב כ ר ב ין לאמיהון:
 י ואלין שני חיי ישמעאל
 מאה ותקתיין ושבע שניין
 ותתנגיד ומית ותתפנייש
 לעמיה: ית ושרו מחיילה
 עד הנרא די על אפי
 מצרים ממי דאתור על
 אפי כל אחיהי שגא:
 פ פ פ

תולדות אהרן

ואלה שני מגילת י:

ק"ס יסודע סימן ונסמירין וסמך דוד זקן במלכים א' סימן א' :

נערה המורים

(יח) על פני כל אחיו נפל. וסמך ליה ואלה תולדות יצחק לומר כשפול ישמעאל בחתרת הכינים חיי ילמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק :

(יח) על פני כל אחיו נפל. שכן כדכתיב על פני כל אחיו ישכון :

רש"י

ורכנו: (יח) ואמרה שני חיי ישמעאל וגו'. אמר רבי חיאיא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל ה' כדי לייחס בהם שנותיו של יעקב משנותיו של ישמעאל למדנו ששמש יעקב כספירש עבר י"ד שנה כספירש מחביו קודם שגא אלל זכן שהרי וגו' כמו משפורש בסוף מגילה נקראת (ורש"י) הביאו סוף פ' תולדות: ויגוע. לא נאמרה ו גייעה אלל כלדקיים: (יח) נפל. שכן כמו (שופטים ז) מדין ועמלק וכל בני קדם נפולסי בבעמק. כחן הוא אומר לכוון נפילה ולהלן הוא אומר על פני כל אחיו ישכון (לשיל טו) עד שלא מת אברהם ישכון משמת אברהם נפל: חסלת פרשת חיי שרה

רשב"ם

(יח) ואלה שני חיי ישמעאל. חכמים פירשו במגילה למה נמנו שנותיו של ישמעאל. וליפי הפשט לכבודו של אברהם הוהיל ונתפרש שעת לידתו וזכרהם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הנר את ישמעאל וגם שעת סופתו בזכרהם ושמעאל בנו בן שלש עשרה שנה וגו' חור טהה ור"י כל ימי חיו :

בית יהודה

אין פסוק (פצרו ורגנו) עפינת די מויה אונ וינגט: (יח) ויאמרה שני חיי ישמעאל וגו'. (אמר רבי חיאיא בר אבא) רבי חיאיא בר אבא קט גזאמט (קמה זכנו שנותיו של ישמעאל) צו וואס צייגט דיא תורה דיא יאהרן פון ישמעאל (קרי ליחס פהם שנותיו של יעקב) מען זאל דורך זיי פרעקענען דיא יאהרן פון יעקב (משנותיו של ישמעאל) זיך די שמש יעקב בבית עבר ארבע עשרה שנה) פון ישמעאל'ס יאהרן קענן מיר זענען אז יעקב איז גווען ביי עבר פערציען יאהר (פ'שפירש מאביו קודם שגא אצ"ל ק"ו) ווען ער איז אונגעקומענאנגן פון פאטער איידער ער איז געקומען צו זיין (שהרי פ'שפירש יעקב מאביו) ווארום ווען יעקב האט זיך אפגעשיידט פון פאטער (מת ישמעאל) איז ישמעאל געשטארבן (שגאמבר) וויא עס שטייט אין פסוק ויחך עשו אל ישמעאל) עשו איז געאנגען צו ישמעאל מגילה סוף ערשטען פרק (ורש"י הביאו סוף פרשה תולדות) רש"י פריינגט דעם רעקענגונג אין סוף פרק תולדות: וינגט. זאגט רש"י (אם נאמרה גייעה אלל צדקיים) דאס ווארט גייעה גענוע וואקף"ש שטייט גאר ביי צדקיים: (יח) נפלו. רש"י זאגט גפ"ל מיינט מען (שכן). ער האט גערוהט (כ"ח) וויא עס שטייט אין פסוק (ויחך ויחך) ויחך ויחך גייעה גערוהט אין סוף פרק זאגט רש"י (כאן הוא אומר) לשון נפילה) דא זאגט דר פסוק (ג"פ פני כל אחיו נפל) פאר וייע ארבע פרודער איז ער גפאלן (ויחך ויא אומר) אונ דארטן זאגט דער פסוק יע' פני כל אחיו ישכון) פר וייע ארבע פרודער וועט ער רוקען (עד שלא מת אברהם ישכון) איז ער אברהם איז געשטארבן האט ער גערוהט (משמת אברהם נפל) אונ וויא אברהם איז געשטארבן איז ער געפאלן. נידעריג גווארין:

שפתי חכמים

ה פ' לא נכתב טעם בכל כלל אלא לדרשא שלא נכתבו אלא כדי לייחס וכו' ולא שכלום שום לטובה מהרש"ל: ו ר' וועג' דכדור המבול:

פירוש לתורת אלהים

ובסיריהם אין וייערי אפענע שטעט אונ אין וייערי פאלאמזען שנים עשר נשיאים לאמתם צווערף הארען צוא וייערי פעלקער: (יח) ואלה שני חיי ישמעאל אונ דס זענען דיא יאר וואס ישמעאל האט גלעבט פאת הונקרט אונ זיגעני כרייסין יאר וייע אונ ער איז ווארן פראנגן אונ ער איז גשטארבן אונ איז ווארען איין גיטאן צוא ויין פאלק (ש"י כ"ח):

והמלך דוד וכן בא בימים ויבסוהו בפגלים ולא יחם לו: ויאמרו לו עבדיו ויבטשו
 לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהיה לו סכנת ושכבה בחיקו
 חם לאדני המלך: ויבקשו נערה יפה בכל כבוד ישראל וימצאו את אבישג השונמית
 ויבאו אתה למלך: והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא
 ידעה: ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים
 איש רצים לפניו: ולא יעצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית וגם הוא טוב
 תאר כאד ואתו ידה אחרו אבשלום: ויהיו דבריו עם יואב בן צרויה ועם אביתר
 הכהן ויעזרו אחרו אדניה: וצדוק הכהן וכלי ידו וכלי ידו ונתן הנביא ושמי ועזי
 והגבורים אשר ליד לא היו עם אדניה: ויזבח אדניהו צאן ובקר ומריא עם אבן
 הזולת אשר אצל עין רגל ויקרא את כל אחיו בני המלך וילכל אנשי יהודה עבדו

פירוש ע"מ

והמלך דוד וכן בא בימים ויבסוהו בפגלים ולא יחם לו: ויאמרו לו עבדיו ויבטשו
 לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהיה לו סכנת ושכבה בחיקו
 חם לאדני המלך: ויבקשו נערה יפה בכל כבוד ישראל וימצאו את אבישג השונמית
 ויבאו אתה למלך: והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא
 ידעה: ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים
 איש רצים לפניו: ולא יעצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית וגם הוא טוב
 תאר כאד ואתו ידה אחרו אבשלום: ויהיו דבריו עם יואב בן צרויה ועם אביתר
 הכהן ויעזרו אחרו אדניה: וצדוק הכהן וכלי ידו וכלי ידו ונתן הנביא ושמי ועזי
 והגבורים אשר ליד לא היו עם אדניה: ויזבח אדניהו צאן ובקר ומריא עם אבן
 הזולת אשר אצל עין רגל ויקרא את כל אחיו בני המלך וילכל אנשי יהודה עבדו

ליקוטי ווסף

והמלך דוד וכן בא בימים ויבסוהו בפגלים ולא יחם לו: ויאמרו לו עבדיו ויבטשו
 לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהיה לו סכנת ושכבה בחיקו
 חם לאדני המלך: ויבקשו נערה יפה בכל כבוד ישראל וימצאו את אבישג השונמית
 ויבאו אתה למלך: והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא
 ידעה: ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים
 איש רצים לפניו: ולא יעצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית וגם הוא טוב
 תאר כאד ואתו ידה אחרו אבשלום: ויהיו דבריו עם יואב בן צרויה ועם אביתר
 הכהן ויעזרו אחרו אדניה: וצדוק הכהן וכלי ידו וכלי ידו ונתן הנביא ושמי ועזי
 והגבורים אשר ליד לא היו עם אדניה: ויזבח אדניהו צאן ובקר ומריא עם אבן
 הזולת אשר אצל עין רגל ויקרא את כל אחיו בני המלך וילכל אנשי יהודה עבדו

הפטרות חיי שרה

המלך: ואת נתן הנביא ובניו ואת שלמה ואת שלמה אחיו לא קרא: ויאמר נתן אל-בת שבע אם-שלמה לאמר הלא שמעת כי מלך אדוניך בן-חגית ואדוניך דוד לא ידע: ועתה לני אי-עצה נא עצה ומלמי אתי נפשך ואת גפניך שלמה: לני ובאי אל המלך דוד ואמרת אליו הלא-אתה אדני המלך נשבעת לאמרתך לאמר כי-שלמה בנך ומלך אחריו והוא יושב על-כסאי ומדוע מלך אדוניך: הנה עודך מדברת שם עם-המלך ואני אבוא אחיך ומלאתי את-דבריך: ותבא בת שבע אל-המלך החדרה והמלך וכן מאד ואבישג השונמית משרת את-המלך: ותקד בת-שבע ותשתחו לפניו ויאמר המלך מה-לך: ותאמר לו אדני אתה נשבעת ביהוה אלהיך לאמרת כי-שלמה בנך ומלך אחריו והוא יושב על-כסאי: ועתה הנה אדניך מלך ועתה אדני המלך לא ידעת: ויזבח שור ומריא וצאן לרב ויקרא לפני בני המלך ולאביתר הכהן וליצחק שר הצבא ולשלמה עבדך לא קרא: ואתה אדני המלך עיני כר-ישראל עיניך להם מי יושב על-כסאי אדני-המלך אחריו: והיה כשכב אדני-המלך עם-אבתיו והייתי אני ובני שלמה חסאים: והנה עודנה מדברת עם המלך ונתן הנביא בא: ויגידו למלך לאמר הנה נתן הנביא ויבא לפני המלך וישתחו למלך על-אפיו ארצה: ויאמר נתן אדני המלך אתה אמרת אדני

פירוש ע"מ

דוא קינדער פון דעם מלך וכלל אונ אלע מאנען פון שבט יהודה דוא קנעכט פון דעם מלך ואת נתן הנביא אונ נתן הנביא אונ קניג אונ די גבורים ואת שלמה אחיו אונ שלמה ויין פרודר לא קרא האט ער ניט גרופען ויאמר נתן האט נתן הנביא גאנגט צו פת שבע דוא מוטער פון שלמה לאמר צו: אגן הלא פר וואר האסטו גהערט אז אדוניך בן חגית איז מלך גווארן ויאזויגט אונ אנדער האר דוד ווייסט ניט דער פון ועתה לני אי-עצה נא עצה אונ היינט גיאי איה וועל דיר ראשון איין עצה ופלאי אונ דוא וועסט מאכען אנדריין ביין נפש אונ דם נפש פון ביין וזהו שלמה פון קריג ווארום ער וועט דאך וועלן מלך ווערן נאך דעם טוט פון דעם מלך דוד אזו ווי גאט האט אים מקביל גווען לני גיאי אונ קום צו דעם מלך דוד ואמרת אליו אונ ואלקסט זאגן צו אים הלא אתה אדני המלך נשבעת לאמרתך פר וואר דו מיין האר קיניג האסט גשווארן צו מיר ביין דינקסט לאמר צווא זאגן מיר כי שלמה בנך ומלך אחריו דם שלמה ביין וזהו וועט קיניגען נאך מיר והוא יושב על כסאי אונ ער וועט ויצין אורף מיין שטור ומדוע מלך אדוניך אונ ווארום האט היינט קיניגט אדוניך הנה אונ וויא דוא וועסט נאך דארטען היידען מיט דעם מלך ואני אבוא אחיך וועל איה קוקן נאך דיר ופלאמי את דבריך אונ וועל דר פירן וייגע יוד ותבא איז גיקוקן פת שבע צווא דעם מלך אין ויין חדר והמלך וזמן פאר אונ דער מלך איז זייער אלט גווען ואבישג אונ אבישג השונמית האט פרינט דעם מלך ותקוד האט פת שבע גקניגט אונ האט זיך גיבוקט צו דעם מלך ויאמר המלך מה לך האט דער מלך גיזאגט וואס איז צו דיר ותאמר

ימלך אחרי והוא יושב על־כסאי : כי יבד היום וינזח שור ומריא וצאן דרב ויקרא
 לבל־בני המלך ולשאר הצבא ולא־בתר הפהו והנם אכלים ושתיים לפניו ויאמרו יחי
 המלך אדנינו : ולו אני עבדך וצדקת הפהו ולבניו בן יהודה ולשלמה עבדך לא
 קרא : אם מאת אדני המלך נהיה הדבר הזה ולא הודעת את עבדיך עבד קרי מי
 ישב על־כסא אדני המלך אחריו : וענ המלך דוד ויאמר קראו־לי לבת־שבע ותבא
 לפני המלך ותעמד לפני המלך : וישבע המלך ויאמר חיי־יהוה אשר־פדה את־
 נפשי מפל־צרה : כי כאשר נשבעתי לך ביהוה אלהי ישראל לאמר פרי־שלמה
 בנך ימלך אחרי והוא יושב על־כסאי תחתני כי בן אעשה היום הזה : ותקד בת־
 שבע אפים ארץ ותשתחו למלך ותאמר יחי אדני המלך דוד לעולם :

פירוש ע"מ

וענ המלך דוד ויאמר המ נעמקפערט דער מלך דוד
 אונ האט גנאנט קרא לי לבת שבע רופט מיר בת
 שבע ותבא לפני המלך אזו זיא גיקומען פאר דעם
 מלך ותעמיד לפני המלך אונ המ ויה גשמעלט פאר
 דעם מלך וישבע המלך ויאמר האט דר מלך גשווארן
 אונ האט גינאנט מי י אזו וויא גאט לעבט אשר
 וואס ער האט אום גיליינט מיין לייב פון אלע
 צרות מי כאשר דען אזו ווי איה האב גשווארן צו
 דיר ביי גאט דער גאט פון ישראל לאמר צו זאגן
 דיר כי שלמה דען זון נועט קיניגען נאך מיר והוא
 אונ ער נועט זיצן אוף דר שמור נאך מיר כי בן
 אעשה היום הנה דען אזו נועל איה שונען דעם היינטיגן
 מאג ותקוי האט בת שבע גיקניט אוף איר פנים
 צוא דער ערד ותשפחו למלך אונ האט זיה גבוקט
 צוא דעם מלך ותאמר אונ זיא האט גינאנט יחי
 אדני המלך דוד לעולם עם זאל לעפען מיין האר
 קיניג דוד אויף אייביג ויין נשמה זאל לעפן אויף
 עולם הבא :

אדוניו ולא קיניגען נאך מיר והוא יושב על כסאי אונ
 ער זאל זיצן אוף מיין שמור כי יבד היום דאם ער
 האט היינט גיניקערט וינזח שור ומריא אונ האט
 גשאכטן אקסען אונ גשמאפטע אקסען וצאן לריב
 אונ פיל שאף וקרא אונ האט גירופען צוא אלע
 קינדן פון דעם מלך ושאר הצבא אונ צו די הארן
 פון דעם סיר ולא־בתר הפהו אונ צו א־בתר הפהו
 והנם אכלים ושתיים לפני אונ ויא עסין אונ מדינקן
 פאר אים ויאמרו אונ ויא זאגין יחי המלך אדנינו ער
 זאל לעפן דער מלך אדונינו ולי אזו עבדך אונ צו
 מיר דיין קנעכט ולצדוק אונ צו צדוק הפכהו אונ צו
 כניוה דיער וזהו פון יהודיע ולשלמה עבדך אונ צוא
 שלמה דיין קנעכט לא קרא המ ער ניש גירופען אם
 אוב פון מיין האר קיניג אזו גשווען גינוארען דיא
 נאך פון אדונינו אזו מיר איין תבינה ולא הודעת את
 עבדך ווארום האסמו גיט מודיע גיווען מיר דיין
 קנעכט מי יושב על כסא אדני המלך נוער זאל זיצן אוף
 דער שמור פון מיין האר קיניג אחרי נאך איהם

בראשית כה תולדות אינקרום

יש ואלין תולדות יצחק יש ואלה תולדות יצחק יצחק יצחק
 פר אברהם אברהם

ת"א ואלה ספריו 65 :

רשב"ם

(יש) ואלה תולדות יצחק אברהם תולד את יצחק. ללו פשוט של מקרא
 לפי שאמר למעלה בישמעאל בן אברהם אשר ילדה הנר המצריה

רש"י

(יש) ואלה תולדות יצחק. יעקב ועשו א האמורים
 דעת זקנים מבעלי התוספות

(יש) יצחק אברהם תולד את יצחק. תולד זקנים דומה
 פירוש לתורת אלהים

(יש) ואלה אונ דיא יעקב אונ עשו וואס וועלן
 נויטער שטיין אין דיא פרשה תולדות

משלים על התורה

(יש) ואלה תולדות יצחק בן אברהם תולד וגו'
 דיא קש. וס מען פרענט פר וס שטייט צוויי מאל.
 אז יצחק איז גיווען דער זון פון אברהם, המ דאך אברהם
 געבאן יצחק, נאר דער באטור פון מענטשין איז מען זאל
 זיין וחס, דר קנענערער זקש דעם יחס פון גנעצערין.

לְאִשָּׁה: כִּי וַיַּעֲתֶר וַיִּצְחַק לְיִהוָה לְנִכְחַ אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתֶר לוֹ יִהוָה וַתַּהַר רַבָּקָה אִשְׁתּוֹ: כִּב וַיִּתְרַצְצוּ

כא וצלי יצחק גדום יי
לרבקה אתתה ארי עקרה
היא וקבל צלותה יי
ועדיאת רבקה אתתה:
כב ודחקון בניא במעסה

בער המורים

(כא) כי עקרה היא. הוא כתיב לומר לך שפך הוא היה עקר ואות דקרוס המקרא לומר היא ולא הוא דהא כתיב כי יצחק קרא וזע אלמא לאו עקר היה: ותהר רבקה אשתו. אשתו בני' קם וזה היה בית בני ישראל וזה הוהך אחר עכו"ם דתניב הואיל הוהך אחרי לו. זה

רש"י

אברה קורא אותו פדן לטון אמר צרר תרגום פדן תורין. ויש פותרין פדן ארס כמו עדה ארס שבטלון ושמעל קורין לטרה פדן: (כא) ויעתר. הרבה והפליז בתפלה: ויעתר לו. נתפלל ומתפייס ומתפתה לו וזאמר אני כלל לטון עתר לטון הפלרה ורבי ח הוא וכן (יחזקאל ה) ועתר עני הקטורת מרובת עליית העשן וכן (שם לה) העתרת עלי דבריכס וכן (משלי כו) נערתות נשיות שונא דומות למרובות מ והס למאס אקריב"ר"א (געיפוט) בעל"ז: לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו וי ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (וימות טד): ויעתר לו. לו ולא לה כ שאן דומה תמלת לזיון כ לזיון לתפלת לזיון כ רשע לכיכד לו ולא לה: (כב) ויתרוצצו. ע"כ המקרא הזה אומר

(ישן הפצרה ורבי הוא) מיינט מען נשטארקט אונ געקערט פיר רויך וזם איז ארויפגעגאנגן אין דער הייד פון דיא קטורת רייד נאר האט פיר געקעמט (ובן ונעקרות נשיות שונא) דיא פיר דימות גבריות והגם גמשא) ווייל מען קען ווייניע קושיין זיין ווייב (זה עומד בנות ויהפ"ל) יצחק איז געשטאן אין אונ רבקה איז געשטאן אין דעם אונדערין ווינקל אונ האט אים (לו ולא לה) צו אים אונ גיט צו איר (שאין דוקה תפלת ארבע איז ניש גרויך (תפלת צדק בן צדוק) צו די תפלת פון איז הקב"ה איבער געבעטען גיט אים אונ גיט צו איר: דר פסוק נאמט מען מוז אים ארבעטן מיט ארבעט דעת וקנים מבערי התוספות

חודש וילפי לה מקרא דרביה תשב העדה וכו' והואך מצונו למיכה מרבקה והלא בוגרת היתה באותו זמן ואמרו להם דלבוגרת אין נהנין כי אם ל' יום כמו לאלמנה וצ"ע: (כא) לנכוח אשתו. בנימטריא אש וקש רמו שבתל יעקב שנאמר בו והיה בית יעקב אש ועשו שנאמר בו ובתד עש קלש:

שהשוא ינעק הרבה ועש' דומות למרובות והס לנשא ריל אש"פ פטמים והנטיקה האחת היא כמאש עליו והא דלא הכיז האי וכן נערתות וכן גבול פטם ויעתר שהוא נמי לטון רבוי: וזכר ו' קנין וזכי ויעתר לו פ' משלן ויעתר לו' הפלרה הוא ללא שייך נבי הקב"ה לו' ריבוי לומר מתרבה ח"ו וא"כ פ"י של נערתות נשיות שונא נמי לו' הפלרה הוא כל' גבריות קהליז שונא ששק לנושא ל' גבול עכו"ם שפי' גסס ויעתר לו פירושו לו' ריבוי. והלכ' כל לטון ויעתר הוא לטון רבוי וא"כ לרבינו אנו לפרש קרא דנערתות נשיות שונא ל' דומות למרובות וק"ל: ל לפי שאין דרך המתפללים להשתחו' זה לטמות זה: כ דקל ויעתר להס מנעיל דהא נעיתס התפללו ומתקן לו ולא לה

פירוש התורת אלהים

(כא) ויעתר יצחק ל'י אונ יצחק האט פיל ויגעטען פ'ר נאמט ב"ה לנכוח אשתו ארבעען זיין ווייב (ישו כס"י). ויעתר אונ נאמט איבר געקעמן אונ איבר גרעט גנווארן צו אים (ישו רש"י) ויעתר אונ זיין ווייב רבקה אונ מ'ראגענדיג גנווארן: (כב) ב'תרוצצו בעניס בקרבקה אונ

מיט רבקה ויען ער איז א"ס גויען פערציג יאהר אונ רבקה דרייא יאהר:

הו"א ויעתר יצחק סוכה יד יצמות ע"ס: ויעתר לו בתלה פד:
רש"י

למדנו שהיתה עקרה עשרים שנה: (כא) ויעתר. רבוי דברים. כדכתיב העתרת עלי דבריכס: לנכח. בשביל: (כב) ויתרוצצו הבנים בקרבה. לשון רץ לקרוא רץ שהיו רצים וקמנועטעס בחור גופה כדרך עובדים. וכן יעקב אט ויבת עשו לקס: (כב) ויתרוצצו. זה הוהך אחר לו אט

בית יהודא

גיווען צוויי אַרם, אַרם גברום אונ אַרם צובה (קורא איהו פדן) רופט ער אים פדן (לשון צמד גרר מרגום פדן תירין) אנה צמד גרר ואפאר אקסיון שרייבט דר מרגום פדן תורין ואפאר אקסיון, איז פדן דערשטישט אפאר, איז דא אנה דרשייטש פדן ארם אין איינע פון די צוויי ארם (ויש פהרין פדן ארם קמו שורה ארם) אטייל מענטשין זאגן פדן ארם מיינט מען שורה ארם, די פערד פון ארם (שפ"שין ושפ"שא קרין קשרה פדן) אנה די שירקישע שפראכע נאמט מען אנה אפערד פדן: (כא) ויעתר. יצחק הט גיבעטען, נאמט רש"י (הרבה והפציר בתפלה) ויעתר מיינט מען ער הט פיר אונ שטארק גיבעטען: וועער לו'. מיינט מען (תפלה ותפלים ותפלה לו) הקב"ה איז גיטשארקט גנווארן אונ איבערגעבעטען גנווארן אונ איבער גרעט גנווארן צו זיין תפלה ונאמט רש"י (ואיבר אנה) אונ נאמט (הר) וואס ע"ס שטייט ווער נאמט עתר (ובן ויעתר גנן התפלה), מיינט מען תפלה גלית דעלשן דם (ובן העתרת עלי דבריכס) איר האט געקערט אנה מור אייערע קלישונג פון שונא איז פיר, ווי פיר אשונא קלישט איז צווא גיט ליידין איז יעדער קליש צו פיר: גענוי א גענוי (אונ רבקה איז געקומען בנות ויהפ"ל) גענוי גיבעטען: וועקער לו'. הקב"ה איז איבר געבעטען גנווארן צווא צדיק בן רשע ווייז די תפלה פון צדיק וואס ער איז אזוהן פון אצדוק ניש ער איז אזוהן פון אצדוק (ל' ולא לה) הרובך (כב) ויתרוצצו. נאמט רש"י ע"כ רבקה התקרא תה איהר שפתי חכמים

שמעין שהכחז מעיד בגלותו לזכות היות ולא למדה ממעסה: ז' כי כלן מנקבל הפעולה או אפטר למרס מענין דעו כי אס הפלרה הקבוב לרבו ונכך כ' ג"כ ברבס וספירו וכן פירושו קודם לנוח אשתו וכן כי לא זאמר על הקב"ה לטון תפלת וכן העמיק למלת תפלה כל' שהקב"ה היה מתלה לו: ח ר'ל דמלת ויעתר אין משמעוהו לטון תפלה אלא ל' הפלרה ורבי הוא ולא ל' תפלה: ש ר'ל אך אפטר לומר דנערתות נמי לו' ריבוי הוא א"כ קשה היך שייך לומר שאינו נכח אלא פטם אחד מ"מ דומה כעניו כל' נשק הרבה נערתות וכן גבול פטם ויעתר שהוא נמי לטון רבוי: וזכר ו' קנין וזכי ויעתר לו פ' משלן ויעתר לו' הפלרה הוא ללא שייך נבי הקב"ה לו' ריבוי לומר מתרבה ח"ו וא"כ פ"י של נערתות נשיות שונא נמי לו' הפלרה הוא כל' גבריות קהליז שונא ששק לנושא ל' גבול עכו"ם שפי' גסס ויעתר לו פירושו לו' ריבוי. והלכ' כל לטון ויעתר הוא לטון רבוי וא"כ לרבינו אנו לפרש קרא דנערתות נשיות שונא ל' דומות למרובות וק"ל: ל לפי שאין דרך המתפללים להשתחו' זה לטמות זה: כ דקל ויעתר להס מנעיל דהא נעיתס התפללו ומתקן לו ולא לה

ירוקמים על התורה

די שנוועקטער פון גרן אונ געוואנקט אין פדן ארם, א"ע זענען געווען רשעים, קען מען געמוזט ארבעטען רבקה פון די ששאט אונ פון דיא שטוב, קאמער אין די צייט פון די ציעהן יאהר וועט זיא ארבעטן ויער ש'רעקטקייט צו זיין ווי וויא זענען, אונ איין ארבער ווייב הט יצחק גיט געקענט געמן, ווייז אז יאשה, ווייז גאר רבקה הט געעארצט זיין די ווייב פון יצחק, דריבער הט יצחק געמוזט התנהגה האבן מיט רבקה ויען ער איז א"ס גויען פערציג יאהר אונ רבקה דרייא יאהר:

ספר הישר

איז גנאנגען צום לאנד מדינת צו געטון אונ צו פארשען אייז דער נאך אונ זיא הט געטען איר שטיער ארבהס ער נא"ל א' ו' האט זך מיר אזו גיפראשין פון פון אלע נ' יבר. אונ רבקה

כה ונפק הדמאָה סמוך פּלֵה פְּגִלִים (כ"י כַּבְּרִין) דִּשְׁעָר וקָרוּ שְׁמֵה עֵשׂו׃
 כו וְבָתֵּר בֵּן נֶפֶק אַחֲוֵי
 הו"א וילא פסמיס ה׃

בעל המורים

רשב"ם

(כה) אלמוני. כ' בנחמה הכא וליך והוא אלמוני עם יפה עינים גבי דוד כסלה שמואל את דוד אלמוני אמר זה סופך דמיס כעשו וע"כ נחמר עם יפה עינים עם דעת כנהדרין הוא עושה ענקראו עינים שנחמר וחס מניני הדיעה: אלמוני מלמד סהשית רחס אמו ונתגולל דס. ד"א אלמוני מלי' אדם שילא בעל עשר כחדס גדול והיינו כאלרת עשר סהיה מלא עשרות כאלרת סהס הוא מלאן אורס אלרת עשר איה סהיה שמה עשו. עשו בנימי' סלוס סאלמלא סמו סהוא סלוס סיון ממריב העולם ד"א עשו ע' ס"ו סהו סהלוס לע' אמונת סכרלתי כעולם: (כו) ואחרי כן יללא אחיו. כ"ן עולה ע' סע' סמו מיעקב: ודל. ג' כגס'. הכא. וליך

רש"י

בית יהודה

תומם. חסר. וכתמר תאומים מלא לפי שניהם לדקים ככל כאלן אחד לדיק ואחד רטע: (כה) ארמוני. ס"ו הוא ר סהוא סופך דמיס (בראשית רבה): כלו כאלרת עשר. מלא עשר סעלתי ש של ארמוללה כער פולוקר"א בלעו (הארריג. פול מיט האר): ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן לפי סהיה נעשה ונגמר כעשרו ככן סהיס הרבה: (כו) ואחרי כן יצא אחיו וגו'. סמעתי מדרש אגדה ת הדורסו לפי פסוטו כדן היה אמוז בו לעכבו עקב מלך

דקים) דס איז געווען אצייכן אז ער וועט פארניסן בלוש (פלא שער פסילתי של צינר הקנאה שער) ער איז געווען פיהר מיט האר: ויקראו שמו רש"י וְאָמַר רש"י (הלא קראו לו כן) בשערי כָּבֵן שֵׁנִים הַרְבֵּה) ווייל ער איז געווען מיט ווייניע גידער עַשְׂרֵיבַע וְאָחִיו וְגו' (כ"ו) וְאַחֲרָיו כֵּן יֵצֵא אַחֲוֵי וְגו' (שְׁמַעְתִּי מִדְּרַשׁ אֲגָדָה אֲמַרְדָּשׁ וְרַאָם וְאָמַר אֲבִיבִיכֵן פִּשְׁטֵי אִין פִּסְקֵן בְּדָרִין הֵיךְ אִיתִי בִי לְעֵשָׂו וְאָרְ אִיז גֵּיט אַרְקִיבִין פִּין וויין פִּמְטָרִם בּוֹרֵךְ פִּרְעֵר פִּר אִים

דעת זקנים מבעלי הוספות

שפתי הכמים

גדול כמו יש לי רב: (כה) ויצא: הראשון ארמוני. מדרש כישורו אביו אמר עדיין לא בלעו בו דמיו ולא רצה למלוך כישורו מימי כדאמרין גבי מעשה דשתי נשים שבאו לפני נתן הבבלי וכו' כשעבר שנה וארבע שנתים וראה יצחק שלא החליף מראות ידע שזו חלולתו ואפ"ה לא מל אורו אמר הויאל ולא מלתי אורו ושלמה כמתי אמתין עד שיהא בן י"ב כמו ישמעאל אחיו ואמלו אורו וכשהיה בן י"ג שנה היא עכב בעצמו ולא רצה למלו והיינו דכתוב אים לא דם שנאת ודם

עמר אלף ספך הדמיון מורה ע"ו וכ"ס הרד"ק כזורש עמר האלרת כירוש תלורת אלהיה: תומים עם איז געווען אצוויילינג אין איר בויה: (כה) ויצא הראשון אונ דער ערשטער איז ארוים גינאנגען ארמוני רום פול פול מיט האר [שין ט"ז] ויקראו אונ וזי האבן גרפון ויין נאמן לעשו [שין ט"ז]: (כו) ואחרי כן יצא אחיו אונ דער נאך איז ארוים ויין כרווער וירי אונ ניין האנד האם

ספר הישר

אונ וויידין די שאף אונ פלעגט פאנגען פאסטער אונ מוסר וראם וזיא פלעגן אים זאגן. אונ יצחק מיט ויין ווייב אונ קינדער זענען געסען מיט ויין פאסטער אפדקס אין זאנד נעגן אזו וזיא נאם ביה האם זיי גיפאסן. אונ אפדקס האם גגען צו ויין ויין

אינצוגיין, ניס אלס מיט איין סאל, נאך אואך האם אנטוינט נעשיקס פרעגן צו רבי ויין פאסטער האם מונה ניווען, איר ער ואל ואל הרנגן, האם רבי צו אים נעשיקס חורף [האם הייסט אין די נגורו חסא] הלא אנטוינט פארשאפט אונ רבי סייגט צו איר איר און איר און איר רחמנו האבען אונ זאל וואו אים הרנגן, פון די צייט אונ וויסער וועגן אצייגן פלעגט אנטוינט לייגן פערשער אורף ויין מיט רעפאך און חרין אונ רבי פלעגט לייגן אויף ויין מיט רעפאך און חרין [זומם אונ וויסער] ניט צום שטין נאר וועגן אצייגן, דבק האם נענעהן אין מיט איר איין בייך איר דא איז איר קינד אירשע אונ איבער אצויק, האם איז גיוואלט ווען דער קינד דער רשע וועט ארויס גיין פון איר בייך ואל וואו איר הרנגן, ערשטנס צו וואס זאל וואו איר כיינען אירשע אויף דער וועלט, וויסענע וועט דער רשע זיין פאמן שלעכטס ויין אונטער דעם צדיק, האם פאן איר גינצענעם ויין רבי האם גינצענעם צו אנטוינט, ער האם אים נעשיקס חורף [חסא] אפילו אים פאסטער האם אנטוינט זאל ער אים הרנגן, זאל וואו עשו אויך זיין רבי האם גינצענעם צו אנטוינט, אונ וואס וואו איר פאסטער וועט עשו שלעכטס פאמן צו עקב, האם פאן איר גיווייזן דעם אדערן מיט וואס רבי האם געשיקט די רשע, צו ויין דיא קינדער, אן עשו וואס וועלן שלעכטס פאמן צו דיא קינדער פון יעקב וזי אים הקב"ה אירשענדיגן אינצוגיין:

אֵלֶּיָהּ בְּעֵקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְתַּק בֶּן־שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֵילָת אֲתָם: כִּי וַיְגִדְלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו

וַיְהִי אֲחִידָא בְּעֵקֶב
דְּעֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמָהּ יַעֲקֹב
וַיִּצְתַּק בֶּר שְׁתַּיִן שְׁנַיִן בְּדִ
יְלִידַת יְתִחוּן: כִּי וַיְרַבְיוּ
עֲלֵמֵיָהּ וַהֲוִה עֵשָׂו גְּבַר

ה'ר"א ויחן כן מילה זו:

בית יהודה

רש"י

מטיפה ראשונה ועשו מן השניה לא ולמד משפורת ספיה קלרה מן בה שתי אבנים זו תחת זו והכנסת הראשונה תלא חרוונה והכנסת אחרונה תלא ראשונה נמלא עשו הנולד בחרוונה יאל ראשון ויעקב שנולד ראשונה יאל אחרון ויעקב בל לעכנן שיהא ראשון ללידה כראשון ללידה ויפטור את חרונה ויטול את הכזרה מן הדיון: בעקב עשו. כ'י שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו: ויקרא שמו יעקב. ב הקב"ה. (אמר אתם קריתון לכזרכם שם אף אני אקרא לבני בכורי שם הה"ד ויקרא שמו יעקב.) ד"א אביו קרא לו יעקב בל שם ג' אהיות העקב: בן ששים שנה. י' שנים משנאסה עד שנעשת בת י"ג שנה וראויה להריון וי' שנים הללו אפה והמתין לה ד' כמו שעה אביו לשרה כיון שלא נתיצב' ויע שיהא עקב' והתפלה עליה וספחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה (בכמות): (כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם

ערשטין קראפן זרע ויעשו מן השניה עשו איז פּעשאפען געווארן פון אַנדערן קראפן זרע (וא יציד משפּורת שפּיה קצרה) וזה נאר ארעיר' ונס איז שפּאָהר' וכן פּה שפּיה אבנים זו מתחת זו מען זאל ארױנגלייגן אין געריל צוויי שפּייגל'דיק פּרעג אױבע אונ אױף איר דם אַנדערע (הקבּוּקת ראשױת פּצא אַחרונה) דם שפּייגל'דיק ונס איז ארױנגעגאנגען אין געריל צו ערשטן גייט ויא ארויס פון געריל צום געזען (והקבּוּקת אַחרונה פּצא ראשױת) אונ דם שפּייגל'דיק ונס איז ארױנגעגאנגען אין געריל צום געזען. גייט ויא ארויס פון געריל צום גרשן (נפּיץ עשו הנצור פּאָררונה נצא ראשױן בראַך ויין ויױל עשו איז פּעשאפּן געווארן צום געזען זאל ער ארום גיין צום ערשטן (ויעקב שפּיץ ראשױת נצא אַחרון) אונ ויױל יעקב איז פּשאפּן געווארען צום ערשטן זאל ער ארױסקיין צום געזען (ויעקב פּא געזען) יעקב דם געוואלט פּרזאָלען עשו ער זאל גיט ארױסקיין פּרעג פּר אים (שפּחה ראשױן ג'דיה קראשױן לצידיה) ער זאל ויין דר ערשטער צום גיפּארן גערן ווי ער איז געווען הער ערשטער צום פּשאפּן געווען (ויפּסור את הקטנה) ער זאל עפענען דאס מוטער לייב ויפּסור דין: ויעקב עשו: זאגש רש"י ויפּסור ויה בספיק גבּוּר פּלזיה) איידער עשו וועט געדינן זיין מלכה (ער שיה עמיד ויפּסור הסינו וועט קעןן יעקב אונ וועט דיא מלכה אונען געדינן זיין מלכה) איר האט גערופּען אַנאָמן צו איינער פּכור (אף אַני אַקרא לבני בנאי) אים איה וועל רופּען אַנאָמן צום מיין וזהו דעם פּכור (היא דקתב) דם זאגט דר פּסוק (ויעקב שמו יעקב הקב"ה קט גערופּן זיין זאגטען יעקב (דבר אזהר וועל איה דיר זאגען וצבוי קבא י' געבט זיין פּאָטער שפּיץ יעקב האט אים גערופּן יעקב (על שם אהיות יעקב) ויױל ער האט געהאָלטן די פּוס פּון עשו: וכן ששים שנה. ויעקב איז אלט געווען זעכציג יאָהר ווען יעקב אונ עשו זענן גיפּארן גווארן (עשר שנים משנאסה עד שנעשית בת שלש עשרה שנה וראויה להריון) ציעוון יאָהר קט יעקב גווארש פּון דר צייט ווס ער קט געווען דקבא פּר אױבויב ביו זו איז אלט גווארן דרייציעוון יאָהר אונ וועט קענען מענפּרזט ווערן (ועשר שנים הול) די אַנדערע ציעוון יאָהר (צפּה הקתיין קט) יעקב ער געקומט אונ געווארמט דאָסער וועט זיין געווען יעקב (פּבא אַנאָמן אביו צשיר) ויױל איז אין דיא אַנדערע ציעוון יאָהר איה גיט מענפּרזט געווארען (עד שיהי יעקב) קט ער געוואקסט זיא איז אַקרא (והרפּל צליה) קט ער געקעטן פּון ארעטעווערן אונ זיא איז מענפּרזט געווארען. זאגש רש"י (ויפּסור לא קבא וישא) אשפּחה ארױקטו האט יעקב גיט געוואלט געקען ווי אַנדערס האט גענוגן קרן (לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה) ויױל ער איז געהייליגט געווארען איה גיט אַקרא ער זאל ויין אַקראן ער'ה אן אפּעלער: (כז) ויעגדלו הנערים ויהי עשו. זאגש רש"י (קל וכן שפּיה קטנים לא היו נכרים פּעשױתם) די גאנצע צייט ונס ויױל זענען געווען קליין קט

בית יהודה

רש"י

את הקב"ה כן הדיו) וועט ער געמען די פכורה מיט דעם פכורה) איידער עשו וועט געדינן זיין מלכה (ער שיה עמיד ויפּסור הסינו וועט קעןן יעקב אונ וועט דיא מלכה אונען געדינן זיין מלכה) איר האט גערופּען אַנאָמן צו איינער פּכור (אף אַני אַקרא לבני בנאי) אים איה וועל רופּען אַנאָמן צום מיין וזהו דעם פּכור (היא דקתב) דם זאגט דר פּסוק (ויעקב שמו יעקב הקב"ה קט גערופּן זיין זאגטען יעקב (דבר אזהר וועל איה דיר זאגען וצבוי קבא י' געבט זיין פּאָטער שפּיץ יעקב האט אים גערופּן יעקב (על שם אהיות יעקב) ויױל ער האט געהאָלטן די פּוס פּון עשו: וכן ששים שנה. ויעקב איז אלט געווען זעכציג יאָהר ווען יעקב אונ עשו זענן גיפּארן גווארן (עשר שנים משנאסה עד שנעשית בת שלש עשרה שנה וראויה להריון) ציעוון יאָהר קט יעקב גווארש פּון דר צייט ווס ער קט געווען דקבא פּר אױבויב ביו זו איז אלט גווארן דרייציעוון יאָהר אונ וועט קענען מענפּרזט ווערן (ועשר שנים הול) די אַנדערע ציעוון יאָהר (צפּה הקתיין קט) יעקב ער געקומט אונ געווארמט דאָסער וועט זיין געווען יעקב (פּבא אַנאָמן אביו צשיר) ויױל איז אין דיא אַנדערע ציעוון יאָהר איה גיט מענפּרזט געווארען (עד שיהי יעקב) קט ער געוואקסט זיא איז אַקרא (והרפּל צליה) קט ער געקעטן פּון ארעטעווערן אונ זיא איז מענפּרזט געווארען. זאגש רש"י (ויפּסור לא קבא וישא) אשפּחה ארױקטו האט יעקב גיט געוואלט געקען ווי אַנדערס האט גענוגן קרן (לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה) ויױל ער איז געהייליגט געווארען איה גיט אַקראן ער'ה אן אפּעלער: (כז) ויעגדלו הנערים ויהי עשו. זאגש רש"י (קל וכן שפּיה קטנים לא היו נכרים פּעשױתם) די גאנצע צייט ונס ויױל זענען געווען קליין קט

שפתי חכמים

דעת זקנים

ומתן שמעתי מ"א פ"י מ"א לא כתוב הטע דמן הדין ה"ל ללאת ראשון כמו סהיה בינים אונ: א דל"ב וידו אוחזת בן סני: ב דק"ל למה לא כתוב מי קרא אותו ועוד כיוון דכתיב ויחן כן ס' טה ש"מ דער הסתח' לכו ביחן משתח' קרא לכן פ"י הקב"ה קראו ד"א יעקב קראו אביו למה לא כתוב יחן על איתנו אלוהות אביו קראו יעקב כי ידע שטעקבו פעמים. מ"הס"ל: ב דל"פ' ראשון קטנה למה לא כתוב יעקב עשו מנ"ע' כוס ובעל"כ ס' אן זה מספיק וכו' אל"ל לפי ד"א אביו קרא לו א"כ בעקב עשו און ויחן לגמרי כי לר"ך נכתב כדי ליתן טעם מפני מה קרא לו אביו שם יעקב: ב דק"ל למה המחין כל כך מנהתפל על כ"ס טהיה ס' ואל וסוף המחין כ' טהיה ס' וכו' וכו' תיבא יחן ויבא דהס' המחין דוקא ספחה: ה דק"ל וסוף ממשסו הו' נכרדסו זה נכרדסו זה ויחן ויחן כעומו

פירוש לתורת אלהים

יאר בלדת

יאר בלדת אותם אז זיא האט גיפאררין ויין [עיו ט"י]: (כז) ויגדלו הנערים אונ אז דר זי ינגן זענען גרום גווארן ספר הישר ביו אייביג אונ גידינקן די וואונדער פון נאם בית ויין נאד ווס ער קט ויפּסור פּיז אונג אונ קט אונג פּציל גי'ן פּון אונגעיע פּינד

ומתן שמעתי מ"א פ"י מ"א לא כתוב הטע דמן הדין ה"ל ללאת ראשון כמו סהיה בינים אונ: א דל"ב וידו אוחזת בן סני: ב דק"ל למה לא כתוב מי קרא אותו ועוד כיוון דכתיב ויחן כן ס' טה ש"מ דער הסתח' לכו ביחן משתח' קרא לכן פ"י הקב"ה קראו ד"א יעקב קראו אביו למה לא כתוב יחן על איתנו אלוהות אביו קראו יעקב כי ידע שטעקבו פעמים. מ"הס"ל: ב דל"פ' ראשון קטנה למה לא כתוב יעקב עשו מנ"ע' כוס ובעל"כ ס' אן זה מספיק וכו' אל"ל לפי ד"א אביו קרא לו א"כ בעקב עשו און ויחן לגמרי כי לר"ך נכתב כדי ליתן טעם מפני מה קרא לו אביו שם יעקב: ב דק"ל למה המחין כל כך מנהתפל על כ"ס טהיה ס' ואל וסוף המחין כ' טהיה ס' וכו' וכו' תיבא יחן ויבא דהס' המחין דוקא ספחה: ה דק"ל וסוף ממשסו הו' נכרדסו זה נכרדסו זה ויחן ויחן כעומו

פירוש לתורת אלהים

יאר בלדת אותם אז זיא האט גיפאררין ויין [עיו ט"י]: (כז) ויגדלו הנערים אונ אז דר זי ינגן זענען גרום גווארן ספר הישר ביו אייביג אונ גידינקן די וואונדער פון נאם בית ויין נאד ווס ער קט ויפּסור פּיז אונג אונ קט אונג פּציל גי'ן פּון אונגעיע פּינד

אהבת אתי יעקב: כט ויזד יעקב ויבא עשו מן הישדה והוא עיף: ל ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדם הזה

ורבקה רהימת ית יעקב:
כט ובישיל יעקב מבשילא
ואתא (גי ועל) עשו מן
הקלא והוא מישדה:
ל ויאמר עשו ליעקב
אמעמני בען מן סמוקא
סמוקא תדין ארי משהי

הר"א ויזד יעקב סמוקא יא סמרוני סט כחלל עו: ויבא עשו כחלל עו:
רשב"ם

בעל הטורים

סך שמה טעיה כחלל: (כט) יעקב. בנינו מלך הזלזים ונני
הגן עדו ונני ויורקן לא יאסף: (כט) ויזד בניטורא אל כחלו:
(ל) הלעיטני נא מן. ר"מ המן לומר כס שיעקב קנה משכו כבורחו
כלנס ועדשים כי קנה מרדכי את המן לעלד כפת לחם:
מכר כבורחו ולשם בויון קרא לו כן שבשכיל מכלל ארום מכר כבורחו:

רש"י

ומרשו כפיו של עשו שהיה לז אותו ומרמו בדכריו:
(כט) ויזד. לשון ביטול כתרנומו: והוא עיף. (כ"ר)
כרזיה ט כמה דתימ' (ירמיה ד) כי עיפה נפשי להורגים:
(ל) הלעיטני. אפתח פי וספוך הרבה לתוכה כמו שסעינו
האדם. עדים אדומות י ואותו היום מת אברהם בלא יראה
את עשו כן בנויאל לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהכתיבו
הקב"ה לסיכך קרר הקב"ה ה' טעים משנותיו כ שילחם מן ק"פ
שנה וזה קט"ה שנה וכיכל יעקב עדים להכרות את האכל
ולמה עדים שדומות לנגלל שהאכלות נגלל החזור בעולם

כפיו. פשוטו כתרנום: אהבת את יעקב. שדוחה סכרת בחוטמו ונס כמה
שאמר הקב"ה ורב עמוד צעיר והוצרך להקדים כאן אהבת יאחזק לעשו ורבקה
אהבת את יעקב לחותיו מה שבי' לפניו יאחזק רצה לכבד את עשו ורבקה
העריפה לכבד את יעקב: (פ) מן האדם האדם הזה. דרך אדם המסמה לשאל
מתכור כולר את דבריו וזה שהיה רעב הרי הוא באומר לו מן מהרה לאכול:
על כן קרא שמו אדם. הוא אדמוני ונראה לאכול אדם. ובשכיל רעבתנותו

בית יהודה

וימרשו) דער קורש יאנט (כפיו של עשו) מיט דיא מויל
פון עשו (שקה) צד ארתו ויבקהו בדרךיו) עשו האט
געפאנגען אונ גענארט ניין פאטער יצחק מיט זיינע הייד:
(כט) ויזד. יאנט רש"י (לשון בישיל) ויזד איז דערשייטש
ער האט געקאכט (פתגומט) ווי דער פירנום טייטשט:
והוא עיף. ער איז גיווען פארמאשערט (ברציהה) פון
הרנגן (כמה דתימא) וויא דער פסק יאנט וכי יקשה נפשי
להורגים) ונארום איה בין פארמאשערט צום הרנגן ופון
וועגין הרנגן: (ל) הלעיטני נא. מאך מיר אן וועלן
(אפטר פ' וישלף הירב לתובה) איה וועל געפענען די מויל
אונ גיס אריין אין מויל פיר מיט איין מאהר (כמה ששעינו)

וויא מיר האבן געלערנט (אין אויפן את הבל) מען קאר
(אבל פלעיטין ארת) אבער אריין גיסען דס עסין ביו מיר
יאנט רש"י דאס געקאכטע עסין איז גיווען (עדישים אדומות)
נישארפן אברקם (שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה)
ארשע (ואין זו שיבה טובה שיקבשוהו הקב"ה) וועט דאך דאס
ער וועט האבן אנושע אשטער (פסוק) קצר הקב"ה המש שנים משעינו)
דייבער האט הקב"ה אפגעקויפט פינף
יאהר פון זיינע אהרען (אמרקט מי מזה ועמיתים שנה)
ויצחק הט געלעבט הונדערט מיט אכטציג יארה וזה מאה
ותמי (שבעים) אונ אברקם צום געלעבט הונדערט פינף
אונ זיבעציג יארה (וישיל יעקב עדישים) האט יעקב געקאכט
לינדוען (להקרות את הקבל) צום געבן עסין דעם אבר
(למה עדישים) פון וואס האט ער געקאכט גאר לינדוען
(שדומות קנגל) ווייל זיי זענן גלייך ווי אארד וויילעכריגו
שטארקען איז וויילעכריג וויא אארד, עס גייט פון איין
מענטש צום אנדערן (ועד) גאר אמעס איז פון וואס מען

רש"י

ניט אריינלייגען עסין אין די מויל פון קעמער אום שפת
אין הארדן קעגן מען שפת: ופון הארדום הארדום תהו.
ויצחק לינדוען (ואתו היום פת אברקם) אין דעם טאג איז
גישארפן אברקם (שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה)
ארשע (ואין זו שיבה טובה שיקבשוהו הקב"ה) וועט דאך דאס
ער וועט האבן אנושע אשטער (פסוק) קצר הקב"ה המש שנים משעינו)
דייבער האט הקב"ה אפגעקויפט פינף
יאהר פון זיינע אהרען (אמרקט מי מזה ועמיתים שנה)
ויצחק הט געלעבט הונדערט מיט אכטציג יארה וזה מאה
ותמי (שבעים) אונ אברקם צום געלעבט הונדערט פינף
אונ זיבעציג יארה (וישיל יעקב עדישים) האט יעקב געקאכט
לינדוען (להקרות את הקבל) צום געבן עסין דעם אבר
(למה עדישים) פון וואס האט ער געקאכט גאר לינדוען
(שדומות קנגל) ווייל זיי זענן גלייך ווי אארד וויילעכריגו
שטארקען איז וויילעכריג וויא אארד, עס גייט פון איין
מענטש צום אנדערן (ועד) גאר אמעס איז פון וואס מען

רש"י

ניט אריינלייגען עסין אין די מויל פון קעמער אום שפת
אין הארדן קעגן מען שפת: ופון הארדום הארדום תהו.
ויצחק לינדוען (ואתו היום פת אברקם) אין דעם טאג איז
גישארפן אברקם (שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה)
ארשע (ואין זו שיבה טובה שיקבשוהו הקב"ה) וועט דאך דאס
ער וועט האבן אנושע אשטער (פסוק) קצר הקב"ה המש שנים משעינו)
דייבער האט הקב"ה אפגעקויפט פינף
יאהר פון זיינע אהרען (אמרקט מי מזה ועמיתים שנה)
ויצחק הט געלעבט הונדערט מיט אכטציג יארה וזה מאה
ותמי (שבעים) אונ אברקם צום געלעבט הונדערט פינף
אונ זיבעציג יארה (וישיל יעקב עדישים) האט יעקב געקאכט
לינדוען (להקרות את הקבל) צום געבן עסין דעם אבר
(למה עדישים) פון וואס האט ער געקאכט גאר לינדוען
(שדומות קנגל) ווייל זיי זענן גלייך ווי אארד וויילעכריגו
שטארקען איז וויילעכריג וויא אארד, עס גייט פון איין
מענטש צום אנדערן (ועד) גאר אמעס איז פון וואס מען

רש"י

ניט אריינלייגען עסין אין די מויל פון קעמער אום שפת
אין הארדן קעגן מען שפת: ופון הארדום הארדום תהו.
ויצחק לינדוען (ואתו היום פת אברקם) אין דעם טאג איז
גישארפן אברקם (שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה)
ארשע (ואין זו שיבה טובה שיקבשוהו הקב"ה) וועט דאך דאס
ער וועט האבן אנושע אשטער (פסוק) קצר הקב"ה המש שנים משעינו)
דייבער האט הקב"ה אפגעקויפט פינף
יאהר פון זיינע אהרען (אמרקט מי מזה ועמיתים שנה)
ויצחק הט געלעבט הונדערט מיט אכטציג יארה וזה מאה
ותמי (שבעים) אונ אברקם צום געלעבט הונדערט פינף
אונ זיבעציג יארה (וישיל יעקב עדישים) האט יעקב געקאכט
לינדוען (להקרות את הקבל) צום געבן עסין דעם אבר
(למה עדישים) פון וואס האט ער געקאכט גאר לינדוען
(שדומות קנגל) ווייל זיי זענן גלייך ווי אארד וויילעכריגו
שטארקען איז וויילעכריג וויא אארד, עס גייט פון איין
מענטש צום אנדערן (ועד) גאר אמעס איז פון וואס מען

רש"י

ניט אריינלייגען עסין אין די מויל פון קעמער אום שפת
אין הארדן קעגן מען שפת: ופון הארדום הארדום תהו.
ויצחק לינדוען (ואתו היום פת אברקם) אין דעם טאג איז
גישארפן אברקם (שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה)
ארשע (ואין זו שיבה טובה שיקבשוהו הקב"ה) וועט דאך דאס
ער וועט האבן אנושע אשטער (פסוק) קצר הקב"ה המש שנים משעינו)
דייבער האט הקב"ה אפגעקויפט פינף
יאהר פון זיינע אהרען (אמרקט מי מזה ועמיתים שנה)
ויצחק הט געלעבט הונדערט מיט אכטציג יארה וזה מאה
ותמי (שבעים) אונ אברקם צום געלעבט הונדערט פינף
אונ זיבעציג יארה (וישיל יעקב עדישים) האט יעקב געקאכט
לינדוען (להקרות את הקבל) צום געבן עסין דעם אבר
(למה עדישים) פון וואס האט ער געקאכט גאר לינדוען
(שדומות קנגל) ווייל זיי זענן גלייך ווי אארד וויילעכריגו
שטארקען איז וויילעכריג וויא אארד, עס גייט פון איין
מענטש צום אנדערן (ועד) גאר אמעס איז פון וואס מען

רש"י

ניט אריינלייגען עסין אין די מויל פון קעמער אום שפת
אין הארדן קעגן מען שפת: ופון הארדום הארדום תהו.
ויצחק לינדוען (ואתו היום פת אברקם) אין דעם טאג איז
גישארפן אברקם (שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה)
ארשע (ואין זו שיבה טובה שיקבשוהו הקב"ה) וועט דאך דאס
ער וועט האבן אנושע אשטער (פסוק) קצר הקב"ה המש שנים משעינו)
דייבער האט הקב"ה אפגעקויפט פינף
יאהר פון זיינע אהרען (אמרקט מי מזה ועמיתים שנה)
ויצחק הט געלעבט הונדערט מיט אכטציג יארה וזה מאה
ותמי (שבעים) אונ אברקם צום געלעבט הונדערט פינף
אונ זיבעציג יארה (וישיל יעקב עדישים) האט יעקב געקאכט
לינדוען (להקרות את הקבל) צום געבן עסין דעם אבר
(למה עדישים) פון וואס האט ער געקאכט גאר לינדוען
(שדומות קנגל) ווייל זיי זענן גלייך ווי אארד וויילעכריגו
שטארקען איז וויילעכריג וויא אארד, עס גייט פון איין
מענטש צום אנדערן (ועד) גאר אמעס איז פון וואס מען

רש"י

ניט אריינלייגען עסין אין די מויל פון קעמער אום שפת
אין הארדן קעגן מען שפת: ופון הארדום הארדום תהו.
ויצחק לינדוען (ואתו היום פת אברקם) אין דעם טאג איז
גישארפן אברקם (שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה)
ארשע (ואין זו שיבה טובה שיקבשוהו הקב"ה) וועט דאך דאס
ער וועט האבן אנושע אשטער (פסוק) קצר הקב"ה המש שנים משעינו)
דייבער האט הקב"ה אפגעקויפט פינף
יאהר פון זיינע אהרען (אמרקט מי מזה ועמיתים שנה)
ויצחק הט געלעבט הונדערט מיט אכטציג יארה וזה מאה
ותמי (שבעים) אונ אברקם צום געלעבט הונדערט פינף
אונ זיבעציג יארה (וישיל יעקב עדישים) האט יעקב געקאכט
לינדוען (להקרות את הקבל) צום געבן עסין דעם אבר
(למה עדישים) פון וואס האט ער געקאכט גאר לינדוען
(שדומות קנגל) ווייל זיי זענן גלייך ווי אארד וויילעכריגו
שטארקען איז וויילעכריג וויא אארד, עס גייט פון איין
מענטש צום אנדערן (ועד) גאר אמעס איז פון וואס מען

רש"י

כשנולד יצחק ויצחק בן ששים שנה כשנולד עשו ומשם עד
קצ"ה יש מ"ו שנים מכלל שהיה עשו בן מ"ו שנים כשמת
אברהם א"כ מרד שתי שנים בחייו. בורשמי פריך לה הכי
ומשני שנתים מרד במסמנותי פי' בצנעה אבל לאחר מותו
פשיטא דעל כי משמע שקראו ארום משום הלעמה של מעם
לכן נראה לפרש קראו הכי הלעיטני נא מן הבשיל זה ארום לי

רש"י

פירושו לתורת אלהים
ויקח אהבת את יעקב אונ רבקה הט ליב נהאט איר
זיהן יעקב: (כט) ויזד יעקב ויזד אונ יעקב הט גקאכט
איין גקעכטס ויבא עשו מן הישדה אונ עשו איז גקומן
פון דעם פעלד והוא עיף אונ ער איז גווען מיד פון
דער רציקה: (ל) ויאמר עשו אל יעקב הט עשו גאונם
צוא יעקב הלעיטני נא מן האדם הארום הנה פון דיא
דאנוגע רומע לינגן מיה אן ופון פי נוארום איה

רש"י

דריבער איז גווען איר ליבשאפט צו יעקב, אששענדיגע:
סדר רוישר
געערינט מיט יעקב די שפראך פון גאם ביה אונ איה ניין וועל.
אין דער צייט איז אברקם גישארפן אונ יעקב אונ עשו זענן

רש"י

דריבער איז גווען איר ליבשאפט צו יעקב, אששענדיגע:
סדר רוישר
געערינט מיט יעקב די שפראך פון גאם ביה אונ איה ניין וועל.
אין דער צייט איז אברקם גישארפן אונ יעקב אונ עשו זענן

רש"י

דריבער איז גווען איר ליבשאפט צו יעקב, אששענדיגע:
סדר רוישר
געערינט מיט יעקב די שפראך פון גאם ביה אונ איה ניין וועל.
אין דער צייט איז אברקם גישארפן אונ יעקב אונ עשו זענן

רש"י

דריבער איז גווען איר ליבשאפט צו יעקב, אששענדיגע:
סדר רוישר
געערינט מיט יעקב די שפראך פון גאם ביה אונ איה ניין וועל.
אין דער צייט איז אברקם גישארפן אונ יעקב אונ עשו זענן

רש"י

דריבער איז גווען איר ליבשאפט צו יעקב, אששענדיגע:
סדר רוישר
געערינט מיט יעקב די שפראך פון גאם ביה אונ איה ניין וועל.
אין דער צייט איז אברקם גישארפן אונ יעקב אונ עשו זענן

רש"י

דריבער איז גווען איר ליבשאפט צו יעקב, אששענדיגע:
סדר רוישר
געערינט מיט יעקב די שפראך פון גאם ביה אונ איה ניין וועל.
אין דער צייט איז אברקם גישארפן אונ יעקב אונ עשו זענן

רש"י

דריבער איז גווען איר ליבשאפט צו יעקב, אששענדיגע:
סדר רוישר
געערינט מיט יעקב די שפראך פון גאם ביה אונ איה ניין וועל.
אין דער צייט איז אברקם גישארפן אונ יעקב אונ עשו זענן

רש"י

דריבער איז גווען איר ליבשאפט צו יעקב, אששענדיגע:
סדר רוישר
געערינט מיט יעקב די שפראך פון גאם ביה אונ איה ניין וועל.
אין דער צייט איז אברקם גישארפן אונ יעקב אונ עשו זענן

רש"י

דריבער איז גווען איר ליבשאפט צו יעקב, אששענדיגע:
סדר רוישר
געערינט מיט יעקב די שפראך פון גאם ביה אונ איה ניין וועל.
אין דער צייט איז אברקם גישארפן אונ יעקב אונ עשו זענן

כיום וישבע לו וימכר את בכרתו
 ליעקב: לדי ויעקב נתן לעשו לחם
 ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם ויאזל וישם עשו
 ית בכרותא: * והנה
 כפנא פאר עא פר
 מפנא קדמאה די הנה
 פארמי אברהם ואל יצחק
 לית אבימלך מלכא
 דפלשתיני לנר:
 ב ואחגלי לה יי ואמר
 לא תחות למצרים שרי
 בארעא די אמר קד:
 ת"א ושמר את ברכות י: עדים כהנה
 ס

פיוס דלתן וקניס לה
 ונפנית בכרותה ליעקב:
 לדי ויעקב יתב לעשו לחם
 ותב שיל דמלו ופחין ואל
 ושתו וקם ויאזל וישם עשו
 ית בכרותא: * והנה
 כפנא פאר עא פר
 מפנא קדמאה די הנה
 פארמי אברהם ואל יצחק
 לית אבימלך מלכא
 דפלשתיני לנר:
 ב ואחגלי לה יי ואמר
 לא תחות למצרים שרי
 בארעא די אמר קד:
 ת"א ושמר את ברכות י: עדים כהנה
 ס

רשב"ם

אבי הרבי רבי מאיר מ"ס: (לד) ויבן עשו את הבכורה. וימכר את בכורתו
 בדימים ואחר כך ויעקב נתן לעשו וכו' כסבתו בני אדם לקיים דבר: ויבן
 עשו. לפי שלמון נחמיה על כך כותבי את בכורתו לקח. לכן הקדים כאן
 הירודים שמוחו עתה כשביל אביה. בזה את הבכורה אבל לכסות היה מתחרט: ויבן.
 כמו ויבנה בן דר' ה' בזה כפר ויקן מן קנה: (א) מלבד הרעב
 הראשון אשר היה בימי אברהם, כותבינו ויתו רעב בארץ וירד אדם מצרימה לא
 הוצרך פסוק זה אלא להוסיף כשכשם שאברהם אביו היה הלך בשביל

בעל המורים

(לד) ויבן עשו. כ"ל ויבן עשו. ויבן כענינו גבי המן להיונו בזה כן
 בזה זה המן שילא מעשו: (א) ויבן רעב. כמנן לעשות עשו וכו' (א)
 כמנן לעשות עשו וכו' (א) ויבן רעב. כמנן לעשות עשו וכו' (א)

בית יהודה

איום גיזאנט (פקה אפרות ועושין ופיתות תליון קה) פיי
 די קרפנות מקריב זיין איז פיר זאבען אנגעקאנט, אונ פיר
 ערליי שטראפין, אונ מען קען גישטראפט ווערן צום
 שטראפן (פארהן שטייג) ווי מיר האבן געזעענעט (אוי הן
 שפמיתיה) פאר די עבירות קומט מיטה (שתנו) וון ישרי
 ראש אז מען שרינקט וויין אונ מען איז מקריב אקריבן.
 אדער מען איז מקריב דעם קרוב מיט אפגעדעקטן קאפ.
 (אני הדרך למית על ידה) איך גיי צום שטראפן וועגן די
 מיר דיא בכורה: (לד) ויבן עשו. זאנט רש"י (העיד הכתוב על רשעי) דר פסוק זאנט עדות אונ דערציילט דיא
 שיעקבס פון עשו (שבחה עבדתו של קוסם) ער קאט שעקט דאס געדיינג צו הקב"ה: (ב) אונ תרד מקריסחו.
 זאנט רש"י (שקרה דעתו לרדת למצרים) זיך קאט געטראכט ער זאל גיין אין מצרים (כפי שירד אביו בימי הרעב) אזוי
 ווי זיין פאטער אקריבט איז געגאנגען אין מצרים ווען עס איז געווען דר הונגער אין קנען. (אמר לו) קאט הקב"ה

ומיתות תליון בה כחותה שטניו (סנהדרין סג) אלו הן
 שבמיתה שטניו יין ופרועו ראש אמר אני הולך למות על ידי
 א"כ מה הפך לי כזה: (לד) ויבן עשו. העיד הכתוב מעל
 רשעו שבזה עבודתו של מקום: (ב) אל תרד מצרימה.
 שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בזמן הרעב אמר

שפתי חכמים

מפני הרעב אמר כן הנה אנכי מת מעל: מ"ל כיון שכתב
 למד שאם יש ביד רשע ס"ת או מצוה אחרת דמותר לצדיק לרמותו ולשלו ממנו:

דעת זקנים מבעלי התוספות
 (לד) ויבן עשו וכו'. פ"י מכבר היה מביא אותה ועל כן
 לקחה יעקב ממנו. ונמצא בס' ר' יהודה הרמ"ד מכאן אתה

פירוש לתורת אלהים

וי"א דער מאנ אז דו פר קופסט מיר פאמה וישבע
 לו אונ ער האט צו אים גשווארן וימכור אונ ער קאט
 פר קופסט ויין בכורה צו יעקב: (לד) ויעקב נתן לעשו
 אונ יעקב קאט געגעבן צו עשו לחם ונזיד עדשים ברום
 מיט גקעקפן פון לינגען ויאכל וישת אונ ער האט
 גיגעפן אונ גיטרונגען ויקם אונ ער איז אויף
 גשמוגן אונ ער איז אנוועק גגאנגען ויבן אונ עשו
 האט סבנה געווען דיא בכורה: (א) ויהי רעב

בארץ ארץ עם איז געווען אהונגער אין דעם
 לאנד מלבד חוץ דעם ערשטען הונגער ווס איז
 געווען אין דיא מעג פון אברהם ואלד. יצחק אונ
 יצחק איז גגאנגען צו אבימלך דער קניני פון
 פלשתיים אין נרד: (ב) ויבא אליו יי האט זיך קאט
 צווא אים באוויזן ויאמר אונ האט גיזאנט אל תרד
 מצרימה דו זאלסט ניש גיירן אין מצרים (ישו מ"ו)
 שכן רעה אין דעם לאנד ווס איך וועל צו דיר זאגן:

ספר

בפרד און עשו. אמאל איז עשו גינגען צום געג אין פעלד
 יארין קאט ער געזין דעם גמרד נאר מיט צוויי מענטשן דען
 זיינע גבורים זענען פריער אנוועק גגאנגען אין דער טיפד אריין
 צו תאמן חיות. אונ עשו קאט געזין דעם גמרד אונ קאט
 אפ גיזינגען זיינע גיטסיגע קליידר אונ איז אהיים אנמלאפן אונ

הישר
 קאט זיך פאהאלטן. אונ בשעת עשו איז גינגען אהיים איז
 ער גינגען זייער מיד אונ שלאף פו פחד אונ קאט גיהאט
 פאטער וועט ער שטראפען האט ער געגעבן צו יעקב אונ קאט
 זיך פו אים געגעבן אונ וואנט צו יעקב איך וועל מווען היינט
 שטראפן ווס מווג מיר די ברכה אונ גישור פו קופסט די ברכה

מראה הוא: ה ויהי פי ארכולו שם
הימים וישקף אבימלך מלך
פלשתים בעד החלון וירא והנה
יצחק מצחק את רבקה אשתו:
ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר
אך הנה אשתך הוא ואך אמרת
אדתי הוא ויאמר אליו יצחק כי
אמרת פן אמות עליה: ויאמר
אבימלך מה זאת עשית לנו כמעט
שכב אחד העם את אשתך

היינו היא: ה נהוה פד
 סניאו לה פמן יומיא
 ואסתמי אבימלך מלךא
 דפלשתאי מן חכפא
 ונחוא ונחא יצחק מן חכפא
 עם רבקה אשתה ה:
 ויקרא אבימלך ליצחק
 ואמר ברם הוא אשתך
 היא ואדתי אמרת אדתי
 היא ואמר לה יצחק ארי
 אמרת דלמא אמות
 עליה ויאמר אבימלך מה
 דא עבדת גנא פזער
 פון שכוב המיחד פן פמא
 עם אשתך ואדתיא

בעל המורים

(ח) מלך, ב' הנה יצחק מלך ארץ יבנה וצדק מלך, מלמד שהיה
 שבעה לך כשם תחת בעליון וזונה עמון מה מלך דכחא אשת חוה
 אף התם אשת חוה: (ו) אחד העם, ב' דין ואולין כי ב' אחד העם והתם
 חיינו דודו המלך כשלקח התוה מרחשתי של שאלו מה התם חיינו
 רש"י

רשב"ם

שנחמדש ונחמדש לישראל וברחו ברות לקיפון: (ח) ויהי כי ארכולו שם
 הימים, לא נותר מעשה כל כך שלא להתנהג עם אשתו מנהג ארכולו
 שלא נתנו לב לנוה ח סמנו: מחק, חשמיש דכתיב בא אלי ונבדו הי בדי
 אשר הבאנו לנו לצחק כי, ובמקום אחר הוא אומר בא אלי לשכב עמי:

בת יהודה

אחי הוא) קט עד געמינט זאג אויף מיר ער איז מיין
 ברודער ואז מען נועט דיק פן ענען אויף מיר 'נום איז ער
 מיט דיר', ואָססו זאָגען ער איז מיין ברודער: (ח) ויהי
 ארכיו, אז יצחק קט לאנג געוואנגט אין גרר (אמר) קט
 ער געואנגט (פּעסח אין ל' ד'אונג) איצט האב איך גיט קום
 אז מען האט זיא ביו איצט גיט געניט, וועט מען זיא
 וויאָער גיט גיטין ורלא נהר חלית גשבר) האט ער זיך גיט
 (שָׂרָאָה מִשְׁשֵׁב מִשָּׂרָאָה אַבְרָהָם קט גזועהו וי יצחק קט
 תּוֹמִיחֵד בָּקָם) דער אייניגעער נדער געעסשער פון פאלק (וה
 שפתי חכמים

לעלול כ) אחי לי אחי הוא: (ח) כי ארכו, אמר מעשה
 חזן לי לדאוג מאחר שלא אכסוה עד צ עכשו ולא מוהר ל' הוה
 כסמר: וישקף אבימלך וגו'. ק שראחו נמשמ מסתו:
 (ו) אחד העם, המיוחד ר כעס זה המלך: והבאת
 אז זאָנגען וועגען מיין נויים (מאחר שלא אָנסה ער עִיָּוִן)
 וויאָער גיט גיטין ורלא נהר חלית גשבר) האט ער זיך גיט
 (שָׂרָאָה מִשְׁשֵׁב מִשָּׂרָאָה אַבְרָהָם קט גזועהו וי יצחק קט
 תּוֹמִיחֵד בָּקָם) דער אייניגעער נדער געעסשער פון פאלק (וה
 שפתי חכמים

שפתי חכמים
 שראחו ממש משמח דמליה לדיק כעשו להניח חלון פתוח אלף
 סבדר חלון ומכח זה סבין אבימלך וכו' וישקף ר"ל שנכסה והכנס
 בעד חלון ר"ל כנגד חלון כמו כל בעד כמקרא (וע"ש ססורח דפרי
 הרא"ש: ר' דרש"י דייק מדכתיב והכח עליו אש וכו' ק"ו אמלך

צ ופי וישקף הניח מקום הסקפה פתוח ולא חש לקט וישקף אבימלך:
 ק דל"ג מנא ידע דאשתו סיפה וכו' דלמא נפוק ונכוס ראה: (ח"י)
 נראה דייק סיפה אשתו מיותר הוא מלמד שהיה מלך מעשה אשתו
 דהיינו סימון, ומה שפרש"י על וישקף ולא על וירא דלא הימא

פירוש לתורת אלהים

גרונן אבימלך צו יצחק ויאמר אונ ער האט גאנגט
 אף תנה אשתך היא אז ויא איז ביין נויים ויך אברת
 אחיתי היא אונ וויא האסטו גיאנגט אז ויא איז ביין
 שנועסקט ויאמר אליו יצחק קט יצחק צו אים גיאנגט
 כי ווארום איך האב גטראכט מאמר וועל איך גטייט
 ווערן וועגין איר: (ו) ויאמר אונ אבימלך קט גאנגט
 מה וום האסטו גאנן צו אונן פקעס אז ווינציג שכב

לייט הרגנו איקער רבקה כי סבת פראה היא ווארום
 זיא איז ווייער שיין גישמאלט: (ח) ויהי אונ עם איז
 גווען פיא ער איז דארן געשן אלאנגע צייט (וי"ח)
 גישקט אונ ער קט גאנגט אבימלך מלך פלשתים דר קינג
 פון פלשתים בעד חלון דורך דעם פענצער וירא אונ
 ער קט געזעהו והנה יצחק מצחק יצחק וואר זיך שפיקן
 מיט ויין נויים רבקה: (ט) ויקרא אבימלך ליצחק האט

ספר הישר

קיין תברון אונ איז דאמאלס אלס וועגען וועבני יאר אין דיא
 צייט איז צו לכן געבארן געווארן ווינע צוויי סיבסאר לאה אונ
 אונ רחל. אונ ווי יצחק א ו אלס געווארן זענן אים דיא אייגען
 געווארן סונקעל א האט גיט געקעט זעקן ווי עם שטייט אין
 דעם עברי סיפיש'

רבים אונ פלעגט גיין אלע סאג אין פעלד צו חאפן חיות אונ
 עיפית אונ איז גווען ארויסער גבור אין פעלד, אין דיא צייט
 דאס עשו גענוקן וינע צוויי נוייבן יהודית אונ בילשת
 אונ ווי שם איז געשטארבן קט זיך יעקב אום געקעט צום פאמר
 דעם עברי סיפיש'

והביאת עלינו אשם: י ויצו אבימלך את כלה העם לאמר הנגע באיש הזה ובאשתו מות יומת: י ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו יהוה: שלישי י ויגדל האיש ויגדל הלחן ויגדל עד פיגדל מאד: י ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה

עלוא הזבא: י ופקיד אבימלך ית כר עמא למימר דינזק בנכרא הדון ובאתתה אתקפלא יתקמל: י וזרע יצחק בארעא ההוא ואשכח בשתא ההוא על חד מאה בדישערוהו וברכהו י: י ורבא נכרא ואזר אזר (כי סגו) רכי עד די רבא לחדא: י ויהוה ית יתי ענא וגייתי תורין ופקחנא (כי) ועבדה

בעל הטורים

בנלך חף הכל אמר בשביל עלמנו שהוא הנולד: (ג) ויגדל האיש ויגדל הלחן וגדל עד כי גדל: שלש גדלות כנגד שלש כרכות שתבדל בעקדה כי כך אכרך והכרכו טורק: (ד) ועבדה רבה: כי במס' בורין: (ז) ועבדה רבה: עבודה שדה וכרמים כי פתח עבודה עבודת קרקע

רשב"ם

(כ) בארץ ההוא: אע"פ שהארץ קשה היא: בשנה ההוא: אע"פ שהיא שנת ביורת ורעבון: מאה שערים: שהיא ששערתה שש עשרה כור א' הוציאה מאה בורין: (ז) ועבדה רבה: עבודה שדה וכרמים כי פתח עבודה עבודת קרקע

בית יהודה

מיינט (אם ישכב) אויב דר מלך ווארץ גענומען רגקחן צו זיך ופבר הבאת עלינו אשם) ווארפטן שוין לאנג אויף אויגן געבריינגט אשערקא: (יב) בארץ הריאן: אין די לאנד (אף על פי שאינה חשבה פארן ישראל עממה) אפילו די לאנד איז ניש אזוי גוט גינען ווי ארץ ישראל (פארן שבוע גוים) ווי די לאנד פון די זיבען פעלקער: ובשנה ההוא: אין דם יאהר (אף על פי שאינה פתקנה) אפילו דאס יאהר איז גיט גינען ווי עס בארף זיין (שהיתה שנת רעבון) עס איז גינען אהונקער יאהר: ובארץ ההוא בשנה ההוא: אין די לאנד אונג און אין דם יאהר, זאגט רש"י (שנהגה קמה) צו וואס זאגט דער פסוק פייער, דם לאנד אונג דאס יאהר (זיכר) צו זאגען (שהארץ קשה והשנה קשה) די לאנד איז גינען אשערקעט, אונג דאס יאהר איז גינען שערקט, פון געסענען און געשטען די פעלד ווי פיל עס האל געדארפט אין איר וואקסען דאס יאהר (ויעשה על אחת ששכבה קמה) האט גענוואקסן אויף איינס הונדערט, אויב קען געדארפט וואקסן הונדערט קארן קארין קט בארין קט גענוואקסן צו ערן טויזענד (רבי'הינו אפרו) דיא רבנן זאגען (ואמר זה למעשרות הנה) דאס שאצונג איז גינען צו וויסען וויא פיל מעשע קען בארף געבין: (יג) ופי גדל באר: יצחק איז זייער גרויס גינארען (שהיו אפרים) זיי פלעגן זאגן (נבא פבר'הינו של יצחק ולא כפשו ויהוה של אבימלך) מיר ווילען געסער פארמאגען די מיסס פון יצחק אייזען וויא דיא זיכער אונג לאנד פון אבימלך, ווייל די מיסס פון יצחק אייזען זענען מער גינען ווי דאס זיכער אונג לאנד פון אבימלך: (יד) ועבדה רבה: מיינט מען (פעילה רבה) פיל ארבעט (עבדה משמע עבדה אחת) עבדה מיינט מען איין ארבעט (עבדה משמע פעילה רבה) עבדה מיינט מען

עלינו אשם. חס שכב כזר ש הזאת חסע עלינו: (יב) בארץ ההוא: אע"פ שאינה חשבה כא"י עלמה תלך שבעת הנוים (כ"ר): בשנה ההוא: אע"פ שאינה חשבה שתינה שנת רעבון (כ"ר): בארץ ההוא בשנה ההוא: שניסס למוט לומר שהלחן קשה והשנה קשה: מאה שערים: שאמדה כמה רחיה אל לעשות ועשתה על אחת שאמדה מאה ורבותיו אמרו אומד ב זה למעשרות הים: (יג) כי גדל מאד: שהיו אומרים וכל ג פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהו של אבימלך (כ"ר): (יד) ועבדה רבה: פעולה רבה כלמון לעו אבימלך (ארכיט גשעפט גווערט) עבודה משמע עבודה אחת. עבדה משמע פעולה:

שפתי חכמים

ישכב דהא גבי מלך גמי מלינו ל' רבס וכן גבי דאס חסו וק"ל (כח"י) שפרים פי ל' שיעור ששערה נפסס: ד ק"ל למה אמר דהוה וסא ק"ל לחין כרכה מלינו בדבר הסמוי והמדות אלה בדבר הסמוי מן העין לפי שהי' כולה לית מעשר וק"ל לחין מעשרין אומדות: ד דלג"כ ע"י

אש דהא גבי מלך גמי מלינו ל' רבס וכן גבי דאס חסו וק"ל (כח"י) שפרים פי ל' שיעור ששערה נפסס: ד ק"ל למה אמר דהוה וסא ק"ל לחין כרכה מלינו בדבר הסמוי והמדות אלה בדבר הסמוי מן העין לפי שהי' כולה לית מעשר וק"ל לחין מעשרין אומדות: ד דלג"כ ע"י

פרושי לתורת אלהים

הט גפנן אין דעם יאר מאה שפרים הונדערט מאר אזו פיר ווי מען הט גשאצט עם זאל וואקסן (ש"י ט"ז) ויברכהו אונג גאט האט אים גיבענשאפט: (יג) ויגדל אונג יצחק איז ווארין בייך ויגדל אונג ער איז גינאנגען הילד גיין ויגדל אונג גרעסער בייגער ער פי גדל מאד ביז ער איז זייער בייך גוארן (ש"י ט"ז): (יד) ויהי אונג עם איז גינען צו אים פלגה פיה צאן שארף

ער ווארט געעגן איינר פון דעם פאלק (ש"י ט"ז) את אשפת מיט בייז ווייב והבאת אונג דו ווארט גיבראקט אויף אונג אשורד: (יא) ויצו אונג אבימלך הט גשאפט צו גאר ויין פאלק לאמר צו זאגן הנגע באיש דר מענשאט ווס וועט אן ריךן דעם מאן אדר ויין ווייב מות יומת זאל ער ווערן גיטייט: (יב) ויזרע אונג יצחק הט גינעטט אין דעם לאנד וימצא אונג ער

וַיִּקְנֵאוּ אֶתְּךָ פְּלִשְׁתִּים מִי וְכָל־
הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו
בְּיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם
פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עֶפְרָא: מִי וַיֹּאמֶר
אָבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־
עֲצַמְתָּ מִמָּנוּ מְאֹד: " וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם
יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחֲל־גֶרַר וַיֵּשֶׁב שָׁם:
יֵה וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר וְאֶת־בְּאֵרֹת
הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְּיַמֵּי אַבְרָהָם
אָבִיו וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת
אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כַּשֵּׁמֶת

סָנְיָא וְקָנִיאוּ בֵּיהּ
פְּלִשְׁתָּי: מִי וְכָל בְּרִינִי
דִּי חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיהִי
בְּיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיהִי
סִתְּמוּן פְּלִשְׁתָּי וַיִּמְלְאוּן
עֶפְרָא: מִי וַיֹּאמֶר אָבִימֶלֶךְ
לְיִצְחָק אֶל־מֵעִמָּנָא אֲרִי
תִּקְרַמָּא מִמָּנָא לְחֵדָא:
" וַיֵּלֶךְ מִמָּנָא יִצְחָק וַיִּשְׂרָא
בְּנַחֲלָא דְגֶרַר וַיִּתְּבַּח מִפָּן:
יֵה וַתְּבַּח יִצְחָק וַחְפֹּר יֵת
בְּרִי דְמֵיָא דִּי חָפְרוּ
בְּיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיהִי
וַיִּמְלְאוּן פְּלִשְׁתָּי בְּתֵר
דְּמֵית אַבְרָהָם וַקְרָא לָהֶן
שְׁמֵהֶן כַּשְׁמֵהֶן דִּי הָהֵה
רַשְׁבִּים

דיא: (טו) סתמום פלשתים. שלא היווקו בניו
בדם אחרי מותו וחוברך לכתוב בשביל כשתחזק
מיש שב וחסרם דוגמת וחס הוא אבי כנען:
(יח) אשר קרא להן אביו. כדי שלא יוכל

בעל המורים

כא ויזך באביו מה התם גדול מכל בני קדם אף הכא היה גדול מכל ויזך מאבימלך שה' מלך: (טו) וימלאום ב' הכא ואזך וימלאום
לנזך שאלו בני מאה ערלות של פלשתים רמו למה שנתקן העללה בעפר. ד"א לפי שערב אבימלך על שבעתו ונלא הכרותו בעפר מלא
דוד לשאלו ק' ערלות פלשתים בכפלים ונתן לו ר' במקום ק':

בית יהודה

פִּיר אַרְבַּעַט: (טו) וסִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים. די פְּלִשְׁתִּים הָאֲבִין
פִּיר אַרְבַּעַט די בְּרִינְעָנִים (מִפְּנֵי שְׂאֲבָרוּ) וַיֵּיָא זֵיִיא הָאֲבִין
גְּעֻזָּאִים תִּקְלָה הֵם לְיָ סָפִין תְּחִינֵסוֹת הַבְּאֵרֹת עֲלֵינוּ סִתְּמוּ
וַיִּעֲלֵנוּ אוֹיֵף אוֹיֵב קִימְעֵן פִּירֵינָא אוֹיֵעֲקֻעֵמֵן אוֹיֵב לְאָבִיר
מִזֵּינ גִּיש זֵינ וַאֲמַרְעֵן הָאֲבִין בְּרִינְעָנִים וַיִּאֲסֵר (סְבִיבִין
פְּלִשְׁתָּי, לְשׁוֹן סְחִירָה) מְבִיבִין פְּלִשְׁתָּי אוֹיֵב דְּעֲרִשְׁתִּימֵשׁ דִּי
אִין דִּי גִמְרָא שְׁטִיטֵשׁ (בְּמִשְׁמֵשׁ אֵת הַלֵּב) עִם פִּיר אַרְבַּעַט דִּיא
הָאֲרִי: (יז) וַיִּבְנֶה גֶרַר. אִין דְּעֵם טְאֵהָּ פִּירֵי גֶרַר (הַחֹק מִן
רִשְׁוִי הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ בְּיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו) דִּי בְּרִינְעָנִים
אַבְרָהָם הָאֵם גְּעֻעֵמֵשׁ (וּפְלִשְׁתִּים סִתְּמוּם מִקִּדְם יִצְחָק מְגֶרַר) אוֹיֵב דִּי פְּלִשְׁתִּים הָאֲבִין דִּי בְּרִינְעָנִים פִּיר אַרְבַּעַט

רש"י

רבה: (טו) סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה דהס
לכו מפני הגיונות הכחות עלינו. טמונון פלשתאי לשון
סתימה ה וכל התלמוד מטעמם את הלכ: (יז) בנחל גרר.
רחוק ו מן העיר: (יח) וישב ויחפר. את ברות אשר
חפרו בימי אברהם אביו ופלשתים סתמום וקודם ז שנסע

פלשתים האבין פארמאקט די ברינענא (ובלשון התלמוד)
הארץ: (יז) ויבנה גרר. אין דעם טאהא פון גרר (החוק מן
רש"י הבררות אשר חפרו בימי אברהם אביו) די ברינענא
אברהם האט געזעמט (ופלשתים סתמום מקודם יצחק מגרר) אויב די פלשתים האבען די ברינענא פארמאקט

חכמים

מהם וכאשר ראה אבימלך שלא תקיימה מחשבתו אל כניסתו לך
מעמנו: ה רש"י גומר שלא תפרש התכנסו כמו טמוני חול סתם
לשון טמונון לפי שהוא ג"כ ל סתימה: ז דק"ל דהא אבימלך אמר
לו לך מעמנו הדיינו מגרר ולמה תנה בנחל גרר כיון שחול קרוב
לעיר: ז רל"ת דהא כבר הלך יצחק משם והוא חפזן ועוד קשה
כיון שחפרן אברהם למה חזר יצחק וחסרן עוד קשה ולמה כתוב
ויסתמום פלשתים דמשמע שחזר יצחק וחסרן וחזרו פלשתים וסתמום

פירוש לתורת אלהים
גדל מאד ליל ולמה נקט פירושיו דכונתא קאמר דגני פירות אין
הכרעה מלויה כלל כדפירש"י בפ' ראה וק"ל: ד ואל"ל משום קהא
דל"כ ויקנאו אותו פלשתים וסתמו את כל הברות אשר חפרו
מבע"ל. (כח") ול"כ דמפני קהאם סתמו וכדי שלא להכרות קהאם
אמרו תקלה וכו' דל"כ ה"ל להסתיר ויקנאו וגו' ויאמר אבימלך לך
מעמנו וגו' ורש"י וישב ויחפרו וגו' ולמה סתמו וכל הברות וגו'
לספוק ויקנאו ש"מ מפני קהאם סתמו ותסבו שורגים בקנאם וילך

ויקנאו אונ פיה רינדער וגינדה אונ פיר ארבייט וקנאו
אונ די פלשתים האבן אים מקנאו גועו: (טו) וכל
אונ ארע ברינעם אשר חפרו ווס דיא קנעמט פון זיין
פאטער האבן גרראבן בימי אין די טעג פון זיין פאטער
אברהם סתמום האבן די פלשתים זיי פאר שטאפט
גימלאום אונ זיי האבן זוי דר פילמט מיט ערד וישוין ע"ל:
(טז) ויאמר אונ אבימלך הוט גינאנט צו יצחק לך גיי
אנעק פון אונ זיי ווארום דו האסט דיה גשטארקט

ויקנאו אונ פיה רינדער וגינדה אונ פיר ארבייט וקנאו
אונ די פלשתים האבן אים מקנאו גועו: (טו) וכל
אונ ארע ברינעם אשר חפרו ווס דיא קנעמט פון זיין
פאטער האבן גרראבן בימי אין די טעג פון זיין פאטער
אברהם סתמום האבן די פלשתים זיי פאר שטאפט
גימלאום אונ זיי האבן זוי דר פילמט מיט ערד וישוין ע"ל:
(טז) ויאמר אונ אבימלך הוט גינאנט צו יצחק לך גיי
אנעק פון אונ זיי ווארום דו האסט דיה גשטארקט

ברוך יהוה: חמישי ל ויעש להם
 משתה ויאכלו וישתו: לא וישכימו
 בבקר וישבעו איש לאחיו וישלחם
 יצחק וילכו מאתו בשלום: לב ויהיו
 ביום ההוא ויבאו עבדי יצחק ויגדו
 לו על אדות הבאר אשר חפרו
 ויאמרו לו מצאנו מים: לג ויקרא
 אתה שבעה על פני שם העיר באר
 שבע עד היום הנה: ס יד ויהי עשו
 בן ארבעים שנה ויקח אשה את
 יהודית בת בארי החתי ואת

דיי: ל ועבד לה:
 משתה ויאכלו וישתו:
 לא ויאקדימו בצפרא
 ויקימו בקר לאחיהו
 וישלחון יצחק ויאצלו
 מלחמתה בשלום: לב ויהיה
 ביום ההוא ואתו עבדי
 יצחק ויהיו ויגדו
 בקרא די חפרו ויאמרו לה
 אשפחנא מים: לג ויקרא
 יתה שבעה על פני שם
 דבאר שבע: דג ויקרא
 (ג"י באר שבע) עד יומא
 קדון: יד ויהיה עשו בר
 ארבעין שניו ויקח
 אתה את יהודית בת
 בארי החתה ואת

רשב"ם

שעשיו לך. אתה שאחה ברוך ה' רונגת בא ברוך ה' שכתוב כלכן. וכן
 עשה יצחק וילכו מאתו בשלום: (לג) על כן שם העיר באר שבע. ואין זו
 אותה באר שבע של אברהם כי שני באר שבע היו כדכתוב ויבא באר שבע
 אשר ליהודה: (לד) וידו עשו כן ארבעים שנה. ואו היה יצחק כן פאה כי
 בן ששים היה בלדת רבקה אותם. להורינו בא מה שכתב אחרי ויהי כי וכן

בית יהודא

בן טוה דו צוא אונז אויף אזוי וויא מיר האבען צוא דיר
 געטאקן: (לג) וישבעהו. זאגט רש"י מען הט דעם ברוינגע
 גערופן שבעה (של שם הפרה) וועגען דם פארבינדונג וואס
 יצחק הט געמאכט מיט באביאלף, דער ווארט שבעה איז
 וויא שבעה, ווייל זיי האבען ביידע געשווארן: (לד) וכן
 ארבעים שנה. זאגט רש"י (ועשו הנה נמשל? חתוי) עשו איז
 גיווען ווי אחויר (שגאמר) ווי עם שטייט אין פסוק (בראשית
 הנה קשהוהו שובב) ווען דער חויר לייגט (פוישט ספסיו) ציהט
 זעהט איה בין קשר איה האב געשפאלטענע קלאמקען. אזוי
 יאהר (הנה) עשו צד גשים ממתת יד בעיהו וקטעה איהו

חכמים

ענה ומפירושו מוכח דמלת ענה הוא בא במקום נא: כ והסוף מלת גם
 כללו אמר שנתל אתה הכתוב בתורה פירושו גם אתה ולפי גירסת זו
 שהיא כרוז ספסיו ל"ל דמלת ברוך ה' מלמא באפי נמסה היא

פירוש רתורת אלהים

קגעקט פון יצחק ויגידו לו אונ האבן גזאגט צו אים:
 על אודות הבאר וועגן דר ברוינגען ווס ויי. זאבן גבראבן
 ויאמרו אונ זיי האבן גזאגט צו אים מיר האבן גפונגן
 ויאמר: (לג) ויקרא אונ ער הוי זי גרופן שבעה דם
 איז לשון שבעה על פני ווייל זייא האבען דאן טאמט
 גשווארן שם העיר איז דער נאמן פון דער שםאט
 באר שבע עד ביו אין דעם היינטיגן מאג: (לד) ויהי
 אונ עם איז גווען אז עשו איז אלט גווארן פערציג
 יאר ויבא הט ער גנומן אווייב יהודית די מאכטר פון
 בארי החתי ואת קשמת אונ בשמת די מאכטר פון אלו

החתי

בעל הטורים

עמד רק טוב: (לג) שבעה. כנגד היום על כן כולם כתיב שמה
 או שם וכלן כתיב ויקרא ליה שבעה ולא כתיב שם משום קטן נתחין
 כמים ולא שם לו על פני חוץ: (לד) בארי. כ"י במסורה הכא. כת
 בארי החתי ואדך הוסיף כן בארי שאמר הוסיף לפני הק"ה שהלויס

רש"י

כ גם אתה (ס"א עתה) עשה לנו כמו כן: (לג) שבעה.
 ע"ש הכרית: (לד) בן ארבעים שנה. עשו היה
 נמשל לחויר שחמר (שהלויס פ) יכרסמנה חויר מיטר
 החויר הזה כשהוא סוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני
 עוהר כך אלו גוולים וחומסים ומרחיס עמלם כשרים כל
 מ' שנה היה עשו לך כיום ממת יד בעיהו ומענה אותם

חויר מטר) דר חויר מטר זיא אפגעהאקט והחור
 ער אויס וייגע קלאמקען (ויב'י) צוא זאגען (ראו שאני מהור)
 הט געטאקן עשו (ג'י ארבעים שנה) דיא גזאגע פערציג

שפתי

והסוף ה"א על מלת אלה ומלת אשר מפני שהוא סיפור דברים מה
 שהי' עם אברהם וגם הסוף מלת גם מפני שחזרו ברית שעשה
 כבר עם אברהם וזה הוא לעשות גם עם יצחק לכן הסוף מלת גם

גשיקט בשלום אתה עתה ברוך יי טו דו מיט אונז אוף
 אוו אצונד וואס דוא ביסט אנגענעמטשער פון גאט:
 (ל) ויעש להם משתה אוי. יצחק האט פון זייערמ וועגן
 גמאכט איין מאל צייט ויאכלו וישתו אונ זיי האבען
 גגעסן אונ גברוינגן: (לא) וישכימו בבקר אונ זיי האבן
 זיה גפעדרט אין דר פרייה וישבעו איש לאחיו אונ זייא
 האבן גשווארן איינער צום אנדרן וישלחם יצחק אונ
 יצחק הט זיי אוועק גשיקט וילכו זיי זענין אוועק
 גזאנגן פון אים מיט שלום: (לב) ויהי ביום ההוא אונ
 עם איז גווען אין דעם מאג וביא זעגען גקומען די

בְּשֵׁמֶת בַּת־אֵיזֶן תִּהְיֶה לָהּ וְתִהְיֶה מִרְת רֹחַ לְיִצְחָק וְלִרְבֵּקָה :
ס כו ׀ וְיִהְיֶה כִּי־יִזְכְּנוּ יִצְחָק וְתִבְכֶינָהּ עֵינָיו מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו בְּנֵו הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנֵי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַבְּנֵי כִּי־וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקְנֵתִי לֹא

בַּת אֵילֹן תִּהְיֶה :
לָהּ וְהָיָה מִסְרָבָן וּמְרִנָּן עַד מֵימֶר יִצְחָק וְרִבְקָה :
׀ וְיִהְיֶה כִּי־יִזְכְּנוּ יִצְחָק וְתִבְכֶינָהּ עֵינָיו מִרְאֵת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו בְּנֵו הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנֵי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַבְּנֵי כִּי־וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקְנֵתִי לֹא

תו"א ויבי כי ויפא בת מגילה טו כח : ותכתיב ביק כ :

בעל הטורים

באונה אחרת כורעו כל עשו : (א) ותכתיב ענינו מרלות . משום דכתיב כי הטורד יעור וסוף לקח טורד מעשו : מרלות . בניו בעשן הללוים : יאמר מן מורה לטון מורה מן ומה את פיה יאמר מורה נקבה וכשהוא דבוק בשם דבר לנקה . וכשהוא דבוק יאמר יאמר . כן יאמר מן מורה לטון מורה מן ומה את פיה יאמר מורה נקבה וכשהוא דבוק בשם דבר לטון מורה אבל זה מלאכה הוא לטון פועל מורה כי מרד מריות מחפשי למ"ד הפעל : (א) ותכתיב ענינו . מן חזקה כמו ששיעור בספר שמואל ועינו החלו כמות : (ב) הנה נא . וואי מבקש סמך כבשיל שוקנתי וארי רוצה לזה לך הברכות אשר בריי לחלוק לך בחיי כמו דכתיב אצל

רשב"ם

יעקב . ויקח אשה את יהודית ב'ו' (לה) ותהיון מרת רוח . לפי שעתיד לומר אם ילקח יעקב אשה כמות חח כאלה כדך הוצרך לפרש חתלה מרת רוח כמו מן עושה לומר יאמר עושה דברו לנקה . וכשהוא דבוק יאמר עושה . כן יאמר מן מורה לטון מורה מן ומה את פיה יאמר מורה נקבה וכשהוא דבוק בשם דבר לטון מורה אבל זה מלאכה הוא לטון פועל מורה כי מרד מריות מחפשי למ"ד הפעל : (א) ותכתיב ענינו . מן חזקה כמו ששיעור בספר שמואל ועינו החלו כמות : (ב) הנה נא . וואי מבקש סמך כבשיל שוקנתי וארי רוצה לזה לך הברכות אשר בריי לחלוק לך בחיי כמו דכתיב אצל

בית היורה

פִּלְעָמֶט עֵשָׂו אֲוֹרֵעַ זְעָמֶען נִוּיַבְעַר פֻּן דִּי מֵאֲנַעַן אֲוִי הָאֵס מִיט זִוּי מְנַה גְעוּעִין (פְּשָׁתֵיהּ בֵּן אֲרָבָעִים) אֲזַ עַר אִיז אֲלֵט גְעוּוֹרֵאעֵן פְּעָרְצִיג וְאִתֵּר (אִמֵּר) הָט עַר גְעוּוֹאָט (אָבֵא בֵּן אֲרָבָעִים) שְׂמִים (שָׂא אִשָּׁה) וְעֵין מִוּיין פֶּאָפֵּר אִיז אֲלֵט גְעוּוֹרֵאעֵן פְּעָרְצִיג יִאֲחֵר הָט עַר גְעוּוֹרֵאעֵן מִוּיין (אָפֵּר אִיז אִיךְ נִוּעַל אִיךְ אֲוִיז אֲמֵהוּ : (לֵה) נִוּרֵת רִחַת . זָאָט רִשׁ"י מַעַן מִוּיין (פִּשִׁי) הַקְּרָתָת רִחַת) זִוּי הָאָפֵּן דְרַצְעוּרֵזְנָט אֲוִי גִשָׁאן אֲנִדְעִישׁ זִוּי דְעַר וְזִוּעֵן פֻּן יִצְחָק מִיט רִבְקָה אִיז גְעוּעִין (כִּמְלִי) וְזִוּי עַם שְׂעִיטֵי אִיז פֶּסֶק מִשָּׁה הָט גְעוּוֹאָט צוּא דִּי יִזְכְּן (פְּתָרִים) הַקְּרָתָת אִיז זְעָמֶען גְעוּעִין דֵּר צְעִירֵיקֶעֶס , אִיךְ הָט דְרַצְעוּרֵזְנָט הַקְּרָתָת מִיט אִיזִירַע גְעוּעִים (כִּי מְשִׁיחָן הָיוּ לְהַקְּעִים וּלְעִבְדוֹן אִיז דָּם גְעוּעִין צוּא דְרַצְעוּרֵזְנָט אֲוִי סְרִוּעִירִיג צִו מֵאָפֵּן צוּא יִצְחָק זְעָמֶען גְעוּעִים עֲבֹדָתָת זִוּר : (א) וְתִבְכֶינָהּ . דִּיא אֲוִיגֵן פֻּן יִצְחָק זְעָמֶען מִטְּקִירָה גְעוּוֹרֵאעֵן וְעַר אִיז בְּלִיגֵי דְעוּוֹרֵאעֵן פֻּן דְעַר זִוּיגֵן דִּי נִוּיַבְעַר פֻּן עֵשָׂו הָאָפֵּן גְעֻמֵאָט אִיז שְׂטֵמֵת (שְׂחָרִי מְשִׁנֵּת וּבְקִשְׁרִית עֲבֹדָתָת הָרָה) נִוּיַיִל נִוּיַיִל הָאָפֵּן גְעוּוֹרֵאעֵן גְעוּוֹרֵאעֵן צוּא וְזִוּעִירַע עֲבֹדָתָת זִוּרֵת (דְבַר אַחֵר) נֵאָה אֲפִשֵׁט אִיז (לְשִׁנְעֵקֶר עַד גִּבִּי הַמִּזְבֵּחַ) וְזִוּעֵן יִצְחָק אִיז גְעוּעִין גְעוּוֹרֵאעֵן אֲוִי גְעָעֵעֵן אֲוִיךְ דָּעַם מִזְבֵּחַ (הַרְחֵק אֲבִיו רֹצֵחַ שְׂחָרִי) אֲוִי וְזִוּן פֶּאָפֵּר הָט אִיז גְעוּוֹרֵאעֵן אֲלֵט שְׂעֻמֵּת (בִּיאִתֵּיהּ שְׂעֵהָ נִתְחַרֵּת בְּשָׂוִים) דְּבִאֲמֵאִס זְעָמֶען גְעוּוֹרֵאעֵן דִּיא הִיִּקְעֵן (וְזָרֵק מִלְּאֲבִי הַשְּׂרָתָה) דִּיא מִלְּאָכִים הָאָפֵּן דָּם גְעוּעֵתָן (וְזִוּי בֹאִים) הָאָפֵּן זִוּי גְעוּוֹרֵאעֵן (וְזִוּרֵת) דְעוּעֵתֵיהֶם (כִּי עֵינָיו) זְעָמֶען גְעוּוֹרֵאעֵן מְרַעֵרֵן גְעֻמֵאָפֵּן אִיז דִּיא אֲוִיגֵן פֻּן יִצְחָק (כִּי עֵינָיו) דְרִיבְעַר זְעָמֶען מִטְּקִירָה נִוּיַבְעַר אֲוִיגֵן דְבַר אַחֵר) נֵאָה אֲפִשֵׁט אִיז הַקְּב"ה הָאֵס מִטְּקִירָה גְעֻמֵאָט דִּיא אֲוִיגֵן פֻּן יִצְחָק (כִּי שְׂעֵהָ עֲקֵב וְיִשָׁל אֶת הַקְּרָבֹת) יַעֲקֹב זֹאִי קַעֲנֵעֵן קִמְעֵן גְעֻמֵאָט דִּיא קְרָבֹת פֻּן יִצְחָק : (ב) וְלֹא יִדְעֵתִי יוֹם מִיתִיו . זָאָט רִשׁ"י (אִמֵּר בְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן קְרָחָה הָט גְעוּוֹאָט

כשהיה בן מ' אמר אבא בן מ' שנה נשא אשה חף אני כן : (לה) מורת רוח . ל' המרלח רוח כמו (דכריס ט) מנרים היית ל כל מעשיהו היו להטעים ולעכזב : ל' יצחק ולרבקה . שהיו בו עובדות ע"א (כ"ר) : (ה) ותכתיב . בעשטן ב של אלו (שהיו מעשיות ומקטיות ע"א) ד"א כשעקד ע"ג המזבח והיה אביו רוצה להטחו כמותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בזוכים וירדו . דעומתיהם וכלו על עיניו לפיכך כהו עיניו . ד"א כדי שטול יעקב את הברכות : (ג) לא ידעתי יום מותי . א"ר יהושע בן קרחה אם

יִצְחָק וְרִבְקָה) אֲלֵין נִוּס דִּי נִוּיַבְעַר פֻּן עֵשָׂו הָאָפֵּן גְעֻמֵאָט אִיז דָּם גְעוּעִין צוּא דְרַצְעוּרֵזְנָט אֲוִי סְרִוּעִירִיג צִו מֵאָפֵּן צוּא יִצְחָק זְעָמֶען גְעוּעִים עֲבֹדָתָת זִוּר : (א) וְתִבְכֶינָהּ . דִּיא אֲוִיגֵן פֻּן יִצְחָק זְעָמֶען מִטְּקִירָה גְעוּוֹרֵאעֵן וְעַר אִיז בְּלִיגֵי דְעוּוֹרֵאעֵן פֻּן דְעַר זִוּיגֵן דִּי נִוּיַבְעַר פֻּן עֵשָׂו הָאָפֵּן גְעֻמֵאָט אִיז שְׂטֵמֵת (שְׂחָרִי מְשִׁנֵּת וּבְקִשְׁרִית עֲבֹדָתָת הָרָה) נִוּיַיִל נִוּיַיִל הָאָפֵּן גְעוּוֹרֵאעֵן גְעוּוֹרֵאעֵן צוּא וְזִוּעִירַע עֲבֹדָתָת זִוּרֵת (דְבַר אַחֵר) נֵאָה אֲפִשֵׁט אִיז (לְשִׁנְעֵקֶר עַד גִּבִּי הַמִּזְבֵּחַ) וְזִוּעֵן יִצְחָק אִיז גְעוּעִין גְעוּוֹרֵאעֵן אֲוִי גְעָעֵעֵן אֲוִיךְ דָּעַם מִזְבֵּחַ (הַרְחֵק אֲבִיו רֹצֵחַ שְׂחָרִי) אֲוִי וְזִוּן פֶּאָפֵּר הָט אִיז גְעוּוֹרֵאעֵן אֲלֵט שְׂעֻמֵּת (בִּיאִתֵּיהּ שְׂעֵהָ נִתְחַרֵּת בְּשָׂוִים) דְּבִאֲמֵאִס זְעָמֶען גְעוּוֹרֵאעֵן דִּיא הִיִּקְעֵן (וְזָרֵק מִלְּאֲבִי הַשְּׂרָתָה) דִּיא מִלְּאָכִים הָאָפֵּן דָּם גְעוּעֵתָן (וְזִוּי בֹאִים) הָאָפֵּן זִוּי גְעוּוֹרֵאעֵן (וְזִוּרֵת) דְעוּעֵתֵיהֶם (כִּי עֵינָיו) זְעָמֶען גְעוּוֹרֵאעֵן מְרַעֵרֵן גְעֻמֵאָפֵּן אִיז דִּיא אֲוִיגֵן פֻּן יִצְחָק (כִּי עֵינָיו) דְרִיבְעַר זְעָמֶען מִטְּקִירָה נִוּיַבְעַר אֲוִיגֵן דְבַר אַחֵר) נֵאָה אֲפִשֵׁט אִיז הַקְּב"ה הָאֵס מִטְּקִירָה גְעֻמֵאָט דִּיא אֲוִיגֵן פֻּן יִצְחָק (כִּי שְׂעֵהָ עֲקֵב וְיִשָׁל אֶת הַקְּרָבֹת) יַעֲקֹב זֹאִי קַעֲנֵעֵן קִמְעֵן גְעֻמֵאָט דִּיא קְרָבֹת פֻּן יִצְחָק : (ב) וְלֹא יִדְעֵתִי יוֹם מִיתִיו . זָאָט רִשׁ"י (אִמֵּר בְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן קְרָחָה הָט גְעוּוֹאָט

שפתיה חכמים

וה"פ שהוא נתינת טעם אשל ממה למה אלו מבקשים מנח כן לפי שעתה לאינו כבודו ה' : א' דלם הוא ל' מריות חין נוסל ע' חיו' הדיוקות חיון שערשו מר אל כסון מריות שרשו מרס וכזה חיו' הדיוקות תחת ס"ל למ"ד הפעל . ופ' כל אחת ואחת היתה מנחת הרלון אבל לטון מריות חין נוסל על הרלון וקל' : מ' וז"ל דע"י דיעק מנחמב יצחק קודם נביא לומר ונלחם היה הער וחת גדול לפי שלא היה רגיל כל ימיו בעל אל רבקה היתה רגילה באכזי

דעת זקנים מבדלי התוספות
 דרכינו להוק כן אבא : (א) ותכתיב ענינו מראות . משום שאהב עשו כי ציד בבניו וכתוב כי השחד יעור . ד"א כדי שיבא יעקב וישל את הברכות . וזה דרש"י שבהו עיניו מעשו ע"ו קשה קצת למה לא כהו נ"כ עיני רבקה . ואומר המדרש משל למקיש כלי עצם בכלי חרש הכלי חרש משתבר אבל מקיש

והכתיב : (לד) ותהיון אונ זוי האפן ויהי ע"ג שפיעניגט אונ דר צערונגט דעם ויהי פון יצחק אונ רבקה (ישוירמי) : (א) ויהי אונ עם איו גוען אז יצחק איו אלט גווארן ותכתיב איו ווארד מונקל יוניי אונגין פון צו עיקן (ישוירמי) ויקרא אונ ער הט גרויפין עשו זיין ערצטון וזהו ויאמר אונ ער הט גואגט צו אים דא בין איה : (ב) ויאמר אונ ער הט איה עולם הנה ויהי יעקב צערונגט תורה , אונ אין סוף פון דער

ליקוטי מדרכי
 (א) ויהי פי גון יצחק וגו' . דיא תורה יצחק צערניילט אפילו ווען יצחק איו אלט געווארן , פון דעספטיגען זעגן וייגע אונגן געווען מונקיר פון צוא זענן , וועלכין זיהן פון וייגע צוויי זיהן ער דארף לייב האפן , אונ ווייף ער הט געזעהן פון עשו צוויי מצות נוס ברובגען עולם תנה , איין מצוה נוס ער הט געגעבן מעשר , ווי ער הט געבארט אונ האט געקריגעט ווי גיש מען מעשר פון נשארטא אונ פון זאלין , דיי צווייטע מצוה פבד אב , ווי מיר זאגען די משנה איע סאג א"י בדרים שאדם אכיל ופחותין פתולם תנה וכו' פיבוד אב נאם , אפילו ער הט געוואקט אז צו יעקב גהער

יִדְעֵתִי יוֹם מוֹתִי: ג וְעַתָּה יִצְחָק
 בְּלִיךָ תֵּלִיךָ וְקִשְׁתְּךָ וְיִצְחָק הַשְּׂדֵה
 וְצוּרָה לִי צִידָה: ד וַעֲשֵׂה לִי
 מִטַּעַמִּים כַּאֲשֶׁר אֲתַבְּתִי וְהֵבִיאה
 לִי וְאֵלְהָה בַּעֲבוּר תְּבַרְכֵהוּ נַפְשִׁי
 בְּיַרְכֵם אָמוֹת: ה וְרַבְּקָה שְׁמַעַת

סיבית לית אָנא ידע יומא
 דאימות: ג וְכַעַן סב כַּעַן
 וְיִצְחָק סַפְדָּה וְקִשְׁתָּהּ וּפִיקָה
 דְּקִשְׁתָּהּ וְצוּרָה לִי צִידָה: ד
 וְעַבְדֵּי לִי תְבַשְׂיִין
 כַּמָּא דְרַחֲמִימִי וְאֵעֲרֵ לִי
 וְאֵבִיר פְּדִיָה דֵי תְבַרְכְּכֵהּ
 נַפְשִׁי עַד לָא אִימוֹת:
 ה וְרַבְּקָה שְׁמַעַת פֶּדֶר מַלְיָה

בעל הטורים

אברהם בירושת הארץ: (ג) שא נא כליך. כולל נא שני ככאן כמו
 שישרשי אצל הנה נא ודעתי כי אשה יפת מראה את: תליך. אששון
 שתלים בה התעלם. תליך. מנורת ושרי האופנים תלה. וכן שרף כן אביעום
 וסרבל שסבב'ס ילחם בזה והיונו דמיון ולא הלחם בעמלק: יוד -
 כעוף. אלו הורס. אלכע יתורה. זפק. קרקקן נקף. אלו חלק.

בית יהודא

זינגע יאהרין צו דיא צייט וואס זינגע אָפֿשטערן זענען
 גי'שטא'ן (י'דאג חמש שנים ג' י'הו חמש שנים לאברה'ן) וא'ר
 ע'ר זא'רן פינף יא'הר ק'רער אונ פינף יא'הר ש'שע'ט
 זינגע ע'ר אויף ש'שארבען אין די צייט (ו'זח'ק ד'ה' ב'ן מא'ה
 ו'ש'רים ו'ש'ש' שנים) אונ זינג'ן איז באמא'ס א'ל'ט געווען
 הונדער'ט אונ דריי אונ צוואנציג יא'הר (א'ר) ק'ט ע'ר ג'זאנג'ט
 (ש'מא ג'ר'ק א'מי א'ני בעינ) טאמער נוע'ר איך נאר זע'ען פ'וז
 די צייט וואס מ'ין מוטר' ק'ט גע'לעב'ט (והיא בת מא'ה ו'ש'רים
 ו'ש'ב'ע מ'ה) אונ ויא איז גע'שארבען ווען ויא איז א'ל'ט ג'ווען
 הונדער'ט אונ זינגען אונ צוואנציג יא'הר (ו'ה' ני ב'ן חמש
 די צייט וואס ויא איז גע'שארבען (מ'פ'ק לא ידעתי יום מותי)
 ג'ר'ק א'מי) טאמער צו די צייט נוס מ'ין מוטר' איז גע'שארבען
 גע'שארבען: (ג) ו'זח'ק. מ'ינג'ט בען (ח'ר'ב) דיין ש'ווער'ד
 (ש'ר'ב ק'לו'ת) ווייל מען איינג'ט דא'ס ש'ווער'ד או'ף די ניש, (ש'שן הש'ו'ת)
 שא מ'ינג'ט מען שאר'ן (פ'א'ת'ה ש'ש'ניג) ווי מיר הא'ב'ן ג'ערונג
 א'ש'ט'יין אונ יום טוב (א'ב'ל מ'שי'אה על ג'ב' ח'ב'ר'ת) א'בער מען
 צו זע'ן הונד'ט ב'ה' יתור'ה ס'פ'ה ש'לא ת'א'ב'ד'ה (ב'ג'ה) שאר'ף
 א'נ'ב'ה: (ו) ו'זח'ק ל'י ציד'ה. אונ זא'ל'סט פאנג'ען פון מ'ינג'ט ו'זע'ן

(ג) נא טא כליך. לומר חד סניך כמו משיא על בני חברתה:
 ואל' ב'ל' כנס'. ולא הסדס. ולא הלחם. כדלחם ככ'ר. כליך זה
 ככל כאלו שם כלי כ'ס'. תליך זה מלי ע"ס המן שבה ממדי. קשתך
 זה יון. הסדה זה אלוס ורמוז לו כל ד' גלויות שמהדין ליוסל ב'ד
 לידע כתיב ס"א יתורה שלמדו ס' ה'סות שחטס וס' ס'מני טערה
 רש"י

מוני אדם לפרק אבותיו ידלג חמש שנים לפניהם והמט
 לחסר כן וילחם הוה בן קב"ק (כי יעקב בן ס"ג כשנתברך
 דוק ברש"י סוף הסדר) אמר שמה לפרק אמי אני מוניע
 והוא בן קב"ק משה הריני בן ס' שנים סמוך לפרק לפרק
 לא ידעתי יום מותי שמה לפרק אמי שמה לפרק אבא:
 (ג) תליך. הכיך שדרך לחלוטה: שא נא. ל' השמחה
 כחותה שגלו (בילה כה) חין מסחיון את הסכין אבל
 משיאיה על בני חברתה חדל סניך. וסחטס וס' ס' שלא
 תחלוטני כלה. (כ"ר): וצורה ל'. מן הספרים ואל' מן

שנים (מ'פ'ק ג'ר'ק) בין איך דא'ך ש'וין פינף יא'הר נאנג'ט צו
 דריבער ווייס איך ניש דעם טאג פון מ'יין ש'שארבען (ש'מא
 ש'מא ג'ר'ק א'מי) טאמער צו דער צייט נוס מ'יין פאטער איז
 גע'שארבען: (ג) ו'זח'ק. מ'ינג'ט בען (ח'ר'ב) דיין ש'ווער'ד
 (ש'ר'ב ק'לו'ת) ווייל מען איינג'ט דא'ס ש'ווער'ד או'ף די ניש,
 שא מ'ינג'ט מען שאר'ן (פ'א'ת'ה ש'ש'ניג) ווי מיר הא'ב'ן ג'ערונג
 א'ש'ט'יין אונ יום טוב (א'ב'ל מ'שי'אה על ג'ב' ח'ב'ר'ת) א'בער מען
 צו זע'ן הונד'ט ב'ה' יתור'ה ס'פ'ה ש'לא ת'א'ב'ד'ה (ב'ג'ה) שאר'ף
 א'נ'ב'ה: (ו) ו'זח'ק ל'י ציד'ה. אונ זא'ל'סט פאנג'ען פון מ'ינג'ט ו'זע'ן

דעת זקנים מבוערי התוספות

כלי עצם לכלי עצם אין משתבר זה מזה כך יצחק גברא מן
 הארמה לכך הויקו לו מעשה כלותו שנבראו מן הצלע אבל
 רבקה שנבראת מן העצם כמו כן לא הויקו לה מעשה ר'יהיה:
 ויקרא את עשו בנו הגדול. מכאן שמחובתיו לרשעים בשעתו.
 דבר אחר לפי שהעולם בידו קראו גדול: (ג) וצורה ל' צידה.
 ציד זה מחובתו בה' יתורה בסוף לפי שהויתרו על הטשה
 דברים המפסידים את ההיחוס:

היתה רגילה בו כדפרישית. (מהרש"ל) וגיל' דלר'ך רש"י לני
 טעמים אלו דנתחלה מפרס' מוסס עשן והוא מנה סמיכות ואח"כ
 ק"ל ור'ך הביא הקב"ה תקלה לידו אלא מפני הכרח לא מנש
 הקב"ה מן הסדה וקסה סוף סוף מאחר שיהי' העשן למה רכסה
 אינה נסמת ל'פ' סכנה כהו' בחקל'ת ע"י הסקודה וכל זה
 וזכיר את הכל: ס' פ"י שלא יהיה כסין פנימה. כתב הרמ"ם סוף ה'א'
 כתי' דעשו מן ליל'ה כדחוק' כשר' הוה צע'י'ו סוף ה'א'
 כיון דהוה שחט' ליה לעוף כהו' דלח' ניוס'ו' דלוח' עבד' ליה
 לאריות כרמ"ם דא' יתק' לא יתק' סביב' לו עופות אלא חיות
 ומדפס"י כסמוך כי טעם סגדי כעטם סכדי ועוד וכו' וחס"ג דקרא' הזכיר גם קשת' דמשמע ק"ל לירות עופות מ'י'ם חוב'כ' למיור' דקשת'
 קאי על החיה ר"ל חיה כחיה עמוס' עמוס' טרופס' כדו' שלא תוכל' לנכוח' ואח"כ יסתנה' כחיה: ע' דלס' לא בן ל' ליל' הא' כתיב

ליקוטי מדרב"י

דער מלשה שטייט ותי'מור תורה פנג'ד פו'ם, פון דעספ'ר
 ווע'ען ק'ט יצחק גע'רעכנט' ווייל ע'שו איז דער פ'כור דאר'ף
 מען אים זע'ען די פ'ר'ב'ה, נא'ה זאנג'ט אונ'ז די תורה איז יצחק
 איז אין א'מ'ת פ'לי'ד גע'ווא'ן, אונ איז פ'ו'זל'ר'נג א'ל'ט
 גע'ווא'רן, אונ ע'ר ק'ט גע'ע'ן ע'ס איז צייט ע'ר זא'ל ב'ע'ש'שן
 די קינד'ער טאמער איז דא'ס פאר זיין ש'שארבען. ע'ר הא'ט
 גע'ע'ן נא'ה זיין מ'ינג'ט אייבער איז א'מ'ת פ'רו'ם אונ דע'ם
 פ'רע'ע'ן צו מיר אונ איך ווע'ל ע'ס'ין פ'כור פון ווע'ען
 ש'שארבען: (ה) ו'ר'ב'קה ש'מ'ע'ת פ'ב'ר יצחק אל' ג'ש'ו ב'ר

הגלה ותי'ן כמו שחיר'ו ג'מ'ו חולין דף ל'. (נח"ל) ואין יור'ד
 ומדפס"י כסמוך כי טעם סגדי כעטם סכדי ועוד וכו' וחס"ג דקרא' הזכיר גם קשת' דמשמע ק"ל לירות עופות מ'י'ם חוב'כ' למיור' דקשת'
 קאי על החיה ר"ל חיה כחיה עמוס' עמוס' טרופס' כדו' שלא תוכל' לנכוח' ואח"כ יסתנה' כחיה: ע' דלס' לא בן ל' ליל' הא' כתיב

ג'זאנג'ט איך בין א'ל'ט לא ידעתי איך ווייס גי'ט דע'ם
 טאג פון מ'יין מו'ת: (ג) וְעַתָּה אונ צו'נד'ט שא נא בְּלִיךָ
 שאר'ף נון דרינג'ע פ'לי'ם תֵּלִיךָ דיין ש'ווער'ד (ש'יו ט"ו)
 וְקִשְׁתָּהּ אונ ב'ו'ן ב'ו'ן ז'א' אונ ג'י'א אין פ'ע'ל'ד אונ
 זא'ל'סט פאנג'ען פון מ'ינג'ט ווע'ען אפאנג'ונג (ש'יו ט"ו):
 (ד) וַעֲשֵׂה לִי מִטַּעַמִּים כַּאֲשֶׁר אֲתַבְּתִי אונ מ'יר זי'סע
 שפ'י'ין ווי איך הא'ב ל'יב ו'ק'י'אה ל'י ו'א'ב'לה אונ דוא זא'ל'סט
 דע'ם ווע'ט ד'ך מ'יין וו'ל'ן גע'נ'מ'ש'ן איי'ד'ר איך ווע'ל

וְעַתָּה בְּנִי שִׁמְעֵ בְּקוֹלִי רַא אֲשֶׁר אָנֹכִי
 מַצִּיחָה אֵתְךָ: מִן־דְּנֵא אֶל־הַצִּלְחָן וְקַח־
 לִי מִשָּׂם שְׁנֵי גִדְיִי עִזִּים טַבִּים
 וְאֶעֱשֶׂה אִתְּם מִטַּעֲמִים לְאֹבִיךָ
 כַּאֲשֶׁר אָהֵב: וְהִבֵּאתָ לְאֹבִיךָ וְאָכַל
 בְּעֵבֶר אֲשֶׁר יְבָרְכְךָ לְפָנַי מוֹתוֹ:
 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רַבְקָה אִמּוֹ הֵן
 עָשׂוֹ אָחִי אִישׁ שָׂעֵר וְאֹנְכִי אִישׁ
 חָלָק: יֵב אֹזְרִי יִמְשְׁנִי אָבִי וְהִייתִי

קָדָם מוֹתִי: ה וְכַעַן פְּרִי
 קִבְּרָ מִנִּי דְמָא דִּי אֲנִי
 מִפְּקֵד יָתְךָ: ה אֹזְרִי כַּעַן
 לִנְת עָנָא וְסָב לִי מִפְּמִן
 תְּרִין גִּדְיִי (בַר) עִזִּין מְבִן
 וְאֶעֱבֵד יִתְהוֹן תְּבָשִׂילִין
 לְאֹבִיךָ כְּמָא דִּי רַחֵם:
 יוֹתִיתִי (יֵב וְתַעֲוִיל) לְאֹבִיךָ
 וַיִּכְוֹל בְּדוֹרֵי הַיְבָרְכִינִךָ
 קָדָם מוֹתִי: ה יֵב וְאֹמֵר
 יַעֲקֹב לְרַבְקָה אִמּוֹתָ הֵא
 עָשׂוֹ אָחִי וְכַר שְׂעֵרִין וְאִנִּי
 גִבֵר שְׂעִיעַ: יֵב כְּאִישׁ
 יֵב שְׂנֵי אֶפְאֵ וְאִתִּי
 תְּרִי אֹזְרִי וְיִמְשֵׁן מוֹתִי כִּד: וְהִייתִי כַעֲשׂוֹ
 כַסְדְרִין 25:

רשב"ם

כביצה: (ט) לך נא אל הצאן. מסקום אומותו שהיה יושב אהלים: גדיי עזים. בשביל התורות ששערו קשה כשער אדם לקח עזים ולא כבשים: (יב) ימשני אבי. מן ממשש בבהרים. כמו וסבורו ערכי נחל מן סבב דבש

בער המורים

(ט) לך נא אל הצאן. סי' נאה לך. סי' נאה לך ונאה לבניך כי עסקה היה ולקח ב' אחד לפסה וא' לחנוכה: וקח לי ממש שני. ר"ת משלו. ממש בני' משלו שכן כתב לה כבתוכה:

בית יהודה

נא לא אינוויילינן צו דיא ברקה ונאם זיך ווי' דיר געבען:
 (ט) וְקַח לִי. וְקַח הָשׁ גְּעֻזָּאָט צו יַעֲקֹב דִּי צִנְוִי צִינְעוֹ נֹס
 דו וועסט געמען (מִשְׁלֵי הַס) זענען מיינע (וואָס גוֹל) זינא
 זענן ניש אוועקגענומענע. אפילו פון דיין פאטער און ניש
 (שְׂעֵר פֶּתַח לֵה יִצְחָק בְּתוֹכָהּ) נוארם יצחק הט אזו געשריבן
 צו רבקה אין איר פתובה (יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי גִדְיִי עִזִּים בְּקֶרֶב יֵב) זיא
 נא' געמען אַעֲטֵ טאג צוויי צינען פון זינע צינען: ושני
 יצחק) האט דען יצחק געגעען אויף אויך מאה' צווייא צינען
 (פֶּתַח) איין ציג הט מען מקריב געווען אקרבן פסח (והאחד
 עסקו) אויך שטייט אין פתוי דרבו אֲלֵנִי: ובאשר אהבו
 זינא יצחק האט אײב (כי טעם הגדי פֶּתַח הַגִּדִּי) דם פֶּלִיִּישׁ פון אײזיש פון אהרש' (ינא וּאִישׁ
 שְׂעִירִי). (בַּעַל שְׂעֵר) ער איז געוואקסען מיט האר: (יב) וימשניו. ער וועט מוּך אַנְטֵאשִׁין (כַּסִּי) וזיא ער שטייט
 שפתי חכמים

ידי: (ט) וְקַח לִי. משלו לוי. משלו זה ואינם גול סך כחב לה יצחק
 כבתוכה לטול שני גדיי עזים בכל יום (ב'ר'): שני גדיי
 עזים. וכי שני גדיי עזים היה מאלכו של יצחק אלף פסח
 ה' האחד הקריב צ לפסחו והאחד עשה מטעמים. בפרקי
 דר"א: כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הנבי: (יא)
 (יא) איש שער. בעל שער: (יב) ימשני. כמו (דברים

גדי עזים. פֶּרְעֻט שִׁשִׁי (וכי שני גדיי עזים היה מאכלו ע"י
 אלא פסח הדי) נאר דאמא'ס איז געווען פסח (האחד הקריב
 עשה בשערי) באר איין ציג הט מען געמאכט פא'ר צום
 זינא יצחק האט אײב (כי טעם הגדי פֶּתַח הַגִּדִּי) דם פֶּלִיִּישׁ פון אײזיש פון אהרש' (ינא וּאִישׁ
 שְׂעִירִי). (בַּעַל שְׂעֵר) ער איז געוואקסען מיט האר:

מן הגול: צ וגיל דכסס נולד יצחק כמו דרש"י כפי וירא
 והק"ם ממלא ויהיה של לדיקס בזמן הימים של ל"ן בזמן הימים
 הם מתיים דכתיב גבי משה בן משה ועכרים כנה של ל"ן בזמן הימים
 ליקומי מרדכי

על דו לפיך וכו' היום יותר וע"א אמרה רבקה שהלך לגור להטוב
 ואפי' מן הגול וממילא טעמו לא יענה בדברי אביו ויאמרו נביה
 איך בוואו הקב"ה לא יסכים על ידו לן אריה קח לי משל ולא
 פירושו לתורת אלהים

ליקומי מרדכי

האט רבקה געזאגט צו יַעֲקֹב דו מעקסט גיין געמען דיא
 ברקה ונארום אירך האב גיהערט ווי יצחק זאגט צוא עשו
 נא' ברבקה לפני ה' איה וועל דיר פֶּנְשֵׁשׁוֹן פֶּן אַט, אונ
 זאט וועט געוויס ניש זיין פיי דיא ברקה, איז זיין ברקה
 גאר ניש, דריפֶר זאגט דר מדרש איה דעם ווארט תִּיבִּי,
 די ברכות איינגען, איה ווייס ניש ווער עס וועט זינא
 גען, ווער עס וועט ווערט זיין וועט זיי גען, דריפֶר אז
 מיט יַעֲקֹב איז אײנגעקומן ארזם מן ערן ער געזאגט כִּם
 קריה יִתְהִי, אונ אז מיט גש' איז געקומן דר גיהנם ונחבר
 יצחק איז יצחק דרשנאקן געזאגן:

לפני מתי פר מיוין מוּם: (ח) וְעַתָּה בְּנִי שִׁמְעֵ בְּקוֹלִי אֹנֵךְ
 הַיִּינְתָּ מִיּוּן וְהִנֵּן הָעֵר מִיּוּן קוֹל לְאֲשֶׁר צִוּוּם אִיךָ יִשְׂאֵף
 דִּיךָ: (ג) לך נא אל הצאן גדי צו די שְׂאֵף יִתְהֵן אונ געם צו
 מיר פון דא'מן צוויי גוטע ציגעלעך פון ציגן (שני רש"י)
 וְאֶעֱשֶׂה אִתְּךָ וְעַל זֵי מִאֲבָן וְיִבֶע שְׂפִיזִי צו דיין
 פֶּאמְעֵר וזיא ער הט לײב: (י) וְהִבֵּאתָ אֹנֵךְ דו יִאֲרָסֵם
 גערענגן צו דיין פֶּאמְעֵר אונ ער וועט עסין בְּבִכּוֹר פון
 וועגן ער זאל דיר גענאָשֶׁן פֶר זיין מוּם: (יא) וַיֹּאמֶר
 הָטַם יַעֲקֹב גְּזֵאָט צו רַבְקָה זיין מוּסֶרֶךְ הוּ עָשׂוֹ אָחִי מִיּוּן
 בְּרוּרֵר גְּשׂוֹ אִיז אַתְרִינְעֵר מְעַנְשֵׁן וְאֹנְכִי אֹנֵךְ בֵּין

אנלאמער גענומש: (יב) איז פֶּאמְעֵר וועט מוּך מיון
 יהודה
 פאר טאג מיר זאגען פון די גבחה, ער האט דאך געקענט
 מיר זאגען פיי טאג אדער מאָנגן, נאר געוויס פארשטייט
 מיון קריב אז מען וועט פא'רד פארטאג שיקן ויבן די גבחים

משלי
 דאך פאן צו וואס שיקט איר די מענטשן עס איז אומזיקט
 איר וועט דעם גב ניש געפֶּן, הט דר דאך פאן געזאגט
 צום שְׂרִיב זאג מיר צו וואס האט מיון קריב דיר געשיקט
 15 20 ב'י

בְּעֵינָיו כְּמַתְעַתֵּעַ וְהִבֵּאתִי עָלַי
 קִלְקָלָה וְלֹא בִרְכָה: י וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ
 עָלַי קִלְקַלְתָּ בְּנֵי אֵד שְׂמַע עֲבָדֶי וְלֹךְ
 קַח־לִי: י וְלֹךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ
 וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מִמַּעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהָב
 אָבִיו: טו וַתִּבְקַח רַב־קָה אֶת־בְּגָדֵי
 עֵשָׂו בְּנֵה הַגְּדָל הַחֲמֹדֶת אֲשֶׁר אֶתָּה
 בְּפִית וַתִּלְבַּשׂ אֶת־יַעֲקֹב בְּנֵה
 תְּקֵמָן: טז וְאֵת עֹרֹת גְּדֵי הָעֵזִים

בְּעֵינָיו כְּמַתְעַב וְאֵת
 מִיתֵי (יִי וְאֵת מִיתֵי) עָלַי
 לְנַסִּין וְלֹא בִרְכָן :
 י וַתֹּאמֶר לָהּ אִמָּה עָלַי
 אֵת אִמֶּךָ בְּנֵי אֵד שְׂמַע
 יִתְּנֵן לְנַסִּיא עֲבָדֶי בְּרֵי
 בְרַם קַבֵּל מִנִּי וְאִזְלֵ סַב
 לִי: י וְלֹךְ וַיִּסַּב וְאֵת
 לְאִמָּה נַעֲמַדָת אִמָּה
 תְּבַשְׂלִין כְּמֵא דְרַחֵם
 אָבִיו: טו וַיִּסְבֵּת רַב־קָה
 יֵת לְבֹשֵׁי עֵשָׂו בְּרֵה רַב־קָה
 דְּכִיתָא דִּי עֵשָׂה בְּכִיתָא
 וְאֵת בִּישַׁת יֵת יַעֲקֹב בְּרֵה
 וְעִירָא: טז וְאֵת מִשְׁכֵּי בְּדִי
 תְּקֵמָן וְאֵת עֹרֹת מִלִּין קֵי:

רשב"ם

חתח אות החמרה: (ב) עלי קללקת, עלי ועל צווארי כלומר כי היתה בושה בהם שאמר לה הקב"ה ורב ועבר צער: (טז) החמורות שהיה עובד בתן אביו בשעת

בית יהודא

מִמַּשֵׁשׁ בְּפָהֳרָם עַד טַאפְסִין אִין לִיקְסִינָן טַאג: (טו) וַתִּבְקַדְתֶּן.
 מִיִּנְטָן מַעַן (הַתְּקִינֹת) דִּי רִינְעָה קִלְקִידַעַר (קִפְרִינְטִין בְּדִיקָתָא) וַיִּי
 דִּר פִּרְגֻנִים טִיפִּשְׁטִין בְּדִיקָתָא, דִּי רִינְעָה (דְּרַב אֶחָד) נִאָה מִיִּנְטָן
 מַעַן הַתְּקִדּוֹת דִּי גִלְסִינְעָה (שְׁחַמְדִּין אִיתָן מִן גִּבְרִיָּה) דִּי קִלְקִידַעַר
 הָט אִמָּתֵהָ גֵּעַהֲטָט נְמִרִיד, הָטָט עֵשָׂו גֵּעַגִּלְסִינְטָט צוֹ הַאֲבָעֵן
 אִתָּה בְּבִיתוֹ. וְאָנְטָט רִשְׁלִי (וְהֵלֵא בְּפִה קִישִׁים קִיָּה יֵ) עֵשָׂו הָט
 דִּיא קִלְקִידַעַר בְּעֵהֲמִלְטָטן בִּינֵיא וַיִּין מוֹטְטַר, פִּאֵר נִוֵּאֵט גִּיט
 הָט גֵּעַוֵּאקְסִט אִזּוּ וַיִּינְעָה וַיִּיבְקַעַר וְעָנְעֵן גִּיט עֲרִיבֵי הָטָט עַר
 וַיִּיבְקַעַר וַיִּיבְקַעַר הָטָט עַר וַיִּיבְקַעַר הָטָט עַר וַיִּיבְקַעַר הָטָט עַר

שפתי חכמים

היום מלאו ימי ומדמור ילסק לא ידעתי וסם מותי שמה סוף אמות
 ולאי ספס סיה: ק פ"י ספגגים סו כסס לריון על כל מני מות
 ומלכסן נמרוה וילא לססה סו סחיות סוכרין ספוא סו סכאן סללו
 וכשהיה בשדה היו החיות והעופות באין אצלו וניצודין מאליו.

ליקוטי יוסף

יִדֵּן וְנִלְכָּה וַיִּקַּח וַיָּבֵא וְנִי. דַּעַר מִדְּרֵשׁ זָנְטָט יַעֲקֹב אִין
 גֵּעַמֵּאנְעֵן אִינְעֵבִינְעֵן אִנְטָט הָט גֵּעַוֵּינְטָט נִוַּעַר עַר אִין
 גֵּעַמֵּאנְעֵן גֵּעַמֵּן דִּי גֵּעַוֵּינְטָט יִינְעָה, הָטָט דִּיא מוֹטְטַר צוֹא
 אִים גֵּעַמֵּאנְטָט דִּר גִּבְרָה אֵת הָאִמָּה הַמִּשְׁלֵּה רִצָּאן, גִּי
 אִנְטָט גִּיִּיט אָן דִּי גִּבְרָה פִּאֵר דָּאָס פִּאָלֵק נִוֵּאֵט אִין גֵּעַגִּלְסִין
 צוֹ דִּיא שְׁעָסִין, דַּעַר עָנְן אִין יַעֲקֹב הָטָט נִוַּעַר גֵּעַוֵּינְטָט
 גֵּעַמֵּן דִּיא גִּבְרָה, וַיִּוִּיב עַר הָט גֵּעַנְעֵכְוִנטָט נִוַּעַר דִּיא פִּאֵר
 זָנְטָט בִּרְ הִיא דְּרָקָה שֵׁר הַתְּרַה אִין אִין דִּי נִוַּעַר צוֹ גֵּעַגִּלְסֵנְעֵן
 הַתְּרַה צוֹ עָסִין בְּרִוּיט מִיט וְאִלְיֵן אִנְטָט גֵּעַוֵּינְטָט נִוֵּאֵט, אִנְטָט
 שְׁרָאָקֵן אִוִּיב דִּיא עֲבָד, כֵּס הִיִּקְסִט אִוִּיב דַּעַר מִמַּשֵׁשׁ פִּאֵר
 לְאִנְטָט גִּיט מַעַר אִנְטָט עַר רִיבְרִינְטָט הַתְּרַה הָטָט אִנְטָט אִנְטָט,
 דַּעַם מִמַּשֵׁשׁ אִין וְוֵאֲהֵר אִוִּיב דִּי נִוַּעַרְטָט אִנְטָט גִּיט אִוִּיב דִּיא
 וַתִּלְבַּשׂ אִנְטָט אִין הָט אָן נְקִלְיִדֵּי אִיר קִלְעֵנְסִינְטָט וְוִינְטָט יַעֲקֹב:

משלי יהודא

אִינְטָט פִּון שְׁטֹבֵט אִנְטָט מֵאֲבָעֵן אִסְעִנְדָּה פִּון וַיִּינְעֵטוֹעֵנְן, הָט
 יִיא עֲבֵרְכֵנְטָט טַאמְטַר אִין דָּאָס אֲלֵינְן פִּון תְּקִדּוֹת בְּרִינְטָט
 הִיא וַיִּצְקָט זָאָר עֵשָׂו אִוִּינְעָה שְׁקֵן אִנְטָט יַעֲקֹב זָאָר גֵּעַנְטָט
 נִוַּעַרְטָט, דִּרְיִבְעַר הָטָט יִיא אִזּוּ גֵּעַמֵּאָן נִוֵּאֵט עִם שְׁמִינְטָט
 אִין דִּיא סְפִקָּים:

הַלְבִישָׁה עַל-יָדָיו וְעַל חֵלְקֵת צִוְּאָרָיו: " וַתִּתֵּן אֶת-הַמְּטַעֲמִים וְאֶת-הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בָּנָה: " יַי וַיֵּבֵא אֶל-אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִי מִי אָתָּה בְּנִי: " יַי וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-אָבִיו אֲנֹכִי עָשׂוּ בְכֹרְךָ עֲשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי קֹדֶם נָא שָׁבָה וְאֶכְלָה מִצִּידֵי בְעֵבֶר תִּבְרַכְנִי נַפְשָׁךְ: " כִּי וַיֹּאמֶר יַצְחָק אֵל-

בַּר עָוִי אֶלְבִישַׁת עַר יְדוּהוּ וְעַל שְׁעֵי עוֹת צוּרָה: " וַיִּהְיֶה יָת תַּבְשִׁיבָא וַיִּת לַחֲמָא דִּי עֲבַדַּת בְּיָדָא דִּי עַקֵּב בְּרָה: " יַי וְעַל דְּוַת אֲבוּהִי וַיֹּאמֶר אָבִיא וַיֹּאמֶר הֵא אָנָּה מִן אַתָּה בְּרִי: " יַי וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֲבוּהִי אָנָּה עָשׂוּ בְּכֹרְךָ עֲבַדִּית כְּמָא דִּי מְדִבְרָתָא עִמִּי (כ"י) קֹדֶם בְּעֵן אִסְתַּחֲר וְאֲבוּר מִצִּידִי בְּדִיל דִּי תִבְרַכְנִי נַפְשָׁךְ: " כִּי וַיֹּאמֶר יַצְחָק לְבָרָה מַה

בעל המורים

רשב"ם
אכילה: (יט) ואכלה מצדיו. חתף קמץ לפי שהוא לו צווי כמו אכז בשמות לחתף. אבל ואכלה מצד בני הוא מלאכות שהיא לו אעל כמו זכור ה' לדוד יאמר וזכרה לחסדו דוד לו צווי:

(יט) ככרך. ב' עשו ככרך. אכזי הוונת את כרך ככרך. שאמר יעקב אלו הוא סגל' עלי בני ככרוי וסגל' אל על שבו כרך ככרך נלומר עליו אזכי הוונת את כרך ככרך:

בית יהודא

קרייתער צרויק אנועקגעבען צו גמרוד, אָדער צווא איין אנדערען: (יט) ונכתי עשו בכורדך. זאנט רש"י אזו האט יעקב געמיינט (אנכי הוא תמניא קה) איה קריינג דיר דאס עקען (עש' הוא בכורדך) אונג עשו איז דיין בכור: ועשיתיו. וויא דוא האסט צווא מיר גערעט: ושבה. (לשון מיסב על (לכך מתרגם אסתתרו) דרייב איז דער פתגום פון שָׁבָה.

כמעטין וחוסדן: (יט) אנכי עשו בכורך. אנכי המוכיח לך ר ועשו הוא בכורך: עשיתי. כמה דברים כאשר דברת אל: שבה. לו מסב על השלחן לכך מתורגם איה האב געטאָהן (כמה דברים פאָשר דברת אל) פיר זאָגען השלחן, שָׁבָה מיינט מען זאָקסט דיר זעצען געבין טיש

שפתי חכמים

עשו הוא בכורך. וי"ל דהוא לא לקחה נפשו אלא לענין עבודה אכל הכזורה נשאלת ענין נעשו לענין כחלה פי שנים. וע"ל דעשו סי

ועשו הכז את נמרוד ולקחן: ר דלחץ היה יעקב מדרב שקר ח"ו וא"ת והלא עניין היה משקר כיון עששו מכל לו הכזורה וא"ל אמר פירוש לתורת אלהים

לירקומי יוסה

אנרעכע וועלט, אָבער ביי ריינקייט זאָגט דר פוסק וּבְקִרְךָ וְעֲלֵךְ וְיָרִיבִין, אויב דיינע רינדער אונג דיינע שעפסין ווערן זיין פיר, וְיָרִיבִין וְיָרִיבִין לָךְ, וְיָרִיבִין אונג גאָלד וועקטן האָבען פיר, וְיָרִיבִין וְיָרִיבִין אַתָּה ה', וועט דך היינט ווערן דיין האַרץ אונג דו וועקט פארקעסן אין נאט. דרייב האט יעקב ניש גינוואלט געמן דיא פרכות אונג האט גענווינט גייגנריי געמען די ציגען, האט די מוסר צו אים געזאָגט ווי עס האט אַמאָרל געמראָפּען אין אמדינה איז געווען אַמאָרל אונג די וועלער זענן גענאָנגן אינדי קראַמען אונג נוס וויא האָבן גינוואלט האָבען וויא גענוגן אַמאָרל, האָבען די קרעכער גינוואלט פארמאָקען דיא קראַמען אונג אויפגערוי האַנדלען, האט אַהקס צו זיי געזאָגט פּרָקעטס גאר אייבט באַרף מען שטאַנקער האַנדלען, וועט איר פאָרן דיינע וועט איר געבן געלט די אַלְצֵטע ווערן זיי ניש פאָרן באַבערען פיי איה אונג איר וועט קעגן גלייבן לעבן, דס גענוגען פון דיא פרכות, פון דיר וועט אָבער אַרויס קומן דאס פאָרן זיי האָבן, דיא נואל, די פער, די מיר, די פּוֹלֵי, די פּוֹלֵי, אַזוי באַרפן זיי דיא האָבן אַרְבָּה, וויא זאָלן האָבן פאַרמאָקענין צו געבן מען זאל זיי פאָרן לעבן, אונג זאָלן קעגן זיך דערפאַרען אין גליות:

אָן גַלְלִייד אַרְבֵּי ווינע הענט ועל חלקת אונג ארף דעם גלמאָקייט פון זיין האַרץ: (יט) וַתִּתֵּן אֹנִי הָט גַּעְבֵּן דִּי וַיִּסַּע שְׁפִירֵיו אֹנִי דִּם בְּרוּט נֹס וַיֵּא אֹנִי עַר גַּעְבֵּן דִּם האַנד פון יעקב איר ווהן: (יח) וַיֵּבֵא אֹנִי עַר גַּעְבֵּן צוים פאָמֶר וַיֹּאמֶר אָבִי אֹנִי עַר הָט גַּעְבֵּן מִיין פאָמֶר וַיֹּאמֶר הֲנִי הָט עַר גַּעְבֵּן דִּם בִּין אִיה מִי אַתָּה בְּנִי וְנָעַר בִּרְסֻמוֹ מִיין ווהן: (יט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הָט יַעֲקֹב גַּעְבֵּן צו זיין פאָמֶר אִיה בִּין עָשׂוּ דִּין עַלְצֵמֶר ווהן עשיתי איה האב גשנען וויא דוא האסט צו מיר גרעט (ש"י ט"י) קים נא שָׁבָה שְׁמִי אִרְבֵּי גַעְבֵּן דִּם אֹנִי וַיִּזְכַּלְתָּה אֹנִי עַם פִּון מִיין פאַנגונג בְּעֵבֶר פִּון ווען אֹנִי וַיִּלֵּן זָאָל מִיָּה בְּעַנְשָׁשׁוֹ: (כ) וַיֹּאמֶר הָט יַצְחָק גַּעְבֵּן צו זיין ווהן הָט רַקָּה גַּעְבֵּן צו יַעֲקֹב אַמַּת פִּון בִּינְעֵנְעֵנְעֵן ווילקסטו נוס ווערן זיין ווי שעפסין, נוס מען געמט פון זיי אַלְצֵן נואם וועט מען געמן פון דיינע קינדער, אַלְצֵן נוס וויא האָבען, צו געבן מען זאל זיי פאָרן לעבן, אונג זאָלן קעגן זיך דערפאַרען אין גליות:

חשורי

אז עשו איז דר בכור, ווייז ער ווייס ניש אז עשו האט מיר פארקויפט די בכורה, אונג מסוין איה עשו אז ער האט אים פארקויפט די בכורה האט ער ניש געוואלט דרייבן האט ער

יעקב האט געראכט געוויס וועט דער פאטער אים אויף גענשטין, גאר ער וויל פריער גענשטין עשו ווייל עשו איז דר בכור, אזו מיינט יצחק, צו געבן מען זאל זיי פאָרן לעבן, אונג זאָלן קעגן זיך דערפאַרען אין גליות:

בְּנֵי מַה־יָהּ מַתְרַת לְמִצְאָבְנֵי וַיֹּאמֶר
 בְּנֵי הַקְרָה יִתְּה אֱלֹהֶיךָ לְפָנַי :
 כִּי וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גִּשְׁה־יָא
 וַאֲמִישָׁה בְנֵי הַאֲתֶהֱיָה בְנֵי עֵשָׂו אִם־
 לֹא : כִּי וַיֵּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אֲבִיו
 וַיִּמְשָׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב
 וְהִדְרִים יָדָי עֵשָׂו : כִּי וְלֹא הִבִּירוּ כִּי־
 הָיוּ יָדָיו כִּי־יָדָי עֵשָׂו אָחִיו שִׁעֲרַת
 וַיִּבְרַכְהוּ : כִּי וַיֹּאמֶר אֶתְּה יָהּ בְּנֵי

דִּין אֲחִיתָא וְאִשְׁתָּהּ
 פְּרִי וְאִמְר אֲרִי זַמְיָן יֵי
 אֲלֵיךְ קְדָמִי : כִּי וְאִמְר
 יִצְחָק לְיַעֲקֹב הֲרִיב פְּרִין
 וְאִמְשַׁנְדָּה פְּרִי הַאֲתֶה דִּין
 פְּרִי עֵשָׂו אִם לֹא יִבְדּוּ קְרִיב
 יַעֲקֹב דְּוֹת יִצְחָק אֲבִיהֵי
 וַיִּמְשָׁה וְאִמְר קְדָמִי קְדָמִי
 דִּיִּעֲקֹב וַיִּדְרִי אֲדֹחֵי
 דֵּעֵשָׂו וַיִּמְשָׁהוּ אֶתְּה מִדְּהִי
 אֲרִי הַנֹּחַ יְדֹחֵי פִידֵי
 עֵשָׂו אֲחִיוֹתֵי שִׁעֲרִין
 (כִּי) שִׁעֲרִין וְבִרְכָה :
 כִּי וְאִמְר אֶתְּה דִּין פְּרִי

תורא קול קול יעקב :
 רעב"ח (כב) הקול קול יעקב :
 אהר זה בני עשו : נראה שאתה בני עשו :

סתחר : (כא) גשה נא ואומר : אמר יצחק בלבו חין
 דרך עשו לזכות עמו טעם שכוין ש וזה אמר כי הקרה
 ה' אלהיך : (כב) קול קרה לבי שמדבר בלשון תהלים
 ת קוס נא חלעשו כל קטורית דבר א יקוס אבי :

דער ונים האט געבריינגט דאס עסין הט געזאגט הקב"ה
 יעקב : דיא שטימע איז פון יעקב (שמואל לרשון פרינטיט) ער
 שטייט אויף (אך עשו רשון קמט ריי דב) אבער עשו רעט

דעת וקנים מבעלי התומכות
 לגברי לרמין עשו : (כ) כי הקרה ה' אל יד לפני כום שהגבד
 שרלך לבקש לך אשה אחר הקרה נא לפני היום בעם האיל
 שגדומן בבקריתך לפי שעה כך הקרה לפני שבבילך : (כב) הקול
 קול יעקב והודים ידי עשו : אומר בבריש הודים שאין
 בו כח אלא בידים להויק מקדוב אבל הקול ליעקב בתפלה
 ועד לעיל כשאמר לאמו אולי יושבתי אבי למה לא פחד שוכירו כשיצא
 סהיה מחיקו : לדיק גנור מנין חין זה מורה על רשעו כי יש הרבה
 פירוש לתורת אלהים

הוא גם כן מין קינד נום דו האקט אוז געה
 גיפונען ויאמר האט יעקב גאונט ווארום גאט האט
 גמאקט פרעפן פר מיר אז איך האב דאס געשוויינט
 גקריגן : (כא) ויאמר יצחק הט יצחק גאונט צו יעקב
 גיש געעהן צו מיר וועל איך דיר מאקען מיינ ויהן
 גאחה אוב דו מיאקט מיינ ויהן עשו אוב גיט (שמואל) :
 (כב) ויש יעקב אונ יעקב האט געהענט צו זיין
 גמאקט האט ער אים גמאקט ויאמר האט יצחק
 מיינ ויהן עשו ויאמר חין הט ער גאונט איך (שמואל) :

הכמים
 הט געהאט אנדעקט אוף שמעון : אז שמעון איז אים
 שרלך הנהדרט רובל : און ראובן הט פארקויפט דעם
 וועקסל צו חין : און חין קומט צו שמעון פאנגען די הנהדרט
 רובל : זאגט שמעון צו חין אין וועקסל שטייט דאך אז
 איך האב נופאקט הנהדרט רובל פון ראובן און דו מיט
 חין : האב איך דאך פון דיר גאט גיט נופאקט : ויש פריט
 געזען פון מאן געבענט חין חיל איך האב דעם וועקסל
 געקויפט : חין רא פון חין איך ראובן :

בית יהודה

אסמחה : ארום טיש : (כא) וישך נא ויאשיךו : געזען צווא
 מיר וועל איך דיר געמאקט (אמר ויצחק ב"ב) יצחק הט
 געמאקט און האקען וואו דער עשו קריית שם געזען געזי
 בפיו עם איז גיט דר נאמטר פון עשו דער נאמן פון הקב"ה
 זאך שטענדיג זיין פון אים אין מורא וער זאך דערמאנען
 דעם גאמען פון הקב"ה (וזה אמר פי הקרה ה' אלהיך) און
 הט געמאקט איך זאך פארד מרעפען צו פאנגן : (כב) ויז
 רעט וויינט ביידי מיט געפעט (קום נא) איך געט דיר פאסער

שפתי חכמים

כטור ללוקה וק"ל : ש וז"ת ואל יחק סיס מחוק את עשו לדיק
 גנור ויז דוא סתופת כיון סודיק גנור סוא לך חינו מנולא סס
 טניס לבטלו וז"ל ס"ס סוא ביטק דוא סיס מחוק ויתר לדיק
 מעשו כדסרסות לעיל וז"ל סכד כיון סעשו חינו יוכל לזכר כזא
 ידך כניקס ענופת מוסר וזכר סלא להזכר סס מסיס ויהי מעיק
 מלני סוטק ויכ סולסול ואל כל לוקוס מעיק : (ל דל כמכמעות
 חטיעות דלך קל מוד סיל ליומר כשאנר לא חכני עשו כיון
 קולו חלא קוס סיו סיס ל"ס סקלי על דכרי חמוטוס : א וז"ל

הוא גם כן מין קינד נום דו האקט אוז געה
 גיפונען ויאמר האט יעקב גאונט ווארום גאט האט
 גמאקט פרעפן פר מיר אז איך האב דאס געשוויינט
 גקריגן : (כא) ויאמר יצחק הט יצחק גאונט צו יעקב
 גיש געעהן צו מיר וועל איך דיר מאקען מיינ ויהן
 גאחה אוב דו מיאקט מיינ ויהן עשו אוב גיט (שמואל) :
 (כב) ויש יעקב אונ יעקב האט געהענט צו זיין
 גמאקט האט ער אים גמאקט ויאמר האט יצחק
 מיינ ויהן עשו ויאמר חין הט ער גאונט איך (שמואל) :

הכמים
 זאך געזאגט די דרין וועקסער אבני עשו כבודך : הט יעקב
 אזוי געטראכט : וועט יצחק דערקענען אז ער איז יעקב
 און וועט אים פרעגן פאר וואס האקעט גיזאנט ריינע : דו
 פיינט עשו : וועט ער אים דערקענען אז ער הט געקויפט די
 כבודך פון עשו : איז ער דר כבוד קומט אים די פריט : ויס
 ער וועל געבן צו עשו : און אויב ער וועט גיט דערקענען
 אז ער איז יעקב : ער וועט מיינען ער איז עשו : וועט ער
 דאך גוויס גורקען די גורקע פון עשו : ד"ס ער וועל ער ראובן

בראשית כו תולדות

אנאקרוס

האלהים מטר השמים ומשמימי
 הארץ ורב דגן ותירוש: כט יעבדוך
 עמים וישתחו לך לאמים הנה גביר

בית יהודא

אמאי (מאב גענין קראש) דס ניהער צוא פריער (קראה בית
 בני שגן מ הקב"ה) זעה פאר דער בית פון מיין זיגן וואס
 הקב"ה הט אים געגעבן איז און פריער פריער פריער (ה) ווי דר
 בית פון די פערד וואס הקב"ה האט אים געגעבן פריער זיגן
 יתן לך מטר השמים) באך זאל דיר הקב"ה געבן פון די טאה
 פון דומער: ופרי השמים. (במשפט) די טאה וואס גייט פון
 הימער (מקדש אגדה מש פרייה פרייה) דר מקדש זאגט פיר
 מיינען נים מען מיינט מיט דיא טאה (דבר אחר) באך
 אפשט איז (מה האלדים) פון וואס שטייט האלדים, אונג עם
 שטייט ניש ה', פאר מען מיינט "פרין" (אך ראיין דין יתן לך)
 אויב עם זועט דיר קומען מיט דין מען זאל דיר געבען די
 ברכה, זועט דיר הקב"ה געבען (ואס לא) אויב דו זועסט
 ברכה ניש געבען (אך געש אפר) אבער צו עשו וואו די וועקט
 אוף די פריעקטע ערד (פון צדיק פון לשע יתן לך) ווי דו וועקט
 ומיני קרש (מה) אונג שטייט פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה
 המקדש (קדו תפלה) הט ער אזוי געזאגט אין זיין תפלה
 (מקדש עמי הדין) אונג ער זאגט הקב"ה איז געקענט אין זיין
 ער הט געזען פון דעשענען (לא יקרא עירך) זועט ער
 הקב"ה (פריה) דריבער (והנה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה)
 פירונג ווי זיגן פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה
 נים זיי פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה
 אין הימער די תפלה פון נוי געשען פרייה פרייה פרייה פרייה
 דער נוי זועט געשען זאפטן געבן (פון ראיין פון שגן)

דעת וקנים מעבלי התוספות

אם אתה רואו לכך וואלס גבי עשו כרוב הנה משכני
 יהודה מושבין בין אינו בין אינו ראו וכן מצונו בתפלת שלמה
 ע"ה גבי ישראל אמר ועשית ככל אשר יקרא אלך הנביר וגו' שאם
 תגד וגבי נכרי ועשית ככל אשר יקרא אלך הנביר וגו' שאם
 לא יקרא תגד ויפיתו דברים כלפי מעלה. וכן איתא מוצא
 לא יקרא תגד ויפיתו דברים כלפי מעלה. וכן איתא מוצא
 עשרה ברכות כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם כנגד
 עשרה איתך. והנה ה' נצב עליו. ויאמר לא אילתוך כי אם
 וכן אברהם נתברך בשבע ברכות ואשכנז לגוי גדול ונבדל ו
 שמיני עזרת לו. כוכבים רועים ומשמשים את השמש ואת
 בעת שהיא שוקעת הגיע זמן הארץ לרוע וכשהיא עולה הגיע
 פירוש תולדות אלהים

ליקומי ויקרים

אין בית המקדש האפען ווי נוסקאפען דעם יוסי משיחא,
 האפן זיין געזאגט צו אים ביי אריון אין בית המקדש אונג
 נים דו וועסט ארויס געמן פון בית המקדש נישט זיין ביינע.
 ויסי משיחא איז אריינגעגאנגן אין בית המקדש אונג האט
 ארויס געגאנגן אפארענע מנורה, האפן די רומים ביי אים
 צוגעקומען די בארענע מנורה אונג האפן געזאגט צו אים
 וזווי אפגורדה איז שוין פאר דעם קשר אפון פון אזו אפענש
 האפן די רומים געזאגט צוא דעם ביי נאך אפאר אריון
 משה

נחמיה

צו פארדייען מיט דעם געש זועט ער דס געש אונגעזען
 אונג זועט פלייבן ארעם, איך זועט פיקטור דס האפען פון
 מען גען דעם סוחר, ער זועט מיט דעם געש האפען
 אונג זועט פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה
 אונג דר פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה
 אונג זועט פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה
 זיך פון די ברכה איז געווען פרייה פרייה פרייה פרייה פרייה
 ער איז געשארפן הט ער פערעכנט זענען אונג געשען
 די ברכה, ער זאל זיא געבן צוא געבן, נים זועט נעבן
 טאחן

וַיִּסְגְּדוּן לַיהוָה בְּנֵי אִמָּהּ
 מִלְּמִשְׁךָ יְהוֹן לְיִשְׁרָאֵל
 וּמִבְּרִיבָה יְהוֹן בְּרִיבָה
 לַיהוָה כִּד שִׁיבִי יִצְחָק
 לְבָרְכָא יְת יַעֲקֹב וְהוּהוּ

וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לַיהוָה בְּנֵי אִמָּהּ
 מִלְּמִשְׁךָ יְהוֹן לְיִשְׁרָאֵל
 וּמִבְּרִיבָה יְהוֹן בְּרִיבָה
 לַיהוָה כִּד שִׁיבִי יִצְחָק
 לְבָרְכָא יְת יַעֲקֹב וְהוּהוּ

בעל הטורים

וי"ב ברכות נתחדר כנגד עשרת הדברות שחידוין י"ב בניו לקבל: (כט) בני אמת. אבל בעיקב שהיה לו נשים הרבה כחוב בו וישתחוו לך בני (כט) וישתחו לך. חסר וי"ו כנגד ו' לירות שמדור עד יורט ששכרו המוס חת ישראל ומואלן ואלין פסע בו ויש כוז הכרעה כ"ו חיות לומר לך שזכרו בשם הנכבד שעולה כ"ו: סוס. כ' כמס' סוס גבור מנזק כי לשלם ולומר כוז ארץ מנזות ישקב ויורד גסס ומלג:

רש"י

לו כדי שלא יקרא עליך חגב. ברש"י יסן מדויק: (כט) בני אמת. ויעקב חמר ליהודה בני אביך לפי שהיו לו כנסים ונכמה למאות וכאן שלא נשא אלא חשה אחת ה חומר בני אמת (3"ב): ארריך ארור ומברכך ברוך. וכללם סוף חומר ומברכך ברוך וחורריך חרור (ב"ב) הלדקים תחלתם יסורים וסופן שלום ו חורריהם ומלעריהם קודמים למברכיהם לפיכך יצחק הקדים קללת חוררים לברכת מברכיהם והרשעים תולגין שלום וסופן יסורין לפיכך כלעם

בית יהודה

וא"כטו אים נעקבין (כד' שלא יקרא עליך חגב) ער זאל גיט רופען אוף דיר אקניג, ער זאל גיט זאגן דו העקסט גאר גיט נוס מען פעט צו דיר, אדער ער נועט זאגן דו העקסט גיט געבון נוס מען פעט צו דיר: (כט) נגי אפיהו. וכללם ארר ליהודה בגי אפיהו. יעקב הט געזאגט צו יהודה צו דיר זאגן זיך בנאון ובייגון די קינדער פון דיין פאטער (כ"א שרייב לו בנים בנפיה אפיהו) ווייל יעקב הט גהאט קינדער פון פיר מוסטערס וזא ער וואלט זאגן צו יהודה צו דיר זאגן זיך בנאון דיא קינדער פון דיין מוסטער, וואלט גאר געווען געמיינט זיינע ברעה זרעה וועלען זיך גיט בנאון צווא אים, דריבער האט געקדער געמיינט (וכאן שלא נשא אלא אשה אחת) אבער געזאגט דיא קינדער פון דיין מוסטער: וארריך ארור. דיא מענטשן וואס וועלן דיר פליגן זאלן זיין געברייט ומברכך (ברך) די מענטשן וואס וועלען דיר גענעשן זאלען זיין גענעשט, פרעגט רש"י וברכשך ווא אריר אונ ברעם הט וועלן זיין גענעשט (וארריך ארור) אונ די מענטשן וואס וועלן זיך פליגן וועלן זיין געברט רש"י (לדקים תחלתן יסורים וסופן שלום) צדקים האבן אין אנהייב ופון זייער לעבן (יסורים וסופן שלום) אונ דיא מענטשן וואס פליגן זאלן זיין אונ דיא פריער ווי די מענטשן וואס גענעשט זיין (לפיכך יצחק הקדים קללת חוררים לברכת מברכיהם) דריבער האט יצחק געזאגט פריער דיא ברעה אויף דיא מענטשן וואס וועלן פליגן צו יעקב, איידער ער הט געזאגט דיא ברעה אויף דיא מענטשן וואס וועלען גענעשט זיין גענעשט ער גענעשט עשו, ער האט אבער געברענגט אז עשו איז ארדיק וברשעים תחלתן שלמה וסופן יסורים) אבער פון רשעים זייער אנהייב זייערן זענען מיט פליגען אונ דר סוף זייערן זענען

חכמים

שפתי עוב: ה (ג"ל) שלא ראה תלות הקללה בעלום לומר שכוון יהיו עבדים: ו כל' יסורין וזרות כשהם בלא תחלה לביד יצחק הקדים קללת חוררים וכו'. והטעם טען למה חכים כפ' לך ואזכרה פירושה לתורת אלהים

אחארא אפער ריינע ברידער וישתחוו אונ זאלן זיך בנאון צווא דיר די קינדער פון דיין מוסטער (ש"ו רש"י) ארריך די נוס שעקשען דיר זאלן זיין גשאפן אונ די וואס גענעשטן דיר זאלן זיין גענעשט (ש"ו רש"י): (ל) ויהי אונ עם איז גווען פאשר אז יצחק האט אום גלאנט צו גענעשטן יעקב ויהי אונ עם איז גווען אז

מזכיר ומקלף אחר וחי' שהרי כתיב חרורין ונכנסו אור' הרי גם קללת חוררים קודם לברכת מברכיהם. ואש"כ מכללם אינן לשראה מזכיר ברוך וגו' לא חמר אז אלא למה שסורגל לזכר עם הרשעים ידקוטי וקורר אלהים

זיין ביינע, הט גיט געוואלט באה אמאה אריין גיין אין בית המקדש, האבען די רומים געזאגט צווא זיסי מיר וועלן דיר שייגקען דריי ווארר פארמאקעט אויב דו וועסט באה אמאה אריינגיין אין בית המקדש, האט זיסי גיט גיוואלט אריין גיין, ער הט גזאגט גענוג פו מיר אויף האב איין מאהר דערצערניש הקדוש ברךה הוא זאל איך אים באה אמאה לרע זענען? האבען דיא רומים אים אריין געזויגט צווישען ברעטער אונ האבען ווי צו מיר איך גיין ווערע דעם שטראף ווייל איך האב צורוזת איז גווען כפי יוסי פון ווערען אשונעסקערס אזוהן.

יעקב האט אמאה גערישן אוף אפערד שבת, האט מען משלי

מאהן מוש די פעדער אונ גערטן אז ער ווייס זיין גיט צו געארבעטן, וועט אויפנויאקטן בראז אונ דערנער אונ ער וועט זין זאעם, איך וועל פעטער די פעדער אונ די גערטן געבן צו עשו, ער איז איש שדה, אפערדער מענטשן ער וועל וויסען וויא צו געארבעטן די פעדער מוש דיא גערטער, וועט עין דעם זיין פרוגה פו ברידע, ווייל עשו הט געזאגט וויין פאשר, אונ דר פאשר הט גמיינט אז עשו איז אצדיק, וועט ער געוויס וועלען מאכן שותפות מיט

יעקב, מוש ער'ם הזה אונ ער'ם הפא, אונ ער וועט אויבונ לשפיוני יעקב, פון וועניין יעקב זאל' אים געבון אהלק פון זיין תורה, ווי יששכר מיט זיבולין האבין געמאכט, רבקה האט אפער געוואקט אז עשו איז ארשע אונ ער האט גיינט זיין ברידער יעקב מוש זיין תורה, אונ אז ער וועט האבען די ברעה וועט ער פון איר צווא יעקב גאר גיט געבין, דריבער האט זיא געזעהן די ברעה זאל קומן צווא זעב:

יַעֲקֹב וַיְהִי אִתּוֹ יָצָא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת
 פָּנָיו יַצְחָק אָבִיו וְעָשָׂו אָחִיו בֶּאֱמִ
 מִצִּידוֹ: לֹא וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מִטַּעֲמִים
 וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקָם אָבִי
 וַיֹּאמֶר מִצִּיד בָּנָו בְּעֵבֶר תִּבְרַכְנִי
 נִפְשֶׁךָ: לֹב וַיֹּאמֶר לוֹ יַצְחָק אָבִיו מִי
 אֵתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בְנֶךָ בְּכֹרְךָ עָשָׂו:
 לֹב וַיִּתְרַד יַצְחָק חֲרָהּ גְדֻלָּה עַד־

פָּרָם מִפֶּה נִפְק יַעֲקֹב
 מִקֹּדֶת אִפְּו יַצְחָק אָבִיו
 וַיַּעֲשֵׂו אָחִיו אֵתָּה (י"ג)
 מִצִּידוֹ: לֹא וַיַּעַבְד אֵת הוּא
 תִּבְרַכְנִי וַיֹּאמֶר לְאָבִיו
 יָקָם אָבִי וַיֹּבִי מִצִּיד
 דְּבָרָה פְּדִיִּי דִי תִבְרַכְנִי
 נִפְשֶׁךָ: לֹב וַיֹּאמֶר לְהוּ יַצְחָק
 אָבִיו מִי אֵתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי
 בְּנֶךָ בְּכֹרְךָ עָשָׂו: לֹב וַיִּתְרַד
 יַצְחָק חֲרָהּ רַבָּא עַד

תולדות אהרן

מלא פני סוכה ה'

בעל הטורים

(לג) ויאמר מי אסוף. ר"ת אלוני מי נכסו סרכור כדנר נכסו אסוף כנר נכסו סכנס סכנס סכנס עמו:

רש"י

הקדים זכרה לקלה (ל) יצא יצא. זה יואל ז וזה בא: (לג) ויחרד. כתרוממו ותוס לכן תמים, ומדרשו ראה

אונ אין די ועלפובע נגע איז עשו אריין געקומען דורך וויא דער תרגום טייטשט תקנה, (ישון תורה) אונאנדער, דא איז גיווען (נפדרשו) דר מדרש זאנט (קפה גיהנם דעת זקנים מבעלי התוספות

עת הקציר: (ל) ויהי אך יצא יצא. זה נכנס וזה יוצא ויעקב שהיה בחדר ראה עשו נכנס שהיה במקום אורה ושמע עצמו אהורי הדלת עד שראה עשו נכנס ועשו לא ראהו לפי שהיה אחת כשנעקר ואחת כאן ולמדך הכתוב שזו היתה גדולה ועכשו פירוש לתורת אלהים

יצא יצא ער איז ארויס גיגאנגען מאת פון פאר ויין פאמער יצחק וישעו אחיו אונ ויין ברנדער עשו פא מצידו איז גקומען פון ויין געגע פאלד וויא יעקב איז ארום גיגאנגען איז עשו גקומן: (לא) ונשג גם

הוא מפגמים אונ ער האט אוף גימאכט ויסע שפייו ויבא לאביו אונ ער האט גבראכט צו ויין פאמער ויאמר לאביו ער האט גזאנט צו ויין פאמער קם אפי לאו אוף שמיין מיין פאמער ויאכל אונ לאו עקן פון דעם גפאנג פון ויין וזהו פגמור אום ווילען תגרבי נפשך עם זלר

גענמשן מיה ביון ווילין: (לב) ויאמר לו יצחק אפי האט ויין פאמער יצחק צו אים גזאנט מי אפה ווער בריסמו ויאמר האט ער גזאנט אפי אוף בין ביון עלצמור וזהו עשו: (לג) ויחרד יצחק אונ יצחק איז דער צימערט

פון שטייגער אונ האט אנגעצויגן די הארץ איז גיטארן אונ דר הארץ אונ דר הארץ האט ער גמאכט אונאנט אגרוסר פייער, אין מיטן דעם פייער האט ער אריינגעשטעקט אשנערד, אונ ער האט גנוגן דם שטריקול ארום הארדו אונ האט זיך דערשטיקט, איז גווען חנק, דר פייער האט פארברענט דם שטריקול איז ער אכאפ גפארן אוף דעם שנוערד, איז גווען דרג, אונ ער איז גפאלען פון שנוערד אוף די שטייגער איז גווען תקלה, פון דיא שטייגער איז ער אריינגעפאלען אין פייער, איז גווען שרפה, ויסן פון ווערן אונ דעם קום איר פליהט אין דער הייה, גלייה אין גו ערן, האט רבי יוסי געזאגט מיט איין שעת איז קום גקומן אין גו ערן פייער פאר מיר, דם האט מען געוויזן צו יצחק ער זאל זעהן וואס וועט זיין אפילו פון יעקב'ס שטעקעט

מקור, ווי יצחק האט דם געווען האט ער פאלד געבענשט צוא יעקב:

רשכ"ם

אבד: (ס) ויהי אך יצא יצא, הגרוד נוסח שנעשו ליעקב בא הכתוב, שאלו הקדים עשו לכא רגע אחד קודם לא תבדך יעקב: (צג) ויחרד יצחק, על שמצא

בית יהוא

הט פֿרעם פריער גזאנט די וואס וועלען דוה גענמשען זאלען ויין געבענשט אונ די נוס וועלען דוה פֿרענען זאלען ויין געפֿלוקט: (ס) יצא יצא, זאנט רש"י (יה יצא ויה קא) דוה איין מיר איז יעקב ארויסגעגאנגען איין אנדער מיר: (לג) ויחרדו, זאנט רש"י (פֿתרגום) יצחק האט זיך שטארק געוואנדערט, אויף ארץ וואס

שפתי חכמים

ל"ט שהיה נזכר אותם שובג להם כמעשה הרשעים שזיהו להם ז"כ תהלה שלהם כו' וק"ל: ז דלכ"כ שתי יליאות למיל אלף שיה ילא

בהשך: (לג) ויחרד יצחק חרדה וגו', שתי חרדות חרד יצחק זיקומי וקרים

כן ויעזר, האט יקום גזאנט צוא רבי יוסי זעה נאר דעם פערד קום מיין זאט האט מיר געגען איה זאל אוף אים ביישן, אונ זעה נאר דעם פערד ודי גרעטו קום ביון זאט האט דיר געגען דו זאלסט אוף אים ביישן וועט דוה פאלד היינגן אוף דיא בקעט, ער רבי יוסי גזאנט צו קום אונ הקב"ה מאכט אזו גליקליך די מענטשן קום דערצערען אים ווי גליקליך וועלען ויין די מענטשן קום שיהען דעם ווילען פון הקב"ה, האט יקום גזאנט צו רבי יוסי איז דען דא אפגעשטען אים שיהען דעם ווילען פון זאט פֿעקער ווי דו, האט רבי יוסי גזאנט צו קום אז הקב"ה שטראפט אזו שטארק די מענטשן קום שיהען ויין ווילען פֿר גלייע עבירות קום זיי האפן גפאון, ווי גרום וועט זיין דר שטראפן פון די מענטשן קום דערצערען אים, די הייד פון רבי יוסי זענן אכריינגעפאלען אין הירצן פון יקום, אונ ער האט אוף זיך גשאון פיר גרעיי מיתות, ער האט גנוגן אקלאין אונ האט אים אריינגעשטעקט אין די ערד אונ האט אנגעבויגן אשטריקול אוף דעם קלאין, אוף די ערד זענן קלאין האט

ער גלייבט הארץ, ארום די הארץ האט ער גמאכט אונאנט אגרוסר פייער, אין מיטן דעם פייער האט ער אריינגעשטעקט אשנערד, אונ ער האט גנוגן דם שטריקול ארום הארדו אונ האט זיך דערשטיקט, איז גווען חנק, דר פייער האט פארברענט דם שטריקול איז ער אכאפ גפארן אוף דעם שנוערד, איז גווען דרג, אונ ער איז גפאלען פון שנוערד אוף די שטייגער איז גווען תקלה, פון דיא שטייגער איז ער אריינגעפאלען אין פייער, איז גווען שרפה, ויסן פון ווערן אונ דעם קום איר פליהט אין דער הייה, גלייה אין גו ערן, האט רבי יוסי געזאגט מיט איין שעת איז קום גקומן אין גו ערן פייער פאר מיר, דם האט מען געוויזן צו יצחק ער זאל זעהן וואס וועט זיין אפילו פון יעקב'ס שטעקעט

מקור, ווי יצחק האט דם געווען האט ער פאלד געבענשט צוא יעקב:

מקור, ווי יצחק האט דם געווען האט ער פאלד געבענשט צוא יעקב:

מקור, ווי יצחק האט דם געווען האט ער פאלד געבענשט צוא יעקב:

מֵאֵל וַיֹּאמֶר מִי־אֵפֹאֵל הוּא הַצֶּדֶד
 צִדָּה וַיָּבֵא לְיוֹאֶבֶל מִכָּל בְּמִדְיָהּ תְּבוּאָה
 וַאֲבָרְכֶהוּ גַם בְּרוּךְ יִהְיֶה לֵד כַּשְׂמֹעַ
 עֵשָׂו אֶת־דְּבָרֵי אָבִיו וַיַּעַק צִעְקָה
 בְּדָלְהָ וַמָּרָה עַד־מֵאֵל וַיֹּאמֶר לְאָבִיו
 בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי : לֵה וַיֹּאמֶר בָּא
 אַחֲרָי בְּמִדְיָהּ וַיִּקַּח בְּרַכְתָּהּ :
 לו וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב

לְחֵדָה וַיֹּאמֶר מִן הוּא
 דִּלְכִי דִצְדָה צִדָּה וַאֲעִילָה
 בְּיוֹאֶבֶל לִית מִכָּלָה עַד כִּי
 תִיעוֹר וַיְבָרַכְתִּיהָ אֶת בְּרוּךְ
 יִהְיֶה : לֵד כַּד שְׂמֹעַ עֵשָׂו יִת
 פִּתְקִימוֹ אֲבֹהֵי וַצִּוּחַ צִוּחָה
 רַבָּה וַמָּרָה עַד לְחֵדָה
 וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי אָבִי
 אָבִיא (כ"י) אָבִיא : לֵה וַיֹּאמֶר
 עַד אַחֲרָי בְּחִמְתָּהּ
 וַקְבִילִי בְרַכְתָּהּ : לו וַיֹּאמֶר
 יָאוֹת קָרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב

הו"א מי אפוא כהנהו טו : ואובל מכל טוטה
 כהנהו טו : הכי קרא כהנהו טו :

בעל המורים

ואכרסכו . כי דין וליך כי חמד קראתיו ואכרסכו בני אברהם רמז
 כרסח אברהם בירך את יעקב . וכתי נמי ויתן לך את כרסח אברהם :
 (לה) כהנהו . כי כהנהו דין וליך ויענו בני יעקב וגו' כהנהו כשכל
 שהו כל לאכיו כהנהו כלו בניו כהנהו : כרסח . כי כהנהו וקח
 רש"י

רשב"ם
 שער בחלקת צוואריו של יעקב : מי אפוא . תיקון לשון הוא כמו איני שבהלמוד
 אימא לו איני אטור"ש ביל : גם ברוך יהיה . שמיהר לעוברני וגם ידע
 שבשעת דבקה עשה הכל והוא היתה מברכת בו שראוי לברכות : (לו) הכי קרא
 שמו יעקב . כהנהו אפוא קרא שמו יעקב בשעת לידה בשביל שרדו

בית יודא

פתיחה בפתחיהו) וַתִּחַד מְיֻנָּת מִעַן עַר אִינוּ פִּאֲרֻצִּיטְעֻשׁ
 גִּינְוֹרְעָנֵן נוּי"ה עַר הָט גִּינְוֵעָנֵן וּוִי עֵשָׂו אִינוּ אֲרִינְיִקְעֻקְעֻמֵּן
 אִינוּ גִּינְוֵעָנֵן אֲנֻשְׁעַר אִים אֲפִיעַן דְּעַר יִהְיֶהֶם : נְסִי אֲפֹאֵל .
 זָאָבֵט רִש"י (לְשׁוֹן קְעֻמְנֵי) דַּר וַיֹּאמֶר אֲפֹאֵל אִינוּ אֲנוּארֵט
 פַּר וַיִּדַּ אֲצִיּוֹן (לְשׁוֹן מִשְׁשׁ עַם כְּפֹה דְרָרִים) עַר בַּעֲדֵינֵט מִינֵט
 מִי"ה זָאָבֵעַן וְדַעַר נוּארֵט "אֲפֹאֵל" נִעְרַטֵט נִיט אֲפִנְעִיטִיטִישׁט .
 נָאָר דָּס אִינוּ אִינוּ אֲאִיִּרְפּוֹנְנֵט נוּארֵט (דְּרָךְ אַחַר) נָאָךְ
 אֲפִשְׁט אִינוּ "אֲפֹאֵל" אִינוּ צְוִיּוֹ וְנִעְרַטֵעַר "נָאָה פִּה" וּוִי
 מִעַן זָאָבֵט וּוֹא אִינוּ עַר דָּא , אָדַר "מִי הוּא" נִוַּעַר אִינוּ עַר
 גְּעִפִּאָנְעָנֵן : וְנִוֹאֲבֵל מִכָּל . אִיךְ הָאָב גִּינְעִטְסִין פּוֹן אֲלִיעַן
 אִיךְ הָאָב גְּעִוֹאֲרִיטֵט פִּאֲרֻוֹעָנֵן הָאָב אִיךְ פִּאֲרוּכֵט אִינוּ זִיּוֹן עֵסִין : גַּם בְּרוּךְ יִהְיֶה . זָאָר עַר וְדַעַר וּוֹאֵס הָאָט
 מִיר גְּעַבְרִינְיִקֵּט דָּאָס עֵסִין אִיךְ זִיּוֹן גְּעַבְרִנְיִקֵּטֵט (שְׁלֵא תֹאמַר אִיהִיטוּ שְׂרֻמְהָ יַעֲקֹב לְאָבִיו לֵא נִפְסֵי אֶת הַבְּרָכּוֹת) דו
 זָאָרֵטֵט נִיט זָאָנְעַן וְנִוַּעַן יַעֲקֹב וּוֹאֲרֵטֵט נִיט גְּעַנְעַרֵט זִיּוֹן פִּאֲטַעַר נוּארֵטֵט עַר־נִיט גְּעַנְוִמְנֵן דִּיא בְּרָכּוֹת (לְכָךְ הַסְּבִיב
 וַיְבָרְכוּ מִדְּעַתּוֹ דְרִיבְעַר הָאָט אִיזְעַק אִיזְנִיגְעִשְׁטִימֵט צוּ דִּי בְּרָכּוֹת וּוֹאֵס זָאָבֵט גְּעַנְוִמְנֵן אִינוּ הָאָט אִים
 גְּעַבְרִנְיִקֵּטֵט מִיט זִיּוֹן נִיטְעַן וּוִינְעַן וּוִיפִסְעֻנְדִּי אִז עַר אִינוּ יַעֲקֹב : (דֵּה) וּבְמִקְרָהּ . מְיֻנָּת מִעַן (בְּחִמְתָּהּ) מִיט קְרִוִּיטִישְׁאֲפֵט :
 (לו) וַיְבִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב . זָאָבֵט רִש"י (לְשׁוֹן מִיפִּיקָה הוּא) דָּאָס הָט עֵשָׂו נְעַרְטֵט מִיט אֲנוּאָנְדַעַר (כְּכֹל) וּוִינֵא עַם

ח גיהנם פתוחה ט מתחתיו : מי אפוא . לי לעלמו משמש
 עס כמהי דברים . ל"א איפוא היה פה מי הוא ואיפוא
 הוא הלל ליד : ואכל מכל . מכל טעמים כ שקסתי
 לטעום טעמתי זו ("ר) : גם ברוך יהיה . שלא תאמר
 חילולי שרמה יעקב לאכיו לא נכל את ה הכרות לכך הסכים
 מ זכרו מדעתו זו ("ר) : (לה) במרובה . נ כהמה :
 (לו) הכי קרא שמו . לשון תימה הוא כמו (לקמן כט)

שפתי חכמים

מאהל אביו וסו יאל מן השדה וכל אל חכמים
 הילוף : ה ואל"כ לפי מדרש רז"ל יוסה פי' של ויחדר איתו כהשטנו
 לו תמסה אלף פחד על מיתות גיהנם וחז"ש דלפי כשעון נמי
 ויחדר איתו לו תמסה אלף לו סדה אלף רז"ל דההדרה סיה
 כהשטנו על דבר התמסה של מי אפוא ולאסוקי לפי מדרש סדה
 וסו יוסה : י י י גיהנם : י י י אשונה מלה מוכבת מואס ואוס רק סוף
 וסו וסלה קרא דויעקבני הוא אחר פסוק גם ברוך יוסה . וס"ל דגדולי
 עשו אקע מיד בקול רם עשו לי סלח סו ועקבני זכ פעמים ושמע אביו ואמר גם ברוך יוסה וסו כשעו עשו דברי אביו שאמר גם ברוך יוסה
 אחר שאמר ועקבני זכ פעמים ולא סמיה בו או אמר לו הכי קרא שמו יעקב כלומר אני משגי שאסוב בעיקר עקביתו ונמחיתו וס"ל קראתו
 יעקב לשון עמיד ולא עקב שיעקבני פעמים (מורס"ל) : לו דלס לא גם ברוך יוסה למה לו הלא כבר כרסו : כ דל"כ מני ברוך יוסה :
 פירוש לתורת אלהים

דעת וקנים מבעלי התוספות
 ממה חדר לפי שאמר בלבו מה עין ומה מכשול היה בירי
 שברכתי הקטן לפני הגדול והתחיל עשו גונה ואמר וכו' כדפי'
 רש"י י"ה : מי אפוא . שאל יצחק מי יהיה אפה בניהם ורוח
 הקודש משיבו הוא הצד ציר כלומר עשו והיניו דקאמר ליה
 הוא גיהנם : ס (ג"ל) פי' מתחתיו תחת עשו כי עס יעקב כנס ג"ע זכ זה גיהנם : י י י אשונה מלה מוכבת מואס ואוס רק סוף
 לשון כפי' עשו והוא משמש למה ענינים וכו' : כ דל"כ מכל ל"ל : ל וק' וסלה קרא דויעקבני הוא אחר פסוק גם ברוך יוסה . וס"ל דגדולי
 עשו אקע מיד בקול רם עשו לי סלח סו ועקבני זכ פעמים ושמע אביו ואמר גם ברוך יוסה וסו כשעו עשו דברי אביו שאמר גם ברוך יוסה
 אחר שאמר ועקבני זכ פעמים ולא סמיה בו או אמר לו הכי קרא שמו יעקב כלומר אני משגי שאסוב בעיקר עקביתו ונמחיתו וס"ל קראתו
 יעקב לשון עמיד ולא עקב שיעקבני פעמים (מורס"ל) : לו דלס לא גם ברוך יוסה למה לו הלא כבר כרסו : כ דל"כ מני ברוך יוסה :
 פירוש לתורת אלהים
 גִּינְוֹרְעָנֵן הַדְּרָה וַיַּעַר אַנְרִים צִימְרִנִישׁ [ש"י] [ש"י]
 וַיֹּאמֶר אֲנִי עַר הָאָט גִּינְוֹאָבֵט מִי אֲפֹאֵל הוּא וְגו' נִוַּעַר
 אִינוּ עַר אֲנִי וּוִינֵא אִינוּ עַר וּוֹאֵס הָאָט גִּיפִאָנְעָנֵן
 אֲנִיפִאָנֵן וַיָּבֵא לִי אֲנִי הָאָט מִיר גִּיבְרֹאָבֵט וַאֲבֵל אֲנִי
 אִיךְ הָאָב גִּינְעִטְסִין פּוֹן אֲלִיעַן אִיךְ עַר דִּי בִּיטֵט גִּבְרִינְיִקֵּט
 וַאֲבָרְכֶהוּ אֲנִי אִיךְ הָאָב אִים גִּיבְעִנְמִישְׁט [ש"י] [ש"י]
 גַּם אִיךְ בִּירַךְ יִהְיֶה גִּיבְעִנְמִישְׁט זָאָר עַר זִיּוֹן [ש"י] [ש"י] :

**וַיַּעַקְבֵנִי זֶה פַעַלְמִים אֶת־בְּכֹרְתִי
 לָקַח וְהִנֵּה עֵתָה לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר
 הֲלֹא־אֵצְלֶת לִי בְרָכָה: לִי וַיַּעַן יַצְחָק
 וַיֹּאמֶר לַעֲשֵׂו הֵן גְּבִיר שְׂמֹתִיו לָךְ
 וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לָךְ לַעֲבָדִים**

וְחַכְמַנִּי דִּנְוּ פִּתְרִיו וְחָנִן
 נִתְּ כִּבְיֹוּתִי נָסִיב וְהָא
 פָּעִו קִבְיִי בְּרַפְתִּי וַאֲמַר
 הֲלֹא שְׂבַקְתָּ לִּי בְּרַכְתָּא:
 לִי וַאֲתִיב יַצְחָק וַאֲמַר
 לַעֲשֵׂו הָא רַב שְׂוֹתָהּ לָךְ
 (כִּי עֲפִנְךָ) וְנִתְּ כָּל אַחֵוּי
 יְהִיבִית יָהּ לַעֲבָדִין

בעל המורים

ברכתך. על עמך ברכתך סלה. שמו הפרט סיה לבנו ברכה סלה:
 (לו) ברכתי. ג' כמות' לקח ברכתי. קח את ברכתי. וכוונתי את ברכתי
 חסד' לזה את ברכתי וזה חסר כלום מכל הדורין וכלמכיוונת יצחק סלה:
 בנכסים מועטים בתורה: (ל) נחתי לו לעבדים. מה שקנה עבד קנה רבו:

רשב"ם

אחות עקבי ונכסאמי אני בכור והוא ששמו היה לו לישול פחות ממי
 ישול פי שנים ממי וכן הכי. אחי ודיך לישול שבר הרבה ועברתי חנם
 בחמה וכן בכבא חרתי שנינו ב' פו שמת ביום שהכספים מרובין הבנים
 יורשו הבנות ויוון נכסים מועטים הבנות ויוון והבנים יאכלו על הפתחים
 ארטון ואמר וכי בשביל שאני זכר ויפה כתי בנכסים מרובים הורע כתי

בית יהודה

לשטייט אין פסוק ד'הא האט געזאגט צו יעקב מיט
 אוואנדער הכי אמי אמת, צו דען נוייר' דו גיוט מיון
 ברוידער נועסטו מיה דיעגן אומקום? עשו קט אויך אזוי
 געזאגט (ש'אך לךך נקרא ש'מו יעקב על שם סופו שהיא קינד
 געקניט) טאמער קט מען אים גערופען יעקב נוייר' מען
 קט געוואקס זיין סוף נעט זיין ער נעט מיה נארין?
 דער מ'רש גענוקא אגט (ק'ה חרד יצחק) פאר ווי איו
 יצחק דער'ש'אקין געוואקען (אמר) ער קט געזאגט (ש'אך
 עין גש ב'ו) טאמער האב אויך געווינדקט (ש'בכתי ק'טן
 ל'פני ג'ד'ו) וואס אויך האב געבענטשט דעם יונגען
 פריער על דעם אר'ש'ערין (ש'פתי ס'ר ה'חום) אונ אויך
 האב געבענדעט דעם אונדענג פון ד'ה אר'ן (ה'חיל ע'ש מצ'ק ו'עקני זה פ'מים) דער'טויר' קט עשו אונגעוהיגען
 שרייען יעקב קט מיה אזוי מאהל גענארט (אמר לו אבי) האט דער פאטער ויצחקו געזאגט צו עשו (מה עשה לך)
 וואס האט יעקב דיר געשאתן (אמר לו) האט עשו געזאגט צו יצחק (את בכורתי יקח) ער קט ביי מיר אונגענוגען
 די בכורה (אמר ה'ו) יצחק געזאגט (כך ה'יהי מצד ה'ר) וועטן מיון צער אונ מיון ש'רעק (ש'אך
 ע'כתי על ש'רת ה'ו) טאמער האב אויך גיט געשאתן ווי דער דין, טאמער האב אויך געבענטשט דעם יונגען
 פריער פו דעם אר'ש'ערין (ע'ש'ו בכור ב'רתי) אויך דעם בכור האב אויך געבענטשט (בס ב'ר'ה י'ה'ה)
 ז'אר' ער זיין געבענטשט: (ונגעבניו). (פ'ת'ג'ו) וויא דער ת'רגום טייטש (ו'ג'ניו) דס מיינט מען (א'ר'ג'ו), ער קט
 אויף מיר אויסגעקוקט ער ז'אר' די בכורה ביי מיר אונגעקומען, דאס איז גיט געווען טר'ש'עניג (א'ר'ג'ו) (ק'טן
 אויף דעם ווארט נא'כ טייטשט דער ת'רגום ז'קמן, ער האט אויסגעקוקט (י'ש כ'ת'ר'ין א'ל'מ'ט) אין א'נד'רע ת'רגום
 שטייט אויף ו'געבניו, "ת'ג'מני" מען מיינט (ת'ח'ס'ט) ער וועקט קט ויך גע'ק'ניגט אויף מיר, מיט ת'ק'מה האט
 ער אר'ן אויסגענארט פון מיר: (אצ'ק'ו). (ק'ש'ו ת'פ'ר'ה) אצ'ק'ת מיינט מען אפגעשניידט (כ'בו) ווי עס שטייט אין
 פסוק (ו'אצ'ל), ער קט אפגעשניידט: (ל'ו) ו'הן ג'ב'ו). פ'רעגט ר'ש"י (ב'ר'ה ו'ו ש'כ'יעת ה'יא) דיא ב'ר'ה איז
 ד'אך דיא ו'י'ש'עט (ו'הוא ע'ש'ת א'ית'ה ר'אש'ו'ת) אונ יצחק ר'עכ'נט זיא די ע'ר'ש'עט (א'לא א'מר לו) נאר אזוי קט
 יצחק געזאגט צו עשו (מה ת'אצ'ת לך ב'כ'ר'ת) ווע'ל'כע ה'י'ף נועסטו האפין פון דיא ב'ר'ה וואס אויך ווע'ל ד'ה

שפתי חכמים

ס ס'הא מ'כ'אר מ'נ'ט א'ח'רו ו'ע'ד'תני ח'ס ס'ה'ר' ל' ו'ני'
 ב'יין ב'ר'ה: (ל'ו) ו'יאמר קט עשו גזאגט הכי אוב דרום
 קרא שמו יעקב איז ווארען גרופען זיין נאמען יעקב
 ונעקבני זה פ'מים נוייר' ער קט מיה גענארט צווייא
 מאל את בכורתי לקח מיון בכורה קט ער צו גנומען
 ו'ת'ה אצ'נד' קט ער צו גנומן מיון ב'ר'ה (ש'ו ה'י')

דעת זקנים מבעלי התוספות
 יצחק לעשו ולכה איפה מה אישה בני כלומר אתה עתיד להיות
 נאמר אונ ער קט גזאגט הלא פו נאר אצלת ל ב'ר'ה
 דו האסט אפ ג'שייד צו מיר א'ב'ר'ה: (ל'ו) ו'נ'ן יצחק
 קט יצחק גענ'ר'ט נאמר ג'ש'י אונ ער קט גזאגט צו
 עשו הו איין האר האב אויך אים ג'מ'אן א'י'ר דיר ו'א
 אונ א'ל'ע זייגי ב'ר'ד'ער האב אויך ג'ע'ג'ן צוא אים צו

על התורה

מ'שלים על התורה
 אים ג'ווען וייער ש'ווער, אונ ער קט ג'ווא'ש'ט זיין ו'ה'ג
 אין וי'נ'ע ס'א'ר'א'ען אונ פ'אר'וין ש'פ'א'צ'יר'ען אין פ'ר'ע'מ'ד'ע
 ל'ע'נ'ד'ר, קט ער ג'נו'מן א'מ'ע'נ'ש'ט אונ קט אים ג'מ'א'ס פ'אר
 א'ע'ר'א'ש'ו'ן א'ז' ד'ע'ס ג'א'ג'י'ן מ'א'ק'מ'ע'נין, א'מ'ר ש'ט'י'ע'ן מיר אז
 ד'ער א'ר'א'ש'ר נועט פון די א'ל'ע פ'ע'ל'ד'ר אונ ג'ע'ר'ט'נ'ר, ש'ט'ע'ט
 אונ ד'ע'ר'פ'ר ק'ער ה'א'ק'ן ווי ד'ר ש'ו', אונ נועט מ'ט ד'ר זייט

ה'ה ו'ל'כ'ה אפוא מה אעשה בני. דר מדרש זאגט יצחק
 האט געזאגט צו עשו, אפוא, הרי פקד אפוא, דיון
 פרוש אין דאך געפאקט, דו האסט דאך פערטונגע פרוט,
 וואס ווי'ק'סטו נאך, דו גע'נין איז ר'כ'וש'ל א'נ'ר'ז'ר שר וואס
 איז ג'ווען ז'ו'יער ב'ו'ה, ער קט ג'ה'א'ט פ'יל פ'ע'ל'ד'ר, ג'ע'ר'ט'נ'ר,
 ש'ט'ע'ט, ד'ע'ר'פ'ר, דס א'ב'ט'נ'ג גע'ק'ן א'ז'ך די א'ל'ע ז'א'ק'ו'ן איז

בְּאִשֶׁר תָּרִיד וּפְרָקֶת עָלָיו מֵעַל
 צוֹאֲרָה: מֵא וַיִּשְׁמַם עֲשׂו אֶת־יַעֲקֹב
 עַל־הַבְּרִכָּה אֲשֶׁר בָּרַכְוּ אֲבִיו וַיֹּאמֶר
 עֲשׂו בְלָבוּ יִקְרְבוּ יָמָי אֲבִל אֲבִי
 וַאֲהַרְגֶה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי: מִב וַיִּגַד
 לְרַבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֲשׂו בְּנֵה תִגְדַּל
 וְהַיְשִׁילָה וְהִתְקַרְא לְיַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּמָן

והי פד יעברון בנותי על
 פתגמי אורתיא ותעדי
 נירה מעל צורה: מא ונמר
 עשו דבבו ליעקב על
 פרפתאדי ברכה אבותי
 ואמר עשו בלבה יקרבו
 ימי אבלי דאבא ואקמול
 ית יעקב אחי מב ואתחיה
 לרבקה ית פתגמי עשו
 ברבה רבא ושפחת וקרת
 ליעקב ברה יערא

תו"א וישם עשו ברכות ל
 רש"י

במקום אות ב' כמו (יחזקאל לב) עמדתם על הרכס
 כהרכס (שמותו) על זכרותם זכרותם: והיה כאשר
 תרד, לשון זכר כמו (תהלים נד) חרוד צדיקי כלומר כשעברו
 ישראל על הנהר והיוס לה פתחו פה ה להטטר על
 הזכות שנטל ופרקת עלו וגו': (מא) יקרבו ימי אבל
 אביו, כמשמעו שלא חזער את אביו צו"א לכמה פנים יש:
 (מב) ויגד לרבקה, כרוח הקודש הוגד לה מה שעשו

בית יהודה

שמיים גיט אב' נאר עם שמיים על (קמו) ווי עם
 שמיים (ועברתם על חרבכם) מינט מען (פחרככם) איר
 זאט שמיין מיט אינער שווערד (על צבאיתם) איז גלייך
 ווי עם וואלט געשטאנען בעבאיתם: ויהי כאשר תרדו,
 זאגט רש"י תרדו איז לשיין צער (קמו) ווי עם שמיים
 (אירד בשיחה) איך ווע' מיה קוצער זיין אין מיין תפלה,
 (פחרכי) אזוי מינט מען, אזוי היט וועק געזאגט צו
 עשו (פשיעברו ישא' על התיבה) ווען די יודין נדיא
 קונדער פון יעקבו וועלען גיט היטען דיא תורה (ויהי ק' פתחו פה
 דאמאלס וועסטו קענען געפענען די מויל צו קוצער זיין אויף דיא
 ברכות וואס יעקב האט פיי דיר גענומען
 אונ דיא וועסט קענען אראפזאפן זיין מויל פון דיר: (מא) יקרבו ימי
 אבלי אבלי, (קבשעו) אז מיין פאטער וועט
 וועט שטארבען אונ עם וועלען קומען די טעג וואס מען וועט
 טרויערן אויף מיין פאטער, דאמאלס ווע' איך
 הרגענען מיין ברודער יעקב, פריער גישט, (שלא אצער את אבא)
 ווייל איך וויל גיט מיין פאטער זא' האפן צער
 ווער' אגדה לכה פנים גש) אין קדרש זענען דיא פיר פשישים
 אויף דיא וועטער: (מב) ויגד לרבקה, זאגט רש"י (ברית תקדש הגד לה מה שעשו
 בתורה קבבו) פון הימיע' איז געזאגט גינוארען צו

שפתי חכמים

אמרות הארץ שהתנחם והפירות שבלרדן יהו שגגים וטובים אבל
 כלן חומר על הטקוס סיפוס הטקוס ממוקס שמון שבלרדן וזה
 לוי מוסקד ולא במוסקד ע"כ שמורה על הקוד ש שופט שם דאס
 לוי קשה הו חרד את יעקב בזכות משמני הארץ פ (ומהר"ן)
 וא"ת שלא נזכר שנתן יחלק ליעקב ברכות על תלמי וי"ל דכתי'
 ויתן כלן הארץ מלת הבלהים משמע בידן שם אהה ראו וכו'
 ליקוטבים על ההורה

דעת זקנים מבעלי התוספות
 עליך שתעבדו ברצון בנשד ופרקת עולו, פ"י בות תעשה
 שתפרוק עולו מלל צוארך שלא שתעבד בך כל כד(מא) יקרבו
 ימי אבל אבלי, פ"י אהרם ייקרבו ימי אבל אבלי אהרנה
 את יעקב אחיו ולפיכך אהיה מלהרנו עד שימות האב:

צ' אע"פ שהים רכש את זה לא עשה סיבה מלער את לבו כי
 פירוש לתורת אלהים

בערן ואת אונ דיין ברודר ואקסטו דיגן ויהי כאשר
 תרד אונ עם וועט זיין אז די וועסט קלאמן (ישו ישי)
 ופרקת דעקסטומאר ואקסטו אראפ ווארפן זיין זאך
 פון דיין האלן: (מא) וישמם עשו את יעקב אונ עשו
 הט גהאקט אוף יעקב על אוף דער ברכה וואס
 זיין פאטער האט אויס געגעשענשט יאמר גיש גלבו אונ
 עשו האט גיטראכט אין הארצען יקרבו עם וועלן
 גגערנן דיא טעג פון דעם טרויערדיג פון מיין
 פאטער אז מיין פאטער וועט שטארבן ואתחיה
 וועל איך הרגיגן מיין ברודער יעקב (ישו ישי):
 (מב) ויגד אונ עם איז גזאגט גינוארן צו רבקה ברוב
 הקודש די רייד פון עשו איר עלצמן וזהו וישלח אונ
 זיא האט גשיקט אונ נאט גרופען צוא יעקב איר

(מ) ויהי כאשר תרד וגו', דר מדרש שפתיים אין דיא
 שפאט מבריא איז גינוען אינר דקליטינים עד האט
 געמישקט תורים גיט גויט פון שפאט, קונדער פון תרד
 פלעגן קומן שפאצירען אויסער די שפאט, אונ פלעגן אום
 שפאצירן, איז פיר זאקרון שפעט איר דקליטינים גינוארן
 פריה פון האט ער געשיקט פריה אין סבריא ערב שפת פארין
 באכט דיא ברינים אונ די גרעסטע פון יודין זוגזאט
 פריה שמיין פאר אום אין פקיים געבוירן, אונ ער האט
 גיבאטן דעם שליית ער זאל גיט געבן די פריה צו די יודין
 פון עם וועט ווערן שפת, אונ עם איז גיט מעגליך גינוען
 מען זאל קענען קומען צום מלך דקליטינים פון זוגזאט
 פריה, רבי שמואל בר נחמן איז געזאגט אין פאר זיה ביין
 גואשן אוף שפת, האט ער גזענן רבי רבי יהודה הנשיא
 שמיט געבן גרוסן בית המדרש צום מלך אפרויעריג פנים,
 רבי שמואל האט גיזאגט צום רבי פון נאט גיזאט פרייעריג,
 האט רבי גינוארן אוף האב בעיקרון אזוי אהרין פון פלך
 וווי עם שמיט פרייער הט רבי שמואל גיזאגט צו רבי קום
 אין פאר גואשט דיר ביין אוף שפת, הקב"ה וועט געוויס
 פאר, איז נקומען אשד אין פאר אונ האט געלאכט אונ

מיש אונז פארום נסים, זענן זייא פייער אריינגעזאגן אין
 גטאקט פאר זייא, האט רבי גינוארט אגעשפרייט פארום אוף
 דיעם

וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲנִי עֵשָׂו אֶחֱיךָ
 מִתְנַתֶּם לָךְ לְחַרְיָךְ: מִי וְעַתָּה בְנֵי
 שְׁמַע בְּקֻלִי וְקוּם בְּרַחֲלֶךָ אֶל־לְבָן
 אֶחֱי חֲרָנָה: מִד וַיִּשְׁבַּת עִמּוֹ יָמִים
 אַחֲדָיִם עַד אֲשֶׁר־תֵּשׁוּב חַמַּת
 אֶחֱיךָ: מִד עַד־שׁוּב אֶף־אֶחֱיךָ מִמֶּךָ
 וַיִּשְׁבַּח אֶת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ וַיִּשְׁלַחֲתִי
 וַיִּקְחֲתִיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֲשַׁבֵּל נָס־

וַתֹּאמֶר לָהּ הֵיא עֵשָׂו אֶחֱיךָ
 כִּי־נָן לָךְ לְחַרְיָךְ: מִי
 וְכַעַן כְּרִי כְּרִי מִנִּי
 וְקוּם אֲזִיב לָךְ לֵית לְבָן
 אֶחֱי־חֲרָנָה: מִד וַתִּתְרַב עִמָּה
 יוֹמִין וַעֲשִׂינן עַד דִּיתוּב
 רוֹגְנָא דְאֶחֱיךָ: מִד עַד
 דִּיתוּב רוֹגְנָא דְאֶחֱיךָ מִנֶּךָ
 וַיִּתְנַשֵּׂי יָת דִּי עַבְדִּית לָהּ
 וַאֲשַׁלַּח וְאֶדְבַרְנָךְ מִפְּתָן
 לָמָּה אֶתְבַּל אֶף תְּרַוּיִכֹן
 תו"א למה אשכל מוטע יג:
 רש"ב"ם

(מה) גם שניכם, אם יחרוג אחך גם הוא
 יחרג על ידי גואלי הדם:

בית יהודה

רַבְקָה וּגַם עֵשָׂו כְּבִאכָא אִין תַּאֲרִיצִין : וּמִתְנַתֶּם לָךְ .
 זָאנְט רַש"י (נחם על הַחַתּוּדָה) עַר הָט יוֹה פִּעֵט־בְּרִאכָא
 אֲזִיף די פִּרְדִּיק־שְׁאָפֵט (תְּחִשּׁוּב בְּחֻשְׁבָּה אַחֲרֵת) עַר זָאָל
 אֲזִיבֵט כְּבִאכָא־שְׁטֵן אַנְדֶּרֶשׁ (תְּחִיבֵר לָךְ וְיִתְרַבְךָ) עַר זָאָל
 וְעַרְצִין פִּעֵט־כָּד צוֹ דִּיר אֹנֵן זָאָל דִּיר תְּרַבְנָן וּמִתְרַשׁ
 אַנְדֶּרֶשׁ דִּר מִתְרַשׁ זָאנְט אֲזִיב הָאָט רַבְקָה וְיִזְאָנְט צוֹ
 וַעֲבָד (כְּפִר אֶתְהָ סַת פִּשְׁעִינָו) דִּד פִּיזֵט פִּאֲרִיעֻכּוּנְט פִּיז
 עֵשָׂו וְיִי דִר וְיִזְאָקֵט נִינְוֵעֵן לָאָנֵן נִישְׁטֶאֱרִיצִין (וְשִׁתָּה
 עֲלֶיךָ כּוֹס שֶׁל תַּחֲרִמִּין) אֹנֵן עַר הָט שְׁוִין נִעֲטֶרֶנְקֵעֵן
 (שְׁוִין תַּחֲרִמִּים) וְיִזְאָקֵט (לְפִי פִּשְׁעִינָו) זָאָף דַּעַם מִיזְבּוּנָג אִין פִּסּוֹק
 (מִתְנַתֶּם הוּא עַל תְּבִרְלוֹת) עַר כְּרִיִּסֵט יוֹה וְעַרְצִין דִּיא
 כְּרִבּוֹת , עַר שְׂרִאכֵט עַר וְעַשׁ הַאֲבֵעֵן דִּיא כְּרִבּוֹת (בְּרִיִּתְקָד) אֹז עַר וְעַשׁ דִּיר תְּרַבְנָן וְעַשׁ עַר נִשְׁטֵן
 פּוֹן דִּיר דִּי כְּרִבּוֹת: (מִד) אַחֲדָיִם . מִיִּיזֵט מַעַן (מִכְּעִשִׂים) גְּוִיבִיג טַעַג , אִין אַקְוִיִּצֵעַ צִיִּיט : (מִד) וְלָמָּה אֲשַׁבֵּל
 פִּאָר נִיאַם (לָמָּה אֲשַׁבֵּל מִלְּעִיבֹם) זָאָל אִיף וְיִין פִּאָרִאֲוִמִּיִּקֵט פּוֹן אֲזִיבֵט אִין זִינֵעַ אִין אִינֵן טָאָג (לִיבֵד עַל
 הַקּוֹבֵר אֵת בְּנָיו שְׂקָרִי שְׁבֹרָה) זָאנְט רַש"י דִּר פִּסּוֹק דְּעֶרְנֵט אִינֵן דִּר מַעֲרִיבֵט נִיאַם כְּרִאָבֵט וְיִזְעַב מִקִּינֵר
 וְעַרְט עַר גְּעֶרְוִעֵן שְׁבֹרָה וְעַר אִיז כְּעֶרְוִיבֵט (וְכֵן בְּעִבְרִית) וַעֲבָד הָאָט אֲזִיבֵט אִינֵן גְּעֶרְוִיבֵט (כְּפִאֲשׁ שְׁוִיִּתִי שְׁכָתִי)
 אִיז נִיאַם אִיז בִּין כְּעֶרְוִיבֵט גְּעֶרְוִאֲרֵעֵן פּוֹן יוֹסֵף מִיט שְׁמַעֲוֵן אֲזִיבֵט וְעַר אִיף כְּעֶרְוִיבֵט וְעַרְצִין פּוֹן בְּנִימִין :
 גַּם שְׁבִיבֵט . (אם קום עֲלֶיךָ) אֲזִיבֵט עֵשָׂו וְעַשׁ וְעַשׁ אֲזִיבֵטִי אֲזִיבֵט דִּיר (וְיִתָּה תַּחֲרִמִּין) אֹנֵן דִּיא וְעַשׁ אִיז תְּרַבְנָן
 עַקְדֵי כְּרִי וְיִתְרַבְךָ) וְעַרְצֵן אֲזִיבֵטִי אֲזִיבֵט מִקִּינֵר אֹנֵן וְעַרְצֵן דִּיר תְּרַבְנָן (רִיבֵת הַקּוֹבֵר נִתְרַבַּת בָּהּ) עַם

מזהרר כלכו : מִתְנַתֶּם לָךְ נחם י"ה האהבה לחשוב
 מהשבה אחרת להשכר לך ולהרדך . ומ"ח ככר אהה מת
 בעיניו ושמה עליך כוס של תחמומים . ולפי פסוקו לטון תחמומים
 ק מתנחם הוא על הכרכות כהריותך : (מִד) אַחֲדָיִם .
 (מה) למה אשכל אשכל . האהה שכולה משניכם . (למד
 על) הקובר את בניו קרוי שכול . וכן בעצק אחר
 כאשר שכלתי שכלתי: גם שניכם . אם יקום עליך
 ואהה תהרגו ועמדו בניו והכרדך ורוח הקדש מורקה

רש"י

אזיף דיר אַקְוִיִּצֵעַ טִיִּין זִיף צוֹ כְּרִיִּסֵטִין נָאָה בִּיִּין
 (שְׁוִין תַּחֲרִמִּים) מִתְנַתֶּם אִיז דְּעֶרְטִיִּישׁט מִכְּרִיִּסֵטִינְג
 כְּרִבּוֹת , עַר שְׂרִאכֵט עַר וְעַשׁ הַאֲבֵעֵן דִּיא כְּרִבּוֹת (בְּרִיִּתְקָד) אֹז עַר וְעַשׁ דִּיר תְּרַבְנָן וְעַשׁ עַר נִשְׁטֵן
 פּוֹן דִּיר דִּי כְּרִבּוֹת: (מִד) אַחֲדָיִם . מִיִּיזֵט מַעַן (מִכְּעִשִׂים) גְּוִיבִיג טַעַג , אִין אַקְוִיִּצֵעַ צִיִּיט : (מִד) וְלָמָּה אֲשַׁבֵּל
 פִּאָר נִיאַם (לָמָּה אֲשַׁבֵּל מִלְּעִיבֹם) זָאָל אִיף וְיִין פִּאָרִאֲוִמִּיִּקֵט פּוֹן אֲזִיבֵט אִין זִינֵעַ אִין אִינֵן טָאָג (לִיבֵד עַל
 הַקּוֹבֵר אֵת בְּנָיו שְׂקָרִי שְׁבֹרָה) זָאנְט רַש"י דִּר פִּסּוֹק דְּעֶרְנֵט אִינֵן דִּר מַעֲרִיבֵט נִיאַם כְּרִאָבֵט וְיִזְעַב מִקִּינֵר
 וְעַרְט עַר גְּעֶרְוִיבֵט שְׁבֹרָה וְעַר אִיז כְּעֶרְוִיבֵט (וְכֵן בְּעִבְרִית) וַעֲבָד הָאָט אֲזִיבֵט אִינֵן גְּעֶרְוִיבֵט (כְּפִאֲשׁ שְׁוִיִּתִי שְׁכָתִי)
 אִיז נִיאַם אִיז בִּין כְּעֶרְוִיבֵט גְּעֶרְוִאֲרֵעֵן פּוֹן יוֹסֵף מִיט שְׁמַעֲוֵן אֲזִיבֵט וְעַר אִיף כְּעֶרְוִיבֵט וְעַרְצִין פּוֹן בְּנִימִין :
 גַּם שְׁבִיבֵט . (אם קום עֲלֶיךָ) אֲזִיבֵט עֵשָׂו וְעַשׁ וְעַשׁ אֲזִיבֵטִי אֲזִיבֵט דִּיר (וְיִתָּה תַּחֲרִמִּין) אֹנֵן דִּיא וְעַשׁ אִיז תְּרַבְנָן
 עַקְדֵי כְּרִי וְיִתְרַבְךָ) וְעַרְצֵן אֲזִיבֵטִי אֲזִיבֵט מִקִּינֵר אֹנֵן וְעַרְצֵן דִּיר תְּרַבְנָן (רִיבֵת הַקּוֹבֵר נִתְרַבַּת בָּהּ) עַם

שפתי חכמים

לשון תחומין י"ל ד"ה"ס אם כלנו לפרש מ"ל המדרש שהוא"ל תחומין
 ואינו"ל מהשכח"ל וי"ל כולל לפרשו שמתנחם על הכרכות כהריותך ול"ן
 לויקוסים על התורה
 דַּעַם שַׁר , עַר זָאָל נִיט לָאָכִין אֹנֵן טַאָנְצִין , הָט כְּרִי שְׁמוֹנָל
 גִּיזְאָנְט צִיאָר כְּרִי לָאָז אִיט טַאָנְצִין , עַם קַעַן זִינן , עַר אִיז
 פְּרִיִּיִרָה וְיִיזֵר דִּירְךָ אִיט וְעַשׁ צִיאָר אֹנֵן גִּיטְאָה וְעַרְצֵן
 נִסִּים , הָט כְּרִי שְׁמוֹנָל גִּיזְאָנְט צִיאָר שַׁר דִּיר הַעֲרָר וְכִפִּין
 אִיז מִיט צַעַר אֹנֵן דִּיא לָאָכֵט אֹנֵן טַאָנְצֵט , הָט דְּעַר שַׁד
 גִּיזְאָנְט גִּיטֵט אַהֲיִים , עַקֵט אֹנֵן טְרִיִּקֵט , אֹנֵן מַאכְט אֲנִטְוִין
 שְׁבַת , הַקְּבִי"ה וְעַשׁ צִיאָר אִיף טַאָהֵן נִסִּים , אֹנֵן אִיף וְעַל
 אִיף שְׁטַעֲרִין פִּאָר דַּעַם מִתְרָה וְנִשְׁבַּח פְּרִיָה , מוֹצֵאֵי שְׁבַת
 נָאָה מִתְרַבָּה אִיז נִקּוּמֵן דִּר שַׁד אֹנֵן הָט נִגְנִינן אֲדַעַ כְּבִיִּים
 אֹנֵן הָאָט זִיאָר גִּיטְרַאֲנִין כִּיז צוּם טוֹיעֵר פִּין שְׁטַאָט פִּתְמִים ,
 אִיז מַעַן נִעֲקֻבֵן צוּם מִתְרָה אֹנֵן מַעַן הָט גִּיזְאָנְט צוֹ אִיט דִּי
 רַבְּנִים שְׁטַעֲרִין דַּעֲבִין טוֹיעֵר , הָאָט דְּעַר מִתְרָה גִּיזְאָנְט מַעַן
 זָאָל פִּאָר־שְׁטַעֲרִין דַּעַם טוֹיעֵר , אֹנֵן מַעַן זָאָל זִי נִיט אֲרִיִּיִד
 לָאָזִין , הָאָט דִּר שַׁר נִגְנִינן דִּי רַבְּנִים אֹנֵן הָאָט זִי גִיטְרַאֲנִין
 אִיבֵר דַּעַם טוֹיעֵר אֹנֵן הָט זִיאָר לִשְׁעֲרֵט אִין מִיטֵן שְׁטַאָט
 מִיטֵן נַאָם , הָאָט דִּר מִתְרָה גִּיזְאָנְט מַעַן זָאָל הִיִּצִין דִּיא פִּאָר

היה נוהג טו כבוד כלביו והא להם ממה שנאמר ויאל עשו כי רשות
 ננות כנעני יצחק אביו וכו' : ק ואל"ה והלא גם לפי המדרש הוא
 פירוש לתורת אלהים
 קַלְעֵנְצֵטִין וְזִהֵן וַתֹּאמֶר אֵלָיו אֹנֵן זִי הָט צוֹ אִיט גִּיזְאָנְט
 הֵנִי בִּיִּין בְּרִדְרֵךְ בְּרִאָט זִיף צִיאָר בְּרִיִּגִין דִּיר־נִשִׁין כִּיִּין:
 (מִג) גִּיטֵה אֹנֵן אֲצִיבֵד כְּרִי שְׁמַע כְּבִלִי מִיִּין וְזִהֵן פִּר גַּם־
 מִיִּין קוֹל וְקוּם אֹנֵן שְׁמִי אִיף בִּרַח אֲנִשְׁלוֹף צוֹ מִיִּין
 בְּרִדְרֵךְ לְכָן אִין חֲרָן : (מִד) וַיִּשְׁבַּת עִמּוֹ אֹנֵן דִּר וְאֶלְקַט
 וַיִּצֹן מִיט אִיט כְּלֹאֲדֵר דִּר וְאֶלְקַט בִּי אִיט וְזִמַּעַן גַּיִם
 אַחֲדָיִם וְיִזְבִּיג טַעַג עַר בִּין עַם וְעַשׁ וְיִיבֵר קַעֲרֵן דְּעַר
 צִאָרֵן פּוֹן בִּיִּין בְּרִדְרֵךְ : (מִד) גַּד שׁוּב אֶף אֶחֱיךָ מִמֶּךָ בִּין
 עַם וְעַשׁ וְיִיבֵר עֲרִיבֵט בִּיִּין בְּרִדְרֵךְ צִאָרֵן פּוֹן דִּיר
 וַיִּשְׁבַּח אֹנֵן עַר וְעַשׁ פִּר גַּעֲסֵקֵן נִיאַם דִּר הַאָכֵט אִיט
 גִּטְוִעֵן וְשִׁלְחִי נִתְקַחֲתִיךָ מִשָּׁם וְעַל אִיף שְׁיָקֵן אֹנֵן וְעַל
 דִּיר גַּעֲמֵעֵן פּוֹן דְּאֶרְמַעַן לָמָּה וְיִאָרוּם אֲשַׁבֵּל זָאָל אִיף
 אִין נַאָם , הָט מַעַן גִּיזְאָנְט צוּם מִתְרָה דִּיר־בְּנִים שְׁטַעֲרִין אִין

לָךְ מִשֵּׁם אֱלֹהִים מִבְּנֹת לָבָן אֵתִי
 אִמְךָ: גִּינְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ אֶתְךָ וַיִּבְרָךְ
 וַיִּבְרָךְ וְהִיטָה לְקַהֲלֵ עַמִּים: וַיִּוְתֵן
 לָךְ אֶת־יִבְרָכָת אֲבֵרְהֵם לָךְ וּלְזַרְעֵךְ
 אֶתְךָ לְרֵשֶׁתְךָ אֶת־אֶרֶץ מִנְדִיךָ
 אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאֲבֵרְהֵם: שְׁבִיעִי
 הַ וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב אֶת־יַעֲקֹב וַיִּלְךְ
 פָּדָנָה אֶרֶם אֶל־לָבָן בְּנִי־בְתוּלָה

מתמן אתתא מבנת לבן
 אחוקא דאפק: ג ואל
 שדי יברך יתך וישש
 ויסגנה ותהי לבנות
 שבתין: ג ויתן לך ית
 ברכתא לאברהם לך
 ולזרעך עמה למירתך ית
 ארע תותבותך די יתב ית
 לאברהם: ה ושלח יעקב
 יתיעקב ואזל לפדן ארם
 בנות לבן בר בתוול

רשב"ם

(ד) לרשק את ארץ מנדוי. מאחר שלא
 תקח אשה מבנות כנען שהיו עבדים כמו
 שצוה אברהם ליעקב:

רש"י

בתוול כל חיבה שצריכה למד בתחלתה ר הטיל
 לה ה"א בסופה (יבמות יג) (ג) ואל שדי. מי שדי
 בזכותו למתברכין מפיו יברך ש אוקח: (ד) את
 ברכת אברהם. שאמר לו ואטעך לגוי גדול. והתברכו
 בזרעך. יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך ת ממך ולא

בית יהודא
 בבית בתואל, צו די שטוב פון בתואל, זאגט רש"י
 (פל מ"ב) שצריקה צמד בתחלתה) יעקב ווארט נוס
 דארף שטיין אמרד אין אנהייב ווארט (השיל לה) היא
 בסופה) שטייט אזי אין סוף ווארט, עם דארף שטיין
 בבית בתואל, שטייט ביקה בתואל: (ג) ואל שדי.
 יעקב הט געזאגט צו יעקב (כי שדי בברכותו למהברכין
 צו דיא מענטשען וואס ווערן גיבענטשט פון זיין מויל
 (יברך אוקח) זאל ער דיר אוקח גענטשען: (ד) ואת
 געזאגט צו אברהם אוקח ווער דיר מאכין צו אנרויס
 ביינע קינדער (היו אוקח ברכות האמורות) זאלען דיא
 שפתי חכמים

כלים המונחה: ש דאל"כ מה עין זו הסס לבן: ת דל"כ ויתן
 לך ככרת אברהם מנ"ל לא את ככרת אברהם דמשמע שנטעל ממנו
 ליקומוס על התורה
 זאט וועט צו אוקח טארן נסים דריבר פר שעיט איר דעם
 ק"ה, האבן די רבנים זאגט מיר האבין פארשעמט איינס
 דקרישיינוס וואס האט געפישערט חזורים, אפער דעם
 דקרישיינוס וואס איז אפ"ה פונען מיר ויינע קנעכט,
 דקרישיינוס הט צו זיי גיזאגט פון דעסטווענדין ווייזר זאלט
 איר ניט פארשעמין אמילר דעם פראקטין מענטש פון רום,
 דס הט יעקב געזאגט צו עשו והנה פאשר תריר, אז עם
 וועט קומען די צייט נוס די וועסט דארפן געווענעלטיגען,
 אמילר די קלענעסטע פון דיר וועלן זיין קלבים, אונ דוא
 וועסט אראם און דעם יאך פון יעקב פון דיר אונ דוא
 וועסט געוועלטיגן אוק אים:

וזהו פון בתואל הארמי אתי רבקה לבן איז געווען דר

משלי נחמיה
 געלביגע הט נישאדע יעקב צו יעקב, ער האט גינעבין דיא
 ברכות צו יעקב ווען ער איז נאך געווען ביי אים אין שטוב,
 אונ הט נאך קיין טויב אונ קינד גיהאט, נאר דס איז געווען
 אנגיגרייט אנבן פר יעקב אוק שפעטר, אז ער וועט נעמן
 אנוייב אונ וועט האבין קינד, איצט אז יעקב הט געבראכט
 גיין צו לבן אונ יעקב הט גיט געוואקסט נוס מיט יעקב וועט
 דארט זיין טאקור גליקט אים ניט דארט ביי לבן, הט יעקב
 גיזאגט צו יעקב אוק האב פאר דיר נאך אברכה, נאר די
 ביינע קינדער וועלן זיין אונגליקליך: זאלט איר נאך
 האבין אקאמישאל פון נאם צו לעבין אוק דער וועלט, דאס איז דיא ברכה פון אברהם אבינו:

מפיו הקב"ה נוס ויינע ברכות קענען געבין גענוג גליק
 (יברך אוקח) זאל ער דיר אוקח גענטשען: (ד) ואת
 געזאגט צו אברהם אוקח ווער דיר מאכין צו אנרויס
 ביינע קינדער (היו אוקח ברכות האמורות) זאלען דיא
 שפתי חכמים
 לרד לפרט על כוס של תחומין: ר לא דוקא כל חיבה ולא מנאל כלל
 זה אלל דוקא בשמות המקומות והלרות כמו בכלל חכונה וקלת
 פורוש לתורת אלהים
 נעם דיר פון דירן אנוייב פון די טעקער פון לבן
 דער ברודער פון דיין מוטער: (ג) ואל שדי אונ דער
 אלטעקטיגן זאט יברך זאל דיר גענעמשען יברך אונ
 ער זאל דיר פרוכערן ויברך אונ זאל דיר מערן והיית
 אונ דו זאלסט זיין צו איין זאמלונג פון פערקער:
 (ד) ויתן אונ ער זאל דיר געגען דאס גענטשונג פון
 אברהם לך צו דיר ויברך אונ צו ביינע קינדער מיט
 דיר לרשק צו מאכין דיר גרשינגן דס לאנד פון דיין
 וואנונג אשר וואס זאט האט גגעבן צוא אברהם:
 (ה) וישלח אונ ייעקב האט אנועק גשקט יעקב וילך
 אונ ער איז גגאנגען אין פדן ארם אל לבן צו לבן דער

ספר הישר
 איז געגאנגען קיין פדן ארם אונ יעקב איז דעמאלט אלס געווען
 זיבן אונ זיבציג יאר. אונ ויא יעקב איז ארויס געגאנגען פון
 פאר שבע נאך תרן הט עשו גערופען זיין זון אליפו אונ האט צוא
 אים געזאגט קינדער זאל ניט הערן. אצונד אייל אונ געם דיא
 שווערד אונ זאג נאך מין ברודער יעקב אונ זאלסט אים
 דרגען, אונ אליפו הט געטוט ציען קענשען פון זיין מוטערס
 ברידער אונ איז געלאפען נאך יעקב. אונ ווי יעקב האט דער
 ברקה מנו פהאליטין ווערן אוק שפעטר, טאקור דו אונ טאקור
 האבין אקאמישאל פון נאם צו לעבין אוק דער וועלט:

אונקלוס

אָמַר מִי אֲנִי רַבָּקָה אִם יַעֲקֹב וְעַשׂוֹ׃
 וַיֵּרָא עֲשׂוֹ פִי בִרְךְ יַעֲקֹב אֶת יַעֲקֹב
 וְשָׁלַח אֹתוֹ פְּדָנָה אֶלֶם לְקַחְתָּ לָּוִי
 מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכּוֹ אֹתוֹ וַיֵּצֵא עֲלָיו
 לְאמֹר לֹא יִתְקַח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃
 מִפְּסִיד וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְאֶל־
 אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פְּדָנָה אֶרֶם׃ חִירָא עֲשׂוֹ כִי
 רָעוּת בְּנוֹת כְּנָעַן כִּיעִינִי יַעֲקֹב אָבִיו׃
 חִירָא עֲשׂוֹ אֶל־יִשְׁמַעֲאֵל וַיִּתְקַח אֶת־

אָמַר מִי אֲנִי רַבָּקָה אִם יַעֲקֹב וְעַשׂוֹ׃
 וַיֵּרָא עֲשׂוֹ פִי בִרְךְ יַעֲקֹב אֶת יַעֲקֹב
 וְשָׁלַח אֹתוֹ פְּדָנָה אֶלֶם לְקַחְתָּ לָּוִי
 מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכּוֹ אֹתוֹ וַיֵּצֵא עֲלָיו
 לְאמֹר לֹא יִתְקַח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃
 מִפְּסִיד וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְאֶל־
 אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פְּדָנָה אֶרֶם׃ חִירָא עֲשׂוֹ כִי
 רָעוּת בְּנוֹת כְּנָעַן כִּיעִינִי יַעֲקֹב אָבִיו׃
 חִירָא עֲשׂוֹ אֶל־יִשְׁמַעֲאֵל וַיִּתְקַח אֶת־

חִירָא וְלֵאמֹר עֲשׂוֹ מַגִּילָה יוֹ וַיֵּלֶךְ עֲשׂוֹ מַגִּילָה
 יוֹ חִירָא כִּי

רשב"ם

(א) וירא עשו כי ברח יעקב את יעקב. בברכות אחרונות הללו נתן לו את ארץ כנען שניתנה לאברהם וגם אמר לו לקחת אשה ממשפחתו וגם צוהו

בית יהודא

פון דיר זאל גיבארין ווערן דס פאך (וואוהו קנע
 הקיבור) און די גיגענטשע קינדער זאלען זיין פון
 דיר : (ה) ואם יעקב ויעשו. רבקה איז גינען די
 מושער פון יעקב און פון עשו זאמט רש"י (איז יודע
 מה קלברט) און ווייס גיט נוס לערנט אונז דר פסקו.
 מיר ווייסן דאך שוין לאנג אז רבקה איז גינען די
 מושער פון יעקב מיט עשו : (ו) וישמע יעקב. זאגט רש"י
 פריע (רא עש פי בבר יעקב ורי) עשו קט גינען אז זיין
 פאטער יעקב האט געקענט אים געשעקט און פון אים
 געקב האט גינען די הייד פון זיין פאטער (קודם פדנה ארם)
 און ער איז געגאנגען אין פדנה ארם
 (כי רעות בנות כנען) און עשו האט גינען אז די
 שילעכטע, דריקר (קודם גם הוא אל ישמעאל) איז עשו
 געגאנגען צו ישמעאל, צוא געקען אנויב פון זייער

שפתי חכמים

ונתנה לזה ומה שלח פי ברכת אברהם לרושת האלן שוכני עם הוא
 ויתר מכל שאר בניו משום לרושת האלן ונתנה הוא ולא ברכה

פירוש לתורת אלהים

ברידער פון רבקה אים יעקב וואס זיא איז די מוטער
 פון יעקב מיט עשו : (א) וירא עשו איב אז עשו האט
 גנען פי בבר אז יעקב קט גיגענטשע צו יעקב ושלח
 און קט אים אונעק גישקט אין פדנה ארם לקחה צוא
 געקן פון דאקסן אנויב בברכו אתו ווען ער האט אים
 געקב

סדר

יעקב אז אליפו ונאנס אים מיט עקען געקענט. איז יעקב געבליבן
 שטיין אויף דעם ארץ ווי ער איז געשטאן פרי ער זאל וו פון

אחות הגוי ואחות הזרע מוכרך : (ה) אם יעקב ועשו. איז
 יודע אז מה מלמדנו : (ו) וישמע יעקב. מחוכר
 לענין של מעלה וירא עשו כי בכך יתקן וגו' וכי
 שלח אחות פדנה ארם וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה
 ארם וכי רעות בנות כנען כענין והלך גם הוא אל ישמעאל :

צו
 (קחודר געקן שילעכט) דער פסקו גיהער צו
 פאטער יעקב האט גיגענטשע זיין פריער יעקב
 (כי רעות בנות כנען) און עשו האט גינען די הייד פון זיין
 פאטער (קודם פדנה ארם) און ער איז געגאנגען אין פדנה ארם
 (כי רעות בנות כנען) און עשו האט גינען אז די
 שילעכטע, דריקר (קודם גם הוא אל ישמעאל) איז עשו
 געגאנגען צו ישמעאל, צוא געקען אנויב פון זייער

(הא"ס) : א (ק"מ) יש מקום מה כל לידועי שאנו יודע אם
 לא יודע יתכן וי"ל דרש"י יודע שם לשם כנענה אפי' כפרושי

גיגענטשע ויצי און ער האט גשאקט און אים צוא
 זאגן לא תקח דו זאלקט גיט געקען אז אשפה פון דיא
 מעקטר פון כנען : (א) וישמע און יעקב קט גינען
 צו זיין פאטער און מוטער ויודע און ער איז גגאנגען אין
 פדנה ארם : (ח) וירא עשו און עשו האט גינען פי

חִירָא עֲשׂוֹ אֶל־יִשְׁמַעֲאֵל וַיִּתְקַח אֶת־
 חִירָא עֲשׂוֹ אֶל־יִשְׁמַעֲאֵל וַיִּתְקַח אֶת־

וינע

האט געזאגט שוין די מושער פון עשו און יעקב, עשו איז דאך פריער גיבארין פון יעקב, נאר רש"י שרייבט אין סדרה ויצא איה דעם
 ועמי לאה רכוב, ווייל מנשפין האבין געזאגט רבקה צוויי זיין עשו און יעקב, לכן האט צוויי מעכטער, לאה און רחל, געוויס ועמי זין ביי זיין
 אשכנז פון לבן, דאס איז רחל, אויף דעם האט לאה שפעטדי געווינט זיא זאל גיט ווערן קיין ארץ ויב' פון עשו דריבער האט לאה געהאט שוואכע אויגן,
 רבקה האט געשראכט יעקב גיט אז לבן נעמען אויב פון זיינע מעכטער, לבן וועט אים אים יעקב קיין ארץ ויב' פון עשו דריבער האט לאה געהאט שוואכע אויגן,
 אים גיט נעבן, (ווארום ער וועט זאגן זיא גינער אז עשו, ווייל עשו איז עלטער, זיין מאכטער רחל וועט ער אים אים אים גיט נעבן, ווארום ער וועט זאגן
 ער וויל גיט חתונה מאכן די זיבעטע פאר די אשכנז (ווי ער האט שפעטער גוואלט) ער וועט זאגן זיא גינער אז עשו, ווייל עשו איז עלטער, זיין מאכטער רחל וועט ער אים אים אים גיט נעבן, ווארום ער וועט זאגן
 וועט ער נעמען רחל, דריבער האט רבקה געזאגט אונז אז אונז און לבן ער איז דער פאטער וועט ער אים נעבן לאה, נאכדעם
 פסקו וישלח וגו' איה רבקה אים יעקב ועשו, פריער איז יעקב נאכדעם עשו דאס איז קיין ליגען גינען ווארים פרשטעט און יעקב פריער
 גיבארין ביי ארץ און בודן [עין רש"י] אנויב סדרה פסקו [אויסגעט] יעקב האט דאך געקענט די בבורה פון עקן [ציר פה ובי' :

מִשָּׂא דְבַר יְהוָה אֶל-יִשְׂרָאֵל בְּיַד מְלָאכֵי: אֲחַבְתִּי אֶתְכֶם אֲמַר יְהוָה וְאִמַּרְתֶּם בְּמַה אֲחַבְתֵּנוּ הֲלֹא-אֲחַ עָשׂוּ לִיעֲקֹב נְאֻמֵי-יְהוָה וְאִתְּ-יַעֲקֹב: וְאֵת-עֵשׂוּ שְׂנֵאתִי וְאֵשִׁים אֶת-הַרְוֵי שְׂטֵמָה וְאֶת-נַחֲלֹתָיו לְתַנּוֹת מִדְּבַר: כִּי-יִתְאָמַר אֲדוֹם רִשְׁשֵׁנוּ וְנִשְׁוֹב וְנִבְנֶה חֲרֻבוֹת כִּה אֲמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֲמָה יִבְנוּ וְאֲנִי אֲהַרֹס וְקִרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעוֹה וְהַעֵם אֲשֶׁר-יַעֲמֵם יְהוָה עַד-עוֹלָם: וְשִׁינִיכֶם תִּרְאִינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַל יְהוָה מֵעַל לְגְבוּל יִשְׂרָאֵל: גּוֹן יִכְפַּד אֲבָן וְעֵבֶד אֲדַנּוּ וְאִם-אֲבָן אֲנִי אִתָּה כְבוֹדִי וְאִם-אֲדוֹנִים אֲנִי אִתָּה מוֹרָאֵי אֲמַר | יְהוָה צְבָאוֹת לָכֵן הִפְחִיתִים בּוֹנוֹ שְׂמִי וְאִמַּרְתֶּם בְּמַה בּוֹנוֹ אֶת־יְשׁוּעָה: מְנַיִשִׁים עַד-מִזְבְּחֵי לָחֵם מִגְּאֹל וְאִמַּרְתֶּם בְּמַה גְּאֻלְיָנָה בְּאַמְרֵכֶם שְׁלַחַן יְהוָה נִבְזָה הוּא: וְכִי-תִגְשׁוּן עוֹר לְזֶפֶת אֲנִי רַע וְכִי תִגְשׁוּ פֶסֶח וְחֻלְיָה אֲנִי רַע תְּקַרְיֶיתִהוּ

משלי יהודא

פירוש ע"מ

כי תאמר אדום רששנו וגו' וקראו להם גבול רשעה וגו'. ע"פ פי משל, גבירים האבן נטוילט נדבות צו נשפוס יעדען לערף נאך ויין שאדען איש גבדפת נרו, איז אריין בקובץ א ארוימאן נס הט קיין קאל, קיין שטוב גיהאט אונ קט פו לאנגט אנדנה הנהגה זאנט דר ממונה איה האב נאר רשות צו געבן נדבות צו די ווס זענן גבדלת גנוארן דורך די שריפה אבער דו ביסט גוועזן איין עני פון גבולרששאפט און די שריפה קט דיר קיין שאדון נישטאן. אזו אלע מצרים נוס זענן גוועזן במעלת הצלחה אפילו ווי פארן ארצא פון דער הצלחה האבן זייא אהאפונג זיי וועלן ווייער ארויף שטייגן צו ויער הצלחה, אבער אדום נוס איה אים שטייט (הנה קטן בתורה בלוים בויי איה מאד) איה אים איז גנדר גנוארן ער זאט זיין שטייגריי נידעריג און שטאנד דריבער אז ער וועט האבן אכפלה וועט ער זאגן קאמשי איה בין פו ארימט גנוארן אבער איה וועל ווייער איה גבואט ווערן, זאנט השי"ת (חמה יבנו ואני אהרס) זייא וועלן בויען אונ איה וועל צערשטערן וקראו להם גבול רשעה) וייל אויף זייא צעריגט השם הצדקה ביו אייביג אז זייא זאלען זיין גמבב השפלות:

משא דבר דם איז די לאסט פון נאמס רייד דם איז דיא נבואה ווס איז אויבר גיעבן גנוארן צו מלאכי הנביא ווס ער זאל אויבר געבן צו די ישראל ביד מלאכי אונ דם נביאות איז נאך פון לאנג גווען אין דר האנט פון מלאכי אונ פון דאן האבן דיא חקמים גברשת אז אלע נביאים זענן גשטאנן אוף דעם פארן סיני אונ דארטן איז אויבר גיענטפערט גנוארן צו ווי דם נביאות אכפתי גאט הט גואנט צו די ישראל איה האב אייף ליב ואמרתם אונ אויב איר ישראל וועט זאגן כפה מיט נוס ווייסן מיר אהבתנו אז דו האסט אונ ליב וועל איה אייף זאגן הלא פר וואר אה עש עשו איז דאך אברודער צוא אייער ערטר פאטר געקב נאס וי דעט גאט ואהב את יעקב אונ אויף האב ליב גהאט יעקב צו געבן אים אגוט לאנד דם איז ארץ ישראל ווס אלע אומוות ווייזן אייף וואט עשו שנאתי אונ עשו האב איה פיינט גהאט

נאשים אונ דערפאר האב איה פאר וויסטויניע בערגן דיא שלאנגן פון דער מדבר כי תאמר אדום אז אדום דרום זענן אונזרע שטעט וויסט גווען אפר ועצט זענען מיר בייך גנוארן פון דעם רובונג וואס מיר האבען פארוקט ורשלים ונשב וועלען מיר ווידער קערין ונגנה אונ וועלן בויען אונזרע חרבות כה אמר יי צבאות הט גאט אזו גאנט חמה יבנו ווי וועלן בויען ואני אהרס אונ איה וועל צו שטערין דאס הייסט איה וועל צוא ברעכען וויער גבייא וקראי להם אונ מען וועט וויער גרענעץ רופען גבול רשעה אפיווער גרענעץ וקס אונ ווי זענן אזו אפאלק אשר ווס גאט האט איה וייא גצעריגט איה אייביג ושיניכס תראינה אונ אייערע אויגן איר ישראל וועלען דם זעהן ואמס תאמרו אונ איר וועט זאגן גבול עס זאל גזעהן ווערן דיא גאוילה פון גאט אייבר דיא אויסקליוונג פון ישראל צו לאוען ווייסען אז מיר זענן זיין פאלק זאנט גאט ב"ה גו גבדר אב אוף אוועקן איז אחיוב ער זאל ערליך האלפן זיין פאטער ויגדר איהוי אונ אקנעקט זיין הארן אונ איר ישראל ווערט אן גרוץ קינדער אונ קנעקט צו מיר גוא זאנט גאט ב"ה מקה נפשך וואס אב אבי זב איה בין צו אייף אפאטר איה גבויי ווא איז מיין גבול דם הייסט פאר ווס האלט איר מיר גאט ערליך וואס אדונים אני אונ אויב איה בין אהאר איה מוראי ווא איז מיין מורא אפר אזו האט דר גאט ווס הערשט אייבר אלע הערשאפט גאנט צו אייף תהנים בויי שמי איר פהנים וואס איר זענט מכזה מיין נאמן ואמרתם איה ווייס אז איר וועט זאגן מיט ווס האפען מיר דיין האמען מכזה גווען וועל איה אייף זאגן דם איז דער גויון וואס איר מאכט גנעהן אוף מיר מוכב פאר אוס ווירדיגט גרוט ואמרתם אונ אז איר וועט זאגן כפה גאלנד מיט ווס האפען מיר דם כיואכט צו דיר דם גרוט פון דיין מוכב ענטפער איה אייף מיט דעם האט איר פו אוס ווירדיגט באמירס מיט דעם וואס איר זענט זענן נאמס מיש איז פו שעקט דען דיא פהנים האבן מכזה גווען די קרובנות אונ האבען גאנט מוכת עס איז ארוסע מוכת דם מיילן אימילין קרבן בוינדער וויילן מיר בעסר גאר קיין חלק גיט זעמן דר מיט הט איר פהנים מכזה גווען דאס גרוט פון מיין מוכב ווי אונ אז איר מוט גנעהען אפלינדן לכות צו

הפטרות תולדות

וְאֵלֶּיךָ יָשָׁא אֶת־יְהוָה אֱמֹר יְהוָה צְבָאוֹת: וְעַתָּה חֲלוּנָא פְּנֵי־יְהוָה וְיִחַנְנוּ מִיְדֶיכֶם יְהוָה זֹאת יְהִישָׂא מִכֶּם פְּנִים אֱמֹר יְהוָה צְבָאוֹת: מִי נִם בְּכֶם וְיִסְגֵר דְּלִתִּים וְלֹא־תֵאֵירוּ מִזְבְּחֵי הַנֶּחֱם אֵינְלִי תַפְּיָן בְּכֶם אֱמֹר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיְדֶכֶם: כִּי מִפְּנֵי־שִׁמְשׁ וְעַד־מִבְּוֹאוֹ גְּדוּף שְׁמִי בְּגוֹיִם וּבְכָל־מְקוֹם מִקְמָר מְגִישׁ לְשְׁמִי וּמִנְחָה מְהוּרָה כִּי־גְדוּף שְׁמִי בְּגוֹיִם אֱמֹר יְהוָה צְבָאוֹת: וְאַתֶּם מְחַלְלִים אוֹתוֹ בְּאִמְרַתְכֶם שְׁחַתְוּ אֲדֹנָי מִגֹּאֵל הוּא וְיִבְּו נִבְּוֹה אֲכַלְוּ: וְאִמְרַתֶּם תְּנֶה מִתְּלֵאָה וְהִפְחַתֶּם אוֹתוֹ אֱמֹר יְהוָה צְבָאוֹת וְהִבַּאתֶם גְּזוּל וְאֶת־הַפֶּסֶח וְאֶת־הַחֹלֶה וְהִבַּאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה הָאֶרְצִית אוֹתָהּ מִיְדֶכֶם אֱמֹר יְהוָה: וְאֶחָד נִבְּלֵ וְיִשׁ בְּעַדְדוֹ זָכַר וְנִזְדַּר וְזוֹבֵחַ מִשְׁחַת לְאֲדֹנָי כִּי מִקֶּדֶ גְּדוּף אֲנִי אֱמֹר יְהוָה צְבָאוֹת וְשְׁמִי נִזְרָא בְּגוֹיִם: וְעַתָּה אֵלֵיכֶם הַמְצִיחַ הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים: אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ עַד־לֵב לִתְּת כְּבוֹד לְשְׁמִי אֱמֹר יְהוָה צְבָאוֹת וְשְׁחַתְוּ בְּכֶם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶרְוֵתִי אֶת־בְּרִכּוֹתֵיכֶם וְגַם אֶרְוֵתִיהּ כִּי אֲוִיבְכֶם

פירוש ע"ט

דורך איך איז מיין נאמן גרום צווישן די פעלקער אפר ואנט גאט דר הער פון אלע הערשאפט ואפס מחללים אהו אונ איר מאכט אים פר אום הייליגען מיט זיין נאמן טייל איר נאנט דר מיש פון גאט דר מזבח איז אומנוידיג ויבי אונ זיין בייד נוס איר קעט אופ אים נאנט איר פמיד נכה זיין עסין נוס מיר עסין פון אים איז מבוזה ואפס אונ איר נאנט מיר האבן גיבראכט אפאגערי בהמה פר אקרפן נוארום מיר ועען ארומע לייט והפחם אונ דרום מאכט איר מיין מזבח מרעריג. רש"י שרייבט עם נואלט גידארפט שמיין אהי איר מאכט מיר מרעריג נאר פון גאטס כבוד ועען שמיית אהו אפר אונ נאנט דר הער פון אלע הערשאפט אונ ויודר מאכט איר מרעריג מיין מזבח והבאתם אונ איר מוט ברענען אנגלעקע בהמה ואת הפסח אונ אהינקעדיגע ואת אונ אקראנקע והבאתם אונ איר ברעננט מיט אקרפן מנחה מען זאל זיי מקריב זיין התקנה איז דען רעכט אז איר זאל דס באווייליגען פון אייערע הענט אפר זי נאנט גאט ויודר פאר שאלטן זאל ועען נבל דר נוס מראכט פאלשקייט פר מיר צו נאמן איך האב נים קיין בעסרי בהמה ויש אונ דר אמת איז עם איז דא אין זיין סמאדע אונ אוקר נוס ער איז ווערט מען זאל אים מקריב זיין פר אקרפן עולה ויודר אונ ער איז מגדר אונ אז אבהמה נוס ויא האט אמום שעכט ער פון נאמס ועען אונ איר דארפט אונ נים טאן כי נוארום איר בין ארוסער מלך אפר זי צבאות נאנט גאט צבאות ושמיי נרא בניים אונ מיין נאמן איז פארכטיג צווישן די פעלקער: ועתה אונ געצט בייא אייך פהגים איז דיא מצוה איר נאלט אכטונג געבן מען זאל נים מקריב זיין אעלעקע קרבנות: אם לא תשיש אוב איר וועט נים צו הערען ואם אוב איר וועט איר נים געבן אין אכט לחת כבוד לשמי צו געבן כבוד צו מיין נאמען אפר זי צבאות נאנט גאט צבאות ושחתי אונ איר וועל אין אייך שיקן דס מיגערונג ויארתי אונ

שעקטין אז איר נייט פאר מיר בקריב אפלינדע בהמה פר אקרפן איז דע איז דען דס נים אפיינע נאך פון אייך וני אונ אז איר מאכט גינעקען פאר אקרפן אהינקעדיגע בהמה אפר אקראנקע איז דע איז דאס נים אפיינע נאך פון אייך מקריבו גינעקען נאר אועלען צו ביין שררה אונ געה התקנה אוב ער וועט דיה באווייליגן או וישא מנה אוב ער וועט פר טראגן ביין פנים, דען צו אשברה מוז מען אור ארעכטען מליץ שיקען נים קיין בלינדן ארער אהינקעדיגן נוא נאנט דער נביא ועתה אונ געצט איר פהגים נוס איר מוט דס שעקען ווי נאר דס אור גיין אור אייער הארפן איר נאלט זיין דיא שלוחים פון די ושראל תלי אז איר נאלט בעטן פר גאט אונ אז ער זאל אונג לייט ועליגן פר נואר מידכם היתה ואת פון אייער האנד איז דאס גיין גינען וישא קאן דען דס זיין אז ער זאל פר געבן פון אייך אייער געט אפר זי צבאות אונ הט גאנט גאט נוס הערשט אייך אלע הערשאפט מינס בנס ווער איז אור צווישן אייך דיא הלאוי עם זאל אור שמיין אנוסר מענטש פון אייך ויסקור דלתים אונ זאל פר שליטן די מירן פון דעם בהמ"ק איר נאלט דארטן נים ברענגן די אום ויודיגע קרבנות זאל אונ איר נאלט נים אן צינדן אור מיין מזבח אומזיסט אעלעקע קרבנות נוס געבן מיר נים מרופה אייך ליידי אייך נים אפר זי צבאות נאנט גאט וינחה אונ קיין מנחה וועל אייך אור נים באווייליגען פון אייער האנט כי דען מורה שמש פון דר זייט נוס די וזון הייבט אן צו שייגן דאס איז מורה זייט גער מבווא אונ בוי מערב זייט וואס ויא גייט דארט אונטר גויל איז גרום מיין נאמן צווישן די פעלקער זיין נאמן איך בין נאנט אייך אלע געטר ובלל קיום אונ אין אלע ערטר מקשר ווערט געמפט אונ גיעדענט פון מיינט וועען אפילו דיא עוברי כוכבים ועען מנדב קרבנות פון מיינט וועען וינחה סודיה אונ עם איז גלייך וויא זייא וואלטן מקריב גווען אהיינעם קרבן מנחה כי גויל שמי בניים נוארום

אתר דרעא בה מן בית אלהים וזה שער השמים:

קדם יי ודין תרע קבל

רשב"ם

וכן כל אבן שמקרא אך כן ולא כמו שהיוני סבור. וכן אבן נודע הדבר

בית יהודה

איינגעפילן איז געווען גענוג בית המקדש ונווארום די ארטר נוס יעקב איז דורך זיי געגאנגן זענן געווען פאר שבע יודעה, וירושלים, בנימין, בית אל, יוסף, אונ פון דאקטן ביו חרןו שבאר שבע עומד ברזומה של יהודה ווארום פאר שבע איז געווען אין דרום זייט פון יהודה (וירושלים בפינה) אונ וירושלים איז געווען אין צפון זייט פון יהודה (בגבול שבין יהודה ובנימין) אין דעם גרענעץ ווס צווישן בית יהודה אונ בנימין (ובית אל היה בצפון שפי תחלת בנימין) אונ בית אל איז געווען אין צפון זייט פון בנימין (בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף) אין דעם גרענעץ נוס צווישן בנימין אונ יוסף ווי עס שטייט פריער (במצא) ווערט געפאן (סוף) שרייבן פאר שבע וראשו בבית אל מניש אצטע שפיעו נגד וירושלים אז די פיס פון דעם לייטר זענן געווען אין פאר שבע אונ דר שפיין פון פון לייטר געווען גענוג איבער וירושלים (כלפי שאמר רבא זינן) דס איז ווי די כויר ווס אינגער רבנים האבען געזאגט (שאמר צדיק יעקב איז געקומן אונ דעם ארט וואו מין וואהנגגן אמר) נאך האבען די חכמים געזאגט (יעקב קרא וירושלים בית היא גלא וירושלים) אונ דיא שטאט איז געווען לאו, ניש וירושלים (והיהוין למדו לומר מן) פון וואנן האבען די חכמים געלערנט אז צו זאגן, זאגט רש"י (ואמר אני איה זאג גערשען געווארן פון זיין ארץ אונ איז געקומן צו יעקב (ווי זאגט אין מסכת חירין די ערד איז צו געשטענען צו יעקב המקדש איז געקומן געקב בוי בית אל וזה נביע במקום) וואס הארט אונ דו וועסט זאגען (ויעקב יעקב על בית המקדש) בית דמקדש ונווארום אז ער איז שוין געווען אין בית אל איז בית המקדש (מדע לא עכב שם) פר ווס האט אים הקב"ה דאך ניש פאר האלטן, עקפערט רש"י (איהו לא יהיב דעתיה גר הקבל במקום שהתפלל איהו זינן) ווייל יעקב האט ניש געעראכט

שער המזרחים
בעל המזרחים
(זי) ווס שער השמים ויסקם. לומר שבעול השער מחתין שער רש"י

מוניע כנגד בית המקדש שבהר שבע עומד בדומה של יהוד וירושלים בלפניה בגבול שבין יהודה ובנימין ובית אל היה בלפון של תחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף מנא סולם שגרלו בבאר שבע ורמזו בבית אל מניע אמלע שיפועו נגד וירושלים, וכלפי שאמר רבותינו שאמר הקב"ה לדיק זה כל לבית מלוגו ויפטר בלא לינה. ועוד אמרו יעקב קראו לירושלים בית אל וזו היא ולא וירושלים ומהיכן למדו לומר כן אמר אני שנקשר כל המזורה ובא לכוון וזה קפלה הארץ המזורה שחטית חולין שכל בית המקדש לקראתו עד בית אל וזהו ויפגע במקום וז"ל וכשעבר יעקב על בית המקדש ב מדוע לא עכבו סם חיהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן דעם לייטר איז געווען גענוג איבר בית אל, איז דר מיטן דס איז ווי די כויר ווס אינגער רבנים האבען געזאגט (שאמר צדיק יעקב איז געקומן אונ דעם ארט וואו מין וואהנגגן אמר) נאך האבען די חכמים געזאגט (יעקב קרא וירושלים בית היא גלא וירושלים) אונ דיא שטאט איז געווען לאו, ניש וירושלים (והיהוין למדו לומר מן) פון וואנן האבען די חכמים געלערנט אז צו זאגן, זאגט רש"י (ואמר אני איה זאג גערשען געווארן פון זיין ארץ אונ איז געקומן צו יעקב (ווי זאגט אין מסכת חירין די ערד איז צו געשטענען צו יעקב המקדש איז געקומן געקב בוי בית אל וזה נביע במקום) וואס הארט אונ דו וועסט זאגען (ויעקב יעקב על בית המקדש) בית דמקדש ונווארום אז ער איז שוין געווען אין בית אל איז בית המקדש (מדע לא עכב שם) פר ווס האט אים הקב"ה דאך ניש פאר האלטן, עקפערט רש"י (איהו לא יהיב דעתיה גר הקבל במקום שהתפלל איהו זינן) ווייל יעקב האט ניש געעראכט

שפתי חכמים

אל ולעיל משועט שהיה עומד בבאר שבע מנדכתי לעיל ויהלום והנה סולם מוליך אלרם וגו' ולא מפרש כחיהו מקום על ארץ היה א"כ והוא קאי אמרו דכתיב לפניו בתחלה הדיינו באר שבע ודרשינן סמוכות א"כ קאי קראו אהרני לכך מפרש הסולם היה עימוד בבאר שבע כדמשמע מפיסוק וחולנו שישוע נגד ד"ה לדיינו וירושלים ובלא בית אל כדמשמע מני כפיסוק לזון לומר סוף שיפועו היה כנגד ד"ה א"כ היה יעקב חזן הסולם שבהר שבע כדנודו של ויהוה והנה מקבלו בלפון בגבול שבין יהודה ובנימין ולו הוא בלפון של בנימין וא"כ מה היה מעלה לו שיקרא לו בית אלהים ושער השמים הרי לא היה שם אל רגלי הסולם ולא ראשו לכן פירש שאמלע שיפועו היה כנגד ד"ה וסוף הסולם היינו ראשו היה כנגד בית אל שהוא לו. כתב מהרש"ל כן ילך פירוש הפסוק והלעת רש"י וכלפי שאמר

שפתי חכמים
הקב"ה לדיק זה כל לבית מלוגו ויפטר בלא לינה ובית מלוגו של הקב"ה היינו וירושלים וכל משמע וכן בבית אל ועוד אמרו יעקב קראו לירושלים בית אל וזהו לו כדכתיב ואלים לו היה כ"י ואפי' אם אלהי יתרו לחרץ הכתוב שחולו לומר לו היה וירושלים עדיין קשה מהיכן למדו לומר כן אפי אמרו ובר' וזו קרא לו שחאט שם העיר לראשונה וירושלים שקצף לשם קראט בית אל כל וזהו כתיב דחז"ל ספר לאפוקי דעת הר"ם דלפי פי' שבנחמיות שלנו כתיב יעקב קראו לירושלים בית אל ועיקר שליכתי וזהו לו ולא וירושלים ג"כ מדברי חכמים הוא וזה לא מלאחי בשום מקום ועוד לפי התירוץ ג"כ קשה ללמנו לו שהינו וירושלים וקפלה הארץ היינו שכאל לאמלעיהו הדרך כל לו כנגדו אלא והוא שהיה סבור לרש"י שיפועו לא לו הוא כדמשמע קרא כדורשתי ע"ל: ב ר"ל כך הוא המאמר הסם

ריקומי וקרים

הקב"ה דעם צו אים, איז ער דר שראקען געווארען, אונ איז אויפגעשטאען פון זיין געלענער, דער ארץ וזיין מיט מיר צוזאמן, אים געלענען האבין אויף אים פארביי געניען פארבנות אדם אונ קען אונ קבל, אויף דעם ארץ האט נח געבאטן אמןבא אונ געבאקט אמןבאט צו דר געבחה פון זיין ויהוה יצחק, ועלן מיר דער

פירוש לתורת אלהים
דא וועט גנועט ווערן דס בהמ"ק ויהוה אונ דס איז דר מוצר פון דעם הימל ווא די תפלות גייען ארום דר מדרש שרייבט דר בהמ"ק של מעלה שמיים אויף אים פארביי געניען ארבען, אויף דעם ארץ האט אבריהם

משלי

פון יעקב אונ זיין לייגען אויף דעם שטיין, האט ער אים אים רחמנות געהאט אונ האט צו אים געזאגט אויך בון דר גאט פון זיין פאטער אבריהם אונ יעקב, אויף ווע' זיין מיט דיר אונ ווע' דיר גע' פארביי פארביי דיינע קינדער ווע' אויף גע' פארביי מאכן, ווי יעקב האט זיך אויפגעווענקט פון שראף נאך דעם וויא הקב"ה איז פון אים אמןבא געזאגן, איז געווען אשערען אויף אים, אונ האט געזאגט אמן יש ה' פקחתי עיני, אויף דעם ארץ האט אים הקב"ה, אונ הקב"ה אפ"יין האט מיר צו געזאגט צו זיין מיט מיר, מה נזרא המקום מנה, ווי פירקטערליך איז דר ארץ וויא הקב"ה איז דא,

נחמיה
ווי אזוי וועט קענן מעגליך זיין אויף זא' דרמאטן די מוצר פון הקב"ה ווען ער וועט זיין מיט מיר צוזאמן, אין זה, דס פארלאנג אויף גיט, פא אים בית אלהים, אויף ווייל נאר זיין אין די שטוב פון אלהים, מיר ווייפיען ווען הקב"ה פירט דעם מענטש מיט סם ווערט ער גערופען ווען ווען ער פירט דעם מענטש מיט דר נאטיגליכע הצדקה ווערט הקב"ה גערופן אלהים, צו געהאלפן ווערן מיט נסים בארץ מען זיין ארויסר צדיק, דרייבר האט יעקב געבעטן אים יהוה אלהים עמדי, הקב"ה זאל כיה פירן מיט אנטווערליכע הצדקה, ווי ער האט זאגט פארביי קבל המקדש

יה וישלם יעקב בכרך ויקח את
 האבן אשר שלם מהאשתיו ויעים
 אתה מצבתה ויצק שמן על ראשה:

שמיא: י וואקנים יעקב
 בצפרא ונחב ית אבנא
 די שני אסדוהי ושני
 יתה קמא וצריק מישחא

רשב"ם

בשובו כדכתיב בשכסכו וכליו וימשהו וקדש אותם וכן מוכיח לנפנו. אנכי
 רש"י

השמים ועבדוהו ארבע עד הן אול כדאמרין בפרק גיד
 הגשה וקרא מוכיה וילך הרעה כי נטעא להון אמר חסבר
 שעברתי על מוקס שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו. ויב
 דעתיה למהדר ומזר עד בית אל וקפסה לו הארץ (בית
 אל כל זה הוא הסמוך לבי אלא לירושלים ועל שם הרעה
 עיר האלוים קראה בית אל והוא הר המוריה שהתפלל בו
 אברהם והוא הגדה שהתפלל בו יצחק וכן אמרו בסוטה לכו
 ונעלה וגו' לא לאברהם שקראו הר ולא ליצחק שקראו שדה
 אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ מפרש"י מדויק: מה
 גורא. תרגום מה דלויא תורה דהון. דחילו סס דבר
 הוא כמו סוכלתנו וכסו ג למלכט: וזה שער השמיים.
 מוקס תפלה לעלות תפלות השמימה. ומדרשו שבית המקדש

(יה) ויצק שמן על ראשה. ומשה אותה פקדשה להקריב עליה קרבנות
 בית יהודה

דעם ארש וואו ויגיע אצטרון האבן געבעטן צו הקב"ה
 ויפן השמים וקבחה) וא' מען אים פון הימל אויפהאלטן
 אונג ווישען ער זאל בעטן צו הקב"ה? גאר אזוי איז
 געווען (אידי עד תרו אול) יעקב איז שוין געווען נאנט צו
 די שטאט תרו (כדאמרין בפרק גיד הנשה) נוי מיר זאגן אין
 מסכת חילין אין פרק גיד הנשה (הקרא מוכים) דר פסוק וייוזט
 אוף אזו אזו יעקב איז שוין געווען געפון תרו. ווי עס שטייט אין
 פסוק ונגרף הרעה) יעקב איז געגאנגן אין תרו (פי קפסא לתרו)
 וויא יעקב איז געקומן געפון תרו (אפי' קט עד געזאגט
 אפי' שערתי על מוקס שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו) מאמר
 בין איך געגאנגן פאר פוי דעם ארש וואס דארט געגען
 גיווען מיינע אצטרון אונג האבן דארטען געבעטן ויפתח
 געטאהון צו הקב"ה. אונג ארש האב דארטען גיט תפלה
 געשאהן (ובד דגמיה דקב"ה) קט עד געבעטן ויין מיינונג
 געגאנגען ביז בית אל. אונג ער קט געוואלט גיין ווייטער
 פון ירושלים ביז בית אל. זאגט רש"י (בית אל לא יהוה תפלה געט) דאס איז גיט דר בית אל ווס איז נאנט צו ער
 (אלא ירושלים) גאר דר בית אל איז נאנט צו ירושלים (ועל שם שהיה עיר האלוים) ווייל זיא איז געווען אמאליקע
 שטאט קראה בית אל (והוא הר המוריה) דס איז דער בארג מוריה (שהתפלל בו
 אברהם) ווס אברהם קט דארטן תפלה געטאן (והוא תפלה) בי יצחק) אונג דס איז די פערד וואס יצחק קט דארטן
 תפלה געטאהן (ובן אפרו בסוטה) אונג אזו האט מען געזאגט אין דיא נקרא סוטה אייך דעם פסוק כמו ונגעה אל הר
 בית ה' (לא אברהם שהראו הר) גיט נ"יא אברהם ווס ער קט געווען דעם ארש פון בית המקדש. אפארק ויאל גינציק
 שטראל (שהו) אונג גיט וויא יצחק ווס ער האט גערופן דעם ארש פון בית המקדש. אפארק ויאל גינציק שטראל בית אל
 גאר וויא יעקב ווס ער האט גערופען דעם ארש פון בית המקדש בית אל. אפארק ויאל גינציק דער בית המקדש איז גבאט
 געווארען: ומה נקרא. זאגט רש"י (תרגום מה דחילי אהרא דהון) דר תרגום מיינטשט וויא פויכטערליך איז דר ארש
 הארש רש"י עס קט דאך געבראפט שטיין מה דחילי. מיט אפאר. פאר ווס שטייט דחילי מיט אזוי. זאגט רש"י
 מיר געפינען דאך אין ארשע שטייט אויך אזו (וכו סוכלתנו) וויא דער ווארט סוכלתנו דארף אויך שטיין מיט אפאר
 סוכלתנו. אונג עס שטייט מיט אזוי סוכלתנו (וכו סוכלתנו) דארף שטיין וסכות. אונג עס שטייט
 וסכות: וזה שער השמיים. דאס איז דער טויער פון הימל (קדוש תפלה) דר ארש פון תפלה (לעזות תפלות השמימה)
 דורך דעם ארש גייען ארויף די תפלות אין הימל (והדרשו)

הכמים

השמים ועבדוהו בתמוה און כופין אדם לדבר מלאים: שגובא ראיס
 שדחילו בו"י לאו לטון רביס הוא אלא לך תרגום הוא כן כמו
 פירוש לתורת אלהים
 ג'ליך קעגן בהמ"ק של משה: (ירח) וישלם יעקב בכרך
 יעקב איז אוף גשטאמן נאנט פריה וקח אונג ער קט
 גנוגן דעם שטיין ווס ער קט געלייגט צו קאפינס
 גישס אונג ער קט ניא גמאכט פר אדענקגאיהר ויצק

בגמא ולטון קוסא הוא למה לא עבדוהו עס ומתקן ארבע לא יסיב
 וכו' עד ומן שמים יעבדוהו כל כיון דהוא עממו לא התפלל ומן
 ריקומי קריים
 ארש איז געווען אלע צדיקים ווס ווייען מקריב זיין קרבנות
 זאמען זיי מקריב זיין אויף דעם ארש. אונג ווייל קרבנות זענען
 זיין ערליי דויקער איז דערמיטשט ביי אברהם יצחק יעקב זיין
 מאז דער ווארט פסוק. גיד דער וויפגע פסקוב ויערש גיט
 גערעכנט. ווייל מען מיינט ער האט באגאנגען הקב"ה וואס
 ער ויערש גערופען: פסוק:

דער ספר גרי רויא שבייבט אצין וואס הקב"ה קט צו געזאגט:
 שר פון עשי. דס איז סמאל. ווייל סמאל איז דער ששן
 גינציקס גט אוף דעם גינציקס ווען דר פונקטש שלאפט. ווייל דס
 אצין וואס הקב"ה קט גערעט מיט יעקב אין שטראף. אונג אזו וויא
 עשי אויך ביי געווען אויף יעקב. אונג סמאל קט גיט געוואקס
 עזרא א ג עזר' האבן געזאגט צו סמאל מיר וועגן דר זאמען

צו יעקב אין בית אל איז געוואקס געווארען אין הימלע צום
 אונג ער איז דער יצר הרע אונג ער איז דר מלאך תפלת אונג ער
 שלאפט אין אונקעניג חלק פון מוסי. דר ריב האט געוואקס
 עשי איז ביי געווען אויף יעקב. אזו איז סמאל דער שר פון
 קיינע עצה וואס צו מאן שלעקט צו יעקב. דיא זענדין פולאכט
 אפציה ווי אזו די וואקסט קעגן געווען יעקב מיט ווייע

הישר

לאשן אלע ליכט ווס זענן גינען אין שמוב אונג יעקב זאגט צו
 לכן נאך דס פר שלעפט די ליכט קט לכן געוואקס אזו איז ביי
 אונג דר פונקט א ג לכן קט געניגן זיין אפאר' האה אונג קט ניא
 גבראכט

ספר
 אונג דס איינגעוואקס די שטאט זייס אונג דס געמאכט אין
 מאלעצייס ווי עס איז נאכט געווארען אונג יעקב מיט די תרונה
 זייס געאנגן צו לכן אין שמוב צריין איז לכן געאנגן אונג דס פר
 ב"י 22

יִשְׂרָאֵל וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמֵי־הַמָּקוֹם הַהוּא
 בֵּית־אֵל וְאוֹלָם לֹא שְׁמֵי־הָעִיר
 לְרֵאשֹׁנָה: כַּיְיָדֵר יַעֲקֹב נָדָר לֵאמֹר
 אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמַרְנִי
 בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן
 לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וְכִבֵּד לְלִבִּישׁ:

על רישתה: יש ויקרא ית
 שמא דאתרא ההוא בית
 אל וברם לזו שמא
 דקרתא בקדמיתא:
 נ וקיים יעקב קים
 למימר אם יהא מימרא
 דני במסעדי וימדרני
 בקרתא קדני די אנא
 אזל ויתן לי לחם (ני)
 לחם) ל מי כר וכסו
 תו"א ונתן לי לחם עקידה עטר מן:

רשב"ם

האל בית אל אשר משחת שם מצבה וכו' יהיה בית אלהים לקרנות:
 (יש) ואלם לזו שם היר. ועל שם המקום שהיו לעיר יששכב יעקב וקרא
 אמר יעקב לפי שהוא פתח כנדרים תהלה: ללבוש. כ' כנסתו הוא
 אמר הקב"ה למחלל אחס עשית יעקב כ"ג ע"י בעל מוס סה"א לז"ג
 לחם לחמל וכנדר ללבוש שהקיים לי הכנסה שקניתי ממנו שהעבורה

בית יהודא

המקדש יש (משה) דר בית המקדש וזם אין הימשה ששיט
 ג'י"ד געגן דעם בית המקדש וזם אין אונשען אוף די ערד:
 (כ) ואם יהיה אלהים עמדי. אויב הקב"ה וועט זיין מיט מיר
 (אם) וישבור לי הבטחות ויגלו שהשם הג' אויב הקב"ה וועט
 הישען סתקן צו מיר דיא א"ע צוואגען וזם ער האט מיר
 צונגעאנגט (קהלת עקדי) ער זאל זיין מיט מיר (כפז) שאמר (י)
 ווי ער הט געזאגט צו מיר (קהל אלהי עקד) איך וועל זיין
 וויא ער האט געזאגט צו מיר וישמרתך ככל אשר תלך) איך
 וועל דרך הישען אין א"ע ארבער וואהין דרא וועסט גיין: ונתן לי לחם לאכול. אונ הקב"ה וועט מיר געבן ברוש צום
 עסין (כפז שאמר) וויא ער הט געזאגט ופי לא אענהך) איך וועל דרך הישען וועט מיר געבן ברוש צום
 זום געט ביי מענטשען מען זאל אים שענקן אפשיקול ברוש
 הקב"ה (שעמר) וויא עס ששיט אין פסוק דר המלך הט געזאגט (וילא רחמי צדיק געב) וירעו בקבש לחם איך האב

שמי חכמים

תכונה דהוא נמי שם דבר ואל"ף תרגומו סוכלתו טו"ז וכן נגד
 ללבוש נמי שם דבר הוא ותרגומו טו"ז וכסו ואל"ף ש"ז שדרך התרגום
 כן: ד (מ"י) ל"ל המדבר. מינו חלק אלף שמשפס נגד לזה
 דוקא זכ המוסק הוא שער לעליית הספלה לפי שהוא מכוון לז"ג
 של מעלה וז"ל שער השמים הוא דרך משל כי אין לשמים שער או
 חלון: ה רל"ח דהא לישאל דקרא כפל הוא דלמיז אס יהיה אלהים
 עמדי היינו ושמרני וישל אס שמור לי וכו' לומר דהאי אס יהיה
 אלהים עמדי קאי אשמרת הפשמות ואל"ף אוך יתכן לומר שיעקב
 אלהים עמדי שמה יגרום החטא ולא ישמר לו. ועי"ל דיעקב היה סבור שמה מלש
 הוא ואין מלש בלא דברים בטלים מ"ל אמר אס וכו' וק"ל ואל"ף כיון שרש"י כל להוכיח הפשמות וכן המקרא היכן הכתיבו נמי על
 נגד ללבוש וי"ל כיון שהכתיבו על לחם וז"ל שחכמותו נמי על נגד ללבוש כמו שחמ"ל עשוק לנגד וכו' לכריסך פי' זינן נגדים יקרים
 ועשוק מונק כשכל נגדים זשוי לכריסך פי' אכל לכריסך אל חזון אלף כשמים ולא בוקר מוכדי דומיה ואמר נמי כפי' כיוסו סדס לעולם

ליקוטי יקרים

קנינר, דר מלאך מיכאל וזאם אין דר גושער פריינד פון יעקב
 הט געלערנט מים זיין ויידע אברתם ויעקס הגידעקס מים דרייר
 צעקן מצות, אונ אברתם הט ויי געלערנט זיין ויהי וצחק,
 אונ וצחק הט ויי געלערנט צו יעקב, אין די מצות אין געלערנט
 געווארען מען סאר ניש נעמען צוויי שוועסטער צוואגען פאר
 ווייבר, אונ יעקב גייט איצט ער קען געזען וועג אפאכער פאר
 צוויי, גיי דו צו קען בשם אים ער זאל גענאקען צו יעקב.
 ער זאל זעהן יעקב זאל געזען בידע יאוועספאר פאר ווייבר, אונ
 קען זאל אונ צאנג פארקלאפען יעקב ביי זך פיי א"ע קנינרער
 זיין וועסט, קענען געוועלענען און יעקב אונ אויפלייגע קנינרער:

דישור

דר דאויר נאכט אין הוי ווי יעקב איז גייען אונ האבן געעסען
 אונ געטרינגען אונ דאוירן זיך געפרייט אונ געטאנגען אונ געוונען
 אונ האבן געזאגט הו"א הו"א אונ געבן זאל העקן, אונ יעקב הט

בעל השורים

השמים הוא זמן טוב לתפא: (ז) ודר. ג' כנסתו ודר יעקב
 ודר שחל ודר יפתח לומר שהלדקים היו נודרין והלאשון
 עמד היה יעקב והוא חסר, כע"כ לזכור יעקב למה אמר
 וזכיר ללבוש את הכנדים מלמד שיעקב היה כהן גדול כדליתא ב"ר
 על יכזו מיד שמה לרדך להיות סה"ל למעלה במקומו זש ונתן לי

רש"י

של מעלה ד מכוון כנגד בית המקדש של מטה: (כ) אם
 יהיה אלהים עמדי. אס שמור לי הכשמות הללו
 שהכשתי להיות ה עמדי כמו שאמר לי והנה אנכי עמד:
 ושמרני. כמו שאמר לי ושמתוך ככל אשר תלך: ונתן
 לי לחם לאכול. כמו שאמר כי לא אעזוב והמבקש לחם
 הוא קרוי עזוב שאמר ולא רחמי צדיק עזוב וורעו מבקש

מיט דיר: וישקבני. ער וועט מיר היטען (כפז שאמר י)
 וועל דרך הישען אין א"ע ארבער וואהין דרא וועסט גיין:
 עסין (כפז שאמר) וויא ער הט געזאגט ופי לא אענהך) איך וועל דרך הישען וועט מיר געבן ברוש צום
 זום געט ביי מענטשען מען זאל אים שענקן אפשיקול ברוש
 הקב"ה (שעמר) וויא עס ששיט אין פסוק דר המלך הט געזאגט (וילא רחמי צדיק געב) וירעו בקבש לחם איך האב

דעת זקנים כמעלי התוספות

(כ) אם יהיה אלהים עמדי. פשטיה דקרא און זיה תנאי אלא
 לשון שבועה כן יהיה אלהים עמדי וכו' וכל אשר תלך לו.
 מדרש יעקב תקן לתת מעשר מן הממון ואמרי' ב"ר שאל מין
 אחר את ר' יהושע בן לוי הוכי מצוני שעשיר בניו אמר לו
 לוי שהקדיש לשמים אמר לו ומה ראה להקדיש לוי והוא לא הי'
 עשירי אמר לו שעשה יעקב מכל בניו כמלאים הנכנסין לריר
 להתעשר והכניס דרך תולדותם בנתיבות הן

היה מסופק אס יקיים הקב"ה הכשמות אס לזו. וי"ל שהיה ירא שמה יגרום החטא ולא ישמר לו. ועי"ל דיעקב היה סבור שמה מלש
 הוא ואין מלש בלא דברים בטלים מ"ל אמר אס וכו' וק"ל ואל"ף כיון שרש"י כל להוכיח הפשמות וכן המקרא היכן הכתיבו נמי על
 נגד ללבוש וי"ל כיון שהכתיבו על לחם וז"ל שחכמותו נמי על נגד ללבוש כמו שחמ"ל עשוק לנגד וכו' לכריסך פי' זינן נגדים יקרים
 ועשוק מונק כשכל נגדים זשוי לכריסך פי' אכל לכריסך אל חזון אלף כשמים ולא בוקר מוכדי דומיה ואמר נמי כפי' כיוסו סדס לעולם

פירוש לתורת אלהים

אונ ער הט געזאגט אייל אוף איר שפיין: (יט) ונקרא
 אונ ער הט גרוקן דעם נאמן פון דעם ארמ בית
 אל ואלם אבר צום ערשען הט די שטאט גהייסן
 לזו: (כ) ויבר יעקב נדר אונ יעקב האט אנדר גיזאן
 לאמר צו זאגן אז אז נאט וועט זיין מיט מיר אזו ווי
 ער איז מיר מבטיח וישמרני אונ ער וועט מיר היטען
 אוף דעם וועג וזאם איך גיי ונתן אונ ער וועט מיר
 זיגע זאלען גיבארען וועטען אין חזן לארץ, אויב עס וועט אזו

ספר

געבראכט צו יעקב אונ יעקב הט גאר ניש געוויסט אוב עס איז
 צאח. אונ קען הט געגען זיין דיקטס מיר וילקח צו זיין סאכער
 צאח פאר אין ד' דיקטס מיר, אונ אלע חתונה זייט זעגן געקען אין

בְּאֵשׁ־רִנּוֹ לָךְ: כֵּט שְׁנֵי אֵי וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב
רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה בְּנֵי־קָדֶם: כו וַיֵּרָא
וְהִנֵּה בְּאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם
שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עֲלֵיהָ כִּי
מִן־הַבְּאֵר הִתְהוֹא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים
וְהַאֲבָן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר:
ז וַיִּבְאֲסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיְגַלְלוּ

תתן לי חד מן עשרת
אפר שנתה קדמך: * ויגמל
יעקב רגלוהו (כי רגלוהו)
ואז לארע בני מדינהא:
* והוא והא בר א
בחקלא והא ממן תלתא
עדרין דען רבעין עלפה
ארי מן פירא התיא
משמן עדריא ואבנא
בתתא על פומא דבירא:
* ומתכפנישין לתמן פל
עדריא ומגנדרין ית

בעל הטורים

(כ) וירא והנה באר בשדה. אמרה לו אמו כונו שאנכי יפת תואר
וזולמנתי על הכאר כן וסיה לך מננות אחי אם תראה שהיא כחולתי היא
בת מולך: והנה באר בשדה. רמז לכאר שהיא לשראל כבודך: שלשה עדרי
משה: האבן. כי כפי" ט"ש שני לוחות אבנים. ז"ל באר כפרשה כנגד ז' ימי
החג שמנסכים בהם מים וכנגד שבעה שקרין כמורה שבעת.
* ודי מוסא פי הכאר כנגד ה' שקרין כ"ט ו'י' מוסא מע"פ הכאר כנגד ג' שקרין כחול:

רשב"ם

אשרנו לך. להקריב לניחך עולה: (א) וישא יעקב רגליו. מתוך שהביט
הקב"ה הלך בשמחה ומתנצח: בני קדם. ארם בדכתיב ארם קדמיה: (ב) והביט
בת מולך: והנה באר בשדה. רמז לכאר שהיא לשראל כבודך: שלשה עדרי
משה: האבן. כי כפי" ט"ש שני לוחות אבנים. ז"ל באר כפרשה כנגד ז' ימי
החג שמנסכים בהם מים וכנגד שבעה שקרין כמורה שבעת.
* ודי מוסא פי הכאר כנגד ה' שקרין כ"ט ו'י' מוסא מע"פ הכאר כנגד ג' שקרין כחול:

בית יהודה

נאמר לשם? וסו נאמט דאקטן דר פסוק? (ויצב יעקב מצבה וגו'
בשפר עזיק נסך) יצבב הט אויפגעשעצט דעם שטיין אונ
הט אויף דעם שטיין נעקאט וויין אונ בוימאויף צו הקב"ה:
(א) וישא יעקב רגליו. יצבב הט אויפגעזויכן זיינע פיס,
נאמט רש"י (וכיפנתבש"ט ביערה סוכה) אז יצבב איז
אנגענאמט געווארן מיט אנושע אןאונג (שהובטח בשמירה)
ער איז פארזיכערט געווארן פון הקב"ה אז ער וועט איז
הישען (כשא צב"ו את רגליו) הט די הארץ זיינע אויפגעזויכן

זיינע פיס (ונשעש בק' ג'קבת) אונ ער איז געווארן ריניג צום
(וב) נישקו העדרים. מען מיינט נישקו הרוגים את העדרים) דיא
די בריון (והמקרא דבר ב'ששן קצרה) דר פסוק הט גפעצט
ריגילים היו להאסף לפי שהיתה י האבן גדולה: וגללו.
מיינט מען (וגללו) זיי ווארפען אראם (פל' גשין הויה) יעדער
שעענדיגע ווא (משתנה דרבר בלשון שתיד וגלשון עבר)

שפתי

לו עשר וגו' אף אם לא תשומר הכסות. ומהרש"ל כתב וז"ל שכן
אמר יעקב אם תשומר הכסות או עשר אשרנו שתי מעשרות
עמא לכו אשער פעס אחת וכן עשה עכ"ל: * ש שפירושו היו משקים

פירוש

ויער אף אפ שידן מעשר פון בייניגשען: (א) וישא
יעקב רגליו אונ יעקב הט אוף גהוקן זיינע פיס (עיוו ט"ו)
גללו אונ ער איז גנאנגן צו דעם לאנד פון די לייט
ונס וואגן אין מוקרה זייט: (ב) וירא אונ ער הט גנעהן
והנה באר בשדה עם שטייט אברגען אין פעלד והנה
שם אונ דארטן איז דריי סטאדט מיט שאף ווארטן
בייא איר פי ווארום פון דעם ברונען פלעגען דיא
פאסטיר אן פרינגן די סטאדט והיגן אונ אגרוקר
שטיין ליגט אויף דעם געפענג פון דר ברונען:
(ג) ונאספו שמה אונ דארטן ווערן איין גזאמליט אלע
סטאדעם וגללו אונ דיא פאסטירער קייקען אראם

ספר

געואנט נוס האספו מיה אפ געמאט אויף דעם ארם אונ די
האספו מיר געגען לאה. אונ לכן הט געגענט צו יעקב מיט
גיש אונ ביי אונן מען ווא תהנה מאבן פריער די זינגסטע פו די

ויצא מעל פניו פומא דבירא
 ומשקונית ענא ומתיבין
 ות אנא על פומא
 דבינא דערתרה: ו יאמר
 להון יעקב אחי מן
 אתון ויאמר מחר
 אנהא: ו יאמר להון
 הודעתון ית לבן פר
 נחור ויאמר ידעון:
 ו יאמר להון משלם לה
 ויאמר שלם ותא רחל
 ברתה אתיא עם ענא:
 ו יאמר הא עוד יוסא
 סגי לא עדן למכנש
 בעיר אשקו ענא ואזילו
 תו"א הן עוד היום פ' כהר פ' וחסק:

בעל השורים
 (1) ויאמר שלם. ולא אמרו שלם לו כי
 רש"י

את האלן מעל פני הבאר והשקו
 את הצאן והשיבו את האלן על
 פני הבאר למקמה: ו יאמר להם
 יעקב אחי מאין אתם ויאמרו
 מחרן אנתנו: ו יאמר להם
 הודעתם את לבן בן נחור ויאמרו
 ידענו: ו יאמר להם השלום לו
 ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה
 עם הצאן: ו יאמר הן עוד היום
 גדול לא יעת האסף המקנה השקו

בית יהודא

ווערט געקדערט אין דעם הינדן, אפארה'ר רעט מען די זאך
 וועט זיין אונ אפארה'ר רעט מען עס אין גענוען (לפי שפ'ל
 דבר הנהנה תמיד) ווייל די זאך קום אין שפענדג'דן דבר הנה
 ועתיד להיות) אין דאך די זאך גענוען אונ זיא וועט זיין:
 ויהשיבו. (תרגום ומתיבין) אויף דעם ווארט והשיבו
 מיינטש דר תרגום ומתיבין, זיי קערען צוריק דעם שטיין
 אויף די ברוגען: (ו) ופאה עם הצאן. זאגט רש"י (הפסע
 בארף) די גניבה דער טפחאז אוי אונטער די ארץ (תרגום)
 מיינטש דר תרגום (אתיא) זיא קומט (רחל בתו) זאגט
 רש"י (הפסע לשעלה בבית) דיא גניבה ודער רבינו אין אויף
 (אתת) זיא אין געקומן (הראשון בשו עשה) דער גרשבער
 דער אנדערער באה מיינט מען זיא האט געטאקן, זיא אין
 (לפי שראה איהם רובצים) ווייל געבט הט גועקן די פאסטאכר
 ידע ער געמיינט זיי ווילען שוין פארזאמלען דיא
 מער פיסטערין דיא שעפטון אין פער'ר (אמר להן) הט געבט
 גרויס (לומר) ער האט געזאגט צו די פאסטאכער (אם שכירים אתם)
 האט איר נאך גיט געקדעגט דיא ארבעט פון דעם טאג (ואם
 תקהיתו לשכם) אונ אויב דיא בהמות זעגן אייערע (אף

עתיד ובלשון כ עבר לפי שכל דבר ההוא תמיד כבר היה
 ועתיד להיות: והשיבו. תרגומו ומתיבין: (1) באה עם
 הצאן. הטעם באל"ף ותרגומו אתיא. ורחל באה. הטעם
 למעלה בבי"ת ותרגומו אתת הראשון לשון עשה והשני לשון
 עשה: (1) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רובצים
 כסבור שרועים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד אמר
 להם הן עוד היום גדול כלומר אם שכירי יום אתם לא
 שלמתם פעולת היום. ואם הבהמות שלכם אעפ"כ לא עת

דעם ערשפען אונ אויף דיא ב (תרגום) מיינטש דר תרגום
 באה מיינט מען זיא מתיב, זיא קומט (ותשי לישן עשה)
 זיא געקומען: (1) ויה ער היום דרוגו. דר טאג אין נאך גרויס
 ליגען געבען ברוגען (בכבוד שרועים לאסוף המקנה הביתה ולא
 שעפטען אונ זיי מרייבען אהיים אונ זיין וועלן מיינט גיט
 געזאגט צו די פאסטאכר (הן עוד היום גדול) דר טאג אין נאך
 אויב איר זענט געדינגעט (אם שכירים אתם) אונ אויב דיא בהמות זעגן אייערע (אף

שפתי חכמים

לשון הוה ויסעודך גויי חכוי ובללו ומתרגס ונגדכון דהא לשון עתיד
 ח"כ מוכח כדלוי מן התרגום דכל הפסוק מדבר לשון הוה אלל גני

גדולה ט"פ הכאר: כ הא ללא מוכח התרגום מיד לשל על יבין
 סעדרים ועל וחסמו ומסוס דלכן כחוי ובללו ומתרגס ומגדרים דהוה

והשקו את הצאן אונ זיי מרינגן אן די שאף והשיבו אונ
 זיי קערין אום דעם שטיין אוף דעם עפענונג פון
 דעם ברוגן צו איר ארם: (7) ויאמר להם יעקב האט
 יעקב צו זיין געזאגט אחי מייגע פריינד מאזן אפס
 פון וואגען זייט איר ויאמר אונ זיין האבן געזאגט
 מחרן אנתנו מיר וייגן פון חרן: (8) ויאמר להם הט ער
 צו זיי געזאגט הודעתם קענט איר לבן דעם וזהן פון

נחור ויאמרו אונ זיין האבן געזאגט קענט אונ ער הט געזאגט צו זיי
 קאבן אים: (1) ויאמר להם אונ ער הט געזאגט צו זיי
 השלום לו אוב עם איו צו אים שלום ויאמרו שלום אונ
 זיי האבן געזאגט עם איו שלום והנה רחל זיין טאכטער
 רחל קומט מיט די שאף: (1) ויאמר אונ ער הט געזאגט
 הן עוד היום גדול דר טאג אין דאך נאך גרויס (שניו מ"1)
 לא עת האסף המקנה איו דאך גיט דיא צייט איין צו

הישר

האט געווינן מיר וזהן צו איר מאן יעקב. אינ און האבן זיי
 געהויבן ראובן שבעין זיי ויהודה אינ זאה הט אויף געהערט צו
 געוין אונ רחל איו געבען איין אים פאסטאכר אונ רחל האט

ספר
 איידר זאה. אונ לבן הט געבען צו זיין טאכטער רחל אדריקסט
 מיר אונ זיא הט געהויבן בלהת. אונ זיי קאט ביה הט געזעקן
 אונ געבט הט פרינד זאה. הט קאט ביה זיא באווייליגט אונ זיא

הצאן ולכן רעו: ויאמרו לא נוכל
 עד אשר יאספו כל העדרים וגללו
 את האבן מעל פי הבאר והשקינו
 הצאן: עורנו מדבר עם ורחלו
 באה עם הצאן אשר לאביה כי
 רעה הוא: ויהי כאשר ראה יעקב
 את רחל בת לבן אחי אמו ואת
 צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל

רעו: ויאמרו לא נוכל
 עד די מתכנישין כל
 עדריא ומגדרין ית
 אבנא מעל פומא דבירא
 ונשקי ענא: מ עד דהוא
 ממלך עמון ורחל אתת
 עם ענא די לאבנה אחי
 רעימא היא: ויהי פד
 הוא יעקב ית רחל בת
 לבן אחיהא דאמה וית
 ענא דלבן אחיהא
 דאמה וקרב יעקב
 ומגדרי ית אבנא מעל
 תו"א ויסי כלבז מגל:

בעל המורים

אין שלום אמר אלול לרשעים: (ט) כי רעה הוא. כי במס' הכא וארדך
 מן רעה ורגל מועדת אוחו ספוק נדרש בגלות וכן כי רעה הוא נדרש
 כי ככל בגלות: (י) ויגל. כל' הכא וארדך ויגל כבודי שכיין שראה
 אוחו שרתה עליו רודיק וחו וסו ויגל כבודי כדכתוב עורה כבודי. ד"א

רש"י

ל האסף המקנה וגו' (כ"ב): (ח) לא נוכל! להסקות לפי
 מ שהאבן גדולה וגל' א'. זה מפורסם ויגדלונו לפי שהוא
 ל עתיד: (י) ויגש יעקב ויגל. כמי שמכביר את הספק

וגללו. ואגש רש"י נח בתורגם ויגדלונו דעם ווארט ויגללו
 שהיא לשון עזרה) ויגש דעם ווארט ויגללו האבן די פאסטוכער
 צו יעקב ווס זיי וועלן טאהן ווען אלע פאסטוכער צוואנגען
 אבער ונאספו וגו' ויגללו ווס שטייט אין פסוק (ג) ואגש ריא
 טאג, דריבער שטייטש דער תרגום דעם ווארט ויגללו.
 טאג: (י) ויגש יעקב ויגללו. ויגש איז געאנגען צו די ברויגען

ישקו לא מוכח מיון התרגום ויגללו כתיב ב' פעמים ישקו אלא
 לטעל כתיב ישקו ויגללו כתיב וסקיטו וכן כל הלכות אינו שוין
 מיון מן וגללו: ל קלע דהספוק כולל הענין לכיון שאלר

פירוש לתורת אלהים

ואמרו די בהמות השקו הצאן מריגקט אן די שאף
 ולכן רעו אונ גייט פאשן: (ח) ויאמרו אונ זיי האבין
 גאנאט לא נוכל כיר קאמן גיט אן מריגקט דיא שאף
 עד ביו עם וועלען ווערען איין גיוואמילט אלע
 פאסטוכער ויגללו אונ זיי וועלן אראפ מריגקען דעם
 שטיין פון דעם ברויגן והשקינו הצאן וועלען מיר אן
 מריגקט די שאף: (ט) עורנו ער רעדט נאך מוס זיי
 ורחל באה אונ רחל איז גקומען עם הצאן אשר לאביה
 מיט די שאף ווס האט געהערט צו איר פאמך פי
 דעה היא ווארום זיא איז גווען אפסטוכערן: (י) ויהי
 אונ עם איז גווען פאשר נוי יעקב הט דער וועהן רחל
 בת לבן אחי אמו די טאכטער פון זיין מוטערס ברויגן
 אונ די שאף פון לבן ויגש האט יעקב געגעהנט ויגל

רשב"ם

עליה. מפתחים: (ח) עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן. והאבן
 גדולה על פי הבאר. שלא יפול שם אדם. וא' שלא יאספו סמנה שאר בני
 אדם: (י) ויגל את האבן. לבדו. להודיע נבחרות בא הכבוד:

איתנו ויגל כבודי כשתיקיים ויגל את האבן כשכור יזהר שדומה לאבן:
 בית יהודה

פי שן לא עת הניחם בקינה) פון דעקסטוענגען איז נאך גיט
 צייט צו פארזאמלען די בהמות צו גיין מוט זיא אהיים:
 (ח) ולא נוכלו. מיר קענן גיט (להשקות) צו געבען טרויגקען
 דיא שעסמין ופי שהאבן גדולה ויזיל דר שטיין איז גרויס:
 שטייטש דר תרגום ויגדלונו, וזיא וועלען אראפ ווארפן לפי
 געזאגט ווס עס וועט זיין ודי פאסטוכער האבען געזאגט
 וועלן קומען, וועלן זיי אראפ ווארפן דעם שטיין פון ברויגען.
 תורה די תורה דער צייטש וואס די פאסטוכער מוהקען אלע
 זיי ווארפען אראפ דעם שטיין. אזו טוהען זיי אלע
 אונ הט אראפ געווארפען דעם שטיין (פאך) שבגל דא

הכבדים

כן עד היום גדול לא היה לו חו למכתב לא עת האסף המקנה
 ודלו כן הוא לך מפרש דמי ענינים הם: מ פירוש וחי
 חסר לגלגל כדפרש רש"י לטעל מרום כדסה ולא סקד הסכסו

ליקוטי מרדכי

(י-י) ויהי כאשר ראה וגו'. דר באר מים חיים ז"ל שרי בם
 פאר ווס שטייט צוויי מאל אין פסוק לבן אחי אמו, בת
 לבן אחי אמו, צאן לבן אחי אמו, ווארום יעקב הט דאך קיין
 מאל געוועהן רחלו, נאר ער האט געוועהן צענה גייט מיט
 שפעטען, פון אירע פרויגן גייענדיג הט ער פשטיקט
 אז זיא איז גיט פון די ארטישע פערסן, נאר זיא איז פון זיין
 משפחה, אונ גיט פון דעם לבן זיא די פרויגקייט, נאר ווייל זיא
 געהער צו זיין משפחה, אונ גיט פון דעם לבן איז אברודער פון
 זיין משפחה, אונ אז ער הט געוועהן דעם נאנג פון די שפעטען,
 זיי גייען גיט אראפ פון וועג אירע אפריענדע פעלד, האט ער
 געוואקס אז די שפעטשן געהערן צו לבן אונ זיי וועלן אזו געפירט
 ווייל לבן איז אברודער פון זיין משפחה, אונ ווי יעקב אליין האט
 אראפ געווארפען דעם לבן פון ברויגן, איז דס געווען ביי די
 פאסטוכער אפרייטער וואונדערע, אונ ווי די פאסטוכער האבען

אונ האט אראפ געקויקעלט דעם שטיין (ש"י)

הישר

געהייסן דן אונ געפילט אונ זיי לאה הט געזען אז זיא האט איה
 געהערט צו געווינען דעם זיא איה איר דייקט מיר ויגשה געזען צו יעקב
 פו צווייב אונ זיא הט איה געווינען צוויי זיקן זיי האבן געהייסן דן

ספר
 געפירט דן אונ געפילט אונ זיא געווינט נסמין
 קינד הט רחל געזען איר דייקט מיר ביהא אונ הט זיא געזען
 צו יעקב פו צווייב אונ זיא הט געווינען צוויי זיקן אונ זיי האבן

את האבן מעל פי הבאר וישב
את צאן לבן אחי אמו: י וישב
יעקב רחל וישא את קלו ויבד:
י ויגד יעקב רחל כי אחי אביה
הוא וכי בן רבקה הוא ותריץ ותגיד

פרכא דבירא וישבן ית
ענא דלבן אחוהא
דאמיה: י וישב יעקב
רחל וארס ית קלה
ובכא: י ויגד יעקב
רחל אחי בר אחת
דאביה הוא וארי בר
רבקה הוא ותרצת
היא ויגד יעקב מגילא יג דברא קמ:

בית יהודה

בפקק מעל פי צלחית) ווי אפעקשט נעמט אראם אפעדעקונג
פון אפריצור (הדרגה שפחה גדול) דיר צו מאכען וויסען
אז דר פת פון יעקב איז געווען גרויס: (יא) ויבדו: יעקב
ויעקב געווינט (לפי שפחה ברית הקדש שאינה נקנסת עמו
לקמריה) ווייל ער הט געניעהן מיט רחם הקדש אז ויא נועט
ניט ליבען מיט אים צוואמען אין די קערת המכפלה דבר
אחר) וועגען נאה אואף הט ער געווינט (לפי שפא גרים
רקניוה) ווייל ער איז געקומען מיט ליידעק הענט (אמר)
ער הט געואגט (אלעזר עבד אבי אבא) אלעזר דער קנעכט
פון מיין פאטערס פאטער ופון מיין וידע אברהם ווען ער
איז געקומען נעמען מיין מוטער רבקה פאר ארויב צו מיין
אין ויגע הענט וביי ויהו אדרוינגען, אונ פראגעלעטען אונ
האב גאר ניט, הארט רש"י פאר וויס הט שאקע יעקב גאר
אבי אחרי להרגו והשיג) ווייל ווען יעקב איז ארויסגעגאנגן
ער זאל אים הרגען ווייל ווען פאטער עשו האט אויף אים
געקניפן (לפי שגדל אליפו בחיקו של יעקב) אונ ווייל אלעזר
אפגעצויגען ווען האנט פון יעקב אונ האט אים ניש געברענגט
(אמר) ווייל יעקב איז געקומען פון מיין פאטער, מיין פאטער האט דאך מיר געקאמפן אויף זאל דיר הרגען
(אמר לו יעקב) האט יעקב געזאגט צו אלעזר (מגדל שברוך)
מאן איז וויא אגעשלאפענער, אונ דו מאכסט מיר ארעם
אביה הוא, יעקב האט געזאגט צו רחל ער איז דר ברודער
דאבית) אפריינד צו איר פאטער (פמי אנשים אחים אהבו)
איז געווען צו ריט אפעסער, אונ לבן איז געווען צווא יעקב
געזאגט צווא רחל (אם נקמאת הוא בא) אויב ווען פאטער נועט קומען מיר בארען ונב איתי נקמאת) צום נאכן פון איר

מעל פי ללוהית ב להוידעך סכחו גדול (כ"ח): (יא) ויבד. לפי
ספספה ברומ הקודש סוכה נכנסת עמו ס לקמריה ד"א לפי
סבא בידים ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו
נזמים ולמולדס ומגדלות ואלי און בידיו כלום. לפי סדרך
אליפו בן עשו במלות אביו אמרו להורגו והשיגו ולפי סגדל
אליפו בחיקו של יעקב מסך ידו אל"ל מה אטפה לזוויי של
אבא אמר לו יעקב טול מה שבדיו והטני הכוב כמת:
(יב) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה כמו (לפי יג)
חכמים אחיו אהבו. ומדרשו אם לרמאות הוא כמו לאחי

פאטער) קיי דריי נזמים וצמדיה וסגדיות) הט ער געהאט
אונ נוסע שפיוון אונ פרוקטון (מדיא אין קרדי פליס) אונ איה
ניט געהאט, זאגט רש"י (לפי שברך אליפו בן עשו במצנת
פון פאר שבע האט אלעזר דער וזהו פון עשו אים געזאגט
געקאמפן ער זאל הרגען יעקב, אונ אלעזר הט געהאפט
אוי געאדעוועט געווארען ביא זעקס קופע דר) האט ער
אוי געאדעוועט (אמר לו) אלעזר פון געזאגט צו יעקב (מה אטפה
צוויי של פאטער) מיין פאטער האט דאך מיר געקאמפן אויף זאל דיר הרגען
נעם וויס איה האב פיי מיר (הרגני חשוב פמת) אונ אפריעם
וועסטו קענען זאגען די האט מיר געברענגט: (יב) ובי איתי
פון איר פאטער, ער איז דר ברודער פון איר פאטער, נאך (קרא
וויא אברהם הט געזאגט צו ריט מיר וועגען ברודר) ווארדעם
אפעטער (ווקדש) אונ דר מירש זאגט אזו האט יעקב
קומען מיר בארען ונב איתי נקמאת) צום נאכן פון איה

שפתי חכמים

ווייל: ס ולי"ט קסה אס סיהא אומרת לו למא אתה כוסס כוהלו לא
סוטר לה מיתתה ולי"ט מה ססיע לה לז"ח ד"א ולי"ט למוד קסה

פירוש לתורת אלהים
וישק אונ הט אן גמורנגון די ישאר פון לבן ויין פעמער:
(יא) וישק אונ יעקב האט נקושט רחל'ן וישא אונ ער
הט אוף גוהבן ויין קוד אונ ער הט גוויינגט (שיוי יב"י):
(יב) ויגד אונ יעקב הט גיזאגט צו רחל כי ער איז
דער פריינד פון איר פאטער וכי בן רבקה הוא אונ
ער איז דער וזהו פון רבקה ותריץ אונ ויא
גילאפן אונ האט אן גיזאגט איר פאטער (שיוי יב"י):
אונ פארד געגען וואס צו אלעזר מיט ויגע פונקטשון ווי זאלן
אלעזר נעט אים פד אלץ גוט פאזאן, ווארט פאר און מירק
צוויי אבראגעלעטען, דער סוף איז געווען ער האט צו לבן גאר
אריינגעגעבן צו יעקב וויא אפאקטע, איר, אונ דער סוף איז
לבן בייך געווארן פון יעקב:

בניסים: ב מירוש כסיוי מהלכות ור"ל טלא גלג האבן כונו
סוטיס אכל בך ודייק זמ מדכתיב ויגל סטוא נשון גילוי ולא כתיב
ליקוטי מדרכי
געהערט אז דר שטארקר מענטש איז אונדון פון לבן'ס שוועסטער,
האבן די פאסטיקר דערצוילט אין שטאט, עס איז געקומן לבנים
שוועסטערס וזהו אונ ער איז אנדויסער גבור, ער האט אלעין
אראפ געווארפן דעם שפיון פון פרינג, ווי לבן הט דעם געהערט
איז ער געלאפן אים ונקו, לבן הט אים ארוינגעגעבן אונ געקושט
אונ הט אים געבריינגט צו זיך אין שטוב, דר פוסק דערצוילט
דעם חילוק ווי אזו לבן הט געבריינגט צו זיך אין שטוב אלעזר
דעם קנעכט פון אברהם, אונ ווי אזו ער הט געבריינגט צו זיך
יעקב, ווי לבן הט געבריינגט צו זיך אין שטוב אלעזר הט ער
אלעין איינגעשפאנט ויגע פונקטשון, אונ אלעין ויא געגעבן עסן
וואשען די פיס, אונ ווי געגעבן עסן, ווייל ער הט געשטאקט
וואסער האט ער געגעבען צו רבקה אנאדענעם גארדינג אונ
ניט געגעבען, גאר אפסיל ויסט פארקושטן, אפער לבן האט
לבן בייך געווארן פון יעקב:

ספר הישר

אונ אשר אונ גאה הט נאה געווען צוויי ויהו אונ איין סאטער
אונ אזו האבן ווי געהייסן יששכר אונ ובלוון אונ דינה ויגד
שוועסטער אונ רחל איז נאה געווען איין אבס פראקטיקן אונ רחל

הט תפלה געשאן צו גאט ב"ה אונ גאט ב"ה הט צו געהערט אן
תפלה אונ רחל הט געווען איין וזהו, אונ הט געזאגט גאט ב"ה
הט איין געשאן פון ששכר אונ רחל הט געפרוהן ור וזהו וישא צו
זאגן

את רחל ויאמר אעבדך שבע
 שנים ברחל בתך הקטנה: ויאמר
 לכן טוב תתי אתה לך מתתי אתה
 לאיש אחר שבע שנה עמדי: כויעבד
 יעקב ברחל שבע שנים ויהיו

ית רחל ויאמר אעבדך
 שבע שנים ברחל בתך
 הקטנה: ויאמר לכן
 טוב תתי אתה לך מתתי
 אתה לאיש אחר שבע
 שנה עמדי: כויעבד
 יעקב ברחל שבע שנים
 ויהיו בעל המורים
 רכות. אע"כ לא היה אהב אותה:
 רש"י

בית יהודה

מען דאס שיינקויש פון פנים ורויט, וייס, פראנעטו:
 (יח) אעבדך שבע שנים. איך וועל דיר דינען ויעבד יאחר,
 זאגט רש"י (הם גימס אחרים שאמרה לו אהב) הם זענען דיא
 איינציגע געשליכטע יאחרין ויס זיין מושרע דאךה קט צו
 אים געזאגט (וירשקט עמי גימס אחרים) דו וועסט זיענען מיט
 לך צו עשריגע יאחר, קט יעקב גערעכנט עשריגע יאחר
 מיינט מען זיענען יאחר (תבדע שפן רוא) דו זאלסט זיין או
 עס איז אזו (שהרי פתים) ווארום עס זשטייט אין פסוק ויהיו
 ויזא די עטליכע יאחר וואס זיין מושרע האט אים געהייסען
 די קליינע, פריענט רש"י (כ) הם פנים הללו (קמה) צו וואס
 שיקה ויבדע בי שיהא רמאי) ווייל יעקב האט געוואקסט אז לכן
 צו לכן איך וועל דיר דינען פו רחל (קמא האמר רחל אחרת
 וואס דו וועסט מיר געבן איינע רחל) וואס דו וועסט פו גאם
 מיר געבן וישא האמר אחרת ללאה ששה וזקרה שמה רחל)
 וועסט מיר געבן איינע רחל וועל איך זיא ורפין רחל,
 אונ דו וואס הייסט רחל וועל איך זיא ורפין רחל,
 שפתי (תמיד) וועל איך זיא ורפין רחל,
 פון דעסוועגען האט אפ"ן גיט געהאלפן. אונ

(יה) אעבדך שבע שנים. (כ"ר) הס וייס אחרים
 שאמרה לו אהב ג וישבע עמו וייס אחרים ותדע שכן הוא
 שהרי כתיב ויהיו בעיניו דכימיס אחרים: ברחל בתך
 הקטנה. כל הסומנים הללו למה לפי שהיה יודע בו שהוא
 רמאי אמר לו אעבדך ורחל ושמא תאמר רחל אחרת מן
 השוק ת"ל בכת ושמא תאמר אחרת ללאה שמה וזקרה שמה
 רחל ת"ל הקטנה ה וחק ע"כ לא הועיל שהרי רמאו:
 גענו אחרים) די זינען זענען געווען ביי יעקב
 זיין ביי קב"ט: וירחל בתך הקטנה. פו רחל, דיין טאכטער,
 קט יעקב געזאגט דיא א"ע סימנים, ענפערט רש"י (אפי
 איז אשווינדלער (אמר לו אעבדך ברחל) האט יעקב געזאגט
 מן השוק שאמער וועסטו זאגען דו וועסט מיר געבן איינע
 קט יעקב געזאגט צו לכן פתה, דיין פארטאשער רחל זאלסטו
 טאמער וועסטו זאגן איך וועל פארטאשען וואמפייטוין די
 אונ דו וואס הייסט רחל וועל איך זיא ורפין רחל (תמיד)
 מיר געבן רחל דיין קליינע טאכטער וועל עס פו לא העיל

חכמים

וק"ל: ג דלאל"כ אך, עבר על מלות אמו: ד כלומר הסכרה נותנת
 מוסס שאסב את רחל יהיו ימיס מועטים כמו זמן ארוך כמו דלתיב
 תוחלת מנוסכה ממתל ל"כ אע"כ ל"ל כיוסם אחרים אסמרה לו אמו
 וק"ל: ה וזאת לא הילול רק בכת הקטנה וז"ל לא היה אומר

תואר אלה שעינים היו רכות וא"כ און אז הסיפך של ורחל היתה יפה
 יתואר ובו אלה כן הל"ל ועני רחל יפול כיון שעינים לא היו
 יפות גם ה"ל לא היתה יפה כללמה כמראה כלה שעינים יפות לא
 גופה אין לךך בדקה וא"כ גופה עילו ורחל היתה יפה ובו

קיומי נחמיה
 נאר פאר דעם עשן, קט לכן געטראכט גענויס וויל יעקב ווארפן
 אראר אונ גע וועט זעהן ווי עס די ברכה פון אראר וועט ווערעם
 זיין נאה דעם וועט ער וועלען צו זענען די גאנצע ברכה, ער
 וועט זאגען די ברכה איז זינע, ער קט איה איר געזאכט,
 דריבער קט פון זיך געטראכט גוט אונ פרום אונ האט געזאגט צו
 געבן זיך אחר אהה, צו קען ווי דו פוים מין פרוודר וועסטו
 מך דינען אומקום? גוט איה פארזאגט דו זאלסט מיר דינען
 אומקום, גוט דו וועסט דעס קאן דו זאלסט מיר דינען אומ-
 וועסטו פו דיין ארבעט, דעס האט לכן דעקלענט אין געבן אז
 גוט פוין בעלזא הענטע גענויס ווי נאר זינג אסאכער פו ארובי, נאר
 אז ער וועט זענען מיינע אסאכער פאר ארובי וועט דאך דאס
 פארטאשען אפאל בלייבען ביי אים, ארבעט ער דאך פאר זיך דריבער וויל ער
 גוט אפגעהאנגען, זאגט דער פסוק לכן האט
 געהאט ארובי טעכטער, קען דאך יעקב האט אסאכער מיט
 אז גענויען ארובי, מיר וועסטו אז איר האט אסאכער פאר געהאט
 גוט ער איר ווייניגער נון, וועט דאך יעקב ארבעטען פאר געהאט
 דער, פון דעסוועגען וויל יעקב ארבעטען, און גענויס, אז אסאכער
 קה"ל פו ארובי, אונ גוט נאר ווענען איר שיינקויש קט ער
 דו ווהר זאגט וועל יעקב וואלט מיינען די שיינקויש פון רחל פאר
 יאר, שאטער וואלט לכן בעלשאטען איר און יאר נאר וויא דער
 יאר ע"ד הברכה:

פירוש תורת אלהים
 רחל ויאמר אונ ער האט גזאגט איך וועל דיר דינען
 זינען יאר ברחל פאר דיין קליינע טאכטער (ישו ט"ו):
 (יט) ויאמר לכן אונ רחל קט גזאגט מ"ע עס איז עסק
 איך נאר זיא דיר געבן איינער צו געבן זיא צו איין
 אונדערן מאן שפ"ה וי"ז מיט מיר: (כ) ונעבדו אונ יעקב
 קט גדינט פו רחל ויזן יאר ויהי אונ זיי זענען געווען
 וועט, דריבער הנהיג פו מה פשוטות, זאג מיר ווי פול
 ער וועט גוט געדינען וויל וואס, קט יעקב זינגענעם ער וויל
 שאכער וועט לכן זאגן, ווי ער גענויס איר האב גוט פוין ויקון,
 פארטאשען אפאל בלייבען ביי אים, ארבעט ער דאך פאר זיך דריבער וויל ער
 געהאט ארובי טעכטער, קען דאך יעקב האט אסאכער מיט
 אז גענויען ארובי, מיר וועסטו אז איר האט אסאכער פאר געהאט
 גוט ער איר ווייניגער נון, וועט דאך יעקב ארבעטען פאר געהאט
 דער, פון דעסוועגען וויל יעקב ארבעטען, און גענויס, אז אסאכער
 קה"ל פו ארובי, אונ גוט נאר ווענען איר שיינקויש קט ער
 דו ווהר זאגט וועל יעקב וואלט מיינען די שיינקויש פון רחל פאר
 יאר, שאטער וואלט לכן בעלשאטען איר און יאר נאר וויא דער
 יאר ע"ד הברכה:

הישר

אחרים, און לכן קט געזאגט צו יעקב איך זינג דיר וי"ז ביי מיר
 אונ דו זאלסט מיר גוט פו לאזען אונ זאג מיר ווי פו דו וועלסט
 מר

ספר
 יעקב געזאגט צו לכן גיב מיר מיינע ווייבר אונ זשא מיר אונקע
 זיין מוסר קט געשען, צו מיר פון פלעגן איר ואל זיך אים קערן
 5 23 ב"י

בְּעֵינָיו כְּיָמִים אַחֲדִים בְּאַהֲבַתְּךָ
 אֶתְּךָ: כֹּה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן
 הִבֵּה אֶת־אִשְׁתֵּי כִּי מָלְאוּ יָמֵי
 וְאֶבְיָאָה אֵלֶיךָ: כֹּה וַיֹּאסֶף לָבָן אֶת־
 כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּהּ:
 כֹּה וַיְהִי בְּעֶרְבַּ וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִּתּוֹ
 וַיָּבֵא אֶתְּהָ אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלֶיּהָ: כֹּה וַיִּתֵּן
 לָבָן לָהּ אֶת־זֶלְפָּה שֹׁפְתָתוֹ לְלֵאָה
 בִּתּוֹ שֹׁפְתָהּ: כֹּה וַיְהִי בַבֹּקֶר וַהֲנִיָּה

כִּי־מִיָּוֶן וַיִּזְרִין בְּדֵרֶס
 יָתָה: כֹּה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
 לְלָבָן חֵב יָת אֶתְּיָה אֲנִי
 אֲשֶׁר־מִית יוֹמֵי כְּלָהִי
 וְאֶעֱשֶׂה כְּדֹתָהּ: כֹּה וַיִּבְנֶשׂ
 לָבָן יָת כָּל־אֲנָשֵׁי אֶתְרָא
 וַעֲבַד מִשְׁתָּאָה: כֹּה וַהֲנִיָּה
 כְּרִבְשָׁא וַדְּבַר יָת לֵאָה
 בְּרִתָּהּ וַאֲשֶׁלִּי יָתָה לֹתָהּ
 וְעַל לֹתָהּ: כֹּה וַיְהִי לָבָן
 לָהּ יָת זֶלְפָּה אֶמְתָּה
 לְלֵאָה בְּרִתָּהּ לְאֶמְהוּ:
 כֹּה וַהֲנִיָּה בַצְּפָרָא וְהָא
 רְשָׁבִים

(כא) כי מלאו ימי. שבע שנים עבדתיו;
 (כה) והנה היא לאה. בדבר שלא נודע תחילה
 אומר והנה. וכן והנה חלום:

בית יהודה תו"א ויחי בבקר מגילה יג כהנא קוג :

רש"י
 (כא) מלאו ימי. שאמרה לי אמי. ועוד מלאו ימי שהרי
 אני בן כ"ד שנה ואומתי חמנוד י"ב שבטים והוא סגלומר
 וזכורה אליה והלא קל שבקלים אינו אומר כן ו' חלל להוליד
 תולדות אמר כן: (כה) ויהי בבקר והנה היא לאה.

לָבָן הָט אִים גְּעֻמָּרְט: (כא) וְקָלָא קִיָּו. עַם וְעָנְעוּ פּוּחָר
 גְּעוּמָרְטוֹ מִיָּנַע וַחֲמִיר (שֶׁאֲמָרָה לְאִים) נִים מִיָּוֶן מִשְׁטַעַר הָט
 צוּ מִיר גְּעוּמָמְט אִיךָ זָלָר זִיָּו בִּיר דִּיר (וַעֲבַד כְּלָהִי נִים) נָאָךְ
 הָט וַעֲבָד כְּעִמְיָנִט עַם אִיו פּוּחָר גְּעוּמָרְטוֹ מִיָּנַע וַחֲמִיר
 (שֶׁהָיָה אִי בִּן סִד שְׁנָה) וְזָרָמִים אִיךָ בִּין שׁוּיָו אֶלְטִט פִּיר אִוֶּב
 אֶבְשָׁצִיב וַחֲמִיר (וַחֲמִירִי אֶעֱמִיד י"ב עֲבָדִים) אִוֶּב וַעֲנִין וְעַל אִיךָ
 (וַחֲמִיר שֶׁאֲמָר וְאֶבְיָאָה אֵלֶיךָ) אִוֶּב דְּרִיבְדֶּעַר הָט וַעֲבָד גְּעוּמָמְט
 (וְהֵלָא קָל שֶׁקָּלִים אִינוֹ אִזְמִיר בֵּן) אֶפְיָרִי דְעַר גַּמְזִין פְּרָאקְשָׁטֶעַר
 הַחֲלֻדֹת אֶמֶר בְּךָ) גָּמֵר נִיָּיל עַד הָט גְּבָרָאֲמִט גְּבִירִין צְנוּעִיעֶרֶךָ
 דְּרִיבְדֶּעַר הָאָט עַד זִיךָ גְּעֻמָּרְטוֹ מִתְחַנְּנָה צוּ הָאָבִיעִן: (כה) וַיְהִי

בית יהודה תו"א ויחי בבקר מגילה יג כהנא קוג :
 רחל היה נותן לו ולפני לויטה נתי בתו מפלגת כדפריש"י לקמן והטוח
 קטנה יותר מרחל ואליה לויט לא היה רחל יעקב שמא יטעה שם
 ולפני בשם רחל ונתן לו ולפני ששמה רחל ונתן הקטנה וי"ל דלויט
 אינו בתו ממש כינו לויטה מפלגת וגם אין משה רחל אלא ששמה
 את שמה לרחל וגמשה שני תמולות לא היה ירא ועי"ל שם לא אמר
 רק כבוד הקטנה שמא תלך אשתו עוד כת ויתן אחיה ליעקב כינו
 שהנשותיו לא היו אלא אחת שבע שנים של עבודה ואף שתייה קטנה
 שנים ולא יטעה שום תמולות בשלם שהרי התנאי הוא שיתן לו בתו

שפתי חכמים

יָקוּמוּ יוֹסֵף
 (כב) וַיִּאֲמָר לָבָן וַגִּוִי וַגִּישׁ וַגִּישׁ מִשְׁתָּהּ. כֹּה וַיִּוִּסְעוּ אִין דִּי צִיִּים
 פִּין דִּי גְבָרָא פְּלֻעִנִשׁ דְּעַר חֲקִין מִאֲבָעִין דִּי מִיָּהֳרָה פִּין דִּי
 חֲזוּנָה. נִים דִּיא פְּלָה, פִּאר רִיאִים שְׁמִיטִים דִּיא וַיִּאֲסֹף לָבָן
 וַגִּישׁ מִשְׁתָּהּ, לָבָן הָט גְּעֻמָּאֲמִט דְּעַם מִשְׁתָּהּ, דִּי עֲסָדָה צוּ דִּי
 חֲזוּנָה, וַעֲבָד הָט דָּאָךְ גְּעֻמָּאֲמִטִים מִאֲבָן דִּי עֲסָדָה. נָאָךְ לָבָן הָט
 מִדָּא גְּעֻמָּאֲמִט אִיבִים וַעֲבָד נִיעַם מִאֲבָן דִּי עֲסָדָה וַעֲנִין דִּי מִשְׁנָאֲשִׁין
 בַּקְּעֻנִים וַעֲנִין מִיָּם וַעֲבָד, אִוֶּב וַעֲנִין וַעֲנִין זִיבִיעַ נִיעַם בְּרִיבְדֶּעַר,
 גְּעֻבִין חֲזוּנָן, דְּרִיבְדֶּעַר הָט לָבָן פְּרָאקְשָׁטִים דִּי גְעֻמָּט, אִוֶּב אֶלֶע
 שְׁעֻמָּשְׁעוּן פִּין: מ. מ. עַד הָט נִים גְּעֻמָּאֲמִט אִיבִים אִין דְּעַר
 הַיָּים, אֶלֶע זָאָרְטוֹן נִיָּו וַיִּנְעַם נִיעַם בְּרִיבְדֶּעַר, וַעֲבָדִיבְדֶּעַר נִים וַאֲבָעִין צוּ
 וַעֲבָד אֶלֶע לָבָן וַיִּיל אִים בִּאֲרִיעִין:

דעת וזננים מבלעדי התוספות
 (כא) כי מלאו ימי. כמנין מלאו שנים היו לי כשבאתי אצלך
 כי בן ס"ג היה כשנחתך. וי"ד נסמין הרי ע"ז שנים כסמנין
 מלאו: (כב) ויאסוף לבן. לבן רמאי היה וכל כן נקרא לבן
 הרמאי ונתכבדו לשבד את יעקב ביין כדי לרמוזו ולא יבחו בן
 החל לאה ותדע שהרי ברחל לא עשה משתה: (כה) ויהי

הא תהא ראייה לביאה שהרי יתקם נשא רבקה שהיתה רק בת שלש
 הא הקטנה לכן אמר כרחל בתך הקטנה: ו' שאין מלךד ומכר שיאמנר
 פירוש לתורה אלהים
 אין וייעב אוגין ווי אייבניגע פלעג פאהבתו ניייל ער
 הָט וַיֹּא רִיב גְּהָאִט: (כא) וַיֹּאמֶר אִוֶּב וַעֲבָד הָט גְּעוּמָמְט
 צוּ לָבָן הִבֵּה אֶת אִשְׁתֵּי גִיב מִיר מִיָּוֶן וַיִּיבִיב כִּי מָלְאוּ יָמֵי
 וְזָרָמִים מִיָּנַע פְּלֻעִנִשׁ וַעֲנִין גְּעוּמָרְטוֹ דְּרִי פִּלְטִים (שִׁיָּו ס"ג)
 וַאֲבִיָּאָה אֵלֶיךָ אִוֶּב אִיךָ וַעֲנִין קוֹמְזִין צוּ אִיר: (כב) וַיֹּאסֶף
 לָבָן אִוֶּב לָבָן הָט אִיָּוֶן גְּעוּמָמְטִים אֶלֶע שְׁמֵאִים לִיָּיִט
 וַגִּישׁ מִשְׁתָּהּ אִוֶּב עַד הָאָט גְּעוּמָמְט אִמְאֵל צִיִּים:
 (כג) ויהי אונ אז עם איין גְּקוֹמְזִין אִיךָ דְּרִי נָאָמְט וַגְּבַח
 הָט עַד גְּנוֹמְזִין נִיָּו מִאֲבָבְרָר לֵאָה וַיָּבֵא אִוֶּב עַד הָט וַיֹּא
 גְּבָרָאֲמִט צוּ אִים וַיָּבֵא אִוֶּב עַד אִיָּו גְּקוֹמְזִין צוּ אִיר:

ויין דניקס זלפיה ללאה צוא ויין מאקשער ללאה פאר
 דער פרייה ותתה היא ללאה ויא איין ללאה (ש"ו ס"א)
 ספר הישר
 מִיָּיִטִים אִיךָ צִיָּוֶן זִיבִיעַ שָׂאָה אִוֶּב וַעֲנִין דְּרִי פִּין אֶפְסָן אִיֶּשְׁכִּיב
 שָׂאָה נִים וַיֹּא אִיָּו גְּעֻמָּשְׁעֻעִטִים אִיךָ גְּעֻמָּעֲקָלִים אִיךָ גְּעֻמָּשְׁעֻעִטִים
 אִדְעַר

(כד) ונתן לבן ללויט את זלפיה שפתייה אונ לבן הָט אִיר גְּעֻבִין
 אִדְנִיקְסִט מוֹד: (כה) וַיְהִי בַבֹּקֶר אִוֶּב עַם אִיָּו וַנְּוִעִין אִין
 ספר הישר
 לִדִּיָּוֶן סִרְחָה וַעֲנִין אִיךָ דִּיר בְּצֻאָלִין אִוֶּב וַעֲבָד אִוֶּב צוּ לָבָן
 אִיךָ וַיִּיל דִּי רָז וַאֲלָמִט מִיר פִּאר מִיָּוֶן סִרְחָה דְּס גְּעֻבִין אִיךָ וַעֲנִין
 6 23 ב"י

אונקלוס

תפלה עמי עוד שבע
 שנין אחרנין: כח ועבד
 יעקב פן וא שריס
 שבנעתא דדא ויתב לה
 ית רחל ברתה לה
 לאנתו: כח ויתב לכן
 רחל ברתה ית בלהה
 אמתה לה לאמהו:
 לועל אף לית רחל ורחם
 אף ית רחל בלאה ופלח
 עמה עוד שבע שנין
 אחרנין: לא והוא יי
 ארי שניאתא לאה ויתב
 לה עהוי ורחל עקרא:
 לב ועדיאת לאה וילידת

אשר תעבד עמדי עוד שבע שנים
 אחרות: כח ויעש יעקב פן וימלא
 שבע זאת ויתן לו את רחל בתו
 לו לאשה: כח ויתן לכן לרחל בתו
 את בלהה שפחתו לה לשפחה:
 ויבא גם אל רחל ויאהב גם את
 רחל מלאה ויעבד עמו עוד שבע
 שנים אחרות: לא וירא יהוה כי
 שנואה לאה ויפתח את רחמה
 ורחל עקרה: לב ותתר לאה ותלד

תו"א וכל ה' כי שנואה לאה בתרא ט: ס
 ויפתח את רחמה ט: סג

בער השורים

(ל) וירא ה' כי שנואה... ס"ת אהיה לפי שמסדה יעקב כוונ שהשורים
 עלמה לו כך הסקירה עלמה לאחר לכן העיד הקב"ה שמו עליה:

רשב"ם
 גבורה אשר תעבד עמדי ארי שנואה רחל: עוד שבע שנים אחרות. כדכתיב
 ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ואמר יעקב אל לכן שלחני וגוי כי עבדו השליטו
 ארבע עשרה כשתי בנותיו: (ה) ויאהב גם את רחל, וגם אהבה יותר מלאה
 כלומר באליה וגם אהבה, רוב גם הוכיח כן בחורה, וכן וברחם גם אחיו
 וסמך גם ענין היותו הורג אותך: (לא) ורחל עקרה, כשבילו שחמוב לפגנו שאמה ליעקב רבה לו בנים כ' פן:

בית יהודה

ימי המשפחה בארץ נאה די ויבען טעג פון לאה'ס שפחה,
 ויעסנו האמן חתונה מיט רחל ותעבד לאה'ס נשוא'ת נאה
 איר חתונה וועסטו ארבעטן ויבען יאר: (ה) ועוד שבע שנים
 אחרות. וועסטו ארבעטן נאה ויבען נאה אנה אנדערע, זאגט
 זענן גרען גלייך צו דיא ערשטע ויבען יאר (מה ראשונות

רש"י
 ו והעבד לאחר כשואה: (ב) עוד שבע שנים אחרות.
 (כ"ר) אחרות הקיפו לראשונות ח מה ראשונות כלמונה חף

שפתי חכמים
 מדכתיב עוד משמע עוד אחרות הדומות לראשונות מה הראשונות
 כלמונה דהא ענין לא רמזו חף בהאראונות כלמונה א"ש סממנו
 פירוש לתורת אלהים

לשפחה צו איר פאר אדיניסט: (ה) ויבא אונ ער איז
 גקומען צו רחל אוף ויאהב אונ ער האט אוף לויב
 גיהאט רחל מער פון לאה ויעבד אונ ער האט
 מיט אים גדינט נאה ויבן אנהערקע נאר (שנין ט"ז):
 (לא) וירא יי כי שנואה לאה אונ נאט הט געזען אז לאה
 איז אנגעאקטע ויפתח את רחמה הט ער געפינט איר
 מראכט ויא זאל קענן קינדן האבן ורחל עקרה אונ
 רחל איז גנוען אנהערק: (כ"ב) ויפתח לאה אונ לאה איז

דיר די אוף בארץ נאה שבעת ימי המשפחה בעבדך
 פר דר ארבעט אשר וום דו וועסט ארבעטן מיט מיר
 עוד נאה אנדערע ויבען יאר נאה דער חתונה:
 (כח) ויעש אונ יעקב הט אזו גמאן ויפלא שבוז זאת אונ
 הט דר פילט די חתונה וואך ויתן לו אונ ער הט צו
 אים גגעבן זיין מאכטן רחל לו לאשה צו אים פר
 אונייב: (כ"ב) גמאן אונ לכן האט גיגעבען צו זיין
 מאכטן רחל את זיין דינסט מויד בלהה לה

משלים על התורה

(לא) וירא ה' כי שנואה לאה וגו', רמזשל גם זענן אמאל
 געווען צוויי שבנים, ויבן איז געווען אצדיק נאר
 ארעם, דר אנדער איז געווען ארשע אונ רייה, דר רשע
 פלעגט שפעדיג זאכן פון צדיק, וום העלפט דיר זיין
 פרוקמיט, אז דו ביזט אזו ארעם, אמאל הט דעם צדיק
 שפארק צוגערקט זיין ארעמקייט איז ער אנוועק געמאכט
 פון די שפאט אונ איז געמאכט צו איין אנדר שפאט בעטן
 גדיבות, ער איז געמאכט בוי ער איז געקומן צו אנוואסער
 גליה איז נואמר, ער הט זיך געוועזט געבן ויאמר אפרוען,

ספר הישר
 גיפגעקלעט אונ גרייפלישע שפאח אונ גיש דם צו ויבע ויהן צו
 ויידן אונ די פראקטע גיש ער צו יעקב אזו ווי יעקב הט געזאגט
 אונ יעקב הט נאך געדינט ביי לכן יעקב יאר חוץ וום ער הט
 אים געדינט פערצן יאר פר די ווייבר, אונ ווי גם איז געקען
 די צייט אז די שפאח זאלן געווינן הט יעקב אפ געקאן פון זיי די
 גיפגעקלעט אונ די גרייפלישע אזו ווי ער הט געקעט מיט לכן.

גיש טיף מען קען אריבער גיין מיט די פיס נאר בוי דיא

בְּיַד וְיָקָרְתָּ שְׁמָהּ רְאוּבֵן
 אָרִי אֲמַרְתָּ אֲרִי גִלְיָה קָדָם
 יִי עַל בְּוֵנִי אֲרִי כִּשְׁוֹן
 יִרְחַמְנִי בְּעִלְיָה וְעַד יָאֵת
 עוֹד וְיִלְדֶּת בְּרַ וְאֲמַרְתָּ
 אָרִי שְׁמֵעַ קָדָם יִי אָרִי
 שְׁוִינְאָתָא אָנָּה וְיִחַב לִי
 אָפַּ יֵת דִּין וְקָרְתָּ שְׁמָהּ
 שְׁמֵעוֹן: לִי וְעַד יָאֵת עוֹד
 וְיִלְדֶּת בְּרַ וְאֲמַרְתָּ הָדָא
 זְמַנָּה יִתְחַבֵּר לִי בְּעַלְיָה
 רַשְׁבַּ"ם (כז) יאהבני . כמו יאהבני .
 וכן הברל יבדלני (ישעה בן
 כמו יבדלני [בצור]:

בְּיַד וְיָקָרְתָּ שְׁמָהּ רְאוּבֵן
 אָרִי אֲמַרְתָּ אֲרִי גִלְיָה קָדָם
 יִי עַל בְּוֵנִי אֲרִי כִּשְׁוֹן
 יִרְחַמְנִי בְּעִלְיָה וְעַד יָאֵת
 עוֹד וְיִלְדֶּת בְּרַ וְאֲמַרְתָּ
 אָרִי שְׁמֵעַ קָדָם יִי אָרִי
 שְׁוִינְאָתָא אָנָּה וְיִחַב לִי
 אָפַּ יֵת דִּין וְקָרְתָּ שְׁמָהּ
 שְׁמֵעוֹן: לִי וְעַד יָאֵת עוֹד
 וְיִלְדֶּת בְּרַ וְאֲמַרְתָּ הָדָא
 זְמַנָּה יִתְחַבֵּר לִי בְּעַלְיָה
 רַשְׁבַּ"ם (כז) יאהבני . כמו יאהבני .
 וכן הברל יבדלני (ישעה בן
 כמו יבדלני [בצור]:

בעל המורים

(כז) ותקרא שמו ראובן . ואח"כ כתיב כי אמרה ובאמרו לוי בן אלה תמלה הוא מפרש טעם הסס ואח"כ הסס

בית יהודה

יִקְרָה (אף הַפְּתוּחִים בְּמִנְיָהּ) אִזוּ הַט עַר גְּעֻרִים עַרְלִיךְ
 דִּי אֲנְדֵרְעֵה וְיִבְעֵן יִקְרָה (וְאָפַּ עַל פִּי שְׁבָרִמְאִית בַּא עֲלִיז) אִפְלוּ
 דִּי אֲנְדֵרְעֵה וְיִבְעֵן יִקְרָה הַט עַר גְּעֻרִים נְוִי"ל לָבֵן הַט אִים
 גְּעַנְאָרְט . אִזוּ עַר הַט זִינִי נָאָר הַט גְּעַדְאָרְטֵשׁ דִּיבְעֵן . וְאִזוּ
 עַר הַט דְּאָף שְׁוִין גְּעֻרִים וְיִבְעֵן יִקְרָה בְּרַ חַלֵּי . אִזוּ גְּאָהֵן
 הַט עַר דְּאָף נָאָר הַט גְּעֻרִים אֲנֵמְעֵן . פִּין דְּעַסְטִינְעֵן הַט
 שְׁמָהּ רְאוּבֵן . זְמַנָּה רַשְׁ"ו (בִּיתְנֵי פִירִישׁ) אֲנֵמְעֵן בְּכָפֵן
 הַמְּבַעֵן גְּעַנְאָט דְּרִיבְעֵר הַט לָאָה גְּעַרְפֵּעֵן דַּעַם נְאִמְעֵן פִּין אִיר וְזִקֵן רְאוּבֵן (אֲמַרְתָּ) זִיא הַט גְּעַנְאָט (רְאוּ פִת בִּין בְּנֵי
 לָבֵן חַמִּי) נַעֲהֵט דַּעַם אִינְטֵרְשִׁיר צְוִישֵׁן מִיִּין וְזִקֵן אִזוּ מִיִּין שְׁוִינְרִם וְזִקֵן (שְׁבָרִם הַכְּבֹדָה לִיעֲבֵב) עֲשִׂו הַמֵּט אֲלֵיִין פִּאָרְקוּפֵט
 דִּיא בְּכֹרְהַ צִי יַעֲבֵב . פִּין דְּעַסְטִינְעֵן הַמֵּט עֲשִׂו נְאָכְרֵעַם גְּעֻרִים אֲנֵמְעֵן צִי גְעֵבֵב (וְזִה לֹא בְּכֹרְהַ לִּישָׁף) אִזוּ מִיִּין וְזִקֵן
 דְּאָבֵן הַט גִּישׁ פִּאָרְקוּפֵט דִּי בְּכֹרְהַ צִי יוֹסֵף . נָאָר מֵעַן הַט בִּין אִים אֲנֵמְעֵן עֲנִינְטֵן דִּי בְּכֹרְהַ אִזוּ מֵעַן הַט זִיא נְעֵמְעֵן
 צִיא יוֹסֵף (וְזִיא עֲרֵד עֲלִיז) אִזוּ מִיִּין וְזִקֵן רְאוּבֵן הַמֵּט גִּישׁ גְּעַקְרִינְט מִישׁ יוֹסֵף (וְזִיא עֲרֵד שְׁלֹא עֲרֵד עֲלִיז) אִזוּ גִישׁ גְּעַנְבֵן
 נְוִינֵם מִיִּין וְזִקֵן הַט גִּישׁ גְּעַקְרִינְט אִזוּ יוֹסֵף (אֲלֵא שְׁבָרִישׁ לְחִינְיָא מִן הַבְּרַ) נָאָר עַר הַמֵּט אִים גְּעֻרִים אֲרוּסִינְעֵמְעֵן
 פִּין דִּיא גְּרַבֵּן וְזִי דִּי בְּרִינְרֵעַ הַמְּבַעֵן אִים אֲרִינְיָנְעֻוֹרְפֵעֵן: (כד) וַהֲפַעַם יִלְוֶה אִישׁוֹ . דָּאָם מֵאָרְהַל וְנַעַט מִיִּין פִּין זִיק
 בְּהַעֲפֵן מִישׁ מִיר . זְמַנָּה רַשְׁ"ו (לִּפִּי שְׁהַאֲמַחֵת בְּבִיאַת הַיָּם) נְוִי"ל אֲנֵמְעֵן מִשְׁפֵּרֵם וְשִׁרְה רַקְהָ דְחַלֵּי הָאָהוּ וְעֵנְעֵן גְּעֻעֵן

האחרונות באמונה וטע"פ שברמותו כל עליו: (כז) ותקרא
 שמו ראובן . (ברכות ז) רבותינו פירשו אמרה ראו מה
 בין בני לזן חמו שזכר הכוכבה ליעקב וזה לא מוכרח ליוסף
 ולא ערער עליו ולא עוד שלא ערער עליו אלא שזכר להוליו
 מן הכור: (לד) הפעם ילוה אישי . (כ"ר) לפי שהאמות

ער די אַנדֵרְעֵה וְיִבְעֵן יִקְרָה אִזוּ אִזוּ עַר גְּעֻרִים: (כז) וַתִּקְרָא
 הַמְּבַעֵן גְּעַנְאָט דְּרִיבְעֵר הַט לָאָה גְּעַרְפֵּעֵן דַּעַם נְאִמְעֵן פִּין אִיר וְזִקֵן רְאוּבֵן (אֲמַרְתָּ) זִיא הַט גְּעַנְאָט (רְאוּ פִת בִּין בְּנֵי
 לָבֵן חַמִּי) נַעֲהֵט דַּעַם אִינְטֵרְשִׁיר צְוִישֵׁן מִיִּין וְזִקֵן אִזוּ מִיִּין שְׁוִינְרִם וְזִקֵן (שְׁבָרִם הַכְּבֹדָה לִיעֲבֵב) עֲשִׂו הַמֵּט אֲלֵיִין פִּאָרְקוּפֵט
 דִּיא בְּכֹרְהַ צִי יַעֲבֵב . פִּין דְּעַסְטִינְעֵן הַמֵּט עֲשִׂו נְאָכְרֵעַם גְּעֻרִים אֲנֵמְעֵן צִי גְעֵבֵב (וְזִה לֹא בְּכֹרְהַ לִּישָׁף) אִזוּ מִיִּין וְזִקֵן
 דְּאָבֵן הַט גִּישׁ פִּאָרְקוּפֵט דִּי בְּכֹרְהַ צִי יוֹסֵף . נָאָר מֵעַן הַט בִּין אִים אֲנֵמְעֵן עֲנִינְטֵן דִּי בְּכֹרְהַ אִזוּ מֵעַן הַט זִיא נְעֵמְעֵן
 צִיא יוֹסֵף (וְזִיא עֲרֵד עֲלִיז) אִזוּ מִיִּין וְזִקֵן רְאוּבֵן הַמֵּט גִּישׁ גְּעַקְרִינְט מִישׁ יוֹסֵף (וְזִיא עֲרֵד שְׁלֹא עֲרֵד עֲלִיז) אִזוּ גִישׁ גְּעַנְבֵן
 נְוִינֵם מִיִּין וְזִקֵן הַט גִּישׁ גְּעַקְרִינְט אִזוּ יוֹסֵף (אֲלֵא שְׁבָרִישׁ לְחִינְיָא מִן הַבְּרַ) נָאָר עַר הַמֵּט אִים גְּעֻרִים אֲרוּסִינְעֵמְעֵן
 פִּין דִּיא גְּרַבֵּן וְזִי דִּי בְּרִינְרֵעַ הַמְּבַעֵן אִים אֲרִינְיָנְעֻוֹרְפֵעֵן: (כד) וַהֲפַעַם יִלְוֶה אִישׁוֹ . דָּאָם מֵאָרְהַל וְנַעַט מִיִּין פִּין זִיק
 בְּהַעֲפֵן מִישׁ מִיר . זְמַנָּה רַשְׁ"ו (לִּפִּי שְׁהַאֲמַחֵת בְּבִיאַת הַיָּם) נְוִי"ל אֲנֵמְעֵן מִשְׁפֵּרֵם וְשִׁרְה רַקְהָ דְחַלֵּי הָאָהוּ וְעֵנְעֵן גְּעֻעֵן

פירוש לתורת אלהים

בְּיַד וְיָקָרְתָּ שְׁמָהּ רְאוּבֵן
 אָרִי אֲמַרְתָּ אֲרִי גִלְיָה קָדָם
 יִי עַל בְּוֵנִי אֲרִי כִּשְׁוֹן
 יִרְחַמְנִי בְּעִלְיָה וְעַד יָאֵת
 עוֹד וְיִלְדֶּת בְּרַ וְאֲמַרְתָּ
 אָרִי שְׁמֵעַ קָדָם יִי אָרִי
 שְׁוִינְאָתָא אָנָּה וְיִחַב לִי
 אָפַּ יֵת דִּין וְקָרְתָּ שְׁמָהּ
 שְׁמֵעוֹן: לִי וְעַד יָאֵת עוֹד
 וְיִלְדֶּת בְּרַ וְאֲמַרְתָּ הָדָא
 זְמַנָּה יִתְחַבֵּר לִי בְּעַלְיָה
 רַשְׁבַּ"ם (כז) יאהבני . כמו יאהבני .
 וכן הברל יבדלני (ישעה בן
 כמו יבדלני [בצור]:

בְּיַד וְיָקָרְתָּ שְׁמָהּ רְאוּבֵן
 אָרִי אֲמַרְתָּ אֲרִי גִלְיָה קָדָם
 יִי עַל בְּוֵנִי אֲרִי כִּשְׁוֹן
 יִרְחַמְנִי בְּעִלְיָה וְעַד יָאֵת
 עוֹד וְיִלְדֶּת בְּרַ וְאֲמַרְתָּ
 אָרִי שְׁמֵעַ קָדָם יִי אָרִי
 שְׁוִינְאָתָא אָנָּה וְיִחַב לִי
 אָפַּ יֵת דִּין וְקָרְתָּ שְׁמָהּ
 שְׁמֵעוֹן: לִי וְעַד יָאֵת עוֹד
 וְיִלְדֶּת בְּרַ וְאֲמַרְתָּ הָדָא
 זְמַנָּה יִתְחַבֵּר לִי בְּעַלְיָה
 רַשְׁבַּ"ם (כז) יאהבני . כמו יאהבני .
 וכן הברל יבדלני (ישעה בן
 כמו יבדלני [בצור]:

מסלים על התורה

פְּאֻוֹאָה וְיִי עַר הַט גְּעֻעֵן דְּרַ צְדִיק וְיִצֵּץ נַעֲבֵן נְוִינְרֵם הַט
 עַר גְּעַלְאָט פִּין אִים . אִזוּ אִזוּ אֲנֵמְעֵן גְּעַמְרֵן אִיבֵר הַט
 נְוִינְרֵם . וְזִי דְּרַ פְּאֻוֹאָה אִזוּ גְּעַמְרֵן אִין דַּעַם נְוִינְרֵם הַט עַר
 זִיק אִינְיָנְעֻוֹרְפֵעֵן אִף אִישׁוֹ . אִזוּ עַם אִזוּ אֲרַאֲפֵעֵמְרֵן פִּין
 פְּאֻוֹאָה אֲקַעֲסֵעֵלֵעֵ אִין נְוִינְרֵם . דְּרַ לִּישׁוֹ הַט גִּישׁ גְּעֻוֹאָסֵט
 אִזוּ אִזוּ נְוִינְרֵם גְּעַמְרֵן . דְּרַ צְדִיק הַמֵּט אֲרִינְעֵמְרֵן וְיִצֵּעַ
 שִׁרְף אִזוּ זְמַנָּה אִזוּ אֲרִינְיָנְעֻוֹרְפֵעֵן אִין דַּעַם נְוִינְרֵם גְּעֻיָּה
 מִישׁ דַּעַם נְוִינְרֵם וְזִי דְּרַ פְּאֻוֹאָה אִין גְּעַמְרֵן . גְּעֻעֵנְדִי הַט
 עַר מִישׁ דַּעַם פִּין אֲנֵמְעֵמְרֵם דַּעַם גְּעַמְרֵעֵלֵעֵ . עַר הַט אֲוִיָּה
 גְּעֻוֹרְפֵן דַּעַם גְּעַמְרֵעֵלֵעֵ . עַר נַעֲהֵט אִינְיָנְעֻוֹרְפֵעֵן אִין פִּין מִישׁ
 נְאָרְעֵ: עַ מְטַבְעֵן זִיא אִזוּ פְּאֻוֹאָה גְּעַלֵּעֵ אִזוּ בְּרִיאָטֵם . עַר
 הַט פִּאָרְשְׁטֵמֵן אִין דַּעַם מִישׁ וְזִין אֲרִינְרֵם פִּאָרְמֵעֵן . עַר אִזוּ
 אִין גְּעַמְרֵן אִף אֲסִינְאִיעֵ אִזוּ הַט גְּעֻעֵן עַר הַט גִּישׁ דַּעַם

אין מישן פון די זעקס יאר האָבן גְּעַנְאָט דִּי קִנְעֵם פִּין זִיָּהֵק
 זִים זִעֵן גְּעַמְרֵם גְּעֻעֵן צִי גְעֵבֵב אִין עַר זִיא זִיק אִים קִעֵן צִי
 זִין פִּאָרֵשׁ אִין צִיב בְּאָרִי בְּעַנְדֵּן הַמְּבַעֵן זִין גְּעֻעֵן אִין עַר וְזִיל זִיק
 גִּישׁ אִים קִעֵן זִעֵן זִין אִינְעֵן גְּעַמְרֵן פִּין אִים צִיב לֹאָדֵר בְּעַנְדֵּן
 אִזוּ גְעֵבֵב הַט זִיק וְזִיעֵר גְּעַמְרֵם אִזוּ עַם אִין גְּעֻעֵן צִי גְעֵבֵב
 צְוִיָּה דִּירֵם שְׁוִינְדֵּן וְזִיעֵר גְּרֹוֹסֵעַ אִזוּ שְׁבִיעַ שְׁאָף . אִזוּ דִּי
 זִיק פִּין לָבֵן חַמִּי זִיק מְקַנְנָה גְּעֻעֵן אִין גְעֵבֵב פִּין וְעֵנְעֵן דַּעַם
 עֲשִׂרִית טֵם גְעֵבֵב הַט גְּעַמְרֵם . אִין אִין צִיב אִרְסֵם הַמֵּט גְעֵבֵב
 גְּעַמְרֵם וְזִי דִּי זִיק פִּין לָבֵן חַמִּי גְעֵבֵב הַט צִי גְעַנְטֵן נְוִינְרֵם
 בִּין אִין דִּירֵף דַּעַם הַט עַר אִזוּ אֲבִירֵד אִין גְעֵבֵב גְעֵהֵט בְּאִרְדֵּךְ
 דַּעַם לָבֵן מִישׁ וְזִיעֵן זִין גְעֵבֵב גִּישׁ נְאָכְרֵעֵם אִים וְזִי בְּרִינְרֵעֵן . אִין
 בְּאָרְדֵּן צְוִיק אֲהִיִים גְעַמְרֵן אִזוּ אִין רִיף גְעֻעֵן . דְּעַר לִשְׁעַ

ויעקב ותקנא רחל באחתה
 ותאמר אל יעקב הבה לי בנים
 ואם אין מתה אנכי: כ ויתר אף
 יעקב ברחל ויאמר התחת אלהים
 אנכי אשר מנע ממך פרי בטן:
 ויתאמר הנה אמתו בלחה בא

ויעקב וקניאת רחל
 באחתה ואמרת ליעקב
 הב לי בניו ואם לא
 מיאת אנא: כ ותקוה
 רחל ויעקב ברחל
 ואמר הא מני את פני
 הלא מן גרמי יי תבעו די
 מנע מניך וילדא דמעין:
 ויאמרת הא אמתו בלחה
 תו"א סה"ל לוי בנים נדחים פד ע"ל: כהתם
 אלהים מקודם עבר ה:

בעל המורים

(ג) הנה אמתו בלחה. ולא אמרה שפחתי כדכתיב בהגר לפי שהיתה בת לבן משעלם:

רש"י

(א) ותקנא רחל באחתה. קנאה במעשה הטובים
 כ אמרה חלולי שדקה ממני לא זכתה לבנים (כ"ר):
 הבה לי. וכי כך עשה לבי לאחזק ל והלא התפלל עליה:
 מתה אנכי. מנאל לו שאלו לו בנים מן שחשוב כמת
 (כ"ר): (ג) התחת. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך.
 את אמרת ששעסה כאלא אני איני כאלא אבא לא היו לו
 גזאמט צו געבט (וכי פד געשה אביך לאפד) האט דען דיין
 קינדער געהאט וויא דוא טוקסט צו מיר (והלא התפלל עליה)
 געשעסט דו ניש פון מייגעטוענין איה זאל האבן קינדער:
 ופתה אנכי. רחל האט גזאמט צו געבט אויב איה וועל קיין
 קינדער האבען בין איה אנשישארפענע, זאמט רש"י (פאן
 למי שאין לו בנים ששחשוב פתח) פון באגען ווייסן מיר דר
 (ב) ותתחת. געבט האט געזאמט צו רחל (וכי פקקומו אני) בין
 איה דען אויף דעם ארט פון הקב"ה, איה זאל קעגען טאהן
 פון דיר פאןמיטען צו האבן קינדער, קען איה דען געבען
 טאהן וויא מיינ פאטער הט גמאהן איה בין גיש וויא מיינ פאטער
 (אבא לא היו לו בנים) מיינ פאטער הט

שפתי חכמים

שפתי חכמים בסמך שטיב לה אתה אמרת ששעסה כאלא אני איני כאלא מתשעמו של יעקב ששטיב לה אשר מנע ממך ולא ממני ומשעמו שהיה הוכיחה לו חכיו: מ דלכ"ט פירוש ל תורת אלהים

זיא האט ניש גיבארין קינדער מיט געבט ותקנא אונ
 רחל האט מקנא געווען איר שוועסטער
 ותאמר הוויא גזאמט צו געבט גיב מיר קינדער (ש"י רש"י)
 זאם אין אונ אוב גיש מתה בין איה טאמט (ש"י רש"י):
 (ג) ותאמר אונ זיא האט גזאמט זא דיר מיינ דינסט
 בלחה בא אלת קום צוא איר ותלד אונ זיא זאל

משלים על התורה

געהאט מיט רחל, אונ צוועלף קינדער וואס רחל
 גיבארען, ווייל באלד ווי געבט הט מערענט מיט זיין
 ווענין געמען רחל'ן פון אויב, הט רחל באלד געבארפט
 זאנען מיינ שוועסטער זאה איז אפטרע פון מיר בארף
 ויא פריער תקוה האבען, דריבער איז רחל אמר
 געשעפט גיווען גענין זאה באלד אין אנהיים, געבט
 איז געוויס אונגעגעבט גיווען גענין זאה, אז ער
 האט זיא שוין געגעבעט פאר אנויב האט ער זיא
 געבארפט איב האבען, דריבער זאמט דער פסוק וירא
 ה' כי שניאה זאה, דריבער האט תקדוש ברוך הוא
 צוגענימען די קינדער וואס רחל האט געבארפט האבען
 אונ האט וויא געגעבן צו זאה, אונ רחל איז דער
 ווייל געווען אפטרע:

דיר אז דו זאמסט ניש פייגענין מיינע טעכטער אונ איה זאל אפטרע מיר

ספר הישר

קיינער ניש געוויסט ווי זיי זענען, איז זיין געזאמלט צו זיינע
 בילדער פלעגן ווי זארוי איז געבט אונזע האט ער זיי ניש גען.
 דער נאך הט ער געפארען אז געבט איז אנטלאפען צום פאטער
 אונ זיין איז געשפאנן אונ הט גענוץ זיינע ברודר אונ זיינע
 קעניכט אונ זענן נאך גלאזן נאך געבט אונ האבן פאנגעניגט געבט
 מיט זיינע קינדער איה דעם פאנג געגער, אונ זיין הט געזאמט
 צו געבט וונ האמסט מיר געזאמט נאך וונ ב'סמו אנטלאפען גיבארן
 פון מיר אונ האמסט אונזעם געקת מיינע בילדער אונ פירטס מיינע
 טעכטער אונ וויקע קינדער אז ווי טען פירט שבתה מינעשן.
 אונ האמסט מיינע קינדער ניש געלאזט איה זיין קולן אונ איה
 וויא זיי ווי פאזייט מיט שבתה, הט געבט געשעפט צו זיין דען
 איה האמסט געהאט טאמט וויקע: ביי מיר זענען מיינע
 וויקער, אונ איה ביי ווענין דוא וועסט גענימען דייע בילדער
 דער זאל ווערן געברענגט אונ זיין דעם געזאמט צו געבט זיין מיר
 פורת ברית זיין אונ דאם זאל זיין איין ערדת צווישען מיר אונ

נַפְתוּלֵי אֱלֹהִים | נִפְתַּלְתִּי עִם־אֶחָתִי
 גַּם־יִכְלַתִּי וְתִקְרָא שְׁמוֹ נִפְתַּלְתִּי :
 וְתִרְא לָאָה כִּי עֲמֵדָה מְלֻדָּת
 וְתִקַּח אֶת־זֶלְפָּה שְׂפָחָתָהּ וְתִתֵּן
 אֵתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה : וְהִלְדָּר זֶלְפָּה
 רַשְׁבִּים

קכ"ב יי בעותי
 כאתה הננתי כצלותי
 חמידת דיהי לי ולד
 כאחתי אה אתיהיב לי
 וקבת שמה נפתלי :
 ט וחות לאה ארי קמת
 מלטיד ודברת ית זלפה
 אמתהויהבת יתה לעקב
 לאנתו : י וילידת זלפה

(ח) נפתולי אלהים נפתלי, חיבור הק' נחמרוי, נין ראשונה בשביל נין שניה, וכן כסוף נכספה, נשאל נשאל דוד : בית יהודה

הט מיר נגעון אזכות מים דעם קינד פון בִּלְהָה : (ח) ונפתולי
 אֱלֹהִים. זאגט רש"י (מנחם בן סרוק פ' רש"י במהקרת צמיד
 פתיל) מנחם בן סרוק זאגט נפתולי איז דער זעלביגער
 ויארש וויא צמיד פתיל, ארעק נוס איז בהעפיש צו אפלי,
 הט רחל געזאגט (הדברים) מאת המקום נתחברתי גם אחתי
 נזכרת לבנים) אפהעקשונג פון הקב"ה פון איה בהעפיש גווארן
 מיט מיין שוועסטער איה זא דורף איר זוכה זיין צו קינדער,
 זאגט רש"י (נאני מפרשי לישן עקש ופתיל) אונ איה טייטש
 דעם ווארט נפתולי, פארקויפט אונ פארדרייט נהעלשתי
 והפצתי פציות נפתולים הרבה מקום לקחת שנה לאחתי
 רחל הט גזאגט איה בין פארקויפט גווארן אונ האב מיה
 געשטארקט מיט שטארקייט אונ מיט פיר פארדרייהונג פון
 (כ'לתי) אונ איה האב געקענט (הקדים על ידי) הקב"ה האט
 איינגעווייליג צוא מיינע תפלות וואנקלוס הרב לשון תפלה)
 וואלט געשטאנן נפתולי אלהים נפתלי, איה האב געעסן
 בקשית חביבות לפניו) איה האב געעסען צו הקב"ה פיר
 (געקריט פאחתי) אונ איה בין אנגענומען געווארען אונ
 נפתלי איז דער טייטש (נפתלה) מיין תפלה איז
 איינגענומען געווארן (אשר רש"י איה רבים די לשון נאיריקון)
 אין סדרש ווערן אונ נפתלי פיר גערונט איה ראשי תיבות נעדר אונ פון די צוויי ווערער
 איז אנהייב ווארט : (י) ותלד זלפה. זאגט רש"י (בבבן נאמר הרי"ן) פיי אלע ווייגער שטייט נמהר, זיא איז גווארן
 מענפער, תלד, אונ ויא האט געקראען (הי"ן מלפיה) נאר פיי זלפה שטייט גיש ותהר, זיא איז געווארן מענפער, עס
 שטייט גאר תלד, זיא האט גקראען (פי שהיתה בחירה מבין) ווייל זיא איז גווען וויגער פון אלע (התינתק בשינים) אונ
 זיא איז גווען אקער און ווארן וואן גער ביה) און גיש גווען צוא דעשן קענען זיא ויא איז און מענפער (הרי"ן) חבת
 געקב) אונ ווייל רבן האט געוואלט נאר צו עקב (הנהגה לבן גלחה) הט לבן געגעבן די דינסט זלפה צו לאה (שלא בין
 שפניסין יו את לאה) עקב זא גיש פארשטיין אז מען וועט אים געקען לאה פאר אווייב (שגד כנהגן) נארום אזו איז

(ה) נפתולי אלהים נפתלי. נחם בן סרוק פירשו במהכרת
 פ' לניד פתיל הכורים נחם המקום נחמרוי עם אחותי
 לזכות לבנים. ואני מפרשו לשון עקש ופתלתול נתעקשתי
 והפצתי פציות ונפתולים הרבה למקום להיות טוב לאחתי
 גם יכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס הרגס לשון תפלה.
 נפתולי אלהים נפתלי בקשות החזיות לפני נתקלתי
 ונתערתה כחותי : נפתלתי : (ה) נתקלה תפלתי. ומ"א
 ט רבים בלשון נטוריקון : (י) ותלד זלפה. ככולן נאמר
 הרי"ן חוץ מולפה לפי שהיתה בחירה מכולן והיוקת בשינים
 ואין הרי"ן ניכר בה וכדי לרמז ליעקב נתנה לבן ללאה
 שלא בין שפניסין לו את לאה עקב נהגן ליתן שמה

רש"י

דעת וקנים מבעלי התוספות
 (ח) נפתולי אלהים נפתלי, כמי נפתלי כלו צער גדול סכלתי
 עם אחותי ונצטרי כח לסבול יכולתי עד עתה. ד"א לשון
 עקש ופתלתול כלומר עקשת נתעקשתי אצל אחותי שהייתי עקרה גם יכולתי מעתה שיש לי בנים כמתה. ד"א לשון צמיד פתיל
 כלו חבורין של עם נחמברתי עם אחותי מכני אחותי עתיד לצאת בצלאל שהיה מלא רוח חכמה שנאמר ונצלאל בן אורי בן
 חור למשה יהודה ומלא אותו רוח אלהים ואני נחמברתי עם אחותי באותה מלאכה דכתוב ואתי אחליבא בן אחיסכך למשה
 דן. גם יכלתי כמו כן בבית ראשון שבנה שלמה שטייע חירום שהיה משבס נפתלי : (ט) את זלפה שפחתה, והלא בנות היו
 אלא כתיב בנימוס הארץ בנותיו של אדם ספלוש קריות שפחות :

פירוש לתורת אלהים

נפתלי : (ט) ותרא אונ לאה האט געקען זיא ויא האט
 אויף גהערט פון צו גיבארין ותקח האט זיא גנומן
 איר דינסט זלפה ותתן אונ זיא האט זיא געגעבן צו
 יעקב פאר אווייב : (י) ותלד אונ זלפה דיא דינסט

הט נאגט נפתולי אפהעקשונג פון נאט זוכה זיין צו
 קינדער נפתלי בין איה גינארען בהעפט מים מיין
 שוועסטער גם איה האב איה בייא גקומען (איי"ו נ"י)
 ותקרא שמי נפתלי אונ ויא האט גרופען זיין נאמען

ספר הישר

זיה אנועק נגנבת פון לבן אונ לבן איז נאר גיש געווען אוי דער
 גיים האט עקב גענוגען די ווייבר אונ די קינדער אונ גאר זיין
 גוטס אונ איז אנויעק גנאגן צום פאטער צום לאנד כענן אונ האט
 איה אנויעק נגנבת פיי אים דיא בילדער אונער איז ער מיט נאר
 זיין גוטס פיים פייך יבוק. אונ א ב דוא וויקסם גיי צוא אים
 ואלטו

שפחת לאה ליעקב בן: י ותאמר
 לאה בנד ותקרא את שמו נד:
 י ותלד זלפה שפחת לאה בן שני
 ליעקב: י ותאמר לאה באשרי כי
 אשרוני בנות ותקרא את שמו
 אשר: רביעי י ותלד ראובן בנימי קציר
 המים וימצא דודאים בשדה ויבא

אמרת לאה ליעקב בן:
 י ותאמר לאה לאה בנד
 י ותלד ית שמה נד:
 י ותלד זלפה שפחת
 לאה בן שני ליעקב:
 י ותאמר לאה באשרי כי
 אשרוני בנות ותקרא
 את שמו אשר: י ותלד
 ראובן בנימי קציר
 המים וימצא דודאים
 בשדה ויבא

רשב"ם

(יא) בא נד, בא אלינו מול טוב כמו העורבים לנד שולחן, וכן במסכת
 שבת דף גרי וסניק לא, וכן בב"ר אהא מולא דביתא, והמפרש לשון
 נדוד טועה שאש"פ שהשמות מעין האמירה, כמו ראובן כי רא"ה בנתי, ו
 שמעון כי שמע ה', אמירת האשה אין לנו לכוננה אלא מעין עיקר
 גורלו על פש דקרא תחת דלת שני החסרה, כמו ויטבו בעינים, ויסולו עלי ארצות אידם ויטבו עלי ריבי בכלם בנות חתא אות התפירה:
 (יג) באשרי, אני עומדת באשרי ובשבת שמאשרות אותי בנות: (יד) דודאים, האנים כדכתיב הדודאים נתנו רוח:

בעל הטורים

(יד) דודאים, ג"י כלדס ככל שמות הסבכים אין ס' אלא ביוסף רמו
 שהוא שמו של עשו וכוכלס אין ע"ן אלא בשמעון על פס ועין טפף
 הדיבור, ונד אינו יכול להיות לשון גורד בלא כפולת של שני דלתאין.
 ויסולו עלי ארצות אידם ויטבו עלי ריבי בכלם בנות חתא אות התפירה:
 בנות: (יד) דודאים, האנים כדכתיב הדודאים נתנו רוח:

רש"י

הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה: (יא) בא נד, בא מול
 טוב כמו, (שבת סד ע"ג) גד נדו וסנולו לא ודומה לו (סעי'
 סה) העורבים לנד שלחן, ו"מ"א סנולד צי מנול כמו (דניאל
 ד) גדו הילולא ולא דעתה על מה נכתב תיבה אחת, ד"ף
 למה נקראת תיבה אחת בנד כמו בנדת צי כבשלת חיל
 שפחתי כאיס שבנד בלשנת טעוים: (יד) דודאים, כל
 חמים, להגיד שחנן של שכטום שעת הקציר היה ולא פשט
 ירו בגולו לכתיב חמים ושעורים אלא דבר ההפקר שאין חדם
 מקסיד בו: דודאים, (סנהדרין טז) טעילי מעט טעב הוא

בית יודא

בנוען וייער פירונג (ביתן שפחה בנדוזה לנדוזה) מען זא"ר
 געקען די אָפֿטערע דיקטס צו די אָפֿטערע טאָקטער (הקפנה
 לקטטה) אונ די ווינגערע דיקטס זא"ר מען געבן צו די ווינגערע
 טאָקטער, דרייבן און געקב הט גועהן ביי די תהינה געווינט
 זלפה הט ער גערעכטנט וויי"ל זיא וועט זיין די דיקטס פון
 דתל: (יב) בא נד, (כא בנד מ"ב) עם און גקוקט אנוטער מנ"ר
 (כמ"ב) וויא מען זאקט (נד גדי וסנול לא) די זאקסט דיק
 מנ"ר מיון מנ"ר וסיון מנ"ר זא"ר אָפֿע מאַה"ל גערעכער גוערן
 און זאקסט גיט מיר גוערען (נדוזה לו) נאָה און אָפֿלייבן
 לשוים הקורבים לנד שלחן) זיי לשלחן אמילש מיט עסויגוואנג
 פאר אסיבן צום מנ"ר (הפדרש אָה"ר) דער מנ"ר זאקט (שנ"ד
 דערשייטש ער און געקומען געשויטשען, געשפּילט, נד און
 דערשייטש אָפֿגעשוטשען (כמ"ב) וויא עם שוים (גורד אָפֿינא)
 איר זאקט אָפֿשניידן דעם בוים, זאקט רש"י (ולא ודעתי על מה
 נכתב תיבה אחת) איה וויים גיט פאר ווס שפויט איון
 נוארט "בגד" און עם שוים בוים, (דבר אחר) נאָה אָפֿיש
 און לקטת תיבה אחת) איה וויים גיט פאר ווס שפויט איון
 נוערט געלעגנט ווארט "בגד" (כמו בגדת ב') עם איון גלוייה
 וויא ווארט זאקט זאקטען צו נאָה צו נאָה אָפֿיש און מיר
 פארש געווארן (כש"פ א"י שפחה) אז דוא פויען געקומען צו מיון
 דיקטס (פא"ש שפגד באשית געוירט) און וויא אמאן ווערט
 פארש צו זיין ווייב ווס ער הט גענוגן אין זיין וויגענד רוב
 פיוש געקומן צו בִּרְתָה אַיִן רַחֵם הַאֵם דוּך געשטן האַסטי:
 רעכט געהאט, ווארום רחל האט זיך געווארט מרייטשן מיט
 די קינד פון בִּרְתָה אַיִן רַחֵם הַאֵם דוּך געשטן מיון
 דיקטס זלפה, האסטי געארפט זאקטען צו מיר די האקט
 דאך קינדער צו וואס געווינגסט מיר ביין דיקטס? און דוא
 האקט גיט געדארפט קומען צו אירו: (יד) ובימי קציר חמים,
 אין די טעג ווס מען שניידט ווייץ (למדי שפחן של ש"ס ס'
 צו זאקען דעם לויב וויא גערעכטיגט פון די שוים) שפגד
 הקציר (היה) עם איון געווען די צייט פון שוים, ווען מען
 האט געשניטען דיא תבואה פון דיא פערדער (ולא פישט ירו
 בגנ) להביא חמים ושעורים) ער הט גיט גענוגן פון חב א'
 גיט וויינין גיט געשניטען, וויי"ל דאס איון פערדער (ולא דבר
 התפירה) ער הט נאר גענוגן אונזר וואס מען מעג
 נעמען (ש"ע וי"ד ב' ח"ד ב') וואס עם האקט גיט
 קיין קומענישט און מען געמט דם: (ודודאים, זאקט רש"י
 דרך ים, איו סניג'י (ש"ע): שפתי חכמים

הסוכות הדומות לז"ו היה מחכר נפתלו אלהים נפתלו עם לניד פתל: צ וגד הוא לי חותך כלומר מנולתו היה נחתך:

פירוש לתורת אלהים

פון לאה האט גיבארין צוא געקב אזוהן (סיון ט"ז):
 י (א) ותאמר הט לאה ונאמט עם איו ויקומן ואלקין (ש"ע):
 י (ב) ותלד אונ זלפה די דיקטס פון לאה הט גיבארין
 דעם אנדערן וזקן צו געקב: (ג) ותאמר לאה אונ לאה

הישיר

זאקט פיינלישאפט וואס ער הט געמאט און געקב און הט נאליפט
 און גענוגן וי"ע ון און וי"ע געקבט און אלע קינדער פון חורי
 פיר הונדערט קענישטן און אלע תאב גמאט בלוס שווערן און
 וענען

אתם אל-לאה אמו ותאמר רחל
 אל-לאה תנינא לי מדודאי בנד:
 ותאמר לה המעט קחתך את-
 אישי ולקחת גם את-דודאי בני
 ותאמר רחל לכן ישכב עמך
 הלילה תחת דודאי בנד: מו ויבא
 יעקב! מן-השדה בערב ותצא
 לאה להראתו ותאמר אלי תבוא
 כי שכר שכרתך בדודאי בני
 וישכב עמה בלילה הוא: י' וישמע

ית הון לאה אמה
 ואמרת רחל לאה הבני
 כגון לי מכברוחי דברוך:
 ואמרת לה הועיר
 הדברת ית בעלי ותסבין
 את ית יברוחי הבני
 ואמרת רחל כגון ישכוב
 עמך בליליא הליל יברוחי
 דברוך: מו ואתא (כו)
 ועל יעקב מן חקלא
 פרמשא ונפקת לאה
 לקדמותה ואמרת לרתי
 תיעור ארי מיער אגרתך
 בברוחי דברוי ושכוב
 עמה בליליא הוא:
 י' וקביל י' צלותה
 תו"א ומה לאה טיובין ק: גליה הוא
 גדה לא:

בעל הטורים

שמרה נשפ ממוס מעשה דומרי: (טו) לכן ישכב עמך הלילה. ע"כ לא נקברה עמו במערה: לכן. בגי' מדה כבודה. כליו נתיב כי ילדתי

בית יהודא

הוא דאם איז אמין גראו ובלשון יפיעאלי איהו טירקיש
 רופש מען דעס גראו יסמין: (טו) ולקחת גם את דודאי בני.
 זאגט רש"י (בפתחה) לאה קט דם געזאגט מיט אונאנדער,
 גיט גענוג ווס דו האסט גענומן מיין מאן (געשיות עיר זאת)
 וויאסו נאך דם איהו פארו (ליקח גם את דודאי בני) צו
 געמען די דודאים וואס מיין זוקה קט געבריינגט (וטרנומו
 ולמיס) דר פרגום טייטשט ולמיסב. צו געבן: ולכן ישכב
 עמך בלילה. רחל קט געזאגט צו לאה די נאכט זאל יעקב
 געבראפט זיין בייא מיר (עניני נתינה קר) אונ איהו גיב דיר
 מיין מאן די נאכט (תחת דודאי בנד) פאר דיא דודאים וואס
 זיין מיר איר (לא נכתה להקבר עמו) האט זיא גיט זוכה געווען
 צווא געראבען (ווערען מיט יעקב אין דיא מערת המקפלה: (טו) ושכר שכרתך
 דיה געדינגען (בתי שבת) איהו האב גגעבן צו רחל איר ליון געלט: ובלידה היא. זאגט רש"י והקדיה סייעו
 שצא פיש (יששכר) הקדיה האט געהאלפען דיא נאכט זאל געבארן ווערען וישכר והקדיה קט ארוינגעבען הייליגע
 געדאנקען אין יעקב אונ האה זיי זאלן קעגן אראפבריינגען דיא הייליגע נשמה פון יששכרו: (יו) וישמע אלהים אל לאה.

שפתי חכמים

ק דלילי מואי תחת דודאי כך דקאמר דמשמע תליפן געוירט סוד טותן
 שלו וזה טותן שלו: ר אופ"ס סח"ל כתי סתה לעורה לבניה כסוגלס
 כעוטרולן וכמו שפירש"ל לקמן כפרשת וחי יל דללו לא זולתה ביהם לאה
 פירוש לתורת אלהים

פיפלה אין פעלר דם איז אוז אקרייטימיר נבא איהם
 אונ ער קט זיי גבראקט צו זיין מופטר לאה (שיו ט"י)
 ותאמר האט רחל גזאגט צו לאה חני גיב מיר דיא
 פיפלה פון דיון ווקן: (טו) ותאמר לאה לה ראה צו
 איר גזאגט המעט איז דיר דען ווייניג ווס דו האסט
 צו גנומן מיין מאן ולקחת אונ זאלסט נאך געמן די
 פיפלה ווס מיין ווקן קט גבראקט ותאמר קט רחל
 גיזאגט לכן דרום ישכב זאל ער מיט דיר ליגען די

ספר הישר

אונ געזאגט יעקב דר שלאגן. אונ די שולחים ווס גען געזאגט
 פון לכן צווא עיש ונעמן פון עיש אונקען געזאגט צום לאה: כגון

אונקלוס

דלצאה ועדיצאת וילידת
 לעקב בר חמישאי:
 יה ואמרת לצאה יהב יי
 אנרי דיהבית אמתי
 דבעלי וקבת שמה
 יששכר: יט ועדיצאת
 עוד לצאה וילידת
 בר שתיקאי לעקב:
 כ ואמרת לצאה יהב יי
 יתה לי חלק מב הדא
 זמנא יהי מדורה דבעלי
 דנרי ארי וילידת יה
 שמה בנין וקבת ית
 שמה זבולון: כא וקבת
 בן ילדת ברפא וקבת

אלהים אל...לאה ותהר ותלד
 לעקב בן חמישי: יח ותאמר לאה
 נתן אלהים שכרי אשר נתתי
 שפחתי לאשי ותקרא שמו
 יששכר: יט ותהר עוד לאה ותלד
 בן ששי לעקב: כ ותאמר לאה
 זבדני אלהים אתי זבד טוב
 הפעם זבדני אשי כייילדתי לו
 ששה בנים ותקרא את שמו
 זבולון: כא ואחר ילדה בת ותקרא

תולדות אהרן

ואחר ילדה בת ותקרא כמות כ:

בעל המורים

לו ג' וזבולון כתיב כי ילדתי לו' כ' כסלדה ג' אמרה הכי ילדתי ג'
 שהם חלקי וכסלדה עוד ג' אמרה הכי ילדתי: ב' חלקים:

(יה) יששכר. שני שכרים אחר שכר הדוראים ואחר שכר שנחתי שפחתי
 לאשי: (כ) ובר. לשון חלק ומנה יזה לפי הענין: וזבולון. כמו כנה בניתי
 בית וזול ק' ל' דירה: (כא) ותקרא את שמה דירה. ולא נכתבה הדאה על
 לידת הבת לדעת לפה נקראת כן שאין מורים על הבת כמו על הבן ולהודיעך

בית יהודה

אלהים אל לאה. שהיתה מתאווה ומחזרת ת לזרבות
 שטקס: (כ) זבד טוב. כתרוממו: וזבולני. לשון בית
 זבול הורכביו' א' בלעז (הערבצרגע) בית א' מזור
 מעתה לא הלא עיקר דירתו אלא עמי ב שיש לי
 עיקר וואהנגונג פון מיין מאן נאר בייא מיר שיש לי גנים פנגד

הקב"ה הט געקערט דיא תפלה פון לאה (שהיתה מתאווה
 ומחזרת לזרבות לשכרם) וחס ויה הט געקערטס אונ געזוכט
 צו האבן פיר קינד פון לעקב: (כ) זבד טוב. (פטרנובי) וויא
 דר פרגונט שייטשט, אנושען טאק: וזבולני. (לשון בית זבול,
 בית מזור) אוראהנגונג, לאה הט געקראמט (מפתח לא תהא
 עיקר דירתה אלא גיט) פון אונט און ווייטער נועט ניין דר

שפתי חכמים

דעת זקנים מבעלי התוספות
 פירוש לתורת אלהים
 (יה) יששכר. יש בו שני טעמים אחת בשביל משמעות דתן
 אלהים את שכרי ואחת כנגד שכר שכרתיך שהוא לשון נגאי
 ולכן אינה נקראת. ד'א משום הכי אין נקראת לפי שניתנה
 ליוזב בני כדכתיב ובני יששכר וכו'. אמר יששכר אין יוב שם
 הנון אוסף לו את אחת משמו ויקרא שמו ישוב והיינו דכתיב
 בסדר פנחס לישוב: (כא) ותקרא שמה דירה. פירש"י שרנה
 בעצמה שהיא היתה מעוברת מיוסף ועל ידי תפלתה נתחלה
 בדירה. וי"ל מדרגה כתיב ותהר ותלד אלא ואחר ילדה בת
 משמע בשעת הלידה היתה בת ולא בהריון:

לרכוב כאלה רחל והקב"ה נתן דעה כחמור והיה נוער כדי שתשמע
 למה ותאלץ לקרואו כדי שיהי כאלה וכן היה והיה עם כאלה להם
 וכאלה לילה ולא מנינוס ישכר וכו' מ"ש ישכר חמור גרם ר"ל
 היותו לא שטל ישכר חמור גרם ר"ל שהחמור היה חמור כדפי'
 ח ר"ל דאון לבן ושמע שיהי אלא בני שמתפלל והלא לא מלני
 שהתילה על הכנים לכ"ס שהיה מתאווה לו ועי"ז נחשב לה כאלו
 שהתפללה ונתן לה הקב"ה רחמים: א' מ' שבת זבולו יהיה עמי וכוני
 זבולני הוא בזקוס עמי לא שפירושו עיקר אותי לבית זבולו: ב כתב
 הלאם ולא ידעתי למה אמר כשגשג שלילה לא הלא וכו' ולא אמר
 פירוש לתורת אלהים

ותהר אונ ויא איז מראגן גווארן ותלד אונ הט גבארן
 צו לעקב אפינקסטן וזון: (יח) ותאמר הט לאה גנאנט
 נתן לאט האט מיר געגעבן מיין שכר ווייר איה האב
 געגעבן מיין דינקסט צו מיין מאן נתקרא אונ דרום הט
 זי גרוף ניין נאמן יששכר ווארום יששכר איז לשון
 שכר: (יט) ותהר אונ לאה איז נאה מראגנידיג
 גווארן ותלד אונ הט גבארן אעקקסטן וזון צו לעקב:

פירוש לתורת אלהים
 (יח) ותאמר. ויא איז מראגן גווארן ותלד אונ הט גבארן
 צו לעקב אפינקסטן וזון: (יח) ותאמר הט לאה גנאנט
 נתן לאט האט מיר געגעבן מיין שכר ווייר איה האב
 געגעבן מיין דינקסט צו מיין מאן נתקרא אונ דרום הט
 זי גרוף ניין נאמן יששכר ווארום יששכר איז לשון
 שכר: (יט) ותהר אונ לאה איז נאה מראגנידיג
 גווארן ותלד אונ הט גבארן אעקקסטן וזון צו לעקב:

ספר

אקעגן לעקב מלחמה ציא האלפען מיט אים אונ זאל אים תרגון
 אונ צו געטען בייא אים וואס ער הט אונ רבקה הט גאילט אונ
 גשקטס ציא לעקב צוויי אונ זבעציג פונעמטשען פון זעקסט גסרני ג'
 קנעכט אונ זיי האבן לעקב באגענוגט ביים סוף דבוק. אונ לעקב
 הט גנאנט גיבטס אז גאט ביה ווס הט מיר לשקטס איין מלחמה

פירוש לתורת אלהים
 אקעגן לעקב מלחמה ציא האלפען מיט אים אונ זאל אים תרגון
 אונ צו געטען בייא אים וואס ער הט אונ רבקה הט גאילט אונ
 גשקטס ציא לעקב צוויי אונ זבעציג פונעמטשען פון זעקסט גסרני ג'
 קנעכט אונ זיי האבן לעקב באגענוגט ביים סוף דבוק. אונ לעקב
 הט גנאנט גיבטס אז גאט ביה ווס הט מיר לשקטס איין מלחמה

ית שמה דינה: כב ועל
דוכרנא דרחל קדם יי
וקביל צלותה יי ויחב לה
עדהי: כב ועדיאת וילידת
בר ואמרת כנש יי ית
חסודי: כד וקרת ית

את שמה דינה: כב ויזכר אלהים
את רחל וישמע אלה אלהים
ויפתח את רחמה: כב ופתח ותלד
בן ותאמר אסף אלהים את
חרפתי: כד ותקרא את שמו יוסף

תולדות אהרן

ויזכור אלהים רחם הפנה יא: וישמע אלהים
תלויס ויפתח תענית 3

רשב"ם

עקרה: (כד) ותקרא את שמו יוסף. על שאמרה אסף אלהים את חרפתי. וא"כ
תקראתו אסף יזכר של יוסף למה על שם שהתפללה וקפ"ה' לו בן אחר הרי

לא היו רק שתי בנות ויובד זמרה: (כב) אסף אלהים. כמו ואספתו אל חוך
ביחך. וכמו אספתי את שלומי. והכנסת והטפסת את חרפתי שדויתי בקראת

רש"י

כנים כנגד כל נשוי: (כא) דינה. פירשו רבותינו שגדה
לזה דין בעלמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כחמת
השפחות והתפללה עליו וזכר לנקבה (ברכות ט):
(כב) ויזכור אלהים את רחל. (כ"ד) זכר לה שמסרה
ג סימניה לאחותה ד וסתימה מנירה שלא תעלה בגורלו
השטן שמוא יברכה יעקב לכי שאין לה כנים וקפ עשו
הרשע על עלה גללה כששמע שזכה לה כנים הוא שייסד
הפיטוה ה האלדמון ככט שלא חלה לזה לקחתה לו וכתבולה:
(כג) אסף. הכניסה במקום שלא תראה ו כן (ישעה ד)
אסף חרפתינו (שמות ט) ולא יחסף הביתה (יואל ד) אספו
נגסה (ישעה ט) וירחך לא יוסף לא יעמו: חרפתי.
שהייתי חרפה שאתי עקרה וכו' חומרים עלי שאלעה להלכו
של עשו הרשע. ואגדה כל זמן שאין לנשה בן חין לה כמי
תלותו ו סרוחנה מנשי לה בן תולה בו מי סבר כלי זה

בית יהודה
כ"ד נשיו) נוייה איך אצ"יין האב אוז פיל קינדד נוי פיל וייב
אלע נויבער האבען: (כא) נדקחו. זאגט רש"י (פירוש)
בביתנו) אונזערע ברנים זאגן. דריבר קט לאה גערופן איר
סאקטער דינה (שדךה לאה דין בעצמה) נוייה לאה קט אויף
זיך אצ"יין געגעפן אמשפוט, זיא האט געזאגט (אם זה זכר)
איב דאס קינד נועט זיין אקור (לא תהא רחל אחותי קאחת
השפחות) נועט דאך מוין שטונעסטער רחל ניש זיין פארזו וויא
איינע פון די דירקטען וויארום לאה קט געזאגט אז מעהר
וויא צונועקף זייהן וועט יעקב ניש האבען, אונ זיא האט
געזאגט יעקבס בלדקה קט געהאט צונוי, זדשה קט געהאט
צונוי, איז זעלן אז לאה נועט האבען נאך און ווהן.
נועט דאך בלדיק פאר רחל נאר ווהן ויהוה ויהוה עלי
(נדשה יקבחה) דריבער קט זיא געשען צו הקב"ה איז פון
דעם קינד געזאגן אקבחה: (כב) ויזכור אלהים את רחלו.
זאגט רש"י (זכר לה) הקב"ה קט איר געדייקט (שקטרה

צו איר שטונעסטער לאה, זיא זאל ניש פארשעמט ווערען
געהאט צער סאמער נועט זיא מוויין ווערן אנויב צו עשו
זיא גשין ווייל זיא האט קיין קינדד ונאך עשו דרשע בך קיה
אז ער קט געהערט רחל קט. קיין קינדד (והא ישטרם הפייס)
שלא תהו ויען עשו קט געזעהן אז רחל האט קיין קינדער
(ונתבהלה) איז זיא דערשריאקן געווארן: (כג) ונאסף. זאגט
פארזאמל'ט אונ אצ"יין געבריינגט מיין קהפה אויף אזו אארט
חרפתנו) זאקסט בעהאלטן אונזער שאנדע, נאך שטייט אין
פעהאלטען ווערען זיא שטוב, נאך שטייט אין פסק (אספו
דיבטיגקייט, נאך שטייט אין פסק (יביתך לא אסף) מיין
חרפתי. מיין שאנדע (שקיתי) קהפה שאני גקרה) אויך בין
אונ מען האט געזאגט אויף מיר (שאלעה לחלוקי של עשו הרשע)
אז אויך ווע' ווערען אנויב צום רשע עשו (נאגדה) אונ דער מדרש זאגט (כ' זמן שאין לאשה בן) אזו לאנג ווי אאשה
האט גיט אקורד זיין בפי (תולדות סרחנות) האט זיא גיט
האט אקורד (הי'ה בן) ווארפט זיא איינע זינד אויף דעם קינד, אויב דרסאן פעהנט דאס נוייב (פי שרר כלי זה) ווער

הכמים

אחותה חרפה מעלה לכך חין אלהים שלא תלד ותלא חרפה
מעלה: ה האלדמון עשו ככט כשהניע שלא חלה שלא היו
לרחל חבלי לידה לכה חסד לקחתה לו לנשה ויחא ככהלה:
ו לא סבך אוחה ממקום אחד כי זה הוא לנשה שאי חרפה חרפה
יותר: ו ופי חרפתי סרחוני ומטאמי על ספרתה כלי בית בעלי:
פירוש לרורת אלהים
גווארן ותלד בן אונ זיא קט גבארן אווהן אונ זיא קט
גזאגט אונ גאט קט איין גזאמן מיין שאנד (עיו רש"י):
(כד) ותקרא אונ זיא קט גרופן זיין זאמן יוסף זיא קט

שפתי
משה תהא עיקר דירתו עמי בחיוב ללשון הכתוב: ג דאס
לאן קן מה זכר לה דכלל מקום זכירה כולל על משה עשה
כמו ויזכור אלהים את נח וגו' כמו ספירש רש"י שלא משום
חתיכה וכו' זכירה דגביל לט שלא סירד שטרס אשתו של אברהם
וט': ד (גיא) סזוא מדה כנגד מדה היא עשהט שלא תהא
פירוש לרורת אלהים
(כב) ויזכור אונ גאט קט דערמאנט רחל (עיו רש"י)
וושפע אונ גאט קט געהערט איר גבעט ונפחה אונ קט
געקריגט איר מראמט: (כג) ופתח אונ זיא איז מראמך

ספר

אחת מאמר נועם זיך אפ פאן פים און דר צאנן וועקסט ווערען
פאשערקט אונ אויך ביי רחל גוונד. דען דר בראקסט אים אפ
צי געבן פבד, דען ער איז עלקער פון דר. אונ ווי יעקב קט
(ה"א) 1

צוא דיר זאקסטו אים בעפען מיט ווייכע רייד אונ זאקסט אים
פאשערקט אונ אפ'נס נים ווי האקט נים גאט ביה קט דר גלייט
עקריגט, אונ פון אפ'נס ער וועט דיר פעהן זאקסטו אים בעפען דעם
כד 24 3

לֵאמֹר יִסַּף יְהוָה לִי בֶן אַחֵר: כִּה נִיחֵי
 בְּאִשְׁרֵךְ יִלְדָה רַחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר
 יַעֲקֹב אֶל־לֵדָן שְׂדָחְנִי וְאִלְכָה אֶל־
 מְקוֹמִי וְלֵאדְרָעִי: כִּי תִגֵּה אֶת־נַפְשִׁי
 וְאֶת־יְלָדֵי אִשְׁרֵךְ עֲבַדְתִּי אִתְּךָ כִּתָּן
 וְאִלְכָה כִּי אִתְּךָ יִדְעֶת אֶת־עֲבַדְתִּי
 אִשְׁרֵךְ עֲבַדְתִּיךָ: כִּי וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָדָן
 אִם־נָא מִצְאֹתֵי הֵן בְּעֵינֶיךָ נְחִישָׁתִי

שגיה יוסף יוסף למימר יוסף
 יי לוי בן אחרון: כה וכה
 פד ילדית רחל ית יוסף
 נאמר יעקב ילדן
 שלחני ואהרן לאהרני
 ולארעי: כי הב ית נשי
 וית בני די פלחית יתקד
 בתן ואויל ארי את ידעתי
 ית פלחני דפלחתיק:
 כי ואמר לה לָדָן אם
 כען אשכחית בחימן
 תו"א ויהי כאלו תתל קנני
 רשב"ם

שם זה משמש שני אמרות אהרן ויוסף:
 (כה) שלחני, כי עתה כשנולד יוסף נשלחו
 שבע שנים אמרות של רחל:

בית יהודה

הט צופרנאקען די פלוי, זאגט דא צו אים (בפר) דיין זיהן,
 אויב ער פרעגט (מי אצל תאנים אלו) ווער הט געגעסן דאס
 פייגן, זאגט דא (בפר) דיין זיהן, אונ אין אמת הט זיא
 צופרנאקען די פלוי אונ זיא הט געגעסן די פייגן, אָפּער אז זיא
 האט מיין קינד, ווייסט דער פאן אז די שטראים הט זיא
 געטאטן: (כד) יוסף ה' לי בן אחרון. הארט רש"י פו וואס
 הט רחל גאר געגעסן אויף איין קינד, גיש אויף בעהר,
 זאגט רש"י (יודעת היתה בנבואה) רחל הט געוואקסט מיט
 גביומות (שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר גבויים) אז
 יעקב וועט גיש מער האבן גאר צוועלף זיהן, אונ גלף זיהן
 זענן שוין געווען געבארן, עס האט גאר געפערט איין זיהן
 (אפרת) הט זיא געזאגט (יהי רצו), עס זאל זיין דער ווילען

כך מי אכל תאנים אלו בכך: (כד) יוסף ה' לי בן אחר.
 יודעת היתה כנבואה שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים
 עשר גבויים אמרה יהי רצון שאלתו שהיא עתיד להעמיד
 יחא מומתי לכך זה התפלה אלה על בן אחר: (כה) בראשר
 ילדה רחל את יוסף. משנולד סטנו של עשו שנאמר
 (שוכדיה א) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבדל ובית עשו
 לקם אש בלא להבדל חינו שלט למרחוק משנולד יוסף כהה
 יעקב בהקב"ה ורלה לבד: (כו) תגה את נשי וגו'.
 חינו רולה ללאת כי אש ברשות: (כז) נחשתי. מנחש
 הייתי כסתי כנחוש שלי שעל ידך בהה לי ברכה, כשכחתי
 לכאן לא ה' לי בנים שנאמר והנה רחל בתו כהה עס האלן

פון הקב"ה (שאחו שיהא געזיד להקמיר) דער זיהן וואס דארף
 מיר נלפד לאה זפלחה אלא על בן אחר) דריבער הט רחל גיש
 יוסף. זאגט רש"י (משנולד שמינו ש"פ עשו) וויא עס איז
 פארד געק- געוואלט אוועקגיין פון לָדָן (שנאמר) וויא עס
 וועט זיין וויא פייגער (בית יוסף אהרן) אונ דאס אפאלק פון
 פאלק פון עשו וועט זיין וויא אשטרויף (אש בלא להבדל אינו
 נוייסן (משנולד יוסף) וויא יוסף איז גבארן געווארען (בשם יעקב
 אונ הט געוואלט גיין צוריק אהיים צו זיינע אפטרערען:
 זענן דאך גרוען יעקב'ס פו ווס האט יעקב געזאגט צו לָדָן
 יעקב האט געזאגט צווא לָדָן (איני רוצה לצאת אלא ברשות) איה
 דו זאקסט זאגן צו מיר 'נעם דייעע נויבער אונ קינדער אונ
 איה פון געווען אפלושף (בסתי בנחיש שלי) איה האב געפרעגט
 דורך דיר איז צו מיר געזאגט דאס פון געקומן דא צו מיר האב איה
 קיין זיהן געהאט (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (והנה רחל בת
 פירוש לתורת אלהים

גאָאָט יוסף גאָט זאָל צומיר מערן נאָה אווהן [יש"י]:
 (כה) יהי אונ עם איז געווען פאשר אז רחל הט גבארן
 יוסף ויאמר הט יעקב גאָאָט צו לָדָן שלחני שיק מיר
 אוועק ואלכה אונ איה וועל גיין צו מיין אהר אונ צו
 מיין לאנד: (כו) תגה גיב מיר מירע נויבער אונ

פייגע קינדער אשר ווס איה האב דיה גדינט פו זיי
 נאלכה אונ איה וועל גיין איה וויל גיש ארום גיין
 פון דיר גאר מיט דיין רשות פי אמה ווארום דוא
 ווייסט דאך די דינטט וואס איה האב דיה גימריא
 גדינט: (כז) ויאמר האט לָדָן צו אים גאָאָט אוב איה

ספר
 אום געקעמט דאס ביד וואס זין מוטער האט אים באהיט
 האט יעקב איה געהיבען זיין קול אונ האט געווינט

הישר
 פאר גיזים פרייר אונ האט געמאן וויא דא מוטער האט
 אים געבאטען:

(*) הערה דאס איז גאר געווען ווען יעקב האט מוואלט אוועקגיין פון לבן מיט זיין אייגענעם ווילען, אבער ווען הקב"ה האט אים צו יעקב ער איז
 אוועקגיין פון לבן האט ער מיט געטעמט מיט לבן איה ער זאל גיין גאר ער איז אוועקגעגאנגען פון לבן אן זיין ערליכייט.

וַיִּבְרַכְנִי יְהוָה בְּגִלְגָלְךָ: חֲמִישִׁי כַּח וַיֹּאמֶר
 נִקְבָה שְׁכֵרָה עָלַי וְאַתְנָה: כַּס וַיֹּאמֶר
 אֵלַי וְאַתְהָ יִדְעֵתָ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ
 וְאֵת אֲשֶׁר-יָתָה מִקְנֶךָ אֵתִי: ל פִּי
 מֵעַט אֲשֶׁר-יָתָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לִרְב
 וַיִּבְרַךְ יְהוָה אֶתְךָ לְרֹגְלֵי וְעַתָּה מָתִי
 אַעֲשֶׂה גַם-אֲנֹכִי לְבֵיתִי: לֹא וַיֹּאמֶר
 מָה אֶתֶן לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֵתְתֶךָ
 לִי מְאוּמָה אִם-תַּעֲשֶׂה-לִּי הַדָּבָר
 הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעָה צֹאנֶךָ אֲנִשְׁמֵר:

קדמך נשיתי וברכני יי
 בדיקה: כח ואמר פריש
 אנרה עלי ואתן: כס ואמר
 לה את ידי עתה ידפחתיך
 וית ברה בעירך עמי:
 ל ארי ועיר די הרה קד
 קדמי ותקוף למסני
 וברך יי יתך בדילי וכן
 אימתי אעביד את אנא
 לביתי: לא ואמר מה
 אתן לך ואמר יעקב לא
 התן לי מדיעם אם תעבד
 לי שתנא הדיו אתוב
 תלדות אהרן

ויברכי ה' יצאנו לא נדענו מה פסלדין
 לו: קקס סכך עלו ואתה סס:
 רשבים

(ל) לרגלי. בשבילי. ונמח. כרגל חלואה
 אשר לפני: (א) לא תתן לי מאומה. מכל
 הזאת שיש לך עבשיו שהרי עבדתיך בשבילי
 רש"י

בית יהודה

מיש די שעקסן (אפטר) אוי דאס מעגליך (יש לו) בניס והוא
 שולח בתו אצל הרועים) לכן יאמר האביון ויהו אוג ער זאמר
 שקען זיון טאקטער צו דיא פאסטמקער. געוויס הט לכן
 באמאס. קיין זיהן געהאט (ניקטיהו קיי לו בניס) אונ איצט
 קטש ער געהאט זיהן (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק
 (וישמע את דברי בני) ועקב קטש נהערש די רייד ווס די
 זיהן פון לכן האבן גערעט: (כח) נקדה שקדו. זאגט רש"י
 (בפתרונם) וויא דר פרגום מיישטש (פריש אנר) רייד ארויס
 דיין ריין. וויא פיר די וויקס פו דיין ארבעט: (כט) ונאת
 שקב לדי כתיבה פתח הוי) עקב קאט געזאגט צו לכן דוא
 וויסט דאך דעם צאהל פון דייער ווייניג שעפען וויא פיר זיי
 זענען געווען ווען זיי זענען געקומען צו מיר אין האנט
 זאלד אין אנהייב ווען איך בין געקומען צו דיר: (ל) וקניתי. מיינט
 מיינט מען (עם הליל) מיט מיינע פיס (בשכר) ביאת הליל
 וייר מיינע פיס זענען געקומען צו דיר (פאר אן אקדק חקוקה) אוי
 גרעה האט געזאגט צו משה נייא פון מירום (העם אשר פרגתי)
 ויש דיר, נאך שטייט אין פסוק (קעם אשר פרגתי) צום פארק
 עקומען מיט מיר: ונב אנכי לביתי. ועקב הט געזאגט צו לכן
 ווען ווער איך עפעס טאהן (לצורך ביתי) וואס מיינט
 נאמירע ווייבער אונ קינדער ווארפען נעשיו אין עשיון
 צו שפתי חכמים

אפסר יש לו בניס והוא טולה בתו ח אלל הרועים ועכשו
 היו לו בניס שנאמר וישמע את דברי בני לכן: (כח) נקבה
 שכרך. כתרנומו פריש אנר: (כט) ואת אשר היה
 מקנך אתי. את שכונן מיעוט מקנך ט שכל לידו מתחלה
 כנה היו: (ל) לרגלי. (ב"ר) עס רגלי כשכלי באת
 הגלי באת אללך הכרכה כמו (שמות יא) העם אשר כרגלך
 (שופטים ח) לעם אשר כרגלי. הכלים עמו: גם אנכי
 לביתי. לזורך ביתי ועכשו אין עשיון לזרכי אלל בני

אשר היה מקנך אתי. זאגט רש"י (את השבון מעוט מקנך
 וויסט דאך דעם צאהל פון דייער ווייניג שעפען וויא פיר זיי
 זענען געווען ווען זיי זענען געקומען צו מיר אין האנט
 זאלד אין אנהייב ווען איך בין געקומען צו דיר: (ל) וקניתי. מיינט
 מיינט מען (עם הליל) מיט מיינע פיס (בשכר) ביאת הליל
 וייר מיינע פיס זענען געקומען צו דיר (פאר אן אקדק חקוקה) אוי
 גרעה האט געזאגט צו משה נייא פון מירום (העם אשר פרגתי)
 ויש דיר, נאך שטייט אין פסוק (קעם אשר פרגתי) צום פארק
 עקומען מיט מיר: ונב אנכי לביתי. ועקב הט געזאגט צו לכן
 ווען ווער איך עפעס טאהן (לצורך ביתי) וואס מיינט
 נאמירע ווייבער אונ קינדער ווארפען נעשיו אין עשיון
 צו שפתי חכמים

זו ואת ללוא היל בניס קניסי יל דומה לא היל ללוא רחל
 וזאמחו נשיה אלל או כלתה או ולס מפלג כללוא או לא היל
 נים אים דלוא רחל לפי שאין לו בניס א"כ הוא בת ויבשת דעות
 זאמחו נשואה קדמות לננות מפלג ונדלוי הוא שנאמר וס אלל

פירוש לתורת אלהים

זאב גפונען חן אין דייער איגען נחשתי איך האב
 יפרובט מיט פישוף אונ ווייס וברכני או זאמ
 זש מיה גיבעןמישט צו ליב וועגין דיר (עי כ"ט):
 (בח) ויאמר הט לכן גיאנט נקדה זאמ מיר ווי פיר
 לכירות דו ווילקסט וועל איך דיר געבן: (כט) ויאמר
 זש ועקב צו אים גזאגט אפה דו וויקסט דאך וואל
 י גמריי איך האב דיה גדינט ואת אונ דם דייער
 יה וויינען געווען מיט מיר: (ל) מי קען ווס דו האקט
 יבאמט אינדער איך בין גיקומן צו דיר אוי גווען

לֹב אֶעֱבֹר בְּכַל־צִאנְךָ הַיּוֹם הַזֶּה
 מִיָּשָׁם כָּל־שֶׁהָ נֶקֶד וְטָלוֹא וְכָל־
 שֶׁהָ־חֹם בְּכַשְׂבִּים וְטָלוֹא וְנֶקֶד
 בְּעֵזִים וְהָיָה שְׂכָרִי: לֹב יַעֲנֶתְהִיבִי

אֶרְעִי עֲנֶה אֶמָּר: לֹב אֶעֱבֹר
 בְּכָל־עֲנֶה יִמָּא דִּין הַעֲדִי
 (כ"י אֶעֱדִי) מִתְּמָן כִּף אֶמָּר
 נְמוּד וְרִקְנֵעַ וְכָל־אֶמָּר
 שְׁחֹם בְּאֶמְרָיָא וְרִקְנֵעַ
 וְנְמוּד בְּעֵזָיָא וְהָיָה אֶמָּרִי:
 לֹב וְתַמְחֵד בִּי זְכוּתִי בְּיוֹם

רשב"ם

מגורת נבל ונקוד מן ויקוד הוא על שם הקדקדק כמו עקוד ברנל על שם
 ויקודו את צמח קשירה ברנל: חסר משם לצורך: והיה שכרי סכא
 ולהבא אותן שיוולדו: (לג) ועתה בי דקדמי מיוזם ולהבא לשוך כשכרי
 לראות שכרי ולא תמצא בהם אלא נקודים ונקודים: חסר בכשבים אבל לו

בנוסף אבל ספה שארעה צאנך מכאן ולהבא תן לי העקודים והנקודים ואותן
 עקודים ונקודים שיש נכשיו בצאנך חסר משם ותן ביד כניך שלך להפירם מעל
 התחומים לתולה מנכשיו שיהיו שכרי: (לג) נקד וטלוא על מלאי הקדקד
 והנמור: שהרי ויקד ארעה כפיפת הצואר והקדקד: והוא נדגש שהוא כמו ושל

בית יהודה

ויען ויצרף אני לקיות פשה גם אני עשהם קספון איה דארף
 דאיה אויה עפעם סאחתי משם וני איה זא" וני העלפן ויהיה
 גם דאם הט ועקב געמיניט מיט דעם ווארט גם / אויה /
 מיינע קינד ארבעטן / איה דארף אפער אויה ארבעטן מיט
 זיי: (לג) וקדו / מיינט מען / מנוקד בפתרבורה דקאת)
 געפֿעקט מיט דינע קלוינע פֿלעקן (כבו בקדוה) וויא
 פֿינטעליך: וטלוא / מיינט מען (לשון שלום) לאפעם
 (תפרבורות רחבה) ברוימע פֿלעקן: וחוס / דער תרגום
 זאגט (החם) מען מיינט אקאמער (דופה אדום) גלייך צו
 רוז ורושן (לשון מישנה) אין נמשכות שמיש אויה אזוי
 ושפחתית נמצאת קנה לענן תבואה) ביי תבואה שמיש
 ווען איינר הט געזאגט צו זיין חבר דו זאמסט מיר פארקלפן
 רוישע ווייץ אונ ער הט אים געגעבען ווייטע ווייץ: ויהיה
 שקריו. דס זא" ויין מוין שקר שילדו כפאן ולהבא) די

כ זריוך (אני) להיות טושה גם אני עמהם לסמוך וזה
 גם: (לג) נקד / מנומר בתכרבורות דקות כמו נקודו
 פונטר"א בלעו (פונקטירט): מלוא / ל' טלואים בתכרבורות
 רחבות: חום / טחוס ל' דומה ל'אדום רוס"ו בלעו (רעטה
 לשון משנה) שחמתית וכלמלח וכלנה לענין התבואה: והיו
 שכרי / אותן שילדו ומכאן ולהבא נקודים וטלואים בענין
 ושחומים בכשבים יהיו שלי וזותן שישן עכשו הפרש מה
 והפקודים ביד בניך שלא תלמר לי על הגולדים מעתה אל
 היו שם מתחלה מ' ועוד שלא תלמר לי ע"י הזכרים שה
 ב' נקודים וטלואים תלדנה הנקבות דומותן ומכאן וסלך
 (לג) ועתה ב' ובי' / חס תחשדיני שאני וועל ואלך
 כלום תענה בי דקדתי כי תבא דקדתי ו תעיד על שר
 לפניך שלא תמלא בעדתי כי חס נקודים וטלואים וכ

נוס וועלען געפארען ווערען פון היינט אונ נויטיגער (נקודים
 מיט גרויסע פֿלעקען וויא לאפעם וישחומים בכשבים) אונ
 זיין מיינע (ויהיו) שישן עקשיו) אונ רוי געפֿעקעטע ציענע אונ
 זאמסטו וויא ארויסגענון פון די סטאדע (והפקודים ביד בניך)
 קינדער ויאל תלמר לי על הנקודים מעתה אונ זאמסט גיט
 גיבארן ווערן פון איצט אונ נויטיגער (אלו היו שם בתחלה)
 וועלען נאך אונזר וויא איה דו זאמסט ארויסגענוען פון רוי
 דו זאמסט אונזערעם גיט זאנן פון מיר (על ידי הנקודים שישן
 די זקרים ווס זענן געפֿלעגען אין די סטאדע (תלדנה הנקבות
 די זקבות געבארן אונזערע געפֿעקעטע וויא זקרים זענען:
 (אם תחשדיני שאני ונשל מטעך פֿרום) אויב דוא וועסט מיר
 צדקתי) וועט אויף מיר ערות זאנען מיין גערעכטיגקייט (כי
 קומען אונז ערות זאנען פאר די אויף מיין גערעכטקייט
 דו וועסט גיט געזיענען אונ מיין סטאדע נאר געפֿינטעלעטע
 שפתי חבמים

אני ונעטע שם שכרי כתיב אחרי ויאמר מה אתן לך וגו' אשובה
 לרעה וגו' משמע שלא היה בדעתו ליתן מנעונו אלף לשומר אלף
 לביתי מירוס לנודך ביתו: כ' ב' ר"ח גם אחי משמע דקודם לכן היה
 אחי עשמה לנודך ביתו לנ"ט עכשו כו': ל' ר"ל התרגום שמתרגם
 על חוס טחוס לטוא לטון חלום: מ' הקשה טחוס ח"כ הסי' היה
 בעיניו נקוד וטלוא ולא בכשבים והכחשו אמר חסר משם כל מה נקוד
 וטלוא ומתוך דעה דלומר קרא הוא חיש והכחשו גם בכשבים וזה עיני
 סימו עו נמי קרוי סה (מהרש"ל) וקול על דברי הר"ם הדרכה
 מהסורטה הותרה לפרס בו עיני סימו כל"ג סאנזר סה סחם סה
 סוא ולא חיש וצ"ק לפי דבריו היה לפי לנעקס כחד כלל ולא סילעל
 אלף נקוד וטלוא בעיניו וע"ק למה התחיל הכתוב כתיב וסוים כשה

פירוש לתורת ארליים

דיינע שאף אשטור איה וועל זיי הייטן: (לכ) אגביר
 איה וועל איפר פארן היינט צווייטן אלע שאף חפר
 טו אפ פון דארטן פל שיה אלע שעפעסן נקוד ווס איז
 גיפֿינטעלעט וטלוא געפֿעקט וכל שיה אונ אימפֿליכער
 שעפעס חום ווס איז רוימלעך בפֿשבים צווייטן די שאף

וע"ק פעס קרא סה ופעס קרא חיש סאנזר ווסר ביוס הסוא י
 התיחוס וגו' לכך יל' שמה הוא סה מנעו ולא חיש וסכ"י סיה נכ
 וטלוא בעיניו וחסו בכשבים ומה סאנזר חסר משם כל מה נקוד וטל
 כך אמר ועקב עכ"פ שכרי נקוד וטלוא בעיניו וחסו בכשבים וס
 נקוד וטלוא בכשבים שראויים להיות שלי גם אותם תסור שלא י
 עכשו לא עיני נקוד וטלוא ולא בכשבים נקוד ועקד וטלוא רק או
 שילדו מנכאן איינך נקוד וטלוא בעיניו וחסו בכשבים יכיו שלי ו
 שלא אמר להסיר חוס בעיניו ממי שאינם כנמלא ועתה היתור
 הקוסיות כנ"ל: כ' פ"י הר"ם קשה לפי טעם ראשון ומה אותם כ'
 הס עכשו וממילא ידעינן מה סהיו ומה שילדו אחר כך ועל
 אמר רש"י שלא תלמר וכו': ס' וסתי' תכל לנקטה נסתרת

צדקתי ביום מחר כִּי־תבוא על־
 שברי לפניך כל אשר־איננו נקוד
 וטלוא בעזים וחוים בפעלים ונוב
 הוא אתי: לך ויאמר לָבֵן הֲלֹ לֹו־יהי
 כדברך: לה ויסר ביום ההוא את־
 התִּישִׁים העֶקְדִים והטִּלְאִים ואת
 כל־העזים הנקדות והטִּלְאִת כֹּל
 אשר־לָבֵן כֹּו וכל־חוים בפעלים
 ויתן ביד־בָּנָיו: לו וישם־הָרֶךְ שְׁלֹשֶׁת
 ימים בָּנָו וּבִין־יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רַעֲיָה
 אֶת־צֹאן לָבֵן הַנּוֹתָרֹת: לו ויקח־לוֹ

דמחר ארי תיעור על
 ארי קדמה כל די
 ליתוהי נמור ורקנע
 בעניא וישחום באמריא
 גנובא הוא עמו:
 לו ואמר לָבֵן בָּרַם לֹו־
 יהי כפתנמך: לה ויאעדי
 כיומא ההוא ית תישא
 רגוליא ורקנעיא וית כל
 עזיא נמורתא ורקנעיא
 כל די חור פה וכל
 דישחום באמריא ויהב
 ביד בנוה: לו וישוי
 מהרף תלתא יומין בינוהי
 ובין־יעקב ויעקב רעיית
 ענא דלָבֵן דאשתאָרן:
 לו ונסב לָהּ יַעֲקֹב

רשבים
 בעזים כי רובם חום הם: (לה) ויתן ביד בניו, של לבן: (לו) ובין יעקב.
 צאן לבן שהיה רועה נמרוס דרך שלשת ימים מצאנו של לבן העקורים והנקודים
 בעל השורים
 (לג) ביום מחר, כ' כנס' הכא ואיך אל תתהלל ביום מחר, אמר הקב"ה
 יעקב וכי אתה יודע מה יהיה ביום מחר אל תתהלל ביום מחר ונמחר
 רש"י

בית הודא

נקוד או טלוא או חוים) אונ אויב דו נעקט געפינען אין די
 קטארע אועלעקע שפען ווס זענען נוס געפינטלעך אונ גוט
 געלאפעט אונ גוט רויפט (קדינע שנגבתו קד) נועט מען
 וויסען אז איה האב דעם שעפס גענגבת פון דייעע שעפסן
 (ובנגבה הוא שריי אצלי) אונ דער שעפס איז ביי מיר
 אנגענגבער: (ד"ר) והיו, ויא (לשון קבלת דברים) לָבֵן הֵט
 כדברך (ה'ואי זאל זיין וויא דייעע רייד (ה'ואי שתפוחין בפה)
 תרטה האבן: (ד"ר) ויסר (לָבֵן) פִּיִם הוּא וכו': אין דעם
 מיינט מען (עזים וקריום) די ציגען זקריום ווס האבען פֿלעקען
 קבולת (כל אשר לָבֵן בּוֹ, מיינט מען כל אשר היתה בו חכרבורות
 געפֿלעקעט געגען זיין, די זיין זאלען וויא פישערן: (ד"ר) והקירותו.
 שפתי חכמים

שתולא בהן שאינו נקוד או טלוא או חום ידוע שנכתו
 לך ובגניבה ע הוא שריי אללי: (לג) הן, לשון פ קבלת
 זכרים: לו יהי כדברך, הלואי צ שתהפוך ככך:
 (לה) ויסר, לָבֵן ביום ק ההוא וגו': התישים, עזים
 זכרים: כל אשר לבן בו, כל אשר היתה בו חכרבורות
 לכנות: ויתן, לָבֵן ביד בניו: (לו) הנותרות, הרעעות
 אנגענומען די רייד פון יעקב, אונ ער הט געזאגט וכו' יהי
 תרתי ימי אונ פֿלעקען אונ זאלעס גיט
 געלביגן טאג הט לָבֵן ארויסגענופן פון די קטארע (התישים)
 (כל אשר לָבֵן בּוֹ, מיינט מען כל אשר היתה בו חכרבורות
 געפֿלעקעט געגען זיין, די זיין זאלען וויא פישערן: (ד"ר) והקירותו.
 דעת זקנים מבעלי הרוספות

לנוכח והוכחתו מדכתיב לפניך ר'ע הדקס כאלו אמר כי תבא לפניך
 לדקתי וענתה עי על סכרי: ע הולך לפרש גנוב הוא אתי שלל
 נחשוי שמירסו לי כדתי קייתי ונואל סהיס גנוב ואני לא ידעתי
 לכו"ס וכו' לא טבא לידו כדתי ואתה קר נמלא סהוא גנוב ביד המוכר
 פ' צ' אע"פ שאמרנו כפיו חסד לני אולי לא אמרנו כלבו או יתחרט: ק
 פירוש לתורת אלהים
 זאנן פר דיר על שברי אף מיינ שקירותו ווארום דו
 נועקט גיט געפינען אין מיינ אייניגר קטארע נאר
 אועלעקע ווס זענן געפינטעלעט אונ גיפלעקעט כל אשר
 אונ אז דו נועקט געפינן צווישן די ציגן אועלעקע
 ווס איז גיט געפינטעלעט אונ גיפלעקעט וחוים אונ
 צווישן די שריי וועסטן געפינן אועלעקע ווס האָבן
 גיט וואַלעיקע מראַה גיט איז דס פיי מיר בגניבה:
 (לד) ויאמר האם לָבֵן געזאגט הו פר וואר לי תלואי
 זיי כדברך זאל זיין וויא דייעע רייד תלואי דו
 זאלעט גיט חרטה האבן: (לג) ויסר אונ לָבֵן הֵט

לנוכח והוכחתו מדכתיב לפניך ר'ע הדקס כאלו אמר כי תבא לפניך
 לדקתי וענתה עי על סכרי: ע הולך לפרש גנוב הוא אתי שלל
 נחשוי שמירסו לי כדתי קייתי ונואל סהיס גנוב ואני לא ידעתי
 לכו"ס וכו' לא טבא לידו כדתי ואתה קר נמלא סהוא גנוב ביד המוכר
 פ' צ' אע"פ שאמרנו כפיו חסד לני אולי לא אמרנו כלבו או יתחרט: ק
 פירוש לתורת אלהים
 זאנן פר דיר על שברי אף מיינ שקירותו ווארום דו
 נועקט גיט געפינען אין מיינ אייניגר קטארע נאר
 אועלעקע ווס זענן געפינטעלעט אונ גיפלעקעט כל אשר
 אונ אז דו נועקט געפינן צווישן די ציגן אועלעקע
 ווס איז גיט געפינטעלעט אונ גיפלעקעט וחוים אונ
 צווישן די שריי וועסטן געפינן אועלעקע ווס האָבן
 גיט וואַלעיקע מראַה גיט איז דס פיי מיר בגניבה:
 (לד) ויאמר האם לָבֵן געזאגט הו פר וואר לי תלואי
 זיי כדברך זאל זיין וויא דייעע רייד תלואי דו
 זאלעט גיט חרטה האבן: (לג) ויסר אונ לָבֵן הֵט

יעקב מקל לבנה לבנה לח ולו וערמון
 ופצל בהן פצלות לבנות מהשף
 הקבן אשר עליהם קלות: לה ויצא
 את המקלות אשר פצל ברהמים
 בשקתות המים אשר תבאן הצאן
 לשקות לנכח הצאן ויחמנה בבאן

חומריו דקבן בפיבין
 דדליו ודדליוה ובליוה
 ביהון קלפין חרין קליוה
 קור די על חומריא:
 לה ודעין ית חומריא די
 קליוה ברהמיה אחר בית
 שקמא דמיה אחר דאמן
 (כ) דארעין ענה למשתי
 קרביהון דענה ומתחמון
 בפיביהון? מ' ש' תי'

רשב"ם

הסוחר מצאנו של לבן: (ז) מקל לבנה. לפי שהוא דמוק. מקל של לבנה
 במקל. בכל החובות הסוחר מסד. מעשר מן המעשר: לח. שאינו יבש. מחשוף.
 גילוי כמו ורודק הסוחר. חושף ה' א' ודע קדשו: (לח) ויחמנה. כמו וישרנה

רש"י

שבהן החולות והעקרות חללו שירים ארון מסר לו:
 (לו) מקל לבנה. עץ הוא ושמו לבנה ר' כמה דליתא
 (כזעזע ד) תחת חלון ולבנה ואומר אני הוא שקורין מרינעל
 שהוא לבן (עופנהאלץ): לח. כשהוא רעוב: ולו.
 ועוד לקח של מקל לו עץ שגילין בו הגוים דקום קולר"י
 בלעו (האזענוס עטרוד): ורעמון. קטעני"ר בלעו
 (קאסטאנוס ביוס): פצלות. קולופים קולופים שהיה עשאו
 מנומר: מחושף הרבן. גלוי לוכן של מקל. כשהיה קולפו
 היה נראה ונלה לוכן שלו במקום הקולוף: (לה) ויצא.
 תרגומו ודעין לשון תחובה ועליה הוח בלסון ארמית והרבה
 יש בגמ' דלה וספה דן ביה מודי. דלה כמו דעלה חלל
 שמקלר את לשונו: ברהמים. במרולות המים ה בכרכות
 העשויות בדרך להשקות שם הלצן: אשר תבאן וגו'.
 ברהמים אשר תבאן הלצן לשתות שם הלגי המקלות א לנכה
 הלצן: ויחמנה וגו'. (כ"ר) הבמה רואה את המקלות

בית יהודה

די געפריבנע (הרעיות שבתן) די שפעקעטע ווס אין וויא
 (החולות) די קראנקע (ותגרות) אונ דיא ווס וועלען קיין
 קנדער האבן (שאין) ארא שרים) ווי זענן גאר געפריבנע
 (איתן קסר לו) די שפעסן הט דבן געגעבן צו יעקב: (לו) ופקר
 קבנהו. זאגט רש"י (עץ הוא ישמו קבנה) דס איז אבוים ווס
 זיין נאמן איז רבנה (פאך דתימא) וואו די זאגסט (תחת אלון
 קבנה) אונטער די בויער ווס הייסן אלון און רבנה. זאגט
 רש"י (וואסר אגני) איה זאג (הוא ש. זיין קרימפל שהוא לבן)
 מען מיינט דעם בוים ווס מע רופט אים טרויפבל. דער
 בוים איז נויים: וזח. מיינט מען יעקב הט גענומען דעם
 בוים (שהוא רעוב) ווען ער איז געווען פויקט: ויחיו. זאגט
 רש"י (יעיד קבח) נאך הט יעקב גענומן (פצל לו) אשפעקין
 נאעווייני פון דעם בוים לוי (עץ שגדוין בו אגוים דקין) לוי
 איז אבוים ווס אויף אים וואקסן קליינע גים: ויערמון. איז
 אבוים ווס אויף אים וואקסן קאשאנעס: ויעליו. מיינט
 מען (הגויים קלופים) אפשיידונגען (שהיה עישה קטופר) ער
 האט געמאכט די שפעקנים זאלען ווי געפריבנט: ומחשוף
 דס נויסיקייט פון שפעקין (בשהיה קלופי היה נראה ונגלה לוכן)
 שפעקין. אויף דיא ארטיער פון שפעקין וואס די קארע איז
 שפעקין: (לה) ויצא רש"י (תרגומו דרעין) אויף
 בלשון ארמית) אויף ארמית איז (דרעין) דערמיינט ער היינט
 דר ווארט פיר מאה"ר (דער רשפעק) ער הט אריינגעשפעקט
 אריין געשפעקט (דעה כבו דעצה) וואס אין דיא נקרא שמיט
 הט אפגעזרעקט דעם ווארט (דעצה) אונ געשריבן "דעה"
 וואסער לויפט (בכרכות הששויה בארץ להשקות שם הצאן) אין
 די ערד ווס געבען ברוגען איז געמאכט רינעס אונ אין דיא
 רינעס ווערט אריינגענאסן וואס אונ די שפעסן טרינקען
 פון דיא רינעס: ואיש תבאן וגו'. זאגט רש"י (ברהמים אשר
 תבאנה הצאן לשותה) אין די רינעס וואסער וואס די שפעסן
 קומען טרינקען (שם הלגי המקלות לניבא הצאן) דארטן הט
 יעקב גשפעקט די שפעקין עגן די שפעסן: ויחמנה וגו'. זאגט
 רש"י (בהקנה רואה את המקלות) ווען אפמנה זעקט

שפתי חכמים

זינו וכן יעקב: ר' חלמיש הלוי בקטן תחת הכ"ת והגוי' [חלמיש]
 לוי הען ירה לבן לוח ליד יעקב נספלו כדי סויה וכן בלח"ט נמי
 היה לבן: ש' קר"ל סא לבנה לאו לוי סא לבן פי' ויהי וכו'. והרמ"ם
 פי' דמלת לח מוסקין בין לבנה ולח א"ל הוכרח לוומר סלו וערמון
 אינם דקום עם מלת לח רק עם כמו ענין אחר: ה' דהתגום וירן
 ורסה: א' דלשר תבאן הלצן דמוק סא לשתות המים כדי

פירוש לתורת אהרן
 ער הט אפ געשילקט איז געווען געגעבן דס אפ
 געשילקטע: (לה) ויצא את אונ ער האט אריין
 געשילקט די שפעקין ווס ער הט אפ געשילקט ברהמי
 אין די קאריטעס געקתות אין דעם אן אריינגען פון
 דעם וואסר אשר ווס די שאר קיפון טרינקן ליבי

דקבן. מיינט מען (גלוי דבן ש' בבל) ער הט אויפגעדעקט
 שלו בליקים תקלוף) אז יעקב האט אפגעשילקט דיא קארע פון
 אפגעשילקטע. ענוואן איז געווען געווארן דאס ווייסע פון
 ויצא זאגט דער פרנס "דרעין" (לשון תחובה ויעצה היא
 אונ ארויסגענומען (דן ביה מיד) ער האט אין אים שפעס
 מיינט מען "דעצה" (ארא שקמזר את לשונו) נאר מען
 ברהמים: מיינט מען (בכריצות תבים) וואו דיא
 ערד ווס געבען ברוגען איז געמאכט רינעס אונ אין דיא
 רינעס ווערט אריינגענאסן וואס אונ די שפעסן טרינקען
 פון דיא רינעס: ואיש תבאן וגו'. זאגט רש"י (ברהמים אשר
 תבאנה הצאן לשותה) אין די רינעס וואסער וואס די שפעסן
 קומען טרינקען (שם הלגי המקלות לניבא הצאן) דארטן הט
 יעקב גשפעקט די שפעקין עגן די שפעסן: ויחמנה וגו'. זאגט
 רש"י (בהקנה רואה את המקלות) ווען אפמנה זעקט

דעת זקנים מבעלי התוספות

משם כל שיה נקוד ופולא וכל שיה חוס בכשבים וגו' ר"ל הקטנים
 כדי שלא יאסרו נגובים הם אתי אבל הגדולים לא אמר לו לחסור
 כדי שילודו כבתון ורואו שינה את הגזאי חסרי אגלי הגדולים
 כדכתיב ויסר ביום ההוא את החישים וגו' אפי' הגדולים לפיכך

משהם כל שיה נקוד ופולא וכל שיה חוס בכשבים וגו' ר"ל הקטנים
 כדי שלא יאסרו נגובים הם אתי אבל הגדולים לא אמר לו לחסור
 כדי שילודו כבתון ורואו שינה את הגזאי חסרי אגלי הגדולים
 כדכתיב ויסר ביום ההוא את החישים וגו' אפי' הגדולים לפיכך

אונקלוס

וּלְחֹדוֹתָי וְלֹא עָרַבְנוּ
 עִם עַמּוֹ דְרָבָן: מֵא וְהָיוּ
 פְּלִיגָא עֲבָד דְמַתְחַמְנוּ עֲנֵא
 מְבַרְפָּא וּמְשִׁינֵי יַעֲקֹב
 יַת הוּמְרֵיא לְעֵינֵי עֲנֵא
 פְּרִיטָא לְחַמְוֵתֵהוּן
 פְּחוּמְרֵיא: מִבּ וּבְלִקְוֵי שֹׁת
 עֲנֵא לֹא מְשִׁינֵי וְהָיוּ
 לְעֵינֵי דְרָבָן וּבְפִירֵיא
 לְיַעֲקֹב: מִגּ וְתַקְוֵי גְבֵרָא
 לְחֵדָא לְחֵדָא וְהָיוּ לְהָ
 עֵן סִינָאן וְאַמְהֵן וְעַבְדֵּן
 רַשְׁבִּים

לְבָדוֹ וְלֹא שְׂתָם עַל־צֵאן לְרָבָן:
 מֵא וְהָיוּ בְּכָל־יָהִם הַצֵּאן הַמְקִשְׁרוֹת
 וַיִּשָּׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמְקִלּוֹת לְעֵינֵי
 הַצֵּאן בְּרֵהֱטִים לְיַחְמֵהּ בַּמְקִלּוֹת:
 מִבּ וּבְהַעֲטִיף הַצֵּאן לֹא יֵשִׁים וְהָיָה
 הַעֲטָפִים לְרָבָן וְהַקְשָׁרִים לְיַעֲקֹב:
 מִגּ וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ
 צֵאן רַבּוֹת וּשְׂפָחוֹת וְעַבְדִּים וּגְמִלִים

(מא) המקשרות, בוסן שורבן רגילות להתעבר
 בוהדו; (מב) ובהעטף, כשעבר וכן המכירות
 להתעבר לא היה חושש על המחמורת;

בעל הטורים

בתך דינס ויאלה מונד; (מג) הטעופים, ב' גזים' הטעופים ללכן הטעופים ברעש, מ'י' שנתן לו הכחוסים שנתו ברעש א"י כשכול טעשה
 יעקב דבר שגלה כרמחות גרם לכונו שנתטעפו ברעש;

רש"י

בית יהודה

(מא) המקשרות, כתרונמו הזכירות ואין לו עד במקרא.
 וזנחה הכרו עם אחיוספל בקורמים (שמואל ב' טו) ויהי
 הקשר חמין (סס) חותן המתקשרות יחד למהר שצורן;
 (מג) ובהעטף, לשון אחרות כתרונמו וזבלקות, ועומס
 הכרו עם (ישעיה ג) המהללות והמעטפות לשון עטיפת
 כסות כלומר מתעטפות צעורן ואינן מתאוות להתיסם
 ע"י הזכרים: (מג) צאן רבות, פרות ורבות יותר ה משאר
 צאן; ושפחות ועבדים, מוכר אלנו כדמיס יקרים

זאגט רש"י (כמו שפירשתי) וויא אוף האב פריער גזאגט:
 (מא) ותקשרותו, זאגט רש"י (פירגוט) וויא דער פריער
 זאגט (הבפירות) די פריערדיגע ודי שעפעטן זקרים וואס
 בהעטפן זיך פריה מיט וויאדער גקבותו (וויא לו עד בגקבא)
 אונ דר פריער הט ניש אעדות פון פסוק אז המקושרות איז
 דרטייטש די פריערדיגע (ומנחה הכרו עם אה תיפ' בקושרים)
 מנחה הט געשריבן דעם ווארט המקושרות צוואמען מיט
 די ווערט אהיתוסף בקושרים, מנחה טייטשט המקושרות
 מיינט מען די פארבונדענע, וויא עם שטייט אין פסוק ער

איז געווען אין פארבונדענע מיט אהיתוסף, נאך שטייט אין
 ווארן המתקשרות יחד לפיה צעורן די שעפעטן זקרים אונ
 געשוויינט מעוברת ויערן: (מב) ובהעטפו, זאגט רש"י
 זיך פארשעטיגט צו בהעטפען די זקרים וואס גקבות
 פארשעטיגטע שעפעטן ומנחה הכרו עם המקוללות והקמפות)
 דעם ווארט והמעטפות (והמעטפות לשון עטיפת כסות)
 בייא דיא שעפעטן מיינט מען ומתעטפות בלירן וצקרון ואינן
 זייער פליג אונ אין ווערן וואס אונ וויא ליקפעטן ניש צו
 הצאן, ווען דיא שעפעטן וויקלן זיך איין אין ווערן וואס:
 די שעפעטן פון יעקב האבן זיך געפריקטפארט אונ געמערט
 מער פון אנדערע שעפעטן; וישפחות גבדיום, זאגט רש"י

איז געווען אין פארבונדענע מיט אהיתוסף, נאך שטייט אין
 ווארן המתקשרות יחד לפיה צעורן די שעפעטן זקרים אונ
 געשוויינט מעוברת ויערן: (מב) ובהעטפו, זאגט רש"י
 זיך פארשעטיגט צו בהעטפען די זקרים וואס גקבות
 פארשעטיגטע שעפעטן ומנחה הכרו עם המקוללות והקמפות)
 דעם ווארט והמעטפות (והמעטפות לשון עטיפת כסות)
 בייא דיא שעפעטן מיינט מען ומתעטפות בלירן וצקרון ואינן
 זייער פליג אונ אין ווערן וואס אונ וויא ליקפעטן ניש צו
 הצאן, ווען דיא שעפעטן וויקלן זיך איין אין ווערן וואס:
 די שעפעטן פון יעקב האבן זיך געפריקטפארט אונ געמערט
 מער פון אנדערע שעפעטן; וישפחות גבדיום, זאגט רש"י

דעת זקנים

שפתי כמבנים

(מא) המקשרות, פירש"י כתרונם הזכירות ואין לו עד במקרא.
 ונראה שהוא ל' קשר שהיה מנהג אבותינו הימים שהיו קשרין
 על הבכורות מפני הבכורין קשר כרו להחיות ושלאל להחליט
 כמו שהיו עושין לבטור אדם שגא' תקשר על ידו שני לאבר
 זה יצא ראשונה שגם בדורינו דרך בני אדם להכב הבכורות
 ולהחיותם ולהנחת להם יותר מן האחרים בהרים:

הסיר לכן מפני שלא היה שכונו כמו שלא הסיר הקודים והטלחים
 מן השמים רק מן העוים כמו ככתתי נעיל מפני שלא היו שכונו
 ודו"ק. עיין בראשית שחלוף כאן ועוד כתתי ויפכן שאלת הטלחים שאלו
 עקורים קודים משנשת כדכתיב כרב אל לא תפגע בגולדים ככר
 קודם הסירה כללו אחר הכה הטלחים קודים שכונו גולדו כללן לכן
 שלא הסירה לכן מפני שאינם שכונו: ה' דלון למרס כמשמעו שהיו לו

פירוש לתורת אלהים

אונן פון די שאף אין דר קארטיעע לחינה צו דר
 היצן ויי מיט די מראות פון די שטעקקינס אונ; אלאן
 זיך איין קוקען אין די שטעקקינס אונ; אלאן גבארן
 מיט אועלכע סימנים: (מב) ובהעטף אונ אין דער
 צייט אז די שפעטירע שאף דר היצן זיך לא ישיס
 קט ער ניש געמאן די שטעקקינס ויהיה אונ עם איז
 גווען העטופים די שפעטירע צו לבן ותקשרים אונ די
 פריערדיגע צו יעקב: (מג) ויפרוץ אונ יעקב הט זיך
 וייער

אונ ער הט געגעען דם פנים פון די שאף אל עקוד
 צו די געפריקטעלמע וכל אונ צו די רומליקע שאף
 וום איז געבארן צווייטן די שאף פון לבן וישת אונ
 ער הט געמאכט פון ווי סטארעם צו זיך אלליין ולא
 אונ ער האט ווי ניש צו מיינט מיט די שאף פון
 לבן: (מא) ויהיה אונ עם איז גווען כלל אימליגעם
 מאל וום די שאף וום ויערן פרי מעוברת דר היצן
 זיך ויש הט יעקב געמאכט די שטעקקינס פאר די
 ב"ו

וְחַמְרִים: לֹא א וַיִּשְׁמַע אֶת־דְּבַר־יְהוָה
 בְּנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת־כָּל־
 אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה
 אֶת־כָּל־הַכָּבֵד הַזֶּה: ב וַיֵּרָא יַעֲקֹב
 אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינָנו עֲמוּכֵת־מֹל
 שְׁלֹשׁוֹם: ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב
 שׁוּב אֶל־אָרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְלִמְוֹלְדֶתְךָ
 וְאֶתְהִי עִמָּךְ: ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא
 לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשְּׂדֵה אֶל־צֹאֲנוֹ:

וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחְמְרוּ: א וַיִּשְׁמַע
 יְהוָה פְּתִיחַ בְּנֵי לָבָן
 וַיֹּאמְרוּ נִסִּיב יַעֲקֹב יְת
 כָּל־דֵּי לְאָבוֹנָא וּמֵדֵי
 לְאָבוֹנָא קִנְיָא יְת כָּל
 נְכֻסֵי תְדִין: ב וַיֵּרָא
 יַעֲקֹב יְת סַבְר אִפִּי לָבָן
 וְהָא לֵי תו הִי עֲמִוָּה
 כְּמִתְמַלִּי וּמְדַקְמוּהִי :
 ג וַאֲמַר יְיָ יַעֲקֹב תוּב
 לְאָרְעָא דֵּי אֲבֹתֶיךָ
 וְלִיְדִתְךָ וַיְהִי מִימְרֵי
 בְּסַעֲדָךְ: ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב
 וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה
 לְחַקְלָא קִוְת עָנָה:
 הו"א ויקרא לרחל וללאה הסדה כדכוח: ת

רשב"ם

(א) הכבוד. עוצם סמון כמו וברם כבר סאר במקנה בכפף ובחוב: ב

בית יהודא

(כפר צאנו ברמ"ם וקרי"ם) יעקב קט פארקופט פיל פון ווינע
 שעפעטען פאר טיינער געצט (הקח לו כל אלה) אונג ער קט
 געקויפט די אצטע זאכען ווס שטייט אין פסוק: (א) וישטה.
 מיינט מען (כנס) ער קט פארזאמלט (כמו) וויא עס שטייט
 אין פסוק (ונעש חיל וכו' את עמלק) ער האט פארזאמלט
 וועלנער אונג קט געשלאגן דם פאלק עמלק ומוען קען דאך
 גיט טייטשן ונעש חיל ער קט געמאכט ועלנער, גאר ער
 האט פארזאמלט ועלנער: (ג) (שוב אל ארץ אבותיך):

רש"י
 ו ולוקח לו כל אלה: (א) עשה. כנס כמו (ש"א יד) ויעש
 חיל ויך את עמלק: (ג) שוב אל ארץ אבותיך. וסס
 אסיה עמך ו אזל בעודך מחובר לעמל חי אפשר ח להשרות
 שכינתי עליך (כ"ח): (ד) ויקרא לרחל וללאה. לרחל
 תחלה וחמ"כ ללאה שהיא היתה עקרת הכית שבטולה
 נדווגו יעקב עס לבן ואף כניה של אלה מודים כדבר שהרי
 בועז ובית דינו משכס יהודה אומרים כראל וכלאה אשר

הקב"ה האט געזאגט צו יעקב גיי צוריק צו דיא לאנד וואס
 אויך זיין מיט דיר (א) גע'ך גע'ך קלמא אפער און
 (א) אפער להשרות שבינתי עמלק) און נויב מעג'יך מיין רותגנג
 (לרחל תחלה ואחר כך ללאה) פריער קט ער גערופען צו רחל
 געווען דער עיקר ודי פירערען פון יעקב'ס שטוב (שבשילה)
 לבן ויאף כניה של לאה מוריס (בדרך) אפילו די קינדער פון
 יעקב (שהרי בינו ובית דינו משכס יהודה אומרים כראל
 וענן געווען פון שבט יהודה) ופון לאה'ס קינדער וואס זיי
 געזאגט צו בועז דיין נוייב זאל זיין וויא רחל אונג לאה וואס

דיינע דאס'שען וואהנען (ולשם אהיה עמך) אונג דארפען וועל
 לאנג וויא דר פוינט פאקעפט מיט דעם טמא. מיט ר'בן
 זאל זיין אויף דיר: (ד) ויקרא לרחל וללאה. זאגט רש"י
 (לרחל תחלה ואחר כך ללאה) פריער קט ער גערופען צו רחל
 געווען דער עיקר ודי פירערען פון יעקב'ס שטוב (שבשילה)
 לבן ויאף כניה של לאה מוריס (בדרך) אפילו די קינדער פון
 יעקב (שהרי בינו ובית דינו משכס יהודה אומרים כראל
 וענן געווען פון שבט יהודה) ופון לאה'ס קינדער וואס זיי
 געזאגט צו בועז דיין נוייב זאל זיין וויא רחל אונג לאה וואס

שפתי חכמים

ג"כ עבדים ושפחות ולקח מהן גמלים וחמורים ו"ס רש"י ולוקח לו כל
 אלה ר"ל ממוני האלו: ו לא סווא תנאי שסא תשוב אסיה עמך
 אלא מראה מקום הוא לו מומי סכאן א"ל כו': ח אזל אין לפרש
 אסיה עמך למגור כדכר כי ככר הובטע אל לו וזכה אלכי עמך
 ושמרתי עמך ר"ל ש' אסיה סבינתי עמך וחסיתי עמך שיבטע סלא
 יסרג כדכר. וימונן כוה נה ספרש' ככרש ויחל שתי הכסמות

אלא הרבה הלא כבר כתיב ויפיון האיס מאל מאל וטדלי סוא קלאי
 על האלו כדכתיב ועל מוים אלא סהיו פרות וכו' ר"ס: ו דל"כ
 קלאי כלאן ומזכיר שפחות ועבדים (ממ"ס) דל"כ סיה מהראוי להקדים
 חס כהמטה ומו דל"כ חזר ומזכיר בהמה גמלים וכו' ל"ס שמכר
 וכו' ר"ל לך קדימם האלו סהיל ממת' ואח"כ קט מה סנה כדמוני
 וסדקן כסדר חס קודם כהמה ולפ"י סקן כסדר אל"ל כמו כלאן שמכר

פירוש לתורת אלהים

זייער גשטארקט ויהי לו אונג עם און גיווען צו אים
 צאן רבות פיל שאף ושמחות אונג דיקסט מיידען
 בעבדים אונג קבעטת תפלים אונג קעמלן אונג איינלן ער
 קט פרוקטט וינע שאף אונג קט דם ארץ גקופט:
 (א) וישמע יעקב האט גיהערט ער רייד פון די
 זידן פון ר'בן זיי וואגן לקח יעקב קט צו גענוגן ארץ
 ווס צו אינגור פאסר גערער ויאשר אונג פון אונג
 פארטס גומס גשה קט יעקב איין געזאמלט דעם
 גרויסען פארמעגען: (ב) וירא אונג יעקב האט

געווען דם פנים פון ר'בן ויהי אונג עמו ער און גיט
 מיט אים אין גוטן מומ פתכול שלשום און ווי ער און
 גווען מיט אים געבטן אונג אייער געבטן: (ג) ויאמר
 קט גאט געזאגט צו יעקב שוב קער ויירד צו דעם
 לאנד פון דיינע עלטערען ולמול: ת צו צו דיין
 גבורט ואתה יעקב אונג אויך וועל מיט דיר זיין וישו כו':
 (ד) וישלח אונג יעקב האט געשיקט ויקרא אונג ער
 האט געלאזט ר'בן צו רחל אונג צו לאה (ישו כו')
 תשדה אין פעלד אל צאנו צו דעם ארט וואו ער

אונקלוס

וַיֹּאמֶר לָהֶן רֵאיה אֲנִי אֶת־פְּנֵי
 אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כַּתְּמֹל שְׁלֹשָׁם
 וְאֵלֵהֶי אֲבִי הִיָּה עִמָּדִי: וְאַתְּנָה
 יִדְעִתֶן כִּי בְּכָל־כַּחַי עֲבַדְתִּי אֶת־
 אֲבִיכֶן: וְאַבְיָכֶן הִתַּל כִּי וְהַחֲלֹף
 אֶת־מִשְׁפַּרְתִּי עֲשֵׂרֶת מִנִּים וְלֹא־
 נָתַנּוּ אֱלֹהִים לְהַרְעַע עִמָּדִי: הֵאִסִּיכָה
 יֹאמֶר נִקְדִים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדוּ כָל־
 הַצֹּאֵן נִקְדִים וְאִם־כֹּה יֹאמֶר עֲקָדִים
 יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדוּ כָל־הַצֹּאֵן עֲקָדִים:
 וַיֵּצֵר אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם
 וַיִּתֵּן לִי: וַיְהִי בַעַת יַחַם הַצֹּאֵן וַאֲשָׁא
 עֵינִי וָאֵרָא בַּחֲלוֹם וְהִיָּה הָעֵתָדִים

ה וַיֹּאמֶר לָהֶן חַי אֲנִי יָת
 סִבֵּר אֲפִי אֲבִיכֶן אֲנִי
 לִיתְהִי עִמִּי כַּתְּמֹל
 וְכַתְּמֹלִי נֵא לָהֶן ה
 דִּאֲפֵא הִיָּה כַּסְעָדִי:
 וְיִדְעִתֶן יִדְעִתֶן אֲנִי כַּכֵּל
 חֵילִי כַּלְחִית יָת אֲבִיכֶן:
 וְאַבְיָכֶן שִׁקֵּר כִּי וְאַשְׁנִי
 יָת אֲבִיכֶן יִשְׂר וְכַתְּמִי וְלֹא־
 שְׂכָרְךָ יִלְדֵי אֲשָׁא עִמִּי:
 ה אִם כַּדִּין הִיָּה אֲמַר
 נִמְזַרִין וְהֵא אֲנִי וְיִלְדוּ
 כָּל עֵינֵי נִמְזַרִין וְאִם כַּדִּין
 הִיָּה אֲמַר כַּדִּין יִהְיֶה
 אֲנִי וְיִלְדוּ כָּל עֵינֵי
 כַּדִּין: ה וְאַפְרָשׁ יִת
 יִתִּי וְאַבְיָכֶן וְיִתֵּן לִי:
 וְהִיָּה בַעַתִּי דִּאֲתֵּיכֵם
 עֵינֵי וְכַפִּית עֵינֵי וְחִזִּית
 כַּחֲלֹמֵי וְהֵא תִּשְׂאִי

רשב"ם

(ה) ואלוהי אבי היה עמדי. אע"פ שפירו רעים אני לא גולתי ממנו כלום אלא הקב"ה היה עמדי ונתן לי: (ו) מניס. מנינים. עשר אינו דוקא. כמו עשר נשים לחכם עשר פעמים תכלמוני כלומר הרבה מנינים: (ח) וילדו כל הצאן נקדים. כוה לא הויעל מחשף הלבו: (ט) וצל. הפרש וכן כל לשון הזאן נקדים.

בית יהודה

זו בידע האבן אישקעבאקט דם יודישע פאלק וקדומו
 קהל לצאה האבן ויניא געואנט פריער רחל באכדעם יאה:
 (ה) ויעל מנינים. זאגט רש"י (אין מנינים פחות מעשרה)
 מנינים ואצאקל'ן מיינט מען גיט ווייניגר פון צעהן: וכו'.

שפתי חכמים

וכו שראה משם שחיים עמוך הסמוך פה ר"ל שגורג כדק:
 ש' דנונים הוא לטון מנון דהוא עמור וכו' עשרת מנינים שנענו
 עשרת פעמים וי"ל דהינון ק' חבל מניס לון פירשו פ'עמים: ויהא דקט רש"י תנא ולא נקט משמרתו משום דלון חסד מוס אס

בעל הטורים

(1) ואחנה ג' ואחנה ידעתן. ואחנה לאני לאן מרעתי. ואחנה ג'שם שותף
 אבני אלכנים תמנה מוס לאן מרעתי דלהן מוכר בישראל קף לאן
 החומר כהן דורס מנדרס על הללוית ג'שם שותף ואבני אלכנים שאור להן
 ח'שם ידעתן ש'שם ג'שם שותף ואבני יודדים עלי כסוית ג'שם ע'שם ח'לאן:

רש"י

כמו שחיים וגו' הקדומו רחל ללאה: (ז) עשרת מנינים.
 לון מניס מ' פחות מעשרה: מנינים. ל' סכום כלל החשבון
 וכן עשירות למדנו שהחלף תנאו י' מנח פעמים: (י) והנה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(1) עשרת מנינים. עשרה מנינים הרי מאה:

פירוש להורת אלהים

ולא אונג גאט האט אים גיט געלאזט מיט מיר
 ש'לעבט'ן טאן: (ח) אם אז ער האט אויו גע'אגט
 נקדים די געפרינטעלעטע שאף זא'ר זיין לון וילדו
 האבן אלע שאף גע'אבאן געפרינטעלעטע ש'עפ'שן ואם
 אונג אז ער האט ג'אגט ג'קדים זא'ר זיין לון וילדו
 האבן אלע שאף גע'אבאן עקודים: (ט) ויצל אונג גאט
 האט אפ גע'שייד די פיה פון איינער פאטער ונתן לי
 אונג האט גע'עפ'ן צו מיר: (י) ויהי אונג עם אז
 גע'ווען ג'ת אין דר צייט נוס די שאף דר הי'צן ז'ה

העלים על-הצאן עקדים נקדים
 וברדים: " ויאמר אלי מלאך
 האלהים בחלום יעקב ואמר הנני:
 י ואמר שאנא עינך וראה כל-
 העתדים העלים על-הצאן עקדים
 נקדים וברדים כי ראיתי את כל-
 אשר לבן עשה לך: " אנכי האל
 בית-אל אשר משחת שם מצבה
 אשר נדרת לי שם נדר עתה קום

דסקון על ענא רגולין
 נמורין ופציתיו: " ויאמר
 לי מלאכא דיין בהלמא
 יעקב ואמרית הא אנא:
 י ואמר זקוף פעון עינך
 וחזי כל תרשיא דסקרון
 על ענא רגולין נמורין
 ופציתיו אלי גלי קדמי
 ית כל די לבן עבד לך:
 י אנא אקדא דאתגלית
 עינך בבית אל די
 משחתא תמן קמא די
 קומתא קדמי תמן קום
 רשב"ם

ישנה המלה והליצה לשון הברשה הם:
 (ג) אשר משחת ועדיין לא הקרב
 עליה נדרך:

רש"י

בית יהודה
 זאנא רש"י ואף על פי ש'נדתי' לך פולס אפילו לך קום
 אפגעשויקט וצונענוקח אלע קאלערטע שעפסן פון יעקב'ס
 סטאדע (שלא תעברו הבאן דוגמא) די שעפסען פון יעקב
 זאלען גיט מעגערט זענען מיט די גלעקע קאסערין פון
 דעסטנוועגן (היי מילאכיס מביאן אומן מעדן תשט פון גני
 לבן גערד שפיד יעקב) פלעגן די מילאכיס זענען די קאלערטע
 שעפסען פון די סטאדע וואס רבנים קינדער האבן געהאט
 אונג האבן זיי געבריינגט צו די סטאדע וואס יעקב'ס געהאט:
 וברודים. (תרגומא ופציתיו) דער תרגום מיינטשט וברודים,
 ופציתיו אפגעע פלעקן נהוש של לבן בקור את גופן סביב
 אזו וויא אווייטער פארום איז געווען ארום ווייערע קערפערס
 (נחברבורות שזו פתחה ופולשת כיון אל זו) אונג די פלעקן
 האב גיט אערות פון פסק צום ווארט ברודים, וויא דערשיינט
 בית אל) עם איז בליק וויא עם וואלט געשטאנען אל בית אל
 מקראית (דבר פן) דר שטייג פון דיא פסקום איז אזו צו ריינען (כפי)
 קומען ואל הארץ בגען, דער ה' פון הארץ איז אפיעריג וקשה
 דם ואלפונג מיט בוימאייזל נויזט אויף גרויסקייט (פשינשע
 איה מיט בוימאייזל (פך וצוק שפן על ראשה) אזו האט יעקב
 געמאכט בוימאייזל איה דעם שפיץ שטיין (היות משוחה
 לפיכ) דר שטיין זאל זיין געוארפט צו זיין אמונת: ואל
 געמאכט דר שטיין דעם גדר באצאהרין ופשינשע ויהי בית
 אל) דו האסט געמאכט דר שטיין וועט זיין אשטוב צו

העתודים. אע"פ שהבדילם לבן כולם שלא יתעברו האן
 דוגמתן היו המלאכים מביאין אותן מעדן המסור ביד
 בני לבן כ לערר סבד יעקב (כ"ז): וברדים. תרגומו
 ופציתיו פייש'ר בלעו (גיטפריינקלט) חוט של לבן מקף את
 גופו סביב והברבורות שלו פתחה ומושלט מוז אל ז' ל
 (ס"ח מוז אל זון) וזין לי להביא עד מן המקרא: (יג) האל
 בית אל. כמו אל בית אל ה"א יתירה ודרך המקראות
 לדבר כן כמו (במדבר ז) כי חסם באים אל הארץ כעטן:
 משחת שם. לשון רבוי גדולה כשנמשח למלוכה כך וילק
 שמו על רחשה להיות משוחה למוכה: אשר נדרת לי.
 ודרך אתה לבלעו שחמת ויהי בית אלהים שתקריב סס

חכמים
 והנה העתודים העולים וגו' ולא די קאי על אותן שגולו לו ועקב
 ד"כ מה אחס לאשטעין אלף מנחת חסם לומר שלא כן היו ויחזק
 כזו לכאן וע"פ ח"ט מ"ו: ל ר"ל שזין סבור משכו אלף אותו

זענען געווען אפגעע אונ זענען אריינגעגאנגען איין פלעק
 האב גיט אערות פון פסק צום ווארט ברודים, וויא דערשיינט
 בית אל) עם איז בליק וויא עם וואלט געשטאנען אל בית אל
 מקראית (דבר פן) דר שטייג פון דיא פסקום איז אזו צו ריינען (כפי)
 קומען ואל הארץ בגען, דער ה' פון הארץ איז אפיעריג וקשה
 דם ואלפונג מיט בוימאייזל נויזט אויף גרויסקייט (פשינשע
 איה מיט בוימאייזל (פך וצוק שפן על ראשה) אזו האט יעקב
 געמאכט בוימאייזל איה דעם שפיץ שטיין (היות משוחה
 לפיכ) דר שטיין זאל זיין געוארפט צו זיין אמונת: ואל
 געמאכט דר שטיין דעם גדר באצאהרין ופשינשע ויהי בית
 אל) דו האסט געמאכט דר שטיין וועט זיין אשטוב צו

פירוש לתורת אלהים

וים גייען און די שאף זענען עקודים נקודים וברודים
 כי נוארום איה האב געזעהן דם וים לבן טוט צו
 דיר: (יג) אנכי איה בין דר גאט וים איה האב מיה
 צו דיר באווייזען אין בית אל אשר וים דו האסט
 דארטן צו מיר אנדר געטונען עתה אצונד קום שמי
 איה זא גיי ארום פון דעם לאנד אונג באצאל ביין
 גדר אין בית אל ויש: אונג קער ויידר צו דעם לאנד
 פון ביין געבורט אזו האט מיר גאט געזאגט געט

גאשא האב איה אף געהובן מיניע אונג וקרא אונ
 איה האב געזעהן אין חלום והנה העתודים די זכרים
 וואס גייען אויף דיא שאף עקודים נקודים (ישו יש")
 וברודים אזו ווי אווייסקר פאדים האט ארום גערינגעלט
 ארום דעם גוף: (יא) ויא ר אמלאך פון גאט האט
 מיה אין חלום גערויפן יעקב ויא ר האב איה געזאגט
 דא בין איה: (יב) ויאמר האט דר מלאך געזאגט שא
 הייב איה דיניע אונג ויהא אונג זעה כל אלע זכרים

אונקלוס

בְּעֵין קוֹם פּוֹק מִן אֶרְעָא
 הָדָא וְתוֹב לִי מִלְּעֵא
 לְדוֹרְתָךְ : יֵי וְאִתְיַבֵּת
 רְחֵל וְלֵאמָר וְאִמְרֵן לֵיהּ
 הַעִיד (בְּעֵין) לֵנָה הַפֶּק
 וְאִתְחַנְנָא בְּבֵית אַבְנֵינָא :
 מִן הָרְעָא נִוְרֵי נִוְרֵי
 אֶתְחַשְׁבֵּנָא לֵיהּ יֵי לֵי
 זַבְנֵינָא וְאִבְלֵי אֵין זַבְנֵי
 יֵי תִּפְסֵנָא : מִן אֵין כֵּל
 עֹוֹרְתָא דֵי אִמְרֵי יֵי
 מִאֲבֵינָא דֵי יֵינָא הוּא
 וְלִבְנֵינָא וּבְעֵין כֵּל דֵי אִמְרֵי
 יֵי דֵי אֵבֶד : יֵי וְקָם
 רַשְׁבַּ"ם

(טו) כספנו, שששחרב בנו בשואינו שהיה רש"י

צֵא מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת וּשׁוּב אֶל-אָרֶץ
 מוֹלַדְתְּךָ : יֵי וּבַעַן רְחֵל וְלֵאמָר
 וְתֹאמַרְנָה לּוֹ הַעִיד לָנוּ חֶלֶק וּבְחֵלָה
 בְּבֵית אַבְנֵינוּ : מִן הָרְעָא נְכַרְוֹת
 נְחֻשְׁבְנוּ לּוֹ כִּי מִכְתָּנוּ וַיֹּאכֵל גַּם-
 אֹכֹל אֶת-כִּסְפֵנוּ : מִן כֵּל-הָעִשָׂר
 אֲשֶׁר הֵצִיל אֱלֹהִים מֵאַבְנֵינוּ לָנוּ הוּא
 וְלִבְנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים
 אֵלַי עָשֵׂה : שְׁשִׁי וַיִּקָּם יַעֲקֹב וַיֵּצֵא

בית יהודה

הקב"ה (שפתקרב) שם קרובות) דו נועקט דארט פארט פארט זיין קרבנות, וארסטו אזו מאה: (יד) והעיד לנו, רחל אונ לאה האבן געזאגט צו זייער נעקב על זיך מלשום) פר נוס וארען מיר דיה פארקאפן פון צו זיין צו זייער ארשערין (פריש) אונ מיהלות גרש מנכסי אבינו כלום) האפען מיר דען צו זייערן געשעס פון אונזער פאטער (פון זוקרים) צווישען זיינע זיהן: (טו) והלא נקריית נחשבתו לנו, מיר זענן זיי אים גערעכנט וויא פרעמדע (אפילו בשעה שרדך בני אדם לתת דרוגיה לבנותיו בשעת נשואין) אפילו זייען אלע מענטשן גייען דון צו זייערן טעכטער ווען זיי האפען חתונה (הנה עמנו פקרייות) הט אונזער פאטער זיך געפירט מיט אפוי וויא מיר ווארען געווען פרעמדע, ניש זיינע שטערן (פון זייערן זיך) ווארען ער הט אונז פארקויפט צו דיר (בשכר הפקודה) פאר דעם לויין פון זיין ארבעט (שענדק איתו בני ארבע עשרה שנה) ווען: (זא) כספנו, (שענדק דני שר פוקרד) ווען דו האקט פיי אונזער פאטער געארבעט יאך זעקס יאהר אונ ער האט פון געארבעט פצאקלן פיר דיא ארבעט, אונ ער האט דיר (טו) וזי כל העשיר: (זא) וקמ רש"י וי נח משמש בלשון אלא) דר וואקט, כ"י) איז דערטויטש "נאר" (פאזער) אונ האפען רחל אונ לאה געזאגט (משל אבינו אין לנו כלום) פון אונזער פאטער האפען מיר נאר ניש (אלא מה שהציל הקב"ה מאבינו ששנו הוא) נאר וואס הקב"ה האט אפגעשירט פון אונזער פאטער דאס איז אונזערע: (זא) ויצילו, (לשון הפריש) הציל איז דרטיטש הפריש, ער האט אפ געשירט (וכן כל לשון הצלה שבתקרא) ווא געט שטייט אין פסוק דער ווארט הצלה (לשון הפרשה) מיינט מען, אפשיירן" (שמשפריט) מן הדעה ופן האיים) מען שירט אים אפ פון שרעכט אדער פון אשונא: (יו) וזת בניו וזת ששיו, זאנט רש"י (הקדים זכרים נקבות) ועקב האט גענימען די זכרים פריער פאר די נקבות (ונשי הקדים נקבות זכרים) אונ עשו קום גענוגן די נקבות פריער פון די זכרים (שצאמר) וויא געט ויששית אין פסוק וזת את בניו וזת ששיו וזת ששיו האט שפתי חכמים

קרבות: (יד) העיד לנו, למה נעכב על ידך מלשום כלום את מנהלות לרש בככסי אבינו כלום זין הזכרים: (טו) הלא נקריית נחשבתו לו, אפילו בשעת שרדך בני חדם לתת לנכסיהם לבנותיו בשעת נשואין נהג עמו ככריות כי מכרת לך (שענדק אותו בנו י"ד שנה ולא נתנו לך חלק) בשכר הפעולה: את כספנו, שעכב דמי שכר מן פעולתך: (טו) כי כל העושר, כי זה משמש בלשון חלל, כלומר משל אבינו אין לנו כלום אלא מה שהציל הקב"ה מאבינו שלנו הוא: הציל, לשון הפרש וכן כל לשון הצלה כשנזקקת לשון הפרשה שמשפריט מן הרעה ופן החריב: (יו) את בניו ואת נשיו, הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים ב שצאמר (לקמן לו) ויקח עשו את

חוט של לכן פסוח ומכבד כל גופו: מ פ"י של אותן שש שנים שענדת פירוש לתורת אלהים

איה איה איר זאלט מרוצה ווערן אונ איר זאלט גיין מיט מיר: (יד) ובען רחל אונ לאה האפען געענטפערט וואפנהן לי אונ האפן געזאגט צו אים העיד זיי דען נאך פאראן צו אונז אהלק אונ איין ארב אין אונז פארטס הוז פון נוס זאלען מיר דען ניש ווערן פאלגן האפן מיר דען נאך געשעס אהלק צו געמן פון אונז פארערס גומס צווישן די זיהן: (טו) הלא מיר זענן דאך גירעכנט צו אים וויא

אונזער פאטער האפען מיר נאר ניש (אלא מה שהציל הקב"ה מאבינו ששנו הוא) נאר וואס הקב"ה האט אפגעשירט פון אונזער פאטער דאס איז אונזערע: (זא) ויצילו, (לשון הפריש) הציל איז דרטיטש הפריש, ער האט אפ געשירט (וכן כל לשון הצלה שבתקרא) ווא געט שטייט אין פסוק דער ווארט הצלה (לשון הפרשה) מיינט מען, אפשיירן" (שמשפריט) מן הדעה ופן האיים) מען שירט אים אפ פון שרעכט אדער פון אשונא: (יו) וזת בניו וזת ששיו, זאנט רש"י (הקדים זכרים נקבות) ועקב האט גענימען די זכרים פריער פאר די נקבות (ונשי הקדים נקבות זכרים) אונ עשו קום גענוגן די נקבות פריער פון די זכרים (שצאמר) וויא געט ויששית אין פסוק וזת את בניו וזת ששיו וזת ששיו האט שפתי חכמים

את בניו ואת נשיו עליהם :
 וינתן את כל מקנהו ואת כל
 רכשו אשר רכש מקנה בניו אשר
 רכש בפסן ארם לבוא אל יצחק
 אביו ארצה פנען : וילבן הלך לגזוז
 את צאנו ותגנב רחל את התרפים
 אשר לאביה : ויגנב יעקב את לב
 לבן הארמי על בלי הניד לו כי ברת
 הוא : כא ויברח הוא וכל אשר לו
 ויקם ויעבר את הנהר וישם את

יעקב ונטל ית בנותיו
 וית נשוי על גמליא :
 יה ודבר ית כל גיתותיו
 וית כל קניניה דקנא
 ביתי קניניה די קנא
 בפסן ארם למיתו פנת
 יצחק אבוי דארעא
 כנען : י ולבן אול
 למגוז ית עניה ופסית
 רחל ית צלמנא די
 לאבוקהא : כ וכסי יעקב
 מן לבא דלבן ארמאה על
 דלא חוי לה ארי אול
 הוא : כא ואל הוא וכל
 די ליה וקם ועבר ית פרת
 ושוי ית אפוקי פטורא

רשב"ם

לך להשתכר כניע כסד לפרנסתו : (יט) ותגנב רחל את התרפים. שלא יגדלו וירדו ללבן כי רוצה יעקב לברוח כענין שנאמר אין אזור ותרפים. כי התרפים

בית היורא

בענומען זיינע נוייבע זיין : (יח) ומקנה קנינו . מיינט מען (פה שגנה מצאנו) נוס ער האט געקויפט פון זיינע שעפסן , ער הט פארקויפט שעפסין אונט פו זיי געקויפט זעקדים וקנעכטן ושפחות ואונ דויקטיון וקמלום ואונ געמאלן וקמורים ואונ איינען : (יט) וקנאו את צאנו . צו שערין די

כשו ואת בניו גוי : (יח) מקנה קנינו . מה שקנה מלאנו ם עבדים ושפחות ונגלס (המורים : (יט) לגזוז את צאנו . נתן זיד בניו דרך שלטת מיס ע זינו וכין יעקב : ותגנב רחל את התרפים . להפריס את אביה פ מע"א

נא"א פון זיינע שעפסן (שנתן פיר בניו) נוס ער הט געגעבן יעקב איז געווען אשטוק וועג צו גיין דרייא טעג : ותגנב רחל (התפיש את אביה מעבודת פלבים נתקונה) רחל הט געוואלט אפשיידען איר פאטער לבן פון צו דינען עבודה זרה , ורחל האט געטראכט אז איר פאטער וועט זעהן מען קען זיין גאט אונעקגעגעבן , און ער דאך קיין גאט , וועט ער נוייטער

רעת וקנים מבעלי התוספות

(יט) ותגנב רחל את התרפים . אונט בפרקי רבי אליעזר מה תרפים היו שוחטים אדם בכור וחתכין אותו ומלחין אותו במלח ובימים וכתבין על פם של זה שם רות מומאה ומניחין אותו תחת כלי לשונו ונתנין אותו בקיר ומדליקין לפניו נר ומשתחיים לו והוא מדבר כדרכיב התרפים דברו אין . ולכן נגבה אותן שלא יגדלו ללבן כי ברת יעקב

שירוש לתורת אלהים

זיינע זיין אונ זיינע ווייבר אוף די קעמלעך : (יח) ויבני אונ , ער הט געפירט אלע זיינע פיה ואת אונ גאר זיין גויסם אשר נוס ער הט געהאט מקנה אונ נוס ער האט געקויפט האט ער מיט זיך גפירט לבוא צו קומן צו זיין פאטער יצחק צום לאנד פנען : (יט) וילבן הלך אונ לבן אונ געוואנגן לגזוז שערין זיינע שאף נתגנב אונ רחל הט געגענקת די בילדער נוס הט גהערט צום פאטער : (כ) ויגנב יעקב הט גענקת דם הארץ פון לבן אמינעל בלי ער הט אים גיט גאנגט אז ער אנטלופט : (כא) ויברח אונ ער איז אנטלאפן געווארן מיט אלץ נוס גהער צו אים ויקם אונ ער איז אוף גשטאנן ובעור אונ איז איבר גפארן דעם אים גהיטען ער מוז אונעקגיין פון לבן ,

שפתי חכמים

שטון כוונת וכו' נשו עיקר . רל"ט : ח ס"י התקנה כל קנינו שקנאו ע"י ממכרת לאלו ופירוש ויבנה את כל מקניו האקנה טולד לו בשכרו ע אמר זה משום קרא שחוריו שכתוב כיום השלישי וכו' וזה לא נודע לו עד יום השלישי : פ דל"ב אשר לאביה מותר לאלה להפרישו

א"נ נתכונה לעקור ע"ז מבית אביה :

ליקוטי היורא

(כ) ויגנב יעקב את לב לבן וגו' . דר רמ"א ז"ל זאגט מיר געשיין אין דער גמרא מניה אף על גב דאיהו לא חוי מוליה חוי , אפילו דער מענטש זעהט נים נוס מיט אים וויס זיין , אבער זיין מלך זעהט , דס הארץ זאגט דעם מענטש וואס מיט אים וועט זיין , מיר ווייסן לבן הט געהאט אנהייבן שארן נוס יעקב איז פון אים אונעקגעגעבן , די ברחה פון צוגעגעסן געווארן פון אים , און ווי די מדרש זאגט הט מען די נאגם נוס יעקב איז פון אים אונעקגעגעבן , אונעקגענקת פון לבן זיין נאגמן פארשען , האט דאך דס הארץ פון לבן געניקטאגט געדארפט פריער אביסל וויסן פון דעם אונקליק נוס אים וועט פארשען , און יעקב הט אבער אזוי נוס גרעט מיט לבן אז דס הארץ פון לבן הט גאר נים געקענט האבן אמינעל אז יעקב וועט פון אים אנטלופען , ווייל יעקב הט גראפס אז לבן וועט אים נים לאזן אונקעקגיין פון אים מיט זיינע ווייבער אונ קינדער אונ מיט אזוי אנהייבן פארשען , צווייטנס הקביה הט דאך דריבער האט יעקב אים געבויט זאגט :

פָּנָיו הָרַח הַגְּלֹעַד: כִּבּ וַיִּנְדַּד לְלָבָן בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: כִּי וַיִּקְחֵהָ אֵת
אֶחָיו עֲמֹנִי וַיְרַדְהָ אַחֲרָיו דְּרֹךְ שִׁבְעַת
יָמִים וַיִּדְבֹּק אֵתוֹ בְּהַר הַגְּלֹעַד:
כִּי וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרָמִי
בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הַשְׁפֹּר לְךָ
פָּן הַדָּבָר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע:
כִּי וַיִּזְגַּג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב

דִּגְלָעַד: כִּי וַתִּתְחַהּ לְלָבָן
בַּיּוֹמָא תְלִיתָא אַרְיֵא אִתְּ
יַעֲקֹב: כִּי וַדְבַר יַת אַחֲוֵיהּ
עֲמֹנִי וַרְדַּף בְּתַרְוֵיהּ
מִדְרֹךְ שִׁבְעַת יוֹמִין
וַאֲדָבֵק יָתָהּ בְּהַר גְּלֹעַד:
כִּי וַתֵּבֵא אֱלֹהִים
לְלָבָן הָאֲרָמִי
בַּחֲלֹמָא הַלַּיְלָא וַיֹּאמֶר
לָבָן הַשְׁפֹּר לְךָ
פָּן הַדָּבָר עִם יַעֲקֹב
מִטּוֹב עַד פִּישׁ:
כִּי וַיִּזְגַּג לְבָבָן יַת יַעֲקֹב

רש"ם

דברו און. הרגלים היו לקסום בהם: (כב) דרך שבעת ימים. כי יעקב היה חולך דאם שבועו צאנו ולבן שרה רחוק ממנו הלך לבנו און צו כדכתיב וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב והוא מיהר לדרוף והשיגו לסוף שבעת ימים

בית יהודה

אֶנְעִיבְכֶם מֵאֶמְעָר נִים דְּרִיעָיו: (כב) וַיִּבֹרֵם הַשְּׁלִישִׁי. אויף דעם דרישען טאג קאם לָבָן געוואקס אז יעקב איז אנטלאפן (שהרי דרך שלשת ימים היה בניהם) וייל צווישען זיין וצווישען יעקב און לָבָן איז געווען אנוויקע וועג צו גיין דריי טעג. דריבער האט לָבָן געוואקסט פון יעקב'ס אנטלאפן אויף דעם דרישען טאג: (כג) וַיָּאָה אֲחִיו: וְדָרָךְ שִׁבְעַת יָמִים. פאר וואס זיבען טעג, וואָרט רש"י: (כ"ג) אִתָּן שְׁלֹשָׁה יָמִים שְׁתֵּי־הַיָּמִים דְּרִיעָיו לְבָבָן) וואָרט די דריי טעג וואס דר זאגער איז געגאנגען צו לָבָן אים זאגן אז יעקב איז אנטלאפן (הָרַח דְּרִיעָיו טַעַג וַיִּשְׁמַע בְּקֶבֶץ רַחֵק מִלָּבָן שְׁלֹשָׁה יָמִים) איז געווען אונטער וועג צו יעקב (לָבָן) און דעם זיבעטן טאג איז לָבָן געקומן צו יעקב (לְפָנָיו) וועג וואס יעקב איז געגאנגען אין זיבן טעג (הָרַח לָבָן בַּיּוֹם אֶחָד) אין פסקו ווירדוף אחריו דרך שבעת ימים) לָבָן האט געוואקסט געגאנגען וועגן טעג. האט אים לָבָן געוואקסט איין טאג וואָרט געוואקסט נאך יעקב זיבען טעג, ווייל דער האט אים גאר געוואקסט נאך יעקב צו יעקב נישט גוט נישט שטעקט, זאגט רש"י (כ"ג) הַיָּמִים שֵׁר רַחֵשִׁים) אַלְע טוֹבִית וואס רשעים שפתי חכמים

מתכוונה (כ"ר): (כב) ביום השלישי. שהרי דרך שלשת ימים היה צויעס: (כג) את אחיו. קרוביו: דרך שבעת ימים. כל אוחן שלשה ימים שהלך המניד להגיד ללבן הלך יעקב לדרכו מנלא או יעקב רחוק מלבן ששה ימים ובשביעי השיגו לבן למדנו שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים צ הלך לבן ביום אחד (שלאמר וירדוף אחריו דרך שבעת ימים ולא לאמר וירדוף אחריו ז' ימים): (כד) מוטוב ועד. כל טוכותן קל רשעים רעה היא אלל הלקויס

ומו: ז צ כלומר אלו היה אלל מוקם אלן לבן (סה ז' ימים): ק וזל ריכויט מרדכי (כב) וינד ללָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב. מיר זען אין די ריינדעג נג פסקום ויין יעקב איז געקומן צו לָבָן קאם ער אים דרייעציקט ווער ער איז, ויין שטויקסער דעקאט צווישן, אָבער פֿר וואָס גר איז אַנְעִיבְכֶם פֿון זיין היים, אונט נישט ער איז אַנְעִיבְכֶם פֿון זיין ברודער עשׂו, וועגען די בונדע אונט דיא ברכות, דאס פֿון יעקב נישט דרייעציקט צו לָבָן, אונט לָבָן קאם פֿון דעם נישט געוואקסט, איצט דאס טען גואקסט צו לָבָן איז אַנְעִיבְכֶם פֿון דרייעציקט, דריבער איז לָבָן דערוועקט צו וואָרט געוואקסט, אין וועג איז הקב"ה געקומן צו לָבָן אונט קאם געוואקסט צו אים דו וואָקסט נישט ריינדען צו יעקב ער זאל צו דיר צווייגען, נישט מיט טעגן נישט מיט צווייגען, נאר וואָקסט אים אַלְעוֹן צווייגען צו ויין פֿאָפֿער, פֿון דעסצווייגען איז יעקב פֿון גוטס ביז שְׁלֵעֲבָץ דו וואָקסט מיט אים נישט ריינדען. קיין גוטס אונט קיין שְׁלֵעֲבָץ (עיינו רש"י) (כח) וישג אונט לָבָן האט גנדייקט יעקב ונגלך תקע אונט

ולבן

תִּקַּע אֶת־אֶהָלוֹ בְּהַר וּלְבָן תִּקַּע
 אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד׃ כִּי וַיֹּאמֶר
 לְבָן לִיעֲקֹב מַה עָשִׂיתָ וַתַּגְנֹב אֶת־
 לְבָבִי וַתַּגְהֹג אֶת־בְּנֹתַי כַּשְׂבוֹת
 חָרָב׃ כִּי לָמָּה נִחַפְּאֶת לְבָרְחָה וַתַּגְנֹב
 אֶתִּי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְאַשְׁלַחְךָ
 בְּשִׁמְחָה וּבְשָׂרִים בְּתַף וּבְכַנּוּר׃
 כִּי וְלֹא נִמְשַׁתְּנִי לְנִשְׁק לְבָנִי וּלְבִנְתִּי
 עִתָּה הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ׃ כִּי יֵשׁ־לֵאלֹהֵי יְדֵי

וַיַּעֲזֹב פָּרִם יַת מִשְׁכַּנְהָ
 בְּמִוּרָא וּלְבָן אֲשֵׁרֵי יַת
 אַחֲוֵי בְּמִוּרָא דְגִלְעָד׃
 כִּי וַיֹּאמֶר לְבָן לִיעֲקֹב מַה
 עָבַדְתָּ וּבְסִיתָא מִנִּי
 וְדָבַר פֵּא יַת בְּנֵי
 כַּשְׂבוֹת חָרָבָא׃ כִּי לָמָּה
 אִמְסַמְרַת לְמִוּל וּבְסִיתָא
 מִנִּי וְלֹא חִוִּיתָא לִּי
 וְשִׁלַּחְתְּךָ פִּזֵּן בְּחֻדָּא
 וּבְתוֹ שִׁבְחֵן כְּתוּפִין
 וּבְכַנּוּרִין כִּי וְלֹא שְׁבַחְתָּנִי
 לְנִשְׁקָא לְבָנִי וּלְבִנְתִּי
 פִּזֵּן אִסְכַּלְתָּא לְמַעֲבָד׃
 כִּי אֵית הִילָא בְיַדִּי

תו"א למה נחפאת לברחא ותגנב אתי ולא הגדת לי ושלחך בשימחה ובשרים בתף ובכנור : כט

בעל המורים

(כח) עשו' ד' בנסי' הסכלת עשו לנטון עשה כיום סטוס שכלתי עשה לדקא הכא אירוי ברמאותו של לבן וכן ביוסף שחזרו אחיו ברמאות דלחכיב וחסם שחכסם עליו עשו עשה סטוס שכלתי אותן שעושים רמאות כלכל וכיוצא בו עשה לדקא זה יוסף שעשה לדקא עם אחיו עשה שחזרו לרעה והוא חשבה לטובה :

רש"י

(יבמות סג) : (כו) בשבויות חרב. כל חיל הכא לזולתמה קרוי ר חרב. (כז) והגנת אחי. גנבת את דעתי : (כט) יש לאל ידי. יש כח וחול בידי לעשות עמוס רע

בית יהודא
 ביי די צדיקים * : (כו) וכשבויה קרבו. הארץ רש"י אזי דעו יעקב מיט שווערד גענאנגן, ואגט רש"י (כי חיל רבא למלחמה קרוי חרב) אחי' וועל'נערו ווס גייען צו אמל'חמה, ווערן וויא גערופן שווערדן גייען, נוייל צו אמל'חמה מיט מיט אים מאכן אמל'חמה, איז ער האט געמינט אז קר' מיט געמיט נישט געמיט וויא זאל'ען מיט אים גיין, דריבער הט ער געזאגט געאנגענע מיט דעם שווערד : (כז) ותגנב אתי. ל'בן האט דו האסט געגנבת מיין גויסען : (כט) ויש לא ידיו. ל'בן הט האב קראפט אונ שטארקייט צווא סאדן מיט אייך ש'עקסטם

חכמים

שכח עליו וק"ל : ר דהא לא מול לטון טביה גני חרב חלא הילי ליקוטי מרדכי
 ל'בן געלאפן נאך יעקב ביז ער האט אים געשקאפן אינ האט אים געברענגט מה גש'ת, וואס האסטו געמאן, אז אמל'חמה סוהס אש'עקסט זאך ביי זיין בעל הבית אונ ער הט מורא דר בעל הבית רעש אים שטראפן אנטוואפן ער, אבער אז ער הט קיין ש'עקסט געמאן, פר ווס זאל ער אנטוואפן, אונ אזוי הט געזאגט ל'בן צו יעקב, מה גש'ת, נעל'כע ש'עקסט האסטו געשקאפן ביי מיר אין אטוב, ווס דו ביזט אנטלאפן, נאך אזוי האב איך דיר צו פרעגען, איך האב געזעקט זאגען אז דו ביזט נישט געקומען צו מיר ג'יף פון דערתיים, נאר דו ביזט פרויער געווען ביהאלטען, נאכדעם ביזטו געקומען צו מיר, זאג מיר למה נחבאת לברות, פר ווס האסטו דיר געהאלטען צום אנטוואפן, אינ אז דו ביזט אנטלאפן פר עשו נוייל ער וויל דיר ברענגן, ווי אזוי גייסטו איצט צוריק צו עשו, ונתנה את בנותי כשבויות חרב, ער פירסט מינע שטעקער ווי געאנגענע צום שווערד סאכער נענט עשו זיי ברענגן : (כט) יש לא ידיו געשעו עקבס רע. ל'בן זאגט צו יעקב איך זאל ווערן איך פאדן ש'עקסטם, קען איך סאדן, נארודס חקבית צו מאן מיט אייך ש'עקסטן נאר וואלתי דר גאט פון

לחן והוא רעה חלא כי כל זמן שיהיה מחובר אלל רע און השכינה פירוש לתורת אלהים
 ול'בן תקי אונ ל'בן הט גע'עקסט'יגט זיין גע'עקלט מיט זיינע פריינד אויף דעם פארן פון גל'עד : (כו) ויאמר אונ ל'בן הט גאנגט צו יעקב מה גש'ת וואס האסטו גמאן ונתגנב ווס דו האסט גגנבת מיין הארץ ונתנה אונ דו האסט גפירט מינע ש'עקטר ג'יף ווי די וואס זענען גפאנגן צווא דר שווערד פון מל'חמה : (כז) למה ונתגנבתי אונ דו האסט זיך פהאלטן צו אנטוואפן שמי'לעך הייט ונתגנב אונ דו האסט גגנבת מיין ג'עה ויל הגנת אונ דוא האסט מיר נישט גיזאגט ו'אש'לחך ויאלט איך דיר גיזוען אונעק גש'קט מיט פרידי ג'שירים אונ מיט גיזאנג ביהוה מיט אפויק ו'כנור אונ מיט אפידעל : (כח) ולא נמשחני אונ דוא האסט מיר אפילו נישט גלאזט ג'עשן אן קושען מינע ו'יהן אונ מינע ש'עקטר עתה הסכלת האסטו דיר בנא'עש'ט : (כט) יש עס איז פאר הארדן כח אין מיין האנד ג'עשית

* הערה מען קען זאגן חקבית האט גיזאגט צו לבן ער זאל ניש ריידן אונ בעשן צו יעקב מיט נוסח רייד ער זאל צו אים צוריק גיין, אונ ער זאל אים נישט גיטן מיט שטעקער רייד ער זאל צו אים צוריק גיין :

לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם
 אָמַשׁ | אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הַשְׁמַר לְךָ
 מִדַּבֵּר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע :
 ל וְעַתָּה הִלֵּךְ הַלֵּכְתָּ בִּי נִכְסְךָ
 נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גִנַּבְתָּ
 אֶת־אֱלֹהֵי : לא וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
 לְלָבֵן כִּי יֵרְאֵתִי כִּי אָמַרְתִּי כִּן תִּגְזַל
 אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעַמִּי : לב עִם אֲשֶׁר
 תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחִידָה נֶגְדִי
 אֲחִינוּ תִּפְרֹךְ לָךְ מֶה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ
 וְלֹא־יִדַע יַעֲקֹב כִּי רָחַל גִּנַּבְתָּם :

לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם
 אָמַר לִי לִמְיֹמֵי אֶסְתַּמֵּר
 לָךְ מִלְּמַלְכָּא עִם יַעֲקֹב
 מִטּוֹב עַד רָע : לב וַיַּעַן
 מִיָּד אֲוֹלָתָא אֲרִי חֲסִידָא
 חֲסִידָתָא לְבֵית אָבִיךָ
 לָמָּה גִנַּבְתָּא יְתִדְחִיתִי :
 לא וַיַּעֲתִיב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
 לְלָבֵן אֲרִי דְחִילִית אֲרִי
 אָמַרְתִּי דִּילְמָא תִּגְזַם יְתִ
 כִּנְתָךְ מִנִּי לֵב עִם (כ"א אֶתֶר)
 דִּי תִשְׁפַּח יְתִדְחִיתָךְ לָא
 יִתְקִים קָדָם אֲחִינָא
 אֲשֶׁר־תִּמְוֹדַע לָךְ מֶה דַּעֲמִי
 וְסָב לָךְ וְלֹא יִדַע יַעֲקֹב
 אֲרִי רָחַל גִּנַּבְתָּהוֹן :

רשב"ם

ימים: (כט) ואלהי אביכם וגו'. ואני חולק לו כבוד: (לא) כי יראתי וגו' (לכ) עם אשר חמצא. השיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: לא יחיה.

רש"י

בית יהודא

וכל אל שהוא לשי'ן קודש) אונ יעדר ווארט אל וואס איז
 הייליג, אל, גאט, ווערט גאט גערופען אל (על שם עוזו
 רוב אזנים הוא) נוי"ל גאט איז שטארק מיט פיר קרעפטן :
 (ל) ונכספתה. איז דערשטיגט (המדת) דו האסט געגלויבט
 ותרבה יש בכמה) פיר מאהל איז דא איז די פסוקים דער
 ווארט נכסף, גלויבטוועגט שטייט אין פסוק (נכספה וגם כלתה
 נפש) מיין נשמה גלויבט (לכעשה לך חסד) דוא זאלסט
 (לא) ובי ראתי וגו'. זאגט רש"י (השיבו על ראשון ראשון)
 גענעקערט (שאמר לו נתנה את נתיבי וגו') לָבֵן הָאֵם גֵּזְזָמָה :
 האט אים געקב גענעקערט ווויא עס שטייט אין פסוקו :

ליקוטי מרדכי

הם מיר נאר געבאטן איה זאל גיט רייזן מיט געקב גיט גיט
 גיט שלעכטס ער זאל צוריק גיין, נאר איה רייזן צום צוריק גיין
 בין איה פארבאטן, אבער איה גיט טאקן מיט איה שלעכטס דא
 איה דעם אָרט בין איה גיט פארבאטן, צווייטנס איה בין
 נאר פארבאטן איה געקב אַזיין, איה זאל צו געקב גיין שלעכטס
 טאקן, אבער מיט איה, איה דו ווייבער מיט דו קינדער בין
 איה גיט פארבאטן, אונ אין אַקת הם טאקע לָבֵן געוואָס
 דרינגן אַלע קינדער זיינע, ווי דר הנא זאגט וְלָבֵן בָּשָׂה לְעִקֵר
 אֵת הַבַּל, לָבֵן הָאֵם גֵּזְזָמָה הִרְגֵנוּ אֵלַע קִנְדֵי יִזְעִיעַ, עס זאל
 פֻּעַדֵי. קיין איהר בלייבנדיג זיין פון געקב, וועלן קיין יודען זיין
 איה דר וועלט, צו וועס קיין חרקה זיין. ק"ו. הייליגקייט,
 נאר טראקט וועט זיין :
 וועסטו אנוועק זיינען זיינען מעקדער פון מיר: (לכ) אונ דס וואס דו פֻּעַקסט מיה ווארום האב איה
 גנבנת דיין גאט זאג איה דיר בייא וועקען דו וועסט גשיגען ביין גאט לא יחיה זאל ער גיט לעבן (שיי רש"י)
 נגד קעגן אונזער פריינד סדר לך דר קען דור וועס ים איז פאראן בייא מיר פון זיינע אונ געס דיר ולא אונ

(*) הערה
 מען קען וואגן אזוי האט לבן נואמט צו יעקב איה האב כח איהל מיט דעם רשות (עלמילוי) פון גאט איה זאל מיט איה טאקן שלעכטס,
 וואס דער גאט פון איהר אבער האט נכספן וואסט צו מיר זאל איה מיר דרינגן איה זאל גיט רייזן מיט איה גיט גיט שלעכטס, בין
 איה נאר רחמימן וווארן גיט צו ווירדן שלעכטס, אבער איה גיט צו טאקן שלעכטס בין איה גיט נכספן ווארן :

לֹא וַיֵּצֵא לָבֶן בְּמִשְׁכְּנֵי
 דִּיעֲקֹב וּבְמִשְׁכְּנֵי דְלָאָה
 וּבְמִשְׁכְּנֵי דְתַרְתִּין
 לְחִינְתָא וְלֹא אֲשַׁכַּח
 וּנְפִיק בְּמִשְׁכְּנֵי דְלָאָה
 וְעַד בְּמִשְׁכְּנֵי דְרַחֵל:
 כִּי וַרְחֵל נָסִיבַת יַת
 צֶלְמָנָי וְיִשׁוּתְנֹן
 בְּעֵבְרֵיטָא דְנִמְלָא וְיִתִּיבַת
 עֲלֵיהֶון וּמִשִּׁישׁ לָבֶן יַת
 פֶּדָּ מִשְׁכְּנָא וְלֹא אֲשַׁכַּח:
 לֹה וְאִמְרַת לְאִבְהֵא לֹא
 יִתְקַף בְּשֵׁנֵי רַבּוּנֵי אַרְי

לג ועד לבן במשכני
 דיעקב ובמשכני דלאה
 ובמשכני דתרתיין
 לחינתא ולא אשכח
 ונפיק במשכני דלאה
 ועד במשכני דרחל:
 כי ורחל נסיבת ית
 צלמנאי וישותנון
 בעבריטא דנימלא וייתיבת
 עליהון ומשיש לבן ית
 פדה משכנא ולא אשכח:
 לה ואמרת לאביהא לא
 יתקף בשיני רבוני ארי

בעל הטורים

(לג) מאלה די כנס' וילא מאלה לזה. מאלה מועד לאמר. ואריה
 מוסק מאלה אל אהל. יתקף ללג ויתקף ויתקף ויתקף ויתקף ויתקף ויתקף
 שוקס המשכן נאסרו הכמות וסונו ויקח ארני מאלה מועד דוקא
 ולאחר שעברו יסדון חסדו הכמות עד שכלו לטיה וסונו וילא מאלה
 לאה דסונו המשכן שעשאו כללאל כח משכני יסוד שאל מאלה ויתקף
 מאלה רחל זה טיה שחלק יוסף ואלו אריה מוסק מאלה אל אהל
 משלה לבד ומנוב לנבנו ומס לבת עולמיס ואלו נאסרו הכמות
 וסונו יתקף ללג ויתקף מאלה שאל היה שום היתר. ארני אבי
 ונשא עונו נומר לא אוכל לקום מפניך מפני התרפיס אבל מפני אשר אקום
 עונו אבל לא יגיד כשכלי זה לא יבא עונו:

רשב"ם

כלומר אני אעשה נקמה מנופי: (לג) ויבא לבן באהל ועקב ואח"כ באהל לאה
 ואח"כ באהל שתי השפחות ולמה לא מצאם באהל רחל שהרי כשיצא מאלה
 לאה ויבא באהל רחל שבה רחל על כר הנבל שהחזיקים בחובו. ויצא מאלה
 לאה ויבא באהל רחל כלומר אפ"י שמאמרנו למעלה באהל לאה ובאה שתי
 השפחות לא היה אלא בחולה כשיצא מאלה לאה נכנס באהל רחל אבל
 מפני אורך דברים ששבר לבן רחלם לבן לא היה רוצה להפסיק את
 המסע ורחמיס: (לד) כר או כסת מלחמים על הנבל לשבת עליו:

מלחמים על הנבל לשבת עליו: (לד) כר או כסת מלחמים על הנבל לשבת עליו:
 מלחמים על הנבל לשבת עליו: (לד) כר או כסת מלחמים על הנבל לשבת עליו:
 מלחמים על הנבל לשבת עליו: (לד) כר או כסת מלחמים על הנבל לשבת עליו:

בית יהודא

פון די קל"ה איז רחל געשטארבען אין וועג: וקה עמדיו.
 (משלך) ויום איז דא מיט מיר פון דיין פארמעין: (לג) ובאהל
 יעקב. לָבֶן איז געווען אין געצאלט פון יעקב וועגן דיא
 תרפים, הארט רש"י קט דער לָבֶן גיט געוואקסט אז יעקב
 האט גיט גענוגן די תרפים, ווייל יעקב וועט גיט דיגען
 גבורה ורה, דריבער זאגט רש"י (הוא אהר רחל) מען מיינט
 אין געצאלט פון רחל איז לָבֶן געווען (שהיה יעקב תדיר
 אצלה) און ווייל יעקב איז געשטארבן געווען אין געצאלט
 דעם גאנץ פון יעקב (וכן הוא אומר) און אזו זאגט דער פסוק
 (ובכסף לא נאמר אשת יעקב) און ביי אַלע וויבער וביי לָאָה
 נ'היה ז'רפהו שטייט גיט. וויא זענן געווען די וויבער פון יעקב:
 נ'היה ז'רפהו פון לָאָה'ס געצאלט (הער לו דאָהל רחל) וזאגט רש"י (לש'א
 מאהר לָאָה)
 וקדם ש'פשה באהר האמהות) איבער ער הט געזוכט אין די
 געצאלט'ס פון דיא דינסטען ופון ב'רחה און ז'רפהו (וכי
 ל'ה) פאר נוס האט ער אזו פיל געזוכט ביי רחל'ס קער וויא
 ביי אַלע (ל'פי שהיה מביר בה שהיא מש'מנית) ווייל לָבֶן
 הט געוואקסט אז רחל'ס ריב אַרץ צו האַלפן אין די הענט:
 (לד) ויבך תב'לו. זאגט רש"י גבר מיינט מען דיא קישעלע
 נואם ל'קט איהר קעמיר (קשון בר'ס נאקמות) וויא עס
 שטייט אין די גמרא בר'ס נאקמות, קישונס און איבערפעסן
 (פ'תרגום) וויא דר פ'תרגום מיישט (ב'עבישא ד'נמלא) אין דעם
 שפתי חכמים

רש"י
 מתה רחל בדרך (כ"ר): מזה עמדי. משלך: (לג) באהל
 יעקב. הוא אוהל רחל ש שהיה יעקב תדיר אללה וכה"א
 בני רחל אשת יעקב וכוונן לא נאמר אשת יעקב: ויבא
 באהל רחל. כשאל מאלה לזה חור לו לאהל רחל ה קודם
 שחפס מאלה האמהות (ס"א השפחות) וכל כך למה לפי
 שהיה מוכר בה הסוף משמשנית: (לד) בכר הגמל. לשון
 כרים סתמות כתרגומו כעבישא דנמלא והיא מרדעת

פון רחל, דריבער רופט מען דעם געצאלט פון רחל, אויף
 (בני רחל אשת יעקב) די קינדער פון רחל דאס ווייב פון יעקב
 נ'היה ז'רפהו שטייט גיט. וויא זענן געווען די וויבער פון יעקב:
 נ'היה ז'רפהו פון לָאָה'ס געצאלט (הער לו דאָהל רחל) וזאגט רש"י (לש'א
 מאהר לָאָה)
 וקדם ש'פשה באהר האמהות) איבער ער הט געזוכט אין די
 געצאלט'ס פון דיא דינסטען ופון ב'רחה און ז'רפהו (וכי
 ל'ה) פאר נוס האט ער אזו פיל געזוכט ביי רחל'ס קער וויא
 ביי אַלע (ל'פי שהיה מביר בה שהיא מש'מנית) ווייל לָבֶן
 הט געוואקסט אז רחל'ס ריב אַרץ צו האַלפן אין די הענט:
 (לד) ויבך תב'לו. זאגט רש"י גבר מיינט מען דיא קישעלע
 נואם ל'קט איהר קעמיר (קשון בר'ס נאקמות) וויא עס
 שטייט אין די גמרא בר'ס נאקמות, קישונס און איבערפעסן
 (פ'תרגום) וויא דר פ'תרגום מיישט (ב'עבישא ד'נמלא) אין דעם
 שפתי חכמים

שפתי חכמים

כשיות חול: ש רל"ח למה נאמר אהל יעקב ובי היה חסוד כעניו
 עשיר ע"א ונפרע כצוה אל בית אביו שם הוא עמלו אמר כי
 עשיר הם ל'פ'ס הוא אוהל רחל וכו': ת ר"ל הא אהל יעקב הוא

פירוש לתורת אלהים

יעקב הט גיט גוואקסט אז רחל'ס קעמיר נוי גננבת: (לג) ויבא
 איז לָבֶן גקופן אין דעם גיצעלעט פון יעקב (שיו ג'י)
 ובאהל לָאָה און אין גיצעלעט פון לָאָה ובאהל און
 אין דעם גיצעלעט פון די צוויי דינסטען וילא מצא און
 ער הט גיט גפ'נען ויצא און ג'שעת ער איז ארום
 גינאנגען פון דעם גיצעלעט פון לָאָה ויבא איז ער
 ויידר גיקופן אין דעם גיצעלעט פון רחל (שיו ג'י):

מפניך פי דרך נשים לי ויתפשו לא
 מצא את התרפים: לו ויחר ליעקב
 וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן
 מה פשעי מה חטאתי פי דלקת
 אחרי: לו פי מששת את כלי כלי
 מה מצאת מפל כלי ביתך שים כה
 נגד אחי ואחיה ויוכיחו בין שנינו:
 לזה עשרים שנה אנכי עמך רחלך
 ועיך לא שבלו ואילי צאנה לא
 אכלתי: לש מרפה לא הבאתי אליך

לא אפול למימך מן
 קדמך ארי ארץ נשין
 לי וברש ורא אשפה ית
 צל כניאלי ותקוף ליעקב
 ונצא עם לבן ואתיב
 יעקב ואמר ללבן מה
 חזכי מה סורחני ארי
 ודפתא פתרי: לו ארי
 כוששתא ית פל מני מה
 אשפתחא מפל מני ב'הך
 שני הכא קדם אחי ואחיה
 ויוכיחון בין תרנא:
 לה דנן עסרון שנינו אנא
 עמך רחלך ועיך לא
 אתפילו ודכרי ענד לא
 אכלתי: לש דתבירא לא
 תר'א

ר' יודן מ'ט ע"א כ"ד: ו' ע"ב
 ע"ג ט: ו'א' ו'א'ג כ"ה ק"א כ"ה

רשב"ם

(לח) לא שכלו. מחור חוסר מרעה ומחור שמירה פתחה: ואילו צאנה. דרך רועי צאן במדבר לאכול מן הכבשים החרים: (לש) אחטנה. כפי

בית יהודה

מען אואסיר נוס איז געמאכט וויא אקישין ונבשרובין אין
 דיא גמרא עירובין שטייט (הקופה פגריטין) אויב מען האט
 גישטעלט ארום אפלאץ עבשין ויהן עבשין גבלים) דס מיינט
 מען די זאמלען פון די קעמלן: (ר"ו) ונדקקו. איז דרטייש
 (רדפת) דו האסט געיאגט (פמו) וויא עס שטייט אין פסוק
 (על הרים דלקנו) אויף דיא בענד האט מען אונז געיאגט
 (וכמו) אונז וויא עס שטייט אין פסוק (מדליק אהרי פלשתים)
 פון צו זאגען נאך די פלשתים: (ר"ו) ויוכיחו. מיינט מען
 ויבררו עס מי דקין) וויא זאיען בענייזין ווער עס איז
 גערעכט, מיט וועקן איז דר דין: (ר"ח) ולא שפחה. מיינט
 מען (לא הפילו עבדים) ויזערע קינד נעגען גוט ארום פון
 גענוען (כמי) וויא עס שטייט אין פסוק (הקם משפילו) דער
 (תפלת פרתו ולא תשבל) זיין קוה וועט האבן איהרע קינדער צו
 פאר דיא צייט: ויאלץ צאנה. זאגט רש"י (מפוא אפר) פון
 אוקר פאר דעם ערשטן טאג וויא ער איז געפארען ווערט ער
 זאגען (מה שבת) נוס איז דיא אויב פון יעקב ווס ער האט גיט
 גענוען די קליינע שפעסן ונקבותו האט ער געגעבן (אס כן גוון
 וגרויסע שפעסן זכרים האט ער גיט געגעען אבער (בכשים אכל)
 (דיא אויב ער האט אונז גיטאן איז ער דאך אונזן, נאר יעקב האט
 געמיינט אילוי נאר קליינע שפעסע וואס זענען
 הוינט גבארן, ווס ווערען גערענען אילוי, האב איה אויף גיט
 געגעען: (לש) ופרחה. (על יד ארי וואס) די שפעסען
 שפתי חכמים

העסויה כמון כר זעכרובין (דף יו) הקופה צעבעטן וסן
 עבטיי גמליס כסט"ו בלעו (זאטעל): (לו) דלקת. רדפת
 כמון (איכה ד) על ההרים דלקונו וכמו (ש"א יו) מדלוק
 אחרי פלשתים: (לו) ויוכיחו. ויבררו א עס מי דקין
 אפרובי"ר בלעו (פרוספטן אונטערזוכטן): (לח) לא
 שכלו. לא היילו עיבורס כמו (חושע ט) רחס מסכל
 (איוב כח) תפלת פרתו ולא תשכל: ויאלץ צאנה. (כ"ק
 סה) ממלח אמרו חיל בן יונו ב קרוי חיל שחל"כ מה סברו
 חילים לא חלל חלל ככשים חלל א"כ גזלן הוא: (לש) טרפה.

חלל חלל כפרס"ט בסעוד ו"כ למיל ויבא בחלל חלל חלל ככר חספ
 זו ועיקר הליל ויאל מחלל שתי האמות ויבא בחלל חלל ד"ח ככר
 יאל מחלל לאס ויבא לחלל שתי האמות כלים כמלא וכו': א מלשון

פירוש לתורת אהלים
 נוארום איה קען גיט אוף געטיינן פו דיר פי דען איה
 האב יעצט די געוויסע צייט פון פרויען ונחפש אונ
 לבן האט גווקט אונ ער האט גיט געפונן דיא בילדר:
 (ר"ו) ויחר אונ עם האט געקבן פרוקאסן ויבא אונ ער
 האט ויה גקרינט מיט לבן ונען האט געקב געזענט פארט
 אונ האט גאקרינט צו לבן מה פשעי מה חטאתי ווס האב
 איה געזונדיגט פי ווס דו האסט מיר נאך גיאגט:

אוחס סוכת לענדן לא מלשון וסוכת אכרהס את אכונך דל"ב
 יוכיחו חותנו ונע"ל: ב ויח דכפרת שנה פרש"י כדך שנתו קרוי
 ככס וי"צ חזקיס קרוי חל היינו לענין קרנן ועי סוכתות כ"ק דף

(לו) פי דו האסט במאפט אלע מיינע פלים מה ווס
 האסטו גפונן ביי מיר פון אלע פלים פון דיין הוו
 שים מוא דא רעד דא דיניע ריינד נגד קענען מיינע
 פריינד אונ דיניע פריינד ויוכיחו אונ ויי זאלן אום
 קלעבן ווער עס איז גיקעכט צווישן אונ בירדן:
 (ר"ח) ויה צוואנגיג יאר בין איה מיט דיר געווען
 תלוידי דיניע שאף אונ דיניע ציגין לא שבלו ויניע
 קינדער

אלהי אברהם ופחד יצחק תיה לי
 כי עתה ריקם שלחתי את עניי
 ואת יגיע כפי ראה אלהים ויובח
 אנשי: שביעי מן ויען לבן ויאמר אל
 יעקב הבנות פנתי והבנים פני
 והצאן צאני וכל אשר אתה ראה
 ליהוא ולבנתי מה אעשה לאלה
 היום או לבניהן אשר ילדו: מי ועתה
 לכה נכרתה ברית אני ואתה והיה
 לעד ביני ובינה: מה ויקח יעקב אבן
 וירימה מצבה: מי ויאמר יעקב

אלהה דאבא אלהה
 דאברהם ודחיל לה
 יצחק הוה פסעדי אלי
 כען ריקון שלחתי את
 עמלי ונת יאות ידי גלי
 קדם יי ואובח פרכשא:
 מן ואתיב לבן ויאמר
 ליעקב בנתא בנתי
 ובניא בני ועניא עני וכל
 די את חזי דיקי הוא
 ולבנתי מה אעביד לאתון
 יומא דין או לבניהן
 הילידן: מי וכען אתא
 נגור קום אנא ואת ויהי
 לסתיד ביני ובינה:
 מה ונסיב יעקב אבנא
 וקפח קמא: מי ויאמר
 יעקב לאחוי קרומ
 הו"א הכות גמי ויבט 25 :

רשב"ם

במדינות . אבל גבתי קמץ פתרונו נביח שלי : (מב) שלחתי . ולא בשמחה ובשירים : (מג) מה אעשה . הואך אוכל לעשות להם רעה :

בית יהודא

תקשה נעהאט אונ האסט געוואנט דו וויקסט געמען דיא
 נקודים איך זאל געמען דיא סלאאים (ונקעקודים לברודים)
 אונ ווען אונזער תנאי איז גורען איך זאל געמען די שעפסן
 וואס וועלן זיין עקודים , האסטו נאכדעם תקשה נעהאט
 אונ דו האסט גענומען די עקודים , אונ איך זאל געמען
 ברודים : (מב) ופחד יצחק . זאגט רש"י (לא רצה לומר
 אלהי יצחק) נעקב הט גיט געוואלט זאגען אלהי יצחק (ישאן
 הקב"ה מחד שמו על הצדקים בתהום) וייל הקב"ה רופט
 וואך על פי שאמר לו בצאתו מפאר שבע אני ה' אלהי אברהם אביך
 פון פאר שבע האט הקב"ה געזאגט צו אים איך בין דער
 דאך הקב"ה גערופן זיין נאמען אויף יצחק ווען יצחק הט
 געלעבט , ענפערט רש"י (בשכל עקרו עניו וברוי הוא פתח)
 וייל דאמאלס איז יצחק געווען פלייך איז ער געווען גלייך
 ויזק (נעקב נהירא לומר ואלה) אפער נעקב הט מורא גהאט
 נויבחה . (ישאן הלכה הוא) נויבחה מיינט מען פגעווינג . נלא
 אעשה לאהו לכן זאגט וואס זאל איך זיין אטאה , זיי
 קען אויפגיין אויף מין תרין אטראכטונג איך זאל זיין
 שלעכטס אטאה : (מג) ויקח יעקב . (הקב"ה זאל זיין

וועקודים לברודים : (מג) ופחד יצחק . לא ראה לומר
 אלהי יצחק שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדקים כתיבה
 זאט"ס שאמר לו בלחלו מובאר שבע אני ה' אלהי אברהם
 אביך ולאלי יצחק בשביל שכה עניו והרי הוא כמות . נעקב
 כתיירא לומר ד אלהי זאמר ופחד : וויבחה . לשון תיכסה
 הוא ולא לשון הוכחה הוא : (מג) מה אעשה לאלה .
 איך תעלה על לבי ה להרע לך : (מג) והיה לעד .
 גיט זיין נאמען אויף די צדקים ווען זיי רעבן , זאגט רש"י
 אביך ואלהי יצחק) אפילו ווען נעקב איז ארויסגעגאנגען
 גאט פון זיין נאמען אברהם אונ דער גאט פון יצחק , הט
 געלעבט , ענפערט רש"י (בשכל עקרו עניו וברוי הוא פתח)
 וייל דאמאלס איז יצחק געווען פלייך איז ער געווען גלייך
 ויזק (נעקב נהירא לומר ואלה) אפער נעקב הט מורא גהאט
 נויבחה . (ישאן הלכה הוא) נויבחה מיינט מען פגעווינג . נלא
 אעשה לאהו לכן זאגט וואס זאל איך זיין אטאה , זיי
 קען אויפגיין אויף מין תרין אטראכטונג איך זאל זיין
 שלעכטס אטאה : (מג) ויקח יעקב . (הקב"ה זאל זיין

שפתי חכמים

ד וק' וסא כפי וסלה כתיב ואלהי יצחק וי"ל דה"ס יעקב אמר איך סתק"ס

פירוש לתורת אלהים

צו מיר גאט זאל מיר גיט בייא שמיינן כי עתה
 נואלסטמו מיה אצינד ליידיג אנועק געשיקט את
 מיינן פיין ואת אונ אונ מיינדיקייט פון מייגע הענט
 הט גאט געזען נויבחה האט ער דיה גשמראפט אמש
 געכטן : (מג) ויבן לבן האט לבן גענאמפט צו יעקב
 הבנות די מעקבאר זענען מייגע מעקבאר והבנים אונ
 די ויהן זענן מייגע ויהן והצאן אונ די שאף זענען
 מייגע שאף וכל אונ אלץ נום דו געהאט איז מיינס

לְאָחִיו לְקַטּוֹ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ-גִלָּל וַיֹּאכְלוּ שָׂם עַל-הַגִּלָּל:
מִן וַיִּקְרָא לוֹ לְכֹן יִגַּר שְׁהִדוּתָא וַיַּעֲקֹב
קָרָא לוֹ גַלְעָד: מח וַיֹּאמֶר
לְכֹן דְּגוּרָא הָדִין סְהִיד
בְּיַיְי וּבִינְךָ יוֹמָא דִּין עַל
כֹּן קָרָא שְׁמָה גַלְעָד:
מִשׁ וַסְּבֹדָתָא דִּי אָמַר יִסְדָּךְ
מִימְרָא דִּי בְּיַיְי וּבִינְךָ
אֲרִי נְתַפְסֵי גְבַר מַחְבְּרָה:
יֵאֵם תַּעֲנִי ית בְּנֵי וְאֵם
תַּסַּב גְּשׁוּן עַל בְּנֵי לֵית
הוֹלָדוֹת אַהֲרֹן
יגד סבדוהא סת קטו מנייה ט: חם סענה
חם וימא עד כמזבז ט:

רשב"ם

(ם) והמצפה. דכתיב את מצפה גלעד: יצא. מן צופה נחמדך. כמו רכב בארץ. מן פרה ויבנה:

בית יהודה

אֲעֲרֹת: (מו) וְאֶחָיו. וְאָמַר רש"י מען מיינט ניש ברידך, יעקב הט קיין ברידער געהאט (הם בניו) מען מיינט וייגע קינדער (שהיו לו אחים גלש ס אצוי דצרה וקמקתיה) זיי זענען צו אים געווען ברידער אים צו העלפען פון אצרה אונ העלפען אים אין אמרקה: (מו) ויגר שהדדוהא. (תרגומו של גלעד) דער תרגום פון ווארט גלעד איז יגר שהדדוהא, גלעד איז צוויי ווערט גלעד, דר בארג זאל ויין אצרות, אונ יגר שהדדוהא איז אויך דערשיינט דער בארג זאל ויין אצרות: (ממ) והמצפה אשר אמר וגו'. וְאָמַר רש"י והמצפה אשר בחר בגלעד) דר מצפה וואס איז אויף דעם בארג גלעד (ולקח נקראת שמה מצפה) פר וואס רופט מען דם מצפה, וְאָמַר רש"י (לפי יצא) כל אחד מהם (בתור) ווייל יעדער פון זיי הט געזאגט צו ויין מיר וְלָכֹן הָאֵם גְּזָאָמַט צו יעקב אונ יעקב האט גְּזָאָמַט צו גלעד (יצא ה' בניו ובינך) אס תעבור את הבית) הקב"ה זאל קלמן זום צווישען מיר אונ דיר איז, אויב דו וועסט ניש האלפן דעם פארבינדונג ווס מיר האבען געמאכט, אזו הט געזאגט יעדער פון זייא איינער אויף דעם אנדערען: ופי נקרהו. וילא נראה איש את גדרו) ווען מיר וועלן ויין בעהאלפן ופון צווישן אונ מיר וועלען ניש זעהן אנדערען: (ג) ובניתי בלתי. (שני פקמים) לָכֹן הָאֵם צוויי מאהר געזאגט בנתי, מיינע טעקער (אף בלהה וולפה בנתי הוי מפלגש) נוארום בלהה אונ זלפה זענען אויף געווען טעכטער פון לָכֹן פון אפילגש: וואס תענה את בנתי. אויב דו וועסט פוינגען

ו הקב"ה: (מו) לאחיו. הם בניו שהיו לו אחים נכסים אלו לזרה ולמלחמה (כ"ר): (מו) יגר שהדדוהא. תרגומו של גלעד: (מח) (ט"כ קרש טמן) גלעד: גל עד: (מט) והמצפה אשר אמר וגו'. זו והמלפה אשר בהר הגלעד. וכמ"ס יושבר את מלפה גלעד (סופטים יא) ולמה קרא שמה מלפה לפי שאמר כל אחד מהם להכריז יא ה' בניו ובינך אים תעבור את הכרית: בי גסתר. ולא נראה אזו את רעהו: (כ) בנתי בנתי. כ' פעמים אף בלהה וזלפה בנותיו הוי מפלגש: אס הענה את בנתי. למנוע

וקמו שאמר בנתי) וויא דר פסוק זאנט (ויעבור את מצפה מצפה) פר וואס רופט מען דם מצפה, וְאָמַר רש"י (לפי יצא) כל אחד מהם (בתור) ווייל יעדער פון זיי הט געזאגט צו ויין מיר וְלָכֹן הָאֵם גְּזָאָמַט צו יעקב אונ יעקב האט גְּזָאָמַט צו גלעד (יצא ה' בניו ובינך) אס תעבור את הבית) הקב"ה זאל קלמן זום צווישען מיר אונ דיר איז, אויב דו וועסט ניש האלפן דעם פארבינדונג ווס מיר האבען געמאכט, אזו הט געזאגט יעדער פון זייא איינער אויף דעם אנדערען: ופי נקרהו. וילא נראה איש את גדרו) ווען מיר וועלן ויין בעהאלפן ופון צווישן אונ מיר וועלען ניש זעהן אנדערען: (ג) ובניתי בלתי. (שני פקמים) לָכֹן הָאֵם צוויי מאהר געזאגט בנתי, מיינע טעקער (אף בלהה וולפה בנתי הוי מפלגש) נוארום בלהה אונ זלפה זענען אויף געווען טעכטער פון לָכֹן פון אפילגש: וואס תענה את בנתי. אויב דו וועסט פוינגען

שפתי הכמים
 ויבש זה ננו: ו הוהיל וכתב סתמא ודלי קאי אלמנלה אלוסי

פירוש לתורת אלהים
 אַבְנִים קְלוֹיבִט צו נוף שמיינר ויקחו אבנים אונ וייא האבן גנבן שמיינר וייגע זג אונ ויי האבן גמאכט אבארג אונ וייא האבען דאן געעסן אוף דעם בארג: (מו) ויקרא לו לָכֹן הָאֵם גְּזָאָמַט צו יעקב אונ יעקב האט גְּזָאָמַט צו גלעד (יצא ה' בניו ובינך) אס תעבור את הבית) הקב"ה זאל קלמן זום צווישען מיר אונ דיר איז, אויב דו וועסט ניש האלפן דעם פארבינדונג ווס מיר האבען געמאכט, אזו הט געזאגט יעדער פון זייא איינער אויף דעם אנדערען: ופי נקרהו. וילא נראה איש את גדרו) ווען מיר וועלן ויין בעהאלפן ופון צווישן אונ מיר וועלען ניש זעהן אנדערען: (ג) ובניתי בלתי. (שני פקמים) לָכֹן הָאֵם צוויי מאהר געזאגט בנתי, מיינע טעקער (אף בלהה וולפה בנתי הוי מפלגש) נוארום בלהה אונ זלפה זענען אויף געווען טעכטער פון לָכֹן פון אפילגש: וואס תענה את בנתי. אויב דו וועסט פוינגען

ויבש זה ננו: ו הוהיל וכתב סתמא ודלי קאי אלמנלה אלוסי

וַיֵּרָא אֱלֹהִים עַד בְּיַיְנִי וּבִינְיָה :
וַיֹּאמֶר לָבֵן לְיַעֲקֹב הִנֵּה הַגִּל הַזֶּה
וְהִנֵּה הַמַּצְבָּה אֲשֶׁר יָרִיתִי בְיַיְנִי
וּבִינְיָה : **עַד הַגִּל הַזֶּה וְעַד**
הַמַּצְבָּה אִם-אֲנִי לֹא-אֶעֱבֹר אֶלְיָךְ
אֶת-הַגִּל הַזֶּה וְאִם-אֶתָּה לֹא-תַעֲבֹר
אֵלַי אֶת-הַגִּל הַזֶּה וְאֶת-הַמַּצְבָּה
הַזֹּאת לָרְעָה : **עַל אֱלֹהֵי אַבְרָהָם**
וְאֱלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵּינֵנוּ אֱלֹהֵי
אַבְתָּהֶם וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בְּפֶתַח אָבִיו
יִצְחָק : **עַד וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בְּהָר**

וַיֵּרָא עֲנַנָּה חַיִּי מִיִּמֵינָה
 דִּי סְהִיד בְּיַיְנִי וּבִינְיָה :
 נֵא וַאֲמַר לָבֵן לְיַעֲקֹב הֵא
 דְגִלְרָא תְדִין וְהֵא קְמַתָּה
 דִּי אֲקִימַת בְּיַיְנִי וּבִינְיָה :
 עַד סְהִיד דְגִלְרָא תְדִין
 וְסְהִידָא קְמַת אִם אֲנִי
 לֹא אֶעֱבֹר אֶלְיָךְ יְת
 דְגִלְרָא תְדִין וְאִם אֶתָּה
 תַעֲבֹר לְוֵתִי יְת דְגִלְרָא
 תְדִין וְיְת קְמַתָּה תְדִי
 לְבִישׁוֹ : **עַל אֱלֹהֵי**
אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי נָחוֹר
יִדְוֹנוּ בֵּינֵנוּ אֱלֹהֵי
אַבְתָּהוֹן וְיִשְׁפְּטוּ בְּיַעֲקֹב
בְּדִדְחֵי לֵיה אַבְתָּי
יִצְחָק : **עַד וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב**
רִשְׁבִּים

(נא) יריתי וקפתי יעקב ויה אהיה בעט
 לבן כמו ירה בים :

בית יהודה

פּוֹרְעָמָן מִיַּם יָם : (נא) יְרֵחֵי. אִיךְ הָאֵב גִּעְוֹאֲרָן (כְּמֹ)
 וְיִיא עַם שְׁשִׁיט אִין פֶּסֶק (יְרַח בִּים) עַר הַט גִּעְוֹאֲרָן אִין נִם
 (פּוֹרְעָמָן יְרַח תְּחִין) וְזוּ דְרִן נִם וְנֹאֲרַט אִפְיִי : (נב) וְאִם
 אָבִיו. וְאָנֹכְת רִשְׁ"ו (הַרְו אִם מְשִׁמֵּשׁ בְּלִשְׁן אֲשֶׁר) דְרִן וְנֹאֲרַט
 "אִם" וְנֹעֲרֵט גִּעְוִיטִישׁ וְיִיא עַם וְנֹאֲרַט גִּעְשִׁטִּיטֵנִן אֲשֶׁר
 (כְּמֹ) וְיִיא עַם שְׁשִׁיט אִין פֶּסֶק (עַד אִם דְּבִרְתִי דְבִרְתִי) אִין
 גִּט דְּעִרְטִישׁט בִּיז "אִיב" אִיךְ יְרֵחֵי תִּפְּנִן גִּעְרַעַט (וּפִירִישׁ)
 דְר מִינִי : אִין (עַד אֲשֶׁר דְּבִרְתִי דְבִרְתִי) בִּיז אִיךְ וְנֹעֲרֵט הָאֵבִיב
 אִיבִיב אִיךְ וְנֹעֲרֵט נִיט אֲרִיבֵר גִּיין. נִיט אֲשֶׁר אֲנִי לֹא אֶעֱבֹר,
 אִי אֶתָּה עֲבֹרָה צוֹ שְׁלֵעֲכִים סִתְרִין וְנֹאֲרַט נִיט אֲרִיבֵר גִּיין, נִיט לָבֵן צוֹ יַעֲקֹב, נִיט יַעֲקֹב צוֹא לָבֵן וְאֶל אֶתָּה עֲבֹר
 לְפִרְקִיטִי) אָבִיב צוֹ סִתְרִי (צוֹם תִּפְּנִיטִי) מִעַג גִּיין אִיבֵר צוֹם אֲנֵרְעִין : (גג) וְאֶלְוֵי אֲנֶרְכִּים. דְרִן וְנֹאֲרַט "אֶלְוֵי" אִין
 וְקִרְשִׁי) הִיטִיג, מִעַג מִינִיט הַקְּבִ"ה ("אֶלְוֵי נְהַר, הִיט) דְּעַר וְנֹאֲרַט "וְאֶלְוֵי" אִין פְּרִאסֵט, מִעַג מִינִיט דִּי עֲבֹרָה זָרָה
 (אֶלְוֵי אֲבִיבִי) הִיט) דְּעַר וְנֹאֲרַט אֶלְוֵי אִין פְּרִאסֵט, וְנֹאֲרַט וַיַּעֲר פֶּאֶסֶר אִין דֶּאךְ גִּעְוֵנִן תְּחַה וְנֹאִם הַט גִּעְרִיט עֲבֹרָה
 זָרָה : (גד) וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח. וְאָנֹכְת רִשְׁ"ו (שְׁחַט בְּהֵמֹת לְמִשְׁתָּה) עַר הָאֵשׁ גִּעְשִׁטִּיטֵנִן בְּהֵמֹת צוֹ מִאֲכֵנִן אֶסְעִידָה :
 שְׁפֵרֵי חֲבִיבִים

הגלע נקרא מלפני כמו שחביר רש"י הפסוק (כסופים ו) ולמה
 נקרא כן ומפני הפסוק בעלנו כסלול זה נקרא נמי מלפני לפי שחזר
 יצא כן ונ"י : ח ר"ל דלם שחזר עליו ספק וכלן ח"ל לפי שכן
 ל"פ חס ושחזר ב"ל אשר פירש במקום ש"ן כלנו אמר

פירוש לתורת אלהים

אִין דֶּאךְ גִּיין מְעַנְשֵׁשׁ נִיט פֶּאֶרְאִן מִיט אֲוִיב עַד זָאָל
 הָעֵבֶן נִם מִיר מִאֲכֵן צוֹוִישֵׁן זִיךְ רֵאָה וְעַה אֶלְוֵי עַד
 בְּיַיְנִי וּבִינְיָה נֵאֵט אִין אִיין עֲדוֹת צוֹוִישֵׁן מִיר אִין
 צוֹוִישֵׁן דִּיר : (נא) וַיֹּאמֶר הָאֵם לָבֵן וְאָנֹכְת צוֹ יַעֲקֹב
 הִנֵּה הַגִּל הַזֶּה דְרִן בִּפְרָג בִּאֲרָג וְהִנֵּה הַמַּצְבָּה אֲשֶׁר יָרִיתִי בְיַיְנִי וּבִינְיָה
 דָּם אִין דָּם בְּשִׁטְמַנְד נִם אִיךְ הָאֵב גִּעְשִׁמְעֵקֵט זָאָל
 זִיין אִיין עֲדוֹת צוֹוִישֵׁן מִיר אִין צוֹוִישֵׁן דִּיר :
 (נב) עַד הַגִּל הַזֶּה דְרִן בִּאֲרָג זָאָל זִיין אִיין עֲדוֹת וְעַה
 הַמַּצְבָּה אִין דָּם בְּשִׁטְמַנְד זָאָל אִיךְ זִיין אִיין עֲדוֹת אִם
 אֲנִי לֹא אֶעֱבֹר אִיךְ זָאָל נִיט אִיבֵר פֶּאֶרְאִן צוֹ דִּיר דָּם

גורפוען

וַיִּקְרָא לְאָחִיו לְאֶבְרָהָם וַיֹּאמְרוּ
 לָחֶם וַיִּלְנוּ בְּהָר: מַפְטִיר לַב « וַיִּשְׁבּוּ
 לָבָן בַּבֶּקֶר וַיִּנְשָׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו
 וַיְבָרֶךְ אֹתָהֶם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לָבָן
 לְמִקְמוֹ: ב וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדֶרְכָּו
 וַיִּפְגְּעוּבָו מִלְּאֹכְלֵי אֱלֹהִים: ג וַיֹּאמֶר
 יַעֲקֹב כִּי אֲשֶׁר רָאִם מַחְנֵה אֱלֹהִים
 זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא
 מַחְנֵיִם: פ פ פ

בְּנִסְתָּא בְּמִטְרָא וַיִּקְרָא
 לְאֶחָיו לְמִיכָל לְחַמָּא
 וַאֲבָרָו לְחַמָּא וּבִיתָו
 בְּמִטְרָא: * וַאֲבָרָם לָבָן
 בַּצִּפְרָא וַיִּנְשָׁק לְבָנָיו
 וּלְבָנוֹתָהּ וּבְרִיךְ יִתְהוּ
 וַאֲזַל וַתֵּב לָבָן לְאֶתְרָה:
 ב וַיַּעֲקֹב אֶזְלָא לְאֶתְרָה
 וַעֲרֵעָו בְּהַ מִּלְּאֹכְלֵי דְיָו:
 ג וַאֲמַר יַעֲקֹב כִּי פִד חַטָּוֹן
 מִשְׂרִיטָא מִן קִדְמֵי יְיָ דְיָו
 וַיִּקְרָא שְׁמָא דְאֶתְרָא
 הַהוּא מַחְנֵיִם: פ פ פ
 בעל המוריס

קט"ח חלקי' מנח"ם סימן ומפטירין ויכח יעקב
 כמנבאר בלבוש והובא כמ"ח:

פ פ פ

(ג) מהניס: נועריוקין מלחם מיליס
 נעל ועקב מלחם:
 רש"ם" (ב) ופגשו בו: לשמרו כדכתיב
 והנה אנכי עמך:

ת"א ויפגשו בו חוליני יח ס' הוהכר פ' פלוזע ופ' פחם: ויאלר יעקב ברכות ס:

בית יהודה

לְאָחִיו . מַיִינְט מַעַן (וְאֶחָיו שְׁעֵם לָבָן) צוֹא וַיּוֹנֵעַ נוֹשֵׁעַ
 פְּרִינִיד וּסְ עַנְוֵן גְּעוּעוּ מִיֵּשׁ לָבָן: וַאֲבָרָא לְחָסוּ, וַאֲבָרָא רִשְׁי
 מַעַן מַיִינְט נִיֵּט גָּאָר בְּרִיֵּט הַאֲבָן זַיִי גִינְטֵס, זַיִי הַאֲבָן דְּאָה
 גִּינְטֵס פְּרִיֵּשׁ אִוִּיךְ (כִּי דָבָר מַאֲבָל קְרוֹי לְחָסוּ) אֲדַע עַסְמִינְוֹאֲרָב
 רִוּשָׁט מַעַן בְּרִוּשׁ (כַּמּוֹ) וַוִיא עַם שְׁשִׁיֵּט אִין פְּסוּק (עַבְדֵּי לָחֶם
 רַב) עַר הָט גְּעַמְאָבֵט אַנְרוּיִסְעֵן בְּרִוּשׁ, אַנְרוּיִסְעֵ סַעוּדָה,
 גָּאָה שְׁשִׁיֵּט אִין פְּסוּק (בְּשִׁחְתָּהּ עַן בְּחַמֵּי) מִיר וְעִזְעֵן
 פִּאֲרִדָּרְבִּין דְּעַם בֵּוּיִם מִיֵּט זַיִין בְּרִוּשׁ, אִוִּיךְ אַבְוִים וַוִאָקֵט

שטת בהמות למסחה: לאחיו י שעס לכן:
 לאבל לחם. כל דבר מאלכל קרוי לחם כ כמו (לניאל ה)
 עבד לקס רב (ירמיה יא) כשחיסה עז בלחמו: (ב) ויפגעו
 בו מלאכי אלהים. מלאכיס של ארץ ישראל כלו
 לקראתו ללותו לארץ: (ג) מחננים: שתי מחנות ל של חולה
 לארץ שכלו עמו עד כאן. ושל ארץ ישראל שכלו לקראתו
 (ב"ר ותנחומא): החלת פרשת ויצא

דָּאָה נִיֵּט בְּרִוּשׁ, גָּאָר דִּיא פִּירֹת וְעִרְעֵן נַעְרוּפָן בְּרִוּשׁ: (ב) וַיִּפְגְּעוּ בּוּ מִלְּאֹכְלֵי אֱלֹהִים, וַאֲבָרָא רִשְׁי
 וְשִׂרְאֵל בָּאָ לְקָרְאָהוּ לְעוֹזֵי (לְאָרְצֵי) מִלְּאָכִים פִּין אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל וְעַנְוֵן גְּעוּקִין גְּעוּן יַעֲקֹב וַיִּזְאֵרְ אִים פְּרִיִּיִטִין בֵּוּי אִין אֲרֵץ
 יִשְׂרָאֵל: (ג) וַזְּכָרְוּ. וַאֲבָרָא רִשְׁי (שְׁתֵּי מַחְנֵיִת) דָּא וְעִנְוֵן גְּעוּעוּן צְוִוִּיא מַחְנֵיִת מִלְּאָכִים (שֵׁל חֲדָה) לְאָרְצֵי שְׁבָאָו עַבְדֵּי עַד
 פִּאָה דִּי מִלְּאָכִים פִּין חוּץ לְאָרְצֵי וּסְ עַנְוֵן גְּעוּקִין מִיֵּט יַעֲקֹב בֵּוּי עַוֹם נַרְעִיעֵן פִּין אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל (שֵׁל אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל שְׁבָאָו
 פִּין אֲרֵצָה) אִוִּן אַבְחָנָה מִלְּאָכִים פִּין אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל וְעַנְוֵן גְּעוּקִין יַעֲקֹב:
 שְׁתֵּי חַכְמִים

נאר דיא פירות ווערען גערופן ברויש:
 ישראל בא לקראתו לעוזי (לארצי) מלאכים פון ארץ ישראל
 וענו געקומן גען יעקב ויזאר אים פרייטן בוי אין ארץ
 ישראל: (ג) וזכרו: ואברא רש"י (שתי מחנות) דא וענו
 געווען צווייא מחנות מלאכים (של חדה) לארצי שבאו עבדי עד
 פאה די מלאכים פון חוץ לארצי וס וענו געקומן מיט יעקב
 בוי עומו נרעיען פון ארץ ישראל (של ארץ ישראל שבאו
 פון ארצה) און אבחה מלאכים פון ארץ ישראל וענו געקומן יעקב:
 דעת זקנים מבעלי התוספות

י כִּלּוּ לֹא פִּרְשׁוּ כִּמוּ גִבּוּ וַאֲזַלְוּ יַעֲקֹב לְאֶחָיו וּפְרִשׁוּ סֵם בְּנוֹ דְכָלִּין אִין
 סִידִךְ לִימֹר עֲשֵׂהִם נִסְתָּה לְבָנָיו וְהָאֵל דְּלֹא פִי לְעִי כִּמוּ הִכָּא יֵל לְעִיל
 אִמֵּר יַעֲקֹב לְקוּ אֲבָנִים שְׂוֹא לְכוּן לִי וַוִי וְלֹא סִידִךְ לְנוֹחַ לְאִמְסִים סִאֲבִין
 סְרִיס לְנוֹשְׁעֵתוּ לְכִיֵּס עַל בְּנוֹ: כ רִלִּית דְּהִלֵּל לְאִבּוּל כְּסַר סְהַרִי
 שְׁחַט לֶחֶם כְּסוּמֹת: ל וְקִי וְהָאֵל גִּבּוּ עִלוּס יוּדִידִים מִרְשִׁיֵּי שִׁלָּא הִוּוּ
 סְנִיֵּס יַחַד אֲלֵא עִלוּס תְּהֵלֵא אֲחִיֵּי וְיִרְדִּים וְלִפִּי סְפִירָאֵי כִּרְפִי
 וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים מַלְאָכִים מִנְּסֵי לֵל דְּהִיֵּס דִּוְדִיא מַלְאָכִים סָל
 חִלֵּל רֵזוּ גִמּוּ לְעוֹלֹת קוּדֵס בִּירְדוּ מַלְאָכִי אִיֵּי אֲלֵא יַעֲקֹב עִיכָן כַּעַל
 כַּמְלָאִים מִנְּסֵי הִוּוּ: ח סְחֵלֵת פִּרְשֵׁת וַיִּצֵא

דרך המכונים והמשקרים באמתנם להיות לוקים ע"י העדים
 ובלעם ילקח בגל כדכתיב ותחזק רגל בלעם אל הקיר ואחריו
 קיר הגל היה ובחרב דתת' ואת בלעם בן בועז הרגו בחרב .
 וכן מצינו בבחור עקש בחורה ובשבע לה שלא ישא אחרת
 עליה ומסר לה בעדות חולדה ובו לימים נשא אחרת וילדה
 לו שני בנים האחד גררה חולדה והאחד גל בבזר נמצא שלקה
 בעדיו ויש ספק לזה מדרכ"ב יד העדים היתה בו בראשונה:
 כרמן לפי שרצה לכתול לעסו א"כ ש"ט

פירוש לתורת אלהים

(ג) וַיֹּאמֶר אִוִּן יַעֲקֹב הָאֵם גִּיּוֹאָמֵט בְּאֲשֶׁר דָּאֵם אִוִּ עַר
 הָאֵם זַיִיא דְּעַר גְּעָהן מַחְנֵה דָאֵם אִוִּ אַמְחָהָה פִּוּן
 גָּאָט וַיִּקְרָא אִוִּן עַר הָאֵם גְּרוּפָן דֵּס וְעֶלְבִּינֵעַ אֲרִט
 מַחְנֵיִם דָּאֵם אִוִּן מַיִיטִשׁ צְוִוִּיא מַחְנֵיִת פִּוּן חוּץ
 לְאָרְצֵי אִוִּן פִּוּן אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל וְוִיא זַיִיא גְּעַנְעֵן אִים
 אַקְעִיגִין גְּקוּמָן. דְּעַר בעל המורים שרייבט דיא
 אותיות פון מחננים מאכען מייקן הילות גל יעקב
 מלאכים דם איו מייטש פון די פאלקען הט יעקב
 גנובן מלאכים צו שיקען צו עשו און ויזאר און דר
 אנדערר פורה ויעט שטיין:

גרופען וינע פריינד לאכל לחם צו עסן פרוט ויאכלו
 און ויזאר האבן גיגעסן ברוט וילינו און ויזאר האבען
 גיגעמטיגט אורף דעם בארג: (א) ובששם און לכן הט
 זך גפעקרט אין דר פרי וינשא לניני און ער האט
 גקושט וינע זיהן וינע אייניקלך וילגתיני און
 וינע טעקטר נגדה און ער האט ויזאר גפעמטישט
 און לכן האט זך ווידער גקערט צוא זיין ארמ:
 (ב) וינעף הכה לדרפו און יעקב איו זך געאנגען
 צוא זיין ווונע וינעטע בו מלאכי אלהים און ויזאר
 האבען אים בגעניגט מלאכים פון גאט (עיו רש"י):

וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמֶר: וּבְנָבִיא הַעֲלִיָּה יִתְּחֶה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמְּצִרַיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמֵר: הַכְּעִים אֲכָרִים תִּמְרוּרִים וּדְמִיו עָלָיו יִפְלוּ וְחֲרָפְתּוּ יִשָּׁב לֹא אֲדָנָיו: כְּדַבֵּר אֲפִרְיִם רַחֵם נִשְׂא הוּא מִיִּשְׂרָאֵל וַיֵּאשֶׁם בַּכַּעַל וַיִּמָּת: וְעַתָּה יוֹסֵפוּ חֲטָא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסְכַּח מִכַּסְפָּם כִּתְבוּנָם עֲצָפִים מִעֲשֵׂה חֲרָשִׁים כְּלֵה בְּלוּ לָהֶם הֵם אֲמָרִים זָכְחֵי אֲדָם עֲנִלִּים יִשְׁקֹון: לָכֵן יִהְיוּ כַּעֲנוּ בְּקֹר וּכְפַל מִשְׁפָּחִים הַלֵּךְ כְּמִין יִסְעֵר מִגֹּרֵן וּכְעֵשֶׂן מֵאַרְבֶּה: וְאִנְכִי יִתְּחֶה אֶל־הַרְדֵּךְ מֵאַרְצֵי מִצְרַיִם וְאֶל־הַיָּם לֹא יִתְּדַע וּמוֹשִׁיעַ אִין בְּלַחֵי: אִנְכִי יִבְעַתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בְּאַרְצֵי תְּלֵאֹבֶת: כְּמַרְעִיתִם וַיִּשְׁלַעוּ שִׁבְעוּ וַיִּרְם לָפָם עַל־כֵּן שִׁכְחֹנִי: וְאִתִּי לָהֶם כְּמוֹ שִׁחַל כְּנֹמֵר עַל־הַרְדֵּךְ אֲשׁוּר: אֲפָנְשֶׁם כְּדָב שִׁבְלֵךְ וְאַרְבַּע סִגְוֹר לָפָם וְאֶבְלָם שֶׁם כְּלֵבִיא חֵית הַשָּׂדֶה תִּבְכְּעִם: שִׁחַתִּיךָ יִשְׂרָאֵל כִּי־כִי בַעֲזָרָה: אִתִּי מִלְּכָה אִפְּאִי וַיִּוֹשְׁעָה בְּכֵל־עֲרִיף וְשִׁפְטִיךָ אֲשֶׁר אֲמַרְתָּ תִּנְחֶה לִי מִלְּכָה וְשָׁרִים: אִתִּי־לִלְכָה מִלְּכָה בְּאִפִּי וְאִתִּי בַּעֲבָרְתִּי: צָרוּר עָנִן אֲפָרִים צְפוּנָה חֲטָאֹתָי: חֲבַלִּי וְלִדְהָ יִבְאֹו לֹא הוּא־יִבֵּן לֹא חָקֵם כִּי־עֵצַת יֵאֵר

פירוש ע"מ

אין הר הפטורה פון פרשת ויצא שמיט ווי יעקב
 קט גיהעקשט מיט אמלאך אונ גר קט דעם
 מלאך פון גוקון ואנט גאט דאס האב איה צוא
 אים אויף גיטאן:
 וַיִּבְרַח יַעֲקֹב אֹנ אַ יַעֲקֹב קַט בְּדֵאֲרֵי־קַט אַנְטְלוֹפֵן אִין
 עַר אַנְטְלוֹפֵן פֿון דַּעַם פֿעֲלֵךְ אֶבֶם אֹנ אִיר
 וַיִּיָּסֵט דֶּאֶךְ וּוֹאֵל וַיִּי אִיךְ הֵאב אִים דֶּאֶרְסֵן גֵּהִים אִין
 אִיר נִועַם פֿרוֹם וַיִּין נִועַם אִיךְ אִיךְ אִיךְ הַיִּסֵּן וַיַּעֲבֹד
 אֹנ יַעֲקֹב קַט גֵּהִיט בִּין לָכֵן פֿר אִיךְ אִשָּׁה אֹנ פֿר
 אִיין אִשָּׁה קַט עַר גֵּהִיט בִּין לָכֵן דִּי שִׁאֵף וַיַּבִּיא אֹנ
 דוֹרְךְ אַנְבִּיאַת קַט גֵּהִיט אֹף גִּבְרֵאֲכֵט דִּי יִשְׂרָאֵל פֿון
 מִצְרַיִם אֹנ דוֹרְךְ דַּעַם נְבִיאַ יִיט אִיר גִּוֹאֲרֵן גֵּהִיט
 וַי אִין קַעֲנִט אִיר שִׁעֲטֵן פֿון דִּי נְבִיאִים חֲכָעִים וַיִּס
 יִרְכַּעַם כֵּן נְכַט וַיֵּאֵם קוֹמֵט אֲרוּים פֿון אֲפָרִים טוֹט
 צַעֲרֵן עַר אִין מְבִיָּה דִיא נְבִיאִים אֹנ פֿעֲלִישֵׁט אִין
 גֵּאֵט פֿמִירוּים דַּס נִועַט צו אִים וַיִּין בִּימֵר וַיְדַבֵּר אֹנ
 זִין כְּלוּט וַיִּס עַר קַט פֿר נֶאֱסֵן פֿון דִּי יִשְׂרָאֵל מִיט
 דַּעַם וַיִּס עַר קַט וַיִּי גֵאֲכַט וַיִּנְדִּיגֵן מִיט דִּי גַעֲמֵן
 דִּינִקֵט אִין דַּס עֲרָגֵר אִיידֵר עַר נֶאֱל יִיט הַרְגֵּן
 עָלָי נִועַט גֵּאֵט אֹף אִים פֿאַר שִׁפְרִיטֵן עַר נִועַט
 אִים שִׁמְדֵאֵן הַרְפֵּהוּ אֹנ וַיִּין חֲרָפָה וַיִּס עַר הֵאֵט
 מְבִיָּה גִינוּעֵן שְׁלֹמֶה הַמֶּלֶךְ עַר קַט אִים גִּשְׁמֵרֵאֲפֵט
 צוֹוִישֵׁן פֿיר לִיט נִועַט וַיִּין הֵאֵר גֵּאֵט צו אִים אֹמֵר
 קַעֲרֵן עַר נִועַט פֿר דִּי אִים אִיךְ שִׁמְדֵאֵן כְּדַבֵּר אֹו
 יִרְכַּעַם וַיִּס קוֹמֵט אֲרוּם פֿון אֲפָרִים הֵט קַעֲטֵן קַעֲנֵן
 שְׁלֹמֶה הַמֶּלֶךְ רַחֵם אִין דֶּאֶךְ גַּעֲנוּעֵן מִיט גֵּרוּים
 צִיפְרֵנִישׁ וַיֵּאֲרוּם שְׁלֹמֶה אִין גִּוֵּעֵן אַנְרוֹסַעַר מֶלֶךְ
 קַט עַר וַיִּבֶה נִוֵּעֵן עַר אִין גִּוֹאֲרֵן דִּי הוֹבֵן צוֹוִישֵׁן
 דִּי יִשְׂרָאֵל כְּלוּמֵר עַר אִין גִּוֹאֲרֵן אַנְשִׁיאַ וַיֵּאשֶׁם וַיִּין
 עַר קַט גִּוֵּרִינֵן דִּי גִדּוּלָה קַט עַר גִּוֵּרִינֵט אֹנ קַט
 גִּדּוּיֵט עֲבֹדֶת כּוֹכָבִים אִין עַר נִשְׁמֵאֲרֵן וַעֲמֶה אֹנ
 אִיצֵט קַט הוּו גִוֵּרֵן פֿון וְהוּא קַט הֵאֵן דַּס גִּוֵּעֵהן אֹנ
 מוֹעֵן מְעֵד צו וַיִּנְדִּיגֵן אֹנ וַיִּי מֵאֲבִין יוֹד פֿון וַיַּעֲר
 זִלְפֵר גֵּאֲפֵעֵט עֲבֹדֶת כּוֹכָבִים וַיִּי וַיַּעֲר גִּשְׁמֵאֲלֵט

אעלעכע בילדער ווס מיינסטרס מאכען צו וויא קט
 איםרים טוען די נביאי שקר ואנן ויתב אדם דיא וואס
 שעקטן אמענטש דר ווס שעקט זיין זונדן צו דיא
 עבדוּת כּוֹכָבִים עָלִים דִּר אִין וַעֲרַט עַר נֶאֱל קוֹשַׁעֵן
 דִּי גִלְדֵּעֵט קַעֲלֵךְ לָכֵן דִּרוּם וַעֲרֵן וַיִּי פֿאַר לַעֲנֵט
 אֹו וַיִּי אִינוּאֲלֵקֵן אֹנ אֹו וַיִּי אִטוּיא גֵיט אִין דַּעַר
 פֿיר גַּעֲד אַוֵּעַק אֹנ אֹו וַיִּי אַפְלַעֲטוּעֵ וַעֲרַט אִינוּעַק
 גִּבְרֵאֲוֵן דוֹרְךְ אַשְׁמֵאֲרֵן וַיִּטֵּט פֿון דַּעַם שִׁיעֵר אֹנ
 אִין וַיִּיא אֲרוּיךְ וַעֲרַט גַּעֲד פֿאַר לַעֲנֵט פֿון דַּעַם
 כַּעֲצָפֵט אֹו גַּעֲד וַעֲטֵט אִיר פֿאַר לַעֲנֵט וַעֲרֵן וַיַּבִּיא
 אֹנ אִיךְ כִּין בִּיין גֵּאֵט וַיִּס אִיךְ הֵאב דִּיךְ אֹם גִּצוּנֵן
 פֿון מִצְרַיִם אֹנ אֲנֵאֵט חוּץ מִיר נְהַעֲרַסְטוּ גִיט וַיִּסֵּן
 וַיֵּאֲרוּם דִּו הֵאֵסֵט גִיט כִּיין הַעֲלֵפֵר חוּץ מִיר אִנְכִי
 אִיךְ הֵאב דִּיךְ גַּעֲנֵט אִין דִּר מִדְבָּר אִין אֹו אֶל־אֲנֵד
 וַיִּס מַעֵן גִּלוּסֵט צו אֶלְדִּינֵג כְּלוּמֵר אִין דִּר מִדְבָּר
 קַעֵן מַעֵן נֶאֱר גִיט כִּרִינֵן אֹנ אִיךְ הֵאב אִיךְ אֶלְדִּינֵג
 כְּנִינֵעֵט כְּפִרְעִים וַיִּיא וַיִּיא וַעֲנֵן גִּקוּן כִּיין אֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל וַעֲנֵן וַיִּי גִוֹאֲרֵן נֵאֵט אֹנ עַם אִין גִּוֹאֲרֵן
 הֵאֲפַעֲרֵדִיג וַיַּעֲר הֵאֶרֶץ דִּרוּם אֹו הֵאֵן וַיִּיא מִיךְ
 פֿר גַּעֵן נֵאֵה דִרוּם וַעֲל אִיךְ צו וַיִּיא וַיִּין אֹו וַיִּיא
 אֶלְיִב אֹו וַיִּי אֶלְעֵטְפַעֲרֵט קוֹמֵט אֹף דַּעַם וַעֲנֵן עַר
 נֶאֱל וַיִּי פֿר לִירֵן אַנְשֵׁם כְּדוּב אִיךְ וַעֲל וַיִּי כַּעֲנֵן וַיִּי
 אַקַּעַר וַיִּס עַר אִין פֿר וַיִּארְפֵּן פֿון וַיַּעֲר קִינֵדֵר אִין
 עַר וַיַּעֲר בִּיין אֹנ צו וַיִּיֵסֵט אִיטְלֵיכֵן אֹנ אִין וַעֲל
 צו בִּיִסֵן דַּס פֿר שְׁלִיסִינֵג פֿון וַיַּעֲר הֵאֶרֶץ אִין אִיךְ
 וַעֲל וַיִּי אֹף עָסִין דֶּאֶרְסֵן אִין וַיִּי אֶלְעֵטְפַעֲרַט טִיב
 הַשָּׂהָה דִי חִיוֹת פֿון דַּעַם פֿעֲלֵךְ וַעֲלִי יִי צו שְׁפֵאֲלֵטֵן
 שְׁחֵדֵךְ יִשְׂרָאֵל דִּו הֵאֵסֵט דִּיךְ פֿר דִּי רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל כִּי כִי
 וַיֵּאֲרוּם דִּו הֵאֵסֵט אִין מִיר וַיִּיךְ גִּשְׁפַּעֲנִיט גִּוֵּרֵה
 אִין בִּיין הַעֲלֵפֵר אִיךְ פֿלַעַג דִּיר הַעֲלֵפִין: צִירוּ עִין
 אֲפָרִים עַם אִין אִיין גִּבְיִנֵן דִּי וַיִּבֵד פֿון אֲפָרִים אִיךְ
 הֵאב וַיִּי גִיט מוֹחֵל גִּוֵּעֵן וַיַּעֲרֵעַ וַיִּבֵד וַיִּי וַעֲנֵן פֿר
 כִּאֲרֵגֵן בִּיין מִיר כְּפֵלֵי דִי וַיִּוִּיטֵאֵג פֿון אִינוּיִעֲרֵן וַעֲרֵן
 קוֹמֵן צו אִים הִיא כּוּ עַר אִין אִוִּינֵן וַיִּס אִין גִּיט כְּלוּמֵר

וַיַּעֲמֵד בְּמוֹשָׁב פְּנִים: מִיַּד שְׂאוֹל אָפְדָם מִמּוֹת אֲנָאֵלִים אֱהִי דְבִרְךָ מוֹת אֱהִי קַמְבָּרָה
 שְׂאוֹל נָחַם יִסְתֵּר מַעֲיָנוּ: כִּי הוּא בֵּין אַחִים יִפְרִיא יִבְוֹא קָדִים רוּחַ יְהוָה מִמְדַּבֵּר עִלָּה
 וּבּוֹשׁ מְקוֹרוֹ וַיִּחַרֵּב מַעֲיָנוּ הוּא יִשְׁתֵּה אוֹצַר כְּלֵי-כֶּלִי הַמְדָּה: תֵּאשֵׁם שְׂמִיזוֹן כִּי מִרְתָּה
 בְּאַלְהֵיהָ בַחֲרֵב יִפְלוּ עַלְלֵיהֶם וּרְמִישׁוֹ וְהִרְוִיתוּ יִבְקַעוּ: שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יִהְיֶה
 אֱלֹהֶיהָ כִּי כִשְׁלֵת בַּעֲוֹנָהּ: קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל-יְהוָה אֲמָרוּ אֵלָיו כְּלֵי-תִשְׁאָה
 עֲוֹן וְקַחֲמוֹת וְנִשְׁלַחַה פְּרִים שְׂבָתֵינוּ: אֲשׁוּר: לֹא יוֹשִׁיעֵנו עַד-סוּסִים לֹא נִרְפָּב וְלֹא-
 נֶאֱמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לַמַּעֲשֵׂה יְדֵינוּ אֲשֶׁר-רָבָה יִרְתֶּם יְתוּם: אֲרַפֵּא מִשׁוֹבְתֶם אֱלֹהֵיכֶם נִדְבָה
 כִּי יִשָּׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ: אֱהִיהָ כַמֶּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח בְּשׁוֹשְׁנָה וְגַד שָׂרְשׁוֹ כְּכַנּוֹן: יִלְכּוּ
 וַיִּנְקֹרְתוּ וַיְהִי בֵּית הַדָּדוּ וְרִיחַ לֹו כְּכַנּוֹן: יִשְׁבוּ יִשְׁבִי בְצֵלוֹ יִסִּי דָגוֹן וַיִּפְרַח כַּנְּפֹן
 זָכְרוּ כִּיִּן לְכַנּוֹן: אִפְרָיִם מִהֲלִי עוֹד לַעֲצָפִים אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרֵנוּ אֲנִי כְּבוֹדֵשׁ רַעֲוֹן
 מִמֶּנּוּ פָרְיָה נִמְצָא: כִּי חָכֵם וְגִבּוֹן אֱלֹהֵי נְכוֹן וְדוֹעֵם כִּי-יִשְׂרָאֵלִים בְּרַבֵּי יְהוָה וְצַדִּיקִים
 יִלְכּוּ בָם וּפְשָׁעִים יִפְשָׁעוּ בָם:

פירוש ע"מ
 כִּי יִשָּׁב עִמָּךְ קוֹנֵן וְעַתָּה נוֹס עַד וְעַתָּה גִיט קַעֲנָן
 בְּאִשְׁמִיזוֹן אוֹף דַּעַם בְּדָאָה שְׂמוֹל נוֹס מַעֲנַן גִּיבְאֵרֵם
 קוֹנֵרָה כְּלוֹמַר עַד וְעַתָּה גִיט קַאֲמַעַן אוֹס שְׂמִיזוֹן דָּאֵם
 פּוֹרְעָנוּת מִיַּד שְׂאוֹל אָפְדָם אוֹף פְּלַעַג וְיִי אוֹס לִיזְנוֹן פּוֹן
 דַּעַם גְּרוֹב פּוֹן גִּיהֵגֵם אוֹף פְּלַעַג וְיִי אוֹס לִיזְנוֹן פּוֹן
 מוֹת אוֹף אִיצְט וְעַל אוֹף רִיבְדוֹ אוֹף וְיִי אֲרָן שְׂמֵאֲרָן
 אוֹף וְעַל וְיִי דִיךְ אֵפּ הַקָּאן אוֹן גְּרוֹב פּוֹן גִּיהֵגֵם
 גִּיהֵגֵם יִפְתֵּר מַעֲיָנוּ בְּדַעֲנָן וְעַתָּה נִרְמִישׁוֹ פֶּר בְּאִרְזָן פּוֹן
 מִיַּעַב אוֹן כְּפִלְפִל אוֹף וְעַל מִיךְ גִּיט בְּדַעֲנָן אוֹף
 דַּעַם בִּיזוֹ: כִּי הוּא עַד אוֹן גִּיבְוֹאֲמַעֲנַן צְוִישְׁעוֹן וְיִינַעַב
 בְּרִידְעַר עַד אוֹן גִּיבְוֹעַן וְיִיעַר הַשׁוֹב אִיצְט אוֹן עַד
 הָאֵם גִּיבְוִינְיָם וְעַתָּה קוֹמַעַן אִשְׁמֵאֲרָר מִלְּךְ וְוֵאֵם
 עַד אוֹן שְׂמֵאֲרָק וְיִי אֲמִירָח וְיִינְט רִיחַ: עַם וְעַתָּה
 אוֹף גִּיזוֹן אוֹיְבֵיךְ פּוֹן גָּאֵם פּוֹן דֶּר מְדָרְךְ אוֹן עַד וְעַתָּה
 מִכְּאֲעַן מְרַקַּעַן וְיִיזוֹן קוֹוֹאֵל בְּרַגְלָן עַד וְעַתָּה אוֹיְבֵיךְ
 רוֹיבְעַן אֲעַל אוֹרְזוֹת פּוֹן דִּיא גְּלוֹקְמִינַע בְּלִים:
 תֵּאשֵׁם שְׂמִיזוֹן דִּיא שְׂמֵאֵם שׁוֹמְרוֹן וְעַתָּה וְעַתָּה
 אֲנִימְפִלְעָקְמָךְ דַּעַן זִיא הָאֵם וְיִיעַר גִּישְׁפַּעֲנִימָךְ אִין
 אִיר גָּאֵם אִין שְׁוֹעַרְךְ וְעַלְעַן וְיִיא פִּאֲלַעַן וְיִיעַרְךְ
 קְרִיבְךְ קִינְדַּעַר וְעַלְעַן עַד שְׂפִאֲלַעַן וְעַתָּה וְהִרְוִיתוּ
 יִבְקַעוּ אוֹן דִּיא מְרַבְעַנְדִּיעַ וְיִיבְעַר פּוֹן שׁוֹמְרוֹן
 וְעַלְעַן עַד שְׂפִאֲלַעַן וְעַתָּה:

משלי יוסף
 שׁוּבָה וּשְׂרָאֵל וְגו'. דֶּר יִלְקוּם שְׂבִיבֵיכֶם לְמִשְׁלֵי דֶר וְהִקֵּן פּוֹן
 אֲפִלְהָ הַט אֲמָרָה לְעִינְדִיקֵיכֶם עַד וְיִין פִּאֲסָר, דֶּר גִּיבְוִינְיָם
 כְּבִינְיָד פּוֹן וְהִקֵּן הַט גְּעִזְוֵימָךְ עוֹם וְהִקֵּן, וְיִיזוֹל בִּיזוֹן פִּאֲסָר אוֹן
 אֲפִלְהָ, אוֹן אֲפִלְהָ מוֹן מִשְׁפָּטִין דִּי מַעֲנִישְׁוֹן נוֹס וְיִזְנוֹן עַד
 אִים, וְעַתָּה עַד דִּיךְ גְּעוּוֹם אוֹף מִשְׁפָּטִין, אוֹן דִּי בִיזוֹן גִּיט
 וְיִבְעַר אֲפִילוֹ אוֹף אִיזוֹן מִנּוּט, עַם קַעַן וְיִין עַד וְעַתָּה פִּאֲסָר
 שִׁיבָנוּ עַד דִּי גְוִיזוֹן וְאֲצִישׁ עַד וְיִי אֲרָן דִּיךְ אֲכִיזוֹן קִינְעַן אוֹן
 אֲסִיבְרָא, אוֹן מוֹן וְעַתָּה שִׁיבָנוּ וְיִי אֲרָן דִּיךְ אֲכִיזוֹן קִינְעַן אוֹן
 זִאֲלוֹ דִּיךְ מִשְׁפָּטִין, אוֹן עַם קַעַן וְיִין אוֹן דִּיא מַעֲנִישְׁוֹן פּוֹן
 סִיבֵאֵם וְעַתָּה בִּינְיַע פִּינְדָה, אוֹן וְעַתָּה דִּיךְ שְׂעֻבְתֵּם מִשְׁפָּטִין,
 אוֹן דִּי וְעַתָּה מוֹזִין קִינְעוֹן עַד בִּיזוֹן פִּאֲסָר אִים בְּעַשְׁן עַד זִאֲלֵי
 דִּיר מוֹחֵל וְיִין, אוֹן עַם וְעַתָּה נִבְאָה דַּעַם שְׁוֹעַר וְיִין עַד
 עֲנַדְעַרן דַּעַם מִשְׁפָּט נוֹס וְיִי וְעַתָּה פִּקְקוֹן אוֹף דִּיר, דְּרִיבְדֵי
 אִין מִיזוֹן עֲצִיב דִּי זִאֲלֵיכֶם שִׁיבָנוּ אוֹיְבֵיךְ בְּעַשְׁן בִּיזוֹן פִּאֲסָר, אוֹן
 אוֹף גְוִיזוֹן בִּיזוֹן פִּאֲסָר אוֹן דִּיר נֶאֱסִיר אֲנִישְׁוֹן מַעֲנִישְׁוֹן
 וְעַתָּה וְיִין גְּעוּוֹם אִים אוֹן אִים שְׂפִאֲרָק בְּעַשְׁן אוֹן עַד זִאֲלֵי דִי
 וְעַתָּה בְּעַשְׁרֵי וְעַתָּה, וְעַתָּה עַד דִּיר גְּעוּוֹם שְׂבִיבֵיכֶם, וְעַתָּה
 גִּיט לִיבְדוֹן וְסוּרוֹם, אוֹן נוֹס עַם זִאֲלֵי וְיִין שְׂעֻבְתֵּם, זִאֲלֵי וְיִין
 פְּרִיעַר, אוֹן הָאֵם גְּעִזְוֵימָךְ הַלֵּשׁ עַד דִּי וְיִין, אִיר זִאֲלֵיכֶם
 וְיִישְׁעוֹן הַקְּבִי"ה שְׂבִיבֵיכֶם גִּיט עַד דִּי נוֹס וְיִין וְיִין, אוֹן
 עַד וְעַתָּה אוֹף גְּעוּוֹם שְׂפִאֲרָקֵי, אוֹן זִאֲלֵי אוֹן אִיר וְעַתָּה
 גְּעִישְׂרָאֵשׁ וְעַתָּה וְעַתָּה אִיר טָאן תְּשׁוּבָה, עַד נוֹס זִאֲלֵיכֶם אִיר
 פְּרִיעַר לִיבְדוֹן וְסוּרוֹם נִבְאָה דַּעַם טָאן תְּשׁוּבָה בְּעַשְׁרֵי מוֹט
 תְּשׁוּבָה פְּרִיעַר, שׁוּבָה וּשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ, קַעֲנֵם צוּרִיךְ
 יִבְדוֹן פּוֹן אִינְיַע שְׂעֻבְתֵּכֶם פּוֹנוֹן, אִיבְרַח ה' דֶּר מִדַּת הַרְחִמִים
 וְעַתָּה אוֹף אִיךָ וְעַתָּה אֱלֹהֶיךָ אֲמַנְתֵּם סְדוּן, אִיבְרַח הַקְּבִי"ה
 וְעַתָּה אִיךָ שְׂפִאֲרָקֵי מוֹט וְסוּרוֹם, וְנִאֲרוֹם אִיר וְעַתָּה דִּיאָךְ
 מוֹזִין טָאן תְּשׁוּבָה, נוֹס אִיר וְעַתָּה מוֹזִין טָאן שְׂעֻבְתֵּם, טוֹט
 מַעֲנִישְׁוֹן, נִבְאָה דַּעַם וְעַתָּה רִאֲבוֹן הוּיָה בְּעַשְׁטֵן שְׂמִעוֹן עַד זִאֲלֵי אִים מוֹחֵל וְיִין, זִאֲמַט שְׂמִעוֹן עַד רִאֲבוֹן וְעַתָּה דֶר הָאֵם מִיךְ
 פִּאֲרִישְׁעִימָךְ הָאֲבוֹן גִּיהֵגֵם פִּיר מַעֲנִישְׁוֹן, אוֹן אִיצְט וְיִישְׁטֵנוּ מִיךְ אוֹיְבֵיךְ בְּעַשְׁן צְוִישְׁוֹן אוֹנוֹ בִּינְיַע, דָּאֵם וְיִיזוֹל אוֹן גִּישְׁט,
 בְּרִיבְדוֹן מִיךְ דִּי מַעֲנִישְׁוֹן וְוֵאֵם דֶּר הָאֵם מִיךְ פִּאֲרֵי וְיִישְׁטֵנוּ, אוֹן פִּאֲרֵי דִיךְ זִאֲלֵיכֶם מַעֲנִישְׁוֹן זִאֲלֵיכֶם מִיךְ אִיר
 בְּרִיבְדוֹן עוֹד אוֹף דִּיר מוֹחֵל וְיִין, אֲבִיר הַקְּבִי"ה אוֹן גִּיט אוֹן, אֲפִילוֹ אֲמַעֲנִישְׁוֹן הָאֵם פִּאֲרִישְׁעִימָךְ דַּעַם אֲמַנְתֵּם פּוֹן הַקְּבִי"ה פֶּר
 פִּיר מַעֲנִישְׁוֹן, אוֹן עַד טוֹט תְּשׁוּבָה אִין דְּרִשְׁעֵי צְוִישְׁעוֹן וְיִיךְ אוֹן הַקְּבִי"ה פּוֹן דְּרִשְׁעֵימָךְ אִין אִים הַקְּבִי"ה מוֹחֵל, וְיִי
 עַם שְׂמִיזוֹן אִין פִּסְקוֹן שׁוּבָה וּשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ, דֶּר נְבִיא וְאֲנִישׁ עַד דִּי וְיִין וְיִי זִאֲלֵיכֶם טָאן תְּשׁוּבָה בִּיזוֹן עַד הַקְּבִי"ה,
 אֲפִילוֹ עַם וְעַתָּה קִינְדַּעַר וְיִישְׁעוֹן פּוֹן דִּי תְּשׁוּבָה נִבְאָה הַקְּבִי"ה אֲכִיזוֹן, וְעַתָּה אוֹף הַקְּבִי"ה דִּיר מוֹחֵל וְיִין דֶּר עֲבִירוֹת:

דָּאֵם מִיִּישְׁט פּוֹן (שׁוּבָה וּשְׂרָאֵל) בְּגִיטֵיךְ יוֹד בִּי תְּפִסְרוּתֵיךְ וְגַלְגַּל:
 מוֹזִין הַמּוֹצוֹת (כְּסֹדֵר וְשֵׁלח י"ב כ"ה ל"א תַּעֲבֹה חֹתֵם)
 (ל"א ח) שֵׁלח לֹאכּוֹל גִּיד הַיֵּשֶׁת שְׂנֵא' עַל כֵּן לֹא יֹאבְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת גִּיד בְּרִשָׁה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיַּרְדֵּךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
 9 15 17

ד וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-
 עשיו אחיו ארצה שעיר שדה
 אדום: ה ויצו אתם לאמר פה
 תאמרון לאדני לעשיו פה אמר

ד וישלח יעקב אנדרון
 קדמוני לות עשיו
 אחיו לארצה שעיר
 לתקול אדום: ה ופקיד
 יתהון למימר פדון
 תימרון לרבוני לעשיו
 פדון אמר עבדך יעקב

רשב"ם

(ד) וישלח יעקב. ויצו אותם לאמר. צוה אותם ואמר להם כה תאמרון והשלוחים לא יודעין דאנתו של יעקב:

רש"י

(ד) וישלח יעקב מלאכים. מלאכים אומם (ב"ר): ארצה שעיר. לרחץ שער כל תיבה שערובה למ"ד

שעיר (פ"י תיבה שצדקה פ"ד בתקנתה) יעדער ווארט וואס רעדט זקנים מבעלי התוספות

(ד) וישלח יעקב כה תאמרון לאדוני לעשו. ולפי שקראו אדון ענשו אמר לו ית' אני אמרתו ורב יעבוד צעיר ואתה קראתו אדון שמונה פעמים שכן תמצא בפרשה הידך שימלכו שמונה מלכים מעשו וקודם שימלך מלך על ישראל מלכו בארץ אדום לפני מלך מלכני ישראל:

פירוש לתורת אלהים

אדום: (ה) ויצו אותם לאמר. אונ ער הט ווי גשאפט או צו זאגן פה תאמרון או ואלט איר זאגען צו מיין האר צו עשו פה או הט גזאנט דיין קגעבט יעקב

ספרי הישר

וישלח אונ יעקב הם גשקם שלוחים אקעגן ויין ברודר עשו צום לאנד שעיר מיט ווייכע רייד. ויצו אונ האם געזאמען דא ש'לוחים איר זאלט צו מיין הער עשו זאגען צו הט גזאנט דיין קגעבט יעקב. מיין הער עשו זאל ניש פראכטן אז מיין פאטערס ברקה איז איר מיר פקדים גווארן. איך בין געווען פיי לכן אונ האב אים געדינט צוואנציג יאר און לכן הט מיר אלע מאל גענאדט און גאט פאר בושתן מיין שרר זעען קאל אונ איך האב בייא אים געדינט ווייך שיעיר. אונ גאט ב"ה האט געזען מיין פיי אונ מיין מידקייט וואס איך האב געהאט פיי לכן האט ער מיר געזאפלען אונ היינט האב איך ריינדער אונ שאף אונ קעכט אונ דאס איז געווען וויך דעם קסד פון אייבערשטן אונ איך שיק דער זיינן פדי דר הער זאל ניש מיינן אז די ברקה פון מיין פאטער איז אן מיר מקיים גווארן. אונ די שלוחים זענן געזאגן צו עשו אונ האבן אים געשאפטן אין סוף פעלד פון אדום אונ ווי זאגן אים די רייד פון יעקב. אונ עשו הט געגנפעקט צו די שלוחים פון יעקב מיט פנים אונ האט געזאגט צו וויא פאר וואר איך האב גיהערט וואס מיין ברודער

בית יהודה

(ד) וישלח יעקב מלאכים. יעקב האט געשיקט מלאכים זאגט רש"י (פלאכים ממש) אמתה מלאכים פון הימ"ק הט יעקב געשיקט: וארצה שעיר. זאגט רש"י עם איז גלייך ווי עם וואלט געשטאנען (לארץ שעיר) צו דיא באנד

שפתו חכמים

א דאל"כ מלת למיין ליל ויה"ט ויפול יעקב מלאכים למיין ר"ל אמתו לכיסי לפני השליחות דסיני ויפגעו צו מלאכי מלכים וגו' (ועוד דכריס רבס נאמרו כוס עיין מלא ונמורין ונמח"ל):

והיינו דכתוב בסוף הפ' ואלה הכלבים אשר שלח

(ד) וישלח יעקב אונ יעקב הט גשקם שלוחים (פירוש) לפיין פרא אים אל עשו אחיו צווא ויין ברודר עשו ארצה שעיר צום לאנד שעיר שדה אדום אין פעלד פון

משלים על התורה

(ד) וישלח יעקב מלאכים וגו'. דר מדרש זאגט עם ששיט אין פסוק בנות רעות צדיק ומפלים ויצילו ה' אפילו עם קובט אוף אצדיק פיר שיעכטם, פון דעסוועגן וועט אים הקב"ה רעמטין פון אלע שיעכטם, למשל אנכיר הט אמאל גיהערט אז אין אפעריקא איז דא אכאשא וואס ער הט אזו אפוקאייאל אז ער פערמירט אקענטש מיט דעם בזמאיר ווי פיר קאהלן מען וועט אוף אים ש'ען. וועלן די קאהלען צוריק שפרנגען אונ וועלן דעם מענש קיין שאדן טאן, נאר עם איז דא צוויי פעלערס אין דר זאך, דר וועט, פארן אזוי ווייט, אונ אויף דעם ים פארן צוויי מאל, אהין אונ צוריק, אונ ער דארף קאסטן פיר געלט די הוצאות פון דעם פארן היין אונ צוריק, אונ דער ממש וויא אויף פיר געלט, אמאל הט דר גביר זיך פרעכונט עם זאל קאסטן ווי פיר עם וועט קאסטען, ער וועט פארן אין אפעריקא צו דעם ממש, ער הט זיך געגרייט צום פארן, אונ אין דעם זעלבען צום ממש, דר ממש האט אים פערמירט מיט דעם בזמאיר, אונ דער גביר האט אים אונגעקעמערט פרויעריי, וויא עם האט אים געקאפט פיר געלט וויא אונ דעם ממש העלפן, פרוכטן אליוין אוף זיך קען בזמאיר ניש ניש, דר ממש הט אנגעשיקט אוף אים צווייא נדונים, אונ וויא ער איז אזוי געפארן אין וועט האבן דיא ברנים אויף אים געזאפט, אונ די קאהלען זענן פארד צוריק געשרינגן. אונ ער האט קיין שאדן געהאט, דר גביר איז ווייך פרויעריי געווארן, אונ דיא נדונים זענן דערשראקען געווארען אונ זענען אנטלאפן, דאמאל האט דער גביר געוואקסן אז דער ממש הט געזאגט אמת, בייא יעקב איז אויף אונ געווען, הקב"ה האט געזאגט צו יעקב איך וועל ויין מיט דיר אונ וועל דיר היטען פון בייגע אלע פיינט, האט הקב"ה געוואלט ווייגען צו יעקב אז ווייגע רייד זענען אמת, האט הקב"ה דערנועקט דיא הארץ פון יעקב, ער זאל שיקן שלוחים צו עשו אונ, ער זאל אנרויפן עשו אוף זיך, ער זאל ארסקיין זענען אים אוף אמת'הקה, אונ ווי יעקב הט גיהערט עשו קומט צו אים האט ער מורא געהאט, האט הקב"ה בארן געענדערט דיא הארץ פון עשו, אונ עשו איז געלאפן זענען אים אונ האט אים ארסקינגען און געזיגט, הט יעקב אייגט געווען דיר גסים וואס הקב"ה סוט ביט אים איבער דר נאטור אונ ווייגע רייד זענען אמת, דרר המלכה ע"ה האט אויף אזוי געזאגט בנות רעות צדיק, אמאל פריינט הקב"ה פיר שיעכטם אויף אצדיק, ער זאל אים טויטען אז ומפלים ויצילו ה' אז הקב"ה קען אים רעשטין פון אלע צרות מיט אין קאל:

וַיַּעֲבֹד וַיִּשְׁפָּחָה וַאֲשֶׁלְחָה לְתַנְיִד לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֵיהֶּם וַיֵּשְׁבוּ

וַאֲמָן וְשִׁפְחָתָי לְהַנְּאִיחָה לְרַבּוֹנֵי לְאִשְׁפָּחָה רַחֲמָן בְּעֵינֵיהֶּם וַיִּתְּבוּ אֲנֹדְרֵי

בית יהודא

אוף פיר אַקסן זאגט מען אַקס (אדם אומר לתבדו בפלחה) איין פֿעקטש זאגט פיי נאכט צו זיין חקר (קרא המרנגול) דר האן קט געקרייעט ? (וואו אימער קראו התרנגולים) אונ ער זאגט גיט די הענער האבן געקרייעט ? אפילו אין אמת האבן פיר הענער געקרייעט ? וואָשפָּחָה לְתַנְיִד לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֵיהֶּם : איהך האב באַקן וויפֿן אז איהך קום צו דיר : וְלַמַּצָּא חֵן בְּעֵינֵיהֶּם : צו געפֿינען חן אין ביינע אונן (שָׂאֵן שְׂלֵם עֵבֶד רַחֲמָן אֲנֹדְרֵי) אז

רש"י
אדם אומר להבדו כלילס קראו התרנגול ואינו אומר קראו התרנגולים : וואשפחה להגידר להאדוני : להודיע ה שאני כל חליד : למצא חן בעיניך : שאני כלס עמך ומנקה

חכמים

לו בשביל זה להגיד לו עם לבן גרתי וישי לי וכו' א"כ לנחל חן בעיניך גמי קאל על זה וזה א"כ דהא אין להגדה הוואת סבה לנחלת חן אלא סלה יעשמו לכן מפרש להודיע שאני כל חליד להשתעבד לך וכוואת הוואל אין בין בעיניך : וזהו ש"ל כ' דק"ל והוא חזר לנענה כס חלמון מכו דכתיב אח"כ להגיד וכו' אלא לומר שאני כל וכו' וכוס ויסם לי מילות חן לפי שדרך ב"א כשנחמס לנים חן כלום

פירוש תורת אלהים

וַאֲשֶׁלְחָה אונ איהך האב נשיקט זאגן צו מיין האר אז איהך קום צו דיר למצא חן בעיניך חן אין ביינע אונן אז איהך בין פֿירום מיט דיר אונ פֿר לאנג דיין ליבשאפט : (1) וישבו אונ די פֿרוחוס קיט ויך ויךר געקערט צו

ארויסגעזאגן פון דער היים ביי איצט, דס איז צינאנציע יאָהר, אייזל, איין שעפס, איין קעקט, איין דינקט, אין אייזט פון ביי גערד מינטיש, אפער גיט די פֿרקה איז דאס געווארען :

יהודא

איהך וואָלט גערען דיר געזעהן דו פֿינט דאָך מיין בעקטר פֿריינד, ווי ראבון הט פֿעקומן דעם פֿרויף, הט ער שוין גיט געקעקט ארויסווינען די פֿינדירשאפט פֿיר צווייג איהך מיט, נאר ער הט געמוזט ווינען אפאלישע פֿריינדשאפט צו משה אונ קט זיך געקלישט אים, דס געלביגע איז געווען ביי געקב מיט עשו, אפילו עשו איז געווען אַרזשער שונא צו געקב, אפֿר נאר אין הארצן, ווי עם שטייט אין פֿסק ויאמר עשו קיפו וכו', עשו הט געטראכט אין הארצן אז דר פֿאטר וועט פֿלוצלינג קינן, דרייבט אונ גענגט וועט געקב, אונ דערנווייל הט עשו געווינען פֿריינדשאפט צו געקב, אונ ווייל געקב הט מורא געהאט טאמער וועט עשו גיט קעגן איין הארצן אין זיך די פֿינדירשאפט אזו לאנג, דרייבט איהך ער אפֿקראַפֿן צו קיין, אונ וועט עס איז געקומן די צייט געקב זאל אים געוויק אהיים, הט ער זיך דערמאנט די פֿינדירשאפט פֿון עשו, הט געקב געטראכט אז עשו וועט זעהן ער איז געקומן מיט אזוי ארויפֿטעהן וועט דיא פֿינדירשאפט נאך גרעסער וועקן, אונ טאמער פֿון צעט וועט ער אים פֿלוצלינג קינן, דרייבט אונ געקב געשליקט פֿון עשו די שריותים ווי זאָלן זאָגן צו אים, אזו הט געוואָגט דיין קנעקט געקב ווייל דו פֿינט מיין אַפֿשטער פֿרוינד קומט דיר דעם פֿבֿוד צו זאָגן צו דיר, מיין הערר' דו זאָגסט וויסען עם קיין גרתי ונחתי ער עתה איהך בין פֿון איצט געווען ביי איהך גיטער רבון, געוויס האַסנו געקערט פֿון אים חס פֿר ארויסער שווינדלער ער איז ווער עם הט מיט אים אגישנעט גיט אונען פֿון אים אן אַזאָפֿעקע אונ מיר הט הקב"ה געקראַפֿען פֿון אים, איהך בין געקומען צו אים

שפתי

נחמיוסו הסרות וסדר אמר וסי לי עור וממור וע"כ שסורבו בדרך בני אדם לומר על סורים הסכס סור דהא סלה ליה דרוון כל חותה הסומס סרי וינל סקרן בדבדו סלמנו וסי לי סור חלד, ולפי ד"א דליל יל ד"ק ליה ח"ט"ס סתרי"ג מלות סמרתו עדין לז נחמיוסו כי ברכת אבי ססרי און לי אלא סור חמור ולא סלמנו סלר ברכות אבי ססור סממני סלרן ולכן און לי ירל עמך וק"ל : ה דלס סור סלמנו

ליקומים על התורה

אונ מיין פֿאטר הט געשיינט ער בענטישט מיר, גיהער דאָך די פֿרקה צו מיר, אונ די אַפֿע קבמות זענען מייע, דרייבט הט געקב געשיקט זאָגן צו עשו, דו זאָקסט וויפֿן גיט פֿון די פֿרקה האב איהך די קבמות נאר פֿון דער נאטור וואס אַלע מינטישן קענען אזו האבן, ביי עם קיין גרתי, איהך האב געוואָקט מיט קיין, אונ האב געשיקט ווינען ששגין, אַזאָנען צייט, ונחתי ער עתה, איהך בין פֿריא אים געווען פֿון דיא צייט וואס איהך בין אין אנהיים גרתי לי שור, האב איהך געהאט איין אַקט, איין צענאנציע יאָהר, אז פֿון וויא געוואָרן פֿיר סטאדעס, אזו ווערט

משלי

אנועק זיין פֿרנסה, אונ האט ששענדיג געטראכט נאר אונקלאַר'דיק צו מאכן משה'ן, אונ זיין לעבען איז עק צו געקן, פון די פֿינדירשאפט האט משה געוואוסט, אונ הט מורא געהאט פֿר ראבון, איז געפֿלוגן פֿון משה ער זאל וועקן וואָקען אין אים אפֿער ששחט, וועט ראבון אין אונ פֿארנעמען, משה הט אזו געטאן ער איז אנועק אין איין אַנדער שאפט אונ ער איז דארטן ווייער רייך געוואָרן, אין אייזט וואָרען האט משה אַנזעהען וועלן קומן צו זיינע אַפֿטען און זיין פֿושפֿחה, ער האט זיך דערמאנט וואס פֿוטן מען מיט קעם שונא ראבון, אונ אזו ראבון וועט זעהן משה איז איצט רייכר געוואָרן, וועט דאָך די פֿינדירשאפט זיין נאך גרעסער פֿון פֿריער, קען זיין ראבון וועט פֿיר צווייג איהך אים אונ וועט אים קינן, ווייל ער וועט גיט קעגן איין הארצן אין זיך די פֿינדירשאפט, הט משה אזו געטאן, ער הט געשריבן אפֿרויף צו ראבון, אזו ווי איהך ווייס אזו דו ראבון פֿינט מיין בעקטר נאטער פֿריינד, אונ דו וועסט דיר געוויס פֿרייען מיט מיין חֶלְצָה, שרייב איהך דור אז איהך בין איצט רייכר פֿון פֿריער, אפילו איהך האב געוואָקט פֿון איינע צווייטע פֿלעקטע מינטישן ווס האבן מיר געוואָלט קינן אונ אונזעגעמען מיין פֿארקמען, הט מיר הקב"ה געקראַפֿען אונ פֿון זיין פֿון איהך אַלע פֿאָג רייכר געוואָרן, איהך זעה איהך הקב"ה איז מיט מיר אונ ער הט מיר פֿון אַלע אפֿקלאַפֿע אונ מאכט מיר אַפֿקלאַפֿער, אונ ווייל איהך ווייס אזו דו פֿינט מיין בעקטר נאטער פֿריינד אונ דו וועסט דיר פֿרייען מיט מיין גִלְוִן דרייבט שרייב איהך דעם פֿרויף צו דיר אונ מיר וועלן אונז פֿירען פֿירער זעהן, ווייל

אזו, אים מיר וועלן זאגן דער עק איהך דאס סטאטוס, נחתי דו ברכה צו עשו, ווי א"כ מיר וועלן זאגן דער עק איהך דאס פֿאטר איהך דאס ריידיק, נעמט הט ינאח צו עק ויחן קל ולי תקב"ה ואל נכניו צו דיר, געטעדין די בייניו צו זיך, דס הט ינאח געשיקט צו עשו, און זיך מורה אז זי ברכת ונחמיוסו צו דיר, איהך שיק דיר זאגן איהך האב געזיט מריצ מצות ווען איהך בין ווענען לי קיין, ווי אזוי עק זיין איהך זאל מריצ מריצ מצות, נאר מיר טראכטן, ווארום איהך האבט דער עק איהך דאס פֿראכטונג, אונ אונטער פֿאפטר האט דאס געטראכט דו ברכת צו דיר, וועט דאך די ברכת די זיינע, האב איהך דאך ביי דיר נאר גיט גענוט, זען מיר דאך נוסע פֿריינד, דאך איהך ביי דיר געפֿינן חן אונ פֿריינדשאפט ווי בריינד (השעתיק ימי) :

אֶת־הַעַם אֲשֶׁר־אֵתוּ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לְשָׁנָה מִתְּנוֹת: וַיֹּאמֶר אִם־יָבֹוא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחְנֶה הָאֵחָת וְהִפְּחוּ וְהָיָה הַמַּחְנֶה

די עמה ונת ענא ונת
תורי וגמליא לתרין
מישרון: ויאמר אם ייתי
עשו למשריתא חדא
וימחנה ויהי ניי ומחנה
ותהי משליתא

ת"א וסבי העתה סוכהו ע"י:

רשב"ם

וכן הוא ונקל בכחה. מן קלל: ויחן. מן אשר העה פשה: (ט) ללבושה. שיהיו רחוקים המחנות זה מזה ואם יבואו פורענות יברחו. השתנה האחת. ל' תיבת עששים ובר פששים נקבה. כמו הפשש יצא על הארץ. וחק השמש.

רש"י

(ב"ב ותנחומא) ויכל לו ים ירחוג הוא את ה' החריט: (ט) המחנה האחת והבחה. ומהנה משמע לשון זכר ול' נקבה. (תהלים כ"ו) אם תהנה עלי מהנה הרי לשון נקבה (לקמן לג) המהנה הוא לשון זכר. וכן יש ספר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה (לעיל טו) השמש יאל על הארץ (תהלים טו) מקנה השמים מולאו הרי לשון זכר (מ"ג ג) השמש זרחה על המים הרי לשון נקבה. וכן רוח (איוב ה) והנה רוח גדולה בזה הרי לשון נקבה ויגע בחרב פיות הבנה הרי לשון זכר (מ"ח ט) ורוח גדולה וזקן מפרק הרים הרי לשון זכר (תהלים. וכן ויגע במדבר ע"ו) ואם יאלה מלת ה' לשון נקבה (קד' אש לוהט לשון זכר: ויהי חן המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו כי אלחם עמו מ' התקין עלמו כלשה דברים לדורון תפלה ולמלחמה.

בית יהודה

מאמר נועם עד געשקת נוערן פון עשו ונצור לו אם יהרגו היא את אחרים) אונ ער קש זיף קוצער ננויען מאמר נועם ער הרקנו אנדערע מענטשן: (ט) והמחנה האחת ודבריו. ואגם רש"י (מחנה משמש לשון זכר וישון נקבה) דר ווארט "מחנה" נוערש אמאהל געואגט מיט לשון זכר אונ אמאהל נוערש געואגט מיט לשון נקבה. אמאל שטייט אין פסוק (אם תמנה עלי מחנה) אוב ויא נועם רגען אופ מיר די מחנה (תרי לשון נקבה) נוערש מחנה געואגט מיט לשון נקבה (המחנה תהי דיוער מחנה (לשון זכר) אין מחנה גערעט געווארן מיט לשון זכר (וב' לש' שאר דברים) אונ איז דא נאך אנדערע זאכן ומשמיש לשון זכר וישון נקבה) ויס נוערן גערעט לשון זכר אונ לשון נקבה (השמש יצא על הארץ) דר זינן איז ארוסד געוואנגן אופ די ערד ומקצה השמים מצויא) פון עק הויל איז זיין ארוסגוין (תרי לשון זכר) נוערש גערעט אופ די זינן לשון זכר (השמש ירקה על המים) די זינן זיא האט געשיינט איה גקבה (וב' רוח) אז איז פריא דעם ווינט (והנה רוח גדולה באה) גערעט אופ דעם ווינט לשון נקבה (וב' ג' צדע פולת תהי) לשון זכר) נוערש גירעט איה דעם ווינט לשון זכר (ויהי גדולה איהם) איה דעם ווינט זכר אונ געוואגט איה דעם ווינט זכר (אז איז פריא פיער (ואש יצאה מאת ה') אונ אפיער זיא איז פיער לשון נקבה (אש ירעה) אפיער ער גרענט לשון זכר) נוערש גערעט אופ פיער לשון זכר: ונתה המחנה בנישא לפימה. די מחנה ויס נועם פלייבן נועם גערעטעט נוערן איה ויער מיט אים מלחמה) בעטן צו הקב"ה (והמלחמה) שגברויען מיט עשו (דבריו) צו אמחנה, ווי עס שטייט אין ספוק (ותעבור המחנה על פניו) זיא מחנה וצו עשו איז דורך

חכמים

לכאן שנה יגרום החטא. וע"ל שהכנתם לא היתה אלא והשיבותך אל האדמה: חזקת כלומר להבואו אל' אכל לא הכניחו סיבולו אל בית אביו (וע' בהל"ס ובר"י ונ"א ונ"י): ה' יל דיעק הוה ירח שנה ירחו את עשו וילחן ויעטר ביתה לפי שזה אהב לעשו כי כחוקת כבודת הוה עשו בעניו ילחן ויקלל את יעקב תנחומא. ארי' יל דיעק דמיל לא הוה ירח שנה ירחו את עשו דקילל הכה לרחק הסעס להרגו אלא עיבק אל מתורא שנה ירחו כוח האשים של עשו ואולי ס' לא בוא להרוג את יעקב אלא האשים של יעקב רק עשו כל להרוג את יעקב ואע"פ שלחשו כל עשו הוה רודפין את

שפתי יקרום

דיא תאמן פון עשו סראקט, גוס צו יעקב אדער שפעקט, וקאט יעקב גיט געוואקט וקאט ער נאל סאקן, ער נאל הייסן זינע געשטיין אנשארן ויער גייער אל שטיין גרייס צו מלחמה, סאקער איז די תאמן פון עשו גוס צו אים, אונ וויא עשו וקאט זעקן אז אלע מענטשן פון יעקב שטייגן גרייס צו מלחמה, גענויס מיט אים, וועט ער פון נוערן אף יעקב אונ עס וועט זיך דערנען פריינדליג פירשלאפט נאך שפארק, צויל עשו נועם געבען, יעקב וויל אים הרקנען, נאל יעקב גיט

מפר

נתנה אונ אצד: די ניי ווערן דר פון אונ ועד ווס דר ואקטס מאן. אונ מוא תפלה צו גאט ביה. ער זאל דר מציל זיין פון אים.

לכאן שנה יגרום החטא. וע"ל שהכנתם לא היתה אלא והשיבותך אל האדמה: חזקת כלומר להבואו אל' אכל לא הכניחו סיבולו אל בית אביו (וע' בהל"ס ובר"י ונ"א ונ"י): ה' יל דיעק הוה ירח שנה ירחו את עשו וילחן ויעטר ביתה לפי שזה אהב לעשו כי כחוקת כבודת הוה עשו בעניו ילחן ויקלל את יעקב תנחומא. ארי' יל דיעק דמיל לא הוה ירח שנה ירחו את עשו דקילל הכה לרחק הסעס להרגו אלא עיבק אל מתורא שנה ירחו כוח האשים של עשו ואולי ס' לא בוא להרוג את יעקב אלא האשים של יעקב רק עשו כל להרוג את יעקב ואע"פ שלחשו כל עשו הוה רודפין את

פירוש לתורת אלהים

ניתן אונ ער האט צו מייקט דם פאלק וואס מיט אים ויה אונ די שאף אונ די רינדך והגמלים אונ די קעמלען לשני מחנות אף צווייא שארין: (ט) ויאמר אונ ער קט געוואגט אים אז עשו נועם קומן צו איין מחנה אונ נועם אים שלאגען ותיח נועם זיין דאס עשיין גרייס צו מלחמה, סאקער, וקט עשו צו מלחמה, נועם

הישר

ותפלה אונ יעקב קט ביה גמאן צו גאט בית אונ קט גמאן אונ ד' געט דר גאט ביה הער פון, ו' וקט דר גאט פון מין פאלק

הַנְּשֹׂאֵר לְפָלִיטָה: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אֲבִי
יִצְחָק יְהוָה הָאֵמֵר אֵלַי שׁוּב לְאֶרֶץ צָדָה
וְלִמְוֹלַדְתֶּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ: יִקְמַנְתִּי

ר"א קטנית מכל שם לב טעמית כ :

בעל המורים

שילוח אחר כן: (י) ואיטיב. מלא יו"ד התפלה ששמענו לו י' נסיונות
 על אברהם: (יא) קטנית. יו"ד כטופס א"ע"פ שנתברכתו כיו"ד ברכות
 מלחיות לי המורים וגו' וכן מן מכליל את העולה ואת השלמים ולפי ששעת
 רש"י

רשב"ם

רוח סגולה עושה דברו. ורוח בואו מנצח המדבר ויגע בארבע פנות הכותב:
 (י) אלוהי אבי אברהם ואלוהי אבי יצחק. שהבשחתו בלי זה בבאחי מבאר
 שבע ויומר אני ה' אלוהי אברהם אבי וגו' ואלוהי יצחק: (יא) קטנית מכל.
 לי המורים ואסת יומר יתן הרואי לי ואני עשיתי לא קיימתו גברי ולא עברתיך

בית יהודא

שְׂשִׁיט אֵין פִּסְקוּס יַעֲקֹב הָט גִּנְאָמְט צוּן הַקְּב"ה דְּרַי פִּינְט וְהָאֵלֹהִי אָבִי
 אַבְרָהָם דְּרַי גָּאָט פִּין מִיין פִּאָטֶר אַבְרָהָם וְהוּא עֵס שְׂשִׁיט
 נױטשׂער אֵין פִּסְקוּס (למִלְחָמָה) צוּן שְׂטְרױטן, וְהוּא יַעֲקֹב הָט
 גִּעֲזֹאגְט וְהָרַח (הַתְּרַח הַמִּתְנַחֵם הַנְּשֹׂאֵר לְפָלִיטָה) דְּרַי מִתְנַחֵם הָט נױטשׂ
 קְפִיטױפֿן נױטשׂ נַעֲרַעֲשֵׁטשׂ וְעִינֵן: (י) וְהָאֵלֹהִי אָבִי יַעֲקֹב, דְּרַי
 גָּאָט פִּין מִיין פִּאָטֶר יַעֲקֹב, פִּרְעֶנְט רִשׁ"י וְהָלָחֵן הוּא אױפֿר
 וְפִתֵּי יַעֲקֹב דְּאָרְטֵן הָט יַעֲקֹב גִּעֲזֹאגְט וְפִתֵּי יַעֲקֹב, דְּרַי הָט
 יַעֲקֹב הָאָט פִּאר אִים מױרִא, אױב הָט נִישׁ דֶּערפֿאַנגְט דֶּעס
 גִּנְאָטֵן פִּון הַקְּב"ה אױפֿן זױן פִּאָטֶר יַעֲקֹב (יעִלד מִתְּרַח שְׂחֵר
 הַתְּכִיר שֶׁס הַתְּיִחֵד) נִיךָ אַנְשׁוּאִי אִיז צוּן הָט יַעֲקֹב נִיךָ
 אִמְאֵר דֶּערפֿאַנגְט דֶּעס גִּנְאָטֵן הוּי"ה (הָרַח לֹא לְפָתִיב וְהָאֵלֹהִי אָבִי
 אַבְרָהָם וְהָאֵלֹהִי אָבִי יַעֲקֹב הָאֵמֵר אֵלַי שׁוּב לְאֶרֶץ צָדָה) צוּן הָט
 אױב הָאָט גִּעֲזֹאגְט יַעֲקֹב פִּאר הַקְּב"ה (שְׂמִי תִּמְשֹׁחַת הַבְּשָׂמִית)

לדורו. ותעבור המנחה על פניו. לתפלה. אלוהי אבי
 אברהם. למלחמה. והיה המנחה הנשאר לפליטה:
 (י) ואלוהי אבי יצחק. והלחן הוא אומר ופחד יצחק
 ועוד מהו שחזר והזכיר עם המיוחד היה לו לכתוב האומר
 אלי שוב לארץ וגו'. אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה
 שתי הצעות הצטחתי אחת בלחתי מבית אבי מבאר שבע
 שאמרתי לי אני ה' אלוהי אברהם אביך ואלוהי יצחק ושם
 אמרתי לו ושמרתי בכל אשר תלך. ובבית לבן אמרתי לי שוב
 אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואחיה עמך י ושם נגלתה אלי
 בשם המיוחד לכדו שנאמר ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ
 אבותיך וגו' בשתי הצעות האלו אני בא לפתור: (יא) קטנית

שְׂשִׁיט נִיךָ אִמְאֵר "ה" וְהָאֵלֹהִי אָבִי יַעֲקֹב לְפָנֵי הַקְּב"ה בִּאר
 צְוִינױיא אִמְאֵר הָאָסְטוּ מױר צוּן גִּעֲזֹאגְט (אֶחָת בְּצִאֲתֵי מִפְּתֵי אָבִי
 אֲרִיסְקֵנְאִיגֵן פִּין מִיין פִּאָטֶר פִּין פִּאר שְׂבַע שְׂאִמְרַת לִי אָנִי
 אִיךָ בִּין דְּרַי גָּאָט פִּין בִּינֵן פִּאָטֶר אַבְרָהָם אױב דֶּער גָּאָט פִּין
 נױטשׂ"תִיר צֶבֶל אִשֶׁר תִּתְּנֵן אִיךָ וְעֵל דִּיק הוּסֵן וְהוּא דוּ וְנױטשׂ
 שְׂשׁוֹב הָאָסְטוּ גִעֲזֹאגְט צוּא מִיר (שׁוֹב אֵל אֶרֶץ אֲבֹתֵיךָ וְלִמְוֹלַדְתֶּךָ
 וְהִאֲהִנֵּן אױב וְהוּא דוּ בױט גִּבְרָאן גִּעוּוֹאָן אױב אִיךָ וְעֵל
 בױט דְּאָרְטֵן גִּעוּעוּן גִּעוּוֹאָן צוּ מִיר הָאָסְטוּ בִּאר גִּעֲזֹאגְט
 נױטשׂ"תִיר אֵל יַעֲקֹב תִּתְּנֵן וְהוּס עַר הוּסֵס הוּ"ה הָאָט גִּעֲזֹאגְט
 דְּאָרְטֵן וְהִאֲהִנֵּן בִּינֵע אִשְׂשֻׁעֶר אױב אִיךָ וְעֵל וְיױן מִישׂ דִּיר
 אִיךָ פִּר דִּיר דוּ וְאִשְׂס מִיךָ רַעֲשִׁין פִּין מִיין בְּרִיךְ עֵשׂוּ: שְׂפַתֵי

חכמים

ומהרש"ל כתב נראה דמדקדק מלוא כתיב אולי וכתוב וסיה משמע
 דע"כ וכל זל מדקדק כדו לקים הדגש שהתקין עמו לו' דכרס
 נח"י] ר"א"ל לפרש אולי דל"כ יותר סיה מנחמד לקב' הכל למנחה
 א' והלחה עמו אולי ותכר עליו ברוב עם כעלמה אס המנחה
 הנשאר בעל כרחו תסיה לכלמה שפיר עבד שמלן לפני מנחמו כו
פירוש לתורת אלהים

גִּבְרָאִיגֵעֵעֵ אִמְרָה צוּ אַנטֿרױנִיגֵג וְהָאֵרוֹם אִיךָ
 וְעֵל מִישׂ אִים מִתְּקִימָה הָאִלְטֵעוּן (שׂוֹן ר"י):
 (י) ויאמר האם יעקב גִּעֲזֹאגְט אֵלֹהִי אָבִי דֶּער גָּאָט פִּין
 מִיין פִּאָטֶר אַבְרָהָם וְהָאֵלֹהִי אָבִי אױב דְּרַי גָּאָט פִּין מִיין
 פִּאָטֶר יַעֲקֹב יי דְּרַי גָּאָט וְהוּא הָאָט צוּ מִיר גִּנְאָמְט
 שׁוֹב קַעַר וְוִירֵר צוּ דִּינֵן לֵאמֹר אױב צוּא בִּינֵן גִּבְרִיד
 אױב אִיךָ וְעֵל מִישׂ דִּיר גִּוְסֵס טֵעֵנן (שׂוֹן ר"י):
 (יא) קטנית אִיךָ בִּין וְאֵין גִּמְיַעֲרֵם פִּין מִיִּינֵע נְבִיחֵת

לִי קִימֵי יָקָרִים
 דָּאָ עֵשׂוֹ אִים הַרְגֵנִי מִישׂ וְנִיגְעֵר אִים קִיבֵר, אִים וְנִישׂ
 אֵלֵן גִּעֵנֵן גִּעֵפֵנֵן, דְּרִיבֵר הָט יַעֲקֹב צוֹפִיר לֹא וְנִישׂ מִינְשִׁין
 אִיךָ צְוִינֵי מִתְּנִית, אִיזן מִתְּנֵה דִיא גִרְשִׁשׁעֵעֵ וְנִישׂ גִּעֵנֵן גִּעֵפֵנֵן אֵן
 גִּינױער, דִי אַנְדֵרֵעֵר מִתְּנֵה וְנִישׂ גִּינױען אֵנְדֵרֵעֵר מִישׂ גִּינױער,
 דְּרִיבֵר הָט יַעֲקֹב גִּעֲזֹאגְט אִיךָ וְעֵל וְעָהן וְהוּא עֵשׂוֹ נױטשׂ שְׂאָהן,
 אױב עַר וְנִישׂ קִינֵן צוּ דִי גִרְשִׁשׁעֵעֵ מִתְּנֵה וְהוּא הָאָט, קִינֵן גִּינױער
 אױב עַר וְנִישׂ צוּ גִאָר קִינֵן שְׂלַעֲטֵם שְׂאָהן, נױטשׂ דִיא אַנְדֵרֵעֵ
 מִתְּנֵה גִעֵשׁוּיִקֵם אִיזְשְׂאָהן דִי גִינױער, אִם בִּיא עֵשׂוֹ אֵף מִתְּנֵה
 הָאָתֵת וְהַפְּדֵי, אִם אִיב עֵשׂוֹ וְנִישׂ קִינֵן צוּ דִי גִרְשִׁשׁעֵעֵ מִתְּנֵה
 אױב עַר וְנִישׂ וְשְׂאָהן, וְנִישׂ גִּינױער אֵנְדֵרֵעֵן קִינֵן גִּינױער נױטשׂ נִישׂ
 גִּעֵפֵלִיגֵעֵעֵ מִתְּנֵה גִרְשִׁשׁעֵעֵ וְעִינֵן, וְיִישׂ וְיִישׂ הָאָהן גִּינױער וְעֵלֵן
 וְהוּא עַס שְׂשִׁיט אֵין פִּסְקוּס וְנִיךָ יַעֲקֹב מִיָּד, יַעֲקֹב הָט שְׂאָהן

ספר הישר

דאונגע און יצחק דוא אל ין האסט מיר געזאגט בשעת איה פון
 ארום געזענן פון מיין פאטער. יו"ד דס איה וועל דיר געבן דאס

מִכַּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הַאֲמֹת אֲשֶׁר
 עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי־בְמִקְלֵי־עַבְרָתִי
 אֶת־הַיְרֵבָן הַזֶּה וְעַתָּה הֵיטִיתִי לְשָׁנִי
 מִחֲנֹת: יֵה הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אַחֵי מִיַּד
 עֵשָׂו כִּי־יִירָא אֹנְכִי אֵתוֹ פְּרִיבֹאֵה

יְבוּתִי כִּכְלֵ הַחֲסָדִין וּמִכָּל
 מִכּוֹן דִּי עַבְדְּךָ עִם עַבְדְּךָ
 אֲרִי יְהוּדֵי עֵבְרִית יֵה
 יְרֵבָא הַזֶּה וּבְכֵן הֵיטִיתִי
 לְתַרְיִן (כִּי לְתַרְיִין)
 מִשְׁרָן: יֵה שְׁוֹבְנִי כֵעֵן
 מִיַּד אַחֵי מִיַּד
 דַּעְשֹׁ אֲרִי בְחַל אֲנִי

בעל המורים

ירא אני שמא יגרום לי הסטף: כמקלי: כמי ישקב פי' כנפסי לבדו. ד"ל בזכות ועקב עבדו וישראל את הירדן: (יב) הילולי נא מיד. ר"ת המן רמז להמן ס"לא להכות אם על גנים כדכתיב טף וגוים, והכני נ"י במס'. הכה ויורד אף יוכל ללחם אחי והכני גבי גלית וזמר מה טעקב יולל מעשו אף דוד יולל מגלית וזכות ועקב עמד לדוד וכסס

רש"י

ומהטות כ שטפות עמי לכך אני ירא שמא משהכחתיני נתלכלכתי כהטא ל ויגרום לי להמסר ביד עשו: ומכל האמת: אמתה דכרדך מ שמירת לי כל השכחות השכחותי: כי במקלי: לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מנהג אלא מקלי לבדו. ומדכס אנדה כן מקלו בירדן נ וככק הירדן: (יב) מיד אחי מיד עשו. מיד

האמת. (אמתה דכרדך) ויירא דו האקט אמת נעמאקט דיניע נעחית צו טאן אפע דיניע צוואנן וואס דו האקט מיר צו מיניע מצות: וגי כמקלי. ויגב ואנט ויען איה בין געמאנגן כסף ויא הוב ולא מקנה אלא מקלי (ברדו) האב איה גיט מין שטעקן אליון ויגדרש אנדרד דר מדרש ואנט (תו מקלי ברדו) איה דר ירדן געשפארטן געווארען אונ דר איה אריבער פון מין ברדערס האנט יאש: יגב עשי פאה) וואס גר

דעת וקנים מבעלי התוספות

(יב) כי ירא אנכי אהרן: ישלח משרוניתא הירא ירא כינשו אחר שבשתינו הקב"ה. ענה ת"ח אחד תשובה בצדה שאמר כי במקלי עברתי את הירדן הוא כלומר כשהבשתיני הקב"ה לא הויתי כי אם בעצמי ועתה הויתי לשני מחותני ולכן אם לא [ינין] איתי ירא כינשו שבשתיני הקב"ה אמנם ירא אנכי פריבא והכני אם על גנים כי על האם ועל הכנים לא הבשתיני וכי:

היה ירא: מ ק' לשי"ו וכו בשביל שהקב"ה אמת יתעטו ויחזו עשיתו: נוסד כדכור אלו נפל לי עשי' אלא לי שזירה שזוירתי הוא עשיתו: נוסד לו הירדן והכני כי מחותני מוא"ל לפסוטי און כאל אלא חסד אחד: פירושו לתורת אלהים

מכל מחמת דעם: יגב אונ דעם אמת ווס דו האקט מיט דיין קנעכט שוין גטאן כי ווארום גאר מיט דעם שטעקן בין איה איבער גיפארען דעם ירדן אונ מין אייגניס האב איה גאר גיט גיהאט געטה אונ היינט בין איה גינוארען צווייא מחנות (שניו רשי): (יב) הצילני נא ויניא מיה מצילי מיר אחי פון מין ברדער מיר עשו פון האנד פון עשו (שניו רשי) כי ירא אנכי ווארום איה פארבט מיה פר אים פן יבוא געוין פיר הירדערס טענשטין עס נאל ווערן אמלקחה אונ אין קעןן וואען צום פאשער ער איה גאר גיט שולדיג, יגב איה אין אונ ער האט גיט געוואקס:

הישר

אונ עם איו מיר גיט געווען געווארען קיין שום יאד. אונ גאר דעם איו דוא היי מיר געוואקס צו איה ואל ו אים קערן צווא מין

רשב"ם

כדאוי לכך אני ירא אע"פ שהבשתיני שאיך דן את האדם אלא לפי מעשיו כמו שטענו בחוקיה שאמר לו הניבא מה אחא ולא חזיה ואע"פ בחבלה חזקה הוסיף הקב"ה על ימיו חמש עשרה שנה: (יב) פן יבא והכני: לפי

יעקב נתיירא אף דוד נתיירא מה יעקב נרדף אף דוד נרדף וכסס בית יהודה

וקייתי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי מיון שכר פר מיניע מעשיו טובים ווס איה האב געטאן זען ווייגי געווארן, ויירא דו האקט מיט מיר געטאן פיל חסד אונ אמת ולכך אני (גרא) דריבער האב איה מורא ושפא משהכחתיני נתלכלכתי בהטא מיר טאמר האב איה געשעס געווינדעט גאר דעם ווי דו האקט מיר אע"פ צוגעוואקס. אונ וועגן די יודד בין איה פיי דיר פארמיאוסקט געווארן אונ דו וועקט מיר גיט הערפען (וירדו) לו להקטר ביד געוון אונ דאס וועט מיה פרוינגן איה זאל איבערגעגעבען ווערן און דוא האנט פון עשו: וומפ"ה בריד (ששפת לי כל התקנות שהבשתיני) אונ דו האקט געוואקס, דריבער האב איה שוין אפגעוואקסן דעם שכר פון צו רבן אונ בין אריבערגעוואקסן דעם ירדן (לא היה עמי לא נעתיאט פריא מיר גיט ויבער גיט גאר גיט בקמח נאר גיבדן ויגב דער קט געלויבט זיין שטעקן איה דעם געמאנגען: (יב) מיר אחי מיר עשו. ויגב ואנט (מיד אחי)

שפתי חכמים

כן כשלאות בדרך נגזלם סלא נתקיימה כי כשהתקן: כ ר"ל מכל החסדים לוינו בשביל החסדים ואת ענין היינו טעמית עמי ווס' דלת פי' עס: ל דחי הוס טעם בשביל מיעוט זכות לחוד בשביל זה לא הוי' זכרן לירא דקיימא לו און מיהא בלא טעם ואון יסודין בלא עון לכך הולך לפרס גיטו הטעם של שמה יגרום הטעם ואי הוס הטעם של שמה יגרום ההוא לחוד ה"ל דמחוס וס גיט לא הוס לו לירא דזכותו יסוד מוכותו לו על חזותו לכך הולך גיט לפי הטעם של מיעוט זכות ואל' בשביל כי טעמים הללו כדפרס' ועל גבי זכותו וכו' ונס מה שפי' שמירת לי כמקום עשית ווסד פ"ה שפעה לו ותי טכות א' ככקט ג ולפי' פי' ומה גוי' ימו ועוד פי' שפעה לו ותי טכות א' ככקט

ליקוטי יקרים

מורא געהאט, ויגר' י, אונ ער דף בעצער געווען, קעגנן מיר זאגן, ווארום איינדר יגב איה אונגעגעיאנגן פון זיין היים קט די מוסר צו אים געוואקס איה האב גיהערט אז דיין ברדער עשו קט געוואקס ער וועט וואקסן בין דיין פאסער וועט שפארען נאכדעם וועט ער דיר ברענגן, קט יגב געוואקס און לאנג ווי זיין פאסער לעבט איה ער זיבער מיר זיין לעבן, איצט אז יגב קט גיהערט עשו קומט איה אים צו אמלקחה, געוויס מיניעס ער אים צו הרגן, און דאך צוציין אז זיין פאסער איז געשטארבן, דריבער קט יגב כולא געהאט פאסער וועט עשו אים ברענגן, ויגר', אונ ער גיהאט צער וואס זיין פאסער איז געשטארבן, גאר אין אמת קט זיבעק געלעבט, אונ וועגן דעם האט עשו מיט די מלקחה וועט איבער פון וועגן מענטשן אים ברענגן, וועט ער דא מלקחה געברענגט געווארען

ספר

משפחות פון דער יעד אונ דוא גאט ביה האקט יקנים געווען דיניע בריד אונ האקט מיר געגינגן קינדער אונ איה פל עשירות

עֲשֶׂהָ: וַיִּתֵּן בְּיַד עֲבָדָיו עֶדְרָא
 לְבָדוּ וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו עֲבְרוּ לְפָנַי
 וְרוּחַ תְּשִׂימוּ בֵּין עֶדְרָא וּבֵין עֶדְרָא:
 וַיִּוְצְאוּ אֶת הַרְאִשׁוֹן לְאֹמֶר כִּי פִנְיֶשְׁךָ
 עֲשֵׂנוּ אָחִי וַיִּשְׁאַלְךָ לְאֹמֶר לְמִי אַתָּה
 וַאֲנָה תִלְךָ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ:

וַיִּתֵּב בְּיַד עֲבָדוֹהִי
 עֶדְרָא עֶדְרָא בְּחֹדְרוֹהִי
 וַאֲמַר לְעֲבָדוֹהִי עֲבְרוּ
 קְדָמַי וְרוּחָא תְשִׂימוּן בֵּין
 עֶדְרָא וּבֵין עֶדְרָא:
 וַיִּוְצְאוּ אֶת הַרְאִשׁוֹן
 לְמִימַר אָחִי וַיִּשְׁאַלְךָ עֲשֵׂנוּ
 אָחִי וַיִּשְׁאַלְךָ לְמִימַר לְמִן
 אַתָּה וְלִמִן אַתָּה אֵלֶּה וְלִמִן

בעל המורים

שמונה מילים בחדום לפני מלך מלך בשראל ל"א לך מסיים הכל
 כמ"ס לפי סכל הכמות שכתב לו חי כעלי מומים שלא יקריב מהם
 קרבן: (יו) ורוח: כי סכל ואורך רוח וסכלה עמוד ליהודים רמו לזרות
 מלכות: ולמי: כי מ"ס: דין ואורך ולמי כל חמדת ישראל. ולמי אני עמל. לומר כל חמדת ישראל ועמלם נעלו בני עשו וחוז ולמי כל חמדת
 רש"י

רשב"ם

(יו) ורוח תשימו: דרך כבוד הוא לפחות הרבה זה אחר זה: (יה) למי
 אחת: עבד. והם השיבו לעבדך ליעקב:
 ד"ס את כנגד די
 חמדת ישראל ועמלם נעלו בני עשו וחוז ולמי כל חמדת

בית יהודה

ז"י (וכר כנגד נקבה) צו יעדר נקבה קטן ער געשיקט אונקר
 ויפ"י שצניע בפתמיש) אונ נוי"ל קעמירטן זיך גיט
 ווען מענטשן זעהן (לא פרקבו תהיב) האט דער פסוק גיט
 געשריבן מיט דעם נאמען זקרים נאר ער האט געשריבן
 דגניקט: נעריסו. מיינט מען תמורים ואיינזען זקרים:
 (יז) ועדר עדר זבדו. ועדר עקטאע בזונדער רב"י מין ומין
 געצ"י: ועדר מין בתמות קט ער געשיקט בזונדער: ועבדו
 גפניו. איר נאָפֿש גיין פֿאַראַויס (דרך יום אי פחות) אלשיק
 וועט ווס מען גייט אָפֿאָר אָדער עפעס ווייניגער וויא אָפֿאָר
 נעג"י אָב אַפֿרָקט) אונ איר ווע"ל קומען נאָך אייך: וווינע

ולמי שלטנו בתמיים לא פרסמו הכתוב (כ"ר): ועירים.
 המורים זכרים: (יז) עדר עדר לבדו. כל מין ומין
 לעמלו: עברו לפני. דרך יום או פחות א ואני אבא
 א אחריכם: ורוח תשימו. עדר לפני הכירו ג מלא
 עין כדי להשיע עינו של אותו רשע ותחוזה על רבוי
 הדורון: (יח) למי אהה. של מי אהה מי שולח ותרגומו
 דמאן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך כל מי הם
 למי המנחה הוזהר ד שולחה לנ"ל משמשת בראש המיכה
 במקום של כמו (לעיל לה) וכל אשר אתה רואה לי הוא שלי

תשימו. אדער ווייטערונג נאָפֿש איר מאַהן (עדר לפני חברו
 און ווייט אז די מענטשן פון דיא אדערע סטאדע נאָפֿן גיט
 קעגן זעהן די צווייטע) אונ פון דיא פערשע זאָפֿ מען גיט
 קעגן זעהן דיא פערשע (יח) דריטע, אונ פון דיא פינפטע זאָפֿ מען גיט
 דורון) מען זאָפֿ אים מאכן וואנדערין איך אהר רשע מען
 עשו וועט פרעגין דעם געשיקט פאסטאָר פון וועמען ביזטו (מי שלחך) ווער האט דיר געשיקט (והרגום דמאן אסי דער
 תרגום מיינט איך און, פון וועמען ביזטו: ולמי אלה געדיקט. זאגט רש"י מען מיינט דמאן אסי דער
 וואס גייעט פאר דיר (של לה) פון וועמען זענן וויא (למי בתנחה הוזהר שולחה) צווייטן און די מתנה געשיקט געווארן
 (לפ"ד משפ"ת בראש המיכה במקום של) דער למ"ד ווס אין אנהייב ווארט) וויא און געשיקט געווארן
 "של" מ"י פון וועמען (קמו) וויא עס שטייט אין פסוק (וְכָל אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֵת) אָפֿיין ווס דו זעהסט (מי הוא) מיינט מען (שלי הוא)

שפתי חכמים

היכל גבי כניסה ג"כ שלשים כמו גבי מילים ע"כ הביא ומ"א שכולם
 היו שלשים וח"ל ח"כ למה לא נפרש לו כונה היו הנקבות וכמה היו
 הזכרים לפי ולפי ומי ושל ע"ז זכרים וט"ו נקבות: א לא לפני מוס
 מדכתיב בסוף ותעבור וכי ווא לו וא לא היו מושק אלא דרך
 מוסע או היו לין כולן כמלון אהר. וזה נמי איש שהיה יוצא מדרך
 יום דהא בו כיום היה יעקב נותן לשעו את המנחה כמו שנוכח מן

המקראות הכלים אחרי כן: ב מדיעקב אזה להם לומר והנה גם הוא
 אחרינו ח"כ ודאי גם להם אחר כן: עברו לפני ואני אבא אחריכם:
 ג ר"ל עדר אחר עדר כבדרך דלנו עורכב מאי ראשון מי ושלשי
 סיך ביה הא כולס ראשונים נקראו: ד ר"ל למי הכני כששעו כמ"ס
 רש"י וזמרת לעבדך יעקב על ראשון ראשון וכי ואי סוה הראשון
 ג"כ כששעו היל"ל וזמרת לחדונו לעשו שהוא היה תשובה על שלמו:

פירוש לתורת אלהים

אונ צעהן זקרים פון איינזען: (יז) ונותן ביד אונ ער
 קט ויי נגען וייגע קגעכט עדר עדר לבדו אימליכן
 מיט וייגע סטאדעס בזונדער ויאמר אל עבדיו אונ ער
 קט גינאקט צו וייגע קגעכט עבדו לגבי פארט איקר
 פר מיר אונ איך ווע"ל קומען נאָך אייך וינח אונ
 אדער ווייטערונג נאָפֿש איר טאן צווייטן איין סטאדע
 אונ צווייטען דער אדערער סטאדע [שיו רש"י]:

ווארום איר ווי וואל אז מיט דין דער בארעקמיש האב איך
 דס נוסם בא ופן. אונ אונד"ו ימ"ח ה"ט ביציל פון וועגען דין
 ב"י 26 3

ספר הישר
 קטד אונ דער בארעקמיש אונ געמירט מיר דרוף. וובל אונ וויא
 געב"ב קט אונ געלאזט די תפלה קט יעקב צו מיינס ווס קט קט
 געראט

ספר הישר
 קטד אונ דער בארעקמיש אונ געמירט מיר דרוף. וובל אונ וויא
 געב"ב קט אונ געלאזט די תפלה קט יעקב צו מיינס ווס קט קט
 געראט

יש ואמרת לעבדך לעיניך מנחה
 הוא שלוחה לאדני לעשו והנה גם
 הוא אחרינו: כווצו גם את השני גם
 את השלישי גם את כל ההלכים
 אחרי העדרים לאמר פדבר הזה
 תדברון אל עשו במצאכם אתו:
 כו ואמרתם גם הנה עבדך יעקב
 אחרינו כיואמר אנכפרה פניו
 במנחה ההלכת לפני ואחריכון

אילו בדרדך: יש ותימר
 ד ע ב ד ד ד י ע ק ב
 תתקרבא היא דמישקא
 דרפוני לעשו והא אף
 הוא אתי בתנא:
 כ ופקיד אף ית התנא
 אף ית תליתאה אף ית
 פל האלוין פתר עדנא
 לממר כפתנמא הדין
 תמללון עם עשו פד
 תשפחון יתה: כו ותימר
 אתי הא עבדך יעקב
 אתי בתנא אלי אמר
 א נ ח ג ה ד ר ו ג ו ה
 בתקרבא ד א ז ל ת

רשב"ם

כא מנחה. כמו שפרשתי בפ' בראשית (כא) כי אמר אברהם פניו
 כן חשב יעקב בלבו ואין זה מדברי השלוחים: וגם הנה הוא אחרינו.
 וזכר נחלי חלה שלוחה והנה יד שנתה גם כן לניל פי משה
 היא שלוחה לזרוע לעשו כה אמר עבדך יעקב וכמו הסת יד שלוחה
 היא שלוחה לזרוע לעשו כה אמר עבדך יעקב וכמו הסת יד שלוחה

בית יהודה

הוא (התלים כד) לה' אחרון ומלואה של ה' (יש) ואמרת
 לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון
 ששאלת למי אתה לעבדך ליעקב אני ותרגומו לעבדך
 דיעקב וששאלת ולמי אתה לפניך מנחה הוא שלוחה וגו':
 והנה גם הוא. ה' יעקב: (כא) אברהם פניו. אבעל
 רגזו וכו' (ישעיה כה) וכפר ברתכם את מות (סס מו) לל
 תוכלו כפרה. וזרחה בעיני שכל כפרה שאל על וחסר
 ואלל פנים כולו לשון קומו והטעמה הן ולשן ארמי הוא
 והרבה בגמרא וכפר ודיה בעי לכפורי ידיה בההוא גברה
 וגם בלשון המקרא נקראים המורקים של קדש כפורי וזה

אין מן מיינען נאך ששויט אין פסוק (לה' הארץ ומלואה)
 מיינען מען ש"ה'. די עבד אונ ארץ נום אויף דיא עבד אין
 פון הקב"ה: (יש) ואמרת לעבדך לעקבו. דו זאָקסט ענפערן
 צו ערשטן ראשון) אויף דיא זאך נום ער וועט דיר פּרעגערן
 צו ערשטן זאָקסט אים ענפערן צו ערשט (על אחרון אחרון)
 אויף די זאך נום ער וועט דיר פּרעגערן זאָקסט אים
 ענפערן שפעטער. דו זאָקסט זאָנן צו אים (יששאלת למי אתה)
 דו האַקסט מיך געפרעגט צו וועקן בייטו. ענפער אויף דיר
 (לעבדך יעקב אָני) אויף פון צו דיין קנעכט יעקב (תקראת)
 דר תרגום שבייבט דיעבדך דיעבדך פון דיין קנעכט פון יעקב
 (יששאלת) אונ וואס דו האַקסט געפרעגט (למי אלה פניך)
 צו וועקן גיהען די פּהמות וואס גיינן פאר דיר ענפער אויף
 הערר עשו: (והנה גם הוא אחרינו). יעקב איז אונז גייט אויף
 נועל שטייען וצושטרען זיין פּעס (יב) אונ אז זאָנט דער פּסוק
 איינער פארבינדונג וואס איר האט געמאכט מיט דעם טויט,
 קעגן שטערן, זאָנט רש"י (והנה גם פניו) מיר גייעט צו זאָנן
 וואס שטייט בייא זינד אונ ביי דעם פּנים (פולו זשין קניית
 ארמי היא) דס אין איין ארמישער ווארט (תקראת פּנך) אין
 אָפּגעווישן זיין האַנט (כען געפירי ידיה פּתחי ברכא) ער וויל
 אין זשין פון פּסוק אין אויף אונ (תקראת פּנך) דו הייליגע
 שפתי חכמים

שפתי חכמים

הא אחריו לא היה כלום אפי"כ ל"ל דקאי על יעקב ונלמוד ממנו על
 תורת אלהים
 או נוי די רייד נום איה האב גיאנט דעם ערשטן
 תבדיון און זאָלט איר אלע ריידען צו עשו אז איר
 וועט גרייכן אים: (כא) ונפרתם אונ איר זאָלט זאָנן
 גם אוף הנה עבדך דיין קנעכט יעקב אין אוף אונזער
 אונז נאך פאר וואס גיט מיט אונז גלייך פי אָמר
 ווארום ער הט זיך גיטראכט אַכפרה איה וועל אָפּ
 ווישן ניין צאָלן מיט דר מנחה נום ויא גייט פר מיר
 פירוש לתורת אלהים
 או נוי די רייד נום איה האב גיאנט דעם ערשטן
 תבדיון און זאָלט איר אלע ריידען צו עשו אז איר
 וועט גרייכן אים: (כא) ונפרתם אונ איר זאָלט זאָנן
 גם אוף הנה עבדך דיין קנעכט יעקב אין אוף אונזער
 אונז נאך פאר וואס גיט מיט אונז גלייך פי אָמר
 ווארום ער הט זיך גיטראכט אַכפרה איה וועל אָפּ
 ווישן ניין צאָלן מיט דר מנחה נום ויא גייט פר מיר

אֲשֶׁר-לֹא: כה ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר: בו וירא כי לא יכל לו וינע בכף ירכו ותקע כף ירכו יעקב בהאבקו

ר"ל א ויחל יעקב עם אל ואבק עם: וירא כי לא מ' כחור פ' כחשית: כחשקו עמו חשקו מ' :

כה ואשתו יעקב פלחודוהי ואשתו ל נבדא עמה עד הספק צפרא: כי וחיזא ארי לא יכל לה וקריב בפתי ירכה ונע פתי ירכא דיעקב פאשתו ירתה

בעל המורים

(כה) ויאבק. בני' כסא הכבוד מלמד שהעלו האבק עד כסא הכבוד: אש עמו. בני' עשו אלוים: ויאבק איש עמו. ס'ת קסו עז עם בית עשו לקס: (כו) וינע בכף ירכו. לראות אש הוא מלאך ממונה אש הוא לו קפלים. ס'תגלחוס און לנסה קפלים. א'לי לנסולו מן הסעודה לפי שקנה מעטו הכבודה בסנה הסעודה: כפק ירכו. בני' לנסולו מכהונה:

רע"ו

(כה) ויותר יעקב. סכה פכים קטנים ב חוזר עליהם (חולק לא): ויאבק איש. מנחם פ' ויתעפר איש מלשון אבק סהיו מעלים עפר כרגליהם ע"י עמועם, ו"ל' סהוא לסון ויתקשר ולשון ארמי הוא כתר לחבוקו ביה ואבק ליה מויבק לשון עניבה סכן דרך סנים סתמעלנים להסיל איש את רעהו שחוקו ואיבוקו כדוועותיו ויטרשו רז"ל סהוא ל סרו על עשו (כ"ד) (כו) וינע בכף ירכו. כולית היחד התקוע כקלבוטת קרוי כף ע"ס שהכשר שעליה כמון כף של קדישה: והרקע. נתקעקע ממוקוס סכרתה ודומה

רשב"ם

המים כדי לברוח: (כה) ויותר יעקב לבדו. כלומר שהעבור כל אשר לו שלא היה עוד לעבור וירא לבדו וירא לעבור אהיהם כדי לברוח דרך אחרת שלא יפגעו עשו בחמון: ויאבק. מליך עמו שלא יוכל לברוח ויראה קיום דברו של הקב"ה שלא יתקוה עשו: (כו) כי לא יכל לו. המלאך וירעה לעבור ולברוח בעל כרחו: והקע. נבדלה מן היחד כמון מן הקע נפשי סמד:

בית יהודא

(הוא) כפאן וקניני פאון עד הם גענופן פון דר זייט מייך אונג ד'ט גע'ייניקט אויף די אנדערע זייט מייך: וכהו'ונותר געקבן. יעקב איז גע'פליבן אל'יין (שכח פכים קטנים וחרו ג'ה'הם) עד הם פארנעסן צו געמן ק'יינע קריג'אף איז עד וועגן זייא צוריק אריבער'געגאנגען דעם מייך: ויאבק איש. זאגט רש"י (מנחם פ'ש ויתקשר איש) כנחם מייךשט דר מענטש האט זיך געשטויבט (כ'ג'שון קב'ק) פון ווארט אבק ש'אויב (ש'הוי כ'ג'לים עפר כ'ג'ה'הם על י'ר' גע'ינעם) טייל זייא האבן זיך געשאק'ול'ט וגעשטייבן איינער דעם אנדערן האבן זיי געמאכט אשטויב מיט ווייערע פיס, זאגט רש"י (ו'י נ'ר'ה'ה) מיר געקעקט צו זאגטן (ש'ראו לשון ויתקשר) ויאבק מיינט ארמי הוא) דאס איז איין ארמישער ווארט ווי עם שטייט אין דאס געקעקט צו אים. נאך שטייט דאס געקרא (וואק' ליה מיבק) (לשון ד'ר'ך ש'נחם שמתעצבים לחיל איש את רעהו) אזו איז דערשטייגער ווען צווייא מענטשן שטאנקן זיך איינער אויף דעם אנדערן און איינער וויר אומנווארפען דעם אנדערען (ש'ח'ב'קן וואק'בן ב'רויעותיו) נעמט עד אים ארום מיט דיא זעקט און בהעקט אים צו זיך (ו'פ'רשן ב'רויה'הם ו'ק'רנ'ם ל'ד'ר'ה'ה ש'הוא ש'ר'י ש'ל' ג'ש'ו) די ר'פ'גן זאגין דאס איז געווען דר שר פון עשו: (כו) וינע בכף ירכו. זאגט רש"י (כל'ית ס'ר'ה'ה ס'תקע'ת בק'לבוט'ת קרוי כ'ף) דיא שטיק פ'יס פון קניה ב'וז צונג ב'וי'ה ה'ייקט זיך דר ב'יון נ'ום איין זיך ה'ייקט ק'ל'ות אונג דר ב'יון איז אריינגעשטיקט אין זיג'ב'יון דאס ה'ייקט ק'ל'בוט'ת, אונג דיא פ'לייש וואס איז אויף דעם ק'ל'מת ה'ייבען ה'ייקט ב'ר' נעל' ש'ם ש'ה'ב'ש'ר ש'ק'ל'ת ב'יון כ'ף (ק'ר'ה'ה) טייל ד'ל ק'ל'בוט'ת, אונג איז ה'ויב'ן אויף דעם ק'ל'ות איז געמאכט ווי א'ל'ע'פ'ר פון

שפתי חכמים

ויעבר את מנכר יבן עוד פ"א ויעבר סחור אלל גשיו ואח"כ ויקחם ונו'. עור י"ל דרש"י דייק מנכמים ויקחם ויעטירם ללא הל"ל ז ויעטירם אלל ודלו עשה עלמו נגמר וכו': כ (א'ג'ל'ין) ל'פי סגל ה'ג'ים סמוכים כ"ר העובר דמתיב ויעבר את כל אשר לו ולאו דוקא כ'כס אלל ברום סוף חסונים וקראים פכים וככר נאמנו בזה דברים רבים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) ויותר ייקב לבדו. פירש"י מלמד שנשאר על פכים קטנים וספק דבר מנכמים לבדו אל תקרי לבדו אלא לבדו. ד"א לשון לית הבד שבושישין ממנו שמן וית ודרך הוא להצניע שמן בפכים קטנים:

כנ"א ובהר"ן אלל רש"י פ"ן כן כ'ק' דף ע"ו: ל כדמויות רש"י פירוש להורות אלהים

ויגזרים אונג עד הם זיי גמאכט איהר פארן און ארץ וום איז צו אים די כהמות מיט די מטקלמרים: (כה) ויותר אונג יעקב איז אל'יין ג'פ'ל'יען זיי'ה ר"ל ויאבק אונג הם זיך גרא'יג'ל'ט א'ע'ע'ש' א'ד'ער א'מ'ל'א'ף מיט אים ב'וז דר מ'א'ר'ג'ן ש'ט'ע'ר'ן איז אויף ג'ג'א'נ'ע'ן: (כו) וירא אונג עד הם גע'ה'ן דר מ'ל'א'ה'ה הם גע'ה'ן זיך לא יכל לו אז עד קאן אים גיט ב'יי ק'ו'מ'ין וינע הם עד אים אן ג'ר'יר'ט זיין ד'יך ו'תקע אונג עם איז ג'א'ר'ן פ'ר ר'וק'ט ד'ער א'ד'ער פון דעם ד'ר' פון יעקב איז זיין

ויעבר את מנכר יבן עוד פ"א ויעבר סחור אלל גשיו ואח"כ ויקחם ונו'. עור י"ל דרש"י דייק מנכמים ויקחם ויעטירם ללא הל"ל ז ויעטירם אלל ודלו עשה עלמו נגמר וכו': כ (א'ג'ל'ין) ל'פי סגל ה'ג'ים סמוכים כ"ר העובר דמתיב ויעבר את כל אשר לו ולאו דוקא כ'כס אלל ברום סוף חסונים וקראים פכים וככר נאמנו בזה דברים רבים ליקומי נחמיה

(כה) ויאבק איש עמו וכו'. ויען יעקב הם ג'פ'ע'מ'ש'ם זיי יעקב זעגן די כ'ר'ת'ת יא'ף גיט גע'ו'ע'ן וינע, וז"ל עם איז גע'ו'ע'ן מיט אשעו'ת, יעקב הם ג'פ'ע'מ'ש'ם ג'ש'ו שטייט פאר אים אונג עד ג'פ'ע'מ'ש'ם צו עשו, נאך גע'ו'ע'ן ווען ג'ש'ו איז גע'ו'ע'ן פ'ר אים, אונג זיי האט ג'פ'ע'מ'ש'ם צו עשו מיט איין א'ד'ער ר'ק'ה, אונג אויף יעקב האט עד גע'ו'ע'ן גם ב'וי'ה יתק'ה ע'ן ווא' אויך זיין ג'פ'ע'מ'ש'ם, און א'מ'א'ל'ס איז גע'ו'ע'ן די ר'ק'ה ב'יי יעקב, דיא ב'ר'ק'ה נ'ום יעקב גיט יעקב'ו צו יעקב, איז גע'ו'ע'ן צוויי וואק'ען, איין מאל איז גע'ו'ע'ן פ'ר'ק'ה, דס צווייטע פ'ר'ק'ה, ג'ו'ע'ש'ט, ר'ים, דס ג'ו'ע'ל'ע'ק'ו'ים אז גע'ו'ע'ן אויף א'ת'נ'אי, ווי יעקב הם גע'ו'ע'ש'ט צו עשו פארש'ר חריר ו'תק'ה ע'לו, ווען עם נ'ום ק'ע'ן די צייט דו זאק'ס ג'ו'ע'ל'ע'ק'ו'ים נ'ום, ווען א'ר'א'ש איז זיין ג'ו'ע'ל'ע'ק'ו'ים פון ד'יר, וזיא קען האט גע'ו'ע'ש'ט צוה ר'ק'ה ז'א'א'ם ג'ל'א'ום וואק'ען

ספר

ויערען. ווען אונג יעקב הם ג'פ'ע'מ'ש'ם די נאכט אויף דעם ארש ויערען אונג גאם ב'יה הם גע'ק'ר'ים דיא ת'פ'ה פון יעקב און נאם

הישר ב"ה הם גע'ש'ק'ט דר'יי מ'ל'א'כים ו'ן ה'י'ם צו עשו אונג די מ'ל'א'כים זעגן ג'ע'ו'ע'ן צו אים אונג האבן ו'ן אים גע'ו'ע'ן פ'ר ג'ש'ו ג'ו'ע'ן וני

עמו: כו ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתיני: כח ויאמר אליו מה ישמך ויאמר יעקב: כט ויאמר לא יעקב

עמה: כו ויאמר שלחני ארי שליך צפרא ואמר לא אשלחנה אלהין ברכתיני: כח ויאמר לה מה ישמך ואמר יעקב: כט ויאמר לא יעקב ותאמר עלהי כס לא ויאמר כי אתה שמו של עשו הוה לברכתי עשרו על עשו הוה: (כז)

רשב"ם: (כז) ויאמר עלהי כס לא ויאמר כי אתה שמו של עשו הוה לברכתי עשרו על עשו הוה: (כז)

(כז) כי עלה השחר, וכיון שהארץ היום משה יש לילך לדרךך: כי אם רש"י

לו (ורמיהו 1) פן תקע נפשי מומך לשון הסרה ובמשנה לקטע בלחן לשרש טרשיהן: (כז) כי עלה השחר. ולריך חני לומר טירה בזים (ש"ר חולין לא): ברכתני. הודה לי על הברכות מ שברכני אבי עששו מערער עליהן (וכאן קשה לרש"י שברכני הל"ל. אלא הודה וכו' וכן איתא בהדיא בזוהר שרפת תוריע עמוד מ"ה דוק): (כט) לא יעקב. לא יאמר עוד שהברכות בואו לך בעקבה ורמיה כי אם זאמן שירך ביי טאג: וברכתני. דו וועסט מיה האבין מודה ויין אז די ברכות נום מיינ פאטר האט מיה גיבענטשט אויף זיי אונ זאגט איה האב זיי אונעקעגעקומן פון אים: (כט) ולא יעקב, דיין גאמן זאל גיט גערופען ווערן יעקב (אם זאגט ער ששברכות באו לך בעקבה ורמיה) ע"ז גיט מער פאלשקייט אונ מים גארעך (פי אים בשררה ורגלי פנים) גאר שפתי חכמים

שפתי חכמים עשו עכ"ל: מ ואל"ל דלחא ביקש מוננו שברכו מנש. וי"ל מהסב לו מנלך לא יעקב ולא יאמר ע"ך וכו' א"כ ש"מ עשקב הוה מנקש מננו כדמפרש רש"י לא יאמר ע"ך וכו' א"כ ש"מ עשקב הוה מנקש מננו לבר זה עיודה לו על הכרעות והוה הוה מנכיו עשר. רש"י:

פירוש לתורת אלהים
טאן באנגלון מיט אים: (כו) ויאמר להם דער מלאך גואגט צו יעקב שלחני שיק מיה אונעק לא מיה אפ ווארום דר מארגען שטערין אוי אופ גיגאנגען דר מדרש שרייבט יעקב האט צוא אים גואגט ביסטו דען אנגב וואס דו האסט מורא פר דעם מארגען שטערען האט ער אים גיגעפארט אוי בין אמלאך אונ פון דר צייט אן נום איה בין בשאפן אינ נאה מיינ צייט גיט גיקומן שיריה צו זאגין גאר אצונד דרום קעט איה דירך דוא זאלקסט מיה לאין גיין שיריה זאגין ויאמר האט יעקב גיגאגט לא אשלחה איה וועל דירך גיט אפ לאין כי אם ברכתני גייערסט אז דוא וועסט מיה בענטשען (ש"י רש"י): (כח) ויאמר אליו האט דער מלאך צוא אים גיגאגט מה שיק וי"א איז דיין נאמן ויאמר האט ער גיגאגט יעקב איז מיינ נאמן: (כט) ויאמר דיין נאמן זאל גיט נוי דר מדרש זאגט זענן בלחה אינ זלפה איה גיגען שונעסערין איז גיוען, דריבער האט דער מלאך געזאגט צו יעקב כי שרית אשר אוי מיר אונ אוי עש, יעקב האט גיברענט דעם מלאך ווי איז זיין נאמן, האט ער גיט געוואלט זאגן, ער איז ווען איינר האט אמאויסן נאמען שטעמט ער וך צו זאגן זיין שפן, ער איז דר גער הרע, ער איז דר מלאך המהול דריי מיואפה

אזילו עב אז גיוען פאר מנה, אבער אביסל אאסור עם אלהים ואנשים, וי"ל דו גיט מים הקבית דריבער בייקסטו ווי איז זיין נאמן, האט ער גיט געוואלט זאגן, ער איז דער נאמן, דער מלאך איז גיוען דער שר פון עש, ער איז דער נאמן, דריבער האט ער זיך גישעקט צוא זאגן זיין נאמן:

סדר הישר
 אים געווינען זיך בענטשען נום זענן גיוען מים עש, אונ ווי עשו האט געווען וואס האט זיך אים געמראצין עשו. וי"ל מורא

יֹאמֶר עוֹד שְׁמֹךְ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי-
 שְׂרִית עִם-אֱלֹהִים וְעִם-אֲנָשִׁים
 וְתוֹכַל: ל וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
 הַגִּידָה נָא שְׁמֹךְ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה
 תִּשְׁאַל לְשִׁמִּי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שֵׁם:
 שְׁלִישִׁי לֹא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם
 פְּנִיאל כִּי רָאִיתִי אֱלֹהִים פְּנִים אֶל־
 פְּנִים וְהַנְּצֵל נַפְשִׁי: לב וַיִּזְרַח־לּוֹ

עוֹד שְׁמֹךְ אֶהְיֶה יִשְׂרָאֵל
 אֲרִי רַבְרַבִּת קָדָם יְיָ וְעַם
 בְּנֵי בְרִיא וַיִּכְלָתָה: לו וַיִּשְׁאַל
 יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר חֲנִי כָעֵן
 שְׁמֹךְ וַיֹּאמֶר לָמָּה דָנָן אַתָּה
 שְׁאַל לְשִׁמִּי וַיְבָרֶךְ יְיָתָה
 פְּנִי: לא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב
 שְׁמֵהּ דְאֶתְרָא פְּנִיאל אֲרִי
 חֲנִיתִי מִלְּאֲבִיא דִּינִי אֲפִין
 בְּאֲפִין וַאֲשִׁתְּזוֹבֵת נַפְשִׁי:
 לב וַדְּנָה לָהּ שְׁמֵהּא פְּמָה
 תוֹאֵל כִּי שִׁית עַס סס: ויזרח פנולין לו
 מוֹעִין סס:

רשב"ם

עתה עלה השחר או ידוע יעקב שהוא מלאך:
 (כב) כפי שרית. מנורת שרה את אלהים כמו
 ומהלוק שמך נ וסס הוא מרכזך ואני סס אהיה ואזרח לך
 עליון וזהו ססחוב (סס יב) וישר לו מה מלאך ויוכל ככה
 ויתחנן לו ככה והמלאך ויתחנן לו ומה נחמנו לו בית
 אל ומלאנו וזה ידבר עמוה ממנו לו עד שידבר עמו
 סס ולא רזה יעקב ועל כרחו הודה לו עליון וזהו
 ויברך אותו סס שהיה מתחנן להמתין לו ולא רזה:
 ועם אנשים. עשו ולכן: ותוכל: (ל) למה
 זה תשאל. (כ"ר) אין לנו סס קבוע משתנים סס שנותני
 (הכל) לפי מלות עבודת השליחות שלמו מסתלחים: (כז) ויזרח

בית היורה

א אפיקעם פנים ודארקט ניש פארשען דעם פנים ווי
 איינר וואס שנקמט זיך מיט אפארשקייט ווס ער הט געקאפן
 (וסוף שקב"ה נגלה גלף בבת אל ויפלה שקד) דיין סוף
 וועט ויין הקב"ה וועט זיך צו דיר באווייזן אין בית אל אונ
 ער וועט אומקאהן ופארפיישען דיין גאמען נפש היא
 מברכה דארטן אין בית אל וועט הקב"ה זיך בענטשן ואני
 שם אהיה אונ איך וועל איך דארטן ויין ויאידה זך גלייבן
 אונ דארטן וועל איך זיך מודה זיין אויף די פרכות ויהי
 שכתוב דאס איז ווס שמיט איין פסוק ויער אל פלצה ויעל
 יעקב איז געווארן אשר אויף דעם פלצה אונ ער האט זיך
 געשטארקט אויף אים (בקה ונתתן לו) ער הט געוויינט אונ
 הט געקענט ביי אים (בקה הפלצה ויתחנן לו) דר מלאך האט
 הט דר מלאך געקענט ביי אים (בית אל וימצא ניש ידבר
 ער ריידן מיט אונז (המתן לי ער שדבר עמי נשם) ווארט מיר ביי
 רצה יעקב) אונ יעקב הט ניש געוואלט ווארען (ועל כרחי הודה לי עליון) אונ דר מלאך האט געמוזט מודה זיין צו
 יעקב אויף דיא פרכות ניש וועלדיג (ויהי ויברך אותו נשם) דס זאגט דר פסוק דר מלאך האט אים דארטן געבענטשט
 (שקיה מתחנן להמתין לו ולא רצה) דר מלאך הט געקענט צו יעקב ער זאל אים ווארען אונ יעקב האט ניש געוואלט
 ווארען: וניסם אנשים. אונ מיט מענטשן. דאס וועגן עשו אונ רבן: (ויתברך) (הסס) אונ דו האפט זיך געקענט
 שטארקען אויף ווי: (ס) וקה זה תשאלו. דר מלאך האט געזאגט צו יעקב צו וואס פרגענטו מיון גאמן (אין לט שם
 קבנ) מיר האבן ניש אבעשטימטן גאמן (שמותינו) אונזערע נעמען וועגן געגדערס (הפלי לפי מצות עבדית
 ושלחות שלמו משתלחים) ווי די ארבעטן ווס מיר האבן פון אונזערע שליחות וואס מיר וועגן געקענט און זעגן אונזערע
 געמן: (לכ) ונברה לי השמיט. די ווען האט געשוינט צו אים. הארט רש"י הט דען די ווען געשוינט צו אר צו יעקב, דיא

שפתי חבמים

ג רע' לא סתליק הנלאך כלן שנו אלה סי' אומר לו סהק"ס עתיד לסתליק את שנו אמר לו סמותו חילוק אני מש' אותו על הכרמט וכו': ס לא

פירוש לתורת אלהים

גירופען ווערען יעקב פי אים נייערט ישראל פי
 שרית ווארום דו האפט גהערשט מיט איין מלאך
 זעס אונ מיט מאגען דאס מיינט מען עשו אונ
 לרן ותוכל אונ דו האפט וויא ביי גיסקון (שיו רש"י):
 (ל) וישאל יעקב אונ יעקב האט גפרענט דעם מלאך
 ויאמר אונ ער הט גזאגט הנה נא מיר ווי איז דיין
 גאמען ויאמר האט דער מלאך גזאגט למה פון
 ספר

מלאך געהאט פו יעקב אונ א א א שוין אקענען געזאגן מיט
 פריד. אונ עשו בדרקס די גאנה ווס ער הט גיהאט פו יעקב.

הַשְּׂמִישׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל
וְהוּא צִלַּע עַל־יָרְכוּ: לֵב עַל־כֶּן לֹא־
יֵאכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנְּשִׂיָה
אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי
נָגַע בְּכַף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנְּשִׂיָה:

די עבר ית פנואל והוא
מטלע על ירפה: לז על
כן לא יכלון בני ישראל
ית גידא דנשיא די על
פתי ירפא עד יומא דהון
ארי קריב בפתי ירפא
דיעקב בגידא דנשיא:

הו"א על כן לא פסחם כד מולין 5: אפר
על כף מולין 6: כדמות כה: אפר
קדושת כה כדמות יד מולין 6: וקל:

רשב"ם

פחה כדורה השמש ראווה צולע על ירכו כמו ויה בבורק והנה היא לזה
כד ער עכשו לא גודע שראו לאו: (ל) על כן לא יאכלו: כבורן נבואה
של יעקב ונס ששעה לו הקב"ה שלא מת: וירך: משעו לפמה בריש כי
כן שפה וכן גדר מזה וכן בול וכשרך דבוק הנחך לזרות פחה קטן ומשעו

דור יהיה כהן ואחא לו, אך לפי המשמ לפי שהיה מתעצל ללכת כהב ויהו
בורך במלך וימנעוהו ו' ויבש המוח: וכן בונה שנכבד במשך הדנה, וכן
בבלעם ויחר אף אלהים כי חולק הוא ונעשה חומר כדכוחו ותחזק רגל
בלעם, וילך שפי חיגר כמו רשמי עצמותיו: (ל) והוא צולע על ירכו.

גיד יהודה

וזמן הם דאך געשיינט צו די באַנצע וועלם, זאגט רש"י
(קישון בני אדם הווא) מענטשן ביידיקען אזוי, איינר זאגט צום
אנדערן (פשיינענדיק פאראן פליג האיר לנגי השחח) אז מיר זענן
געזימן צו נעגט ארשט איז צו אונן ליכטיג גענווארן דער
מארגינשטען, איז דען דר מארגינשטען גאר צו זיי
ליכטיג געווארען, עס איז דאך ליכטיג גענווארן צו דיא
באנצע וועלם. גאר מענטשן רייזן אזוי (הוי פשוט) דס איז
דר פראקטישע מיינונג פון פסקו (וּפְרָשׁ אֲזָהָה) דער פֿרֿושׁ
זאָגט וַיִּזְוַח לוֹ, מיינט מען (ירכוכו), די זיין דעם געשיינט
צו יעקב, נוייל יעקב הם געדארפט די זיין לרפאות את
צלעתו צוהיילן די זייט זיינע (פסה דתימא) נוייל דר פסקו

לו השמש. לשון בני אדם הוא כשהגענו למקום
סלנוי האיר לנו השחר זהו פשוטו. ומדרש אגדה ויזרח לו
לזרכו לפסחות חתט עלעתו כמה דתימא (מלכי ג) שמש
לדקה ומרפא ככספיה וזתון שעות שמיירה להקוט שבבילו
ע כספה ומכר שבע מיירה לזרח שבבילו: והוא צולע.
היה זולע פ כסורחה השמש: (ל) גיד הנשיה. ולמה
קרה שמו גיד הנשה לפי ששה ממקומו ועלה והוא
לשון קפילה וכן (ירמיה ג) נשתה כדורתם וכן (לקמן
מח) כי נשני אלהים את כל עמולי: (על כף הירך. כי
פולפ"א בלעו (גראכע דיקט) כל כשר גבוה והלול

זאגט ושמע ירקה וירפא בכנפיהו די זיין טוט צדקה ויא
ויערש דר מענטש געשווינט געהיילט ווארן שעות שמיירה
הם געאייגט אונטער צו גיין פון יעקב'ס ווען זען ער איז
אויפגעשווענען פון זייגעשווענען: ונראה צולע
הם אונגעווארן זיינן הם יעקב געהיילט אונ או די זיין
(ל) גיד הנשיה. זאגט רש"י (למה גרף גיד הנשיה)
מקומו ועלה דר אדער איז אפגעשרינגען פון זיין ארשט אונ
דערשיינט שפרינגען (וכן) אונ אזו שטייט און פסקו (קשתה
גבורתם) עס איז אונגעקעשערונגן זייער שטארקייט (וכן)
אונ אזו שטייט אין גאר אפסקו (כי בשני אלהים את כל עמולי)
הקב"ה האט מיר געמאכט פארקען מיינע אלע צרות,
מיינע אלע צרות זענן פון מיר אונגעקעשערונגן: ועל כף הירך

שפת חכמים

שעס כשאל זה מוננו שחרי גם הוא, שאל כזה מיעקב: ע דקל
לפי' אם זרחה בשבילו מ"מ מה זה לו וכי לו לבדו זרחה וכו':
פ ר"ל כשהתחילה השמש לזרוח היה זולע אבל מיד אח"כ נתרפא:

דעת וקנים מבעלי התוספות

(ל) על כן לא יאכלו בני ישראל, ע"כ לזכרון הנם שעיצל יעקב
מן המלאך שלא נגע אלא בכף ירכו ולא הרגו משל לאדם שהוא
חש בראש חמיר או בלבו ומקבל עליו שלא לאכול עור מן הראש
או מן הלב כדי שיהיה לו פרואה. ד"א ע"כ שעשו בני ישראל
שלא כהונן שהנהיהו ללכת הידוי ולא עשו לו ליה והוקו על
הזרין במצות ליה משם ואילך ולכן הוזהר יעקב ללות את יוסף בנו כששלחו אל אחיו:

ידם בגיד הנשה לכך אמר להם הקב"ה גיד הנשה כדי שיהיו
הזרין במצות ליה משם ואילך ולכן הוזהר יעקב ללות את יוסף בנו כששלחו אל אחיו:

פירוש תורת אלהים

גנווארן: (ל) על כן דרום לא יאכלו זאָרן נים עסקין דיא
קוידר ישראל דעם גיד הנשיה אשר נוס ער איז אורף
דעם באַלן פון דר דיה יד כיו דעם היינגטין טאג

אז ער איז איינר גפארן דם ארש פנואל [שיו ג"]
ויהא אונ ער הם גהונקן אורף זיין דיה איז די זון איז
אורף גנאנגן אונ אז זי הם נשיינט איז ער גיהיילט

מצות

(ל) ע"כ כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשיה דיא מצות
דא תעשה אזי מען פאר ניש עסין קיין (גיד הנשיה) האם
אוננו גאט ב"ה גינען פרי מיר זאָלען וירשען אז אילרז עס
וועט ח"ו אורף אונן איינר גיין פיל שרעקטס נוס די פֿעלקר
וועלן אונז טאן זאָלן מיר היליגה ניש פֿר געסן אן גאט גאר
מיר זאָלן זיך פֿר זיכערן אורף אונזער היייליגן פֿשעפער אז
ער וועט איינז אים זיין פון די פֿעלקערס הענד דם קענען
מיר זיך ארום געסן פון דער מצוה דען אונז זענן געבאָטן

כג וישא יעקב עיניו וירא והנה
 עשו בא ועמו ארבע מאות איש
 ויחזן את הידדים על-לאה ועל-
 רחל ועל שתי השפחות: ב וישם
 את השפחות ואת ילדיהן ראשנה
 ואת-לאה וילדיה אחרנים ואת-
 רחל ואת יוסף אחרנים: ג והוא
 עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע
 פעמים עד-נשתו עד-אחיו: ד וירץ
 עשו לקראתו ויחבקו ויפל על-
 צוארו וישקו ויבכו: ה וישא את-

א ויחזק יעקב עיניו ויהא
 והא עשו והא ארבע מאה ופלו
 ית פניא על-לאה ועל
 רחל ועל פרתין וילינתא:
 ב וישוי ית לחינתא וית
 פניתו קדמאין וית לאה
 ויבנהא פתראין וית רחל
 וית יוסף פתראין:
 ג והוא עבר קדמיהון
 ויסגיד על ארעא שבע
 זמנין עד מקרבה עד (כ)
 לות אחוהו: ד וירחט
 עשו לקדמותה ונפפה
 ונפל על צוארה ונשקו
 ויבכו: ה ויחזק ית עינוהי

ת"א וזו עבר פסחים וסוכה ליל מגילה
 כל דהו סג:

בעל המורים

(א) וישתחו ארצה / פעמים / ט"ו כי שבע
 יפל דקוק וקס ולהעביר / ו' תועבת מלכו:
 (ב) וישקו / נקוד למעלה כתיבן לנשכו: וישקו /
 בנינו לנשכחו דור חרות סגילי / בני' עשו:

רש"י

ועגל קרוי כף כמו עד שתמרח הכף בסמני חרות:
 (ב) ואת לאה וילדיה אחרונים. אחרון אחרון
 חביב: (ג) עבר לפניהם. אמר אם יבא אותו רשע
 להלחם ילחם בי תחילה: (ד) ויחבקו. כחגלגלו
 רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחויות הללו: וישקו.
 נקוד עליו ויש חולקין בדבר הזה בכרייתא לספרי יט
 שדרשו נקודה צ זו לומר שלא נשקו בכל לבו (כ"ר).

ועגל קרוי כף כמו עד שתמרח הכף בסמני חרות:
 (ב) ואת לאה וילדיה אחרונים. אחרון אחרון
 חביב: (ג) עבר לפניהם. אמר אם יבא אותו רשע
 להלחם ילחם בי תחילה: (ד) ויחבקו. כחגלגלו
 רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחויות הללו: וישקו.
 נקוד עליו ויש חולקין בדבר הזה בכרייתא לספרי יט
 שדרשו נקודה צ זו לומר שלא נשקו בכל לבו (כ"ר).

סוצואריו קרוי אונקלוס על וישקו

(ד) וישקו. נקוד למעלה כתיבן לנשכו: וישקו /
 בנינו לנשכחו דור חרות סגילי / בני' עשו:

בית יהודה

א"ע פ"יש קום איז הויף וויא אפערניג אונ קוינעקדיג
 ווערט גערופן א"עפ"י (כ"ט) וויא די נקרא זאגט (עד
 ש'תתקע' ה'פ' בסיבני ב'נרות) אסימן פון אפ'תול'ה אז ויא ווי
 אפ'נרת אז די פ"יש פון דיא עקנה וום איז הויף אונ
 קוינעקדיג וויא א"עפ"י איז גי'עריג געוואן איז אסימן
 אז ויא איז אפ'נרת: (כ) ואת לאה וילדיה אחרונים. לאה
 מיט אירע קינדער זענן געווען אונטן ב"תה אונ ז"ל'ה מיט
 וישקו קינדער (אחיו אחיו חביבו) וועל'כע עס איז געווען
 פון יעקב ליבער האט ער נישט'ליט ש'פעטער: (ג) עבר
 קינדער (אמר) יעקב הט געזאגט (אם יבא אחיו רשע להלחם)
 תחילה) וא"ע קריער מל'תמה הא"שן מיט מיר: (ד) ויחבקו. עשו
 חסדו פ'שראהו משתחוה כל השתחויות הללו) ווען עשו הט
 גי'זעהן יעקב פארבייגט ונב'קטו זיך פאר אים אזוי פו"ר
 מאהל. האט זיך אים דער וועקט ר'תמות און יעקב: וישקו.
 עשו הט געקוישט צו יעקב, זאגט רש"י (נקוד ע"י) אויף
 דעם ווארט וישקו זענען דא פינפט'לעך וויש ח'לוקין בר'ר
 מ'תה) וישקו ע"ה) וישקו ע"ה) וישקו ע"ה) וישקו ע"ה) וישקו ע"ה)
 מען זענען דיא פינפט'לעך (יש ש'ד'רשי נקודה וי לומר שלא נשקו בכל לבו) א"י'ר
 ר'בון זאגן די פינפט'לעך נייזיון אז עשו

שפתי חכמים

צ"ל מלת וישקו נקוד לנכ ה"ש"ן שט איהו נקודה ויהו כלל. כתיב וישקו ל' הקסה את עינו סהס דעתו לנשכו:
 פירוש לתורת אלהים

אונ לאה מיט אירע קינדער צום הונטר'שטן ואת רחל
 אונ רחל אונ מיט יוסף צום באנין הונטר'שטן (ט"ו כ"ו):
 (ג) והוא אונ ער אל'יין איז געגאנגן פון ווי נשתחו אונ
 הט זיך גיב'יקט צו דער ערד זי'בען מאל על נשתו
 ביו ער הט גי'עקענט צו זיין בר'דער: (ד) וירץ אונ
 עשו איז גילאפען אקענין אים וישקו אונ האט
 אים גיקוישט ויבכו אונ זיי האפען גיווייניג (ש"י ט"ו):
 (ה) וישא אונ ער האט און גיהובין זי'ען אונ זיי ויבא
 את הנשים אונ ער הט געזען די ווייב'ר אונ די קינד'ר

פי גיג ווארום דער מלאך הט אן גיררט דעם בא'ן
 פון דער דיה פון יעקב אין גיר ה'נשה: (א) וישא הט
 יעקב און גיהובין וייגע אונן ויבא אונ ער הט גי'זעהן
 והנה עשו פא עשו קומט אונ מיט אים זענען פיר
 הונטר'ט מאן ויבא אונ ער הט צו מיל'ט די קינד'ער
 און לאה אונ און רחל אונ און די צווייא שפחות
 איש'לכם ווייב מיט אירע קינדער הט ער באזונד'ר
 גישמעל'ט: (ב) וישא אונ ער הט גטאן את השפחות די
 שפחות מיט וישקו קינדער צום ערשט'ן ואת לאה

עִנְיֹו וַיִּרְא אֶת הַנְּשִׁים וְאֶת הַיְלָדִים
 וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים
 אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדְּךָ: רַב־עֵי
 וַתִּגְשָׁן הַשְּׂפָחוֹת הַנָּהָה וַיִּלְדִּיהֶן
 וַתִּשְׁתַּחֲוֶיֶן: וַתִּגְשָׁן גַּם־לְאֵה וַיִּלְדִּיהָ
 וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: וְאַחַר נָגַשׁ יוֹסֵף וַרְחֵל
 וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: וַיֹּאמֶר מִי־לָךְ כָּל־הַמַּתָּה

והוא ית נשיא וית בניא
 ואמר מן אליו לך ואמר
 בניא הי חס יית עבדך:
 ויקריבת להינתא אנין
 ובגיהן וסגידא: ויקריבא
 אף לאה ובנהא וסגידו
 ובתר בן קריב יוסף ורחל
 וסגידו: ויאמר מן לך
 כל בישריתא הדן די

תולדות אהרן

ויח את הכהנים מ' וספר בשם בלק:

רשב"ם

באות ראשונה, ירך יעקב, ירך הששון: (א) נגש יוסף ורחל, לפי המשט
 דרך להזכיר את האיש תחלה אבל לפעולה מתוך שאמר לאה וילדה אחר
 כמו בן רחל ויוסף: (ח) מי לך כל המתנה, של עדרים ששלחה: הגוי
 (סא) הנגנין: הגוי:

על שני עולמות קתה היות בורה בע"כ שאין זו פרוה ורטה ח"כ מי

בית יהודא

האט ניקוישט צו געבט ניש מיט דעם באגצן הארצען, רבי
 שמועין בן יוחאי קט געזאגט (הפלה היא) דם איז אענוועקע
 ואף ווי אדוין (פרדוש) מען גווייס (שגיש שינא געקב) עשו
 קט פיינט גהאט צו געקב (אלא) שגנאמרו רבמי באייתא שינא
 ונשקו בקה לבד) נאר אין די צייט איז גישאקראט געווארן
 די בתקנות פון עשו אף געקב אונ ער האט אים געקויפט
 מיט זיין באגצע הארץ: ומו אלה דרו זאגט רש"י עשו קט
 גזאגט צו געקב (מי אלה קהית שלך) ווער זענן די מענטשן
 צו דיר, דייער גוייבך אונ דייער קינדער, אדר דייער דינסטן
 אונ דייער קנעכט געוין שיהיו: (א) ונגש יוסף ורחל, זאגט:

רש"י (בגלן האמיה נגשות לפני הנשים) ביי א"ע האפען
 לפניה) אפר ביי רחל האט יוסף געגעבט פריער פאר די מוסר
 ושם יתלה בה עיניו של אהרן (רש"י) שאמער וועט דר רש"ע
 אנויה (אעמוד קנדה) אף ווע"ר מיה שיעלען גענין מיין
 עין ואל גיש קען קוקן אף איר (פאן דה יוסף לפרת צר עין)
 אונן ודם הויקט עין הרעו זאל אים ניש קענען שאנדן טאהן:
 (מי כל המתנה אשר קבשת) ווער איז די גאנצע מתנה בהמות
 (פלוקר) אזו האט עשו געמיינט (לקח היא לך) צו וואס טוהן דיר אזו פיר
 וואס ער קט געזען אין די מתנה פון געבן: וישעו של מתנה)
 געזי האט געפרעגט אף די מתנה וואס פירט צו אים צו וואס האט
 (מתה של פאריס קבש) עשו קט געקראגן און ווע"ר מתנות פאריס
 ע"כ ווי געזען געווען פאריס ע"כ וויא מעקשטן ושהיו

שפתיו חובמים

ק ר"ת דמי אלה משמע של ידע של מי היו ואח"כ אמר לך לכן פי
 להיות לך כלומר מזהו לך אם שלך אם כן ענין או ענין או סעוד:
 ר דהא"ל א"ל לפס כמו בני מי שלם כלומר ענין או בני דלא הו
 ידע עבו שם מוליכי הנחמה ונדלו ענין סם ויעו מה סביב לו
 למזל חן בעיניך אלה וגי כלומר למה טרחת לכל זה. ומתה"ל כח
 למזל חן בעיניך ה"ל הכיב תחלה שם של און זה קריא כי כך
 לר"ך לומר למה סוף לך לך הכיב לו יעקב למזל חן בעיניך כי
 דהא לומר למה סוף לך לך הכיב לו יעקב למזל חן בעיניך ויאלר
 למזל חן בעיניך ויאלר למזל חן בעיניך ויאלר למזל חן בעיניך ויאלר

בעל המורים
 (ח) מי לך. ג' במס' הכא ואידך מי לך פה כי חלצה לך פה קבר עוד
 מי לך פה חתן וכיוי זהו שיש במלך שיהו כחות מל"ש שמועין בעשו
 ובאשיו ומכיס כסה וזהו מי לך כל הנחמה שיהו כחות כסה על שיהו
 חולכים להם קברים לקבור המתים וכפגע בו וראה לו כינס ובית
 אמר מי לך פה כנס ובנות לאך כך אמרת כשהיו בעטן אמנו ומריבוס
 רש"י

אר"ש בן יוחאי הלכה היא צידוע חששו שונא ליעקב אלה
 סגמרו רחמינו בזאתה שעה ושקן בכל לבו (ב"ר): (ה) מי
 אלה לך. מי אלה להיות ק שלך: (ו) נגש יוסף ורחל.
 בכלן האממות נגשות לפני הנשים אבל ברחל יוסף נגש
 לפניו אמר אמי יפת תואר שמה יתלה בה עיניו אותו רשע
 עלמוד כנדה ואעכצו מלהסכל בה מכה יוסף לברכת
 אלו עין: (ח) מי לך כל המתנה. מי כל המתנה אשר
 פגשתי ר שהוא שלך כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא
 על מוליכי הנחמה. ומדרשו כחות של מלאכים פגע יש שהיו

דעת זקנים מבטלי התנחמות
 (ו) ור"יין השפחות וגו'. ותשתחוו השפחות אבל ילדיהן לא
 השתחוו שאמר אמתונו אינן השבובת כמנו אכל בני לאה
 כשראו לאמן שהשתחוו גם הם השתחוו כמות:

פירוש לתורת אלהים
 (א) ותגש אונ לאה מיט קינדער האפען איה
 געקענט אונ האפן זיה בגעקט זאגט אינ דר נאך קט
 געקענט יוסף אונ רחל אונ האפן זיה בגעקט (עי' א':
 (ח) ויאמר אונ עשו האט גזאגט מי ווער איז די מתנה
 וואס אף האב פגעקענט וואס זיא איז דיין (פיי' א':)

היה אשר פגשתי ויאמר למצאתי
 בעיני אדני: ויאמר עשו ישלח
 אחי יהי לה אשר לה: ויאמר יעקב
 ארנא אסנא מצאתי הן בעיניך
 ולקחת מנחתי מידי פי עליך
 ראיתי פניך פראת פני אלהים

ערעית ואמר לאשפתא
 רחמין בעיני רבוי:
 ויאמר עשו אית לי פני
 אחי אצלה בדיקה:
 ויאמר יעקב פגעו אם
 פגען אשפתית רחמין
 בעיניך ותקבל תתקבתי
 כן ידי ארי עלי כן תתענון
 ויאמר פניו פחיוו אפי
 בכרביא ואתרעית לי:

ות"א כראת פני סבי ה סובט מה מ' סובט פשת מרוב :

בעל המורים

לך אלו הנסים: (ט) אחי ויהי לך אשר לך. כתיב זה הכרות: (י) כראת פני אלהים. בנימטרי' שר שלך סרמו לו שראה שרו ויגלו ממנו: ריש"י

בית היורא

דחפין אורה ואת אצטיו זיי האבן געשטויסן וגעטרראפן עשו
 מיט זיינע מענטשין (ואומרים להם) די מלאכים האבן גיזאנט
 צו די מענטשין פון עשו (של מי אתם) פון וועמען זענט איר
 (והם אומרים להם של עשו) צו מענטשין האבען געזאגט מיר
 זענן פון עשו (והן אומרים הן די האבן די מלאכים גיזאנט
 שלאנט שלאטו ואלוי אומרים הניחו בני של יצחק (הוא) דיא
 מענטשין האבן געזאגט צו די מלאכים ואף עשו ער איז
 דאך דר וזהן פון יצחק (והא דיו משייתים עליו) דיא מלאכים
 האבן גיט געקאנט אף די רייד אונ האבן וויישר געשלאגן.
 גאכרעם האבן די מענטשין גיזאנט צו דיא מלאכים ואף
 עשו (כן פני של אברהם (הוא) ער איז דאך א אייניקול פון
 אברהם (והא דיו משייתים) די מלאכים האבן גיט געקאנט
 אף די רייד אונ האבן וויישר געשלאגן, האבן די מענטשין
 געזאגט צו דיא מלאכים (אחוי של יעקב (הוא) ער
 צו זיי (אם כן) אויב עם איז און ואברדער פון יעקב) (משיגנו אתם) זענט איר דאך פון אונזערע מענטשין, האבען זייא
 אופגיהערט שלאגן: (ט) ויהי לך אשר לך. עשו הט גיזאנט צו יעקב זאל זיין ביי דיר וואס די האסט (פאן הידה לו עי
 הכרות) דיא הט עשו איינגעשטויט די כרבות זאלן פלייגען ביי יעקב: (י) ואל גאז. יעקב הט גיזאנט צו עשו (אל נא
 תאמר לי כן) איך בעט דיר די זאקסט גיט און צו מיר: ואם נא פציתי הן בעיניך. איך בעט דיר אוב איך האב
 געמפן הן דיא זאקסט זאגן (ולקחת מנחתי מידי) זאלסטו געמען מיין מתנה פון מיין האנט ודי מתנה נוס איך גיב דיר אויב
 מיט מיין האנט (פי על כן ראיית פניך) די מתנה גיב איך דיר ווייך איך האב גיזעקן ביין פנים (פי גדיא וקנין לך
 שלקבל מתנה על אשר ראיית פניך) ווארום עם איז ווערט אונ עם איז שוין פאר דיר די זאקסט געמען מיין מתנה ווארום
 איך גיב דיר גיט דיא מתנה ווייך די זאקסט דיא מתנה איך גיב דיר די מתנה ווייך איך האב דעם פכוד צו זעקן
 זיין פנים (והן השובין לי) און שוין צו זען און ביי מיר און שוין צו זען און ביי מיר (וכראית פני הפלאה) ווייך צו זעקן דעם פנים פון
 אמלאה (שראיתי שר שקף) איך האב גיזעקן דיין שר וואס די האסט אין הימל וואג אז די פיות און גרום צו האבען
 אשר אין הימל בארץ מען דיר געבען פכוד (יעיד) וועגען נאך זאך גיב איך דיר אמתנה (על שנתרצית לי מחול על
 סרתני) ווייך די פיות איבער גיבעטין געווארען צו מיר דא זאקסט מיר מוחל זיין נוס איך האב געקן דיר געווינדניגט
 (ולמה הוידר לו ראיית הפלאה) פן נוס האט יעקב דערמאנט צו עשו אז ער הט גיזעקן אמלאה (פני שיתקרא הימני) עשו
 זאל פון אים מורא האבען (ויאמר) עשו זאל זאקען (ראה) מלאכים געקן האט געקן מלאכים אונ ער איז גרעטעט

דחפין אורה ואת אצטיו זיי האבן געשטויסן וגעטרראפן עשו
 מיט זיינע מענטשין (ואומרים להם) די מלאכים האבן גיזאנט
 צו די מענטשין פון עשו (של מי אתם) פון וועמען זענט איר
 (והם אומרים להם של עשו) צו מענטשין האבען געזאגט מיר
 זענן פון עשו (והן אומרים הן די האבן די מלאכים גיזאנט
 שלאנט שלאטו ואלוי אומרים הניחו בני של יצחק (הוא) דיא
 מענטשין האבן געזאגט צו די מלאכים ואף עשו ער איז
 דאך דר וזהן פון יצחק (והא דיו משייתים עליו) דיא מלאכים
 האבן גיט געקאנט אף די רייד אונ האבן וויישר געשלאגן.
 גאכרעם האבן די מענטשין גיזאנט צו דיא מלאכים ואף
 עשו (כן פני של אברהם (הוא) ער איז דאך א אייניקול פון
 אברהם (והא דיו משייתים) די מלאכים האבן גיט געקאנט
 אף די רייד אונ האבן וויישר געשלאגן, האבן די מענטשין
 געזאגט צו דיא מלאכים (אחוי של יעקב (הוא) ער
 צו זיי (אם כן) אויב עם איז און ואברדער פון יעקב) (משיגנו אתם) זענט איר דאך פון אונזערע מענטשין, האבען זייא
 אופגיהערט שלאגן: (ט) ויהי לך אשר לך. עשו הט גיזאנט צו יעקב זאל זיין ביי דיר וואס די האסט (פאן הידה לו עי
 הכרות) דיא הט עשו איינגעשטויט די כרבות זאלן פלייגען ביי יעקב: (י) ואל גאז. יעקב הט גיזאנט צו עשו (אל נא
 תאמר לי כן) איך בעט דיר די זאקסט גיט און צו מיר: ואם נא פציתי הן בעיניך. איך בעט דיר אוב איך האב
 געמפן הן דיא זאקסט זאגן (ולקחת מנחתי מידי) זאלסטו געמען מיין מתנה פון מיין האנט ודי מתנה נוס איך גיב דיר אויב
 מיט מיין האנט (פי על כן ראיית פניך) די מתנה גיב איך דיר ווייך איך האב גיזעקן ביין פנים (פי גדיא וקנין לך
 שלקבל מתנה על אשר ראיית פניך) ווארום עם איז ווערט אונ עם איז שוין פאר דיר די זאקסט געמען מיין מתנה ווארום
 איך גיב דיר גיט דיא מתנה ווייך די זאקסט דיא מתנה איך גיב דיר די מתנה ווייך איך האב דעם פכוד צו זעקן
 זיין פנים (והן השובין לי) און שוין צו זען און ביי מיר און שוין צו זען און ביי מיר (וכראית פני הפלאה) ווייך צו זעקן דעם פנים פון
 אמלאה (שראיתי שר שקף) איך האב גיזעקן דיין שר וואס די האסט אין הימל וואג אז די פיות און גרום צו האבען
 אשר אין הימל בארץ מען דיר געבען פכוד (יעיד) וועגען נאך זאך גיב איך דיר אמתנה (על שנתרצית לי מחול על
 סרתני) ווייך די פיות איבער גיבעטין געווארען צו מיר דא זאקסט מיר מוחל זיין נוס איך האב געקן דיר געווינדניגט
 (ולמה הוידר לו ראיית הפלאה) פן נוס האט יעקב דערמאנט צו עשו אז ער הט גיזעקן אמלאה (פני שיתקרא הימני) עשו
 זאל פון אים מורא האבען (ויאמר) עשו זאל זאקען (ראה) מלאכים געקן האט געקן מלאכים אונ ער איז גרעטעט

שפתי חכמים

רוצה לקבל לחוד קאי: ב הולך לחספת סה מפני שפי' כי ע"כ
 הוא כי על אשר א"כ הים די כל' מוסס אז שוכות על אשר ראיית
 פניך וגו' אז כי ראיית פניך לסיכך הולך לחסוף חספת זה כדי
 שיהיה מנה כי עטם על ולקחת מנחתי מירי שלמעלה סומנו כלו אמר
 ולקחת את מנחתי מירי כי כדאי והגון לך שחקבני ומלת ע"כ נבדק
 עם ראיית פניך, וכו' ועל פי כתיב שכתוב כי על כן: ג לא נכרחת
 כ"ף הסטוה לומר ראיית פניך כמו שראית ג"כ פני אלהים שפין

בעיני רבוי: ויאמר עשו אית לי פני
 אחי אצלה בדיקה:
 ויאמר יעקב פגעו אם
 פגען אשפתית רחמין
 בעיניך ותקבל תתקבתי
 כן ידי ארי עלי כן תתענון
 ויאמר פניו פחיוו אפי
 בכרביא ואתרעית לי:

פירוש לתורת אלהים

(י) ויאמר אונ יעקב הט גיזאנט אל גיט נא איך בעט
 דיר אם אוב איך האב גפונען הן אין ביינע אוגען
 גלקחת זאלסטו געמען מיין מתנה פון מיין האנד פי
 דען עם איז ראוי צוא דיר דוא זאלסט געמען פון

ויאמר הט יעקב גיזאנט למצוא צו גפונען הן אין די אוגן
 פון מיין האר: (ט) ויאמר אונ עשו הט גיזאנט יש איך
 האב גנוג מיין ברודער יהי עם זאל זיין צוא דיר
 וואס דוא האסט האלט דיר דאס ביינע (שיו מ'):

וַתִּרְצַנִּי יְיָ קָחֵנָּה אֶת־בְּרַכְתֵּי אֲשֶׁר
 הֵבֵאתָ לָךְ כִּי־תִנְנִי אֱלֹהִים וְכִי־יֵשֶׁר
 לִי־כֹל וַיִּפְצַרְיָבוּ וַיִּקַּח: יב וַיֹּאמֶר
 נִסְעָה וְנִלְכָה וְאֵלֶיךָ לְנַגְדָּךְ:

יא קבל פניו ית הקרבתי
 דארתותאית קד ארירתים
 עלי (קדם) יי וארי אית
 לי כלא ואתקף גיה
 וקבי: יב ויאמר מור
 ונגדה ואימה קרבדה:
 הו"א וי יל כל מוסר ה בחרף י: ויאמר
 נסעה מהנה ה פלא ה:

בעל הטורים

(יב) לנגד. ב' נסועה ואלכה לנגד. שמה ענותו לנגד שעשו לה לילך עם יעקב ואמר יעקב למה חלך עניו וחזקר ענותו שסעתי רע"ו

בית יהודה

גענוארען (אזוי יבול לו מפתח) פון איצט ווער אים ניש
 קענן שרעקטס אמהן: ונתרצניו. מיינט מען ונתרצית לי
 אז דו וועסט געבן פון מיר די מתנה וועט איה וויסן אז דו
 ביזט איבערגעבעטן געווארן צו מיר (ובן כל רצון שגמקרא
 לשון פנים) אונ וואו עס שאייט אין פסוק דר ווארט רצון.
 מיינט מען איבערגעבעטן (ובן כל רצון וקרה לים) מיינט
 מען די קרבנות וועט ניש נין צו איה צו א איבערגעבעטן
 (הקרבנות באית פנים וקרבנות) ווארום די קרבנות קעןן ציט
 איבערגעבעטן הקבה אהר די זינד וום מען הט גיבדיגט (ובן
 שפ"ז צדיק ידעון רצון) מיינט מען אהר די ביידי פון צדיק
 ידעון פנים וקרבנות, ווייס וויא איפר צופעטן הקביה:
 (יא) וקרבתי. מיינט מען מנקחי, מיון מתנה, זאמט רש"י
 (מתנה זו הבאה על ראית פנים ולקרבתי) די מתנה וום קומט
 צווא אשר ווען מען ווערט גיבען פאר אים, אונ ניש
 שאפענדיג ווערט מען גיטען פאר דעם שר נאר אמתלה
 אין אווייטע צייט (איה באת אלא לראית פנים) דיא
 מתנה קומט נאר צו פארלאנגען פון אים ער זאל צופרייען
 זיין מיט דעם מענטש וואס גיט דיא מתנה וקל ברקה
 פריעה אזוי וויא יעקב האט גיבעט צווא פריעה, איז
 צו אים (עשו אמי ברקה דסן תריס) סתריב הט געשיקט זאגן צו
 מאכט מיט מיר פרייען (ובן לשל לי קשום וקרבתי) ווי אין
 תלעי דר סוף חמת צו פארלאנגען פון אים, אונ ווייזען צו אים,
 אונדערן אונ צו דעם צו פרייעהייט האט ער אים געשיקט
 וועגן שאים (אף זו ברקתי) דר ווארט ברקתי וום דא שאייט
 איז געבריינגט געווארען צו דיר (לא ברקתי בך) דוא האקט
 שפ"ה (קרבתי) איה האב מיה געמאקערט פון איה האב דיא
 וזנני. ווארט רש"י (בר ראשונה כוונתו) אין דיא ערשטע גון
 ווייל די ערשטע גון ווערט גערעכנט פרי צוויי גננין (שקיה
 לו לומר תנני) ווארום עס דארף שטיין תנני מיט דרייא גננין
 (שאין תנן בלא שני גננין) ווארום דער ווארט תנן מוז
 האבן צוויי גננין (והשלישית לשמש) דר דריטער גון
 קומט צו גערייען וום הייסט צו ווייזען וועמן תנן, וועמען
 הט הקביה גיבעטן דיא מתנה דארף שטיין אין סוף ווארט
 גון, צו זאגן מיר הט הקביה (וכן) וויא עס שאייט (עש"ז)
 ער הט מיה געבעט: ניש לי כל. איה האב ארץ (כל ספק)
 איה האב גענוג ווי פיל איה האב (עש"ז) דבר לשון נאחז)
 גערעט מיט גרויסקייט (יש לי רב) איה האב פיל ויחר
 ויחר כפדי קרתי) פיל מער ווי פיל איה דארף: (יב) ונסעתי
 זאמט רש"י (וכא שבעה ספקו) ווי עס שאייט שבעה ספקו.
 הערין, פארנעקן ושיקוקן (שהוא כמו שבע ספק)
 שבעה אונ קלמה אזוי וויא עס ווארט שבע ספק, האער,
 פארגיב ושייקן ואף פאר נקמה כמו נפש דא אזוי
 איה וויא עס ווארט געשאנן נפש, בויס פרייהייט) דער
 גון נקמה אין פון ווארט צויה, עס אזוי ניש
 שפתי חכמים

נועתה: ותרצני. נתפוסת לי ד וכן כל רצון שמקרא לי
 פיום אפילומו"ט בלעו (בנועפסטינג) כי לא לרצון יהי לכם
 (ויקרא כב) הקרבנות בלות לפנים (משלי ו) שפתי
 דלוק ידעון רצון וידעיס לפנים ולרצות: (יא) ברבתי.
 מנחתי מנחה זו הבאה על ראית פנים ולקרבתי אינה
 בזה אלא לשלול שלום וכל ברכה שהיא לראית פנים
 כגון ויבך ויעקב את פתחה (מ"ב י"ח) עשו אחי ברכה
 דסנחריב. וכן (ש"ב ח) לשלול לו לשלום ולברכו דתועי
 מלך חמת כולם לי ברכת שלום הן שקורין בלעו שלוד"ר
 (גירוססען) אף זו ברכתו מו"ן שלוד"ר (מיון הרום): אשר
 הורבתו דך. לא טרחת בזה ולמי ינעמה לה להגיעה עד
 שזאה לידך (ב"ר): חבני. נו"ן ראשונה מודגשת לפי
 שהיא משמשת במקום שתי נו"ן שהי' לו לומר חבני שאין
 חבן כל שתי נונין והשלישית לתימום כמו עשני וזנני: יש לי
 בלא כל פוקי וישו דבר כל גאווה יש לי רב יותר ויותר
 מכדי לרבי: (יב) נסעה. כמו נסעה סלחה מהו כמו
 נסעה סלח אף כאן נסעה כמו נסע והגוף יסוד בתיבה

שהיא לראית פנים) אונ יעדער ברקה ויאם מען גיט צו
 פריעה אזוי וויא יעקב האט גיבעט צווא פריעה, איז
 צו אים (עשו אמי ברקה דסן תריס) סתריב הט געשיקט זאגן צו
 מאכט מיט מיר פרייען (ובן לשל לי קשום וקרבתי) ווי אין
 תלעי דר סוף חמת צו פארלאנגען פון אים, אונ ווייזען צו אים,
 אונדערן אונ צו דעם צו פרייעהייט האט ער אים געשיקט
 וועגן שאים (אף זו ברקתי) דר ווארט ברקתי וום דא שאייט
 איז געבריינגט געווארען צו דיר (לא ברקתי בך) דוא האקט
 שפ"ה (קרבתי) איה האב מיה געמאקערט פון איה האב דיא
 וזנני. ווארט רש"י (בר ראשונה כוונתו) אין דיא ערשטע גון
 ווייל די ערשטע גון ווערט גערעכנט פרי צוויי גננין (שקיה
 לו לומר תנני) ווארום עס דארף שטיין תנני מיט דרייא גננין
 (שאין תנן בלא שני גננין) ווארום דער ווארט תנן מוז
 האבן צוויי גננין (והשלישית לשמש) דר דריטער גון
 קומט צו גערייען וום הייסט צו ווייזען וועמן תנן, וועמען
 הט הקביה גיבעטן דיא מתנה דארף שטיין אין סוף ווארט
 גון, צו זאגן מיר הט הקביה (וכן) וויא עס שאייט (עש"ז)
 ער הט מיה געבעט: ניש לי כל. איה האב ארץ (כל ספק)
 איה האב גענוג ווי פיל איה האב (עש"ז) דבר לשון נאחז)
 גערעט מיט גרויסקייט (יש לי רב) איה האב פיל ויחר
 ויחר כפדי קרתי) פיל מער ווי פיל איה דארף: (יב) ונסעתי
 זאמט רש"י (וכא שבעה ספקו) ווי עס שאייט שבעה ספקו.
 הערין, פארנעקן ושיקוקן (שהוא כמו שבע ספק)
 שבעה אונ קלמה אזוי וויא עס ווארט שבע ספק, האער,
 פארגיב ושייקן ואף פאר נקמה כמו נפש דא אזוי
 איה וויא עס ווארט געשאנן נפש, בויס פרייהייט) דער
 גון נקמה אין פון ווארט צויה, עס אזוי ניש
 שפתי חכמים

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יא) וכי יש לי כל. פ"י שיש לי כל הצדקה לי ללכת נגד שכר
 גולד ויפך רש"י על עתה אש ולחבה לשווק פני שלך:
 דלכי אך נוסל ומלני על ראות פני הלוים: ה פירוש מואר על טרחת
 סה כמותי ראי שתקלסס ופי' עד שזאה לידך עד סומן סה

השאלת הראיה סבה לנתינת המנחה ל"פ חסונים וכו': ד. סודיענו
 כזה סודיענו על ומלני הוא במקום ועוד סבה מיה לקבלת המנחה
 כרחת סה כמותי ראי שתקלסס ופי' עד שזאה לידך עד סומן סה

פירוש לתורת אלהים

ביקט בוויילינגט גינארען צווא מיר: (יא) קח
 געס מיון מתנה וום אזוי גיבראכט צו דיר (וייט"ו)
 פי ווארום גאט הט מיה גיפייט געליינט וגי אונ געס
 איז פרי האגדה צו מיר נאר מיון בדרעפגיש ויפצרי

בין איה איה האב גינעקן דין
 מיר קשוב פראת פני אליהם
 דאם פנים פון אמלאך וואם איה
 אונ ווי דס זעקן דאם פנים פון אמלאך וואם איה
 איה גינעקן דין שר יתצני אונ וידער ווייל דוא

יִנְיָאמַר אֱלֹהֵי יִדְעָא רַבּוּנֵי יִדְעָא
 אֲרִי וְנִקְרָא רַבִּיכִין וְעֵנָא
 וְתוֹרֵי מִינְקִתָא עֲלֵי
 וְדַחֲלִקְנֹן יוֹמָא סָד
 וְיִמְזוּתוֹן כִּפְרָ עֵנָא יִי יַעֲבֹר
 כְּעֵן רַבּוּנֵי קָדְם עֲבֹדָה
 וְנָאָא אֲדַבֵּר בְּנִים קְרָנֵי

יִנְיָאמַר אֱלֹהֵי יִדְעָא כִּי־תִי־לְדִים
 רַבִּים וְהִצִּילָן וְהַבְּקָר עֲלֹת עֲלֵי
 וְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד וּמְתוּ כָּל־הַצֹּאֵן
 יִי יַעֲבֹר־נָא אֲדָנִי לְפָנֵי עַבְדֹּךָ וְאֲנִי
 אֶתְנַהֲלָה לְאִשִּׁי לְרֹגֶל הַמַּלְאָכָה

תו"א יעבר נא פניו ח

בעל הטורים

נגדך וכפלה אהיה עמך שנה תשכח: (יג) עלות. ה' נמסו' לון אולך (ש"ה ו') פרות עלות ב"פ זכודו מחקר עלות הכילו יאריך ויפקחן
 ישא עלות ויכל ארז' דוד המלך ויעקב היו מרחמין על הללון וסיו מנשין אופן כנרעס כך ו"ש כלן עלות זכודו מחקר עלות הכילו
 רש"י

בית יהודא

דערמיטש קטעה מיר ועלון ציהקן ותרנגוס של אונקלוס דר
 תרנגוס פון אונקלוס מיטשט (שו' ג'ה'ק) ציה אונ מיר ניעלן
 גיין ניש אטר לעקב ופע מפאן גלגלן עשו הט געזאגט צו
 יעקב ציה אועק פון דאגען ווערן מיר גיין: (ווא'ק'ה
 ק'נג'ד'ו. מיינט מען (ב'ש'ה ק'ד) גלייב מיט דיר, עשו הט
 געזאגט צו יעקב (ש'ק'ה ו) אעשה ק'ד' די מנבה ויעל איה דיר
 שאן (שא'אר'ה ימי שהלתי ללכת לאם) איה וועל דער'הייגען
 דיא טעג וקס איה באק'ר גיין אין וועל, איה וועל גיין
 הייגע'ר אין וועל, איה וועל גיין פאמע'לאה (פ'א'ש'ר איה
 צ'ר'ו) ווי דו דארפסט גיין (ו'ר'ו ק'נג'ד'ו) דס מיינט מען ק'נג'ד'ו
 (ב'ש'ה ק'ד) גלייב צו דיר: (יג) ועלות ג'ס. (הצאן ו'ב'ק'ר
 ש'טן ג'ל'ת) די שעפען אונ די רינדער נוס זענן ג'ג. (מיטש'ת
 ע'לי ק'נג'ו לאם) דס איז די שו'ר'ר'קייט אויף מיר איה זאל
 זיי פירען פאמע'לאה: (ועל'תו. מיינט מען (ק'ג'ל'ת ע'ל'ק'תו)
 די פהמ'ת וואס אונגעווען וויגע קינד'ר לשלון ע'ל'ל
 רי'ק'ע ע'ל'ת איז מיטשט יונג ווי עס שטייט ע'ל'ל וי'ק'ע, די
 וי'ק'ע קינד אונ דיא וויגע'דיגע קינד (ע'ל ג'י'ס) יונג אין
 (וואס ד'פ'ק'ס יוז א'ק'ד) אויב מען וועט זיי צו קלאפן צו יא'ן
 ו'ד'פ'ק'ד'ו (ומהי ק'ל הצאן) וועלען אלע שפען שטארבן:
 פסקו (קול ד'די ד'ק'ק) איה הער די שטיממע ווי מיינ פריינד
 א'ד'ני. זאל מיינ הער'ר גיין פאר'אויס (אל תאיר'ו מי תליכ'ק'ו)
 (עב'ר כ'פ'ו ב'ק'ד'ו) גיי פאר'אויס ווי ביינ גע'ר א'הייט איז צו
 מיר: (א'ת'נ'ה'ל) איה וועל גיין פירען (ת'א ו'ת'ר'ת) דר ת'א
 וועקשער א'ת'ר'ה אש'מ'ע'ה זענן אויף דיא ה'הין איבע'ריג: (ו'פ'א'ס'ו. (לאש ש'ל'י) נאך מיינ פאמע'ליקייט וויא איה דארף
 גיין (לש'ן נח'ת) לאם איז מיטשט רהיב פאמע'לי'ה (כ'מ'י) וויא
 זיי זענ'ר) דר חס'ר'ה הט געזאגט צו ד' מענטשן נוס זענן
 פ'ל'ק'ה און נא'ל'ט ניש הרגען וועל יונגען מענטש אב'ש'י'ם. (ו'א'מ'יו. זאגט רש"י (תנ"ד מן תיכוד) דר ב'מ"ד איז פון
 ווארט, לאם איז מיטשט פאמע'לי'ה (יא ג'ה ב'ש'ש'ת) דער
 לאש מיינט מען ו'ת'נ'ה'ל נח'ת ש'ל'י איה וועל מ'ה פירען מיט
 מיינ מיינט מען ו'ת'נ'ה'ל נח'ת ש'ל'י איה וועל מ'ה פירען מיט

שפתי חכמים

שכר בה לידך: ר כמו שמעו שלחם שהש"ן הוא מן הסוד והש"א
 הוא נוספת חף כלל הנו"ן הוא מוסוד והש"א נוסף והוא מנצח סוף
 ולא נמצא כשכל ולא נו"ן האית"ן כה"א"ם. דלי סוס נו"ן האית"ן
 סולג' כ'י נו"ן חד נו"ן מן הסוד ומד נו"ן מן פסוקים וס'ה

פירוש לתורת אלהים

ער הט ג'שטארקט אונ ג'מערט צו ג'עטו'איים ו'ק'ח
 ק'ח ע'ר ג'ינ'מ'וען: (יב) ויאמר האם עשו ג'זאגט ו'ק'ח
 ציה ו'ק'ח אונ מיר וועלען. גיין ואלק'ה אונ איה וועל
 גיין ג'לי'ה מיט דיר און ווי דו דארפסט: (יג) ויאמר
 האם יעקב צו אים ג'זאגט א'דוני מיינ האר ווייסט מי
 די קונד'ר זענ'ן יונג ו'ת'נ'ה'ל אונ די שאף אונ די רינד'ר
 עלות וייג'דיגע ע'לי זענ'ן אוף מיר איה זאל ווי פיר'ן

אֲשֶׁר-לִפְנֵי וְלִרְגֵל הַיְלָדִים עַד
 אֲשֶׁר-אָבָא אֶל-אֲדָנִי שְׁעִירָה :
 מו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֲצִיגְהָנָא עִמָּךְ מִן-
 הָעַם אֲשֶׁר אֲתִי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה
 אֲמַצְאֲהֶן בְּעֵינֵי אֲדָנִי: מו וַיֵּשֶׁב בְּיּוֹם
 הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה: יו וַיַּעֲקֹב
 גָּסַע סִפְתָּהּ וַיִּבֶן לֹו בֵּית וַלְמַקְנֶיהוּ

עובד תא די קדמי וירגל
 ינקי עד די יעול לות
 רבוני לשעיר: מו ואמר
 עשו אשבוק פגן עסקה
 מן עמי דעמי ואמר
 למה דגן אשפח רחמין
 בעיני רבוני: מו ותב
 ביום מה ההוא עשו
 לארחה לשעיר: יו ויעקב
 נמא לסבות וקנא לה
 ביתא ולבעירה עבד
 הו"א עד אבד אבא עס ס: ויעקב נסע
 מגילת יו ז"א ס: ס

בעל המורים

זמה היו פועים כרופה עדרו ורעה: (ד) שעירה. (ג) כנסי' אל אדני ועלו מושעים כהר ליון וכו' עד אבד אבא אל אדני שעירה. אבא שעירה ורעה עשו ולדכו בעיניהם וכו' הכה החק השלה שעירה שנאמר רש"י

רשב"ם
 (ד) עד אשר אבא אל אדני שעירה. החיוב כי את הדרך ועלו מושעים כהר ליון וכו' עד אבד אבא אל אדני שעירה. אבא בית יהודה

המוטלת עליו להוליך: ולרגל הילדים. לפי רגליהם סהה וכולוס לילך: עד אשר אבא אל אדני שעירה. הרמז כי הדרך שלח היה דעתו ללכת חלף עד סוכות אמר חס דעתו ושתת לי רעה ומתחן עד בואי אללו והוא לא הלך (כ"ר) ולחמתי ילך בימי המטה שנאמר (עובדיה א) ועלו מושעים כהר ליון לספוט את הר עשו. ומ"א יש לפ' או רבים: (טו) ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו שחתי לריך לה: אמצאה חן רעבו עיני אדני. ולא תסלס לי עתה סוס גמול: (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו. (כ"ר) עשו לבדו וכו' מחות חיס סחלכו עמו כשנתו מחללו אחד אחד כ ויכוין פרע להם הקב"ה בימי דוד שנאמר (ס"ל) כי חס ב' ד' מחות חיס נעה חרבו רכבו על הנמלים: (יז) ויבן לו געזאנט וקעטראקטו (אם דנתו געשית לי רעה) אויב עשו ער ונארטן ביו איך וועל קומען צו אים (והוא לא הלך) אונג וועט יעקב גיין צו עשו אין שער (ב' ב' השלח) אין דיא מעג נום משיח וועט קומן (ש' אב"ד) וויא עס לשטייט אין פסוק (והלו מושעים כהר ליון לשפוט את הר עשו) די מושעים, די העלפרע, דס זענען די צוויי משיחים, כ' שית בן יוסף אונג משיח בן דוד, וועלען אויפגיין אויף דעם פארן ציון זיי זאלן משפסן דעם פארן עשו (והדרש אב"ד) וישלח וכו' רבים) פיר דרשות זענן דא אין מדרש אויף די פרשה: (טז) ויאמר למה זה. יעקב האט געזאגט צו עשו (למה זה) פגעל לי טובה וו' שאני צורך לה) צו וואס ווייסטו מיר טאן אזו אמרקה נום איך דארף זיא גיט (אמצא חן בעיני אדני) איך וויי געפינען חן ביי דיר מיין הערר וילא תישם לי ענה שום גמול) דו זאלסט מיר איצט קאר גיט פאצאלן קיי טובה פאר מיינע מתנות: (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו. אין דעם זעלביגען טאן איז עשו צוריקגעגאנגן זיין וועג אין זיין לאנד שער, זאגט רש"י (עשו לדרכו) עשו אציון איז צוריקגעגאנגען (והרבע מאות איש שלכו עמו בשמש מאצו אחר אחר) די מיר הונדערט מענטשן ווס זענן געגאנגן מיט עשו זענען ארבעהענציגטען פון אים (בימי דוד) אין די קלם הקב"ה ווען האט הקב"ה זיי פצאלט שר פאר דעם וואס זיי זענן ארבעהענציגטען פון אים יעקב (בימי דוד) אין די צייט פון דוד סת"ף (אמצא חן בעיני אדני) ווי עשו אציון פסוק (כי אם ארבע מאות איש נגד אשר רכבו על הקמל) נאר פיר הונדערט וינגע מענטשן וואס האבן גערישען אויף קעלען זענן גערעמעט געווארן, דס זענן געווען די מיר הונדערט מענטשן: יאס זענן געווען מיט עשו: (יז) ויבן לו בית. זאגט רש"י (שקה לשם ייח חודש) יעקב איז געווען אין

המוטלת עליו להוליך: ולרגל הילדים. לפי רגליהם סהה וכולוס לילך: עד אשר אבא אל אדני שעירה. הרמז כי הדרך שלח היה דעתו ללכת חלף עד סוכות אמר חס דעתו ושתת לי רעה ומתחן עד בואי אללו והוא לא הלך (כ"ר) ולחמתי ילך בימי המטה שנאמר (עובדיה א) ועלו מושעים כהר ליון לספוט את הר עשו. ומ"א יש לפ' או רבים: (טו) ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו שחתי לריך לה: אמצאה חן רעבו עיני אדני. ולא תסלס לי עתה סוס גמול: (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו. (כ"ר) עשו לבדו וכו' מחות חיס סחלכו עמו כשנתו מחללו אחד אחד כ ויכוין פרע להם הקב"ה בימי דוד שנאמר (ס"ל) כי חס ב' ד' מחות חיס נעה חרבו רכבו על הנמלים: (יז) ויבן לו געזאנט וקעטראקטו (אם דנתו געשית לי רעה) אויב עשו ער ונארטן ביו איך וועל קומען צו אים (והוא לא הלך) אונג וועט יעקב גיין צו עשו אין שער (ב' ב' השלח) אין דיא מעג נום משיח וועט קומן (ש' אב"ד) וויא עס לשטייט אין פסוק (והלו מושעים כהר ליון לשפוט את הר עשו) די מושעים, די העלפרע, דס זענען די צוויי משיחים, כ' שית בן יוסף אונג משיח בן דוד, וועלען אויפגיין אויף דעם פארן ציון זיי זאלן משפסן דעם פארן עשו (והדרש אב"ד) וישלח וכו' רבים) פיר דרשות זענן דא אין מדרש אויף די פרשה: (טז) ויאמר למה זה. יעקב האט געזאגט צו עשו (למה זה) פגעל לי טובה וו' שאני צורך לה) צו וואס ווייסטו מיר טאן אזו אמרקה נום איך דארף זיא גיט (אמצא חן בעיני אדני) איך וויי געפינען חן ביי דיר מיין הערר וילא תישם לי ענה שום גמול) דו זאלסט מיר איצט קאר גיט פאצאלן קיי טובה פאר מיינע מתנות: (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו. אין דעם זעלביגען טאן איז עשו צוריקגעגאנגן זיין וועג אין זיין לאנד שער, זאגט רש"י (עשו לדרכו) עשו אציון איז צוריקגעגאנגען (והרבע מאות איש שלכו עמו בשמש מאצו אחר אחר) די מיר הונדערט מענטשן ווס זענן געגאנגן מיט עשו זענען ארבעהענציגטען פון אים (בימי דוד) אין די קלם הקב"ה ווען האט הקב"ה זיי פצאלט שר פאר דעם וואס זיי זענן ארבעהענציגטען פון אים יעקב (בימי דוד) אין די צייט פון דוד סת"ף (אמצא חן בעיני אדני) ווי עשו אציון פסוק (כי אם ארבע מאות איש נגד אשר רכבו על הקמל) נאר פיר הונדערט וינגע מענטשן וואס האבן גערישען אויף קעלען זענן גערעמעט געווארן, דס זענן געווען די מיר הונדערט מענטשן: יאס זענן געווען מיט עשו: (יז) ויבן לו בית. זאגט רש"י (שקה לשם ייח חודש) יעקב איז געווען אין

שפתי חכמים

רגלו לא כפי הדרך לרגל להיות רגל: י קל'ל פסוק ויאמר למה זה כפ"ע הוא: כ ו"א והלא אט"ג דכתיב עשו למוד בקרא חנשו נמי לנולא חן נשטעט שלח רעה לנולא חן והוא שלח לו נמנים גולה כדי

פירוש לתורת אלהים

בס פון דיא גהמות וויפיל וייא קענען גיין מיט דיא פיס אונג פון דיא קינדער ער ביו איך וועל קומען צוא מיין האר נאך שער (שיו רש"י): (טז) ויאמר האט עשו גיאגט אציה איך וועל אף שפעלן דיר פון דעם פארק נום איז מיר מיר ויאמר הט יעקב גאגט למה זה נום מיר מיר דאס אז דו

קָדָם אֵל אֶלֶּהָ לְוֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : * וַיִּנְקֹת
 דִּישְׂרָאֵל : * וַיִּנְקֹת
 דִּינָה בַת יִצְחָק דִּי
 יִצְחָק בְּתָרְסָה לְמַחֲוֵי
 יִלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוֹת בְּבָנֹת הָאָרֶץ :

רשב"ם

(ב) אל אלהי ישראל. שהצילי מלבן ומעשו כלומר האלהים הוא אלהי יעקב שהצילי מלבן ומעשו וכמו שקורים שם אדם אלעזר ומנואל כמו בן נקרא הסוכה כך וכמו שפירשתי פסוקה : (א) ותצא דינה. כי הוץ לעיר נטה

עשו : (ה) בנות. שנים בנות' בנות הארץ בנות אחיך אשה בני עשומו. לומר כשכיל שלא להל ליתן לאחיו בתו כדליתא במדרש שהטמינה בתיה מפניו ועשו עילה לראות בנות הארץ ועבלה עס :

בית הורדא

זאנא רש"י (לא שהמזבח נקרא אלוהי ישראל) גישש דר מזבח ווערש גערופן. אלהי ישראל. אלא על שם שהיה הקבה עמו והצילי) נאר ווייל הקבה איז גערופן מיט יעקב אב ער הט אים גערעכטעט (קרא שם המזבח על שם הנס) הט ער גערופן דעם נאמען פון מזבח און דעם נאמען פון דעם גב (להיות שבהו של קיים נזכר בקריאת השם) ווען מען וועט רופען דעם נאמן פון מזבח וועט דרמאנט ווערן די לויב פון הקבה (פליצה) אזו הט יעקב געמיינט (מי שהוא אל. הוא הקבה. הוא גאיהים לי ששמי ישראל) ווער עס ווערש גערופן א. נאט. דאס איז הקבה. ער איז אגאט צו מיר וס נאמן איז ישרא"ל וכן מציינו במשנה) און מיר

בעל המורים
 רש"י
 לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל אלא על שם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו והצילו קרא שם המזבח על שם הנס שהיה של עשו וזכר בקריאת השם כלומר מי שהוא אל הוא הקבה הוא לאלהים לי ששמי ישראל נ וכן מלינו במשה (שמות יז) ויקרא שמו ה' כפי לא שהמזבח קרוי ה' אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר שבו של הקבה ה' הוא כפי ורבותינו דרשו שהקבה קראו לעקב אל (מילה יח) וזכרי תורה כפטיש יפולץ סלע מתחלקים לכמה עטמים ואזי ליישב פסוקו של מרקה בלתי : (ה) בת לאה. ולא בת יעקב. אלא על שם יולתה נקראה בת

אמזבח נקרא שמו ה' נסי) ער הט גערופן ויין נאמען ה' נסי (לא שהמזבח קרוי ה') גיש ער האט גערופן דעם מזבח. ה" (אלא על שם הנס קרא שם המזבח) נאר ער הט גערופן דעם נאמען פון מזבח און דעם נאמן פון דעם גב (להיות שבהו של הקבה) ה' נסי) צו דערמאנען דיא לויב פון הקבה. און צו זאנען די וידון ה' נסי. הקבה הט מיר געשאן אנס ואנא די מלתקה פון עמלק איז מיט אנס און גענוקן געווארן (ובדומה דרשו שהקבה קראו לעקב אלוהי) די רבנן גערנען הקבה האט גערופן דעם גב ויעקב א"ל. זאנא רש"י (נדברי תורה פפטיש יפולץ סלע) דיא רייד און פיר שטיק (מתחלקים בקפה סגמים) אזוי ווערן די רייד פון דיא תורה צונוי"ט און פיר פשיטום ומינונגען (ונאי גישש פשוטו של מקרא באר) און און פון געקומען זאנן דעם גליקן פישט ומינונגען און פסקו : (א) ונת לאה. פירענט רש"י (וא בת יעקב) פאר וואס הט מען איר ניש גערופן דינה פון יעקב. זאנא רש"י (אלא על שם יצירתה נקראה בת יעקב) נאר ווערן איר ארויסקליין פון דערמיט אין שטאט ווערש זיא גערופן די פאקטער פון לאה.

חכמים

מדכתיב בקרא בכחו מפניו הרס למול. אלא לומר לך שחטלו בכחו מפניו הרס שכולם עמי הארץ אפשי"ל לא טעה למלואו : נ כאלו אמר

געפינען משה רבינו הט און אזו געשאן ער הט געקאהט און צו זאנען די וידון ה' נסי. הקבה הט מיר געשאן אנס ואנא די מלתקה פון עמלק איז מיט אנס און גענוקן געווארן (ובדומה דרשו שהקבה קראו לעקב אלוהי) די רבנן גערנען הקבה האט גערופן דעם גב ויעקב א"ל. זאנא רש"י (נדברי תורה פפטיש יפולץ סלע) דיא רייד און פיר שטיק (מתחלקים בקפה סגמים) אזוי ווערן די רייד פון דיא תורה צונוי"ט און פיר פשיטום ומינונגען (ונאי גישש פשוטו של מקרא באר) און און פון געקומען זאנן דעם גליקן פישט ומינונגען און פסקו : (א) ונת לאה. פירענט רש"י (וא בת יעקב) פאר וואס הט מען איר ניש גערופן דינה פון יעקב. זאנא רש"י (אלא על שם יצירתה נקראה בת יעקב) נאר ווערן איר ארויסקליין פון דערמיט אין שטאט ווערש זיא גערופן די פאקטער פון לאה.

שפתי שלם סתם משמע בכל שלמותו ומה כתיב בענין זה למעלה שס"ל מקה ולמטה וקן חת חילוק הסדה משמע ענין מנוון וסלם כדמורה

ליקוטי מדרב"ו

(א) ותצא דינה בת יצחק וכו'. דער באר מים חיים שרייבט ווייל עס שפטים און פסקו דינה איז ארויסקגעגען לראית בבנות הארץ. צוא זעהן אין דיא שעקטער פון לאנד. און עס שפטים ניש זיא איז ארויסקגעגען לראית את בנות הארץ. צו זעהן די שעקטער פון לאנד. מינימ מען ניש זיא איז געגאנגען זעהן די שעקטער פון לאנד וויא זיא זעהן אויסווייניג. שיינע אדער מיארה. נאר זיא איז געגאנגען זעהן די באסערען פון די שעקטער פון די לאנד. און ווער פרונג איז מיט דעם ארץ. איב ווי זעהן נשע אדער לשעקטע. אדער סאמער קען מען פון מצויר גיטוען נקבות. און ווייל זיא איז געגאנגען זעהן מצוה.

פירוש לדרות אלהים
 דר פאקטער פון ששם גמאה פאר הונדערט מטבעות : (כ) ויצא און ער הט דארטן געשטעלט אמזבח ונקרא לו און ער האט דעם מזבח גערופען אל (ישו יש"י) אלהי ישראל ער איז אגאט צו מיר וס מיון נאמען איז ישראל : (א) ותצא און דינה די מאקטער פון לאה ווס זיא הט גיבארן צו יעקב איז ארום געגאנגען זעהן דיא שעקטער פון דעם לאנד. (ישו יש"י) : ווי ווערעט מצויר ויין. ווי איר פאקטער שרה הט גיטאהן. זיא הט

ספר הישר

די תיבהר ווס איד קען נאר ניש. ויאמרו האקן צו זיא אים נאמא זיא איז די פאקטער פון יעקב פון זון פון יצחק העברי ווס ויצא אין דר שטאט פון אייניגעט פעג. און ווי זיא האבן דר הערם אז די ווייבר פון דער שטאט זענען ארום געאנגן צו פרייען זיך איז די ווייגע פרוי און ארום געאנגן. ונרא און זי ששם דר זון פון חבור הט דר זעהן די פאקטער פון יעקב הט ער זיא גענוקט אין דינה און ששם הט גש קט געשטען אז מען זאל פרייען דינה צו אים מיט גיטוארד. ותבא און מען הט דינה גיבארט צו ששם אין היזו ארין און ששם הט זי ביי זיך ווי איז וויב גיבארטן. ונבא און מען איז גיבארט צו יעקב און מען הט אים דר צייט די זאך פון זיין פאקטער דינה. וישמע און ווי יעקב הט דער

נתיבא פון די זיין וואונער פון די ששם צו פאנצין און צו פרייען זיך איז דר און גאה און ווייערע דינסטין און איד דינה דיא פאקטער פון יעקב זענען ארום געאנגן צו זיך די פרייד וואס די ווייער פרוי זין זיך. וכל און אלע באגלייטן און אלע ווייער און אלע שדרות און אלע נרוקט קיים זענען דרש גיטוען און האבין צו גיטוען די שמה. און ששם דער זון פון חבור איז און דארט גיטוען און הט דר זעהן דינה די פאקטער פון יעקב זיין געבן לאה און זי איז אים גער געפלין. וישאל און ששם הט גפרענט צו זיין פרייד און די מיטשטען וואס זענען גשפאנן זענען אים געוועט און די ווייגע פרוה ווס ויצא דא געבין

ב וַיֵּרָא אֶתְהָ שְׂכָם בְּיַד חָמוֹר הַחִוִּי
 נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֶתְהָ וַיִּשְׁכַּב
 אִתָּהּ וַיַּעֲנֶה: וַיִּתְדַבֵּק בְּפִשׁוֹ בְּדִינָה
 בְּתִי־עֶקֶב וַיֵּאֱהָב אֶת־הַנְּעֹר וַיִּדְבַּר
 עַל־לֵב הַנְּעֹר: וַיֹּאמֶר שְׂכָם אֶל־
 חָמוֹר אָבִיו וַיֹּאמֶר קְהִילִי אֶת־

בְּכַנְתָּ אֶרְעָא: ב וַחֲזָא
 יִתְהָ שְׂכָם פִּר חָמוֹר
 חֲזָאָה רַבָּא דְאַרְעָא
 וְדִבֵּר יִתְהָ וְשָׁכִיב יִתְהָ
 וַעֲנֶה: וַאֲתֵרְעִיאת
 וַיִּתְדַבֵּק בְּפִשׁוֹ בְּדִינָה
 בְּתִי־עֶקֶב וַיֵּאֱהָב אֶת
 הַנְּעֹר וַיִּדְבַּר עַל־לֵב
 הַנְּעֹר: וַיֹּאמֶר שְׂכָם
 אֶל־חָמוֹר אָבִיו וַיֹּאמֶר
 קְהִילִי אֶת־

תו"א ויכל אהב שכן בן חמור נור מן סכסכין ע הויתו"א :

נחלו ויצאה משם וכנסה לעיר: (ב) נשיא הארץ. והנפרש ששם שם חמור הוא שלא מצונו בכל מקום עיר ציון עיר ירושלים אלא העיר שמה את שמה ששם כדכתיב בללו שנקרא בית אל וכדכתיב ויקרא ללשם

רשב"ם

בית יהודה

לכה שפך היא ולאנית היתה (ב"ר) שנלמד תולא לכה לקראתו (ועליה משלו המשל כלמה כסתה) (ב) וישכב ארתה. כדכרס. ויענה. שלח כדכרס (יומא ע): (ג) על לב הנערה. דכרס המתישבין על הלכ רחי אכדך בחלקת שדה קטנה כמה ממון כוזב רחי אשדך ותקסה העיר

נו"ל היא הם נעתיאט די מאטור פו די מוסער (שאף היא יצאנית היתה) לאה איז אויף גענוען ארוםגייען (שנאמר) ווי ים נשייט אוי פסקו (ומתא לאה לבראתי) לאה איז ארום געגאנגן גענון יעקב (ועלית משליה תישיה) אוף איר הט משו געזאגט דעם משל (קאמט בכתה) ווי די מוסער אזוי דיא טאכטער: (ב) וישכב איתה. (בדרכה) ער איז מיט איר געלעבן ווי מיט א אשה: ויענה. אונ ער הט זיא געשייניגט מיט א אשה נאר ווי מיט אוכר: (ג) ועל לב הנערה. ער רייד וואס זאגען איר געפעלן אונ פערנדיגען איר הארץ זיא דעם שרעכסם קום ער הט איר געשאן, ער הט געזאגט צו זוי פיר געלט הט דיין פאטער געמוזט געבען פו דם קהילינע דיה געמן פו אזויב (ותקנה העיר קל שדוקיה) וועט געהערן

שפתי

אל כסתמוס רל וטון שסמינה שווה בכנילו על הארץ אלכ הוא פירוש לתורת אלהים (ב) וירא אותה אונ ששם דר ויהן פון חמור דר חוי נשיא דר האר פון דעם לאנד הט זיא געווען גנחן אותה אונ ער הט זיא גנחון וישכב אותה אונ ער איז געלעבן מיט איר ויענה אונ ער הט זיא גישייניגט: (ג) ויתדבק אונ עם איז ווארן בהעמט ויין לייב אין דינה דיא מאקטור פון יעקב ויאהב את הנערה אונ ער הט לויב גהאט די וינג פרוי ויעבר על לא הנערה אונ ער הט גרעט אוף דעם הארץ פון דעם מיינרל (ישו"א): (ד) ויאמר ששם אונ ששם הט גזאגט צו ויין פאטער

ויקרא אלסי ישראל לעקב אל כעלוים ועקב ליקומו מרדכי

חכמים

אל כסתמוס רל וטון שסמינה שווה בכנילו על הארץ אלכ הוא פירוש לתורת אלהים (ב) וירא אותה אונ ששם דר ויהן פון חמור דר חוי נשיא דר האר פון דעם לאנד הט זיא געווען גנחן אותה אונ ער הט זיא גנחון וישכב אותה אונ ער איז געלעבן מיט איר ויענה אונ ער הט זיא גישייניגט: (ג) ויתדבק אונ עם איז ווארן בהעמט ויין לייב אין דינה דיא מאקטור פון יעקב ויאהב את הנערה אונ ער הט לויב גהאט די וינג פרוי ויעבר על לא הנערה אונ ער הט גרעט אוף דעם הארץ פון דעם מיינרל (ישו"א): (ד) ויאמר ששם אונ ששם הט גזאגט צו ויין פאטער

דריבער רופט איר דר פסקו בת לאה, דיא טאכטער פון לאה, ווייל לאה איז איר געגאנגן פון שטוב גענון יעקב, אויך וועגן כענה, ווייל זיא האט געוואלט האבן נאך ברבער פון יעקב, אונ דינה איז אויך געגאנגן וועגן כענה, עם אן אבער וועגן אחילוק צווישען ווי ביידיע, לאה איז געגאנגן, ווייל זיא האט מוכר געהאט פאטער וועט יעקב קופענדיג פון פעלד אריין גיין אין געצעלט פון דחל, וועט גיט ויין שיינ ער זאל נאכדעם ארויסגיין פון דחלים געצעלט אונ געקסטיגן ביי לאה, אבער דינה האט גיטאן גיט וויא איר באפע שרה, ביי שרה זאגט דר פסקו דנה היא באקהל, זיא איז אין גיצעלט, זיא הט גענוער גענוען די ווייבר וואס ועגן געברען צו איר אין שאוב, אבער זיא איז גיט געגאנגן אין די באטן וועגן ווער עם וויל זיך מגייר ויין, טאכטער וועט איינר האבן אמתא צו איר שטייגימ, אונ ווייל דינה איז געגאנגן

אין גאס, דרייבר האט איר געפראגען דיא געשעה מיט ששם:

ספר

שנועסטר דינה האבן וי דרויף ויער גישייניגט אונ עם הט זיא ויער באגן גיטאן, ויבאל וענין ווי גיטין פו זי ער פאטער אונ האבן גואנט מיט גרוס צארן פו וואר דער קושטש אוי טען זאל דם פושטקאפן, דען גאט בייך הוא הט פראשען צוא גאט אונ צוא ויער עין טען זאל גיט פולענין אונ טען זאל גיט אין פעם ויין, אונ ששם האט געזעלט אונזער שנועסטר אונ קיין שום פושטש פון דער ששם האט אים גיט גרעט דרויף קיין שום ווארט, פו וואר די ששם לויט פערדינען אויך פושטקאפן צו ווערן, דען ווי האבן גוואוסט פו דער זאך אונ האבן דרויף גשווינגן, ויהי אונ עם אז וועגן בעשע ווי האבן גירעט פו ויער פאטער יעקב פו דער זאך, איז חמור דער פאטער פון ששם גיגען ווי יעקב צו רייען מיט אים כפיט קום ויין זון ששם וייל ויין

דערט וום ששם הט גיטאן הט יעקב גישייט צוויי קעכס אז ווי זאלען ברענגן ויין פאטער דינה פון ששעס דיז, איז ששם ארום געגאנגן אונ הט זיא פו ברענגן פון דעם היזו אונ הט מיט גוואלט אונ געבן דינה צו וויא, וישלח אונ יעקב האט גישייט צוויי וינג פרייזן וום וויא זענין די שנועסטר פון זינע געכעס צום דיז פון ששם ווי זאלן וועגן ביי ד נה דרי ווי זאלן ווי אף היטן, וישלח אונ ששם הט גישייט דריי טעישטיגען צו ויין פאטער חמור, אונ צו זאלן, דו יעקב מיט געטען די דאוניק פריי פו איין ווייב, ויבא אונ חמור אונ געגאנגן צו געבן ער זאל מיט אים ריידען פון דער זאך, אונ ווי חמור איז ארום געגאנגן פון ששעס היזו צוא גיין צו יעקב אז די ווייל זאל געבן די גענער פון יעקב פון פעלד, אונ וויא וויא האבן דם דער העלט די געשעה פון ווייער

בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה: ה וַיִּדְבֹר
 חמור אתם לאמר שכם בני השקה
 נפשו בבתכם תנו נא אתה לו
 לאשה: ט והתחתנו אתנו בנותיכם
 תתנו לנו ואת בנותינו תקחו לכם:
 י ואתנו תישבו והארץ תהיה
 לפניכם שבו וסחרוה והאחזו בה:
 יא ואמר שכם אל־אביה ואל־אחיה
 אמצאתן בעיניכם ואשר תאמרו
 אלי אתן: יב הרבו עלי מאד מהר

עם בת יעקב וכן לא כשר
 לאתעבדא: ה ומליל
 חמור עמהון למימר
 שכם פרי אתרעאת
 נפשה בכרתכון הכו כען
 נבה ליה לאנתו:
 ט והתחתנו פנא בנותכון
 תתנו לנו ואת בנות
 תסבון לכון: י ועמנא
 תתכון וארעא תהי
 קדמכון תיכו ועבדו
 בה סחרתא ואחסינו
 פה: יא ואמר שכם
 לאבוקא ולאחיקא אשפח
 בחמין בעיניכון ודו
 תימרון לי אתן: יב אמרו
 עלי חדא מחרין ומתנן

בעל הטורים

(יב) הרבו. ב' בוס' הלא ואזכר בגלגל הכתוב לפסוק אע"פ שהרבה
 כמנהגו כמו שהכריז בגלגל דמייני בש"א הכתוב גם אלו לפסוק שהתנו
 עמוס סוף לעבוד ע"א

רש"י

(ה) חשקה. הפלה: (יב) מהר. כתובה (כ"ר):
 חכמים

לנושא טעם לחיוב מיתתו לזה לפרש לשכח את בת יעקב וכן לא:

פירוש לתורת אלהים

איר געבן צו אונז פאר ווייבך ואת בנותינו תקחו לכם
 אונג אונגערע מעקער ואלט איר געבן צו אייך פאר
 ווייבער: (י) ואתנו תישבו אונ מיט אונז ואלט איר
 זיצן והאמן תהיה לפניכם אונ דם לאנד נאל ויין פאר
 אייך שבו זיצט אונ האנדעלש דרינען והאחזו אונ
 בגרייפט דרינן: (יא) ויאמר שכם אונ שכם חם ונאנש
 צו איר פאטר אונ צו אירע ברירד אונז בעיניכם
 לאנש מיר נפין חן אין אייערע אונז ואשר תאמרו
 אלי אתן אונ נוס איר וועט מיר נאמן וועל איך געבן:
 (יב) הרבו עלי מהר מאד נאב דיא כתובה

ספר הישר

פרי אונ האבין איין גינאמילט אלע שטאט ניש. גם אין גינעוין
 פיל מאנלייגין אונ פיל קינדער ונס האבין די מצוה גאון נאר
 חקקם דר זון פון פרי אונ דר פאטר פון חמור מיט זינגע זקנים
 ברידער האבן זנס גיט גאון דען די רייד פון נעקב'ס קינדער איז
 ביי זיי גמאס גינעוין אונ דר זאבן הם נברענט אין חקקם מיט
 זינגע זקנים ברידער אייף די שטאט לייט נאך נוס זיי האבין עם
 גמאס. אונ האבין גינאנש צו שכם מיט זיין פאטער חמור. איז
 דען גיט פאר האנדן אונ איין זינג פרי ביא אונגרי ברידער נאך
 וואס הם איר בראיפט געטין די מאכטער פון געבן וואס איר
 קענט גיט. ונגע אונ שכם מיט חמור האבן געגעבן צו חקקם

אונ ווערין מיט זיי מחותנים. דריבער האבן דיא ברידער
 שטאט שכם וועלען זיך פאר זיין אונ ווערין יעדן זיי זי זענן
 גינאנש צו חמור אונ שכם אייב אלע מענשטן פון דיא

רשב"ם

אבל כשפירו את הדבר לאנשי עירם אכור למסעו לכבוד בני העיר שהם
 יהיו הזקנים והנתינים כדי לפחות שישמעו אליהם לחמול: (י) וסחרוה.
 וחי' ג' גרמס הקס' וכן פ' שאל ואלכנו פ' שחם שחחרו פ' שאל ישאלנו

בית יהודה

מזנה זיין: וחסקה. (תפצה). זיא וייל: (יב) וסחרו. מיינט
 שפתי חכמים

דרמנ'ן והא דהרכ לא הוכיר א' מאלו הכ' עמוס לז ביקש לננוא טעם לחיוב מיתתו לזה לפרש לשכח את בת יעקב וכן לא:

סאד אונ עם הם זיי ווייער פאר דראקן פי נבלה עשה
 בישראל ווארום עם איז גיטאן גינאונגען אשאר
 צוויישן די וישקאל לשכם את בת יעקב צו ליגין מיט די
 מאכטער פון יעקב וכן לא יעשה אונ עם ווערט גיט
 גמאן אזו מען זאל מענה זיין בתולות זיין חס'ן:
 (ח) ויבדד הם חמור מיט זיי גרעט אזו צו זאגן שכם
 גני מיינ וזהו שכם הם גנורסט אין אייער מאכטער
 תנו נא אתה לו לאשה גיבט זיא צו אים פאר אנויב:
 (ט) והתחתנו אותנו אונ מיר ואלין זיך צוויישן אנדער
 סתמתן זיין בנותיכם תתנו לנו אייערע מעקער ואלט

משלי נחמיה

צו זיאי, איר זענט שרוינעוין מיינ וזהו הם אונג'קלייך
 געמאכט אייער שוועקער, פאקערט, מיר וויילען איר
 גליקליך מאכן. וייל מיינ וזהו וייר זיא זעבן פאר אנויב,
 חמור אונ שכם האבן נאר גיט געוואוסט אז מיט ווייערע
 הייד פארקערעוין זיאי דעם בעס פון דיא ברידער ווי דער
 פסקו זאנט אמשר דר דארין נוס אין וואלד הם געשיקט
 צום דעם מעגען בוים גיב דיין מאכטער פאר אנויב צו מיינ
 וזהו איז געקומן אחיה פון וואלד אונ האט צושטרעטן אונ
 צוגראכטן דעם דארין, פאר נוס דר דארין הם גמאס אהענה
 צו וועלען דער טעגן בוים נאל זיך מיט אים מתחתן זיין
 דם זעלביגע איז דא נאך גרעסר געווארן דר בעס פון די
 ברידער פאר נוס חמור אונ שכם ויילן זיך פארקלייבן צוא זיאי
 גינאנש צו חמור אונ שכם אייב אלע מענשטן פון דיא

וּמִתָּן וְאֶתְנָה בְּאֶשֶׁר תֵּאמְרוּ אֵלַי
וּתְנֵנִי לִי אֶת־הַנְּעָרָה לְאִשָּׁה: י וַיַּעֲנֵנוּ
בְּנֵי־עֵלְבָד וַתִּשְׁבַּח וַיִּתְּחַמְדוּ
אֲבוֹתֶיהָ בְּחֻכְמָתָא וּמְלִילוֹ
דִּי סְאֵבִית דִּינָה אֶתְתְּהוּן:
י וַאֲמָרוּ לָהּ הוּן לֹא נְכוּל
לְמַעַבְד פִּתְנָמָא תְדִין
לְמַתָּן יִת אֶתְתְּנָא לְגַבְר
דִּי יָה עַרְלָמָא אֲרִי
חֶסֶד אֵי הוּא לָנָא:
טו פֶּרַם פְּדָא נְתַפְסֵם לְכוּן
אִם תְּהוּוּן פְּתַנָּא לְמַגְנֵר
רשב"ם
משפטי צדק. מן חבר בחרוהו. מן פעל

רש"י

(יג) במרמה. בהכמה: אשר טמא. הכתוב אומר שלא
היתה רמיה שהרי עמא חת דינה אחותם (כ"ר): (יד) הרפה
הוא. שמן פסול הוא אללנו הכה לרפך הכיור הוא אומר
לו ערל אחת או בן ערל. הרפה ככל מקום נדוף:
(טו) נאות לכס. כהלה ע לכל ששון (כ"ב) ויהוהו
(הכט) נאות ביהודע): להמור. להיות נמוך לאינו לשון
צו זיון גימט' (הבא קמח' חברה) או איינער קומט
ער צו אים דוא בייט א ערל, גיט גימט'ת, אדער ער זיגט
תְּרַפָּה כְּגַל קָלוּם (גורף) וואו עס שטייט דר ווארט הרפה
לכס. מיינט מען (נכרעה לכס) מיר ווערען צו אייך פעווייליגט
וְלִהְיוֹתוּ. מיינט מען (לְהוֹת גמיל) מען זאל זיון גימט'ת (אינו
לשון קפול) להמור איז גיט דערמיטש צוא מלה זיון (אלא
מען קתובה: (יג) ובפרקו. (בפרקו), מיט קל'אישאפט:
ואשר טמאו. זאגט רש"י (הקתוב איךר שלא היתה רמיה
שְׁחָרֵי טמא את דינה אחותם) דר פסוק זאגט די קינדער פון
יעקב האבן גיט געטאהן אפאישע זאך, זיי זענען גערעכט
גייווען, פר נוס עקם משמא גייווען זייער שנועסקער
דינה: (יד) והרפה היא. די קינדער פון יעקב האבן גיזאגט
(שמך פסול הוא אצלנו) דאס איז ביי אונז אנרוסע שאנדע
פארשען זיון חבד (היה אימר לו ערל אחת אי פן ערל) זאגט
תְּרַפָּה כְּגַל קָלוּם (גורף) וואו עס שטייט דר ווארט הרפה
לכס. מיינט מען (נכרעה לכס) מיר ווערען צו אייך פעווייליגט
וְלִהְיוֹתוּ. מיינט מען (לְהוֹת גמיל) מען זאל זיון גימט'ת (אינו
לשון קפול) להמור איז גיט דערמיטש צוא מלה זיון (אלא

בית יהודא

מען קתובה: (יג) ובפרקו. (בפרקו), מיט קל'אישאפט:
ואשר טמאו. זאגט רש"י (הקתוב איךר שלא היתה רמיה
שְׁחָרֵי טמא את דינה אחותם) דר פסוק זאגט די קינדער פון
יעקב האבן גיט געטאהן אפאישע זאך, זיי זענען גערעכט
גייווען, פר נוס עקם משמא גייווען זייער שנועסקער
דינה: (יד) והרפה היא. די קינדער פון יעקב האבן גיזאגט
(שמך פסול הוא אצלנו) דאס איז ביי אונז אנרוסע שאנדע
פארשען זיון חבד (היה אימר לו ערל אחת אי פן ערל) זאגט
תְּרַפָּה כְּגַל קָלוּם (גורף) וואו עס שטייט דר ווארט הרפה
לכס. מיינט מען (נכרעה לכס) מיר ווערען צו אייך פעווייליגט
וְלִהְיוֹתוּ. מיינט מען (לְהוֹת גמיל) מען זאל זיון גימט'ת (אינו
לשון קפול) להמור איז גיט דערמיטש צוא מלה זיון (אלא

שפתי חכמים

דל"כ קשה אך בואת ויאוהו לנו ויאל לנו מבטל שוא ל' נוי: פ פ' פ'
מכנין נפעל ואלו ל' נפעל מנורת טוב מול דל"כ היה ראוי להיות

פירוש לתורת אלהים

רייניגט זייער שנועסקער דינה: (יד) ביאמרו אונ די
כגי יעקב האבן גיזאגט צו שכם אונ זיון פאקט לא
נוכל לגישות הדבר מיר קאבן גיט מאן די זאך לית את
אחיתנו צו געבן אונר שנועסקער פר אנויב לאיש אשר
לו ערלה צו אזו אמאן נוס ער איז גיט גמלת פי הרפה
הוא לני ווארום דאס איז צו אונז אשאנד: (טו) אה
נייערשט בואת גאה לכס מיט דעם וועלן מיר צו אייך
כרודעה ווערן אס תהיו כמות או איר וועט זיון נוי מיר

משלי נחמיה

באמאלס וועט מען זען, אונ אין אמת האבן די פריד
באלר געמיגט צו הרגענע אלע מענטשין פון דיא שטאט
שכם, אונ האבן זייא גקענט הרגענע ווען זייא זענען גיט
גימלת אוף, נאר טאכר ווערן קימנ די פאלק פון אנדערע
שטעט זיי העלפין, וועט ווערין ארוסע מ'תקפה, דרייב
פעלקר ווערן הערין אז די מענטשין פון שכם האבען זיך
אוף זיי אונ אז די פעלקר ווערען הערין מען הרגת די מענטשין
זאגט דר פסוק ויבואו על העיר בשח. די פריד זענן נקיטן
מולא געהאט פאר אנדערע פעלקער:

יפתן אונ גשאנק ופתנה פאשר תאמרו אלי אונ איך וועל
געבן נוי איר וועט זאגין צו מיר ותנו אונ גיט מיר
ד' ויגן פרוי פר אנויב: (יג) ויגנו כגי יעקב אונ די
כגי יעקב האבן גיענטפערט צו שכם אונ צוא זיון
פאקט חמור הרמיה מיט חכמה וידידו אונ זיי האבן
דרייב גירעט מיט חכמה תאמשי זיי האבן גיט
מקניס גווען זייערע הייד זענן זייא גירעכט גווען
אשר טמא את דינה אחותם וייר ער האט פאר אים

ספר הישר

מיט זינע פרידער דאס נוס איר זאגט איוריקמי. זייערש מיר
האבן עס נאר גטאן וייר מיר האבן גוואלט יעקבס סאכער אכר
גיט וייר מיר אים זיגען. אונ אצנד אר מיר האבן שוין גיטאן
אינד ווערן ווערין מיר פאן צו געבן מיט זינע קינדער דס גיט
האבן די פריד געזאגט זיי זאלען זיך מל זיון, ווען אלע
געמלת, ווערן זייא זיך אפטיילן פון זיי אונ ביי ווערין
פון שכם ווערען זיי האבן אנקומה אונ זיון צופרידן. דרייבער
אוף די שיקאט זיכער אונ האבען גיט

יש ולא אחר עולימא
 למעבד פתנמא ארי
 אחרעי בבת יעקב והוא
 יקיר מפל בית אבדתי :
 כ ואתא חמור ושכם
 ברה לתנע מרתהון
 ומלילוי עם אנשי מרתהון
 למימר : כא גבריא האלון
 שלמין אנון ע פ ג א
 ויחיבון פארעא ויעבדון
 פיה סחורתא וארעא הא
 פתיות ידיו קדמיהון ית
 פנתיהון נסב לנא לנשין
 וית פנתנא נתו להון :
 כב פרם בדיא יתפסון לנא
 גוכריא למתב עמנא
 למיהו עמא חד למגור
 לנא פל דבורא פמא די
 אנון גזירין : כג גיתיהון
 ומגניהון וכל בעיהון
 רשב"ם

יש ולא אחר עולימא
 למעבד פתנמא ארי
 אחרעי בבת יעקב והוא
 יקיר מפל בית אבדתי :
 כ ואתא חמור ושכם
 ברה לתנע מרתהון
 ומלילוי עם אנשי מרתהון
 למימר : כא גבריא האלון
 שלמין אנון ע פ ג א
 ויחיבון פארעא ויעבדון
 פיה סחורתא וארעא הא
 פתיות ידיו קדמיהון ית
 פנתיהון נסב לנא לנשין
 וית פנתנא נתו להון :
 כב פרם בדיא יתפסון לנא
 גוכריא למתב עמנא
 למיהו עמא חד למגור
 לנא פל דבורא פמא די
 אנון גזירין : כג גיתיהון
 ומגניהון וכל בעיהון

פירוש בית . וכן מצרים נתנו יד . כמו נתנו :
 (יש) ולא אחר . מגור לא תאחר שהוא משקל
 ככד כמו תשבר : והוא נכבד . ושמינו לו :

רש"י

בית יהודה

אונגער וויילען וקדי לרצותם שואותו להטול) אזו האבן חמור
 מיט שכם גיזאנט צו ווייערע ששאט מענטשן . זיאי זאלען
 בעשטיין אונ וועלן זיך מלה זיין : (כא) ושמינו . מיינט
 מען (בשלום גלבב שלם) מיט פרידען אונ מיט דעם גאנצן
 הענט זיא זאל נעמן צו זיך דיא פאמיליע פון נסב (פארם
 אפרייע הענט צום שיינקען (קליפר) אזו האבן געזאגט
 פרום) איר וועט גאר ניש שאדן האבען פון דעם נוס ועקב'ס
 פיל סחורה ברענגט מען אין ששאט אונ עם איז
 נעשט מען פעהר האנדלען : (כב) ובהיכלו . מיינט מען

כדי לרצותם שואותו להטול : בשלום וכל
 טלס : והארץ הנה רחבת ידים . כאלס שידו רחכה
 וותרית כלומר אל תפסידו כלום פרקמטיא הרכה כזה
 לכאן זמין לה קוים : (כב) בהמור . כהיות נמול :
 הארץ : והארץ הנה רחבת ידים . די לאנד האט פרייעט
 שדו רחבה ותרבות) וזיא מען זאגט אויף אמעניש ער האט
 שכם אונ חמור צו די מענטשן פון ווייער ששאט (אל תפסידו
 קנדער וועלען דא וואהנען (פרקמטיא הרכה באת לבאן ואין
 גיטא ווער זאל קויפן) אז עם וועלען זיין מער מענטשן

פירוש להורות אלהים

לאנד ויסקרו אותה אונ ויי זאלן האנדלען אין איר והארץ
 אונ דם לאנד הנה איז אויין רחבת ידים פר ויי (ישו גמי)
 את פיתם נסח לנו ווייערע מעקטמער וועלן מיר נעמן
 צו אונז פר ווייבך וית פנתנו נתו להם אונ אונגערע
 מעקטמער וועלן מיר געבן צו זיי : (כב) אך נייערט
 בנות ואחז לנו מיט דעם הנאי וועלן דיא לייט צו
 אונז מרציה ווערן צו זיין מיט אונז להיות לשם איד
 צוא ניון איין פאלק בהטול לנו כל יגר אז עם ווערמ
 ווערין גמלת צו אונז אלע יגרים אזו ווי ויי ווערן
 גמלת : (כג) מקניהם ווייערע פיה ומקניהם אונ ווייער
 קופונג וכל הקמחם אונ אלע ווייערע בהמות תליא פר
 הישר

די אונן פון חמור אונ אין די אונן פון שכם דער
 זוקן פון חמור : (יש) ולא אחר הנער לעשות הדבר אונ
 דר וינג שכם הט זיך נים גוזמט צו מאן דיא זאך
 ער הט זיך מר גווען והיא נכבד מפל בית אביו אום ער
 איז גערליכטער פון גאר ניון פאטערס הויו : (כ) ויבא
 חמור אונ עם איז גיקוקן חמור אונ ויין ודון שכם
 אל שער עינים צום טוייער פון ווייער ששאט ויבדו
 אונ ויי האבן צו ווייערע ששאט לייט גרעט אזו צו
 נאמן : (כא) האנשים האנה די מאנן שלמים וענן גאנץ
 מיט אונז ויי וענען מיט אונז שלום אונ מיט דעם
 גאנצין הארץ וישבו בארץ אונ לאוין ויי ויענען אין

מפירוש בית . וכן מצרים נתנו יד . כמו נתנו :
 (יש) ולא אחר . מגור לא תאחר שהוא משקל
 ככד כמו תשבר : והוא נכבד . ושמינו לו :

הָרַגוּ לְפַיִי חָרֵב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה
 מִבֵּית שָׁכֶם וַיֵּצְאוּ: כוּ בְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ
 עַל־הַחֲלָלִים וַיִּבְזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ
 אַחֲזָתָם: כח אֶת־צֵאֲנָם וְאֶת־בְּקָרָם
 וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת־אֲשֶׁר־בְּעִיר
 וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ: כט וְאֶת־
 כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טָפָם וְאֶת־
 נְשֵׂיהֶם שָׁבוּ וַיִּבְזוּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר
 בְּבֵית: ל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן
 וְאֶל־לוֹי עֲבַרְתֶּם אִתִּי לְהַבְאִישְׁנִי

קָטְלוּ לְפַתְגָם דְּחָרֵב
 וְדָבְרוּ יָת דִּינָה מִבֵּית
 שָׁכֶם וַיֵּצְאוּ: כוּ בְנֵי יַעֲקֹב
 עָלוּ לְחַלְצָא קָטְלוּ וַיִּבְזוּ
 קְרָתָא דִּי סְאִיבוּ אַחְזָתוּן:
 כח יָת עֲבָהוּן וְיָת תּוֹרְהוֹן
 וְיָת חֲמֹרֵיהוֹן וְיָת דִּי
 בְּקְרָתָא וְיָת דִּי בְּחֶקְלָא
 בְּזוּ: כט וְיָת כָּל
 נְכֻסֵיהוֹן וְיָת כָּל מַפְלְהוֹן
 וְיָת נְשֵׂיהוֹן שָׁבוּ וַיִּבְזוּ וְיָת
 כָּל דִּי בְּבֵיתָא: ל וַיֹּאמֶר
 יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן וְלִלּוֹי
 עֲבַרְתוּן יָתִי לְמַתָּן דְּבָבוּ
 בְּיָנְיָא וּבְיוֹן יִתְבִי אַרְעָא

רשב"ם
 בשה שבכל מקום על היושבים הוא אומר
 בין בחורה בין בנביאים: (ל) להבאישי, את
 רחמי כמו אשר הבאשחם את רחמי:

בעל הזמורים

(כז) עמאל. ג' במס' עמאל אחוסה עמאל את מקדשו עמאל את היכל קדש כולם למדין מזה עמאל מקדשו לעשות מעשה שכם וכן עמאל את היכל קדש כדכתיב נסים בליון ענו. עמאל אחוסה וסוף את להלם לומר לך שעשו מעשה כהמה:

בית יהודה

קרעפן: (כו) נעל החללים. מיינס מען (לפישט את החללים) אפציהען די קליידער פון דיא געהרעקתה (יבן תרגם אונקלוס לתוצא קטליא) דער תרגום אונקלוס טייטשט אויך אזו אפציהיען די געהרעקתה: (כט) ותיכסו. מיינס מען (מסינים) וייער געקט (בן עשה לי את החיל הזה) ער דאס מיר געמאן דאס פארמען (וישאר עשה חיל) די וידוי טהיען ופארטראמלען אפארמען (ונבזו לחחרים חילם) זיי האבען פארלאזען צו אנדערע זיינען פארמען: (ל) וישבו. (לשון שבח) שבו מיינס מען זיי האבען געפאנגען (לפיכה פטימ מרע) דרייבר שטייט וואסער וואס איז צומישט מיט פראמע (אין דעמי ציליח עקשיו) מיון פארשטאנד איז איצט ניש קראר, איך בין פארמישט פון שרעק (ונאדה) דר מדרש זאגט אזו האט יעקב געזאגט צו שמעון און לוי (צילקה היתה חסדית) דיא פאם איז גויען קראר (געברעס אורתה) און איר האט זיי צומישט, שפאלי ביר בני יעקב דיא פגעגים האבען געוואסט אז זייא וועלען פארן אין דיא הענט פון יעקב'ס קינדער (אלא

כחו ש של זקן (כ"ר): (כו) על החללים. לפסט ההללים וכן ת"א לחלל קטיליא: (כט) חילם. ממונס זקן (דברים ח) עשה לי את החיל הזה (מדבר כד) וישראל עושה חיל (תהלים מט) ועזבו לאחרים חילם: שבו. ל' ת שביה לפיכך עמאל מלרע: (ל) עברתם. לשון מוס עכורים אין דעמי ללולה עכשו. ואגדה ללולה היתה החבית וזעברתם אוחה (תנחומא). מסורת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב אלא שהיו אומרים עד אשר תפרה א

דער ספחא אונקער די ב': (ל) ויעברתם. (לשון מוס עכורים) עקשיו) מיון פארשטאנד איז איצט ניש קראר, איך בין פארמישט פון שרעק (ונאדה) דר מדרש זאגט אזו האט יעקב געזאגט צו שמעון און לוי (צילקה היתה חסדית) דיא פאם איז גויען קראר (געברעס אורתה) און איר האט זיי צומישט, שפאלי ביר בני יעקב דיא פגעגים האבען געוואסט אז זייא וועלען פארן אין דיא הענט פון יעקב'ס קינדער (אלא

שפתי חכמים

מנהרס"ל: ת ושרשו טפה הכל אם ה' עמנו מלעיל על משקל קחו שבו היה שרשו שבו והיה מול' טובה: א פסוק הוא כפרת כי תסא כל יעקב אל' על תפלוטו של אברהם שהתפלל עליהם כדמפרש ס"פ לך לך.

פירוש לתורת אלהים

זיי נהרגת צום שארף פון דער שווערד ויבחו אונ זיי האבן גנובן דינה פון דעם הויו פון שכם אונ זעגן ארום גנאגן: (כו) בני יעקב די קינדער פון יעקב זעגן גקומן אפ צו ציהן די דר שלאמענע ויבזו העיר אונ זיי האבן גרוקט מיט שקמא נוייל זייא האבן שקמא גווען זייער שוועסטער: (כז) את צאנם זייערו שקמא ואת בקרם אונ זייערע רינדע ואת חמוריהם אונ זייערע אייזן ואת אשר אונ דם נום איז גווען אין

ספר הישר

ווי שכם. און די שפתיים זענען צוריק געקומען אונ געזעקלען אז אין דר שפאט שכם איז ניש דא. קיין שום פאנוביל נאר ווייבר וועלכי

בִּישֵׁב הָאָרֶץ בִּכְנַעַנִי וּבְפָרְזִי וְאֲנִי
 מִתִּי מִסֹּפֶר וְנֶאֱסַפּוּ עָלַי וְהַכּוֹנֵי
 וְנִשְׁמַדְתִּי אֵנִי וּבֵיתִי: א וַיֹּאמְרוּ
 הַכּוֹזְנֵה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחֹתֵנוּ: פ
 לֹה: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוֹם
 עִלָּה בֵּית־אֵל וְשֵׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם
 מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנֶּרְאָה אֱלֹהֵי בְּכָרְתְּךָ:
 מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אֶחֱיָהּ: ב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב

בכנענא וּבְפָרְזֵה
 וְאֲנִי עִם דְּמִנְיֵי וְהַכּוֹנֵי
 עָלַי וְנִשְׁמַדְתִּי וְאֶשְׁמַד
 אֵנִי וְאֲנִשׁ בֵּיתִי:
 ל וַיֹּאמְרוּ תְּכַנְּפֵת בְּרָא
 וְתַעֲבֵד (י"י יַעֲבֵד יִרָה)
 לְאֶחְתָּנָא: א וַיֹּאמֶר יי
 לַיַעֲקֹב קוֹם סַל לְבֵית אֵל
 וְהֵיב פָּסָן וְעֵבֵד תַּפְסָן
 מִדְּבַחָא לְאֱלֹהֵי דְאֶחְתָּנָא
 לְךָ בְּמִשְׁכַּנְךָ מִן הַדָּם
 עֲשׂוֹ אֶחֱיָהּ: ב וַיֹּאמֶר
 יַעֲקֹב וְאֲנִשׁ בֵּיתָהּ וְלִכְל

בית יהודה

רש"י

וכחלת את הארץ לפיכך היו ב שתקין: מתי מספר.
 אכתיס מועטים: (ל) הכוזנה. ג הפקר: את
 אחרונה. ית ד אחתה: (א) קום עלה. (תחמונה)
 לפי שחזרת בדרך ה נעשת וכל לך זאת מכתך:

מאכין אלקהו, נוייר ווי נויסינ עם און נאה גיט אונזער צייט צו ורשען ווייער. ראנד: ונתי מספרו. מינזט מען ונאנשים
 מועטים ווייניג מענטשען: (לא) תבוקחה. (הפקר). פניו. ווער עם נועש נועלען נועש מיט איר מנהג ויין: ואת אחותינה
 שייטשט דר פרגום ית פרחא אונזער שוועסטער, אז מיר האבן געהרגת שכם ווייז ער הט מנהג גיווען מיט אונזר
 שוועסטער אונ מיר האבען געהרגת פון ששאט ווייז ווי האבן געשווינען און די וינד, וועלען אלע
 מענטשען מורא האבען האפן אונזערע טעכטער: (א) וקום עלה. (תחזוקא), דר מדרש פתחוקא שרייבט הקב"ה האט
 געזאגט צו יעקב (ק"י שאתה בדרך געזעט) נוייר דו האסט דיר פארזאמט אין וועג ביזנט געשטראפט געווארען (בא

שקיו אקרים עד אשר הפרה ונחמת את הארץ) נאר ויז
 האבן געזאגט דאס איז נאה גיט איצט ביז דיא קינדער
 פון יעקב וועלען פיר ווערען דאמאלס וועלען ווי גרשען
 אונזער ראנד (קפיך היו שותקין) דריבער האבען זיי פון
 איצט געשוויגן, אבער איצט וועלן זיי קומען מיט אונז
 מאכין אלקהו, נוייר ווי נויסינ עם און נאה גיט אונזער
 צייט צו ורשען ווייער. ראנד: ונתי מספרו. מינזט מען ונאנשים
 מועטים ווייניג מענטשען: (לא) תבוקחה. (הפקר). פניו. ווער עם נועש נועלען נועש מיט איר מנהג ויין: ואת אחותינה
 שייטשט דר פרגום ית פרחא אונזער שוועסטער, אז מיר האבן געהרגת שכם ווייז ער הט מנהג גיווען מיט אונזר
 שוועסטער אונ מיר האבען געהרגת פון ששאט ווייז ווי האבן געשווינען און די וינד, וועלען אלע
 מענטשען מורא האבען האפן אונזערע טעכטער: (א) וקום עלה. (תחזוקא), דר מדרש פתחוקא שרייבט הקב"ה האט
 געזאגט צו יעקב (ק"י שאתה בדרך געזעט) נוייר דו האסט דיר פארזאמט אין וועג ביזנט געשטראפט געווארען (בא

שפתי חכמים

כלו נכתב הכוזנה יעשה את אחותו וזה פי' עם והי"פ הספוק
 הכמו טעוין עם וזכר יעשה עם אחותו וזה פי' זכר ממש לך
 מביא התורה שמונח ית פי' שכן שכן פירושו עם ועי' הכוזנה
 הפקר והמרגש פי' כי מדלא כתיב הכוזנה: ה דלתיב למה סולקך
 ללוותו קום עלה כלל כבר נדר יעקב ע"ז אלף ה"ק לים מהר ועלה

לאחר שחפרה וחרבה ונחלת: ב אכל עכשיו יהיו סעורין דהוון
 עתה ונחון עלינו: ב דק"ל דלא נקראת זכר אלף מי מספקרת עליה
 לזכות לכל אדם וז"ל למה כתיב הכוזנה יעשה וזהו ה"ק נשטה
 זכר כיון שיהא זכר מספקרת עליה לכן מפרש הפקר ר"ל טעמה
 כללו סימה הפקר: ד דק"ל דלמה ה"פ הכוזנה עסקר ז"ת דהיו

פירוש לתורת אלהים

זיצר פון דעם לאנד דר פרגום מאכט דעם פשט
 קהאשיני צו געבן אפינד שאפט צווישן מיר אונ די
 זיצר פון דעם לאנד נאני אונ איה בין מיט ווייניג
 מענטשען והכניי אונ ווי וועלן מיה שלאבן ונשמתי
 אונ איה וועל ווערן פר מיליגט אני איה אונ מיין הוו
 גזינד: (א) ויאמרו האבן ויז גאנזת הנונה זאל ער
 משלים על התורה

זיצר פון דעם לאנד דר פרגום מאכט דעם פשט
 קהאשיני צו געבן אפינד שאפט צווישן מיר אונ די
 זיצר פון דעם לאנד נאני אונ איה בין מיט ווייניג
 מענטשען והכניי אונ ווי וועלן מיה שלאבן ונשמתי
 אונ איה וועל ווערן פר מיליגט אני איה אונ מיין הוו
 גזינד: (א) ויאמרו האבן ויז גאנזת הנונה זאל ער
 משלים על התורה

משלים על התורה

ויעלמי וייוון אונ דר שר פון מפתח הים וייער פר וואגדרש
 אונ נאגם צוא ויין פאקל לאשר גיין כלהתה האשען מיט דיא
 קינד דר פון יעקב העברי אונ מיר וועלען פאן צו ווי און ווי ויז
 האבן געשאט צו דר ששאט שכם אונ מיר וועלען זיך נאקס ויין
 די נקמה פון די ששאט זייש. אונ דר שר הט געשעקט צו אגע
 שרים פון אמורי צוא נאגען קומט מיט מיר אונ איר וועט מיר
 הייליגן שלאגני דר קינדער פון יעקב זייש ווי האבן פערזיכט די
 ששאט שכם. אונ די שרים פון אמורי האבען זיך דרוף וייער

(א) הכוזנה נעשה את אחותי. רמזשל צווייא קינדער
 האבן געלעבט אין איין חדר, איין קינד הט געהאט
 רייבע אלטערין, דער אנדערער איז געווען פון ארעמע
 אלטערין, ער איז אבער גיווען אנרייכער מקנא, וום ער
 האט נאר גינעקן ביי דעם רייכין קינד האט ער געוואלט
 האבן, אפאהל איז דר רייכר קינד געקומן אין חדר אונ הט
 געבראכט אמיירע ביישעלע, ער הט געווינן דם ביישעלע
 צו אלע קינדער, ווי דער ארעם קינד האט דערזעהן דאס
 ביישעלע הט זיך דערנויעקט אין אים ארויסע קנאה, אונ
 עם איז ביי אים געבליבען ער מוון בעקומן דאס ביישעלע,
 געווארשט אזוי דר רייכר קינד איז ארוסקגעגאנגען פון חדר,
 קינד מיט גושען ווייז נאר דאס ביישעלע, ווי ער האט אים
 אים דם ביישעלע, האבן בייזע קינדער געשלאגן אייגר דעם

וויא עם נועש ויין, מיט גושען צו מיט גייוון, ער האט
 איז ער און ארוסקגעגאנגען, אונ האט געזאגט צום רייכען
 געווינען דם ביישעלע, הט ער געוואלט ארוסקרייסען פון
 אנדערן אונ דר רייכער קינד האט שטארק געשלאגען דעם
 ארעמען

וויא עם נועש ויין, מיט גושען צו מיט גייוון, ער האט
 איז ער און ארוסקגעגאנגען, אונ האט געזאגט צום רייכען
 געווינען דם ביישעלע, הט ער געוואלט ארוסקרייסען פון
 אנדערן אונ דר רייכער קינד האט שטארק געשלאגען דעם
 ארעמען

אֶל-בֵּיתוֹ וְאֵל כָּל-אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסֵרוּ
 אֶת-אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם
 וְהִטְהַרוּ וְהִחְלִיפוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם :
 וּנְקֻמָּה וְנִעְלָה בֵּית-אֵל וְאֶעֱשֶׂה-
 לָשֵׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הָעֵנָה אֹתִי בַיּוֹם
 צִרְתִּי וַיְהִי עִמָּדִי בַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
 הִלַּכְתִּי: וַיִּתְּנוּ אֵלֵי-יַעֲקֹב אֶת כָּל-
 אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-
 הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאֲזְנוֹתֵיהֶם וַיִּטְמְנוּ אֹתָם

די עמה אעדו ית מעות
 עממיא די ביניכוו ונדפו
 ושנו כסותכוו : ונקום
 ונסק לבית אל ואעבד
 תמן מדבחה לאלהא
 דקביל צלותי ביזמא
 דעקתי ותה מימרה
 כסעדי באר הא די
 אזולת : ויהבו יועקב
 ית כל מעות עממיא די
 בידיהון וית קדשיא די
 באדניהון וטמר יתהון
 תו"א ונקומה ונעלה עקרה ענה נס : לה
 כעס סכדוון חס :
 רשב"ם

(ב) אלתי הנכר . שלקחו בעיר :
 בעל המורים

(ג) והחליפו שמלותיכם . ונקומה ונעלה בית
 אל . רמו להא דליתא כפי' דכתיב שמואל ונעלה בית אל
 שאמר יהודה בזכות ונקומה ונעלה בית אל שלחמה הנער ונקומה וכן באותו וכות ונקומה עליה לנלחמה :

רש"י

(ג) הנכר . שיש צידכם משלל של כסס : והטהרו .
 מע"א : והחליפו שמלותיכם . שמה יש צידכם כסות
 של ע"א : (ד) האלה . מין חילוו סרק : עם שכם .

בית יהודא

לך זאת כבתך) איז דיר געקומן די צרה מיט דיין טאכטער :
 (ב) והגברו . די פּרעמדע גאטער (איש בודקם משלל של שכם)
 נום איז דא ביי אייך פון די רוב נום איר הט גערויפט פון
 שכם : ויהסרו . (מפנידת פוכבים) . איר זאלט אייך רייניגן
 אומבויטן ואומטאהשון אייערע קליידער (שםא יש בידכם
 זיך אפגענישע קלייד נום מען הט מיט איר געדינט צו די
 דם איז (מין אילן בקרן) אבוים וואס אף : אים וואקסט גיט

שפתי חכמים

ואל תחלחך עוד וכו' אל על חמורו כית לכן לא כעס לפי של
 הל הנדר עליו אלא משילא לשוב דכתיב וסכתי בשלום וגו' : ו רל
 שאינו עושה מירות . סרק פי' ריק מן הפירות (מ"ח) ועקב לא רחם
 לעכס שולך אחס נים הנלך כי רחם למח לקיים נדרו ע"כ נחכס לעומס
 צפנר וכדי שלא ירגס חיהו ארס לחסר זמן שיש כלן חמירה

פון זייערע עבודה זרות : והחליפו שמלותיכם . איר זאלט
 כסות של עבודת פוכבים) טאמער האט איר אנגעקליידט אף
 עבודה גרה . זאלט איר די קלייד אויסקאחן : (ד) והחליפו .

דעת וקנים מבעלי התוספות

(ד) ויטמן אותם וגו' . מדרש זו ע"ז דמות יונה והיינו דאמרינן
 בריש מסכת חולין יונה מצוא להם בראש הר גריזים והיו
 לעכס שולך אחס נים הנלך כי רחם למח לקיים נדרו ע"כ נחכס לעומס
 פירוש לתורת אלהים

גייז קרין בית אל ויעשה אונ איה וועל דארטן מאכן
 אמוזם לאל צוא דעם גאט הענה וואס האט מיר
 גענטפערט אין דעם טאג ווס מיר איז גווען ענג ויהי
 אונ ער איז מיט מיר גווען אין דעם וועג ווס איה
 בין גנאנגן : (ד) ויהי אונ ויי האבן גגעבן צו יעקב
 את כל אעלע פרעמדע אפ געטער ווס עס איז גווען
 אין זייערדי הענד ואת הנזמים אונ די אורינגלך וואס

אונ צו די אעלע נום ועגן גווען מיט אים הסירו מוט
 אפ די פרעמדע אפ געטער נום איז פר האנדען פון
 דעם רובונג פון שכם צווישען אייך והטהרו אונ
 רייניגט אייך פון די עבודת פוכבים והחליפו אונ פר
 בייט אייערי קליידר ווארום טאמער איז פר האנדן
 צווישן אייך אקלייד פון עבודת פוכבים (ג) ונקיפה
 אונ קאמער אויף שמיין ונעלה אונ מיר וועלין אף

ספר הישר

פר ויואנדך . ונתקצו אונ אלע ויבן שרים פון אמורי האבען
 זיך איין געמאלט מיט וייערי הילות עפליקע מוילנד מענטשן
 אונ אלע האבן געהאט גילוי שווערדן אונ זענען געקפן מלחמה
 האקשען מיט יעקב אונ מיט זייען קינד . וישמע אונ ווי יעקב
 הט דאס דער הערש הט ער זיך וזתר געטארכטן . ויצעק אונ
 יעקב הט געשריגן צו שיעון אונ צו זלי אונ הט געואנט ועהט

משלים על התורה
 ארעמען קינד . ביו עס איז גענאנגן פון אים בלוס , דער
 ארעמ קינד איז געקומן צום רבי אונ הט אים דערווייט אז
 דר ריזר קינד הט אים אזו שטארק געשטראן , דר רבי הט
 געוואלט געשטראפן דעם רייזן קינד , הט ער גנאנט צום
 רבי פר וואס פרעט גיט דר רבי פאר וואס איה האב אים
 גשטראן ? נוויל ער ערשט געוואלט אונעקעמען מיין בייטעלע
 אונ איה האב גיט געשטראן אונעקעמען איז גווארן צווישן
 איה אים גיט געשטראען נוויל איה בין ארוצט , איה האב
 אים געשטראען נוויל ער איז אנדן , גיט איה האב געטאן צו
 רעכט האב איה דען מיה געבארפט לאזין אונעק צורויסען פון מיר דם
 בייטעלע . דאס האבן שמעון מיט זוי געואנט צו
 זייער פאטער , האבן מיר דען געטאן פריער דם אונרעכט , זוי
 צו הרגנו , זוי האבן דאך פריער גטאן דם אונרעכט ?
 הקיזת געשה את אחותנו , זאמן מיר לאזען האבן געטאן מיט
 אונד שוועסטער נוי מען מיהט מיט אונד :

אונד אקריג ביו מען הט געשטראן איינר דעם אנדערן , איה
 אים געשטראען נוויל ער איז אנדן , גיט איה האב געטאן צו
 רעכט האב איה דען מיה געבארפט לאזין אונעק צורויסען פון מיר דם
 בייטעלע . דאס האבן שמעון מיט זוי געואנט צו
 זייער פאטער , האבן מיר דען געטאן פריער דם אונרעכט , זוי
 צו הרגנו , זוי האבן דאך פריער גטאן דם אונרעכט ?
 הקיזת געשה את אחותנו , זאמן מיר לאזען האבן געטאן מיט
 אונד שוועסטער נוי מען מיהט מיט אונד :

יַעֲקֹב תַחַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר עִם־
 שָׁכֶם: הַיּוֹסֵעַ וַיְהִי חֶמֶת אֱלֹהִים
 עַל־הָעַרְוִים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא
 רָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב: וַיָּבֵא יַעֲקֹב
 לְוִזָּה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ פְּלֹעַן הִוא בֵּית־
 אֵל הוּא וְכָל־הָעַם אֲשֶׁר־עִמּוֹ: וַיִּבְנֶן
 שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־
 אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים

יערב תחות תחת האלה אשר עם
 עם שכם: ה יוסעו: ה ויגלו ויהי
 חמת אלהים על הערורים אשר סביבותיהם ולא
 רדפו אחרי בני יעקב: ויבא יעקב
 לויזה אשר בארץ פלוען הוא בית
 אל הוא וכל העם אשר עמו: ויבנו
 שם מזבח ויקרא למקום אל בית אל
 כי שם נגלו אלהי האלהים

ת"א ויקרא למקום פלוען בית אל
 שם נגלו אלהי האלהים

בעל הטורים

(ה) ויסעו ב' במס' חד ר"פ וחד ס"פ. דין ר"פ ארז ס"פ אלה
 נחשב בני ישראל ויבשו נולמד שיהיו הדגלים: יושעין כעין נטותו של
 יעקב לומר מה כחן חמת אלהים על הערורים קח לזין: כל העמים
 יראים מהם:

רש"י

אלל שכם: (ה) חמת. פחד: (ז) אל בית אל. הקב"ה
 בזית אל ז גילוי שכינתו בזית אל. יש תיבה חסרה ב"ת
 המושגת ברה"ש כמו ש"ב ע"ו) הנה הוא בית מוכר בן
 עמיאל כמו בזית מוכר. בית אביך (לעיל כד) כמו בזית
 אביך: נגלו אליו האלהים. בתקומות הרבה יש סס
 אלהות ואדמות בלשון רבים כמו אדני יוסף חס בעליו עמו
 ולא נאמר בעלן וכן אלהות שחול לשון שופט ומרות נזכר
 בלשון רבים חבל אחר מכל שחר השמות לה המלה בלשון

רשב"ם (ו) ויקרא למקום. שחון לז שהקום מוצה שם בבאי מבית אביו: אל
 בית אל. כי מחמתו נקראת שם העיר בית אל. ואולם כון שם העיר
 לראשונה. אבל עכשיו קרא שם המקום שחון לעיר בית אל אשר חלם שם
 אל בית אל לפי שער עתה הוא היה בעורו: (ח) בית אלהים. לא נכתב אלא

בית יהודה

פרוכטין: וזם שכם. (אצל שכם). לעיני שכם: (ה) והפתח.
 (פחד). שרעק: (ז) ואל בית אל. (הקב"ה בבית אל).
 הקב"ה אוו אין בית אל (גילוי שכינתו בבית אל) ויון שכינתו
 ויון הירושלמי. נוערש גינעקן אין בית אל, זאגט רש"י
 (יש תיבה חסרה ב"ת הקשומת בראשונה) עם זענן דא ווערשר
 נים פלעט דר ב"ת נום דארף ויון אין אנהייב ווארש (בבב)
 נוי עם שטייט אין פסקווינה הוא בית מוכר בן עמיאל.
 פעלש אב"ת, עם דארף שטיין בבית מוכר, ער איז אין די
 שטוב פון מקור (כפי בבית מקור) עם איז גלייך ווי עם ווארש
 געשטאנען בבית מוכר (בית אביך כמו בבית אביך) אלויער
 די שטוב פון ניון פאטער אארט צום געקטנין, דא דארף און שטיין אל בבית אל,
 און האל"ס. זאגט רש"י (במקומות הרבה יש שם אלהות
 געשריבן אונד הערשאפט ווי מען ווארש רינדען צו פיר גאט, צוא פיר העררין (כמו) ווי עם שטייט אין פסקו ארז
 יוסף, די העררין פון יוסף (אם בעליו עמי) אונד ווינע העררין זענען מיט אים (ווא נאכד בעליו) אונד עם שטייט גיט אונד ויון
 הערר אין מיט אים זאונד עם שטייט גיט אדון יוסף, דער הערר פון יוסף (וון אלהות שהוא לישון אונד זכר
 בלשון רבים) אונד אזוי די הערשאפט פון ארזין, (ווערט און גערעט מיט פאד נויא
 מען קעט צו פיר מענטשען, אונד מען זאגט אלהים, דעם נאמען אלהים זאגט מען צו הקב"ה אונד צוא ארזין אויך
 (אצל אהד מקל שאר השמות לא תקרא בלשון רבים) אבער אנדערע נעמן וואם ווערט נאמען און הקב"ה איז אפילו נישא

שפתי חכמים

שטא נקוד נכ"ו וזם הטעם שחת אל שטא עפחא מורה שטא

למקד טענס תחת חלון סרק: ז כי אל אינה מלה מקושרת כיון

פירוש התורה

שטאט לזו וזם אין לאנד פנען דם איז בית אל הוא
 ער אונ גאר ניון פאלק ויאם מיט אים: (ו) ויבן אונ
 ער הט דארטן גבויעט איין מונס ויקרא אונ ער הט
 גרופען דם ארט אל גאט איז אין בית אל דאם
 אנפלעקונג פון ויון שכינה איז אין בית אל פי
 נוייל גאט האט זיך דארטען צוא אים פווינען

איו וייערי אונען גוטס אונ יעקב הט ויי
 געהאלטין תחת אונקער דעם לינדען בום וואם איז
 לעיני שכם: (ה) נוסעו אונ ויי האפן געזיגן וויה אונ עם
 איז גיווען דיא פארקט פון גאט אוף די שטעט וזם
 ארום ויי ולא רדפו אונ ויי היבן גיט גיאגט נאך די
 בגי יעקב: (ו) ויבא אונ יעקב איז גיקומען אין דער

ספר הישר

דינה אונ האפן איבר געארען אוף גאטם געפאט. ועתה אונ
 אצינד מין פאטר נום האטמו מוכא אינ נאך נום ואלקטו צערנין
 אוף מינע פריד אונ דער גאט נום האט געגעבן חת צו מינע
 בריד פיי צו קינען די שטאט שכם דר נעם אונד העלפן נאך
 ניון די פנענים אונ מיר וועלן פאן מיס וי איו נוי מינע בריד

נום איר הט מיר געפאן איר הט געבראכט אלע פנענים צו פאר
 טליגן מיר אונ מיון היז געויד, דען איר בין געזען מיט רוח
 אונ אצינד הט איר דר צערניט אלע פון לא ד. וינע אונ ויהיה
 דעם וינענרש צום פאטר. האבן דע מיינע ברידער אונקומט
 געזאנען לעיני די שכם ויי האפן דאך געשענדיג אונד שוועקער

בְּבִרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו: וַתָּמַת דְּבִרְהַ
 מִיַּנְקַת רַבְּקָה וַתִּקְבֵר מִתַּחַת
 לְבֵית יִצְחָק תַּחַת הָאֱלֹון וַיִּקְרָא שְׁמוֹ
 אֱלֹון בְּכוֹת: פֶּס וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־
 יַעֲקֹב עוֹד בְּבָאָהּ מִפְּדֵן אָרֶם וַיְבָרֶךְ

מִן קִדְמֵי אַחֲוָי: וְהוֹמִית
 דְּבִירָה מִנְקִיָּא דְרַבְּקָה
 וַאֲתִקְבַּרְת מִלְרַע לְבוֹת
 אֶל בְּשַׁפְּלוּי מִיִּשְׂרָאֵל
 וַיִּקְרָא שְׁמֵהּ מִיִּשְׂרָאֵל
 בְּכוֹתָא: פֶּס וַאֲתִגְלִי יֵי
 לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמִיתוּהוּי
 מִפְּדֵן אָרֶם וַיְבָרֶךְ יִתְהוּ:

רשב"ם

מפני שכל המקומות שהלך יעקב בחזרתו הולך ומפריש: (ט) וירא אלהים

אל יעקב עוד. אחר שנשע מלון הוא בית אל קרא עוד את המקום השני

בית יהודא

איון נאמן נוס זמא געזאנט ווערען ווי צו פיל, נאר אצין
 ווערט איינציג גערשט, ווי קען דעם צו איינים: (ח) ונקמת
 דבורה: (ח) ונקמת רש"י (מה ע"ן דבורה בבית יעקב) ויזא
 קימט דבורה איצט צוא זיין פיי יעקב (אלא לפי שאמרה
 רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם) נאר וייר רבקה קמ
 געזאנט צו יעקב איה וועל שיקען דוה אפגעזען פון לבן,
 אונ רבקה קמ געמיינט אז יעקב איז נאך פיי לבן ושלחה
 דבורה אצין לבן אים צצאת משם קמ רבקה נשיקט דבורה
 זיא זמא גיין איז פדן ארם זאמן צו יעקב ער מעג קומען
 אהיים (נקמה ברדה) אין וועג קמ דבורה געטראפן צו יעקב
 אונ ויא איז געשטארבן (נדבר רבי משה הדרש לפרשתה)
 דאס האב אוך געלירנט פון רבי משה הדרשן: ומתחת
 לבית אלו. זאנט רש"י (העיר וישבת קהר) די שטאט בית

רבים: (ח) והמת דבורה. מה ענין דבורה בבית יעקב

אלא כל שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם
 שלהם דבורה אללו לפדן ארם ללאת משם ומתה דרך
 מדברי רבי משה הדרשן לומדיה: מתחת לבית אל.
 העיר יושבת בהר ונקברה ברגלי ההר: תחת האלון.
 כשפלו מישרא שיהי משור ומלמלה כשפוע ההר והקברה
 מלמטה ומישור של בית אל היו קרובין לו ח אלון ואנדה
 נחשור סס חבל שני שהודו לו על חומו מ שמה (כ"ח)
 ואלון בלשון ויני (חבל) [אחר] ולסיך (ולפי ש) העלימו
 את יוס מושה שלא יקללו הכרטי הכרם טולא ממוט עשו
 אף הכתוב לא פרסמה: (ט) עוד. פסע שני במקום הזה
 אחד בלכותו ואחד בשונו: ויברך אהו. ברכת חבלים

רש"י

אל איז געווען אה אבארג (ונקברה ברגלי ההר) אונ דבורה
 אונטער דעם פלאץ וואס ער הייסט אלון, ווי דער פרנס
 מיינט (בשפלו מישרא) אונטער דעם גלייכין פלאץ ויהיה
 מיינר מלמלה כשפוע קהר ויפוע ווי דר פארג הייבט אן
 דער קבר פון דבורה איז געווען אונטער (ומישור) של בית אל
 קען גערופן אלון (ונקדה) אונ דער מדרש זאנט (בתבשר שם
 באבג שני) יעקב איז דארט אונגעזאנט געווארען מיט נאך
 אטרויער (ויהיה לו על אמי ישבתה) עס איז אים דארטען
 יוני (אבל) און ויגית וברקיעה איז אלון דערשטייט אטרויער
 זאנען דעם און וואס רבקה איז געשטארבען (שלא יללו
 דעם בוף נוס פון אים איז עשו געבארן געווארן (אף התבית
 לא פרסמה) קמ די תורה אוך גיט דערמאנט דאס ישאראבען
 פון רבקה*): (ט) ועוד. מיינט מען פסע שני במקום הזה)
 און דעם ארם הט הק"מ ויה געווען צו יעקב דס צווייטע
 מאהל (אחד בלכות) איין מאהל ווען ער איז געמאנגען צו
 צווייט פון לבן: וויקריה אהו. הק"מ האט געגעבען שיש צו
 יעקב (ברכת אגלים) ונקברה ויזא מען געקנישט א אב"ג:

דעת זקנים מבעלי התוספות

ובדיון היא עת. (ח) והמת דבורה. מדרש כי מה שכתוב נבי
 דבורה הנביאה והיא ישבת תחת המר דבורה והו אלון בכות
 דבורה דהכר.

אמו שהי על ידי שלחה לו דבורה בא אלף ש"מ שמה וכיון שעשכו
 ודלי הגוד לו על אמו שמה: י ויחק היה כלא בכיתו כיון שלא יכל לראות ויעקב היה כפדן ארם ולא היה עדיין אללו אלף עשו

פירוש לתורת אלהים

ברכה' אז איז אנטאפען געווארען פאר זיין
 ברודער: (ח) ונקמת אונ עס גישטארבען
 דבורה דיא וזייערין פון רבקה (שיו נש"י)
 ונקבר איז זי פאראפן גווארן אונטער בית אל (שיו נש"י)
 תחת אונטער דעם ליגדן בום ונקרא שמו אונ ער קמ

אז איז געווען אה אבארג (ונקברה ברגלי ההר) אונ דבורה
 אונטער דעם פלאץ וואס ער הייסט אלון, ווי דער פרנס
 מיינט (בשפלו מישרא) אונטער דעם גלייכין פלאץ ויהיה
 מיינר מלמלה כשפוע קהר ויפוע ווי דר פארג הייבט אן
 דער קבר פון דבורה איז געווען אונטער (ומישור) של בית אל
 קען גערופן אלון (ונקדה) אונ דער מדרש זאנט (בתבשר שם
 באבג שני) יעקב איז דארט אונגעזאנט געווארען מיט נאך
 אטרויער (ויהיה לו על אמי ישבתה) עס איז אים דארטען
 יוני (אבל) און ויגית וברקיעה איז אלון דערשטייט אטרויער
 זאנען דעם און וואס רבקה איז געשטארבען (שלא יללו
 דעם בוף נוס פון אים איז עשו געבארן געווארן (אף התבית
 לא פרסמה) קמ די תורה אוך גיט דערמאנט דאס ישאראבען
 פון רבקה*): (ט) ועוד. מיינט מען פסע שני במקום הזה)
 און דעם ארם הט הק"מ ויה געווען צו יעקב דס צווייטע
 מאהל (אחד בלכות) איין מאהל ווען ער איז געמאנגען צו
 צווייט פון לבן: וויקריה אהו. הק"מ האט געגעבען שיש צו
 יעקב (ברכת אגלים) ונקברה ויזא מען געקנישט א אב"ג:

שפתי חכמים

מוכח: ח רל אלון און פירוש משור אלף אלון שמו של משור
 כדפרש"י כפי לך חיל פארן וע"ס: ש דכיון דקודם לכן לא מתה שהרי
 שלהם דבורה אללו ש"מ עשיון אז מתה וכסא יעקב אל לב
 חבו על כתב אללו ויבא יעקב אל יחק חבו ולא כתיב אל רבקה
 נחשור לו על האבלות שני דכתיב אלון בכות רב"ל אבלות אחר אלף

גרויפן אלום נאמן פון דעם ליגדן פום אלון בכות:
 (ט) ויקרא אונ גאמ קמ זיה צו יעקב בווייען נאך איין
 מאל אז ער איז גיקומען פון פדן ארם איין מאל קמ
 ער זיה צו אים בוויין אז ער איז גמאנגען קיין פדן
 איין דס אנדרי מאל אז ער איז צוריק גימאנגן ונקבר
 הישר

תפלה צו אים ער זאל אונ מציל זיין פון אנגעטע פירי. ונקרא
 און ויהיה קמ גערשטן איין קעקם פון פאטערס קעקם און קמ

(*) הערה דער מדרש זאנט אין סדרת תצא ווען רבקה איז גישטארבען האט מען זאל שיקען זאנען צו עשו זיין מוסר רבקה איז געשטארבן, יחאק איז
 בלינד אונ קען ניש ארויסגיין פון שטוב, יעקב איז ביי לבן, מען זאל שיקען זאנען צו עשו זיין מוסר רבקה איז געשטארבן, יחאק איז
 אין וועם גיין ביי די ליה, וועלן ענטשען פאכרין רבקה פון וסוי האט גיבארן אוי אונז, דריבער האט מען ניש געזאגט צו עשו אונ שמו אר ב. הארין
 און דערשטי בייא נאכ, אונ ויזאל אר שטארבן מיט אר ב. הארין איז גווען שפיל דריבער האט זיין מורה איר נ"ך געברענגט און אר שטארבן נאר
 אטיין וואונק מען שמו גערופן דעם ארם אלון בכות איה די צווי ווייען אויף די מוסר וואס איז געוואסען גווארן איצט ויזא אר שטארבן אונ דר. ה. ה.
 13 27 בי

אָתוּ : וַיֹּאמְרוּ לָו אֱלֹהִים שְׂמֶךָ
יַעֲקֹב לֹא יִקְרָא שְׂמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי
אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׂמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל : וַיֹּאמְרוּ לָו אֱלֹהִים אֲנִי
אֵל שְׂדֵי פְרָה וְרִבְיָה גוֹי וַקְהֵל גּוֹיִם

וַיֹּאמְרוּ לָהּ יי שְׂמֶךָ
 יַעֲקֹב לֹא יִקְרָא שְׂמֶךָ
 עוֹד יַעֲקֹב אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 יִהְיֶה שְׂמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמֹה
 יִשְׂרָאֵל : וַיֹּאמְרוּ לָהּ יי
 אֵל שְׂדֵי פּוֹשׁ וּסְגִי
 עִם וּבְנִשְׁתׁ שְׂבָמִין יִהְיֶה

תר"א לה יקרא שם בנתיב יב : הני אל שדי
 יבמות סה טעיה שעל פה :

בעל הטורים

(יח) הני אל שדי פרה ורביה כי נעלם כל שוין ללית יולד עולה תיק כמנין אצורים שבאים ושבהם: גוי וקהל גוים
בית יהודא

(ב"ר) : (י) לא יקרא שםך עוד יעקב. לטון אדם
 הכח במארכב כ עסקה חלה לטון שר ונגיד : (יא) אני אל
 שריו. שאתי כדלוי לדרך ל סהכרות שלי : פרה ורביה.
 על שם שטדיין לא נולד בנימין וזע"פ סכבר נתעברה
 ממנו : גוי. בנימין : גוים. (ב"ר) מנשה ואפרים.
 כו שתיודים ללאת מיוסף והם בנימין השבטים : ובלבדים.
 (ב"ר) שאלו אויש בשת שהיו משכטג בנימין שטדיין לא
 נולד (וספוקי דרשוו וקרכו בנימין לכתוב (שופטים כא) איש
 השבטים לרשווה וקרכו בנימין לכתוב (שופטים כא) איש
 ממונו לא את חת כחו לבנימין לכתוב וחוורו ואחורו חלומה
 ה' עולה מן השבטים לא היה הקב"ה אומר ליעקב ומלכים
 ממלודך ילחו) : גוי וקהל גוים. שגוים עתודים כניו

(י) ולא יקרא שםך עוד יעקבו. דיין נאמן זא"ל גיט גירושין
 ווערען נעקב (כ"שין אדם הלא כפארכב וקבחה) קבב איז שייטש
 בארען, אויסקוקען צום בארען, דער נאמן איז גיט שייין
 פאר דיר (אָלָא לְשׁוֹן שֶׁר וְנָגִיד) פאר דיר איז גיר שייין
 דר נאמן וישלח, איז דעם ווארט וישלח, איז צו ייגען
 ודעם ווארט ישר. גרייבויש דעם ווארט שר ונגיד, אוערער
 אַרְוֹסְטֶר מאן וואג דעם ווארט אלו : (יח) ואני אל שדי
 (שְׂאֲנִי פְרָא יִבְרָה שֶׁהַבְּרִכּוֹת שֶׁשָׂוִי אִיךָ קֵוֶן בְּעֵמֶשְׁיִן נִוּוִי דִי
 בְּרִכּוֹת וְעָנָן מִיַּעֲבֹד, אֲיִין נִוֶם אֲמַעֲבִישׁ הָט. לֹב אִיךְ אִים,
 אונ אויסר מיר קען קיינער גיט נעקן : ופרה ורביה. זאגט
 רש"י (ג' שם שטדיין לא נולד בנימין) ניווי בנימין איז נאך
 גיט געפארן געווארן, דרייב האט הקב"ה צו אים געזאגט
 די זאקסט דיר פרובקטבארן אונ מעקן, די וועסט נאך האבן
 קיינדער (נאך על פי שפבר העקבה מננה אפילו דה"א איז שון
 צו אים געזאגט די וועסט דיר פרובקטבארן : וגויו. אפאלק מייגט מען בנימין : וגוים). פעקטער, מייגט מען מנשה אונ
 אפריים (שעתידיים לצאת מיוסף) נוס דארפען געבארן ווערן פון יוסף (והם בנימין השבטים) אונ זיי זענן אין זא"ל פון דיא
 שפטים : ובלבדים, מייגט מען שאלו אונ איש בולשת ושדוי משבט בנימין שטדיין לא נולד) זייא זען געווען פון שבת
 בנימין וואס ער איז נאך גיט געבארן געווארן (וספוקי דר"ש אבנר קישלוד איש בישת) דעם פסוק הט געלערענט אבנר
 ווען ער הט געמאכט דעם איש בולשת פר אפלה אויף די יודין (נאך השבטים דרשווה וקרכו בנימין) די שפטים האבען
 אויף געלערענט דעם פסוק ווען זיי האבען אויף געשטעלט בנימין פר אשבת דרבים) ווארום, עם שייטט אין פסוק
 גשופטים כאו) די יודין האבן געזאגט (איש מננה לא יהו את שבת בנימין ניווי לא נולד) ווען זיי שבת בנימין איז
 געבן זיין מאקטער פאר אויב צו די מענטשן פון שבת בנימין ניווי לא נולד) ווען זיי שבת בנימין איז
 באגעבן פארלענד ווערן אונ ער זא"ל אין נאמן פעלען פון יודין וחוורו וזמרה) נאך דעם האבען זיי הרבס געהאט אונ
 האבען געזאגט (ואמלא היה עוקה מן השבטים) ווען בנימין ווארט געבראכט אויבגעבן פון די שפטים (לא היה הקב"ה
 אומר ליעקב ויקלכם מחצידך צאח) ווארט הקב"ה גיט געזאגט
 צו יעקב אויף בנימין מלכים וועלען פון דיר געבארן ווערן
 צו בו איצט איז נאך גיט געווען מלכים פון יש"ש בנימין,
 דאך זען ווייגער צום שבת בנימין דר שבת בנימין זא"ל גיט פארלענד ווערען : וגוי וקהל גוים. מען מייגט (מנשים)

שפתי חכמים

לכך העלמו את יום מותה כדי שלא יעסוק עשו בקבורתה כי
 ע"ז יקלו יתר הכרס שילא ממנו. ים מוקשן יקלו אותה
 לאחר מיתה יתר מנחיים ו"ל כי קודם מיתה לא ראו אותה כי
 היא עם אלל חנוי בלתי שיהיה עקב שלה ללא המנוחה אבל
 עכשו סיבה לקברה ולא ידעו שם אלל הוא מ"ה יקלו אותה.
 ומתה"ל פי דמ"ה העלמו מיתה כדו שושו סמורים שהיא עורגה
 מוס ואין רשין לקבל אותה נמוס לא תקבל חנה וזה דוק מחיים :

פירוש לתורת אלהים

אחיה אונ ער האט אים גיבענשט (יש"ש כ"ח) :
 (י) ויאמר הט נאמט צו אים גאונט שך דיין נאמן איז
 יעקב לא פון אצונד זאל גיט גרופען ווערען דיין
 נאמן יעקב פי אס גייערט ושראל דיין נאמען זאל זיין
 ישראל ויקרא אונ ער הט גרופן זיין, נאמן ישראל :

ספר הישר

בארך סיחאן אונ הט געווען אלע שטיינען איפן פעלד. אונ דער
 קעקעם הט געזאגט צו יודיה וייה שטיינען אין פעלד וייה פיה.

רחל ותקש בלדתה: ויהי בהקשתה בלדתה ותאמר לה המילדת אל-תיראי כי-גם-יהי לך בן: ויהי בצאת נפשה פי מתה

רחל ותקש בלדתה: ויהי בהקשתה בלדתה ותאמר לה המילדת אל-תיראי כי-גם-יהי לך בן: ויהי בצאת נפשה פי מתה

רש"ם

לי בן אחר ולא חפץ להמיתך אלא קבל תפלתך ולדבר על לבך תחננוהו :

וחכם. ונחמה: (יו) אל תיראי כי גם זה לך בן. כאשר התפללת יוסף ה'

בית יהודא

זאגת רש"י (מנחם פירש לישן) (מנחם פירש לישן) (מנחם פירש לישן) עם איז נוארש "פברת" לישון פביר (רבוני פירל וסתף רב) עם איז געווען פיר צו גיין בוי מען וועט קומן אין אפרת (אנדרה) אונ דר קורש טייטשט "פברת" מיינט מען (נפון) שפארצן הלילה ופענקת פכברת) דס איז געווען אהייב זומער אין די צייט ווס די ערד איז געקערשט ווי אונס ושהער קצוי נוען די ערד ווערט געאקערשט ואיז דיא ערד געקערשט פון אקערע דאס איז די צייט (הספוי עקר) דר ווינטער איז אנטקעגנאנגן (והשקב עדין לא בא) אונ די ווינטן איז נאך גיט געקומן, זאגט רש"י (וואו זה פשוטו שפ פברת) דאס איז גיט דער גלייכר מיינונג פון פסקו ושהער געזען פתיב ונלה

הארץ. מנחם פירש לשון כבוד רבוי מהלך רב. ואנדה בזמן שהארץ הלולה ומונקבת ככברה (ב"ר) שהיור מנוי הסתיו עבר והסכר עדיון לא בא ע ואין זה פשוטו של מקרא שהרי בענינו מלינו (מ"ב ה) וילך מאלחו ככרת ארץ פ ואומר שרי שטאט שס מדה קרקע כמו מהלך פרסה או יומר כמו שאתה אומר למד כרס הלכת שדה צ כך כמהלך ארס נוחן שס מדה (קרקע כמו מהלך מיל) ככרת ארץ: (יו) כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו עם כל שבת נולדה תאוונה ועם בעינינו נולדה תאוונה ותורה:

מאתו פברת ארץ) ווארום ביי בעינינו שטישט אויף דר נוארש פברת, עם שטישט (נולד מאתו פברת ארץ) בעינינו איז אנועקגעגאנגען פון אלישע (פברת ארץ) אשטיק עקר, ווייט פון אלישע מלכים ב, ח, זאגט רש"י (ואמר אגו) אויך זאג (שהוא שם פברת קרקע) עם איז פיי ווי געווען אפאטש ערד ווס מען האט דאס גערופן פברת (כמו מהלך פרס או יומר) די שטיק ערד איז געווען לאנג אמייל אדר מער וויא אמייל (כמו שאתה אויך צמד גרם) נוי דאס זאגט צמד גרם. אוויין גארשען גרויס וויא אצמד, דר נוארש צמד איז פיי ווי געווען אפאטש פון אפגעוואקסעט פאט, נאך שטישט אין פסקו תלכת שדה, איז פיי וויא אויף געווען אפאטש פערד נאמא אויף די פאט ערד (כמו מהלך מיל, פברת ארץ) אזוי ווי מען זאגט ער איז געגאנגן אמיל, האט מען געוואקט נוי ווייט דער מעקשט איז פון שטאט, אזוי איז געווען "פברת" אפאטש פון אפאטש ערד אין די צייט פון משה רבינו: (יו) ובי גם זה לך בן. דר קינד ווס קומט אויבט איז אויף איהוה (נפסך דך עי יוסף) צו געגעבען צו יוסף ורובלינו דרש עם פל ששם נילדה תאוונה ועם געזימן נילדה תאוונה (תורה) די רבנן האבען געלערענט מיט יעדער ששם איז געבארן שפתי חכמים

עת הגרוד היה סהארן חלולה כיו לא היה באמנע קיין אלא בחילול קיין והארץ היתה חלולה עמי כחול של מחרשה סביר היה מלוי: פר"ל והס מלוי כחמה סוף אס היה ככרה וססתיו עבר ווסכר עדיון לא פל למלוי נפאס מנייה אלא ודאי מהלך מעט היה ומוד דרף אחריו נחוי: צ ר"ל כאלס מוכר להמור כרס אומר לו אני מוכר לו למד כרס וכסונור לו עדס אומר לו חלקת שדה כלו שטאט מדה

פירוש לתורת אהיים

עם איז געווען נאך איין אקער פערד צו קומן קיין אפרת ותלך רחל ה"ר רחל גוואלמ גיבארין ותקש בלדתה אונ עם איז געווען שווער אין איר גיבארן דס הייסט זיא איז שווער גנאנגן צו קינד: (יו) ויהי אונ עם איז געווען בהקשתה אין איר טאן שווער גיבארן ותאמר לה המילדת האט די הויבן צו איר גזאגט אל דו זאלסט זיך נישט פארקנישן די ערד דר וועט אויך זיין צו דיר אויבן: (יח) ויהי אונ עם איז געווען בצאת אז איר נשקה, גייט די נשקה ארויס פון אים, אזוי ווי איינער האלט נוי נשקה, ווייל דיא הינטש זענען שטאק גיבארין, עם איז דא הישר

געזען געווען הינדערס אונ צוועלף מען מישן אונ זעקב איז געגאנגן מיט ווי. אונ די קינד זעקב'ס האבען געשקט צו ווער ערשט פאטער זעקב. קיין חבדון ער זאל בעסין נאט ביה ער זאל זיא מצוי ויין פון די בעננים ווס זענען געקומן אויף זי אונ נאט ביה זאל ווי געבען אין אינגער הענד ארין. וותפלל איז זעקב ק"ס תפלה

אויך זאגט רש"י (מנחם פירש לישן) (מנחם פירש לישן) (מנחם פירש לישן) עם איז נוארש "פברת" לישון פביר (רבוני פירל וסתף רב) עם איז געווען פיר צו גיין בוי מען וועט קומן אין אפרת (אנדרה) אונ דר קורש טייטשט "פברת" מיינט מען (נפון) שפארצן הלילה ופענקת פכברת) דס איז געווען אהייב זומער אין די צייט ווס די ערד איז געקערשט ווי אונס ושהער קצוי נוען די ערד ווערט געאקערשט ואיז דיא ערד געקערשט פון אקערע דאס איז די צייט (הספוי עקר) דר ווינטער איז אנטקעגנאנגן (והשקב עדין לא בא) אונ די ווינטן איז נאך גיט געקומן, זאגט רש"י (וואו זה פשוטו שפ פברת) דאס איז גיט דער גלייכר מיינונג פון פסקו ושהער געזען פתיב ונלה

ליקוטי יוסף

(יח) ויהי בצאת נפשה פי מתה, צו פארשטיין פאר ווס זאגט דער פסקו סאפעלע ווערטער, בצאת נפשה פי מתה, אז די נשקה גייט ארויס אין מען גישטארבן, אונ מען שפארבט ווייז דיא נשקה גייט ארויס, נאך עם איז דא צוויי ערליי שטארבן, איינער שפארבט מיט דר באמור, ער ווערט אלס די אויגן ווערן מונקעל, די אויערן ווערן סויב, דר קערפער ווערט שוואך, דיא בעזס ווערט קאלט, ווערט ער אלע פאט געטשט צום שטארבן בוי ער שפארבט אין גאנצן, אזוי וויא אלאקס וואס פרגעט אז דיא נאש ווערט ווייניג, ווערט דער פייגער אלע כחוס מיינקעלער בוי עם ווערט פארלאשן, אזוי אז דער קערפער ווערט שוואך אונ קען גיט דער האלשן אין זיך דיא אפזי אין האנט אונ ווערט אנשלאפן פאלט ארויס די פלי פון

ספר הישר

ווקומע אונ וויא זענען אויף געשטאנען אונ האבען זיך אן גענושט מיט פלי זן אונ אויך אלע קענען ווס זענען געווען ביי זעקב'ן אונ אלע קענען האט זענען געווען ביא זעקב אין חבדון זענען געקומען ציא זעקב מיט פלי זין, וולכע אונ דיא קינדער פון זעקב אונ אלע קענען זענען געגאנגען אקענין די שררים אונ זי

וּתְקַרְא שְׁמוֹ בְּרֵאשִׁית וְאָבִיו קְרָא לּוֹ
 בְּנֵימִין: וְיִתְמַת רַחֵל וְתִקְבֵר בְּדֶרֶךְ
 אֶפְרַתָּה הִוא בֵּית לָחֶם: כ וַיַּצַּב
 יַעֲקֹב מִצֵּבָה עַל־קְבֻרַתָּהּ הִוא
 מִצֵּבַת קְבֻרַת־רַחֵל עַד־הַיּוֹם:
 כא וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהְלֵה מִהַרְלָאָה
 לְמַגְדֵּל־עַדְרָ: כב וַיְהִי בַשָּׁבָן יִשְׂרָאֵל

(ג' מיתא) וקרת שמה בר
 דני ואביו קרא לה
 בנימין: יש ומיתת רחל
 ואתקברת בארץ אפרת
 היא בית לחם: כ ואקים
 יעקב קמתא על קברתה
 היא קמת קברתא רחל
 עד וימא דין: כא וימצב
 ישראל ופרס משבנה
 מהללא למגדלא דעדר:
 כב ויהוה בד שרא ישראל
 ת"א ויהוה קהל לו סוטת לו: ויהי
 בשבן מגילת כ:

רשב"ם

(יה) בנימין. בן קונים. בן ימים. כמו לקח הימין. כמו הימים: (כ) היא
 מצבת קברת רחל. שאמר שמואל לשאול כשהלך ממנו לאחר שמשחו

רש"י

(יה) בן אונן. בן לערי. בנימין. נראה צעוי לפי שהו
 לבדו נולד בחרץ כענין שהיה בנכד כשאלם כל מחרס נהרים
 כמו שחלחל בנכד בחרץ כענין מלך וסוטת הנגבה: בנימין.
 בן ימין לשון (תהלים פט) וימין אמתה ברחמם לפיכך
 הוא מלה ל"ח בנימין בן ימים שולל לעת אקתו וכתב
 בנ"ן כמו (דניאל יב) לקח הימין: (כב) בשבן ישראל

בית יהודא
 געווארן איין טאכטער, אונ מיט בנימין זענן געקארען
 געווארן צוויי טעכטער: (יה) וכן אונן. מיינט מען נען
 צעירי דר וזהו פון מיון טרויער, פון מיון צער, ווס איה
 וועל אים ניש מער זעהן: (ובנימין). זאגט רש"י (נראה
 בענין מיון מייננדיג איז צו זאגן (ק"ו שיהוה לבדו נולד בארץ
 גנני שהיא גננג לישארם בא מצרים גנרים) דריבער האט
 יעקב אים גערופן בנימין, ווייל דאס איז צוויי ווערטער
 לאנד געזען, ווייל גאר בנימין איינ איז געקארען געווארען
 איז געזען אין זיין דרום זייט (כמו שזאגט) ווי עס שטייט אין
 פסוק (בנגב בארץ גנני) אין דרום זייט אין לאנד געזען
 (היוך גנניע הגנבה) גיין אונ ציהען צוא דרום זייט צום לאנד
 געזען: (ובנימין). (בן ימין) בנימין מיינט מען בן ימין,
 דער וזהו נוס איז געקארן אין דרום זייט (לשון צפון ימין אמה
 בראתם) וויא עס שטייט אין פסוק צפון אונ דרום האפטו
 בראתם, וזהו נוס איז געקארן אין דרום זייט (לפיכך הוא מלא)
 דריבער איז דר ווארט בנימין פאר מיט צוויי יודין (דבר אחר)
 מעג ושניידר צעט וקתרי) בנימין איז געקארן געווארען ווען
 יעקב איז געווען בא צענטער מאן נכתב בנן כמו גנני (בנימין)
 עס איז געשריבן מיט: אונן בנימין אונ ניש מיט אטם בנימין.
 מיר געפינען נאך אזוי אונארט עס שטייט געק
 בנימין אונ עס דארף שפויין תמיים מיט אטם, נאר אונן
 מיט אטם ווערט פארקאשט: (כב) ובשבן ישראל בארץ

דעת וקנים מבעלי התוספות

(יה) בן אונן. על שם מעשה דפגלש בנבעה שנתיר לצאת ער שם:

פירוש לתורת אלהים

ליקוטי יוסף
 נאך אמין פוים, דער מען פלש איז אין זיינע בעסטע יארדין אונ
 האט נאך פת צוא לעבין פיל יאָר אונ הקב"ה האט פון אים
 ארויסגעצויגן זיין נשמה מיט שפאָרטיקייט, דאס איז פרת, הי
 אפענטש קומט אין וואלד מיט אַרזויקע טאק אונ האט אים
 אַשפאָרטיקן בוים אַגעוויסן, אז איז גיווען בייא רחל, ויא איז
 נאך גיווען יונג, אונ הקב"ה האט פון איר ארויסגעצויגן די נשמה,
 זאגט דער פסוק בצאת נשמה, דיא נשמה איז פון איר ארויס
 געזאגן, כי פתח, מיר זיא איז גישפארבן אפצילונגען
 פוים, דריבער האט זיא גערופן דעם קינד בן אונן, פו אציין
 אז זיא איז גישפארבן מיט אַלע כחות, אונ ווייל יעקב האט
 ניש גיוואלט דער פרויעריגער אַרזויקען זאל בלייבן, דריבער
 האט ער גערופן זיין נאמען בנימין:

נשמה הט גיוואלט אום גיין כי פתח ווארום זיא איז
 גישפארבן ונקרא שמי האט זיא גרופן זיין נאמן בן
 אונן דר וזהו פון מיון צער ואביו אונ דר פאמיר הט
 אים גירופען בנימין: (יט) ותמת רחל אונ רחל איז
 גישפארבן ונקבר אונ זיא איז בנקארן גווארן אין דעם
 ווען ווי מען גייט קיין אפרת הוא דס איז בית לחם:
 (כ) ויצב היא יעקב געשטעלט אמתקה בייא איר קבר
 הוא דאס איז דיא מצבה פון דעם קבר פון רחל ביו
 היינטיגן מאג: (כא) ויסע אונ ישראל האט געזאגן ויש
 אונן ער הט גגייגט זיין גצעלט ווייטר פון מגדל עדר:
 (כב) ויהי אונן עס איז גווען בשפון אז ישראל האט גרענט

הישר

אונ הט געקענען איין גרוסטן פחד אין די הערצ פון די פינד
 אונ זייער יעצים אונ זיא הארען געזאגט צום פאלק עס איז
 בעסר צו איר איר זאלט ניש שפרייטן מיט זיי דען ויער נאט
 איז מיט זיא אונ זיי די שפאָרטיק פון אמורי האבען דס דער הערם
 איז אירע זיא איין גרויסער פחד געפאלען אונ האבען שון ניש

ספר
 תפלה געטא צו נאט ביה אונ די קינדער פון יעקב מיט זייער
 קענטען זענען געזאגן אקעגען די פגענים אונ האבן זיך פאר
 לאזט איר נאט, אונ בשעת אז זיי זענען אונעק געזאגט צוא
 דער מלחמה הט יעקב איר תפלה געשאן צו גאט, וישמע אונ
 גאט ביה האט געהערט דיא תפלה פון יעקב מיט זיין זון יעקב

בְּאֶרְץ הַחַיִּים וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב
אֶת־בְּלֵהָה פִּילְגֶשֶׁת אִמּוֹ וַיִּשְׁמַע
יִשְׂרָאֵל פ וַיְהִי בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנַיִם
עֶשְׂרִים: כִּי בְנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן
וַיִּשְׁמַעוֹן וְלֵוִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשַׁבְר וּזְבֻלֹן:
כִּי בְנֵי רְחֵל יוֹסֵף וּבְנֵימָן: כִּה וּבְנֵי
בְּלֵהָה שִׁפְחַת רְחֵל הֵן וּנְפֹתָלַי:

בְּאֶרְצָא הַחַיִּים הָיָה וַאֲזַל
 רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב עִם בְּלֵהָה
 לְחַיִּיתָא דְאִמְהֵיהּ וַיִּשְׁמַע
 יִשְׂרָאֵל וַהֲוֵהוּ בְנֵי יַעֲקֹב
 עֶשְׂרִים עֶסְרִים: כִּי בְנֵי לֵאָה
 בְּכוֹרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן
 וַיִּשְׁמַעוֹן וְלֵוִי וַיְהוּדָה
 וַיִּשְׁשַׁבְר וּזְבֻלֹן: כִּי בְנֵי
 רְחֵל יוֹסֵף וּבְנֵימָן:
 כִּה וּבְנֵי בְלֵהָה אִמְהָא

הולדות אהרן
 וילך ראוּבֵן שְׁנַיִם עֶסְרִים

רשב"ם

אברך: ויהיו בני יעקב שנים עשר. עתה כשנולד בנימין הווי שנים עשר ועד ישימים כל ענין אותה הפרשה לא היה רוצה להספיק זה:

בית יהודה

היהוא. זמגש רש"י עד ש"א בא לחברין אצל יצחק ארעיהו
 כל אלה איירער יעקב איין געקומן אין חברון צו זיין פאטער
 יצחק האט אים געזאגט די ארבע צרות: זאגט
 רש"י (מתוך שפ"ב משפ"ב מעלה עליו תהוב פאליו שקב"ה)
 נוי"ר ראוּבֵן האט פארמישט דאס געזעגער פון זיין פאטער
 יעקב רעכונטן אויף אים דר פסוק גלוי"ה וויא ער ווארט
 מונגה געווען מיט ב"הה (ולמה ב"הה ואלה יצגו) פר וואס
 האט ראוּבֵן פארמישט אונ פארמישען ווארטאשטן דס געט
 פון יעקב לשפ"מק"ה רחל נפ"ל יעקב מסתו שק"הה נתונה תדיר
 באהל רחל ולא ג"שאר אלהים ווען רח"ה איין גישארגן הט
 יעקב גענוגן זיין געט ווס יוא איין געשענדיג גישארגן אין
 געצאלט פון רח"ה גיש איין דוא אנדערע געצאלטן (והנה
 באהל ב"הה) אונ האט דאס געט געשטעלט אין געצאלט פון
 הט געמאנט די שאנדע פון זיין מוטער (שפ"ת אהות אמי תהא צרה לאמי) אויב די שוועסטער
 פון מיין מוטער איין געווען אצרה צוא מיין מוטער (שפ"ת אהות אמי תהא צרה לאמי) זאל דר דיגסט פון מיין מוטערס
 שוועסטער אויך זיין אצרה צו מיין מוטער (ולך ב"הה) דרויב האט ער פארמישט די געט פון פאטער. ער האט
 ארויסגענומען דאס געט פון זיין פאטער פון ב"ההים געצאלט אונ ער הט ויא געשטעלט אין זיין מוטער לאה'ס געצאלט:
 ניהוי בני יעקב שנים עשר. זאגט רש"י (מתחיל ענין ראשון) דער פסוק הייבט אן צוריק צו די ערשטע דער צווייטע ווי
 בנימין בשלמה תמשה ווי בנימין איין געבארן געווארען האט זיך געענדיגט ביי יעקב דאס קינד האבן (והנהה ראיים
 להקנות) איצט קען מען זיין די קינד צוילען וועכטאן אונ מען האט זיי געצוילט (והנהה רש"י) דוא רבין האט זיין
 געלערנט (ולמהה בא) דער פסוק קומט אונ צוילען ושכ"ם שוים וכולם צוריק שלא הטא ראוּבֵן א"ע צוועלף קינד
 זענען געווען גלוי"ה א"ע זענן געווען צוריקס אונ ראוּבֵן האט גיש געווען ווי"ה פון דעס שוועסטער רב"ש ער אים
 בשעת תולדה קראי ב"הה) אפי"ו ווען ראוּבֵן האט געטאן אנדערש פון פאטערס ווי"ה פון דעס שוועסטער רב"ש ער אים
 בכור: זכור יעקב. ראוּבֵן איין געווען דר בכור פון יעקב (בכור נתנה) ער איין געווען אכבור צו ירושה, צו געמען

שפתי הכבמים

הודיע להם: א ר"ל לפי שחזקו בראתו מלכא כלל וזקא אלו לך אורע
 לו כל זמא: ר לפי שהיה שפתי רחל נהיהשיל ואל"ת מיט יעקב
 ואלה לא נתן כחל לזה י"ל כל שיעקב היה סבור שלא לא תהיה
 ליקח משום שלח נתן עמנו כמי רחל כלהם ג"כ כעשו לא תהיה

פירוש לתורת אלהים

דעת וקנים מבעלי התוספות
 (כב) וישכב את בלחה פילגש אביו. יש מפרשים לפי מ"ש ד"ל
 שבלכל יצונוי אביו עקר המצע ממקומו ל' וישכב הוא כמי ובכל
 הבורותי תשרש:
 ליקח אלל ראוּבֵן שהיה רגיל אלל אמו וידוע שתקח מ"ה ה"ך וכלל
 וישמע ישראל אונ ישראל הט דס גיהעקרט (עיי' רש"י)
 הישר
 קינד פון יעקב האבן געווען אז די פינד פון אמרי זענן אויך
 געזאגט האבן זיך אים געקערט צו זייער ארם. געט אין דער
 געלעבט צייט האט גאט זיך פארווינען צו יעקב אונ הט צוא אים
 געזאגט שטיי אף אונ גיא קיין בית אל בניצן ד"ך דארטען אונ
 נאכטס ביען איין מונח צו דעם גאט ווס ער הט זיך פארווינען צו
 דיר אונ הט דיר אונ זיינע קינד פיל געווען פון דר צרה ירושם
 יעקב מיט זיינע קינד זענען אוף געשאנען אונ געווען קיין בית אל

אויך גענוין ביי ב"הה דוא פילגש פון זיין פאטער
 ספר
 געוואלט מלחמה האקטען מיט גוי, אונ די בייך פון זייער ווען
 איין זיי נגדה געזען אונ האבן זיך אים געקערט אהיים. אונ דס
 איין געווען פון גאט דען גאט האט געקערט די תפלה פון יצחק
 אונ פון יעקב דען זיין האבען זיך פאר נעכט אין אים. וישבו
 אונ די פינד האבן זיך אונ געקערט אויף זיך צו זיין שפאט אין
 דעם זעלבנען מאג. אונ די קינד פון יעקב זענן געשאנען אוף
 ווייער שפאנד דעם זעלבנען מאג ביי נאכט. ויראו אונ אז דוא

כו וּבְנֵי זֶלְפָּה שִׁפְחַת לְאֵה גֵד וְאִשְׁר
 אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלְדוּ לוֹ בְּפָרָן
 אֲרָם: כו וַיָּבֵא יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו
 מִמִּירָא קְרִית הָאַרְבַּע הוּא חֲבֵרוֹן
 אֲשֶׁר-נִרְ-שָׁם אֲבֵרָהָם וַיִּצְחָק:
 כח וַיְהִי וַיִּמְיָ יִצְחָק מֵאֵת שְׁנֵה וַיִּשְׁמְנִים
 שְׁנֵה: כט וַיְגַועַ יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאסֶף אֶל-

דְּרַחַל דְּוַנְפִּתְלֵי: כו וּבְנֵי
 זֶלְפָּה אֵמְתָא דְּלֵאָה גֵד
 וְאִשְׁר אֵלִין בְּנֵי יַעֲקֹב
 דִּי אֲתִלְיִדוּ לָהּ בְּפָרָן
 אֲרָם: כו וַיָּבֵא יַעֲקֹב
 לְוֹת יִצְחָק אָבִיהוּי מִמִּירָא
 קְרִית אַרְבַּע הוּא חֲבֵרוֹן
 דִּי דֵר שָׁם אֲבֵרָהָם
 וַיִּצְחָק: כח וַיְהִי וַיִּמְיָ
 יִצְחָק מֵאָה וַתִּמְנָן שְׁנֵין:
 כט וַתִּגְוַע וַתִּמָּת וַיִּצְחָק וּמִית
 וַתִּתְבָּנֵשׁ לְעִמָּוָה סִיב

רש"י

לנהלה כבוד לעבודה כבוד ש למנין ה ולא נתנה כבודה
 ליוסף חלל לענין השבטי' שנעשה לשני שבטים: (כז) ממירא .
 סס א המישור: קרית הארבע . סס העיר ב מורח
 קרית המישור חל מישור של קרית ארבע . ואל"ה היה לו
 לכתוב מורח הקרית ארבע כל דרך המורח בכל דבר
 שמו כפול כגון זה וכגון בית לחם אבי עזר בית אל אס
 הולך להטיל בו ה"ל מותנה בראש התיבה השניה
 (ש"ה טו) בית חילול בית האלי: (כט) ויגוע יצחק .
 (מ"א טו) כנה חילול כבודה מכירתו של יוסף קדמה למיתו .
 חין מוקדם ומאוחר כבודה מכירתו של יוסף קדמה למיתו .
 של יצחק י"ב טה שרה כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה

בית הורא

צוויי חֲלָקִים (כבוד לעבודה) אויף דעם ערשטן פּרילאנט
 נום איז געווען אין חושי' פון פלן גדול' איז געווען געקריצט
 דעם נאָמן ראובן ועיין ש"ח (כבוד למנין) ווען מען האט
 געציילט די שבטים, איז געווען דר ערשטער ראובן ויהא
 נתנה בכורה יוסף אלא לענין השבט שנעשה לשני שבטים) די
 בכורה איז געווען געווארן צו יוסף נאר ווען דעם וואס
 ער איז געווארן געטויילט צו צוויי שבטים "מנשה און
 אפרים": (כז) ומירא. (שם המישור) דר נאָמן פון דעם
 פלאץ האט געהייסן מירא: וקרית ארבע. (שם העיר) דר
 נאָמן פון די שטאט איז געווען קרית ארבע, ממירא קרית
 הארבע מיינט מען איר מישור ש"ה קרית ארבע, דר גלייכה
 פלאץ ווס איז לעבן די שטאט קרית ארבע (ואם האמר ה"ה
 געראפט שיינן הקרית ארבע, מיס אה"ה ביזא דעם ווארט
 צפ"ה) ביי געבער זאך וואס דר נאָמן איז סאפאר, עס האט
 צוויי געמען (כגון זה) ווי דא ד יוסף און שטאט האט געבן קרית
 ארבע ונק'ן בית לחם, אבי עזר, בית אל) ואם הוצרך להטי' בו (היא)
 אויב מען דארף צו געבען אה' (נתנה בראש התיבה
 בית האלי: (כט) ויגוע יצחק. ואגם רש"י. ואין מוקדם ומאוחר
 פתורה) אין דר תורה איז נישא וואס שטייט פריער
 איז געווען פריער און וואס שטייט שפעטר איז געווען
 שפעטר, נאר אומאן שטייט פריער וואס איז געווען שפעטר,
 ווי עס שטייט דא יצחק איז געשטארבען, אין די אנדערע
 סדרה שטייט ווי מען האט פארקויפט געווארן מיט צוועלף יאר
 פריער פאר יצחק'ס (שה"ה) איז יוסף פארקויפט געווארן מיט
 צוועלף יאר פריער פאר יצחק'ס (שה"ה) איז יוסף פארקויפט
 געווארן מיט צוועלף יאר פריער פאר יצחק'ס (שה"ה) איז יוסף
 פארקויפט געווארן מיט צוועלף יאר פריער פאר יצחק'ס (שה"ה)

שפתי חכמים

כאלו מורח לטובות שני שנות יס לו לנישור אש"ל מללא כתוב
 הכי ש"מ סס אש הוא וסרל"ס פי' לא סס הלום מוכתב לחינו
 קרות הארבע: ב פי' שמה של עיר הוא קרית ארבע ולא קרית של
 ארבע שיהא ס ס חלם מוכתב ומתח סכס כקרית ארבע ש"מ סקרות
 ארבע הוא סס המקום וסר"ל סמנלת הארבע דלכפי הכח הוא
 במקום של מלומד חל מישור של קרית ארבע וכמו שפ"י רש"י בעלום
 פירוש לתורת אלהים

יצחק: (כח) ויהי און זיי זענן גווען ימי יצחק די מעג
 פון יצחק מאת שנה הונדערט און אכציג יאר:
 (כט) ויגוע יצחק וימת און יצחק איז פו באנגן און גר
 איז גשטארבן וואס אל עמיו און ער איז איין גאמן

הישר

ביי יעקב און יעקב הא' וי פיראבען אונטערן לינדען פויס . און
 רבקה די טיטר פון יעקב איז געשטארבן אין דר צייט אין חברון
 און מען הא' און געזאגן אין דר מלכות המלכה און רבקה האט
 געלעבט הונדערט דריין און דרייסיג יאר . וישמעעל וויא יעקב האט
 דער הערס אז זיין טיטער רבקה איז געשטארבן האט ער ווייניג
 געעייניגט און דעם געבאט: איין גרוס קלאב וואס פון לינדען פויס

ויהי און דייקנדר פון יעקב זענן גווען צוועלף סי' י"י:
 (כו) ויבא יעקב איז יעקב געקומען צו זיין פאטער קיין
 ממירא אין קרית הארבע ויהא דס מיינט מען חברון
 אש"ר גר ש"ס וואס דארטן האט גוואוינט אבריהם און

ספר
 אז וויא גאט האט געזאגט . און יעקב איז אלע דס ווייניגע האבען
 זיך דארטן געזעס און האט געזעס איין טויזנט צו גאט וואס ער
 האט זיך פארזייען צווא אים . און יעקב מיט ויניע קינדער זענען
 געקומען אין בית אל ווען חזשים מיט עטליכע מענ . ובעת אז
 אין דר צייט איז געשטארבען דבורה די סאפאר פון עיז ווס איז
 געווען די ווייניגער פון רבקה . און דבורה איז געווען אין דר צייט

עֲמִיו וְקָן וּשְׁבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ
 עֲשׂו וַיַּעֲקֹב בְּנָיו: פ לו * וְאֵלֶּה
 תְּלִדֹת עֲשׂו הוּא אָדוֹם: * עֲשׂו לָקַח
 אֶת־נָשָׁיו מִבְּנוֹת פְּנֵעַן אֶת־יַעֲדָה
 בַּת־אֵילֹן הַחֲתָי וְאֶת־אֲדִילִיבָמָה

וישבע וימן ויקברו אתה
 עשו ויעקב בנותי:
 * ואילן תולדות עשו הוא
 אדום: * עשו נסיב ות
 נשואי מבנות פנען ות
 ת"א ויקברו אותו במתא י"ו
 בעל המורים

(כז) וקן ושבע ימים * ג' כנסו: * ביחוק
 וכחוב שמינה לניקוס וקן באלהה וקן
 ושבע ובלדקוס נלמך כן לשכח וברשעים
 לנגזף אדם יגוד אסע קגר וימס ושכח חוג:

רשב"ם

(כס) עשו ויעקב, לפי שהיה בכור ויעקב היה חולק לו כבוד הקדימו
 הכבוד, אבל בקבורת אברהם הקדים הכבוד יצחק לישמעאל לפי
 שהיה בן השפחה: (ב) עשו לקח את נשיו מבנות כנען, המדקדק
 יתן לב כי ברשה ראשונה של חולדות יצחק נאמר יורדות בת בארץ
 החתי, בשפת בת אילון מחלתה בת ישמעאל, ובס' זו לא הוזכר

בית יהודה

געווען זעכציג יאהר (שנאָר) ווי עס שטייט אין פסוק
 (ויצחק ב' ששים שנה בלית איתם) יצחק איז אַלץ געווען
 זעכציג יאר ווען רבקה האָט געבאָרן יעקב און עשו ויצחק
 פֿת בשנת ק"ב (יעקב) ווען יצחק איז געשאַרפֿן איז יעקב
 אַלץ גווען הונדערט מיט צוואַנציג יאר וואַרום ווען יצחק
 איז געשאַרפֿן איז ער אַלץ גווען הונדערט מיט אַכטציג
 יאר (ואָס הוּאָר אַ ששים מקים שנה) אויב די וועקט אַראַפֿ
 געָן זעכציג יאר פֿון די הונדערט מיט אַכטציג נוס יצחק
 איז אַלץ גווען ווען יעקב איז געבאָרן געוואָרן (שנאָר ק"ב)
 איז געבליבן הונדערט מיט צוואַנציג יאר פֿר יעקב (ויפֿה)
 נאָכר פֿו י"ז שנה) ווען יוסף איז פֿאַרקויפֿט געוואָרן איז ער
 אַלץ געווען זיבעצן יאהר (וואָס שנה שנת פֿאַר וישפֿנה
 ליעקב) דאָמאָס איז יעקב אַלץ געווען הונדערט מיט אַכט
 יאר (פֿיד) ווי אזוי וָן ששים וָלש גנבה) ווען יעקב איז

שנאמר ויחוק בן ששים שנה וגו' ויחוק מת בשנת ק"ב
 ליעקב חס תולידא שנים מק"פ שנה נאחרו ק"ב ויוסף ממכר
 בן י"ז שנה ויחוק שנה שנת מלחה ושמנה לעמק כולד עבן
 שנים ושלא נחנרך וארבע עשרה שנה נאמן בבית עבר
 הרי שבעים ושבע וארבע עשרה עבד חשקה וכסף ארבע
 עשרה גולד יוסף שנאמר ויבי כחשר ילדה רחל את יוסף
 וגו' הרי שבעים ויחוק וי"ז עד שלא נמכר יוסף הרי מלח
 ושמנה (שעור מפורש) אונ ביו אילון (תקראת בשנת על סם
 יעקב מלרימה כ"ב שנה שנאמר ויוסף בן שלשים שנה וגו'
 וי' שנים שזכע ושמנים רעב הרי כ"ב ובתיב וי' שני גמורי
 שלשים ומלח שנה נמלח יעקב בכחירתו ק"ח: (ב) עדה
 בת אילון, היא בשנת בת אילון (תקראת בשנת על סם
 שהיתה מקררת בשמים לע"א: א' זל"בב ז' היא יהודית.

געווען דריי אונ זעכציג יאר וי"ז שנה נאמן ביהת יצחק פירצען
 יאר איז ער גווען בעהאלפֿן ביי עבר וי"ז שנה יעקב איז געווען זיבען אונ זיבעציג יאהר (תקראת גשנה
 עבד באשמה) אונ פירצען יאר האָט ער געדינט ביי לָבָן פֿאַר זיינע זייער (ובסוף פֿאַרש גשנה גולד יוסף) און געדיע
 פֿירצעקן יאר איז יוסף געבאָרן געוואָרן (שנאָר) ווי עס שטייט אין פסוק (ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף) אונ עס איז
 געווען ווען רחל האָט געבאָרען איר זון יוסף האָט יעקב געוואָלט אַוועק גיין פֿון לָבָן (פֿרי משגים וואָס איז יעקב
 דאָמאָלס אַלץ געווען איין אונ זייענדיג יאר ווי ער שלאָ נאָכר יוסף) אונ ביי פֿאַרקויפֿט געוואָרען איז
 געווען אַלץ זיבעצן יאהר (פֿרי פֿאַר ושמנה) איז הונדערט מיט אַכט יאהר יעקב אַלץ געווען ווען יוסף
 איז פֿאַרקויפֿט געוואָרען (ווער פֿאָרש פֿון המקרא) נאָך גווייסקען מיר פֿון דעם פסוק (ווען יוסף איז פֿאַרקויפֿט
 געוואָרען איז יעקב אַלץ גווען הונדערט מיט אַכט יאהר (משפֿט יוסף ער שפֿאַ יעקב מצרפֿה כ"ב שנה) פֿון דר
 צייט ווס יוסף איז פֿאַרקויפֿט געוואָרן ביי יעקב איז געווען אין מצרים איז געווען צוואַנציג יאהר (שנאָר)
 נואַרום יעס שטייט אין פסוק (ויפֿה בן שלשים שנה) יוסף איז אַלץ גווען דרייסיג יאהר ווען ער איז געוואָרען אַבנֿך
 ופֿון פֿאַרקויפֿונג ביי דיא מלוקה איז גווען דרייצען יאהר (ושבע שנים שלום) זיבען יאהר איז גווען זאָס אין מצרים
 נשפֿטים רעב) אונ צוויי יאהר הונדערט ואין ביי יאהר, * גיין אונ דרייבעקן (פֿרי מים) איז צוויי אונ צוואַנציג יאהר
 אונ וויא ז' צוויי אונ צוואַנציג יאהר האָבען זיך געדינט איז יעקב געקומן אין מצרים (ותיב ישי שָׁן) קטורי געווען
 ופֿון דאָס דאָמאָלס האָט יעקב געזאָגט צו פרעה ער איז אַלץ הונדערט מיט דרייסיג יאהר, * און מיר וועלן רעכענען
 צוויי אונ צוואַנציג יאהר, * ביי דיא צייט ווען יוסף איז פֿאַרקויפֿט געוואָרן (נאָכר יעקב בפינתו ק"ח) איז יעקב
 אַלץ גווען הונדערט מיט אַכט יאהר ווען יוסף איז פֿאַרקויפֿט געוואָרען: (ב) עדה בת אילון, זאָגט רש"י (היא בשפת בת
 אילון) עדה איז דיא זעלבע פֿשמה ונקראַת בשפת ג' ש' שהיתה מקררת בשמים לעבודת מלכים) איר נאָמן איז גווען
 עדה, נאָר מען קען איר גערופֿען פֿשמת נוי"ז ויא פֿלעגט רייכערן פֿיש זאָס צו דיא עבד'ה וְהָ: זאָגן רש"י (היא הודנית)

פירוש לתורת אלהים

אונ יעקב בניו זייען קינדר: (א) ואלה אונ דם וענן
 די קינדר פון עשו: (ב) גיש עשו האָט גינאָן זייען

ספר הישר

אויס אונ צווישן יעקב, אונ יעקב און אַלץ געווען הונדערט יאר
 אונ יאָס האָט זיך גינאָן צו אים אונ האָט אים געכענישט אונ האָט
 אים געדינן מיט דעם נאָמן וישאָר, אונ רחל דם טייב פֿון יעקב
 איז געפֿערט געווען און דר צייט ויבא אונ יעקב מיט אַלץ דם
 זייענדיג

אויף דר מיט אונ אויף בודקה איר וינערן אונ יעקב האָט דאָס
 גינאָן אילן בבית, דם איז פֿייטש צוויי זעלי ווייניג האָט יעקב
 געוויינט אונשערן בים, אונ לכן האָרט איר פֿת געוואָרען אין
 דער צייט ווייל ער האָט עובר געווען אויף דעם זיכרתיים צווישן
 4 28 ב"י

בַּת־עֵגָה בַּת־צִבְעוֹן הַחַיִּי: וְאֵת־
 בְּשֵׁמֶת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אַחֹת נְבוֹת:
 וְהַלְדָּה עֵדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֵלֶיפוֹ
 וּבְשֵׁמֶת יִלְדָה אֶת־רַעוּיָל:
 וְאֶהְיִיבְמָה יִלְדָה אֶת־יַעֲיִשׁ וְאֵת־
 יַעֲלָם וְאֵת־קַרְחָאֵלָה בְּנֵי־עֵשָׂו אֲשֶׁר

עֵדָה בַת אֵילוֹן הַתְּפֹאֶה
 וְיֵת אֶהְיִיבְמָה בַת עֵגָה
 בַת צִבְעוֹן הַחַיִּי: וְיֵת
 בְּשֵׁמֶת בַת יִשְׁמָעֵאל
 אַחֹת נְבוֹת: וְיֵילְדַת
 עֵדָה לְעֵשָׂו יֵת אֵלֶיפוֹ
 וּבְשֵׁמֶת יֵילְדַת יֵת
 רַעוּיָל: וְאֶהְיִיבְמָה
 יֵילְדַת יֵת יַעֲיִשׁ וְיֵת
 יַעֲלָם וְיֵת קַרְחָה אֵילוֹן בְּנֵי

בעל המזורים

(ד) ותלד עדה. בכני יעקב כשמיחסס אומר בני לאה בני רחל וכן גם חסנה פילגש אליפז כתובה שם בכני ששיר. ולפי שאהליבמה אשתו

רשב"ם

צבעון החיי לקח אח"כ אחר שהלך לו לשבת בהר ששיר ונתחנן בכני ששיר החיי ככתוב לפנינו כי אהליבמה ויהיה בה ענה בת צבעון בן ששיר החודי אחרונה ויהיה לפיכך מוכיח אותה ואת בניה בכל הפרשות האלו כלפום:

בית יהודא

איר נאמען איז גנוען אהליבמה (והוא קינה ששמה יהודית) עשו קטש איר גערופען יהודית (לומר שהיא פלגרת געבורת מביבים) ער זאל זאגן ויא ליוקנט אין גבורה וקה (כדי להקטיות את אביו) ער זאל זאגן דעם פאמעך: ופתי ענה בת צבעון: פֿרענט רש"י (אם פתי ענה לא פתי צבעון אזיב זיא איז גנוען די מאקשער פון ענה איז זיא דאך נוען די מאקשער פון צבעון (ענה בני של צבעון) ענה איז דאך גנוען דר זיהן פון צבעון (שגאפר) ווי עס שטייט אין פסוק (וְאֵלָה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאֶהְיִיבְמָה) דאס זענן דיא קינדן פון צבעון אנה אונג ענה (קמדר) דר פסוק רערינט אונז (שכא צבעון על פלתי אשת ערה) צבעון קט מונה גנוען מיט זיין גשנר דם נויב פון זיין זיהן ענה (וְנִצְאָת אֶהְיִיבְמָה מִבְּיוֹ שְׁנֵיהֶם) אונג אהליבמה איז גיבאדין געווארן פון פינדע, דריבער הייסט אהליבמה די מאקשער פון ענה אונג די מאקשער פון צבעון

רש"י

זהו כינה שמה יהודית לומר שהיא כוסרת צע"א כדי להטעות ג את אביו: בת ענה בת צבעון. אס בת ענה לא בת צבעון ענה בנו של צבעון שנאמר ואלה בני צבעון ואיה וענה מולד שכל צבעון על כלתו אשת ענה ויולדת אהליבמה מבין שניהם והודיעך הכתוב שכולן בני ממוזות הן: (ג) ובשבת בת ישמעאל. והלן קורא לה מחלת מלינו באגדת מדרש ספר שמואל ג' מוחלן להן ועומתיהם רר שנתמיר והעולה לגדולה והטעם אשה ולמד הטעם מכלן לכך נקראת מחלת הן שמהלו עומתי: אחרת גביות. על שם שטוה שמהלו עומתה לו שמהלו עומתה נקראת על שמו: (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה ממוז ר"י וכן אליפז היה ד שכל על אשת ר"י אל אהליבמה אשת עשו שהיא הוא מנה עמי עס אליפז אהליפז עסקו

והודיעך הכתוב שכולן בני ממוזות היו) זאגט אונז דר פסוק פֿרענט רש"י (וְהַלְדָּה הַיָּא קַרְחָה לְמַחֲלָה) דארטען נאין סדרה תודותו רופט איר דער פסוק מַחֲלָה, זאגט רש"י (בצניו באגדת מדרש ספר שמואל) מיר געפיגן אין פֿרענט פון ספר איז הקב"ה ויר זייערע זינד (גר שנתמיר) דער פֿעני גרויס, ער ווערט אפצויער, (והינשא אשה) אונג דר מענטש ווס געמט אווייב: (וְנִצְאָת אֶהְיִיבְמָה מִבְּיוֹ שְׁנֵיהֶם) דר מענטש וואס ווערט דס פון מַחֲלָה (לִפְדָּה נְקִרָאָה מַחֲלָה שְׁנֵיהֶם עֵינֵיהֶם) דריבער רופט מען זיא מַחֲלָה ווייב מען האט איר מוזה גנוען אירע זינד: וְאֵחֹת נְבוֹתוֹ. זאגט רש"י (על שם שהיא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו) ווייב ישמעאל איז גשארבן פאר איר חתונה אונג איר ברודער נְבוֹתוֹ פון איר חתונה פאר ברודער: (ה) וְנִצְאָת אֶהְיִיבְמָה מִבְּיוֹ שְׁנֵיהֶם (קבת נה מקור הקה) דער קבת איז גנוען אפמור (וכן אליפז היה) אונג ער איז גנוען דער זיהן פון אליפז (שכא על אשת אביו על אהליבמה אשת עשו) אליפז האט מונה גנוען מיט אהליבמה זיין פאשערס נויב, אונג פון זיי איז געבארען געווארן דער

שפתי חכמים

הי"ל והא דמייחם ארוח פסם למשפחת החיי ופעם למשפחת החיי חשבר דלבויו סהו מנושפחת החיי וזלנו סיהת מנושפחת החיי לכן מייחוס פ"א למשפחת החיי ופעם לחיי. והר"א כ' חליי שכלו חתי וחיי על אשה ח' וז"ל נתי"ל לרש"י די יהודית היא אהליבמה ולגמ' יהודית מתה ואהליבמה אשה אחרא סיהת ח' הר"א ס' מלמית את כשיו ולא כתוב נכוס כ"ע כן ח' כשיו לאמוריס מנועה: א' כתב הר"א ס' וז"ל מניל לגמ' חרי קרת סיו. וי"ל כיון דלא חשב ארוח בכניו של אהליבמה וחל"כ חשב ארוח כלפוסים של אליפז

הישר

אויף איר קבר. אונג די מצבה שטייט גאך ביו היינטיגן סאט. אונג דיא לעב סאג פון רחל איז געווען פינף אינע פערציג יאר. ויקראת אונג יעקב האם גערופען דאס קינד בגימטין דען ער איז געבארן גענאדין און דר רעקסער וויס פון דעם זאנד. אונג גאך דעם אז רחל איז געשארבן האט יעקב גענומען זיין פעם אונג קט דס געגעבן איז געגעבן פון ברתה די רינקס פון רחל אונג

אחר זה וק"ל: ג וקסע ולבשמת למה לא כינה על ש טוב כדי לרמזות חל חתי וי"ל לעיל כפי תולדות החיבר ארוח שם כינוי אס סיה לה וית עטבו קרא לה סם אחר שחיו על ע"א אלף הכתוב קראה קט כעס ע"א לפי שכתוב לעיל חל"כ ותהיו עיני מרחות ומרס"י כשעין של חלו ואס סיה משה סיה סיה קסס סיון מלינו סיו מקטרות לכן קראה לעיל כעס זה כדי להראות את סו שכל קראת בשמת ע"ס וכו' מהרש"ל. והע"פ שיהודית הוא בת חברי החיי ואהליבמה קרא בת ענה החיי י"ל הוא ענה הוא חברי דעני שמות

ספר

זייניגע דאבען אונקע געצוגן פון בית אל צווי גיין קיין חברון צום פאשער. ובלכיו אונג זיי אלע זענען געבאנגן אופן וועג אונג קסם איז שוין געווען נויש פון דר שפסא אפרת אונג רחל קט און געווארען צום קינד גיין אונג ויא איז געבאנגען וייער שווער צום קינד אונג ווי רחל קט ויבארען דס קינד איז זיא געשארבן. אונג יעקב קט ויא פיראדן אופן וועג אונג קט געשפטיגט אפצוה

יִלְדוּלָו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וַיִּקַּח עִשָׂו
 אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו
 וְאֶת־כָּל־נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ
 וְאֶת־כָּל־בְּהֵמָתוֹ וְאֶת־כָּנְיָנָו
 אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־
 אָרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו: וַיְהִי
 רְכוּשׁ רַב מְשֻׁבֵּת יְהוָה וְלֹא יָכֹלָה
 אָרֶץ מְגֹרֵיהֶם לְשִׂאת אֹתָם מִפְּנֵי
 עֲשׂוֹ הוּא אָדָם: וַיֵּשֶׁב עֲשׂוֹ בְּהַר שְׁעִיר
 עֲשׂוֹ הוּא אָדָם: וַאֲפָה הַתְּלָדוֹת

עֲשׂוֹ הַי אֲתִילִידוֹ הַה
 בְּאַרְעָא דְכְנַעַן: וַיִּדְבֵּר
 עֲשׂוֹ יַת נְשׂוֹתָיו וַיַּת בְּנוֹתָיו
 וַיַּת בְּנֵיהֶם וַיַּת כָּל נַפְשֵׁת
 בֵּיתָהּ וַיַּת גִּיתוֹתָיו וַיַּת
 כָּל בְּעִירָהּ וַיַּת כָּל
 הַכְּנַנִּיָּהּ הַי קָנָא בְּאַרְעָא
 דְכְנַעַן וְאֵל לְאַרְעָא
 אַחֲרֵי מִן קָדָם יַעֲקֹב
 אָחִיו: וַיְהִי הַה
 הַכְּנַנִּיָּהּ סְגִי מִלְמַמְב
 בְּהָרָא וְלֹא יָכִילַת אֲרַע
 תּוֹתְבֹתָהּוֹן לְשִׁוּרָא
 יַתְהוֹן מִן קָדָם גִּיתֵיהוֹן:
 הַי יַתִּיב עֲשׂוֹ בְּמִטְרָא
 דְשְׁעִיר עֲשׂוֹ הוּא אָדָם:
 וְאֵלִין תּוֹלְדֵת עֲשׂוֹ

בעל המורים

ככולן לפי מהם בניו של עולם ולכן נקראו בניו אכל בני עשו אינם נקראים בניו אלא ולדות: (ו) ולא יכלה: כי כמסור דין ומידק ולא יכלה עוד הלפניו לפי שיעקב שרחה עליו שכחה. ומלרס שיכדי ע"ג ולא היה יכול לכבול:

רשב"ם

מפני יעקב אחי. כי יעקב קנה את הכורה ויבנו היה לירש את יצחק. וכך יטב בארץ מגורי אביו: (ט) ואלה תולדות עשו. בני בניו. כאשר פירשתי

בית יהודה

די תויטערדיגע פסקים ווערט קנה געצייילט מיט דיא אַלְצֵטֶע הוּם זענן געבן פון אַלְפִּיס: (ו) וַיֵּלֶךְ אֶל אָרֶץ. עַר אִיו גַּענאַנגן צו אַלְאָנד (גער באַשֶׁר יִצְחָא) צו וואַרנען אִיו וועלכע אַלְאָנד עַר הוּם קעגן וואַרנען: (ז) וְלֹא יָכֹלָה אָרֶץ מְגֹרֵיהֶם: די אַלְאָנד וואַ זיי האָבן געוואַרנעט הַט גַּיט גַּענעט (הספיק מרעה לבהמות שלהם) זעבן גענוג פּיטערדיג וְגַרְאִיו צו זיינע פּהמֹת (וּמִדְרַשׁ אַנְדָּה) דַּר מִדְרַשׁ שְׁרִייבט עֲשׂוֹ אִיו אַוועקגעאַנגען (מפני יעקב אחיו) ווענען זיין ברודער

(זר): (ו) וילך אל ארץ. לגור בה כאשר ימאל: (ז) ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לבהמות שלהם. ומ"א (ז"כ"ר) מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק אמר אלך לי חמץ און לי חלק לא במתנה שמתנה ולא יחזק ולא כפרעון הסער ומפני ו הכוונה שמכר בכורתו: (ט) ואלה. התולדות

רש"י

יעקב (מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו בציאתהו צו זיין גרים אין אפרעמדיע לאנד (אפר) עשו האט געוואלט גען און וועל אונעקגיין פון דעם לאנד כנען (אין לי חלק לא במתנה שמתנה לי החיץ הוא) און וויר גיט האבן אחרק אין די מתנה ווס הקב"ה האט געלייגקט צו מיין פאטער דיא לאנד (ולא בפרעין הישר) און און וויר גיט בציאתהו דעם חוב צו זיין אגד אין אפרעמדיע לאנד. נאך אשעם איז דריבער איז עשו אונעקגעאַנגען פון דעם לאנד (מפני הבושה שזכר בכורתו) וויר ער האט זיך גשעמט וואס ער האט פארקויפט דיא בכורה: (ט) ואלה. התולדות שהולידו בניו עשיו משהלך לשעיר) דם זענן די קינדער וואס דיא קינדער פון עשו האבן גיבארען נאך דעם וואס עשו איז שפתי חכמים

ש"מ ממזר: ה' ה' לאל"כ למה חינו מפרס לאיה חרף ה' : ו' כלי ועוד טעם אחר : פירוש לתורת אלהים

ווייבך פון די טעקמך פון כנען את עדה וכו': (ו) ויבך הַט עֲשׂוֹ גַנוּבִין וַיִּיבַע וַיִּיבַר וְאֵת בָּנָיו אֹנִי וַיִּיבַע וַיְהִי אֹנִי וַיִּיבַע טַעקמך וְאֵת אֹנִי אַלְע מַעַנְשִׁין פּוֹן זיין הַזו גַּזִּירָה וְאֵת מַקְנֵהוּ אֹנִי וַיִּיבַע פּיֶה אֹנִי אַלְע בְּהֵמֹת וְאֵת אֹנִי גַאֵר זיין קוּפּוּג אֲשֶׁר רָכַשׁ הוּם עַר הַט פּר זאַמוּלִּט אִין אַלְאָנד כְּנַעַן וְהָרָה אֹנִי עַר אִיו גַּנְאָנְג אִין אַלְאָנד פּוֹן פּר זיין ברודר יַעֲקֹב עַר אִיו גַּנְאָנְג וַיִּבְן

הישר

פון ברהה און האט דעם פאסרס געט פיר רוקס פון גינעלט אין דער צייט איז גינארן אפ געטאן פון ראובן'ס קינדער די בכורה און דאס שלכות אונד די כהונה. דען ער האט פאר שניעקט דאס גינעטער פון זיין פאטער. און דרום האט יעקב אפ גינעטן דיא בכורה

ספר ווי ראובן האט דער גינן אז זיין פאטער יעקב האט דאס געטאן איז ראובן גינארן דער פולט מיט ציין דען עס האט אים פיר דראסן פיר ווס ער האט גיט גינעטן דם געט אין גינעלט פון זיין פאטער צאה. און ראובן איז און גינעלט און איז גינעטן אין גינעלט

וַיִּרְחַשְׁמָהּ וַיִּמְזַח אֱלֹהֵהּ הָיוּ בְנֵי
 בְשֵׁמֶת אִשְׁתּוֹ עָשׂוּ: יְיָ וְאֱלֹהֵהּ הָיוּ בְנֵי
 אֶהְרֵיבְמָה בַּת עֵנָה בַּת אֶבְעֵזָר אִמְתּוֹ עָשׂוּ
 וַיִּלְדֵת לְעָשׂוּ יֵת יְעִישׁ
 וַיִּתְּ יַעֲקֹב וַיִּתְּ קַחָה:
 אֵלֶּיךָ בְּכָרְבִי בְנֵי עָשׂוּ
 עֵנָה אֵלֶיךָ בְּכָרְבִי דָעֵשׂוּ
 רַבָּא תִימֵן אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
 רַבָּא אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
 קַנְזֵי: מִי אֱלֹהֵי קַרְחָה אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
 עַמְלֵק אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
 אֱדוֹם אֱלֹהֵי בְנֵי עֵדָה: יְיָ וְאֱלֹהֵהּ בְנֵי
 רְעוּאֵל בְּיָעֵשׂוּ אֱלֹהֵי נַחַת אֱלֹהֵי
 זָרַח אֱלֹהֵי שְׁמָה אֱלֹהֵי מִזְהָה אֱלֹהֵי
 אֱלֹהֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֱלֹהֵי בְנֵי
 בְשֵׁמֶת אִשְׁתּוֹ עָשׂוּ: יְיָ וְאֱלֹהֵהּ בְנֵי
 אֶהְרֵיבְמָה אִשְׁתּוֹ עָשׂוּ אֱלֹהֵי יְעִישׁ
 אֱלֹהֵי יַעֲקֹב אֱלֹהֵי קַרְחָה אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
 אֶהְרֵיבְמָה בַּת עֵנָה אִשְׁתּוֹ עָשׂוּ
 וְאֵלֶּיךָ בְּכָרְבִי הֵינִי הוּא

אֵלֶיךָ הוּא בְנֵי בְשֵׁמֶת
 אִמְתּוֹ עָשׂוּ: יְיָ וְאֵלֶיךָ הוּא
 בְנֵי אֶהְרֵיבְמָה בַּת עֵנָה
 בַּת אֶבְעֵזָר אִמְתּוֹ עָשׂוּ
 וַיִּלְדֵת לְעָשׂוּ יֵת יְעִישׁ
 וַיִּתְּ יַעֲקֹב וַיִּתְּ קַחָה:
 אֵלֶיךָ בְּכָרְבִי בְנֵי עָשׂוּ
 עֵנָה אֵלֶיךָ בְּכָרְבִי דָעֵשׂוּ
 רַבָּא תִימֵן אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
 רַבָּא אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
 קַנְזֵי: מִי אֱלֹהֵי קַרְחָה אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
 עַמְלֵק אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
 אֱדוֹם אֱלֹהֵי בְנֵי עֵדָה: יְיָ וְאֵלֶיךָ
 בְנֵי רְעוּאֵל בְּיָעֵשׂוּ אֱלֹהֵי
 נַחַת אֱלֹהֵי זָרַח אֱלֹהֵי
 שְׁמָה אֱלֹהֵי מִזְהָה אֱלֹהֵי
 רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֱלֹהֵי
 בְנֵי בְשֵׁמֶת אִשְׁתּוֹ עָשׂוּ: יְיָ וְאֵלֶיךָ
 בְנֵי אֶהְרֵיבְמָה אִשְׁתּוֹ עָשׂוּ אֱלֹהֵי
 יְעִישׁ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב אֱלֹהֵי קַרְחָה
 אֱלֹהֵי אֶהְרֵיבְמָה בַּת עֵנָה אִשְׁתּוֹ
 עָשׂוּ וְאֵלֶיךָ בְּכָרְבִי הֵינִי הוּא

סעודת

בער המורים
 (יד) יעוש כתיב שקין י' חומות
 לכה על ישראל בחורבן הכית והם אהלי
 אדום וגו' וי' גלות גלו ישראל על ידו:

רשב"ם

אלה הם אצל . ומתיב ובני מיכה פיתון ומלך
 ותחרת . ואחז חולד וגו' וכל כרחי חסר ואחז
 מסוק זה שיהיה לו לכתוב ותחרת ואחז ואחז
 ורחז חולד וגו' שכן כתוב בפרש' ראשונה:
 (ס) כל אלו הם שבפרש' משרי עירות ומשפחות . ואלוף קרח הנזכר בבני אליפז . ונראה בעיני שהיא המנע שבבני אליפז הנזכר בדברי הויסם שהרי בבני

החולד אלא שתיבת ואחז חולד עולה על פסוק שלמעלה כאילו כתוב ובני מיכה פיתון ומלך ותחרת ואחז
 (ס) כל אלו הם שבפרש' משרי עירות ומשפחות . ואלוף קרח הנזכר בבני אליפז . ונראה בעיני שהיא המנע שבבני אליפז הנזכר בדברי הויסם שהרי בבני

בית יהודה

ורבש' ד'ה נעשית פילגשו) אבן ג'וען המנע איז ג'רוים ג'עווארן
 איז זיא ג'עווארן אפ'לג'ש צו איר פאט'ר א'ליפז (ו'רה ו'אחזת
 ל'שן המנע) דאס ו'אקט ד'ר פסוק דיא ש'ועס'טער פון ל'שן איז
 צוואקען מיט דיא ק'נדר פון ש'עיר . ו'וי'ה המנע איז ג'יש
 (דאס) המנע איז ג'וען אש'ועס'טער צו ל'שן פון איין מ'אטער ג'יש פון
 ג'רוים ג'עווארן

פירוש לתורת אלהים

(גמ) אלה אליפי דם וענן די האקפון דיקינדר פון עשיו
 דם איז די עלצטע פון די משפחות: (כ) אלה דם וענן
 דיקינדר פון ש'עיר די ויצר פון דעם לאנד נום וענן

ספר הישר

תברון . אבן עשו מים ויניע קנדר אבן אע דם ויניע וענן
 ג'ינאנן צום לאנד ש'עיר אבן האקפן נ'ך דארטען בעצ'ם . אבן
 עשיו האם ו'ה דארטען ו'יער ג'ר'יפ'עק'ם איז ג'י'עק'ם ו'נה אבן
 נעקב מים ו'ניע קנדר ו'ניע ג'ינאנן אבן די ש'ען צו ד'ר ש'אטם

הוא אדום: ם שביעי כ אקה בניי שעיר
 החרי ישרי הארץ לוטן ושבל
 וצבעון וענה: כא ודשון ואצר ודישן
 אקה אלופי החרי בניי שעיר בארץ
 אדום: כב ויהיו בניי לוטן חרי והימם
 ואחות לוטן תמנע: כג ואלה בניי
 שובל עלון ומנחת ועיבל שפו
 ואונם: כד ואלה בניי צבעון ואיה
 וענה היא ענה אשר מצא את

אדום: כ אקין בניי שעיר
 חורא יתבי דארעא
 לאמן ושבל וצבעון
 וענה: כא ודשון ואצר
 ודישן אלופי ברבדי חוראי
 בניי שעיר בארעא
 דאדום: כב ויהו בניי
 לוטן חורי והימם
 ואחותה דלוטן תמנע:
 כג ואלון בניי שובל עלון
 ומנחת ועיבל שפו
 ואונם: כד ואלון בניי
 צבעון ואיה וענה היא

בעל המורים

(כ) וישעי הלך, גימט' היו מרומים בלך;

תו"א אלה בניי שעיר שם זה פסוקו נד בלחל קטו: ואחות לוטן מסודרין לו: ואלה בניי פסוקו נד בלחל קטו: אלה הימים חולין ה: רשב"ם

אחילכת יש קרח אחר (כ) וישבי הארץ. מתחלה ובני עשו יירשו ככתוב באלה הדברים ישבו תחת: (כב) ואחות לוטן חמנ, לפי שהיא ברזל שבאחר קורא לה אחות לוטן, וכן אחות בנות, וכן מרים הנביאה אחות אהרן: (כג) ואיה וענה, נראה בבניי כך ששם כבו ופסי ושתי ואינן שבוברדי (כד) ואיה וענה היא וענה בניי חורב בחרה עמו רכבו וסופו חזול ונחר ומש, וברברי הימים ומשך ומפדש לו: יתירה יש לתמוה מה

רש"י

רש"י מ משפחות (כ) וישבי הארץ. שהיו יושבי קודם שכל עשו לשם. ורבותיו לרשו (ככתב) שהיו בקיאת כישוכה של חרץ מלא קנה זה ליתנים מלא קנה זה לגפנים שהיו טועמין ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה: (כד) ואיה וענה, וי"ו יתירה והוא כמו חיה וענה והכ"ס כי במקרא (לניאל ח) חת וקדם ולכא מרומם (תהלים טו) נרדם ורכב זכום: הוא ענה. האמור לענבל שהוא אחיו של צבעון וזכא הוא קורא אותו בנו מלמד שכל צבעון על י אמו והוליד

בית יהודא

בית יהודא (ראשי משפחות) דיו אלקטע פון עשויים משפחות: (כ) וישבי הארץ. מייגש מעין (שתי יושבית קרבם שפא עשו יקום) די קינדער פון שעיר החורי וענו געווען די אייגנוואהער פון דעם דאנדר פריער איידער עשו איז געקומן אין דעם לאנד (ברבותינו דרש"י שהיו בקיאתן בישבה על ארץ) דיא קינדער פון שעיר החורי האבן געוואקש די גאטור פון די ערד (בלא קנה זה ליתנים) די שטיק ערד איז גוט צו פלאנצן אין איר אייביקייט (בלא קנה זה לגפנים) די שטיק ערד איז גוט צו פלאנצן אין איר ווייניגשאפטן (שהיו טועמין העפר

אין מוא, פון דעם טעם ערד האבן זיי געוואקש וועלען זאגש רש"י (וא"ו יתרה) דער נא"ו פון ונחה איז איבער (והוא כמו איה וענה) עם איז גלייך וויא עם ווארט גשטאנן דא פיר נוערשער מיט איבעריגע נאיון, עם שטייט אין פסוק חת וקדש וצבא כרמם, דער נא"ו פון וקדש איז איבעריג, נרדם ורכב נכום, דער נא"ו פון ורכב איז איבעריג: והוא ענה. (האמור למקלה) דם איז דר ועיבדער ענה וואס שטייט פריער (שהוא אחיו של צבעון) ער איז דער ברודער פון צבעון (וכאן הוא קורא איהו בני) אונ דא רופט אים דר פסוק דר ויהו פון צבעון (מלמד שפא צבעון על אמו והוליד דר ויהו פון צבעון) אונ פון זיי איז געמאכטן געווארן

שפתי

לקולא חילין: ם כליי ש' שאוים וראשם כל אחד מהם על משפחה אחת לא שמהם נולדו המשפחות: י ולי' מניל' דלכעון כל על אמו דיהו אחשו של עטיר לנחא עטיר אביו כלו דלכעון כל על אשת לכעון והוליד את ענה והעטל היו סבורין דכנו של לכעון היה אכל כחמת בנו של עטיר היה אחיו של לכעון. וי"ל דסכרל הוא החלין קלקס במקולא ולעין נמו ומינו דלכעון היה המקולא כלו כלתו אחשו של ענה ואלו סכרל לומר דשני מקולאין היו ולי' לעיל גופי מניל פירוש לתורת אלהים

פירוש לתורת אלהים

(כד) ואלה בניי צבעון אונ דאם וענען דיא קינדער (כד) וצבעון ונחה וענה היא ענה דאם איז דער ענה פון צבעון ונחה וענה היא ענה דאם איז דער ענה

הישר שם אונ דם וייגיגע וענען אוך גינאנגן טיפ אים. אונ האבנען זיך דארפן פאנעצט. דען דאן דארפן איז גינען וייער אין גוש אים צו גייען די פיה אונ די שטאט שם הם ויך ויידר אים גביעם הייך

הַיָּמִם בַּמִּדְבָּר בָּרַעְתָּו אֶת־
 הַחֲמָרִים לְצַבְעוֹן אָבִיו: כִּה וְאֵלֶּה
 בְּנֵי־עֵנָה דִישָׁן וְאֵלֶּה לִיבְמַת־עֵנָה:
 כִּי וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֲמָדָן וְאַשְׁכָּן
 וַיִּתְּרָן וַכְּרָן: כִּי אֵלֶּה בְּנֵי־אֶצֶר בְּלָחָן
 וַעֲזוֹן וַעֲקוֹן: כִּה אֵלֶּה בְּנֵי־דִישָׁן עֲזוֹן
 וְאֶרֶן: כִּס אֵלֶּה אֱלוֹפֵי הַחֲרִי אֱלוֹף
 לוֹטָן אֱלוֹף שׁוֹכֵל אֱלוֹף צַבְעוֹן אֱלוֹף
 עֵנָה: ל אֱלוֹף דִישָׁן אֱלוֹף אֶצֶר אֱלוֹף
 דִישָׁן אֵלֶּה אֱלוֹפֵי הַחֲרִי לְאֵלֶּפִיהֶם
 בְּאֶרֶץ שַׁעִיר: פ ל אֵלֶּה הַמִּלְכִּים
 אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדוּם לִפְנֵי מֶלֶךְ־
 מֶלֶךְ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: לִב וַיְמַלֵּךְ בְּאֲדוּם

ענה די אשפת ית נפריא
 במדברא פד הוה רעי
 ית חמרין לצבעון
 אבותי: כה ואלה בני
 ענה דישן ואלה ליבמתה
 פת ענה: כי וארון בני
 דישן חמדון ואשכון ויתרון
 וכרון: כי אלה בני אצור
 בלחון ועזון ועקון: כה אלה
 בני דישן עזון וארון:
 כס אלה בני דישן חמדין
 נפא לוטן נפא שוכל
 נפא צבעון נפא ענה:
 ל נפא דישן נפא אצור
 נפא דישן אלה חררי
 החרה ללפניהם
 בארץ שעיר: לא ואלה
 המלכים די אדום לפני
 דישן אלה המלכים
 אשר מלכו בארץ אדום
 לפני מלך מלך בני ישראל:
 לב וימלך באדום לפני עבר

ר"ל אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך בני ישראל: ל

רשב"ם

אשר מצא את הטימם, הנבזרים או חיות רעות ונחמם, לפי פשוטו אין לדרוק יזרח: (לא) לפני מלך מלך, לפני משה שהשיע את ישראל, כל שרי

בית יהודה

צבעון פון איין מושעיר: ואת הטימם, (פרדים) אזי אמין איינלען (הרביע) חסור על סוס נקבה ונקבה פחד) ער האט צוזאמען געפארט אאיינז אוקר מיט אפערד אנקבה, אונ דער פערד קט געבארן אמין איינז וואס הייקט פחד (והיא היה מקנה הקבא פאלין לעינים) ענה איז גווען אממור אונ ער קט געבראכט ממזרים אויף דער ווערט (ולמה נקרא שקם ימים) פאר נוס רופט מען דיא פדרים ימים (שאשקון טופלעל על הפריות) ווייל אעע קענטשן האפען פאר ווייל מורא (דאסר רבי חנינא) ווארום רבי חנינא האט געזאגט (כפי לא שאלני אדם על מפת פדרה לקנה וחרה) עם קאט קיין מאהל געטראפען אמענטש ווס קט בעקומן אמקה פון אנוויסען פדר וואס ער קט אים געטאהן אקראם אונ די מכה צו דיא מכה, האב אויף געזאגט צו דיא מכה איז נישא ארמיאה, זאגט רש"י (ויא חנוקת קתיב קני משפחת החרי אדא מפני חכנו) וואס די חורה שרייבט די משקחה פון חורי איז גאר וועגען תמנע (וליהודיע גיבולת אברהם) צו מאכען וויסען דיא גרויסקייט פון אברהם (כפי שפירשתי בפעולה) וויא אויף האב געשריבען פרוער: (לא) ואלה המלכים וגו' זאגט רש"י (שמיה דהו) דא איז גירעכונט אכט מלכים (ופגנוד העמיד יצחק געבען דיא אכט מלכים קט יצחק אויף אויפגעשעפעט אכט מלכים (וכפא מלכות ישו בוניהם) אין די צייט פון געקומם אכט מלכים איז ביי עשו במלך גיווארען דיא מלכה (ואלו הן) דאס זענען דיא אכט מלכים פון יודין, שאמר, איש בוששת, דוד, שלמה, רמבעם, אביה, אסא,

שפתי חכמים

לפי שאין קסוי אלא לדעת: כ ר"ל דר' חנינא היה רופא ואמר מניין לא שאלני אדם על רפואת מכת פרסה ונתתי לו רפואה: ל ר"ל כיון

בעל המורים (לא) ואלה המלכים, בטעם שאמר יצחק לעשו ח"פ אדוני מלכו ח' מלכים קודם וקראל. וכנגדם מלכו ח' מלכים עד יהורם וכימוי פקע ח' אדם:

רש"י

את ענה: את הוימם. פריה הרביע חמור על סוס נקבה וילדה פרד והוא פריה חמור והביא פסולין לעולם (חולין ה) ולמה נקרא שמו ימים שאימתו מובלת על הכרות דאמר ר"ח מימי לא שאלני אדם ב על מכת פרדה לבנה והיא (והלא קח חוניה דמיה חל תקרי והיא חלה וחימה כי המכה לא תתרפא לעולם ברש"י יסן) ולא הווקח לכתוב לנו משפחות החורי חלה מפני תנוע ונהודיע גדולת חכרהם כמו שפירשתי למעלה: (לא) ואלה המלכים וגו'. שמנה היו וכנגדן העמיד יצחק וכיטל מלכות עשו ל בימיהם ואלו הן שאלו ואיש בשת דוד ושלמה רחבעם

זאל געוונד ווערן, או מען קט ביי מיר גיפרענט ארמנאה צו דיא מכה, האב אויף געזאגט צו דיא מכה איז נישא ארמיאה, זאגט רש"י (ויא חנוקת קתיב קני משפחת החרי אדא מפני חכנו) וואס די חורה שרייבט די משקחה פון חורי איז גאר וועגען תמנע (וליהודיע גיבולת אברהם) צו מאכען וויסען דיא גרויסקייט פון אברהם (כפי שפירשתי בפעולה) וויא אויף האב געשריבען פרוער: (לא) ואלה המלכים וגו' זאגט רש"י (שמיה דהו) דא איז גירעכונט אכט מלכים (ופגנוד העמיד יצחק געבען דיא אכט מלכים קט יצחק אויף אויפגעשעפעט אכט מלכים (וכפא מלכות ישו בוניהם) אין די צייט פון געקומם אכט מלכים איז ביי עשו במלך גיווארען דיא מלכה (ואלו הן) דאס זענען דיא אכט מלכים פון יודין, שאמר, איש בוששת, דוד, שלמה, רמבעם, אביה, אסא,

דכתיב ולאוס מלאוס ואמן משמע ללא ישו בנדולה וכן כשהלכות מלכי ישראל בעל המלכות של עכו כל חינו וזמן שגלגל כדמס' ואלו:

פירוש לתורת אברהם

אדם קער וזהו פ"י צבעון אשר מצא נוס ער האט גיפונען דיא איינלען צוא ויין פאפער צבעון:

בַּעֲזָר וְשֵׁם קַרְתָּהּ
 דְּנִהְבָּה: לֹא וּמִית בַּלְעַ
 וּמִלְךָ תַּחֲתוֹהִי יוֹכֵב בַּר
 זָרַח מִבְּצָרָה: לֹא וּמִית
 יוֹכֵב וּמִלְךָ תַּחֲתוֹהִי
 הַשֵּׁם מֵאַרְעָא דְרוּמָא:
 לֹא וּמִית הַשֵּׁם וּמִלְךָ
 תַּחֲתוֹהִי הַדָּד בַּר בְּדָד
 דְּקָטִיל יָת מְדִינָא
 בַּחֲקָא דְמוֹאֵב וְשֵׁם
 קַרְתָּהּ עֵינִית: לֹא וּמִית
 הַדָּד וּמִלְךָ תַּחֲתוֹהִי
 שְׁמֵלָה מִפְּשִׁרְקָה:
 לֹא וּמִית שְׁמֵלָה וּמִלְךָ
 תַּחֲתוֹהִי שְׁאוּל מְרֻחֹבִי
 דְעַל פְּרָת: לֹא וּמִית שְׁאוּל
 וּמִלְךָ תַּחֲתוֹהִי בַעַל
 חֲנָן בַּר עֲכָבוֹר: לֹא וּמִית
 בַּעַל חֲנָן בַּר עֲכָבוֹר
 וּמִלְךָ תַּחֲתוֹהִי הַדָּד
 וְשֵׁם קַרְתָּהּ פְּעִי וְשֵׁם

תו"א ויעל פתחיו וזרע שם סוף הסדרה:
 בעל המורים
 (ג) מבצרה. ב' דין ויפקד חמון בגדים מבצרה לעל תלכה בצרה עם
 אדום לפי שהעמידה להם נאך שהמליכה להם וזכו חמון בגדים מבצרה תלכה בצרה שנאמר ויבב בן זרח מבצרה. כגון מזכיר שמות מקומותיהם חוץ
 מבצל חנן בן עטור לפי ש"ל מקום ידוע ש"ל אויבים רבים והיה מתחבא היום כאן ולגמור כאן ולא היה יושב במקום ידוע: (לט) ושם
 אשתו. מזכיר שם אשתו מלמד שגוף על ידה שהיתה בת גדולים ועשירים. מונה כהן ח' מלכיה ו"א אלוים וכנגדן באמרו כישראל
 ו"א שפוטס מיהושע עד שמואל וח' מלכיה עד יורם וזכו ואלכה לנגדך:

בעל המורים

רשב"ם

עם ועם קורא סוף עד דוד. מצאנו ביוסף אחריו אלו המלכים קרוב
 כגון מזכיר שמות מקומותיהם חוץ מבצל חנן בן עטור לפי ש"ל מקום ידוע ש"ל אויבים רבים והיה מתחבא היום כאן ולגמור כאן ולא היה יושב במקום ידוע: (לט) ושם
 אשתו. מזכיר שם אשתו מלמד שגוף על ידה שהיתה בת גדולים ועשירים. מונה כהן ח' מלכיה ו"א אלוים וכנגדן באמרו כישראל
 ו"א שפוטס מיהושע עד שמואל וח' מלכיה עד יורם וזכו ואלכה לנגדך:

רש"י

בית יהודא

והושפט ובימי יורם בנה ביתו בקמיו פשע אדום מסתור יד
 ויהודה ונבליכו עליהם מלך. ווי והושפט איז געשלארפן אונ
 ויין זיהן יורם איז געווארן אמלך. האט דאמאלס אדום
 אראפגעווארפן פון זיך די הערשאפט פון יודין אונ זיי האבן
 אויף זיך געמאכט אמלך (ויבימי והושפט פתיב אין מלך
 באדום נבב מלך) אין די צייט פון והושפט נום קר איז גווען
 דר אקשער מלך. איז אין אדום באך גיש געווען אמלך
 אפריזעדעקט איז גווען אנשטאט אמלך. באר ווי והושפט
 איז געשלארפן. אונ עם איז געווארען ביי יודין אונשער
 מלך. איז צוריק געווארן אמלך ביי אדום: (לג) ויבב בן
 זרח מִבְּצָרָה. זאגט רש"י (בצרה בערי מואב היא) בצרה
 (ועל קריית ועל בצרה) אויף דא שטאט קריית אונ בצרה
 ווייל די שטאט בצרה האט געבעטן אמלך צו אדום (עלדיה
 גבצרה) וועט האבען אשעכטונג אין אדום צוואמען (שעמרה) וויא עם שטייט אין פסוק (פי זבא לה)
 על מואב צעלחמה) מרון איז געקומען אין ראנד מואב אונ האט געמאכט אמלךממה מיט מואב (והלך מלך אדום צעור
 את מואב) אונ דער מלך אדום איז געקומען העלפען מואב (וכפאן אנו לבדון שקרו מרון ומואב מריבים זה עם זה) פון
 דאמען צערגען מיר אז מרון אונ מואב האבען געקריגט איינער מיט דעם אנדערן (ויבימי בעצם עשו שלום להחלש
 על ישראל) אין די צייט פון בעצם האבען מואב מיט מרון געמאכט פרידען ווי זאגען ביידיע מאכען אבנר צו מאכען

שפתי חכמים

ה דהוא היה האחרון ומיד בימיו החמיל מלכות של עשו וכן בימי
 שאלו ששה הנלך הראשון מודיעלם מלכות כל עשו: ב' [מון מענדל]

אשתו מהיטבאל בת-מטרד בת
 מי-זב: מפמיר מ' ואלה שמות אלופי
 עשו למשפחתם למקמתם
 בשמתם אלוף תמנע אלוף עלוה
 אלוף יתת: מ' אלוף אלהי-במה
 אלוף אלה אלוף פינן: מ' אלוף קנו
 אלוף תימן אלוף מבצר: מ' אלוף
 מגדיאל אלוף עירם אלה | אלופי
 אדום למשבתם בארץ אדום
 הוא עשו אבי אדום: פפ פ

אתתה מהיטבאל בת
 מטרד בת מאנרף דהבא:
 ואלו שמות אלופי
 עשו למשפחתם
 למקמתם
 בשמתם אלוף תמנע
 אלוף עלוה
 אלוף יתת: מ' אלוף
 אלהי-במה
 אלוף קנו
 אלוף תימן
 אלוף מבצר: מ' אלוף
 מגדיאל
 אלוף עירם
 אלוף אלה | אלופי
 אדום למשבתם
 בארץ אדום
 הוא עשו אבי אדום:
 פפ פ

רשב"ם

ארבעים מלכות נקבו שמות זה אחר זה:
 (א) בת מי-זב, אמו מטרדק לפי שיש
 בעמות כל כך: (ב) ואלה שמות אלופי עשו
 למשפחתם הלא מוכר מקצתם של אלופים הנאמרים
 בני עשו ובני שוער והפליטים אשר מלכו עד סוף
 נזכרת שם כל כי אם אלופי פרשת שניה לבד:

קל"ד קלוסם סינן . ומפמירין חוון עובדים בת"ע :

למשפחתם המקומות . באלופים הלא מוכר מקצתם של אלופים הנאמרים
 בני עשו ובני שוער והפליטים אשר מלכו עד סוף
 נזכרת שם כל כי אם אלופי פרשת שניה לבד:

בית יהודא

זינדניקן די יודין: (א) ובה מי-זב: (ב) ואלה שמות אלופי
 עשו למשפחתם המקומות . באלופים הלא מוכר מקצתם של אלופים הנאמרים
 בני עשו ובני שוער והפליטים אשר מלכו עד סוף
 נזכרת שם כל כי אם אלופי פרשת שניה לבד:

(לט) בת מי-זב . ומוז זכ עסיר היה וזין וזכ חסוב
 בענינו לכלום: (מ) ואלה שמות אלופי עשו . שנקראו
 על סם מדעותיהם לאחר שמת הדר ופסקה מזה מלכות
 והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות תולדותיו וכן מפורש
 בדברי הימים וימת הדר ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע
 וגו': (נג) מגדיאל . הוא רומי: חסלת פרשת וישלח

הדר היו געשארבן און דיא מלכותה ה' אייפטיקערט פון
 ערשטע קום זענן געווען מלכים וואס זענן דערמאנט פריער
 דאס זענען ווערע אייגענע וואפארבע זעמען (ובן כפירש
 בדברי הימים) און אזו לשיטת אין פסר דברי הימים וימת הדר
 ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו') דר מלך הדר היו געשארבן
 מאקדאעל און רויים:

שפתי חכמים

כדאיחא כנוד"ל שגאלה לרי' אמי בחלוס היום ע"ש מגדיאל אכל
 באחרים כגון אלוף קנו וכו' אפשר שם נקראו ע"ש תלדותם מאחר
 שמזכיר למעלה בשמות אלו ג"כ וכן חזק הליבנה אלוף תמנע י"ל
 שמות תולדותם עפי מחסר דמיונו לעיל שם שמות אדם וזינדניק
 און סכרן שם שמות מדינה לכך מביא רח"מ מנגדיאל סוף שם
 מקום לכן י"ל שכלם נקראו ע"ש מדעותיהם שאלו זס וגילה על זה:
 חסלת פרשת וישלח

דק"ל ליל לייסמו אחר אביו כיון שיסמו ע"ש מקומו כמו שגילה ומשקרה
 וכו' ותי' שאל היה אביו ידוע ויכר ע"ש מקומו אלא נראה שחזק לייסמו
 ע"ש אביו ולא ייסמו על סם מקומו אלא נראה שחזק לייסמו
 ע"ש (ממ"ש) ר"ל ז"ש הכתוב ליקומוהם בשמות פי' שנקראו
 שמות ע"ש מקומות וז"ל אה"כ והראשונים וכו' הם שמות תולדותם
 שלא חשבוהו סא ככר מזה לעיל אלופי בני עשו גם הם מזה אחרים .
 ואלו רח"מ שאלו נקראו ע"ש מדעותיהם דהא מנגדיאל היו רומי

פירוש לתורת אהיים

מגדיאל . רש"י לשיבט מגדיאל מיינט מען רום אלה
 דאס זענען דיא הארץ פון אדום למשפחתם צו ויער
 זיצונג בארץ אדום אין דעם לאנד פון ויער ארץ
 הוא ער אין דער עשו דר פאקט פון אדום:

(מ) ואלה אונג דם זענען די געמען פון דיא הארץ פון
 עשו צו ויערע משפחות צו ויערע עקמיר וואס
 די געמען פון די הארץ זענען גורגן גווארן אורף דעם
 באמן פון ויערע מדינות אלוף תמנע וגו': (נג) אלוף

הפטרה זו וגם הפטרת ויבחר יעקב היא הפטרת וילך לסכרדים מפני שהם נבדלו מכל האשכנזים מפניו כיאל רק ויבחר יעקב לבד וביטלה חזון עובדיה כמבאר ברנב"ס ובלבוש :

וְעָמִי תְלוּאִים לְמִשְׁבְּתֵי וְאֶלְעֵל יִקְרְאוּהוּ יַחַד לֹא יְרוּמָם : אִיךְ אֲתַנְּךְ אֶפְרַיִם אֲמַנְנֶךָ יִשְׂרָאֵל אִיךְ אֲתַנְּךְ כְּאֲדָמָה אִישׁוּמָה כְּצַבֹּאִים נִהְפַךְ עָלַי לְפָנַי יַחַד וְכִמְרוּ נְחוּמֵי : לֹא אֲעִשֶׂה חֲרוֹן אַפַּי לֹא אֲשׁוּב לְשַׁחַת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אֲנִי וְלֹא אִישׁ כְּקִרְבֶּךָ קָדוֹשׁ : וְלֹא אֲבֹא בְעִיר : אַחֲרֵי יְהוָה יִלְכוּ בְּאַרְצָהּ יִשְׂרָאֵל וְיִחַרְדּוּ בְּנֵי מַיִם : יִחַרְדּוּ כְּצִפּוֹר מִמְצָרִים וְכִינֹת מֵאַרְץ אֲשׁוּר וְהוֹשִׁבְתִּים עַל-בְּתִיחֵם נְאֻם-יְהוָה : סִבְכֵנִי כְּבַתְּשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה עַד רֹד עִם-אֵל וְעַם-קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן : אֶפְרַיִם רַעַת רֹחַ וְרִחַף קִדְיִם כִּלְיֵי-הַיּוֹם כִּזְבֹּ וְשֹׁד יִרְפֶּה וּבְרִית עִם-אֲשׁוּר יִכְרְתוּ וְשִׁמּוֹן לְמִצְרַיִם יִכְבֹּ : וְרִיב לִיהוָה עִם-יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל-יַעֲקֹב בְּדַרְכָיו כְּמַעַלְלָיו יִשׁוּב לוֹ : בְּפָסֶן עֲקֹב אֲתֹחִיו וּבְאֹנוּ שָׁרָה אֲתֹחִיָּהֶם : וְיִשָּׂר אֶל-מִלְאָהּ וְיִכְלֵ בָכָה וְיִתְחַנֵּן לוֹ בֵּית-אֵל יִמְצְאוּ וְשָׁם יִבְרַךְ עַמּוֹ : וְיִהְיֶה אֶלְתָּי הַצְּבָאוֹת יְהוָה זָכָרוֹ : וְאַתָּה

פירוש ע"ט

דאם פאלק אפרים און מיט פארשקויט האָבן מיר ארום גרינגלט דס הוז גינד ישׂראל דס וענין די מלכים פון די עשרת השבטים יהודה און די מלכי יהודה זענען נאך גיווען נאָס פארקט און מיט הקב"ה נוס ער היסט אליהם קדושים וענין ויבא האפטיג אפרים רעה רוח אפרים בהעפס ויה צו און אנאף נוס און הקב"ה ויבא אוינט דאס מיינט מען צו דמות פוכבים ומצלות וירדף קדים יאָנט דעם מזרח ווינט אמאנצן טאג זינען און רובונג טוט ער מערן און ווי זענען פורת ברית מיט אשור און נומל פירן ווי קיין מצרים פון שוחד גיווען וריב לוי און די קריג נוס נאט הט מיט די ישׂראל דאס זאנט ער צו דעם שבת יהודה ולקוד עלעקט און דר ווילין פון נאט צו גרענקן און זעקב מיינט מען און די ישׂראל דרובני ער זאל בצאלן און ווי וויערע ביווע וועגן און וויא ווינע ביווע ווערק וועט גר אים ווינדר קערין זאנט נאט זעהט וואס פאר אמוכות האב איה גטאן צו זעקב צפס אין דר מוסרס בוך הט ער ברהיפט די פערשט פון זיין ברוודר יאנו און מיט זיין מאכט האט ער געהערשט איבר אמלעה נישר אל מלאה ער הט גיהערשט איבר דעם מלכה און ער האט אים פיי גקושן בכה דר מלאה האט גוויינט און האט זיך גרעטן פיי זעקב און האט אים גזאנט לאו מיה אפ בית אל וצאני דער סוף וועט זיין הקדוש ב"ה וועט זיך בטייען צו דיר אין בית אל און דארשן וועט ער אונז גפינן און דארשן וועט ער מיט אונז היידן און הקב"ה און איה וועל מספים זיין און דיא פרכות נוס זיין פאמיר זעקס האט דיה גענעשט זיין אליה הצבאות און נאט דר האר פון אלע הערשאפט נאט איז זיין גרענקש דר נאט נוס איה בין גווען דענקט מאל דר בין איה מיינט איה און אז איר זאלט גיין מיט מיר מיט גאנצקייט און וויא אויער פאמיר זעקב וואלט איה מיט איה נוהג גווען און ווי איה האב מיה נוהג גווען מיט אים ועתא און די ישׂראל

ועמי און מיין פאלק ישׂראל תלוים למשבתי הענין צו מיין ווינדר קערן ווי זענין מסופק צו זאלן ווי השוכה טאן אדר גט השוכה טאן ואל און צו דר זאך נוס די נביאים רפון ווי זענען זיי מיט אמאנדר גיט דר הובין און ווילען דאס גיט האב פארט און ווי רחמנות און זאג איה אנהוי ווי זאל איה איבר ענטפערן דיה ישׂראל אין די הענט פון ביינע פוינט איה אנהוי ווי זאל איה געקן און פר לענען דיה ווי די שטאט אדמה איה זאל דיה טאן ווי די שטאט צבאים דאס זענען דיא שטעט פון לאנד סדום און עמורה נוס זענין איבר גערט גווארן חסד על לוי עם אין פר קערט גווארן און מיר און אין מיר מיין הארץ יחד מיט אמאנדר ווי דר היצן זיך אין מיר מיינע גראנקן לא אעשה איה וועל גיט טאן מיין גרום ציארין לא אעשה איה וועל גיט ווינדר קערין פון דעם וואס איה האב גיזאנט אין דער תורה לא פאפטיג איה האב די ישׂראל גיט פר מיאוסט לשחת צו פר דארטן אפרים ווארום איה בין אנאט וואס איה בין מקיים די טובה נוס איה זאג צו און איה בין גיט אפעקש איה זאל חרטה האבן כקרבנה קדוש צווישן דיר בין איה הייליגר גאט ולא אביא בעיר און איה וועל גיט קושן אין דר שטאט ווארום איה האב זון לאנג מכתים גיווען צו מאכן רועין מיין שכינה צווישן דיר אין ורושלים ברוקא : זאנט דר נביא אהרי ואלו נאך נאט וועלן די ישׂראל גיין לען צאניה ישא און ווי אלייב וועט נאט שרייען ווי זאלן ארום גיין פון גלות בבל כי הוא ישא ווארום ער וועט שרייען און ווי וועלן זיך איינר און צו זאמלן די פר טריפענע קינד מיט פון מערב זייט און ווי אפויגר וועלן ווי זיך איין זאמלן פון מצרים און ווי אפאקב נוס קערט זיך אום צו איר זעקט און וועלען זיך די ישׂראל ווינדר קערן פון דעם לאנד אשור און איה וועל ווי זענען אין זייערי היינד און רעט נאט קביני כפטיג ווי האבן מיה ארום גרינגלט מיט זיין

הפטרות וישלח

באלה תורה תשוב חסד ומשפט שמר וקהל אל-אלהיה תמיד: פנען בידו מאזני מרמה
לעשק אהב: ויאמר אפרים אך עשרתי מצאתי און לי פל-יגעני לא ימצאו-לי עון
אשר-חמא: ואנכי יהוה אלהיה מארץ מצרים עד אשיבה באהלים בימי מועד:
ודברתי על הנביאים ואנכי חזון הרבתי ובגד הנביאים אדמת: אם גלעד און אף-
שנא היו בגלגל שורים ופתחו גם מזבחותם בגלים על תלמי שדי:

הפטרות וישלח לספרדים בתרי עשר (עובדיה א')

הגם שמואל בחומשים כתוב שהו הפטרות רק לספרדים. אך מנאר ברנז'ס ולטוס שהו הפטרות וישלח בין לספרדים בין לאסכנים:

חזון עבדיה כה-אמר אדני יהוה לאדום שמועה שמוענו מאת יהוה וציר בגוים שלח
קימו ונקומה עליה למלחמה: הגה קפו נתיחך בגוים פנוי אתה מאד: ודון

ליקומי מרדכי

פירוש ע"מ

אוף דיין גאמס הקטחה מעגסמו דיה פאר ראון
נאר חסד מיט גירעקטיוויט זאלקטו הימז ביסמו
בשום צו האפן צו זיין הילף אָך איר טוט ניט או
נאר גנזו די ישראל וענן סוחרים פלומר די ישראל
האָן אַסקיכה אוף זייער געלט וואס זיי האנדלן
אין זיין האנט אין פארשי וואג שארן גלגן הט ער
ליב ויאמר אפרים און אפרים זאגט אף זייערט איה
בין בייך און וועסט וועגן זאל איה דינען הקדוש
ברוך הוא מצאתי און לי איה האב גפונן אקראפט דר
מדרש שרייבט דס גייט אוף וירבעם בן נכט נוס
ער אין גווען פון שטט אפרים ער הט גזאגט איה
האב גפונן אשטר חוב אוף די ישראל זיי ועגן צו
מיר קנעכט און איה בין אמלכות איקר זיי ווארום

חזון עבדיה. די גמרא זאגט אין סנהדרין עובדיה איז
גיווען פון אדום און ער האט זיך מעיר גיווען, ער
איז גיווען א אייניקל פון אפילו דער זיהן פון עשו, און
דר זעלביקר אפילו איז גיווען איינר פון דיא דריי פריינד
פון איוב. נאך זאגט די גמרא אוף עובדיה שרייבט דער
פסוק מעהר וויא אוף אברהם אבינו, אוף אברהם אבינו
שרייבט דר פסוק עקה ובעתי כי ורא אלהים אתה, איצט
זייט איה אז די האסט מורא פר הקב"ה, און אוף עובדיה
שרייבט דר פסוק ורא אלהים מאד, ער הט זייער מורא
פר הקב"ה, עובדיה איז גיווען אין די צייט פון מלך אחאב,
און זייער איינבל דס זייט פון אחאב האט געווען הרגנו
אלע נביאים פון הקב"ה, און עובדיה האט געהאלטען
הינדערט נביאים "פון הקב"ה", פופציג נביאים אין איין
קעלר, און פופציג נביאים אין נאך אקעלר, און ער הט
זיי געלעבט מיט פרזט און נואם, אפילו עס איז געווען

אונזר פאטר יוסף הט זיי נקופט ווי עס שטייט אין ספוק אין פלשת ווח זלכנו די ברידער ועגן גנאנגען
פר יוסף און ועגן גפאלן פאר אים און האפן גזאגט חבנו לה לעבדנו מיר וענען צו דיר קנעכט און אלץ
נוס דר קנעכט הט גהער צום הארן דרום בין איה בייך דען גאר דאס געלט פון דיר ישראל או מיין
און אוף מחמת דעם בל יגיש אצוי מייגע מידקייט גאר מיין געלט וועט מען גיט גיפניען דרום קיין
זינד אשר תשא נוס עס זאל הייסן איה האב גזינדיגט דען אז איה נעם שוין אפילו בייא זיי אנועק קומט
דאס מיר בדין זייער זייא וענין מייגע קנעכט דרוף זאגט גאט ביה צו וירבעם די בריד פון די ברידער פון
יוסף הצדיק האסטו גיט פר נעסן זיי ווילן צו אים קנעכט זיין וואנכי יי אלהיה און דאס נוס שטייט אין
עשרת הדברות אצוי יי אלהיה דאס איז שייטש איה בין זיין גאט דס הט וירבעם פר נעסין און הט
גישטעלט צווייא דמות פון פוכבים ומילות אייגע אין דער שטאמט דן און די אנדערע אין בית אל און
דער פשוטר פלעט איז או דו אפרים זאגט איה בין בייך און האב גפונן אשטארקייט צו מיר דארך
די גזילות און דארך פארשע וואגן וואס איה מאך מיר עס וואלט אבער בעסר גווען אז דו זאלקט דיר
טראקטן גאר מיין מידקייט און דס געלט וואס איה האב וועט מיר גיט מכפיק זיין מכפר צו זיין אוף
מייגע זינד און מאמעט טראקטו איה גאט פאר שטיי גיט אוף דעם פאלשקייט וואס דו טוקט בסוד
זאג איה דיר ווי קאן דאס זיין וואנכי יי אלהיה איה בין דאך דר גאט וואס הט דיה אום גצונן פון מצרים
און דארטן האב איה פר שטאנען ווער איז אכבור אדער גיט ממילא וועל איה דא איה וויסען ווער
עס האלט בסוד אפאלשטי וואג ער איז אשידך באהלים איה גאט וועל פאר שניידען פון דיר דיא פאלשטיע
סוחרים און איה וועל דיה ועגן איה די גרצעלשען צו לערנען תורה אזו ווי דיא ע. געע זייטען נוס
נעקב איז גיווען איין איה קס און איז גועסען אין די גצעלשן און הט גלערינט תורה ודברתי און איה
גאט האב גירעט מיט דיא נביאים זיי זאלען אייך שטרופן און צו דיא נביאים האב איה מיר פאווען
אין פיל גערלייא גישטאלט אס גלעד און אז עס קומט אוף גלעד אבראה האפן זיי דס אלזיין גוים גינען
אך שוי היי זיי ועגן פאלש גווען בלגלל און אין דער שטאמט גלגל האפן זיי גישטאמען אקסען צו דער
דמות פוכבים ומילות גם מוחותם מזבחות וענען פיל פגלים אזו וויא דיא הופען וואס וענען אוף די
בייטן פון דעם פעלד?

לפני השיאך שכני בחגוים לע מרום שבתו אמר כלפי מי וירדני ארץ: אם תבניהם
 כגשר ואם יבין כוכבים שים קנה משם אורידה נאם יהוה: אם יבניהם בארץ לה אם
 שרדני לילה אך גדמיתה הלא יגבנו דים אם בצרים באו קה הלא ישארו
 ערלות: איך נחפשו עשו נבנו מצפניו: עד תבול שלחיה כל אנשי בריתה השיאך
 יכלו לה אנשי שלמה לחמה ישמו מזור תחיה אין תבניה בו: הלא פיום ההוא
 נאם יהוה והאבדתי חכמים מאדום ותבניה מהר עשו: ותמו גבורה תימן רמון
 יפרת איש מהר עשו מקמל: מחמם אחיה יעקב תבסך בושח ונברת לעולם: פיום
 עמדה מנגד פיום שבות זרים חילו ונכרים באו שערו ועל ירושלם ידו גורל
 גם אתה פאתד מהם: ואל תרא ביום אחיה פיום נכרו ואל תשמח לכני יהודה
 פיום אבדם ואל תגדה פיה פיום צרה: אל תבוא בשער עמי פיום אדם אל תרא
 גם אתה ברעתו פיום אידו ואל תשלחנה בחילו פיום אידו: ואל תעמד על הפק
 להכרית את פליטיו ואל תסגר שרדיו פיום צרה: פי קרוב וים יהוה על פלי
 הגוים כאשר עשית יעשה לה גמלה ישוב בראשה: פי כאשר שתיתם על יד
 קדשי ישתו כל הגוים המיד ושתו ולעו והיו פלאו היו: ובהר ציון תהיה פליטה
 והיה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם: והיה בית יעקב אש וגית יוסף תהיה
 וגית עשו לקח ודלקו בהם ואכלום ולא יהיה שריד לבית עשו כי יהוה דבר:
 וירשו הנגב את יבנה עשו והשפלה את פלשתים וירשו את שדה אפרים ואת שדה
 שמרון ובנימן את הגלעד: ונלת החיה לבני ישראל אשר פנענים עד צפת
 ונלת יושלם אשר בספרד ירשו את ערי הנגב: ועלו מושיעים בחר ציון לשפט
 את יבנה עשו והיתה ליתיה המלכה:

ליקומי מרדכי

דאמאלס פרוש מיט נואקר וינער טייגער ווייל דביי נאקר
 איז קיין רענין געווען, אונ ער האט געבראכט בויםאיי
 אין די צוויי קעלערס טאג אונ נאכט, אונ ער איז שפענדיג
 געווען צווישן צוויי רשעים אונ אונבא, אונ ער האט
 זיך גיט אפגעטערוגט פון ווערער שפעכע מעשים, דרייב
 הט ער זיך געווען צו זיין אכבאי, זיין ווייב איז איהר
 געווען אצבת, ווי דר ילקוט שייבט ווען גיט דר זכאי
 פון דס ווייב פון עזבדה וואס די ווייב דאמאלס געווען
 פארלאזן, זיין ווייב איז געווען די שנינית ומלכים ב דו
 עזבדה הט געמאט צוויי קינדער, אונ וועלכען ארט זיין
 קער וויסען מיר גיט ריכטיג, דר סדר הדרות שרייבט

בראשית לו וישב אונקלוס

ויתב יעקב בארעה לו וישב יעקב בארץ מגורי אביו
 תורת בות אבותי

ת"א וישב יעקב סטודיון קו :

רשב"ם בעל הטורים

- (א) וישב יעקב עשו הלך אל ארץ אחרת מפני יעקב אביו יעקב ישב אצל אביו בארץ מגוריו כי לו משפח הכבורה :
- (ב) וישב ו' ט"ס סס"ר כ' משפח פנס חייבך משל גשם שנקרה וסורה מפניש כתבו וסמוך ומסלין והסחואס נסארת כמקומה כדכתיב בשעו ויך אל סרן אכל יעקב כתיב כיו וישב יעקב מגוריו :
- (ג) וישב יעקב וגו' אחר שכתב לך יסוכי עשו ותולדותיו פירוש לתורת אדהים
- (ד) וישב יעקב אביו יעקב האמט זיך פנעמט אין דעם לאנד דאס וואונגן פון זיין פאטער אין לאנד פנען זיינו ו' :

ספר הישר

אונ זענען דארט גינגען, זייערט ווערן שאף אונ ווערן רינדער
 אין געווען אין שלם רען די פאשע פון ישלם אין געווען ווערן געט
 ב" 28 15 אונ

הִיהִרְעָה אֶת־אֶחָיו בְּצִלְאֵן וְהָיָא נָעַר אֶת־בְּנֵי בְלָחָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דְּבָרָתָם רַעָה

תו"א ויבא יוסף מסינדרין קו :

יָמָה רָעָי עִם אֶחָוְהִי
בְּעֵנָא וְהָוּא מְרַבֵּי עִם
בְּנֵי בְלָחָה וְעִם בְּנֵי זִלְפָּה
נְשֵׁי אָבִיהִי וְאֶת־יֹסֵף
יָת דְּבַחֲזָן בְּיִשְׂרָאֵל קָוַת

בעל המורים

(כ) דפתח רעה. בני' סהס אכלו בלחך מן החי. דכתיב בני' מות מלמד בלח' הורג ג'. נער בני' טעם א' ויזילא דכח הוא ככיל :

רש"י

ומבקשים לישב בשלוה אמר הק"ה לא לדין לדיקום מה שמתוק להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ו : והוא נער. שהיה טעם מעשה עשרות י' מתוק בשערו ממשמש טעמיו כדי שהיה נראה יפה : את בני בלח'ה. כלומר והיגל אלא בני בלח'ה ב' לפי שהיו אחיו ומכין וזוכין והוא מקרבן : את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה ל בחייו בני לאה מ' היה מניד לאכזו שהיו אוכלין אכזו מן החי ומזולגין בכני השפחות לקרותן עבדים והעבדים על העריות ו' ובשלחן לקה. על אכזו מן החי וישתטו עשיר

אויף ויעדע שייגע ואף. דאם הייסט יעדער שייגע וזר איז אים גייערן אונ, ער הט די זאך גענוא'ט האבען. ווי א'ע קינדער (פרו שעה נראה קהתי) ער זא' געווען ווערען שיינן : ואת בני בלח'ה. (בלח'ה) מען מיינט (רגיל אצל בני בלח'ה) ער איז געווען געוואונען צו זיי קינדער פון זלפ'ה (אפי שהיו אחיו קיבון אהם) ווי'ל זיי'ע פרידער נדי קינדער פון לא'ה ווי פארשעמט ואנ האבען די ערקענטערט צו זיך אונ'ט ווי געהאלטען פאר פרידער : ואת דבתם רעה. וואס פארקען אונ יוסף האט זיי גע'היה מיט'ן לאבין ער האט געווען וואס ער האט געווען זיי'ע פרידער די אפ אשמוץ פא'יש פון א'ע קינדער פון בלח'ה אונ זיי'ע זי'ען פון די דינסטן אונ רופן זיי קענקט (העשרים על הקריות) עם די רבוי זאבען איז ער געשאראפט געווארן (על אכזו מן החי) פא'יש פון א'ע קינדער פון בלח'ה אונ עסן (ווישטען שיער גי'ט

רשב"ם

וקצר : היה רעה את אחיו בענאן. בני לאה לפי דרך ארץ קרא אחיו ולא בני השפחות : והוא נער את בני בלח'ה וכו'. נערוהו ונילוהו ומשתאו היה עם בני בלח'ה ובני זלפ'ה ומתקן כך החמירו אחיו בני לאה לשנוא אותו : את אחיו. גם אחיו רעה ובשפחה נערוהו ח'י' ככיל מהם והיגל על בני השפחות וישתקו לפניו. הולך ומנהל כל מיני ענינים שברחו לשנוא אותו. וגם ויבא

בית יהודה

אויף יוסף (צדיקים בקבשין ע'יבב שגל'ה) צדיקים וי'ען זיי'ען מיט פרידען (אומר הקב"ה) זאגט הקב"ה (לא דיין לצדיקים מה שמתקן להם בעולם הבא) איז דען ניש גענוג פאר די צדיקים וום פון ווי'עטווען איז גייט זיי צו געבן בעולם הבא (אליא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ב קהתי) נאר זיי ווי'ען נאך וי'ען מיט פרידען אונ'ט דיא וועלט אונ'ט : והוא נער. הארט רש"י ער איז נאך א'ט געווען זי'ענען וי'ענען ויאהר פ'ר וום רופט מען אים נער. נאר מען מיינט (שהיה עישה בעשה גשרות) ער האט גע'האטן קינדערשע זאבען (מיבון שגל'ה) ער האט פארקעמט אונ פארקייבט די האר (מ'שמשט בעיניו) ער האט געקוקט מיט דיא אונ'ען זיי'ענע וזר איז אים גייערן אונ, ער הט די זאך גענוא'ט האבען געווען ווערען שיינן : ואת בני בלח'ה. (בלח'ה) מען מיינט (רגיל אצל בני בלח'ה) ער איז געווען געוואונען צו זיי קינדער פון זלפ'ה אונ מיט די קינדער פון בלח'ה אונ מיט די קינדער פון לא'ה ווי פארשעמט ואנ האבען די ערקענטערט צו זיך אונ'ט ווי געהאלטען פאר פרידער : ואת דבתם רעה. וואס פארקען אונ יוסף האט זיי גע'היה מיט'ן לאבין ער האט געווען וואס ער האט געווען זיי'ע פרידער די אפ אשמוץ פא'יש פון א'ע קינדער פון בלח'ה אונ זיי'ע זי'ען פון די דינסטן אונ רופן זיי קענקט (העשרים על הקריות) עם די רבוי זאבען איז ער געשאראפט געווארן (על אכזו מן החי) פא'יש פון א'ע קינדער פון בלח'ה אונ עסן (ווישטען שיער גי'ט

חכמים

דכ"כ ש'עפס סרוב כן הוא נמשח שכתוב חסר כמו. והוא יבב פתח הסהול או ולוט סוב' וכו' משא"כ הוא שאין מקום לדמות בוקס י"ל ומדקדקת אה"כ אלה תולדות יעקב ויסק שאין לו קשר עם יעקב או הל'ל אלה תולדות יעקב ראוהו וכו' ע"כ כל פרשם סאלה תולדות יעקב יוסף ג'תנו שלח תקיימת השפחה של יוסף וכו' ומ"ס קפן עליו רובנו פ"י מנהלוקת ויבב שלו מן אל תרגמו שכתובו אל תתלונן : י'אל"כ והוא נער ל"ל : כ (נח"י) דל"ה לפרש שהוא ענין אחד שמים עומש מעשה עשרות אלא בני בלח'ה ח'י' ח'י' ל'ה לא היה טעם אלא וכו' : ל דייק מהלל כתיב ויזילא יוסף דכתיב כמו שכתוב בני מרגלים ויזילאו דכתיב לזה כתב היה רואה ר"ל שלדעתו אמת היה לך כתיב כהן ויבא ר"ל שהיה דברים כחיותן כפי אהיו כאשר ראה לזה היה אומר דבר מזה של אלה בני מרגלים כתיב ויזילאו ר"ל שהיו מוילמים דברים שקרם ונאמן : מ מ'על דקבר'ל סתם כתיב את אחיו ו"ל דכיון שיוסף היה מוקרב את בני השפחות ואם היו רשעים בעיניו ח"י' היה מוקרב ועוד שהוא היה מוכב שלחן כדל"ה לו שהיה שליחן : ג וקשה שיתקן לומר כתיב יעקב יסוד שמריון על זאת וז"ל ח"ו אמת הוא לזה נגמט יוסף על זה וי"ל דלואי על היו מקורבין על זה אלא שיוסף לא טעם דבר לך נעם שהיה לו לעיין דבר על מה שמחבן על אה"ה שהיה רואה אותן שאלנו משהמה שכתבם ועדין ממכסת דלואה לאלה דכיון

פירוש לרורת האחים
אונ ער פלעקט זיי בקרב ויין לשי אפי די וויבר
פון ויין פאשער ונבא יוסף אונ יוסף האט נקרא'ט
שלעכטע רייד אונ'ט זיי צו ויעדע פאמ'ר (שיין רש"י) :

ברידער והוא נער אונ ער נואר זיך זיי'ען את בני
מיט די קינדער פון בלח'ה אונ מיט דיא קינדער פון
זלפ'ה ווארוב זיי'ען פרידער פלעקט זייא כבונה יין

ספר הישר

די בנברה פו זיינע פרידער הם יוסף זיי ויעדע געזאפט זיי'עם
יוסף הם זיך פריים געהאלטן קעגן זיי אונ זי'ען האט אים פיר

אין דער צייט זענען וויא גיט מיט גייען אין דער פלח'ה מיט
זיי'ען פרידער אין די שפאס פון אטורי אונ זיי יוסף הם געווען

אֶל-אֲבִיהֶם: וַיִּשְׁרְאֵל אֶת-יֹסֵף מִכְּלֵי-בְנָיו כִּי-בָנֵי זְקֵנִים הוּא לֹו וַעֲשֵׂה לֹו כְּתָנֹת פָּסִים: וַיִּרְאוּ אֹחָיו

אֶבְרָהָם: וַיִּשְׁרְאֵל יָחִים יֵת יֹסֵף מִכְּלֵי בְנָוְהִי אֲרִי בְר חָכִים הוּא לָהּ וְעַבְד לָהּ כְּתוּבָה דְפָסִי: וַיִּרְאוּ דַעַת זְקֵנִים מִבְּעֵלֵי הַתּוֹסְפוֹת (ג) כְּתַנֵּת פָּסִים: סְבִיבוֹת פֶּס יִדוּ: **בעל השו"ס**

רשב"ם
שאמר לאביו כך מכוסים הם בני השפחות אבל אני מכבדם ואני נרצל אצלם. ופשוטים אחרים לא עמדו על העיקר: (ג) וישראל אהב וגו'. כל זה נרם הקנאה: בן זקונים. כי אחיו היה לימא בנימ אכל בנימין לא נולד אחיו: עד וכן ארובה והרבה קודם ששלה בנימין היה לו בן זקונים והתחיל לארובו: פסוק: מעל:

(ג) בן זקנים. זקנים כתוב שמסר לו כל מה שקבל מוקנים ששם שם ועבר: בן זקנים הוא לויס"ת אמון שמסר לו סחרי תורה שגאליהו בה אהיה אליו אמון ואהיה עשועוסי. זקנים. בני עולם ר"ז שמסר לו רזי תורה ובניו: ז"ו פ"ס עטרת זקנים בני כנים. זקנים. וטוריקון ורעיס קדושים פשוטים מועד: פסוקים. וטוריקון סופרם סוחרים ושמעאלים מלויים: פסוקים. עולם בני קרן לו שגל ידו למלכים ויחטבו ויחטבו סקן ורמו שומלך פ' שנים ממנין ס"ס שואו מנין שמוהו. ד"ה פסוק ל' פסוק תמו שגל ידו מת קודם לחיותו. פסוק שגל פיוסוס בניו לנין אחיו. פסוק בני פס ידו. ועשה לו כותנת פסוקים. בני משקל

והשתכדו בניו והסג"ה ויחל מנין קן מן השעבוד ורמו לו שיוסרו לו פסוק תמו שגל ידו מת קודם לחיותו. פסוק שגל פיוסוס בניו שני שלשים מולת. וזו שמרנו בפ"ק דרשב"ם כשכל שני שלשים מולת

בית יהודה
פסקייהו ולא אכלוהו (ח) ווען זיי האבן אים פארקויפט האבן זיי געשאקטן אציג אונ האבן ניש גיגען די ציג געבעדיג (יג) דבא שפער עליהם שקירין לאהיהם עבדים) אונ אויף די רייד וואס ער האט דערציילט אויף די ברירד זיי רופן זיי ברירד וועלעך זענן פון פלתי'ה געבארן. זייא זענן קנעכט געבד נמבר זאפן) איז יוסף פארקויפט געווארן פון אקנעכט (ועל העיריות שפער עליהם) אונ וואס יוסף הט הושר געווען די ברירד זיי זענן מונה, אונ דס האט ער דערציילט דעם פאטער, איז ער גישפראכט געווארן (תשעה אשת אדוני וגו') פוסיפס נויב הט אים אנגעקעט צו מונה זיין מיט אונ דורך דעם איז ער געווען אין תפיסה דבא פריזין וועלעדייקעטו (בע"ז) אועלעך רייד נוס האבאר קיין נישטן אונ זענען ניש אמת הייסט דבא ופל כה שנהה יכו' דבאר פהם דבא הנה מספרו וועלעך געווען רייד נוס האבאר געקענט ריידן אויף זיי הט ער דערציילט פון זיין פאטער: (דבא) איז דערשטייטש ריידען (שון דרבב שפתי גשנים) ווי עס שטייט אין פסוק עם ריידן די דעפעצען פון די שפאפעדיגע: (ג) וכן זקנים, מיננט מען (שגל'ה ו' געת וקתה) ער איז געבארען געווארן צו זעקב ווען זעקב איז אטט געווען (*). (אונקלוס תרגום בר הכהן הוא ליה) דער תרגום שטייטש יוסף איז געווען ביי זיין פאטער זעקב געבעננט פאר אקנעכט האט געלערנט ביי זיין פאטער ער איבערגעגעבן צו יוסף וואקס (שקרה ווי אקנין שז' דוקה לו) דיא שיינקייט פון יוסף'ס צוקה איז געווען קרייז צו דיא שיינקייט פון זעקב'ס צוקה: (שון קלי מלה) פסוק איז דערשטייטש זיידיקס (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק פרנס תכלית, פרנס איז דערשטייטש זיידיקס (וכמו פרנסת תפיס דוקה וקתה) ווי עס שטייט ביאא תמר ויא איז געווען געקוינדעט מיט אפנתות פסוקים, אונדענע העבד (מגדש אברה) דר קרלש זאגט די העבד האט מען געוואן פסוקים (על שם צדקתו) וועגן די געמען פון זייגע צרות וואס ער האט געהאט דורך די העבד, וייגע

עוים בזמירתו ולא ס אכלוהו חי ועל דבא שפער עליהם שקורין לאהיהם עבדים לעבד נמכר יוסף. ועל העריות שפער עליהם ותשא אשת אדוניו וגו': דברתם. כל לשון דבא פלתי' כללעו (ריידעוויס. צעריידען) כל מה שהיה יכול לדבר דבא ערס היה מספר. דבא. (שיר ז') ידובב שפתי יעסיס: (ג) בן זקונים. שולד לו לעת זקנתו ע זולקולס תרגם בר הכהן הוא ליה פ כל מה שלמד מסם ועבר מסר לו. ד"ה שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסוקים. (שבת ז') עליו מלת כמו כרסם ותכלת וכמו כותנת הפסוק דתמר ואמנון. ומ"ל על שם רותו צ שגמכר

געפאפענעניס צוועלף יאר: ודפסו. זאגט רש"י וכל לשון דבא פריזין וועלעדייקעטו (בע"ז) אועלעך רייד נוס האבאר קיין נישטן אונ זענען ניש אמת הייסט דבא ופל כה שנהה יכו' דבאר פהם דבא הנה מספרו וועלעך געווען רייד נוס האבאר געקענט ריידן אויף זיי הט ער דערציילט פון זיין פאטער: (דבא) איז דערשטייטש ריידען (שון דרבב שפתי גשנים) ווי עס שטייט אין פסוק עם ריידן די דעפעצען פון די שפאפעדיגע: (ג) וכן זקנים, מיננט מען (שגל'ה ו' געת וקתה) ער איז געבארען געווארן צו זעקב ווען זעקב איז אטט געווען (*). (אונקלוס תרגום בר הכהן הוא ליה) דער תרגום שטייטש יוסף איז געווען ביי זיין פאטער זעקב געבעננט פאר אקנעכט האט געלערנט ביי זיין פאטער ער איבערגעגעבן צו יוסף וואקס (שקרה ווי אקנין שז' דוקה לו) דיא שיינקייט פון יוסף'ס צוקה איז געווען קרייז צו דיא שיינקייט פון זעקב'ס צוקה: (שון קלי מלה) פסוק איז דערשטייטש זיידיקס (וכמו פרנסת תפיס דוקה וקתה) ווי עס שטייט ביאא תמר ויא איז געווען געקוינדעט מיט אפנתות פסוקים, אונדענע העבד (מגדש אברה) דר קרלש זאגט די העבד האט מען געוואן פסוקים (על שם צדקתו) וועגן די געמען פון זייגע צרות וואס ער האט געהאט דורך די העבד, וייגע

שפתי
לפינ מדכתיב לקניו גבי יוסף ואדך אשה הרעה המולה הזאת מה רעה זלהנן קני על עריות אף כפר קחי על עריות: ס כלי דלא זיל לזכבן כלל וישמטו דכא כל הוי אעלנין אוחו אלא לומר לך אש"פ שלא היו רוצין לאכלו דכיהם סתמו אוחו: ז' ו"ה וכה בנימין נולד לו יתר לעת זקנתו ויוסף וייל ממוס לל בניו על יעקב נולד לו מיד וזו אמר זה דבא ש' שים נולדו טולס חון מניענין סספסוק

שפתי
כיון זענען אונ זענען ניש אמת הייסט דבא ופל כה שנהה יכו' דבאר פהם דבא הנה מספרו וועלעך געווען רייד נוס האבאר געקענט ריידן אויף זיי הט ער דערציילט פון זיין פאטער: (דבא) איז דערשטייטש ריידען (שון דרבב שפתי גשנים) ווי עס שטייט אין פסוק עם ריידן די דעפעצען פון די שפאפעדיגע: (ג) וכן זקנים, מיננט מען (שגל'ה ו' געת וקתה) ער איז געבארען געווארן צו זעקב ווען זעקב איז אטט געווען (*). (אונקלוס תרגום בר הכהן הוא ליה) דער תרגום שטייטש יוסף איז געווען ביי זיין פאטער זעקב געבעננט פאר אקנעכט האט געלערנט ביי זיין פאטער ער איבערגעגעבן צו יוסף וואקס (שקרה ווי אקנין שז' דוקה לו) דיא שיינקייט פון יוסף'ס צוקה איז געווען קרייז צו דיא שיינקייט פון זעקב'ס צוקה: (שון קלי מלה) פסוק איז דערשטייטש זיידיקס (וכמו פרנסת תפיס דוקה וקתה) ווי עס שטייט ביאא תמר ויא איז געווען געקוינדעט מיט אפנתות פסוקים, אונדענע העבד (מגדש אברה) דר קרלש זאגט די העבד האט מען געוואן פסוקים (על שם צדקתו) וועגן די געמען פון זייגע צרות וואס ער האט געהאט דורך די העבד, וייגע

פירוש לתורת אלהים
ועשה לו אונ זעקב געמט צו יוסף אונדענן העקדל: (ג) וירא אחיו אונ זייגע ברירדער האפען געעהן בי איה) אז אים הט זייגער פאטער ליב מער פון

פירוש לתורת אלהים
ועשה לו אונ זעקב געמט צו יוסף אונדענן העקדל: (ג) וירא אחיו אונ זייגע ברירדער האפען געעהן בי איה) אז אים הט זייגער פאטער ליב מער פון

הערה, פאר וואס האט מען גערופן צו יוסף בן זקנים איז ניש צו בנימין? נאר ווייל ווען יוסף איז גיבארן גיבארין, זאגט די נמרא דס איז געווען דורך די תפלה פון לאה, ווארער לאה איז געווען מעברת מיט אביך אונ רחל מיט אנקבה אונ וייל לאה האט געבענין צו זעקביה זל ואל פט גערעכטט ווערין יוא זאל האדין ווייניגסטנס אין ווען, האט הקב"ה אפרייטשטן [פאר משהו] לאה ואל האבין אפאכטער זינג אונ רחל אט גיבארין יוסף, דריבער האט זעקב שטענדיג געבעננט אונ רחל וועט האבן נאך איהו, דריבער האט מען גערופן צו יוסף בן זקנים, אונ וייל ש' אט ביט בנימין איז גיבארין ווארין האט גערעכט אפ איהו, האט מען דאך גערופן צו יוסף אפ איהו, אונ יוסף איז געווען געבליבן ביי איהו וער זענן בן זקנים אונ די לובשאפט וואס איז איינמאנדיגעלע גיבארין איז יעקבס הארץ צו יוסף איידער בנימין איז גיבארין גיבארין האט אונך ניש געקענט אונקען זיין דריבער איז געבליבן יוסף דאס ליבסטע קינד ביי יעקב, אצילו סעחר פון בנימין:

אִם-מִשׁוֹל תִּמְשַׁל בְּנוֹ וַיֹּסְפוּ עוֹד
 שָׁנָא אֲתוֹ עַל-חַלְמָתוֹ וְעַל-דְּבָרָיו:
 וַיִּחַלֵּם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיִּסְפֹּר אֲתוֹ
 לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חַלְמָתִי חֲלוֹם
 עוֹד וְהִנֵּה הַשָּׁמַיִם וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד
 עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי וַיִּסְפֹּר
 אֶל-אָבִיו וְאֶל-אֶחָיו וַיַּגֵּד-לָבוּ אָבִיו
 וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר
 חָלַמְתָּ הֲבֹא נִבְוֵא אֲנִי וְאַמְנֵן וְאַחִיךָ

סביר למשלם בנא
 ואוספו עוד סנו יתה
 על חלמו הו י ועל
 פתגמוהי : וחלם עוד
 חלמא אחרתא ואשתעי
 יתה לאחיהי ואמר הא
 חלמות חלמא עוד והא
 שמשא וספרא ומד
 עשר כוכביא סגדו לי :
 ואשתעי לאבו הו הי
 ולאחיהי וננה ביה אביהי
 ואמר לה מה חלמא חדון
 די חלממתא המיתא יתני
 אנא ואמנן ואחיד למסגד
 רשבס :

(ח) ועל דבריו וכו' יוסף אמר דכתיב רעה :
 (י) מה החלום הזה וכו' אפילו היתה אמר
 קיימת היה אומר לחוכמו :

בעל המזורים
 (י) ויגער. ב' בנס' הכל וליך ויגער כים סוף ויחבר לומר לך מה ויגער דהכל יעקב חף ויגער דהתם חירי יעקב שבוכותו חרכ וכו'
 שדרכו ורף ישראל ישראל סכא :

בית הורדא

נעבדן שטיין אויף איר ארט אויפגעשטעלט אונ איז ניש
 צוריק אויפגעפאלן : (ח) ונעל דבריו. מיינט מען על דבתם
 הנה שנהיה מביא באביהם) ונענן ויגערע שיעקבע הייד נוס
 ער הט נעבראכט צו ויגער פאטער : (י) וינספר אל אביו ואל
 אחיו. נאנט רש"י (אחר שנספר אותו לאחיו) נאכדעם ווי
 לאביו בכניהם) האט ער נאך אפאקאל דערציילט דעם חלום
 האבן נאך אפאקאל גיהערט דעם חלום : וויגער בו אביו .
 צו די ברודער ויגער ער וואס ער דערציילט צו די ברודער
 צווייל וועגן דעם דערציילונג בראכט ער אויף זיך אפגיגשאפט פון דיא ברודער : (הבוא נבוא) ויעל איה דען קומען

רש"י
 ק בזקופה (ח) ועל דבריו. על דבתם רעה שהיה מביא
 לאביהם : (י) וינספר אל אביו ואל אחיו. לאחר שספר
 אותו לאחיו חזר וספור ל אביו כפניהם : ויגער בו. לפי
 שהיה מטיל ש שגאה עליו : הבוא נבוא. והלא אמך
 יוסף הט דערציילט דעם חלום צו ויגער ברודר (תור וספר)
 צום פאטער ווען די ברודר זענען געווען לעבן פאטער אונ
 דר פאטער האט געשריגן אויף יוסף צו וואס ער דערציילט
 צווייל וועגן דעם דערציילונג בראכט ער אויף זיך אפגיגשאפט

מפתח חכמים

ואף שנעלם בקרא וספך לכוזרים דא נעלם נניו מוכיחו
 למדיניס דלאל"ע סוכרים ליל : ק (מנו"ט) כוונתו לפרס חילוק בין
 קוסם ללגה שלכאורה הוא כפול שזוא ענין אחד ל"פ קוסם ר"ל
 נוקסא משכבתה לפי שעה וגם ללגה לעמוד חתום כן על עמדה
 בזקופה וק"ל : ר וקסא למה בתלום הרמסון לא ספר אותו לאביו וי"ל
 שיוסף היה יודע כי רוב התלמוות הולכים אחר הספ ויזין שאליו
 פתרו אותו לטובה משה' לא רלה לספר אותו לאביו חלל בתלום
 השני שלא פתרו לו אחיו כלומר בלא רלו לפתור אותו לטובה כי גם
 הם הרגישו הדבר דמ"ה אמר הלומותיו כדי שיפתרו לו לטובה סולך
 שגאה עליו. מהש"ל : ש ר"ל יוסף היה מטיל שגאה על עצמו לכך

דעת וקנים מבעלי התוספות
 (ח) על הלומותיו. וא"ל והלא עדיין לא ספר להם כי אם חלום
 אחד. ו"ל שנכתב המקרא על שם העתיד לספר להם חלום אחר
 אי נמי בשביל שספרו להם המיד כתב חלומותיו : (ט) והנה
 השמש הירדה וכו'. ב"ר בשאמר לו ירושע לשיש שמש בגבעון
 דום לא אנה לעמוד עד דאמר ליה ולא וקסא וביניה דאבא את
 פ"ו וכי איה עברו של יוסף דכתבו והנה השמש הירדה ואחד
 עשר כוכבים משתחווים לי. וירושע מורע יוסף דכתבו למטה
 אפרים הושע בן נון מיר ועימד השמש :

לספר אותו לאביו כדי לפתור לו וכן עשה ויגער בו כדי שלא יעילו אחיו

פירוש לתורת אהבים

גחלממת נאך איין חלום והנה השמש ויבתת דיא וזנן
 מיט דר רבנה אונ גלף ששטען שניגן זיך בנגן צו
 מיר : (י) וינספר אונ ער הט דר ציילט צו ויין פאטער
 אונ צו ויגער ברודר נאך דעם אז ער האט דער
 ציילט די ברודר האט ער נאך אפאקאל דר ציילט
 דעם פאטער פון ווי ויגער האט דר פאטער אויף אים
 אן גישריגן ויאריום דורף דעם נוס ער האט דער
 ציילט האבן אים דיא ברודר פיינט גהאט ויאמר לו

קניגין אם מישל אוב גוועלטיגן תמשול בני דו ויילסט
 איךר אונד גוועלטיגן וויסיפי אונ ויי האבן גימקערט
 נאך פיינד האבן אים על חלומותיו איךר ויגער חלומות
 זעל דבריו אונ איךר די רייד ווס ער הט לשון הרע
 גרעט און ויי : (ט) ויחלם עוד חלום אחר אונ עם הט
 זיך אים גחלממת נאך איין אנדרר חלום וינספר הט
 ער דעם חלום דר ציילט צו ויגער ברודער ויאמר
 אונ ער האט גנאנט הנה חלמתי עם האט זיך מיר

ספר הישר

צייט הט זיך יוסף געחלממת איין חלום אונ יוסף איז געקומען צו
 ויגער ברודר אונ הט ווי דער ציילט אז עם הט זיך אים גחלממת

וְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֲרֻצָּה: י' וַיִּקְנֶנּוּ אֹתוֹ בְּיָמֵי חַיָּיו וְאָחִיו וְאָבוֹי שָׁמַר אֶת-הַדָּבָר: י"א פְתַנְמָא: י"ב וַאֲזַלוּ שְׁנֵי יָב וַיִּלְכוּ אִחָיו לְרַעוּת אֶת-צֹאן רֶשֶׁב"ם

החלטות שמוכחין שסופו להיות נושא, ועלותו 199 על ידי מלכות המשלה באים ומכר כן אמר רב עוד יוסף בני חי. כי תימא גדולה היה היאך האמין אחריו שראה כתבנו מלאה דם כמו שנחמד יצחק על יעקב בשביל ששמעו שער

(יא) ואביו שמר את הדבר. מה עודך לכתוב זה אלא שבשבחה לו הבשרה ולא האמין לבניו שהיו חי וירא ישראל את העגלות אשר שלח מדעה כי לא גשלוהו כי אם על פי מהלך כמו שכתבו שם ועלות על פי מרעה או האמין על ידי

בית יהודה

כבר נתת (ב"ר) והוא לא היה יודע שהדברים מניעין לבזרה ה' שגדלתו כלתו (ב"ר) וכתובו ממדו מלכו אז שאלו הלוס בלא דברים בטלים ויעקב נתקומו להוציא הדבר מלב ב בניו שלא יקדחונו לכן אמר לו הכול נכח וכו' וכו' כסס ט"א כלמך קדוהו הוה בטל (ב"ר): (יא) שמר את הדבר. היה ממתין ומלפס מתי יבא וכן (ישיע כו) שומר אמונים וכן (איוב יד) לא תשומר על הטאתי לא מתתין: (יב) לרעות את צאן. נקוד על את שלא הלכו ב

מיט דיון מוטער צו דיר (והלא אף כפר מתה) דיון מוטער איז דאך שוין לאנג געשטאקן (והיא לא ניה יודע) אונ יעקב הט גיט געוואקסט (שדוקרים מניעים בלתיקה) די מוטער מיינט מען בלתיקה (שגדלתו קאט) נויל בלתיקה האט געארבעט צו יוסף בלתיקה ווי זיא וואלט גווען ווין מוטער (רוביתני למדו מאן שאין הלוס בלא דברים בטלים) די רבנן זענדן פון רבאנען אין געדער הלוס איז דא ארבייגעמישט אבסולו ווס איז גיט אמת, אזוי ווי אמת, בלתיקה איז געווען ארין געמישט אז די מוטער פון יוסף וועט קומן צו אים אונ ווין מוטער איז געווען געשטאקן, יעקב הט אזי אונגע מיט די מוטער איז גיט אמת, דאדער די מוטער מיינט מען פאקין בלתיקה (ויעקב נתקומו להוציא הדבר מלב בניו) יעקב האט געמיינט ארויסקומען דעם הלוס פון וויינע קינדערס הארץ (והלא גענאהו) זיין וואלטן אים גיט דער צערען (לפך צמר לו הבוא לבוא) דריבער האט יעקב געזאגט צו יוסף דען ווין איז איה מיט דיון מוטער זאלן קוקן צו דיר (בשם שאי אפשר באקן) אזוי ווי עס קען גיט ווין דיון מוטער זאל קוקן צו דיר (פק השאר בטל) אזוי איז דער באנצער הלוס גאר גיט: (יא) ושפר את הדבור. זאגט רש"י (היה פתחו ומצפה פתי גבא) יעקב הט געווארט אונ געהאפט ווען וועט אמת (ווערן דר הלוס) (בן) אזוי זאגט דער פסקן (שפר אמונים) ער ווארט איה דעם אמת (בן) אזוי שטייט טאך אין פסקו ולא לשפור על השאר. על האמת (והלא תשתין) וואלט גיט ווארטן: (יב) ולרעות את צאן. זאגט רש"י (נקוד על את) און דעם ווארט "את" איז געפינטליך ואיו בלתיקה ווי דר ווארט "את" וואלט גיט געשטאנען, גאר לרעות צאן אבויקם בשקטן מיינט דר פסקן (שלא הלכו אלא לרעות את צאן) ווי זענן געזאגטן ויה צו פישערן, צו זען

שפתי חכמים

עבר צו ולא משום שוקקה בעינו אס החלוס יהיה החלוס ויהיה אמת שפרו אחריו כתיב ואביו שמר את הדבר: ת הקשה הרא"ם מ"ל דלמא תולסו היה יודע והא דקא תמוס היינו כדריש"י אמר שלא יעילו שמש עליו. ועקב למה גבו הדברים מניעים נבלס אמר שיעקב לא היה יודע אז שלחו היה יודע אז לא היה אמר והלא אמר מתי כי הויל לחוס טמא ידעו וכו' וזלו לון הלוס בלא דברים בטלים לא פחד טמא ידעו גם כתיב שאין הלוס בלא דברים בטלים דכתיב יעקב אלא דרעו לרעות את צאן. אכל עכשו על את היה את דעק ללון והיו פירשו לרעות את הלוס אכל עכשו

יעקב וילע שהדברים מניעים נבלס וזלו גם בניו היו יודעים מפני שום תלוי בכשרה וז"ל מה הויל מלכס כווס שאמר הטוב כנול וכו' ומ"ס ח"מ"י וכויו שמר את הדבר לא כיוס בקול כדו שאין הלוס בלא דברים בטלים וזה היה קנה כדו וכויו לא ידעו שקולס: א ר"ל"ת למה קא תמוס יעקב ואמר הטוב כנול וכויו לכו ידעו אז שאין הלוס בלא דברים בטלים אלא לרעות את צאן: א שסס סופרים שפי' אמר חנוס נוכל אלה על אמו מונס אלא שאין הלוס וכו': א פי' דלוי לא היה נקוד על את היה את דעק ללון והיו פירשו לרעות את הלוס אכל עכשו

פרוש לתורת אלהים

אונ ער הט געזאגט צו אים פה ווס איז דס פראחלוס ווס עם הט זיה דיר גחלמית הבוא אוב קומן גבוא מיר וועלען קומען אני איה אונ דיון מוטער אונ דיינע ברידר להישתחית צו בלען זיה צו דיר צו דר ערנר"ג י"א: (יא) ויקנאו אונ ויינע ברידר האבן אים מקנא גווען ואביו אונ דר פאטער הט גווארט אונ גיהאפט ווען וועט דר הלוס מקוים ווערין: (יב) וילכו אונ ברידר

ליקומו יוסף (יב) וילכו אחיו לרעות את צאן אבויקם וגו' מיר וויינן ווען יעקב איז גווען פייא רבן איז געווען זיון באנצע פאשעפטינג צו פארזאמלן ארויסן פארשען, אונ ער הט געארבעט פ' רבן אונ פ' זוף, ווי ער הט געזאגט צו רבן פי טאג הט מיר פארברענט די הישין, אונ בני באכט די קעלט, אפער בארד ווי ער איז געקומן צו זיון פאטער אין גענען. נויל דר ארט איז געווען אנגעברויט מען זאל איה אים אונען הקב"ה, וועגען צוויי זאכעס, ערשטיקס נויל אברקס אונ יצחק האבן געהיייראט דעם אונ, מיט ווייער

הזכה אונ תפלה, אונ ווייל דיא לאנד האט הקב"ה אויסגענויילט פון דיא באנצע וועלט, זיא זאל אמתה זיון די הייליגסטע לאנד פון דיא באנצע וועלט, דריבער האט ער בארד זיה אפגעשטייט פון די אלע וועלטליכע זאכן, אונ הט זיה גענומן דאר צו דינן הקב"ה, אונ די שעפסין אונ דיא אברקע פאשעפטינג האט ער געגעבן צו זיינע קינדער. דריבער זאגט ער פסקו דר ברידער פון יוסף זענען געזאגטן פאשעפטינג פון זיינער פאטער, אונ זיינען פון זיינער פאטער זיינען געשפיערט, אונ נויל דיא ברידער האבען געשפיערט זיינער שעפסין אין שקם, אונ אין שקם איז פארגאסען געווארן ווייער פיר בלוט, ווס שמעון אונ לוי האבען געהרג'ט אלע געמישטן פון שקם, זאגן נאך דעם מיינונג פון יעקב האבן זיי דאס גיט געדארפט שאקן, איז

השפתי חכמים (יב) וילכו אחיו לרעות את צאן אבויקם וגו' מיר וויינן ווען יעקב איז גווען פייא רבן איז געווען זיון באנצע פאשעפטינג צו פארזאמלן ארויסן פארשען, אונ ער הט געארבעט פ' רבן אונ פ' זוף, ווי ער הט געזאגט צו רבן פי טאג הט מיר פארברענט די הישין, אונ בני באכט די קעלט, אפער בארד ווי ער איז געקומן צו זיון פאטער אין גענען. נויל דר ארט איז געווען אנגעברויט מען זאל איה אים אונען הקב"ה, וועגען צוויי זאכעס, ערשטיקס נויל אברקס אונ יצחק האבן געהיייראט דעם אונ, מיט ווייער

ספר הישר

הט זיה דיר גיהלמית וועלסט דען איין פלך אדר איין טישל ווין אביער אונ, ורבא אונ יוסף איז געווען צום פאטער אונ דער צייטס אים דעם הלוס אונ זיה יעקב הט דאס דער העקט הט ער

געשטאן אונ אייגרי בארבען האבן מין בארב ארום ערניגליט אונ האבן זיה געבויקט צו מין נאכר. ובען אונ די ברידר האבן אים געבויקט אונ האבען געזאגט ווס איז דס זיון הלוס ווס עם

אֲבִיהֶם בְּשָׂכֶם: י וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל
 אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אֶחָיִךְ רָעִים בְּשָׂכֶם
 לָכֵן וַיִּשְׁלַחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ
 תַּנְנִי: י וַיֹּאמֶר לוֹ קִדְּנָה רֵאשִׁית אֶת־
 שְׁלֹשׁ אֶחָיִךְ וְאֶת־שְׁלֹשׁ הַצֹּאן
 וְהַיִּשְׁבָּנִי דָבָר וַיִּשְׁלַחֲהוּ מֵעִמְקֵךְ

דאבוהון בשכם: י ואמר
 ישראל ליוסף הלא אחיך
 רעין בשכם אתה
 ואשלחך אליהם ואמר
 לה האנא יד ואמר
 לה אייל פעון חזי ית
 שלמה דאחיה וית שלמה
 דענא ואתבני פתגמא
 ושלחה ממישר חברון
 תו"א לו לא ראה חזיון אל עקרה שער
 עד: וישלחו מעמק חברון מוסא וא:

בעל המורים

(יד) כך לא ראה. לומר שלא יאל אלא כבי טוב כשעה שוכל לראות:
 והשיגני דבר. ללללל בו דרוק לחור לחיו: עמק. בני דרו'
 שערין ששתעבדו דרו' שנים. ויהוה עד חברון אלל אלה חזיר כך. אלל
 מומן ומתוך כך זכרו והיוו דכתיב ואלל את העגלות אשר שלח יוסף.
 רש"י

רשב"ם
 בחלקת צווארו: (יג) הלא אחיך רועים בשכם. במקום סכנה שחרנו אנשי
 המקום. זה משפטי מר' יוסף קרא חברינו והנאה לי: (יד) ויבא שכם.
 כתיב ידנו לא שפכה את הדם הוא שלא פטרנוהו בלא לוייה וזכור נפטר
 וזכור שזמנו אל יפער אלס מחשירו אלל מוסד ד"ת שמתוך כך זכרנו:
 בית יהודה

פון זייער פאטערס שעפען נוס זענן אין שכם: (יג) והנני.
 (לשון עגה וקרויות) דר ווארט "הנני" וויינט אז דר מענטש
 איז בייא זיך גיידערניג אונ אזוי גרייט צו אן סתקן קייט
 געשניידערניג נוס מען פעלשאנקט פון אים (גנבון פאצית
 אבי) ער האט זיך געשאנקט צו גיין סאן וואס זיין פאטער
 האט אים געבאטן (נאך צו פי שעה יודג שאקווי שינאים אהרן)
 פון דעספונעטן איז ער געבאטען צו זיי גאר ווייל דאס איז
 חכמה. פארגעט רש"י (נהלא חברון בחר) חברון איז דאך אהר
 אפארט (שנאמר) נוי עם שייטט אין פסוק (גנבני גנבא ויבא
 ער חברון) זיי זענען אויפגעבאטן אין דרום זייט אונ ער איז
 געקומען ביי חברון (אלא מעשה עמקת של אהרן צדיק הקבור
 זאל שיקען זיין ויהן יוסף צו די ברידער עם זאל קומן די
 שפתי

אלל לרעות את עלמון (כ"ר): (יג) הנני. לשון עטה
 וזיוות ד נודרו למות רכיו וחק ע"פ סהיה יודע בחסיו
 שגואלן אוהו: (יד) מעמק חברון. והלא חברון ה כהר
 שאלמר (עמודר ג) ויעלו כנגד ויבא עד חברון אלל (כ"ר)
 מעלה עמוקה של אוהו לדיק הקבור בחברון לקיים מה
 אפילו ער האט געוואוסט אז זיינע ברודר האבן אים פיינד.
 דר ווייל פון זיין פאטער: (יד) ומעמק חברון. פון סאמר
 אפארט (שנאמר) נוי עם שייטט אין פסוק (גנבני גנבא ויבא
 ער חברון) זיי זענען אויפגעבאטן אין דרום זייט אונ ער איז
 געקומען ביי חברון (אלא מעשה עמקת של אהרן צדיק הקבור
 זאל שיקען זיין ויהן יוסף צו די ברידער עם זאל קומן די
 שפתי

השתדל כתיב את ונקוד עליו כללו הוא נחנק לומר כך ללא דכיות
 הוא אלא שני דברים הן דל"כ לומר נקוד. עליו: ד זל"ת לומר לא
 פי' כן גבי אברהם אברהם משם ומש זל"ת דלא לון סוף לומר האל
 כלל עלות דהא כבר דבר ענו דכתיב ויחמר ישראל לו יוסף האל
 וגו': ה כתב רל"ס ל"ל שאין זו ראהו שחברון היתה כהה שלא שמי
 שכתב לו' עליוהו ללחן כהכ' ל' עליוהו מפני שא"י גבוה מכל הארצות
 ליקומי יוסף

נדקוד על את א"כ הוי כללו אינו נכתב לגמרי את זל"כ לא הוי
 לרעות דכיו לכתב בלחיו וכו' פי' הלכו לרעות היינו את עלמון
 ולכן אהיה כשכס מנחת כחפי נפשיה הוא וזי לא הוי נכתב לגמרי
 מנח את לא היה מנח מניח מידו דודלו ויכלין לומר לרעות את
 עלמון אלל מ"מ יותר סברה הוא לומר דדוק הוא להדי דטהה חלל
 מנחת הוא אש"פ אלא כתיב אלא אהרין דמקור קלר הוא אלל
 פירוש לתורת אלהים

זענן גנאנגן פיטערן די שאף פון זייער פאטער בשכם
 אין דר שטאמט שכם: (יג) ויאמר המ גנאנג ישראל
 צו יוסף הלא אחיך ביינע ברודר פיטערן אין שכם
 לכה גיירי ואלשלח אליהם אונ איך וזי לך דיה צו זיי שיקען
 ויאמר לי המ יוסף צו אים גנאנג הנני איך ביי גרייט
 צו גיין אטאשע יוסף המ גנויטס אז ביינע ברודר
 האבין אים פיינט פון דעספונעטן איז ער גייען
 גרייט צו גיין אין דעם שלחיות זיין פאטער:
 (יד) ויאמר לי המ געקב גנאנג צו יוסף לך נא גיי ראה
 זעה דעם שלום פון ביינע ברודר אונ דעם שלום
 אים געלויבט אשטיק נועה. אונ דער מענטש וואס גייט
 איז אהרונע קבורה עם זאל דעם מענטש גיין

זענן גנאנגן פיטערן די שאף פון זייער פאטער בשכם
 אין דר שטאמט שכם: (יג) ויאמר המ גנאנג ישראל
 צו יוסף הלא אחיך ביינע ברודר פיטערן אין שכם
 לכה גיירי ואלשלח אליהם אונ איך וזי לך דיה צו זיי שיקען
 ויאמר לי המ יוסף צו אים גנאנג הנני איך ביי גרייט
 צו גיין אטאשע יוסף המ גנויטס אז ביינע ברודר
 האבין אים פיינט פון דעספונעטן איז ער גייען
 גרייט צו גיין אין דעם שלחיות זיין פאטער:
 (יד) ויאמר לי המ געקב גנאנג צו יוסף לך נא גיי ראה
 זעה דעם שלום פון ביינע ברודר אונ דעם שלום
 אים געלויבט אשטיק נועה. אונ דער מענטש וואס גייט
 איז אהרונע קבורה עם זאל דעם מענטש גיין

ספר
 אים געקלשט אונ געבענשט. אונ ווי די קינדער פון געקב האבן
 דר זעהן אז זייער פאטער געקב האט געבענשטען זייער ברודר יוסף
 אונ המ אים געקלשט האבן זיי אים געבאטען אינ האבן אים
 מער פיינד געהאט. אהרן המ דעם האבן זיך יוסף ווייטער
 געהלפן אין חלום המ יוסף דער ציילט דעם חלום צום פאטער
 פי' זיינע ברודרס אונ. אונ המ געקאנט צו די זון אונ די קננה
 אונ ערף שטייען זענען געקומן צו מיר אין האבן זיך געקנט.
 אונ געקב המ צו דעסערס די רייד פון יוסף אונ געקב אז ריאה
 ברודר האבן אים פ'יר אונדער די זאך. המ געקב און געשטריקען
 אין יוסף פי' זיינע ברודר אונ גאנט צוא אים המ האנטער זיך

ספר
 אים געקלשט אונ געבענשט. אונ ווי די קינדער פון געקב האבן
 דר זעהן אז זייער פאטער געקב האט געבענשטען זייער ברודר יוסף
 אונ המ אים געקלשט האבן זיי אים געבאטען אינ האבן אים
 מער פיינד געהאט. אהרן המ דעם האבן זיך יוסף ווייטער
 געהלפן אין חלום המ יוסף דער ציילט דעם חלום צום פאטער
 פי' זיינע ברודרס אונ. אונ המ געקאנט צו די זון אונ די קננה
 אונ ערף שטייען זענען געקומן צו מיר אין האבן זיך געקנט.
 אונ געקב המ צו דעסערס די רייד פון יוסף אונ געקב אז ריאה
 ברודר האבן אים פ'יר אונדער די זאך. המ געקב און געשטריקען
 אין יוסף פי' זיינע ברודר אונ גאנט צוא אים המ האנטער זיך

חברון ויבא שבמה: טו וימצאהו איש והיה תעה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה תבקש: טז ויאמר את אחי אנכי מבקש תגידהנא לי איפה הם רעים: יז ויאמר האיש נסעו מזה פי שמעתי אמרים נלכה

ותאמר לשבמה: וישאלהו האיש ויהא תעה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה תבקש: טז ויאמר את אחי אנכי מבקש תגידהנא לי איפה הם רעים: יז ויאמר האיש נסעו מזה פי שמעתי אמרים נלכה

ת"ר"א חסיה סס כחלה טו :

רשב"ם

לא מצאם: (טו) וימצאו איש והיה תעה גו'. להיות השיבונו של יוסף בכבוד זה שלא רצה לחזור לאביו מצד מצד אלא בקשר עם שפצאם אפי' שיהיה יורש שמתקנאים בו הדך ובקיים כמו שפאר לו אביו והשיבונו דבר : להשיבו והיה לא חסו לאכזרת גופו ע"כ תעו מדרך הסבל: וישאלהו רנוו סה החלוו ברעם סתו ירבעם סתמלוסוהו בכסס: (יז) וימלאם בדוקן.

בעל הטורים

(טו) תעה, ג' בע"ס הכל ואיך חמורו תועה ואיך אלס תועה מדרך הסבל ויורד ל"ח שפעה וילא מלת הדרך וכנסם כעדות לכסס. או חמורו תועה ואמר' ל"ח הכרית גופו ספס' ראה הכירו תועה בדרך סלחך האיס' בני' מלאך גבראל סלנו: (טז) ארסס סס רעיס' כתיב ססר לניוד יסודס עליו זכות ועל כן זכס סתנוו מרעו סטוס סתנוו

רש"י

סנאמר לאכרסס ביו הכתרסס (לעיל טו) כי גר יהיס ורעך: ויבא שבמה. (כסוסה יל) מקוסס מוכן לסורעטיוו ר סס לקללו הסכטוס (ס"א יב) וילך רחכסס סכמו: (טז) וימצאהו איש. (תנחומס) זה ז גבראל סלנו (ל"ח ט) והאסס גבראל: (יז) כסעו מזה. (תנחומס) הסיעו עלמן ח מן האסוס: כלכה דותינוה. לכסס לך כללי דמות ט סימיתוך

בית יחזקיה

בנאמן אין חברון (לכנס פיה שגאמר לאתקם בין התקרים פי גר יהיה נגדך) צו מקנים זיון וואס הקב"ה קם געזאנט צו אברקם ווערן ער קם צושניגן די פהמות אוף ציווי שגארו ויגע קינד ווערן זיון גרים אין אפרעמדע הארד אונ מען קועט זיי פייניגען פיר הענדערט יאר: ויבא שבמה. זאגט רש"י (מקום מוכן פארקעגנט) שקם איו א ארש ווס איו גרים צו צרות שקם קללוו שפצוס) הארשען האפן געזינדקט די שפצוס (שם ענו את דניה) דארטן האט מען געשיינט דניה

די מלוקה פון דוד (שגאמר) נוי עם ששיט אין ספסג (נגד אישו. (זה גבראל) מיינט מען דער מלאך גבראל האט אים דר מלאך גבראל ווערט גערופן איש: (יז) ויבא מזה. האתרה) ויגע רודיער האפען זך אפגעצויגען פון דיר פון נגדה דו יתהו. זיי געזאנט. זיי גייגן קבלש קך נבלו דעת וקנים מבעלי התוספות

שפתי חכמים

כדפי"ט כסוס ססרו ועלו אל אפי אלף ג"ל דלויית סו סיון סקלוו סלית הקבוס ופן מקוין לביסק אלף מקוס טעסין כנ"ס ססלוי סכוסו וקוס טעסין איוו אלף כסר עכ"ל א"ל מרדכוס ויעלו ויתרוו ופי וסכיו כסרו ועלו כנגד ויבא ער סכיו לום סל סל וכתב וועלו ופי וזני סול"ל ועלו כנגד ויתרוו את סרלן מונדס לין ער סכיו לכא מנת ויבא ער סכיו גו'. אלף להכי כתיב עוד ועלו כנגד ויבא ער סכיו דהפי ויעלו קפי על סכיו ססוס וסכת כסר וד"ק ג"ל: ו דל"כ ויבא סנוה מבע"ל ססרו כסר כסו רעיס כסס וינלאסו אלף וכו': ז מנלל סנר יוסף לזוס סודעת את אחי ארסס ססו תועס דרך מה לי סס הלך כתלה ארסס כלל תעות סכיו ס"מ ססוס גבראל וזל אחר (ג"ל) א"ל"כ ססוס מלאך ל"ל כל ססוסו ססוס גורו סל"כ סס ססו ססוס דרך מה לי ס"מ מלאך ומדכתיב א"ס או לא אלף ססו מלאך וסס"ס סלחו להסעו כ"י לקיס גורו סל"כ סס ססו ססס כיון סלל מלא ארסס: ח ד"ק מה עיון סכיו ו על סלחו סס"ס סל סכף אלף סעור לו ארסס סס ססנל"כ ססיו לו כסעו מוס וסור סס יוסף כמי סס וודס סססעו מוס סלל מלא סס ל"כ סססו עלמן מן סססוס פ"י ורלוו סכיו ולא יסו אלף ילל סססיו כסעו מוס"ס. א"ל סוכת רש"י מנלל סס כלומר ססעו מוס סססס אונר סל אחי ארסס מנכס אלל סל כסעו מן סססוס: מ ד"ק"ל כיון סל"ל סלמלך כסעו מוס כל"י כסעו מן סססוס מלא כי פירוש לתורת אלהים

(טו) וימצאו איש והנה תעה כסרה. כאן רמו לו גבראל השולשה גליות ת' של גליות מצרים. ע' של גלות בבל. ה' של גלות ארם ל' לוחם ה' אלפים כילה במהרה בימינו. טפי מור' אבו זל וכוונא בדרך שמעתו מר' בנימין גו"ל מפריש על ואחרי עד עתה ורבינו בני יעקב דהיינו איהר ה' גליות ששיבשו: (יז) כסעו מזה. שאמרו שאינם חפצים להיירטנים עשר שבטים מכאן ואילך זה בנינו"י"ב

אלף כסס הודוע. מהר"ל לז' הל"ל אלף ויסלחו מעטק סנרון ססוס רק אונר סגורס נא לי ס"מ ססוס מלאך ומדכתיב א"ס סס ססוס גורו סל"כ סס ססו ססס כיון סלל מלא ארסס: ח ד"ק מה סס ססנל"כ ססיו לו כסעו מוס וסור סס יוסף כמי סס וודס סססעו ורלוו סכיו פ"י ורלוו סכיו ולא יסו אלף ילל סססיו כסעו מוס"ס. א"ל סוכת רש"י מנלל סס כלומר ססעו מוס סססס אונר סל אחי ארסס מנכס אלל סל כסעו מן סססוס: מ ד"ק"ל כיון סל"ל סלמלך כסעו מוס כל"י כסעו מן סססוס מלא כי פירוש לתורת אלהים

האיש קט אים דר מאן גפרענט לאמר צו זאגען פה תבקש וום וזכסמו: (טז) ויאמר קט ער גאמט מייגע ברידך מו איך וזגען סגידה נא לי זאג מיר איפה הם רעים ווא פישטענען זיי: (יז) ויאמר האיש האט דער מלאך צו אים גיאמט נסעי מיה ויאי האגען אוועק גיצווען פון דאגן פי איך האב גהערט ויאי האפין הישר

יעקב קט געארט אוף די חלומות. ויהו אונ עם איו גענויע איו מאל זעניג געזאגן די קינדן פון יעקב ויידן די שאף און שקם אונ האפן זך דארט פה זאקט. אונ ווי יעקב קט גענויען אז זיי זאקען זך זאגן און שקם קט יעקב געפארטס מאמר זענן און גשטאייני

כדפי"ט כסוס ססרו ועלו אל אפי אלף ג"ל דלויית סו סיון סקלוו סלית הקבוס ופן מקוין לביסק אלף מקוס טעסין כנ"ס ססלוי סכוסו וקוס טעסין איוו אלף כסר עכ"ל א"ל מרדכוס ויעלו ויתרוו ופי וסכיו כסרו ועלו כנגד ויבא ער סכיו לום סל סל וכתב וועלו ופי וזני סול"ל ועלו כנגד ויתרוו את סרלן מונדס לין ער סכיו לכא מנת ויבא ער סכיו גו'. אלף להכי כתיב עוד ועלו כנגד ויבא ער סכיו דהפי ויעלו קפי על סכיו ססוס וסכת כסר וד"ק ג"ל: ו דל"כ ויבא סנוה מבע"ל ססרו כסר כסו רעיס כסס וינלאסו אלף וכו': ז מנלל סנר יוסף לזוס סודעת את אחי ארסס ססו תועס דרך מה לי סס הלך כתלה ארסס כלל תעות סכיו ס"מ ססוס גבראל וזל אחר (ג"ל) א"ל"כ ססוס מלאך ל"ל כל ססוסו ססוס גורו סל"כ סס ססו ססס כיון סלל מלא ארסס: ח ד"ק מה עיון סכיו ו על סלחו סס"ס סל סכף אלף סעור לו ארסס סס ססנל"כ ססיו לו כסעו מוס וסור סס יוסף כמי סס וודס סססעו מוס סלל מלא סס ל"כ סססו עלמן מן סססוס פ"י ורלוו סכיו ולא יסו אלף ילל סססיו כסעו מוס"ס. א"ל סוכת רש"י מנלל סס כלומר ססעו מוס סססס אונר סל אחי ארסס מנכס אלל סל כסעו מן סססוס: מ ד"ק"ל כיון סל"ל סלמלך כסעו מוס כל"י כסעו מן סססוס מלא כי פירוש לתורת אלהים

וְתִינְחַלְתֶּם אֶתְּיָדְכֶם וְיִסְפְּאֶתְרֵי אֶחָיו וַיִּמְצְאוּם
 בְּדֹתָן: י' וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מִרְחֹק וּבְטָרֵם
 יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ:
 י"ט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחָיו הִנֵּה בָעַל
 הַחֲלָמוֹת הִלְזָה בָּא: כ וְעַתָּה לָכֵן
 וְנִהְרָגְהוּ וְנִשְׁלַחְהוּ בְּאֶתֶר הַבְּרוֹת
 וַאֲמַרְנוּ תִּיהֶ רַעָה אֲבֻלְתָּהּ וְנִרְאָה

גִּיזַל לְדָתָן וַאֲזַל יוֹסֵף
 בְּתֵר אֶחָדֵי וְאֶשְׁכַּחְנוּן
 בְּדֹתָן: י' יִתְחַזּוּ יִתְה
 מִרְחֹק וְעַד לֹא קָרִיב
 לְדָתָהוּן וְחֻשְׁבֵּי עֲפֹתֵי
 לְמַקְמָלָה: י"ט וַאֲמָרוּ גְבֵר
 לְאֶחָדֵי הֵא מְרִי חֲלָמָא
 דִּיכִי אֲתָא: כ וְכַעַן אֲתוּ
 וְנִקְמְלִינָה וְנִרְמַמְנָה בְּחֵדָא
 מִן גְּבִיבָא וְנִימַר חֲתָא
 בִּישְׁתָּא אֲבֻלְתָּהּ וְנִחְוֵי

בער המורים

דתן מדוד עד לזקויה: (יח) ובערם. ג' כמ"ח הכל ואיך ובערם
 יתגנפו רבליס. ובערם תלם מרחם טעמו זה נתגלגלו גלגולות ונתגנפו
 רבליס ובערם תלם מרחם כדליתא בעדרם טעמו יוסף מנול:

רש"י

כסה. ולפי פשוטו קם מקום הוא ואין מקרא וולא מילי
 פשוטו: (יח) ויתגבלו. כתמלולו נכלים ועמומיות: ארו
 כמו אתו עמו כלו יאליו: (כ) ונראה מזה יהיו חלומותיו.
 א"ר יוסף מקרא זה אומר רשטי רוח הקודש ומורת כן
 הם אומרים ונהרגו והכתוב מסים וקראו מה יהיו

איים הרגנו: והוא. וכפו אתו עמו פלוצר אליו: (א)
 רבי יצחק הט געואנט (מקרא זה אומר דרשני) דר פסק זאנט
 דר רות תקודש זאנט אזוי (קם אימרים בהגהה) די ברידער
 שפתי

שמעתי אומרים וגו' וכל כל כי נתנת טעם וזלום הוא וסבא מלי
 ראה ארכ ולכ"פ נכלי דמות איד ורשון: י' דק"ל דלון הל"ט אתו

פירוש לתורת אלהים

גיואנט גלגה מיר וועלען גיין גאך דורן (ש"ו ט"ז)
 ובלה אזי יוסף גיגאנטן גאך זייגע ברידער ויפאס
 ברוקן אונ ער האט זיי גפוןן אין דורן: (יח) ויגא
 אונ זיי האפן אים דער זעקן פון ווייפן ויפסרם אונ
 איידר יוסף הט צו זיי געגענט ונתגבלו אתו אונ זיי
 האפן גיטראכט מחשבות להמיתו צו מויטין אים:
 (יט) ויאמרו הט אייבך צוים אנדערן גיאנט הנה בעל
 החלומות הלך דר האר פון די חלומות קא ער קומט:
 (כ) ויגעה אונ אנצנדל למי לאמר גיין אים הרגנו ונשליכהו
 אונ לאמר אים אריון ווארפן אין אייגע פון די גריבך
 ויאמרנו אונ מיר וועלן זאגן אחת רעה הט אים אף
 געלען ויגעה אונ מיר וועלען זעקן מה יהי חלומותיו

ער וועט קומן צו זיי, ווי אזו? זאנט דר מדרש זיי וועלען
 זיי אין פסק וואלט געשאנען ונתגבלו אתו להמיתו פטרם
 (כ) ועתה רבו ונתגברוהו, אונ נויל דיא צווייא ברידער שקעין

ספר הישר

גששאנען דיא גייט פון שקם אונ האקטען מתקתא מיט מייגע
 קידער. ויקרא אונ גיבך הט גערופן זיין ון יוסף אונ זאנט צו

(יז) בתן. צ"י פשט שם העיר וגם בשופטים היא נכרת: (יח) ויתגבלו
 אתו. ונתגבלו נכליות ועמומיות עליו כמו ואורו נוכל. בנכליות אשר
 נכלו: (יט) הלוח. כל הלוח כשרואו אתו מרחוק וכן מי האיש הלוח
 צ"ל בעליו אבל זהו שיש"ם כלע"ז כמו המן הרע הזה כשחאו בקרבו: (כ) לכו

בית יהודה

דהתן לשיתותך בדם) וזכען אויף דיר מענות זיי זאמן מיט דין
 דוך מענן הרגעון וילפי פשוטו שם פקום היא) נאך דעם
 מיינטגן פון פסקו איז דן זאנאמן פון אשכנז (זאין סקא
 י"צא מיד' פשוט) אונ אפסקן גייט גיש ארום פון זיין פראקטן
 פשט: (יח) ונתגבלו. מיינט מען (נתגבלו נכלים עקמוניות)
 זיי זענן פול געוואקן מיט עצות אונ תקתק זיי אזו זיי זאמן

(כ) ונראה מה יהיו חלומותיו. זאנט רש"י (אמר רבי יצחק)
 מען זאל אים זעריען מיט אדרשה (רוח הקודש אימרת פון)
 זאגן מיר וועלן אים הרגנו ונתקרב פסוקים) דר פסקו לאנט
 חכמים

כחול"ם נול על ויתגבלו שהוא לי מתפעל טענינו נתמללו נכלים
 וזאינו דבק נלנת אתו כשלנו לי סוכ כחיו ויגלו הוס ספיר לי אתו

ליקוטים על התורה

(יח) ויגאון אותו כחלוק וכו'. פר קום שטיש וכתום וקרב,
 איידר ער וועט געזענען, עס דארף דאך פארן ויבטקם
 קרב, איידער ער וועט געזענען, נאר די גאנצע צייט וואס
 יוסף איז געווען אין דער הויס ביי ווייגד פאקט און גיינעם
 פון די ברידער ניש אונגעקומען אף דיא געדאנקען זייא
 זאמן יוסף הרגנו, ווי אזו וועלען זיי אים הרגנו אז ער
 איז שטענדיג לעבען פאטער, נאר ווייל עס געשטראפן
 ער איז געקומן צו זיי אונ איז ווייט פון פאטר, איז ביי זיי
 איצט געקומן דער מיינונג מען זאל אים הרגנו, נאר גיט
 מיט זיערע הענט זאמן זיי אים הרגנו, זאנט דער מדרש
 זיי האפן געקומן מיר וועלן אריווען אף אים די הינט
 וועלן זיי אים צווייסקען, דרייבן זאנט דער פסקו וויא דיא
 ברידער האבען אים געזעקן פון ווייטן, ווען ער איז נאך
 געווען נויט פון זייא, ויפטרים וקרב אלמיהם ונתגבלו אתו
 להמיתו, וויא האפן געשטראפן זיי זאמן אים הרגנו איידר
 אף אים אנדרייען די הינט וועלן זיי אים צווייסקען, און זלייך
 וקרב אלמיהם ופיר מקוה' ברענגט רש"י פסקוה וירשעהו:
 ועתה רבו ונתגברוהו, אונ נויל דיא צווייא ברידער שקעין זאמ
 אנדרייען

איים דיינע ברידער וויידען די יסאף ארום דער שטאט שקם, אונ
 זיי זאמן זך ויקטר לאנג גיי אונ זעה קום זיי סגן, אונ דו וועסט

* הערה רש"י הארש עם הטעם געארטש שטיין אין פסקו ויתגבלו אליו, וי האבין געשטראכט צו אים, ניש אונז מיר אים, אונ אז עס שטייט אתו
 האט געארטש שטיין להמית, וי האבין געשטראכט אתו להמית, אים צו הרגנו, פאר וואס שטייט בידע אתו להמית, דרייבן זאנט
 רש"י, אתו איז אמאלו געשטייט אליו, צו אים, כמו אתו, אונ עמו, מיינט מען אין אליו, עס שטייט אין פסקו ויקרא [כ] אסר תקרא אתו,
 מיינט מען אסר תקרא אליו, עס איז צו אים, וי אים בעהאלפין ניווארין, אבער ניש אתו, מיט אים, נאך רש"י אין פסקו [אסר תן] לא נעשה
 עמו דבר, מיינט מען לא נש, וי אליו דבר, צו מדרבו, צו מדרבו
 9 28 11

מה יהיו חלמותיו: כִּי וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן
 וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְבְּנוּ נַפְשׁוֹ:
 כִּי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים רְאוּבֵן אֵלֶי תֵּשְׁבֹכִי
 דָּם הַשְּׂלִיכִי אֵתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה
 אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר וַיָּד אֶל־תִּשְׁלַחְוִיבו
 לְמַעַן הִצִּיל אֶתוֹ מִיָּדָם לְהֵשִׁיבוֹ אֶל־

מה יהיו פסוקי חלמותיו:
 כי ושמע ראובן ויצלה
 מידיו ואמר לא
 נכבדנו נפשו:
 כי ואמר
 אלהים ראובן אל
 אלי תשככי
 דם השליכי אתו
 אל הבור הזה
 אשר במדבר ויד
 אל תשלחיבו
 למען הציל אתו
 מידם להשיבו
 אלי

תולדות אהרן
 וישמע ראובן ברכות 27

רש"י

והרגוהו ל' חוטא בני אדם, וכן לבו ונסכרנו לישמעאלים, וכן חכה
 כג אדם מצויין שם וימות מאכני: כפמן הציוע, חסוק סעד על ראובן

והרגוהו ל' חוטא בני אדם, וכן ראה אכני נותן לפנים חיים: (כא) ויצלהו מידם,
 כג אדם מצויין שם וימות מאכני: כפמן הציוע, חסוק סעד על ראובן

בית יהודה

אויס (ונראה פה יהיו חלמותיו) מיר וועלן זעהן וואס וועט
 זיין פון וויגע חלומות (הרבה דבר מי קדם) מיר וועלן זעהן
 וועמענס מיר וועלן פרייבן (ש'שם א ש'ל) איבערע רייד אדר
 מיגע רייד, זאגט רש"י (ווי אפטר שאמרד הם ונראה פה
 יהיו חלומותיו) מען קען ניש זאגן די פרייער האבן געזאגט
 מיר וועלן זעהן וואס וועט זיין מיט זיגע חלומות (ש'שם ון
 ש'הרגוהו ב'סוף חלומותיו) או זיי וועלען אים וועלן דאך
 גיט ש'לאבן (כפ'ת נפש זו היא מיתה) מיר זאלין אים הרגן:
 ראובן ש'לא אמר זאת אלא להציל איתו) דיא תורה זאגט ערות

רש"י

הלומותיו נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי, וה"א
 שיאמרו הם ונראה מה יהיו הלומותיו שמכיון שסברוהו
 בטלו הלומותיו: (כח) לא נכבדו נפש, מכת נפש כו
 הוא מיתה: (כב) למען הציל אותו, רוח הקודש מעידה
 על ראובן ל שלא אמר זאת אלא להציל אותו שיבא הוא

קיון חלומות זיון: (כא) וא נכבו נפשו, מיר וועלן אים
 (כב) ולמען הציל איתו, זאגט רש"י (רוח הקודש העידה על
 אויף ראובן וואס ער האט געהויסן מען זאל אריין ווארפן
 רעשיון פון ווערע הענט (ש'בא) הוא נגשטני משם) ווען דיא

זוסף אין גרוב קט, ער גאר געמיגט ער זאל אים קענען
 שפתי חכמים

אח אדם אחר לך אמר אליו כלו ליוסף שהוא זה הוה דעת
 להרוג את יוסף עכ"ל ויש עוד גיטות אחרות: ב (נוסח"ש) דה"ל
 קשה דמלת לכו שמובט על יוסף אין לו חסור כלום לנגות נפש
 ש'אחריו ל"ס דה"ל כלו נכבד מכת נפש וק"ל: ל דק"ל יא"ך יתכן
 לומר שראובן ענינו אמר ששליכו אותו בבור כדי שהוא יציל אותו
 אל אביו דה"ל לא ענין אחר ראובן להצילו, ועוד דהו ק"ל על
 ראובן הציל למען אביו ולמה כתב למען הציל, כתב דה"ל לא
 שנתעו למה הולך להכות זה כי ידוע הוא מעשיתו שאין זה מסדרי

אבל על ה' של ויתכנו אנו נוכל ה' אותו ק"ל אליו וט"ס אותו
 כמו אתו בחי"ק ר"ל אם הולכין אחר הנוסח"ש א"כ אז הוה קרינן
 אתו בחי"ק דהא כתיב חסר וי"ו א"כ כיון שגלינו איתנו ש'הא כמו
 איתנו א"כ אותו נמי כמו אתו וחתו היינו ענינו ופניו כלומר אליו פי'
 התרוסם של אליו ענינו כדפרי"ש כפי הוי שיה א"כ הוי כללו האמר
 אליו רש"י, ונוסח"ש פי' לפי שקל דלומו מיותר ולא סוג"ל אלא
 ויתכנו להנחות, אלא ר"ל כמו אתו פי' ענינו שם יוסף היה דעתו
 שסברוהו ועדיין כל הלוותו לך דלית ש'הא וזה היה דעתם להרוג
 ליקושים על התורה

פירוש התורה אלהים

וים וועט זיין דר סוף פון וויגע חלומות (ש"י ח"ש):
 (כא) וישמע קט ראובן גיהערט קט ער אים מציל
 גנוען פון ווייערע הענט ויאמר אונ ער קט גזאגט לא
 מיר וועלן אים גיט הרגן: (כב) ויאמר קט ראובן
 צו זיי גזאגט אל פר גיטמ גיט פלוט השליכו ווארפט
 אים אריין אין דעם גרוב אשר במדבר וום או אין דר
 מדבר ויר אונ אהאנד זאלט איר גיט שמרעקין אוף
 אים ער קט גמיגט אים מציל זיין פון ווייערי הענד
 להשיבו צו וויידר קערן אים צו זיין פאטר (ש"י ח"ש):

אוף אים די הינט, אדרע זייה האבן אוף אים אגגערייגט
 די הינט גאר די הינט האבן אים גאר גיט געשאהן, האבן
 זיי געזאגט איין אנדער עצה, ועתה, איצט אז ער איז
 געקומן צו אונד אין די הענט, קענן מיר אים גיט צאויין
 ער זאל זיין צוריק אהיים, מיר מוזען אים הרגן, גאר
 גיט מיט אונזערע הענט, מיר וועלן אים אריין ווארפן אין
 אגרוב, ווי דר פסוק זאגט פארת הבורות, אין אייגע פון
 די גרייף, זעהן מיר דארטן זענען פיל גרייף, געוויס
 מיט אים, מיט וואסער, אדרע ווייער טיפע, מיט דעם
 אריין ווארפען אריין וואלט ער פאלד געהרגט געווארן,
 אדרע זיי האבן אים געוואלט הרגן מיט די הענט, גאר
 זיי זאמען גיט זעהן ווי ער וועט זענען געהרגט אוף דעם
 פעלד, האבן זיי געזאגט נאך דעם הרגן וועלען מיר אים
 גיט מיר וועלן דם ארין גיט מאהן, גיט הרגן אים מיט
 געהרגט ווערען אריינפאלענדיג, גאר אין דעם גרוב זאלט
 ווערין, גאר ער וועט שטארבן פון הונגר, זאגט די תורה

ספר הישר

דער מלאך ווו גייסטו איז וים ויכסמי, זאגט יוסף צום מלאך איה
 זוך מיגע פריידר סאמר וויכסמו ווי וויידען, קט דער מלאך
 גיזאגט צו אים איה קאב געזעהן זייגע פרייע, אונ אוף קאב
 גהערט פון זיי אז וייה האבן געזאגט זיי גייען נאך דוקן, אז
 יוסף קט געהערט די בריד פון מלאך אונ איז אריין אונ קאב

קענען צוריק מיר פר צייען וום זיי מאכען, וישלח אונ זעקב
 קט אונעם געשיקט זיין ווי יוסף פון פאל הרבן, אונ יוסף איז
 גיזאגט אונ פערד שקם אונ קט גיט געפונן זייגע פריידר, דר
 וייע שפראךט ער אין וועט, אונ קט גאר גיט גוואוסט ווי ארין
 ער גייט, קט אים געפונען איין מלאך פון גאט, זאגט צו אים

**אָבוֹן: שְׁלִישֵׁי כַג וַיְהִי כִּפְּאֵשֶׁר-בָּא יוֹסֵף
 אֶל-אָחִיו וַיִּפְּשִׁטוּ אֶת-יוֹסֵף אֶת-
 כְּתָנָתוֹ אֶת-כְּתָנֵת הַפָּסִים אֲשֶׁר
 עָלָיו: כִּד וַיִּקְהָהוּ וַיִּשְׁלַכּוּ אֹתוֹ הַבְּרֵה
 וְהַבּוֹר רֶק אֵין בּוֹ מַיִם: כִּה וַיִּשְׁבּוּ
 לְאֶכְלֵי-לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ**

לְאֶתְבוּתָהּ לְוַת אֲבוּהִי: כִּג וַתְּהִי בַד עַל יוֹסֵף
 לְוַת אֲחוּהִי וַאֲשֶׁרְהוּ יַת
 יוֹסֵף יַת כְּתוּנָהּ יַת
 כְּתוּנָה דַפְסֵי דִי עֲלוּהִי:
 כד וַתְּסַבְּהוּ וְרַמְוִי יַתָּה
 לְגַבְּא וְגַבְּא לְיָקֹא לְיַת
 מַיָּה: כה וַאֲמַרְהוּ
 לְמִיכָל לְחֵמָא וְהִקְפוּ
 תו"א והסור רק און תמניה א שנת כג:

רשב"ם

כִּלְעֻזָּהוּ תַבְּוִין כְּמוֹ שְׂמוּכִיחַ דַּסּוּר: (כב) אֵת כְּתוּנַת הַפָּסִים, י"א אֵל הַכּוּרִיחַ
 אֵלֶּה לְרַמְוִי כִּד שְׂהִיָּה גֵרְסַת חֲתִילַת הַשְּׂמָרָה, וְהָה אֵינוֹ אֵלֶּה לְפִי שְׂהוּה אֹמֵר
 לְפָנָיו וַיִּשְׁלַחוּ אֵת כְּתוּנַת הַפָּסִים לְחֶשְׂתוֹ שִׁיחֻשׁוֹ שִׁיחֻשׁוֹ בְּכַל כִּי יֵהָה רַעַת
 אֲכַלְהִתּוֹ. כְּמוֹ שְׂאֵמֵר וַיְכַוִּיחָה יֹאמֵר כְּתוּנַת בְּנֵי לֶכְךְ הוּא מְזוּכָרֵת כִּאֵין: (כד) אֵין
 בּוֹ מַיִם, שְׂאֵם הִיָּה בּוֹ מַיִם לֹא הוּדוּ מְשֻׁלְבִין אֹתוֹ שֵׁם שְׂאֵיכִי הוּדוּ מְשֻׁבְּרִין אֹתוֹ
 וּמְסִיחִין אֹתוֹ בִּידֵם וְהֵם אֲמָרוּ וַיֵּן אֵל מְשֻׁלְבִין בּוֹ וַיְדַבְּרוּ אֵל תַּרְוִי בִּי כְּגֵרָהּ לֹא

בית יהודא

בְּרִידֵךְ נִוְעֵלָן אֲנוּעֵךְ גִּיּוּן נִוְעֵשׂ, עַד קוֹפֵן צוּם גְּרוֹב אֹנֵן נִוְעֵשׂ
 אִים אֲרוּיָךְ נִעֲמֵן אֹנֵן נִוְעֵשׂ אִים אֲנוּעֵךְ פִּרְעֵן צוּם פִּאֲסֵר
 (אֲפֵר) רֵאנֵבֵךְ הַם גְּעָאנְשׂ (אֲנִי בְּכוֹר וְגִדּוֹ שְׂבִיבֵךְ) אִיָּךְ בִּין
 דֵּר בְּכוֹר אֹנֵן דֵּר אֲרֵעֵשׂ פּוֹן אֲרֵעֵ, אִויֵב עִם נִוְעֵשׂ נִוְעֵשׂ אֲרֵעֵ
 אֲ אֹמֵרְכֵךְ צוּ צוּ יוֹסֵף לֹא יִתְלַח תְּפָרְחֵהּ אֵלֶּה בִּין נִוְעֵשׂ דֵּר פִּאֲסֵר
 נִעֲמֵן דִּי זִינֵד נִאֵר אֲרוּיָךְ מִוִּד: (כג) נִאֵת קְתָנָתוֹ, (וְהָה הַלֵּקֵךְ)

הַפָּסִים, (וְהָה שְׂהוּכֵרְךָ לֹא אֲבִיו יִתְרֵה עַל אֲחִיו) דִּיא וַיִּתְעַעֵ
 הַעֲמִידֵי דָאֵם אִוִּי דִּי הַעֲמִידֵי וּם יַעֲבֵךְ הַם גִּינְעֵבֵן צוּ יוֹסֵף מַעַר וּוִי צוּ וַיִּנְעֵךְ בְּרִידֵדֵר: (כד) וְהַבּוֹר רֶק אֵין בּוֹ מַיִם.
 (מִים) אֵז עִם שְׂמִיטֵת דִּיא גְרוֹב אִוִּי רִיזִידֵי וַוִיִּים אִוִּי דָאָךְ אֵז
 מַעַן מִינֵיט עִם אִוִּי נִיטָא וַוִאֲמַעַר אִוִּי גְרוֹב (מַה תְּלִמִיד לִוְמֵר

שפתי חכמים

רִאבִין וְכו': מִ קֶשֶׁה מַגִּיל שְׂכַסְלֵךְ כִּד. הִיָּה רֹזַח לְהַלִּיל אֹתוֹהּ דְּלֵנָא
 חֲסִיד גְּדוּל אֵלֶּה מִי רֹזַח לְהוֹת נַפֵּשׁ, וַיִּלְ לְהוֹת לְקוֹנֵן נַפְשֵׁת
 וַיְחִי בְּכַרְתוּת שְׂכִיר עֲבֵד אֵת כְּוִי שְׂכִיר אֵת יוֹדֵה שְׂאֵמֵר מַה בֵּלַע
 וְלַמָּה לֹא בִיכֵר לֹא רִאבִין שְׂהִיָּה רֹזַח לְהוֹת לְהוֹלִין מִכֵּל וְכֵל הִיָּה בְּדַעְתּוֹ
 לְשׁוֹבֵל אֵל אֲבוּי וְהִרְשִׁיעַ הִיָּה נִוְתוֹן עַלֵּה לְמַסְרֵי אֹתוֹהּ אֵלֶּה וְהָה
 רִאבִין לֹא הִיָּה כּוּוּוּוֹת לְנַפֵּשׁ שְׂמִיטֵי כִי אֵם שֵׁלֵךְ יִתְלוֹ הַסְּמִוּוֹן כִּד לְכּוּוּוֹר
 הַסְּמִוּוֹן אֵל אֲבוּי וְהִרְשִׁיעַ הִיָּה מִלֵּ שְׂמִיטֵי, וְכֵן אֲרֵר הַסְּמִוּוֹן אֵת כְּתוּנַת
 הַלֵּקֵךְ דְּלֹאן נִקְרַח כְּתוּנַת אֵלֶּה וְהֵם שְׂעִיבֵי שְׂכָרֵי אֵלֶּה לֹא לֵיל אֵלֶּה שְׂהִיָּל כִּי

ליקוטים על התורה

פּוֹן זַוְיַעֲרֵךְ נִוְעֵשׂ, זַוִּי זֵאֲרֵן אֵים גִּיט הַרְגָּן מִוִּדִּי הַעֲנֵט,
 אֹנֵן אֵז עַד נִוְעֵשׂ זַוִּיִן נִאֲנֵן מִיט אֲרֵעֵ גִלְדֵדֵר אִוִּי גְרוֹב,
 אֲיִידֵר עִם נִוְעֵשׂ זַוִּיִן צַיִיט עַד זֵאֲרֵ שְׂטֵאָרְבֵּן פּוֹן הַנְּנֵעֵ
 נִוְעֵשׂ עַד אִים קֶעֶן אֲרוּיִם נִעֲמֵן פּוֹן גְּרוֹב אִוִּי אִים צוּרִיק
 שְׂקֵעֵן צוּם פִּאֲסֵר, דִּי גַמְרֵאן זֵאֲנָט אִוִּי דִּי גְרוֹב וּם רֵאנֵבֵךְ
 הַם גְּעֵהִיטְסֵעֵן מַעַן זֵאֲרֵ אֲרִיזֵן וְוִאֲרֵעֵן יוֹסֵפִין זַעֲנֵן עֲנִוּעֵן
 שְׂלֵאָנֵן אֹנֵן עֲנֵדְעִסִין, דִּאֲרֵעֵן מִוִּד וַוִיטְסֵעֵן נִוְעֵשׂ עַד מִוִּדִּי
 הַם רֵאנֵבֵךְ גְּעֵשְׂאָרְךָ צוּ יוֹסֵף, נִוְעֵלָעֵן אִים דִּי בְּרִידֵדֵר גִּיט
 הַרְגָּן נִוְעֵלָעֵן אִוִּי דִּיא שְׂלֵאָנֵן הַרְגָּן, אֹנֵן דָּאֵם אִוִּי נִאָךְ
 עֲרָב, נִוְעֵן דִּי בְּרִידֵדֵר נִוְעֵלָעֵן אִים הַרְגָּן נִוְעֵשׂ עַד לְיִדֵר אִוִּיטְרִים
 אֲפִאֵר מִינֵרְטִין, אֹנֵן אֵז דִּי שְׂלֵאָנֵן נִוְעֵלָעֵן אִים בִּיטְסִין נִוְעֵשׂ
 עַד הַאָּבִין יִסְכְּרִים אֹנֵן שְׂטֵאָרְבֵּן, אֹנֵן וּוִי אֵזוֹן נִאָנְשׂ דִּי תוֹרַת
 אֲוִי רֵאנֵבֵךְ אֵז עַד הַם עֲמִינֵיט יוֹסֵפִין צוּ נִעֲמִטְסִין, נִאָךְ דֵּר
 וַוִיִּל גְּעֵקְסֵר פִּאֲלֵעֵן אִוִּי דִּיא תֵאֲנַט פּוֹן הַקְּבִיָּה נִאָךְ גִּיט אִוִּי

בעל המורים

(כג) כְּתוּנַתוֹ, כִּי בְּנֵשׁ' הַכֵּל וַוִידֵךְ קִרְוֵה אֵת כְּתוּנַתוֹ גְּבִי שֵׁלֵךְ לִוְמֵר
 שְׂנַם כְּכֵן קִרְוֵה כְּתוּנַתוֹ מַעֲלִין לְמִנְהַר הַדְּבַר: (כד) וַוִיקְסֵהוּ, כְּתִיב
 חֲסֵר וַוִי' שֵׁלֵךְ נִקְחוּ אֵלֶּה אֵי' וְהוּא שְׂמִוּעִין וְעַל וַוִיקֵךְ מִתֵּחַס אֵת
 שְׂמִוּעִין: קָך, כִּי בְּנֵשׁ' הַכֵּל וַוִידֵךְ כִּי לֹא דְבַר רַק הוּא שֵׁלֵךְ הִיָּה
 הַסֵּר רִיקֵן שְׂכָרֵי הִוִּו כְּוֵה נִתְשִׁים וְעִקְרִיטִים מִוִּים אִוִּי כִּוֵּ אֵלֵל יֵם

רש"י

וַיַּעֲלֵנוּ מִשֵּׁס אֲמֵר אֲנִי כְּכּוֹר מִ וְגִדּוֹל שְׂכַכּוֹן לֹא יִתְלַח
 הַסְּרַחֵן אֵלֶּה כִּי: (כג) אֵת כְּתוּנַתוֹ, זֶה הַלּוֹק: אֵת
 כְּתוּנַת הַפָּסִים, הוּא שְׂמִוּעִין לֹא אֲבוּי בִּי וַוִיחַר עַל אֲחִיו
 (כ"ד): (כד) וְהַבּוֹר רֶק אֵין בּוֹ מַיִם, מִמְשַׁעֵת שְׂאֵמֵר
 וְהַבּוֹר רֶק אִוִּי יוְעֵשׂ שֵׁאִין כִּוֵּ מִים מַה תֵּל' אִוִּי כִּוֵּ מִים.

כְּתוּנַתוֹ מִינֵיט מַעַן דִּי אֲנוּשְׂרַשְׁעֵה הַעֲמִיד: וְנֵאֵת כְּתוּנַת הַפָּסִים,
 הַעֲמִידֵי דָאֵם אִוִּי דִּי הַעֲמִידֵי וּם יַעֲבֵךְ הַם גִּינְעֵבֵן צוּ יוֹסֵף מַעַר וּוִי צוּ וַיִּנְעֵךְ בְּרִידֵדֵר: (כד) וְהַבּוֹר רֶק אֵין בּוֹ מַיִם.
 (מִים) אֵז עִם שְׂמִיטֵת דִּיא גְרוֹב אִוִּי רִיזִידֵי וַוִיִּים אִוִּי דָאָךְ אֵז
 מַעַן מִינֵיט עִם אִוִּי נִיטָא וַוִאֲמַעַר אִוִּי גְרוֹב (מַה תְּלִמִיד לִוְמֵר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) וְהַבּוֹר רֶק אֵין בּוֹ מַיִם, פִּירִשׁוּי' מִים אִוִּי כִּוֵּ אֲבַל נַחֲשִׁים
 וְעִקְרִיבִים יֵשׁ בּוֹ, פִּי' דֵּרַךְ וְאִוִּי הוּוֹ מִיטְסֵעֵן אֲחֵר מִיטְסֵעֵן וַוִיִּין מִא'מ
 אֵלֶּה לְוִיבוֹת לִוְמֵר שְׂהִיָּה בִּי שִׁוּם דְּבַר, וְאֵת וְנִמְנֵא לִוִּיֵה דְנַחֲשִׁים
 הוּי אִימֵא אֲבַנִּים יֵשׁ בּוֹ, יִל' מְדַרְבִּיתֵךְ רַק מְשַׁעֵת דְּבַר שְׂלַפְעִימִים
 הִיָּה מְהַרְוִין מִכְּוִי:

פירוש גלות אלהים

כִּבֵּן וַיְהִי אֹנֵן עִם אִוִּי גְלוּתֵךְ אֵז יוֹסֵף אִוִּי גְקוֹמֵעֵן צוּ
 זַוְיַעֲרֵךְ בְּרִידֵךְ וַיִּפְּשִׁטוּ הַאָּבִין וַוִי אֲפֵ גְבוּגָן פּוֹן יוֹסֵף
 אֵת כְּתוּנַתוֹ וַוִיִן הַעֲמִידֵי אֵת זַוִּיִן וַוִידֵעֵן הַעֲמִידֵעֵל
 אֲשֶׁר עָלָיו נִוְאָם אִוִּי גִוְוִוֵעֵן אֲוִיָּה אִים (פִּירִשׁוּי' רש"י):
 (כד) וַיִּקְהָהוּ אֹנֵן וַוִי הַאָּבִין גִּינְוִוִן אִים וַיִּשְׁלַכּוּ אֹתוֹהּ אֹנֵן
 וַוִי הַאָּבִין אִים אֲרִיזִין גִּוְוִאֲרֵפֵן הַבְּרֵה אִוִּי גְרוֹב וְהַבּוֹר
 אֹנֵן דְּעַר גְּרוֹב אִוִּי גְלוּתֵךְ לִיזִיג פּוֹן וַוִאֲמַעַר אֲבַעַר
 הַקְּשִׁים וְעִקְרִיבִים עֲנֵעִין גְלוּתֵךְ אִוִּי אִים: (כה) וַיִּשְׁבּוּ
 אֹנֵן וַוִי הַאָּבִין זַוְיָךְ גְלוּעֵט עֲסֵעֵן בְּרוּט וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם
 הַאָּבִין וַוִי אֲוִי גִוְוִוִן וַוִי עֵרִי אֲוִּין וַוִיִּיא אֹנֵן הַאָּבִין
 פִּסְקוֹן נִאָנְשׂ דְּוִד הַסֵּרֵךְ תֵּאֲסֵ גְעָאנְשׂ צוּם גְּבִיָּה נֵךְ, אִיָּךְ

ספר הישר

וַוִי דִּאֲרֵעֵן גְּעַפּוֹן, אֹנֵן אֲיִידֵר יוֹסֵף אֵת גְּעַקְסֵעֵן צוּ זַוְיַעֲרֵךְ
 אִוִּי דִּוְקֵן הַאָּבִין אִים דִּי בְּרִידֵדֵר דֵּר נִעֲהֵן פּוֹן וַוִיפִּסֵּם אֹנֵן הַאָּבִין
 אִוִּי עֲצָה גְעֵהִאָּלְטֵן מַעַן נִאָךְ אִים מִיטְסֵעֵן, אֹנֵן שְׂקֵעֵן הַם גִּאָּמֵט
 צוּ וַוִי דָאֵ גִיט דְּעַר מְעַנְשֵׁת פּוֹן דִּי וַוִילִמּוּת אֹנֵן אֲצִינֵךְ אֲבַעַר
 גִּוְוִי אֹנֵן נִוְעֵלָעֵן אִים הַאָּבִין אֹנֵן אֲרִיזִין וַוִיִּיאֵן אִוִּי גְרוֹב וּם דָּא

אִוִּי פִר הַאָּנֵדֵן, אֹנֵן אִוִּי אֲוִּיֵךְ פִּאֲסֵר נִוְעֵשׂ אֹנֵן פִּרְעֵן נִוְעֵלָעֵן
 מִוִּד אִים נִאָנְעֵן אִוִּיִן תַּחַּת רַעֲיָה הַם אִים אֲוִיָּה גִינְעֵעֵן אֹנֵן וַוִיִּיא
 רֵאנֵבֵךְ הַם דֵּר הַקֶּשֶׁר דִּי רִיזִידֵי וּם דִּי בְּרִידֵדֵר גִּיטְסֵעֵן נִרְעֵשׂ אֲוִי
 יוֹסֵף, הַם רֵאנֵבֵךְ גְּעָאנְשׂ צוּא וַוִיִּיא אִוִּי אִוִּי נִאָנְשׂ אִוִּי גִיט פּוֹן דְּעַר
 וַוִי אִוִּי נִוְעֵלָעֵן מִוִּד אֲוִי הַיִּבֵּן אֲנוּעֵרִי אֲוִּיִן פִּר אֲנוּעֵר פִּאֲסֵר

והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הילכים להוריד מצרימה

שיניהון וחוזו והא שיבת
ערבאי אתיא מגלעד
וגמליהון מעינין שגף
וקמף גלמסו אולין

בית יהודה

גיסא נואסער, נאר מען מיינט (מיס אין בו) נואך איז גיסא אין גרוב (אבל נחשים ונקרבים יש בו) אבר שלאנגען אונ געדעמן איז דא אין גרוב: (כה) וארחתו. זאגט רש"י (פתקובט) נוי דר תרגום מיינטש (שיבת) אמתה, פיר מענטשן צוזאמן וערט גערופן מתנה, שיבת גל'שם הזקני ארה) ווייל זיי גייען אין וועג, ווערן זיי גערופן ארחת, ארה איז שייטש אונעג, ארחת מיינט מען ריינענדיג נוס ריינען אין וועג, וויבאלדען נישאס גרוי. זאגט רש"י (מנה פרסם תהוב את מישאם) צו וואס קט די תורה געשריבען וועלכע סתורה זיי האבן געפירט (ההודיע פתן שכתן של צדיקים) צו מאכן וויסען דעם שער וואס הקב"ה גיט צום צדיקים (אין דרובן של עבדים לשאת אלא פארקויפן נאפט ונעקראסון און טראן פון דעם איז אשדעקטער רים וינה נרדנו בשמים יצא יונק מרים רים) און איינע פון יוספים ווערן האט זיך געטראפן זיי האבן געפירט ונכאתו. זאגט רש"י (כל כנופי בשמים הרבה קרוי נכאת) און אזו שייטש און פסקו ויראם את כל בית נכחות) ער קט זייא זיינע אפע מינים בשמים (ואנקודים תרגם לישן שגרה) דער כנופי (הקמף) צו איז אזו זאפט נוס רינט פון די בוימער ווערט געצירט מיט די געווינקן ובשמים וואס איז געווען צו קארטן אין מושבן: (ולוטו). זאגט רש"י (והשיחא יטבו בלשון משנה) און משיבות רופט מען דם לזיטתא (הביתנו פירשו שרש עשב) די רבנן זאגן דאס איז אונארציל פון אגראו וואס שפתי

חכמים

כחות ועג"ו אל' ט"ג צברו משום הויטע שלא יקלק את כחות הספיס וחס הכסופו שיהיט כל' סדיו אוחיון תחתונה וסיו מנשיעין שיהיט כחוד ולכך אמר אשר עליו ר"ל כחותי הספיס אשר עני הכתר וסעטע סדיו אוחיון תחתונה כדי להראות לו שלא על מה שחוסמו לו אכיו כחות הספיס עמו ואלא בליל דבתו רעט וסבולו וטעמוטע: ע"ל: ס רש"י ז"ל דיק מדבר: ס הכור רז או סה בו דבר כחות ועג"ו וזכתיס און זע נקרא רק ככלות אל' סו בו נחשוס ועקרבוס כנון ידעו רק נחשוס ועקרבוס דעכן ליכנס כחוריו וסכדקין וסוה ליקומוס על התורה

די האנט פון אמענטש, זאגט דאס ראובן געמיינט אז ער וועט אים ארסקעמען פון דיא ברידערס הענט, אפילו ער וועט ווין אין די גרוב מיט די שלאנגען, קען דאך הקב"ה מאכן די שלאנגן זאלן אים גיט בייסען, נוי די גייען האבן גיט געבליען צו דנאאל, וועט ער אים קענן רעשטין, נאך קעגען מיר זאגן די נמרא זאגט אפע היות זענען געקומן צום שלאנג און האבן געזאגט צו אים מיר הרגנן אמענטש האבן מיר אפגעניגן מיר גסין פלייש, אבער אזו דו בייסט פון דעם בייסין, אונ אפילו צו ריינען עסין זיין פלייש וועלסטו נאר אפעס פון ער, האט דער שלאנג געגעפענט וועלכע תנאה קט דר מענטש פון די לשון הרע וואס ער רעט, אויך בייס נאר דעם מענטש וואס רעט לשון הרע, ראובן קט איינע געוואלט וויסן דעם אמת אויב יוסף האט מאקי גירעט לשון הרע אויך דיא ברידר אדער גיין, דריבער צו די שלאנגן, אויב ער קט מאקי גירעט לשון הרע, קומט אים די שלאנגן זאלען אים בייסען, אונ אויב ער האט גיט גירעט לשון הרע וועלען זיי אים גיט בייסען:

הישר

אין איין גרוב. אין דעם גרוב איז גיט גינען וואסער אבער שלאנגען און ענדליקן איז גינען, און יוסף קט בייס געהאט און קט געשריגן מיט אבישר גישריי און גאט קט פד בארנן די שלאנגן און געדיסן אין די קיבער פון גרוב און זיי האבען צו יוסף גאר קיין שלעכצן גיטאן, און יוסף האט גישריגן פון דעם גרוב צו זיינע ברידר און זאגט צו זיי ווס קאם איך אייך גיטאן און פד קט האט איר גיט טראג פאר גאט איך בן דאך אייער וועט

אין איין גרוב. אין דעם גרוב איז גיט גינען וואסער אבער שלאנגען און ענדליקן איז גינען, און יוסף קט בייס געהאט און קט געשריגן מיט אבישר גישריי און גאט קט פד בארנן די שלאנגן און געדיסן אין די קיבער פון גרוב און זיי האבען צו יוסף גאר קיין שלעכצן גיטאן, און יוסף האט גישריגן פון דעם גרוב צו זיינע ברידר און זאגט צו זיי ווס קאם איך אייך גיטאן און פד קט האט איר גיט טראג פאר גאט איך בן דאך אייער וועט

אין איין גרוב. אין דעם גרוב איז גיט גינען וואסער אבער שלאנגען און ענדליקן איז גינען, און יוסף קט בייס געהאט און קט געשריגן מיט אבישר גישריי און גאט קט פד בארנן די שלאנגן און געדיסן אין די קיבער פון גרוב און זיי האבען צו יוסף גאר קיין שלעכצן גיטאן, און יוסף האט גישריגן פון דעם גרוב צו זיינע ברידר און זאגט צו זיי ווס קאם איך אייך גיטאן און פד קט האט איר גיט טראג פאר גאט איך בן דאך אייער וועט

כִּי יֹאמֶר יְהוָה אֶל־אֶחָיו מִה־בָּצַע
כִּי נִהַרְגָה אֶת־אֶחָיו וְכִסְיוֹ אֶת־דָּמוֹ׃
כִּי לָלוּ וְנִמְכְּרוּ לְיִשְׁמַעֲאֵלִים וַיִּדְנוּ
אֶל־תְּהִיבוֹ כִּי־אֶחָיו בְּשָׂרָנוּ הוּא
וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו׃ כֹּחַ וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים
מִדְּנִים סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־

לֶאֱחָתָא לְמַעְרִים׃ כִּי יֹאמֶר
יְהוָה לְאֶחָיו מִה־מָּוֶן
נִתְּהֵי לָנָא אֶרֶי נְקַטְוִי
יָת אֶחָיָא וְנִכְסֵי עַל
דְּמַה׃ כִּי אֶתְוּ וְנִזְבְּנִה
לְעַרְבָאֵי וַיִּדְנָא לָא תְהִי
בְּה אֶרֶי אֶחָיָא בְּסַרְנָא
הוּא וְקִבְּלוּ מִנָּה אֶחָיו׃
כֹּחַ וַיַּעֲבְרוּ גְבָרֵי מִדְּנִים

תו"א ויחמך יסודה כל אחיו סחרינים 1

רשבים

מיתה: (כח) ויעברו אנשים מדינים, ובחך שהיו וישבום אבותי 1585
ורחוקים היו קצת מן הכור צבולתי אכול על הרם וממתיים היו לישמעאליים
שראו וקודם שבאו לישמעאליים עברו אנשים מדינים אחריהם דרך ים וראוהו
כבור ונשכחו ומכרוהו המדינים לישמעאליים וי"ל שהאחים לא ראוהו ואינם
שכחבו אשר מכרתם אותו מצרימה י"ל שהגורמת מעשהם סיבה בכחורו

בית יהודא

הייקט אַפְּשָׁרוּלוֹוִיָּא אִין דִּי נִמְרָא נְדָה׃ (כו) וְזֶה בָּצַע׃
מִינְטָא מִעַן (כז) פְּרָגוּס וְעֵלְבֵּי גַעֲלָשׁ וְעֵלְבֵּי מִיר פֶּאֶרְרִינְעֵן
(פֶּרְרִינְבוֹ) וְוִי דִּי פְּרָגוּס טִיטְשֵׁשׁ׃ וְנִכְסֵי אֶת דְּבַח־ מִינְטָא
מִעַן וְנִשְׁעִים אֶת מִיתְהוּ וְעֵלְבֵּי מִיר דַּעַן קֶעֶנְט פֶּאֶרְרִינְעֵן וַיִּין
בְּלוֹשׁ ? וְעַשׂ דַּעַן גִּישׁ בְּעוֹוֹאקְט וְנִרְעָן צוֹ הַקְּבִי'ה אִנְג צו
אִינְדֶּר פֶּאטְטֶר אִז מִיר הַאָּבֵן אִימ גַּעֲרִינְתָּ ? (כח) וְנִשְׁעִינְוֹ׃
מִינְטָא מִעַן וְקִבְּלוּ (כט) דִּי בְּרִידֶר הַאָּבֵן אִנְגֶּעֶנְטִין וַיִּינְעֵ
רִייד־ וְאָנְט רִשְׁלִי וְיִבְרָ שְׁמִיעָה שְׁחִי'א בְּגַפְתָּ דְּכָרִים) וְוֹאָ עַם
שְׁטִיטֵי דֶר נֹאָרְט שְׁמִיעָה אִנְג מִעַן מִינְטָא אִנְגֶּעֶנְטִין דִּי רִייד־
(כגו) וְוִי דֶר נִישְׁעִינְוִן וְנִישְׁעֵי וְעַקְבֵּי אֶל־אִבּוֹ)׃ אִנְג

בעל המורים
נחשים ועקרבים ועוד גמרינין און כו מוים להכא מנאלי דלתיב נחש
סרף ועקרב והמון אשר און מוים: (כו) מוה בלע. ב' כנס'
הכל ואידך מוה בלע בדני וחבו מוה בלע בדני חס אחרוב את אחי:
(כח) וימשכו. ב' כנס' הכל ואידך וימשכו ויעלו את ירכמינו

רש"י

במש' נדה (דף ה'): (כו) מוה בצע. מוה מונן ע כתרונמו:
וכסיו את דמו. ונעלים את פ מיתהו: (כז) וישמעו.
וקבלו מניו וכל שמיעה שהיא קולת דברי' כגון זה וכגון ושמע
יעקב אל אביו נעש' וכשמע מתורגם נקבל וכל שהוא שמיעת
האוזן כגון וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן ורצה
שמועת ושמע ישראל שמעתי את תלונות כולן מתורגם ושמעו
ושמעת ושמע שמיע קדמו: (כח) ויעברו אנשים מדינים.
זו היא שירא אהרת והודיעה הכת' שמכר פעמים הרבה:
וימשכו. בני יעקב את יוסף מן הכור וימכרוהו צ לישמעאל'

מִיר וְעֵלְבֵּי אִנְגֶּעֶנְטִין אִוִּיף וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו׃ טִיטְשֵׁשׁ דֶּר
אִנְגֶּעֶנְטִין וַיִּינְעֵ רִייד־ אִוִּיף וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־אִבּוֹ)׃ טִיטְשֵׁשׁ
דֶּר פְּרָגוּס (קִבְּרִי' יַעֲקֹב מִן אֶבְרָהָם) יַעֲקֹב הָאֵם אִנְגֶּעֶנְטִין דִּי רִייד־ פֶּון וַיִּין פֶּאטְטֶר, (נִשְׁעִינְוֹ וְנִשְׁעֵי) טִיטְשֵׁשׁ דַּעַר פְּרָגוּס
(נִכְבִּיד וְנִכְבִּיל) מִיר וְעֵלְבֵּי טֶאָן אִנְג מִיר וְעֵלְבֵּי אִנְגֶּעֶנְטִין דִּי רִייד־ אִוִּיף וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בְּגַן, וְיִבְרָה
מִינְטָא שְׁמִיעָה הַעֲרָן, וְוֹאָ מִעַן הַעֲרָט מִיט דַּעַם אִוִּינְעֵ (כגו) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בְּגַן, וְיִבְרָה
דִּי מַעֲתָה וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּשְׁרָא, וְשְׁמִיעָה אֶת תְּלִינְוֹתָהּ, כָּלָן בְּתִרְגוּם) דִּי אֶלְעֵ וְוִינְטְטֶר טִיטְשֵׁשׁ דֶּר פְּרָגוּס (וַיִּשְׁעִינְוֹ וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּינְעֵ) וַיִּבְרָה
נִיחַעֲרֵט וְאָדָם אִנְג תְּהוּ (וַיִּשְׁמְעֵה) רַבְקָה הֵט נִיחַעֲרֵט (וַיִּשְׁמְעֵ) וְנִיחַעֲרֵט הֵט נִיחַעֲרֵט אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בְּגַן, וְיִבְרָה
פֶּאֶר מִיר: (כח) וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים כְּדִינִים. וְאָנְט רִשְׁלִי וְוִי הוּא יִשְׁרָא אֶתְרֵת) דָּם אִיז אִוִּין אִנְדֶּר מַהֲרָה, פֶּון כְּדִינִים
וְוִיִּדְעֵךְ הַכְּתוּב עֲנִיבְרָה פְּעִים הַרְבֵּה) דֶּר פֶּסוּק דַּעַרְבִיטֵשׁ
בְּרִידֶר צוֹ דִּי מְדִינִים, פֶּון דִּי מְדִינִים צוֹ דִּיא וַיִּשְׁמְעֵאִים, עֵינִין
רִשְׁבִּים וְשִׁחוֹ׃ וַיִּנְכְּסוּ׃ (כג) יַעֲקֹב אֶת יוֹסֵף מִן הַכּוֹר: דִּי

נעשה ושמעו) (בתורגם נקבל) טייטשש דר תרגום נקבל'
תרגום (קבילו מנה אחרתי) זינע ברודער האפען פון אים
דר תרגום (קבילו יעקב מן אברהם) יעקב האט אנגענומן די רייד פון זיין פאטער, (נעשה ונעשי) טייטשש דער תרגום
(נכבד ונכביל) מיר ועלבי טאן אונ מיר ועלבי אנגענומען דינע רייד אויף נויטור) (כל שריה שמיעת האזן) אונ וואו קען
מיינט שמיעה הערן, וואס קען הערט מיט דעם אויער (כגו) וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן, ויברה
די מעשה וישמעו וישרא, ושמיעה את תלונותיה, כלן בתרגום) די אלע ווינטער טייטשש דר תרגום (וישעין וישמעו ויניע) ויברה
ניהערט ואדם אונ תהו (וישמעה) רבקה הט ניהערט (וישמע) וניהערט הט ניהערט את קול ה' אלהים מתהלך בגן, ויברה
פאר מיר: (כח) ויעברו אנשים כדינים. ואנט רשלי ווי הוא ישרא אתרת) דם איז אוין אנדער מהרה, פון מדינים
ווידיךך הכתוב עניבברה פעמים הרבה) דר פסוק דערבייטש
ברידר צו די מדינים, פון די מדינים צו דיא וישמעאים, עינין
רשבים ושחו: וינכסו. (כג) יעקב את יוסף מן הכור: די

דעת וקנים מבעלי התוספות

(כח) וישכו ועלו. מתחלה מכרוהו כשהיה בכור בעשרים כסף
בלבד מפני שהוריקו פניו מפתח הנחשים ומיר וישכו עד חצי
הכור ומיר חזר לו תואר יפוי כשניצל מן הנחשים וכשראהו אחיו
יפה כבתחילה לא רצה לתתו בעשרים כסף ואמר להחזירו לכור

פירוש לתורת אלהים
(כו) מה נוס פאר אַעֲלֵט וְעַט אַרוֹס קוֹפֵן אִז
מִיר וְעֵלְבֵּי הַרְגָּן אִינְדֶּר בְּרִידֶר אִנְג מִיר וְעֵלְבֵּי פֶּאֶר
הוֹרְעֵן וַיִּין בְּלוֹשׁ׃ (כז) לְכִי לְאֶמְרָר גִּיין וְנִמְכְּרוּ לְיִשְׁמַעֲאֵלִים
אִנְג לְאֶמְרָר אִים פֶּר קוֹפֵן צוֹ דִּי וַיִּשְׁמְעֵאִים וַיִּדְנָו אִנְג
אִוִּינְעֵר הַעֲנֶד וְזָא גִישׁ וַיִּין אִוִּיף אִים כִּי דַּעַן עַר אִיז
דֶּאָךְ אִינְדֶּר בְּרִידֶר אִוִּינְעֵר בְּלוֹשׁ אִנְג פֶּלִיטִישׁ וַיִּשְׁמְעוּ
הַאָּבֵן וַיִּינְעֵךְ בְּרִידֶר פֶּר נִימְן וַיִּינְעֵךְ רִייד־: (כח) וַיַּעֲבְרוּ
אִנְג עַם וַעֲנֵן נְפִאָרִין מִאָּנֵן פֶּון מְדִינִין סְחָרִים (שֵׁיין כִּסְיִין)

דעת וקנים מבעלי התוספות
(כח) וישכו ועלו. מתחלה מכרוהו כשהיה בכור בעשרים כסף
בלבד מפני שהוריקו פניו מפתח הנחשים ומיר וישכו עד חצי
הכור ומיר חזר לו תואר יפוי כשניצל מן הנחשים וכשראהו אחיו
יפה כבתחילה לא רצה לתתו בעשרים כסף ואמר להחזירו לכור

פירוש לתורת אלהים
(כו) מה בצע פי בחרוג את אחינו וכסיו את דמו, דער
באר מים חיים שבייבש מיר געפינן ווען ירון האבן
געטרקט דעם גבאי זקניה, האט זיין בלוש געקאכט פון
גבוהראדן איז געקומן אונ הט געשאפטן טוינענדער ויין
אונ הט מיט ויינער בלוש ברעקט די בלוש פון זקניה, אונ
די בלוש פון זקניה איז גיט שטייט גענואנן. האט יהודה
געואנט איה האב מורא צו הרגן ויספן, טאטער טארן
מיר אים גיט הרגנען, וכסיו את דמו, ועלן מיר מונען
מיט אונזער בלוש ברעקן זיין בלוש:

גבראקט יוסף פון דעם גרוב ויבחרו אונ האבן פר
ספר הישר
ועש איר אוף היבן איינע פנים פר אונזער פאטער יעקב. אונ
יוסף

ברידער אונ איינע פאטער יעקב איז אוף מיין פאטער אונ ווי אזוי
18 29 19

וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו: ל וַיֵּשֶׁב אֶל-אָחִיו
 וַיֹּאמֶר הִלַּד אֵינְנוּ וְאָנִי אֵנָה אֲנִי--
 בָּא: לֹא וַיִּקְחוּ אֶת-כַּתְנֵת יוֹסֵף
 וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת-
 הַכַּתְנֵת בַּדָּם: לז וַיִּשְׁלַחוּ אֶת-כַּתְנֵת
 הַפְּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל-אֲבֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ

בְּנֵי אֵל וּבְנֵי לֵבֹשׁוֹתַי:
 ל וְתָב לָת אַחֲוֵהוּ וַיֹּאמֶר
 עֲלִימָא לִיתוּהוּ וְאָנָּה
 לָאן אֵנָּה אֲנִי: לא וַיִּסְבּוּ
 יָת כַּתְנֵיָא דְיוֹסֵף וַיִּכְסּוּ
 צְפִיר פִּר עִזֵּי וַיִּטְבְּלוּ יָת
 כַּתְנֵיָא בַּדָּמָא: לז וַיִּשְׁקֻהוּ
 יָת כַּתְנֵיָא דְפְּסֵי וַאֲחִיו
 לָת אַבְוּהוּן וַאֲמָרוּ דָּא
 הָרֹא וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים פִּר: וַיִּטְבְּלוּ אֶת
 כַּתְנֵיָא:

רשב"ם

למשכן מן הבור ואח"כ סכרוהו ליטמאליים: (א) אנה אני בא. למה באתי אל הבור: (ב) על ידי בני אדם שלא יגדלו הישועה אלא

בעל המורים

ללול בו שלים ד"א שכן ערך מנן ה' על כן כ' עשרים סלעים: (ל) ואני אנה אני בא. אשמך לא יתלם סכרוהו אלא כי וואמר קנאית

בית יהודה

בעדיקט דעם פאטרו (דָּבָר אֵסֶר) נָאָה אֲוֹאָה אִין פֿר וַוֹאָם
 רֵאזֵבִין אִין גִּישׁ גִּוּעֵן בִּין דְּעֵם פֿארקויפונג (עספֿ הַיָּת בְּשִׁפְךָ
 וּבְחַטְיֵיהֶוּ עַל שְׂבָבָה יַעֲזִי אֲבִיו) וְאָזֵבִין אִין גִּוּעֵן בְּשִׁעֲמִינָה
 מִישׁ זִין וְאָם אֲנִי מִישׁ זִין פֿאקטן טוֹיִל עַד הַט אִיפֿעֿר
 גְּעִטְרָאָן דָּם בְּעַט פֿון זִין פֿאקֿר פֿון בְּרֵהִים גְּעִטְרָאִישׁ אִין
 וַעֲרֵא אִיךָ קוֹמֵעֵן אֵנָּה אֲבִיבָה מַעֲזֵרָא שֶׁל אֲבִיא וּוְאִוְהִין וַעֲרֵא
 וְעַד אִיךָ זֵינִן פֿון מִינן פֿאקֿעֿר: (א) וְשִׁעִיר עִזִּים. פֿאר וַוֹאָם הָאָבִין זִין גְּעִשְׁאָבִין אֲצִיגָא?
 דְּמִי דוֹפָה לְשֶׁל אָדָם) טוֹיִל דִּי בְּלוֹשׁ פֿון אֲצִיב אִין גְּלִיף צו דִּי בְּלוֹשׁ פֿון אֲצִיב: (א) וְאָנָּה רֵשִׁי (וְהִשְׁמַח
 כַּתְנֵת אִין דְּעַר נָאָמֵעֵן פֿון אֲהַעֲמֵד (וּבְשִׁטְוֵיהֶוּ דְּבִקְחָה לְמִיבָה
 אֲהַרְתָּ) וַעֲרֵן דִּר וַוֹאָרֵךְ כַּתְנֵת אִין בְּהַעֲמָט צו נָאָה אֲוֹאָרֵךְ

רש"י

ד"א עסוק ה' בשקור ר ובתעניתו על שכלכל יאועי אביו:
 (ל) אנה אני בא. אנה אכרם ש מעטרו של אבא.
 זש שיעיר עזים. דמו לומה לכל אדם: הכתנת.
 זה שמה ובסעיה לזוקה למוה אחרת כנון כתנת יוסף
 זין מוֹשְׁעֵר גְּעִטְרָאִישׁ (א) וְאָנָּה אֲנִי בָּא. וּוְאִוְהִין
 אִיךָ לְוִיפֿן אִיךָ גִּישׁ זְעָה דְּעֵם צַעַר פֿון מִינן פֿאקֿעֿר:
 דְּמִי דוֹפָה לְשֶׁל אָדָם) טוֹיִל דִּי בְּלוֹשׁ פֿון אֲצִיב אִין גְּלִיף צו דִּי בְּלוֹשׁ פֿון אֲצִיב: (א) וְאָנָּה רֵשִׁי (וְהִשְׁמַח
 כַּתְנֵת אִין דְּעַר נָאָמֵעֵן פֿון אֲהַעֲמֵד (וּבְשִׁטְוֵיהֶוּ דְּבִקְחָה לְמִיבָה
 אֲהַרְתָּ) וַעֲרֵן דִּר וַוֹאָרֵךְ כַּתְנֵת אִין בְּהַעֲמָט צו נָאָה אֲוֹאָרֵךְ

שפתי חכמים

יכול להמתין מהספ"ל: ר דיק מנדכתיס הכל וישך ראוין אל הסור
 ונאמר גבי מנדכי וישך מנדכי אל עשר הולך מס להלן כקב ובתענית
 ה"ג כלן. וז"ל דהא דעשה תשובה היינו בלגנא מ"ה לא הוה כשעת
 וחת ליהודי בין יהודה יהודה על מנשה תמר הוה נמי ראוין
 על מנשה בלגנא ועשה תשובה אלא מתחלה עשה בלגנא ואח"כ עשה
 כשאר לו מקום לכרות עם וז"ל דר"ל אנה אני בא כקצו א"כ ואני
 מותר אלא ה"ק נאמר סהיל אינו נאסך לו הנקוס ולא

עת זקנים מבטלי התוספות

(לב) וישלחו את כתונת הפסים, פי' על ידי שליה ויביאו אז
 הישלוהו אל אביהם ויש אומר גרורה כמו מעבור בשלה וכמו
 מוכיה דל"כ הוה דברי רש"י כותרים אהדדי דהא כפ' וחת הכרעה פי'
 על מנשה בלגנא ועשה תשובה אלא מתחלה עשה בלגנא ואח"כ עשה
 כשאר לו מקום לכרות עם וז"ל דר"ל אנה אני בא כקצו א"כ ואני
 מותר אלא ה"ק נאמר סהיל אינו נאסך לו הנקוס ולא

יוסף וישחטו אנה האבין גישאבטען אציגעלע פון
 ציגן ויטבילו אנה האבין איין גיטונקט דם העמקל אין
 דעם בלוש אנה דרום האבין זיי גינוען בלוש פון
 אציג ווארום עם אין גליף צו דעם בלוש פון
 אמינעטש: (א) וישלחו אנה זיי האבן גישיקט אדר
 צו שטאבטען דאס זיידען העמקל ויביאו אנה האבין

ויקבע האם ראובן צו ריפן ויניע קליידר [ש"י]:
 (ל) וישב הוה ראובן ויידר גיקערט צו ויניע בריידר
 ויאמר אנה הוה גינאגט תילד איננו דם קינד יוסף איז
 גיש דא ואני אנה איה אנה ויא אהין וועל איה קומן
 ויא אהין וועל איה אמינעטש פון דעם צער פון מיון
 פאטער: (א) ויקחו האבין זיי גינוען דם העמקל פון

הישר
 גינוען אונד וישחטו אנה גיש אנוען גיש איז גיש אנו אף דעם
 קנעכט. האבן זיי גינעטש עם קאן ער זין ער זאל זין אייך
 קנעכט נארום ער איז שיער פון איה ער מיון זיין אייך האר
 אנה אצונד ונאמן מיר צו איה אז מיר הערען גיש אייגרי רייד
 דען מיר האבן גינעטש דם ויניעל אן איין גיב איה דער מרדך
 אנה האבן ארום גינעטש זייער שיערדען אנה האבן געוואקט מיש
 זיי מלחמה האלטן. אנה שמיין אז איה געשטאבט אנה האבן
 ארום גענומן זיין שווערד אנה האבן געקענט צו די מדינות אנה
 האבן זיין גינעטש גיטאן אז די ערד האבן געשיקט אנה דיא
 מדינות האבן זיך וייער דר שראקן אנה זענען געפאלען צו דער
 ערד. אנה די מדינות האבן גינעטש צו די בריידר פון יוסף גיש

ספר
 פארשטן פון אנה זיין בלוש זיין געה איז מיר ויין אים פון קאן
 צו די וישעמאלים ווס גיין צו מדינות גיש ער שון משיקא פאר
 לזון ווערין איז די נאך גיעלען די בריידר אנה האבן געזאן אז
 זיי וידען האבן זיי איין געה געזען. דר מייך האבן די מדינות
 גינאקט וייער אפרוק האבן די מדינות דער זעלן דעם גיב
 זענען זיי צו געזאגן צו דעם גיב זיין האבן גימינט אז
 דארטן איז פה האנדען וואסר זענען די מדינות געקומען צו דעם
 גיב האבן זיי דר הערש דם קול פון יוסף. האבן זיי דר זעקן
 אז עם שטייט ויער איין שוין ויניעל. אנה זיי האבן ויפן ארום
 גינעטש פון דעם גיב אנה געזען אנוען גינאקט וייער זענען. אנה
 די בריידר פון יוסף האבן געזאגן צו די מדינות וואס האבן אר

(א) הערה ווען דאס בעט פון יעקב וואלט געליבטן שטיין אז בלחיים וואלט בלהא גבאיין נאך אונזן וואלט געזען דרייעטן שבטים אין
 צאלה פון ווארט אהר. אהר בטרעט דרייעטן. וואלט אלע בריידר זינען איינע אנה עם וואלט קיין קריב זינען אנה יוסף וואלט גיש
 פארקויפט גינאקט. אנה ווייל יעקב האבן געוואקט מיש רוח וקיש אז דאס קינד פון נאר גיבאיין. זענען פון בלחא דריבער האבן ער אריינגעשטעלט
 זיין בעט אין דעם געזאלט פון בלחא. אנה אז וואבן האבן ארום גענומן דאס בעט פון יעקב אנה האבן זיי געשטאבט אנה געזאלט פון זיין מוסר
 לאה אין קיין גינאקט. קינד גינאקט גינאקט. אנה אז גיש גינאקט אהר. נאר קריב אנה גינאקט. דריבער אז וואבן האבן געזען די גינאקט
 גינאקט פון דעם גיב אנה געזען אנוען גינאקט וייער זענען. אנה זיי האבן אריינגעשטעלט דעם בעט פון יוסף וואלט געזאלט. דריבער
 אז ער האבן גענומן פאסטין אנה אפאקטן וואק זענען די עברה:

זאת מצאנו הפרינא הכתנת בנה
 הוא אסי-לא: יי ויכירהו יאמר כתנת
 בני חיה רעה אכלתהו טרף טרף
 יוסף: לד ויקרע יעקב שמלתיו וישם

אישפחנא אשתמודע פגן
 הכתנא דנהך היא אם
 לא: לא: ואשתמודעה
 ואמר כתנא דברי
 חיה בישחא אכלתה
 מקמר קמיל יוסף:
 לו ויבוע יעקב לבשושהו

תו"א הכר לא חסדי י

בעל המורים

לכטרה שנתה לו: (לב) הכר לא: ב' במס' הכא אולוך הכר לא למי החוממת והסוליס בל' שרימה יודעה את אביו באותו ל' כדע ממונו .

בית יהודה

(כגו) דהיינו (כתנת יוסף כהנת פסים, כתנת בר, קיוד
 כתנת) איז געפינטליכ פתנת: (לג) ניאמר כהנת בני .
 (היא זו) ויאבב הט געזאגט די העמד איז פון מיין זונה: ויהא
 רעה אכלתהו . זאגט רש"י (געזאגט ב' רוח הקודש) אין
 יעקב איז איצט אריינגעקומן אגבאה (כיפן שפאנגה ב'
 אשת פוטיו) דס ווייב פון פוטיו (נעט זיין אויפגעוויצט
 אויף יוסף און זיא וועט זיין די שפאנגע טיה וואס נעט אים
 תפוסה וגעפינגעניס) (הקפ"ה לא נהא לו הקב"ה) פאר נוס
 יוסף (רפי שפאנגהו וקללו את פ' מי שפאנגה) ווייב די ברוינער
 ווערען זאגען צו יעקב וואו יוסף איז אהייך געקומען (והשפ'ו
 ווי' הקב"ה זאל שפראכן דעם מענטש וואס נעט שפעס
 האבען מיט אים געשאן ואבל יצחק היה יודע שיהא חיי אבער

כתנת פסיס כתנת כל נקוד כתנת: (לב) ויאמר כהנת
 בני . זה היא זו: חיה רעה אכלתהו . ללגה כל רוח
 הקדש (כ"ר) כופו שתגרה זו אשת פוטיו ר' אלמה לא
 גלה לו הקב"ה לפי שהרגומו וקללו את כל מי שגילה וסתפו
 להקב"ה ב עמסה (תנחומא) אבל יצחק היה יודע שהוא חי
 אויף-געסן, ווייב דנהך איר נעט גר זיין צוועלף יאר אין
 האבן געזאגט אחרם און האבן געפארבט די מענטשן וואס
 לחקב"ה עקבם) ווי האבן גענומען הקב"ה צו זיין אשיות צו
 יעקב פון געוואוינט אין ארץ עבר וואס די ברוינער
 יצחק הט געוואוינט אין ארץ עבר (אמר) יצחק הט געזאגט

דעת זקנים מבעלי התוספות

שליחך פדרס ויביאו וי: עצימן אל אביהן כדי שיהא להן אמטלא
 לומר שיהו טורף: הכר נא וי: יהודה אמרו ולכך נפרע ממנו
 בלשון זה על משה דתמר דביתו הכר נא למי החותמת:

לכטרה שנתה לו: ת וסדי נא מוקף קלז כי בולת הוא לו אין לו
 מנוח: א דלכ"כ לא הו"ל לנמתי חלל טרוף טורף יוסף וע"ק מנא
 ידע שחיה רעפ טרפתו לנלא לטעמי הכוונה: ב בודל לא היה
 מוכרח לך חלל בעלזו הי' ומכיס עמסה ומפי כוונ דכרס חלא
 כדי שיקיים כי בר היה ורעך דאי היה ודע יעקב לא הורק
 יודע יעקב היה מוקלל אחס לנחות את שמש ואו וכלה ודע של
 ללוח לו נשמע מלא הי' מוכרח לך ואם רלס היה מנלה חלא
 וטעל כדמריש' כמזמן ימים רעס כ"כ מה כו' וקסה 'למנו חס כ"כ
 ולמה היה מנעזו כ"כ מה חלא ממוס זה היה עשה כנגד כ"כ מה

שפתי חכמים
 ליקומי מרדכי

(ל"ב-ל"ג) זאת מצאנו רש"י טרף טרף וגו'. דער מדרש
 זאגט די ברוינער האבן געווארפן גורל וער זאל
 זאגען צו וויינער פאטער די בשורה פון יוסף, איז געפאלן
 דר גורל אויף יהודה, איז יהודה געווען דר אגואנר צום
 פאטער, אלע ברוינער זענן געשטאנן אריבער יהודה און האבן
 געשוויגן, און האבען געהערט די רייד דר יהודה, און
 האבן גיזעהן דעם פרויער וואס איז געקומן אויף דעם פנים
 פון וויינער אלטן פאטער און האבן גיזעהן זיינע שרעיון,
 און יעקב הט געזאגט חיה רעה אכלתהו, אשפאנגע טיה
 הט אים אפגעגעסן, דאס האט גר געמישט אויף יהודה,
 נעקב הט הייזש גינען יהודה אז ער האט געהרג'ט יוסף י,
 יוסף הט דערצוויילט זיינע פלומות נוס גינען אז ער נעט
 בו אחיו, זיינע ברוינר האבען אים פקאמ גינען האט ער
 נוי עם שטייט אין פסקו גור ארתי יהודה, יהודה איז נוי
 צוריסען געווארן פון אמתה? אז נוי וואלט נוס געפארבן אריבער
 דס גיט געוואלט, נאר ער הט געזאגט צוויי מאה'ל דעם
 יהודה, אבער דנהך אמתה,

ג'יבראקט צו זיינער פאטער ויאמרו און האבן גינאנט
 דס העמדל האבן מיר געזען בשר נא דר קאן כתנת
 אוב עם איז דס העמדל פון דיין זון אס לא און
 אוב גיט: (ל"ג) ויכירה אונ יעקב הט דס דער קענט
 ניאמר און הט גינאנט דס העמדל איז פון מיין זון
 חיה רעה אבינוע חיה האט אים אויף גיגעסען פרוי
 ער איז ווארען פאר צוקט יוסף: (ל"ד) ויקרע און
 יעקב הט צו ריזען זיינע קליידער ווישם און האט
 ווייב יהודה איז געווען דער פלף אויף זיינע ברוינער און
 זיין אפלה קען זיין געזען קנאה ווויט עם שטייט וקנאו
 אים געשריגט, און יהודה איז געווען געפארבן צו אמתה,
 אלעייב, ווארען קען דען זיין טרוף טרף יוסף, אז יוסף איז
 אויף דר ערד אשפאנגע פיינדל פון יוסף? נאר זאגן הט ער
 ווארט טרוף, טרוף טרוף, וויא עם איז געווען, דנהך
 אבער יוסף איז גיט דא:

הישר

אוי וינער ברוינר ראובן איז גיט גינען מיט נוי אין דער געברע
 צייט, איז דיא ברוינרס האבען גענומן יוספין און זענען אריבער
 געזאגן מיט אים, איז אריפן ווע האבן זיך די ברוינרס געזען
 נוס זיי האבען נישאן נויא האבען גיברעם איין זינגל פון די שברים
 מאכט און ער געבט, און אז מען וועט גינען דס זינגל פייא
 אונן זענען מיר גיטיים זענן איבר אים, און דר ווייל זענען די
 יימשעאלים

פארשט און זאגן מיט וויינע צו נוס בארארפט איר האבען
 אז איין קניגס ער זאל אין ציך ווינר שפענין פ' קאפס אים
 בעסער צו אונן און מיר וועלען אויף זענן וויא פיל איר וויילט און
 קאפס הט דס אויף גינאן אז די ברוינרס זאלן חשק האבען אים צו
 קאפן פרי די קניגער פון יעקב זאלן גיט מיטן וויינער ברוינר, און
 די ברוינער האבן פאר'ר יוסף פ' קאפס פ' אגאנצ'ע שפיק וינר

אֵרַד אֶרְבְּנֵי אָבֶל שְׂאֵלָה וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ אָבִיו: לו וְהַמְדִּינִים מְכָרוּ אֹתוֹ אֶל־ מִצְרַיִם לְפֹטִיפָר סָרִיס פְּרֻעָה עַד

תַּחֲמוּמֵי וַאֲמַר אֶרְבֵּי
אָחוֹת לֹת (ע"ל) בְּרֵי פֶד
אֶבְרָאָה לְשֵׂאֵל וּבְכָא
יְתָה אֲבוּהֵי: לו וַיִּמְדִּינָא
וּבְרֵינּוּ יְתָה לְמִצְרַיִם
לְפֹטִיפָר רַבָּא דְּפְרֻעָה

רשב"ם

יצחק אבי כי היה יודע שלא נהרג (לו) והמדנים מכרו אותו. אל (מדנים) מצרים מן ומדון וישמעאילים אחים היומדון וישמעאילים אחו. הלז לפי הפשט לכך הוא אמר כי מדנים (מדנים) מכרוהו וישמעאילים חוריהו

בית יהודה

אין אמת לעבט ער, קענט דר מענטש ווערן געטרייסט
(שעל בית נזורה נזרה שישתבח מן הלב) ווארום עם איז
אנזרה פון הקב"ה אז אמת זאל פארנעמן ווערן פון הארצן
וואל על הים) אבער אלעבעדויר זאל פארנעמן ווערן איז
גוט נגד געווארן פון הקב"ה: וואד אל גיט: (כמו על גני)
וויא עס וואלט געשטאנן על גני, ועקב האט געוואקט
ווערן מיין ויהו וועל איך טרויערן ביי צום שטארבן אונ
מען וועט מיר לייזן אפרויערען אין גרום ופרעה אל
משמשין בלשון ע"ל) אונ פיל מאד שטייט אל אונ מען
מיינט ע"ל, ווי עס שטייט אין ספר און שאלה זאל בית

רש"י

על הכי וסבור שמת ו של המת נגורה גזירה שישתכח מן
הלב ולא על הכי: אורז אל בניו, כמו על בני והכרה אל
משמחין בלשון על (ש"כ כח) אל שאל ואל בית הדמים
(ש"ל ד) אל הלכה ארון האלמים ואל (מות) המיה ואיסח:
אבל שאולה. כפסוטו לשון קבר הוא צבאלי אקבר ולא
חתום כל ימי ח ומלרשו ניהנס סימן זה הוה מפור בידי
מפי הנצורה אס לא ימות א' מנכי כהוי מוכטה אלי מ שאני
רוחה ניהנס: ויברך אותו אביו. ויחך היה כוכה מפני
צרתו של ועקב חבל לא היה מתחלה י שהיה יודע שהוא חי:

הדמים אונ עם דארף שטיין על שאלה זאל אונ ווערן בית הדמים, נאך שטייט אין פסוק
אל הלקח ארון האלמים ואל מות קמיה ואישה, מיינט מען על הלקח ועל מות, ווערן דעם וואס דר ארון האלמים
איז אוועקגענומן ונארען אונ וויינט דעם וואס איר שווער אונ איר מואן זענן גשטארבן: ואל שטייט שאלה זאל נאך רש"י
אכפישמו לשון קבר (הוא) שאלה זאל וויינט דעם קבר (באבלי אפר) מיט מין טרויער וועל איך
בבראבן ווערן: אונ איר וועל מיר גוט טרויערען ביי מיינע אלע טעג אונ יאהרין וועלן זיך ענדין (והדרשו גיהנס) דר
קורש ונאם שאלה זאל וויינט מען דעם גיהנס (ויפן זה היה קבור בריי כפר הקבורה) דעם צייקען האב איך פון הקב"ה
(אם לא ימות אחר כפי בחי) אויב ביי מיין לעבען וועט איין קינד גוט שטארבן (מוכפח אני שאני רואה גיהנס) בון איר
פאר וזקערט איר וועל גוט זעהן דעם גיהנס, אבער איצט אז יוסף לעבט גוט וועל איך געוויס גיין אין גיהנס:
וברך אותו אביו. מיינט מען (צחק ויהי בוכה כפי צרתו של עקב) יצחק האט געוויינט שאלה זאל צרות פון זיין ווען
עקב (נאך לא היה מת) יצחק איז גוט געווען אאבל וויא אויף אמת (שלהי יודע שהיה חי) וייל ער האט געוואקט

דעת זקנים מבעלי התוספות

נחמיה לא נצטרך לתרגם בת איש כנעני גבר תנאי אלא כנעני
במש. מירו קשוא אליב דר' יהודה דאמרין קים א"ל אפילו
ערובי רובם שילין גם מצות יבום היו מקיימין דברתי: כל אשת
אחך ויבם אותה וא"כ האיד השבטים נשאו אחיותיהם וגם יצק
היא נשאו שתי אחיות בחיתין. וייל כי מאחר שלא נצטוו על
היתרה א"ע"פ שירועה ברות הקדש מה שהיו רוצין ויו מקיימין
ומה שהיו רוצין לו מעתה, והוא דאמרין כעריב פסחים
שכסותיהו של צדוקים לתידר לבא נותנים כום של ברכת לברך
ליצקב דשאל אומר לא אברך מפני שנשאתי שתי אחיות בחיתין
אלמא דשאל אומר עשה. א"ל דמי' הואיל ונתירה תורה לאסור
איכא קצת עונש בדבר וא"פ' נשאו א"ג דאיכא קצת עונש
לפי שלא היה רוצה אלא מן הצדקנות ולא מצא בדבר צדקנות
כמותו וגם אחת מן לא היתה יכולה להוליד לברה כל השנים עשר
שבטים: ויברך אותו אביו. פירש"י יצחק היה כוכה מצד השל
יעקב אבל לא הויה מתאבל כי הויה יודע שהוא חי ולא רצה
לגלות ליעקב מפני כבוד השכינה כדפרי' לגיל לענין מי
שהחרים ונשתי' לקב"ה עמלן שלא לגלות הדבר וא"ע"פ שכבוד
מגיד דבריו ליעקב לא הגיד מפני החרם וכשרידו למצרים
רוח יעקב אביהם. מכלל דעד השתא לא שרתה עליו שבינה:

שפתי חכמים

א' שאל התלומה שגולדע עם אחיו והיהס אחרו מן הסב ולא מן
האס לזכני נח אחרו מן הסב לא חיו ערוס: ו שמעתי להקשות
זכר ועקב לא היה יודע שארן קבלין תחומין על הכי וסבור שהוא
מת ואלכ' למה היה מתחבל על יוסף אל היה יודע שהוא חי ו"ל דהא
שחלו' לזין קבלין תחומין על הכי וסבור שהוא מת דבר זה לא
למה אלא וועקב כיון דגזירה היא סמחא בסכח מן הלז ומקבלין
תחומין עליו ועקב לא קבל ש"מ דארן קבלין תחומין על הכי וכו'
וא"ל' ויעקב לא ידע זה והנהי'ל' ח' כסאדס מנער את עלמו
אזי יודע שהוא מנער עלמו ויתר מדאי שהוא סבור של הלער היה
אזי נחשב לנלוס: ו פי' עונש בני של יצק לפרשו אלל או לו
כמו ואינומך. הלך אליו מנרד וכמו ויאמר אליו אני ה': ח פי'
שאלותיו ואת תפקידי כי עד שאקבר ולא שפיהס אלכ בקבר כי אין
עם לא צלולות ולא שניה: ש כי שאלה הוא א' מו' שנות שים
לניהנס. [ג"ל] כענע הוא כי דין האדס ניהנס' י"ב חודש ולא כל
בניו קיימים שהס כנגד י"ב חודש שהס שהוא דין האדס ניהנס' אז
אין ניהנס שנות בו: ו קד"ל דלא ה"ל לכתוב אלל ויברך אותו כונו
שכחבו לגיל כל בניו וכל שנותיו לנמו. וע"ק אלל נאמר ויברך ולא

מצאוהו חי אז היתרו החרם ושרתה עליו שבינה כדכתיב ותחי
ער זיך גיט גיוואלט לאזין מרייסקען (עיי' רש"י)
ניאמר אונ ער הטג גיגאנט איר וועל נידערן דורה מיין
זודן אבל מיט מרווערקהייט שאלה אין גרום איר וועל
מיה גיט מרייסקען ווי לאנג איר וועל לעבן (עיי' רש"י)

מפירוש לתורת אלמים
בג"ל אונ גיין פאמטר האט אים באוויינגט: (לו) והמדנים
אונ די מדנים האבן אים פאר קופט נאך מצרים
לפוטופר צו פוטופר סרס פרעה דר גלעזמטר בדינר פון
פרעה שר הפחיתים דער גלעזמטר. שעלעמ מייקמטר פון

הישר
וישמעאילים אונ קט יוספין גינשאנן ארף דר פאק נהי יוסף נאך מעד
אז געהיבן צו וויינ אונ יוסף אונ נעקען מיר געווען ארן וועג
אונ קש גאר גוט געקענט גיין פחמת דאס בוישרונג ווס עם האט
אים גימראבן. אלע יושמעאילים האבן אים געשאנן אונ ג גינעקט
אונ האבן אים גישראבן פרי ער נאך ארף קען צו גינען. אונ

הַמִּבְחָיִם: פ רביעי לה א ויהי בעת
 ההוא ייָרַד יְהוָה מֵאֵת אֲחִיו וַיֵּט
 עַד-אִישׁ עַד לְמִיּוֹשְׁמוֹ הַיְרֵה: ב וַיִּרְאֵ-
 שָׁם יְהוָה בַּת-אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ
 שׁוּעַ וַיִּקְרָהּ וַיִּבֵּא אֵלֶיהָ: ג וַתַּהַר
 וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ עֵר:
 ד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת-
 שְׁמוֹ אוֹנָן: ה וַתִּסַּף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן

דַּבְּ קְמוּלְיָא: א וַיְהִי
 בְּעֵתָא הַהִיא וַיִּנְחַת
 יְהוָה מִלְּמַת אֲחִיו
 וַיִּסְמָא עַד נִבְרָא עַד לְמִיּוֹשְׁמֵהּ
 וַיִּשְׂמָה חִירָה: ב וַיִּרְוּ
 תַּמָּן יְהוָה בַּת
 תַּנְרָא וַיִּשְׂמָה שׁוּעַ וַנְּקַבְהּ
 וְעַל לִוְתָה: ג וַעֲדִיאת
 וַיֵּלִידת בֵּר וַקְרָא ית
 שְׁמָה עֵר: ד וַעֲדִיאת
 עוֹד וַיֵּלִידת בֵּר וַקְרָת
 ית שְׁמָה אוֹנָן: ה וַאֲוִיסִיפת
 עוֹד וַיֵּלִידת בֵּר וַקְרָת
 תוֹא וַיִּטֵּי כַּת מוֹטָה יג מִכְדִּילִין קפ:
 וַיֵּלֵד טַס פִּסְתִּים ג:

רשב"ם

שמה כי שניהם אחד הם לפי הפשט: (ב) כנעני, כחרומו נרמז, כמו כנעניה נכבדי ארץ, כנען בידו מאוני מרמה, כי מבנות כנען היו נהורים: רש"י

בית יהודה

אז יוסף לעקב: (לו) והמבחים, (שחסי בהמות המלך) ושיפור איז גרוען אשר ואצ'פערן אכטינג צו געבן אויף דיא מענטשן וויס שעיסן די בהמות פון מלך: (א) ענהה דעת הריאו, פרעגט רש"י (למה נקמה פרשה זו למה) פאר וויס איז געשריבן די פרשה דא ויהפסיק בפרשת' של יוסף: מען קט אויפגייערנט אין מיטען דערצוילונג פון יוסף אונג אנגעהויבען דערצויערען מיט יהודה (ללמד) צו לערנען פרייער האפן געזעהן דעם צער פון זייער פאטער האבען זיט טענהר זיין קיין אלעטער אויף זיי (אמר) זיית האבען מען זאל יוסף'ן פארקויפן האבען מיר דיק געפאלנט (איל) אפרת להשיבו) ווען דא וואקסט זאגן מיר זאלן אים צוריק שיקען צום פאטער (היינו שומעים דך) וואקסטן מיר דיק פאלגן: וויס מאת אחיו, יהודה איז אוועקגעגאנגן פון זיינע פרייער: ועד איש גדולתו מיו דר איז געקומען ביז צו אפענטש וויס האט געוואקנט אין ערד'ס (שפתא עמ) פרייען מען (תקרא) אסתר: (ה) ויהיה כפיו, (ושם התקרא)

(לו) המבחים, שומעי כמותו כ המלך: (א) ויהי בעת ההוא, למה נמכה פרשה זו ללאו והפסיק בפרשתו של יוסף ללמד שהוריוכו אחיו מגדולתו כשראו כלרת אביהם אמרו להא אמרת לנכרו אלו אמרת להשיבו היינו שומעים לך: ויט, מאת אחיו: עד איש ערלמי, כשתתק עמו: (ב) כנעני, ל תגרא (כ"ר): (ה) והיה בכיזב, (פסחוס)

(שהגרידה אחיו מגדולתו כשראו בפרת אביהם) ווען דא זיית אראפגעגרייערן יהודה פון זיין גרויסקייט, ער זאל געזאגט צו יהודה (אמר אפרת לטרו) דו האסט געזאגט אפרת להשיבו) ווען דא וואקסט זאגן מיר זאלן אים צוריק שיקען צום פאטער (היינו שומעים דך) וואקסטן מיר דיק פאלגן: וויס מאת אחיו, יהודה איז אוועקגעגאנגן פון זיינע פרייער: ועד איש גדולתו מיו דר איז געקומען ביז צו אפענטש וויס האט געוואקנט אין ערד'ס (שפתא עמ) פרייען מען (תקרא) אסתר: (ה) ויהיה כפיו, (ושם התקרא)

דעת רמב"ם מבטלי התוספות

(א) ויירד יהודה, דרש ר"ל הורירוהו מגדולתו מפני המכירה, והקשה ר' אברהם בע"ל כי לא תמצאן יוסף במכירתו היה בין יושבי המצרים כי אם כ"ב שנה שרדו יוסף במכירתו היה בין יושבי וכן שלשים היה בעמדו לפני פרעה הרינו המכירה עד כאן

יורג נפשות שהו מאלו יתל, והתרגום כל אפי' דהוי' ממונה על פירוש לתורת אלהים

דעם מלך: (א) ויהי אונג עס איז גרייען אין דר ערלביגער צייט ויירד יהודה, יהודה קט ויהודה גרייער פון זיינע פרייער זיט אונג האט גינגיגט ביזו אמאן פון ערלמי וישמו אונג זיין נאמען איז גינען חירה, (ישו גמי): (ב) ויירא קט דארטין יהודה געזעהן אסאכעטער פון אסוחר וישמו אונג זיין נאמען איז גרוען שווע גוקהה ספר הישר

קאט האט גינען דאס פון אונג כירעניס פון יוסף קט גאט און גישקט איה די ישמעאליס אין פלעקעניש אונג איין שרעקליש אונג וועיקע האנד פון די ישמעאליס האבן געשלאגן יוסף'ן אויף די האנד פו דארט גינארן, אונג די ישמעאליס האבן גינאנט איינר צום אנדערן (קאט איז דא זאך ווי גאט קט צו אונג געטאן איה

צו געשאפען די ריקטיגקייט פון מלך המשיח, וואס וועט

שפתי חכמים

לאמר ויחבל כמ"ס לעיל ויחבל על לנו ועו"ם זה ילחק וגי ילחק לא יתכן לכתיב ויחבל דקח לא הו"ס מתחבל ליער הו"ס שוסף חי ואל' מלא ידע זה שואל י"ל סק"ה גילה לו שלא יעטר את עמנו לפי שלא הסרינו רק שלא לגלות לעקב: ב דאס אמון לו נוסף לרי ולעט שלא זוק מריס רע של ופי וכו' כ"ס שלא יבוא איתו נירי על הסרגים מחוסי מיהת הוא עמנו לא היגס: ל א"ת מנ"ל לרש"י

קט ער זיט גנובן גיבא אליה אונג איז צו איר גקומן: (ג) ותהר ותלד בן אונג זיט איז וואקן מענעקת אונג קט גיבארן אוורן ויקרא את שמו קט ער גרנפן זיין נאמן ער: (ד) ותהר עוד אונג זיט איז וואקען נאך אמאל מענעקת ותלד בן אונג קט גיבארן אוונג ותקרא את שמו איזו קט זיט גרנפן זיין נאמען אוונג: (ה) ויחסף עוד משלים על התורה

(א) ויהי בעת ההוא ויירד יהודה מאת אחיו וגי, דער מדרש שרייבט כפי שמואל בר נתן קאט געזאגט דא שטייט ווען גענוען באשעפטיגט צווא פארקויפן יוסף'ן, יוסף איז געווען באשעפטיגט מיט זיינע צרות, ראונו מיט זיין צער, וקטב מיט זיין צער, יהודה איז גרוען פשעפטיגט צו נעמן אווייב, הקביה איז גרוען פשעפטיגט איצט אויפקויפען פון יהודה'ס מתנות, יהודה זאל זיך צוואמען

וּתְקַרְאֵת שְׁמוֹ שְׁלֵה וְהָיָה בְכוֹיֵב
 בְּלִדְתָהּ אֵתוּ: וַיִּקְרָא יְהוּדָה אֵשָׁה
 לְעַר בְּכוֹרוֹ וַשְׁמָהּ תָמָר: וַיְהִי עַר
 בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּמְתְּהוּ
 יְהוָה: וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בְּנֵי אֵלֶי:

וַתִּשְׁמָה שְׁלֵה וְהָיָה
 בְּכוֹיֵב פֶּד וַיִּלְדַת יְתָה:
 וַיִּנְסִיב יְהוּדָה אֶתְתָא
 לְעַר בּוֹכְרָה וַשְׁמָהּ
 תָמָר: וְהָיָה עַר בּוֹכְרָא
 דִּיהוּדָה בִּישׁ קָדָם יְיָ
 וַאֲמִיתָהּ יְיָ: וַיֹּאמֶר
 יְהוּדָה לְאוֹנָן עוֹד לְוֹת:

רשב"ם (ה) והיה בכויב. יהודה ושם נולד לו בן:

בית יהודה

איך זמן של שפסקה מלדת נקרא קיוב וישיב נאך דעם
 קינד קט והנהגים וישיב מער קיין קינד נעהאט דריבער
 זאגט דער פסקה נקיה בכויב בלדמה איתו, ווען זיא קט
 אים נבארין איז ער געווען דר לעצטר קינד פיי איר. נאך
 אים קט זיא אויפגיהערט צו האבן קינד (לשון קיין תקיה לי
 פמו אכוב) ווי עס שייט אין פסקה דוא וועסט זיין צו קיין
 אויפהערין (אשר לא יכזבו מים) זייענע וואסער וועסט ניש
 איז אנאמען פון אשטאם (מה פא דהרשינו) ווס קקמט דער
 (ובקראשית נכה ראיתי ונקרא שמו שלה וגו' פסקת) זאגט רש"י
 ונקראשית נכה ראיתי ונקרא שמו שלה וגו' פסקת) זאגט רש"י
 ונקראשית נכה ראיתי ונקרא שמו שלה וגו' פסקת) זאגט רש"י
 ונקראשית נכה ראיתי ונקרא שמו שלה וגו' פסקת) זאגט רש"י

רש"י
 (ג) (צ"ר) עס המקום ואומר חנו ע"ש שפסקה מלדת נקרא
 כויב ל' (ורמזה זה) היו תהיה לי כמו אכוב (שעשה נה)
 אשר לא יכזבו מימיו דאל"כ מה צא להודיעו וכבר ראתי
 ותקרא שמו שלה וגו' פסקת: (ו) רע בעיני ה'. כעתה
 ויא אואך ווס איז ניש אייך שפעדיג נאר עס וועסט
 אויפהערען (קאם לא פו) אויב עס איז ניש און, נאר בכויב
 פסקה אויך פאקן וויסען ווא ש"ה איז געבארן געווארן?
 איז אנאמען פון אשטאם (מה פא דהרשינו) ווס קקמט דער
 (ובקראשית נכה ראיתי ונקרא שמו שלה וגו' פסקת) זאגט רש"י
 ונקראשית נכה ראיתי ונקרא שמו שלה וגו' פסקת) זאגט רש"י
 ונקראשית נכה ראיתי ונקרא שמו שלה וגו' פסקת) זאגט רש"י
 ונקראשית נכה ראיתי ונקרא שמו שלה וגו' פסקת) זאגט רש"י

שפתי חכמים

למא כעניי מנס. וי"ל דזה אינו דלא מלניו שאברהם לא היה
 רולע לסוף לזכר כעניית וכן ילקח היה מלניו ליעקב שיהא מוסר
 כסם וזולתו היו בניו ג"כ מוסרין כסם. ואל"כ וסא ליעל פד"י כ'
 נחמה אינו כעניית היו ש"י סהיו נוסחין כעניית. וי"ל ליעל
 מימי כנון אומה אחרת סכא על כעניית לזכות כ' אינה כעניית

דעת וקנים מבולי התוספות
 שלשה עשר ושבעה דבועי ושנים דרעב כ"ב שנה
 ובאותו שנה ירדו למצרים ומבשוא ארתה יהודה בת איש כנעני
 ער שרדו למצרים תמצא יותר ששהי חושב שנה ללדת כ"ר
 ושנה ללדת אונן [ושנה ללדת שלה] הרי שלש שנים וכתוב כי
 דאתה כי גדל שלה משבע שנהי בן י"ג שנה הרי ט"ו שנה
 ללדת פרוץ הרי י"ז ואפי' כי נאמר שלא היה פרוץ כי אם בן
 חמשה עשר מצרים הרי מ"ט תמצא כ"ה שנים אלמא הא וירד קודם
 מבידת הוא. וי"ל דהוא כי גדל שלה לענין ביאה איתמר כי כבר היה בן ט'
 על יבמתו נקאה, ואמרינן בסנהדרין שהיו הראשונים מולידים בני ז' שנים: (ה) ותקרא שמו שלה והיה בכויב וגו'. פ"י על כן
 קראה שמו שלה על שפסקה מלדת כי לשון שלה ולשון כויב אחד שהרי כתוב אחד אומר אל תכוב בשפתהי וכתוב אחר אל
 תשלה בי וכיוב לשון השפסקה הוא כמו ובמצא מים אשר לא יכזבו מימיו, ובפי מרי ז"ל משעתי כי כך היה מנהגם הוא היה
 קרא שם לבנו ראשון והיא קראה שם לבנו שני. ואל"כ מן הדין היה לו ליתורה לקרוא שם לשלישי. והיא קראה לו שם
 כדכתיב ותקרא לכך הוצרך לומר שהיה יהודה בכויב בלדת אותו ולא היה באתו מעמד לקרוא לו שם וכיוב שם כקום

פירוש לתורת אלהים

אונן זיא האט נאך געקומט ונחלד בן אונ האט גיבארן
 אזוהן ונקרא אה שמו שלה קט זיא נרפן זיין נאמן שלה
 יהיה אונ זיא איז געווען אין דר שטאמט קיוב (ישו רש"י)
 בלדמה איתו אז זיא קט אים גיבארן: (ו) ונקח האט

יהודה גינאמן אונייב צו זיין בכור ער לשמה תמר אונ.
 איר נאמן איז געווען תמר: (ו) ויהי אונ ער דר בכור
 פון יהודה איז געווען ביין אין נאמס אונן וימיתה יי
 קט אים נאמט גמייט: (ח) ויאמר יהודה לאונן קט יהודה

משלים על התורה

צוואמען פרעפין מיט תמר. אונ פון זייערע קינדער זאל
 געבארן ווערן דער מלך המשיח, די שא"ה איז נאר אז
 יהודה איז ווערט געווען פיי הקב"ה פון אים זאל געבארן
 ווערן דר מלך המשיח, פו נוס קט פון אים הקב"ה צוואמען
 געוארט יהודה מיט תמר, מיט אויכטיגע חתונה, פאר
 נוס קט דס געווארפט זיין מיט ניש אשיינעם אןדענגיג.
 ווי יהודה אפ"ן קט געזאגט צו זיין פריערן חתנה אסער
 וועלען מיט ארשעמיט ווערן, נאר דער זיין אז למשל
 אפ"ה איז שטארק קראנק געווארן, אלע דאקטורים האבן
 געזוכט מיטלען אים צו היילן, אונ האבן ניש געזען,
 איין מקרה איז געווען אפארזאמלונג פון פיל דאקטורים,
 האבן זיי געפונן אפענדיגן אמן סם, נאר זיי האבן מורא
 געהאט צו געקען דעם מלך דעם סם, ווייל זיין לעפען
 וועט זיין אין סכנה, אוב דר אפטייקר וועט קענן פרעפען
 ריכטיג די וואג ווי פיר סם אריין צו פארהן אין דעם מעדיצין,
 וועט ניש זיין אונ דער מלך וועט געקען ווערען, שאקער
 זיין שפעס מער וועט דר מלך שאקערן. דריקר האפען די

דעם ווען. אונ די ושקעאלים האבן נאר ניש פו שטאמן אז דס
 איז אפ"ן איר יוסף אונ די ושקעאלים זענען נייטיק גינאמן אונ
 זענען געקומן יוסף ווען פון אפ"ת נוס דארים איז נחל די מוספר
 פון יוסף געקראן אונ ווי יוסף איז געקומן צום קבר פון זיין מוספר
 נחל איז ער גיפאלן אזאן קבר אונ קט וייער געוויינט אונ האט
 געשרייען אונ זאגט פון מוספר זיין געוויינט נוס דוא אקמס מיק
 גיבארן צענדל שאיי אפ אונ זנה ז"ל זיין זון יוסף איז פו קאפס
 געווארן פו זיין קענקס. פון מוספר זיין מוספר זיי אונ זנה פיי
 זיין פאטער אז דס הארץ פ"ל מיט שפעקען אונ זיא אים סתם
 איז קט געקעם געשרייען אונ געוויינט. אונ נאך דעם איז יוסף
 איין געוויינט געווארן אים יוסף געקעמט איין קול פון דעם קבר
 מיט גייווין אונ זאגט פון זון יוסף זיין זון יוסף איך האב
 געקעמט זיין קול אונ זיין געשטייא אונ האב געקען זיינע
 פריערן אונ איך ווייס פון זיינע צרות אונ עס שום מיר ווערן

אִשְׁתְּ אַחִידָה וַיִּבֶם יְתֵהּ
 לְאִחִידָה: מַיְדַע אֹזְנָן כִּי לֹא לֹו יִהְיֶה
 הַזֶּרַע וְהָיָה אִם-כָּא אֶל-אִשְׁתְּ אַחִיו
 וַשְׁחַת אֶרְצָה לְבִלְתִּי נִתֵן זֶרַע
 לְאִחִיו: וַיִּרַע בְּעֵינָי יְהוָה אֲשֶׁר

אִשְׁתְּ אַחִידָה וַיִּבֶם יְתֵהּ
 וַיִּבֶם יְתֵהּ וַיִּרַע לְאִחִידָה:
 מַיְדַע אֹזְנָן אֲרִי לֹא עַד
 שְׁמָהּ מִתְקַרְוֵי זֶרַע וְהוּהוּ
 כִּד עֲלִיף לְוַת אִשְׁתְּ
 אַחִידָה וּמִכַּפֵּל אֶרְצָה
 עַל אֶרְעָא בְּדִידֵי דְלֹא
 לְקַיֵּמָא זֶרַע לְאִחִידָה:
 וַיִּבְאִישׁ קַרְנֵם וַיְדִי עֶבֶד

תו"א וסו"א חס על יצמות לו: וירע בעיניו כי נוס יג:
 רש"כ

(ס) כי לא זו ירעה זרע. ומקפידים היו בכך. נתן זרע. חספ קמץ. שכל
 חיבת סלאפוס שפעמה באות הוברה שסמכה לה פעמה באות

בית יהודה

אֹזְנָן (מִשְׁחִית רַעִי) עַד הָאֵם קִאֲרַע גְּעַמְאֵכְס זַיִנַע זֶרַע
 (שְׁנַאֲמַר בְּאֹזְנָן וְכַתּוּב יֵהּ אִתּוּהוּ) נוֹאֲרַם בִּי אֹזְנָן זֹאֲנַט דְּרַע
 פְּסוּק הַקְּבִ"ה חָט אִים אִיף גְּעַמְרַבַּת, אֹז מַעַן זֹאֲנַט אִים
 אִיף" מִיִּנְט מַעַן (מִמְתַּחַתוּ שֵׁי עַד מִיתַחַתוּ זֶל אֹזְנָן) עַד אִיו
 נִישְׁאָרְפֵן פֶּאֶר דִּי זַעֲבִיבַע עֵבְרִיהּ נֹס אֹזְנָן אִיו נִישְׁאָרְפֵן
 אִיף דְּרַע עֶבֶד (כְּדִי שְׁלֹא תִתְעַבֵּר וְיִכְחַלשׁ יִתְהוּ) עַד הַטְּ נִוְאֲלֵט
 אִור דִּי שִׁיבְקִיט: (ח) וְהָקַם זֶרַע לְאִחִידָה, זֹאֲלֵט אִוִּישְׁעֵלְךָ
 תְּמַד וְנֹאֲלֵט נִיבִארִין פֶּון אֹזְנָן נִוְאֲלֵט גְּעֵרֹפֵן וְנִוְעֵרְעַן אִיף
 דְּעַם נִאֲמַעַן פֶּון עַר: (ט) וְשְׁחַת אֶרְצָה. (ד) מִכַּפֵּל זֶרַע וְיִרַע
 שְׁפַתֵי חֲכָמִים

סל אונק משחית זרעו שנאמר בזלון וימת גם אותו כמיתתו
 של ער ומיתתו של אונק ולמה היה ער משחית זרעו מן כדו
 סלא תתעבד ויכחש ופיה: (ח) והקם זרע: הכן יקרא
 ב ע"ס המת: (ט) ושחת ארצה. דס מזכנים וזורה
 וינקה היה ער משחית רע"ל פרוס הט ער פארנאקסן די זרע
 זיוו ונייב זא"ה ניש מעפברת ווערען וועט ניש אונעקגיין פון
 קינדער צו דיין ברודר נתן קרא ער לשם ביהת) דס קינד נוס
 דעם נאמען פון ער: (ט) וישחת ארצה. (ד) מכלפנים וזרע
 שפתי חכמים

דסולקין אחר הזכ לכל כאל א"ל לפס כן דסא כתיב איה כעני
 משמע סלאפוס היה כעני וק"ל: מ כעלמא מה ססי' אונק משחית

פירוש לתורה אלהים

גְּנֹאֲמַט צו אֹזְנָן בֹּא אֵל אִשְׁתְּ אַחִידָה קִרַם צו דיין בְּרוּדְרָם
 וַיִּוִּיב וַיִּבֶם אוֹתָהּ אֹזְנָן וַיִּי אֵל כְּנִיבֵם וְהָקַם זֶרַע לְאִחִידָה אֹזְנָן
 זֹאֲלֵט נִיבִארִין אִקִּינַד צו דיין בְּרוּדְרָם נִאֲמַן דְּר
 זֹוּהָן נֹס דו וְנַעֲמַט מִיש אִיר הָאָזְנָן וְנַעֲמַט גִּירוֹפַעַן
 וְנִוְעֵרְעַן אִוִּף דְּעַם נִאֲמַעַן פֶּון דְּעַם מַת: (ט) וַיִּבַע אֹזְנָן
 אֹזְנָן הָט גְּוֹאֲוֹסַט כִּי לֹא לוֹ יִתְהוּ הַזֶּרַע אֹז גִּיט אִוִּף זִיין

גנאמט צו אונקן בא אל אשת אחידה קרם צו דיין ברודרם
 וייב ויבם אותה אונקן ויי א אל כניבים והקם זרע לאחידה אונקן
 זאלט ניבארין אקינד צו דיין ברודרם נאמן דר
 זוהן נוס דו ונעמט מיט איר האזנן ונעמט גירופען
 ווערען אויף דעם נאמען פון דעם מת: (ט) ויבא אונקן
 אונקן הט גוואוסט כי לא לו יתהו הזרע אז גיט אויף זיין

ספר הישר

מַעֲרִיצִין מִיש דְּעַם פֶּס הָאָזְנָן זַיִנַט גְּעֵוֹאֲלֵט גְּעִבַעַן נוֹיִף
 זַיִן הָאָזְנָן יִט גְּעֵוֹלֵט בְּרִיזִינָן אִין סַפְנָה דְּס גְּעֵפֵן פֶּון מִלְּךָ .
 בִּי דְּעַם מִלְּךָ אִיו גְּעֵוֹנַע אִקְנַעֲכַט נֹס עַד הָט אִין הָאָרְצָן
 פִּינְיַט גְּעַהֲאֵט דְּעַם מִלְּךָ, אֹז עַד הָט גְּעֵוֹאֲלֵט דְּרַע מִלְּךָ
 זֹאֲלֵט שְׁאָרְפֵן, וַיִּי עַר הָאֵם גִּיהַעֲרַט דִּיא דְּאִקְסֹוֹרִים הָאָבַעַן
 גְּעִרַעַט פֶּון דְּעַם סס נֹס קַעַן גְּעֵשׁוּינַד תְּרַגְּזוּ דְּעַם מִלְּךָ .
 אִיו עַר גְּעַאֲנָנָן אִין אֲפִטִּיָּק אֹז הָט גְּעַקֹּפַט דְּעַם סס, בִּי
 נִאֲכַט הָט דְּרַ מִלְּךָ גְּעֵוֹאֲלֵט אֲשִׁרִינָן נִוְאֲסַר, הָט דְּרַ קְנַעֲכַט
 גְּעֵשׁוּינַד אֲרִיזִינִישְׁאָן דְּעַם סס אִין דִּי נִוְאֲסַר, דְּרַ מִלְּךָ הָט
 אִוִּשְׁקַעֲרֹוֹנָן דִּי גִלְאֹז נִוְאֲסַר אֹז אִיו אִינְיַעֲשִׁאֲפֵן בִּיו
 סָאָן, עַד הָט זַיִף אִוִּשְׁקַעֲרֹוֹנָן אֹז הָט גְּעֵשְׁרִיט בִּי זַיִף
 עַר אִיו גְּעֵוֹינַד, דִּי דְּאִקְסֹוֹרִים זַעֲנָן גְּעַקֹּפַט צוֹם מִלְּךָ, דְּרַ
 צִיִּילֵט זַיִן דְּרַ מִלְּךָ עַר הָט בִּי נִאֲכַט אִוִּשְׁקַעֲרֹוֹנָן אִנְאֵלָא
 נִוְאֲסַר אֹז אִיו בַּאֲדֵר אִינְיַעֲשִׁאֲפֵן בִּיו סָאָן אֹז אִוִּשְׁקַט
 אִיו עַר גְּעֵוֹינַד, מַעַן הָאֵם גִּיבְרַעֲנַט דְּעַם מִלְּךָ וְנִוְלַעֲבַר
 קְנַעֲכַט הָט אִים גִּיבְרַעַד זַיִן גִּלְאֹז נִוְאֲסַר, אֹז אִיו דִּיא
 גִּלְאֹז, דִּי דְּאִקְסֹוֹרִים הָבַעַן דְּעַקְנַט אֹז אִין דִּיא גִּלְאֹז
 נִוְאֲסַר אִיו גְּעֵוֹינַד דְּרַ סס, מַעַן הָט גְּעֵוֹפַעַן דְּעַם קְנַעֲכַט
 דְּרַ מִלְּךָ הָט אִוִּף אִים גְּעַבְטָאָן עַר זֹאֲלֵט בַּאֲדֵר זֹאֲנַעַן נִוְאֵם

באנק אויף דיר. אונ אצינד מין ון קאפ אלע צייט צוא גאט
 אונ בעט צו אים אונ האב פאר. קיינס. קיין מורא דען גאט איו
 מיט דיר. נואמרו אונ געזאגט צום אצינדן פון וואס
 הא גאט גישאן אזעלע צו אונן ווס האבן מיר דען גיזונדיקט אונ
 וואס האבען מיר דען פערשולדיקט אז עס זאל אונן זיין אזוי איין
 צרה. אונ איינער פון זיי האט געזאגט אונ גיאנטס סאקער איו
 דיא זינד פון וועגען דעם ארביטען קנעכט דרום מערעט זיך אונן
 וועלעכט דעם סאן. אונ אצינד וועלען מיר איבער בעשין דעם
 קנעכט ער זאל אונן מוחל זיין ווס מיר האבן אים גישאן וועלען
 מיר וויסן צו איו דאס איבר אים אונ איב ניש אונ די ישמעאליס
 האבן אזוי געשאן אונ האבן געזאגט צו יוסף זיי אונן מוחל וואס
 מיר האבען געזונדיקט צו איו זיין גאט אונ קנעגן דיר אונ אצינד
 יוסף טוא בעשין פון אונן גאט ער זאל אפ פאן אונן די צרה.
 אונ יוסף. האט געשאן אזוי. ון די ישמעאליס האבן צו אים גיאנטס.
 גאט האט צו געהערט צו יוסף אונ האט אפ געשאן די צרה פון די
 ישמעאליס אונ די קנעלען וועלען אויף געזאגט אונ דער ערד
 אונ האבן און און גיהאבען גיין אונ דער שטרים ווינט האט אויף
 געהערט. גענון דיא ישמעאליס מיט יוסף אונען גיאנען צוא

יער הט אריין געשאן אין די גלאז נואסר, ער האט מודה
 דיא דאקטורים האבען גזאנט, נאר ער האט ניש ווילענדיג
 קנעכט הט אין אקט געמינט צו תרגו דעם מלך, ובארף מען אים סתגנו, דר מלך האט געזאנט תרגו קען מען אים

עֲשֵׂה וַיִּמַּתְנִס־אֶתֹּ: יֵאֱמָר יְהוָה
 לְתָמָר כְּלָתוֹ שְׂכִי אֶלְמָנָה בֵּית־
 אָבִיךָ עַד־יִגְדַּל שְׁלָה בְנֵי אָמֹר
 פְּנֵי־יָמוֹת גַּם־הוּא כְּאֶחָיוּוֹתְלָךְ תָּמָר
 וְתֵשֵׁב בֵּית אָבִיהָ: יֵב וַיְרַבּוּ הַיָּמִים
 וַתָּמָת בֵּת־שׁוּעַ אִשְׁת־יְהוָה וַיִּנָּחַם
 יְהוָה וַיַּעַל עַל־גִּזְוֵי צֶאֱנוּ הוּא וְחִירָה

וְאִמִּית אֶת יְתִיבָה: יֵאֱמָר
 יְהוָה לְתָמָר כְּלָתָהּ
 תִּיכִי אֶלְמָנָה בֵּית אָבִיךָ
 עַד דְּרָבָא שְׁלָה בְנֵי אָמֹר
 אָמֹר דְּלִמָּא יָמוֹת אֶת
 הוּא כְּאֶחָיוּוֹתְלָךְ תָּמָר
 וְתִיבַת בֵּית אָבִיהָ:
 יֵב וְסִבְיָאוּ יִכְמִיָּא וְיָמִית
 בֵּת שׁוּעַ אִשְׁת־יְהוָה
 וַאֲתַנְחָם יְהוָה וַסְּלִיק
 עַל גִּזְוֵי עֲנָה הוּא וְחִירָה
 תְּרַ"א וַיִּמַּת גַּם אֶתֹּ וַיִּנָּחַם
 יְהוָה וַיַּעַל עַל גִּזְוֵי צֶאֱנוּ

רשב"ם

(ג) גם אותו . הרשו חכמים כי בעון כזה מת על שורה מסוימת ורשו שלא התעבר והכחיש ויפיה :

רש"י

בית יהודה

די זבע ארויסקענאסין אויף די עקר: (יא ופי אָמֹר וגו').
 (כלומר) אזו איז גווען דווקא היה איתה בקש) יהודה האט
 איר אונעקגעשטויסן מיט אשטרויא , מיט עטליכע ווערקער
 (ישא היה בדתו להשיאה 15) ווייל זיין מינונג איז גיט
 גווען ער זאל זיא געבן פאר אנווייב צו זיין ווען ש'ה : ופי
 אָמֹר פֿן יָמוֹת . יהודה האט געזאגט (מחזקת היא זו שמתו
 מענער וום זיא וועט געבן ווערן שטארקן: יוב) וועל ער
 אויף די מענטשן וום האבן געשריין דיא וואָ פון זינגען
 יהודה איז אויפגעבאנגן אויף די שטאט תמנת ער זאל
 שפתי חכמים

פ"ט . וה"ס בני יוא נקרא על שם המת כללו המת הוא הכי ו"ס
 הקט זרע לחמד ולא סם לחמד דלא סמא גרים ע"ש: ס דק"ל
 דספסוק סוחר עלמו דמתהלס כתיב עד יגדל סלה בני משמע ססיה
 פירוש לתורת אלהים

גמייט: (יא) ויאמר המ יהודה גינאמט צו זיין שומר
 שכי זיין איין אלקמה אין דעם הוז פון זיין פאָמֹר
 ער יגדל ביו מיין ווען ש'ה נועט גרום (וערן) (ש רש"י)
 כי אָמֹר ווארום ער האט גיטראכט פאָמֹר וועט ער
 אויף שטאָמֹר בן ווי גישטאָמֹר ווארום ווייל בייא
 איר זענין צוויי מאָנג גישטאָמֹר בן תלך אונ פֿמֹר איז
 משלים על התורה

גיש , ווייל ער האט דאך גערעכט דעם מלך פון שוט , מען
 דארף אים געבן אפגעלונג אוך , גאר מיט אזו א ארדענג
 ווי ער האט געזאגט , אין קעניגליכען הויף זאל ער גיט מער
 זיין , ער זאל אנועקגעשליקט ווערן אין אדארף , דארט זאל
 ער וואנגן אין אקרוין שטובלע , אונט מען זאל אים דארטן
 געבן פון מלך ארץ וום ער דארף , וועט דר קנעכט האבן
 זיין פֿרָנְקָה צום לעבן אזו ווי ער האט מיר געגעבען דאס
 לעבן , אונט אזו ווי ער האט מיר געוואלט אנועק ברענגען
 פון דער וועלט אונט פון דעם קעניגליכען הויף , זאל ער
 אנועקגעברענגט ווערן פון קעניגליכען הויף , דס זעלביגע
 איז געווען בייא יהודה , יהודה האט געוואלט יוסף זאל
 פארקויפט ווערן אין מצרים ער זאל דארט מלכין א אויבגיר
 קנעכט , דס איז אשענדליכע זאך פאר יהודה , צו פארן
 קויפן אקרוין פאר אקנעכט ער האט אפער גיט ווייענדיג
 געטראפען דעם ארץ ווארוין אים צו פארקויפן וואס ער איז
 דער מלך המשיח וואס דארף פון אים געפארן ווערן זאל
 שוין , צו קונה זיין מיט פֿמֹר , גאר ארויסקעקויפן איז גוט
 קניגד , וום זענן געווען צדקיים :

מִצְרַיִם , ויאמרו אונ דיא ישקנאלים האבן געזאגט איינער צום
 אנדערן אונד ווייסן מיר די עצה איז גווען א בר יוסף אונד
 בדראפן מיר איין עצה האלפן וום מיר זאלן פאן מיט יוסף'ס האט
 איינער געזאגט פאר וואר יוסף האט צו אונז געזאגט מיר זאלן אים
 אים קענען צו זיין פאָמֹר , איז מיין עצה מיר זאלען זיין מיט
 אים צו זיין פאָמֹר אונ זיין פאָמֹר וועט אונז אים קענען אונד
 געזד האט איינר געזאגט זיין עצה איז גוט גאר מיר קענען דס
 גיט פאן דען עס איז ווער ווייס אים צווי קענען זיך צווי זיך
 פאָמֹר , האט יוסף איינר געזאגט אונ האט געזאגט די עצה איז
 איין גוטע עצה זייערס פאָמֹר פֿרִיעֵר זיין צו מצרים וועלען מיר
 אים קענען פאר קויפן איז גוט , אונט אונט גיט וועלען מיר אים אָפֿ
 פֿירן צום פאָמֹר איז די זאך ווי עקער געפֿירן אונ זענן געזאגט
 איז מצרים , אונ די קניגד פון געזאגט נאך דעם אז וויא האבען

רעהו העדלמי תמנתה: י ויגד לתמר לאמר הנה חמיר עליה תמנתה לנו צאנו: י ותסר בגדי אלמנותה מעליה ותכס בצעיף והתעלף ותשב בפתח עינים אשר עליה: תמנתה פי ראתה כי יגדל

במנהגה עד למנהגה לתמנת: י ואתה הווי לתמר למימר היא חמויה סדיק לתמנת למיני ענה: י ובעדיאת לבושי ארמנותיה מנה ואתפסיות פ. ע. י פ. א ואתמנת וי תי בת בפרשות עיניו די על ארץ תמנת ארי חזת תו"א וקטן כפתח עם ספר חזקני פ' אחרי מות ופ' ויקטן:

רשב"ם

(יד) וחכם, ראשה, בעצף, שאין הדרך אלמנות, וחתימה, כסחה פניה כסא יכירה יהודי: כסחה עינים, כשער של פרשת דרכים שחכם עוזבירם וראים כי גדל הכהל מחד, כשגיל סחלחה כי גדל סלה גדל הכהל סלה וכוונת זה ילא מונגה מלכות בית דוד סתים סולך וגדל עד כי גדל מחד:

בעל הטורים (יד) כפתח עינים אשר, ס"ת רנ"ח כוונתו אברהם שחלמה וכו' רלון שחוקק לומר אברהם: כי גדל, ג' כנס' הכא ואוקף עד כי גדל מחד. כי גדל הכהל מחד, כשגיל סחלחה כי גדל סלה גדל הכהל סלה וכוונת זה ילא מונגה מלכות בית דוד סתים סולך וגדל עד כי גדל מחד: רש"י

בית יודא

(יג) ועלה תבנתה, עד גיט ארויף צו די שטאט תמנת, פרענט רש"י (במשושן) דוא אומר בגד שמשין תמנתה) בוי משושן זאנט דר פסוק שמשין הט גענויקרט צו דיא שטאט תמנת, געפענט רש"י (בשפיע הקר הקהה יושבת) דיא שטאט תמנת איז גווען אראפ פארך (עלוי לה מפתא) ווער עם א ז געמאנגן פון אונטער צו תמנת, איז ער ארויפגעמאנגן (ווי דרין לה מפתא) אונ ווער עם איז געמאנגן פון פארך צו תמנת איז ער אראפגעמאנגן: (יד) עתתעלף, מיינט מען

לאנו: (יג) עולה תמנתה, וכשמונן הוא אומר (שופטים יד) וירד שמונן וגו' תמנתה ע כשפוע ההר היתה יושבת עולין לה מכלא ויורדי לה מכלא: (יד) ורתעלף, כסחה פניה פ סלה יכיר זה: וצשל בפרח עינים, כסחית עינים כפרת לרעס צ שטל דרך תמנתה (סוטה י) ורכותיו דרשו כפתוח של אברהם חבינו ק סבל עינים מלפוח לראותו: כי ראתה כי גדל שלה וגו'. לפיכך

(כפתח פניה שלא יכיר בה) זיא האט פארקעט איר פנים ער זאל זיא גיט דערקענן: ותישב בפתח עינים, מיינט מען (כפתחת עינים) ווא מען דארף געפנען די אויגען (בפרשת דרכים שעל דרך תמנתה) ווא עם שוידן זיך די וועגן פייא דיא וועג וויא מען גיט צו תמנת וויען אמענטש גיט אנלייכן וועג מען ער גיין פארטרראכט אונ דארף גיט אכטונג געבן ביי די וועגן פון וועג, קען אקאהר ווין אמענטש זיך וועגן ביי די וועג פון וועג אונ דער דורכגייענדר זאל אים גיט זעהן, וועגן אונ דער גייענדר קומט צו דעם ארץ ווא דיא וועגן שוידן זיך, איין וועג זינגט איין וועג רעכטס, מוז דר גייענדר געפנען די אויגן אונ זעהן און וועלכע וועג ער זאל גיין, ווען דארטן וועט אמענטש, מוז דער גייענדר אים זעהן, אויף אז אראפ איז געווען תמר, דאס מיינט רש"י כפתחת עינים וגו' (ורבוימנו דרשו כפתחו של אברהם חבינו) די רבין האבן גערעכט תמר איז געווען וועגן די טיר פון די שטוב, ווער מענטש וואס איז גווען אין דעם וועג איז צוגעמאנגן זעהן דיא שטוב, והנה איז אויף צוגעמאנגען זעהן די שטוב הט ער גיטראפן תמר וועט זעהן די טיר פון שטוב: וכו' דאקה ביי גרד זעהן וגו'): נוי י ויא הט גזעהן אויפגעוואקען און והנה נעמט איר

דעת זקנים מבעלי התוספות (יד) כפתח עינים, שנתנה פתח לדבריה כדאיתא במס' סוטה שאמרה רביה ואני פניה איז פ"י כשנשאתי לבנו ואני כלתו: דלעל בחיוב ויעל ופס"י ויעל דמוק עם תמנתה אי"כ למה לא פ"י זהו שם הרועים לעמור, על גוויז לאנו וק"ל: פ"י מלכותי כסותך כי כסחה פניה דמוסעט סכנר סוכרס ה' למעלה: צ לפי שגני דרכים מתפסות זה לכלן זה לכלן לרוב לפתוח עינים להתבונן בזהו דרך יגד וסיוט פתח עינים פתחת עינים: ק פ"י כפרו של אברהם חבינו פירושו לתורת אלהים

שפתי חכמים (יד) חזתה נקט ר"ל ו"ש עד כי יגדל סלה בני דומה הוה חזתה סלה הוה נדעתו להסיולו לה ו"ש כי אמר פן ימות הוה תמנת עטס ע"ז למה לא הוה נדעתו וכו' ופס"ס כי אמר פן ימות וכו': זה לעול י"ל למה ויעל קאי על גוויז לאנו כלו עלה להר מוקס זהו שם הרועים לעמור, על גוויז לאנו וק"ל: פ"י מלכותי כסותך כי כסחה פניה דמוסעט סכנר סוכרס ה' למעלה: צ לפי שגני דרכים מתפסות זה לכלן זה לכלן לרוב לפתוח עינים להתבונן בזהו דרך יגד וסיוט פתח עינים פתחת עינים: ק פ"י כפרו של אברהם חבינו פירושו לתורת אלהים

חבר הירח העדלמי תמנתה צו תמנת: (יג) ויגד אונ עם איז גמאנט גווארן צו תמר לאמר צו זאגען הנה חמיר דיין שווער גיט ארץ צו תמנת לניו צו שערך ויניי שאף: (יד) תמר הט זיא אפ גמאן אירע אלמנה קלויךר ותכס אונ זיא הט זיך צו געקעט מיט איין

הישר האבן מיר גיטאן צו אים אונ היינט האבן מיר דרוף תרשה אונ מיר וכו' אים אונ מיר קענען זיך געפנען אונ היינט האבן מיר איין עצה ויס פר איין תרויז מיר זאגן צו אונר פאטר הט ראבן געזאגט פר ווס הט איר דס געמאן איר וועט מאכן גדרין אויגור זאלטן פאטר איין רבוב אר י. איר הט גיט רעכט געמאן. אונ ראבין הט זיך גווענט זענען גי אונ דר נאך זענען זיי אלע אוף געשפאטן: וונ האבן גישווארן עם זאל גיט גמאנט: וויער

ספר פר קאפ וספ"ג צו די מלכים האט וויא דס הארץ ויער וויא גישאן אונ האבן געמאט דרוף דרום תרשה אונ זיי קענען געמאנגן ויך די מלך גיט האבן זיי גיט געקעט זיי פונפון. אונ ראבין זאגט צו ויינע ברודר איר ביי געקעטן צום רבוב אונ האב גויעט אונר ברודר יוסף איר ער דארטן גיט גווען. אונ ווס פר איין תרויז זענען מיר זאגן צו אונר פאטר דען ער וועט פון קיינעם גיט זיך אים גאר פון מיר האבן פאטר אים די ברודר געקעט אונ אונ

וַתֹּאמֶר מֶה תַּתֵּן לִי אֲדֹנָי
 תִּיעוֹר לְתוֹתִי יי וַאֲמַר
 אֲנִי אֲשַׁלַּח נְדָיָא בְרַעֲוִי
 מִן עֵנָא וַאֲמַרְתָּ אִם תִּתֵּן
 מִשְׁכּוֹנָא עַד דְּתִשְׁלַח :
 יי וַאֲמַר מַה מִּשְׁכּוֹנָא
 דִּי אֶתֵּן לְךָ וַאֲמַרְתָּ
 עֲזָקְמָךְ וְשׁוֹשִׁיפְךָ וְחִמְדְּךָ
 דִּי בְיָדְךָ וַיִּסַּב לָהּ וְעַל
 רְתוּתָהּ וְעַדִּינָתָהּ :
 יי וְקָמְתָּ וְאָלְתָּ וְאָעִדִּינָתָה
 עִיפָה מְנַה וְלִבִּישֵׁת
 לְבוּשֵׁי אֲרַמְלוּתָהּ :
 כ וַיִּשְׁדֵּר יְהוּדָה יַת נְדָיָא

וַתֹּאמֶר מֶה תַּתֵּן לִי אֲדֹנָי
 תִּיעוֹר לְתוֹתִי יי וַאֲמַר
 אֲנִי אֲשַׁלַּח נְדָיָא בְרַעֲוִי
 מִן עֵנָא וַאֲמַרְתָּ אִם תִּתֵּן
 מִשְׁכּוֹנָא עַד דְּתִשְׁלַח :
 יי וַאֲמַר מַה מִּשְׁכּוֹנָא
 דִּי אֶתֵּן לְךָ וַאֲמַרְתָּ
 עֲזָקְמָךְ וְשׁוֹשִׁיפְךָ וְחִמְדְּךָ
 דִּי בְיָדְךָ וַיִּסַּב לָהּ וְעַל
 רְתוּתָהּ וְעַדִּינָתָהּ :
 יי וְקָמְתָּ וְאָלְתָּ וְאָעִדִּינָתָה
 עִיפָה מְנַה וְלִבִּישֵׁת
 לְבוּשֵׁי אֲרַמְלוּתָהּ :
 כ וַיִּשְׁדֵּר יְהוּדָה יַת נְדָיָא

ר"א וישלח ויבדל את גדי העמס מולין ק"ג :

רשב"ם

הפסח כדכתיב ותחלץ (וי) עד שלחך רפי שתשלח שלחך שיבא הגדי וגם יש רגל לומר ל' רפי בשליחות דרוון כדכתיב מנחה היא שלוחה אני שלחתי את הגדי (וי) חומך כבכתך : פחילך . אור . ומסך . שלשה כלים הללו

בעל הטורים לתמר : (יה) ופתילך . הפתילים התפילין : ומטך . ב' צמס' סבל וזרז ומטך אסר הכות בו את הלאור . מנגד שזה הכונה שנתן בידה הוא המטע שהכה בו את הלאור ועשו בו כל הנכס :

בית יהודה

לְתַתְּנֵי בְּלִשְׁנֵי נְתִינָה) נָאֵר אִיפֵּי דִי אֲרַשְׁעֵר נֹוס מְעַן קַעֲוִי
 מִיִּישִׁישֵׁי בְּקִהְלֵיגֵיב . אִיז דְּרַעֲוִישִׁישֵׁי הַבָּה גִיב (נִצָּף אִתְּקֵן שֵׁל
 תִּכְפִּינָה קְרֹובִים הֵם לְלִשְׁנֵי נְתִינָה) אִפִּילוּ וְאָּ מְעַן גִּישְׁמִישֵׁת
 תִּכְפֵּה אֲנִינִישֵׁת . צִנְדְּרִישֵׁת . מִיִּישֵׁת מִיִּישֵׁת אִיפֵּי צִנְדְּרִישֵׁת צִוּם
 נְעַבְעֵן : (יז) וְעַבְדִּי . אִיז מִיִּישֵׁת אֲמִישֵׁת : (יח) וְחִמְדְּךָ
 מִיִּישֵׁת מִיִּישֵׁת מִיִּישֵׁת (שִׁבְעַת שָׁאֵתָה חֹותֵם בָּהּ) דְּעַם פִּינְגְּרִינֵל (וְאִם
 דִּי קִאֲמַת צו חֲתִמְנֵן בְּרִיךְ . אִיז שׁוֹשִׁיפְךָ מִיִּישֵׁת מִיִּישֵׁת) שְׁאֵתָה כִּתְּפִינָה בָּהּ) דִּינֵן קְלִיידֵי נֹוס דִּי בְּדַעֲקִיס דִּיה מִיט
 אִיז : וְתַתֵּן לוֹ . זִיא אִיז מְעַבְדְּתָהּ גִּנְוֹאֲרֵן צוֹ אִיִם (בְּבֹרִים בְּיִצְאָה בִּי) שְׁאֵתָה קִנְדֵּרֵה נִיִּיא וְיִהְיֶה נִיִּיא (צִנְדְּרִישֵׁת בְּיִצְאָה בִּי)

רש"י

נתינה וקף אותן של הזמנה קרובים ללשון נתינה הם :
 (יז) ערבון . משכון : (יח) חומך ופתילך . עוקתך
 ומשויסף טבעת שחתה חומס בה ושמלתך א שחתה מתכסה
 בה : ותהר לו . גבורים כיוצא בו ב לדיקוס כיוצא
 וְתַתְּנֵי . דְּעַר תְּרַגֵּם מִיִּישֵׁת (עֲזָקְמָךְ וְשׁוֹשִׁיפְךָ) עֲזָקְמָךְ
 דִּי קִאֲמַת צו חֲתִמְנֵן בְּרִיךְ . אִיז שׁוֹשִׁיפְךָ מִיִּישֵׁת מִיִּישֵׁת
 אִיז : וְתַתֵּן לוֹ . זִיא אִיז מְעַבְדְּתָהּ גִּנְוֹאֲרֵן צוֹ אִיִם (בְּבֹרִים בְּיִצְאָה בִּי) שְׁאֵתָה קִנְדֵּרֵה נִיִּיא וְיִהְיֶה נִיִּיא (צִנְדְּרִישֵׁת בְּיִצְאָה בִּי)

שפת חכמים

כ"א : א דק"ל למה מתרגם התרגום על חומך עוקתך דהיינו הטבעת
 והא חומס כתיב עז"פ טבעת שחתה חומס בה וזה שמתכסה מני עליו
 פתילך שמוסף דהיינו שנתך והא פתילך כתיב עז"פ ושמלתך שחתה
 מתכסה בה ר"ל גבי פתיל דכתיב גבי לניזח כתיב ביה אסר תכסה
 והא"כ ה"ל כתיבך שחתה מתכסה וכ"א : ב פי' דק"ל למה כתיב ותהר

דעת קונים מבעלי ההוספות

(יז) ותאמר אם תתן ערבון . י"מ שבא עליה בקדושתו וכן
 כפרש"י כלה תתן לי כי תבוא אלי כלומר במה תקדשני ויאמר
 אנכי אישלה נדי עמים וגו' ותאמר אם תתן ערבון וגו' ויאמר וגו'
 ותאמר חומך ופתילך וגו' פי' שבעתך שאתה חותם בה
 וקדשה במטעה . התיבה לח"ר משה וכי מה וישלח הקדושתו
 והרי צריכים עדים ואפי' שנהיה מורים כדא"י במס' קדושין .
 וי"ל דמסתמא אדם חשוב כיהודה לא היה יוצא לדרך בלא שנים
 הרי"ק הועילו הקדושין והלא לא מסר לה המטעה אלא בהורת משכון
 מקדושתו . וי"ל שהקנה לה המטעה באותה שעה לגמרי אמנם לאחר מכן
 התנה עמה שאם שולח גדי עומס שתחזיר לו המטעה כנ"ל :

פירוש לתורת אלהים

הַמִּי נִיִּישֵׁת גִּנְוֹאֲרִי אִז זִיא אִיז נִיִּין שְׁנֹור וַאֲמַרְתָּ הַאֲמַ
 זִיא גִּנְוֹאֲרִי נֹוס וְעַקְסֹו מִיר גְּעָבָן אִז דו וַעֲקִיס קֹומָן
 צו מִיר : (יז) וַיִּאֲמֵר אֲנִי אִיךָ וְעַל דִּיר שִׁיקְעֵן אִיִן
 צִינְקֵלְעֵע פֹון דִּי שִׁאָר וַאֲמַר אִם אֹוב דו וְעַקְסֵת מִיר
 גְּעָבָן אִיִן מִיִּישֵׁתן בִּיז דוֹא וְעַקְסֵת מִיר
 שִׁיקְן וְעַל נִיִּךְ מִרְצֵה וְעַרְבֵן : (יח) וַיִּאֲמֵר הַמִּי עַר
 גִּנְוֹאֲרִי נֹוס פֹר אִיִן מִשְׁכּוֹן וְוִילְסִטֹו אִיךָ וְאַל דִּיר
 גְּעָבָן וַאֲמַרְתָּ הַמִּי זִיא גִּנְוֹאֲרִי חֲחִמְדְּךָ בִּיִן תְּחִימָה אֹונ

הַמִּי נִיִּישֵׁת גִּנְוֹאֲרִי אִז זִיא אִיז נִיִּין שְׁנֹור וַאֲמַרְתָּ הַאֲמַ
 זִיא גִּנְוֹאֲרִי נֹוס וְעַקְסֹו מִיר גְּעָבָן אִז דו וַעֲקִיס קֹומָן
 צו מִיר : (יז) וַיִּאֲמֵר אֲנִי אִיךָ וְעַל דִּיר שִׁיקְעֵן אִיִן
 צִינְקֵלְעֵע פֹון דִּי שִׁאָר וַאֲמַר אִם אֹוב דו וְעַקְסֵת מִיר
 גְּעָבָן אִיִן מִיִּישֵׁתן בִּיז דוֹא וְעַקְסֵת מִיר
 שִׁיקְן וְעַל נִיִּךְ מִרְצֵה וְעַרְבֵן : (יח) וַיִּאֲמֵר הַמִּי עַר
 גִּנְוֹאֲרִי נֹוס פֹר אִיִן מִשְׁכּוֹן וְוִילְסִטֹו אִיךָ וְאַל דִּיר
 גְּעָבָן וַאֲמַרְתָּ הַמִּי זִיא גִּנְוֹאֲרִי חֲחִמְדְּךָ בִּיִן תְּחִימָה אֹונ

ספר הישר

נָאֵן אֲתִיִם קֹוֶן אִיז דִּי קִנְדֵּר פֹון יַעֲקֹב וְעַנְן אֲתִיִם גְּעֻמְעֵן
 הַמִּי יַעֲקֹב גְּעֻאֲנִם צו וַיִּי זָאֲנִם מִיר פֹר נֹוס הַמִּי אִיר מִיר גִּבְּרִיִּאֲמַם
 פִּלְזִינְגֵּנִג אֹון אִיִן שְׁעֻבְעֵת בְּשׁוֹרֵת דְּעַם סִיא . אִיז דִּי קִנְדֵּרֵה
 הַאֲבֵעֵן אִיִם גִּנְעַרְמֵם אִיז אִיִן זָאֲנֵן צו אִיִם מִיר הַאֲבֵעֵן תִּינִים אִיִן
 גְּעֻאֲמִילֵם דִּי שִׁאָר הַאֲבֵן מִיר גְּעֻפֵּן אִיִן וְעַג דִּם הַמְּדֵל פֹול
 מִיט בְּלוּם הַאֲבֵן מִיר גְּעֻשֵׁתִם צו דִּיר דִּי וַאֲמַרְתָּ אִיִם דִּר קִנְעֵן

אִיז וַיִּי הַאֲבֵן דִּם הַמְּדֵל אִיִן עֲנֵקֵם צוֹם פֹאמֵר דִּרְךָ גִּבְּרִי
 אִיז הַאֲבֵן אִיִם גְּעֻאֲנִם עַר זָאֵל אֹון זָאֲנֵן צוֹם פֹאמֵר . אִיז וַיִּיא
 יַעֲקֹב הַאֲבֵן דִּרְךָ וְעַן דָּאֵם הַמְּדֵל הַאֲבֵן עַר גְּעֻאֲנִם דָּאֵם אִיז
 בְּוֹרֵאִי דִם הַמְּדֵלֵע פֹון מִיִן וַיִּי יַאֲפֵר אִיז יַעֲקֹב אִיז גְּעֻאֲנֵן אִיִן
 פִּיִים צו דְּעַר עַר אִיז הַמִּי גְּעֻשֵׁרִין אִיז הַמִּי גְּעֻוִיִּים אִיז יַעֲקֹב
 דִּם גְּעֻאֲנִילֵם אִיז הַמִּי גְּעֻשֵׁתִם אִיִן קִנְעֵתִם צו וַיִּיעֵן קִנְדֵּרֵה וַיִּי

אונקלוס

יְהוּדָה אֶת־יְגֵדֵי הָעֵזִים בְּיַד רַעְהוּ
הַעֲדֵלְמִי לְקַחַת הָעֵרְבוֹן מִיַּד
הָאִשָּׁה וְלֹא מִצֵּאָהָ: כִּי וַיִּשְׁאַל אֶת־
אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר אֵיךְ הִקְדַּשְׁתָּה
הוּא בְעֵינַיִם עַל־הַדֶּרֶךְ: וַיֹּאמְרוּ לֹא־
הָיְתָה בָּיָהּ קִדְשָׁה: כִּי וַיֵּשֶׁב אֶל־
יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מִצֵּאָתִיָּה וְגַם
אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָּיָהּ
קִדְשָׁה: כִּי וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ
פֶּן נִהְיֶה לְבֹז הַנְּהַה שְׁלַחְתִּי הַיְגָדִי

בר עזי יגד רעהו
עד למאה למאה
משכונא מידא דאתתא
ולא אשפחה: כי וישאל
את אנשי מקומה למה
לקדשתה על הדרך ויאמרו
לית היא קדשה
כי וישב אל יהודה ויאמר
לא אשפחתי אתי ולא
אתרא אמרו לית היא
מקדשה: כי ויאמר
יהודה תשב לה דלמא
לתי לחוד הא שדרית
רשב"ם

מוזמנים לחת כי אינם מלבושי (כא) הקדשה.
מיועדת מוזמנת לכל באיה כדמכור וגם קדש
היה בארץ, ולא תהיה קדשה מכוונת ישראל:
(כב) מקח לה, מה שבידה, כי לא אשת
עוד אליה פן נהיה לבז לחזור אחר

בעל הטורים

(כ) מלאה, כי בנזירה הכל, ואיך ואם בשדה מלאה לומר בשביל כשדה מלאה תחלה ועתה חזרה לכיתה על כן לא מלאה: (כג) לבז, כי
צמורה פן נהיה לבז, ויפשו לב יסיה לבז, בשביל שעות לב חזיו לומר הכר לא הכמות כד הוא היה לבז צמורה לו הכר על לבז
רש"י

כית יהודה

צדיקים ויאה יהודה: (כא) והקב"ה שו, מייבט מן ומקדשה
ומזמנת לזנות די אשה וואס איז גרויס צו מנהג זיין:
(כב) ומקח לה, מייבט מן ויקח שלה מה שפירשה) ויום ויא
הט גענומן זאל פרייבן ביי איר: ופן נהיה לבזו, יהודה
הט גענואנט צו חירה (אם תפוקשה עוד תפרסם הדבר ויקח
גבאי) אויב דו וועסט נאך וועגן די אשה וזנה וועט דיא
אך געוואקסט ווערן צו פיר מענטשען אז איה האב מיט
עלי לעשות עוד לאמת דברי) ויום קען איה נאך פארן צו
איר צונוואקס צווא שיעקן אציג, אונ איה האב געשיקט,
יהודה את אביו פגדי עיט) אונ ווייל יהודה הט גענארקט

שפתי

לו הולל ממנו כמו לדק ממני ומרש"י ממני כמעשה אלל לו
כל שדומה לו במדותיו וכו' ואין להקשות מנין דמכירה ודיוקים
יל דכי מנייהו נוסק: ג דקל דהא ככר נתן לה למה כתיב תקח

פירוש לתורת אהרנים

דורה זיין חקר פון עדרקם לקחת ער זאל אפ געמן
דס משכונן פון די אשה ולא קצקה הט ער זיא נים
גפונן: (כא) וישאל האט ער גפרענט די מענטשען
פון איר ארט לאמר צו זאמן איה ווא איז די וזנה היא
נוס זיא איז געקסן אופ דעם ארט ווא די וועגן צו
שיידן זיך ויאמרו אונ ויי האבן גזאנט לא היתה עם

ספר הישר

אזב עם איז פון זיין זון אונ ווי נעקב הט אים גיהערט די רייד
האט ער אן געהובען שביעי כוים איין גרויס קול אונ זאנט איז
דס געקומען איז פון מ ון יוסף איין שיעקשע תהי הט אים
אויף געקעסען אונ מיין זון יוסף איז פאר ציקט געווארען דען
איה האב אים געשיקט צו אייך ער זאל זעהן דס גריד פון אייך
אונ פון די שאף ער זאל מיר ברענגען איין עקשער דרוף, מיין
זון יוסף מיין זון יוסף קום אונ צייל אבער די מעקערן ווס ריגן
פון מיינע אויגן אונ ברענג זיי איה פיר איה ער זאל אפ געקען
געוויינט
10 30 ב"י

ותשרף: כה הוא מוצאת והיא שלתה אר-חמיה לאמר לאיש אשר-אלה לו אנכי הרה והאמר הפרנא למי החתמת ותפתילים

כה היא כותפיקא והיא
שקתה לחמויקא למימר
לגבר די אלון דייה
מנה אנה מע די א
ואמרת אשתמודע פנע
רמן עוקתא ושוישיפא

תו"א. היא מולאט ברטות מנ כחובות מן כוסות י מלעיל נט: והיא שלחה אל חמיה כוסה עס: הכר נא עס:
רשב"ם

אלה כל בית דינו חסרין נקראו על שמו: (כה) היא מולאט. קרי
חסר חקך לומר לך שאמרה אפי' אם יליתו כה את האור לא חודש:
שאמרה לו תירא את השם ותודע:

שהרי גם הרה היא כבר: ותשרף. לפי השמש כך היה מנהגם מאחר שזוקקה
ליבם: (כה) היא מוצאת. לאחר שהוציאה שלחה תעבור ועריון. לא רצתה
הכר נא לנוי החותמות. ס"ת תרכ"א

בית יהודה

כרה כחמה: ותשרף. אמר אפרים ומקאה משום רבי
מאיר בתו של עס היתה מ שהוא כהן לסיפק דונה י כשרופי:
(כה) הוא מוצאת. לומר: והיא שלחה אל חמיה.
ל רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת חלה לאיש
אשר חלה לו אמרה חס יודה מעשנו יודה ואם לאו ישרפני
ואל חלבין פניו. ומכאן אמרו נוח לו לאדם כ שפילוחו לכבשן
האש ואל ילבין פני הכורו בדרכים: הבר נא. אין נא חלה
לשון בקשה הכר נא בוראך ואל תאכד על שלם נפשות:

עוס איז מעופרת (ובמו) אונ וויא עס שטייט אין פסקון בקרה
פתיקה קלאהר וויא די ווי און: ויהשרפו. זאגט רש"י (אמר
אפרים מקשאה משום רבי מאיר) אפרים מקשאה קט געזאגט
פון רבי מאיר'ס וועגן (בתי של עס היתה שהיא ביהו' ק'ס ק'ד
דניה בשרפה) תמר איז געווען די טאכטער פון עס, אונ עס
איז געווען אנהן, דריבער קט מען געמשפט מען זא"ה זיא
פארברענן ווייא עס שטייט אין פירדה אמור וכת איש פהן
וגו' באש תשרפו: (כה) והיא מוצאת. זיא איז ארויסקגעפירט
געווארן (להשרף) צום פארברענט ווערן: והיא שלתה אל
חמיה. אונ זיא האט געשקט צוא פון שווער (יא רצתה
איש פארשעמען אונ זאיען צו אים פון דיר אין מעופרת (אלא איש איה לו) גאר זיא קט געזאגט איה בין
מעופרת פון דעם געשקט וואס די זאיען זענען (אקרה) זיא האט געזאגט (אם יודה מעשנו יודה) אויב ער וועט
אריין מודה זיין, איז גוש (ואם לאו) אונ אויב ער וועט נישט
אונ איה ווע' אים נישט פארשעמען (ניפאן אפרה) פון דאיען האבן די חכמים געזאגט (נוח י' לאדם שפירי עשתי לכבשן
האש) עס איז געסר פאר א מענטש ער זא"ה זיך ווארפן אין
זיין חקר פאר פיר מענטשן: והבר נא. זאגט רש"י (אין נא
באשאפן ויאל תפבר שיש נפשתי) זאגט נישט פארברענן פון

חכמים

ככה וקס והלא פנייה היתה ויאל מעוברת יבם היתה: כו"א"ת ונלן
ללמא חס שמנן לא היתה מודה משום עריון לא הפילה לאש ולא
היה חס בווער אלף חס היה בווער היתה מידה ויאל דפי' ר"ת
בתוס' פ' הוסיב מדרכים היא מולת חסר א' שהוא מל' יולת חס כליון
א"כ ש"מ שאלס חס בווער ואלפ' לא היתה מודה גילת פי' מנאן
אמרו וכו': א' הוא לא היתה יודעת ע' נבשית הוא חל' רש"י קטס ו'
לפי האמת שיה' א' חל הוא לא אמרה רק שני נפשות. ופי' מהכשר
דעובדות רש"י הוא מדרכים הכר נא וגו' ונחה כתב לא כחולע ס"ל
לנוכח או בתחלה או בסוף ולכן מדקדק רש"י מתחלה אמרה הכר
עלני כרה מנך וועד אמרה נא כלומר ועד בקשה אחרת שלא תאכד

שפתי
לשון עתיד כמו הכר הרה ויולדת פן והכל לא שייך לומר הכי עס f
ל' עתיד דמי זאמר נכס סכר עתידה לית ערה ל'פ סהיה עס
דבר: ס' ל'ד כתי דלה עס כתי נות כשהיה ערה ל' סיה ועתה
הוא יותר מען ק"י ענה חלה מנאספתו: י ואל' לנות חייבם כשרופי
כה לאו כשהיה היתה וגם לא מנאסרה היתה וכת כרן איהם כשרופי
אלה כשהיה נשאה או ארוסה וגם שהיה וקוקה ליבם לאו פת מיתה
היתה חלה לאו דלת היתה אמת הנות המולה ויאל לכך דנה כמיתה
כתי לאיש על הכריתו שלא ידעו ויקוללו ויאל לדנה כמיתה
דנה כשרופי דלה מליונו כשאר מקום דעת כהן דנה כשרופי וזה
ב"כ דעת רש"י שפי' לסיפק דנה כשרופי ומנו עפי' הכר'ס. ומהש"ל

ליקוטי יקרים

מעופרת פון זנות ביאמר קט יהודה גזאגט ציט זיא
אום אונ לאו זיא ווערן פר פהענט: (כה) הוא זי איז
ווארען אום גיצאגן מען זא"ה זיא פר פהענט והיא
שלתה אונ זיא האט געשקט צוא איר שווער
לאמר צוא זאגען לאיש צו דעם מענטש וואס דיא
זאכ' זעגען זיין אנכי הרה בין איה מיר קאן זיא זיי
ותאמר קט זיא גזאגט איה פעם דיה דך קאן למי צו
וועפן גיהער די חטיבאך אונ דאס קלירי אונ דער

דיקוטי יקרים
(כה) היא מוצאת וגו'. דער ילקוט ראובני שרייבט ווען
מען קט געוואלט פירן תמר צום פארברענן קט דער
ששן פהענטאן די כריי ומשפלות ווס ויהודה קט איר געגעבן
ווייל ער קט גינאולט תמר זא"ה פאר פהענט ווערן אונ די
ליקטויש פון מושיב זא"ה זאך גיט קומן איה דער וועלט,
ווייל דר ששן ווייס ווען מושיב וועט קומען וועט ער גיט
מער זיין איה דר וועלט, תמר קט געזוכט זי ומשפלות אונ
קאט זי גיט געפונן, האט קט געווינט אונ גיבט פיי
הקב"ה, מאך ליקטויש מיינע אויגען איה זא"ה דיא משפלות
געפיגן, וועלן פון מיר געפארן ווערן דריי קינדר ווס וועלן
הייליגן זיין נאמן אונ וועלן זיין אין פירער פון ביינעט וועגען
דיא זאנצע וועלט, הקב"ה האט גזאגט צום מ'אך מ'כאל

ספר הישר

ברענגט אים צו מיר אונ פויפער קט גיהערש דיא רייד פון די
ישע'ע'ים אונ קט גיגעבן פיר הויז'רש שטיק ויז'ר פיר יוסף אונ

איין שיינעם קעכעס אז די וועלט אונז געבן אסאך גיג'ר פון אים
וועלען מיר דיר אים פאר קושען האט פויפער צו זיא געזאגט

ה'הרה רש"י מיינט מען זאל נישט שטייטש הרה זיא און מעוברת גינארין, גאר מען מיינט הרה לונגיס, זיא און מעוברת פון נוח, און ווי
ברה כחמה, איז נישט דער שטייטש זיא און גינארין קלאר ווי די זונן, גאר מען מיינט וואו קלאר ווי די זונן:

וְחֹמְרָה הָאֵלֶּיךָ : וְהַמַּטָּה הָאֵלֶּיךָ : כִּי וַיֵּבֶר יְהוּדָה
 כִּי וְאֶשְׁתִּמְוֹדַע יְהוּדָה
 וַיֹּאמֶר וּפָאָה מִנִּי מַעֲרִיא
 אֲרִי עַל כֵּן לָא יְהַבְתָּה
 לְשֵׁלָה בְּרִי וְלָא אוֹסִיף
 עוֹד לְמִיבְעָה : כִּי וַיְהִי
 בְּעֵינֵי דְמִיבְרָה וְהָא

תו"א ויבר יהודה עם זרף מכות כג : ולא היה עוד לדעה סוטה : רשב"ם

לכלת אלה איש אשר אלה לו : (כו) צדקה ממני : יותר ממני שאני צדיקה
 לשבח בית אביה עד גורל שלה היא השלימה הנאי שצדקה אבל אני לא
 השלימה לה הנאי שהנתינו לה כי לא נתינה לשלה בני וכן על צדקה נפשו

רש"י
 (כו) צדקה . מ דבכריה : מומני . היא מעוברת ורז"ל
 דרשו טילה בת קול ואמרה מומני ומחתי ולא הדברים לפי
 סוהתה לנועה כבית חמיה דחתי טילאו מומנה מלכים ומשכט
 יהודה גרתי ועתה מלכים ישראל : כי על כן לא
 נהתייה : כי כדון עשמה על אשר לא ב נתתיה לשה בני :
 ולא יסף עוד . יש אומרים לא הוסיף ויש אומרים לא
 ס פסק (והכירו נבי אלדד ומידל ולא יספו ומתרגומין ולא
 פסקו) : (כז) בעת לדהה . וכרכקה הוא חומר וימלאו
 וימיה ללדת להנן למלאים וכאן לחסרים : והנה האומים .

וען זיא איז גווען ביי איר שווער אין שטוב (נחתי שרצאו
 ווערען מלכים (משבב יהודה נחתי להקטיר מלכים בשרא)
 ביי וידיו, דרבער האב ארץ צוואמען געבראכט יהודה מיט
 לא נתינה . יהודה האט געזאגט (פי דרון שתייה) תמר האט
 איר גיט געגעבן צו מיין זוןן ש"ה פאר אנויב : ולא יסף
 דא רגנים וס זאגן יהודה האט זיך גיט מער פהעפט מיט
 יהודה האט גיט אויפגיהערט צו פאהעפטן זיך מיט תמר ,
 זינד) ביי אלדד אונ מידד שטייט איר ולא יספו וקפרינגיין ולא
 (כז) נבעת לדהה . זאגט רש"י (נברקה הוא אויבר וימלאו
 געווארן צום גפארין (הלל) פלאים) רבקה האט גיבארין אירע
 קט גיפערט צו גיין חדשים : ויהנה הארץ ולא עבר זו בחיבם . ויהו

דעת קונים מבעלי התוספות
 (כו) ויאמר צדקה ממני . אם כבוד הקדוש ברך הוא מרת
 בשר ודם אדם בא לפני הוי"ו אם הוא מודה בפשעי הורגו
 אבל הקב"ה וטורה ועונב ירום . ומיד שראה ראובן שהורה
 ויהיה עמד הוא יהודה על לבבל צועני אביו . וזה שאמר אליפו
 לאיוב איש חכמים יגידו ולא כהרו מאבותם אלו יהודה ראובן
 ולפיכך להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זו בחיבם . ויהו

וגם השכנון נמשל חסדו נוכחי מלי אמרת שגא גם אחריכ בלו
 ל"ל נהר בני : ס ס"פ מ"ד לא הוסיף פבר דעתו על יהודה לא היה

פירוש תורת אלהים
 שפעקין : (כו) ויבר הט יהודה דר קאגנט ויאמר אונ
 הט גיזאגט זיא איז גירעכט ממני פון מיר איז זיא
 מעוברת פי זיא הט בדין גמאן ווייל איר האב זיא
 גיט גגעבן צו מיין זוןן ש"ה ולא אונ גר הט שון
 גיט גמערט נאךר גיט ארץ גהערט צו פשראגן זי :
 (כז) ויהי אונ עם איז גוקון די צייט פון איר גיבארין
 מיינע פון מיר איז זיא מעוברת , אונ עם איז גהערט גווארן
 הקב"ה הט געזאגט איר האב

ספר הישר
 יוסף'ס האנט אונ גאט ב"ה הט געבענעשט דס הלוי פון פוס'ער
 אין דעם זכות פון יוסף אונ פוס'ער האט זיך פאר גאוש מיט
 אלדונג א"י יוסף אונ יוסף איז גיט פי פוס'ער דר אום גער

תִּימִין בְּמַעְקָהּ: כִּי וַתֵּהָה
 בְּמִילְדָה וַיְהִי בְּיָדָהּ
 וַתְּסַבֵּת מִתָּא וַתְּקַבֵּר
 עַל יְדֵהּ זֶה הוּא יְהוָה
 לְמִיכָד דִּין נִפְקַבְדָּאָהּ:
 כִּי וַתֵּהָה כִּד אֲתִיב וַתֵּהָה
 וְהָא נִפְקַב אַחֲוֵיהּ וַתְּמַלֵּךְ
 מֵהָ תְּקוּף סָבִי עֲלֵיהּ
 לְמַלְכָּהּ וַתְּקַבֵּר שְׁמָהּ
 פְּרָצִי: ל וַיִּבְתֵּר בֶּן נִפְקַב
 אַחֲוֵיהּ דִּי עַל יְדֵהּ
 וַתִּרְתָּא וַתְּקַבֵּר שְׁמָהּ

תְּאֻמִּים בְּבִטְנָה: כִּי וַתֵּהָה בְּלִדְתָהּ
 וַתִּקְרָא וַתִּקְרָא הַמַּלְאָכִים וַתִּקְרָא
 עַל־יְדֵיהּ שְׁנֵי לְאִמֵּר וְהָ יִצְחָר לְאִשְׁתָּהּ:
 כִּי וַתֵּהָה בְּמִשְׁבֵּי יְדֵיהּ וַתֵּהָה יִצְחָר אֶחָיו
 וַתִּקְרָא מֵהַפְּרָצִים עַל־יָד פְּרָצִי
 וַתְּקַבֵּר שְׁמֵהּ פְּרָצִי: ל וַיִּבְתֵּר יִצְחָר אֶחָיו
 אֲשֶׁר עַל־יְדֵיהּ הַשְּׁנֵי וַתִּקְרָא שְׁמֵהּ

בעל הטורים

(כט) מה פרצה. רמז שהולך מוכן גדר לעשות לו דרך ואין מנחמין כו'. פס' כ"ח כ"ט ט"ז וזהו כ"ח כ"ט:

בית יהודה

מלא ולהלן תומים חסר לפי שהאחד רשע אבל אלו טהורים
 לדיקים: (כח) ויתן יד. הוולף האחד ידו לחת ולאחר
 שקשרה ע על ערו השני הקושר: (כט) פרצה. חוקת
 עליך חזק: (ל) אשר על ידו השני. ארבע ידות
 כתובות כאן כנגד ארבע חומים שמעל עכן טייל ממנו.
 ויש אומרים כנגד ד' דברים שלקח פ' אדרת טעור ושני
 החיכות כסף של מנחמים שקלים ולשון זהב (כ"ח): ויקרא

אינד (ולחלן תומים חסר) אונ דאָרפֿן ביי רבקה שײט דער
 נוארש הוימס און אאָפֿע אונ און אינד (לפי שהאחד רשע) נויט
 ביי רבקה איי גווען איינער אַרבעט און גיט גווען אַלליינער
 צוויילינג (אָפֿע און שנימס צדיקים) אָבער דר צוויילינג פון
 תמר און גווען אַלליינער צוויילינג ביינען זענען גווען
 צדיקים: (כח) ויתן ידו. הוציא האָדד ידו לחתין איין קינד
 הט ארויסגעשטעקט זיין האנט, הט די הויפּאס אָנגעבונדן
 אויף זיין האנט ארויס שנירר (ולאחר שקשרה על ידו השני)

אונ נאָכדעם ווייז זיא הט אָנגעבונדן אויף זיין האנט דאָס
 צוריק איין דיא מוסערס בייך: (כט) ופרצת עליה. מיינט
 (ל) ואשר על ידו השני. זאגט רש"י (ארבע ידות כתובות כאן) פיר
 תרכים שפעל עקן שפצא מנטן גענען די פיר מאהר נוס עקן
 פריים זאנען (בגדת ארבעת דברים שקבת) די פיר מאהר יד
 הענט פון תרם (אדרת שניע) אמאָנטיץ פון שניער (שני
 וואס זיי האבן געוואונן צוויי הוינערש שקלים) אונ אשטיק (אשר
 אונגען שמאחל, אונ עקן איז גווען אַייניקול פון זבת: ויקרא שמו וכו'. על שם
 אונגען שמאחל, אונ עקן איז גווען אַייניקול פון זבת: ויקרא שמו וכו'. על שם

שפתי חכמים
 עוד. וז"ל לא פסק כיון טלחה וסדה שנתמות להוליד כניס ממנו
 וסיה: ונתנה לש"ם לך לא פסק מלדעה: ע' מלת ותן יד משמע
 שהטוב כיון לזת לה יד לך אלה סילא ונפשי טלח פ' התקרא מי
 כתיב יד ולא אמר המוליד כי הניתן לך אלה האחד שפירושו האחד
 משניס ומפני טלח יתכן לומר כנפשי ידו אלה"כ שהסיה לכן הוסיף
 ולאחר שקשרה וכי: פ' ד' דברים שקבת עקן ומה פן אדרת כנער
 אחד וכ' חתומים בקפ' על ר' שקלים כתיב ג' ולשון זהב כתיב ד'. [נח"ל]

דעת זקנים מבעלי התוספות

כשרכס משה רבינו ע"ה שאין הספק בניהם שגא' יהי ראובן
 ואל ימותו יכו' וזאת הלידה יואמר שמע הר"י לא עבר ור בתוכו:
 צדקה ממני. פי' כתרובו ממני הרה הנימה דאדרבא ונת גדול
 הוא לגנות מחמתו. וז"ל שכך היה הרבן כי כאשר לא היה
 אחים למת היה הקרוב יותר מייבם וה"ל צדקה ממני כי על
 כן לא נתייה לשהל בני ועלו היה ליבם שלא ראויה שיעשה
 שלה חייבם ובשעה שאמר יהודה צדקה ממני אמר לו הקב"ה
 אתה הצלת ארבע נפשות ג' מאש ואחד מן הבור הייך שאציל
 יהודה דניאל הנביא מישאל ויעזריה מכוני חוקיה לא נאמר אלא
 ד"א צדקה ממני ממני היא הרה ובקדושתן באמתי עליה כוונתו:
 ויש עולה בכותל. וקשה להרב משה הר"י אין קדושתן תופסין
 פירוש' יתומה אני וקדשי בנך אפי' קדושתן בן אש' ויתומה אני וזאת וגם שם
 ולא יספ עוד לדעת לא פסק מלבא עליה, וז"ל דהך שיטה אחיא כמאן
 דאמר אפילו בנה מורכב על כתפה יכולה למאן.
 ד"א צדקה ממני אפי' אם היתה מעוברת לא תחייבה כדון בת כהן
 דבתי' דינו של שם גורו דוקא על עכו"ם הבא על בת

פירוש לתורת אלהים
 והנה אונ האמיים בְּבִטְנָה איז גווען איין צוויילינג איין
 איר בויך: (כח) ויהי אונ עם איז גווען אין איר מאן
 גיבארין גויה יד האם איין קינד איין האנט ארויס
 גישטרעקט ותקח הט גנוגן די הויבן אונ האט אן
 גקניפט ארף זיין האנט ארומן פאָדס לאמר זיא האט
 גיזאגט זי דער איז צום ערשטין ארויס גגאנגן:
 ספר

הישר
 גינע ויקר אין שיינער פרשן אונ אז אין שיינר איז ניש גווען
 אין גאנץ מצרים. אין דער ענליכער צייט אז יצא איז גווען פני
 מוטער

אונ איין נעמר אונ אַרונג איז גווען דרך יוספים בפעל. אונ
 יוסף איז אָס גווען אין דער ענליכער צייט אָבערן יאר אונ איז

זרח: * ויוסף אהבת למצרים וזכנה פוטיפר רבא דפרעה רב קמוליא גבר מצראה מידא דערבאי די אהתוהי לתמן: ב ונהה מיימרא דיי בסעיהה דיוסף ונהה

זרח: * ויוסף אהבת למצרים וזכנה פוטיפר רבא דפרעה רב קמוליא גבר מצראה מידא דערבאי די אהתוהי לתמן: ב ונהה מיימרא דיי בסעיהה דיוסף ונהה

זרח: * ויוסף אהבת למצרים וזכנה פוטיפר רבא דפרעה רב קמוליא גבר מצראה מידא דערבאי די אהתוהי לתמן: ב ונהה מיימרא דיי בסעיהה דיוסף ונהה

תנ"א ויוסף הולד סוטה יב

בעל המורים

(א) הולד ב' נס' . ויוסף הולד סוטה שאל לומר שקול הגלות כנגד גיוס: סוריוסו . ב' כמורה סוריוסו שמה סוריוסו אלו גבי גניונו בשביל שגם יהודה ליוסף סוריוסו שמה אלא בפניו ורמשה משום דנהורין לא כריא בשביל מאור היום הגדול :

רש"י

שמו זרח . ע"ש זרחה של מרחית הסני : (א) ויוסף הורד . הורד לענין רחשון אלא שהססוק בו כדי לסמוך ק ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר לך ששבילו סוריוסו מגדולתו . ועוד כדי לסמוך מנעשה . אשתו של פוטיפר למעשה תמר ד לומר לך מה זו לשם שמים חף זו לשם שמים שרחתה כאלטרולוגין שלה שעתידה להעמיד

רשב"ם

(ל) זרח . בשביל השני שהוא ארום . וזרח לשון אדמונית הוא כדכתיב והצרת ורחה כמצחו וכן הוא ורחה שמש בכפר ארום וכו' ויהי בכפר ורחה על המים ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם . וכן בכבא בחרא כמסורב את הספינה . היא שמשא סומקתא היא והיא דלא סמקא (א) שר הכסחים . על ידו גירושין הוצרכו והאסורים בבית הסוהר שלו :

בית יהודא

השני) וועגן די שיינגא פון דעם רוישען פאדים ווס האט געשיינט ביי דעם קינד אויף די האנט הש מען דעם קינד גערופן זבת : (א) ויוסף הורדו . זאגט רש"י והיו קעגן ראשו) דיא ספקים גייגן צוריק צום ענין פון יוסף (א) שהפסיק בו) גאר מען קום אין מישען אויפגי'הערט צו שמועסן פון יוסף (ב) די לפי'ה ירדנה של יהודה קמבירתו של יוסף וייז' מען קום גענוארט שרייבען דאס אראפגי'הערט פון

יהודה קעבען דאס פארקויפונג פון יוסף (לומר דף) צו זאגען דיר (ש'שבילו' הירידהו בגדולה) וועגען די פארקויפונג פון יוסף האט מען אראפגענידעט יהודה פון זיין גרוקייט קום די תורה גענוארט שרייבען די מעשה פון פוטיפרס נויב פה זו לשם שמים אף זו לשם שמים) אזו וויא הקר האט געמיינט וועגען מצוה אזו דאס נויב פון פוטיפר האט אויף געמיינט וועגען מצוה (שראתה באישרוויגין שלה דעת קנים מבדלי התוספות

שפתי הכמים
הרא"ם הקשה דבסגדון ל' מ"ג אולט מ"ד שמעל ב' חמוס ואולכ מ"ד שמעל כ"ד ל' בימי משה ול' בימי יוסעף אלמא כל לניד' ג' וכן לניד' ה' חזין ל' ות' הסוף דכ"ד לא קיינדי אלא בחזון ל' סיוו בימי משה ע"כ ולא סירב דהא ככ"ד קחשיב ה' חמוס חמוס של עמלק חמוס של כחון וע"י חמוס של ירבו חמוס של מדין ע"כ ול"כ קחשיב י' בימי משה ול' בימי יוסעף וע"כ ח' חמוס ובעל ידושי אלדות הגיס סב כנמרל ל' וזמן אמר ל' חמוס וכו' : צ' זומיל דספ פין סיהו מוסי מנעשה סהיס : ק (ג"ל) דל"כ סיו ככר כתיב והמדנים מנבו חותו אלא שפסיק וכו' : ר ואלת לנת לא פי' זה הטעם לעיל נמי בחתלת חמישה לנת הספוק פרישטו של יהודה ולא פי' סם אלא סוריוסו מנעולו ולא פי' ועוד כדי לסמוך סוכית רש"י מן הספוק לזקה ממני סכוותה סיה' לש"ש לך מפי'

זרח על ישראל הבא על בת ישראל . וכן איתמר בע"ז פרק אין מעמרין וגות בית דני של שם גורו וכו' : (א) ויוסף הורד מצרימה . וקודם ירידתו של יוסף ירד יהודה להתקים גיאל אחיו זה מלך המשיח שצבא מפרץ צנא' וירד יהודה וגו' הירד ירד לא נאמר אלא הורד לקיים גזרת המקום לגלגל הדבר והירד אבותינו למצרים מלל לפה שרצו להניסם למקלין ולא רצתה מה עש לקחו ולדה והניסיהו לשם בפניה אף היא רצתה מן ונכנסה אחיו כך כשהורד יוסף נכנסו אחיו לקיים גזרת המקום ב"ה : (ב) ויהי ה' אב יוסף . מדרש לא מלת הקב"ה מרת ב"ו מרת ב"ו כל זמן שאהבו בגדולה הוא מצוי

וכו' וי"ל ללעיל ה"ל מנלה דחמר הוה כוונה לשם שמים אכל עכשו **פירוש התורת אלהים**
זיין האנט דר יוסף פאך גי'האט ער גרופן זיין גאמן זרח : (א) ויוסף אונ' יוסף איז ווארן גי'הערט אין מצרים גי'הנה אונ' ער קום גיקויפט אים פ'שיפר דר עלצטער בדינג פון פ'עה שר דר עלצטער שעקט מיינסטער איש מצרי אמאן פון מצרים מדי השמשאלים דם אים גיקויפט פון די לשמעאלים אשר וואס זיין האמן אים גמאכט גי'דערין אהין : (ב) ויהי אונ' גאט איז גווען מיט יוסף ויהי אונ' ער איז גווען אין דעם אונ' האפען גיט מורא פאר הקב"ה , אפך יוסף איז גווען פוטיפרס נויב וויא אזו קען איה מיט דר קינה זיין איה

פירוש התורת אלהים

(ב) ויהי ה' את יוסף . דער מדרש זאגט דער פירונג פון הקב"ה איז גיט ווי דר פירונג פון אמעגמש , דר פירונג פון אמעגמש ווען זיין פריינד איז רייה קומט ער צו אים שטענדיג , ווען ער ווערט ארעם קומט ער גיט מער צו אים , אונ' וואקט אים אונעק , אפך הקב"ה איז גיט אזו , הקב"ה איז געווען מיט אים פאר אפילו ווען ער איז גווען אקעקט , אונ' ווען ער איז גווען אין תפיסה , אונ' יוסף איז אוף גיט גווען ווי אפ'ע מעגשען , עס זענן דא מעגשען ווען זיי זענן ארעם זענען זיי פריים אונ' האפען מירא פאר הקב"ה , אונ' ווען זיי ווערן רייך פאר זאגן זיי וויא מיראמיט פרום ווען ער איז גווען אקעקט , וויא , ער דאט גי'האט צו וועל דאך זי'דיגן צו הקב"ה , אונ' ער איז גווען פרום ווען

הישר

זאגט פ'ר מייד צו ריינען צו מיר אונ' פון דעסם וועגען זי'לכת גיט צו גי'הערט די בריד פון יוסף אונ' פלעגט מיט אים ריינען , אונ' דער מנהג איז גווען אין מצרים אז דער טייך גילוס איז געווארען פיל מיט וואסר . האפן זיך די איין ווארין פון מצרים געמאכט יום טוב און פלעגן זיך אפ'ע צו זאגען זיין צום טייך

ספר
פוטיפר פון דעסם וועגן קום ער גאט אוף געדינט דר נויג קום זי'לכת דם נויב פון פוטיפר אוף געה'בן איה זאגען צו יוסף אונ' דם גיעקן אז ער איז וויא איין שייגר קום איה הארץ זעהר גי'העכט צו אים אונ' דם איז געוואלט פ'ר פירן אפך יוסף קום גיט גע'האפט זיא צו קענין . זען אונ' יוסף איז גי'העכט צו איה אונ' ב' 30 15

מְצַלְיָח וַיְהִי בְּבֵית אֲדָנָיו הַמְצָרִי :
וַיֵּרָא אֲדָנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר-
הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מְצַלְיָח בְּיָדוֹ :
וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרַת אֵתוֹ
וַיַּפְקְדֵהוּ עַל-בֵּיתוֹ וְכָל-יִשְׁרָלוֹ נָתַן
בְּיָדוֹ: הַיְוִהִי מֵאֹז הַפְּקִיד אֵתוֹ בְּבֵיתוֹ
וְעַל כָּל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹו וַיִּבְרַךְ יְהוָה
אֶת-בֵּית הַמְצָרִי בְּגִלְגַּל יוֹסֵף וַיְהִי

גבר מצליח והיה בבית
 רבוניה מצרחה: ג וחזא
 רבוניה ארו מימרא דנו
 פסעהיה וכל די הוא
 עבד יי מצליח בידה:
 ד ואשפח יוסף בחמין
 פענוהו ושמש יתה
 ומניה על ביתה וכל
 די אות לה מסר בידה:
 ה והיה מעבד דמני
 יתה בביתה ועל כל
 די אות לה ובריה יי ית
 בית מצרחה בדי יוסף
 תנ"א ויברך ה' את כנסתו מן מסדניו לט

בער המורים

למורים הולך גם הוא להוריד עיניו סנה: (ד) וכל יו לן נתן כילו. סופי תיבת לטונו מלמד סכא גברחל ולמד לו עי לטון ולכן הללו

בית יהודא

שפערען זעהונג אז זיא וועט האבען קינדער פון
 יוסף (וואו יודעת אם סמעה אם סמעה) זיא האט אפר גיט
 געוואקסט אויב זיא אריין וועט האבן קינדער פון יוסף
 אדער איר מאכטער וועט האבן קינדער פון יוסף: (ג) וכל די
 גיהקעט וויא ביי יעדער זאך דערמאנט יוסף דעם גאמן פון

שפתי הכמים

פה הטעם. [קלימ] דאי מטעם ראשון לקוד לא סיל להסכין אלה עד
 וירכו הימים שזכו מטעם אחר וסס הים לו להסלים ענינו על יוסף ותי
 כדי לסמוך מטעם אשתו וכו'. וכל מטעם זה למוד היל להתחיל
 וירכו הימים ותמת וגו' אשת יהודה וגו' ולמס התחיל בירד יהודה
 אלה שהוריוהו לכך סס שלא כל יתן טעם אלה על סמיכת וירד
 הרעה הגדולה וגו' וכשהיה מלך אביר את האלהים אני ידא.
 מדינת הנחם כלם והלך לו אצל הקטן לפי שורה תש כח וצריך סיוע יותר מכלום. ועוד משל לאדם שיש לו עשרה
 חמורים מענין יין ברשות הרבים נכנס אחד מהם בבית עכרים הנח כל חמוריו והלך אחר אותו שנכנס בבית הערסם כדי
 שלא יתנכר היין כך הקב"ה היה עם יוסף בבית המצרי כדי שלא ילמד ממעשיו

ליקומי מרדכי

ער אזי גיווען אפדקה. ווי ער קום גינאקס צו די ברידר את
 הארונים אזי ורא. איה האב מורא פר הקב"ה. גאף זאגט
 דר מדרש אמשר אוינער האט געפירט צווערף איינזען
 בעלארן מיט נויין. אזי איין איינזל אריינגלאפן אין אקראם
 פון אגעצין דיגר. קום דר מענטש גלאזט שטיין אלע ערעף
 איינזל איה די גאס אונ אזי געקומן אין קראם ארויסגעקן
 דעם איינזל. קום קען גינאקס צו אים די האסט געלאזט
 שטיין איה די גאס ערף איינזל אונ בוסס גיקומן אין קראם
 וועגן איין איינזל? קום דר וויינענדעלדער גינאקס. די ערף
 איינזל שטייט איה דיא גאס צווישן וינן. וועט מען גיט
 סמאט זיין די נויין. אפר דר איינזל מיט דיא נויין שטייט
 ביי דעם געצין דיגר האב איה מורא מאמר וועט ער משאט
 ויין די נויין. הקב"ה קום אונגעקליאן אלע ערף קינדער פון
 גאקס ווייל זיי זענן ביי וינער סאטן אונ ער אזי געקומען
 צו יוסף ווייל יוסף אזי גיווען ביי דעם מצרי. האט

ה'ישר

אונ פלעגן דארטען שטיין איין גאנצן סאט אונ פלעגן סאצין
 אונ שפלין מיט אקע בלי זכר אונ דאס דרו געניד פון שופיר
 איז איה גינאקסן צום ספיד גאר זיכה אזי געבליבן אין שטוב
 זיא קום גינאקס זיא איז שלאח אונ בשעת אלע מענטשן פון דער
 שטוב זענען אונגען געגאנגן איז זיכה איה געשטאנען פון איר
 גילקעט אונ קום זיך אן געסאן ערש' שיעג קליידר אונ האט

בְּרַכְתָּ יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֵשְׁׁלוּ
 בְּבֵית וּבְשׂוּדָה: וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ
 בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אֶת־מַאוֹמָה כִּי
 אִם־הִלָּחֵם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי
 יוֹסֵף יִפְהַתְּאֵר וַיִּפֶּה מְרֹאָה: שְׂשִׁי
 וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתֵּשֶׂא
 אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף

וְהוּא בְּרַכְתָּא דִּי בְּכָל
 דִּי אִיתֵי לֵיהּ בְּבֵיתָא
 וּבְחֻקָּא: וַיֵּשְׁבֵק כָּל דִּי
 לֵיהּ בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא
 יָדַע עֲמֹה מַדְעָם אֶתְהוּ
 לְחֻמָּא דִּי הוּא אוֹכֵל
 וְהוּא יוֹסֵף שְׂפִיר בְּרִינָא
 וַיֵּאִי בְּחֻזָּא: וַיִּפְהַתְּ
 בְּתַר פְּתֻמְיָא הָאֵלִין
 וַיִּקְפַּת אֶת־רַבּוּנָהּ יֵת
 עֵינָהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַרְתָּ
 תּוּיָא וְשִׂא לִפְתֵּי מִר עַב סוֹרִיט :

רשב"ם

בעל הטורים

(1) ולא ידע אתו מאומה. בבית: כי אם הלחם אשר הוא אוכל. לא היה מעין ומכוס כלל בכל צרכי ביתו מוכין בא לו עד שעה שרואה את מאכלו כי לפני לחמי אחריו תבוא. מאכלי. לא ידע אתו מכל צרכי ביתו לא היה

כיו: (1) כי אם הלחם אשר הוא אוכל. עני' הוא אשתו: על השלחו ואוכלו. כל מיני מאכל קורא אותו לחם כדכתיב עבד לחם רב. וכן

בית יהודא

רש"י

אין אקורצ'ר פסקון (הסר אשר) עם פעל'ש דר וקאמ' אשר. עם ד'ארף ששיון וכו' אשר יש לו: (1) וילא ידע אתו מאומה. מען מיינס ולא היה ניתן לבד לפלום) פוסיפר' קט אין זיון הארצ'ען קאר ניש געטראכט וועגן זיינע שטוב גישעפ'ען: ופי אם ה'קחם. (היא האשת) קאר וואס זיון ווייב קט געדארפט קט אין ניש גענימן פון יוסף'ס האנט, קאר פון פוסיפר אל'ין ואלא שרדבר ב'לשון קנהו) קאר דר יוסף קעט תיארו. זאגט רש"י (פינן ש'אח עצמו מו'ש'ל נוי יוסף האט גזעקן ער איז אמושל אפ'צטער אויף דאס גאנצע פארמעגען פון פוסיפר (התחיל אכ'ל ושתיה) האט ער אנגעוויפ'ן ניש עסן אונ טרונקן (הפסל'ט ב'ש'רו) שיון געקעקט די קאר (אמר הקב"ה) האט הקב"ה געזאגט (אכ'ד מתאכ'ל) דיון פאסר טרויעקט וועגען דיר (ואתה סתכל ב'ש'רף) אונ דוא פארקעמסט שיון דיינע קאר (ואי מנרה בך את הדוב) אויך וועל אויף דיר אקרייזן אבער. (1) עתשא אשת אדוניו. האט פא'רד דאס ווייב פון פוסיפר אייפגעווא'פן אינע אויגן

קלר חסר אשר: (1) ולא ידע אתו מאומה. לא היה ניתן לבד לכלום: כי אם הלחם. היא אשתו ש חלה שדבר כלשונו קניה: ויהי יוסף יפה תואר. כיון שראה עלמו ת מושל המחיל חולל וחתה ומסלל כעבור (כ"ר) אמר הקב"ה אכ'ד מתחבל וחתה מסלל כעסרד חלי מנרה בך את א הדוב. מיד (1) ותשא אשת אדוניו וגו'. כל מיט אשויגע'ס לשון, זאגט ער דס ברויט: וקרי' יוסף יפה גזעקן ער איז אמושל אפ'צטער אויף דאס גאנצע פארמעגען פון פוסיפר (התחיל אכ'ל ושתיה) האט ער אנגעוויפ'ן ניש עסן אונ טרונקן (הפסל'ט ב'ש'רו) שיון געקעקט די קאר (אמר הקב"ה) האט הקב"ה געזאגט (אכ'ד מתאכ'ל) דיון פאסר טרויעקט וועגען דיר (ואתה סתכל ב'ש'רף) אונ דוא פארקעמסט שיון דיינע קאר (ואי מנרה בך את הדוב) אויך וועל אויף דיר אקרייזן אבער. (1) עתשא אשת אדוניו. האט פא'רד דאס ווייב פון פוסיפר אייפגעווא'פן אינע אויגן

דעת וקנים מבעלי התוספות

למכרה כתב הסוף עמנו לחוד אבל כאן בא ליתן עטם על הפסקות כולן לכא'ל' העמט: ש ואל'ת' ללמח לחם ממש הוא ויל' דרש' דיוק מדלתיב דכריו של יוסף ולא חש' מנני מחומה כי אם חותך משמע דכל דבר הסקוד כיון חסן מאחטו לכך ל'ל לחם הוא אשתו: ת דלא'כ מה ענין זה לכאן. [מ'ין] ק'ל דכלל מקום ויהי פרוטנ שנחתה עמטו לא קודם לכן ויוסף משעת לידתו היה יפה תואר ומסתתף גם יפה מראה וע"ז ח'י' כיון שראה עלמו חסן ולא עשה על אשתו של פוסיפרע כדפירש' (על לך קרי' לה' כל' משה שכנס

(ה) בכל אשר יש לו בבית ובשדה. בבית בימי החורף ובשדה בימי הקיץ. וכן אומר בסדר עולם שלא היה יוסף עבד בבית אדוניו כי אם שנה אחת בית ושרה. ושנים עשר שנים היה בבית הסתר: (1) ויכלי אדם הלחם אשר הוא אוכל וגו'. בפרשת ויהי מקץ כי לא יוכלון המצרים לאכול וגו' ולקפן כששמר ולא חשך מפני מאומה כי אם אותך וגו' לא חשש להוכיר הלחם:

זה קודם לכן: א מדתתיב לעול היה רעה אלחתה והיינו דקאי על אשתו של פוסיפרע כדפירש' (על לך קרי' לה' כל' משה שכנס

פירוש לתורת אלהים

אם קיין שום זאך ער האט ניש גיגעען זיין הארץ צו קיין שום זאך פי אם בייערט דאס ברויט ווס ער האט גגעען נדס ווייב) ויהי יוסף אינ יוסף אינ ג'עווען אשיון ג'שמאל'ט אונ שיון צום זעקן (שיו' מ'י'י): (1) ויהי אחר הדברים האלה אינ עם אינ ג'עווען נאך די

אונ עם ויזו ג'עווען גאמ'ס ב'רקה אין אל'ע זאכין ווס עם אינ ג'עווען צו אים ב'פית אין ש'טוב וב'ש'רה אונ אין פעל'ד: (1) ויעזוב כ'ל אשר לו ב'ד יוסף אונ ער האט פר לאז'ט אל'ץ ווס אינ ג'עווען צו אים אין דר האנט פון יוסף ולא ידע אתו מאומה אונ ער האט ניש ג'וואקמט ב'י

הישדר

הם זך ג'ענעמט אוף איר ג'יענער וויא זיא אינ פ'רער ג'עמט'ן אין איר ש'טוב אינ ג'עווען אין ק'ליין ק'ענקטיל האט זיא אים געש'קט ער זאל אהיים ר'פן איר ה'ז גע'נד. אונ ווי ז'ליכה האט דר זעקן איר ה'ז גע'נד זאגט זיא צו זיא מ'ט אין ה'ף ק'ל זעקט ק'ט איינער האר האט גע'טראכט צו ט'ר אין ג'ב'ר ווס ע'ר האט גע'עקן ב'ינר אינ נ'ט פ'ר האנ'ד'ן אין ש'טוב קאר איה אינ ער געק'עט צו מ'ר האב איה גע'מאל'ט ב'י זיין ק'לייד אונ האב אן ע'רע'פן צו ש'ייגן מ'ט אין ג'רום ק'ל אונ ע'ר האט דר זעקן אן איה האב אן גע'ר'בן צו ש'ייגן ק'ט ע'ר ש'ייגן ק'ט ע'ר ק'לייד ב'י מ'ר אונ אינ אפ'ט'אגן גע'ווא'רן אוף דר ג'אס. אונ זיי זענען גע'מאל'ט צום

ספר צו אים געק'עטן אינ ק'ט אן ג'יחאפ'ט ב'י זיין ק'לייד אונ זאגט צו אים ווי'לסטו צוא הער'ון פ'ינע כ'יד איר רעק'ט אונ אוב נ'ט וועסטו ווער'ן גע'מ'ט. אונ יוסף אינ אויף געש'טאנען אונ האט גע'וואלט אן ז'א'פן פ'ר איר ק'ט זיא אים אן גע'מאל'טן ב'י דעם ק'לייד אונ מ'ח'ת דר ש'רעק'יש ק'ט יוסף צו ר'שען דס ק'לייד ווס ז'ליכה ק'ט גע'מאל'טן אונ ק'ט גע'מאל'ט דס ק'לייד ב'י איר אין דר האנ'ד אונ אינ אפ'ט'אגן ארום א'ר דר ג'אס. אונ ווי ז'ליכה ק'ט דער זעקן אז יוסף ק'ט צו ר'שען דס ק'לייד ק'ט ז'ליכה גע'מאל'ט מ'ט ק'לינשאפט אונ ק'ט אפ גע'מאל'ט פון זך ד'ר פ'ייער' ק'לייד. אונ ק'ט גע'מאל'טן יוסף'ס ק'לייד אונ ק'ט אפ'יג'ט זעקן זך. אונ

והואמר שכבדה עמי: וימאן ויאמר
 אל-אשת אדניו הן אדני לא ידע
 אתי מה בביתו וכל אשר ישלונתן
 בידי: איננו גדול בבית הזה ממני
 ולא חשך ממני מאומה כי אם-
 אותך באשר את-אשתו ואך
 אעשה הרעה הגדלה הזאת
 וחטאתי לאלהים: ויהי פדברה
 אל-יוסף יום ויום ולא שמע אליה
 לשכב אצלה להיות עמה: ויהי
 כהיום הזה ויבא הביתה לעשות

שכוב עמי: ה וסריב
 ואמר לות אתת רבונה
 הא רבוני לא ידע עמי
 מה דבביתא וכל די אית
 לה מסר בידי: מ ליתוהי
 רב בביתא הדון מני קלא
 מנע מני מבעם אלהן
 ותיך פדיל את אמתיה
 ואכהין אעפיר בישתא
 רבתא הדא ואחוב קדם
 י: ויהוה פד מלידת עם
 יוסף יום ויום ולא קביל
 מנה למשכב לרונה
 למחוי עמה: יא והוה
 ביומא הדון ועד לביתא
 למדוק בבתי השבנה
 תו"א חינו גדול עקידה עני: וזרז חסס
 ערני טו: והסתי לרובי סודי
 קט: ולא שטע אליה לשכב אלא ויבא יום כוסס
 ט"א: ה: ובעל הבית שבת שטע כוסס ט"ב

רשב"ם

זאת רק בשעה אכילה: (ט) ולא חשך ממני. מלכות שליט על הכל כי אם
 אותך: (י) להיות עמה. נהר היה אפילו להחיות עמה עד שארע מעשה

בית יהודה

צו יוסף, אבן דירך איר איז יוסף געקומן אין תפיסה
 געפוייגעניסן צויערף יאר (כ"ב) סקום ש'אמר אתר סמך)
 וואו עס שטייט דר ווארט אתר, איז די זאך געווען נאנט
 צו די פרוגעדיגע זאך: (ט) והסאתי לאחיו. זאנט רש"י
 בני נח נצטוו על הקב"ה די ניום זענען אויך געזאגן
 געווארן זיי זאלן גיט מנחה ויין: (י) ולשכב אצלה. ער
 זאל גאר ליבען לעבן איר (זאצלו בלא תשמיש) אפילו ער
 נלחיות עמה. ער זאל גיט דארפן ויין מיט איר לעולם
 (פלומי) מען מיינט ונהי כאשר הגיע יום מיוחד עם איז
 טאג (יום ה' שבת) טאג וואס איז געווען ביי זיי יום טוב
 שטוב זענן געזאגטען אין קריסטער (אפריה) האט פשוטער
 שפתי חכמים

שפתי חכמים

אחרי יוסף להבטל לו: ב דלז"כ לזה לא כתוב לשכב עמה כדאמר
 שכבה עמי (נח"ל) קשה דאם לשכב אצלה אפי' בלא תשמיש מאי זה
 פירוש לתורת אלהים

רייד וישא הט אור גיהובן דם ווייב פון זיין האר
 איהרע אויגן צו יוסף ותאמר שכבדה עמי אונ ניא הט
 ג'אנט ליג מיט מיר: (ח) ויפאן הט יוסף גיט ג'ואלם
 ויאמר אל אשת אדניו אונ הט ג'אנט צו עין הארינס
 ווייב הו מוין האר ווייס גיט וואס עס איז פאר
 האנדן מיט מיר אין שטוב וכל אשר יש לו אונ ארץ
 נוס איז פר האנדן צו אים נמו בדי הט ער ג'געבן אין
 מיינע הענד: (ט) איננו עם איז גיט פר האנדען אין
 דר שטוב קיין גרעסער ערצמיר פון מיר ולא אונ ער

הישר

שביעין אף אים אונ הט געזאגט צו אים נאך יום תקאמו צוא
 מיר געב'אנט אוי' איין ג'געבט וואס ער האט מיר גע'ואלט
 שביעין

מִלֵּאכְתּוֹ וְאִין אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת
 שֵׁם בְּבִית: י וְהִתְפַּשְׁחוּ בְּבִגְדוֹ
 לְאֹמֶר שְׂכָבָה עִמּוֹ יַעֲזֹב בְּגָדוֹ בִּידָה
 וַיֵּנֶם וַיֵּצֵא הַחוּצָה: י וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ
 כִּי־עֲזָב בְּגָדוֹ בִּידָה וַיֵּנֶם הַחוּצָה:
 י וְהִתְקַרְא לְאֲנָשֵׁי בֵּיתָהּ וְהִתְאָמֶר

דְּלִית אֲנִישׁ מֵאֲנָשֵׁי
 בֵּיתָהּ תִּפְמֵן בְּבִיתָהּ:
 י וְאֶחָדָתָהּ בְּרַבּוּשָׁה
 לְמִימָד שְׂכָוָב עִמּוֹ
 וְשָׂבָה לְרַבּוּשָׁה בִּידָה
 וַעֲבָרָה וַיִּפְקֵשׁ וְשָׂבָה:
 י וְהָיָה כִּד חוֹת אֲרִי
 שְׂבָבָה לְרַבּוּשָׁה בִּידָה
 וַעֲבָרָה לְשׂוּבָה: י וְקָרַת
 לְאֲנָשֵׁי בֵּיתָהּ וְאָמְרָת
 הֲרָא וְהִסְפַּסְתִּי מוֹטָהּ עַם:

בעל המורים (יט) כנגדו. ב' במס' עיין בפ' משפטים:

רש"י

בית יהודה

האב גיש אפסעקטן טאג צו היידען מיט יוסף ווי דר טאג
 (אברהם קהם חולה אנו ואינו יוצא לדרך) פוסיפרם נוייב הט
 בעזאנט צו אירע שטוב מענטשן איה פון קראנק אונ קען
 גיט גיין אין קרויסשער. איז זיא געפרייען אין דערתיים
 צורידן מיט יוסף: וועלעט מלאכתו. זאנט רש"י רב אונ
 איז געקומען אין שטוב טאן זיין ארבעט (וחד אפר בעשית
 מיט איר מנהג זיין אלא שרביאית לו כמות דייקנו של אביו)
 הט ער געשטייבט דעם. יצר הרע (קראיתא במס' מוטה) וניא

איוס הולק ליוסף כהיוס הזה אמרה להם חולה אני
 אחזי יבולה לילך: לעשות מלאכתו. רכז וסמואל חד
 חמר מלאכתו ממש וחד אמר לעשות לרכיו עמה ג אלף
 סנראית לו דמות ליוקנו ד של. אכיו וכו' כדאיתא במס'
 שמואל קריען (חד אפר מלאכתו פמש) אויך זאנט יוסף
 ארזי עמא) אונ איבער זאנט יוסף איז געקומען אין שטוב
 נאר עם איז פר אים גיעען געווארן די צנה פון פאטר.

שפתי חכמים

דעת וקנים מבעלי התוספות

דקאמר להיות עמה לוסף על מה יעשה. ואפשר דה"ק ולא טעם
 אלהי שלכ אללה אפי' כל תשמיש סתם מתיירא סמא והגבר ילכו
 עליו לשמש עמה ויחד נתייחס: ג פי' סם כחוספות מלכותי ויבא
 כתיבה סמא מלי ביהא דהל"ל ויהי כסיוס ואין אלו גו': ד תוספת
 כסם רבין נפש הרעין מלכותי ואין אלו מלכתי כתיב טעם

ובתפשוהו בבגדו. כדעש אלמלא שכתוב באשה לבה
 אסורים ידיה היתה תופשת אדם בשוק שהרי בצנעות שבאמות
 כתוב כאן והתפשוהו בבגדו לאמר שכבה עמי ושנים עשר
 חדש היתה מתגרה בו שנאמר ויהי כדברה אל יוסף יום ויום
 ואין יום יום אלא שנים עשר חדש שנא' מיום ליום ומחדש
 לחדש שנים עשר. וכשהיא באה לדבר היה מרכין ראשו וכובש
 פניו בקרע והוא ששחה לו מעשה של ברזל תחת וקנו שלא
 למת אין אתה שומע לי ולא אשת איש אני ואין איש יודע בנו אמר
 משל לבנים: שאמר לישראל בא אצרכי לא אצריך שום אדם
 לנו בשר חויר לא כ"ש כיון שראתה כי אים אצריך שומע לי הריני חובש
 בבית האסורים אמר לה ה' וקרא כפופים הריני משיאך לכל הבירות ה'
 אורב צדיקים הריני מוכרת אותך בארץ הרוקה ה' שומר את גרים כיון
 שראתה כך אמרה לך בבית האסורים ולאמלא החסרין שדנורו לכות
 למי שאפרש בפ' ויגש בעוה' היו דנין אותו בכל אלו:

פירוש לתורת אלהים

קלייד לאמר צו זאמן שִׁבְבָה עִמִּי לִיג מיט מיר ויעזוב
 בְּגָדוֹ בְּיָדָה וַיֵּנֶם הָט עַר פֶּר לְאֵזֶן זַיִן קְרִידִי אִין אִירֵע
 הַעֲבָד אונ עַר אִין אֶמְלֵאָפֶן גְּוֹאֲרֵן וַיֵּצֵא הַחוּצָה אונ
 עַר אִין אַרוֹס גְּגֵאָגֶן אִירֵע דַּעַר גַּאס: (יג) וַיְהִי אונ
 עַם אִין גְּוֵעֵן כְּרִאֲתָהּ אִין וַיֵּא הָט גְּעֵתָן עַר הָט פֶּר
 לְאֵזֶן זַיִן קְרִידִי אִין אִירֵע הַעֲבָד וַיֵּנֶם הַחוּצָה אונ עַר
 אִין אֶמְלֵאָפֶן אִירֵע דַּעַר גַּאס: (יד) וְהִתְקַרְא הָטָם זַיִן
 אִירֵע שְׂטוֹב לִיִּם גְּרִפֶּן זַיֵּא הָט צו זַיֵּי גְּאָנְטָם לְאֹמֶר

הָט זַיֵּא גְּאָנְטָם צו זַיֵּא הוּז לִיִּם אִירֵע פֶּר קְרִאֲנֵק
 אִירֵע קָאן גִּיט גִּיין צו דַּר יַעֲבֹדָת כּוֹכְבִים וְיָבֵא אונ
 יוֹסֵף אִין גְּקוֹפֶן מִיִּם שְׂטוֹב צו טָאן זַיִן מְלָאָכָה אַדָּר
 עַר אִין גְּקוֹפֶן מִיִּם אִירֵע זַיֵּא עֲבָרָה טָאן נָאָר עַם
 הָט זַיֵּע צו אִים בְּאוּרִיִן דָּם גְּשְׂמֵאָלֶקט פֶּר זַיִן פֶּאָטֶר
 הָטָם עַר זַיֵּע אַפ גִּישׁוּרִד וַיֵּאן אִישׁ אונ עַר אִין גִּיט
 גִּיִּוְעֵן אִין קְעֵנֶשׁ פֶּר דִּי שְׂטוֹב לִיִּם אַרְטֵן אִין
 שְׂטוֹב: (יב) וְהִתְפַּשְׁחוּ בְּבִגְדוֹ הָטָם זַיֵּא אֶנְגְּעֵנוּפֶן זַיִן

ספר הישר

הייד פון דעם קניד האָן זיי זיך ויער פֶּר הַאָנְדֶּרְךָ אונ דָּאם
 קניד האָם אִירֵע גִּיהֶגֶר צו הייד אונ פִּישִׁיֶּר הָט זַיֵּע ויער פֶּר
 שְׂטוֹב פֶּר דִּי רִידִי רִים זַיֵּי קניד הָט גִּיעֵמֶם אונ זָאָט צו זַיֵּא
 מְעֵשֶׁן מִן זַיֵּע אִירֵע אִירֵע צו שְׂלֵמֵן יוֹסֵף: אונ פִּישִׁיֶּר הָט
 גְּעֵשֶׁן אונ הָט אִים גְּעִרָאָמֶם פֶּר דִּי שְׂלֵמֵם אונ פִּישִׁיֶּר הָטָם
 צו זַיֵּי גְּעֵאָנְטָם וַאֲסִ קִטְמֵם צו פֶּרִין גְּקִנְכֵם דִּיעַר הָטָם אִין אונ אִין
 גְּעֵאָנְטָם צו זַיֵּי גִיִּבֵם הַאָפֶן דִּי הַאָפֶן גְּעֵאָנְטָם צו יוֹסֵף נָאָךְ וַעֲסֵם
 הַאָסְטוֹ אִין גְּעֵאָנְטָם צו זַיֵּי הַאָר פִּישִׁיֶּר הָט יוֹסֵף גִּיעֵשֶׁמֶם גִּיִּין
 אִין אונ אִין אִין גִּיִּוְעֵן דִּי זָאָךְ. אִירֵע שְׂוִיעַר בִּי גַּאס אונ אִירֵע
 אִין זַיֵּי מִיִּין הַאָר גְּעֵמֶם אִין דִּי נָאָךְ אִין גִּיִּם אָמֶת וַעֲסֵם זַיֵּי גִיִּבֵם
 זָאָט: נָאָךְ אִין אִין אִין אִין גִּיִּוְעֵן אונ דִּי הַאָפֶן הַאָפֶן גְּעֵאָנְטָם

שְׂעִידִין. אונ וייה פוסיפרם הָט אִים גִּיהֶעֱטֵם דִּיא רִידִי הָטָם עַר
 גִּיהֶעֱטֵם פֶּרֶן זַיֵּע וְהִסְפַּסְתִּי מוֹטָהּ אונ גְּעֵשֶׁמֶם פֶּרֶן הָט אִים גְּעֵשֶׁמֶם
 הָט עַר אִירֵע גִּיעֵרָאָמֶם זַיֵּי אִירֵע זַיֵּי גַּאס אונ הָט גְּעֵאָנְטָם גַּאס
 פֶּרֶן הַאָר דִּיא גִּיִּבֵם דָּעַר דָּעַר אָמֶת אִין אִירֵע בִּין דִּיא רִידִי פֶּרֶן
 דַּעַר נָאָךְ אונ פֶּר וַעֲסֵם זַיֵּי אִירֵע שְׂאָרְגֶן אִין דִּיא הַעֲבָד פֶּרֶן דִּיא
 רְשָׁעִים. דַּר וַיֵּי אִין גִּיִּוְעֵן אִין שְׂטוֹב אִין קְרִידִי אִין אֶלֶם
 גִּיִּוְעֵן עֲלֵךְ הַרְשִׁים הָט גַּאס אִירֵע גִּיעֵשֶׁמֶם דִּיעַר מוֹטָהּ פֶּרֶן דָּעַם קניד
 אונ דָּעַם קניד הָטָם גְּעֵאָנְטָם צו פִּישִׁיֶּר אונ צו דִּי מְעֵשֶׁן וַאֲסִ
 הַאָפֶן גְּשְׂלֵמֵן יוֹסֵף נָאָךְ וַאֲסִ שְׂלֵמֵם אִירֵע אִים אונ רִים הָטָם
 אִירֵע צו אִים. פֶּרֶן מוֹטָהּ וְהִסְפַּסְתִּי מוֹטָהּ אונ גִּיעֵנֶם אִין אונ
 אִין אִין דִּי נָאָךְ גִּיעֵנֶם אִין ווִי דִּי מְעֵשֶׁן הַאָפֶן דִּי הַרְשִׁים דִּיא

לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אוֹשׁ
 עֲבָרִי לְצַחֵק בָּנוּ בֵּא אֵלַי לְשֹׁכֵב
 עִמִּי וְאֶקְרָא בְּקוֹל גְּדוֹל׃ טו וַיְהִי
 כַּשְּׂמַעוּ בְּיַד־הַרְיִמֹתַי קוֹלִי וְאֶקְרָא
 וַיַּעֲזֹב בְּגֵדוֹ אֶצְלֵי וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא תְּחוּצָה׃
 טז וַתִּנַּח בְּגֵדוֹ אֶצְלָהּ עַד־כּוּא אֲדָנָיו
 אֶל־בֵּיתוֹ׃ יז וַתִּדְבַר אֵלָיו בְּדַבָּרִים
 הָאֵלֶּה לֵאמֹר בֵּא אֵלַי הָעֶבֶד
 הָעֲבָרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָנוּ לְצַחֵק בְּיַד־

להון למימר חוון איתי
 ללוא לברא עבראה
 להיבא בנא על לותי
 למשכב עמי וקרית
 בקלא רבא׃ טו ותה
 כד שמע ארי ארימית
 קלי וקרית ושקקה
 ללבושה לותי בערב
 ולשכב לשוקא׃
 טז ואתחתה ללבושה
 לותה עד דער רבונה
 לביתה׃ יז ומלילת עמה
 כפתגמיה האלון למימר
 על לותי עבדא עבראה
 די איתתא לנא לחקא

רשב"ם
 (יד) ואקרא בקול גדול. לפי שאדם הרקוע משני שאילו לא הירמותי קולי היה שוכב עמי בעל כרחו׃

בעל המורים
 (טז) הירמותי. כ' במס' עיין כפ' לך לך׃
 רש"י

בית יהודה

עם שמיים אין די גמרא מוסף (יד) וראו הביא לנו. ואמט
 רש"י (הבי זה לשון הקצרה) דם איז קורץ גירעט (הביא לנו)
 ער הט צו אונז געבראכט (ולא פירש מו הביא) אונ קען
 הט ניש געזאגט ווער הט אים געבראכט (יעל בלגה אונת
 גו) אויף איר מאן הט זיא אונ געזאגט׃ ועבריו. קען הט
 גערופען יוסף ו עברי נוייר ער איז געווען (בעבר הברר) פון
 עברים קינד(טו) ואדוניו. זיין הערר, מיינט קען (של יוסף) דר הערר פון יוסף׃ (יז) ובא אלי. ולצחק בי הקבד העברי

מוטה (דף לו)׃ (יד) ראו הביא לנו. הרי זה לטון קורה
 הביא לנו ולא פירש מי הביאו ומל בעלה אומרת כן׃
 עברי. (כ"ר) מעבר הכנה ה מעל עבר (ס"א) מעבר
 הכנה׃ (טו) אדוניו. של יוסף׃ (יז) בא אלי. ללחך בי

שפתי חכמים

דלות מהנשי הנית לא היה כמות אבל אים אחר היה כמות ועיכ
 לרוד לומר דועק היה כדמשתע כפי וימי כפירש"י וקל׃ ה (ג"א)
 אשיר ללעל פי לך לך כססוק ויבד לאכר העברי מירש"י שכל מעבר
 הכנה לכד ולא פי מנני כניו של עבר יל כיון שאכרה עלמו כל משס די לו כונה שכל מעבר הכנה אבל כורטו לא די כזה סהס לא

דעת זקנים מבדלי התוספות
 (טו) וינס ויצא החיצה. אמר לו הקב"ה בוכות וינס. בחיך
 שהים ינוס מסני ארון שלך וזה שאמר הכתוב הים ראה וינס

פירוש תורת אלהים
 און צו זאגן ראו הביא לנו ועדמט מיין מאן הט אונז
 גבראכט איש איין מענטש עברי איין יהודי לצחק בנז
 ער זאל פון אונז גישפעט מאכען בא אלי ער איז
 גקומן צו מיר ער זאל מיט מיר לייגען ואקרא בקול
 גדול האב איה ער גרופן מיט איין גרום קול איה האב
 אן גדוהן שרייען׃ (טז) ויהי כששמעו אונ עם איז גרווען
 ווי ער הט גהערט בי הירמותי קולי אז איה האב אורף
 גיהוהן מיין קול ואקרא אונ איה האב גשריגען וישב

הט ער גלאזט בימי מיר וייגע קליהיער אונ איז
 אנטלאפען גיווארין ויצא חיצה אונ ער איז ארום
 גגאנגן אורף דר גאם׃ (טז) ותנח בגדו אצלה אונ זי הט
 גלויגט זיין קלייד ביי איר ער בא אדוניו ביז זיין האר
 איז גיקומן צו זיין הון׃ (יז) ותברר אונ זיא הט צו
 אים גרעט און ווי די רייד לאמר צו זאגן בא אלי העבד
 עם איז גקומן צו מיר דר קעעכט העברי דר ויד ישר
 אשר הבאת לנו ונס דו האכט גבראכט צו אונז לצחק

ספר

צוא פוסיפר אז כיון מיתה קוקס דעם קנעכט ניש ניערש נוייר
 זיין נויב זאגט פארט אורף אים איז אונד טישפט מיין זאל אים
 געבין אין דר תפיסה און אונ וויא פוסיפר הט אים גיהערט די
 רייד פון די האנן הט פוסיפר גענוסן יוסף אונ הט אים געגעבן
 אין דר תפיסה. אונ יוסף איז דארט גיוקסן צוועלף יאר אונ פון
 דעם וועגן פלעגט זיבית גיין צו יוסף אונ ער הט אלץ ניש צו
 זיבית צו אים געזאגט ברו ווי לאנג העקסי נאך וועגן און דער
 תפיסה אבער הער צו מינע רייד וועל איך דיק ארום געשן אונ
 יוסף הט צו איר געזאגט עם איז מיר בעסר איה זאל ניצען דא
 אין דער תפיסה אונד איה זאל צו הערן זיינע רייד אונ זאל

ונדיקין צו גאט. אונ אין דער זעלבנער צייט זענען געשלאגן
 די צוויי הארען פו פרעה איינע פלעגט דער לאנגען זיין צוב
 פלכות טיש און דר אנדער פלעגט דר לאנגען פרום. דער נוייר
 הט דר פלכות געשפן אין דעם זיין פליגען אונ אין דעם פרום
 שפיינדליך אונ ווי פרעה הט דס דר זעקן הט פרעה געהייסען
 געבראכט די צוויי הארן אין דר תפיסה. אונ טען אונ טען האב
 טען זאל ווי אריין זעצן דר נוייר אין דר תפיסה אונ טען האב
 יוסף זאל ווי ברדיגן. אונ די צוויי הארן זענען געווען אין דער
 תפיסה איין זאגן יאר. אין כח יאר הט תלפית אין חלאס צו
 דיא צוויי הארען אין איין זאגט ווי עם ישם וס אין עברי שייפט
 פון סבוב (ט). אין דער זעלבנער צייט קאם דעם פלכות נייט

יְהִי כִּהְרִימִי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב
 בְּגֵדוֹ אֶצְלֵי וַיָּנֶם הַחֹזֶצֶה: יְהִי
 כְּשִׁלְעֵ אֲדָנָיו אֶת־דְּבָרֵי אִשְׁתּוֹ
 אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לְאמֹר כַּדְּבָרִים
 הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדְּךָ וַיַּחַר אָפוֹ:
 כַּוַּיָּקַח אֲדָנִי יוֹסֵף אֶתּוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־
 בֵּית הַסֹּהַר מִקּוֹם אֲשֶׁר־אֲסוּרֵי
 הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית

בֵּי: יְהִי וַיְהִי כַּדְּבָרִים
 קוֹלִי וְקוֹלִי יִתְּנֵהוּ
 לְלִבּוֹשָׁה לְחֵי וְעַרְבָּק
 לְשִׁנְיָא: יְהִי וַיְהִי כַּד
 שְׁמַע רַבּוּיָהּ יִתְּנֵהוּ
 אֶתְתָּהּ דִּי מַלְּיִלַת עֲמִי
 לְמִימַר כַּפְתָּנְמִי הָאֵלִין
 עַבְדִּי לִי עַבְדְּךָ וַיַּחַר
 רַגְזָה: כַּד וַיָּקַיֵב רַבּוּיָהּ
 דִּי־יֹסֵף וַיְתֵהּ וַיַּמְנִיָּהּ לְבֵית
 אֲסוּרֵי אֶתֶר דִּי אֲסוּרֵי
 מִלְּבַיִת אֲסוּרִין וַיְהִי תַמְנִין
 בַּעַר הַמּוֹרִים

(כ) אשר אסורי המלך אסורים אסורי כתיב
 ואסורי ק' מלמד ש' שנים היה אסור
 על שהולך דכה על י' אסור ועוד כ' רש"י

שנים על שומר לשר המשקים זכרתי כי אם: אסורים. ג' כנס' ב' גבי יוסף וא' ה' מתיר

בית יהודה

אֲשֶׁר הִבְאִיָּהּ לָנוּ דָר עֲבָרִישְׁעָר קָנַעְכֵּט וַיֹּאמֶר דָּר הָאֲמַט אִים
 גְּעַבְרָאֲכֵט צוֹ אֲנֹכָּה אִיז עַר גְּעַקְמִין צוֹ מִיר אֲנֹכָּה הָט גְּעַנְוֹאֲלֵט
 מִיט מִיר קִנְיָה זִיין: (יט) וַיְהִי כְּשִׁלְעֵ אֲדָנָיו (כו). זֶאנְט
 בַּהֶעֱפֵט מִיט אִיר הָאֵט זִיא אִים גְּעַרְצִילֵט אִז יוֹסֵף הָאֵט
 עָשָׂה לִי עַבְדְּךָ) הָאֵט אִיז וַיֹּאמֶר זִיא הָט גְּעַנְוֹאֲכֵט צוֹ פּוֹטִיפֶר

שפתי חכמים

כלו מעבר הנגר אלנטיכו סניס וכן כמה ססס מגני עבר לא די
 ללוהו יתיחסו לעבר ולא לסס: ו ר"ל דרש"י וספך הססוק דכתיב
 כל חלי העבד העברי אשר הכחת לנו ללחק פי דלי דכתיב אינו

בשעה שעותק בנייני השמישי. ועוד י"ל שלא נסתרם לגמרי
 פי' כי יש ב' מיני סירוס סרס חמה וסרס צנה סרס צנה צריך
 לנקבה שהיא חמה ויהר ופוטפר סרס צנה היה:

ליקומי יוסף

(כ) וַיִּקַּח אֲדָוְנִי יוֹסֵף אוֹתוֹ. דַּר יְקוֹמֵט רֹאבּוּנֵי שְׁרִיבֵט
 וַיַּעַן פּוֹטִיפֶר הָט גִּבְרֹאֲכֵט יוֹסֵף'ן פֶּר דִּיא בִּינִיִּים צוֹט
 מִשְׁשֵׁט, אִיז יְקוֹמִין דַּעַר מִלְּאָה גְּבִרִיאֵט פֶּר־שִׁשְׁטֵלֵט וַיִּיא
 אֲמַטְנֵטש אֲנֹכָּה זִיא גְּעַנְוֹאֲכֵט צוֹ דִּיא בִּינִיִּים אִיךָ וַיַּעַן אִיךָ
 גְּעַבְנֵט אֶעֱצֶה וַיִּי אִיז אִיר אֲלֵט וַיִּסֵּן וַיַּעַן עֵם זֶאנְט אִיךָ
 עַר צוֹ זִיא, מַעַן זֶאֲרֵ עֲתִידֵי דִי קִלְיִידֵר פּוֹן יוֹסֵף וַיִּיא זִיא
 זַעֲנָה, אוֹיב דִּי קִלְיִידֵר פּוֹן יוֹסֵף זַעֲנָה צוֹרִיסֵעַן, זֶאנְט יוֹסֵף
 אֲמַת, אֲנֹכָּה אוֹיב זִי זַעֲנָה גַּבְרִין זֶאנְט פּוֹטִיפֶרס וַיִּיב אֲמַת,
 הָט מַעַן גִּינְעֵהוּ דִי קִלְיִידֵר פּוֹן יוֹסֵף זַעֲנָה צוֹרִיסֵעַן, הָאֵט
 מַעַן אִים נִיט גְּעַמְשֵׁט צוֹט הַרְגָּה, גִּבְרִין וַיִּיא מַעַן הָט גִּיט
 גִּבְרֵעֵט פֶּר־שִׁשְׁטֵט פּוֹטִיפֶרס וַיִּיב אֲנֹכָּה זִיא הָט גְּעִינִיט
 יוֹסֵף'ן עַר זֶאֲרֵ מִיט אִיר קִנְיָה זִיין, דִּרְיִבֵר הָט מַעַן גַּמּוּט
 זֶאנְט אִיךָ יוֹסֵף אִז עַר הָט גְּעַנְוֹאֲכֵט מִיט אִיר קִנְיָה זִיין,
 אֲנֹכָּה מַעַן הָאֵט אִים גִּבְרִין אִין גִּבְעַנְקִינִים, אִיז הָאֲמַת
 גִּבְרֵעֵט דִּי פּוֹמִירִים פּוֹן מַצְרַיִם, אֲנֹכָּה וַיִּיא דִּי פּוֹמִירִים הָאֲמַת
 יוֹסֵף'ן כַּעֲפֻרִיט פּוֹן מִיט, דִּרְיִבֵר וַעֲנִין יוֹסֵף אִיז גְּעַנְוֹאֲרֵעַן
 הָאֵט יוֹסֵף דִּי פּוֹמִירִים גְּעַשְׁפִּיזֵט מִיט בְּרוֹט אֲנִימְוִיט:

הישר

פרעה געהייסען מען זאל אים ארום נעמן פון דער תפיסה אונ
 מען זאל אים מאכן איין כמניה אוי ווי גרנגל. אונ דעם בעקד
 הם ער געהייסן הענגן אוי ווי יוסף הם זיי פוהר חלום ויניען.
 אונ דר בנין מאד הם גאר פיר געסן און יוסף אונ הם אים גאר
 גיט דר מיאס פארן מלך. און ווי דר בנין האר הם צו גענאנט
 צו יוסף דען דאס איז ויניען פון גאט גבי יוסף זאל נאך זענען

ספר
 געבארן איין וין צום מלך האבן זיך אעע איין וואנד פון מצרים
 אונ אעע שררות זיגער געפרייש. אונ ווי עס איז געקומען דער
 דריטער סאג פון דעם געבארען הם פרעה געמאכט איין סענדה
 צו אעע שררות אונ צו אעע קנעכט. אונ אעע שררות אונ אעע
 קנעכט פון דעם מלך האבן זיך געפרייש אכט סאג אונ געשעט
 פרייען האט פרעה זיך דער מאנט אין דעם מאד פון בנין הם

הסתר: כא ויהי יהודה את יוסף ויט
 אליו חסד ויתן חנו בעיניו שר בית
 הסתר: כג ויתן שר בית הסתר ביד
 יוסף את כל האסורים אשר בבית
 הסתר ואת כל אשר עשים שם הוא
 היה עשה: כג אין שר בית הסתר
 ראה את כל מאומה בידו באשר
 יהיה אתו ואשר הוא עשה יהיה
 מצליח: פ שביע מ * ויהי אחר

בבית אסירי: כא והנה
 מיטרא דיי בסעיה
 דיוסף ונגד לה הסדא
 ויהבה לרחמין בעיני
 רב בית אסירי: כג ומני
 רב בית אסירי פידא
 דיוסףית כל אסיריא די
 בבית אסירי וית כל די
 עבדיו תמן על ממרה
 הנה מתעבד: כג לית רב
 בית אסירי חזו ית פל
 סרן פידה בדי מיטרא
 דיי בסעיה ודי הוא
 עבד יי מצליח: * והנה

בעל הטורים

הטורים וזה שחז"ל שאלמו לו אשה של פוטפר אזי חושבן בבית האסורים אמר לה ה' מתיר האסורים: (כג) ואשר הוא עשה ה'
 מללם. ולא כתב מללם בידו כמו למעלה לפי שכללם היה בבית האסורים ולא היל עסק בידו כמו למעלה שהיה בבית הדגוני ומתעסק.

רש"י

האלה עשה לו עבדך עניניו ששמים כאלה: (כא) ויש אליו
 חסד. שהיה מקובל לכל ראויו ל' כלה נאה וחסודה שכמשה:
 (כג) הוא היה עושה. כתרומתו בזמירה ז' הוה
 מתעבד: (כג) באשר ה' אהרן. בשביל ח ש' אהרן:
 (ה) אחר הדברים האלה. לפי שהגילה אותה חרורה
 את הדיוק כפי כולם לדבר זו הנה להם הקב"ה סורחט
 של אלו שיפנו עליהם ולא חזיו ועוד שבזו הרוחה ללדוק

הטורים וזה שחז"ל שאלמו לו אשה של פוטפר אזי חושבן בבית האסורים אמר לה ה' מתיר האסורים: (כג) ואשר הוא עשה ה'
 מללם. ולא כתב מללם בידו כמו למעלה לפי שכללם היה בבית האסורים ולא היל עסק בידו כמו למעלה שהיה בבית הדגוני ומתעסק.

בית יהודה

(עניניו ששמים כאלה) אועלבע זאמן ווי דו טוקט מיט מיר
 איצט קום דיין קנעכט אויך געוואלס פאקן מיט מיר:
 (כא) ויש אליו חסד. זאנט רש"י (שהנה מקובל לך רואיו
 יוסף איז גיפערן צו אלע מענטשן וואס האבן אים גיזעקן
 גישן פנה נאה וחסודה שבמשה) וויא עס שטייט אין דר
 משנה פ"ה נאה וחסודה, מיינט מען די פ"ה איז שיינ
 אונ ויא גיפערט צו אלע מענטשן: (כג) והוא היה עשהו.
 זאנט רש"י (פטרנומו) ווי דר תרגום שטייט (במקרה
 היה מתעבד) אלץ נום אין דר תפיקה איז געטאן געווארען
 געמוט פרעגן בוי יוסף אונ ווי יוסף קום געזאגט אזו קום
 (שביל ש' אהרן) ווייל הקב"ה איז געווען מיט אים:
 אויך את הדיוק כפי כלם לדבר ב' בגנות ווייל דיא
 פון מארנס זאלען ריידן פון דעם צדיק יוסף אונ זאלן אים
 הקב"ה סורחטם ש' אזי שיינט איהם (וא אליו) קום הקב"ה
 געבראכט דיא וינד פון דעם שר המשקים מיט דעם שר
 האומים, וועלן מענטשן האבן צו ריידן פון זייא. ויעט מען
 אויפקערן ריידן פון יוסף (ועיד) וועגען נאך אזאך האט

שפתי חכמים

וזהו ויתן חנו בעיניו שר בית הסתר: ח של יתכן לפי הכי"ח
 כמשעשע כי חתרו כתוב ואשר הוא עשה ה' מללם שפירשו
 וכל אשר הוא עשה ה' מללם לא שם מהן ש' חנו וש מהן שאין

פירוש לתורת אלהים

(כב) ויתן חנו בעיניו שר בית הסתר: ח של יתכן לפי הכי"ח
 כמשעשע כי חתרו כתוב ואשר הוא עשה ה' מללם שפירשו
 וכל אשר הוא עשה ה' מללם לא שם מהן ש' חנו וש מהן שאין

ספר הישר

די סגן פון דעם פאטער צו שטארבן, איז געווען מיט
 זייער קנעד צום זאנד פון צום פאטער. אונ יעקב קום אלץ
 געקלאגט אהר עין וון יוסף, אונ יצחק האט געזאגט צו זיין וון
 יעקב גיגען צו מיר זייער קנעדער אונ אהר ועל ווי געשטיין.
 אונ יצחק קום זייא געגענטש דעם געברענגט פאן אונ קום ויא
 געזאגט

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הִטָּאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ־
 מִצְרַיִם וְהָאֵפֶה לְאֹדְנֵיהֶם לְמֶלֶךְ־
 מִצְרַיִם: כ וַיִּקְצֹף פְּרַעֲהַ עַל שְׁנֵי
 סָרִיסָיו עַל שֵׁר הַמִּשְׁקִים וְעַל שֵׁר
 הָאוֹפִים: י וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית
 שֵׁר הַטְּבָחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מִקּוֹם
 אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם: יו וַיִּפְקֹד שֵׁר
 הַטְּבָחִים אֶת־יוֹסֵף אֹתָם וַיִּשְׂרַת
 אֹתָם וַיְהִי יָמִים בְּמִשְׁמַר: יא וַיַּחֲלֹמוּ

בְּתֵר פְּתֻמָּיָא הַאֲלֹן
 סָרְחוּ שְׁקֵיָא מִלְבָּא
 דְּמִצְרַיִם וְנַחְתֻּמָּא
 לְרַבְרֻבֵיהוֹן לְמֶלֶךְ־
 מִצְרַיִם: כ וַיִּרְגַז פְּרַעֲהַ
 עַל תִּרְוִן רַבְרֻבֵיהוּ עַל
 רַב שְׁקֵי וְעַל רַב נַחְתֻּמֵי:
 י וַיִּתֵּב יְתָהוֹן בְּמִשְׁרָא
 בֵּית רַב קְמוּלָא לְבֵית
 אֲסִירֵי אֹתֵר דִּי יוֹסֵף
 אֲסִיר תַּמָּן: יא וַמְנִי רַב
 קְמוּלָא יְתָ יוֹסֵף עֲמַהוֹן
 וְשִׁמְשֵׁ יְתָהוֹן וְהוּוּ יוֹמִן
 בְּמִשְׁרָא: יב וַחֲלֹמוּ חֲלֵמָא
 רַשְׁבִּים

(ד) ופקד שר המבחים. מונח על כל צרכי האסורים שם: ויהיו ימים. שנה שלימה

בעל המורים כגל אלוניו: (ה) לאדוניוהם למלך מצרים. ב' נמש' הכה ואיך האוננות לאדוניוהם הביאה ונסתה מה להלן על עסקי שמה חף כאל על רש"י

הקב"ה נעמאכט דעם שר המשקים מיט דעם שר האופים זאלן זינדניקען (שטבוא הנהיה לצדיק על יריהם) דורך זיי זאל יוסף גיהאלפען נעקן: ז השאטן. זייער זינד איז גנויען (זה נמצא וזבב בפירוי פסירין שלו) ביי דעם שר המשקים איז גנויען די זינד פרעה הט געפונען אפגריג אין דעם גראו נויין וואס דר שר המשקים הט אים גיגעפן (זה נמצא צדור בגלפסין שלו) אונ פרעה האט געפונן אשטיקל האלץ אין (את פת הכלה) אונ דר וואס האט געמאקען די ברויט פון מלך (נאין לער) אפניה אלף פת) דאס נוארט "באקען" ווערט דר שר המשקים הט געמאקען צו יוסף (להיות אהם) ער זאל ויין מיט וויא, מיט דעם שר המשקים אונ מיט דעם שר האופים: שנים עשר תדעש) דר תפיסה (ה) ונחלמו חלום שניהם. מיינט מען (והחלמו שניהם חלום) דער פסוק (ונבדשו) דר מדרש זאגט וכל אחד חלם חלום שפתי

על ידיהם: חמאו. זה נמלא זכוב בפילי פוטירין מ שלו וזה נמלא לרור י בגלוסקין שלו: והאופה. את פת המלך ואין לי אפיה אלא כפת ובלעזו פוטיו"ר: (ז) ויפקד שר הטבחים וגו'. להיות כ אתם: ויהיו ימים במשמר. ל י"ב חט: (ה) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם חלום מ זה פטונו ומדרשו כ"ל חלם חלום דעם קיגען נוס דר שר האופים הט אים גיגעפן: ונחאפיהו. (נאין לער) אפניה אלף פת) דאס נוארט "באקען" ווערט דר שר המשקים הט געמאקען צו יוסף (להיות אהם) ער זאל ויין מיט וויא, מיט דעם שר המשקים אונ מיט דעם שר האופים: שנים עשר תדעש) דר תפיסה (ה) ונחלמו חלום שניהם. מיינט מען (והחלמו שניהם חלום) דער פסוק (ונבדשו) דר מדרש זאגט וכל אחד חלם חלום שפתי

ה' אתו: מ פילי כוס בלי תרגום ואח"כ פי' גולת פילי בלי וין כוס פוטירין: י ואלת' ללמא חפכא היה י"ל דעל כרחק ליל דקר הוס המעשה דלי חפכא היה המעשה א"כ הוס קשה למא נתלה זה חלם נתלה שגלמא אי מנאל אשר: המשקים זכוב אחי ספיק דלא נתלה דלמס הוא דלמנו יכול לשמור את עמנו מנוכב שגלם כוס פחאוס חלם לחוס שגלמא לרור בגלוסקין של פוטע הוא דהיה לו לכבד התגור ופה שלא ישאר כ ר"ל דמקרא נמשע ויפקד שר

ה' אתו: מ פילי כוס בלי תרגום ואח"כ פי' גולת פילי בלי וין כוס פוטירין: י ואלת' ללמא חפכא היה י"ל דעל כרחק ליל דקר הוס המעשה דלי חפכא היה המעשה א"כ הוס קשה למא נתלה זה חלם נתלה שגלמא אי מנאל אשר: המשקים זכוב אחי ספיק דלא נתלה דלמס הוא דלמנו יכול לשמור את עמנו מנוכב שגלם כוס פחאוס חלם לחוס שגלמא לרור בגלוסקין של פוטע הוא דהיה לו לכבד התגור ופה שלא ישאר כ ר"ל דמקרא נמשע ויפקד שר

פירוש לתורת אלהים

אונ ער הט זיי גיגעפן אין דר תפיסה בית אין דעם הוה פון דעם שעקמ מיינסקט מקים דאס ארט ווא יוסף אי ד רתן גמאנן: (ד) ונפקיד אונ דר שעקמ מיינסקט הט געפעלעט צו יוסף ער זאל ויין איפר זיי ושרת אונ ער האט זייא בדינט גייהי אונ וייא נעגען גינויען איאר אין דער תפיסה: (ה) ונחלמו

גיזינדנט דער שענק מיינסקטער פון דעם מלך מצרים והאופה אונ דער בעקער לארנייהם צו זייער האר לפלג מצרים צו דעם מלך פון מצרים [שני שם]: (ב) ונחציף אונ פרעה הט גצערינט אוף זייגע צוויי בדיגעקם על שר אוף דעם האר פון די גמראקען זגל שר אונ אוף דעם האר פון דעם גגעקם: (ג) ויחמו

הישר אונ האבן וף אינד גוועצען פר יצחק אונ יצחק הט געזאגט צו געקב גאט חס איז דר גאט פון דער באנדער וועלט הם געזאגט צו מיר בייגע קינדער וועל איך גליבן דם לאנד גייערם אז דיני קינדער וועלן היאן פון געזען אונ פון וועל איך וייא פקנים וין פון שטקען קום איך האב געשארטן צו דיין פאטר אפרים.

ספר געזאגט דער גאט פון אייניען עלשרין נאל אייך בענטשן אונ ער נאל פערין אייניע קינדער וויא די שטערין פון הישיל. אונ צווי די קינדער פון עשו האט ער גיבענישט אונ הט געזאגט גאט נאל געבן די מלך פון אייך אוף אלע פינד. אונ יצחק הט גרושן צוין ון געקב מיט זיגע קינדער וועגען זיי אלע געקבען פון אים

חֲלוֹם שִׁנְיָהֶם אִישׁ חֲלָמוֹ בְּלִילָהּ
 אַחַד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלָמוֹ הַמִּשְׁקָה
 וְהָאֵפָה אֲשֶׁר לְמִלְךְּ מִצָּרִים אֲשֶׁר
 אֶסְוִים בְּבֵית הַסֵּתֶר: וַיָּבֵא אֲלֵיהֶם
 יוֹסֵף בְּבִקְרָ וַיֵּרָא אֲתָם וְהֵנֵם זַעֲפִים:
 וַיִּשְׂאֵל אֶת־סָרִיסֵי פְרַעְהָ אֲשֶׁר אִתּוֹ
 בְּמִשְׁמֵר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ
 פָּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם: ה' וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
 חֲלוֹם חֲלָמְנוּ וּפְתָר אֵין אִתּוֹ וַיֹּאמֶר
 אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לְאֱלֹהִים פְּתָרָנִים

פרויהון גבר חלמה
 פליליה חד גבר כפיתרון
 חלמה שקיא ונחתומא
 די למלכא מצרים די
 אסורין בבית אסורי:
 ו יבא לותהון יוסף
 בצפרא ויחא יתהון
 ויחא אנון נסיסין:
 וישאל ית רבדני פרעה
 די עמה בממרא בית
 רבונה למימר מה דין
 אפיון בישין יוסף דין:
 ה ויאמרו ליה חלמא
 חלמנא ופשר לית ליה
 ואמר להון יוסף הלא
 מן קדם יי פושטון חלמנא

בעל המורים

עסקי סתיה כונו שדרזל שנמלא זכוב כבוס שלו: (ו) זעפוס. כי כונו: הכוזב וכו' ולמה יראה את פניכס זכוב כבוס על עסקי חלמה בשביל שלא רלו לכבול היו פניהס זעפוס חף הכא זעפוס פניהס על עסקי חלמה זה נמלא זכוב וכו': (ח) ספרו. ג' הכא וכו' ספרו כתיב: כתיב הכר בני' אבות העלס דאיתא מ"ד חלו חלום: כתיב כבוד יוסף ששכחוהו לפני פרעה: סריגס. כתיב הכר בני' אבות העלס דאיתא מ"ד חלו חלום:

רשב"ם

כדכתיב ימים חרות נאלמו. וכן יוסף או ישור: (ה) איש חלומי. חלום הראוי לפתרון הנראה שהוא עיקר וכל חלום של חלומים: (ו) זכור אין אחרו. כבוד ואין פחד אחרו. וכן ביחזקאל ועשבים אינם אחרים: על עסקי חלמה זה נמלא זכוב וכו': (ח) ספרו. ג' הכא וכו' ספרו כתיב: כתיב הכר בני' אבות העלס דאיתא מ"ד חלו חלום: כתיב כבוד יוסף ששכחוהו לפני פרעה: סריגס. כתיב הכר בני' אבות העלס דאיתא מ"ד חלו חלום:

בית יהודה

הט געחלומת פאר זיך, אונ זיין תפרס תלום (שחלב את חלומי ופתרון חברי) דעם שר במשקל הט געחלומת זיין תלום אונ עם הט אים געחלומת אז דעם שר האופים הט מען געחאנגען, אונ דעם שר האופים הט געחלומת זיין תלום אונ עם האט אים געחלומת אז פרעה הט דעם שר במשקל געחלומת אונ זיין ארט וויא ער איז געווען טוב פתרי דער שר האופים הט געווען אז יוסף הט גוש שר האופים געוואקט אז דם פעשיירונג איז גוט. ווייל דער געזאגט: ואיש כפתרון חלומי. מען מיינט כפי אחר תלם חלום הדושה כפתרון תעריד לבא עלהם: צו ידעוהן האט געחלומת אהלים וואס ער איז גלייך צו דעם פעשיירונג. ועו דעם סוף ווס נועט אויף אים קומען: (ו) ווייזעו. מיינט מען (צביבים) פרויערונג (כתיב) ווי עם שטייט אין פסוק

ג סניהס שחלס את חלומי ופתרון חכירו ווו שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתרי: איש כפתרון חלומי. כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון השתדל לבא עליהם: (י) זעפוס. עזבים כמו (מ"א כ) סר וזעף (מכסח ז) זעף ה' אשא:

רש"י

פרעיר (וזה לשונאמר) דם זאגט דר פסוק וירא שר האופים כי בעשיירט דעם תלום פון שר המשקים, פון וואגען האט דר שר האופים הט געווען אין זיין תלום ריכטיג ווי יוסף הט געזאגט: ואיש כפתרון חלומי. מען מיינט כפי אחר תלם חלום הדושה כפתרון תעריד לבא עלהם: צו ידעוהן האט געחלומת אהלים וואס ער איז גלייך צו דעם פעשיירונג. ועו דעם סוף ווס נועט אויף אים קומען: (ו) ווייזעו. מיינט מען (צביבים) פרויערונג (כתיב) ווי עם שטייט אין פסוק

חכמים

רעה חלום ולא שכל אחד ראה חלום של סניהס דחינו חלומי וזלום חכמו: ג חלום של סניהס חך בנקוס סניהס להס גומר שחלם חלום חכמו חנור פתרון חלום חכמו ואל מניל דקאי אפתרון לחלם כמשמעו דכל אחד חלם חלום שלו וחלום חכמו. יל מדכתיב כתיבה

איש חלומי זלילם אחד ועלל כתיב חלום סניהס סבני חלומות חלומי להס ח"כ סתרי קרלי סתדי ח"כ לל חלום שלו ופתרון חכמו וזו סל' חלם חלומי כפתרון חלום חכמו פי' חלום הדומה לדבר שעתיד לבא עליהס ולא כפי העונן שגם הפתרון ראה בחלום ח"כ מה פתרי

פירוש תלורת אלהים

אונ עם האט זיך ביידיע גחלממת אהלום (פיין רש"י) איש חלומי אומלריבן הט זיך איין חלום גחלממת בלילה אין איין נאכט די חלומות הט זיך צו זיי ביידיע גחלממת אין איין נאכט איש אומלריבן הט זיך גחלממת אהלום ווס אזי גלייך צו דעם פהרון וואס איז אן גבריית צו קומן ארץ ויי המשקל דעם מרינק מייסמר והאיה אונ דעם פעקיר וואס זעגען צו דעם מלך

איש חלומי אומלריבן הט זיך איין חלום גחלממת בלילה אין איין נאכט די חלומות הט זיך צו זיי ביידיע גחלממת אין איין נאכט איש אומלריבן הט זיך גחלממת אהלום ווס אזי גלייך צו דעם פהרון וואס איז אן גבריית צו קומן ארץ ויי המשקל דעם מרינק מייסמר והאיה אונ דעם פעקיר וואס זעגען צו דעם מלך

וייזע קינד איז זעק געשפארן אז זעק מיט עש גפאלן און פארס פנים אונ האגען געוויינט. אונ זעק איז אלס גייען די דרש אונ אכצני יאר אז ער איז געשפארן אין דער שפאט

אונ אכצני פון קינד זאפטו זעגען צו דייע קינדס קינדער זיי זאלן האבען מורא פאר גאט אונ זאלען גיין אין גאסן ווען אונ זיי זעק הט ארץ ניהעט צו געב טען צו זיין זון זעק מיט

ספרו נא לי: ויספר שרי המשקים
את חלמו ליוסף ויאמר לו בחלומי
והנה גפן לפני: ובגפן שלשה
שריגים והוא כפרחת עלתה נצה
הבשילו אשכלתיה ענבים: ויכוס
פרעה בידי ואקח את הענבים
ואשחט אתם אל כוס פרעה ואתן

אשתעו בעון לי: ויאשתעי
לב שני ית חלמה ליוסף
ויאמר לה בחלומי והיא
גופנא קדמי: ויבגופנא
תלתא שבשין והיא כד
אפרחת אפקת לבגבין
נאני צת גן בשילו
אתלתהא ענבין:
יא וכסא דפרעה בידי
ונסיבת ית ענביא
ועצריית יתהון לכסא
רשב"ם

(י) כפורחת עלתה נצה. שכן הכנה ויצן ציץ
(ב) ויבגול שריגים: (יא) ואשחט. כהרומט:
כידו ואקח פתח ט חולין 25:

בית יהודא

(נ)פ ח' אשא) איך מראג אויף מיר די טרויערקויש ווס
הקב"ה הט מיה טרויערדי געמאכט: (ו) ושריגים. מיינט
מען (ומורות ארוכות) לאנגע צווייגן: והוא כפורחת). מיינט
מען (דופה פורחת) עם איז געווען גלייך ווי עם ווארש
געפליקט (היא כפורחת) מיינט מען (נדמה לי בחלומי פארו
היא פורחת) אין מיין חלום הט מיר געמאכט דר נויניגשאז
בליהט (ואחר הפרח עלתה נצה) אונ גאך דעם בליהטן איז
געווארן קלייגע טרויערן (געשו ספרד) גאכעם וענן די
טרויערן געקערט געווארן גאר נאך גיט צייטיג (ואחר פך
אפקת לבגבין) וענן זיא האט געפליקט האט ארויסגעוואקסן
דעם ווארט פורחת, בליהטעדיג הט ארויסגעוואקסן
פרייהינג ווערט צייטיג אויף דעם ביים הייבט אן וואקסען
עם האט ארויסגעוואקסן אפלייהינג נאכדעם הט ארויסגעוואקסן אפרי: (יא) ויאשתעי. (כהרומט) וויא דר
תרגום טייטשט (ועצריית) איך האב אוםגעקוועטשט (הרבה) לש בלשון משנה) אין משניות איז דא פיר מאל דס ווארט

שפתי חכמים

יוסף: ס פי' כ"ף של כפורחת הוא כ"ף דמיון, ולא כ"ף כלאש כי
לא תמלא כ"ף כואת כי' אס על המקור ולא על הטעל ופי' ויהי
כמושי ידו כדמות משיב ידו ופי' שלא כוונת בזה רק מפני
שהוא ידו ואח"כ שקרו כמות השני והכניסה מיד ונראה כאלו היה

פירוש לתורת אלהים

צו אים גינאנט אקלום הט אינז גתקמת אוי קיין
בשיידר איז גיט פר האנדן צו אים ויאמר הט יוסף
צו זיי גיאנט גלא פר וואר לאלהים צו גאט איז פר
האנדן בשיידרס ספרו דער ציילט מיר: (ט) ויפטר
אונ ער הט דר ציילט שר תפשיקם דר האר פון דעם
גטרנאנק ויין חלום צו יוסף ויאמר לו אונ הט צו אים
גיאנט בתימי אין מיין חלום הט מיה גתקמת יתיה
אונ גפן אצוויין שטאק איז פאר מיר: (י) ובגפן אונ

הישר

צו זיין ברודער איך גיעל אוי פאן אונ געבן הט געניגען גאר
דס גוסס אינ דעם געטוישט אויף צו זיין אונ הט געמאכט צו עשו
דעם דיר וועלען חק דו ווישט. אונ געבן האבט ווייטער צו
עשו דר גאט ויז הט בשאפן די ווישט הט געוואנט צו אונקער
עלשער פאמער אפרתם אונ אויף צו אינגער פאמער יחזק אוי צו
ואנען צו די גי קינדער וועל איך געבען דס פאנד צו איין ארוב
אויף אייביג. אינגער זאג איך דיר ווישטו געם דיר ארער דאס
גוסס פון מיין פאמער ארר דס לעד. אונ דאקסען איז געווען

נביות

את־הבוס על־כַּף פְּרֻעָה: יכ־וַיֹּאמֶר
 לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרְנִי שְׁלֹשֶׁת הַשָּׁנִים
 שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם: יכ־בְּעוֹד אֶשְׁלֶשֶׁת
 יָמִים יֵשֵׂא פְרֻעָה אֶת־רֹאשְׁךָ
 וְהַשִּׁיבְךָ עַל־כַּיִךְ וְנָתַתְּ כּוֹס־פְּרֻעָה
 בְּיָדִי כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ
 מַשְׁקֵדוֹ: יד־כִּי אִם־זָכַרְתָּנִי אֶתְךָ
 כַּאֲשֶׁר יֵטֵב לָךְ וְעָשִׂיתָנָא עִמָּדִי
 חֶסֶד וְהוֹבַרְתָּנִי אֶל־פְּרֻעָה

דְּפְרֻעָה וַיְהִיבֹת ית פפא
 על ידא דפְּרֻעָה: יכ ויאמר
 לה יוסף דין פְּרֻעָה
 תלתא שבִּשְׁוֹן תלתא
 יומין אנון: יכ בסוף
 תלתא יומין ידְּפְרֻעָה
 פְּרֻעָה ית רישָׁךְ ויתיבְּךָ
 על שמוֹשֶׁךְ ותתן כּוֹס
 דְּפְרֻעָה בְּיָדִי כַּמִּשְׁפָּט
 קדמאָה די הוויָתָא מִשְׁקֵי
 לה: יד אִלְתָּן תדְּפְרֻעָנִי
 עמָךְ כַּד ייטב לךָ
 ותעבִּד פְּעוֹן עִמִּי טִיבוֹ
 ותדְּפֵר עַל־קְדָם פְּרֻעָה
 ותְּפַקְנִי מִן בֵּית אִסְרָא

רשב"ם

אמר: (יד) כי אם זכרתי אתך. כלומר כל כך אני כחוש שהשאת הן בעיני פרעה בחוד עבדו והושבך. כדי להשיבך על כנף. וכן כתוב וישא את ראש טר המשקם בחוד עבדו. אבל והשיבך ה' מצרים פרושו. וישב

(יג) ישא פרעה את ראשך. כמו שא את ראש כל ערה וגו' ימנה אותך פרעה בחוד עבדו והושבך. כדי להשיבך על כנף. וכן כתוב וישא את ראש טר המשקם בחוד עבדו. אבל והשיבך ה' מצרים פרושו. וישב

בית היודא

«הסוּיָה» אוּסְקוֹנוֹעִטְשִׁין: (יב) וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם. די דבוי צנויין (סיון הם לך לשלשֶׁת ימים) ועָנן אֲצִיבְךָ אִז עָם נועט דויען נאך דבוי טאג ויש בְּדָרְשִׁי אֲגָדָה תְּרִיבָה דְרִשְׁוֹת ועָנן דא מיר אויף דעם פֿסוק: (יג) וַיֵּשֵׂא פְרֻעָה אֶת רֹאשָׁהּ. זמַט ר"ש"י (נשון חֶסְבֹּן) וַיֵּשֵׂא מִינַט מַעַן צִיבִין (בְּשִׁבְכָךְ שֶׁאֵר עָבְדִי לְשָׂרָת לְפָנָי בַּסֵּעֵדָה) וְעוֹן פְּרֻעָה נועט צִיבִין זִינְעֵי קָנְעֻכְךָ וְנֹאם זמַלְן בְּעֵדִינְעוּ פֶּאֶר אִים בִּי די סֵעֵדָה (מִקְהָ אֲחֵךְ עֵקֶה) נועט ער דִּיךְ צִיבִיעוּן מִט זוי: וְנָגְדוּ. מִינַט מַעַן זִינְי בִּי פְרֻעָה וְיִי די בִּזְוֵי גְעוֹנֵעוּ פְרֻעַר. אויף די זעלביגע גְרוּיִקְטִישׁ: (יד) וְכִי אִם זָכַרְתָּנִי אֶתְךָ. יוסף האט געזאגט צום שר המִשְׁקִים די נועטס אזו גרום ווערען ביי פְּרֻעָה וַאֲשֶׁר אונ דו נועטס אים געטן פון מִינְעִמְנוּעֵינן נועט מִיךְ פְּרֻעָה נִיש דו זמַט דאס באַרְד טאן (מִאֲחֵר שִׁיבִיכָךְ בְּךָ בַּפְּתָרְוֹת) נאך זיין דלוֹם: וְנִשְׁשַׁרְתָּ נָא עִמָּדִי חֶסֶד. זמַט רש"י (אין נא אַלָּא לְשׁוֹן בְּקִשְׁתָּ) נא איז דערמיטשט אויף געט דִּיךְ (תְּבִי

מטנה: (יב) שלשֶׁת ימים הם. סיון הם לך צ לשלשֶׁת ימים. ויש מדרשי אגדה הרבה (חולין לב): (יג) וישא פרעה את ראשך. ל' השבון כשיפוקד שטר עבדו לשרת לפניו כסעודה ימנה אותך עמהס: כנך. כסיס שלך ומוסכך: (יד) כי אם זכרתי אתך. אשר אם זכרתי אתך ק מאחר שיעטב לך כפתרוני: ועשית נא עמדי חסד. אין

רש"י

(בסיס שֶׁנָּךְ וְכִי־שָׁפָךְ) זיין פוס אונ זיין זיצונג, די נועטס זיין ביי פְּרֻעָה וְיִי די בִּזְוֵי גְעוֹנֵעוּ פְרֻעַר. אויף די זעלביגע גְרוּיִקְטִישׁ: (יד) וְכִי אִם זָכַרְתָּנִי אֶתְךָ. יוסף האט געזאגט צום שר המִשְׁקִים די נועטס אזו גרום ווערען ביי פְּרֻעָה וַאֲשֶׁר אונ דו נועטס אים געטן פון מִינְעִמְנוּעֵינן נועט מִיךְ פְּרֻעָה נִיש דו זמַט דאס באַרְד טאן (מִאֲחֵר שִׁיבִיכָךְ בְּךָ בַּפְּתָרְוֹת) נאך זיין דלוֹם: וְנִשְׁשַׁרְתָּ נָא עִמָּדִי חֶסֶד. זמַט רש"י (אין נא אַלָּא לְשׁוֹן בְּקִשְׁתָּ) נא איז דערמיטשט אויף געט דִּיךְ (תְּבִי

שפתי חכמים

ולא טראה הכל ביחד כמובן מן הכתוב לזון מראין לו ללמד פול דקאי בקופא למחטא: צ לא טסה עלמס שלשת ימים כמובן מן הקרא: ק ר"ל שפרעה ישא את ראשך והיית כל כך חשוב עד אשר אם זכרתי חובל חמה ללוליאי והיית מלתי בן במקום כאשר משום לדי מבגש כד' לשונות והאהד מוסס אס והוא אשר והוסף

דעת זקנים מבדלי התוספות (יד) כי אם זכרתי אתך וגו' והזכרתי. שמעתי מפי מורי אבי זלה"ה כי אם זכרתי אתה בעצמי והזכרתי ע"י שליח והיינו דכתיב בסוף הפרשה ולא זכר שר המשקים הוא עצמו לא הזכירו וישבחהו אף ע"י שליח:

פירוש לתורת אלהים

פְּרֻעָה וַאֲתָן אונ נאך דעם האב אויך גִּיעְבְּךָ דעם פוס על אויף דער האנד פון פְּרֻעָה: (יב) וַיֹּאמֶר האט יוסף צוא אים גִּזְוֹנָט זֶה פְּתָרְוֹת דאס איז זיין בְּשִׁירְעֵנְךָ שְׁלֹשֶׁת דִּיא דְרִיִּיא צְנוּיִנְךָ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הם בְּמִינְעוֹן אויף דְרִיִּי טעג: (יג) וַיֵּשֵׂא נאך איז דְרִיִּי טעג ארום ושא נועט פְּרֻעָה צִיבִילִין זיין קאפ [שיו נש"י] וְהַשִּׁיבְךָ אונ ער נועט דִּיךְ ווידר קעטן על אויף זיין פוס דס הייסט אויף זיין עֲרֻשְׁמִין דִּינַט וְנָתַתְּ אונ ספר

די נועטס געבן דעם כוס פון פְּרֻעָה אין זיין האנד בְּמִשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אזו ווי די פֿלֶעֶקטס צוא אים אין די הענד געבן צום עֲרֻשְׁמִין אֲשֶׁר אז די בִּיסט גווען זיין שְׁעֵנְקוֹר: (יד) כִּי אִם זָכַרְתָּנִי אֶתְךָ בִּי די נועטס מִיךְ בְּנִדְאָ יִדְרַעְגֵּקֵנן בִּיִיא דִיר פֶּאֲשֶׁר ווייל עס נועט דִיר גוט זיין געט אויף דִיךְ גִּשְׁתִּיךְ דוא זמַטס מִיט מִיר טאן חֶסֶד וְהוֹבַרְתָּנִי אונ דוא זמַטס מִיךְ דער מאַגן צו פְּרֻעָה וְהוֹבַרְתָּנִי נועטסוֹ קאָנן מִיךְ מאַגן אום צִיָּהן פון דעם דִישֶׁר

אונ אויך וועל דִיךְ צו הערין. הם נבילות געשפּרש צו עשו סיון עצה איז דוא זמַטס בְּמִסְעֵר נעמען דאס נוסס פון זיין פֿאטער זען אצינד וציען דוא קדְּרַעַר פֿון קִנְעוֹן גִּיעֵרֶךְ וְיִבְרָכְךָ אין דעם

והוצאתני מן הבית הזה: **טו** כִּי יִגְנֹב
 וְנָבְתָי מֵאֶרֶץ הָעֵבְרִים וְגַם פֶּה לֹא
 עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׁמוּ אֹתִי בְּבוּר:
טז וַיֵּרָא אֶל־הָאֲפִים כִּי־טוֹב פֶּתַר
 וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אֶף־אֲנִי בַחֲרוּמִי
 וְהִנֵּה שְׁלֵשָׁה סָבִי חָרִי עַל־רֵאשִׁי:
יז וּבְסֶל הָעֲלוּן מִכֹּל מֵאֲכַל פְּרֻעָה
 מַעֲשֵׂה אִפְהָ וְהַעוֹף אֲכַל אַתֶּם מִן
 הַסֶּל מֵעַל רֵאשִׁי: **יח** וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר
 זֶה פֶּתַרְנוּ שְׁלֵשֶׁת הַסָּלִים שְׁלֵשֶׁת
 יָמִים הֵם: **יט** בְּעוֹד וְשְׁלֵשֶׁת יָמִים יֵשֵׁא
 פְּרֻעָה אֶת־רֵאשֶׁךְ מֵעַלְיֶךָ וְתִלְתָּ
 אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאֲכַל הָעוֹף אֶת־

הָדָן: **טו** אֲרִי מִגְנֹב
 וְנָבְתָא מֵאֶרֶץ דְּעֵבְרָא
 וְאִף הָכָא לֹא עֵבְדִית
 מִדְּעַם אֲרִי שְׁוִיאוּ יְהִי
 בְּבֵית אֲסִירִי: **טז** וַהֲוֵא
 רַב נַחֲמוּמִי אֲרִי יֵאוּת
 פֶּשֶׁר וַאֲמַר לְיוֹסֵף אֶף
 אֲנָא בַחֲלוּמִי וְהֵא תִלְתָּא
 סָלִין דְּחִירוּ טַל רִישִׁי:
יז וּבְסֶלָא גְלָאָה מִכֹּל
 מִיכֹל פְּרֻעָה עוֹבֵד
 נַחֲתוּם וְעוֹפֵא אֲכַל יִתְהוּן
 מִן סֶלָא מֵעַלְיֶי רִישִׁי:
יח וַאֲתָב יוֹסֵף וַאֲמַר
 הֵן פֶּשְׁרָנָה תִלְתָּא סָלִין
 תִּלְתָּא יוֹמִין אֲנִין:
יט בְּסוֹף תִּלְתָּא יוֹמִין
 יַעֲרִי פְרֻעָה יַת רִישֶׁךָ
 מֵעַל וַיִּצְלוֹב יַתְךָ עַל
 צִלְיָא וְיִכְוֹל עוֹפֵא יַת
 תוֹ"א וַיֵּרָא אֶל הָאֲפִים כִּי בָרוּךְ הוּא:
 רש"י

י"ז וגם פה לא עשיתי מאומה וכו' ואני היב
 לא עבדתי ולא בית האסורים להיות אסור
 כאן (טו) כי טוב פתח, ניכרין דברי אמת: (יח) ואתב
 חסד: (יט) ישא פרעה את ראשך על עץ ויכיל עופא ית

הוא: (טו) כי טוב פתח, ניכרין דברי אמת: (יח) ואתב חסד: (יט) ישא פרעה את ראשך על עץ ויכיל עופא ית

רש"י

נא חלל לשון חקש: (טו) סלי חורי, סלס של נרס
 קלוסין חורין חורין וכמומנו יש הרבה ודרך מוכרי פת
 כסלין סקורין אובל"ש (היפסען קוכען) לתסם בואתן סלס:

ובקומנו רש (הרבה) אויף אויגור ארט איז דא פיל אעלעכע
 פירוש לתורת אלהים
 הוּו דס איז פון דער תפיסה: (טו) פי דען גנגקת
 גווארן גנבתי איה בין גנגקת גווארן מארן פון דעם
 יודישען לאנד וגם און אוך דא האב אוך גאר גיט
 גיפאן פי דס ווי האפן מוך גיפאן אין דעם גרוב:
 (טז) בריא אונ דר האר פון דעם גנעקס קט גנעקן
 אז ער האט אים גיט פוטר גווען גיאמר האט ער
 גוואגט צו יוסף אף איה האב אוף גנעקן אין מיין
 חלום והנה שלשה דרייא געברומע קערב אוף מיין קאפ:

(יז) ובפל אונ אין דר אוברערשטע קארב איז
 גווען פון אלערליי עסין ווארג פנשה ווערג אפס פון גנעקס ויהיף אונ דר פוגל האט גנעקן זוי פון דעם
 קארב נוס עם איז אוף מיין קאפ: (יח) וישן האט יוסף גענעקערט גיאמר אונ קט גנאנט זי פתרונו דס איז זיין
 באשיידונג שלשת הפלים די דריי קערב שלשת ימים הם וני פטייטן אוף דרייא טעג: (יט) בעוד שלשת ימים
 נאך אין דרייא טעג ארום ישא נועם פרעה אוף הייבן דיין קאפ פון דיר ותלה אונ וועט דיה אוף הענגען

ספר הישר
 אונ יעקב קט געשריבן איין שפר חלוקה אונ קט גיחחפת אויף
 דעם שפר חלוקה עדות אונ קט גענומען דעם שפר חלוקה אונ
 קט אריין געפאן אין איין ארדני פלי אונ קט דס אף גענומען צו

בית יודא
 אהה גישה עמי קסד) דו אפסן טאמין מיט מור קסד:
 (טו) ופלי חורין, מיינקט מען פלס של נצרים קלוסין חורין
 חורין) קערב נוס וענן גופאכמן פון אפגעשוויטע וויסע
 רישער אונ זוי זענן געמאכט געלעכערט מיט פיל געלעך
 קערב ודרך בוכר פת פנים קתם בואתן סלס) די וואס

ליקוטיו נחמיה
 (טו) פי גנג גנבתי, דער פרכי דרבי אליעזר שנייפט
 ווען הקב"ה איז געקומן צו ישמעאל ער זאל נעמן
 די חורה, קט ישמעאל גיפרעגט ביי הקב"ה וואס שטייט
 אין די חורה, קט הקב"ה געואנט אין די חורה שטייט לא
 חגוב, זאלסט גיט גנגן, האבן דיא ושמעאלים געואנט
 מיר קעגן גיט פארלאזן די זאך וואס אונזערע אפטרעך
 האבען גיפאדן וויא האבען גינגקת יוסף אונ האבען אים
 גיבראכט אין מצרים אונ פארקופט פאר אקענט:

אונ יעקב קט געשריבן איין שפר חלוקה אונ קט גיחחפת אויף
 דעם שפר חלוקה עדות אונ קט גענומען דעם שפר חלוקה אונ
 קט אריין געפאן אין איין ארדני פלי אונ קט דס אף גענומען צו

אֲנֹכִי מַעֲיִק תַּחְתֵּיכֶם בְּאִשׁר תַּעֲלִיק הַעֲנָלָה הַמְלֵאָה לְהַעֲמִיר: וְאֵבֶד מִנּוּם מִקֵּץ הַחֹק לֹא־יִמָּצֵן כִּי הוּ וּגְבוּר לֹא־יִמָּלֵט נַפְשׁוֹ: וְתַפֵּשׁ תִּקְשֶׁת לֹא יַעֲמֵד וְקֹף בְּרַגְלָיו לֹא יִמָּלֵט וְרֹכֵב הַסּוּם לֹא יִמָּלֵט נַפְשׁוֹ: וְאִמְרִין לָבוּ בְּגִבּוּרִים עָרוֹם יָנוּם בַּיּוֹם־הַהוּא נֹאסֵי־הַהוּה: שְׁמַעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אִשְׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּגַן יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמְשַׁפְּחָה אֲשֶׁר הָעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: בַּק אֶתְכֶם יְדַעְתִּי מִכָּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל־יֵפוֹן אִפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל־עֹנֹתֵיכֶם: הִיכָלוֹ שָׁנִים יִחַדוּ בְּלַתִּי אִסְיֹנְעֵדוּ: הִישָׂא אֲרֹהַ בַּעַר וְטָרַף אִין לֹו הִתֵּן כִּפְיֹר קוֹלֹו מִמְעַנְתּוֹ בְּלַתִּי אִסְיֹלְכֹד: הַתְּפֹל צְפוּר עַל־פַּח הָאֶרֶץ וּמִקֵּשׁ אִין לָהּ הַיַּעַל־הַפַּח מִן־הָאֲדָמָה וְלִכּוּד לֹא יִכְבוּד: אִסְיֹפְקַע שׁוֹפֵר בַּעִיר עָשִׂם לֹא יִחַרְדּוּ אִסְיֹתְהוּת רַעַה בַּעִיר וַיהוּת לֹא עֲשָׂה: כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדָנִי יְהוָה דְּבָר בְּי אִסְיֹגְלָה סוּדוֹ אִרְעֵעֲבֹדוּ הַנְּבִיאִים: אֲרֹהַ שָׂאֵן מִי לֹא יִרְא אֲדָנִי יְהוָה דְּבָר מִי לֹא יִגְבֵּא:

משלי יוסף

פירוש ע"ט

וועט ווערן פֿר לֶרֶן דָס אַנטֿרֿינינג פֿון דעם גֿרינגֿ אונ דר שטאַרקֿר וועט גיט שטאַרקען זיין פֿח צו אַנטֿרֿינג זיין לייב אונ דר ווס האַלט אַבֿונג וועט גיט קעגן פּאַשטֿיין אונ דער ווס איז גֿרינג אױף זײַנע פֿיס וועט גיט קעגן אַנטֿרֿינג אונ דר ווס גײט אױף פֿערד וועט ער גיט קעגן אַנטֿרֿינג זיין לייב: ואַטֿיין אונ דער וואַס שטאַרקט זיין האַרץ צױווישן די גבֿוּרֿים וועט ער גאַקעט אַנטֿלופֿין אִין דעם זעלביגן מאַג דָס זעגן די רייד פֿון גאַט: שְׁמַע הַעֲרַבְט צו די זאַף ווס גאַט האַט אױף אִיך גֿרעט אִיר קִנְיֹה יִשְׂרָאֵל אױף גֵּאָר דֶר מִשְׁפָּחָה וּוס אִיך האַב אױף גֿבֿרַאכְט פֿון לֵאנֶד מִצְרַיִם לֵאמֹר צו זאַגן: אַס אױב עַם ווערט גִבֿלֵאזֶן מִיט אַשׁוּפֶר אִין שְׁמַטָּה אונ דָס פֿאַקֶך וְאַל זיך גיט דער שְׁרַעקִין אַס אױב עַם וועט זיין אִיין גֿיין אִין שְׁמַטָּה אונ גַּאט: זַל די זאַף גיט טעגלִיך וואַרום דֶר שטאַרקֿר גַּאט טוט גיט. קיין זאַף גִייערֿט ער טוט אַנטֿפֿעקֿן דעם זעלביגֶען סוד צוֹא זײַנע קעקֶט צוֹא דִיא נְבִיאִים: אֲרֹהַ אַלִיב שְׁרִייעֿט ווער פֿאַרקֶט זיך דען גיט זי אַז דער שטאַרקֶר גַּאט טוט הִייעֿנן צוֹא דִיא נְבִיאִים ווער זַל דען גיט נְבִיאוֹת זאַגן:

דָק אַתְכֶם יְדַעְתִּי מִכָּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה גוֹי, עַם הָאֵט אִמָּאָל גֵּעִשְׂרָאָפֿן אַגְבִּי הָט גִיעֶשֶׁען פֿיך דעם שֶׁר פֿון שְׁמַטָּה עַר זַל אִום מִאָכֶן פֿר אַפֿרָנֶס חוֹדֵשׁ וְאַרְצִיטִין אִין שְׁמַטָּה, דֶר שֶׁר הָט אַפֿרָנֶס חוֹדֵשׁ אִין שְׁמַטָּה אִים קֶעמאַכְט פֿר אַפֿרָנֶס חוֹדֵשׁ אִין שְׁמַטָּה, אִין אַקִיעֶע צײט שְׁפֵעֶטֶר הָט דֶר שֶׁר פֿון שְׁמַטָּה גֵעִשְׁקֶט צום פֿרָנֶס חוֹדֵשׁ, דִיא זאַקֶט מִיר בְּצִאֵהָלִין טוֹיעֶנֶד רֹבֵל פֿר די פֿאַדאַקֶעס נָום די מענטֿשן פֿון שְׁמַטָּה זעגן מִיר שְׁרֵדִיג, אונ אױב די וועקט אִין צײט פֿון אַקֶט טאַג גיט בְּצִאֵהָלִין די טוֹיעֶנֶד יִרְבֵּל וועל אִיך דוּך געמן אִין תּוֹפִיָה וְזעֶפֿעקֶעניס, דער פֿרָנֶס חוֹדֵשׁ זאַנט צום שֶׁר וואַס בִין אִיך שְׁרֵדִיג אַז דִיא מענטֿשן פֿון שְׁמַטָּה צִאֵהָלִין גיט די פֿאַדאַקֶעס, נָום דִיא מִאָנֶט די פֿאַדאַקֶעס פֿון מִיר, הָט דער שֶׁר גֵעֶאָנֶט צום פֿרָנֶס חוֹדֵשׁ, דִיא גִיעֶקֶטֶט דִיא האַקֶט מִיר גֵעֶבֶטֿיין דִיא ווילֶקֶט זיין אַפֿרָנֶס חוֹדֵשׁ וְאַרְצִיטֶערו אױף די מענטֿשן פֿון שְׁמַטָּה, אַז די בִקֶט אױף זײ אַרְצִיטֶעט, אִין דָאָך זײער גאַנצֶר פֿאַרמעגן אונטֶר דײן האַנט, אונ זײ זעגן אונטֶר דײר, דִירֶגֶר דָאָך אִיך בײי קײנֶס גיט מאַגן גֵאָר בײי דײר, דָס זעלביגֶע אִין אִמָּאָל גֵעֶנײען בײי יוֹדֶן, ווען זײ זעגען אַרויֶפֿגעאַנגן פֿון מִצְרַיִם אונ האַפֿן געניגן די חוֹרֶה, זעגן זײ געווען די אַרְצִיטֶע פֿאַקֶך פֿון די גאַנצע וועלט, אונ אַלֶע טובֿות וואַס אִין געקומן אױף דֶר וועלט אִין געווען אונטֶער די האַנט פֿון דִיא יוֹדֶן, אונ אַלֶע פֿעקֶרֶר האַבען גֵעֶקֶטֶט אִין זַכַּת פֿון יוֹדֶן, דִירֶגֶר דָאָך זײן דעם שְׁרֵדִיג פֿון אַלֶע פֿעקֶרֶר דאַרפֿן אִיך לִידין די יִרְדֵּה זײ די גִמְרָא זאַנט אַז עַם קומט אַטובֿה אױף דֶר וועלט, שְׁפִיעֶנן פֿרײער די יוֹדֶן, אִין אַז עַם קומט שְׁרַעקֶטֶט אױף דער וועלט שְׁפִיעֶן פֿסקֹן בַק אַתְכֶם יְדַעְתִּי גוֹי, זײַל גֵאָר אִיך ווײס אִיך פֿון אַלֶע מִשְׁפְּחוֹת פֿון דער וועלט, ווײל אִיר זענט די אַרְצִיטֶע אִיבֶר אַלֶע גִשְׁחֹת פֿון די פֿעקֶרֶר, דִירֶגֶר קומט אִיך פֿון אַלֶע גִשְׁחֹת פֿון אַלֶע פֿעקֶרֶר:

אונקלוס

בראשית מא מקץ

מֵא אִוְיָהּ מִקֵּץ שְׁנַת־יָמַי וּפְרָעָה

תו"א ויחי מקץ שנים ימים ומל ס' בע"ה הטורים
 (א) ויחי מקץ שנים ימים, שתי שנים שלמות בדכתיבי ימים תחיה נאולמו.
 (ב) ויחי מקץ, נאמר כלן מקץ וזמנא בדכתיבא מקץ עבר שנים מס' רש"י.
 (ג) ויחי מקץ, כתיבוננו מסוף וכל לבון קנא סוף דעת וקנינים מבעלי התיספות.
 (ד) ויחי מקץ, פרש"י לשון סוף כתיבוננו, ולכן הוצרך לפרש פירוש לתורת אלהים.
 (ה) ויחי מקץ שנים ימים, און עם איז גינען אין סוף צווייא יאר ופרעה הוילס און פרעה האט גתלמית ויהי:

בְּאֶחָיו: וְהָיָה שֶׁבַע פָּרוֹת אַחֲרוֹת
עֲלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיָּאֵר רְעוֹת
מֵרֵאָה וְדָקוֹת בְּשָׂרָה וְהַעֲמִידָה אֶצְלֵי
הַפָּרוֹת עַל־שֵׁפֶת הַיָּאֵר: וְהַתְּאֵבְלָהָה
הַפָּרוֹת רְעוֹת הַמֵּרֵאָה וְדָקוֹת
הַבְּשָׂרָה אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יִפֹּת
הַמֵּרֵאָה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקָן פְּרֵעָה:
ה וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֵם שְׁנֵית וְהִנֵּהוּ שֶׁבַע
שֹׁבְלִים עֲלוֹת בְּקִנְיָה אֶחָד בְּרִיאֹת

בְּאֶחָיו: ג וְהָיָה שֶׁבַע
תּוֹרֵן אַחֲרָיו סִלְקֵן
בְּתַרְהוֹן מִן נְהָרָא בִישָׁן
לְמַחֲזוֹ וְחִסְיוֹן בְּיָשָׁר וְקָמוֹן
לְקַבְלֵיהוֹן דְּתוֹרֵן עַל
פִּירָה נְהָרָא: ד וְאֶבְלָן
תּוֹרְתָא בִישָׁן לְמַחֲזוֹ
וְחִסְיוֹן בְּשָׂרָה יֵת שֶׁבַע
תּוֹרְתָא שְׁפִירֵן לְמַחֲזוֹ
וּפְטִימְתָא וְאֶתְעַר פְּרֵעָה:
ה וְדַמְוֵךְ וְחֲלֵם תְּנִינֹת
וְהָיָה שֶׁבַע שֹׁבְלִיא סִלְקֵן
בְּקִנְיָא חַד פְּטִימֵן וּמְבֹן:
בעל הטורים

מאריך כענין יתפרסמו מנולרס: (ה) בקנה א' ג' כנס' רח' כ' ויזקן נני מנורה א' כנס' הוא אור לעולם וקרן ראה שכחות בקנה אחד וכשופות לא ראה בקנה א':

הו"א וייקן פרעה עקר סע: סע:

רשב"ם

נחת כל להבין שזה חלום הוא ער שנמרה שינתו וניער לגמרי ואו וייקן פרעה לבסוף והנה חלום אבל עד עתה לא ידע: (ה) בקנה אחד. והו סיפן

רש"י

בית יהודה

נראות יפות זו לזו שאין עין זכירה לרה בזכרתה: באחו. כלום מרש"ק כלעו (זוספק) כמו יגאל אהו: (ג) ודקות בשר. טיב"ש כלעו (לרטר דין) לטון ה דק: (ד) ותאכלנה. סימן שמהל כל שמתה השוכע נכחת ו זיית הרעב: (ה) בקנה אחד. ז. טוהר"ל כלעו: בריאות. טיב"ש

שיוקייט וויזט אויף זאט (שחבריות נראות לפות זו לזו) ווען עס איז זאט זענן די מענטשן שוין אונד גוט איינער צום אנדערן (שארן עין פריה צרה בחברתיה) די גענטשן קוקען גיט שרעקט איינער אויף דעם אנדערן, איינער פארגייט דעם אנדערן ווס ער הט, ווייז ער האט אויף: ופאחו. (האנט) אונזשפיקער ארשט ווס איז פֿעטאקסן מיט גראו הייסט אהו, אגם (כמו) ווי עס שפייט אין פסוק (וישגא אהו) ער וועט (לישו דק) דויען מיט פֿעטאקער: דאס הייסט מאַקער: דיא ויזען פֿעטע קיה (סימן שמהה כל שמהה השוכע נכחת

שפתי חכמים
 אח זה למה היו הפרות יפות מראה שפת רק בריאות כבר ולא טוב המראה ורוב המראה ומתרחן כיון שמליט שפת דשבע פרות הטובות הם סימן לשבע מיני השוכע א"כ הם בזה הספרון נמי פטר ודפי לירות מראה סו' הוא לינוי השוכע והסתרון קאי נמי על זה דמיני השוכע נראות הכריות יפות אלו לאו להיוט ימות מראה כלומר שמקבל זה את זה בסדר פנים יפות וימתן לו די מוסכרו אשר יחסר לו: זה דק"ל דהיאך שיד לומר דק אפסמה לו ואכשר דהכי ה"ל לזכותה כיחוס כבר ועו"ש טוב"ש כלעו כלומר דהא כל לעו קורין לכהנה כחשה טיב"ש וחס"ש טיב"ש הוא לי דק אפ"ש קורין לכהנה

וואקסן ווי דר גראו וואקסט אין אונקס: (ג) ונדף"ת בשרו. (ד) ונתאכלנה. דיא ויזען מאַקערע קיה האָבן אויפֿגֿעקסן ביי"ט הרעב: דס איז אַצייגן די נאַנְעֶע שְׁקָהָה נֹס וועט

ותדענה אונ ויי האבן ויה גפישערט אין גמזויקין: (ג) והנה אונ שבע פרות ויזען אנדערע קיא זענין אוף גנאנגן נאך ויי פון דעם שויה קיטת שרעקט גשטאלט ודקות אונ דין פלייש מאַקערע קיא ותגמזנה אונ ויי האבן ויה גשטאלט בייא דיא קיא על שפת אויף דעם באַרְמֵן פון דעם מייך: (ד) והאכלנה אונ די קיא

חכמה טיב"ש א"כ כל עכרי נמי קורין לכהנה כחשה דקות כבר וז' דק דנקט רש"י קאי אשכ"ש כענין: ו דק"ל דוחללה הפרות ש לפרס כשתי פירושים. א' שמהל כל שמתה השוכע נכחת מיני הרעב, והכני שמה סינן שמה לברות מאלל זיית העכ וזה סימן טוב הוא ועו"ש הוא סימן שמה וכו'. וזה הכי' אמת דהא מליבו לקמן הכריז בייסוף שחר אותו כן. וההרש"ל פי' דקשה לרש"י למה אמר ותכלנה הילל ותכלנה כי אין לשון חלילה שיד לומר על כ"ח זה את זה לך ופטרס סימן וכו' עכ"ל: ז ר"ל כמו כל לעו קורין לקט של שבלים טוהר"ל שמה נמי עס קנה של עין וא"כ כל עכרי

ותדענה אונ ויי האבן ויה גפישערט אין גמזויקין:

ותדענה אונ ויי האבן ויה גפישערט אין גמזויקין:

ויום זענען געווען שרעקט גשטאלט אונ דין פלייש האבן אויפֿגֿעקסן את שבע הפרות די ויזין קיא וואס זענען שוין גישטאלט אונ פעט פֿלויש (שוין גיין) נוצמן פרעה אונ פרעה איז וואַקען אויף גינאקט: (ד) וישן אונ ער איז אנטשלאַפֿן גווארן הט ויה אים דס אנדערע מאל גוקלמית והנה שבע שבלים ויזין גאנגן הישר

אונ זענען אויף פעט אונ דער נאך זענען אויף גענאנגן ויזען מאַקער קיא אונ האַבט און געשטאלט די פעטע קיא אונ די מאַקער קיא האַבן געזאט אין געשטאלט ווי פֿריער. אונ דר נאך הם פֿערט וך אוף געזאטס מן שלאף, אונ פֿרעה איז אַנשלאַפֿן געוואָרען אונ עס האַט אים נויטער געלמט אין חלום אונ זעקט ויזן זאנגן מיט גאָרען וואַקסן פון איין זאנג ויער שיי גע אונ פֿרעג אונ נוסע אונ דער נאך זענען ארויס געשלאַפֿטס אַנדערע

ויה וזאנגן ויער דינג אונ זידיקע אונ האבן איין געשלאנגן די ויזן נוסע פֿרעג זאנגן אונ ווי עס איז געווארן טאט: הם אין פֿרעה געקראפט דר אַטום נחמית די חלומות. אונ דר פֿלך הם גיאייגט אונ הם ילאומט רופען אַלע חרומים אונ אַלע חכמים אונ פֿרעה דער צייט די חלומות. ויזא ענטפֿרן צו פֿרעה דער פֿלך זאל אַייביג זיבן אונ איז און דס בשידענש פֿון די חלומות, וואס דו האַסט געווען די נוסע קיא פֿים פֿ און דו נוסע האַבט אין סוף

ספר
 אונ זענען אויף פעט אונ דער נאך זענען אויף גענאנגן ויזען מאַקער קיא אונ האַבט און געשטאלט די פעטע קיא אונ די מאַקער קיא האַבן געזאט אין געשטאלט ווי פֿריער. אונ דר נאך הם פֿערט וך אוף געזאטס מן שלאף, אונ פֿרעה איז אַנשלאַפֿן געוואָרען אונ עס האַט אים נויטער געלמט אין חלום אונ זעקט ויזן זאנגן מיט גאָרען וואַקסן פון איין זאנג ויער שיי גע אונ פֿרעג אונ נוסע אונ דער נאך זענען ארויס געשלאַפֿטס אַנדערע

וְטַבֹּתֶיךָ וְהִנֵּה שִׁבְעַת שָׂבָלִים וְדָקוֹת
 וְשִׁדְדוֹת קָדִים לְמַחֹת אַחֲרֵיהֶן׃
 וְתַבְלֵעָנָה הַשָּׂבָלִים הַדָּקוֹת אֶת
 שִׁבְעַת הַשָּׂבָלִים הַבְּרִיאוֹת
 וְהַמְלֵאוֹת וַיִּקַּץ פְּרַעַה וְהִנֵּה חֵלֹם׃
 וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתַּפְעֵם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח

י והא שבע שבליא קדון
 וישקיפון קדום צמחון
 פתריהון : והבלעא
 שבליא לקותא ית
 שבע שבליא פמיתתא
 ומלתא ואתער פרעה
 והא חלום : והנה
 בצפרא ומטרפא רותה
 רשב"ם

לשובע לכך נרשע שבע שבלים : (י) והנה חלום. כמו והנה היא לאה. אבל עד עתה היה סבור שראה משם ולא חלום : (ח) ותפעם רוחו. והחלה דעתו שירשפשא' בלע"ז וחשב

לבקר ולדעת הפתרון וכן כדנאל ויאמר המלך חלום חלמתי ותפעם רוחי לדעת את החלום : ואין פותר אולם. רש"י

ח בלעו : (י) ושרופת. בלע"ז (אויסגעשלאגען) ומקיפון מ קדום חכמות ל' משקיפון בליעה ממש דאין מראין לו המכה עליו : קדים. רוח מזרחית שקורין ב'ש"א (הויסער ווינד) : (י) הבריאות. שיינ'ס בלעו : והנה חלום. והנה נשאל חלום שלם לפניו כ והולך לפותרים : (ח) ותפעם רוחו. ומטרפא רותה מקקשת בתוכו ונערש שפענדיג געקלאפט דורך דיא מיר נואם קלאפט אויף ווינט : (ח) והנה חלום. ביינט מען והנה נש"ם חלום שלם ר'קיסט אונג אונג ש'עט אונג ניש מעהר שלאפען אוי דער דעם מיינונג פון דעם חלום : (ח) ותפעם רוחו. שייטשט דר מרגום (ומטרפא רותה) זיין גייסט הט אין אים געקלאפט וויא אפלאק, זיין הארץ האט אים גיט געלאזט רוקען

בית יהודא

זיין אין די זאטע ונע"ן פארנעסן ווערן אין די צייט קום וועט זיין דער הונגער : (ח) וישדדוהו. שייטשט דר מרגום (שקיפון קדום) אוסגעקלאפט פון מנה ווינט (הויסות) דיקערנ'ד זענן אוסגעקלאפט גווארן פון די זאנגן (ולשו פשקוף) שקיפון אוי דער זעבונגער ווארט ווי משקוף, דיא ברעט נום איבער די מיר גייסט משקוף, נוייה משקוף אוי שייטש קלאפן (הקבנט תמיד על נדי הדלת הכפה קל"ז) דיא ברעט ווינט : (ח) והנה חלום. רוח מ'קחת) קדים אוי אמורה ווינט : (ח) והנה חלום. פ'רעה הט זעקען הט אוי בארד ר'קיסט אונג אונג ש'עט אונג ניש מעהר שלאפען אוי דער דעם מיינונג פון דעם חלום : (ח) ותפעם רוחו. שייטשט דר מרגום (ומטרפא רותה) זיין גייסט הט אין אים געקלאפט וויא אפלאק, זיין הארץ האט אים גיט געלאזט רוקען

שפתי חכמים

ננין כן הוא : ח קדל' דלון סייך לומר בריאות אכלים אלל דוקא אכלתי מיס כנון לעני בני פרות ומתוך דעה בלעו קורין לשכלים טובות שיינ'ס סהוא בליא פרי"ס א"כ ה"ה בלשון עברי סייך ל' בריאות גבי שניס : ט ר"ל דשפתי ויינו חולי של שדפון ולא סייך אלל גבי אדם אכל לא גבי תפיסה ומתוך בלשון לעו קורין לו הליד'ס אע"פ סהוא חולי אדם אלל סיה"ל בל' עברי. אכל אונקלוס לא תרשט שדופות הוא לשון שדפון אלל קיפון סהוא ל' חכמה כד פי' הליד'ס וכתב עליו והסכ"ל ואין ל"ל דעה ב' תנא פירסי כדיהא על שדפון סהוא מנת תפוסה וי"ל שיש חילוק בין שדפון וזיין שדופות שדרי רש"י מנזח ב' לטובות של לעו סהוא פי' בנינו חמר מנזח שפי' התם ור"ל סהוא פי' על הרוח דה"ה בתה פי' פיוס חמר דרוח מזרחית הוא טוב יותר מכל הרוחות וכו' ברכה הוא יושלם ל"פ וכו' ר"ל לרוח מזרחית יט ג' רוחות וזוהו רוח שקורין ב'ש"א הוא רע : כ כ"י כפעס ראשון משל לטון עור דלמא יתלוס עור כלאר פירוש לתורת אלהים

דעת וקנים מבעלי התוספות
 (ו) ותבלענה השבלים. פי' גדלו עד שכמו אחרות מ'ל' כבלע את הקרש. אבל אין לפרש לשון בליעה ממש דאין מראין לו האדם דעיל פילא בקופא דמחמא וזו מרש אבל לפי הפשט הוא לשון בליעה ממש והיינו דקאמר בטרם ויקץ פרעה והנה חלום אמר פרעה מה שפירות אכלות זו את זו וכול להיות אבל בליעת השבלים זה ודאי חלום הוא : (ח) ותפעם רוחו. פרשיי אבל גבי בכוונצ'ר כתוב ותפתעם רוחו לפי שהיו שתי פעימות ששכה החלום והפתרון וכאן לא שכתב כי אם הפתרון ואע"פ דכתבו בכוונצ'ר חלום חלמתי ותפעם רוחי התם משבאו החרמומים לפניו ולא הוי' שם כי אם פעימה אחת

על רוח : י קדל' כדפן משמע שרות מזרחית רע הוא וכמ"ל אמרין ל"פ וכו' ר"ל לרוח מזרחית יט ג' רוחות וזוהו רוח שקורין ב'ש"א הוא רע : כ כ"י כפעס ראשון משל לטון עור דלמא יתלוס עור כלאר פירוש לתורת אלהים

גייען אוף אין איין שטריו בריאות פעטעט אונ גומע :
 (ו) והנה אונג שבע שבליים ויבען זאנגען דיגע אונג אום
 גקלאפטע פון מנרה ווינט צומחת האגן גשפראצט
 נאך וי' : (י) ותבלענה אונג די דיגע זאנגען האגן איין
 געשלינגן די זיגן פעטעט אונג פולע זאנגען גומקפריה

ספר
 סוף נאין זיגן מעקפער אונג וואס דוא האסט גיעהן די זיגען
 מארי קיא האגן איין געשלינגען די גוטע קיא בפייס דס גייא
 וועלן שפארקן פר דין זעבון. אונג ויס דו האסט גיעהן דיא
 גוטע זיגן זאנגען בפייס אז דו וועסט בויגען זיגן שפעט אין סוף
 בייגע יארן אונג ויס דו האסט גיעהן די זיגען זידיגע זאנגען
 איין זעלינגן די גוטע זיגן זאנגען בפייס אז די זיגען שפעט ויס
 דוא וועסט בויגן וועלען תרגו ווערן אין סוף פון זייגע טעג.
 אונ וויא די חרמומים אונג די חכמים האגן אויס גירעט ויערי
 בייד אונג פרעה איין גיט גינען צו פירדען מיס דעם בעשידינג
 דס איין גינען פון גאם אלע זאגען גיט פירעפן דאס ביידידיג
 פון די חכמות מען זאל יוסף ארום געטען פון דער תפיסה אונג

וַיִּקְרָא אֶת-כָּל-חַרְטֻמֵי מִצְרַיִם וְאֶת-כָּל-חַכְמֵיהֶם וַיְסַפֵּר לָהֶם אֶת-חֲלֹמוֹ וְאִין-פֹּתֵר אוֹתָם לְפָרְעָה: 8 וַיְדַבֵּר עַד הַמַּשְׁקִים אֶת-פָּרְעָה

וַיִּשְׂחַ וַיִּקְרָא אֶת-כָּל-חַרְטֻמֵי מִצְרַיִם וְאֶת-כָּל-חַכְמֵיהֶם וַיְסַפֵּר לָהֶם אֶת-חֲלֹמוֹ וְאִין-פֹּתֵר אוֹתָם לְפָרְעָה: 8 וַיְדַבֵּר עַד הַמַּשְׁקִים אֶת-פָּרְעָה

רש"י

כפעמון ל וזכוכדלר הוא אומר (דניאל ב) ותתפסט רוחו לני סהו שס סתי פעימות סכמת הלום וזעלמת פתרונו (כ"ר) חרטומי . הנחרים צטיומו מתיס סאוליס צעלמות סימוי הן עלמות כלסן חרטמי מ וזכוכדלר בית סחא מלח עמיח מלח עלמות) : ואין פותר אותם לפרעה . פותרים היו אותם לכל לא לפרעה שלא היה קולן זכנס בצלויו ולא היה לו קורת רוח כפתרונס נ סהו חומרים טעט צנות אתה מוליד טעט צנות אתה קובר (כ"ר) :

מיט בישוף פרעגן זיי ביי די ביינער אונ די ביינער זאגן זיי ארץ וום זיי ווירען לוחים (מימי הן עצמות בלשון ארמי) אף די ארמישע שפראך איז טימי דערשיינט ביינער וויבטיגה בית שהיא פלא מפיא) אין דר משנה שביטוי אף אשטוב ויאם פון מתיים *) : וואין פותר אותם לפרעה, זאגט רש"י (פותרים היו אותם) זיי האגען געזאגט בעשייהגעגן אף דעם היום (אבל לא לפרעה) אבער ניש ציאו פרעה (שלא היה קולן זכנס) און די אויערין פון פרעה (לא היה לו קורת רוח בל רינים) (שקרוי אומר) נוארום וייא האבען געזאגט צו פרעה (שבע

בית יהודה

גאר ער מוז וויסן דעם מיינונג פון דעם פארצור זאגט רש"י (ובכוכדלר איהר ותפסט רוחה) ביי בכוכדלר זאגט דער פסקין ותתפסט מיט צוויי תוין ופי שתי שם שתי פעימות) וייר דאךשטן איז געווען צוויי קלאפונג (שפכת תקלום והקצת פתרון) בכוכדלר הט פארקענס דעם קיום אונ האט ניש געוואסט דעם בערייטינג פון היום, האט ער ביינער געוואלט וויסן: ויחטיבו. מיינט מען ווערן במיט מתיים) זיי ווערען דער היצט מיט ביינער פון מתיים, זיי געסן ביינער פון מתיים אונ הייזין די ביינער אונטער דעם ארעם ביי די ביינער ווערען היים (שאייליס בעצמות) אונ ארץ וום זיי ווירען לוחים (מימי הן עצמות בלשון ארמי) אף די ארמישע שפראך איז טימי דערשיינט ביינער וויבטיגה בית שהיא פלא מפיא) אין דר משנה שביטוי אף אשטוב ויאם פון מתיים *) : וואין פותר אותם לפרעה, זאגט רש"י (פותרים היו אותם) זיי האגען געזאגט בעשייהגעגן אף דעם היום (אבל לא לפרעה) אבער ניש ציאו פרעה (שלא היה קולן זכנס) און די אויערין פון פרעה (לא היה לו קורת רוח בל רינים) (שקרוי אומר) נוארום וייא האבען געזאגט צו פרעה (שבע

שפתי חכמים

אירע צמות לכל בסיקולא השנים סהיה קרוב לטורק שלא ידע עוד אז כלם החלום ולעבר לוחים (מימי הן עצמות בלשון ארמי) אף די ארמישע שפראך איז טימי דערשיינט ביינער וויבטיגה בית שהיא פלא מפיא) אין דר משנה שביטוי אף אשטוב ויאם פון מתיים *) : וואין פותר אותם לפרעה, זאגט רש"י (פותרים היו אותם) זיי האגען געזאגט בעשייהגעגן אף דעם היום (אבל לא לפרעה) אבער ניש ציאו פרעה (שלא היה קולן זכנס) און די אויערין פון פרעה (לא היה לו קורת רוח בל רינים) (שקרוי אומר) נוארום וייא האבען געזאגט צו פרעה (שבע

דעת זקנים מבדלי התוספות שאלו הו' החלום ידוע הוא הפתרון ידוע להם ולפיכך שכת זה החלום והפתרון, וזה שלא שכת כי אם הפתרון לפי שחלום בכוכדלר הו' לומר מרובה ואלמלא שאמר לו דניאל החלום לא הו' מאמינו מן הפתרון. אבל חלום פרעה לאלהר הו' והאמין בו. ומה שצוה בכוכדלר להרוג החרטומים כדתיב ואמר להובדא לכל החכמי בכל, ופרעה לא אמר כן לפי שאמר לו החרטומים לכוכדלר היאך אתה סבור שגאמר לך החלום וכי נביאים אנהני כדתיב מלחא די מלכא שאלי יקרא היא כלו צדיקה נבואת כדתיב וברר הו' הו' יקר בימים ההם ואחריו לא איתרו. קרי בית ארתון כלו' ארתן איננו תנישא אריום ותומים להייר העלמים אמר להם בכוכדלר הכירתי אריום ותומים ובעצתכם הכהנים שנשיאים אותם אבדתם מן העולם

שומר שלך הרהור לו הקצ"ה כדי לעשות תקנה למדינה שלא יעומו ה"ט גיט גקאנט בשיידן ויאי צו פרעה (עיינו כ"ח) : (ט) וידבר אונ דר שר המשקים ה"ט גרעט פר פרעה לאמר צו זאגען את חסאי מיינע ויגד מוז איך היינט

ער ה"ט גשיקט אונ ער ה"ט גרוףדי בישוף מאכר פון מצרים אונ אלע אריע חקמים ויספר אונ פרעה ה"ט זיי דער אייקט זיין חלום ואין פותר אונ ביינער משלים על התורה

ספר הישר מען זאל אים פיהר זיין ה"ט גר איז פיהר חלום ניווען. אונ זיי ער ה"ט אונ פיהר ניווען איז אז ניווען. אונ פרעה ה"ט ציאו ד"א ביי אונ האם גבאשין מען איז געווען יוסף פי אים אונ פרעה ה"ט אף אן געקאנט מען זאל אים ניש גרעקן. נוארום אז מען וועט אים איכר געקען פאפער וועט ער ניש קענען אינס ריידן. אונ ד"א געקעט פון פרעה האבן יוסף אן גקאנט אונ האבן אים אן געקאנט אנדריקען ד"א אונ האבן אים געבראכט פד פרעה אונ פרעה איז געקען אף דער קניג שמואל אונ די שמואל

(ח) נקרא את כל חרטומי מצרים וגו'. פרעה ה"ט געשיקט רתן אלע חרטומים אונ חקמים מן מצרים, יעדער פון זיי ה"ט געקאנט זיין מיינונג אונ דעם פרעס, אונ אלע מיינונגען זענן צו פרעה ניש געעלן, גאר וואס יוסף ה"ט געזאגט איז אים געעלן. דער מורש ביינוינט דעם פסקין בקש לין חכמה ואין, ודעת רבנו גק"ה, די מצרים האבן געזוכט חכמות אין דעם היום פנה, דרובער האבן זיי געזאגט די קיה מיט די זאגן ווייען זענען טעקטר וועלן צו אים געאכרן ווערן, זענען טעקטר וועלן ששארבן, זענען מדינות וועט ער איינגעמען, זענען מדינות וועט מען פון אים אונגעקען, אבער יוסף ה"ט ניש געזוכט חכמות אין דעם היום, דר גען איז רמשרל איינר האט פארלוירן אשכילול

(*) הערה מיר התייר שטענדיג ותייר מענטשן גערויפן אף די געסען פון די שטעט, מישל וילנער, מינסקער, ווארשאווער, ציניסין, ארץ דעם נאמען ציון, אין געלעבטן [מצרים] איז דא אשפאט מיט דעם נאמען חרומים אין די שטאט אין גיטון אינווערוועטס די כעניגן חכמה פון שפיא אונ אצטרוולדיג, צו פארשטיין וואס די שפתיים ברייטן, די מענטשן, וואס האבן געלערנט די חכמה אין די שטאט חרומים ורש"י די תורה תוספות :

לאמר את־הטאי אני מזכיר היום:
 פרעה קצף על־עבדיו ויתן אתי
 במשמר בית שר הטבחים אתי
 ואת שר האפים: ונחלמה הלום
 בלילה אחד אני והוא איש כפתרון
 חלמו חלמנו: כי וישם אתנו גער
 עבדי עבד לשר הטבחים ונספר

למימר ית סרתי אנא
 מדבר ימא דין: פרעה
 רגז על עבדוהי ויתב
 יתי במשמרת בית רב
 קמוצא יתי וית רב
 נחלמו: כי ונחלמה
 חלמא בליליא חד אנא
 והוא גבר כפשונו
 חלמה חלמנא: כי ותמן
 עמנא עולם עבדא
 עבדא לרב קמוצא
 תוא אני מזכיר עבדו גער לא: וספ
 חלמו גער חלמנו י:

רשב"ם

מלכי צדק מלך ירושלים. ושל עמלק אנן. בימי משה ירום מאנן מלכו.
 וכימי שאול אנן מלך עמלק. אמ כאן פרעה לשון מלכות כי בשמו של
 מלך אין אמרים לפניו (דוד) [עשה] קצף על עבדיו. ולא כך אמר
 לפני ארוני קצף על עבדיו. וכן לפנינו אני פרעה. אני אורה המלך

דברים המפורשים לפרעה: (י) פרעה קצף על עבדיו. כל פרעה בלשון
 מצרים מלך. וכן ב' מלכי מצרים נקראים. ושל פלשתים אבוהך אצילו
 בימי דוד בטענה את סממן לפני אבימלך. ושל ירושלים מלכי צדק
 ביהושע אצילו צדק מלך שלם. וכימי דוד על עבדתי אני כמשה שהתה
 רש"י

בית יהודה

בגלת אהרן קיבר) זיבען טעקער וועקטו פונקאפן: (יא) ואיש
 כפתרון חלמונו. דר שר המשקים הט געזאנגט מיה האט
 געקלוקט אהרן און מען האט מיר געשיידט דעם הלום
 מיט און אפעשיידונג (היום הראוי לפתרון שפסקר לו) דעם
 הלום הט געשאפט צום געשיידונג וואס מען האט אים
 געשיידט (נדובה לו) ער און גיווען גלייך צו אים, אפער
 קיה און זיי געשיידן טעקטער: (יב) ונער עבדי גברו. זאגט
 (שאין פירטם שלמה) ווען דר רשע וויל אפאהרן און אטובה
 בויזן דר שר המשקים האט דערמאנט יוספין מיט שענדליכע
 (שומה וראין ראוי לגרונה) ער איז גארעש מען קען אים ניש
 (אפילו לשוננו אינו פירר) אפילו אונזער שפראכע קען ער
 שאין עבד מילך ויא ופוש בגדי שרים) און אין דיא ביכער

(יא) איש כפתרון חלמו. הלום הראוי לפתרון טעקער
 לו ודומה לו: (יב) גער עברי עבד. הרורים הרשעים
 שאין עובתם שלמה מזכירו בלשון בויזן. גער. טוטה
 ס ואין ראוי לגדולה. עברי. אצילו לשוננו ע אינו מזכיר.
 עבד. וכתוב בנימוסי מנרים פ שאין עבד מולך ולא לוכס

ניש גער געשיידונג פון די תרומים, דוך האט געקלוקט
 רש"י (ארורים הרשעים) פארפליכט זאפען ויין דיא רשעים
 איז די מוכה ניש באגין וויא עס דארף זיין (שמוכרו בלשון
 וועקטער, (נער) ער האט געזאגט אויף יוסף ער איז יונג
 גרויס מאכן, (עברי) ער איז פון די אנדערע זייט מייך
 אויף ניש, (גבר) ער איז אקעקט נקרהו בנימוסי מצרים

שפתי חכמים

פרעס מהרש"ל. (עקידה) שחלוות הנולדים אינס דברים פרוקים רק
 דברים כוללים כל מלכותו או כל העולם כחלוותו של נכונדלר לכך
 לא היה לו קורת רוח: ס ר"ע נער בנימוי שוס: ע (ח"י) וכו'
 שאל לשונות וכתוב בנימוסי מנרים שרף שחמש יסא מזכיר על לשון
 ע"י סוס דף ל"ז: פ לדעד נמו מיותר דמיון שאלר וכו' אחזי נער
 עברי וכו' ולא שאל היה כבית הסוהר מוס נער עכנדי כי אס יוסף וכו'

בדת זקנים מבדלי התוספות:
 הייבט שתאבדו מן העולם ולכן צוה לאובדא ותתן: (י) ויתן
 אחי במשכר וכו' אחי ויתן שר האפים. אחי אחי למה.
 שמתעו מפי הרב יהודה הכהן שקא אמר לפרעה לא תראה סכור
 שהבין מתוך תפישתי יסרה לו נצל יותר משר האופים כי
 בעולם לא חקלו בתפישתי יותר מתפישת שר האופים כל
 הרימים היינו אני ישר האופים ביהו:

פירוש לתורת אלהים

איש כפתרון אימליקר פון אונן הט ניה גחלמת אוזי
 אחרום וואס איז ראוי צו באשיידן אונן איז גלייך
 צווא דעם באשיידעניש וואס מען האט באשייד:
 (יב) וישם אתנו גער און דארטען אין דער תפיסה איז
 גיווען מיט אונן גער איונג איהודי אקעקט

גידענמן: (י) פריעה פרעה האט געזעעניט און ווינע
 קעקטט וימו אונן ער הט מיה געגען אין דר תפיסה
 אין דעם הווי פון דעם שעקט מיינסקער אחי מיה
 מיט דעם שר האפים: (יא) ונחלמה אונן עס הט זיך
 אונן גחלמת איה מיט אים אין אין זאקט אחרום

משלים על התורה

פון ויין קאסע קאספון. מען זוכט דעם שייסול אין אפע
 ארשער פון שטוב. דר שייסול איז נישא, איינר זאגט מען
 זאל אים וזכן אין נאס, איינר זאגט מען זאל אים וזכן אין
 שוקה. מען לויפט זוכען אויף אפע ארשער וואו ער איז
 היינט געווען אונן דער שייסול איז נישא, קוינט איינער
 אונן זאגט שטעק נאר אריין די האנט אין קעלענע מאמר
 האפנט דעם שייסול נאר ניש פארלווערן. ער שטעקט
 ווען אפע מצה געגעס פארשעמט געבליבען. ווארומ
 שטעקט קיה טויערן אויף האנקער. געשעען אונן
 איז יוסף געפען צו פרעה פון אהקם:

ספר הישר
 ווס דער מלך איז דורך אי גיווען אי פדקס מיט גאד און
 זילבער און אקעלי אידעל געשטיין און דיא שטוב איז גיווען
 מיט ויבציג פרעס. און דר כנהג איז גיווען אין מצרים וועלכער
 מוקטש עס הט געקענט אפע ויבציג לשונות איז ער ארוף געזאגן
 באגין דוך און האט גירעט מיינען פלכות און געלכר מוקטש עס
 עס ניש געקענט אלץ ויבציג לשונות איז ער ניש ארוף דוך און
 אריין דיא האנט אין קעשענע דער שייסול איז דא, אפע
 אלע ווייסען דאס. ערשטע דארף מען ווען אפליסעלע אין
 אויף אפע געארקט פארשטיין שטעקטע זאגען און
 גוועט קיה טויערן אויף נעט, דריקר
 3 32 ב"י

וַאֲשֶׁת־עֵינָא דְהָא וּפְשָׁרָא
 לְעֵינָא ית קלמנא גְבֵר
 פְּחֻלְמָה פֶּשֶׁר: י וְהָת
 פִּסְא דִּי פֶשֶׁר לָנָא פִּן
 הָהּ יתִּי אֶתִּיב עַל שְׂמוּשֵׁי
 וְיִתָּה אָרְב: י וְשַׁלַּח
 פְּרַעְזָה וְקָרָא ית יוֹסֵף
 וְאָרְחִיסוּהוּ מִן בֵּית אֶסְרִי

לֹא וַיִּפְתְּרֵנוּ אֶת־חַלְמֹתֵינוּ אִישׁ
 כַּחֲלָמוֹ פֶּתֶר: י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פֶּתַר
 לָנוּ כִּן הָיָה אֵתִי הַשִּׁיב עַל־פְּנֵי וְאֵתִי
 תָּלַח: י וַיִּשְׁלַח פְּרַעְזָה וַיִּקְרָא אֶת־
 יוֹסֵף וַיְרִיזֵהוּ מִן־הַבּוֹר וַיַּגְלֵחַ וַיַּתְּלֵף

תו"א א"ר כחלמו כחיות ה: ויהי כאשר פתר לנו עס: ויגלה ויתלף על עס: ו:

רש"ב

לכדי כדכתיב רק הכסא אגדס מלך. לכן נקרא יוסף אברך. אבי המלך.
 ומספר לקח טוב פירש כסותו: (ג) איש כחלמו פתר. כמשמעות חלמו
 פתר וגם כמו שפירש לנו פת' ה': (ג) ויהי כאשר פתר וכו' אותו השיב על בני:

בית הידא

פון מַכְנֵסִים אִינוּ גַעְשִׁירִין אַנְקַעֲבֵט מֵאֵר גִּישׁ וַיִּין אַמְלָךְ אֹנֵג
 עַד מֵאֵר גִּישׁ אַנְקַעֲבִידִין קַרְיֵידַעַר פִּון אֲשֶׁר: וְאִישׁ בְּחֻלְמֵי.
 מַיִינֵג מַעַן (לְפִי הַחֵלֶם הָרָבִב לְעֵינָיו) דַּעַר בְּעֵשִׂירֵיהֶּן אִינוּ
 גִּינוּעֵן אִינְלִיקֵךְ צוּם חֵלָם אֹנֵג נֶאֱמַט צוּ דִּי זֹאף פִּון חֵלָם:
 (יג) וְהַשִּׁיב עַל בְּנֵיו. עַד הָט מִיךְ צוּרִיג קַעֲקַעַרְט אִינְךְ מִיִּין
 אָרְט, וְעוֹר? (פְּרַעְזָה הַנְּזַכֵּר לְמַעַבְדֵּיהּ) פְּרַעְזָה וְאִם וַיִּין נֶאֱמַעֵן
 אִינוּ דַּעֲרַמְאָט פְּרוּעַר הָאֵם מִיךְ צוּרִיג קַעֲקַעַרְט אִינְךְ מִיִּין
 אָרְט (כְּמוֹ שְׂאֵמֶר) וַיִּוִּי דַּר שַׁר הַמְּלָאָכִים הָט פְּרוּעַר גְּעֹאֲמַט
 (פְּרַעְזָה קַצֵּף עַל עֲבָדָיו) פְּרַעְזָה הָט גְּעַעֲרֵי אִינְךְ אִינְךְ זִינְע
 קַעֲעֵט (הַבֵּר בְּרַעְזָה קַצֵּר לְשׁוֹן) הָט דַּעַר פִּסְקֵן אַנְקַעֲקוּצַט
 אִינוּרְאָט (וְהָא פִּירֵשׁ מִי הַשִּׁיב) אֹנֵג הָט גִּישׁ גְּעֹאֲמַט וְעוֹר הָאֵם
 בְּאֵרֵךְ גִּישׁ זֶמָן וְעוֹר הָט צוּרִיג קַעֲקַעַרְט (מִי שִׁפְדוּ דְהַשִּׁיב) וְעוֹר עִם
 קַעֵן צוּרִיג קַעֲרַעַן (וְהָיָה פְּרַעְזָה) דָּאֵם אִינוּ פְּרַעְזָה
 (כִּן דְּרַף לִי הַתְּרַאָת קַצֵּרִים אֹזוּ טוֹהַעֵן אֲרַעַ קַרְעַע פִּסְקוּם
 וְהֵם סוּתְמִים אֵת הַדְּבַר) פְּאַרְמַאָט מַעַן דִּיא זֹאף אֹנֵג מַעַן זֶאָמַט
 וְעוֹסַעַן וְעוֹר דָּאֵם הָאֵם גְּעֵאָן: (יד) וְכֵן הַגְּלוּ. מַיִינֵג מַעַן
 גְּמַאָט וַיִּי אֶרְבֹּב (כִּן לִי בֵּר שְׂבַמְקָרָא לְשׁוֹן גִּמְאָא הָיָה) וְוָא
 עִם שְׁטִיט אִין פִּסְקֵן בּוֹר מַיִינֵג מַעַן אֶרְבֹּב וְזֹאף אֵם אִין בֵּר
 מִים קְרוּי בּוֹר) אִמְרֵי אִינוּיִוִינֵג אִינוּ גִּישׁ וְנֹאָר הַיִּוִּסַּט דָּאֵם

שפת הכנמים

למנ"מ קאמר שהוא עבד לשר הטובים אלא דה"ל לדרשא: א גבי כי
 שמו אחי כבוד הוה אפטר לומר שהוא בור מנאם אלא שח"כ נתהוה
 בנות הסוהר אית הכל לרדף לרשע כן כל חיות אחר טיילא שר
 המסקים אית הסוהר שמו אחוה שנית כבוד ל"ש סטור הוא בית
 הסוהר מהכתיב וירלוס מן הסור וכו' וכו' ל"ה ריבא כ"ל מניסה
 בבית הסוהר וכל כתיב וירלוס מן הסור ל"ש שהוא עשו וכו' מהר"ל:
 להלכות גם בלא כבוד המלכות ולמה סו'רד לומר ויתלף שמתלוו
 אלא משום כבוד המלכות: ש דה"ל משום שמתה אל לא ידע עדין איך דינו
 ילא שעתידים ה"ל לא לפני פרעה ומי יודע אם יוכל לפתור

בעל המורים

(ג) כאשר פתר. בנימטריא שהלכות כוללים אחר הפס:

רש"י

נגדי שרים. (ס"א שרים וכן גרס ר"ס): איש כחלמו.
 לפי החלום וקרוי לעניינו: (ג) השיב על בני. פרעה
 הזכיר למעלה כמו שאמר פרעה קצף על עבדיו הרי מקרא
 קצר לשון ולא פירש מי השיב לפי שכן לרדף לפרש מי השיב
 מי שבידו להשיב והוא פרעה או ארן מן מקראות הל"ס
 על מי שעלו לעשות הם סותמים את הדבר: (יד) מן
 הבור. מן בית הסוהר צ' שהוא עשוי כמין גומא ק וכן
 כל כור שבמקרא ל' גומא ויף אס אין בו מים ר קרוי כור
 פו"ט' בלעז (איינע גרוכע): ויגלח. מפני ש כבוד המלכות.

צוריקגעקערט (ל"פ שאין צורך לפרש מי השיב) נוי"ה מען
 ווער עס קען צוריק קערען (והיא פֶּרַעְזָה) דאָם אִינוּ פְּרַעְזָה
 (על מי שפֶּשֶׁר־בְּשִׁיטוֹת) אִינְךְ וְעַמְעָן דִּי זֹאף גִּיהַעַר צוּ טֵאָקֵן
 זֶאָמַט גִּישׁ וְעוֹר דָּאֵם הָאֵם גְּעֵאָהֵן נוי"ה קַעַן וְעַם אִלְיִן
 (כֵּן בֵּית הַסִּדְרֵי שְׂרָיָא עֲשׂוּי כְּבִין גִּמְאָא) פִּון דַּר תְּפִסָּה וּוּם אִינוּ
 עִם שְׁטִיט אִין פִּסְקֵן בּוֹר מַיִינֵג מַעַן אֶרְבֹּב וְזֹאף אֵם אִין בֵּר
 אִינְךְ אֶרְבֹּב: (יג) וְהָיָה. עַד הָט אֶעֱשִׂינְךְ דִּי הָאֵר (מַפְּגַר

דעת זקנים ובעל התוספות

(יד) ויתלף שמתלוו. מכאן רמו למה שאמר ר"ל ב"ה יצא
 יוסף מבית האסורים שיהיו ויתלף שמתלוו בנימטריא בחד
 בתשרי. וכשילוי כי בעצמתי שמתלוו חסד ר' אם לא נאמר
 יוסף אם למקרא:

דָּעַם עֲגִין פִּון דָּעַם חֵלָם: (יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פֶּתַר לָנוּ כִּן
 הָיָה אֹנֵג וַיִּי עַד הָט צוּ אֹנֵג כַּאֲשֶׁר רַד אֹזוּ אִינוּ גִינוּעֵן
 אִינְךְ מִיךְ הָאֵם פְּרַעְזָה גְמַאָט אִם קַעֲקֵן אִינְךְ מִיִּין
 גְּעַסְמֵן וְאֵתִי תָלַח אֹנֵג אִם הָט עַד גְּהַאָמַן: (יד) וַיִּשְׁלַח
 פְּרַעְזָה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף אֹנֵג פְּרַעְזָה הָט גִּשְׁקַט מַעַן אֵל

לשר הטובים צו דָּעַם שְׁעַמְט מַיִינְסְמַר [עיי' רמ"י]
 ונספר לו אונ מיר האבן דר צייילט צו אים ויפתר אונ
 ער הט אונג בשייד אונזרע חלומות איש בחלמו פתר
 אומליכן מענטש הט ער באשייד אזו ווי זיין חלום
 ער האט באשייד קאך דעם חלום אונ נאהינט צו

ספר

ווי יוסף איז געקוין פארן מלכות הט ער איז געבנעט בוי צו די
 עיר אונ דר נאך איר צו איר געבאנגן איר דר דרייבן מרעפ אונ
 דר מלכות הט גירעט מיט יוסף אונ זאגט צו אים עס האט מיר

הישר
 גתקבת איין חלום אונקיינד הט ביר גיש צוא ביאטי דען דעם
 חלום אזוי וויא רעכט און און איר האב פריער גערופען אַלע
 מְכַשְׁפִּים אֹנֵג אֵלֶּךְ חֲקִמִים הֶאָבֵן: ו' א' מ'ר: יום בשייד וויא קען

הערה עס איז שווער צו זאגן די תפיסה וואו עס ווען געווען יוסף
 ווען זיי וואלטן געזען וואלטן זיי אים געהרגט, איז ראוונ געקוסט מיט
 מלכות פון יוסף איין סבה האט געבראכט די אנדערע סבה, אלאז וועגן
 מלכות פון יוסף איין סבה האט געבראכט די אנדערע סבה, און זיי
 אים טיפס די ברודער האבן געשינט מן פירא אים צום אומגעיק, און זיי
 אים געקויפט און גרויס געמאכט בוי זיי און אן אפויג, די צווייטע סבה איז
 שר האופט, די פערטע סבה דער חלום פן פריע, דאס זייטע דער סבה
 און גרויס האבן זיי אים געשאפט זענען צו די מלכות די אלע זאכן וועגן
 געווען עזאט פון הקב"ה יעקב מיט די קינדער זאגן קושען אין מצרים:

עֲמַרְתָּיו וַיָּבֵא אֱלֹהִים פְּרָעָה: שְׁנֵי
 מו וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֱלֹהֵי יוֹסֵף הֲלוֹם
 חֲלַמְתִּי וּפְתָר אֵין אֶתְּוֹאֲנִי שְׁמַעְתִּי
 עֲדִיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע הֲלוֹם לְפִתְר
 אֶתְּוֹ: מו וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פְּרָעָה לֵאמֹר
 בְּלַעֲדֵי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם
 פְּרָעָה: יו וַיְדַבֵּר פְּרָעָה אֶל־יוֹסֵף
 בְּחִלְמֵי הַנְּבִי עֹמֵד עַל־שַׁבַּת הַיָּאֵר:
 יו וְהִנֵּה מִן־הַיָּאֵר עֹלֹת שְׁבַע פְּרוֹת
 בְּרִיאֹת בְּשַׂר וּפֶתֶת הַיָּאֵר וְתִרְעִינָה
 בְּאַחֵהוּ: יט וְהִנֵּה שְׁבַע־פְּרוֹת אַחֵרוֹת

זֶסְפֵר וְשְׁנֵי כְסוּתָהּ וְעַל
 לִית פְּרָעָה: מו וַאֲמַר
 פְּרָעָה לְיוֹסֵף הֲלִמָּא
 חֲלִמְתִּי וּפְשַׁר לִית לָהּ
 וַאֲנִי שְׁמַעִית עֲדִיךָ
 לְמִימַר דְּאֵת שְׁמַע הֲלִמָּא
 לְמִפְשַׁר יְתָה: מו וַאֲחֵיב
 יוֹסֵף יֵת פְּרָעָה לְמִימַר
 בְּר מִן חֲלִמְתִּי אֶלְהֵן
 מִן קָדָם יי וְתַתֵּב יֵת
 שְׁלָמָא דְפְרָעָה: יו וּמְלִיל
 פְּרָעָה (עם) לְיוֹסֵף בְּחִלְמֵי
 הָא אָנָּא קָאם עַל בִּיךָ
 נְהָרָא: יט וְהָא מִן נְהָרָא
 סַלְקִין שְׁבַע תּוֹרְתָא פְּתִימִין
 בְּשַׂר וְשַׁפִּירֵן לְמַחֲזוּ וְרִשְׁוִן
 בְּאַחֵהוּ: יט וְהָא שְׁבַע

רש"ם
 (טו) חשמע חלום. חבין חלום ויריע לפתחו:
 (טז) בלעדי. אצו חלום בי אלא הקב"ה

בית יהודא

פְּבֹד הַמְּלִכּוֹת (וַעֲנֵן פְּבֹד פִּון מִלְּךָ: (טו) וְתִשְׁמַע חֲלוֹם לְפִתְר
 אִיתִי. פְּרָעָה הָט נְזָאֵט צו יוֹסֵף (תַּאֲרִין וְחִבִּין חֲלוֹם לְפִתְר
 אִיתִי) דו פִּאָרְעָנְמַסֵּט אֹנֵט פִּאָרְשִׁיטְס אֲחִלּוֹם צו כַּעֲשִׂינִן
 אִים. צו וַיִּפֵּן דַּעַם מִיּוֹנָגֵן פִּון חֲלוֹם: וְתִשְׁמַעוּ. (לְשׁוֹן
 חֲבִיבָה וְהַאֲוִרָה) תִּשְׁמַע מִיּוֹנָט מַעֲנֵן דו פִּאָרְשִׁיטְס אֹנֵט
 יוֹסֵף יוֹסֵף פִּאָרְשִׁיטְס. נֶאֱדָה שְׁמִיטִי אִין פְּסוּק (וַאֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע
 יוֹסֵף הָט נְזָאֵט צו פְּרָעָה (אִין חֲתִקְמָה כְּשִׁי) דו חֲקִמָה צו
 חֲבִיבָה וְעַט עֲקֻפְעָרְעֵן (תַּתְּוֹ עֲבִיבָה כְּפִי לְשִׁלּוֹם פְּרָעָה) חֲבִיבָה

(כ"ר): (טו) תשמע חלום לפתור אותו. תחזין ותחזין
 חלום לפתור אותו: תשמע. לטון הבנה והאזנה כמו שומע
 יוסף חקר לא תשמע לטונו חנוכיכר"ל בלעז (פערטעטעהען):
 (טז) בלעדי. חזן החכמה משליל ת אלא חלום יענה ויתן

פִּאָרְעָנְמַסֵּט אֲחִלּוֹם (כְּמִי) וַיּוֹי אַעַם שְׁמִיטִי אִין פְּסוּק (וַאֲשִׁמַע
 לְשׁוֹנו) דִּיאָ וְעֻקְט גִּיט פִּאָרְשִׁיטְוִן יִינן שְׁפִרְאֵכֵ: (טו) וּבְחִיבָה
 בְּעִשְׂוִינִן אֲחִלּוֹם אִין גִּיט פִּון מִיר (אָנָּא אֲחִלּוֹם יַעֲנֶה) נֶאֱדָה

שפתי חכמים

חזן מה שאלנו דיחך סיף לגזר מוז מלחום יענה מי וגם חל
 צו פְּרָעָה אֹוֹ צו נֶאֱנֵן בְּלַעֲדֵי חוּץ מִיר דִּי חֲקִמָה אִין
 גִּיט מִיין אֱלֹהִים נֶאֱמַט וְעַט עֲקֻפְעָרְעֵן אִין מִיין מוֹיל
 דַּעַם שְׁלוֹם צוֹא פְּרָעָה: (יז) וַיְדַבֵּר פְּרָעָה אֹנֵט פְּרָעָה
 הָט גִּירְעַט צו יוֹסֵף בְּחִלְמֵי אִין מִיין חֲלוֹם הָט מִיר
 גְּדַבְּאֵט הַנְּבִי אִיךָ בִּין גִּשְׁמַאֲנֵן אֹוֹף דַּעַם כְּאִרְמֵן פִּון
 דַּעַם מִיידִ: (יח) וְהִנֵּה אֹנֵט מִן פִּון דַּעַם מִיידִ וְעַעֲנֵן
 אֹוֹף גְּמַאֲנֵן וַיַּעַן פְּעֻמָּע קִיא אֹנֵט שְׁוִין גִּישְׁמַאֲמַט
 וְתִרְעִינָה פִּאָרוֹ אֹנֵט וַיִּי הַאֲבֵן זִיךָ גִּפְיִשְׁעַרְט אִין דַּעַם
 גְּמוֹזִיכִי: (יט) וְהִנֵּה שְׁבַע פְּרוֹת אֹנֵט אֲנִיִּכְרַע זִיבִין קִיא
 זַעֲנֵן אֹוֹף גְּמַאֲנֵן נֶאֱדָה וַיִּי לְיִדְוִי אָן פְּלִיטִי לֹא אִיךָ

חזן מה שאלנו דיחך חקר חלום הנערים דפירוטו
 פירוש לתורת אלהים
 רַוְּפֵן יוֹסֵף אֹוֹ עַר הָט אִים נְמַאֲכַט לֹוֹפֵן פִּון דַּעַם
 גְּרוֹב עַר הָט אִים אֲרוֹם גְּנֻמֵן פִּון דִּר תְּפִיטָה וְגִלְגָּה
 אֹוֹנֵט עַר הָט אִים אֲפֵ גִישְׁוִרְעֵן וַיִּינַע הָאֵר פִּון דַּעַם
 מְלַכּוֹת פְּבֹד וְעַעֲנֵן וְחִלְגָּה אֹוֹנֵט עַר הָט פִּר בִּיטֵן וַיִּינַע
 קְלִיִּירָה וַיָּבֵא אֹוֹ עַר אִין גְּקוּמֵן צו פְּרָעָה: (טו) וַיֹּאמֶר
 פְּרָעָה אֶל יוֹסֵף אֹוֹנֵט פְּרָעָה הָט נְזָאֵט צו יוֹסֵף עַם הָט
 מִיר גְּחִלְמֵי אֲחִלּוֹם אֹוֹנֵט קִיִּינַעַר קַעֲן מִיר אִים גִּיט
 בְּשִׁינִין נֶאֱנִי אֹוֹנֵט אִיךָ הָאֵב גִּיחֶקְרַט אֹוֹף דִּיר נֶאֱנֵן
 תִּשְׁמַע דו מִסְכַּמ־פִּר שְׁמִיין אֹוֹנֵט פִּר נַעֲקֵן אֲחִלּוֹם צו
 בְּאִשְׁוִינִן אִים: (טז) וַיַּעַן יוֹסֵף אֹוֹנֵט יוֹסֵף הָט גְּעֻמְפִּרְט

ספֵר
 גְּדַבְּאֵרְפֵן אִין דִּר נֶאֱדָה תַּבֵּב אִיךָ גִּיחֶקְרַט אֹו דו בִּיטְס אִיין גְּרוֹסֵר
 נֻקֵם אֹו דו קַעֲנַסֵּט וַיַּעַר וּוּאֵל פִּתְר חֲלוֹם וַיִּין דְּרוֹם הָאֵב אִיךָ
 גִּישְׁוִרְעֵן נֶאֱדָה דִּיר אֹוֹנֵט יוֹסֵף הָט גִּינְפִרְט צוֹא פְּרָעָה אִדְוִי מִלְּךָ
 אִיךָ בַעַם וַיַּעַר אֹו דִּר צִיִּילֵן דַּעַם חֲלוֹם אֹוֹנֵט פִּון גֶּאֵט קַעֲן וַיִּין דַּס
 בְּשִׁינִיגִיש אֹוֹנֵט פְּרָעָה דִּר צִיִּילֵט בִּיידֵע חֲלוֹמוֹת צו יוֹסֵף. אֹוֹנֵט וַיִּי
 פְּרָעָה הָט דִּר צִיִּילֵט דִּי חֲלוֹמוֹת צו יוֹסֵף אִין גְּעֻמְפִּרְט צו אִים דִּי
 גְּבֻזָּה פִּון גֶּאֵט אֹוֹנֵט יוֹסֵף הָט גְּעוּמַאֲמַט וְטִם וְעַט קִימֵן צו פְּרָעָה

עלות אמריהן דלות ורעות תאר
 מאד ורקות בשר לאיראתי כהנה
 בכל ארץ מצרים קרע: כוהאכלנה
 הפרות הרקות והרעות את שבע
 הפרות הראשנות הפריות:
 כא ותבאנה אל קרפנה ולא נודע
 כיבאו אל קרפנה ומראיהן רע
 כאשר בתחלה ואיקץ: כב וארא
 בחלמי והנה שבע שבלים עלת
 בקנה אחד מלאות ומוכת: כג והנה
 שבע שבלים צנמות דקות שדפות

תורתא אחרין מלך
 פלתיחון חסין ובישן
 למחני למדא וחסין
 פשר לא חותי כותהי
 בכל ארעא דמצרים
 לבישו: כ ואכלן תורתא
 חסיכתא ובישתא ית
 שבע תורתא קדמיתא
 פמימתא: כא ויע לא
 למעיה ולא אתידע ארי
 עמו למעיה ומחזיהו
 פי ש פד בקדמיתא
 ואתערית: כב וארא
 בחלמי והא שבע שבליא
 סלקון פקניא סד מלון
 ומלון: כג והא שבע
 בעל המורים

(וי) כהנה ב' גמורה הכה ואורך וחס:
 נניק ואוסופס לך כהנה שאומר הכתוב
 ונוכל אלו נור ממות את האלה וחס
 ואוסופס לך כהנה שאם היה רעה לא
 ראיתי כהנה לרוע:

רשב"ם

יודיעו לפתח המזקן: (כא) ולא נודע כי באו אל קרבנה. כך אמר
 פרעה עכשיו ליוסף. עתה אני זכור כי בשעת החלום נרמה כאילו
 לא באו אל קרבנה. אבל למעלה לא היה ראוי לכתוב אלא ראת

בית יהודה

ועת נענן אנפטר אין מיון מור דם יא' צו פרידען מאן
 פרעה: (יט) ודלות. מיינט מען (פחישות) מאנערע (כמי)
 וואי עם שטייט אין פסקו בוי אמזון (פרדע אהר קה דל) פר
 נוס ביינזא אזו מאנער: וירקות בשרו. זאגט רש"י (פר לשון)
 רקות שפמקרא חסרי בשר) די ארע ווערט רקות ווס שטיינען
 אין די פסקויס מיינט מען לידיג פון פלייש: (כג) וצנמותו.

זאגט רש"י (צנמא פלשון ארמי סלע) אויף צנמית איז
 טרנקן ווי האלץ און פייקנאייט (קאשט פלעש) אונ הארט ווי שטיין (וטרנמא) דער ברננס שטישט (פצן קלון) די זאנען
 זענן לידיג נייא די קערנער זענען אויפקלאפט געווארן (פצן אין פלון אלא חנין) אין די זאנען איז גיט מער געפרידען

שפתי חכמים

שפיתו אלא אלוס סהרי דעחו. על יוסף לפתור לו חלמו אלא ה"פ
 בלעדי כס ב' תבות כל עלו ודפוס' משלי כמו שחפ' ואולי: א ולא
 מלי עמי: ב פ' מוסס דלמרינן כל אבין ורקין מויעטין הן ורקות
 דהכא נמי מויעט הוא ומחו ממועט ממועט כשר אכל און פירשו כמו

פירוש לתורת אלהים
 האב נים גינעקו אין נאנען לאנד פון מצרים און
 נוי זיי צו שרעקין: (כ) ותאכלנה הפרות און די זיגען
 ליידיגע און שרעקמע קיא האבן און גינעקו את די
 זיבן ערשטע קיא די פעמע: (כא) ותבאנה אל קרבנה
 און דיא פעמע קיא זענען גיקוסן אין זייער ביה
 ופראיהו און זייער גישטאלט וואר שרעקט און נויא

ספר הישר

געברייס פאר גאם און איילם עם זאג שון זיין און אצורד איז
 מיין. עצה גדי עם זאג בשירמם זיין אלע זיגדס פון לאנד פאר
 דעם גרסון הונגער זאל דר מלכות אים זוכען זיין קלונען מינען
 פון זיין קניגרייך און זאלקס אים מאכן עד זאג האבן צו שאפן
 אויף גאנץ מצרים און עד זאג אין זאמלען נאך מענשן און זייא

ואין

קָדִים צְמַחֹת אַחֲרֵיהֶם: כִּי וַתִּבְלַעַן
 הַשָּׂבָלִים הַדֹּקֶת אֶת שִׁבְעַת
 הַשָּׂבָלִים הַטּוֹבוֹת וַאֲמַר אֶל־
 הַחֲרָטְמִים וַאֲזַן מִנִּיד לִי: כִּי וַיֹּאמֶר
 יוֹסֵף אֶל־פְּרַעֲהַ הַלֵּלוּם אֶחָד
 הוּא אֶת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֲשָׂה הַגִּיד
 לְפְרַעֲהַ: כִּי שִׁבְעַת פְּרֹת הַטּוֹבוֹת
 שָׁנִים הֵנָּה וְשִׁבְעַת הַשָּׂבָלִים הַטּוֹבוֹת
 שִׁבְעַת שָׁנִים הֵנָּה חֲלֹם אֶחָד הוּא:
 כִּי וְשִׁבְעַת הַפְּרוֹת הַרְקוֹת וְהַרְעוֹת
 הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שִׁבְעַת שָׁנִים הֵנָּה

שִׁבְלִיָּה וְזָן לָהֶן שְׂרִיפֵן
 קָדִים צְמַחֹן פְּתִיחֵן:
 כִּי וַתִּבְלַעַן שִׁבְלִיָּה לְקֹתָא
 יַת שִׁבְעַת שִׁבְלִיָּה טּוֹבוֹתָא
 וַאֲמַרִית לְחֲרָטְמֵי וְאִזְנִי
 דִּי מְנִיד לִי: כִּי וַיֹּאמֶר
 יוֹסֵף לְפְרַעֲהַ הַלְלִימָא
 דְּפְרַעֲהַ חַד הוּא יַת דִּי יִגִּיד
 עֲתִיד לְמַעַבְדַּד חֲרָטְמֵי
 לְפְרַעֲהַ: כִּי שִׁבְעַת הַפְּרוֹתָא
 טּוֹבוֹתָא שִׁבְעַת שָׁנִין אֲנִין
 וְשִׁבְעַת שִׁבְלִיָּה טּוֹבוֹתָא
 שִׁבְעַת שָׁנִין אֲנִין חֲלֵמֵי
 חַד הוּא: כִּי וְשִׁבְעַת
 הַפְּרוֹתָא חֲסִיכֹתָא
 וְכִי־שִׁבְעַת הַרְקוֹן פְּתִיחֵן
 שִׁבְעַת (כִּי שִׁבְעַת) שָׁנִין
 אֲנִין וְשִׁבְעַת שִׁבְלִיָּה
 לְקֹתָא דִּשְׂרִיפֵן קָדִים

רשב"ם

שבחלמוד הוא קשים כאבן בלא ליחיה: (כה) אשר האלהים עושה. מה שעתיד לעשות הנזיר לפרעה. כי על המלך תלוים הקנות הטלכות :

בית יהודא

באר די שְׂפִירָיָא (כפי שנתרונקין פון תרע) וינייל דיא וואַנגען
 זענן ליידיג געווארן פון די קערנער: (כו) וְשִׁבְעַת שָׁנִים וְשִׁבְעַת
 שָׁנִים. די זיבען יאָהר פון די גוטע קיה אונ די זיבען יאָהר
 פון די גוטע וואַנגען (בולן איין אָלאַ שִׁבְעַת דיא אַזע זיבען
 גוטע קיה אונ די אַזע זיבען גוטע וואַנגען ווייזען גאר
 פאר נואם איז גווען דר חלום צוויי מאל, איין קאהר מיט
 קיה דאס צווייטע קאהר מיט וואַנגען (לפי שנתרונקין וינייל
 וויא יוסף הט צו פרעה שפעט גואנט: יע' השנית החלום פעמים גו') וואס דר חלום איז געגעדערט גווארן, פון קיה
 אויף וואַנגען אונ גר איז געקאפן איין צווייטע קאהר, וינייל דר געשעדיגט פון חלום וועט געשווינגט קומען (בשבע שנים
 בשבועות גאָר הנזיר לפרעה) ביי דיא גוטע זיבען יאָהר האט יוסף געזאגט צו פרעה ווס הקב"ה וויל טאָהן (הניד לפרעה)

אלה הנז' לפי שנתרונקין הורע: (כו) שבע שנים
 ושבע שנים. כולן איין אלה סבע ואשר נטה החלום
 פעמים לפי שהדבר מוזמן כמו שפירס לו בסוף ועל השנות
 ד החלום גו'. כשבע שנים הטובות נאמר הנזיר לפרעה

שפתי חכמים

זה וכו' נביא היה לכן מביא התרגום הראשון של למונות שהוא יבט
 כסלע ויוסף היה מניין זה מכה סכרא שזה הדבר לא היה בתלמודו
 כי אם היה זה לא היה קוים לעולם שזה קללה כ"כ שיהא יבט כסלע
 אלא ל"ל שיהיה לו לתלמות מעט ועדיין קשה מנזן שלמונות הוא
 לטון סלע דלמא הוא ל' לנן לקון ל"פ שמה התרגום ג"כ משמע שאין
 בו לתלמות כי הן הוא לטון שאין בו אלא נן. מהרש"ל: ד דקל

התרגום של יבט כסלע ועל דקל שפרעה אמר ליוסף שהטובים למונות
 ויוסף לא פירס ע"ז כלום אלא על רשות ודקיה וגם בתלמודו לעיל לא
 אמר למונות ע"ז ל"ל שפרעה היה רוצה לדקוד ויוסף אם אמת
 יפתור או לא ואלו דבר טהור משולם ואמר ל' יבט חסות יבין
 החלום לפתור ויוסף הבין את הפרה ולא כלום ע"ז כך דרך
 אמה לפרס שפוטו של קרא. וקשה להשי' ע"ז מהיכן ידע יוסף את

פירוש לתורת אלהים

ער גואנט צו פרעה: (כו) שבע פרות די זיבען גוטע
 קיא פטייט און זיבן יאר וְשִׁבְעַת אונ די זיבען גוטע
 וואַנגען פטייטען אויך אויף זיבן יאר חלום אַחַד הוּא
 עַם אִיז אִיין חֲלֹם: (כו) וְשִׁבְעַת הַפְּרוֹת אונ דיא זיבען
 ליידיגע אונ שְׁלַעֲבַטע קיא ווס זענן אויף גואנגען
 גאָר זיי שבע זיי פטייטען אויף זיבן יאר וְשִׁבְעַת אונ די

(כד) ותבלענה השבלים אונ די זיבן דיגע וואַנגען האָבן
 איין גשלונגן די זיבן גוטע וואַנגען וואַר אונ אויך האב
 ג'ואנט צו די פישור מאכער זאין אונ קיינר זאנט
 מיר גיט ווס עם באמייט: (כד) ויאמרו יוסף אל פרעה
 אונ יוסף הט ג'ואנט צו פרעה חלום דר חלום פון
 פרעה איז אייג'ר את אונ ווס גאט וויל טענען האט

ספר הישר

אונ דס איז פיון עצה דו זאָלסט פֿירן אַלע דיני קענט אונ
 דער מלך הט געגנפֿרט צו יוסף אונ זאָל ווער ווייסט אז דוא
 זאָלסט אַמט הט יוסף געגנפֿרט צום מלך אויך וועל דיר זאָלען איין
 סיג צו פֿינע רייד זענען אַמט אונ פיון עצה איז גוט. טן דיין

זאָלן איין זאָלען פיל קארן אין די גוטע זיבן יאר דס זאל זיין
 אויף די זיבן יאר ווס וועט זיין דר וונג'ר איז אויך זאל דר מלכות
 געבן צו זיין פֿאלק זיי זאָלן איין זאָלען קארן איסל'ר פון זיין
 פֿעלד דס איז דס פֿינע דיניש זינע תלמות און וויא קענט איז

וּשְׁבַע הַיְשָׁבְלִים הִרְקוֹת שְׂדֵפוֹת
 הַקְּדִים יִהְיוּ שְׁבַע שְׁנֵי רַעַב׃ כח הוּא
 הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פְּרַעֲה
 אֲשֶׁר הֵאֱלֹהִים עָשָׂה הִרְאָה אֶת־
 פְּרַעֲה׃ כט הִנֵּה שְׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת
 שְׁבַע נְדוּל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם׃
 ל וְקָמוּ שְׁבַע שָׁנֵי רָעַב אַחֲרֵיהֶן
 וְנִשְׁבַּח כָּל־הַשְּׁבַע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 וְכָל־הָרַעַב אֶת־הָאֶרֶץ׃ לא וְלֹא־

יִהְיוּ שְׁבַע שָׁנֵי טָפָא׃
 כח הוּא פְּתִיחָא דִּי
 מַלְיֵית עִם פְּרַעֲה דִּי יֵי
 עֲתִיד לְמַעַבְד אַחֲרֵי
 לְפְרַעֲה׃ כט הוּא שְׁבַע
 שָׁנִין אֲתֵין סְבַעא (כ) י
 שְׁבַעא) רַבָּא כִּכְרֵ אֲרַעא
 דְּמִצְרַיִם׃ ל וְיִקְוִמוּן שְׁבַע
 שָׁנֵי רַעֲבָא פְּתִיחָן
 וְיִהְיִישׁוּ פְּלֵ סְבַעא (כ) י
 שְׁבַעא) פְּאֲרַעא דְּמִצְרַיִם
 וְיִשְׁרִיצֵי טָפָא יֵת (עֲמָא
 דְּאֲרַעָא׃ לא וְלֹא־ יִתְיַבַע
 כַּעַל הַמֵּרוֹם

(כט) שבע . ב' נוסחה הכל אויך
 וימלאו חסודך שבע נומר לך סלל קך
 יסיה סבועה שימלאו כל הסולרות :

רשב"ם

(כט) שבע גדול . כלול קמץ כי פנמו למה ושם דבר הוא כמו דבר בקרעב
 ומהם יאמר דבר בקרעב וכו' (ל) ונשבח כל השבע . דוגמת ולא נודע
 רש"י

לפי סהיה סמוך . וכסבע שני רעב נלמד הרעה את פרעה
 לפי סהיה הדבר מוספל והחוק נוסל בו לטון מראה :
 (ל) ונשבח כל השבע . הוא פתרון הכלועה : (לא) ולא
 חספי שְׁהִיָּה חֲדָר מוּפְלָג (רְחֹק) חִיִּיָּה דִּיא וְאָה אִיז נֶאֱה גִוְעוּן
 (ל) וְנִשְׁבַּח כָּל הַשְּׁבַע . דִּי נִאֲרַעַע זַעַט וְעַט פֶּאֲרַעַסְטֵן וְיַעֲרָן (הוּא פְּתִיחַן הַבְּלִיָּת) דָּם אִיז דָּאָם פֶּעֲשִׂירֻונָה נֹס דִּיא
 גִּוְעַע קִיח אִיז דִּי גִוְעַע וְאִנְעֵן הֶאֱבַעֵן אִינְעֵעֵשִׂירֻונָה דִּיא שְׁרַעַבְשֵׁע׃ (לא) וְלֹא יִרְעֵה הַשְּׁבַע . דִּיא אָמַט וְעַט גִּיט

שפתי חכמים

למה פתר יוסף עמלוס אחד כולו כיון עמלוס אותו כ"פ נפרות .
 דשבלים דחלוס . וכן בספור . וכן הדגדה מפי יוסף [שבע] דפרות ושבע דשבלים הרי מ"ב . ועל דיו תלת יוסף נחסרו עד שבעה
 בא יעקב נחסרו עד ב' הרי מ' נחסרו ונפרעו להם בימי רמייה דתרתיה הויה מצרים לשבח מ' שנה :

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כו) יהיו שבע שני רעב . יהיו לשון תפלה הוא שמן הרין
 הו' להיות מ"ב שנים רעב במצרים ביצד שבע דפרות ושבע
 נחסרו ונפרעו להם בימי רמייה דתרתיה הויה מצרים לשבח מ' שנה :

פירוש לתורת אלהים

זִכְרֹן לִיִּדְוִיעַ וְאִנְעֵן וְאִם זַעֲנִין אִם גְּכֻלֵּאֲפַט פּוֹן
 דָּעַם מִזְכַּח וְיִנְטָם פְּטִיִּט׃ יחִי זִי וְנַעֲלָן וְיִין וְיַעֲנֵן
 יָאֵר הַוְנָנְעָר׃ (כח) הוּא מְדַבֵּר דָּם אִיז דִּי וְאָה וְאִם
 אִיךָ הָאֵב גִּרְעַט צוּא פְּרַעֲה אֲשֶׁר וְאִם גָּאֵט
 חִיִּיָּה מוּטָן עַד וְיִוִּיעֵן צוּא פְּרַעֲה (כ"ו ח"י)׃
 (כט) הִנֵּה שְׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת עִם וְעַט קוֹמָן וְיַעֲנֵן יָאֵר
 מַשְׁלֵי יְהוּדָא

(כח) אֲשֶׁר הֵאֱלֹהִים עָשָׂה הִרְאָה אֶת פְּרַעֲה . דִּי נִמְרָא
 זָאָמַט אַחֲלוֹס נֹס אִיז גִּיט פֶּעֲשִׂירֻיש גִּעְוִאָנָן וְעַעֵן הַט
 גָּאָה אִנְעֵנָט אַמִּיִּוִּונָג אִוִּיף אִם אִיז עַד וְיִי אַבְרִיף
 נֹס מֵעַן הַט אִם גָּאָה גִּיט גִּעְוִיָּנָט . מֵעַן חִיִּיָּים גָּאָה גִּיט נֹס
 שְׁטִיִּיש אִין דָּעַם בְּרִיף גִּוִּט אֶבְר שְׁרַעַבַט , אִזוּ חִיִּיָּים מֵעַן
 גָּאָה גִּיט נֹס דַּעַר חֲלוֹס חִיִּיִּוִּי , אִוִּיף גִּוִּט אֶבְר שְׁרַעַבַט ,
 גָּאָה זָאָמַט דִּי נִמְרָא דִּי חֲלוֹבוֹת נֹס מֵעַן חִיִּיָּים גָּאָה גִּיט
 חִיִּיִּוִּער מִיִּוִּונָג וְעִבְדַט זִיך אִוִּיף דָּעַם פֶּעֲשִׂירֻיעַר , אִוִּיף עַד
 לִיָּיִט אִוִּים צוּ גִוִּטָן , וְעַט דַּר חֲלוֹס זִיין גִּוִּט , אִינ אִוִּיב
 עַד לִיָּיִט אִוִּים צוּ שְׁרַעַבְטָן וְעַט דַּר חֲלוֹס זִיין שְׁרַעַבַט ,
 דָּעַם פֶּעֲשִׂירֻונָג פּוֹן דִּי חֲקִיָּים מִיט דִּי חֲרַטוּמִים הַט פְּרַעֲה
 גָּאָר גִּיט גִּעְרַעֲבוֹנָט , עַד הַטָּט גִּעְוִיֻאָוִּסִט גִּעְוִיָּים אִז זִיִּיעַר
 וְאִן יוֹסֵף הַט פְּרַעֲה מוֹרָא גִּעְהָטָט , חִיִּיִּוִּי עַד הַט גִּיחַעַרְטָט פּוֹן

יִרְדַּע הַשְּׁבַע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הָרֵב
 הַהוּא אֲחֵרֵיכֶן כִּי יִבְדַּד הוּא מְאֹד:
 לִב וְעַל הַשָּׁנוֹת הַחֲלוּם אֶל־פְּרַעֲה
 פְּעָמִים כִּי־נִכּוֹן הַדְּבָר מֵעַם
 הָאֱלֹהִים וּמִמֶּהֱרַר הָאֱלֹהִים לַעֲשׂוֹתוֹ:
 לִב וְעַתָּה יִרְא פְּרַעֲה אִישׁ נִבְוֹן וְחָכֵם
 וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: לִב יַעֲשֶׂה
 פְּרַעֲה וַיִּפְקֵד פְּקָדִים עַל־הָאֶרֶץ

שׁוֹ בְּעֵא (נ"י שְׁבַע) בְּאֶרֶץ מִן קְדָם בְּפִנְא הַהוּא דִּיהוּ קְתַר פִּן אַרְי תְּקוּף הוּא לְחַדָּא: לִב וְעַל דְּאֲמִינִת הֶלְמָא לְפְרַעֲה תְרַתִּין וּמִגִּין אַרְי תְּקוּן פְּתוּמָא מִן קְדָם יִי וְאוּחִי יִי לְמַעְבְּדָה: לִב וְכַעַן יַחֲזִי פְרַעֲה גִבְר סוּכְלָתָן וְח פִּים וַיִּמְנִיגִיהָ עַל אֶרֶץ אֲדַמְצָרִים: לִב יַעֲבֵד פְּרַעֲה וַיִּמְנִי מִהִמְנִין עַל אֶרֶץ

ר'ו"א ועל הכותש סס טו

בעל המורים

(ל) ויפקד. כ' בעבורם הכל אולי ויפקד הנהיך פקודים לחשובים הפקוד פקודים לנקט לו נחש ע"כ נתחושש כמו שדרשו חז"ל ויבס הדמך אשר משפטו בשאר שנים לעשר כדרכיכ בשמאל את שדוהיכ

רשב"ם

כי באו אל קרחנה: (כב) ועל הימנות החלום נבוי. אבל הלוטות של יוסף אצ"ל ששגשו באלוטות וכר'בכים אילו היה בלילה אחר כאלה היו נבחרים: (לד) ויפקד פקודים וגו' וחמש. שהמנונים יבאו חמש כס החבולות לצורך יעשר עתה יבוא פי שנים וכמו כן הנהיג יוסף לבסוף על אדמת מצרים לפרעה

בית יהודא

דערקענט נוערן (היא פתרון) דס איז דאס בעשעירדיגן ונדא נידע פי באי א"ל קרפדה עם איז נישט בעוואקסט דערקענטו גנווארן אז די נויטע קיה זענן אריינגעקומן אין די ש'לעכטע קיה אונ אז די נויטע זאנגען זענן אריינגעקומן אין די ש'לעכטע זאנגען: (לכ) ויבא. מיינט מען (מוקדן) אונגערייט: (לד) ויהמשו. (פפתריט) ונדא דער פתרגום טייטשט (יירבו) ער

ירדע השבע. הוא פתרון ולא נודע כי כיז אל קרחנה: (לז) נכון. ו מונון: (לח) וחמש. כהתרגומו ויזון ז וכן קיה אונ אז די נויטע זאנגען זענן אריינגעקומן אין די ש'לעכטע זאנגען: (לכ) ויבא. מיינט מען (מוקדן) אונגערייט: (לד) ויהמשו. (פפתריט) ונדא דער פתרגום טייטשט (יירבו) ער

הכמים

ירדע תריוטו סוף מ'ס הודעס מ"ה פי על מלת ולא יודע הוא פתרון ולא נודע ומש"כ מלת ויבסח שאין פירושו לשון הודעס מ"ה פי על פתרון הסליטה וקולו: ו ולא כמו אמת נכון הדבר שפירושו מונון: ז אל

ושכלים ודאי כ' הלמות סס וע"ז פי ועל וכו': ה ו"א"ת ולמה לא פי' על ויבסח כל' הסכע הוא פתרון חלילה הפירות השיבית ולמה מפי' הסליטה דהיינו בעינת סכלים ו"ל נחשוס דל' ולא יודע ו"ל ולא

פירוש לתורת אלהים

מא"ל פי ווארום דיא זאך איז אן גיברייט פון גאמ ויפשה אונ גאמ וועט ארי"ל צו מאהן אים: (לג) ויבשה ירא פרעה אונ אצונד זאל פרעה אום קרובן אפאר שפענדיגן אונ אקלונן מאן וישיתתו אונ ער זאל אים מאהן איבער דעם לאנד מצרים: (לד) ויבשה פרישת

אונ עם וועט נישט ווערן גוואקסט דיא זעט אין דעם לאנד פון ווערן דעם הונגר נום דר נאך וועט ויין פי ווארום ער וועט ויין ויער שווער דס איז דר פתרון פון ולא נודע: (לכ) ועל השנות החלום אונ פון ווערן נום דר חלום איז ווארן פון ענדערט צווייא

ספר הישר

מלכות נאך דעם אז דר מלכות האם גיעהן די רייד פון יוסף איז זמית הש דער מלכות געשקט מען זאל ארין זאמלען אלע שררות אונ אלע קנעכט וום עם איז פאר האנדען בייא דעם מלכות זענען זיי אלע געקומן פון דעם מלכות אונ דער מלכות זאגט צו זיי איר האם גיעהרם אונ גיעהן אז דיא רייד פון דעם עקרי זענען זמית טיט בעיזוי אז דער טיפן איז מיר מקיים בעניארען איז מיר פון פירדינגן אז דס וום ער הש בשידי איז וויקלעף אוף זמית אונ אצונד לאו מיר זוף ארין עצה האלפען נום מיר זאלען סאן קרי מיר זאלן ניצול ווערן פון דעם גרוסן הונגר אונ אוף דס באנצע לאנד אונ מיר זוף איז טיפן זאל אים מאקען פאר איין מושה ווארום וואו איז דער פון האנדן נאך אז איין חכם ווי דר עקרי דען איר הש גיעהרם וועלעט עצה דר עקרי הש גיעפען קרי דס לאנד זאל אנטריגן ווערען פארן הונגר אונ אוף ווייס ווארל אז דאס לאנד וועט אנדערש נישט אנטריגן ווערען פארען הונגער צויערש מיט דר עצה פון דעם עקרי. אונ אלע שררות האבען

היום, הש פרעה מורא געהאט פאמיר וועט יוסף בעשייד דעם היום צו ש'לעכטן וועט זיין ש'לעכט, ווי ער האט געשיידט דעם היום פון ישר האזפים צו ש'לעכט אונ עם איז אויף אים געקומן דאס ש'לעכט, דרויבר האט פרעה געווארט עם זאל זיין ווי מען דערצויערש, עם איז אפאר געווען אפרוקר יוד אסתר ורי משהו, נאר ער איז געווען זייער קארג, אלע טאג אונ ער פריה פלעכט ער זיין דאווענען אין בית המדרש, נאך דעם דאווענען פלעכט ער לערנן אין בית המדרש ביו האלפן טאג, אפאר איז געקומן אפרעמדר מענטש צו אים אין שטוב און די צייט ווי ער איז גיווען איז איר בית המדרש אונ ער הש גיערעכט ביי זיין נויב וואו איז איר כאן הש זיא געזאגט ער איז אין בית המדרש, דר מענטש הש גאר נישט גירעט אונ איז אוועק געגאנגן, דר מאן איז געקומן פון בית המדרש הש זיא צו אים געזאגט איז אונ געווען הש גיערעכט אויף דית האב אויך געזאגט די פיוט אין בית המדרש איז ער אוועק נישט געשקט מיר רופען פון בית המדרש? אין אכט טאג ער איז געווען אין בית המדרש, הש דאס נויב געזאגט צו

וַיָּזוּר ית אַרְעָא דְמַצְרַיִם
 בְּשַׁבְע שְׁנֵי שׁוּבְלָא (כ)
 שְׁבַע: לה וּבְכַשְׁוֹן ית
 פֶּרֶ עֵיבוֹר שְׁנַיָּא מִזֵּן
 דְאַתְּוּן הַאֲלֵוּ וַיַּעֲרוֹן
 עֵיבוֹרָא תַּהוֹת יְדָא
 דְפֶרְעָה עֵיבוֹר פֶּקְרוּנָא
 וַיַּמְרוּן: לו וַיְהִי עֵיבוֹרָא
 גִּיזֵי (לעמא ד) ? אַתְּא
 לְשַׁבַּע שְׁנֵי כַּפְנָא דִּי
 תַּהוֹוֹן פְּאַרְעָא דְמַצְרַיִם

וְהַמִּשְׁאֵת אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשַׁבַּע שְׁנֵי
 הַשְּׁבַע: לה וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכְלֵי
 הַשְּׁנֵי הַטְּבוֹת הַבָּאֵת הָאֵלֶּה
 וַיַּצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פֶּרְעָה אֹכְלֵי
 בְּעָרִים וַשְּׁמָרוּ: לו וַהֲיָה הָאֹכְלֵי
 לְפִקְדוֹן לְאֶרֶץ לְשַׁבַּע שְׁנֵי הַרְעָב
 אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא־

רשב"ם

בעל הטורים
 הוֹלֵךְ לַחֲסוּם וּמִן שְׁעֵסָה כֵּס וְסִינֵי דַמְכִיז אַל תְּהוֹן לְגִטִּים חוּלְדִּי אֲכַל
 וּבִסְף הַסְּקוּד פְּקִידִים לִקְבֹּץ כָּל עַל כֵּן הַעֲשִׂיר וְיִקְבְּצוּ כָּל הַכֶּסֶף:
 (לה) וּקְבָצוּ . כ' כְּסוּף דִּין וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל עֵבֶר וְשֵׁה דִּין

לחומש: (לה) ויצברו בר תחת יד פרעה וכל זה היה בעל כרחם
 שם מצרים ולכן כ' ויפקד פקידים ויצברו שכן מצונו באחשושיו ויפקד המלך
 פקידים ככל מדינת מלכותו ויקבצו את כל נערה ונוי אל יד בני ונוי ויקבצו
 ויא הגביה מעליו השדות: ויצברו: היא האסיפה אליהו שומרי האוצרות וכן

בית יהודה

רש"י
 וחמושים: (לה) את כל אכל: כס דכר הוא לסיכך טעמו
 כאל"ף וקוד בפתח קטן ח וכולל שהוא פועל כנון כי כל
 אוכל חלב טעמו למטה ככ' וקוד קטן קטן: החת יד
 פרעה. כרסותו וכאורחותיו: (לו) והיה האכל .
 אונקטער די א"ף (נקוד בפתח קטן) אונקטער דיא כ שטייט
 וויא עס שטייט אין פסוק ויער עם עמט חלב (שגמא ככ')
 אונקטער דיא גגינה אונקטער דיא כ שטייט אצורי אובל: ופתח יד פרעהו. מיינט מען
 פארנאמלען מען זאל פארנאמלען די עסנווארג אין דיא שפיילעקעס פון פרעה: (לו) ויהיה האכלו. (הצבור
 שפתי חבמים

וכן ויחמושים) אונ ויחמושים איז אויף דערשטיש געאויגט
 אונ געשטארקט: (לה) ואת כל אכלו . זאגט רש"י (שם דבר
 הוא) אובל איז דערשטיש עסינווארג , אובל איז דער
 גאסטע פון עסין , אלע זאכען וואס מען קען עסין זאל מען
 פארנאמלען (שיקף עממו באלף) דריבער איז דיא גגינה
 אסגור (וואס שיהא פועל) אובל ער עמט און כי כל אובל חלב
 שטייט דיא גגינה אונקטער דיא כ (נקוד קטן קטן) אונקטער דיא כ שטייט אצורי אובל: ופתח יד פרעהו. מיינט מען
 פארנאמלען מען זאל פארנאמלען די עסנווארג אין דיא שפיילעקעס פון פרעה: (לו) ויהיה האכלו. (הצבור
 שפתי חבמים

שיקח החומש לפי שלא נזכר בעשייתו רק הקטן והוא סיכוח: ה פתח קטן הוא סגול וקטן קטן הוא לוי:

פירושו לתורת אלהים

רשות פון פרעה אונ אין ווינע איצרות אכל בערים
 דס עסין ווארג זאל ריגן אין דיא שטעט ושמרו אונ
 ויי זאלן ווערן גהים: (לו) והיה אונ דס עסין ווארג
 זאל ויין צו אבאיהעלמיניש צו דעם לאנד לשבע צו די
 זיגן זאל הונגער ווס וועלן ויין אין לאנד מצרים ולא
 אונ דס לאנד זאל גיט פר שנינון ווערן אין הונגער:

פרעה זאל מאהן ויפקד אונ ער זאל בפועלן ערצטע
 איבר דעם לאנד ויחש אונ ער זאל וואפנין דס לאנד
 מצרים אין די זיגן זאמע זאר: (לה) ויקבצו אונ ווי
 זאלן איין זאמלן גאר דס עסין ווארג פון די גומע
 לאהן הפאת האלה די ווס וועלן קומן ויציירו בר פתח
 יד פרעה אונ ויי זאלען איין זאמלען קאריון אין דעם

משלי יהודה

ספר הישר
 געקומפט צום מלכות די עצה ווס דר עברי הס גיעבען איז גוש
 אונ אצורד איז דס באגעב לאנד ביי דיר אין דר לאנד אונ וואס
 די ווילקס פאן מעקסו פאן אונ דר מלכות הס צו ויי געזאגט
 לחיות מיר האבן גיעהן די חקקה פון דעם עברי איז פון עצה
 מען זאל אים מאכען פאר איין מוושל אין לאנד מצרים אונ דיא
 שררות האבן געקומפט צום מלכות אונ האבן געזאגט פד וואר
 עם שטייט געשריבן אין די אקסו פון מצרים מען זאל אנדערשט
 גיט פאכען אלס פאר א שני מלך ביי ער כוז פריש קענען

דעם יוד ויצט אפוסר איה נועל בארד רופן מיון מאן , זיא
 קט אים גערופן , ער איז געקומן אין שטיב ער גיט שריוס
 צו דעם יוד אונ פרעגט אים ווס ער דארף , דער יוד זאגט
 איה דארף אנדקה , ער קט אים געגעבן אנדקה , דר יוד איז
 אנוועקגעגאנגן , רבי משה איז שטארק בייז געווארן אויף
 זיין טויב , אונ האט געזאגט צו איר ווען דעם מענטש
 האקסט מיה גערופן איה זאל אים געבן אנדקה ? קט זיא
 געזאגט צו אים איה האב דען געוואקסט וועגן ווס דר יוד
 איז געקומן ? די האקסט געזאגט אז איוד וועט קומן זאל
 מען דיה רופן האב איה דיה גערופן , האט רבי משה געזאגט
 נועל גיט ויין , זאקסטו אים פרעגן ווס ער דארף , אונ ער
 ער איז געקומען נאך אנדקה זאקסטו זאגען איה ביו גיטא , פרעה הט מורא געהאט מאמר וועט זאקס
 שרעקס פגעשייערען דעם חלום , האט פרעה געזאגט צו יוסף איה וועל דיר זאגען דעם חלום , זאל אזוי ויין
 אויב די וועקט זעהן דר חלום איז גיט פאר מיר זאקסטו זאגען דעם בעשירינג , אונ אויב דר וועקט זעהן דר
 חלום וויינט אויף שלעכט זאקסטו שווייגן אונ גאר גיט זאגן אפילו פאר אנדערע מענטשען אויף גיט , האט אים
 יוסף געקומפט רבייא זאכען , איין מאהר דאס איז גיט אקלום , גאר הקביה זאגט דיר ווס וועט ויין , צווישונס
 גיזער דאס צוא ביון לאנד גיט צוא דיר , אבליה אידעט גיט הונגער , דס דריטע דער הונגער וועט זיין ביון
 ביה , די וועקט בייך ווערן פון דעם הונגער , ווי יוסף האט אים געגעבן אצעה:

וְדָא תְּשִׁיבִי עִמָּא
 דְּאַרְעָא פְּכַפְּנָא: לוּ וּשְׁפַר
 פְּתַנְמָא בְּעֵינֵי פְּרַעָה
 וּבְעֵינֵי כָּל עַבְדֵּיהִי:
 לֹא וַיֹּאמֶר פְּרַעָה לְעַבְדֵּיהִי
 הַנִּשְׁפָּח בְּדִין גְּבֵר דִּי
 רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ
 בָּהּ: לֹא וַיֹּאמֶר פְּרַעָה
 לְיוֹסֵף בְּתֵר דְּאוֹדַע יְיָ
 יִתְּךָ יְתָּהּ כֹּל דְּאָ לִית
 סְכָלְתָן וְחַפִּים בְּתֵרְךָ:
 מֵ אֵת תְּהִי מִמְּנָא עַל

תַּכְרַת הָאָרֶץ בְּרַעַב: לוּ וַיִּשָּׁב
 הַדָּבָר בְּעֵינֵי פְּרַעָה וּבְעֵינֵי כָּל־
 עַבְדָּיו: לֹא וַיֹּאמֶר פְּרַעָה אֶל־עַבְדָּיו
 הַנִּמְצְאִיכֶם אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים
 בּוֹ: שְׁלִישִׁי לֹא וַיֹּאמֶר פְּרַעָה אֶל־יוֹסֵף
 אֲחֵרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־
 זֹאת אֵין־נִכּוֹן וְחֲכָם בְּמִוֶּדֶ: מֵ אֵתָה

רשב"ם

המצא כוסף וקבוץ ויצבור אבל בערים כי כל עיר ועיר וכולו למכור בשני הרעב: (לח) אשר רוח אלהים בו. בפתרון חלומות וכ"ש בחכמת דרך ארץ: (לט) נכון. מכין עמילות ורואה הנולד: וחכם. קיבץ חכמות ממה שראה ושמע:

בית יהודה

פִּשְׁאָר פְּקֻדוֹן תַּנְגִּוּוֹ לְקִיּוֹם הָאָרֶץ: דָּם פִּאָרְזוּמוּלְטַע עֲסִין וְנֵעַט
 וַיִּין וַיּוּיָא אֲדַע אַנְדְּרַעַע וַאֲכֹן נִים וְנֵעַט בַּעֲהֲאֲסִין פִּין וְנֵעַט
 דִּי רֵאָנְדֵר אוּיָף אַשְׁשֶׁעֲטַדְיִנְעֵי צִיט: (לח) וּבְנִמְצָא כְּהֵן.
 זָאנְט רִשְׁלִי (בְּתַרְנִבּוֹ) וַיּוּי דֵר מִרְגֻם שְׁיִישֶׁט הַנִּשְׁפָּח בְּדִין
 וְנֵעַרְן מִיר דַּעַן גַּעֲפִינְעֵן אַזּוּ אַמְעַנְטֶשׁ וַיּוּ עַר אִיזוּ (וּבְנִמְצָא לְשׁוֹן תַּמְיָה)
 מִיר דַּעַן גַּעֲפִינְעֵן אִיזוּ אַמְעַנְטֶשׁ וַיּוּ עַר אִיזוּ (וּבְנִמְצָא לְשׁוֹן תַּמְיָה)
 מִיר דַּעַן גַּעֲפִינְעֵן? (נָכוֹן כֹּל הָאֵי בְּהִשְׁמִישֶׁת בְּרֵאשִׁי הַמִּתְיָבָה וְנִקְבְּרָה
 בַּחֲפָף פִּתְחָה) וְעֵדֵר הָאֵי נִוָּאם אִיזוּ אִינן אֲנָהִיב וַיֹּאדַע אֹנֵן גֵּר
 מִישׁ אַנְוֹאנְדְּעֵר: (לש) וַיִּין נְכוֹן וְחֲכָם בְּמִוֶּדֶ: פְּרַעָה הָאֵי

רש"י
 הכזור כשאר פקדון הגטו ש לקיום הארץ: (לח) הנמצא
 כזה. הנשכח כל כדון אם נלך ונבקשו ל הנמנע כמוהו
 הנמנע ל' תמיהה וכן כל ה"ל המנסמת בראש חיבה ונקודה
 כחמף פתח: (לט) אין נכון וחכם כמוך. לנפש איש
 מיר ונעלען גיין וזמן אזו אמענטש (הנמצא בציחה) ונעלען מיר
 דר ווארט הנמצא ווערט גערעט מיט אוואנדער, וועלען
 בחפף פתח) ועדך הא נואם איז אין אנהייב ווארט אונ גר
 מיט אוואנדער: (לש) ויין נכון וחכם במוד. פרעה האט

שפת

לפרעה ועתה ירא פרעה איש נכון וחכם וגו' ואמר פרעה לעבדיו
 אם נלך ונקטנו כלום טיבל לנלוז כמותו לך אנו לריבין לפקוד את
 יוסף על זה: ל ולכן מובא התרגום לפרש המנאל כזה ר"ל עתה
 אם נמנע כזה ולא סתיהי פ' מעולם שכרי היה ארבעה יזחק ועקב
 לך לרדך (לפרש עתה אם מוקדח בתרגום יותר מנקדח בתרגום אם
 כל נומר אם נולד כבר הלל אם אשתכח כדון אבל מנקדח אין
 חילוק בין לשון עתיד בין ל' עבר שזוא מלת המנאל וכו' והתרגום
 מנדקדך ג"כ הקרא שזוא אינו ל' עבר מדמתיב המנאל כזה וגו'

שפת
 מ ר"ל מה שרואין להניח בולרז הוא כשאר פקדון הגטו ור"ל לא שיתנו
 לאיש אחר אלא יסיה גנוז כשאר פקדון כמו כסף וזהב: י ר"ל לא לאדמה
 אלא לבריות: כל כמו הגהיה כדבר הגדול הוא או הנשמע כמוהו
 שפירושו שמו כדבר הגדול הוא בכל העולם כולו. ד"כ ה"ל לתרגם
 השתכח כדון ומתרגם הנשכח משמע אם נלך כו'. ויהיה הגי'ן
 גו' הכיח"ן נולדו עתיד ולא גו' כשפעל מנ' עבר וכוונת התרגום
 דלא הוא פירושו המנאל בכל העולם כדבר הוא קשה למנע' אמר
 פרעה זה כשלמא אי פירושו אם נלך וכו' חתי פסיר דיוסף אמר

ליקויים על התורה

וְיִשָּׁב אִיזוּ דִי נִאָךְ וּוּאֹרֶל גִּיפְעֵלְן אִינן דִּי אֹנְגֵן פִּין
 פְּרַעָה וּבְעֵינֵי אֹנֵן אִינן דִּיא אֹנְעֵן פִּין וַיִּנְעֵן קַנְעֻכְט:
 (לח) וַיֹּאמֶר הֵם פְּרַעָה גְּזָאנְט צוּ וַיִּנְעֵן קַנְעֻכְט הַנִּמְצָא
 וְנֵעַלְן מִיר דַּעַן גַּפִּינְן אַזּוּ וַיּוּיָא דֵר קַמְעַנְטֶשׁ אַזּוּ מִיר
 וְנֵעַלְן וְזִכּוֹן וְנֵעַלְן מִיר דַּעַן גַּפִּינְן נִאָךְ אַזּוּ אַמְעַנְטֶשׁ
 וַיּוּי גֵר אִיזוּ אִישׁ אַזּוּ אַמְעַנְטֶשׁ וּוּם גְּזָאנְט נְבוּאָה אִיזוּ
 אִינן אִיִּם: (למ) וַיֹּאמֶר פְּרַעָה אֹנֵן פְּרַעָה הֵם גְּזָאנְט צוּ
 יוֹסֵף אַחֲרֵי וַיִּוִּיל גְּזָאנְט הֵם דִּיהֵ גִילְאֹזִם וַיִּוִּסְעֵן דָּאם
 אֶלְדִּינְג אִין נְכוֹן וְחֲכָם בְּמִוֶּדֶ אִיזוּ גִישׁ פֵּר הַאֲנָרְן אַפֵּאָר
 שְׁפַעֲנֵדְיֵר אֹנֵן אַקְלֵרְנֵר וַיּוּ דִי בִּקְסֵט: (מ) אֵתָה תְּהִי

אם אף וינען הקמות. דר ענין איז ווייל עס זענען דא
 בייקויים אפוקנה פון הקביה, אויף די בייקויים האט שלמה
 פרקה פון הקביה הט אים ביה גמאכט ו"ל יוסף. עצב
 האבן, א"ע מענטשן וועלן אים ל"ב האבען, מען וועט אים
 איז דא בייקויים ווס קויט פון מו', ער איז גאארן גווארן
 ספר
 צידן פיל פון די ויבציג ישיבית אונ אונזער ווי אזי קען זיין דר
 עברי איין שני ללמד אז דר אגרי קען גינדאי מער ניש בייזען

אתך על כל-ארץ מצרים: מכ ויסר
 פרעה את-טבעתו מעל ידו ויתן
 אותה על-יד יוסף וילבש אתו בגדי
 שש וישם רבד הזהב על-צווארו:
 מנ וירכב אתו במרכבת המושנה

על כל ארעה דמצרים: מכ
 ויאערי פרעה ית
 עזקתה מעל ידה ויתב
 יתה על ידא דיוסף
 ואלבש יתה לבושין
 דבוין ושוו מני גאי
 דהתבא על צוארה:
 מנ וארפוב יתה ברתפא
 תתקיא (מי תתניא) די לה

רשב"ם

כמו מרכיב רבדו ערשי: (מנ) במרכבת המושנה, סוס או פרידה המיוחדת לרכוב עליה האיש מטנה לילך אשר לו: אדכר, הוא אב למלך כדאמרין

נחנת מטנה על יוסף אמר לו כך: (מנ) בגדי שש, של מצרים השוכנים ברכיב שש ורקמה במצרים: רבדו, לשון דבר הפרוש ושמות על הארם.

בית יהודה

העקער איבער אלע פעלער (מן לגדוקה בון לשפית נגפס
 לשון תהיה עליוס סיי צו גרויסקייט אונ סיי צו גירערקייט
 ניערט געזאגט דר ווארט תהיה, נעפן (מנ) ווי עס שטייט
 אין ספוק נגפתי אהם גבוים ויבאום, איה האב אויף
 גיגעפען פארשעמט אונ גייערניג: (מנ) וניסר פרעה את
 ספעתו, זאגט רש"י (תהיה ספעת הפלף היא אות למי
 שנתקלה לו להילחט שני לו לגדוקה) און דר מלך גיש צו איינעם
 זיין פינגעריל איז דס אציילן און דער סענטיש ווערט דער
 דבר השבית הוא במצרים) ליינוגענען קליידער איז
 אנאליענעם רינג ארום הארדו וועל שריא דצוף בפסעות
 פון קליידע רינגען עד זאז ויה קענן פיינגען ווערט ער גרויסק
 (הצפתי ערש מצפיה) איה האב צונאמען געלייגט אין מיין
 ריבדן של ספקן און משניות לשטייש מען האט צונאמען
 איה די שנהר של זיינער נוס אין דיא ענהר (והיא רצפה) דאס
 גישעלעס שורח שטיינד, נאך שטייש על הרבד שבענהר,
 מיינט מען דיא אפארטאנע וואס זיא איז געווען צונאמען
 זאך רופט מען רבדו: (מנ) במרכבת המושנה, מיינט מען

בין לשפלות מוסל לי תהיה עליו כמו (מלאכי ב) נתתי אתכם
 כזוים וספלים: (מנ) ויסר פרעה את טבעתו, תהיה
 טבעת המלך הוא חות למי שמונה לו להיות שני לו לגדולה:
 בגדי שש, דבר השבות הוא ע כמלרים: (מנ) רבדו, ענק
 ועל שהוא רחוק טבעות קרוי רבדו וכן (מבלי ז) רבדתי
 ערשי רכפתי ערשי מרלפות, בלשון מסנה מוקף רוכדין של
 אכן על הרכוב טבעורה פ והוא רלטה: (מנ) במרכבת
 צווייטער צום מלכים גרויסקייט: ובגדי ששו, זאגט רש"י
 אפטייער זאך אין ספרים: ורבדו, מיינט מען ענק,
 קרוי רבדו) נייל דר רינג איז צונאמען געשעלעס געווארן
 רבדו (מן) אונ אזו שטייש און ספוק (רבדתי ערש) מיינט מען
 בעט אלץ וואס אין איה דארף זיינען יבליין משנה בעוף
 געשעלעס שורח שטיינד, נאך שטייש על הרבד שבענהר,
 מיינט מען דיא אפארטאנע וואס זיא איז געווען צונאמען
 זאך רופט מען רבדו: (מנ) במרכבת המושנה, מיינט מען

דעת וקנים מבעלי התוספות

(מנ) וילבש אותו בגדי שש, פירש"י דבר חשיבות הוא במצרים,
 ויש מקשים על זה כמה שפי' רש"י ב' בראשית על בחר פישון
 הוא גילום ונקרא פישון על שם שגדול פתחו מכלל דפשתן
 ה' סצוי במצרים וכל הורא בגדל פשתן ה' וחושו הוא יותר
 מכל הארצות ומהך חשיבותו היה יקר והוא שאמר רש"י וכל
 חשיבות הוא במצרים, ועוד יל דפשתן דקנדר החם היינו
 קנבוס כמו ותמנעם בפשתי העין דפרש"י קנבוס ושש דהכא

ארץ מלרים היה לו לומר בלתי מלרים ועוד הלא כבר היה בלתי מלרים:
 ע למלרים היו עובדין גילום וילום הוא פישון ולכך נקרא פישון
 מסוס שהוא גנדל פשתן כדמסר"י כל' בראשית הילך בלתי דפשתן
 חשבוני לכן קול' (דעת) והנה כל ילוי חכם מחנך וסאל זמנר לי
 שאין פירוש פשתן כי בגדי שש הוא דבר חשוב נעשה מלעטונים
 הרבה ממנו והוא מלגט שלובשין על כל הגדלים ואלו השם חומר
 במלכת המלכן, ומשמעות דברי רש"י דבריו שפי' דבר חשיבות
 הוא במלרים ואלו היה רל שהוא פשתן לא היל לפרס רב בגדי שש
 שהוא פשתן נקט פשתן דבר חשוב: פ רל דבר נאמר על של הרכוב.

שפתי חכמים

לך מלרים היה לו לומר בלתי מלרים ועוד הלא כבר היה בלתי מלרים:
 ע למלרים היו עובדין גילום וילום הוא פישון ולכך נקרא פישון
 מסוס שהוא גנדל פשתן כדמסר"י כל' בראשית הילך בלתי דפשתן
 חשבוני לכן קול' (דעת) והנה כל ילוי חכם מחנך וסאל זמנר לי
 שאין פירוש פשתן כי בגדי שש הוא דבר חשוב נעשה מלעטונים
 הרבה ממנו והוא מלגט שלובשין על כל הגדלים ואלו השם חומר
 במלכת המלכן, ומשמעות דברי רש"י דבריו שפי' דבר חשיבות
 הוא במלרים ואלו היה רל שהוא פשתן לא היל לפרס רב בגדי שש
 שהוא פשתן נקט פשתן דבר חשוב: פ רל דבר נאמר על של הרכוב.

חשיבת הוא במלרים וגם כל' חמומה פי' שס פשתן וכלן לא פי'

פירוש לתורת אהרם

גאנצן לאנד מצרים: (מנ) ויסר אונ פרעה המ אפ
 גימאקון זיין פינגעריל פון זיין האנד וימן אונ ער
 האט דאס גגעפן און דר האנד פון יוסף (פיו רש"י)
 ובלבש אונ ער המ אים אן גללייד קליידר פון לייגן
 דס איז גווען און חשיבות אין מצרים ויבש אונ
 המ גמאן אנלידענים האלבו פאנד און פון האלז:
 (מנ) וירכב איתו אונ ער המ אים גמאמך ריימן אין
 זאז ער קליידן די אפערניע קינד מיט ליינענע קליידר,
 אעין הרע אונ גיש פון אנדערע שלעכטע פגענענישן דאס
 גיש זיין אריינגעמישט אפילו איין פאדים איין אנדערער,
 אין די קליידר, קענן גיש די קליידר פאן דיא אלע סגולות

הישר

אם מאכן פו איין מילש איבעריו לאנד מצרים בדי ער זאז מאכן
 אנשפרינג דס לאנד פון הונגרי דר נייל המ נאט דר גילאום וויפן
 דרייד נוס דו האקט נערטש איז גיש פו האקענן אין מיין גאנצן
 קנייב יך אזו איין חקם ויזא דו ביסט אונ דו ין גאנצן קאל סגור

היידן פיר לשונות האבן זוי וך דרוף געפרייש איז וואל גיפען
 אין די אונן פון דעם מלכות אונ ביי די שררות מען זאז מאכן
 יוסף פו אין שני מלכות אונ דר מלכות זאגט צוזא יוסף דוא
 האקט פיר איז צוה גיגעפן איה זאז נעפן איין חקם אונ זאז

אִישְׁרָאֵל וַיִּקְרָא לְפָנָיו אַבְרָהָם וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: מִד וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהָאֵלֵינוּ יוֹסֵף אֲנִי פְרַעֲהָ וּבְלַעַדְיָךְ

הו"א ויקרא לפניו כהא' ד: ובלעדך לא ירס אה את כוטה לו:

רשב"ם

לא רכא ולא בר רכא. כלף אב מלך. וזה וישמעל לאב לפרעה כי פרעה לשון מלך כמו שפרשתי לשלמה אב שר לצורך המלך: (מד) אני פרעה. רש"י

בית יהודא

(התחלת אצל שלו) ווס גייט זעבן דעם רייטוואגן פון פרעה: אברהם (פטרומי) וויא דר פרוגס שייטש מען האט געזאגט אויף יוסף (דין אבא זעלבא) דר מענטש איז אפאטער אראם געבער צום מלך (דך בלשון ארמי גלף) אויף אראמישע שפראכע איז דך, אפ"ק (התישפין) איז גקרא גבא בתרא איז פרק השותפין שטייט (יא ריבא ולא בר ריבא) ער איז גיט אפ"ק אונ גיט אויך פון אפ"ק ויבדקתי אנה דבש בפי יהודה) איז מדרש האט רבי יהודה גל"ערוגט (אברך זה יוסף) אברך מיינט מען יוסף (שהוא אב בתקפה ודך בשנים) ער איז גווען אפאטער וואלצערטער און בתקפה (דך בשנים) אונ יונג און זאחקן (אמר לו בן דורמסקית) בן דורמסקית האט געזאגט צום רבי יהודה (דך מתי אנה מות עלינו את פסוקים. אונ שייטשען דעם נואש אברך זענוי נערטר, אב דך, אפאטער וינגער, עם בארף דאך שטיין דך אב, אינגר פאטער (איז אברך אלא לשון ברבים) אברך איז שייטש קהייען (שהכל היה נכנען לפניו) אלע זענען גווען אונטער מעניג פאר אים (וויזאין מתת דוד) אלע זאכן זענן געמאגן אינגער זיין האנט (גענון זענאט) וויא עם שטייט אין פסוק (וזהו ארץ מצרים) פרעה האט געזען יוסף אויף דעם גאנצן לאנד מצרים: (מד) ואני פרעה. אויף פון פרעה, דער מלך (שש בבלת בדי לגוד גרה על בלמת) אויף האב ירום איש את דוד בלעדיה שלא פרשה) אונ אויך בון גוד עם זא' אוין מענטש גיט אויפהייבען זיין האנט עפעס צום טאקן אן דיין ערלויבניג (דך שח) נאך אפישט איז פרעה האט גזאגט אני פרעה, אויך בון פרעה (אני אנה מלך) אויך וועל זיין אפ"ק (ובלעדיך) אונ אייסער דוד זאל איין מערנס נאך גיט טאקן ווערען (וזהו דוגמת רב הפא) דאס

שפתי חכמים

והוא הלכה: צ זה חכר למלך: ק פי' לודך לך את חתך לחתך את חתום לשתי חיות וזה דוק. ואל' למה לא פירך נמי אלעיל שרנס דין אה לאולא לך נמי לשם אכ דמי למה אכ ודך סינו מלך דפירש' לעיל. ויל' לעיל לא לך חכר הלו חתום חתום חלל לפי' זה לך חכר אל אכ חכמה ואל כך לך חכר חכר חלו

ליקוטי יקרים

דארפן יום בפגור אריון גיין אין קדש קדשים זאל ער זיך בעקלדיין מיט ליינווארקיגע קליידר, פרעה האט אויך געוואקסט דעם סוד אונ די סגולה פון די ליינענע קליידר נום פו אהייער זיי זענן צו דעם מענטש, דרייבן איז ער ששעניג געמאגן געקליידט מיט ליינענע קליידר, אונ דורך דעם האט פרעה זיך גרום געהאלטן זענען זיינע חכמים אונ מלשפים איז האט געזאגט ער איז גאט, ווייל זיינע אלע מלשפים האבן אים גיט געקענט טאן בלשוף, יוסף האט אויך געוואקסט דעם סוד אונ די סגולה פון די ליינענע קליידר, דר מענטש נום איז געקליידט מיט ליינענע קליידר קען גיט גוועלמיגן אויף אים קיין עין קרע. קיין בלשוף, קיין רות נעה, דרייבן האט פרעה געקליידט יוסף'ן מיט ליינענע קליידר, נאר ווייל פרעה האט מורא געהאט טאמער וועט יוסף מיט זיין חכמה קרעסער ווערן פון אים גיט זיין פון ליינען נאר פון גאלד, דרייבן האט ער אנגעטאן ווען יוסף פלעגט קומן צו זיך אהיים האט ער אויסגעטאן האלדן פאקן, איז ער גווען ביי אלע שרים אונ בייא אלע מצרים קליידר גוי פרעה:

ואבריו קדמוהי דין אבא למלכא ומני יתיה על כל ארעא מצרים: מד ואמר פרעה ליוסף אנא פרעה ובר מיטרך לא ירום גבר ית ידה

לשון מלך כמו שפרשתי לשלמה אב שר לצורך המלך: (מד) אני פרעה. רש"י

המושגה. הטעה למרכבו המהלכת אלל שלו: אברך. כתרומתו דין אבא למלכא צד כלסון ארמי מלך כהסותפין לא ריבא ולא בר ריבא. וזכרתי אגדה (ספרי פרשת דברים) דרש ר' יהודה אברך זה יוסף שהוא אב בהמה ודך בטנים אמר לו בן דורמסקית עד מתי אתה מעוות עלינו את הכתובים ק איז אברך אלל ל' ברכים שהכל היו נכנסין לפניו וזלאין חתה ידו ר כענין שחומר ותפן אותו וגו': (מד) אני פרעה. שם יכולת בודי לגזור גזירה על מלכותי ואלני גזור שלא ירום אה את ידו: ובלעדך. שלא בראותך ד"ל אני פרעה חמי אהים מנך ובלעדך וגו' וזהו

האט געזאגט צום רבי יהודה (דך מתי אנה מות עלינו את פסוקים. אונ שייטשען דעם נואש אברך זענוי נערטר, אב דך, אפאטער וינגער, עם בארף דאך שטיין דך אב, אינגר פאטער (איז אברך אלא לשון ברבים) אברך איז שייטש קהייען (שהכל היה נכנען לפניו) אלע זענען גווען אונטער מעניג פאר אים (וויזאין מתת דוד) אלע זאכן זענן געמאגן אינגער זיין האנט (גענון זענאט) וויא עם שטייט אין פסוק (וזהו ארץ מצרים) פרעה האט געזען יוסף אויף דעם גאנצן לאנד מצרים: (מד) ואני פרעה. אויף פון פרעה, דער מלך (שש בבלת בדי לגוד גרה על בלמת) אויף האב ירום איש את דוד בלעדיה שלא פרשה) אונ אויך בון גוד עם זא' אוין מענטש גיט אויפהייבען זיין האנט עפעס צום טאקן אן דיין ערלויבניג (דך שח) נאך אפישט איז פרעה האט גזאגט אני פרעה, אויך בון פרעה (אני אנה מלך) אויך וועל זיין אפ"ק (ובלעדיך) אונ אייסער דוד זאל איין מערנס נאך גיט טאקן ווערען (וזהו דוגמת רב הפא) דאס

דעת וקנים מבני התוספות

היינו כותבא והוא לא ה' מצוי במצרים: והמש את ארץ מצרים. לשון חומש לתת החמישה לפרעה ומשם התחיל כמפורש ב'פ' ויגש ולקמצים. פ' אפי' מלא קומץ הנשאר בתוך כשנים וזה דוק: ק ר' וס' על אברך דהכל סיו כפון חלו וזמרים פרוש לתורת אלהים

דעם אנדרן רייט וואגין נום איז צו אים ונקרא אונ זיי האגן פו אים גירופן אנה דס איז שייטש ער איז איין עלצטר ביי דעם מלך אונ דער מדרש אנה זאגט אברך איז זענוי נערטר (אב) עלצטר (דך) יונג ער איז איין עלצטר אין דר חכמה אונ ער איז יונג אין דיא זאגן נאך אפירוש איז אברך איז שייטש קהייען אלע מונן פו אים קהייען ותפן אותו אונ ער האט אים געזעט אויף דעם גאנצען לאנד מצרים: (מד) ויאמר אונ פרעה האט גזאגט צו יוסף אני פרעה אויך בון פרעה אויך בון אפ"ק קען זיך

דרייבן האט ער איין זאך געבערט, דר האלדן פאקן זאל צווי יוסף אנאלדענעם האלדן פאקן אונ זיין האלדן, איז ווען יוסף פלעגט קומן צו זיך אהיים האט ער אויסגעטאן האלדן פאקן, איז ער גווען ביי אלע שרים אונ בייא אלע מצרים קליידר גוי פרעה:

ספר הישר

מיינע קנעכט געמן ויגער שחירות אלע חירש אונ פו דיר נאל' זיך כפון אלע מענטשין פון דעם לאנד גיימט אויך זאל זייען אויך דר מלוקה שטול אונ ער האט אפ געטאקן דאס פירערט פון זיין האנד אונ האט דאס געטאקן אויף יוסף'ס האנד אונ דער

לְאִירִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ
בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם: מִה וַיִּקְרָא פֶרְעֹה
שֵׁם־יוֹסֵף צְפֹנֶת פַּעֲנָה וַיִּתֵּן־לוֹ אֶת־
אֶסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כַּהֵן אֵל־אִשָּׁה

לְמִיחַד זֶן וַיִּתְּ רַגְלָהּ
לְמַרְכָּב עַל סוּסַיָּא בְּכָל־
אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם: מִה וַיִּקְרָא
פֶרַע שֵׁם יוֹסֵף צְפֹנָה
דְּמִשְׁמֵרֹן גְּלָן לָהּ וַיִּתֵּב
לָהּ יֵת אֶסְנַת בַּת פּוֹטִי
פֶרַע רַבָּא דְּאֹן לְאֶתְתָּא

בעל המורים

כל עמי: (מה) לנסת פענח. נומריקון לדיק טפטט נכס תחוס פוטער ענה נכסו חס. ל"ל לופס פורס נכיל תומך פותר עינו נכיל חוס: כתרנומו ולשון מצרים הוא. וכן היה דרכם לקרוא לאדם כשעת שבטנום כשרחו וכן יקרא לנינאל בלשטער. כרחיבי די שמיא בלשטער כסם אליו: פוטירער. אין זה פוטירער לפי חסמס: כהן און. שר של אחיה

רשב"ם

אין מלך וזהו קרוב הכהן אנדלס מלך: לא ירים איש את ידו. לשונת השרה כמו שכתוב בירבעם אשר הרים ידו בכלל. רמה ידו ושוררו ע"י המלך שלמה כמ"ש שם ויקרא אותו לכל סכל בית חסם: (מה) צפנת פענח. אורו על ביתם שם הראוי. וכן ויקרא משה להושע בן נון ויהושע שבטנוה שטרחו וכן יקרא לנינאל בלשטער. כרחיבי די שמיא בלשטער כסם אליו: פוטירער. אין זה פוטירער לפי חסמס: כהן און. שר של אחיה

בית יהודאי

אין די זעפלינגע הייד נום פֿרעה קט פֿרוער גענואנט צו יוסף נאר מיט די מ'קריב וועל איף זיין גרעסער פון דיר (אזא) שהיזנר פֿרשה פֿרשת נתינת הטבעה) ג ר ווען פֿרעה האט אים געגעבן דעם פֿינגערליך קט ער גאך אקאדיר מיט אים גערעט ווי נויט זיין מ'קריב זאל זיין: נאך דיר ואת רגליו. אין די האנט צו געמען גענוער ואשווערד אונ אפיקוס אין האנט און עס זאל קיינער אויפהייבן זיין פוס צו רייסן אוף אפערד היצפנות) גר נאנט די געהאלטענע ואכן נום קיינער ווייס אנגלייכען אין פסקו: ופוטירער. זאנט רש"י (הוא פוטירער) גער ווערט גערופן פוטירער מיט לשון נקבה ווייץ ער איז ער זאל גיט קענען זיך באהענגען צו אנהקבה (אפי שקער) את

דוגמת רב חסמס: את ידו ואת רגלו. כתרנומו: (מה) צפנת פענח. מפרס הלפנות ואלו לפענה דמיין כמקרא: פוטיר פֿרע. הוא פוטיר וקראט פוטו פֿרע ש על סכסכס מאליו ל פי שמדל את יוסף לא למכס

(פֿטרנומו) וויא דר כתרנומו טוימלשט, עס זאל קיינר אויפהייבן אונ עס זאל קיינער אויפהייבן זיין פוס צו רייסן אוף אפערד היצפנות) גר נאנט די געהאלטענע ואכן נום קיינער ווייס אנגלייכען אין פסקו: ופוטירער. זאנט רש"י (הוא פוטירער) גער ווערט גערופן פוטירער מיט לשון נקבה ווייץ ער איז ער זאל גיט קענען זיך באהענגען צו אנהקבה (אפי שקער) את

דעת זקנים מבעלי התוספות

היו נושלין ממנו חמישית: (מה) צפנת פענח. נומריקון צדיק פספס נגד האתרו פוטיר ענה נכפשו חנס: ויתן לו את אסנת. וא"ת יוסף שהי' מלך אך נשאר בת הרוש. ונ"ל לפי שמתחלה הי' יוסף עבד לפוטיר אמר בלבו אם לא אעשה רצונו לישא בתו יזלוני ולישן אותי שהייתי עבדו אשאנה ויכדני. ועוד ו"ל שנשאה מפני שהייתה מורע ועקב כדפי' רשי' בפי' וישלה דבת דינה היתה מטשס ותלה לה יעקב אבינו קמיע בצוארה והשליכה והבואה לצדדים ע"י נס כדברישרת ונדלה פוטיר בביתו ולכך נקראת על שמו כמו שמיצנו נבי משה ובינו ע"ה אלה בני בתיה וגו'. וכשנבר יוסף בכל ארץ מצרים יצאו כל הכלשים לראות יפיו של יוסף כדכתיב בנות צעדה עלי שור כל בית וורקת לו חפץ אי תכשים ווי לא היה לה חת לורוק וורקת לו הקמיע שהיה בצוארה

פירוש התורת אלהים

גוֹדֵר זֵינן נֹוס אִיף וַיִּלְבַּעְתָּהּ לֹא יָרִים אֹנֵן חוּץ דִּיר אֵן דִּיין וַיִּסֵּן יִיִּה־קִיין פֿענְגִּישׁ גִּיט אֹפֿ הֵיִיבֵן נִיין אַהַךְ מִלְּמַחֵה צו הַאֵלֶּיִן אֹנֵן נִיין פּוּס צו רֵיִיטֵן אִיין גַּאנְצֵעֵן לֹאנְד מַצְרַיִם: (מה) וַיִּקְרָא אֹנֵן פֶּרַעֿה הַאֵמֵן גִּרְפִּיעֵן דַּעַם נִאָמְעֵן פּוּן אִיף צְפֹנֶת פַּעֲנָה דֹאם אִיז מַיִיטִישׁ פֿר בְּאַרְגֵּנֶע וַאָךְן מוּט עַר אַנטְפֿעלֶקֶן וַיִּתֵּן אֹנֵן עַר הַט גִּעְעֵבֵן צו אִים אֶסְנַת דִּי סַאָמְקֶר פּוּן פּוֹטִיפֿרַע דִּר הַאֵר פּוּן אִין פֿר אַוּוּיִב גּוּצֹא אֹנֵן יוֹסֵף וַיִּוּיִל פֿי וַעֲנֵעַ צֵיִטס הַאָבֵן דִּי גִלְחִים גַּעְהַאט אַרְזִיסַע דַּעַה גִיט מַאָכֵן אַהַךְן גַּעֲנֵן יוֹסֵף הַאֵט עַר גִּעְעֵבֵן צו יוֹסֵף אַוּוּיִב דִּי שְׂאֵט אִין וַאָנֵן פּוֹטִיפֿרַע אִיז גִיט פּוֹטִיפֿרַע, דִּר שֵׁר הַטְבָּחִים וַאָס יוֹסֵף אִיז פֿי אִים נִוּוּעֵן הַט גַּעְהֵיִסן פּוֹטִיפֿרַע, אֹנֵן דִּר פֿרִיִסְטֶר פּוּן אִין וַעֲנֵעַ לִשׁוֹן פֿערוֹהֵיִן אַעַע גִּלְחִים אֹנֵן דִּס גַּאנְצֵעַ פֿאַלֶּק עַס זֹאל גִיין קִרְיֹן זֵיין גַּעֲנֵן יוֹסֵף:

ספר הישר

גענומשין זאלן שרייבן פֿר אים מיט אִיין הֹף קול אונ זאלן נאָמן דִּס אִיר דַּעַן גִּעְעֵבֵן אִיז אִיין גִּלְחֵיִן גַּעֲנִישׁ נֹוס דִּר מִלְכּוּת הַט אִים אֹס דִּר ווי לִם פֿר אִיין שְׁנֵי לְמַלְכָּה אִיז אַלֶּע וַאָךְן פּוּן דַּעַר מִלְכּוּת זֹאל גִיין וַיִּרְדֶּה זֵיין מוּט אִין וַעֲלֵקֶר גַּעֲנִישׁ עַס וַעֲנֵעַ ווידערשפעניגען

מלכות הַט גַּעֲנִישׁ אֵן גִּלְן דִּן יוֹסֵף מִיט אִיין מִלְכּוּת קלדי אונ דִּס אִים גַּעֲלֹאָס אֵן מַיִן אַנְגֵּלֶענֶע קרֹון אַפֵּעֵן קאַפֿ אונ אִיין גִּלְדֶּענֶעס באַרן אונ דִּר מִלְכּוּת הַט גַּעֲנִישׁ אַלֶּע נִוּוּעַ קַעֲנֵכֵם גִּעֵן זֹאל גִיבֵן בִּי פֿען יוֹסֵף אִיף אִיין גִיט וַאָנְקֵא אִיז צִיא צו ג

אונקלוס

וּנְפַק יוֹסֵף (שְׁלִימ) עֵד
 אֲרַעָא דְמִצְרַיִם: מִי וְיוֹסֵף
 פִּר תְּלָתִין שָׁנִין פִּדְקָם
 קָדָם פְּרַעָה מִלְּפָנֵי
 דְּמִצְרַיִם וּנְפַק יוֹסֵף מִן
 קָדָם פְּרַעָה וַיַּעֲבֹד
 (שְׁלִימ) פְּכֵר אֲרַעָא
 דְּמִצְרַיִם: מִי וּבְנֵי דִירֵי
 אֲרַעָא פִּשְׁבַּע שְׁנֵי
 שׁוֹבְעֵא (נִי שְׁבַעֵא)
 עֵיבוֹרָא לְאוֹרְחֵין:
 מִי וּבְנֵי ית פִּל עֵיבוֹר
 שְׁבַע שָׁנִין דִּי תוֹ פְּאֲרַעָא
 דְּמִצְרַיִם וַיִּהְיֶה עֵיבוֹר
 פְּקֻרָא עֵיבוֹר חֻקַּל
 קִרְתָּא דִּי בְּסַחְרָנְהָא

וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: מִי וְיוֹסֵף
 בִּן-שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּעָמְדוֹ לְפָנֵי
 פְּרַעָה מִלְּפָנֵי-מִצְרַיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף
 מִלְּפָנֵי פְּרַעָה וַיַּעֲבֹד בְּכָל-אֶרֶץ
 מִצְרַיִם: מִי וַתַּעַשׂ הָאֶרֶץ כְּשִׁבְעַ שְׁנֵי
 הַשְּׁבַע לְקַמְצִים: מִי וַיִּקְבֹּץ אֶת-כָּל-
 אֶבְלָא שְׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם וַיִּתֵּן אֶבְלָבָעִים אֶת-כָּל-שְׂדֵה-
 הָעֵיר אֲשֶׁר סְבִיבֶתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ:

רשב"ם

העיר כדכתיב וכני דוד הכניס היו שלשונים: (מ) בן שלשים. וראוי לשררה: (מ) ותעש הארץ. הוציאה הרבה הובאה. כמו ועשה את התבואה שלש השנים: לקמצים. בכתה אחד מלא קומץ שבלים ולכך היה השובר

ת"א יוסף בן ברכות זה מגילה י: רש"י

בית יהודה

(מז) ונתעש הארץ. (בפתרונא) ויו דר מרובם שיוטעש, דיא מענטשן פון לאנד מצרים האבן פארזאמלט תבואה ויזין הקלשן געצער פלשין עשייה) פון דעספונען דר ווארם ותעש אוי דערמייטש ויא קט געטאן, ווייל די ערד קט גענואקט פיר תבואה דריבער האבן די מענטשן פארזאמלט תבואה אין די שפויכער, דס הייסט די ערד קט גטאמט שפויכער תבואה (לקמצים) בויסראכנוויי (קומץ על קומץ יד על יד היו אצרים) ויזיא האבען פארזאמלט דיא תבואה בויסראכנוויי אשך סביבותיה נתן בתוכה. דיא תבואה וואס ער האט אין די שפויכער ווס אין דיא שטאט ששבל ארץ ווארם סעצדת תבואה מעשר תקומם ובעמיד את תבואה פלירקב) אז מען שפתי חכמים

רש"י

זכור (סוטה יב) (מז) ותעש הארץ. כתרנוטו ואין הלשון נעקר ב' מלשון עשים: לקמצים. קומן על קומן וד על ד' היו מלוזים: (מח) אבל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה. שכל ארץ ווארם מעמדת פירותיה ג' ונותנין בתבואה מעשר המהסו ד' ומעמיד את התבואה מליקרב. (ל"ג) שהוא דעת רבי נתניהו ור"ל כלל

ואביסורא אין האנטם הייסט קומין: (מח) ואכל שדה העיר אראפגענוקט פון די פיעלדער וואס ארום שטאט קט ער גענוינט פירותיה) יעדער ערד האלט אויך תבואה (ונתנין ג'ט אריין אין תבואה ערד פון די זעלביגע ערד וואס דיא

ולא תמנע ממש. ועל טהרה פרום בלוט ולא טרום ג' כנו שפי' הרדק: ב' פי' ותעש הארץ טעמיה אורחות ויטוס הארץ מנסי הארץ כמו ארץ כי תחטף: ג' ר"ל דעספוק טעמיה שכל האוכל הגלל סביב העיר

היה עתה כמון אותם העיר ולא בעיר אחרת טענוטו מאי ועו"פ לפי שכל ארץ ווארם וכו': ד' ר"ל שהוא פירות אחר יו"פ כל האוכל היו מולוכין אותו למלוים מקום סביב יוסף עס וואל דכתיב בקרא אוכל

פירוש לתורת אלהים

בויסלך וויים האבן ויי איין גזאמילט פיר תבואה דר מדרש מאכטא אימליקע ואנג אין גווען אפולע האנט: (מח) ויקבץ קט ער אין גזאמילט גאר דס עסן ווארג פון די ויזן יאר ווס ויי זענן גענען אין מצרים ויקו אונ ער קט געגעבן דס עסן ווארג אין די שטעט איגל דס: עסן ווארג ווס אין גענוען אין די פעלדער ארום דער

אין ארום גנאנגן אוף דעם לאנד מצרים: (מז) ויוסף אונ יוסף איז אלט געווען דרייסיג יאר בעמדו אין ויין מאהן שטיין פר פרעה דר מלך פון מצרים וצא אונ יוסף איז ארום גנאנגן פון פר פרעה וגעבור אונ ער איז אויך גפארן אין לאנד מצרים: (מז) ותעש אונ עם קט גנואקטן אין די ויזן יאר פון דר זעט לקמצים

ספר

וידעששענען ויין מיל אונ וועט זיך צו אים גיש בקבן צו דר ערד וועט ער געשייט ווערן ווי איין מורד אונ ווי די צוואנגען מענטשן האבן אוס גירעם די ריד האבן זיך אלע מענטשן פון מלכות געבוקט צו אים ב' צו דר ערד אונ האבן געזאגט דער מלכות אונ דער שני למלכות זאל אייביג לעבען אונ אלע איין וואונקעס פון מצרים האבן זיך געבוקט צו יוסף אונ האבן זיך געפרייט מיט אלע מינים פלי זמר אונ יוסף קט אוף געדייטען זיינע ארען צום דמל אונ קט געזאגט דעם פקודן פקודי מעשר דל מאשפתי ירים אביון אוי פיימט דו מרמט אוף שפעלען דעם ארומאן פון דער ערד אונ אף פון דעם ביסט מוסטו אים דער

הייבן קאט די ביסט דער האר פון דער וועלט וואול אין דעם מענטשן וואס ער פאר ניעקט זיך אין דיר אונ יוסף מיט אלע שררות אונ מיט אלע קנעקט אונ אונ געפארן נאכין מצרים אונ אף האבן ויי אים געקריש צו אלע איצרות פון דעם מלך אונ יוסף קט זיך אום געקריש אונ אין געקרישן דעם נעגליקן מאג פ' פרעה אונ דר מלך קט אפ געגעבן צו יוסף געלדער אונ ויין געקריש אונ אוף פ'ל גאלד אונ פיל אויך אלע געשפין אונ נאך פ'ל מ'ת אונ ווי עס אונ געקרישן אויפן אנדערען מאג קט דר מלך געבאטען צו אלע איין וואונקען זיי זאלען ברענגען מתנות צו יוסף: אין ווער עס וועט ווערן שפענען דס בייל פון מלך זאל ווערן געשפראכען

מט ויַצְבֹּר יוֹסֵף בָּר פַּחֲוֹל תַּיִם הַרְבֵּה
 מֵאֹד עַד כִּי־יַחַדֵּל לְסַפֵּר כִּי־אֵין
 מִסֶּפֶר: ַ וְלְיוֹסֵף יָלַד שְׁנֵי בָנִים
 בְּטָרַם תְּבוּא שְׁנַת הָרֶעִב אֲשֶׁר
 יִקְרָה־לוֹ אִמְנַת בַּת־פּוֹטִי פָּרַע פְּתָן
 אֹן: ַ נֹא וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר
 מְנַשֶּׁה כִּי־נִשְׂאָה אֱלֹהִים אֶת־כַּל־

יֶהֱבַ כְּגֹנֶה: ַ מֵט וַיִּבְנֶשׂ
 יוֹסֵף עֵיבוֹרָא כְּחֵלָא
 דִּמְיֹא סְנֵי לְחֵדָא עַד דִּי
 פִּסְק לְמַמְנֵי אֲרִי לִית
 מִנֵּן: ַ וְלְיוֹסֵף אֲתִיבִיד
 פִּרְתִּין כְּגִין עַד לָא
 עֲלִית שְׂתָא דְכַפְנָא
 דִּילִידַת לָהּ אִמְנַת בַּת
 פּוֹטִי פָּרַע רַבָּא דְאֹן:
 נֹא וַיִּקְרָא יוֹסֵף יֵת שְׁוִם
 בּוֹ כְּרָא מְנַשֶּׁה אֲרִי
 אֲנִשְׂנֵי יֵי יֵת פֶּל עַמְלִי

ת"ו"א ויוסף ילד שני בנים:

בעל המורים

(ג) ויוסף, ב' במס' ויוסף יולד שני בנים כפרס וגו' וירדך ויוסף
 אמר מטורח ה' ארלו כדלמניין כל המשקף עלנו עם הלכור כלרתם
 יהיו לכן פירוש כאן שאמרם ומנסה נולדו לפני שנת הרעב קודם שבה יעקב אבל אחרי כן הוליד בנים ובני בניו שנקראו על שם אחיהם כנחלתם כמו
 שאמר יעקב: (נא) נשני, מן נשני, כמו הנני אלהים מן חנן, הרגש

רש"י

להגיה ברש"י כאשר עלה דעת קתום: (מט) עַד כִּי
 חדל לספור. עד כי חדל לו הסופר ה לספור וה"ו מקרא
 קל: כי אין מספר. לפי שאין מספר והרי כי משמש ו
 צלשון דהא: (כ) בטרם תבוא שנת הרעב. (תענית)
 יח) מלכין שאסור ללמד לשמש מעטו ו צמי רעבון:

רשב"ם

נולד: (ג) בפרס חבא שנת הרעב, ולפי שבא יעקב בחולת ימי הרעב בשנת
 שנית ולספור שבע עשרה שנה בשעת מותו אמר יוסף שני בניו הנולדים על קד
 באי אירי לו הם, אבל מולדת אשר הולדת אחיהם אחרי באי אירי לך
 יהיו לכן פירוש כאן שאמרם ומנסה נולדו לפני שנת הרעב קודם שבה יעקב אבל אחרי כן הוליד בנים ובני בניו שנקראו על שם אחיהם כנחלתם כמו
 החת את החסרה ואילו היה מבורח לא הענינו נשתי מוכה שהוא מחסוטי

בית יהודה

תבואה הט פון איר דערנאקסען האלש-אויף די ערד דיא
 תבואה זיא זא"ר גיט פאןפויגט ווערן: (מט) ועד כי יחדל
 לספור. מען מיינט (עד כי יחדל לו הסופר לספור) כיון דר
 צייטער הט אפגייהערט צייטען נבחי זה מקרא קצר) דאס
 איז אקורצער פסוק עם פּעֶקֶט דער ווארט הסופר: ובי אין
 מקפרא. מיינט מען (לפי שאין מקפרא) וויי"ע עם איז גיט גווען
 דער ווארט "כי" איז דערשיינט ווארונג, וויי"ע: (ג) ובפרס
 כפרה בשני רעבון) פון דאנען ווייסן מיר אומענטש פאר גיט
 דריבער דערצייטס ויהי ויהי די קינדער זענן גפארען געווארן

שפתי חכמים

סדה העיר וגו' נתן תוכה ה"ס שלרף ליתן מעפר גדולה סס תוכה
 אכל א"כ"כ היו מוולידין קושה לנולדים: ה' כי משמע ל' א"כ דכירטי
 עד אשר חדל לו לספור לספור: ו דחל משמע שמעלמו חדל ולמה לא
 ספר יותר מפני כי אין מספר כלומר שהוא זעט סדולו לא היה
 לו מספר של כל כך הרבה ימים וחדל מתחלה הסופר לספור. מהרש"ל:
 ו אע"פ דכתיב ויחי רעב בכל הארצות וככל ארץ מצרים היה לחם
 לרדף לפרס ויחי רעב בכל הארצות אפי' בארצות אכל בכל ארץ
 מלרים היה לחם בארצות והא' דילחק שימש מעטו כשנת רעטון כפי'
 תולדות מירשתי. כתב רל"ס ור"ת והא' לוי היה משמש מעטו כשנת

קיון ווארט אויף דעם צא"ה (והרי פי משמש בלשון דהא)
 תבוא שנת הרעב. זאגט רש"י (כפאן פאקדס אסר לשמש
 זיה פּהֶעֱקֵן גיט זיין ווייב ווען עם איז אהונגער יאָהר,

דעת זקנים מבועלי התוספות

(ג) בפרס תבוא שנת הרעב. אמרנו במס' תענית מכאן שאמר
 לשמש מטרו בשני רעבון, ותמה היאך לוי שמש מטרו שהרי
 נולדה יוכבד בשרי החיות ואו היו שני רעבון כדכתיב כי זה
 שבתים הרעב, ואמר ר' יהודה חסיד דבה שאמר לשמש מטרו
 כגון נביא ששבע מפי הקב"ה שעתיד להיות רעב כגון יוסף
 שידע הדבר בבירור על ידי חלום פרעה אבל לוי שלא היה
 יודע הדבר בבירור לא היה נאסר לו. ויש שהרצין דלוי ויוסף
 פליגי בפלוגתא דתנאי דפליגי במסכת יבמות דאיכא מאן
 דאמר החם מצוה פריה ורביה שני זכרים ואיכא מאן דאמר
 דלא קיים עד שיוליד זכר ונקבה. ולוי סבר כמ"ד עד שיוליד
 נקבה ג"כ ולפיכך שמש כי עדיין לא נולדה לו נקבה ואמרנו

פירוש לתורת אלהים

שְׂטֵאטָה הָט עַד לְגֵעְפֵן אֵין דְּעַר יִשְׂרָאֵל (ש"י כמ"י):
 (מט) ויצבור אנו יוסף הט איין גיומאקלט קארן פחול
 וייער פיל אזו נוי דאס זאמד פון דעם ים עד כיו ער
 הט פר מייטין צו צייילן כי ווארום עם איז גיט גווען
 קיין צאל: (ג) ויוסף אונ צו יוסף איז ווארן גיבורן
 צוויי ויהן איי די הונגער יאר זענען גקופן (ש"י כמ"י)
 אָשֶׁר וָוִם הָט גִּיבְאָרְךָ צו אִים אִמְנַת דִּי מֵאֲכַמֵּר פּוֹן
 פּוֹטִיפָרַע דֶּר הָאָר פּוֹן אֹן: (נא) ויקרא אונ יוסף הט
 גרופער דעם גאמן פון דעם זעלצמן ויהן מנשה כי
 ווארום גאט הט מיה גימאקט פאר געסן גאר מיין

במס' תענית השכיב בנים משמשין מסותיהן בשנת רעבון כדי

ליקטויה בחמיה

(מט) ויצבור יוסף בר פחול תים, דר ספר אור פני משה
 שרייבט דר פסוק מיינט די קארן נוס יוסף הט פאך
 זאכטיגט איז גווען ווי די זאמד פון ים, אזו ווי די זאמד
 פון ים ליגט שטענדיג אין וואסר אונ ווערט גיט פארפויגט,
 אזו זענן די קארן פון יוסף גיט פארפויגט גיווארן די מדרים
 האבן אור פארזאמלעט פיר תבואה, עד כי יחדל לספור
 כיו וי האבן אפגייהערט צייילן אבר נאכדעם ווען דער הונגער
 הט אונגעהוון אונ וי האבן געשפייט וייערע שפייך דר האבן
 זיי גוועהן די תבואה איז פארפויגט בי אין מקפרא, עכ איז
 גיטא נוס צו צייילן:

מיידיקייט אונ מייין פאמאדס הווי: (נב) ואת אונ דעם

ספר הישר

אונ האט געמאכט איין גרוס חדר אין מיטן פארק מען זאל אהין
 גרענען די פתגות אונ אפליבך געמשש פון מצרים הט געבראכט
 אין שתגה אונ מיטן דעם געבראכט גילדענע רינגען אונ פרינגען דע
 ח"א) 1 33 15 ב"י

ספר הישר

אונ האט געמאכט איין גרוס חדר אין מיטן פארק מען זאל אהין
 גרענען די פתגות אונ אפליבך געמשש פון מצרים הט געבראכט
 אין שתגה אונ מיטן דעם געבראכט גילדענע רינגען אונ פרינגען דע
 ח"א) 1 33 15 ב"י

**תַּעֲשׂוּ: וְהָרַעַב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי
הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כְּלֵי־אִשְׁרָיִם
בְּיָדָם וַיִּשְׁכַּר לַמִּצְרַיִם וַיַּחֲזֹק הָרַעַב
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ
מִצְרַיִמָה לְשֹׁכֵר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק
הָרַעַב בְּכָל־הָאָרֶץ: מִבַּיִת יוֹסֵף**

תַּעֲשׂוּ: יוֹסֵף הָיָה הוֹדָה
עַל כָּל אֲשֶׁר אֶרְעָא וּפְתַח
יוֹסֵף יַת כְּלֵי (אוֹצְרוֹתָא) דִּי
בְּהוֹן עֵיבוֹרָא וְלִי בְּיַד
לְמִצְרַיִם וַתְּקִיף בְּפָנָא
בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם: וְכָל
דִּי־יִי אֶרְעָא עָלֵיו לְמִצְרַיִם
לְמִזְבֵּן עֵיבוֹרָא מִן יוֹסֵף
אַרִי תְּקִיף בְּפָנָא בְּכָל
אֶרְעָא: * וְחָזָא יַעֲקֹב

תו"א וכל הארץ באו מצרימה פסוקים קטע וימות יו: וכל יעקב כי יש עבר מ' הוסיף פ' חמור: רשב"ם

לחם: כי נתן יוסף אוכל בערים: (ג) וישבור: לשון קנין מאכל ומטחה כדכתיב לכו שברו ואכלו בלא כסף ובלא מחיר וין וחלב: (ד) וכל הארץ

בית יהודה

וְעָשָׂה אִיזָבֶל גִּישׁ גַּעֲבוֹן בְּרוּטָה בְּיַד מִיר וְעָלָה אִיזָבֶל מִלְּפָנֵי זִינן
(אָמַר לָהּ) הֲאֵם פְּרַעְיָה גְּעוֹזָאָתָּם צוּ דִיא מִצְרַיִם (וְלָמָּה לֹא
צְבַרְתָּם בָּר) פֶּאָר רוּם הָאֵם אִיר גִּיש פֶּאָרזִאמוֹלֵשׁ תְּבוּיָהּ פֶּאָר
דִּי זֹאשֶׁע יִאדְרִן אִיר זֹאקֵשׁ הָאָמֵן אוּיָף דִּי הִנְגְּעִירִנֵּעַ יִאדְרִן
(נְהִילָא חֲבָרִיז לְבָם שְׁשִׁנֵּי תְּרַעַב בָּאִים) מִעַן הָט דְּאָךְ אוֹיִסְעִירִנְפֶּן
צוּ אוּיָף אוּ עַם וְעָלָה קִמְעֵן הִנְגְּעִיר יִאדְרִן (אָמַר לוֹ) הָאָמֵן
דִּי מִצְרַיִם גְּעוֹזָאָתָּם צוּ פְּרַעְיָה (אָפְּטֵי תְּרַבַּח וְהִרְקִיבֵה) מִיר
הָאָמֵן פֶּאָרזִאמוֹלֵשׁ פִּיר תְּבוּיָהּ גָּאָר עַם אוּי פֶּאָרפּוּיֵשׁ
גְּעוֹזָאָתָּם (אָמַר וְאֵם) הָט פְּרַעְיָה צוּ זִי גְּעוֹזָאָתָּם (אָמַר לוֹ) אוֹיִם
עַם אוּי אוּי (כִּי אִשְׁרָיִם יִאמֵר לְבָם תַּעֲשׂוּ) אִיִּץ רוּם יוֹסֵף וְעָשָׂה
זֹאמֵן צוּ אוּיָף מִזֵּיז אִיר אִמְקֵן תְּבָרִי גִיר עַל תְּבוּיָהּ וְהִרְקִיבֵה
יוֹסֵף הָט גִּיר גִּירֵן אִירֵף דִיא תְּבוּיָהּ זִיא זֹאֵל פֶּאָרפּוּיֵשׁ
וְעוֹנֵן אוּי זִיא פֶּאָרפּוּיֵשׁ גְּעוֹזָאָתָּם (מָה אֵם יִגְזוֹר עֲלֵינוּ וְנִמְטַח)

רש"י
יך הוא אומר לנו ח"ל למה לא זכרתם בר והלא הכרזו
לכם ששני הרעב באים חמור לו חספסו הרבה והרכיבה
אמר להם ח"ל כל אשר יאמר לכם תעשו הרי גור על
הכתובה והרכיבה מה אם יגזור עלינו ונמות: (ג) על כל
פני הארץ: מי הם פני הארץ אלו הם העשירים (ב"ר):
את כל אשר בהם. כתרונותו די בהון עיבורא: וישבור
למצרים. שבר לשון מכר ולמון קנין הוא י כחן משמש
לשון מכר. שברו לנו מעט אוכל לשון קנין. ואל תחמור
אינו כי אם כתובה שחף ביין והלב מלינו (ושביה נה) ולכו
שברו בלא כסף ובלא מחיר וין וחלב: (ד) וכל הארץ
באו מצרימה. אל יוסף לשבור. ואם תדרשהו כסדרו
היה צריך לכתוב לשבור מן יוסף: (ה) וירא יעקב כי

רוּם וְעָלָה מִיר שְׂתָאָן אוּ עַר וְעָשָׂה גִיר זִינן אוּיָף אוּיָז מִיר
פְּנֵי הָאָרֶץ) וְעָרְבֵעַ מְעַנְשֵׁן וְעָרְעֵן גְּעָרַף פְּנֵי הָאָרֶץ (אִיר הַעֲשִׂירִים) דָּם וְעָנֵן דִּי רִיבִיעַ מְעַנְשֵׁן: וְאָת כִּי אִשְׁרָיִם בְּהֵם.
(פְּתַרְטוּטוֹ) וַיִּיאָר קַרַּע תְּרַגוּם טִיִּישֵׁשׁ (דִּי בְּרִין עֵבֶרְיָא) יוֹסֵף הָט גִּירִפְּטִיט אֶלְעַ שְׁשִׁיבְקֵרַעַם וְיֹאֵם אוּי זִיא דִיא תְּבוּיָהּ:
וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם. זֹאמֵר רש"י (שְׁבַר לְשׁוֹן מְקַר לְשׁוֹן קִנְיָן הִיא) דְּעַר נִוְאָרְט שְׁבַר אוּי אָמַהֲרָא דְּגִירִשִׁיטִישׁ פֶּאָרזִאמוֹלֵשׁ אוּג
זִאמְרָה דְּעִרְשִׁיטִישׁ קוּיִפֵּן (כָּאן מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן מְקַר) דִיא מוּיִנֵּשׁ מִעַן פֶּאָרזִאמוֹלֵשׁ מִעַן מוּיִנֵּשׁ אוּיָף לְשׁוֹן קִנְיָן) מוּיִנֵּשׁ מִעַן
קוּיִפֵּשׁ פֶּאָר אוּגוּ אִפּוֹסוֹרָא עֲסוּן וְזֹאֵל תִּאמַר אִינֵי בִי אֵם תְּבוּיָהּ) וְאָלְסֵט גִּיש זֹאמֵן דְּר נִוְאָרְט שְׁבַר נִוְאִיפֵן אוּג פֶּאָרזִאמוֹלֵשׁ אוּי
גִּאָר בִּי תְּבוּיָהּ (שְׂאָף בְּיַד וְחֶלֶב קִצִּיעוֹ) בִּי וַיִּוּיֵן אוּג בִּי מוּיָהּ גְּעִירִנֵּעַ מִיר אוּיָף דְּעַם נִוְאָרְט שְׁבַר, וַיִּי עַם שְׁשִׁיט
אִין פֶּסוּק (וְלִכּוֹ שְׁבַרֵּי בַּלָּא כֶּסֶף וְזֵלָא מְחִיר וַיִּן וְחֶלֶב) גִּיש קוּיִפֵּשׁ אִין עֲבָלָת אוּג אִין פֶּאָרפּוּיִשׁוּנֵן וַיִּוּיֵן אוּג מוּיָהּ: (ג) וְכָל
הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיִמָה אֶל יוֹסֵף לְשֹׁכֵר. אֶלְעַ מְעַנְשֵׁן פֶּאָר זֹאמֵר גְּעַן זֵעֵן עֲקוּמוֹן אִין מִצְרַיִם צוּ יוֹסֵף קוּיִפֵּן אִין אוּם תְּבוּיָהּ
זֹאמֵר רש"י (וְאֵם תְּרַדְּשׁוּ בְּשָׂדֵי) אוּיִם דִּי וַיִּקְרַשׁ דְּעָרְנֵן דְּעַם פֶּסוּק פֶּסָדֵר וַיִּיאָר עַר אוּי גְּעִשְׁרִיפֵעַן הָיָה צְרִידָה לְכַתוּב
לְשֹׁבֵר מִן יוֹסֵף) הָאֵם גְּעַרְאָרְפֵּן וַיִּין גְּעִשְׁרִיפֵעַן אִין פֶּסוּק צוּ קוּיִפֵּן מִן יוֹסֵף: (א) נִירָא יַעֲקֹב כִּי לֹא שְׁבַר לְמִצְרַיִם.

שפתי חכמים

כתיב אשר יתה א"ז חמורה היינו מולה לכתוב גבי דוד שם אכתי
על חמורק והמזכרים הכרו בזה וע"פ: * סבל סעניס כובשין חת
פסוק לזכר וזין נוסחין פסוקים: * דיל שלח חמור אצ"ע סוף גבי
מכר מ"ח הוא לשון דוגן ודוגן זככת בל' עבר א"ל עבר גבי
כתובה שייך לכתוב ל' עבר גבי קנין כיון לשון מכר ולי דוגן שייך
כתובה חלל גבי וין או שאר חמקס לא שייך לכתוב לשון עבר כיון

דעת זקנים מבעלי התוספות
ותחלינה. על שם שהיו הבריות חולניות מפני רובן: (א) וירא
יעקב כי יש שבר במצרים. וש"ה עין רואה וזו שומעת ה'
עשה גם שניהם. מה ראה לומר כן וכי כל הנוף לא עשאו
כתובה שייך לכתוב ל' עבר גבי קנין כיון לשון מכר ולי דוגן שייך
כתובה חלל גבי וין או שאר חמקס לא שייך לכתוב לשון עבר כיון

פירוש לתורת אלהים

אִשְׁרָיִם לְבָם תַּעֲשׂוּ וְיֹאֵם עַר וְעָשָׂה צוּ אוּיָף וְאָמַרְנָה
וְאָלְטֵם אִיר טָאָן: (ג) וְהִרְבָּה אוּג דְּעַר הִנְגְּעִיר
אִין גְּעוֹנֵן אוּף דְּעַם גִּאָנְצִין לֵאמֹר מִצְרַיִם (יִשׁוּ רש"י)
וַיִּפְתַּח אוּג יוֹסֵף הָט גִּירִפְּטִיט אֶלְעַ אוֹצְרוֹת רוּם אוּי
אִין זִי גְּעוֹנֵן תְּבוּיָהּ וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם אוּג עַר הָט פֶּר

ה' שר

זאת אין געזען מיס יוסף אונ זיין שם איז געווען אופען גאנצען
לאנד אונ עם איז געווען צו יוסף פערציג מוידען זעקס הונדערט
תולדות זייס ווס ויזא האבען געקאפן צום מלכות אונ אויף צו

רדו יְשָׁמָה וְשָׁבְרוּ לָנוּ מִיָּשָׁם וְנָתַתָּה
 וְלֹא נָמוֹת: וַיִּרְדּוּ אַחֲרֵי יוֹסֵף עֶשְׂרֵה
 לְשָׁבֵר בָּר מִמְצָרִים: וְאֶת־בְּנֵי־מִן
 אֲחֵי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֲחָיו
 כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאנוּ אִסּוֹן: הַיְיָכֹאֲבָנִי

מִצָּרִים בְּמִצְרַיִם חֲתוּנו
 תִּפְּן וְזָבֹנוּ לָנָא מִפְּפִן
 וְנָתַי וְלֹא נָמוֹת: וַיִּנְחֲתוּ
 אַחֵי יוֹסֵף עֶסְרָא לְמִזְבֵּן
 עֵיבוֹרָא מִמְצָרִים: הַיְיָת
 בְּנֵי־מִן אַחֲוֵי דְיוֹסֵף לֹא
 שְׁלַח יַעֲקֹב עִם אַחֲוֵי
 אֲרֵי אָמַר דְּלִמָּא יַעֲרֵגְנָה
 מוֹתָא: הַיְיָתוּ בְּנֵי
 רִשׁוֹ

בית יהודה
 נועם ער אויף זיין ווייס. תתרוו איז אויף דערשטישט זאמט:
 (ב) וירדו יְשָׁמָה. זאמט רש"י (ולא אמר לנו פאר ווס קט
 יעקב גיט געזאגט זכנו רימל למאנים וישר שנים ג'ששתעברו
 למצרים קמין רדו) נאר גיט וויסענדיג האט יעקב ארום־
 גערעט דעם ווארט רדו, אונ דר ווארט רדו נייט אז פון
 דעם גיין אין מצרים נועם ארוסקאמן אז וייערע קינדו ווערן
 ארבעטן אין מצרים צוויי הונדערט מיט צעהן יאר ווי פיל
 דר ווארט רדו פטרעט: (ג) ונחדו אחי יוסף. זאמט
 רש"י (ולא כתב בני יעקב) פר נוס שרייבט גיט דר פסוק די
 קינדו פון יעקב זענן געזאגן (מלמד שיהו מתקדמים במכירתו)

הוא יורה: (ב) רדו שמה. ולא אמר לנו כו רמז למאנים
 ועשר שנים שמתעבדו למרים כמנין רדו: (ג) וירדו
 אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב מלמד שהיו מתקדמים
 במכירתו ונתנו לכס להתנהג עמו בחסות ולפדותו בכל
 ממון שפסקו עליהם: עשרה. מה ת"ל והלא כתוב ואת
 בנימין אחי יוסף לא שלח אלל לעיני החסות היו חלוקין
 לעשרה שלח היתה אהבת כולם ושלחת כולם סוף לו אלל
 לעיני לשכור בר כולם לכ אחד להם (בכ"ר): (ד) פן
 יקראנו אסון. וכצית לא יקראנו אסון אר"ה בן יעקב

ווס זיי האבען אים פארקויפט (ונתנו לבם לתתהג עמו באהבה)
 זאמן זיי זיין מיט אים ווי ברינד (ולפדותו בכל ממון שפסקו
 נועם ווערען פאר אום: וישלחה. פטרעט רש"י (מה תלמד
 צעהן ברינד נחלא קתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלחו) דר
 פסוק זאמט דאך בנימין דעם ברודר פון יוסף האט יעקב גיט
 געשיקט מיט זיי, אונ אויפער וואת בנימין מיט יוסף זענן דאך
 גיט קעהר גענוען ווי צעהן ברינדער (אלא לָבֵן תַּתְּתָה הָיוּ חֲלוּקִין וְעֵשָׂר מִיִּם יַעֲקֹב אֶת־בְּנֵי־מִן אֲחֵי יוֹסֵף זֵעֲהוּ זֵי
 גווען געטיילט צו צעהן (שלא היה אהבת כלם וישלחת כלם סוף לו אלל)
 ברינד פון יוסף זענען גיט. נענוען גלייך (אבל זענען גשיבור בר כולם לב אחד להם)
 געהאט אים הארץ: (ד) וירקאנו אסון. פטרעט רש"י (ובצית לא יקראנו אסון) אונ איז שטוב קען גיט מרעפען

דר פסוק צעריינט אונז די ברודר האבן אויפן תרסה געהאט
 זיי האבען געטראכט אין הארצן אויב זיי ווערן אים געפיגען
 עליהם אונ זיי זאמן אים אוסקלויזן פון ווי פיל געלט מען
 וועט ווערען פאר אום: וישלחה. פטרעט רש"י (מה תלמד
 צעהן ברינד נחלא קתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלחו) דר
 פסוק זאמט דאך בנימין דעם ברודר פון יוסף האט יעקב גיט
 געשיקט מיט זיי, אונ אויפער וואת בנימין מיט יוסף זענן דאך
 גיט קעהר גענוען ווי צעהן ברינדער (אלא לָבֵן תַּתְּתָה הָיוּ חֲלוּקִין וְעֵשָׂר מִיִּם יַעֲקֹב אֶת־בְּנֵי־מִן אֲחֵי יוֹסֵף זֵעֲהוּ זֵי
 גווען געטיילט צו צעהן (שלא היה אהבת כלם וישלחת כלם סוף לו אלל)
 ברינד פון יוסף זענען גיט. נענוען גלייך (אבל זענען גשיבור בר כולם לב אחד להם)
 געהאט אים הארץ: (ד) וירקאנו אסון. פטרעט רש"י (ובצית לא יקראנו אסון) אונ איז שטוב קען גיט מרעפען

שפתי חכמים

כחז תתרו דל"ק מתחלק בוי"ו דלותיות אס"י מתחלקין זה עם זה
 זה זאפטר דמרוה ג"כ יט לפרס מול' בלא סביעס וי"ו דומה ממש
 לתתרו וי"ה פ"י פסוק ומרוה כלומר מן נסוף בלא סביעס בעו"ז
 גם הוא יסיה סבע לעו"ז קול': מ ל"ג ולא אמר לבי דמרוה לא
 משמעין מתי לזכר לכתוב רדו כיון שאל"ג גבוה וכן תתרו וסולק
 מתי"ו מתחיל סוף לכתוב רדו ומתי"ו סוף לכתוב רדו כלל הפ'
 כולה ל' ירדה אלל ל"ג ליה. וסכי קסם לרש"י למה לזכר לכתוב שמה
 דהא אח"כ כתוב ממש ואל"ג רדו ופכרו לנו ממש וגוי אלל לכך
 ראשין בלבו עליהם ואמר להם לכשר לאביהם וכי הוא מושל
 בכל ארץ מצרים:

דעת זקנים מבטלי התוספות

שהוא במצרים אלא שהמירו חיים בנייהם וגם שתפו להקב"ה
 וליוסף נתי השביעי שלא לגלות והכתוב מוכיח דכתיב הוציא
 כל איש מעלו שלא רצה לגלות לזרים מפני השביעה. וי"א כי
 כשהיה עבד לא רצה להרדו לו כי יותר היה מצערו וכן כשהיה
 בבית הסהר וגם כשהיה מלך לא יאמין לו כי אפילו לבסוף
 כשפטרו לו אחיו לא האמין כדכתיב ויפ' לבו כי לא האמין
 להם ועד אם היה מביד לאביו היה ירא שמה ישבעי אחיו
 ויבהלו ויברחו זה לצפון וזה לדרום מרוב פחד שיראו שיהרגם
 ונמצא אביו מצעור עליהם וגורם צער גדול לאביו ולכך המתין
 עד שבאו אחיו אצלו ונתגלה להם תחלה ופיסם בדברים
 בכל ארץ מצרים:

ליקומו מרדכי

דר מדרש זאמט אוף דעם פסוק תחכמה תעוז דתקם
 מעשרה שרישים, די תחכמה שטארקט דעם תקם מער
 פון צעהן גינוועלטיגער, די תחכמה שטארקט דעם תקם, מיינט
 מען יעקב. די צעהן גינוועלטיגער מיינט מען די צעהן קינדו.
 זיי האבן גענידערט אין מצרים אונ צוירק גיקוימין פון
 מצרים אונ האבן גיט געוואוסט אז יוסף קעמט אין מצרים,
 אונ יעקב חט געוואוסט, זיי עס שטייט אין פסוק וירא
 ויעקב פי לש שבר במצרים, זאלסט גיט ליענען שבר, נאר
 זאלסט ליענען שבר, אהאפענונג, יעקב חט גינועהן מיט
 ריט תקודש אז זיין האפענונג אוף יוסף איז אין מצרים:

פירוש לתורת אלהים

קאמן אין מצרים רדו שמה גייערמ אהין (יש"י יט"ו)
 ושרו לני קישם אונ קופט אויבו פון דארטען תבואה
 ותייה אונ מיר ווען לעפן ולא נמות אונ מיר (ועלן
 גיט ישמאלווען: (ג) וירדו אחי יוסף עשרה אונ דא
 צעהן ברינד פון יוסף האבין גייערמ (יש"י יט"ו)
 לשבור בר מצרים זיי האבן גייערמ צו קופען קארן
 פון מצרים: (ד) ואת בנימין אונ בנימין דעם ברינדער
 פון יוסף לא שלח האט יעקב גיט גישיקט מיט
 וייעע ברינד פ' אמר ווארום ער קט גטראכט מאייר
 נועם אים מרעפען אפארד ווארום דער שטן איז

הישר
 וואקסע גען ארץ אונ זענען געזאגן אין דעם נועם פון יוסף אונ
 האבן גיט אים אהאפענונג פון גוטען נועם אונ גאט איז געווען מיט
 דא

ספר
 קנישה אונ דר אנדערע אפרים אונ יוסף איז אט גענוען אין
 דר צייט פון ארץ ישראל אונ די ארץ ווען קינדו זענן דער
 ב"י
 5 33

יִשְׂרָאֵל לְשֵׁבֶר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי
 הָיָה תְרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וַיּוֹסֶף
 הוּא הַשְׂגִּיט עַל־הָאָרֶץ הוּא
 הַמִּשְׁבֵּר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֵאוּ
 אֹתוֹ יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲוֶינּוּ אִפְסִים אֶרְצָה:
 וַיִּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיִּבְרָם וַיִּתְנַבֵּר
 אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אֲתָם קִשּׁוֹת וַיֹּאמֶר
 אֲלֵהֶם מֵאֵין בְּאֶתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ

יִשְׂרָאֵל לְמִזְבֵּן עִיבֹרָא
 בְּנֹו עֲלִיָּא אֲרִי הוּא בְּפָנָא
 בְּאֶרְעָא דְכְנַעַן: וַיּוֹסֵף
 הוּא דְשִׁגִיט עַל אֶרְעָא
 הוּא דְזִבִּין עִיבֹרָא לְכָל
 עַמֵּי דְאֶרְעָא וַאֲתוּ אֲחָיו
 יוֹסֵף וַיִּסְתַּחֲוּוּ לְהַעֲלֵי אֲפִסָּא
 עַל אֶרְעָא: וַיִּבְרָם יוֹסֵף
 ית אֲחָוָיו וַאֲשַׁתְּמוּדֵי עֲנֹוֹן
 וַחֲשִׁיב מַחֵ דְמַלְיֵל דְהוּן
 וּמְלִיל עֲמֹהוּן קִשְׁוֵי וַאֲמַר
 לְהוּן מֵאֵין אֲחֵיתוֹן וַאֲמַר
 מֵאֶרְעָא דְכְנַעַן לְמִזְבֵּן
 תְרִיָּא כוּא מְסַכְרֵי מִסְדֵּי: 35

רשב"ם

כאילו יש לבס: (1) מאין באתם. הראה להם שאינו סבור. כי לא שאל
 כחבר פנים ופוח וכל המלך שגלו תועה והוכירו מיד ויתנכר אליהם

בית יהודה

א אונקלוס ופיר רבי אבישר בן יעקב בני אבישר בן יעקב
 הם גזאמט (כפאן שחישון מקסרג בשעת הקבלה) פון באגען
 ווייסן מיר ווען אגעמנטש אזוי אין ספנה באמאלס מסרף דר
 שפון אויף אים פאר הקביה. אונ יעדער וועג אזי אפגה:
 (ה) ובהנה הבאים. זאגט רש"י (מפסיגין עצמן שלא יפירום)
 זיי האפן זיך געהאלטן צווישן די פיר מענטשן וזם זענן
 געקומן קויפן תבואה מען זאל זיי ניש דערקענן אז זיי זענן
 ברידר (לפי שצוה להם אביהם שלא יקראו ביהם בשפת אהר)
 וייער פאטר יעקב הט זיי געפאטן זיי זאען גוט געהן
 טויער (אלא שיכנה כל אחד בפתחו) גאר יעדער זאל אריין
 קום זאל ניש געקוקט ווערען אויף זיי מיט אשעכעש אויג
 וייל זיי זענן אלע געווען שיין אונ שטארק: ופי הנה הרעבו.
 זאגט רש"י (וכיב על הפאים) דוא ווערשער פי הנה
 הרעב ניהערין צוזאמען מיט דעם ווארם הפאים (פי הנה
 הרעב פארין כנע) וייל אין האפן כנען איז געווען הינגער
 (והי באים הרבה שפיות מיט) דרייער פאלענען קומן פיר
 מענטשען פון כנען אין מצרים קויפן תבואה: (ו) וישתחו
 אפסו: מען מיינט (גשתחו לו על פניהם) זיי האפען זיך
 פארשפייט פאר יוסף מיט דעם פנים צו דר ערד (ובן כל
 השתחוואו) וואו עס שטייט מען הט זיך געבוקט (פשוט) וזם
 וקבלו (הוא) מיינט מען געפאלן אוף די ערד אויסגעצווען
 דעם מיט דוא פים: (ז) ויתנבר אליהם. מען מיינט געשע
 להם פגרי בדרים לדבר קשות) יוסף הט זיך געמאכט

שפתי חכמים

למדך מילי. ועיל דגרסי' ליה ופי' דק'ל למה כתיב רדו שהוא
 פירוש לתורת אלהים

ספר הישר

די צוויי קינדער פון יוסף אונ הם זיי געגעבן שפך אונ זיי זענען
 געווען קליב אין אלע תקימות אונ אלע איין וואויער פון מצרים
 האפן געגעבן גבד צו די צוויי קינדער פון יוסף אונ זיי זענען
 דר וואקסן געווארן צווישן די הארן פון דעם בקיבות. אונ ווי
 די יונג יאר פון דעם האפן זיי אום גילאום האפן אן גהיבן
 די יונג יאר פון דעם הונגער אזוי ווי יוסף הט יאזאם אונ עם
 אין גשעין דר הונגער אוף דר באגזער וועלט אונ ווי דיא איין

וואר פון מצרים האפן איה געפניט וייערע אוצרות פון דער
 תבואה האפן זיי דר זעקן אז דם קארין איז מיט ווערעם אונ
 עם נוצם גאר ניש אוף עסין אונ זענן געקויפן צו פרעה אונ האפן
 געזאגט גיב צו בייע געקעם עסין אונ פרעה הט זיי געגעבעם
 פר ום שרייט איר צו מיר יוסף הט איהר געזאגט אלע זיבן יאר
 פון דר זעם איר זאלט איין זאמלן קארען אוף אש: וזבן יאר ום
 עם וועם זיין דר דונגער אונ די איין וואויערס פון מצרים האפן
 גיענפערט

בְּנֵעַן לְשִׁבְר־אֶכְלָה: וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת־
אֲחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ: וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף
אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִרְגְּלִים אַתֶּם לְרֵאוֹת
אֶת־עֲרוֹת הָאָרֶץ בְּאֲתֶם: וַיֹּאמְרוּ

עִיבֹרָא: ה וַאֲשֶׁתְּמוֹדֵעַ
 יוֹסֵף ית אַחֵיהּ וְאִמּוֹן
 לֹא אֲשֶׁתְּמוֹדֵעַהּ וְדָכִיר
 יוֹסֵף ית חֲלֹמֵיָא דִּי חָלַם
 לָהּוֹן וַאֲמַר לָהּוֹן מֵאֲרִיִּין
 אַתּוֹן לְרֵמֵהוּ ית בְּדָקָא
 דְּאֶרְעָא אֲתִיתוֹן:
 וַאֲמָרוּ לָהּ לֹא רִבּוּי

ר"א ויזכר יוסף יצמות פה כמובן כי מיעט לו :

בעל הטורים

(ח) לא הכירוהו . ב' בנס' הכל אולרן גבי חוב וכלאו אותו מרחוק ולא הכירוהו מה הסם לא הכירוהו בשביל שנשתנה מתחת הים (כז) והם לא כחן לא הכירוהו בשביל שנשתנה סהים עבד ונעשה סר וגדול בכל הארץ ומיהו הסם לא הכירוהו מרחוק אכל כשקרבו אליו הכירוהו והכל לא הכירוהו כלל עלה על פתח שיער יוסף לנעולה כז :

רש"י

ג בדברים לזכר קשות (ב"ר) : (ח) ויזכר יוסף וגו' . לפי שהיחס חתומי זקן (כ"ח) לטע תוכות (כז) : והם לא הכירוהו . שלא מאללם בלא חתימתו בלא ועכשווי מלאוהו כהחיות זקן . ומ"ל ויזכר יוסף את אחיו כשמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם והם לא הכירוהו כשנפלו בידם לנהוג בו אחיהו : (ט) אשר חלם להם . עליהם וידע שנתקיימו שהרי השתחוו לו : ערות הארץ . גלוי הארץ מהיכן היא כוסה ליכבש . כמו (ויקרא כ) את מקוריה

לחם למה באחם : (ח) והם לא הכירוהו . כי בא עתה לנשים בחתימת זקן ועוד שראוהו מושל בכל המלכות בבגדי מלכות וגם סתקול לא היו מכירים אותו כי ע"י סתורגמו היה מדבר עמהם כדרכים כי המליץ ביניהם : (ט) ערות . פרוצת החוטות וטאיה פקום נוחה ליכבש . כדכתיב ערות יוסף . ערו ערו עד הסוד . ערות על יאור . זלפי שהיו בעלי קומה וכולם עשרת היו כל שעה בידו ולא היו נפרדים אלא כשכר בני אדם הכאים משאר

בית יהודה

פרעמד צו זייגע ברידער אונג הט גערעט מיט זיי הארעט רייד : (ח) ויזכר יוסף וגו' . יוסף הט דערקענט זייגע ברידר (לפי שהניחם חתימי זקן) ווייל ער הט זיי גי'און בענוואקסן מיט בערד , אונג איצט זענן זיי אויף מיט בערד , איז ויזכר פנים ניש געקענט געווארן (והם לא הכירוהו) אבער זיי האבן אים ניש דערקענט (שיצא מאגלם בלא חתימת זקן) זענן יוסף איז אונגעקעמאנגן פון די ברידער הט ער קיין בארד געהאט נעכטווי מצאיהו בחתימת זקן) אונג איצט האבן זיי אים געטראפן בענוואקסן מיט אבארד , איז זיין פנים (נדרש אגדה) דער מדרש שרייבט ויזכר יוסף את אחיו יוסף הט דערקענט זייגע ברידער מינגט מען (בשנפסקו בידו הכיר אונג הט זיי קיין זשעקעט געזאן וריחם עליהם) אונג ער האט אונג זייא רתמנות געהאט (והם לא הכירוהו בשנפסקו בידם לנהוג ברידער האבן זיי אים ניש דערקענט פראברודר אונג האבן יוסף הט געדייקט די חלומות נום אים האט געהלומת אונג זיי (נדרש שנתקיימו) אונג ער הט געוואקסט די חלומות זענן אמת געווארן (שהיו בשנפסקו) פרא אים אזו ווי אים האט געהלומת : (עדות הארץ) . מינגט מען (גלי הארץ) וואו דיא באנד איז אויף געקענט , ניש פון וועלכע ווייט איז גרינג די באנד איין צו געקען (כמו) ווי עס ששייט אין פסוק (את מקוריה הערה) ער האט אונגעקענט

הכמים

אפי' כמדכר לנוכח לא קילל ל' ירידה אלא רנו וכו' : נ סי' ויתמכר ליקומי בחמיה

(ח) ויזכר יוסף את אחיו וגו' . יוסף הט דערקענט זייגע ברידר , אונג ער הט זיך גענוואלט דערקענן צו זיי מיט גנפן ווי צו ברידר , ווארום אין אמת האבן זיי דיא אים געבראכט צו דעם דליק , דריבד הט ער זיינט צו זיי קיין פינדלשאפט געהאט , גאר נויבאר את החלומות , ווייל ער הט זיך דערמאנט די חלומות נום אים הט געהלומת אונג זיי , אז זיי וועלן צוויי מאל קומן בנקו פרא אים , אז ער וועט זיך דערקענן צו זיי שון איצט , וועלן זיי זיך דאך ניש מער בנקו צו אים , דריבד הט ער זיך געמאכט בערד צו זיי , אונג ווייל ער הט מורא געהאט מאכד וועלן זיי אים דערקענן , דריבד הט ער געמאכט אים זיי אבליבול זיי זענן פנעל'ים , האבן זיי שין געהאט צו קאן מיט דעם בבלול האבן זיי קיין צייט געהאט צו טראכטן וועגן אים , אונג מען הט זיי גענומן אין תפיסה אונג פון תפיסה גלייך אונגעקעשקט אהיים , האבען זיי ניש געקענט וויסען ווער ער איז :

ספר הישר

גענעפערט צום ספר פר וואר דר ספר זאל אונג זענן מיר האבן געשאן און וויא יוסף האט צוא אונג געזאגט מיר האבען איין

לשון ירידה הילל לשון מעלה לכו אפי' שאי' גוזה מכל הארצות פירוש לתורת אלהים

וואגן זייט איר גקונן ויאמרו אונג זייא האבן גיאנט מיר קומן פון באנד בנענן צו קופן עסן : (ח) ויזכר אונג יוסף הט דר קענט זייגע ברידר ווייל ער האט זייא גלאזט מיט בערד והם אונג זיי האבן אים ניש דר קענט ווארום ער איז פון זיי אונגע אינגר מאן אן אבארד אונג אצינד האט ער שוין גהאט איין בארד (ש' ט"ו) : (ט) ויזכר אונג יוסף הט געקענט די חלומות נום הט זיך אים געהלומת וועגן זיי הט ער געוואקסט אז די חלומות זענן מקומם גווארן ווארום זייא האבן זיך צו אים גבוקט ויאמר אונג ער הט צו זיי גיאנט איר ווייט אים זעהרם לראות את ערות הארץ באתם איר זייט גקומן אום זעהן דם אנפלעקונג פון דעם באנד ווא עס איז גרינג איין צו געקען : (י) ויאמרו אונג זייא

אֵלָיו לֹא אָדְנִי וְעַבְדִּיךָ כִּי אֵין לִישְׁבֵר־
 אֶכְלִי: " כִּלְנֹו בְנֵי אִישׁ-אֶחָד נָתַנוּ
 בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא-הָיוּ עַבְדֶּיךָ
 מִרְגְּלִים: י וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לֹא כִי
 עֲרֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם לְרֵאוֹת:
 יג וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי עַבְדֶּיךָ אֲחִים |

וְעַבְדֶּיךָ עֲלֵיו קִמְצָן
 עִיבֵרְתָּ: " כִּלְנֹו בְנֵי
 נִבְרָא חַד נִחְנָא בְּיֻנְי
 אֲנַחְנָא לֹא הָיוּ עַבְדֶּיךָ
 אֲשֵׁרֵי: י וַיֹּאמֶר דְּהֹוּן לֹא
 אֲרִי בְדִקָּא דְאֶרְעָא
 אֲתִיתוּן לְמַחְזֵי: יג וַיֹּאמְרוּ
 תְרִין עֶסְרֵי עַבְדֶּיךָ אֲחִין
 אֲנַחְנָא בְנֵי נִבְרָא חַד
 תר"א ט"ס עשר יבמות יז:

רשב"ם

מקומות לשבוע בר אחר להם כהרובים אחר: (יא) כללנו בני איש אחד נחנו. לכן אנו הולכים יחד ולא נבטל ענה רעה מרגלים: (יב) ויאמר אליהם לא כי ערות הארץ באתם לראות, שאתם בני אדם נשאר אחד מכם את אביכם, כלומר אצלו ולדעת את בנינו ימים אחר להם כן, והם השיבו שנים

בית יהודה

איר קטא" (וכפי ערום נקרה) נאמ"ל אונ בא ע"ש וכן כל ערה לשבועה לשון גזיו) וואו ע"ש נשטיש אין פסוק דר וואר"ט ענה מיינט מען אונגעדעקט (ומרגם אונקלעס) דר פרגום אונקלעס מיינטש (בדקא דאנא) די שפאלטן פון די לאנד (כמו) נוי עם נשטיש אין פסק (בדק הבית) מיינט מען די שפאלטן פון די נשטוב רעעע (הבית) וואו די נשטוב איז שפאלטן נאך לא דקדק קערט אחר לשון המקרא דר שטיש שפאלט ניש צום קשון פון פסוק: (י) וואו דאנ"ל, ניש מיון דערער (וא תאמר פו) ואר"ט ניש וואו זאנן און איר עבדיך בוא לשפ"ר איכל) ווארום דיינע קנעכט זענן נאר געקומען קוינען געסען: (יא) ופינ"ג בני איש אחד נחנו. מיר אלע זענן קינד פון איין מענטש, זאנ"ט רש"י נענקה ב"ח רוח הקודש גם איז אין זוי אריינגעקומען אהר"ל ויב"ל (וכללהו ע"ה) פאטר, דו ביזט אוף מיט אונז צו זאמלען פון איין פאטר (ש"אף היא בן אביהם) ער איז אוף דער זוקן פון וויינער פאטר: גב"טו. מיינט מען (אחיים) מיר זענען אהר"ל ריכטיגע מענטשן (כפי) נוי עם נשטיש אין פסוק (פן דברת) דו האסט ריכטיג זענען (פן גבית צלפתך דוברת) די שפאלטן פון צלפתך ריינען ריכטיג (ונקרת) לא בן דבין וזין בעם איז ניש ריכטיג: (יב) ואל ערת הארץ באתם לראות. אבענווייזונג איז דא צו מיינען רייד (שגרי נכנסת בעשרה לשב"ר היער) ווייז איר ניש אריינגעקומען אין הארץ באתם לראות. איר זען טויבערען (למה לא נכנסתם בעשרה אהר) פן נוס זייט איר ניש אריינגעקומען אלע דרך איין טויבער: (יג) ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו'. מיר זענן געווען צוועלף זוקן. אונז איינער איז נישא (ונשקב"ל

שפתי חכמים

הרא"ה עלמו נכרי: ס פ"י סדק של עיר: ע הולך להסוף מלות האמר כן כיון שפסק עליהם פסק מרגלים לא תפול על זה כי אם מלת אל כמו שמזכיר בני קנה שפסקה עליו לטמרה וסביבה לו אל תתן אמתך לפניו את גבולו אל מלת לא תפול כש"א תשובה על שאלה או בקשה: פ אין זה הוכחה כי יוסף אמר לא כי אלל לרגל הארץ באתם אלל ה"פ אל האמר כן אלל הרי עבדיך וכו' והוא כמו אלל עבדיך כו': צ צווסף היה יודע שחזו בזון לשבר אוכל היה מזה לטומי השער כלל מוי שבה לעיר יביתו שמו וס' אהיו ויבאו וירחו לו ועשרה טומרי השער בזו וכלל. מקום היה מולא בזה לראות כן עשק ובה שמוען כן יעשק ובה ה"י יודע שבעשר שיעים נכנסו, ואל"ל למה לא פירש"ל זה לשל בני לראות את ערות הארץ וגו'. ויש לומר דכלל מוכח שפיר מודכתי אחר כך ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו' מה עיין חסונה זו על מה שאמר להם מרגלים אתם אלל על כרחך פירוש תורת אלהים

האָנען צו אים גיזאָנט דו זאָרסט דאָס ניש זאָנען
 ועבדיך בוא לשפ"ר איכל אונ דיינע קנעכט זענען
 גקומען צו קויפען געסן וואר"ג: (יא) כילני בני איש
 אחד מיר אלע זענן קינדער פון איין מענטש (עי מ"ג)
 בנים אחנו מיר זענן ערלרבע לייט לא דיינע קנעכט
 זענען ניש גווען אום זעהר"ם: (יב) ויאמר אליהם אונ

ספר הישר

נעבאנען צו אים אונ ווי יוסף הם אום גיקערס די רייד פון דרא מנצבים הם ער אף גישפוט זיינע אצור"ת אונ הם זיי פאר קויפט קאנען אונ ער הם געוואקסט אז זיינע פריער ביזן איר קויפן און מנצבים

הַקָּמָן הַגֵּהָ: מוּ שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד
 וַיִּקַּח אֶת־אֲחֵיכֶם וְאֶתֶּם הַאֲסוּרוֹ
 וַיַּבְחֲנוּ דְבָרֵיכֶם הַאֲמֵת אֶתְכֶם וְאִם־
 לֹא תִי פְרַעְהָ כִּי מְרַגְלִים אַתֶּם:
 וַיֹּאסֹף אַתֶּם אֶל־מִשְׁמַר שְׁלֹשֶׁת
 יָמִים: יי וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בְּיָוִם
 הַשְּׁלִישִׁי וְאֵת עֲשׂוּ וְהִנּוּ אֶת־
 הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא: חמישי יט אִם־יִפְגַּעִם
 אַתֶּם אֲחֵיכֶם אֶחָד יֹאמֶר בְּבֵית
 מִשְׁמַרְכֶּם וְאַתֶּם לָכוּ הִבִּיאוּ שֹׁבֵר

אֲחֵיכֶם וְשִׂירָא הַכֹּהֵן:
 מוּ שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּדְבַּר
 אֶת־אֲחֵיכֶם וְאֶתֶּם
 הַתִּצְטַרְּפוּ וַיִּתְבַּחֲנוּ
 פְתָתֵיכֶם מִקְשׁוֹשׁ אֲתוֹן
 אֲמַרְוּ וְאִם לֹא תִי פְרַעְהָ
 אֲנִי מִאֲחֵי אֲתוֹן:
 יי וַיִּכְנַשׁ יִתְחַן (בְּבֵית)
 לְמִשְׁמַרָא תִלְתָּא יוֹמִין:
 יי וַיֹּאמֶר לְהוֹן יוֹסֵף פּוֹכַח
 תְּלִיתֵי אֵת דָּא עֵיבִידוּ
 וְכִימִן מִן קָדָם יי אֲנִי
 דִּחַל: יט אִם פּוֹנִי אֲתוֹן
 אֲחֵיכֶם אֶחָד יִתְאָסֵר בְּבֵית
 מִשְׁמַרְכֶּם וְאַתֶּם אֲחֵיכֶם
 בְּעַר הַטּוֹרִים

(יו) חל משמר שלש ימים. כנגד שלשה דברים עשאו לו ויפשוטו את כתתו ויטלו וימכרו:

בית יהודה

רשי"י

שְׁנוּעָרֵן פֶּאֶרֶשׁ (הָרָה נִשְׁפַּע בְּחַוּ פְּרַעְהָ) הָט עַר נִשְׁוֹוֹאָרֵן
 בִּי דַעַם לַעֲבֹן פִּין פְּרַעְהָ: וְאִם תִּצְטַרְּפוּ מִחוּ. מִיִּנְט מַעַן אִם
 תִּצְטַרְּפוּ מִן הַמִּקְוִים הַזֶּה. אִיבִיב אִיר נִוְעַט אַרְוִיסְקִינִין פִּין דַּעַם
 אֲרַט, פִּין מִצְרַיִם: (טו) וְהַאֲמַת אֲתִכֶּם. מִיִּנְט מַעַן אִם
 אָמַת אֲתִכֶּם, אִיבִיב דַּעַר אָמַת אִיר מִיט אִיךָ (לְפִיקָה תִּיא
 נְקִיד פְּתִיחַ שְׁוֹרָא כְּמֹא בְּלִשְׁן תִּימָח) דְּרִיבַעַר אִיר אֲוֹנְטַעַר
 דִּי תִיא אֲפִתִּיחַ וְוִיִּל דַּם נִוְעַט נַעֲרַעַט וְוִי מִיט אֲוֹנְאֲנַדַּעַר
 הַאָּמַת אֲתִכֶּם, אִיר דַּעַר אָמַת מִיט אִיךָ אֲדַעַר גִּוִּין (וְאִם לֹא תְּבִיאִוּהָ) אֲוֹנ אִיר נִוְעַט גִּוִּין
 בְּרִידַעַר (חַי פְּרַעְהָ) שְׁנוּעָרֵן אִיךָ בִּי דַעַם לַעֲבֹן פִּין פְּרַעְהָ (כִּי מְרַגְלִים אַתֶּם) אִז אִיר נִוְעַט מְרַגְלִים: (יז) וְשִׂמְרִי. מִיִּנְט
 מַעַן (בֵּית הַאֲסוּרִים) אֲתִפְסִיחָ וְאֲנַעֲוִינְקִעֲנִיבוּ: (יט) וְבֵית מִשְׁמַרְכֶּם. אִיבַעַר פִּין אִיךָ נִוְעַט כְּלִיבַעַר אִין דִּי תִפְסִיחָ
 (שְׁאֲתִם אֲסוּרִים בִּי עֲקִשׁוּ) וְאִם אִיר נִוְעַט אִיבִיב אִין אִים גַּעֲבִוּדִין: וְהַאֲמַת לְכִי תְּבִיאִוּ. אֲוֹנ אִיר גִּוִּין כְּלִיבַעַר (בְּבֵית
 אֲתִכֶּם) צו אִיבַעַר פֶּאֶרֶשׁ אִין שְׁטַבֵּוּ (שֹׁבֵר רַעֲבֹן פְּתִיכָא) מִיִּנְט מַעַן (מַה שֶּׁנִּתְּנֶה לְרַעֲבֹן נִשְׁפַּע בְּתִיכֶם) וְוִי אִיר הַאֲט נַעֲקִיפִשׁ

שפתי חכמים

כִּסְהִיב נִשְׁכַּע לַסְקַר וְכו': שִׁי דְקִיל דְּמַלַּת הַאֲמַת מוֹרַשׁ שְׁוֹרָא הוֹרַשׁ
 לַסַּס הַאֲמַת אֲחַס וְהוֹרָא סוֹתַר לְמַחֲמַר תַּחֲתוּ שְׁוֹרַס סוֹרָא מְסוּפַק כְּסַס
 לְפִיקַר סוֹלַךְ לְוֹנַר שׁוֹרָא הוֹרָא הַמְתִּינַע כְּמוֹ כַּאֲס יָתֵּן הוֹרָא: תִּשְׁמַח־אֵל
 לְוֹנַר וְאִם לֹא תַחֲתוּ חַי פְּרַעְהָ וְכו' סִפְרָא חַל לֹא יִתְחַיֵּב לֹא יִתְחַיֵּב
 פִּירוּשׁ לְתוֹרַת אֱלֹהִים

נִוְעַט אַרְוִיס גִּוִּין פִּין דַּעַר אִיבִיב אִין אִם אִיבִיב גִּוִּין אִיבִיב אִין
 אִיבַעַר כְּלִיבַעַר בְּרִידַעַר נִוְעַט קוֹמָן אֲהַעַר: (טו) שְׁלַחוּ
 שִׂיבִיבִיב מִן אִיךָ אֲוֹנ עַר וְאֵל נַעֲמִעַן אִיבַעַר
 בְּרִידַעַר וְאִם אֲוֹנ אִיר אֲרַט גִּוִּין גְּבוּרָן וְוִיבַעַר אֲוֹנ וְוִי
 נִוְעַט וְוִיבַעַר גְּפִרְוִיבִיב אִיבַעַר רִידַעַר אִיבִיב עַם אִין מִיט
 אִיךָ אָמַת וְאִם לֹא אֲוֹנ אֲוֹנ אִיר נִוְעַט אִים גִּוִּין כְּעִקְנִין
 חַי פְּרַעְהָ שְׁנוּעָרֵן אִיךָ בִּיאָ דַּעַם לַעֲבֹן פִּין פְּרַעְהָ כִּי

ספר הישר

אִיבִיב גַּעֲשִׁמָן: צו גִּוִּין אִין מְצִרִים. אֲוֹנ יַעֲקֹב הָט וְוִי אִין גְּוֹאֲמַת
 אִז אִר נִוְעַט קוֹמָן צו דַּר שְׁמַחַם מְצִרִים וְאִם אִיר גִּוִּין אִיבִיב אִין
 אִיבִיב אִרְוִין גִּוִּין דְּרַף אִיבִיב מִיבַעַר אֲוֹנ דִּי קִיבַר פִּין יַעֲקֹב וְוִי
 אֲרַעֲבִיב גְּעִמָּנִין צו מְצִרִים אֲוֹנ הַאֲבִין גְּעִמָּן אֲוֹנ וְוִי יַעֲבִיר פֶּאֶרֶשׁ
 הָט וְוִי גְּעִמָּן אֲוֹנ בְּנִימִין הָט יַעֲקֹב גִּוִּין גְּעִשְׁקִישׁ מִיט וְוִיבַעַר
 קִיבַר אֲוֹנ דִּי קִיבַר פִּין יַעֲקֹב הַאֲבִין גְּעִמָּן עַם צו יַעֲבִיר אֲוֹנ יַעֲבִיר צו

רעבון בתיכם: כן את אחיכם הקמנו
 תביאו אלי ויאמנו דבריכם ולא
 תמותו ויעשו כן: כא ויאמר איש
 אל אחיו אבל אשמים אנחנו על
 אחינו אשר ראינו צרת נפשו
 בהתחננו אלינו ולא שמענו על
 כן באה אלינו הצרה הזאת: כב ויען
 ראובן אתם לאמר הלא אמרתי
 אליכם לאמר אל תחטאו ביד
 ולא שמעתם וגם דמו הגה נדרש:

אזכירו עיבורא דחמיר
 בכתיבון: כ וית אחובון
 ושרא פי תון קרתי
 ויהמנו פתגמיובון ולא
 תמותון ועבדו כן:
 כא ויאמר גבר לחיהי
 בקושמא חבין אנחנא
 על אחנא די חנינא
 עקת נפשה פד הנה
 מתחנ לנא ולא קבלנא
 מנה על כן אתא לותנא
 עקתא תדא: כב ואתיב
 ראובן ותחון למימר הלא
 אמרתי לותבון למימר
 לא תחובון (כי תחטאון)
 בעולמא ולא קבלתון
 ואף דמה הא מתבעי:

רשב"ם

(כא) הצרה הזאת. מרה כנגד מרה אהנו השללנוהו כבוד והנה אהנו נאסרים כבוד השבי:

רש"י

בית יהודה

פאר דעם הונקער פון אייערע שטוב מענטשן: (כ) ויאמנו
 דבריכם. מיינט מען (וואס אהנו וואס אהנו)
 ויערן אמת און עס נועט אזו פלייבן ווי איר זאנט (כמי)
 וויא עס שטייט אין פסוק אמן אמן, מיינט מען אמת אמת
 (וכמו ואמן נא דבריו) דייער רייד זאלען נוערען אמת:
 (כא) ואלל. מיינט מען (פתיגוטי) וויא דר מרגום מייטשט
 (בקושמא) פאמת, רש"י זאגט (ראיתי בבראשית דבא) אויך
 די מענטשן וואס וואהנען אין דרום זייט אז זיי ווילען זאגן
 זבאה אלינו. זאגט רש"י (פעמו פביית) דיא גניבה אזו
 באה שמועשט פון די גיוועזענע צייט (שכר באה) דיא צרת:
 עס אזו געקומן צו אונ: (כב) וגם דמו. זאגט רש"י
 ווארשט כס, קומען וויא צו פארמעערען די זאך (דמו) וגם דם

סקייתם לרעבון ג אנשי בחיכם: (כ) ויאמנו דבריכם.
 ותחמתו ותקיימו כמו (במדבר ה) אמן אמן ד וכומו (מ"א)
 ח) ויאמן כל דכריך: (כא) אבל. כתרנומו בקושמא.
 וראיתי ככ"ר לכתב דרומחה הוא לכל כרס: באה
 אלנו. טעמו כנ"ת לפי שהוא כל עבר שכר באה
 ותרנומו אתת לנא: (כב) וגם דמו. אחין וגמין רבוין

האב נעשו אין מדרש בראשית (לשנא דרוקאה דהא) ביי
 רש"י דארש אבל, זאנען זיי כרם, דס הייטט אויך באמת:
 אונקער די ביית (לפי שהיא גושון עבר) ווייז דער ווארט
 איז שוין געקומן (והרגונו) דער מרגום מייטשט אמת לנא
 (אחין וגמין רבוין) ווא עס שטייט דר ווארט את אדער דר
 ווארט כס, קומען וויא צו פארמעערען די זאך (דמו) וגם דם

שפתי חכמים

מלשון אמונה אלל כמו ואמרה השפה אמן וכו' שפי' אמת שלמה הכין
 ית' ה' וגומר ועליו כתיב ואמרה השפה אמן ולא יוכל כל לשון אמונה

פירוש לתורת אהרים

איבר אונן ברודה אשר נוס מיר האבין גועהן דיא
 צרות פון זיין לייב בהתחננו אין זיין טאן פועמען צו
 אונז ולא שמענו אונ מיר האבין גימ גוערשט על פן דרום
 אזו באה אין גקומען צו אונז די צרת: (כב) וגם אונ
 ראובן המ זיי געמקערט צו זאגן הלא פר וואר אויך
 האב צו אויך גאנט לאמר צו זאגן אל תחטאו איר זאלט
 גימ נידרין אין דעם קינד ולא שמעטם אונ איר המ גימ

לכו אונ איר גייט אונ ברענגט קארן צו דעם הונקער
 וואס איז אין אייערע היינער: (כ) וית אחיכם אונ
 אייער ברודער דעם קלייניגם זאלט איר ברענגען צו
 מיר ויאמנו אונ ווערין וואר זיין אייערע רייד אונ
 איר נועט גימ שטארבין ונעש כן אונ זיין האבן אזו
 גטאן: (כא) ויאמרו אונ זיי האבן גאנט אין ברודר
 צום אנדרן אגל פר וואר מיר זענען שולדיג על אחיני

ספר הישר

ביי אים אים לייני וועלען מיר אים מיט גענוואס אפ זענן פון
 דעם האבין אפילו מיר זאלן אלע געמיש נוערען אונ אזו האבן
 זיי איין צעה געהאלטן זיי זאלען מציל זיין ויער ברודר יוסף
 פון זיין הארען אונ זענן געגאנגען צו מצרים אונ זיי וויא זענען
 געקומן נאדער פון דער שאטם מצרים האבן זיי זיך אפ געשייד
 אייער פון דעם אנדרן אונ איינליך און אריין געגאנגען אין
 מצרים אויך אין באוונדערען פויגל. און איינליך מיינה וואס

אם אין קארד אזו ווי צו זיין ברודר אונ ווי די צעהן קינד
 פון יוסף זענן געווען אין פיסן וועג האבן זיי זיך דער פאנס
 אין יוסף אונ עס המ זיי ויער פאנען געטאן נוס זיי האבן גטאן
 אונ האבן געזאגט אינר צום אנדרן מיר ווייסן וואול אז אונר
 ברודר יוסף המ גינערשט אין מצרים וועלן מיר אים וועלען אונ
 אונ מיר וועלן אים געבען וועלען מיר אים אים אים ליינען ביי זיין
 האבן אונ אונ זיין האר נוס אפער גימ וועלן אז מען זאל יוסף

בראשית מב מקץ

אונק'ס

כִּי וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף בְּכִי
 הַמַּלְאִיִּם בִּינְתָם: כִּי וַיִּסַּב מֵעֲלֵיהֶם
 וַיִּבֶךְ וַיֵּשֶׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם
 וַיִּקַּח מֵאֵתָם אֶת־שִׁמְעוֹן וַיַּיָּאֶסְרֵהוּ
 לְעֵינֵיהֶם: כִּי וַיֵּצֵא יוֹסֵף וַיִּמְלֵא אֶת־
 כְּלֵיהֶם בָּרֶךְ וּלְהַשִּׁיב בְּסִפֵּיהֶם אִישׁ

כִּי וַאֲנֹחַ לֹא יָדְעוּ אֲדֹ
 שָׁמַע יוֹסֵף אֲדֹ כִּי תִתְרַגְּלֵן
 הָיָה בִּינֵיהֶן: כִּי וַאֲסַפְתֵּם
 מֵעֲלֵיהֶן וַבִּבְּא וַתֵּב
 לְרִתְהֶן וַמִּלֵּי לְפִתְהֶן
 וַדַּבֵּר מֵלִפְתְּהֶן רַת שִׁמְעוֹן
 וַאֲסַר הָיָה לְעֵינֵיהֶן:
 כִּי וַבִּקִּיד יוֹסֵף וַמִּלֵּי יָת
 מִגִּיהֶן לְעִבְרָא וַלְעִבְרָא
 רַת"א אֵת שִׁמְעוֹן ס' חֹבֵר פ' חֹמְרֵי מוֹת :

רשב"ם

(כב) כי שומע יוסף . מבין . כי עד עתה המל"ץ ביניהם כאילו אינו מבין לשונם : (כד) את שמעון . להפרידו מלוי שלא יתיעזב בין שניהם לעשות רש"ם

בית יהודה

עם גורט געפארשט וכו' ווערן געשפראכט פארן זיין בלאט אונד די ב"ב פון אונזער אלטין פאטער : (כג) ויהם לא ידעו כי שומע יוסף . שומע מיניש (מבין לשונם) ער פארשטייט זייער שפראך (וּבְפִנְיָהוּ הָיוּ כַּדְרָאִים ב) זיי האבן אזוי גערעדט לעבן יוסף גיט גייט פון אים . ער הט געהערט וויא זיי ריינדן . גאר זיי האבן געמינישט ער פארשטייט גיט נוס וויא ריינדן : זיי המל"ץ ביניהם . מען מיניש (פי בשהי מדברים עמו הנה המל"ץ ביניהם) ווארום ווען די ברידער האבן גערעדט מיט יוסף איז געווען אריינדער צווישען זיי (מיניש לשון עברי לשון מצרי) נוס ער הט געוואקסט צו ריינדן עברית אונד גערעדט מל"ץ ויהם דבריהם (יוסף) די ברידער האבן גערעדט צום מל"ץ עברית . אונד דער מל"ץ הט גערעדט זייערע רייד צום יוסף אויף מצרית (וּבְדַבְרֵי יוֹסֵף קָהָם) יוסף צו די ברידער די רייד פון יוסף אויף עברית (וַיִּבְרַךְ הוּא לְשׁוֹן עִבְרִית) אז יוסף קען גיט די יוסף אריין (וַיִּבְרַךְ הוּא לְשׁוֹן עִבְרִית) ער האט זיך דערנוויינערט פון זיין ווארט (כד) ויסב ער וויינט : ער האט געוויינט (לְכִי שָׁמַעְתָּ שִׁהוּ מִתְרַגְּמִין) ווייל ער הט גהערט זיי האבן הרקת נוס זיי האבן אים פארקויפט : ואת שמעון . (והיא השליכה לבית) ווייל שמעון האט אים אריינגעווארפן אין גרום (והיא שפצת ללוי הנה בעל החלומות הנה בא) שמעון האט געזאגט צו ריי אוף יוסף דער מענישט פון דיא חלומות קוקט מען דארף אים ברקען דריבער אזוי יוסף איז (וַיִּבְרַךְ הוּא לְשׁוֹן עִבְרִית) גאר אפשט אוי (וַתִּכְתֹּב יוֹסֵף אֶת־חֲלֹמֹתָיו מִלִּבּוֹ וַיַּצְעֵז עֲבָדָיו לְרַגְּוֹת אֹתָם) יוסף האט געזאגט וועט שמעון מיט לוי האבן אעצה זיי זאלן אים הרקען וויא זיי האבען געסאן ביי שקום : וַיַּאֲסֹר אֹתוֹ לְעֵינָיו . זאגט רש"י (לא אסור אלא לעיניהם) מען הט שמעון געפונדן גאר אויף אזוי האבן די ברידער זען ארויסגעזאגן פון מצרים (וַהֲצִיאָה וְהִתְכַּלְוּ

למו וגם דס הזקן : והם לא ידעו כי שומע יוסף . מבין לשונם וכסונו היו מדברים בו כי המל"ץ ביניהם . כי כשהיו מדברים עמו היה המל"ץ ביניהם זה הודיע ל עברי ולשון מצרי והיה מל"ץ דבריהם ליוסף ודברי יוסף להם לכך היו סבורים שאין יוסף מכיר בשלש עברי . המל"ץ . זה נוסח בכו : (כד) ויסב מעליהם . נחרק מעליהם שלא ירחוקו בזכר : ויבך . לפי שמעט שהיו מתחמקין את שמעון : (כ"ה) הוא השליכו לבור הוא שאמר ללוי זה הנה בעל החלומות הלוא בל . ד"א נחבון יוסף להפרידו מלוי שמתא יתיעזב שניהם לרקוב אותו : ויאסור אותו לעיניהם . לא אסרו אלא לעיניהם הו עיון שילאו הוילאו

הט גערעדט צום מל"ץ מצרית אונד דער מל"ץ האט גערעדט סבורים) דריבער האבן דיא ברידער געמינישט ושאין יוסף מביר מיניש מען (וַיִּבְרַךְ הוּא לְשׁוֹן עִבְרִית) ער האט זיך דערנוויינערט פון זיין ווארט (כד) ויסב ער וויינט : ער האט געוויינט (לְכִי שָׁמַעְתָּ שִׁהוּ מִתְרַגְּמִין) ווייל ער הט גהערט זיי האבן הרקת נוס זיי האבן אים פארקויפט : ואת שמעון . (והיא השליכה לבית) ווייל שמעון האט אים אריינגעווארפן אין גרום (והיא שפצת ללוי הנה בעל החלומות הנה בא) שמעון האט געזאגט צו ריי אוף יוסף דער מענישט פון דיא חלומות קוקט מען דארף אים ברקען דריבער אזוי יוסף איז (וַיִּבְרַךְ הוּא לְשׁוֹן עִבְרִית) גאר אפשט אוי (וַתִּכְתֹּב יוֹסֵף אֶת־חֲלֹמֹתָיו מִלִּבּוֹ וַיַּצְעֵז עֲבָדָיו לְרַגְּוֹת אֹתָם) יוסף האט געזאגט וועט שמעון מיט לוי האבן אעצה זיי זאלן אים הרקען וויא זיי האבען געסאן ביי שקום : וַיַּאֲסֹר אֹתוֹ לְעֵינָיו . זאגט רש"י (לא אסור אלא לעיניהם) מען הט שמעון געפונדן גאר אויף אזוי האבן די ברידער זען ארויסגעזאגן פון מצרים (וַהֲצִיאָה וְהִתְכַּלְוּ

שפתי חכמים

עליהם כששמע שהם עלומם מתודים א"ך . של עוב עשו לב"מ מה נכס מטוס שמעט שהיו מתחמקים מהש"ע : ז דיוק ומדעתו כ"י וישב ויחמרו א"ך אל אחיו הנה בעל החלומות וגו' וכתבו שמעון ולי אחים

פירוש תורת אלהים

גְּהֵעֲרַם וְגַם דָּמִי אֹנֵךְ וַיִּין בְּרוֹם וַעֲרַם גַּפְאֵר שְׁמַע' ע' ר"י : (כג) והם לא זיי האבן גיט גוואקסט אז יוסף פר שמיש נוס וויא ריינדן כי המל"ץ ווארום עם איז צווישן זייא גווען איין פיר שפער עבר מנשה פלענט הרקען זייער רייד אונד פלענט זאגן אונד יוסף אונד די רייד פון יוסף פלענט ער וויא זאגען : (כד) ויסב אונד ער האט זיך אונד געקעט פון זיי אונד הט גוויינט ווייל ער הט געקעט אז זיי האבן הרקת וישב אונד

הישר ספר

ווי יוסף איז געוואר געווארן אז זינגע צעהן ברירד זענן געקויפן אין מצרים דורך צעהן טויערדי הט יוסף געבאטן מען זאל אים שרייען

רק אחת יהיה וזה שמתה ויכה נופלת וכו' : ה ר"ל בכל פעם כשדברי עמו קודם לכן היה מל"ץ ביניהם ועתה לא היה המל"ץ ביניהם והיו סבורים שיוסף אינו ענין לשקום : ו דק"ל לנחם ככה ה"ל לכתוב

אוי געשפאגען ביי דעם טויער הט פר שריפען דעם גאסן אונד אואף דער נאכט הט דר מנשה געבאכט די נאכט צו יוסף אונד

אל־שִׁכְנוּ וְלָתַת לָהֶם צֶדֶה לְדַרְךְ
 וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן: כִּי וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם
 עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם: כִּי וַיִּפְתַּח
 הָאֱחָד אֶת־שִׁכְנוֹ לָתַת מִסְפּוֹא
 לְחֲמֹרוֹ בַּמְּלוֹן וַיֵּרֶא אֶת־כַּסְפוֹ וְהִנֵּה
 הוּא בְּפִי אִמְתַּחְתּוֹ: כִּי וַיֹּאמֶר אֶל־
 אָחִיו הַיּוֹשֵׁב בְּכַסְפִּי וְגַם הִנֵּה
 בְּאִמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לָפָס וַיַּחְרְדּוּ אִישׁ
 אֶל־אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה
 אֱלֹהִים לָנוּ: כִּי וַיָּבֵאוּ אֶל־יַעֲקֹב

כספיהון גבר לסקה
 ולמפן להון ודרון לארתא
 ועמד להון כן: כי ונמלדו
 ית עיבורהון על חמריהון
 ונאלו מתמן: כי ופתח
 חד ית סקה למפן
 פסתא לחמרה בבית
 מבתא ונחא ית כספה
 ונחא הוא פפום מוענה:
 כי ויאמר לאחוי אתותב
 פספי ואף הא כמועני
 ונפק מדע לפהון ותהו
 גבר לאחוי פמימר
 מה דא עבד יי קנא:
 כט ואתו לות יעקב
 תריא ויאל לם מעיט ט:

בעל המורים

(כח) עשה אל הים: כי כנסרה עמ"ר ר"פ

רשב"ם

חבולה כאשר משו בשכם: (כח) מה ואת עשה. מדה כנגד מדה יש כאן להוסיף לנו סמון על פירושו עניינו:

בית יהודה

אִים גָּעְעוּן עֲשִׂין אֹנִי מְרַגְעָעוּ: (כו) וַיִּפְתַּח הָאָדָם וַאֲנָשׁ
 רש"י (והא צ"ל) לוי הט דער ערשטער גיעפנט זיין זאק,
 פאר ווס רופש מען אים האקד, דער אייגער, מיט אה"י
 (שנשאר תיך משמעו פן ווג) ווייל ער איז געבליבן אייגער
 פון שמעון וואס ער איז געווען זיין פאר צו ועדער עצה:
 ווא זיי האקען געענקטיגט די ערשטע נאכט ווי זיין זענן
 מינגט מען זאק: (כח) וְגַם הִנֵּה בְּאִמְתַּחְתִּי. מינגט מען
 אין זאק: ומה ואת עשה איהם לנו. ווס האט הקב"ה אנה:

שפתי חכמים

העוכרים ופכים כיון דכתיב במלון כסת"ח דלאס לא חן סיה לו
 לכובד תתלה ויבואו למלון ואח"כ ויפתח ויגורר כמלון: כ כהא דנקט
 רש"י הוא סק ולא נקט הסק משום דקיל דכתיב ס' כתיב ויפתח
 האחד את שקו ואח"כ כתיב וסגה הוא כפי אחתתו משמע דלא

והאכלו והסקרו (כ"ר): (כו) ויפתח האחד. הוא לוי
 ששאר יחיד מ משמעון כן זוני: במלון. במקום שלנו י
 בלילה: אמתחתו. הוא ב שק: (כח) וגם הנה
 באמתחתי. גם הכסף כו עס התבואה: מה ואת עשה

ובמלון. מינגט מען (במקום שלנו בלילה) אויף דעם ארט
 ארויסגעאנגען פון מצרים: ואמתחתי. (והא השק) אמתחתו
 (גם הכסף כו עס התבואה) דאס געקט מיט די תבואה זענן

רש"ס ואל דכתיב לעיל ויקחה למשמע רבים וייל ויקחה חסד
 ויא' האלמי כתיב ויקרין ויקחה כלי"ט תחת חס"ת סהוא
 לשון יחיד: חן קח דלתיב לעיני"ט ליל: ס דלאס לא חן מלי
 האחד כה"ל: י ולא תפרש במלון כמקום המיוחד למלון לכל

ולתת אונ צו געקן צו ווי שפתי און דעם וועג וועש
 אונ גר הט צו ווי אזו גמאן: (כו) וַיִּשְׂאוּ אֹנִי וַיֵּאֲבֵן
 הָאָבֶן גְּרִירָאָן וַיִּיָּשֶׁר קֶאֱבֵן אֹפֶן וַיִּיעֲרַע אִיזְרָאֵל וַיִּלְכִּי
 מִשָּׁם אֹנִי זַעֲנָן אֹנִיעַק גְּנֵאָנָן פִּין דֶּאֶרְסָן: (כז) וַיִּפְתַּח
 אֹנִי אִיָּקֶר הַט גַּעְפִּינִט וַיִּין וַאֲקִלְתִּי צוֹ גַּעְעוּן פִּימְעֶרְגִּישׁ
 צו ויין איינר אין דעם הארברויג וירא אונ ער האט
 געקען זיין געקלט ויהי עס איז הויבין אין זיין זאק:

שפתי יע אין באנין מצרים מען זא פר שפיעטן אלע איצרות פון
 דעם הארון גאר אין אויך זאל זיין אשטן אונ די כמנים פון די
 איצרות האבען אזו געטאן ווי יוסף הט געבאפן אונ יוסף האט
 געקען די געטן פון די ברידר צו דעם כמניה ווס זיין אויך איז
 געווען אשטן אונ יוסף הט דעם כמניה אן געואנט וועלכר מעגש
 ווס וועט קענען לויסן קארין ואלקטו פריען ווי ער הייסט אונ
 אוב עס וועט קומן צו דיר פערטשן ווס זיי הייסן אזו אונ אזו
 ואלקטו ווי שיקן צו מיר אונ דר כמניה הט אזו געטאן אונ דיא
 קארן פון געקב ווי זיי זענן אן געקומן אין מצרים האבן זיי וך

אֲבִיהֶם אֶרְצָה כְּנָעַן וַיְגִידוּ לוֹ אֵת
 כָּל־הַקְּרֹת אֲתֶם לְאָמֹר: לֵאמֹר
 הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אֲתָנוּ קָשׁוֹת
 וַיִּתֵּן אֲתָנוּ כְּמִרְגָּלִים אֶת־הָאָרֶץ:
 לֹא וַנֹּאמֶר אֲלֵינוּ בָנִים אֲנַחְנוּ לֹא הֵינּוּ
 מִרְגָּלִים: לִבְשָׁנִים עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים
 בְּנֵי אֲבִינוּ הָאֶחָד אֵינְנוּ וְהַקְּמֵן הַיּוֹם
 אֶת־אֲבִינוּ בְּאָרֶץ כְּנָעַן: לֵאמֹר
 אֲלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בּוֹאֵת
 אֲדַע פִּי כְּנִים אֲתֶם אֲחִיכֶם הָאֶחָד
 הַנִּיחֵנוּ אֵתִי וְאֶת־הַעֲבוֹן בְּתִיכֶם קָחוּ
 וְלָכוּ: לִדְוָהבֵּיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקְּמֵן
 אֲלֵינוּ וְאֲדַעַה כִּי־לֹא מִרְגָּלִים אֲתֶם כִּי

אֲבֹהוֹן אֶרְעָא דְכְנַעַן
 וְחִיּוּ (כ"י וְחִיּוּ) לֵה יֵת
 כָּל דְאֶרְעָן יֵת הוֹן
 מִיִּמְר: ל מִפִּיר בְּכֵרָא
 רְפוּנָא דְאֶרְעָא עֲפֹנָא
 בְּשָׁנוּ (כ"י בְּשָׁנוּ) וַיִּתֵּב
 יִתְנָא כְּמִרְגָּלִיּוֹת אֶרְעָא:
 לֹא וַנֹּאמְרָא לֵה פִינוּי
 אֲנַחְנוּ לֹא הֵינְנָא
 מִרְגָּלִי: לִבְ שָׁנִים עָשָׂר
 אֲנַחְנוּ אֲחִין בְּנֵי אֲבֹנָא
 חַד לִיתוּרֵי וְעִירָא יוֹמָא
 דִּין עִם אֲבֹנָא בְּאֶרְעָא
 דְכְנַעַן: לֵאמֹר לָנָא
 בְּכֵרָא רְפוּנָא דְאֶרְעָא
 בְּדָא אֲדַעֲאֵרִי בְּיוֹנֵי אֲתֵין
 אֲחֹבוֹן חַד שְׂבוּקֵי לְוֹתֵי
 וַיֵּת עִיבוּרָא דְחִסְרֵי
 בְּכַתִּיבֹן סִיבֹו וְאֲזִילוּ:
 לֵד וְאֲזִיתִיאוּ יֵת אֲחֹבוֹן
 וְעִירָא לְוֹתֵי וְאֲדַע אֲרִי
 לֹא מִרְגָּלִי אֲתֵין אֲרִי

ת"א דבר האדם מוטב יא:

בעל הטורים

יתרו: (ל) ולכו. ג' בע"ס' הכא ויודק גם לאנכם גם בקרבם קחו ולכו. ואמר להם שלא יאזרו אלכם כי טוב יהיה ויודק גם ולכו: שפ"ח ויאלים מונגלים ויודק גם לאנכם גם בקרבם קחו ולכו. ואמר להם שלא יאזרו אלכם כי טוב יהיה ויודק גם ולכו:

בית יהודה

געשאן (פִּתְיָאנוּ לִידֵי עֲלִילָה וו) עַר יִאֵר אֲוִינוּ בְּרִיוּקְעָן צו דַּעַם בְּבִבְרָא וְשָׂאֵל הַיִּשָּׁב אֶצְאָא הַתְּעִילֵל עֲלֵינוּ) דָּאֵם גְּעָרָת אִיו

שפתי חכמים

היה שק ועו"ס הוא הסק ר"ל אמתתו הכח היינו שק דלעיל: ל ופי' מה זאת מה רעה היא זאת ולא טובה שהיאלם להשתט פירוש לתורת אלהים

וַיִּהְיֶה אֲנַחְשֵׁי אִיו אֵים אֶלְדִּינָג וּם הַט וַיִּי גִבְרָא אֲנַחְשֵׁי
 לֵאמֹר צוֹ אֲנַחְשֵׁי: (5) דְבַר דְרֵבֵר פִּון דַּעַם לֵאמֹר הַט
 גְּעָרָת מִיִּט אֲוִנָּה אֶרְשָׁטַע רִייד וַיִּתּוּ אֲוִנָּה עַר הַט אֲוִנָּה
 גְּעָרָת אֲזוּ וַיִּי אִוִּים וְעִהְרָם דָּם לֵאמֹר: (6) וַנֹּאמֶר
 אֲוִנָּה מִיר הַאֲבִין גִּנְאָמָּט צו אִים מִיר וְעִינוּ עֲרִילִיקַע
 לִיִּיט לֹא הֵינּוּ מִיר וְעִנְעָן נִיט גִּיוֹעִין אִוִּים וְעִהְרָם:
 (7) שָׁנִים עָשָׂר אֲנַחְשֵׁי בְּרִידֵר וְעִנְעָן מִיר דִּי קִינְדֵר
 פִּון אֲוִנָּה פִּאָשֵׁר הַאֲחֵד אִיִּירֵר אִיו נִיט דָּא וְתַקְשָׁן אֲוִנָּה

ספר

בְּרַעְיָנוּ פִּר אִים. אֲוִנָּה וַיִּעַבְדְּ קִנְעָבָט וְעִנְעָן וְעִנְעָן וַיִּבְנוּ אִין מִצְרַיִם
 הַאֲבִין וַיִּי נִיט גִּיקְעָבָט גְּעָרָת אֲוִנָּה דְרֵבֵר נִיט דִּי קִנְעָבָט גְּעָרָת
 אִין רִמְסָס אֲוִנָּה אִין גִּיָּשָׁן וְעִנְעָן וַיִּי אִיךְ נִיט גְּעָרָת אֲוִנָּה דִּי קִנְעָבָט
 וְעִנְעָן גְּעָרָת צו יִסְרָאֵל אֲוִנָּה הַאֲבִין צו אִים גְּעָרָת מִיר הַאֲבִין
 גְּעָרָת דִּי מִנְעִשָׁן אֲוִנָּה מִיר הַאֲבִין וַיִּי נִיט גְּעָרָת גְּעָרָת אֲוִנָּה
 יִסְרָאֵל הַט נִיט אִין מִיר גְּעָרָת גְּעָרָת אֲוִנָּה וַיִּי אֲזִילֵן גִּיוֹן
 וְעִנְעָן דִּי מִנְעִשָׁן אֲוִנָּה וַיִּי הַאֲבִין וַיִּי צו שְׂפָרִיִּים אִיךְ אֲזַע פִּיר
 גִּיָּשָׁן פִּון מִצְרַיִם אֲוִנָּה הַאֲבִין גְּעָרָת דִּי מִנְעִשָׁן. הַאֲבִין דִּי קִנְעָבָט

בְּנֵים אֲתֶם אֶת־אֲחֵיכֶם אֶתְּנֶן לָכֶם
 וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ: לֹא וַיְהִי הֵם
 מְרִיקִים שִׁקְיָהֶם וְהִנֵּה אִישׁ צָרוּר
 כִּסְפוֹ בַּשֶּׁקֶן וַיֵּרֶא אֶת־צָרוּרֹת
 כִּסְפֵיהֶם הֵמָּה וְאָבִיהֶם וַיֵּרֶא:
 לוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אָבִיהֶם אֲתִי
 שְׂבַלְתֶּם יוֹסֵף אֵינְנִי וּשְׂמַעוֹן אֵינְנִי
 וְאֶת־בְּנֵימֶן תִּקְחוּ עִלְי הֵן כַּלְנֵה:
 לוֹ וַיֹּאמֶר רֵאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר
 אֶת־שְׁנֵי בְנֵי תָמִית אִם־לֹא אָבִיאֲנִי
 אֵלֶיךָ תִּנְהַ אֲתוֹ עַל־יָדֵי וְאֵנִי

בְּנֵי אֲתוֹן יֵת אֲחֵיכוֹן
 אֲתוֹן לְכוֹן וַיֵּת אֲרַעָא
 תַעֲבֵדוֹן בַּה סְחָרְתָא:
 לֹא וַיְהִי הֵם מְרִיקוֹן
 סְקִיָּהוֹן וְהָא גְבַר צָרוּר
 כִּסְפָּהּ בַּסְּקָה וַחֲזוֹן יֵת
 צָרוּרִי כִסְפֵיהוֹן אֵן גִּוֹן
 וְאָבִיהוֹן וְדַחֲלוֹ: לוֹ וַיֹּאמֶר
 לְהוֹן יַעֲקֹב אָבִיהוֹן יֵתִי
 אֶתְּלַתוֹן יוֹסֵף לִיתוֹהִי
 וּשְׂמַעוֹן לֹא הֵנִה הֲכָא
 (לִיתוֹהִי) וַיֵּת בְּעִמּוֹן
 תַדְרִוֹן עֲלֵי הוֹן בְּלָהוֹן:
 לוֹ וַיֹּאמֶר רֵאוּבֵן לְוֵת
 אָבִיהִי לְמִימַר יֵת מְרִוֹן
 בְּנֵי תָמִית אִם לֹא אֵיתִנְהָ
 לְוֵתְךָ הֵב יֵתָה עַל יָדֵי

רשב"ם

(לה) כספיהם: לפי שהסמך מבלעת את
 ההתקף ונתגשח תפי"א של כספיהם. וכן נסך
 כספיהם:

תו"א יוסף, איננו חולין לו: מה ארובו על כהנא קטן:
 בעל הטורים

(לו) כולנה. ב' במס' הכל אויך ואת עליה על כולנה לומר שלשנו על בנימין עליה על כל הלצה שלשנו ומשמעו יוסף לפי שהחוק
 בו ג"ס ומר"י תיבוק אע"פ שאין יחוסו ים סימן ד"א כלנה כתיב חסר שעלי מוטל מוון נשותיהם שהם כלות: (לב) תמית' ב' במס' דין
 אויך וסותה תמית קנאה דורש אותו במדרש בעדת קרם דכתיב כהו קנאה ויקנאו למטה במתה אלו דתן ואבירם כשביל שאמר את שני
 בני תמית נקיים כשני בניו והם דתן ואבירם. את שני בניו ערפלו סותר דתן ואבירם:

בית יהודה

(לד) ויאת הארץ תסחרו. מייבש קטן (תסיבני) איר נועש.
 קטן ארומגנין אין דעם לאנד וקבל לשון סחרים וסחרה על
 שם שחזרים וסוברים אחר הפרקש"א) אוב טייל קענטשען
 גייען פון איין ארט צום אנדערן האנדלען רעדער ווערט
 דר הענדלעך גערופן סוחר, ארומגניער, אוב די זאכן נוס
 ער הט געהאנדלט ווערן גערופן סוחרה. טייל ווערן זיין
 פספ) דאס איינגעבונדענע געלט: (לה) ואתי שבת"א, זאגט
 או כרובוה כ"ס) ויקב הט הושר גווען די קינד די האפן
 האפען געשאן מיט יוסף: וישבת"א, זאגט רש"י (קל מי ששגניו

להתעולל עלינו: (לד) ואת הארץ תסחרו. מ תסובכו.
 וכל לכוון סוחרים וסוחרה על שם סמוחרים וסובכים
 אחר פרקמטיא: (לה) צרוור כספו. קטר כספו:
 (לו) אורי שבלהם. מלמד שחשדן שמה הקגוה או מכרוהו
 ב' כוסף: שבלהם. כל מי שכניו חמודים קרוי שכול:

אין דר הענדלעך ארומגעאנגן: (לה) וצרוור כספאו. (קטר)
 רש"י (קטר) דער פסוק רעיונט אונז ושהשדרו: ששא הרגוהו
 ששעוין געטרונג אדער זיי האפן אים פארקופש נויא זיין

הכמים

בעינו כמרגלים או יסו רשעו לילך ולסבב בעיר וזהו ויאמנו דבריהם.
 ותסחרו מלשון סיבוב ולא מל' סוחרה דל"כ מה ענין להכאן: ג (ר"א)
 תימה דהכל משמע שיעקב אבינו נודע לו עשיו בעת שהיו מנקשים

שפתי
 הספק דל"כ מהו ויחדו: ב' ואל"ת ויכין מלנו שאמר להם יוסף כן
 וייל דכוין שיוסף אמר להם שהם מרגלים ודלו לא היה מיתון לילך
 בעיר כדי שלא ירגלו לכך אם יבואו את בנימין ולא יח' חסדין

פירוש לתורת אלהים

און זיי האפן זיך גפארקמן: (לו) ויאמר אונ ויער
 פאשר יעקב הט גיזאגט צו זיי מיד הט איר גימאכט
 פר ווארפן אן קינד יוסף אייני יוסף איז ניש דא אונ
 שמעוון איז גיט דא יעקב הט זיי חושר גיזעוון אז
 זיי האפן אים גערנעט אדער פר קופט אזו ווי יוסף ואת
 בנימין אונ בנימין נועט איר געמן עלי אויף מיר איז
 די זארג פון אייך אלע: (לז) ויאמר אונ ראוּבֵן הט

זענט גיט כמרגלים ב' גנים או איר זייט גקעקשע לייט
 אֶת אחיכם אייער ברודער וועל איך אייך געבן ואת
 הארץ אונ דאס לאנד נועט איר האנדלן: (לה) ויהי
 אונ גם איז גווען אז זיין האקען אום גילידיקט
 ווייערע זעק ויהוה איש אימליק'א מאן הט נתאם זיין
 בינטל געלט אין זיין זאק ויזא אונ זיי האפן געקען
 ווייערע בינטל'ה געלט הנה זיין מיט ווייער פאשר

הישר

זיי גישנעקט מיר קופן פון לאנד געזן צו קאפן קאנען ביי דעם
 שני לפרק דען עם איז ב' איז ווער אין גראסר העגער אונ יוסף
 הט צו זיי געזאגט איב עם איז זאגט ווס איר זאגט ווס זענט איר

ספר
 צו אים אונ ווי יוסף הט דערזעהן די קינד האט ער זיין דער
 קניט אונ זיי האפן אים גיט דעקענט אונ יוסף הט אן גיהוון
 צו ב' דען מיט זיין אונ הט געזאגט פון וואגען קופט איר האפן

אונקלוס

וַיֹּאמֶר אֱתֵנֶנּוּ לִי
 לֹא יֵאמָר לֹא יִחַת בְּרִי
 עִמָּכֶם אֲדָרָא אֲחֵי מִית
 וְהוּא בְּפִלְחֵי הוֹדִי אֲשֶׁתְּאֵר
 וְשִׁרְעֵנָה מוֹתָא בְּפִרְחָהּ
 דִּי תִּתְּבֹן בַּהּ וְתִתְּוִן
 יַת שְׂרֵי בְּתֵי בְּדוּנָא
 לִישְׂאֹל: * וּבְפִנְאָא תִּקְוָה
 בְּאַרְעָא: * וְהוּא בְּד
 סְבִיקוּ (עֵינֵי רִשְׁי) לְמִיבְר
 יַת עִיבֻרָא דְאַחֵי תֵיאוּ
 מְטַרְבִּים וְאַמְר לְהוֹן
 אֲבוּהוֹן תְּבוּבֵי וְבוּנֵי לְנָא
 זְעִיר עִיבֻרָא: * וְאֵמֵר
 לָהּ וְהוּדָה לְמִימֵר
 תְּרִ"א וְהִיכֵי אֲכֹן מְבֹרַח ל:

אֲשִׁיבְנוּ אֵלֶיךָ: לֹא יֵאמָר לֹא יִירֵד בְּנֵי
 עִמָּכֶם כִּי־אֵהוּ מֵת וְהוּא לְבָדוּ
 נִשְׁאֵר וּקְרָאֵהוּ אֲסוֹן בְּדִרְךָ אֲשֶׁר
 תִּלְכֵנּוּ־בָהּ וְהוֹרְדֶתֶם אֶת־שִׁיבֹתַי
 בִּיגוֹן שְׂאֻלָּה: מִג * וְהִרְעַב בְּבֵד
 בְּאַרְץ: * וְיִהְיֶה כַּאֲשֶׁר כָּלֹו לְאֹכֵל
 אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרַיִם
 וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שִׁבוּ שְׂבָרְוּ
 לָנוּ מֵעַתָּה אֲכָל: * וַיֹּאמֶר אֲלֵיו יְהוּדָה

בית יהודה

אֲבִירִים קְרוּי שְׂבִירָה דְרַם מִקְנֵשׁ נֹס וְיִנְעַע קִנְדֵר עֵנֵן פִּון
 אִים פִּאֲרִימֵן וְנֵרֵם עַד גְּעֻרָן שְׂבִירָה: (לח) וְלֹא יִירֵד בְּנֵי
 עִמָּכֶם וְאֵמֵר רִשְׁי (לֹא קָבַל דְרִיִּי שֶׁ רִאֲבִין) וְעָקֵב הָט
 גִּישׁ אֲנִינְעִימֵן דִּי בִירֵד פִּון רִאֲבִין (אֲמֵר) וְעָקֵב הָט גְּעֻרָנִם
 (כְּכֹר שְׂוִשָׁה הוּא נֹה) דָּם אִיו אֲבִירָעִשְׁעֵר כְּכֹר וְהוּא אֲוִיר
 לְהִמֵּת בְּנִיו עַד זְעָנִם אִיךָ זֹאֵר הִרְגֵנִי וְיִנְעַע קִנְדֵר וְנִי בְּנִי
 הָט וְלֹא בְּנִי זְעָנֵן וְיִי דָעֵן קֹאֵר וְיִנְעַע קִנְדֵר אִוֵּן מִינְעַע
 קִנְדֵר זְעָנֵן וְיִי גִישׁ? וְיִי זְעָנֵן דְּאִךָ מִינְעַע קִנְדֵר אִוִּיךָ
 מִינְעַע אִוִּינְקִרָא: (ב) וּכְאֲשֶׁר כָּלֹו לְאֹכֵל * וְאֵמֵר רִשְׁי
 לְהוֹן עַד שְׂבִירָה פִת מִן בִּפְתִי אִיר זֹאֵרִי וְנִארֵטִי מִיֵּם דְעֵם
 עַד מוֹדֵין שְׂבִירָעֵן בְּמִיֵּין אִוִּי: * וּכְאֲשֶׁר כָּלֹו * מִינְעַע מֵעֵן
 שְׂרֵי

הבמים

שֶׂמֶל וּקְרָאֵהוּ אֲסוֹן בְּדִרְךָ לֹא רֵחַ שִׁלְךָ בִּימֵינֵן עֵמֶס כְּמוּ שְׂמִירָע
 בְּקֵרָה דְל"ב כְּשֹׁמֵר יְהוּדָה אֲנִי אֲחִירֵכִי וְנִוְרָה לִמֵּה לֹא עֵטָן
 הַפֶּהר סֵל וּקְרָאֵהוּ אֲסוֹן אִיו עֵטָת וּקְרָאֵהוּ אֲסוֹן אִוִּי אֲלֵךְ רִחִיָּה
 בְּעוֹלָה שֵׁלֵךְ רֵחַ לְבִיטֵי נֹס שְׂרִיטֵי מִקְבֵּל דְכְרִי וְנֹס שֵׁלֵךְ קָבַל דְכְרִי
 סֵל רִחִיָּה ל' סִירָה שִׁיקָה אִוִּי אִד יִי הִאֲנִי בְּנִיאֲכֵר כְּמוּ שְׂמִירָה אֵת
 שְׂמֵעוֹן וְאִין מִירוּ מֵלֵל אֲכָל כְּבִיקָה אִוִּי וְסוּדָה עֵל לְדִיו נִתְּוִי לִילְךָ
 כִּי יֵדַע וְעָקֵב כִּיֵּן סִירָה מְכַפֵּיטֵם וְיִמְסֹר אֵת עֵלְמוֹ עֵלְיוֹ עַד שִׁילְכָה
 אִוִּי מוּדִי: * עַד דְלִזְכֵּי לִמֵּה עֵבֵה יְהוּדָה לְכַדוּ עַל שׁוּט שְׂכֹרֵי שׁוּה לֹאמֵר
 פִּירוּשׁ לְתוֹרַת אֱלֹהִים

וַיֹּאמֶר צוּ וַיִּין פִּאֲכֵר אֵת שְׁנֵי מִינֵי צְוִינֵי וַיְהִי וַאֲלֵכֶסוּ
 מִיִּימֵן אֵם לֹא אֹבֵב אִיךָ וְנֹעַל אִים גִּישׁ בְּרַעְעֵנָן צוּ דִיר
 תְּנֵה גִישׁ אִים אוֹף מִיִּין הֵאֲנִם וְאִי אֹבֵב וְנֹעַל אִים
 אִים קַעְרֵן צוּ דִיר: (לח) וַיֹּאמֶר אֹבֵב עַד הָט גְּזֹאֲנִם
 מִיִּין וְהָן נֹעַט גִּישׁ נִדְרַעְעֵן מִיֵּם אִיִּיךָ [שִׁי רִשְׁי]
 כִּי וְנִוְרָרֵם וַיִּין בְּרִדְרָה אִוִּי גִישְׂמִאֲרָךְ וְהוּא אֹבֵב עַד
 אִיו אֲלִיִּין גִּישְׂרִיִּין תְּבִרָהוּ אֹבֵב עִם נֹעַט אִים מְרַעְעֵן
 אִיִּין מוּט אִין דְעֵם נֹעַעֵן וְנֹס אִיר נֹעַט גִּיִּין וְהוֹרְדֶתֶם

הישר

צִעֲקוּ מִקְנֵשְׁתֵּן זְעָנֵן בְּרִדְרָה פִּון אִיִּין פִּאֲכֵר הָט אֹנְעֵר פִּאֲכֵר
 אֹבֵב אִין גְּעוֹנֵם בְּשֵׁעַת אִיר נֹעַט קִיפֵן אִין מְצִרֵם וְאֵלֵם אִיר גִּישׁ
 אֲבִירֵי גִיִּין אִין מְצִרֵם דְרִיךְ אִיִּין מִיִּיר * אֹבֵב יִסְפֵּךְ הָט צוּ וַיִּיא
 נִאֲךָ אִיִּין סִיָּל גְּעוֹנֵם הִיִּיטֵם זְעַת אִיךָ וְנֹס אִיךָ הִיאֵב גְּזֹאֲנִם אִיו
 אֲכָת צוּ אִיר נֹעַט אִים שְׂשִׁעְתֵּקֵם פִּר וְנִוְרָר וְנִוְרָר עִין וְנִסֵּךְ קִיפֵן
 קִאֵן עִין

סֶפֶר
 אֲרִיִּין גְּעוֹנֵנְתֵּן אִין מְצִרֵם אוֹף צִעֲקוּ מִיִּירָעֵן עִם קִיפֵן אֲנִדְרֵשׁ
 גִּישׁ וַיִּין קֹאֵר אִיר זְעָנֵם גְּעֻרָן אִים שְׂשִׁעְתֵּן דָּם לֹאֵר * אֹבֵב וַיִּיא
 הֵאֲנֵן אִיו אִיִּינֵם גִּינְגֻפְעֵרִם צוּ יִסְפֵּךְ אֹבֵב וְאֵבֵן גִּיִּין אֹנְעֵר הִיאֵר
 מִיר זְעָנֵן קִיפֵקֵם מִקְנֵשְׁתֵּן מִיר זְעָנֵן קִיפֵן מִיָּהֵל גִּישׁ גְּעוֹנֵן אִים
 שְׂשִׁעְתֵּקֵם בִּיִּירָעֵם מִיר זְעָנֵן גְּעֻרָן קִיפֵן הֵאֲנֵיִן דָּעֵן מִיר אֲכָל

לֵאמֹר הַעֵד הַעֵד בְּנֵי הָאִישׁ לֵאמֹר
 לֹא־תִרְאוּ פָנַי בְּלִתי אֲחִיכֶם אֲתִכֶם:
 וְאִם־יִשָּׁךְ מִשְׁלַח אֶת־אֲחֵינוּ אֲתֵנוּ
 נִרְדֶּה וְנִשְׁבְּרָה לְדָאֲכַל: וְיִאִם־אֵינְךָ
 מִשְׁלַח לֹא נִרְדֶּה פִי־הָאִישׁ אֲמַר
 אֵלֵינוּ לֹא־תִרְאוּ פָנַי בְּלִתי אֲחִיכֶם
 אֲתִכֶם: וְיֹאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה
 הִרְעַתֶם לִי לְהַגִּיד לְאִישׁ הָעוֹד לָכֶם
 אַח: וְיֹאמְרוּ שְׂאוֹל שְׂאוֹל־הָאִישׁ
 לָנוּ וְלַמּוֹלְדָתָנוּ לֵאמֹר הָעוֹד אֲבִיכֶם

אֲסִדְרָא אִם הַד בְּנָא
 נִבְרָא לְמִימַר לֹא תַחֲזוּן
 אִפִּי אֲלֵהִין בַּד אַחֲוֹכוֹן
 עֲמִכוֹן: וְ אִם אֵיתְךָ
 מִשְׁלַח יֵת אַחֲוֵנָא עֲמִנָא
 גִּיחוֹת וְנִבְנִין קָךְ עֵיבֻרָא:
 וְ יִאִם לִיתְךָ מִשְׁלַח לֹא
 גִּיחוֹת אֲרִי נִבְרָא אֲמַר
 בְּנָא לֹא תַחֲזוּן אִפִּי
 אֲלֵהִין בַּד אַחֲוֹכוֹן עֲמִכוֹן:
 וְ יֹאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה
 אֲבִאֲשִׁתוֹן לִי לְתַנְוֵה
 לְנִבְרָא הָעֵד פְּעוֹן לְכוּן
 אַחָא: וְ יֹאמְרוּ מִשְׁאֵל
 שְׂאוֹל בְּ דָא בְּנָא
 וְלִגְדֻדְתָנָא לְמִימַר הָעֵד
 בַּעַר הַמּוֹרִים

(ד) נרדה. ג' נמס' הכל ואיך נרדה וכלה שם שפתם נרדה אחר פלפלים לילה. שאמר אם יסך משלה נרדה מוד נרדה ביום ובלילה לומר הדבר כמו הם נרדה לילה וגם נרדה לילה ששפתם נרדה אחר פלפלים לילה. ששפתם נרדה אחר פלפלים לילה. ששפתם נרדה אחר פלפלים לילה.

בית יהודה

בֵּית גִּזְעוֹן מִעַר וּסְ עֵסִין: (ג) הַעֵד הָעֵד: (לְשׁוֹן הַתְּרַאָה)
 דַּר מַעֲנֵשׁ הָאִשׁ אִינֵן אֲנִינְעֻזְאִנִּי (שְׂפִתָם הִתְרַאָה מִתְרַאָה בִּז
 בְּפִי גֵדִים) וְעוֹן אֵינְךָ זֹאמֵן אִן דַּעַם אֲנִינְעוֹן גְּעוּוִים זֹאמֵן
 עַר אִים פִּר עֲרוֹת, וְעִנְעֵר זֹאֵר גִּישׁ קַעֲנֵן הִינְקַעֲנֵן אִוב
 זֹאנְעוֹ דִּו הָאִסְט מִיר קֹאר נִישׁ גְּעוֹאֲט, דְרַבְּעֵר וְעֵרֵשׁ
 נִעֲרֵר אֲזֹאֵר גְּעוֹרְפֵן מִישׁ דַּעַם לְשׁוֹן עֲרוֹת וְכֹן הָעֵד הִעֲדִיתִי
 בְּאֲבוֹתִיכֶם) אִיךָ הָאִב אֲנִינְעוֹזְאִנִּי אֵינְעֵר עֲשִׁעֲכוֹן (כֵּד הָעֵד
 בְּעַם) נִדְעֵר אַרְאָה פִּון בְּאִרֵּן אִוב זִי־אִסְט אֲנִינְעוֹן דָּאֵם
 תְּרַאוּנוּ בְּלֵא אֲחִיכֶם אֲתִכֶם) אִזִּיב אֵינְעֵר בְּרִדְעֵר וְעֵשׁ נִישׁ וְיִין
 מִישׁ אֵיךָ זֹאמֵן אִיר מִיךָ נִישׁ וְעֵהָן וְאִוּקְלוֹס תְּרַגֵּם אֲלֵהִין
 גְּעוֹאֲטָם צוֹ דִּיא בְּרִדְעֵר אִיר זֹאמֵן נִישׁ וְעֵהָן מִיִּין פְּגִים
 אִיפְּנוֹ) דַּר תְּרַגֵּם הָאִשׁ גְּעוֹאֲטָם דַּעַם פְּסוֹק רִיבְסוֹג מִישׁ וְיִין
 מִיִּין גְּעוֹאֲטָם (וְלֹא דִקְדַק לְתַרְגֵּם אַחֵר לְשׁוֹן הַתְּרַאָה) עַר הָט אֲבַעֵר
 נִישׁ גְּעִישׁוּשְׁטָם נִאָךְ דִּיא וְעִנְעֵרֵשׁ פִּון פְּסוֹק: (ו) וְלֵנוּ

הוא ומתרגמין כל שליחו: (ג) העד העיד. לשון התראה
 שפתם התראה מתרה בו בפני עדים וכן (דברים לא)
 העדותי בכס (שמות יט) רד העד בעס: לא תראו
 פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראונו בלא אחיכם
 פ אחכם ואוקלוס תרגם אלהין כל אחוכון עמכון ייטב
 הדבר על אופניו ולא דקדק לתרגם צ אחר לשון התקרא:
 (ו) לנו ולמוולדתנו. לנשפתותינו ומדרשו חסיליו ענינו

פאלק: ולא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. מען מיינש (לא
 מיש אייך זאלט איר מיה ניש ועהן וואונקלוס תרגם אלהין
 געוואנט צו דיא ברידער איר זאלט ניש ועהן מיין פגים
 אופנו) דר תרגם האש געוואנט דעם פסוק ריבסוג מיש ויין
 מיינש געוואנט (ו) וינו ולמוולדתנו. מיינש מען למשפתותינו, ער האט געפרענט

שפתי חכמים

בלא (מדרש"ל) שלא חזרו סך פירושו שלא תראונו בלתי אחיכם
 לבד יראנו לבד"ם שאינו כן רק שלא תראונו בלתי אחיכם אתכם: צ"ל

לכולם הלא כו': פ דלע' דפי' כמו כל בלתי שמקרא פירושו הלא דלע'
 ה"ל לנוכח נמי בלתי כאשר אחיכם אתכם לך ליל דבלתי דכאן פי'

פירוש לתורת אלהים

גִּדְעֵרְעוֹן בִּי הָאִישׁ וְיִוֹאֲרוּם דַּעַר מֵאֵן הָט גִּינְאֲטָם צוֹ
 אִוּנוּ לֹא תִרְאוּ אִיר זֹאמֵן נִישׁ וְעֵהָן מִיִּין פְּגִים וְעוֹן
 אֵינְעֵר בְּרִדְעֵר וְעֵשׁ נִישׁ וְיִין מִישׁ אֵיךָ: (ו) וְיֹאמֶר אִוב
 גְּעִקֵּב הָט גִּינְאֲטָם וְיִוֹאֲרוּם הָאִשׁ אִיר גִּינְאֲטָם צוֹ דַּעַם
 מֵאֵן אִז אִיר הָט נִאָךְ אֲבִרְדֵּר: (ז) וְיֹאמְרוּ הָאֲבָן זִי
 גִּיעֲנַמְעֵרְטָם שְׂאוֹל פְּרַעֲנֵן שְׂאֵל דַּר מֵאֵן הָט גְּפִרְעֵנָם

הט בווערט אן אובו דר מאן צו זאגן לא תראו איר
 זאלט ניש ועהן מיין פגים בלתי געיערט אז אייער
 ברידער וועט זיין מיט אייך: (ד) אם אוב דו וועסט
 שיקן אינעווער ברידער מיט אונז נרדה וועלען מיר
 גידעקן אוב מיר וועלען קאפען צו דיר עסין: (ה) ואם
 אוב אוב דוא וועסט ניש שיקען וועלען מיר ניש

ספר

אוב יצחק קיפיש ער תיפך דעם קאפן אוב גים יך אעיקע אין זיין
 וועט אוב איר וענט שון פון דריי מעג געקען אין מצרים אוב
 איר קאש גים, קארען מוזש איר בנדאי זיין אום שפעתערס
 אוב זיי האבן ווייטער געגעבען צו יוסף תליתא וחס צום הארען
 צו ריידן אינעלע בריד דען מיר זענן געווען צוענעף ברידער צו
 אונזער פאטער נעקב וס אונזער פאטער איז דער זון פון יצחק
 קיפיש איר אים וועקן אין זאלנד מצרים אוב זיי האבן זי פאטער
 (ח"א)

אוב יצחק איז געווען דר זון פון אברהם העברי. אוב אצנדר איז
 דר יונקסטער מיט אוב איר פאטער אין זאלנד בנען אוב אייער איז
 פר פאלען געווארן פון אובן האבן מיר זיך געשכראכט מאטער איז
 ער דא דרום האבן מיר אים געווקט אוב יוסף ה' ווייטער צו זיי
 געואקט ה' איר דען אים נוקט אף דר גאנצער וועלט אוב אצנדר
 קיפיש איר אים וועקן אין זאלנד מצרים אוב זיי האבן זי פאטער
 (ח"א)

טַפְּנוּ אֲנִי אֶעֱרָבְנִי מִיְדֵי תִבְקַשְׁנוּ
 אִם-לֹא הִבִּיאֲתוּ אֵלַי וְהִצַּגְתִּיו
 לְפָנֶיךָ וְחַטָּאתִי לָךְ כָּל-הַיָּמִים יִכִּי
 לֹלֵא הַתְּמַהֲמַהֲנוּ פִי-עַתָּה שְׂבִנוּ
 זֶה פַעַמִּים: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל
 אֲבִיהֶם אִם-יִבְּן אֶפְסָא וְאֶת-עֵשׂוֹ קָחוּ
 מִזְמַרְת הָאָרֶץ בְּכִלְיָכֶם וְהוֹרִידוּ

אֶה טַפְּנָא: " אֲנִי
 מְעַרְבְּנָא בֵּיהּ מִן יְדֵי
 תִבְקַעְתָּ אִם לֹא אִתְרַגַּה
 לָךְ וְאִתְרַמְנָה קְדָמְךָ
 וְאִתִּי חַטִּי לָךְ כָּל יוֹמֵי:
 י אֲרִי אֶתְרַפְּוֹן בְּדָא
 אֶתְעַרְבְּנָא אֲרִי כְעֵן
 תִבְנָא דְעֵן תִּרְפִּין וְזִמְנִין:
 יא וַאֲמַר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל
 אֲבִיהוֹן אִם בְּן הִבָּא דָא
 עֵיבִידוּ סִיבּוּ מִדְמַשְׁבַּח
 בְּאַרְעָא בְּמִיכוּבּוֹ וְאִוְחִיתוּ

תו"א חכמי ארבענו בחמל קטנ: אם לא ממות יא: אם כן אפוא בחמל טו:

בעל המורים

כִּסּוּס עֲדִים שֶׁהוֹרַכְנוּ לְהַגִּיד לוֹ עִפּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּאלֹו הֵיוּ עֲדִים כְּדַבְּרֵי (ט) לְךָ כֹּל הַיּוֹמִים. בְּגִימ' הַעוֹלָם הוּא וְלֹכָא: (י) כִּי עַתָּה שְׂבִנוּ רש"י

בית יהודה

וְאֶלְטָס אִוְעַקְרָאֲוֵעֵן דְּעַם סַפְק אִוְג וְאֶלְטָס אִוְגַּעְמַעֵן דָּם
 גְּעוּוֹיִסַע: (ט) וְהִצַּגְתִּי לְפָנֶיךָ. יְהִרְדָּה הָאֵם גְּעוּאָמַט (שְׁלֹא
 אֲבִיאִינּוּ אֵלַיָּךְ מַח) אִיָּךְ וְעוֹעֵל אִים נִישׁ בְּרִינְיָנְעֵן פֶּאֶר דִּיר
 אִוְיִשׁ אֶרְבָּעֵנְעַם (כִּי אִם חִי) נָאֶר אֶלְעִבְעִרְיָנְעֵן: וְהַסְמֵרִי קָךְ
 קָךְ הַנְּיָמִים. וְעוֹעֵל אִיָּךְ וְיִין וְיִנְדִּיג צוּ דִּיר אִוְיָ אִיָּבִיג
 (לְעוֹלָם תִּבָּא) וְעוֹן דָּם אִיָּבִיגֵעַ לְעָבֵן וְעוֹעֵס קוּמַעֵן: (י) וְלֹלֵא
 הַתְּמַהֲמַהֲנוּ. (על יִדְךָ) וְעוֹן מִיר נוֹאֲלָטֵן אִוְגֵי נִישׁ מַעֲנָטָא
 אִין דְּעַרְהִיִּים וְעוֹנֵן דִּיר (כִּפֶּר הֵינִי שְׂבִיִּים עִם שְׁמֵעוֹ) וְנֹאֲלָטֵן

(ט) והצגתי לפניך. שלח אביאנו אליך מת כי אם הי: וחטאתי לך כל הימים. לעולם הבא: (י) לולא התמהמהנו. על ידך כבר היינו כסוים עם שמעון ולא נצטערת אז כל הימים הללו: אפוא. כל לשון אפוא לשון יתר הוא לתקן המלה בלבון עברי א"כ אודוקק לעשות שאלחנו עמכם לרוד חני לחזור ולבקש חיה פה תחקה ועשה להשיאכם ואומר חני זאת עשו: מזמרת הארץ. מתורגם

מִיר שִׁוּין דָא לֵאנִי צוֹרִיק גְּעוּוֹעֵן מִיט שְׁמַעוֹן וְיֹאֵל נִצְטַעֲרַת
 טַעַנ: (יֹאֵל וְאֶפְסָא) וְנָאֶט רִשׁ"י וְכַל לְשׁוֹן אֶפְסָא לְשׁוֹן יְהִרְדָּה
 נוֹאֲרַט. עִם קַעַן שְׁטִוִּין אִין פִּסְקֵם אִם בְּן זֹאת עֵשׂוֹ, וְאִוִּיב עִם אִין אִוִּי זָלָט אִיר דָּאֵם מֵאֲהוֹן אִין דְּעַם נוֹאֲרַט אֶפְסָא
 (לְמַתָּן הַכִּלְהָ בְּלִשׁוֹן גְּבִרִי) נָאֶר דְּעַר נוֹאֲרַט "אֶפְסָא" קוּבַשׁ אִין לְשׁוֹן תְּקוּדָשׁ צוּ פֶּאֶר שְׁעִירֵין דִּי רִירִי מִן דְּעַם מַעֲנָטָא
 יַעֲקֹב הֵם גְּעוּאָמַט (אִם בְּן אֲוִדְקַק גְּעֵשׂוֹת שְׁאִשְׁתֵּיהוֹן עַמְכֶם) אִוִּיב עִם אִין אִוִּי, אִו אִיָּךְ בִּין גְּעִינִישׁ צוּא מֵאֲהוֹן אִיָּךְ זָלָט
 בְּגִימִין קַעַנֵעֵן מִיט אִיָּךְ (צִרְיָךְ אִנִּי לְחִזּוֹר וְלִבְקַשׁ אִתָּה פִּה תִחְקֶה בְּעֵצָה לְהַשְׁאִיבֶם) מִזוּ אִיָּךְ וְזִבְעֵן וְזֹא גַעַם אִיָּךְ דָּא
 אֶעֱבֹה אִיָּךְ צוּ גְעָבֵן (וְאִמַר אֲנִי) זָאֵן אִיָּךְ (זֹאת עֵשׂוֹ) דָּאֵם וְאֶלְטָט אִיר מֵאֲהוֹן: (מִתְרַגְּמַם מִדְּמַשְׁבַּח בְּאַרְעָא)

שפתי חכמים

כִּי שִׁלַּח אֶחָדֶם לְקַנּוֹת תִּחְלֶה וְעוֹפֵס בְּגִימִין סַפְק וְכוּ' לִכְךָ חֲמַר וְלֹא פִירוּשׁ לְתוֹרַת אֱלֹהִים

ליקוטי יקרים

(יא) קחו מזמרת הארץ וגו'. פר נוס הם יעקב געשעקט
 אִין דִּי מִתְקַה פִּון יַעֲרֵר זָאֵךְ נָאֶר אֲבִיסָא? וְנוֹאֲרֵם אִז
 מַעַן שְׂקִיט צוּ אֶמְלֵךְ אֶרְזוּסַע מִתְקַה פֶּאֶר שְׁעִמַט מַעַן דְּעַם
 קִלְהָ, מַעַן נוֹיִישׁ אִו דְּרַ מְלָךְ אִין אֶרֶם, אִו דִּי זָאֵבֵן
 פִּעֲלָן אִים אִוִּי עַר קַעַן זִי נִישׁ בְּעַקְמִין, נָאֶר דְּרַ מַעֲנָטָא
 הֵט אִים גְּעִטָּאן אִסְוִבָּה נוֹס עַר הֵט אִים דִּי זָאֵבֵן גְּעִשְׁיָנְעֵם
 אֲבַר אִז מַעַן בְּרִינְיָנְעֵם נָאֶר אֲבִיסָא, נוֹיִישׁ מַעַן עִם אִין
 אֶשֶׁת דְּרַ מְלָךְ אִין עֵנְגֵנֵן בְּרִיה אִוִּי בִּרְאָךְ נִישׁ מִיִּין מִתְקַה,
 דִּי מִתְקַה קוּבַשׁ נָאֶר נוֹעֵן עַר נוֹעֵשׁ עֲזָהֵן דִּי זָאֵךְ נוֹעֵשׁ עַר
 גְּעִדְיָנְעֵן דְּעַם מַעֲנָטָא עַר זָלָט אִים טָאֵן דִּי מִוִּבָּה נוֹס עַר
 בְּעִט מִן אִים, וְזִי מִיר גְּעִינִישׁ כְּבוֹבֵל בִּין הַקְּבִיָּה אִז אִיָּךְ
 בְּרִינְיָנְעֵם אֶתְמַתְקַה גְּעַמַט דְּרַ כְּהֵן אֲבִיסוּס מַעֲרָ אִוִּי פֶּאֶר
 בְּרַעַנְט אִוִּי דְּעַם מוֹבַט, דָּם נוֹעֲרַט גְּעִרְפִּין אֲזוֹרְתָה לְחַי,
 אֶאֱגִידְיָנְעֵנְךָ צוּ הַקְּבִיָּה, דִּירָךְ דְּעַם בִּיסוּס מַעֲרָ נוֹעֵשׁ
 הַקְּבִיָּה גְּעִדְיָנְעֵן דְּעַם מַעֲנָטָא:

(ט"ז) אֲנִי אֶתְרַבְּנִי אִיָּךְ וְעוֹעֵל פֶּר אִים עַרְבֵי נִיִּין מִרִי מִן
 מִיִּין הַאֲבֵר וְאֶלְטָטוּ אִים פֶּאֶרְעָרֵן אִם אִוִּב אִיָּךְ וְעוֹעֵל
 אִים נִישׁ בְּרַעַנְגֵן צוּ דִּיר אִוִּי וְעוֹעֵל אִים נִישׁ שְׁמַעֲלִין
 פֶּר דִּיר לְעִבְדִּיגֵר הֵיִיט וְחַסְמֵרִי וְעוֹעֵל אִיָּךְ וְיִין וְיַנְדִּיג
 פֶּר דִּיר אֶפְרִילוֹ לְעוֹלָם תִּבָּא: (י) כִּי נוֹאֲרֵם וְעוֹן נִישׁ
 מִיר נוֹאֲלָטֵן זִיָּךְ גְּעוּאָמַט בִּי פִּיחָה אִוִּי אִיָּצִמַט שְׂבִנוּ
 נוֹאֲלָטֵעֵן מִיר זִיָּךְ שׁוֹן אִם גְּעוּרַשׁ צוּוֹיִיא מֵאֲרָא אִוִּי
 מִיר נוֹאֲלָטֵעֵן גִּיבְרָאָמַט שְׁמַעוֹן נוֹאֲלָטֵעֵן קִיִּין צַעַר
 נִישׁ גִּיהַמַט בִּין אִתְקַעַר: (יֹאֵל וַיֹּאמֶר הֵם וַיַּעֲרֵב פֶּאֶרְעָר
 יַעֲקֹב צוּא יוֹיִיא גְּעוּאָמַט אִם בְּן אִוִּי עִם אִין אִוִּי אִז
 אִיָּךְ מִזוּ אִים שְׁמַעוֹן אֶפְסָא מִזוּ אִיָּךְ מִבְּרַאָמִין אִיִּין
 עֲצָה זֹאת עֵשׂוֹ דָּם וְאֶלְטָט אִיר טָאֵן קָחוּ נְעַמַט אִין
 אִיָּעֲרִי פִלִּים אֲבִיסָל גּוֹטַע פֶּרוּבַט וּסְמַעֵן רֹבַט דָּם
 לְאֲבָה מִיִּט יוֹיִיא מַעַם צָרִי אֲבִיסָעֵל גְּעוּוֹרִיץ וּמַעַם דְּבַשׁ

הישר

וְעוֹעֵל פֶּר אִים אִיִּין אִוִּיב נְעַמַט צוּ נוֹעֵשׁ אִיר גְּעָבֵן פֶּר אִים הַאֲבֵן
 זִי אִים גְּעוּרַשְׁעִים מִיר וְעוֹעֵל פֶּר אִים גְּעָבֵן וְיִוִּסֵל מַעַן נוֹעֵשׁ וְעוֹעֵל
 אִוִּי אִים נוֹיִישׁ צוּ זִי אִוִּיב אִיר נוֹעֵשׁ אִים וְיֹאֵל גְּעָבֵן אִוִּי מַעַן נוֹעֵשׁ

הַאִישׁ וְשָׁלַח לָכֶם אֶת-אֲחֵיכֶם אַחֵר
 וְאֶת-בְּנֵימִן וְאֶנִּי כַּאֲשֶׁר שָׁבַלְתִּי
 שָׁבַלְתִּי: ַּמִּי וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת-
 הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֵה-בָּסֶף לָקְחוּ
 בְּיָדָם וְאֶת-בְּנֵימִן וַיִּקְמוּ וַיֵּרְדוּ
 מִצָּרַיִם וַיַּעֲמְדוּ לְפָנַי יוֹסֵף: שְׂשִׁי

וַיִּפְטַר לָכֵן ית אַחֲבוּן
 אַחֲרָיָא וַת בְּנֵימִן וְאֵנִי
 כְּמֵא דְאַתְּבְּלִית תְּבִלְתִּי:
 מִי וְנִסְיֹבו גְבַרְיָא ית
 תְּקַבְּרָתָא הָדָא וְעַל חַד
 תְּרִין כִּפּוּסָא נְסִיבו
 בְּיָדֵיהוֹן וְדַבְּרוּ ית בְּנֵימִן
 וַיִּקְמוּ וַנְּחַתוּ לְמִצְרַיִם

רשב"ם

(יד) כאשר שכלתי שכלתי. כמו ובאשר
 אבדתי אבדתי. כלומר על הכסף אני שלוחו
 מה שיארע יתקן:

בעל הטורים

א': (טו) ומשנה. ב' ביום ומשנה כסף ומשנה שרון. לומר לך ק"ו מה הכסף שבגובהו כל הכסף ליד אחי יוסף פלו לשלנו כפלים כ"ש שעתידין
 העולם נכסף כל הכסף בלקחו משרתת לפני כפלים:

רש"י

מתפלל עליכם: ואל שריו. שרי בנותי רחמנו וכדי
 היכולת בידו ליתן יתן לכם רחמים זהו פסוקו. ומדרשו מי
 שאמר לעולם די ואמר די ללרותי שלא קטנתי מנעורי לרת
 לכן לרת עשו לרת רחל לרת דינה לרת יוסף לרת שמעון
 לרת בנימין: ושלה לכם. ויפטר לבון כתרומתו ויפטרנו
 מהסוריו ל' לחפשי ישלחנו ואינו נופל בחרגוס ל' ושלח
 שתי רוסה ל' הסה הולכים אל' את אחיכם. זה שמעון:
 אחר. לרס"ק נורקק בו לרבות יוסף (כ"ר): ואני. עד
 שזכס אהיה ד שכול מספק: כאשר שכלתי. מיוסף
 ומשמעון: שכלתי. מנבימין: (טו) ואת בנימין.
 מתרומתו ודברו ית בנימין לפי שאין לקחת הכסף ולקחת

בית יהודה

בעשען צו הקב"ה (הרבי מתפלל עליכם) איך נוער בעשען
 צו הקב"ה פון איינשרטונען: וואו שבי. מיינט מען שבי
 בְּנֵימִן בְּחַיִּי. ער קען געבען גענוג בְּחַמְדוֹת אין אמענטש
 (נְדָוִי מְכֻלֵּת בְּדָוִי לִימָן) אונג עס איז דא גענוג פה אין ויין
 האנט צו געבען (והו לכם בחיבים) ער זאל געבען צו אייך
 ויין רחמנות (והו פֶּשֶׁט) דס איז דער מיינונג פון פסוק
 (יִמְדַרְשֵׁו) דער נדרש זאגט געב האט געזאגט (מי שֶׁאֲמַר
 לְעוֹלָם בִּי) נוער עס האט געזאגט צו דיא נוערש גענוג *)
 (יאמר די גְּדוֹלָתוֹ) זאל ער זאגן גענוג צו מיינע צרות (שיא
 שְׁאֲפָתַי בְּמַדְבָּר וַיִּוִּיֵא אִיךָ בֵּין גִּישׁ רוּחִי גְּעוּזֵעַן פִּון מִיּוּן
 יוֹתְעֵר, אִיךָ תֵּאב גְּעִתֵּאט צֶרֶת לָרֶגַע צֶרֶת וְעִשׂוּ צֶרֶת דְּרָגָה
 צֶרֶת דְּרִיגָה צֶרֶת יוֹסֵף צֶרֶת שְׁמֵעוֹן צֶרֶת בְּנֵימִן: וַיִּשְׁלַח לְכַסּוּ.

האָרְט רש"י וואהן נועט ער אים שיקען גאר מען מיינט
 פריי מאכן צו אייך (וַיִּפְטַרְנֵו מֵאֲחֵירֵי) ער נועט אים געבען
 פריי שיקען. וואהן נועט ער אים שיקען? גאר מען מיינט ער
 וויי (וַאֲנִי נֹאֲמַר בְּתַרְגּוּמֵם גָּשׁוּ וְשַׁלְחוּ מֵעַן קַעַן גִּישׁ מִיּוֹשֻׁעַן עַד זֶה יוֹשֻׁעַן
 דָּאָךְ דָּאָרְטֵעַן צו אים: וְאֵת אֲחֵיכֶם. אַיִקְרַר בְּרִדְדֵער (וה שיקעו) מיינט מען שמעון: וְאֶחָיו. זאגט רש"י (רוח הקודש נורקה
 בו גְּדוּלוֹת יוֹסֵף) עס איז אריין געקומן אין געב אהיינליקייט צו זאגן ער נועט גאך אַוּוּקָה זען, דאס איז יוסף: וְאֶנִּי.
 אונ איך (עד שְׁבָבֵם) ביו איר נועט צוריק קומען (אֲרָהָה שְׁבִיבֵו מִכַּפֵּף) ביו איך דערנױר אַפְאַרְאָרְעֵנֵער פון מיינע
 קױנְדֵער פון ספק וועגן: וְכַאֲשֶׁר שְׁבַלְתִּי. (מיאשר ומשמעון) אזו וויא ארץ ביו פאררארען פון יוסף אונ פון שמעון וייתקלתי
 בְּבִנְיָמִין ביו איך פאררארען פון בְּנֵימִן: (טו) וְאֵת בְּנֵימִין. (מִתְרַמֵּו וַיְדַבְּרוּ ית בְּנֵימִין דר תרגום מייששׁ ויית האבנן
 גְּעִיפֵיכֶם בְּנֵימִין (לפי שאין לקחת הכסף ולקחת האדם שנה בלשון ארמי) וויי דאס געמנג וואס שטייט ביו געלשׁ אונ

דעת וקנים מבעלי התוספות

לכן דרך אחריו לכן נמלש ממנו בא עשו להורגו והפסיד כל
 אותו דורו שהביאו לו נמלש ממנו באת עליו דינה אחר
 כן צרת רחל אחר כל הצרות הללו בקש לישב בשלות שנא'
 וישב יעקב מיד בא עליו צרת יוסף אחר כן צרת שמעון אחר
 כן צרת בנימין וכן הוא אומר לא שלחתי ולא שקמתי ולא נחתי

פירוש לתורת אלהים

(מז) וַיִּקְחוּ אֹנֵן וַיִּי הָאֲבָעֵן גִּינוֹמֵן דִּי מִתְּהַה וּמִשְׁנֵה אֹנֵן
 מֵאֲפֶלֶר גְּעֵלְט הָאֲבָן זַי גִּינוֹמֵן אִין וַיִּיעֲרֵר הַעֲנָט וְאֵת
 בְּנֵימִין בְּנֵימִין הָאֲבָן וַיִּיא אֹרֶךְ מִיֵּט גִּיפִירְט נִקְיִמוּ אֹנֵן
 זַי זַעֲנֵעַן אֹרֶךְ גִּישְׁמֵאָעֵעַן אֹנֵן זַי הָאֲבָן גִּינִינְרֵט צו

גְּעֵעֵעַן דְּער פֶּאַרוּמְקֵיִישׁ פֶּאַר דַּעַם מֵאַן (שׂוֹן כִּי) [שׂוֹן כִּי]
 וְשַׁלְחָה עַד זֶה זֶה שְׁקֵעֵעַן שְׁמֵעוֹן מִיֵּט בְּנֵימִין (שׂוֹן כִּי) [שׂוֹן כִּי]
 וַיִּנִּי אֹנֵן אִיךְ אֹנִי וַיִּיא אִיךְ בֵּין פֶּר וְאֶרְפִּין פִּון יוֹסֵף
 אֹנֵן פִּון שְׁמֵעוֹן שְׁבַלְתִּי בֵּין אִיךְ פֶּר וְאֶרְפִּין פִּון בְּנֵימִין:

ספר הישר

וַיִּלֵּךְ אִיר אֹז פֶּאָן צוֹס לֵאנֵד מִצְרַיִם אִיבֵר אִיִּיעֵר בְּרִדְדֵער. יוֹסֵף
 זאָגט וַיִּי אִיר צו זַי מִיֵּט דַּעַם וְעַל אִיךְ וַיִּקְסוּ אִין אִיר זַעֲנֵט עֲרִילְכֵע
 מֵעֲנִשְׁלֵען אִין אִיר וְעַל שְׁקֵעַן אִיִּיכֶם פִּון אִיִּיעֵר עַד זֶה זַעֲנֵט בְּעֵנֵעַן דַּעַם
 וַיִּנְקִטָן בְּרִדְדֵער אִיִּיעֵר צו מִיֵּט אִין אִיר וְעַל אֹז פֶּאָן וְעַל אִיךְ

גִּין אֹנֵן יוֹסֵף הֵט וַיִּיעֵר צו זַי גְּעֵאָגֵט דַּס אִין אִמֵּת נִס אִיךְ זאָג
 אִין אִיר זַעֲנֵט אֹלֵט שְׁעֵתְהֵעַם אֹנֵן אִיר וַיִּלֵּךְ צוֹרִיקֵו דִּי מֵעֲנִשְׁלֵעַן
 פִּון דַּעַם לֵאנֵד מִצְרַיִם דִּעַן אִיךְ תֵּאב גִּיחֵיעֵר אִין צוֹנִי מֵעֲנִשְׁלֵעַן
 פִּון אִיִּיעֵר הָאֲבָן הַרִיב גְּעֵאָמֵקֵט שְׁסֵם אִיִּיעֵר שְׁוֹעֵקְטֵער אִיִּיעֵר

הַעֲרָה יו גמרא ואם [תנינה י"ב] ונתן הקב"ה האם בשאפין די וועלט אין נאר בשאפין גיווארין אין שטיקל עד [דער ארם פון קשר
 קדשים, דאס איז דער אבן שתייה] און נאכדעם האט די וועלט זיך געברייטערט אין אלע זייטן ביז הקב"ה האט זיגאט גענוג:

בית יוסף ויאמרו על דבר הכסף
 השב באמת חתינו בתחלה אנחנו
 מובאים להתגלל עלינו ולהתנפל
 עלינו ולקחת אתנו לעבדים ואת
 חמרינו: יש ויגשו אל האיש אשר
 על בית יוסף וידברו אליו פתח
 הבות: כן יאמרו בי אדני ירד ירדנו

אתערו לבית יוסף ויאמרו
 על עסק פספא דאתורב
 פטונונא בקדמיא
 אנחנא מפתעין
 לאתרבר באעלנא
 ולאסתקפא עלנא וליממני
 יתנא לעבדין ולמדבר
 ית חמרינא: יש וקריבו
 לות גברא די ממנא על
 בית יוסף ויגשו עמה
 בתרע ביתא: כ ויאמרו
 פבעו רבויי מיתת
 רש"י

רשב"ם (יש) וידברו אליו פתח הבית. קודם שנכנסו:

בית יהודה

ויום קומען קייפנען תבואה נעכטיגן ניש ביי יוסף אין שטוב
 (כי אם בפנידקאות שבעיר) נאר אין די גאסט הייזער וואס
 אין שטאט נעכטיגען זיי, דריבער האבן זיי מורא געהאט
 (ויאמרו) זיי האבן געזאגט (שאין זה אלא לאסתפס אה משמר)
 מען מיינט נאר ווייז פון שטוב וועט מען אונז גרינג אריין
 געבן אין תפוסה, דריבער אנהענו מובאים אים תוך הבית תוך
 ווערן מיר געברענגט אין די שטוב, (להתגלל) מיינט מען
 (להיות מתגלגל, עלינו גזירת הכסף והדיוקה נופלת עלינו) עם
 זאץ אויף אונז ארויפגעקויפערט ווערן דר פריביל פון דעם
 געזש אונ דס זאץ אויף אונז ארויפפארן (וואנקלוס שטרעם
 ויאסתקפא עלנא) אונ ווס דער מרגום טיימשט אסתקפא
 (הוא לשון להתעלל) מיינט מען צו מאכט אפריביל (פריביליטען
 פון בייד טיישט אויך דער מרגום תסקיפי מרין, איז תסקיפי
 טיישט ניש נאך דעם לשון פון סבך ווארום דר לשון פון
 פסוק איז להתפס, ארויף ציפארען (ויהתגלל) שטרעם
 לאתרברכא הוא לשון גזלת תובב) אויף דעם ווארט להתגלל
 מיישט דר מרגום אסתברכא, ויך צוגרייסן, דאס איז פון
 שרוא לשון מלכות) גזרתה מיינט מען מלכות עם איז אויף
 ותקנונים (הוא) בי איז טיישט אויך בעט דוך (בלשון ארמי
 ביא ביא) אויף ארמית איז ביא דער טיישט בעטן: וירוד
 ירדנו. די פריד האבן געזאגט אונז קומען אין מצרים
 קייפן תבואה (ויריחוא לנו) דאס איז ביא אונז אראפדערניג
 קייפן היינז פלעגס אחרים) מיר זענען געוואהנט געווען צו
 שטייען אנדערע טעגשטען (גישיו אנו ציריכס קה) איצט

לשבור כר ללון בבית יוסף כי אם פונדקאות שבעיר.
 וייראו שהין זה אלא לאסתפס אל משמר: אנהנו מובאים.
 אל תוך הבית הזה: להתגלל. להיות מתגלגלת עלינו
 עלולת הכסף ולהושה גזלתנו. וואנקלוס שטרנס
 ולאסתקפא ו עלנא הוא לשון להתעלל כדמתרגמינן עלולת
 דברים תסקיפי מילין. ולא תרגמו אהר לשון המוקרא
 ולהתגלל שטרנס להתברכא ח הוא לשון (קללת יב) גלת
 חזק (גמוס ב) והכז גלחה העלתה שהוא לשון מלכות:
 (כ) בי אדני (ובמות לו סנהדרין סד) לו בעיה ותחננוס
 הוא בלשון ארמי ביא ביא: ירד ירדנו. ירדה מ הוא
 לנו (כ"ר) רגילוס היינו לפרנס אחרים עכשוו אנו גריכוס

גלולת דברים תסקיפי מילין) אויף געזיזות דברים, אפריביל
 דערטישט אפריביל (ולא תרגמו אחר לשון התקרא) דער מרגום
 פסוק איז להתפס. ארויף ציפארען (ויהתגלל) שטרעם
 מיישט דר מרגום אסתברכא, ויך צוגרייסן, דאס איז פון
 שרוא לשון מלכות) גזרתה מיינט מען מלכות עם איז אויף
 ותקנונים (הוא) בי איז טיישט אויך בעט דוך (בלשון ארמי
 ביא ביא) אויף ארמית איז ביא דער טיישט בעטן: וירוד
 ירדנו. די פריד האבן געזאגט אונז קומען אין מצרים
 קייפן תבואה (ויריחוא לנו) דאס איז ביא אונז אראפדערניג
 קייפן היינז פלעגס אחרים) מיר זענען געוואהנט געווען צו
 שטייען אנדערע טעגשטען (גישיו אנו ציריכס קה) איצט

שפתי חכמים

נופל עליו ולהתפלל אם לא שפירשו לאסתקפא עלנא פי להתגלל
 בשלמא או הוסיף על להתגלל לו גלילת דבר כפשוטו אז הוסיף עליו
 לו להתפלל שפיר אבל עכשיו כלהתגלל הוא לו להתברכא לו להתגלל
 לו עלולת דברים מהש"ס: מ דייק מודכתיס כפל לו אבל לא דייק

בחתלת טעה שפתי כדאמרין גמ' דשפת: ז ר"ל על ולהתפלל מרגום
 כן: ח להתברכא פירוש לשון אדנות וקשה והלא זה נגד פירוש ועוד
 לנה מרגום לאסתקפא שלא אחר לשון המוקרא. וי"ל שמתלה פירש
 על להתגלל להתברכא שהוא אחר לשון המוקרא גלת הוסיף ואל לא

פירוש לתורת אלהים

וייא האבן גינעהנט צו דעם מאן וואס הט גיהאמ
 צוא שאפען איבער דעם הוון פון יוסף ויברדו אונ
 זייא האבן גירעט צו אים און דער מיר פון דער
 שטוב: (כ) ויאמרו אונ זייא האבען גינאנט מיר
 בעמן דיה מין האר ירוד גירעהן וירדנו מיר האבען
 גיניררמ צום ערשטן צו קלפן עמן ווארג (מיו ש"י):

יוסף אין שטוב ויאמרו אונ זיי האבין גינאנט צו ליב
 דס געקט ווס איז אום גינערט אין איינרע זעק צום
 ערשטן ווערין מיר גיבראכט להתגלל עלינו ארוף צו
 ווארפען אוף אונז ולהתגלל עלינו אונ ארוף צו פארן
 אוף אונז ולקחת אונ צו עקמן אונז פאר קעקט ואת
 אונ צוא נעמען אונזרע איינזען: (יט) ויגמן אונ

הישר

אין מנשה ויגיש נעקרום דר צאין איז מנשה אף גשמאן אונ
 הם מישן פוסם דר כנאנט אין יען איבער דעם ריגן פון שמעון
 איז שמעון געשילט גינארן אונ מנשה הם גבגבן שאעין אונ הם
 אים גיבראכט אין דר מנשה אונ אלע קרידער פון גיבן האבן ויך
 פי וואונדערט אף דר גבירה פון מנשה הם שמעון גינאנט צו
 ויגב פריד דס שטאנן שיינס פון אונזר פאטערס הו געניד.

דס פנים אונ איז אריין געקומן צו זיי אונ הם געקריסען מען זאל
 געבן שמעון אין דר תפס אריין אונ די גבירים האבן געזיילט
 אונ האבן אן געניגן שמעון דר ביי הם שמעון אנטשערי גיטאן
 הם מען די גבירים אין פיל גאסן זען די וויציג גבורים אנטפארן
 געווארן איז מער ניש געבליבען איז שטוב נאר יוסף מיט זיין
 ויגב מנשה אונ ויי מנשה הם דעקווען די גבירה פון שמעון הם

בַּתְּחִלָּה לְשֹׁפְר־אֶכְלִ: כֹּא וַיְהִי כִּי-
 בָּאנוּ אֶל־הַמְּלוֹן וַנִּפְתַּח אֶת־
 אַמְתַּחֲתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי
 אַמְתַּחֲתוֹ כֶסֶפְנוּ בַּמִּשְׁקָלוֹ וַנִּשָּׁב
 אֹתוֹ בִּידֵנוּ: כִּד וַכֶּסֶף אַחַר הוֹרְדֵנוּ
 בִּידֵנוּ לְשֹׁפְר־אֶכְלִ לֹא יִדְעֵנוּ מִי־שֵׁם
 כֶּסֶפְנוּ בְּאַמְתַּחֲתֵינוּ: כִּנְיֵאֹמֵר שְׁלוֹם
 לָכֶם אֶל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי
 אֲבוֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם מִטְּמוֹן
 בְּאַמְתַּחֲתֵיכֶם כֶּסֶפְכֶם בְּאֵלֵי
 וַיּוֹצֵא אֱלֹהִים אֶת־שְׁמֵעוֹן: כִּד וַיָּבֵא
 הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף

נִתְחַנֵּא בְּקֶדְמֵי תֵּא
 לְמִזְבֵּן עִיבֹרָא: כֹּא וַהֲנִיחָה
 פִּד אֲתִינֵא לְבֵית מִבְתָּא
 וּפְתַחְתָּא נִתְמַעְנֵנָא וְהָא
 כֶּסֶף גְּבֵר בְּפִוס טוֹעֵנָה
 פִּסְפֵּי נֵא בְּמִתְקָה
 וְאֲתִיבְנָא יִתָּה בִּידְנָא:
 כִּד וַכֶּסֶף אֶחָרָא
 אֹחֲתִינֵא בִּידְנָא לְמִזְבֵּן
 עִיבֹרָא לֹא יִדְעָא מִן
 שְׁוֵי כֶסֶפְנָא בְּמַעְנֵנָא:
 כִּד וַאֲמַר שְׁלָם לְכוּן לֹא
 תִדְחִילוּן אֲלֵהֶכוּן וְאֲלֵהָא
 דְאֲבוֹכוּן יִתֵּב לְכוּן סִימָא
 בְּמַעְנֵיכוּן כֶּסֶפְכוּן אֲתָא
 לְוֹתֵי וְאֲפִיק לְוֹתְהוֹן יִת
 שְׁמֵעוֹן: כִּד וַאֲעִיל בְּבִרָא
 יִת גְּבִרָא לְבֵית יוֹסֵף

רשב"ם

(כג) ואלהי אביכם הכלל היו יודעים שם יוסף

בית יהודה

בִּירְאָן מִיר פִּי דִיר קוֹיָן תְּבִירָא: (כג) וַאֲחֵיכֶם. אִייעֵר
 גֵּאט הט אויך גענעבן אמתקה (בובוקתם) אין אייער זכות
 (קאם אין זכותכם ג'א) און אויב אייער זכות איז נויטיג
 (אליהי אביכם) איז דר גאט פון אייער פאטער (בוכות אביכם
 ג'ה) ל'קם כספון) האט הקב"ה אייך געגעבן די מנהגת אין דעם
 (הבאה אחר הבאה) עס שטייט דאך שוין איין מאהל וואו
 מענטשן ודיא ברודער צו זוכה אין שטוב, זאגט רש"י אז
 פון יוסף (לפי שהיו דוחפים אותו) די ברודער האבען
 ארויסגעשטיסן דעם אלטשטן פון שטוב און וויא זענען מיט
 אים ארויס פון שטוב ונוייל ווי האבען מ'זאג געהאט צו זיין
 ביי יוסף אין שטוב) (עד שדברו אליו פתח תפוח) ביי וויא

רש"י

לך: (כג) אלהיכם. (תנחומא) זכותכם ואם אין זכותכם
 כדאי ואלהי אביכם זכות אביכם נתן לכם מטמון:
 (כד) ויבא האיש. הכאה אחר הכאה לפי שהיו דוחפים אותו

זכות פון אייערע אלטשטן: (כד) ויבא האישו. זאגט רש"י
 פסקו יוד דר אלטשטער פון יוסף'ס שטוב האט געבראכט דיא
 איז געווען, פריער הט דר אלטשטער ווי געבראכט אין שטוב
 ארויסגעשטיסן דעם אלטשטן פון שטוב און וויא זענען מיט
 ביי יוסף אין שטוב) (עד שדברו אליו פתח תפוח) ביי וויא

פירוש לתורת אלהים

זַעק: (כג) ויאמר שלום לכם אונ ער הט ג'זאגט פרידן
 צוא אייך אל תיראו איר ואל'ט אויך ג'ט פירקטען
 אלהיכם אייער גאט ואלהי אביכם אונ דער גאט פון
 אייער פאטער נתן הט ג'געבן אפנהאלטונג אונ אונ אין
 אייער זעק כספכם אונ געלט אין ג'קומן צו כיר
 ויוצא אונ ער הט צו ווי ארויסגעפירט וייער ברודר
 שמעון: (כד) ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף אינ
 דר מאן הט אריינגעפירט די מענטשן אין שטוב
 צו יוסף ונתן אונ ער האט ג'געבן וואסער אונ וויא

(כא) ויהי כי באנו אל המלון אונ עם איז ג'ווען אז מיר
 זענן ג'קומען צו דעם הארבערדיג נפתחה אונ מיר
 האבן ג'געט אונזרע זעק ונתה איז דם געלט פון
 אימליקען מאן אין דער געפענונג פון זיין זאק כספני
 אונזר געלט מיט זיין וואג געש אונ מיר האבן אים
 אום ג'קערט אייגענהאנדיג: (כב) ויכסף אחר אונ
 אונזר געלט האבן מיר ג'מאכט אין אונזרע
 הענט לשפר אוכל צו קופען זעסען לא מיר ווייסען ג'ט
 נוער עם הט אריינגעלייגט אונזר געלט אין אונזרי

ספר

הארבערדיג הט לוי אף געפנט זיין זאק הט ער געפונן אין זאק
 דם געלט ווס זיי האבן אפ ג'וואונן צו יוסף פאן קארני. און וויא
 אלע האבן זיך וייער דר שראקן אונ האבן געזאגט און דם נים
 גאט הט צו אונ געזאן אונ אונזר געט פון אין מצרים אף
 אונן מאכן ג'זיסע ב'זענען אונ ווי זיי זענן געקומן צו דעם פאס
 איז דר פאטער ארום געזאגן זענען זיי הט ער געט און זיין

און דר זאך הט יוסף ג'מאכט פון זאל אן שטייען וייערע זעק מיט
 קארני אונ דם געלט פאכן קארני ואל טען איר אריין לייגען אין
 זייערע זעק אונ מען זאל ווי מיט געבען שפיון אויפן וועג אונ יוסף
 הט זיי אן געזאגט למען השם אז איר זאלט מיט ברענגען אייער
 יונגסטען ברודר צו מיר. אונ זען דר זאך אונזען ג'מאכט צום
 זאגן פנען צו וייער פאטער. און ווי זיי זענען געקומן אף אין

וַיִּתֵּן מִים וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן
 מִסְפָּא לְחִמְרֵיהֶם: כה וַיְכַיֵּנוּ אֶת־
 הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בְּצִבְרֵי־
 כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׂם יֹאכְלוּ לָחֶם:
 כו וַיָּבֵא יוֹסֵף הַבֵּיתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־
 הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בָּיָדָם הַבֵּיתָה
 וַיִּשְׁתַּחֲוֶי־לוֹ אַרְצָה: כז וַיִּשְׂאֵל לָהֶם
 לְשִׁלּוֹם וַיֹּאמֶר הַשְּׁלוֹם אֲבִיכֶם הֲיֵקָן
 אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם הַעוֹדְנֵנוּ חַי: כח וַיֹּאמְרוּ
 שְׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאֵבְנֵי עוֹדְנֵנוּ חַי

וַיִּתֵּב מִיָּא וַאֲסַחוּ רַגְלֵיהוֹן
 וַיִּתֵּב בְּסִתָּא לְחִמְרֵיהוֹן:
 כה וַאֲתִקְוֵנוּ יַת הַקְּרִבְתָּא
 עַד דְּעֵל יוֹסֵף בְּשִׁירֻתָּא
 אֲרִי שְׁמַעוּ אֲרִי תַמְן
 יִיבְלֹן לְחִמָּא: כו וַעֲלֵ
 יוֹסֵף לְבֵיתָא וַאֲוִתֵּיאוּ
 לָהּ יַת תְּקִרְבְּתָא דִּי
 בִּידֵיהוֹן לְבֵיתָא וּסְגִידוּ
 לָהּ לְאַרְעָא: כז וַיִּשְׂאֵל
 לְהוֹן לְשִׁשָּׁם וַאֲמַר הַשְּׁלָם
 אֲבִוְכוֹן סְבָא דִּי אָמַרְתוּן
 הַעַד כְּעוּ קָיָם: כח וַאֲמַרוּ
 שְׁלָם לְעַבְדְּךָ לְאֲבִוְנָא
 עַד כְּעוּ קָיָם וַכְּרַעוּ

רש"ם
 (כה) ויכנו את המנחה . כי בדרך משקם
 הוכחש ופי' הפירות :

רש"י

חוק עד שדברו אליו פתח הכית ומסאמר להם שלום לכם
 כנשכו וכלו אחריו: (כה) ויכינו . הזמינו עמרוהו ככלום
 לאיס: (כו) הבייתה . מפרוודור לטרקלון (נראה דיוקן דרש"י
 מהכיתה בתראה ויבואו לו את המנחה אשר בידם הכיתה
 דק"ל הלא כבר הובאו ביתו של יוסף חלא ע"כ ל"ל מפרוודור
 (הזמינו) ויי האבן די מתנה צונקערייט וקטריהו פלגים נאים .
 האבן געבראכט: (כו) ויביתיה . האמר רש"י ויבא זענען דאך
 שוין גרוען מיט די מתנה אין שטוב פיי יוסף, צו נוס
 שטייט נאך אמארה ויי האבנען געבראכט די מתנה אין שטוב
 צוא יוסף, נאר מען מיינט (מפרוודור לשרקלון) פריער
 איז געשטאנען דיא מתנה אין אפאראכטערע שטוב איצט
 האבן ויי אוינגערראגן דיא מתנה צו יוסף אין זאאל:

האבן גערעט מיט דעם ארצטין אויסער די שטוב לעבן די
 טיר פון שטוב (ומשאמר להם שלום לכם) ויבא דר אלצטער
 קט געזאגט צו ויי עם איז ארצין מיט פרייען, יוסף האט
 צו אייך נאר קיין פנינה (נמשכו ובאו אחריו) האבן ויי יוד
 געצויגען דאך דעם ארצטין אונ זענן נאך אמארה אריין
 געקומען צו יוסף אין שטוב: (כה) ויכינו . מיינט מען
 ויי האבן געשטעלט שיינע פלגים ארום די פרוקטן וואס ויבא
 האבן געבראכט: (כו) ויביתיה . האמר רש"י ויבא זענען דאך
 שוין גרוען מיט די מתנה אין שטוב פיי יוסף, צו נוס
 שטייט נאך אמארה ויי האבנען געבראכט די מתנה אין שטוב
 צוא יוסף, נאר מען מיינט (מפרוודור לשרקלון) פריער
 איז געשטאנען דיא מתנה אין אפאראכטערע שטוב איצט
 האבן ויי אוינגערראגן דיא מתנה צו יוסף אין זאאל:

דעת וקנים מבעלי התוספות

(כו) השלום אביכם חוקן אשר אמרתם העודנו חי . הוא היה שואל מיצחק וקנו והם השיבו לו מעיקב לעבדך לאבינו עודנו
 חי . אבל יצחק אינו חי ולא רצו להשיבו בכפישותו יצחק מת שאין משיבו עליו הקלקלה כמו שזכרנו בריש פסחים איינו
 קיים אימא קיימת :

פירוש לתורת אלהים

האבן גינוואשן וייערי פיס ונחן אונ ער הט גיגעבין
 פיימער קש צו וייערי אוינגל: (כה) ויכינו את המנחה אונ
 זיי האבען אן גברייט די מתנה ביז יוסף נועט קושן
 אין מייסן מאג פיי שמעו פיי שם יאכלו להם ווארום ויבא
 האבען גייערעט ויבא נועלען דארטן עסין מיטאג:
 (כו) ויבא יוסף תביתא אונ יוסף איז דר נאך גיקושן אין
 שטוב ויבאו אונ ויי האבען גיבראכט צו אים דיא

ספר הישר

מיט אייך קושן קארין ענטפערט איר אז דר שני למלך הט אים
 געבינדן אונ הט אים אין דר תפיסת אריין גינעצט אונ אצינד
 וילם איר נאך זעכטן בנמיסן כרי איר זאלם אים אויך פייסען
 אונ איר נועם מאכען גינדערין פון גינזקייט אין גריב אריין
 איבער בנמיסן אונ יוסף אונ אצינד זאג אויך אז מיינ וון בנמיסן
 נועם גיט גיין מיט אייך דען זיין ברודר אונ געשטארבן אונ ער
 איז אריין מיר אויך געבליבען אונ אז ער נועם גיין מיט אייך
 נועם ויך אים אויך מקטעפין אז ויי צו זיין ברודר הט ויך גשטארבן
 אונ ראוין הט נגאמט צום פאפער גיב אויך מיר בנמיסן אוב אויך
 וועל

**וַיִּקְרְאוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: כִּי וַיִּשְׂאֵל עֵינָיו וַיֵּרָא
 אֶת־בְּנֵי־מִין אֲחִיו כְּבָר־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר
 הֲיֵהָ אֶחְיֶיכֶם הֲקָמְנוּ אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם
 אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַדְךָ בְּנֵי: שְׁבִיעִי
 לַוַיִּמְתֵּר יוֹסֵף וַיִּסָּף כִּי־נִכְמְדוּ־רַחֲמָיו אֶל־**

וַיִּקְרְאוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: כִּי וַיִּשְׂאֵל עֵינָיו וַיֵּרָא
 אֶת־בְּנֵי־מִין אֲחִיו כְּבָר־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר
 הֲיֵהָ אֶחְיֶיכֶם הֲקָמְנוּ אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם
 אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַדְךָ בְּנֵי: שְׁבִיעִי
 לַוַיִּמְתֵּר יוֹסֵף וַיִּסָּף כִּי־נִכְמְדוּ־רַחֲמָיו אֶל־

בעל הטורים

(כט) יחד בני. כי בנים' הכל אודך חנון סודך לקול ועקר. וכו' שם מודתם שאלו כמות בנים יש לך ומה בנים ואלו שאלו קרא בנותם
 בית הודא רש"י

לטרקלין ודו"ק: (כח) ויקרו וישתחוו. על שאלת שלום.
 קודה כפיפת קדקד י השתחוותה ומשתחו לחרק: (כט) אלהים
 יחדך בני. כשאר שבטים שמענו חנונה אשר חקן אלהים את
 עבדך ובטומן עדיון לא מלך לךך בדרכו יוסף כמתינו: (ל) כי
 נכמדר רחמיו. שאלו יש לך חם מלס אמר לו את הים לי
 וזני יודע היכי הוא יש לך בנים ח"ל יש לי פברה ח"ל ומה
 שנס אמר לו כל: וכבר וגו' אמר לו מה טיבן של שנות
 הללו ח"ל כלום על סם אחי והלכות אשר מלאוהו שלע
 שכלע בין אלוות. כבר נהיה עומד לחמי. ביכל ששאלו
 אל. גרף כחתייר שבכסניא. ובעור להיה נשים ביתר.
 אחי ורשף אחי היה ורשפי היה. מפיש מפי אחי לחד.
 וחסים שלל רחם חופשי ולא רחמי חמי חופשו. וארר
 שירד לבין האמות כדליתא בנס' סוטה מיד נכמרו רחמיו:

(כח) ויקרו וישתחוו. (על שאלת שלום) וי האבן בעדאנט
 צו יוסף, אויף דעם פריינדליכען אויפגעמינג ווס ער האט
 זיי אויפגענוקען און ער קט פיי זיי געקענט אויף זייער
 פרייען. און אויף זייער פאטערס פרייען (הנה פייפת
 קדקד) קודה מיינט מען אראפגעבייגן דעם קאפ (השתחויה
 משמח לארץ) בוקין זיך מיינט מען זיך מייגן אויפגעצייגן
 אין גאנצען אויף די ערד: (כט) ואלו חס חסדו בניו. זאגט
 רש"י (בשאר שבטים שמינו חסדו) ביי אונדערע שבטים
 האבן מיר געהערט זיי זענען געבענדישט מיט חן,
 ווי עס שטייט אין פסוק אשר חן אלהים את עבדך, געקב
 קט געזאגט צו עזר דם זענן מיינע קינדער ווס הקב"ה קט
 זיי געגעבן מיט חן צו זיין קענעט ויגלייבן זיין לא גיב
 און געמאכט איו בנמיון נאך גוט געזען געבארן. איו אוח
 אים נאך גוט זאגט געזאגן דר נארוש חן (לךך פריו יוסף
 פתניה) דריבער האט יוסף אים געבענדישט מיט חן: (ל) ופי
 געזענט פיי בנמיון דו האקט אברודר זיין מוסר (אמר לו) האט
 איה קאב געהאט אברודר נאך איה גויס חן זיי גר איו (יש לך
 בנים) יוסף האט גערענט צו יוסף (אח חת לי ואני יודע מיון
 האט) לו יש לי עשרה) האט בנמיון געזאגט איה האב ציעהן זעהן
 איו זייערע געמען (אמר לו) האט בנמיון געזאגט צו יוסף
 זייערע געמען זענן פלע, פבר, און נויטער (אמר לו) יוסף
 קט געזאגט צו בנמיון (מה סיבן של שמית הלו) וואס זענען
 די געמען (אמר לו) קט בנמיון געזאגט צו יוסף (בנים על שם
 אחי והקדו אשר מצאחה) דו זענען מיין ברודר און זענען
 זייער צוית וואס אים קט געזאגט, איו זעהן הייסט פלע
 בן האבות) ווייל ער איו אוינגעשלינגען געווארן צווישען
 דער דרשער הייסט אשכנזי (שם) ווייל הקב"ה האט אים
 געזאגט, דער פערשער הייסט גרא (שם באקמנה) ווייל ער
 וואהנט אין פרעמדע לענדער וכן אוחא בנמרא סוטה לו ע"ב "שגר" ויא "שנתגידו", דער
 פינפטער הייסט נעמן (שם) געזען געזען געזען געזען
 זייער אונגענעם און גוט, דער זעקסטער הייסט אחי, דער
 זיבעטער הייסט ראש, ווייל אחי חת וראשי חת) ער איו
 געזען מיין ברודר און מיין אצטער, דער אקטער הייסט
 מופים (מפי אחי לחד) ווייל ער האט געלערנט פון מיין
 פאטער, דער ניינטער הייסט חופים (שם) קאה חופתי ולא
 קיאתי אני חופתי) ווייל ער קט גוט געזען מיין חופה און
 איה האב גוט געזען זיין חופה, דר צעהנטער הייסט ארר
 (שם) לבין האבות) ווייל ער האט געזענערט צווישען דוא
 פעלקער (בדאיחא בבסכת סיסח) וויא עס שטייט אין דוא גמרא
 באלד וויא יוסף קט די ווערשער

שפתי חכמים

מלכותו כי יודע ולא לי הליכה כדפי על רדו שמה ע"ש ואש"נ דדכרה
 פירוש לתורת אלהים

קט געזאגט איו עס אויפער קלריער פרוודר ווס איר
 האט מיר געזאגט ויאמר און ער האט געזאגט גאט
 ואל דיה לייט זעלדיגען מיין זעהן (שם) ווייל:
 (ל) ויפטר יוסף פי בנמיון רחמיו אל אחיו און יוסף האט

גוקדי און ויאי האקען זיך גיגייקט און האקען זיך
 גיבנקט: (כט) וישא עינו וירא את בנמיון אחיו און ער
 קט אוח גיהודן וזייע אונן און ער קט דערזעהן זיין
 ברודר בנמיון פן אט זיין מוכשערס וון ויאקר און ער

ספר הישר

אוס געזאגט זענען זיי געווארען דינגערע זענען געקוקטן דם האו
 געזינד פון יעקב און דם קליין געזינד צו יעקב און האבען אים
 גרינגיקט און האבען געזאגט צו אים גיב אונז עטין פאר וואס
 זאגן מיר ששארן פו דייע אונן און ווי יעקב געהערט די
 בייד פון די קליינע קינדער קט ער געזיינט איו גרוס געזיין
 און

וועל גיס אפ געזען בנמיון צו דיר ואלסטו שייטן מיינע צוויי
 זון, און דר הניך איו געווארן אלע קאל גרעסר און אלע מענטשן
 פון דעם לאנד קענען פלעגן גיין אין מצרים לרפין ארצין און
 דר קאריו ווס די קינדער פון יעקב האבן געבראנגט פון מצרים קט
 גידיקעם צוויי חידשים מיט עטלעכע סעג און ווי דר קאריו איו

אֲחֹהִי וַיִּבְקֶשׁ לְבָבוֹת וַיִּבְאֵה הַחֲדָרָה
 וַיִּבְדֵּל שָׂמָּה: לֹא וַיִּרְחֹץ פָּנָיו וַיֵּצֵא
 וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שִׁימוּ לָחֶם:
 לֵב וַיִּשְׁימוּ לוֹ לֶבֶדוּ וְלָחֶם לְבָבָם
 וְלַמְצָרִים הַלְּמָלִים אֶתֹו לְבָבָם כִּי
 לֹא יוֹכְלוּן הַמְצָרִים לַאֲכֹל אֶת־

אֲחֹהִי וַיִּבְקֶשׁ לְבָבוֹת
 וַיִּבְדֵּל שָׂמָּה: לֹא וַיִּרְחֹץ
 פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפֵּק
 וַיֹּאמֶר שִׁימוּ לָחֶם:
 לֵב וַיִּשְׁימוּ לוֹ לֶבֶדוּ
 וְלָחֶם לְבָבָם וְלַמְצָרִים
 הַלְּמָלִים אֶתֹו לְבָבָם
 כִּי לֹא יוֹכְלוּן הַמְצָרִים
 לַאֲכֹל אֶת־

בעל המורים

ע"ש ספרות שפרשו לחלו וחסו לקול זעק שאל סבוק מוטער על אהו מוד נמורו רמחו ואל' אלחס יתקד מי: (ל) ותאפק: ב' בוס"ס
 סבל ודודק ותאפק סתו וכל אל בוס"ס. ע"ש סבל תהלה לער וכו"ס שמהה כסודועס ססוס יוסף ק"ף תהס תהלה לער וכו"ס שמהה וססון

בית הודא

געהקרט אוי דער הויפט אונ געשטארקט געווארען זיינע
 רחמנות אויף פנמיין: ונקמרו: מיינט מען (נתחממו) ווי
 גענו דערהויפט געווארן וקלשען משה על הפסוק של ויתום
 אין משינות ששייט פומר של ויתום, ווען מען געמט אראפ
 די איינפירדן פון פנים מיינט מען אריין פיל איינפירדן און
 אפילו ווערן די איינפירדן דערהויפט, זענן ווי גוט צום עסן
 בשב"א) אוח אראמישוו שפראכע זאגט דוא גמרא משום מקמר
 פסוק ששייט ערנעו פמנור נקמרו) מיינט מען נתחממו,
 אונגער היט אוי דערהויפט געווארן ווי אהויבן (ונקממו)
 געקנישעט געווארן מיט פאלדן פון די היט מיר זענען
 (נקממו) אזוי אוי די נאטאר פון געדער היט אזוי נוערט
 דערשטישט (תאפק) ער אוי געשטארקט געווארען (והוא רש"ו)
 ומירת אפקים רפה) דעם גארטיל פון די שטארקע הט ער

רש"י

נכמרו. נתחממו וכלסון מנהי על הכוונה של
 זיתים וכלסון רחמי (פסחים נ"א) משום נוכמור כשרל ובמקרה
 עורנו כמנור נכמרו נתחממו ונקממו קמטים קמטים מפני
 זלשנות רעב. כן דרך כל עור כמתחממן רחמי קמט
 ותכסוף: (ל) וירחאפק. נתחמן והוא ל' רחוב יב) ומנהי

פירוש לתורת אהלים
 גינאירלט ווארונם עם אוי געווארען דער נועקט זיין
 אוי ער הט גינאנגט גיט ברוש צום מיטש: (ל) וישמו
 לו לבדו אוי וזיא האבן געווארען דערלאנגט באוונדער
 ולחם לבבם אוי וזיא באוונדער למצרים אוי ער די מצרים
 ווס וזיא האבן געגעסן מיט אים האבן וזיא דערלאנגט

מיטלייד צו זיין ברודער ובעש לבבל אוי ער האט
 געוואלט וויינן וביא אוי ער גקומן און צימער אריין
 אוי ער האט דארט געוויינט: (ל) וירחץ פניו ויצא
 אוי ער הט געוואשן זיין געזיכט אוי ער אוי ארום

ספר הישר

היטן פנמיין איזין וועג אוי וזיא וזיא גיט אפ שידו פון אים
 איזין וועג אוי אויך אין מצרים אוי בעקט אוי אוי געשטאן אוי
 האט צו שפרייט זיינע הענט פון צום הפכה צו סאן אוי האט
 געזאגט גאט מיין גאט צו ביסם דער גאט פון הימל אוי סאן
 דער ערד גינעקן דס ובערהייט ווס דס האטם פאר ובעקט צו
 מין געקס פאשר אפריקס אוי אויך צו מיין פאשר יצחק אז דר
 זאקסם סאן גינאר צו מיינע קינדער אוי זאקסם וזיא גיט איבער
 געשפערן פון די הענט פון די מצרים גאט מאו דס פון ווענען
 זיין דר פארענקייט אוי וזיא וזיא מצרים פון די מצרים אוי אויך דס
 הוה גינאר פון בעקט האבן אויך אויך געווארן וזיא געווארן צו גאט
 אוי האבן געוויינט אוי געשרייען גאט זאא מצרי זיין ווייער
 זאקסם פון מצרים פון געקט אוי געקט אוי געקט אוי געקט
 ברויף צום שני למה פון מצרים אוי הט גינעקן צו ודקה מיט
 זיינע ברודר: און דעם ברויף איז אוי געשטאנען געשרייען פון
 מיר זיין געקט בעקט דר וזיא יצחק פון מיין פאשר יצחק אוי דר
 וזיא פון אפריקס געברוי שרייב אויך צו דעם בארימטן שטיש ווס ער
 אוי שפארק אוי מצריס אוי קלוג דעם שני למען שריד אוי זענן
 אוי דער האר ווייסט אז דער הויגער הט געברוי געשטארקט אויך
 לאנד פנען האט אויך געשקט מיינע קינדער וזיא זאקס זיין קינען
 קארן אוי מצרים אוי אויך פון געברוי און זאקס אוי קען זיין גאר גיט
 געקן מיט מיינע זאגען אוי אויך זיין זאקס סאן אויך מיין וזיא ווס

אוי הט וזיא געקט דר פארעקט אויך וזיא הט בעקט געווארן וזיא
 געקט קינדער זענן וזיא געווארן אוי האבן דר געקט פאר אים
 הט בעקט צו וזיא געזאגט זעקס איר דען גיט דר קל ינע קינדער
 וויינן אוי זענן געגענע אוי פון ווס איר גיט קלון קארן
 הט ודקה געקעקטם אוי געזאגט צום פאשר וועסער שיקן מיט
 אויך זיין וזיא פנמיין וזיא מיר גיין אין מצרים גאך קארן אוי
 אויך וזיא געקט מיט שיקען מיט אויך זיין וזיא פנמיין ווייען אוי
 גיט זיין אויך מצרים דר שני למה פון אויך זיין געזאגט אז
 מיר זאקס גיט קען זיין אים, אוי אענדט ליבר פאשר שיק מיט
 אויך ברודר פנמיין וועלען מיר זיין אויך מצרים גאך קארן צו
 אפריקערינג אוי מיר וועלן גיט אוי שפארקן פון גרוס הויגער
 אוי בעקט הט ברויף צו זיין געקט אויך וועל מיר פון ובעקט
 אין גאט ער וועט אויך מצרי זיין אוי גאט וועט אויך געבן זון
 אוי די איזן פון דעם שני למה אוי אויך ביי אלע זיינע מענשען
 אוי אענדט שטייט אויך און געקט אפריקס ווס עם געפוינט וזיא
 אוי זאקס פון געקט צו זיין געקט אויך אויך אפריקערינג גאט זאא
 אויך געבן צו זיין דער פארענקייט פאר אים אוי ער זאא מיט
 אויך שיקן פנמיין מיט שטישן אויך ברודר אוי די קינדער פון
 בעקט זענן אויך געשטאנען אויך האבן גענעפן ווער ברודער פנמיין
 אויך פון דעם געקטן געווען פון דעם לאנד פנען אוי אויך פון
 וועקט אוי בעקט הט זיין געזאגט צו זיינע קינדער וזיא זאקס אפ

מַשָּׂאת בְּנִימָן מִמִּשְׂאֵת כָּלֶם חָמֵשׁ
 יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ: מִד ׀ וַיֵּצֵאוּ
 אֶת־אִשְׁרָעַל עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מִלֵּא
 אֶת־אֲמַתְחַת הָאֲנָשִׁים אֲכַל כִּי־אִשְׁרָעַל
 וַיִּכְלֹן שָׂאת וְשִׁים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי
 אֲמַתְחַתוֹ: כִּי־וַאֲת־גְּבִיעֵי גְבִיעֵהֶם־כֶּסֶף
 תִּשִׂים בְּפִי אֲמַתְחַת הַקָּטָן וַאֲת־
 כֶּסֶף־שְׁכָרוֹ וַיַּעַשׂ כַּדְּבָר יוֹסֵף אֲשֶׁר

דבנימן מחלמי דכלהון
 חמשה חלקין ושתיו
 ודריאו עמה: * ופקוד
 ית די מנא על ביתה
 למימר מלי ית מועני
 גבריא עיבורא פמא די
 יכרין למטלי ושוי כסף
 גבר בפום מוענה:
 * וית קידי קידיא
 דכספא תשוי בפום
 מוענא דוערא וית כסף
 ובינהי ועבד פפתנמא

תולדות אהרן
 ושמעון ושכר שם קט:

רש"י

עס אחיו ומשאת יוסף ומסכה ומסכה ואפרים: וישכרו
 עמו. (כ"ר) ומיום ומכרוהו לא שתי יין ולא הוא סתה
 יין וחיתו היום שתי: (ב) גביע. כוס חרוך כ וקורין לו
 הוא שמה בין פון דעם טאג ווס די ברודר מאן אים
 קיין טיין געשרונקן יאחתי היום שתי) אונ דעם טאג האבען

שפתי חכמים

לעל ושהתו אפיס אלה: כ דיקי ומלתיכי גביעי גביעי כ"ס משמע

פירוש לתורת אלהים

וויפל זיי וועלן קענן טראגען ושים אונ דו וואקסט
 אריינלייגען דאס געלט פון איטליקען מאן אין
 דער עפענונג פון זיין נאק: (ב) ואת גביעי אונ מיין
 בעבר גביעי דעם וילפערקעם בעבער ואלסטו אריין
 לייגען אין דעם עפענונג פון דעם קלענערניס
 נאק ואת אונ דאס געלט פון זיין קופונג ואלסטו
 אויך אריין לייגען ונשש אונ ער הט גיטאן אזוי

גיטראגן חלקים פון פר אים צו זיין ותרבי אונ עם
 איי וימערט גיטראען דאס חלק פון בגימין
 פון זייערי מתנות פינעף חלקים [ש"ו כ"א]
 אונ זיי האבן גיטראען אונ גשיבערקה מיט אים [ש"ו]:
 (א) ויצא אש אשר על ביתו למד אונ ער הט גיטאמין
 דעם מאן ווס האט צו זשאפין איבער זיין הוו פלא
 דר פיל די נעק פון די עפענוגען מיט עסין ווארג

הישר

געביקט צו אים אונ דר נאך האב זיי איבעגעגען די מתנה נים זיי
 האבן געבראכט פון דעם פאטער אונ יוסף הט געזאגט צו זיי איז
 פר ד צו אייגע קינד איז פריד צו אייגר פאטער האבן זיי אים
 גיענפערט עם איז אלדונג אין פריד. אונ יהודה הט ארום געגן
 די בריה אונ דעם געזען צו יוסף אין דר האנט אונ יוסף הט אויפ
 געזיגט די בריה הט ער דער קינט: אז דס פכת איז פון זיין
 פאטער אונ יוסף הט זיך גיש געקומט אוף האלש אונ אין גאנג
 אין אחר אונ דעם געזען יתם ארום געווען אונ בגימין הט געזען
 צו יוסף אונ יוסף הט ארום געזען זיין האנט אוף בגימין
 קאפ אונ יוסף הט געזען יתם אונ יאך דר זים ועליגען אונ יוסף
 הט געזאגט מען זאל לייגען ברוש צום ט. ש. אונ יוסף הט
 געזאמלט אבער אין דר האנט ווס ער הט מיט דעם געשרוקן
 אונ דר בעבער איז געווען פון וילפער אונ עם איז געווען אייז
 גינעגט אין דעם בעבער זעכער מי גרע שטיינדלעך אונ יוסף הט
 איין נען געזאגט מיין בעבער אין זיין האנט בשעת זיי האבן דעם
 גינעגט עסין אונ יוסף הט געזאגט צו די ברודר אויך ווייס וואל
 מיט דעם בעבער ווער ער איז צווישען אף אבער: אונ ראובן
 איז דער גבר ר אונ שטייען אונ קוי אונ יהודה אונ וישלח אונ
 זכרון וענן פון איין מיטער הם יוסף זיי געזעט זיי זיי גע
 געבארען געווארען. אונ אז אף אבער זיי זיי זענן געבארען

כעס אף דר זיין נאל אים קיין עלקעסן פון אונ וואקסט אים
 אפ שיקן מיט זייער ברודר צו מיר מיט פריד. אונ דר פר וועט
 גאט זיין גד לה אונ כבוד פר גרעסערין אונ אריכת ימים וברכה
 לברד כבודו זייער ברודר בגימין אונ אף די מתנה אונ זיין
 אונ האבן געזען זייער ברודר בגימין אונ אף די מתנה אונ זיין
 געזאגן צו מיר אונ זיי זייען געקומט אין מירם זענע זיי
 געזאגט צום שני כסף אונ האבן זיך גישטעלט פר אים. אונ זיי
 יוסף הט זיי דר ווען מיט זיין ברודר בגימין האט ער זיי געגעבן
 ש"ו אונ הט געזאגט מען זאל מאכן אקאל צו ס אונ עם א ז
 געווען מיטאן צייט הט יוסף געשיקט מען זאל ברענגן פר אים
 בגימין. האבן די מענטשן ווס זענען געווען איז שטוב ביי יוסף
 דר זיילט אז עקב'ס ברודר האבן אפ געגעבן זיך געלד ווס זיין
 האבן געזען אין די נעק הט יוסף געזעטער די כעס געלד ווס זיין
 לאזן זיי גאר קיין מורא ניש האבן דעם געלט אונ גיש מינים זייער
 גאט הט זיי געגעבן דס געלד. אונ יוסף הט אים געזאגט שטייען
 איז שטייען געקויפן פר די ברודר אונ הט געזאגט צו זיי דר שני
 ללף הט געזאגט צו מיר פול גיטס דען תיקף זיי איר ונשט אורעק
 געגאנגן פון מירם הט ער מיר אוף געזענען אונ הט מיר ארום
 געגאן פון דר תמיסה. אונ יהודה הט אן געזען זיין ברודר בגימין
 אונ הט אים געבראכט פר יוסף אונ יהודה מיט בגימין האבן זיך

דְּבַר: הַבְּקָר אֹר וְהָאֲנָשִׁים שָׁלוּ
הָמָּה וְחִמְרֵיהֶם: ד הֵם יֵצְאוּ אֶת־
הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיִוָּסֵף אֲמַר לְאִשְׁרֵי
עַל־בֵּיתוֹ קוֹם דְּרָף אֶחָדִי הָאֲנָשִׁים
וְהַשְׁנָתֶם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה
שָׁלַמְתֶּם רַעַה תַּחַת מַוְכָּה: ה הֵלֹא
זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה אֶדְנִי בּוֹ וְהוּא נִחַשׁ
יִנַּחֵשׁ בּוֹ הִרְעַתֶּם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם:
ו וַיֵּשְׁבוּ וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים

דְּבַר־הַיְיָ לְמִלֵּל: ג צַפְרָא
 נָהַר וְגַבְרִיָּא אֶתְפָּטְרוּ
 אֲנָוֹן וְחִמְרֵיהוֹן: ד אֲנָוֹן
 נִפְקֹו מִן קַרְתָּא לֹא
 אֲדִהִיקוּ וְיִוָּסֵף אָמַר לְאִדִּי
 מִיֵּצֵא עַל בֵּיתָה קוֹם
 דְּרָף בְּמַר גַּבְרִיָּא
 וְבִדְבָרֵינוּ וְתִימַר לְהוֹן
 לָמָּה אֲשַׁלְּמְתוּן בְּיִשְׂא
 הַלָּה מַוְכָּה: ה הֵלֹא דִין
 דְּשִׁתִּי רַבּוּנִי בָּהּ וְהוּא
 בְּדַבְרָא מִגְּדִיק בָּהּ
 אֲבָאֲשִׁתּוֹן דִּי עַבְדִּיתּוֹן:
 ו וְאֲדִבְרִיקוּנוּן וּמִלֵּל
 עֲפִתּוֹן יַת פִּתְנִמְיָא

הו"א הבקר אור פסחים ב חנוכה ס' הוזהר פ' ויקרא: רשב"ם

משכן אהל מועד. ושלחמ: ג) הבקר אור. האור כמו ראו נא כי אורו ענין לשעבר. וכן מה טובו אהרני יקב: ד) יצאו את העיר. כמו עברו וסבו את העיר וכן בצאוי את העיר כמו בני יצאוני יצאו פסני: ה) והוא יצא וקום מבועלי התוספת

ד) הם יצאו את העיר. אמר יוסף אם ירחיקו מן העיר אין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם לפי שנמשלו לחיות גור אריה יזוהר. יתר דן נחש עליו דרך נפתלי אלה שלוחה. קום רדוף עד שאימת העיר עליהם: ה) הלא זה אשר ישתה גרל. הואך עלה בדעתכם לנגבו הלא ידעתם שהנביע שאורני שותה בו צורך הוא לו כל שנה וחביב עליו ומיד שלא יצאנו נחש ינחש הוא בעצמו שיועד לנחש או יצוה לאחרים עליו לדעת מי נגבו:

פירוש לתורת אהרנים

ווי די רייד וואס יוסף האט געזאגט: (ג) **הַבְּקָר אֹר** אין דער פריא וויא עם איז ליכטיג גינארן וְהָאֲנָשִׁים אונ די לייט זיינען אונזיק גשיקט גינארן מיט זיישבע איינלען: (ד) **הֵם יֵצְאוּ אֶת־הָעִיר וְעָנִין** ארום גינאנגען פון דר שטאט לא הירחיקו זיי זענן ניט גינען זיינס יוסף אונ יוסף האט גינאנט צו דעם דערנאמער איבער זיין הוז שטוי און אונ יאג נאך די לייט ווהשקטם אונ דו נאקסט ווי גרייכן אונ נאקסט צו זיי זאגען לקח נוארום האט איר פצאקט ביזן פאר גוטס: (ה) **הֵלֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה** אדוני בו פר וואר דאס איז דער פֿעקער ווס מיין דער טרינקט אין אים והוא אונ ער טוט מיט אים פלישוף הדייקט איר האט גאטן שלעכט: (ו) **וַיִּנַּחֵשׁ** אונ ער האט זיי אָנגעזאגט ונדבר אונ ער האט גרעט

ליקוטי פורים

(ג) **הַבְּקָר אֹר וְהָאֲנָשִׁים שָׁלוּ**. יוסף האט נישט ארום געשיקט זיינע ברודר ביי נאכט, נאר מען האט געוואקט ביי נאכט און געווארן ליכטיג, דר מדרש דעריש"ט עם האט געטראפן און די דרום ששעט איז געווען איבער ווס האט געקאמט מאקס"הו"ו ווען ער איז האבן געגעקעקט פֿרעקערע אפשטיין, פֿרעקען ער אפשטיין אין מיטן נאכט אונ האט אָנגעזאגן זיינע קליינד, אונ האט אָנגעוועקט די מענטשן אונ האט געזאגט צו זיי שטייט אונ אונ קאמט מיט מיר איך וועל איהר פֿרעיוסן אשטיק וועג, זיי פֿרענן אונ שטיין אונ גיין קום אים, אין וועג האבן געוואקט גרונים אונ פֿרענן אונגעקעמט פון די מענטשן און ווס זיי האבן געקאמט, אונ זיי האבן דעם נאכט היינער גיגעבן אפֿעק פֿון און ווס זיי האבן גענומן פון די מענטשן, אפא"ה האט אין דעם נאכט"הו"ו גענעבטיקט רבי מאיר, ווי עם איז גינען אין מיטן נאכט און געקומן דר נאכט"הינד צו רבי מאיר אונ האט אים אָנגעוועקט קום מיט מיר איך וועל דרך פֿרעיוסן און וועג האט רבי מאיר געזאגט איהר מען נאך מיט זיין איך מוז דא וואקטן ביי מיין ברודר וועט קימן. דר נאכט היינער האט געזאגט צו רבי מאיר וואו איז זיין המדרש, האט דר נאכט"הינד געזאגט צו רבי מאיר ווי איז מאיר געזאגט זיין גאטן איז "פי טוב", דר נאכט היינער איז

ספר

געווארן. אונ יוסף האט זיי געזאגט איינר קליינד ברודר האט זיך גיין ברודר פון זיין מיכר אונ איך האב איה ניש גיין ברודר פון זיין מיכר לאו ער זיך זענן מיט מיר עסן אונ בנמיין איז איהר געאנגען צו יוסף אונ האט זיך גינעצט מיט יוסף איה דער שטוב אונ די ברודר פון יוסף האבען זיך פֿר וואונדערט דרוף אונ די ברודר האבן געזעסן מיט יוסף אין דער נעקער צייט אונ יוסף האט זיי געגעבן צו אפֿעקען פון זיינע ברודר אפֿעקת אונ

צו בנמיין האט ער איהר געגעבן אפֿעקת אונ אפֿעקת אפֿעקת אונ קנישה איז פֿעקת אונ אפֿעקת דעם זיינע פון יוסף האט געגעבן בנמיין אפֿעקת האט בנמיין געקאמט פֿינף פֿעקת אונ יוסף האט זיי געגעבן וויין וויא זאלע פֿרינקן האבען זיין ניש געוואלט פֿרעקען אונ האבן צו אים נאכט זיינס יוסף איז פֿארלאזן געווארן פֿרינקן מיר מן זיין אונ מיר עסן ניש גיין גוט עסן. אונ יוסף האט זיין פֿאמיליען אונ האט זיך געשטיקען און זיי האבען זיין גענוגט

הָאֱלֹהִים: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לְמַת יַדְבָר
 אֲדֹנָי כְּדַבְרִים הָאֵלֶּה חֲלִיפָה
 לַעֲבָדֶיךָ מַעֲשׂוֹת כְּדַבְרֵי הַזֶּה: הֲתֵן
 כֶּסֶף אֲשֶׁר מִצֵּאֵנוּ בְּפִי אִמְתֵּחֲתֵינוּ
 הַשִּׁיבֵנו אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאִיד
 נִגְנַב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אִו זָהָב:

האֱלֹהִים: וַיֹּאמְרוּ לָהּ לְמַת
 ימלִיד רבֹונֵי כְּפִתְנִמְיָה
 הָאֵל לִיו חֵם לַעֲבָדֶיךָ
 מִלְּמַעַבְד כְּפִתְנִמְיָה הַדִּין:
 הָאֵל כֶּסֶף דִּי אֲשַׁכְּחָנָה
 בְּפִי מִשְׁעֵנָה אֲתִיבְנֹהוּ
 לָךְ מֵאֶרֶץ דְּכָנָעַן
 וְאֲבָדִין נִגְנַב מִבֵּית
 רבֹונֵךְ כֶּסֶף אִו זָהָב
 (מִנֵּן דְּכֶסֶף אִו מִנֵּן)

בית יהודה

בעֵבֶר: (ג) חֲלִיפָה לַעֲבָדֶיךָ. די ברִידֵר האָבִן גְּעוֹאֲמֵט (חֲלִיפָה
 היא לְנוֹ דָם אִיו פֿר אֲוִינֵן אֲפִרְכָּאֲשֶׁע זֹאךְ לִישׁוֹן נְגָאָה)
 אֲשַׁעֲבָדֶיךָ זֹאךְ. מִיד זֹאֲלֵן נִגְבְּוֵן (וִיבְרִיטֵם חֵם לַעֲבָדֶיךָ) אֲוֵן
 דָּעֵם וַיֹּאמֶר "חֲלִיפָה" טַיִישֶׁשׁ דְּר פֿרָגֵם חֵם. אִוֹ האָבִן
 די ברִידֵר גְּעוֹאֲמֵט (חֵם כִּמְאֵת הַכֶּסֶף יְהוּ עֲלֵינוּ מַעֲשׂוֹת זֹאחֵ) עֵם
 אֲוֵאָךְ וַיִּוּי מִנֵּן זֹאֲמֵט, זֹאֲלֵר הַקְּבִי'ה אֲוִינֵן הִישְׁתַּעַן פֿון צֵן טָאָן
 וְעֵרֶשׁ פֿירֵי מֵאָל גְּעוֹאֲמֵט דְּר וַיֹּאמֶר חֵם וְיִשְׁלֹם, רַחֲמֵנוּת אֲוֵן
 כִּרְעָעָעֵן: (ח) וְהוּ כֶסֶף אֲשֶׁר כִּצְאֵנוּ. זֹאֲמֵט רִשׁ"ל (וְהָ אֲחֵד
 צִעֲקוֹן קֵל וְחֲזָקֵר חֵם זַעֲנֵן אִיו די תַּרְחָה (כִּכְוֵן) מִטְּוִין

רש"י

מדרש"י (רעמח): (ו) חֲלִיפָה לַעֲבָדֶיךָ. מולין הוא לנו
 לִי גִנְאִי. וְהַרְגוּם חֵם לַעֲבָדְךָ חֵם מִנְחַת הַקֶּבֶט"ה יְהוּ
 עֲלֵינוּ לַח מַעֲשׂוֹת זֹאחֵ וְהַרְבֵּה יֵם בְּנִמְלֵ חֵם וְטֹלוֹס: (ח) הֵן
 כֶּסֶף וְגו'. זֵה אֲחֵד מַעֲשֵׂה ק"ו הַלְמוּרוֹס כְּתוּרֵה. וְכֹוֹן

זֹאֲלֵר אִיו אֲוֵן אֲוִינֵן אֲרַחֲמֵנוּת פֿון הַקְּבִי'ה פֿון צֵן טָאָן אִו
 אִוֹ אֲזֹאֲוֹן (וְהַרְבֵּה יֵם בְּנִמְלֵר אִוֹ וְיִשְׁלֹם) אִיוֹ דְּעֵר נְקָרָא
 פֿוֹרְדֵן זֹאֲלֵר וַיִּוּי פֿון הַקְּבִי'ה אֲוֵן אֲוִינֵן די זֹאֲךְ זֹאֲלֵר אֲוִינֵן נִיט
 מַעֲשֵׂה ק"ו וְחֲזָקֵר הַמְּטוֹרִים בְּתַרְחָה דָם אִיוֹ אֲוִינֵן פֿון דִּיא

שפתי חכמים

הוא יל כיון למנעוהו כי ודאי על יוסף הוא כי לא נחם בבית יעקב

וק"ל נל: ל קסה סה"ס לעיל כפי וירא כסמק חילום לך מעשות

ליקוטי יקרים
 גִּוְעוֹן פֿאַרמֵאכֵט, עֵר הָט גַּעֲשִׂינֵן פֿי טוֹב פֿי טוֹב קוֹם
 דִּיִּין בְּרִידֵר רַבִּי מֵאִיד רֹוּסֵט דִּיךְ, עֵם הָאֵט אִים קוִינֵר
 גַּעֲשִׂינֵרֵם, אִין דְּר פֿרִיַת אִיו רַבִּי מֵאִיד אֲפִרְכָּאֲשֶׁעֲטָאָן אֲוֵן
 הָט גַּעֲשִׂאֲמֵט אִיוֹ אִיוִיִרֵי צוֹם גִּוִּין, זֹאֲמֵט דְּר נֵאֲמֵט הַיִּינֹר
 צֵן אִים וְוֵאָ אִיוֹ דִּין בְּרִידֵר, הָט רַבִּי מֵאִיד גַּעֲשִׂינֵם צֵן
 אִים דְּו זַעֲקָמֵט דָּאָךְ מִיִּין בְּרִידֵר אִיוֹ גַּעֲקוֹמֵט, דִּי רִיכְטִיגְקוִיט
 אִיוֹ מִיִּין בְּרִידֵר, דִּי רִיכְטִיגְקוִיט הַיִּיסֵט פֿי טוֹב, וַיִּו עֵם
 שְׂטִיט אִין פֿסָקֵן גִּוֵּרָא אֲרִיבִים אֵת הָאִוֵר פֿי טוֹב, הַקְּבִי'ה
 הָט גַּעֲזַעֲתֵן דִּי רִיכְטִיגְקוִיט אִיוֹ נֵט, וְאֲנֵאָנְעֵט נֵאֲכֵט אִיוֹ
 בֵּית הַמְּדִרְשָׁה, וַיֹּאמֶר אִין בֵּית הַמְּדִרְשָׁה שְׂטִיט דִּי תוֹרַה וְוֵאָ
 צֵן נִיִּוִּנֵעֵן פֿי נֵאֲכֵט זֹאֲלֵר מִנֵּן נִיט אֲרִיבִיגְטִין פֿון אֲשַׁאֲטָו:

פירוש לתורת אלהים
 צו וי אזו ווי די רייד: (ו) ויאמרו אליו אונ ווי האבן
 גואמט צו אים למה נוארום זאל מוין הער ריידן
 אונעלכע רייד חלילה גאט היט דייני געקעמט צוא
 טאן אז אואך: (ח) הו כסף אשר דם געלט נוס מיר
 האבין גביען אין דר געענונג פון אונזרע זעק
 השיבנו האבן מיר אים געקערט צו דיר פון לאנד
 כנען ואיד אונ ווי ווערן מיר גנבן פון דייין הערנים
 פי טוב דם איו די תורה נוס הייסט אוך טוב, גווען אין
 אין איר שטייט דער פסוק הבוקר אור והאנשים שירחו:

ספר הישר

טאן אין דר פריא זענן די ברִידֵר פֿון יֹוסֵף אֲוֵן גַּעֲשִׂאֲמֵט אֲוֵן
 הַאָבִינֵן אֲרִיבִי גַעֲשִׂינֵם וַיִּשְׁעֵר זַעֲקֵ אִיף דִּי אִוִּלֵן אֲוֵן הַאָבִינֵן
 גַּעֲזַעֲתֵן וַיִּיעֵר בְּרִידֵר בְּנִמְלֵן אֲוֵן זַעֲנֵן אֲוֵינֵם גַּעֲזַעֲתֵן אִין וַיִּיעֵר
 וַיִּעֵן צוֹם לֵאמֹר כְּנָעַן אֲוֵן וַיִּוִּי זַעֲנֵן נִיט גַּעֲזַעֲתֵן נִיט פֿון מְטָרִים
 הָט יֹוסֵף גַּעֲזַעֲתֵן צוֹם נִיִּין הִיף מִיִּינְטִישֶׁר אִיל אֲוֵן גִּיָּא לָךְ דִּי צוֹ
 גַּלְף מַעֲמִיטִין חֵם זַעֲנֵן נִיט לֵאמֹר אֲרִיבֵם גַּעֲזַעֲתֵן, אֲוֵן יֹאֲלִסֵם זַעֲנֵן
 צו וַיִּי נֵאָךְ נִיט הַאָבִינֵן וַיִּי גַּעֲזַעֲתֵן דָּעֵם נִיט פֿון דָּעֵם שֵׁנִי
 פִֿמְלִמֵט. אֲוֵן דְּר הִיף מִיִּינְטִישֶׁר אִיוֹ אֲוֵן גַּעֲזַעֲתֵן אִיוֹ אֲוֵן וַיִּו
 נֵאָךְ גַּעֲזַעֲתֵן אֲוֵן חֵם וַיִּו אָן גַּעֲזַעֲתֵן אֲוֵן חֵם צו וַיִּי גַּעֲזַעֲתֵן אִוֵן
 וַיִּו יֹוסֵף חֵם אִים גַּעֲזַעֲתֵן אֲוֵן וַיִּו וַיִּו הַאָבִינֵן דְּעֵר הַיִּיסֵט דִּי בְּרִידֵר
 הָט דְּר צִאָרֵן גַּעֲזַעֲתֵן אִין וַיִּו אֲוֵן הַאָבִינֵן גַּעֲזַעֲתֵן צוֹם הִיף מִיִּינְטִישֶׁר
 פֿיִי וַיִּעֲשֵׂן מִנֵּן וַיִּעֲשֵׂן דָּעֵם בְּעֵבֶר זֹאֲלֵר וַיִּוִּינֵן גַּעֲזַעֲתֵן אִיוֹ מִיד
 אֲלֵע זֹאֲלֵן וַיִּוִּי נִיט גַּעֲזַעֲתֵן צוֹם שֵׁנִי פִֿמְלִמֵט אֲוֵן הַאָבִינֵן גַּעֲזַעֲתֵן אִין אֲלֵע
 זַעֲקֵ. חֵם מִנֵּן גַּעֲזַעֲתֵן דָּעֵם בְּעֵבֶר אִין דָּעֵם זֹאֲךְ פֿון וַיִּיעֵר בְּרִידֵר
 בְּנִמְלֵן. אֲוֵן וַיִּו דִּי בְּרִידֵר הַאָבִינֵן דְּר זַעֲנֵן מִנֵּן חֵם גַּעֲזַעֲתֵן דָּעֵם
 בְּעֵבֶר אִין דָּעֵם זֹאֲךְ פֿון בְּנִמְלֵן הַאָבִינֵן וַיִּו. אֲרִיבִינֵן אֲוֵן בְּרִידֵר
 אֲוֵן הַאָבִינֵן וַיִּו אֲוֵן גַּעֲזַעֲתֵן צוֹם מְטָרִים. אֲוֵן בְּשַׁעֲתֵן וַיִּו זַעֲנֵן גַּעֲזַעֲתֵן
 אֲוֵן חֵם הַאָבִינֵן וַיִּו גַּעֲזַעֲתֵן אֲוֵן בְּרִידֵר בְּנִמְלֵן פֿון וַיִּו זַעֲנֵן
 גַּעֲזַעֲתֵן אִין מְטָרִים. אֲוֵן וַיִּו וַיִּו גַּעֲזַעֲתֵן אִין מְטָרִים מִיִּין בְּרִידֵר

פרשת ויגדל יוסף
 אונ דר נאך חס יוסף גיירניט צו בנמיט האסמו גלים קנדער
 חס בנמיט גיירניט איד האב זעון קנדער אונ וי הייסען בלע
 אונ כפר אשבל אונ גרא אונ געבן אונ אדיו אונ ראש אונ כופים
 אונ חופים אונ ארד איד האב וי אקט און גערופען אור דעם
 פֿרעשניג נוס חס געטרעפן מוין ברודר יוסף אונ יוסף חס גואמט
 צו בנמיט איד בון דוין ברודער יוסף גיירניט דו יאקס נוס
 בנמיה ווין די זאך צו ריינע ברודער איד וועל דיר מיט וויא
 אונעק שיקן אונ דר נאך וועל איד הייסען מוין זאל ווינר קערן
 דיר מיט ריינע ברודער און מוכנס אונ איד וועל דיר אונעק
 זען פון וי וועל איד זען אים ווי וועל מלמטה האקטען מיט
 מיר פון איד האב דיר צו גענופן פון ווי וועל איד וויסען
 אז ווי האבן ברסח אור דעם נוס ווי האבן מיר געסאן אונ דער
 זאך וועל איד מיר צו ווי דער קעגן אונ אוב וי וועל דיר פון
 לאזן וויסען ווען אונ ווי וועל איד אונעק שיקען אונ וועל
 מיר נוס דר קעגן אונ יוסף חס געוויסען מוין זאל וויינער דאס
 געלט אריין טאן אין זאך אונ דעם נוסען בעקער נוס איד האב
 זאל מוין אריין גייען אין דעם זאך פון בנמיט אונ מוין זאל ווי
 מיט געבן שפיון אונ ווען אונ ווי עס און געקען אונ אונעק

שְׂמֵלֹתָם וַיַּעֲמֵם אִישׁ עַל-חֲמוֹרוֹ
 וַיֵּשְׁבוּ הָעִירָה: מַפְסִיר יד וַיָּבֵא יְהוּדָה
 וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדְנֵנו שָׁם
 וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אַרְצָה: מו וַיֹּאמֶר לָהֶם
 יוֹסֵף מַה-הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר
 עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יָדַעְתֶּם כִּי-נַחֵשׁ
 יַנְחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי: מו וַיֹּאמֶר
 יְהוּדָה מַה-נֹּאמַר לְאֵדְלִי מִהַנְדַבֵּר

לְבוֹשֵׁיהֶוּן וּרְכוּוּ גְבֵר עַל
 הַמָּרָה וְתָבוּ לְקַרְפָּא:
 יד וְעַל יְהוּדָה וְאֶחָוֵי
 לְבֵית יוֹסֵף וְהוּא עַד
 פְּעֻן מִפְּנֵי וּנְפִלוּ קַדְמוּהֵי
 לְאַרְעָא: מו וַיֹּאמֶר לְהוֹן
 יוֹסֵף מַה עוֹבְדָא הַדִּין
 הַיְ עַבְדְּתוֹן הֲלָא יָדַעְתוֹן
 אֲדִי בְדָקָא מְבַדֵּק גְבֵרָא
 הַי כּוֹתִי: מו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
 מַה גִּבְרֹנִי מַה
 הוֹ"א מַה נִּדְבֵר וְמַה שְׂמַח קָה:
 רַשְׁבִּ"ם

(מו) איש אשר כמוני כי דרך השרים לקסום
 קסם כמו שמצינו כי נסד ספר בבל על אם
 הדרך לקסום קסם והגני יודע מי גונב מטוני:
 רש"י

בית יהודה

היכן דיא די ברודר זאמן ניש פארשטיין אז ער הט
 געוואקסט ביי נועמן דר בעקר לויגט: (יג) ונבטמוס איש על
 חמורו: זאגט רש"י (פגלי ורזע היו) זיי זענן גיווען
 שאהאקע מענשן (זלא ופירכו לסיע זה את זה לפעון) זיי
 האבן ניש געדארפט אייגר זאל העלפן דעם אנדערן
 ארויפלייגן די פישא אוף דעם אייזיל, גאר יעדן פונדער הט
 געקענט לייגן זיין פישא אוף זיין אייזיל: וירשבו העירה.
 זאגט רש"י (מפירזין היתה) מלכים היו גווען ארעווערען
 שאטט (והוא אימר העירה) אונ דר פסוק זאגט זיי האבן צוריק
 אקלייגט שאטט (אזא שלא היתה חשיבה בעיניהם) דיא שאטט
 מערנס אין ביי זיאי גווען גערעכנטש (אזא) בער געניגט של
 איז איר וואגן גאר צעהן מענשטן אזו גרינג איז ביי זיי גווען צו
 מערנס, אונ אין לאנד איז גווען אפשאטט נוס האט אוף געהייסן
 מלך: (יד) וירשבו שם, יוסף איז נאך דארטן גווען (שקיה
 נחש ינחש וגו'), יוסף הט געזאגט צו די ברודער (הלא ידעתם כי
 אשבעשש ווי איה ביו ואמרה אין מקבום נוס אדע זענן
 מדעת שקרא ויבנה כי אתם נגנבתם נבגים צווייטנס געוויס
 אונ אן פשוט אז איר הט געגנבת דעם בעקר, ווארום ווער
 דען הט געגנבת אונ גיט איר: (טז) והאדמים מצאו, דיא

הוא: (יג) ויעמם איש על חמורו. צעלי זרוע היו ולא
 הוצרכו לסייע זה את זה לטעון: וירשבו העירה, מטרפולין
 היתה והוא חומר העירה העיר כל שהוא אלא היתה
 חסוכה צענייהם אלא בעיר בימות בני אלם
 לענין המלחמה: (יד) עוודנו שם, שהיה ממתין להם:
 (טו) הלא ידעתם כי נחש ונחש וגו', הלא ידעתם כי
 איש חסוב כמוני יודע לנחש ולדעת מדעת ומסכרה וכוונה
 ג כי אתם נגנחתם הנבגים: (טז) והאדמים מצאו, יודעים

געקענט אין שאטט (העיר קר שהוא) נוי גס נואלט גיווען
 מערנס אין ביי זיאי גווען גערעכנטש (אזא) בער געניגט של
 איז איר וואגן גאר צעהן מענשטן אזו גרינג איז ביי זיי גווען צו
 מערנס, אונ אין לאנד איז גווען אפשאטט נוס האט אוף געהייסן
 מלך: (יד) וירשבו שם, יוסף איז נאך דארטן גווען (שקיה
 נחש ינחש וגו'), יוסף הט געזאגט צו די ברודער (הלא ידעתם כי
 אשבעשש ווי איה ביו ואמרה אין מקבום נוס אדע זענן
 מדעת שקרא ויבנה כי אתם נגנבתם נבגים צווייטנס געוויס
 אונ אן פשוט אז איר הט געגנבת דעם בעקר, ווארום ווער
 דען הט געגנבת אונ גיט איר: (טז) והאדמים מצאו, דיא

דעת וקנים מבעלי התוספות

(מו) כי נחש ונחש איש וגו', כלומר איש חשוב כמוני אינו
 חסר לדעת חכמת נחשים או הוא או אנשיו כדי לברר כל
 ספק שיצא לו על אודותיו ולדעת כל נגבה שינגבו לו ביד מי
 הוא: הסלת פרשת מקץ

לכדו יהיה לי עבד וכו' שאינו מן הדין רק לפניו משורת הדיו: ג
 שאחת נגנחת אדמה מסכרה ה', כלם לידע זה כי איש כמוני וגו' וקל': הסלת פרשת מקץ

פירוש לתורת אלהים

(מו) ויאמר להם יוסף אונ יוסף האט צו זיי גזאגט מה
 נוס איז דם פר אמעשה נוס איר הט גזאן הלא
 פר וואר איר הט דאך גוואקסט אז אזו אמאן נוי
 איה קען פרויגן מיט שכל אונ מיט פאר שמאנד
 אז איר הט נגנבת דעם בעקר: (טז) ויאמר האמ
 יהודה גזאגט מה וואס זאלין מיר זאגען מיון הער
 מה נדבר וואס זאלן מיר רייזן ומה נצטק אונ וואס

קליידער נבטמוס אונ אפלייכר פאן הט אליון אן
 גלאזען די פישא אוף זיין איינעל נבטמוס אונ זיאי
 האבען זיך אויס געקערט אין שאטט אריין: (יד) ויבא
 יהודה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף און יהודה מיט זייני ברודר
 זענין גקומן אין דעם אונ פון יוסף ויהא אונ ער
 איז נאך דארטען גיווען ער הט און זיי גיווארמ
 נפלו אונ זיי זענען גפאלן פר אים צו דער ערד:

הישר

געשיקט, אונ ער איז אוף געשאמגען פון דר שמואל אונ איז צו
 זיי צו געזאגן אונ הט מיט געוואלד צו גענוגן פון זיי פלייגן
 אונ געפרשט אין תדר אריין אונ הט פאר שלאגען פר זיי די מיר
 זאגט (ה"א)

איר זאגט מיט אים קענען וויסען ווא אייער ברודר יוסף איז.
 אונ יהודה הט געזאגט צו אים נוס זאלן מיר זיך גערעכט מאכן
 אז גאט גערעכט היינט אוף אונ: דרום האט ער אונ דאס צו
 ב"ה 35 1

וּמֵהֶנְצַטְדֵק הַאֱלֹהִים מִצֵּא אֶת עֵוֹן
 עֲבָדֶיךָ הִנְנוּ עֲבָדִים לְאֹדְנֵי גַם־
 אֲנִיחֵנו גַם אֲשֶׁר נִמְצָא הִנְבִיעַ בְּיָדוֹ:
 וַיֹּאמֶר הַלֵּילָה לִּי מַעֲשׂוֹת וְאֵת
 הַאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הִנְבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא
 יִהְיֶה לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם עֲלֹו לְיִשְׁלֹום
 אֶל־אֲבִיכֶם: ס ס ס

נִמְצָא וּמֵהֶנְצַטְדֵק מִן קָדְם
 אֲשֶׁתְכֶם יֵת חוֹבָא
 בְּעֲבָדֶיךָ הֵא אֲנִיחֵנָא
 עֲבָדִין לְרַבּוֹנֵי אֶף
 אֲנִיחֵנָא אֶף דְאֲשֶׁתְכֶם
 קְלִידָא בִידָהּ: וַיֹּאמֶר
 חֶם לִי מַלְמַעְבֵּד דְּהֵא
 בְּכִרְא דִּי יִשְׁתַּכַּח קְלִידָא
 בִּידָהּ הוּא יִהְיֶה לִּי עֲבָדָא
 וְאַתּוֹן סְקוּ לְיִשְׁלֹום לוֹת
 אֲבִיכוֹן: ס ס ס

הולדות אהרן
 מלוא לי עקרה שער ס:

קמ"ז . יחוקטו ס"י . אלוהי ס"י . יסיה לי עבד ס"י . וסחכות אלפיה ס"ה :

בית יהודה

רש"י

הנו שלח סרחנו חבל מוחת המוקס נהיתה להביא לנו זמח מלא
 בעל חוב מוקס לנכות שטר חובו : ומה נצטדק . לשון
 דק וכן כל תיבה שתחלת יסודה ל"ו . והיא בזה לדבר
 בל' מתפעל או נתפעל וכן ע"ת במקום ת"ו . ואינה נתנה
 לפני אות ראשונה של יסוד התיבה אלא בזמנא אחרת
 העיקר כגון נצטרק מנורת דק ויטבע מנורת לבב ויטערו
 מנורת ליר אמונים האטידינו מנורת לזה לדק . ותיבה שתחלת'
 סמ"ך או ש"ן כשהיא מתפעלת הת"ו מפרדת את אותיות
 העיקר כגון (קהלת יב) ויסחבל החגב מנורת סבל (דניאל ז)
 מסחכל הוית בקרניא מנורת סבל . (יטעיה נט) וסר מרע מסחלל מנורת
 עמרי מנורת סמר . (יטעיה טז) וסמחלל כעמי
 מנורת (ירמיה יח) דרך לא כלולה : חסלת פרשת מקץ

בְּיָדֶךָ הֵאָפֵן גְּעֹאֲמֵט יוֹדְעִים אֲנִי שְׂלֵא סְרַחְנוּ מִיר וַיִּיטֹן מִיר
 הֵאָפֵן נִיט גְּעוֹוִדְיָנִט מִיר הֵאָפֵן דְּעֵס בְּעֵבֶר נִיט גְּעֵנְבֵנְבֵת
 (אָבֵר מֵאֵת סְמָקִים נִהְיֵתָה לְקָבֵא לְנֵי זֵאת) נֵאָר דֵּס אִיז
 גְּעֻקְיָמֵן פִּון הַקְּבִי'ה . מִיר זֵאָלֵן גְּעֵבֶרְכֵמֵט וַעֲרֵן אִין דְּעֵס
 בְּרַבּוֹל גְּעוֹוִים וַעֲרֵן אֲנִדְרַע זִיךְ (מִצָּא בְּנֵי חַיִּים מְקוֹסֵי־בֵית
 שֹׁשֶׁר חַיִּים) דָּא הֵט הַקְּבִי'ה גְּעִפּוֹן אֲרַט אֲפֻצְוֵעֵמֵן פִּון
 אֲוִיז זֵיין חוֹב וּגַם מִיר זְעָנֵן אִים שְׁלִדְוִי : וּמֵהֶנְצַטְדֵקוּ .
 (לְשׁוֹן צִדְקָה) וּגַם זֵאָלֵן מִיר אֲוִיז גְּעֵרְכֵמֵט מֵאָפֵן (כֵּן קִי' תִּיבָה
 שְׁתַּחֲלֵת יִסְדָּהּ צִדְוִי) וְהִיא בָּהָא זִבְרָב בְּלִשָּׁן תַּפְּשֵׁל אוֹ תַּפְּשֵׁל
 גוֹתָן ס בְּמָקוֹם ת) רש"י זֵאָמֵט יַעֲרֵר וַאֲרַט וּגַם דֵּר עֲרֵשְׁשֵׁר
 אֲוִת פִּון פּוֹדֵאמְעֵט פִּון וַאֲרַט אִיז אֲצִדְוִי אֲוִיז דֵּר וַאֲרַט
 דְּאָרְט מִן דְּעֵס לְשׁוֹן מַתְּפַל גְּעֵשָׂאן גִּינְוִאָרֵן
 אָדֵר תַּתְּפַל . מִיר זֵאָלֵן גְּעֵשָׂאן וַעֲרֵן . וַעֲרֵט גִּינְעֵפֵן אִין
 וַאֲרַט אֲטִי וּגַם עֵס וַאֲרַט גְּעֵבֶרְכֵמֵט קוֹפֵן אֵת (וַאֲיִזי נִהְיֵתָה
 לְפָנֵי אֲוִת רֵאשׁוּנֵה שְׁלִי סוֹד הַתִּיבָה אֵלֵא בְּאֲמַע אֲוִתֵי הַעֵקֶר)
 פּוֹדֵאמְעֵט פִּון וַאֲרַט נֵאָר עֵר וַוִרֵט גִּינְעֵפֵן אִין מִיטֵן דִּי
 נִצְטְדֵק וַוֵאֵם אִיז פִּון וַוִרֵט צִדְקָה (וַוִצְטַע מְנוּבֵת צִבֵּט) וַוִצְטַע
 וּגַם אִיז פִּון וַוִרֵט צִדְקָה (הַצִּטְדִּינֵי מְנוּבֵת צִדְקָה לְדִרְבָּן) הַצִּטְדִּינֵי
 כְּשֵׁחִיָא תַּתְּפַלְתָּ דֵּר וַוִרֵט וַוֵאֵם תִּיבֵט זִיךְ אֵן מִיט אֲסַמְ"ךָ אָדֵר
 גְּעוֹוִאָרֵן (סְחִי'וּ מְפַרְדֵּת אֵת אֲוִתֵי הַעֵקֶר) קוֹמֵט אֲרִיין אֲחִי"ו
 דִּקְבֵי מְנוּבֵת סָבֵל) וַסְתַּבֵּל וַוֵאֵם אִיז פִּון וַוִרֵט סָבֵל (מְסַפְּל
 הוּיֵת בְּכִרְעֵא מְנוּבֵת סָבֵל) מְסַפְּל וּגַם אִיז פִּון וַוִרֵט סָבֵל
 (וַוִשְׁמֵר הַקִּית עֲקֵרֵי מְנוּבֵת שְׁמֵר) וַוִשְׁמֵר וּגַם אִיז פִּון וַוִרֵט שְׁמֵר
 (מְסַפְּלֵל גְּעִמֵי מְנוּבֵת דִּרְבָּן יֵאָ סְלִיבֵת) מְסַפְּלֵר וּגַם אִיז פִּון וַוִרֵט סְלִיבֵת . בִּינֵי דִי אֲרַע
 מְסַפְּלֵר וַוֵאֵם אִיז פִּון וַוִרֵט שְׁמֵר (מְסַפְּלֵל גְּעִמֵי מְנוּבֵת דִּרְבָּן יֵאָ סְלִיבֵת) מְסַפְּלֵר וּגַם אִיז פִּון וַוִרֵט סְלִיבֵת . בִּינֵי דִי אֲרַע
 וַעֲרֵטֵר קוֹמֵט אֲרִיין דֵּר מִי"ו אִין מִיטֵן וַוִרֵט :

פירוש לתורת אלהים

לי אונ ער הט גזאגט גאט היט מיר אזוי צוא טאן
 האיש דער מאן וועמען עם איז גיפונען גינארין
 דער בעקר אין זיין האנד היט ער נאר זיין צו מיר
 אגעבעט וואס אונ איר גייט מיט פרידען צוא
 איינער פאטער :

זאָלען מִיר זיך גִירְעֵמֵט מֵאָפֵן הַאֱלֹהִים גֵאֵט הֵאָמֵט
 גִיפּוֹנֵעֵן דִיא זינד פִּון בֵּינֵע קֶנְעֵמֵט [שׁוֹן כִּסְוִי]
 הֵנֵן מִיר וַעֲלֵן זֵיין קֶנְעֵמֵט צו אֲוִינֵר הַעֵר גַם מִיר
 גַם אֲשֶׁר אֲוִיז אֲוִךְ דְּעֵר בֵּיִיא וַעֲמֵעֵן עֵם אִיז גִיפּוֹנֵעֵן
 גִינְוִאָרֵן דֵּר בְּעֵבֶר אִין זֵיין הַאָנֵד : (וִיז) וַאֲפֵר תִּלְוָה

ספר הישר

בעקר איז געווען דעם הט דר שני למכות צו גענוגן פר איין
 קנ יקם . דער הוף מייןקער הט איז גיטאן :

אֲוִיז וַאֲמֵט צו זֵיין הֵף מִינְסֵפֵר עֵר נֵאָמֵט וַאֲנִי זינע פִּרִידֵר זיִיא
 זאָלֵן אֲחִיִּים זֵיין מִיט פִּרִידֵר צו וַוִיטֵר פֵאָטֵר אֲוִיז בִּי וַוִעֲלֵעֵן דְּעֵר

ואל הוא שנת חנוכה קורין הספסרה הנחלתה כסוף הספר :

ונקץ שלמה והנה חלום ויבא וישלם ויעמד | לפני | ארון ברית-אלהי ועל עלות
 ויעש שלמים ויעש משתה לכרעבדיו: או תבאנה שמים גשם זנות אל-
 המלך ותעמדנה לפניו: ותאמר האשה האחת כי אלהי אני והאשה הזאת ישבת
 בבית אחד ואלד עמה בפית: ויהי ביום השלישי ללדתי ותלד גם-האשה הזאת
 ואנחנו יחדו אין-זר איתנו בפית וזלתי שמים-אנחנו בפית: ומת בך-האשה הזאת
 לילה אשר שכבה עליו: ותקם בתוך הלילה ותקח את-בני מאצלי ואמתך ישנה
 ותשכיבהו בחיקה ואת-בנה המת השכיבה בחיקי: ואקם בפקר להיניק את-בני
 והנהמת ואתפונן אצלי בפקר והנה לא-היה בני אשר ילדתי: ותאמר האשה
 האחרת לא כי בני החי ובגד המת וזאת אמרת לא כי בגד המת ובני החי ותדברנה
 לפני המלך: ויאמר המלך זאת אמרת החי ובגד המת וזאת אמרת לא כי
 בגד המת ובני החי: ויאמר המלך קחילי הרב ויבאו חחרב לפני המלך: ויאמר

פירוש ע"ט

ונקץ שלמה האם זיה שלמה אוה גיחאפט פון
 דעם שלאף והנה חלום המ ער גינעקן אז דער
 חלום איז אמת אז נאמ האמ אים גינעקען חקמה
 איז ער גיקומן נאך ירושלים אונ המ יוד גישמעלט
 פאר דעם ארון הפירות פון נאמ אונ האמ אוף
 גיבראכט עולות אונ המ גימאכט שלמים אונ המ
 גימאכט אסעודה פר אלע אונקע קעקט: אז דאן
 זענען גיקומען צווייא ווייבר זונות צו דעם קעניג
 אונ האבן יוד גישמעלט פר אים: ותאמר איין פרוי
 האמ גינאמט איך געט דיה מיין הער דוא זאקסט
 מיר צוא הערען איך אונ דיא צווייטע פרוי זיצין
 מיר אין איין הויז אונ איך האב גיבארין מיט איר
 אין איין הויז: ויהי אונ עם איז גיווען אויף דעם
 דריטן טאג צו מיין גיבארין האמ די צווייטע פרוי
 אוך גיבארען אונ מיר זענען נאר צווייא אין דעם
 הויז קיין פרעמדן איז גיטא מיט אונן אין הויז נור
 מיר צוויי זענין אין דאס הויז: וימת אוי גישמארבין
 דר זון פון דר צווייטער פרוי ביי נאכט דען זיא איז
 גילעגין אוף אים אונ המ אים דער שטיקט: ותקם
 איז זיא אוף גישמאגין אין מיטען דער נאכט אונ
 זיא המ צו גינאמן פון מיר מיין זון אונ ביין דינכט
 המ גישלאפן אונ זיא המ מיין זון גיליגט אין איר
 שום אונ איר שטיען זון המ זיא גיליגט אין מיין
 שום וואקס אונ אקס איך בין אוף גישמאען אין דר
 פריא אן צו זייגן מיין זון האב איך גיזעהן אז ער
 איז טוב אין דר פרי אז איך האב איהם געמראכט
 האב איך גינעקן אז עם איז גיט מיין זון וואס איך
 האב גיבארען: ותאמר המ די אנדרע פרוי גינאמט

ליקוטי מרדכי

ונקץ שלמה והנה חלום, ויעש שלמה איז געשלאפן אונ
 חקב"ה המ געקעט מיט אים אין חלום, המ ש"מה
 געהערט די ווערט פון חקב"ה גלייך ווי ער וואלט גיווען
 ויאבעדיג, נאר ווען ער המ זיך אפגעוועקט פון ש"אף המ
 ער איצט געמערקט אז דאס איז געווען אחרים, פון
 דעספונען האמ ער געוואוסט אז דר חלום וועט אמת
 ויערן, ווייל ער המ געווען ער אז געווארן איין אנדער
 מענטש, פיהל מיט חקמה, דריקר איז ער געגאנגן צום
 ארון הקודש ווס אינווייניג זען גילעגן די גזרות אונ המ
 מקריב גיווען קרבנות עולות אונ שלמים, אונ המ געמאכט
 אסעודה פר זיינע אלע קעקט, אונ צו וויזען פר אלע
 יודין די חקמה פון ש"מה, המ בא"ד געטראפן די מעשה
 מיט די זונות זיי זאלן קומן פר ש"מה, צו אמשפט, אונ
 אין אמת המ ש"מה בא"ד דעקענט אוף זיינער פנים ווער
 זיי זען, אונ וועלכע עם זאגט אמת, אונ ער המ בא"ד
 געזאגט צו זיינע שרים וועלכע איז די מוסר פון דעם
 לעבעדיגן קינד, נאר פון דעספונען מוז מען משפטן ווי
 די תורה היקט מיט אריקטיגן געווייזונג, אונ דא המ
 מען גיט געקענט משפטן מיט געווייזונג, ווייל עם איז
 קיין ערות ניש גיווען, אונ די פאלשע אשה המ געהאפטן
 דס קינד, אונגעקעמט פון איר דס קינד אן ערות מען
 גיט, ווי דר רין איז המוציא מחברו עליו הראיה, ווער
 עם ווייל געטן פון זיין חבר די זאך ווס דר חבר האלט, מוז
 מען פרייגן ערות אז די זאך איז זיינע, דריקר המ שלמה
 געזאגט מען זאל דס קינד צושניידן, אונ די פאלשע אשה
 וועט געוויס הייסן מען זאל אים צושניידן, ווארנט צו ווס
 דארף זיא אנדעווען אפרעמד קינד, וועט זיא דאך ארום
 געבן דס קינד פון איר האנט, איז שוין גיט דר רין המוציא
 מחברו, וועט שלמה קענן שפאן דעם רין ווי ער דעקענט
 מיט זיין חקמה וועלכע איז די מוסר, פון דעספונען איז
 גיהערט געווארן אשטימע פון היקל "היא אמו" דס איז די
 מוסר וועלכע ש"מה המ געזאגט, האבן אלע יודין געזען אז
 ש"מה ווייס אלץ מיט רוח הקודש ויעין אשירה ואברכאאל:

עם איז גיט אזו נאחר מיין זון איז דער וואס לעבט אונ ביין זון איז דער מוסער וזאת אמרת אונ דיא
 אנדרעע האמ גינאמט עם איז גיט אזו נאחר ביין זון איז דר מוסער אונ מיין זון איז דער לעבדיגער
 נחברתה אזוי האבן זיי געזיינעט פאר דעם קעניג: ויאמר המ דער קעניג גינאמט וזאת אמרת דווע זאגט
 דס איז מיין זון דער נוס לעבט אונ ביין זון איז דר מוסער וזאת אמרת אונ די זאגט לא עם איז גיט
 אזו נאחר ביין זון איז דער מוסער אונ מיין זון איז דער לעבדיגער: ויאמר המ דר קעניג גינאמט קחי לי
 חרב עקמט מיר פרעננט מיר אשוערד האבן ויאי גיבראכט אשוערד פר דעם קעניג: ויאמר המ דער

כ ונאמר אל-אדני יש-לנו אב זקן
 וילד זקנים קטן ואחיו מת ויתר הוא
 לבדו לאמו ואביו אהבו: כא ותאמר
 אל-עבדיך הורדהו אלי ואשימה
 עיני עליו: כב ונאמר אל-אדני לא
 יוכל הנער לעזב את-אביו ועזב
 את-אביו ומת: כג ותאמר אל-

כ ואמרה קרובני את
 לנא אבא סבא ובר
 סיבתין זעיר ואחיהו מית
 ואשתאך הוא בלחודוהי
 לאמה ואביהו רחים
 לה: כא ואמרת לעבדיך
 אחיתוהי קרתי ואשני
 עיני עלוהי: כב ואמרה
 קרובני לא יפול עולימא
 למשפך ית אביהו ואם
 ישפוק ית אביהו ומת:
 כג ואמרת לעבדיך אם

רשב"ם

(כב) ועזב את אביו ומת. אביו ימות :

(כ) וילד. ב' במסורה הכא והודך כי איש הרגתי לפלגי וילד לחכרתי שחס נחיה לבנימין כאן הרי כאלו הרגתי איש דהיינו ישקל לנפש

ולד לחכרתי דהיינו בנימין כי ה"א להם לחיות זה בלא זה: וילד זקנים. חקר שמר לו כל מה שלמד מוקנים דהיינו כס ועבר: ויותר.

בית יהודא

היינו במקסיס או אחותנו אתה ה מכקס ואעפ"כ ונאמר
 אל אדוני י לא כחדנו מןך דבר : (כ) ואחיו מת. מפני
 היראה היה מוליד דבר שקר מןך אמר אם אומר לו שהוא
 קיים כן יאמר גיבורהו אללי: לבדו לאמו. לאמות האם
 ל רזן לו עמד לה: (כב) ועזב את אביו ומת. אם יעזוב

אינו געפרענט (בתוך היינו מבקשים) האפען מיר געווארט
 בעקן דיין טאקער פאר ארויב (וא אחיהנו אתה מבקש) אדער
 דו האקט געווארט נעמן אנגעקע אשעוועקער פאר אנויב
 (ראף על פי כן ובאמר אל אדוני) פון דעקסטווענען האבן מיר
 דיר ארעין געואקט (לא כחדנו מןך דבר) מיר האבן פון דיר
 נאר גיט געלייבונגט: (כ) ונאחיו מתו. זאגט רש"י (מפני

היראה היה מוליד דבר שקר מןך אמר אם אומר לו שהוא
 קיים כן יאמר גיבורהו אללי: לבדו לאמו. לאמות האם
 ל רזן לו עמד לה: (כב) ועזב את אביו ומת. אם יעזוב

היראה היה מוליד דבר שקר מןך אמר אם אומר לו שהוא
 קיים כן יאמר גיבורהו אללי: לבדו לאמו. לאמות האם
 ל רזן לו עמד לה: (כב) ועזב את אביו ומת. אם יעזוב

דעת זקנים

דעת זקנים מבעל התוספות
 (כא) ואשימה עיני עליו. בירש"י וכו' זו היא שימיה עין שאמרת
 לשום עיניך עליו ולכך נראה לפרש ואשימה עיני עליו ש"א

שפתי חכמים

לא ידע יוסף מה שדבר ומתוך דלכך חזר הדברים לומר לו מתחלה
 בעלילה וכו': ש משום דלזן דרך לשאול על הנשים ועל הננות ועל
 הכחות ועל האמוהו אלל בחתן. ור"ת למה נקט רש"י גבי יוסף בתוך
 גובי לחיו אחותנו ולא נתן אופכל דהא הם היו זקנים יותר מיוסף.
 היינו מבקשים לדרך כל חתן לנהוג כבוד בחנוני וכן אחותינו אתה מבקש ולרבים לנו לנהוג בו כבוד כדי שישגיח לחתונתי. אבל
 אופכל על גבאי ויוסף דלא היה יוסף נריך לנהוג כבוד בהם: י רלוני לפי שלא חתמה חסולי ויוסף היה יהודה סניקס עלילה למה השיבו ים
 לנו אב זקן וגוי' ונתחן דה"ק אעפ"כ וגוי: כ בו ר"ת ארבעה טיה היה מבקש ח"ע דהא כפי' מןך כתיב כשכלו אל יוסף ח"ל שעדיין חי
 אלל שגומר שגאמר והאחיו חיונו. וי"ל דכיריהו ראשונה אמרו ה"א חיונו אבל כיריהו טיה היו חוננים לו שמת ובאין מיירי כיריהו טיה
 ואף שכתב ששאל על על אחיו שגאמר טיה היה בו מ"מ יבולגו לומר ששאל לו דבלא"ה חנו מוכרחים לומר כן דהא כתיב הכל אר"ך
 שיוסף אמר להם הורידוהו אלי ואשימה עיני עליו ולא מלינו שיוסף היה אמר להם כן אע"פ ל"ל דהיה אמר להם כן אע"פ שלא נכתב לעיל
 מירא א"כ ה"ל לרובין חנו לפרש כן שכיריהו טיה כששאל על אחיהם שאל מני על אחיהם שגאמר וזו השיבו לו שמת מפני היראה כיון
 שכלו טיה להם להביא את בנימין שנת יזוב להם שיחפשו אחר הנאצל וביאו לו ומש"ה השיבו לו שבלא להם השמועה אחר החיפוש שהיה
 מת וק"ל: ל ר"ל דהכי לאנו פירשונו מאלו שלא יתכן לומר לאמו אלל כהיות אלמו קיימת אלל לאחר ניתתה נריך לומר שגאמר הוא

פירוש לתורת אלהים
 (כ) ונאמר האבן מיר פארט גזאמט דעם אמת
 מיין הער מיר האפען איין אלטען פאקער אונ ער
 הט ביי זיה אקליין קינד נום איז אים גבוהן גווארן
 אופ זיין געזשער ואחיו מת אונ דעם קינדס ברויער
 פון איין מוטער איז גישטארבען (שיי רש"י)
 ויותר הוא לבדו לאמו אונ ער אלעין איז אופער גבליבן
 צו זיין מוטער ואחיו אהבו אונ זיין פאקער האט אים
 ליב: (כא) ונאמר האקטמו גוואנט צוא אינו דייןקע

הישר
 אונ א"ב גיט וועלן מיר נה ויוסף: מןכים. אונ יוסף הט גינגערט
 צו ויהיה יום עפנסטר דיין בריים מול אונ העקטם אן הנקנה
 דא שיעור איה א"ו ווי פרעה לעקטם אז אף ויעל חוסיקען מיניקע
 גבירים זאגן מלקתה סלקטן מיט איה (ועקטו מיט בייגע בריקר

הישר
 אונ א"ב גיט וועלן מיר נה ויוסף: מןכים. אונ יוסף הט גינגערט
 צו ויהיה יום עפנסטר דיין בריים מול אונ העקטם אן הנקנה
 דא שיעור איה א"ו ווי פרעה לעקטם אז אף ויעל חוסיקען מיניקע
 גבירים זאגן מלקתה סלקטן מיט איה (ועקטו מיט בייגע בריקר

האקט אינו געהייסן בעקענען אונער וינגטענען ברויך האבן מיר
 אים ועל האקט צו דיר אונ אצנד פאקטמו נוייטר איין בלבוז איה
 אונז אצנד בעט איה דעם הערין דר באר זאג אונז אום קערן
 אונער ברויך אונ מיר וועלן גיין מיט פריה צו אונער פאט-

עבדך אסלא ירד אחיכם הקטן
אתכם לא תספון לראות פני:
כי ויהי פיעלינו אל עבדך אבינו ונגד
לו את דברי אדני: כי ויאמר אבינו
שבו שברו לנו מעט אכל: כי ויאמר
לא נוכל לרדת אס ייש אחינו הקטן
אתנו וירדנו כי לא נוכל לראות פני
האיש ואחינו הקטן איננו אתנו:
כי ויאמר עבדך אבי אלנו אתם
ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי:
כה ויצא האחד מאתי ואמר אך
טרף טרף ולא ראיתי עדינה:
כט ולקחתם גם את יזה מעם פני

לא יחזת אחוכון ועירא
עמכון לא תוספון למחזו
אפי: כי ויהי כד סליקנא
לעבדך אבא וחוינא
לה ית פתגמי רבוני:
כה ויאמר אבונא תובני
זבונו לנא ועיר עיבורא:
כו ויאמרנא לא נכול
למיחת אם אית אחונא
ועירא עמנא ונחזת ארי
לא נכול למחזו אפי
נברא ואחונא ועירא
ליתוהי עמנא: כז ויאמר
עבדך אבא לנא אתון
ידעתון ארי תרון ילדית
לי אתתי: כח ונפק חד
מלותי ואמרית ברם
מקמל קמיר ונא חותיה
עד פגון: כט ותדברון
אה ית גין מן קדמי

בעל הטורים

ב' בנס' הכא ואודך ויותר יעקב לכדו מה
התם מלחמה דכתיב ויאכז ארז ענו חף
הכא הכין עלונו למלחמה: (כג) לא
תוסיפין לראות פני: ב' בנס' הכא ואודך
רש"י

לא תוסיפין לשוב בדרך הזה עוד שאמר להם לא די שלח תלואו עוד את פני אלף ככל הדרך לא

בית יהודא

באר אזו קט ער געמיניט (אם נשוב את אביו דואנים אפי שקא
גמית בדרך) אויב ער נועט פארדאן דעם פאטער זאגן
(שבת) אמו בדרך (מרה) ווארום זיין מוסער איז אוך געשטארבן

חכמים

אכיו ירד עמו לא יאל מפני טרחת הדרך שהכי רחל משה על פני

פירוש לתורת אלהים

קנעקט אפ ווען אויער קלענסטער ברודר נועט ניט
קומען אהער מיט אייך לא תוסיפון לראות פני זאלט
איר זיך ניט מעהר וויינען פר מיר: (כד) ויהי אנשים
איו גנוען כי אז מיר גענין געקומען צו דיין קנעקט
ווס ער איז מיין פאטער נגד לי האקען מיר אים
גזאגט דיא הייד פון מיין הער: (כה) ויאמר אבינו
האט אונזר פאטער גזאגט צו אונז שבו שברו לנו
מעט אכל גייט ווירד אמאל נאך מצרים אונ קויפט
אונז אביסעל עסן שפיו: (כו) ויאמר האבען מיר
גזאגט צו אים לא נכול לרדת מיר קאנען ניט גיין
אם אוב אונזער קלענסטער ברודער נועט אויך
זיין מיט אונז וועלן מיר גיין כי ווארום מיר קאנען

ספר הישר

בעט דו זאלסט אפ געבן אונז ברודער אונ מיר וועלן אונעק
גיין אונ יוסף קט ווייטער גענעקט צו אים אויך האב דיר שון
לאנג געזאגט אפי דו וועסט קומען מיט אונע שרים פון געזע

הַנֶּעֱרַר מֵעַם אָבִי לֵאמֹר אִם-לֹא
 אֲבִיאֲנוּ אֵלֶיךָ וְחַטָּאתִי לְאָבִי כִלִי-
 הַיָּמִים: 7 וְעַתָּה יֵשֶׁב-נָא עִבְדְּךָ
 תַּחַת הַנֶּעֱרַר עֶבֶד לְאֲדֹנָי וְהַנֶּעֱרַר יַעַל
 עִם-אֲחִיו: 8 כִּי-אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל-אָבִי
 וְהַנֶּעֱרַר אֵינְנוּ אֵתִי מִן אֲרָאָה בְרַע
 אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת-אָבִי: 9 מֵה' וְלֹא-
 יִכְלִי יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנְּצַבִּים
 עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאֵנוּ כָל-אִישׁ מֵעַלְי
 וְלֹא-עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהַתְּוִדֵעַ יוֹסֵף

למימר אם לא איתנה
 לתוך ואחי חמי לאפא
 כל יומיא: לא וכען יתב
 פשו עבדך תחות ערומא
 עבדא לרפוני וערומא
 יפק עם אחתי: לי ארי
 אבדון אפק לנת אפא
 וערומא ליתחי עמי
 דלמא אחיו פנישו די
 ישתכח ית אפא: * ולא
 יכלי יוסף לאתחפא לכל
 דקומין עקוהי וקרוא
 אפיקו בר אנש מעליו
 ולא קם אנש עמה פד
 אתידע יוסף לנת אחוהי:

רשב"ם

(א) ולא יכול יוסף להתאפק עוד כי ער
 ענה היה עושה כל מעשיו על שיהיה מתאפק
 בכל כמיש למעלה ויתאפק ויאמר שימו
 לחם: כיכל הנצבים עליו. בפני כל הנצבים

וקרא למשרתיו הוציאו כל הנצבים עליו מן הבית. כך עקר פשוטו 1

בית יהודא

ויעלון אויב איה וועל גיט פרוינגען פנימין לעבעדיג צו
 מיין פאטער אהיים: (א) וישב נא עבדך וגו'. והיה זה נאגט
 צו יוסף (לכל דבר אני מעלה ממנו) צו יעדער נאך בין איה
 בעקר צו דיר פר פנימין (למורה ולמחמה וישמש) איה בין
 דיה בעדיגען, בעסער וויא ער קען: (א) וילא יכול יוסף
 להתאפק ללכל הנצבים. יוסף האט גיט געקענט איין
 פארדעו לקום) ער הט אפער גיט געקענט לידען וואס דיא

רש"י

עולמות: (ג) ישב נא עבדך וגו'. (ב"ר) לכל דבר אני
 מעולה ממנו לנצורה צ ולמלחמה ולשמש: (א) ולא יכול
 יוסף להתאפק לכל הנצבים. לא היה יכול לסבול מהיו
 ששארקער פון אים. איה קען גיין אין אמלחמה אונ קען
 להתאפק לכל הנצבים. יוסף האט גיט געקענט ליינגער איין
 יבול לקבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושועקין שחיוי מקבלישין

שפתי

עולמות ויל משום דסבר שמה יוסף אינו מאמין בעונש עוה"ט עוה"ס
 הולך לו לומר גם עונש עוה"ט עוה"ס בני ועקב שהאמין בעונש עוה"ט

פירוש לתורת אלהים

ווען דער וינג איז גיט דא מיט מיר מן אראה ברע
 וויא וועל איה אויס האלפען דעם טרויער וואס
 וועט גרייכען מיין פאטער: (א) וילא יכול יוסף להתאפק
 אונ יוסף האט זיך גיט גקאמט מעהר איינהאלפען
 ללל הנצבים צוא דיא אלע פארעמדע וואס ויינען
 געשטאנען לעפען איהם נוארשין ביז וועלן אונעק
 גיין דער נאך זאל ער זיך דערקענען צו זינגע
 פרידער גאר וועל ער האט אונג געטאקן הוציאו
 פירט ארויס אנלע מענטשען פון מיר. ונאגט דער
 פסוק וילא עמד איש איתו עם איז גיט גשטאנן איין
 מענטש מיט אים בהקבוע אז יוסף הט זיך דערקענט

איה ביין געקעמט האב ערב גווען פאר דעם קינד
 משם אבי פאר מיין פאטער לאמר אם לא אביאנו אליך
 אז איה וועל אים גיט ברענגען צו דיר וחסאתי לאבי
 וועל איה בלייבען וינדיג פאר מיין פאטער אויף
 אייביג אויף דער וועלט אונ אוף יענער וועלט:
 (ג) ועתה אונ יעצט בעט איה דיה ישב איה ביין
 געקעמט וועל דא ויצין פאר אונגעקמט צו מיין דער
 פאר דעם קינד נוארונם אז אלע אנגען בין איה
 גוציגער פון אים ונתער נעל עם אחיו אונ דער וינג
 זאל גיין מיט וייגע פרידער: (ד) פי נוארום וויא
 אזו קאן איה קומען צו מיין פאטער ונתער אייני אחי

הישר

געלאפן צו יוסף אונ הט אים געהאלדן אונ דם געוויינט אונ נוי
 די פרידן האבן דם דער געקן ונעניז ווי איה געפאלן אויף יוסף'ס
 האלדן אונ האבען אויף געוויינט אונ אלע האבען געוויינט איין
 גרום געוויינט אונ די נאך אונ געהערט געווארן אין דעם הוי פון
 פרעה אז די לייט זענן די בייךר פון יוסף אז אים ועהר וואז
 געפעלען דיא נאך אונ פרעה האט געשיקט וייגע שירות אונ
 גבויגט צו יוסף ווי זאלען זיך פרייזן מיט יוסף'ס פרידער אונ

וועט קען אונ יוסף הט צו זיי געואנט נאך נוס פארדארקט איר
 קען איה אונ אפער פר קאר איה בין יוסף ווס איר הט מיר
 פאר קופט צו מצרים אונ אצונד לאז איה גיט באנק טאן אין
 איינע איין נוס איר הט מיר פר קופט דען צו איין דר גערינג
 הט גאט מיר געשיקט אהער אונ ווי זיי האבן דם דער העקט
 זענן זי דר שראקן געווארן אונ הידד אונ נאך מיין דר שראקן
 געווארען אונ ווי פנימין הט דער העקט די הייד איז גענויט צו

אֶל-אָחִיו: ב וַיִּתֵּן אֶת-קָלוֹ בְּכַבֵּי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פְּרַעֲהַי: ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחִיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא יָכֹלֹ אָחִיו לַעֲנֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלֹ מִפְּנָיו: ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחִיו גִּשְׁוֹנָה אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמְרוּ

ב וַיִּתֵּב ית קלה בכבי
ג וישמעו מצרים וישמע בית פרעה:
ד ואמר יוסף לא אחוהי
אנא יוסף העד פען אפא
קנים ולא וכיאו אחוהי
לא תבא יתה פתנמ ארי
אתה ביהי מן קדמוהי:
ד ואמר יוסף לא אחוהי
קרבו כען לותי וקרבו
הו"א ולא יכלו לחיו לענות מרגע ד רש"י

רשב"ם (ג) וישמעו מצרים, אנשי העיר, ואח"כ וישמע בית פרעה ו

בית יהודה

מצרים וענן ווען זען אים אונ זיי וועלן זען אונ זעהן וויא די ברידער וועלן פארשעמט ווען זען ער וועט זיך דערקענן צו זיי: (ב) וישמע בית פרעה: מיינט מען ביהו של פרעה די מענטשן ווס זען ביי פרעה אין שטוב פארבר עקרוי רבני בית) מען מיינט די קנעכט אונ די שטוב מענטשן פון פרעה (וואן דה קלען בית ממש) בית פרעה מיינט מען גיט די שטוב פון פרעה (אלא כמו בית ישראל בית יהודה) גאר וויא מען זאגט בית ישראל אדער בית יהודה, מיינט מען מיינט די ישראל אליון און יהודה אליון: (ג) ויבחרו כפציו: די ברידער זענן דערשראקן געווארען פון יוסף (מפני הבישה) ווייל זיי זענן פארשעמט געווארן פאר אים: (ד) וגשו נא אליו: זאגט רש"י (ק"א איתם כסגים לאחור) יוסף קט געזען די ברידער רוקן זיך אפ פון אים אינטער זיך (אמר) האט ער גאנצט וועקשיו אתי נבלמים) איצט ווערען מיינע ברידער פארשעמט נקא קטם בלשין רבה ויהגידים) האט ער זייא גערופן פון זיי ווייע זייד אונ מען געבעט זייא זענען צוגיין

שפתי חכמים
 וי"ל למלחמה ולסיועם הוא פי' על גמרה כלו' למה אזי נבחר לנלחמה ולסיועם: ק והכי משמע הסבוק ולא יכול יוסף לסבול סיועו אחיו מתביישן לכל הטע הנלוים עליו נר' כל הטע לסיק זה להוסיף דלכ"ל למה הוסיף: ר דלכ"ל הוסי' לו לנקוד וישמע בקען תחת

דעת זקנים מבועלי התוספות

תעשה לו רעה: (ג) ולא יכלו אחיו לענות אותו, פי' הדב יוסף קרא מאמינים ואינם מאמינים, מאמינים שהרי הוכיח שכו יוסף ואינם מאמינים לשעבר לעבד נמכר יוסף ענו בכבל רגלו ועכשוו הוא מישל בכל ארץ מצרים: (ד) גשו נא אליו ויגשו, מדרש לפי שאמר למעלה הוציאו כל איש מביתו והמצרים חיו צמודים בחוק ומטין אוניהם מזה הם מדרבים ולכך כשאמר כשרצה לומר אשר מכתם אותי לא רצה שישמעו לפי שהיה יאמרו אנשים רעים הם מאד שאפ' לאחיהם מכרו כל שכן ואומר לכך בחשאי, ד"א מתחלה אמר להם יוסף אני יוסף שלא יתביישו ממנו ויגיד לאביו ותפליגן לצד אחר ואמר להם גשו נא אליו הפרוין מבנימין ויאמר

אני יוסף אחיכם העוד אבי חי לא חשש אתי הם שמינין אבל בדעתו להושיב אחיו במצרים ואילו היו שומעין שמכרו אחיהם שיעשו עמנו רעה אם ישבו אתנו ולכך אמר להם גשו נא אליו אחיכם העוד אבי חי ולא רצה להוכיח מכירתו מפני בנימין אחיו להם גשו נא אליו הפרוין מבנימין ויאמר

דקומי וקרבים

ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחִיו גִּשְׁוֹנָה וְגו': דר אלשיך שרייבט דר מדרש זאגט ווען יהודה אונ יוסף האפן געקריגט זענן געקומן מלאכים צו יוסף אין שטוב זעהן אונ זעהן די קריג, אונ ווען יוסף קט געזאגט אדע מענטשן זאלן ארוסקיין פון שטוב, קט יוסף געפוינט גאר די מענטשן זאלן ארוסקיין אפר די מלאכים זאלן בלייבן אים צו היטן, ווייל זען יוסף און יוסף אליון אין שטוב, האפן די ברידער אים געוואלט מרגען, ווייל אין זיי קט זיך דערנעקט די עקשע פיינדשאפט אונ איצט נאך מער די קנאה, אונ זיי האפן דהמט געהאט פון זיי ווי האפן אים פארקויפט אונ גיט געברענגט, דרינגר האפן זיי אים איצט געוואלט מרגען גאר די מלאכים האפן גיט געזאגען:

ווארום זיי זענען פאר אים דער שראקן גווארין: (ד) ויאמר אונ יוסף קט געזאגט צו זיינע ברידער גשו נא אליו איה קעט איה קעט צו צו מיר (עיו נש')

ספר
 פרעה קט געשקט צו יוסף יוסף זאל זאגן זענע ברידער זיי זאלן ארום פארן אין מצרים אונ איה זאל יוסף געבן צו זיינע ברידער גרוסע סעקול אונ זאל אפליגן אן קלייד פיינע קלייד אונ זאל געבן צו אפליגן דריי הונדערט שקיק וילךר אונ יוסף קט וי

הישיר
 געהיטן אן פאן די נוסע קליידר אונ קט זיי געבאכט פון פרעה אונ ווי פרעה קט דער זעהן די ברידער פון יוסף אונ זיי זענען אלע גרוסע גברים אונ וייער שרייב מענטשן קט ער זיך דרוין וייער געברויט אונ דר נאך זענן זיי אונען געזאגען פון פרעה אונ

אני יוסף אחיכם אשר מִכַּרְתֶּם
אתי מצרימה: הועתה אל־תעצבו
ואל־יחר בעיניכם כִּי־מִכַּרְתֶּם אֹתִי
הנה כי למחיה שלחתי אלהים
לפניכם: ופיצה שנתים הרעב
בארץ הארץ ועוד חמש שנים
אשר אין חריש וקציר: וישלחתי

ואמר אני יוסף אחיכֹן
די זבנתון יתי למצרים:
ה וכלן לא תתנסון ולא
יתקפו פעיניכֹן אִלָּי
זבנתון יתי הקא אִרִי
לְקַמֵּא שְׁלֹחַנִי יִי
קְדָמִיכֹן: ו אִרִי דְגֵן
תִּרְבִּין שְׁנִין פְּפֹנָא בְּגוּ
אַרְעָא וְעוֹד חֲמִשׁ שְׁנִין
דִּי לִית זִרְעָא וְחֻצְדָּא:
ו וְשִׁלַּחְתִּי יִי קְדָמִיכֹן
תו"א יו זכ עתים ג"א ט

בעל המורים

(ו) וקליר: כי במס' הכל וחידד עוד כל ימי הארץ זרע וקליר ודלי
לא כל יוסף לבעל גזירת המוסק זרע וקליר לא ישתחו ע"כ אמר
אשר לין חריש וקליר כי ודלי לא ישתחו זרע וקליר וכחושט יקלרו
ואולי לא נחיה עד שנקלור ע"כ אמר חריש וקליר:

רש"י

לחס ש שהוא מהול (ב"ר): (ה) למחיה. להיות לנס
למחיה: (ו) כי זה שנתים הרעב. עברו משני הרעב:

שנתים הרעב. מיינס מען עברו משני הרעב צוויי יאהר איז
שפתי

הסיין (וגם נלמדך לומר שנית כוונ בנית). מהרס"ל: ש ואל"ל
לרש"י מוסק דהרסא להס המילה היה אומר להס גשו שמו מוסק

פירוש לתורת אלהים

גיואנט איך בין אייער ברודר יוסף ווס איר האמ
פר קופט קאך מצרים: (ה) ועתה אונ ועצמ אל איר
נאלט גיט מרועריג זיין ואל אונ עם זאל גיט פאר
דריסן אין אייערי אונן כי ווס איר הט מיה אהער
פאר קופט נאלט איר גיט ברוגן זיין איינער אויך
דעם אנדערען כי דען גאט הט מיה גישיקט אהער
איך זאל פר אייך זיין אשפייור: (ו) כי דען עם איז
ערשט אונקע גינאנגן צוויי יאר פון דיא הונגער
יארך ויער אונ עם וועט נאך זיין פינף יאר אשר ווס
עם וועט גיט זיין קיין אקער אונ שניט: (ז) וישלחתי

אייער טובה, וייל וי איך זעה בין איך געשיקט געווארן
לבען פון די זיבען יאר הונגר:

ספר הישר

אונ גייען צום לאנד בענן צו זייער פאטער אונ בנימין איז אויך
גייען מיט זיין אונ יוסף איז אויך געשטאנען ער הט זיי געגעבן
דיס בייט ווען ווס ער הט גערישן קישעט אונ אין געווארן איין
שני קלף איז מצבים דר פאטער זאל קרפן אויך אים אין מצרים.
אונ יוסף הט געשיקט קליידר צו אלע קינד פון זייער בריידער
אונ אויך הונדערט שטיק וילך צו אסליקן פון זיי אונ צו די
ווייבר פון זייער בריידר הט ער אויך געשיקט צו זיין ווייבר
קליידר אונ אויך פלשמים אונ גיווערן צו אסליקן ברוידר הט ער
גיבען קניעס בריי מען זאל זיי בעדינגען אונ זאלן פירען זייער
גוס אין מצרים. אונ צו די קינדער פון בנימין הט ער געשיקט

געואנט עם איז בענג, אונ הט צוגענומן דס געלט אונ
צוהיים מיט די סחורה. הט ער געואנט דער קרעמער הט

רשב"ם

(ה) כי למחיה שלחתי. הקב"ה עשה כל זאת לטובתכם:

בית יהודא

צו אים ויהרדאת להם לשיאה מהול) אונ ער הט זיין געוועזען
אז ער איז געפליח: (ה) ולמחיה. מיינס מען להיות לבט
למחיה) אויך זאל זיין צו אייך צו ארבערבערונג: (ו) וכי זה
שניין אונקעגענאנגען פון די הונגער יאהרן וואס בארפן זיין:

שניין אונקעגענאנגען פון די הונגער יאהרן וואס בארפן זיין:
חכמים

שראה אותם נכונים לחפור היה אומר להם גשו. וייל דרש"י ד"ק
מדכתיב גשו ולא כתיב קרבו חלי חלא נדכתיב ל' הגשם משמע הגשם

ליקוטי יהודא

(ה) ועתה אל תעצבו ואי יחר פעניכם וגו'. יוסף הט
געואנט צו די ברודר וייל איך ווייס גיט ווס אונט איז
ביי אייך אין הארפן וועגן מיר, אוב אייער פינדשאפט צו
מיר איז פון אייך אונקעגענאנגען. אונ איר הט הרטה אויך
די צרות ווס איך האב געהאט ברוך אייך, זאג אויך אייך
אל תעצבו, איר זאלט גיט מרועריג זיין, ווארום די אלע
צרות האפן געפירט צו מיין זליק, עם קען זיין דריק
וואלט געקופן אן צרות צו האפן פרייער, נאר געוויס
ווייס הקב"ה פר ווס, עם הט געמוזט אזו זיין, ווארום גיט
איר הט מיה אהער פארקופט נאר הקב"ה, אונ אוב אייער
פיינדשאפט איז נאך ביזא אייך וויא פרייער, אונ עם
פארדריקט אייך וואס איר האט מיה פארקופט, גיט
געברנג, זאל אייך גיט פארדריקען, ווארום דאס איז
אין מערנס נאר פון אייער טובה וועגן, איר זאלט פרייען

משלים על התורה

(ו) וישלחתי אלהים לפניכם וגו'. דער ענין איז למש"ש
אזרעם מאן איז אקעמט אין אקראס קויפן סחורה פאר
זך אויך אמרבלוש, ער פריענט דעם קרעמער וויפיל ער ווייל
פר די סחורה אויך אמרבלוש, דר קרעמער זאגט דס קאסט
ציען רובל, דר ארעם מאן זאגט סאמער וועט זיין בענג
אכט רובל, זאגט דר קרעמער איך שווער עם קאסט מיה
אכט רובל, נאר אויך ווייל גיט ביי אקראס מאן פארדינן
גיט מיר די אכט רובל, דר ארעם מאן הט ארוםגענימן זיין
ביישעלע, אונ הט אוקגעשאפט דס געלט אויך דעם מיט
אונ הט געואנט צום קרעמער דס איז מיין נאנצע געלט אונ
מער האב איך גיט, דר סחור הט געהאט רחוקות אונ הט

הט אים גיבען די סחורה, דער ארעם מאן איז געקומען
געשווארן אז די סחורה קאסט אים אליווי אכט רובל אוב

אלהים לפניכם לשום לכם שארית
 בארץ ולהחיות לכם לפליטה
 גדלה: שלישי ה ועתה לא אתם
 שלחתם אתי הנה כי האלהים
 וישלמני לאב לפרעה ולאדון לכלי
 ביתו ומשל בכל ארץ מצרים:
 טמיהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו
 כה אמר בנך יוסף שלמני אלהים
 לאדון לכל מצרים ודה אלי אלי

שלישי ה ועתה לא אתם
 שלחתם אתי הנה כי האלהים
 וישלמני לאב לפרעה ולאדון לכלי
 ביתו ומשל בכל ארץ מצרים:
 טמיהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו
 כה אמר בנך יוסף שלמני אלהים
 לאדון לכל מצרים ודה אלי אלי

בית יהודה

(ח) וְאָבִיכוֹ. מויקט מען (להבר ולפטריו) איה בין אהבר צו פרעה אונ אא'א'א'עטר: (ט) וַיַּעֲזֹב אֵל אֶבְרָהָם. וְאָמַר רַשִׁי וְאָרְצִי יִשְׂרָאֵל בְּיָמֵי הַמֶּלֶךְ הַהוּא (א) וַיִּשְׂרָאֵל אֵלֶי וַיֹּאמֶר עֲבָדֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל בְּיָמֵי הַמֶּלֶךְ הַהוּא

שפתי חכמים

קרוכה ולמה היו ריבין לונס כ"כ קרוב לו אלא סהרה להס העולה ואל מילי סרה אוחס כנסים אחר דלונס מ"ס להס גשו ארו אלו אלא

פירוש לתורת אלהים

האם מיה גאמ אהער פאר אייך גישיקט לשום צוא מאכען אייך פאר איין איבער בליבוונג אין לאנד ולהחיות אונ איך ואל אייך דער גערין צו אנהאפען אנטרינונג דורך מיר נאלט איר האפען צו עסין אונ זאלט אנטרינען ווערען פון דעם הונקר: (ח) וַיַּעֲזֹב אֵל אֶבְרָהָם וַיִּשְׂרָאֵל אֵלֶי וַיֹּאמֶר עֲבָדֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל בְּיָמֵי הַמֶּלֶךְ הַהוּא

משלים על התורה

ווי איה האב אים געגעבן דס געלס הט ער געזאגט עס איז גענוג, אין דעם ביישענע איז אפילו זעקס רובל אוך גיט גיווען, אי ער דאך אלו'נגער / אז די סחורה קאסט אים אכט רובל, ווי אזו איז גענוג ווייניג פון זעקס, הט מען אים גינגעפערט דר קרעמר הט גיט געמיינט פאר די סחורה איז גענוג זעקס רובל, פו די סחורה דארף מען געבן זעקס רובל, נאר פו דיר נוס דו ביסט ארעם איז גענוג אז דו האסט גיגעבין ווייניג ווי עס קאסט, ווייל דו האסט גיט מען, נוס יוסף איז געווארן אפ'ה אין מצרים הט מען גיט געוואוסט אויב דא מ'רובק איז צו אים געקומן פון ווינגעטויגען, ווייל הקב"ה הט געזאגט זיינע צרות זענן שוין גענוג גיווען, אדר גישט וועגען זיינע צרות איז געווען גענוג, נאר ווייל די צרות פון זעקס זענען שוין געווען גענוג, הט יוסף געזאגט צו די ברידר אוך זאג גיט פון מיינעטוועגן איז געווען גענוג, נאר איר זאג למחנה שלחניו אלהים לפניכם, הקב"ה הט מיה אהער געשיקט נאר פון איינשטויגען, ווייל איינער צרות נוס איר זעהט אין דער תורה פון אונזער אפטרן איז שוין גענוג. אפטר ווער איה איה אפטר שפייען מיט פבור אונ איר זאלט בריינגן אונזער פאטר אין מצרים ויעט ער

צוויי פאר קליידר אונ איה זעקן בייס וועגן אונ ויער פאפער הט ער געשיקט זעקן איינץ אונ די איינץ האפן געטראגן נאר דס בייקטע פון מצרים אונ האט נאך געשיקט אלעלייא עסן שפיין אונ צו זיין שוויגער דעה האט ער געשיקט נאלד אונ זלבר אונ אלעליי גענעק אונ איה זלבר'נע אונ גינדענע קליידר אונ הט אוך געגעבן צו די ברידער אונ איה צו די ברידערס ווייבר וקהר פיל אקנים טובות אונ יוסף הט זיי בלייבשט אונ הט זיי אן געזאגט זיי נאמען קויפען אין מצרים אונ הט זיי איה אן געזאגט זיי נאמען זיך גיט קויפן ווען זיי זען איה אלו'דיג געווען פון גאט אך זיך נאך זאגן דר גערין זאלט געטוישן איר עס וועט נאך זיין פינף נאר דר הינער אונ הט זיי אן געזאגט געטע איר וועט קויפען צום לאנד פונם ואלט איר גיט קויפן פיל'וולונג צו פארן פארין פאטר נאר עס זאל זיין מיט הקב"ה אונ יוסף הט זיך געטרעט צו מצרים אונ זיי זענן אונזע געזאגט צום לאנד פונם מיט שקחה צו ויער פאטר זעקס אונ ווי זיי זענן געקויפן גיט ווייס פון לאנד פונם האבן זיי אין זעה געזאגט ווי אזו זיי נאמען פאן דר ווייל איר סבת די סאקטער פון איר געזאגט אקניען זיי אין סבת איר געטען נעקד שיינ אונ איין זיכט בייקטע

אֲשֶׁר רִאִיתָם וּמַהֲרַתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם
 אֶת־אָבִי הַנֶּהָ: יֵד וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרֵי
 בְּנֵימִן אֲחִיו וַיִּבֶךְ וּבְנֵימִן בָּכָה עִלָּי
 צוּאָרָיו: מו וַיִּנְשֶׂק לְכָל־אֲחָיו וַיִּבֶךְ
 עֲלֵהֶם וְאַחֲרָי כֵּן דִּבְרוּ אִתּוֹ אֲתוֹ:
 מו וְהִקְל נִשְׁמַע בַּיִת פְּרַעָה לְאָמֹר
 בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּטֵּב בְּעֵינֵי פְרַעָה
 וּבְעֵינֵי עַבְדָּיו: י" וַיֹּאמֶר פְּרַעָה אֶל־

כָּל־דֵּי חַיִּיתוֹן וְחַיִּיתוֹן
 וְחַיִּיתוֹן יֵת אֲבָא חָבָא:
 י' וַיִּפֹּל עַל צוּאָרֵי
 בְּנֵימִן אֲחִיו וַיִּבֶךְ
 וּבְנֵימִן בָּכָה עִלָּי
 צוּאָרָיו: מו וַיִּנְשֶׂק לְכָל־
 אֲחָיו וַיִּבֶךְ עֲלֵהֶם
 וְאַחֲרָי כֵּן דִּבְרוּ אִתּוֹ
 אֲתוֹ: מו וְהִקְלָא נִשְׁמַע
 בַּבַּיִת פְּרַעָה לְאָמֹר
 בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּטֵּב
 בְּעֵינֵי פְרַעָה וּבְעֵינֵי
 עַבְדָּוָהּ: י" וַיֹּאמֶר
 פְּרַעָה לְיוֹסֵף
 תו"א ויסל על זרעו בנשק עיניו עס:
 רש"י

בית יהודה

פאדק'ספנג נקד אין בלבי שגאח על קם) אזו איז נישא אין
 מיין הארצן אפיקנדשאפט אויף אויף: יד ויפיל על צוארי
 בנימין אחיו ובכה על בנימין בכה עלי
 צואריו: מו וינשק לכל אחיו ויבך
 עליהם ואחרי כן דברו איתו אתו:
 מו והקל נשמע בית פרעה לאמר
 באו אחי יוסף ויטב בעיני פרעה
 ובעיני עבדיו: י" ויאמר פרעה אל־

בלבי שגאח עליכם: (יד) ויפול על צוארי בנימין אחיו
 ויבך. על שני מקדשות ב שעתידין להיות בחלקו של בנימין
 ויסוף ליהרס: ובנימין בכה על צואריו. על מסכן שילה
 ג שעתיד להיות בחלקו של יוסף ויסוף ליהרס. (לע"ז
 דיוקן של רש"י דבוסק כתיב ויפול ויבך חרתי משמע חשתי
 מקדשות ולכך עשה ב' פעולות ע"ז הרמז. מס"כ בנימין
 דלח כתיב רק ובנימין ככה פעולה אחת שלח רמז רק על
 חורבן אחד. ועיין בזבואור ת"ו שסס הוא צדק דרש]:
 (טו) ואחרי כן. מאחר שראוהו בוסה ולבו שלם עמוס;
 דברו אחיו ארו. שמתחלה היו בוסים ממנו: (טז) והקול
 נשמע בית פרעה. כמו בזכות פרעה וזהו לשון בית

היהוסי' בנשיקה) ער הט נעמערט אין דעם קלישע ער הט זיי
 (ואחרי כן) נאקדעם ופאחר שראוהו בוכה (לבי שלם עקתם)
 הארצן איז באנין מיט זיי (דברו איתו אתו) הארצן די ברידער
 האבן זייא זיך געשעמט פאר אים: (מו) ויהקל נשמע בית
 געשטאנן בבית פרעה, די געשעמט איז געווערט געווארן
 מען טאקן אין דיא שטוב פון פרעה גיט וויא אין פסקו בו:
 שפתי

היהוסי' בנשיקה) ער הט נעמערט אין דעם קלישע ער הט זיי
 (ואחרי כן) נאקדעם ופאחר שראוהו בוכה (לבי שלם עקתם)
 הארצן איז באנין מיט זיי (דברו איתו אתו) הארצן די ברידער
 האבן זייא זיך געשעמט פאר אים: (מו) ויהקל נשמע בית
 געשטאנן בבית פרעה, די געשעמט איז געווערט געווארן
 מען טאקן אין דיא שטוב פון פרעה גיט וויא אין פסקו בו:
 שפתי

בלשון הקודש: ב מדתכיב כאן זארכי ולא כתיב זארכי ונאמר כביר
 השורים זארכי כמגדל הכן מזה הלן מקדש אף כאן מקדש: ג ואלת
 ללחא כספואו כמגדל מה שפי' לעיל גבי יוסף מובא דכתיב זארכי
 הוא ל' רבים ולא כתיב זארכי הכל כאן כתיב זארכי ללחא כספואו.
 [גמ'] סה"ס האריך בזה. גס כמנהגות כהנה כהנא זארכי ל' יחיד

בלשון הקודש: ב מדתכיב כאן זארכי ולא כתיב זארכי ונאמר כביר
 השורים זארכי כמגדל הכן מזה הלן מקדש אף כאן מקדש: ג ואלת
 ללחא כספואו כמגדל מה שפי' לעיל גבי יוסף מובא דכתיב זארכי
 הוא ל' רבים ולא כתיב זארכי הכל כאן כתיב זארכי ללחא כספואו.
 [גמ'] סה"ס האריך בזה. גס כמנהגות כהנה כהנא זארכי ל' יחיד

צוא ברענגען את אבי מיין פאטער אהער:
 (יד) ויפול אונ ער איז גיפאלאן אוף דעם האלן פון זיין
 ברידער בנימין אונ האט גיוויינט [עיי' רש"י]
 ובנימין בכה על צואריו אונ בנימין איז גיפאלען
 אוף דעם האלן פון יוסף אונ הט גיוויינט [עיי' רש"י]:
 (מו) וינשק אונ ער הט גיקושט אלע זייגע ברידער
 ויבך אונ ער האט גיוויינט אוף זיי ואחרי כן אונ דער
 נאך אז די ברידער האבן גינעקן אז זיין הארצן איז

באנץ מיט זייא דברו האבען די ברידער מיט אים
 גירעט ווארום פריער האבן זיי זיך גישעמט פאר
 אים: (מו) ויהקל נשמע אונ דאס קול איז גיהערט
 גינווארן אין דעם הוזה פון פרעה לאמר צו זאנען פאר
 די ברידער פון יוסף זענען גיקומן וייטב פון עס איז
 וואל גיפעקן אין די אויגען פון פרעה אונ אין דיא
 אויגן פון זייגע קנעכט: (יז) ויאמר אונ פרעה הט
 גינואנט צו יוסף אמר זאנ צו דינגע ברידער דס זאלט

ספר הישר
 אים גינעקן איין פרייאונג אין זיין הארצן פון דעם וינעקיים פון
 אירע בריד אונ דר ריח הקדוש הט אן ירהבון צו ריהען איה אים
 דעם ער געוואקסט דס אלע אירע בריד זענן אהת אונ ויעקב הט

ספר הישר
 אים גינעקן איין פרייאונג אין זיין הארצן פון דעם וינעקיים פון
 אירע בריד אונ דר ריח הקדוש הט אן ירהבון צו ריהען איה אים
 דעם ער געוואקסט דס אלע אירע בריד זענן אהת אונ ויעקב הט

יוֹסֵף אָמַר אֶל־אֶחָיו וְאֵת עֲשׂוֹ מַעֲנֵנו
 אֶת־בְּעִירְכֶם וְלִכְנֹס־בָּאוּ אֶרְצָה
 כְּנַעַן: יִי וְקָחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־
 בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתְנֶה לָּכֶם אֶת־
 טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶכְלֹוּ אֶת־חֶלֶב
 הָאָרֶץ: רַב־יֵשׁ וְאֵתְהָ צִוִּיתָה וְאֵת
 עֲשׂוֹ קָחוּ לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲנִלוֹת
 לְטַפְכֶם וְלִנְשִׂיכֶם וּנְשֵׂאתֶם אֶת־
 אֲבִיכֶם וּבָאתֶם: כִּי וְעֵינֵיכֶם אֶל־תָּחֹם
 עַל־כְּלִיכֶם כִּי־טוֹב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
 לָכֶם הוּא: כֹּא וַיַּעֲשׂוּ־לָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

אָמַר לְאֶחָיו דָּא עֵיבִידוּ
 מַעֲנֵנוּת בְּעִירְכוּן וְאֶזְזִילוּ
 אֲבִיָּלוּ לְאַרְעָא דְכְּנַעַן:
 יִי וְדִבְרוּ יֵת אֲבוּכוֹן וְיֵת
 אֲנִשׁ בְּתִיכוֹן וְעוּלוּ לְתֵיתִי
 וְאֶתְנֵן לְכוֹנֵת טוֹב אֶרְעָא
 דְּמִצְרַיִם וְתִכְלוּן יֵת
 מִטְבָּא דְאַרְעָא: יִי וְאֵת
 מַפְקֵדָא דָּא עֵיבִידוּ מִיבֵו
 לְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
 עֲנִלוּ לְטַפְכֶּכוֹן וְלִנְשִׁיכוֹן
 וְתַמְסִין יֵת אֲבוּכוֹן
 וְתִיתוּן: כִּי וְעֵינֵיכוֹן לֹא
 תְחוּם עַל מְיִיכוֹן אֲרִי
 טוֹב כָּל אֶרְעָא דְמִצְרַיִם
 דְּלָכוֹן הוּא: כֹּא וַעֲבִדוּן
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהִיב דְּהוּן

רשב"ם
 (י"ט) ואתה ציוחה עתה אני מצוה אותך לקחת עבדות ובחמיה למשכון כי לא היה אדם יכול להוציא מן המלכות עבלה כי

אין פרה והזירה יוצאה סמכרים אלא אם כן נמלה האם שלה

בית יהודה

(י"ז) וסגנון את בן רכסו. (תבואה) איר ואֲלֵם בְּעִירְאָדָן אֵי־יִרְעֵה
 בְּתִיכוֹת מִיֵּשׁ תְּבוּאָה: (י"ח) ואת טוב ארץ מצרים. דר בעספאר
 אָרְט פֿון מִצְרַיִם אִיז אָרֶץ גִּזְשֵׁן (נִבְיָא וְאִינוּ יוֹדֵעַ מִה נִבְיָא)
 פֿרעָה הִיט גְּעִרְעֵט אונ ער הָט גִּיט גְּעוּוֹאָסֵט וְוֹאָס עַר רַעֲט
 (ס"ב) גְּעִיְשִׁתָּהּ פֿמִצְרַיִם שְׂאִי בְּתִדְרִים) דר סוף וועט זיין זיי
 וְעוֹלָן מֵאָפֿן מִצְרַיִם דִּיִּירִיג וְוִיא אַמִּיעַע וְוֹאָסְעֵר וּסֵם אִין אִיר
 מִיֵּשֵׁב הָאָדָם תִּלָּב מִיֵּינֵט מַעַן דִּיא בְּעַסְמַעַע: (י"ט) ואתה ציוחתו.
 דו וְאֲלֵםֵט וְאָנָן צוֹן דִּיִּירִיג בְּרִדְרֵךְ וְוֹאָת עֲשִׂי' דָּם וְאָרְט אִיר

ד ממש: (י"ז) מענו את בעירכם. ה תבואה:
 (י"ח) את טוב ארץ מצרים. ארץ גושן. ניבא
 וְאִינוּ יוֹדֵעַ הִיט ניבא סופה לעשותה כמולה שאלו ו בה
 דניס: חלב הארץ. כל הלז ל מיעט הוא:
 (י"ט) ואתה ציוחה. מפי ז לומר להם: ואת

איו ניטא פיש: והלב הארץן זאנא רש"י ופ' חלב לשון
 (כ"י לומר להם) אונ דו פוקט געבאפן געווארען פון מיין מויל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(י"ט) קחו לכם מארץ מצרים עבדות. פ' קחו לכם עבדות
 ולטפכם ולנשיכם ונשאתם את אביכם על כתפתיכם ובאתם.
 וכן מוכיח הפסוק שלפניו וישאו בני ישראל את יעקב אביהם
 ואת ספם ואת נשיהם בעבדות: (כ) ועינכם אל תחום על
 כלבים. לפי שהיה יודע באביו שהיה קפדן על כליו והם
 עליהם כמו שאמר חז"ל ויהר יעקב לבדו שחור על פנים
 קטנים לכך הזהירם על כך. כך מפרש הרב יעקב ז"ל:

פירוש לתורת אלהים

איר מאהן סגנון לאַדעט אָן אֵיִיעֶרע אֵיִיִלְעֶן מִיֵּשׁ
 תְּבוּאָה וְלָכוּ אֲבוּ גִיִּישׁ אֲבוּ פִירְט עֲסִגְנָךְ לֵאנֵד כְּנַעַן:
 (י"ח) קחו אונ געמט אייער פאטער אונ אייער הו
 געווינד ובאו אלי אונ קומט צו א מיר ואתנה אונ איה
 וועל אייה געבען דס געסט פון מצרים וכלי אונ
 איר וועט עסין דאס געסטע פון דעם לאנד:
 (י"ט) ואתה אונ דו ווערסט גיבאפן דו ואלקסט ויאי
 זאנן פון מיינט וועבען קחי איר ואלקט אייה געמען

שפתי חכמים
 מקדשות וגבי יוסף חת לפי שהטתה היה כך ולא נמסרן רבים ויחיד
 דלם כן: ד עיין לעיל ספיק ב' עש"ט: ה הוסיף פועל יולא לשלטי
 כלומר טועמו הסמות כתבואה לחטוקי שלל תפסת טעמו את בעירכם
 כליו מילתו את הסמות דל"כ מה נקפח ליה מנייה (ר"א"ס):
 ו פ' דכניס עמוקס אין דניס בעומקס אלל למעלה סוכס:
 ז דקל' לנה לא כתבי מי לוח לו כן ועיק' לנה כתבי חסרו ואת עשו
 כל רבים הללו ואת עשה סהרי גס לעיל (לומר כי) יחיד ואתה נותמת

פון דעם לאנד מצרים פוהרען פון אייערי קלייני
 קינדער וועגין וקלשכס אונ פאר אייערע פרויען
 ונשאתם אונ איר ואלקט מראגען אייער פאטער אונ
 ואלקט אהער קומן: (כ) געניגס אונ איהר ואלקט גיט
 ואלגעווען אייערע בליס ויס איר וועט גיט קעגען
 פירן אהער אין גאנצן פי סוב ווארום דאס געסטע
 פון דעם לאנד מצרים איז אייערס: (כא) וועט
 האפן די קינדער פון יעקב אווי גיבאפן וותן להם אונ

הישר

איר געשטאנן אונ הם גיעווען זיגע קינדער זענן שיינ באקנייד
 אונ הם גועהן דס גוטע ווס זיין וון הם געשקט אונ דו קינדער
 האפן אים דערצייגט אז יוסף לעבט אונ אז איין שני קלמך אין
 מצרים אזו אונ אזו אונ דס ער צו אינו געוואגט אהר יעקב דס גיט
 געוואלט

איו איין שלים אין מצרים אונ איו גיט געשטאנן אונ יעקב הָט
 גִּיְהִיעֶרֶם דִּי בִּיד הָט עַר וְיָךְ זַעְהָר גַּעֲרִישׁ דִּר נְוִייל יַעֲקֹב רַעֲט
 מִיֵּשׁ פֿרַח זַעֲנֵן אָן גַּעֲקֶמֶן זַיַּנֵּע קִינְדֵר מִיֵּשׁ פֿעֲרֵד אֲבוּ מִיֵּשׁ רִישׁ
 וַעֲגִין פֿרִשְׁטָט נַע קִלְיִדֵר אֲבוּ קִנְיִטֵס מִיֵּשׁ נִי אֲבוּ יַעֲקֹב אִיז

לָבוּ כִּי לֹא־הָאֱמִין לָהֶם: כִּי וַיִּדְבְּרוּ
 אֵלָיו אֵת כָּל־דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר
 אֲלֵיהֶם וַיֵּרָא אֶת־הַעֲגֻלוֹת אֲשֶׁר־
 עָלָה יוֹסֵף לְעֵשָׂאת אֶתֹו וַתַּחֲוֶי רוּחַ

רשב"ם

לא נמר מורגס וריחו לא פג: (כז) אל כל דברי יוסף. שאר דברים שדבר אליהם הכתובים למעלה שככה על צוואותיהם והכירו בודאי שהוא אהיה. גם ראה את העגלות אשר שלח יוסף עם פרעה: והחיו רוח יעקב. כי שם

בית יהודה

האמן געזאקט צו זייער פאטער יעקב דיין זיהן יוסף יעקב אונג ער איז דר געווענטיגער פון מצרים: ונוגד לבו. מיינט מען (נהפך לבו) זיין הארץ איז פארבישען געווארן (נהפך מלחמינו) אונג עם איז אונגעגענאנגען פון זיין הארץ זיין גלויבונג איז זייער קינדער (לא היה לבי פינה אל הדברים) די הארץ פון יעקב האט זיך נישט געקערט צו זייערע רייד נישטן קיינען מעגן גלשן משנה) אין משניות ששייט אויך אזוי אונארט מפיגין מעגן, עם האט אויסקעצויגן דר טעם, נוגד לבו מיינט מען אויך עם האט אויסקעצויגן דאס גלויבונג אויף אײן נוס ווי האמן געזאקט, אונג אויך דאס זאך ווס דס גלויבונג פון זיין הארץ אונג ער האט זיי נישט געגרייבט (וכפלו) אונג וויא עם ששייט אין פסקו מאין הפגנות. אן אומאומאשונג וזן אפארבייטונג, אויך דעם פסקו וריחו לא נמר (מתקיימו) מיישיט דער מרגסו (נריחה לא פג) זיין בית חט נישט אויסקעצויגן (כז) נתפך דברי יוסף. זאנט רש"י (סבין מסר להם כמה היה עוסק בלשורש ממנו) יוסף האט זיי געגעבן צווייגן נואם יעקב האט מיט אים געגרייבט איינר ער איז אונגעגענאנגען פון אים (בפרשת עקלה גרופה) זיי האקען געגרייבט די פרשה פון געגריה ערופה (והרי שגאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף) דאס זאקט דער פסקו יעקב האט געזעהן וואס יוסף האט געשיקט (ויא נאמר אשר שלח פרעה) פאר נוס ששייט נישט די געזיות נוס פרעה האט געשיקט, פרעה האט דאך געשיקט די עגלות, נאר מיר זאגן די עגלות פוהרען, נאר מיר זאגן די עגלות פוהרען, קעגנער, יעקב האט געזעהן דעם דין פון דיא עגלות גרופה נוס יוסף האט אים געשיקט זאגן נוס ער האט מיט אים געגרייבט איינער ער איז אונגעגענאנגען פון אים, פון דעם געווייזונג האט יעקב געוואקט געוויס אז יוסף יעקב ווארום פון דעם געגרייבט האט דאך קיינער געוואקט נאר יעקב אונג יוסף: ותחיו רוח יעקב. מיינט

בעל המורים

שהחיינו בעשרה: (כו) ד"ס כתיב עגלות כפי דו"ס כתיב עגלה ערופה כפי שפוסקים פירוש ממנו כפי עגלה ערופה: וירא את העגלות. בני רמב"ם כעגלות עגלה ערופה:

רש"י

כ מוסל: ויפג לבו. נחלק לבו והלך מלהאמין לא היה לבו פוגה אל הדברים ל לשון מפיגין טעמן בלשון משנה וכמו (אזכה ג) מאין הכונות (ירמיהו מח) וריחו לא נמר מתרגמין וריחוה אל פג: (כז) את כל דברי יוסף. סימן מוסר להם כמה היה עוסק במשניות ממנו בפרשת עגלה ערופה וכו שגאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחיו רוח יעקב. שרמה

פון זיין הארץ. ביז איצט האט יעקב געגרייבט זייער קינדער זיי האמן געזאקט יוסף יעקב איז אונגעגעצויגן געווארען דס גלויבונג פון זיין הארץ אונג ער האט זיי נישט געגרייבט (וכפלו) אונג וויא עם ששייט אין פסקו מאין הפגנות. אן אומאומאשונג וזן אפארבייטונג, אויך דעם פסקו וריחו לא נמר (מתקיימו) מיישיט דער מרגסו (נריחה לא פג) זיין בית חט נישט אויסקעצויגן (כז) נתפך דברי יוסף. זאנט רש"י (סבין מסר להם כמה היה עוסק בלשורש ממנו) יוסף האט זיי געגעבן צווייגן נואם יעקב האט מיט אים געגרייבט איינר ער איז אונגעגענאנגען פון אים (בפרשת עקלה גרופה) זיי האקען געגרייבט די פרשה פון געגריה ערופה (והרי שגאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף) דאס זאקט דער פסקו יעקב האט געזעהן וואס יוסף האט געשיקט (ויא נאמר אשר שלח פרעה) פאר נוס ששייט נישט די געזיות נוס פרעה האט געשיקט, פרעה האט דאך געשיקט די עגלות, נאר מיר זאגן די עגלות פוהרען, נאר מיר זאגן די עגלות פוהרען, קעגנער, יעקב האט געזעהן דעם דין פון דיא עגלות גרופה נוס יוסף האט אים געשיקט זאגן נוס ער האט מיט אים געגרייבט איינער ער איז אונגעגענאנגען פון אים, פון דעם געווייזונג האט יעקב געוואקט געוויס אז יוסף יעקב ווארום פון דעם געגרייבט האט דאך קיינער געוואקט נאר יעקב אונג יוסף: ותחיו רוח יעקב. מיינט

דעת זקנים מבטלי התוספות

דחיל: (כו) וידברו אליו את כל דברי יוסף. פירש"י סימן מסר להם כשפירש ממנו היה עוסק בפרשת עגלה ערופה. וצריך פי' לפי' והכי ורצה לומר כי כשפירש מאביו היה מלה אורו כדכתיב ושלחו שחאו לשון לבו וישלחו כדכתיב נבי אברהם דמתרגמו אליו, ואמר לו יוסף חוור כך ואמר לו יעקב בני גדולה לויח שגיליה נתוספה פרשה אחת בתורה דכתיב ידעו אל שפכה. וכי תעלה על דעתך שביד שופכי דמים אלא לא ראיניהו ופסגניהו בלא לויח היה אם הוא ראוהו ולא שהיה עוסק בה. ויש אמרים שהיה עוסק בעגלה שמושכת נראה לפ' בפרשת עגלות המשכן דכתיב שש עגלות צב: וירא וריחו והאמין כי קודם לכן צוה יוסף לכל יצאיו עגלות מארץ פירוש לתורת אלהים

דעם גאנצען לאנד מצרים יאנג איז פרי בימן גיווארן זיין הארץ דס הייקט שוואך געווארן פי יא נוארום ער האט זיי נישט גיווארט גלייבן: (כז) ויבדדו האבין זיי צו אים גירעט אצ"ע רייד נוס יוסף האט צו זיין גירעט וירא אונג ער האט דר נעהן די פוהרען נואם יוסף האט גישיקט צו פרייגען אים מיט זיי ותחיו האט אפר נישט געוואקט פרי נוס ער איז פרייליך ער האט געמיינט די פרייליכקייט האט געגרייבט זיי יעקב ביז די קינדער זענן גיפרייגט פרי נוס זיי זענן געווען אין זענע פרייליך האמן זיי

שפתי חכמים
 פסוק ו' של תכנסו בחנה לעיר ל"ל כאלהם רגזו פוסע פסוקות בסוף ומהומומר פסוקים גסס ונות"ק מנאור עיניו של אדם: ל"י שפי' כל כי הוא אם וחס הוא אשר. מהשפיל: ל (תמ") קדיל' למה לא האמין הוא מי וכל הוא לענווה סוף מנאור ועו"פ מכיון שאמר שהוא מוסל וזה און הדעת סיבת לאמין שאם כדרי יושלו וכו' כנזכרים שאין עבד מולך מודה ליחא לא גימי ליחא לכן אמר לא הוא לבו. פוגה אל הדברים ודוק: מ קדיל' דכתיב ודברו

והווי מעלה עליהם כאלו שפכו דמים והיינו פרשת עגלה ערופה בקרון וקשה ליחא הפרושים לפרש עגלות לשון עגלה לכן את העגלות ותחיו רוח יעקב אברהם. פי' כשראה העגלות חיתה

ליקומו יוסף

ווי דר פסקו זאנט יעקב האט געזעהן פי יוש שכה במצרים זאנט רש"י מען זאמ' גלייגען שפר, ער האט געזעהן ער האט אהאפעונג אויף יוסף פון מצרים, נאקדעם ווי די גריינד האמן פון געוואקט אין יוסף יעקב, אונג זיי זענן גענאנגן פרייליך אהיים, פרייגין איז דאך געוויס געווען פרייליך, אונג פרייגין איז דאך געווען שפארק צו געפרייגן צו יעקב, ווי ויהודה האט געזאקט ונפשו קשורה בגפלו, ד שמתה פון די פרייגן אינ פון פרייגין האט אריין געזענען אשמתה אין יעקב, איז יעקב פרייליך געווארן, ער האט באמער האמן דר קינדער געזען ארום אויער זענן זיי פרייליך, געקומען אונג זיי האמן קיין זאך געבראכט, ער האט זיין

ספר הישר
 געפירט אויך דעם ג"ס יוסף יעקב אונג איז נאך איין שני גלפך אין מצרים אונג זיי א"ע זענען פון פרייגן האמן דס יע קעש

יעקב אביהם: חמישי כח ויאמר ישראל
רב עוד יוסף בני חי אלה ואראנו
בטרים אמות: מו ויסע ישראל
וכל ישראל לו ויבא בארזה שבע

יעקב אבדוהו: כח ואמר
ישראל סני לי חדוה עד
פלג יוסף פרי קום איול
ואחונה עד לא אמות:
א ויטל ישראל וכל די
לה ואתא דבאר שבע

רשב"ם

עוד יוסף בני חי. משנות אחרים של ערובות אחרים והנם הכל. ואני הצער שמעתי רב עזר יוסף בני חי אחם אומים עוד יוסף חי וכי הוא

את הדבר שיוסף יוסף להיות מושל כי אינו יוצאת ממערים כי עם מושל
זמן שפירשתי למעלה: (כח) רב. די בפוגה בני שלא האפתי אלא ודאי

בית יהודא

מען (שדחה עליו שכיבה שדחה מפניו) דר מנהג פון נעקב
אין לעבעדיג געווארן, אונ בני איצט אין די שכיבה גיט
געווען ביי אים. אונ איצט אין די שכיבה ציריקגעקומען
צו אים: (וכח) רב עזר. נעקב קום געזאגט רב לי ער שדחה
יוסף בני חי) וייל מיין זוקן יוסף לעבט גאך: (א) נעקב
אין געקומען צו פאר שבע (ה"א בסוף מ"ה) פקוקה ל"ה
די ל"ה וואס דארף זיין אין אנהייב ווארם, דאס שבע:

רש"י
צלו שכינה ב שפירטה מונה: (כח) רב עזר. רב לי עזר
זמנה ודקה הויל ועוד יוסף בני חי: (ה) בארזה שבע.
זנו לבאר שבע כסוף תיבה במקום למ"ד בתחלתה:

תורה) איה האב גענוג שמחה אונ פערקניען (היאיל ועוד
זכען זכיה) וויא עם וואלץ געשטאנען באר שבע, נעקב
תתלתה דער ה"א נום אין סוף ווארם, בארזה, אין פאר

דעת זקנים מבועלי התוספות

צרים ועבשו אמר פרעה. ואתה צויתה ואת עשר קחו ענלות
ה שאין אחרים ראשין להוציא ולכך כשראה העגלות האמין
"ר בורא מפי מלך הוא זה: (כח) רב עזר יוסף בני חי.
"נעקב קרא רב למביא העגלות כמו רב החובל ושאל לו
ד יוסף בני חי כי איתך אני מאמין יותר מהם. ד"א בניו
ד מאריכים בדרום ומספרים לו גדולות של יוסף לכך אמר
זם רב לכס לספר בזה אך אמרו אם בני חי לבת ואם

שפתי חכמים

אלו וגו' דכרי יוסף אפר כי לא האמין להם לעשעם שכלו דלכר
אלו ולסוכיה לו שזאנו דכריהם ומה הוה הסיכה סוכיהו אלא
סיוען מטר להם כי כנסתם ענלה ערופם ור"ל העגלות דכריה בקלא
קריין עגלות כגויל תחת הע"ן וכו' חת סני. וי"ל כסיוספ פי
מיעקב הוה יעקב מלוה אלוה על עמך חכרון דכריש"י לעיל כסוף
ויסלחו נעמק נעמק ויוסף ויוסף חור כך א"ל יעקב איני רסוק
לחזור שטיי לז"ס ללווה כדכתיב עגלות ענלה ערופה כסוף
ודיעו לא ספקה לא פטרנאו כלל ליה דכריש"י עס ומוחן כך
לו פי עננה ערופה או התכוון שמת סוף: ג ר"ל דרוח היינו

דו פרטת ענלה ערופה ויהיה פי' וירא את העגלות לי הנגה שהגידו

פירוש לתורת אלהים

אפ געלעבט די שכינה קום איה אים גערונה:
(ח) ויאמר יעקב האמ גיזאגט איה האב גאך פיר
מחה אונ איה גדולה דער לעבט וייל מיין זוקן
אף לעבט איה אלה איה וועל גיין איה וועל אים
הן איינדר איה וועל שטארקן: (א) ויסע אונ יעקב
ג גיזאגן מיט פאר וואס ער האב גיזאגט ויבא אונ
ו גיקוקן אין באר שבע ויזבא אונ קום גיזאגן
בנות אלהי צו דעם גאט פון זיין פאטער יצחק:

ליקוטי יוסף

אים געזאגט עוד יוסף חי יוסף לעבט, נעקב לבו, זיין
הארץ אומגעביטן געווארן, דער הלף דערף לו, זיין שמיחה איה
פון אים אנגעקענטאגן, פי ד"א האמין להם, וייל אזי יוסף
לעבט קום ער זיי גיט געבילדעט, קום ער דאך גיט געהאט
מיט ווס צו זיין פרייליך, ער קום גערעכניש זיין פרייליכקייט
אין גיטען מיט אטעיות ביז ער האט גיהערט די רייד פון
יוסף אונ, ער קום גיטען די פארען ויתו רות נעקב, אין
נעקב ציריק פרייליך אונ לעבעדיג געווארן:

(כח) ויאמר ישראל רב וגו'. וייל די ברודר האבן זייער
פיר געהאט צו דערצייילען פון יוסף, אונ פון דעם
דער נעקב געזאגט צו זיי רב, איר קאט פיר צו דער
דען, אונ איה וייל נאר וויסען איינס, עוד יוסף בני חי?
אנו? זאל איה אים גיין זעהן? דס קום נעקב געמאכט
אסיקן זיי זאגן אמת יוסף לעבט, אונ אונ זיי נעלען
ביזנס אין ארטער מאן, אין אסיקן עם

ספר הישר

זיי אלע געקומן אונ האבן זיך געפרייט מיט נעקב'ס קינד
נעקב האט געמאכט אין גריסע סעודה אונ די סעודה האט
גערט דריי טעג אונ אלע שדרות פון כנען האבן זיך געפרייט
אים אונ נאך דעם וואס נעקב איה וועל גיין זעהן מיין זוקן
ג ר"ס אונ דער נאך וועל איה קום אונ קען צום לאנד
אזוי ווי גאט קום געזאגט מיין עקער פאטער אברהם דען איה
גיס פון לאנד דס לאנד כנען אונ דער וייל קום גאט זיך
זען צו נעקב אונ קום צו אים געזאגט שפיי איה גייער צו
ס מיט זיין הוי געזינד אונ זאלסט דארטן זען אונ זאלסט
אכט אשיינעם פוסר, קום דער קינד געוואלץ אוועק
אשטען פוסר איה, וייל דו וועסט דארפן ביידע פוסערס,
אשטען, אשטען, אונ דעם גוטן פוסער וועסטו אקטאן
קום דער קינד געוואלץ אוועק

מלאכי יהודא

(א-ב) ויסע ישראל וגו'. ויאמר יעקב ועקב וגו'. למשול
אמבר קום געהאט אונ זייד, זיי עם אין געקומן
ווינטר קום דר פאטער אים געמאכט אפראם פערץ, דר
קינד אין געקומן צום פאטער אונ געזאגט צו אים פון
ווס האקטן מיר געמאכט זע אפראסן פערץ, איה שבע
מיר צו זיין אין נאם מיט דעם פערץ, דו ביזט דאך אברהם
אונ קענסט מיר מאכן אשענר פוסר, קום דר פאטער צו אים
געזאגט, דו ביזט נאך וינג דו שפילסט דך מיט קינד,
וועסטו בעלשונען דעם פוסר אונ וועסט אים צווייטן,
נאכדעם אז ער אין אלטער געווארן קום דר פאטער
געבן דעם אשטען פוסר, האט דר פאטער געזאגט פעהאלץ
פוסערס, אין דעם פראסטען פוסר וועסטו גיין ווען עם וועט
אשטען, אשטען, אונ דעם גוטן פוסער וועסטו אקטאן
אשטען, אשטען, אונ דעם גוטן פוסער וועסטו אקטאן

וַיִּזְכֹּר זַבְחֹתָיו לְאֱלֹהֵי אָבִיו יַעֲקֹב :
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר
 הַלְיִלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
 הַנְּנִי : וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הֵאֱלֹהִים
 אֲבִיךָ אֶל־תִּירָא מִדְּדַת מַצְרַיִם
 כִּי־לָנִי גְדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם : ה' אֲנֹכִי

וְדָבַח דְּבָחִין לְאֱלֹהֵיהּ
 וַאֲבֹחֵיהּ יַעֲקֹב : וַיֹּאמֶר
 וַיִּזְכֹּר יִשְׂרָאֵל בְּחֻזֵּי דְלִילָיָהּ
 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
 הֵאֱלֹהִים : וַיֹּאמֶר אֲנִי
 אֲנִי אֱלֹהֵיהּ דְאֲבֹרָךְ לֵא
 תְדַחַל מְלַמְּיִחַת לְמַצְרַיִם
 אֲרִי לְעַם סַנֵי אֲשִׁינְךָ
 תְּפִין : ה' אֲנִי אֲחֹת עֲמֶךָ
 תו"א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בְּרַחֲמֵיהּ לַיָּד הַזֹּאת
 בְּכֹחוֹתָי וְשָׂמָה עַל

בעל הטורים

(כ) לומר כל בנרות הלילה. ו' תנין ט"ו ע"ש כי טעם ופול לדי
 וקס טעמו עליו ו' לרות ועליו טעם טעם לכן מלאך דינס יוסף טעם
 רש"י

לאלהו אביו יעקב. חייב לרש כבוד אביו ויה
 מכבודו וקמו לפיכך תלה ביעקב ולא באלהים
 (ג) יעקב יעקב. יסון חוכה : (ג) אל תירא מרה
 מצרימה. לפי שהיה מולד על סתק ללחל לחלו

(ה) דאם נויינט אויף ר' יושפט פון הקב"ה צו יעקב
 על זשאקן לצאת לחיו לצרין) ווייל יעקב האט געהאט צו
 דריבער דעם הקב"ה בעשאנט צו יעקב דו זאלפט ניש מוין

דעת קנים מבעלי התוספות

אמת אלכה וראנו ונו' : (ד) אנכי ארד עמך מצרימה ואנ
 אעלך גם עלה. ירדו מצרים נמנה הקב"ה עמהם בעצ
 ובכבודו שהיו כפרמן לא תמצא רק ט"ם וכתוב בשבטים נג
 ששים רבוא חסד אחד ונמנה הקב"ה עמהם ועלה הונו שלמו

אם גאט גיזאנט איך בין דער גאט פון דיין פאך
 אל תירא דו זאלסט דויה ניש פאררען פון צו גידער
 אין מצרים כי לני גדול ונארום איך וועל דויה דאך
 מאכען צוא אגרוים פאךק : (ד) אגני איך וני

ספר הישר

ויה נאר ניש פאררען דען איך וועל דויה מאכן צו איין פי
 און יעקב האט דו געמראכט אין הארצך איך וועל גיין זעהן ל
 ווען יוסף אין מצרים איב צר איך נאך פרום און איך נ
 פאררען דער וייל האט גאט צו איים בעשאנט פאררען דו
 דר מיט פון אים דען צר איך גאנץ פרום מיט גאנצקייט א
 מיר און יעקב האט דו דרוף ויער געפרייט אין דר זעכער
 האט יעקב גרעט צו ויין הוא געווער טען גאן ויין אין מצרים
 ווי גאט האט אים געפרייט און יעקב מיט ויין קלער און געט
 הוא געווער זענן אויף בעשאנט מיט פרידי און זענן בעשאנט
 מצרים און ווי ווי זען געפרייט ניש וינים פון מצרים האט
 געשיקט זיין ויין ויער ויער דו ויין זון יוסף צר גאל איים געגען
 פארוועגט אין מצרים און ויער דו ויער דו ויער דו ויער דו
 און און יוסף צו ויין זון יוסף און יוסף האט געשאן און האט געט
 פארוועגט אין לאנד גושן און ויער דו ויער דו ויער דו ויער דו
 פאךק. און יוסף האט געפרייט און געשאנט ויין רייס וואס
 האט ויין געשאנט אלץ בארוים און פארוועגט און זען
 קעניש ווי זאגן גיין מיט אקען ויין פאךק און ווי עס איז
 איסן אנדערין טאג א ו זיך געשאנט אקען ויין פאךק געקב

רשב"ם

מושל רב לי בנה שהוא עריון וי אפילו אינו מושל. אלכה וראנו
 במרם אמות ונו' : (ח) לאלוהי אביו יעקב. ששעה שם יעקב מוכח במר

בית יהודה

וַאֲנִי אָבִיו יַעֲקֹב. וְאָנֹכִי רַשִׁי וְחַיִּיב אָנֹכִי בְּכֹבֶד אָבִיו וְיִהְיֶה
 מְכֻבָּד וְקָמוּ יַעֲדָר מִעֲמֻשׁ דְּאַרְף גַּעֲזָן כְּבוֹד צו ויין פאמר
 כַּעֲהָר וּוְיָא צו ויין ויידע (י) יעקב חלה ביעקב ולא באברהם
 דריבער האט יעקב געשאכטן דעם קרין ווען דעם גאט פון
 ויין פאמער יעקב. און דעם גאטען פון ויין ויידע אברהם
 האט דו ניש דערמאנט : (ב) יעקב געקו. צווייטא מאהל (לשון
 קט) ואל תירא ממצרימה. וְאָנֹכִי רַשִׁי לְפִי שְׁהִיָּה מַצְרַיִם
 וְאָם עַד אֲיוֹ עֲנִינִישׁ צו ויין פון ארץ ישראל אין חיון צרין.

שפתי חכמים

נראה כדמיון וכו' לכה וכו' עמי : ס דקל דליל ללילי אטעו
 לו ללילי חכמים דלילי חוה עמי הטיק כפרוס חלשות ולא כן
 ונו' הרי שנמנה הקב"ה עמהם והיו שבעים ונס בעלותם עלו
 פירוש לתורת אלהים

(ב) ויאמר און גאט האט גיזאנט צו יעקב בנבואה ביי
 דר נאכט ויאמר יעקב יעקב און האט אים גידרען מיט
 לשון יעקב יעקב דאם איז אלשון ר' יושפט ויאמר
 הנני האט יעקב גיזאנט דא בין איך : (ג) ויאמר האט
 משלי יהודה

אזעלכעס איז געווען ביי יעקב, אין אנהייב ווען ער איז
 געפארן געווארן ניש הקב"ה אים געזען יעקב ווען שם
 רש"י וייל הקב"ה האט געוואוסט ער וועט דארפן נארען
 צוויי קאל ויין ברודר עשו, און עשור וועט אויף אים שנייען
 דריבער רופט מען אים יעקב וייל ער האט מיה צוויי קאל
 געמארט. ווען הקב"ה ווארט אים גערופן פאלד ווען ער
 איז געפארן געווארן ישרא"ל, ווארט עשו שרייען ישרא"ל
 האט מך געמארט צוויי קאל, ווארט דס ניש שייך וועווען
 פאר הקב"ה. דר גאטן אר נום איז אין ווארט ישרא"ל, זאל
 האבן געמארט צו עשו צוויי קאל, דס זעלבנע ווען יעקב
 איז וועווען ביי לבן, און אים האט געמארט, ווען ער ווארט
 געווען ישרא"ל, ווארט די קינד פון לבן געזאנט לבן
 ישרא"ל אשר ראבנו, ושרא"ל האט אונגעגענומן פון
 אגור פאמר, מען האט געזאנט צו לבן גאטן ישרא"ל דריבער
 דס ארץ ישראל מיט גיזען פון דעם גאטן ישרא"ל דריבער
 די גאנצע צייט האט מען אים גערופן יעקב, נאכדעם ווי ער
 איז געפארן צוריק פון לבן, ווי זאל וואס זענן אריבער האט
 אים דר מלך געזאנט פון היינט און ווייטער מען ווארט יעקב
 היינט ישרא"ל, האט יעקב געוואלט מען זאל דעם גאטן יעקב
 גאר ניש דערמאנען מער, האט הקב"ה געזאנט דוא מוזט
 און ביי אונזע צייט וועמטן הייסן ישראל, אינעם ווען ער

האבן ביידע געזען, ביי אשכנזים צייט וועמטן הייסן
 האט געוואלט פארן אין מצרים זעהן ויין ווען יוסף, ווי
 אים

אֶרְדַּעֲמָךְ מִצְרִימָה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ
 גַּם־עֲלֶיךָ וְיוֹסֵף יִשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ׃
 וַיִּקָּם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשְׂאוּ
 בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם
 וְאֶת־מַטְּםָם וְאֶת־נְשֵׂיהֶם בְּעֲגֻלוֹת
 אֲשֶׁר־שָׁלַח פְּרָעָה לְשֵׂאת אֹתוֹ׃
 וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשֵׁם
 אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ
 מִצְרַיִמָה יַעֲקֹב וְכָל־זֶרְעוֹ אִתּוֹ׃

לְמִצְרַיִם וְאֵנָּה אֶסְמְךָ
 אַף אֶסְמָא וְיוֹסֵף יִשִׁי
 יְדוּהִי עַל עֵינֶיךָ׃ הַ וְקָם
 יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע
 וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
 יַעֲקֹב אֲבִיו וְאֶת
 מַטְּמֵהוֹן וְאֶת נְשֵׂיהוֹן
 בְּעֲגֻלוֹתָא דִּי שָׁלַח פְּרָעָה
 לְשֵׂאת אֹתוֹ׃ וַיִּקְחוּ
 אֶת גִּיתֵיהוֹן וְאֶת קְנָגְהוֹן
 דִּי קָנָו בְּאַרְעָא לְכַבֵּץ
 וְאֹתוֹ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל
 תַּרְוָא יִשְׂתֵּי יָדוֹ עַל עֵינֵי
 בְּעַל הַמִּטְרִים
 כְּתִיב כִּהְלָא רַמֵּו
 לְאַחַר הִ' דְּרוּבֵת וְעַקֵּב לִי קַתַּת עֲמֹרֵס
 מִשֵּׁס׃ וְיוֹסֵף יִשִׁית יָדוֹ עַל עֵינֵיךָ׃ יַעֲלִים
 עֵינֶיךָ כְּשֶׁתִּמּוֹת כְּבִעְיָתוֹ שְׁלַל יִמּוֹת כְּחַיִּיו׃

רשב"ם

ונם עלה אעלך כמו וברכתם גם אותי גם עלה שנקבר עם אבותיו במערת המכפלה: ישת ידו על עיניך על עיניך וצורכך וישתל על עשותם הוא שם וזכום כמו עששה אביו: (ד) אעלך גם עלה כלומר ארד עמך

בית יהודא

האבן צו גיין אין מצרים: (ד) וינכי אעלך וזאמט רש"י (הבטיחו לקחת גביר בארץ) הקב"ה הט צויערונאמט צו יעקב או ער נועט פגראבן ווערן אין ארץ ישראל: (ו) ואשר רכשו בארץ כנען וזאמט רש"י (יגדל מה שקבש בפסדן ארם גבן הכל לעשו בשביל חקקי במקצת המכפלה) דם נאנצע פארמענען וואס יעקב הט פאראומלש ביי דרין אין פדן ארם האט ער מעקת המכפלה, די נאנצע מעקת המכפלה זאל געהערען צו א יעקב (אמר) יעקב האט געזאגט (נכס) היין לארץ איין קבא לי דם פארמענען פון חוץ לארץ איין ביי מיר נאר גיט ווערט וורה אשר בריתי לי דאס איין ווס יעקב הט געזאגט צו זיינע קינדער די מעקת המכפלה איי מייער אשר בריתי לי וואס אייך האט זיי געקויפט פאר מיר (העמיד לו זכרון) זיי יעקב הט געשטעלט פו עשו בערב נאך אונ בערב און געבער און ווי מען שטעלט ערעך תבואה (וואר לו) איין יעקב האט געזאגט צו עשו (וה' את ארץ) געם

לארץ: (ד) ואנכי אעלך. הכעוהו להיות ע נקבר בארץ: (ו) אשר רכשו בארץ כנען. הכל מה שרכש כפדן ארם כתיב הכל לעשו כשכלו בלוקו במערת המכפלה אמר נכסי חולה לארץ חיון כלדאי לי וזהו אשר כתיבי לי העמיד לו זכרון על זכב וכסף כמון כרי ואמר לו טול את אלו: געבען צו עשו פאר זיין חלק ווס ער הט געהאט אין די צו א יעקב (אמר) יעקב האט געזאגט (נכס) היין לארץ איין קבא לי דם פארמענען פון חוץ לארץ איין ביי מיר נאר גיט ווערט וורה אשר בריתי לי דאס איין ווס יעקב הט געזאגט צו זיינע קינדער די מעקת המכפלה איי מייער אשר בריתי לי וואס אייך האט זיי געקויפט פאר מיר (העמיד לו זכרון) זיי יעקב הט געשטעלט פו עשו בערב נאך אונ בערב און געבער און ווי מען שטעלט ערעך תבואה (וואר לו) איין יעקב האט געזאגט צו עשו (וה' את ארץ) געם

רש"י

לארץ: (ד) ואנכי אעלך. הכעוהו להיות ע נקבר בארץ: (ו) אשר רכשו בארץ כנען. הכל מה שרכש כפדן ארם כתיב הכל לעשו כשכלו בלוקו במערת המכפלה אמר נכסי חולה לארץ חיון כלדאי לי וזהו אשר כתיבי לי העמיד לו זכרון על זכב וכסף כמון כרי ואמר לו טול את אלו: געבען צו עשו פאר זיין חלק ווס ער הט געהאט אין די צו א יעקב (אמר) יעקב האט געזאגט (נכס) היין לארץ איין קבא לי דם פארמענען פון חוץ לארץ איין ביי מיר נאר גיט ווערט וורה אשר בריתי לי דאס איין ווס יעקב הט געזאגט צו זיינע קינדער די מעקת המכפלה איי מייער אשר בריתי לי וואס אייך האט זיי געקויפט פאר מיר (העמיד לו זכרון) זיי יעקב הט געשטעלט פו עשו בערב נאך אונ בערב און געבער און ווי מען שטעלט ערעך תבואה (וואר לו) איין יעקב האט געזאגט צו עשו (וה' את ארץ) געם

געבען צו עשו פאר זיין חלק ווס ער הט געהאט אין די צו א יעקב (אמר) יעקב האט געזאגט (נכס) היין לארץ איין קבא לי דם פארמענען פון חוץ לארץ איין ביי מיר נאר גיט ווערט וורה אשר בריתי לי דאס איין ווס יעקב הט געזאגט צו זיינע קינדער די מעקת המכפלה איי מייער אשר בריתי לי וואס אייך האט זיי געקויפט פאר מיר (העמיד לו זכרון) זיי יעקב הט געשטעלט פו עשו בערב נאך אונ בערב און געבער און ווי מען שטעלט ערעך תבואה (וואר לו) איין יעקב האט געזאגט צו עשו (וה' את ארץ) געם

דעת וקנים מבלי התוספות ד"א ואנכי אעלך גם עלה. לא תעלה על דעתך שתחיה שם פירוש לתורת אלהים

שפתי חכמים יחזק שקל מלכנס: ע דיק מלכמי אעלך משמע לא"י שהיא פירוש לתורת אלהים ואת ספם אונ זייערי קליינע קינדער זייערע נוייגר בעגלות און די פוהרען ווס פרעה הט גישקמט לשאת אותי צו פראגען אים קיין מצרים: (ו) ונקחי אונ זיי האבען גינאמען זייערי פיה אונ זייער גוטס זאגט ווס זיי האבן איין גינאמילט אין לאנד כנען (ויי טמ"ו) וזבאו אונ זיי זענען גיקומען אין מצרים יעקב וכל גרע משלי יהודא

אם איז דאמאלס געווען זייער גרויס די שקתה, ניסע ישראל הט ער געוואלט פאכן מיט דעם זאמן ישראל הט אים הקב"ה גערופן יעקב ויעקב, ווייל דו פארסט אין צטא מנו מען דוה רופן יעקב, גיט ישראל, הריקר זאגט דר פסקן נוחי יעקב בארץ מצרים, יעקב הט גילעבט אין מצרים נאר פו דעם שטארק הט מען אים גערופן ישראל, אונ ווייל די קינדער האבן גיט געוואוסט ווס הקב"ה הט גערעט מיט זייער פאשר ביי נאכט, האבן זיי געמיינט זייער פאשר הויסט איצט אויך ישראל, ווערן זיי גערופן בני פון ישראל, האבן געפראגן זייער פאשר ווס היינט יעקב:

גידענען מיט דיר אין מצרים מיין שבינה וועט זיך פון דיר גיט אפ טאקן אונ אייך וועל דוה אויף גרענגין צוריק פון מצרים (פיי טמ"ו) ויוסף אונ יוסף וועט אויף דיר אכטונג געבן: (ה) ויקם אונ יעקב איי אויף גישטאמן פון באר שבע נושאי אונ די קינדער פון יעקב האבן גיטראגן זייער פאמער ספר הישר

אעלע איין ווארר פון מצרים אונ אויך מיט נאר זיין חיל אונ אלע זענן געווען אן געקניד אין זיין אונ רופע וואס אונ נאך אונ זייער אונ מיט אעלעלייא כל זיין אונ האבען געשפילט מיט אעלעליי פראמיס: אונ פילען אונ פאן אונ האבן געשטאנעט אונ האבן געווארפן איין וועג אעלעליי גיערעך אונ די ער הט געשפילט סתמת זייער קול אונ אלע נוייגר פון מצרים זענן אויף געגאנגען אויף די דעקער פון די מויערן אונ האבען אויך געשפילט אויף אלע מינים פלי זמר אונ האבן געשטאנעט אונ יוסף ישראל, הריקר זאגט דר פסקן נושאי בני ישראל די קינדער

אונקלוס

בְּנֵי וּבְנֵי בְנֵי אֱתָוּ וּבְנֵי
 בְּנֵי וּבְנֵי עַמָּה עַמָּה
 וּבְנֵי בְנֵי עַמָּה עַמָּה
 וּבְנֵי בְנֵי וּבְנֵי וּבְנֵי
 אֲצִיר עַמָּה לְמִצְרַיִם
 וְאֶלֶן שְׁמֵת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל דְּעִלּוּ לְמִצְרַיִם
 יַעֲקֹב וּבְנֵיהִי פּוֹכְרָא
 דְּיַעֲקֹב רְאוּבֵן וּבְנֵי
 רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפְלֹא
 וְחֶצְרֹן וּכְרֵמִי וּבְנֵי
 שְׁמֵעוֹן וּמֵאֵל וַיְמִין וְאֶהֱרֹן
 וַיְכִין וְצַחֲדֵי וְשִׂאֵל פֶּרֶז
 פְּנֵעִיתָא וּבְנֵי לֵוִי

וּבְנֵי וּבְנֵי בְנֵי אֱתָוּ וּבְנֵי
 בְּנֵי וּבְנֵי זְרָעוֹ הֵבִיא אֶתָּוּ מִצְרַיִם
 סִי וְאֵלֶּה שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים
 מִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנֵי פֶּכֶר יַעֲקֹב
 רְאוּבֵן וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפְלֹא
 וְחֶצְרֹן וּכְרֵמִי וּבְנֵי שְׁמֵעוֹן וּמֵאֵל
 וַיְכִין וְאֶהֱרֹן וַיְכִין וְצַחֲדֵי בֶן
 הַפְּנֵעִית וּבְנֵי לֵוִי גֵרְשֹׁן קָהֵת

רשב"ם

כדכתיב וישת ידו על שניו (ח) יעקב ובניו. יעקב מחטבין שכעים נפש כמו שמכח לבניו לפי המשם

בית יהודה

דיר די בערנ נאלר מיט זיבער פאר דיין חלק וואס די
 האקט אין די מערת המכפלה (ח) ובנות בניו. די שעקער
 פון וייגע זיין, דס איז כרח דיא מאקטער פון אשר אונ
 יוקר די מאקטער פון לוי (ח) והבאים מצרימה. הארט
 רש"י עס שמיש נאך שני זיי זענען געקומן אין מצרים,
 פאר וואס שמיש נאך אמתלה הפאים מצרימה, ענפערט
 ווס זיי ווען געצויילט רופט זיי דר פסוק באים מצרימה, ווארום ווייל
 זיין קומען איצט אין מצרים ריבער צוויילט
 מען זיי ווען זיי ווארשען נאך געווען אין פנען ווארט מען זיי
 ניש געצויילט, אונ אזו זאגט דער פסוק אלה שמות
 בני ישראל, הפאים מצרימה ווייל זיי קומען איצט אין
 מצרים וואן לתמוה על אשר לא כתב אשר באו דריבער
 בארף מען ניש וואנדערן פאר וואס דער פסוק שרייבט
 הפאים זיין קומען אונ ער שרייבט ניש אשר באו, זיי
 זענען געקומען ווייל דער פסוק ווייזט אז יעקב מיט
 וייגע קינדער זענען געקומען אין מצרים, דער פסוק
 זאגט נאר אפגעם פאר וואס מען צוויילט זיין איצט, ווייל
 זיין קומען איצט פון פנען אין מצרים, זאל מען
 וויסען מיט ווי פיר מענטשען יעקב איז געקומן אין מצרים
 אונ מיט וואס פיר ער איז צוריק צוריקגעקומען
 פון מצרים (ו) וכן ובגנותיהו. מיינט מען (בן דיה) שבעה קבוצי
 פון וואס אפגען קט מיט אונ מנה

שפתי הכמים

נבוא מכל האלוהות וק"ל : פ' ואלת והרי גם כתיב
 בנתיב ל' רבים והרי לא הויל רק דינה ואלן
 לומר כרבי יהודה דלומר אחיות תאומות
 נולדו עס כל טעם ונשאס דהא לפני ירדנה
 מות כדפירש' כסנוך ונס אל' כרבי
 הנחיש דלומר כעניות היו ומתו
 בנתיב לותיב ט'אין אדם נמנע
 מלקרות לחתנו בנו וללכת
 בתו (הובא ברש"י מרשת יושב ע"ס ויקומו
 כל בניו כו) דהא וילאי רבו קתוב
 כאן (בתי) ול' ליישב שדרך
 הכתוב כשמדבר ביוסיו הרבים
 ילומר ביחד ל' רבים כמו וני דן
 מושים ובני סלוא אלואב ומ"מ
 ט"ג כדנתיב קאי אליה לומר אפ"ס
 הובא דלואב לרובי מרתיב ולא
 סמנתיב אשתיב דהיא ולכן פ' סרם
 ויוכד וכו' וכו' כב"ב וכו' קמ"ג
 ואלן להקשות איכא כסוק וקומו
 לנתיב ל' רבים כנל' : דק"ל
 אה משה רבינו כתב לנו חק
 המורה ובעני כבר כלא ואל' הל' כלא
 וטע"ס ע"ס וכו' : ק דק"ל
 דה"ל כסולן בני כעניות
 לנ"ח דכעניות היו ולמה
 כתיב בני שאלו הכעניות ויתר

פירוש לתורת אלהים

יעקב אונ אלע וייגע קינדער מיט אים (ו) בני וייגע
 זין אונ די זין פון וייגע זין בנתיב וייגע מעקטער אונ
 דיא מעקטער פון וייגע זין הכיא האט ער גיבראכט
 מיט זיך אין מצרים (ח) ואלה שמות אונ דאם זענין
 די געמן פון די קינדער ישראל ווס זענען גיקומן

ספר הישר

ער איז געגאנגן צו פוס איה אלע שדרות מיט יוסף
 געגאנגן צו פוס אונ זעקב איז געקומן נאנט צו דר
 מנה. פון יוסף הט יעקב איין קוק געשאן איה יוסף איז אים
 יוסף זיך גיפיען אונ יעקב הט געקאנט צו ירודה ווער
 איה דער ווס גייט

וּמְרִי: יִבְנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה
 וּפְרִץ וְזֵרָה וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ
 כְּנָעַן וַיְהִי בְנֵי פְרִץ הַצֶּרֶן וְחִמּוֹל:
 יִבְנֵי יִשְׁשַׁכַּר תּוֹלַע וּפְנֹה וַיּוֹב
 וְשִׁמְרוֹן: יִבְנֵי זְבֻלֹן סֹרַד וְאַלּוֹן
 וַיְחַלְאֵל: מו אֵלֶּה אֲבֹתָי
 וַיֵּלֶךְ לְיַעֲקֹב בְּפָרֶן אֲרָם וַיָּאֵת דִּינָה
 בְּתוֹ כְּלֵי נַפֶּשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים
 וְשִׁלֹּשׁ: מו וּבְנֵי גָד צְפִיּוֹן וְחִנִּי שׁוּנִי
 וְאַצְבֵּן עָרִי וְאַרְוָדִי וְאַרְאֵלִי: ז' וּבְנֵי
 אֲשֶׁר יָמְנָה וַיֵּשְׁבּוּ וַיֵּשְׁבוּ וּבְרִיעָה
 וְשָׂרָה אַחֲתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבְרֹן

גְּרִישׁוֹן קָהָת וּמְרִי:
 יִבְנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנָן
 וְשִׁלָּה וּפְרִץ וְזֵרָה וַיָּמָת
 עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
 וַיְהִי בְנֵי פְרִץ הַצֶּרֶן
 וְחִמּוֹל:
 יִבְנֵי יִשְׁשַׁכַּר תּוֹלַע
 וּפְנֹה וַיּוֹב וְשִׁמְרוֹן:
 יִבְנֵי זְבֻלֹן סֹרַד וְאַלּוֹן
 וַיְחַלְאֵל: מו אֵלֶּה אֲבֹתָי
 בְּנֵי דִלְיָדָת לְיַעֲקֹב
 כְּפָדוֹן אֲרָם וַיָּאֵת דִּינָה
 בְּרִיעָה כָּל נַפְשׁ בְּנוֹתֵי
 יְבֻנְתָּהּ תְּלָתִין וַתְּלָת:
 מו וּבְנֵי גָד צְפִיּוֹן וְחִנִּי
 שׁוּנִי וְאַצְבֵּן עָרִי וְאַרְוָדִי
 וְאַרְאֵלִי: ז' וּבְנֵי אֲשֶׁר
 יָמְנָה וַיֵּשְׁבּוּ וַיֵּשְׁבוּ
 וּבְרִיעָה וְשָׂרָה אַחֲתָהּ
 וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבְרֹן

תו"א ויעת ער ואונן סוטה יג : ואלה דינה
 סוטה כהלא קבד נדה לא :

רשב"ם

(סו) כל נפש בניו ובנותיו . של יעקב ולאח הכל ל"ג עם יעקב . ורבותינו פירשו"ו ויכבד שנוולדה בין החומות :

בית יהודא

געווען (פ'ש'ר'טו) אַת שָׁכַם לֹא הִתְקַה דְּיִבְנֵי רֹזָה (צִמְדָּה) וַעֲנִין
 לְנִי אִיבן שְׁמַעוֹן הָאֵלֶּן גְּעִהרְגִית דִּי מַעֲנַמְשֵׁן פֿון שְׁטאַט שְׁכָם
 הָט דִּינָה נִישׁ גְּעוֹרְאֵלֶשׁ אַרְיֹסִיגִין פֿון שְׁכָם (עַד שְׁנַשְׁבַּע הָט
 שְׁמִיעוֹן שִׁישְׁאָהָה) בִּישׁ שְׁמַעוֹן הָט גְּעִשוּוְאָרְן עַר זֵאֵל זִיא גְּעִפֵּן
 פֿאַר אַנְוִיִּב: (מז) וְאַלֶּה בְנֵי לֵאָה וַיָּאֵת דִּינָה בְּתוֹלָא זֵאֵבִט
 רִשׁ"י (תְּהוֹרִים) תְּהָה בְּלֵאָה וְהַעֲקֹבִית תְּהָה בְּעַקֵּב) דִּי אֲרָם
 זַעֲנָן דִּיא קִיבְרָד פֿון לֵאָה, אִיבן דִּי שְׁכָמָר זַעֲנָן דִּי קִיבְרָד
 פֿון עַקֵּב (לְגַמְרָד) דִּיה עַר זַעֲרֵבֵנן וַעֲנִין מֵאֵן אִיבן וַיּוֹיב

לא היטה דינה רוצה ללאת עד ששבע לה שמעון שיסאנה
 (כ"ר) : (טו) אלה בני לאה ואת דינה בתו . הזכרים
 תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב ללמדך אשה מזרעת תהלה
 וילדת זכר איש מזרעת תהלה וילדת נקבה : שלשים
 ושלש . ופסטרן אי אהת מולא אלל ל"ב אלל זו ויכבד
 שנולה בין החומות בכניסתן לעיר שאל' אשר ילדה אותה
 ללוי במלרים לידתה במלרים ואין הורתה במלרים :

בְּהַעֲפֵטָן זִיבָה (אִישׁה) מְרִיעָה תְּהָה יֵלְדָת (קֶבֶר) אִיבִּיב עִם גִּישׁ
 גִּיבְאָרְט דִּיא אִישׁה אִזְכָּר (אִישׁ) מְרִיעָה תְּהָה יֵלְדָת (קֶבֶר) אִיבִּיב
 עִם גִּישׁ אַרְיֹסִיב פְּרִיעָר דִּי זַבַּע פֿון מֵאֵן גִּבְאָרְטִים דִּי זַבַּע פֿון
 וַיּוֹיב גִּבְאָרְט דִּי אִישׁה אַקְבָּה : וְשִׁלֹּשִׁים וְשִׁלֹּשׁ) . דְּבִי אִיבן
 דְּרִיִּיסִיג מַעֲנַמְשֵׁן, זֵאֵבִט רִשׁ"י (וּבְפִרְסָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֵלֶּה
 שְׁלֹשִׁים יִשְׁשִׁים) אִיבן אִז דו וועסט צוֹיִלְעֵן אַיִיבִּיגִינְוִיז וועסטו
 גִּין הַחַיִּימוֹת בְּנִקְרָטוֹן לְעִיר) גָּאָר דִּי דְּרִי אִיבן דְּרִיִּיסִיגִימַעַד דָּם אִיבן
 יוֹבֵא אַרְוִם מְצָרִים אַיִיבִּיגִינְוִיעָרִיג אִיבן שְׁטאַט מְצָרִים (שְׁנֵאֲמָר) וַיּוֹיב
 עִם שְׁלֹשִׁים אִיבן עַסְקוֹ (אֲשֶׁר) לְדָת אִוְתָה לְלֹוי בְּמִצְרַיִם
 זִיא אִיבן גְּעִבְאָרְן גְּעוֹרְאָן צו לְוִי אִיבן מְצָרִים (לְדָתָהּ) בְּמִצְרַיִם
 גְּעִבְאָרְן אִיבן זִיא גְּעוֹרְאָרְעֵן אִיבן מְצָרִים, אַקְבַּע
 דִּיא מוֹשְׁטַר אִיבן מִישׁ אִיבן נִישׁ גְּעוֹרְעֵן מַעֲבֹרָת אִיבן מְצָרִים, וַיּוֹיב
 אַיִיבִּיגִינְוִיעָרִיג אִיבן מְצָרִים אִיבן זִיא גְּעִבְאָרְעֵן

שפתו חכמים

מכונן . ולמד' טעם כל אחד נולדה תאומה עמו ואותן אחיות היו

פירוש לתורת אלהים

וגו' : (טו) ואלה בני לאה ויענען די זין פון לֵאָה
 וְזֵרָה וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְהִי בְנֵי פְרִץ הַצֶּרֶן וְחִמּוֹל:
 יִבְנֵי יִשְׁשַׁכַּר תּוֹלַע וּפְנֹה וַיּוֹב וְשִׁמְרוֹן:
 יִבְנֵי זְבֻלֹן סֹרַד וְאַלּוֹן וַיְחַלְאֵל: מו אֵלֶּה אֲבֹתָי

ספר הישר

אִן גְּעִפְאָן וְעָדֵר אִיבן שִׁינַע קָרָן אִיבן מַלְכָּה קִלְיָדֵר אִיבן הָאֵם
 אִרְאָה גְּעִנְדִיעֵרס פֿון נִיין בִּישׁ וְאוֹנָן אִיבן גִּישׁ צו פֿיס אַקְעִינן
 אִיבן הָם יְהִירָה גִּיעֲנַשְׁקִירט צו אִים דָּם אִיבן זֵין וַיּוֹסֵף וַיִּסַּף עַר

וּמִלְכִיבַאֵל : יי אֵלֶּה בְּנֵי זֶלְפָּה אֲשֶׁר־
 נָתַן לָבֶן לְלֵאָה בְּתוּ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה
 לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נַפְשׁוֹ : יי בְּנֵי רַחֵל
 אֲשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנֵימָן : כ וַיֵּלֶד
 לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִלְדָה לוֹ
 אֶסְנַת בַּת־פּוֹטִי פָּרַע כִּהֵן אֵין אֵת
 מִנְשֵׁה וְאֵת אֶפְרַיִם : כ" וּבְנֵי בְנֵימָן
 בְּלָע וּבְכָר וְאֶשָׁל וְרֵא וְנַעֲמָן אֲחִי
 וְרֵאשׁ מַפִּים וְחַפְּסִים וְאֶרְדָּה : כ"ב אֵלֶּה
 בְּנֵי רַחֵל אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁוֹ
 אַרְבָּעָה עֶשְׂרִי : כ"ג וּבְנֵי דָן חַשִׁים :
 כ"ד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְזָאֵל וְגוֹנִי וַיִּצְרַר
 וְשָׁלֹם : כ"ה אֵלֶּה בְּנֵי
 לֵאָה בְּתוּ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה
 לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשׁוֹ שֵׁבְעָה : כ"ו כָּל־
 הַנַּפְשֹׁתֵי הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיִם יָצְאוּ

וּמִלְכִיבַאֵל : יי אֵלֶּה בְּנֵי
 זֶלְפָּה דִּיבַב לָבֶן לְלֵאָה
 בְּרַתָּה וַיִּלְדַת יֵת אֵלֶּה
 לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נַפְשָׁא:
 יי בְּנֵי רַחֵל אֶתְתַּת יַעֲקֹב
 יוֹסֵף וּבְנֵימָן : כ וַאֲחֵי לִידוֹ
 לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִלְדָה
 לוֹ אֶסְנַת בַּת
 פּוֹטִי פָּרַע רַבָּא דְאֵין יֵת
 מִנְשֵׁה וְיֵת אֶפְרַיִם : כ" וּבְנֵי
 בְנֵימָן בְּלָע וּבְכָר וְאֶשָׁל
 וְרֵא וְנַעֲמָן אֲחִי וְרֵאשׁ
 מַפִּים וְחַפְּסִים וְאֶרְדָּה :
 כ"ב אֵלֶּה בְּנֵי רַחֵל
 דִּיאֲחֵי לִידוֹ לְיַעֲקֹב כָּל
 נַפְשָׁא אַרְבָּעָה עֶשְׂרִי :
 כ"ג וּבְנֵי דָן חַשִׁים : כ"ד וּבְנֵי
 נַפְתָּלִי יַחְזָאֵל וְגוֹנִי וַיִּצְרַר
 וְשָׁלֹם : כ"ה אֵלֶּה בְּנֵי
 לֵאָה בְּתוּ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה
 לְיַעֲקֹב כָּל־נַפְשָׁא שֵׁבְעָה:
 כ"ו כָּל הַנַּפְשָׁא דְעָלְא
 לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נִפְקִי
 רַשְׁב"ם

(כו) ויצאו ירכו. הבאים מצרים כל נפש
 ששים ושש. כי יעקב שהוא מחשבון של
 שלשים ושלש של לאה אינו בכלל ויצאי
 ירכו כי יוצאי ירכו לא היו כי אם ששים
 וחמש וכן אמר משה בשבועים נפש ירדו

בעל המורים
 (כז) ואלה ב' בנים' הכל ואיך זכר עני ונורודי לענה ואלה כדאי' כמדרש שקרא בנימין לכל בניו ע"ש הכרות שארעו ליוסף וזה ואלה ע"ש
 זכור עני ונורודי לענה ואלה: (כח) חושים' ב' בנים' מתרי לישני ובני דן חסום ואחמתי נחלן חסום דאמרוני כפי' מי שנות סהו בני דן
 כחשים של קנה פי' מלמטה הוא אחד מלמעלה הוא מחפאל לכמה קנים שמנן אחד שהי"ל ילאו רבים וכן בני נחלן חושים שהדך הכללמננים
 להדק אלו עם אלו שלח יפירונו אותם החושים :

תו"א ובני בנימין כלל וכבר מוטע לו :

בית יהודה
 זענאראן : (יט) ובני רחל אשת יעקב. וזאת רש"י ונבכילן
 לא נאמר בהן אשת) פיי א"ע וייפיער פון יעקב ולאה ב"תה
 ז"קשה ששיש גיש זיי זענן געווען אשת יעקב, דס גוייב
 פון יעקב, נאר ביי רחל אשת יעקב (אלא שהי"תה
 ציקר שר בית) נאר ווייל רחל איז געווען דר עיקר פון דיא
 מינים א"ע מענטשען פון יעקב (ש'צוא מארן געגן לבא
 אין מצרים, זענען געווען יעקס און יעקצני, זאגט רש"י

פירוש לתורת אלהים

גיווען צפיון וגוי : (כו) כל הנפשו א"ע מענטשן וואס
 זענן געקומען מיט יעקב אין מצרים יוצאי ירכו דיא
 ספר הישר
 האָבן געוויינט מיט יוסף און יעקב מיט ווייניע קינדער און זיין
 דער געוויינט זענן געקומן אין מצרים און יוסף האָט זיי פֿאַרזעצט אין
 לאַנד גושן און יוסף האָט געזען ווייניע קינדער און יוסף האָט
 און

בית יהודה
 זענאראן : (יט) ובני רחל אשת יעקב. וזאת רש"י ונבכילן
 לא נאמר בהן אשת) פיי א"ע וייפיער פון יעקב ולאה ב"תה
 ז"קשה ששיש גיש זיי זענן געווען אשת יעקב, דס גוייב
 פון יעקב, נאר ביי רחל אשת יעקב (אלא שהי"תה
 ציקר שר בית) נאר ווייל רחל איז געווען דר עיקר פון דיא
 מינים א"ע מענטשען פון יעקב (ש'צוא מארן געגן לבא
 אין מצרים, זענען געווען יעקס און יעקצני, זאגט רש"י

פירוש לתורת אלהים

גיווען צפיון וגוי : (כו) כל הנפשו א"ע מענטשן וואס
 זענן געקומען מיט יעקב אין מצרים יוצאי ירכו דיא
 ספר הישר
 האָבן געוויינט מיט יוסף און יעקב מיט ווייניע קינדער און זיין
 דער געוויינט זענן געקומן אין מצרים און יוסף האָט זיי פֿאַרזעצט אין
 לאַנד גושן און יוסף האָט געזען ווייניע קינדער און יוסף האָט
 און

בית יהודה
 זענאראן : (יט) ובני רחל אשת יעקב. וזאת רש"י ונבכילן
 לא נאמר בהן אשת) פיי א"ע וייפיער פון יעקב ולאה ב"תה
 ז"קשה ששיש גיש זיי זענן געווען אשת יעקב, דס גוייב
 פון יעקב, נאר ביי רחל אשת יעקב (אלא שהי"תה
 ציקר שר בית) נאר ווייל רחל איז געווען דר עיקר פון דיא
 מינים א"ע מענטשען פון יעקב (ש'צוא מארן געגן לבא
 אין מצרים, זענען געווען יעקס און יעקצני, זאגט רש"י

יִרְכּוּ מִלְכָּד נְשֵׁי בְנֵי יַעֲקֹב כְּלֵי נֶפֶשׁ
 שְׂשִׁים וְשֵׁשׁ: כּוּנְכֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר יָקַד
 לוֹ בַּמִּצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כְּלֵי הַנֶּפֶשׁ
 לְבֵית יַעֲקֹב הַבְּאֵה מִצְרַיִם
 שְׁבַע עִים: ם שְׂשֵׁי כַּח וְאֶת־יְהוּדָה שְׁלַח
 לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גְּשָׁה

יִרְכּוּ בְר מְנַשֵּׁי בְנֵי
 יַעֲקֹב כְּר נֶפֶשׁ תֵּא שְׂשִׁים
 וְשֵׁשׁ: כּוּ וּבְנֵי יוֹסֵף דִּי
 אֶת־יְהוּדָה לֵא הַמִּצְרַיִם
 נֶפֶשׁ תֵּא תֵרִין כְּר
 נֶפֶשׁ תֵּא דְבֵית יַעֲקֹב
 דְּעָלוּ לְמִצְרַיִם שְׁבַע עִין:
 כַּח וְתֵּא יְהוּדָה שְׁלַח
 קְדַמְדָּהּ? וְתֵּא יוֹסֵף
 לְפָנָהּ קְדַמְדָּהּ לְגִשָּׁן

רשי"י

בית יהודה

מיינט מען גיט וואס איז געקומן, נאר מען מיינט וואס קומט
 (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק בערב היא באה, איז
 דערשטיקט ביי נאנט קומט זיא (וכמו) וויא עס שטייט אין
 פסוק והנה רחל בתו באה עם הזאן, זיין מאקטער רחל
 קומט מיט די שפעטען (לפיכך פמנו למטה באלף) דריבער
 איז די ניקה אונטערן ביי די ארץ (לפי כשצאז לבא פארן
 קנין לא הו אלא ששים שלש) ווארום ווען זיי זענן ארויס
 געמאכטע פון פנען צו גיין אין מצרים זענן זיי נאר גווען
 זעקס און זעכציג מענטשן (השנים) דער אנדער פסוק (כ)
 תבא אל בית יעקב הבאה מצרפתם שבעים היא לשון
 עברת) דער הבאה איז דערשטיקט עס איז געקומן (לפיכך
 טענו למעלה בבית) דריבער איז די ניקה הויבן ביי די בית
 (לפי כשצאזא שם היו שבעים) נייט ווען זיי זענן געקומען
 אין מצרים זענען זיי געווען זיבעציג (שצאזא שם יוסף עם
 שני בניו) וויא האבן געפונען אין מצרים יוסף מיט

לשון הוה כמו (אסתר ב) שערב היא צלה וכמו והנה רחל
 בתו צלה עם האלן לפיכך טעמו למטה באלף לפי
 שכשצאז לבא מארץ כנען לא היו חלל ששים ושס. והשני כל
 הנפש לבית יעקב הבאה ממצרים שבעים הוא לשון עבר
 לפיכך טעמו למעלה בבית לפי שמצאז שם היו שבעים
 שמאלו שם יוסף שני בניו ומחלל להם יוסף בן החומות.
 [ושיין כצבאור לת"י ומשם תמצא לרעות למאוך ברש"י].
 ולדברי האומר תאומות כולדו עם השבעים לרכוס אנו לומר
 שמתו ר לפני יורחן למלרים שהיו לא ממו כלן. מלאתי
 ביוקרא רבה עשו שם נפשות ש היו לו והכתוב קורא אותן
 כפשות צוה לשון רבים לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה
 יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן כפס לפי שהיו
 עובדים לאל אחד: (כח) להורות עליו. כתרנונו לפנות
 לו מקום ולהורות האדן יתיישב זה: לפניו. קודם שגייע

זייגע צוויי זיהן (ונתוספה להם יוכבד בין החומות) און
 ניקה שטייט ביי די גרשטע נקדה פון ווארט דאס היינט
 ווארט דס היינט אונטערן (ולדברי האומר תאומות נולדו עם
 געבארן געווארען אצוויינג. אשווערמאטער גרייכס אנו זימר
 זענען געשאפן איידער זיי זענען געמאכט אין מצרים
 ורשי"י זאגט (מציאתי ביוקרא רבה) איה האב געפונען אין
 נפשות ביתי) עשו הם געמאט זעקס מאנטשען און דער
 שטעט עבדין (והלוהות קרבה) ווייל זיי האבען געדינט צו פיל
 מענטשען (והכתוב קורא אותם נפש) און דער פסוק רופט זייא
 נפש וועבדין לא איהר) ווייל זיי האבען גדינט צו איין נאט:
 (כח) ולהורות לפניו. (פטרנונו) וויא דער מרגום מיינטש
 (לפנות לו מקום ויהרות איה יתיישב בה) מען זאל ליידיג
 מאכען פאר אים אוואהנגיג און מען זאל אים ווייזען וויא
 און זיה באזען אין דעם לאנד: ולפניו. יהודה זאל גיין
 פארטאזיס (קודם שגייע זעקב) לשם) איידער זעקב וועט
 קומן

זייגע צוויי זיהן (ונתוספה להם יוכבד בין החומות) און
 ניקה שטייט ביי די גרשטע נקדה פון ווארט דאס היינט
 ווארט דס היינט אונטערן (ולדברי האומר תאומות נולדו עם
 געבארן געווארען אצוויינג. אשווערמאטער גרייכס אנו זימר
 זענען געשאפן איידער זיי זענען געמאכט אין מצרים
 ורשי"י זאגט (מציאתי ביוקרא רבה) איה האב געפונען אין
 נפשות ביתי) עשו הם געמאט זעקס מאנטשען און דער
 שטעט עבדין (והלוהות קרבה) ווייל זיי האבען געדינט צו פיל
 מענטשען (והכתוב קורא אותם נפש) און דער פסוק רופט זייא
 נפש וועבדין לא איהר) ווייל זיי האבען גדינט צו איין נאט:
 (כח) ולהורות לפניו. (פטרנונו) וויא דער מרגום מיינטש
 (לפנות לו מקום ויהרות איה יתיישב בה) מען זאל ליידיג
 מאכען פאר אים אוואהנגיג און מען זאל אים ווייזען וויא
 און זיה באזען אין דעם לאנד: ולפניו. יהודה זאל גיין
 פארטאזיס (קודם שגייע זעקב) לשם) איידער זעקב וועט
 קומן

שפתי חכמים

עדת זקנים מבועלי התוספות

למרווייהו: ר (מרהס"ל) דלכ"כ למה לא חשך אמת חשבונו שאר
 כניס ולכן אמר עמוהו ולו כניס נכריתו סס דלחין כלל ויאל ירך
 יעקב והכתוב מפרש מעלנו הטעם: ס כדכתיב כל ויאלח וקם עשו

(כו) הבאה מצרימה שבנים פ"י עם יעקב וראש הענין מוכיח
 כך הכתיב אלה שמתו וכו' להודיע שיעקב מן המנין עם בניו
 והכלל עם בני אלה שאין בפרשן אלא ל"ב והכתוב מונה אותן
 ל"ג עם יעקב לפי שהוא מן המנין הראשון וממנו החל למנות
 מנין השבעים והכי פשטיה דקרא כל הנפש לבית יעקב הבאה

פירוש לתורת אהרם

אין מצרים איז גווען שבעים זיבעציג: (כח) ואת יהודה
 און יהודה הם יעקב גישקט פאר זיה להורות ער
 זאל אום קלייבען איין ארם פון זיינט וועגן איידר
 ער וועט קומען אהין און זאל אים ווייזן ווא ער
 זאל זיה דארט באזענען אין גשן (ל"ג)

כל נפש אלע מענטשן זענען גווען ששים שלש זעקס
 און זעבעציג: (כו) ויגיי יוסף און די קינדער פון יוסף
 וואס זענען גיבורין גיוראדן אין מצרים איז גווען נפש
 ששים צווייא מענטשין כל תבא אלע מענטשין פון
 דעם הויז פון יעקב ונבאה מצרימה וואס זענען גיקומען

הישר

ספר

דר הינדר הם נך איה זיי געשטארקט הם פרעה אים גינעקט
 דו מענטש זיי באזעצן ווו דו ווילקט הם יוסף צו אים געוואנט
 איה האב זיי באזעצט אין לאנד גישן דען זיי האבן זייער פיל

און זוכין און גינען און הם ניי גישטעקט פר פרעה און יוסף
 הם געוואנט צו פרעה מיון פארם און מיינע קינד און זיין הויז
 געווינד און זייער קינד און שאף זענן געקומן צו מיר מחמת

וַיָּבֹאוּ אֲרֶצָה גִּישׁוֹן: כַּמּוֹ וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מִרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּישׁוֹה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עָלָיו צִוְּאָרְוֹ עַל צִוְּאָרְוֹ עוֹד: ל וַיֵּאמֶר לְיוֹסֵף לִי יוֹסֵף אֵלֹהֵי אֲנִי מֵת וְיִמְנָה הָדָא מִנְחָם

רשב"ם

אבות מצרימה שיעקב ובניו היו שבעים: (כט) עוד, הרבה, כדכתיב כי לא על איש ישים עוד:

בית יהודה

לס. ומו"א להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד ת שמש תלא הוראה: (כט) ויאסור יוסף מרכבתו. היא עלמו אסר את הסוסים למרכבה א להודרו לנסוף כזיו: וירא אליו. יוסף נראה ב אל אביו: ויבך על צואריו עוד. לטון הרבות כזיה וכן (איוב לד) כי לא על ארץ יסוס עוד לטון רזיו הוא חינו סס עליו עילות נוספות על חטאיו גוף כן הרבה והוסף כזכי יותר על הרגיל אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נטקו ואלו כרומינו סבי' קורא ד את שמש: (ל) אמותה הפעם. פסונו כתרנומה והדרתו סכור

אין גישון (הקדוש אנדה) דער קדוש שבייבט (ההרית לבנו) מיינט מען צו יערקן פאר אים (תקן לו בית תלמוד שמש תמצא היראה) ער זאל אנגרייטן פון אים אישטוב צום יערקן פון די שטוב זאל געפסקען ויערן דינים: (כט) ויאסור יוסף מרכבתו. זאגט רש"י (הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה) יוסף אליו קט איינגעשפאנט די פערד אין דעם רייטוואגען (להודרו לקבדו אביו) ער זאל ווייזן וויא גרויס ביי אים און דער קבדו פון זיין פאטער: ונראה אליו. מען מיינט (יוסף) נראה אל אביו ויבך און געקוקן געווארן צו זיין פאטער: ונבך על צוארו עוד. ער האט געווינט אייף זיין הארץ

נאך אונד נאך (לשון הרבות בקרה) מען מיינט ער האט פיל געוויינט (ובן) אונ און שטייט אין פסקו (פי לא על איש ישים עוד לשון רבוי הוא) דאס ווארש עוד און דערשיינט פיל הקב"ה מיהט ניש פיל אויף דעם מענטש (און שם עזרו עלות נאפיות על חטאיו) הקב"ה מיהט ניש דעם מענטש מער וויא זייע זינד (אף פון הרבה והוסף בכזי יותר על הרגיל) דא און אויף און דערשיינט נויא געווייניק (אף יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נטקו) ער האט ניש געקוינט רבנים האבען געזאגט (שקח קרא את שבע) ועב האט געוויינט קריאת שבע אין די צייט וואס מיינט און צו אים געקומען: (ל) ונאמרה הפעם. זאגט רש"י (פשימו בתרגומו) דר מיינונג אין פסקו אל וויא דער תרגום זאגט. ועקב הו געזאגט צו יוסף אפילו אויף זאל איצט שאראבען בון אויף צופרידען און גערונהינט ווייל אויף זעה דיר דעפערדיג שטיין פאר מיר

נאך אונד נאך (לשון הרבות בקרה) מען מיינט ער האט פיל געוויינט (ובן) אונ און שטייט אין פסקו (פי לא על איש ישים עוד לשון רבוי הוא) דאס ווארש עוד און דערשיינט פיל הקב"ה מיהט ניש פיל אויף דעם מענטש (און שם עזרו עלות נאפיות על חטאיו) הקב"ה מיהט ניש דעם מענטש מער וויא זייע זינד (אף פון הרבה והוסף בכזי יותר על הרגיל) דא און אויף און דערשיינט נויא געווייניק (אף יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נטקו) ער האט ניש געקוינט רבנים האבען געזאגט (שקח קרא את שבע) ועב האט געוויינט קריאת שבע אין די צייט וואס מיינט און צו אים געקומען: (ל) ונאמרה הפעם. זאגט רש"י (פשימו בתרגומו) דר מיינונג אין פסקו אל וויא דער תרגום זאגט. ועקב הו געזאגט צו יוסף אפילו אויף זאל איצט שאראבען בון אויף צופרידען און גערונהינט ווייל אויף זעה דיר דעפערדיג שטיין פאר מיר

שפתי חכמים

והי ואת כל נפשות ביתו. וכל נפשות ים כרס"י דהא נפשות עשו לא היו אלא חמשה וממדרגה נביא כס"ו וכו': ת ר"ל מכותיו לזכות חסד וי"ז שניה ים כו חיותיו חודש: א דל"ז ויכב כמרכבתו מע"ל: ב (מחש"ל) דאין שייך לומר שיעקב נחמך יוסף ספרי יעקב לא סך להארות לו אלא להארות סך עוד סת"ל למנוח לזר שם אכל סך לקראתו להארות לו לחי: ד ר"ש מפרש הסוק סתוב כי לא על ארץ יסוס עוד דפסקו ז"ס ק"י כספיק"ס נח. טן הסטוס אלו ספרים מהם יותר ממה שחטאו דייטו אלו סס עליו וכו': ד מוקדים העולם לזמח הים עומד ומחלל. וי"ל דהא אמור רז"ל אכור לעטר לפני המחלל כדי שלא יבטל כוונתו וי"ש יוסף ארך נפל כסוק ראשון הוא עקב קבלת שנים וכל עליו לאחר דיוסף הים עסק ממות כבוד אביו וסוק ממות סוק מן החיים. וע"ל דיוסף הים סוק עזנו כסוק ראשון ממי סס ס ערוד כדלמינון שמת יסחל וגו' ו ה"א ק"ס של רבי יהודה השוא מפני שהיה ערוד כניסא עם התלמידים: ה כלומר לא כסוקים לזות מחלר

דעת זקנים מבעלי התוספות

ולפי מה שפרשתי במעלה אין צריך לומר שהוא יעקב מן המנין כי הקב"ה נמנה עמיהם המנין: (כט) ועל לקראת ישראל. פי' עליה היתה לו על שהלך לקראת אביו לכבודו. ד"א לכך נאמר ויבטל לפי שארץ גשן גבוה מאד מצרים לפי שהוא עמדת גבוול ארץ ישראל שנאמר גשן והולין וגולה. ולפי שהלך יהודה בשביל אביו אבל יוסף להודות לפניו נשנה וזכה ונפלה בהרדו וגשן נתן פריעה לשרת אמנו ולכך בחרו בה ישראל ונפלה בחלקם ולא ערערו בה

על זוארו שנה ויבטל כוונת יעקב וכו'. אכל ק"ס עיקר הכוונה הוא שקרא פסוק ראשון. וז"ל יוסף נמח לא קרא ג"כ את שבע וע"ל עקב הים עסק ממות כבוד אביו וסוק ממות סוק מן החיים. וע"ל דיוסף הים סוק עזנו כסוק ראשון ממי סס ס ערוד כדלמינון שמת יסחל וגו' ו ה"א ק"ס של רבי יהודה השוא מפני שהיה ערוד כניסא עם התלמידים: ה כלומר לא כסוקים לזות מחלר

פירוש לתורת אלהים

ויבאו אונ דר נאך וענין ויי אלע גיקומען אין דעם לאנד גישן: (כט) ויאסור אונ יוסף האט אליו אין גישון גישפאנט דיא פערד אין זיין רייט וואגען פון זיין פאטער קבדו וועגן וועללאונ אוי אנמקעגן גנאנגן זיין

פירוש לתורת אלהים ויבאו אונ דר נאך וענין ויי אלע גיקומען אין דעם לאנד גישן: (כט) ויאסור אונ יוסף האט אליו אין גישון גישפאנט דיא פערד אין זיין רייט וואגען פון זיין פאטער קבדו וועגן וועללאונ אוי אנמקעגן גנאנגן זיין

משלי נחמיה

(ל) אמותה הפעם וגו'. למשל עם הם אמאל געמאקן מען קט אייניקס גענומן פון אונער, אונ ווייל אים אוי שווער געווען ער זאל ויה אוסלערגען אליו ויה אונער דארף קענן קט ער געלייט פיל צוהר, אין שפיעקע יאר שפעער פון ער געווארן א אפעצור, איינער פון זיינע געקענטע קט אים געמאקן אונ זאגט צו אים איצט זעה אויף אז שפעקט און ניש אויף אייביג, אונ פון דיא געקענטע

פירוש לתורת אלהים ויבאו אונ דר נאך וענין ויי אלע גיקומען אין דעם לאנד גישן: (כט) ויאסור אונ יוסף האט אליו אין גישון גישפאנט דיא פערד אין זיין רייט וואגען פון זיין פאטער קבדו וועגן וועללאונ אוי אנמקעגן גנאנגן זיין

הַפַּעַם אַחֲרֵי רֵאוֹתִי אֶת-פְּנֵיךָ כִּי
 עָזַדְתָּ חַי: לֹא וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחָיו
 וְאֶל-בֵּית אָבִיו אֵעֲלֶה וְאֵינִידָה
 לְפָרְעָה וְאֵמְרָה אֵלָיו אֲחִי וּבֵית אָבִי
 אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בָּאוּ אֵלָי:
 לָב וְהֵאנְשִׁים רָעִי זֶאֵן כִּי-אֲנִישִׁי
 מִקְנֶה הָיוּ וְעַלְמָם וּבְקָרָם וּכְלֵי אֲשֶׁר
 לָהֶם הֵבִיאוּ: לֹב וְהָיָה כִּי-יִקְרָא לָכֶם

אָנָּה בְּמֵר בְּחַוֹּתֵי יַת
 אֶפְרָיִם אֲנִי עַד כְּעַן אֶת
 לָכֶם: לֹא וַאֲמַר יוֹסֵף
 בְּאָחוּתִי וּלְבֵית אָבוּתִי
 אֵפֶס וְאֵסִי וְלַפְרָעָה
 וַאֲמַר לָהּ אֲחִי וּבֵית
 אָבִי דִּי בְּאֶרְעָא דְכְנַעַן
 עָדוּ לָתֵי: לָב וְהֵבִיאוּ
 הָעֵי עֲלֵי אָחִי וּבְתֵי מְלִי
 גִיתִי הָיוּ וְעַלְמָן וּבְקָרָהוּן
 וְכָל דִּי לָהֶון אֲחֵי אֵי:
 לָב וְהָיָה אֲחִי יִקְרֵי לָכֶון
 רַשְׁבִּים
 (25) והואשים רועי צאן כל זה אמר יוסף
 לפרעה:

רש"י

הייתי למות שתי מיתות צעוק ו' ולטות"ב שנסתלקה ממני
 שכחה והייתי חומר שיתכעני הקב"ה מנתתך עכשין שעודך
 הי ללא מות חלה פעם אחת: (ל) ואמרה אליו אחי
 וגו': ועוד חומר לו ו' והאנשים רועי צאן וגו':

בית יהודא

למות שתי מיתות) איה הית געמינס איה ועל צוויי מאה"ל
 שטארבן (בעולם ברה גליעם הבא) איה ועל ויין געשטארבן
 פון די וועלט און וועל זיין אנגעשטארבענער צו עולם הבא
 (שנסתלקה מיני שכחה) ויירא איה האב געזעהן די שקיבת
 איו אנגעפאן געווארן פון מור (והייתי אושר שג'בגני הקבה
 שטארבען ויירא דווקא מור ביזנס געשטארבען, ויירא איה
 געשיו שעודך חס) אָבֵר איצט אז די רעכטס (לא אמת אָבֵר
 פֶּסם אחת) ועל איה גאר איין מאה"ל שטארבן: (לא) ויאמרה
 עלי אחי וגו'. איה ועל זאגען צוא פרעה מינע ברודער
 זען געקומען (ועד אמר לו) נָהָר ועל איה זאגען צו אים
 דעת זקנים מבגלי התוספות
 מצרים: (לא) אעלה ואנידה לפרעה. וכו ארץ מצרים עומדת
 בהר שאמר אעלה אלא עד עכשיו כשחיה מרבר עם אביו וירד
 נפשו הוא ולחשו חמר כן והאנשים וגו' רל האנשים חמרו חל לא
 פירוש לתורת אל הדים

מיתתך) האב איה געזאגט הקב"ה וועט ביי מור מאנען ויין
 האב דווקא געשקט איו דעם וועג דוא זאלסט גיין צו שָבֵם
 פֶּסם אחת) ועל איה גאר איין מאה"ל שטארבן: (לא) ויאמרה
 עלי אחי וגו'. איה ועל זאגען צוא פרעה מינע ברודער
 זען געקומען (ועד אמר לו) נָהָר ועל איה זאגען צו אים
 דעת זקנים מבגלי התוספות
 מצרים: (לא) אעלה ואנידה לפרעה. וכו ארץ מצרים עומדת
 בהר שאמר אעלה אלא עד עכשיו כשחיה מרבר עם אביו וירד
 נפשו הוא ולחשו חמר כן והאנשים וגו' רל האנשים חמרו חל לא
 פירוש לתורת אל הדים

שפתו חכמים
 טובה לראות פניו כפי המעין ממנו לדרכה מחמר טובה לראות פניו
 ראו להפיל טחוס כדי לשמוע עם בנו כונו עטיון: ו' דעתו של
 רש"י שלא חמרו הכול וכתבו והאנשים רועי צאן וגו' שדכר בלפני
 כל פרעה לכך פירש ועוד חומר לו דכר זק והאנשים וגו' ודוק מכלל
 פאטערס הוה געווינד ווס זענין געען אין לאנד כְּנָעַן
 בָּאוּ אֵלָי זענין גיקומען צוא מיר: (לכ) והאנשים אונ
 דיא מענטשען זענין פאסטיכער פון שאף כִּי אֲנִישִׁי
 ווארום ויירא פֶּלֶענין האנדל'ין שפענדיג מיט שאף
 דריכר ווייסן ויירא וויא מען פאשיט ויירא גזאנס אונ
 זייערי שאף אונ זייערי רינדער אונ גאר זייער פאר
 מענין האבן ויירא אָבֵר גיבראכט וְהָיָה אונ עם וועט

איה זאגט שטארבען וואלט איה מיר
 שיון גיברייסט אחרי ראיתי ויירא איה האב שיון
 גיזעהן דיין פנים אז דוא רעכטס נָהָר (שיו מ"ו):
 (לא) ויאמר אביו יוסף האמ גיזאגט צו זייער ברודער
 אונ צו זיין פאטערס הוה געווינד אעלה איה ועל איה
 גיין אונ ועל זאן זאגען צוא פרעה ויאמרה אונ איה
 ועל זאגען צוא אים אחי מינע ברודער אונ מיין

ספר הישר

גיבנקשטם פרעה אונ איו ארבע געזאגן פון אים אונ געבט מיט
 זייער קינדער האבען זיך באזעצט אין לאנד גושן אונ אָבֵר אין
 ווארט פון מצרים האבן פֶּר קופס צו יוסף זייערע פעלדער אונ
 זייערע קמחות אונ אָבֵר וואס ויירא האבן געהאט פֶּרִי עַד זאג
 זיי געבן קאפן אונ יוסף האט געזען פֶּרִי פֶּרִי געגעבען איה צו
 אָבֵר זייערע מלכות אונ יוסף האט געזען פֶּרִי געגעבען איה צו
 זייער ברודער אונ איה צום געזאגן הוה געווינד פון דעם קאפער אונ
 דעם געזעצט פֶּרִי הָם עַד אָבֵר געגעבען צו פרעה אונ זיי עם איו
 אים געזאגן די זיך יאר פון דעם הונגר הָם קען זאן געווינד צו
 זייען אונ געזאגן די זיך זיי עם איו געזען פֶּרִי דעם הונגר אונ יוסף
 איו געזען אין מלכות גאר וְשֶׁרָרָה אונ דעם געזעצט לאנד האבן
 גיזעצט ווס יוסף האט געזאגט אונ געבט מיט זייער קינדער זען
 גיזעצט אין לאנד גושן אונ געבט איו געווארן זעהר אָבֵר אונ
 אָבֵר אונ משה דוא קינדער פון יוסף זען געזען פֶּרִי זייער
 דיוו געווינד פון געבט האבן זיך זייער גיזעצט אין לאנד גושן:

משלי נחמיה
 איה אזו גיזען, ווען יוסף איו געקומן צו געבט אונ הָם
 אים דערצייגט אָבֵר ווס ער האט געזען ביי די זשענאליס
 אונ אין תמיסה, אונ נָהָר צרות ווס ער האט געזאגט אונ
 צום סוף איו ער געווארן אָבֵר אין מצרים, איה דר זאך
 האט געבט געזאגט אמתיה הפעם, איצט האב איה נוס
 כוונא אָבֵר פֶּר דעם שטארבן ויירא פון דעם אונגליקליכע
 שטארבן קומט איה אָבֵר, אָבֵר ראותי את פֶּרִי כִּי
 עזרתי חֵי, אז איה זעה דיין פנים איו אָבֵר גיזעצט פנים
 אונ נָהָר זייער אָבֵר צרות, רעכטס נָהָר אין מלכות
 איו צו זען אז אָבֵר געזעצט בארף זיך נוס מצער ויין ווער
 עם קומט איה אים אָבֵר ער בארף האפן צו הקבית אז
 פון די זָבֵר וועט קומן אָבֵר:

זייער עלטר פאטער געבט צו זענען די וועג פון זאם. אונ דאס
 זייער גיזעצט אין לאנד גושן:

דיוו געווינד פון געבט האבן זיך זייער גיזעצט אין לאנד גושן:

אונקלוס

פרעה וימר מה
 עבדכון: לי ותמרון
 נכרי מני גיתי הו
 עבדך מעולמנא ועד
 פגז אפ אן תי א
 אה עבדתנא פדיל די
 תיתבון פארעא דנשן
 ארי געדיא דמזרע
 דחלו לה כל בני גנא:
 ואתא יוסף וסוי
 לפרעה ואמר אפא ואס
 וענהו ותורחו וכל די
 ליהו אתי ממזרעא דנשן
 ויהא אנן פארעא דנשן:
 ב ומקצת מן ויחודי דבר
 בעל השורים

פרעה ואמר מה מעשיכם :
 ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך
 מנעורינו ועד עתה גם איתנו גם
 אבותינו בעבור תשבו בארץ גשן
 פיתועבת מצרים כל ימיה לאן :
 מו ויבא יוסף ויגיד לפרעה ואמר
 אבי ואחי ועמם ובקדם וכל אשר
 להם באו מארץ גשן והיום בארץ
 גשן : ב ומקצה אחיו לקח במצות

(ג) ונקלס אחיו לקח. גניו זכ התלסוס :
 בעיניהם בין לאכילה בין לזבח כדכתיב הן טוב את תועבת מצרים וכו' :
 רש"י

הו"א והאננס אחי ספר טובכי מי פתח : ומקצה אחיו בנה קהל לב :
 רשב"ם
 (לד) כי תועבת מצרים. גבוים היו בעיניהם כל רועי הצאן כי באום הצאן

בית יהודה

(לד) בעבור השבו בארץ גשן. והוא לריכה לנס שהא
 חרץ מרעה וכסתחמרו לו שאין אחס בקיפין כוללמה חסרת
 ורחיקס מעליו ויוסיכס סס : כי תועבת מצרים וגו' .
 לפי מה לנס ז אלות : (ב) ומקצה אחיו . מן הסחוטס
 טכסס לגבורה שאין נראס גבורס שאס ירלס אותס וגורס
 יעסס אותס אחי מלסחמרו. וכלס סס רלובן שמעון לוי יעסכר

שעסקן : (לד) ובכבוד תשבו בארץ גשן. איר נאמט קענען
 וואהקען אין לאנד גושן (והיא צריכה קבס) אונ דיא לאנד
 דארקט איר (שהיא ארץ מצרים) וייל אינ גושן איז דא פיה
 פישערונג פאר שעפסקען ופישטאקרו לו שאין אהס בקיאים
 פקאקא אהרת) אז איר נועט זאגן צו פרעה איר קן גט גיש
 איין אנדער פלאקא נאר פישערן שעפסקן ותיקקס פגלי
 וישיקס (שם) נועט ער אויך דערנויטערען פון זיך אונ ער
 נועט אויך הייסען וואהקן אין גושן : ופי תועבת מצרים פי
 בוי די מצרים (פי שהם לים זאמרו) וייל די שעפסקען זענן
 (ב) ומקצה אחיו. זאמט רש"י (מן הסחוטס שבקס דבברה)
 ווינויער אין שטארקייס (שאין נראס גבורס) וואס האפען גיש
 פרעה נועט זעהן וייל זענן שטארקע מענטשען (עשה אהם
 ויאלה הם) דאס זענן די פינף ברודער וואס יוסף האט גיט

שפתי חכמים

דעת זקנים מבטלי התוספות
 מן המרכבה לכבודו ועבשו אמר אעלה על המרכבה שלי
 ואלך ואגידה לפרעה: (לד) כי תועבת מצרים וכו'. מאוסים
 היו רועי צאן בעיניהם כי הצאן היה דבר מאוס לאכילה כמו
 שמאוסין העינים בהרבה מקומות. וכן לא יוכלון
 לאכול את העברים לחם כי תועבה היא למצרים מאוסין היו אנשי
 גובת את תועבת מצרים לעיניהם גובת בפניהם מה שהיא מאוס להם ולא יסקלנו לא נאמר אלא יסקלנו. ד"א שמפתי
 כי תועבת מצרים כל רועה וכו' עצמו מן הצאן ואוכל אותם כי היא ע"ו שלהם ורועה מלשון הרועה אותי דמרגמטין דון יתי :
 (ב) ומקצה אחיו לקח המשנה אנשים. פירש"י מן הסחוטס שבהם. וכן ה' אנשים בגימטריא הלש"ם שבה"ן חסר אחד :

ואגודס ואומרס : ז לפי ססס יודעיס סהרועיס רועי כללן יודעין
 סוויית לפי ססס תמיד אללן הלכך יודעין שאין כסס ונוסס הלכך
 סוגלס כל רועי לאן. ח"ע לי תועבס סקבל סוה לי עסדת אלילס

פירוש לתורת אלהים

פי תועבת מצרים ויארם דם אינ אומיוךדיג פיי די
 מצרים דיא ווס פאשען שאף וייל זייא דינען צו
 די שאף : (א) ויבא יוסף אונ יוסף אינ גיקוקען אונ
 האט גיואקט צו פרעה ויאמר צי אונ האט גיואקט
 מיין פאטער אונ מינגע ברודער וייערי שאף אונ
 אויך וייערע רינדער אונ מיט אלץ וואס זייא
 האבין בא פאדן קנען וייען גקומין פון דעס לאנד
 פנען והם בארץ גשן אונ זייא וייען אין דעס לאנד
 גשן : (ב) ומקצה אחיו אונ איין טייל פון וייע
 ברודער פינף מענטשען האט ער גנוקען (ש"י כ"ט)

זיין פי קרא אז פרעה נועט אויך רוקן אונ נועט אויך
 פרעגען ווס אייער בעשעפטיונג איז ואפרקט נאלט
 איר זאגן דייעע קעעכט זעין בשעפטיוגט מיט פיה
 פון אונר וינגט אן בינ איצט גם זאמנו אוך מיר אונ
 אונרע געשערין אונ פר וואס הייס אויך אייך אזוי
 זאגען געבוי איר נאלט פלייגן ויזן אין לאנד גשן
 ווארום דורך דעס אז איר נועט מיט זאגען איר
 ווייסט גיט קיין אנדער אונמות נועט ער אויך פון
 זיך דער ווייטער אונ איר באדארקט דאך דס לאנד
 וייל דארטן אוי פר האנדן פאשע פר אייערי פיה

ויצוגם

אנשים ויצגם לפני פרעה: ויאמר
 פרעה אל אחיו מה מעשיכם
 ויאמרו אל פרעה רעה צאן עבדיך
 גם אנתנו גם אבותינו: ויאמרו
 אל פרעה לנו בארץ מצרים
 מרעה לצאן אשר לעבדיך כי יכבד
 הרעב בארץ פנעו ועתה ישבונו
 עבדיך בארץ גישן: ויאמר פרעה
 אל יוסף לאמר אביך ואחיו באו
 אליך: ו ארץ מצרים לפניך הוא
 במוטב הארץ הושב את אביך
 ואת אחיך ישבו בארץ גישן ואם

המשה גברין ואקרימונו
 קדם פרעה: ויאמר
 פרעה לאחיו מה
 עובדיכו ואמרו לפרעה
 רעה צאן עבדיך אף
 אנחנו אף אבותנו:
 ויאמרו לו בארץ מצרים
 אתנו ארץ גישן רעה
 לענא די לעבדיך ארי
 בקוף פננא בארעא
 דגנעו וקעו יתבון פנעו
 עבדיך בארעא דגישן:
 ויאמר פרעה ליוסף
 למימר אביך ואחייך אתו
 לותך: ו ארעא דמצרים
 קדמך היא פדשפיר
 בארעא אויתיב ית אביך
 וית אחייך יתבון בארעא
 דגישן ואם ידעת ואת

רשבים

בעל הטורים

(ד) לנו בארץ, ולא סתור חוסר סמון אלא כשכיל מרעה לצאנו. כל זה אמרו שלא יאמר פרעה ליקח משל יוסף באו: (ו) אנשי חיל, ראויים

(ו) כמיטב הארץ, כגו' גשון: ושמות. כ' במסרה הכל ואורך ושמתם כלרון מלמד סתו ממונים וסרים על רשאי הקהילים והיו שמת

בית יהודה

רש"י

ואתם שלא קבל משה שמוכם לשבכם) די פינה ברידער האט
 משה גיט געזאגט וייערע געמען צוויי מאהל' ווען ער האט
 זיי געקעמטשט (אך שמואל הכהנים קפלו אבער די געמען פון
 דיא שטארקע ברידער האט ער געזאגט צוויי מאהל', וויא
 עס שטייט אין פסוק ואת ליהודה שמע ה' קול יהודה,
 ויגד אמר ברוך מרחיב זר, (ל'גפ'לוי אמר נפתלי וגו',
 וידן אמר דן וגו' וכן לוי וכן לאשר) ביי זבולן אונ ביי
 אשר אין אויף דר נאמן צוויי מאהל' (הר לישן בראשית רבת'
 שהיא אגרת ארץ ישראל) אזו שטייט אין מדרש אונ אין

ובנימין. אותם שלא קבל משה שמותם כשזכרם. אבל
 שמות הגבורים ככל זמלת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה.
 ולגד חמר ברוך מרחיב גד. ולפתלי חמר נפתלי. ולדן
 חמר דן. וכן לזבולן וכן לאשר. וזה לשון ז"ר סו"א אגרת
 ח"י אבל כנמואל בכלית שלנו (ב"ק ל"ב) מנינו שזאת סכפל
 משה שמותם הם החלשים וזאתו הכול לפני פרעה ויהודה
 שהוכפל שמו לא הוכפל מוסם הלשון אלא טעם יש
 בדבר ח כדאיתא ב"ב' ובכריתותא דספרי טיטו כוזאת

בבלי געציגען מיר (שארין שקפ' משה שמוין הם החלשים)
 זענן גווען שוואכע ויאגם הביא לפני פרעה) אונ די ברידער
 ויום משה האט געזאגט דעם נאמן פון יהודה צוויי מאהל'
 האט משה געזאגט ויין נאמען צוויי מאהל' (אלא פעם יש
 קמא) וויא עס שטייט אין גמרא ב"בא קמא (בבבביתא דספרי
 שפתי חכמים
 כעבודת אליהו עמיה מ"ה וישיב אותם כמיטב הארץ: ח כל סוף
 פירוש לתורת אלהים
 עס איז גיטא פאשע אין פנען אונ דער הונגער
 איז דארטין שטארק געקא וצונד געמיין מיר
 דוך גישו לאוען בייגע קעקט ויצען אין לאנד גישן:
 (ה) ויאמר אונ פרעה האט גזאגט צו יוסף אצור וצמד'
 ביין פאטער אונ בייגע ברידער זענן גקויפן צו דיר:
 (ו) ארץ דם לאנד מצרים איז דאך פר דיר גמישט
 הארץ אין דעם געסטין פון לאנד גישן בוען ביין
 פאטער אונ בייגע ברידער בארץ גישן אין דעם
 לאר

גמרא וירושלמי (אך בגמרא בכלית בנימין) אבער אין גמרא
 די ברידער ויאם משה האט געזאגט וייערע געמען צוויי מאהל'
 האט יוסף געבראכט פאר פרעה (יהודה שהיכפל שמו) אונ
 (לא הוקפל מפני חקשתי) גישש ווייל ער איז געווען שוואך
 דרדור) גאר עס איז דא אפעס אין דר ואך (קדאיתא בבבא
 כעבודת אליהו עמיה מ"ה וישיב אותם כמיטב הארץ: ח כל סוף
 פירוש לתורת אלהים
 ויצגם אונ האט ויזא לשמעל'ט פר פרעה: (ג) ויאמר
 אונ פרעה האט גזאגט צוא דיא ברידער פון יוסף
 מה מעשיכם מיט ויאם באשעפטיגט איהר זוף ויאמרו
 אל פרעה האבען ויזא גזאגט צו פרעה רעה צאן עבדיך
 בייגע קעקט זענן פאסטיקר פון שאף גם אנתנו
 מיר אונ אויף אויגעגע עלטענען: (ד) ויאמרו אונ
 זיי האבען גזאגט צו פרעה מיר זענן גיקומען
 גזאגט אין דעם לאנד מצרים זי אין משה ווארום

אונקלוס

**יָדַעְתָּ וַיֵּשְׁבָם אַנְשֵׁי-חַיִל וַיִּשְׁמְתֵם
 שָׂרֵי מִקְנֵה-עַל-אֲשֶׁר-לָי: וַיָּבֵא יוֹסֵף
 אֶת-יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמֵדְהוּ לְפָנָיו
 פָּרְעָה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת-פָּרְעָה:
 וַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֶל-יַעֲקֹב כַּמָּה יָמֵי
 שָׁנֵי חַיֶּיךָ: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-פָּרְעָה
 יָמֵי שָׁנָי מִגֹּדְרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה
 מֵעַט וְרַעִים הָיוּ יָמֵי שָׁנֵי חַיִּי וְלֹא
 הִשְׁגָּנוּ אֶת-יָמֵי שָׁנֵי חַיִּי אֶבְתִּי בְיָמֵי**

בהון גבריו ד חיי א
 ותמנעון רפגי גיתי על
 די לי: ו איתי יוסף ית
 יעקב אבדי ו אקומנה
 קדם פרעה וברך יעקב
 ית פרעה: ו אמר פרעה
 ייעקב כמה ימי שני
 חייך: ו אמר יעקב
 ל פרעה ימי שני
 תותבותי מאה ותלתין
 שני ועירון ובישין הו
 ימי שני חיי ולא אדביקו
 ית ימי שני חיי אבתי
 ביומי תותבותהון:
 ה"ו ויאמר פרעה אל יעקב מניח
 ויאמר יעקב אל פרעה ע

רשב"ם

לכבוד ולשרה כמו אשת חיל את. ואני הצעיר מצאתי חרונם שרו מקנה
 רבני חילא כמי רבינו: (מ) משך ורעים. לפי ששראה יעקב בעיניו וכן
 משקב סיה וכן וסו לריוני לסומכו כדי שיוכל לעמוד וגם יחושע סיה

בית יהודה

פוזאת הברכה ששני כמו בברך אשכנזי וכן
 פוזאת הברכה האבען מיר געברונט וויא עם שמיט אין
 אונזער גמרא בבי אין גמרא גמא גמא: (ו) ואנשי חיל.
 מיינט מען (בדיון באינגען לרעה צאן) זיי זענן הערדישע
 מענטשן צו זייער געשעפט צו פויטערן זשעסן (על אשר צי)
 מיינט מען (על צאן שיל) זיי זאלן אכטונג געבן אוף מיינע
 זשעפטען: (ז) וברך יעקב. זאגט רש"י (היא שאילת שוים)
 פל הבראים לפני הברכים (ברכים) נוי דר פירונג איז ביי דיא
 (ט) ושני מנינו. מיינט מען נמי ריחית) דיא מענע נואם איה

שפתי חכמים

מ' סנה ססו ישראל במדבר היו עלמותיו כל יודע מגולגלי בלרון
 נכו והגולו רש"י בואת הכרעה: מ ר"ל אין קיל לו זי חסידות או
 לשון מענו: י מדלתיכ ורועל לאן עכדיך ויזון עלז לערו לפרעה אלז
 יעקב מעט ורעים היו אמר לו הקב"ה אני מלמחך מעשו ומלכו והחזרת לך דינה גם יוסף ואתה מתרעם על חייך שהם
 מעט ורעים חייך שנמנתי התיבות שיש נח ויאמר עד כימי
 ל"ג תיבות וכמנין זה חכמו מחייו שהרו יצחק חי ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז:

ליקוטי נחמיה

(ח) ויאמר פרעה וגי כמה ימי שני חייך. דר מענטש נוס
 י יעקב נגשע יארען, היקט שנות חיים, לעבעדיגע
 יארן, אונ ווייל פרעה הט גזעקען יעקב זעהטראוס זייער
 א"ט, אונ אפזער, ליגט אוף זיין פנים, הט פרעה פארר
 זשאטן אז יעקב הט געהאט גרוסע צרות, דרייבר הט ער
 אים ויברענט אוב ער הט געהאט עפעס גייעט יארן אוף,
 זי פיל זענן גיווען שני חייך, בייעג לעבעדיגע יארן, די
 יארען נוס דו האסט אין זיי גוט געלעבט, האט יעקב
 גענשעקט איה פון א"ט הונדערט מיט דרייסיג יאר אונ איה
 קען זאגן אלע יארן מיינע זענן גיווען לעבעטע, ווייל דס
 גיסול נגשע יארן זענן געווען זייגיג אונ נוס ביי מיר הט
 געהייסן נגשע יארן וואלטן זיי ביי איין אנדערן געהייסן
 לעבעטע, איה האב גוט געהאט אזוי פיל נגשע יארען נוי
 פיל מיינע אפזערן האבן געהאט:

בעל המורים

כחוסים ומנוסים בלרנו המלך חק הוא ושמתם בלרון: (י) ויעמדתו.
 כ' בנס' הכל וחיך ויעמדתו לפני אלטרס הככו ושנים חסרים לפי
 נחתיים עפעס מנהיג לפני משה וסו וסו ורל מנשה שמו יעשקו וסו

רש"י

הכרעה כמו במרר שלנו: (י) אנשי חיל. בקיוין
 כלומנות מ לרעות לאן: על אשר לי. על לאן שלי:
 (י) ויברך יעקב. הוא שאילת שלום כדרך כל הגרמים לפני
 המלכים לפקדים שלוד"ר בלעז [גריסען]: (ט) שני
 מגוריו. ימי גרותי כל ימי הייתי גר בלרון: ולא השיגרו

דס הייסט יעקב הט געפרענגט דס פרידע פון פרעה (ברך
 שרים נואם ווערן געזעהן פאר דיא מלכים צו צווייטעוויי:
 בין געווען אגר (פל ימי דייתי גר בלרון) מיינע אלע שגע

דעת זקנים מבדלי התוספות

(ה) כמה ימי שני חייך. פשט לפי שראוה וכן מאד ושערות
 ראשו וקנו לבנות מרוב חוקנה שאל כן והוא ענרו ימי מגוריו
 שלשים ומאת שנה מעט ורעים כלומר מעטים הם שנותי אלא
 מתוך רעות שהיה לי קפצה עלי זקנה. מדרש בשנה שאמר
 מגוריו כך יחסרו משנותיך שלא תחיה כחיי יצחק אבין והם
 ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז:

פירוש לתורת אלהים

לאנד גשן איה רעכין גשן איז דס בעקטע לאנד
 ואם ידעת אונ אוב דו ווייסט אז עס איז דא צווישן
 זיין ווס קענין ווייער אומנות פון שאף פאסין שפחה
 זאקטו וויא מאכין האף הערין איהר מייני שאף:
 (י) ויבא אונ יוסף האט גבראכט ויין פאאר יעקב
 אונ האט אים פאר זאשטעלט פאר פרעה ויברך
 אונ יעקב האט גיגענטמש פרעה (שיו ל"א):
 (ח) ויאמר הט גיזאגט פרעה צו יעקב כמה ימי שני
 חייך וויא פיל יאר ביקטו אלט: (ט) ויאמר הט
 יעקב גזאגט צו פרעה זיי מיינע לעבענס יאהרען
 זיינען שלשים הונדערט אונ דרייסיג יאר מעט ווייגיג
 ורעים אונ זאלעקטע היי זיי זענין גיווען מיינע יארן
 וויא האבען נוס גברייכט את זיי דיא יארן פון מיינע
 עלטערין

ואם איה האב ביו אהער גלעקט ולא השיגו אונ

מגוריהם: ויברך יעקב את פרעה
 ויצא מלפני פרעה: שבעי יא ויושב
 יוסף את אביו ואת אחיו ויתן להם
 אחוזה בארץ מצרים במיטב הארץ
 בארץ רעמסס כאשר צוה פרעה:
 ויבדל יוסף את אביו ואת אחיו
 ואת כל בית אביו להם לפני השף:
 ולתם אין בכל הארץ כי יכבד
 הרעב מאד ותלה ארץ מצרים

ויברך יעקב את פרעה
 ויפק מן קדם פרעה:
 יא ואותיב יוסף את אבותי
 ונת אחוהי ויתב יהון
 אחסנא בארעא דמצרים
 בדרשפיר בארעא בארע
 רעמסס כמא די פקיד
 פרעה: יי וון יוסף נת
 אבותי ונת אחוהי ונת כל
 בית אבותי להמא רפוס
 מפלא: יי ורמא לית
 בכל ארעא ארי תקיף
 כפנא לחדא ואשתיהי
 עמא דארעא דמצרים
 ועמא דארעא דגנען מן
 תו"א ויכלל יוסף מיר ג:

רשב"ם

מכנס עיני. והיא עיקר לזכר פסוק היא וכן נגה אור: ארץ מצרים וארץ
 כנען. אבל הרחוקה יותר מארץ כנען לא היו באים לארץ מצרים כי

יחזר סדאי ששאל לו כמה ימי שני חייו השיב לו יעקב מעט הם אבל
 ידעם הם ולכך אני נראה בעיניך וכן יחזר סדאי: (יג) ותלה. כמו ותבה

בית יהודה

ואזי לאנג וויא איך רעבו בין איך געווען אגד אויף דער
 נועלש (וילא השיגי בסופה) אונג איך האב קיין גוטס געהאט:
 (י) ויברך יעקב. זאגט רש"י (ויברך כל הנפשים מלפני
 שרים בברכים איהם וינזקים רשות) וויא דר פירונג אזו פוי
 ארע מענטשן וום גייען אונעק פון שרים בענטשן ווי דיא
 שרים אונג געזאן ערלויבניגס אונעק צו גיין (ומה ברכה ברכו)
 נואם איז געווען די ברכה וום יעקב האט געבענטשט צו
 פרעה (שענה ניהם גרעיו) ווען פרעה וועט קומען צום
 שייף ניהלום זאגן די וואסער זיך אויפהייבן אונג בעניסען

רשב"י
 בעובס: (י) ויברך יעקב. כדרך כל הנפטרים מלפני
 שרים מזכרים אותם ונותלים רשות ומה ברכה זכרו שיעלה
 כ ילולם לרגלו לפי שאין חרץ מזכירם שותה מי גשמים חלא
 ילולם עולה ומסקה ומזכרתו של יעקב וחליך היה פרעה זכר
 אל ילולם והוא עולה לקראתו ומסקה חת הארץ (תלמודא):
 (יה) רעמסס. מחרץ גוטן הוא: (יג) לפי השף. לפי
 הדרך ל לכל בני ביתם: (יג) ולתם אין בכל הארץ.
 חוזר לענין הראשון מ לתלת שני הרעב: ותלה. כמו

די לאנד (לפי שאין ארץ מצרים שיתה מי גשמים) ונייר דיא
 דיא וואסער פון גילום הייגען ויך אויף אונג
 צייט וואס יעקב האט געבענטשט פרעה קיה פרעה בא אל גילום)
 מיטקה את הקרון אונג דיא וואסער פון גילום פלעגען זיך
 מצרים: (יא) ורעמסס. (בארץ וינן והיא) רעמסס איז אשטאט אין
 זיינע ברודער (לפי הדרך לכל בני ביתם) ווי פיר זיי האבען
 אין פקל הארץ. זאגט רש"י (חוזר לענין הראשון) דר פסוק
 צו דיא יתייב ויברך פון היינער. וויא גס איז געווען אין מצרים פון די צייט וום דער הונגער הט אנגעהויבן:

דיא וואסער פון גילום הייגען ויך אויף אונג
 צייט וואס יעקב האט געבענטשט פרעה קיה פרעה בא אל גילום)
 מיטקה את הקרון אונג דיא וואסער פון גילום פלעגען זיך
 מצרים: (יא) ורעמסס. (בארץ וינן והיא) רעמסס איז אשטאט אין
 זיינע ברודער (לפי הדרך לכל בני ביתם) ווי פיר זיי האבען
 אין פקל הארץ. זאגט רש"י (חוזר לענין הראשון) דר פסוק
 צו דיא יתייב ויברך פון היינער. וויא גס איז געווען אין מצרים פון די צייט וום דער הונגער הט אנגעהויבן:

שפתי חכמים

זכרה ממש וע"ו קאי ומה ברכה זכרו: ל כלומר דרך הטף הוא
 לפרך קלום שאל ללורך זאגט שוף לפי ויך הטף שדתיך לפרך שוף
 יותר מנדי זכרון כלל איתן כל"ט מעלל לפי הסודך בני ביתם:
 מ דהיינו שיה ראשונה דעה משאל ועקב לנזרים כלם הרעב כדמשי"י
 כסמוד וע"כ דחור אחתות שני הרעב שהיה קודם שאל יעקב

זכרה ממש הוא דרך כל הנפטרים מלפני השמים מזכרין אותן ר"ל
 כדמשי"י רחמן לאו זכרם ממש הוא אלא כדפי' כל הנפטרים
 כולנים רשות ומה פירך ומה ברכה זכרו א"כ הלא פי' חת הוא
 זכרם ממש הוא דרך כל הנפטרים מלפני השמים מזכרין אותן ר"ל

פירוש לתורת אברהם

(יב) ויכלל אונג יוסף האט גשפייזט זיין פאטער אונג
 ויגע ברודער ואת אונג גאר זיין פאטערס הון גינד
 האט ער אלץ געבעין להם לפי חסד שפייז וועדלדיג
 מען האט ברארפט פאר וויא אונג פאר די קלייניגע
 קינדער: (יג) זאגט דער פסוק ויתם אין כל הארץ
 אונג אין דעם גאנצען לאנד איז גיט געווען קיין ברומ
 פיגד ווארום דער הונגער איז וויינער שווער געווען
 ובלה אונג דיא מענטשן וואס לענין געווען אין לאנד

עלמערין ימי דיא מענ מגוריהם פון וויינער לעבען
 איז געווען בעסער: (י) ויברך אונג יעקב האט
 געבענטשט פרעה ויציא אונג איז ארום גאנגן [שיו רש"י]:
 (יא) ויושב אונג יוסף האט פועצט זיין פאטער אונג
 ויגע ברודער ויתם להם אחיות אונג הט וזיא געפען
 איין ארוב אין דעם לאנד מצרים גמיטב הארץ אין
 דעם בעסטען פון דעם לאנד מצרים האט איז
 בארץ רעמסס אין דעם לאנד רעמסס [שיו רש"י]:

וְאֶרְצָן כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב: יִדְוִלְקַט
 יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־
 מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־
 הֵם שֹׂבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף
 בֵּיתֵהּ פְּרֻעָה: מִן־וַיְהִי־הֵם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ כָל־
 מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הִנֵּה־לָנוּ
 לֶחֶם וְלֵמָּה נָמוֹת נִגְדָה לְךָ אִפְסֵם
 כֶּסֶף: מִן־וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבֵן מִקְנֵיכֶם
 וַאֲתַנְּה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אִפְסֵם
 כֶּסֶף: ׀ וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־
 יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּסוּסִים
 וּבַמִּקְנֵה הַצֹּאן וּבַמִּקְנֵה הַבָּקָר

קדם כפנא: יד וילקט
 יוסף את כל הכסף
 המצא בארץ
 מצרים ובארץ כנען
 בשבר אשר הם
 שברים וביא יוסף
 את הכסף את הכסף
 ביתה פרעה: מן ויהי
 הם הכסף מארץ מצרים
 ומארץ כנען ואתו כל
 מצרים ואת יוסף למומר
 הם למה לתמה ולמה
 נמות לקבלה ארבי שלים
 כסף: מן ויאמר יוסף
 הני נתיבון ואתן לבון
 כגו יתי כון אם שלים
 כסף: ׀ ואתיו ית
 גיהיוון לנת יוסף ויתב
 קהון יוסף לקמה
 פוסותא ובגיתו עניא
 ובגיתו תורין ובמקרון
 תו"א ויקט יוסף כספים קיט

בעל הטורים
 לריבן לסימני ולכן חסדים של חסיה
 עמדתן שלמה: (יד) כיתה פרעה: כי
 הכסף לבינו מן כל הערוב תחילה כיתה
 כיתה תרגום מלוג:

ממורה הכל וידך ערוב ככל כיתה פרעה. כשכל שלא זכר הטיבות עשה לו יוסף והטוב כל
 פרעה לא לומר כמו שמוניסין חדר, כחדר כך כל הערוב כחדר פרעה שהיה לפניו חדר כחדר. כיתה תרגום מלוג:

בית יהודה

וּתְלָחָה. (כתי ותלחה) עם איז ג'ויף ווי עם נוא'ט געשטאן
 ותלחה (קשן גופיה) ומלה איז דערשטישט זיא איז מיד
 ופארמאערטן געווארן (פטרטוב) וויא דר תרגום טייטשט
 (דודף) בפתלתלה ביהרר וקים) נאך אזוי ארארט זאגט דר
 פסקו וויא עם נוערט מיד ופארמאשערטן דער ווס שויפט
 מיט פי'ין: (יד) ובשבר אשר הם שיר'ים. פר דעם קויפונג
 אים וצו יוסף דאס גע'ט: (טו) ואפס. (וכטרטוב) וויא דער
 (כמו ונהגם) ווי עם נוא'ט געשטאנען ונהגם, ער הט ווי
 שפתיי

ותלחה לשון עייפות כתרנומו ודומה לו (משלי כו) כמתלהלה
 נ הוירה זקיס: (יד) בשבר אשר הם שוברים. כוקנין
 לו ס את הכסף: (טו) אפס. כתרנומו שלים: (יו) וינהלם.
 כמו וינהגם ודומה לו (ישעיה גא) און מנהל לה (תהלים
 ותבואתו וואס ווי קויפען (עיתים) לו את הכסף) גיבען זייא צו
 תרגום טייטשט (שלים) עם הט ויך אויסגלאזט: (יו) וינהלם.
 געפיקם (דודף) לו אזוי אקלייבען שטייט און מנהל לת, עם

שפתיי

למלים: נ שפתיי הוא תמורת הל"ף כי אותיות אהוי מתחלפים:
 ס ר"ל שלא חומר לשבר הוא ל' מורה דל' ל' מורה הוא ה"ל

לכתיב כשבר אשר הוא שובר ואו הוי קלי על יוסף שמנר להם הכל
 עכשו לכתיב כשבר אשר הוא שוברים קלי על העם שקונים התבואה

פירוש לתורת אלהים
 מצרים און אין לאנד כנען זיינען מיד געווארען
 מפני הרעב פון הונגער: (יד) ויבא און יוסף האט
 אן גקליבן נאר דס געלט הנמצא ווס איז גפונען
 גווארין און דעם לאנד מצרים און אין דעם לאנד
 כנען שפר פאר דער תבואה ווס ווי האבן בייא
 אים גקופט ויבא און יוסף הט נבראכט דאס געלט
 אין דעם הויז פון פרעה: (טו) ויחם הט ויך אום
 גלאזט דאס געלט פון דעם לאנד מצרים און פון
 דעם לאנד כנען ויבואו זענען גקופען אלע מצרים
 צו יוסף און האפען צו אים גאנגט קהי גיב אויגו

ברוט ולקה נסות נגדה און ווארום זאלען מיר
 שטארבן פאר ביינע אויגען כי אפס כפר ווארום עם
 האט ויך שון אום גלאזט דאס געלט בייא אויגו:
 (טו) ויאמר האט יוסף גאזאט צוא דיא מצרים גיט
 איינערע פיה ופתנה וועל איה איה געבען שפיו
 פר איינערע פיה כי אפס כפר אוב עם האט ויך אום
 גלאזט דס געלט ביי איה: (יו) ויבואו האפען וייא
 גבראכט וייערע פיה צו יוסף ויחם להם יוסף להם
 און יוסף האט זייא גגעבן ברוט בסוסים פאר דיא
 פערד וימקנה תצא און פאר די פיה פון שאר וימקנה

וּבַחֲמֵרִים וַיִּנְהַלֵּם בְּלִחָם בְּכַל־
 מִקְנֵיהֶם בַּשָּׁנָה הַהוּא: י"ח וְתַתֵּם
 הַשָּׁנָה הַהוּא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה
 הַשְּׁנִיתָ וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נִבְחַד מֵאֲדָנִי
 כִּי אִם־תֵּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה
 אֶל־אֲדָנִי לֹא־נִשְׂאֵר לְפָנַי אֲדָנִי בְּלִיתִי
 אִם־גְּוִיָתֵנוּ וְאֲדָמְתֵנוּ: י"ט לָמָּה נָמוּת
 לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲדָמְתֵנוּ קָנִיָּה
 אֲתָנוּ וְאֶת־אֲדָמְתֵנוּ בְּלִחָם וְנִהְיֶה
 אֲנַחְנוּ וְאֲדָמְתֵנוּ עֲבָדִים לְפָרְעָה
 וְתִן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהֵאֲדָמָה

וַיִּנְהוּן בְּלִחָמָא בְּכַל־
 בְּתִיהוּן בַּשְּׁתָא הַהוּא:
 י"ח וְשִׁלְמֵת שְׁתָא הַהוּא
 וְאֵתוּ לְוִתָּה בַּשְּׁתָא
 תִּנְתָּה וַאֲמָרוּ לֵיהּ לֹא
 נִבְחִי מִן רַבּוּנֵי אֱלֹהִין
 שְׁלִים פִּסְפָּא וְגִיתִי
 בְּעֵרָא לְוִת רַבּוּנֵי לֹא
 אֶשְׁתָּא רַקְס רַבּוּנֵי
 אֱלֹהִין וְנִיחָא וְאַרְעָא:
 י"ט לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ אַף
 אֲנַחְנָא אַף אֲרַעְתָּנָא קָנִיָּה
 יִתְנָא וְנִת אֲרַעְתָּנָא
 בְּלִחָמָא וְנִהוּ אֲנַחְנָא
 וְאַרְעָתָנָא עֲבָדִין לְפָרְעָה
 וְתִבּ פִּר זֶרַעָא וְנִחְיִי וְלֹא
 נָמוּת וְאַרְעָא לֹא תִבּוּר:

רש"י

כג על מי מנוחות ינהלו: (יה) בשנה השנית. שנית לשני הרע: כי אם תם הכסף וגו' כי אשר תם הכסף והמקנה וכל הכל אל ול אלוני: בלתי אם גויתנו: כמו אם לא פ גויתנו: (יע) ותן זרע. לזרע האדמה צ' זרע"ש שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חרוט וקלור מכיון שכל יעקב למלרים בזה ברכה לרגליו והתחילו לזרע

בית יהודא
 איז נישא ווער עם זאך זיא פירען. נאך שטייט ע"ז מי מנוחות וינהלו, ביי ריהלילע נואכר טוקט ער מוה פיהרען: (יה) ובשנה השנית. מיינט מען (שנית) לשני הרעב) דער צווייטער יאהר פון די צייט ווס דר הונגער הט אנגעהויבן: ופי אם תם הכסף וגו'. דיא מצרים האבן געזאגט צו יוסף (פי אשר תם הכסף והמקנה) דס געלט אונ די בהמות האבן זיך ביי אונ אויפגעלאזט, מיר האבען ניש מעהר געלט געקומען צו די האנט פון מיין הערר (בלתי אם גויתנו) נאר וויא עם וואלט געשטאנן (אם לא גויתנו) עם איז גיש מעהר געבליבען ביי אונ נאר אויגעבער קערפער וועיין שיהו: (יש) ותן זרעו. (לזרע הקדמה) גיב אונ תבואה צוא פארזייען דיא ערד (ואף על פי שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חרוט וקלור) ניש אקערען אונ גיש זייען (ופיען שפא יעקב ויטעבם בזה שפתי

חכמים
 כי כל הכסף שקיה לנו לא הולאנו אותו לשום דבר כי הכל נלך ארוינו: פ דבלתי זכ א"ח לפרשו לשון אלא וגם לשון לא שהרי לא נהקשר עמו מלת אם ל"פ ללשון לשון לא הוא ומקרא מסורס הוא

פירוש לתורת אלהים
 הנקרא אונ פאר דיא פיה פון רינדער ובהמרים אונ פו די איינלן וינהלם אונ ער הט זיי אויסגעהאלטען בלחם מיט ברוט גבל מקניהם פאר אלע זייערע שאף בשנה התיא אין דעם דאזיגן יאר: (יח) ויתים השנה התיא אונ עם הט זיך אום גלאזט דאס יאר ויבאו אליו בשנה השנית אונ זיי זענין גקומן צו אים אין אנדריין יאר פון הונגער ויאמרו לו אונ האבן גזאגט צו אים לא נבחד מאדוני מיר וועלין גיש פאר מיידין פון אונזר האר צו בעטן ער זאל אונ געבין ברוט פי אם תם ויארדם דס געלט אונ דיא פיה פון דיא בהמות האבן זיך ביי אינו שון אום גלאזט אונ עם איז אלץ אן גקומן אל ארויני צו אונזער האר לא

אונ גיש מעהר בהמות (ובא תפא אל יד אדוני) אלץ איז אייגעבער קערפער זענן ביי אונז געבליבען, זאגט רש"י (כ"ג) געבליבען ביי אונ נאר אויגעבער קערפער וועיין שיהו: (יש) ותן זרעו. (לזרע הקדמה) גיב אונ תבואה צוא פארזייען דיא ערד (ואף על פי שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חרוט וקלור) ניש אקערען אונ גיש זייען (ופיען שפא יעקב ויטעבם בזה שפתי חכמים
 כי כל הכסף שקיה לנו לא הולאנו אותו לשום דבר כי הכל נלך ארוינו: פ דבלתי זכ א"ח לפרשו לשון אלא וגם לשון לא שהרי לא נהקשר עמו מלת אם ל"פ ללשון לשון לא הוא ומקרא מסורס הוא
 פירוש לתורת אלהים
 הנקרא אונ פאר דיא פיה פון רינדער ובהמרים אונ פו די איינלן וינהלם אונ ער הט זיי אויסגעהאלטען בלחם מיט ברוט גבל מקניהם פאר אלע זייערע שאף בשנה התיא אין דעם דאזיגן יאר: (יח) ויתים השנה התיא אונ עם הט זיך אום גלאזט דאס יאר ויבאו אליו בשנה השנית אונ זיי זענין גקומן צו אים אין אנדריין יאר פון הונגער ויאמרו לו אונ האבן גזאגט צו אים לא נבחד מאדוני מיר וועלין גיש פאר מיידין פון אונזר האר צו בעטן ער זאל אונ געבין ברוט פי אם תם ויארדם דס געלט אונ דיא פיה פון דיא בהמות האבן זיך ביי אינו שון אום גלאזט אונ עם איז אלץ אן גקומן אל ארויני צו אונזער האר לא

לֹא תִשָּׂם: כ וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת-כַּלְדָּיִם
אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפָרְעָה כִּי-מִכְרוּ
מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי-יִחָזַק עֲלֵיהֶם
הָרַעַב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה:
כא וְאֶת-הָעַם הֵעֲבִיר אֹתוֹ לְעֵדִים
מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קִצְהוֹ:
כב רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי

כ ויקח יוסף את כל ארעה
 דמצרים לפרעה ארי
 זבינו מצרים לבר חקיה
 ארי תקיף עליהו כפנא
 ונתת ארעה לפרעה:
 כא וית עמא אעבר יתה
 מקרי לקרי מסיפי תחום
 מצרים ועד סופה:
 כב לחוד ארעה דכפריא
 לא זבין ארי חלקא
 ר"א וזת סעס חוליו ס:
 רשב"ם

רעוקות יותר פראי או שמא לא היה שם
 רעב גדול כל כך: (כא) העביר אותו לעדים.
 רש"י איש בארצו לאחר מכירה: חזק

בית יהודה

אין מצרים אין נעקומן מיט איה אבדקה אין מצרים אונ
 קען הט אנגענהויבן זיינען אונ דר הינגער הט אייגענערט
 ונבן שנינו בחוספתא דסוסיה) אונ אזו האבן מיר געלערונט
 אין די חוספתא פון דיא נמרא סוסיה: ולא תשום. מיינט
 קען ולא תהא שקפה) דיא ערד זאל גיט זיין וויסט (לא
 תבור, זשון שדה בור שאנו חרוש) דער מרגום טייטשט
 לא תבור, מיינט מען דיא ערד זאל גיט זיין ליידיג, ווי
 עם שטייט אין דיא נמרא שדה בור, מיינט קען ארזיינע
 פעלד, וום איז גיט געאקערט: (כ) ותהי הארץ לפרעה.
 מיינט קען (קנייה ז) די ערד איז געקויפט געווארן צו
 פרעה: (כא) ונתת העם העביר, יוסף בעיר לציר יוסף הט
 געבאטן די מענטשען פון די שאטא זאלן אריבער גיין וואגען
 שאטא זאלן וואגען אין די שאטא, אזו האבן זיך געפיון
 אין דיא אנדערע שאטא (לפרון שאין קום עיר חלק בארץ) זיי
 זאלן געדיינגן אז זיי האבן גיט מער אהלק אין די לאנד
 (והישוב לבתוב וזאת דר פסוק הט דם גיט געדאופט שרייבען
 תפוח לבתוב וזאת דר פסוק הט דם גיט געדאופט שרייבען
 געשריבן צו וויינען די גוטקויט פון יוסף צו זיינע ברידער
 זעמן די שאנדיע פון זיינע ברידער (שלא יהיו קרים איתם
 וגולים גרים) מען זאל זיי גיט רופן איר זייט פארשרייבען
 פון איינע לאנד אונ פרעמדע. וועלן די ברידער זאגן צו דיא
 מצרים איר זייט אוף פארשרייבען פון איינערע שטעט אונ
 פון איינע לאנד אונ פרעמדע: (ב) זאמט רש"י (פן עשה לכל
 הערים אשר בקמלכות מצרים) אזוי האט יוסף
 געטאן צו די מענטשען פון ארע שטעט וואס זענן געווען אין
 די לאנד מצרים מען הפומרים, זאמט רש"י (פן זשון פלון
 משבת געגענין ביז צום אנדערען עק גרענעץ: (כב) והפנימים.
 פאלדות (הוא) וואו עם שטייט דר ווארט פלון מיינט מען ער
 איז אריבער צו אגאט וצום אמתין גאט צוא חקבי"ה אדער
 דהבדיר ארע ארפי הבדיות צו איינעם פון די גאטער וואס די
 פעלקר האבן געדריקט (והן מאתם שהם זשון ברידה) עם

וכלה הרעב ק וכן שנינו בחוספתא דסוטה: לא תשום.
 לא תהא שממה. לא תבור למון סדה בור שאינו חרוש:
 (כ) ותהי הארץ לפרעה. קנייה ר לו: (כא) ונתת העם
 העביר. יוסף מעיר לעיר של זוכרון שאין להס עוד חלק
 בארץ והואו של עיר זו בחברתה. ולא הולך הכתוב לכתוב
 זאת אלא להודיען שכוון ש יוסף שמתכוין להסיר חרפה
 מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים (חוליו ס): במקצה
 גבול מצרים וכו'. כן עשה לכל הערים אשר בנולות
 מלרים ת מקצה גבולה ועד קצה גבולה: (כב) הכהנים.
 הכומרים כל לשון כהן משרת לאלהות הוא א חזן מחותן

שפתי חכמים

זרע הכל יוסף הוי: ר פי' שלא חמור דוקא מקצה זה הים מחלף
 לקצה החזה אבל כאלוה המדינה לא הים מחלף לך אמר כל הערים
 וכו': א (מח"ל) דכ"ט שנחמד כפן סתם ולא פי' לחיה דבר הוא
 כפן ממתחם הוא כפן לאלהות וכ"ט כפטיס כפן להסס או כפן
 לעכום אבל כפן מדין כפן און שמזכיר שם המדינה או שם העיר שם
 שר וכשא' סלהס הוא ויכך ת"ל כפן כומרא וחלו כפן און וכפן מדין

פירוש לתורת אלהים
 מצרים ביו אין דעם אנדערן פדי צו וויינען אז זיי
 האבן שון קיין חלק גיט אין לאנד מצרים (ש"י 110):
 (כב) בק אדמת הפנימים גאר דיא ערד פון די גלחים האבן
 לא קנה הט ער גיט גקופט ווארום די גלחים האבן
 גיהאט בעשטימט פון פרעה וויא פיר ברוש מען
 ברארף זייא געבין אימליכען מאג וזאלו את חיקם
 האבן זיי געגעסן דם בעשטימטע ברוש וום פרעה

וְלֹאֲכַל לְמַפְכֶּם : מפמיר כה **וַיֹּאמְרוּ**
הַחִיתָנוּ נִמְצָאֵיחַן בְּעֵינֵי אֲדֹנֵיהֵינוּ
עֲבָדִים לְפָרְעָה: בו וישם אתה יוסף
לְחַק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אֲדַמַּת
מִצְרַיִם לְפָרְעָה לְחֻמֶּשׁ רֶק אֲדַמַּת
הַכְּתָנִים לְבָדָם לֹא הִיְתָה לְפָרְעָה:
כִּי וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן וַיֹּאחֲזוּ בָּהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבוּ מְאֹד :

כס"ת אין כאן פוסק כלל כי אם ריח אות א': ק"ו פסוקים והלל"ל סימן: ומסמיקין ביחוקלל
 כס"י ל"ז וזהו כן אלס קח לך ע"ז:

למפלקון: בה נאמר
 למתנא נשפח רחמין
 בעיני רבנוי ונהי עבדין
 לפרעה: כי וישוי יתה
 יוסף לגורא עד יומא
 הדיו על ארעא דמצרים
 דיהון והבין חד מן
 חמישא פרעה? חוד
 ארעא דמצריא
 בלחודיהון לא תנת
 לפרעה: כי ויתב ישראל
 בארעא דמצרים
 בארעא דגושן ואחסינו
 בה ונפישו וסניאו לחדא:
 רנ"א ויגש ושלל בלון מליס מסמיקין ק"ז

רש"י

בית יהודה

(כה) נמצא חן. לעשות לנו ואת ד כמו שאמרת: והיינו
 עבדים לפרעה. להעלות לו המס הזה בכל שנה ה לחק
 שלא יעבור: (כו) וישב ישראל בארץ מצרים. וסיק
 בלחן גטור ו שהיא מלחן מלרים: ויאחזו בה. לטון
 אחוזה: חסלת פרשת ויגש

ומפכס. מוינט מען (בנים פסנים) אייערע קליינע קינדער:
 (כה) נמצא חן. מיר זאלן געפינן חן פון דיר (געשות לנו
 זאת כמו שאמרת) זאלסט דס טאן צו אונז ווי דו האסט
 געזאגט: ווהיינו עבדים לפרעה. מיר וועלן זיין קנעכט צו
 פרעה (תעלילת לו המס הזה כפי שנה לחוק שלא יעבור) מיר
 זאלן געבן צו אים יעדן יאר דעם פארנאשעק, אונ עם זאל
 גיט אנדערש זיין: (כו) וישב ישראל בארץ מצרים. דיא
 אויף וועלן ארט? (בארץ גושן) אין לאנד גושן (שהיא מצרים)
 (כשון אחריך) זיי האבען אנגענומען די לאנד אונ האבען זיא פארבאליען פאר זיך:

שפתי חכמים

רק חזנות ולא אותם לעבדים: ו (ג"א) שלא חזרו שוכני כנעני
 חלולת כמרים וכוונתן:
 חסלת פרשת ויגש

ד לא שחז החללת עיני סביי מנקמים לנולול חן מעתה כי אין לו
 טעם נמוקס הוה רח"ס: ה לא שחז עבדים קניוס לו קנין הניף
 דהא כתיב לעיל ויקן יוסף את כל אדמת מלרים למרעה הרי שלא קנה

פירוש תורת אלהים

פעלךר ולאכלכם אונ צום עסק ולאשר אונ צוא אייער
 הוה גינדך ולאכל אונ איר זאלם האבן דער פון צוא
 געבן עסקן אייערי קלייני קינדך: (כה) ויאמרו האבן
 דס פאלק גזאגט צוא יוסף החיתנו דו האסט אונז
 נייע בעלעכט דער מיט נוס דו וועסט אונז געבין
 נמצא חן לאמר גפינען ליב שאפט אין די אוגין פון
 אונזער דער דוא זאלסט אונ טאן וויא דוא האסט
 אונז דא גזאגט היינז אונ מיר וועלן זיין קנעכט צו
 פרעה: (כו) וישם האט יוסף דס גמאכט פראגנען
 ביו היינטגיגן טאג על או פון אלע פעלךר פון מצרים
 זאל ויין לפרעה צוא פרעה אפגינעמעל פון זייער
 תבואות רק נאר אדמת דיא יעדן פון דיא גלחים
 אליין לא האט גיט געהערט צו פרעה: (כו) וישב
 אונ דיא ישראל זענען געשען אין דעם לאנד מצרים בארץ גושן ויאחזו בה אונ זייא
 האבן זיך גפרופערט אין איר וירבו מאד אונ האבן זיך וייער געמערט:

ליקוטי מרדכי

אונגעגענאנגן צוויי יאר הונגרי, אונ עם דארף זיין הונגרי
 גאך פינה יאר, אונ זיי האבן געווישט זייערע פעלךר אונ
 עס הט גיט געוואקסן, אונ אז מען וועט פרעה'ס פעלךר
 וואקסט זוא, האבין זיי געזאגט צו יוסף קיף אונז מיט
 אונזרע ערד צו פרעה, אז די ערד וועט גיהערין צו פרעה
 אונ מיר וועלן זיין קנעכט צו פרעה, וועט דאך בארפין
 וואקסין תבואה אין אלע פעלךר, ווארום אין פרעה'ס
 פעלךר וואקסן דאך תבואה, אונ אלע פעלךר וועלן דאך
 זיין פרעה'ס, יוסף הט פארך אונ געטאן ער הט געקופט
 די ערד פון מצרים צו פרעה, די מענטשן הט ער געקופט
 פרא קנעכט צו פרעה, ער זיי גינעבין תבואה צו זייען
 אונ עם הט געוואקסן תבואה, דר הונגרי הט אופגיהערט
 דס הט יוסף געטאן ער זאל קענן שפיינען זייער ברודר,
 די מצרים זאלן גיט זאגן מיר האבין גיט צו עסקן אונ ער
 שפייטן פון אונזרע תבואה אזו פרא מענטשן:

אונ דיא ישראל זענען געשען אין דעם לאנד מצרים בארץ גושן ויאחזו בה אונ זייא
 האבן זיך גפרופערט אין איר וירבו מאד אונ האבן זיך וייער געמערט:

יְהִי דְבַר־יְהוָה אֲלֵי לְאָמֹר: וְאַתָּה בְּנֵי־אָדָם כְּחֻלְיָה עֵץ אֶחָד וּכְתוּב עָלָיו לַיהוָה
 וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ וְלִקְחָה עֵץ אֶחָד וּבְרַתְב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכַל־בְּרִית יִשְׂרָאֵל
 חֲבֵרוֹ: וְקָבַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לִךְ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאַחֲדִים בְּיַדְּךָ: וּכְאִשֶׁר יֹאמְרוּ
 אֵלָיֶךָ בְּנֵי עַמֶּךָ לֵאמֹר הַלּוֹא־חֲנֻד לָנוּ מִה־אֵלֶיךָ לֵךְ: וּדְבַר אֵלֶיךָ כַּה־אָמַר אֲדֹנָי
 יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לִקַּח אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וּשְׂבַטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ וְנִתְּתִי
 אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוָה וְעֵשִׂיתָם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיַדְּי: וְהָיוּ הַעֲצִים אֲשֶׁר
 הִכְתַּבְתָּ עֲלֵיהֶם בְּיַדְּךָ לְעֵינֵיהֶם: וּדְבַר אֵלֵיהֶם כַּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לִקַּח אֶת־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּנוֹ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכִי־שָׁם וּקְבַצְתִּי אֹתָם מִסְּכִיב וּהִכַּאתִי אוֹתָם אֶל־
 אֲדָמָתָם: וְעֵשִׂיתִי אוֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּהֵנִי יִשְׂרָאֵל וּמִסֵּף אֶחָד יִהְיֶה לְכֹלָם לְמִלְחָה
 וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְשָׁנָי גוֹיִם וְלֹא יִחַצּוּ עוֹד לְשִׁתִּי מִמִּלְכּוֹת עוֹד: וְלֹא יִסְמְאוּ עוֹד

ספר דברים ק' יהיו ק'

פירוש ע"מ

ליקוטי מדרכי

יחוקאל הקביא האט גי'אנט ניהי דבר אונ עם איז
 גיווען נאמט נבואה צוא מיר אזוי צו זאגען
 ואתה אונ די מענטשען זון קח געס דיר אהאלץ אונ
 שרייב אוף אים די פיר ווערטער ליהודה וגו' דאס
 האלץ זאל זיין צו יהודה אונ בנמין וום האט זיך
 מיט אים בהעפט ולקח אונ געס אהאלץ וכתוב אונ
 שרייב אוף אים אוף די זיבן ווערטער ליהודה וגו' דאס
 וכל בית ישראל חביריו דאס האלץ איז צו יוסף דהיינו
 צו אפרים אונ צנדי איבריגע זיין שבטים וום האבן
 זיך בהעפט צוא דעם מלך ורבעם וואס גר קומט
 ארום פון שבט אפרים וקרב אונ גי'עקן איין האלץ
 צום ווערן לך לגמ צו דיר צו איין האלץ דער נאה
 אז דוא וועסט פארען אויף אישליכען האלץ אויף
 גישריבן בוונדער עפעס צו נוייען אז דס מלכות
 אפרים אונ דס מלכות יהודה איז צו טיילט נאלקסו
 געמען ביידע העלצער אין איינס ויהי אונ איך
 וועל מאכן אז די צוויי העלצער זאלען ווערן איין
 האלץ בייא דיר אין דער האנד וכאשר אונ אז דוא
 קינדך פון דיין פאלק וועלן צו דיר זאגן הלא חביר
 דו וועסט דאך אונן זאגען מה וום כשייט דס דבר
 אליהם זאלקסו ריידן צו זיי מה אמר ה' אליהם אזו המ
 גי'זאנט דר הער גאט הנה אני איך וועל געמיין דאס
 האלץ פון יוסף אשר וואס איז אין דער האנד פון
 אפרים אונ דיא שבטים פון ישראל זיינע חברים
 ונתתי אונ וועל זיי געבן אוף דעם האלץ פון שבט
 יהודה ועשיתם אונ איך וועל זייא מאכען איין
 האלץ יהי אונ זייא וועלען זיין אין מיין האנד צוא
 שון גיט זיין גימליט אוף צווייא מלכים נאר זייא וועלן
 זיין איין מלכות יהי אונ די העלצער וום דוא
 וועסט אוף זיך דס שרייבן זאל דס זיין געניגט פאר
 זייערי אויגן ודבר אונ רייד צו זיי מה אמר אזו המ
 גי'זאנט דער הער גאט הנה אני ליקח את עץ יוסף
 אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חביריו ונתתי
 אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו
 אחד ביד ידיו והיו העצים אשר הכתב עליהם
 בידך לעיניהם ודבר אליהם כה אמר אדוני יהוה
 הנה אני לקח את בני ישראל מבני הגוים אשר
 הלכתי שם וקבצתי אתם מסכיב והכאתי אתם אל
 אדמתם ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ כהני
 ישראל ומסף אחד יהיה לכם למלח ולא יהיה
 עוד לשנאי גוים ולא יחצו עוד לשיתי ממלכות
 עוד ולא יסמאו עוד

אזוי איינעם דס איז אצייכען אז אפרים אונ יהודה וועלן
 זיין איין מלכות ויהי אונ די העלצער וום דוא
 וועסט אוף זיך דס שרייבן זאל דס זיין געניגט פאר
 זייערי אויגן ודבר אונ רייד צו זיי מה אמר אזו המ
 גי'זאנט דער הער גאט הנה אני ליקח את עץ יוסף
 אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חביריו ונתתי
 אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו
 אחד ביד ידיו והיו העצים אשר הכתב עליהם
 בידך לעיניהם ודבר אליהם כה אמר אדוני יהוה
 הנה אני לקח את בני ישראל מבני הגוים אשר
 הלכתי שם וקבצתי אתם מסכיב והכאתי אתם אל
 אדמתם ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ כהני
 ישראל ומסף אחד יהיה לכם למלח ולא יהיה
 עוד לשנאי גוים ולא יחצו עוד לשיתי ממלכות
 עוד ולא יסמאו עוד

חַיִּיתִי מֵאָה וְאַרְבָּעִין וְשִׁבְעַת שָׁנִים: כַּשׁ וְקָרְבִּיבּוּ יוֹמִי וְיִשְׂרָאֵל לְמַמַּת וְקָרָא לְבָרָה לְיוֹסֵף וַאֲמַר יְהִי תוֹ"א וְיִקְרָנוּ יְמֵי מַסְהַדְוֵי קוֹ:

חַיִּיתִי מֵאָה וְאַרְבָּעִין וְשִׁבְעַת שָׁנִים: כַּשׁ וְקָרְבִּיבּוּ יוֹמִי וְיִשְׂרָאֵל לְמַמַּת וְקָרָא לְבָרָה לְיוֹסֵף וַאֲמַר יְהִי תוֹ"א וְיִקְרָנוּ יְמֵי מַסְהַדְוֵי קוֹ:

בעל הטורים

רשב"ם

הגיע לימי אבותיו ויחי ימי חודק ויחי ימי לנדך וכן כ"מ שנאמר בו קריבה: שבע שנים וארבעים ומאת שנה. מנה המועד תחלה מה שלא נשק כן בברכה וילקח כשכל שנה וינו מועדים ורעים הזכיר המועד תחלה והיה ל"ג שנה פחות מאלכו ומסוס דלחכי קללת חסם לו תכל על שקל רחל ואמר עם אשר תמלא את אהליך לא תהיה לו חסם הכל אויךר גבי דוד רחל אצל מנדלס אמר הק"ה אלה עשית קמ"ו ממוטריס (מוך מנאסף והטען ידען) כנינון צרות יעקב תוכה כמותו מה הוא

רש"י

בית יהודה

עניניהם וזקבם של ישראל מצרת השבוער שהתחילו לשעבדום וענון פארמאקט בענוארן די אונן אונג די הערצער פון די יודין פון די צרות פון דעם שעבדן די מצרים האבן אפגעהופן מיט זיי צו ארבעטן (*) (דער אחר) נאך אפשט איז (שבקש) פגיות את הקץ לבניו ונתחם ממנו) ויחי אין די פדרה ששייט יעקב הם גענואלט זאגען צו זינע קינדער ווען וועט זיין די ענדע פון ארבעט זאלטן, אונ הקב"ה חת דאם פארמאקט פון אים, ער זאל דאס גיט וויסען, דריבער ששייט דיא פדרה פרמאקט: (כט) ויקרבו ימי ישראל למותו. זאקט רש"י (כפ מי שפאנדן בו קרבה למות) בוי וועמען עם ששייט זינע מעג זענן געקומען נאקט צום שפארבן לא הגיע ימי אבותיו האבן זינע זאקן גיט געקומען צו דיא זאקן פון זינע ארבעטן. ער הט גיט געעפעט און זינע האבן געעפעט (זיך את הי ק"פ וזקב קמ"ו) יעקב הט געעפעט זיך אונ פערציג יאר (דער תוצר נאך קריה) בייא דור הולך אביו קודם מוכרתו (אביו חי פ' שנים והיא חי ע') זיין פאטער האט געעפעט אכטציג יאר און ער האט געעפעט זיבעציג יאר: ויקרא

דעת זקנים מבעלי התוספות

שפתי חכמים

התחילו לעבד בהם מעט ועד רש"י שבקש לגלות הקץ ונחסם ממנו. וא"ת מהיכן ידע הקץ י"ל במעלות הסולם שחלם שראה שרו של עשו עולה במעלות כדברש"י בפרשת יצא, ויחי יעקב בארץ מצרים למה הזכיר הכותב כך חיו בארץ מצרים ל"פ שמיצונו שיוסף היה עם אביו קודם מוכרתו וז' שנה וכשם שפרנס יעקב ליוסף י"ז שנה כך יוסף פרנס וכלכו י"ז שנה כנגד הנה"ך אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה: (כט) ויקרבו ימי ישראל למות. כל מקום שנאמר כדברש"י לכן מוכח שפיר מנייה. ומרס"ל כתב דלעטם א' קשה וז"ל א' ק' ה"ל לכתום ס"פ על ויקרא יעקב אל בניו וכו' לכן לר"ך גס

פירוש לתורת אלהים

ציונים על התורה

הט יעקב געשפיינט זיין ויזן יוסף זיבעציג יאר. איצט הט יוסף געשפיינט זיין פאטער זיבעציג יאר. אונ ווייל יעקב הט געזיכט זיין ווייב רחל, ער הט געזאגט ווער עם הט גענוצען די תרפים לא יתרה, זאל גיט געבן סדרה ויצא לא לבו דער וואקס, וז"ל פארמאקט דריי אונ דרייסיג, אונ געזיכט זיין געזיכט זיין יעקב האט געזיכטס האבן געזיכטס אונ פערציג יאר:

(כט) ויקרא לבניו יוסף גוי. יעקב הט געזיכט זיין ויזן יוסף, ויא צו אקט זינע קינדער, ווארעם פאר זיין יוסף גיט ער פטרית גיזען זיין אלשין פאטער ער זאל ארבעט גיין פון געזען ספר

און יעקב הט געזאגט צו זיין זון יוסף און צו זינע קינדער איר

הערה (*) מפרשים פרגען ווען יעקב איז גיטארבן אז יוסף אלט גיווען ועקס און פופציג יאר, אז יוסף גיווען אפלק אין מצרים פיר און פופציג יאר. נאך יעקב'ס טאטן דאס זיין אז אוי קען דאס זיין אז יוסף האט גילאפן מען זאל ארבעטן מיט זינע ברודער און מיט זינע קינדער? דער מדרש זאגט אזוי לאנג ווי יניבע פון די שבטים האט געלעבט, האט מען מיט די יודין גיט געארבעט, און בלי האט געלעבט ביו גונדערט ויבען און דרייסיג יאר, האט לוי גינבעט ויבען און צוואנציג יאר, פאר וואס זאגט רש"י באלד ווי יעקב איז גיטארבן אין פארטאמס גיווארן די יוניזן און די הארץ פון דיא יודין פון די צרות השבור, נאר דעם ווארעם שעבור געפינען מיר פיל מאהל אין דער גמרא, אזוי ווי שעבור קרעטש, ווען איבער האט אויף יוד אלטצין, אן דעם רשת (טריליבנס) פון דעם אפצול שאר ער גאר ביל מאהל דאס הויפט ער איז משועבד צו דעם אלטצין, און יעדער משמש און יעדער מענטש און יעדער אונדער האט אויף יוד אלטצין, זאגט רש"י אזוי לאנג ווי יעקב האט געלעבט ועפען אלע קינדער זינע גיטען פריי פון דער מלוכה פון פרעה, זיי ועפען גיט גיווען משועבד צו פרעה, אבער רש"י זאגט אז יעקב איז גיטארבן, ועפען אלע יודין גיווארן משועבד צו דער מלוכה, שחחילו לשעבדום, מען האט צו זיי גיוואנט זאך דער רשות (טריליבנס) פון פרעה, און דאס איז פרעה אוי מווי ווי אויך פאלטן די גורוש פון פרעה און זיי ועפען גיווארן משועבד צו דער רשות (טריליבנס) פון פרעה, און דאס איז ביי זיי גיווען גאררעיס צרה ווייל זיי ועפען גיט געוואנט גיווען צו זיין אונטער מעניב אונטער דעם גינאט פון אסורה, און צו דער זאך דאס יוסף גיט געקענט העלפן ווארעם יוסף האט מען זאל גיט געקענט זאגן מען זאל גיט פאלגן דעם סך, און ער אליין האט דאך אויך געמוט פאלגן דעם סלר פרעה:

אם פשן אשכחית רחמינ
 בעיניך שניכען ידך תחות
 ירכי ותעבד עמי טיבו
 וקשומי לא כשן תקברני
 במצרים: לא אשכוב עם
 אבותי ות פל בני
 תר"א ונשאתי כבודי קרא נרס פס:

נָא מְצַאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׁים־נָא יָדְךָ
 תַּחַת יָרְכִי וְעַשֵׂת עִמָּדִי חֶסֶד
 וְאַמֶּת אֲלֵנָא תְּקַבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם:
 ל וְשִׁכְבְּתִי עִם־אֲבוֹתַי וְנִשְׁאַתְנִי

רשב"ם

יעקב אלא שלא רצו הקהלות לסיים פרשת ויגש בוהתי הארץ לפרעה ויסימה
 בויעבד ישראל: שים נא ירך. כבר פירשתינו אצל עבד אברהם:
 בא כימים וגו': נא ירך. בני' מילה: חסד ואמת. פס"י חסד

בית יהודה

לכני ליוסף. פאר נוס האט יעקב גערופן פאר צו יוסף ולמי
 אשתי וכוונת בידו לעשות. יעקב הט גערופן דעם והתן וואס
 נועט קענען מאהן וואס ער נועט פון אים בעסן: ושים נא
 ידך תחת ירכי ונאמט אונטער מיין זייט אונ שווער:
 והסד ואמת. נאמט רש"י הקסד שישושי עם המיתים היא
 חסד שפ' אמת. דר חסד נוס מען טעהט מיט געשטארבענע
 מענטשן, דס הייקט אהסד פון אמת (שיאני מצפה לתשלים

בעל המורים
 וכנו מלכו בחדף אף אחס ומלך בנך בחיין. ד"א מה יעקב
 לא הגיע לימי אבותיו אף דוד כן דכתיב ביה והמלך דוד וכן
 שטעסן עם המתים זהו אמת. אמת נוערקין ארון מטה מדכויין:
 רש"י

ליוסף. (ב"ר) למי שהיה יכולת בידו לעשות: שים נא
 ירך. ה והסכע: חסד ואמת. חסד שטעסן עם המתים
 הוא חסד של אמת שאינו מלכה ו לתשלום גמול: אל נא
 תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כנים (ומרחשין
 תחת גופי) ושאיין מתי הוזה לארץ חיים אלף בצער גלגול
 מהילות ושלא יעשוני מלרים ז ע"א (ב"ר): (ל) ושכבתי עם

פון דעם געשטארבענעם, דררבר מינט דר מענטש געוויס
 נאך די טובה זאל זיין דעם מת: ונא נא תקברני במצרים. ו
 פנים) דר סוף נועט זיין די ערד פון מצרים נועט נוערען פנים
 מיין קערפער. נאך אמשם פאר נוס איך וויר' גיט פאנראבען ווערן
 גלגול מהילות) וויר' אעע מתיים נוס זענן פאנראבען אין היץ
 פריער ווערן. ווי מונען ונקאדערטן פונקט דורך קעלערס
 צעברעדיג איין ארץ, נאך דאס קאבערן איז פו דעם מת ארויסער צער,
 פונקט) וויר' איך קאב מירא מאמיר נוערען די מצרים סוף מאכען פאר אמת:
 (א) ושכבתי עם אבותי. ונאמט רש"י

דעת זקנים מבעלי התוספות
 קריבה לא הגיע לימי אבותיו וכן ויקברו בני דוד לא הגיע לימי
 בעז ועובד ישי' שחיו יותר מ' מאות שנה ודוד לא היה כי
 אם ע' שנה: ועשית עמיר חסד ואמת. מל' אמרת שאתה
 הייב לקברני בארץ כנען לכך אני מפיים אותך שרעשה עמי
 חסד ואמת והתורה לקברני לשם: אל לא תקברני במצרים.
 מה שפרש"י לפי שעתיד יקבל געבעטן מען זא"א אים בארד
 נהורא לי דמוה לא היה לו לירא דהשתא בנימין בנו לא

הגיע לימי אבותיו וכן ויקברו בני דוד לא הגיע לימי
 בעז ועובד ישי' שחיו יותר מ' מאות שנה ודוד לא היה כי
 אם ע' שנה: ועשית עמיר חסד ואמת. מל' אמרת שאתה
 הייב לקברני בארץ כנען לכך אני מפיים אותך שרעשה עמי
 חסד ואמת והתורה לקברני לשם: אל לא תקברני במצרים.
 מה שפרש"י לפי שעתיד יקבל געבעטן מען זא"א אים בארד
 נהורא לי דמוה לא היה לו לירא דהשתא בנימין בנו לא

שפתי חכמים
 ימי דאבוע קרביס קלי איונים הכלל ויקרב ישראל לגמות ומפס
 דלמת הוא קרביס קלי איונים ופי' נתקרבו ונתקלבו הימים:
 ה דעת רש"י טוף האמר דטמית די הוא הכטועס והוכחתי מדכויין
 גבי אברהם כפי' חיו שרה שום לא ירך תחת ירכי ומכיו אחריו
 ואשכנעך כפי' חלא כחוסס סיהים חסן מלוס בידו כטעס משכעס ואע"פ
 שאלו לא היה מלוס חסן נשכך חסןהבן כן חסדכס. רש"י:
 ו לאו דוקא קט רש"י חסד שטעסן עם המתים אלף ר"ל כל הכס
 דלוינו מלפס לתסלוס גמול אע"פ שסוף חיו סייך ביה חסד ואמת והכס
 אלויער אל' שיתו וז רכס כחס וזל יפס לטוס תסלוס גמול לא
 רחוק מסס. ור"ל מלס לא פירש"י טעיל גבי אלויער שזא חסד של
 חסד שאלו נחתו לך כסס א' וגו' כנו פירש"י לקנות לכן פירש"י
 הכטועסו ליתן לו כלום וגם לא היה כדעתו ליתן לו כסס ופירש"י לומר

ליקוטיוס על התורה

געזאגט צו יוסף דו האפט מיך גענוגטן פון גענען דו גריינג מיך
 צוריק אין גענען:
 ועשית עמדי חסד ואמת וגו'. דר פסקו ונאמט תתן אמת ליעקב
 חסד ואמת, דו שייקסט געבון אמת צו יעקב אונ חסד
 צו אברהם, ויארוד ויני אבינער זאמט צו זיין חבד ער נועט אים
 סאן אטובה, דער צוואג איז אהסד, אבער אונקענס איז ער הט
 שון צוגעזאגט, דארף ער האלפן זיין ווארס אונ סאן ווי ער
 דס צוגעזאגט, אונ זיין חבד קומט אים באגן גיב מיר וואס דו
 האפט מיר צוגעזאגט, ויען חבדיה האט צו געזאגט דיא אעע
 אבער ווען חבדיה גיט צו יעקב צו ער האט צו געזאגט צו
 דארף אמת מאכען זיינע הייד, אזוי האט געזאגט יעקב צו יוסף,
 חסד אונ ונאמט מיר צוגעזאגט, אונ ונאמט מיט מיר סאן

האב גיפונן חן אין דיינע אוגן שים נא מו דייין האנט
 אונטער מיין ארמטע אונ שווער מיר ועשית אונ
 ונאמט מיט מיר מאהן אהסד פון אמת [ישו געין]
 אל נא אונ נוס פאר איין חסד ונאמטן טאן מיט מיר
 דו ונאמט מיך גיט פאנראבן אין מצרים: (ל) ושכבתי
 אונ איך וועל שטארבן אזו ווי מיינע געלערן ונשאתני
 מיכות צו אברהם פון יעקב'ס וועגן, איז דאס געווען אהסד,
 אברהם פון יעקב'ס וועגען, דאס הייקט אמת, ויארוד חבדיה
 דו ונאמט מיט מיר סאן חסד אונ אמת, דו ונאמט מיט מיר סאן
 חסד אונ ונאמט מיר צוגעזאגט, אונ ונאמט מיט מיר צוגעזאגט:

משלים על התורה

(ל) ושכבתי עם אבותי וגו'. דער פרוק דרבי אליעזר
 שרייבט אזב אצדיק שטארבט אין הויצה לארץ, אונ
 ער נוערט פאנראבן אין הויצה לארץ, קומט מלאכים אונ
 מלאכין אים פון הויצה לארץ אין ארץ ישראל, אונ אויב

קערען צום לאנד גענען אזו ווי גאט הט געשווארן אז ער וועט
 געבוי דס לאנד צו איך אונ אזו צו איינער קברני אונ אונ
 ארשע קומט אין ארץ ישראל אונ שטארבט אונ ווערט
 באראבן

מִמְצָרִים וְתִקְרָבֵנִי
בְּקִבְרֹתָהוֹן וְאָמַר אָנָּה
אֵלֶיךָ כִּי פָתַח מִן הַמָּוֶד :
לֵאמֹר קִיָּם לִי וְקִיָּים
לָהּ וּמִנִּיד יִשְׂרָאֵל עַל

בית יהודא

(וי"ו) זו מחובר לטענה לחתלת המקרא דער וי"ו פון ווארט "ושכבתי" בהקשר די דריי ווערטער "ושכבתי עם אבותי" מיט דעם אנהייב פון זענעם פסוק אונג אזו וועט מען ריינענער דעם פסוק "שים נא ידך תחת ירכי" ותשבע לי, אונג שנוער צו מירו ושבבתי עם אבותי ונאני סוף לשבב עם אבותי, מיין סוף וועט דאך ניון איך וועל שאראבען אזו וויא מיינע אָלטערען זענן זעשאראפן וצשית עמדי חסד וצמת, אף נא תקרבני במצרים ונאָלטם מאהן מיט מיר חסד אונג אמת אונג נאָלטם מיך ניש באקראפן אין מצרים ונשאתי במצרים וקברתני בקברתם נאר ונאָלטם מיך טראגן פון מצרים אונג נאָלטם מיך באקראפן וויא מיינע אָלטערען זענען פֿנקראפן, ונאָמַר רש"י (וואן לומר ושבבתי עם אבותי השפירני עם אבותי ושבבתי עם אבותי) מיין קען ניש נאָמען ושבבתי מיינע מען ונאָלטם מיך ריינען באַשפּרען אין דער מערה ומערת המקרא (ושרי פתיב אחריו ונשאתי במצרים וקברתני בקברתם) עם שטייט דאך נאָכדעם ונאָלטם מיך טראַגען פון מצרים אונג נאָלטם מיך פֿנקראפן אין דעם אָרט ווא זיי מיינע אָלטערען זענען פֿנקראפן (ויעוד קצינו בקל געפונען מיר אין אַע פסוקים וויא עם שטייט וישבב עם אבותיו, מיינט מען ער איז געשאראפן מיט מיינע אָלטערען אונג מען מיינט ניש מיט קום אָמ אונג באַקראפן מיט מיינע אָלטערען (קמו) וויא עם שטייט וישבב דרר עם אבותיו, קען מען ניש

רש"י

אבותי. וי"ו זו מחובר למעלה לתחלת המקרא ח סים נא ידך תחת ירכי והשבע לי ואני סוף לשבב עם אבותי ואתה תחילי ממלרים. ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי כמערה מ שהרי כתיב אחריו וכשאתי ממלרים וקברתני בקבורתם ויעוד מלוינו ככ"מ"ג שכיבה עם אבותי היא הגויטה ולא הקבורה כמו (מ"ב) וישכב דוד עם וצמת, אף נא תקרבני במצרים ונאָלטם מאהן מיט מיר חסד אונג אמת אונג נאָלטם מיך ניש באקראפן אין מצרים ונשאתי במצרים וקברתני בקברתם נאר ונאָלטם מיך טראגן פון מצרים אונג נאָלטם מיך באקראפן וויא מיינע אָלטערען זענען פֿנקראפן, ונאָמַר רש"י (וואן לומר ושבבתי עם אבותי השפירני עם אבותי ושבבתי עם אבותי) מיין קען ניש נאָמען ושבבתי מיינע מען ונאָלטם מיך ריינען באַשפּרען אין דער מערה ומערת המקרא (ושרי פתיב אחריו ונשאתי במצרים וקברתני בקברתם) עם שטייט דאך נאָכדעם ונאָלטם מיך טראַגען פון מצרים אונג נאָלטם מיך פֿנקראפן אין דעם אָרט ווא זיי מיינע אָלטערען זענען פֿנקראפן (ויעוד קצינו בקל געפונען מיר אין אַע פסוקים וויא עם שטייט וישבב עם אבותיו, מיינט מען ער איז געשאראפן מיט מיינע אָלטערען אונג מען מיינט ניש מיט קום אָמ אונג באַקראפן מיט מיינע אָלטערען (קמו) וויא עם שטייט וישבב דרר עם אבותיו, קען מען ניש

שפתי חכמים

כיום לחוד הי"ל לזוות לעשות ארון כחמול לכך פי' נגלוז מחלות ואי מסוס בני חרי עמנים לחוד א"כ יעדיון למה יסרוהו אוחו להעלותו לא"י מיד יתה להם שיעלו עמנו עמם כזילא' מהרן מלרים כמו שזיה יוסף ל"כ"ה העם שלח וישעונו מ"ל ונעם מ"ל לחוד קסה למה לוס להעלותו לא"י הי"ל לזוות להסילו אל גיוס לכן לריך לטעם נגלוז מחלות ולהני טעמי לחוד הי"ל להסיענו כמו ששבע יוסף לחיו לכן לריך לטעם עפרה כיום : ה משוס דרש"י פי' כשנול ושכתי היא הוויטה סוילל מקום ושכתי פתיב אוח"כ סוילל אל נא תקברני ל"פ וי"ו זו וכו' : מ סהא ל' קבורה ממש ומפני ששכתי מורט ע"י עלמו וקבורתו היא פ"ה אחרי סוכרה לפי ס' ושכתי כמו ששכתי ולכן סוכף נמי מוש עברה כיון ששכתי עם אבותי הוא ל' קבורה ממש שפיר מפורס עם אבותי סוכף ושכתי ונשאתי מנוולת אוח"כ ושכתי דהא מתלה לריך לטח אוחו

ידעת וקנים מבעלי התוספות שלמה בו רבה כל שכן אביו אם לא נאמר שהיה לא היה יעקב יודע. ואומר ר"ת שהיה רוא שלא יצלו מצרים מעשר מכות ביבנרו אם יקבר מצרים שהרי נקרא ישראל שיה פורה וכצרים נקראים חמורים שנאמר אשר בשר חמורים בשרם וכתוב פסר חמור תפדה בשה : (ל) אבני אעשה כדברך . מדרש כשם שאתה מצוני כך אני מצוה לאחי בשבת מיתתי להעלותו כמאן וכן מצוני שאמר לאחי פקד יפקד אלהים אתכם וכו' . ונ"ל דלהא ניהא הא דרש"י בואלה שמות שסימן זה מסור ביום מיעקב ומיוסף שכלשהו זה דפקוד ופקוד יהיו נגאיים שהיי מצוני שיוסף אמר כבי' פקוד ופקוד אלהים אתכם ואמר כהני שיוסף אמר שבעה כדברי יעקב ואם כן גם

פירוש תורת אלהים

אונג דו ונאָלטם מיך טראַגען פון מצרים וקברתני אונג ונאָלטם מיך באַקראפן דאָרט ווא ויזיא זענען באַקראפן אין דיא מערת המקרא (עיו יט"ו) ויאמר הַט יוסף גי' ונאָמַר אָנכי איך וועל מאן אזו ויזיא דו ונאָמַמ מיר : (לא) ויאמר הַט יעקב ג' ונאָמַמ צו יוסף שווער מיר אורף דעם אז דו וועסטם מיך טראַגען אין דר מערה אריין וישבע לי האמ יוסף גי' וישווארן צוא אים וישמחי האמ יזך יעקב ג' ויעקב ג' ויעקב צוא אים

משלים על התורה

באקראפן אין ארץ ישראל. קימן מלאכי תפלה אונג טראגן אים פון ארץ ישראל אין חוצה לארץ אונג ביי אמטעלין מענטש, איז אזו, אוב ער איז געקומן רעבעדיג אין ארץ ישראל אונג ניששאראפן אין ארץ ישראל ויאָב ער רייגן אין ארץ ישראל, אונג אוב ער איז ניש געקומן אין ארץ ישראל אונג ער איז ניששאראפן אין חוצה לארץ בלייבט ער רייגן אין חוצה לארץ, דר ענין אונג למושל אַביר מאכט אשמתה, אונג חתונה, אונג נישט פון אים אין ארץ אונג שאַמט אַדער אין שאַמט וואַטט ויגד אַקרוב, נוס איז אונג שטראַקער זאָ קומען צוא אים אויף דיא חתונה, ער גבירים, רבנים, אונג אויב עם קומט אונג די חתונה ויגער אקרוב

ספר הישר

אז איך וועל שפארבן ואלס איר מיך באַקראפן אין דר מערת המקרא נוס אזו אין תבון. אונג יעקב הַט באשווארן ויז ונאָן אים טראַגען צו דר מערת המקרא. אונג יעקב הַט נויסר ג' ונאָמַמ זיינע קינדל קענן השם אז איך וועל שפארבן ואלס איר מיך טראַגען פון מצרים אונג ואלס מיך באַקראפן אין דער מערת המקרא גי' ערשט איר ונאָמַמ אַזיין מיך טראַגען אַביר איינער קינדל ואלס מיך גי' טראַגען אונג בשעת טראַגען זאל אזו ויז, והדך ייששך ובלוץ ואלס טראַגען אין מערה ויש פון דר משה ראובן שמעון ג' ונאָן אַביר, אַדער אַרב, שוקט ער צו אים אפון אונג בעט אים זאָ קענען נויטן פר ניון מותקון ווער זיינע קרובים זענן,

וישתחו ישראל על ראש המטה: פ"מח * ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח

ריש ערסא: * ויהוה פתח פתגמיה האלין ואמר ליוסף הא אבונה שכיב מרע ודבר ית תרון הויה וישחור מניח וי פסדו קו * ויחיה ליוסף מניח פו :

בעל המורים

(לא) וישחור מניח על כסוד עונה :

רש"י

(לא) וישחור ישראל, ליוסף במקום שהיה על המטה: (א) ויאמר ליוסף, * רש"י

רש"י

בית יהודה

אבותיו ואל"ח ויקבר כ בעיר דוד: (לא) וישתחו ישראל. תעלה בעיניו על כבוד ליה: על ראש המטה. הפך עמונו לזך השכינה כו מאל"ח אמרו השכינה המטה מראשותיו של נ הולה (שתי לדרים מ). ד"ח ס על ראש המטה על שהיתה מטהו שליוה ולא היה בה רשע שהרי יוסף מלך הוא ועוד ששכבה לבין הגוים והרי הוא עומד בלדקו: (א) ויאמר ליוסף, אחד מן המנידים ע והרי זה מקרא קלר וי"א אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד פ וכשהלה יעקב בחרך

פוישטשען מען קט געליינט דוד מוט זיינע אפטייען (ואחר כך ויקבר בעיר דוד) נאכדעם שטייט דאך דוד איז פגראפן געווארן אין עיר דוד: (א) וישתחו ישראל. יעקב קט זיך געפונט געפוינט פו רי יוסף געדיה סגני ליה) אפנים ווען עס איז זיין צייט, ווען ער איז אפדף ועס איז דא אהר"ש אין ווארד נוס דר פוקס איז אפדף אויף דיא מיתו פוקט מען זיך צו אים, ווייל יוסף איז געווען אפדף קט יעקב זיך געפונט צו אים: ועל ראש המטה. הארט רש"י ווען אפגעניש זיצט אויף אפיעט איז דאך דער פנים פון קעניגש גען צו פוקס פון פעט, און ווען יוסף איז געשאנגען יעקב זיך געפונט צום צופוקס פון פעט, פאר ווס נאנט דער פסקו על ראש המטה, ענפערט רש"י פריער פר יוסף האט יעקב זיך געפונט צום הקב"ה (הפך עצמי לצד השכינה) ער קט אוימגעקערט דעם פנים צום צוקאפן אונ האט זיך געפונט צו הקב"ה (מפאן אפרו) פון גאנגען האפען דיא חקמים געואנט (שהשכינה למעלה מכתאשתהי של חלה) דיא שכינה איז איבער דעם צוקאפן פון אפגאקען (דבר אחר) נאך אפשיט איז על ראש המטה מיינט מען על שהיתה בשרי שכינה ר"א קרה ב"ה רשע) ווייל זיין פעט איז געווען נאמן, אלע קינדן צדיקים, און עס איז ניש געווען איינע ארשע שפחה יוסף מלך היה יוסף איז געווען אפדף (ויער ששפחה לבין הגוים) אונ ער איז געפאנגען געווארען צווישען פעלקר (נהרי יוסף מלך היה) אונ ער פיעשויטט אין זיין פרומקייט: (א) ויאמר ליוסף, ער האט געואנט צו יוסף ווער קט גואנט (אחד מן המנידים) איינער פון דיא נאנערס, ווער עס האט געואנט קט געואנט, ווס איז אונז גייטיג צו וויסען ווער עס האט געואנט (והרי זה מקרא קצר) דאס איז אפגאקער פסקו, עס שטייט ניש ווער האט געואנט (והרי זה מקרא קצר) עס זען דא מלאים ווס נאנען (אפרים היה רגיל אלע יעקב בתלמוד) (בשפחה יעקב גאון גישו) אונ ווען יעקב איז קראנק געווארן

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

פאר יעקב אונ יעקב קט זיך געפונט פאר אים קט דאך יעקב זיך געפונט צום צופוקס פון פעט, פאר ווס נאנט דער פסקו על ראש המטה, ענפערט רש"י פריער פר יוסף האט יעקב זיך געפונט צום הקב"ה (הפך עצמי לצד השכינה) ער קט אוימגעקערט דעם פנים צום צוקאפן אונ האט זיך געפונט צו הקב"ה (מפאן אפרו) פון גאנגען האפען דיא חקמים געואנט (שהשכינה למעלה מכתאשתהי של חלה) דיא שכינה איז איבער דעם צוקאפן פון אפגאקען (דבר אחר) נאך אפשיט איז על ראש המטה מיינט מען על שהיתה בשרי שכינה ר"א קרה ב"ה רשע) ווייל זיין פעט איז געווען נאמן, אלע קינדן צדיקים, אונ עס איז ניש געווען איינע ארשע שפחה יוסף מלך היה יוסף איז געווען אפדף (ויער ששפחה לבין הגוים) אונ ער איז געפאנגען געווארען צווישען פעלקר (נהרי יוסף מלך היה) אונ ער פיעשויטט אין זיין פרומקייט: (א) ויאמר ליוסף, ער האט געואנט צו יוסף ווער קט גואנט (אחד מן המנידים) איינער פון דיא נאנערס, ווער עס האט געואנט קט געואנט, ווס איז אונז גייטיג צו וויסען ווער עס האט געואנט (והרי זה מקרא קצר) דאס איז אפגאקער פסקו, עס שטייט ניש ווער האט געואנט (והרי זה מקרא קצר) עס זען דא מלאים ווס נאנען (אפרים היה רגיל אלע יעקב בתלמוד) (בשפחה יעקב גאון גישו) אונ ווען יעקב איז קראנק געווארן

פאר יעקב אונ יעקב קט זיך געפונט פאר אים קט דאך יעקב זיך געפונט צום צופוקס פון פעט, פאר ווס נאנט דער פסקו על ראש המטה, ענפערט רש"י פריער פר יוסף האט יעקב זיך געפונט צום הקב"ה (הפך עצמי לצד השכינה) ער קט אוימגעקערט דעם פנים צום צוקאפן אונ האט זיך געפונט צו הקב"ה (מפאן אפרו) פון גאנגען האפען דיא חקמים געואנט (שהשכינה למעלה מכתאשתהי של חלה) דיא שכינה איז איבער דעם צוקאפן פון אפגאקען (דבר אחר) נאך אפשיט איז על ראש המטה מיינט מען על שהיתה בשרי שכינה ר"א קרה ב"ה רשע) ווייל זיין פעט איז געווען נאמן, אלע קינדן צדיקים, אונ עס איז ניש געווען איינע ארשע שפחה יוסף מלך היה יוסף איז געווען אפדף (ויער ששפחה לבין הגוים) אונ ער איז געפאנגען געווארען צווישען פעלקר (נהרי יוסף מלך היה) אונ ער פיעשויטט אין זיין פרומקייט: (א) ויאמר ליוסף, ער האט געואנט צו יוסף ווער קט גואנט (אחד מן המנידים) איינער פון דיא נאנערס, ווער עס האט געואנט קט געואנט, ווס איז אונז גייטיג צו וויסען ווער עס האט געואנט (והרי זה מקרא קצר) דאס איז אפגאקער פסקו, עס שטייט ניש ווער האט געואנט (והרי זה מקרא קצר) עס זען דא מלאים ווס נאנען (אפרים היה רגיל אלע יעקב בתלמוד) (בשפחה יעקב גאון גישו) אונ ווען יעקב איז קראנק געווארן

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

בית יהודה

רש"י

דעת וקנים מבעלי התוספות

יעקב אמר בכוונה פקוד יצא אלהים אבות: (א) ויאמר ליוסף, אולי זה אפרים ואומר הרב משה זכר לרוב ר אהיות ויאמר באהיות אפרים החתלה אל"ו בפ"א דוא" מתיחלת בפ"א בלאב ביותא דב"ח ב"ש ומשמע שלא היה יוסף רגיל אצל יעקב כמ"ב ששצניו נמי ויקרא לבני ליוסף רשמתי סמו הרב ר' שמואל ז"ל השעם לפי שרדה ירא שישאל לו הענין היותו וירד למצרים ויגיד לו שמכרתו אותו ויקלעם יעקב

ליו"ל וישחור מניח אל"ח או אל אלהים אל"ח כ"כ דבשכל שכניה ובשכל יוסף למה דוק על ראש המטה וא"ל לא הסתווה אל"ח בשכל שכניה

יוסף היה משתחו: נ א ח"פ על פי שלא היה עדין חולה משך מנוס

דא"ל לזך השכינה לחדר אל"ח היל"ל לראש המטה אל"ח היה משתחוה גם ליוסף רק שהוא דוק לפרס הקראל שהשתחוה ליוסף והפך לזך

השכינה לז"ח ד"ל על שהיתה על זה לזכר אל"ח לז"ל על ראש לכן לר"ח על לטעם ראשון עכ"ל: ע שפי' וואמר כמו ויגד כי על הסתוות כולל ל' הגדה ולא ל' אמירה כי מה שהיה יעקב חולה קודם מיתה היה חידוש בעולם כי עד שלא בא יעקב לא היה חולה בעולם והא דלא כתוב ויגד כי אל"ח המניד לא היה כ"כ חידוש כי משתחוה היה היגוד אחד מני ביתו והיה רגיל אל"ח יעקב ורואה בתלוי: מ ולפי' און ו מקרא קלר ר"ס. וז"ל שאלוים מנדתיב לקמן ושלח מרואל את יוסף וכו' שכל את דיוו הול"ל יעקב את

פירוש לתורת אלהים

בייא זיין צוא קאפנים פון דעם קעטש [ש"י רש"י]:

(א) ויהי אונ עם איז געווען נאך די רייד אין עמ"ל ר"ב

משרים על התורה

אקרום ווס איז ארשע אונ דר מוחות שיעמט זיך מיט אים, היקט ער די מושרים יי ואל"ח אים ארוספיינו, אונ אז ער קט אקרום אמישען פ"ה הבית, אונ ער קומט אר"יין לאזט מען אים זיין אויף די התנה, אייב ער קומט ניש שיקט מען ניש נאך אים, יעקב קאט זיך גי'רעכניט פאר אמישען קעניש, ניש אצדוק, ניש ארשע, און מען וועט אים פגעניען אין ארץ ישראל אונ מען וועט אים דארטן פאנראפן, וועט מען אים זי'און זי'און ארץ ישראל, אונ ער פלייבן לי'ען און מ'צנים, עס וועלען ניש קעמען צו אים פריער האט ער גי'רעכניט צו אים ארויסגעגען פון קבר אונ פראני אים אין ארץ ישראל אים דארטן צו פאנראפן, און ארץ ישראל אונ זאל אים דארטן פאנראפען:

אונ מען וועט אים פנראפן און הוצה לארץ, אין מצרים, אונ מען פאראים זיי ואלען אים ארויסגעגען פון קבר אונ פראני אים אין ארץ ישראל אים דארטן צו פאנראפן, און ארץ ישראל אונ זאל אים דארטן פאנראפען:

אונ מען וועט אים פנראפן און הוצה לארץ, אין מצרים, אונ מען פאראים זיי ואלען אים ארויסגעגען פון קבר אונ פראני אים אין ארץ ישראל אים דארטן צו פאנראפן, און ארץ ישראל אונ זאל אים דארטן פאנראפען:

אונ מען וועט אים פנראפן און הוצה לארץ, אין מצרים, אונ מען פאראים זיי ואלען אים ארויסגעגען פון קבר אונ פראני אים אין ארץ ישראל אים דארטן צו פאנראפן, און ארץ ישראל אונ זאל אים דארטן פאנראפען:

אונ מען וועט אים פנראפן און הוצה לארץ, אין מצרים, אונ מען פאראים זיי ואלען אים ארויסגעגען פון קבר אונ פראני אים אין ארץ ישראל אים דארטן צו פאנראפן, און ארץ ישראל אונ זאל אים דארטן פאנראפען:

אונ מען וועט אים פנראפן און הוצה לארץ, אין מצרים, אונ מען פאראים זיי ואלען אים ארויסגעגען פון קבר אונ פראני אים אין ארץ ישראל אים דארטן צו פאנראפן, און ארץ ישראל אונ זאל אים דארטן פאנראפען:

אונ מען וועט אים פנראפן און הוצה לארץ, אין מצרים, אונ מען פאראים זיי ואלען אים ארויסגעגען פון קבר אונ פראני אים אין ארץ ישראל אים דארטן צו פאנראפן, און ארץ ישראל אונ זאל אים דארטן פאנראפען:

אונ מען וועט אים פנראפן און הוצה לארץ, אין מצרים, אונ מען פאראים זיי ואלען אים ארויסגעגען פון קבר אונ פראני אים אין ארץ ישראל אים דארטן צו פאנראפן, און ארץ ישראל אונ זאל אים דארטן פאנראפען:

אונ מען וועט אים פנראפן און הוצה לארץ, אין מצרים, אונ מען פאראים זיי ואלען אים ארויסגעגען פון קבר אונ פראני אים אין ארץ ישראל אים דארטן צו פאנראפן, און ארץ ישראל אונ זאל אים דארטן פאנראפען:

את־שני בניו עמו את־מנשה ואת־
 אפרים: ב ויגד ליעקב ויאמר הנה
 בנה יוסף בא אליך ויתחזק ישראל
 וישב על־המטה: ג ויאמר יעקב
 אל־יוסף אל שדי נראה אלי בלוי
 בארץ כנען ויברך אתי: ד ויאמר
 אלי הנני מפרך והרבייתך ונתתך
 לקהל עמים ונתתי את־הארץ

בנהו עמה ית מנשה
 וית אפרים: ג ויהי
 ליעקב ויאמר הנה
 יוסף אתא ליתך ואתחזק
 ישראל ויתב על ערסא:
 ג ויאמר יעקב ליוסף אל
 שדי אתגלו לי בלוי
 בארעא דכנען וברוך
 יתי: ד ויאמר לי הא אבא
 מפי ש לך ואסגידה
 ואתגידה לבנות שבטין
 ואתן ית ארעא הקדא
 תולדות אהרן
 כתי פתך סויות ו:

רשב"ם

אדם אחד אחר וכן ויגד המגיד ליעקב: (ב) וישב על המטה. היו רגליו
 למטה לארץ ולכך כחוב לפניו ויוצא יוסף אותם משם כרכי וגם להגיד
 תחוקו של יעקב שכל דברי צוואתו עשה בישיבה ורגליו על הארץ עד ששים
 חך ביתך. ואין איש מסתפק אותם הבהיה: (ג) נראה אלי בלוי. בשו"ב

בית יהודה

געאנגן אפרים צו זיין פאטער אין מערים אונג הט אים גאנגט
 אז יעקב איז קראנט: ויגד את שני בניו עמו. יוסף קם
 גענומען זיינע זיין מיט זיך (פרי שיערבם יעקב לפני
 מיתו) יעקב זאל זיי פנעמלשן פאר זיין שטארבן: (ב) ויגד.
 (המגיד ליעקב) איינער האט געזאגט צו יעקב (וילא פירש מי
 אונג עם שטייט גיט ווער קט געזאגט (והרבה מקראות קצרי
 גישין) עם זענען דא פיר פסקוקים וואס זענן אפגעקורצט
 ויתחזק ישראל. יעקב קט זיך געשטארקט אונג האט זיך
 געזעצט אויף דעם פּעט (אמר) יעקב קט געזאגט (אף על פי
 אפּרך (אחזק לו כבוד) מוז איה אים געפּען כבוד (מפאן
 געבן כבוד צו אפּרך (וכן משה חזק כבוד למלכות) משה קט
 ויגד כל עבדך אלה אלי) ויגד אלע קענטש ווערן קומען
 קומען צו מיר, אונג אין אמת איז פּרעה אלזיין געקומען צו
 משה מיט זיינע קענטש (וכן אלזיין) דער גבירא אלזיין האט
 וויא עם שטייט אין פסקו מתניו וורן רפּי
 געפּאפּען פאר אהאב: (ד) ונתתך לקהל עמים. יעקב קט
 געבאדן ווערען אפּארוואנדלונג אונג פּעקער דאס הייסט פּאן

בעל המורים
 (כ) על המטה. כ' כסמ' ויבט על המטה והמן נופל על המטה שהלדוקים
 לפי' כספן חלום מתחוקים שנאמר ויתחוק ישראל ויבט על המטה
 כל דבריו ואח"כ ויאמר רגליו אל המטה הכנסים אל המטה כמו ואספתו אל
 רש"י

גושן הלך אפרים אלל אזוי לנערים להגיד לו: ויקח את
 שני בניו עמו. כדו שיכרסם צו יעקב לפני ק מותו:
 (ג) ויגד. המגיד ליעקב ולא פיר מי והרבה מקראות ר קרי
 לשון: ויתחזק ישראל. אמר אט"ס שהוא בני מלך הוא
 החלק לו כבוד ומכאן שחולקין כבוד למלכות ש וכן משה חלק
 כבוד למלכות ומדוי כל עבדך אלה אלי (שמות יא). ת וכן
 אליהו וימתינו וגו' (מ"א יח): (ד) ונתתך לקהל
 עמים. כסרי שעהידיס ללאת ממני עוד קהל ועמים ואט"ס

אפירי יוסף איז מיון זיין (מך הוא) ער איז אפּער
 שחוקן כבוד רבכות) פון דאנען ווייסען מיר אז מען דארף
 אויך גענעבן כבוד צו פּרעה, משה האט געזאגט צו א פּרעה
 צו מיר, אונג ער קט גיט געזאגט צו פּרעה דו אלזיין וועסט
 משה מיט זיינע קענטש (וכן אלזיין) דער גבירא אלזיין האט
 וויא עם שטייט אין פסקו מתניו וורן רפּי
 געפּאפּען פאר אהאב: (ד) ונתתך לקהל עמים. יעקב קט
 געבאדן ווערען אפּארוואנדלונג אונג פּעקער דאס הייסט פּאן

שפתי חכמים

דיו אלל רמו לו כוס מנזוס שאפרים היה בעל תורה והסביל יותר
 ממונשה מ"ה הסביל ג"כ את דיו ומנין ידע יעקב זה אלל מנזוס:
 שאפרים היה רגיל וכו' וקל: צ דלג"כ מה לורך להוכיח זה רא"ס:
 ק דהיה יודע שפת כחו של יעקב (ע"ל חות ג') ועכשיו הגדילו זה הסוף
 הולג אמרו יוסף כלנו כולנו גיעע וזס מותו ולכן לקח בניו עמו כדו
 כו' רא"ס: ר הכא לא מני רש"י לפנס דאפרים היה דהא ויקח את
 כשדגים וכו' לפי שיעקב היה לריך ליוסף: ת וכלמת משה ידע שגם פרעה ידע כונו
 שארע כסוף אלל מנזוס כדור מלכות אמר כן:

דעת זקנים מבערי התוספות
 ונמצא מחריב את העולם כולו שהרי רחל אמו שקלל שלא
 מרדת ואמר עם אשר תמצא נתקיימה קללתו ומתה בדרך אפרת
 הוא אם יקללם מרדת כל של שבן: (ג) ויתחזק ישראל. ולא
 רצה לברכה כשהוא במשוא אלא יאמר מנתת שביב בוע היתה
 ברכתו ולא היה מישב בדעתו:

שני בניו עמו משמע דהיה אלל יוסף והלך עמו אל יעקב: ש שהרי יוסף היה לריך ליוסף:
 כשדגים וכו' לפי שיעקב היה לריך ליוסף: ת וכלמת משה ידע שגם פרעה ידע כונו
 שארע כסוף אלל מנזוס כדור מלכות אמר כן:

פירוש לתורת אלהים

גיואנט צו יוסף אל דר אלמעקטיגער האט זיך
 באוויזן צו מיר אין דער שטאמט לזו פאנגן אין לאגד
 פנען גיבך אונג האט מיר גיגענטשט: (ד) ויאמר אונג
 קט צו מיר גאנט הנני מפרך איה וועל דיר פרוכפערן
 והרבייתך אונג וועל דיר פנען ונתתך אונג איה וועל

מנשה מיט אפרים מיט זיך בדי יעקב זאל ויזיא
 גענעמלשען פאר זיין טויט: (כ) ויגד אונג מען האט
 אפּגעזאגט צו יעקב ויאמר ביין וזיין יוסף קומט צו
 דיר ויתחזק קט זיך יעקב גישטארקט אונג האט זיך
 געזעצט אויף דעם פּעט: (ג) ויאמר אונג יעקב האט

ספר הישר

זענן אלע געאנגן באגראבן וייער פאפּער אין דער מערת המפּאפּת:
 אונג אז זיי זענן אהרין געקומען קט זיך גישו זיי אפּגען געשטיקט אונג

גיהעקט צו זיין אונג איז גשטארבן אונג יוסף מיט ד"ס היו ויגד
 פון יעקב אונג אלע מערים האבן אים באוויינט וביצני קט דר נאך
 ב"י

הַזֹּאת לְזֶרַעְךָ אַחֲרֶיךָ אֶחָת עוֹלָם׃
 הַיְעָמָה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנְּזֻלִים לָךְ
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאֵי אֶרֶץ
 מִצְרַיִמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
 כְּרֵאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי׃ וּמִזֻּלְדָתְךָ
 אֲשֶׁר־הוֹלְדָתָ אַחֲרֵיהֶם לָךְ יִהְיוּ עַל

בְּבִנְיָהּ בְּתֵרֶךְ אַחֲסַנַת
 עֵלָם׃ הַיְכַנֵּן תִּרְוֵן בְּבִנְיָהּ
 דְאֶתִּילִידוֹ לָךְ בְּצִדְעָא
 דְמִצְרַיִם עַד מִיתֵי לְזֶרַעְךָ
 לְמִצְרַיִם דִּי־לִי אֶרֶץ
 אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֵאוּבֵן
 וְשִׁמְעוֹן׃ יְהוֹן קְדָמִי׃
 וּבְבִנְיָהּ דִּי תוֹלִיד
 בְּתֵרֵיהוֹן דִּי־לָךְ יְהוֹן עַל

הו"א ועמם שני נדרים : (ג) אפרים ומנשה בתרא קנג כמזכות עב : על שם יצואת נד מנשים : (ד) אפרים ומנשה בני ראוובן ושמעון : רשב"ם

בעל הטורים
 והרש"ש אפילו בתקופת הס נפלים שאמר
 וכן נוסף על הנשים : (ג) אפרים
 ומנשה בני ראוובן ושמעון :

שכמים כי אם כתי אבות כי כל שכמים נמש שהיו בשעת כתיאת יעקב כ"ו
 בנים בין בני בנים היו כתי אבות וזהם בחלוקת הארץ כדאמרין בבבא
 בתרא וכדכתוב בנחמה אפילו בבני פרץ . לחצונן משפחת החצוני לחמול
 משפחת החמולי . וכן בבני בלע ארד ועמון וגו' וכתיב ליהויה אלהי חלוק
 הארץ בנחלה וגו' לשיפת משות אבותם יחצו וכן בני בניו של יוסף שגולדו
 אחרי כן יקראו על שם אחיהם בנחלתם ויהו כתי אבות כדכתיב בפרשת

מפרן ארם . וכתיב אני אל שדי פרה ורבה : (ה) ועמה שני בנך וגו' .
 כלומר מאחר שנתי אה הקב"ה את ארץ כנען הרי ברשותי לעשותך בכור
 ליסול פי שני שבטים ולכך שני בנך וסלו כננר בנתי ראוובן ושמעון : עד באי .
 לפני באוי . כדכתיב וליוסף וילך שני בנים בטרם תבא שנת הרעב כלומר
 קודם שבאוי מצרומ : (ו) ומילוקי . בנך או בני בנך שגולדו לך אחרי
 באי באלו שבע עשרה שנה שחייתי כאן על שם אחיהם יקראו ולא יהיו

בית יהודה

מִיר וְעֵשָׂן נִעְבְּרָן וְעָרֵן נָאֵה צְוּוּי קִינְדֵר וְאָפַע עַל בֵּי־שְׂאֵרָם
 זֵי גוֹי קְהֵלֵה גוֹיִם אֲפִילוֹ הַקְבִּי"ה הָאֵסַת נִעְוֹאָמְט פִּון מִיר וְעָרֵן
 נִעְבְּרָן וְעָרֵן נָאֵה דְרָךְ קִינְדֵרֵר גְּוִי אָמַר לִי עַל בְּנִינִין גְּוִי
 הָאֵסַת הַקְבִּי"ה נִעְמִינִיט בְּנִינִיט נִעֵט נָאֵה נִעְבְּרָן וְעָרֵן
 וְנוֹרָאוֹס וְעָרֵן הַקְבִּי"ה הַט מִיר נִעְוֹאָמְט גְּוִי קְהֵלֵה גוֹיִם . אִינוּ
 בְּנִינִיט נָאֵה גִישׁ נִעְוֵעֵן נִעְבְּרָן (קְהֵלֵה גוֹיִם הַרִי שְׁנַיִם לְכַד
 מִבְּנִינִיט) נָאֵה דְרָךְ נִעְבְּרָן וְעָרֵן פִּון מִיר נָאֵה צְוּוּי
 קִינְדֵר אוֹיסֵר בְּנִינִיט (וְשׁוֹב לֹא נִיֵּדֵר זֵי בָן) אִינוּ אִיךְ הָאֵסַת
 מַעֲהֵר קִינֵן זִוְהָן נִעְבְּרָן (לְכַבֵּיט הַט הַקְבִּי"ה מִרְךְ נִעֲשִׁירוֹנִיט
 שְׁעָתִיד אַחַד מִשְׁבָּטֵי לְחֵלְקֵל) אִזּוּ אִינְדֵר פִּון מִינֵיע קִינְדֵר . נִעֵט
 וְעָמָה אִיחָה מְתַנָּה אֲנִי נִוְהֵן לָךְ) אִינֵט גִּיב אִיךְ דִּיר דִּיר (וְאֵלֵסַט וְיִין
 נִעֲשִׁינִיט אִיךְ צְוּוּיִט שְׁבָטִים :
 (ה) הַנְּזֻלִים לָךְ עַד בֹּאֵי אֶרֶץ . דִּיר צְוּוּי קִינְדֵרֵר נִוֹאֵס
 קִוְמֵן צֵד דִּיר (כְּפִיכֵר מַעַן מִינֵיט *) (שְׁנִינְדֵרֵר מִשְׁפָּרְשֵׁת מְקִינֵי עַד שְׁבָטֵי אֶלִיךְ) זֵי
 נִעֲנֵעֵן נִעְבְּרָן נִעְוֹאָרֵן אִינוּ דִּי צִיט פִּון
 זֵינִי אִוְעֵקֵגִינֵן פִּון מִיר בִּיר דִּיר צִיט נִוֹאֵס אִיךְ בִּיר נִעְקִימֵעֵן
 צֵד דִּיר : (ז) הַט . זֵינֵי נִהֵעֵן צֵד מִיר (בְּקִישְׁבוֹן שְׂאֵר בְּנֵי הַט)
 זֵינִי זְעָן אִינוּ רַעֲבֵנְהוֹג פִּון מִינֵיע אֶלִיךְ קִינְדֵרֵר (לִיטוֹ"ל חֵלְק
 בְּאֶרֶץ אִישׁ בְּנִדְרֵה) יַעֲדֵר פִּון דִּינֵיע צְוּוּיִט קִינְדֵרֵר נִעֵט נִעֲקֵן
 אַחֲלָק אִינוּ אֶרֶץ וְשִׂרָאֵל לְבִיחֵה וְיִי מִינֵיע קִינְדֵרֵר : (ח) וּמִזֻּלְדָתְךָ
 וְגוֹי . (אֵס חֲלוּדֵר עֵרֵד) אִיבֵר דִּר וְנִעֲקֵט גְּבִרָוִין נָאֵה קִינְדֵרֵר
 (לֹא יִהְיוּ בְּנִינֵן בְּנֵי) זְעָן וְיִי גִישׁ וְיִין אִינוּ צְאֵהֵר אִינוּ רַעֲבֵנְהוֹג
 פִּון מִינֵיע קִינְדֵרֵר (אֵלֵא בְּתוֹךְ שְׁבָטֵי אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה יְהוֹי בְּבִנְיָהּ)

שפתי חכמים

א כלומר וחלוקו לשנים נחשב כללו נולדו שני בנים אחרים כי כל אחד
 מוסס אשר הם נתלק שבט אלו שבט הנחלק . רא"ס : ב לל על
 בואו כממשעו דהא כתיב וליוסף וילך שני בנים בטרם תבא שנת
 הרעב וכסכא יעקב ליוסף היו ככה שני שנים על רעב עובדים :

פירוש לתורת אלהים
 דִּיר מִאֲכַעֵן לְקַבֵּל עִשִׂים צוּא אִינֵן אִינֵן וְאִמְלוֹנֵג פִּון
 פְּעֻלְקֵר וְנַחֲמֵי אִינוּ אִיךְ וְעַל נִעְבְּעֵן דִּיר לְאֵנֵד לְהַרְשֵׁה
 צוּא דִינֵיע קִינְדֵרֵר נִוֹאֵס וְעָרֵן וְיִין נָאֵה דִּיר
 אַחֲזוּת עוֹלָם אִינֵן עֲרַבְשֶׁאֲפֵט אִוְף אִיבִירֵג (עִינֵן כִּי"ח)׃
 (ד) וְעָמָה אִוְנֵי עִיעֵט שְׁיִיבֵךְ אִיךְ דִּיר דִּיר מְתַנָּה שְׁנֵי
 דִינֵיע צְוּוּי זֵן נִוֹאֵס וְעָרֵן דִּיר גִּיבִאֲרֵן גִּינִוֹאָרֵן אִינוּ
 לְאֵנֵד מִצְרַיִם עַד פִּר מִינֵן קִוְמֵן צֵד דִּיר אִינוּ מִצְרַיִם

ספר

הַט גִּישׁ נִעֲלִימֵט בְּאֶרְכֵּי אֲבֵעֵן אִינוּ דִּר מְעֵרַת הַמְּבַלְפָּה הַט יוֹסֵף צֵד
 אִיִּם נִעְוֹאָמְט בִּיר הַבֵּן דְּרוֹף אִינוּ שְׂפֵר מְבִירֵה מִט עֲדוּת גְּחֵמֵת

דעת זקנים מבעלי התוספות
 (ה) אפרים ומנשה . אפרים ומנשה עולין בגימט' ראוובן ושמעון
 אחד ויהו :

ג דמל' אשר משמע דודאי הוא שוליד לכן פי' אס תוליד דאשר הוא
 פִּירוש לְתוֹרַת אֱלֹהִים
 לִי הַט זְעָנֵן וְיִי מִינֵיע וְיִי זְעָנֵן גִּרְעֵבִינֵט גְּזִי"ךְ וְיִי
 זֵינֵן וְאֵלֵטֵן גִּינֵעֵן מִינֵיע קִינְדֵרֵר אֶפְרַיִם אִוְנֵן מְנַשֶּׁה
 זְעָן בִּי מִיר גִּרְעֵבִינֵט אִזּוּ נִיִּיא רְאוּבֵן אִוְנֵן שְׁמֵעוֹן
 זֵינֵן אֶרֶץ וְעָרֵן אֶן גִּרְפֵּן שְׁבָטִים אִזּוּ נִיִּיא רְאוּבֵן אִוְנֵן
 שְׁמֵעוֹן קִעֵן דְּגָלִים אִוְנֵן קִעֵן נְשִׂיִים אִוְנֵן קִעֵן צֵד
 מִינֵיע אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל : (ו) וּמִזֻּלְדָתְךָ אֲבָעֵר דִּינֵיע קִינְדֵרֵר
 נִוֹס דִּר וְנִעֲקֵט גִּיבִאֲרֵן נָאֵה זֵי לָךְ יְהוֹי זְעָן צֵד דִּיר

הישר

הַט עֵשֶׂר יִנְעִיט־פִּרְטֵם בְּרַעֲנִיט דִּעַם שְׂפֵר מְבִירֵה וְעָרֵן מִיר זְעָרֵי
 דִּעַם אֶמֶת הַט יוֹסֵף נִשְׁקֵט וְיִין בִּירֵרֵךְ נִשְׁקֵט צֵד בְּרַעֲנִיט־דִּעַם שְׂפֵר

(*) הערה מ' דעם ווארם . כלומר' בעווארונס רש"י מען ואל גוט פוימשינן עד בואי אלך מיינע מען זיי וענען נבארן . ונווארן משליעט מען דרייער
 איידער יעקב איז געקומען אין מצרים . עס איז דאך גיש אויך ניווען . אפרים און מנשה וענען דאך נבארן ונווארן אין די צייט וואס
 איז נאך גיווען די זאמע יארן אין מצרים . אונ יעקב איז געקומען אין מצרים ווען עס איז גיווען צוויי יאהר הננער . נאר מען מיינט שולדו
 ונ"י ועיין ע"ח :

וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאֶפְיֵי אֲרֻצָּה: יַי וַיִּקַּח יוֹסֵף
 אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ
 מִשְׁמַאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה
 בְּשִׂמְאֵלוּ מִיְמִין יִשְׂרָאֵל וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו:
 יַי וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמֵינוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ
 עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצַּעִיר וְאֶת־
 שְׂמַאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שֶׁבֶל אֶת־
 יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר: מַי וַיִּבְרַךְ אֶת־

עַל אֲרֻצָּא : יַי וַיִּבְרַךְ
 יוֹסֵף יַת פְּרִיָהוֹן יַת
 אֶפְרַיִם בְּיָמֵינָה מִשְׁמַאֲלָא
 דְּיִשְׂרָאֵל וְיַת מְנַשֶּׁה
 בְּשִׂמְאֵלָא מִיְמֵינָה
 דְּיִשְׂרָאֵל וַיִּקְרִיב לְפָנָה:
 יַי וַאֲוִשִׁיט יִשְׂרָאֵל יַת
 יָמֵינָה וְשׁוּי עַל רִישָׁא
 דְּאֶפְרַיִם וְהוּא זְעִירָא
 וְיַת מְנַשֶּׁה עַל רִישָׁא
 דְּמְנַשֶּׁה אַחַךְ כִּי מְנַוֵּן
 לְיָדָיו הִי אַרְי מְנַשֶּׁה
 בּוֹכְרָא: מַי וַיִּבְרַךְ יַת

ר' יצחק ב"ר אבהו מנחות 15

בני ישראל המורים

ידי והוא העלוי . בני' הוא הקטן עליו לך זכה ולא ממנו יוסע
 שהוא מנחם חכמה :

על מנשה הבכור . יודע היה יעקב שיופא בנו הביאם שיאה מנשה לימינו של יעקב ואפרים לשמאלו והוא רצה לתת לימינו על ראש הצעיר ושמאלו
 על ראש הבכור : (טו) ויברך את יוסף . ברכת הבנים היא ברכת האב :

רשב"ם

ועמוד פתח וסע עשה נקמה . כדכתיב ויקם סוחר הגדה ויקח רומח שור
 וגו' לשון נקמה דין : (ג) את אפרים בימינו . להשיבו אצל שמאלו של
 ישראל : (ד) שכל את ידיו . כמו כסף שהוא לשון אדם מוקד ונחש :
 כי מנשה הבכור . יודע היה יעקב שיופא בנו הביאם שיאה מנשה לימינו של יעקב ואפרים לשמאלו והוא רצה לתת לימינו על ראש הצעיר ושמאלו
 על ראש הבכור : (טו) ויברך את יוסף . ברכת הבנים היא ברכת האב :

בית יהודה

וַיִּנְעֹב הָטָּם זַי וַיִּנְעֹבֵשׁ הַדְּוִצִּיאִים יוֹסֵף מִסָּם בְּרָדִיּוֹ הָטָּם יוֹסֵף
 זַי אֲרוֹכְנֵעֻנְוֹן פִּן זַיִנֵּע קִנְיָה וּכְדִי נִשְׁבָּם זַי לְיָמִין וְזַי
 לְשִׂמְאֵל לְסִבְיָה דְּרִיִּי עֲלֵיהֶם וְדָרְבָּרָם עַד זֶאֱלָ זַי וְעֲצִין לְעֵבִין
 וַיִּעֲבֹב אִימָעַם בִּי זַיִן רַעֲבָטָה בִּי זַיִן אֹנֵם אִימָעַם בִּי זַיִן לְיִנְעָה
 זַיִשׁ וַיַּעֲבֹב זֶאֱלָ אֲרוֹכְנֵעֻנְוֹן זַיִנֵּע הַקֵּנֵט אוֹיֵף זַיִן אֹנֵם זֶאֱלָ
 זַיִן בְּעֵנְשֵׁן: וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאֶפְיֵי . (כִּשְׁחָר אַחֲרֵיהֶן מִלְּפָנֵי אֲבִי)וֹ
 וְעַן יוֹסֵף הָטָּם אֲפִשְׁרָעֵשֶׁן אִינְטָר יִדָּה פִּן זַיִן פֶּאָרָה הָטָּם עַד
 זַיִה גְּעֻבָּקָט צוּא זַיִן פֶּאָטֵר : (יג) וְאֵת אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמַאל
 הַאֲנָם עַד זֶאֱלָ זַיִן קַעֲנֵן דִּי לְיִנְעָה הַאֲנָם פִּן יַעֲקֹב וְהָיָא
 נְגַד שְׂמַאל הַבְּרָא אִיז זַיִן רַעֲבָטָה הַאֲנָם קַעֲנֵן זַיִא לְיִנְעָה
 וַיִּוִּיֵּל מְנַשֶּׁה אִיז הַר בְּכוֹר דְּבָרָף עַד זַיִן אִיז דִּי רַעֲבָטָה זַיִשׁ

שפתי חכמים

אך יחסו מתעבה לרבות אלו ויע"פ לא מלגלו לבי כלי' לא מלגלו
 על דעתו מתעבה לחכה ולומר שמה לא נטרף ורמזה אומר חי :
 ל [מח"ל] יל' דאולי על עמיהם שפי' כל' מקן לכל הסחוחה שמקרא
 ליקומתי נחמי'ה

(טו) ויברך את יוסף וגו' . יעקב האם דא געזאגט דריי זאגן
 האלילים אשר התהלכו וגו' . ווארום יעדעי יוד ד'ארף זיין געבענטישט
 במלאך ה'אל' וגו' . ווארום יעדעי יוד ד'ארף זיין געבענטישט
 מיט דריי ברכות , ער זאל זיין אצדיק , ער זאל האבען פרנסה ,
 ער זאל זיין געוונד , וועגען דיא ערשטע ברכה מיט זאל זיין
 אצדיק , ער יעקב געזאגט אונ געבענטישט די קינדער האלילים
 אשר התהלכו ובתי' קנפיו , ער גאט ווס מיניע געזען זענען
 געאנגען פר אים אונ האבן אים געדינט , ער זאל אייך בענישן
 איר זאגט אים ארף אזו' דיין ווי זיי האבן אים געדינט . האלילים
 דרושה איתי מעדי' , ער גאט ווס ה'ט מ'ה געשיקט געשפייטו
 פון מיין וועגנד ב'ר היינט , ער זאל אייך שפייטען מיט פרנסה .
 במלאך ה'אל' איתי מכל' רע , ער מלאך וואס האט מ'ה אויפ'
 געלייט פון אלע שטיקעס ווס האט געקענט פרענען מיין גוף אונ
 אייך פון געבליבן געוונד זאל אייך ארף בענישטען מיט געוונד :

יוסף אתם . לאחר שנקסם הולילס יוסף מעם ברכיו כדי
 ליסבם זה לזמין וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולכרסם:
 וישתחו לאפיו . כשחזר לאחוריו ל' מלפני חבוי : (ג) את
 אפרים בימינו משמאל ישראל . הכא לקראת חבוי
 ימינו כנגד שמאל חבוי וכיון שהוא הבכור מיומן לכרסה :
 (ד) שכל את ידיו . כתרומנו אחכמיון כהסכל וחכמה

ישראל . יוסף הט גענוגט זיין וזקן אפרים ביי זיין רעכטע
 קרבת (ברו) ער מענטש וואס קומט קעגן זיין חבוי (ימינו)
 האנט פון זיין חבוי (נפון שריא הבכור מיון) ל' (ברכה) אונ
 קען מען רעכטעש אים (יוד) ושכל את ידיו . (כפרגוטו) וניא
 דענע זקנים בעבלי התוספות

לכך הוצרך להוציאם מעם ברכיו ולהרחיקם מעם לשון אתם
 האחד לידו האחת והאחר לידו האחרת : (ד) שכל את ידיו .
 פ' מתוך מעשה ידיו . של יוסף שנתן מנשה לשמאלו שרתא
 פירו'ש לתורת אלהים

יוסף ארום געזיגן פון דעם באמערס קניא [מח"ל]
 וישתחו אונ יוסף הט יד גבוקט צו זיין פאטר מיט
 זיין פנים ביו צו דער ערד : (ג) ויקח אונ יוסף
 האט וניא ביינע גענוקן אפרים האט ער גישטעלמ
 בימינו בייא זיין רעכטע האנד פרי ער זאל
 זיין משאל און דער ל'ינע האנד פון יעקב
 ואת מנשה אונ צוא מנשה האט ער גנומן בשמאלו
 אין זיין ל'ינע האנד פרי ער זאל זיין מיטין
 פון דיא רעכטער האנד פון יעקב [מח"ל]
 וניש אונ ער האט זיי געקענט צו אים : (ד) וישלח
 האט יעקב אום גשטרעקט זיין רעכטע האנד גישת
 אונ האט זיא ארויף געלייט ארויף דעם קאפ פון

אפרים והוא הצעיר אונער איז דר יונגסטער ואת שמאלו
 ראש ארף דעם קאפ פון מנשה . זאנט דער פסיק של ער האט גקלייט מיט זיינע הענד ער האט עם
 גטאן מיט חקמה ער האט גוואסט כי מנשה או מנשה איז ה' בכור אונ פון דעסט וועגען האט ער פארט
 זיין רעכטע האנד ארף אים גיט גלייט : (טו) ויברך את יוסף אונ ויברך את יוסף

וַיִּסַּף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכֵנו
 אִבְתִּי לְפָנָיו אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק
 הָאֱלֹהִים הָרַעָה אֶתִּי מֵעוּדֵי עַד
 הַיּוֹם הַזֶּה: מִן הַפְּלֹאךְ הַגָּאֵל אֶתִּי
 מִכָּל־רָע יִבְרַךְ אֶת־הַעֲרִים וַיִּקְרָא
 בָּהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אִבְתִּי אֲבָרְהָם
 וַיִּצְחָק וַיִּדְנֵו לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:
 שְׁלִישִׁי וַיִּירָא וַיִּסַּף כִּי־יֵשֶׁת אֲבִיו יִד־

וִיסַף וַיֹּאמֶר יי די פֿלחֵנו
 אִבְתִּי קְדַמְתִּי אֲבָרְהָם
 וַיִּצְחָק יי דִּן יִתִּי
 מִדְּאִיתִּי עַד וַיִּמָּא הַדִּין:
 מִן מִלְּאִכָּא דִּי פֿרַק יִתִּי
 מִפֿרִי פֿישָׁא יִבְרַךְ יֵת
 עֵילְמִיָּא וַיִּתְקַרֵּי בְּהוֹן
 שְׁמִי וְשׁוֹם אִבְתִּי
 אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק וַיִּגְנוֹנִי
 וַיִּמָּא יִסְגוֹן פְּגוּ בְּנֵי
 אֲנָשָׁא עַל אַרְעָא:
 וַיִּתְוָא וַיִּסַּף אֲבִי שְׁוִי
 אֲבוּהִי יִד וַיִּמְנֶה עַל

תו"א האלוים פתחים קיה: הגלף סס: וידנו לרב ברכות כ טוטה לו מיעה עד בערה קיה: וירא יוסף ממות לו: רשב"ם

(טו) ויקרא ב' במסורה ויקרא כהם שמי. ויקרא שמו בישראל לומר שכל שבטו ישראל יקראו ע"ש יוסף כדכתיב גלות כדורש עמך בני שירבכם וראת יוסף ששכב את ידיו ואמר יוסף דאבוי לא כן אבי. אין שפירש ופטר לא יפה אהה עשה שאלו לו ששאל אצטו מועת אהה עשה בן. אלא כך אבוי יוסף יצחק לא כך סודרים הנכם כמו שהארה סבור שלא דקדקתי להביאם סדר כפי יסודן ושפארך לית הכבוד ליסודן והענין לשפאל אלא בימינו יצחקי לית הכבוד והענין בשמאי. כל אהה עמקם וירך להבאוי חסור אהה מעל ראש אפרים כדי לשימה על ראש

רש"י
 השכל את ידיו לכן ומדעת כי יודע היה כי מנשה הכבוד והשפ"כ בו לא שת יומינו עליו: (טו) המלאך הגואל אתי. מלאך הרגיל להשתלח ב' אלי בזרתי כענין שאל' ויחמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב וגו' אכתי האל בית אל: ויברך את הנערים. מנשה ס והאפרים: וידנו. כדגים הללו

האנט אויף אים: (טו) והפלאך הגואל אתיו. יעקב הט ויערש אצ"ע מאה געשקט צו מיר, ער זאל מיר הערפען פון אצ"ע גלאך האלדים בהיום יעקב וגו' אכתי האל בית אל) אויך בין דר גאט וואס אויך צו דיר גועהן געווארן אין בית אל: אונג אפרים (וידנו) זיי ואז' זיין (פדגים הקלו שפרים וקדים ואין צו הרע שוקמת בהם) ווי די פיש וואס מעהרן זיך וזיער פיר אונג געשקטע אונג געווערטיגט זיי אויף זיי, ווייר זיין זעגן אין וואס אונג מען זעהט ניש ווי פיר זיי זעגן קען מען

האנט אויף אים: (טו) והפלאך הגואל אתיו. יעקב הט ויערש אצ"ע מאה געשקט צו מיר, ער זאל מיר הערפען פון אצ"ע גלאך האלדים בהיום יעקב וגו' אכתי האל בית אל) אויך בין דר גאט וואס אויך צו דיר גועהן געווארן אין בית אל: אונג אפרים (וידנו) זיי ואז' זיין (פדגים הקלו שפרים וקדים ואין צו הרע שוקמת בהם) ווי די פיש וואס מעהרן זיך וזיער פיר אונג געשקטע אונג געווערטיגט זיי אויף זיי, ווייר זיין זעגן אין וואס אונג מען זעהט ניש ווי פיר זיי זעגן קען מען

שפתי חכמים

הוא שימש ידים ורגלים וממלא בעודו עומד לפני אביו. לא היה יכול להשתטח אלא ודאי כשחור וכו': מ דק"ל דכל כי שבוקרא הוא נתינת טעם אלמעה ולמי' התנוסס דמפרס שכל לי' הכמה אין זה נתינת טעם ועו"פ אלפי' כלומר אע"פ שהיה יודע כי מנשה הכבוד וכו' והיינו הכונה כמו שם' הפסוק כשמן כי יודע וכו'. וכתב שכל את ידיו ונתן טעם למה שכל ולמה לא אמר לו שיהיה שיעמוד מנשה הכבוד לא היה רואה לביט אוחי: מ שאין למלאך כח לגאול שום אדם בלא רשות הקדש: ס הולך לפשו ס' שלא חומר דע"כ לאו מנשה ואפרים הוא דהא חביב כשמן דמלאך כח לגאול ומה דרין לו בדרך פנים אחרת וכו' דנערים הם בניו קטנים של ואל דברך אוחי ב'פ' י"ל דהכא חביב ויכרך את יוסף וכלל אוחי' כדכתיב של יוסף חל לא בירך אוחי' בפ"ע ואח"כ ייחס להם ברכה כפ"ע (ק"ל). ולעג"ד נראה חכמינו שכתבו הנערים כה"ל הידועה

הוא שימש ידים ורגלים וממלא בעודו עומד לפני אביו. לא היה יכול להשתטח אלא ודאי כשחור וכו': מ דק"ל דכל כי שבוקרא הוא נתינת טעם אלמעה ולמי' התנוסס דמפרס שכל לי' הכמה אין זה נתינת טעם ועו"פ אלפי' כלומר אע"פ שהיה יודע כי מנשה הכבוד וכו' והיינו הכונה כמו שם' הפסוק כשמן כי יודע וכו'. וכתב שכל את ידיו ונתן טעם למה שכל ולמה לא אמר לו שיהיה שיעמוד מנשה הכבוד לא היה רואה לביט אוחי: מ שאין למלאך כח לגאול שום אדם בלא רשות הקדש: ס הולך לפשו ס' שלא חומר דע"כ לאו מנשה ואפרים הוא דהא חביב כשמן דמלאך כח לגאול ומה דרין לו בדרך פנים אחרת וכו' דנערים הם בניו קטנים של ואל דברך אוחי ב'פ' י"ל דהכא חביב ויכרך את יוסף וכלל אוחי' כדכתיב של יוסף חל לא בירך אוחי' בפ"ע ואח"כ ייחס להם ברכה כפ"ע (ק"ל). ולעג"ד נראה חכמינו שכתבו הנערים כה"ל הידועה

פירוש לתורת ארזים

ויקרא בהם אונג עם זאל אין זיי ווערן גרופען שמי מיין גאמן ושם אונג דר גאמן פון מיינע עלשען אפרים ויצחק אפרים אונג יצחק ודני אונג זאליוף פרוכטבארן צו וויא פיש לויב צו מערן זיך אין לאנד גישו גישו: (יז) וירא אונג יוסף הט גועהן אז זיין פאטער האט ארויפגעלייגט זיין העקטע האנד על ראש אויף דעם קאפ פון אפרים גרד געזיני הט דס אים פארדראפען ויצחקי הט ער אראפ גנוגן זיין פאטערס האנד פון

אין גלייה ווי ער וואלט געגעבןשם יוסף ויאמר אונג ער האט גאנגט האלדים דער גאט אשר וואס מיינע עלשען אפרים אונג יצחק זעגן גנאנגן פר אים אונג האנגן אים גדיגט האלדים דר גאט ויצחק וס ער הט מיר גשפיינט מעידי פון מיין יוגנט אן ביז היינטיגן טאג: (טו) במלאך הגואל דר מלאך ווס איו געשיקט גנווארען צו מיר, ער זאל מיר אויכליינען פון אלע צרותי' פגדו זאל ער גענטשן דיקינדר מנשה ואפרים

ימינו על ראש אפרים וירע בעינינו
 ויתמך יד אביו להסיר אתה מעל
 ראש אפרים על ראש מנשה:
 ויאמר יוסף אל אביו לא יבן אבי
 פייה הבכור שים ימנה על ראשו:
 יש וימאן אביו ויאמר ידעתי בני
 ידעתי גמטהו יהיה לעם ונסתהו
 יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו
 וירעו יהיה מלאה הנוס: כ ויברכם

רישא דאפרים ופאיש
 פשינוהו וסיעד ידא
 דאביוהו לאשדאה ומה
 מעל רישא דאפרים
 לאתחומה על רישא
 דמנשה: ית ויאמר יוסף
 דאביוהו לא יבן אביו
 דין בוכנהו שו ימנה על
 רישא: יש ויאמר יוסף
 ויאמר ידעתי בני
 ידעתי גמטהו יהיה
 לעם ונסתהו ויגדל
 ואולם אחיו הקטן
 יגדל ממנו וירעו
 יהיה מלאה הנוס
 כ ויברכם

רשב"ם
 משם פסוק אלו ויבור אלוו מרו משם לבא אלו: (יה) לא כן אבי
 לא שיעתו פן אלא הכבוד הבאוי ליוסף הצעיר לשפאך. אשר לו יעקב
 ידעתי בני ידעתי כי חכם אתה והביאתם בכבוד לפי ימינו ושפאך משם שאתה
 בכור שאשים ימינו על הכבוד אבל אני חסדוני לתת ימינו על הצעיר שהיא

בעל הטורים
 יעקב ויוסף סה: (יע) ידעתי בני חכמה מלכוס סה/ מלכוס סה/ ואלו
 מומסה: וזושי יוסה מלא: כתי יוסעט: כתי יוסעט:
 ליוסף: (יע) ואלם. ואלא: (כ) כד יוכר ישראל. איש איש את בנו:
 ריש"י

בית יהודה
 זיי קיין עין הרע יעקב: (יו) ויתחברך יד אביו. זאגט רש"י
 (הריקת מעל ראש בני ותמכה בירו) יוסף הט אויפגעהיבן די
 האנט פון יעקב ווס אוי גערעקן אויף דעם קאפ פון זיין זיידן
 אפרים אונקט זיא געהאלטן אוי זיין האנט ואונקט הט זיא
 געוואלט לייגען אויף דעם קאפ פון מנשה: (וט) נדעתי בני
 ידעתי. יעקב הט געזאגט צו יוסף אויף ווייס מיין זיידן
 (שהוא הבכור) אז מנשה אויך דר בכור (גם הוא יקרה לעם)
 ער וועט אויף זיין אפאלק אונקט ער וועט גרויס ווערען
 וועט געבארען ווערן גערען וואס הקב"ה וועט טאן אים
 ברודר וועט זיין גרעסער פון אים (שעמיד הרישע לצאת ממצו)
 וועט מאכן גרשון אויך ישרא"ל צו די יודין (וילמד תורה

שפרים ורבים ואין עין הרע שולעת בהם: (יו) ויתמך יד
 אביו. הריעוס מעל ראש בני עו ותמכה בידו: (יע) ידעתי
 בני ידעתי. שהוא פ הכבור: גם הוא יזוהו לעם וכו'.
 שעתיד גרען לצאת ממצו שחכ"ס עושה נט על ידו: וואולם
 אחיו הקטן יגדל ממנו. שעתיד יושע לצאת ממצו
 שיהיה את הארץ וילמד תורה לשכאל: וירעו יהיה מלא

שפתי חכמים
 נערים הוא פי לטל אפר הולדת אס תלד: ע הולך לפי כן ממני
 שהרמוס סתיה הסתרה ונולד ויתמוך שמונה על המוסה סס סני
 הפנים: פ הולך לפרס שלא תחזר ידעתי בני ידעתי דגס הוא
 יהיה לטע ויהיה נוסעט סנס יוסף היה יודע שמונה יהיה לטע
 יודע כוונה שיהיה וגם יהיה לטע זס לא שמונה בקרא כי יוסף לא
 ליקומי יוסף

דעת זקנים מבעלי התוספות
 (יו) וירע בעיניו. מפי רבני יצחק לוי שלבך הרע בעיני יוסף
 שאמר בלבו אבי מחוקק אותי כשומה שלא סדרתי אותם כהרין
 רק שוסף חסג שיעקב אביו אלו יודע ונ"ס קאמר לו יעקב סנס הוא
 קאמר אלא כי חכמה הוא הכבוד ללו"ה ידעתי בני ידעתי כוונתך כי
 פירוש לתורת אלהים

דעם קאפ פון אפרים אונקט האט זיא אן געליקט
 מיט זיין האנד להסיר פדי ער ואל זיא אראש געמין
 פון אפרים'ס קאפ אונ לייגן זיא על ראש אויף דעם
 קאפ פון מנשה: (יה) ויאמר האט יוסף גזאגט צוא
 זיין פאטער לא יבן עס אוי נישט אונ מיין פאטער ווי דו
 מייניקסט אונ אפרים אויך דר געצאמטשער פינה גאר דר
 אויף זיין קאפ: (יט) ויאמר האט זיין פאטער נישט
 געוואלט ויאמר אונ האט גזאגט געקומי בני אויף ווייס וואר
 מיין זיידן וועט געבני אויף גרויס זיין (ש"י ס"י)
 דער בכור גם ער וועט אויף ווערען אגרויס פאלק גם היא ער
 וועט אויף אגרויס זיין פון אים (ש"י ס"י)
 ואלס אפער אחיו הקטן זיין קלענערער ברודער דס אוי אפרים
 יגדל וועט געקעסער זיין פון אים (ש"י ס"י)
 וירעו אונ דר גרעסער פון זי גע קינדער וועט זיין צווישן אלע
 פלעקער אונ אויף גאר דער וועלט (ש"י ס"י):
 (כ) ויברכם אונ ער הט זיי געענטקעט דעם זעלבן יעקב טאג
 לאמר אונ צו וואגן דר גרעסער מיט דר מנשה אונ

בַּיּוֹם הַהוּא אֶלְאִמּוֹר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל
 לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם
 וּכְמִנְשֵׁה וַיֵּשֶׁם אֶת־אֶפְרַיִם לְפָנַי
 כְּמִנְשֵׁה׃ כִּי וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף
 הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּכֶם
 וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אָרֶץ אֲבֹתֵיכֶם׃
 כִּב וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שָׂכָם אַחַד עַל־

בַּיּוֹם הַהוּא לְמִימַר בְּךָ
 יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לְמִימַר
 יִשְׁוִי לְךָ יְיָ כְּאֶפְרַיִם
 וּכְמִנְשֵׁה וַיֵּשֶׁם יְיָ אֶת־אֶפְרַיִם
 לְפָנָי כְּמִנְשֵׁה׃ כִּי וַיֹּאמֶר
 יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי
 מֵת וְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּךְ
 וְהֵשִׁיבְךָ אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֶיךָ׃
 כִּב וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ חֹשֶׁק

תולדות אהרן

ואני נתתי בחרף קנ

בעל הטורים

(כ) ביום הוא לאמר וכו' ויטען אלהים לאפרים וכונסוהו. לאמר
 ונאלו וכו' מקונות קדשים אפרים לנפשה כנגד עשה לדיקים השופטים
 שיעמדו ממנו ועל כן משול תוספו בנו מלא וכו' אבל המלך תולך עליו
 עקר וכו' סבל המלכות שעמדו ממנו היו רשעים ר אפרים לפני בני
 דגלים בנפשים: (כב) שם חלד. בני' בחלק בכורה:
 בארץ אשר אני ובני עתידים קצתה מיד האמורי בחרתי ובקשתי במלחמה

רש"י

הגויים. כל העולם יתמלא בלאת צ שמעו ושמנו כשיעמיד
 הוזה בנצטעון וירח בעמק חילון: (כ) בך יברך ישראל. הכא
 לברך את בניו ויכרם בזרכתם ויאמר איש לבנו ק יטימך
 אלהים כאפרים וכונסוהו: וישם את אפרים. בזרכתו
 לפני מנשה ר להקדימו בדגלים וכחוכת הנפשים:
 (כב) ואני נתתי לך. לפי שאלה עורה להעמק ש
 בקבורתי וגם אני נתתי לך ת נחלה שתקבר עלי ואזינו זו כסם
 שנאלמר (ויסוע כד) ואת עלמות יוסף אחר העלו בני'
 ממלרים קברו בשכס: שכם אחד על אחיו. כסם ממש

רשב"ם

וישם את אפרים לפני מנשה. באמרו ייטעך אלהים כאפרים וכמנשה.
 וכן לשון שיהיה נוסף בברכים ואלה המופשטים אשר חשים לפניהם. וזאת
 התורה אשר שם משה. שיחב בנפשו: (כא) הנה אנכי מת. ויודע אני
 שאחרי מותי יהיה אלהים עמכם והימים אתכם אל ארץ אבותיכם לאחר די
 מאות שנה שנאמר לאברהם: (כב) ואני. באותה הארץ נתתי לך חלק אחד
 יותר על ארץ שמנשה ואפרים בראובן ושמעון ויהי לי קצתה שני חלקים
 ירושע. ואף על פי שבחובו ואפרים ושמעון לא בחרתי ולא בקשתך אהו מסוק בשני

בית יהודה

מלא הלוים. דר איין קינד זיינער ופון אפרים וועט זיין גאמן
 זיין פיהר צווישן ארע פלעקך (כל העולם והמלא בלאת שמעו
 רשמו) ווען עס וועט ארויסגיין זיין הערויג אונ זיין גאמן
 אויף דר וועלט וועט זיין געווען זיין גאמן פוהר ווערן אין די גאנצע
 וועלט (ישעיהו) חסד בך געווען וירח בגמק איליו) ווען ויהושע
 וועט שפעלן די זונן אין גבעון אונ די רבקה וועט ער
 שפעלן אין סאר ארץ: (כ) וברך יברך ישראל. יעקב הט
 געזאגט (הבא לברך את בני ישראל) וועט קומען בענטשן
 זיינע קינדער יברכם (ברך בנים) וועט ער זיי בענטשן מיט
 זיינער פרקה (ויאמר איש לבני) אמענטש וועט זאגן צו זיין
 וויא אפרים אונ מנשה: ווייב את אפרים בברכה לפני מנשה.
 פר מנשה (למקדמי) דעם גענעם) דר פון אפרים אוי געווען
 די נפשיאם האבען געניש דעם מזבח מיט זיינער קרבנות.
 וועט דר נפשיא פון מנשה: (כב) ואני נתתי לך. יעקב הט
 וועט דר בעשעפטען מיט מיון קבורה (וגם אני נתתי לך
 זאקסט אין איר בבראמן ווערן וואו זי שכם) האם אוי די
 יוסף אשר העלו וכו': ממלרים קברו בשכם) דיא בלינער פון יוסף
 אין שכם: שכם אחד על אחיו. יעקב הט געזאגט צו יוסף

שפתי חכמים

הוא הכנור ועד יודע אני מה שצו אתה יודע שם הוא הויה
 לעם כנס אתה אני יודע פיגול: ז קלל יודעו הויה מלא הויה
 נשפע שורש יויה נפולס כלל העולא וזכרתי זה קללה הוא הויה
 שפעו כריל עס סלו כללו אמרו וסס זרעו הויה כלל העולם הסויה
 ע"י ורח וחוסה נרנזין כלל העולם: ק כי מאמר יסרלל הוא כלל
 יסרלל הויה ל רביס ודך אמר יטימך שחאל שפון לטן סויה
 ויאמר אש לבנו וכו': ר שסויהס חאלא אינס מנשוס סלל לט
 את אפרים וסס אהו לפני נפשה חאלא ססויהס חאלא סויה סויה
 מנשה סויה קודם מנשה לנפשה לנפשה: ת פ"י נתתי לך ככר לפי
 כחולות כדווס סברכו אח"כ סויה סלל סויה כו

זיהו וישלך אלהים כאפרים (וכמנשה) הקב"ה זא"ר דרף מאן
 יעקב הט דעמאנט אין דער פרקה דעם גאמן אפרים פריער
 פריער פר דעם פון מנשה ויבתנפת נפשיאם) אונ ווען
 הט דער נפשיא פון אפרים מקריב געווען זיינע קרבנות פריער די
 געזאגט צו יוסף רפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי בנייה די
 גתה שאתקבר עלי וועל איך דיר אוך געבן אמתה ווס דרא
 שפאט שכם (שפאמר) ווי עס שפייט אין פסוק (ואת עצמות
 נוס די ירדן האבן געבראכט פון מצרים האבן זיי פארגאבען

דעת זקנים מבעלי התוספות

ואני סדרתי אותם כסדר: (כ) וישם את אפרים לפני מנשה.
 ואימתי נתקיימה ברכתי בהנחת הנפשיאם שאפרים הקריב
 כיום שבעי ובעשה ביום שמיני לקיים מה שנאמר ביום דבר
 עבדו: (כב) ואני נתתי לך. הקשה הרב רבי משה הלוא
 שכול קנאה בנינים והוא היה יודע שבשכסו משקל שני מלעים
 שלת השופטים לו על אחיו נתנגלה הדבר וירדו למצרים. וגם
 על יוסף יש היטה שגרו לבנימין שלש מאות כסף וחמש
 חזיפות שמלות ולאחרים לא נתן אלא חליפות שמלות. ותרוץ
 זורח וכו' מפני שגלו חן לנפשו זה שם קיסר לנפשה: ת פ"י

פירוש לתורת אלהים

אפרים ואלן ויה גענטשן אליו יודן אז איינער וועט
 ועלן בענטשן זיין קינד זאל ער זאגן וישלך אמת זאל
 ייה מאן אזו ווי אפרים אונ מנשה וישם אונ ער הט
 גענטשט אפרים מען פריער פר מנשה ען (שיו"ט):
 (כא) ניאך אונ יעקב האט געזאגט צו יוסף הנה
 איה וועל שפארבין ויהי אונ גאט וועט זיין מיט
 דעם נוס די וועסט געמן גלייך מיט ביינע פרייער

אפרים ואלן ויה גענטשן אליו יודן אז איינער וועט
 ועלן בענטשן זיין קינד זאל ער זאגן וישלך אמת זאל
 ייה מאן אזו ווי אפרים אונ מנשה וישם אונ ער הט
 גענטשט אפרים מען פריער פר מנשה ען (שיו"ט):
 (כא) ניאך אונ יעקב האט געזאגט צו יוסף הנה
 איה וועל שפארבין ויהי אונ גאט וועט זיין מיט
 דעם נוס די וועסט געמן גלייך מיט ביינע פרייער

אֲחִיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי
בְּחֶרְבִי וּבְקִשְׁתִּי: פ רביעי מט' ו' יקרא
יעקב אל בניו ויאמר האספו
ואנידה לכם את אשר יקרא

חד יתיר על אחיך די
 נסובית מידא דאמורא
 פ' צ' י' ת' ו' ב' ע' י' ת'
 * וקרא יעקב לבניו
 ואמר ארפנשו ואחיו
 יבון ות די יערע יתבון
 תו"א וקרא יעקב פסוקים 14

בעל המורים

(א) וקרא יעקב לבניו . שרצה לגלות להם הקן ויבסת מנונו אמר יעקב
 שמה יש כסס חסא אמרו לו תחקק כס' וליש ולא תמלא כסס אמות
 עשרה שנה ועשו עם רב וכדברי רמב"ם ויש שמה אלה: את אשר יקרא

רש"י

היא תהיה לך א חלק אחד יתרה על אחיך : בחרבי
 ובקשתי . כשהרגו שמעון ולוי את אחי שכם נתכנסו כל
 סביבותיהם להזדון להם והרגו יעקב הלי מלחמה כנגדן .
 ד"א שסס א' הוא הבכורה שטלו בניו שני הלוקים ושסס ל'
 חלק הוא כתרונמו והרבה יש לו דומים במקרא (הליס כח)
 כי תשתומו שסס השתי שואלי לפני ב לחלקים (טס ס) החלקה
 שסס (הוסע ו) דרך ירמחו שכמה חים חלקן (לפני ג) לעבדו
 שסס אחד : אשר לקחתי מיד האמורי . מיד עשו עשה
 מעשה ג אמורי . ד"א תהיה לך אחיו באמרי פוי : בחרבי
 ובקשתי . הוא הכמתו ד ונפלתו (ועיין ברא"ש שכתב דל"א
 לפס על חרסב של שמעון ולוי דהא לא עשו מדעתו שהרי
 כרעס עליהם וע"ו לעבדו"ל בלא"ה א"א חלקה עליהם דמה
 תחית עטס יהיה על שנתו ולוסק מפני שלקחו שמעון ולוי
 בחרסב ובקשתם והלא אדרבה מזה הטעם ראוי שינתן לשמעון
 ולוי ולא ליוסף ודוק) : (ב) ואנידה לכם . (כ"ר) בקס

רשב"ם

מכיו האמרי מדרב וכמו שאמר הכהנים צרעה לא עברה את הירדן וכתיב
 ביהושע ואשלח לפניכם את הצרעה ותגוש אותם מפניכם שני מלכי
 האמורי אשר כבדו הירדן לא בחרקב ולא בשקתן וכמו של יעקב גרם להם :
 (א) וקרא יעקב . שלח בשבילי : האספו . כי ישעיהם נפש הגדילו באלו שבט

בית יהודה

(שכס ממש היא היה לך חלק אחד יתרה על אחיך) די ששטא
 ששכס זא"י זיין דיין חלק בעזונדר , אוסר דיין חלק איז ארץ
 ישורא"ל ווס דו וועסט האבן גלייך מיט דיניע אלע פרודר :
 ובחריבי ובקשתי . זאגט רש"י ופשיטתו שיענין ותי את אנשי
 ששכס ווען שמעון אונ זיין האבן געהרגט די בענטשן פון
 ששכס (נהפסו קל סביבתיים להודונו להם) האבן יוד פאך
 זאממט אלע פעלקער ווס ארום ששכס צו מאבן אמלקמה
 מיט די קינדער פון יעקב (ווער יעקב קלי מלקמה קנינו) הט
 יעקב אנקניטאן זיין קינדער אונ האט מיט זיי געהאלטן
 מלקמה וקד ארץ נאך אפישט אוי ושכס אחד הוא הבכורה
 איין חלק מער פון זיינע פרודר , דס איז דר חלק זיילי ער
 איז אבכור , אונ אבכור בעמין צוויי חלקים (לשפלו בניו שני
 חלקים) וועלן זיינע קינדער בעמין צוויי חלקים (ששכס זישו חלק
 דו) ששכס איז דערטייטש אהלק (פטרטניו) ווי דר פתגום
 טייטשט (והרבה ויש לו דימים במקרא) פוי מאל איז דא דר
 ווארט ששכס אין פסוק אונ דערטייטש איז ששכס , אהלק (כי
 תשתו ששכס) זא"רס אים מאן ששכס מיינט מען (תשית שונאי
 (אהלקה ששכס) איך וועל מיינען אהלק (נדך ורצהו ששכס)
 זיינער גלה אונ ועדער בעמט זיין חלק (ועבדו ששכס אהר) מען
 זא"ר אים דיניע אלע צוזאמן איין מיל , ווי איין מענטש :
 זא"ר לקחתי מיד האמורי . מיינט מען (מיד עשו ששכס)
 רופט מען (עשו"ל אמורי , ווי"א אמורי איז דער פיר
 מיט די זאג ומיט די קינדער פון זיין מול ועיין רש"י תהדרה
 איך האב איינגענומן ששכס מיט מייין חקמה אונ מיט מיי
 בקין יעקב הט געוואלט זאגען צו זיינע קינדער דעם סוף
 תפלה : (א) ואנידה לכם . זאגט רש"י (בגל גלות את

שפתי חכמים

לך א"ל צו נחתי לך ולא יהיה כגלל אופן נכחתי .
 מהרש"ל : א [מהרש"ל] דק"ל דלס שסס הוא שס העיר למה כתיב
 פחד לי זכר א"כ אהל לנו אע"פ קאי ל"ס העיר שסס תהיה לך חלק
 אחד : ב הוא פ"י על כי שתומנו טשל לנגבים ששכס
 דמנו דוקא לאמורי דל"ס א"ל ד"א קסס היליל אמרי ולא אמורי
 לך נדך לבי עטמס . מהרש"ל : ר"ל כתיבי היינו חמנה כמו
 שחרס מליל את בעלש כך החמנה מלילת את בעלש כענין שחמנ

דעת זקנים מבעלי התוספות
 כי מה שנתן יעקב ליוסף בעדו יוסקן וקטן בזה היו מתקנאי
 בו כי היה נראה להם שלא היה לו לכבדו יותר טפני שהו
 גדולים ממנו אבל עכשיו שהיה מלך לא היו מתקנאים שהיו
 לכבדו מפני כבוד המלכות . וגם שנתקיימו החלומות והיו
 צריכים לו . וגם מה שהיה יוסק סכרד לבניסין יותר מהם לו
 היו מתקנאים . כי אמרו הרינו ממו לפי שהוא בן אמי . אמנו
 מה שרובה משאות בנימין קשיא לי כי אז היו סבורין שלי
 ידא מביד אותו והלא היה מליל קנאה בסעודה בביהמ . ונ'
 לו לחבבו יותר מן האחרים . ועוד נ"ל כי ביאתה שעה הו
 שנתן יוסקן ליוסף בעדו יוסקן וקטן בזה היו מתקנאי
 בו כי היה נראה להם שלא היה לו לכבדו יותר טפני שהו
 גדולים ממנו אבל עכשיו שהיה מלך לא היו מתקנאים שהיו
 לכבדו מפני כבוד המלכות . וגם שנתקיימו החלומות והיו
 צריכים לו . וגם מה שהיה יוסק סכרד לבניסין יותר מהם לו
 היו מתקנאים . כי אמרו הרינו ממו לפי שהוא בן אמי . אמנו
 מה שרובה משאות בנימין קשיא לי כי אז היו סבורין שלי
 ידא מביד אותו והלא היה מליל קנאה בסעודה בביהמ . ונ'
 לו לחבבו יותר מן האחרים . ועוד נ"ל כי ביאתה שעה הו

שגם מזה היו סבורין שהדין עמו לפי שאמר להם להביאו ויש
 דעתו של יוסק להתגלות לאחיו וכשריעו שהוא בן אמו לא יתקאו בו . ויש
 כדתיבי ואת עצמות יוסק קברו בשכס טשל לנגבים ששכס
 ששתו היין ההודו החבית שלקובה כך יוסק ששכס נכחוה וכשכס
 חקצבו ושכס כנא רמו להם שלכו בגלות ושש פנמים ויאספו
 שנה של גלות מצרים והדימים מכריחנו לפדש כן דאי לא הוה ליה
 לטכתב באחרית ימים כסוף ימי הגוים . ושמעתי באחרי
 הדימים של הקב"ה הדיני כסוף חמישית אלפים ובקש יעקב לגלות
 ראוים לגלות לתן הקן ויהי אין בהם חסא כולו אין בכל שמה
 הששכס לא (א) האספו ואנידה לכם . וכתי
 בל אמתיות שמות הששכס לא ק"ח ולא צ"י אם כן אינן ראוין
 לגלות הקן ועל אשר קראת לבך להם אהה קראו
 אין אתה קורא כד"א ולא אתה קראת יעקב כי יענת בני ישראל
 אין המדה אין ישראל אין המדה זו שלך הולך רכיל מגלה סוד וגו'
 כשרא

פירוש לתורת אלהים

(א) וקרא אונ יעקב האט גירופען זיינע קינדע
 ניאך אונ ער קט גזאמט האקפי זאמילט אייך אי
 זאנידה אונ איך וועל אייך זאגן את אשר נוס עם יע

אהלק את אק ישראל שענק איך דיר ששכס אשר
 ווס איך האב . דס אנוועק גענומען פון דעם אמורי
 זכרפי מיט מייין שווערד אונ מיט מייין בונן (עייני דע"ו) :

אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים : כ הַקְּבָצוּ
 וּשְׁמָעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וּשְׁמָעוּ אֶל־
 יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם : ג רְאוּבֵן בְּכָרִי אֶתְּהָ
 כְּחֵי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יִתֵּר עֲשֵׂאת וַיִּתֵּר
 עֲזָרָה : ד פָּחוּ כַמִּים אֶל־תּוֹתֵר כִּי עֲלִית

בְּסוֹף יוֹמָיו : א אֶתְבְּנֶשׁוּ
 וּשְׁמָעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וּקְבִילוּ
 אוֹרְפָן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוֹבוּן :
 ג רְאוּבֵן בּוֹכְרֵי אֶתְ הַיְדִי
 וְהַיִּשְׁתַּקְפִּי לָךְ הַיְדֵה הַזֵּה
 לְמַסַּב תִּלְתָּא חוֹקְקוּ
 בְּכִירוּתָא כִּי הֵנִי תֵא
 וּמְלֻכּוּתָא : ד עַל דְּאֶלְתָּא
 קְבָלָא אֶפְרָד הָא כְּמֵיא
 בְּרַם לָא אֶהְיֵתָא חוֹקְק

ה'ר"א כתי ורשית יצמות עז : פחו כמים שבת נד :

ח'ר"א כתי ורשית יצמות עז : פחו כמים שבת נד : רשב"ם

בעל הטורים

הט ואמר להם גם הן כסם המוות קן : (ג) ושמועו . ארופות שמועו ו' שאמר להם כמעט ישתל טיב בו ו' תיבות : ושמועו בני יעקב ושמועו . בני' הוא ביקש לנגות הקן . ושמועו אל ישראל . בני' זהו קלו של מנהל המעשים : (ג) ראוּבֵן . בני' לא ככור . יוסף כמולאו בני' ככירה : וחור לא הכוונה ולא המלכות : (ד) כי עליה משכבני אביך . וכן כמובן רש"י

אחכם . ענין בנורחם ונחיהם : (ג) כח ורשית אוני יתר שאת וחר ענו . דבור אחד הוא . דרך המקראות לכפול את דבריהם כחי כמו חילי וחילי סמיני . וגם אוני סמינו הוא כדרכים סמיני אוני יורו תשבתה אוני כלומר ככורי אמה וסמוך כך חילי ורשית סמוכי יתר על אחך היה לך לשאת וחר על היה כך לפלוך על אחך אבל חזיתו ובהלה היה לך כמים הנשפכין לכן אל דבריו הימים ובהללו יצועי אבתי נהנה בכבודו לבני יוסף בן ישראל ולא

בית יהודה

נוס נועש אמאל זיין פון אלע זאכן ונקטקתה היטיב שבינה) איז די שכינה אפגעפאן געווארן פון אים האט ער גיט געוואקסט צו זאכן ונחיל אימך דברים אחרים הט ער אגד געהויבן זאגען אנדערע זאכן : (ג) ורשית אוני . מיין ערשטער קראפט ויהי ספה ראשונה שיש לשאת ראה קרי ממיס ראובן איז געשאפן געווארן פון דעם ערשטען טראפן גענום ונאם איז ארוסגעגאנגן פון יעקב . ווייל פון יעקב איז קיין מאל ארוסגעגאנגן געווען זיין חתונה מיט ראה : ואזינו . מיינט מען (כח) מיין קראפט (כפול) ווי עס שטייט אין פסיק (מצאתי אין לו) איך האב געפאן אקראפט צו מיר (פרוב אוניס) פון פיר קראפט (וואין אוניס) ווער עס הט קיין

לגלות את הקן והסתלקה ממנו שכירה והתחיל לחומר דברים אחרים : (ג) וראשית אוני . היא עפה רחבונה שלו שלא ראה ו קרי מויוט (כ"ג) : אוני . כחי כמו (הושע יב) מנאתי חון לי (ישעיה מ) מרוב חונים . ולכן חונים : יתר שאת . רחוי היטה רחיות יתר על אחך ככונה לשון נשיאות כפיס : ויתר עז . כמלכות כמו (ש"ב א') ויתר עז למלכו . ומי גרס לך להפסיד כל אלה : (ד) פחו כמים . הפחו והבהלה אשר מותרת להרחות כעקר כמים הללו המומהרים למרוחתם . לכן : אל תותר . אל תרצה ליעזול כל היתרות הללו שהיו רחיות לך . ומנו הפחו אשר פחות : כי

קראפט : ויתר שאתו . יעקב הט געזאפט צו ראובן ראיין זיין גרעס פון דייע בריקר מיט דיא בהנהגה . דו זאגסט זיין פון היקש אויף דייע הענט ווען ער בענקיש דיא ידיו : ויתר עז . דייע בריקר מיט דיא מלוכה . דוא האקסט געדארפט זיין (ויתר עז) (כפול) ער הט גיגעןן שטארקייט צו זיין מלך (ווי שארן האפן די ביידע זאמן : (ד) ופחו כפיוס) . דאס אייזונג ווי וואקס (תפוח ותקתק) דס אייזונג אונג אונג די געשווינגן אונג (אשר מברת ליהודת בעק) וואס דוא האקסט געאיילט צו וויזען דיין פעם (כמים הקהי המקטרים למיודת) וואו וואקס ווס לייפן געשווינגט אראפ פון אזוכן ארט (לכך אל תיתר) דריבן זאגסטו גיט האבען מער פון דייע בריקר ואל תרצה ליעזול כל היתרונות הללו שהיו ראיות לך) זאגסטו גיט מערען צו גען די אלע מעגערקייט ווס הט געדארפט גיהערן צו די (יבנה דפשו אשר פחות) וואס איז די אייזונג ווס דו האקסט געאיילט (כי גינת משכבני אביך) דו האקסט אפגיטאען דיא

שפתי חכמים

החכמה תחיה את בעליה ונקמתו הוא לשון בקשה ותפלה : ה הואיל להאספו והקבלו כי לטעות רמז לקן דכתיב ונספלות יהודה יקבן וכתיב והגדסה יקבן שהוא רמז לנגות החרון . וע"ל מדכתיב בלחמתי סיונים ליל אלה רמז לקן סיונים סיונים בלחמתי סיונים : ו דמלת אוני יתיר הוא ככתיב כח כתיב כתי' ומוני סיונו נמי כתי' מדכתיב"ו וע"פ דמין

יעקב כך העלין דברים ואמר ראובן ככורי אתה : (ג) ראוּבֵן ככורי אתה . וראוי היית לישול פי שנים בכבורה וגם הכוונה היתה ארחה להיות לך לפי שהעבודה בכבורות וגם המלכות כי המלכות ראוי בכבור כדאמר ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הכבור ולא זכות להיות הכבורה לך נתנה ליוסף והכוונה ללו והמלכות ליהודה ה"ד ובהללו יצועי אבתי נהנה בכבורה ליוסף ומי גרס לך זה לפי שפחות כמים כקיותו הנשפך ולא כמים שהם דבר לך ונשאר מהם קצת בכלי ולא כדבר יבש פחו ר' אלעזר אומר "זהה חבנה" ו"לחת ר' יהושע אומר "ורחה פרח" ר' אלעזר מרדכי אומר מהו וורשה" ועונתה "חרתנתה" פרתה שאם מנך רבא אמר "וכת ענישו של דבר חלית עצמן חילי גדול" פרתה מלחשו . כמים אל תותר כמים הנשפכין מן הכלי כשנשפך (ד) כי עליה משכבני אביך . עליה משכבני ואימתו בשעת הודאים שנאמר שם לכן ישכב עמך הלילה פירושו לתורת אלהים

איך קרעקען אין גענדע פון דיא מען דיא פארפט זיין מער פון (ב) הקצי ואמילט איך איין אונ הערש צוא איר קינד פון יעקב ושקיע אל ישראל אונ הערש צוא איינער פאטר ישראל : (ג) ראובן ככורי דו בויקסט מיין ערשטעקער בתי מיין ערשטי קראפט אונ מיין

עבדו גבורא: י ברוהו לא הוה נפשי פאתפנשהו למתד לא נקתית מן יקרי ארי

ת"א כמסל אל מטרדין קט : כי כלמס מנילו ט :

בער המורים

(ו) תחד . ב' במסורה הכא ויחד לא תחד אחס נקבורה שקס יעקב סף לאתר הקבורה לא יהו מוריון אחו במעסה קרה וחו בקהל סג' סס ויקהל עליסה קרה אכל כמניחס על הדוכן הוכירו סגמנר כן לוי כן ישראל : כי כלמס הרגו איס . גני זה סס

רש"י

(ט) מכורותך ומולדותך וזה תרגום של אונקלוס : (ו) בסודם אל תבא נפשי . (ב') זה עמשה זמרי כסתקבלו כעכו של שמעון לכבוה את המורית לפני משה ואמרו לו זו חסורה או מותרת חס תאמר חסורה בת יתרו מי התיירה ב כך אל ויכר שמי כדבר סג' ומרי כן סלוא טשא בית אל לסמנוני ולא כתב כן יעקב : בקהלים . כשיקהיל קרה שהוא משכנו של לוי את כל מעדה על משע ועל חסרן : אל רחוד כבודי . סס אל יתיחד עמסה סמני ל סגמנר קרה כן ילהר כן קהת כן לוי ולא נא' כן יעקב אכל כדברי הוויס כסמתיחסו כני קרה על הדוכן נא' (דה"א ו) כן קרה כן ילהר כן קהת כן לוי כן ישראל : אל תחד כבודי . כבוד לו זכר הוה ועל כרחק חסה לפרס כמדבר אל הכבוד ואומר לתה ככודי אל תתיחד מ עמסה כמו (ישעיה וד) לא תחד אחס כקבורה : כי באפס הרגו אישו . אלו המור וחכמי סכס וחיין חסובין כולס חלא כלאיס א' וכן הוא אומר כנדעון (סופטים ו) והכית את מדין כלאיס חחד . וכן כמנמריס כוס ורוככו רמס כיס

רשב"ם

ומולדותך לשון קרובים . אבל כפרותחם משקל דגש הוה . כמו סכוכותיהם לשון קורבה וכל תרש כמקום הירוק נתפכה לצי"ו הוה . כמו כרד תחת כרד . איכד ויכר וכו חרף ה' ושחר את אריו כלס משקל דגש כפרותיהם כוד פכשטיש בעלפי : (י) כסמס אל תבא נפשי . יהי רגון סלא תחא נפשי כענתס כי כל סכמורה לכהא הן או קללה או ביקשה או ציוני לא

בית יהודא

ששייט אין פסק (מכירוייה וכו' וכו') דיינע וואהנגנג ששעט אונ דיינע כעבורט ששעט (זהו תרגום יש אונקלוס) אזו שיישש דר תרגום אונקלוס : (ו) ובכורם אל תבא נפשו . (זה כעשה זכר) ואנס רש"י (פשתקבעו לשבו יש שמעון לקח את התפנית לפני כשה) נוען דר ששט שמעון הט זוד פארוממלט אונ האבן עבראכט דיא מקנינת פאר משה ורארו לו וסמרה או מיתרת) אונ ווי האבן עמאנט פאר משה די מקנינות מעג מען עמון פד אנויוב אדר מען סאר גיט (אס תאמר אפרסה) אויב דו וועסט זאגן מען סאר גיט (בת יתרו מי התורה קה) ווער הט דיר פתיר עעווען ענדלויפט צו עמון פד אנויוב די טאכטר פון יתרו (אי זכר שטי כדבר) ביי די זאך זאט גיט דערמאנט ווערן מיין נאמן (שנאמר) ווי עס ששייט אין פסק זמרי כן כרוא נשיא בית אב לשמעוני (ויא כתב כן יעקב) אונ אזו גיט געשריבן כן יעקב : ובקבלום . מיינט מען (ששקחיל קרח שהוה פשטו שג' לוי את כל הגדה על משה וגו' אהרן) קנה ווס ער איז ער ששט לוי ווען ער וועט פארזאמלן אלע יודין אור משה אונ אור אהרן : ויא תחד כבודי . זאט גיט דערמאנט ווערן מיין פסק קנה כן יחדן כן קהת כן לוי (יא נאמר כן יעקב) אונ עס ששייט גיט כן יעקב (אבל כבודי תביים כשנתחבו בני קרח על הירוק) דעם יחוס פון קרח'ס קינד רוס זענען געשטאנן אויף דעם (נאמר) אזו עמאנט עמאנן כן קנה כן יחדן כן קהת כן לוי כן ישראל ופון מישען ונאנט פון מופת איז ארויס געמאנגען אפרעט . די קרעט הייסט רוכן , אויף די קרעט זענן געשטאנן די לויס אונ האבן געזינגען ווען די פלגים האבן מקריב ווען די קרענות מטרדין אונ מוסמין) : ואל תחד כבודי . (כבוד לשון זכר היא) דר נוארט כבוד איז לשון זכר (ועל קרה אמה צרף לביש כבוד אל הכבוד) מונטו זאגען מען מיינט יעקב קה גערעט צום כבוד (ואמר) אונ ער זאגט צום כבוד (אמה כבודי) דו מיין כבוד (אס תתניח עקבה) ואקסט דיה גיט פארזאמלן מיט ווי *) (כמו) וויא עס ששייט אין פסק (לא תחד אחס כקנינה) דוא וועסט גיט באקראבן ווערן מיט ווי צומאמן : וכי באפס הרגו אישו . מיט ווער בעס האבען וויא געהרגת אמענטיש (אלו חמור ואנשי שכם) מיינט מען וויא האבען געהרגת חמור אונ די מענטשן פון שכם וויא חשובין פולג אל איה אהרן) די אלע מענטשן זענן גערעכט אונ לוי שמוען אונ לוי כרינג צום הרגענון ווי וואלן גיט ווערן נאר איין מענטש (וכן הוא אומר כנדעון) אונ אזו האט הקב"ה געזאגט צו געדען (והקית את מדין פאיש אהרן) דו וועסט אזוי גרינג הרגען די מקנינים ווי מען הרגת איין מענטש (וכן במצרים) ביי מצרים ששייט אור אזו (סוס ירוקבי רמה כום) דעם פערד אונ דעם

שפתי חכמים

הזכר סס סונו של יעקב שלא כמנהג ועוד כתב הרא"ש אך קסה א"כ גבי זמרי כן סלוא ניומא סמס סלא נאמר לסמנוני כן יעקב הוא חפסי סחלמי סנסמחון איין פולין רק ער סעטסיס ופרח כיון סמליו גבי קרה סלא יחסו אחו ער יעקב סמני עמלוס כמו סמחתי לאל"כ סוס קסוי קרלי אהדדי א"כ גבי זמרי נניו ניומא סממני סמליו סו יעקב סוא דהא גבי אהדדי נקטי לכו דמכיס כסודס וגו' וק"ל : מ כי נכח לזכר סוא כסתר נקסה כמו הכא דמלת

פירוש לתורת אלהים

ווען וויא גיעפן זיה אראט שערעכטס צו טאהן אל תבא נפשי זאל גיט קומן מיין זעעלע [ש"י] ובקבלום אונ אין ווער פארזאמלנג [ש"י] אל תחד כבודי זאל אור גיט ווערן איינגעשלאסן

איין עצה איבער שכם אונ איבר יוסף [ש"י] כלי חסם כבודתיים דיא ווערקצייג פון רויב איז זייער פערנוואנדשאפט [ש"י] : (ו) זאגט יעקב אבינו בסדרם אין ווער זאגט

(*) הערה דער אות תי"ו אל ער ווערט גרעט צו אנקבה , ווערט ער גרעט ויא' , אונ או ער ווערט גרעט צו אוכר ווערט ער גרעט , דוא' , דער ווארט תחד או ער וואלט ווערין גרעט צו אנקבה , וואלט מען ניומאס ויא זאל ניש פארזאמלען , אונ או עס ששייט חדר כבודי אונ כבוד או לשון זכר , סו כן פוישש'ס תחד אויך לשון זכר , ווי רש"י זאגט יעקב האט ניומאס צום כבוד דו כבוד זאלסט דין ניש פארזאמלען מיט וויא :

הָרְגוּ אִישׁ וּבְרִצְנֵם עֲקְרוּ שׂוֹר : בְּרַגְזָהוּן קִמְצוּ קְמוּצוּ
וְאָרֹר אַפָּם בִּי עֵז וְעִבְרַתֶם בִּי : וּבְרִצְוֹנֵם עֲקְרוּ שׂוֹר : רָעוּ לְעֹקֶר
קִשְׁתָּה אַחְלָקֶם בִּיעֵקֶב וְאַפִּיצֵם : אֲרִי תְקִיף וְחִמְתָּהוּן אֲרִי
בְּיִשְׂרָאֵל : פִּי יְהוּדָה אַתָּה יוֹדֵךְ : וְאַבְרָהָם בְּיִשְׂרָאֵל :
 הַיְהוּדָה אַתָּה אֲדִיתָא

ר"א ה' ה' יומא כ"ב :

ביער המורים

כן חמוז : (ח) יהודה : כיה שמו למיך לטות בראש הדין . כ"ח
 בראשית . ו"ל יהודה אתה יודך . ה"ה כחלוס חמריס כ"ט . כ"ח
 לוי : (ח) יהודה אתה יודך . המרש יטבחר אדך שמהו חוה כ"ד .

רש"ב

ימצא אל לשכבר לכן אין לפרש כי בראשית : כי באשם . שהרי באשם
 עקרו שור כמו ואת סוסיהם עקרו : (ז) אורו אשם . לא יצליחו באשם
 להלקם ולעשות עמה ולכן אינו חפץ בקהלם ובחוריהם ויהי : אהלקם ביעקב .
 כי לוי נתפשו בשנים עשר שבטים כדכתיב ברושע נמצאו שמעון לבדו כ"א

בית יהודה

ב"ישעיהו קט' ער געווארפן אין רם , האט הקב"ה געווארפן
 אין רם גאר אין פערד אונ איין רייטער ? גאר אלע פערד
 אונ אלע רייטער פון מצרים זענן געווען רינגע ב"ה הקב"ה
 זיי צו ווארפן אין רם ווי עס וואלט געווען גאר אין פערד
 אונ אין רייטער (והי מדרש) און ואגט דר מדרש (פ"ש) דר
 גלייכר פ"ש איז (אנשים הרבה קורא איש) פיל מענטשן רופט
 מען און איש (כל אחד לעצמו) ועוד איז אמענטש פאר זיך
 (באפם הרגו כל איש שבגסו גליו) מיט זייער בעס האפן זיי
 געהרגט ועוד מענטש וום זיי זענן און אים ב"ה געווען (ובן
 ולימד לפרק שנה ארבע קלפי) ער האט זיך געלערנט
 זאיינגעווארפן צו הרגן און ער האט אמענטש געגעסען
 האט ער דען אין מענטש געגעסן ? גאר מען מיינט (ועלכן
 מענטש ער האט געמארפן האט ער אים געגעסן : וברצנים
 עקרו שור) . מען מיינט (רצו לפרק את יוסף שנקרא שור) זיין
 (שנקרא) וזיא עס שטייט אין פסוק גבור שורו הקר , יוסף
 גשון וית' און סופיהם (שנקר) עקרו איז מיינט אויסקרויען ווי עס
 אפס ב' עז . ואגט רש"י (אפילו בשעת הדיקה לא קלל אלא
 געפלוכט זייער פעס אבער ניש זיין (וידר שאמר בקצת) דאס
 וועט העלפען וום איד וועל' זיי פלאגען אז הקב"ה וויל זיי
 איה וועל' זיי אפשיידען אייניקס פון אנדערן (שלא יהא לוי
 ויהי הם חלוקים) זענען זיין אפגעטיילט (דבר אחר) גאך
 משמעו) ארומקע לייט אונ סופרים ווואס שרייבען ספרי
 תורות , תפילין , מזוזות אונ מלכרים וואס לערנען מיט
 קונדער , זענען גאר פון שבת שמעון (פרי שהיו נפוצים) זיין
 מחור ער הקרית לתרומות וקמיעות) דעם יעקב געמאכט זיין
 מען זאל וזיא געבען תרומות אונ מעש' (נתן לו תפוצתו דרך
 שניענער וזיא דאס פארשפרייטונג צווישען יודין פון שבת לוי
 איז

זהו מדרשו , ופסוקו אנשים הרבה קורא איש כל אחד לעצמו
 באפס הרגו כל איש שכעסו עליו וכן (וחוקל יע) וילמד
 לערוך טרף חס אכל : וברצונם עקרו שור . רעו לעקור
 את יוסף ב שנקרא שור שנא' כבוד שורו הדר לו עקרו
 חריבו"ר בלעז ל' (יוסע יא) את סוסיהם עקרו : (ז) ארור
 אפס כי עז . אפי' בשעת תוכחה לא קלל חלא את חס
 ויהי שחר בלעס מה אקוב לא קבס ב' אל : אהלקם
 ביעקב . חפרדים זה מזה שלא יחא לוי בזמני השבט
 והרי הם חלוקים . ד"ע ארין לך עניים וסופרים ונולמדי
 תניקות חלא מנשעוין כדי שיהיו נפוצים . (וכמו של לוי
 פ דרך כבוד : (ח) יהודה אתה יודך אחרך . לפי

האבן געוואלט אויסקרויען יוסף וום ער ווערט געריפן שור
 וום ער איז אפגור איז שוין פאר אים דער נאמען שור (עקרו
 שטייט אין פסוק וזייערע פערד ואפסו אויסקרויען : (ז) וארור
 אפס ב' עז . ואגט רש"י (אפילו בשעת הדיקה לא קלל אלא
 געפלוכט זייער פעס אבער ניש זיין (וידר שאמר בקצת) דאס
 וועט העלפען וום איד וועל' זיי פלאגען אז הקב"ה וויל זיי
 איה וועל' זיי אפשיידען אייניקס פון אנדערן (שלא יהא לוי
 ויהי הם חלוקים) זענען זיין אפגעטיילט (דבר אחר) גאך
 משמעו) ארומקע לייט אונ סופרים ווואס שרייבען ספרי
 תורות , תפילין , מזוזות אונ מלכרים וואס לערנען מיט
 קונדער , זענען גאר פון שבת שמעון (פרי שהיו נפוצים) זיין
 מחור ער הקרית לתרומות וקמיעות) דעם יעקב געמאכט זיין
 מען זאל וזיא געבען תרומות אונ מעש' (נתן לו תפוצתו דרך
 שניענער וזיא דאס פארשפרייטונג צווישען יודין פון שבת לוי
 איז

שפתי חכמים

חזק וסא לטון נסתר לנקה וי"כ נכה לזכר וק"ל : נ לא סעקרוסו
 סהרי וסא מלך חלא מפני שנתחבטו סיה ועקר דכרסוי עוקרסו
 וכוונתו חרמי חזק אזי : ס ר"ל אל סיינו נעקר דכרסוי ס ס כ'
 לומר סס הר"א ס' סל אפסס סו"א ס' ס' ס' ס' ס' ס' ס' ס' ס' ס'
 חלקס זה מזה וכוונתו חלקס וספסס כלומר וספסס סו"א ס' ס'

ליקוטי יהודה

(ח) יהודה אתה יודך אחרך וכו' , דר רבינו בחיי שרייבט
 דריבגר אין זין דים נאמן יהודה דער באצער נאמען פון
 הקב"ה , צו וויינן אזוי ווי הקב"ה איז דר מלך און ד"ה באצער
 ועלם , אז ווייט זיין פון שבת יהודה דר מלך און אלע יודן ,
 און צו וויינען ווען דר מלך וועט ב' יוד האבען דעם נאמן פון
 הקב"ה , הינט ער צוין געזען אלע מלכות אן געווען , דריבגר
 איז אין דר דבקה פון יהודה אלע איתות פון ד"ה תורה , גאר
 גערומען שור וזיא עס שטייט (בכור שורו הדר לו) : (ז) ארור אפס
 פאר פלוכט זאל ווערען וזיער צאנען
 ב' עז ווארום ער איז שטארק ונברכת ב' קשתה
 אהלקם ביעקב אידך וועל' זיין צוא מיינען
 פאר שפרייטען צווישען ד"ה ישראל (ש"ו מ"ז) :

דעת זקנים מבעלי התוספות
 (ח) יהודה אתה יודך . יודך לחותך מלך עליהם כמו שפיעני
 בלק : ע דלמרות ראשון קשה מזה ואפסס בישאל לכן כ' ד"א וזין
 ע' בלוס ע' ואפסס . י"ל סה"א סו"א ס' ס' ס' ס' ס' ס' ס' ס' ס'
 על אהלקס מהרש"ל : פ אהלקס ביעקב ק"א אשעוין ואפסס בישאל

פירוש לתורת אלהים
מיון עהרע עם זאל נאמט אידך מיון
נאמען ניט דער נאמט ווערען אידך מיון
 ב' באפס הרגו איש ווארום מיט וזיער צאנען האבן זיי
 גיסר'ה ג' גאנץ שקם גלייה ווי איין מענטש וברצונם
 אונ מיט זייער ווילען עקרו שור האבען זיין
 געוואלט אום רייסען יוסף'ן וואס ער ווערט
 (ז) ארור אפס פאר פלוכט זאל ווערען וזיער צאנען
 אונ וזיער גרים צאנען וואס ער איז הארט (ש"ו מ"ז)
 צווישען יעקב ואפסס מישאל אונ איד וועל' זיין
 (ח) יהודה יהודה ד"ה וועלען לרובן דייקע ברביר'ה ס"ה

מִסְרָף בְּנֵי עֲלִית פְּרַע רִבִּין פְּאָרְיָה וּבְלָבִיא מִי יִקְוֶינֵנוּ: יִלְאֵ יִסּוּר לְטַבט מִיִּהוּדָה וּמְחַקְק מִבְּיַן רִנְגְלֵי וְעַד בְּיִי

הו"א לא יסור סנהדרין ה סנהדרין יא : עד כי יבא סנהדרין לא :

בְּשָׂרָא וּבְגוֹמָא וּתְרַבָּא מְלָכָא מְדַבְּרִית יְהוּדָה אֲדָרִי מִדִּין קַשְׁמָא בְּרִי נַפְשָׁךְ סְלִקְתָּא וְנִינֵס יִשְׂרָאֵל בְּתַקְוָה פְּאָרְיָה וּבְלָבִיא לְוִית מְלָכֵי דְהַזְעוּזָנָה : בְּעַל הַמְּטוֹרִים

וכנ"ו זה נחמין. גור ארזים יאוס. ר"ת בני דוד : עלית. ג' בנסי. מטרף בני עלית. כי עלית ומכנז חניך. עלית למרס. לראובן אמר עלית והיית ראוי ליקח תמורת כהונה ונלוכה דכתיב עיר ויתן עו למלכו ומו גרס נח ספסדה חזי כי עלית מכנזי חניך. וליהודה אמר אלז איהו מטרף בני עלית וצית וצית עלית ולקחתי מנכזס : (י) ונתקן מנין רנליו. מני' תלמודי הנסיס : מתקן. עולם מנ"ס

לְאִרְיָה : בְּנֵי עֲלִית . סְלִקְתָּא דְהַת עֲמֵךְ דְּאִמְרַת מַה בִּלְע וְגו' . וְכֵן כְּהִינֵת חֲמֵר ק' סְהוּרָה לְחַק מִמֵּנִי לְפִיכָךְ כְּרַע רִבִּין וְגו' . בְּיַמֵּי שְׁלֹמֹה (מ"ח ה) אִישׁ תִּהְיֶה גִפְנוֹ וְגו' : (י) לֹא יִסּוּר שְׁבַט מִיְהוּדָה . מִדּוּד וְאִלְרִי ר' אֵלֹו רִחֵמֵי גְלוֹת כְּכַדְבֵּל סְרוּדִים אִתּוֹ הֵעֵס כְּשֶׁכֵּז הַמְּמוּנִים ע"פ הַמְּלָכּוֹת (סְנֵהדְרִין ה) : וּמְחַקְק מִבְּיַן רִנְגְלֵי . תְּלֻמִּידִים אֵלֹו שְׂמַלְוֵי א"ל : עַד כִּי יִבֹּא שִׁילָה . מֶלֶךְ הַמַּשְׁמַשׁ סְהַמְלוּכָה שׁ שְׁלוֹ . וְכֵן

פון שרמה ספירה איז דער יאשט יהודה אונ אפע יודין זינע וויינשאקען אונ זינע פיינעפוימער : (י) וזא יסור וואקענעפייגקייטן פון יהודה (פדור וצילף) פון דוד אונ אין פבר' איז שפעדיג געווען אויף זינא אינדישער ארשער פון בשב' יהודה (שרדים) את העס בששם) זינא האפען (שטמונים דור על פי פלקבור) זיי זענען געווען ארשע אויף יודין פון דיא גזישע מלכים : ויחלוקת מנין רנליו . (א) נשיאי ארץ ישראל) מינש מען די נשיאים פון ארץ ישראל . זינא זענען געווען דיא מנאים מיט זייערע תלמידים וואס האפען (גיגענען תקנות צו דיא תורה) : ועד כי יבא שילה .

יִלְאֵ יִסּוּר עַבְדֵי שְׁלָטֵן מְדַבְּרִית יְהוּדָה וּסְפָרָא מִבְּיַן בְּנֵהוּי עַד עֲלָמָא רַשְׁבִּים

כפר אריות . הנער קרוי גור מדכתיב כיון כפירים רבתי גוריה . לפי שהוא קל וגבור יותר מאריה וכן ממשיך את יתירה גנור אריה . מסרף בני עלית . איה יהודה בני לאחר שמעלה מלטרף מרף באומות וחברט וחשכב בעירך לא אובי . לחורדיך ולחקימך מקמבין . זהו עיקר שמושו . והמפרשו במטירת ויפך לא ידע שמושו של פסוק ולא בחיפוס טעמים ככל : (י) לא יסור שבט מיהודה . המלכות שניתן לו לא חזיו השמחה זו כל אחיו שעם עשר לא תסבסו ממנו כל אמת הגדולה ולא חסוקה ושררה מורע עד כי יבא

בית יהודה

געוויינט , דו ביזט דיא חיה (שקנש' פאררה) ווייז' דו ביזט געקליבען צו אלייב : ופי עלית . פון דעם פוינונג ביזטו מין וזקן אפגעשאן געווארן (פלקת את עקבך ואמרת מה בצע) דו האקסט דיר אפגעשאן אונ האקסט געואנט נוס ויעל' מיר פארדינען אז מיר ויעל' הרנגן אונער ברודער וכן פארדינת תפר) אונ אזו איז געווען זיי האסט געוואלט הרנגן תמר (שהיה עקבה מנע) קט יהודה מודה געווען אונ האסט געואנט מי אזו געקעכט פון מיר איז זיא מעופרת (לפיקר) ברע רבין גוי' בינוי שרמה איש מתח (בני) דריבער אין דיא צייט געלעבן רוחני אין ארץ ישראל ועד מענטש הש געהאט ששט מיהודתו . עם וועט ניט אפגעשאדן ווערען ארוט גוייטער (אזי ראשי גלות שבבב) ווען די יודין זענן געווען פון בשב' יהודה (שרדים) את העס בששם) זינא האפען (שטמונים דור על פי פלקבור) זיי זענען געווען ארשע אויף יודין פון דיא גזישע מלכים : ויחלוקת מנין רנליו . (א) נשיאי ארץ ישראל) מינש מען די נשיאים פון ארץ ישראל . זינא זענען געווען דיא מנאים מיט זייערע תלמידים וואס האפען (גיגענען תקנות צו דיא תורה) : ועד כי יבא שילה .

שפתי חכמים

לרמו על דוד (ומהסל) : ק ר"ל קאי על יוסה ולא על יוסף מדא דהא יוסה גם הוא בני . ועד דהא מטרף תמר ג"כ סלק עלמו וכונו ספרש"י ואל' סלק עלמו משיחין ולינס נקט בני על יוסף א"ז בני קאי על יוסה : ד ק"ל וזא עד שאל לא הו סלק כשראל וע"פ' מדוד ואלך שהוא מנכט יוסה : ש [מח"ל] קאי

נכריה שחאו כמו לולבי הגפן : עד כי יבא שילה . עד שחרב לא יפרח ולא ינח מלך ביהודה עד כי יושש משכן שילה וכן

ליקוטי יהודה

(ט) מסרף בני עלית וגי' : עקב הם געואנט צו יהודה דיר ועל איה בענטשן מדה קננד מדה , וייל דו האקסט געקעכט מין וזקן יוסף מען זאל אים ניש הרנגן , אונ דו האקסט געקעכט די עצה ויפך זאל אים פארקופן , קינסו דיר געווען די געשטע סבה וועט זאל ווערן אפלה אפילו דין פיינונג איז ניש געווען וועגן זיין מלוקה , נאר זיין מלוקה איז אבער דאך דורך דיר געווארען , דריבר בעקש איה דיר די זאקסט זיין דער ששט וואס איז דיר זאל זיין דר אייביג ער מלך אויף יודען , ווען בייא אידען וועט זיין אפלה זאל ער זיין פון דין ששט , אונ דר מלך הקשית זאל פון דיר זיין געבארן , אונ דו וועסט זוכה זיין איה דין חלק ער נוס דו וועסט האבן אין ארץ ישראל וועסט געפאקט ווערן דר מונח , ונס איה אים וועט מען עקריב זיין קרפנות , אונ איה דעם מונח וועט שטענדיג זענן אפיער פון הימל , צוא יהודה מסרף בני עלית , דוא זאקסט זענן מין וזקן . דין נשחף זאל ניש ווערן מפסה , מען זאל קענען זיין נשחף מקריב זיין אקררן איה דעם מונח נוס אין הימל , ווי די גקרא זאנט די אקררן איה דעם מונח נוס אין איה דעם הימל :

דעת זקנים מבעלי התוספות של גור אריה יהודה עליון בנימסרף דור : מסרף בני עלית . על ידי שרף יהודה בימי דוד שבא מיהודה של ירי וכו' שעשה לו הקדוש ב"ה מן הארץ רובו שורפין את ההבמות כדאמר גם את הארץ גם את הרוב הכהן עבדך נתן לך ונסמך לחלום עם גלות הפלשתים וצחו ונתעלה על זה : (י) לא יסור שבט מיהודה . מדרש אנדה לא יסור לא יפרח כמו סורי הגפן משכן שילה יבא לשון הרבן כמו לא יבא עור משער הר"ם היא אומר ויש משכן שילה וסמך ליה ויבחר בודד עבדו . פירוש תלורת אלהים

מסרף פון דעם פאר צוקניג פון מין זון יוסף (שי גי') בני האקסטו דיר מין זון קר פון אפ גימאהן (שי גי') פרי ער קניעט זיה רבץ ער ליינט זיה אזו ויכער פאררה ובלייא אזו וינא אלייב אונ אזו וינא אלעמקרט פי יקטינו ווער קען זען זיה רייזען מיט איהם איהם אויף צוא הייבען (שי גי') : (י) לא יסור עם וועט ניש אפ געמאהן ווערען אגינעוועלמקער פון די קינדער פון יהודה (שי גי') ויחלוקת אונ אגעוועמגעקער פון זיינע פים (שי גי')

ווי אפיערדיגער זייב , דער זוהר פייששט עקב האט געואנט צוא יהודה מסרף בני עלית , דוא זאקסט זענן מין וזקן . דין נשחף זאל ניש ווערן מפסה , מען זאל קענען זיין נשחף מקריב זיין אקררן איה דעם מונח נוס אין הימל , ווי די גקרא זאנט די אקררן איה דעם מונח נוס אין איה דעם הימל :

(י) לא יסור שבט מיהודה . דוא ניש אקמארן דיא רוספון יהודה , מיר געפוינען אין ספר שמואל ב קביטל' האט הקב"ה געואנט צום גיאי קרוי ער זאל זאגען צום קלף דיר נאך זיין שטארבן וועסט זיין וזקן שלמה , אונ איה ויחלוקת

בִּיּוֹן לְבָשׁוֹ וּבְדָם-עֲנָבִים סוּתָהּ : יֵהוּ אֶרְבּוֹן מִבְּ יֵד חֲבָלִילִי עֵינַיִם מִיּוֹן וּלְבָן-שֵׁנִים מִלֵּילָא פְסוּתָהּ מִלֵּילָא וּבְעֵינַיִן : יֵהוּ אֶרְבּוֹן מִבְּ מִוֹרְתֵי בְּכַרְמוֹתַי יִטְוֹפוּן וְיִסְתַּבְּרוּ בְּקַעֲתָהּ גְּעִיבוֹר וּבְעֵדְרֵי רֶשֶׁב"ם

תו"א חלילי תכונות קול : ולכן עינים תכונות עס :

שוחים את היין , ולכך הוא אומר חלילי עינים מיון , כדכתיב למי חליליות עינים למאחרים על היין : סוּתָהּ : ל' כנר : (יב) חלילי , אדמות עינים קרוי כן : ולכן שנים , שמחית חלב , כדכתיב שחתי ייני עש חלב , וכן כלא כסף

חאנו כי משופעם ביון היו : ככס ביון לבוש , לאחר שבצרו הענבים דורכים אותן בנחות מחלכלתי בגדיהם בדרכת הינות , כדכתיב מדוע אדום ללבושך ובגדיך כדורג בנה , וכמו שכל מלבושי אנאלי , ואחר הדריכה

בית יהודה

מיט איין נוינישטאק (מישורק אהר בן אהרן אהר) אונ מיט איין צוויי נועט גר בעלאדען אוינגע אייזיל : ושיקרי . מיניט מען זוכה ארקה , אלאנגע צוויי : ופס בייט . (כף זה לשון רבינו) דם ארץ נויט אז עם נועט זיין פיר צוויי , דריבער נועט מען וואשען דיא קליידער מיט וויין : וסחלה . (לשון מין בגד הוא) סוּתָהּ מיניט מען אקלייד (עין) לז דמיון בפקרא) און פסק און גיטא נאך אזו אנוארט : ואוסר . (כמו אוסר) אוסרי און גלייך וואי עם נוארט געשטאנען אוסר , אן איהר (דוגמה) אזו אפלייכען שטייט און פסקו מקימו מעפר ד' , דארף שטיין מקום , הישכי בשמים , דארף שטיין הישב בשמים (ובן בני אהרן בענין זה) דארף אויך שטיין פון אהרן , אונגער אייזיל (ואונקלוס תרגם בפלג המיטות) דר תרגום זאגט דר פסקו שמועסט פון בלד הקשיית (בן הם ישרא) דעם נוינישטאק מיניט מען דיא יודין (ערה זו וירששים) ערה מיניט מען וירששים (שלהק אזו ישרא) שווקה מיניט מען די יודין , וואי הקב"ה האט געזאגט צו די יודין , (ואנכי נטעתיך עירק) אויך האט דר געפלאנצט אצוויי (בני אהרן) מיניט מען (בגון היקריה) אזי נועלן פאהען דעם בית המקדש , בני אזו טיישש פאהען , (אחינו לשון שער האיתון) אהרן מיניט מען דעם בית

מגפן אהת ומשורק אהר בן אהרן אהר : שרקה . זמורה ארוכה קרוי"א בלוט : ככס ביון . כל זה לשון רבינו יין : סוּתָהּ : לשון מין בגד הוא ולין לז דמיון מקרא : (אס קרי) כמו אוסר דוגמתו (ההלוי קרי) מקימו מעפר כל (עס בגד) הושיב בשמים וכן בני אהרן ענין זה , ואונקלוס תרגם במלך ג המשיח , גפן הם ישראל , עירה זו ירושלים . אהרן . זכרון חלילי ל' שער האיתון בע' (הסוקל מ) ועוד תרגמו בפנים אחרים . גפן חלו דקוס בני אהרן עבדי אריותא באלוף על עס רוכבי אהרות ד אהרות . ככס ביון יח אהרן עב לבושוהו מליבושו דומה לין ולבשוין הוא ל' סוּתָהּ שהשעה לוכשתן ומסיתה בהן את הזכר לתו עיניו בה , ואף רבותיו פורשו בגמ' ל' הסתת שכרות במס כתובות (דף קוד) ועל היין שמא תאמר אינו מורה ת"ל כותה : (יב) חלילי . ל' חודס כתרוננו וכן (משלי כג) למי חליליות עינים שכן דרך שומי יין עינים מעמדמין : מחלוב , מרוב חלב שיהא חלזלו מרעה כו לעדרי לין , וכן פי' המקרא אדום עינים יח מרוב יין ולכן עינים יח מרוב חלב ולפי תרגומו עינים ל' הרים שמעס נופים למרחוק

(ועוד תרגמו בגנים אחרים) נאך מינישש דער תרגום מיט אנדערע פשיטת (בן אלו צדיקים) דעם נוינישטאק מיניט מען צדיקים , בני אהרן מיניט מען עבדי אריותא באוילין , זייא טוהען וואס שטייט אין דיא תורה אונד קערנען תורה (ע' עס רוכבי אהרות צהירות) וואי עם שטייט אין פוק ווי דוישען אויף נויסע אויגען פון איין שטאט אין די אנדערע צוא קערנען תורה ועיין שיחה : וככס בייט . מיניט מען יחא ארנן מִבְּ לְבָשׁוֹ וּבְדָם-עֲנָבִים קְלִיידער וועלען זיין פון גושען ארנן , פורפון וואל (שענוני דומה לין) זיין פארב דער קאליערו און ארנן אז גלייך צום קאליענר פון נויין (ווצענין וואל ל' שיה) רויט געזאגטא קליידער ווערען גערפען סוּתָהּ (שהאשה לוישען ויסן מה בן את תהר ליתן עיניו בה) נוען אאשה בעקליידט זיה מיט ארוישע קלייד , דער קאליענר פון די קלייד רויט איהר דעם פהור גר זאל אויף איר קנקען (נאך רבינו פירש בפקרא לשון הפתא שפירא פסקת כתובות) אונגער רבנים און די גמרא בתובות מינישען אויך דעם נוארט סוּתָהּ , אונדרייען דער וויין קעמט אן דעם מענטש גר זאל אויס מרינגען ביו שפור (ע' הין שקא תאמר אינו מרה) מאמר נועטא זאגען דער וויין קעמט גיט שפור (תלמוד לומר סוּתָהּ) זאגט דער פסקו סוּתָהּ , דער וויין איז אזו גוט אז גר רעדט אן דעם מענטש מען זאל אויס מרינגען ביו מען נועט ווערן שפור : (יב) חלילי . (ישן אדם) חלילי איז דערשייש רויט (כפתומי) וואי דר תרגום מינישש (ובן למי חליליות עינים) נוער האט רוישע אויגן ? די מעניששן קום מרינגען פיל נויין (שבו דרך שומי יין עיניהם פארמין) דיא מעניששן וואס מרינגען פיל נויין זענען זייערע אויגן רויט : (מחב) . (מרוב חלב) פון פיל מילך מרינגען נועט זיין נויים זיין ציין (שיחא פארצו מרעה מיב געדרי צאן) עם נועט זיין און זיין לאנד אונגע פארטונג צו שפעסען (ובן פירש המקרא) אזו מיניט דער פסקו (אדום עינים תהא מרוב יין) די אויגען וועלן זיין רויט פון פיל נויין מרינגען (והבן שנים יח מריב חלב) דיא ציין וועלען זיין נויים פון פיל מילך מרינגען ויפיי תרגומו עינים לשון הרים) דר

שפתי חכמים

קהלות טובים הכאס ומועטע דכריס ע"ס : ג והכי משמע הקרא אוסי גנן ערה שרל ישראל עיר ירושלים ולמורק בני אהרן וישראל יבון כיה : ד רל קלי דקא ספוק על חלילי אהרות פי' לננות ח"כ שולכים בנדום לננים ח"כ רוכבים על אהרות לננות

ידחק : (יב) חלילי עינים מיון , פי' אדום כראיתו מיון כלומר מרוב יין שישתה יהיו פנו אדומים ועינים כמו יפה עינים פירוש לתורת אלהים

ער נואשן סוּתָהּ זיין קלייד : (יב) חלילי עם וועלען זיין רויט ווי גערי אונגען פון פיר נויין [ישו יב] ולכן אונד עם וועלען זיין נויים ווי גערי ציין מחלב פון פיל

לאדען בני אהרן אוינג אייזיל ככס גר נועט וואשען אין וויין זיין קלייד פון פליקייט נדום אונד אין דיא רוקקייט פון דיא וויין מרינגען נועט

הַמִּשְׁפָּטִים: מִי וַיְרֵא מְנוּחָה בִּי טוֹב

וְאֶת־הָאָרֶץ בִּי נִעְמָה וַיֵּט שְׂכָמוֹ

לְסֹבֵל וַיְהִי לָמָס עֹבֵד: ס מִי הָן יִדְוִן

בִּין תְּחוּמֵי: מִי וַיְרֵא
 הַחֲרִיבִים אֲרֵי מִב וַיֵּט
 אֶרְשָׁא אֲרֵי מַעֲבָדֵי פִירִין
 וַיִּכְבַּשׂ מְחֻזֵי עַמְמֵי
 וַיִּשְׁי צִי יָת בְּיַרְהוֹן
 מִי הָן יִדְוִן

תו"א ז' ידן פסחים ד' כו"ט י'

בעל המורים

החומר ויאלה לקראת יעקב והספיק לזה: בין השפטים. כי כמ"ל הכ' ויודך וגו' יבנת בין השפטים. כמו שהחומר נוסף כל המעט כך הוסיף ששכר עושה משהו כל וכלל פתחה רוב סנהדרין היו משל יעקב חתם הכל רובו בין השפטים שבו מעבדיו פתח בשלל כלבת היתה שחיה חלה בקרב והיה כחול ומתחם הסם לנה יבנת בין השפטים שחיה לחתמו על פני הים בין כל פסג כדחתרגינן וחסה הים בין תחומי: (טו) גו"ט ע"ד. ג' כו"ט

רש"י

תורה כחומר חזק שמשענין אותו ומש' ככד: רבין בין המישפטים. כחומר העולין כיום וכלילה ואין לו לנה צבית וכשהוא רולה למה רובין בין התחומין כהחומי העיירות סהולין שם פסקמיעו: (טו) וירא מנוחה כי טוב. ראה הלקו ארץ מבורכת ועודה ולולא פירות: ויט ששכמו לסבול. עול תורה: ויהי. לכל אחיו ישראל: למס עובד. לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבדוין שג' (דק"א יב) ומגזי יששכר ודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מתחיים. מתחיים ראשי סנהדרות העמיד וכל החיים על פיהם: ויט שבמור. השפיל שכמו כו"ט ויט שמים הטו חזוים ואוקולס תרגם בפנים אחרים ויט שכמו לסבול וולחמות ולכבוש מחוזות שהם יושבים על הספר ויהיה החויב ככוש תחתו למס עובד: (טו) דן ידן עמו.

רשב"ם

עובד אדמו ויהי כחומר בעל ארסין חזק מנוי בין השפטים תחומי העיר לחוש ולעמוד את האדמה. כדמיון על כל מים משולח רגל השור והרמור לחוש ולרועתו ארס פחה שחם וזולתו באחד ויששכר באחד: (טו) וירא. ישכר מנחת האדמה כי טוב יותר מלמדת למחוקים: ואת הארץ כי נוסח. ובעלמח כדמיון אל המנוחה ואל המהלה: ויט שכמו לסבול. עול של מלכי ישראל: ויהי למס עובד. מלת מלכים עיבור תבואותיו כדמיון ואת שרועים יעשר ורו עקר השטם. ובושרת עיבור הוא לשכמ שישכר: (טו) דן ידן עמו. המפרש על טעמו לא ידע טעמו שפשוט של מקרא כלל. וכי יעקב

בית הורא

תורה (כחומר חזק) ווי אשטאקער אייניל וישפטינן ע"ו פש'א פ'ד) ווס מען ליינט אוף אים אשונקערע מש'א: ורובין בין המשפטים. זאגט רש"י מען מיינט (כחומר השפטים) פנים ובלק'ה (אין לו לנה צבית) ווי אייניל וואס גייט אין נועם טאג אונג נאכט אונג ער נעקטט גיט אין דערקתים (נפשוא רוצה לנה) אונג נוען ער וויל רוקען (רובין בין התחומין) ליינט ער זוך אין מיטען נועם (בתחומי התורות) שמי'ק ער שפ'א (כחומר) צווישן די ששעט נוס ער טראגט צו זיי די שפ'א: (טו) וירא מנוחה כי טוב. ער האט גיזעקן אז רוחו צו לעבן איז נוס (ראה הל'קו ארץ מבורכת ויט) להצויא פירות) ער האט גיזעקן צו זיין ח'ק איז געקומען אונגענישטע לאנד אונטע נוס אין איר וואקסט פיר פירות: נויט שכמו לסבול. (עול תורה) האט ער איינגעפליגן דעם אקסיל צו פראגן אף זיך די מושא פון די תורה: ויהי אף ויש'א) אונג ער איז געווען צו זיינע אלע פרוד' די ידן) אונג ידן האבן גענומן מס. אפארדיקסט פון זיין תורה דינים פון דר תורה (דבריו) אונג ער הט צו זיי געגעבען תורה צדק אונג ער פסק און פסקו ויבני ויש'א) ששט ויששכר זענן געווען אונלעב'ע ווס האבן געוואקסט דיא זיי זאלן מאכיווס טוב. וקעניו זאלן מאכן אייבור (ראשיתם קאתם) ראשי סנהדרות (גמיר) ער האט אויפגישטעלט צווייא הנקדעט אצטע אלע ברידער גיט טהענן ווי די אצטע הויסין נעם (שכמו) מיינט (כמו) וויא אים פסקו (נוס ששנים) ער האט אראפגענידערט דעם הוימער (הסו אונקס) פויקט אראפ אייגערע אונגריין (אונקלוס) תרגם בפנים אחרים) דער תרגום מייששט איין אנדער מיינגט נויט שכמו לסבול מתבטח) ער האט געעיינט זיין אקסיל צו ליינדען מל'חמות (לנכבוש כהרות) אונג איינגעצן לענד' ושהם וישבים על הספר) נוייל וויא זיינן ביי דיא גרענעצן (והנה האויב כבוש תחומי) דער פוינד זאל זיין איינגענומן אונטער אים צוא געגען אים פראקטנס: (טו) דן ידן עמו. מען מיינט (נ'א) נקפת צמו מפ'שטים) ער נועט ש'ראגן די פ'שטים נוייל זיי האבן

דעת זקנים בעלי התוספות

כי כשוא יעקב מן השדה ושמעה לאה חמורו נע"י יצאה לקראתו והבואתו לאהל שלה ובאותו הלילה נתעברה מיששכר:

ליקוטי יקרים

(טו) דן ידן עמו פאחד שכשי ישרא'ל. זאגט הט געקן מיט רות הקודש פון ששט דו וועסט גראון וק'ן שששין תביר. ווס ער וועט זיין אשופט ביי די יודען צוואנגען אהר, אונג די ידן זעקן גיט האבען פון אים ארויסע היף, נאר ער וועט קענען די פ'שטים גיט טהענן זיין וקענען זיין תנאה נאר וויל ער וועט זיין פויקט האבען, דריבער הט יעקב געזאגט דן ידן עמו, שששין ווס ער וועט זיין פון ששט דן וועט ער מיששין זיין פאלק וויא דר בעקסטע ששש פון ידן, אונג גיט פון געזען זיין טנאה, נאר ער וועט זיין ווי דער ש'ראגן וואס קריקט אף דעם וועג, דעי

ביינעדרין איינעל רובין ער לוינט בין צווישן דיא גרענעצן (טו) (טו) נרא אונג ער הט גיזעקן דס די רוקע איז גוט ואת אונג דאס לאנד כי אז זיא איז אנגעגענט ווס האט ער גייניקט זיין אקסיל לסבול צו ליינדן (שיו רש"י) ויהי אונג ער איז גווארען צו זיינע ברידער למס עובד דינעקסט פאר (שיו רש"י): (טו) דן ידן עמו

משלים על התורה

(טו) וירא מנוחה כי טוב וגו'. למשול אשר האט געהאט אייגענע ששעט אונג דערפער, פיר מעקטשין האבען

שלאג הט אף ניש מנחה פון דעם נוס ער פ'ט אששגש אונג געבושעט שששין אין די ששעט אונג אין די דערפער אונג האבן אין זיי געוואקסט, אקאד'ה הט דער ער געשששט צו דיא

בְּבֵרָא בְּיִמּוּדוֹי יִתְפַּרַק עֲמֹה וּבְשִׁנּוּהֵי יִנּוּחוֹן כְּבָרָא שְׂבִיבָא דְיִשְׂרָאֵל: נְחֹשׁ עַל־יַדְךָ שְׂפִיפֵן עַל־יַדְךָ הַנֶּשֶׁךְ עַקְבֵי־סוּס וַיִּפֹּל רַגְלָו אַחֲרָי: וְיָקוּם מִבְּדֵיּוֹת דִּן אִימְתָה תִתְרַמֵּי עַל עַמְמֵי אֵל

ת"א י"ד וי"ד נחש סוסה ט"ז: שפופו על סוסה י"ט סוכרין ט"ז:

וּמְחַתְתָּה תִתְקַף בְּפִלְשֵׁתָאֵי כְּחֵיוֹ חוֹרְמָן יִשְׂרָו עַל אַרְחָא וּכְפִתְנָא וּכְמִין עַל שְׂבִיבָא יִקְמַר גְּבַרֵי מִשְׁרֵית פִּלְשֵׁתָאֵי פִרְשֵׁן עִם רַגְלָאֵן יַעֲקֹר סוּסוֹן רַשְׁבִּים

בעל המורים

הכל ואיך מיושק אשכר לא הרוס וגו' ויתם לנוס עובד. ויעלה סלמה לנוס עובד. ונמו לא די סלמה תורה לכל יסבל אלף ססעלה לטס נוס ממנומו ססיה מספיק לכל מי שיבא ללמוד: (טו) כחמד ישראל כמיוודה שבכשמים הוא דוד סבא מיהודה: (יז) שפיפן. הוא נחש ואומר חני שקרוי כן על סס שהוא ז נוסף כמו (בראשית ג) וחתה תסופנו עקב: הנשך עקבי סוס. כך

בא להתבאר על אדם שנפל ביד פלשתים ויקרו את עינו ומת פס פלשתים בעינו רע. הילולת חלילה, אך על שבשו של דן נחבא שהוא מספק לכל המתנות וגם כיושע מרוב והמאסף הולך אחר הארון ולפי שהיה הולך כל הימים בין בימי משה בין בימי יהושע אחרי כל הנגלים ויהיה צריך להלחם עם כל האומות הרדופים אחריהם לונג כל החטאים אחרים בדרך ולהתקם כאשר כל שבטי ישראל היה נוקם נקמתם ומשחרם מרודיהם. כמו כי ידון ה' את עמו וגו'. והם עבדיו יקום ונקם ישיב לצרוי. וכמו ידון בנוים פלא

בית יהודא

ש'עקבסם נטאון צו זיין פאָרַק יִדוֹן (כ"ט) ווי עס שטייט אין פסוק (פי ידון ה' עמו) מיינט מען הקב"ה וועט ש'שארפין די פֿעֶדֶק פון וועגן זיין פאָרַק: נְאֻמְךָ שְׂבִיבֵי יִשְׂרָאֵל. מיינט מען ופֿי יִשְׂרָאֵל הֵיךְ פִּתְחֵךְ עִמָּו) אַלֶּע יִדוֹן וועגן זיין צונאָמן מיט אים (וְאֵת כּוֹכָב יִדוֹן) אונג וועגן זיי אַלֶּע וועט ער האָפֵן אַמְלַחְתָּמָה מיט די פֿלֶשְׁתִּים וועל ש'שפֿון נבא נבואה וז) דיא נבואה הט יעקב געזאגט אוף ש'שפֿון וועד: יֵשׁ לְפָרֶשׁ כִּפְחֵךְ מֵעַן (כפיתחך ש'שפֿים) ווי די ש'עקב פון די ש'כמים (הוא כ"ד ש'בא מיהודה) דס איז דורך וואס ער איז געפארען פון ש'שכט זאגט רש"י (ווארר אג) איך זאג (שקרוי כן ע"ש ש'הוא י'ש'ה) דריבער ווערט אש'לאנג גערופען ש'שפֿון ווייל ער ש'קעט ווען ער קומט ביימיין (כ"ט) וואו עס שטייט אין פסוק בְּכִרְתָּהּ בְּרֵאשִׁית רִשׁוֹי קָשִׁיתָּל: ד פסוק טו: ונח'ש'ה עקבי סוסו. זאגט רש"י (כ"ד ור'פ'ו ש'י נח'ש) אזו איז דער נאטור פון

שפתי חכמים

ז'לומר כאלו הוא הטור ופירושו כל ישראל יחד ואין לפרש ידון יסופו כי לא נולדו זה בשם: מוקום: ז' נוסף הוא כעין שריקת וכן פירש"י כפי' בראשית:

פירוש לתורת אללהים

עמו דן וועט ריכטן זיין פאָרַק (ש"ו רש"י) פֿאָחד אזו ווי דר פֿעֶסְטֶר פון די שְׂכֵמִים פון די יִשְׂרָאֵל דס מיינט מען דורך הַקְּלָפָה: (יז) וְהִי דוֹן דָּן זָאָל ויין (ש"ו רש"י) נח'ש וויא אש'לאנג וואס איז אויף דער ערד ש'שפֿון וויא איין אָמֶער עלי אויף דעם ש'שעג הנשך וואס ער בייקט דיא מריט פון דעם פֿעֶרד ויפול אונג זיין רייטער פֿאָמֶת הַיִּנְבָּר וְדָר (ש"ו רש"י):

הַרְגַת אים, ווייל אַלץ וואס די ש'לאנג עסם ש'פֿירם ער נאר אש'ש פון ערד, ער בייסט נאר דעם מענש ווייל ער הט אים ביינט, ווי הקב"ה האט געזאגט צום ש'שפֿון אש'לאנג איך וועל מאַרן אַפּוֹיִגְלֵאשֶׁף צווישן דיר אונג צווישן די קינדן פון חיה ודאס זענן אַלֶּע מענש'לעך, און וועט ש'שפֿון ב'ר'גן די פֿלֶשְׁתִּים נאר ווייל ער וועט זיי פֿיגס האָפֵן, אונג ווען דר ש'לאנג נעמט אַמֶנש'ט רייט אוף אַפֶּרֶס אונג ער קען גיט קומען צו דעם מענש'ט ער זאל אים בייסט, בייסט ער דעם פוס פון פֿעֶרד, אונג ווייל דער פֿעֶרד האט ריפֿטע אַמֶנש'ט וועט ער איה דיא פֿאָלֶס אַרָאם דער רייטער אַמֶנש'ט דעם פֿעֶרד, אזו איז געווען דעם ש'שפֿון ווען ער איז גע'פֿירד געווארען אונג האט גיט געקענט די פֿלֶשְׁתִּים, דס ער אַמֶנש'ט מען די זיין פון ש'שכט אונג דס אומגעווארען די ש'שכט אונג אַלֶּע מענש'טן וואס זענן געווען אוף דעם דאך זענען אַרָאמֶנש'פֿאָען אונג גע'פֿירט געווארען, אונג ווייל ש'שפֿון איז אוף גע'פֿירט געווארען, און דערנעבן גיט געווען קרית ה', הקב"ה איך האָף צו זיין הַלֶּף, דיא וועטס העלפֿן דיא וועט, זיין הַלֶּף איז אַרָאמֶנש'ט:

משלים על התורה

זענן דא מענש'טן ווס גייען אַלֶּיין אין בית המדרש לערנן תורה, אונג עס זענען דא מענש'טן ווס ווילען גיט אַלֶּיין לערנן תורה נאר זיי רינגן מענש'טן ווס זאָלן פון ווערען וועגן לערנען תורה. זב'ר'ן אונג יששכר זענען אוף אזוי גייען, יששכר הט אַלֶּיין גע'רענט תורה, אונג זב'ר'ן הט געווען יששכר ער זאָל לערנן תורה פון ווערען וועגן, דס ש'כט יששכר געהאט בינדע זאָלען, ער הט גע'רענט תורה אונג האט געהאט פֿרָנסה, דריבער זאָגט דער פסוק ונרא מנותח פי טוב, ער האט גווערן אז דיא רעהנג איז גוט, וואס ער וועט רעהנג אונג לערנען תורה, אונג

פֿאָרע'שטע פֿיס אונג בלייבט ש'שפֿון אוף דיא אַמֶנש'טעשע פֿיס דעם ש'שפֿון ווען ער איז גע'פֿירד געווארען אונג האט גיט געקענט דיא אומגעווארען די ש'שכט אונג אַלֶּע מענש'טן וואס זענן געווען אוף דעם דאך זענען אַרָאמֶנש'פֿאָען אונג גע'פֿירט געווארען, אונג ווייל ש'שפֿון איז אוף גע'פֿירט געווארען, און דערנעבן גיט געווען קרית ה', הקב"ה איך האָף צו זיין הַלֶּף, דיא וועטס העלפֿן דיא וועט, זיין הַלֶּף איז אַרָאמֶנש'ט:

ס כ מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך: ס כ נפתליה שלחה תוא נפתלי בארע מלך

תוא נפתלי סוכס יא יג:

רשב"ם

פן ירדפו האיורים אחריהם: (כ) מאשר שמנה לחמו. כי מאשר היו מביאין שמן ויהי ומסגנים מאכלם בשמן. וכן אמר משה ברוך מבנים אשר. וירכוחו ישראל ויהי רצו להם לפי ששוכל בשמן רבולו: והוא יתן מעדני מלך. שם של שמן היו נובחין מעט מלכיה ישראל למשח בו לעדן את בשרם כדאמרינן השער ומעדן את הבשר. כמו ורחם לי ערלה בשר חלק: (כא) אילה שלחה.

בית הורדא

דערמיטש יפסא. ער וועט טאן. ער וועט פארזאמלן (איני קביל) איין ער גיט פאפול (כמו) אזוי וויא יגד. ער וועט פארזאמלן. יגד. ער וועט פארזאמלן. רום. ער וועט דערהונן. ישור. ער וועט רויבן. רשוב. ער וועט צוריק קערן (נפשחה מתפלא) אונ אז דר ווארט ווערט געמיטשט מתפלא. עס איז געטאן געווארן (אוי פגילי אחרים) אדער ער מאכט טאן אנדערע (היא קביל) איז דר לעצער אות געטאפירט (כמו ונתגדר) ער וועט פארזאמלן ווערן (ירומם) ער וועט דערהונן ווערן (הקביל) ער וועט צומישט ווערן (היעדר) ער וועט געשארקט ווערן (הגלשן פגעיל) ער מאכט טאן אנדערע שטייט (תום ואתנה יעדר) ער וועט שטארקן דעם יתום און די אמתה (לשוכב יקבץ אלוהי ער זאל צוריק קערן יעקב צו זיך (שוכב תביטו) ער קערט צוריק די וועגן. איז דר לעצער אות געטאפירט (אף יגדוהי האביר פאן איני לשון שפיעהוה אחרים) דר ווארט יגדוהי ווס דא שטייט מיינט מען גיט מען זאל אים מיינט פאר אמתנה (זאל קמו יגד הימנו) גאר עס איז באקן ווי עס ווארט געשטאן (יגד הימנו) עס וועט ווערן אמתנה פון אים (כמו) קביל) זיי זענען ארוסגעאנגן פון מיר. (ער גרודו יגדוהי) מיינט מען (גרודים יגדוהי) מיינט מען (התורה ווערן זיך פארזאמלן פון אים (שגברו יגדוהי) עס אהיהם למלכה בל תהיין ער שגבריהו הארין) ווס וועלען ארבעצוריינין דעם יגדוהי וועלען מיט ווערע פריד צו זיך מלכה. ארע שפיעהוה פון יעקב גר וועלען גיין צו די מלכה ויל דא לאנד קבנו וועט אונגענוגן ווערן פו זיי: ויהויא יגד יקבו. מען מיינט (בל גרודו יגדוהי) על יקבם. ארע מיינט (התורה שגברו יגדוהי) צו ווערן בקהת וואס זיי האבען גענוגן און די זייט יגדוהי (זאל יקבץ מלך איש) אונ עס וועט פון זיי איין מענטש גיט פעלן: ויקביו. מיינט מען (בקרבים ויקביוהוה ישבו) אין דעם זעלביגען וועג ווס זיי זענן אהין געלאנגן וועלען זיי צוריק גיין. עקב איז דערמיטשט מרים (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק ויקביוהוה אל תדעו דיניע מרים זענן גיט פארטאקט געווארן (ובן יקביוהוה) אין די מרים פון זיי שטייט: (כ) מאשר שמנה לחמו. מען מיינט (פאקל) תפא מלכה של אשר יהא שמן. דס גען ווס וועט קומען פון אשר'ס פעלדער וועט זיין פעט ושיוה ויהי מרים מלכה) אין זיין פעלד וועט זיין פיל איינברייטען (ויהויא מושך לשון פמיון) עס וועט זיך ציעהן בוימאירל ווי פון אקטואל (ובן קבנו משה) משה הט אים און אזו געבענשטיש (וסבל בשמן רביל) ער וועט מונקען אין בוימאירל זיינע פיס (כמו) שפיעהוה (מקנחת) ווי מיר האבען געלערנט אין מקנחת (פעט אמת הרצורז אנשי לודקאי לשמן) אקטואל הט געטראפן די מענטשן פון לודקאי האבן געווארן בוימאירל. האבן זייא געקומען בוימאירל ביי דעם שבת אשר: (כא) ונאילה

בעל המורים
שמחורין אותם אלא שזיו עולים אחרים לאלם לשלל סגל וזכו לעלות לעס ויגודו שזיו עולים אל העם אשר יגודו אותם: (כא) נפתלי אילה שלחה. יבא על מלחמת ברק עם סיסרא שלקס אלפים בכנרת אנטיקטן שמן ויהי שלא הביא שליש ולמה סכין אותו שמסיר את רש"י

אינו כסול כמו יגוד יגוד ירוס יסוד יסוד וכסהוה מתפעל או משעיל אחרים הוא כסול כמו יתגודד יתגודד יתרום יתגודד יתעודד. וכלי משעיל (ההלים קמו) יתום ואלמנה יעודד (טעיה מט) לשוכב יעקב אלוו (סס נת) מסוכנה נתיבות. אף יגודוהי האמרו כאל חין לשון שפיעהוהוה אחרים אלא כמו יגוד הימנו כמו (ירמיה י) בני ילואיו ילאו ממני. גר גדודו יגודוהי. גדודים הם הלזים ער שכבשה הארץ: והוא יגוד אחרים למלחמה כל חלוק ער שכבשה הארץ: כדעבד יגוד עקב. כל גדודיו יבוכוהוה עקבם לנחלתם חלקוהוה עבדוהוה יגוד ולא יפקד מהם איש: עקב. כדרכן ובמסילותם שלחוהוה יסוכו כמו (העלים טו) ועקבותיה לא נודעו וכן (שה"ש ח) בעקבי הלחן על געו תרוא'ם: (כ) מאשר שמנה לחמו. מהכל הכא מתקין על אחר יתא שמו שזיוהוה ויתום מרוכבוהוה בחלקו והוא מושך שמו כמעין. וכן כרכו ח משה וסוכל כשמן רגלו כמו שטינו כמנחות (קף פה) פעס ח' הלרכו אנשי לודקאי לשמן וכו': (כא) אילה שלחה. זו בקעת גיטוסר שהיא

שפתי חכמים

המקוים שאדם שמכור לי בבית אחת ששם בששים רבוא דינרין אמרו לו לך בנשחלבושם ומצא יתרוי שיוכל למכור ויתרוהוה הלך למצא אותו יהודי בשרה חרש וסלו בירו כפועל עני תמה אותו וכו' ואמר ויהי שאמרום עליו שיוכל למכור ששן בחון רב שבידו יתן לו לגיר ומרם חור לו ימכר בבית אחת יהודי ומצאו שהיו עבדיו רוחצין כי רגילו בשמן בשני ספלי והוב לקיים מה שנא' וסוכל בשמן רגלו שאלו ייש לך למכור ששן בששים רבוא דינר אמר לו חן דודו לו אותו ששן לאחר שבידו לו אמר לו אם אתה רוצה לקנות יתרו אמכר לך אמר לו אין בירי משה אמר לו אני אקופך ואלך עמך עד מקום קנה לו ערד ממנו בק"ל ריבוא דינרים אמר עליו אל תירה לו לא סוס ולא פרד לשכור שלא שכר להביא הששן שקנה ממנו כשבא למקומו שנתירו על שתיאם ששן למפקל צרכן אשר להסלוא השבדוכי בו לודקאי'ה ששכר לי כל זה ועוד אני חייב לו הדימים ועל שתיים נאמר יש מתעשר ואין כל מתרשש והיון רב: (כא) נפתלי אילה שלחה. כי ארץ נפתלי קלה לבשל פירותיה כאלה וז שנוצרה וברחת מתוך המצודה והיא משולחת פירוש לתורה אלהים

דעת וקנים מבעלי התוספות
המקוים שאדם שמכור לי בבית אחת ששם בששים רבוא דינרין אמרו לו לך בנשחלבושם ומצא יתרוי שיוכל למכור ויתרוהוה הלך למצא אותו יהודי בשרה חרש וסלו בירו כפועל עני תמה אותו וכו' ואמר ויהי שאמרום עליו שיוכל למכור ששן בחון רב שבידו יתן לו לגיר ומרם חור לו ימכר בבית אחת יהודי ומצאו שהיו עבדיו רוחצין כי רגילו בשמן בשני ספלי והוב לקיים מה שנא' וסוכל בשמן רגלו שאלו ייש לך למכור ששן בששים רבוא דינר אמר לו חן דודו לו אותו ששן לאחר שבידו לו אמר לו אם אתה רוצה לקנות יתרו אמכר לך אמר לו אין בירי משה אמר לו אני אקופך ואלך עמך עד מקום קנה לו ערד ממנו בק"ל ריבוא דינרים אמר עליו אל תירה לו לא סוס ולא פרד לשכור שלא שכר להביא הששן שקנה ממנו כשבא למקומו שנתירו על שתיאם ששן למפקל צרכן אשר להסלוא השבדוכי בו לודקאי'ה ששכר לי כל זה ועוד אני חייב לו הדימים ועל שתיים נאמר יש מתעשר ואין כל מתרשש והיון רב: (כא) נפתלי אילה שלחה. כי ארץ נפתלי קלה לבשל פירותיה כאלה וז שנוצרה וברחת מתוך המצודה והיא משולחת פירוש לתורה אלהים

גיין צום לעצמען מיט דעם זעלביגען מרים וואס זיין זענען אהין גינאנגען אונ עס וועט פון זיין גיט גימירט ווערען אפילו איין מענטש: (כ) פאשר דאס שפיעו וואס וועט זיין אין חלק פון אשר וועט זיין ווארום אין זיין חלק וועט זיין פיל בוים אייל אזוי וויא אקטואל ויהויא יתן אונ גר וועט געקען מעדי גלך דאס זיעע שפיעו פון דא מלכים (ש"י ד"ג): (כא) נפתלי דס לאנד ווס וועט זיין אין דעם חלק

גיין צום לעצמען מיט דעם זעלביגען מרים וואס זיין זענען אהין גינאנגען אונ עס וועט פון זיין גיט גימירט ווערען אפילו איין מענטש: (כ) פאשר דאס שפיעו וואס וועט זיין אין חלק פון אשר וועט זיין ווארום אין זיין חלק וועט זיין פיל בוים אייל אזוי וויא אקטואל ויהויא יתן אונ גר וועט געקען מעדי גלך דאס זיעע שפיעו פון דא מלכים (ש"י ד"ג): (כא) נפתלי דס לאנד ווס וועט זיין אין דעם חלק

הנתן אמרי שפר: ס כב בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות לעדה

ויתרמי עדכה וכתבה ואתחנתה
תהי מעבדא פירין יהון
מוד ומכרבינ עליהון:
כב ברי ד'וסף יוסף ברי
ד'יתבדך פגפן הנצב על עינא דמ'א תרין שבטין יפקון מכנהי יקבלין

ת"א כן פתס דמ'ות כל כעו מ'ות ל' י"א מ'יעה כד כתיב קית וזמני קיה:

בעל הטורים

אוש מנפתלי ואמר ל' נקשה חילה שלוחה ע"ש דבורה: הנותן אמרי שפר. ע"ש ותשר דבורה. אמרי שפר בני' שיר ושכח. חילה שלוחה הנותן אמרי שפר. בני' ותשר דבורה וברך בן ח'ליתוס ביום הוא: (כב) בן פורת יוסף. לא חזירו בשמו כמו עשעה לאחרים שהק' לו כבוד בשביל השמולות והתחיל בשם בניו. בן פורת בני' עשעה ואפ"ס. ד"א בן פורת בן פורת ע"ש פתרון חלומות: בנות לעדה עליו שור.

ס' הוא גרל בן פורת עליו עין. גרל ובה על עין התחלל לפעלה ס' העין ר"ש"י

קלה לכלל פירוותיה כחילה זו שהיא קלה לרזן. חילה שלוחה חילה משולחת לרזן: הנתון אמרי שפר. כתיבנו ד"א על מלחמת סיסרא נתבא (שופטים ד) ולקחת עמך עשרת אלפים איש ומכני סולה וגו' והכלו שם דבורות וכן נאמר ס' לו בנות בעמק סולה כדגלו. הנותן אמרי שפר. על יוסף שרן דבורה וברך מ' סירה וכוונתו דרמיוני ע"ה יוסף קבורת יעקב כשערער שמו על המערה שבה במסכת סוטה (דף יח) ותרגומו יתרמי עדכיה יסול הכלו והוא יורה על הלוקי אמרים חלום ושכח: (כב) בן פרת. בן חן והוא ל' חרמי אפריון נמטייה לרבי שמעון בסוף ב"מ (דף ק"ח): בן פרת

רשב"ם

בגורים קלים כאלות כדכתיב וכבאים על ההרים למחר: הנותן אמרי שפר. בשבוס סן והלחמה מהרמה מתוך קלותם לבשר בשורות משוערות של צעזען המלחמה וכדכתיב וכליון עס חרף נשאו למות ונפילי על רמתי שדה כדרך הכבאים הרצים על רמתי הרים: (כב) בן פורת יוסף בן פורת עליו עין. הרי פסוק זה דומה להצאים בראש המקרא אלא שמוכר כמי הוא מדבר וזוהו וככלו חצי ראש המקרא ומס' דברו. כמו נשאו נהרות ו' נשאו נהרות קולם. כן היה אויביו ה' כי היה אויביו אבדו. על עמו רשעים ה' עד מתי רשעים יעלו. והנה הכלב אמר קהלת הכלב הכלב הכל. וימך ה' נאדרי בכח יסמך ה' תרעץ אויב. אף כאן בן פורת יוסף בן פורת וגרל יוסף וס' על

בית יהודה

שליחה. וזו בקשת גנבסר. מען מייבט דיא פערדר פון טא"א גנבסר ושהיא קלה לבשל פירותיו די תבואה אוי די פרויבטן פון די פערדר נום זענן אין טא"א גנבסר וואקסן אזו געשווינגט (באילת) ו' שהיא קלה לרזין) ווי אהינד ומוז אמתיה נום ל'אפש געשווינגט ו' אילת שליחה. מייבט מען (אילת) משולחת לרזין אהינד נום אין געשקט וקרינט צום ל'ויפן: ו' הביתן אמרי שפר. מייבט מען (פתרגוב) ווי דר פרגום טייששט, מען גיט שייגע רייד, מען ל'אפש שיינן צו תקב"ה, פר דם גוטס נום מען קט אראפגענומן פון די פערדר (דך אהר) נאך אפשיט אוי (על מלכות) קוסא נחבא. יעקב קט געזאגט די גביאות נועין די מלכותה פון סקרא ווי עס שייט אין פסוק (ולקחת עמך עשרת אלפים איש מכני כפתלי) ו' ארסט נעמען מיט בריוות) זיי זענן געמאנגן צו די מלכותה מיט געשווינגטקייט שליח. וויא עס שייט (יעקב שרית בר'יו) אין טא"א אמרי שפר. מייבט מען (וי יוסף שרן דבורה) דהן איינגענומן די מלכותה (ירבוינו דרשוננו על יום קבורת) דעם טאג וזו יעקב אוי פאנאראן געווארן (פ'שער עשו על קט גיט געבראען מען זא"א פאנאראן יעקב אין די מערת קט געבראען דעם שער כוונה אז עשו קט פארקופט צו אמרי שפר) קט גיט געבען שייגע אנטווארט, וויא עס שייט אין די מערת עדיבות) עס נועט געווארן ווערן זיין גורל (והוא יורה על זיין חלק מיט שייגע רייד אוי רוב: (כב) וכן פירט. מייבט ווארט פורת אוי ארמית שבטיה ר'בי שפתי חכמים

שפתי חכמים

ליה מניל לדעס דעמנה דכתיב כלן הוא ל' סגן למות ונאלל סלי יוסף טוב וסגן לך נמוך רחום מנעמ'ע' וזה פסוק הוא דעבען זה סוכרין יעקב כתיב מנעמ'ע' וחסס כתיב סודיה ויטל בשמן רגלו וקל: ש' כתיב חילה שלוחה שפול לטון נקשה ונח"כ כתיב הנותן סגול ל' זכר וע"ס דבורה ודק: ר"ל היתרוס מתרגס סן על פסוק זה ולפי התרגום פ' כן כנה שמונו הנותן אמרי שפר ר"ל על חלקו הוא וזה אמרי שפר ונח"ס רש"י לעיל הנותן אמרי שפר כתיבנו

דיר עיקרן מיועגד מעקששען פון ששט נפתלי (והק"ה) שם (בן נאמר שם לשון שוים) אוי דארשען שייט דער ו' ארמ (אין ער מייבט געווארן געבראען מיט זיינע פיס: ו' הנותן אמרי שפר. וויא עס שייט (יעקב שרית בר'יו) אין טא"א אמרי שפר. מייבט מען (וי יוסף שרן דבורה) דהן איינגענומן די מלכותה (ירבוינו דרשוננו על יום קבורת) דעם טאג וזו יעקב אוי פאנאראן געווארן (פ'שער עשו על קט גיט געבראען מען זא"א פאנאראן יעקב אין די מערת קט געבראען דעם שער כוונה אז עשו קט פארקופט צו אמרי שפר) קט גיט געבען שייגע אנטווארט, וויא עס שייט אין די מערת עדיבות) עס נועט געווארן ווערן זיין גורל (והוא יורה על זיין חלק מיט שייגע רייד אוי רוב: (כב) וכן פירט. מייבט ווארט פורת אוי ארמית שבטיה ר'בי שפתי חכמים

דעת וקנים מבעלי התוספות

מכנה שאו היא רצה ביהרה. הנותן אמרי שפר לקונו על שהצילו מן הצות ועתה הנה קראו אותו בלשון זכר ושמו הוא מרפח אותו גם לאיל והוא בכל לשון. ד"א הנותן אמרי שפר מיוסב על נפתלי שגירון אמרי שפר לקונו על חלקו שנתן לו כאלה או שמורה לקונו על שחררה בן המצודה. ד"א נפתלי ארין נפתלי דומה לאילת שיהפישט שאין טרה מחויב בשרה. ולשון שלוחה הפשט כד'תרגומין וחששו (וישחך) כך ארין נפתלי אינה מחויבת רוב פירות שבה וזו הפ' הולך על דרך הדרש שדרשו חולל למח נקראת ארין ישראל צבי לומר קל מוח צבי זה אין ערו מחויב את בשרו אף ארין ישראל אינה מחויב פירותיה. ד"א נפתלי חילה שלוחה ארין נפתלי היא רצון שהיא קלה לבשל ולשון אילת כמו שלוחה כמי שחודק פרנס רמונים. הנותן אמרי שפר פ' ענפים ריחן ולשון אמרי כמי שנים יוסף פרה ורבה כעין על עין מים: בנות לעדה עלי שיר. פ' כל כך היא מגדלת הבואה והפירות עד שצדעה עד הבנות העיורה בנות לשון ובנותיה עלי שר עד קצה הוהמה היא מגדלת פירותיה כלומר אין נוקם פניו שאין מגדלת פירות מהרה ר' דוד ו"ל: פירוש לתורה אלהים

פון נפתלי איז אילת אזו ווי אין הירש וואס ויא איז גישיקט צום ל'אפש אזוי נועט זיין לאנד גישווינגט ארום געבען דיא פרוקט פרייער פון אלע לענדער הילתו וואס מוט געבן אמרי שפר שייגע וינעטער מען וועט אייך ווי אברקה מאכט צו נאט (וינעט) (כב) בן יוסף איז אין פרוקבאארער צווייג בן ווי בנות נום די צווייגען נואקסען אזו גרום צדעה אז ויא

גיס געשערע, נאר דיא פרויקטיוס פון ששט אשר נועט געבן אהרסט בעדקה אין וועקט פרייער וועקט תבואה נאל זיין די געשקט. אזוי ווי נאך האבן פיל געזאגט, אז נאכען האבן פיל אייגען אונ קופער, אז ווייל ווי וועלן זיין ריך אינג וועלן האבן פיל אוצרות וועלן ווי האבען קופערע אונ אייגענע געשערע, אז ווייל ווי וועלן זיין פרום אונ ריך וועלן זיין לאנג לעבן אונ וועלן זיין געווען אונ פרום:

אין פרוקבאארער צווייג נום וואקסט ביין קוואל

בְּעֵלֵי הַצִּיּוֹם כִּי וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ וְרַעֲי יָדָיו מִיַּדֵּי אַבְרָם

ת"ר"א ותש מטס לו :

וַאֲנִי לָהּ גִּבְרִין גִּבְרִין
בְּעֵלֵי פְּהִינְתָּהּ: כִּי וַתֵּבֶת
כִּהּוֹן נְבִיאֹתָהּ עַל דְּקָמָם
אוֹרְתָהּ בַּסְתְּרָא (שְׁנֵי)
בְּתוֹקְפָא רַחֲמֵנָה בְּכֹן יִתְרָמָא דְּהַב עַל דְּרַעְוֵיהּ וַחֲסִין מִלְּיִתְרָמָא וַתִּקְרַח
דָּא הֵת לָהּ מִן קָדָם אֵל תִּקְי פִּא דְּיַעֲקֹב דִּי בְּמִיטְרָהּ וְן אֲבָהָּ וּבְגִין

בעל הטורים

הציום שבסוף כמו יפזו עליו רבין. חציו. ולכן הוא נדבש. אבל מנזיר. מריבה יסור אשר רבו בני ישראל. כמו פן קטן פן שב שבו כך יאמר מן הרב רב עם ישראל רבו. ומדת הפסוק לשון הרע של מנזיר. להציום בדרכים חץ שומם לשונם מרמה דבר. וידברו את לשונם כשמה שקר. ורבו מנזיר רבו. כמו סוף מן סבב. חציו רובו מן רון. רבו שיפירי' בדליו: (כד) ותשב בתוך קשתו. הקשת החזק שקורין אבליפסא' מושבין אותו על עץ אחת וזוהו שקורין פורקיא והמשיך בקשת ההוא אם הוא אדם חזק כדא משיך את הכל הקשת ברוחיו ונפשו ורועו עד ענף וזוהו החץ למרווח. ואת הוא הלש אינו יכול למשוך הכלב. וכן פירוש הפקראות מצד ידו כי הציט ותמנוח בבת הסהור וענו ככלל דהיל וזאת יצא ופלך עליהם. ואת חזק היה חזק ואיתן משלהם ואמר שריו בנפשו ורועיו ורועי ידיו. בנפשו ורועיו כמשום מה הקשת חזק וזוהו חיצו עליהם כי איש חזק היה למשוך אותו קשת שקורין פורקיא וכן מצעו וזוהו אצל דריכת קשת. כדמכובי ונתחלה קשת תחשבה ורועיהו והלשון דריכת קשת וכן כי חציד חתו בו. ונתחנה עליו ידיו: ויפזו. בנפשו. כמו ויהי דוד מפזו ומסכרר. פיזו בריס. כדמכובי ברמלים. ויפזו מן פז. כמו יסובו מן סבב: מרי אביר יעקב. על הקבר' כלו זה התחזק והמספלה. אביר יעקב כפל לשון רועה אבן ישראל. וכן אביר הרועים אשר לשאלו וגם הרועים קרוואם אבירום על דבקר והשורים הקרוואם אבירום בדרכים עדה אבירום בעגלי עמים. וכן סבבוו פירם רבים אבירי בשן כתריו. מידי אביר יעקב כי גרם לך

בית יהודה

את תיירך וזיא עם שביטט אין פסוק דיא מצרום האבען פארביטערט דס רעפן פון די יודין, איז ג'מקרה דערטייטיש פארביטיטיש, אונג נ'מקרהוה איז אויך דערטייטיש פאר ביטערט ר'רובי געשיל א'תיר אפניש ר'ם) נ'רובו מיינט מען זיינע ר'רובע זענן גענווארען צו אים קריב געקנישען ו'אין תלשין תהי לשון פ'עוה) דר ווארט נ'רובו איז גיט דערטייטיש זייא האבן געקרינט (שאם בן היה לו לינקד ר'רוב) ובקמין הרוי"שו אז מען זאל אזוי מיינען האם גע'דארפט זיין געפינטש'ט ר'רוב, מיט אקמין אונטר די רוי"ש (במ) וזי עם שטייט אין פסוק וקח מן מריבה אשר ר'בו) וזיא האבען געקרינט (ו'אף אם לשון רבנית הציט היא) אפילו מען זאל טייטישען ר'רוב זיי האבן געשאפן מיט פי"וה (בן היה לו לינקד) הט אויך גע'דארפט זיין געפינטש'ט ר'רוב מיט אקמין אונטער דיא רוי"ש (ואינו יאיל לשון פ'עוה) זייא זענען געקאמ'ן גענווארען (במ) וזיא עם שטייט אין פסוק (שומם שמים, שראה לשון העיטם) שומם שמים איז גערטייטיש הושמם שמים דיא הימלען זענן פאררויסט געווארן (בן) ר'רוב מיט שראה ריטן (ר'רוב) ר'רוב איז דערטייטיש זיי זענען (אחרים) הורגם מיינט מען זייא זענען אויפגעוהובן געווארן ד'ר'ך אנדערען ג'ר'ך אנדערען מען זיי זענען וויסט געווארן ד'ר'ך אנדערען ר'לשין שומם ר'רוב ר'רוב מא'יקהם הוא) שומם מיינט מען (ששקמים את עמקם) זייא זענען ז'ך אפ'יין פאררויסט (נהר ז'מנו פ'עוה) זיי האבן ז'ך אפ'יין אויפגעוהובן, געקנישען (בן) ר'רוב זייטיג אי פ'מנו ר'רוב) זייא זענען פארשויגען געווארען (בן) תרגם אונקלוס) אונג אזו זאגט דר תרגום אונקלוס ובקמיהו, זיי זענן געווארן פ'עלי ג'קמה. מענטשן וואס האבן געבראכט צרות אויף זיך: ופ'עלי הציטם. מיינט מען (ש'לשונם פ'תן) זייער צונג איז געווען וזיא אפ'ייר (ו'תרגום פ'רי פ'נתת) דר תרגום מייטישט פ'ל'נתת, צושטיי'ונג (לשון) תתיר התצוה) עם איז געווען דס צושטיי'ונג, פ'עלי ז'מס מיינט מען (אורם שקיי ראויים פ'ל'תן עמו נ'חלה) זיי מענטשן נדי ברידער) זום האבען געבראכט ז'ך מיי'רן מיט אים איסן מיט די רישיה, זייא האבען געקרינט מיט אים: (כד) ותשב באיתן קשתו. מיינט מען (תלשכה בתוקן) עם איז געווען געווארען מיט שטארקייט (קשתו) חזק) קשתו מיינט מען ז'זק, זיין שטארקייט, זיין מ'לכה איז פ'עצט געווארן מיט שטארקייט: ו'גיפיו ר'רוב ידיו. די ארעמס פון זיינע הענט זענען פ'רעקט מיט ג'א'רד (וו היא תנית פ'פנת על ידו) דאס מיינט מען דעם ג'א'רדע'עם רינג נום פ'עוה הט גע'עבעט זיין ז'ן האנט (קישון תב'מ'ף) ו'פוזו מיינט מען ג'א'רד וואס הייסט פו אמת היתה לו מידי הקב"ה שראה אביר יעקב) דאס איז געקומען צו אים פון הקב"ה וואס ער איז דער שטארקער פון יעקב ו'עלה קהלו וזיה אבן ישראל) פון דארטן ופון פ'ננים) איז ער נאך העכר געווארען ער זאל פ'שע'ען דעם ש'צין פון יודין, דאס מיינט מען (ג'ר'ן ש'י ישראל) דעם ווארצ'י פון יודין, דאס איז יעקב (לשון אבן הראשה) דער הויפט ש'צין (לשון פ'נניה) נום יעקב איז דיא מ'לכה פון דיא יודין (ווארצ'לוס א'ף הוא פ'ך תרגום) דר תרגום טייטישט אויך אזוי (ותשב) טייטישט דר תרגום (ותכת פ'לו) נביאותה) זיינע צוריקגעקערט אויף זיין (תהי' אמת אשר תב' ד'ם) זיא ת'מ'ות וואס איז האט געק'ומט אויף זיי, איז געווארען אמת על ת'מים אורייתא פ'תתא) וזי' ער הט געמאכטן די

פירוש להורת אלהים

ז'ך שטארק פ'עצט ו'פיו ורעי ידיו אונג דיא הציט וואס זייער צונג איז אזו וזיא אפ'ילו (שני במ) (כד) ותשב באיתן קשתו אקער זיין שטארקייט האט ו'ש'מיהו אונג זיי האבן אים ג'האסט פ'עלי די מאנער אררם פון זיינע הענד זיינען ג'ליינגט ג'ווארן (שני במ) אונד'ס אר'ן איז אים ג'ווען ב'ר'פיו די הענט פון גאט פירוש להורת אלהים

ו'ש'מיהו אונג זיי האבן אים ג'האסט פ'עלי די מאנער אררם פון זיינע הענד זיינען ג'ליינגט ג'ווארן (שני במ) אונד'ס אר'ן איז אים ג'ווען ב'ר'פיו די הענט פון גאט

יַעֲקֹב מֵיָשִׁים רָעָה אֶבְרָאָה יִשְׂרָאֵל :
כֹּה מֵאֵל אָבִיךָ וַיַּעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׂדֵי
וַיַּבְרֶכְךָ בְּרִכְת שָׁמַיִם מֵעַל בְּרִכְת
תְּהוֹם רִבְעַת תַּחַת בְּרִכְת שָׁדַיִם
וְרַחֵם: כִּי בְּרִכְת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־

דַּרְעָא דִּישְׂרָאֵל: כֹּה מֵיָמֵר
אַבְרָאָה דֵּא בִּרְךָ יְהוָה
בְּסַעֲדָךָ וְיָת שְׂדֵי
וַיַּבְרֶכְךָ בְּרִכְוֵן דְּנַחְתָּו
מִשְׁמַיָּא דְּשָׁמַיָּא מֵעַלְמָא
בְּרִכְוֵן דְּנַחְתָּו מִשְׁמַעְמַן
אַרְעָא מִדְּרַע בְּרִכְתָּא
דֵּא בִּרְךָ וְדַאמְרָךְ:
כִּי בְּרִכְתָּא דְּאָבִיךָ

רש"ם

הקב"ה שהוא אביר ועקב, האללים הרעוב אחי עד היום הזה, שעי' גרולתך ון אחי בכתיבה, שמש הקב"ה ברם לידות וזהו אבן ישראל משפת ישראל שכלבב יוסף את אביו ואת אחיו, אבן לשון אב ומשפחה, נוין יחידה כמו נוין של שבעת ועורו, וז"ל של ריקם, וזהו הכנס: (כה) מאל אביך, כא כל כך זה, והוא עורך: ברכות תהום, שהתהום עולה ומשקה את הארץ: ברכות שדים, שלא היה השדים צומקים ולא ימותו וילדים מחוסר חלב: ורחם, ואף בחור הרחם לא ימותו העוברים ולענין הקלה חובו כשצדק חן פהם רחם משכיל ואפילו כשיגדלו יהיו השדים צומקים, ולא או אף זו: (כו) ברכות אביר גברו על ברכות הויר, ברכות אביר עקב שיברכני הקב"ה ברכתי והנה ה' נצב עלי ונו' גברו על ברכות הרים ברכתי שם ופרצת

בעל הטורים
 בחינה קטנה, כשתחזק נאמן: (כז) ומל, ג' נמסו: ברכות שמים ומל מלל השמים ומל קרע אל בכומים ומל ואל הארץ לרין עמו, פי' כי לרין עמי קרע אל השמים לנוגע על ומער ואל הארץ לנוגע לתת ויולה כדכתיב כי שם ירין עמי: ורולל, ג' נמס' הכל אולדך נניו ביוסף ומתחם רובלת תחת והלם רובלת היינו דלמרינו כפרק ג' דתעניות חין לך טיפה שיורדת מלנוגע שחין עמיס עולה מלנוגע חן התהום היינו ומתחום רובלת תחת והלם רובלת יליף רובלת רובלת מתחום רובלת, לאשמי' שהולל קן בים שחיב בשלוטה: ברכות שדים, הם השמים שריקו מעל: ורחם, היא הארץ שמולדת פירות:

בית יהודא

התורה אין דער שמי' ותפס' הוא ולא מלשון העברי שבשקרא) דיא ווערשר פון תרגום זענן צונוגעקעבען אונג ווי ששייען גיש אין פסקו (שני' בהקפא רובצניה) עד האמת נעשאו מט ששארקייט ויין פאררובערונג (תרגום של בראשית קפסא) דאס איז דער איבערזעצונג פון דעם תרגום אויף דיא ווערשרע "באיתן קפסא" (וכף לשון תרגום על העברי) אונג אזו שרייבט דר תרגום אויף דס לשון הקודש פון פסקו (תקפת נביאותיה) וייגע נביאות הם זוף צו אים צוריקגעקערט (בשכיל שארקי של הקב"ה היתה לו לקשת ולמבטח) וייר' דיא ששארקייט פון קפס"ה איז געווען ויין ששארקייט אונג ויין פאררובערונג (כפו יהדמא דרב על דרעיהו) דריבער איז געווארן געווארן נאך דאס ווייגע הענט (כפך ופזון ורזי גדין) דריבער זענן דיא ארעמס פון וייגע הענט פדעקט געווארן מיט נאך, ופזון לשון פז, ופזון מיינט מען נאך נוס מען רופט זיי

ע ולא מל' עברי שבמקרא ושוו כחוקפא רוחאניה תרגום של בחינה קטנה וכך לשון התרגום על העברי ומשכבולתו שבביל שחלוטתו של הקב"ה היתה לו לקשת ולמבטח ככן יתרחם לזה על דרעוהי לך ופזון ורזי ודיו לשון פז: אבן אבן ישראל, ל' וטוריקון אבן וכן אבן וכו' פ פכז וכמו: (כה) מאל אביר, היתה לך זאת והוא יעורך: ואת שרי, ועם הקב"ה היה לך כלל שבעת לדברי חזונתך וזהו יברכך: ברכות שרים ורחם, ברכתא דלכא דלחמא. כלומר יתברכו המולידים והולדות שיהיו הזכרים מוריעין טיפה הראויה להריון והנקבות לא יוכלו את רחם שלהן להפיל עובריהן: שדים, ירה יירה מתרגומין ארסתאלי ישתדי אף שדים כלן צ"ע ש"ש שהזרע יורה כחן: (כו) ברכות אביר גברו וגו', הברכות שברכני הקב"ה גברו והלכו

פז: ואבן ישראל, נאמט רש"י (לשון נוסריקן) דער ווארט מיט די קינד, ועקב גביו, ועקב מיט וייגע קינדער, יוסף ויסק קינדער: (כה) ומל אבירך, תקיפה לך ואתך דאס איז אונג עד וועט דיר ווייטער העלפען: ואת שדי, מיינט מען (ועם הקב"ה הנה לךך פלאא שבעת לדברי אדונתך) אונג מיט הקב"ה איז געווען דיין הארץ ווען דו האקסט גיט געוואלט יברכה) דריבער וועט הקב"ה דיך פענשישען: וברכת שדים רחם, מיינט מען (ברכתא דאבא ודאמא) דיא ברכה פון פאטער אונג מוטער (כלימר) מען מיינט (הקברו המלידים והולדות) עס זאלען געפענטישט ווערען דיא וואס מאכען געפארן די קינדער ודי פאטערס אונג דיא וואס געפארן דיא קינדער דס זענן דיא מוטערס (שיקוי חוקרים מריעין סיפא הקאניה לקהיו) די זכרים זאלען ארויסגעבן פון זוף ובע וואס די אשה זאל ווערען מעגערט (והנקבות לא ישלבו את רחם שלהן להפיל עובריהן) אונג דיא גקבות זאלען גיט פיל ויין ויערע קינדער: (שדס, ו) אמת רש"י (ירח יורה מתרגומין אשיתדאי לשדיו) אויף וינה, שטישט דער תרגום אשיתדאי לשדיו, ויא אשיתדאי דעשמישט אשיתדאי (אף שדים באן) דער ווארט שדים איז דא אויך דערשיינט ווארמען, דאס מיינט מען דעם אשיתדאי (על שם שהובא ירה בקח) וייר' דיא ווע וואס גיט ארויס פון פאטער שיקט

דעת וקנים מבערי הרוםסות
 (כה) ברכות שדים, פי' שתיין כשורע יוספ מתברכות בהרבה חלב להניק בניהן ושזחא להם בנים הרבה מרחם שלהם ולא תהיה משבלה ועקרה בהן מחבר ר' משה ז"ל: פירוש לתורת אלהים

אין קרף גם אפויפער אשתי: ז' רל סתרגום סוסף על קרא: פ רל סתרגום מתרגם על חן, אכ וכו' ומלל מתרגם כן וע"פ ל' וטוריקון אבן אבן: צ רל' סיך' הוה מלת שדים ל' אכ: פירוש לתורת אלהים
 העלפן ואת שדי אונג איצט פעט איה דעם ארעקעבטיגן נאט ויברכה או ער זאל דיר פענשען ברכות מיט דיא ברכה פון דעם הימל פון אובין ברכות אונג מיט דיא רייקייט פון גרונד ריבצת תחת וואס ליגט אונגען ברכות שדים אונג ער זאל דיר זענען דאס וייגע קינדער

נוס ער איז אביר דר שמארקר נאמט פון יעקב (ע"כ)
 משם פון נאמט הט ער זוכה גיווען ער זאל ויין ריעה אשפיינד אבן ישראל דעם פאטער מיט די קינדער פון יעקב: (כה) אונג דאס איז דיר אלץ גיווען פאל פון דעם נאמט פון דיין פאטער וייערד, או ער זאל דיר

**אָחוּיוּ: פּ שָׁשִׁי כּוּ בְנֵימִין וְאָב יִטְרָף
בְּבִקְרָא יֹאכֵל עַד וְלָעֶרְבַּ יַחְלֵק שְׂדֵהוּ:
כּח כָּל־אֵלֶּה שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם
עֶשְׂרֵה וְזֹאת אֲשֶׁר־דָּבַר לָהֶם אֲבִיהֶם**

דְּיוֹסֵף וְלִבְנָרְא פְּרִישָׁא
בְּאֲחוּרֵי: כּוּ בְנֵימִין
בְּאֲרֵעָה תִּשְׂרִי שְׁבִנְתָּא
וּבְאֲחֻסְנִיתָהּ: יֵת בְּנֵי
מִקְדְּשָׁא בְּצִפְרָא וּבְפִנְיָא
יֵהוּן מְקַרְבִּין פְּהִנְיָא
קְרַבְנָא וּבְעֵצֵן רַמְשָׁא
יֵהוּן מְפַלְגִין מֹאֲתֵר

תו"א ענינו זכר סוסים יח זכרים נד :

הוֹלֵקְהוֹן מִשְׂאֵר קְדֻשֵׁיָא: כּח כָּרֵ אֲלֵיִן שְׁבֹטֵיָא לְיִשְׂרָאֵל תְּרוּן עֶסֶר וְנָא

בעל המורים

(כו) ולערב יחלק שלל בניו והם הקרבות. התחלת המעובת שאחר שמונת כגון בכורי אחים אהם לחקף חמור יתן גודל שמונה אליה כן זכר עולה לחשבון שם"ה כמניין ימות המסה ואחיות האחרונות של הכרבות כגון עלה בישראל מנחם לידון עובד יהיה עקב מלך שפר אחיו שלל עולה שני"ד כמניין ימות הלכנה וזהו שנה"ה כה אמר ה' ונתן שמש ללור יומם חקות ירח וטככים ללור לילה וגו' אם יושבו החקים האלה ונלפס נחם ה' גם ורע ישראל שבוטו מהיותו גוי לפני כל הימים. יעקב הקדים לך לך לך לפי שהוא קטור בחלקו: (כח) וזאת אשר דבר להם אביהם. כיום בחולת וכו' פתח משה וזכרם וזאת הכרבה וזהו מוקינס אמתנין:

רשב"ם

על אחיו: (כו) בנימין זכר יטרף. על שאור שהיה מלך ראשון שנתבא ששמש בכלל בכרבותיו בכל האומות וכתב שם בכל אשר יפנה ורשעי. ושהכל בכל האומות וגם בנימין היה עם מלכי יהודה הצדיקים אשר נברו על האומות כדרכיב באמא ויהושפט ובחוקיהו: ולערב יחלק ש"ה. שכן מנהגו של זכר זכר:

בית יהודא

מיינט מען די שטאדקע פון דר וועלט'ס (והם הפרכות שהמדתן אבי והזקנתו) לקבלם. דם מיינט מען דיא פרכות פון יצחק וים די מוטר פון יעקב קט געבליסט צו זיי אונג זיא האט געגייט צו יעקב ער זאל געמן די פרכות: (כו) ובנימין זכר יטרף. מען מיינט (הוא זכר אשר יטרף) ער איז אוןאלף. נום וועט צווייגן נגא על שריו יעירין ליהודת (מחבין) יעקב קט געזאגט נביאות אוף דעם שבת בנימין זיי ווערן אמאל ויין מאשקען (השפתם לקם איש אחי' בפלגש בגבעה) ויזא עם שטייט פיי די משיש פון די פלגש אין די שטאט גבעה האט מען ניאזאנט צום שבת בנימין יעדער פון אויף קאל האפין א אשה זיא זאל פיי אים זין אנוויב וישפטים כאו (ונבא על שאלו שהיה נוצח באויביו סביב) אונג ער קט גזאגט נביאות אוף דעם מלך שאלו אז ער וועט איינגעפן זיינע פיינט נום זענן ארום אים (זאמר) ווי עם שטייט אין פסוק (ושאלו כבר את הקייבה) שאלו האט אנגענומן דיא חכות

הכרבות) שהמדת ת אמו והזקיותו לקבלם: (כו) בנימין זכר יטרף. זכר הוא אשר יטרף א ורף א נכח על שיהו עתידין להיות חטפין (שופטים כא) וחטפתם לכס איש אחתו פלגש יזא עולה וכח על שאלו שיהיה נוחה לחיביו סביב שחומר (ש"ה) ששאלו לכה המלוכה ויחלם צמאח צו אכדוס וגו' וכל אשר יפנה ירעע: ב ביקר יעקב ער. לכוו ביות וכלל המתורגם עדה. ועוד יש לו דמות בלשון עיסה (ישעיה לג) אז חולק עד שלל ועל שאלו הוא אומר שמעד בתחלת בוקרן. (ס"א פרימון) וזרחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל. (ס"א) שמשקע שמשן של ישראל ע"י כוכבדלור שניגס לבבל. יחלק שלל. מרדכי ושסתר הם מוכמנין וחקו את שלל המון שחומר הגה בית המן נתתי לחסתר. ואונקלוס תרגם על שלל הכניסם בקדשי המקדש: (כח) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יזי מהם שלל

(ויחלם במאב ובאדום) אונג ער האט געהאלטן מל'חמה מיט האט זיך גיקרעט האט ער די פיינט ש'עקעס געטאן: ובב'ק' צדקה) וואס דער תרגום מיישטש צדקה, רויב (ועוד יש לו חזק ער ש'על דמאלט איז געווארען רויב (עג שאלו הוא אמר) יעקב האט גזאגט אוף שאלו (שעמ' בתחלת בקרן וזרחתן של ישראל) נום ער איז געווארן אס'רה פאר'ד ו'לערב יחלק שלל. מיינט מען (אף מ'ש'שקע שטייט ש'ע אונגער גיין די שיינגג פון דיא יתן דורך גבוה'צד' וואס ש'על) וועט ער צושטיין רויב. דם איז מרדכי און אסתר (שהם מבנימין) וואס זיי זענען פון שבט בנימין (חלקו את שלל המן) זיי ווערן צושטיילן דם פארמעגן פון הקו ושב'אמר) וויא נתיי אסתר פון הקו האב אוף געגעבן צו אסתר (ואונקלוס תרגם) דער תרגום מיישטש (על שלל הכניסם בקדשי המקדש) מען מיינט וואס די הכניס ווערן זיך טיילן מיט די הייליגע קרבות פון בית המקדש: (כח) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. דם איז נום זייער אסתר האט ער זיי געברעט אונג קט זיי גיבעטמישט פ'רענט רש"י (והלא יש

שפתי חכמים

ומפס רש"י מי חמדו שמדתו אמו וכו' מאלתי: ת דק"ל לפי התרגום ומפרש חות' לי מנהגה א"כ מה שכתוב בתחלה כרבות אבד נברו וגו' שפירושו הכרבות של שנת' לי הקב"ה נברו יותר מברכות שכיך את אבותי כדפירש"י לשלל אלפי הכרבות הויך מיושב מה פירוש לתורת אלהים

ולקדקד אונג אויף דעם שיימערל וואס ער איז גינען גייר אחי דער געקריינטער דערפעסטער פון זיינע בריהער: (כו) בנימין וועט זיין זכר או ויזא אבי'ויענדער אוןאלף וואס ער פאר צוקמט ש'אף בג'קר אין דער פריא יאכל עד וועט ער

**ויברך אותם איש אשר כברכתו
ברך אתם: כט ויצו אותם ויאמר
אלהם אני נאסף אל עמי קברו
אתי אל אבותי אל המערה אשר
בשדה עפרון חתתי: ל במערה
אשר בשדה המכפלה אשר על**

**דמילי יתהון יתהון
וכרתי יתהון וברך די
כברכתה ברך יתהון:
כט ויאמר יתהון ויאמר
להון אני מתכניש לעמי
קברו יחי לות אבותי
במערה די בחדר
עפרון חתיה:
ל במערה די בחקל
כפלתא די על אפי**

רשב"ם

ואב ערבות ישראל. כואבי ערב לא גרמו לבקר: (בח) אשר כברכתו. העמיד כבא כמו שאמר פמעה אשר יקרא אתכם בחיות הימים:

בית יוהדא

מהן שלח ברכם אלא קמברו) עם זענן דאך דא עווישען זיין
קנודר נוס ער האט זיין געבענטשט נאר ער האט זיין
דערערענט און געשטראפט אלא פה פירוש) נאר אזו
מינשט מען וזאת אשר דבר להם אבותם) דם איז נוס וייער
פאטר האט צו זיי גערעט (מה שנקטר בענין) וואס עם איז
געזאגט געווארען אין דאם סדרה נכז' שלא ביהך להאיבו
שבענין גלוי) איה וואלט מינין אז נעקב האט נישט געבענטשט
צוא ראובן שמעון לוי (תלמוד לומר ויברך איתם) זאגט
דער פסוק ער האט זיי געבענטשט (פנים במשמע) מיניט
מען ער האט אלע געבענטשט ואש איש כברכתיו. ער
האט זיין געבענטשט (ברכה השתדל לבא על כל אהר
ותהו) דיא ברכה וואס עם איז אונגעברייט עם זא' זאגט
קומען אויף יעדען שבעט פאונדיר: וברך איתם. זאגט
רש"י (וא הנה לו פומר אלא איש אשר כברכתו ברך איהו)

כרכס חלף קסטרון חלף כך פירושו וזאת אשר דבר להם אבותם
ב מה שאל' בענין. יכול שלא כדך לראובן שמעון ולוי ת"ל
ויברך אותם ג כולם במשמע: איש אשר כברכתו. ברכה
העתידה לבא על כל אחד ואחד: בך אותם. לא היה לו
לומר חלף איש אשר כברכתו בך ברוך מה ת"ל בך אותם
לפי שנתן ליהודה נבואת ארי ויבטיחו שיעטו על זאב
ולפסולי קלוהו של חילה יכול שלא כללן כולם בכל הברכות
ת"ל בך אותם: (כט) נאסף אל עמי. על סם שמעיסין
הנפשות אל תמוס גנותן סים חסיפה בל' עברי שהיא ל'
הכסה כנון (מפטים ית) זען איש מהאף אותם הביתה
(דברים ז) וחספתו אל חוך ביהך (ויקרא כג) באספסם את
תבואת הארץ הכנסתם לבית מפני הגשמים. באספסם את
מעשבים. וכל חסיפה האמורה בביתם אף היא ל' הכנסה:

דער פסוק האט געדארפט זאגען צוא יעדערען וויין זיין ברכה האט ער אים געבענטשט (מה תלמוד לומר בך
איתם) פד נוס שטייט צו יעדערען וויין זיין ברכה האט ער זיין געבענטשט, זאגט רש"י (קפי שנתן ליהודה גבירת ארז)
זיין ער האט געבענטשט צו יהודה ער זא' האבען דיא שטארקייט פון ארייב (ולבטיחו וישיבוהו שם זאב) צוא בטיחו
הט ער געבענטשט ער זא' האבן דאס האפונג פון אנוואלף (ולפסולי קלוהו של חילה) זען גפסותו הט ער געבענטשט ער
זא' האבן דם גרוינגייט פון אהרנר וזאן אהרנר (יכול שלא פללם פלם בגלל כחולת) וואלט איה מיניגען די דרייא ברכות
הט ער נאר געבענען צו די דריי שבטים און נישט צו אלע קנודר (תלמוד לומר בך איתם) זאגט דר פסוק ער האט זיין
געבענטשט, צו יעדער שבעט מינדער הט ער געבענן אלע דרייא ברכות: (כט) נאסף אל עמי. ויעקב האט געזאגט
איה ווער פארזאמלט צו מיין פאלק נעל ער שבעטסין תנפשת אל מקום גנותן) וייל מען בריינגט אריין די גשמות צו דעם
ארט נוס זיי ווערן דארטען געהאלטען, דריבער ווערט דאס גערופען פרוזאמוולט (שוי אספה בפשוט עברי שווי לשון
דקנסה) וייל אין לשון הקודש ווערט געזאגט דער ווארט אסופה אויף אריינפריינגען (גנון) דרייניג וויא עם שטייט
אין פסוק (ואין איש נאסף אותם הביתה) עם איז נישט געווען אמענטש נוס זא' זיי אריין געבן אין אס טעג נאספת' אל תהיך
ביתך) זאלסט אים אריין געמען אין דיינ שטוב (באספסם את הבואת הארץ) ווען איר וועט אריין געמען דיא קבואה פון
פעלד (והקנסתם פהיית הקששים) ווי אריין אין לשוב עם זא' נישט רענגען אויף זיין (באספסם את מעשיך)
ווען דיא וועסט אריין געמען דיין ארבעט פון פעלד וכל אספה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה) און ווא עם

שפתי חכמים

זאב שכל זאב טורף חלף טורף שב על בנימין ור"ל בנימין זאב הוא
מפני שטורף כמנהו. וזהוה"ל פי דמקרא שמעט בנימין וטורף
את חלפז ואין שיר כלום לטון טורף לכן פירש זאב הוא וכו':
ב (מכילת) וחי לזו קרא דוחלת אשר דבר להם אבותם ס"ל דיעקב
כיום על דבריו לנזרו וחו ממש שקטער שכן ויברך אותם כולם
במשמע לך הולך לומר וזאת אשר וכו' ליהודי שמה שאמר בענין
יה עמוד בחקתו חלף שחר וכלל וכו': ג לא מלאתי זה שום
מדרש וגם תמוס בענין הדין מלתי ער סניך לרלוטן שמעון ולוי

דעת זקנים מבעלי התוספות
(ל) במערה. פשט קברו אוהו במערה וא"ת הרבה שדות והרבה
מערות היו ולא תרע באיזו לכך נאמר אשר בשדה המכפלה.
וא"ת שמה ימחו בידכם ת"ל אשר קנה אברהם. וא"ת שמה לא
קנאה מאדם שיהיה כח בירו למכרה ת"ל מאת עפרן החתי
שדה נשאו הארץ וא"ת ושמה לירוע שם מכרה ולא יגירו
לעשות שם בית הקברות ת"ל לאחות קבר וא"ת שמה אותה
זי מוס סללס כולם בכרסה אחת סלל זה למנוע מנכך אותם
פירוש לתורת אלהים

מיניגען עלטערן אל אין דער מערת המכפלה וואס
זיא איז אין דעם פעלד פון עפרון חתתי: (ל) במערה
אין דר מערת המכפלה וואס איז אין דעם פעלד
קענין סמרא גרצ' גניז אין דעם לאנד קנען אשר
אין

איש יעדערען נוס וועט אויף אים קומען בך האט
ער זיין געבענטשט: (כט) ויצו אונן ער האט זיין
אלעמען גראמן ביאמר און האט גזאגט צו זיי אני איה
שטארב קברו און איר זאלט מיה פבראנן לעבין

פני מִמְרָא בְּאַרְצָא בְּנִעַן אֲשֶׁר קָנָה
 אֲבָרְהָם אֶת־הַשְּׂדֵה מֵאָת עֶפְרוֹן
 הַחִתִּי לְאַחֲזֵת־קָבֵר: לֵא שְׂמָה קָבְרוּ
 אֶת־אֲבָרְהָם וְאֶת שְׂרָה אִשְׁתּוֹ
 שְׂמָה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֶת רַבְקָה
 אִשְׁתּוֹ וְשְׂמָה קָבְרָתִי אֶת־לֵאָה:
 לֵב מִקְנֵה הַשְּׂדֵה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בוֹ
 מֵאָת בְּנֵי־חֵת: לֵב וַיְכַל יַעֲקֹב לְצִוּת
 אֶת־בָּנָיו וַיֹּאסֶף רַגְלָיו אֶל־הַמֶּטֶה
 וַיִּגַע וַיֹּאסֶף אֶל־עַמּוּי: נ וַיִּפֹּל יוֹסֵף
 עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְכֶּה עָלָיו וַיִּשְׁקְלוּ:
 בַּיּוֹצֵא יוֹסֵף אֶת־עַבְדָּיו אֶת־הַרְפָּאִים
 לְחַנֵּט אֶת־אָבִיו וַיַּחְנְטוּ הַרְפָּאִים

מִמְרָא בְּאַרְעָא דְכַנְעַן
 דִּי זָבֵן אֲבָרְהָם ית חֲקִלָא
 מִן עֶפְרוֹן הַחִתָּיָה לְאַחֲזֵת
 קְבֻרָא: לֵא תִפְּוֹן קָבְרוּ
 ית אֲבָרְהָם וְיִת שְׂרָה
 אִמְתָּהּ תִּפְּוֹן קָבְרוּ ית
 יִצְחָק וְיִת רַבְקָה אִמְתָּהּ
 וְתִפְּוֹן קָבְרִית ית לֵאָה:
 לֵב זָבִינוּ חֲקִלָא וְהַמְעָרָה
 דִּי בָהּ מִן בְּנֵי הַחִתָּיָה:
 לֵב וְשִׁיצֵי יַעֲקֹב לְפָקְדָא
 ית בְּנָוְהִי וְכַנְשׁ רַגְלָוְהִי
 לְעַרְסָא וְאֵת תְּנִיִד
 וְאֵת בְּנֵי־שׁ לְעַמּוּי: א וַיִּפֹּל
 יוֹסֵף עַל אֲפִי אֲבֹהֵיו וַיִּבְכֶּה
 עַלֹוְהִי וַיִּשְׁקֶה לָהּ:
 ב וּפְקִידֵי יוֹסֵף ית עַבְדֹוְהִי
 ית אֲסוּתָא לְחַנְטֵי ית
 אֲבֹהֵי וְהַנְטוּ אֲסוּתָא ית

רשב"ם

(5) אלוהות קבר, ולא יוכלו לערוך
 מלקבורני: (5) ויאסף רגליו, הכניסו
 במטמו כי עד תחת ויהי יושב בדמיו יושב
 על המטה, ויוצא אותם יוסף מם ברכיו.
 להגיד כח חזקתו של יעקב שנתן רש"י

להגיד כח חזקתו של יעקב שנתן רש"י

בית הורא

שְׂמִיִּישׁ דְּעַר וַיֹּאשׁ אֲסִיפָה בְּיִי שְׂאֲרָבְעֵן, מִיִּיגֵט מִעַן
 אַרְיִיבְרִיִּינְגֵעַן: וְאֵל אֲבֹתָיו, מִיִּיגֵט מִעַן עִם אֲבֹתָי, מִיִּישׁ
 מִיִּיגֵעַ אֶלְשַׁעֲרֵעַן: (16) וַיִּוָּאסֵף רַגְלָיו, מִיִּיגֵט מִעַן (הַכְּנִיסוּ
 רַגְלָיו) עַד הָאֵם אַרְיִיבְרִיִּינְגֵעַרְכֵם זִיגֵעַ פִּיס אִין פְּעֵט: וַיִּוָּגַע
 שְׂאֲרָבְעֵן שְׂמִיִּישׁ גִּישׁ בְּיִי יַעֲקֹב (וַיִּאָסֵף רַב־וֹתֵינוּ וְקָרָאם לְבָרְכָה)
 אֲבִינוּ אִין גִּישׁ גַּעֲשָׂאֲרָבְעֵן: (17) וַיַּחְנְטוּ אֶת אָבִיו, וַאֲנֵט

שפתי חכמים

לֵב וַיְכַל יַעֲקֹב לְצִוּת לֵל: ד כנולד חמשה והלא חמשה אותו הרפאים

אל אברהם, וא"ת שמה לפי שמכרת עפרון שניה נשיא הארץ
 לא יכלו העם למחות בירו אמנם שלא ברצונם מכרה ושמה
 המטה, לפי שהוציא לחון כשרצה לברך בני יוסף כדרכיב ויתחוק ישראל וישב על המטה וכאשר כלה לברכן הכניסו אל
 המטה: (ב) ויחנטו, המתקו גופו לאחר שהשליכו בו הסמים המרים כדי להוציא סנה שבמעיו וכדי שלא יסרח השליכו
 בתוכו אחרי כן סמנים מתוקים להרר ריח טוב ודומה לו התאנה חמשה פניה המתוקה פירותיה:

פירוש לתורת אלהים

גַּעֲשָׂאֲרָבְעֵן לְצִוּת צו גביטן זיגֵעַ קִינְדֵר וַיִּוָּאסֵף אֹנֵט
 עַד הָאֵם אַרְיִיבְרִיִּינְגֵעַן גְּבוּבָן זִיגֵעַ פִּיס אִין פְּעֵט וַיִּוָּגַע אֹנֵט
 עַד אִין פֶּר נִאָגְוִן וַיִּוָּאסֵף אֹנֵט אִין אִיִּין גְּמָאן גְּוִאָרְוִן צו
 זִיִּין פֶּאָלֶק דֵם הַיִּיסֵט עַד אִין גַּעֲשָׂאֲרָבְעֵן [עיינו 17]:
 (א) ויפול אונ יוסף איו גפאלן אוף זיין פאטערס
 געזיכט ויבך עליו אונ ער הט גנוינט איבער אים
 נושק לו אונ הט אים גקושט: (ב) ויניח הט יוסף
 גיבאטין זיגֵעַ קנעכט די דאקטורים ויחנטים את אביו
 זיין נאלן איינפאלואמירען זיין פאטער ויחנטים הרפאים
 את ישראל האפן די דאקטורים איינגעפאלואמירט

אל אבותי, עם אבותי: (16) ויאסף רגליו, הכניסו
 רגליו: ויגוע ויאסף, ומטה לא נאמרה בו ואמרו
 רז"ל יעקב אבינו לא ד מת (תענית ה): (17) לחנטו את

גאספון, ואנט רש"י (ומיתה לא גאספנה בו) דער ווארט
 האָבֵען אונגעזע רָפִים געזאָגט (יעקב אבינו לא מת) יעקב

דעת זקנים מבלי התוספות

קנייה לא היה בה חזקה כי לא החזיקו בה ת"ל שמה קברו
 את אברהם, וא"ת שמה לפי שמכרת עפרון שניה נשיא הארץ
 לא יכלו העם למחות בירו אמנם שלא ברצונם מכרה ושמה
 המטה, לפי שהוציא לחון כשרצה לברך בני יוסף כדרכיב ויתחוק ישראל וישב על המטה וכאשר כלה לברכן הכניסו אל
 המטה: (ב) ויחנטו, המתקו גופו לאחר שהשליכו בו הסמים המרים כדי להוציא סנה שבמעיו וכדי שלא יסרח השליכו
 בתוכו אחרי כן סמנים מתוקים להרר ריח טוב ודומה לו התאנה חמשה פניה המתוקה פירותיה:

אין דעם הייל וואס אַבְרָהָם הט זיא גקושט מיט
 דעם פֶּעלְד פון עֶפְרוֹן החתי צו מאָבֵען אִיהֶר פֶּאָר
 אַפֶּאמִילִיעֵן גְּרָאב: (16) שְׂמָה דֶאָרְט הָאֵם מִעַן
 בְּקִרְבָּן אֲבָרְהָם וְיִת אֹנֵט זִיִּין וְיִיבֵב שְׂרָה שְׂמָה דֶאָרְט
 הָט מִעַן בְּאֲבָרְכָן יִצְחָק וְיִת אֹנֵט זִיִּין טִיִּיב רַבְקָה
 וְשְׂמָה אֹנֵט דֶאָרְט הָאָב (לֵב בְּאֲבָרְכָן לְצִוּת וְאֶלֶט
 אִיר מִיָּה אֹרְך בְּקִרְבָּן: א) קִנְיֵה שְׂרָה דֶאָם אִין
 דָּאָם גַּעֲקוּיִפֵּט פֶּעלְד וְהַמְעָרָה אֹנֵט רִיָּא מְעָרָה
 וְיִוָּאסֵף אִין אִין אִיהֶר הָאֵם עִם אֲבָרְהָם גְּקוּשֵׁט מֵאָת
 פִּוֹן רִיָּא קִינְדֵר פִּוֹן חֵת: (17) וַיְכַל יַעֲקֹב הָאֵם

את ישראל: וימלאו לו ארבעים
 יום כי כן ימלא ימי החנמים ויבכו
 אתו מצרים שבעים יום: ויעברו
 ימי בכיתו וידבר יוסף אל בית
 פרעה לאמר אמר לא מצאתי הן
 בעיניכם דבר ולא באוני פרעה
 לאמר: ה אבי השביעי לאמר הנה
 אנכי מת בקברי אשר קרית לי
 בארץ כנען שמה תקברני ועתה

ישראל: ג וישלמו לה
 ארבעין ימין ארי כן
 שלמו ימי החנמים ויבכו
 יתה מצרתי שקצון
 יומין: ד ועברו ימי
 בכיתו ומילי יוסף עם
 בית פרעה למימר אם
 פען אשפחית החיין
 פעניכון מלילו פען
 קדם פרעה למימר:
 ה אבא קיים עלי למימר
 הא אבא מאית בקברי
 דאתקנית לי בארשא
 דכנען תמן תקברני
 תו"א ה"י כפניני סוסה לו: א"ה כתיב
 ד"ה כ"ו סוסה יג מוין כ"ג

בער המורים

(ג) וימלאו ב' בנים וימלאו לו ארבעים יום ויעלמו ויהי ללדת רחל לבית מן יום הולד נואר: (ה) אבני מת: ג' בנים' הלא ביעקב ואודך
 במשה ואודך ביוסף. א"ש' שחברו יעקב לא מת כיון שחבר משה אבני מת אמר אותו גם הוא וכלשון שחבר יעקב אמר גם יוסף:

בית יהודה

רש"י [ענין מרבתה פשימים וזאת] מען קם גענומן ששארקע
 שפירעטעם מיט שארעץ בשמים אונ געקאפט צוואמען.
 אונ אין די שפירעטעם קם מען אריינגעדרינגט דעם מויטען
 קערער: (ג) וימלא לו יום מוינט מען [השלמו לו ימי החנמים]
 עם קם זיך גענדיגט די טעג פון דעם פארזאמערען [עד
 שפראגט ארבעים יום] ווען עם האפן זיך גענדיגט פערציג
 טעג: וויבני אותו מצרים שבעים יום. דא מצרים האפן
 געווינט אויף יעקב זיבעציג טעג [ארבעים לחנמים] דא
 פערציג טעג יום מען קם אים פארזאמערט [והששים לבקרה]
 אונ נאך דרייסיג טעג צום וויינין, פאר וואס האפן דא
 מצרים זענן געבענמיטש געווארן פון ווייטערנענען [שפלה
 גער הונגער [והיו מוילם מתבקין] דא וואסער פון שייך
 זאגט רש"י [פשימים] קרית מען איך האב געקראפן
 וועט קראפן [מקדשו עוד מתנישב על הלשון] אונ וואס דער
 [כמו אשר קנית] ווייט עם ווארט געשטאנן אשר קנית, ווס
 [פשהלכתי לברי חם היו קרין למכירה פירה] ווען איך בין
 געהערט [היו קרין למכירה, פירה] וואס מיר זאגען מכירה
 פארקויפען, האט יעקב געזאגט אשר קרית לי, וואס איך
 מ'רש קרית, איז דערשיטיש אבארג [ששם יעקב כל קפה
 ונהי שהביא מבית לון ועשה אותו קרי] יעקב האט גענומען
 שפתי חכמים

אביו ענין מרבתה בשמים הוא: (ג) וימלא לו. השלמו לו
 ימי חנמתו עד שהשלמו לו ארבעים יום: ויבכו אותו
 וגו'. ארבעים לחנמים ושלשים חנמים וכלפי שכלה להם
 ברכה ורגלו וז' שכלה ורגלו והיו מי לילום מתכרכין:
 (ה) אשר בריתי לי. כפשוטו כמו (שמות כא) כי זכרה
 אית. ומדרשו עוד מתייבש על הלשון כמו אשר קרית.
 אר"ע כשהלכתי לכרכי היא היו קרין למכירה כורה (כ"ד)
 ועוד מדרשו ל' כרי דגור ח שגמול יעקב כל כפורה שהביא
 מצרים געווינט [לפי שפאה קם בקרה לחי] ווייז דא
 דר"ק [וען יעקב איז געקומען אין מצרים האט אויפגעהערט
 גי'רם זענען געבענמיטש געווארען: (ה) ואשר קרית לי.
 (כמו) ווייט עם שטייט און פסקה [פי יקרה איש] אוב אמענטיש
 מ'רש זאגט ווערט אויף איינגעזעצט צום ענין פון פסקה
 איך האב געקויפט [אמר רבי עקיבא] רבי עקיבא האט געזאגט
 זיי געזאנגען אין דא ששעט וואס זענען זענען ום האב איך
 זיי געזאגט פירה, איז פירה דערשיטיש קויפען אונ
 האב געקויפט [ועוד מ'רש קרין פרי, דגור] נאך זאגט דר
 ונהי שהביא מבית לון ועשה אותו קרי] יעקב האט גענומען
 שפתי חכמים

ומתיב ממי בסמוך ששאלו מומרים וקבוהו בלחץ כענין יל לא
 טעם טעם מיתה סימו טל היה לו לער מיתה ועוד נאמרו בזה
 דברים וכו': ה רל"ט כי לא תכל לשון מויו רק על מספר הקצב
 מתחלה כמו את מספר יומך חנול כלו ימים הקטנים לו וימלאו
 ויהי ללדת מלוננו וימים הקטנים יומי יולדת וכן כדס עמקאל וכלו
 לא היה מספר קצוב מתחלה לך הולך הרב לומר השלימו לו ימי

חמטתו מפני שניו החניטה הם ימים הקטנים להם ללוננו לחניטות
 מ' יום וזה אמרו עד ששלמו מ' יום ואמר השלמו כתיבס וימלאו
 לודיע שום חמטיו הוא מענין השלמה לא חמטיו אלא שוף השון
 הירקות הרה"ס: ז' ללוקי של תפרס וימלאו לו מ' יום וחמ"ט ויבכו
 אותו עוד כתיבס יום: ז' דל"ט להם ככו ואל' מסוס ככוד יוסף ז'
 הככו אריו פועל רלוגי עד שביבס כשורלס: ח כרי הוא ל' עברי

פירוש לתורת אלהים

יעקב: (ג) וימלאו לו ארבעים יום אונ עם וויינין
 פארזאמערען פערציג טעג פי גו ווארום או פיר
 דויעקען די טעג פון פארזאמערען וויבני אותו האפן
 אים די מצרים בוויינט ויבעציג טעג פערציג טעג פון
 דעם פארזאמערען אונ נאך דעם דרייסיג טעג [שששים]:
 (ד) ויעברו ימי בכיתו אונ עם זענין פאריגער דא

מען פון זיין בוויינין וידבר האט יוסף געזאגט צוא
 דעם הו גוינד פון פרעה או אס נא מצאית אויב איך
 האב נפונן הן אין אייגערע אויגן דברי נא רעט איר
 פון מוינט מען מיט פרעה אונ איר זאקט אים
 זאגען: (ה) אפי השביעי לאמר מיין פאטער האט
 מ'ך בשווארען אונ האט מיר אוו געזאגט הנה

אֶעֱלֶהנָא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי
וְאֶשׁוּבָה: וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ עֲלֶיהָ וְקָבַר
אֶת־אָבִיהָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעָהּ: וַיַּעַל
יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת־אָבִיו וַיַּעַל וְאֵתוֹ כָּל־
עַבְדֵי פְרַעֲהַ וְקָנִי בֵיתוֹ וְכָל זָקְנֵי
אֶרֶץ מִצְרַיִם: הֵן כֹּל בֵּית יוֹסֵף וְאֵתוֹ
וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצִאֲנָם וּבְקָרָם
עֲזָבוּ בְּאֶרֶץ גִּישׁוֹ: וַיַּעַל עִמּוֹ גַם־
רַכְבּ גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבָר
מְאֹד: וַיָּבֵאוּ עַד־זֶרֶן הָאֹמֶר אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְכְּדוּ־שָׁם מִסְכַּד

וְכַעַן אֶפְסַ כְּעַן וְאֶקְבְּרָה
יֵת אָבִיא וְאֵתוֹב: וַיֹּאמֶר
פְּרַעֲהַ סָפ וְקָבַר יֵת
אָבִיהָ כַּמָּא דְקָנִים עֲלֶיהָ:
וַיִּסְלִיק יוֹסֵף לְמִקְבַּר יֵת
אָבִיהָ וְסִלְקֵיהּ עִמָּה כָּל
עַבְדֵי פְרַעֲהַ סְבִי בֵיתָהּ
וְכָל סְבִי אֶרְעָא דְמִצְרַיִם:
וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאֵתוֹ
וּבֵית אָבִיו הֵן כָּחֹד
מִפְּלֶהוֹן וְעַנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן
שְׂבָקֵיהּ בְּאֶרְעָא דְגִישׁוֹ:
וַיִּסְלִיקוּ עִמָּה אֶף רִתְפוֹן
אֶף פָּרָשִׁין וְהוּהוּ מִשְׁרֵיתָא
סְנִיפָתָא לְחֹדָא: וַיָּבֵאוּ
עַד בֵּית אֲדָרֵי דְאֹמֶר
דִּי בְּעַבְרָא דִּירְדְנָא
ר' א' ע' וְכָל כּוֹסֵה לֵב: וַיַּעַל יוֹסֵף כּוֹסֵה
ג' י' ט': וְכָל בֵּית כּוֹסֵה יֵת וַיַּעַל עִמּוֹ
ט' ט': וַיָּבֵאוּ עַד ט' י' וְכִסְדוֹ ט' ט' ט':

רש"י (ה) ואשוכה, אל יראג שאני מביח את ארצו למצרי: (ט) ויעל עמו, העלה יוסף עמו גם רכב גם גו', כמו ויעל עולה, ר' ישו' ספשי': ולא פטרטוהו כלא ליה דהיינו וכל זקני פרעה שלוו לארחו על יעקב:

בעל הטורים (י) וכל זקני, ג' מוסרה וכל זקני פרעה וכל אהרן וכל זקני ישראל לא לחלו להם וכל זקני העיר היתה גבי עגלה ערופה וזה שדרשו לא ספכה שלא פטרטוהו כלי מוון דהיינו וכל זקני ישראל לאחול וגו':

רש"י מביח לכן ועשה אותו וזמר לטעו טול זה כשכיל הלך כמטרה: (י) כאשר השביעך, וחס לא כשכיל השבועה לא הייתה מניחה לכל ירח לומר עבור על השבועה שלא זומר ח"כ אעבור על השבועה כשכעתי לך שלא חגלה על לה"ק שאני מכיר עודף על שבועים לאון מ ואתה איך מכיר בו כדל"א במס' כוטה (דף לו: ב) (י) גרן האמר, מוקף חמדין

עָבַר עַל הַשְּׁבִיעָה אֶבְעַר הֵם מוֹרָא גְעַתָּא עִו זָאֲנֵעַן שְׁנִשְׁבַּעְתִּי דָּךְ שְׁלֵא אֲבִיךָ עַל לָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שְׁאֲנִי כְּפִיר עִירָה עַל זָאֲנֵעַן אוֹיֵב עִם אִיוֹ אִיוֹ, מַעַן מַעַן גִּישׁ הַמֵּלָשָׁעַן אֲשֶׁבִיעָה וְעַל אִיוֹךָ גִּישׁ הַמֵּלָשָׁעַן דִּיא שְׁבִיעָה וְנֹאֵם אִיוֹךָ הָאֵף גַּעֲשׂוּוֹאֲרֵעַן עַד דִּיר אִיוֹךָ זָאֲרָ גִישׁ זָאֲנֵעַן אִיוֹךָ קִעַן לָשׁוֹן קֹדֶשׁ גִּישׁ לָשׁוֹן קֹדֶשׁ בְּמִסְכַּת כּוֹסֵה) וַיּוֹיָא עִם שְׁטִיט אִין שַׁפְתֵי חֲכָמִים

ודגור הוא לי ארמי: מ (רמ"ט) ויש לתמוה ח"כ אך טורסה לזכר פירוש לתורת אלהים

אָנְכִי מַת אִיוֹךָ וְעַל שְׁטַרְבָּרְעֵן בְּקָבְרֵי זָאֲלִסְטוֹ מִיָּה בְּאֶרְבָּאֵעַן אִין דַּעַם בְּבָר וְנֹאֵם אִיוֹךָ הָאֵב גְּקוֹפֵט אִין דַּעַם לְאֹנֶד כְּנַעַן וְעַתָּה אֹנֶן יַעֲצֵם אֵעִלָּה נָא וְעַל אִיוֹךָ גִּישׁ אִין לְאֹנֶד כְּנַעַן וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי אֹנֶן אִיוֹךָ וְעַל מִיָּה גִישׁ וְנִידְעַר קַעֲבֵן [שׁוֹ רש"י]: (ו) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ הָאֵם פְּרַעֲהַ גְנָאֵם עִו יוֹסֵף עִלָּה וְקָבַר גִּיִּיא אֹנֶן בְּאֶרְבָּא בֵּין פְּאֶטְעַר בְּאֶשֶׁר הִשְׁבִּיעָה אֹזִיו וַיּוֹיָא עַר הָאֵם בְּשׁוּוֹאֲרֵעַן דִּיר [שׁוֹ רש"י]: (ז) וַיַּעַל אִיוֹךָ גִּישׁ גְּנָאֲנֵן בְּאֶרְבָּאֵן בֵּין פְּאֶטְעַר וַיַּעַל וְעַנְעֵן מִיֵּט אִים מִיֵּט גְּנָאֲנֵן אֶלְעַ קַעֲכַט פּוֹן פְּרַעֲהַ

שְׁדֵה הַמִּכְפִּלָּה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם
 אֶת־הַשְּׂדֵה לְאַחֹת־קָבֵר מֵאֵת
 עֶפְרָן הַחֹתֵן עַל־פְּנֵי מִמְרָא: יֵד וַיֵּשֶׁב
 יוֹסֵף מִצְרַיִם הוּא וְאָחִיו וְכָל־
 הָעָלְיִים אִתּוֹ לְקָבֵר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי
 קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו: מו וַיֵּרָאוּ אֶחָיו־יוֹסֵף
 בְּרִמַת אַבְיָהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁתַּמְנוּ

יְתֵהּ בְּמַעֲבַת חַקֵּי
 כִּפְפִימָא דִּי זִבְן אַבְרָהָם
 יֵת חַקֵּי לָא אֲחֻסְתַּת
 קַבְרֵימָא מִן עֶפְרָן הַחֹתֵן
 עַל אֶפְרִי מִמְרָא: יֵד וַיֵּשֶׁב
 יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא
 וְאָחֵרֵי וְכָל הָעָלְיִין
 עִמּוֹ לְמִקְבֵר יֵת אַבְרָהָי
 בְּתֵר דְּקָבֵר יֵת אַבְרָהָי:
 מו וַיֵּרָאוּ אֶחָיו יוֹסֵף אֲבֵי
 מֵית אַבְיָהוֹן וַיֹּאמְרוּ דִּלְמָא

בעל המוריס

יעקב כשנשק לגלות את הקץ לבניו ר"ל יוסף ויוסף סוסה יב: ונעלם מעיניו אמר שאלו יב כבש עובדי ע"ז ח"ל שבע ישראל: (טו) לו ישמענו יוסף. כשחזרו מלקבר את אביהם עבר יוסף על הכור ששליטתו בו ויפך וזמר כרוך ששעה לו גם במקום הזה אמרו עדיין הוא זוכר מה ששנינו לו. וי"ל לו ישמענו יוסף הלוי ישמענו יוסף כלל ולא יעשה לנו מעשה ואם חפץ לעשות ישיב לנו כל הרעה שבמלכותו כי מה עשיתו לו גרמנו שבעשה מלך מחמתו שזכרנוהו ונתמללנו הדבר

בית יהודה

ועדער כונש"ש ו"א זיין פאן מוש צייכונג ובראת
 שְׁפָרָה לָהֶם אֲבִיהֶם לִישָׁא מִתְּרֵם מוֹשׁ דְּעַם צִיבְעֵן וּסְם זִייער
 פֿאַטער האָט זי געגעבן צו קראָנן זיין פֿעט: (יד) והיא
 וְאָחִיו וְכָל הָעָלְיִים אִתּוֹ. יוסף אבן זייער פֿרודער אבן זייער
 מִצְרַיִם וְנָאָם זַעֲבֵן אויפֿגעבאָנען מִישׁ אִים, זַאָנְט רִשׁ"י
 (בְּחֻרְקֵן פֿאַ) דָא ווען זיי זענען צוריקגעבאָנען פֿון פֿענן
 (הַקָּרִים אַחַר לְמִצְרַיִם הָעָלְיִים אִתּוֹ) זַעֲבֵן געבאָנען דִּי בְרִידֵר
 פֿרִיעֵר פֿר דִּי מִצְרַיִם וּסְם זַעֲבֵן מִישׁ געבאָנען מִישׁ זִי אִין
 פֿענן (בְּחֻרְקֵן) אבן ווען זי אָבן געבאָנען פֿון מִצְרַיִם צו
 גִּבְעֵן (הַקָּרִים מִצְרַיִם אִתּוֹ) זַעֲבֵן געבאָנען דִּי מִצְרַיִם פֿרִיעֵר
 פֿר דִּי בְרִידֵר (שְׁנֵאֲבָר) ווי עס שטייט אִין פֿסוק (וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ כָּל־
 עַבְדֵי פֿרִיעֵה) אַלְע קעכט פֿון פֿרִיעֵה אבן אַלְע זַקִּים פֿון

כחות שמסר להם אביהם לישא מנתו: (יד) הוא ואחיו
 וכל העולים איתו. בחזרתו כאן הקדים אחיו למלרים
 העולים איתו ובהליכתו הקדים מלרים לאחיו שנאמר ויעלו
 איתו כל עבדי פרעה וגו' ואח"כ כל בית יוסף ואחיו חלף
 לפי שראו הכבוד שנעו מלכי כנען שנתלו ביוסף וזכרו של
 יעקב נהגו בהם כבוד: (טו) ויראו אחי יוסף כי באת
 אביהם. וכו' ויראו הכירו בזמנתו אלל יוסף שהיו רגילים
 לסעוד על שלחמו של יוסף והיו מוקרנן בשביל כבוד חביו
 ושמתו יעקב לא ירען (כז): לו ישמענו. שמה ישמענו
 לו מתחלק לעניינים הרבה וכו' לו משמע כל בקשה ולשון הלואי
 כגון לו יהי כדברך לו שמעני וכו' הוללו לו מתנו וכו' לו

זַעֲבֵן געבאָנען אַלְע שְׁאָבֵן מִעֲבָאָשׁ פֿון יוסף אבן זייער פֿרִיעֵר
 (וְאָא לְפִי שְׂרָאוּ כְבוֹד שִׁנְשׁוּ מִלְכֵי פֿענן) נאָר ווייל דִּיא מִצְרַיִם
 געמאן צו זַעֲבֵן (שְׂמֵרֵי בְּתִרְיָהִם בְּאֵרֵנוּ שֵׁן זַעֲבֵן) זִי האָבן געבאָנען זייערע קרוינען אויף דְּעַם אֵרֵן פֿון זַעֲבֵן (וְהָיָה בָהֶם
 כְּבוֹד) האָבן דִּי מִצְרַיִם געגעבען כְּבוֹד צו דִּי בְרִידֵר, זִי אַזָּל זיין פֿרִיעֵר פֿר דִּי מִצְרַיִם: (טו) וַיֵּרָאוּ אֶחָיו יוֹסֵף כִּי מֵית
 אֲבִיהֶם. זַאָנְט רִשׁ"י (מֵדֵר וַיֵּרָאוּ) וְנָאָם מִינְטָן מֵעַן זִי אִי געווען געווען געווען געווען צו אַ
 דֵּרִיקענט אָו זייער פֿאַטער אִין געשטאַרבען (שְׂמֵרֵי רִגִּילִים כְּסִידֵר עַל שְׂמֵרֵי שֵׁן זַעֲבֵן) זַעֲבֵן געווען געווען געווען צו אַ
 עֵסִין פֿי אִי דְּעַם מִישׁ פֿון יוסף (וְהָיָה כְּכָרֵן בְּשִׁבְלֵי כְבוֹד אֲבִיו) עַר פֿלעגט זִי דֵּרִיקענטערען צו זִיך וועגן דְּעַם כְּבוֹד פֿון
 זיין פֿאַטער (וּמִשְׁמַת זַעֲבֵן לֹא קָרְבָן) אבן וְנָאָם זַעֲבֵן אִין געשטאַרבען האָט עַר זִי אִי נִישׁ מֵעַר דֵּרִיקענטערען צו זִיך:
 וְלוֹ יִשְׁמְעֵנוּ. מִינְטָן מֵעַן (שְׂמֵרֵי יִשְׁמְעֵנוּ) פֿאַטער וועט עַר אָבִין פֿינְט געווען, זַאָנְט רִשׁ"י (לוֹ מִתְּחִלָּה זַעֲבֵן גֵּינְטָן בְּרִידֵהוּ
 דֵּרֵר וְנָאָרְט לוֹ וְנָרְעַט גְעשְׂטִיבֵט אויף פֿיל מיינונגען (וְשֵׁן מִשְׁמַשׁ בְּגִישׁוֹן בְּקִשְׁתָּהּ וְלִשְׁוֹן הַלְוָא) אַמֵּאל מִינְטָן מֵעַן מִישׁ
 דְּעַם וְנָאָרְט לוֹ אַנְגִּיעַט, דָאָם הֵימָס הַלְוָא זִי אִין זיין, אָדער הַלְוָא וְנָאָרְט אָו געווען (בִּנְיָן) דֵּרִיקענט (לוֹ יְהִי
 כְּדָרְבָר) הַלְוָא זִי אִין זיין וְנָאָם זַעֲבֵן רִידֵר (לוֹ שְׂמֵרֵי) הַלְוָא וְנָאָרְטָן מִיך הָעֵרֵן וְלוֹ הָאָבִין) הַלְוָא וְנָאָרְטָן מִיך
 געווען (לוֹ מִנְטָן) הַלְוָא וְנָאָרְטָן מִיך געשטאַרבען (וְשֵׁן לוֹ) שְׂמֵרֵי בְּגִישׁוֹן אָם וְנָאָרְטָן עַם זַעֲבֵן דָא ווערשער לוֹ זִי אִין מֵעַן

מִצְרַיִם (וְנָאָרְט בְּרֵךְ) וְנָאָרְטָן, נָאָךְ זִי (וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאִתּוֹ)
 (וְאָא לְפִי שְׂרָאוּ כְבוֹד שִׁנְשׁוּ מִלְכֵי פֿענן) נאָר ווייל דִּיא מִצְרַיִם
 געמאן צו זַעֲבֵן (שְׂמֵרֵי בְּתִרְיָהִם בְּאֵרֵנוּ שֵׁן זַעֲבֵן) זִי האָבן געבאָנען זייערע קרוינען אויף דְּעַם אֵרֵן פֿון זַעֲבֵן (וְהָיָה בָהֶם
 כְּבוֹד) האָבן דִּי מִצְרַיִם געגעבען כְּבוֹד צו דִּי בְרִידֵר, זִי אַזָּל זיין פֿרִיעֵר פֿר דִּי מִצְרַיִם: (טו) וַיֵּרָאוּ אֶחָיו יוֹסֵף כִּי מֵית
 אֲבִיהֶם. זַאָנְט רִשׁ"י (מֵדֵר וַיֵּרָאוּ) וְנָאָם מִינְטָן מֵעַן זִי אִי געווען געווען געווען געווען צו אַ
 דֵּרִיקענט אָו זייער פֿאַטער אִין געשטאַרבען (שְׂמֵרֵי רִגִּילִים כְּסִידֵר עַל שְׂמֵרֵי שֵׁן זַעֲבֵן) זַעֲבֵן געווען געווען געווען צו אַ
 עֵסִין פֿי אִי דְּעַם מִישׁ פֿון יוסף (וְהָיָה כְּכָרֵן בְּשִׁבְלֵי כְבוֹד אֲבִיו) עַר פֿלעגט זִי דֵּרִיקענטערען צו זִיך וועגן דְּעַם כְּבוֹד פֿון
 זיין פֿאַטער (וּמִשְׁמַת זַעֲבֵן לֹא קָרְבָן) אבן וְנָאָם זַעֲבֵן אִין געשטאַרבען האָט עַר זִי אִי נִישׁ מֵעַר דֵּרִיקענטערען צו זִיך:
 וְלוֹ יִשְׁמְעֵנוּ. מִינְטָן מֵעַן (שְׂמֵרֵי יִשְׁמְעֵנוּ) פֿאַטער וועט עַר אָבִין פֿינְט געווען, זַאָנְט רִשׁ"י (לוֹ מִתְּחִלָּה זַעֲבֵן גֵּינְטָן בְּרִידֵהוּ
 דֵּרֵר וְנָאָרְט לוֹ וְנָרְעַט גְעשְׂטִיבֵט אויף פֿיל מיינונגען (וְשֵׁן מִשְׁמַשׁ בְּגִישׁוֹן בְּקִשְׁתָּהּ וְלִשְׁוֹן הַלְוָא) אַמֵּאל מִינְטָן מֵעַן מִישׁ
 דְּעַם וְנָאָרְט לוֹ אַנְגִּיעַט, דָאָם הֵימָס הַלְוָא זִי אִין זיין, אָדער הַלְוָא וְנָאָרְט אָו געווען (בִּנְיָן) דֵּרִיקענט (לוֹ יְהִי
 כְּדָרְבָר) הַלְוָא זִי אִין זיין וְנָאָם זַעֲבֵן רִידֵר (לוֹ שְׂמֵרֵי) הַלְוָא וְנָאָרְטָן מִיך הָעֵרֵן וְלוֹ הָאָבִין) הַלְוָא וְנָאָרְטָן מִיך
 געווען (לוֹ מִנְטָן) הַלְוָא וְנָאָרְטָן מִיך געשטאַרבען (וְשֵׁן לוֹ) שְׂמֵרֵי בְּגִישׁוֹן אָם וְנָאָרְטָן עַם זַעֲבֵן דָא ווערשער לוֹ זִי אִין מֵעַן

דעת זקנים מבועלי התוספות

דעת זקנים מבועלי התוספות
 (יד) היא ואחיו וכל העולים איתו. וכאשר עלו מצרים המצא
 שהמצרים קרבו. ונראה כי לאחר שראו המצרים שהולקו כבוד
 שהוא מלך ולמעלה מראשן שהוא כבוד עשאו איתו בזיון שאשכ למעלה

וּסְם אַבְרָהָם הֵמָּן גִּקְוַמַּת אֵת הַשְּׂדֵה דָם פֿעֲלֵד לְאַחֵית
 קָבֵר פֿיר אִיין פֿאַמִּילִיעֵן גִּרָבֵם מֵאֵת פֿון עֶפְרָן
 הַחֹתֵן עַל פְּנֵי מִמְרָא פֿר מִמְרָא: (יד) וַיֵּשֶׁב אבן יוסף
 הָאָט זִיך אִים גִּקְוַמַּת נָאָךְ מִצְרַיִם הוּא וְאָחִיו עַר
 אבן זייער בְּרִידֵר וְכָל הָעָלְיִים אִתּוֹ אבן אַלְע וְנָאָם
 זַעֲבֵן מִישׁ גִּבְעֵן מִישׁ אִים לְקָבֵר אֶת אָבִיו צו אַ

יודעם איתו וא"כ מה תועלת שבטעה יוסף לא זכר ט והרבה
 מהמלרים יזכרו ט וע"ש שחזר: י כב"ל א"ר תחומת הוא לא
 נחזקו אלל לטם שמתו אמר לעשר אכא מושב לו למעלה מיהודה
 מהן וכו' ע"כ ולמעט ג"כ לא היה רוחם לישב מפני כבוד המלכות:
 פירוש לתורת אלהים
 בְּגִרְבָאָעֵן זיין פֿאַטער האָבן זִי יוֹךְ אַלְע אִים
 גִּקְוַמַּת אִתּוֹ נָאָךְ דְּעַם אָו עַר האָט בְּגִרְבָאָעֵן זיין
 פֿאַטער: (טו) וַיֵּרָאוּ אֶחָיו יוסף אבן דִּי בְרִידֵר פֿון יוסף
 האָבן געווען אָו זייער פֿאַטער אִין גִּשְׂטאַרבען געווען
 האָבן זִי גִשְׂטאַרבען לוֹ יִשְׁמְעֵנוּ יוסף פֿאַטער וועט
 אָבִין יוסף האָבן וְהָיָה אבן וועט אָבִין אִים גִּקְוַמַּת אֵת

אלהי אביך ויבך יוסף בדברים
אליו: יי וילכו גם אחיו ויפלו לפניו
ויאמרו הנינו לך לעבדים: יש ואמר
אלהם יוסף אל תיראו כי התחת
אלהים אני: כ ואתם השבתם עלי
רעה אלהים השבה למטה למען
עשה ביום הזה לתחת עסרב:
שביעי כא ועתה אל תיראו אנכי
אכלכל אתכם ואת טפכם וינתם
אותם וידבר על לבם: כב וישב יוסף

דאבדך ויבך א יוסף
במלכותהון עמה:
יה ואילו אף אחוהו ונפלו
קדמיהו ויאמרו הנינו
אנחנו לך לעבדים:
יש ואמר להון יוסף לא
תדחלון ארי בחלא דני
אנא: כ ואתון חשבתי
עלי בישא מן קדם י
אתחשבת למבא פדיל
למעבד ביומא הדין
למקמא עם סני: כא ובען
לא תדחון אנא און
יתבון וית ספלוון ונתם
יתהון ומלך תנהומין על
לפון: כב ויתוב יוסף
תר"א ויבן גם מניל י: וינתם אותם
עולה י סנדליון ק: ויבן

בעל הטורים

רשב"ם

כעשה מלך במלכותו כן עשה לנו: (יש) התחת אלהים אני. עלי ששיב
יעקב לרחל כעבדסה מננו שביע עליה רחמיס וגער דה סה כלשין
הסיב לאחיו. על ק סוף ג' בחס' והשלישי התחת וזת לא ימות שמעי (ע"ס) שזאחו לי שאמר לאחיו גרעו משמעו שאחיו למדו ממנו

בית יהודה

(אם אביך מת) אויב דיון פאטור איז ג' שארפן (אחיו קנים)
אפער ויין נאט איז דא (והם עבדיו) אונ דייגע בריר
ועענן וייגע קנעכט: (יח) וילכו גם אחיו. וייגע בריר
ועענן אויף געמאנגען (בוסף על השליחות) צו דיא
ש"ימים ועענן די בריר אצוין אויף געקומען צו יוסף:
(יש) ופי התחת אלהים אני. בין אויף דען אנשטאט נאט
(שמה במקומו אני) שאמער בין אויף אויף דעם ארס פון
הקב"ה (בפתיחה) אוואונקער? איר זאגט אזו טראקטען ואם
הייתי רוצה לתרע לכם) אפילו אויף זאל וועלן אויף ש"עכטס
עלי רעה) איר א"ע האט געטראכט אויף מיר ש"עכטס ואונ
הט געטראכט אויף מיר גוטס (אויף אני לבדי וכול לתרע לכם)
וויא אזוי וועל אויף אצוין קענן אויף ש"עכטעם פאן: (כא) וירבר על לבם.
ער האט גירעט צו זיי אועלעקע רייד
והמתקבלים על הלב) נאם איז זיי אנגענומען געווארן אין
איר האט גענידערט וגעקוקט אין מצרים קוי מ'ננים עלי שאני עבד
הוא מען גירעט צו זיי (עד שלא ירדתם לבא) איירד
ירקם גירעט שאני בן הארץ) אונ דורך אויף איז בעוואונקט געווארן אז
אויף בין אפרייער מענטש קיין מא"ל קיין קנעכט
געווען (ואני הרג אהבם) אז אויף וועל אויף איצט הרקן (מה תכרות
אזכרים) נאם וועלן מענטשן זאגן (פת של בחורים

אם אביך מת אלהי קיים וס' עבדיו: (יח) וילכו גם
אחיו. מוסף על השליחות: (ע) כי התחת אלהים אני.
שמה במקומו אני בתמיה חס הייתי רוצה להרע לכם כלום
אני יכול והלא אתם כולכם השבתם עלי רעה והקב"ה השבה
לעוכה והיאך אני לבדי יכול להרע לכם: (כא) וירבר על
לבם. דברים המתקבלים על הלב עד שלא ירדתם ללבן
היו מרננים עלי שאני עבד ועל ידוכס טוע שאני בן חורין
ואני הורג אתכם מה הכרות אומרות כת של בחורים ראה
פאן (כנים אני יכו) קען אויף דען? (והלא אתם כולכם השבתם
איר האט גיט געקענט, ווייל (והקב"ה השבה למורה) הקב"ה
וויא אזוי וועל אויף אצוין קענן אויף ש"עכטעם פאן: (כא)
וירבר על לבם. ער האט גירעט צו זיי אועלעקע רייד
והמתקבלים על הלב) נאם איז זיי אנגענומען געווארן אין
איר האט גענידערט וגעקוקט אין מצרים קוי מ'ננים עלי
שאני עבד הוא מען גירעט צו זיי (עד שלא ירדתם לבא)
איירד ירקם גירעט שאני בן הארץ) אונ דורך אויף איז
בעוואונקט געווארן אז אויף בין אפרייער מענטש קיין
מא"ל קיין קנעכט געווען (ואני הרג אהבם) אז אויף וועל
אויף איצט הרקן (מה תכרות אזכרים) נאם וועלן מענטשן
זאגן (פת של בחורים

דעת זקנים מבעלי התוספות

אחיו אמר ברוך ששעה לי גם במקום הזה אמרו ערוין יש שגאה
מטונה בלבו ויצאו אל יוסף: (יש) כי התחת אלהים אני. כי
גשבר לבו וירא אלהים אני התחת כבו אל תחת: (כא) וירבר על לבם, פ"ש
שגאה ק"ו מעצמו עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד. פ"י עשן עשרה נרות שדרכו של עשן לכבות את הנר:

פרוש לתורת אלהים

ג' יוסף האט יוסף גנויינט ג' ב' אלו ווען זיין
האבן דס אים ג' נאמט: (יח) וילכו אונ דיא בריר
ועענן אויף צוא אים ג' נאמט ג' וילכו אונ וייגען
ג' פאלען פאר אים ויאמרו אונ ויין האבען ג' נאמט
הנינו מיר וועלן ויין צו דיר קנעכט: (יט) ויאמר
הם יוסף צו זיי ג' נאמט אל תיראו איר זאגט אויף גיט
פירכטן פי ווארום אויף בין גיט קיין נאם: (כ) ונתם
הש"ס אונ אייב איר האט אויף מיר ג' נאמט

ג' יוסף האט יוסף גנויינט ג' ב' אלו ווען זיין
האבן דס אים ג' נאמט: (יח) וילכו אונ דיא בריר
ועענן אויף צוא אים ג' נאמט ג' וילכו אונ וייגען
ג' פאלען פאר אים ויאמרו אונ ויין האבען ג' נאמט
הנינו מיר וועלן ויין צו דיר קנעכט: (יט) ויאמר
הם יוסף צו זיי ג' נאמט אל תיראו איר זאגט אויף גיט
פירכטן פי ווארום אויף בין גיט קיין נאם: (כ) ונתם
הש"ס אונ אייב איר האט אויף מיר ג' נאמט

במצרים הוא ובית אביו יוסף
 נחיה יוסף מאה ועשר
 שנים : כג והוא יוסף
 האפרים בניו תלמיאן
 אף בני מלך בר מנשה
 אתלדידי ורבי יוסף :
 כד ואמר יוסף לאחיו
 אנא מאית וני מדבר
 דכיר תבון ויוסף תבון מן
 ארעא קדא לארעא די
 קיים לאברהם ליצחק
 וליעקב : כה ואמי יוסף
 ית בני ישראל למימר
 תר"א וישע ברכות ק"א :
 רש"ם

נחמון הקב"ה : (כג) גם בני ספור. כ"ט
 שנים וז"מ של אפרים פרו ורבו ויהי כ"ט
 שנים יעקב ואחיו חסון יצ"ל כ"ט :
 (כד) ויומר יוסף אל אחיו אביו חס אלהים
 פקוד יפקד וני' פקוד יפקדו מוכח
 השבועים העשירי עשרה :

במצרים הוא ובית אביו ויהי יוסף
 מאה ועשר שנים : מפמיר כג וירא יוסף
 לאפרים בני שלשים גם בני מכיר
 בן-מנשה ילדו על-ברכי יוסף :
 כד ויאמר יוסף אל-אחיו אנני מת
 ואלהים פקד יפקד אתכם והעלה
 אתכם מן-הארץ הזאת אל-הארץ
 אשר נשבע לאברהם ליצחק
 וליעקב : כה וישבע יוסף את-בני
 ישראל לאמר פקד יפקד אלהים

בער הטורים

לדבר בלשנו : (כד) אנני מת ואלהים פקד יפקד אתכם . פי' הנני כ"ו היום כלן ונחמך בקבר אבל הקב"ה מלך חי וקום הוא יפקד
 אתכם . וכמו בני פעמים מ"א פי' כ"ט שנים כ"ט שנים כ"ט שנים כ"ט שנים כ"ט שנים כ"ט שנים כ"ט שנים כ"ט שנים כ"ט שנים
 ממנו איש רנו מנין פקוד חסר מות' ק"ך שנה ויסא רד"ו : (כה) וישבע יוסף את בני ישראל . ולא השביע לבניו אלא חסר לבס משום
 לקחתם חוטי וגם חמוריו . ונחמכם יש סכסכים שלא ידחקו את הקן כי יוסף ידע את הקן שיעקב נשגו :

בית יודא

ראו יוסף האט גייען צע"קובע זיינע מענטשן ונשפתה
 בהם ואמר אחי הם הם ער זוך בערוהמט מיט זיי אונת הט
 געזאגט זיי זענן מיניע ברודר (ולבס"ף רבג איהם) גאקדעם
 זוען זיי האבן געוואלט אויסזאגען אז ער איז ניט זייער
 ברודר האט ער זיי געברנגט (יש קך אה הורג את אחיו)
 ווארום אי דען מע"ק"ה אין ברודער אז' הרנגען זיינע
 דאס יוסף עז זיי געזאגט געשרה גרות לא יבול לכבוד גר אהר)
 איין לויקט קענן פארלעשען צעהן לויקט ? איר זייט צעהן מענטשן הט איר ניט געקענט פארלעשען איין לויקט . וועט
 ניעה איר איינער קענן פארלעדין איר צעהן ? : (כג) וני ברכי יוסף . (פ"ת רמב"ם) וניא דער תרגום שייקשט נקדון בין
 ברכי' ער האט זייא געאדעוועט אויף זיינע קניה . בייא זוך אין שמופ :

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כד) ויאמר יוסף אל אחיו וישבע יוסף וכו' . תימה למה
 אמר שני פעמים פקד יפקד חכי היה ליה למכתב
 אנני מת והשבעו לי כי כאשר פקוד יפקד אלהים אתכם
 והעלותם את עצמותי וגו' . וי"ל דה"ק יעקב אביו אמר פקוד
 יפקד אלהים אתכם והעלה אתכם והעלותם את עצמותי וכן
 כאשר פקוד יפקוד אלהים וכו' והה"ד אנני אצטח כדברך
 דרוש סדרא : (כה) פקוד יפקד אלהים . פי' כמנין פקוד
 כי אם רד"ו שנים הוי לך ששח' הקב"ה מן השבעות ק"ך שנים
 כמנין פקוד יפקד אלהים ולי' יפקוד יתפרש כמי ולא נפקד ממנו איש . אמנם קשיא לי כי מצאתי פקד חסר וי"ו נראה
 דאי אברין יש אם לבקרא ליה :

פירוש לתורת אלהים

שטארבן גאלהים אינ גאט פקוד יפקוד אהם ער וועט
 גידענקין אן אייך והגלה אונ ער וועט איך אוף
 ברענגן פון דעם לאנד מצרים אל הארץ צוא דעם
 לאנד אשר נוס ער הט גשווארן צו אברהם אונ צו
 יצחק אונ צו יעקב : (כה) וישבע יוסף את בני ישראל
 אונ יוסף הט פשווארן די קינדן פון ישראל לאמר מיט
 דיא ווערשער פקוד יפקוד אלהים אהם ווען גאט וועט
 גידענקין אן אייך אונ וועט אייך אונ לייזן

מצרים הוא ובית אביו אונ ויין פאטרס היו געזינד
 יהי יוסף אונ יוסף הט גלעבט מאה ועשר שנים הונקרט
 אונ צעהן יאר : (כג) וירא יוסף לאפרים אונ יוסף הט
 זוכה גיזוען צוא זעהן פון אפרים בני שלשים אור
 אייניקלאך גם אוף גני די קינדן פון מכיר גר זעהן
 פון מנשה ילדו זענן אוף גר צינג גוואקן אוף די
 קניא פון יוסף : (כד) ויאמר יוסף אל אחיו אונ יוסף
 האט גזאגט צוא זיינע ברודער אנני מת איר וועל
 ב"י 39

אתכם והעלתם את עצמתי מזה :
בו וימת יוסף בן מאה ועשר שנים
ויחנמו אתו ויישם בארון במצרים :

מדבר דכיר יי ותבון
ותפקון ית גרמי מבא :
בו ומית יוסף בר מאה
ועשר שנין וחנמו יתה
ושמוהי בארון במצרים : חזק

חזק

פ"ה פסוקים פה אל פה סימן.
ומעטירין בנולכיס א' סימן ב' :

סבוב פסוקי דספר בראשית אלף ותקל"ד אך לך' סימן. והלוי ועל חרצך תחיה ופרשיותיו ו"ב ז"ה שמי לעולם סימן :
וסדריו מ"ג ירדיה סימן : ופרקיו נ"ה הגנו לך קויו סימן : מנין הפתוחות מ"ג. והסתומות מ"ח. הכל צ"א
פרשיות צא אתה וכל העם אשר ברגליך סימן :

בעל המורים

(כו) ויחנמו. כי כפרסה ויחנמו את ישראל ויחנמו את יוסף כדליתא
כחטות לויסל ויספודיה דללה ילגוניה כשכיל שמתנ את אביו
חנמוהו גס כן : ויחס כלאון. כלי שילא מלוי להס כלאות מס :
חמלת פרשת ויהי

רשב"ם

(כו) ויישם כמו ויושם. וכן וייקם נח כמו ויוקם. פן (ישב) (נ"א שוב)
וישב. פן יבא הנפואה. היא מוצאת. היא מורד והורד המשכן : בארון. נקבר
בארון. כי עתידים היו למעלותו בארון. כששבת סחם אף והרין. ועברו
ירדו בשמחה ורון. החצלת השרון :
ונחמל ויחי. אשכח את שוי. להודי ושבחי. לאמץ את כחי. השב
נדחי. ואם אבד נחתי. כמסן נחתי. רח נחתי. כבוד
איש עניו מסל. וכראש אלה שבות. יסוד החכמות. לאיילים
לוחות המרומם. איה הנשמות. הרושות כשרמות. ויהי מערות. עפר החומות. וזכבת שלמות.
בולם מתאימות. כפרת אשמות. נפשות הנעומות. יבנה בחומות. בחר ממקומה. ולא יעלו במות. חלבי הבחמות :

פירוש לתורת אלהים

פון באנען והעליהם ואלמ איר מיט געמען מיינע
ביינר פון באנגן (כו) וימת יוסף אינו יוסף אינו גשטארבן
גן אז ער איז אלט געווען הונדערט איז צעהן יאר

נשלם ספר בראשית בעזרת האל יתברך

הפטרת ויהי (במלכים א' סימן ב')

ונקרבנו וימדינו למות ויצו את שלמה בנו לאמר : אנכי הלך בדרך פליהארץ
וחזקת והיית לאיש : ושמת את משמרת ויהיה אלהיך ללכת בדרךיו לשמו
חקתיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו כפתיב בתורת משה למען תשפיל את פליהארץ
תעשה ואת פליהארץ תפנה שם : למען יקים יהוה את דברו אשר דבר עלי לאמר

פירוש ע"מ

ונקרבנו וימדינו למות. ויצו את שלמה בנו לאמר : אנכי הלך בדרך פליהארץ
וחזקת והיית לאיש : ושמת את משמרת ויהיה אלהיך ללכת בדרךיו לשמו
חקתיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו כפתיב בתורת משה למען תשפיל את פליהארץ
תעשה ואת פליהארץ תפנה שם : למען יקים יהוה את דברו אשר דבר עלי לאמר
די מענ פון דוד צו שטארבען ויצו האם ער
גיבאמן צו ויין זון שלמה אזו צוא נאנען אנכי הלך
איה גייה דרדו אין דעם וועג ווא נאר די וועלט מוז
גיין איה וועל שטארבען וחקת אונ דו ואלסט דיר
שטארקן והיית לאיש אונ ואלסט ויין איין מאן ושמת
אונ ואלסט הימן את משמרת דם הימונג וי אלהיך פר
נאמ דין נאמ ללכת בדרךיו צו גיין אין ויינע ווענען
לשמור חקתיו אונ צו הימןען ויינע גינעץ ויפזתיו אונ
וייני מצות ומשפטיו אונ וייני גרעכמען ועדותיו אונ
וייני בייגיש פתיב אזו ווי עם שמייט געשרויבען
אין דער תורה פון משה לפני פשיל אום דו ואלסט
קלוג ווערען אונ באגריבן א. מיט אעמען וואם דו
וועסט טאן ואת אין אלץ וואו דו וועסט דיר דארט
קערין לפני קים נאמ ואל ויינע רייד מקים ויין אשר
דבר עלי ווס ער ה' גינאמ אף מיר לאמר צו ונאן אם
דא איה דר פסק ונקרבנו וימדינו למות. עם אים געקען דער
וין צייט ער ואל אונקענין פון דער וועלט. האם ער געבאפען
בית המקדש :

הפמרת ויהי

אמי ישמרו בניך את דרכם ללכת לפני פאמת בכל לבבם ובכל נפשם לאמר לא יפרת לך איש מעל פסא ישראל : וגם אתה ודעת את אשר עשה לי ואת בני צרות אשר עשה לשונותי שני צבאות ישראל לאבנך בנגר ולעמשא בנגר ונתתם נישם דמי מלחמה בשלם ויהי דמי מלחמה בחנתו אשר במתניו ובגועלו אשר ברגליו : ועשית פחממה ולא יתורד שיבתו בשלם שאל : ולבני ברזי הגלעדי תעשה חסד והיו באכלי שלחנה כי יבן קרבו אליו בברתי מפני אבשלום אחיה : והנה עמה שמעי בנגרא ביהימינו מבחרים והוא קללני קללה גמראת פיוס לבתי מחננים והוא יורד לקראתי הירדן ואשבעו ביהיה לאמר אם אמיתך בחרב : ועתה אל תנקהו כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשהו והורדת את שיבתו בדם שאל : וישכב דוד עם אבתיו ויבקר בעיר דוד : והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלם מלך שלש שנים : ושלמה ישב על פסא דוד אביו ותפן מלכתו מאד :

פירוש ע"מ

הקדמי אז איה בין אמלאפן גיוארן פד דיין ברודר אבשלום ותה גיף מיט דיר איז שמעי דר וזהו פון גרא פון שפט בגמון פון דער שטאט בחורים והיא קללי אונ ער האט מיר גישאלטען קללה גמראת מיט די ערנסטע קללות ביום אין דעם טאג אז איה בין גיגאנגן צו מחננים והיא אונ ער איז גיגאנגען קעגן מיר צום הרדן מיר איבער עמטען נאשבע לי בני האב איה אים גישווארן מיט גאסס נאמן לאמר צו זאגן אם אוב איה וועל דיר טויפען מיט אשווערד זאל מיר אזו אונ אזו זיין נעשה אונ יעצט זאלקטו אים מיט ריין מאכן גיווארם דו ביסט דאך אין קלונר מענטש ונבט אונ דו זאלקט וויסן ווס דו זאלקט אים טאן והינדף אונ דוא זאלקט מאכען גידען זיין גרינקייט אין גרוב אביין מיט ברזי נשכב אונ דוד איז גישווארן אזו ווי זייער עלטערן ונקר אונ ער איז באגרפן גיווארען אין דער שטאט פון דוד דס איז ציין ומיט אונ דיא טעג וואס דוד האט גיקניגט אויף דיא ישראל נעמען גיווען ארבעים פערציג יאהר גהריון אין חברון קט ער גיקניגט זיפען יאר אונ אין ירושלים האט ער גיקניגט דרייזא אונ דרייסיג יאר ושלמה אונ שלמה איז ארויף אויף דעם טראקען שטול פון זיין פאטער דוד ותפן בלכתו מאד אונ זיין מלוכה איז זייער שטארק גיווארען :

ווען זייער קינד וועלן היטען את בורם וזייער וועג צו גיין פאר מיר מיט אמת בכל לבבם ובכל נפשם מיט נאנצען הארצען אונ מיט דער נאנצער וועלע קט ער מיר צו גינאמט לאמר אזו צו זאגען לא עם וועט גיט פד שניטן ווערן פון דיר איין מאן פל פון דעם קעניג שטול ביי אידען וגם אונ דו ווייסט דאך איה את ווס יואב דער זון פון צרויה קט מיר גיטאן אשר עשה אונ ווס ער האט גיטאן לשני שני צו די צווייא הערן פון די ישראל לאבנך פו ער צו אבנך דען זון פון גר ולעמשא אונ צו עמשה דען זון פון גתר ובחננים אונ ער קט זיי גהרנת נעם אונ ער קט פארגאפען זייער ברזי גלייף ווי זיי זאלטן מיט אים מלחמה גהארטן בשלום אונ זיי האפן גימיניט ער קט פרידן געשלאפען מיט זייא וזהו אונ ער קט געעפען דאס ברזי פון דר מלחמה גהינדף אין זיין גארטעל וואס אין זייער לענדען מיניט קען די שווערד ונגעל אונ מיט די שיק ווס איה זייער פים ונשית אונ דו זאלקט טאן מיט דיין חכמה דו זאלקט אים גריפן עפים אבולבור ולא אונ זאלקט גיט לאנען גידען זיין גרינקייט מיט פרידען אין גרוב דו זאלקט אים גיט לאן שווארן מיט זיין טוט ולגי אונ צו די קינד פון ברזי ווי וואס ער איז פון גלעד תנשה חסד זאלקטו טאן גינאד והי אונ זיי זאלן זיין צווייטן די ווס עסין פון דיין מיט גי נוארום זיי האפן מיר געעפען עסען

הפמרה לשבת ראשון של חנוכה (בתרי עשר בזכריה סימן ב)

רנן ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאסיהתה : ונלוו גוים רבים אלי יתה ביום החוא והיו לי לעם ושכנתי בתוכך וידעת פריהתה צבאות שלחתי אליה : ונתתי יתה את יתודה חלקו על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלם : הם פל בשר מפני יהוה כי געור ממעון קדשו : וראני את יהושע תפחן הגדול עמד לפני מלאך יהוה והשמע עמד על ימינו לשמנו : ויאמר יהוה אליה שמעו ויער יהוה בך השמע וינער יהוה בך הבחר בירושלם הלוא זת איה מצל כאש : והחיש יהוה לבוש

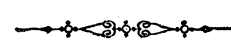
הפטרה לשבת ראשון של הנוכה

בגדים צואים ולמד לפני הפלאה: וישן ויאמר אלה העמדים לפניו לאמר הסירו
 הפגדים הצאים מעליו ויאמר אליו ראה העברתי מעליך עונך והלכש אתה
 מחצות: ואמר ישמו צננה מהור על ראשו וישמו הצננה מהור על ראשו
 וילבשהו בגדים ומלאה יהיה עמו: ויעד מלאך יהוה ביהושע לאמר: פה אמר יהוה
 צבאות אם בדרבני הלך ואם את משמרתו תשמר וגם אמתה תדון את ביתי וגם
 תשמר את חצרו ונתתי לך מחללים בן העמדים האלה: שמענא יהושע והכהן
 הגדול אתה ורעיך הישבים לפניך פיראישו מופת המה פיראישו מביא את עבדי
 צמח: כי הגה האבן אשר נתתי לפני יהושע עראבן אחת שבעה עינים הניג
 מפתח פתחה ואם יהיה צבאות ומשפתי את עון הארץ יהיא פיוס אחד: פיוס מהוא
 ואם יהיה צבאות תקראו איש לרעהו אל פחת גפן ואל פחת האנה: וישב הפלאה
 הדבר פי ויערני פאיש אשר יעור משנתו: ויאמר אליו מה אמה ראה ויאמר ראיתי
 והנה מנורת זהב פלה וגלה על ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות
 לנרות אשר על ראשה: ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על שמאלה:
 ואשן ואמר אל הפלאה הדבר פי לאמר מה אלה אדני: וישן הפלאה הדבר פי ויאמר
 אליו הלא ידעת מה המה אלה ואמר לא אדני: וישן ויאמר אליו לאמר הדבר
 יהיה אל זרפבל לאמר לא בחור ורא בכח פי אם פרוחי אמר יהיה צבאות: מי אמתה
 הרי הגדול לפני זרפבל למישור והוציא את האבן הראשה תשאלות חן חן לך:

וואמר ק

הפטרה לשבת שניה של הנוכה (במלכים א סימן ז)

ויעש חירום את הפירות ואת הישים ואת המזרקות ויכל חילם לעשות את כל
 המלאכה אשר עשה למדך שלמה בית יהוה: עמדים שנים וגלת הפתרת אשר
 על ראש העמודים שתיים והשכבות שתיים לכפות את שתי גלות הפתרת אשר על
 ראש העמודים: ואת הרמנים ארבע מאות לשתי השכבות שני מורים רמנים
 לשבכה האחת לכפות את שתי גלות הפתרת אשר על פני העמודים: ואת
 המכנות אשר ואת הפירות עשרה על המכנות: ואת הים האחד ואת הפקר שנים
 אשר פחת הים: ואת הפירות ואת הישים ואת המזרקות ואת כל הכלים האלה האלה
 אשר עשה חירם למלך שלמה בית יהוה נחשת כמרט: בכפר הירדה וצקם תמלך
 במעבה האדמה בין סכות ובין צרתן: ונתן שלמה את כל הכלים מלב מאד מאד
 לא נתקר משקף הנחשת: ויעש שלמה את כל הכלים אשר בית יהוה את מזבת
 הזהב ואת השדחן אשר עליו לחם הפנים זהב: ואת המנורות חמש מימין וחמש
 משמאל לפני הדבור זהב סגור והפרכ והנרת וממלקחים זהב: והספות והמזרקות
 והמזרקות והספות והמפתחות זהב סגור והפתות ודלתות הבית הפנימי קקדש
 הקדשים ודלתות הפתח להיכל זהב:

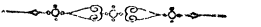
הפטרת ערב ראש חדש שחר בשבת (בשמואל א סימן כ)

ויאמר לו יהונתן מהר חדש ונפקדת פי ופקד מושבה: ושלשת תבך מאד ונבאת
 אל המקום אשר נספרת שם פיוס המעשה וישבת אצל האבן האזל: ואני
 שלשת החצים צדה אורה לשלחני למטרה: והנה אצתה את הנער לך מצא את
 החצים אם אמר אמר לנער הגה החצים: ממה והנה קחני ונבאה פי שלום לך
 ואני דבר סייהוה: ואסיפה אמר לעצם הגה החצים ממה ותלצה לך פי שלחה

יהוה

הפטרת מחר חדש

יהוה: והדבר אשר דברנו אנו ואתה הנה יהוה ביני ובינה עד-עולם: ויפתר דוד
 בפודה ויהי החדש וישב המלך על-אל ק הלחם לאכול: וישב המלך על-מישבו
 כפפעם בפפעם אז-מושב הקיר ויקם יהונתן וישב אבנה מצד שאול ויפקד מקום
 דוד: ולא דבר שאול מאומה ביום ההוא כי אמר מקנה הוא בלתי טהור הוא פיר
 לא טהור: ויהי ממוחת החדש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל-יהונתן בנו
 מדוע לא-בא בן-ישי גסיתמול גסיתים אל-הלחם: ועשן יהונתן את-שאול נשאל
 וישאל דוד מעמדי עד-מית לחם: ויאמר שלחני נא כי זבה משפחה לנו בעיר והוא
 צנה-לי אחי ועמה אם-מצאתי חן בעיניך אמלטה נא ואראה את-אחי על-בן לאי
 בא אל-שפתן המלך: ויחר-אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן-נענות המרדות הלא
 ידעתי כי-בחר אתה בן-ישי לבשתה ולבשת ערות אמה: כי כל-הימים אשר בך
 ישי חי על-האדמה לא תבון אתה ומלכותך ועמה שלח נקה אתו אלי כי בך
 מות הוא: ועשן יהונתן את-שאול אביו ויאמר אליו למה יומת מה עשה: וישאל
 שאול את-יהונתן עליו להפירו ויבוע יהונתן כירכלה הוא מעם אביו להמית את
 דוד: ויקם יהונתן מעם השלחן בחרי-אף ולא-אכל פוסם-החדש השני לחם כי
 נעצב אל-דוד כי הכימו אביו: ויהי בפקד ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער
 קמן עמו: ויאמר לנערו רץ מצא-נא את-תחזים אשר אנכי מורה הנער רץ והוא
 ירה החצי להעברו: ויבא הנער עד-מקום מחצו אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן
 אחרו הנער ויאמר הלא החצי מסוד נחלצה: ויקרא יהונתן אחרו הנער מה-רה
 הושה אל-תעמד וילקט נער יהונתן את-תחזי החצים ויבא אל-אדניו: והנער
 לא-יבוע מאומה אף יהונתן ודוד ידעו את-הדבר: ויתן יהונתן את-לבו אל-הנער
 אשר-לו ויאמר לו הן הניא העיר: הנער בא ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו
 ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו איש את-רעהו ויבכו איש את-רעהו עד-דוד
 הגדיל: ויאמר יהונתן לדוד הן לשלום אשר נשבענו שנינו אנהנו בשם יהוה
 לאמר יהוה יהיה ביני ובינה וביני ורעי ויבן ויעד עד-עולם:

קריאה למפטיר בשבת וראש חדש

בשבת וראש החדש מוזילין שני ספרים בראשון קורין טענה גברי בפרשת הכזוב וקדוש לשולא. ובספר שני קורין פרשה ט:
 במדבר כח ט וביום השבת שגור-כבשים בני-שנה תמימם ושני עשרונים סלת מנחה
 בלולה בשמן ונספו: עלת שבת בשפתו על-עלת התמיד ונספה: פ
 ובראשי חדשיכם תקריבו עליה זיהוה פרים בני-בקר שנים ואיל אחד כבשים בני-
 שנה שבעה תמימם: ושלישה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפי האחד ושני
 עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: ועשרון עשרון סלת מנחה בלולה
 בשמן לפי האחד עליה ריח ניהם אשה זיהוה: ונספיהם חצי מהון יהיה לפי
 ושלישת מהון לאיל ורביעת מהון לפי האיל וזאת עלת החדש בחדשו וחדשי
 השנה: ושעיר עזים אחד להטאת זיהוה על-עלת התמיד ועשה ונספו:

הפטרה לשבת וראש חדש (בישעיה סימן ס"ו)

כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הדם רגלי איהוה בית אשר תבנו-לי ואיזה
 מקום מנוחתי: ואת-כל-אלה ידני עשתה ויגרנו כל-אלה נאם יהוה ואלה אבימ

הפמרת שבת וראש חדש

אֵלֵי עֵינִי וּנְבִיאֵיהֶם וְחָדַד עַל־דְּבָרָיו שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכֹּה־אִישׁ זֶבֶח הַשֶּׁה עֶרְפָּה קֹדֶשׁ מִעֹלָה מִנְחָה וּבִסְחִיר מִזְבִּיחַ לְבִנְיָהּ מִכָּרֶךְ אֶן וְנִסְחָהֶם בְּחָרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבִשְׁקִיצֵיהֶם נִפְשָׁם חִפְצָה: גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלָלֵיהֶם וּמְנוֹרָתָם אֲבִיאוּ לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עֹנֶה דְבַרְתִּי וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבִאֲשֶׁר לֹא־חִפְצָתִי בְּחָרוּ: שָׁמְעוּ הַבְּרִיָּהוּת הַחֲרָדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחִיכֶם שְׂנֵאִיכֶם מִנְדִיכֶם לְמַעַן שְׂמוּ יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ: קוֹל שְׂאוֹן מִעִיר קוֹל מִהִיכַל קוֹל יְהוָה מִשְׁלֵם גְּמוּלָה לְאִבָיו: כְּמָרָם תְּחִיל־לָדָה כְּמָרָם יִבֹּא חֶבֶל לָהּ וְהַמְלִיטָה זָכָר: מִי־שָׁמַע בְּזֹאת מִי־רָאָה בְּאֵלֶּה תִּיחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלַד גּוֹי פֶּעַם אֶחָת בִּיְהִיָּה גַם־יִדְּבַר צִיּוֹן אֶת־בְּנֵיהָ: הֲאֵינִי אֲשַׁפֵּיר וְלֹא אֲוִלִיד יֵאמֶר יְהוָה אִם־אֲנִי מְזוּלִיד וְעַצְרָתִי אָמַר אֶרְחֹק: שָׁמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בַּהּ כִּלְאֵהֲבָהּ שִׂישׂוּ אֶתְּהָ מִשׁוֹשׁ כִּלְאֵתְּמַתְאֲפִלִים עֲרִיָה: לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֶּׁד תִּנְחַמְתֶּה לְמַעַן תִּמְצֹו וְהִתְעַנְגַתֶּם מִזֵּו כְּבוֹדָהּ: כִּי־כֵּן אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹמֶה־אֵלֶיהָ כְּנֶהֱרַ שְׁלֹם וּכְנֶחַד שׁוֹמֵרָה כְּבוֹד גּוֹיִם וְיִנְקַתֶּם עַל־צַד תִּנְשָׂאוּ וְעַל־בְּרָכִים תִּשְׁעֲשְׂעוּ: כֹּל־אִישׁ אֲשֶׁר אִמְזו תִּנְחַמְנוּ בֶן אֲנִכִי אֲנַחְתְּכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ: וְרֵאִיתֶם וְשִׂשׁ לְפָנֶיכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם בְּדֹשָׁא תִפְרַחְנָה וְנוֹדַעַה יִדְיִהוּת אֶת־עַבְדָיו וְעַם אֶת־אִבָיו: כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יִבֹּא וּכְסוּפָה מִרְפַּבְתָיו לְחִשׁוֹב בְּחִמָּה אִפֹּ וְנַעֲרָתוֹ בְּלִת־אֵשׁ: כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחָרְבוֹ אֶת־כָּל־בֶּשֶׂר וְרִבּוֹ חֲלָלֵי יְהוָה: הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַנְּגוֹת אַחַר אֶחָד בְּתוֹךְ אֲכָלֵי בֶּשֶׂר תְּחִזִּיר וְתִשְׁקֹץ וְתַעֲכָפֵר יַחַדוֹ יִסְפוּ נֹאם־יְהוָה: וְאֲנִכִי מַעֲשִׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשֹׁנֹת וּבִאֵן וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: וְשָׁמַתִּי בָהֶם אֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תְּרַשִּׁישׁ פֹּד וְלִיד מִשְׁבִּי קִשֵׁת תּוֹבֵל וְיוֹן הַאֵיִם תְּרַחֲקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שְׁמִיעִי וְלֹא־דָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם: וְהִבִּיאוּ אֶת־כָּל־אֲחִיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם מִנְחָה לְיְהוָה בְּפִסּוּסִים וּבְכִרְכָב וּבְצִבְיִים וּבְכַפְרָדִים וּבְכַפְרָרוֹת עַל־הַר קָדְשֵׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה בָּאֲשֶׁר יִבִּיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכָל־מְהֵרָ בֵּית יְהוָה: וְנִסְחָהֶם אָקַח לְכַהֲנָיִם לְדָוִם אָמַר יְהוָה: כִּי בָאֵשׁ הַשָּׁמַיִם תִּחַדְּשִׁים וְהָאָרֶץ תִּחַדְּשֶׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לְפָנַי נֹאם־יְהוָה בֶּן יַעֲמֹד זֶרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם: וְהָיָה מִדְיִחַדֶּשׁ בְּחַדְשׁוֹ וּמִדְיִ שִׁבַּת בְּשִׁבְתּוֹ יִבֹּא כָל־בֶּשֶׂר לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה: וַיֵּצְאוּ וְרָאוּ בְּפָנָי הָאֲנֻשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי כִי תוֹרַעְתֶּם לֹא תָמוּת וְאֲשֶׁם לֹא תִכָּפֵה וְהִנֵּי דָרְאוּן לְכִי־בֶּשֶׂר: סֵאת קִיר

והיה מרי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה:

מנהג ספרדים אם חל ר"ח ביום ש"ק ובויום א' להוסיף פסוק ראשון ואחרון של הפמרת מחר הודש:

סימני הקריאות

לר"ח ולחנוכה ולת"צ

בר"ח קורין ארבעה גבוי בפ' פנחס מן את קריבני לחמי לחמי עד יעשה ונסמו ואם חל ר"ח בשבת קורא המפטיר ובוים ששבת וברחמי חדשיכם עד יעשה ונסמו:

בחנוכה ביום ראשון קורין ג' בני אלם בפ' נשא מן ויחי ביום כלות משה עד זה קרבן נחשו בן עמינדב ובשאר הימים קורין נשא ח' של יום ובוים שאתרו. ובוים השמיני קורין עד כן עשה את המצות:

בת"צ בשבתית ובמנחה קורין ג' בני אלם בפ' כי תשא מן ויחל מן ויחל עד לשעות לעמו ומדלגין עד פסל לך וקורין עד אבב חמי עושה עמך:

דיני ברכת ההפמרה

אלו הימים שאין קטן עולה למפטיר. ר"ח. ויו"ט. תענית לכוור שבתית ומנחה. שבת טובה. ו' דפסח. ח' דשבוט. ד' פרשיות. רק אם יש לורך מפני גלוס יכולין לקרואו בפ' שקלים ופ' החודש: כהן ולוי יטילין בעצמות

דיני ברכת ההפטרה

לענות למפטיר. אבל. או יאמר. בשבע שאלתיו יש לו קדימה למפטיר : כותר להפסיק אפילו באלו פרקים דק"ט בכדי לענות
 ברכו וכו' וכו' (ואמרו דברכת התורה וברכת ההפטרה) : אבוד לדבר בעת האמירת ההפטרה וברכותיה כמו בקריאת ס"ח :
 כל הזכור מתוודים לומר ההפטרה בלחם ועכ"פ יהיה עשרה סגור להמפטיר שיכולו לשמוע ממנו ויאמרו אחריו בלחם ולא
 יבדו הסגור בלתי שמוע מהם כעונה מוחיב לשמוע כל הברכות מתחלה ועד סוף וענה אמן על כל ברכה וברכה אבל לא יענה
 ברכות המפטיר מהם דשומע כעונה מוחיב לשמוע כל הברכות מתחלה ועד סוף ויבדל ברכה אחת : אם היו יודע בשעה שהתחיל הברכה
 ברוך הוא וכו' משום דהוי אללו כמפטיר בלחם ברכה ומשנה ממועב חכמים : אם היו יודע בשעה שהתחיל הברכה
 הראשונה ולא מקהנן יוכל לסיים ההפטרה עם הברכות שלאחריה : בגופה סיום הברכה לאמן ורחמן אתה . כגון שלא לומר
 ורחמן כבדי סמוך לתחילתה ועין ההתימה . אך מי שאמרו אין מניחין אותו . בטסת שלא יכסה וי"ג שלא תכסה אין
 בזה הקפדה כלל : כששני ברכות מחוברין יקרא ההפטרה השניה תוך מפרשת אחרי וקדושים ופי' נגוס וילך : אין המפטיר
 בשלי להתחיל הברכה עד שיגולל בגולל הס"ח : אין להתחיל הברכה עד שיראה מקום התחלת ההפטרה ואין לסקל ההפטרה
 מפניו עד שסיים כל הברכות שלאחריה כדי שיראה על מה הוא מנכר :

כללים בדברי רש"י זכרונו לברכה . שמורה בכל טוב וערוכה .
 לקוחים מדברי המפרשים . זה אומר בכה וזה אומר בכה :

- (א) כל מקום שפירש רש"י כתרנומו . הגה הוא סותר את העברי . פי' שאין הפסע כמו העברי ;
- (ב) ואונקלוס תרגם . אז אינו סותר התרגום אלא מפרש דעהו של אונקלוס :
- (ג) המתרגם . בכל מקום שהוא . אז סותר התרגום שהוא עיוות :
- (ד) ותרנומו . אז מביא רש"י ראיה לפירושו שכן הוא :
- (ה) וכשהוא כותב התרגום . כגון דהילו או כיוצא בו ואינו אומר כתרנומו או תרגום . אז אינו קשה על
 העברי אלא רואה ליישב ולפרש לשון התרגום . כגון שחלת' שהוא מפרש שהוא לשון הוואה :
- (ו) וכשהוא אומר ואונקלוס תרגם בפנים אחרים . אז לשון המקרא נופל על ל' התרגום אך שמאריך בלשון :
 וכשהוא כותב העברי וגם התרגום . כגון כבד תרגום יקיר ולא אתייקיר אז הוא מפרש הפעולה
 שלא תסעה אחר העברי לומר שהוא לוי אלא שם דבר כמו כי כבד ממך הדבר . וגם כשמשנה לשון
 תרגום מן העברי לפי לשון התרגום יש לומר כגון ופרינו בדרך וניפוש בארעה ופרינו עבר והתרגום מהפכו
 להבא . או נקבה שברך . תרגום פרש אגרך שלא נאמר שהיו"ן שמוש :

אלו שמות הטעמים

פִּשְׁטָא מְנַח זִרְקָא מְנַח סְגוּל מְנַח | מְנַח רְבִיעִי
 מִחְפָּךְ פִּשְׁטָא זְקַף קַטֵּן זְקַף גְּדוּל מְרְכָא טְפַחָא
 מְנַח אֶתְנַחְתָּא פִּזֵּר תְּלִישָׁא קְטַמְנָה תְּלִישָׁא
 גְּדוּלָה קְדָמָא וְאִלָּא אִלָּא גִירֵשׁ גִּירֵשִׁים דִּרְנָא
 תְּבִיר יִתִּיב פְּסִיק | סוּף פְּסִיק : שְׁלִשְׁלַת קְרִנֵּי
 פְּרָה מְרְכָא כְּפוּלָה יִרְחֵ בִּין יוֹמָן :

תם ונשלם שבה לאר בורא עולם

ברכות הפטרה

קודם קריאת הפטרה יברך

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר בחר
בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים
באמת: ברוך אתה יהוה הבוחר בתורה ובמשה
עבדו וב ישראל עמו ובנביאי האמת ועדך:

אומרים ההפטרה ואח"כ אומרים זה

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם צור כל העולמים
צדיק בכל הדורות האל הנאמן האומר ועושה
המדבר ומקים שכל דבריו אמת ועדך:

נאמן אתה הוא יהוה אלהינו ונאמנים דברך ודבר אחד
מדברך אזור לא ישוב ריקם כי אל מלך נאמן
וברתמן אמת: ברוך אתה יהוה האל הנאמן בכל דבריו:

רחם על ציון כי היא בית חיינו ולעלובת נפש תושיע
במהרה בימינו: ברוך אתה יהוה משמח ציון בנגינה:

שמחנו יהוה אלהינו באלהינו הנביא עבדך. ובמלכות בית
דוד משיחך. במהרה יבא ויגל לבנו. על פסא

לא ישוב זר ולא יגחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם
קדשך נשבעת'לו שלא יכפה גרו לעולם ועד: ברוך

אתה יהוה מנגן דוד: ע"כ בת"צ

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל ליום השבת
הזה שנתת' לנו יהוה אלהינו לקדשה ולמנוחה
לכבוד ולתפארת:

על הכל יהוה אלהינו אנתנו מודים לך ומברכים אותך
יתברך שמך בפני כל מי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יהוה מקדש השבת:

תפלת שחרית

ב

כי ואתה משמרה בקרבי. ואתה עתיד
למלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא:
כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני
לפניך. אלתי ואלהי אבותי רבון כל
המעשים אדון כל הנשמות: ברוך אתה
י המחזיר נשמות לגברים מתים:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נס

לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה:
בא' אלהינו מלך העולם שלא עשני נוי:
בא' אלהינו מלך העולם שלא עשני עבד:
בא' אלהינו מלך העולם שלא עשני אשה:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם פוקם עורים:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם מלביש ערמים:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם מתיר אסורים:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם ונקם פופים:
בא' אלהינו מלך העולם רקע הארץ על המים:
בא' אלהינו מלך העולם אשר הכין מצודי נבר:
בא' אלהינו מלך העולם שעשה לי כל צרכי:
בא' אלהינו מלך העולם אורר ישראל בנבוכד:
בא' אלהינו מלך העולם עומר ישראל בהתארה:
בא' יי אלהינו מלך העולם הנהן לערף כח:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המעביר

שנה משני ותנומה מעפפי:
ויהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו
שפתנינו בתורפה ודבקנו במצותיך ואל תביאנו
לא לידו המא ולא לידו עברה ועון ולא לידו נסית
ולא לידו זיון ולא השלם בנו וצד הרע והברקה
מאדם רע ומחבר רע ודבקנו בוצר טוב ובמעשים
טובים וכף את יצרנו להשתעבד לך ותננו היום
ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל
רואינו ותגמלנו חסדים טובים: ברוך אתה יי
הגומל חסדים טובים לעמו ישראל:

ויהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותינו
שפתילנו היום ובכל יום מעוז פנים ומעוז פנים.
מאדם רע. מגזר רע. מחבר רע. ומשכן רע.
ומפגע רע. מעין הרע מלשון הרע ממלשינות
מעדות שקר משנאת הבריות מצליחה ממויות
משונה מלקים רעים ממקרים רעים ומשכן
המשחות מדון קשה ומפעל דין קשה. בין שהוא
בן בריות ובין שאינו בן בריות ומדינה של גיהנם:

אלהינו ואננו אבותינו וכונו בזכרון טוב לפניך ופקדוני
בפקדתי ישעה ורחמים משמי שמי קדם וכו' לנו יי אלהינו אבות
הקדמונים אברהם יצחק וישראל עבדיך את הברית ואת החסד
ואת השכונה שעשעת לאברהם אבינו ברה המוריה ואת
העבודה ששקראת יצחק בני על גבי המזבח ככתוב בתורתך:
ויהי אשר יקראים האלה והאילים נסה את אברהם ויאמר
אליו אברהם ויאמר הנני ו אמר קח נא את בנה את יחיד
אשר אהבת את יצחק לך אל ארץ המזבח והעליו שם לעשה
על אש ויראים אשר אמר אלהי יי וישכם אברהם בלבו ויחב
את הארץ ויחם את יצי גריו את ואת יצחק בני ובקע

יער אלהים חי וישמחה. עמא ואין עת אל
סצי איהו: אהד ואין יחיד פיהודו. נעלם וגם אין
סוף לאחורו: אין לו דמות הנוף ואינו נוף. לא
צערון אליו קדשנו: קדמון לכל דבר אשר נברא.
ראשון ואין ראשית לראשיתו: הנו ארון עולם
לכל נוצר. יורה גדרתו ומלכותו: שפע נבואתו
בהנו אל אנשי סגלתו ותפארתו: לא קם בישאל
במשה עוד. נביא ומכיש את המונתו: הורת
אמת נתן לעמו אל. על גר נביא נאמן ביתו:
לא נחלו האל ולא ימיר דתו. לעולמים ליוהתו:
צופה יודע סתרינו. מכיש לסוף דבר בקדמתו:
זומל לאיש חסד במפעלו. נותן לרשע רע
בדשעתו: ושלח קצץ הימין משיחנו. לפדות
מסבי קץ ישעוהו: מתים יסיה אל ברוב חסדו
ברוך עדי עד שם תהלתו:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר
קדשנו במצותיו וצונו על גמילת דים:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר יצר
את האדם בחכמה וברא בו נקבים ונקבים חלולים
חלולים וליו ונדעו ברא פסא כבודך שאם יפתח
אחד מהם או יסתם אחד מהם או אפשר להתקם
לעמוד לפניך אפילו שעה אחת: ברוך אתה
יי רופא כל גשך ומפליא לעשות:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר
קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה:
ותעבב נא יי אלהינו את דברי הורחה בפנינו
ובפניה עמך בית ישראל ובהיה אנחנו וצאצאינו
לצאצאי צאצאינו וצאצאא עמך בית ישראל כלנו
יודעי שמה ולומדי הורחה לשמה: ברוך אתה
יי המלמד תורה לעמו ישראל:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר
בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו:
ברוך אתה יי גותן התורה:
וידבר יי אל משה לאמר: צר אל אהרן ואי בני
לאמר כה תקבנו את בני ישראל אמור להם:
יברכה יי וישמחה: ואר יי בני אלהי ויתנה:
ישא יי פניו אלהי וישם לה שלום:

ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם:
אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והכבודים
והראיון וגמילות חסדים ומלמוד תורה. אלו
דברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה ותקבן
קמת לו לעולם הבא: ואלו הן כבוד אב ואם
וגמילות חסדים ומשכמת בית המדרש שחרית
וערבית והקנסת אורחים ובקור חולים והקנסת
פלה ולנות המת ועיון תפלה והבאת שלום בין
אדם לחברו ובין איש לאשתו ומלמוד תורה
בנגד חסד:

אלהי נשמה שנתת בי טהורה היא
אתה בראתה אתה יצרתה אתה נפתחתה

תפלת שחרית

לְכַד הַשְּׁמָחַת הַסְּחֵרָה לְהַיָּה עֲמִידָה לְפָנֵי דָוִד וְלִשְׁמֹר
 לְפָנֵי כְסָא כְבוֹדָךְ . וְכֹל הַגּוֹיִם כַּאֲזֵנֶיךָ . שְׁמַחְתוּ מִן גּוֹיִם
 כְּמִדְרֵי וְכִשְׁמַח מֵאֲזֵנֵיךָ נִשְׁמַח . מִן אֵימִם כְּפֶדֶס יִשְׂרָאֵל
 אֲכַל אֲנַחְנוּ עֲמָךְ כְּגִי בְרִיתְךָ כְּגִי אֲבֹרְתֶם אֲהַבְךָ
 שְׁנִשְׁכַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה . בְּרַע . וְצַדִּיק וְיִהוּדֵי (נ"א
 אֲמַרְךָ) שְׁנִשְׁכַּעְדָּךְ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ עֲרַת יַעֲקֹב בְּנֵי
 כְבוֹדְךָ שְׁמֵאֲהַבְתָּךְ שְׁאֲהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשְׁמַחְתָּךְ
 שְׁשֻׁמְחָתָ בּוֹ . קְרֵאת אֶת שְׁמוֹ וְיִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל
 לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ תִּיבִים לְהוֹדוֹת לָךְ וְלִשְׁבַחְךָ
 וּלְפִיכָרְךָ וּלְכַבֵּד וּלְהַלְלֵךְ וּלְהַלְלֵךְ שְׂבַח הַהוֹדָוָה לְשִׁמְךָ .
 אֲשֶׁרִינוּ מִזֶּה מִזֶּה וְלִשְׁבַחְךָ מִזֶּה גְּדוֹלְתוֹ וְזֶה וְזֶה
 יִרְשָׁתוֹ : אֲשֶׁרִינוּ בְּשִׂאֲנָתוֹ מִשְׁפִּימִים וּמִעֲרִיבִים
 בְּכִמְיָה כְּנִסְיֹת וּבְכִמְיָה מִדְרָשׁוֹת וּמִכֻּחֵיהֶם שְׂמַחָ כָּל
 יוֹם תְּמִיד וְאוֹמְרִים פְּעָמִים בְּאַהֲבָה :

שְׁמִי יִשְׂרָאֵל יי אֱלֹהֵינוּ יי אֱהָךְ :
 בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

וקורין פסטה רמזנים על ספר :

אֲתָה הוּא עַד שְׁלֵא נִבְרָא הָעוֹלָם אֲתָה
הוּא מִשְׁנִבְרָא הָעוֹלָם אֲתָה הוּא בְּעוֹלָם
הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לְעוֹלָם הַבָּא קִדְשׁ אֶת
שְׁמֶךָ עַל מִקְדְּשֵׁי שְׁמֶךָ וְקִדְשׁ אֶת שְׁמֶךָ
בְּעוֹלָמְךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תְּרִים וְתִגְבִּיִם בְּרַגְלֵנוּ
לְמַעַן יִהְיוּ שְׁמֵנוּ בְּקִרְבֶּךָ לְמַעַן שְׁמֶךָ :
בְּרַךְ הַמְּקִדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּרַבִּים :

אֲתָה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ בְּשִׁמּוֹס וּבְאֲרָץ וּבְשִׁמּוֹ
 הַשְּׁמַיִם הַעֲלִיּוֹנִים אֲמַת אֲתָה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה
 הוּא אַחֲרוֹן וּמִבְּרֵאשִׁית אֵין אֱלֹהִים : כִּי בְּרַךְ נְפִיזוֹת
 קִנְיָה מְאֹרֶעַ בְּנִפּוֹת הָאָרֶץ : וְיִרְדוּ וְיִדְעוּ כֹל כִּי
 עוֹלָם כִּי אֲתָה הוּא הַעֲלִיּוֹן בְּרַךְ עֲלֵינוּ לְכֹל
 מִמְּלִכוֹת הָאָרֶץ . אֲתָה הוּא אֱלֹהֵינוּ אֲתָה הַשְּׁמַיִם וְאַתָּה הָאָרֶץ .
 אֲתָה הֵים וְאַתָּה כָּל אֲשֶׁר בָּסָ . וְכִי בְּכֹל מַעֲשֵׂה יְדִידָה
 בְּעֲלִיּוֹנִים (בְּפַחְתֻּנִים) אוּ בַפַּחְתֻּנִים שְׁיֵאמַר לָךְ
 מִה מַעֲשֵׂה וְזֶה תַפְעַל . אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים חֵי וְקִנְיִם
 עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד כְּעִבּוֹר שְׂמֶךָ הַגְּדוֹל הַגְּבוֹר
 וְהַנּוֹרָא שְׁנִקְרָא עֲלֵינוּ וְקִנְיִם לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִה
 שְׁכִתוֹב אֶת הַדָּבָר שֶׁהַבְּחִמְתָּנוּ עַל יְדֵי צְפִינְהָ חוֹזֵה
 כְּאִמּוֹר בְּעַת הַהוּא אֲבִיא אֲתֶכֶם וּבְעַת קִבְצֵי אֲתֶכֶם
 כִּי אֲמַן אֲתֶכֶם לְשֵׁם וְלִתְהַלְלָה בְּכֹל עַמֵי הָאָרֶץ
 בְּשׁוֹבֵי אֶת שְׁבוֹתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אֲמַר יי :

וְדַבְּרוּ יי אֵל מִשָּׁה לְאִמְרֵךְ : וְעֲשִׂיתָ כִּיֹּד הַחַיִּים וְכִיֹּד
 נְהִיִּית לְרַחֲמֵיךָ וְנִמְתָּ אוֹתוֹ כִּיֹּד אֲתָלְ מוֹעֵד וְכִיֹּד הַמִּזְבֵּחַ וְכִיֹּד
 שְׂמֵה קִיִּים : וְרַחֲמֵיךָ אֲחֵרִים וְכִיֹּד מִגְּדוֹת אֶת יְדֵיכֶם וְאַתָּה יְדֵיכֶם
 בְּכַאֵם אֵל אֲהֵל מוֹעֵד וְרַחֲמֵיךָ מִיִּם וְלֹא נִמְתָּ אוֹל כִּיֹּד שְׂמֵה אֵל
 הַמִּזְבֵּחַ לְרַחֲמֵיךָ אֲשֶׁה לְיִתְרוֹתְכֶם וְיִתְרוֹתְכֶם וְיִתְרוֹתְכֶם וְיִתְרוֹתְכֶם
 יְמִיתוּ וְיִתְרוֹתְכֶם חֵק עוֹלָם לֹא יִבְרָעוּ לְדוֹרוֹתֵיכֶם :

יְדֵי רַחֲמֵיךָ מִפְּנֵיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַחֲרָי וְאַחֲרָי שְׂתַרְחֵם עֲלֵינוּ
 וְחַמְדוֹ לָנוּ עַל כָּל חַמְדֵינוּ וְחַמְדֵינוּ לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ
 וְחַמְדוֹ לָנוּ עַל כָּל פְּשִׁיעוֹתֵינוּ וְשׁוֹבֵנָה כִּיֹּד הַמְּקִדֵּשׁ בְּמַחֲרָה כִּיֹּד
 וְחַמְדוֹ לְפָנֶיךָ קִרְבֵן הַחַמְדֵינוּ שִׁיבַר בְּעֵדוֹ כְּמוֹ שְׂתַחֲבַת עֲלֵינוּ
 בְּחַמְדֵיךָ עַל יְדֵי מִשָּׁה עִבּוֹד מִפִּי כְבוֹדְךָ מֵאִמְרֵךְ :

ויברך

לְעוֹת וְקִנְיִם וְיִדְךָ אֵל הַמְּקִיִם אֲשֶׁר אֲמַר לוֹ הָאֱלֹהִים : בְּיָמֵי הַשְּׁלִישִׁי
 וְיָמֵי אֲבֹרְתֶם אֶת עֵינֵי וְיָרָא אֶת הַמְּקִיִם מִחֻרְקוֹ : וְיֵאמַר אֲבֹרְתֶם
 אֵל יִגְדוּ שְׁבוּ לְכֶם פֶּה עִם הַחֲמוֹר וְאֵינִי וְהַנְּשֵׁר וְנִבְחַת עַד כִּי
 תִּשְׁתַּחֲוֶה וְתִשְׁבַּח אֲלֵיכֶם : וְנִבְחַת אֲבֹרְתֶם אֶת עֵינֵי וְיָשֵׁם
 עַל יְצַק בְּנֵי וְנִבְחַת בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲבָלָה וְנִבְחַת שְׁנֵיכֶם
 יְדִידוֹ : וְיֵאמַר אֵל אֲבֹרְתֶם אֲבִי וְיֵאמַר אֵל וְיֵאמַר הַנְּי
 בְּנֵי וְיֵאמַר הַנְּי הָאֵשׁ תִּתְעַצֵּם וְאַחֵי הַשֵּׁה לְעוֹלָה : וְיֵאמַר אֲבֹרְתֶם
 לְעוֹלָה וְיָרָא לוֹ הַשֵּׁה לְעוֹלָה בְּנֵי וְנִבְחַת שְׁנֵיכֶם יְדִידוֹ : וְנִבְחַת אֵל
 וְנִבְחַת אֵל אֲשֶׁר לוֹ הַאֲלֹהִים וְנִבְחַת וְנִבְחַת שֵׁם אֲבֹרְתֶם אֶת הַמִּזְבֵּחַ
 בְּיָדוֹ אֵת הַשֵּׁה וְנִבְחַד כִּי יִבְחַת בְּנֵי וְנִבְחַת אֵל עַל הַמִּזְבֵּחַ
 וְנִבְחַת לְעֵצִים : וְיִשְׁבַח אֲבֹרְתֶם אֶת יְדֵי וְנִבְחַת אֶת הַמַּאֲבָלָה
 לְשִׁחָם אֶת בְּנֵי : וְנִבְחַת אֲלֵי מִלְאָךְ יי מִן הַשְּׁמַיִם וְיֵאמַר אֲבֹרְתֶם
 אֲבֹרְתֶם וְיֵאמַר הַנְּי : וְיֵאמַר אֵל תִּשְׁלַח יְדֶךָ אֵל הַנְּשֵׁר וְאַל תַּעֲשֵׂה
 לוֹ יִסְוִיָּה אֵת עֵמֶת וְנִבְחַד כִּי יִבְחַת אֲלֵיכֶם אֵל אֲשֶׁר חֲשַׁבְתָּ אֶת
 בְּנֵיךְ אֶת יְחִידְךָ מִכְּנֵי : וְיִשְׁבַח אֲבֹרְתֶם אֶת עֵינֵי וְנִבְחַת אֵל
 אֲחֵר נִאֲמָה בְּסִפְרֵי בְּרַגְלֵנוּ וְיִדְךָ אֲבֹרְתֶם וְנִבְחַת אֶת הַזֶּה וְנִבְחַת
 לְעוֹלָה תַחַת בְּנֵי : וְנִבְחַת אֲבֹרְתֶם שֵׁם הַמְּקִיִם הַהוּא יי יְרָאָה
 אֲשֶׁר יֵאמַר הַיּוֹם בְּרַךְ יי וְנִבְחַת : וְנִבְחַת נִבְחַת יי אֵל אֲבֹרְתֶם
 שְׁנֵיכֶם אֵת הַשְּׁמַיִם : וְיֵאמַר בִּי בְּשִׁבְעֵי נְאֻמֵי יי כִּי יִבְחַת עֲשִׂיתָ
 אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת בְּנֵיךְ אֶת יְחִידְךָ : כִּי בְרַךְ אֲבֹרְתֶם
 וְנִבְחַת אֲרָפָה אֶת הַנְּשֵׁר כְּכֹפְרֵי הַשְּׁמַיִם וְחַמְדוֹ אֲשֶׁר עַל שְׂפַת
 עֵינֵי וְנִבְחַת אֶת שְׁמֵךְ אֵל וְהַקְּבִיִּים וְהַקְּבִיִּים כָּל יְדֵי
 וְנִבְחַת עַקֵב אֲשֶׁר שְׁמַעְתָּ בְּקִנְיֵי : וְנִבְחַת אֲבֹרְתֶם אֵל יִגְדוּ וְנִבְחַת
 וְנִבְחַת יְדִידוֹ אֵל כְּאֵר שְׁבַע וְנִבְחַת אֲבֹרְתֶם כְּבָרָא שְׁבַע :

רְבוּנוּ עוֹלָם כְּמוֹ שְׂבַחְךָ אֲבֹרְתֶם אֲבִינוּ אֶת רַחֲמֵי
 לְעִשְׂתָּ וְנִבְחַת בְּלִבְבֶם שֵׁם כִּן יִכְשׁוּ רַחֲמֵיךָ אֶת כִּיֹּד מַעֲלֵנוּ
 וְיִגְדוּ רַחֲמֵיךָ עַל מַדוּרְךָ וְתִתְנֶנּוּ עִמָּנוּ יִהוּה אֱלֹהֵינוּ כְּמַחֲרָה
 הַחֲסֵד וּבְמַחֲרָה הַחַמְדִים וּבְמִסְבֵּחַ הַגְּדוֹל יִשְׂבַח חַיִּים אֲפִי מַעֲמֵךְ
 וּמַעֲמֵךְ וּמַאֲרֵךְ וּמַחֲלֵךְ . וְקִיִּים לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ אֶת הַדָּבָר
 שֶׁהַבְּחִמְתָּנוּ בְּחַמְדֵיךָ עַל יְדֵי מִשָּׁה עִבּוֹד כְּאִמּוֹר וְכִיֹּד אֶת
 בְּרִיתוֹ יַעֲקֹב וְאֶת אֶת בְּרִיתוֹ יִצְחָק וְאֶת אֶת בְּרִיתוֹ אֲבֹרְתֶם אוֹכֵר
 וְהַאֲרָץ אוֹכֵר . וְנִבְחַת וְאֶת גַּם וְאֶת הַבְּחִיִּים בְּאֲרָץ אוֹיְבֵיהֶם לֹא
 מַסַּחֲתִים וְלֹא נִעְלָתִים לְכֹלְתֶם לְחַפֵּר בְּרִיתוֹ אֲתֶם כִּי אֵינִי יי
 אֱלֹהִים . וְנִבְחַת וְכִיֹּד לָחֵם בְּרִית רַחֲמֵיךָ אֲשֶׁר הִצַּחֲתָ אוֹתֶם
 מִחַיִּים מַצִּיִּים לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְחַיִּים לָחֵם אֱלֹהֵינוּ אֵינִי . וְנִבְחַת
 דְּבַשׁ יי אֱלֹהֵיךָ אֶת שְׂבוֹתֵיךָ וְרַחֲמֵיךָ וְשֵׁב וּקְבֵצֵךְ מִכָּל הַעַמִּים
 אֲשֶׁר הַפְּזִיךְ יי אֱלֹהֵיךָ שְׂמֵה . אֵם יִהוּה נִרְחַךְ בְּקִצֵּה הַשְּׁמַיִם
 מִשָּׁם יִקְבֵצֵךְ יי אֱלֹהֵיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֵךְ . וְנִבְחַת וְהַיּוֹד יי אֱלֹהֵיךָ
 אֵל אֲבֹרְתֶם אֲשֶׁר יִרְשֵׁה וְנִבְחַת וְיִשְׁתַּחֲוֶה וְיִשְׁתַּחֲוֶה וְיִשְׁתַּחֲוֶה מִבְּחִיִּיךָ .
 וְנִבְחַת עַל יְדֵי נִבְחַת יי הַנְּנוּ לָךְ קִינְיֵי הוּה וְזִמְנֵים לְבִקְרִים אֶף
 יִשְׁתַּחֲוֶה בַּת צִוְהָ . וְנִבְחַת צִוְהָ . וְנִבְחַת הוּה יִשְׁכַּח וּמִמֶּנָּה
 יִשְׁעֵה . וְנִבְחַת כָּל צִוְהָ עַל צִוְהָ לֵאמֹר בְּנֵי הַיִּשְׁרָאֵלִים בְּאֲחֵרֵי
 וּבְחַמְדוֹ הוּה אֵלִים וְנִבְחַת וְנִשְׁמַח כֹּל יְדֵי עוֹלָם . וְנִבְחַת מִי אֵל
 כְּמוֹךָ נוֹשֵׂה עוֹ וְנִבְחַת עַל פְּשַׁע לְשִׁאֲרֵיךָ נַחֲלָתוֹ לֹא תִחַרְךָ לְעַד אֲפִי
 כִּי חִמְדוֹ חֲסֵד הוּה . יִשְׂבַח רַחֲמֵינוּ וְיִבְרַשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִשְׁלַח בְּמִזְבֹּחוֹת
 יִם כֹּל חַמְדֵינוּ . (כָּל חַמְדֵינוּ עִמְךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּמִסְבָּח אֲשֶׁר לֹא
 יִזְכְּרוּ וְלֹא יִפְקְדוּ וְלֹא יַעֲלוּ עַל לֵב לְעוֹלָם . וְנִבְחַת תַּחַן אֲמַת לְעַקֵּב
 חֲסֵד לְאֲבֹרְתֶם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ בְּקִרְבֵי וּבְנֵיכֶם מִיְּמֵי קִדְשׁ . וְנִבְחַת
 זְהִיבֵיתֵינוּ אֵל הַר קְדִישׁ וּשְׂמַחְתֵינוּ כְּבִית הַתְּפִלָּה עוֹלוֹתֵינוּ
 וְזִבְחֵינוּ לְרַצוֹן עַל מִכּוֹבֵי כִיֹּד בֵּית הַתְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל הַעַמִּים :
 לְעוֹלָם וְיָמָ אֲדָם וְיָא שְׁמִיִם בְּקִרְבֵי וּבְנֵיכֶם וּמִזְבֵּחַ עַל
 הָאֲמַת וְזִבְחֵי אֲמַת בְּלָבְבֵי וְנִשְׁמַח וְיֵאמַר :

רְבוּנוּ כָּל הָעוֹלָמִים וְאֲדוּנֵי הָאֲדוּנִים . לֹא עַל
 צְדָקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מִפְּלִילִים הַתְּהַנְּנוּ לְפָנֶיךָ . כִּי עַל
 חַמְדֵיךָ רַבִּים . מִה אֲנוּ מִה חַיִּינוּ מִה חֲסֵדְךָ מִה
 צְדָקוֹתֵינוּ מִה יִשְׁעֵתְךָ מִה חַמְדֵינוּ מִה נְבוֹרְתֵנוּ :
 מִה נִאֲמַר לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַחֲרָי אֲבוֹתֵנוּ הִלָּא
 כָּל הַגְּבוּרִים בְּאֵין לְפָנֶיךָ וְאַחֲרָי הַשְּׁמֵם כִּלָּא הִיוּ
 וְחַמְדֵינוּ כִּלָּא מִדְּעֵי וְנִבְחַתִים כִּלָּא הַשְּׁכַל כִּי רֹב
 מַעֲשֵׂיִיכֶם (נ"א מַעֲשֵׂיִינוּ) תִּהְיוּ יְמֵי הַיּוֹתֵם (נ"א חַיִּינוּ)
 הַכֹּל לְפָנֶיךָ וּמִתְרַךְ הָאֲדָם מִן הַתְּהַנְּנָה אֵין כִּי
 הַכֹּל לְפָנֶיךָ :

אפני הנה מסדר סדר המצרכה משפא דמקרא ואמרי
 דאבא שארי. מצרכה גדולה קורמת למצרכה שניה של
 קטורת. ומצרכה שניה של קטורת קורמת לסודר שני
 גזרי עצים וסודר שני גזרי עצים קורם לרשון מנבחם הפנימי
 ורשון מנבחם הפנימי קורם למסבת קומס גרות ומסבת קומס
 גרות קורמת לרם הקמיר ורם הקמיר קורם לחסבת שתי
 לאברים ואברים קומתה וקומתה נחבטין לחסבתין
 ונקטין למקספין ומקספין לבזיכין ובזיכין קורמין לחסיד
 של בין הערבות שגאבך ונרף עליה תעלה ותקמיר עליה
 תלבי השלמים עליה השלם כל תקרנות בלם :

אבני יתיק
 קריע שמיר
 נגיד ישיש
 בסר צחיס
 הקיס מניש
 יגיל פויק
 שקוי ציית
 אבא בבת גרמת ומינה תמיר צירקה :
 קבלי רנת עקד שגבני סברנו נרא :
 נא גבור דווישי וחורף כבבת שחרם :
 פרקם סררם רחמם צחקקת תמיד קגלם :
 חסין קדוש רובי סובק נהל צידתך :
 תחיד נאה לעפד פנהו וברי קדושך :
 שיענתו קבלי ישוע צחקתני יודע תעלויות :
 צדוק שלם קביר פלכותו לעולם ועד :

כנסת וזיוע סין אמורים וס :
 רבון העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן תמיד במעמד
 ולהיות כהנים בניבונתם וליום בדוכנם וישראל במעמדם ועתה
 בעבודתנו חרב בית המקדש ובכל התמיד ואין לנו לא סודר
 בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו ואתה אמרת
 ושלמח פרים שפנינו. לכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואולי
 אבותינו שיהא שעת שבתותינו חשוב ומקובל ומורשע לפניך
 כאלו הקרבנו קרבן תמיד במעמדו ועמדנו על מעמדו :

לשבת ובוים השבת שני בקשים בני שנה תמיסם
 ולשני עשרונים סולת מנחה בלילה בשמן נקספו : עליה
 עשת בשפתו של עליה תמיד ונקספה :

לרצה ויראשי הקשים תקריבו עליה לוי פרים בני גזר
 שנים ואלו אחד בכשים בני שנה שבעה תמיסים : וישלח
 עשרונים סולת מנחה בלילה בשמן לשך האחד ושני עשרונים
 סולת מנחה בלילה בשמן לאלי האחד : ועשרון מנחה
 מנחה בלילה בשמן לכבש האחד עליה ריח ניחוח אשה לוי
 ונקספיה חצי תהין לשך וישלחת תהין נזאל וריבית תהין
 לכבש יין את עליה חדש בתרשי תהרשי השנה : ושעיר צחיס
 אחד לחסאת לוי על עליה תמיד יעשה ונספי :

אזוהו משקולן של וכן חם. קדשי קדשים שחיטתן
 בצפון פר ושעיר של יום הכפורים שחיטתן בצפון
 וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הנה על
 בין הכדים ועל הפרגת ועל מנבחם הנהב מנחה
 אחת מהן מעפבת. שגרי הדם הנה שופך על יסוד
 מערבי של מנבחם החצון אם לא נתן לא עכב :
 פרים הנשפרים ושעירים הנשפרים שחיטתן בצפון
 וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הנה על
 הפרגת ועל מנבחם הנהב אחת מהן מעפבת .
 שגרי הדם הנה שופך על יסוד מערבי של מנבחם
 החצון אם לא נתן לא עכב. אלו ואלו נשפרין
 כבית הדשן : חמטת הדשן בצבור ותיחדו אלו הן חמטת
 הצבור ושעירי חמטת קדשים ושל מנעזות שחיטתן
 בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון
 ארכע מתנות על ארבע קדנות. כיצד עליה בכשים
 וקנה לסובב וקא לו קמין דרוסית סוקרית .
 סוקרית צפנית. צפנית מערבית. מערבית
 דרוסית. שגרי הדם הנה שופך על יסוד דרוסי .

וידבר יי אל נשוא האמר : צו את בני ישראל ואמרת
 אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוח תשמרו להקריב
 לי במעמדו : ואמרת להם זה עשה אשר תקריבו לוי בכשים
 בני שנה שבעה תמיסים שנים ליום עליה תמיד : את הכבש אחד
 תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבות :
 ועשיות האיהם סלת מנחה בלילה בשמן פתחי רביעית
 תהין : עליה תמיד העשית פתר סיני לריח ניחוח אשה
 לוי : ונספו רביעית תהין לכבש האחד בקלש תהך נספו
 שאר לוי : ואת הכבש השני תעשה בין הערבות למנחת
 הבקר ונספו תעשה אשה ריח ניחוח לוי :

ושחט אתו על ירך המנבחם צפנה לפני יי וזרקו
 בני אהרן הכהנים את דמו על המנבחם סביב :
 אתה הוא יי אלהינו שתקמירו אבותינו לפניך את קטורת
 תמיסים בזמן שגית המקדש תהך בקם. כפאשי צוית איהם על
 עד משה ונביאך כהנבו בתרדקת :
 ויאמר יי אל משה קח לך סמים נקף ושחלת
 וחקלנה סמים ולכנה זכה בד כבוד יהיה : ועשית
 אותה קטורת רחם מעשה רחם ממלח מהו קדשי :
 ושחקה מנחה הדק ונסמה מנחה לפני העדת
 באהל מועד אשר אשר יאמר לך שמה קדשי קדשית
 יהיה לרם : ויאמר ותקמיר עליו אהרן קטורת סמים
 בכבד בכבד כהיטיבו את הנרת המקרינה :
 וכן העלת אהרן את הנרת בין הערבות לקטורת
 קטורת תמיד לפני יי לדרתיהם :

תנו רבנן פאום הקטורת פיעד. שלש מאות ולששים
 ושלשה קנים היו בה. שלש מאות ולששים תחמשה כמנין
 ימות התקפה. מנה לכל יום פום בשחרית ופום בין הערבות.
 אשירה קנים יתרים ששמה מנינם פהו גזר מלא תפניו
 ביום הכפורים. ומנו רן למקטרת פערב יום הכפורים ושותקן
 יפה וזה פדי שתימה דקה מן הדקה. ואת עשר סמנים היו
 בה. ואלי הן הצווי והצפון החלכנה והלכנה משקל שבעים
 שבעים קנים. מור קצויה עפולת דרך נכנסים משקל ששה
 עשר ששה עשר מנה. הקושש שנים עשר וקדושה שלשה
 תקמון השנה. בודית פרשינה השנה קבין. ויו קפריסין סאין
 לתא קבין לתא ואם לא מצא יין קפריסין מביא תמר
 תורן עתיק. מלח סודמית רובע תבב מעלה עין כל שהוא
 עדי נתן הבכלי אומר אף פפת התורן כל שהוא ואם נתן
 בה דבש פסלה ואם חסר אתה מכל מנחה תוב מיתה :
 רבן טעון פן נפילא אומר הצרו אינו אלא שרף
 הנושא מעצי תקסף בודית פרשינה תבב מנה פדי
 ליפות בה את הצפון פדי שתימה נאה. ויו קפריסין למה
 הוא כא פדי לשרות בו את הצפון פדי שתימה ענה
 ונלא מו וקנים זמין לה אלא שאין מקניסין מו נכלים
 במקדש לפני הכבוד :

מניא רבי נתן אומר כשהוא שוחק אומר תבב תיבב תיבב
 תבב מניא שיקול יפה לכשמים פסמס לתצאין כשהיה נשליש
 ודרכי של שמעני : אפר רבי יהודה זה תכלי אם כפרתה
 כשהיה לתצאין ואם חסר אפר נכל סנייה תבב מיתה :
 תניא בר קפרא אומר אחת לששים או אשבעים שנה
 יקוה כהא של שינים לתצאין : ועוד תני בר קפרא אלו
 קוה נתון בה קורטוש של דבש. אין אדם יכול לעמוד מפני
 ריחה : ומהא רבן מרובין בן דבש. מפני שמתורתה אמרה
 מו כל שאור וכל דבש לא תקמירו מנחה אשה לוי :
 גיש יי צאיית עמנו משבב לנו אלו יעקב סנה : גיש יי
 צאיית אשירי אדם ביטם קה : גיש יי דושעה תכלי ענגו ביום
 קראני : אחת סדר לוי מצר תצרני רני מלח תסאכני קלה וקריה
 לוי כנסת יהודה וירושלים כיוי עולם וקספיות :

תפלת שחרית

ונאכלנו לפנינו מן הקלעים לזכרי הנהגה בך
סאכל ליום ולילה עד חצות:

הנהגה קדש קדשים שחיסתה בצפון וקבול דמה בקלי
דת בצפון ודמה טעון שמי מתנות שהן ארבע וטענה הפשט
עמית וקבול לאשים:

דקח שלמי צבור ואשמות. אש הן אשמות. אשם
אלות. אשם מעילות. אשם שפחה תרופה. אשם
קור. אשם מצורע. אשם תלוי. שחיסתו בצפון וקבול
דקח בקלי שרת בצפון ודקח טעון שמי מתנות שהן
ארבע. ונאכלנו לפנינו מן הקלעים לזכרי הנהגה בך
סאכל ליום ולילה עד חצות:

התורה ואי נזיר קדשים קלים שחיסתו בכל מקום בעזרה
דקח טעון שמי מתנות שהן ארבע. ונאכלנו בכל העיר וכל
ביתו בכל מאכל ליום ולילה עד חצות: והמרים מהם פיוצא בהם
אלה השמרים נאכלו לכהנים ולנשיהם ולבניהם ולעמיתיהם:

שלמים קדשים קלים שחיסתו בכל מקום בעזרה. ודקח
טעון שמי מתנות שהן ארבע ונאכלנו בכל העיר לכל אדם
בכל מאכל לשני ימים ולילה אחד: והמרים מהם פיוצא בהם
אלה השמרים נאכלו לכהנים ולנשיהם ולבניהם ולעמיתיהם:

הסבור והמגשר והפסח קדשים קלים שחיסתו בכל מקום
בעזרה ודקח טעון שמי מתנה אחת. ויבקר שנתו כנגד היסוד: שנה
באכלתו הסבור נאכל לכהנים והמגשר לכל אדם. ונאכלנו
בכל העיר בכל מאכל לשני ימים ולילה אחד: הפסח אינו
נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות ואינו נאכל אלא
במנו ואינו נאכל אלא צי:

נבי ושמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נהרשת

היה. מקח ותורג. ומצורה שוה. מבגנן אב מתובח אחר.
המבגנן אב משני כתובים. מכלל נפרט. ומפטר וכלל. ככל
נפרט וכלל או אתה דן אלא בעין הפרט. מכלל שהוא צדק
נפרט. ומפטר שהוא צדק כלל: כל דבר שהיה בכלל
וצדק מן הכלל לכלל לא יבדל על עצמו וצדק אלא לכלל
על הכלל בלי וצדק: כל דבר שהיה בכלל וצדק לשעון
והוא אחר שהוא כענינו וצדק דקדק ולא דקדמיו: כל
דבר שהיה בכלל וצדק לשעון טעון אחר שלא כענינו
וצדק דקדק דקדמיו: כל דבר שהיה בכלל וצדק דקדק
דבר הן תולש או אהה יבדל שיתורג לכלל עד שיתורגנו
התחוב לכלל בפרוש: דבר הכלל מענינו. ודבר הכלל
סמוי: וכן שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבוא
התורה השלישי ויוריש ביניהם:

ויה רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיכנה בית
המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:
קדוש דרבנן

האדרת והאמנה לחי עולמים: הבינה והברכה לחי
עולמים: הגאון והגדולה לחי עולמים: הדעה והדבור לחי
עולמים: החרו והחרד לחי עולמים: הדיע וההתיק לחי
עולמים: הוד והזוהר לחי עולמים: החיל והחוסן לחי עולמים:
החסד והטהרה לחי עולמים: היחוד והיראה לחי עולמים:
היחוד והכבוד לחי עולמים: הלקח והלבון לחי עולמים:
המלכה והממשלה לחי עולמים: הנו והנצח לחי עולמים:
הטיו והשגב לחי עולמים: הענו והענות לחי עולמים: הפרות
הפאר לחי עולמים: הצני והצדק לחי עולמים: הקריאה
הקדושה לחי עולמים: הרון והרוממות לחי עולמים: השיר
השבח לחי עולמים: התהלה והתפארת לחי עולמים:

הודו ליי קרא בשמו הודיעו בעמים ועלילותיו:
שירו לו וזבדו לו שיריו בכל נפלאותיו: התהלכו
בשם קדשו ושמו כל מבקשי יי: דרשו יי ועשו
בקשו פניו תמיד: זכרו נפלאותיו אשר עשה מפתיו
משפמי פיהו: ורע ישראל עבדו בני יעקב בהוריו:
הוא יי אלהינו בכל הארץ משפמי: וזכרו לעולם
בריתו דבר צוה ולאלף דור: אשר ברת את אברהם

ושבועתו ליצחק: ונעמידה ליעקב לחוק לישראל
ברית עולם: לאמר לה אתון ארץ כנען חבל נחלתכם:
בהיותכם מתי מספר במעט ונרים בה: ונתתה לבו
מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר: לא הניח לאיש
לעשקם ויובח עליהם מלכים: אל הנעו במשחית
וכנביאי אל תרעו: שירו ליי כל הארץ בשרו מיום
אל יום וישועתו: ספרו בגוים את כבודו בכל העמים
נפלאותיו: כי גדול יי ומהלל מאד ונורא הוא על
כל אלהים: כי כל אלהי העמים אילילים (כאן צדק
להפסיד) ויי שמיים עשה: הוד והדר לפניו עזו והדרתו
במקומו: הבו ליי משפחות עמים הבו ליי כבוד
ועזו: הבו ליי כבוד שמו שאו מנחה ובאו לפניו
השמתוו ליי בהדרת קדש: חילו מלכיו וכל הארץ
אף תכון בכל כל המנוח: ושמו השמים והארץ
ויאמרו בגוים יי מלך: ורעם הים ועליון
השדה וכל אשר בו: אז ורננו עצי הגער מלפני יי
כי בא לשפוט את הארץ: הודו ליי כי טוב פי לעולם
חסדו: ויאמרו הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו
מן הגוים להודות לשם קדשך להשמיחם בהתלהבה:
ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמרו
כל העם אמן והלל ליי: רוממו יי אלהינו והשתחוהו
להרוב ברגל קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתחוהו
למר קדשו בידוש יי אלהינו והוא רחום ובפר עון
ולא נשחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו:
אמה יי לא תכלא רחמיך ממני חסדך ואמתך תמיד
יצרני: וזכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם הקמה:
תנו עזו לאלהים על ישראל נארתו ועזו בשחקים:
נורא אלהים ממקדשך אל ישראל הוא נתן עז
ותעצמות לעם ברוך אלהים: אל נקמות יי אל
נקמות הופיע: תנשא שופט הארץ השב נמוך על
גאים: ליי הושיעה על עמך ברכה סלה: יי צבאות
עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי
אדם בושם כה: יי הושיעה ממלך יעגנו כיום קראנו:
הושיעה את עמך וברך את בחלתך ורעם ונשאם
עד העולם: נפשונו חפנת ליי עזרנו ומגננו הוא:
כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו כהנו: יהי
חסדך יי עלינו באשר יחלנו לך: הראנו יי חסדך
וישעה תתן לנו: קומה עזרתה לנו ופדנו למען
חסדך: אנכי יי אלהיך המעלה מארץ מצרים:
הרחב פיה ואמללתי: אשרי אלהי יעקב לו אשרי
העם שיי אלהיו: ואני בחסדך כמתתי וגל לבי
בישועתך אשריה ליי כי נצל עלי:

מזמור שיר תנפת תבית דוד: ארוממה יי כי דליתי
ולא שמתת אוכי לי: יי אלהי ישועתי אלהי תתפאני: יי
העזית מן שאר נפשי תימני מרדיו בור: מרד ליי חסידיו
והודו לזכר קדשו: כי רגע אפסו חיים ברוצנו בערב ליון
בכי ויבוקר רות: ואני אמתתי בשליו כל אמוס לעולם: יי
ברצונה העמדת להררי עזו הספת פניה תימני נבחה: אלהי
יי אקרא ואי ארני אתתן: מה בצע בדימי ברחמי אל שמת
היידך עקר מניד אמתך: שפע יי וחסני יי תנה עזי לי:
הפכת

תפלת שחרית

י' מלאה הארץ: בדבר יי שמים נעשו וברוח פיו כל צבאים:
 פנים ביד מי הם ניתן פאציות תחומות: ויראו מין כל הארץ
 ממנו יגרו כל יושבי תבל: כי הוא אמר ויהי והוא צוה ויגמול:
 יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים: עצת יי לעולם תימזר
 מחשבות לבו לדור ודור: אשרי הנוי אשר יי אליו העם בחר
 נחלקה לו: חסדו הבים יי ראשי הארץ כל בני האדם: ממלון
 שכתו השנים אל כל יושבי הארץ: הויצר יחד לבם המנין אל
 כל מעשיהם: אין המלך נאשע ברב חיל נבוא לא יציל ברב פח:
 שרך הסוס להשועה וברוב חילו לא ימלט: הנה עין יי אל ידאי
 למיחלים לחסדו: יתחיל מכות נפשים וליחיותם ברעב: נפשנו
 חפחה ליי עזרנו ונאנו רוא: כי בו ישלח לבנו כי בשם קדשו
 נאמנו: יחי חסדך יי עלינו כאשר יחננו לך:

לדוד בשנותו את מעמו לפני אבימלך ויגלהו ויגלה:
 אכרבה את יי בכל עת תמיד תחלתו בני: בני תחלתו
 נפשו ישמעו עננים וישלחו: נדלדו בני אתי ונחזקמה שלם
 יחדו: ודלשתי את יי ונעניו ומכרתי הציצני: הבונו
 אליו ונהרו ופניתם אל יתפרו: זה עני קרא ויי שמע ומכר
 צרותיו הושיעו: חונה מלך יי סביב ליראיו ויתרצם: מעטנו
 וראו כי טוב יי אשרי הנבר יתקם בו: וראו בני קדשו
 כי אין מחסור לראשי: כפירים יראו ודורשו יי ראו
 יחסרו כל טוב: רכנו בנים שמענו לוי וראת יי אלמרכם: מי
 האיש התפזר תמים אהב זמים לראות טוב: נגדו לשונך
 מרע ושלחך מדבר מרמה: סור מרע נעשה טוב בקש
 שרם ודפשו עניו יי אל צדיקים ואגונו אל שומעם פני יי
 בעשי רע ורחמית מארץ זכרם: עשקונו ישמע ומכר צרותם
 הציצם: קרוב יי לנשפתי לב ואת דבאי רות יושע: רבזה
 רעות צדיק ומכרם נציגנו יי: שומר כל עצמותיו אחת
 מהנה לא נשברה: תחלתו רשע רעה ונשאי צדיק יאשמו:
 פודה יי נפש עבדו ורא יאשמו כל החוסים בו:

תפלה למשה איש האלהים ידני קעין אתה הית לנו בדר
 דוד: בפרים הרים ידני ותחלה ארץ ותפל ויעלם עד עולם
 אתה אל: תאשכ ואלש עד דכא ותאמר שבנו בני אדם: יי
 אלה שנים בענינו כיום אתמול כי יעבוד ואשמוך בליה:
 ורקתם שנה יהיו בבקר הצדיר יחלוף: בבקר צעיר וחלה לערב
 ומולד ויבש: כי כלניו בקאש ובמקרה נבדלנו: שחת צונתנו
 לנגדך עלטנו למארץ עקב: כי כל מינו פנו בעקרתך כלנו
 שנינו כמו הנה: ימי שנתנו בהם שבעים שנה ואם נבדלות
 שמונים שנה ורקתם עמך ואן כי זו חיש ונעשה: מי יודע
 עיו אשך ויבדלתך עקרתך: למית למינו בן הדוד יבואי לבב
 חכמה: שובת יי עד מתי ותתנם על עבדיך: שבענו בבוקר
 ראינו רעה: וראה אל עבדך פעלה ויבדך על פנינו:
 ויהי נעמי אלני אליהנו עלינו וימשה ידנו כוננה עלינו
 ומשלה ידנו כוננה:

ישב בסתר עליון בצל שבי יתרון: אמר לוי מחסי
 ומצודתו אליה אכטה בו: כי הוא יצירה כשה יקול מדבר
 הוות: באברתו וסך דה ותמת כנפיו תחמה ענה וסחורה
 אממו: לא תירא מספר ליהה פוחץ וענה יוזם: מדבר
 כאשר יהיה מקטב ישור עהרם: ופול כמדף אלה ורבבת
 מימינה אליה לא יוש: רק בענינה תביט וישמרת וישעמי
 תראה: כי אתה יי מחסי עליון שמת מינה: לא תאנה
 אליה רעה ונעם לא יקם פאתה: כי מלאכיו יצנת לך
 לשמרה בכל רדכיך: על פנים וישאונה פן תנאף ארץ
 רעה: על שמה ופתן תדרוך תרמוס כפיר ותנין: כי כי
 חשק נאפסוהו אשכבהו כי ידע שמו: וקראנו ונאנהו
 עמו אנכי בצרה ונאפסוהו ונאכדהו: אלה ימים אשפיעהו
 ויאראהו בישיבתו: אוף
 מומר שירו לוי שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו מינו
 ורוע קישו: הרוע יי שועתו לעני הגוים גלה צדיק: וסי
 חסרו

הפכה מספדי כחול לוי פתחה שקי ותאנהו שמחה: למען
 ויבדך כבוד ורא יום יי אליהו לעולם אוף:
 בים יי מלה יי מלה יי ומלה לעולם ועד:
 והנה יי ופלה על כל הארץ ביום ההוא והנה
 יי אהר ושמו אהר:

הושיענו יי אלהינו וקבענו מן הגוים להודות לשם קדשך
 להשתבח בתהלתך: ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם
 ואמר כל העם אמן הללויה: כל הנשמה תהלל יה הללויה:
 כשת וויט וסיר מתחילין לנגלת מומר לדוד הסמים וכו':
 למנצח בנגנות מומר שיר: אלהים יהנו ויברכנו יאר פניו
 אתנו סלה: לדעת בארץ דרכך בכל גוים ישועתך: יודך עמים
 אלהים יודך עמים כולם: ישמחו וירגו לאמים כי תשפוט
 עמים מישור ולאמים בארץ הנחם סלה: יודך עמים אלהים
 יודך עמים כל ארץ נתנה יבולה ויברכנו אלהים אלהינו:
 ויברכנו אלהים ויוראו אתו כל אפסי ארץ:

הריני מונן את פי החרות והחל לשבח את בוראי לשם ייחוד
 קובה ויכוננתה על ידי ההוא ממיר ונעלם בשם כל ישראל:
 ברוך שאמר ויהי העולם. ברוך הוא. ברוך
 אומר ועושה. ברוך גזר וממיינס. ברוך עשה
 כדאשיות. ברוך מרחם על הארץ. ברוך מרחם על
 הבניות. ברוך משלם שכר טוב ליראיו. ברוך חי
 לעד וקום לנצח. ברוך פודה ויברכנו. ברוך שמו
 ברוך אמתה יי אלהינו מלך העולם האל אב הרחמן
 המהולל בפה עמו משבח ומפאר בלשון חסדיו
 ועבדיו. ובשירי דוד עבדך נהללה יי אלהינו
 בשבחות ובמזמות ונגדך ונשבחך ונפאריך
 ונמליכה ונקביר שמך מלכנו אלהינו. יחיד חי
 העולמיים. מלך משבח ומפאר עדי עד שמו הגדול:
 ברוך אמתה יי מלך מהולל בתשבחות:

אל מומר תודה אל כשת וויט ולא נע"פ ולא כחוס"ט ט"ט
 ולא בע"כ לפי סוף תורה כהם כיונים אל:
 מומר להודת הרינו לוי כל הארץ: עבדך את יי בשמחה
 באו נאנו ברה: דעו כי יי הוא האלהים הוא ישענו ויה אנהנו
 עמו וצאן מריעה: באו שעריו בתורה הצרותיו בתהלה הודו
 לו ברכו שמו: כי טוב יי לעולם חסדו רעו ידוד ויחזק אמונתו:

כחול מתחילין כלן יהי כבוד:
 מומרים אל מומרים כשת וויט וכחוס"ט כרה:
 למצות מומר לדוד: השמים מספדים כבוד
 אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע: יום ליום יביע אומר
 ולילה ללילה ותנה דעת: אין אומר ואין דברים בלי
 גשמע קולם: בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל
 מליהם לשמש שם אהל בהם: והוא כחתן יוצא
 מחופתו וישש בגבור לרוץ ארח: מקצה השמים
 מוצאו ותקופתו על קצותם ואין נסקר מחמתו:
 תורת יי תמימה משיבת נפש ערות יי נאמנה
 תחפית פתי: פקודי יי ישרים משמחי לב מצות
 יי ברה מאירת עינים: וראת יי מהורה עומדת
 לעד משמחי יי אמת צדקו יחדו: התמידים מזהב
 זכור ומתוקים עקב ונופה צופים: גם עבדך
 נהר בהם בשמרים עקב רב: שגיאות יי וכן
 מנסמרות נגני: גם מודים חשך עבדך אל ומשלו
 כי ואן איתם ונגותי ממשע רב: יהיו לרצון
 אמרי פי והגיון לבי לפניה יי צויר וגואלי:
 רנו צדיקים בני לישים נאה תהיה: הדוד יי כבוד
 כנבל עשור וזרו לו: שירו לו שיר חדש הוינו ונן בפרועה:
 כי ישר דבר יי וכלי משש במונה: אהל צדקה ומשפס חסד

תפלת שחרית

נעלי נבלי עלי הניזן ככורו כי כמחנני וי בפעלך במישי
 ידך ארנן: מה גדלו מעשיך וי מאד עמקו מושבותי:
 איש כפר לא ידע וכסיל לא יבין את זאת בפרות רשעים
 כמו עשב וציונו כל פועלי און להשקדם עדי עד: ואמה
 כרום לעולם וי: כי תנה אביה וי פי הנה אביה אברו
 ותפרדו כל פועלי און: ויהם כראם קרני בלתי בשמן
 לעזן: ותבם מיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני:
 צדיק פתקו יפת בארו פדגון ישנה: שתגלים בבית וי
 בתצרות אלהינו ופריו: עוד ונבנה בשיבה רשעים ונעננים
 יהיו: ותגיד כי ישר וי צורי ולא סורתי בו:
 וי מקה גאות לבש לבש וי עזו הנאמר אף תבין תכל כל
 תמוס: נכון כפאס מאו מעלם אמה: נאמו נרות וי נאמו
 נהרות קולם נאמו נהרות דקים: סקלתי כים רבות אהרים
 משפירי ים אדיר במרום וי: עדותיך נאמנו מאד בתיך נאנה
 קדש וי לארץ ימים:
 ויהי כבוד וי לעולם ישמחו וי בפעשיו: יהי שם וי מבורך
 מעתה ועד עולם: מבורח שמש עד כבואו מדרג שם וי:
 דם על כל גוים וי על השמים כבודו: וי שקה לעולם וי
 וקרף דרור דורו: וי בשמים הכין כסאו ומלכותו ככל
 משרה: וישמחו השמים ותנה הארץ ויאמרו בגוים וי מקה:
 וי מקה וי מקה וי מקה לעולם ועד: וי מקה לעולם ועד
 אברו גוים מארצו: וי הויר צצת גוים היא מחשבות
 עמים: רבות מחשבות כלב איש וצצת וי היא תמוס: צצת
 וי לעולם מעמוד מחשבות לבו דרור דורו: כי הוא אר
 נהוי הוא צות ונעמוד: כי בחר וי בציון אנה דרור ושם
 כי נעקב בחר לו יה ישראל וסמלתו: כי לא יאיש וי עמו
 ונתקרתו לא עזוב: והוא כהם וכפר עון ולא נחיות
 והרבה להשיב אפו ולא עיר כל חמתו: וי הושיעה
 חסדך ונבנו כיום קראנו:

אשרי וישגי בתיך עוד תללוק סלה: אשרי תם שפכה
 לו אשרי תם שני אלתי: תהלה לדרו ארסוף אלתי הסכה
 ובארכה שוף לעולם ועד: בכל יום אברכה ואתלה שוף לעולם
 תד: גדול וסמלי מאד ונתלתו און תר: דור דרור ושם
 מעשיך תגבורתך יגידו: תבר כבוד דררך ודברו נפלאותיך
 אשרי: ועונו נוראותיך יאמרו ונתלתך אספרנה: וקר רב
 מברך ביעש ונתקתי דעמי: תנה ורבים וי ארץ אים ויך הקד:
 מאב וי לכל ונתקתי על מעשיך וי יודע וי כל מעשיך נתקדך
 ונתקדך: כבוד מלכותך יאמרו ונתקדך ודברו: להודיע לבני
 האדם נבירותי וכבוד הדר מלכותי: מלכותך מלכות כל עולמים
 וסמלתך בכל דור דורו: סוף וי לכל תנאליס ונתקף לכל
 תכפואים: עני כל אלה ושרו ואתה גזנת להם את אכלם
 בעתו: פיתח את ידך ושמיעו לכל מי רצון: צדיק וי כל
 דררו וחסיד בכל מעשיו: קרוב וי לכל קרואי לכל אשר
 יקראוהו באמת: רצון יהיו וישע ואת שיעים ישמע וישעים:
 שאר וי את כל אהבו ואת כל רשעים תשמד: תתנת וי
 ודבר פי ויבהר כל בשר שם קדשו לעולם ועד: ונאמנו נבדך
 יה מעתה ועד עולם תללוק:

הללנוהו תלוי נפשי את וי: אהלתי וי פמי אומרה
 לאלתי בעויה: את תבנות כבודים כון אדם ישאן לו
 תשועה: תצא רוחו וישב לארמתו ביום תהוא אברו
 עשתותיו: אשרי שאר ונתקב בעונו שברו עי וי אלהיו:
 עושה שמים וארץ את הים את כל אשר כם תאמר אמת
 לעולם: עושה משפט בששוקם גזתו להם רשעים וי מתי
 מאורים: וי פתח עינים וי זקף כפואים וי אתה צדיקים:
 וי שומר את נרום ותום ואמתתו ועודו ודרר רשעים וצנת:
 ומלוק וי לעולם אלהיו ציון דרור דורו סדרותה: בונה
 הללתי פי סוב וזרה אלהיו פי נעים נאה ונתקף: בונה
 ירושלים וי נדחי ישראל ונסם: הווא לשבתי נב ותבשב
 לעצבותם: בונה מקדש לבקרים לקדם שנות קרא: גדול

חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת
 אלהיו: וקול לוי כל הארץ פצחו ורננו וזמרו: וסרו לוי ככור
 ככור ורוע וזרה בתצורות וקול שופר הרוע לפני המלך
 וי ידעם תום ומלאו תבל ויושיב בה: נהרות ימארו כף
 יחד הרים ירננו: לפני וי כי בא לשפוט הארץ ישפוט תבל
 בצדק ועמים במשרים:
 שור למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי: עורי מעם
 וי עושה שמים וארץ: אל יתן לטום רגלך אל שומרך:
 ונה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: וי שומרך וי זקך על יד
 יסנדך: ויטם השמש לא יכבה וירח בלילה: וי ישמך מכל רע
 ישמור את נפשך: וי ישמר צאתך ובוואך מעתה ועד עולם:
 שור המעלות לדרו שמתתי באומרים לי בית וי נלך: עומדות
 דרו רגלנו בשערך ירושלים: ירושלים הבנויה כעיר שהברה
 לה יחדו ששם עלו שבמים ויה עדות ישראל להודות
 לשם וי: וי שמה ישבו כסאות מלשם כסאות לבית דוד:
 שאלו שלום ירושלים ישליו אורהבך: ויה ששים בחילך שלוח
 בארמנותיך: למען אחי ורעי אדרבה נא שלום כך: למען
 בית וי אלהינו אבקשה סוב לך:
 שור המעלות ארץ שגתי את עיני הוישבי בשמים: הנה
 יכעני עברתי אל יד ארונהכ כיני שפחה אד יד נברתה כן
 עיני אל וי אלהיו עד שהננו: הננו וי הננו כי רב שבענו בוד:
 דבת שבעה לה נפשונו הלוע השאננם הנו לנאי יושב:
 שור המעלות לדרו לולי וי שורה לנו אמר לו ישראל: לולי
 וי שורה לנו בקום עלינו אדם: או חיים כלבענו בחרות אפס
 גנו: או שמים נחלה עבר על נפשנו: או עבר על
 פשנו המים הודונים: ברוך וי שלא נתנו מרף לשנכם:
 גפשונו כשור נמלטה מפח יוקשים הפח נשכר ואתנו נמלטנו:
 ועורנו כעני וי עושה שמים וארץ:

הללנוהו תלוי את שם וי תלוי עבדי וי: שעומדים
 בבית וי בתצרות בית אלהינו: הללנוהו פי סוב וי וזרו
 וישמרו פי נעמו: כי נעקב בחר לו יה ישראל וסמלתו: כי
 ואני ודעתי פי גדול וי ואדונונו מכל אלהים: כל אשר הפין
 וי עושה בשמים ובארץ במים וקר תהומות: מעלה נשאים
 וי מקה הארץ בקרים למטר עושה מוצא רות מארצותיו:
 ושקה בכרם מצרים מאדם עד בתקה: שלת אתות
 וימאמים בתוככי מצרים בפרעה וכל עבדיו: שעהפה גוים
 בעינים ותבן סבכים ענאמים: קמיתו סוף האמורי ויעני
 וסוף הכשן וכל סמלכות פגשו: ונתן ארצם ונחלה נתלה
 וי ישראל עמו: וי שקה לעולם וי זקף דרור דורו: כי ירון
 וי עמו ועל עבדיו ונתקם: עצבי הנוים כסף וזהב מעשה
 ויעי אדם: מה להם ולא דברו עינים להם ולא יראו: אונם
 וי לא יאזינו אף את ישרות בניהם: כמורה ויהיו עשירים
 לכל אשר בוטח בהם: בית ישראל ברנו אף וי בית אהרן
 יבדכו את וי: בית הלוי ברנו את וי: וראוי וי פרנו את וי:
 וברוך וי מציון שכן ירושלים הללנוהו:

הודו לוי פי סוב פי לעולם תסוד: הודו לאלתי האלהים
 וי לעולם תסוד: הודו לאדוני האדונים פי לעולם תסוד:
 ויעשה נפלאות גדולות אברו פי לעולם תסוד: ליעשה השמים
 ונתבנה פי לעולם תסוד: דרנע הארץ עי תמים פי לעולם
 תסוד: ועשה אורים גדולים פי לעולם תסוד: את המשש
 וסמלתו ביום פי לעולם תסוד: את תרם וזכבים לסמלת
 ונתלה פי לעולם תסוד: נפכה מצרים בבנותיהם פי לעולם
 תסוד: ויוצא ישראל ממצרים פי לעולם תסוד: בוד תוקה וברוע
 נסויה פי לעולם תסוד: ונזור ים סוף לערים פי לעולם תסוד:
 ונעבר ישראל בחיבו פי לעולם תסוד: ונער פרעם ותלו כים
 יסוף פי לעולם תסוד: לנלוף עמי פמון פי לעולם תסוד:
 ולפכה סבכים גדולים פי לעולם תסוד: ונהרוג כלבים אדירים
 פי לעולם תסוד: קמיתו סוף האמורי פי לעולם תסוד: ויעג
 נלך תבשו פי לעולם תסוד: ונתן ארצם לנחלה פי לעולם תסוד:
 ונחלה ישראל עבדו פי לעולם תסוד: ששפלונו וי לנו פי
 לעולם תסוד: ונרקנו מערינו פי לעולם תסוד: ונתן להם לכל
 בשר פי לעולם תסוד: והודו לא השמים פי לעולם תסוד:
 מומים האדמת והאדמה ותמי כיש תחל לעי:

מומור שור יזום השפת: סוב תהרות וי ונמור השמה
 קליון: ותגיד בבוקר תסוד ואמנתה בליתו עלי עשור
 8

אדונינו ירבו לך לתבונה. אין מספר : מעודד עניים : משפיל
 רשעים עדי ארץ : עני לוי בתורה ומרו לאלהינו כבודו : המכסה
 שמים בנפיקים המכין לארץ קשר המצמיים תרים חציר : יתן
 לבהמה לחם לרוב אשר יקראו : לא כבודו הסוס ותפץ
 לא בשוקי האיש ירצה : ורצה יי את הבאיו את המנהלים
 לחסרו : שבחו וירושלים את : הילי אלתה ציון : כי נתק בירתי
 שגרה כרו קנד בקרנה : השם נבנה שנים חלב השים
 לבהמה לחם לרוב אשר יקראו : לא כבודו הסוס ותפץ
 שלג כצמר כפור כאפר יפור : משלנה קרתי קשתים לפני קרתי
 מי ימיד : ישנה דברו ומסס לשב ורחו יליו מים : מניד
 דבריו לרוב הקוי ומשפיל : ישראלי : לא עשה כן לכל גוי
 ומשפלים כל ידעים הללויה :

וישוע יי ביום שהוא את ישראל מיד מצרים
ונרא ישראל את מצרים מה על שפת הים : ונרא
ישראל את הים הגדולה אשר עשה יי כמצינים
ויראה העם את יי ויאמינו בוי ובמשה עבדו :

אז ישור כשה ובני ישראל את השנה וזאת לני ויאמרו
 לאמר אשרה לני כי נאה גאה סוס ורכבו רמה בים : עיו והמת
 זה וזה לני לישועה : זה אזי ואנודה אלהי אבי וארוממנה : זה
 איש סלקתה יי לשמו : פרקבות פרעה וחלו זה בים ומכרת
 שזושו מבעני בים סוף : תהלות : ירכמו ירדו כמפולות כמר
 אכן : ימינה יי נאדווי בפה ויטינה יי תרעין אויב : וברבו נאנקה
 תהרום קמיוך תשלח תרויך יאכלמו בקש : וברות אפה נערכו
 מים נצמו כמו נד נולים קפאו תהמות חלב בים : אפר אויב
 ארדף איתנו אתלע שלל תפלאמי נשמי ארום תרבו תהישבו
 יד : לשפת ברהבה כפסו בים צללו בעפרת במים אדירים : מי
 ככובה באלים יי מי כיוקה נאדר בקרש נרא תהלות עשה
 פלא : נשית וינינה תפלאמי ארץ : נהית בחסדך עם וי צדקת
 נחלת בקנה אל עור קרשה : שבעו עמים יתקו חיל אתו ישבו
 פלשת : אז נקלה אופי אדם אילי טיוב יתחבו רעד נמנו
 כל ישחי כענין : תפלו עליהם אימתה ופחד בגדו ויריך ודמו
 כאבן : עד יגבור עמך יי עד יגבור עם וי קנית : תכאמו ותסעבו
 ב : תחנה קולן לשבחה פגית יי מקדש אדני בוגנו ידוך :
 יי ומלך עליכם ועד : יי ומלך עליכם ועד : יי מלכותה קאם
 עלם ולעלמי קלמא : כי בא כוס פרהה פרקבו ובפרשו בים
 נשבו יי עליהם את מי הים ובני ישראל חלבו בקרשה בתוך הים :
 כי לני תסיבה ומשל פגוים : וענו מושעים בהר ציון וישועם
 את יד עשו ותהיה לני המיאה : וזהה יי לעד על כל הארץ
 ביום הריא יקרה יי אקר ושמו אקר :

ובתורתך כתיב לאמר שמע ישראל יי אלהינו יי אחד :
 וישמחו ישיך לעד ויפקדנו האל המלך המלך הגדול :

והקדוש בשמים ובארץ. כי דה נאה יי אלהינו
ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עזו
ומימשלה נצח גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה
ומלכות. פרכות והודאות לשמיה הגדול והקדוש
ומעולם ועד עולם אמה אל : פרנה אמה יי אל
מלך גדול ומנהל בתשבות אל הודאות ארון
הנפלאות בורא כל הנשמות רבון כל המעשים
הבוחר בשירי וזמרה מלך יחיד אל מי העולמים : ה"ק

עשרית אומים כגון שיר המעלות ממעמקים :

היו פרבכו את יי המבורך :

קו"ה ברוך יי המבורך לעולם ועד :

ברוך אמה יי אלהינו מלך העולם יצר אור וברא
 חשה עשה שמים ובקא את הכל :

תמאיר לארץ וזררים עליה ברחמים. ובטובו מחדש
 בכל יום תמיד מושא בראשית. מה נבו מושקו יי ביום
 ברחמים נשית מלשח הארץ קנינה : תפלה ברחמים ברוך
 מאז. המושבה והנפאיר ותמתנשא מימות עולם : אלהי
 עולם ברחמיך תרכים רחם עלינו. ארון עזנו צור משגבנו.
 מנו ישענו מושגם בערנו : אל פרנה גדול דעה. הן ופעל
 וחרי המה. טיב יצר כבוד יתנו. מאורות חסן כבודנו.
 עזו. פנות צבאיו קדושים וקמי שרי המיד ספרים כבוד

הללויה הללו את יי מן השמים הללוהו
במרומים : הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו :
הללוהו שמיש ורחם הללוהו כל מוכבי אור : הללוהו
שמי השמים והמים אשר מעל השמים : הללו את
שם יי כי הוא צוה ונברא : ונעמידם לעד לעולם
הק נתן ולא יעבור : הללו את יי מן הארץ הנינים
וכל ההמות : אש וברד שלג וקמור רוח סערה
עושה דברו : הקרים וכל גבעות. עץ פרי וכל
אווים : המיה וכל בהמה רמש וצפור קנה : מלכי
ארץ וכל לאומים שרים וכל שפמי ארץ : המורים
וגם בהולות אלים עם צדקים : הללו את שם
יי כי נשגב שמו רבו הודו על ארץ ושמים :
ונרם מנו לעמו תהלה לכל חסדיו לבני ישראל
עם קרובו הללויה :

הללויה שר לני שיר תדש תהלה בקה חסידים : שמח
 ישראל בעושו בני ציון יגילו בלפס : תהלה שמי כמהו ביה
 ונברו ימרו לו : כי רוצה יי בעמו יפאר עניים בישועה : יעלו
 חסידיו כבוד ויגנו על משבבותם : וזמנות אל בגרום ותרב
 פיות ביום : לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאמים : לאמר
 שלבים ביום ונכבדתים בכבדי ברוך : לעשות בים משפם
 כבוד קר ורא לכל חסדיו הללויה :

הללויה הללו אל קדשו הללויה ברוקיע עזו : תללוהו
במבורותיו הללוהו ברוב גדלו : הללוהו בתקע שופר תללוהו
בכל ונכור : הללוהו בתוף ומחול תללוהו בגנים ונבב :
תללוהו בצלצלי שמע תללוהו בצלצלי תרועה : כל תשועה
תמצה יי תללוהו : כל תשועת תהלה ית תללוהו :

ברוך יי לעולם אמן ואמן : ברוך יי מציון
שובן ירושלים הללויה : הללויה : ברוך יי אלהים אלהי
ישראל עשה נפלאות כבודו : וברוך שם כבודו
לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן :

ויברך דור את יי יצני כל תקלה ויאמר יוד ברוך אמה יי
 אלהי ישראל אבינו מינים ועד עולם : לך וז הנהיה והנהיה
 ותתפארת ותבצר והודו כי כל בשמים ובארץ לך יי המלכה
 ותתנשא לכל ראש : והעשר והכבוד תפארת ואתה כושל
 בכל וברוך בח ונהיה וברוך לגד ולחוק כל : ועתה אלהינו
 מידים אנהו לך ומתלים לשם תפארתך : וירכנו שם בנהך
 ומרובם על כל פרכה ותהלה : אמה הוא יי ברוך אמה עשה
 ואת השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עוה העמים
 וכל אשר בים ואתה מורה את כלם. נבא השמים לך משפתים :
 אמה דא יי האלדים אשר בחרת פאנים ונתצאתי מאר
 בשמים ושבת שמי ארבעם : ומצאת את לבו נאמר
 וקרוה עמו הברית למת את ארון המעניי המתי
 תאמרוי ומתווי ומתקדשי למת הורעו ומקם את

תפלת שחרית

היום על רבקה: ושנתנו בלנה ודברת בם
 בשבתה בביחה ובלכתה בדרך ובשכבה ובקומה:
 וקשרתם לאות על ידה והיו למטפות בין עיניה:
 ובכתבתם על מזוזת ביתה ובשעריה:

ותה אם שמיע תשמעני אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם
 היום לאהבה את יי אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם
 ונתתני משר ארצכם בעתה ויהי ויבא קלוש ואספת דגנה ויהי שדה
 ויבדורך: ונתתני עשב פֶשֶׁדָה לבהמתך ואכלתי ושבעתי: השקרו
 לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועברתם אלהים אחרים והשתחיתם
 להם: והרה אפ יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה קטר
 והאדמה לא תתן את יבולת ואבדתם מזהה מזה הארץ המזכה
 אשר יי נתתם לכם: ושמעתם על דברי אלהי על לבבכם ועל נפשכם
 והקשרתם אותם לאות על ידכם והיו למטפות בין עינים:
 והפדתם אתם את בניכם בדרך בם בשבתך בביתך ובכתבתך בדרך
 ובשכבתך ובקומתך: ובכתבתם על מזוזות ביתה ובשעריה:
 ומען ורבו ויסיבם את בניכם על האדמה אשר נשבע
 יי לאבותיכם לתת להם סיני השמים על הארץ:

ויאמרו יי אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל
 ואמרתם אלהם ועשו להם ציצת על פני בנייהם
 לדורותם ונתתנו על ציצת הכנה פתיל תפלת:
 והנה לכם לציצת וראיתם אותו וזכרתם את כל
 מצותי יי ועשייתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם
 ואחרי עיניכם אשר אתם ונים אחריהם: למען
 תזכרו ועשייתם את כל מצותי והייתם קדושים
 לאלהיכם: אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם
 מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יי אלהיכם:

אמת וצדיק וכוון וקום וישר ונאמן ואהיב ותיבב ונחמד
 ונעום ונורא ואדיר ומתקן ומקבל ושוב ונחם הרבה הוה
 עלינו ועולם ועד: אמת אלהי עולם מלפנינו צור יצחק קדון
 ושענו לדור ודור הוא קום ושמו קום וכסאו קבין ומלכותו
 נאמנותו לעד קומת: ודבריו חיים וקנאים נאמנים ונחשאים
 ועד ועד קדמוני עולמים. על אבותינו ועלינו על בנינו ועל
 דורותינו ועל כל דורות ונע ישראל עקביה:
 על האשמים ועל האחזונים דבר טוב קום לעולם

ועד אמת ואמונה חזק ויאל ועשבו. אמת שאמה הוא יי
 אלהינו ואהיה אבותינו. מלפנינו מלך אבותינו. נאמנו
 נאמנו אבותינו. ויצרנו צור ושגתנו. פודנו ומצילנו
 מעולם הוא ששך. נאמן לנו עור אלהים וזולתה סלה:
 עזרת אבותינו אתה הוא מעולם קבן ומושיע
 להם ולקבניהם אחריהם בכל דור ודור: ברום עולם
 מושפיה ומשפטיה וצדקתה עד אפסי ארץ: אמת
 אשרי איש שושמע למצותיה ותורתה ודברת נשים
 על לבו: אמת אתה הוא ארון לעמה ומלך נכור
 לרוב ריבם לאבות ונגים: אמת אתה הוא ראשון
 ואתה הוא אחרון ומפלעדיה אין לנו סלה נואל
 ומושיע: אמת מצררים נאלתנו יי אלהינו ומשירת
 עבדים פדיתנו כל בכוריהם הרגת ובכורתך ישראל
 נאלת וים סוף להם בקעתך וזדים טבעת וידידים
 העברת (עברו ים) ויבסו מים צריהם אחר מהם
 לא נותר: על זאת שפחו אהובים ורוטמו לאל.
 ונתנו ידידים ומירות שירות והשפחות פרכות
 והודאות למלך אל חי וקום: רם ונשא גדול ונורא
 משפיל גאים עדי ארץ ומנבית שפלים עדי כרום

אל יקדושו. תתקדו יי אלהינו בשמים מעלי ועל הארץ
 מתחת על כל שבת מעשה ידך וכל מאורו אור ששנית
 (שערות) המה וסארוה סלה:

תתקדו לנצח צבנו מלפני ונאלנו ברא קדושים ישמחו
 שמך ועד מלפני יצר משרתים ואשר משרתיו כלם עומים
 ברום עלם ומשמיים בראה יחד בקול (ובדברי אלהים חיים
 ומלך עלם: כלם אהבים כלם ברורים כלם נבזרים כלם קדושים
 וכלם עולים באימה וביראה רצון קנים. וכלם פותחים את
 פיהם בקדושה ובמחרה בשירה ובזרה ובקרינו ובשפחין
 ובפארין ובמריצין ובקדושו ומסלכין:

את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא קדוש הוא.
 וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמום זה מזה. ונותנים
 באתה רשות זה לזה. והקדוש היוצאם פנתת רוח בשפה
 בירוה יבועיה קדשה כלם באתה עונים באימה
 וי. היום בראה:

קדוש קדוש קדושינו צבאות מלא כל הארץ כבודו:
 והאופנים וחיות הקודש כבעש גדול טהנשאים
 לעמת שרפים. לעמקם משפחים ואומרים:

ברוך כבוד יי מקומנו:
 לא פרוה עמימות ותנו למלך אל חי וקום ומירות יאמרו
 ותשפחות ושמעו. פי הוא לבדו כרום קדוש פועל
 נבזרות עזשה תדשות בעל מלכותו ויוע צדקות מצמיח
 ישועות פורא רפואות נורא תהלות ארון הנפלאות המתגש
 ישוכו בכל יום תמיד מעשה כראשית. כאמור לעשה
 אורים גדולים פי לעולם סודו: והתקין מאורות משמח
 עולמו אשר ברא: אור תהש על עיון מאיר ונופה כלנו
 במהרה לאור: ברוך אתה יי יוצר המאורות:

אהבה רבה (אהבת עולם) אהבתנו יי אלהינו.
 המלה גדולה ויתרה המלה עלינו. אבינו מלפני
 בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו ששפחו כה
 ונתלמדו חקי חיים לעשות רצונה בלבב שלם בן
 התנו והלמדנו: אבינו אב דרחמן המרחם רחם
 עלינו והן בלבנו בינה להכין ולהשפיר לשמוע
 ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי
 המלמד תורתה באהבה. והאר. עלינו בתורתה
 ודבק לבנו במצותיה ויחד לבנו לאהבה ויראה
 את שמך למען לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל
 לעולם ועד: פי בשם קדשה הגדול הגבור והנורא
 בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך: ורחמך יי אלהינו
 וחסדיך הרבים אל ונזכינו נצח סלה ועד: מהר
 והבא עלינו ברכה ושלום מהרה מארבע בנפות כל
 הארץ. ושבור עלנו מעל צוארנו ותוליקנו מהרה
 קומתנו לארצנו פי אל פועל ישועות אתה. וכונו
 בחרת מכל עם ולשון ובקרבנו בלבנו בשפה הגדול
 סלה באמת באהבה ורחמים: ההודות לך ולתורתך
 באהבה באמת את שמך: ברוך אתה יי הבורח
 בעמו ישראל באהבה:

יחד חומר אל סלה נאמו:

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:
 ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:
 ואהבת את יי אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך
 ובכל מאדך: והיו הן קרים האלה אשר אנכי מצוה

כחש' אומר ה"ק' כלן עננו :
 רפאנו יי וברפא הושיענו ונשעיה כי תהללנו
 אהיה ותעלה (ארוכה וברפא לךל תחלוואנו ולכל
 מבראיתנו ולכל מבראיתנו) רפואה שלמה לך
 מבראיתנו : כי אל מלך רפא ואמן ורחמן אהיה
 ברוך אהיה יי רפא חולי עמו וישאל :

ברך עלינו יי אלהינו את השנה הזאת כל מיני תבואת
 למזקה ותן (בחרף של ויטור) לברכה על פני האדמה
 ושבנו מברכה וברך שנתנו בשנים הטובות לברכה כי אל
 מ'ב וטטיב אתה וברכה השנים : ברוך אתה יי מברך השנים
 תתקע בששף גדול לתרומו ושא גם לקבץ גליתנו וקבצנו
 נמד מחרה מארבע נפשות הארץ לארצנו : ברוך אתה יי מברך
 נדתי עמו וישאל :

השיבה שופטינו בכראשונה ויועצינו בכתחלה .
 והסר ממנו יגון ופחיתות ופלוה עליו מחרה אתה
 יי לברכה בחדש וברחמים וצדקתו בצדק ובמשפט
 ברוך אתה יי מלך אוהב צדקה ומשפט :

(בעשיית) המלך המושפט :
 ולמלשנים אל תהי תקנה . וכל הרשעת
 כרבע תאבד . וכל איביה מחרה ופרתו .
 ותדוים מחרה תעקר ותשבר ותמגר ותבלם
 ותשפילם ותכניעם במחרה בלמינו : ברוך
 אתה יי שובר אבנים ומקנע דים :

על הצדיקים (וגל הקדוים וגל רגלי שארית עסק בית
 ישראל וגל פלשת בית) סיפדיהם וגל גמי הצדק ועינו יחסי
 נא בחסדך יי אלהינו ותן שכר טוב לכל הבורחים בששף באמת
 ושם חלקנו עמכם ועולם לא נבוש כי כך בשנתנו וגל חסדך
 הגדול באמת נשענו : ברוך אתה יי משפט וצדיקים
 ולידושים עירך ברחמים משוכ ותישכנן
 ברוכה באשר דברת ויגה אותה בפרוב בלימינו
 בגן עולם וכסא דוד עבדך מחרה לתוכה מלך
 לת"ב במנחה נחם ברוך אתה יי בונה ירושלים :

נחם יי אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים .
 ואת העיר האבדה והמחנה והבזייה והשוממה האבדה
 כפליה בגיה והמחנה שמעוניתיה . והבזייה מבורה
 והשוממה מאין יושב . והיא יושבת וראשה תפוי באש
 עקרה שלא ולרה . ויבצעה יגיונות ויורשנה עובדי
 פסילים . ויטילו את עסק ישראל חרב ויהרגו ברוך חסיד
 עליון . על פן ציון בטר תכבה וירושלים תתן קולת . לבי
 רבו על תלתיים . משי מע על תלתיים . כי אתה יי באש
 הצתה ובהש אתה עתיד לבנותה . כאמר ואני אהיה לה
 נאם יי חמת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה : ברוך אתה
 יי מנחם ציון ובונה ירושלים :

את צפח דוד עבדך מחרה מצטית . וקדש תרום ביששכר
 פי ליששכר קינו פי היום ומצפים לישועת : ברוך אתה יי
 מצטית קין וישעיה :
 אב הרחמן ששע קולנו יי אלהינו חס ורחם עלינו וקדש
 ברחמים וברצון את פלתינו . כי אל שומע תפלות ותחננות
 אהיה . ומלשנה מלפני ריבם אל תשיבנו נחמנו ונענה
 וישמע תפלתנו : כחש' אומר יי

עגנו יי עגנו כיום צום מעניחנו כי בחרת
 גדולה וקטנה . אל תפן אל רשענו ואל הסתר פניך
 ממנו ואל תתעלם מתחנותנו הנה נאקרוב לישועתנו
 ויהי נא חסדך לרחמינו מרם וקרא אליה עגנו . מברך

שנאמ'

מוציא אסירים ופודה עניים ועוזר בלים (העונה)
 ועונה לעמו ישראל בעת שזעם אליו : תהלות לאל
 עליון גואלם ברוך הוא ומבורך שמו . משה ובני
 ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם :
 מי כמוכה באלים יי מי כמוכה נאדר בקדש נורא
 תהלות עשה בלא :

שירה תלושה שבתו באלים לששך הגדול על ששת
 הנס נמד בלם הורו ותמלכו ואמרו . יי ומלך לעולם ועד :
 צור ישראל קומה בעזרת ישראל ופדה כנאמה והודה
 וישאל : ונאמר נאלנו יי צבאות שמו קדוש וישאל :
 ברוך אתה יי וישאל :

לעסוף ולמנסה כי שם יי אהרא הכו נודל לארמינו :
 אדני שפתי תפתח ופי גידו תהיה :

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו
 אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב
 האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל
 חסדים טובים וקונה חבל וזוכר חסדי אבות
 ומביא גואל לבני בנייהם למען שמו באהבה :
 (בעשיית) וקרנו למים מרה תפץ בתיים וכתבנו בספר
 התיים למענה אלהים מים :

מרה עוזר ומשיע וקנו : ברוך אתה יי מן אברהם :
 אתה גבור לעולם אדני בעיה ממים אתה רב החשיע :
 מן מוריד המל : מחורף משיב הרוח ומוריד המשם :
 מברכ' מים מחד מחרה ממים ברחמים רבים סומך
 גופלים ורופא חולים וממיר אסירים ומקים אמונתו וישוע
 עפר . מי כמוך בעל גבורות ושי דוקה לך . מרה ממת

ומתיה ומצות וישועת :
 (בעשיית) מי כמוך אב הרחמן וזכר ועזרו לתיים ברחמים :
 ונאמן אתה לתפלות ממים : ברוך אתה יי מחרה הממים :

מחרה ה"ק' אומר יי :
 בקדשיה ובצדיקה בניעם שית סוד שרפי קדש
 המשלשים לך קדושה . כפתוב על יד כנאמה וקרא זה אל
 זה ואמר : קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ
 כבודו . לעמקם משבחתי ואמרים : ברוך כבוד יי מקדמו :
 וקברו קדש כבודו ואמר : ומלך יי לעולם אלהינו ציון
 לדור ודור תלמידי :

אתה קדוש ושם קדוש קדושים בכל יום ותלויך
 פרה . פי אל מרה גדול וקדוש אתה : ברוך אתה יי האל
 בקדוש : (בעשיית) המלך הקדוש :
 אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה :

ממ' וממ' אומר יי :
 אתה חונן ונחמנו לברך הורה . ותלמדנו לעשות
 כדם חקי רצונה . ומברך יי אלהינו בן קדוש לחול .
 בין אור לחושך . בין ישרא לעמים . בין יום
 השביעי לששת ימי השמייה . אבינו מלפני החל
 עלינו היםים הכאים לקראתנו לשלום חשוקים
 מכל המא ומנוקים מכל עון . ומברכים ביראתך :
 וי תגנו מאתך חקמך בינת דעת : ברוך אתה יי חונן הרעת :
 השיבנו אבינו לתורתך . וקרבנו סלכנו לשביתתך .
 והחזקנו בחשכה שלמה וישעיה : ברוך אתה יי
 הרועה בתשובה :

מרה לני אבינו כי נאמנו מתי לנו סלכנו כי שיענו .
 פי אל סוב ופחה אתה : ברוך אתה יי מנן חסדך ופליח :
 ראה נא קנינו חובה ויבנו ונאלנו נאלה שלמה
 סמרה למען ששך פי אל נאל חק אתה . ברוך אתה יי
 נאמ' וישעיה :

תפלת שחרית

שְׁמַעְתָּנוּ יְיָ הוֹדוּהוּ מִרְמֵה יְקָרָא וְאִנּוּ אֲנֵינָה עוֹד הָם
בְּקִרְבֵינוּ וְאִנּוּ אֲשַׁמְעוּ. כִּי אַתָּה יְיָ הַעֲוֹנָה גַּעַת
צָרָה. פִּוְדָה וּמִצִּיל כָּכָל עַת צָרָה וְצוּקָה:

ליחיד כי אתה גוי' וסג' בן גולל לרופא ממים:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַעֲוֹנָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּעַת צָרָה:

קוֹסֵס יוֹ אֵתָּה שׁוֹמֵעַ יְמֵינֵי כִסְגֵנוֹ לִמְסַרְוֹן לֵב וְיִחַלֵּם:
אֵנָּה יוֹ הַמַּחֲרִיב עֲוִיתִי וּפְשַׁעֲתִי וְהִרַע בְּעֵינַי בְּעֵשְׂוִיתִי.
דִּבְרוֹתֵי שֶׁל עוֹלָם עָשָׂה לְמַעַן שִׂמְךָ הַגְּדוֹל וְהַכֹּפֵר לִי עַל כָּל עוֹנֵי
וְחִכָּאֵי וּפְשַׁעֵי שַׁחֲמַתִּי וְשִׁטְוִיתִי וּשְׁפִשְׁעִיתִי לִפְנֵיךְ מִסְעוּרֵי וְעַד
הַיּוֹם הוּא וְחַמְלָא כָּל הַשְּׁמוֹת שֶׁשִּׁמְתִּי בְּשִׂמְךָ הַגְּדוֹל:
תַּלְמֵס עַל הַסְּרִסָּס:

אתה הוא יי האלהים הון וספרנס ומכלכל מקוני ראמים
יֵד בִּינֵי כְּנִיס הַסְּרִיפֵי לָחֵם חוֹקֵי וְחַמְצִיא לִי וּלְכָל בְּנֵי בֵיתִי
מִזֹּנֹתַי קוֹדֵם שֶׁאֲצַמְדֵךְ לָחֵם כְּנַחַת וְלֹא בְּעֵצֵי כְּהַרְדֵי וְלֹא בְּכַמּוֹר
לְחִימֵי וּלְשִׁלּוֹם מִשְׁפַּע כְּרַבָּה וְהַזְלַחְתָּ. וּמִשְׁפַּע בְּרִיכָה עֲלוֹנוֹתָ
כִּדְוֵי שֹׁאֲבֵי לַעֲשׂוֹת רִצּוֹנְךָ וְלַעֲמֹק בְּתוֹרַתְךָ וְלִקְוִים מִצְוֹתֶיךָ וְאֵל
וְתַצְרִיכֵנִי לִידֵי מַתְנַת בִּשְׂרֵי וְדָם וְקִיּוּם כִּי מִקְרָא שֶׁכָּתוּב פִּתַּח
אֵת יָדְךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן:
כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפִּילָת כָּל פֶּה עֲמָךְ וְיִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמֵיכֶם:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ תַּפִּילָת
רַחֲמֵי יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּעֲמָךְ יִשְׂרָאֵל וְתַפִּילָתָם שֶׁשָּׂה וְהִשָּׁב אֵת
הַעֲוֹנוֹתָ לְדָבָר בִּיחָךְ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וְתַפִּילָתָם מִקְרָא בְּאַתָּה
תִּקְבַּל בְּרִצּוֹן וְתִתֵּן לְרִצּוֹן מִדֵּי עֲבִידֵיךָ וְיִשְׂרָאֵל עֲמָךְ:
כִּלְסֵם וּכְסוּמֵם אֲמִירֵם זֶס:

אֲחִינוּ וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ יִשְׂרָאֵל וְנִבְא וְנִגִּיעַ וְנִרְאָה
וְנִדְרָה וְנִשְׁמַע וְנִשְׁמַד וְנִזְכָּר וְנִזְכָּרְנוּ וְנִקְרָבְנוּ וְנִזְכָּרְנוּ
אֲבוֹתֵינוּ וְנִזְכָּרְנוּ מִשִּׁמַּח בֶּן דָּוִד עֲבָדְךָ וְנִזְכָּרְנוּ וְהַיְשִׁיבֵם
עוֹר קִרְיָה וְנִזְכָּרְנוּ כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לְפָנֶיךָ
וְנִזְכָּרְנוּ לְחֵן וְלִחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים. לְחַיִּים וְלִשְׁלֹמֵם בְּיוֹם
לְחַס מוֹסֵם
לְחַס
וְלֹא שֶׁ הַחֲרִישׁ הַיּוֹם | תֵּב מִצְעוֹת תְּהֵה | מִתְּ מִסְמֹת תְּהֵה |

בְּכִרְוֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּיָד הַיְשִׁיבָה וּפְקֻדָתָהּ בְּיָד הַיְשִׁיבָה בְּיָד
לְחַיִּים סוֹבִים. וְהַדָּבָר יִשְׁמַע וְתַתְּקִים חַיִּים וְתַתְּקֵנוּ וְתַתְּקֵנוּ
וְהַיְשִׁיבֵנוּ כִּי אֵלֵינוּ עֲבִידֵינוּ כִּי אֵל מִלְּפָנֶיךָ תִּנְחַם וְתַחֲסֵם אַתָּה:
וְתַתְּקֵנוּ עֲבִידֵינוּ בְּשִׁבְחֵךְ לְרִצּוֹן בְּרַחֲמֵיכֶם: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
הַמַּחֲרִיב וְשִׁבְחֵנוּ לְרִצּוֹן:

מִרְדִּים אֲנַחְנוּ לָךְ } מִרְדִּים אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁאֲתָה הוּא
שֶׁאֲתָה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ } מִרְדִּים אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁאֲתָה הוּא
צִלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם } כִּי אֲחִינוּ וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ אֲחֵינוּ
וְעַד צוֹרְנוּ צוֹר חַיִּינוּ } כִּי בִשְׂרֵי וְצוֹרְנוּ יִזְכָּר בְּרַאשֵׁת
סִגְנוּ יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא } בְּרַכּוֹת וְהַזְדַּאֵת לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל
לְדוֹר וָדוֹר נוֹדָה לָךְ } תִּקְדִּישׁ עַל שְׁתֵּי יְמֵינוּ
וְנִסְפֵד תַּחֲלִתְךָ עַל חַיֵּינוּ } תִּקְרַבְנוּ בֶן חַיִּינֵנוּ וְתִקְרַבְנוּ
בְּמִסְרִים בְּיָדְךָ וְעַל } גְּזִיזֵינוּ וְתַצְרִיחַ
שְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקֻדוֹת לָךְ } קִדְשֵׁךְ לְשִׁמּוֹר חֲקוֹךְ וְלַעֲשׂוֹת
וְעַל נִסְךָ שֶׁכָּבַל יוֹם } רִצּוֹנְךָ וְתַקְבְּרֵךְ בְּלִבְךָ שֶׁעַל
שִׁנְנוּ מִרְדִּים לָךְ בְּרוּךְ אַתָּה הַמַּחֲרִיב אֵל
הַמַּחֲרִיב וְשִׁבְחֵנוּ לְרִצּוֹן:

עֲמֵנוּ וְעַל נִסְכְּךָ וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
כִּי לֹא בְּנוֹ חֲסִדֶיךָ כִּי מַעֲלָם קוֹנוֹ לָךְ:

בְּהִנּוּחַ וּכְסוּמֵם אֲמִירֵם זֶס:
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב

וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב

וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב

וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב

יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁבִּיחַ תוֹרַתְךָ
וְלְמַשְׁבִּיחֵם מִתְּקֵי רִצּוֹנְךָ. וְאַתָּה
בְּרַחֲמֶיךָ תִּבְרַכֵם עֲמֵתָה לָחֵם
בַּיַּת צְדָקָתְךָ. וְרַבֵּם אֵת רִיבֵם.
בַּיַּת אֵת דִּבְרֵי. נִקְמַת אֵת
נִקְמַתְךָ. כִּסְפֵת נְבוֹרִים כִּדְוֵי
חֲלָשִׁים. וְרַבִּים כִּדְוֵי כִסְפִים.
וְסִמָּאִים כִּדְוֵי סְהוֹרִים. וְהַשְׁעִים
כִּדְוֵי צְדִיקִים וְחַיִּים כִּדְוֵי עוֹסְקֵי
תוֹרַתְךָ וְיָדְךָ עֲשִׂיתָ שֶׁם כִּדְוֵי
וְקִדְוֵי בְּעוֹלָמְךָ וְלִקְמָה יִשְׂרָאֵל
עֲשִׂיתָ תַשְׁבִּיחַ גְּדוּלָתְךָ וְיִרְקָן

כִּהְיִים תְּהֵה וְיִחַמֵךְ כִּי בָּאוּ בְּיָדְךָ לְדָבָר בִּיחָךְ וְיִגְנוּ אֵת תִּקְלָתְךָ
וְיִסְרְרוּ אֵת מִקְדְּשֵׁךָ וְתִזְכְּרֵנִי בְּרַחֲמֵיךָ בְּחַבְרוֹת קִדְשֵׁךְ וְהִבְעֵנוּ
שְׁבִיחַת יְמֵינֵם אֵלֵינוּ בְּהַזְלַחְתְּךָ וְהַשְׁבִּיחַת עֲמָתְךָ נָם
וְקָבַל (גְּדוּלָתְךָ לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל):
וְלִקְבַּל לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל:
וְעַל כָּל מִסְפְּרֵי וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְבַּשֵּׂא תְּמִיד שִׁמְךָ מִלְּכַנּוּ
תְּמִיד לְעוֹלָם וָעַד:
כְּעִשְׂוִיתִי וְכַתּוּב לְחַיִּים סוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתְךָ:
וְכָל הַחַיִּים יוֹדְוּךָ סִיחַת וְיִזְכְּרוּ אֵת שִׁמְךָ הַגְּדוֹל
בְּאַתְּ מִלְּפָנֶיךָ כִּי מוֹסֵם הָאֵל יִשְׁעֵתְנוּ וְנִזְכָּרְנוּ כִּלְחֵן הָאֵל
הַטּוֹב: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ יְיָ הַטּוֹב לְחַיֵּינוּ:

לְשִׁיךְ אֵלֵינוּ בְּכִרְוֵנוּ בְּכִרְוֵנוּ בְּכִרְוֵנוּ בְּכִרְוֵנוּ
יְדֵי מִשָּׁה עוֹבֵד אֲמַרְתָּ מִפִּי אֲהוּן וְנִבְנֵי וְנִבְנֵי עִם קוֹשֶׁךָ
כְּאֲמַרְתָּ: יִבְרַכְךָ יְיָ וְיִשְׁמַדְךָ: יֵאָר יְיָ פְּנֵי אֱלֹהֵי וְיַחַךְ: יֵאָר יְיָ
פְּנֵי אֱלֹהֵי וְיִשְׁמַד לְךָ שְׁלֹם:
שֶׁם שְׁלֹם סוֹבֵב וְהַיְשִׁיבָה חַיִּים מִן וְחַסֵּד וְחַיִּים לְעוֹלָם וְעַל
כָּל יִשְׂרָאֵל עֲמָךְ. בְּרַכְנֵנוּ אֲבִינֵנוּ בְּלִבְנוּ בְּאַתְּ (נִחֵד) בְּאֵיךְ סִיחַתְךָ כִּי
בְּאֵיךְ סִיחַתְךָ בְּלִבְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תוֹרַת חַיִּים וְאַתְּ חֲסֵד וְאַתְּ חֶסֶד
וְיִבְרַךְ אֵת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל כָּכָל עַת וְיִבְרַךְ שְׁעָה בִּישְׁעֵיךָ בְּיָד
עוֹלָם וָעַד: כִּסְפֵר בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲרִיב אֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלְטֵי
בְּעִשְׂוִיתִי מִסְפָּר חַיִּים בְּרַחֲמֵיךָ וְשִׁלּוֹם וְיִבְרַכְתָּ מִסְפָּר גְּדוּלָתְךָ
מִבֹּחַת וְשִׁבְחֵנוּ וְתַתְּקֵנוּ נִזְכָּר וְנִסְפֵד לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים סוֹבִים וְלִשְׁלֹם: בְּרוּךְ אַתָּה הַמַּחֲרִיב אֵת
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלּוֹם:

לְמַעַן יִשְׁלֹם רַב עַל יִשְׂרָאֵל עֲמָתְךָ מִשְׁלֹם לְעוֹלָם כִּי אַתָּה
הוּא מִלְּפָנֶיךָ אֲדוֹן כָּכָל הַשְּׁמַיִם וְעַל כִּי עֲשִׂיתָ לָךְ אֵת עֲמָתְךָ
יִשְׂרָאֵל כָּכָל עַת וְנִבְרַךְ שְׁעָה בִּישְׁעֵיךָ לְבָרְכָתְךָ אֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
בְּשִׁלּוֹם:

אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ יִשְׂרָאֵל וְנִבְא וְנִגִּיעַ וְנִרְאָה
וְנִדְרָה וְנִשְׁמַע וְנִשְׁמַד וְנִזְכָּר וְנִזְכָּרְנוּ וְנִקְרָבְנוּ וְנִזְכָּרְנוּ
אֲבוֹתֵינוּ וְנִזְכָּרְנוּ מִשִּׁמַּח בֶּן דָּוִד עֲבָדְךָ וְנִזְכָּרְנוּ וְהַיְשִׁיבֵם
עוֹר קִרְיָה וְנִזְכָּרְנוּ כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לְפָנֶיךָ
וְנִזְכָּרְנוּ לְחֵן וְלִחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים. לְחַיִּים וְלִשְׁלֹמֵם בְּיוֹם
לְחַס מוֹסֵם
לְחַס
וְלֹא שֶׁ הַחֲרִישׁ הַיּוֹם | תֵּב מִצְעוֹת תְּהֵה | מִתְּ מִסְמֹת תְּהֵה |

בְּכִרְוֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּיָד הַיְשִׁיבָה וּפְקֻדָתָהּ בְּיָד הַיְשִׁיבָה בְּיָד
לְחַיִּים סוֹבִים. וְהַדָּבָר יִשְׁמַע וְתַתְּקִים חַיִּים וְתַתְּקֵנוּ וְתַתְּקֵנוּ
וְהַיְשִׁיבֵנוּ כִּי אֵלֵינוּ עֲבִידֵינוּ כִּי אֵל מִלְּפָנֶיךָ תִּנְחַם וְתַחֲסֵם אַתָּה:
וְתַתְּקֵנוּ עֲבִידֵינוּ בְּשִׁבְחֵךְ לְרִצּוֹן בְּרַחֲמֵיכֶם: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
הַמַּחֲרִיב וְשִׁבְחֵנוּ לְרִצּוֹן:

מִרְדִּים אֲנַחְנוּ לָךְ } מִרְדִּים אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁאֲתָה הוּא
שֶׁאֲתָה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ } מִרְדִּים אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁאֲתָה הוּא
צִלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם } כִּי אֲחִינוּ וְאֵלֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ אֲחֵינוּ
וְעַד צוֹרְנוּ צוֹר חַיִּינוּ } כִּי בִשְׂרֵי וְצוֹרְנוּ יִזְכָּר בְּרַאשֵׁת
סִגְנוּ יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא } בְּרַכּוֹת וְהַזְדַּאֵת לְשִׁמְךָ הַגְּדוֹל
לְדוֹר וָדוֹר נוֹדָה לָךְ } תִּקְדִּישׁ עַל שְׁתֵּי יְמֵינוּ
וְנִסְפֵד תַּחֲלִתְךָ עַל חַיֵּינוּ } תִּקְרַבְנוּ בֶן חַיִּינֵנוּ וְתִקְרַבְנוּ
בְּמִסְרִים בְּיָדְךָ וְעַל } גְּזִיזֵינוּ וְתַצְרִיחַ
שְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקֻדוֹת לָךְ } קִדְשֵׁךְ לְשִׁמּוֹר חֲקוֹךְ וְלַעֲשׂוֹת
וְעַל נִסְכְּךָ שֶׁכָּבַל יוֹם } רִצּוֹנְךָ וְתַקְבְּרֵךְ בְּלִבְךָ שֶׁעַל
שִׁנְנוּ מִרְדִּים לָךְ בְּרוּךְ אַתָּה הַמַּחֲרִיב אֵל
הַמַּחֲרִיב וְשִׁבְחֵנוּ לְרִצּוֹן:

עֲמֵנוּ וְעַל נִסְכְּךָ וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
כִּי לֹא בְּנוֹ חֲסִדֶיךָ כִּי מַעֲלָם קוֹנוֹ לָךְ:

בְּהִנּוּחַ וּכְסוּמֵם אֲמִירֵם זֶס:
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב

וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב

וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב

וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב

וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב
וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב וְעַל הַמַּחֲרִיב

על כף המא עיינו כי אמת עשית ואנחנו הרשיענו:
 אל אהך אפים אמה ובעל הרחמים גזאת. והנה
 השוכה הזוית. גדת בחמיה וחסדך. ונפור היום ובכר יום
 לזבע וירדך. תמן אלינו ברחמים. כי אמה הוא בעל
 הרחמים: בתהונן ובתפלה פניה נקדם. בהזדעת פנינו
 מקדם: מתווין אפק שוב כמו בהזדעת פתוב: ובצל פתיה
 נהסה ונתרונן. כיום וזר יי בענין: מעבור על פשה ותמחה
 אישם: כיום ונתעב עמו שם: מתווין שעתהנו ותקשוב כנו
 מאמר. כיום ונקרא בשם יי: ושם אמר:
 ויעבור יי על פנינו ונקרא:

יי אל רחום ותנון אהך אפים ורב חסד ואמת
 נצר חסד לאפים נשא עון ופשה וסתאה ונקח:
 וקלחת לעוננו ולחסאתהנו ונחלתנו:

רחום ותנון חסאתי לעניו יי: כמא ברחמים רחם עלי
 וקבל סתנניו: יי אל באפק חוכמינו ואל פתמחה חסדנו:
 חנו יי כי אהרל אני רפאני יי כי נבהלו עצמי: ונפשו
 גבהה מאד ואמה יי עד מתי: שוכה יי חרצה נפשי
 הושיעני למען חסדך: כי אין בנות זכרה בשאול מי יזכה
 לך: ונעתי מאנחתי אשתה בכל לילה משתי פרמתי
 ערשי אמסת: עששה מפעם עני עתקה בקר צורכי: מירו
 מניו כל פועלי אין כי שמע יי קול בכוי: שמע יי תחנתי
 יי תפתי יקח: ובשו ובקרהו מאד כל איבי ושבו ובשו רבעי:

רעענית צבור ולעשרת ימי השוכה

- אבינו מלכנו חסאנו לעניו:
- אבינו מלכנו אין לנו סלה אלא אמה:
- אבינו מלכנו עשה ענינו למען שמך:
- אבינו מלכנו בך (כעשית תדוש) עלינו שנה ס' בה:
- אבינו מלכנו בל מעלנו כל גזרות קשות:
- אבינו מלכנו באל פתשבות שינאנו:
- אבינו מלכנו הפך צעת איבינו:
- אבינו מלכנו פלה כל צד ופמשון מעלנו:
- אבינו מלכנו סתום פיות משוננו ונקמנו:
- א"ם בלה דבר ורחב דרעב ושבי ופשות ועון סגני בתיך:
- אבינו מלכנו מני מלח ממתלך:
- אבינו מלכנו סתה וחתך לכל בינותינו:
- אבינו מלכנו סתה ותענו פשינו וחסאתנו מנר עניו:
- אבינו מלכנו סתה ברחמיה רביים כל שפרי הולותנו:
- אבינו מלכנו סתהנו בתשובה שלמה לעניו:
- אבינו מלכנו שלח רפואה שפחה לחלו ענה:
- אבינו מלכנו סתה רוע גר דינו:
- אבינו מלכנו זכרנו בנפרון סוב לעניו:

- נעשית מנוס (וכנו) אומרים (כחנו) ולעולם (סתנו):
- אבינו מלכנו זכרנו (פתנו בספר) קתים מובים:
- אבינו מלכנו זכרנו (פתנו בספר) קנאלת וישועה:
- אבינו מלכנו זכרנו (פתנו בספר) לפתנה ובכלה:

יהו צדון מלכנו יי אלהנו ואלהי אבותינו שתתן לי ולבני
 ביתי ולכל הסמוכים על שולחני היום ובכל יום ויום מוונותינו
 בכבוד בנות שמך הגדול (ויקרוסא) החממה על הפרנסה:
 אבינו מלכנו זכרנו (פתנו בספר) לזכות:
 אבינו מלכנו זכרנו (פתנו בספר) לסיפיה ומחלה:
 אבינו מלכנו זכרנו לזכות קנו ויזכה בקרוב:
 אבינו מלכנו חסם קנו וישאל עמך:
 אבינו מלכנו חסם קנו וישאל עמך:
 אבינו מלכנו מלא דינו מברכותך:
 אבינו מלכנו מלא חסמינו שמך:
 אבינו מלכנו שמע קלנו חסם ורחם עלינו:
 אבינו מלכנו קבל ברחמים וקצו את חסלתנו:
 אבינו מלכנו פתח שפתי שמיים לחסלתנו:
 אבינו מלכנו נכר כי עשר אהנו:

אבינו מלכנו נא אל תשיבנו ריקם מלפניך:
 א"ם תהא השעה הואת שעת רחמים ונת רצון כלפניך:
 אבינו מלכנו מסול קלנו ועל עלולנו ומפני:
 אבינו מלכנו עשה למען הרונים על שם קדשך:
 אבינו מלכנו עשה למען מביהם על וזדך:
 אבינו מלכנו עשה למען בראש ורבים על קדוש שמך:
 אבינו מלכנו נקום נקמת דם בקריה שפחה:
 אבינו מלכנו עשה למען אהם לא למעננו:
 אבינו מלכנו עשה למען והושיענו:
 אבינו מלכנו עשה למען בחמיה רביים:
 א"ם עשה למען שמך הגדול והנורא שנקרא עלינו:
 אבינו מלכנו חנו ונגנו כי אין בנו מעשים עשה עמנו
 וקדק וחסד והושיענו:

לשני וחמישי

והוא רחום וכפר עון ולא ונחית והקרה
 להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: אמה יי לא
 תכלא בחמיה מנינו חסדך ואמחה תמיד יצרנו:
 הושיענו יי אלהינו וקצנו מן הגוים להודות לשם
 קדשך להשפכם בתהלתך: אם עונות השקר יה
 אדני מי יעמוד: כי עמך הסליחה למען הנמול:
 לא בחסאינו תעשה לנו ולא כגלותינו הנמול
 עלינו: אם ועוננו ענו בנו יי עשה למען שמך:
 זכור בחמיה יי וחסדך כי מעולם סתה: וענו יי
 כיום צרה ישגנו שם אלהי בעלב: יי הושיעה
 סתך וענו כיום קראנו: אבינו מלכנו חנו וענו
 כי אין בנו מעשים עשה עמנו וקדק ברוב רחמיה
 והושיענו למען שמך: אדונינו אלהינו שמע קול
 סתנונינו וזכר לנו את ברית אבותינו והושיענו
 למען שמך: ועתה אדני אלהינו אשר הוצאתנו
 את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ומעש לך שם
 כיום הנה חסאנו רשענו: אדני ככל צדקותך
 ישב נא אפק בחמיה מעירה ורושלים הר קדשך א
 כי בחסאינו ובכונות אבותינו ירושלים ועמך
 חרפה לכל סביבותינו: ועתה שמע אלהינו אל
 תפלת עבדך ואל תחננו וקאר סתה על מקר שמך
 השמים למען אדני:

סתה אלהי אהך ושמע פתח עיניך וראה עונותינו
 והעיר אשר נקרא שמך עליה כי לא על צדקותינו אהנו:
 מפלית ותחנוניו לעניו כי על רחמיה רבים אדני שמחה
 אדני סתת אדני חסדיה עשה אל תאמר למענה אלהי:
 כי שמך נקרא על עירך ועל עמך. אבינו אב תתמן הראנו
 אות לשוכה וקצן נפוצותינו מארבע נפשות הארץ ופירא
 ונדעו כל הגוים כי אמה יי אלהינו ועתה יי אבינו אתה
 אהנו החומר ואמה יוצרנו ומעשה חך לענו: הושיענו
 למען שמך אבינו מלכנו צורנו ונאלנו: חוקה יי על עמך
 ואל תתן בחמיה חרפה למש' עם גוים קמה ואמר מעמים
 אזה נא אלהיכם: ודענו יי כי חסאנו ואין מי נעמוד בידנו
 אלא שמך הגדול נעמד לנו בעת צרה: ודענו כי אין כנה
 מעשים צדקה עשה עמנו למען שמך: פרסם אב על כוונת
 פן תרחם יי עלינו והושיענו למען שמך: חמול על עמך
 רחם על בחמיה חוקת נא ברוב רחמיה חנו מלכנו:
 כי זה יי והצדקה עושה נפלאות בכל עת:
 הכמו נא רחם נא והושיעה נא צאן מרעיתך
 ואל תמשל בני קצר כי לך יי הושיעה. בך תוכלתנו:

תפלת שחרית

אָהֲבֵנוּ מִלְכֵנוּ תַחֲנוּן וְנַחֲנוּ כִּי אַתָּה בְּנֵנוּ מַעֲשִׂים שְׂשֵׁה עֲמָנוּ
 אֲדַבָּר וְתִפְדֵּךְ וְתִשָּׁעֵנוּ :
 וְאַחֲבֵנוּ לֹא גִדַּע מִתּוֹ בְעֵשָׂה כִּי עָלִיתָ עִמָּנוּ : זְכוֹר
 רַחֲמֶיךָ וְיִחְסְדֶיךָ כִּי מַעֲלִים מִתָּה : יְהִי חֲסִדְךָ וְיִי עֲלֵינוּ
 וְכִפּוּר יִתְחַנֵּנוּ לָךְ : אֵל תִּזְכֹּר לָנוּ עֲוֹנוֹת רַאשֵׁינוּס מִתָּה
 וְכִפּוּרֵינוּ רַחֲמֶיךָ כִּי רָצוּנוּ מִיָּד : עֲזֹרָנוּ בְּשֵׁנוּ וְיִי עֵשֶׂה שְׂשֵׁנוּ
 נִאֲרִיץ : תַּחֲנוּן וְיִי תַחֲנוּן כִּי רַב שְׂבַעְנוּ בָּנוּ : בְּרוּנוּ רַחֵם הַזְכוּר .
 בְּרוּנוּ עֲקֵרָה תִזְכֹּר . בְּרוּנוּ תַמְסוּת תִּזְכֹּר : וְיִי הַלְשִׁיעַ
 מִסִּדְּךָ וְיַעֲזֵבנוּ כִּיֹּם קָרָאנוּ . כִּי הוּא יָדַע וְיָצַרנוּ זְכוֹר כִּי עֲשֶׂה
 אֲנַחְנוּ : עֲזֹרָנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲזֵר עַל דָּבָר בְּבוֹד שְׂשֵׁה וְתִשְׁלַחֵנוּ
 וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׂשֵׁה : חֵן

כִּסֵּי וְכַחֲמוּסֵי אֹמְרִים זֶה וְלִדְרֹךְ לְאוֹמְרוֹ כַּעֲשֵׂה :
 מֵיֵא אֶל אֲפֶךָ אֲפִים וְיִכֵּה חֲסֵד וְאַמֶּת אֶל בְּאִפְךָ
 תּוֹכִיחֵנוּ . חוֹסֵה וְיִי עַל עֲמָךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ מִכָּל רָע
 חֲטָאנוּ לָךְ אֲדוֹן סִלַּח נָא פְרוֹב רַחֲמֶיךָ אֵל :
 מ"ט אֶל אֲפֶךָ אֲפִים וְיִמְלֵא רַחֲמִים אֶל חֲסִדְךָ פְּנִיָּה
 מִמֶּנּוּ חוֹסֵה וְיִי עַל שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל עֲמָךָ וְיִשְׁלַחֵנוּ
 מִכָּל רָע חֲטָאנוּ לָךְ אֲדוֹן סִלַּח נָא פְרוֹב רַחֲמֶיךָ אֵל :

כַּסְמִתִּין בְּאֵרוֹן לִרְכִיב לְעֹזֵד
 כַּעַת טוֹלָאט סַפֵּר חוֹרֵה אֹמְרִים זֶה :
 וְיִהִי בְנִסְמוֹעַ הָאָרוֹן וְיִאמֶר מִשֶּׁה קוֹמֵה וְיִי
 וְיַפְנוֹצוּ אֹזִיבֶיךָ וְיִנְסוּס וְיִשְׁלַחֵךְ מִפְּנִיָּה : כִּי
 מִצִּיּוֹן הִצֵּאת תּוֹרַת דָּבָר וְיִי מִיִּרְוֵשָׁלַם : בְּרוּךְ
 שְׁבִתֵּן הַתּוֹרָה לְעַמּוֹ וְיִשְׂרָאֵל בְּקִדּוּשָׁתוֹ :

בְּרוּךְ שְׂמִיחַ דְּמַרְא עֲלֵיךָ . בְּרוּךְ כְּתוּבָה וְתַחֲנוּן יְהִי רַחֲמֶיךָ
 עִם עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְעַלְמֵי עֵד וְיִסְדְּקוּ וְיִסְדְּקוּ אֲחֵינוּ לְעַד בְּבֵית מִקְדְּשֶׁךָ .
 וְלִאֲמַסְנוּי נָא מַסִּיב נְהַלְךָ וְיִקְבֵּץ צִדְתָּא בְּרַחֲמֵינוּ . יְהִי כְבוֹד
 כְּדָבָר דְּתוֹרַת לִי חַיִּין בְּסִיבֵיתָא וְתוֹנֵי אָנָּה עֲקֵרָה בְּנֵי צְדִיקָא
 לְמַרְתֵּם עַל וְלִמְנַשֵּׁר יְהִי יוֹת לָא דִּי לִי דְוִי לְבַשֵּׁה יִשְׂרָאֵל . אֲנִית
 הוּא וְיִי כְבוֹדָא וְכִסְדָּם לְבִלְתָּא : אֲנִית הוּא שְׂלֵמִים עַל כּוֹלָא . אֲנִית
 הוּא דְשֵׁלְמֵי עַל מְלַכָּא וְיִבְלָתוּתָא דְלִיָּךְ הוּא . אָנָּה עֲקֵרָה כְּדָבָר שֵׁא
 בְּרוּךְ הוּא דְסִיבֵיקָא רַחֲמֵי וְנִקְמֵי דְבָרָךְ אֲדִיבִיתֵיהּ בְּכָל עֵלְוָא
 וְעֵינֵין . לֹא עַל אֲשֶׁר תִּרְצֵנָא וְלֹא עַל כִּי אֲלֵהִין סִיבִיקָא . אֲדִין
 בְּאֵלְתָא דְשִׁמְיָא . דְהוּא אֲלֵתָא קְשׁוּם וְאֲדִיבִיתֵיהּ קְשִׁים . וְנִבְיֵיִיהּ
 קְשִׁים וְנִקְמֵי לְמַעַבְדֵּי מִתְּרוֹן קְשִׁים . בֵּית אֲנִין רַחֲמֵין . וְלִשְׁמִיעַ
 קְרִיָּשָׁא וְקֵרָא אָנָּה אֲבִיר תּוֹשְׁבָתוֹ . יְהִי רַחֲמֵי כְּדָבָר
 דְּתַפְתַּח לְבָבֵי בְּאִרְוֵתָא וְיִשְׁלִים מִשְׁאֵלֵינוּ דְלִבָּא . וְלָגָא דְלֵל
 עֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל . לְשֵׁב וְיִמְיוֹן וְלִשְׁלֵם :

כַּסֵּי וְיִיִּם מִתְחַלֵּל סִסְן כֹּלן :
 שְׂמֵעַ יִשְׂרָאֵל וְיִי אֲלֵהֵינוּ וְיִי אֲחָד :
 אֲחָד הוּא אֲלֵהֵינוּ דְגוֹל אֲדוּגֵינוּ קְדוּשׁ (בְּרִיחַ
 וְיִיִּם וְנִזְרָא) שְׂמוֹ :

כְּחֹל כְּדָלוּ לִיִּי אֲלֵהֵי וְנִרְוֹמְכֵיהּ שְׂמוֹ וְיָחַד :
 קַל לָךְ יי הַגְּדוּלָה וְהַגְּבוּרָה וְהַתְּפִאָרַת וְהַנְּחֵן וְהַחֲדוּר כִּי
 כָּל בְּשִׂמִים וְבִרְאִיִּים : לָךְ יי הַסְּמִלְחָה וְהַמְּחַנְנָא לְכָל לְרֵאשִׁי :
 רַחֲמוּנֵי יי אֲלֵהֵינוּ וְהַשְׁמַחוּ לְהַרְדּוּם רַגְלֵינוּ קְדוּשׁ הוּא : רַחֲמוּ
 יי אֲלֵהֵנוּ וְהַשְׁמַחוּ לְהַר קְדוּשׁוֹ כִּי קְדוּשׁ יי אֲלֵהֵנוּ :
 כַּסֵּי וְיִיִּם עֵיב אֹמְרִים זֶה :
 עַל הַבַּל תַּחֲנוּן וְיִתְקַדֵּשׁ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹסֵם
 וְיִתְגַּשֵּׁא שְׂמוֹ עַל כָּל פְּנֵי תַקְלִים תְּקוּלִים תְּקוּדִים בְּרוּךְ הוּא :
 בְּעוֹרְמוֹת שְׂקָרָא הַעֲרִים הוּוּ וְהַעֲלִים מִמָּא : בְּרוּנוּ וְכַרְצוֹן
 וְרֵאזוֹ וְכַרְצוֹן כִּל בֵּית יִשְׂרָאֵל : צוּר הַעוֹלָמִים אֲדוֹן כִּל
 תְּקוּוֹת אֱלֹהִים כִּל תְּקוּוֹת : מִישִׁב בְּמִרְתְּבֵי מְרוֹם הַשִּׁימֹן
 כְּשִׁמּוֹ שְׂמוֹ קָדִים : קְדוּשָׁתוֹ עַל חַסְיוֹת וְקִדּוּשָׁתוֹ עַל פְּסָא
 הַכְּבוֹד : דְבָקוּ וְתַקְדֵּשׁ שְׂמֵךְ בְּנוּ וְיִי אֲלֵהֵינוּ לְעֵינֵי כִּל חוּ :
 וְנִאמֶר לְפָנֵינוּ שִׁיר תְּדוּשׁ פְּתוּבָה : שִׁירוֹ דְאֵלֵינוּ זְמִיר עֲשֶׂה
 סוֹלוֹ לְרוֹכֵב בְּעֲרֵבוֹת בְּתָהּ שְׂמוֹ וְעֲלֵנוּ לְפָנֵינוּ : וְרֵאזוֹ שֵׁן

אֲלֵהֵנוּ סְלִיחוֹת אָנָּה סִלַּח נָא כִּי אֵל טוֹב וְסִלַּח אֲתָה :
 אָנָּה מִלְּךָ רַחוּם וְסַנּוּן זְכוֹר וְתַבְט לְבַרְיַת
 בְּיוֹן הַבְּתָרִים וְתִרְאֵה לְפָנֵינוּ עֲקֵרָת יְחִיד וְלִמְעוּן
 יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ אֶל תַּעֲזוּבֵנוּ אֲבִינוּ וְאֶל תִּשְׁכַּחֵנוּ
 מִלְּבָבוֹ וְאֶל תִּשְׁכַּחֵנוּ יוֹצֵרֵנוּ וְאֶל תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ
 לָךְ בְּחַטֹּאתֵינוּ . כִּי אֵל מִלְּךָ סַנּוּן וְרַחוּם אֲתָה :
 אֵל כְּפִיָּה סַנּוּן וְרַחוּם וְיִי אֲלֵהֵנוּ אֵין כְּפִיָּה אֵל אֲרֵךְ אַפַּיִם
 וְיִיבֵךְ חֲסֵד וְאַמֶּת הַלְשִׁיעֵנוּ וְרַחֲמֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ דְכִּיִּם מְרַשֵּׁשׁ וְיִזְרוּנוּ
 לְהַעֲרִיטֵנוּ . וְכִיִּל לְעִבְרֵךְ לְאַבְרָהָם לְעִבְרֵךְ וְיִלְעָבֵךְ אֵל חַיִּין אֵל
 נִקְשֵׁי חֲסֵם מִתּוֹ וְאֵל רִשְׁעוֹ וְאֵל חַסְאָיו : שׁוּב מִתְּרוֹן אֲפֶךָ וְהַתְּקַם
 עַל הַרְעָה לְעַמְּךָ : וְתִסְרֵךְ מִסְנוּ סַפֵּת תְּקוּת כִּי רַחוּם אֲתָה כִּי כִן
 עֲבַדְךָ לְעֵשֶׂית חֲסֵד חֲסֵם כְּכֵל דָּוָר וְדוּר . וְיִסְתַּר יי עַל עֲפָךְ
 וְתַעֲרִיטֵנוּ מִכּוֹזֵב : וְתִסְרֵךְ מִסְנוּ סַפֵּת תְּקוּתָא וְיִזְכֵּר . וְיִי עֲשֶׂה
 אֲתָה שׁוּמֵר יִשְׂרָאֵל : לָךְ אֲרֵיָּהּ תִּסְרֵךְ וְלָנוּ בִשְׁתֵּי הַיָּמִים מִתּוֹ
 אֲתָאנוּ מִתּוֹ נִאמֶר מִתּוֹ גְּדוּרָה וְהַתְּסַדְּקֵךְ בְּחַפְשָׁה דְרַחֲמֵינוּ וְתִתְקַרֵּה
 וְעֵשֶׂה בְּהַלְוֵה אֲלֵךְ כִּי יִסְדְּקֵךְ שְׂשֵׁנוּ לְקַבֵּל שְׂבִיבוֹס אָנָּה יי הַלְשִׁיעַ נָא :
 אָנָּה יי הַלְשִׁיעַ נָא : אָנָּה יי עֲזֵנוּ בְּיוֹם קְרָאָנוּ : לָךְ וְיִי חֲפִיָּה לָךְ
 וְיִי קִרְבֵּי לָךְ וְיִי נִחַל אֵל תַּחֲשֵׁה הַעֲזֵנוּ כִּי נִאמְרוּ גוֹים אֲבָרְךָ
 וְיִתְקַרְתֵּם כִּי בְרַךְ לָךְ הַכְּרַע וְכֵל קִרְבֵּי לְפָנֶיךָ לְבַר הַשְׁמַחֵת :

הַפּוֹתֵחַ לִי בְּחַשְׁבֵּה לְקַבֵּל פּוֹשְׁעִים וְתַקְסִים נִבְרָהָה
 וְכַפְּשָׁנוּ מְרוֹב וְעֲזוּבָנוּ אֶל תִּשְׁכַּחֵנוּ נַחַת קוֹמֵה וְהַלְשִׁיעֵנוּ .
 וְאֵל תִּשְׁפּוֹךְ חַוְדֵּךָ עֲלֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ עִיבָה בְּנֵי בְרִיתֶךָ : אֵל
 וְהַבִּיטָה דִּל כְּבוֹדְנוּ בְּנוֹם וְשִׁקְצוּנוּ בְּטוֹמֵאת תְּהַדֵּה . עַד
 חַסְיוֹת יַעֲרֵךְ בְּשִׁבּוֹ וְתַפְאֵרְתָּהּ בְּיַד צִיר . עוֹרְרָה גְבוּרָתֶךָ
 וְהַלְשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׂשֵׁה . אֵל וְיִסְעֵנוּ לְפָנֵינוּ תְּלֵאֲוִיתֵנוּ : מִתָּה
 וְכַדְמוּרֵי רַחֲמֶיךָ אֶת עֲזוּרֵינוּ לֹא לְמַעַנֵנוּ אֵל לְמַעַנְךָ עֲשֶׂה
 וְאֵל מִשְׁחִית אֶת זְכוֹר שְׂאֵרֵינוּ . כִּי לָךְ מִתְּקַלּוֹת עֲלֵינוּ . כִּי
 יֵאֵל מִלְּךָ סַנּוּן וְרַחוּם אֲתָה . וְיִזְכֹּר עוֹרְתָנוּ כְּכֵל יוֹם תְּמִיד
 וְאֹמְרֵי עֲשִׂים בְּאִתְּךָ . שְׂמַע וְיִשְׂרָאֵל וְיִי אֲלֵהֵנוּ וְיִי אֲחָד :

וְיִי אֲלֵהֵי יִשְׂרָאֵל שְׂמַע וְיִשְׂרָאֵל שׁוּב מִתְּרוֹן אֲפֶךָ וְהַנְּחֵם
 וְעַל הַרְעָה לְעַמְּךָ :
 הַבֵּם מִשְׁמִים וְרֵאזוּ . כִּי הָיִינוּ לְעַג וְקֵלֵם בְּנוֹם . וְנִשְׁבַּנוּ
 וְצִעַן לְטַבַּת וְיִבֵּךְ . לְהַרְדּוּן וְלִמְכַר וְלִמְכַר וְלִמְכַר :
 וְכַכֵּר זֹאת שְׂמֵךְ לֹא שְׁכַחְנוּ נָא אֵל תִּשְׁכַּחֵנוּ : יי
 קְרוֹם אֹמְרִים אֵין וְתִתְקַלּוֹת וְתַתְּקוּ . חוּן אֹמֵר לְעַמְּךָ מִתְּקַה .
 כְּחֹר וְיִשְׁעֵתְנוּ קְרַבְהּ . וְעֵנֵנוּ וְלֹא הַגִּזַּת לָנוּ . רַחֲמֵיךָ וְיִבְשֵׁנוּ
 אֶת כִּסְפֵךְ מִסְּעִיָּנוּ :
 אָנָּה יֵאֵב מִתְּרוֹנְךָ וְנַחֵם סִלַּח אֵשֶׁר בְּתַרְתֵּם : יי
 תְּהַבֵּה וְיִי עֲלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ . וְאֵל תַּחֲנוּן בְּיַד אֲבָרְיִים . לָמָּה
 יִאמְרוּ הַגּוֹיִם אָנָּה נָא אֲלֵהֵיהֶם . לְמַעַנְךָ עֵשֶׂה עִמָּנוּ חֲסֵד
 וְאֵל תַּאמֶר :

אָנָּה יֵאֵב מִתְּרוֹנְךָ וְנַחֵם סִלַּח אֵשֶׁר בְּתַרְתֵּם : יי
 קִי יֵב תִּשְׁמַע וְתַחֲנוּן . וְאֵל תִּשְׁלַח בְּיַד אֲוִיבֵנוּ לְמַחֲוֹת
 אֶת עֲזֵנוּ . זְכוֹר אֵשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם . כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
 וְתִתְקַה אֶת וְרַעֲסֵם . וְתַתְּקֵה נְשִׂאָרֵינוּ מִעַם מִתְּרוֹבָה :
 וְכַכֵּר זֹאת שְׂמֵךְ לֹא עֲבִינוּ נָא אֵל תִּשְׁכַּחֵנוּ : יי
 עוֹרְנוּ אֲלֵהֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁעֵנוּ עַל דָּבָר בְּבוֹד שְׂשֵׁה וְתִשְׁלַחֵנוּ וְכַפֵּר
 עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׂשֵׁה :
 וְיִי אֵל יִשְׂרָאֵל שׁוּב מִתְּרוֹן אֲפֶךָ וְהַנְּחֵם עַל הַרְעָה לְעַמְּךָ :
 מִיּוֹם כִּיִּן אֹמְרִים הוּוּ רַחוּם מִתְּהַלְלוּ שׁוּמֵר יִשְׂרָאֵל :
 שְׂמֵיךְ יִשְׂרָאֵל שְׂמֵיךְ שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל . וְאֵל יִאבֵד יִשְׂרָאֵל
 קַאֲמֵרִים שְׂמֵי יִשְׂרָאֵל :
 שׁוּמֵר כִּי אֲחָד שְׂמֵיךְ שְׂאֵרֵי עִם אֲחָד . וְאֵל יִאבֵד כִּי אֲחָד
 בְּקַמְדוּסִים שְׂמֵי יי אֲחֵינוּ וְיִי אֲחָד :
 שְׂמֵי כִי קְדוּשׁ שְׂמֵי שְׂאֵרֵי עִם קְדוּשׁ וְאֵל יִאבֵד כִּי
 קְדוּשׁ הַשְּׂשֵׁם כְּשִׁיבוֹשׁ קְדוּשַׁת לְקְדוּשׁ :
 מִתְּקַה בְּרַחֲמִים וְנִתְפָּאֵר בְּתַחֲנוּמֵי הַתְּרַצָּה וְתַקְסֵם לְיָד
 וְיִי אֵל יִי :

בשני בשבוע אף נהיה כפתוב: כי שני בשני יראו בשבוע יי ציון:
 נאמר ונגלה כבוד יי וראו ק"ה ישר יהודי פי פי יי דבר:
 אב התקנים הוא ירחם עם גנוסים ויפזר בריח איתנים
 ויציל גפשיהנו מן השעוה דעות ויגער בנצר הרע כן
 הנשואים ויחון איתנו לפלישת ערמנים. ויפלא משאלותינו
 בקרה טובה ושועה ורחמים:

והוא עולם נשע בתוכנו הוא יפתח לפנינו בתורתו
 וישם לפנינו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולקבדו
 בלבב שלם למען לא ניגע לריוק ולא נגר לכהרה:
 יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו
 שנשמוך תקיף בעולם הזה ונפנה נחיה ונראה
 ונירש טובה ובקרה לשני ימות המשיח ולחיי
 העולם הבא: למען ונמקד כבוד ולא ידום יי אלהי
 לעולם אודך: ברוך הונך אשר יבטח בני והיה יי
 מבטחו: בפתחו בני עדי עד פי ביה יי צור עולמים:
 ויבטחו בה וידעי שמה פי לא עזבת דורשיה יי:
 יי חפץ למען צדקו ויגדיל תורה ויאמיר:

יי אונינו מה אדיר שמך בכל הארץ:
 חוק ויאמץ לבבכם כל המיחלים ליי:
 ועתה יגדל נא כח אורי כאשר דברת לאמר: זכור חמורך
 יי וחמורך כי מעולם הזה:

ויגדל ותקדש שמה ברא. בלעמא די ברא כריתתה
 וימליך מלכותה ויגמל פורקה וימיר גמל קצין כריתתה.
 כסולתו וימליכו וימתי דלל בית ישראל בגמל ובזמן קריב
 ואמרו אמן: והא שמה ברא מברך ללשם וללמלי עמיה:
 ויתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתגשש ויתתקד ויתעלה
 ויתמלל שמה קדוש ברוך הוא. יעלה (כעשירי וישאל סבל)
 מן כל ברכתא ושרתא ושבחא ונתחמא ונתחמא ויבטח בלעמא
 ואמרו אמן: קל קבל בפתמים וירצו את תפלתנו:
 מן תתקבל צלותנו ובעתהו דכך בית ישראל קדם אמתנו
 די בשמיא ואמרו אמן: קל יהי שם יי מבורך שמה ונר עולם:
 מן תא וימיר ברא מן שמיא והיום עלינו ונר קל
 ישראל ואמרו אמן: קל עורי מעם יי עשה שמיא וימיר:
 מן עשה שלום במרומו תא ועשה שלום עלינו ונר כל
 ישראל ואמרו אמן:

ביום שמיא תמנו אלה תפלה לוד רק תמלין בית יעקב וכו':
 תפלה לוד תשה יי אונך עגני פי עני ואביו אני:
 שמרה נפשי פי חסיד אני הושע עקרה אמה אלהי הבורח
 אלהי: חגני איתי פי אלהי אקרא כל היום: שמה נפשי
 עקרה פי אלהי איתי נפשי אשא: פי אמה איתי טוב ושלח
 נכ חסד לכל קרובי: הויגוה יי תפלתו ויתקשה בקול
 פתגמנותי: ביום צרתי אקראה פי חגני: אין פקוח ביהמים
 איתי ואין פמשיה: כל גוים אשר עשיתי וכואו וישחמנו
 אלהי איתי ויבכדו לשמה: פי גדול אמה ועושה נפשות
 אמה אלהי בקרה: הירני יי ברפה אמהה בלעמא ונר
 דכני יראה שמה: אודך איתי איתי בלל דכני ואכבדה
 שמה לעולם: פי חסדך גדול עלי ותעלה נפשי משאו
 פתחיה: אלהים זדים קמו עלי נערת עריצים בקשו נפשי
 ורא שמנה דנגדם: ואתה איתי ואתה איתי ואתה איתי
 ונכ חסד ואמת: שנה איתי וחגני פנה ענה ויתקד והושועה
 רבן אמת: עשה עמי אות פמוכה ויראו שמיא ונבש פי
 אמת יי עתהנו ונתחמתי:

בית יעקב לבו ונלכה באור יי: כל כלי העמים ילט איש
 בשם אלהיו ואנתנו נלך בשם יי אלהינו לעולם ועד:
 יהי יי אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אלי ועיבנו ואל
 ישנונו: לפחות לבבנו אילי ללכת בכל דרכיו ולשמור מצותיו
 וחקיו ויבטחו אשר ציה את אבותינו: והיו דברי אלה אשר
 התחננתו לפני יי קרובים אל יי אלהינו יוסם לילת לעשות
 משפט עבדו ויבטח עמו ישראל דבר יום ביומו: למען דעת
 כל עמי הירון כי יי הוא האלהים אין עוד:
 שר הבליה לוד: שיהיה לנו וימר נא ישראל:
 לולי יי שרתה לנו ביום עלינו אדם: או חיים בלענו בחרות
 אפש בני: או חיים שפסנו בחלה עבר על נפשנו: או
 עבר על נפשנו חיים הירונים: ברוך יי שלא נתנו סוף
 לשונות: נפשונו כצפור נבלמה מפח יוקשים הפח נשבר
 ואתנו נבלמו: עורנו ביים יי עשה שמים וארץ:

וזהו תפלתא אשר שם משה לפני בני ישראל על פי
 יי ביום משה:
 חיו ויתללו את שם יי כי נשגב שמו לברוך:
 קל הודו על ארץ ושמים: וירם קרו לעמו תהלה לך
 חסידיו רבני ישראל עם קרובו הלאה:

זמורים שבת מנוח לוד. ונחול ויהי וישע ויבטח בנחם לוד
 מנוח. כמכונסין ספית להיל זמורים וכו':
 ובנותה וימר שובה יי רבבות אפסי ישראל: קדשה יי
 למנוחה אמה וירון ענה: פתחה ויבש צדק וימיר ירגנו:
 בציבור לוד עקרה אלהי השב פני משחקה: כי לקח טוב נתתי
 לכם תורתי אל פתונו: עין חיים היא למחוקים בה ותימקה
 מאשר: דרכי דרכי נועם וכל תיבותיה שלום: השיבנו
 יי אליה ונשובה חדש פנינו בקרם: אשירי וכו':

למנוחה מנוח לוד: ענה יי ביום צרה וישגבה שם
 אלהי יעקב: וישלח עזרה מקדש ומציון ויעקרה: ויבור כל
 מנוחותי ויעקרה וישמה ספה: ימן יה כלבקה וכל עצתה
 יפלא: נרנה בישועה בשם אלהינו דגדו: יפלא יי כל
 משאלותינו: עתה ודעתי פני הושיע יי משיחו וענהו משמי
 קדשו במרוצת ישע וימנו: אלהי ברך ואלהי בוסקים
 פאנתנו בשם יי אלהינו נזכיר: חמה קדשו ואלהי נאנתנו
 קמנו ונתיערד: יי הושיעה אלהי חמה ועגנו ביום קראנו:
 וכא רציו נואר ולשבי פשע פועקב נאם יי:

נאני וזהו בריית אהם אמר יי רוחי אשר עליה
 ודברי אשר שקתי בקיף לא ימושו מפיה ומפי
 זרעה ומפי זרע זרעה אמר יי מעתה ועד עולם:
 ואמה קדוש וישב תהלות ישראל: וקרא זה

אל ויאמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל
 הארץ כבודו: ומקבלין דין מן דין ואמרין קדיש
 בשמיא ברוקא עליה בית שכינתיה קדיש על
 ארעא עובד בבורותיה קדיש לעלם ולעלמי עלמאי
 יי צבאות מלא כל הארעא ווי יקרהו: ותשמיא רוח
 ונשמעו אחר קול גדול ברוך כבוד יי ממקומו:
 ונשמעו רוחא ושמעת פתרי קל ונעמיא דשבתין
 ואמרין בריה וקרא דנו מאתה בית שכינתיה: ווי
 ימלוך לעולם ועד: יי מלכותיה קאם לעלם ולעלמי
 עלמאי: יי אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו
 שמרה ואת לעולם ליגער מחשבות לבב עמה ויחן
 דכבם אלהי: והוא רחום וכפר עון ולא ישחית
 ויתקדו להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: פי אמה
 אדני טוב ושלח ורב חסד לכל קוראיה: צדקה
 צדק לעולם ותורתך אמת: תמן אמת ליעקב חסד
 לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם: ברוך
 אדני יום יום נשבע לנו האל וישנתנו סלה: יי
 צבאות עמנו יעקב לנו אלהי יעקב סלה: יי
 צבאות אשבי אדם בוטח בה: יי הושיעה ישראל
 ועגנו ביום קראנו: ברוך הוא אלהינו שבראנו
 לקבדו והקדינו מן התועים ונמן לנו תורת אמת

(ד) וכור אל תשכח את אשר הקצפת את יי אליהך כמדבר :
 (ה) וכור את אשר עשה יי אליהך למרים בדרך צדאקתם
 מצדדים :
 (ו) וכור את יום השבת לקדשו :

שלושה עשר עקו

- (א) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ויבחרנו לכל הבוראים והוא לבדו עשה ועשה ויעשה לכל המעשים :
- (ב) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא יתיר והין וירדות פסוהו בשום פנים והוא לבדו אלמינו יתה והיה ויהיה :
- (ג) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישגורו משוגיו הגוף ואין לו שום דמיון כלל :
- (ד) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא ראשון והוא אחרון :
- (ה) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל ואין לעלות ראוי להתפלל :
- (ו) אני מאמין באמונה שלמה שלכל דברי נביאים אמת :
- (ז) אני מאמין באמונה שלמה שנובאת משה רבנו עמיו השלים דתתה אמתות ושהוא יתה אב לנביאים לקודמים לפניו ולנביאים אחריו :
- (ח) אני מאמין באמונה שלמה שכל התורות המצוה עתה בדינינו היא התנהגות למשה רבנו עליו השלום :
- (ט) אני מאמין באמונה שלמה שזאת התורה לא תהא מחלוקת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו :
- (י) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו יודע כל מעשיו בני אדם וכל מחשבותם שנאמר ניוצר ומד לבם תבין אל כל מעשיהם :
- (יא) אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו נוסל מוב קמי שישמור מצותיו ויעניש קמי שיעבור על מצותיו :
- (יב) אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואף על פי שהתפלות עם כל זה אחרת לו בכל יום שבא :
- (יג) אני מאמין באמונה שלמה שתהיה תחילת המעשים בעת השלמה רצון מאת הבורא יתברך שמו ותשלמה וכרו לעד וינצח נצחים :
- וישוערף קויתי יי קויתי יי לישועתך יי לישועתך קויתי יי למינקתך ספרתי יי למינקתך ספרתי יי למינקתך ספרתי :

יתגדל ותקשר עד דאמרין בעלמא ואמר אמנ :
 על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי
 תלמידיהון ועל כל מאן דעסקין באוריתא די באתרא הדון
 ודי קבא אמר ואמר תהא רהון וזכון שלמה וקא תהא וחסדא
 ורחמי ומני ארמי ומלמי רימינו ומרמנא מן קדם אבוהון די
 כשמיא ואתרא ואמר אמנ : תהא שלמה רבא וכח
 נלינו בשבת בארון הכלל דמת גרדה ניוצר בראשית
 שיה עשנו כפניו הארצית ולא עשנו כמשפחות הארמה
 שיה עם תלמינו כרם ונחלנו ככל הממון : ונאמנו בורעים
 ומשפחתיים ומגזרים לפני קפה המלכים הקדוש ברוך
 הוא : שהוא נושא שמנים וסוד ארץ : ומושב בקרו בשמים
 סממל : ושכינת עוז בגבהו מרומים : הוא אלוהינו אין עוד
 אמת כלבנו אפס וזולת כפתוב בתורתו : וזוהרת היום
 בהשבת אל לבנה כי יי הוא האלהים בשמים ממע ועל
 הארץ סמית אין עוד :

ועל כל גזותי יי : ועליו פראת סתרה בתפארת עוק
 להבדיל גזותי מן הארץ והאלילים ברות וברחמי : לתקן עולם
 כשלימת שרדי וכל בני עשר תכרא בשקם : לתפנות אלהי כל
 רשעי ארץ : וברו ודנט כל יושבי תבל כי זה תכרע כל בך
 תישרע כל לשון : וקפני יי אלהינו ירשו ויפלו : ולכבוד
 שמה יקר ותנו : וקבלו כלם את עוז מלכותך ותמליך עליהם
 ככבוד : כפתוב בתורתך יי יולדך עלים ועד : ואמר והיה יי
 למען על כל הארץ ציום תהא יהיה יי אחד ושמו אחד :
 ובתורהך תרוב אמר שמו ישראל יי אלהינו יי אחד : קיי
 אל תהא סתור פתאום ומשוואת רשעים כי תבווא : עזו
 עצה ותולד דברו ולא יקום כי עמנו אל : וכד קנה אני תהא
 ועד שובה אני אסכול אני עשיתי ואני אשא ואני אסכול ואמלם :

שישה זכירות

- (א) לפען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך :
- (ב) רק השמר קך ושמור נפשך מאד פן תשכח את התקדים
 אשר ראו עיניך ופן יסורו כעבדך כל ימי חייך והודיעתם
 להנהיג ולכני כעבד : יום אשר עפרת למצו יי אליהך בחרב :
- (ג) וזכר את אשר עשה קך עמלק בדרך צדאקתם מצדדים :
 אשר חרף בדרך יונגב כל פי הנחשלים אחרך ואתה עוף
 ונע ולא תהא אלהים יי אלהים קך על כל איביך
 מסכים בארץ אשר יי אליהך נתן קך במלח להשמת תפלת
 את זכר עמלק מתחת השמים לא תישכח : ומה שמו וזכרו
 ונפח וזכרו קלתפיהו :

סדר קבלת שבת

ונפלאותיו לכני אדם : כי שכר דלתות נחשת
 ובריתו כרזל גבע : איולים מדרך נפשעים
 ומצונותיהם יתענו : כל אכל תתעב נפשם ונגיעו
 עד שיערו סות : וזעקו אל יי בצר להם
 ומצוקותיהם יושיעם : ושלח דברו ויירפאם
 וימלט משחיתותם : יודו לני חסדו ונפלאותיו
 לכני אדם : וינבחו ויבחי תודה ויספרו מעשיו
 ברנה : יודי הים באניות עשי מלאכה כמים
 כבים : המה ראו מעשיו יי ונפלאותיו במצודה :
 ניאמר ונעמד רוח סערה ותרומם גליו : יעלו
 שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמונג : יתנונו
 וינעו פשכור וכל חקמם התפלע : ויצעקו אל
 יי בצר להם ומצוקותיהם יוציאם : יקם סערה
 לדממה ויחשו גליהם : וישמחו כי ישחוקו וינחם

זה כמזמר אומרים קודם תפלת מנחה של שבת :
 קח הדוד לני כי טוב פי לעולם חסדו : יאמרו
 נאורי יי אשר גאלם מד צר : ומאצרות קדצם
 ממוצח ומטערב מצפון ומים : תעו כמדבר
 בישומון דרך עיר מושב לא מצאו : העבים גם
 צמאים נפשם קדם התעשף : ויצעקו אל יי בצר
 להם ומצוקותיהם יוציאם : וירדוכם בדרך ישרה
 ללכת אל עיר מושב : יודו לני חסדו ונפלאותיו
 לכני אדם : כי השקינע נפש שוקקה ונפש רעבה
 מלא טוב : וישבי השף וצלמות אסורו עני וברור :
 פי המדו אמרי אל וצעת עציון נאענו : ויכנע
 בעמט לבם קשלו ואין עוזר : וזעקו אל יי בצר
 להם ומצוקותיהם יושיעם : יוציאם מן השף
 וצלמות ומצוקותיהם ינחם : יודו לני חסדו

אל מחוץ תפצצו: וידו לין תסדו ונפלאותיו לכני אדם: וירוקמוהו בקהל עם ובמושב וקנים יהללוהו: ישם נהרות למדבר ומוצאי מים לצמאון: ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה: ישם מדבר לצאנס מים וארץ ציה למוצאי מים: ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב: ויורעו שדות ויטעו קרמים ויעשו פרי תבואה: ויקרכם וירבו מאד ובהמתם לא ומעט: וימעטו וישחו מעוצר רעה ויגון: שופך בוז על נדיבים ויתעם בתוהו לא דרך: וישגב אקיון מעוני וישם פצאן משפחות: יראו ישרים וישמחו וכל עולה קפצה פיה: מי הקם וישמר אלה ויתכוננו סכרי לין:

ואמ"כ אומרים פתח אלוהו. וירדו נפש. ונתמללן נחם: לבו נרננה לין נריעה לצור וישענו: נקדמה פניו בתורה בזמרות נריע לין: כי אל גדול לין ומלך גדול על כל אלהים: אשר בידו מהמהי ארץ ותועפות הרים לין: אשר לין הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו: בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני לין עושנו: כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאו ידו היום אם בקולו תשמעו: אל תקשו לבבכם במריבה ביום מסה במדבר: אשר נסוגי אבותיכם בתנוגי גם ראו פעלי: ארבעים שנה אקומ בדור ואומר עם תוצי לבב הם והם לא ידעו דרכי: אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתתי:

שירו לין שיר הקל שירו לין כל הארץ: שירו לין ברכו שמו בשרו מיום ושועתו: ספרו בנוים כבודו בכל העמים ונפלאותיו: כי גדול לין ומהלל מאד נורא הוא על כל אלהים: כי כל אלהי העמים אלקים לין שמעו עשה: הוד והדר לפניו עו והפארת במקדשו: קבו לין משפחות עמים קבו לין כבוד ועו: קבו לין כבוד שמו שאו מנחה ובאו לחצרותיו: השתחוו לין בתהרת קודש חילו מפניו כל הארץ: אמרו בנוים לין מלך אף תפון תכל כל תמוט לין עמים במישרים: ושמחו השמים והגל הארץ והעם הים ומלאו: יעלו שרי וכל אשר בו או ורננו כל יעזי נער: לפני לין כי בא פי בא לשפוט הארץ ושפוט תכל בצדק ועמים באמונתו:

לין מלך תגל הארץ ושמחו איום רבים: ענו ויערף סביביו צדק ומשפט מכון כסאו: אל לפניו הלך ותלחט סביב צריו: האירו ברגיו תכל ראתה ותחל הארץ: הרים פרונו נמסו מלפני לין מלפני ארון כל הארץ: הגירו השמים צדקו וראו כל

העמים כבודו: ובשו כל עובדי קסל המתהללים באילנים השתחוו לו כל אלהים: שמעה והשמח ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטיה: כי אמה לין עיניו על כל הארץ מאד בעלית על כל אלהים: אהבו לין שמו רע שומר נפשות חסדיו מנר רשעים וצילים: אור רע לצדיק ולישרי לב שמתה: שמחו צדיקים בני יהודו לגר קדשו:

מומר שירו לין שיר הקל כי נפלאות גשה הושיעה לין יסני ורוע קדשו: הודו לין וישועתו לפני הים גלה צדקתו: נר תסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפי ארץ את ישועת אלהינו: הודו לין כל הארץ פצחו ורננו וזמרו: זמרו לין בעניו בקוד וקול וקפה: בחצוצרות וקול שופר רביע לפני מלך ויחף: ורעם הים ונפלאו תכל וישבי בה: נהרות יפחאו קף וחד רבים נרננו: לפני לין כי בא לשפוט הארץ וישפוט תכל בצדק ועמים במישרים:

לין מלך וירגו עמים וישב כרובים תנוט הארץ: לין בציון גדול ורם הוא על כל העמים: יודו שמה גדול ונורא קדוש הוא: ועו מלך משפט אהב אמה מונת מישרים משפט וצדקה בעקב אמה עשית: רוממו לין אלהינו והשתחוו להרום נגליו קדוש הוא: משה ואהרן בכהינו ושמאל בקוראי שמו קוראים אל לין והוא נעם: פעמוד ענן ודבר אלהים שמו עדותיו וחוק נתן קמו: לין אלהינו אתה עריתם אל נשא היות להם ונגם על עצילותם: רוממו לין אלהינו והשתחוו להם קדשו כי קדוש לין אלהינו: מומר לנדו קבו לין בני אלים קבו לין כבוד ועו: קבו לין כבוד שמו השתחוו לין בתהרת קדשו: קול לין על הים אל הכבוד הרעים לין על מים רבים: קול לין בלח קול לין בתדר: קול לין שבר ארוים וישבר לין את ארצו תלכנו: ונרקדם כמו עגר לקנו ושריו כמו כן ראמים: קול לין חוצב לתבות אשר קולו יחיל מדבר יחיל לין מדבר קדשו: קול לין ויחולל אלות ויחשוף יצרות ובהקל בלו אומר כבוד: לין כמובל ישב וישב לין מלך לעולם: לין עו לעמו וימן לין ויברך את עמו בשלום: ואומרים אנא בכה

לכה דודי לקראת פכה. פני שבת נקבלה: מור וזכור בדבור אחד. השימענו אל המיוחד. לין אחד ושמו אחד. ישם וזאת הפארת ולתהלה: לכה לקראת שבת לבו ונלכה. כי היא מקור הברכה. מראש מתקדם נמוכה. סוף מעשה במחשבה תחלה: לכה קדש מלך עיר מלובה. קומי צאי מתוך ההפכה. רב לך שבת בעמק תפכה. והוא יחמוץ עלוך תמלח: לכה תנערי מעפר קומי. לבשי בגדי

עמי תפלה לאל חיי: ותשועת צדיקים ממי מעום בעת צרה: ויעזרם יי ויפלאם יפלאם מרשעים ויושיעם כי חסו בו. ח"ק: כחול והוא רחום וכפר עון ולא נשחית והרבה להשיב אפס: ולא יעיר כל קמחו: וי השועה תפלה יענינו ביום קראנו:

בשבת ויום מתחילין כלן

חון ברכו את יי המבורך:

קרי"ה ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בדרו מעריב ערבים בחדמה פותח שערים ובתבונה משנה עתים ומחליף את הזמנים ומסדר את הפוכים במשמרותיהם ברקיע פרצונו. בורא יום ולילה ביום אור מפני השש והשש מפני אור. ומעביר יום ומביא לילה ומבדיל בין יום ובין לילה יי צבאות שמו: אל חי וקיים תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד: ברוך אתה יי המעריב ערבים:

אחבת עולם בית ישראל עמה אהבת תורה ומצות חקים ומשפטים אותנו למדת. על כן יי אלהינו בשכבנו ובקומנו גשית בתקופה ובשמש בדרגתי תורתך ובמציאותך לעולם ועד. כי הם מינינו ואורך ימינו. ובהם נגהה יוסם ולילה: ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים: ברוך אתה יי אהב עמו ישראל:

קריאת שמע פתוחה בשבת כחול עמוד 10

אמת ואמונה כל זאת וקיים עלינו כי הוא יי אלהינו ואין וזלתי ואנחנו ישראל עמו הפורנו מיד מלכים מלכנו הנא לנו מנפלה הערצוים הקאל הנפרע לנו מערנו ותמשלנו גמול כלל איבי נפשנו. העשה גדולות עד אין חקר נסים ונפלאות עד אין מספר השם נפשנו בסוים ולא נמן למוט רגלנו. המדריכנו על כמות אויבנו וירם קרננו על כל שואינו. העשה לנו נסים ונקמה כפרעה אותנו ומפתיים בדתא גבי חס. המכה בעקבתו כל בכורי מצרים ניוצא את עמו ישראל מתוךם לחרות עולם. המעביר בנו בין נגרי ים סוף את רודפינו ואת שונאינום בתהומות טבע וראו בנו נבחרת שפחו והודו לשמו: ומלכותו ברצון קבלו עליהם משה וקרי ישראל קה ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם: מי כמוכה באלים יי מי כמוכה נאדר בקדש נורא תהלות עושה פלא: מלכותך ראו כבוד בוקע ים לפני משה זה אלי ענו ואמרו: יי ימלך לעולם ועד: ונאמר כי פדה יי את נעקב ונאמר מיד חוק ממנו: ברוך אתה יי גאל ישראל:

השכיבנו יי אלהינו לשלום ולעמידנו מלפני לחיים טובים ולשלום. ופרוש עלינו סבה שלוקה ונקננו בעצה טובה מלפניה. והושענו מהרה למצן שלום. ונתן בעדנו. והסר מעינינו

הפארתך עמי. על יד בן ישי בית

החמי. קרבה אל נפשי נאלה: לכה

העוררי התעוררי. פי בא אורה

קמי אורי. עורי עורי שיר דברי.

כבוד יי עלוקה נגלה: לכה

א תבשי ולא תבלמי. מה תשתוחחי

ומה תחמי. כך יחסו עניי עמי.

ונבנתה עיר על תלה: לכה

היו למשסה שאסוף. ורחקו כל

מבלעך. ישיש עליך אלתך.

במשוש התן על פלה: לכה

מין ושמאל תפרוצי. ואת יי תעריצי.

על יד איש בן פרצי. ונשמחה

ונגילה: לכה

בואי בשלום עמרת בעלה. גם ברנה

(כ"ט) ובשמחה ובצלה. תוך אמוני

עם סגולה. בואי בכה בואי בכה.

ואומר כלם פ"ג בואי בכה שבת מלכתא: לכה

מומר שיר ליום השבת וכו' ק"י

כינוח דאינו מעתדו לבלא (פאה) איה קמי איה

אתענדת למתא ברזא דאחד למהו עמוח לעלא חד קבל

חד קדשא ברוך הוא אחד לעלא לא יתוב על פורסא

דנקייה עד דאיהו אתעבידת ברזא דאחד כנוניא דיליה

למנוי אחד פאחד וקא אוקימא רזא בני אחד ושמו אחד:

רזא דשבת איהו שבת דאתענדת ברזא דאחד למשני

שליה רזא דאחד עליותא דמעלי שבתא דתא אתענדת פורסא

דוקיא קדשא ברזא דאחד. ואתענדת למשני עליה מלכא

קדישא אלתא. פר עייל שבתא איהו אתענדת ואתענדת

מסמרא אלתא. וכל דינין מתעברין מנה ויהוה אשקארת

ביהודא דנהירו קדישא ואתענדת בכמה עקרוי נגבי מלכא

קדישא וכל שלשני רגוון וקאוי דדינא פלה עקרוי

ואתעברו מנה ולית שויקמא אתרא בכלה עליה ואנפיקא

נהירו בנהירו עליה ואתענדת חמא בעמא קדישא.

ובלחון מתעשרין פנשמתין תדמיין פון שירותא דעליותא

לברכא קה בתרונה בתירו דאנפין: (וכרכו כ"ו)

אס מתפלל ביחודות יאמר זה אמר כנסונו להניין:

ולומר ברכו את יי המבורך. את דיקא דא שבת רבעלי

שבתא. ברוך יי המבורך. דא אפינו דברכאן ממקרא דחיי

ואחר דנפוק מניה כל שקוי אשקאה לכולא ובגין דאיהו

מבורא ברזא דאת קמא קרינו ליה המבורך איהו מבוטא

דבריא וביין דהייאן תתם הא כלוה לעולם ועד ודא איהו

ברוך יי המבורך לעולם ועד:

קודם תפלת ערבית יאמר זה:

לשם ייחוד קוב"ה וכו' הריני בא להתפלל תפלת ערבית

שחוקי יעקב אבינו ע"ה לתקן שרשע במקור עלינו ויהי נועם וכו'

תפלת ערבית

כחול קודם והוא רחום יאמר זה:

שיר המעלות הנה ברכו את יי כל עבדיו העומדים בבית

יי בלילות: שאוי יויכם קדוש וברכו את יי: וברוך יי מציון

עושה שמים וארץ: ג"פ יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב

כלה: ג"פ יי צבאות אשוי אדם ביושב בך: ג"פ יי הושיעה

המלך וענינו ביום קראנו: הושיעה את עמך וברך את נחלתך

ורעם ונשאם עד העולם: מי יתן כציון יושעת ישראל בשום

אבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל: בשלום יתחיי אשכבה ואיש

בי אתה יי ללכוד לבשת תשיבנו: ומה יצאה יי חסדי וכלילת שירה

3

תפלת ערבית

אויב דבר וחרב ורעב וזנין. והסר שטן מלפנינו
ומאחרינו. וכצל פנקיה תסתיבנו. כי אל
שומרנו ומצילנו אתה פי אל מלך חנון ורחום
אתה. ושומר צאתנו ובואנו לסיים ולשלום
מעשה ועד עולם: ופרוש ברוך אתה יי שומר
עמו ישראל לעד:

רצה ומרדים וכו' תפלה בתפלת סעודת כהן:
סג"ן יומרו ויכלו ויחלו מתחיל סג"ן:

לשבת ופרוש עלינו סבת רחמים וחסים
ושלום: ברוך אתה יי הפורש סבת שלום
עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים:

ישמרו בני ישראל את השבת לעשות
את השבת לדורותם ברית עולם: כיני
יבין בני ישראל אות היא לעולם כי ששה
ימים עשה יי את השמים ואת הארץ
וביום השביעי שבת ונפש: ה"ל

ברוך יי לעולם אמן ואמן: ברוך יי מציון שכן ירושלים
מלכות: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות רבות
וגדול שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן
ואמן: ויהי כבוד יי לעולם ישמח יי בפעולות יוה"ש יי
מבורך מעשה ועד עולם: כי לא יושל יי את עמו בעבוד
שמו הגדול: כי הוא יי לעשות אתכם יי לעסוק ורא כל העם
נופלי על פניהם ויאמרו יי הוא האלהים יי הוא האלהים:

ויהי יי מלך על כל הארץ ביום ההוא ויהי יי אחד ושמו
אחד: ימי סעודה יי עלינו ומלך יי הושיענו יי
אלהינו וקבצנו מן העוים להודות לשם קדשה להשפעת
בתהלתך: כי גוים אשר עשית ובראו וישתחוו לפניך ארני
ויקברו לשמך: כי גדול אתה ועשה נפלאות אתה אלהים
אלהינו ונאמרו עמך ונאן מרעיתך גוהה כל לעולם לדור
דור נספר תהלתך: ברוך יי ביום. ברוך יי בלילה. ברוך יי
בשכבנו. ברוך יי בקומנו: כי ברוך נפשות המתים והחיים.
אשר ברוך נפש כל חי ורוח כל בשר איש: ברוך אפקיר רוחי
ברוחי אחי יי אל אמת: אלהינו שפוטנו יתר שמך
נקים מלכותך קמיר וימרו עלינו לעולם ועד:

רוא עינינו וישמח לבנו ויגל נפשנו בישועתך באמת
באשר לציין מלך אלהינו. יי מלך יי מלך יי יסוד לעולם ועד:
כי תמלכת שקד היא וילצוני עד תפוקה בכבוד כי אין לנו
מלך אלא אתה: ברוך אתה יי מלך בכבוד מלך מלך
עליו לעולם ועד ועל כל מעשיו: ח"ק סמוע טל מול תפלה לטל
שמרנו עד האל הקדוש תפלה כדף וכו'

אתה קדשת את יום השביעי לשמך.
תכלית מעשה שמים וארץ. וברכתו
מכל הנמים. וקדשתו מכל הזמנים. וכן
פתוב בתורתך:

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל
אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה
נושבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה:
ונברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו
שבת מכל מלאכתו אשר קרא אלהים לעשות:

ישמחו במלכותך שמרי שבת וקראי יונג עם מקדשי
שביעי. כלם וישבעו ויתענגו מבורך ובשביעי רצית בו
וקדשתו הקדש רמוס אותו. קראת וכו' המעשה הראשית:
אלהינו ואחרי אבותינו רצה נא במנוחתנו
ברשנו באצותיה וכן (ישום) חלקנו בתורתך

לנו

ברוך אתה יי אלהינו ואחרי אבותינו אלהינו
אברהם אתה יי יצחק ואלהינו ועקב האל הגדול
הגבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ:

יחיד מתחיל מן אבות בדברו מחיה מתים
במאמרו האל (בשבת המלך) הקדוש שאין
כמוהו המעים לעמו ביום שבת קדשו
פי כם רצה להניח להם לפניו נעבוד
בידך ונפחד ונודה לשמו בכל יום תמיד
מעין הברכות. אל (ורוב) ההודאות ארון
השמים מקדש השבת ומברך שביעי
ומניח ביקדושה לעם מדושינו עונג וקר
למעשה בראשית: אלהינו וכו'. קיש

ח"ל כמה מדליקין ביום שבת כעבוד סבת. ועצת סודים.
וכן יצא רש"י סג"ל כעבוד סבת. וכן מדליקין לא רבש
במה מדליקין ובמה אין מדליקין. אין מדליקין לא רבש
ולא בחוסן ולא בלקה. ולא בפחיתת הארץ. ולא בפחיתת
המדבר. ולא בירוקה שני פני המים. לא בנסת. ולא בשנות
ולא בשמן קוק. ולא בשמן זפת. ולא באליה. ולא בנזב
נחום הקדו אומר מדליקין בחלב מבלש. והכמים אומרים אחד
מבלש ואחד שאינו מבלש אין מדליקין בו: (ו) אין מדליקין
בשמן שרפה ביום טוב. רבי ישמעאל אומר אין מדליקין
בשמן קדו אומר מדליקין בשבת. והכמים סתירין בכל השמים בשמן
שמשמן קדו אומרים בשמן צנונות בשמן דגים בשמן קמחית
בעסקן ובנפש. רבי סרסון אומר אין מדליקין אלא בשמן נות
בלקד: (ג) כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא משמן.
וכל היוצא מן העץ אינו מספא אלא משמן אלהים אלא משמן:

תפילת הגבד שפלה ולא תתקבץ. רבי אליעזר אומר מספא
היא ואין מדליקין בה. רבי עקיבא אומר סתירה היא ופדליקין
בה: (ד) לא יקוב אדם שפופרת של ביצה ומלאכה ששן
ויתנה על פי הנר. בשביל שתהא מנומסת. גאפילי היא של
תים. ורבי יהודה פתיר: אבל אם תברך תיצור סתילה כותר
מפני שהיא כלי אחד: לא יפא אדם קערה ששן ותתנה
בגד הנר וימן ראש התפילה בתוקה בשביל שתהא שואבת.
ורבי יהודה פתיר: (ה) תסבבה את הנר מפני שהוא סתירא.
מפני גוים מפני לקטים מפני רוח רעה או בשביל החלה שישן
פסור. קום על הנר קום על המשן קום על התפילה תיב.
רבי יוסי פתיר בגין חוץ מן התפילה מפני שהיא עשה קום:
(ו) על עשש כפרות נשם סתות בשעת לכתן. על שארין והרות
בנדה תפלה ובהקדש הנר: (ז) ישעיה דברים צדק אדם לומר
בתוך ביתו קרב שבת עם השבת. עשרתם ערבתם מדליקין
את הנר. קום תשקב ספק אית השבת אין מעשיר את תנא.
ואין מסבילין את תפלים. ואין מדליקין את הנרות. אבל
מעשירין את תפלים. ובשבתין. ומאמין את תפלים:

תניא אמר רבי הניא חיוב אדם למשמש בנריו בערב שבת עם
השבת שמא ישכח ויצא: אבר רב וספק הלכתא וכתא לשבתא:
אמר רבי אליעזר אבר רבי הניא תלמידי חכמים סתים
שלום בעולם שואמר וכל בניך למורי יי רוב שלום בניך.
אל תקרי בניך אלא בניו: שלום רב לרחובו ויתרוך וכו'

לנו

לנו

זמירות ליל שבת

כל מקדש שביעי כראוי לו. כל שומר שבת
 כדת מסללו. שִׁקְרוּ הַרְבֵּה מֵאֵד עַל פִּי פְעִלוֹ.
 איש על מחנהו ואיש על דגלו: אוהבי וי מקפלים
 כבגני אריאל. ביום השבת שישו ושמחו במקבל
 ממן נחריאל. גם שאו ודרכם קודש ואמרו לא
 ברוך וי אשר נתן מנוחה לעמו ישאל: דרשי
 וי זרע אברהם אוהבו. המאחרים לצאת מן השבת
 וממקדשים לבא. שומחים לשמרו ולערב ערבוב. זה
 היום עשה וי נגילה ונשמחה בו: זכרו הורבת משה
 במצות שבת גרוסה. הרוחה ליום השביעי ככלה
 בין רעותיה מושבעה. מהורים וירשוה ויודשוה
 במאמר כל אשר עשה. ויבכל אלהים ביום השביעי
 מלאכתו אשר עשה: יום קדוש הוא מבוא ועד
 צאתו. כל זרע ועקב ובפרוהו בדרך המלך ודהו.
 לנחם בו ולשמוח במעונג אכול ושתו. כל עבת
 ישראל יעשו אותו: משה סדרה ליהודיה אל קנא
 ונאקם. נאמרי ליום השביעי זכור לשומר לקהם.
 שמחה כבגני שלום באור פניו תבהיקם. ויון
 מדשן ביתך ונחל. עדניך תשקם: עזור לשבתם
 בשביעי בחריש ובקציר עולמים. פוקעים בו
 פסעיה קטנה סועדים בו לקרף שלש פעמים.
 צדקהם מצהיר באור שבעת הימים. ואלהי ישראל
 אהבת תמים. וי אלהי ישראל תשועת עולמים:
 מנוחה ושמחה אור חיותים. יום לשבת יום מקדש.
 שומרו וזכרוי הבה מעידים. כי לששה כל בראש וימדים
 שמי שמם ארץ וימים. כל צבא מרום נהורים וקמים. מן
 ואדם וחתם ראמים. פי ביה צור עולמים: הוא אשר דבר לעם
 סגולה. שמור לקדשו מבואו ועד צאתו. שבת קדוש יום מקדשו.
 כי בו שבת אל מכל ממכתו: במצות שבת אל תולידה. קום קרא
 אלוי יחיש לאמך. נשמת כל חי וגם נצריקה. אכול בשמחה פה
 כשר צדק: במשנה לחם קודש רבה. הרוב פסעמים ורות נויבת.
 וכן קרב טוב סתענגים בה. בביאת גיאל למנו עלים הבא:
 ה רבון. עלים ועלמא. אנתה הוא מלכא מלך
 מלכיא. עובר נכורמה ותמתא. שפרה קדמה
 להחויא:
 ש בחן אשר צפרא ורמשא. לה אלהא קדישא
 די ברא כל נפשא. עירון קדישין ובגי אנשא.
 חיות קרא ועופי שמיא:
 ב ברבין ועברה ומקיפין. מכיה רמיא ונקוף
 כפיפין. לו יחיה גבר שגין אלפין. לא ייעל
 גבורתך בחשבגניא:
 א לרא די ליה יקר ורבותא. פרוק ית ענה
 מפום ארונתא. ואפיק ית עמה מגו גלותא.
 עמה די בחרת מפל אמיא:
 ל מקדשה טוב ולקודש קודשין. אתר די ביה
 נחרון רוחין ונפישין. וימרון לה שירין נחישין.
 בירושלם קרמא דשפרתא:
 ז צד משנו אכלנו. ברבני אמנו. שכינת אלוהינו כדבר
 הן את עלמא. רשעו אקינו. אכלנו את לחמינו ויטע

הוא הויר שמו של ר' יצחק לוריא זל"ה בקדוש:
 א זמר בשבחין. רביעל בו
 פתחין ודמלק פפתחין.
 דאינו קדישין:
 ז זמין לה השמא. בפתחא
 זמיתא ובמרתא מקמא.
 דמרתא על רישין:
 ז מינא ושקמא. וביניהו
 זלה. קלושין אלה.
 זמין ורבושין:
 ז חבק לה בעלה. ובסודא
 ז דילה. דעביר נוקח לה.
 זתא פתיש פתישין:
 ז חיון אף קתיין. בפולין
 ז שבתיין ביום אפוינתרין.
 זרחין עם נפשין:
 ז די סני ותי. ועל תרא
 זמתי. נהורא לה ופשי.
 זברקא דפישין:
 ז ריבא ושושבינין. עבירו
 זמקוין. לאפשא זינין.
 זנינין עם רחשין:
 ז זמין ושמחין. ורחוין
 זמתיין. בפתחין ובתחין.
 זבתחא שפשין:
 ז יהא רבוא מן קדם עתקא קדישא דכל קדישין ממירא
 זכל סמירין סתימא דכלא ודחמשף טלא עיראח מניה למלא
 זישיה דזעיר אנפין ולמטרי לקל פפתחין קדישין בנחרו
 זאפון פרויא וחרוטה דכלא ויתחמשן מן. קדם עתקא
 זקדישא דכל קדישין ממירא דכל סמירין סתימא דכלא רעיתא
 זרחייה הוא וחסדא בנחרו עיראח ברעיתא וחרוה עליו ועל
 זל בני ביתו ועל כל הנהו עלי ועל כל בני ישראל עמיה
 זפרקינן מכל עתנין פישין דנהו וללא וזמין ויתחב לנא
 זזנא ופנקמא סתמא בלי צרה ועקמא ממילא דכל מזוני ביה
 זמלא וישויבין מעינא בישא ומכרמא דמלךה סתת ומריה
 זל ביהם ויחיה ויחיה ויחיה ויחיה ויחיה ויחיה ויחיה ויחיה
 זמזני רוחי ורחמי מן קדמיה אבונו מן ותי רצון. אמן ואמן:

קידוש ליל שבת

לשם יתוד מקדש בריר הוא ושבתיה בדחילו ורחימו
 צדיגי מוכן ומוזמן לקיים מצות עשה לקדש על חוץ כדמתיב
 עזר ושומר זכרתו על חוץ:
 כהש ויהי ערב ויהי בוקר:
 יום הששי ויבדלו השמים והארץ וכל צבאם:
 ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה
 וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה:
 ויקרף אלהים את יום השביעי ויגדל אתו כי בו
 שבת מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:
 מפל חיון סגרי מרן וברבן ורבותי:
 ברוך אתה וי אלהינו מלך העולם בורא פרי הנפון:
 ברוך אתה וי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו
 במצותיו וצדק בנו ושבת קדשו באהבה וברצון
 הנחילנו וצדקו למעשה בראשית. (פי' וראו יום) תחלה
 למקרא קודש וזכר ליציאת מצרים. (כי בנו בחרת
 ואותנו קדשת מכל העמים). ושבת קדש באהבה
 וברצון הנחלתנו: ברוך אתה וי מקדש השבת:

שתינו. על כן נודת לשמנו והללנו בפנינו. אמרו: ונענו. אין קדוש פני: צור בשר וקול תודה. נבחר כאלהנו. על ארץ המדה טובה. שהחיל לאבותינו. מוזן וצדקה. השביעי לצעשנו. חסדו גבר עלינו ונחמתנו: צור רחם בהסדרה. על

עמך צורנו. על ציון משכן כבודך וכל בית תפארתנו. כן דוד עבדך. וכל ונאלמו. רוח אפינו משיחנו: צור וכלה המקדש. עיר ציון ממלא. ולשם נשיר שיר תהלה. וברננת נעלה. הנהחן בתקדש. ותבחר ותעלה. על פס ינו מלא. כנפנתנו: צור:

שחרית לישבת

נשמת כל חי תברך את שמך יי אלהינו ורוח כל בשר תפאר ותרום וזכה מלכנו תמיד. מן העולם ועד העולם אלה. ומבלי עדיה אין לנו מלך גואל ומושיע. פודה ומציל ומפרנס ועונה ומרחם בכל עת צרתה וצניקה. אין לנו מלך עוזר וסומך אלא אלה. אלהי הראשונים והאחרונים. אלה כל פריות. ארון כל תולדות. המהלל ברוב הששכחות. המנהיג עולמו בחסד. וקריתיו ברחמים: ויו ער הנה לא ינום ולא יישן. המעורר ישנים והמקריץ נרדמים. (מחנה מתים ורפוא חולים פוקם עורים וזקף כפופים) המשיח אפים. ומתיר אסורים והסומך נופלים והולך כפופים. והמפגנח נעלמים. וזה לבדך אנו מודים. ואלו פיני מלא שירה פים. ולשוננו רנה בהמון ליונו ושפתותינו שבח בפרדסי רקיע. ונעינו מאיוות בשמש ובגרות. ונדינו פרושות פני שרי שמים. והנעינו בקלות האלות. אין אנו מופתים להודות לך יי אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את שמך מלכנו על אמת מלך אלה אלה אלהי אפים ורחו רבבות פעמים הטובות נסים והפלאות לשעשית עם אבותינו ועמנו. מלפנים מספרים נאלחנו יי אלהינו. ומבית עבדים פדיתנו ברעב ונתנו. ובשבע פלפלתנו. סחרב הצלתנו. ומדבר מלמתנו. ומחלים רעים ורבים ונאמנים דליתנו. עד הנה עזרונו רחמיה ולא עזבונו חסדך יי אלהינו ואל תמשנו יי אלהינו לצנח. על כן אברים שפלתנו. ורוח הנשמה שנפחת בפנינו. ולשון אשר שמת בפנינו. הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויגדשו וימליכו את שמך מלכנו תמיד. כי פה לך יודה. וכל לשון לך השבע. וכל עין לך תצפה. וכל ברה לך תברע. וכל קוה לך פנייה ושתתחה. וכל העלכות ייראה. וכל קרב וכליות יזמרו לשבחך. כדבר שכתוב כל עצמות האמנה יי מי כמוך מציל עני מהקן ממונו ועני ואביון מנוולו. שועת עניים אתה השמע. צעקת הדל תקשיב ותושיע. מי ידמה לך ומי ישנה לך ומי יערוך לך. האל הגדול הנבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ: והללך ונשבחך ונפארה ויברך את שם קדשך כאמר. לדוד רכי נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשך:

השמות כל חי תברך את שמך יי אלהינו ורוח כל בשר תפאר ותרום וזכה מלכנו תמיד. מן העולם ועד העולם אלה. ומבלי עדיה אין לנו מלך גואל ומושיע. פודה ומציל ומפרנס ועונה ומרחם בכל עת צרתה וצניקה. אין לנו מלך עוזר וסומך אלא אלה. אלהי הראשונים והאחרונים. אלה כל פריות. ארון כל תולדות. המהלל ברוב הששכחות. המנהיג עולמו בחסד. וקריתיו ברחמים: ויו ער הנה לא ינום ולא יישן. המעורר ישנים והמקריץ נרדמים. (מחנה מתים ורפוא חולים פוקם עורים וזקף כפופים) המשיח אפים. ומתיר אסורים והסומך נופלים והולך כפופים. והמפגנח נעלמים. וזה לבדך אנו מודים. ואלו פיני מלא שירה פים. ולשוננו רנה בהמון ליונו ושפתותינו שבח בפרדסי רקיע. ונעינו מאיוות בשמש ובגרות. ונדינו פרושות פני שרי שמים. והנעינו בקלות האלות. אין אנו מופתים להודות לך יי אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את שמך מלכנו על אמת מלך אלה אלה אלהי אפים ורחו רבבות פעמים הטובות נסים והפלאות לשעשית עם אבותינו ועמנו. מלפנים מספרים נאלחנו יי אלהינו. ומבית עבדים פדיתנו ברעב ונתנו. ובשבע פלפלתנו. סחרב הצלתנו. ומדבר מלמתנו. ומחלים רעים ורבים ונאמנים דליתנו. עד הנה עזרונו רחמיה ולא עזבונו חסדך יי אלהינו ואל תמשנו יי אלהינו לצנח. על כן אברים שפלתנו. ורוח הנשמה שנפחת בפנינו. ולשון אשר שמת בפנינו. הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויגדשו וימליכו את שמך מלכנו תמיד. כי פה לך יודה. וכל לשון לך השבע. וכל עין לך תצפה. וכל ברה לך תברע. וכל קוה לך פנייה ושתתחה. וכל העלכות ייראה. וכל קרב וכליות יזמרו לשבחך. כדבר שכתוב כל עצמות האמנה יי מי כמוך מציל עני מהקן ממונו ועני ואביון מנוולו. שועת עניים אתה השמע. צעקת הדל תקשיב ותושיע. מי ידמה לך ומי ישנה לך ומי יערוך לך. האל הגדול הנבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ: והללך ונשבחך ונפארה ויברך את שם קדשך כאמר. לדוד רכי נפשי את יי וכל קרבי את שם קדשך:

ובמקלות רבבות עמך בית ישראל ברנה ותפאר שמך מלכנו בכל דור ודור לשון חובת כל תינונים. לפניה יי אלהינו ואלהי אבותינו והודות להלל לשבח לפאר ולתום וחסד וצדקה וצניח ורחמים על כל דברי שירות והשכחות דוד כן יש עבדך משיחך:

ובכן ישפח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול ותקדוש בשמים ובארץ. כי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושכחה הלל וזמרה עז וממשלה צנח גדלה ונכורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות. ברכות והודאות לשמך הגדול ותקדוש ומעולם ועד עולם אלה אל: ברנה אלה יי אל מלך גדול ומהלל בששכחות. אל ההודאות ארון הנפלאות בורא כל הנשמות רבון כל המעשים הבוחר בשרי וזמרה מלך יחיד אל חי העולמים: ח"פ

כעשית זמורת כלן שיר המעלות ממעמקים

חזן ברכו את יי המבורך:

קו"ח ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך עשה שמים ובורא את הכל:

הכל יודע והכל ישבחך והכל יאמרו אין קדוש פני: הכל ירוממוך סלה יוצר הכל. האל הפותח בכל יום ברכות לשני מנה. ובקוץ ריבוי קציע. מוציא חמה ממקומה וצנח ממקומו ויבאר לעולם בלוי ולישניו. שפרא במרת התקמים: המאיר לארץ ולערים ולערי ברחמים. ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית: מה רבו מעשיך יי כלם בתחמה עשית מלאה הארץ קננה: הסלה המרום לבדו מאז. המשבח והמפאיר והמתגשא מימות עולם: אלהי עולם ברחמיה רבים רחם עלינו. ארון צנו צור מושפנו מן ישענו משנב פצדנו: אין ערוך לך ואין וזלתה אפס בלתה ומי דומה לך: אין ערוך לך יי אלהינו בעולם הזה. ואין וזלתה מלכנו רחמי העולם הפא. אבס בלתה נאלמו לימות השמים. ואין דומה לך מושפנו לתחת השמים: אל ארון על כל המעשים. ברוך ומבורך פני כל הנשמה. נדרו וטובו מלא עולם. בעת ותכונה סוכבים חורו: המתנאה על חיות הקדש ונהדר בקבדו על המרפבה. וכות ומישור לפני כסאו. חסד ורחמים מלא כבודו: טובים מאורות שברא אלהינו. ויצרם בבעת ברינה ובהשפלה. פח ונבונה ונו ביהם. להיות נשלים בקרב הכל: מלאים יו ומפיקים נוה. נאה ויום בכל העולם. שחמים בצאתם ונשלים בבוואם. עושים באימה רצון קונם: פאר וקבוד נוהנים לשמו. צהלה ורנה לזכר

תרחמים השיבת כרצונך את ציון תבנה חומות ירושלים: כי
 קה לבד בקהנו סלך אל רם ונשא ארון עולמים:
 מזויזן סוף ומומים ויהי כבודו ברך שמה. על הכל. מנחם לני: ו

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יוכרז את
 (פס"ט) בעבור שעלה לכבוד המוסק לכבוד התורה לכבוד
 השבת ובשכר זה הקב"ה ישמרתו ויצילתו מכל צרה וצוקה
 ומכל נגע ומחלה. וישלח ברכת והצלחה בכל מעשה ידיו עם
 כל ישראל אחיו ונאמר אמן:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יוכרז את
 האשה היוולדת (פס"ט) ואת בנה הנולד (ואת הילדה הנולדת)
 לה במול סוב (ויקרא שמה בישראל פס"ט) בעבור שבעתה
 נדר לצדקה בשכר זה יגדלו (וגדלה) (וגזר לתורה ו) לתורה
 ולמעשים טובים ונאמר אמן:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן
 דוד ושלמה הוא ירפא את החולה (החולנית) (פס"ט) בעבור
 (פס"ט) נדר מנחה בעבור (בעבורה) בשכר זה הקב"ה יילא
 הרמים עליו (עלה) לתהליבו (להתלימה) ולרפאותו (ולרפאותה)
 ולחיותו (ולחיותה) ולחיותו (ולהחיותה) וישלח לו (לה)
 מרה רפואה שלמה מן השמים לרפא אבריו ופס"ט גידיו
 (לנקות לכל אבריה ופס"ט גידיה) בתוך שאר חולי ישראל.
 רפואת הנפש ורפואת הגוף. שבת היא מלועס ורפואת
 קרובה לבוא השמא בעגלא ובסון קרוב ונאמר אמן:

יקום פורקן מן שמיא חמא וחסדא ורחמי ורחמי ורחמי
 אריכי ומוזני ריחוי ושמיהא ושמיהא ובריהו נופא
 ונהורא מעליא. ורעא די לא וקומא ורעא די לא
 ופסוק ודי לא ויבול מפתגמי אורחא: לקרן
 ורבנן חבורתא קדישתא. די בארעא וירושלמא ודי
 בקב"ל. רישי בלי ורירישי גלוקא ורירישי מתוקתא
 ורירישי דבבא. רב"ל פלמגדיהו ור"ל פלמגדי
 פלמגדיהו ור"ל מאן דעסקין באוריתא. סלמא
 דעלמא יקרד נהון. ופיש סיהון ויגמא וימיהון
 ויפן ארבה לשניהון. ויתפרקון וישתובון מן כל
 עקה ומן כל מרעין בישין. קרן די בשמיא וימא
 בסעדהון קל זמן ועדן. ונאמר אמן:

כשמחלל נלא מנין לא יאמר יקום פורקן זה ולא מי שברך:
 יקום פורקן מן שמיא חמא וחסדא ורחמי ורחמי ורחמי
 ומוזני ריחוי ושמיהא ושמיהא ובריהו נופא ונהורא מעליא.
 ורעא די לא וקומא. ורעא די לא ופסוק ודי לא ויבול
 מפתגמי אורחא. רב"ל קהלא קדישא תרין בברכיא עם
 זעריא מפלא ונשיא. סלמא דעלמא יקרד נהון ויפיש
 סיהון ויגמא וימיהון ויפן ארבה לשניהון. ויתפרקון
 וישתובון מן כל עקה ומן כל מרעין בישין. קרן די בשמיא
 וימא בסעדהון קל זמן ועדן ונאמר אמן:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב. הוא יוכרז את
 כל תהלה וקדושה וכל קהלות הקדוש. הם ונשיהם
 ויבניהם ויבנותיהם וכל אשר להם. וימי שמותיהם בתי כנסיות
 לתפא. וימי עיבאיהם בתיהם לתפא. וימי שמותיהם גר
 לסיא. וינו לקדוש ולחבריה וית לאורחיה וירקת לעינים.
 וכל מי שישמח צבור באבניה. תקדוש ברוך הוא
 ישמח שרית ויאר ביה כל פחלה ורפא לכל נפס ויפנה לכל
 מונס. וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם עם כל ישראל
 אחיהם ונאמר אמן:

מלכותו. קרא לשמש וירח אור. ראה והתקין
 צורת הלכנה: שבת נותנים לו כל צבא קרוב.

תפארת וגדלה. שרפים וחיות ואופני הקודש:
 דאל אשר שבת מכל המעשים. ביום השביעי נתעלה
 חשב על פא כבודו. תפארת עשה ליום המנוחה עינג
 קרא ליום השבת. זה שור שבת של יום השביעי שבו
 שבת אל מכל מלאכה ויום השביעי משבח ואמר ויברכו
 שור ליום השבת טוב להודות לוי. לפיכך ופארו ויברכו
 דאל כל יצוריו: שבת יקר וגדלה וכבוד ותנו דאל סלך
 ויצר כל. המנוחה מנוחה לעמו ישראל בקדשתו ביום
 שבת קודש: שמך וי אלהינו ותקדש ויברך ויפא
 בשמים ממזל ועל הארץ מתחת: ותקדש מושבעו על
 כל שבת מעשה ידיו ועל מאורו אור שיערת הקה
 ופארה סלך: תתברך עד האל הקדוש מנחם כחפס כל מול:

ישמח משה במתנת הללן. כי עבד נאמן
 קראת לו. קליל תפארת בראשו נתת לו. בעמדו
 לפניה על הר סיני. וישגי לחות אבנים הוריד קרנו.
 וכתוב בהם שמירת שבת. וכן כתוב בתורה:
 ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את
 השבת לדורותם ברית עולם: בני בני ישראל
 אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי את השמים
 ואת הארץ ויביום השביעי שבת וינפש:
 ולא נתתו יי אלהינו לנוני הארצות ולא
 הנחלתו מלבנו לעובדי פסילים וגם במנוחתו
 לא ישכנו ערלים כי לישראל עמה נתתו פאהקה
 לרע ועקב אשר הם בחרה:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקראי עינג עם מקדשי
 שביעי. פלם ישבעו ויתפגנו מסובך ובשביעי רצית בו
 וקדשתו חמרת ימים אלו קראת ובר המעשה בראשית
 אלהינו וארתי אבותינו רצה נא במנוחתנו
 קדשנו במצותיך ומן הלכנו בתורהך שבענו
 מסובך וישמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך
 באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת
 קדשה. וינחו בו כל ישראל מקדשי שמך:
 ברוך אתה יי מקדש השבת: רצה ומרים וכו' תמצא לעיל

כחזרת ה"ק אומרים זה הקודש:
 נקדושה ונצריעה פנועם שית מוד שרפי קודש
 תמשלשים לך קדושה. כפתוב על יד נביאה וקרא זה אל
 זה ואמר: קים קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ
 כבודו: מן אז בקול רעש גדול אדיר וזקן משמיעים קול
 מתנשאים לעמת שרפים לעתקם משבחים ואומרים:
 קים ברוך כבוד יי מקדושו: מן ממקדש סלכנו תופיע
 ותמלוק עלינו מהרה כי מתים אנתנו לך סתי תמיהו בעיני
 קרוב במוינו לעולם ועד תשכון: תתברך ותתקדש בתוך
 ירושלים עירך לרוד גדול ונצח נצחים. ונענינו תראינה
 מלכותך האמר בשירי ענה על ידי דוד משיח צדקה:
 קים וימלך יי לעולם אלהיה ציון לרוד גדול תמיהו:
 ה"ק גומר תפלה עד הסברך את עמו ישראל בשלום. קיש:
 סוי כל יום סומר שור ליום השבת:
 אמה תראת לרעת כי יי הוא האלהים יין
 עוד מלבדו:

אין קמה באלהים אלו ואין פמעשה: סלנותה סלנות
 כל עומתים ומשלתה בכל דוד ודוד: יי סלך יי סלך יי סלך
 בעולם ועד: יי עו לעמו ויפן יי יכה את עמו בעולם: אב

עם סדורי נסקייה. מעשיה לעולם כבוד ונחליו.
 מעשיה חיים וכו'. וגם האוהבים רבקה נדה
 בקרו. אז מיני נצטוו צווי פעליה פראוי: והצונו
 וי אלהינו לתקריב בה קרבן מוסף שבת פראוי:
 יהי רצון מלפניה וי אלהינו ואלהי אבותינו
 שתעלנו בשמחה לארצנו והמענו בנבולנו: ושם
 נעשה לפניה את קרבנות חובותינו המידים
 בסדרם ומוספם בהלקתם. ואת מוסף יום
 השבת הזה נעשה ונקריב לפניה באהבה במוצת
 רצונה כמו שכתבת עלינו בתורתך: על ידי משה
 עבדך מפי כבודך באמור:

יגודם השבת שני כבשים בני שנה תמימים וישני
 עשרונים מזהב קטנה בלזה בשמן זקנו: עולת שבת
 לשבתו על עולת הקמיר ונסקה:
 ושקרו בפלתיקה שומרי שבת וקראי עלינו. עם מקדשי
 שביעי כלם ישבעו ותענונו כסודך. וישביעי רצית בוגדשתי
 תפדת ויום אותי קראת ובר לפעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו
 כך שנו במצותיך והתן חלקנו בתורתך שבענו כמנוחה
 ושלמח נפשנו בישועתך ומהר לבנו לעבדך באמת
 והתחילנו וי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשה.
 ויגורו בו כל ישראל מקדשי שמך: ברוך אתה וי
 קבדש השבת: רצה ומודים וכו'.

כחות הס"ח אומרים זה:
 פתר ונתן דף וי אלהינו מלאכים המני מעלה עם
 עמה ישראל קבצו משהימר כלם קדשה דף ישש"ו. פדבר
 האמור על יד נביאה וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש
 קדוש וי קבאות מלא כל הארון כבודו: כבודו מלא עולם.
 משרתיו שואלים זה לזה את מקום כבודו להשיבו. לעמתי
 משפתיים ואומרים: ברוך כבוד וי מקולמו: מקולמו הוא
 יפן ברחמי לעמו ויהיו עם המתירים שמו יצרב ובגור בקר
 יום קמיר פעמים באהבה שמו אומרים: הוא מלאכי וי
 אלהינו וי אחר: הוא אלהינו שמו אומרים: הוא מלאכי וי
 מושיענו והוא מושיענו ויבאלנו שנית וישמיענו ברחמי
 רעיני כל מי באמר הן נאלתי אתכם אחיתי בראשית
 תהיות כלם אלהים: אני וי אלהים: ויבדברו קדשה
 כתוב באמר: וימלוך וי לעולם אלהינו ציון דודו ויהי ה' אלהינו:
 הס"ח נומר הספלה עד המבדך את עמו ישראל בשלום. ק"ש.
 קה אל י חוק ויאמץ לכך וקה אל י: אין קדוש כיו
 כי אין בלתי עין צור כאלהנו: כי מי אלהי מבלעדו
 וי ומי צור וולתי אלהינו:

אין באלהינו: אין באדונינו. אין במלכנו.
 אין במושיענו: מי באלהינו. מי באדונינו. מי
 במלכנו: מי במושיענו: נודה לאלהינו. נודה
 לאדונינו. נודה למלכנו. נודה למושיענו: ברוך
 אלהינו. ברוך אדונינו. ברוך מלכנו. ברוך
 מושיענו: אתה הוא אלהינו. אתה הוא אדונינו.
 אתה הוא מלכנו. אתה הוא מושיענו: אתה הוא
 שהקטירו אבותינו לפניך את קמורת הסמים:

פסום קמורת הקרו והצפון התלפנה והלבוה משקל
 שבעים שקעים קנה. מלך הקציעה שובלת גרד וקרפום משקל
 ששה עשר ששה עשר קנה: הקישש שנים עשר וקרפוס שלוש
 וקמרון תשעה. בידית פרשינה תשעה קבין. ין קרסיון סאין
 תלתא וקבין תלתא ואם לא קמצא יין קרשינו מביא חסר תרנו

כשנכרנו סודם אומרים זה:
 יהי רצון מלפניך וי אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש
 עלינו את החודש הזה לשובה ולכרח. ותתן לנו חיים ארוכים.
 חיים של שלום. חיים של טובה. חיים של ברכה. חיים
 של פרנסה. חיים של חילוף עצמות. חיים שיש בהם ויראת
 שמים ויראת הפא. חיים שאין בהם כושה וכלימה. חיים
 של עשר וכבוד. חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת
 כמים. חיים שמלאו כל משאלות לבנו לשובה אמן סלה:
 מי שעשה נסים לאבותינו. ונאל אותם
 מעבודת קהרות. הוא ינאל אותנו בקרוב.
 ויקבץ גוהינו מארבע כנפות הארץ. חברים
 כל ישיאל ונאמר אמן:

ראש חודש (לפני) ביום (לפני) הוא עלינו ועל כל ישראל לשובה:
 ויהי שנה תקדוש ברוך הוא עלינו ועל כל עמו בית
 ישראל. מטובה ולבכה. לששון ולשמחה. לישועה
 ולחיים. לפרנסה ולברכה. לחיים ולשלום. לשמחות
 טובות ולשורות טובות. ולששנים פעמים. ולרפואה
 שלומה. ולגאולה קרובה. ונאמר אמן:

אל מלא רחמים שוכן במדורים המצא מנוחה נכונה
 על כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים כוהר הרקיע
 מואירים את נשמת (כס"ח) שהלך לעולמו (לנקס שהלכה
 לעולמה) בעבור שנדברו דוקה בעד הוכרת נשמתו (נשמתה)
 לכן בעל הדומים וכוהרתו (והטורה) בחרת כנפיו לעולמים.
 ויצורו בצורה החיים את נשמתו (נשמתה) ה' דוא נחלתו
 (נחלתה) ויחוו (והוה) בשלום על משכבו (משכבת) ונאמר אמן:
 נצטת שמערכין כחודם ור"ח ויום טוב ומנוח ומרים וכסני חתן נצות
 כנכסה וברית מילה און אומרים אב הרחמים. וכינוי הספירה
 אומרים אף כשנמרכין כחודם. וכן אומרים ככית סבלו:
 אב הרחמים שוכן במדורים. וקמרו העצמים. הוא

יעקב ברחמים החסידים והישירים והתמימים. קהלת הקדש
 ששקרו נשמים על קדושת השם הנאהבים והנעימים
 פתיחה ונמנם לא נכדו. מלשמים קרו ונאראת נברו.
 נצלות קיום ותפן צדק: וקדם אלהינו לשבת עם
 שיה נדמין עולם. ויקדם ולשינוי נקמת דם עבדיו הששוף:
 כקריב בתורת כשה איש האלהים תנינו גוים עם מי דם
 עבדיו קים. ונקם לשיב לעינו וקצר אדמתו עמו: ועל ידי
 עבדיו הנבואים קריב לאמר ונקמתי דמם לא נקמתי וי שכן
 גציון: ונקמתי הקדש נאמר לקה יאמרו היום אתה אלהים
 ונבע בניים לעיניו נקמת דם עבדך הששוף: ואמר כי
 דרוש דמים אדם וקר לא שבת עבדך עניים: ואמר רדו
 ביום גות גות קצת ראש על ארץ רכה: כנעת ברך
 ישעה על פן דים ראש: אשרי וכו'.

כשנכרנו ככ"ב יתור הס"ח זה:
 מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב ששה אהרן דוד
 ושלמה הוא יברך את כל מי שקבל עליו להתענות הענית
 שני וחמישי ושני כשכר זה הקב"ה ישמרתו ויצילתו מכל
 צרה וצוקת ומכל נגע ויחלה וישלח ברכה והצלתה בכל
 שיש: וירחם ויקבל תפלותיהם ויאווין שעותיהם עם כל
 ישראל אחיהם ונאמר אמן:
 הס"ח הוא יהלכו ונענינו ככ"ב מוסף לרוב וכוהת. יאמר וכו'. ח"ק.

הפלת מוסף לשבת
 כנחליו מעושי עד האל הקדוש מנחם לעל. ואח"כ תחליו כאן:
 הקנתו שבת רצית קרבנותיה צוית פרושיה

חסדיו. כי אם הוזה ורחם פרחמיו וקרוב חסדיו; וצור העוים הגדול עזומיו. וגם היות ארבע ערו לפרחמיו. וכך הם דמו להשחית את רחמיו. על ידי כהניו מגר מתקוממיו. חסדו יי כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו; נסגרתי לאדם בדר בעי מדני. שכלל יום ויום ממלאים פרסם מעדני. עזרתו עמי לסבוק את אדני. ולא נמשפתי כל ימי עדני. כי לא יונח לעולם אדני; כבואו מארס חמוץ בגדים. וזכר לו כבצרה ומכח לו כבגדים. ויו נצחם מלבושיו להאדים. ככלו הגדול ויצור רוח נגידים. הנת ברוחו תקשה ביום קדים; ראותו כי בן אדומי העוצר. ויחשוב לו בבצרה תקלום כבצר. ומלאה פאדם בתוקה ויצר. ומזיד פשונו ממקלט יעצר. אהבו את יי כל חסדיו אמונים נוצר; יצנה צור חסרו קהלותיו לקבץ. מארבע רוחות עדיו לתקבץ. וקבר מרום הרים אותנו להרביץ. ואתנו ישוב נדחים קובץ. ישוב לא לאמר בי אם יושב וקבץ; ברך הוא אלהינו אשר טוב מלכנו. פרחמיו וקרוב חסדיו הגדול לנו. אלה וכאפה יוסף עמנו. להגדיל שמו הגדול הנבור והנרא שנקרא עלינו; ברך הוא אלהינו שבראנו לכבודו. להללו ולשבחו ולספר הודו. כי כל אום נבר עלינו חסדו. לכן ככל לב וככל נפש וככל מאודו. נמליכו ונחורו; ששלוש ששלו ימים. עלינו ברכה ושלום. משמאל ומימין על ישראל שלום. הברכה הוא וברך את עמו בשלום. ויזכו לראות בנים ובני בנים עומקים בתורה ובמצות על ישראל שלום. ויעץ אל גבור אבי ער שר שלום:

ברך אל עליו. אשר נתן מנוחה. לנפשו פדים משאת ואנחה. והוא יורש לציון עד הבהרה. עד אנה תגיון נפש נאנחה: השומר שבת הנו עם הבת. לאל ירצו כמנוחה על מנוחה: רובב בקרבות מלך עלמים. את עמו לשבות און בנעמים. במאביו ערבות בטי נשעמים. במלושי כבוד ובה משפחה: השומר ואשרי כל חובה תשלומו ככל. מאת כל סוכה שובן בעדפי. בחנה לו יובה כר ונשפף. נחלת וקנייתה בשמים לו ורחם: השומר כל שומר שבת פרת מתקני זה הקשר הבת קודש נאילו. ואם יצא חובת תיוש אשרי לו. אל אל אדון מחוללו. מנוחה היא שניחה: השומר חסרת הנמים קראו אליו צור. ואשרי חסידים אם יהיה נצור. פתר הלומים על ראשם יצור צור העולמים רוחו כס נחת: השומר וכויר את יום השבת לקדשו. קרנו כי נבחה גור על ראשי על בן וכן האדם לנפשו. עליו גם שמחה. בהם לנפשה: השומר קודש הוא קום ייבח המלכה. אל תוך בתים קניית ברכה. בכל מיטבתים כל אה תמשו כלאה. בנבוכ ונבתי כל עקר וגם שפחה: השמר

יום זה מקבד ככל ימים. פי בו שבת צור עולמים: ששבת ימים משעה מלאכה. ויום השביעי לאלהיה. שבת לא תעשה בו מלאכה. פי כל עשה ששבת ימים: יום זה ראשון הוא למקראי קודש. ויום יגדו יום שבת קודש. על בן כל איש כינוי יתרוש. כל ימי ימים וקצו המימים: יום זה

אזינו מלא. והיו לקדש. וכן יתקן מאן שרתי. וכל המה שמשא:

זה הזמר סימני חיים יצחק שרת מר אבן רפני. לרבותי הנה. ככום ישועות אשה פני. מנת פוסו רונה: מאה נפשו אל יי. וכלא שבע אסמי. אל הרים אשא עיני. פהכל ורא כשמאי:

היה יצון מלפניה. אמה ח דת ימים ושנות עולמים אלהי קדושי. מערוך לפני שדחה. תבשן בשמן ראשי:

וימן מנוחתי. לפני אדון ק ומה יי המנוחתי. אמה השירום. ותמת לשמה ארזו ענה. קח נח אל את שמי. המינים והשילום: מן מור קרוד יי רעני לא אחר: בגאות דשא ורביצני על מי מנוחות ונהלני: נפשי ושובב ינחני במעגלי צדק למען שמו: גם פי אלה בגוי צלמות לא ארא רע פי אמה. עמדי שבמה ומשענתה המה ונחמני: מערוך לפני שדחן נגד צורתי דשנת בשמן ראשי פוסו רונה: אף טוב וחסד ירדמני כל ימי תני ושבתתי בבית יי לראך ימים:

אם תשוב משפת דררה עשות חפציה ביום קדשי ונראת לשבת עונג קדושו יי מקבד וכברתו מעשות דררה ממנוא הפעה ונדר דבר: אז תתענג על יי והרבותיה על קמתי ארץ ומאכלתיה נחלת בעקב אביה פי יי דבר: וישירו בני ישראל את השבת לעשות את השבת כדורותם ברית עמם: בני ובני ישראל ויהי הוא לעולם פי ששבת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ וביים השביעי שבת ונפשו: וכוור את יום השבת לקדשו: ששבת ימים מעבד ועשית כל מלאכה: ויום השביעי שבת יי אלהיה לא תעשה כל מלאכה אמה ובנה ובתה עבדה ואמהה ובתהה ונדה אשר בשעריה: כי ששבת ימים עשית יי את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר עם ונתה ביום השביעי על בן ברך יי את יום השבת ונגדשהו:

על היום סברי כרנו ורננו ורבותי: ברך אמה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

זמירות ליום השבת ברך אדני יום יום. בעמם לנו ישע ופדיום. ובשמו נגיד כל היום. ובישועתו נרים ראש עליון. כי הוא מעוז הצל ומחסה לאביון: שבמינה ית ישראל עדות כצרתם לו צר בסבלות ובעבודות. בלבנת הספיר יתאם עון ידיוה. ונגלה להעלותם מעותק בור ודות. כי עם יי חסדו ורחבה עמו פדות: מה יקר חסדו בצלו לנגמנו. בגלות ככלה שלח למענימו. להוריד בריחים נגמה בינומו. ויתגם לרחמים לפני שורמו. כי לא יושו יי את עמו. בעבור הגדול שמו: יגלים שות כסאו להציל ידיו. להעביר משם מעוני מורדיו. מעבור בשלח פדה את עבדיו. קרן לעמו ויום תהלה לכל

אנחנו ברכתא . בנסא דברכתא . לעלת עלתא . עתקא קדישא :

מנחה לשבת

אומרים קרבנות . אשריו וכו' לציון . ח"ק ואמ"כ אומרים זו :
ואני תפילתי לה' . עת רצון אלהים ברב
חסדך . עגני באמת ישעך :

ומזילין ס"ת וקורין ג' נכרי ומתפללין שמו"ע עד האל הקדוש :
אתה אחד ושמה אחד . ומי בעמך ישראל גוי
אחד בארץ . תפארת גדלה . ועמרת ישעיה יום
מנוחה וקדשה לעמך נתת : אברתם יגל . ויצחק
ירגן . בעקב ובניו ונחורו בו . מנוחת אהבה ונדבה .
מנוחת אמת ואמונה . מנוחת שלום ושלנה והשקט
ובטח . מנוחה שלמה שאמה רוצה בה : ויגורו
בניה וידעו כי מאתך היא מנוחתם . ועל מנוחתם
יקדישו את שמך :

אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו
קדשנו במצותיה ותן חלקנו בתורתך שבענו
מטובך ושמח נפשנו בישועתך וטוהר לבנו לעבדך
באמת והנחילנו וי אלהינו באהבה וברצון שבת
קדשה . וינחורו כם כל ישראל מקדשי שמך : ברנה
אתה וי מקדש השבת : רצה ושווים וכו'

אומרים ל"ג ככתב כמנחה ואם כל כיום שזלו היה מול לא
היו אומרים תתנו אל"ל ל"ג אכל ככתב כחל מוך עטת אומרים
אף שאין אומרים תתנו כחל :

ג צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת :
ב וצדקתך אלהים ער מרום אשר עשית גדולות
אלהים מי כמוה : א צדקתך בטהרי אל משפטיה
התום רבה אדם ובהמה תושיע וי : ק"ש . עלינו . ק"י .

מכתב כוללת עד שבת הגדול אומרים ברבי נפשי ושרי המעלות וקצין פרקי אבות

אבור משמנים שתה ממתקים . כי אל יתן לך בו
דבקים . בנגד לרבוש לחם חקים . בשר ודגים וכל
מטעמים : יום זה לא תחטר כל בו ואכלת ושבעת .
וברכת את יי אלהיה אשר אהבת . כי ברכת מכל
העמים : יום זה השמנים מספרים כבודו . וגם הארץ
מלאה חסדו . ראו כי כל אלה עשתה ידו . כי
הוא הצור פעלו המים : יום זה

דרור יקרא לבן עם בת . וינצרךם כמו כבת .
עדים שמכם ולא ישבת . שבו ונחורו ביום שבת :
דרוש נוי ואולמי . ואת ישע עשה עמי . גטע
שורק בתוך פרמי . שעשה שועת בני עמי : דרוך
פורה בתוך בצרה . וגם ככל אשר נצרה . בתוך צרי
באר ונצרה . שמע קולי ביום אקרא : אלהים תן
במקדש הר . הים שמה ברזש הדקה . ולמנוחיר
לציונה . שלומים תן כמי נהר : הרוך קמי אל קנא .
כמוג לכב ובמנוחה . ונרחיב פה ונמלאנה . לשוננו
לה רנה : דעה חכמה לנפשה . והיא כתר ראשה .
צור מנוח קדושה . שבור שבת קדשה :

שבת היום נרי . סוד צהלו ברנוני . וגם תרבי מעני . איתו
לשמור כמנוח וי . שבת היום לי : פעבור דרך ונבולים . פעשלות
היום כעלים . לאכול רשות והנולים . זה היום עשה וי .
שבת היום לי : ואם תשכרנו יה ונצרה כבת . אתה ונדה וגם
וכת . וקראת עונג לשבת . אז תתענג על וי . שבת היום לי :
אבור משמנים ומצדנים . ומטעמים הרבה מנים . אגיו פרך
דשונים . ונאכלת ושבעת וברכת את וי . שבת היום לי : לערף
עשולת לחם חסדו . לעשות היום שלש סעודות . וברכת את
שלש הנקבד לברך ולהודות . שיקרו ושכרו ועשו בני . שבת היום לי :
יה רבון . צור משלו . תמלא זמירות ליל שבת :
קודם כהנ"ל על כל סעודת שבת יעול ידיו כמים אחרונים ויאמר :
גוי אפתי אגאי קבני תר קנא . לטקא חוריקא דלת בה כמפשי

למוצאי שבת

הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם
ויצחק ויורנו לרוב ברכת הארץ : וי אלהיכם
הרבה אתכם והנכם היום כבוכבי השמים לרוב :
וי אלהי אבותיכם יוסף עליוכם פכם אלה פעמים
ויברך אתכם באשר דבר לכם :

ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה : ברוך
אתה בכלאך וברוך אתה בצאתך : ברוך טנאך
וטשארתך : ברוך פרי הבונה ופרי אדמתך ופרי
בהמתך שגור אלקיך ועשיתרות צאנך : יצו וי אתה
את הברכה באספיה ובכל כשילח ידך וברכך
בארץ אשר וי אלהיה נוחן לה : יפסח וי לה את
אוזרו הטוב את השמנים לתת כסר ארצה בעתו
ולברך את כל מעשה ידך והלויים גוים רבים ואתה
לא תהיה : כי וי אלהיה ברכה פאשר דבר לה
והעבדת גוים רבים ואתה לא מעבדום ומשפטי
בגוים רבים ובה לא ימשלו : אשריה ישראל מי
כמוה עם נושע בני מנו עזרה ואשר חרב באותה
ויקחשו אביה לה ואתה על כמותימו תדרוך :

יתן לה האלהים מטל השמים ומשמני הארץ
ידוב דגן ותירושי : ועבדוה עמי וישתחו ויה לאמים
היה גבור לאחיה וישתחו לה בני אמה ארריה
אחיו ומברכיה ברוך : ואל שבי וברך אתה ויפרך
ויברך והיות לקהל עמים : ויתן לה את ברפת
אברהם לה ולרעה אמה לרשתה את ארץ מגררה
אשר נתן אלהים לאברהם : מאל אביה ויעזר ואת
שבי ויברכה ברכת שמנים מעל ברכת יהוה וברכת
תחת ברכת שדים ורחם : ברכת אביה גבור על
ברכת הוירי עד פאנת גבעת עולם התימן לראש
יוסף ולקדקדך וניר אחיו : ואתה וברכה והרבה
יכרה פרי בטנה ופרי אדמתה דגנה ותירושה
ויצרתה שגור אלקיך ועשיתרות צאנך על האדמה
אשר נשבע לאבותיה לחת לה : ברוך תהיה מכל
העמים לא יהיה פה עקר ונצרה ובמדתך :
והסיר וי ממה כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים
אשר ירעת לא וישמים בה ונתנם ככל שואף :
כסאך מנאל אתי מכל רע ובהו את

מחיתי כעב פלשעה וקענו סמאניה שובה
 וטלי פי גאלתיה: רנו שמנים פי עשה יי הריעו
 פתחיות ארץ פצחו הדים רנה יער וכל עץ בו
 פי גאל יי יעקב ובישראל יתפאר: גאלנו יי
 צבאות שמו קדוש ישראל:
 ישראל נשע בני השבעת עולמים לא תבשו
 ולא תגלמו עד עולמי עד: ואכלתם אכול ושבוע
 והלפתם את שם יי אלהיכם אשר עשה עמכם
 להפליא ולא יבשו עמי לעולם: וידעתם פי בקרב
 ישראל אני ואלו יי אלהיכם ואין עוד ולא יבשו
 עמי לעולם: פי בשמחה תצאו ובשלום תובלון
 ההרים והבקעות ופצחו לפניהם רנה וכל עצי
 השדה ימחאו קף: הגה אל ישועתי אבטח ולא
 אפחד פי עני וזמרת יה יי ויהי לי לישועה:
 וישאבתם מים בשלון ממצעי השלועה: ואמרתם
 פיום ההוא הודו לנו קראו בשמו הודיעו בעמים
 גדולותיו הוכירו פי נשגב שמו: ומרו יי פי גאות
 עשה מודעת זאת בקל הארץ: צהלי ורלי וישבת
 ציון פי גדול בקרבך קדוש ישראל: ואמר פיום
 ההוא הגה אלהינו זה קוינו לו וחישיענו זה יי
 קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

שיר המעלות אשרו קל וראו יי מהרה ברוכיו: וגישי
 פסיה פי תאמר אשריה וטוב לה: ואשתך כגוף פוריה וירפתי
 ביותה כפיה כשתי יותים ככבי לשתנה: הגה כי יבוקר
 גדר ורא יי: וקדוק יי מציון וראו פטוב ירושלים כפי ופי
 תיה: וראת כנים דבוקה שלום ער ישראל: עלינו קי

סדר הברלה

הגה אל ישועתי אבטח ולא אפחד. פי עני וזמרת יה יי
 ויהי לי לישועה: וישאבתם מים בשלון ממצעי השלועה:
 לנו השועה ער עקב ברקתה פלה: יי צבאית עמנו משגב
 לנו אלהי יעקב פלה: יי צבאות אשרי אדם בושח פה: יי
 הושועה פלה ונגנו ביום קראנו: ביהודים היתה אורח
 ושמחה ושלון וקר. פן תחנה לנו כום ישועות אשר
 וכלשם יי אקרא: סגנו וכו'
 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הנגן:
 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מיני בשמים
 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש:
 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש
 לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי
 לששת ימי המעשה. ברוך אתה יי המבדיל בין קודש לחול:
 המבדיל בין קודש לחול. סמאטינו הוא ימחול
 ורענו וכספנו ירבה פחול. וכפוקבים בלידה: יום
 פנה כצל תומר. אקרא לאל עלי גומר. אמר שומר
 אתה בוקר וגם לילה: צדקתך כתר תבור. על
 חטאי עבדך תעבור. פיום אתמוז פי יעבור.
 ואשמורה בלידה: תלפה עונת מנחתי. מי יתן
 מנחתי. ובעתי באנחתי. ואשחה בכל לילה: קולי
 כל יונק. פתח לי שערי המנוקל. ויראשי נמלא
 מל. פקוצתי רסיסי לילה: העתר נורא ואיום. אשוע
 תנה פדיום. כגשף בערב יום. באישון לילה:
 קראתיה זה הושיעני. אורח חיים תודיעני. מברלות
 תבצעני. מיום ועד לילה: טהר סנוף מעשי. פן
 יאמרו מכעיסי. איה נא אלה עושי. הנותן ומירות
 בלידה: נחנה בידך כוחמר. סכח נא על קל וחומר
 יום ליום ובניע אומר. ולילה קלילה. המבדיל:

בית יעקב לבו ונגלה פאור יי: ויהי אמונת
 עמיה חוסן וישועות חכמת ודעת וראת יי היא
 אצורו: ויהי דוד לכל דרכיו משביר גוי. עמו: פדה
 בשלום נפשי מקרב לי כי ברכים היו עמדי: ויאמר
 העם אל אשר היונתן ימות אשר עשה השועה
 הגדולה הזאת בישראל חלילה חי יי אם יפול
 כישעיה ראשו ארצה פי עם אלהים עשה חיים הנה
 ובגדו העם את יונתן ולא מת: ופרונו יי ושובנו
 וצאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם שלון
 ושמחה ושינו ונסו ונון ואנחה: הפכת מספדי
 למחול לי פתחת שקי ומהרגני שמחה: ולא אבה
 יי אלהיה לשמוע אל בלעם ובהפוך יי אלהיה לה
 את הקללה לברכה פי אהבה יי אלהיה: אז תשמח
 בתולה במחול ובחורים וקנים ונדו והפקתי
 אצלם לששון ונחמתיים ושמחתים מינוגם:
 בורא יוב שפתים שלום שלום כרחוק ולקרב
 אמר יי ורפאתיו: ורוח לבשה את עמשי ראש
 השלישים לה דוד ועמך בן ישי שלום. שלום לה
 ועלום לעונתך פי עזרה אלהיה ובקבלם רוד ויתנם
 בראשי הנדוד: ואמרתם כה לחי ואתה שלום
 ויהיה שלום וכל אשר לה שלום: יי עני לעמו
 וזהו יי וברך את עמו בשלום:
 אמר רבי יוחנן בכל מקום שאמה מוצא
 גדולתו של הקדוש ברוך הוא שם אמה מוצא
 ענותנותו. דבר זה פתוב בתורה. ושנוי
 בבניאים. וישלש בפתובים:
 פתוב בתורה פי יי אלוהים הוא אלהי האלוהים

זמירות למוצאי שבת

איש ציר זאמן קהשׁיב לב גנים על אבות. אלוה: איש קרא
 קנא קנאמי לוי בתפארת. איש רבב על סופי אש בסקרה.
 איש שלא טעם מיתה נקברה. אלוה: איש תשבי
 תצירנו מפי ארות. תבשרנו בשורות שאלו תשמתנו
 גנים על אבות. במוצאי שבת, אלוה: איש תשבי על
 שמו נקרא. תצירנו על ידו בתרה. תשמענו מבו
 בשורה טובה במקרה. תצירנו מאפלה לאורה. אלוה:
 אשרי מי שראת פני בשרו אשרי מי שמתן לו שמים
 וקהור לו שלום. וי וקבר את עמו בשלום. אלוה:

כחתי נהא אנכי שולה לבס את אליה הנביא לפני בום יי הגדול
 והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבות:

סדר הלל

ברוך אתה יי אללהינו מלך העולם אשר
 קדשנו במוצותיו וצונו לקרוא את ההלל:

הללויה הלה עברי יי הלה את שם יי ויהי
 שם יי מבורך מעתה ועד עולם: ממונה שמש עד
 מבוא מלהלל שם יי: רם על כל גוים יי על השמים
 כבודו: מי פני אללהינו המגביה לשבת: המשפיר
 לראות בשמים ובארץ: מקימי מעשר דל מאשפות
 ידים אביון: להושיב עם נדבכים עם נדבכי עמו:
 מושיבי עקרת הפת אס הננים למקח הללויה:
 בציאת ישראל ממצרים פת יצק מעט זענו: היתה
 והנה קדשו ישראל ממשלותיו: הם ראה ונגוס הברן
 וסב לאחור: התרים קדו כאילים נבעות כבני צאן: מה
 קף תים פי תנגס הברן מסוב לאחור: התרים תקריו
 כאילים נבעות כבני צאן: מלפני ארון הוילי ארץ מלפני
 אלוה יצקב: התנפכי הצור אגם מים תלמיש למעינו מים:

כח"מ וכמוס"מ פסח דולג זה:
 לא לנו יי לא לנו לא יושק תן כבוד על ספרך על אמתך:
 לקח יאמרו היום אתה נא אללהים: ואללהינו בשמים כל אשר
 חפץ עשה: עצפיתם כסף וזהב נעשה ירי אדם: פה להם ולא
 ידברו עינים להם ולא יראו: אוננים להם ולא ישמעו את להם
 ולא ירחונו: ידקום ולא ישיחו רגליהם ולא יתכוו לא יתנו
 בגוים: כמורת ידו שלום כל אשר בושם בים: וישרא
 פסח בני עולם וימנם היא: בית אהרן פסחו בני עולם וימנם
 היא: ירא יי פסחו בני עולם וימנם היא: ע"כ

וי וקרננו יברך אתה אתה ישראל יברך את
 בית אהרן: יברך ירא יי הנטינים עם הגדולים
 יוקף יי עליכם עליכם ועל בניכם: ברוכים אתם
 לוי עשה שמנים ארץ: השמים שמנים לוי והארץ
 גמן לבני אדם: לא המתים והללויה ולא כל יודי
 דוקה: ובאנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

כח"מ וכמוס"מ פסח דולג זה:
 תחבתי כי ישמע יי את קולי תתנוני: כי תסח אוננו לי
 ויבתי אקרא: אקשני סות וקצרו שאור מקאני צרה
 ונגן אמצא וגשם יי אקרא אנה יי מלפני נפשי: תנו יי
 וצדיק ואללהינו מתם: שומר פתאים יי בלתי ימי הדישני: שובני
 נפש למנוקחי: כי יי נפל עלי: כי חלצתי גפשי מקות אים:
 עיני מן דמעה את רגלי מדתי: אמתק לבני יי באהבות מתים:
 האמתני כי אדרג אלו עיני: מאד: אני אשרותי בתני כל
 הקדם מוב: ע"כ

מה אשיב לוי כל תגמולותי עלי: כום ישועות אשא
 ובשם יי אקרא: דברי לוי אשלים נגדה נא לכל עמו: וקר
 בעיני יי המותה לחסדיו: אנה יי ופי אני עבדך אני עבדך
 בן אמתך פתחת למסורי: קף אצבת זבת תודה וגשם יי
 אקרא: גרתי לוי אשלים נגדה נא לכל עמו: בתפלות בית
 יי בתוקפי ורושלים הללויה:

במוצאי יום מנוחה. המצא לעמך ריחה.
 שלח תשבי לאנחה. וגם יגון ואנחה: יאמה לה
 צורי. לקבץ עם מפורי. מנד גוי אכורי. אשר
 כרה לי שוקה: עת דודים תעורר אל. למלמעם
 אשר שואל. ראות טובה כבא גאל. לשה פורה
 נדחה: קרא ישע לעם נדכה. אל דגול מרובה.
 דמי השבוע הבא. לישועה ולרחוקה: בת ציון
 השכילה. אשר היא היום ועוה. מקרה תהיה
 בעוה. באם הננים שמחה: מענות אוי וזבון.
 אפרו יי עוד ישוכון. ומי ישע ושאבון. והמרה
 נשכחה: נחה עמך פאב רחמי. ויצפנו עם לא
 ארץ. לבר יי אשר נאמן. בתקופה הבקחה:
 וידידים פלמי חרץ. נגינתם ופצחו מרץ. כלי
 צוקה וכלי פרץ. אין יוצאת ואין צוקה: דמי חחודש
 הנה. פנבואת אבי חוה. וישמע בבית זה. קול
 ששון וקול שמחה: חוק ומלא משאלותינו. אמין
 יעשה בקשתנו. והוא ישלח במעשה ידיו. ברכה
 והצלחה: במוצאי יום גילה. שמך נורא עלילה.
 שלח תשבי לעם מגלה. רוח ששון והנחה: קול
 צהלה ורנה. שפתנו אז תרננה. אנה יי הושיעה
 נא. אנה יי הצליחה נא:

הש ששני אל נא ויבוא. את אליה הנביא: אמין
 ונתן רפיו ווי. ברך בראשיתו כל מעברו. ואלו זכור עיני
 אפרו. דברה הטוב הקם לעוררי. הרץ ושלח ושמת לבני
 את אליה הנביא: ועד וחקן די ספקי. זמן מוזני ורחם
 הקי. חלב מיל גוים חיש להניק. טובה תשבע עולמי וינקה.
 וכל משיחי לעור מושבי. את אליה הנביא: כזון לעם זו צורי
 צור לחבוש. לחם לאכול וקבר לרבוש. משנאי יתנה ורא
 ויבוש. ונה הר שעיר בקרוב תבוש. ששני ונדל בראות
 סכוביאת אליה הנביא: עמון ומואב מקרה תבנה. פורתך
 אלקה בקרוב תגלה. ציון ומלא מים אלה. קהלת מלך נביא
 אז נגלה. שכן תשכן בהוך עם צבי. את אליה הנביא:
 אפר יי לעקב. אתעיי: לא הבס את בניכם. אתעיי:
 בחר יי בניכם. אתעיי: מי קנה עשר יעקב. אתעיי:
 נא יי את יעקב. אתעיי: ישבע יי לעקב. אתעיי:
 דרך כלב בניכם. אתעיי: סח נא לעזר יעקב. אתעיי:
 תבאים ישרי יעקב. אתעיי: עתה חשב שכונת יעקב. אתעיי:
 יברך יעקב. אתעיי: פרה יי את יעקב. אתעיי:
 קר ואת יעקב. אתעיי: צוח ישועות יעקב. אתעיי:
 הדרת ישועות יעקב. אתעיי: קול קוי יעקב. אתעיי:
 טובו אהיה יעקב. אתעיי: רני ושחתי לעקב. אתעיי:
 יורו משפסוד יעקב. אתעיי: שבי יי את שבת יעקב. אתעיי:
 כי לא נחש יעקב. אתעיי: תתן אמת לעקב. אתעיי:
 אליה הנביא אליה השלשי אליה העלדתי במהרה
 קבא אלינו עם משיח בן דוד: איש אשר קנא לשם האל.
 איש בשר שרדם על יד וקחתיאל. איש גש ויבשר על בני
 ישראל אלוה: איש דורות ישם גוים עשר ראו עיני. איש
 הקרא בשר שער בסניו. איש ואזר על אזור בכתיו.
 האלוה: איש זקף על עובדי תמים. איש חש ונשבע מקוית
 גשמי מעונים. איש טר ומטר. עזר שלש שנים. אלוה:
 איש יצא למצוא רפשו נחת. איש כלבליה העורבים ולא
 כת ישתח. איש למענו נברכו בר אצפתו. אלוה: איש
 מסקרו תקשיבו כמחים. איש נענה פאש משמי גבוהים.
 איש מה אחריו יי הוא האלהים. אלוה: איש עמיד
 להשתח משמי עברות. איש פקיד על כל בשורות טובות.

הנה למונה ולקרבנו. לששון ולשמחה. לישועה
 ולנחמה. לפנקסה ולכלכלה. לחיים טובים
 ולשלום. למחילת חטא ולקליחת עון. (בשנת העיבור
 ולכפרת פשע) ויהי החדש הזה סוף גזן לכל
 צרותינו. תחלה וראש לפדיון נפשנו. כי בעמך
 ישראל בחרת מכל האמות וחקי ראשי חדשים להם
 קבעת: ברוך אתה יי קמך ישראל וראשי חדשים:

רצה ומרים וכו' ממלא חן ואו עמוד בית

מוסף לשבת ראש חודש

מתפללי עמו"ע עד האל הקדוש ממלא חן ואו

אתה יצרת עולמך מתקם בלידת מלאכתך ביום
 השביעי (בחרת בנו מכל עם) אהבת אותנו ורצית
 בנו. ורוממתנו מכל הלשונות וקבלתנו כמצותיך
 וקבלתנו מלפני לעבודתך ושמך הגדול והקדוש
 ציינו. קראת: ותתן לנו וי אלהינו באהבה שבתות
 למנוחה וראשי חדשים לכפרה. ולפי שהמאנו
 לפניה אנחנו ואבותינו תרבה עירנו ושמים בית
 מקדשנו וגלה יקרנו וגמל פבור מביט חינוך ואין
 אנחנו וכולנו (להקריב קרבן ולא כהן שוכר
 בעדנו) לעשות חובותינו בגיה בחירתך בפני
 הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני הוד
 שנשמתלחה במקדשך: ויהי רצון מלפניך וי אלהינו
 ואלהי אבותינו שמתענג בשמחה לארצנו ותמענו
 בגבולנו ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו
 תמידים כסדרם ומוספיים כהלכתם: ואת מוספי
 יום השבת (המנוח) הנה ויום ראש החדש הנה.
 נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו
 שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך
 מפי כבודך כאמור:

וימים השבת שני כקשים בני שנה תמימים ושני עשרונים
 סולת נקחה בזה בשמן ונסו: עולת שבת שבתו על עולת
 התמיד (נסה: וזה קרבן שבת וקרבן ימים באמור):
 וקראשי חדשים תקריבו עליה לוי פרים בני שנה
 ואיל אחד כקשים בני שנה שבעה תמימים:
 ומנחתם ונסיהם כמדבר ארשה עשרונים קפר ושני
 עשרונים לאיל וצמרן לכבש וזון ננסבו ושעיר כפר ושני
 תמידים כהלכתם:

ישמחו כמלכותך לעמך שבת וקראי ענג. עם מקדשי
 שביעי. כלם ישבעו ויתענגו מסובף. ובשביעי רצית בו
 וקבלתני. תמדת ומס אורי קראת. ובר קבשה בראשית:
 אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו
 וחדש עלינו ביום השבת הנה את החדש הזה.
 למונה ולקרבנה. לששון ולשמחה. לישועה
 ולנחמה. לפנקסה ולכלכלה. לחיים טובים
 ולשלום. למחילת חטא ולקליחת עון. (בשנת העיבור
 ולכפרת פשע). ויהי החדש הזה סוף גזן לכל
 צרותינו. תחלה וראש לפדיון נפשנו. כי בעמך
 ישראל בחרת מכל האמות. לשבתות להם הזדעת.
 וחקי ראשי חדשים להם קבעת. ברוך אתה יי
 קמך ששנת ישראל וראשי חדשים:

רצה ומרים וכו' אין כאלהינו. עלינו. קריש יחום. ארון טולס

הללו את יי כל נזים שבתוהו כל האמים: פי גבר
 עלינו חסדו ואמת יי לעולם תהיה:
 הודו ליי כי טוב כי לעולם חסדו:
 ואמר נא ישראל כי לעולם חסדו:
 יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו:
 יאמרו נא יראי יי כי לעולם חסדו:

מן הפצר קראת ית עניי בחרת ית: וי לי לא אקרא מה
 נעשה לי אדם: וי לי בעוה ואתי אראה בנאני: טוב תחסות
 בני מלכותי באהל: טוב תחסות בני מלכותי בנדיבות: כל נזים
 סבבני בשם יי כי אמיץ: סבבני גם סבבני בשם יי כי אמיץ:
 סבבני כדבורים ודענו קאש קוצים בשם יי כי אמיץ: רחם
 דחיינו נפשו בני עורני: עוי ופסרת ית ויהי לי לישועה: כל
 רנה וישועה באהל: צדיקים יסין וי עשה חיל: יסין וי רוממה
 יסין וי עשה חיל: לא אמת פי אהיה ואספי כעשי ית: יסור
 יסרני ותלמדות לא נתנני: פתחה לי שער דק אבא גם אהיה
 ית: זה השער לוי צדיקים וכו' בו: אידך פי עניתי ויהי
 לי לישועה: אידך אכן מוסר הבונים וזהה לראש פנה: אכן
 מאת יי היתה זאת היא נפלת בשערי: מאת זה היום
 עשה יי נגילה ושמחה בו: זה

אנא יי הושיעה נא: אנא יי הושיעה נא:
אנא יי הצליחה נא: אנא יי הצליחה נא:
 ברוך ה' אלהי ישראל: ברוך אל יי ויאד
 לנו אפרי תג בעצתם עד קרנת המכות: אל אלי אתה
 ויאדך אלתי ארומם: אלי הודו לנו כי טוב כי לעולם חסדו וחסדו
 ויחלוק יי אלהינו כל מעשהו בחסידיו צדיקים ועשי
 רצונך וכל עמך בית ישראל ברנה יודו ויקריבו וישבחו ויפארו
 וישוררו וירוממו ויעריצו ויקרישו ויבדילו את שמך מלפני
 תמיד. פי ה' טוב הודות ולשמה נאה לומר כי מעולם
 נגד עולם אתה אל: ברוך אתה יי משה משה בתשבתות:

מוסף לראש חודש

מתפללי עמו"ע עד האל הקדוש ממלא חן ואו

ראשי חדשים לעמך נתת: וכן כפרה לכל
 הודותם. בקינותם מקריבים לפניך וזחי רצון
 ושעורי חטאת כפר בעדם. וברון כלכם יהיו.
 ותשיענה נפשם מיד שונא. מונח החדש בציון
 תבין. ועולת ראש החדש נעלה עליו. ושעורי
 עזים נעשה ברצון. ובעבודת בית המקדש נשמח
 בלנו. ובשעורי דוד עבדך הנשמעים בעירך
 האמורים לפני כזבחה אהבת עולם תביא להם
 וברית אבות לבנים תפזר: ויהי רצון מלפניך וי
 אלהינו ואלהי אבותינו שמתענג בשמחה לארצנו
 והמענו בגבולנו: והביאנו רצון עירך ברנה
 וירושלם בית מקדשך בשמחת עולם: ושם
 נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים
 כסדרם ומוספיים כהלכתם. ואת מוספי יום ראש
 החדש הנה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות
 רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה
 עבדך מפי כבודך כאמור:

ובראשי חדשים תקריבו עולה לוי פרים בני הקר
 שנים ואיל אחד כקשים בני שנה שבעה תמימים:
 ומנחתם ונסיהם כמדבר ארשה עשרונים קפר ושני
 עשרונים לאיל ועשרון לכבש וזון ננסבו ושעיר כפר
 ושני תמידים כהלכתם:
 אלהינו ואלהי אבותינו חדש עלינו את החדש

לוח המולדות

עם הקביעות וראשי חדשים משנת תרפ"ג עד שנת תרצ"ד.

הלוח הזה יחשב על שעות הוינער. ולא על שעות המעל"ע. ולמשל אם נכתב ו' כבוקר 7.17.18. היינו הפירוש הוא כך. שהמולד יהי' ביום ו' כבוקר 18 מינוט עם 17 הלקים על ויינער 7. היינו קודם הצות. וכן אם נכתב בלילה ג"כ הפירוש על שעות הוינער מהלילה. וכן כולם.

תרפ"ג (זח"א)			תרפ"ד (זח"ב)			תרפ"ה (זח"ג)			תרפ"ו (זח"ד)			תרפ"ז (זח"ה)		
מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח
11	43	ו	11	43	ו	11	43	ו	11	43	ו	11	43	ו
12	27	ז	12	27	ז	12	27	ז	12	27	ז	12	27	ז
13	11	ח	13	11	ח	13	11	ח	13	11	ח	13	11	ח
14	55	ט	14	55	ט	14	55	ט	14	55	ט	14	55	ט
15	39	י	15	39	י	15	39	י	15	39	י	15	39	י
16	23	יא	16	23	יא	16	23	יא	16	23	יא	16	23	יא
17	7	יב	17	7	יב	17	7	יב	17	7	יב	17	7	יב
18	52	יג	18	52	יג	18	52	יג	18	52	יג	18	52	יג
19	36	יד	19	36	יד	19	36	יד	19	36	יד	19	36	יד
20	20	טו	20	20	טו	20	20	טו	20	20	טו	20	20	טו
21	4	טז	21	4	טז	21	4	טז	21	4	טז	21	4	טז
22	48	יז	22	48	יז	22	48	יז	22	48	יז	22	48	יז

תרפ"ח (זח"ה)			תרפ"ט (זח"ו)			תרפ"י (זח"ז)			תרפ"יא (זח"ח)			תרפ"יב (זח"ט)		
מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח
11	15	ג	11	15	ג	11	15	ג	11	15	ג	11	15	ג
12	59	ד	12	59	ד	12	59	ד	12	59	ד	12	59	ד
13	43	ה	13	43	ה	13	43	ה	13	43	ה	13	43	ה
14	27	ו	14	27	ו	14	27	ו	14	27	ו	14	27	ו
15	11	ז	15	11	ז	15	11	ז	15	11	ז	15	11	ז
16	55	ח	16	55	ח	16	55	ח	16	55	ח	16	55	ח
17	39	ט	17	39	ט	17	39	ט	17	39	ט	17	39	ט
18	23	י	18	23	י	18	23	י	18	23	י	18	23	י
19	7	יא	19	7	יא	19	7	יא	19	7	יא	19	7	יא
20	52	יב	20	52	יב	20	52	יב	20	52	יב	20	52	יב
21	36	יג	21	36	יג	21	36	יג	21	36	יג	21	36	יג
22	20	יד	22	20	יד	22	20	יד	22	20	יד	22	20	יד

תרפ"יג (זח"י)			תרפ"יד (זח"יא)			תרפ"טו (זח"יב)			תרפ"טז (זח"יג)			תרפ"יז (זח"יד)		
מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח
8	46	ז	8	46	ז	8	46	ז	8	46	ז	8	46	ז
9	30	ח	9	30	ח	9	30	ח	9	30	ח	9	30	ח
10	14	ט	10	14	ט	10	14	ט	10	14	ט	10	14	ט
11	58	י	11	58	י	11	58	י	11	58	י	11	58	י
12	42	יא	12	42	יא	12	42	יא	12	42	יא	12	42	יא
13	26	יב	13	26	יב	13	26	יב	13	26	יב	13	26	יב
14	10	יג	14	10	יג	14	10	יג	14	10	יג	14	10	יג
15	54	יד	15	54	יד	15	54	יד	15	54	יד	15	54	יד
16	38	טו	16	38	טו	16	38	טו	16	38	טו	16	38	טו
17	22	טז	17	22	טז	17	22	טז	17	22	טז	17	22	טז
18	6	יז	18	6	יז	18	6	יז	18	6	יז	18	6	יז
19	50	יח	19	50	יח	19	50	יח	19	50	יח	19	50	יח
20	34	יט	20	34	יט	20	34	יט	20	34	יט	20	34	יט
21	18	כ	21	18	כ	21	18	כ	21	18	כ	21	18	כ
22	2	כא	22	2	כא	22	2	כא	22	2	כא	22	2	כא

תרפ"יח (זח"ט)			תרפ"יט (זח"י)			תרפ"כ (זח"יא)			תרפ"כא (זח"יב)			תרפ"כב (זח"יג)		
מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח	מניח	שעה	ר"ח
5	35	ו	5	35	ו	5	35	ו	5	35	ו	5	35	ו
6	19	ז	6	19	ז	6	19	ז	6	19	ז	6	19	ז
7	3	ח	7	3	ח	7	3	ח	7	3	ח	7	3	ח
8	47	ט	8	47	ט	8	47	ט	8	47	ט	8	47	ט
9	31	י	9	31	י	9	31	י	9	31	י	9	31	י
10	15	יא	10	15	יא	10	15	יא	10	15	יא	10	15	יא
11	59	יב	11	59	יב	11	59	יב	11	59	יב	11	59	יב
12	43	יג	12	43	יג	12	43	יג	12	43	יג	12	43	יג
13	27	יד	13	27	יד	13	27	יד	13	27	יד	13	27	יד
14	11	טו	14	11	טו	14	11	טו	14	11	טו	14	11	טו
15	55	טז	15	55	טז	15	55	טז	15	55	טז	15	55	טז
16	39	יז	16	39	יז	16	39	יז	16	39	יז	16	39	יז
17	23	יח	17	23	יח	17	23	יח	17	23	יח	17	23	יח
18	7	יט	18	7	יט	18	7	יט	18	7	יט	18	7	יט
19	52	כ	19	52	כ	19	52	כ	19	52	כ	19	52	כ
20	36	כא	20	36	כא	20	36	כא	20	36	כא	20	36	כא
21	20	כב	21	20	כב	21	20	כב	21	20	כב	21	20	כב
22	4	כג	22	4	כג	22	4	כג	22	4	כג	22	4	כג